del testam^to de Za...
del testam^ta del ...

OMNIA

DIVINI PLATONIS OPERA TRALATIONE MARSILII FICINI,

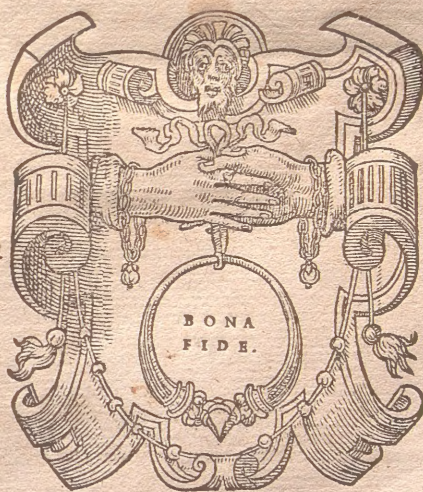
EMENDATIONE, ET AD GRAECVM CODICEM COLLATIONE SIMONIS GRYNAEI, SVMMA DILIGENTIA REPVRGATA.

Platonem verissimile esse in dei gratiam fuisse receptum testatur frater dominicus soto libro de iustitia et iure lib. 2. q. 1. art. 3. col. pe.

Index quàm copiosissimus præfixus est.

Aplicase Aeste Conbto de S. Pedro de Alcantara de Sevilla

LVGDVNI,
APVD GODEFRIDVM ET MARCELLVM BERINGOS, FRATRES,
M. D. XLVIII.

SIMON GRYNAEVS
CANDIDO LECTORI SALVTEM.

*

PROBARE *uehementer ſtudium conatusque & pietatem Marſilij ſoleo, uiri meo quidem uidere optimi, qui ut philoſophiam nobis ueterem guſtandam præberet patefaceretque, cum uires ſuas non ignoraret, nihil curauit de nomine & fama ſua quid fieret, modo ſtudijs & ueritati conſuleret bene: cum qui propter utilitatem publicam ingenio cedere uelit, nullus facile reperiatur. Itaque magnam gratiam manibus uiri debemus ob egregia merita. Ac dolet mihi quidem, delicijs literarum ineſcatos ſubito iam homines adeo eſſe, præſertim qui Chriſtianos ſe profitentur, ut legere niſi quod ad gulam facit, ſuſtineant nihil, unde & diſciplinæ & philoſophia ipſa iam ferè prorſus etiam à doctis negliguntur. Quod quidem propoſitum ſtudiorum niſi mature corrigetur, tam magnum rebus incommodum dabit, quàm dedit barbaries olim. Pertinax res barbaries eſt fateor, ſed minus poteſt tamen quàm illa perſuaſa prudentia literarum, ſi ratione caret, ſapientiæ uirtutisq́; ſpecie miſere mortales circumducens. Nihil enim pernicioſius eſt, quàm cum rerum & uerborum ſtudia diuiduntur. Succedet igitur, ut arbitror, haud ita multo pòſt, pro ruſticana ſeculi noſtri ruditate, captatrix illa blandiloquentia, robur animi uirilis omne, omnem uirtutem maſculam profligatura, niſi cauetur. Itaque mihi libuit, eodem quo egregius ille uir, conſilio, translatione ipſius cum exemplari Græco diligenter collata, & pro uirili noſtra mendis omnibus iam recens per nos repurgata, Platonis philoſophiam quàm latiſſime, quantum id per me quidem fieri poteſt, propagare. Nam ut iam olim, cùm Græcia Sophiſtis, uaniſſimo genere hominum ſcateret, præſtigijs uerborum præcipuos mortalium paſſim ubique ad ſe trahente, lingua ſpirituque uenali opes ſibi conflante, & ſapientiæ nomen turpiter ſibi uendicante, Socratis & Platonis grauiſſimis diſputationibus breui effectum eſt, ut inaniſſimi homines innoteſcerent orbi: ſic puto ſolida earundem diſputationum ui pullulanti malo tempeſtiue occurretur. Vale lector, & philoſophare feliciter.*

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBROS PLATONIS AD LAVRENTIVM MEDICEM, VIRVM MAGNANIMVM,

PROOEMIVM.

*

DIVINA providentia, fortiter attingens omnia, suauiterq; disponens, magnanime Laurenti, statuit, religionem sanctam non solum Prophetis & Sibyllis, sacrisq; armare doctoribus, uerumetiam uia quadam, elegantiq; philosophia singulariter exornare: ut ipsa pietas omnium origo bonorum, tam secura tandem inter omnes sapientiæ & eloquentiæ professores incederet, quàm tuta penes domesticos conquiescit. Oportebat enim religionem (quæ unica est ad felicitatem uia) non rudioribus tantum hominibus, uerumetiam peritioribus communem fore. Qua quidem duce omnes ad beatitudinem, cuius gratia nati sumus, & ad quam consequendam communi studio laboramus, facilius tutiusq; peruenire posimus. Itaque deus omnipotens, statutis temporibus diuinum Platonis animum ab alto demisit, uita, ingenio, eloquioque mirabili, religionem sacram apud omnes gentes illustraturum. Cum uero ad hæc usque secula sol Platonicus nondum palàm Latinis gentibus oriretur, Cosmus Italiæ decus, & insignis pietate uir, Platonicam lucem, religioni admodum salutarem, à Græcis ad Latinos propagare contendens, me potissimum intra suos lares plurimum educatum, tanto operi destinauit. Ego autem etsi à tenera ætate nominis Platonici cultor, rem tamen adeo grauem, non meis quidem, sed aui tui Cosmi prosperis auspicijs sum aggressus, sperans diuinam opem tam necessario, tamque pio officio non defuturam. Hac ergo in primis spe ductus Academiam sum ingressus, decemq; ex ea Platonis nostri dialogos, Cosmo prius quàm naturæ concederet, Latinos feci. Post eius obitum patri tuo Petro præstantissimo uiro, dialogos nouem legendos dedi. Postquàm uero Petrus è uita decessit, fortuna præclaris sæpe operibus inuida, inuitum me à traductionis officio distrahebat. Verum tu & religionis cultor, & philosophiæ patronus, me ad incœptum omni fauore & auxilio reuocasti. Quamobrem ad institutum munus felicibus iterum auspicijs sum regressus, neq; traduxi tantum, uerumetiam partim argumentis mentem perstrinxi Platonicam, partim quoad potui breuibus commentarijs explicaui. Opus itaque totum diuino auxilio iam obsolutum tibi libentissime dedico. Ad quem illa etiam quæ maioribus tuis inscripta sunt, iure hæreditario pertinent, uirum profecto auitæ paternæq; in patria colenda uirtutis hæredem. Leges autem inter dialogos funebrem Platonis orationem pio fratri tuo Iuliano dicatam. Præterea ubi ad librum de Regno perueneris, uidebis Fredericum Vrbinatem ducem eo die à me honoratum, quo ipse tuas ædes honorifice salutauit. Non solum uero septem atq; triginta libri, qui solo tuo insigniti sunt titulo, sed cuncti deniq; tui sunt, quandoquidem omnes tui gratia sunt absoluti, atq; ego sum tuus. Neque uero me Platonicum in his libris stylum omnino expressisse profiteor, neque rursus ab ullo, quamuis admodum doctiore, unquam exprimi posse confido. Stylum inquam non tam humano eloquio, quàm diuino oraculo similem, sæpe quidem tonantem altius, sæpe uero nectarea suauitate manantem, semper autem arcana cœlestia complectentem. Profecto quemadmodum mundus tribus præcipue dotibus est munitus, utilitate, ordine, ornamento, atq; ex his diuinum nobis testatur artificem: ita Platonicus stylus continens uniuersum, tribus potissimum abundat muneribus, philosophica sententiarum utilitate, oratorio dispositionis elocutionisq; ordine, florum ornamento poëticorum, & ubique tum diuinis utitur testibus, tum etiam certissimum de architecto mundi deo perhibet testimonium. Valeant igitur magnanime Laurenti, ualeant procul omnes, qui minutissimas erudiendæ pueritiæ à Platone rationes efflagitant. Erudiant alij rudiores, & eruditi denique fores Platonicas adeant, inde non tam puerilia rudimenta, quàm diuina mysteria tandem reportaturi. Dixi modo Laurenti tandem. Nam Plato noster antequam diuina fundat oracula, ne sacra prophanis communia fiant, audientium animos triplici paulatim ad summum calle perducit, purgatione, resolutione, conuersione. Quamobrem multa leguntur apud Platonem ad purgandos perturbationibus animos pertinentia. Plura rursum ad soluendas mentes à sensibus. Plurima etiam ad conuertendas, tum in seipsas, tum in deum omnium autorem, in quem ueluti solem rite conuersæ, optatis inde ueritatis radijs feliciter illustrentur. Interea Plato noster, dum occultis sæpe modis humano generi necessarium tractat officium, interdum iocari uidetur & ludere. Verum Platonici ludi atq; ioci multo grauiores sunt quàm seria Stoicorum. Neq; enim per humiliora quædam dedignatur alicubi peruagari, modo sensim auditores captans humiliores facilius ad excelsa p[...] ducat. Miscet frequenter grauissimo quodam consilio utilia dulcibus, quo modestis sermonis blandi leporibu[...] animos natura proniores ad uoluptatem, per ipsam uoluptatis escam ad cibum alliciat salutarem. Fingit[...]

saepe fabulas more poëtico: quippe quum ipse Platonis stylus, non tam philosophicus, quàm reuera poëticus uideatur. Furit enim interdum atque uagatur, ut uates, & ordinem interea non humanum seruat, sed fatidicum & diuinum, neque tam docentis personam agit, quàm sacerdotis cuiusdam atque uatis: partim quidem furentis, partim uero caeteros expiantis, & in diuinum furorem similiter rapientis. Fabulis uero inter haec ob id potissimum uti uidetur: ut inter uarios Academiae flores oblectentur quidem omnes, sed expiati duntaxat poma decerpant, uescantur suauius, facilius concoquant, perfectius nutriantur. Agit autem dialogis omnia: ut sermo uiuens, personas loquentes ante oculos ponat, persuadeat efficacius, & moueat uehementius. Accedit ad haec, quòd amicos (ut par est) opportune dialogis suis honestat, facilius multos posteritati commendans. Praeterea opiniones eadem de re diuersae commodius dialogo recensentur. Mitto quòd dialogus mira quadam uarietate delectat, & attentione audientes detinet & legentes. Verum quidnam longius per minutiora quaedam & humiliora digredimur? Sophia magnanime Laurenti, quae solo Iouis capite nata, ab initio cum eo erat cuncta componens: patrem imitans, ipsa quoq; filiam solo capite peperit, Philosophiam nomine, cuius delitiae forent, esse cum filijs hominum. Hanc igitur in terra quondam per uarias gentes peregrinantem excellentiora passim admirabantur ingenia. Quorum in numero Plato noster non solum admiratus est illam: sed & primus & solus ad summum excoluit. Huic enim ille primus tanquam sacrae sacerdotia cinxit tempora mitra: praeterea peplum induit, quod Augustam filiam Mineruae deceret: caput etiam manusque & pedes suauiter redolentibus illiniuit unguentis. Denique solum ipsum quacunque philosophicum numen incederet, uarijs aspersit floribus, & ornauit. Talis erat, atque etiam est huius diuae intra limites Academiae deambulantis habitus, talis ornatus. Quoties uero extra hortos Academicos peruagatur, non solum unguenta semper amittit & flores, sed etiam proh nefas, saepe incidit in latrones, atq; amissis sacerdotij & grauitatis insignibus nuda passim, & quasi prophana pererrat, adeoque deformis apparet, ut neque Phoebo ulterius Mercurioque suis familiaribus placeat: neque insuper uel auo suo Ioui, uel Mineruae matri probetur. Caeterum statim materno consilio intra parietes & hortos Academiae sese recipiens, antiquum resumit decus: & ibi uelut in patria libentissime requiescit. Quamobrem iuuat unà tecum Platonice Laurenti omnes tum discendi, tum bene uiuendi cupidos, ad Academiam Platonicam cohortari. Hic enim iuuenes uel inter iocandum praecepta morum, uel inter ludendum industriam disserendi iucunde admodum & facile consequentur. Hic uiri etiam rei tum familiaris, tum publicae disciplinam abunde perdiscent. Hic senes pro mortali uita, uitam sperabunt aeternam. In Academiae hortis poëtae sub lauris canentem Apollinem audient. In uestibulo Academiae oratores spectabunt Mercurium declamantem. In porticu uero, & aula iurisconsulti ciuitatumque gubernatores, Iouem ipsum auscultabunt, sancientem leges, iura dictantem, imperia gubernantem. In ipsis denique penetralibus, philosophi Saturnum suum agnoscent, coelestium arcanorum contemplatorem. Vbique uero sacerdotes rerumque sacrarum antistites arma reperient, quibus pietatem aduersus impios strenue protegant. Huc igitur, huc precor, omnes accedite, qui liberales colitis disciplinas, hic eas, & libertatem uitae pariter adepturi: huc denique cuncti concurrite, quos assequendae ueritatis, & consequendae beatitudinis perpetuus ardor inflammat: hic aspirante Deo, ueritatem ad uotum, & felicitatem consecuturi. Verum interim admonendi estis, ne temere de rebus Platonicis, imò uero diuinis, feratis sententiam, sed longo & aequo examine iudicetis, neque liuidam in eos censuram exerceatis, qui procul ab omni liuore uobis uigilant & laborant. Imò uero fauete libenter autori pio, fauete etiã traductori, non solum translatione uerborum, sed explicatione sententiarum communi omnium utilitati pro uiribus consulenti. Nolite precor antiquam salutaremque doctrinam, heu iamdiu nimis oppressam, nuper autem in lucem diuina prouidentia prodeuntem, insequi crudeliter & opprimere, ne fortè quam Deus omnipotens uult ubiq; uiuam, mortalis homo frustra perditam uelit. Dextera enim domini fecit uirtutem, dextera domini iam exaltauit eam, non morietur, sed uiuet, & narrabit opera domini.

SED quonam optime Laurenti nos ingens in Platonẽ ac nesciens tenere modum, raptauit amor? Num in Platonis causa declamauimus, oratoriae facundiae principis? Satis enim superque ipse pro sua causa declamauerit, apud eos praesertim qui perturbationibus uacui, aequos se praestiterint auditores. Te uero in praesentia minime adhortabor, mirum in modum ad haec omnia uoluntate propensum, ingenio promptum, studio eruditum. Sed optabo duntaxat, ut & legas feliciter, & felicissime uiuas, Marsilij tui memor. Dum uero Marsilium Ficinum nomino, Philippum quoque Valorem Academicum nostrum intellige pariter nominatum. Nam si Valor atque Marsilius in Platone defendendo, & in te amando idem sunt, proculdubio inter se quoque sunt idem. Valorem tibi Laurenti singularis sua uirtus probat, Platonicus honor laudat, incredibilis in te amor ualde commendat.

PLATONIS VITA,

ET PRIMO GENEALOGIA ET GENESIS.

*

LATO Atheniensis Aristonis & Perictiones siue Potonæ filius à Neptuno genus utrinque ducit. Nam Solon à Nereo & Neptuno descendit. Solonis uero frater Dropides Critiam maiorē genuit: à quo Calæscrus ortus duos habuit filios, Critiam scilicet minorem, qui unus ex triginta Athenarum gubernatoribus fuit, atque Glauconem Charmidis & Perictiones patrem. Perictione uero Aristoni nupta, Platonem peperit & Adimantum & Glauconem. Fœminam quoque Potonam: quæ Eurymedonti nupta, peperit Speusippum. Rursus Aristo Platonis pater à Codro filio Melāti descendit, qui iterum in Neptunum sicut & Solon originem referunt. Ferunt Athenis celebre esse, Aristonem Perictionæ, cū esset speciosissima, cōgredi conatum esse. Verum fuisse illius conatus irritos, uidisseque in somnis Apollinem, atque ab eo iussum mundam à coniugali copula quoad pareret, seruauisse. Quod & Laërtius & Polycrates scribunt. Nascitur Athenis uel in Aegina à Troiæ captiuitate anno septingentesimo quinquagesimosexto: ab urbe condita trecentesimotertio: ante Christi aduentum quadringentesimo uigesimotertio. Platonis genesim qualem adolescens audiueram, in libro de Amore significaui: sed nunc adducam qualem Iulius Firmicus Astronomus describit. Cuius opinionem hac in re existimo ueriorem. Est autē eiusmodi: In ascendente aquario Mars, Mercurius, Venus. In secunda, Sol in piscibus. In quinta, Luna in Geminis. In septima, Iupiter in Leone. In nona, Saturnus in Libra. Hāc genesim Iulius Firmicus asserit significare uirum, qui mirabili eloquentia polleat, cœlestique ingenio ad omnia secreta diuinitatis accedat.

EDVCATIO, INDOLES, ERVDITIO, SOBRIETAS PLATONIS.

FErtur, cum in cunis esset, labijs infantis apes mel infudisse, eloquentiæ futuræ præsagium. Aiunt Socratem uidisse per somnium oloris pullum sibi in gremio plumescere, qui continuo exortis pennis, expansis alis in altum euolans, suauissimos cantus ediderit. Postridie quum à patre sibi Plato commendatus esset, hunc esse cygnum quem uiderat dixisse. Poëtico stylo in adolescentia floruit. Elegias composuit, & tragœdias duas, quas & ipse igni dedit, cum primum animum ad philosophiam applicuisset. Primis literis à Dionysio præceptore imbutus est, deinde Socratem audiuit uigesimum annum ætatis agens. Post Socratis mortem Cratylo Heracliti discipulo, & Hermogeni Parmenidis philosophiam tuēti sese accommodauit. Cum esset annorum duodetriginta, Megarā se ad Euclidem cum alijs Socraticis contulit. Hinc Cyrenen profectus, Theodorum mathematicum audiuit, atq; inde in Italiam ad Pythagoreos Philolaum & Architam Tarentinum Eurytumque concessit. Ab his in Aegyptum ad prophetas & sacerdotes se recepit. Decreuerat ad Indos Magosq; progredi: uerum propter Asiæ bella à proposito destitit. Regressus demum Athenas, in Academia uitam duxit: quem insalubrem Atticæ locum dicitur elegisse, quòd etiam diuus Basilius & Hieronymus comprobant, ut nimis bonus corporis habitus ceu uitis nimia luxuries amputaretur. Erat enim & speciosissimo & rubustissimo corporis habitu. Vnde & à latis humeris, ampla fronte, & egregio totius corporis habitu orationisque ubertate, Plato est nuncupatus: cum antè nominatus fuisset Aristocles. Nihil in eo deforme, nisi fortè uox aliquantulum gracilis, & nescio quid sub ceruice gibbosum eum aliquantulum deformabat. Ob Academiæ habitationem passus est quartanam febrem menses decem atque octo: sed sobrietate & diligentia sua uires post febrem ualidiores quàm antè recuperauit.

MILITIA ET NAVIGATIO PLATONIS TRINA.

MIlitauit ter. Primo in Tanagram, secundo in Corinthū, tertio in Delum, ubi etiā uictoria potitus est. In Siciliā ter nauigauit. Primo ut insulam & ætnea miracula cratereśq; uideret. Agebat tunc quadragesimum ætatis annum: quo etiā tempore Dionysius Hermocratis filius ut secum loqueretur, impulit: ubi cum ille de tyrannide dissereret, dicens non id præstare quod sibi soli esset utile, nisi uirtute etiam excelleret, offensum tyrannum atque iratum dixisse aiunt: Verba tua otiosorum senum sunt. At ille, Et tua, inquit, tyrannidem sapiunt. Ad hæc indignatum tyrānum primo quidem illum necare uoluisse. Deinde uero à Dione & Aristomene obsecratum, id minime effecisse: uerum Polidi Lacedemonio qui per id tempus legatus ad se uenerat, eum tradidisse ut uenundaretur. Eum ille in Aeginam adductum uendidit. Quo tempore & Charmander tāquam mortis reum accusauit. Sanè iuxta peruulgatam apud eos legem, capitale erat, si quis Atheniensium eam insulam adijsset. Cæterum cum à quodam fuisset allegatū, disciplinæ gratia eò philosophum ascendisse, legemq; illam de hominibus, non de philosophis qui super homines sunt, loqui; absolutum eum dimisere: neque occidendum, sed uendendum decreuerunt. Aderat fortè Anniceris Cyrenaicus, qui eum uiginti minis redemit, remisitque Athenas ad amicos. Polidem uero à Cabria superatum, & postmodum in Elice fuisse submersum fama est, dæmonio sibi nunciante talia illum philosophi gratia perpeti. Non tamen quieuit Dionysius. Verū cū cognouisset quæ illi contigerant, scripsit Platoni, orans ne in se maledicta intorqueret. Ad quem ille scripsit, non tantum sibi à philosophia superesse otij, ut Dionysij meminisset. Obtrectatoribus quibusdam Platonem à Dionysio derelictum obiectantibus respondit, imo uero à Platone Dionysius est relictus. Secundo profectus est ad Dionysium iuniorem, ab eo & Dione philosophandi gratia accersitus: hac quoque spe ductus, se suis consilijs effecturum, ut illic ex tyrannide, aut respublica fieret, aut regnum: uisurumq; quod iamdiu uehementer optabat, gubernationem scilicet quandam maxime philosophicam, in qua uel gubernēt philosophi, uel gubernatores philosophentur. Putabat enim ciuitates nō aliter posse miseriam euitare. Id omne non ui aut dolo, sed philosophicis ratiōibus persuaso Dionysio fieri cupiebat. Sed quarto ferè mēse post Platonis accessum, Dionysius falsis impulsus calumnijs Dionem quasi tyrannidi insidiantem expulit. Platonem uero libēter amplectebatur. At Plato in patriam redijt. Tertio accessit Dionem Dionysio reconciliaturus: & ab utroque iterum atque iterum obsecratus, rogatus etiam ab Archyta. Tunc & Dionysius uittatam illi triremem obuiam misit, & Archedemum Pythagoricum oratorem, nobilesque permultos, & ipse quadrigis albis egredientem excepit. Postulauit Plato promissam Dionis restitutionem, atq; insuper urbem ac homines qui iuxta constitutam ab eo rempublicam uiuerent. Idque ille quanquam pollicitus, implere detrectauit. Cum uero Plato palàm Dionysium redargueret, quòd fefellisset fidem, tum sibi de Dione restituēdo, tum Theodoti suo de Heraclide seruando: infensum deinde habuit Dionysium: unde in summo uiuebat periculo, ne à militibus interficeretur. Sed Architas Tarentinus Salmiscum misit ad Dionysium oratorem unà cum naui, rogans ut Platonem dimitteret. Ille eum dimisit, ac prębuit commeatum: Plato in patriam redijt. Dionysius paulo pòst à Dione ciuibusq; pulsus tyrannide, criminis in philosophum commissi pœnas dedit. Plato miro quodam honore exceptus est in patria. Ibiq; ad Rempublicā accersitus accedere noluit: quia plebs malis se moribus assuefecerat.

QVIBVS PLATO LEGES DEDERIT.

FErtur Arcadas & Thebanos condita ciuitate honestæ magnitudinis, rogasse illum, ut eam rempublicam institueret. Verum illum cū eos intellexisset æqualitatem sectari nolle, profectum non esse. Syracusanis uero expulso tyranno leges dedit. & Cretensibus Magnesia nuper condita siue instaurata ciuitate, scripsit leges duodecim in libros digestas. Misit ex familiaribus suis Aristonymum ad Arcadas legibus instituendos, ad Ilios Phormionem, ad Pyreos Meledimum.

CONTINENTIA, GRAVITAS, COMITAS PLATONIS.

VIxit autem cælebs & sobrius admodum, & ut Aurelius Augustinus perhibet, castus. Vnde & in senio sacra naturæ fecisse dicitur, ut se apud uulgus à crimine sterilitatis absolueret. Iuuenis adeo uerecundus, adeo compositus fuit, ut nūquam ridere, nisi modice, depræhensus sit. Iratum uero uidit nemo. Vnde apud Platonem educatus puer cum ad parentes reuersus uociferantem uideret patrem, nunquam inquit hoc apud Platonem uidi. Semel tantum clàm subiratus est puero grauiter delinquenti. Sed Xenocrati inquit, Cæde tu hūc puerum. Ego enim quia iratus sum, nequeo. Edebat quolibet die aut semel tantum, aut bis, parcissime. Dormiebat solus. Contrariam uitam multum uituperabat. Ad amandos adolescentes, quemadmodū & Socrates suus uidebatur paulo proniuerū uterq; tā ratione cōtinens, quàm sensu procliuis. Qua[illegible] diuine isti amauerint, & quo pacto quæ de amore locuti su[illegible] exponātur, satis in libro de amore tractauimus. Optabat

moriam sui uel in libris, uel in amicis relinquere. Et si melancholicus erat, profundissimiq; ingenij, ut scribit Aristoteles, iocis tamen plurimis utebatur, atque Xenocratem & Dionē seueriores sæpissime admonebat, ut Gratijs sacra facerent, quo iucundiores gratioresque redderentur. Platonis autem grauitati comitas erat admixta.

DISCIPULI PLATONIS PRAECIPUI.

Discipuli eius fuere, Speusippus Atheniensis, Xenocrates Calcedonius, Aristoteles Stagirites, Philippus Opūtius, Hestiæus Perinthius, Dio Syracusanus, Amycles Heracleotes, Erastus & Coriscus Sceptij, Timolaus Cyzicenus, Hebion Lampsacenus, Pithon & Heraclides Aenij, Hippothales & Calippus Athenienses, Demetrius Amphipolites, Heraclides Ponticus, & complures alij: & cum his mulieres duæ, Lasthenia Mantinea, & Axiothea Phlyasia: quæ uirili utebantur ueste. Theophrastum item illius fuisse auditorem ferunt, & Hyperidem oratorem. Chamæleon & Lycurgum, & Demosthenem quoque fuisse ipsius studiosum, & Mnesistratum. Vestibulo Academiæ inscriptum erat, Nemo huc geometriæ expers ingrediatur. Quod quidem non solum de linearum, sed etiam de affectuum debita mensura uolebat intelligi.

LIBRI QUOS SCRIPSIT PLATO, AC A' POSTERIS IN QUATERNITATES NOVEM COLLECTI.

PRIMA QUATERNITAS.

Eutyphro: uel de sanctitate
Apologia Socratis: id est defensio
Crito: uel de eo quod is egit in carcere cum Socrate: uel de agendo
Phædo: uel de animi immortalitate, uel de anima.

SECUNDA.

Cratylus: uel de recta nominum ratione
Theætetus: uel de scientia
Sophista: uel de ente
Ciuilis: uel de regno.

TERTIA.

Parmenides: uel de uno omnium principio, & de ideis
Philebus: uel de summo bono, uel de uoluptate
Conuiuium: uel de amore
Phædrus: uel de pulchro.

QUARTA.

Alcibiades primus: uel de natura hominis
Alcibiades secundus: uel de uoto
Hipparchus: uel de studio lucrandi: uel de lucri cupiditate
Amatores: uel de philosophia.

QUINTA.

Theages: uel de sapientia
Charmides: uel de temperantia
Laches: uel de fortitudine
Lysis: uel de amicitia.

SEXTA.

Euthydemus: uel litigiosus
Protagoras: uel de moribus sapientiæ professorum
Gorgias: uel de rhetorica
Meno: uel de uirtute.

SEPTIMA.

Hippias maior: uel de pulchro, uel de honesto
Hippias minor: uel de mendacio
Io: uel de furore poëtico, uel de Iliade
Menexenus: uel de Attica antiquitate, uel Epitaphius.

OCTAVA.

Clitopho: uel exhortatorius
De Republica libri decem, uel de iusto
Timæus: uel de mundi natura
Critias: uel Atlanticus, uel de Atlantica antiquitate.

NONA.

Minos: uel de lege
De legibus libri duodecim
Epinomis, id est, legum appendix, uel philosophus
Epistolæ duodecim.

Hos omnes Platonis libros ipsi è Græca lingua transtulimus in Latinam. Tres uero sunt Platonicorum species dialogorum. Aut enim sophistas confutat, aut adolescentes adhortatur, aut docet adultos. Quæ in epistolis, uel in libris de legibus, & Epinomi Plato ipse suo differit ore, certissima uult ha[beri]. Quæ uero in cæteris libris, Socratis, Timæi, Parmeni[dis, Ze]nonis ore disputat, uerisimilia.

ELOQUENTIA, SAPIENTIA AUTORITAS'QUE PLATONIS.

Stylus Platonis, ut ait Aristoteles, medius inter solutam orationem & carmen fluit, suauitas & copia tanta, ut Cicero Platonem & intelligendi & dicendi grauissimum autorē fuisse dixerit. Adiecit, si Iupiter humana lingua loqui uoluisset, non alia quàm Platonis lingua fuisse locuturum. Doctrina uero tanta in eo, ut cum ante illum omnes inter Græcos illustres, ad externas gentes sapientię gratia peregrinati fuissent, post Platonis tempora cæteræ nationes Athenas cōfluxerint, & Aristoteles tam miro ingenio præditus, ac nouæ hæresis auidissimus, cum Platonem iam penè adultus adisset, uiginti eum continuos annos audiuerit. Adde quòd prius quàm adiret Platonem, iam literis prouectus erat. Deinde Platonem solum habuit præceptorem. Mitto quod à Cicerone scribitur: Malo cum Platone errare, quàm cū cæteris rectè sentire. Præterea quòd una cum Panætio illum appellat Homerum philosophorum. Mitto illud Quintiliani, Quis dubitet Platonem esse præcipuum, siue acumine disserendi, uel eloquendi facundia diuina quadam & Homerica? Multum enim illius oratio supra prosam orationem, & quam pedestrem Græci uocant, surgit: ut mihi non humano ingenio, sed Delphico quodam oraculo uideatur instinctus. Diuina quadam sapientia & probitate mirabilem autoritatem etiam in patria, quod rarissime fieri solet, sibi comparauisse uidetur. Reuersus ex Sicilia Plato, cum ad magnificētissimam illam Olympiorum celebritatem, quasi quendam orbis terrarum conuentum peruenisset, tam lætis cunctorum occursibus exceptus est, ut è cœlo Deus ad mortales demissus uideretur. Ludos deseri, Athletarum spectacula relinqui, Pugiles solos omitti cerneres: & quod admirabilius est, qui tam longis terrarum marisq; tractibus, pascendorum oculorum animorumque & aliorum gratia ad Olympia uenerant, omnis uoluptatis obliti Platonē adibant: Platonem intuebantur, in Platone perinde atque amœnissimo diuersorio conquiescebant. Cum tragœdiam quis referret, nec quispiam præter Platonem adesset, obiectātibus quibusdam dedecori esse illi quòd nemo præter unum adesset, respondit ille: Et hic unus plus est, quàm Atheniensis populus.

CHARITAS, MAGNANIMITAS, SANCTIMONIA'QUE PLATONIS.

Quam magno & constanti animo, presertim in amicorum causa fuerit, declarant eius epistolæ. Tyrannum sæpe quòd iniuste gubernaret, quòdue amicos falleret, etiam præsentibus testibus audacter redarguebat, tantum aberat ut illi assentaretur. Mitto minutiora illa, quale illud est quod iussérat Dionysius in conuiuio, ut singuli purpura induti saltarent, saltauit protinus Aristippus: Plato uero noluit: dicēs non cōuenire philosopho muliebria. Et contēptus tyranni, Dionisq; defensio. Præterea Cabriæ fortissimo duci Crobylus accusator improbus diem dixerat, & capitis iudicium intentauerat. Quocirca cum à reliquis destitutus ciuibus metu periculi in arcem ascenderet, solus Plato auxilium præstaturus semper illi adfuit. Cum uero calumniator Crobylus, ut eum à patrocinio deterreret minitans dixisset: alijs defensionem præstaturus aduentas, ignorans quòd te quoq; Socratis uenenum expectat. Ipse respondit: Olim Crobyle, cum patriæ dignitati militabam, in tolerandis periculis haud segnis eram: nunc pro officio, & amici salute licet ferrū ac uenena mineris & ignē; nullum recuso discrimen. Cum Socrates carcere iniustissime inclusus esset, Plato pecunias congregauit, ut redimeret innocentem. Et dum iudicium agebatur, ascendens in suggestum, sic cœpit orare: Cum minor natu sim uiri Athenienses his omnibus qui tribunal ascenderūt. Verum tyrannici iudices ueriti, ne autoritate & eloquentia sua ciues moueret, interpellauerunt repente, reclamauerunt, descende. Plato domum abijt. Nam quantum illi malæ mentis morbo, tantum hic tunc morbo corporis laborabat. Socratis uero persecutores pœnas paulo pòst dederunt. Cum ex condiscipulis quidam instigaretur inuidia Xenocratem adeo Platoni gratum acceptúmque esse, ut in eum conflaret inimicitias, multa in Platonem Xenocratis maledicta renunciauit. Plato medio sermone criminationem respuens, obaudit. Instat obtrectator ultus seueritate crimen affirmans. Denique deos omnes, ac deas obtestāti, Plato ut ab eius sese pertinacia solueret, esto inquit. Sed ea Xenocrates hic ac grauitate pollet: ut nisi sic expedire iudicasset, dicturus ea nunquam fuisset. Grauitatem magnanimitatemque Platonis imitatum fuisse Xenocratem dilectum eius discipulum, testis est uita Xenocratis apud Diogenem, quæ quidem est fortitudinis & sanctitatis exemplar. Imitatum quoque fuisse Dionem, Plutarchus est testis. Præterea Philiscus Lycurgi oratoris uitam describens: Magnus uir inquit

fuit Lycurgus, multaque sunt ab eo gesta præclare, quæ facere nemo potuisset qui non fuisset Platonis auditor. Demosthenes cum Antipatrum fugeret: Archiæ blandis uerbis se ei uitam seruaturum pollicenti, absit, inquit, ut uiuere turpiter malim quàm honeste mori, postquàm Xenocratem & Platonem de immortalitate animi disserentes audiui. Idem scribens ad Heracleodorum quendam condiscipulum suum, atque eum reprehendens, quòd postquàm Platonem audierat, negligeret bonas artes, & uitam parum honeste duceret, Nónne, inquit, erubescis ea negligere, quæ à Platone accepisti? Dionysius ad Speusippum scribens, ait: Plato quidem gratis sua limina terentes docebat. Tu uero tributa exigis, & à uolentibus ac nolentibus accipis. Laërtius quoq; carpit eundem, quòd non sicut Xenocrates Platonis castitatem & fortitudinem, mansuetudinemque fuerit imitatus. Illud uero de fortitudine Xenocratis tacere non possum, quòd cum Platoni Dionysius diceret, Caput tibi quispiam tollet: Xenocrates qui aderat, inquit, Nemo istud prius quàm meum hoc abscindet.

SENTENTIAE ET PROVERBIA PLATONIS.

DE Aristotele & Xenocrate hæc Plato dicebat, Hui qualem equum, qualemq; asinum iungendos assumpsi. Aristoteles quidem freno indiget: Xenocrates uero calcaribus. Erat inter discipulos eius lautus nimium, & curandę cutis studiosissimus adolescens, quem Plato rogauit: Quousque tibi carcerem ædificare perges? Quoties hominem amore irretitum uideret, ille aiebat, Proprio in corpore mortuus est, uiuit in alieno. Addebat, Qui se ipse alterius gratia deseruerit, omnium esse miserrimum: quippe qui neque se possideat ulterius, neque alterum. Platonis quidam familiaris uir doctus, cum orabat ut sibi aures paulisper accommodaret libellum à se editum lecturo. Rogatus subinde à Platone, quæ libri esset inscriptio, respondit, Contradicendum non esse. Cui Plato: cur igitur ipse hoc factitas? Cur contradicentibus contradicis? Cur me consulis, si tibi prohibes contradici? Leo ciuis potens in cœtu carpebatur, quòd magnas & immodestas in senatu uociferationes habuerat. Plato, hoc ipsum, inquit, est uere leonem esse. Diogeni Cynico dicenti, quòd humana quidem ista uideret, ideas uero nequaquam: Cui mirum inquit? Oculos enim quibus ista uidentur habes & uteris, mente uero non uteris, qua sola illæ cernuntur. Mirantibus discipulis, quòd Xenocrates in omni uita seuerus, nescio quid risu excipiendum dixisset: Quid inquit miramini inter spinas aliquando rosas & lilia nasci? Ad iuuenes crebro dicere solebat: Otio labores anteponite, nisi forte rubiginem splendori præstare putatis: Iuuentutem ad beatam uitam hac ratione sæpissime incendebat. Contrariam uirtutis ac uoluptatis naturam animaduertite. Huius enim momẽtaneam dulcedinem subita pœnitentia sequitur, dolorque perpetuus: illius autem breues labores, æterna uoluptas. Cum uidisset quendam alea ludentem, arguit: & cum ille, quàm parua reprehendis diceret, Plato respondit: At non est paruum consuetudo. Ebrijs & iratis consulere solitus erat, sese ut in speculo studiose intuerentur: ab eiusmodi statim fœditate discessuros. Ebrietatem & somnum ualde detestabatur. Aiebat plurimum referre ad pueritiam educãdam ut honestis solum gaudere pueri assuescerent. Alioquin uoluptatem dicebat escam esse malorum. Addebat sanitatem animi ueram esse philosophiam, cæteras uero facultates non tam philosophiam quàm ornamenta uideri. Nihil sanæ menti suauius esse quàm uera dicere & audire. Veritate enim nihil est melius uel durabilius. Interrogantibus quibusdam, quænam possessionum genera filijs essent potissimum comparanda: Ea dixit quæ non grandinem, non hominum uim, non ipsum denique Iouem extimescerent. Demodoco de filij eruditione consultanti, qualis inquit in arbusculis plantandis dirigendisque, talis & in filijs gignendis, & instituendis cura esse debet. Hic labor, illic uoluptas. Cauendum autem ne in hoc sopiti, in illo plus quàm uigiles uideamur. Philedono cuipiam Platonem carpenti, quòd non minus in discendo quàm in docendo studiosus ac sedulus esset, & quoad discipulus esse uellet interroganti: quoad inquit meliorem ac peritiorem esse me non pœnitebit. Interrogatus quidnam inter peritũ imperitumq; interesset: quòd inter medicum ægrotumque, respondit. Principibus nullum præstantius prædiorum genus esse dicebat, quàm eorum familiaritates hominum, qui cauponari nescirent. Principi non aliter necessariam esse sapientiam, quàm corpori animam. Beatissimas fore respublicas, si aut philosophi dominentur, aut saltem qui gubernant, diuina quadam sorte philosophentur. Nihil enim pestilentius esse potestate & audacia, quam ignorantia comitetur. Tales quoq; subditos esse solere, quales principes uideantur. Magistratui non proprium bonum sed publicum cogitandum: non partem solum ciuitatis quandam, sed totam esse curandam.

QVANTVM PLATO NEGLEXIT HVMANA, QVANTVM DIVINA DILEXIT.

REpetebat quotidie sola æterna esse uera: Temporalia uero uerisimilia. Dormire in corpore animum. Et quæ sensus appetit aut timet, nihil aliud esse quàm somnia. Itaque hęc omnia penitus contemnenda. Et ut mala uitentur quibus plenus est mundus, ad æterna confugiendum: aliter enim deuitari non posse. Ipse quoq; quæ præcipiebat, impleuit. Nam cum & hæreditario quodam iure & ciuium fauore princeps in Republica esset futurus, omnem prorsus ciuilem respuit dignitatem. Cum patrimonio ditissimus esset, fratribus largitus est omnia præter suburbanum prędiolum, quam academiam nominabant. hoc solo contentus uixit. Etsi præceptor amicusque principum extitit, diuitias tamen ab his nullas accepit. Solebat rex Dionysius dicere, Aristippus semper pecunias petit, Plato semper libros. Adde quòd neq; uxorem duxit, neque uixit in urbe, ab omnibus liber, soli seruiens ueritati. Vnde diuus Hieronymus inquit: Plato Aegyptum & Architam Tarentinum eamque oram Italiæ quæ quondam magna Græcia uocabatur, laboriosissime peragrauit, ut qui Athenis magister erat & potens, cuiusque doctrinam Academiæ gymnasia personabant, fieret peregrinus atque discipulus, malens aliena uerecunde discere, quàm sua impudenter ingerere. Denique cum literas quasi toto orbe fugientes persequitur, captus à piratis & uenundatus, etiam tyranno crudelissimo paruit captiuus, uinctus est seruus. tamen quia philosophus, maior emente se fuit. Hæc Hieronymus.

PIETAS ET GRATITVDO PLATONIS.

GRatus deo fuit, à quo principium cogitandi, dicendi, agendi, omnibus in rebus, & faciendum dicebat esse, & ipse semper efficiebat. Præterea deo gratias agebat quotidie, quòd homo natus esset non brutum: quòd Græcus non barbarus: quòd temporibus Socratis. Quàm gratus præceptoribus fuerit, omnibusque amicis, testimonio sunt eius dialogi. In quibus mirifice eos omnes honorat, atque Socrati libros suos attribuit. Non solum enim illum in omnibus penè dialogis disputantem inducit, sed etiam omnia à se composita, scribit non sua, sed Socratis esse.

QVAE PLATO AFFIRMAVIT.

IN his quæ sensibus subiacent, partes Heracliti tuebatur. Porrò in his quæ ad intelligentiam pertinent, Pythagoræ maxime acquiescebat. In rebus autem ciuilibus Socratem suũ amplectebatur, quæ ubique asseuerabat, hæc sunt. Deum omnibus prouidere. Animas hominum immortales esse. Bonorum præmia, malorum supplicia fore. Augustinus in libro contra Academicos inquit, Christi autoritatem omnibus anteponendam. Si autem rationibus agendum sit, apud Platonicos reperire se dicit, quod sacris Christianorum literis non repugnet. Idem Dionysius Areopagita significauit: Eusebius postea & Cyrillus latius declarauerunt. Hinc Augustinus in libro De uera religione: Platonici inquit paucis mutatis Christiani fierent. Atque in confessionibus, narrat se procemium Ioannis Euangelistæ ferme totum apud Platonicos reperisse. Propterea in secundo de Ciuitate dei inquit: Labeo Theologus apud gentiles, Platonem inter semideos connumerandum putauit, sicut Herculem atque Romulum: semideos autem heroibus anteponit, sed utrosque inter numina collocat. Veruntamen istum quem appellat semideum non heroibus tantum, uerumetiam dijs ipsis præferendum esse non dubito. Vnde inquit se Platonicos ante alios elegisse, quia de rebus diuinis atque humanis rectius admodum quàm cæteri philosophi senserint. Quod & Marcus Varro antea iudicauerat, & Apuleius Platonem, non tantum heroibus superiorem fecit, sed dijs æqualem, quia uidelicet diuinarum rerum adyta penetrauerit. Plato tanta fuit modestia præditus, ut cum mirabilem sibi autoritatem ante alios comparauisset, tamen interrogatus à quodam quatenus præceptis suis parendum foret, responderit: quoad in terris appareat sacratior aliquis, qui fontem omnibus ueritatis aperiat, quem deniq; sequantur omnes. Addidit, nihil suo, sed diuino tantum lumine reperisse. Quid autem in philosophia senserit, satis in libro de Amore, & Theologia nostra tractauimus.

REDITVS PLATONIS IN PATRIAM COELESTEM ET LAVDES.

NAtali suo decessit, & annum unum atque octoginta impleuit, sine ulla dubitatione. Ideo magi, qui tunc Athenis erãt, Platoni immolauerunt, amplioris fuisse sortis quàm humanæ rati, quia consummauisset numerum perfectissimũ, quem nouem nouies multiplicata conficiunt. Atq; quod mirum est, adhuc in ea ætate, & in eo ipso die scribebat. de quo Cicero inquit: Est etiam quiete, & pure, atque eleganter actæ ætatis placida ac leuis senectus, qualem accepimus Platonis, qui uno & octogesimo anno scribens mortuus est. Seneca etiam affirmat id Platoni sobrietatis & diligentiæ beneficio contigisse. Alij inter scribendum, alij discumbentem in nuptijs remotis dapibus inter disserendum ad superos redijsse. Aristoteles in templo aram Platoni statuamque sacrauit hoc epigrammate: Aram Aristoteles hanc Platoni dicauit, uiro quem nefas est à malis laudari. Addit Aristoteles,

Qui solus uita, doctrina, moribus, ore
Admonuit cunctos, & monimenta dedit:
Vt uirtute queant felicem ducere uitam.
Nulla ferent talem secla futura uirum.

Adiunxerunt & sapientes alij in Platonis laudes carmina plurima: sed præcipua epigrammata tria. Primi hęc est sententia: Temperantia, iustitiaque excelluit omnibus, tantum uero sapientia superauit, ut omnem prorsus inuidam superauerit. Secundi hic est sensus: Plato in deorum numerum est translatus. Longinquæ hunc nationes honorant: qui diuinam uitam ipse nouit, alijsque monstrauit. Tertij sententia est huiusmodi. Phœbus Aesculapium genuit & Platonem, ut ille corporibus, hic animis mederetur. Præterea Mithridates Persarum rex Platonis statuam in Academia ita locauit inscriptam: Mithridates Rhodobati filius Perses Musis imaginem Platonis dicauit, Syllanionis opus. Ex his omnibus id Plato est consequutus, ut Gręci Aristotelem quidem dæmonium: Platonem uero diuinum cognominauerint. Quia uidelicet ille & uita humanus & scientia naturalis maxime fuerit. Hic autem scientia simul & uita sese potissimum ad diuinum contulerit.

APOLOGIA DE MORIBVS PLATONIS.

FInem iam uobis imponam, si pauca quædam rursus addidero. Sũt plebei quidam uersificatores qui immerito poëtarum sibi nomen usurpant. Hi tam morum dissimilitudine quàm malignitate inuidiæ prouocati, in optimum quemque impudentissime ludunt. Quibus summa quædam licentia in bonos potius quàm in malos conceditur. Tales igitur olim poëticuli, diuinum Platonem à Græcis, Apollinis filium, & Socratem ab Apolline Græcorum sapiẽtissimum iudicatum, mordere non dubitarunt. Quorum impietatẽ Laërtius Diogenes summopere detestatur. Atque ut ipse declarat, ridicula etiam comicorum conuitia Aristippus auxit Cyrenensis, homo pessimus, & optimi cuiusq; suorum temporum aduersarius, qui sicut alios plerosque modestissimos doctissimosque ficta quadam historia uituperauit, sic etiam Socratem præceptorem, & condiscipulos suos Xenophontem atque Platonem: finxitq; horum nomine carmina quædam in scorta puerosque lasciua, uidelicet ut falso magnorum philosophorum exemplo liberiorem ipse peccandi licentiam nancisceretur. Verum Aristoteles cui ueritas magis quàm Plato fuit amica, tam falsas in uirum sanctum calumnias sustinere non potuit. Nam in elegijs ad Eudemum, illa de Platone quæ in superioribus diximus, cecinit: id illi maxime tribuens, ut prophani non solum uituperare Platonem ullo pacto non debeant: uerumetiam sub prętextu laudis sanctum illius nomen ore prophano nominare non audeant. Neque Elegia contentus fuit: sed etiam, ut tradit Olympiodorus, præclaram orationem de Platonis laude composuit. Obmutescant igitur apud superos inferni canes, atq; apud inferos latratu Cerberum comitentur. Nos autem Platonis uitam, & sapientiam iudicio sapientum approbatissimam ueneremur, atque unà cum Apuleio Madaurensi libere proclamemus: Nos Platonica familia nihil nouimus nisi festum, lætum, cœleste, supernum.

*

TABVLA LIBRORVM PLATONIS À MARsilio Ficino Florentino traductorum: Item quæ insunt partim argumenta, partim autem commentaria, per eundem Marsilium in libros eosdem composita.

M. FICINVS AD LECTOREM.

NE fortè putes amice lector tantum opus editum temerè, scito cum iam composuissem, antequam ederem, me censores huic operi plures adhibuisse: Demetrium Atheniensem non minus philosophia & eloquio quàm genere Atticum, Georgium Antonium Vespucium, Ioannem Baptistam Boninsegnium, Florentinos, uiros Latinæ Linguæ Græcæque peritissimos. Vsum præterea acerrimo Angeli Politiani doctissimi uiri iudicio: usum quoq; consilio Christophori Landini, & Bartholemæi Scalæ, uirorum clarissimorum.

ΕΙΣ ΠΛΑΤΩΝΑ.

Φοῖβος ἔφυσε βροτοῖς ἀσκληπιὸν, ἠδὲ πλάτωνα.
Τὸν μὲν ἵνα ψυχὴν, τὸν δ' ἵνα σῶμα σάοι.
Δαισάμενος δὲ γάμον, πόλιν ἤλυθεν, ἥν ποτ' αὐτῷ
Ἔκτισε, καὶ δαπέδῳ ζηνὸς ἐνιδρύσατο.

ΑΛΛΟ.

Σωφροσύνῃ προφέρων θνητῶν ἤθει τε δικαίῳ
Ἐνθάδε δὴ κεῖται δῖος ἀριστοκλέης.
Εἰ δέ τις ἐκ πάντων σοφίης μέγαν ἔσχεν ἔπαινον.
Οὗτος ἔχει πλεῖστον, καὶ φθόνος οὐχ ἕπεται.

ΑΛΛΟ.

Γαῖα μὲν ἐν κόλπῳ κρύπτει τόδε σῶμα πλάτωνος,
Ψυχὴ δ' ἀθανάτων τάξιν ἔχει μακάρων.
Υἱοῦ ἀρίστωνος, τόν τις καὶ τηλόθι ναίων
Τιμᾷ ἀνὴρ ἀγαθὸς θεῖον ἰδόντα βίον.

INDEX IN PLATONIS SCRIPTA,

VBI PRIOR NVMERVS PAGINAM, POsterior columnam, p, principium, m, medium, f, finem denotat.

A

Amant

Anaxa

B

C

Diuinandi

E

Ess[...]

I

Igno

Inter-

L

N

O

P

Prod

Q

SIMILITVDINES.

Vita

X

Y

Z

FINIS.

PLATONIS HIPPARCHVS, VEL, DE LVCRI CVPIDITATE, VEL, STVDIO LVCRANDI.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

PROPOSITVM Platonis in Hipparcho est, docere nos, omnes homines bonum appetere, cum & illi qui propter auaritiam aberrare uidentur, bonum appetant. Illi siquidem lucricupidi sunt, lucrū utile est, utile uerò bonum: bonū itaque cupiunt. Etenim lucrum dāno contrarium: damnū uerò cum obsit, malum: malo igitur contrarium. Contrarium malo, bonum: lucrum ergo bonum. Quamobrem cum illi etiā, qui ab appetitu boni declinare uidentur, bonum cupiāt, nihil iam repugnat quo minus omnes homines bonum appetant. Bonum autem duplex. Vnum finis. Ad finem alterum. Illud propter seipsum, hoc propter aliud expetendum. Illius appetitio uoluntas, huius electio. Illud uenerandum, hoc utile. Illo fruimur, hoc utimur. Illius adeptio beatitudo, huius lucrum uocatur. Lucrum igitur est boni utilis acquisitio: quod ad uenerandi boni consecutionem conducere potest. Quod uerò ad hoc non confert, nec ipsum utile est, nec eius adeptio lucrum. Laudanda igitur lucri cupiditas, quæ omnibus natura inest. Vituperanda autem opinio falsa, quæ dum quod reuera utile & lucrum est, ignorat, appetitum naturæ ad aduersa retorquet. Hæc omnia Plato latenter docet, dum Socrates definitiones falsas, quas Hipparchus de lucri cupiditate refert, & inducendo & ratiocinando refellit. Vtitur autem Plato hac propositione, Omnes homines bonum appetunt, tanquam manifesta, ad concludendum quod omnes natura lucrum appetunt, quódque hæc appetitio naturalis laudanda est. Hæc autem est conclusio quam modo quodam directo Socrates tribus argumētandi modis infert, id est, exemplo, inductione, ratiocinatione. Sed modo quodam conuerso ex omni hac disputatione per argumentationem à minori colligimus propositionem illam maximè confirmatam, Omnes scilicet homines bonum appetunt, quæ huius libri finis ultimus est, cum primus finis sit ostendere, omnes lucri cupidos esse, neque id esse uituperandum.

SOCRATES. HIPPARCHVS.

QVIDNAM lucri cupiditas est? & qui sunt lucricupidi? HIP. Mihi quidem uidentur qui lucrandum putant ex rebus nulla æstimatione dignis. SOC. Videnturne tibi scire, quòd nullius precij sint, an ignorare? si nesciunt, amentes lucricupidos uocas. HIP. At non amentes uoco, sed callidos atque improbos, & uictos lucro, conscios nullius esse precij, è quibus lucrum captant, & tamē lucrantes per impudentiam. SOC. Num huiuscemodi lucricupidū uocas? ueluti si agricola pl[...]ans cognoscens[que] nullius precij plantam esse, dignam tamen putet qua lucretur, talemne uocas? HIP. Vndecunq[ue] ô Socrates lucricupidus quærendum censet. SOC. Ne ita temere uerba effundas, ueluti alicui ob acceptam iniuriam iratus, sed in me potius attentus responde, ac si à principio rursus interrogarem. Consentis lucricupidum cognoscere quanti sit unde lucrandū putat? HIP. Consentio. SOC. Quis est qui circa plātarum dignitatē nouit, qua regione, quo tempore plātare * dignum sit, ut & nos aliquid sapiētum uerborū, quibus elegantes isti causidici abūdant, in mediū afferamus? HIP. Agricola arbitror. SOC. Num dignum lucro uocas aliud quàm lucrandum esse existimare? HIP. Idipsum. SOC. Ne me coneris decipere uirum iam senem, iuuenis, respondens, quemadmodum nunc, quæ ipse minime sentis: sed quàm uerissime responde. Num agricolam eum iudices, qui quam indignam plantatione plantam scit, ex ea lucrandum putat? HIP. Non per Iouem. SOC. Equitem præterea uirum, si nouit nullius precij pabulum quod equo præbet, an ignorare censes equum iri perditum? HIP. Nequaquam. SOC. Non igitur putat ex huiusmodi pabulo esse lucrum. HIP. Minime. SOC. Gubernatorem uerò qui temone ac uelis nulla æstimatione nauem munierit, ignorare censes quòd damno afficiatur, & in periculum ueniat, ne & ipsa nauis & quæcunq[ue] in naui sunt, perdantur? HIP. Non certe ignorat. SOC. Haud igitur putat se ex istiusmodi nullius precij instrumentis lucraturum. HIP. Minime. SOC. Item belli dux exercitum uilibus armis nixum uidens, num speret dignúmue putet ex his affectare lucrum? HIP. Minime. SOC. Eodem modo si tibicen tibiam, citharœdus citharam, sagittarius arcum, & ut breui complectar, artifex, & rei cuiusuis peritus quisque organa, ac reliquum apparatum nullius precij habeat, putétne ex his aliquādo se lucraturū? HIP. Non, ut apparet. SOC. Quos itaque lucricupidos nuncupas? neq[ue] enim eos quos suprà retulimus, qui è rebus nulla ratione dignis oportere lucrari rentur. HIP. Atqui hoc modo mirande uir, quo tu uis, nullus hominum lucricupidus sit. At ego eos lucricupidos esse dicam, qui propter inexplebilem auiditatem minima & uilissima quæque, & nullius precij dehinc mirum in modum sitiunt, & in his etiam lucrum quærunt. SOC. Non tamen ô uir optime discernunt nullius ista precij esse. Huc enim nosipsos adegimus, ut impossibile diceremus. HIP. Mihi sanè uidetur. SOC. Si non cognoscunt, ignorant igitur: opinantur tamen, quæ nullius precij sunt, multi facienda esse. HIP. Apparet. SOC. Lucricupidi nónne lucrum cupiunt? HIP. Profecto. SOC. Lucrum uerò dāno contrarium? HIP. Est. SOC. Estne bonum cuiquā damno affici? HIP. Nemini. SOC. Malum autem? HIP. Prorsus. SOC. Læduntur itaq[ue] damno homines? HIP. Læduntur. SOC. Malu[redacted]ur damnum? HIP. Malum. S[redacted]um dāno lucrum? HIP. Contrarium. SOC. Bonúmne igitur lucrum? HIP. Certè. SOC. Bonum igitur amātes lucricupidos nuncupas? HIP. Videtur. SOC. Non insanos quidem ô amice lucricupidos dicis. Sed tu ipse utrum amas quod bonum est, an non amas? HIP. Amo equidem. SOC. An est bonum quicquam quod non affectes, sed malum? HIP. Non per Iouem. SOC. At forsitan omnia bona affectas. HIP. Omnia. SOC. Interroga insuper & me utrum & ipse, bona equidem amare me confitebor: sed præter me ac te, nónne reliqui mortales omnes amant bona, mala oderunt? HIP. Videntur. SOC. Lucrum autem nónne bonum esse confessi sumus? HIP. Nempe. SOC. Omnes igitur lucricupidi uidentur hoc modo: quo uerò prius diximus, nullus lucricupidus esset. Vtra igitur istarum rationum sequenda potius, ne erremus? HIP. Si quis ô Socrates rectè lucricupidum definiat,

Secunda definitio falsa.

Confutatio.

*Dignum, tā quam affectatum notat.

Tertia definitio falsa.

finiat, eum puto lucricupidū arbitrabitur, qui his studet & lucrum ex his quærendum sibi putat, ex quibus boni uiri lucrari nunquam instituat. SOC. At non uides quod paulò antè inter nos conuenit, lucrari scilicet esse utilitate affici? HIP. Quid tum? SOC. Quia & in hoc consensimus, bonum omnes semper uelle. HIP. Cōfessi sumus. SOC. Nónne & boni uiri lucrum omne expetant, si quidē omne lucrum bonum est? HIP. Non tamen ea lucra quibus lædi possint. SOC. Lædi uocas damnum pati, an aliud quippiam? HIP. Nil aliud quàm damnum. SOC. Lucróne damnum patiuntur homines, an damno potius? HIP. Vtrisque. etenim & damno, & lucro turpi, damno afficiuntur. SOC. Num tibi uidetur aliquid utile ac bonum turpe existere? HIP. Minime. SOC. Nónne paulò antè cōcessimus, lucrum damno malo existenti, contrariū esse? HIP. Fateor. SOC. Et cum sit malo contrarium, esse bonum? HIP. Concessimus. SOC. Vides igitur ut me conere decipere, ex industria contraria his asserens, quæ suprà confessi sumus. HIP. Non per Iouem, ò Socrates: sed econtra, tu me decipis, ac nescio quomodo disputans sursum deorsumq́ omnia conuertis. SOC. Bona uerba queso. Neque enim rectè facerem, nisi uiro bono & sapiēti parerem. HIP. Cuinam? aut quid hoc tandem? SOC. Conciui meo & tuo etiam Hipparcho Pisistrati Philædonici filio, filiorum Pisistrati natu maximo & sapientissimo, qui cum alia multa præclara sapientiæ exempla edidit, & Homeri etiā libros in hanc urbem primus inuexit, & recitatores impulit, ut ludis publicis referrent ordines, quod usq́ ad hæc etiam tempora obseruant. Et Anacreonta Teium missa quinquaginta remorum naui in hanc urbem acciuit. Simonidem præterea Chium apud se semper habuit, amplis muneribus inductū. Hæc autem agebat omnia, ciues suos eò adducere uolēs, ut quam optime degentibus imperaret, ratus minime fas esse, sapientiam cuiquam inuidere, quippe qui ipse honestus ac bonus erat. Cum itaque ciues abunde eruditi essent, atque sapientiam eius admirarentur, ad agricolas conuertit animum & peregrinos erudiendos. igitur columnas in singulis urbis triuijs & in unaquaque tribu erexit: & ex ea sapientia, quam partim didicerat, partim ipse inuenerat, eliciens potiora, elegis inclusit, & institutis sapientiæ inscripsit: primum ut ciues haud amplius egregi[...]illa mirarētur, Cognosce teipsum, Nihil nimis, & reliqu[...]modi, Delphis inscripta: sed Hipparchi præcepta ueluti potiora susciperent. Deinde hac atque illac pretereuntes, ac legendo illius sapiētiam degustantes, ex agris & syluis ad reliqua doctrinæ instituta discenda pergerent. Erant autē epigrammata duo: alterum in sinistra parte uniuscuiusque columnæ, in quo Mercurius lectorem (sic enim inscribebatur) monebat, quòd in medio urbis tribus staret: alterum in dextra, sic inscriptum, Hipparchi hoc monumentum est. Mox præceptū additum, ut, Perge quæ iusta sunt curare. Cumq́, in alijs columnis alia preclara carmina inscripta essent, multaq́, in uia Stiriaca tale erat: Monumentū hoc Hipparchi, Ne amicum decipias. Quamobrē ego te quidem amicum meum fallere nūquam ausim, & illi tanto uiro repugnare. Quo uita functo, tres annos sub fratre illius Hippia tyrannide pressi Athenienses fuerunt. Ipse uerò è maioribus natu omnibus, accepisti solum hoc triēnium in hac urbe

Cōfutatio à rationibus.

Hipparchus Pisistrati.

Precepta Hipparchi.

tyranuidem uiguisse: reliquis temporibus, eodem penè modo quo Saturno regnante Athenienses uixerunt. Traditur autē ab elegantioribus uiris, mortis eius causam extitisse non eam quæ uulgo fertur, sororis scilicet Canephoriæ contemptum: nam id credere absurdum est. Sed cum Harmodius amaretur, doceretur q́ ab Aristogitone, magnum quiddā sibi ex hac educatione sperabat: fore namque Hipparchum aduersarium suspicabatur. Interim contigit ut Harmodius nobilem quendam, cuius nomē non satis teneo, amaret: is primum Harmodium & Aristogitonem, ueluti sapientes admirabatur, postea familiaris factus Hipparcho, contemnere illos cœpit: unde illi indignati, Hipparchū interemerunt. HIP. Videris ergo, ò Socrates, uel amicum me non putare: uel si putas amicum, Hipparcho minime credere. Nam abs te non decipi disserendo, persuaderi mihi nequit. SOC. Atqui uolo perinde ac si talis ludamus, retractare quicquid libet, ne te deceptū existimes. Vísne illud immutari quod diximus, omnes homines bona appetere? HIP. Nolo. SOC. Quid uerò illud, quòd damnum, ac damno affici, malum esse concessimus? HIP. Neque id uolo. SOC. Sed quid illud, quod lucrum atque lucrari, & ipsi damno, & ei quod est damnum pati contraria sunt? HIP. Neque istud quidem. SOC. At illud forsitan, quòd lucrari, utpote malo contrarium, bonum est. HIP. Ne retractes. SOC. Videtur igitur tibi, ut apparet, lucrum aliquod bonum esse, aliquod uero malum? HIP. Mihi uerò. SOC. Retracto itaque tibi hoc. Est enim lucrum aliud bonum, malum aliud, nihil tamē magis hoc, quàm illud lucrum est, nonne? HIP. Quid interrogas? SOC. Dicam, cibus & bonus est, & malus. HIP. Est. SOC. Est'ne magis cibus alter altero, an similiter cibus uterque est, neque quà cibus alter ab altero differt, sed quà hic quidem bonus, ille uerò malus? HIP. Est ut dicis. SOC. Nónne & potus & reliqua omnia, quæcunque formæ eiusdem sunt, ita habent, ut partim bona, partim mala sint, nihilq́ inter se differāt in eo in quo eadem sunt, quemadmodum hominum quidem alius bonus, malus alius? HIP. Sic est. SOC. Cæterum neuter illorum, ut arbitror, magis aut minus homo est quàm alter, neque bonus malo, neque malus bono. HIP. Vera dicis. SOC. Nónne de lucro similiter iudicabimus? quòd pariter lucrum tam bonum quàm malum lucrum sit? HIP. Necesse est. SOC. Nil igitur magis lucratur, qui lucrum bonum consequitur, quàm qui malum: neque horum alterutrum lucrum magis apparet, ut iam conuenit. HIP. Profecto. SOC. Neutroq́ aut magis, aut minus adest? HIP. Neutro. SOC. Tali autem in re, cui neutrū horum cōpetit, ecquis potest magis uel minus aliquid aut agere, aut etiā pati? HIP. Impossibile est. SOC. Postquam lucra æquè sunt utraque, hoc deinceps animaduertendum restat, propter quid utraque lucrum appellas, quidnam idem in utrisq́ aspicis: ueluti si me roges, quare cibum, seu bonum, seu malum, cibum utrunque uocem, respondeam utique quoniam uterque sicca est corporis esca, ideo utrunque cibum nomino, quod quidem & tu nobis concederes, nónne? HIP. Fateor. SOCR. Et circa potum eadem rursus respondendi ratio esset, quòd humidum corporis alimentum, seu bonum, seu malum sit, potum uocamus, & in alijs eodem modo. Enitere itaq́ me sic respondentem imitari:

Ex diuisione colligit definitionē lucri.

tari: quidnam in lucro bono & malo idem cernis, cuius gratia utrunque lucrum uocas? Quòd ſi non habes quod reſpondeas, me uide. Num lucrum appellas omnem poſſeſsionem quam quis acquiſiuit, uel nihil omnino, uel parum expendens admodũ, cum plus accipiat? HIP. Id lucrum uocare mihi uideor. SOC. An huiuſmodi dicis, ſeu ſi quis nihil expendens abunde epulatus ſit, & ex epulis morbũ acquiſiuerit? HIP. Non per Iouem. SOC. At bonam ualetudinem ex epulis adeptus, lucrúmne an damnum aſſequeretur? HIP. Lucrum. SOC. Non eſt igitur lucrum, quodlibet acquirere. HIP. Non certè. SOC. Nunquid ita ſe habet, ut non lucretur qui quod uis aſſequitur, ſiue bonum, ſiue malum? HIP. Apparet. SOC. Neque in damnum incurrat, qui in quoduis incurrit, ſiue bonum ſiue malum? HIP. Mihi quidem uidetur. SOC. Cernis ergo quòd circa idem reuolueris? Lucrum enim bonum, damnum uerò malũ apparet. HIP. Ignoro quid dicam. SOC. Et iure quidem. Sed præterea hoc mihi reſpõde. Si quis minus expẽdens plus acceperit, lucrari hunc diceres? HIP. Dico, modo ne malum lucretur, ſed uel auri, uel argenti minus erogans, plus accipiat. SOC. Enimuerò hoc inſuper interrogabo, ſi quis dimidiam auri libram erogans, duplum reportet argenti, lucrum, an damnũ ſit? HIP. Damnum profectò, ò Socrates: nam pro duodecuplo duplum ſolummodo capit. SOC. Veruntamen plus accepit. An non plus eſt duplum dimidio? HIP. Non eiuſdem dignitatis ac precij eſt argentum, cuius eſt aurum. SOC. Ergo oportet hoc lucro adijcere, æſtimationem ſcilicet ac precium. Nunc utique argentum amplius cum ſit, quàm aurum, haud æquè æſtimandum ac precioſum dicis: aurum uerò minus exiſtens, precioſum quoque ac dignum. HIP. Et maximè, ſic enim ſe res habet. SOC. Ipſa ergo æſtimatio dignitasq; lucrum continet, ſiue parua res, ſiue magna ſit. Indignum uerò æſtimatione, lucro caret? HIP. Profectò. SOC. Ipſum precioſum ac dignum, uocas aliud dignum, quàm acquiſitu dignum? HIP. Acquiſitu. SOC. Dignum autem quæſitu utile an inutile? HIP. Vtile. SOCR. Vtile nónne bonum? HIP. Eſt. SOC. O' uir omnium fortiſsime, nónne iam tertio & quarto concluſum à nobis eſt, lucrum bonum eſſe? HIP. Videtur. SOC. Memoria tenes unde ſermo hic incidit? HIP. Arbitror. SOC. At ſi minus ipſe memineris, ego in memoriam reducam. Ex eo enim quòd negares bonorum uirorum eſſe, lucra quælibet acceptare, ſed ex lucris bona duntaxat, mala uerò nequaquam. HIP. Hinc ſanè. SOC. Nónne lucra omnia eſſe bona, ſeu magna ſiue parua ſint, ratio nos fateri coëgit? HIP. Coëgit certè, ò Socrates, me magis, quàm perſuaſit, ſed forſitã deinceps perſuadebit. SOC. Nũc tamen ſiue perſuaſus fueris, ſeu quomodocunque aliter ſis affectus, conſentis nobiſcum lucra omnia & ampla, & exigua bona eſſe? HIP. Conſentio. SOC. Et bonos uiros omnes bona omnia uelle faceris? nunquid? HIP. Fateor. SOC. Malos autem dicebas omnia lucra tam exigua, quàm magna cupere. Nónne igitur ſecundum ſermonem tuum uniuerſi homines, & boni pariter atque mali lucricupidi eſſent? HIP. Videtur. SOC. Nemo igitur rectè uituperabit lucricupidos, cum ipſe quoq; lucricupidus ſit.

quãti olim aurum æstimaretur.

Hinc uide ſingula auri pondo tum ualuiſſe duodena pondo argenti.

Concluditur omnes homines lucricupidos eſſe.

PLATONIS DIALOGVS DE PHILOSOPHIA, VEL, AMATORES.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

SVMMA huius dialogi eſt, quid ſit & quale officium philoſophi, definire. Eſt autem philoſophi officium, diuina noſſe, gubernare humana: in illo contemplatiua philoſophia, in hoc actiua comprehenditur. Philoſophus itaque primo diuinam, id eſt abſolutam ipſius boni naturam per ſapientiam contemplatur. Deinde ad id bonum uelut ad finem humanas operationes dirigens humana gubernat. Hæc autem gubernatio duo requirit. Primum, ut quid humana natura ſit, & quo pacto ducatur ad bonum, à malo remoueatur, cognoſcat: quod quidem per prudentiam philoſophus agit. Alterum, ut ſic inſtituat hominum & affectus & actus, ſic temperet atque cohibeat, ut ad bonum quod ſapientia ipſa inuenerat, & ad quod prudentia deinde direxerat, facile tendant. Id uerò per morales uirtutes efficitur, quas omnes uno iuſtitiæ nomine Plato complectitur. Atque ex ijs duobus humanorum gubernatio conſtat. Eiuſdem autem eſt ſcire rectè hominem unum, familiam, ac rempublicam gubernare. Quam ob rem qui moralis eſt, idem dominus, ciuilis, rex idoneus eſſet. Ex quibus concluditur in ipſo philoſophãtis officio hæc omnia contineri, ſapientiam, prudentiam, iuſtitiam, moralem, domeſticam, ciuilem, ac regiam diſciplinam. Per ſapientiam diuina cognoſcit, per prudentiam iuſtitiamque humana gubernat, dum rem ſuam, rem familiarem, rempublicam adminiſtrat. Eiuſmodi eſt philoſophi ipſius officium, quod Plato in libris de Republica latius explicat, in hoc ſignificat breuius. Ac primo duas aliorum opiniones circa philoſophi officium confutat. Prima uidetur uel Solonis fuiſſe uel ſimilis alicuius, dicentis id eſſe quamplurima diſcere: ſecunda Hippiæ ſophiſtæ uolentis philoſophiã artium omnium peritiam eſſe. His denique confutatis, ſententiam quam prædiximus, breuiter innuit. Socrates ergo fingitur hæc in ſcholis Dionyſii, qui grammaticæ elementa Platoni tradidit, aduerſus diſcipulos duos Dionyſii diſputaſſe: deinde quæ in ſcholis tractauerat, in corona familiarium ſuorum à principio recenſere.

Quæ inſint in philoſophantis officio.

SOCRATES.

DIONYSII Grammatici ludum ingreſſus iuuenes quoſdam uidi honeſta indole, claris ortos parẽtibus, cũq; ijs unà eorum etiam familiares. Aderant autem duo quidam adoleſcentuli inuicem cõtendentes, quæ uerò eſſet contentio, haud ſatis aduerteram. Veruntamen de Anaxagora uel Oenopide diſceptare uidebantur, circulos deſcribentes, & quaſdam ſpheræ inclinationes depingentes cubito innixi, & intenti admodu[redacted] autem alterius illorum ami[redacted] quem ſedebã, cubito tangens, interrogaui quid ita contenderent adoleſcentes, & num magnũ quiddam eſſet, & pulchrum, in quo tantum ſtudium ponerẽt. Tum ille, quid inquit magnũ, & pulchrum? Nugantur enim de ſublimibus quædã, & philoſophantes garriunt. Huius ego reſponſum admiratus, ò adoleſcens inquam, an turpe tibi philoſophari uidetur? cúrue tã acerbe reſpondes? Alter uerò, iuxtà enim aſsidebat æmulus quidam iſtius, cum & me interrogantem, & reſpondentem illum audiſſet, Nõ expedit tibi Socrates, inquit, interrogare hunc, an turpe exiſtimet eſſe philoſophiam, nécne. An non uides ipſum in tumiditate quadam, & ſaturitate atq; ſomnolentia uniuerſam ætatem egiſſe, ut credas aliud quicquam eum tibi reſponſurum, quàm quod turpe ſit philoſophia? Erat autem iſte in muſica eruditus, alter autem quẽ carpebat, in gymnaſtica. Videbaturq; mihi oportere eum quem prius interrogaueram, miſſum facere, quòd agendo potius, quàm diſputando

Occaſio dialogi, quæ interdum prætermittitur.

exercitatus haberi uelle uideretur. Interrogandũ autẽ censui illũ, qui sapientior uideri uolebat, ut siqua possem utilitatem reportarem. Dixi igitur ad eum, in cõmuni me isthoc proposuisse: quod si putas melius hoc te responsurum, illud idem te nunc interrogo, utrum uideatur philosophari pulchrum esse, an secus? Hæc ferè cum diceremus, audierunt adolescẽtes, atque missa ea quæ inter ipsos erat contentione, ad ea quæ disserebamus audienda seipsos silentio parabant. At amatoribus quid acciderit, nescio. Ipse certè obstupui. Semper enim noua ac pulchra stupesco. Videbatur itaq; mihi alter me non minus certare. Respondit autem ille mihi, & ualde quidem ambitiosè. Siquando, ô Socrates, philosophari turpe esse ducerem, neque me hominem putarem, neque quemuis alium sic affectum. Innuens autem in æmulum dicebat hæc ea uoce, ut amici exaudire possent. Hic ego, pulchrum igitur tibi philosophari uidetur? & maximè quidem, inquit ille. Quid ergo, inquam, num uidetur tibi fieri posse, ut norit quis turpe ne sit aliquid, an pulchrum, nisi prius quid ipsum sit norit? Non. Nosti igitur inquam quòd est aliquid philosophari? Noui equidem. Quid est? Quid aliud quàm iuxta Solonem? Dicebat enim alicubi Solo, Discenti assidue multa, senecta uenit. Et mihi quidem uidetur semper sic oportere aliquid discere eum hominem, qui philosophus futurus sit, siue iuuenis, siue senex sit, ut in uita quamplurima discat. Atque is primo uisus est mihi aliquid dixisse. Deinde mecum reputans, interrogaui, num ei philosophia polymathia, idem quod multa discere, uideretur. Et ille omnino inquit. Existimas inquam pulchrum aliquid solum esse philosophiam, uel etiam bonum? Et bonum inquit. Vtrum philosophiæ id proprium facis, an etiam alijs eodem pacto tribuis: ut uerbi gratia, studium gymnasticæ, non modo pulchrum esse, sed etiam bonum? Tunc ille ludens duo protulit. Aduersus hunc, inquit, dico, quòd neutrum sit: aduersus autem te, ô Socrates, & pulchrum & bonum simul esse fateor. Ergo in gymnasijs etiã multum laborem existimas esse gymnasticæ studium? Et maximè quidem, inquit ille, quemadmodum in philosophando multa discere, philosophiam puto. Ego uerò credis inquam, gymnasticæ studiosos aliquid aliud appetere, quàm ut eorum corpora bene se habea[redacted]sum inquit. Num multi labores bonam corporis hab[redacted]ficiunt? Quónam pacto, inquit ille, ex paucis laboribus robustũ corpus fieri possit? Hic mihi uisus est gymnasticus ille prouocandus esse, qui mihi peritus gymnasticæ auxilium ferret. Illum igitur percontatus sum, Quid uir optime isto loquente tu taces? Num & tibi uidentur homines è multis potius laboribus, quàm temperatis robur acquirere? Equidem, ô Socrates, ego illud quod dici solet uidere uideor, nempe ex moderatis corpus bene sese habere. Vnde inquam uides? non insomnem potius & nauseabundum uirum, ceruiceq; molli & curis extenuata reddunt? Et quũ hæc annuisset, delectati adolescentes, riserunt. Alter autẽ ille erubuit. Tunc ego, quid tu igitur? concedisne, nec paruos, neq; magnos labores habitudinem bonam corporis efficere, sed moderatos? an nobis qui duo in eadem sententia sumus, repugnas? Libenter equidem, inquit, huic repugnarem, atq; aduersus eũ ualerem, id quod proposui, defendere, etiam si causam haberem minus ualidam. Nullius enim precij est. Verum tecum haud decet insolentius contendere: confiteor igitur, nõ multas, sed temperatas exercitationes bonũ corporis habitum hominibus præstare. Cibi autem inquam multi, an moderati? Et cibi ait. Præterea compuli eum, ut concederet reliqua omnia quæ circa corpus uersantur, temperata quidem prodesse quamplurimũ, pauca uerò uel nimia nihil. Et ille moderata iuuare confessus est. At quæ ad animam spectant, inquam, cũ moderata adhibentur, conducúntne magis an immoderata? Moderata. Disciplinæ autem nónne ex ijs sunt quæ animæ adhibentur & conferunt? Consensit. Ex disciplinis itaq; quæ temperatæ sunt, non quæ multæ, utilitatem afferunt? Concessit. Quémnam ergo interrogare meritò cõueniat, quales sint labores atq; cibi corporibus accõmodi? In hoc tres arbitror cõuenimus, medicum uidelicet, uel pædotribam interrogandum. Quem uerò de spargendis seminibus, quantum sit commodum? Agricolam consentaneum est. At uerò de semente & plantatione disciplinarum in anima, quémnã meritò percontemur, quales quantæúe sufficiant? Hic cum ambiguitatis pleni essemus, ego iocans inquam, uultisne postquã nos in hoc ambigui sumus, ab ijs adolescentibus isthuc quæramus? An forsitan erubescimus, quemadmodum procos inducit Homerus, quum nollẽt alium quemquam præter se arcum intendere? Sed cum grauiter ferre uiderentur, alia quadam uia inuestigare aggressus, Qualia, inquã, esse debere cõijciemus quæ oportet philosophum discere, quũ neq; omnia, neque multa sequi debeat? Suscipiens autem sapientior ille, pulcherrimas ait, atque maximè congruas animo disciplinas eas esse, ex quibus maximam quis gloriam in philosophia consequatur: maximam uerò gloriam adipisci, si omnium artiũ peritus sit: aut si minus omnium, plurimarum saltem, earumq; præsertim quæ æstimatione sunt dignæ, ea præ cæteris discens, quæ liberos homines decet, quæúe intelligentiæ ratione, non manuum ministerio conficiuntur. Tum ego, sic, inquam, dicis, quemadmodum in opificijs contingit: ubi opificem quidem quinq; ad summum, aut sex minis emeres, architectum uerò ne drachmarum quidem decem millibus: nam per omnem Græciam rari admodum reperiuntur: nunquid tale aliquid ais? Ille assensus idipsum se dicere confessus est. Eum mox interrogabam, utrum possibile esset, duas eundem duntaxat artes hoc pacto, nedum permultas magnasq; percipere. Et ille, Ne ita me dicere putes, inquit, ô Socrates, quasi philosophantẽ oporteat singulas artes ad summum prosequi, quemadmodum artifices illos: uerum, ut liberum uirum eruditumq; decet, ut potis sit percipere quæ ab unoquoq; artifice proferuntur, atq; id præ cæteris qui tum adsunt: præterea ita mente omnia coniectare, ut semper ipse elegantissimus, ac sapientissimus omnium in unoquoq; eorum quod è quocũq; adducitur, appareat. Atq; ego (adhuc enim quorsum tenderet ambigebam) intelligóne, inquam, qualem dicis esse uirum philosophum? Videris enim mihi talẽ dicere, quales in certamine sunt pentathli, cursoribus, uel peltastis iaculatoribus collati. Etenim illi cursoribus, uel peltastis in eorum certaminibus inferiores sunt, secundumq; locum tenent, reliquorum uerò athletarum primi atq; uictores. Tale aliquid forte dicis philosophiæ studiũ conferre philosophis, ut ab ijs qui in quauis arte supremi sunt, in eadẽ arte intelligentia

Ordo quæstionum analyticarũ: non scietur quale, nisi sciatur quid sit: neque quid sit, si ignoretur an sit.

Prima definitio philosophiæ ex Solone.

Confutatio à ratione aliorũ studiorum.

Secunda philosophiæ definitio.

Declaratio definitionis.

Architecti rari admodũ.

ligentia quidem superentur, secundumq́ locum teneant, reliquos uerò antecedant, ut philosophus in singulis facultatibus secundæ cuiusdam homo sortis existat. Eiusdem uideris philosophantem uirum ostendere. Rectè, inquit, ò Socrates, accipis de philosopho dicta, qui eum pẽtathlo comparaueris. Est enim proculdubio talis, ut nulli negocio seruire penitus uelit, neque in aliqua re, usque ad summum elaborare, ne propter unius exactam diligẽtiam in alijs omnibus instar manuarij cuiusdam cõsenescat consumaturq́, sed omnia mediocriter temperateq́ attingat. Post hanc responsionem cupiens planius nosse quidnã diceret, bonos, inquã, uiros, utilésne, an inutiles esse censes? Vtiles, inquit, ò Socrates. Nónne si boni utiles sunt, inquã, mali inutiles erũt? Consensit. Quid autem, philosophos uiros utiles uel inutiles putas? Ad hæc ille maximè omnium utiles esse philosophos asseuerauit. Age igitur, dignoscamus si tu quidem uera dicis, quomodo utiles nobis sunt isti secundæ sortis homines. Manifestum enim est, quòd unoquoque artifice inferior est philosophus. Annuit. Age, inquam, si uel tu, uel ex amicis aliquis tibi charissimus ęgrotaret, utrum ad curam ualetudinis philosophum illum secundarium induces, an medicum? Vtrunque. Ne mihi dicas utrunque: sed utrum potius? Nemo, inquit, ambigat, medicum & magis & prius. Quid autem in naui fluctibus agitata, utrum te & tua gubernatori, an philosopho committeres? Gubernatori, inquit. Et in reliquis omnibus quantisper artifex adest, philosopho non erit locus? Apparet, inquit. Philosophus igitur tunc inutilis est, quum artifices nõ desunt. Confessi uerò sumus bonos quidem utiles esse, malos inutiles. Coactus est denique confiteri. Quid ergo post hæc abs te petam? An forsitan inhumanum est, ultrà perquirere? Quicquid lubet, inquit. Nihil aliud peto, nisi ut iterum concedantur iam dicta, habent autem se in hunc modum. Confessi sumus philosophiam bonam esse, & extare philosophos, atque eos ipsos bonos, bonos autem utiles, malos contrà inutiles. Deinde concessimus, dũ artifices adsunt, philosophos inutiles esse, & artifices adesse semper. Nónne concessa hæc sunt? Sunt. Confitemur igitur, ut uidetur secundum tuam orationem, siquidem philosophari est esse scientem in artibus eo pacto, quo tu idem dixisti, malos philosophos esse, & inutiles, quandiu inter homines artes sint. Verum non ita habet, ò amice. Neque philosophari circa artes studiosè uersari est, nec multis negocijs incumbere, aut multa perdiscere, sed aliud quiddam: siquidem existimo & absurdum hoc esse, & mechanicos rectius appellari, qui artibus incumbunt. Hoc autem modo planius intelligemus, an uera dicam, nécne, si hoc respondeas. Quínam equos rectè domare norunt? utrum qui illos meliores reddunt, an alij? Qui meliores. Quid autem canes, num qui eos meliores reddere, ijdem & rectè coërcere norunt? Omnino. Eadem ergo ars, & meliores reddit, & rectè coërcet? Eadem. Quid autem? Vtrum quæ & meliores facit, & rectè coërcet, eadem discernit bonos & malos, an alia? Eadem, inquit. Vis igitur, inquam, idem de hominibus constituamus, quę optimos reddat homines, eadem sit, quæ & rectè cohibet, & qui boni sint, quiue mali, discernat? Prorsus, inquit. Nónne quæcunque unum, eadem & multos: & quæ multos, & unum? Ita. Et in equis præterea cæterisq́ omnibus eodem modo? Eodem, inquit. Quænam scientia est, quæ intemperantes, & legum transgressores in ciuitate rectè punit? nónne iudiciaria? Prorsus. An uocas iustitiam aliam quandam præter eã? Nullam, inquit. Nónne qua scientia rectè castigant & puniunt, eadem bonos & malos discernunt? Eadem. Quicunque uerò unum norit, plures quoque cognoscet? Cognoscet. At qui multos ignorat, ignorabit & unum? Consensit. Si ergo equus existens, bonos ac malos equos ignoret, seipsum ignorabit? Concessit. Et si bos cum sit, haud nouerit qui sint boni aut mali boues, sese etiam qualis ipse sit, ignoret necesse est? Ita est, inquit. Eodem quoque modo si canis fuerit? Confessus est. Nunc uerò cum homo quispiam existens, ignoret bonos homines, & malos, nónne suijpsius etiam ignarus erit, bonúsne sit an malus? Adnuit. Seipsum ignorare, sapere an desipere est? Desipere. Seipsum itaq́ nosse, sapere est? Est, inquit. Hoc igitur, ut uidetur, & inscriptio quæ in Delphis est, præcipit, Prudentiam scilicet & iustitiam colere. Apparet. Hac eadem & rectè cohibere scimus. Adnuit. Qua ergo rectè cohibere scimus, ea utique iustitia est. Qua uerò & nos ipsos, & alios dignoscere possumus, prudẽtia. Videtur. Eadem igitur est iustitia atque prudentia. Apparet. Quinetiam ciuitates tunc optimè gubernantur, quum iniusti dant pœnas. Vera narras. Atque hæc ciuilis scientia est. Est, inquit. Quid uerò quoties uir unus rectè ciuitatem instituit, quod nomen illi conueniet, nónne tyranni & regis? Adnuit. Nónne tyrãnica aut regia arte gubernat? Imò. Hæ itaq́ facultates eædem cum superioribus sunt. Videntur. Quid uerò quum uir unus domum rectè disponit, quod huic nomen maximè congruit? nónne œconomus ac dominus? Conuenit. Vtrum & iste iustitia bene regit familiã, an alia facultate? Iustitia. Idem est igitur, ut apparet, rex, tyrannus, ciuilis, œconomus, dominus, prudens, iustus: atq́ una quoque ars, regia, tyrannica, ciuilis, dominica, œconomica, iustitia atque prudentia est. Videtur. Quid itaque philosopho uiro, quoties medicus de ægrotantibus quicquam dixerit, turpe est non posse dicta illius assequi, aut huc aliquid afferre, quasi aliorum artificum quisquam: cumq́ aut iudex, aut alius quispiam eorum, quos paulò antè retulimus, non absurdum in ijs, nec assequi dicta, neque quicquam conferre posse? Quidni [redacted] absurdum, ò Socrates, in [redacted] habere quod consulas? Vtrum igitur inquam, & circa hæc philosophum, ut pẽtathlum esse oportere dicimus, & secũdas tenentẽ inutilem esse, quandiu aliquis illorum est: uel primum quidem ipsum oportere domum suam nulli administrandã prębere, neq́ secundas in hoc partes tenere, sed ex seipso omnia castigare, rectè iudicantem, si quidem familiam suam rectè administrat? Assentiebatur ille mihi. Atque ego addidi. Tum si aut amicus huic aliquis uitę suę rationem, aut ciuitas quicquam discernendum, aut iudicandum committat, num turpe, ò amice, sit secundas eum in his tenere, aut tertias, neque ducem potius existere? Ita mihi uidetur inquit. Absit igitur, ò uir optime, ut philosophari sit plurima discere, artesq́ tractare. Cum ista dixisset, sapiens quidem ille ex antedictis rubore affectus tacuit. Indoctus autem affirmauit sic esse, & cæteri omnes dicta collaudarunt.

Definitionẽ inductione colligit.

Philosophia est qua quisquam se, & alios bonine an mali sint, cognoscit.

Pulchrę rationes ab eodẽ & diuerso, & cõtrario sumptæ.

Declaratio oraculi Delphici.

THEAGES VEL DE SAPIENTIA.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

DISTINGVITVR in hoc dialogo Sapientia, & ultimum distinctionis membrum sic inuestigandum assumitur, ut quo pacto acquiratur ab hominibus, pateat. Prima partitione Sapientia duplex dicitur. Vna absoluta, conditionalis altera. Absoluta, quæ simpliciter absque additione aliqua sapientia nominatur. Conditionalis, quæ non simpliciter sapientia, sed sapientia quædam dicta est. Illa sic definitur: Cognitio earum rerum de quibus haberi scientia potest. Habetur autem scientia de ijs quæ semper eadem, & eodem modo sunt: huiusmodi sunt summa rerum principia, & æternæ rerum omnium rationes: hæc autem diuina dicuntur, quo fit, ut sapientia sit diuinarum rerum scientia: quæ quidem absoluta sapientia est. Conditionalis uerò, omnibus artibus & facultatibus est communis. Nam summitas cuiusque artis sapientia quædam uocatur, ut sapientia gubernatoria, sapientia aurigaria, sapientia militaris. Ex omnibus autem quæ cum additione sapientiæ nuncupantur, præcipua est, quæ cæteris ut ministris utitur, cuiusmodi ciuilis sapientia est. Quæ quidem facultas commune ciuitatis & gentium bonum coniectans, definitur. Hæc tum ciuilis, tum etiam regia disciplina uocatur. Cuius subiectum, ciuitas est: finis, commune bonum: ministræ, artes omnes. Officia duo, leges condere, & conditas exequi. Illud per prudentiam nomotheticam, hoc per iustitiam legalem & iudiciariam agit. Verum quo pacto quis ciuilem sapientiam nanciscatur, in plurimis eius disputationibus Plato dubitat: & in præsenti Theage, utrum ciuiles homines, an sophistæ, an contemplatiui duntaxat philosophi eam doceant. Quòd à ciuilibus uiris, aut sophistis, aut soli contemplationi deditis discatur, in Menone, & hic quodammodo negat, quòd illi ne filios quidem suos unquam docuerint, quòd isti rationem boni non habeant, quòd hi rerum humanarum experti minime sint. Restat igitur, ut hæc aut à philosophis, & contemplandi, & agendi apprime peritis percipiatur, aut diuina sorte contingat. Illi nusquam reperiuntur. Vnde in Menone, & in Theage diuino munere fieri asserit, ut in animos ciuium temperatos Dei prouidentia boni ipsius intelligentiam, & leges ad id ducentes infundat. Quam sanè notionem hic ciuilem sapientiam, in Menone pro priori uocabulo uaticinium quoddam nominat, ciuilesque uiros furentibus comparat. Sæpe etiam ait, nunquam à malis genus hominum cessaturum, nisi aut legitimi philosophi dominentur, aut ij qui gubernant rempublicam, diuina quadam sorte philosophentur. Hoc autem libro cum Socrates in sua membra sapientiam distinxisset, & hanc ciuilem sapientiam, sub quadam ironiæ specie, nec à ciuilibus uiris, nec à se, ut à philosopho contemplationi dedito Theagem adipisci posse dixisset, subiunxit, tentandam esse uim dæmonis, & denique uoluntatem Dei precibus exorandam, quasi illinc ista discantur, & Dei prouidentia per medios spiritus, sæpe hominibus agendorum [illegible] pandat. Eos autem ministros, qui Dei iussu bonorum ciuium [illegible] principum mentes ad bene gubernandum [illegible] Dionysius Areopagita Principatus nominat. Esset hic fortasse de Dæmone Socratis disputandum, sed argumenti breuitas prohibet. Quinetiam Maximus Tyrius, & Hermias, & Apuleius de hoc abunde disseruerunt. Inducit autem hic tres Plato personas, Demodocum ciuem Atheniensem unà cum filio suo Theage sapientiam affectante, & Socratem. Incipit uerò à Demodoci petitione dialogus.

DEMODOCVS, SOCRATES, THEAGES.

Occasio dialogi est oratio Demodoci: in quo dialogo, ut nomen habetur sapientiæ, ita monstratur peralia studia quæ non est, ita ut nō quæ sit, sed quæ non sit declaretur.

OPVS habebam, ò Socrates, quædam priuatim tecum communicare, si quidem otium sit, uel etiam negotium, modo non omnino magnum: uelim enim mea causa otium agas. SOCRAT. Equidem otiosus & alioqui sum, sed tui causa maximè. Si quid ergo dicere uis, licet. DEMOD. Vin' secedamus hinc in proximam Iouis liberatoris porticum? SOCR. Vt lubet. DEMOD. Eamus ergo, ò Socrates. Omnes quidem plantæ eodem se modo habere uidentur, & quæ è terra nascuntur, animaliaque omnia, & homines denique ipsi. Vt enim in plantis facilimum hoc nobis est qui terram colimus, præparare quidem omnia antequam plantemus, & ipsa etiam plantatio: postquam uerò quòd plantatum est, uiuit: tunc cultus ipsius uarius est & difficilis: sic & in hominibus uidetur. Ex meis enim rebus cætera conijcio. Etenim hæc mihi mei filij siue plantatio, seu generatio appellanda sit, omnium facilima extitit: educatio autem difficilis, & plena timoris semper, maximum metum ipsius causa subeunti fuit. Et alia quidem multa de hoc dici possent: præcipue uerò cupiditas, quæ huic nunc inest, uehementer me solicitat. Est enim non ingenerosa, uerum talis, ut fallere possit. Cupit enim, ò Socrates, ut ipse ait, sapiens effici. Et ut mihi uidetur, populares quidem eius æquales in urbem uenientes sermonibus suis hunc uehementer incitauerunt, quos æmulari cœpit, & mihi iampridem molestus est, uolens, ut eius curam suscipiam, ac pecuniam sophistæ alicui, qui ipsum sapientem reddat, persoluam. Mihi uerò pecuniarum minor est cura: uerum hunc existimo ob hoc eius studium in periculum non mediocre incursurum. Hactenus igitur huic obstiti, consolando: sed ubi diutius nequeo, operæprecium fore duxi, ut ei obtemperem, ne sine me frequenter, cum alijs uiuens corrumpatur. Nunc autem ad hoc proficiscor, ut eum apud aliquem sophistarum sistam. Tu igitur peropportune nobis obuiam factus es, quem quidem hac in re mihi consultorem maximè cupiebam. Itaque siquid habes, quòd mihi in ijs quæ audiuisti, consulere queas, licet & expedit. SOCR. Cæterum, ò Demodoce, consilium res sacra est: & si unquam ullum aliud, hoc est in primis de quo quæris. Non est enim diuinius aliquid, quo de quis consulere queat, quàm de institutione sui atque suorum. Primum igitur conueniamus, quidnam hoc esse putemus, quo de consultamus, ne sæpenumero, ego quidem aliud illud existimem, tu item aliud, ac deinde longe dissentiamus: ridiculi quidem existentes ambo, & ego qui do, & tu qui postulas consilium, quum nihildum consenserimus. DEMOD. Rectè quidem mihi dicere uideris, ò Socrates. Itaque faciendum censeo. SOCR. Rectè, inquam, non omnino tamen rectè: nam paulisper id muto: dubito enim ne forte hic adolescentulus, alia quædam quàm quæ nos rebamur, cupiat: quòd si alia, nos quoque absurdius faciamus de alio consultantes. Rectissimum igitur mihi uidetur, ut initium hinc sumentes, ipsum quid maximè instituat, rogemus. DEMOD. Optimum apparet. SOCR. Dic igitur mihi, quod pulchrum nomen est puero? quo nomine ipsum uocabimus? DEMOD. Theages, ò Socrates. SOCR. Pulchrum, ò Demodoce, filio nomen imposuisti. Sed tu dic mihi Theages, cupisne sapiens esse? ac dignum existimas esse, ut pater hic tuus uirum inueniat, qui te sua consuetudine sapientem reddat? THEA. Cupio. SOCRA. Sapientes autem utrum uocas homines scientiam habentes, quæcunque illa sint quæ scierint, necne? THEA. Scientes equidem. SOCR. Quid igitur, nònne te pater edocuit, quæ hic nobilium uirorum filij docentur? scilicet literas, citharam pulsare, palæstram, & alia certamina? THEA. Docuit. SOC. Putas

Prouerbiū.

Quid præuenire oportet eos qui de re consultare uelint.

Pulchra nomina imponenda pueris.

Putas præterea te aliqua scientia indigere, de qua curam suscipere tui causa patrem deceat? THEA. Puto. SOCR. Quæ est igitur ipsa? dic nobis, ut tibi gratificemur. THEA. Nouit & hic, ô Socrates, quoniam persæpe illi narraui, sed de industria hæc nunc tecum loquitur, quasi nesciat quæ cupiam: hoc enim modo, & in alijs multis mecum pugnat, neq; uult alicui me tradere. SOC. Atqui quæ hactenus aduersus hunc abs te dicta sunt, testibus carent: nunc autem me adhibe testem, atque coram me denuo recense. Quæ'nam est hæc sapientia, quam appetis? Age si cuperes eam qua homines nauigia gubernãt, & ego te rogarem, quánam, ô Theages, sapientia indigẽs, patri succenses, quòd te his, à quibus sapiens reddi potes, non tradat, quámnam esse respõderes? nónne gubernatoriam? THEA. Certè. SOCR. Sin autem illius cuperes eruditum te fieri, qua currus reguntur, ac patri succenseres, ego uerò rogem, quæ'nam ea esset, nónne aurigariam respondeas? THE. Vtique. SOCR. Quam igitur nunc cupis? Vtrum illam quidem nosti, nomen autem ignoras? uel nomen etiam tenes? THEA. Etiam nomen. SOC. Dic ergo quid est. THEA. Quod aliud nomen huic congruere dicas, ô Socrates, quàm sapientiæ? SOC. Nónne etiam aurigaria, sapientia est? An ignorantia tibi uidetur? THEA. Nullo modo. SOC. An non sapientia? THEA. Sapientia. SOC. Qua ad quid utimur? num qua scimus equorum iuga regere? THEA. Profectò. SOC. At gubernatoria, nónne & ipsa sapientia est? THE. Mihi quidem uidetur. SOCR. Num & ea est, qua naues gubernamus? THEA. Ea utique. SOC. Ea uerò quam nunc optas, quæ'nam sapientia est? quídue ea ministrat? THEA. Mihi quidem uidetur ea, qua scimus hominibus imperare. SOCR. Num qua ægrotantibus? THEA. Minime. SOCR. Ipsa enim medicina est, nónne? THEA. Est. SOC. At qua canentibus scimus in choris præesse? THE. Nequaquam. SOC. Musica enim est. THEA. Ita. SOCR. Sed utrum qua certantibus præesse? THE. Nequaquam. SOC. Gymnastica enim est. THEA. Est. SOC. Verum qua quid facientibus, conare exprimere sic, quemadmodum superiora ego. THE. Mihi planè uidetur ea, qua his qui sunt in ciuitate. SOC. Nónne in ciuitate ægroti etiam sunt? THE. Sunt quidem, sed non istis solum dico, uerum omnibus qui in ciuitate uersantur. SOC. Intelligo quam artem dicis. Videris enim non eam qua præesse nouimus metentibus, aut uindemiantibus, aut plantantibus, aut serentibus, aut triturantibus: ipsa enim per quam ijs imperamus, agricultura est. THE. Est. SOCR. Neque rursus qua uel secantibus, uel perforantibus, uel polientibus, uel torno aliquid facientibus: nam hæc ad fabros pertinet. THE. Certè. SOCR. Verum fortasse qua ijs uniuersis, & agricolis, & fabris, & artificibus omnibus, ac priuatis cunctis mulieribusq; & uiris imperitamus, eam tu sapientiam dicis. THEA. Istam ipsam, ô Socrates, iamprídem dicere uolebam. SOC. Potésne dicere, an Aegisthus qui Agamemnonem apud Argos interfecit, his omnibus imperauit, quos dixisti, artificibus, priuatis, uiris mulieribusq; uniuersis, an alijs quibusdam? THE. Non alijs, sed ijs omnibus. SOCR. Quid autem Peleus Aeaci filius in Phthia, nónne ijsdem dominatus est? THE. Eisdem. SOC. Periandrum uerò Cypseli, nónne audiuisti apud Corinthios imperasse? THE. Equidẽ. SOC. Nónne eisdem in ciuitate sua dominatus est? THE. Certè. SOC. Quid uerò Archelaum Perdiccæ nuper in Macedonia imperantem, num ijsdem existimas dominatum? THE. Equidem. SOC. Hippiam autem Pisistrati in hac urbe dominãtem, quibúsnam præfuisse arbitraris? nónne ijsdẽ? THE. Quidni? SOC. Bacis uerò, & Sibylla, & nostràs Amphilytus, quónã pacto tibi cognominandi uiderentur? THE. Non alio, quàm uatum nomine. SOC. Rectè dicis, eodem modo conare, ut inuenias quo cognomine Hippiam & Periandrum propter eundem principatum nomines. THEA. Quî uocem, quàm tyrannos? SOC. Ergo quicunque cupit more istorum uniuersis suis ciuibus imperare, tyrannidem appetit, & esse tyrannus studet? THEA. Ita uidetur. SOC. Hanc tu optas? THEA. Videtur ex ijs quæ dixi. SOC. Sceleste, more tyranni nobis pręesse cupis? Ac iamdudũ succẽses patri, qui te ad aliquem tyrannidis præceptorem nõ mittit? Et te Demodoce non pudet, qui dudum noris quid hic concupiscat? & si habuisses quò ipsum mitteres, artificem sapientiæ illius, quam petit, fecisses? post adesses, cupiuissesq; nunquam missum? sed nunc uides. Cum uerò te coràm accusauerit, consultemus simul ego & tu, éstne quò mittamus, ut alicuius consuetudine sapiens tyrannus efficiatur? DEMOD. Per Iouem, ô Socrates, consultemus. Est enim, ut mihi uidetur, consilio opus, & maximo. SOC. Sine, bone uir, interrogemus ipsum prius. DEMO. Interroga. SOC. Quid si Euripide ad aliquid utamur, ô Theages? Inquit enim ille, Sapiunt tyranni sapientum consuetudine. Si quis Euripidem roget, qua in re sapientum consuetudine ais sapere tyrannos? quemadmodum si cum dixisset, sapiẽtes agricolæ sunt sapientum consuetudine, percontaremur, quánam in re sapientum, quid putas ipsum dicturum? an aliud, quàm in re rustica? THE. Nihil aliud. SOC. Eodem modo si dixisset, sapientes coci sapientum cõsuetudine, nosq; rogaremus, quánam in re sapientum, quid aliud responderet, quàm coquinaria? THE. Idipsum. SOCR. Quid si dixisset, sapientes athletæ sapientum consuetudine, & nos in quo sapientum interrogemus, nónne certando responderet? THE. Imò. SOC. Et quia dixit, Sapientes tyranni sapientum consuetudine, si rogaremus illum, qua in re, ô Euripides sapientum, quid eũ responsurum putas? THE. Per Iouem nescio. SOC. Vis tibi dicã? THE. Vt lubet. SOC. Hæc sunt quæ ait Anacreo ipsam Callicretem nosse. Audisti carmen? THE. Audiui. SOC. Quid igitur huiusmodi ne uiri consuetudinem cupis, qui eam artem teneat, quam tenebat Callicretes Cyane nata, quiq; sciret tyrannica quæ Callicreten nouisse poëta inquit, ut & in nos, & ciuitatem tyrannidem exerceas? THE. Iamdudũ me mordes Socrates, atq; irrides. SOC. Quamobrem? nónne ais hanc te sapientiam optare, qua cunctis imperes? Atqui hæc faciens aliudne, quàm tyrannus sis? THEA. Optarem quidem, uel omnium hominum, uel quamplurimorum tyrannide potiri, quod idem de te ac cæteris omnibus persuadeo mihi, aut etiam Deus esse. Veruntamen non hoc appetere dicebam. SOC. Quid tandem est hoc quod cupis? nónne ciuibus præesse? THEA. Non ui quidem, neque ut tyranni: sed uolentibus, quemadmodum alij in ciuitate rationis compotes homines. SOCRAT. Dicis ergo qualis

Hic conceditur sapientia conditionalis quæ multifariam habetur. Et si sa[pientiæ] pietiæ nomen habeat [...] quæ propriè & simpliciter est sapientia, ab ijs quę nõ propriè sunt sequestrata, monstrat.

qualis Themistocles fuit, & Pericles, & Cimo, & quicunque alij in administratione reipublicæ floruerunt? THE. Per Iouem istos inquam. SOC. Quid uerò si nobilis eques esse studeas, & in ea arte sapiens, ad quósnam alios accederes, quàm ad equites? THE. Ad nullos alios. SOC. Quippe ad hos ipsos qui equestri arte pollent, & qui equis tum nostratibus, tum alienis quamplurimis utuntur. THE. Scilicet. SOC. Eodemq; modo si sapienter iaculandi artem adipisci cupias, ad eos qui optime iaculantur, & qui multis tam alienis, quàm proprijs utuntur spiculis proficisceris. THE. Mihi quidem uidetur. SOC. Age itaque postquam in ciuilibus erudiri uis, ut in ijs sapiens fias, ad alios accedendum putas, quàm ad hos ciuiles homines, qui disciplina ciuili summopere ualent, & utuntur ea, tum patria, tum aliarum ciuitatum & Græcarum & Barbararum? An putas ab alijs sapientiam earum rerum posse consequi, quas isti soli norunt? THE. Audiui Socrates sermones quosdam, quos tuos asserunt, ciuilium uirorum liberos nihilo meliores, quàm cerdonum esse. Et mea quidem sententia uera dicis. Insipiens ergo sim ego, qui de illorum numero esse possum, si mihi persuadeam, aliquem istorum suam mihi sapientiam traditurum, qui quidem suos filios ipsorum minime iuuent, putemq; uel mihi, uel ulli mortalium ad hanc rem posse prodesse. SOC. Quid tu igitur optime hominum agas, si cum tibi filius esset, huiusmodi negocia exhiberet, ostendens cupere in optimum pictorem euadere, succenseatq; tibi quòd nullam in se pecuniam eius gratia collocares, sed ipsos pingendi artifices parui penderet, neque ab eis aliquid uellet discere, tibicines item tibicen effici uolens, uel etiam citharœdos, habes quod cū eo agas, uel quò tandem illum mitteres, nolentem ab ijs discere? THE. Minime profecto habeo. SOC. Nunc igitur eadem hæc faciens, miraris atque succenses patri, cum dubitat quid tecum agat, & quò te mittat, quem Atheniensium in administranda republica præstantissimorum cuicunque uoluisses commendaturi eramus, qui tecum sine precio uersatus fuisset: simulq; & sumptibus pepercisses, & ab huiusmodi consuetudine plus nominis quæsiuisses, quàm omnium cæterorum. THE. Quid igitur Socrates, nónne tu ex bonis uiris es? Si me susceperis, sat habeo, neque alium quæro. SOCR. Quid tu dicis? DEMO. Non male dicit, ò Socrates, neque mihi quicquam hoc iucundius utiliusq;, ut arbitror, esse posset, quàm si huic tua consuetudo placeat, & si tu cū eo uersari uelis: & profecto pudore impedior dicere, quàm uehementer affectem. Itaque ambos uos rogatos uelim, & te ut uelis hunc suscipere, & te ne alium, quàm Socratem quæras, meq; maximis curis, & formidine plenis obsecro liberetis, quoniam nunc uehemēter timeo, ne hic cuiuspiam alterius consuetudinem quærat à quo deinde perdatur. THEA. Ne ulterius mihi timeas, mi pater, si huic persuadere potes, ut me suscipiat. DEMO. Rectè loqueris, & ad te, ò Socrates, omnis posthac oratio conuertetur. Ego enim ut breuissime loquar, me simul ac mea omnia uel charissima quocunque indigeas tibi libentissime trado, si hunc Theagem susceperis, eiq; pro uirili tua bene feceris. SOC. Equidem, ò Demodoce, studium hoc tuum non admiror, si quidem existimas maximè à me hunc iuuari posse. Non enim uideo ubi maiore diligentia opus sit, si quis mentem modo habet, quàm ut filium optimum reddat.

Nulli rei maior diligētia adhibenda, quàm filio instituendo.

Sed unde tibi hoc ita uisum est, me uidelicet tuum filium meliorem posse ciuem reddere, quàm tute possis? Atque unde hic sibi persuasit posse magis à me, quàm abs te ad hanc rem iuuari? Id enim uehementer admiror: tu enim primum me senior es, deinde multis ac maximis apud Athenienses functus es magistratibus, neque te magis quisquam à popularibus Anagyrusijs ac reliquis ciuibus honoratur. In me autem horum quicquam neuter uestrum uidet. Verum si ciuilium uirorum consuetudines Theages iste contemnit, aliosq; quærit qui instruere iuuentam profitentur, est hic Prodicus Chius, & Gorgias Leontinus, & Polus Agrigentinus, alijq; permulti, qui adeo sapientes sunt, ut cum urbes adeunt, nobilissimos & ditissimos alliciant ad se iuuenes: quibus cum uel optimorum quoruncunque familiaritate gratis uti liceret, eorum assuetudine relicta, persuasi ad illos conferunt se, pretium, atque id ingens offerentes ultro, & gratiam insuper maximam habentes. Ex his ergo decebat te ac filium tuum aliquem eligere, me uerò ad id elegisse non conuenit. Nullam enim ex istis beatis & pulchris disciplinis profiteor, uelim tamen mihi illas esse notas. Verum semper nihil scire me dico prӕter exiguam quādam amandi disciplinam, qua uulgo uehementior, tum superioribus, tum etiam præsentibus uiris esse uideor.

Munus sophistarum.

THEA. Vidésne pater Socratem hunc non admodum familiaritatem meam recipere? Nam quod ad me attinet, paratus eram, modo ipse uoluisset: sed hæc omnia ille ioco aduersus nos dicit. Noui enim meorum æqualium, & aliquanto seniorum nonnullos, qui cum antea nullius essent æstimationis, postquam familiaritate istius usi sunt, breui omnium supremi eorum euaserunt, quorum infimi prius erant. SOCR. Nosti quale hoc sit, ò Demodoci fili? THEA. Noui per Iouem: si uoles enim, talis fiam, quales illi fuerunt. SOCR. Non ita, ò optime, sed hoc te fefellit, quale sit: ego autem tibi dicam. Adest mihi diuina quadam sorte dęmonium quoddam à prima pueritia me secutum; hoc enim uox est quædam, quæ cum fit, semper eius rei, quam facturus sum, dissuasionem innuit, prouocat uerò nunquam. Quòd si quis amicorum mecum quandoque aliquid communicat, uenitq; uox, hoc illa dissuadet, neque facere sinit. Cuius quidem rei uobis testes dabo. Charmidem uirum bonum Glauconis filium noscitis, hic aliquando in Nemea stadio se exercitaturus mecum cōmunicabat. Ac statim ubi dicere inciperet quòd se exercitaturus esset, affuit uox: ego prohibui, edicens quemadmodum dæmonij uox extiterat, ne se exerceret. Ille uerò, fortasse, inquit, significat me uictorem non euasurum, & si uictoria non potiar, tamen me exercens, aliquid proficiam interim puto. Atque ita locutus, in certamen abit. Operæprecium igitur est audire quid ei ex eo certamine contigerit. Iam si uultis & Clitomachū Timarchi fratrem rogate quid ei Timarchus dixerit, cum iam moriturus esset: is enim & Euathlus quidam cursor, qui illum fugientem suscepit, referet uobis quid ille tunc dixerit. THE. Quidnam? O' Clitomache, inquit, equidem quamprimum moriturus uenio, quoniam Socrati obtemperare nolui. Hoc quid ita dixerit Timarchus, ego exponam. Cum enim

Dæmon Socratis.

enim surrexissent ex conuiuio Timarchus, & Philemon Philemonidis filius, interfecturi Niciam Hiroscamandri filiũ, soli enim insidiarum ij cõscij fuerãt: hic Timarchus, Quid ais, ò Socrates, inquit. Vos quidẽ bibite, me uerò oportet aliò ire, redibo autem paulò pòst, si occasio erit. Tum mihi aderat uox. Itaq; ne surgas inquam, solitũ mihi à dæmone signum datũ ferens. Quieuit ille. Deinde paulisper cõmoratus ardebat iterum eundi cupiditate, dicens, eo iam Socrates. Et quia iterum uocem audiui, rursus illũ cohibui, donec ille tertio latere me cupiens clanculum, cũ ego mentem aliò aduertissem, se subripuit: & sic profectus ea patrauit, quę mortis ei causa fuerunt. Hæc eadẽ ille fratri, quemadmodũ nunc ego uobis, dixit, se scilicet moriturum uenire, quod mihi credere noluisset. Audietis præterea ab his qui in Sicilia sunt, quę de exercitus cõflictu prędixerã. Et præterita quidẽ ab his q̃ illa nouerunt, audire licet. Experiri uerò dęmonij signũ siquid fortè dicat, etiã nũc possumus. In expeditionẽ nanq; exijt Neonus Cali filius. Mihi autem signũ adfuit, proficiscitur uerò nunc cũ Thrasylo aduersus Ephesum & Ioniam militaturus. Ego aũt illum existimo, uel interfectũ iri, uel huiusmodi aliquid incursurum, & de reliquo negocio uehementer metuo. Hæc omnia ideo tibi dico, quia potestas omnis ad familiaritates cũ his qui mecum sunt instituendas penes dæmoniũ est. Multis enim aduersatur, neq; licet his auxilium ferre, qui mecũ inuito dæmone conuersantur: quare impossibile est mihi, cum his uiuere. Multis autẽ hærere non prohibet, sed consuetudine nostra nihil omnino iuuantur. Quibus autẽ fauerit in ipsa familiaritate potestas dæmonij, illi sunt de quibus illud animaduertisti, breui enim proficiunt. Sed eorum partim hoc beneficium firmum habent atq; durabile, pleriq; uerò quoad mecũ sunt, mirifice pollent: at ubi discesserint, rursus nihil à cæteris differunt. Hoc quãdoq; accidit Aristidi Lysimachi filio, eius qui filius fuit Aristidis. Nam mecum cõmorans, breui multũ profecit: postea uerò in militiam profectus est, rediens deinde offendit apud me agẽtem Thucydidem Melissi filium: hic autẽ Thucydides pridie mihi inter disputandum nescio qua de re obiecerat. Cum me salutasset, & quædã insuper collocutus esset Aristides, Thucydidem, inquit, ò Socrates, audio gloriari, & in quibusdã tecũ etiã concertare, tanquã aliquid sit. Est inquam, ut dicis. Tum ille, nõ meminit, inquit, antequam tibi adhæreret, quale fuerit mancipium? Non uidetur inquã per deos. At ego, inquit ille, ridiculus sum. Quidnã maximè inquam? Quoniam priusquam hinc abirem, cum quouis disputare audebam, neque aliquo uidebar in disserendo deterior, adeò ut cœtus pręstãtium uirorum audacter adirem. Nunc autem contrà, fugio quemcunq; eruditum esse intellexi, adeò pudore abducor ob inscitiam. Vtrum igitur inquã euestigio te reliquit illa uis, an paulatim? Paulatim, inquit. Quando uerò in te incessit, utrum accidit tibi aliquid à me discenti, an aliter? Dicam, ò Socrates, rem quidem incredibilem, ueram tamen. Nihil unquã à te, ut ipse scis, didici, proficiebã autẽ quotiescunque tecum essem, & si in eadem solum domo essem, non tamen in eadem parte domus, magis tamen quoties eadem in parte. Et mihi quidem uidebar multo magis, quãdo in eadem parte existẽs, aliquid te dicentem intuebar, quàm cum aliò essem auersus. Sed longe magis proficiebam, cum apud te sedens, te tangebam. Nunc autem omnis habitus ille defluxit. Est igitur, ò Theages, huiusmodi nostra consuetudo. Si enim Deo gratum est, permultũ quidem & breui proficies: sin cõtrà, minime. Vide igitur ne tibi tutius sit ab aliquo illorũ erudiri, quibus in sua potestate sita est utilitas qua cæteris prosunt, quàm à me fortuna quadam id assequi. THE. Mihi quidẽ sic faciendum, Socrates, uidetur, ut consuetudine nostra de dæmonio intelligamus. Quod si nobis annuerit, rectè omnia: sin minus, quid agendum sit consultabimus tum, alterine cuipiam adhęreamus, an hoc diuinum quod tibi insitum est, precibus & sacrificijs & alio quouis deniq; pacto, quo uates iubent, placemus. DEMO. Nihil ad hæc, ò Socrates, huic adolescenti repugnes, bene enim dicit Theages. SOC. Atqui si uidetur oportere sic agere, sic agamus.

MENO, VEL,

DE VIRTVTE.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

QVATVOR esse argumentationũ genera, quibus Plato utitur, exemplum, inductionem, ratiocinationem, & enthymema, & quo pacto fiant, satis in Alcinoi compendio, quod & nos traduximus, declaratur. Vbi etiam tres Platonicorum dialogorum species inuenimus, & quibus argumentationibus in unaquaque dialogi specie uti soleat. Aut enim solum inquirit, falsáue confutat dialogus, aut solum uera exponit ac docet, aut in utroque uersatur. Primus inquisitiuus & contentiosus, Expositiuus alter, Postremus mixtus est dictus. Meno autem licet mixtus sit, maiori tamen ex parte contendit & confutat, & omnes argumentationes attingit. Vt nisi qui ex alijs Platonis dialogis, qui ad expositionem magis, quàm ad disceptationem pertinent, sensa colligat, & Menoni huic adijciat, difficile summam disputationis huius elicere possit. Est autem hæc, quid uirtus sit, & quomodo nobis adsit, inquirere. Id Socrates efficit, dum quatuor Menonis, Aristippi, Gorgiæ, & Prodici de uirtute definitiones confutat, & definitionem suam post illas inductam geminis obiectionibus retractat. Veritas quippe ex redargutione falsitatis elucet. Est autem hominis uirtus affectio, siue habitus animæ, quo potentia naturalis eius, quàm optime suum opus exercet. quæ definitio in libris de Republica traditur. Opus cuiusque potentiæ tunc optime exercetur, cum ad finem suum dirigitur. Quod ad finem confert, utile dicitur. Merito igitur in hac disputatione, commune uirtutis officiũ id esse traditur, ut & actiones & ea quibus agendo utimur, utilia reddat. Illa itaque definitio huic dialogo consonat, cunctisque uirtutibus est communis. Virtutum profecto species plures sunt, pro uirium [illegible] & actuum diuersitate, in quibus una [illegible] est communis uirtutis ratio semper inspicitur. Prima uis animæ mens est, cuius actus est perpetua contemplatio ueritatis. Secunda ratio, cuius actus ueritatis inuestigatio. Tertia phantasia, cuius actus collectio eorum quæ sensus eius nuncij porrigunt: perque illa discursus. Atque hæ sunt uires animæ, quæ cognitiuæ dicuntur. Restant tres aliæ, quas appetitiuas uocant: Voluntas, & irascendi uis, & concupiscendi. Voluntatis actus, appetere quæ mens & ratio porrigit. Irascibilis, aggredi quæ ratio & phantasia proponit. Concupiscibilis actus, adsciscere quæ phantasia sensusque objiciunt. Sex insuper istis duæ subijciuntur, mouendi & nutriendi uigor: sed hæ cum superioribus, aut nihil, aut uix, & parum admodum in uirtute communicant. Affectio mentis quæ contemplationem perficit, sapientia est: quæ rationis indaginem, scientia atque prudentia. Scientia quidem indagationem eorum quæ natura facit, prudentia cõsultationem in ijs quæ nos agimus. Quæ phantasiæ discursum opinio recta, quam sagacitatem quidam uocant. Iustitia uoluntatem & liberalitas. Irascibilem fortitudo eiusque pedissequæ. Concupiscibilem continentia simul & temperantia. His omnibus id est cõmune, ut quælibet earum sit affectio actum potẽtiæ naturalis perficiens, dum decorum reddit, & utilem ad finem ultimũ consequendum. Variæ uerò uirtutes diuerso modo habentur. Sapientia quidem natura: est enim æterna ra

Tria dialogi officia.

Vires animæ cognitiuæ.

Vires appetitiuæ.

Vigores duo.

na rationum omnium in mente complexio, perpetuusque ueritatis intuitus. Scientia per doctrinam philosophiæ quæ reminiscentiam præstat, acquiritur, dum ratio quæ pennas olim abiecit, ad mentem conuersa reminiscendo iterum alas recuperat. Prudentia doctrina simul & longo usu rerum aduenit. Recta opinio exemplis, autoritate, inductione, sorte. Iustitia fortitudoque & temperantia, cæteræque morales uirtutes prudentiæ rectæque opinionis legibus & exercitatione legitima perficiuntur. Vnde duo hæc moralium uirtutum principia Plato posuit, prudentiam & rectam opinionem. Quamobrem prudentia sæpenumero totius moralis uirtutis apud Platonem nomen usurpat. Est & uirtus quędam ad rectam opinionem attinens, qua legitimi principes ac ciues, in agendo honesti, contemplationis tamen expertes bonum publicum curant, quam ciuilem peritiam nominant. Eamq; Plato facultatem, & in Theage, & in præsenti Menone, haud aliter, quàm sorte diuina, dari ciuilibus hominibus disputat. Hac igitur summula quis mentem Platonis in Menone colliget, & huiusmodi præmissa distinctione contradictiones renuet, obiectionesque uitabit. Disputationem uerò illam de reminiscentia geometricisque figuris in argumento tractare idcirco non placuit, quoniam nō ut principalis, sed ut accessoria est inserta. Argumentū autem summam rei caputque requirit. Singula quippe discutere non argumenti, sed commentarij potius est officium.

MENO, SOCRATES, PVER ANYTVS.

POTES'NE mihi ostendere Socrates, doceri uirtus possit, necne, an exercitatione potius acquiratur? Aut num fortasse nec doctrina, nec usu hominibus comparetur, sed ipsa natura, uel alio quopiam modo hominibus insit? SOC. Hactenus ò Meno Thessalici homines inter Græcos illustres, tum equestri facultate, tum etiam diuitijs habiti sunt. Nunc autem, ut mihi uidetur, sapiētiæ quoq; gloriam consequentur, præsertim amici tui Aristippi Larissæi conciues. Atq; eius quidem rei autor uobis Gorgias extitit, qui in urbem uestram profectus amicos sibi ob sapientiam comparauit cum reliquos Thessalicorum optimates, tum maximè Aleuadarum familiā, ex qua amicus tuus Aristippus originem ducit. Quamobrē sic uos Gorgias assuefecit, ut intrepide & alto animo interrogantibus respōdeatis, quemadmodum scientes decet, quippe & ipse concedebat Græcorum cuiq; rogare quicquid quisque uellet, ac singulis etiam respondebat. Nobis uerò, ò amice Meno, contrarium contigit: siquidem sapientia nostra quodammodo iam exaruit, atq; ex ijs locis ad uos diuertisse uidetur. Itaq; si quem nostrorum hominum hoc pacto perc[illegible] nemo erit qui non rideat. O' hospes forte tibi beatus q[illegible]or, quem nosse existimas, utrum doctrina, an alia quadā ratione uirtus hominibus cōparetur. Ego uerò usqueadeo ab hac cognitione absum, ut nec quid ipsa sit uirtus intelligam. Atqui ipse quoq;, ò Meno, sic affectus sum: in eadē quippe paupertate animi qua & cōciues mei, uersor, ac meipsum sæpe accuso, utpote quid sit uirtus penitus ignorans. Cum uerò quid sit nesciā, quōnā pacto qualis sit norim? Nū tibi fieri posse uidetur, ut qui nullo modo qs Meno sit, norit, utrū bonus, diues, generosus, an cōtrà sit norit? ME. Mihi quidē nequaquam. At uerò ipse reuera, ò Socrates, quid sit uirtus ignoras? Ista de te domi renunciabimus? SOC. Non id quæso solum Meno domi dices, uerumetiam quod nullum unquam, ut mihi quidem uidetur, isthuc sciētem nactus sim. ME. Nunquámne igitur Gorgiam cum hic cōmoraretur conuenisti? SOC. Equidem. ME. An hæc ignorare tibi uisus est? SOC. Haud satis, ò Meno, memini, ideoq; quid tum mihi uisum fuerit, in præsentia referre nequeo. Sed fortè & ille nouit, & tu quid ille docuerit, tenes: quare si placet, ipse dicas. Nam tibi forsitan cū illo conuenit. ME. Conuenit equidē. SOC. Eum igitur cū absit, omittamus: ipse uerò, ò Meno dic per deos obsecro, quid esse uirtutem existimes: dic inquā, nec inuideas, ut fortunati cuiusdam mendacij redarguar: siquidem tu & Gorgias id nosse uideamini, ego uero nemini unquā hoc scienti occurrisse dicam. ME. At, ò Socrates, nequaquam difficile est id dicere: & primo quidē si lubet, quę uiri sit uirtus. Hæc planè est, ad ciuiliū rerum administrationem sufficientem esse, ijsq; tractandis amicos iuuare, inimicos lædere, necnon diligenter cauere ne quid ipse tale aliquando patiatur. Quod si ulterius quę sit mulieris uirtus nosse requiris, neq; id arduū erit. Est enim mulieris uirtus, domū rectè gubernare, dū curat domestica, uiroq; obedit. Alia quoque uirtus est pueri fœminæq; & masculi, & uiri iā ætate grauis: nec non liberi, si uelis, alia, & alia serui. Atque aliæ permultæ uirtutes sunt. Quamobrem haud deest, quid de uirtute dicamus. Enimuerò in unaquaq; actione atq; ætate ad unumquodq; opus singulis hominibus uirtus adest. Totidem præterea & de uitio, ò Socrates, ut arbitror, dici possent. SOC. Non parum in hac uenatiōe fortunatus sum, ò Meno: siquidem unam uirtutē inuestigans, examen quoddam uirtutum apud te habitantium reperi. Veruntamen, ò Meno, si eadem examinis similitudine percontanti mihi, quæ sit apis substantia, multiplices earum esse substantias respondisses, ego uerò iterum te rogem, nunquid hoc quo apes sunt, an alio quopiam ueluti pulchritudine, uel magnitudine, aut alio quopiam huiusmodi apum substantias diuersas esse dicis, quid inquam, sic interroganti potissimum responderes? ME. Quòd eo quòd apes sunt, minime differunt. SOC. Et si ego post hæc rogē, quid ergo est, ò Meno, quo nihil inter se differunt, sed idem sunt cunctæ: habes quod respōdeas? ME. Habeo profectò. SOC. Eadem itaq; ratione uirtutes quanquàm multæ atque uariæ sunt, unam tamen speciem quandam in omnibus eandē habent qua uirtutes existunt, in quam respicere decet eum qui responsurus sit interroganti cuiquam quid uirtus sit. Tenes quid dicam? ME. Intelligere uideor, nondum tamen, ut uellem, quod quęris planè compræhendo. SOC. Vtrum uerò circa uirtutem id solum, ò Meno, tibi uidetur, aliam quidem uiri esse, aliā mulieris, & aliam reliquorum, an etiam circa sanitatem magnitudinemq;, & robur eodem modo, ut alia quidem uiri sanitas sit, mulieris alia? an potius eadem ubique sanitatis species est, si quidem sanitas sit, seu uiro, siue mulieri, siue alteri cuicunq; adsit? ME. Eadem mihi sanitas & uiri simul & mulieris esse uidetur. SOC. Nónne igitur si quidem robusta sit fœmina, eadem specie roboris robusta erit? Cum uerò eandem dico, quà nihil differt, quà robur, ut robur sit intelligo, seu uiro, seu mulieri insit, num tibi differre quicquam uidetur? ME. Minime. SOC. Ergo & uirtus, ut uirtus sit, differt iuuenem, aut senem, aut uirū, aut fœminā ornet? ME. Mihi quidem, ò Socrates, hoc cæterorū simile nequaquam esse uidetur. SOC. Nónne uiri uirtutē esse dixisti, rectè Rempublicam gubernare, mulieris uerò domum? ME. Dixi equidem. SOC. An potest quisquam ciuitatem, uel domum, aut aliquid aliud rectè disponere, nisi temperate

Tergiuersatio Socratis eò pertinēs, ut, iterroget ipse.

Prima uirtutis definitio mala.

Confutatio ex inductione.

rate siue prudenter ac iustè disponat? ME. Non certè. SOC. Nónne si tēperate iusteq; instituunt, temperantia iustitiaq; instituent? ME. Necesse est. SOC. Vtrisq; igitur tam uir, quàm mulier indiget, si boni futuri sint, temperantia scilicet atq; iustitia. ME. Apparet. SOC. Quid uerò puer ac senex quatenus intemperati & iniusti sunt, num boni fient? ME. Nequaquam. SOC. At dū temperati & iusti. ME. Ita. SOC. Vniuersi igitur homines eadem ratione boni fiunt, nam eorundem participatione boni semper efficiuntur. ME. Videtur. SOC. Nunquam eadem ratiōe boni sint, ni illorum uirtus sit eadem? ME. Nunquam. SOC. Quoniam ergo eadem uirtus est omnium, conare in memoriam reducere, quidnam hoc esse Gorgias dixerit, ac tu unà consenseris. ME. Quidnam aliud quàm præesse hominibus posse? si quid unum in omnibus exigis. SOC. Requiro equidem, attamen eadémne pueri & serui uirtus erit, ò Meno, præesse posse domino, ac uidetur tibi etiam tum seruus esse, cum imperat? ME. Haud certe mihi uidetur, ò Socrates. SOC. Neque enim isthuc optime uir fas esset: sed hoc rursus considera, utrum dominari posse aliquem putas, si iuste pręesse dicamus: iniuste uerò, nequaquam. ME. Puto equidem, iustitia enim uirtus est. SOC. Vtrū uirtus, ò Meno, an uirtus quædam? ME. Quo pacto id ais? SOC. Quemadmodum de quouis alio, ut ecce de rotunditate figuram quandam esse dicerem, non simpliciter figuram, ob eam sanè causam ita loquerer, quia aliæ quoq; figuræ præter rotunditatem sunt. ME. Rectè inquis. Atqui & ipse non iustitiam tantum, uerū alias quoq; uirtutes esse dico. SOC. At quas dicis alias, explica obsecro. Equidem si me de alijs figuris interrogasses, utiq; respondissem: itaq; tu quæ sint aliæ uirtutes, ostende. ME. Fortitudo, temperantia, sapientia, magnificentia, cæteræq; permultæ. SOC. In idem recidimus. Multas rursum uirtutes, dum quęrimus unam, inuenimus, sed alio pacto: unam uerò quæ per omnes diffunditur, reperire nequimus. ME. Nondum queo, ò Socrates, quod quęris, unam in omnibus uirtutē quēadmodum in cęteris assequi. SOC. Non ab re quidem: at ego si modo potuero, perducere nos conabor. Vidésne sic in cunctis contingere, si quis à te petat idem quod modo dicebam, quid figura sit, ac tu quòd sit rotunditas responderes: & ille tibi quæ & ego inferret, utrum rotunditas sit figura, an figura quædam, an nō illi diceres figuram quandā esse? ME. Prorsus. SOC. Nónne ob id quod aliæ quoq; figuræ sunt? ME. Ita. SOC. Quòd si quales illæ sint quærat, e uestigio respondebis? ME. Equidē. SOC. Quinetiam si de colore similiter quid sit quærat, & tu quod albedo sit dicas, ac ille sic deinde roget, utrum albedo color sit, an color quidā, inferrésne colorem quendam ob hoc esse, quòd alij quoq; colores reperiantur? ME. Maxime. SOC. Si iterum colores cæteros referre iusserit, narrabis utiq; & alios multos, qui nihilominus quàm albedo colores sint? ME. Narrabo. SOC. Quid si ille sic, ut ego nunc, sermone progrediatur, dicatq; quòd in multa semper recidamus, quod ille fieri nequaquā permittat: cumq; hæc multa uno nomine nuncupes, dicasq; omnia figurā esse, inter se contraria sint licet: hoc autem quod non minus rotundum contineat, quàm rectum, quam quidem figuram nominas, & nihilo magis rotundum quàm rectum figuram esse tu dicis, an sic dicis? ME. Sic planè. SOC. Cum ita dicas, inquam, nunquid rotūdum magis rotūdum, quàm rectum, aut rectum magis rectum, quàm rotundum esse dicis? ME. Non certè, ò Socrates. SOC. Veruntamen asseris rotundum nihil magis figuram esse, quàm rectum, neque rectum magis quàm rotundum. ME. Vera narras. SOC. Quid igitur est, cui figura competit? declarare enitere. Si itaque sic percontanti de figura siue colore, te nequaquā intelligere quid ipse uelit, respondeas, uehementer admiretur arbitror, ac dicat, an non intelligis, quòd in ijs omnibus idem quæro? Non habeas, ò Meno, quod dicas, si quis quærat quid in rotundo sit ac recto, & cæteris quas figuras appellas, in omnibus idem? Explica quæso, ut hoc pacto ad disputationem uirtutis te pares. ME. Nequaquam, sed ipse, ò Socrates, edissere. SOC. Vísne tibi gratificer? ME. Omnino. SOC. Vis tu contrà uirtutis quæstionem deinde soluere? ME. Equidem. SOC. Expediendum iam est, decet enim. ME. Et maxime quidem. SOC. Age experiamur quid figura sit exprimere, & uide utrum istud admittas. Esto itaque id nobis figura, quod solum ex omnibus semper colorem sequitur. Satísne tibi hoc est, an fortè aliud exigis? Ego enim sat habeam, si mihi posthac uirtutem ipsam ostendas. ME. At istud absurdum quiddam est, ò Socrates. SOC. Quamobrem? ME. Quoniam figura secundum rationem tuam est, quæ semper colorem sequitur. Si ergo colorem quis nosse negaret, eodem modo quo circa figuram dubitans, quid illi potissimum responderes? SOC. Vera equidem. Nam si qui rogat sapiētum illorum & contentiosorum ac litigantium aliquis sit, respondeam utique me dixisse, quòd si minus rectè dixi, ad te nunc attinet respondere, ac mea dicta refutare. Sin autem quemadmodum nos sumus, illi amici sint, uelintq; tantum disputare, decet profecto mitius, & magis dialectico more respondere. est autem dialecticum magis, non modo uerū proferre, sed ijs illud ratiōibus approbare, quas & ille qui rogat, planè se nosse fateatur. Hoc itaq; more nunc tecū disserendo uti conabor. Dic ergo, num finem appellas terminum quendam, atque extremum? Hæc enim omnia uelut idem profero, fortè uero Prodicus ijs tanquam differentibus uteretur. Tu autem num dicis terminari aliquid atque finiri? nihil quippe diuersum ijs uerbis intelligo. ME. Dico sanè, & quod ais, intelligere arbitror. SOC. Et planum aliquid uocas, & solidū aliud, qu[illegible]so=di quæ in Geometria tractantur? ME. Voco equidem. SOC. Iam igitur quid figuram esse dicam, ex ijs percipies: in omni quippe figura id assero, figuram esse id in quod solidū desinit. Atq; ut summatim dicam, figuram appello solidi terminum. ME. Colorem uerò quid uocas, ò Socrates? SOC. Procax nimium es, ò Meno: homini iam seni onus imponis, ac respondere tibi iubes: ipse autem memor quid Gorgias uirtutem esse dixerit, definire minime uis. ME. At postquàm tu mihi hoc declaraueris, ò Socrates, tibi illud referam. SOC. Etiam absconditus hic aliquis, & loquētem tantummodo te audiens, intelligat, pulchrum esse te & amatoribus nō carentem. ME. Quid ita? SOC. Quòd nihil quàm continuo in sermone imperitas, quod facere delicati isti & formæ fiducia adhuc tyrannidē exercentes solēt. Simul ita de me statuis forsitan, inferiorem elegātibus illis esse: gratificabor itaque tibi, & respondebo. ME. Gratificare obsecro. SOC. Visne tibi

Marginal notes:

Secunda definitio mala.

Cōfutatio.

Transfertur disputatio ad figurā, ut ad euidentius.

Modus disputandi contentiosus atque acer.

Modus disputandi dialecticus mitis.

Huius definitionis collectio, quia est ab interrogatis, est dialectica: nam si esset à sensibilibus, esset analytica.

Definitio dialectica, figura est solidi terminus.

ne tibi secundum Gorgiam respondeam? sic maximè assentieris? ME. Quid ni uelim? SOC. Nónne defluxus quidam secundum Empedoclem à rebus manare dicuntur? ME. Et maximè quidem. SOC. Ac pori, id est meatus in quos & per quos etiã defluxus huiusmodi manant? ME. Omnino. SOC. Ex defluxibus autem quosdam poris quibusdã congruere, quosdam minores, aut maiores esse? ME. Sic est. SOC. Nunquid & uisum aliquid uocas? ME. Voco. SOC. Ex ijs iam quid uelim, ut ait Pindarus, accipe. Est enim color defluxus quidam rerum, uisui congruens atque sensibilis. ME. Optime mihi, ô Socrates, respondisse uideris. SOC. Fortè quia quæ solitus es audire, nũc responsum est tibi, & simul aduertis, quòd ex hac respõsione facile etiã definire queas, quid sapor, quid uox, quid odor sit, cæteraq; huiusmodi plurima. ME. Prorsus. SOC. Atqui tragica, ô Meno, ista responsio est: ideoq; tibi magis quàm figuræ definitio placet. ME. Mihi uero. SOC. At mihi quidem ô Alexidemi fili, minime persuadeo: est enim illa altera melior, ac puto neq; tibi ista placebit, nisi forsan quod heri dicebas, mysterijs nondum absolutis abire uis: sed mane, atq; hic mysterijs initiare. ME. Manerem ô Socrates, si huiusmodi multa inculcares. SOC. Nihil utique prætermittam, quin talia quędam & tui simul & mei gratia dicam. Vereor tamen ne minus possim huiusmodi plurima dicere. Cæterum iam ad promissa seruanda nobis accingere, ac in commune quid uirtus sit, exprime, nec ut fecisti hactenus, unũ in multa discerpas, quod iaci in eos solet, qui idem ubiq; inculcant: sed integram atque sanam: dic tandem quid uirtus sit. exempla uerò loquendi à me accepisti. ME. Videtur mihi, ô Socrates, uirtus esse, ut Poëta inquit, gaudere honestis ac posse. Atq; ego idipsum uirtutem uoco, honesta quidem appetere, eaq; consequi posse. SOC. Num honesta cupientẽ, bona cupere dicis? ME. Omnino. SOC. Nũquid ita loqueris, quasi sint nõnulli qui bona cupiãt, quidã uerò qui mala? ME. Imo. SOC. Non omnes igitur, ô optime uir, bona tibi appetere uidẽtur? ME. Mihi nequaquam. SOC. Quidnam itaq; mala? ME. Ita. SOC. An ita dicis, quasi quæ mala sint, bona esse opinentur, aut etiam noscentes quòd mala sint, nihilominus illa cupiant? ME. Vtrunque aio. SOC. An censes aliquem cognoscentem mala quòd mala sint, illa tamẽ appetere? ME. Arbitror. SOC. Quid a[illegible] exoptare hunc dicis? Num hæc sibi adesse? ME. Aden[illegible]nè, nã quid aliud optet? SOC. Vtrũ qui mala desiderat, mala esse cognoscens, prodesse cum adsint, existimat? an unumquodq; potius sua præsentia lædere? ME. Sunt certè, qui mala prodesse putent, nec desunt qui obesse cognoscant. SOC. Videntur tibi mala nosse quòd mala sint, qui mala prodesse cuiquam opinantur? ME. Haud sanè id mihi uidetur. SOC. Ex ijs igitur patet eos non appetere mala, qui illa minime norint, sed illa potius quæ bona esse putauerint, cùm tamen mala sint. Quapropter ignorantes illa, bonaq; existimantes, perspicuum est bona potius exoptare. An non? ME. Sic isti se habere uidentur. SOC. At uerò qui mala quidem affectant, ut ipse inquis: eaq; cuicunq; accidunt, obesse censent: norúntne quòd illorũ præsentia lædẽtur? ME. Necessario sequitur. SOC. Quid uerò læsos homines, nónne isti miseros esse quatenus læsi sunt, opinantur? ME. Hoc quoq; necessarium. SOC. Miseros autem nónne infelices? ME.

Coloris definitio, secundũ Gorgiã, dialectica.

Illa melior, quòd analyticę uicinior.

Tertia uirtutis definitio mala.

Quarta definitio.

Confutatio quartæ definitionis.

Reor equidem. SOC. Est'ne aliquis qui miser & infelix esse uelit? ME. Non uidetur. SOC. Nemo igitur mala uult, si quidem talis esse minime uelit. Nam quid aliud est esse miserum, quàm cupere mala, in eaq; incurrere? ME. Vera loqui uideris ô Socrates: nemo enim uult mala. SOC. Nónne paulò antè dixisti uirtutem esse bona uelle, ac posse? ME. Dixi equidem. SOC. An non ex eo quod dictum est, uoluntas quidem ipsa omnibus adest, atque hac ratione alius alio melior non est? ME. Apparet. SOC. Ergo si quidem est alius alio melior, nec id secundum uoluntatem, sequitur ut secundum potẽtiam sit melior. ME. Sequitur. SOC. Secundum igitur rationẽ tuam, hoc est uirtus, bonorum comparandorum potestas. ME. Sic prorsus se habere uidetur, ut nũc accipis. SOC. Animaduertamus posthac, utrum id uerè asseras néc ne: fortè enim bene loqueris. Dic igitur, bona uendicare posse, uirtutẽ esse dicis? ME. Isthuc ipsum. SOC. Bona uerò nónne hæc uocas, ceu sanitatem, diuitias aurumq; & argẽtum plurimum possidere, honoribus præterea & magistratibus in Repub. fungi? num alia quædam præter ista bona nuncupas? ME. Nequaquam, sed omnia bona huiusmodi esse dico. SOC. Eia, aurum atq; argẽtum acquirere uirtus est, ut inquit Meno, magni regis patrius hospes. Vtrũ uerò addis huic lucro ô Meno iuste ac sancte lucrari? an nihil interest, sed etsi iniuste quis ista possidet, nihilominus questum huiusmodi uirtutem uocas? ME. Nequaquàm ô Socrates, sed uitiũ. SOC. Omnino igitur, ut uidetur, huic possessioni, iustitiæ, uel temperantiæ, uel sanctitatis, aut alterius uirtutis præsentia opus est. Alioquin uirtus minime erit, quãuis bona sibi uendicet. ME. Quî enim sine ijs uirtus existat? SOC. At non suppeditare aurũ & argentum, quãdo minime iustum sit, aut sibi, aut alteri, neq; etiam uirtus est hæc egestas? ME. Videtur. SOC. Nihilo magis igitur horum bonorum copia uirtus erit, q̃ inopia. Verum ut uidetur, quodcunq; cum iustitia fit, uirtus est: quod autẽ absq; illa eiusq; similibus, prauitas. ME. Videtur mihi necessarium esse quod dicis. SOC. Nónne unumquodque horum paulò antè uirtutis partem esse diximus, iustitiam & temperantiam, cæteraq; huiusmodi? ME. Diximus planè. SOC. Siccine, ô Meno, me deludis? ME. Quorsum hęc ô Socrates? SOC. Quoniam cum te orassem ne amplius uirtutẽ discerperes, & exempla respondendi dedissem, hoc neglecto uirtutem esse dicis, bona cum iustitia comparare posse, iustitiam uerò uirtutis partẽ esse confessus es. ME. Sic est. SOC. Nónne efficitur ex ijs quę iam concessisti, uirtutem esse agere cum parte uirtutis, quicquid agitur? Iustitiam enim & huiusmodi singula uirtutis particulas confiteris. ME. Quid tum? SOC. Quia cum rogassem ut totam ipsam uirtutem ostenderes, quid ipsa sit, nullo modo explicuisti: omnem uerò actionem quæcunq; cum parte uirtutis fit, uirtutẽ esse dixisti, quasi quid tota uirtus sit, summatim prædixeris, atq; ipse intelligere tum queam, si abs te in particulas diuidatur. Eadem igitur quæstio rursus, ô Meno, tibi suboritur, quid uirtus sit, si quidem omnis actio cum uirtutis parte sit uirtus. Id namq; tunc dicitur, cum omnis actio cum iustitia uirtus esse definitur. An non eadem iterum quæstione opus esse uides? Num putas quempiã uirtutis partem aliquã nosse, qui totius naturam minime norit? ME. Non uidetur. SOC. Si enim memineris quę in superioribus

Quæ media sunt inter mala & bona, ea non esse bona, nisi uirtus adsit.

ribus de figura tibi respondi, reiecimus utique responsionē illam quę per ea fit quibus ulteriori probatione opus est, necdum rata habentur. ME. Et merito quidem reiecimus. SOCRAT. Neq; tu igitur ò uir optime, cū quæritur, quid ipsa in uniuersum, ac tota sit uirtus, partes respondens eam quærentibus patefacias, neque aliud quicquam eodem modo respondens, sed rursus eadem interrogatione opus erit, quidnam uirtus sit, qua subiecta ista dicis. Num aliquid tibi dicere uideor? ME. Mihi quidē probè loqui uideris. SOCRAT. Responde itaque iterum à principio, quid esse uirtutem & tu & amicus ille tuus asseritis. ME. Audieram equidem ò Socrates, antequam te alloquerer, morem esse tuum nihil aliud quàm dubitare, & aliis scrupulos dubitationum iniicere. Et nunc quidem, ut mihi uideris, me præstigiis, & ueneficiis incantationibusq; perturbas, adeò ut ambiguitatis sim plenus. Ac mihi uideris omnino, si tamen te iocando mordere aliquantulum decet, quàm simillimus esse tum forma, tum cęteris omnibus latissimo illi pisci marino qui Torpedo dicitur: ille siquidem hominem sibi propinquantē, tangētemq; stupidum reddit. Tu quoq; nunc me stupefacis. Reuera enim & animum simul & os stupidum habeo, hæsitoq;, nec quid tibi respōdeam, inuenio, quanquam decies millies iam de uirtute & multa & aduersus quàm plurimos, ut mihi uisus sum quàm optime disputaui. At in præsentia nec etiam quid ipsa sit uirtus proferre ullo pacto ualeo. Itaque caute tibi consuluisse te censeo, quòd nūquam aliò peregrinaris. Nam si aduena in aliena urbe hæc ageres, utpote præstigiator quidam atq; ueneficus, supplicio forsitan afficereris. SOCR. Callidus es ò Meno, ac me propémodum nunc decepisti. ME. Quamobrem ò Socrates? SOCRAT. Video enim iam quam ob causam hac imagine me depingas: qua alia de causa, nisi ut ipse quoque te contrà depingam? Viri enim honesto habitu prædit cum effinguntur, delectari solent, illud quippe conducit. honestorum enim honestæ sunt & imagines. At ego personam tuam minime effingam. Equidem si piscis ille stupidus ipse alios reddit stupidos, ei sum persimilis, secus autem minime. Neq; enim fœcundus ipse, cæteros titubare compello, sed maxime omnium dubitās ego, dubitare alios quoque facio. Etenim in præsentia, quid uirtus sit, haud certe noui, tu tamen fortè priusquam mihi occurrebas, noueras, nunc uero stupido mihi similis euasisti. Veruntamen unà tecum rem discutere hāc institui, quidue sit uirtus inuestigare. ME. At quo tramite id inuestigabis ò Socrates, quod quidem omnino quid sit ignoras? Quale enim tibi proponens, id quod ignoras inquires? Aut etiam si in illud incidas, quonam signo id quod ignoraueras, esse illud agnosces? SOC. Intelligo quid uelis ò Meno. At tu animaduertisne, quàm peruicacē argumētationem in mediū adduxisti? quod uidelicet homo, neque quod nouit, neque quod ignorat, inquirit. Nam si noscit, nulla inquisitione opus est. Sed neq; quod nescit inuestigabit: non enim nouit quid quærat. ME. Nónne rectè induci, ò Socrates, hanc rationem existimas? SOCR. Nequaquam. ME. Potes dicere cur tibi non placeat? SOCR. Possum. id enim à uiris ac mulieribus diuinarum rerum peritis quandoq; percepi. ME. Quis istorum sermo? SOCR. Verus, ut mihi uidetur, atq; præclarus. ME. Quis inquam iste? & quinam testantur? SOC. Qui hoc

Relaxatio disputationis à moribus disputandi Socratis.

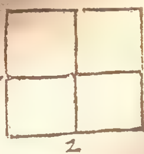
Menonis ambiguitas circa inquisitionē eius quod nescitur.

asserunt, sancti uiri sunt, ac sanctæ etiam mulieres, quibuscunque cura extitit, ut eorum quæ profitentur rationem reddere possent. Tradit præterea Pindarus, & cæteri quicunq; Poëtarum diuini sunt, talia quædam: quæ aduerte quæso, num uera tibi uideantur. Ferunt enim hominis animum immortalem esse, eumq; tum decedere, quod quidē mori uocant, tum iterum redire, interire uero nunquam. Quam ob causam uitam quàm sanctissime agere monent. Quicunque enim pœnas antiquæ miserię, Proserpinæ iam dederunt, iis illa ad supernū solem nono anno rursus animam reddit, quousq; in reges gloria, sagacitate, sapientiáque præstantes euadant. Reliquum autem tempus sancti heroēs inter homines uocantur. Cum ergo animus immortalis sit, ac sæpius in hanc uitam redierit, uideritq; persæpe & quæ in hac, & quæ in alia uita sunt, omniaq; perceperit, nihil utiq; restat, quin ipse didicerit. Quāobrem nihil mirum est, si eorum quæ ad uirtutem & ad alia pertinent, reminisci possit, quippe cum olim illa cognouerit. Cum enim tota natura cognata sit, ac sibimet consona, & animus cuncta didicerit, nihil prohibet hominē unius cuiusdam reminiscentē, quam disciplinam uocāt, reliqua omnia recuperare, siquis adeò constans sit, ut quærendo minime fatigetur. Quærere igitur ac discere reminiscentia est. Quapropter litigiosæ illi argumentationi nequaquam credere decet, pigros enim nos quodāmodo redderet. Ea quoq; mollioribus hominibus mirifice placet. Ratio autem nostra solertes rerum inuestigatores efficit, qua ipse utpote uera fretus, unà tecū quid sit uirtus perscrutari desidero. ME. Imò ò Socrates. sed num absolute id asseris, nos minime discere? quam disciplinā uocamus reminiscentiam esse? potesne hoc ita esse me docere? SOC. In superioribus quoq; ò Meno te callidum esse dixi, & nunc rogas utrum docere te possim, cum antè nullam esse disciplinā, sed reminiscentiā asseruerim, ut e uestigio mihi ipsi repugnare uidear. ME. Per Iouem, ò Socrates, nō hoc instituebā, sed consuetudine potius quadam ita locutus sum. Quòd si quā ratione illud mihi ostendere potes, ostende obsecro. SOCR. Haud quaquā facile est, tui tamen gratia conabor. Verum huc ad me unum aliquem istorū qui te sequuntur, accerse, ut in eo demōstrationem hanc experiamur. ME. Libenter. heus tu huc ades. SOCR. Græcúsne est? & Græce loquitur? ME. Et Græcus est [illegible] mo mea genitus atq; educatus [illegible] de igitur num illi in memoriam reducā, an doceam. ME. Attendam certe. SOC. Dic age ò puer, cognoscísne hoc tale spatiū quadrangulū esse? PV. Equidē. SOC. Habétne quadrāgulus has omnes quatuor lineas æquales? PV. Habet. SOC. An non & istas quæ per medium protrahuntur, æquales habet? PV. Et istas. SOC. Nónne & maior & minor esse potest. PV. Potest. SOC. Si ergo sit hoc latus duorum pedum, & istud quoque duorū, quot pedum totum ipsum erit? Sic autem considera, si latus hoc duorū esset pedum, illud uero unius, esséne plusquam semel duorū pedum hoc spatiū? PV. Semel. SOCR. Quoniam uero alterum quoq; latus duorum pedum est, num aliud quàm bis duorum pedum fit? PV. Isthuc ipsum. SOC. Duorum ergo bis pedum efficitur. PV. Ita. SOC. Quótnam sunt bis duo pedes? computa. PV. Quatuor. SOC. An non

Pindari & diuorum poëtarū sententia de animæ immortalitate.

Quę disciplina secūdum illos. Quæ reminiscentia est.

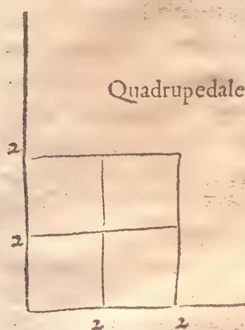
Ostensio Socratis, disciplinā esse reminiscentiā.

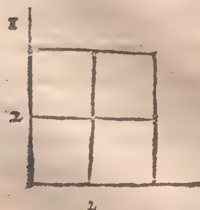

An non fieri poteſt ſpatium aliud ad hoc duplum, habens ſimiliter omnes æquales lineas quemadmodum iſtud habere uides? Prorſus. SOCRA. Quot pedum erit? PVER. Octo. SOCRATES. Age iam conare mihi dicere, qualis eſt quælibet illius lineæ: huius ſiquidem duorum pedum. linea uero illius dupli, qualis? PV. Patet, ò Socrates, eſſe duplam. SOCRAT. Cernis, ò Meno, me nihil ex his docere, ſed ſingula potius interrogare? Et nunc iſte noſſe ſe putat, qualis ea ſit à qua ſpatium octo pedum conficitur. An non tibi uidetur? MEN. Mihi quidē. SOC. Nouit igitur. MENO. Minime. SOC. Putat autem à dupla. MENO. Ita. SOC. Aſpice deinceps hunc per ordinem ut oportet reminiſcentē. Tu autē dic amabo, à dupla linea duplum ſpatiū naſci fateris? tale profecto dico, quod non hac longū, illa breue, ſed æquale undiq; quemadmodum iſtud: duplū uero iſtius, octo pedū. ſed inſpice an tibi adhuc à dupla fieri uideatur. PV. Mihi planè. SOC. Nónne huius dupla hæc fit, ſi aliam æqualem huic adijciamus? PV. Prorſus. SOC. Ab hac fore dicis octo pedum ſpatium, ſi quidē quatuor huic æquales efficiantur? PV. Aio. SOCRAT. Deſcribamus iterum igitur ab hac æquales quatuor, aliúdne quàm quod octo pedum uocas, ſuborietur? PV. Hoc ipſum. SOCRAT. Nónne in ipſo ſunt hæc quatuor, quorum quodlibet iſti quadrupedali æquale eſt? PV. Certè. SOCR. Quantum itaq; fit? an non quater tantum? PV. Quídni? SOCRAT. Num duplum eſt id quod quater tantum? PV. Nō per Iouem. SOCR. At quotuplum? PV. Quadruplum. SOCR. A' dupla ergo, ò Puer, non duplum, ſed quadruplum ſpatium procreatur. PV. Vera loqueris. SOCR. Quater enim quatuor ſex & decem complent, nónne? PV. Sic eſt. SOCR. Octo pedum autem ſpatium à qua linea? nónne ab hac quadruplum? PV. Fateor. SOCRAT. Quartum uero hoc ab hac dimidia? PV. Ita. SOCRA. Age igitur octo pedum nónne huius duplum eſt, illius uero dimidium? PV. Imò. SOCR. An non erit ergo à maiori linea quàm hæc tanta, & à minori quàm illa [illegible] v. Mihi quidem uidetur. SOC. Sic utique recte loqueris, quod enim tibi uidetur, id reſponde, ac mihi dicas, hæc'ne duorum pedum, illa quatuor? PV. Ita. SOCRAT. Oportet itaq; octo pedum ſpatij lineam maiorem eſſe linea ſpatij bipedalis, minorem uero quadrupedalis linea. PV. Oportet. SOCR. Annitere ut nobis qualis ſit dicas. PV. Tripedalis. SOCR. Nónne ſi tripedalis eſt, dimidium huius aſſumemus, eritq; tripedalis? Duo nanque ij, is autem unus: & hinc eodem modo, duo quidem iſti, iſte autem unus: fitq; hoc quod ais ſpatium. PV. Ita. SOCRAT. Nónne ſi hæc triū eſt, & illa trium, totum utique ſpatium ter trium pedum conficitur? PV. Apparet. SOCRAT. Ter uero tres, quot pedes ſunt? PV. Nouem. SOCR. Duplum autem quot pedum eſſe ſuprà oportuit? PV. Octo. SOC. Nō ergo à tripedali ſpatium octo pedū exoritur. PV. Non profecto. SOCR. A' quali igitur conare nobis liquidò exprimere: quod niſi numerare uelis, ſaltem à quali demonſtra. PVER. Per Iouem ò Socrates haud noui. SOCR. Aduertis iterum, ò Meno, quò ſit reminiſcendo iam progreſſus. Nam ab ipſo principio diſputandi nequaquam nouerat quæ ſit octo pedum ſpatij linea, quemadmodū nec in præſentia nouit: uerum tunc ſe noſſe illam opinabatur, & audacter nimium quaſi ſciens reſpondebat, nec deeſſe ſibi quicquam putabat: nunc autem egere ſe iam exiſtimat, & ut ignorat, ſic ſe ignorare fatetur. MEN. Vera dicis. SOCRAT. Nónne rectius nunc ad id quod ignorat affectus eſt? MENO. Hoc quoque arbitror. SOCR. Cum ergo ambigere ipſum compulerim, & piſcis illius more ſtupidum fecerim, num aliquid obfuit? ME. Non ut mihi uidetur. SOCR. Operæpretium itaque fecimus ad ueritatem inueniendam: nunc enim utpote ignorātiæ ſuæ conſcius libenter & ſpōte perquirere: at tunc ſine cōtrouerſia, & ſæpe, & aduerſus quàm plurimos loqui ſe recte arbitrabatur, dū ſpatium duplum, duplam longitudine lineam habere oportere profiteretur. MEN. Videtur. SOCRAT. Num cenſes ipſum ſtuduiſſe unquam, ut id uel inueniret, uel diſceret, quod cum ignoraret, noſſe rebatur: priuſquam in hanc ambiguitatem incideret, qua & ſuam ignorātiam deprehendit, & ſcientiam appetere cœpit? MEN. Nequaquam, ò Socrates. SOCR. Profuit igitur ſibi ſtupor eiuſmodi. ME. Videtur. SOCR. Conſidera itaque ex hac ambiguitate, quod iſte unà mecū inueſtigans nihil me docente, ſed potius interrogāte reperiet. Obſerua obſecro diligenter, num hunc docere aut ei demonſtrare quicquā uidear potius quàm eiuſmodi opiniones per ſingula elicere. Tu enim dic, hócne ſpatiū quaprupedale eſt? Intellextin'? PV. Equidem. SOCRA. Num & hoc aliud æquale iſti apponere licet? PVER. Licet. SOCR. Et tertium iſtud utrique iſtorum æquale? PV. Et iſtud. SOCR. Nónne hoc quod in angulo eſt complere licet? PV. Prorſus. SOCR. Hæc inde æqualia ſpatia quatuor naſcerentur? PV. Ita. SOCRA. Totum igitur hoc quotuplum ad iſtud efficitur? PVER. Quadruplum. SOCR. Oportebat autem duplum nobis contingere, num recordaris? PV. Maxime. SOC. Nónne hęc linea ab angulo in angulum aliquē porrecta, in duo utrunque ſpatium diuidit? PV. Ita. SOCRAT. Ergo quatuor hæ lineæ æquales fiūt, id ſpatium comprehendentes? PV. Fiunt. SOC. Conſidera itaque quale eſt id ſpatiū. PV. Haud intelligo. SOC. Nónne cum hæc quatuor ſint, dimidium cuiuſque lineæ quæq; ſecat intrinſecus? PV. Secat. SOC. Quot igitur tanta in hoc ſunt? PV. Quatuor. SOC. Quot autem in iſto? PV. Duo. SOCRA. At quatuor ad duo quotupla ſunt? PV. Dupla. SOC. Hoc itaq; quot pedū fit? PV. Octo. SOC. A' qua potiſsimū lineā? PV. Ab hac. SOC. Ab eáne, quę quatuor pedū eſt, ab angulo protracta in angulū? PV. Ita. SOC. Hanc uero diametrū ſophiſtæ nuncupant: & ſi huic nomen eſt diametrus, à diametro, ut ipſe ais, ò Puer, duplū ſpatium naſceretur. PV. Prorſus, ò Socrates. SOC. Quid tibi Meno uidetur; reſpondítne hic unquā ex alterius

Quum de ignorantia ad dubitationē accesserit qs, tunc meliu affectus est. Ab instanti quis excitatur, ut ignorantiam sui animaduertat.

1

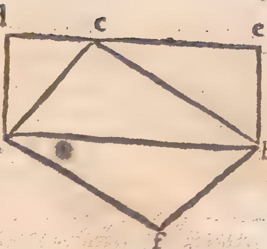

2

3

4

5

alterius quàm suipsius opinione? MENO. Nunquam, sed ex propria semper. SOCRAT. Veruntamen haud nouit, ut paulo antè cōfessi sumus. ME. Vera loqueris. SOCRAT. Inerant igitur huic opiniones huiusmodi. MEN. Inerant. SOCRAT. Huic igitur ignoranti opiniones de ijs quæ ignorat ueræ insunt. ME. Apparet. SOCR. Nunc igitur huic opiniones tales quasi per somnium suscitatę sunt, quòd si quis interroget hunc talia quædam sæpe & multa, certo scies hunc ista, siquis alius nouit, perfecte cogniturũ. ME. Videtur. SOCR. Nónne igitur nemine prorsus docente, sed interrogante potius ista sciet ex seipso scientiam ad se reuocans? ME. Sic est. SOCR. Recuperare uero scientiam in seipso, an non reminisci dicitur? ME. Prorsus. SOC. At uero scientiam quam hic nunc habet, aut accepit aliquando, aut semper habuit. MEN. Verum. SOCRAT. Et si habuit semper, sciens semper extitit; sin quandoque percepit, hac in uita nequaquam. nemo enim hunc geometrica docuit, cum in cæteris omnibus quæcunq; uel ad geometriã, uel ad alias disciplinas pertinent, hæc eadem sit facturus. Est'ne aliquis à quo hic illa omnia didicerit? Verisimile est te illum cognoscere, præsertim cum penes te & natus & nutritus fuerit. ME. Ego uero certus sum quòd hũc quidem nemo docuit unquam. SOCR. Hásne opiniones habet? ME. Necessarium, ò Socrates, id apparet. SOCR. Sin autem utpote in præsenti uita minime adeptus, haud nouit, patet eum alio quodam in tempore habuisse, atque didicisse. ME. Apparet. SOCR. An non tempus iam fuit, cum nondum homo hic erat? MEN. Isthuc ipsum. SOCRA. Ergo si quãdo tempus sit in quo homo non sit, fuerunt tamen ipsi opiniones ueræ, quæ sciscitando expergefactæ, sciẽtiæ fiunt, certe per omne tempus hæc hominis animus sciet. nam omne per tempus, aut est, aut nõ est homo. ME. Videtur. SOCR. Nónne igitur si semper rerum omnium ueritas in animo est, immortalis extitit? Quamobrem audacter & magna fiducia oportet, quæ in præsentia minime scimus, hoc est minime recordamur, ut reminiscamur inquirere. ME. Bene mihi nescio quo modo, ò Socrates, loqui uideris. SOCR. Mihi quoque, ò Meno, atq; cætera non admodum contendo: quòd autem qui quę nesciunt inquirenda putant, meliores arrectioresq;, & pigri ad uestigãdum minus sint, quàm qui quæ nesciunt, etiam non quæri posse putant, isthuc uero & uerbis, & si queam, re ipsa contendam. ME. Hoc quoque recte dicere uideris, ò Socrates. SOCR. Vísne igitur postquam confessi sumus ignota perscrutari licere, quid uirtus sit, communiter uestigemus? MENO. Quàm maxime: gratius tamen mihi esset audire prius, quod in principio disputationis interrogaui, quomodo uirtuti incumbendum sit, uelut ei quæ doctrina percipiatur, uel quæ natura potius insit, uel quæ alio quopiam pacto hominibus paratur. SOCRAT. Atqui si tibi, ò Meno, quemadmodum mihi ipsi imperarem, haud prius utrum doceatur nécne uirtus perscrutaremur, quàm quid ipsa sit indagassemus. Postquam uero nec tute tibi dominari contendis ut liber uiuas, ac me ut tuo arbitratu respondeã obsecras, iam utiq; respondebo. Videtur igitur considerandum esse, quale sit quod nondũ quid est cognouimus. Attamen paulisper à proposito tuo declina, idq; ex suppositione considerare permitte, doctrináne an alio pacto uirtus possideatur. Ex permissu autem sic dico, quemadmodũ geometræ sæpe discutiunt, postquam illos quis interrogauit: ueluti de spatio, ut possítne in hoc circulo triquetrum hoc spatium expandi: ubi siquis dixerit, nondum se nosse an hoc huiusmodi sit, per missionẽ arbitror talem conducere. Si enim est hoc spatium tale, ut quod ad positam eius lineã protendis ab eo tanto spatio deficiat, quantum ipsum est protensum, aliud quiddam euenturum puto: & aliud item, si talia quædam pati nequeat. Ex permissione igitur disputare decreui de ijs quæ contingunt circa expansionem illius in circulum, an fieri possit nécne. Sic & nos de uirtute, quoniam nec quid, nec quale sit nouimus, permisso hoc, utrum doceri possit in hunc modum quæramus. Si uirtus est aliquid eorum quæ circa animum uersantur, doceri potest, an non? Principio si aliud est quàm scientia, num doceri poterit an non? uel potius, ut modo diximus, memoria reuocari? nihil referat apud nos utro nomine utamur, sed an doceri poterit? an id omnibus manifestum, quòd præter scientiã nihil homo docetur? ME. Mihi sanè uidetur. SOC. Sin autem scientia quædam uirtus est, doctrina percipitur. MENO. Quidni? SOC. Hoc ergo statim expediuimus: nam si talis sit, docetur: si non talis, nequaquam. MEN. Prorsus. SOC. Posthac inuestigandũ censeo utrum uirtus scientia, aut aliud quiddam sit. MEN. Mihi quoq; idem quærendum esse uidetur. SOC. An uirtutem aliud quàm bonũ esse dicimus? & hæc nobis positio stabilis permanet, uirtutem scilicet esse bonum. ME. Valde. SOCR. Si quidem est aliquod seorsum à scientia bonũ, nónne uirtus forsitan scientia nulla erit? sin autem nullum bonũ est quin scientia comprehendatur, scientiam esse uirtutem suspicantes, recte utiq; suspicabimur? ME. Sunt hæc uera. SOCR. Quinetiam uirtute boni sumus? ME. Sumus. SOCR. Et si boni, utiles? omnia quippe bona, utilia. ME. Sic est. SOCR. Ergo & uirtus utile quiddã. ME. Ex ijs quæ confessi sumus, necessario sequitur. SOCR. Consideremus rursus in singulis qualia sint quæ nobis prosunt: sanitásne & robur, formaq; atque diuitiæ, cæteraq; huiusmodi conferre dicuntur? ME. Ita. SOCR. Eadem hæc aliquando nocere fatemur. An tu aliter sentis? MEN. Sic certe sentio. SOC. Vide itaq; quo duce hæc obsint, quæue prosint, nónne cũ rectus usus præest, iuuant, contrà uero nocent? ME. Prorsus. SOC. Præterea quæ circa animũ uersantur consideremus. Temperantiã aliquid uocas, & iustitiã, & fortitudinẽ, docilitatẽq;, & memoriã, magnificentiã, & huiusmodi reliqua? ME. Equidem. SOC. Aduerte quæso, quæcunq; ex ijs scientiæ nequaquã esse uidentur, sed aliud quiddam præter scientiã, nónne interdum iuuant, interdum lædũt, ueluti fortitudo remota prudẽtia? num fortitudo aliud est quàm audacia quædam: cumq; ratione quisquã audet, iuuatur: cũ absq; ratione, læditur? ME. Sic est. SOC. Temperãtia quoq; docilitas eodem modo, cum ratione quidẽ percepta atq; condita emolumento sunt, contrà autem detrimento? ME. Quàm maxime. SOC. Vt ergo summatim dicam, omnes animæ impetus, atq; omnes declinationes ducẽte prudentia ad beatitudinem tendunt, imprudentia uero ad contrarium. ME. Videtur. SOC. Quapropter si uirtus aliquid est eorum quæ consistunt

Triangulus ab c. Coëxtēta unicuiq; trianguli lineæ parallelōgramma abde. ac bf.

Monstratur animus immortalis esse.

An uirtus doctrina cōparetur: ac primo ostenditur comparari quã scientiam esse creditur, nec etiã natura consistere.

sistunt in animo necessarioq; utilis est, prudentiam hanc esse oportet: quippe cum omnia quæ sunt circa animum, ipsa quidem secundum seipsa, nec commoda, nec incommoda sint: adiuncta uero prudentia, uel imprudentia, statim aut utilia, aut noxia fiũt. Hac itaque ratione uirtutem cũ maxime omnium conferat, prudentiam quandam esse constat. MEN. Mihi sanè uidetur. SOCR. Quinetiam in alijs quæ modo dicebamus, opulentiam atq; similia tum utilia esse, tum noxia: nónne quemadmodum prudentia cæteris animi uiribus & officijs præsidens utilia reddit, imprudentia uero contraria, sic & illis animus recte utens atque ducens bona efficit, non recte autem mala? ME. Prorsus. SOCR. Recte autem ducit animus prudens, imprudens uero abducit. ME. Sunt hæc uera. SOCR. Quamobrem omnino asserendum est, cætera quidem humana omnia referri ad animum: quæ uero in animo sunt, ad prudentiã, si modo bona futura sunt: eáque ratione prudentia ipsum utile erit, uirtutem uero utilem esse dudum diximus. MENO. Omnino. SOC. Ergo prudentia uirtus est, aut uniuersa, aut pars aliqua uirtutis. ME. Recte mihi hæc omnia dici uidentur. SOCR. Nónne si hæc ita se habent, haud natura boni homines erunt? MENO. Haud mihi uidentur. SOCR. Id preterea cõtingeret, si natura boni fierent, adessent profecto nobis qui filios nostros natura bonos dignoscerẽt, eosq; nos illorũ indicijs selectos in arce quadam conseruaremus, multo magis quàm aurum custoditos, ne quis corrumpat, mox ubi adoleuerint, utiles essent Reipublicæ ciues. ME. Consentaneum hoc, ô Socrates. SOCR. Cum uero natura boni minime sint, num forsitan disciplina? MENO. Necessarium id apparet. Ac secundum sententiam nostram sequitur, ut si uirtus est scientia, doctrina percipiatur. SOCR. Fortassis Hercle, uereor tamen ne id temere confessi fuerimus. MEN. In superioribus planè id recte dici uisum est. SOCR. At non in præterito solum, sed in præsenti etiam & futuro tempore tale uideri debet, siquid in eo synceri futurum est. MEN. Quidnam igitur est quod respiciens suspicaris ac diffidis, ne uirtus scientia non sit? SOCR. Dicam tibi, ô Meno, uirtutem quidem doceri posse, si quidẽ scientia est, nequaquam reijcio quasi minus recte sit dictum: quòd uero scientia sit, uide an non merito diffidam. Age, id mihi responde. Si quid doceri potest, non de uirtute solum, sed de quolibet alio loquor, an non illius præceptores, discipulósque esse aliquos necesse est? MENO. Mihi quidem uidetur. SOCRAT. At contrà, cuius nec doctores extant, nec auditores, si id doceri non posse conijciamus, nónne probabiliter coniectabimus? MEN. Sic est. sed num uirtutis præceptores nullos esse censes? SOCR. Sæpenumero, si qui huius magistri essent omni studio inuestigaui, nec unquã inueni, etsi unà cum cæteris pluribus, atq; ijs, ut uidebatur, huius facultatis peritis id quæsiui. Et nunc quidẽ opportune, ô Meno, iste nobis assedit, quem disputationis huius participem faciamus. Ac merito ad id sociũ adhibebimus. Est enim diuite primũ & sapiente patre Anthemione natus, qui profecto non casu quodam, aut muneribus opulẽtus euasit, quemadmodum nuper Thebanus Ismenias Polycratis pecunias nactus, sed prudẽtia uigilantiaq; sua rem auxit. Preterea nec superbus ciuis, neq; inflatus aut difficilis, uerùm modestus, & frugi, facilisq; uir extitit. Deinde hunc bene educauit erudiuitq;, cuius rei testis est omnis Atheniẽsis populus, qui ad summos hũc elegit magistratus. Nam cũ uiris huiusmodi sint'ne uirtutis magistri aliqui, & qui sint, inuestigare maxime decet. Ergo age, ô Anyte, quære mecũ unaq; cum hospite tuo Menone, quinam huius rei præceptores sint, & in hunc modũ considera: si uellemus Menonem hunc optimum fieri medicum, ad quos potissimũ doctores perduceremus? nónne ad medicos? ANY. Prorsus. SOC. Et si cerdonem optimũ fieri cuperemus, an nõ ad cerdones? ANY. Ita. SOC. Et in alijs eodem modo? ANY. Omnino. SOC. Sic iterum de medicis mihi dicas: cũ diximus mittẽdum hunc esse ad medicos, si medicũ fore uelimus, an nõ id sentiebamus, ut sisti debeat apud eos duntaxat, qui artem illã profitentur, ac mercedem pro eo palàm ab auditoribus capiũt, hoc ipso se esse qui uolentes docere possint ostendentes. nónne huius ratio habenda est, si modo illũ prudenter locaturi simus? ANY. Sic est. SOC. Et de tibiarum sono, ac cæteris omnibus similiter iudicandũ. Neque enim mediocris inscitia esset, dum studeremus quempiam tibicinem fieri, cõmendare ijs nolle qui facultatem hanc pollicentur, mercedemq; reportãt, sed hoc onus illis imponere, qui nec doctrinam sibi uendicant, nec habent ullum in hac arte discipulum, qua instrui hunc quem mittimus, desideramus. An nõ isthuc procul à ratione sit? ANY. Per Iouem nõ modo absq; ratione, uerum etiam dementia quædam. SOC. Probe loqueris. Nunc itaq; licet tibi communiter unà mecum de hoc hospite tuo Menone deliberare: hic enim, ô Anyte, iampridem mihi dixit, se hanc sapiẽtiam uirtutemq; appetere, qua ciuitates & domus recte gubernantur, liberi quàm optimè educantur, ciues & hospites tum admittuntur, tum dimittuntur, scitè, & ut bono uiro dignũ est. Meditare igitur ad quem potissimum huius cõparãdæ uirtutis gratia hunc mittere deceat. An ex his quæ modo diximus, patet: cõmittendum his esse, qui se docturos talia pollicentur: seq; palàm cuiq; Græcorum discere uolenti semper exponunt, huius disciplinæ præscriptum precium capientes? ANY. At quos dicis, ô Socrates? SOC. Nosti credo & ipse hos esse qui publicè sophistæ uocantur. ANY. Hercle bona uerba quæso, ô Socrates. Absit ut quisquam uel cognatorum, uel familiarium, uel amicorum, uel ciuium, uel hospitum in tantã insaniam incidat, ut istis adhęrens, perdi se patiatur: eorum quippe consuetudo certa illorum qui sectantur, pestis est. SOCRA. Cur ita dicis Anyte? num ij soli ex omni hominum genere cum prodesse hominibus profiteantur, adeò cęteris deteriores sunt, ut non modo non iuuent, quẽadmodum alij, quod ipsis traditum sit, uerum contrà corrumpant, atque huius gratia uulgò mercedẽ exigant? Equidem non uideo qua ratione fidem tibi adhibeam. Noui enim uirum unum Protagorã, qui plures ob hanc sapientiam pecunias cumulauit, quàm aut Phidias ille, cuius tã conspicua pulchraq; opera extant, aut decem alij sculptores. Atqui absurdum sit, si qui calceos ueteres consuunt, uestesq; resarciunt, latere non possint dies triginta, si uestes calceósue restituant deteriores redditos: sed si talia facerent, breui fame perirent: Protagoras autẽ uniuersam Græciã annos plusquàm quadraginta fefellit familiares suos peruertẽs, deterioresq; quàm acceperit reddens. Nã reor illum uita decessisse, natũ annos penè septuaginta: quadraginta uero in hac arte uersatũ. Ac per omne illud tẽpus usq; in hanc diem clarus

Prudentiam, aut uirtutem totã aut partem uirtutis esse.

Non esse pręceptores uirtutis tradendæ.

Carpũtur sophistæ, atque iterum relatur disputatio.

Protagoram docuisse plus quam annos quadraginta.

clarus extitit. neq; Protagoras tãtum, sed alij quoq; permulti, partim priores illo, partim etiam nunc uitam agentes. Vtrum enim iuxta sententiam tuam dicemus eos conscios decipere, & lædere iuuenes conari: an seipsos quoque fallunt, & insaniunt ex eo, quia nonnulli sunt qui sapientissimos eos esse mortalium dicunt? ANY. Longè abest ut insanire dicantur, ô Socrates: sed multo magis iuuenes qui illis argentum tradunt. Atq; his etiam deteriores sunt, si qui illos quorum ad se cura pertinet, ijs committant. Omnium postremo insanissimæ sunt Respublicæ quæ illos recipiunt, neq; expellunt, seu aduena, seu ciuis talem rem conetur. SOC. Num aliquis te sophistarum, ô Anyte, iniuria unquam affecit? uel quid illis ita succenses? ANY. Nulla mihi unquam cum aliquo illorum consuetudo fuit, neque meorũ aliquem illis uti permitterem. SOC. Nunquam ergo illorum mores expertus es. ANY. Vtinam uero ne experiar. SOC. Quánam ratione dignosces bonúmne an malum sit, cuius nullũ fecisti periculum? ANY. Liquidò istos noui quales sunt: siue expertus sim, siue nõ. SOC. Vates forsitan es, ô Anyte: hoc enim te alia ratione nouisse, ex ijs quæ modo dixisti, mirũ sit. Verum nõ eos quærimus, ad quos profectus Meno inficiatur: hi namq; si uis sophistæ sint. Sed opem patrio feras amico: ostendasq; cuinam adhærens eorum qui tam amplam urbem colunt, eam quam narrauimus uirtutem adipiscatur. ANY. Cur ipse non indicas? SOCR. At quos ego magistros existimaueram, in medium iam produxi: uerum iuxta sententiam tuam nihil omnino profeci. ac forte uera loqueris. Itaq; tu quoque iam partem tuam huius muneris exple. Ostende ad quem Atheniensium proficiscatur. profer cuiuscũq; uis nomẽ. ANY. Quid opus est hominis unius nomen audire? quemcunq; Atheniensium nactus fuerit ex bonis clarisq; hominibus, melior illius familiaritate, si modo paruerit, euadet quàm consuetudine sophistarum. SOCR. Vtrum uero ij præclari boniq; uiri ex seipsis nullo instituente, tales effecti sunt, eaq; docere cæteros possunt, ipsi licet à nullo didicerint? ANY. A' senioribus uiris præclaris atq; bonis percepisse arbitror. An non tibi uidentur in hac ciuitate multi insignes & optimi homines extitisse? SOC. Mihi quidem, ô Anyte, esse hic uiros ciuilis administrationis peritos, nec pauciores olim fuisse uidetur. Sed num præceptores idonei uirtutis illius suæ fuere? hoc enim est de quo nunc disseritur, non utrũ sint aut fuerint hic uiri boni, sed utrum uirtus doceri possit: & ob hoc utrum uiri boni siue ueteres illi, siue qui nunc uiuunt, uirtutem eam qua præditi quique sunt, ipsi tradere alteri norint: an forte, nec tradi alteri, nec recipi uirtus possit. Id inquam est, quod dudum ego ac Meno inquirimus. Sic autem ex ipsa tua oratione rem cõsiderato. Num Themistoclem uirum bonum fuisse fateris? ANY. Maxime omnium. SOC. Et præceptorem uirtutis suæ bonum, si quis omnino uirtutis magister fuit, Themistoclem extitisse? ANY. Reor equidem, dummodo uoluisset. SOCR. Num censes ipsum noluisse alios quoq; bonos fieri? filium suum præsertim? an putas inuidisse filio, & de industria uirtutem partam minime cõmunicasse? Audistin' quod Themistocles filiũ Cleophantum in equestri facultate strenuũ reddidit, adeò ut equis ille rectus insisteret, rectusq; ex equo iacularetur, cæteraq; permulta stupenda faceret, in quibus illũ diligenter parens erudiuit, sapientémque in singulis quæ præceptoribus præcipua sint, reddidit? hæc à maioribus accepisti? ANY. Accepi. SOC. Nemo igitur naturã filij utpote malam culpauerit. ANY. Nemo arbitror. SOCR. Quid uero ad hoc? audistíne ab aliquo seniore aut iuniore, Cleophantũ Themistoclis filium, bonũ ac sapientem in quibus pater fuerat, extitisse? ANYT. Nunquam. SOCR. Num Themistoclem arbitramur alienis artibus imbuere filiũ uoluisse, paterna uero uirtute nihilo uicinis suis præstantiorem reddere curauisse, si quidẽ doceri uirtus ullo pacto posset? ANY. Fortassis per Iouem minime. SOC. Talis igitur hic uirtutis magister fuit, quem ipse unũ ex antiquis optimũ asseris. Consideremus iam & aliũ, Aristidem Lysimachi filium, nónne hunc quoq; bonum fuisse censes? ANY. Et maxime quidem. SOC. An non & iste filiũ suum Lysimachum in omnibus quæ à præceptoribus præcipiuntur, optime Atheniensium omnium eruditũ euadere cum uoluisset, num quoquã alio meliorem fecit? hunc etenim allocutus es, & qualis sit, optimè nosti. Præterea si uis Periclem uirum magnopere sapientem, considera: duos hic, quod te minime præterit, filios educauit, Paralum & Xanthippum. ANYT. Noui equidem. SOCR. Hos ut nosti, tum arte equestri, & musica, tum etiã athletice præ cæteris Atheniensibus instruxit. Ac deniq; in nullo eorum quę arte percipiũtur, inferiores alijs esse uoluit, boni autem ut euaderẽt, an cupiebat? cupiuisse quidem existimo, sed id doceri minime potuisse. Ne autem paucos putes quosdam ignobilissimosq; Atheniensium id assequi nõ potuisse, Thucydidẽ uide: duos hic filios Melisiam atq; Stephanum educauit, quos & cætera diligẽter edocuit, & palæstram in primis, ut in ea Athenienses reliquos facile superarent, unum quidem Xanthiæ, Eudoro alterum commendans: atque hi quidem palæstra cæteris omnibus illis tẽporibus præcellere putabantur. nónne meministi? ANY. Audiui equidem. SOC. Neq; uero iste quum quę sumptu maximo discebantur, filios callere uoluerit, uirtutẽ solam quam absq; pecunijs tradere potuit, si modo doceri potuisset, doceri noluisse putandus. An fortè Thucydides ignobilis uir erat, nec amicos plurimos tã ciues quàm cõmilitones & socios habebat? Quin imò & ampla familia ortus, & summæ cuiusdam autoritatis tum apud cõciues suos, tum etiam apud omnes cæteros Græcos erat. Ideóque si per doctrinam comparari bonitas potuisset, inueniss[illegible]tem uel ciuem aliquem uel peregrinum, qui filios eius bonos effecisset, si ipsi ad id docendum à reipublicæ negocijs ocium deerat. Sed uide, ô amice Anyte, ne forte uirtus doceri nequeat. ANY. O' Socrates, liberius quàm decet, homines mihi uituperare uideris. Itaque tibi consulo, si modo parere uis, ut tibi caueas: forte enim alia in urbe leue est, uel iniuria, uel beneficio ciues afficere, in hac autẽ graue nimium ac periculosum, neq; id te fugere arbitror. SOC. O' Meno Anytus hic succensere mihi uidetur, neq; id miror. primum quia hos me uiros uituperare cẽset, deinde se unum ex ijs arbitratur. Verum hic si quãdo didicerit quid sit hominibus detrahere, haud ulterius succensebit, in præsentia uero ignorat. At ipse mihi dicas utrum apud nos clari, ac boni uiri sint. MEN. Sunt certe. SOC. Voluntne isti iuuenibus seipsos pręceptores exponere? atq; id profiteri? uel uirtutem doceri posse fatentur? MENO. Non per Iouem, ô Socrates, sed nunc ab illis doceri

Athenis periculosum erat quequam iniuria afficere.

posse uirtutem, nunc nō posse audies. SOC. An hos dicimus huius rei magistros, inter quos nondum id conuenit? MEN. Nequaquam mihi uidetur, ò Socrates. SOCR. Quid uero, num sophistas, si quidem ij soli id prædicant, magistros uirtutis existimas? ME. Gorgiam in hoc ueheme̅ter admiror & amo, quòd nunquam illum hoc pollicentem audias. Imò & alios ridet, quoties polliceri sentit: putat autem hoc duntaxat promittendum esse, eloquentes posse scilicet uehementesq; dicendo homines reddi. SOC. Non ergo sophistæ huius rei præceptores esse tibi uidentur. MENO. Nescio quid dicam, ò Socrates. nam mihi hoc idem quod plurimis accidit: nunc posse puto, nunc posse nego. SOC. Nec soli tibi cæterisue ciuibus euenit, ut interdum doceri uirtutem credatis, interdum uero negetis, uerum etiam poetę Theognidi, eadem enim omnino dicit. MEN. Quibúsnam carminibus? SOCR. Elegis in hunc modū. Hos propè bibe & comede, cum ijs unà sedeto, ijs obsequere, quorum magna potestas. à bonis enim bona perdisces. Quòd si malis adhæseris, quam habes mentem proculdubio perdes. Vides iam quod in ijs ita loquitur, quasi uirtus disci possit? MENO. Apparet. SOCR. At uero paulo pòst sic inquit, Si sana mens homini tradi posset, multam sanè magnamq; mercedē qui id efficerent, reportarent, neq; bono ex patre filius malus esset prudentibus monitis imbutus: uerum docendo nunquam ex malo bonum hominem facies. Cernis hunc circa eadem contraria sibijpsi statuere? ME. Videtur. SOCR. Potes igitur indicare mihi rem, quācunque tandem, cuius qui se doctores scribunt, haud aliarum tamen doctores esse, aut eam rem tenere, sed prauos nullosq; in eo cuius professores sunt, esse se fateantur: aut si se fateantur esse aliquos, rem tame̅ eam percipi posse nunc quidem affirment, nunc negent; an tu qui quacunque in re ita ancipites sunt, eius rei doctores recte uoces? MENO. Minime. SOC. Ergo si neque sophistæ, neq; boni clariq; uiri huius rei doctores sunt, multo minus cæteri erunt. ME. Certe. SOCR. Si non sunt præceptores, neq; discipuli etiam. ME. Sic ut ais, mihi uidetur. SOC. An non confessi sumus, illud cuius nec magistri neque discipuli sunt, doceri minime posse? ME. Confessi sumus. SOC. Et uirtutis nusquam præceptores reperiuntur? ME. Nusquam. SOCR. Si non præceptores, neque discipuli etiam. MEN. Sic apparet. SOCR. Virtus ergo doceri nequit. ME. Sic uidetur, si quidem nos recte dijudicauimus. Quam ob rem ueheme̅ter admiror ò Socrates, bonos ullos inter homines reperiri, & quæ sit ratio qua boni fiunt ambigo. SOCR. Videmur, ò Meno ego simul & tu mali esse. uidetur Gorgias quoque te, ac me Prodicus haud satis erudijsse. Itaq; maxime omnium reuocanda nobis mens est nostra, quære̅dusq; aliquis qui hoc uno modo meliores nos efficiat. Hæc autem dico ad superiorem inquisitionem respiciens. Num isthuc perridicule à nobis præteritum est, quòd non solum scientia duce, recta negotia hominibus procedunt, quod quidem nisi concedatur, esse scilicet præter illam aliud quiddam, fortasse nulla extet ratio, qua uiri boni fiant. ME. Quo pacto id ais, ò Socrates? SOCR. Sic. quod quidē bonos uiros utiles esse oporteat, probè cōfessi sumus, cū nunquā se res aliter habeat, nónne? ME. Ita. SOC. Et quod utiles futuri sint, si recte agendis rebus præsint, etiam probè inter nos conuenit. ME. Probè. SOC. Quòd uero nullus recte præesse possit, nisi sit prude̅s, haud satis recte ab utroq; asseueratū esse constat. ME. Quomodo recte dicis? SOC. Dicam. qui iter uel Larissam, uel aliò quouis nouit, & eò uel ipse proficiscatur, uel alios ducat, nónne recte atq; bene perducet? ME. Prorsus. SOC. Quid uero si quis recte opinatur quæ uia ferat Larissam, nnquam tamen profectus sit, neque sciuerit, nónne iste quoque recte duceret? MEN. Valde. SOCR. Et donec rectam de ijsdem rebus opinionem habet, de quibus alter scientiam, dux erit nihilo deterior, existimans quidem uera, sciens uero minime, quàm is qui ista pernouit? ME. Nihilo certe. SOCR. Vera ergo opinio ad recte agendum nihilo minus quàm prudentia ualet. Atque id est quod in consideratione uirtutis in superioribus prætermisimus, dum solam prudentiam recte agendi ducem assereremus, hæc autem erat opinio uera. ME. Videtur. SOCR. Nū igitur nihilo minus recta opinio quàm scientia confert? ME. Hoc utiq; minus confert, ò Socrates, quòd quicunque scie̅tiam habet, semper assequitur: qui uero rectam opinionem, interdum quidem consequitur, nonnunquam uero fallitur. ME. Quid ais? qui recta opinione incedit, nónne quandiu opinatur recte, semper uoti compos efficitur? ME. Necessarium apparet. Quam ob rem miror, quare cū ita sit, scientia tamen longe admodum præstantior habeatur quàm recta opinio: & cur utraque illarum aliud quiddam sit, dubito. SOC. Nostin' quam ob causam id mireris? an ipse uis tibi dicam? ME. Dic prorsus. SOC. Quia Dædali statuas nunquam considerasti, forte uero neque apud uos extant. MEN. Quorsum hæc? SOC. Quoniam hæ nisi ligentur, discedunt atque aufugiunt, ligatæ permanent. ME. Quid tum? SOC. Ex eius operibus quod solutum est, haud magni fit, instar fugitiui hominis: neque enim permanet: ligatū uero admiratione dignum, pulcherrima enim opera sunt. Cuius hæc gratia dico? Verarum opinionum gratia: hæ quippe quousque stabiles perseuerant, pulchra quædam opera sunt, omniaq; bona perficiunt. Attamen diu consistere nolunt, sed ex hominis animo confestim aufugiunt, quapropter non multi precij sunt, donec quis illas ratiocinatione à causis ducta liget. hæc uero amice Meno reminiscentia est, ut suprà inter nos conuenit. Postquam uero ligatæ sunt, primo quidem scientiæ fiunt, deinde perseuerantes, propterea q; scientia recta opinione præstantior est, ab eaq; uinculo quodam discrepat. MENO. Per Iouem, ò Socrates, congrua comparatio. SOCRAT. Quinetiam ipse non tanquam sciens, sed ut coniectans ita loquor. Quòd uero est aliud quiddam uera opinio quàm scientia, haud omnino planè mihi conijcere uideor. Sed etsi quicquā aliud me scire faterer, quæ sanè pauca sunt, unū hoc ijs quæ scio, adnumerem. MENO. Probe, ò Socrates, loqueris. SOCR. Quid uero? nónne hoc quoque recte, quòd uera opinio opus quodlibet ducens, nihilo peius quàm scientia illud assequitur? MENO. Hoc quoque uerum. SOC. Nihil igitur uera opinio quàm scie̅tia deterior, nec minus ad actiones utilis est, ut neq; uir ueram opinionem habēs quàm scientia præditus. ME. Ita est. SOC. Quin etiam uirum bonum utilem esse conueniebat. ME. Conuenit. SOC. Si igitur homines non per ipsam scientiam solum boni atque utiles ciuitatibus essent, si modo inuenirentur, sed etiā per opinionē rectam: horum uero neutrum natura hominibus inest, neque scientia, neque uera opinio, neq; etiam

Theognidis præcepta digna cognitu.

Prodicus pręceptor Socratis.

Recta opinio & scie̅tia.

Recta opinio est reminiscentia.

etiam

etiam aduectitia hæc sunt: num uidetur istorum aliquod natura inesse? ME. Mihi nequaquam. SOC. Nónne postquam natura non insunt, neque boni etiam uiri natura erunt? ME. Non sanè. SOCRAT. Quoniam uero nequaquam natura, utrum doctrina considerabamus? MENO. Ita. SOC. Et doctrina comparabilis uisa est, si sit prudentia uirtus? ME. Est. SOCR. Et si comparabilis per doctrinam prudentia quoque uisa est? MEN. Prorsus. SOC. Ac si præceptores essent, doceri posse: si nõ, minime? ME. Sic est. SOCR. Et præceptores eius esse cõmuni consensu negauimus. ME. Negauimus. SOCR. Conclusimus itaque, neque doceri illam, neque prudẽtiam esse? ME. Conclusimus. SOC. Præterea bonũ ipsam esse concessimus. ME. Concessimus. SOC. Bonum autem & utile esse quod recte ducit. ME. Maxime.

Duo recte ducunt, uera opinio, atq; scientia.

SOCRAT. Recte denique ducunt duo hæc sola, uera opinio atq; scientia, quibus homo præditus dux esse alijs uere potest. Quæ enim fortuna cõtingunt, imperio hominis nequaquam fiunt: quibus autem homo ad rectum dux est, duo hæc sunt, opinio uera atque scientia. ME. Idem mihi uidetur. SOC. Igitur cum uirtus doctrina percipi nequeat, nequaquã scientia est. ME. Non apparet. SOCR. Cum ergo duo sint bona atque utilia, alterum illorum rejicitur, scientia scilicet, neque illa in actione ciuili principatum tenet. ME. Non, ut mihi uidetur. SOC. Nõ ergo sapientia quadam, neque ut sapientes ciuiles isti homines rempublicam administrant: cuiusmodi qui Themistoclis temporibus, & quos paulo antè Anytus retulit, extiterunt. Vnde nec cæteros tales quales ipsi sunt reddere possunt, quippe qui sciẽtia nulla huiusmodi sint præditi. ME. Ita ut ais esse uidetur, ò Socrates. SOCR. Si non scientia, restat ut opinione recta utentes ciuiles uiri ciuitates gubernent, ac haud secus ad prudentiam se habeant quàm uates diuinóque furore correpti. Etenim hi uera quàm plurima nunciant, nihil tamen eorum quæ loquuntur intelligunt. MEN. Sic esse uidetur. SOC. Nonne igitur, ò Meno, diuinos huiusmodi uiros appellare decet, qui mente nequaquã utentes multa tamen ac magna faciunt, & agendo & dicendo disponunt? MENO. Prorsus. SOCRAT. Quamobrem merito diuinos uocabimus, quos modo prædiximus uates furentesq; ac poëticos homines uniuersos, ciuilésque homines non minus quàm reliquos diuinos existimabimus diuino afflatos numine deoq; penitus occupatos, quandoquidem rempublicã dirigũt, multa maximaq; dicẽtes, quæ nequaquam intelligunt. ME. Maxime. SOCR. Mulieres quoq;, ò Meno, bonos uiros diuinos nũcupant. Et Laconici quoties bonũ quendã uirum cõmendare uolũt, Diuinus hic uir aiunt. ME. Et recte quidẽ loqui uidentur, ò Socrates, quanquã Anytus hic tibi forte talia loquẽti succenset. SOC. Haudquaquã mihi curæ est: cũ hoc enim, ò Meno, rursus disseremus.

Qui bonus uir est, is diuinus appellatur.

Vnde adsit uirtus.

virtus nec doctrina acquiritur, nec natura nobis adest, sed quadam sorte diuina sine mente influit in eum, qui illam sortitus est.

Si autẽ nos in omni hac disputatione recte perscrutati sumus, uirtus utiq; nec doctrina nec natura nobis aderit, uerũ diuina sorte absq; mẽte in eũ qui illã sortitus fuerit, influet: nisi forte quis ex ciuilibus talis existat, ut alium quoque ciuilem efficere possit. Quod si extiterit, talis hic inter uiuẽtes erit, qualem Homerus ait Tiresiam inter mortuos esse, sic dicens, Inter eos qui apud inferos sunt solus sapit, cæteri uero umbræ uolitãt. Similiter & ciuis hic ad alios tanquam ad umbras se haberet. Vera enim res, si uirtutem spectes, esset. MENO. Optime mihi dicere uideris, ò Socrates. SOCR. Ex hac itaque ratione, ò Meno, diuina sorte uirtus adesse cuicũque adsit apparet. Veritatem tamen de hoc perspicuam tũ denique compræhendemus, cum antequam quo pacto uirtus adsit quæratur, quid ipsa secundum seipsam sit, inuestigare tentemus. Nunc autẽ hora iam est, ut hinc aliò abeam. Ipse uero quod tibi persuasum est, Anyto huic hospiti tuo uicissim persuade quo mitior sit. Nam si ei hoc persuaseris, Athenienses quoque iuuabis.

ALCIBIADES

PRIMVS, VEL, DE NATVRA HOMINIS.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

CANDIDISSIMVS Platonis nostri liber, qui Alcibiades primus inscribitur, Alcibiade ipso uenustior, & omni carior auro, quid homo est, quid eius officium docet. Est autem homo, anima rationalis, mentis particeps, corpore utens. Ex hac definitione illius officium trahitur trifariam distributum. Vt enim rationalis anima est, in seipsam circulo quodam ratiocinationis sese animaduertendo reflectitur. Vt mentis, particeps in diuinam mentem uelut riuulus in fontem suum refluit. Vt utens corpore, humanis negocijs gubernandis incumbit. Perfectum igitur & absolutum hominis officium est, primo quidem ut naturam suam animaduertat, deinde ab illa tanquã ab imagine & affectu ad diuinam mentem exẽplar eius & causam cõuertatur. A qua hominis animus illustratus, ipsum bonum, ipsum utile, ipsum pulchrũ, ipsum iustum intelligit, suumq; bonum, utile, pulchrum, iustum perfecte compræhendit. Vnde quid bonum, quid utile aliorum hominum quibuscum uersatur, quibúsue imperat, noscit. Cumque bonum absolutum, bonum sui, bonum aliorum cognouerit, ad seipsum iam & alium unumquenq; curandum secundum cogniti boni normam debet accedere. Philosophiæ studio, moralis, mathematicæ, theologiæ opus est, ut ad seipsum & ad mentem sui causam redeat. Moralis quippe & mathematica disciplina animũ in corpus mersum in seipsum restituit, theologia suprà se rapit, & extra seipsum attollit in deum. Mentis diuinæ idearumque cognitio sapientia dicitur. Suijpsius notitia, & sui suorumque boni utilisque inuentio ex diuinæ mentis intuitu manans, prudentia nuncupatur. Prudẽtia sanè ut bonum intelligit, humanas actiones tam publicas quàm priuatas ad finem optimum refert. Vt utile, per cõmoda, media, propriasque uias, quibus ad finẽ perueniat, dirigit. Vt pulchrum, quis ordo, quis modus in hoc progressu quasi quodam itinere sit seruandus instituit. Vt iustum, quæ distinctio singulorum operum, quæ obseruantia impositi ordinis, quod supplicium transgredientis, quod præmiũ legem huius itineris obseruantis præscribit. A philosophia igitur ad sapientiam, à sapientia ad prudentiam fit accessus: prudentia uero magistra uitæ disciplinam sui cuiusq; rei familiaris, & reipublicæ tribuit: homo per prudentiam gubernat, domus autem & ciuitas per amicitiam publicam, iustitiam [illegible] seruantur. Publicam amicitiã uoco consensionem [illegible] qua cuncti sub eadem lege & principe libenter conueniunt, & ad eundẽ finem respiciunt. Iustitiam publicam nomino legitimam distinctionem, qua singuli licet sub eodem principe, & ad eundem finẽ, hoc est publicũ bonum, diuerso tamen tramite proficiscũtur, uariamq; officiorũ distributionem pro natura & dignitate uniuscuiusq; à natura & legibus assignatã seruant, proprioq; munere sine usurpatione alieni funguntur. Insunt in hoc dialogo theologicæ dictiones duæ, ipsum idẽ, & ipsum unũquodq;. Circa hominẽ illa significat animam ut ideam, hæc animã in corpore. Sed de ijs latius in cõmentarijs, quæ in decem hos Platonis dialogos scribere iã institui.

Occasio dialogi, in quo introducitur Alcibiades iuuenis pulcherrim9, generosus, diues, habẽs indolem & spẽ magnorũ gestorũ, ut ostẽderetur natura hõis non esse in his partibus.

SOCRATES. ALCIBIADES.

O FILI Cliniæ, admirari te arbitror, quòd cum primus ipse omniũ amare te cœperim, cæteris alienatis, solus in ista beneuolentia perseuerẽ: cumq; amici reliqui frequentiori consuetudine tibi assidue molesti essent, ego tot annis ne cõpellarim quidem. Huius autem rei causa non humanum

manum quippiam; sed uis dæmonij repugnans quædam fuit, cuius potentiam in sequentibus audies. Nunc uero cum non ultrà repugnet, huc ita profectus sum. Spero autem nec in posterum nobis aduersaturum. Fere autem toto hoc tempore considerabam quo pacto erga tuos amicos te gereres. Qui quamuis multi atque superbi erant, nemo tamen illorum fuit, quin fastu abs te superatus abiret. Quam uero ob causam illos contempseris, explicabo. Ais enim te nulla in re hominibus alijs indigere, quippe quæ tibi insunt, ita esse præclara, ut nec ad corporis, nec ad animi bona cuiusquam egeas. Existimas te in primis procero atque decoro corporis habitu plurimum excellere. Atque id apud omnes constat. Strenuissimo præterea genere ortum te prædicas præ cæteris qui in hac urbe sunt ciuitatum Græcarum amplissima: ex paterno quidem genere amicos atque cognatos esse quàm plurimos & optimos uiros, qui tibi omnia cum opus fuerit, subministrare possint. Maternos quoq; nec his inferiores neque etiam pauciores. Sed multo maiorem ijs omnibus autoritatem afferre tibi ad res agendas Periclem Xanthippi filium, quem quidem pater tuus tutorem tibi fratríque reliquit, qui non in hac ciuitate solum, quæcunque uult potest, sed in omni Græcia, & in multis etiam ac magnis barbarorum gentibus. Adderem quoque amplissimas tuorum diuitias, nisi te scirem in ijs minimum omnium gloriari: horum omnium causa fastu elatus, amicos omnes tuos edomuisti. Atque ipsi utpote inferiores tibi cesserunt. Neque uero ista te latuere. Quamobrem satis scio admirari te, quo animo in beneuolentia tua perseuerarim, quámue spem de te conceperim, qui cæteris fugientibus ego omniũ solus perstiti. ALCIB. At istud forte nescis, ô Socrates, te nunc me paulo præuenisse. Venerat enim in animũ mihi, ut te prior adortus hæc eadem te rogarem. Quídnam uis? quid sperans me turbas, ut semper ubicunque sum, tu quoque obseruantissime adsis? Reuera enim quod sit consilium tuum admiror, illudq; libenter audirem. SOCRAT. Audies igitur hoc à me ut decet quàm primum, si quidem ut ais nosse desideras quid cogitem. ego enim tanquam expectanti & auscultaturo id referam. ALCIB. Et maxime quidem: dicas modo. SOCRAT. Vide itaque, neq; enim mirum uideri debet, si quemadmodum uix incepi, ita uix desinam. ALCIB. Age dic modo, audiam enim. SOCRA. Dicendum est profecto. Difficile quidem est, cũ eo qui amicorum nulli demittat se consuetudinem inire. Audendum tamen sententiáq; mea exprimenda. Equidem, ô Alcibiades si te cognouissem ijs rebus quas suprà narrauimus esse contẽtum, uitamq; in illis tuam transigere, dudum beniuolentiã erga te meam (sic enim mihi persuadeo) deposuissem. Nunc autem alias quasdam tuas de teipso cogitationes indicabo tibi, ut intelligas ex quo semel tibi mentẽ adhibui, quàm nũquam destiterim. Videris mihi sane si quis deus tibi dixerit, ô Alcibiades, Nunquid uiuere uis ea sola possidens quæ nunc habes? an statim obire nisi præstantiora quædam assequi liceat? mortem potius electurus. At uero qua nũc spe uitam agas aperiam, putas enim si mox in Atheniensis populi cõcionẽ ascenderis, quod quidẽ paucos post dies futurũ existimas, Atheniẽsibus demõstraturũ te maiori dignum esse honore, quàm aut Pericles sit, aut alius quisquã fuerit eorũ, qui superioribus seculis floruerunt: quod si ostenderis, maxime apud ciues tuos autoritatis fore. Atqui si plurimũ hac in urbe possis, omnium quoq; Græcorũ atq; etiam Barbarorũ quicunq; eandem quam & Græci incolũt regionẽ, clarissimus sis: & si Deus idem imperium Europæ concesserit, transire tamen in Asiam, & istic imperium affectare uetuerit, nondum electurus mihi uideris cum his solis uitam degere, nisi nomen tuum atq; potentiam, ut ita dicam, per omnia hominum genera propagaris. Teq; arbitror prçter Cyrum ac Xerxem, neminem memoria dignum existimare. Quod igitur huiusmodi spe nutriris, non coniecto equidem, sed certò scio. Dices forte, utpote conscius me uera dixisse, Quid hæc, ô Socrates, ad eam rationem quam assignare uolebas, ob quam me nondum deseruisti? Dicam, ô amice Cliniæ & Dinomaches fili: has cogitationes tuas ad optatũ finem perducere, absque me minime potes: usq; adeò in te ac tua negotia me posse cõfido. Quapropter Deum ipsum censeo nõ permisisse olim me tecum disserere: atque ego expectaui donec ille permitteret. Ut enim tu speras ciuitati tuæ ostendere posse omni te apud eam honore dignum esse, atq; his demonstratis nihil adeò magnũ restare, quod non statim conficere possis: sic & ipse plurimum apud te posse confido, quum primũ ostendero cũctis me digniorem esse: nec tutorem, neq; cognatum, neq; alium quempiam præter unicum me Deo fauente, tibi eam potentiam quam desideras, traditurum. Quamdiu igitur eras iunior, nécdum in spem tantã ueneras, mea quidem sententia, Deus tecum disputare prohibuit, ne frustra contenderem. Nunc uero impulit. nunc igitur audies. ALC. Longe mihi nũc mirabilior uideris, ô Socrates, postquam loqui mecum cœpisti, quàm dum tacitus me sequebaris: quanquam etiam tunc aspectu talis maxime uidebare. utrũ igitur ego hæc mente uersarem nécne, ita ut uidetur pernouisti, ut si etiam negem, nihil tamẽ ulterius proficiam suadendo: esto. Verum si hæc ipsa maxime intẽdo, quónam modo per te cõsequar, nec sine te ista perficientur? potésne dicere? SOCRA. Interrogásne an prolixum sermonem incepturus sim, quales audire solitus es? Neq; uero id mei moris est. Imò demonstrare tibi possum, ut arbitror, hæc ita se habere, modo in hoc uno duntaxat mihi obsequi uelis. ALC. Nisi durum obsequium est, uolo. SOC. Num difficile tibi uidetur ad interrogata respondere? ALCI. Nequaquam. SOC. Responde igitur. ALC. Interroga. SOC. An te interrogem tanquã ea quæ cogitare te dixi, deliberantem? ALC. Esto si placet, ut tandẽ quid feras, uideam. SOC. Age itaq;, intendis enim, ut suprà dixi, breui adire Atheniensem populum, aliqua de re moniturus. Si tibi igitur iam ad cõcionem ituro ego obuius, ô Alcibiades, dicam, postquam Athenienses deliberare constituerunt, & tu deliberaturus surrexisti de eodem: utrum de ijs quę tu melius quàm illi calles? quid responderes ad hęc? ALCIB. Responderem sanè de ijs quæ melius noui ego quàm illi. SOC. Quæ igitur nosti, de ijs quoq; es consultor bonus? ALC. Quid ni? SOC. Nónne hæc sola cognoscis, quæ ab alijs didicisti, uel ipse per te inuenisti? ALC. Quæ enim alia? SOC. Est'ne aliquid quod didiceris, uel inueneris iam quondã quũ inuenire uel discere nolles? ALC. Nõ est. SOC. Nunquid uoluisti unquam inquirere siue discere quę te scire putabas? ALC. Nunquam. SOC. Quæ nunc scis, fuit quandoq; tempus quando te ignorare puta

Beneuolentiam captat à re ipsa & attẽtionem.

A persona dicentis.

Duobus modis cognoscimus.

re putabas? ALC. Necesse est. SOCR. Atqui quae didicisti, ferme & ipse cognoui: quòd si quid me fugerit, dicas. Didicisti enim, ut memini, literas, citharam pulsare, palaestram: nam inflare tibias noluisti. Haec sunt quorum tu scientiam habes: nisi quid clãculum forte didiceris. puto autem nec noctu, neque die exisse te domo nos latentem. ALCIBIA. Nullos praeterquam horum trium praeceptores audiui. SOCRAT. An quoties Athenienses de literis consultabunt, quo pacto scribi debeant, ad consiliũ accedes? ALCIB. Non per Iouem. SOCR. At quum de lyra pulsanda? ALCIB. Nullo modo. SOCRA. Neq; de palaestris etiam in concione disceptare con sueuerunt? ALC. Minime. SOC. Quando igitur, & qua de re consultabimus? nõ enim quum de aedificijs? ALCIB. Non certe. SOCRAT. Aedificator enim melius quàm tu consulet. ALCIB. Ita. SOC. Neque tamen quum de uaticinio disceptabũt. ALC. Nequaquam. SOCR. Fatidicus enim haec melius quàm tu. ALC. Melius. SOC. Seu paruus, seu magnus, seu formosus, seu deformis, uel nobilis, uel ignobilis sit. ALC. Certe. SOC. Scientis enim est, non diuitis, de unoquoq; consulere. ALCIB. Quid ni? SOCR. Atque ideo seu diues sit, siue pauper ille qui monet, nihil intererit apud Athenienses, quando deliberabũt qua ratione ciues recte habeãt, sed quaerẽt duntaxat ut medicus sit consultor. ALC. Et merito. SOCRAT. Quando igitur, & in qua causa idoneus consultor eris? ALCIB. Quando de negotijs eorum deliberabunt. SOCR. An quum de re nauali quaerent, quales oportet naues fabricare? ALCIB. Non, ò Socrates. SOCRA. Naues enim struere nescis. Est'ne haec causa, an aliud quiddam? ALC. Nil aliud. SOCR. At uero de quibus eorum negotijs dicebas? ALC. Quum de bello, ò Socrates, uel pace, aut alio quopiã ciuitatis negotio. SOC. Num dicis quum disputabunt quibuscum pax retractanda sit, & aduersus quos bellum gerendum, & quo pacto? ALCIB. Profecto. SOCR. Oportet autem quibus operaepretium est haec indicere? ALC. His ipsis. SOCR. Et tunc solum quando melius? ALC. Omnino. SOC. Atque tamdiu quãdiu praestat? ALC. Certe. SOCR. Si ergo quaererent Athenienses aduersus quos palaestra uel pugnis certandũ sit, ecquid ipse melius quàm gymnasii magister consuleres? ALC. Gymnasii magister melius. SOC. Potes dicere quónam respiciẽs ille admoneat quibuscum luctandum sit palaestra, uel nõ, & quando, & quo pacto? Sic dico, nónne cum ijs certandum, quibuscum operaepretium est? ALCI. Vtiq;. SOCRA. Et quantum praestat? ALC. Et quantum praestat. SOCR. Et tunc quum melius? ALC. Prorsus. SOC. Quinetiam cantorem oportet pulsare citharam, & saltare ad cantilenae exemplar? ALCI. Oportet. SOC. Nónne tunc quum est melius? ALC. Tunc certe. SOCRA. Et tantum quantum melius? ALCIB. Confiteor. SOCRAT. Quid ergo postquam melius quiddam in utrisque dixisti, & in citharae cantu, & in palaestra, quid uocas in recto ad cantum sono melius? Nam ego quidem in palaestra gymnasticum uoco. Tu autem quid? ALCI. Haud intelligo. SOCRAT. Sed conare me imitari. Equidem melius ipsum uocem ego, id quod per omnia recte se habet. Recte uero se habet, quod secundum artem fit? nónne? ALC. Idipsum. SOC. Nónne ars gymnastica? ALCIB. Quidni? SOC. Id sanè quod melius in palaestra, uocaui gymnasticum. ALCIBIA. Vocasti quidem. SOCRA. An non recte? ALCIB. Mihi uidetur. SOCRA. Age igitur & tu, decet enim te quoque recte disserere. Dic primum quae ars est, ad quam pertinet recte canere, sonare, saltare. Vniuersa haec ars quomodo nuncupatur? nondum potes exprimere? ALCI. Nondum. SOCRAT. Verum sic enitere, quaenã huius artis deae? ALCIBIA. Musásne, ò Socrates, ais? SOCR. Equidem. uide iam quódnam ab his cognomentum ars illa trahat. ALCIB. Musicam dicere uideris. SOCRAT. Dico utique. Quid igitur est, quod secundum hanc recte fit? quemadmodum modo in illa iam arte ego tibi, quod secũdum artem recte fieret, gymnasticum uocaui. Tu quoq; in hac eodem modo melius quid uocas, & quomodo fit? ALCIB. Musicum mihi uidetur, & musicae. SOCRAT. Bene dicis. age iam, bello melius & pace melius quid uocas? quemadmodum superius dixisti, in unoquoque quid melius esset, ostendisti: in hoc quidem quod musicum magis, in illo uero quod magis gymnasticum. Conare in ijs similiter quid melius pronunciare. ALCIBIA. Non habeo quid dicam. SOCRAT. At uero turpe fit, si quis te de cibis asserentem, meliorem hunc illo esse, & quando, & quantus, mox si quis roget, quid melius ipsum, ò Alcibiades, uocas? nihil habere quod respõdeas, uidelicet quod salubrius, quamuis te medicum esse non profitearis: in illo uero cuius te peritum esse gloriaris, & tanquam eruditus consultum surgis, deesse quod respondeas interrogatus. Nónne inquam turpe hoc est? ALCIB. Turpissimum. SOCRAT. Considera itaque & conare nobis ostendere quorsum tendit melius in pace quibuscum oportet instituenda, & bello etiam contra quos oportet? ALCIB. Etsi quaero, nequeo tamen inuenire. SOCRAT. Animaduertisti, quum bellum gerimus, quid sit quod accusamus, & quomodo id cuius gratia suscipitur bellũ, uocemus? ALC. Animaduerti equidem ad arma nos prouocari, quum uel decepti, uel coacti, uel aliqua re priuati sumus. SOCR. Age, dicas quo differt pati illa hoc uel illo modo? ALCIB. Quum dicis hoc uel illo modo, idémne significas ac si diceres, iuste uel iniuste? SOCR. Idipsum. ALCIB. Omnino quidem & hoc totum differt. SOCRAT. Aduersus quos ut bellum ineant Athenienses hortaberis? Aduersus iniuriósne an iustos? ALCIB. Durum est id quod interrogas: nam & si quis cogitet solũ iustos etiam uiros opprimendos esse, non hoc tibi confitetur. SOCR. Non enim legitimum hoc, ut uidetur. ALC. Minime. SOC. Neque bonum apparet. Hic igitur tu de iusto uerba facies. ALCIB. Necesse est. SOC. Aliúdne igitur, ut modo quaerebam, in bello gerẽdo aut non, & quibuscum oportet uel non, & quãdo oportet, uel non, melius est quicquam quàm id quod est iustum magis. ALCIB. Hoc melius uidetur. SOC. Vnum igitur, ò amice Alcibiades, te praeterit quòd hoc ignoras: uel si me inscio ad praeceptorem profectus es, unde dijudicare didiceris quid iustius, & quid iniustius, age & mihi illum ostende, ut ei me discipulum atq; hospitem facias. ALC. Mordes, ò Socrates. SOC. Non per deũ mihi & tibi amicũ, quem iureiurãdo minime fallerem: sed si habes, dic quis est. ALC. Quid si non habeam? nónne putas aliter me iusta atq; iniusta dignoscere posse? SO. Immo si quidem inueneris. ALC. An nõ censes inuenisse me? SOC. Et maxime quidem, modo quaesiueris.

Melius unoquoque studio est, quod per omnia recte habet.

Dignoscit q inuenit, inuenit qui quaerit, quaerit q putat se ignorare.

ris. ALC. Deinde non credis me quæsisse? SOCR. Credo equidem, modo te ignorare putaueris. ALC. An fuit tempus, cum sic me non haberem? SOCR. Bene dicis, sed potes assignare nobis id tẽpus, quando nõ rebaris te iustorum atque iniustorum cognitionem habere? Age anno superiori quæsisti hæccine necne? & existimabas te scire necne? Ac uera responde, ne frustra disputatio instituatur. ALCIB. Putabam scire. SOC. Tertio uero anno ante id tempus, & quarto, & quinto, nonne eodẽ pacto? ALC. Eodem. SOCR. Atqui ante hæc tempora eras puer, nunquid? ALC. Eram. SOCRA. Scio equidem te tunc nosse putauisse. ALC. Quomodo scis? SOCR. Sæpenumero te puerum audiui cum apud magistros, & alibi in calculorum iactu cæterisque puerilibus studijs exercereris, tanquam de iustis atque iniustis minime dubitantem: uerum audacter loquentem de quocunque puero sermo incidisset, quod malus & iniustus esset, & iniuste ageret. Num uera loquor? ALCIBIA. Quid me oportebat facere, cum quis iniuria me afficeret? SOCR. Tu uero si ignorans esses, siue iniuria inferatur, siue non, tum quid te facere oporteat quæras? ALCIB. Per Iouem nõ ignorabam ego, sed plane intelligebam iniuriam mihi fieri. SOCRA. Ergo putabas etiam dum esses puer, iusta & iniusta dignoscere. ALCIBIA. Et sciebam equidem. SOCR. Quo in tempore inueneras? Non enim in illo cum te scire credebas. ALCI. Nequaquam. SOCRAT. Quando igitur hæc ignorare putabas? Considera, non enim id tempus inuenies. ALCIB. Per Iouem, o Socrates, quod dicam non habeo. SOCR. Non ergo per inuẽtionem ista cognoscis? ALCIBIA. Non uideor. SOCRA. Sed paulo ante neque per disciplinam etiam percepisse dicebas, quod si nec inuenisti neque didicisti, quónã pacto, & unde tenes? ALCIB. Forte haud recte respondi, cum scire me per inuentionem asserui. SOC. Id uero quo pacto habet? ALC. Didici ipse quoque, ut arbitror, quemadmodum cæteri. SOCRA. Rursus in idem relabimur: dic mihi enim a quo didicisti. ALCIBIA. A uulgo. SOCR. Non ad probatos refugis præceptores, cum ad uulgus te refers. ALCIB. An non sufficiunt ad docẽdum etiam hi? SOCRAT. Ne ea quidem quæ talarem ludum attinent, aut non attinent: etsi uiliora hæc sunt, quam iusta. An non sic tu quoque putas? ALCIBIA. Puto. SOCRAT. Ergo maiora docere possunt, uiliora non possunt? ALCIBIA. Arbitror equidem. Enimuero multa docere possunt meliora ludo talari. SOCRAT. Quænam ista? ALCIBIA. Vt est Græce loqui. Ab ijs enim didici, nec præceptorem ullum habui præter istos, quos tu magistros haud satis probatos esse dicebas. SOCRAT. O generose, huius quidem rei uulgares homines idonei præceptores sunt, & merito in hac doctrina laudantur. ALCIBIA. Cur? SOCRAT. Quoniam habent, quod bonos decet præceptores habere. ALC. Quid hoc? SOCRAT. Nonne scis oportere eos qui aliquid docturi sunt, prius quam doceant, intelligere? nunquid? ALCI. Quidni? SOCR. Et cum intelligant, consentire sibi neque dissidere? ALCIB. Ita. SOCRAT. In quibus uero igitur dissentiant, ea scire illos dicamus? ALCIBIA. Minime. SOCRA. Horum ergo quomodo boni essent magistri? ALC. Nullo modo. SOCRAT. Videturne tibi dissentire multitudo, siquando interrogetur quid lapis, & quid lignum? An non in idem feruntur omnes, cũ

Quid oporteat esse ĩ bonis pręceptoribus.

Qui doceri uelit linguã, is in multitudinem mittẽdus: linguæ enim magister est populus.

lignum uolunt aut lapidem capere? atque eodem pacto in cunctis huiusmodi? Intelligo enim ferme per Græce scire, hoc te significasse, nonne? ALCI. Significaui equidem. SOCRAT. Atque idcirco in ijs nonne conueniunt, ut diximus, & priuatim & publice ciuitates inuicem, neque dubitant, hæ quidem hoc, hæ uero aliud quiddam uocantes? ALC. Non dubitant. SOCRAT. Merito ergo istorum idonei præceptores essent. ALCIBIA. Nempe. SOCRAT. Itaque si quidem in his uellemus eruditum euadere, recte hunc in doctrinam multitudinis mitteremus. ALC. Prorsus. SOCR. Si autem nosse uellemus non modo qui homines & qui equi sunt, uerumetiam qui ex illis maxime cursu ualeant, & qui non, nunquid uulgus erudire poterit? ALCIB. Nequaquam. SOCRAT. Sufficiens hæc tibi coniectura erit, quod nec sciant uulgares omnes, neque apti horum præceptores sint, quoniam de ijs inter se nequaquam conueniunt. ALCIB. Videtur. SOC. Si nosse cupiam non tantum qui sint homines, sed qui ualeant, qui ægrotent, nunquid multitudo docebit? ALCIB. Non. SOCRA. Multitudinem hæc docere nõ posse facile aduertes, si discordes opiniones consideraueris. ALC. Sane. SOCRA. De iustis autem hominibus atque rebus multitudo secum ipsa sibi consentit? ALC. Minime per Iouem, o Socrates. SOCR. At in ijs magnopere discrepat? ALCI. Summopere. SOC. Arbitror nec uidisse te unquã, nec audisse homines de sanis & ęgrotis inter se adeo dissentire, ut ob ista bellum gererent, seque inuicem interimerent. ALC. Nunquam. SOCRA. Cæterum de iustis atque iniustis quam acriter dissentiant, & si ipse, ut arbitror, non uidisti, audisti tamen cum ex alijs multis, tum etiam ex Homero, nam Odysseam atque Iliada audiuisti. ALCI. Omnino, o Socrates. SOCR. Nonne igitur hæc omnia poëmata sunt de iusti atque iniusti discrimine? ALCI. Sunt. SOCR. Pugnæque & interitus ob eandem profecto dissensionem inter Achiuos Troianósue fuerunt, eadémque ratione inter procos Penelopes & Vlixem. ALC. Vera refers. SOCRA. Reorque & inter Athenienses, Lacedæmonas, atque Bœotios, qui prius in Tanagra, deinde in Coronia perierunt, ubi etiam pater tuus Clinias oppetijt, nulla alia de re quam de iusti iniustiue differentia pugnã illam acerbissimam extitisse. ALC. Vera loqueris. SOCRAT. Eos itaque dicemus illa sciuisse de quibus tam acriter concertarunt, ut de iusto & iniusto altercantes omnia extrema subirent? ALCIB. Non uidetur. SOCR. Ergo ad eos præceptores te refers, quos ipsemet ignorare consentis? ALC. Videor. SOCRA. Quónam pacto cõueniens est te iusta & iniusta cognoscere, in quibus sic abberras, nec didicisse ab aliquo uideris, neque per te etiam inuenisse? ALCI. Ex ijs quæ tu dicis, non est consentaneum. SOC. Vides iterum Alcibiades hoc te nõ recte dixisse? ALC. Quid? SOC. Quod me aiebas hæc dicere. ALC. Quid? non tu dicis me iusti & iniusti ignarum esse? SOCR. Nequaquam. ALC. Egóne igitur? SOC. Tu inquã. ALC. Quónã modo? SOCR. Sic intelliges, si te interrogem utrũ unum aut duo plura sint, respõdebisne duo? ALC. Duo. SOC. Quãto? ALC. Vno. SOC. Vter igitur nostrum est, qui dicit duo uno plura quam unũ? ALC. Ego. SOC. Ego igitur interrogabã, tu respõdebas? ALC. Ita. SOC. De ijs ergo uter nostrũ dicere uidetur nũ ego interrogãs, an tu respõdens? ALC. Ego. SOC. Quid autem si quæram quot sunt in Socrate literę, tu uero

Ilias & Odyssea sũt de discrimine iusti & iniusti.

tu uero respondeas, uter nostrũ erit qui dicet? ALC. Ego. SOCRAT. Age dic uno uerbo, quoties interrogatio fit atque responsio, uter est qui dicit: interrogánsne an respondens? ALCIBI. Respondens, mihi uidetur, ó Socrates. SOCRAT. Ego in superioribus semper interrogaui. ALCIBI. Semper. SOCRAT. Tu uero respondisti? ALCIBIA. Respondi. SOCRAT. Quæ igitur dicta sunt hactenus, uter nostrum dixit? ALC. Ex ijs quæ concessa sunt, ego dixisse uideor. SOCRAT. Nónne dictum est, quòd Alcibiades pulcher Cliniæ filius iustorum atq; iniustorum inscius, se scire putabat, erátque concionem Atheniensium aggressurus, ea consulturus quæ nesciret? Sunt hæc uera? ALCIB. Sunt. SOCRAT. Euripidis illud nunc nobis ó Alcibiades occurrit. Abs te quippe ista uideris audisse, non à me. Neque ego hæc, sed tu dixisti: me autem frustra accusas. ALCIBIA. Et profecto bene dicis. SOCRAT. Furiosum enim quiddam aggredi, ó uir optime, statuisti, docturus illa quæ nescias, neque discere cures. ALCIBIA. Reor, ó Socrates, Athenienses & alios Græcos raro quænam iustiora, quæ'ue iniustiora sint, quærere. talia enim putant esse perspicua. his igitur omissis, quæ conducant agentibus inquirunt. Neque enim eadem esse iusta & utilia puto, quin multis iniuste agentibus iniustitia profuit: alios contrà iuste agentes nil ipsa iustitia iuuit. SOCRAT. Quid igitur si uel maxime diuersa, iusta & utilia sunt, an tu rursum scire te putas quæ utilia sint hominibus, & quam ob causam? ALCIBIA. Et quid prohibet Socrates? nisi rursus exquiras à quo didicerim, aut quomodo ipse inuenerim. SOCRAT. Vide quid agas, quod non recte dicis, cum possit id ostendi per eandem rationem qua superiora, ipse tamen noua quædam existimes audienda, nouásque demonstrationes in medium adducendas, quasi priores sint instar apparatuum atque uestium quibus in scena utuntur contritæ, quibus quidem tu non amplius induaris, nisi quis aliud quiddam purum immaculatumq; afferat. Ego autem missa faciens sermonis tui præludia, nihilominus interrogabo, unde utilia hæc esse didiceris, & quis magister fuerit, & reliqua cuncta quæ prius, una interrogatione requiram. Veruntamen eódem, ut arbitror, reuolueris, neque ostendere poteris utilia, disciplináne an inuétione cognoueris. Quando uero adeó delicatus es, ut non libẽter sermonem eundem gustaturus uidea re: hoc quidem mitto, norísne an non, quid utile, quídue inutile Atheniensibus sit. Vtrum autem eadem sint iusta & utilia, an diuersa, cur non demonstras, aut ipse me interrogans, ut ego te, aut, si ita placet, oratione perpetua utens? ALCIB. Haud scio, ó Socrates, an aduersus te disputare ualeam, nécne. SOCRAT. At ò bone uir, concionem me in præsentia, populúmue esse puta: nónne illic te unicuiq; persuadere oportebit? ALC. Oportebit. SOCRA. Nónne eiusdem est posse & uni seorsum aliquid, & multis simul eorum quæ nouit, demonstrare? Sicut grammaticus unum pariter in literis ac multos erudit. ALC. Est. SOCR. Et in numeris eodem modo quis poterit uni ac multis ostendere? ALC. Certe. SOCRAT. Hic autem est arithmeticus. ALCI. Est. SOC. Et tu ergo quæ pluribus, eadem uni persuadere potes. ALC. Consentaneum est. SOC. Sunt autem hæc uidelicet quę cognoscis. ALC. Profecto. SOCR. Hoc uero duntaxat differt rhetor qui apud populum loquitur, ab eo qui in huiusmodi cõgressu: quòd ille simul uniuersis, hic seorsum singulis persuadet. ALC. Videtur. SOC. Age cum eiusdem esse appareat multis atq; uni ostẽdere, meditare nũc coram me atque enitere, ut ostendas mihi quod iustum est, aliquando non prodesse. ALCI. Contumeliosus es ó Socrates. SOC. Nunc per contumeliã demonstraturus sum tibi contraria eorum quæ tu mihi non uis. ALC. Dic. SOCR. Responde modo interroganti. ALC. Minime, sed tu ipse dicas. SOC. Nónne uis quàm maxime persuaderi? ALC. Prorsus. SOC. Si dixeris hæc ita se habere, an nõ eris maxime persuasus? ALC. Mihi quidem uidetur. SOC. Responde igitur: nam nisi à teipso audieris iusta omnia utilia esse, alteri dicenti ne credas. ALC. Non credam: sed iam respondendum est: nihil enim periculi esse existimo. SOC. Vates profecto es, uerum dic. Iustorum alia cõferre asseris, quædam minime? ALC. Assero. SOC. Quid autem horũ partim esse pulchra, partim contrà? ALC. Quomodo hoc interrogas? SOC. Vtrum quispiam tibi aliquando uisus sit turpia quidem facere, sed tamen iusta? ALC. Mihi nunquã. SOC. Omnia itaq; iusta etiam pulchra. ALC. Ita. SOC. Rursus, pulchra utrũ omnia bona, an partim bona, partim mala? ALC. Arbitror equidem ó Socrates, nõnulla ex pulchris mala esse. SOC. Et turpia quædam bona? ALC. Certe. SOC. Nunquid tale quiddam dicis, perinde ac si nonnulli dum in prælio amico uel propinquo cuidam opem ferre uellent, uulnerati perierint: qui uero auxilium cum debuissent, non tulerũt, incolumes discesserint? ALCI. Et maxime quidem. SOCRAT. Nónne auxilium huiusmodi pulchrum appellas, ubi quis seruare conatur quos oportebat: eaq; fortitudo est? ALCIBIA. Profecto. SOCR. Malum uero uocas ob interitus ac uulnera, nunquid? ALCIB. Voco. SOC. An non est aliud fortitudo, aliud mors? ALC. Aliud. SOC. Non ergo secundum idem pulchrum simul ac malum est, amicis opem ferre. ALC. Non uidetur. SOCR. Vide itaq; utrum qua ratione pulchrum, etiam bonum sit: Quemadmodum in ijs. Quia enim forte concedis pulchrum esse auxilium ferre. Ipsa autem fortitudo bonúmne an malum? Sic uero considera: utra eligeres adesse tibi, bona an mala? ALC. Bona. SOC. Nónne maxima bona maxime optares? ALC. Maxime. SOC. Ac minime omnium his priuari uelles? ALC. Quidni? SOCR. Quid de fortitudine dicis? quanto illam precio commutares? ALC. Ne uiuere quidẽ uellem, si timidus essem. SOC. Extremúmne malum tibi uidetur esse timiditas? ALC. Mihi uero. SOC. Aeque ac mori, ut apparet. ALC. Aeque. SOC. Morti atq; timiditati uita & fortitudo cõtraria sunt? ALC. Sunt. SOC. Et hæc quidem maxime optares adesse tibi: illa minime? ALC. Certe. SOC. An nõ ex eo quòd hęc optima, illa pessima esse censes? ALC Prorsus. SOC. Igitur auxilium ferre amicis in prælio, pulchrum quidem uocabas secundum boni, id est, fortitudinis actionem. ALC. Videor sanè. SOC. Secundum uero actionem mali, id est, mortis, malum. ALCI. Mihi quidem uidetur. SOC. An nõ congruum est, sic unamquanque actionem denominare? si enim eam prout malum fert, malam appellas: contrà, prout fert bonum, bonam uocare decet? ALCIB. Videtur. SOCRAT. Nónne etiam quà bonum, pulchrum: quà malum, turpe? ALC. Maxime. SOC. Cum ergo dicis auxilium ferre bello, pulchrum esse,

Quà quid bonum, hàc pulchrũ: quà malum, hàc turpe.

esse, sed malum: perinde est ac si dicas, ipsum bonum quidem, malum tamen. ALCI. Vera mihi dicere uideris, ô Socrates. SOCRAT. Nihil igitur pulchrum quatenus pulchrum malum est, neq; turpe quicquam quatenus turpe bonum. ALC. Non uidetur. SOCRAT. Præterea hunc in modum contemplare, quisquis pulchre agit, nónne bene agit? ALC. Vtiq;. SOCR. Bene autem agentes, nónne felices? ALC. Quid ni? SOCR. An nõ felices propter bonorũ possessionẽ? ALC. Et maxime. SOC. Acquirunt autem hæc ex eo quòd pulchre ac bene agunt? ALC. Certe. SOCR. Igitur bene agere bonum. ALCIB. Quid ni? SOCR. Nónne pulchrum actio bona? ALC. Certe. SOCR. Idem itaq; rursus apparet nobis pulchrum ac bonum. ALC. Apparet. SOC. Quicquid igitur inueniemus pulchrum esse, idem quoq; bonum existere hac ratione reperiemus. ALC. Necesse est. SOC. Bona autem conferunt nécne? ALC. Conferunt. SOC. Meministi quid suprà de iustis confessi simus? ALC. Reor iusta agentes necessarium esse pulchra facere. SOCR. Pulchra uero agentes, nónne etiam bona? ALC. Ita. SOC. Et bona prodesse? ALC. Penitus. SOC. Iusta igitur, ô Alcibiades, utilia sunt. ALC. Videtur. SOC. Hæc nõne ipse dixisti, ego autẽ interrogaui? ALC. Apparet. SOC. Si quis igitur surgat Atheniensibus uel Peparethijs consulturus putans iusta se & iniusta dignoscere, dicatq; scire se iusta interdum esse mala, nónne ipsum irrideres, cum tu asseras eadem iusta & utilia esse? ALC. Per deos, ô Socrates, quid dicam nescio, sed absurdo quodam modo habere me uideor. Nam & alia uidentur mihi interrogante te, & nunc alia. SOC. Ignoras, ô amice, quænam hæc affectio sit? ALC. Ignoro. SOCR. Si quis te interrogasset duósne an tres oculos habeas, manúsue duas an quatuor, aut aliud quiddã huiusmodi, putas illi te nunc hoc, nunc illud, an idem semper responsurum fuisse? ALC. Et si de me ipso iam uereor, puto tamẽ eadem responsurũ. SOC. An nõ huius causa est, quia cognoscis? ALC. Arbitror. SOC. De quibus igitur inuitus contraria respondes, constat illa te ignorare. ALC. Consentaneũ est. SOC. Nónne circa iusta & iniusta, pulchra & turpia, bona & mala, utilia & inutilia respondendo te errasse fateris? deinde nónne manifestum est, ex eo errauisse, quod ignoraueris? ALC. Videtur. SOCR. Num ita se res habet, ut si quis ignoret, illius animũ circa id errare necesse sit? ALC. Quid ni? SOCR. Scisne quo pacto in cœlũ ascendas? ALC. Minime per Iouẽ. SOC. Aberrat circa hæc opinio tua. ALC. Non certe. SOCRAT. Scis autem huius causam, an me dicere mauis? ALC. Dic. SOCR. Quoniam cum nescias, non putas te scire. ALC. Quomodo rursus id ais? SOCR. Cogita tu quoq; mecum quę nescis, cognoscisq; te ea nescire, num in illis laberis, quemadmodũ de parãdis obsonijs nosti sanè quod nescis? ALC. Penitus. SOCR. Vtrum circa hæc opinaris quomodo parare cõueniat, atq; erras? an potius scienti concedis? ALC. Hoc pacto. SOC. Quid si nauigares, nũquid opinareris gubernaculũ nunc ad interiora, nunc ad exteriora flectendum, ac nescius errares, an potius gubernatori cõcedens, quietem ageres? ALC. Gubernatori. SOC. Non igitur erras in ijs quæ nescis, si nescire te noueris. ALC. Nõ uidetur. SOC. Cernis errores in actionibus esse ob hanc ignorantiã, quòd qui nescit scire se putat? ALC. Quo pacto id ais? SOC. Tunc agere aggredimur, cũ nosse putamus quod agimus. ALC. Ita est. SOC. Contrà, qui ignorantiæ suæ conscij sibi sunt, alijs se committunt. ALC. Quid ni? SOC. Quapropter ex ignorantibus hi soli sine culpa uitam agunt, ex eo quòd aliorũ curæ se credunt. ALC. Profecto. SOC. Quínam peccant? non enim scientes. ALC. Non certe. SOCR. Postquam neq; scientes, neque ex ignorantibus ij qui ignorantiæ suæ conscij sibi sunt errant, quínam alij restent, quàm ij qui cum nesciant, scire se putant? ALC. Soli. SOC. Hæc igitur ignorantia malorum causa est, & uituperanda inscitia. ALC. Nempe. SOC. Et quando circa maxima est, tũc deterrima atq; turpissima. ALC. Maxime. SOC. Num habes quicquam maius quàm iustum, bonũ, utile? ALC. Nequaquã. SOC. Nónne circa hæc errasse te asseris? ALC. Assero. SOC. Quod si erras, nónne ex superioribus perspicuũ est, quòd non modo in maximis rebus inscius es, uerũetiam cũ sis ignarus, scire te putas? ALC. Videor. SOC. Papæ, ô Alcibiades, quo pressus es morbo? hunc equidẽ nominare horresco. Veruntamen cũ soli simus, dicendum est: In turpissima namq; inscitia, optime uir, uersaris, id quod ipse oratione tua satis declaras; qui prius te ad ciuilia confers, quàm sis gubernandi peritus. Neq; te solum morbus hic tenuit, uerũetiam omnes qui hanc Rempublicã administrarunt, præter admodum paucos, ac fortasse præter tutorẽ tuũ Periclem. ALC. Fertur, ô Socrates, non casu quodã sapiens euasisse Pericles, sed multis ac sapientibus uiris familiariter usus cum sit, Pythoclide in primis & Anaxagora etiã nunc etiã tam grandis natu, sapientiæ gratia Damone utitur. SOCR. Num quem uidisti sapientem, qui in ea re in qua ipse sapit, aliũ sapientem efficere non posset? ueluti qui te in literis erudiuit, ipse quidem erat sapiens, teq; pariter reddidit sapientem: & eodem pacto quemuis alium poterat. ALC. Profecto. SOC. Et tu quoque eruditus ab illo, alium instruere poteris. ALC. Potero. SOCR. Similiter citharœdus & magister gymnasij. ALC. Penitus. SOCR. Optima igitur hæc coniectura est, quosdam esse, qui cum ipsi sciant, ostendere quos docuerunt possunt. ALC. Mihi quidem uidetur. SOCR. Habes quem dicere possis à Pericle sapientem factum à filijs insipiens? ALC. Quid si Periclis filij stolidi sunt? SOCR. At uero fratrem tuũ Cliniam? ALCI. Quid Cliniã in medium adducis hominem insanum? SOCRA. Postquam Clinias quidem furit, filij uero Periclis stolidi nati sunt, tibi quã causam adscribemus, propter quam te cum talis sis, negligat? ALC. Ego ipse, ut arbitror, in culpa sum, cum illi mentem non adhibuerim. SOCR. Verum ex Atheniensibus hospitibusq; cæteris, dic quem uel seruum, uel liberum sapientiorem sua cõsuetudine fecerit, sicuti ego tibi ostendere possum propter Xenonis familiaritatem Pythodorum Isolochi & Calliam Calliadæ filios factos esse dignos sapientésque uiros, quorum uterque centum minas Xenoni tradidit. ALCIBIA. Per Iouem nõ habeo quem dicam. SOCRAT. Esto. Quid ergo de teipso cogitas? num qualis nunc es, maturescis, an aliquid conari potius? ALCIBIA. Communi consilio opus est, ô Socrates. Etenim tua dicta intelligo, eísque assentior. Nam qui Rempublicam administrant, præter admodum paucos, ineruditi mihi quoque uidentur. SOCRAT. Quid tum? ALC. Si periti essent, oporteret eũ qui cũ illis decertaturus est, postquam eãdem artem didicisset, ac seip

Felices ob bonorũ possessionem.

Ignorantia causa est respõdendi uaria & nõ eadem.

Optima cõiectura est scientis.

ac seipsum exercuisset: tunc demum tanquam ad athletas ire. nunc autem postquam & isti imperiti ad rempub. accesserunt, quid exercitatione opus est mihi? quid disciplinæ studio? Noui enim quòd naturæ dotibus longe hos superabo. SOCR. Papæ, quidnam optime uir dixisti? quàm indignũ indole tua, ac reliquis istis tuis dotibus. AL C. Quorsum hæc, ô Socrates? SOC. Dolet enim mihi tum propter te, tum ob mutuam nostram beneuolentiam. AL C. Quidnam? SOC. Quod putaueris aduersus homines, qui hic sunt, tibi certamen fore. AL. Aduersus quos igitur? SOC. Decetne, ut id quærat uir qui tanti se facit? AL C. Quid ais? nónne aduersus istos mihi certamen? SOC. Si pugnaturam triremem gubernare statuas, satisne tibi putes, tuis te cõnautis gubernando præstare? an cum hoc ita esse oportere intelligas, in strenuos aduersarios potius, non ut nunc facis, in propugnatores tuos respicis, quibus te tantum oportet excellere, non qui contra illos quidem pugnandum existimes, sed parui potius pẽdens, seu ministris aduersus hostes uti, si quidem reuera egregium aliquod facinus edere uelis te ac repub. tua dignum? AL. At id quidem cogito. SOC. An decet igitur, ut satis putes, si tuorum militum præstantissimus tu sis, non autem respicias ad hostium duces, qua ratione illis potius excellas, in hos intentus semper, & contra eos te muniens? AL. Quos dicis, ô Socrates? SOC. Nostin' urbem nostram cum Lacedæmonijs, ac magno Persarum rege undique bellum gerere? AL. Vera dicis. SOC. Nónne, cum in animo sit huius ciuitatis dux fieri, rectè facias, si putes aduersus Lacedæmoniorum Persarumq; Reges certamen te subiturum? AL C. Vera dicere uideris. SOC. Non, ô bone uir: sed in Midiam coturnicum nutritorem te decet intentum esse, & alios huiusmodi, qui cum nondum capillos, quos serui alebãt, animo (quemadmodum mulierculæ uulgo dicunt) præ imperitia abraserint, rẽpublicam tamen tractare aggrediuntur, adhuc barbariem redolentes: atque ita affecti prodeunt aduladaturi ciuitati, non autem imperaturi. In istos inquam intuentem te num de teipso securum esse decet, neque discere quæcunq; ad eruditionem pertinent, cum sis tantum certamen aditurus, neque in quibus oportet exerceri, & quæ sunt præparanda parare, ut ita institutus ciuilem tandem administrationem capessas? AL. O Socrates, uera mihi dicere uideris. Arbitror enim Lacedæmoniorum duces regemq; Persarum nihilo ab alijs discrepare. SOCR. At, ô uir optime, animaduerte quæso, qualis hæc sit opinio tua. AL. Qua in re? SOC. Num te existimas diligẽtius teipsum curaturũ, si illos tãquam potentissimos esse credens, formides, an si minime eos timeas? AL. Si potentes illos existimauero. SOC. An censes curam, quam tute de te habes, alicubi tibi posse nocere? AL. Nullo modo: at contrà, maximè prodesse. SOC. Vnum quidem hoc in primis tantum malum ista tua opinio habet. AL. Vera dicis. SOC. Secundum uerò, quòd falsa sit, quod ita tibi probabile efficitur. AL. Quomodo? SOC. Vtrum consentaneum est, meliores esse naturas nobili in genere, quàm ignobili? AL. Manifestum quòd in nobili. SOC. Nónne bene nati, si bene etiam educantur, ita demum ad uirtutem perueniunt? AL. Necesse est. SOC. Consideremus itaque illis nostra comparantes: primum quidem, utrum Lacedæmoniorum Persarumq; reges ignobiliori, quàm nos genere orti uideantur. An ignoramus illos quidem ab Hercule, hos autem ab Achemene genus ducere? Herculis autem, & Achemenis origo ad Persem Iouis filium refertur. AL. Et nostrum quidem, ô Socrates, in Eurysacem, Eurysacis in Iouẽ. SOC. Atqui nostrum, ô generosè Alcibiades, in Dædalum etiam, Dædalus autem in Vulcanum Iouis filium. Verum istorum maiores ab ijs incipientes reges sunt ex regibus usque ad Iouem. Illi quidem Argiuorum & Spartæ. Hi uerò Persidis semper, sæpe etiam, ut & nunc, Asiæ. Nos autem superioresq; nostri priuati. Quòd si te oporteret progenitores ac patriam Eurysacis ostendere Salaminam, uel Aeaci etiam prioris Aeginam Artaxerxi Xerxis filio, quo te risu exceptum iri putas? Sed uide ne & generis dignitate, & educatione præterea, illis inferiores simus. Nunquid audisti quãta sit Lacedæmoniorum regum dignitas? quorum uxores publice obseruantur ab Ephoris, ut quoad fieri potest, rex non ex alio, quàm Heraclidarum genere latenter oriatur. Persarum uerò rex adeo excellit, ut nemo suspicetur regem ex alio, quàm ex ipso genitũ esse: quamobrem regis uxor non ab alio, quàm metu custoditur. Postquàm uerò natus est primogenitus, qui succedit in regno, primo quidem eum diem, omnes qui sub regno sunt celebrant, atque ita in posterum quotannis natalem regis diem sacris ac festis omnis Asia colit. Cum uerò apud nos quis nascitur, ne uicini quidem, ut ait Comœdus, sentiunt, ô Alcibiades. Deinceps nutritur puer, non à muliere nutrice parum honorifica, uerum ab eunuchis, qui reliquorum circa regem optimi uideantur, quibus & alia, quæ spectant ad curam pueri demandantur, ac præcipuè, ut natum quampulcherrimum reddant, componentes membra eius atque dirigentes. Atque hæc facientes magno in honore habẽtur. Cum autem pueri septimũ ætatis annum impleuerunt, ad equestris artis magistros proficiscuntur, deinde in uenationem tendũt. Anno uerò quartodecimo puerum suscipiunt hi, quos regios pædagogos appellãt. Sunt ij profecto ex omnibus Persis ea ætate electi præcipuiq; quatuor, sapientissimus, iustissimus, temperatissimus, atq; fortissimus aliquis uir. Quorũ primus magicã Zoroastri Oromansij filij docet: est autem illa deorum cultus: atque idem tradit instituta regia. Secundus admonet, ut in omni uita sit uerax. Tertius ne ulla cupiditate superetur, ut liber uiuere consuescat, ac reuera rex, imperans ijs ante omnia, quæ in ipso sunt, nec ulli seruiens. Quartus denique impauidum illum, & intrepidum reddit, nequando quippiam metuens seruus fiat. Tibi autem, ô Alcibiades, Pericles adiunxit pædagogum Zopyrum Thracem omniũ seruorum suorum præ senio inutilissimum. Narrarem præterea tibi reliquam educationem, & disciplinam aduersariorum tuorum, nisi longum sit. Iam uerò satis hæc clara sunt ad cætera quę hinc sequuntur ostendenda. Tuæ uerò aliorúmue Atheniensium generationis, educationis & disciplinæ nulli, ut ita dicam, propinquorum cura est, nisi fortè amatores id curent. Iam uerò diuitias, uoluptates, uestium luxuriosum ornatum, unguentorum odores, ministrorum sequentium turbam, reliquamq; Persarum mollitiem, si considerare uoles, pudebit te tui, ubi intelliges quãtum ab illis relinquare. Contrà si considerare Lacedæmoniorum temperantiam, modestiam, facili-

Parœmia.

Cõsentaneũ est in genere nobili, quàm ignobili ingenia meliora inesse.

Persarum regũ educatio.

Magica Zoroastri deorũ cultus est.

Zoroaster Oromansij filius fuit, magica fuit Deorum cultus.

Lacedæmoniorum laudes.

tatem, mansuetudinem, magnanimitatem, moderationem, compositionem, fortitudinem, constãtiam, tolerantiam, uictoriæ cupiditatem, & amorem gloriæ, uelis, puerũ te ijs omnibus in rebus iudicabis. Si quid prorsus opulentiæ tribuis, & hic aliquis esse putas, neque hæc à nobis silentio prætereantur. Modo sentias ubinam sis, & Lacedæmoniorum diuitias intuearis, cognosces profecto nos ab illis longe admodũ superari. Quicquid enim, aut sui agri, aut Messaniensis possident, nemo utique dubitet, quin amplitudine & ubertate ac seruorum, tã aliorum, quàm Elotorum frequẽtia, & equorum præterea, aliorumq; pecorum, quæ fert Messania copia nostros superet. Cæterum hæc omnia in præsentia omitto. Auri uerò & argenti apud Lacedæmonas copia tanta, quantam ne uniuersa quidem reliqua Græcia possidet. Multa enim iã secula infertur quidem illuc ex uniuersa Græcia, sæpe etiam ex Barbaria, effertur autem nusquam. Sed reuera quemadmodum apud Aesopum uulpes leoni dixit de ferarum uestigijs, sic & nummorum uestigia ingrediẽtium Lacedæmonem trita quidem in puluere uidentur, egredientium uerò nusquam apparent. Vnde coniectare licet Lacedæmonios auri atque argenti Græcorum omnium esse ditissimos. Quinetiam rex illorum pecuniosissimus est. Ex ijs enim maxima pars ad ipsum peruenit. Tributum præterea regi pergrande impenditur. Et res quidem Lacedæmoniorum quo ad reliquos Græcos, amplæ: quo ad uerò Persas regesq; Persarum, angustę. Retulit quippe nobis uir quidam grauis, unus eorum qui ad Persarum regem profecti erant, se quandoq; integrum penè diem, latam ac fertilem peragrasse prouinciam, quã incolæ uxoris regiæ Zonam appellarent: esse quoque aliam nomine Calyptram, atque ita multas alias regiones pulchras ac fertiles ad ornatum reginæ solius pertinere, nominaq; singulis locis à singulis ornamentis imposita esse. Quamobrem, opinor, si quis Amistridi Xerxis quidem uxori, regis autem matri dicat, Dinomaches filium in animo habere, cũ ipsius filio pugnare, cum Dinomachæ ornatus quinquaginta fortasse sit minarum, filio uerò agri plethra in Erchiasis minus, quàm trecenta, eam admiraturam qua re fretus Alcibiades audeat cum Artaxerxe pugnare. Reorq; illam arbitraturam hunc uirum in nulla alia re, nisi diligentia sapientiaq; confisum id aggredi; hæc quippe sola apud Græcos æstimatione digna esse. Quod si intelligat alicunde, Alcibiadem istum certamen tantum inire, primo quidem nondum uiginti annos prorsus natum, deinde omnino indoctum, nec amico suo obedientẽ, monenti prius discat exerceatq;, quàm tantum regem inuadat, arbitror illam admiratione cõcitam interrogaturam, quidnam sit quo adolescens iste confidat. Cui si responderemus, pulchritudine, proceritate, nobilitate, diuitijs, animo te fidere, nos, ò Alcibiades, insanire putaret arbitror, hęc apud suos omnia potiora sciens. Eodemq; modo Lampidonem Leotychidæ filiam, Archidami uerò uxorem, Agidis autem matrem, qui omnes reges extitere, miraturam, cum norit qualia circa se sunt, te tam male instructum filio suo non dubitare bellum mouere. Atqui nónne turpe uidetur, si hostium mulieres rectius iudicent, quàm nosmetipsi, quemadmodum contra illos accingi debeamus? Cæterum, ò beate mihi parens, & illi quod in Delphis est, epigrammati obtemperãs, nosce teipsum: quoniam ij sunt aduersarij nostri, non quos ipse rebaris, quos quidem nulla re alia, nisi industria, & arte superare licet. Quibus profecto si inferior fueris, gloria quoq; apud Græcos, & Barbaros tibi deerit: quam sic ardenter uideris appetere, ut nemo unquam aliquid ardentius concupiuerit. AL. Quam igitur curam adhibendam censes, ò Socrates? An potes ostendere? Mihi enim supra quàm dici possit, uera dixisse uideris. SOCR. Possum quidem, uerum communi cõsilio opus est, qua ratione quàm optimi efficiamur. Ego enim nõ te tantum, uerum etiam me ipsum disciplina indigere dico. Nam unum solum est, quo à te differo. ALCIB. Quid? SOC. Curator meus melior est, & sapientior, quàm tuus Pericles. ALC. Quis hic, ò Socrates? SOC. Deus, ò Alcibiades, qui me uetuit ante hunc diem tecum disserere, cui credens, assero te per nullum alium, quàm per me claritatem consecuturum. ALC. Iocaris, ò Socrates. SOCR. Forsitan, uera tamen loquor, quòd uterque curatione indigemus, imò homines uniuersi, cæterum nos quamplurimum. AL. Quòd quidem ego indigeam, haudquaquam falleris. SOC. Necq; etiam quòd ego ipse. AL. Quid igitur agendum? SOC. Nec hæsitandum, neque etiam mollitiæ indulgendum est, ò amice. ALCIB. Non decet, ò Socrates. SOC. Non certè, sed in commune considerandum. Verum dic mihi, an optimi esse uolumus? ALC. Certè. SOC. In qua facultate? AL. Qua uidelicet uiri boni. SOC. Quánam in re boni? AL. In rebus agendis. SOC. In quibus? num in re equestri? ALC. Non. SOC. Ad equites enim iremus. ALC. Profecto. SOC. Nunquid in nauis gubernatione dicebas? AL. Nequaquam. SOC. Ad nautas enim iremus. AL. Iremus. SOC. In quo ergo negotio, & quorum hominum officio? AL. In ijs quæ clari boniq; Athenienses uiri agunt. SOC. Claros ac bonos, prudentésne, an imprudentes appellas? AL. Prudentes. SOC. In quo unusquisque prudens, in eodem bonus? AL. Certè. SOC. Imprudens autem malus? AL. Malus. SOC. Calceorum sutor prudens ad calceorum opus? AL. Prorsus. SOC. Bonus ergo ad hæc? AL. Bonus. SOC. Quid uerò uestibus conficiendis, nónne cerdo hic imprudens? AL. Ita. SOC. Malus ergo ad hæc? AL. Ita. SOC. Idem itaque secundum hanc rationem etiam bonus atque malus erit. AL. Videtur. SOC. An dicis uiros bonos malos etiam esse? AL. Nequaquam. SOC. Quos tandem bonos uocas? AL. Eos qui in ciuitate præesse possunt. SOC. Nõ tamen equis? AL. Non certè. SOC. At hominibus? AL. Hominibus. SOCR. Num hominibus ægrotantibus? AL. Non. SOC. An fortè nauigantibus? ALCI. Non ijs dico. SOC. Metentibúsne? AL. Neque his. SOC. Aliquídne uel nihil facientibus? AL. Facientibus. SOC. Quid tandẽ facientibus? id mihi declara. AL. Commercia inquam agitantibus, atque mutua opera utentibus. SOCR. Nunquid imperare eos dicis hominibus, qui hominibus utuntur? AL. Aio. SOC. An gubernatoribus qui remigibus utuntur? AL. Non. SOC. Hæc enim gubernatorię facultatis uirtus est. AL. Est. SOC. Fortasse imperare dicebas tibicinibus, qui canentibus præsunt, choreisq; utuntur. ALCIB. Neque his. SOC. Hoc namque ad facultatem chori magistram pertinet. ALC. Omnino. SOC. Quid denique uocas imperare posse homi-

nibus

Prouinciæ appellatæ ab ornamentis reginæ.

In quo q... quā prud... in eodem ... nus.

nibus, qui utuntur hominibus? ALCIB. Præesse hominibus communicantibus inuicem in Reipub. administratione atque cõmercijs. SOC. Quæ'nam hæc ars est? quemadmodum si te iterũ rogem, quæ facultas efficit, ut præesse nauigando communicantibus sciamus? ALC. Gubernatoria. SOC. Communicantibus autem in cantu, ut paulò antè diceba tur, quæ scientia præesse docet? AL. Quam tu nuper aiebas, chori disciplina. SOC. In Republi. uerò communicantibus, quam scientiam uocas? ALC. Bonum consilium, ô Socrates. SOC. Num tibi uidetur gubernatorũ ars carere cõsilio? AL. Minime. SOC. Est ipsa quoq; bonum consilium. AL. Mihi sanè uidetur. SOC. Ad nauigantium salutem. AL. Rectè loqueris. SOC. Quod uerò bonum consiliũ uocas, quò spectat? AL. Ad meliorem ciuitatis institutionem salutemq;. SOC. Quanam re præsente, uel absente melius disponitur atq; seruatur? Ceu si ipse me roges, quo præsente, aut absente bene se habent corpora: responderem utique sanitate præsente, morbo uerò remoto. Idem & tu existimas? AL. Idem. SOC. Quòd si idem quæras de oculis, eadem ratione respondebo, pulsa cæcitate, adhibito uisu. Et aures curari fugata surditate, admoto uerò auditu. AL. Rectè. SOC. Ciuitas autem quo remoto, quóue adhibito melior fit, ac melius instituitur? AL. Mihi uidetur, ô Socrates, quãdo amicitia est inter ciues: odia uerò & seditiões absunt. SOC. Amicitiam uocas consensionem an dissensionem? AL. Cõsensionem. SOC. Per quam artem ciuitates, circa numeros consentiunt? ALC. Per arithmeticam. SOC. Priuati uerò, an non propter eandem? ALC. Nempe. SOC. Et unusquisq; secum ipse? AL. Certè. SOC. Per quam artem quisque secum ipse consentit de palmo, & cubito uter maior sit? nónne per metiendi peritiam? AL. Quidni? SOC. Nónne scilicet priuatim & publice? AL. Imò. SOC. Et de ponderibus eodem pacto. ALC. Assentior. SOC. Consensus igitur, quem dicebas, quisnam est? circa quid? quæ ars eum præstat? Etenim iste consensus talis est, ut insit Reipubli. & priuato unicuique ad seipsum, & ad alios. ALC. Consentaneum. SOC. Quis igitur est? ne pigeat respondere, ac prõptè dic. AL. Reor equidem esse amicitiam, & consensionẽ qua pater, ac mater filium, & frater fratrẽ, & uxor uirum amantes consentiunt. SOC. Putasne, ô Alcibiades, uirum cum uxore circa lanificium conuenire, imperitum cum perita? ALC. Nequaquam. SOC. Neque oportet quidem: muliebris enim hæc disciplina est. AL. Profectò. SOC. Quid uerò mulier cum uiro circa opus militare conueniet, cum id haudquaquam didicerit? AL. Minime. SOC. Virile enim id rursus esse diceres. AL. Equidẽ. SOC. Sunt ergo disciplinæ quædam mulierum, quædã uirorum, iuxta hanc sentẽtiam tuam. AL. Quidni? SOCR. In ijs itaque mulieribus, cum uiris consensus est nullus. AL. Nullus. SOC. Neque amicitia igitur: siquidem amicitia consensio quædam est. AL. Non uidetur. SOC. Ideoq; quatenus mulieres officia sua exercent, non amantur à uiris. ALC. Non apparet. SOC. Neq; uiri etiam à mulieribus, dum uirilia tractant. AL. Non. SOC. Non ergo tunc optime ciuitates instituũtur, cum singuli operibus suis incumbunt. AL. Ego tamen id, ô Socrates, arbitror. SOC. Quomodo hoc ais amicitia sublata, qua præsente confessi sumus bene constitui ciuitates, aliter uerò contrà? AL. Atqui mihi uidetur ob hoc inter homines consistere amicitiam, quòd quisque suum officium exequatur. SOC. Atqui aliud paulò antè dicebas: nunc autem quo pacto rursus ais consensione adhibita amicitiam fieri, an potest circa hæc consensus existere, quorum ij quidem periti, ij uerò imperiti sunt? AL. Fieri non potest. SOC. Iustáne an iniusta faciunt, cũ singuli quæ ad se attinent, exequuntur? ALC. Iusta profectò. SOC. Iuste igitur agentibus ciuibus, in ciuitate nõ est amicitia. AL. Necessarium hoc itidem uidetur, ô Socrates. SOC. Quam itaque dicis amicitiam siue consensionem, circa quam nos sapientes, & consultores esse oportet, ut boni uiri simus? Neque enim percipere possum quæ'nam sit, aut quibus in rebus existat: cum ex oratione tua interdũ in eisdem inesse, nonnunquam ab eisdem abesse uideatur. ALC. Per Deos, ô Socrates, ne ipse quidem quid dicam, intelligo: uideorq; iamdiu meipsum fefellisse, cum turpissime habeam. SOC. Confidere decet. Nam si hoc demum animaduertisses, annos quinquaginta natus, arduum sanè foret teipsum curare: nunc uerò in ea es ętate, in qua id aduertere decet. AL. Quid igitur hoc aduertentem facere oportet? SOC. Responde ad ea quę interrogabo te, Alcibiades. Quòd si feceris, ac Deus uoluerit, si qua modo fides meis est uaticinijs adhibenda, tu simul, & ego melius habebimus. ALC. Ita erit quòd ad me respondentem attinet. SOC. Age, quid est seipsum curare, ne sæpe nosipsos fallamus, non curantes nosmetipsos, cum belle curare putemus. Et quando id homo facit, nõ quoties suorum, toties & sui curam habet? ALCI. Mihi quidem uidetur. SOCR. Quid? num pedes tunc quis curat, cum ea quæ pedum sunt curat? ALCIB. Non intelligo. SOCR. Dicisne esse aliquid ipsius manus, quẽadmodum anulus est? AL. Dico equidem. SOC. Num alterius membri, digiti anulum esse censes? ALC. Minime. SOC. Et pedis calceum eodem modo? AL. Ita. SOC. Cum calceorum curam gerimus, num & pedũ cura est? AL. Haud satis te teneo, ô Socrates. SOC. Quid uerò, ô Alcibiades, uocásne aliquid rectam alicuius curationem? AL. Voco. SOC. An non cum quid melius fit, tunc rectè curatum dicis? AL. Dico. SO. Quæ ars calceos meliores efficit? AL. Cerdonica. SOC. Cerdonica igitur calceorũ curam habemus? AL. Hac ipsa. SOC. Nunquid & pedes etiam cerdonica? uel ipsa potius qua pedes reddimus meliores? AL. Illa. SOC. Pedes autem meliores, nónne qua & reliquum corpus? AL. Videtur. SOC. Hæc nónne gymnastica? AL. Maximè. SOC. Ergo gymnastica pedes curamus, cerdonica uerò illa quæ pedum sunt. ALC. Prorsus. SOC. Et gymnastica quoque manus, anularia uerò illa, quæ sunt manuum. AL. Sic est. SOC. Et gymnastica corpus, textoria autem & alijs facultatibus, ea quæ corporis sunt. AL. Omnino. SOC. Alia igitur arte unumquodque, alia quæ illius sunt, curamus. AL. Videtur. SOC. Non ergo cum sua quis, tunc etiam se curat. AL. Nullo pacto. SOC. Non enim eadem ars, ut uidetur, quæ nos, & quæ nostra curat. AL. Nõ apparet. SOCR. Age itaque quánam arte nosipsos curare possumus? AL. Non habeo quid dicã. SOC. At hoc tamen inter nos conuenit, quòd non qua nostrorum aliquid melius efficimus, nos curamus: uerum qua nosipsos ad meliorem frugẽ corrigimus. AL. Vera narras. SOC. Nosséne unquã licet, quæ ars meliorem faciat calceum, nisi calceum ipsum nouerimus.

Quid sit seipsum curare.

uerimus. A L. Fieri nequit. S O C. Neq; etiam quæ anulum efficit meliorem, ignorantes anulum. A L. Verum. S O C. Sciemúsne unquam qua arte meliores euadamus, quãdiu nosipsos ignoramus? A L. Nunquàm. S O C R. Vtrum facile quiddam sit seipsum cognoscere, ac ridiculus fuerit, qui templo Apollinis id inscripsit, an potius arduum quippiã, nec cuiusuis hominis est? A L. Mihi quidem, ò Socrates, aliquando uisum est facile, & cuiusuis esse, nonnunquam uerò omnium difficilimum. S O C. Sed siue facile hoc sit, ò Alcibiades, siue difficile, nobis sanè sic se habet, ut hoc intelligentes, etiam qua ratione curandi sumus, intelligamus: ignorãtes uerò cõtrà. A L. Est ut dicis. S O C. Age, quomodo illud ipsum inueniemus, sic enim fortassis quid simus ipsi inuenire poterimus. At hoc ignorãtes nũquàm. A L C. Rectè loqueris. S O C. Attende ergo per Deum, cum alióne, quàm mecum tu disputas? A L. Tecum. S O C. Et ego nónne tecum? A L. Et tu mecum. S O C. Socrates igitur est, qui disputat. A L. Est. S O C. Alcibiades uerò qui audit. A L C. Ita est. S O C R. Nónne ratione Socrates disputat? A L C I B. Quidni. S O C. Disputare autem & ratione uti, idem quodammodo uocas? A L. Idem. S O C. Vtens autem & quo utimur, nónne aliud? A L. Quomodo dicis? S O C. Quemadmodum cerdo incidit quidem circulari, & semicirculari organo, atque aliis instrumentis. A L. Est ut dicis. S O C. Nónne aliud quiddam est qui diuidit, & quo diuiditur quicquam? A L. Quidni? S O C. Item aliud citharœdus, aliud quo citharam pulsat? A L. Aliud. S O C R. Hoc paulò antè interrogabam, an utens & quo utitur, semper aliud esse uideatur. A L C. Videtur. S O C. Cerdonem incidere dicimus instrumentis tantum, an etiam manibus? A L C. Et manibus. S O C. Et iis ergo utitur. A L. Vtitur. S O C. An nõ & oculis utens coria incidit? A L C. Prorsus. S O C. Vtentem uerò aliud quiddam ab iis quibus utitur, esse concessimus. A L. Concessimus. S O C. Cerdo igitur & citharœdus aliud quiddã sunt, quàm oculi & manus quibus utuntur. A L. Apparet. S O C R. Nónne toto corpore homo utitur? A L. Penitus. S O C. Aliud utique utens, & quo utitur. A L C. Sic est. S O C. Homo ergo à suo corpore aliud est. A L. Videtur. S O C. Quid est igitur homo? A L. Ignoro. S O C. Scis esse, quod corpore utitur. A L. Scio. S O C. Aliúdne utitur ipso, quàm anima? A L. Nil aliud. S O C. An non imperans? A L C. Imperans. S O C. Quinetiam neminem hoc aliter æstimaturũ puto. A L. Quidnam? S O C. Quin ex tribus, unum aliquid homo sit. A L. Ex quibus? S O C. Aut animam uidelicet, aut corpus, aut totũ ipsum ex utrisque compositum. A L. Quidni? S O C. Veruntamẽ id quod imperat corpori, hominem esse confessi sumus. A L. Confessi sumus. S O C. Quid igitur homo? Num sibiipsi corpus imperat? A L. Nullo modo. S O C. Subiici enim illud diximus. A L. Certe. S O C. Non est igitur hoc quod quærimus. A L. Nõ ut uidetur. S O C. At utrunque simul forsitan corpori dominatur, atque id homo est. A L. Fortè. S O. Imò minime omnium: nam altero illorum nõ dominante, nulla coniectura est, ut simul utrunque dominetur. A L. Rectè loqueris. S O C. Cum uerò nec corpus, nec simul utrunque sit homo, restat ut arbitror, aut nihil omnino hominẽ esse, aut si quid est, nihil aliud, quàm animam esse. A L. Prorsus. S O C. Adhúcne liquidius mõstrari tibi oportet, animam

Aliud esse id quod utitur, & quo utitur.

Homo aliud quàm corpus suum.

Hominem nõ aliud esse quàm animã.

esse hominem? A L. Non per Iouem: hæc enim sufficere mihi uidentur. S O C. Et si non in integrũ hæc discussa sunt, mediocriter tamen inducta in præsentia sufficiunt. Nam tunc demum penitus compræhendemus, cum inuenerimus quod nunc, quia ampliorem indagationem requirebat, prætermisimus. A L. Quid istud? S O C. Paulò antè sic est dictum, quòd prius considerandum sit ipsum idem, nũc uerò pro eo quod quidem est ipsum idem, considerauimus ipsum unumquodq; quid est. Idq; fortè sufficiet. Nihil enim in nobis ipsis esse maius, quàm animã dicere possemus. A L. Nõ certè. S O C. Nónne sic putandũ est, me scilicet ac te conspirare inuicẽ anima ad animam sermone utentes? A L. Et maximè quidem. S O C. Hoc itaq; erat quod paulò antè dicebamus, quòd Socrates cum Alcibiade disputat, oratione utens non ad personam tuam, ut apparet, sed ad Alcibiadem uerba dirigẽs: hoc autem anima est. A L. Mihi sanè uidetur. S O C. Animam igitur nosse iubet, qui præcipit, Nosce teipsum. A L. Videtur. S O C. Quicunque igitur corpus cognoscit, sua quidem, non seipsum nouit. A L. Sic est. S O C. Atque ideo nullus medicus ut est medicus, neque gymnasticus ut gymnasticus sese nouit. A L C. Non ut uidetur. S O C. Multo minus agricolæ aliiq; opifices se cognoscunt: neque enim se, neque sua, sed remotiora quędam artium suarũ expendunt: iis enim intenti sunt, quibus corpus curatur. A L. Vera narras. S O C. Quare si prudentia est seipsum nosse, nullus istorum secundum suam artem est prudẽs. A L. Nõ ut uidetur. S O C. Ob hoc mechanicæ artes istę, non autem boni uiri disciplinæ uidẽtur. A L. Prorsus. S O C. Nónne rursus quicunque corporis curã habet, sua quidem, non seipsum curat? A L. Apparet. S O C R. At uerò cui pecuniæ curæ sunt, nec se, nec sua, sed quæ procul à suis sunt, curat. A L. Videtur. S O C. Nõ ergo suis indulget, qui pecunias cumulat. A L C. Rectè. S O C. Quisquis etiam corpus Alcibiadis amauit unquam, non Alcibiadẽ ipsum, sed quæ Alcibiadis essent, amauit. A L. Vera loqueris. S O C. Qui uerò te amat, amat animum. A L C. Necessario sequi ex ratiõe tua uidetur. S O C. Nónne tui corporis amator, cum primum species deflorescit, abiens deserit? A L. Apparet. S O C. At uerò qui animum tuum diligit, nunquàm deserit, donec ad meliorem frugem peruenias. A L. Consentaneũ. S O C. Hanc ego ob causam te minime desero, uerũ in amicitia perseuero, reliquis senescẽte corpore abeuntibus. A L. O' quàm bene facis mi Socrates, ne in posterum me deseras obsecro. S O C. At enitere, ut quampulcherrimus fias. A L. Conabor. S O C. Sic se tua res habet: nec fuit unquam, nec est, ut opinor, Alcibiadis Cliniæ filii amator ullus præter unum & illum quidem amabilem Socratem Sophronisci & Phænaretæ filiũ. A L. Vera dicis. S O C. Nónne dixisti me aliquantulum præuenisse, cum te salutatum uenissem? nam statuisse te qui prior meipsum conuenires, interrogaresq; quamobrem solus ego te non reliquerim. A L C. Sic erat. S O C. Hæc proculdubio causa, quoniam amator tui solus eram, cæteri uerò tuorum. Tua sanè labuntur tempore, tu autem nunc primum florescis: ac deinceps quidem nisi ab Atheniensi populo corrumparis, ac turpior euadas, nunquàm te deseram. Id enim uehementer timeo, ne amator populi factus nobis corrũparis. Multi enim & ingenui quidem apud Athenienses id passi sunt. Nam bene personatus est magnanimi

Erechthei

Erechthei populus: sed illum nudatum contueri oportet. Adhibe igitur hanc quam dico cautionem. AL. Quam? SOC. Exue illum prius, ô beate, ac disce quæcunque scienda sunt antequàm tractentur ciuilia, aut rempub. adeas, ferens tecum alexipharmacum, ne quid aduersi iam olim patiaris. AL. Bene mihi dicere uideris Socrates, uerum conare iam nobis exponere, qua ratiõe nosmetipsos curemus. SO. Nónne satis iam à nobis in superioribus definitum est? Quid enim simus, communi consensu definiuimus. Timebamus enim ne in hoc decepti nosipsos forsitan falleremus, alicuius alterius, non nostri curam habentes. AL. Est ut dicis. SOC. Deinde concessum est animæ curam habendam, semperque ad ipsam respiciendũ. AL. Manifestum est. SOC. Corporum uerò pecuniarumque curam alijs relinquendam. AL. Quidni? SOCR. Quónam igitur pacto ista perspicue nosceremus, siquidem hoc intellecto nos quoque ipsos intelligimus? an fortè per deos Delphicam illam inscriptionem rectè monentem, cuius suprà mentionem fecimus, nondum intellexi mus? AL. Quidnam sic ais, ô Socrates? SOC. Dicã tibi quid suspicer hanc inscriptionem nobis consulere. neque uerò passim eius exẽplar, sed in uisu solũ inueniri posse uidetur. AL. Quomodo id ais? SO. Contemplare tu quoque, si oculo nostro quẽadmodum homini consuluisset, Vide teipsum, quomodo id admonuisse putemus? nónne ut in illud inspiceret oculus, ex cuius intuitu seipsum uisurus esset? AL. Constat. SOC. Consideremus itaque in quid potissimum intuẽtes, illud simul ac nosipsos uideremus. AL. In specula, & alia huiusmodi. SOC. Rectè loqueris: sed oculo quo uidemus, an non inest huiusmodi quiddam? AL. Valde. SOC. Num aduertisti quòd facies hominis in oculum intuentis in oppositi uisu relucet uelut in speculo, quam summam uocamus pupillam, simulacrum inspicientis existens? AL. Aduerti. SOC. Oculis igitur ita demum seipsum cernit, cum in oculum inspicit, in idque præterea intendit, quod oculi optimum est, & quo oculus ipse uidet. AL. Apparet. SOC. Si autẽ in aliud quoddã hominis membrũ respexerit, uel in quoduis aliud, præterquàm id cuius hoc est simile, haudquaquam seipsum percipiet. ALC. Verum. SOC. Oculus ergo cum seipsum uisurus est, in oculum respicere debet, atque in eum oculi locum, in quo uirtus est oculi. Is autem uisus atque pupillæ acies est. AL. Sic est. SOC. Eodem pacto & anima, ô amice Alcibiades, si seipsam noscere uult, in animã intueatur, in eumque præcipuè locum animæ, in quo inest uirtus animæ, sapientia, & in aliud cuius hoc est simile. AL. Mihi quidem uidetur, ô Socrates. SOC. Num reperire possumus quippiam in anima diuinius illo, circa quod intelligentia sapientiaque uersatur? AL. Nequaquam. SOC. Id igitur animæ diuini simile est, in quod sanè quis intuens, & omne diuinum, Deum scilicet & sapientiam cernens, ita & seipsum agnoscet. AL. Apparet. SOC. Seipsum uerò cognoscere, prudentiam esse concedimus. ALC. Prorsus. SOC. Si autem nec nos ipsos cognosceremus, nec prudentes essemus, possemúsne nostra, seu mala, seu bona nosse? AL. Quomodo posset fieri, ô Socrates? SOC. Impossibile tibi fortè uidetur quẽquam qui non norit Alcibiadem, tamen quæ Alcibiadis sunt, quòd sint Alcibiadis nosse? AL. Impossibile per Iouem. SOCR. Nec nostra quòd nostra sint, nisi prius nosipsos? ALC. Nullo modo.

Explicatio Delphice inscriptionis, Nosce teipsum.

SOC. Si nostra ignoremus, nec ea quæ nostrorum sunt, intelligimus? AL. Non, ut uidetur. SOC. Nõ igitur rectè omnino consensimus, cum suprà quosdam esse assereremus, qui se ignorãtes, sua tamen dignoscerent. Atqui nec ea etiam quæ suorum. hæc enim cuncta dignoscere, unius atque eiusdem artis officiũ esse uidetur, seipsum scilicet, & quæ sua sunt, & quæ suorum sunt nosse. AL. Videtur. SOC. Atqui sua ignorat, ignorat & aliena. ALC. Quid ita? SOC. Num igitur si aliena, etiam quę reipub. sunt, ignorabit? AL. Necesse est. SOC. Nunquam ergo hic uir ciuilis sit. AL. Non certè. SOC. Nec œconomicus etiam. AL. Neque hoc. SOC. Nec quod agit, intelliget. AL. Minime. SOC. Ignorãs autẽ, nónne errabit? AL. Maximè. SOC. Qui aberrat, an non male aget, & priuatim & publice? ALC. Quidni? SOC. Male agens, nónne miser? ALC. Et maximè quidem. SOC. An uerò & ij quibus cum hæc agit? AL. Et hi quoque. SOC. Nemo itaque felix esse potest, nisi sapiens bonusque sit. AL. Nemo. SOC. Sequitur, ut mali homines miseri sint. AL. Apprime. SOC. Non ergo qui diues sit, sed qui prudens, miseriam uitat. ALCIB. Videtur. SOCRA. Quamobrem nec mœnibus, nec nauibus, triremibúsque, atque naualibus, ô Alcibiades, nec multitudine, nec amplitudine absque uirtute ciuitas ad felicitatem opus habet. ALCIB. Non profectò. SOCR. Si rectè ciuitatẽ gubernaturus es, uirtute imbuẽdi sunt ciues. AL. Quidni? SOC. Nũ dare quis potest alijs, quod ipse non habet? AL. Qui possit? SOC. Ergo uirtute prius ornatus ipse debet esse, quicunque non sibi tantum ac suis, sed reipubli. etiam & ijs quæ ad eam spectant, imperaturus est? AL. Vera dicis. SO. Nec igitur principatus, neque licentia quodlibet faciẽdi aut tibi, aut reipub. uerum iustitia potius & prudentia cõparanda. AL. Apparet. SOC. Iuste enim ac prudẽter agentes, & tu simul & tua respub. Deo gratum opus facietis. AL. Decet. SOC. Et sic quẽadmodum suprà diximus, in diuinum splendorem intuentes agetis. AL. Videtur. SOC. Quinetiam illuc respiciẽtes uosmetipsos uestraque bona perspicuè discernetis. AL. Certè. SOC. Nónne si rectè atque bene agetis? AL. Agemus. SOC. Enimuero fideiubere paratus sum uos, si ita uixeritis, felices fore. AL. Locuples certè fideiussor. SOC. Contrà, si iniuste uixeritis, intuentes in tenebras diuinitatis expertes, consimilia tenebris opera, quemadmodum necesse est, facietis, uosipsos penitus ignorãtes. AL. Videtur. SOC. Cui enim, ô amice Alcibiades, potestas adest, quodcunque libuerit faciendi, mente uerò captus est, quidnam putas illi continget? siue priuatus ille quidem, siue respubli. sit? Veluti si ægrotanti cuidam libera licentia sit, rationem medici nullam habendi, sed tanquam tyrannidem exercẽdi sic, ut nemo hominem absterrere ualeat, quid illi euenturum putas? Nónne uerisimile est corpus iri corruptum? AL. Vera loqueris. SOC. Quid uerò, si in naui apud quempiã omnis licentia sit, quodcunque uideatur agendi, mente tamen & gubernandi peritia careat, num cernis quę ei & socijs euentura sint? AL. Opinor equidem illũ & seipsum & unà socios perditurũ. SOC. Nónne igitur omni reip. omnique imperio & dominatiõi ubi uirtus abest, cõtingit, ut male agat? AL. Necesse est. SO. Nõ ergo tyrãnis optime Alcibiades, aut nobis aut reipub. parãda est, sed uirtus, modo felices esse uelimus. AL. Vera dicis. SOC. Cæterum antequam uirtus adsit, condu-

Nemo felix nisi sapiens. Mali sunt miseri.

cit uiro, non solum puero, regi à meliore, quàm regere. AL. Apparet. SOC. Nonne quod melius est, idem & pulchrius? AL. Sic est. SOC. Quod pulchrius decentius? AL. Quidni? SOC. Decet itaque malum seruire: melius enim est. AL. Decet. SOC. Seruilis ergo prauitas. AL. Apparet. SOC. Liberalis autem uirtus. AL. Ita est. SOC. Nonne, ò amice, seruitus fugienda? AL. Maximè quidem, ò Socrates. SOC. Aduertis quomodo te nunc habeas? utrum libere, an contrà? AL. Et maximè quidem, ut mihi uideor, hoc sentio. SOC. Nostine quo pacto id quod nunc te occupat, fugare queas? nolim enim istud in claro homine nominare. AL. Noui equidem. SOC. Quomodo igitur? AL. Si ipse uolueris, ò Socrates. SOC. Haud rectè loqueris Alcibiades. AL. At quomodo dicendum est? SOC. Si Deus uoluerit. AL. Dico equidē, atque hoc insuper addo, periculum esse, ne figuras inuicem mutemus, tuam quidem ego induens, tu autem meam. fieri enim non potest, quin ego te deinceps ducam, tu autem à me ducaris. SOC. O' generose, nihilo igitur meus in te amor à ciconia differt, si posteaquā prope te uelut in nido amorem allatum fouerit, ab illo iterum nutriatur. ALC. Profectò sic se res habet, & incipiam hinc iam iustitiā meditari. SOC. O' quàm te perseuerare uelim. Timeo autem naturæ tuæ diffidens, huiusque ciuitatis uim intelligens, ne ea me simul ac te uincat.

ALCIBIADES, II. VEL, DE VOTO.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

QVONIAM secundus Alcibiades liber profectò sanctissimus de uoto inscribitur, summatim colligendum est, quid uotū, quid in uoto petendum, & quando, & quomodo. Diffinitio uoti partim ab Orpheo, partim à Platone sumpta hæc est: Votum est ardens affectus casti animi, deo deditus, & quod bonum uidetur exoptans. Huic affectui Zoroaster & Orpheus suffumigationes & characteres adhibuerunt, quoties ad secunda numina preces dirigerentur. Mercurius ac Plato, cum supremi numinis maiestatem uenerabātur, externas omnes ceremonias auferebant, solam ac puram fragrantiam animi relinquentes. Sed de his omnibus in nostris commentarijs diligentius. In uoto petendum Plato uult bonum: idque ex eo patet, quòd petitionem hanc poëtę Lacedæmoniorumque testimonio comprobat, eamque tutam & prudenti & imprudenti esse putat, uotūque huiusmodi, & à quolibet & semper fieri posse. Petitionem uerò certi cuiusdam & proprij boni tunc demū esse securam, cum prudentiā quis fuerit consecutus, aliàs autem periculosam. Vbi multa de prudentia differit, quæ tu uir omnium prudentissime Cosme lege obsecro diligenter, ut quanti faciat prudētiam, prorsus agnoscas. Vniuersalis ergo precatio, qua bonum solummodo petitur, semper fieri potest: propria uerò, qua certum aliquid quod bonū uidetur optatur, tunc facienda, cum quid poscendum est quis nouerit. Tunc id noscet, cum quid bonum, quid malum est, intellexerit. Id intelliget, cùm à mente didicerit. Discet, cum se ad illam conuerterit. Conuertet, cum purgauerit animam tenebrasque expulerit. Purgabit, cum seipsum legitimæ philosophiæ dediderit. Tradet, cum suam ignorantiā recognouerit. Nosce ergo teipsum, templo Apollinis est inscriptum, ne quis temere Deum oraturus accederet. Quo autem ordine in oratione propria sit orandum, Mercurius in orationibus suis, & in suis hymnis Orpheus, & Pythagoras in carminibus aureis docuerūt, quorum ritus aliàs exponemus. Plato deinde hos theologos imitatus, in libro De pulchritudine orantem sic Socratem introducit. O' amice Pan atque cætera numina, date obsecro, ut intus pulcher efficiar: quæcunque; & mihi extrinsecus adiacent, intrinsecis sint amica. Sapientem solum diuitem putem. Tantum uerò huius auri tradite, quantum nec ferre, nec ducere alius quàm uir temperās possit. Quid petit Socrates? Bonum. Quod bonum? Sapientiam, hoc est ueritatis diuinæ cognitionem, quam dare solus Deus potest, quam accipere solus animus pulcher, id est temperatus, purus, candidus ualet. Quid poscit in primis? ut dignum sapientia faciat. Temerarij nempe hominis est, munus aliquod quo indignus est petere. Quis diuina sapientia dignus? qui lumen eius ferre paratus est. quis paratus? qui per continentiā primo, deinde per temperātiā, postremo per sanctimoniam, id est ciuilē, purgatoriam purgatique uirtutē animi, sic animum expiauerit, ut pulcher, hoc est purus omnino nitidusque euaserit: & uirtutem iam exemplarē, diuinam scilicet sapientiā solam, utpote thesaurū omnium diuitiarū optauerit. Idcirco Socrates Deum patrē omniū & ministros eius amice aspirare precatur, ut illorū benigno proprioque fauore purgatus euadat. Corporea uerò & externa leuiter pertrāsit, eligens illa sic se habere, ut tranquillam puritatem animi non impediant. Deinde pulchritudine hac iam parta, optat ut sapientiam solam, hoc est dei cognitionem esse opulentiam omnem sufficientiamque æstimet, solamque sitiat. Postremo quasi per antè dicta paratus fulgidum hoc aurum diuinæ sapientiæ postulat. Neque id superbè, neque remisse tamen. Minimam quippe ueritatis cognitionem intemperati homines sortiuntur, summam & infinitam in seipso Deus amplectitur: magnā uerò & amplam uir temperans adipiscitur. Tantum igitur huius auri postulauit, quantum solus ferre uir temperans ualet. Hoc equidem esse aurum ignitum arbitror, quod emendum Ioan. in Apocal. præcepit.

Quid uotū.

Quid petendū in uoto.

Oratio Socratis ad Deos.

SOCRATES. ALCIBIADES.

DEVMNE, ò Alcibiades, precaturus accedis? AL. Et maximè quidem, ò Socrates. SOC. Tristitiam quandā præ te ferre uideris, & oculos in terrā figere, tanquā aliquid ipse tecū cogitans. AL. At quid cogitem, ò Socrates? SOC. Maxima, ut mihi uidetur: nam dic per Iouem obsecro, nónne putas deos eorum, quæ uel priuatim, uel publicè precamur, nonnunquā concedere partim, partim negare, atque id his quidē annuere, illis uerò minime? AL. Omnino quidem. SOC. Nónne igitur tibi uidetur magna prouidentia opus esse, ne quis seipsum fallat, dum magna petit mala, credens bona se petere: Dij autem in eo sint, ut rogantibus annuant? quemadmodum Oedipū ferunt obsecrasse Deum, de regno paterno, ut filij ferro decernerent. Cumque debuisset præsentiū tum malorum auersionē poscere, alia insuper imprecabatur. Vnde ad eū euentum ista uenerunt, atque ex ijs alia multa & grauia, quæ referre singula nequaquā opus est. AL. At tu furentem quidem hominē in exemplum adduxisti: nā quem putas sanę mentis hominē audere talia petere? SOC. Insanire nónne contrarium est ei quod est prudentem esse? AL. Prorsus. SOC. Num, ex hominibus, alij prudentes esse, alij imprudentes uidentur? AL. Videntur sanè. SOC. Age itaque cōsideremus quínam isti sint. Esse enim alios quidem imprudentes, alios uerò prudentes, nonnullos insanos, iam conuenit. AL. Conuenit. SOC. Præterea bene ualentes aliqui sunt. AL. Sunt. SOC. Aegrotantes alij. ALC. Omnino. SOC. Non ergo ijdem sunt. AL. Non certè. SOC. Súntne alij quidam qui neutrum istorū patiantur? AL. Nequaquā. SOC. Necesse est enim hominē uel ægrotare, uel nō ægrotare. AL. Videtur. SOC. De prudentia uerò & imprudentia idē iudicas? AL. Quomodo dicis? SOC. Hominē aut prudentem, aut imprudentem, aut tertium præterea uelut medium quiddā esse oportere putas, quo nec prudēs, nec imprudēs sit? AL. Nihil profectò. SOC. Necesse igitur alterū istorum pati. AL. Apparet. SO. Recordaris cōcesisse te insaniā prudentiæ contrariā esse? AL. Equidem. SOC. Et mediū nullā rem quę hominē nec prudentē, nec imprudentem efficiat? ALC. Consensi quidem. SOC. Quin

Occasio dialogi.

Negat Plato esse medium inter sanum & ægrum.

Inter prudēté & imprudentem.

Vni nõ posse esse duo contraria: sed si cõtraria, duo sunt.

Quinetiam duo esse eidem rei contraria quo pacto possunt? AL. Nullo. SOC. Imprudẽtia igitur atq; insania idem esse uidentur. AL. Videntur. SOC. Si ergo omnes imprudentes insanire dixerimus, rectè dicemus, & ex tuis æqualibus, necnon ætate maioribus quicunq; sunt imprudẽtes insanos esse. Nónne putas perpaucos esse in hac urbe prudentes, imprudentes plurimos, quos insanos appellas? AL C. Equidẽ. SOC. An censes nos tutos inter hos insanos ita uersari, quin ab eis percutiamur, ac uerberemur, & quæcunque furiosi facere consueuere patiẽtes, iam dudum pœnas nõ fuisse daturos? Sed uide, ò beate, ne aliter se res habeat. AL. Quo pacto se habet, ò Socrates? Apparet enim non ita esse, ut putaram. SOC. Non certè, ut mihi uidetur, sed hoc fortasse pacto cogitandũ est. AL. Quónam? SOC. Dicam tibi. Ponimus aliquos ægrotantes esse, nécne? AL. Omnino quidem. SOC. Nunquid necessariũ opinaris omnem ægrotum cruciari dũtaxat podagra, uel febri, uel lippitudine? An etiam posse alijs morbis affici, cũ multę sint morborum species pręter istas? AL. Sic mihi uidetur. SOC. Omnis lippitudo morbus tibi uidetur. AL C. Mihi certè. SOC. Et omnis morbus etiam lippitudo? AL. Non mihi quidem, nescio tamen quid asserã. SOC. Si dicenti mihi mentem adhibeas, & ambo simul inuestigemus, ferè quod uolumus consequemur. AL. Adhibeo, quàm maximè possum. SOC. Nónne cõuenit inter nos lippitudinẽ omnem esse morbum, non omnẽ tamen morbũ lippitudinẽ esse? AL. Cõuenit. SOC. Et rectè quidem cõsensisse uidemur. Etenim febricitãtes ægrotant omnes, non tamen quicunq; ægrotant, etiam febricitant, uel podagra aut lippitudine afficiuntur. Sed omne quidẽ huiusmodi cõmuniter morbus est: differre autem medici dicunt illorum curationẽ: non enim omnes, aut similes sunt, aut similiter pertractãtur, uerum secundũ uim propriam singuli, morbi tamen sunt omnes. Quemadmodum opifices aliquos esse ponimus, nónne? AL. Prorsus. SO. Et cerdones, & fabros, sculptoresq;, & quamplurimos alios, quos referre singulos nihil opus est, quíue partes opificij discretas habent: ac omnes quidem opifices sunt, non tamẽ fabri omnes, neq; coriarij, neq; sculptores, at cuncti generatim opifices. AL. Sic est. SOC. Eadẽ quoq; ratione imprudentiam inter se plurimi partiũtur, & qui maiorem sortiuntur imprudentiæ partem, insani furentesq; uocantur: qui uerò aliquanto minorẽ, stolidi, atque attoniti. Qui autem honestioribus uocabulis eadem significare uolũt, partim quidem magnanimos appellant, partim ineptos: quidã nõ malos, innocuos, & inexpertos, & stupidos. Inuenies quoq; alia multa nomina, quibus omnibus imprudentia significatur. Discrepant autẽ, ut in superioribus discrepare apparuit, ars ab arte, & à morbo morbus. Tibi uerò quid uidetur? AL C. Idipsum. SOC. Sed ut redeamus unde digressi sumus, propositum fuit in disputationis exordio, qui prudentes, quíue imprudentes essent dijudicare. Conuenimus autẽ tales aliquos esse, nónne? AL. Conuenimus. SOC. Prudentes existimas quicunq; agẽda dicendaq; cognoscunt? AL. Equidẽ. SO. Imprudentes eos qui neutra uident? AL. Eos ipsos. SOC. Nónne qui utraq; hæc ignorant, seipsos latent, & agentes & loquẽtes quæ nõ oportet? AL. Apparet. SOC. Ex his hominibus unum, ò Alcibiades, Oedipũ esse dicebã. Reperies quoq; nostris temporibus plurimos non ira

Plura genera imprudentię esse.

Prudentes qui.

cõcitos, ut ille, nec qui mala se, sed bona potius exoptare putent. Ille siquidẽ ut non optabat, ita nec putabat. Sunt uerò nonnulli, qui horũ contraria patiũtur. Reor equidẽ te primũ, si fortè Deus ille ad quẽ exorandum accedis, sese oculis offerẽs, te priusquã aliquid obsecrares, interrogaret, satisne tibi sit Atheniensium dominatu potiri, quòd si hoc quiddã exiguum æstimares, adderet & Græcorum omniũ, & si uiderit te neq; istis, etiã acquiescere, nisi totius etiã Europæ adijciat, neq; id quidẽ tibi sufficere nisi eadem die sentiant omnes Alcibiadem Cliniæ filium dominũ esse, atq; ideo hæc tibi concederet omnia: reor inquam ab eo te ingẽti cum lętitia rediturum, ac si maxima bona esses feliciter cõsecutus. AL. Arbitror, ò Socrates, & quęcunq; alium, quisquis eandem sortem assequeretur. SOC. Vitam uerò tuam, an cũ Græcorum omniũ, atq; etiam barbarorũ regione & dominatu cõmutares? AL. Non ut opinor, quippe cũ nullo modo usurus essem. SO. Quid si usurus quidẽ sis, male tamen, & cum nocumẽto? Neq; sic quidẽ? AL. Non profecto. SOC. Cernis ergo tutũ non esse, aut quæ offeruntur, temere acceptare, aut optare, siquis propterea incõmoda subiturus sit, uel uitã protinus amissurus. Multos autẽ referre possemus, qui cũ tyrannidẽ affectassent, dumq; illa potirentur ardẽti studio cõtendissent, utpote bonum aliquid adepturi, propter tyrannidẽ circũuenti insidijs periere. Puto etiã audiuisse te nõnulla heri ac nudius tertius, ut dici solet, gesta, cũ Archelaum Macedonum tyrannũ tyrannidis amantẽ delicias, aliquis huiuscemodi delicias non minus, quàm ille sitiens interfecit, ut tyrãnus mox beatusq; futurus. Cum uerò triduũ, aut quatriduum tyrannide potitus esset, rursus ab alijs ex insidijs & ipse oppressus perijt. Vt autẽ referamus, quæ nõ ex auditu percepimus, sed ipsi nos præsentes inspeximus, uides insuper ex nostris ciuibus quicũq; præfecturam exercitus affectantes nacti illã sunt, partim etiã his tẽporibus exules oberrare, partim morte dãnatos esse. Etsi qui forsitan in extremis periculis, & timoribus strenue rem gessisse uisi sunt, nõ modo in ipso exercitu, uerũ etiam postquã in urbem rediere, nõ minoribus ab insidiatoribus ciuibus, q̃ à militibus calumnijs affecti sunt, ut plerıq; illorũ optauerint denique se priuatos uixisse potius, quàm in publico munere. Quòd si pericula & labores huiusmodi, aliquam nobis utilitatẽ afferrent, profecto hoc studiũ nonnihil rationis haberet. Nunc uerò longe cõtrà res se habet. Inuenies præterea eodem pacto nõnullos homines, qui filios uotis exoptant: at cum filios adepti sunt, in calamitates doloresq; maximos incidunt. Nam plerıq; cũ nati per omnẽ ætatem improbi perseuerent, uniuersam uitam mœrore cõficiunt. Qui uerò probos filios nacti aduerso quodã casu illis orbantur, nihilominus, quàm superiores illi miseri sunt, ut prorsus eligerent, nunquam se filios genuisse. Et quamuis hæc atq; alia multa huiusmodi manifesta sint, raro tamen inueniretur, qui uel à datis abstineret: uel si orando impetraturus esset, uotũ omitteret. Permulti etiã, neq; à quæsita tyrannide, neq; à parta pretura, neq; ab alijs innumeris, quę cũ possidentur, lædunt potius, q̃ prosint, discederent, quin potius orarẽt sibi illa cõcedi, siquando nõ adsint. Interdũ breue post tempus præterita uota damnant, ad contraria recurrentes. Quamobrem uereor equidem, ne homines temere deos incusent, quasi mala ab ijs inferantur: ij uerò seu proteruitate

Agitur de qualitate rogationis.

Non esse tutũ oblata temere acceptare.

Crateuam intelligit.

quadam, siue insipientia sibiipsis dolores morte acriores pariunt. Quare prudens mihi uidetur poëta ille qui amicis insipiētibus usus, dum eos uideret & agentes & orantes, quæ illis minime conducebant, cum tamen eis utilia uiderentur, pro omnibus sic ait: Iupiter rex optima quidem nobis & uouentibus, & non uouentibus tribue. Mala autē poscentibus quoque abesse iube. Rectè igitur & caute loqui poëta mihi uidetur: tu uerò siquid habes in animo, quod aduersus hæc proferas, ne sileto. ALC. Difficile est, ò Socrates, in ijs quæ bene dicta sunt, contradicere. Illud autem cogito, quantum malum sit hominibus ignorantia: quandoquidem propter hanc nos latet, cum male quid agimus, & quod deterrimum est, ob eam pessima nobis quandoq; precamur, quod quidem nemo putaret. Sed illud quilibet opinaretur, posse uidelicet se sibiipsi non pessima, sed optima petere: hoc enim reuera execrationis cuiusdam non uoti simile esset. SOC. At fortè, ò optime, diceret quispiam te simul ac me sapiētior, haud satis rectè nos loqui, dum sic temere ignorantiam uituperamus, nisi hæc adijciamus, quę nam & quorum ignorantia sit. Quibusdā nanq; certo modo affectis bonum fortè est ignorantia, quemadmodum alijs malum. AL. Quid ais? Est'ne quicquam, quod alicui quomodocunq; se habēti ignorare aliquando præstet, quàm cognoscere? SOC. Mihi sanè uidetur, nunquid & tibi? AL. Non per Iouem. SO. Enimuero nec illud te aduersus matrē patrasse unquam uelle iudicabo, quòd Orestem, & Alcmæona, & siqui tales fuere, commisisse ferūt. AL. Bene ominare per Iouem, ò Socrates. SOC. Non decet, ò Alcibiades, eum qui inquit, te nolle ista fecisse, iubere ut bene ominetur, sed potius siquis contraria diceret. Postquam facinus tam horrendū tibi uidetur, ut ne pronunciari quidem facile debeat, putas Orestem, si prudens fuisset, & quid bonum sibi nouisset, scelus tantum ausurum fuisse? AL. Non certè. SOC. Neque alium ut arbitror ullum. AL. Nullum. SOC. Malum igitur ut uidetur ignorantia optimi, & quod optimū est ignorare. AL. Mihi sanè uidetur. SOC. Nónne & illi, & cæteris omnibus? AL. Fateor. SOC. Consideremus preterea & hoc, si in mentem tibi melius esse putanti, subito ueniat, Periclem tutorem atque amicum tuum interficere, ac sumpto gladio ad fores illius properans interrogares num intus sit, uolens illum dūtaxat, nec alium quenquam occidere, domestici autem illum intus esse responderent. Neq; dico te quicquam huiusmodi conari, sed an uideatur tibi, quod quidem nihil prohibet, ignoranti quid sit optimum, adesse posse interdum opinionem, ut iudices quod est pessimum, nonnunquam optimum esse. An non tibi uidetur? AL. Omnino quidem. SOC. Ergo si domū ingressus, uidensq; illum opineris alium esse, num ipsum perimeres? AL. Non per Iouem, ut mihi uideor. SOC. Non enim quem sors offerret, sed quē statueras, nónne? ALC. Profecto. SOC. Num & si frequenter facinus aggrediare, semper autē ignorares Periclem esse, unquam in eum irrueres? AL. Nunquam. SOC. Orestem uerò putas unquā manus illaturum fuisse matri, si eam non cognouisset? AL. Non arbitror. SOC. Neq; enim ille quæcūq; occurreret mulier, sed matrem suam duntaxat necare decreuerat. ALC. Sunt hæc uera. SOC. Itaque hominibus sic affectis, & in ijsdem opinionibus inuolutis, ignorare talia præstat. AL. Videtur. SO. Vides iam quòd ignorantia quædam hominibus certo quodam modo dispositis bonum quiddam est, non autē, ut tibi uidebatur, malum? AL. Apparet. SOCR. Præterea si uolueris quod deinceps in medium afferetur mirabile dictu, discutere, fortè probabile tibi uidebitur. ALC. Quid istud, ò Socrates? SOC. Videtur sanè cęterarum omniū scientiarum possessio, nisi quis scientiam optimi nactus fuerit, raro quidem prodesse, obesse plerunque illi qui sit huiusmodi scientijs præditus. Sic autem cōsidera, Nónne necessariū tibi uidetur, cum aliquid facturi, uel dicturi sumus, oportere nos prius quidem, uel putare cognoscere, uel uerè cognoscere quod promptius agere & loqui debemus? ALC. Mihi planè uidetur. SO. An non rhetores statim cū uel sciunt consulere, uel saltem scire se putant, consulunt nobis passim, ij quidem de bello & pace, illi uerò de mœnibus construendis, uel de portubus præparandis muniendisq;, & ut summatim dicam, quicquid ipsa ciuitas agit aduersus aliam ciuitatem, uel secum ipsa, rhetorum consilio perficit? ALCI. Vera narras. SOCR. Vide & quæ sequuntur, si fieri potest. Vocas aliquos prudentes, imprudentes alios? ALC. Voco. SOC. Et multos quidem imprudentes, prudentes uerò paucos? ALC. Profectò. SOC. Nónne ad aliquid respiciens, utrosque nuncupas? AL. Imò. SOC. An eū qui ista consulere norit, nisi sciat docere utrū melius, & quid melius, prudentē dices? AL. Nequaquā. SOC. Neq; ut arbitror quicunq; pugnare norit, ignoret tamen quando, & quantum melius. ALC. Sic est. SOC. Neque si quis quempiam perimere sciat, & pecunijs spoliare, ac exulem à patria facere, nisi sciat etiā quando & quem melius sit. AL. Minime. SOC. Quicunque igitur horum aliquid nouerit, modo adsit etiam scientia optimi, quæ quidem eadem & utilis scientia est, hunc forte prudentem uocabis. ALC. Hunc ipsum. SOC. Prudentemq; ipsum dicemus sufficientem esse sibi & patriæ cōsultorem, imprudentem uerò contrà: quidnam tibi uidetur? AL. Idē. SOC. Quid autē si quis equitare, aut sagittare sciat, uel palæstram, uel pugillariā, uel aliud quoddam certamen exercere, aut aliud aliquid eorum quæcunque per artem nouimus, quo nomine appellas eum qui intelligit quid in arte melius fiat? an non secundum equestrem artem equitem, secūdum pugillariam pugilem, tibicinariam tibicinem, atque in alijs eodem modo? an secus? ALCIB. Sic certè. SOCR. Num tibi uidetur, qui horum aliquid intelligit, uir prudens appellandus? an longe adhuc abesse? ALC. Longe per Iouem. SOC. Qualem igitur ciuitatem eam putabis, quæ ex peritis sagittarijs, & tibicinibus, athletisq;, ac cæteris artificibus constet, sint insuper admisti militarem callentes artem, & qui ad interimendum prompti, necnon inflati ob ciuilium rerum administrationes: desit autem optimi scientia, & qui norit quando, & ad quem unoquoque illorum uti præstat? ALCIB. Ignobilem, ò Socrates. SOCRAT. Maximè hoc ut arbitror diceres, si quando cerneres unumquenque illorum ambitiosum, & plurimas sibi reipubli. partes in hoc occupantem, ut continuo ipsus se superet, & plurimū ualeat, plurimū inquam in illa quidem dominandi arte, in eo uerò quod sibi & reipublicæ optimū est, crebro hallucinantem, quippe qui opinioni sine mente crediderit. Cúmque hæc ita se haberet, nónne rectè dice-

remus

Proba poëtæ rogatio.

De ignorantiæ bonitate, & malitia.

Quæ ignorātia mala.

Paradoxa quædam.

Scientiarum possessio noxia absque optimi cognitione.

Qui prudēs sit appellandus.

remus hanc ciuitatem tumultus quamplurimi iniquitatisq; plenissimã? AL. Rectè per Iouem. SOC. An nõ necessarium nobis uisum fuit, primũ quidẽ putare nos cognoscere, uel reuera cognoscere hoc quod prompte facturi dicturiue sumus? AL. Visum est. SOC. Nónne siquis agit quidem quod nouit, aut nosse existimat, addit autem scientiam optimi, sequitur ut utiliter agat, & sibi, & reipubli. ALC. Quidni? SOCR. Contrà uerò nec reipub. nec sibi? AL. Ita est. SOC. Quid autem? nũc tibi ita uidetur, an aliter? AL. Non aliter. SOC. Dixisti uocare te plures imprudentes, prudentes pauciores? ALCI. Equidem. SOC. Diximúsne iterum plures ab eo quod est optimum, aberrare, utpote qui opinioni absq; mente, ut plurimum consenserint? AL. Diximus planè. SOC. Prodest igitur multis, neq; nosse quicquam, neq; putare se noscere: siquidem promptiores erunt ad illa efficienda, quæ uel noscunt, uel cognoscere opinãtur. Agentes autem, sibi nocebũt crebrius, quàm conferent. AL. Verissima loqueris. SOC. Cum ergo dicebam reliquas omnes sciẽtias, si absit sciẽtia optimi, obesse sæpius, quàm prodesse illas habenti, num rectè loqui tũc tibi uidebar? AL. Et si tunc minime, nunc saltem, ò Socrates. SOCR. Oportet itaque ciuitatem & animam, quæ rectè uictura sit, hanc proculdubio cõplecti scientiam: quẽadmodum qui ægrotat, medicum: & qui prospere nauigare uelit, gubernatorem. Nam quo maiora animus sine hac sciẽtia circa diuitias, uel corporis robur, aut aliud tale conabitur, eo maiora ex ijs peccata committi necesse est. Qui uerò multis ac uarijs artibus, & scientijs ornatus est, sit autem expers istius scientiæ, ductus à singulis alijs, nónne merito multa tempestate iactabitur? quippe cum absque gubernatore oberret in pelago breui tempore periturus? Huic certè conuenire uidetur illud poëtæ carmen, quo quendam uituperans, inquit, Multa quidem nouerat: sed male nouerat omnia. AL. At uerò id poëtæ dictum quid concinit? mihi certè nihil uidetur proposito nostro cõgruere. SOC. Imò quadrat penitus, uerum per ænigmata, & hic & cæteri ferme omnes poëtæ loquuntur. Est enim ipsa natura uniuersa poësis ænigmatum plena, nec quiuis eam dignoscit. Ad hanc illius naturam accedit, quòd si quando insit in homine inuido, nolente sua sensa cæteris hominibus reuelare, mirum est, quàm difficile cognitu sit, quod poëta senserit. Neque enim Homerum diuinissimum sapiẽtissimumq; poëtã ignorasse putes, quòd scire male impossibile sit: ipse enim est qui inquit, Margitem multa quidem scire, male autem scire omnia. sed ęnigmate sensum occultat, ut arbitror, male pro malum ponens, scit autem pro scire: unde compositio quædam extra carminis mensuram conficitur: quod uerò sentit, hoc est, Multa quidẽ sciuit, sed malum sibi fuit hæc omnia scire. Patet igitur quòd si erat illi malum multa scire, ipse quoque malus erat, siqua fides supradictis sermonibus adhibenda est. AL. Mihi certè uidetur, ò Socrates. Quibus enim uerbis crederem unquam, nisi ijs credam? SOCRAT. Et rectè quidem tibi uidetur, & mihi rursus eodem modo: sed age per Iouem, uidésne quanta qualisq; sit in hoc ambiguitas? in hac ipse uersatus esse uideris: sursum enim deorsumq; iactatus nusquam sanè consistis, sed quod olim asseuerabas, nunc damnas. Si fortè Deus quem oraturus accedis, oculis sese tuis obijciens, antequam uoueas, ita roget, an tibi aliquid ex ijs quæ in principio dicta sunt, habere satis sit, uel tibi licentiam præstet, quod libeat postulandi, quidnam tibi opportunum fore putares? uel acceptare, quæ Deus offerret, uel poscere? ALCIB. Per deos, ò Socrates, quid respondeam non habeo: sed insanum quiddam mihi uidetur, temere Deum precari, ac diligenter considerandum ne quis seipsum fallat, mala petens dum bona se putat orare, ac paulò pòst, ut tu dicebas, ad cõtraria uota se transferat. SOC. Nónne prudẽtior nobis poëta, cuius in principio disputationis mentionem fecimus, qui precabatur mala etiam ab orantibus abesse? AL. Mihi uidetur. SOC. Lacedæmonij quoque, ò Alcibiades, siue hunc poëtam imitantes, seu ex seipsis animaduertentes, idem uotum, tam priuatim, quàm publice seruant, orantes deos, pulchra cum bonis sibi tribuere, nec plura illos precari quis audiret. Neque tamen ad hæc usque tempora minus, quàm cæteri homines felices sunt. Siquid autem illis unquam minus prospere successit, non est oratio illorum in causa, quandoquidem in dijs est, ut arbitror, quæ precamur, tribuere, uel contrà. Volo insuper aliud quiddam tibi referre, quòd aliquando à senioribus quibusdam accepi. Dicebant enim accidisse, ut quotiescunque bellum Athenienses cum Lacedæmonijs gererent, nostri tum terra, tum mari infortunati essent, nec uictores unquam redirent. Quare perturbatos Athenienses, cum non haberent qua arte tantam calamitatem uitarent, decreuisse Ammonem consulere, quam ob causam dij Lacedæmonijs potius, quàm Atheniensibus uictoriam largirentur, cum ipsi tamen sacrificia tum plura, tum decentiora, quàm reliqui Gręcorum offerrẽt, simulacris donisq; templa sic ornantes, ut nemo alius, pompasq; quotannis sumptuosissimas, & uenustissimas celebrarent, & omni sumptu, qui ad rem diuinam spectat, cunctis Græcis magnificentiores existerent, cum Lacedæmonijs nulla esset istorum cura, adeo circa diuinum cultum parcis, ut animalia mutilata passim mactarent, & in alijs omnibus cerimonijs longe admodum parcioribus, quàm Athenienses, cum tamen opum magnitudine à nobis non superentur. Posteaquam hæc dixisset nuncius, interrogans quo pacto à præsenti calamitate liberari possent, non multa ad hæc respondisse prophetam: Deũ enim non permittere; accersito uerò Atheniensium legato in hunc modum fuisse locutum. Hæc dicit Ammo, placere magis Lacedæmoniorum sibi acclamationem, quàm reliquorum Græcorum sacra omnia: nec plura ijs respondisse. Acclamationem uerò nullam prorsus, aliam Deus mihi dixisse uidetur, quàm illorum preces: permultum enim illæ à cæteris differunt. Reliqui nanque Græci partim auratis cornibus boues sacrificantes, partim donarijs egregijs templa ornantes, quæcunque occurrunt, seu bona, siue mala, à dijs petunt. Dij uerò cum illos imprecantes audiunt, ditissimas illorum pompas, & sacrificia non acceptant. Quamobrem diligenter considerandum mihi uidetur, quid dicendum sit, quídue non dicendum. Inuenies quoque apud Homerum alia horum similia. Inquit enim Troianos, cum suburbanum ædificium molirentur, dicare dijs immortalibus preciosa sacrificia boum: nidorem uerò ex litore suauem, ad cœlum usque uentis extolli: sed beatos Deos illo minime uesci, quippe quibus Ilion, & Priamus, & Priami populus odio esset. Itaque

Est in exemplari Græco sine dubio locus hic corruptus.

Poësis ænigmatum plena.

nil Troianis proderat, cum aduersos deos haberẽt; sacra ac munera temere illis offerre. Neque enim eiusmodi est dei natura, ut ducatur muneribus, quẽadmodum improbus fœnerator. Sed nos nimium deliramus, siquando nos Lacedæmonijs propter munera acceptiores deo esse ducimus. Etenim graue esset, si deus ad donaria, & sacrificia nostra respiceret potius, quàm ad animum, utrum iustus sanctusq; sit. Ad quem equidem Deum arbitror multo magis attendere, quàm ad multi sumptus põpas atque sacra, quæ nihil prohibet eum, qui multa in Deum hominesq; peccauerit, seu priuatus sit, siue respub. singulis annis perficere. Deus autẽ utpote à muneribus incorruptus, spernit hæc omnia, ut ipse eiusq; propheta prædixit. Vnde perspicuum est, & apud Deum, & apud homines sanę mentis, iustitiã, & prudentiam præcipuè honorari. Prudentes autẽ iustiq; sunt, qui sciunt, quæ erga deum, & homines agere atq; dicere deceat. Cupio tamen ex te audire, quid in ijs ipse sentias. A L. Mihi uerò, ò Socrates, haud secus, quàm tibi ac Deo uidetur: neq; enim fas esset à Deo me dissentire. S O C. Recordaris dixisse te in plurima dubitatione discrimineq; uersari, ne teipsum falleres, cum mala quandoque pro bonis optares? A L C. Memini. S O C. An uides non satis tutum tibi esse ad orandũ pergere, nequãdo te deus audiẽs imprecantem ista tua sacrificia renuat, aliud uerò quiddam fortuitum reportes? Mihi ergo uidetur operæprecium esse quietem agere: nam oratione Lacedæmoniorum propter magnanimitatẽ, id enim nomẽ honestissimum est omnium, quibus insipientia significatur, non existimo uti te uelle. Quare necesse est expectare, donec discatur quemadmodum ad Deum, atque ad homines habere se deceat. A L. Quando erit, ò Socrates, & quis præceptor? Iucundissime enim hunc hominẽ, quisquis erit, agnoscam. S O C. Hic est cui tu curæ es. Verũ mihi uidetur, quemadmodum Diomedi Mineruã inquit Homerus ab oculis nebulam abstulisse, ut discerneret Deum ab homine, sic & ab animo tuo prius oportere caliginem, qua nunc offunditur, auferre: deinde illa propius admouere, per quæ seu bonũ quid sit, siue malum, dignoscas: nũc enim impos esse uideris. A L. Auferat seu nebulam ille uelit, siue quodcunque aliud. Etenim paratus sum nihil penitus prætermittere, quod ille præceperit, quisquis deniq; sit, modo ipse sim melior euasurus. S O. Atqui ille mirum in modum tibi prouidet. A L. In illud itaq; tempus hoc sacrificium differre optimũ fore censeo. S O C. Et rectè quidem: tutius enim est, quàm tanto periculo se subijcere. A L. Sic est, ò Socrates. Interea tamen quoniam mihi bene cõsuluisse uideris, hanc tibi coronam imponam. Dijs autem & coronas, & reliqua omnia quæcunque decet, tunc demum offeremus, cum diem illam aduentasse cognouero. Aduẽtabit autem quamprimum, dijs uolentibus. S O C. Accipio & hoc, & quodcũque datum abs te mihi præterea fuerit libenter uideo, cum abs te accepi. Quemadmodũ uerò Creon apud Euripidem uidens Tiresiam coronatũ, & audiens primitias coronam propter artem à militibus accepisse, ait, Augurium esse ducebam triumphales coronas, in tẽpestate enim uersamur, ut ipse nosti: sic & ego hanc abs te coronationem augurium esse duco. Videor autem mihi non minori, quàm Creon tempestate iactari, studeoq; omnium amicorum tuorum uictor abire.

Apud deos & apud homines iustitiam & prudentiã honorari.

prudẽtes

Qui prudentes & iusti sint.

Magnanimitas nomẽ est honestissimũ insipientiæ.

MINOS, VEL, DE LEGE.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

MINOS de lege requirit, ut quid lex cõmuniter, quot eius species, unde sit, paucis compræhẽdamus. Si quis Platonis uerba in hoc libro De lege, & in libris De legibus, necnon De republi. diligenter aduertat, sic legem uniuersali definitione describet: Lex est uera gubernandi ratio, quæ ad finem optimum per commoda media gubernata dirigit, trãsgredienti pœnam, obedienti præmium statuens. Quo fit ut institutiones principum, cum ueræ non sunt, nec ad optimũ recto calle proficiscuntur, leges minime sint, sed decreta, edicta, instituta potius sint, quàm leges. A' lege nanque legitimum, à legitimo iustum, à iusto bonum, rectum, uerumque opus sæpenumero nominatur, propterea legem ueram bonamque esse necesse est. Sequitur etiam, ut lex æterna sit, ac penitus immutabilis, & apud omnes gentes eadem de eisdẽ, si hoc modo uera sit: nam quæ temporibus locisque & opinionibus permutatur, non lex, sed institutio nuncupatur. Legis autem species, ut ex Timæo, Phædroque, & Gorgia colligitur, quatuor sunt. Prima diuina, quam prouidentiam Plato uocat. Secunda cœlestis, quam fatum. Tertia mouens, quam naturam. Quarta humana, quam prudentiam naturalem. Prima in mente diuina, quam Saturni legem Orpheus, & Plato esse uolunt: Secunda in superiori animæ mundi parte, quam Iouis. Tertia in mouente inferiorique illius potentia, quam primæ Veneris. Postrema in hominis mente, quam secundæ Veneris legem uocant. Prima à summo bono, quod supra mentem est, profluit. Secunda à mente & summo bono. Tertia à summo bono, mente, & uniuersali anima. Quarta à summo bono itidem, & mente & anima. Omnes uerò ad ipsum bonum iterum reflectuntur. Prima in ideis, circa summum bonum, supra rationes. Secunda in rationibus, circa ideas, supra semina. Tertia in seminibus, circa rationes, supra formas. Quarta in notionibus, circa rationes, super actus & artes, quam regiam legem appellant superni regis imitatricem. Vnde uerò lex proficiscatur, ex ijs quæ dicta sunt elicitur. Ab ipso quippe rerum principio omnes, sed uario modo, ut dictum est, manant. Quamobrem omnes illustres conditores legum, inuentionem legum in Deum, sed per diuersa nomina atque media retulerunt. Zoroaster Bactrianis Persisque leges tradẽs, in Horomasim. Trismegistus Aegyptijs, in Mercurium. Moyses Iudæis rectissimè in patrem totius naturæ Deum. Minos Cretensibus, in Iouẽ. Charondas Carthaginensibus, in Saturnum. Lycurgus Lacedæmonijs, in Apollinem. Draco & Solon Atheniẽsibus, in Mineruã. Pompilius Romanis, in Aegeriam. Mahometus Arabibus, in Gabrielem. Zamolxis Scythis, in Vestam. Plato noster Magnesijs & Siculis, in Iouem, & Apollinem. Arcadibus autem, & Thebanis, & Cyrenaicis leges postulantibus, denegauit.

Quid lex.

Species legis quatuor.

SOCRATES. MINOS.

VID'NAM lex apud nos est? M I. De qua lege interrogas? S O C. Est'ne aliquid quo lex à lege secundũ quod lex est, differt? Aduerte planè quid quæram. Sic enim interrogo, ac si dicam, quid est aurum: & si tu eodem modo, de quo auro quæram roges, haud rectè te percontari censerem. Neque enim aurum ab auro, quà aurum, neque lapis, quà lapis à lapide quicquam differt: eodemq; modo lex à lege nil discrepat, sed omnes idẽ sunt. Etenim lex unaquæque illarum similiter est, nec una magis & alia minus. De hoc ipso igitur uniuerso, quid lex est, generatim interrogo, quod si in promptu nunc habes, explica. M I. Et quid aliud lex, ò Socrates, esset, quàm lege recepta & approbata? S O. An sermo tibi uidetur ea esse quæ sermo dicuntur, uel uisus quæ uidẽtur, uel auditus quæ audiuntur? aut aliud sermo, aliud pronũciata, aliud uisus, aliud uisa, & auditus similiter atq; audita, necnõ lex aliud, aliud lege recepta? Sic'ne, an aliter tibi uidetur? M I. Sic utiq;. S O C. Non ergo lex est, quæ lege recepta. M I N. Non uidetur. S O C R. Quid itaque sit lex

Quum interrogamur simpliciter, non rectè dubitari de eo quod est pars.

Colligitur definitio translatione.

sit lex, in hunc modum consideremus. Si quis de ijs quæ modo diximus, percõtetur dicens: postquam uisu asseritis quæ uidentur percipi, quid est uisus quo illa percipiuntur: responderemus utique esse sensum huiusmodi qui per oculos colores declarat: & de auditu interroganti, sensum qui per aures uocem haurit. Eodemq; pacto si roget, postquã lege legitima cõstituuntur, quid est lex qua recepta reci piuntur, utrum sensus aliquis, uel declaratio, quemadmodum quæ discuntur, declarante scientia comprehenduntur, & inueniuntur inuẽtione monstrãte: quemadmodũ salubria & noxia medicina monstrantur: quæ uerò dij cogitant, ut uates ferunt, diuinandi facultate noscuntur. Vaticinium nanque rerum talium inuentio est: an non? MIN. Prorsus. SOC. Quid horum præcipuè legem esse præsumimus? institutáne ista atque decreta? MIN. Mihi quidem uidetur. Quid enim aliud quispiam legem esse dixerit? Ex quo apparet id totum quod rogabas, legem ciuitatis institutum esse. SOC. Opinionémne ciuitatis legem uocas? MIN. Equidem. SOC. Et fortè rectè loqueris: forsitan uerò in hũc modum melius intelligemus. Aliquos sapientes uocas? MIN. Voco. SOC. Nónne sapientes sapientia sapientes sunt? MIN. Ita. SOC. Et iusti iustitia iusti? MIN. Prorsus. SOC. Ergo & legitimi lege legitimi? MIN. Nempe. SOC. Iniqui autem iniquitate iniqui? MI. Certè. SOC. Legitimi uerò iusti? MIN. Ita. SOC. Iniqui autem iniusti? MI. Iniusti. SOC. An non pulcherrimum quiddam lex atq; iustitia? MI. Sic est. SOC. Turpissimum uerò iniustitia atque iniquitas? MI. Turpissimum. SOC. Et illud quidem ciuitates, ac reliqua omnia seruat, hoc autem peruertit, atque corrumpit? MIN. Ita. SOC. Ergo legem oportet, ut pulchrum aliquid cogitare, & ut bonum quærere. MI. Quidni? SOC. An non institutum ciuitatis legem esse diximus? MIN. Diximus. SOCR. Nónne decreta quædam bona, nonnulla etiam mala sunt? MIN. Sunt certè. SOC. Lex tamen mala non erat. MIN. Non certè. SOC. Non igitur ita simpliciter asserendum est, legem ciuitatis institutum esse. MIN. Nequaquam mihi uidetur. SOC. Neque enim congruit iniquam constitutionem legem esse. MIN. Non. SOC. Veruntamen opinio quædam lex mihi quoque uidetur: cumq; praua opinio minime sit, an nõ perspicuum est, si quidem est opinio, probam opinionem esse? MIN. Constat. SOC. Proba uera opinio, nónne uera opinio est? MIN. Est. SOCR. At opinio uera ueritatis inuentio. MIN. Certè. SOC. Lex itaque ueritatis inuentio esse uult. MIN. At quomodo, ò Socrates, si lex ueritatis inuẽtio est, non ijsdem semper legibus circa eadẽ utimur, cum rerũ ueritas inuenta sit? SOC. Nihilominus lex ueritatis inuẽtio esse uult. Quòd si nõ ijsdẽ, ut uidetur, legibus homines utũtur, nõ semper ueritatẽ, quã lex expetit, reperire possunt. Sed age uideamus, an hinc nobis liquidius pateat, siue ijsdẽ semp, siue aliàs alijs uiuamus legibus, & num cuncti homines eisdẽ, aut alijs alij. MI. Verũ neq; id cognitu difficile est, ò Socrates, quòd neque ijdem semper eisdem, nec alij semper alijs uiuunt. Neque enim leges nostræ hostia humana sacrificare permittunt, apud Carthaginenses autem iustum sanctumq; habetur, adeò, ut eorum nõnulli Saturno filios litent, quòd ipse forsitan audiuisti. Nec modo Barbari homines diuersas ac nos leges sequũtur, uerumetiam qui Lyciam incolunt; illi Athamantis successores qualia sacra offerũt, quũ tamen Greci sint? Nos quoq; audiuisti quales quõdam leges circa inferias seruauerimus, hostias iugulantes antequàm efferretur cadauer, præficasq; accersentes. Et qui ijs antiquiores, defunctos etiã domi sepeliebant, quorum nos his temporibus nihil omnino seruamus. Innumerabilia præterea ad idẽ exempla referre possemus. Latissimus enim demõstrandi campus est, quòd nec nos ijsdem semper nobiscum, nec homines inuicem legibus uitam agunt. SOC. Nil mirum est, ò uir optime, si tu rectè loqueris, me uerò id latuit. Verũ donec ipse per teipsum quę tibi uidentur, prolixa oratione narrabis, egoq; rursus idem faciam, nunquàm, ut arbitror, consentiemus. At si cõmunis disceptatio proponatur, forsitan congruemus: itaq; si id uis, interrogãs ipse me, cõmuniter unà mecum cosidera: sin autẽ respondere mauis, responde. MIN. Volo equidem, ò Socrates, ad quodcunq; libuerit respõdere. SOC. Age igitur, num iusta putas iniusta, iniustaq; iusta esse? An iusta potius iusta, iniusta uerò duntaxat iniusta? MI. Equidem quæ iusta sunt, iusta: necnon iniusta, quęcunq; iniusta sunt. SOC. An non quemadmodum hic, sic & ubiq; gentium existimatur? MI. Ita. SOC. Et apud Persas nónne? MIN. Et apud Persas. SOC. An non & semper? MI. Et semper. SOC. Vtrum quæ plus trahunt, grauiora hic censentur: quæ minus, leuiora: uel huius oppositum? MIN. Non, imò plus trahentia grauiora, minus trahentia leuiora. SOC. Num & in Lycia, & Carthagine idem? MI. Idem. SOC. Pulchra quippe ut uidetur, ubiq; pulchra putantur: turpia contrà, turpia: nõ autem pulchra turpia, uel turpia pulchra. MIN. Ita est. SOC. Nónne per omnia generatim quæ uera sunt, esse cẽsentur: non autem quę minime uera, tum apud nos, tum apud homines uniuersos? MI. Videtur. SOC. Ergo quisquis à uerò aberrat, à legitimo quoq; aberrat. MI. Secundum rationem tuam, ò Socrates, eadem legitima semper & inter nos, & inter cæteros esse uidentur. At cũ nos animaduerto absq; fine quotidie leges sursum deorsumq; mutantes, fidem tibi habere non possum. SOC. Fortè non percipis, quòd hæc trãsposita eadem perseuerant. Cæterũ sic ipsa mecum intuere: librúmne unquã de curatione morborum aliquẽ nactus es? MI. Equidem. SOC. Nostin' cuius artis liber ille sit? MIN. Noui quòd medicinæ. SOC. Medicos uocas qui hęc sciũt? MI. Voco. SOC. Qui sciunt, eadem de eisdem, an diuersi diuersa constituunt? MI. Eadem. SOC. Vtrum Græci soli cum Gręcis, aut etiam Barbari, & secum & cum Græcis de ijs quæ sciunt, cõueniunt? MIN. Necesse est omnino eadem de ijs quæ sciunt Gręcos Barbarosq; censere. SOCR. Probè respondisti, sed nónne & semper? MIN. Et semper. SOC. Nónne medici circa ualetudinẽ conscribunt, quæ esse censent? MI. Imò. SOC. Scripta igitur medicorum leges medicorum sunt? MI. Sunt. SOC. Et geometrica scripta geometrarũ leges? MIN. Certè. SOC. Quorũ sunt scripta cõstitutiõesq; de cultu hortorũ? MI. Horticultorũ. SO. Hæ igitur leges horticultorię sunt? MI. Ita. SOC. Eorũ qui hortis præesse sciũt? MI. Quidni? SOC. Sciunt autẽ horticultores. MI. Nempe. SOC. At quorũ sunt de condimentis obsoniorum scripta atq; instituta? MIN. Coquorum. SOC. Coquorũ igitur hæ leges sunt. MI. Sunt. SO. Eorũ uidelicet, qui præparandis obsonijs præesse sciũt, MI. Proculdubio. SO. Sciũt hęc, ut aiũt, coqui. MI.

Quid uaticinium.

Aliæ falsa definitio legis, & cõfutatio.

Lex opinio quædam est.

Apud Carthaginenses legitimum filios litare.

Ceremoniæ antiquissimæ circa defunctos.

Omnes præceptiones artium leges esse.

MIN. Sciunt. SOC. Age igitur, dic quorum sunt conscripta, & instituta de ciuitatis gubernatione. An non eorum qui administrandæ reipubli. periti sunt? MIN. Apparet. SOCR. Num alij quidam præter ciuiles atque regios homines id nouerunt? MIN. Isti soli. SOC. Ciuilia ergo conscripta hæc sunt, quæ homines regũ bonorumq; uirorũ decreta nominãt. MIN. Vera narras. SOC. Qui sciunt, haud aliàs aliud de ijsdem rebus statuunt. MI. Non certè. SOC. Non igitur alia atq; alia legitima sunt. MIN. Nequaquam. SOC. Si quos dissentiẽtes mutantesq; uiderimus, num scire illos, an ignorare dicemus? MIN. Nescire. SOC. An non, quod in singulis rectum est, id in singulis legitimum nuncupãdum? Vtpote quod secundum rationem medici fit, uel coqui, uel horticultoris, id in eis legitimum? MIN. Absq; dubio. SOC. Contrà uerò, quòd minime rectum, haud amplius legitimum appellandum. MIN. Haud amplius. SOCR. Illegitimum itaque sit. MIN. Necessarium est. SOC. Quamobrem in constitutionibus de iustis atque iniustis, deq; ciuitatis ordine & gubernandi ratione tractantibus quodcunque rectum est, regia lex existit: nõ rectum uerò, nequaquam lex regia: quia sciẽtia deest, esse uidetur, quippe cum illegitimum sit. MIN. Sic est. SOC. Probe igitur cõfessi sumus legem esse ueritatis inuentionem. MIN. Apparet. SOC. Preterea & hoc ad idem consideremus: quis spargendorum in terram seminum peritus est? MI. Agricola. SOC. Hic utique conuenientia semina unicuique solo distribuit. MIN. Sanè. SOC. Agricola igitur in ijs legislator bonus est, eiusq; leges & ad ista distributiones rectæ. MIN. Verum. SOC. Quis in ipsis ad harmoniam pulsationibus bonus legis cõditor est, ac pro dignitate impertit, & cuius leges rectæ? MIN. Tibicen & citharista hæc agũt. SOC. Qui ergo in ijs maximè legitimus est, is maximè tibicen. MIN. Ita. SOC. Quis optime corporibus alimenta accõmodare potest, nónne qui congrua cuique adhibere nouit? MI. Is ipse. SOC. Huius partitiones institutionesq; optimę: & quicunq; circa hæc legitimus maximè, is legis conditor optimus. MIN. Prorsus. SOC. Quis iste? MI. Pædotriba. SOC. Is humani corporis gregem pascere optimè nouit. MIN. Sanè. SOC. Ei uerò qui pecudum gregem pascere nouit, quod nomẽ est? MIN. Pastor. SOC. Pastoris itaq; leges ouibus optimæ. MI. Optimæ. SOC. Et bubulci bobus. MI. Etiam. SOC. At cuius potissimum leges animis hominum optimæ sunt? an non regis? MI. Regis. SOC. Bene dicis: sed nũ referre potes, quis è priscis hominibus legum circa tibiarũ inflationem conditor optimus extitit? forte non tenes, uisne tibi memorem? MI. Valde. SOC. Marsya, & quẽ ille maximè amauit Olympus Phrygius. MIN. Vera loqueris. SOC. Horum sanè tibicines harmoniæ diuinissimæ sunt, & solæ concitant audientes, qui potissimum deos qui usui sunt, ostendunt, ac solæ in hunc usq; diem utpote diuinæ perstiterũt. MI. Vera hęc sunt. SOC. Quis autem ex antiquis regibus legis cõditor optimus fuisse fertur, cuius adhuc tãquàm diuinæ institutiones extent? MIN. Nequaquam teneo. SOC. An nescis, quæ Græcorum gentes antiquissimis legibus utantur? MIN. Forte Lacedęmonios & Lycurgum Lacedæmoniarum legum latorem dicis. SOCR. At hæc instituta nõdum fortè trecentos annos, uel paulò plures impleuerũt, sed legum earum

Quid regia lex.

Lex est ueritatis inuentio.

Regis leges animis hominũ optimæ.

Marsyas primus tybijs leges imposuit.

Qui primi legum cõditores apud Græcos.

præcipuæ unde uenerunt, nosti? MIN. Ex Creta ferunt. SOC. Isti itaque ex Græcis omnibus antiquissimis legibus uiuunt. MI. Verum. SOC. Scis qui apud eos præstãtissimi reges extiterint? Minos uidelicet & Rhadamanthus Iouis & Europæ filij, quorum hæ leges sunt. MIN. Rhadamãthum quidem, ò Socrates, iustum uirum fuisse tradunt, Minoẽm autem agrestem, durum atq; iniustum. SOC. Atticam, ò uir optime, ac tragicam fabulam refers. MIN. Nónne hæc de Minoẽ circunferuntur? SOC. Non tamen Homerus, aut Hesiodus ista testantur, quanquàm locupletiores admodũ testes sunt, quàm cuncti tragici, quorum testimonio talia loqueris. MIN. Et quid isti de Minoẽ tradunt? SOC. Dicam, ne tu, ut alij multi, impia loquaris. Nihil enim hoc magis impium est. Etenim primo cauendum est, ne quid in Deum, aut uerbo, aut opere, aliquando peccemus, deinde ne quid aduersus diuinos homines. Quin diligenter cauere decet, quoties uirum aliquẽ laudaturus, aut uituperaturus es, ne aberres. Atque huius gratia in primis curandum est, ut bonos ac malos homines dignoscamus. Deus quippe nimiũ indignatur, quoties quispiã illius similẽ improbat, aut probat dissimilẽ. Dei uerò similis est uir bonus. Neq; lapides ac ligna, auesq; atq; serpẽtes sacra existimes, homines uerò nequaquã. Imò sacratissimũ omnium est uir bonus, prophanissimum cõtrà uir malus. Et nunc iam quemadmodum Homerus Hesiodusq; Minoẽm ipsum extollunt, hac de causa referam, ne amplius homo ipse ex homine natus, aduersus heroa Iouis filium perperã obloquaris. Nã Homerus ubi de Creta mentionẽ faceret, quòd esset admodum populosa, & in ea nonaginta urbes, inter illas, inquit, est Cnosos ampla ciuitas, in qua Minos regnauit, nouem annos magno cum Ioue collocutus. Tanta est hæc in Minoẽ Homeri laus paucis uerbis explicita, ut nũquam pari laudatione heroum quenquam extulerit. quòd enim Iupiter sophista est, eaq; ars præclarissima, quum alibi sæpenumero, tum hoc in loco, uel maximè patefacit. Nã Minoẽm annos nouem cum Ioue colloquutum inquit, ad eumq; disciplinæ gratia proficisci solitum, quasi Iupiter sophista sit. Quòd autem tanto munere, hoc est ab Ioue eruditum esse, alium heroa nullũ Homerus affecit, mira quædã laus existimanda est. Quinetiam in Odyssea ubi funus describitur, Minoẽm mortuorum animas iudicãtem, aureum sceptrum tenentem induxit. Rhadamãthum uerò neq; hic neq; alibi iudicantem, aut cum Ioue colloquentem inducit. Quamobrem ab Homero præ cæteris omnibus Minoẽm honoratum assero. Etenim quũ Iouis sit filius, quòd ab illo duntaxat sit eruditus, non habet magnam laudem. hoc nempe carmen illud significat, Minos regnauit nouẽ annos, magno cum Ioue colloqui solitus. Minoẽm uidelicet cum Ioue annos nouem in sermonibus congressum. ὄαροι namq; sermones sunt, ὀαριστὴς autem est in sermonibus congrediens. Minos itaq; annos nouem Iouis antrum erudiendus accessit. Vnde & didicit, & docuit inde cæteros, quæ ab Ioue nouem annis acceperat. Nec tamen desunt qui ὀαριστὴν aliter exponant, compotatorem, comessatoremq;, & collusorem Iouis. Verum ex hoc maximè istos non rectè exponere conijcere possumus, quòd nulli uel Græci, uel Barbari symposijs, id est compotationibus, atque eiusmodi ludis abstinent præter Cretenses, atque Lacedæmonios, qui à Cretensibus didi

De Rhadamantho & Minoë.

Cauendũ esse & in laudãdo, & in accusando.

Vir bonus similis Deo.

Vir bonus sacratissima res.

Creta nonaginta urbiũ.

Iupiter sophista.

didicerunt. In Creta præterea inter cæteras Minois ipsius leges hæc extat, Ne inuicem compotetis ad ebrietatem. Constat autem eum quæ honesta censebat, ciuibus suis obseruanda mandasse. Neq; Minos improbi hominis instar, alia ipse fecisset, alia facienda mandasset. Cæterum erat consuetudo illa, ut dixi, disciplinæ gratia uerborum collatio, propterea q; leges huiusmodi ciuibus suis instituit, quarum obseruatione Creta per omne tempus est felix, ac etiã Lacedæmon, ex quo ijs legibus, utpote diuinis, uti cœpit. Rhadamanthus autem uir quidem bonus extitit, à Minoë siquidem instructus erat: nec tamen regiam disciplinam omnem, sed regi tantum ministrare in iudicijs didicit: unde iudex peritus appellatus est. Eo planè ueluti legum custode per urbem usus est Minos, ad reliquam uero Cretã custode Talo. Talos enim ter quotannis pagos omnes lustrabat, leges eorum obseruaturus, tabulis ęreis leges insculptas circumferẽs: unde æreus nominatus est. Hesiodus præterea similia quędam in ipsum Minoëm intulit. Nam cum nominis illius mentionem fecisset, inquit: Qui mortalibus regibus præstitit, pluribusq; gentibus imperauit, Iouis sceptrum habens quo ciuitates regebat. Hic item sceptrum Iouis nihil aliud uocat, quàm Iouis doctrinam, qua Cretam omnẽ moderabatur. MIN. Quam igitur ob causam ô Socrates, fama hæc inter homines diffusa est, Minoëm ipsum rudem, durumq; hominem extitisse? SOC. Ob quam & tu, ô uir optime, & unusquisq; alius cui fama curæ est, si modo sapitis, diligenter cauere debetis, ne poëticum hominem infensum aliquem habeatis. Poëtæ quippe uim maximam in utranq; partem, & ad laudandum, & ad uituperandũ habent. Qua in re profecto Minos deliquit, cum huic urbi bellum indiceret, quæ cum cæteris sapientibus plurimis, tum uel maxime poëtis omnis generis, ac tragicis præsertim referta est. Tragœdia uerò hîc est antiquissima, nec ut pleriq; putant à Thespide, aut à Phrynicho sumpsit initium: sed si perscrutari uolueris, reperies tragœdiam longe antiquius huius ciuitatis inuentum. Hæc autẽ ex uniuersa poësi populũ uehemẽter oblectat, atq; allicit auditores, qua nos Minoa feriẽtes, ulti sumus: sed & huius gratia tributa illa pendere nos coëgit. In hoc igitur deliquit Minos, cum nos lacesseret, ex quo euenit quod ipse quęris, ut infamis euaderet. Quoniam quod uir bonus, atq; legitimus, ut suprà diximus, & excellẽs pastor populi fuerit, leges eius argumẽto sunt, quæ immutabiles perseuerant, utpote uera ciuitatis gubernatione reperta. MIN. Verisimilem rationẽ, ô Socrates, attulisse uideris. SOC. Nónne igitur, si uera loquor, uidentur tibi Cretenses Minois Rhadamanthiq; ciues antiquissimis legibus uti? MIN. Videtur sane. SOC. Isti ergo priscorum omnium legumlatores excellentissimi fuerunt, hominumq; pastores, quemadmodum & Homerus exercitus ducem pastorem populi nuncupat. MIN. Prorsus. SOC. Age itaq; per Iouem amicabilem, siquis nos roget, conditor legum circa corporis ualetudinem, quid corpori adhibet ut bonam ualetudinem tueatur? respõderemus utiq; rectè ac breuiter, quòd nutrimentum & exercitium, tum intendens, tum remittens, atque ita corpus componens. MIN. Probè. SOC. Si posthac iterum quærat, lator legum ad animam pertinentiũ, eiusq; pastor optimus quid illi adhibẽs meliorẽ efficit? quid nos huic potissimũ respondebimus, ut minus de nobis ipsis deq; ętate nostra erubescamus?

Rhadamãth⁹ iudex peritus, non legis cõditor.

Tragœdia Athenarũ antiquissimum inuentum.

MIN. Quid dicam nescio. SOC. At turpe nimium utriusque nostrum animis est, si quæ sibi ipsis bona, maláue sunt ignorare, quę uero ad corpus, & ad alia pertinent, cognoscere uideantur.

EVTHYPHRO PLATONIS, VEL, DE SANCTITATE.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

EVTYPHRO totus in confutatione uersatur. Quo factum est, ut nonnulli Platonicorum hunc librum quemadmodum Euthydemum & Hippiam, litigiosum uocauerint. Sed reuera, dum falsas Euthyphronis de sanctitate opiniones Socrates confutat, uenantibus ueritatem illius uestigia signat. In hoc igitur libro, atq; etiam in Gorgia sanctitatem Plato nominat eam iustitiæ partem, quæ suum deo tribuit. Suum tribuit deo, qui illa quæ sine medio accepit à deo, deo reddit. Corpus quidem ut Plato in lib. De natura disputat, ab elementis quatuor, naturalem speciei complexionem à cœlestibus sphæris, partes animæ quæ trahuntur affectibus à dæmonibus & animis siderum sphærarumq; suscepimus: rationem uero ac mentem nostri parentis imaginem, ab ipso mundi totius opifice sine ullo cœlicolarum aut dæmonum ministerio. Hęc itaq; dei sunt, hæc deo reddenda, atq; hæc retributio sanctitas nuncupatur. Quam præcedit pietas, religio sequitur. Est enim pietas dei parentis agnitio. Sanctitas, eius quod dei est, deo agnito retributio. Religio, eius quod deo redditum est assidua meditatione iustisq; operibus cum deo ipso indissolubilis religatio: ut merito sapiens ille dixerit, funiculum triplicem difficile solui, funiculum inquam ex pietate, sanctitate, religioneq; connexum. Pietas sanctitatem excitat, sanctitas pietatem confirmat & sancit. Sanctitas quoq; religionem mouet. Religio religat sanctitatem: prius enim hoc uel instinctu, uel inspiratione, uel admonitione opus est, quo deum unum nostrum esse parentem fide indubia cogitemus, quam pietatem esse uolũt. Cum quis ista concepit, mox omnem mẽtis & rationis intentionem in deum noscendum amandumq; figit. Atq; hunc in cognoscenda amandaq; diuinitate frequẽtem intuitum sanctitatem Mercurius quoque definit. Ex hac flagranti in deum intentione mentisque ardore fit ut omnia dei opera, instituta, mandata meditemur exerceamusq;, & assiduo quicquid ad eius uenerationem pertinet, relegamus. Quamobrem nos ipsos relegando religantes deo, religiosi sumus. Hac autem definitione & distinctione præmissa, quæ de sanctitate in Euthyphrone, uel alibi à Platone dicuntur, perspicua fiunt. Cumq; dicitur sanctum quod amatur à deo, uerum est: sed quia sanctum, amatur à deo, non quia amatur est sanctum. Et quia amatur, amatum est: non tamen quia amatum, amatur: quoniam non idem est omnino sanctum atque amatum. Neq; enim sanctitatis ratio in ipso amatum esse, sed ipsa potius retributione ac deuotione consistit. Pręterea cum dicitur, Sanctitas cura ministra dei, uerum quoq; dicitur. Sed ad quod opus dei ministra? Ad conuersionẽ animæ. Opus enim dei est, creare, conuertere, purgare, illuminare, perficere. Cũ primũ per pietatis instinctum inspirando cõuertere deus ad se incipit animum, illa ipsa assensio qua sese libenter in conuertentem deum animus ipse restituit, sanctitas nuncupatur, quæ quidem ministra dei est ad conuersionem perficiendam. Additur postremo, Sanctitas scientia uouendi, & sacrificandi deo. hoc maxime ad religionem pertinet, quæ sanctitatem, ut diximus, comitatur. Vouendo petit, sacrificando dat. Quid petit à deo? seipsum. Quid deo dat? seipsum. Ideam si quæ in mente diuina est petit, quam Mercurius petijt à Pimandro. Dat autem naturam suam Ideæ participem.

Pietas.
Sanctitas.
Religio.

Funiculus insolubilis.

EVTHYPHRO SOCRATES.

VID noui ô Socrates accidit, quòd prætermittens exercitationes in Lycio, circa regis porticũ hic uersaris? Neq; enim causa nunc tibi ulla est, quemadmodum mihi, ad regem. SO. Non causam hanc Euthyphro, sed accusationem Athenienses uocant. EVT. Quid ais? num te aliquis

Occasio dialogi.

accusauit? Non enim te alium accusasse putarē. SO. Non sanè. EVT. At uero te alius? SOC. Prorsus. EVT. Quis iste? SOC. Nec ipse quidem ô Euthyphro uirum hunc satis agnosco. Iuuenis enim quidem & ignotus esse uidetur: uocant autem illum ut puto Melitum ex Pittheo populo, si quem tu Pittheum Melitum noscis prolixis defluisq; capillis, aquilino & gibboso naso, barbaq; rara. EVT. Haud recordor, ô Socrates, sed cuius te reum fecit? SOC. Cuiuscunq;. In ea tamen, ut mihi uidetur, accusatione non ut ingenerosus se gessit. Nam iuuenem hominem rem tantam nouisse, non uile quiddam est. Ille siquidem ut ait, quomodo iuuenes corrumpantur, & qui eos corrumpant, intelligit: ac sapiens propemodum apparet, meámque inscitiam conspicatus quasi suos æquales peruertam, ad patriam me uelut ad matrem accusaturus confugit, adeo ut mihi solus ipse rectè præesse rebus ciuilibus uideatur. Nam in primis iuuenum cura suscipienda est, ut quam optimi uiri fiant: quemadmodum bonum agricultorem teneriores primum plantas curare decet, ac deinceps alijs prouidere. Etenim & Melitus fortasse primum nos purgat iuuenum, ut ait, germina corrumpentes, posthac senioribus quoque curam adhibens plurimorum ingentiumq; bonorum ciuitati causa erit, ut consentaneum est eum facere, qui principium huiusmodi dedit. EVT. Vellem equidem ô Socrates, sed uereor ne contrà contingat. Nam prorsus ab ipso statim initio mihi uidetur huic urbi nocere uelle, qui iniuria te afficere tentat. Et mihi dicas, quid te agentem, iuuentutem inficere prædicat? SOC. Absurda quædam auditu ô uir mirifice. Inquit enim confictorem me esse deorum, & ut nouos inducentem deos, priscos uero negantem, me (ut inquit) deorum gratia incusauit. EVT. Intelligo iam ô Socrates, quòd ipse dæmoniū tibi passim adesse profiteris. Vnde aduersus te tanquam diuinas res innouātem, accusationem hanc inscripsit, & in iudicium te calumniaturus aduentat, quippe cum nouerit ista facile uulgo calumniam subire posse. Me quoq; cum de diuinis in concione pertracto futura prænuncians, tanquam insanientem rident, licet nihil unquam nisi uerum prædixerim. Nobis enim cæterisq; huius generis omnibus inuident: nihil autem de ijs curandum, sed interim eadem ratione pergendum. SOC. O' amice Euthyphro, irrideri fortassis nil refert. Atheniensibus nempe, ut mihi uidetur, nō admodum curæ est, siquem peritum esse putent, modo ne sua perdoceat alios. Quem uero peritia propria cęteros imbuentem sentiunt, insectantur, siue id liuore quodam, ut asseris, conciti, siue alia de causa. EVT. Equidem isthuc, quo tandem modo erga me affecti sint, haud admodum experiri cupio. SOC. Fortè enim tu raro teipsum alijs exhibere uideris, tuamq; nolle sapientiam propagare. Ego autem uereor ne ob humanitatem, qua erga mortales omnes sum, passim & effuse nimis unicuiq; me præbere uiro ipsis uidear, nō sine mercede duntaxat, uerumetiam ultro me meaq; offerre solitus, siquis audire modo uelit. Si me igitur, ut nūc dicebam, derisuri essent, quemadmodum tu derideri te dicis, nihil sanè molestum foret à iocantibus ridentibusq; in iudicium trahi. Sin isthuc serio contendunt, quò tandem res euadat, præterquàm uobis uaticinantibus incertum est. EVT. Nihil fortè negotij ô Socrates erit, pro mentis uiribus in causa tua certabis, ego autem ut arbitror in mea. SOC. Num aliqua etiam tibi causa est? reus ageris, an accusas? EVT. Accuso. SOC. Quem? EVT. Quem dum persequor, insanire uideor. SOC. Quid? uolantem forte quempiam persequeris? EVT. Procul admodum abest ut uolet, qui iam grandis est natu. SOC. Quis iste? EVT. Pater meus. SOC. Tuúsne ô uir optime? EVT. Prorsum inquam. SOC. Quod crimē, quę causa? EVT. Homicidij Socrates. SOC. Prò Hercules, nimirum ô Euthyphro ignoratur uulgo quo pacto hoc rectè fiat. Neq; enim puto cuiusuis opus est, rectè hæc agere, sed alicuius sapientia longe prouecti. EVT. Longe per Iouem. SOC. An domesticorū quispiam à patre peremptus est? num scilicet? Non enim ob extraneum aliquem homicidij patrem accusares. EVT. Ridiculum est ô Socrates, si quid interesse censes, domesticúsne an extraneus sit occisus, neque id duntaxat obseruandum esse, utrum iure occiderit, quisquis occidit, nécne. Quod si iure, dimittendum: sin autem iniuria, persequēdum, licet qui peremit, domesticus familiarisq; sit. Aeque enim inquinaremur si sceleris cōscij acquiesceremus, nec illum atq; nosipsos iudicio expiaremus: quanquam qui perijt, cliens atq; minister meus erat, qui cum in Naxo in agriculturam incumberemus, nobis mercede seruiuit. cōtumelia igitur & ira in domesticum quēdam nostrum concitus eum cōtinuo iugulauit. Vnde pater obligatis manibus ac pedibus in foueam coniecit: atq; huc misit hominem qui iuris interpretem quid agendum esset interrogaret. Interea uinctum illum ut homicidam neglexit, quasi nihil omnino referret, si forte deficeret. Quod & accidit: nam priusquam ab interprete nuncius ipse rediret, fame, frigore, uinculis perijt. Hac de causa pater cæteriq; propinqui grauiter ferunt, quòd propter homicidæ mortem, patrem reum necis peragam, qui ut ipsi aiūt, minime interfecit, uel si etiam interemisset, de homicidæ interitu nihil esse curādum. Impiū enim esse ferunt filium patri diem dicere, male dijudicantes ô Socrates, quomodo diuinum numen circa sanctum prophanúmue se habeat. SOC. Túne per Iouem ô Euthyphro sic te syncere diuina, sancta, & prophana quomodo se habeant, scire præsumis, ut ijs ita peractis, quemadmodum inquis, haud formides ne patrem reum necis accusans prophanum aliquid aggrediaris? EVT. Nihil mihi studium meum prodesset ô Socrates, nec ratione ulla Euthyphro tot mortalibus præstaret, nisi talia quædam planè dignoscerem. SOC. O' admirande Euthyphro, nil potius est, quàm ut discipulus tuus fiam, & in contentione quæ mihi cum Melito est, in primis ista obijciam, quòd scilicet hactenus diuinorum cognitionem maximi quidem fecerim: nunc autem postquā me propria uanaq; opinione nouos deos confingere dixerit, discipulum tuum esse factum. Si ergo ô Melite, dicam, Euthyphronem in ijs rectè sentire putas, me quoque existima, neq; damnes. Sin minus, præceptorem illum prius quàm me in iudicium accersito, senes homines corrumpētem, me scilicet atque patrem, me quidem docentem, illum uero corrigentem & punientem. Quòd si mihi non obsequatur, neq; remittat iudicium, neq; pro me te accuset, eadem illa in iudicio tu dices, quæ ego obieci. EVTH. Ita per Iouem ô Socrates: nam si me accusare tentauerit, reperiam ut opinor, ubi ille debilis infirmúsque sit, ac multo prius de illo quàm de me in iudicio disceptabitur. SO. Atqui ego ô dulcis amice considerans, discipulus tuus esse uelim: cum norim

quòd

quòd & alius fortasse quidam, & Melitus iste te quidem ne uidisse quidem uidetur, me uero sic acute prorsus, facileq́; perspexit, ut impietatis hic accusauerit. Nunc ergo per Iouem mihi dicas quod plane nosse asseuerasti, quid pium, quidue impium esse uelis, & in nece, & in cæteris omnibus. An non idem est in singulis actionibus ipsum sibi sanctum? & prophanum rursus omne sancto contrarium, ipsum uero sibiipsi consimile, unamq́; secūdū quod prophanum est, ideam habet, quodcunq; prophanum esse debet? EVTH. Omnino ò Socrates. SOC. Dic ergo quid sanctum, quid prophanum uocas? EVTH. Sanctum quidem uoco, quod ipse nunc facio. Eum qui iniuste agit uel circa cædes, uel sacrilegia, uel aliud huius generis, in iudicium trahere, seu pater, siue mater, siue quiuis alius deliquerit. Cōtrà uero prophanū. Quin uide quęso ò Socrates quàm ualidam tibi legis coniecturam referam, quod ita sit quemadmodum alijs quoq; narraui, decens tum demum recte agi, cum nulli prorsus peccanti quisquis ille sit, parcimus. Nam fatentur omnes Iouem ipsum deorum omnium optimum atq; iustissimū esse, quem tamen patrem suum ligauisse ferūt, quòd natos absq; iure deuorauisset. Illum præterea patrē castrauisse ob talia quædam asserunt. Mihi uero succensent quòd parentem iniustitiæ obnoxium persequor. Atq; ita homines isti sibiipsis tam de dijs, quàm de me contraria sentiunt. SOC. Atqui hanc ob causam ò Euthyphro accusor, neq; quid respondeā satis habeo. Nam quoties de dijs talia quædam quis diceret, moleste ferebam, qua de causa, ut uidetur, peccare me ferunt. Nunc autem si tibi hæc ita uidentur harum rerum perito, necesse est nos etiam consentire. quid enim aliud diceremus? quippe qui nihil de ijs intelligere prędicemus. Cęterum per Iouem amicabilem mihi dicas, an ipse sic ista reuera euenisse putes. EVT. Et mirabiliora insuper ò Socrates, quæ multis occulta sunt. SOC. Bellum igitur inter deos agitari inuicem arbitraris, inimicitiasq́; & pugnas aliáque permulta, quæ à poëtis, & peritis scriptoribus memorantur? Vnde & alia nobis sacra huiusmodi uarietate sunt plena, & in magnis Panathenęis peplum ijs pictum in arce infertur. An hæc uera ò Euthyphro esse fatebimur? EVTH. Nō hæc sola ò Socrates, sed quod paulo antè dixeram, alia quoque multa, si uelis, de diuinis exponam: quæ cum audiueris, scio quid loquor, nimirū obstupesces. SOC. Nequaquam mirarer: uerum ista deinceps maiori cum ocio referes, in præsentia uero quod modo quæsiui explicare planius nitere. Neque enim principio sufficienter amice me docuisti, cum quid sanctum esset interrogarem: sed id sanctū esse dixisti, quod tu nunc ageres, dum necis reum patrem tuum accusas. EVT. Et uera nimium ò Socrates dixi. SOC. Fortè. sed num alia multa ò Euthyphro sancta nuncupas? EVT. Et alia. SOC. Recordare igitur quòd non hoc abs te petij, ut unum me aut duo ex multis sanctis, sed illam ipsam speciem, qua cuncta sancta sunt, sancta doceres. Dixisti enim una idea omnia sancta, sancta esse, atque una iterum quæ sunt prophana, prophana. EVTH. Equidem. SOCRAT. Quęnam sit ea ipsa idea mihi demonstra, ut ad illam respiciens, eáque tanquam exemplari aliquo utens, quodcunque tu, uel alius quiuis tale facitis, sanctum esse dicam: quod autem dissimile, negem. EVTH. Si ita uis ò Socrates, ita dicam. SOCRAT. Imò uolo. EVTH. Quod quidem dilectum dijs, sanctum est: quod uero non dilectum, prophanum. SOCRAT. Quampulcherrime ò Euthyphro, utq́; te respōdere iubebam, sic denique respondisti: utrum tamen uerum responderis, nondum noui, sed tu planè uera hæc esse nobis ostendes. EVTH. Omnino quidem. SOC. Age itaque id de quo dicimus, consideremus. Deo dilectum opus sanctum, ac uir Deo dilectus, sanctus: opus autem inimicum Deo prophanum, & uir Deo inimicus, prophanus dicitur. Sanctum uero & prophanum non eadem sunt, sed omnino contraria. nónne? EVTH. Sic est. SOC. Num probè dicta hæc esse uidentur? EVTH. Sic existimo, dicta enim sunt. SOC. Nónne dictum est deos inuicem dissidere, atq; pugnare, inimicitiásque inter eos esse? hócne etiam dictum? EVTH. Dictum profectò. SOC. Inimicitias autem & iras, ò optime, dissensio de quibusdam gignit. Hoc ita consideremus: nunquid si ego & tu de numero dissentiremus, utra sint plura discutientes, dissensio huiusmodi nos inimicos faceret, & iracundiam concitaret? an potius ad computandi rationē confugientes, mox ab hac dissensione cessaremus? EVTH. Prorsus. SOC. Et si de maiori ac minori dissentiremus, nónne ad mensuram recurrentes, statim controuersiam solueremus? EVTH. Vera hæc sunt. SOC. Ac si ad ponderandum librandúmque tendamus, seditionem circa grauius, & leuius dissoluemus? EVTH. Quid ni? SOC. Quæ sunt igitur ea de quibus quum dissentimus, nec iudicare facile possumus, inimici efficimur, & irascimur? Forsitan in promptu non habes. Verum ego dicam, tu considera utrum ista sint, iustum, & iniustum: pulchrum, & turpe: bonúmque, & malum. nunquid hæc sunt de quibus cum dissentimus, nec possumus ad sufficiens horum iudicium peruenire, hostes efficimur quoties in hostiles inimicitias incidimus, & ego & tu ac demum homines uniuersi? EVTH. Hæc utique dissensio est ò Socrates, & quæ circa ista uersatur. SOC. Et dij ò Euthyphro, si de aliquo dissentiant, de his certe dissentient. EVTH. Necesse est omnino. SOC. Ex dijs itaque ò generose Euthyphro, alij alia iusta putant secundum orationem tuam, & pulchra, & turpia, bonáque & mala. Nunquam enim inuicem decertarent, nisi de his dissenserint. an non? EVTH. Recte loqueris. SOC. Nónne quæ pulchra singuli putant, bonáque & iusta, hæc amant? quæ contraria, prorsus oderunt? EVTH. Omnino. SOC. Eadem uero, ut ais, alij iusta, iniusta alij censent, de quibus disceptantes contendunt inuicem, atque pugnant, num ita? EVTH. Ita. SOC. Eadem igitur ut uidetur, à dijs amantur, odióque habentur, atque eadem hæc tum dijs amica, tum etiam inimica. EVTH. Videtur. SOC. Hac ratione ò Euthyphro, eadem sancta erunt simul atque prophana. EVTH. Apparet. SOCRAT. Non ergo quod quæsiueram ò uir admirabilis, respondisti. non enim id uolebam, quod & sanctum & prophanum simul esse contingit: quod uero Deo amicum est, Deo quoque inimicum esse uidetur. quamobrem ò Euthyphro, quod nunc agis parentem puniens, nihil mirum esset, si hoc Ioui amicum contingeret: Saturno autem, & Cælio inimicum: & Vulcano quidem gratum, Iunoni molestum, & si quis deorum alius de ipso ab alio dissidet. circa illos enim similiter eueniret. EVT. At opinor, ò Socrates, in hoc deorum nullum ab alio discrepare, quòd qui iniuste quenquam peremit, pœnas pendere debeat. SOC. Num hominem aliquem

Prima definitio sancti.

Confutatio.

Secunda definitio sancti reddita.

Dissensio de re facit iras & inimicitias.

Iusta, & iniusta, pulchra, & turpia, bona, & mala sunt ea, quæ qui non possunt iudicare, irascūtur.

aliquem ò Euthyphro, in hoc aliquando dubitantem audisti, quòd hominem iniuste occidentem, aut aliquid aliud agentem iniuste, pœnas dare non deceat? EVT. Nunquam de ijs disceptare cum alibi, tũ etiam in iudicijs cessant. qui enim peccarunt, cuncta dicere & agere experiuntur, quibus pœnam deuitent. SOC. An iniuste agere confitentur? ac simul aiunt pœnas pendere non decere? EVT. Id nullo modo. SOC. Non ergo cuncta dicunt faciúntque: hoc enim ut arbitror dicere, aut ambigere nequaquam audent, quod de iniustis supplicium sumendum nõ sit: sed aiunt potius non iniuste fecisse. an non? EVT. Vera loqueris. SOC. Haud igitur in hoc ambigunt, utrum iniustum puniri oporteat: uerum de hoc potius inter se disceptant, quis iniuste fecerit, & quid agendo, & quando. EVTH. Vera narras. SOC. Nónne eadem hæc dijs accidũt, si de iustis atque iniustis, ut oratio tua testatur, dissentiunt? Atque ij quidem iniuste facere asserunt, alij negãt, postquã illud ò uir mirabilis nullus hominum, uel deorum dicere audet, Iniustum uidelicet pœnas nequaquã dare debere. EVTH. Ita, uera enim summatim dicis ò Socrates. SO. De unoquoq; ut puto, eorũ quę facta sunt, disceptãt ò Euthyphro, quicũq; ambigũt, siue homines, siue dij: si modo dij ambigunt, dum de aliqua actione dissentiunt, partim quidem iustam, partim uero iniustam fuisse dicentes. An non isto modo? EVT. Omnino. SOC. O' amice Euthyphro, me quoque ut sapientior fiam, doce, qua coniectura potissimum asseris quòd dij cũcti illum iniuste peremptum existiment, qui mercede ministrans homicida factus ab interfecti domino uinctus, uinculis antè perijt, quàm qui ligauerat, à iuris interprete quid agendũ cognosceret? atque ob hoc rectum esse ut filius patrẽ in capitis discrimen inducat? Age obsecro, de ijs aliquid mihi clari demõstrare coneris, quòd omnino dij omnes actionem hanc rectam existiment: quod si sufficienter ostenderis, nunquam sapientiæ tuæ laudes prędicare desistam. EVTH. At fortè non paruum opus est hoc ò Socrates, nam ostẽdere quidem planè admodum tibi possem. SOC. Intelligo iam, quod ad percipiendum tardior quàm iudices esse tibi uideor, quippe cum illis liquido monstraturus sis hæc esse iniusta, omnesq; talia deos odisse. EVTH. Perspicuè nimium ò Socrates, modo me dicentem audiant. SOC. Atqui audient, si benè dicere illis uideberis. Illud autem loquente te cogito, & meipsum obseruo, quòd licet uel maximè Euthyphro me doceat, deos omnes hanc mortẽ iniustam ducere, qui magis inde ab Euthyphrone didicero, quid sanctũ, quídue prophanũ sit? Deo quidẽ inimicũ opus hoc esset: attamẽ ab hoc paulo antè discreta hæc esse minimè uisa sunt, sanctũ scilicet, & non sanctũ: quod enim Deo amicũ, Deo etiã inimicũ apparuit. Quamobrem hoc tibi dimittam ò Euthyphro: & si uis, dij omnes iniustum putent, & oderint. Veruntamen hoc iam in sermone sic emendemus, ut quod dij omnes oderint, prophanum: quod contrà omnes ament, sanctum sit. Quæ uero partim amẽt, partim oderint, neutra sint, uel simul ambo. Num ita uis nunc sanctum, & prophanum nobis esse distinctum? EVTH. Quid, ò Socrates, prohibet? SOC. Nihil ad me ò Euthyphro, sed tu quod ad te attinet, cogita utrũ ista ponẽs, sic me facile quod pollicitus es, doceas. EVTH. Equidem sanctum quod dij omnes ament, esse faterer: prophanum contrà, quod omnes oderint. SOC. An hoc iterum discutiendum, utrum rectè dicatur nécne? uel potius omittendum, atq; ita & nobisipsis & alijs indulgere debemus, ut quicquid dictum fuerit, admittamus? an quod dictum examinandum? EVTH. Discutiendum, quanquàm hoc nunc benè dictum existimo. SOC. Forsitan ò bone uir, melius isthuc intelligemus. sic enim cogita, Vtrum sanctum quà sanctum est à dijs amatur? uel quia à dijs amatur, est sanctum? EVT. Haud intelligo quid dicas ò Socrates. SOC. Apertius explicare conabor. Dicimus quiddam latum & ferens, ductum & ducens, uisum & uidens, atq; huiusmodi cuncta: num hæc diuersa esse, & quà diuersa sunt intelligis? EVTH. Intelligere mihi uideor. SOC. Nónne & amatum aliquid est, & aliud præter hoc amans? EVTH. Quid ni? SOC. Dic obsecro: latum quia fertur, latum est, an ob aliquid aliud? EVTH. Nequaquam, imò ob hoc ipsum. SOC. Et ductum similiter quia ducitur, & uisum quia uidetur? EVT. Maxime. SOC. Non ergo quia uisum est uidetur, sed contrà, quia uidetur, est uisum: nec quia ductum ducitur, sed quia ducitur, ductum: nec quia latum fertur, sed quia fertur est latũ. Nónne perspicuũ est ò Euthyphro, quid inferre uelim? Volo autẽ hoc: siquid fit, aut patitur aliquid, non quia factum est fit, sed quia fit potius factum: nec etiam quia patiẽs est patitur, sed quia patitur patiens. Admittis hæc? EVTH. Admitto equidem. SOC. Nónne & amatum aut factum aliquid est, aut aliquid ab aliquo patiens? EVTH. Prorsus. SOC. Hoc igitur eodem modo quo superiora se habet: non quia amatũ est, amatur à quibus amatur, sed quia amatur amatũ. EVT. Necesse. SOC. Quid itaq; de sancto dicimus ò Euthyphro? an quod ab omnibus dijs amatur, ut oratio tua testatur? EVTH. Imò. SOC. Nunquid ob hoc quod sanctum est, an ob aliud quiddam? EVTH. Ob hoc ipsum. SOC. Ergo quoniam sanctum est, amatur, non quoniam amatur est sanctum. EVTH. Videtur. SOC. Veruntamen quoniam à dijs amatur, amatum est, atq; dijs amicum. EVTH. Quid prohibet? SOC. Non ergo Deo amicum, sanctum est ò Euthyphro, neq; sanctum amicum Deo, ut tu ais, sed hoc aliud est quàm illud. EVTH. Quánam ratione ò Socrates? SOC. Quoniam confitemur sanctum ob id amari, quia sanctum est: non quia amatur, esse sanctum, nónne? EVTH. Certe. SOC. Amatum autem à Deo, eo ipso quo amatur à Deo, Deo amatum esse, non quia amatum à Deo, amari. EVTH. Vera loqueris. SOC. Verum si idem esset Deo amatum atq; sanctum, tunc aut quia sanctum est, amaretur quod est sanctum, atq; ita quia Deo amatum, amaretur à Deo quod Deo amatum est. Aut quia amaretur à Deo quod amatum Deo est, Deo amatum esset, atq; ita quod sanctum est, ex eo quod amaretur esset sanctum. Nunc autem uides quòd opposito modo se habent, utpote quæ inter se diuersa sunt. hoc enim, scilicet amatum Deo, quia amatur tale est ut sit amatum. Illud autem scilicet sanctum, quia tale est ut ametur, amatur, & amatum est. Viderisq; ò Euthyphro, quum quid sanctum sit, interrogatus fueris, essentiam illius ostendere noluisse, sed passionem quandam assignauisse, quam hoc sanctum suscepit, ab omnibus uidelicet dijs amari. quid autem sit, nondum explicuisti. Si itaq; tibi placet, ne me celes, uerum à principio rursus definias, quid ipsum sanctum existens, uel amatur à deo, uel aliud quiduis patitur: neque enim de hoc inuicem dissidebimus. Sed prõpte iam dicas quid sanctũ est, quidúe propha

Tertia definitio.

prophanum. EVTH. At ò Socrates, quomodo tibi quod cogito, exprimam, non inuenio. Sēper enim nobis quod proposuimus, oberrat, neq; consistere uult, ubi sistimus. SOC. Progenitoris nostri Dædali, ò Euthyphro, opera esse quæ dixisti, uidentur. Quòd si ego illa dixissem atq; posuissem, fortè me risisses, ioco quodā obijciens, quòd orationis meæ artificia secundum illius cognationem diffugiunt, neq; permanere uolunt, ubi quis illa locauit. Nunc autem cum tuæ suppositiones istę sint, alia quadam opus est dicacitate: neq; enim tibi permanere uolūt, ut tibi quoq; uidetur. EVTH. Imò mihi uidetur ò Socrates, quæ dicta abs te sunt, eadem penè dicacitate iocoq; notari posse: quod enim illa oberrāt, ego minime in causa sum, sed tu mihi Dædalus ipse uideris: quantum namque in me est, sic illa mansissent.

Opera Dædali.

SOC. Videor igitur ò amice, eo in hac arte quàm ille præstantior, quo ille sua solum instabilia fabricabat, ego autem præter mea, ut apparet, etiam aliena. Idq; mihi est in arte pulcherrimum, quòd inuitus sum sapiens. Malim nanque rationes mihi manere, immobilesq; consistere, quàm supra Dædali sapientiam, Tantali quoq; diuitias assequi. Postquam uero tanquam delicatior, laborem subterfugere mihi uideris, ego unà tecum declarare contendam, ut me circa ipsum sanctum erudias, nec in medio sermone deficias. Vide num tibi necessarium uideatur omne sanctum esse iustum. EVTH. Mihi uero. SOC. Nunquid & omne iustum sanctū? aut potius omne sanctum iustum? Iustum uero non omne quidem sanctum, sed partim sanctum, partim aliud quiddam? EVT. Ego uero ista uerba tua haud consequor. SOC. Veruntamen iunior me nihilo minus quàm sapiētior es, sed, ut dixi delicatior es ob sapientiæ copiā. At ò beate, uires tuas excita, enitere. Nihil enim arduum est quod dicebam compræhendere. Contrà enim statuo quàm Poëta qui dicit:

Scribere cur metuā, quū scribo de Ioue summo?
Namq; metus secum socium trahit usq; pudorē.

Carpitur id, ubi timor, ibi & pudor.

Ego autem à Poëta hoc discrepo: uis quo discrepo, tibi dicam? EVTH. Prorsus. SOC. Non uidetur mihi ubicūq; timor est, ibi etiam pudor existere. Nam multi paupertatem ac morbos cæteraq; huiusmodi, ut mihi uidetur, metuūt, neq; tamen pudore ullo in ijs afficiuntur: tibi uero nónne idem? EVTH. Et mihi. SOC. At ubicunq; pudor, ibi & timor. An quisquam est qui pudore afficitur atq; erubescit, opinionem prauitatis non formidans? EVTH. Formidat certe. SOC. Haud igitur rectè dicitur, ubi timor, ibi pudor, sed ubi pudor, ibi & timor: neq; tamen uice uersa, ubicunq; timor, ibi etiam pudor. Amplior enim, ut arbitror, est timoris quàm pudoris natura: siquidem pars timoris est pudor, quemadmodum numeri pars est impar. Ideoq; non ubicunque numerus, ibi impar: ubi tamen impar, & numerus est: non tenes? EVTH. Maxime. SOC. De hoc in superioribus percontabar: utrum ubi iustum, ibi & sanctum: an ubi sanctum, ibi iustum: ubi tamen iustum, non semper & sanctum: pars quippe iusti sanctum est. Itáne igitur, an aliter dicemus? EVTH. Sic utique, probe enim dici uidetur. SOC. Vide uero quod sequitur: si enim sanctum iusti pars est, oportet nos, ut appareat, cuiusmodi iusti pars sanctum sit, inuenire. Si tu ergo me modo aliquid prædictorum interrogares, utpute par, cuiusmodi pars numeri, & quis numerus sit: responderem profecto, qui non laterum omnium inæqualium, sed æqualium duorū sit. An non idem tibi uidetur? EVT. Mihi certe. SOC. Conare igitur tu quoque me ita docere, cuiusmodi iusti pars sanctum est, ut & Melito confestim obijciam, ne ulterius iniustitiæ nos & impietatis accuset: quippe cum abs te quæ pia, quę sancta, quæue contraria sunt ad sufficientiam didicerimus. EVT. Iusti igitur partem ò Socrates sanctū & pium esse reor, quæ scilicet circa deorum curam uersatur: Eam uero quæ ad hominum curam pertinet, reliquam esse iustitiæ partem.

Definitio sācti incipit apparere.

SOC. Probe ò Euthyphro dicere mihi uideris, sed paulum quid præterea requiro. Curam enim quam uoces, nondum intelligo. Neq; fortè dicis hanc curam talem esse, quales curæ sunt quę ad alia spectant. Vt ecce cum dicimus: Non quiuis equos curare nouit, sed equester: an non? EVT. Prorsus. SOC. Equestris namque facultas equorum cura est. EVTH. Vtique. SOC. Et uenatoria canum, & bucolica boum. EVT. Omnino. SOC. Sanctitas autem ac pietas cura deorum: sic'ne ò Euthyphro asseris? EVTH. Assero. SOC. An non cura omnis idem intendit, ut hoc huiusmodi bono & utilitati sit ei quod curatur? ut equi ab equestri diligentia iuuantur, ac meliores euadunt. An non sic uidentur? EVT. Mihi planè.

Omnis cura eò tendit, ut bonum & utile ei quod curatur afferat.

SOC. Et canes à uenatorum peritia, & à bucolica boues, ac reliqua cuncta similiter. Aut uero in damnum eius quod curatur, curam tendere putas? EVT. Non per Iouem. SOC. Ad utilitatē uero? EVT. Quid ni? SOC. Sāctitas quoq; cum deorum cura sit, dijsne prodest? ac meliores efficit? ac cur non hoc tu quidem cōcederes, ut cum sanctum quippiam peragas deorum aliquem facias meliorē? EVT. Nunquā per Iouem. SOC. Neque ego ò Euthyphro id te dicere arbitror: lōge enim à me suspicio hęc abest: propterea te rogaui qualēmnam curam deorū diceres, nō existimans huiusmodi quandam te dicere. EVT. Et recte quidem ò Socrates, non enim talem assero. SOC. Esto, sed quænam tandem eorum cura sanctitas erit? EVT. Qua ò Socrates serui dominos curāt. SOC. Intelligo: ministra quædam deorū, ut uidetur, cura hæc erit. EVT. Prorsus. SOC. Potésne dicere, ad quid suppeditet medicis cura medicorum ministra? nónne ad sanitatem? EVT. Ad hanc ipsam. SOC. Ministra uero facultas eorum qui naues construunt, ad quid illis ministrat? EVT. Ad nauis fabricā. SOC. Et quę domorum ædificatoribus, nónne ad domus cōstructionem? EVT. Imò. SOC. Dic itaque mihi uir optime, cura illa ministra deorum, ad cuius operis effectionem dijs obsequitur? perspicuum est te scire, cum diuina te nosse prę cęteris omnibus affirmaris. EVT. Et uera loquor ò Socrates. SOC. Dic ergo per Iouem, quid est mirificum hoc opus, quod dij nobis ministrantibus faciunt? EVT. Multa profecto ac pulchra ò Socrates. SO. Exercitus quoq; duces multa & pulchra efficiunt ò amice: ueruntamen præcipuum diceres opus illorum esse in prælio superare, an non? EVT. Quid ni? SO. Multa præterea atque pulchra, ut arbitror, agricultores: summa tamen illorū est, ex terra alimenta colligere. EVT. Prorsus.

Præcipuū ducum opus.

Præcipuū opus agricolarum.

SOC. Multorum uero, pulchrorumq; facinorum quę dij perficiunt, quænam summa existit? EVT. Etiam paulo antè dixi ò Socrates, prolixi operis esse hæc omnia perfecte compræhendere. Sic autem nunc tibi simpliciter dico, quòd si quis grata dijs loqui & agere nouit, uouens, atque sacrificās, hæc sancta sunt: atque hæc officia, tū domos proprias, tum ciuitates conseruant. Contraria uero impia sunt, & uniuersa peruertunt ac perdunt. SOC. Paucioribus admodum ò

dum ò Euthyphro si uoluisses, summã eorum quæ rogabam explicuisses, sed satis apparet, quàm non promptus & libens ad me docendũ accedas: & nũc uticq; cum in hoc esses, resiliebas: quod si respondisses, fortasis dudum sanctitatem abs te didicissem: nunc autem (necesse est enim interrogantem interrogatum sequi quacunq; ducit) quid tandem dicis sanctum esse, atq; sanctitatem? nónne scientiam quandã uouendi, atq; sacrificandi? EVT. Equidem. SOC. Nónne sacrificare est munera dijs offerre? Vouere autẽ, à dijs petere? EVTH. Et maxime quidem ò Socrates. SOC. Scientia ergo & dijs dandi, & ab ijs petendi hoc quidem pacto sanctitas erit. EVTH. Perpulchre ò Socrates quod dicebam intellexisti. SOC. Auidus sum ò amice sapientiæ tuæ, mentemq; adhibeo, nec excidere quicquam patiar frustra. At mihi dicas oro, quænam hæc est ministratio erga deos? An esse dicis ab ijs petere aliquid, & ijs dare? EVTH. Certe. SOC. Recte ab illis petere, nónne est ea petere quibus egemus? EVTH. Quid ergo? SOC. Recte autem dare, ea quibus indigent illis offerre? Neq; enim scitum esset ea alicui quibus non indiget elargiri. EVT. Vera narras ò Socrates. SOC. Mercatura igitur ò Euthyphro inter deos & homines mutua quædam sanctitas erit. EVT. Mercatura, si sic nominari lubet. SOC. At nihil mihi placet, nisi sit uerũ. Dic ergo, quęnam dijs ex muneribus nostris utilitas. Nam quę ipsi dent, nemo est qui ignoret. Nihil enim nobis est bonum quin illi præbeant: quæ uero à nobis accipiunt, quid illis conferunt? An tãto ipsis in hac mercatura præstamus, ut cum nos omnia ab illis bona suscipiamus, ipsi nihil à nobis boni reportent? EVT. Num opinaris ò Socrates deos ijs quæ à nobis accipiunt, aliqua ex parte iuuari? SOC. At quid tandem erunt hæc nostra dona dijs oblata? EVT. Quid putas aliud quàm honorem, uenerationẽ, & ut modo dixeram gratiam? SOC. Est igitur ò Euthyphro placitum modo dijs sanctum, non autem utile, aut amicum? EVTH. Reor equidem maxime omnium amicum. SOC. Igitur sanctum rursus ut uideo est, quod sit dijs amicum? EVTH. Maxime. SOC. An est mirum igitur cũ hæc dicas, quòd rationes tibi nequaquam consistunt, sed uacillare potius uidentur, ac me ueluti Dædalum culpas, quòd eas nutare cogam? cum tamen ipse longe admodum artificiosior sis quàm Dædalus, dũ ipse facis ut sermones in circulum reuoluantur. An nõ sentis orationem rursus in idem refluere? Meministi in superioribus sanctum & dilectum deo haud eadem, sed diuersa inuicem apparuisse? EVT. Memini. SOC. Nunc uero nequaquam animaduertis te sanctum deo amicum dicere? hoc autem nihil aliud est quàm deo dilectum. An non? EVTH. Omnino. SOC. Ergo aut tunc non recte concessimus: aut si recte tunc, modo non recte iudicaremus. EVTH. Videtur. SOC. Igitur à principio rursus quid sanctum sit, examinandum est. Nã ego antequam discam, uolens ac libens adstare nequaquam uerebor. Sed ne me contemnas, imò mentem penitus adhibens quammaxime nunc exprime ueritatem. Nosti enim si quis hominum alius. Neque dimittendus es, quemadmodum Proteus, priusquam dixeris. Nam nisi liquido sanctum ac prophanum nouisses, nunquam mecenarij cuiusdã gratia, uirum senem & patrem ut reum mortis persequi statuisses, sed deos timuisses, ne forte minus id recte aggredereris, atque hominum conspectum ueritus esses. Nunc autem noui quod sanctum & prophanum nosse plane opinaris. Dic igitur optime Euthyphro, neq; nos celes quid ipsum esse putes. EVT. Aliàs ò Socrates, nũc iam aliò propero: hora enim est ut abeam. SOC. Quid agis amice? Magna de spe me nunc abiens deiecisti, qua sperabam abs te quid sanctum, quid non sanctum discere, atque ita Meliti accusationem euadere, ostendens illi quod ab Euthyphrone diuinorum sapientiam adeptus fuerim, neque ulterius ex mea rudiq; sententia nouũ aliquid de diuinis inducturus sim, sed reliquum omne tempus rectius sim uicturus.

Definitio alia sancti.

Sacrificare quid.

Vouere qd.

PARMENIDES,

VEL, DE VNO RERVM OMNIVM PRINCIPIO, ET DE IDEIS.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

CVM Plato per omnes eius dialogos totius sapientiæ semina sparserit, in libris de Repub. cuncta moralis philosophiæ instituta collegit, omnem naturalium rerum scientiã in Timæo, uniuersam in Parmenide complexus est theologiam: cumq; in alijs longo interuallo cæteros philosophos antecesserit, in hoc tandem seipsum superasse uidetur, & ex diuinæ mentis adytis intimoq; philosophiæ sacrario cœleste hoc opus diuinitus deprompsisse. Ad cuius sacram lectionem quisquis accedet, prius sobrietate animi mentisq; libertate se præparet quàm attrectare mysteria cœlestis operis audeat. Hic enim diuus Plato de ipso uno subtilissime disputat, quẽadmodũ ipsum unũ rerũ omniũ principiũ est, super omnia, omniaq; ab illo. Quo pacto ipsum extra omnia sit, & in omnibus, omniaq; ex illo, per illud, atq; ad illud. Ad huius quod super essẽtiam est, unius intelligentiam gradatim ascendit. Vnum quippe in triplici ordine reperitur. In ijs quæ fluunt, atq; sensibus subijciuntur, & sensibilia nominantur. In ijs etiam quæ semper eadem sunt, & intelligibilia nuncupantur, nõ sensibus amplius, sed sola mente percipiẽda. Nec in ijs tantum, uerum etiam supra sensum & sensibilia, intellectumq; & intelligibilia ipsum unũ existit. Quamobrẽ hoc in dialogo Zeno Eleates primo Parmenidis Pythagorici discipulus unum esse in sensibilibus probat, ostendens quòd si hæc multa essent, nullo modo unius natura participantia, errores plurimi sequerentur. Deinde Socrates Zenoni non repugnans quidem, sed eum altius eleuans, ad considerationem unius & unitatum quæ in rebus intelligibilibus insunt, perducit, ne in hoc uno quod sensibilibus inest, moretur. Ex hoc igitur ad Ideas inuestigandas perueniunt, in quibus rerum unitates consistunt. Postremo Parmenides ipse senior haudquaquam Socrati contradicens, sed inchoatam contemplationem eius absoluens, integram Idearum explicat rationem. Vbi quatuor de Ideis quæstiones inducit. Primo utrum sint. Secũdo quorum Ideæ sint, & quorum minime. Tertio quales sint, quámue uim habeant. Quarto quomodo ab ijs quæ infra se sunt, participãtur. Hinc iam ad unum quod super intelligibilia & Ideas existit, ascendit ipse, nouemq; de illo suppositiones adducit, quinq; si unũ sit, quatuor si non sit unum, quærens quid utrinq; sequatur. Hæ uero suppositiones à triplici unius, & duplici ipsius non esse partitione ducuntur. Vnũ quippe triplex, super esse, in esse, post esse repertum. Ipsum uero non esse geminę considerationi subijcitur. Aut enim nullo modo esse, aut partim esse, partim non esse quis cogitat. Prima itaq; suppositio tractat, si unum super esse existit, quid circa illud ad ipsum, & ad alia sequitur. Secunda, si unum cum esse est, quomodo se habet ad seipsum atq; ad alia. Tertia, si unum sub esse ponitur, quid illi ad seipsum aliaq; contingit. Quarta, si unum super esse consistit, quomodo se habent alia & ad se & ad unum. Quinta, si est illud unum quod cum esse locatur, quid alijs ad se, & ad illud accidit. Sexta, si nõ est unũ ita ut partim sit, partim minime sit, qua se ratione ad sese & ad alia habeat. Septima, si nõ est unũ ita ut nullo modo sit, quo pacto se habet ad seipsum atq; ad alia. Octaua, si non est unum ita ut partim sit, partim non sit, quid alijs ad se, & ad illud eueniat. Nona, si non est unum ita ut nullo modo sit, quid alia ad sese, & ad illud deniq; patiãtur.

Nouem suppositiões de uno.

Hic uidetur deficere una alia suppositio, quæ dicit, Si unum sub esse ponatur, quomodo se habeant alia, & ad se, & ad unum?

In ijs omnibus generatim intendit Parmenides potisimum hoc asserere, quod unum omnium principium sit: eoq; posito, ponantur omnia: sublato autem, interimantur. Itaq; in primis quinque suppositionibus quinque rerum gradus posito uno in rerum ordine tradit. In quatuor uerò sequentibus inquirit quot absurda, quot errores, quantaq; mala ipso uno sublato sequantur. Prima ex quinque superioribus de uno supremoq; Deo disserit, quomodo procreat disponitq; deorum sequentium ordines. Secunda de singulis deorum ordinibus, quo pacto ab ipso deo proficiscuntur. Tertia de diuinis animis. Quarta de ijs, quæ circa materiam fiunt, quomodo à supernis causis producuntur. Quinta de materia prima, quemadmodum suapte natura specierũ est expers, & à primo uno dependet. Illud insuper aduertendum est, quòd in hoc dialogo cum dicitur unum, Pythagoræorum more quæq; substantia à materia penitus absoluta significari potest, ut deus, mens, anima. Cum uero dicitur aliud & alia, tam materia, quàm illa quæ in materiam fiunt, intelligere licet. His ergo præmissis atque seruatis, ad ipsum dialogum ueniamus.

Vnum.

Aliud & alia.

CEPHALVS, ADIMANTVS, ANTIPHO, GLAVCO, PYTHODORVS, SOCRATES, ZENO, PARMENIDES.

Occasio dialogi.

CVM domo è Clazomenis Athenas profecti essemus, iuxta forum Adimãtum & Glauconem offendimus. Et manum meam præhendens Adimantus, Salue, inquit, ò Cephale, & si quo indiges quod nostræ facultatis sit, dic. At ego, inquã, ad id ueni, quia uestra opera indigebo. Expone, inquit, quid sit quo indiges. Tum ego, Fratri uestro germano quod nomẽ erat? non enim memini. Erat enim ferme puer, quando primũ huc è Clazomenis accessi. longum uerò intercessit temporis interuallum. Patri tamen eius Pyrilampes nomen fuisse arbitror. Prorsus, inquit, ipsi uerò nomẽ Antipho. sed quid potissimum quęris? Hi, inquam, conciues mei ardentes sunt sapientiæ amatores, audieruntq; hunc Antiphonem diu Pythodoro Zenonis socio familiariter usum, rationes quas quõdam Socrates, Zeno, atque Parmenides inuicem pertractarunt, cum à Pythodoro frequentius accepisset, memoria retinere. Vera, inquit, dicis. Has itaque audire desideramus. Haud difficile est, inquit. nam dum esset adolescentulus, eas diligenter meditabatur. Nunc uerò apud auum, cui idem est nomen, circa rem equestrem ùtplurimum uersatur. Cæterum, si opus est, ad eum proficiscamur. modo enim hinc domum abijt. habitat autem prope in Melita. Cum hæc dicta fuissent, accessimus, domiq; inuenimus Antiphonem frenum quoddam aptandum fabro tradentẽ. Postquam uero ab illo discessit, & fratres aduentus nostri causam retulerunt: agnouit me quòd prius illuc accessissem, & complexum me salutauit. Nobis autem orantibus, ut disputationem illam referret, primo quidem recusabat. esse enim operæ non mediocris. deinde tamen exposuit. Dicebat ergo Antipho, Pythodorum narrasse, Zenonem atque Parmenidem uenisse quondam ad magnorum Panathenæorum celebritatem, & Parmenidem iam senem atque canum, aspectu decorum fuisse, annos ferme quinque & sexaginta ætatis agentem: Zenonem uero annos penè quadraginta natum, procero insuper, & grato corporis habitu: dicebatur autẽ in delicijs Parmenidi esse. Diuertisse uero apud Pythodorum extra mœnia, in Ceramico, ac eôdem aduentasse Socratem, aliósque cum Socrate plurimos scripta Zenonis audire cupientes: tunc enim primum ab illis aduecta. Socratem uero eo tempore admodum iuuenem extitisse, legisse autem illis Zenonem ipsum. Parmenidem enim fortè extra domum fuisse. Ac parum superfuisse legendum Pythodorus aiebat, cum intrasset domum ipse unà cum Parmenide & Aristotele, qui de triginta uiris unus fuit. Itaque pauca quæ legenda restabant, audisse: Veruntamen à Zenone prius omnia percepisse.

SOCRATEM igitur, cum ea audiuisset, primam primi sermonis hypothesim relegere iussisse: ac ea lecta, sic intulisse. Quomodo id dicis, ò Zeno, si multa sunt quæ sunt, oportere ea similia, atque dissimilia esse. est enim impossibile. Neque enim uel dissimilia similia, uel similia dissimilia esse possunt. Nónne sic dicis? Sic certè, respondisse Zenonem. Nónne si impossibile est, dissimilia similia, aut similia dissimilia esse, impossibile est etiam multa esse? Nam si multa essent, impossibile quiddam eis accidat. Num hoc sermones tui uolunt? neque aliud quicquam intendunt, quàm per omnia asserere non esse multa, huiúsque ipsius unamquanq; rationem coniecturam esse putas, ac totidem coniecturas attulisse te censes, quot rationes attulisti, quòd multa non sint? Sícne dicis? An ipse non recte percipio? Imò respondisse Zenonem, optime quid hæc scripta sentiant, intellexisti. Intelligo dixisse Socratem, ò Parmenides, quòd Zeno hic non amicitia solum conspirare uult tecum, sed ijs etiam quæ composuit. Idem enim quodammodo quod & tu scripsit: uerum permutatione quãdam nos decipere tentat, quasi aliud quàm tu dicat. Nam tu in poëmatibus unum uis esse hoc totum quod est, atque huius argumenta quàmpulcherrima exhibes. Hic uerò multa esse negat, coniecturas & ipse permultas ac ualidas præbens. Dum ergo alter unum dicit, alter non multa, & eum in modum uterque loquitur, ut non uideantur idem inferre, cum tamen eadem ferme dicant, uidentur nobis ista supra nos dici. Ita est, ò Socrates, dixisse Zenonem, non omnino tamen rem tenes, quamuis ceu canes Lacenæ bene insequeris & uestigas dicta. Primum enim hoc te fallit, quòd se tollant idcirco scripta, ut si, quod tu putas, cæteri consequi non possint, magnum quiddam sit nobis confectum. Sed quod quæsitum tu putas, ultro sic euenit. Sunt enim hæc reuera conscripta in suffragium Parmenidis, aduersus eos qui illum carpere nituntur, dicentes: si quidem unum sit omne, ridicula plurima huic opinioni, ac etiam sibi penitus repugnantia euentura. Oppugnat igitur eos scriptum hoc qui multa esse uolunt, ac plura uicissim obijcit, ut pateat multo absurdiora ex opinione illorum sequi, quòd scilicet multa sint, quàm ex opinione Parmenidis quòd sit unum, si quis diligenter examinarit. Ob hanc itaque contentionem in ipsa iuuentute librum composui, quem surripiens quispiam edidit antequam consultare mihi liceret, an edendus esset in lucem, nécne. Id ergo te fugit, ò Socrates, quod existimas non iuuenili contentione, sed senili ambitione scriptum fuisse. Veruntamen, ut dixi, non inepte coniecisti. Accipio, inquit Socrates, & puto sic se, ut dicis, habere.

DE IDEIS QVAEDAM.

SED hoc mihi responde, putásne esse per se speciem quandam similitudinis? & huic aliam quandam contrariam dissimilitudinis speciem? in quibus duabus & ego & tu participemus, & alia

quæ utique multa uocamus? atque ea quæcunque in similitudine participant, similia fieri eatenus, quatenus participant? quæ uerò dissimilitudine dissimilia, & quæ utrisque utraque? Quod si omnia utrisque contrarijs existentibus participant, in eo quod utroque participant, similia & dissimilia inter se sunt, quid mirum? Si quis enim ipsa similia dissimilia esse diceret, uel dissimilia ipsa similia, monstrum quoddam, ut arbitror, diceret. Sin autem participantia in utrisque quispiam utraque pati assereret, nihil mihi, ò Zenon, mirandū esse uideretur. Neque etiam id mirarer, si quis cuncta unum diceret ex eo quod in uno participant, atque hæc eadem rursus multa, quia multitudine quoque participant. At si quod ipsum unum est, hoc ipsum multa esse ostenderit, & ipsa multa unum, iam summopere admirabor. Ac de cæteris omnibus eodem modo. Nam si genera ipsa, & species in seipsis ista contraria recipere dicat, admiratione profecto dignum erit. Etenim si quis me unum ac multa esse demonstret, nihil mirum. siquidem uolens multa me asserere, dixerit alia esse dextera mea, sinistra alia, alia anteriora, alia posteriora, & superiora denicꝫ ac inferiora similiter: multitudinis quippe, ut arbitror, particeps ipse sum: unū uerò me ostendere uolens, dixerit, quod è nobis qui septē sumus, ego unus homo sim, unius particeps, similiter nihil mirum. Quamobrem uera utraque affirmantur. Si ergo quispiam talia conetur, unum & multa eadem demonstrare, lapides uidelicet, ac ligna, & reliqua huiuscemodi, unum & multa ipsum ostendisse fatebimur, non tamē unum multa, neque multa unū, neque mirabile quippiam dixisse, sed quod omnes confiteremur. At si quis eorum quæ paulò antè dixi, primum species ipsas secundum seipsas seorsum distingueret, ueluti similitudinem, dissimilitudinem, multitudinem, unum, statum, motum, cæteráque huiusmodi, deinde in seipsis ista commisceri secerníque posse assereret, obstupescerem equidem, ò Zenon. Et si ea quæ scripsisti, ut uirum fortem decet, pertractata esse reor, multo tamen magis mirarer atcꝫ lætarer, si quis posset hanc eandē quæstionem in ipsis speciebus penitus implicitam, quemadmodum in rebus quæ uidentur, expositum est, ita & in ijs quæ ratione compræhēduntur, clarius explicare. Dum hæc Socrates diceret, aiebat Pythodorus se putasse Parmenidem & Zenonem in singulis esse aduersus Socratem indignatos, eos autem summa quadam attētione auscultasse, ac frequenter alterutrum respicientes subrisisse, quasi Socratem admirantes. Vnde cum finem Socrates loquendi fecisset, dixisse Parmenidem, O Socrates, quàm dignus es admiratione propter impetum illum disputandi.

VERVM mihi dicas oro. Tu ita, ut dicis, seorsum quidem ipsas species discreuisti, seorsum etiam speciebus participantia, uidetúrque tibi quiddam esse ipsa seorsum similitudo, cuius & nos participes sumus, & quiddam seorsim unum, quiddā seorsim multa, & omnia quæcunque nuper à Zenone audisti. Mihi quidem uidetur, Socratem respondisse. Num talia quædam inquis, rogasse Parmenidē, ceu iusti speciē quandā ipsam per seipsam, & pulchri, & boni, atque omnium denicꝫ talium? Prorsus. Nunquid speciem hominis seorsum à nobis, & cæteris eiusdem generis, & ignis etiam & aquæ speciem? Sæpenumero, inquit Socrates, in hac sum abiguitate uersatus, utrum de ijs perinde ut de superioribus dicendum sit, an secus. Vtrum de ijs etiam dubitasti, ò Socrates, quæ ridicula fortè quis putet, sicut de pilis lutóue, & macula, & alijs ignobilissimis rebus atque uilissimis? num ambigis utrum ponenda sit horum cuiusque separata species, aliud quiddam ab illis existens, quæ nos pertractamus, an non? Nullo pacto, inquit Socrates: sed quæ uidemus hæc & sunt: speciem uerò quandam illorum esse putare, fortè nimis ridiculum esset. Aliquando tamen hæc me cogitatio perturbauit, ne quid fortè sit in omnibus idem: sed ubi paulisper institi, inde rursus discessi, metuens ne in nugas nullis unquam uerbis explicandas mersus perirem. Vnde reuersus ad ea quæ species habere prædiximus, circa illa iam uersor. Iuuenis adhuc es, ò Socrates, necdum te Philosophia complexa est. Amplectetur autem, ut mea fert opinio, quando nihil istorum neglexeris, nunc uerò ad opiniones hominum ob ætatem respicis.

HOC igitur mihi dic. Videntúrne tibi, ut aiebas, species quædam existere, & ea quæ illis participant, illarum cognomenta sortiri? ueluti similitudine participantia similia, magnitudine magna, pulchritudine atcꝫ iustitia, pulchra & iusta uocari? & maxime quidem, inquit Socrates. Nónne quodcunque speciei particeps fit, uel totam speciem uel partem participat? An est alius præter istos participādi modos? Et quis alius? Socrates ait. Vtrum uidetur tibi tota species in unoquoque multorum esse una existens? an aliter? Quid prohibet esse unā? Vnum ergo & idem in multis seorsum positis, totum simul unum erit, atque ita ipsum à seipso seorsum existet. Nequaquam, inquit Socrates. Verum sicut dies unus denique ubique semel adest, nec ipse tamen à seipso secernitur, ita nil prohibet quālibet speciem unam & eandem simul multis adesse, nec tamen à seipsa secerni. Belle ò Socrates unum idem simul in multis ostendis, ac si multos homines uelo tegens, dicas unum in multis totum esse. nónne tale quiddam dicis? Forsitan. An ergo totum uelamen singulis, uel pars eius alia alteri aderit? Pars. Diuisibiles igitur, inquit, ò Socrates, species erunt, & quæ illis participant, partem capient, nec amplius in quolibet tota, sed pars cuiusque unum erit. Sic apparet. Quid igitur, nunquid dices unam speciem reuera & diuidi, & unam esse? Nullo modo. Considera itaque, si ipsam magnitudinem partiaris, & unumquodque plurium magnorum parte magnitudinis minore quàm ipsa sit, magnum erit, nónne procul à ratiōe uidebitur? Prorsus. Quid uero, ipsius æqualis parte unumquodque paruum participans, habebit quo minore existente quàm ipsum æquale, id quod habet æqualē alicui sit? Impossibile. Sed & aliquis nostrū ipsius parui partē habebit, qua ipsum paruum maius est, quippe cū ea pars ipsius existat, atque ita ipsum paruum maius erit. Id autem cui ablata pars adijcitur, minus erit, & nihilo maius quàm antea fuerit. Istud inquit fieri non posse. Quo igitur modo, ò Socrates, ait, cætera speciebus participabunt, cum nec secundum totas, neque secundum partes participare queant. Per Iouem non leue quiddam hoc ad determinandum mihi quidem uidetur. Ad illud autē quid ais? Quodnam? Reor te idcirco quamlibet speciem putare unam, quia cū plura quædā magna abs te uidētur, una quædam forsan idea tibi uidetur omnia perspicienti

cienti

cienti, unde ipsum magnum unum esse putas. Vera dicis. Quid si ipsum magnum atque alia quæ magna sunt animo, eodem modo consideres per omnia? nonne unum quiddam magnum iterum apparebit, quo hęc omnia magna uideri necesse est? Apparet. Idcirco alia iam magnitudinis species præter ipsam magnitudinem, & participantia magnitudine, iterum elucebit, & in ijs omnibus alia rursus, qua uniuersa sint magna, nec amplius unaquæque species una erit, sed numero potius infinitæ. At forsitan, inquit Socrates, quælibet harum specierũ notio quędam est, nec alibi esse quàm in animis potest. sic enim unaquæq; una erit, nec cõtingent quæ tu dicebas. Quid ergo? inquit, quęlibet notio una est? notio autẽ nullius notio? At hoc impossibile. Sed cuiusdã? Cuiusdã sanè. Existentis, uel nõ existẽtis? Existẽtis. Num unius cuiusdam, quod notio illa in omnibus sequẽs intelligit, ideam unã? Prorsus. Præterea nõnne species erit, hoc quod intelligitur unũ esse, semper in omnibus eadẽ? Necessariũ hoc quoq; uidetur. Quid uero? inquit Parmenides, an nõ necesse est, cũ cætera speciebus participẽt, ex notionibus unumquodq; constare, & intelligere singula? uel cum sint notiones, nihil tamen intelligere? Sed neq; id, inquit, rationẽ habet, uerũ quàm maxime sic ista mihi se habere uidentur, has quidem species tanquã exemplaria in natura consistere, cætera uero ijs similia fieri, atque esse simulacra, nec aliter ista speciebus participare, quàm quòd illis similia fiunt. Si quid igitur, ut ais, speciei simile est, num possibile est speciẽ ipsam nõ esse similem eius quod ipsi simile factum est, quatenus ipsi factũ est simile? An cogitari potest simile non esse simili simile? Nõ certe. Simile autẽ nõnne eiusdem speciei necessario particeps est, cuius & illud cui simile sit? Necesse est. At quo similia participantia similia fiunt, nõnne illud ipsa species erit? Omnino. Non igitur potest quicquam speciei simile esse, nec species alteri. Nã præter ipsã speciẽ, species alia semper emergeret: quod si illa cuiquã sit similis, alia rursus. nec unquã progressus iste cessabit, quin noua species semper occurret, si species participanti similis sit. Verissima loqueris. Non ergo per similitudinem cætera speciebus participant, sed alius quidam præterea quærendus est participãdi modus. Apparet. Cernis, ò Socrates, quanta sequitur ambiguitas, si quis species quæ species sunt, ipsas secundum se distinguat? Et maxime, inquit. Scito insuper te nondum, ut ita dixerim, cõprehendere, quanta sit difficultas si unamquanq; rerum speciem segregatam ab alijs ponas. Quomodo id, inquit? Multa quidẽ alia sunt: sed hoc est maximum: quia si quis illas neque nosci oportere contendat, cum sint tales quales esse debere species dicimus, eum sanè qui ista dicat, nemo possit redarguere, nisi multarum rerum peritus & ingeniosus sit, qui isthuc contendat, paratusq; præterea sequi demonstrantem, & plurima longa ambage inferẽtem. persuaderi autem non poterit, qui ignotas illas esse contendat. Cur, ò Parmenides, ait Socrates. Quoniã, ò Socrates, & te arbitror, & quemuis alium quicunque essentiam quandam ipsam secundum se existentem ponit, eam in nobis esse non fore concessurum. Quo enim pacto, inquit Socrates, ipsa secundum seipsam esset? Recte loqueris. Nõnne igitur quotcunque ex ideis inuicem respiciunt quæ sunt, ipsæ ad seipsas essentiam habent, nõ autem ad ea quæ circa nos sunt, seu simulacra, siue quomodocunque illa quispiam nominet, quibus nos participantes singula esse denominamur? Quæ uero circa nos sunt illis æquiuoca, ipsa similiter ad seipsa non ad species sunt, & sui ipsorum non illarum quæcunque rursus similiter nuncupantur. Quomodo dicis? inquit Sorates. Veluti si quis nostrum alicuius dominus aut seruus sit, non ipsius domini quod dominus est, seruus existit, neque ipsius serui quod seruus est, dominus est qui dominus dicitur: sed hæc utraque est tanquam homo. Ipsa uerò dominatio seruitutis ipsius existit id quod est, & ipsa iterũ seruitus eodem modo ipsius dominationis est seruitus: nec ea quæ nobis insunt ad illa, nec etiam quæ illic sunt, ad nos referuntur: sed, ut dixi, ipsa sui ipsorum & ad seipsa sunt, & quæ hic sunt similiter ad seipsa respiciunt. Intelligisne quod dico? Prorsus intelligo. Nõnne & scientia ipsa quod scientia est, illius ipsius quod est ueritas, scientia est? Omnino quidem. Quælibet rursus scientiarum quæ est quod est, alicuius existentium est scientia, an non? Profecto. Scientia uerò nostra, nõnne ueritatis quæ circa nos, scientia erit? Et rursus, unaquæque nostra scientia, uniuscuiusque eorum quæ circa nos sunt scientia? Necesse est. Veruntamen ipsas species neque nos habere, neque circa nos esse posse assentiris? Non profecto. Nunquid scientiæ specie genera singula noscuntur? Certe. Quam speciem nos haud habemus. Non certe. Nulla igitur species à nobis cognoscitur, cum ipsius scientiæ participes minime simus. Non apparet. Ignotum itaque nobis ipsum pulchrum, & ipsum bonum est, & omnia denique quæ ut ideas esse supponimus. Videtur. Considera & hoc etiam grauius. Quidnam? Num fateris, si est ipsum quiddam scientiæ genus, multo id præstantius futurum hac nostra scientia, & ipsam pulchritudinem ac reliqua eodem pacto? Imò. Nõnne si quid aliud est ipsius scientiæ particeps, nullum nisi deum dices supremam habere scientiam? Necesse est. Num poterit deus cum ipsam scientiam sit amplexus, hæc nostra dignoscere? Cur non? Quoniam, inquit Parmenides, confessi sumus, ò Socrates, neque species illas ad nostra uim habere quam habent, neque nostra etiam ad superna, uerum utraque ad seipsa referri. Consensimus plane. Ergo si apud deum suprema ipsa dominatio est, atque ipsa suprema scientia, nunquam aut dominatio ipsa nobis dominabitur, aut ipsa sciẽtia nos, uel aliud nostrorum quicquam cognoscet: sed & nos similiter dijs minime imperabimus imperio nostro, neq; diuinũ quicquam scientia nostra percipiemus. Et illi item eadem ratione nec nostri erunt domini, neq; res humanas cum dij sint, animaduertent. At nõnne ualde mirabilis, inquit, hic sermo uidebitur, si quis deum cognitione priuauerit? Hæc quidem, ò Socrates, inquit Pamenides, aliaque præter hæc multa necesse est speciebus contingere, si quidem hæ rerum ideæ sint, & aliquis unamquanque harum, cum ex se sit, ab alijs separet. Vnde uacillat quisquis hæc audit, ac dubitat, ne fortè ideæ nihil sint omnino: uel si sint, necesse sit eas humanæ naturæ ignotas esse, adeo ut qui hæc dicit, cum dixisse aliquid uideatur, mox illud, ut paulò antè patebat, mirum & incredibile uideri: & uiri admodum ingeniosi esse, percipere posse quodnam sit ipsum per se cuiusque genus, & ipsa secundum se essentia cu

Ipsum pulchrũ & ipsũ bonũ nobis ignotum.

cta cursusque, necnon mirabilioris uiri officium esse, hæc postquam inuenerit, alios docere posse, sufficienter omnia discernentem. Assentior ò Parmenides, inquit Socrates: quæ enim dicis, menti meæ mirifice consonant. Veruntamen, inquit Parmenides, si quis prædictis rationibus motus species rerum existentium auferat, neque speciem ipsam uniuscuiusque distinguat, haud sanè reperiet, quò cõuertat intelligentiam, cum non permiserit ideam uniuscuiusque rerum existentium eandem semper existere, & in hunc modum disserendi etiam facultatem funditus subuertet. Talem quandam rationem tu quoque præcipuè sensisse mihi uideris. Vera dicis. Quid itaque de philosophia facies? quò his ignoratis te uertes? Haudquaquam discernere id in præsentia uideor. Priusquam te exercitaris, ò Socrates, definire aggrederis, quid pulchrum, iustum, bonum, & aliarum quælibet specierum. hoc enim pridem animaduerti, hic te audiens unà cum hoc Aristotele disputantem. Pulcher sanè atque diuinus, mihi crede, impetus iste tuus, qui ad rationes se fert. Cæterum collige teipsum, diligentiusq; te in ea facultate exerce, quæ inutilis esse uidetur multis, & quædem garrulitas nuncupatur, dum iuuenis es, alioquin te ueritas fugiet. Quis est igitur exercitationis huiusce modus Parmenides? Iste, inquit, quem à Zenone audisti. Sed etiam illud tuum aduersus hunc dictum miratus sum, cum diceres non in ijs quæ oculis percipiuntur, eorumq; errore cogitationem sistere oportere, sed ad ea conscendere, quę quis maximè ratione comprehendere, ac uere esse putaret. Quia mihi uidetur, inquit, non esse arduum, hoc pacto similia uidelicet, atque dissimilia, cæteráue quæ rebus existentibus competunt, explicare. Et probe quidẽ dixisti. Est autem præter hoc, illud etiam obseruandum, ut nõ modo si est aliquid supponas, ac deinde quæ proueniunt ex suppositione cõsideres: uerumetiã si non sit, supponas, si modo recte exercitari uelis. Quo pacto id ais? Verbi causa, si uelis circa istam suppositionẽ quam Zeno inuexit, si multa sunt, quid euenturũ est ipsis multis ad seipsa & ad unũ, & uni ad seipsum & ad multa. Ac rursus si nõ sunt multa, iterum considerandum quid accidat uni atque multis, tum ad seipsa, tum inuicem. Et rursus si supposuerit esse similitudinem, uel non esse, quid potissimũ ex utraq; suppositione contingat, tam ijs quæ supposita sunt, quàm cęteris omnibus ad seipsa pariter, atq; inuicem. Eadem quoque de dissimilitudine ratio est, de motu, statu, generatione, corruptione, esse, atq; non esse, & ut uno uerbo cõplectar, de quocũq; supponitur aut esse, aut nõ esse, siue quamuis aliam passionẽ suscipere: cõsideranda sunt quæ ex suppositione proueniãt ad seipsum, & ad quodlibet aliorum quodcunque elegeris, & ad plura, & ad uniuersa similiter, & alia rursus ad seipsa atq; ad aliud quodcunque assumpseris, siue ut existens, siue ut non existens ipsum posueris, si modo absolute exercitatus ueritatem sis penitus inspecturus. Arduum, inquit, opus narras, nec te omnino intelligo. Quin tuipse infers aliquid, illo ipso modo percurrens, ut clarius intelligam? Grande, ò Socrates, onus seni imponis. Tunc Socrates, cur non ipse, ò Zeno, hanc rem discutis? Cui Zeno, subridens respondit, Ipsum, ò Socrates, oremus Parmenidem, neque enim leue quiddam est, quod ait. An non uides quantum sit negocium, quod iubes? Quòd si plures essemus, haud sanè id postulare deceret. Indecorum nanque huiusmodi quædam in conspectu multorum tractare, atque id seni præcipuè. Ignorant enim multi quòd absque hoc per omnia uelut discursu & errore impossibile sit mentis ueritati coniunctæ compotem fieri. Ego igitur, ò Parmenides, unà cum Socrate precor, ut & mihi etiam liceat tanto tempore transacto hæc audire. Cum uerò hæc intulisset Zeno, aiebat Antipho dixisse Pythodorum, se quoque, & Aristotelem, ac reliquos omnes obsecrauisse Parmenidem, ut quod dixerat, demonstraret, neque aliter faceret. Tunc demum Parmenides, necesse est, inquit, obtemperare, etsi mihi uideor in id quod passus est Ibycius equus, incidere. Cui & athletæ & seniori, curruum subituro certamen, & propter experientiam euentum extimescenti, Ibycus ipse se conferens, inuitus, inquit, & ipse iam senex ad amores regredi cogor. Eadem ratione ego mihi admodum trepidare uideor, cum cogito quo pacto iam grandis natu tam profundũ disserendi pelagus transnatare queam. Obsequendum tamen, cum & Zeno ipse roget: ijdem enim sumus. Vnde igitur incipiemus? quidue primum ponemus? An uultis postquam negociosum ludum ingressi sumus, à me ipso meaque positione in primis exordiar, de ipso uno, inquam, siue unum sit, siue non, quid accidat? Prorsus, inquit Zeno. Quis igitur mihi respondebit? An iunior? minus enim negocij præbebit: & quæ ipse sentit, maxime respondebit, ut eius responsio minus me defatiget. Paratus sum, ò Parmenides, Aristoteles inquit. me nanque significas, dum iuniorem respondere iubes. Sed age, ut lubet, interroga me, tanquam libentissime responsurum.

Equus Ibycius.

DE VNO.

Prima suppositio, si unũ sit, quæ intelligenda est si unum. Nam uerbũ Est, apponitur gratia orationis.

AGE igitur si unum est, non utique multa erit ipsum unum. Quî sit enim? Neque igitur partem esse illius aliquam, neque totum ipsum esse oportet. Curnam? Pars utique totius pars est. Quid uero? Nónne totum est, cui nulla pars deest? Prorsus. Vtrinque igitur ipsum unum ex partibus esset, totúmque existens, ac partes habens. Necesse est. Vtrinque rursus ipsum unum multa potius, quàm unum esset. Verum. Oportet autem non multa, sed unum ipsum existere. Oportet sanè. Itaque nec totum erit, neque partes habebit, si unum fuerit ipsum unum. Non certe. Si nullam habet partem, nec principium etiam, neque finem, neque medium habebit. partes enim ipsius hæc essent. Probe. Quinetiam principium & finis, termini cuiuslibet sunt. Quid ni? Infinitum igitur ipsum unum, cum principio fineq; careat. Infinitum. Ergo & absque figura: neque enim rotundi, neque recti particeps est. Cur? Rotundum porrò id est, cuius extrema undique à medio æque distant. Id nempe. Rectum uerò cuius medium extremis utrisque è regione est. Sic est. Nónne partes haberet ipsum unum, multaq; esset, si rectæ uel circularis figuræ esset particeps? Omnino quidem. Idcirco neque rectum est, neque rotundum, cum partes etiam nullas habeat. Recte. Quinetiam cum tale sit, nusquam est. nam neque in alio, neque in seipso esse potest. Quamobrem? Si in alio esset, circulo quodam ab eo in quo esset, concluderetur, passimq; ab illo, ac multis partibus tangeretur, At cum unum impartibile

Rationes quibus pelitur idẽ esse in se

bile sit, & rotunditatis expers, impossibile est multifariã circulo tangi. Impossibile. Sin in seipso esset, ipsum seipsum complecteretur, non aliud quiddam quàm ipsummet existens: si quidem in semetipso sit. non enim potest quicquam in aliquo esse, quin ab illo etiam compræhendatur. Impossibile certè. An non aliud quiddam esset ipsum ut comprehendens, aliud ut compræhensum? nunquam enim idem ipsum totũ utraque hæc simul pateretur & ageret. quo fit, ut ipsum unũ nõ unum ulterius, sed duo sit: Est ut dicis. Nusquã igitur est ipsum unum, quãdoquidem nec in alio, nec in semetipso est. Nusquam. Cõsidera, quæso, num quod huiusmodi est, aut stare aut moueri possit. Quid ni possit? Quoniam

Latio & alteratio motus soli sunt.

quod mouetur, uel fertur, uel alteratur, hi quippe soli sunt motus. Esto. Si ipsum unũ ex eo quod est alteretur, impossibile est iam esse unum. Impossibile. Idcirco secundum alterationem non mouetur. Non, ut apparet. Nunquid secundum progressionem? Fortassis. Atqui si ipsum unum feratur, uel in eodem motu sphærico circunfertur, uel locum

Quod circulo mouetur, in medio cõsistere.

alium ex alio mutat. Necesse. Nónne quod circulo circunfertur, in medio consistere oportet, atque alias sui partes quæ circa medium uoluantur, habere? Cui uerò nec medium, neque pars ulla conuenit, quomodo id cogitari potest in circulum circa medium uolui? Nullo pacto. An locum transiens, aliàs alibi fit, atque ita mouetur? Fortè. Num esse ipsum in aliquo, ut impossibile iam redargutum est? Est. An non multo magis impossibile ipsum in aliquo fieri? Non intelligo satis. Si in aliquo aliquid fit, necesse est nondum in illo penitus esse, si quidem adhuc in illo continue fiat: nec etiam extra. illud prorsus extare, si quidem in eo iam fiat. Ne-

Pati per partes,

cesse est. Si ergo aliud quicquam hoc patitur, id solum patitur, cuius partes aliquæ sunt. partim enim in illo iam est, quod patitur, partim interim extra. quod autem nullis partibus constat, nunquam in aliquo totum esse, ac totum simul abesse poterit. Vera. Quod uerò neque partes habet ullas, neque totum est, multo magis etiam impossibile est, siue secundũ partes, siue secundũ totũ alicubi fieri. Appa ret. Ergo nec aliquò pergens, nec alicubi ingrediẽs locũ mutat, neq; in eodẽ reuolutũ, neq; etiã alteratum. Non uidetur. Secundũ quemlibet igitur motũ immobile est ipsum unũ. Immobile. Præterea ipsũ unũ in nullo esse posse asseuerauimus. Asseuerauimus. Haud igitur aliquãdo in eodẽ est. Quamobrẽ? Quoniam iam in illo esset, in quo eodem est. Prorsus. At uerò nec in seipso, neq; in alio ipsum unum esse poterat. Non certe. Nunquam igitur ipsum unum in eodem existit. Nunquam, ut uidetur. Quod uerò nunquam in eodem existit, neque quietem agit, neque stat. Neque enim possibile est. Idcirco ipsum unum nec stare, neque moueri uidetur. Non apparet. Item nec alteri, neque sibijpsi etiam idem est, rursusq; nec à seipso, nec ab alio quodam alterum. Quid ita? Si à seipso alterum sit, àb uno alterum esset, nec esset unum. Vera. Et si alteri idem fuerit, illud quidem erit, nec ipsum quod est. quapropter nec ulterius erit ipsum quod unum, sed aliud quiddam præter unum. Sic est. Ideo idem alteri uel à semetipso alterum dici nunquam debet. Nunquam planè. Sed neque alterum ab alio esse potest, donec unum est: neque enim uni congruit, ut ab aliquo alterum sit, sed soli ei quod alterum est ab alio. Alteri autem nulli conuenit. Probe. Ex eo igitur quod unum est, non erit alterum. An putas? Nequaquam. Quod nisi hoc, non seipso: si non seipso, neque ipsum. Ipsum uerò nullo modo alterum existens à nullo alterum est. Recte.

Alia est natura unius, quàm eiusdem.

Neque sibijpsi idem erit. Cur non? Non ea est ipsius unius natura, quæ ipsius eiusdem natura est. Quare? Quia nondum quum idem fit aliquid alicui, unum efficitur. Qua de causa? Quod multis idem fit, multa, non unum fieri necesse est. Verum. At si ipsum unum atque ipsum idem, nihil discreparent, quoties quid idem fieret, unumquodque semper efficeretur: quotiésque unum, semper & idem. Et maxime quidem. Quapropter si ipsum unum sibimet idem fuerit, non unum sibi existet: atque ita unum existens, non unum erit. Impossibile id quidem. Impossibile igitur ipsum unum, aut alterum ab alio, aut sibijpsi idem esse. Impossibile. Hac itaque ratione unum, nec idem, nec alterum, aut sibi, aut alteri esse poterit. Non profecto. Sed neque simile, neque dissimile cuipiam, aut sibi, aut alteri. Quam ob causam? Quia simile est, cui idem quiddam accidit. Nempe. Ipsum tamen idem ab uno natura secerni ex antè dictis apparuit. Apparuit certè. Veruntamẽ si quid præter id quod est unum esse, ipsum unum recipit, patitur iam plura esse quàm unum. Id autem impossibile est. Ita. Ob hanc causam nunquam ipsum unum, idem esse, uel sibi, uel alteri patitur. Non uidetur. Ergo nec simile aut sibimet, aut alteri esse potest. Sic apparet, Nihilo tamen magis esse alterum sustinet. etenim plura quàm unum esse contingeret. Plura sanè. Quòd alterum uel à se, uel ab alio fit, dissimile quoque aut sibijpsi aut alteri cuidam efficitur. quippe cum illud etiam quod idem esse recipit, simile fiat. Probe. Vnde ipsum unum cum nullo modo susceperit alterum, nunquam quoque dissimile siue sibimet, siue alteri fiet. Nunquam profecto. Quamobrem nec simile, neque dissimile unquam aut sibi, aut alteri, ipsum unum est. Non, ut uidetur. Præterea cum huiusmodi sit, nec æquale etiam, nec inæquale cuiquam uel sibi, uel alteri.

Aequale qd.

Quid ita? Quod æquale est, earundem mensurarum est, quarum & illud cui æquale dicitur. Sic est. Quod maius est uel minus, quo ad illa quibus commensurabile est, minoribus quidem plures mensuras habet, maioribus autem pauciores. Certe. Quibus autem incommensurabile, quo ad hæc quidem minorum, quo ad illa uerò maiorum mensurarum erit. Quid ni? Nónne impossibile est, quòd nullo modo ipsius eiusdem est particeps, aut mensuras easdem, aut aliud quoduis idem sortiri? Impossibile. Itaque nec sibi, nec alteri erit æquale. quippe cum mensuris eisdem non utatur. Minime, ut apparet. Quinetiam si pluribus aut paucioribus mensuris circunscribetur, totidem partibus quot & mensuris constabit: rursusq; non amplius unum erit, sed tot potius, quot & mensuræ insunt. Recte. Quod si unius mensuræ sit, æquale utique ipsi mensuræ fieret. Veruntamen impossibile esse apparuit ipsum unum æquale cuiquam esse. Apparuit certè. Quod igitur nec unius mensuræ est particeps, neque multarum, neque etiam paucarum, nec ullo modo ipsius eiusdem, nunquam sibijpsi, ut uidetur, erit æquale, nec etiam alteri, nec maius præterea aut minus, uel semetipso, uel alio. Sic prorsus se habet. An fortè antiquius, aut iunius aliquo, uel etiam coætaneum ipsum

ipsum unum apparet? Quid prohibet? Id sanè. Quoniam si eandem ætatem uel secum uel cum alio quopiam aget, æqualitate & similitudine temporis participabit. ostensum est tamen, nec æqualitatem, nec similitudinem ipsi uni ullam adesse posse. Ostēsum profecto. Nónne hoc quoq; diximus, nec inæqualitatis neq; dissimilitudinis compos existere? Quàm maxime. Quo igitur pacto quod huiusmodi est, senius aut iunius aliquo uel ætate par ulli esse poterit? Nullo modo. Ergo ipsum unum non iunius, non senius, non ætate par aut ad seipsum aut ad aliud erit. Non apparet. Item nec in tempore etiam ullo pacto ipsum unum cum tale sit, erit unquam. Etenim necesse est quicquid est in tempore, seipso semper senius fieri. Necesse. Et quod senius, semper iuniori senius. Cur non? Itaq; quod seipso fit senius, seipso etiam simul iunius fit: siquidem aliquo senius esse debet. Quomodo dicis? Hoc modo, diuersum alterum alteri nihil fieri oportet, diuersum quum iam sit, sed iam existentis iam esse, præteriti præterijsse, futuri fore. eius uero quod fit, nec præterijsse, nec fore, nec esse, diuersum est: sed fieri, nec aliter esse. Necesse est. At uero senius oppositum quiddam est iuniori, nec alteri penitus ulli. Est. Quod ergo seipso fit senius, necesse est simul quoq; seipso iunius fieri. Videtur. Quinetiam nec longiori seipso tempore, neq; breuiori fieri, sed per æquale semper tempus secum ipso fieri, & esse, & fuisse, futurum esse, ac fore. Necessaria quoq; hæc sunt. Necessarium ergo uidetur, quodlibet eorum quæ in tempore sunt, atque hoc tali participant, eandem secum ipso ætatem agere, ac senius seipso simul & iunius fieri. Apparet. Ipsi uero uni nulla prorsus ex ijs passionibus accidit. Nulla. Nullius ergo temporis particeps, nec in aliquo tempore. Non sanè ut ratio dictat. Quid igitur? ipsum erat, fuit, fiebat, nónne participationem temporis quandoq; præteriti significare uidentur? Quinimo. At uero erit, fiet, factum fuerit, an non futurum nobis designant? Futurum. Est autem & fit, præsentis sunt temporis notę. Omnino quidem. Si ergo ipsum unum nullo prorsus participat tempore, nec fuit unquam, nec fit, neq; est, neq; fiet, neq; factū erit, neq; erit. Verissima hæc sunt. Nū potest quicquam essentia aliter quàm secundū istorū aliquod participare? Non aliter. Nullo modo igitur est ipsum unum. Haudquaquam uidetur. Non itaque ita est ut sit unum. esset enim iam ens & essentiæ particeps: imò ut uidetur ipsum unum neq; unum est, neq; est, siquid huic rationi credendum. Apparet. Ei uero quod non est, num est uel ipsi uel ipsius aliquid? At quomodo? Non itaq; nomen illi est, non sermo, non scientia quædam, non sensus, non opinio. Non uidetur. Quapropter nec nominatur, nec dicitur, nec opinione cogitatur, nec cognoscitur, neq; ab aliquo ex ijs quę sunt, sentitur. Haud sanè uidetur. An possibile est ista circa ipsum unū sic se habere? Non, ut mihi uidetur.

Verbum Est, Fuit, &c. consignificāt tēpus.

In uerbo Est, est tēpus & essentia.

Secunda suppositio circa unum si sit.

VIS'ne igitur ad ipsius positionis principium redeamus, considerantes si quid fortè redeuntibus nobis aliter se habere uideatur? Volo equidē. Nónne si ipsum unum est, confessi sumus quæ circa illud eueniunt, cuiusmodi esse oporteat? Profecto. Meditare iterum à principio: unum si est, nunquid possibile est ipsum esse, essentia uero nequaquam participare? Impossibile. Essentiam autem unius, non idem quod ipsum unum erit. alioquin si idem, non utiq; illius essentia esset, neque ipsum unum illa participasset, sed quoties proferretur unum esse, simile quiddam significaretur, ac si unum unum diceremus. Nunc autem non est huiusmodi positio nostra, scilicet si unum, quidnam euenturū sit, sed si unū est, nónne ita? Prorsus sic est. Nónne ita dicitur, tanquam aliud significet ipsum est, aliud ipsum unum? Necesse. Nunquid igitur cum unum esse compendio dicimus, aliud ea oratio significat, quàm unam essentiam communicare? Omnino. Rursus itaq; dicamus, unum si est, quidnam contingat. Age id aduerte. An non necesse hanc suppositionem ipsum unum eiuscemodi prædicare quasi partes habeat? Quonā modo? Hoc pacto. Si esse de uno ente dicitur, & ipsum unum de ente uno, est autem idem essentia & unum, eodem existente uno quod supposuimus, nónne necesse est totum quidem unum ens ipsum esse, eiusq; partes tam unum quàm esse existere? Necesse. Vtrum uero utranq; harum partium partem duntaxat appellamus? An partem totius partem prædicare oportet? Totius. Totum igitur est, quod unum est, ac partem habet. Penitus. Quid autem? num hæ partes unius entis, scilicet unum & ens, ita se inuicem deserunt, ut ipsi enti unum, & ipsi uni ens desit? Non certè. Igitur utraq; pars & unum simul & ens complectitur: adeò ut pars quælibet ex duabus saltem particulis cōstituatur: & secundum eandem rationem quæcunque particula occurrit, utraq; semper in ea claudatur. etenim unum semper ens, & ens unum mutuis nexibus amplectitur. Vnde quum ubiq; in quauis particula duo emergant, necesse est nunquam unum existere. Omnino. Nónne hac ratione unū ens, infinita multitudo erit? Videtur. Age quæso, & hac perge. Qua? Diximus unum essentia participare in quantum est? Diximus. Et ob hanc causam unum ens multa esse apparuit? Sic est. Quid autē, si ipsum unum quod essentiæ particeps esse diximus, ipsum secundum seipsum solum intelligentia cogitemus, seorsum ab illo quo participare prædiximus? nunquid unum solum apparebit? uel etiam multa hoc ipsum? Vnum solum puto. Consideremus iam & aliud quiddam. alterum quiddam esse necesse est ipsius essentiam, alterum uero ipsum. siquidem non essentia ipsum unum, sed ut unū, essentia participat. Necesse est. Quod si alterum essentia, alterum unū, ipsum unum non ex eo quod unum, ab essentia alterum est: neq; essentia inquantum essentia, ab uno est altera: sed per id quod est ipsum per se alterum, & ipsum per se aliud, altera sunt inuicem. Prorsus. Quamobrem ipsum alterum nec uni nec essentiæ idem est. Verum. Quid ergo? si ex istis elegerimus siue essentiam & alterum, seu essentiam & unum, siue unum & alterum, nónne in qualibet assumptione eliciemus aliqua quæ iure ambo appellari poterunt? Quo modo? Hoc modo inquam. licétne essentiam dicere? Licet. Rursusq; dicere unum? Et istud. Nónne utrunq; illorum dictum est? Dictum utrunque. Quoties essentiam & unum dico, an nō ambo dico? Dicis. Et si essentiam atq; alterum, siue alterum atq; unum, nónne in ijs singulis ambo dico? Prorsus. Quæ uero ambo rectè appellata sunt, nunquid possunt ambo esse, neque tamen esse duo? Nequaquam. At quæ duo sunt, cogitarine ita possunt, ut non illorum utrunque unum sit? Minime. Quoniam igitur ista simul duo sunt, idcirco unum quodque unum existit. Videtur. Si unumquodlibet eorum est, & utrunq; unum mutuo quodam coniu

An unum & ens sit idem.

Quod unum circa essentiam etiā sit multa.

coniugio inuicem est connexum, nónne tria uniuersa resultāt? Maximè. Tria uerò nónne imparia, duo autem paria? Quidni? Et cum duo sint, nónne necesse est etiam bis adesse? & cum tria, ter? siquidē duobus inest bis unum, tribus uerò ter unum. Necesse. Duobus deniq; existentibus ac bis, necesse est duo bis esse? & tribus existentibus atq; ter, nónne necesse est rursus tria ter esse? Quidni? Quid uerò? tribus existentibus atq; bis, & duobus atque ter existentibus, necesse est tria bis esse, ac bis tria? Necesse est omnino. Erunt igitur pariter paria, impariterq; imparia, necnon imparia pariter, & impariter paria. Certè. Si hæc ita se habent, num putas ullum numerum relinqui, qui nō necessario illic insit? Nullum. Idcirco si est unum, necesse est & numerū esse. Proculdubio. Item si numerus est, multa utique sunt, & infinita entium multitudo, aut non infinitus numerus, multitudine etiam particeps essentiæ fit? Maximè. Quod si totus ipse numerus est essentiæ particeps, unaquæq; etiam particula numeri essentia participabit. Prorsus. Per omnia ergo quę multa sunt, essentia distribuitur, nec ab aliquo eorum quę sunt, abest, seu minimum hoc sit, siue maximum. Atq; id dubitare absurdum est. quo modo enim essentia ab aliquo eorum quæ sunt, abesse potest? Nullo. Diuisa est igitur quoad fieri potest, in minima & maxima, atq; in omnia quæ quomodocunque sunt, maximeq; omnium distributa, & infinitæ sunt essentiæ partes. Sic se res habet. Plurimę igitur illius partes sunt. Plurimæ certè. Quid uerò? éstne quicquā ex istis quod quidē pars essentiæ sit, non tamē pars ipsa unum quiddam sit? At quo pacto id fieret? Verū postquàm, ut arbitror, est, necesse est ipsam semper quandiu est, unum aliquid esse, nihil autem esse impossibile est. Absque dubio. Non solum ergo uniuersæ essentiæ, sed illius etiam singulis partibus unum adest, partem nullam deserens, siue maior illa quidem, seu minor sit, siue quomodocunq; se habeat. Sic est. Nunquid cum sit unum, ubique simul est totum? Diligenter id considera. Considero, atq; hoc esse impossibile uideo. Diuisum itaque nisi totum. Neq; enim aliter uniuersis simul essentiæ partibus, quàm diuisum aderit. Sic est. Cæterum quod partibile est, necessariò totidem sunt, quot sunt partes. Necessariò. Hac de causa, haud rectè paulò antè dicebamus essentiam in partes plurimas distributā: quippe cum non in plures, quàm ipsum unum, sed pares discreta sit. Neque enim ens uni, neque unum enti deest, sed duo hęc potius per omnia penitus coæquantur. Omnino sic apparet. Ipsum itaque unū ab essentia distributum, infinita multitudo est. Patet. Non modo igitur unum ens multa est, sed & ipsum unum ab essentia distributum multa esse oportet. Oportet sanè. Quinetiā ex eo quòd omnes partes, totius partes sunt, terminatum secundum totum unum erit. An non compræhenduntur omnes à toto particulæ? Compræhēduntur. Quod autem compræhendit, terminus est. Est. Propterea unum ens, unum quodammodo est, & multa, totumq; & partes, necnon finitum, & multitudine infinitum. Apparet. Nónne cum terminatū sit, extrema quoque habet? Necessarium est. Præterea si totum est, principium mediumq; & finem habebit? Num totum aliquid absque ijs tribus reperiri potest? Et si quid ipsorum ab eo quod unum distat, totúmne ulterius erit? Minime. Quamobrem principium mediumq; & finem unum habet. Habet. Medium uerò ęquo interuallo ab extremis undique distat, non enim aliter esset medium. Non certè. Præterea quū tale sit unum, figuræ cuiusdam est particeps, seu rectę siue rotundæ, siue alterius ex utrisque compositæ. Particeps proculdubio. Quinetiam si huiusmodi est, ipsum in seipso & in alio erit. Quónam pacto? quælibet pars in toto est, nec extra totum penitus ulla. Esto. Singulæ'ne partes sub toto claudūtur? Ita. At unū cunctæ suæ partes existit, nec quid plus minúsue quàm uniuersæ. Sic est. Nónne & totum unum est? Quidni? Si omnes partes toto clauduntur, estq; omnia unum & ipsum totum, continentur autem sub toto singula, ab uno utiq; unum continebitur, atque ita unum ipsum in semetipso iam erit. Videtur. Veruntamen totum in partibus minime est, neque in omnibus, neque in aliqua. si enim in omnibus, necesse est & in una: & si in una quadam non sit, in cunctis esse non poterit. Si autē hoc quidem unum cunctis constat, & in eo totum, non uno, quo pacto amplius in omnibus erit unū? Nullo. Sed nihilo magis in partibus quibusdam. Nam si quibusdam totum insit, maius in minori erit. Id autem impossibile. Impossibile. Cum igitur totum, nec in pluribus, nec in una, neque etiam cunctis in partibus sit, an non necesse est ipsum, uel esse in alio quodā, uel nusquā existere? Necesse. Nónne si nusquā sit, nihil penitus erit? & tamē cum totum sit, neque sit in seipso, restat ut consistat in alio? Penitus. Quà igitur unum totum est, in alio est: quà uerò omnia partes eius sunt, & ipsum cunctæ partes, est ipsum in seipso. Ideoq; necesse est unum, tum in seipso, tum etiam in alio esse. Proculdubio. Et cū talis sit unius natura, an non necessariò sequitur, ut stet atque etiam moueatur? Quur nam? Stat quippe, siquidem ipsum in seipso consistit. Etenim inhærens uni, nec ex eo digrediēs, in eodem est in semetipso. Est profecto. Verum quod in eodem semper est, stare semper oportet. Oportet. At quod in alio semper, contrà necesse est nunquam in eodem esse: si nunquam in eodem, nūquam præterea stare: quod uerò non stat, moueri oportet. Sic est. Necesse est igitur unum, cum in seipso semper & in alio sit, semper quoque stare atque moueri. Videtur. Quinetiam idem oportet ipsum sibijpsi esse, & à seipso alterum, & quo ad alia similiter idem & alterum, si modo quæ suprà dicta sunt, illi competunt. Qua ratione? Sic enim unumquidq; ad quodlibet habet, ut uel idem cum eo sit, uel diuersum: si nec idem, nec aliud, pars utiq; erit eius erga quod ita se habet, uelut ad partem, eritq; totum. Patet. Nunquid ipsum unum suijpsius pars est? Nequaquam. Non igitur quo ad seipsum totum erit, quasi pars sui sit. Neque enim possibile. An fortè alterum est unum ab uno? Minime. Non itaque à seipso alterum. Non certè. Si nec alterū nec totum, neque pars quo ad seipsum est, quid iam aliud restat, quàm ut idē sibi sit? Isthuc ipsum. Quid uerò? quod alibi est, quàm ipsummet in eodem existens in semetipso, nónne cogitur alterum à seipso fieri, si quidem alibi, quàm ipsummet existat? Mihi quidem uidetur. Huiusmodi planè patuit esse unum, in seipso scilicet, & in alio esse. Patuit profecto. Ex hoc igitur constat unum esse à seipso alterum. Videtur. Si quid uerò ab aliquo alterum est, nónne ab altero alterum? Necesse. Quæcūque unum minime sunt, num ab uno altera, & unū alterum ab ijs quæ non unum? Quidni? Ideo unum ab alijs omnibus alterū apparebit. Alterum. Aspice

Quomodo intelligatur unū ab uno & seipso contineri.

Quod nusquam est, nihil penitus est.

Quomodo quicquā stat & mouetur.

Vnum esse & unum, uel multa & totum & partes &c.

Omne totū habet principium, mediū & finem.

præterea, num alterum ipsum, & ipsum idem contraria inuicem sint. Cur non? Volétne unquam idē in altero, uel alterum in eodem consistere? Nunquā. Ergo si nunquam alterum in eodem est, nihil est ex ijs quæ sunt, in quo per aliquod tempus ipsum alterum sit. Nam si per aliquod tempus sit in aliquo, per id tempus in eodem ipsum alterū erit. An non? Certè. Postquam uerò nunquam in eodem cōstat, nunquam profecto in aliquo eorū quæ sunt, ipsum alterum erit. Vera dicis. Idcirco nec in ijs quæ non sunt unum, nec in uno erit alterum. Non sanè. Sequitur, ut unum ab ijs quæ non unum, & quæ non unum ab uno per ipsum alterum altera esse nequeant. Sequitur planè. Quod nisi participent ipso altero, altera secundum seipsa inuicem esse non poterunt. Quo enim pacto? Atqui si nec seipsis, nec ipso altero altera sunt, altera esse inuicem nullo pacto possunt. Nullo. Præterea quæ unum non sunt, uno minime participant, neque enim essent non unum, sed quodammodo unum. Verum. Hanc ob causam quæ non sunt unum, neq; etiam numerus sunt. Alioquin non penitus unius essent expertia, si quē numerum habeant. Non certè. An uerò quæ non sunt unum, partes unius sunt? An sic fortè uno participarent, quæ non sunt unum? Participarent. Si itaque hoc quidem omnino unum est, illa uerò nō unum, nec pars unum erit eorum quæ non unum, neque totum ad illa, quasi ipsa sint partes: neque rursus quæ non unum, unius particulæ, neq; etiam tota, quasi unum pars existat. Non profectò. Cæterum asseruimus, quæ neq; tota, neque partes sunt, neq; inuicem altera, eadem inuicem esse debere. Asseruimus. Fatemúrne igitur unum, cum ita ad ea quæ non unum se habeat, illis idem esse? Fatemur. Ergo unum, ut uidetur, alterum quiddā est ab alijs & à seipso, rursusq; sibi & illis idem. Sic ratio persuadet. Nunquid simile quoq; & dissimile sibi ipsi ac cæteris? Fortè. Postquam alterum ab alijs esse patuit, alia quoq; ab illo altera erunt. Quid prohíbet? An non ita ab alijs alterum, ut ab illo & alia, nec magis quicquam neque minus? Quídni? Si nec magis nec minus, restat ut similiter. Similiter. Porrò si uni cōtingit, ut alterum sit ab alijs, eodem modo quo ab illo alia, ex hoc sequitur, ut eadem conditio quædam, tam uni, quàm alijs competat. Isthuc quomodo dicis? Sic. Vnumquodq; nomen nónne suum habet significatum? Habet. Idem uerò nomen, uel sæpius uel semel pronuncias. Equidem. Vtrum quando semel profers, illud appellas cuius est nomen: quando uerò sæpius, non illud? An potius siue semel, seu iterum iterúmque nomen idem pronuncies, necesse est te semper idem innuere? Idem semper. Nónne & ipsum alterum nomen est ad proprium aliquid significandum impositum? Est. Quoties igitur nomen hoc profers, siue semel, siue sæpius, nō ad aliud refers, neq; aliud quicquam nominas, quàm id, cuius hoc nomen est. Necesse. Quando itaque dicimus alterum esse unū ab alijs, & illa ab uno altera, bis nomen hoc alterum pronunciantes, nūquam ad aliud quiddam significādum inducimus, quàm naturam cuius proprium nomen est. Omnino quidem. Si ergo unum alterum est ab ijs, & alia ab uno altera, patiens illud idem alterum quod in alijs est, secundum illud, non secundum aliud quiddam, alterum est ab alijs unū: quodcunque uerò idem patitur, simile est, an non? Imò. Secundum quod autem unum habet, ut sit ab alijs alterum, secundum hoc idem quodlibet cuilibet simile est: quodlibet enim est à quolibet alterū. Videtur. Est'ne simile dissimilibus contrarium? Est sanè. Nónne & ipsum alterum ipsi eidem? Et istud. Veruntamen hoc etiam patuit, quòd ipsum unum alijs & idem & alterum sit. Patuit planè. Contraria uerò passio est esse alijs idem, & esse ab alijs alterum? Prorsus. Quà tamen alterum, simile apparuit. Et hoc. Quà igitur idem, dissimile erit secundum passionem contrariam passionis illius quæ simile fecerat. Simile autem nónne faciebat ipsum alterū? Prorsus. Ipsum ergo idem dissimile reddet: alioquin ipsius alterius contrarium minime erit. Apparet. Ex ijs concluditur unum simile atque dissimile alijs esse: quà sanè alterum, simile: quà uerò idem, dissimile. Talem, ut uidetur, rationem habet. Et sanè hanc habet. Quam? Vt quà idem passum est, non alienum sit passum: si non alienum passum fuerit, neque dissimile etiam: si non dissimile, restat, ut simile: sin autem aliud susceperit, & alienum: si alienum, etiam dissimile sit. Vere dicis. Vnum ergo & quia cæteris idem, & quia alterum, secundum ambo hæc & secundum horum utrunque simile atque dissimile alijs erit. Maximè. Nónne & sibijpsi eodem modo, siquidem alterum à seipso & sibi ipsi idem apparuit, secundum ambo atque utrunque simile pariter atq; dissimile apparebit? Necesse est. Considera præterea quæso, quónam pacto unum ad tangendum, uel non tangendum seipsum, & alia sese habeat. Considero equidem. Ipsum unum in seipso toto esse constitit. Probè. An non & in alijs unum? Et in alijs. Quatenus igitur in alijs, alia tangit, quatenus in seipso, tangere quidem alia impeditur, seipsum uerò tangit, quum in seipso sit. Apparet. Hac utique ratione unum & se, & alia tangit. Tangit. Quid uerò ad hæc? Nónne quodcunque tacturum aliquid est, prope illud quod tacturū est, iacere oportet, atque eam sedem occupare, quæ sequitur illius sedem, in qua cum primum fuerit, tanget? Necessarium hoc est. Ideo unum quoque si se tangere debet, continuò post seipsum extare oportet, proximam loco in quo ipsum est, sedem occupans. Oportet omnino. Nónne unum si duo esset, hæc efficeret, & duobus simul in locis existeret: donec uerò unum est, minime? Est ut dicis. Eadem ergo necessitas efficit, ut unū nec duo sit, neq; sese tangat. Eadem. At nihilo magis alia tanget. Quamobrem? Quoniam diximus quod tacturū aliquid est, seorsum positum, proximum illi quod tangendum est, esse oportere, tertium uerò præter hæc intermedium nullum. Vera. Quapropter duo saltem adesse oportet, quoties futurus est tactus. Oportet. Sin autem præter terminos duos tertium quiddam mediū interuenerit, tria quidem per ordinem subsequentur, tactus autem gemini. Prorsus. Atque ita semper uno quodam adiecto, unus quoque tactus adijcitur. Ex quo contingit ipsos tactus à numerorum multitudine uno exuperari: quanto enim prima duo tactus ipsos exuperarunt, ita ut plura numero, quàm tactus essent, tanto deinceps uniuersus numerus uniuersos tactus excedit. Etenim in posterum unum simul additur numero, & unus tactus tactibus ipsis apponitur. Rectè. Quot igitur ea quę sunt, numero sunt, totidem semper & tactus uno duntaxat excepto. Vera loqueris. Itaque si unum esset solum, nec usquam duo, tactus quoque nullus esset. Quónam modo? Diximus quæ alia

sunt ab uno, nec esse unum, nec uno etiam partici=
pare, donec alia sint. Diximus. Ex ijs conficitur, ut
non sit in alijs numerus unus, quippe cum unum il
lis minime adsit. Enimuero quo pacto id fieri pos=
set? Vnde alia nec sunt unũ, nec duo, nec alio quo=
uis numero designata. Non sanè. Ipsum igitur u=
num solummodo unum est, duo autem non sunt.
Non, ut apparet. Et si duo non sunt, tactus quoque
nullus erit. Nullus. Ergo nec unum alia tangit, nec
illa unũ nullo existente tactu. Non prorsus. Omni=
bus ijs de causis, unum se & alia tangit pariter &
non tangit. Sic uidetur. An est præterea æquale pa=
riter & inæquale, tum sibi, tum etiam cæteris? Quo
uerò sit pacto? Si maius esset, uel minus unũ, quàm
alia, aut alia rursus maiora siue minora, quàm il=
lud, an non unum ex eo quod unum, & alia ex eo
quod alia, quàm unum, aut maiora, aut minora
inuicem ex ipsis suis essentijs essent? uerum si prçter
rationes has utraque æqualitatem insuper haberẽt,
æqualia inuicem existerent: sin hæc quidem magni
tudinem, illa paruitatem, aut ipsum unum magnitu
dinem, alia paruitatem haberent, cuicunque speciei
magnitudo adesset, maior existeret: cuicunque par=
uitas, minor. Necesse. Nónne sunt duæ quædam
huiusmodi species, magnitudo & paruitas? Etenim
nisi essent, nunquam contrariæ inuicem existerent,
ac rebus ipsis inessent. Est ut dicis. Igitur si uni parui
tas accedit, uel toti uni, uel parti cuipiã insidet. Ne=
cessarium. Si toti insederit, uel æqua extensione per
integrum unũ intus ibit, uel externis limitibus cõ=
plectetur. Planè. Ex æquo uni infusa paruitas, æ=
qualis proculdubio uni erit: complectens autẽ, ma=
ior. Quidni? Num potis est paruitas æqualis cui=
quam esse, uel amplior? effectusq; magnitudinis
& çqualitatis in alio exercere, nisi posset in seipsam?
Non potest proculdubio. Vnde concluditur in to=
to uno paruitatem esse non posse. Restat forsitan, ut
sit in parte. Restat. Non tamen in tota parte. eadem
enim efficeret aduersus partẽ, quæ & aduersus totũ
effecerat. quippe uel æqualis erit, uel maior illa ipsa
parte semper, cuicunque insit. Necessariò sequitur.
Nulli igitur unquam rei paruitas inhærebit, quum
neque parti, neque toti inhæreat. Ex quo fit ut nihil
futurum sit paruum, præter ipsammet paruitatem.
Videtur. Sed neque etiam magnitudo inerit. quip=
pe aliud quicquam præter ipsammet magnitudinẽ
maius esset, utputa id cui inerit magnitudo. Verun=
tamen nihil est paruum, quod quidem superari o=
portet à magno, si quid magnum sit. Etenim quo
pacto paruum aliquod reperies, quum paruitas in
nullo resideat? Vera loqueris. Quinetiam magni=
tudo ipsa nullo erit alio maior, quàm paruitate, ne=
que paruitas ipsa, alio quopiam, quàm ipsa magni=
tudine minor. Nullo. Quamobrem cætera præter
unum, neque maiora, neque minora, quàm unum
erunt, quum magnitudinis paruitatisq; expertia
sint. Neq; habebunt hæc duo aduersus ipsum unum
uim aliquam, qua uel excedant, uel excedantur, sed
inter seipsa id efficient. Neque etiam ipsum unum,
aut hisce duobus, aut alijs quibuslibet maius uel
minus erit, utpote quod tam magnitudinis, quàm
paruitatis est expers. Sic utique apparet. Ideoq; cũ
nec maius nec minus sit unum, quàm cætera, nec su=
perabit alia, neque ab alijs superabitur. Absque du=
bio. Nónne quod nec superat, nec superatur, neces=
sario sequitur, ut æque se habeat? & si æque, ut æ=
quale sit? Imò. Sed hoc pacto, unum ipsum ad sese
habet, expers scilicet & magnitudinis & paruitatis,
ut nec exuperet seipsum, nec à seipso exuperetur, sed
æque se habens æquale semper sibi sit. Et maximè
quidem. Itaque unum sibi cæterisq; æquale. Vide=
tur. Veruntamen cum unum in seipso sit, extrinse-
cus sese circuit, atque ita se complectens seipso am=
plius extat: cúmque etiam compræhendatur, an=
gustius est. quo fit ut unum tum maius, tum etiam
minus seipso sit. Fit utique. Nónne hoc quoque
necessarium est, nihil scilicet præter unum & alia
reperiri? Necessarium. Item quicquid est, an non
semper alicubi esse oportet? Oportet. Insuper quod
in aliquo est, nónne semper in maiori minus? Ne=
que enim aliter aliud esset in alio. Est quod dicis.
Postquam uerò nihil est præter unũ & alia, opor=
tetq; ista in aliquo esse, nónne in se inuicem hæc uí=
cissim esse necesse est? alia scilicet in uno, & in alijs
unum, aut nusquam prorsus existere? Cõstat. Quia
ergo unũ est in alijs, idcirco alia maiora sunt, quàm
unum, utpote quæ unum continent, unum autem
alijs minus ex eo quod continetur: quia uerò alia
in uno sunt, unum alijs ob eandem rationem ma=
ius est, illa uerò minora. Videtur. Vnum itaque
æquale maiusq; & minus seipso & alijs est. Appa=
ret. Atqui si maius & minus & æquale, æqualium
erit mensurarum pluriumq; & pauciorum quo ad
seipsum atque ad alia: & si mensurarum, partium
etiam. Quid prohibet? Easdem ergo mensuras plu=
resq; & pauciores habens, numero quoque plus at=
que minus erit & ad seipsum & ad cætera, necnon
æquale sibi atque alijs ob easdem causas. Quónam
pacto? Quibus maius est, plures, quàm illa, mensu=
ras habet, quotq; mensuras, totidem & partes: &
quibus minus est, eodem modo: quibúsue æquale,
similiter. Sic est. Nónne cum seipso maius minusq;
sit, & æquale, æqualium mensurarum pluriumq;
& pauciorũ quo ad seipsum est particeps, & post=
quam mensurarum, etiam partium? Quidni? Ha=
bensq; partes sibijpsi çquales, multitudine etiam æ=
quale sibi erit, plures uerò plus, pauciores deniq; mi
nus numero semetipso? Videtur. An non ad alia si=
militer se unum habebit? Quia maius illis apparet,
necesse est plus, quàm illa numero esse: quia uerò
minus magnitudine, etiã numero minus: quia de=
nique æquale in magnitudine, numero quoque par
esse. Necessario fit. Hac iterum ratione unum, par,
plus, minus, secundum numerum seipso erit, ac cæ=
teris. Erit sanè. Nunquid & tempore unum parti=
cipat, estq; & fit iunius ac senius seipso simul & a=
lijs? & rursus contra nec iunius neque senius seipso,
uel alijs dum participat tempore? At quomodo id
fieri potest? Esse profecto illi competit, si quidem u= Quid uerbũ esse.
num est. Competit. Ipsum esse autem quid aliud est
quàm essentiæ cum præsenti tempore participatio,
quemadmodum ipsum erat cũ præterito, & ipsum
erit cum futuro essentiæ ipsius cõmunicatio? Isthuc
ipsum. Ergo si ipso esse participat, necesse est tem=
poris quoq; esse particeps. Nimirum. Nónne fluẽ=
tis temporis? Certè. Semper ergo senius seipso fit,
si quidem secundum tempus percurrit. Necesse. Re=
cordamúrne quod senius semper fit senius eo quod
iunius fit? Recordamur. Nónne igitur postquam
unum seipso fit senius, seipso dum iunius fit, fit &
senius? Necessarium est. Fit ergo per hunc modum
iunius seipso ac senius. Fit. Senius autem nónne
tunc est, quando præsens iam tempus attingit, quod
medium est ipsius erat & erit? Neque enim currens

ex præcedente in posterum, præsens ipsum supergreditur. Non certè. An non desinit tunc fieri senius, cum primum præsens tangit, nec tum fit, sed est iam senius? Procedens enim ab ipso præsenti nequaquam compræhenditur. Quod nanque procedit, sic se habet, ut utrunq;, pręsens scilicet futurumq; attingat, præsens quidem relinquens, futurum appræhendens, inter utrunque medium præsens futurúmue cadens. Vera. Si uerò necesse est quodcunque fit, ipsum præsens minime transgredi, cum primum illud nactum est, fieri desinit, estq; tunc iam illud quod fiebat. Apparet. Vnum igitur quando senius factum ipsum præsens assequitur, desistit fieri, estq; iam senius. Omnino. An non illo senius est, quo fiebat senius? fiebat autem seipso. Ita. Senius uerò iuniori senius? Est. Iunius ergo seipso tunc est unum, quando senius factum, præsens assequitur. Necesse. Ipsum præterea præsens semper uni adest per uniuersum esse. semper enim est præsens quandiu est. Quidni? Semper ergo unum est & fit iunius atque senius semetipso. Videtur. Quinetiam longiúsne, uel breuius tempus est, aut fit quàm ipsummet, an potius æquum? Aequum. Verum quod æquale tempus est, aut fit, eandem agit ætatem. Quid prohibet? Quod autem eandem ætatem implet, neque senius, neque iunius. Nequaquam. Quapropter unum cum æquale tempus ad seipsum & sit & fiat, neque senius, neque iunius seipso, aut est, aut efficitur. Haud sanè mihi uidetur. Quo autem modo ad alia se habet? Nescio quid dicā. Hoc tamen potes dicere, quòd alia ab uno, si quidem altera sunt, non alterum, plura sunt quàm unum. Nam si alterum, unum essent. Altera uerò cum sint, plura quàm unum sunt, & multitudinem habent. Habent prorsus. Multitudo autem maiorem numerum, quàm unum habet. Certè. Quid uerò? ex ijs quæ ad numerum spectant, quæ'nam prius fieri aut facta fuisse dicemus? num quæ plura sunt, an quæ pauciora? Quæ pauciora. Quod ergo paucissimum, primum: Id autem est unum, an non? Imo. Vnum ergo primum factum omnium, quę numerum capiunt, habent autem cætera omnia numerum: siquidem alia sunt, non aliud. Habent profectò. Primo autem factum prius fuit, alia uerò posterius: posterius autem facta, iuniora sunt, quàm quod antè factum. Ideoq; alia hoc pacto iuniora, quàm unum sunt, unumq; illis antiquius. Certè. Quid autē ad hoc? Num unū effici præter naturam suam potest? uel id potius impossibile? Impossibile. Veruntamen partes habere unum apparuit. quod si partes, principium quoque mediumq; & finem. Planè. Nónne omnium primo principiū fit, & unius, & reliquorum cuiusque, ac post principium cætera usque ad finem omnia? Quidni? Fatemúrne hæc reliqua omnia partes totius atque unius esse? & illud ipsum unà cum fine unum totumq; factum fuisse? Fatemur. Finis tandem, ut arbitror, postremo fit, cumq; hoc simul unum secundum sui naturam completur. Quam ob rem si necesse est unum haud præter naturam suam effici, cū fine simul confectum, postremum omnium naturæ suæ iure perficitur. Apparet. Iunius itaque alijs unum est, aliaq; uno antiquiora. Sic iterum mihi uidetur. Quid autem? principium aut aliqua alia pars siue unius, siue cuiuslibet alterius, si modo pars non partes sit, nónne unum est? si quidem pars existit. Necessarium istud est. Ex hoc sequitur unum

Quod paucissimū, primum & unū.

Primo omnium principium fit.

simul cum primo effecto fieri, simulq; etiam cum secundo, ac etiam reliquorum quæcunque fiunt, nulli unquam deesse, donec ad extremum usq; percurrens unum totum fiat, non à primo, non à medio, non ab ultimo, non ab alio prorsus ullo in generatione exclusum. Verum. Eandem ergo unum quam & cætera omnia ætatem agit. quapropter si non præter naturam suam natum est ipsum unum, neque prius, neq; posterius quàm cætera, sed simul potius factum est. Ideoq; secundum hanc rationem unum neque senius neq; iunius alijs, neq; alia uno: secundum uerò rationem superiorem unum & senius simul & iunius cæteris omnibus, atque econuerso reliqua cuncta uno. Omnino sic esset. Hoc ergo modo se habet, & tale est effectum. Verū quidnam sentis de eo quod dicitur, fieri unum senius, atque iunius alijs, aliaq; uno, ac etiam neque iunius, neque senius fieri? Vtrum eadem ratione se habet circa ipsum fieri, qua circa ipsum esse habere prædiximus, an aliter? Quid dicam ignoro. Ego autem tantum dicam, quòd si quid est antiquius alio, antiquius quo ad illud deinde fieri, quàm antea secundum ætatis interuallum fuisset, minime potest: neq; etiam quod iunius est, in posterum iunius fieri. Nā æqualia inæqualibus addita, seu tempori, siue cuilibet alteri, eodem interuallo distare quo & antea, illa semper efficiunt. Nihil prohibet. Non igitur id quod est, illo quod unum est, aut antiquius, aut iunius fieri potest: quandoquidem eadem semper distantia ætatis intercidit: sed & est, & fuit hoc quidē senius, illud autem iunius, fit uerò minime. Est ut dicis. Ita id quod unum est, cæteris quæcunq; sunt, nunquam uel iunius, uel senius efficitur. Nūquam. Sed aspice posthac num alia quadam ratione & iuniora hæc & seniora fiant. Quánam? Hac inquam. Vnúmne antiquius alijs, & alia uno esse constitit? Quid tum? Quandoquidem unum senius est quàm cætera, longius quàm illa tempus extitit. Quinimo. Aduerte iterū, si quando longiori & breuiori tēpori par tempus adijciamus, num ęqua particula discrepabit longius à breuiori, an minore? Minore. Vnum igitur non tanto ætatis interuallo alia deinceps excedet, quanto prius excesserat, sed par tēpus ac cætera sortitū, minus semper quàm prius ab illis ætate distabit. An non? Profectò. Nónne quod minus excedit aliquid ætate quàm prius, iunius

Linea tricubitalis — *Cubitus additus.*

Linea bicubitalis — *Cubitus additus.*

Nam si tricubito ut lōgiori, & bicubito ut breuiori, parē cubitū addideris, feceris cum illo quadricubitum, cū hoc uerò tricubitum, sed quadricubitū superat tricubitum minore particula, quàm tricubitū superat bicubitū. Nam tricubitū superat bicubitū dimidio ipsius bicubiti, & quadricubitū superat tricubitum tertia parte tricubiti, quę minor est particula, quàm dimidiū, quod idē inuenitur in cęteris additis, quibus longiores superat breuiores. Eædē denominatæ ex longioribus idē faciūt: ut tria superant duo una tertia, & quatuor superant tria una quarta, quæ minor est, quàm tertia.

fit

fit quàm prius, quo ad illa quibus erat antiquius? Iunius proculdubio. Si illud iunius, an nō illa, si cū uno cōferas, seniora & prius erunt? Penitus. Quod ergo iunius antè fiebat, senius fit ad illud quod antè fiebat, eratq; antiquius, est autē nunquam antiquius, uerum illo semper antiquius fit. illud porrò iuuenescit, hoc cōtrà senescit. quod rursus antiquius, iuniori iunius similiter efficitur. Nam cum ista in contrarium tendant, contraria inuicē fiunt. Iunius quidem seniori senius, senius cōtrà iunius iuniori. Facta uerò fuisse nequeunt. Nā si facta fuissent, non amplius fierent, sed iam essent. Nunc uerò & iuniora, & seniora inuicem efficiuntur. Vnum quidē cæteris iunius fit, ex eo quod senius esse apparuit & prius effectum: cętera uerò seniora, quàm unū fiūt, ex eo quod posteriora facta fuerint. Et secundum eandem rationem cætera quoq; similiter ad unum se habent: quippe cum antiquiora & priora illo facta fuisse apparuerint. Idem mihi quoque uidetur. An non qua ratione neutrum illorum altero uel iunius fit uel senius, secundum quod pari numero inuicem differunt, neq; unū alijs antiquius, aut iunius fieret, neque alia uno? Qua uerò ratione altera semper parte differre necesse est priora posterioribus & posteriora prioribus, ex hoc necesse est seniora, & iuniora inuicem fieri, tum cætera uno, tum cæteris unum? Et maximè quidem. Omnibus igitur his de causis unum ex seipso, & alijs senius ac iunius est & fit, rursusq; neque iunius neque senius seipso uel cæteris aut est, aut unquā efficitur. Prorsus. Postquā uerò unum temporis est particeps, seniusq; & iunius fieri potest, nónne præterea necesse est præteriti, præsentis atque futuri esse particeps, cum participet tempore? Necessario sequitur. Erat igitur unum & est, & erit: fiebatq; & fit, & fiet. Quidni? Esset quoq; illi aliquid & illius, eratq; & est & erit. Maximè. Ideoq; sciētia de illo esset, opinioq; ac sensus, quippe cum & nos in præsentia hæc de illo uniuersa tractemus. Rectè ais. Nomen item ac sermo ipsi adest, nominaturq; & dicitur. Et quotcūque huiusmodi circa alia reperiuntur, circa unum quoq; existunt. Omnino quidem sic se res habet.

Tertia suppositio, hoc est, si unum consideratur sub esse.

VERUM, tertio iam iterum disseramus, num Vnum sit quēadmodum suprà diximus: nūquid igitur necesse est ipsum cum sit unum, & multa, atque iterum, neque unum, neque multa, & participans tempore, quia unum est, essentia participare aliquando: quia uerò non est, nō participare aliquando? Necessarium hoc est. Num possibile est cū participat, tunc minime participare? uel cū non participat, participare? Impossibile. In alio itaque tempore particeps, in alio uerò est expers. hoc enim modo duntaxat fieri potest, ut particeps atque expers eiusdem sit. Probe. Nunquid est id tempus quando accipit esse, & quādo esse amittit? aut quo pacto esse potest, ut aliquando idem habeat, aliquando uerò non habeat, nisi aliàs id capiat, aliàs autem amittat? Non aliter. Accipere essentiam, nónne fieri appellas? Equidem. Essentia uerò priuari, nónne destrui? Et maximè. Vnum igitur, ut uidetur, assumens atq; deponens essentiā, fit & interit. Necessarium. Cūq; unum & multa sit, siue cū fit, siue cū interit, nónne quando fit unum desinit esse multa, quando uerò multa, desinit esse unum? Valde. Et cum fiat unum & multa, an non disgregari & congregari oportet? Oportet. Quinetiam quoties dissimile simileq; efficitur, nónne assimilari, & ut ita dicam dissimilari oportet? Imo. Et quando maius & minus atque æquale, crescere, decrescere, atque æquari? Sic est. At quoties ex motu in quietem, uel ex quiete in motū transit, oportet hoc nō uno in tempore esse. Quanā ratione? Cum scilicet prius staret, moueri postea: cumq; antea moueretur, deinde consistere. Etenim absque transmutatione hæc pati nequit. Nequit. Tempus uerò nullum est, in quo quippiam sic habere se possit, ut simul neq; stet, neq; etiā moueatur. Nullum. Verūtamen neq; transit absque transmutatione. Haud consentaneum esset. Quando ergo transit? neq; enim dum stat, neq; dū mouetur trāsit, neque dum in tempore est. Nō certè. An est hoc mirabile quiddam, in quo tunc est cum transit? Quidnam? Momentum indiuiduum inquam. Hoc enim momentum certum quiddam significat, ex quo in utrunque transitur. Neque enim ex statu, dum stat, neque ex motu, dū mouetur, adhuc transit. Verum momentanea ipsa natura atque mirāda, media motui quietiq; interponitur, ac nullo prorsus in tēpore est, necnon in hanc atque ex hac, quod motum est, transit in statum: & quod quieuit, in motum. Apparet. Vnum itaque, si quidem stat atque mouetur, in utraque proculdubio transit. Solo enim hoc modo utraque facit. Transiens autē, momento indiuiduo transit. Cumq; migrat, nullo in tempore est, neque stat tunc, neq; mouetur. Minime. Nūquid eodē modo ad cæteras mutationes sese habet? quādo ex ipso esse in interitum migrat, uel ex non esse in ipsum fieri, medium tunc fit quorundam motuum ac statuū, nec est tunc neque non est, neque fit etiam, neque interit? Videtur. Eadem quoque ratione ex uno migrans in multa, & è multis in unum, nec unum est, neque multa, nec congregatur, neque disgregatur: & ex simili in dissimile, rursusq; ex dissimili in simile migrans, nec simile, neque dissimile, neque assimilatum, neque ut ita dicam, dissimilatum, & ex paruo in magnum, & in ipsum æquale, & contraria transiens, non paruum, non magnum, non crescens, non decrescens, non adæquans. Non uidetur. Hæc igitur uniuersa unum si est, patitur. Quidni?

Inuenitur momentum & instans.

Momentum medium motus & quietis.

Quarta suppositio.

AN non considerādum præterea alia quid patiantur, si unū est? Considerādum. Dicamus igitur unum si est, alia ab uno quidnam pati oportet? Dicamus. Nónne quia alia sunt, quàm unum, nō unum sunt: alioquin alia quàm unum nō essent. Probe. Nō tamē penitus uno priuata sunt, sed quodammodo uno participant. Qua ratione? Quoniā alia ab uno, ex eo quod partibus constant, alia sunt quàm unum: nisi enim partes haberent, unum penitus essent. Rectè. Partes autem, eius quod totum est, partes esse asseruimus. Asseruimus planè. Atqui totum ipsum unum ex multis esse oportet, cuius partes sunt, quæ partes appellantur. quælibet enim partium non multorū pars, sed totius existit. At quomodo istud? Si quid multorum pars esset, ipsum inesset, & suipsius quodammodo esset pars, quod est impossibile, & aliorum cuiusq;: siquidē omniū. Vnius enim nō existens pars, uno excepto aliorū omnium erit: atq; ita uniuscuiusq; pars non erit. Non existens uerò pars cuiusq;, nullius ex multis erit. Et, si nullius est, esse quicquā istorū omniū, quorum nullius uel pars, uel aliud quicquā est, impossibile erit. Apparet quidē. Non ergo multorū, nec omnium pars est quæcunque sit pars, sed unius cuiusdam ideæ, & unius cuiusdā quod totum uocamus, factum ex cunctis unum atq; perfectū. Huius

Pars non est multorū, sed totius.

inquam pars est, quæcunque sit pars. Omnino quidem. Si ergo alia partes habent, toto atque uno participant. Maximè. Vnde unum totũ perfectum partes continens, alia ipsa ab uno esse necesse est. Necesse. Quinetiam de unaquaque parte eadem ratio est. Etenim huius unius participē esse oportet. Nam si singulæ illarũ pars est, hoc ipsum quod dicitur singulæ, unum quodãmodo significat. distinctũ enim quiddam ab aliis, & secundum seipsum existens significat, si modo singulę sunt. Rectè. Erit autē unius particeps, si aliud quiddã quàm unum fuerit: alioquin haudquaquã participaret, sed ipsum unũ erat. At uerò unum esse aliquid, præter ipsum unũ nihil potest. Nihil. Participare autem uno necesse est, & totum simul & partē. Ipsum namque unum totum erit, cuius partes sunt partes singulæ: singulæ uerò partium, pars totius, quæcũque pars totius existat. Sic est. Nónne igitur quum alia sint, quàm unum, uno participant omnia quæ participant? Quidni? Alia uerò quàm unum multa quodammodo sunt. Nam si alia præter unum, nec unum tamen, nec plura uno essent, penitus nihil essent. Nihil sanè. Postquam autē plura uno sunt, quæ unius partis, unius totius participia sunt, nónne necesse est multitudine infinita esse ipsa participãtia uno? Quónam pacto? Hoc planè, Aliud quiddam quàm unum ista sunt, neque etiã uno participant tunc cum primum uno participant. Certè. Nónne multitudines sunt, in quibus nõ inest unum? Multitudines certè. Quod si uelimus intelligētia ipsa ex iis aliquid, quàm minimũ excerpere, an nõ necesse erit illud extractum, utpote quod unius est expers, multitudinē esse, nõ unũ? Necesse. Nónne tibi sic semper consideranti ipsam secundum seipsam alteram speciei naturam, quantumcunque illius inspexeris, infinitum multitudine semper occurret? Et maximè quidem. Veruntamen postquam una quælibet pars effecta est, terminum iam partes inuicem, & ad totum habent: necnon ad partes totum. Valde quidem. Itaque aliis, quàm uni contingit, ex ipso uno, & ex seipsis iam in uno cõmunicantibus, alterum quiddam in ipsis fieri: quod quidem terminum inuicem præbuit, natura autem illorum secundum seipsam infinitatē. Manifestum est. In hunc itaque modum alia quàm unum tum tota, tum etiã secundum particulas, & infinita sunt, & termino quodam participant. Prorsus. An non igitur similia dissimiliaque inuicē & sibiipsis? Quãobrem? Quà quidem infinita sunt secundum ipsorum met naturam, omnia idem quodammodo ex hoc inuicem patiũtur. Patiuntur. Item quà cuncta participãt termino, ex hoc quoque idem omnia patiuntur. Quidni? Qua tamen illis conuenit, ut finita sint simul & infinita, quæ sunt contrarię passiones, quàm maximè fieri potest, dissimilia sunt. Nimirũ. Ergo secundum alterutram rationem ipsa sibimet, & inuicem similia erunt, secundum utranque uerò utrinque, quàm maximè contraria atque dissimilia. Constat. Sic igitur alia eadem sibiipsis & inuicem, similiaque & dissimilia erunt. Erunt. Ac rursus eadē & altera, agitataque & stantia, ceterasque contrarias rationes suscipiētia. cætera quæ accidunt his, quæ alia sunt quàm unum, facile reperiemus, postquam hæc iam nobis constant. Rectè dicis.

Quinta suppositio.

QVID igitur? non hæc tanquam perspicua prætermittemus, dispiciemusque rursum, si quidem unum est, cætera quę unum non sunt, num non isto pacto habent, an isto solum? Prorsus. Principio igitur uideamus, unum si est, cæteris quid euenire necesse sit. Videamus. An non seorsum quidē unum ab aliis, seorsum alia erunt ab uno? Cúrnam? Quia nihil est præter ista, quod aliud quidem sit, quàm unũ, aliudque quàm alia. uniuersa quippe compræhensa sunt, cum unum & alia dictũ est. Vniuersa. Quare nihil præter hæc restat, in quo uelut eàdē in sede & unum & alia consideant. Nihil prorsus. Nunquam igitur in idem unum aliaque concurrunt. Nunquã. Seorsum ergo. Seorsum. Dictum præterea fuit ipsum reuera unum partes nullas habere. Quomodo enim habere posset? Neque totum igitur unũ aliis inerit, neque eius particulæ, si quidem seorsum est ab aliis, nullisque particulis constituitur. Ita est. Nullo itaque modo alia uno participabunt, cũ neque totum ipsum, neque partem eius capiant. Nullo ut uidetur. Atque idcirco alia nullo pacto unũ sunt, neque in seipsis unũ aliquod habent. Minime. Vnde nec multa sunt alia. Etenim si multa essent, unumquodque illorũ, utpote pars totius, unum esset. Nunc autē non unum, non multa, non totum, non partes, alia sunt, postquam nihilo unius participant. Probè. Quapropter nec duo, nec tria sunt, nec unũ illis inest. siquidem uno prorsus orbantur. Sic est. Itaque nec similia, neque dissimilia, nec eadem sunt alia uni, neque illis similitudo ac dissimilitudo inest. Si enim similia atque dissimilia ipsa essent, ex eo quòd in seipsis similitudinē dissimilitudinemque haberent, duas utique contrarias inuicem species tã ipsa alia, quàm unum in seipsis cõpræhenderent. Apparet. Ac fieri non potest, ut quæ nullo participant, participent duobus. Non certè. Neque ergo similia, neque etiã dissimilia sunt, duo quæcunque ab uno alia. etenim si similia, uel dissimilia sint, una quadã altera specie participarent: & si ambo, duabus quibusdam contrariis speciebus. hæc autē impossibilia esse patuit. Vera dicis. Non igitur eadē, non altera, non agitata, non quieta, non orientia, non pereuntia, non maiora, non minora, non æqua, non denique aliud quicquam huius generis accidet. Nam si quid tale susceperint, unoquoque & duobus, & tribus, parique & impari participarēt, quod esse impossibile uidimus, cum uno per omnia sint destituta. Verissima hæc sunt. His ergo de causis, unum si est, omnia est unum, & nihil est, & ad seipsum, atque ad alia eodem modo. Omnino sic se res habet.

Sexta suppositio. Negatiua ex subiecto infinito est contraria negatiuæ ex finito subiecto.

AT uerò si unũ non sit, quid contingat nónne post hac considerandũ est? Considerandum. Quænam hæc suppositio est, si unũ non est? Num aliquo differt ab ista, Si nõ unum nõ est? Differt sanè. Num solũmodo differt? uel etiã omnino cõtraria est hęc, Si non unũ non est, illius, si unum nõ est? Contraria omnino. Quid autē? si quispiam dixerit, si magnitudo non est, uel paruitas non est, uel aliud quicquã huiusmodi, nónne in singulis innuit quòd aliud quiddã dicat ipsum non ens? Omnino. Nónne igitur nunc declarat, quòd alterũ quiddam præter alia ipsum nõ ens dicit, quãdo dicit, unum si non est, intelligimus quia quid dicat? Intelligimus. Primũ igitur aliquid quod cognosci potest, exprimit: deinde alterũ quàm alia, cũ ait unũ, siue esse illi adiiciens, siue non esse. nihilominus cognoscitur quid non esse dicatur, quodque differēs quiddã est ab aliis. an non? Necesse. In hunc itaque modũ à principio dicendum, unum si nõ est, quid esse oportet. In primis itaque ipsi hoc oportet accidere, ut uidetur, esse uidelicet quandã eius scientiam, aut nihil intelligere

nos

nos quid dicamus, quando unum si non est, proferimus. Vera loqueris. An nõ & alia altera esse, quàm illud, uel neq; illud alterũ q̃ alia prædicari? Maximè. Ergo diuersitas quoq; præter scientiã illi adest, neq; enim aliorũ diuersitatem dicit, quando unum alterum, quàm alia uocat, sed suipsius diuersitatẽ. Apparet. Quinetiam ipsius illius, & alicuius, & huius, & huic, & horũ, atq; omnium huiusmodi particeps ipsum nõ ens dicitur. Neq; enim unum diceretur, neq; ab uno alia, nec illi quicquam esset, nec illius quicquam, neq; aliquid appellaretur, nisi particeps cuiusdã, aut quorundam huiusmodi sit. Rectè. Esse tamẽ unum, nisi existat, impossibile est: participare uerò multis, nihil prohibet. Sed & necesse est. si quidẽ ipsum unũ illud duntaxat, nec aliud nõ est, quòd si nec unum ipsum, nec illud, non erit, sed de alio quodã sermo habetur, nihil pronunciari oportet. sin autẽ unum illud duntaxat, nõ aliud præsupponitur nõ esse, & ipsius illius, & aliorum multorum particeps esse dicendum est. Et maximè quidem. Quamobrem dissimilitudo illi est ad alia: nam cum alia altera sint, quàm unum, extranea esse oportet. Oportet. Extranea uerò nónne aliena? Quídni? Aliena autẽ nónne dissimilia sunt? Dissimilia planè. Atqui si uni dissimilia sunt, dissimili dissimilia erunt. Planè. Aderit itaque & uni dissimilitudo, secundum quam alia ipsi dissimilia sunt. Videtur. Et si illi dissimilitudo ad alia competit, nónne ad seipsum similitudo cõueniet? Quónam modo? Si uni insit dissimilitudo ad unũ, haud sanè de huiusmodi quodã ut de uno sermo haberetur, neq; suppositio de uno, sed de alio quopiã fieret. Prorsus. At isthuc nõ decet. Non certè. Ob hãc causam oportet uni similitudinẽ ad seipsum adesse. Oportet. Item nec æquale aliis est. Etenim si æquale esset, iam profecto etiam simile illis secundum æqualitatem existeret. Vtraque uerò hæc impossibilia, cum unum minime sit. Impossibilia. Postquã uerò cæteris æquale non est, nónne & alia necesse est illi æqualia nequaquam esse? Necesse. Quæ autẽ nõ æqualia, inæqualia sunt. Inæqualia. Inæqualia uerò inæquali cuipiam inæqualia sunt? Certè. Vnde & inæqualitatis particeps unum apparet, secundum quam cętera ipsi inæqualia sunt. Particeps profecto. Cæterũ ad inequalitatẽ magnitudo ac paruitas attinet. Attinet. Et magnitudo ergo & paruitas tali uni conuenit. Videtur. Magnitudo rursus & paruitas semper inuicem distant. Distant. Ideoq; medium quiddam semper interuenit. Sanè. Num reperis mediũ aliud inter hæc præter æqualitatẽ? Nullum aliud. Cuicunque igitur magnitudo & paruitas accidit, accidit quoq; æqualitas horũ obtinẽs mediũ. Constat. Vni igitur dum non est, æqualitas, magnitudo, & paruitas accidere uidentur. Videntur. Præter ea & essentia participare quodãmodo ipsum oportet. At quomodo? Habere seipsum oportet eo modo quo diximus. nisi enim sic sese haberet, haudquaquã uera diceremus, dum unũ non esse fatemur. Sin autem uera, manifestum est, quòd ea quę sunt, proferimus. nónne? Sic est. Cum uerò nos uera prædicare diximus, necesse est, ut ea quæ sunt, asserere nos profiteamur. Necesse. Est ergo unum, ut uidetur, nõ ens. si enim nõ sit nõ ens, sed aliquid ipsius esse remittat ad hoc, ut non sit, statim erit ens. Omnino quidem. Oportet igitur ut nõ ens, esse non ens, uelut uinculum ipsius non esse habeat, si debet nõ esse: quemadmodum contra ens ipsius essendi uinculum habet

Si res sit, & oratio ex ea uera est. si oratio ex re facta uera sit, & res uera.

ipsum non esse nõ ens, ut perfectè rursus esse liceat. Ita enim ipsum ens maximè erit, & ipsum non ens maximè nõ erit, si ipsum ens quidem participet essentia essendi ens, non autem essentia essendi nõ ens, si omnino esse debeat: ipsum uerò nõ ens nõ participet essentia nõ essendi non ens, sed essentia non essendi ens, siquidẽ nõ ens penitus uideri debeat. Verissima hæc sunt. Nónne igitur postquàm ens non essendi particeps est, & non ens ipsius essendi particeps, unũ quoq; cum nõ sit, ipso esse participare necesse est ad hoc, ut uere nõ sit? Necesse. Essentia igitur adesse uidetur uni si non sit. Videtur. Atqui nõ essentia rursus, si quidẽ minime sit. Quídni? Num potest aliquid, quòd certo quodã modo affectum, sic habere se dicitur, non sic se habere, cum nondum ex huiusmodi habitu transmutatũ sit? Non potest. Quodcunq; igitur sic se, & nõ sic se habet, mutationem quandam patitur. Patitur. Mutationem uerò motúmne, an aliud quiddam esse dicemus? Motũ. Vnũ autẽ nónne & ens & nõ ens apparuit? Apparuit. Ergo & sic, & nõ sic se habẽs. Videtur. Vnum ergo non ens moueri uidetur. siquidẽ mutationem ex ipso esse in non esse recipit. Patet. Enimuero si nusquam in natura rerum adest, cũ non sit, non utique aliunde aliò migrare potest. Quo pacto enim posset? Non ergo mouetur ex eo quòd transeat. Minime. Neq; tamẽ in eodem uersetur. Etenim ipsum idem nusquã attingit. ens nanq; ens ipsum idẽ. non ens autẽ in aliquo eorũ quæ sunt, esse impossibile est. Impossibile certè. Non ergo unũ cum nõ sit, in eo uersari in quo minime est, unquã posset. Nunquã. Neq; etiã alteratur unũ ab seipso, neq; ens, neq; non ens. haud enim sermo de uno ulterius haberetur, si quidem à seipso alteratum fuisset, uerũ de alio quodam præter unum. Probè. Si neque alteratur, neque in eodẽ reuoluitur, neque progreditur, quónam pacto mouebitur? Nullo. Quod uerò moueri nequit, quietem agere necesse est, & quod quiescit, consistere. Necesse. Igitur unum si non est, stat atq; mouetur. Videtur. Quinetiã si mouetur, necesse est proculdubio alterari. quatenus enim quid mouetur, eatenus non eodẽ modo quo prius, sed alio sese habet. Plane. Ergo unum dum mouetur, etiã alteratur. Profecto. Veruntamen nullo modo motum, nullo modo alteratur. Nullo penitus. Quam ob rẽ unum quod non est, quà quidẽ mouetur, absq; dubio alteratur, quà uerò non mouetur, minime alteratur. Minime. Ideoq; unũ si non sit, alteratur: atq; etiã minime alteratur. Constat. At quod alteratur, an non alterũ, quàm antea fieri, pristinumq; habitũ exuere oportet? quod uerò non alteratur, neq; fieri, neq; etiã interire? Necessariò sequitur. Vnde unum quod nõ est, quia alteratur, efficitur ac perit: quia uerò nõ alteratur, nec fit, nec interit. Atq; ita & fit pariter atq; interit, rursusq; neq; fit, neq; interit. Sic est.

RVRSVS iam ad principiũ redeamus, liquidò inspecturi utrum hęc deinceps, quẽadmodum hactenus, an aliter esse uideatur. Operæpreciũ hoc est. Nónne iam disseruimus quid circa unũ accidat, si ipsum minime sit? Disseruimus. At quoties non ens proferimus, nihil aliud nobis significat, quàm essentiæ absentiam ab illo quod quidem non esse pronunciamus. Nil aliud. Vtrum quãdo dicimus nõ esse aliquid, aliquo modo ipsum nõ esse intelligimus aliquo modo esse? An potius hoc ipsum, non est, quoties pronunciatur, simpliciter significat quod nullo prorsus modo usquam est: & cum non

Septima suppositio.

Non ens.

Non ens simpliciter esse non potest, neq; essentiã attingere.

sit,nulla ex parte est essentiæ capax? Absolute id significat. Neq; ergo esse ipsum non ens poterit,neq; alio quoquam modo essentiam attingere. Minime. Fieri autẽ & interire nũ aliud est, quàm illud quidem essentiam accipere,hoc autem amittere? Nil aliud. Ergo cui nulla huius pars conuenire potest, nunquam aut accipit ipsam,aut amittit. Nũquam. Vni ergo postquam nullo modo est, neque nancisci,neq; abijcere, neque alio pacto essentiam capere conuenit. Decens est.Non itaque interit ipsum unũ cum non sit, neque fit, utpote quod nulla ex parte est essentiæ capax. Non uidetur. Neque rursus aliquo pacto alteratur. Iam enim & fieret, & periret, si hoc pati posset. Verum. Si minime alteratur, an non etiam necesse est nequaquam moueri? Necesse. Neq; tamen stare alicubi quod nullo modo est, asseremus:quod enim stat,in aliquo eodem semper esse oportet. Quidni? Sic planè ipsum non ens,nũquam aut stare, aut moueri fatebimur. Nunquam. Præterea nihil ex ijs quæ sunt,illi adest. Iam enim essentia participaret, utpote quod alicuius existentis esset particeps. Manifestum est.Non magnitudo igitur illi,non paruitas,non æqualitas accidit.Non profecto. Sed nihilo magis similitudo,aut diuersitas illi,uel ad alia,uel ad seipsum aderit. Nequaquã uidetur. Num & alia ullo modo illi esse poterunt, quũ nihil prorsus ipsi esse queat? Haud licet. Quapropter alia non similia illi,non dissimilia, non eadem, non altera sunt. Non sanè. An uerò ipsum quod illius,uel ipsum quod illi, uel quid, uel hoc, uel huius,uel alterius,uel alteri,aut quondam, aut deinceps,aut nunc,seu scientia,siue opinio, siue sensus,an sermo,an nomẽ, an aliud quoduis ex ijs quę sunt, circa ipsum quod minime est, existet? Minime. His igitur rationibus unũ si non est,nullo prorsus modo aut usquam sese habet. Non sanè uidetur ullo modo,aut usquam sese habere.

Suppositio octaua.

ESt'NE iterum disputandũ, unum si non est, quid alijs pręter unũ euenire oporteat? Disputandum.Primum igitur ista alia,aliquid esse oportet.nisi enim alia sint,haud sanè de ipsis alijs dissereretur. Sic est. Et si de alijs sermo fit, alia profecto altera sunt. an non idem tu aliud & alterum uocas? Equidem. Alterũ nónne ab altero alterum,& aliud ab alio aliud esse dicimus? Vtique. Ergo ipsis alijs si modo alia futura sunt, aderit aliquid à quo alia erunt. Necesse. Quídnam id potissimum erit? Ab uno quidem alia non erunt, cum illud minime sit. Non certè. Inuicem itaque alia sunt. id enim solum restat. alioquin à nullo alia futura sunt. Rectè. Idcirco secundum multitudines singula inuicem alia sunt. Etenim secundum unum nequeunt, non existente uno. Verum quilibet, ut uidetur aceruus illorum,multitudine infinitus existit. Et si quod minimum apparet,quispiã sumpserit, uelut in somno repente pro eo quod unum uisum fuerat, multitudo occurrit: & pro eo quod minimum apparuerat, quàm maximum iam si ad illa dissecta conferas, apparet. Rectissime. Talibus,inquam, aceruis diuersa inuicem alia præter unum erunt,si non existente uno,alia sunt. Quàm maximè. An non plures acerui erunt, quorum quilibet unus prima fronte uidebitur,nullus tamen unus erit,cum ipsum unum minime sit? Certè. Numerus item illorum aliquis esse uidebitur: si quidem & unum quodlibet,cum tamen multa sint. Valde quidem. Paria præterea & imparia falsò uidebuntur, uno prorsus absente? Falsò Quod insuper exiguum in illis primo uidebitur,ut dictũ est,è uestigio quàm maxima,& quàm plurima quo ad singula parua,quæ etiã multa sunt,se nobis ostẽtat. Quid prohibet? Quinetiã aceruus quisq; ęqualis multis paruisq; aceruis esse uidebitur. Nam haud liquido ex maiori in minus trãsisse uideretur, nisi prius in mediũ peruenisse uisus esset. hoc autem phantasma quoddã æqualitatis erit. Verisimile est. Nónne ad alium aceruum terminũ habens, ipsum ad seipsum neq; principium,neq; medium, neq; finem habet? Qua de causa? Quia semper cũ quis horum aliquid intelligentia contuetur, ante principiũ semper aliud occurrit principium: & post finem,alter semper finis subsequitur: nécnon in medio, alia semper interiora,quàm medium,semperq; minora, ob id quia nequit unum aliquid in his accipi, cum unum minime sit. Verissima loqueris. Discerpi deniq; necessario arbitror, ut dispersum,quodcunque intelligentia quis assumpserit. semper enim aceruus unius expers accipitur. Proculdubio. Nónne hoc tale eminus & obtuse prospicienti unũ apparet? Necesse. Cominus autem & acute intelligenti unumquodq; multitudine infinitũ: siquidem ab uno non existente deseritur. Præ cæteris necessarium hoc est. In hunc itaq; modũ infinita, & finem habentia, & unum, & multa quælibet alia apparere oportet, si non unum,sed alia præter unum sunt. Oportet utique. An nõ similia quoq; & dissimilia uidebũtur? At quomodo? Nam cũ uelut adumbrata eminus prospicienti unum,appareant omnia,in eodem aliquo communicare,similiaq; esse uidebuntur. Prorsus. At uerò propius accedenti, multa & altera, atq; ipso diuersitatis phantasmate altera sibijpsis & dissimilia. Sic accidit. Similes itẽ atq; dissimiles ipsos aceruos, tũ sibimet,tum inuicẽ apparere necesse est. Et maximè quidẽ. Nónne etiam eosdem & alteros inuicẽ,& cõtiguos sibi,& seorsum à seipsis, omnibusq; motibus agitatos,& undiq; permanentes,orientes & occidentes, ac neutra, omniaq; huiusmodi,quæ quidem percurrere facile nobis esset, si uno non existente multa fuerint? Verissima narras.

Nona suppositio.

REDEVNTES iam iterũ ad principiũ, declaremus,unũ si non est, quidnã alijs præter unũ euenturũ sit. Declaremus. Principio igitur unũ alia non erunt. Quomodo enim? Neq; tamẽ multa. In ijs enim quæ multa sunt, inest & unum. Etenim si nullum illorum est unum,cuncta nihil sunt, quapropter neq; multa. Vera loqueris. Cum itaq; unũ haud insit alijs,nec multa,nec unum sunt. Non planè. Neq; etiam apparent unũ, aut multa. Cúrnam? Quoniam alia cum ijs,quæ non sunt,nullum prorsus commercium habent, neque quicquã ex ijs quæ minime sunt, ad aliquid aliorum attinet:nam nulla pars ijs quæ non sunt, adest. Verum. Neque igitur opinio de eo quod minime est, nec phantasma cęteris inest, neque ullo modo id quod non est, ab alijs opinione concipitur. Non certè. Quapropter si unum non est, nihil aliorum opinione cõcipitur, aut unum,aut multa esse. Nam absque uno multa opinari penitus impossibile. Impossibile nimiũ. Ergo si unum non est,alia neq; sunt, neq; opinione etiam cogitantur unum,aut multa esse. Non uidetur. Vnde neq; similia, neq; etiã dissimilia. Non. Neq; etiã eadem,aut altera, neq; contigua, neq; seiuncta, neq; reliqua quotcunque in superioribus tanquam quæ ad ipsa alia spectare uiderentur, enarrauimus, neque sunt alia,nec esse alia uidentur,unum si non est.

Vera. Nónne ut ſummatim loquar, ſi dixerimus, unum ſi non eſt, nihil eſt, rectè dicemus? Et maximè quidem. Hoc itaq; dictum à nobis ſit, atq; illud præterea, quod ut uidetur, unum ſiue ſit, ſiue non ſit, tum ipſum, tum etiam alia ad ſeſe, atque inuicem omnia omnino ſunt atq; non ſunt, apparentq; inſuper, & non apparent. Veriſsima quidem hæc ſunt.

PHILEBVS PLATONIS, VEL, DE SVMMO BONO.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

Summum bonum.

HVIVS libri propoſitum eſt, de ſummo animæ bono diſſerere, quod quidem ſummum bonum, cum conditione quadam dicitur, cum ipſum rerum omnium principium ſummum bonum abſolute dicatur. De hoc igitur, quod cum conditione bonum, hoc in libro: de eo quod abſolutum, in Parmenide diſputatur. Ab abſoluto autem hoc manat, quemadmodum lumen quoddam ab ipſo luminis totius fonte dependet. Quamobrem in Phædone & Theæteto dictum eſt à Platone ſummum animæ bonum Dei ſimilitudinem eſſe, Nihil uerò ſolis fit ſimile, niſi quadā luminis ipſius infuſione. Vnde & animæ bonum erit integra diuini luminis conſecutio. Id lumen in mentē primo, in uoluntatem deinde deſcendit. In mente ueritas, in uoluntate gaudium: in mente ambroſia, in uoluntate nectar, à Platone hic & in Phædro cognominantur.

Ambroſia. Nactar.

Itaque ſummum hominis bonum in ſapientiæ uoluptatiſque mixtione locauit. Sed antè in ſola uel ſapientię, uel uoluptatis ratione beatitudinem conſiſtere poſſe negauit, ex eo quòd triplex boni ſummi conditio in neutro reperiatur.

Summū bonum in ſapiētiæ & uoluptatis mixtione.

Ea eſt, ut ſummopere perfectum ſit, & ſufficiens, & expetendum. Perfectum, quia nihil ſibi deeſt. Sufficiens, quia nihil deeſt illi quod ipſum capit. Expetendum, quia in illo & ex illo eſt, quicquid appeti poteſt. Vnde quia perfectum, ſufficiens: quia ſufficiens, expetendum. Sanè quia ſibi ſat eſt, alteri ſufficit: quia ſufficit alteri, deſideratur ab altero.

Tres conditiones ſummi boni.

Hæc neque ſoli ſapientiæ, neque uoluptati, ſed mixto cuidam ex utraque competere demonſtrantur. ubi de uoluptatis & ſapientiæ genere, origine, atque natura permulta dicuntur, de infinito & termino, de compoſito & compoſitionis principio. Ac demum concluditur ſummum in natura bonum, & abſolutum, eſſe menſurā uniuerſorum, hoc eſt totius naturæ principium.

Summum in natura bonū & abſolutū, eſſe menſuram uniuerſorum.

Summum uerò bonum mentis & animæ eſſe illius primi poſſeſsionem, quæ mixtioni ex ſapientia & uoluptate per ueritatem, commenſurationem, & pulchritudinem conuenit. Quapropter in primo bonorum gradu rerum omnium menſura ponitur: in ſecundo ueritas, commenſuratio, pulchritudo: in tertio mens ſapientiaque: in quarto ſcientia, ars, & opinio: in quinto temperata uoluptas.

Bonorum gradus.

Beatusque uir dicitur, qui & ſapientiam diuinorum adeptus eſt, & humanorum peritiam ſcientia quadam & arte & opinione conſtantem, gaudio contemplationis totus exultat, uoluptati ſenſuum eatenus ſe committit, quatenus ſapientia ſcientiaque & gaudium impedimentum inde nullum accipiunt. Introductio ad dialogum eiuſmodi eſt. Cum multa de ſummo bono ultro citroque Socrates Philebusque contuliſſent, atque eſſet Philebus iam diſputando defeſſus, Protarcho nuper aduenienti gratulatus eſt, annuitque, ut prouinciam in diſputando ſuam ſuſciperet. Protarchus utpote adoleſcens ſubito eſt aſſenſus. Ad quem conuerſus Socrates, Conſidera, inquit, quam tutelam ſuſcipias, neque temere ad diſputationem properes. Imo audi utriuſque ſententiam prius, & eam quæ tibi recta ratione examinanti probabilior apparet, accipe defendendam. Sed iam ad dialogum ueniamus.

SOCRATES, PROTARCHVS, PHILEBVS.

VIDE, ò Protarche, quem nunc à Philebo ſermonem accepturus ſis, & contra quem potius, ſicubi parum tibi arrideat, pugnaturus. Viſne utrāque ſententiam in ſummam redigamus? PROT. Volo equidem. SOC. Philebus quidem inquit animantibus omnibus bonum eſſe lætitiam, uoluptatem, delectationem, cæteraq; huius generis omnia. Noſtra autem aduerſus illum diſceptatio eſt, ut non iſta quidem, ſed ſapere, intelligere, meminiſſe, & quæ hiſce cognata, opinio recta, ueriq; ratiōis diſcurſus, meliora & potiora ſint, quàm uoluptas omnibus quæcunq; horum capacia ſunt, eorumq; adeptio maximè omniū utilis ſit, & præſentibus, & futuris. An non hæc utriuſq; ſententia Philebe fuit? PHIL. Et maximè quidem. SOC. An ſuſcipis, ò Protarche, eam quæ tibi nunc oblata eſt diſputationem? PROT. Neceſſe eſt me illam ſuſcipere, quandoquidem Philebus pulcher ille defeſſus eſt. SOC. Oportet equidem quid in ijs uerum ſit, omni ſtudio definire. PROT. Oportet ſanè. SOC. Age igitur, præter hæc id inſuper aſſeueremus. PROT. Quidnam? SOC. Quòd uterq; noſtrū habitum quendam & affectionem animi, quę cunctis hominibus uitam exhibere beatam poſsit, demonſtrare conetur. Nónne? PROT. Certè. SOCR. Et uos quidem habitum affectionemq; lætādi, nos autem ſapiendi. PROT. Sic eſt. SOC. Si quis uerò habitus præſtantior utroq; horum uideatur, idemq; uoluptati cognatior ſit, ac ſtabilimentum uitę præſtet, nónne utriq; ſuperabimur nos, uoluptas autē ſapientiam ſuperabit? PROT. Profectò. SOC. Sin autem ſapientiæ ſit is propinquior, uincet utiq; ſapientia uoluptatem, uoluptas cōtrà ſuccumbet. Nū iſta conceditis? PROT. Mihi quidem concedenda uidentur. SOC. Philebo autem quidnam uidetur? PHIL. Mihi ſanè uoluptas præſtare uidetur, ſemperq; uidebitur. Ipſe autem uideris, ò Protarche. PROT. Cum iamiam nobis Philebe conceſſeris diſputationis officium, haud amplius apud te aſſentiendi Socrati, uel diſſentiēdi poteſtas erit. PHIL. Vera dicis. Ego uerò purgatum me uolo, teſtemq; deam aduoco. PROT. Et nos quoq; teſtes erimus, te iſta quæ dicis dixiſſe. Verum nos deinceps, ò Socrates, uel uolente Philebo, uel quomodocunq; uis, abſoluere conemur rem. SOCR. Conemur ab ipſa dea exordientes, quam hic Venerē nuncupari quidem, ſed uerisſimū ei nomen eſſe uoluptatis, inquit.

Venus uoluptas.

PROT. Rectè ſanè. SOCR. Reuerentia uerò mihi ſemper erga deorum nomina eſt, non humana quędam, ſed maximum quemque timorem exuperās. Et nunc quidem Venerem, quēadmodum ipſi gratum eſt, ſic appello: uoluptatem uerò rem eſſe uariam ſcio: Sed ab ea, ut dixi, principium facientes, quam habeat naturam, inueſtigare debemus. Rem unam quidem audimus: formas tamen uarias admodum, & inuicem quodammodo diſsimiles habet. Vide enim. delectari dicimus intemperantē hominem. Sed & temperantia temperantem: delectari inſipientem inſipientibus opinionibus, ac uana ſpe undique plenum. Sed & ſapientia ſapientem. quas quidem uoluptates ſi quis diſsimiles eſſe neget, inſipiens eſſe meritò uideatur.

Plures modi delectandi.

PROT. Hæ quidem, ò Socrates, ex contrarijs rebus proueniunt, non ſunt tamen ipſæ contrariæ. Quî enim uoluptas uoluptati rerum omnium maximè ſimilis non ſit, cum ſit eadem ipſa ſibi? SOC. Enimuerò, ò beate, neque color à colore, ex eo quòd color unuſquiſq; eſt, differt, at uerò nigrum albo pręter quàm quod differt, etiam contrarium eſſe nouimus omnes. Quinetiam figura figuræ eadem genere ipſo in uniuerſum eſt: partes autem generis eius, aut in immenſum inter ſe differunt, aut contrariæ ſunt etiam, cæteraq; huiuſmodi multa reperiemus. Quam ob rem noli huic rationi,

rationi, quæ maximè contraria omnia unum efficit, credere. Vereor enim, ne forte uoluptates quasdam inter se contrarias reperiamus. PROT. Fortè, sed quid hoc rationem nostram lædet? SOCR. Id certe lædet, quòd tu hæc dissimilia cum sint, alio (sic dicamus) nomine uocas: ais enim suauia omnia bona esse: suauia uerò, quin suauia sint, nulla prohibet ratio. Cum autem ex ijs multa mala sint, multa etiam, ut nos quidem dicimus bona, tu tamen omnia bona uocas, etiam dissimilia inuicem confessurus, si quis coëgerit. Quid ergo in cunctis uoluptatibus, tam malis, quàm bonis idémne quiddam communiter inuenitur, cuius gratia bonas omnes uocas? PROT. Quid ais, ò Socrates? An putas quempiam, cum posuerit uoluptatem bonum esse, inde tibi cõcessurum quasdam bonas, quasdam malas esse? SOCR. Veruntamen dissimiles esse multas, plerasque etiam inter se contrarias confiteberis. PROT. Haud sanè in quantum uoluptates sunt. SOCR. Rursus in idem relabimur, ò Protarche, dicemusq; uoluptatem uoluptate nihil differre, sed omnes consimiles esse: & exempla in medium paulò antè inducta nihil mouebũt. ac instar eorum qui inepti & rudes disputationum sunt, contendemus. PROT. Quî ista dicis? SOCR. Quia si ipse te imitans ego, repellensq; dicere non uerear, quòd dissimilimum omnium dissimilimo similimum sit, eadem quæ & tu afferre potero. Itaq; rudiores, quàm par sit, apparebimus. Et oratio nobis exciderit, peractaq; iam sit: rursum igitur eam exordiamur: fortasse enim altius progressi in eandem sententiã concedemus. PROT. Dic quomodo? SOC. Pone me uicissim interrogatum abs te, ò Protarche. PROT. Quidnam? SOCR. Sapientia, scientia, mens, & quæcunq; ego à principio rogatus quid ipsum bonum sit, bona uocabam, nónne idem quod & sermo tuus, patientur? PROT. Qua ratione? SOCR. Cunctæ namque scientiæ multæ uidebuntur, earumq; nonnullæ dissimiles inuicem, quòd si quæ etiam contrariæ sint, nunquid præsenti disputatione dignus fuero, si hoc ipsum ueritus, nullam scientiam scientiæ dissimilem dixerim? Sic tandem sermo noster tanquam fabula euanesceret, nos autem ruditate quadam detineremur. At sic fieri minime decet, quin potius salutis ratio habenda est. Mihi igitur & in tua, & in mea oratione ex æquo id placet: ut multę uidelicet uoluptates ac dissimiles sint, multæ præterea differentesq; scientię. Differentiam itaque mei ac tui boni, ò Protarche, minime abscondentes, sed in lucem potius educentes, feramus, si qui examinantes inquirant, uoluptatémne an sapientiam, aut tertium præter ista quiddam bonum uocare fas sit. Nunc enim nequaquam istud contendere debemus, ut quæ ipse pono, aut quę tu uincant, sed ei quod uerissimum est, faueamus. PROT. Sic oportet. SOCR. Hoc item multo magis mutua confessione stabiliamus. PROT. Quidnam. SOC. Quod omnibus hominibus molestum est, & uolentibus & inuitis etiã interdum quibusdã. PROT. Dic planius. SOCR. Sermonem qui mox incidet inquam, natura mirabilem. Multa unum esse, & unum multa, mirabile dictu. In quo facile est utrãcunq; partem defendas, litem mouere. PROTAR. Nunquid hoc ais, cum quispiam me uerbi causa Protarchum unum natura genitum asserit, eundem rursus multos dicat? rursus qui me contrarios, grauem, leuem, magnum, paruum ponant, ijdem eundem unumq; hominem ponant, & multa huius generis? SOCR. Tu quidem, ò Protarche, circa unum ac multa, quæ mira uideri desierunt, inducis, & quæ, ut ita dicam, omnes consentiunt minime tentanda esse, cum puerilia sint quædam, & facilia cognitu, ac maximè sermonibus obfutura, si quis admittat: nec mirabilia censenda, si quis membra alicuius partesq; ratione diuidẽs uniuersas eas, illud unum esse cõfessum, mox refellat, derideatq;, quasi monstra fateri coactum, unum multa scilicet infinitaq; esse, multa uerò unum. PROT. Tu uerò quænam alia dicis, ò Socrates, quæ nondum concessa circa sermonem eundem diuulgata sint? SOCR. Quando quispiam, ò puer, ipsum unum nihil ex ijs quæ oriuntur, & occidunt, ponit, ut paulò antè nos diximus, tunc tale unum haudquaquam refelli debere concessum est. At quum unum hominem affirmare conatur, bouem unum, pulchrum unum, unumq; bonum, tunc sanè in ijs eiusmodiq; unitatibus, anxium studium, ac etiam diuisio ambigua fit. PROT. Quo pacto? SOCR. Primo quidem utrum admittendum sit, eiuscemodi quasdam unitates uere esse: Deinde quomodo quamlibet earum unam semper eandemq; esse putãdum, nec generationem, nec interitum suscipientem, suaq; in unitate firmissimam: Postremo nunquid in rebus genitis, & infinitis quæque ponenda sit, siue dispersa, multaq; ex una iam facta, siue tota ipsa ab seipsa seorsim, quòd maximè omnium impossibile uideatur, unum idemq; simul in uno multisq; fieri. Non illa igitur, ò Protarche, sed ista sunt quæ circa unum & multa, male accepta, omnis difficultatis defectusq; sunt causa, bene autem examinata, facilitatis. PROT. Oportet nos, ò Socrates, hoc primum in præsentia discutere. SOC. Sic ego quidem iudicarim. PROT. Hos igitur omnes concedere hæc tibi existima. fortè uero nunc præstat Philebum, quasi malum (ut dicitur) quod bene iacet, rogando non mouere. SOC. At unde potissimum exordiemur, cum multa & uaria in his dubitationibus pugna insit? hincne? PROT. Vnde nam? SOC. Vnum ac multa rationibus idẽ facta, omnem ubique orationem & quondam & nunc peruagari, quòd ut nunquam futurum non est, ita nunc primum haud cœpit, sed est, ut mihi quidem uidetur, in hoc disputationum genere Protarche, immortalis quædam & nunquam senescens insita nobis ratio. Eam cum primum adolescens aliquis gustauit, secum ipse congratulatur, quasi quendam thesaurũ sapientiæ nactus, & uoluptate plenus exultat, ac furit, omnemq; disputationem prompte pertentat, atque sermonem undique discutit, tum quidem in alteram partem reflectens, & in unum commiscens, tum uerò explicans iterum, & in multa distribuens: ubi certè in dubitationem difficultatemq; seipsum primo ac pręcipuè deijcit, deinde proximũ quemque siue iunior, siue senior, siue æqualis sit, nec patri, nec matri, nec audientium cuiquam parcens, fermè etiam nec alijs animantibus, nedum hominibus, quandoquidem & barbarorum nemini parcat, modo interpretem nanciscatur. PROTAR. An non uides, ò Socrates, qui astamus, omnes iuuenes nos esse? tum non metuis ne unà cum Philebo, si nos ita obiurgaueris, in te impetũ faciamus? ueruntamen, intelligimus enim quod dicis, si quis modus est, si quod machinamentum quo perturbatio hæc benigne è disputatione reijci, ac uia quædam

Malum bene sopitum ne moue.

quędam ad sermonem cōmodior reperiri posit, & ipse meditare, & nos pro uiribus te sectemur: Neque enim parua disputatio præsens est, ò Socrates. SOC. Non certè, ò pueri, sic enim Philebus uos appellauit. Nulla tamen est uia pulchrior, necq; esse potest, quàm illa quam semper ego dilexi. At illa me sæpe fugiens, desertum inopemq; destituit. PROT. Quæ'nam ista? dic modo. SOC. Quam ostendere haud ita difficile est, persequi uerò difficilimū. Quęcunque enim per artem adinuēta sunt, hac in lucem hominibus prodierunt uia. Animaduerte quæso, quam dico. PROT. Dic modo. SOC. Donū profecto deorū ad homines, ut mihi uidetur, per Prometheum quendam unà cum quodam lucidissimo igne descendit. Etenim prisci nobis præstantiores, dijsq; propinquiores, hęc nobis oracula tradiderūt, quòd cum ex uno, & multis constent uniuersa quæ semper esse dicuntur, terminumq; & infinitum innatum habeant, oportet nos his ita ordinatis, unam semper ideam in uno quolibet generatim ponentes inquirere, & eam insitam inuenturos esse: quam si compræhendamus, post unam duas, si sint, perscrutari: si minus id pateat, tres, aut alium numerū quęrere, & quodlibet eorum quæ sunt unum, rursus eodem pacto diuidere, quousque ipsum principio unum, non modo quod unum multaq;, & infinita sit, uerum etiam quot sit, aliquis noscat: infiniti autem ideam non prius ad multitudinem adhibere, quàm quis numerum omnem inter infinitum, & unum medium cadētem percepit, tum demum unū quodlibet omnium abeuntium in infinitum dimittere. Dij ergo, ut diximus, sic nobis inuestigare, discere, & mutuum docere dederunt. Qui uerò nunc extant ex hominibus sapientes, unum quidem ac multa utcunque contingit, uelocius atque tardius, quàm decet, inducunt, & post unum infinita continuò, media uerò illos effugiunt. Quibus disputandi ratio, tum dialectica, tum etiā litigiosa discreta est. PROT. Quæ modo dixisti, ò Socrates, partim intelligere mihi uideor, partim clarius audire desidero. SOC. Perspicue hoc constat in literis, ò Protarche, quod diximus. Itaque in his quas didicisti, id accipe. PROT. Quónam pacto? SOC. Vox, inquā, ex ore nobis erumpens una est, & infinitæ rursus uoces numero, & cunctorum pariter, & cuiusque. PROT. Quídni? SOC. Neutro tamen horum docti efficimur, nec quod eius infinitū, nec iterū, quod eius unum cognoscimus, sed quia & quot, & quales sunt, tenemus. hoc enim unumquemq; nostrum grammaticum reddit. PROT. Verissima loqueris. SOCR. Idem quoque musicum hominem facit. PROT. Qua ratione? SOC. Vna quodammodo & in hac arte uox est. PROT. Quídni? SOC. Duo item ponenda sunt, graue & acutum, & tertium tonus medius. nónne ita? PROT. Ita. SOC. Veruntamen nondum doctus musicen eris, si hæc sola cognoueris, & ista ignorās, ut ita loquar, nullius eris in musica precij. PROT. Nullius. SOC. Sed postquam, ò amice, acceperis quot interualla uocis numero sunt circa graue atque acutum, & qualia, necnon interuallorum termini, & quotcūq; ex his cōpositiones proueniunt. Quæ maiores nostri cōspicientes nobis eorū sectatoribus, ut huiusmodi quędam harmonias appellaremus, tradiderunt. In motibus præterea gestibusq; corporis alia quædam talia inesse monstrarunt, quæ numeris demensa, rhythmos atq; mēsuras uocari iussere: cogitare pręterea

Prisci & nobis præstantiores, & dijs propinquiores.

Hoc loco quis nosse posset, cū ponatur scientiam esse uirtutem, & uirtutem in mediocritate, q scientia sit, etiā in quadam mediocritate, id est in terminum & infinitum.

Hac ratiōe & Aristoteles uoces in decem genera coēgit.

quòd eadem ratione de unoquoq; quod unum, & multa est, considerare debemus. Nam quando ista sic accipis, sapiens tunc euadis. Cum uerò & aliud quicquam ita compræhendis, sapiens rursus circa illud efficeris. Infinita autem singulorum & in singulis multitudo, uagum te incertumq;, & rationis ac numeri reddit expertem, utpote in nullum cuiusq; terminum respicientem. PROT. Præclare hæc, ò Philebe, Socrates mihi dixisse uidetur. PHIL. Mihi quoq;, sed quid ad rem hic sermo? quídue sibi uult? SOC. Rectè id, ò Protarche, Philebus iste quęsiuit. PROT. Prorsus. Responde igitur. SOCR. Faciam quod uultis, ubi de his ijsdem paulisper etiam disputauero. Vt enim si quis unum aliquod accipit, is ut diximus, haud mox in infiniti naturam, sed aliquē numerum descendere debet: ita uicissim, si quis infinitum primo sumere cogitur, nequaquam in unū continuò, sed in numerum quendam qui multitudinem aliquam habeat, debet intendere, ex omnibusq; tandem in unum desinere. Quòd uerò nunc diximus, rursus in literis coniectari licet. PROT. Quomodo? SOC. Postquam infinitam uocem cogitauit, siue Deus aliquis, siue homo diuinus, qualis apud Aegyptios Theuth fuisse fertur, primo in ipsa uocis infinitate uocales literas cōsideráuit, quæ nō una, sed plures sunt, rursusq; alias quę nō uocis, sed soni participes essent, atque harum numerum certum similiter definiuit: tertiam deinde speciem literarū distinxit, earum quas nunc mutas uocamus, postremo liquidas mutasq; discreuit usque singula quædam, uocalesq; & medias eodem modo, donec earum numero in singulis speciebus, & in uniuersis reperto, elementa uocauit. Cumq; uideret neminem nostrum, horum quicquam seorsim perceptu-rum, nisi uniuersa percepisset, hoc uelut uinculum, unum quiddam existens, & in unum dispersa redigens meditatus, quam unā in his esse artem grāmaticen animaduertit, eo nomine appellauit. PHIL. Hęc planius, quàm superiora uidelicet ipsa inuicem comparata, ò Protarche, cōpræhendi. Idem tamē & nūc, & superius in hac disputatione desidero. SOC. Num, ò Philebe, requiris, quid uidelicet ad sermonem nostrum ista cōferant? PHIL. Id scilicet quod dudū ego & unà Protarchus requirebamus. SOC. Nunquid hoc assecuti, requiritis tamen iampridem ut inquis? PHIL. Quónam pacto? SOC. An non de sapientia & uoluptate nobis ab ipso principio disceptatio fuit, utrū ex ijs eligendum? PROT. Imo. SOC. Etenim unum esse utrunq; horum diximus. PROT. Diximus profecto. SO. Hoc ipsum prior sermo requirit, quomodo unum, & multa utrunq; horum sit, quóue pacto non infinita continuò, sed certum utrunque horum numerum accepit prius, quàm in infinitum porrigatur. PROT. Haud sane in leuem nos quæstionem, nescio quo modo Socrates, ò Philebe, circumduxit. Quare age, considera uter nostrum ad præsentem interrogationem respondeat. Fortè enim ridiculū est, me disputationis totius successorem, ex eo quod respondere ad id modo nequeā, rursus hoc ipsum tibi imperare. Attamē ridiculum multo magis esset, neutrum nostrū id posse. Meditare itaq; quid agamus. species enim uoluptatis à nobis exigere Socrates uelle uidetur, sint, nécne, quotq; præterea, qualésue sint, & de sapientia eadem similiter percontari. SOCR. Vera loqueris, ò Calliæ fili. Nisi enim id circa quodlibet unum, simile, idem, & cōtrarium, quemadmodum oratio

Circa finita, id est media, sapientia est. Circa infinita non est ratio.

Theuth.

oratio præcedens ostendit, obseruare queamus, nullus unquam nostrum ullius erit ad aliquid precij. PROT. Sic ferme, ò Socrates, se res habere uidetur. Ac præclara quidem res moderato uiro omnia nosse. Altera uerò (quod dicitur) nauigatio, proximumq; uidetur, seipsum minime latere. quorsum autem ista nunc dixerim, declarabo. Ipse nobis, ò Socrates, disputationis huius autor extitisti, teq; ipsum ad inuestigandum quid ex humanis rebus optimum sit, præbuisti. Nam cum Philebus uoluptatem, delectationem, lætitiam, & reliqua huius generis, hominibus optima esse assereret, tu illi statim cõtradixisti, esse nõ ea, sed illa potius quę sępenumero in memoriam nobis sponte reducimus, rectè agentes, ut in memoriam reducta utraque discutiantur. Dicis autem, ut uidetur, (quod adijciendum puto rectè) præstantius uoluptate bonum esse, mentem, scientiam, intelligentiam, artem, & reliqua huiuscemodi, & quòd capescere potius illa debeamus. Quę utraq; cum in dubium uocata sint omnia hęc, quasi ioco minati sumus, non prius te dimissuros, quàm huic controuersiæ certus finis imponeretur. Tu uerò cõcessisti quidem, teq; ipsum ad id exequendum exposuisti. Nos itaque dicimus quod pueri solent, quæ rectè data sunt, auferri non debent. Pone igitur illum disputandi modum nunc quidem. SOC. Quem dicis? PROT. Quo dubitationum scrupulos inijcis, eaq; interrogas, quibus de respõdere tibi nunc nemo nostrum idoneé saltem potest. Neque enim belle finita esse disputatio putãda est, qua perplexos omnes nos reddidisti. Atq; si minus id nos ualemus, tibi agendum est: pollicitus enim es. Hoc igitur tu consulta, utrũ uoluptatis & sapientiæ species distinguendæ, an potius dimittendæ, an alio quoquam modo queas uelisue, quæ nunc inter nos controuersa sunt, aperire. SOC. Nihil igitur metuendum est mihi quidem amplius, postquam hæc tu ita dixisti. Nam ubi si uelis dicitur, omnis qualibet in re formido fugatur: accedit, quòd deorum aliquis memoriam nobis aliquam suppeditasse uidetur. PROT. Quo pacto, & quorum memoriã? SOCR. Quos olim siue somnians, siue uigilans sermones audiui, nunc de uoluptate & sapientia cogito, neutram harum esse bonum, sed tertium aliquid, quod aliud est ab utraque, & ambabus est melius. idq; si nunc nobis liquidò pateat, uoluptas à uictoria procul aberit: bonum quippe idem quod illa nequaquam erit. Sicne? an aliter? PROT. Sic utique. SOC. Speciebus itaque uoluptatis ad diuisionem haud amplius, ut mea fert opinio, indigebimus, quod in sequẽtibus clarius innotescet. PROT. Præclare loqueris, perge sic obsecro. SOC. Paucula quædam prius asseueremus. PROT. Quæ'nã? SOC. Ipsius boni conditionem uidelicet, perfectũ esse, an imperfectum necesse sit. PROT. Omnium, ò Socrates, perfectissimum. SOCR. Quid uerò, sufficiénsne bonum ipsum est? PROT. Quidni? & in hoc ipsum ab omnibus quæ sunt, differre necesse est, cunctisq; præstare. SOCR. Hoc quoque de illo maxime, ut arbitror, necessariũ est asserere, quòd omne cognoscens idipsum uenatur, & appetit apprehendere cupiens, atque ipsum in se, & alia circa ipsum possidere, cæterorumq; nihil curat, præterquàm quæ unà cum bonis perficiuntur. PROT. His repugnare non licet. SOCR. Consideremus igitur dijudicemusq; uoluptatis & sapientiæ uitam seorsum inspicientes. PROT. Quo pacto inquis?

Neque uoluptatem, neq; sapientiã esse summũ bonum, sed tertium.

Conditio & sors boni triplex.

SOC. Neque in uoluptatis uita sapientia insit, neque in sapientię uita uoluptas. Oportet enim si quidem his prius bonum est, nullius amplius indigere: si uerò indigum apparet, haud ulterius reuera nobis est bonũ. PROT. Non certè. SOC. Nũ uolumus in teipso periculum facere? PROT. Prorsus. SOC. Responde igitur. PROT. Dic amabo. SOC. Optarésne, ò Protarche, plenam summis uoluptatibus omnẽ uitam agere? PROT. Quidni optem? SOC. Nunquid alio quopiam indigere te ultrà putares, quãdo perfecta harum possessione fruereris? PROT. Nequaquam. SOC. Aduerte itaque, num ipsa sapientia indigeres, & intelligentia, & conuenienti ratiocinatione, & alijs quæcunq; horum cognata, sed neque uisu? PROT. Et quid? omnia porrò haberem, si uoluptate fruerer. SOC. Et ita uiuẽs, per omnem uitam pręcipuis uoluptatibus abundares? PROT. Profecto. SOC. Si mente, memoria, scientia, opinione uera penitus careas, primo quidem hoc ipsum, gaudéasne, an nõ gaudeas, te ignorare necesse est, cũ sis omni sapiẽtia uacuus. PROT. Necesse. SOC. Et cum memoria sis priuatus, haud sanè te aliquãdo delectatum fuisse recordaberis, nec ulla uoluptatis repente incidẽtis restabit memoria? & opinione uera orbus, dum lætaberis, lætari te minime opinabere. Ratione quoque captus, quod in posterum uoluptatẽ aliquam adepturus sis, ratiocinari non poteris. Duces autem non hominis uitam, sed pleumonis cuiusdam, id est, spongiæ marinæ, aut ostreæ marinæ persimilem. Sunt hæc uera? an aliter de his sentire licet? PROT. Et quo pacto aliter? SOC. An uita nobis huiusmodi expetenda? PROT. Mutum me, ò Socrates, præsens ratio reddidit. SOCR. Ne desistamus hic obsecro, sed iam alteram illam, mentis scilicet uitam in medium adducentes, ulterius consideremus. PROT. Qualem inquis? SOC. Vtrum aliquis uiuere sic eligeret, ut sapientiam, mentem, scientiam, memoriam omnem omnium possideret, uoluptate uerò nulla penitus frueretur, nec rursus afficeretur molestia, sed sine ullo tali affectu uiueret? PROT. Neutra ex ijs, ò Socrates, uita, aut mihi, aut alteri, ut arbitror, eligenda uidetur. SOCR. Quid autem, ò Protarche, uita ex ambobus in unum congrediẽtibus mixta, & communis effecta? PROT. Ex uoluptate ais, sapiẽtiaq;, & mente? SOC. Hanc ipsam dico. PROT. Vnusquisque sanè hanc ipsam potius, quàm ex superioribus alterutram eliget: neq; unus optabit quidem, alius minime, sed idem omnes pariter expetent. SO. Videmúsne igitur quid ex ijs sequatur? PROT. Prorsus quidem quod tres uitæ propositæ sunt: ex duabus neutra sufficiens, aut optanda, uel hominibus, uel cæteris animantibus. SOCR. An non circa hæc iam id constat, quòd neutra ipsum bonũ possidet? etenim perfecta & non sufficiens esset, & uniuersis plantis, & animantibus exoptanda, quæcunque sic semper uiuere possent. Siquis uerò ex nobis alia eligat, præter naturã eius quod reuera affectandum est, eliget, neq; id sponte, sed ex ignorantia, uel infelici quadam necessitate. PROT. Hęc ita se habere uidentur. SOC. Quod ergo Philebi deam haud idem quod ipsum bonũ existimare oporteat, satis iam dictum esse uidetur. PHIL. Sed neque etiam tua mens, ò Socrates, prædictas enim obiectationes patitur. SOC. Forsitan, ò Philebe mea. non tamen uerum diuinamq; mentem sic arbitror, sed aliter sese habere. Equidẽ quod primas in ista cõmuni

Trium uitarum quæ optima.

uita mens obtineat, non contendo ego quidem. De secundis uero uidendum est, quid faciamus. fortè enim communis uitæ causam alter nostrum mētem, alter uoluptatem afferat, atque ita bonum ipsum neutrum erit istorum: fortè uero alterutrū horum causam esse quispiam censebit. Quo magis ego contra Philebum decertarim, quòd hac in promiscua uita quicquid illud denique sit quod uita susceptum expetendam ipsam bonamque reddit, ei mēs ipsa, quàm uoluptas cognatior est, & similior. Atque ex hac ratione uoluptas nec primas, nec secundas etiam partes reuera tenebit: longius autem aberit à tertia sorte, si qua meæ menti fides nunc est adhibenda. PROT. Atqui, ò Socrates, uoluptas iam prostrata uidetur rationibus tuis percussa: nam & spe uictoriæ decidit. De mente uero dicendum, quòd non sapienter sibi uictoriam uendicaret. Eadem quippe pateretur. uoluptas autem secunda sorte priuata, omnino iam ab eius amatoribus contemnetur: neque enim æque pulchra ulterius apparebit. SOC. Quid igitur? nónne dimittere illam præstat, nec exquisita examinatione, redargutioneque affligere? PROT. Nihil ais ò Socrates. SOC. An quia impossibile quiddā protuli, affligi uoluptatem? PROT. Non ob hoc tantum, uerum etiam quòd ignoras nostrum nullum prius abire te dimissurum, quàm ad horum finem ratione deueneris. SOC. O' longam Protarche orationem futuram, imò uero futilem propemodum nunc. Videtur enim aliis quibusdam iaculis præter rationes superiores opus esse, si quis palmam menti secūdam comparaturus accedat. fortasse uero & hęc habemus. Igitur oportet? PROT. Quid ni? SOC. Principium itaque huius ponentes cautè & distinctè occupemus. PROT. Quale principium dicis? SOC. Omnia quæ nunc in uniuerso sunt, bifariam distinguamus. Immo si uis trifariam. PROT. Quónam pacto? SOC. Accipiamus nonnulla ex iis quæ nunc à nobis sunt dicta. PROT. Quænam? SOC. Deum dicebamus ex iis quæ sunt, alterum quidem infinitum, alterum uero terminum ostendisse. PROT. Omnino quidem. SOC. Has itaque species duo illa ponamus: tertium uero, unum ex utrisque commixtum. Ridiculus tamen uideor admodum, dum per species diuidere, atque dinumerare ista contendo. PROT. Quid ais ò bone uir? SOC. Quarto adhuc genere opus esse constat. PROT. Quónam? SOC. Causam alternæ commixtionis istorū considera, eamque præter tria illa quartū ponito. PROT. Nunquid & quinto insuper indigebis aliquo discernente? SOC. Fortè. non tamen in præsentia, ut arbitror. Sin autem opus fuerit, ignosces mihi quintam uiam sectanti. PROT. Quid obstat? SOC. Principio igitur, quatuor horum tria illa diuidentes, atque utrunque duorum in multa diffissum diuulsumque uidentes, mox in unum rursus utrunque coniungentes, perspicere conemur, quatenus utrunque horum, uel unum, uel multa sit. PROT. Hæc mihi si planius dixeris, assequar fortè. SOC. Duo profecto quæ proposita sunt, finitum dico, & infinitum. quod autem infinitum multa quodammodo sit, conabor ostendere: finitum uero in posterum differatur. PROT. Differatur. SOC. Attende igitur: arduum namque atque maxime dubitandum est, quod considerare te iubeo. Attamen animaduerte. Primum autem circa calidius frigidiusque considera, utrum terminum aliquem in eis inuenias: an potius magis ac minus dum iis generibus insunt, finem reiiciant, fine namque adhibito, ipsa etiam finirentur. PROT. Vera loqueris. SOC. At uero semper in ipso calidiori & frigidiori magis ac minus esse fatemur. PROT. Et maxime quidem. SOC. Semper ergo nobis hæc ratio monstrat ab iis finem abesse: cumque sine fine sint, omnino infinita fieri. PROT. Prorsus ò Socrates. SOC. Euge amice Protarche aduertisti nunc quod hoc ipsum uehemēter abs te modo pronunciatum, & ipsum quoque quod remisse dicitur, eandem uim habent quam ipsum magis ipsúmue minus? Vbicunque enim adsunt, non simul magnum esse efficiunt, sed semper uehementius remissiori, & uicissim uehementiori remissius omnibus actionibus inferentia, plus ac minus efficiunt, quantum uero semper obscurant. Nisi enim uehementius illud remissiusque, item magis & minus, è sede sua, quantum & mensuratum quod uocant depellunt, sed occupari eam sinunt, mox ipsa pellentur. Neque enim calidius & frigidius iam amplius sit, si recipit quantum. Diffugiet tum, nec ultrà consistet calidius ipsum, & frigidius: quantum uero stat, progredique cessat. Quamobrem hac ratione calidius, & frigidius infinita iam esse constat. PROT. Sic apparet ò Socrates: ueruntamen ut ipse dixisti, haud facile ista percipi possunt. Fortè uero deinceps iterum repetita, interrogantem pariter & respondentem conspirare inuicem declarabunt. SOC. Bene dicis, atque ita pro uiribus agendum est. sed intuere primum, num id signum ponamus infinitæ naturæ, ne singula transcurrentes orationem in longum nimium protrahamus. PROT. Quodnam dicis? SOC. Quæcunque magis ac minus, uehementer atque remisse, nimisque & huiusmodi quædam admittunt, cuncta in unum infiniti genus reducenda sunt, quemadmodum suprà diximus, asserentes omnia quæ diuidua dispersaque sunt, in unum oportere colligi, secundumque uim unam, uelut unam quandam naturam signari. Meministín'? PROT. Memini. SOC. Quæ uero talia quædam minime, sed horum contraria accipiunt omnia, primo quidem æquale ipsum atque æqualitatem, post æquale & duplum, & singulas inde proportiones quascunque ad numerum numerus, & ad mensuram mensura habet, hæc inquam omnia in genus finiti merito referremus. Quid ais ad hæc? PROT. Præclare nimium ò Socrates. SOC. Agedum ex utrisque commixtum, quam ideam habere dicemus? PROT. Id mihi tu dices, ut arbitror. SOC. Immo Deus, si modo quis deus meas preces exaudiat. PROT. Obsecra igitur, & contemplare. SOC. Contemplor sanè. Ac mihi uidetur deorum aliquis nobis amice nunc aspirasse. PROT. Quo pacto id ais? & qua coniectura uteris? SOC. Dicam planè, tu uero attentis auribus adsta. PROT. Dic modo. SOC. Calidiúsne aliquid nunc, & frigidius dicebamus? PROT. Certe. SOC. Adde præterea siccius & humidius, plus ac minus, uelocius atque tardius, maius & minus: ac denique quotcunque in superioribus ad naturam unam magis minúsue suscipientem redegimus. PROT. An infiniti naturam inquis? SOC. Eam inquā commisce posthac cum his progeniem illā termini. PROT. Quam? SOC. Eam quam cum deceret in unū colligere, quēadmodū illam infiniti collegeramus, nequedū collegimus: at fortè nunc idem ages: his quippe utrisque conciliatis, illa tertia cōtinuo patefiet. PROT. Quam dicis, & quomodo? SOC. Aequalis, & dupli progeniem, & quæcunque diuersa quæ sunt, contraria inesse non sinit, sed commensurata, & consona festaque esse non sinit, sed commensurata, & consona

Quod infinitū sit multa.

Magis ac minus finē reiiciunt, & quātum.

Signum infinitæ naturæ.

Quę in genere infiniti.

Quæ in genere finiti.

reddens, numerum efficit. PROT. Intelligo. dicere namque mihi uideris, si ista miscentur, generationes quasdam ex eorum singulis euenturas. SOC. Et recte uideor. PROT. Dic igitur. SOC. Nonne in morbis recta horum communio sanitatis naturam genuit? PROT. Omnino. SOC. In acuto autem etiam & graui, ueloci & tardo, cum infinita sint, hæc & terminum peperit, & perfectionem musicæ præstitit. PROT. Præclare. SOC. Quinetiam rigori & æstui tradita, id quod multum & minus, & infinitum dicitur, abstulit, mensuratum autem & commensuratum adhibuit. PROT. Quid ni? SOC. Ex iis temperies anni, & quæcunque pulchra sunt, cuncta manarunt, infinitis inuicem finitisque coeuntibus. PROT. Certe. SOC. Atque alia insuper innumerabilia prætermitto, uelut cum sanitate pulchritudinem atque robur. In animis quoque permulta atque præclara: petulantiam quippe, & uniuersam improbitatem dea hæc animaduertens ô bone Philebe, omni termino uoluptatum expletionisque carere, legem & ordinem quibus terminus inest, iis apposuit, eamque tu sic infici ac perdi, ego contra seruari dico. tibi uero Protarche, quidnam uidetur? PROT. Hæc prorsus secundum meam sententiam sunt asserta. SOC. Nonne tria hæc iam protuli, modo intelligas? PROT. At intelligere arbitror. Vnum quidem infinitum asseris. Secundum uero eorum quæ sunt terminum. At tertium illud quid dicere uelis, haud satis teneo. SOC. Multitudo, ô mirifice uir, generationis eius tertium quod est, te stupefecit: quanquam & infinitum multa genera continebat, quæ tamen genera ipsius magis minúsue signata, unum apparuerunt. PROT. Vera narras. SOC. Veruntamen neque terminus multa continebat, nec indignabamur, quasi non esset unum natura. PROT. Quo enim modo? SOC. Nullo modo. Sed tertium scito me dicere unum hoc quodcunque ex iis nascitur, generationem uidelicet in essentiam, ex mensuris una cum termino constitutis. PROT. Intellexi. SOC. Cæterum quid præter hæc tria, quartum genus sit, discutiendum restat. Communis autem ista disceptatio est. Vide enim an non necessarium tibi uidetur, quodcunque gignitur, per aliquam causam gigni? PROT. Mihi plane. Quomodo enim absque ea fieret? SOC. Et efficientis natura nomine duntaxat à causa differt, efficiensque & causa unum merito uocabuntur. PROT. Merito. SOC. Quinetiam factum ac genitum solo nomine discrepabunt. PROT. Certe. SOC. Præcedit quidem atque ducit natura semper quod efficiens est: quod uero factum est ab eo genitumque, ipsum sequitur. PROT. Prorsus. SOC. Non ergo idem, sed aliud est causa, & quod ad generationem causæ seruit. PROT. Quid prohibet? SOC. An non genita ipsa, & ex quibus gignuntur omnia, tria nobis genera præbuerunt? PROT. Maxime. SOC. Omnium autem istorum opificem quartum ponimus, causamque uocamus, utpote aliud quiddam quàm illa ad sufficientiam demonstratum. PROT. Ponimus absque dubio. SOCRAT. Verum iam decet cum quatuor discreta sint, quo melius singulorum meminerimus, singulatim illa dinumerare. PROT. Vtique. SOCRAT. Primum igitur infinitum dico, secundum terminum, tertium mixtam ex iis genitam que essentiam: postremum mixtionis generationisque causam, si quartum uocem, nunquid errarem? PROT. Nullo pacto. SOCRAT. Agedum uero quæ nobis deinde oratio est? & quid potissimum inquirentes, huc digressi sumus? nonne id erat? Quę rebamus nempe utri secundæ tribuerentur, uoluptatine, an sapientiæ potius. An non ita? PROT. Ita certe. SOC. Postquam ista in hunc modum distinximus, nonne melius iudicabimus cui prima, cuiue secunda uictoriæ palma danda sit, ex iis quæ suprà in certamen uenerunt? PROT. Fortè. SOC. Victricem sanè posuimus, uitam ex uoluptate & sapientia mixtam. PROT. Immo. SOC. Qualis sit, & cuius generis hæc uita, quodammodo cernimus. PROT. Cernimus. SOC. Pars nempe tertii generis. Neque enim ex duobus quibusdam mixtum illud est, sed ex infinitis omnibus termino deuinctis. Quapropter merito uictrix hæc uita illius pars erit. PROT. Et recte ad modum. SOC. Eia Philebe, dulcis illa tua ac simplex uita, ad quod prædictorum genus pertinere iure putabitur? Sic autem mihi prius quàm definias, respode. PHIL. Dic modo. SOC. Voluptas ac dolor terminum habent, an potius ex eorum genere sunt, quæ magis minúsue suscipiunt? PHIL. Ita ex iis quæ magis ô Socrates: neque enim uoluptas omne bonum esset, nisi suapte natura, & secundum multitudinem, & secundum id quod magis infinita existeret. SOC. At neque etiam dolor ô Philebe, omne malum: quam obrem aliud quiddam nunc considerare debemus, quàm infiniti naturam, quod uoluptatibus partem boni aliquam præbeat. Enimuero ex iis indeterminatis uita illa tua fit. Sapientiam autem, scientiámque, & mentem, utrò potius, ô Protarche atque Philebe, referemus, ne in pietatem à nobis peccetur? haud enim mediocre periculum est, recte secúsue quod modo quęsitum est, explicuisse. PHIL. Deum, ô Socrates, tuum extollis. SOC. Et tu ô amice, deam tuam. Verum ad id quod quæsitum est, redeundum. PROT. Probe loquitur Socrates ô Philebe; Ideóque parendum. PHIL. An non ô Protarche, pro me dicturum te promisisti? PROT. Maxime. Nunc autem hæsito, & uereor, téque ut esse nobis ô Socrates propheta uelis obsecro, nequid nos tibi circa certatorem aberrantes, præter melodiam canamus. PHIL. Parendum Protarche, nihil enim difficile iubes. SOC. Equidem Deum reuera, ut Philebus inquit, extollens iocando te turbaui, interrogans cuiúsnam generis mens & scientia essent. PROT. Maxime quidem ô Socrates. SOCRAT. Facile tamen: omnes siquidem sapientes ita extollentes sese consentiunt, intellectum esse cœli terræ que nobis regem, ac fortè recte loquuntur. quod si uis, hoc genus diffusius examinemus. PROT. Dic arbitratu tuo, ô Socrates, nihil prolixitatem ueritus, neque enim molestus eris. SOCRAT. Præclare loqueris: hinc igitur interrogantes, exordiamur. PROT. Vnde? SOCRAT. Vtrum ô Protarche, dicendum est uniuersum hoc agi ab irrationali quadam temerariáque, & fortuita potestate? An contrà, quemadmodum maiores nostri senserunt, ordine quodam mentis, & sapientiæ mirabilis gubernari? PROT. Nulla est comparatio. Nam quod modo dicebas ô Socrates, prophanum mihi uidetur: fateri autem mente omnia hæc exornari, sententia quædam conspectu mundi solisque, & lunæ cæterorúmque siderum, & omnis denique cœlestis circuitus digna est, nec ego unquam de iis aliter loqui, aut sentire ausim. SOCRAT. Visne igitur quod à priscis assertum est, nos item confiteamur? hæc uidelicet ita sese habere, nec modo putemus alia sine periculo proferri non posse, uerumetiam unà cum illis uituperationis periculum subeamus, siquando uir aliquis

Recta horum communio, id est, æqualis, uel dupli, uel cæterorum. Morbus est in excedēte, uel cessāte calido, frigido, humido & sicco.

Genitum non est mixtum ex duobus quibusuis, sed ex infinito & termino duobus constat.

Quòd uoluptas & dolor sit in genere infinitorum. Neq; uoluptas omne bonum, neq; dolor omne malum.

Intellectum esse cœli ac terræ regem.

aliquis durus ac uehemens, iſta non ſic, ſed ſine ordine ferri contenderit? PROT. Quid ni uelim? SOC. Age igitur, quod ſequitur contemplare. PROT. Dic iam. SOCRAT. Quę circa corpora uiuentium ſunt, ignem, aquam, ſpiritum, atque terram in compoſitione ineſſe conſpicimus, ſed fluctuantium, ut aiunt, inſtar. PROT. Et maxime quidem: in ijs enim ſermonibus reuera propter ambiguitatem fluctuamus. SOCRAT. Ergo de unoquoque eorum quæ circa nos ſunt, id accipe. PROT. Quidnam? SOCRAT. Quod unumquodque horum apud nos exiguum ac uile, nec ullo modo ſyncerum, & integrum, nec uim natura ſua dignam ferens: quod quidem in uno animaduertens, de reliquis omnibus idem exiſtimato. Velut ignis, eſt quidem apud nos, eſt etiam in uniuerſo. PROT. Eſt. SOC. Nónne ignis hic noſter exiguus, imbecillus, & uilis, ſed qui uniuerſi proprius quantitate mirandus & pulchritudine, & omni quæ ad ignem pertinet, poteſtate? PROT. Vera nimium loqueris. SOCRAT. An uero fit, alitur, ducitur ab igni noſtro mũdi totius ignis, uel contrà, & meus & tuus, & animantium reliquorum omnis ab illo? PROT. Hæc reſponſione digna non ſunt. SOC. Recte eadem quoque de animalium ac mundi terra diceres, & de alijs omnibus quæ ſuprà quæſiuimus, ſimiliter reſponderes. PROT. Quiſnam reſpondens aliter, ſanæ mentis æſtimetur? SOCRAT. Nemo forſitan, ſed iam ad reliqua. Omnia quippe nunc dicta in unũ compoſita contuentes, corpus appellamus. PROT. Quid ni? SOC. Idem quoque de hoc, quem mundum dicimus, accipe. Eadem ſiquidem ratione corpus eſt, ex eiſdem compoſitum. PROT. Recte loqueris. SOC. Vtrum ex hoc corpore noſtrum corpus omnino, uel contrà ex noſtro ipſum nutritur, & quæcunque paulo antè memorauimus, ſuſcepit & habet? PROT. Neque hoc etiam alterum, ò Socrates, in quæſtionem cadere debet. SOCR. Sed alterum: debétne an non? PROT. Dic quod. SOC. Noſtrum corpus animam habere fatebimur? PROT. Conſtat. SOC. Vnde nam, ò amice Protarche, ſuſcepit, niſi mundi corpus, quod eadem quæ & noſtrum ac etiam pręſtantiora continet, animam habeat? PROT. Aliunde nequaquam. SOC. Neq; enim exiſtimandum ò Protarche, quatuor illa, terminum, infinitum, mixtum, & cauſæ genus in ijs quartum cunctis exiſtens, quod ijs quidem quæ apud nos ſunt, animam corpusq; præbet, dum imprimit umbram, labefactatoq; corpore, remedia parat, & in alijs alia conſtituit atq; reſtituit, omnem atque integram ſapientiam uocitari: cũq; eadem hæc uniuerſo cœlo eiúſque partibus amplioribus illis inſint, quæ puriores præſtantioréſque exiſtunt, in eis tamen præclariſſimorum precioſiſſimorúmque naturam minime reperiri? PROT. Nullam profecto rationem id haberet. SOC. Quamobrem rationem illam ulterius proſequentes licebit aſſerere ea quæ ſæpenumero diximus, infinitum prorſus in hoc uniuerſo conſiſtere, ſufficiẽtémque terminum cauſamq; illis haud ignobilem ſemper adeſſe ornantem diſponentémque horas & menſes & annos, mentem & ſapientiam merito nuncupatam. PROT. Merito. SOC. Sapientia uero atq; mens, abſq; anima nunquã ſunt. PROT. Nunquam certe. SOC. Ergo in Iouis ipſius natura regiã animam, regiámque mẽtem ineſſe propter uim cauſæ confiteberis, & in alijs item alia pulchra, ut illorum cuiq; dici placet. PROT. Maxime. SOC. Præcedentem ò Protarche ſermonem nequaquam temere inductum putes: his enim qui olim mentem omni mundo præſidere oſtenderunt, adminicula præbet. PROT. Præbet ſanè. SOC. Meæ uero petitioni reſpõſum porrigit, quòd mens eſt progenies quædam eius cauſæ, quæ cauſa dicitur omnium, quæq; eſt ex quatuor his quæ ſunt relata, unum quiddam. habes iam igitur noſtram expoſitionẽ. PROT. Habeo, & ſufficienter quidem. quanquam cum antea idem reſponderis, non intellexi. SOC. Remiſsio quędam ſtudij ò Protarche, ſæpenumero iocus eſt. PROT. Præclare loqueris. SOC. Nunc igitur ò amice, in quo genere ſit, quámue habeat uim, ſatis propemodũ monſtratum eſt. PROT. Omnino. SOC. Quinetiam uoluptatis genus iampridem patuit. PROT. Nimirũ. SO. Reminiſcamur iã & horum circa utraq; quòd mẽs quidem cauſæ cognata, eiuſdémque cum illa generis ferme erat: uoluptas autẽ infinita, eiúſque generis quod nec principium, nec medium, neq; finem in ſeipſo ſuapte natura continet, aut aliquando cõtinebit. PROT. Quid ni reminiſcamur? SOC. Oportet itaque poſthac in quo horum utrumq; cõſiſtit, & propter quam paſsionem fit quoties fit, aduertere. Vtq; uoluptatis primo genus ipſum inueſtigauimus, ſic & iſta circa illam primo nũc inquiremus. Seorſum tamen à dolore uoluptatem ſufficienter examinare non poſſumus. PROT. Si hàc gradiendum eſt, hàc utiq; gradiamur. SOC. Nũ igitur idem tibi quod mihi de horũ generatione uidetur? PROT. Quid iſtud? SOC. Communi eodémque in genere ſecundum naturam dolor & uoluptas eſſe uidentur. PROT. Hoc commune genus amice Socrates, oſtende obſecro, quidnam ex ijs quę ſuprà diſtincta ſunt, intelligi uelis. SOC. Pro uiribus ò mirifice uir, id agam. PROT. Bene inquis. SOC. Commune igitur intelligamus, quod ex quatuor tertium numerauimus. PROT. An quod poſt infinitum finitúmque locaſti, in quo ſanitatem & harmoniam, ut arbitror, collocaſti? SOC. Recte dicis, ſed nunc maxime mẽtem adhibe. PROT. Dic igitur. SOC. Harmonia ſoluta in animantibus, unà naturę ſolutionem generationémque dolorum eo in tempore fieri dico. PROT. Cõſentaneum. SOC. Rurſus harmonia contemperata, & in ſui naturam protinus reſtituta, uoluptatem fieri dicendum eſt, ſi modo res maximæ uerbis paucis concludẽdæ ſunt. PROT. Reor equidem te recte ò Socrates dicere: clarius tamen exprimere eadem adnitendum. SOC. An nõ uulgaria, & notiſsima cognitu facilia ſunt? PRO. Quænam iſta? SOC. Fames quidem ſolutio eſt, atq; moleſtia. PROT. Eſt. SOC. Comeſtio uero repletio atq; uoluptas. PROT. Ita. SOC. Sitis iterũ corruptio ſolutióque & dolor. Vis autem humore quod areſactum eſt reficiens, uoluptas eſt. Diſcretio inſuper, & diſſolutio præter naturam æſtu quodam effecta moleſtia. At ſecundum naturam reſtitutio refrigeratióque, uoluptas. PROT. Prorſus. SOC. Concretio quoq; humoris præter animalis naturam frigore facta, dolor. Contrà humido liqueſcente, & in ſuam redeunte naturam, reditus iſte uoluptas. Ac ſummatim conſidera, num toleranda tibi hæc oratio uideatur. Quoties corrumpitur animata ſpecies ex infinito & termino ſecundum naturam, ut diximus, genita, eiuſmodi corruptio dolor eſt. Cum uero hæc in eſſentiam ſuam refluunt, regreſſum hunc dicimus uoluptatem. PROT. Eſto. Videtur enim hoc mihi admodum ueriſimile. SOC. Hanc unam itaq; uoluptatis, & doloris ſpeciem in ijs paſsionibus

Elemẽtorum apud nos uilitas.

Iocus ſæpenumero remiſsio ſtudij eſt.

utrisq; ponamus. PROT. Ponatur. SOC. Pone deinceps expectationem harum in anima passionum. Expectationem inquam quæ uoluptaria antecedit, sperantem, gaudentem, atq; suauem: quæ uero molesta, formidolosam ac mœstam. PROT. Est igitur hęc uoluptatis & doloris species alia, seorsum à corporea, solius animæ expectatione profecta. SOC. Recte accepisti. In ijs utique ut mea fert opinio, utrisque synceris existentibus, nec mixtis, uoluptate uidelicet atque dolore, liquidò discernemus num uoluptatis uniuersum genus amandum sit, an hoc potius alteri cuiquam ex antè dictis attribuendum: uoluptati uero atque dolori, ceu calido, & frigido, cæterisque talibus, competat ut interdum amanda sint, aliàs non amanda: utpote quæ bona minime sint, sed quandoque certum aliquid suscipientia, naturam boni sequantur. PROT. Recte ais oportere sic incedere qui talia perscrutatur. SOC. Primum igitur id inspiciamus: si uerum est quod dicebatur, destructis illis dolorem, refectis uoluptatem sequi: cum neque deperduntur, neque etiam recreantur, quam potissimum habitudinem tunc animalibus tribuere debeamus. Intentus itaque animo mihi responde, num tibi necessarium uideatur quodlibet animal eo ipso in tempore nullo modo uel lætari uel angi. PROT. Necessarium certe. SOC. Est ergo status hic tertius præter mœrentis & gaudentis affectum. PROT. Est profecto. SOC. Agedum huius meminisse conare. ad iudicandum siquidem uoluptatem, reminisci uel non permultum refert, breuibus tamẽ aliquid de ipsa si uis perstringamus. PRO. Dicas ergo, quid istud? SOC. Eum qui contemplationis uitam eligit, nihil ita uiuere prohibet. PROT. Seorsum à lætitia, & molestia dicis? SOC. Dictum enim in cuiusq; uitæ comparatione uirum contemplationi deditum nihil ulla ex parte uel gaudere uel angi. PROT. Omnino sic dictum. SOC. Nónne sic illi conuenit? Ac forte nil mirum esset, si uita hæc cæterarum omnium diuinissima sit. PROT. An absurdum est deos gaudere uel contrà tristari? SOC. Absurdum omnino. Indecens enim utrunque est.

Vita contemplatiua diuinissima.

Deos nec lętari nec tristari.

At hoc deinceps inuestigemus, siquid ad hanc disputationem conferat: ac menti ad secundas uictoriæ sortes, si minus ad primas licet accommodemus. PROT. Recte loqueris. SOC. Atqui alia species uoluptatum, quam animæ propriam assignauimus, memoria constat. PROT. Quo pacto? SOC. Primum quid memoria sit accipiendum uidetur: immo ante eam quid sensus, si planius hæc elucidari uelimus. PROT. Quo pacto inquis? SOC. Pone ex omnibus corporis passionibus quasdam in corpore prius extinctas, quàm in animam transfluant, passione uacuam dimittentes: alias per utrunque diffusas & quandam quasi concussionem, tam propriam, quàm communem utrique pariter inferentes. PROT. Ponantur. SOC. Et passiones per utrunque minime propagatas si latere dixerimus animam, & per utrunque manantes innotescere animæ, an recte dicemus? PROT. Certe. SOCRAT. Ipsum ergo latere nullo modo ut dicere uideor, obliuionis generationem esse existimes. Est enim obliuio memoriæ exitus. Ea uero in ijs quæ modo dicebantur, nondum erat. Eius autem quod nec est nec fuit, iacturam fieri aliquam absurdum. PROT. Absurdum. SOC. Nomina ergo duntaxat permuta. PROT. Quomodo? SOC. Pro eo quòd latere animam diximus, quando absque passione corporei tumultus existit, quam nunc obliuionem uocare uideris, insensationem, ut ita loquar, potius nominato. PROT. Teneo. SOC. Motum autem in communi corporis & animæ passione factum si sensum uocaueris, haud ab re nominabis. PROT. Vera loqueris. SOC. An non percipimus iam quid sensum uocari uelimus? PROT. Percipimus. SOC. Sensus præterea cõseruationem recte quis memoriam mea sententia nuncupabit. PROT. Recte nimium. SOC. Et à memoria reminiscentiam discrepare fatemur, néc ne? PROT. Forte. SOC. An non in hoc præcipue? PROT. Quónam? SOC. Quoties quæ cum corpore passa est aliquando anima, eadem sine corpore in seipsa resumens animaduertit, tunc meminisse eam asserimus, an non? PROT. Valde quidem. SOC. Quinetiam quando memoriæ passa iacturam, deinde uel sensu, uel disciplina monente eam iterum reuocat in seipsa, reminisci putatur. Atque hæc iam memorias reminiscentiasq; uocamus. PROT. Probe loqueris. SOC. Cuius autem gratia hæc dicta sunt omnia, hoc est. PROT. Quidnam? SOC. Ne animæ uoluptatem absque corpore quàm maxime atque perspicue capiamus, atque unam concupiscentiam. per hæc enim utraque ista declarata uidetur. PROT. Pergamus iam ad reliqua Socrates. SOC. Multa considerare decet, uoluptatis originem omnémque formam eius inuestigantes. Et nunc quidem primo uidendum quid est, & unde nascitur concupiscentia. PROT. Videamus iam obsecro. Nihil enim amittemus. SOC. Immo ò Protarche cũ quod modo quærebamus, inuenerimus, amittemus aliquid circa ista, uidelicet dubitationem. PROT. Quam belle uicem reddidisti. at iam quæ sequuntur expediamus. SOCR. Nónne famem atque sitim, & huiusmodi multa, cõcupiscentias quasdam esse diximus? PROT. Maxime. SOC. Ad quidnam idem respicientes res adeo diuersas uno nomine nũcupamus? PROT. Per Iouem haud facile dictu, ò Socrates. dicendum tamen. SOC. Ab eisdem rursus exordiamur. PROT. Quibus? SOC. Dicimúsne sitire aliquem? PROT. Dicimus. SOCR. Hoc autem est exhaustum esse. PROT. Quid ni? SOC. Et sitis concupiscentia est? PROT. Est. SOC. Potionísne? PROT. Potionis. SOC. An non repletionis potus? PROT. Huius certe. SOC. Vacuus igitur, & exhaustus contraria eorum quæ patitur appetit. Nam cum uacuus sit, impleri cupit. PROT. Manifestum est omnino. SOC. Quid ergo? qui primo exhaustus est, num potest uel sensu uel memoria quadam eius repletionem attingere, quod nec præsenti in tempore, nec aliquando passus est? PROT. Nullo modo. SOCR. Sed eum qui cupit, aliquid cupere confitemur. PROT. Quid ni? SOC. Haud ergo quod patitur appetit. Sitit enim. sitis autem indigentia est, is tamen repletionem affectat. PROT. Ita. SOC. Aliquid igitur eius quod appetit expletionem attinget. PROT. Necesse. SOC. Corpus quidem nequit. nam exhaustum est. PROT. Certe. SOC. Restat ut anima repletionem per memoriam consequatur. PROT. Patet. SOC. Nam quo alio consequeretur? PROT. Nullo ferme. SOCR. An aduertimus quid nobis ex his rationibus efficiatur? PROT. Quid istud? SOC. Corporis cupiditatem esse ratio hæc non dictat. PROT. Quo pacto? SOC. Quoniam in omni animali, conatum animantis passionibus contrarium cupiditas ostendit. PROT. Penitus. SOC. Impetus autem in contraria quàm passiones trahens memor

Memoria.

Passio est corporis, nõ autẽ cupiditas.

Sitire nõ corporis, sed sicatum esse.

memoriam contrariam passionibus innuit. PROT. Omnino. SOC. Ratio itaque ostendens memoriam ad concupita rapientem animæ omnem impetum, & cupidinem, principatumque omnis uiuentis tribuit. PROT. Recte nimium. SOC. Sitire igitur uel esurire corpus nostrum, aut aliquid eiusmodi pati, nequaquam ratio hæc admittit. PROT. Vera loqueris. SOCR. Hoc præterea circa ista considerabimus, quòd hæc ratio quandam uitæ speciem in ijs demonstrare uelle uidetur. PROT. In quibus? & de qua uita loqueris? SOC. In replendo inquam, & euacuando, & omnibus quæ ad salutem siue perniciem animalium attinet. Et si quis nostrum in alterutro constitutus affligitur, tunc secundum mutationes lætatur. PROT. Sic est. SOCR. Quid, quoties in horum medio permanet? PROT. Quomodo in medio? SOC. Ob passionem quippe tristatur, sed uoluptatum interim præteritarum meminit: cessat quidem tristitia, nondum tamen impletur: quid tunc dicendum? nónne in medio passionum esse? PROT. Dicendum. SOCR. Vtrum dolentem omnino uel contrà gaudentem? PROT. Non gaudentem per Iouem, sed dupla potius affectum tristitia, secundum corpus in passione, secundum animam in expectationis ardore. SOCRAT. Quónam modo Protarche dolorem duplũ aiebas? Nónne uacuus quispiam certam aliquando repletionem sperat, aliquando contrà desperat? PROT. Maxime. SOCR. Num dum assequi sperat, ipsa recordatione gaudere uidetur? simúlque uacuus eo in tempore cruciari? PROT. Necesse. SOCR. Tunc igitur & homo & animalia reliqua, lætantur simul ac mœrẽt. PROT. Apparet. SOC. At cum uacuus aliquis expletionem omnino desperat, nónne tunc passio duplex circa dolores exoritur, quam ipse paulo antè intuitus, simpliciter duplam opinabaris? PROT. Vera hæc sunt. SOC. Hac talium passionum disceptatione ad id utamur. PROT. Ad quid ais? SOC. Vtrum uoluptates has atque molestias ueras, an falsas, an partim ueras, partim falsas dicere debeamus? PROTAR. Quo pacto, ò Socrates, uoluptates atque molestiæ falsæ esse possunt? SOCR. Quomodo etiam ò Protarche timores ueri uel falsi? aut expectationes ueræ, seu minime ueræ? aut opiniones ueræ uel falsæ? PROT. Opiniones equidem confiterer: sed hæc reliqua minime. SOCRAT. Quid ais? disputationem tamen haud breuem incœptare uidemur. PROT. Vera narras. SOC. At si præcedentibus sit conueniens ò uiri illius fili considerandum est. PROT. Istud forte. SOC. Omne igitur superuacuum, & quicquid præter propositum est, dimittẽdum. PROT. Recte. SOC. Dic itaque, continua nempe me admiratio tenet semper circa eas quas nunc induximus quæstiones. PROT. Quo pacto inquis? SOC. An non sunt ex uoluptatum numero falsæ aliæ, aliæ ueræ? PROT. Vis dicam? SOC. Neque reuera igitur, neque falso, uel lætari, cum non lætetur, uel tristari, cum non tristetur, aut furentum, aut insanorum dicetur quisquam? PROT. Hæc omnia sic se habere ò Socrates omnes suspicamur. SOC. Num recte, an forte differendum est, rectène uel non ista dicantur? PROT. Differendum quidem mea sententia. SOCR. Distinguamus igitur euidentius, quod modo de uoluptate atque opinione dictum est. Est'ne aliquid apud homines, opinari? PROT. Est. SOCR. Et lætari? PROT. Et lætari. SOC. Quin & quod opinamur aliquid est? PROT. Cur non? SOC. Et hoc quo gaudemus? PROT. Et hoc. SOCR. Qui opinatur, siue recte seu non recte opinetur, ipsum tamen quod reuera est opinari, non perdit. PROT. Quo enim modo? SOC. Gaudens etiã, siue recte gaudeat, siue non, ipsum tamen quod reuera gaudere est, haud amittit. PROT. Immo & hæc ita se habent. SOCR. Quo igitur pacto opinio uera, & falsa fit, uoluptas solummodo uera, cum tamen opinari uere atque lætari utraque similiter acceperint? PROT. Considerandum hoc est. SOCR. Nunquid ex eo quod opinioni uerum, & falsum indita sunt: nec solum ob hæc opinio facta est, sed qualis quædam opinio utraque? Hócne considerandum inquis? PROT. Ita. SOC. Præterea inuestigandum est, an uoluptas, & dolor ea ipsa duntaxat quæ sunt permaneant, nunquam uero qualia quædam efficiantur. PROT. Patet. SOCR. Verum haudquaquam difficile est, quòd qualia quædam fiant inspicere. Iampridem concessimus uoluptates atque molestias, magnas, & paruas, uehementes, remissasque fieri. PROT. Cõcessimus. SOC. Quòd si cui ex his prauitas adijciatur, ut prauam opinionem, ita & prauam uoluptatem effici cõfitebimur. PROT. Quid prohibet? SOC. Quid si rectitudo uel contrarium rectitudinis horum cuiquam admoueatur, num rectam opinionem quæ rectitudinem subijt, ac uoluptatem similiter appellabimus? PROTAR. Necessario sequitur. SOCR. Etsi quod opinione comprehenditur sit fallax, nónne opinionem falsam potius quàm rectam uocabimus? PROT. Immo. SOC. Item si uoluptatem uel dolorem circa id quo gaudemus uel angimur, aberrare cernamus, num rectam aut bonam uoluptatem dicimus, aut aliquo præclaro nomine honorabimus? PROT. At id fieri nequit, siquidem uoluptas ipsa delinquat. SOC. Veruntamen sæpenumero nobis uoluptas ex opinione falsa exoritur. PROT. Proculdubio, attamen opinionem ò Socrates eiuscemodi falsam dicimus, uoluptatem uero ipsam nemo utique falsam denominaret. SOCRAT. Prompte nimium, ò Protarche, uoluptatis rationem in præsentia tueris. PROT. Minime, uerum quæ audio loquor. SOCR. Nihílne, ò amice, apud nos differt uoluptas ab opinione recta scientiáque proficiscens, ab ea quæ falsam opinionem, & ignorantiam sequitur? PROT. Consentaneum est haud breui quodam interuallo distare. SOCRAT. Verum ad hanc ipsam distantiam perscrutandam deueniamus. PROT. Duc age quà lubet. SOCRAT. Ecce hàc te duco. PROT. Quànam? SOCRAT. Opinio quædam uera est, quædam falsa. PROT. Esto. SOCRAT. Has sæpenumero uoluptas dolórque sequitur. PROT. Sequitur. SOCR. An non ex sensu ac memoria in nobis opinio nascitur, & ipsum opinari posse? PROT. Præcipue. SOC. Nónne sic circa hæc nos habere putandum? PROT. Quomodo? SOC. Vt fateare hominem nonnunquam procul aliqua confuse cernentem, cupere clarius quæ cernit discernere? PROT. Fateor equidem. SOCR. Is igitur sic à seipso quodammodo sciscitabitur. PROT. Quo pacto inquis? SOCR. Quidnam illud est quod iuxta saxum sub arbore procul apparet? An hæc ille proferre secum tibi uidetur, dum eiusmodi quædam aspicit, cuiusmodi sibi quandoque apparuerunt? PROT. Quid ni? SOCRAT. Deinde ueluti sibijpsi respondens, homo est, inquit, tanquam rem iam assecutus. PROT. Nimirum. SOCR. Rursus forte mutata sententia opus quodam à

Ex sensu & memoria fit hic opinio.

dam à paſtoribus fabricatum eſſe aſſerit. PROT. Maxime. SOC. Hic ſi quis adſit, eadem quæ animo ſecum ipſe uolutabat in uocem fundens, rurſus præſenti diceret, ac ſermo tunc fieret, quod antè opinionem uocabamus. PROT. Manifeſtum. SOCR. At ſi ſolus ſit, hoc idem ſecum ipſe repetens, & diu quandoque in ſeipſo ſeruans procedit. PROT. Prorſus. SOC. Quid ergo? idémne tu hic, quod ego, ſentis? PROT. Quid iſtud? SOCR. Videtur mihi tunc hominis anima libro cuidam perſimilis. PROT. Qua ratione? SOCR. Memoria in idem cum ſenſibus incidens, & illæ quæ circa iſta paſsiones ſunt, uerba quædam in anima quodammodo inſcribere mihi uidentur: cúmque uera conſcribunt, paſsionem huiuſmodi ueram opinionem dicimus, & orationes in nobis ueræ ab hoc ipſo proficiſcuntur. At cum ſcriba hic noſter falſa ſcribit, cōtraria ueris eueniūt. PROT. Omnino ita mihi uidetur, & ea quæ dicta ſunt, libenter accipio. SOC. Accipe alium eorum quæ tunc fiunt in animis noſtris opificem. PROT. Quem? SOCR. Pictorem, qui poſt ipſum ſcriptorē, dictorū imagines in anima pingit. PROT. Quomodo hunc, & quando id agere dicendum? SOCR. Quando ab aſpectu ſiue alio ſenſu dicta, & opinione percepta quis educens, dictorum & opinione perceptorum imagines in ſeipſo quodammodo contuetur. an hoc in nobis efficitur? PROT. Vehementer. SOCR. Nónne uerarum opinionum ſermonumq́ imagines ueræ, falſæ uero falſorum? PROT. Omnino. SOCR. Si modo rectè hæc diximus, hoc in ijs præterea cogitemus. PROT. Quid hoc? SOC. Vtrum circa præſentia atq; præterita hoc nobis accidere neceſſe ſit, circa futura nequaquam? PROT. Eadem ratione circa tempora omnia. SOC. Nónne uoluptates atq; moleſtiæ ipſius animæ propriæ in ſuperioribus dictæ ſunt uoluptates & dolores corporis antecedere? proptereaq́ & prægaudere, & prædolere nos ob futura contingit? PROT. Vera narras. SOC. Vtrum inſcriptiones atq; picturæ quas paulo antè nobis imprimi uolebamus, ad præſens præteritúmue reſpiciunt, ad poſterum minime? PROT. Ad omnia. SOC. Num idcirco ijs aſſentiris, quòd hæc omnia ſpes quædam ad futurum tempus exiſtunt, nosq́ per omnem uitam perpetua ſpe nutrimur? PROT. Prorſus. SOC. Age ad hoc preter illa reſponde. PROT. Quid rogas? SOCRAT. Vir iuſtus & pius, & probus, nónne Deo amicus eſt? PROT. Quid ni? SOC. Iniuſtus & improbus contrà ſe habet? PROT. Contrà. SOC. Plurima tamen, ut dicebamus, unuſquiſque ſpe ducitur. PROT. Sanè. SOC. Sermones ſunt in unoquoq; noſtrum, quas ſpes nominauimus. PROT. Inſunt. SOC. Quinetiam phantaſmata picta, nam cuiq; licet fingere ſe cumulum auri maximum poſsidere, oblectamentisq́ uarijs abundantem omni ſuauitate perfundi. PROT. Nil prohibet. SOC. Num dicendū interna hæc ſcripta bonis uiris, quia Deo amici ſunt, uera ſæpe euadere, malis ſæpenumero contrà? PROT. Dicendum certe. SOCR. Et malis uiris oblectationes nihilominus adſunt ſæpe confictæ, ac denique falſæ. PROT. Quid ni adſint? SOC. Falſis igitur uoluptatibus praui ut plurimum geſtiunt, boni homines ueris aluntur. PROT. Neceſſarium penitus. SOCR. Inſunt ergo ſecundum hanc rationem falſæ quædam animis hominum uoluptates, imitantes tamen ueras, ſed ridicule, ac dolores eodem pacto. PROT. Inſunt utique. SOCR. An licebat ſic opinanti omnino, quæ nec fuerunt, nec ſunt, nec erunt, in ſeipſo formare? PROT. Licebat. SOC. Atque hæc erant quæ tunc opinionem falſam, & opinari falſò efficiebant. An non? PROT. Erant. SOC. Nónne in illis reddendus eſt habitus aliquis uoluptatibus moleſtijsq́ contrà reſpondens? PROT. Quomodo? SOC. Quòd liceat alicui reuera lætari, quoquo modo uel temere etiam geſtienti, non tamen ut ea quæ propter lætatur, uel ſint, uel fuerint antè: plerunque etiam lætari in ijs quæ nunquam euenient. PROT. Hæc quoque, ò Socrates, neceſſaria ſunt. SOC. Et eadem ratio de timoribus & cupidinibus, cæterisq́ huiuſmodi, ſæpe ſcilicet illa falſa exiſtere. PROT. Eadem profectò. SOCR. Num opiniones ob aliud bonas uel prauas, quàm quòd ueræ uel falſæ ſint, appellamus? PROT. Ob hoc ipſum. SOCR. Nec uoluptates malas ob aliud, quàm quia falſæ? PROT. Omnino, ò Socrates, contrarium protuliſti. Nam & uoluptates & moleſtias propter ſolum falſum malas eſſe haudquaquam aſſerere decet, quæ in maximas ac multiplices inſuper prauitates frequenter impingunt. SOCR. Malas uoluptates quæ propter prauitatem malæ ſunt, paulo pòſt, ſi placuerit, referemus: falſas autem inſuper alio modo, tum ſæpe, tum multas in nobis & eſſe, & fieri, dicendum eſt: hoc enim ad iudicandum fortaſſe nobis confert. PROT. Quid ni? modo ſint. SOC. Atqui ò Protarche, mea ſententia, ſunt. Hoc autem dogma quamdiu illa apud nos manet, à redargutione tutum eſſe, impoſsibile eſt. PROT. Probe. SOC. Aggrediamur iterum athletarum more hanc diſputationem. PROT. Aggrediamur. SOC. In ſuperioribus diximus, ſi quidem meminimus, cupiditates (quæ ſic uocantur) quantiſper ſeorſim nobis ineſſent, tunc corpus paſsionibus abſq; animæ paſsione occupari. PROT. Recordamur, dictaq́ hæc procul dubio ſunt. SOC. Nónne cupiebat anima contrarium corporis habitum? Receptaculum autem doloris & uoluptatis quæ paſsione fit, erat corpus? PROT. Erat. SOCRAT. Collige quod ex his ſequitur. PROT. Dic. SOCR. Quoties iſta concurrunt, congrediuntur quoq; uoluptates atque dolores, eorumq́ ſenſus, quæ contraria ſunt: quod profectò nunc patuit. PROT. Apparet. SOCR. Hoc quoque nónne inter nos conuenit? PROT. Quidnam? SOC. Vtrunque magis minúsue ſuſcipere, uoluptatem pariter atque dolorem, & ad genus infiniti referri? PROT. Conuenit certe. SOCRAT. Quædam igitur uia horum rectè iudicandorum nobis adeſt. PROT. Vbinam, & quomodo? SOC. Nónne propoſitum in hoc iudicio nobis eſt paſsim dignoſcere, quænam ex his maior, quæ minor, quæ magis, quo intenſior uoluptas ſcilicet ad moleſtiam, & ad moleſtiā moleſtia, ac uoluptas iterum ad uoluptatem? PROT. Hæc quidem talia ſunt, & iſtud iudicij noſtri propoſitum. SOC. Quid uero in aſpectu, eminus aut cominus magnitudines inſpicere, ueritatem obſcurat, falſaq́ opinari compellit: in doloribus autem & uoluptatibus idem minime fit? PROT. Multo magis ò Socrates. SOC. Id utiq; illi quod paulo antè narratum fuit, contrarium eſt. PROT. Quid ais? SOCR. Tunc enim opiniones hæ, falſæ ueræq́ effectæ paſsione ſua dolores unà & uoluptates prorſus implebant. PROT. Vera narras. SOCRAT. Nunc autem hæ ex eo quòd paſsim tranſmutare eminus cominus uideantur, & ad ſeinuicem comparentur, uoluptates quidem ad dolores, maiores uehem

Anima libro & tabulæ raſæ ſimilis.

Voluptas & triſtitia, quæ propria animæ eſt, uoluptates & dolores corporis præcedunt.

Concluditur ineſſe ueras & falſas uoluptates & dolores.

uehementioresq́ uidentur, & dolores rursus ad uoluptates cōtrà. PROT. Talia quædam necesse est ob eas causas fieri. SOC. Quod si quãto utraq; maiora uel minora quàm reuera sint, apparent, tantundem ipse ademeris, nónne id quod cum apparet quidem utrunque, non tamē fit, neque recte apparere dices, neque unquam eiusmodi uoluptatis uel molestiæ portiones rectas aut ueras audebis asserere? PROT. Sic est. SOC. Post hæc igitur inspiciamus, num hac ratione occurramus, uoluptates scilicet atque molestias falsas multo magis quàm istæ sint quæ uel apparent in uiuentibus uel existunt. PROT. Quales dicis, & quomodo? SOC. Dictum est sępenumero, quòd quorumlibet natura concretionibus uel discretionibus, repletionibus uel euacuationibus, incrementis uel decrementis corrupta, dolores, molestiæ, cruciatus, cæteraq; id genus exoriũtur. PROT. Sæpe iam dictum. SOC. At cum in naturam suam restituuntur, restitutionem talem uoluptatem circa nos posuimus. PROT. Probe. SOC. Quid autem cum circa nostrum corpus horum nihil accidit? PROT. At quando id contingit, ò Socrates? SOC. Nihil ad rem, ò Protarche, ista tua petitio. PROT. Curnam? SOC. Quia nihil impedies me, quin quod antè rogauerã, rursus te rogem. PROT. Quid illud? SOC. Nisi fieri, ò Protarche, tale quid dicam, quid necesse est ex hoc nobis contingere? PROT. An id dicis, uidelicet corpore in neutram partem exagitato? SOC. Idipsum. PROT. Cõstat, ò Socrates, neq; uoluptatem neq; dolorē eoipso in tempore percipi. SOC. Recte nimium respondisti. Verum ut arbitror id sentis, quòd necesse sit ex ijs unũ aliquid semper nobis accidere, quemadmodum sapientes tradunt. cuncta quippe sursum deorsúmue iugiter fluunt. PROT. Ferunt sane, nec male loqui uidentur. SOC. Quomodo enim male? cum mali minime fuerint. Verum impendentem sermonem euitare uolo, hàc autē fugere cogito, tuq; unà mecum fugito. PROT. Dic quà? SOC. Ista sane sic se habere ijs cõcedamus. Tu uero responde: utrum quicquid unquam patitur animal, idem & sentiat patiendo, neque dum crescimus, nosipsos lateamus, neq; dum aliquid aliud huiusmodi patimur? an cõtrà omnino? ferme enim talia quædam uniuersa nos fugiunt. PROT. Contrà omnino. SOC. Haud igitur recte dictum est à nobis quod modo diximus, mutationes sursum deorsúmue factas, uoluptates & dolores inferre. PROT. Quid igitur? SOC. Sic autem rectius ac tutius dicere licet. PROT. Quomodo? SOC. Mutationes quidem magnæ uoluptates doloresq; afferunt: mediocres autem & exiguæ, minime. PROT. Rectius isto modo quàm illo, ò Socrates, dicitur. SOC. Enimuero si ista sic se habent, mox uita in superioribus narrata redibit. PROT. Quænam? SOC. Quam absque mœrore & lætitia ponebamus. PROT. Vera loqueris. SOC. Ex ijs triplicem uitam ponamus, suauem, tristem, neutrã. An tu aliud sentis? PROT. Haud aliter quàm ita, triplicem uidelicet uitam esse. SOC. Non igitur idem erit non dolere quod & lætari. PROT. Nequaquam. SOC. Quoties ergo audis omnium dulcissimum esse uniuersam uitam sine mœrore transigere, quid tunc sibi uelle id dicentem existimas? PROT. Dulce esse, significare ille mihi uidetur idipsum quod dicitur non dolere. SOC. Pone tria quædam, ut lubet, & ut pulchrioribus utamur nominibus, alterũ aurum, argentum alterum, neutrum reliquum nominato. PROT. Ponantur. SOC. Quod horum neutrum est, potéstne alterum ex ijs fieri, uel argentum, uel aurum? PROT. Nequit. SOC. Vita igitur media siquando suauis uel mœsta dicitur, aut existimatur, nequaquam recte uel existimatur uel dicitur. PROT. Certe. SOC. Attamen, ò amice, aliquos hæc loqui & opinari sentimus. PROT. Maxime. SOC. An igitur gaudere tunc quãdo nõ mœrent, existimant? PROT. Aiunt quidem. SOC. Nónne tunc gaudere putant? non enim pronunciarent. PROT. Apparet. SOC. Falsò de lætitia opinantur, siquidem ab utriusque gaudij scilicet & indolentiæ natura diuersa est. PROT. Diuersa profecto. SOC. Quid igitur percontabimur inter nos, utrum hęc uel ut tria sint, uel ut duo solũ, ac num dolor hominibus malum, dolorum autem uitatio, hoc ipso nomine bona, dulce nominetur. PROT. Quomodo id, ò Socrates fiat, à nobisipsis quæramus, non enim intelligo. SOC. Quia aduersarios huius, ò Protarche, Philebi reuera non intelligis. PROT. Quósnam inquis? SOC. Eos qui rerum naturam præcipue callere feruntur, qui uoluptates funditus tollunt. PROT. Quid ergo? SOC. Dolorũ effugia eas omnes uocant, quas Philebi secta tores nuncupant uoluptates. PROT. Hisne ut credamus, ò Socrates, consulis? SOC. Nequaquã, sed tanquam uatibus quibusdam utamur, nõ arte, sed quadam non ingenerosæ naturæ indignatione à uoluptate nimis abhorrentibus, nihilq; in ea sani esse uolētibus, adeò ut illas ipsas quoq; eius illecebras maleficam quandam illaqueationē potius quàm uoluptatem uocent. His ergo ad hæc utere, considerans præterea & reliqua, quibus ardentissime in eũ inuehuntur. Post hæc autē & quas ego ueras existimem uoluptates, accipito, ut ex utriusq; sermonibus uim eius considerantes, ad iudicandum deniq; apponamus. PROT. Recte inquis. SOC. Hos igitur tanquã propugnatores secundum indignationis eorũ uestigium prosequamur. Reor equidem tale quiddam eos dicturos esse, principio alicũde lõgius repetito: si speciei cuiuscunq; naturã cognoscere uelimus, uelut duri naturam, utrum ad durissima respiciētes, sic maxime cognosceremus, an ad exigue dura. Oportet te, ò Protarche, ijs indignantium interrogationibus quemadmodũ & mihi respõdere. PROT. Oportet sanè, illisq; respondeo, ad primas magnitudines suspiciendum. SOC. Si uoluptatis genus quam naturam habeat, nosse uelimus, nõ in paruas uoluptates longeq; à suprema remotas, uerum in eas quæ supremæ uehementissimæq; dicuntur, aspiciendum. PROT. Quilibet nunc ista tibi concederet. SOC. Num quæ in promptu præ cæteris positæ, ac maximæ uoluptates sunt, ut sæpe diximus, ipsæ scilicet circa corpus existunt? PROT. Quid ni? SOC. Vtrũ uehementiores in ægrotantibus, quàm bene ualentibus reperiũtur? Caueamus obsecro, ne temere respondentes hallucinemur. PROT. Quónam pacto? SOC. Fortè enim in bene ualentibus fateremur. PROT. Verisimile est. SOC. An nõ uoluptates illæ excedunt magnopere, quarum ardentes cupidines adsunt? PROT. Verum id est. SOC. Nónne febribus & huiusmodi morbis affecti homines & sitiũt uehementer & algent, & quodcunq; pati corpore consueuerunt, magis admodũ q̃ cæteri patiuntur? quo fit ut magis indigeãt, indigentiamq; replentes, uehementius delectentur. An uerum hoc esse negabimus? PROT. Omnino, ut dictum est, apparet. SOCR. Quid uero, num recte sentire uidebimur asseren

Triplex uita.

Voluptates effugia dolorum.

Quæ spectãda cũ speciē dignosci oporteat.

Vtrum uoluptates maiores in sanis, an in ægris.

asserentes, si quis maximas uoluptates uidere uelit, non ad sanitatem, sed ad morbum respiciendum? Et uide ne me hoc rogare putes, pluribusne oblectationibus ægrotantes quàm bene ualentes deliniantur, sed magnitudo & uehementia uoluptatis ubinam præcipua sit, interrogare putato: scrutandũ quippe qua natura constet, prædiximus, quámue dicãt, qui nullo modo esse illam asseuerarunt. PROT. Teneo penè quod inquis. SOC. Fortassis etiã, ò Protarche, demonstrabis. Responde modo. In lasciuiane & petulantia nõ plures dico, sed uehemẽtiores & ui maiores uoluptates, quàm in temperata uita uides? Dic amabo, mentem adhibens. PROT. Percepi quid uelis, & excessum cerno quamplurimum. SOC. Temperatos nempe prouerbium nihil nimis pręcipiens, semper continet, & huic illi obtemperant. Intemperantes autem & dissolutos homines uoluptatis feruor ad furorem usque occupans, immoderatis clamoribus exultare compellit. PROT. Rectè loqueris. SOC. Et si uerum hoc est, patet in quadam deprauatione tum animæ, tum corporis, potius quàm in uirtute, uehemẽtes uoluptates, uehementesq́ cruciatus consistere. PROT. Patet certe. SOC. An non aliquas è multis elicere decet, & inuestigare qua ratione maxime uocari debeant? PROT. Necesse est. SOC. Aduerte itaque talium morborum uoluptates, qua ratione se habeant. PROT. Qualium? SOC. Deformium uoluptates, quas illi quos indignantes uocauimus, penitus horrent. PROT. Quales inquam? SOC. Velut in scabiei medela quæ fricando fit, cæterisq́ huiusmodi, haud alio pharmaco indigentibus. hoc enim malum prò dij immortales, uoluptatémne, an dolorem potius nuncupabimus? PROT. Malum quiddam, ò Socrates, mixtũ hoc esse uidetur. SOC. Haud equidem, uel Philebi gratia, hoc exemplum produxissem: sed nisi hæ uoluptates, & quæ hasce sequuntur, inspiciantur, nunquam ferme quod quæsitum nunc est, dijudicare ualemus. Ergo ad istarum cognatas pergendum est. PROT. Num eas, inquis, quæ immixtione cõmuni cant? SOC. Has ipsas. Sunt igitur mixtiones corporis quidem ipsius in corporibus, animæ in anima. Et dolores animę & corporis uoluptatibus mixtos reperiemus, eamq́ utrorumq́ cõmixtionem interdum uoluptatem, interdum uero dolorem cognominatam. PROT. Quónam pacto? SOC. Vt ecce cũ quis in restitutione, uel corruptione simul contraria patitur, algens sæpe calescit, & calens aliquando refrigescit, quærens, ut arbitror, id assequi, illud abijcere, ac quod dicitur, amaro dulce permixtum, & cum difficultate reiectionis adsistens molestiã, mox ferum cong[illegible]m facit. PROT. Est maxime uerum quod dicis. SOC. Nónne harum mixtionum quædam ex æquali utrinque & uoluptate & dolore, quædã ex alterutro excedente cõstantur? PROT. Nihil prohibet. SOC. Dic igitur ex earum numero quæ doloris plus quàm delectationis continent, eas esse quæ sequuntur scabiẽ & titillationes, quando quod intus est, feruet atque gliscit, neq́ huc perfricando aut exagitando quis attingit: sed quod circa cutẽ est solum, diffundit. Tum sanè illa in ignem ferentes, & nunc huc, nunc illuc consilij inopia reuoluti, inęstimabiles sæpenumero uoluptates pariunt: aliquãdo contrà interioribus ad exteriorum molestias uoluptatibus mixtis, in utram partem declinatio fiat, exhibent, ex eo quòd commixta per uiolentiã diffundãt, uel dispersa cõfundant, simulq́

Mixtiones uoluptatis & doloris i corpore.

uoluptatibus dolores admoueant. PROT. Vera narras. SOC. Nónne iterum cum uoluptas amplior secundum hæc omnia cõmiscetur, tunc portio doloris immixta titillat, & leui quadam tristitia afficit? Atque iterum uoluptatis uberior pars infusa prouocat, & interdum prosilire compellit, & omniformes colores, omnigenas figuras, omnimodos spiritus cum omni incitamẽto, & exclamationes cum insania parit? PROT. Summopere. SOC. Cogit præterea, ò amice, de se, tum ipsum, uel tum alium exclamare, quòd his uoluptatibus delinitus ac liquescẽs, propemodum moritur: eoq́ magis eiuscemodi uoluptates sectatur quisq́, quo intemperatior quis & imprudentior est. Atque has insuper summas oblectationes prædicat, & eum qui ijs delicijs totam uitam mulcet, beatissimum arbitratur. PROT. Omnia quæ apud multos in existimationẽ ueniunt, ò Socrates, collegisti. SOC. De uoluptatibus, ò Protarche, quę in cõmunibus corporis passionibus extrinsecus intrinsecúsue miscentur, est dictum. De ijs uero quæ miscentur in anima, contraria quædam ad corpus cõijciuntur, uoluptatem scilicet cum dolore, & dolorem cum uoluptate in unam mixtionẽ concurrere. Et hæc in superioribus percurrimus, quod quãdo exhauritur, repletionem cupit, & sperans gaudet, exhaustus angitur. Ista tunc quidem testimonijs minime confirmauimus, nunc uero dicimus quòd anima à corpore discrepante in ijs omnibus, quorum haud satis multitudo compræhenditur, mixtio una doloris & uoluptatis emergit. PROT. Rectè nimium loqui uideris. SOC. Vna præterea doloris uoluptatisque congressio restat. PROT. Quænam? SOC. Quam sæpe ipsam in se ipsa animam accipere diximus. PROT. Qua ratione hoc asserimus? SOC. Iram, timorem, desiderium, lamentationem, amorem, ęmulationem, inuidiam, & huiusmodi reliqua, an non hæc omnia dolores quosdã ipsius animæ ponis? PROT. Equidem. SOC. Nónne dolores huiusmodi plenos miris quibusdã uoluptatibus inuenire licet? An fortè in memoriã nobis illud reducere oportet? quod quemadmodũ apud Homerum accidit, uirum uel prudentem irasci, eo tamen pacto, ut eius affectus dulcior melle sit iugiter distillante, sic contingat in uita ut aliqua iræ dulcedo misceatur, & uoluptates in lamentationibus atque desiderijs tristitiæ mixtæ sint? PROT. Nequaquã, uerum sic hæc, nec aliter accidunt. SOC. Quinetiã meministi eos qui tragicis spectaculis adstant, dum delectantur, sæpe lugere. PROT. Memini. SOC. Et in comœdijs animi nostri affectum ad oblectationem simulatque mœrorem declinare sensisti. PROT. Haud satis aduerti. SOC. Nõ enim facile est, ò Protarche, affectũ huiusmodi ubique compræhendere. PROT. Non certe, ut mihi uidetur. SOC. Ipsum igitur tanto magis accipiamus, quanto est obscurior, ut in cæteris facilius quis uoluptatis tristitiæq́ concursum percipere ualeat. PROT. Dic iam. SOC. Inuidiæ nomen paulò antè inductum, utrum dolorem quendam significare censes, nécne? PROT. Censeo. SOC. Inuidus tamen proximorũ aduersis lætari depræhenditur. PROT. Vehementer. SOC. Malum quidem ignorantia est, & ut nunc loquimur, stoliditas quædã. PROT. Quidni? SOC. Ex his uide ridiculum illud quam naturam habet. PROT. Dic modo. SOC. Est utique summatim deprauatio quædam habitus alicuius cognomento dicta, improbitatis uero uniuersæ genus quoddam

Mixtiones uoluptatis & doloris animę in anima.

Voluptates animæ in anima.

Inuidiæ nouum fuisse nomen.

Ignorantiæ cognomina.

quoddam est, contrà prorsus habens, quàm Delphica præcepta docet. PROT. Præceptum hoc inquis, ò Socrates, Nosce teipsum? SOC. Aio. Oppositum huic esset, si fortè preciperetur, Nullo modo teipsum nosce? PROT. Esset. SOC. O' Protarche, conare nunc id trifariam distribuere. PROT. Dic tu, ego enim nequeo. SOC. Ais ergo me nunc istud diuidere oportere? PROT. Aio equidem, & quod maius est obsecro. SOC. Nónne quisque ex ijs qui seipsos ignorãt, secundũ tria id necessariò patitur? PROT. Quomodo? SOC. Primo enim secundum pecunias, opulentiorẽ quippe q̃ sit, aliquãdo seipsum existimat. PROT. Multi quidem ita decipiuntur. SOC. Plures etiam qui maiores formosioresq; se putant, & quæcunque ad corpus attinent, suprà quàm reuera sunt. PROT. Plures profectò. SOC. Plurimi denique qui animi dotes maiores quàm habeant, habere se putant. PROT. Et maxime quidem. SOC. Quantum uero ad uirtutes animi pertinet, nónne uulgus sapientiam prorsus sibi uendicans, plenum est cõtentionibus, falsaq; sapientiæ ipsius opinione? PROT. Quid ni? SOC. Si quis ergo afflictionẽ illã omnem malum quiddam uocarit, rectè nimirũ appellabit. PROT. Maxime. SOC. Hoc igitur iterũ, ò Protarche, bifariam partiendum, si ridiculam inuidiam cognoscentes, miram uoluptatis & modestiæ mixtionem nosse uelimus. PROT. Quomodo bifariam partiendum? SOC. Ita. quicunque hanc falsam de se opinionem stultè præsumũt, ijs quemadmodum & omnibus cæteris mortalibus accidat necesse est, ut quidam eorum robur ac potentiam in ijs quæ profitentur habeant, quidam uero nequaquam. PROT. Necessarium est. SOC. Hac ergo ratione distingue. quicunq; ex ijs imbecilles sunt, neq; ulcisci iniurias, neq; sibijpsis opem ferre ualent, merito ridiculi nũcupãtur: qui uero possunt, terribiles & robusti & hostiles iure uocãtur. Ignorantia enim potentum robustorumq; hominum hostilis atque teterrima res est. hæc enim & quæcunq; eius similia proximis omnibus noxia. sin autẽ imbecillis ignorantia sit, ridiculorum naturam subit. PROT. Rectè loqueris. Attamen uoluptatis dolorisq; concursus, nondum in ijs nobis patuit. SOC. Liuoris primo uim accipe. PROT. Dic. SOC. An nõ tristitia quædam, lætitiaq; iniusta est? PROT. Necessarium hoc est. SOC. Aduersariorũ malis lætari nec iniustum, nec inuidum est. PROT. Non. SOC. Malis autem amicorum lætari potius quàm tristari, nónne inuidi est atque iniusti? PROT. Est. SOC. Ignorantiam omnibus malam esse diximus. PROT. Et rectè quidem. SOC. Amicorum igitur præsumptionem sapientiæ atque pulchritudinis, & quodcunq; paulò autẽ diximus tribus in speciebus fieri, ridicula quidem cum imbecillia, odiosa uero cum ualida, hunc inquam, amicorum habitum nónne fatemur quum quis innoxium alijs habet, ridiculum esse? PROT. Fatemur sanè. SOC. Hunc quoq; cũ ignorantia sit, malum esse? PROT. Certe. SOC. Lætamúrne, an tristamur, dum hæc irridemus? PROT. Lætamur planè. SOC. Voluptatem uero in amicorum malis, nónne à liuore proficisci prædiximus? PROT. Certe. SOC. Nos igitur in amicorum rebus ridiculis subridentes miscere uoluptatem dolori, dum inuidiæ lætitiam addimus, ratio ista concludit. liuorem quippe tristitiam quãdam animæ iam dudum esse cõstitit, derisionem uero lætitiam, simulq; hæc in eo tempore congredi patuit. PROT. Vera loqueris. SOC. Ratio igitur nobis hæc dictat, nos non modo in ipsis spectaculis res gestas repræsentãtibus, & in alijs multis eodẽ pacto, sed in totius uitæ quadam ueluti tragœdia atq; comœdia dolores uoluptatibus immiscere. PROT. Impossibile est ista tibi, ò Socrates, nõ concedere, etiam si quis alteri parti potissimũ adstipularetur. SOC. Iram, desiderium, lamentationem, metum, amorẽ, æmulationẽ, inuidiam, proposuimus, cæteraq; huiusmodi in quibus ea quæ iam sæpe repetimus, coire nos diximus, reperire, an non? PROT. Ita. SOC. Num uidemus quòd de lamentatione, ira atq; inuidia omnia iam sunt nobis confecta? PROT. Quid ni uideamus? SOC. Multa igitur restant. PROT. Multa. SOC. Ob quam uero potissimũ causam mixtũ in comœdijs affectum declarasse me tibi existimas? nónne fidei gratia? quia in amoribus timoribusq; & alijs huiusmodi mixtio ipsa facilius ostendi potest. Quæ cũ ex te ipso intelligas, & quæ dicta sunt tenẽs, me dimitte, nec me cogas ad illa singulatim ordine descendentẽ, in longũ disputationẽ producere: uerum simpliciter id accipito, & animã absq; corpore, & absq; anima corpus, & mutuum etiã utrorumq; cõgressum, in omnibus perturbationibus habere uoluptatis & doloris concursum. Dic ergo, num me dimittas, an ad multam noctem detineas. Reor enim te si pauca quædam dixero, me dimissurum. nam de his omnibus cras me tibi dicturum polliceor: in præsentia uero ad iudicium quod Philebus instituit, pergere cupio. PROT. Præclare inquis, ò Socrates, & idcirco quæ restant, utcunq; tibi placuerit, enarrato. SOC. Secundum naturam quidem post mixtas uoluptates necessitate quadam ad puras immixtasq; quodammodo deueniemus. PROT. Rectè nimium. SOC. Conabor equidem, sed uariando eas nominare. Nam his qui dicunt uoluptates omnes dolorum sedatiões esse, haud prorsus assentior. Cæterum, ut dixi, ijs quasi testibus utens, ostendendo plerasque uideri quum non sint, uoluptates, item ingentes quasdam multasq; uideri, sed mixtas esse tristitiæ, & sedationibus ingentium dolorum, & circa corporis & circa animę defectum. PROT. Quas denique uoluptates ueras, ò Socrates, merito censere quis debet? SOC. Eas utiq; quæ circa decoros colores figurasq; & odores plerosq; & harmonias cõsistunt, præterea quę circa ea sunt, in quibus defectus quidem est, sed qui nec sentitur, nec lædit. Impletio uero, quæ & suauis est, & sentitur, & tristitia uacat. PROT. Qua ratione, ò Socrates, hæc sic dicimus? SOC. Sunt quæ loquor haud statim perspicua, ueruntamen explicare conandum. figurarum enim pulchritudinem, non ut plerique forsitan intelligerent, utputa animalium uel picturarum quarundam dico. sed rectũ quiddam, & circulare, & ab ijs ea quę tornis fiunt, plana uel solida, & quæ canonibus, id est, regulis atque angulis construuntur, si modo hæc tenes. hæc siquidem nequaquam ad aliquid aliud respicientia, quemadmodũ cætera pulchra dico, sed pulchra semper suapte natura, uoluptates proprias nullo modo motuum delectationibus conuenientes habentia: eadem ratione colores item pulchros atque gratos esse dico. Sed nunquid intelligimus, aut quid est? PROT. Annitor equidem, ò Socrates, uerum ipse quoque lucidius explicare nitere. SOC. Dico præterea & uoces perspicuas & suaues, unamq; aliquam puram penitus concinentes melodiam, ad nihil aliud comparatas, sed natura sua pulchras esse, & innatam afferre uolup

Ignorantia potẽtũ teterrima res.

Liuoris uis.

De puris uoluptatibus.

Quæ ueræ uoluptates.

uoluptatem. PROT. Hoc quoque uerum est. SOC. Genus autem uoluptatum quod odores sequitur, minus diuinū est: quòd autē ipsis necessarij dolores nequaquā misceãtur ubique, & in quo id inesse cõtingat, cùm illis proximis eadem prorsus ratione habere dico. Iamqꝫ duas uoluptatum species, si modo intellegis, collegimus. PROT. Intelligo. SOC. Hic item disciplinarum uoluptates addamus, si & istæ famem discendi nequaquam continere uidentur, neque propter disciplinarum auiditatem principio statim dolores inferre. PROT. Mihi sic uidetur. SOC. Quid uero, si quis doctrina imbutus, inde obliuiscatur, nónne tristitiam quandam sequi uides? PROT. Non natura quidem, sed quadam passionis cogitatione, cum quis orbatus propter indigentiam tristatur. SOC. Cæterum, ò beate, nos in præsentia non opinionis, sed naturæ passiones tractamus. PROT. Verum est igitur quod asseris, doctrinæ obliuionem absque tristitia euenire. SOC. Voluptates igitur disciplinarum doloris expertes, nec multorum hominum, sed paucorū admodum esse fatendum. PROT. Fatendū proculdubio. SOC. Postquam igitur uoluptates puras ab his quę rectè propemodum sic dicuntur, impuris secreuimus, addenda est iam uehementibus uoluptatibus immoderatio, remissioribus moderatio. Easqꝫ etiā quæ intēsius, remissius, magnum, paruum, raro, crebro, suscipiūt, ad infiniti genus, quod ꝑ animā corpusqꝫ secundum magis minúsue discurrit, referre decet: quæ uerò ista non capiunt, ad commensurati genus potius referendæ. PROT. Rectè inquis, ò Socrates. SOC. Post hæc id insuper circa uoluptates instituendum. PROT. Quid istud? SOC. Vtrum purū ipsum atque syncerum dicendum sit cõferre ad ueritatem, potius & uehemens, multum magnumqꝫ & sufficiens? PROT. Quid tibi uis, dum ista rogas, ò Socrates? SOC. Nihil, ò Protarche, in ipsa disceptatione uoluptatis & scientiæ prætermittere uellem. siquidem utriusque illorum portio quædam pura, quædam impura est, ut utrunque purum in iudiciū ueniens, & mihi & tibi, & istis denique cunctis ad iudicandū se apertū expeditumqꝫ prębeat. PROT. Scitè. SOC. Age igitur de omnibus quę genera pura uocamus, in hunc modū cogitemus, unum aliquod ex illis primū in medium inducentes. PROT. Quid potissimum eliciemus? SOC. Album si uis, primo genus consideremus. PROT. Volo equidem. SOC. Quo modo ita albi, & quę puritas erit? Vtrū quod maximum quiddam est ac plurimum? an quod ita syncerum, ut nihil in eo coloris alterius insit? PROT. Constat planè, quod præcipue syncerum est. SOC. Probè. nónne hoc uerissimum, ò Protarche, & pulcherrimum alborum omnium affirmabimus, non autem quod plurimum aut maximum? PROT. Rectè. SOC. Si ergo quod paruū purumqꝫ album est, mixto multoqꝫ albo albius, pulchriusqꝫ & uerius esse dicamus, rectè penitus asseremus? PROT. Rectè proculdubio. SOC. Nunquid exemplis huiusmodi pluribus ad iudicandum uoluptatē egebimus? an potius hinc nosse sufficiet, quòd uniuersa uoluptas parua quàm magna, pauca quàm multa, modo à dolore remota sit, suauior est & uerior, ac deniqꝫ pulchrior? PROT. Exēplum id unicū sat est. SOC. Quid uerò hoc? quòd audiuimus uoluptatis quidem generationē semper, essentiam uerò nunquam existere. Elegantes enim quidam uiri hoc ferunt, eisqꝫ gratia est habenda. PROT. Quid tum?

Genus uoluptatum odores sequētiū minus diuinum.

Disciplinarū uoluptates duplices.

Voluptatis generationē semp, essentiā uero nunquā existere.

SOC. Visne id interrogando percurram? PROT. Dic, & interroga modo. SOC. Sunt igitur duo quędam, unum quidem secundum seipsum, alterū semper aliud appetens. PROT. Qua ratione? & quæ ista esse dicis? SOC. Hoc suapte natura summopere uenerandum, illud uero deficiens. PROT. Exprime clarius. SOC. Vidimus sæpenumero pulchra quędam elegantiaqꝫ aspectu, & quosdam insuper qui ea nimium affectarent. PROT. Vidimus. SOC. Istis ergo duobus existentibus, duo quædam alia consimilia quære per omnia quæcunqꝫ dicimus alteri tertium esse. PROT. Profer obsecro Socrates, clarius adhuc quod sentis. SOC. Nihil est hic insigne, rarúmue, ò Protarche, sed iocamur. Dicimus autem quòd ex ijs quę sunt, aliquid semper est alterius gratia, aliquid uero cuius gratia semper id quod alterius gratia fit, efficitur. PROT. Vix tandem ob crebram repetitionē percepi. SOC. Forte etiam procedente disputatione clarius cõprehendemus. PROT. Quid ni? SOC. Duo hæc altera iterum adsumamus. PROT. Quænam? SOC. Alterum quidem omnium generationē, essentiam alterum. PROT. Equidem duo hæc abs te accipio, essentiam & generationem. SOC. Rectè: utrum autem horum alterius gratia dicimus? generationémne essentiæ gratia? uel essentiā inquantum essentia nuncupatur, hoc est secundū id quod existit, gratia generatiōis? An percipis? PRO. Videor, sed per deos quid me interrogas? SOC. Eiuscemodi quiddam, ò Protarche, interrogo, num fabricatio nauium nauigij gratia fit? An contrà nauigium fabricationis nauium? Et de omnibus quæcunque talia sunt, idem dico. PROT. Cur non ipse, ò Socrates, tibi ipsi respondes? SOC. Nihil prohibet. Attamen tu quoqꝫ concurre. PROT. Imò. SOC. Generationis gratia inquam, pharmaca & organa omnia, omnemqꝫ materiam omnibus adhiberi, singulas autem generationes singularum essentiarum, uniuersam denique uniuersæ essentiæ gratia. PROT. Perspicuè admodum. SOC. Nónne & uoluptas, si quidem generatio est, alicuius essentiæ gratia necessario fiet? PROT. Quid ni? SOC. Quod tale est, ut eius gratia fiat, quod semper alterius gratia fit, in boni sorte locatur: quod uero alterius gratia, in aliā sortem, ò uir optime, reducendum uidetur. PROT. Necessarium id omnino. SOC. Quamobrem si uoluptas generatio est, ad aliam quàm boni sortē merito referemus. PROT. Merito certe. SOC. Nónne ut in principo disputationis huius prædixi, dicenti uoluptatis quidem generationem, essentiam uero nullam existere, habenda gratia est? Constat enim hunc eos qui uoluptatē bonum prædicant penitus derisurum. PROT. Magnopere. SOC. Quinetiam hic idem eos qui generationi impensius student, ridebit atqꝫ despiciet. PROT. Quo pacto & quales ais? SOC. Eos qui dum famem sitimqꝫ restinguunt, uel aliquid aliud ex ijs q̃ generatio curat ac sedat, generatione lætātur, quasi ipsa sit, aiuntqꝫ uitam se nihil moraturos, nisi sitiant & esuriant, atqꝫ alijs q̃ hæc sequuntur, afficiantur. PROT. Videntur sanè. SOC. Eius autē quod fieri est, contrarium destrui ipsum cuncti fatemur. PROT. Necessariò. SOC. Corruptionē generationemqꝫ eligit quisquis hæc expetit: non autē tertiā illam uitā, quā & lætitia & tristitia uacuā, intelligētiæ uero quoad fieri potest, purissime cõpotem proposuimus. PROT. A` ratione procul, ò Socrates, erit quicūqꝫ uoluptatē nobis bonū asseuerabit. SOC. Procul admodū, q̃nquidē & hæc

Quod uoluptas non sit bonum.

Id cuius gratia fit bonū.

præterea

præterea ratione ostẽdere licet. PROT. Qua? SOC. Cur enim non absurdum sit, cũ nihil bonum decorũmue sit, siue in corpore, siue in alijs ullis prętereą in anima, in ea tamen solũmodo uoluptatem bonũ uocare? fortitudinẽ uero, temperantiam, intelligentiam, ac reliqua quęcunq; bona sortitus est animus, minime? Ac præterea hominem uoluptatis expertem, dolore uero affectum, malum tunc dum dolet, asserere, licet omniũ optimus sit: & eum contrà qui uoluptatibus delinitur, quo magis gestit, eo uirtute præstantiorem dicere? PROT. Hæc, ò Socrates, omnia suprà quàm dici possit, absurda sunt. SOC. Ne tamen disputationem omnem in uoluptate consumamus, mentem uero & scientiã prætermittere uideamur, age iam si quid sordidum etiã his adiacet, excutiamus, donec ad purissimã eorum naturã tandem penetrãtes, & ipsam inspicientes, ad iudicandũ tum harum, tum uoluptatis partibus uerissimis uti possimus. PROT. Scitè. SOC. Nónne aliud nobis scientiam circa doctrinas, aliud circa educationẽ uel nutritionem exhibet? PROT. Sic est. SOC. In manuarijs primum artibus uideamus num artium alia scientia magis, alia minus sit, oporteatq; aliam purissimum, aliã impurissimum arbitrari. PROT. Decet profectò. SOC. Præcipuas utiq; à singulis discernendum. PROT. Quales, & quo pacto? SOC. Vt ecce si quis ab omnibus artibus segregaret numerãdi dimetiendiq; & ponderandi peritiã, uile quiddã, ut ita dicã, esset, quod uniuscuiusq; restaret. PROT. Vile profectò. Residuum quippe imaginatiõe quadam ac sensuum experientia & exercitatione, coniecturisq; consequi liceret, quas plerique artes uocant, cura & labore uim suam omnem adeptas. PROT. Necessaria prorsus inducis. SOC. An non musica ijs plena est? primo concentum cõtemperat nõ mensura, sed diligentiæ potius coniectura, tum uniuersa eius pulsandi facultas mẽsurã chordæ cuiusq; coniectura motæ perquirit. Itaq; ut obscuritatẽ plurimã mixtã habet, ita stabilitatẽ minimã. PROT. Verissime. SOC. Quinetiã medicinã, agriculturã, gubernatoriam, militarẽ similiter institutas esse reperiemus. PROT. Quàm maxime. SOC. Architectură uero mensuræ, & instrumẽta iam plurima quibus utitur illa crebro, ut perspicacẽ maxime, ita supra cæteras artificiosam maxime reddunt. PROT. Quonã pacto? SOC. In ipsa profectò nauium & domorũ constructione, multisq; alijs id genus materiæ elaborandi quodãmodo pertinentibus utitur amussi regulaq;, torno, circino, filo, perpendiculo, instrumẽto quoq; ad dirigenda ligna idoneo. PROT. Recte admodũ, ò Socrates, inquis. SOC. Ponamus igitur eas quæ dicuntur artes, in ordine duplici, alias quæ musicã quidem in operibus sectantur, perspicaciæ minoris participes, alias architecturæ pedissequas aliquanto maioris. PROT. Ponamus. SOC. Harum omnium perspicacissimas, quas paulo antè primas uocauimus. PROT. Numerãdi peritiam, & quas cũ illa suprà iunxisti, innuere nunc mihi uideris. SOC. Prorsus, sed num, ò Protarche, has iterum duplices affirmare, an aliter debemus? PRO. Quas inquis? SOC. Arithmeticam primo, nónne aliã uulgarium, aliam philosophantiũ? PROT. Quãnam ratione quis partiens aliam atq; aliam arithmeticam asseret? SOC. Haud exigua discrepantia, ò Protarche. Illi porro unitates inæquales eorũ quæ secundum numerum sunt, dinumerãt, uelut duos exercitus, boues duos, duo quæ minima, duo etiam quæ maxima: hi uero nunquã eos sequerentur, nisi quis partium unitatẽ aliam ab alia unitate nihil discrepantem posuerit. PROT. Quàm optime loqueris, dum multã infers diuersitatem eorũ qui circa numerũ uersantur, adeo ut decens sit, in duo quædam diuidere. SOC. Quid uero cõputandi & dimetiendi illa secundũ architecturam mercaturámue facultas, itemq; illa secundũ philosophiam geometria ratiocinatioq; diligens, utrũ una quædã, an duæ potius artes sunt? PROT. Priorem ego responsionẽ secutus, mea quidem sententia, duas esse ponerem. SOC. Probe. sed num intelligis cuius gratia in medium hæc induximus? PROT. Forsitan, attamen quod nunc quæsitum est, explanare te uelim. SOC. Disputatio nostra quæ iamdiu proportionẽ quandam æqua diuisionis cõuersione uoluptatibus respondentem quærit, uidetur mihi nunc non minus quàm ab initio assequuta fuisse quod quęrit, dum indagat num sit sciẽtia quędam alia scientia purior, quemadmodũ uoluptate uoluptas. PROT. Constat horum gratia ista tractata fuisse. SOC. Quid autem, nónne in superioribus aliam artem in alia esse repertum est, clarioremq; aliam, & obscuriorẽ aliam? PROT. Maxime. SOC. In ijs autem an nõ artem quandã ratio uelut æquiuocam proferẽs, & quasi unã innuens, rursus quasi duæ sint, inquirit num perspicuitas puritasq; illarum penes philosophantes, aut non philosophantes existat? PROT. Et maxime quidẽ id inquirere mihi uidetur. SOC. Quale hic respõsum, ò Protarche, reddemus? PROT. O Socrates, ad miram scientiarum differentiam declarandam descendimus. SOC. An non responsio facilis? PROT. Quid ni? asseramus itaque has artes longo interuallo à cæteris discrepare. Ab ijs præterea legitimorum philosophorum artes mirum in modum synceritate & ueritate circa mensuras numerosq; differre. SOC. Sunto igitur ista ex tua sententia, nosq; tibi credentes audacter importunis disputatoribus respondeamus. PROT. Quidnam? SOC. Duas arithmeticas esse ac duas metiendi artes, aliasq; facultates harum comites plurimas, geminationem habentes huiusmodi, & in nomine uno communicantes. PROT. Demus secunda fortuna his quos importunos uocasti, respõsionẽ hanc, ò Socrates. SOC. Hásne scientias quàm maxime synceras, atque supremas asseueramus? PROT. Omnino. SOC. Veruntamen, ò Protarche, nos differendi facultas ipsa facere non patiatur, siquam aliam ipsi præferremus. PROT. Quam rursus hanc dicere decet? SOC. Eam quæ omnem modo inductam peritiam noscit. hanc enim cum circa id quod est, & uere est, & semper eodem modo se habet, uersetur, arbitror omnes quibus modo aliquid sanæ mentis adsit, longe omnium uerissimam cognitionem esse protinus concessuros. Tu uero, ò Protarche, quid sentis? PROT. Gorgiam sæpe audiui, cum diceret persuadendi facultatem artibus cunctis præcellere: quippe quæ cuncta non ui, sed sponte sibi subijciat, longéque omnium artium optima sit. Nunc uerò nec tibi, nec illi aduersari uelim. SOC. Arma mihi uideris dicere uoluisse, uerum pudore adductus prætermisisse. PROT. Sunto hæc ut lubet. SOC. Egóne in causa sum ut minus bene acceperis? PRO. Quid? SOC. Nõ ego, ò amice Protarche, q̃ arsaut sciẽtia omnibus eo antecellat, quòd maxima potissimaq; & utilissima omnium sit, ex te quæsiui: sed quæ perspicuum, syncerum, uerissimum contempletur, quamuis parua sit ac

Marginal notes: Scientiarum puritas. — Potissima in artibus. — Musica usuraria & fine mensura. — Debilitas medicinæ. — Nobilitas architecturæ. — Artes in duplici ordine. — Arithmetica duplex. — Geometria duplex. — Artes differre. — Logica artibus omnibus præfertur. — Gorgias prætulit artẽ dicendi cũctis artibus.

sit ac minime utilis: hoc profecto est quod modo quærimus. At uide: nihil enim Gorgiam lacesses, si eius arti utilitatis laudem præstantiamq; concedas: ei uerò quam ipse modo narraui, facultati ueritatis præcellentiam tribuas: quemadmodum suprà de albo dixeram, quod licet paruum, si tamen purum esset, multo impuroq; secundum ueritatis excessum præstaret. Et nunc quidem sufficienter his discussis, ne respiciamus in ullas disciplinarum uel commẽdationes uel commoda: sed si qua ex natura suauis animi ueritatis est amans, eiusq; gratia cuncta peragit, hanc dicamus puritate mentis & sapientiæ perscrutati, considerandam à disserendíne scientia maxime, an ab alia potius hac præstãtiore acquiri uideatur. PROT. Considero equidẽ, concedoq; difficile inueniri posse aliam uel artem uel scientiam quæ sibi magis uindicet ueritatem. SOC. Nunquid tale quiddam cogitans, hæc modo dixisti: quòd uidelicet artes multæ, & quæcunque circa hæc uersantur, primo quidẽ opinionibus utuntur, & quæ circa opiniones cõsistunt, ex instituto perquirunt: siue etiam quæ ad naturã spectant, indagãda quis putet, puta q̃ circa mundũ sunt, quomodo uidelicet factus sit, quomodo patiat, quomodo agat, per omnẽ uitã scrutatur, fatemur hæc, an non? PROT. Vtiq;. SOC. Nec circa ea quæ semper existunt, sed quæ fiebant, fiuntq; & fient, hic uersatur. PROT. Vera loqueris. SOC. Num ex ijs quæ nunquam aut in præterito, aut futuro, aut præsenti eodem modo se habent, aliquid exactissima ueritate perspicuũ esse dicemus? PROT. Non licet. SOC. Etenim in ijs quæ nullã prorsus stabilitatẽ habẽt, quo pacto nos stabile quicquã assequeremur? PRO. Nulla ut arbitror ratione. SOC. Neq; mens igitur, neq; scientia ulla circa ista est, ueritatem supremam habens. PROT. Consentaneum. SOC. Te igitur & me, & Gorgiam, atq; Philebum ualere sinamus: hoc autem ratione nunc asseramus. PROT. Quid istud? SOC. Quòd illa nobis facultas firmitatem, puritatẽ, ueritatem, synceritatẽ cõtinet, quæ circa ea quæ semper eodem modo & simplicissima sunt, studet, aut quod secundo loco illis proximum. Reliqua omnia posteriora dicẽda. PROT. Vera nimium. SOC. Atqui illa nomina quæ circa talia quędam pulcherrima omniũ sunt, an nõ rebus quoq; pulcherrimis assignanda? PROT. Par est. SOC. Mens & sapientia nomina sunt omnium præciosissima. PROT. Sunt. SOC. Hæc igitur intelligentijs eius quod uere est exactissima ratione perfecta atq; tributa recte utiq; accõmodantur. PROT. Prorsus. SOC. At quæ ipse in iudicium suprà produxi, non alia sunt quàm hæc nomina. PROT. Haud alia. SOC. Cæterũ si quis mixtionem uoluptatis & sapientię nobis uelut opificibus propositũ dicat, ut quæramus ex quibus & in q̃bus cõfletur, recte coniiciet arbitror. PROT. Et maxime quidẽ. SOC. Itaq; deinceps miscere conandum. PROT. Conandum planè. SOC. Nónne hæc prius admonere pręstabit? PROT. Quæ? SOC. Quę & antea memorauimus: præclarum nempe prouerbium illud quo dicitur, quę pulchra sunt, & bis & ter repetẽda esse. PROT. Quid ni? SOC. Per Iouem sic existimo superiora dicta fuisse. PROT. Quomodo? SOC. Philebus uoluptatem inquit finem rectũ cunctis animalibus esse, omniaq; ad eam intendere oportere, atq; id bonum ipsum uniuersis existere: præterea duo hæc nomina bonum & iucundum eidem naturæ congruere. Socrates autem primũ id minime esse inquit: utq; duo nomina sunt, bonum atq; iucundũ, duas etiam differentes esse naturas. Quinetiã sapientiam magis q̃ uoluptatẽ boni participem esse. Nónne hæc, ò Protarche, sunt quæ dicebãtur? PROT. Maxime. SOC. Hoc quoq; & tunc & in præsentia nónne confitendum erit? PROT. Quale? SOC. Ipsius boni naturã hoc præcipue ab alijs discrepare. PROT. Quónam? SOC. Cuicunq; hoc adest ex uiuentibus semper & omnino & undiq;, id nullo alio indiget, perfectãq; sufficientiã cõtinet. itáne? PROT. Ita prorsus. SOC. An non ratione ipsa conati sumus alterũ ab altero separãtes, uoluptatẽ à sapientia, sapientiã à uoluptate, sic ut altera alterius ne momentum quidem participet, sic in uitam cuiusq; respiceres? PROT. Certe. SOC. Visúmne tunc alterutrũ ex his sufficiens esse? PROT. Et cui uideatur? SOC. Quòd si quis forte tũc præteruectus est, nunc resumẽs rectius asseueret: & cum memoriã, scientiam, sapientiam, uerã opinionẽ eiusdem ideæ ponat, consideret utrum absq; his aliquis, uel se, uel alium aut esse quicquam, aut quicquam fieri exoptet, nedum ut uoluptatem seu plurimam seu uehemẽtissimam sine ijs eligere debeat. Siquidem his priuatus neq; reuera gaudere se opinabitur, neq; qua cõditione affectus sit, noscet, neq; affectus ipsius memoriam per tempus aliquod reseruabit. Eadem quoque de sapientia dicas. Num quispiam procul ab omni etiam minima uoluptate sapientiã adipisci, quàm cũ uoluptatibus quibusdã malit, aut uoluptates omnes sine sapientia potius q̃ cum sapiẽtia quadam? PROT. Nullus, ò Socrates. Veruntamen nihil opus est hæc toties iam repetere. SOC. Quapropter horum neutrum perfectũ, & omnibus expetendum, ac penitus bonũ. PROT. Neutrum. SOC. Aut igitur bonũ ipsum perspicue, aut figuram eius aliquam sumere decet, ut quemadmodum diximus, cui potissimũ secundæ sortes tribuendæ sint, uideamus. PROT. Scite admodum loqueris. SOC. An non semitam ad bonum ipsum quandam ingressi sumus? PROT. Quam? SOC. Si quis hominem aliquem quærẽs, domũ quam inhabitat, primũ cognorit, adminiculũ sane ad eum inueniendum ingens habebit. PROT. Quid ni? SOC. Ita & nos pręsens atq; superior ratio monuit ne in simplici uita, sed mixta, bonũ ipsum indagaremus. PROT. Omnino. SOC. At spes certior, in eo quod pulchre mixtum, quàm in opposito nos quod quærimns reperturos. PROT. Certior sane. SOC. Misceamus igitur, ò Protarche, dijs antè uouentes, siue Dionysius, siue Vulcanus, siue alius quispiam deorum sortitus est mixtionis officiũ. PROT. Ita prorsus agendum. SOC. Atqui nobis tanquam uinum miscentibus quibusdam, fontes adstant. Et melli quidem uoluptatis fontem cõparare quis potest: uerum sapientiæ fontem sine uini ui sobrium aquę cuipiam acri, atque etiam saluberrimæ. Hos ergo liquores quàm pulcherrime in unum cõfundere studeamus. PROT. Studendum certe. SOC. Dic age primum: si omnem uoluptatem cum omni sapientia misceamus, num pulchre iunxerimus? PROT. Forsitan. SOC. Verũ minime tutum. Quo tamen pacto securius misceamus, me nunc declaraturum confido. PROT. Dic quomodo. SOC. Patuitne in superioribus aliam uoluptatem alia, rursusq; scientiam aliam alia synceriorem esse? PROT. Patuit plane. SOC. Scientia quoque à scientia differens, & altera quidem circa illa quæ oriuntur & occidunt, altera circa ea quæ neq; fiunt, neq; intereunt, semperq; secundum eadem

Determinatio duarũ artium, quarũ alterutra uidetur alijs præcellere.

[redacted]

Prouerbiũ.

Quo boni natura ab alijs discrepet

Dionysio & Vulcano est dedita mixtio.

eadem eodem modo se habent. Atq; hanc ad ueritatem ipsam respicientes, illa ueriorem esse putamus. PROT. Recte admodum. SOC. Si utriusq; portiones uerissimas inuicem commisceamus, nunquid istarũ mixtio sufficiens erit ad uitam nobis optabilissimã exhibendam? aut alio præterea quodam alterius rationis egebimus? PROT. Mihi quidem uidetur sic agendum. SOC. Esto igitur nobis uir quidam sapiens qui norit quid ipsa iustitia sit, rationemq; intelligentiæ comitem habeat, nec non reliqua cuncta quæcunq; sunt similiter calleat. PROT. Esto sane. SOC. Nũ hic sufficienti scientia præditus erit, si circuli & sphęræ ipsius diuinæ rationem teneat, humanam uero hanc sphęram & hos circulos prorsus ignoret, dũ in architectura similibusq; operibus canonibus, id est, regulis circulisq; utetur? PROT. Ridicula erit, ò Socrates, cognitio nostra, si in diuinis duntaxat uersetur. SOCR. Quid ais? num falsi canonis atq; circuli impuram & instabilem artem in commune inserere & immiscere debemus? PROT. Necessarium hoc est, si modo quis nostrum uel uiam quæ ducat domum reperturus sit. SOC. An uero & musicã, quam paulo antè diximus coniecturis imitationeq; plenã, à puritate procul abesse? PROT. Necessariũ id quoq;, si quidẽ uita nostra, aliquando uita futura sit. SOC. Vis ergo tãquam ianitor turba pulsus atq; coactus, ego nunc fores pandam, scientiasq; omnes confluere iam & confundi sinam, cum pura passim deteriorem. PROT. Haud scio ò Socrates num quis à scientijs alijs lædatur, qui primas habet. SOC. Permitto iam cunctas in Homericæ mixtionis uelut conuallem quandam, adeoq; uehementem illam poëticam confluere. PROT. Fluant. SOC. Rursus ad uoluptatum fontem proficiscendum uidetur: quando enim ipsas miscere cogitauimus, & inter eas nónne ueræ quædam enatæ nobis sunt? sed propter scientiæ totius amorem in idem concurrere scientias uniuersas permisimus, prius quàm uoluptates. PROT. Vera loqueris. SOC. Est igitur tempus, ut de uoluptatibus etiam consultemus, utrum & ipsæ in unum omnes, an primæ duntaxat, ac ueræ sint admittendæ. PROT. Permultũ ad securitatem interest primas uerasq; admittere. SOC. Harum ergo cõmercium admittatur. At quid deinceps? si quæ necessariæ sunt, num quẽadmodum & istic, hæ quoq; in mixtionem sunt accipiendæ? PROT. Quid prohibet? SOC. Necessarias igitur quoquo modo accipiamus. Si autem quemadmodum artes omnes nosse innocuum & conferens in uita esse cõstitit, ita nunc de uoluptatibus cõstet, uidelicet quòd omnibus frui innoxium & utile sit, fortè erunt omnes omnibus immiscendę, quid ad hæc? PROT. Qua ratione de his loquemur? Quid agemus? SOC. Non à nobis Protarche tale aliquid, sed ab ipsis uoluptatibus scientijs quærendũ. PROT. Quid istud? SOC. O amicæ, siue uoluptates, siue alio quodam cognomento appellare uos deceat, utrum eligitis cũ omni sapientia congredi, an esse seorsum à sapientia? Reor equidem hoc illas necessario responsuras. PROT. Quid? SOC. Quòd quemadmodum in superioribus dictum est, nec possibile, neq; utile est genus aliquod purum, seorsum solitariũq; esse. Omnium uero generũ optimũ, si unũ uni cõparetur, nobis fore putamus genus ipsum, quo tũ cætera omnia, tum etiam singulæ nostrę uires perfectæ noscuntur. PROT. Et recte quidem respondisse illas merito confitebimur. SOC. Restat ut mentẽ & sapientiam rogemus cum ipsa mixtione quodãmodo uoluptatibus egere dicamus, qualibus præcipue uoluptatibus egeant. PROT. Merito. SOC. Nostra uero posthac interrogatio talis erit, utrum præter illas ueras uoluptates uobis opus est uehementissimarũ maximarũq; uoluptatũ cõmercio? Fortè sic illæ respondebũt: Minime ò Socrates. Hæ nanq; impedimẽta nobis innumerabilia præbẽt. Animas siquidẽ quas incolimus, uoluptates furiosæ perturbant, nec adolescere nos permittunt, nostrásque progenies ut plurimũ per negligentiam obliuione illata omnino corrumpunt. Alias autẽ uoluptates ueras ac puras quas ipse narrasti, ferme nobis domesticas arbitrare: ac præter istas, illas insuper, quæ cum sanitate & tẽperantia cæterisq; uirtutibus capiuntur. Has enim quæ uirtutis tanquã deæ cuiusdam pedisequæ sunt, libenter admittimus. Quæ uero cũ dementia, & alia improbitate congrediũtur, eas menti miscere absurdum est, si quisquam pulcherrimam illam cernẽs cõcordemq; mixtionem atq; temperiẽ, in ea perdiscere quid & in homine & in uniuerso suapte natura bonum sit, quę'ue ipsius idea existat, diuinare uelit. An non sapienter, & tanquam sui compotẽ mẽtem hæc, & de seipsa, & de memoria rectaq; opinione respondere dicemus? PROT. Omnino quidẽ. SOC. Atqui & hoc necessarium est, nec unquã aliter fieri posset. PROT. Quid istud? SOC. Cui ueritatem nõ miscemus, nunquam id uerum aut fieret aut factum esset. PROT. Quo enim modo? SOC. Nullo. uerũ siquid huic mixtioni ulterius deest, dicite tu & Philebus. Mihi enim tanquam mundus quidam incorporeus animato corpori pulchre dominaturus sermo hic peractus fuisse uidetur. PROT. Mihi quoq; ò Socrates idem uideri scito. SOC. Nónne si boni ipsius ac talis quidẽ uestibulum ædium nos nuper ingressos esse dicamus, forsitan recte quodammodo proficiebimur? PROT. Mihi sanè uidetur. SOC. Quid igitur in huiusmodi mixtione preciosissimum, maximéque cur constitutio hæc omnibus gratissima sit, nobis in causa esse uidetur? Si enim id nouerimus, mox perpendemus uoluptatíne an mẽti cognatum magis propiúsque in uniuerso consistat. PROT. Scitè. Id enim ad iudicium nobis propositum maxime conferet. SOC. Atqui nequaquã inuentu difficile est, quæ causa sit, ob quam mixtio quæq; uel plurimi uel minimi facienda sit. PROT. Quo pacto inquis? SOC. Nemo hoc ignorat. PROT. Quid hoc tandem? SOC. Quòd quęcunq; & qualiscũq; mixtio expers uel mensuræ est, uel naturæ commensurati, necessario omnia quæ mixta sũt, sed & seipsam primo perdit. Neq; enim temperies hæc est, sed tanquam intẽperatus quidam, fortuitúsque concursus nobis accidere solet. PROT. Vera loqueris. SOC. Nunc quidẽ nos ipsius boni potentia in naturam pulchri se trãsferens clàm fugit. Mensura enim cõmensuratióque pulchritudo plane ac uirtus ubiq; fit. PROT. Prorsus. SOC. Quinetiam ueritatem diximus ipsis in ea temperie cõmisceri. PROT. Omnino. SOC. Quòd si bonum ipsum una idea complecti non licet, saltem una cum tribus, pulchritudine, commẽsuratione, ueritate compræhendentes, dicamus id uniuersum uelut unum, causam eorum quę in mixtione sunt esse, & propter hoc, utputa quod bonum sit, mixtionẽ fieri bonam. PROT. Recte nimium. SOC. Vnusquisq; iam ò Protarche facile arbitror de sapientia & uoluptate iudicarit, utra earum optimo isti cognatior & præstans magis & apud homines & apud deos esse contingat. PROT. Constat quidem, attamen ratione

Nemo lędi tur à scientijs cęteris qui te net primas.

Quæ uoluptates sapientiæ propriæ sint, quæ alienæ.

Pulchritudo.

id quoq; percurrere præſtabit. SOC. Secundũ quodlibet igitur horum trium, de uoluptate & ſapientia iudicemus. Videndum enim utri unũquodq; trium cognatius aſſeramus. PROT. Num de pulchritudine, ueritate, menſuráque loqueris? SOC. Certe. primum igitur ueritatem ſume Protarche, cumq; ſumpſeris, ad tria iam reſpice, mentem, ueritatem, & uoluptatem: & poſtquam diu mature conſideraueris, tibi ipſi reſponde, utrum uoluptas an mens ueritati propinquior. PROT. Quid diuturna meditatione opus eſt? permultum ut arbitror intereſt. Voluptas enim maxime omniũ temeraria. fertur enim de ueneris uoluptatibus, quæ ingentiſsimæ omnium æſtimantur, quòd peierantibus illis, dij prorſus ignoſcunt, quaſi pueri quidam ſint, nullius intelligentiæ compotes. Mens autem aut idẽ eſt quod ueritas, aut omniũ certe ſimilima atq; ueriſsima. SOC. An poſthac menſuram illam moderationemq; conſiderandum reſtat, uoluptáſne an ſapiẽtia eius ſit capacior? PROT. Id quoq; quod nunc infers, exploratu perfacile eſt. Reor equidem nihil uoluptate, eiuſq; exultatione immoderatius inueniri poſſe: nihil contrà, mente & ſcientia moderatius. SOC. Præclare, uerũtamen tertium quoq; reſponde. Ménſne pulchritudinis magis eſt particeps, an ipſa uoluptas? quidue pulchrius? an mens uoluptate, an contrà? PROT. Mẽtem quidem & ſapientiam ô Socrates nemo unquã aut reuera aut falſo deformem uel uidit, uel aliquo pacto cogitauit, aut fuiſſe unquam, aut eſſe, aut dein de futuram. SOC. Recte. PROT. Si quem uero uoluptates præſertim maximas proſequentem aduertimus, uel quòd ridiculæ, uel quòd obſcœnæ ſint, ipſi quidem erubeſcimus, atq; celamus, noctis tenebris talia concedentes, quaſi ſint diurni luminis indigna conſpectu. SOC. Cunctis igitur ô Protarche, & per nuncios & uoce præſenti declarato, quòd uoluptatis poſſeſsio neq; primum eſt, neq; ſecundum bonũ. Sed primum circa menſuram & moderatum, & opportunum & quæcunque talia ſempiternam quandam naturam ſortita eſſe putare decet. PROT. Apparet utiq; ex ijs quæ modo ſunt dicta. SOC. Secundũ deinde circa cõmenſuratũ & pulchrũ perfectũ atq; ſufficiens, & quotcunq; huius ordinis ſunt. PROT. Videtur. SOC. Tertium ut ipſe uaticinor, ſi mentem ſapientiamq; poſueris, haud procul à ueritate diſcedes. PROT. Fortè. SOC. Quarta uero ſunt quæ ipſius animæ propria poſuimus, ſcientiæ & artes opinioneſq; rectæ. quæ ideo tribus illis ſtatim ſuccedunt, quia bono ſunt quàm uoluptas cognatiora. PROT. Forſitan. SOC. Quinto loco pone uoluptates eas, quas expertes moleſtiæ definimus, quas puras nominabamus animæ ipſius ſcientias, ſenſus autem ſequentes. PROT. Fortaſsis. SOC. In ſexta uero progenie, inquit Orpheus, cantilenę ornatum finite. Noſtra quoq; oratio in ſexto iudicio finiri uidetur, unde nihil deinceps nobis aliud reſtat, niſi ut dictis caput adhibeamus. PROT. Decet profecto. SOC. Tertio iam orationem eandem conſeruatorẽ deum conteſtati breuiter perſtringamus. PROT. Qualem inquis? SOC. Philebus quidem inquit, omnem penitus uoluptatem nobis ipſum bonum eſſe. PROT. Tertio quemadmodum uidetur: dicebas paulo antè repetendam orationem eſſe. SOC. Hoc ipſum quod autem ſequitur, audiamus. Equidẽ quod modo dixi, orationem Philebi aliorumq; innumerabilium cõſiderans grauiterque ferens, mentem longe meliorem potioremque hominum uitæ quàm uoluptatem contendi eſſe. PROT. Dicta hæc ſunt. SOC. Suſpicatus tamen eſſe & alia multa intuli, quòd ſi apparuerit aliquid ambobus hiſce præſtantius, pro mente ipſa aduerſus uoluptatem de ſecũda ſorte pugnarem, uoluptáſque ſecũdis etiam honoribus ſpoliaretur. PROT. Hæc quoq; dixiſti. SOC. Præterea cum dixiſſem bonum ipſum eſſe omnium ſufficientiſsimum, neutrum ex ijs tamen ſufficiens eſſe conſtitit. PROT. Vera narras. SOC. Et cum in ea oratione nec mens nec uoluptas ſibijpſi ſufficientem perfectámque uim habere uiderentur, neutram eſſe bonum ipſum apparuit. PROT. Recte admodũ. SOC. Quinetiam cum tertium quiddam utraq; melius eſſe conſtaret, mens utique longo quodam interuallo propinquior potiori ſuperantique ideæ quàm uoluptas eluxit. PROT. Quid ni? SOC. Ergo nónne quintum gradum ex ea ſententia quam præſens iudiciũ protulit, uoluptatis potentia ſortiretur? PROT. Videtur. SOC. Primum tamen uoluptati locum boues darent, & equi, & bruta deniq; uniuerſa, ex eo quòd eius illecebris mancipata ſunt, quibus plurimi fidem, haud ſecus quàm augures auibus habentes, uoluptates ad bene uiuendum potiſsimas omnium arbitrantur: ferarúmque amores, locupletiores teſtes aſſerunt, quàm tot reſpõſa rudium philoſophorum. PROT. Veriſsima, ô Socrates, te narraſſe cuncti fatemur. SOCR. Nónne ergo me iam dimittis? PROT. Exiguum adhuc quiddam reſtat, ô Socrates: neque enim prior tu quidem diſcedes: ego uero quæ reſtant, in memoriam tibi reducam.

Mens aut eſt ipſa ueritas, aut ſimilima.

Bonorum diſtinctio.

PLATONIS HIPPIAS MAIOR, VEL, DE PVLCHRO.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

De pulchro, in Phædro, Sympoſio, & Hippia diſputatur. In Hippia, quia Socrates agit aduerſus Hippiam ſophiſtam, qui cum ignoraret, ſe ſcire putabat, quæ ignorantia animum reddit indocilem, quid pulchrum ſit non ſatis docet, ſed quid non ſit oſtendit, & opiniones falſas redarguit. Sophiſtam uocat eum qui ſe ſapientem uideri magis quàm eſſe ſtudet, pecuniarum honoriſq; gratia. Talem uero Hippiam eſſe in procœmio declaratur, & in fine procœmij. Sumpta occaſione ab oratione quadam Hippiæ quæ de pulchris officijs diſſerebat, interrogat Socrates quid ipſum per ſe pulchrũ quo reliqua omnia pulchra fiunt. Oportet enim particularia ad uniuerſale quod in particularibus, & uniuerſale quod in particularibus ad ipſum quod ſupra ſingula eſt uniuerſale referre. Nam ſinguli homines pulchri, per formam quandam ſingulis communem pulchri redduntur: forma uero communis pluribus à diuina ſpecie uelut à ſigillo character imprimitur: quoniam omnis multitudo ad unum quod in multitudine, & unum quod in multitudine ad unum quod ſupra multitudinem eſt, reducitur. Quare cum multa ſint pulchra, oportet ſingula per pulchritudinem communem omnibus, & omnibus inſitam eſſe pulchra: & pulchritudinem quæ in omnibus eſt, ſicut in alio eſt, non in ſeipſa, ſic ab alio, non à ſeipſa pendere. Vnumquodque è ſingulis pulchris, pulchrum hoc Plato uocat: formam in omnibus, pulchritudinem: ſpeciem & ideam ſupra omnia, ipſum pulchrum. Primum ſenſus attingit opinioque. Secundum ratio cogitat. Tertium mens intuetur. Interrogatus Hippias, ter ſecundum ſenſum opinionem definit. Quibus confutatis, Socrates ter quoq; definit. Bis quidem ſecundum rationem, poſtremo ſecundum mentem. Sophiſta enim ſenſu opinioneq; incedit. philoſophus ratione potius, atq; mẽte. In primis Hippias pulchram uirginem, ipſum pulchrũ eſſe reſpõdet. Quod eſſe falſum ex eo conſtat, quòd non omnia quæ pulchra ſunt, per uirginem pulchra fiunt. Et uirgo, ſi cum brutis comparetur, pulchra: ſi cum dijs, deformis apparet. Quare non magis

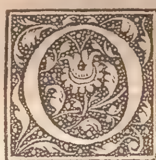
pulchra

pulchra quàm turpis esse uidetur. Tum Hippias aliud quiddã similiter è singulis pulchris, non commune respondet. Aurũ quippe ipsum pulchrum, quo omnia pulchra fiũt. Quod ea ratione respuit Socrates, quoniam aurum quibuscunq; conuenit, pulchra illa facit: alia uera deformat. Ergo non simpliciter pulchra facit, sed cum decet. Quocirca non sui magis quàm alterius ratione res ornat. nec aurum solum est quo cuncta ornantur, sed argentum quoq; & ebur, cæteraq; huiusmodi. Tertio loco aliud quiddam infert, quod etiam proprium est potius quàm commune: Pulchrum, inquit, corpore bene ualere, diuitem esse & honoratum, senem mori, sepeliri à filijs, sepelisse parentes. Falsum hoc esse patet, quia non res omnes præter hominem hoc ipso pulchre redduntur. præterea hoc inter homines forte pulchrum: inter deos deorumq; filios turpe, ubi parentes non moriuntur. His redargutis quæ circa singula corporea per sensum & opinionem Hippias adducebat, Socrates iam ad altiora tendens, non quod sensus opinioni, sed quod opinioni ratio porrigit infert. Primo enim decorũ pulchrum dicit. Quod quidẽ incorporeum est magis, pluribusq; commune. Id tamen hac diuisione refellit. Decorum aut uideri solum pulchro, aut tam uideri quàm esse præstat. Si primum, deceptio quædam circa pulchrum, potius quàm ipsum pulchrum, decorum existit. Vera enim pulchritudo pulchra esse facit: quemadmodum uera magnitudo, magna, etiam si nõ uideantur. Si secundum dixeris, falso dixeris. Nã si ipsum pulchrum quoties esse dat pulchra, uideri quoq; pariter largiretur, quæcunq; pulchra sunt, ut sunt, ita omnibus apparerent. Id esse falsum, contentiones de rebus pulchris & controuersiæ nobis ostendunt. Secundo aliud quiddam etiam, quod ratio opinioni offert, adducit. Vtile porrò pulchrum uocat. Vtilitas incorporeum quiddam multisq; commune. Nec mirum est, cogitationem circa decens & utile decipi. Illud quippe ordinem partis ad partem, partiumq; ad totum, hoc autem ordinẽ totius cuiusdã ad totũ aliud habet, ordo uero pulchritudinem repræsentare uidetur. Quapropter decens uel utile facile quis pro pulchro accipit. Quòd decens pulchrum non sit, constitit: quòd nec utile, sic ostendit. Vtile est quod potentiam ad aliquid faciendum habet. Potentia igitur & utilitas idem. Quicquid agimus potentia quadam agimus, sed mala ut plurimum facimus, potentia itaq; & utilitas malum ut plurimum inferunt, pulchrum autem nũquam mali causa. Ergo nõ simpliciter quæcunq; utilitas pulchrum. At saltem quæ ad bonum confert, respondebit quispiam: aduersus quem sic argumentatur: Quod ad bonum tendit, conducibile. Conducibile bonum efficit: quod aliquid efficit, aliud est quàm id quod efficitur: quapropter aliud conducibile, aliud bonum. Conducibile, & pulchrum, idem. Ergo pulchrum & bonum aliud. Neq; pulchrum igitur bonum, neq; bonum pulchrum, quod prorsus absurdum. Tandem sensus opinionis, cogitationisq; conuictis erroribus mens rationi dictat, pulchrum esse gratiam quandam, quæ animam, per mentem, uisum, & auditum mouet & allicit. Quod sanè partim ex huius dialogi calce, partim ex Phædro & Symposio Platonis elicitur. Qua ratione gratia hæc insit, & quo nomine nuncupanda, inquirit Socrates, nec tamen ambitioso sophistæ declarat, quæ Phædro reuelauit, & Agathoni, qui quamuis ignorarent, suam tamen ignorantiam agnoscentes, dociles erant. Gratia profectò pulchritudo est, non ratione sensus, quia menti non cõueniret, & cæteris sensibus æque ut auditui uisuiq; competeret. Non ratione mentis, quia oculos auresque effugeret. Non uoluptatis etiam ratione, quia hæc non in auditu & uisu duntaxat, sed in omnibus sensibus reperitur. Non ratione auditus solum: non enim menti uisuiq; congrueret. Non ratione uisus. Auditui nanq; mentiq; deesset. Nõ ratione auditus uisusq; simul, quia in uisu audituq; unà coniunctis pulchritudo inesset: In unoquoque uero illorum seorsum ab altero agente, pulchritudo nulla. Volumus autem gratiam illam tribus animi uiribus communiter percipi, tribus quoque obiectis earum inesse communiter. Quapropter addit uoluptates mentis, uisus, auditusque, ex eo pulchras esse, quòd maxime omnium uoluptatum innoxiæ sunt & optimæ. Si optimas idem quod conducibiles intellexeris, redibit superior ambiguitas. Conducibile bonum facit, ergo boni causa. Causa & effectũ aliud. Ergo aliud cõducibile, aliud bonũ. Quo sequitur, aliud pulchrũ, aliud bonum esse. Ideo neque pulchrum bonum, neque bonum pulchrum. Sin autem optimas, id est, innoxias, faciles, spiritales, lucentes, uitalesque, ut ita dixerim, exposueris, ueri compos efficieris. Nam pulchritudo nihil aliud est quàm summi boni splendor, fulgens in ijs quæ oculis, auribus, menteque percipiuntur, perque illa ad ipsum bonum, uisum, auditum, mentemque conuertens. Quo fit ut pulchritudo circulus quidam diuinæ lucis existat, à bono manans, in bono residens, per bonum & ad bonum sempiterne reflexus. Hoc Socrates mysterium quod à Diotima sibylla didicisse asserit, non sophistis, sed discipulis reuelauit. Quid ipsum bonum, ipsum unum rerum omnium principium, actus purus, actus sequentia cuncta uiuificans. Quid ipsum pulchrum, Viuificus actus è primo fonte bonorum effluens, Mentem primo diuinam idearum ordine infinite decorans, Numina deinde sequentia mentesque rationum serie complens, Animas tertio numerosis discursibus ornans, Naturas quarto seminibus, formis quinto materiam. Sol profectò corpora uisibilia & oculos uidentes procreat. Oculis, ut uideant, lucidum infundit spiritum. Corpora ut uideantur, coloribus pingit. Neque tamen proprius oculis radius, propriiue corporibus colores, ad uisionem perficiendam sufficiunt, nisi lumen ipsum unum supra multa à quo multa & propria lumina oculis & corporibus distributa sunt, adueniat, illustret, excitet, atque roboret. Eodem modo primus ipse actus, id est, deus, speciem actumque rebus singulis producendo largitus est. Qui sane actus cum in subiecto patiente susceptus fuerit, debilis est, & ad operis executionem impotens. Sed diuini solis perpetua & inuisibilis lux, una semper omnibus adstat, fouet, uiuificat, excitat, complet, & roborat. De quo diuine Orpheus, Cuncta fouens atque ipse ferens super omnia sese. Vt est actus omnium roboratque, bonum dicitur. Vt uiuificat, lenit, mulcet, & excitat, pulchrum. Vt in obiectis quæ noscenda sunt, tres illas cognoscentis animæ uires allicit, pulchritudo. Vt in cognoscente potentia eam applicat cognito, ueritas. Vt bonum est, procreat, regit, & complet. Vt pulchrum, illuminat, gratiamque infundit. Præparata autem esse oportet omnia ad gratiam diuini fulgoris excipiendam. Corpora quidem proportione, quæ ordine, modo & specie constat. Voces harmonia, quæ numeris interuallisque conficitur. Officia, morum rectitudine ad finem bonum. Disciplinas ordine ad obiectum uerum. Animam puritate per auersionem ab inferis, & conuersionem ad supera. Mentem, per æternum in ipsum bonum, intuitum. Per hæc omnia gradatim diuinæ pulchritudinis radius penetrat. Circa corpus inæqualitate numerosa refulget, loco motuique subiecta. Circa uoces, in harmonia, extra certum locum, sed motu dispersa. Circa officia disciplinasque & animam, in motu quidem, sed ratione uitali consistens. Circa mentem supra motum, in æterna idearum serie micans. Circa ipsum bonum, actus purus, uitam & gratiam omnibus inserens. Hæc precor Petre Medices uir omnium præclarissime, solita diligentia legas. Nam & tuę mẽtis miram pulchritudinem prorsus agnosces, & quàm proxime ad ipsum pulchrum, de quo hic disputatur, accedas, animaduertes.

quid sit pulchritudo

SOCRATES.
HIPPIAS.

*

O SAPIENS & pulcher Hippia, quàm raro Athenas accedis? HIPP. Non datur, ò Socrates, ocium. Nã Elienses ciues quoties cum externis gentibus aliquid est tractandum, mihi præ cęteris legationes committunt, idoneum me iudicem ac nuncium existimantes eorum quę apud singulas ciuitates dicuntur. Quamobrem sæpe & ad alias urbes, sæpius etiam & de maximis rebus Lacedæmonem legatus accessi. Quo fit ut hæc loca, quod ipse quærebas, minus frequentem. SOC. Hoc certe, ò Hippia, sapientis perfectiq; uiri propriũ est. Tu quidem cum priuatim, multa ab adolescentibus accepta pecunia, plus etiam conferre illis quàm quę acceperis, ualestrum publicè patriæ tuæ prodesse, ut decet eum, qui non contemnendus uulgo, sed summo in precio sit habendus. Cæterum, quæ nam, ò Hippia causa, quòd prisci illi qui sapientum cognomen adepti sunt, Pittacus atq; Bias, & qui Thaletis Milesii tempore, quiue deinceps usq; ad Anaxagoram, sapientiæ studio floruerunt, uel omnes uel plurimi ciuilibus rebus abstinuere? HIPP. Quid aliud putas, ò Socrates, quàm imbecillitatem ingenij, cũ non possent utraque priuata & publica prudenter administrare? SOCR. An uero putas quemadmodum cæteræ artes incrementum tempore susceperunt, adeo ut nostri temporis artifices superioribus longe præcellant: ita & facultatem uestram, studium ui

Occasio dialogi cũ prouocatione & tẽtatione erga sophistã.

Sapiẽtes priscos ciuilib[us] actionib[us] abstinuisse.

dium uidelicet sophistarum, creuisse, ac ueteres sapientiæ studiosos si uobiscum comparentur, uiles admodum extitisse. HIPP. Recte omnino loqueris. SOCR. Ergo si hodie Bias reuiuiscat, à nobis irrideretur, quemadmodum ipsum Dædalum sculptores aiunt, si reuiuiscens talia fabricaret, qualia quondam ex quibus sibi gloriam comparauit, ridiculum fore. HIPP. Sic se res habet ut aís, ô Socrates. Veruntamen priscos homines præferre semper recentioribus consueui, ut & uiuentium inuidiam, & defunctorum indignationem uitarem. SOCR. Probe, ô Hippia, & sentire & loqui mihi uideris. Ego quoque testari possum te uera loqui. Nam reuera uestra facultas adaucta est, quæ cum priuatis obire etiam publica potest. Gorgias siquidem hic Leontinus sophista huc patriæ suæ legatus uenit, utpote qui esset ad tractanda ista publica munera Leontinorum omnium præstantissimus: is & ad populum concionari præclare, iudicatus est, & priuatim disputando, & cum iuuenibus conuersando, magnum quæstũ fecit, cœpitque ex hac urbe. Quin etiam si audire uis, amicus noster Prodicus & sæpe aliàs publicis muneribus functus est, & nuper ex Ceo insula publice ueniens, cum in concilio dixisset, summopere probatus est: & priuatim disserens, iuuenésque erudiens, pecunias innumeras est lucratus. E priscis autem illis nullus unquam uoluit argenti mercedem sequi, aut propriam sapientiam in cœtu diuersorum hominum ostentare: adeo inepti & ignaui erant, eósque quanti argentum sit latebat. Sed uterque illorum quos modo retuli, plus argenti sapientia sua quàm alius quiuis artifex ex qualibet arte cumulauit. Idémque Protagoras ante illos effecit. HIPP. Nihil, ô Socrates, egregium hac in re nosti. Nam si uideres quantum ego argenti lucratus sum, obstupesceres. Mitto alia. Verum in Siciliam quandoque profectus, ubi tunc Protagoras habitabat, summóque in honore habebatur, me admodum senior, breui plus quàm centum & quinquaginta minas collegi, & ex regione quadam angusta, Inyca nomine, plus quàm minas uiginti: cúmque domum redijssem, patri dedi: quod quidem tam ille quàm reliqui ciues uehementer admirati sunt. Enimuero me plures ferme pecunias quàm duos alios simul quoscunque uis sophistas congregasse existimo. SOCR. O rem præclaram. potissimum Hippia id argumentum est, quanto & tu & alij huius seculi ueteres illos superatis. Nam quanta eorum, qui ante Anaxagoræ tempora fuerunt, inscitia uideri potest? Cum ille, contrà ac uobis contigit, amplum patrimonium cum accepisset, neglexisse dissipasséque dicatur, adeo stulte philosophatus est: déque cæteris illorum temporum sapientibus alia quædam huiusmodi tradunt. Quapropter optimam hanc attulisse coniecturam uideris, quòd sapientes nostri superioribus præstant, multique in hoc consentiunt, sapientem in primis sibiipsi sapere oportere. huius autem hæc est summa, ut argentum plurimum acquiratur. Et de ijs satis. hoc autem mihi dicas, cum multas urbes adieris, ubinam potissimum lucratus es? Num Lacedæmone, quo frequentius es profectus? HIPP. Non per Iouem, ô Socrates. SOCR. Quid ais? nunquid minimum? HIPP. Imò nihil penitus unquam. SOC. Monstrum est quod dicis, ô Hippia, ac mihi dic, Vtrum sapientia tua illos qui tecum uersantur discúntque, meliores ad uirtutem efficere possit, nécne? HIP. Et maxime quidem. SOC. Nunquid Inyciorum ciuium filios meliores reddere potuisti? filios autem Spartanorum minime? HIP. Absit. SOC. An fortè Siculi meliores fieri student, Lacedæmones negligũt? HIP. Imò & Lacedæmones idem affectant. SOCR. Num pecuniarum defectu tua consuetudine caruerunt? HIPP. Nequaquam, diuites enim sunt. SOC. Cum igitur sapientiam affectarent, & suppeterent facultates, túque illos uoti compotes reddere posses, cur non inde locupletissimus redijsti? An fortè ipsi Lacedæmones melius quàm tu filios suos erudiunt? Vis ita dicamus? ac tu consentis? HIPP. Nullo modo. SOC. Vtrum iuuenibus Lacedæmone persuadere non potuisti, ut tibi adhærentes magis proficerent ad uirtutem, quàm si cum suis uixerint? an parentes inducere non potuisti, ut tibi filios potius quàm diligentiæ suæ committerent, si modo filiorum curam haberent? Neque enim adeò inuidebant filijs, ut optimos euadere nollent. HIP. Equidem inuidisse non arbitror. SOCR. Nunquid Lacedæmon bonis legibus instituta est? HIP. Bonis profectò. SOC. In huiusmodi uero gubernationibus uirtus maxime omnium honoratur. HIP. Maxime quidem. SOCR. Tu autem hanc alijs tradere, præ cæteris hominibus optime nosti. HIP. Prorsus, ô Socrates. SOC. Qui facultatem equestrem egregie docere potest, nónne in Thessalia magis quàm in reliqua Græcia coleretur, lucraretúrque plurimum, similitérque & alibi ubicunque hæc ars in precio est? HIP. Consentaneum id quidem. SOC. Qui ergo potis est præclarissimis uirtutis præceptis iuuenes instituere, cur non Lacedæmone summopere honoretur, ibíque innumeras affatim pecunias cumulet, ac similiter in quacunque ciuitate Græcorum uirtus maximi æstimatur? At fortè in Sicilia magis & Inyca, putas ista credere debemus Hippia. Si tu iusseris, credendum est. HIP. Non est, ô Socrates, mos patrius Lacedæmonijs mutare leges, aut præter solita filios erudire. SOC. Quid ais? Lacedæmonibus haud patrium est, recte agere, sed aberrare? HIPP. Id haud ego asseruerim. SOCR. Recte uero agerent, si melius, non si deterius iuuenes erudirent? HIPP. Recte, uerum peregrinas disciplinas lex illorum non admittit. Alioquin si quis unquam alius ibi docendi gratia lucratus esset, scito me plurimum fuisse lucraturum. Lætantur ergo cum me audiunt, laudántque: sed ut dicebam, lex illorum peregrina uetat. SOCR. Legem, ô Hippia, perniciem ciuitatis, an salutem uocas? HIP. Conditur mea quidem sententia, utilitatis gratia lex, nonnunquam tamen obest, si male sit posita. SOC. Nónne ut maximum quoddam ciuitati bonum legem condunt latores legum, legéque sublata, legitimè in ciuitate uiuere non possumus? HIPP. Vera loqueris. SOCR. Quoties igitur à bono aberrant hi qui leges ferre nituntur, à legitimo legéque discedunt. Quid ad hæc? HIPP. Exacta quidem ratione, sic se res habet, ô Socrates. non tamen sic homines nominare consueuerunt. SOC. Vtrum, ô Hippia, scientes an ignorantes? HIPP. Vulgus. SOCR. Qui uerum cognoscunt, uulgus sunt? HIPP. Nequaquam. SOCR. At uero qui sapiunt, hi quod utilius est magis legitimum, quàm quod inutile, reuera omnibus hominibus esse censent. nónne fateris? HIPP. Fateor equidem ita reuera esse. SOC. An non ita est, ut scientes existimant? HIPP. Prorsus. SOCR. Præstat autem ut tu aís, Lacedæmonios disciplina tua licet pe-

regrina

Priscos præferendos semper recentioribus.

Gorgias.

Prodicus.

Protagoras ante Gorgiã & Prodicũ.

Anaxagoras amplum dissipauit patrimonium, ut philosopharetur.

[handwritten:] ientiam in primis oportet / ipsi sapere

regrina quàm patria imbui. HIPP. Et uera loquor. SOCR. Quinetiam quæcunque utiliora sunt, magis legitima dicis? HIPP. Dixi equidem. SOC. Ergo secundum rationem tuam magis è lege est, ut Lacedæmoniorum filij ab Hippia, quàm à parentibus doceantur, quandoquidem tu magis quàm illi reuera prodesses. HIP. Prodessem proculdubio Socrates. SOCR. Contra legem igitur agunt Lacedæmonij, cum tibi filios suos erudiendos auri oblata mercede non tradant. HIPP. Assentior equidem: uideris enim pro me dicere: quamobrem repugnare tibi non decet. SOC. Bonarum legum expertes Laconas esse inuenimus, & in rebus quidem maximis, cum tamen melioribus legibus quàm reliqui Græci uti uideantur. Te uero quando potissimum laudant Hippia, & quibus rebus audiendis præcipuè delectantur? An uidelicet cum illa narras, quæ ipse egregiè nosti, astra cœlestesque progressus? HIP. Nullo modo hæc sustinent. SOC. Num geometriæ sermo illos oblectat? HIP. Minime omnium: nam multi admodum ex illis, ut ita dicam, ne numerare quidem sciunt. SOC. Longe igitur abest ut ratiocinationes libenter audiant. HIPP. Longe per Iouem. SOCR. Nunquid illa quæ tu acutissime omnium hominum intelligis, literarum syllabarúmque distinctiones, rhythmorum harmoniarúmque naturas? HIPP. Quas, ò bone uir, harmonias ac literas? SOC. At quæ tandem ista sunt, quæ audientes illi lætantur, téque laudant? Tu saltem referas, postquam ego inuenire non possum. HIPP. Stirpem heroum atque hominum, & habitationes, ut urbes quondam extructæ sint, ac summatim omnem antiquitatis historiam attente audiũt. Quocirca illorum causa ediscere, meditarique huius generis omnia coactus sum. SOC. Quàm bene tecum actum est, ò Hippia, quòd Lacedæmonij moleste ferant, si quis nostros principes incipiens à Solone recenseat. Alioquin eorum nominibus ediscendis, fatigari te oportuisset. HIPP. Quid fatigari Socrates? semel audiens quinquaginta nomina, memoriter repetam. SOCR. Ain' uero? sed ego te memoria pollere non aduerteram. Quapropter Lacedæmonios te merito delectari tanquam multarum rerum perito iam intelligo, téque perinde uti, ac aniculis pueri, ad confabulandi iucunditatem. HIP. Per Iouem, ò Socrates, nuper ibidem de pulchris studijs, quibus incumbere iuuenem decet, disserens admirationi fui. Extat enim de ijs à me composita luculenta quædam oratio, quæ præcipua uerborum elegantia pollet, forma uero & principium orationis eiusmodi est, Capta, inquit oratio, Troia, Neoptolemus Nestorem interrogauit, quæ pulcherrima essent, quibus incumbens iuuenis, uir illustris euadat. Cui respondens Nestor, multa & pulchra præcepta recenset. Hanc equidem orationẽ ibi ostendi, & hic quoque tertia hinc die in Phidostrati ludo, atque insuper alia multa auditu digna ostensurus sum. Eudicus enim Apemanti filius me rogauit. Quare da operam ut tu quoque adsis, & alios tecum ducas, quicunque id genus dicta iudicare sciant. SOC. Fient ista si Deus uoluerit, Hippia. In præsentia autem breue quiddam de hoc ipso responde, nam opportune me admonuisti. Nuper enim, ò uir optime, cum in sermone quodam, alia ut pulchra laudarem, alia uituperarem ut turpia, hanc quispiam in medium dubitationem induxit, me ual de contumeliose sic interrogans. Vnde tu Socra-

Hic uidere est artem tentatiuam.

tes pulchra turpiáue cognoscis? potésne quid pulchrum sit definire? ego autem ob ignauiam meam hæsitaui, neque quod accommodate responderem habui, atque ex cœtu hominum abiens, mihi ipse iratus sum, ruditatemque meam uehementer accusaui: ac mi natus sum, cum mihi primum quempiam uestrum qui sapientiam profitemini, obuium haberem, conaturum me id audire ac discere, & diligenter præmeditatum, ad eũ qui rogauerat reuerti, ut rursus eadem de re depugnem. Quapropter nunc tu, ut dicebam, peropportune uenisti. Doce, obsecro, me quid ipsum pulchrum est: conare, inquam, diligentissime omnem respondendo rem aperire, ne iterum redargutus irridear. Nosti enim perspicuè, idque exiguum quiddam est è multis quæ tu calles. HIP. Exiguũ per Iouem Socrates, & nullius, ut ita dicã, precij. SOC. Facile itaque discam, neque ullus ulterius me refellet. HIP. Nullus certe. Vile nanque & rude studium meũ esset. SOC. Per Iunonem bene loqueris Hippia, si uirum illum capiamus. Verũ tibi impedimento sum, imitatus illum si tibi respondenti me opponam, ut me magis exerceas. Ferme enim obijciendi formas quoquo modo teneo. Si ergo nihil molestum est, opponam ego me tibi, ut uehementius firmiúsque perdiscam. HIPP. Obijce ut Iubet: nam ut modo dicebam, non ardua quæstio est, sed ad difficiliora te respondere docerẽ, ut nemo te refellere possit. SOC. O' quàm bene loqueris. At postquam tu iubes, eius ipse personam indutus, te interrogare aggredior. Si illi sermonem tuũ de pulchris disputantem officijs ostendisses, quum primum finem dicendi fecisses, de nullo alio prius quàm de pulchro quæsisset. Mos enim hic suus, & in hunc modum interrogasset. O' Eliensis hospes, nónne iustitia iusti sunt quicunque iusti? Responde, quæso Hippia, tanquam percontante illo. HIPP. Iustitia profecto. SOC. An non aliquid hæc ipsa iustitia est? HIP. Prorsus. SOC. Et sapientia sapientes sunt quicunque sapiunt, & bono similiter bona omnia quæ bona sunt? HIP. Quid prohibet? SOC. Sapientiam uero & bonum secundum se esse oportet. Nam si ipsa non essent, alia per illa nunquã talia fierent? HIP. Sic est. SOC. Nónne & pulchra omnia ipso pulchro sunt pulchra? HIP. Pulchro certe. SOC. Est'ne igitur ipsum pulchrum? HIP. Est procul dubio. SOC. Hic ille statim quæret: Dic hospes, quid hoc ipsum pulchrum est? HIPP. Num qui hæc interrogat, audire aliud quærit quàm quid sit pulchrum? SOCR. Non mihi uidetur, sed aliud quiddam est ipsum pulchrũ. HIP. Quid hoc ab illo differet? SOC. Nihilne tibi uidetur? HIPP. Nihil certe, non enim differt. SOC. Constat autem te melius nosse. Considera tamen: non quæ res pulchra est, ille petit, sed quid ipsum pulchrum est. HIP. Intelligo iam, ò bone uir, & quod ipsum pulchrum est, respõdebo adeò ut nunquàm redarguat. Si uerum dicere oportet, scito Socrates, uirginem pulchram ipsum pulchrum esse. SOC. Præclare, ò Hippia, & decore admodum respondisti. Nunquid ergo si hoc respondero, ad interrogata responsum erit & recte, neque refellar? HIP. Qua te ille ratione corripiet, si quod omnibus uidetur, & de quo audientes singuli pro te testabuntur, responderis? SOCRAT. Esto sane. Sed mecum ipse, ò Hippia, quod dicis, reputo. Ille siquidem ita percontabitur. Age, responde mihi, ò Socrates, hæc omnia quæ pulchra dicuntur, si quid ipsum pulchrum est, per ipsum sunt pulchra? ego autem respondebo. Si pulchra uirgo, ipsum pulchrum

Extorsio, ut cõfiteatur rẽ esse.

Cõcessorem esse, quæritur quid sit.

Prima definitio falsa pulchri.

Confutatio definitionis.

chrum est propter quod hæc pulchra fiunt. HIP. Putásne illum te repræhendere ulterius ausurum, quasi nō pulchrum sit quod dicis? Vel si fortè ausus fuerit, non ab omnibus irrisum iri? SOC. Quod quidē audebit, ò uir mirifice, certò scio: utrum uero ausus ridiculus euasurus sit, res ipsa ostendet. Quæ tamen ille inferet, tibi dicere cupio. HIPP. Diciam. SOC. Quàm lepidus es, ò Socrates, dicet. pulchra equa, nónne pulchrum? quam in oraculo Deus ipse laudauit. Quid ad hæc, ò Hippia? pulchram equam nónne pulchram esse fatebimur? nam quo pacto quod pulchrum est, esse pulchrum negemus? HIPP. Vera narras, ò Socrates, rectè quippe Deus cecinit, pulcherrimæ enim equæ apud nos nascuntur. SOC. Addet ille post hæc, Lyra pulchra nónne pulchrū? HIP. Ita. SOC. Quæret iterum, noui enim eius morem, O' uir optime. pulchra olla, an non pulchrum? HIP. Ha Socrates, quis adeò rudis est, ut in re seria tam uilia nomina misceat? SOC. Talis ille est, ò Hippia: non enim comptus iucūdusq;, sed sordidus, nihilq; aliud præter ueritatem curans. Attamen respondendum illi est, & ego præfabor. si olla à bono figulo ficta sit æqualis & rotunda, satisq; cocta, quales sunt ollæ quædam utrinq; auritæ atq; perpulchræ, quę sex patinas capiunt: si de tali inquam olla interroget, respondendum pulchram existere. Quomodo enim quod pulchrum est, non esse pulchrum asseremus? HIP. Nullo pacto, ò Socrates. SOC. An non & olla rogabit, illa pulchra pulchrum? Responde amabo. HIP. Sic esse arbitror, pulchrum quoq; uas, hoc est quum ex arte est fictum, sed totum hoc si cum equa & uirgine, alijsq; speciosis omnibus comparetur, tali cognomento indignum est. SOC. En Hippia, iam intelligo quid interroganti illi qui petit, obijciendum sit. O' uir ignoras quàm scitum sit illud Heracliti, Speciosissima simiarum deformis est cum alio genere animalium comparata: necnon ollarum pulcherrima turpis est, si cum uirginum genere conferatur, ut sapiēs Hippias iudicauit. Nónne sic Hippia? HIP. Rectè nimium respondisti. SOC. Audi. deinceps enim scio sic inferret, Quid si quis genus uirginum, ò Socrates, cum deorum genere conferat, nónne idem patietur quod & olla collata cum uirgine? An non formosissima uirginum deformis esse uidebitur? nónne Heraclitus quem tu in testimonium adduxisti, hoc idem tradit, hominem scilicet sapientissimum ad Deum simiam apparere quo ad sapientiam & formam & alia omnia? Confitebimur Hippia, speciosissimam uirginem cum deorum genere comparatam esse deformem? HIP. Quis huic Socrates contradixerit? SOC. Si hæc admittamus, ridebit ilico, & in hunc modum me iterum cōpellabit. Recordaris Socrates quid interrogatus fueris? At ego, recordor equidem me interrogatum fuisse quid ipsum pulchrum sit. Tum ille dicet: interrogatus quid pulchrum sit, respondes quod non magis pulchrum quàm turpe esse contingit, ut tu ipse fateris. ita uideri dicam? Dic quidnam tu amice mihi respondendum consulis. HIP. Hoc ipsum. SOCR. Quinetiam quod ad deos genus hominum pulchrū minime sit, concedet. Sin autem ab initio te, dicet ille, rogassem quid pulchrum turpeq; est, & tu mihi eadem quæ in præsentia respondisses, num rectè respondisses? præterea num tibi ipsum pulchrum quo decorantur omnia, pulchraq; apparent, quoties illa species adest, uirgo uidetur esse, uel equa, uel lyra? HIP. Si id ille quæsiuerit Socrates, facilime respondebitur quid ipsum pulchrum sit, quo cætera omnia decorantur, cuiúsue præsentia pulchra uidentur. Ineptissimus nempe homo est, nihilq; præclare rei inducit. Si enim tu illi responderis, pulchrū ipsum quod quærit, nihil aliud esse quàm aurum, hæsitabit profectò, neq; te confutare tentabit. Constat enim apud omnes, cuicunq; hoc adest, licet turpe illud antea uisum fuerit, pulchrum uideri auro perornatum. SOC. Nescis Hippia, quàm molestus uir ille sit, quámue difficile dicentibus assentiatur. HIP. Quid tum? quod rectè dicitur, concedat necesse est. hoc enim si respuerit, ludibrio omnibus erit. SO. Atqui responsionem hanc non modo non accipiet, sed acriter me mordebit. O' inflate uir dicet, Phidiam rudem artificem putas? Et ego illi, ut arbitror, nullo modo putare me dicā. HIP. Et rectè quidem. SOC. Rectè proculdubio, postquam uero peritum artificem Phidiam esse concessero, hæc insuper addet. Existimas id quod pulchrum uocas, Phidiam ignorasse? At ego quid maxime dicam? Tum ille, quoniam Mineruæ oculos non aureos fecit, neq; reliquum uultum, neq; pedes, neq; manus, quādoquidem si aurea fuissent, pulcherrima extitissent, sed eburnea reddidit: in quo certe propter inscitiam aberrauit, cum ignoraret aurum esse, cuius præsentia pulchra omnia fiunt quibuscunq; adhæret. quid ad hæc Hippia? HIP. Nihil arduum. Rectè enim fecisse fatebimur. Nam eburneū quoq; pulchrum est. SOC. Sed ille, Cur non pupillas etiam oculorum eburneas fecit, sed lapideas, inueniens quoad fieri potuit lapidis cum ebore similitudinem? Num pulchrum lapidem, pulchrum esse, ò Hippia, respondebimus? HIPP. Imò certe quum decens est. SOCR. Cum uero non decens, turpe fatendum, nécne? HIP. Fatendum sanè cum minime decet. SOC. His adijciet ille, O' uir sapiens, ebur & aurum nónne cum decent, pulchra omnia reddunt? contrà uero cum dedecent? Renuemúsne an potius admittemus? HIPP. Fatebimur planè quicquid aliquid decet, pulchrum efficere. SOC. Hic ille inferet. Vtrum decet pulchræ ollæ de qua suprà diximus, plenæ bonorum leguminum auream tudeculam addere an ficulneam? HIP. Prò Hercules, qualem hominem narras: Cur non eius nomen proferas? SOCR. Haud agnosceres hominem, licet nomen audires. HIPP. Veruntamen in præsentia indoctum illum esse cognosco. SOCR. Curiosus nimium est, ò Hippia. Cæterum quid dicemus? Vtram potius è duabus tudeculis legumini & ollæ congruere? an ficulneam? suauiorem quippe odorem præstat, neque collidens frangénsque ollam diffundet legumina, nec aqua ignem extinguet, neq; conuiuas precioso priuabit obsonio. Contrà uero aurea tudecula, omnia. Quamobrem uidetur mihi ficulnea magis decere quàm aurea, nisi tu contradixeris. HIPP. Decet sanè magis, quamuis ego cum homine talia perquirenti minime disputarem. SOCR. Probè nimirum, ò amice. Tibi enim talibus nominibus uti non conuenit, cum tam specioso amictu calceisq; ornatus sis, & inter omnes Græcos sapientia polleas: me autem nihil prohibet, quo minus cum illo uerser. me igitur antè erudias: meiq; gratia respondere digneris. Ille namq; sic deinde perget. Si ficulnea decet magis, quàm aurea, nónne pulchrior? HIP. Pulchriorem respondebis, ò Socrates, postquam quod decet, pulchrius quàm quod dedecet, es confessus. SOCRAT. Nunquid Hippia, confitendum ficulneam pulchriorem esse quàm

Secunda definitio falsa.

Confutatio.

Tertia definitio falsa.

quàm auream? HIP. Vis tibi dicam Socrates, quomodo pulchrum definiens, prolixis eum sermonibus alienabis? SOC. Quidni uelim? modo tamen prius mihi dixeris utrã è duabus illis tudeculis decentiorem pulchrioremq́ existere respondendum sit. HIP. Atqui si uis, illam quæ ex ficu est, pulchriorem esse responde. SOC. Nunc iam dicas quod paulò antè incœptabas. Hac enim respõsione, quã ipsũ pulchrum aurum esse aio, nihilo pulchrius, ut arbitror, aurum, quàm lignum ficulneum apparebit. Nunc denuò quid ipsum pulchrũ asseris? HIP. Dicam equidẽ: requirere nanq́ mihi uideris tale quiddam pulchrum respondere, quod nunquam alicui turpe uideri queat. SOC. Omnino, ò Hippia, recte nunc accipis. audi modo, & uide si quis contra hoc obijcere poßit, dicereq́ nihil me laudare posse. Dic per Deos citò. HIP. Aio equidẽ semper, apud quẽlibet, & ubicunque pulcherrimum esse, ut sanus aliquis sit, diues & honoratus inter Grẹcos usq́ ad senectutem: & sicut parentes suos defunctos egregio funere decorauit, sic à filijs suis præclare, atque magnifice sepeliatur. SOCR. Hui, hui, ò Hippia, quàm mirifice & excellenter, & ut te decet, dixisti. per Iunonẽ ualde te amo, quia mihi uideris summa cum beneuolentia pro uiribus auxiliari. Virum tamen illum nondum comprehendimus, sed nunc effusius nos, mihi crede, ridebit. HIPP. O' ineptum risum. quum enim nihil aduersus ista proferre ualeat, rideat autẽ, seipsum ridebit, præsentibusq́ omnibus ipse ludibrio erit. SOC. Fortè sic se res habet: fortè etiam ex hac responsione, ut ego uaticinor, non solum illudere me audebit. HIPP. Sed quidnam? SOC. Si baculum habuerit, neque ego statim fugero, cædere me conabitur. HIP. Quid ais? An tuus ille dominus est? si tibi iniuriatus fuerit, non dabit pœnas? an iniusta uestra ciuitas? cædereq́ se mutuo ciues permittit? SOC. Nullo modo. HIP. Nónne igitur punietur, si te iniuste percusserit? SOC. Non iniuste quidem, ò Hippia, si talia responderem, sed iure mihi uidetur. HIP. Mihi quoq́, quandoquidẽ & tu hæc putas. SOC. Vis tibi dicam, quam ob causam me talia respondentem uerberibus dignum putem? an tu me prius quàm iudices uerberabis? uel rationem admittes? HIP. Graue hoc esset, ò Socrates, si non admitterem. sed qua ratione id ais? SOC. Dicam eodem modo quo & paulò antè, imitatus illum ne coram te uerba quibus ille mecum utitur, proferam dura nimium & absurda. Nam sic me proculdubio alloquetur. Dic age, ò Socrates, iniuste cædi illum censes, qui Dithyrambum tãtum inconcinne pronũcians, tam procul à proposita quæstione aberrarit? At ego, quonam pacto? interrogabo. Tum ille, quia oblitus est quæsitũ fuisse ipsum pulchrum, quod omnia quibuscunq́ inest, pulchra efficit, lapidem, lignũ, hominẽ, Deum, actionem deniq́ omnem, & disciplinam. hoc ipsum, ò uir, pulchrum quid est, perquiro. tu uerò non magis audisti me, quàm si lapis corã assedisses, & molaris quidem, nec aures, neq́ cerebrum habens. Quòd si ego perterritus, ad hæc ita respõdeam, num grauiter feres, Hippia? HIP. Quonam modo? SOC. Sic inquã. Hoc tamen Hippias pulchrum esse dixit, quamuis ego illũ, ut tu me nunc, interrogassem, quod omnibus pulchrum, semperq́ existit. Quid ais? An moleste feres, si hæc dixero? HIP. Certò scio, ò Socrates, quod dixi omnibus esse pulchrum, & ita uidebitur. SOC. An & erit? dicet ille. semper enim pulchrum quod pulchrum. HIP. Omnino. SOC. Nónne & erat, interrogabit? HIP. Et erat. SOC. Ad hæc ille, & nunquid Eliensis hospes, inquit, Achilli pulchrum esse, post genitores suos naturæ concedere, & auo illius Aeaco, alijsq́ quicunque ex dijs nati sunt, & ipsis deniq́ dijs? HIP. In malam rem, quid hoc hominis? prophanæ enim sunt, ò Socrates, huiusmodi quæstiones. SOC. Quid uero? percontante alio hæc asserere nõ ualde prophanũ? HIP. Forsitã. SOC. Fortè igitur tu is es, ille dicet, qui cuilibet ac semper pulchrum esse dicis à filijs funere honorari, parẽtibus parẽtare. An nõ ex omnibus unus Hercules erat, alijq́ quos antea memorauimus? HIP. At uerò non dijs dicebam. SOCR. Nec heroibus etiam, ut uideris. HIP. Non certe quicunque deorũ filij fuerunt. SOCR. Illis uerò qui non deorum? HIPP. His ipsis. SOCR. Ergo secundum sermonem tuum ex heroum numero Tantalo quidem & Dardano atque Zeto graue, prophanum & turpe est: Pelopi uerò, alijsq́ similiter genitis pulchrũ. HIP. Ita mihi uidetur. SOC. Ad hæc ille, Tibi ergo uidetur, quòd in superioribus non dicebas, sepelire parentes, à filijs sepeliri, quandoque & quibusdam turpe cõtingere, imò impoßibile esse, hoc omnibus esse pulchrum. Quamobrem similiter hoc atque superiora illa, scilicet uirgo & olla, habet: atque etiam ridicule magis, alijs pulchrũ est, alijs minime. Quocirca sic me ille corripiet. Nondum hodie potes, ò Socrates, quid ipsum, de quo quæritur, pulchrũ sit, exprimere? Et merito me ita iurgabit, dum sibi talia respondebo. Talis est ut plurimũ disputatio nostra. Quandoque uerò tanquam imperitiam meam & inscitiam miseratus, ipse mihi occurrit, interrogans utrum tale quiddam pulchrum ipsum esse mihi uideatur, uel de quouis alio disputetur. HIP. Quomodo id ais, ò Socrates? SOC. Dicam. O' beate Socrates, inquit, ita respondere talia desine. inepta quippe sunt, & facile refellũtur. Sed aduerte, num tale quiddam ipsum pulchrum appareat, quod nos suprà tetigimus, cum aurum diceremus, quibus decens est, esse pulchrum: contrà, quibus minime: atque alia omnia, quibus ipsum decens eiusq́ natura competit, pulchra fieri. Vide igitur num hoc ipsum pulchrum sit, ego autem ista paßim concedere consueui. Nam quid obijciam, non inuenio. Tibi uero decorum, ipsum pulchrum esse uidetur? HIP. Omnino, ò Socrates. SOC. Caueamus ne in aliquo decipiamur. HIP. Cauendum certe. SOC. Vide itaque, decorũ id uocamus, quod adueniens uideri pulchra singula facit quibus adest, uel quod esse efficit, uel ex ijs neutrum? HIP. Mihi quidem uidetur. SOC. Vtrum quod apparere pulchra facit, perinde ac si quis deformis, amictu calceisq́ decoris ornatus, pulchrior appareat? Nónne si decorũ ea quibus inest, pulchriora quàm sint, uideri faciat, deceptio quædã circa pulchrum decorum esset? neque esset hoc quod quærimus, Hippia? Illud quippe quæsiuimus, quo res omnes pulchræ, pulchræ sunt: quemadmodum omnia magna, excessu magna sunt. hoc enim omnia magna sunt. atq́ etiã si non uideantur, excedant tamen, magna esse necesse est. Sic & pulchrum quæsiuimus, quo pulchra sunt omnia, siue appareant, siue non, quid esset. Decorũ quidem non est: pulchriora enim quàm sint, uideri facit, inquantum decorũ est, ut ipse aiebas: qualia uerò sunt, uideri non sinit. Quod autem pulchra esse facit, quemadmodũ paulò antè dicebam, siue appareant, siue non, quid est dicen

Quarta definitio falsa.

Confutatio quartæ definitionis.

Quinta definitio pulchri

Confutatio.

dicendum: hoc nempe quæritur, si modo pulchrum quæritur. HIP. Atqui decorum, ò Socrates, & esse & apparere pulchra quum adest, efficit. SOC. Igitur impossibile est, quæ reuera pulchra sunt, non uideri pulchra, dum adest quod uideri facit. HIP. Impossibile. SOC. Confitebimur hoc ò Hippia: omnia reuera pulchra instituta & studia existimari etiam pulchra ab hominibus: uel contrà, ignorari, adeò ut de his homines priuatim & publice acerrime pugnent: HIP. Ignorari potius, ò Socrates, arbitror. SOC. Non tamẽ ignoraretur, si ut pulchra sunt, ita pulchra etiã apparerent: apparerent autẽ, si decorũ pulchrum esset, neq; esse solum, sed uideri etiam pulchra cogeret. Quamobrem si decorum est quod pulchra facit esse, est utiq; quod quærimus pulchrum, non tamen id quod uideri cogit: sin autem uideri duntaxat, decorum efficit, nequaquam pulchrum ipsum est, quod petimus. esse namque illud compellit. Apparere autem simul & esse, neq; pulchra, neque aliud quicquã efficere idem potest. Eligamus iam, utrum decorum esse putemus, quod uideri pulchra, uel quod esse facit. HIP. Quod uideri, ò Socrates, arbitror. SOC. Papę, quàm longe nos, Hippia, ipsius pulchri cognitio fugit, postquam decorum aliud quiddam præter ipsum pulchrum esse apparuit. HIPP. Per Iouem, ò Socrates, mihi quidem absurde nimium. SOC. Cęterum, ò amice, nondum dimittamus: neque enim omnem abieci spem, quid sit pulchrum inueniendi. HIP. Omnino sperandum, ò Socrates, neque enim inuentu difficile: mihi quippe cõscius sum, quòd si paulisper ad me mihi redire soli liceat, exactius quàm exacte, tibi id explicarẽ, ita ut nihil ultrà requireres. SOC. Heu ne alta id uoce dicas, ò Hippia, ne indignetur, longiusq; nos effugiat. non uides quantum nos hactenus fatigauerit: Verum nihil dico. Tu enim cum solus eris, facile ut puto inuenies. Sed age per deos, me præsente inuenias: & si uis, ut hactenus, ita deinceps unà mecum perquire. Si inueniemus, bene erit. sin minus, ego quidem mea sorte contentus ero: tu uerò postquam abieris, facile inuenies. si tamen nunc inueniamus, haud amplius tibi molestus ero, quid tecum ipse excogitaueris, flagitans. In præsentia uero considera, num tibi id pulchrum esse uideatur. Attende obsecro diligenter, ne delirem. Hoc utique pulchrum esto, quod utile est. Cuius quidem rei hinc maxime coniecturam facio: quia pulchri oculi sunt, non qui impotes uidendi, sed qui apti & utiles ad uidendum. HIP. Certe. SOCR. Et uniuersum corpus ita pulchrum dicimus, aliud ad cursum, aliud ad luctam. Itemq; animalia omnia, ut pulchrum equum, gallumq;, & coturnicem, & apparatus omnes, atq; uehicula, tum terrestria, tum maritima, naues atque triremes, instrumenta quoque omnia tam ad musicam, quàm ad artes alias pertinentia, item si uis studia atque leges, singula hæc eadem ferme ratione pulchra uocamus, respicientes scilicet qua conditione unumquodque natum, uel fabricatum, uel locatum utile est, & qua ratione utile, & ad quid utile, & quando utile, pulchrum esse dicentes: quod uerò secundum hæc inutile, turpe. An nõ idem tibi quoque uidetur, ò Hippia: HIP. Mihi uero. SOC. Probe igitur nunc dicimus, præ cæteris omnibus quod utile est ipsum, pulchrum esse. HIPP. Probe admodum, ò Socrates. SOCR. Nónne quod efficere aliquid potest, ad id utile est, quod hoc effici potest: quod non potest, inutile: HIP. Prorsus. SOCR.

Ponitur utile, ut quæratur genus pulchri.

Potentia ergo pulchrum, impotentia turpe. HIP. Maxime, nam & alia nobis omnia sic esse testantur, & ciuilia præcipue. Quoniam in ciuitate sua, atque republica potentem esse, omnium est pulcherrimũ, impotentem uerò turpissimum. SOC. Præclare loqueris. Sed nunquid ob hanc ipsam rationẽ, sapiẽtia pulcherrimũ omniũ, insipientia contrà turpissimũ: HIP. Tu uerò quid putas: SOC. Quiesce parumper, ò dulcis amice. Nam de eo quod dicimus, suspicor atq; timeo. HIP. Quid metuis Socrates: nónne scite dicta hæc sunt: SOC. Velim equidem, sed mecum hoc animaduerte, utrum quis unquam quod neque scit, neque potest efficiat. HIPP. Nequaquam. quo enim pacto, quod nequit ageret: SOCR. Qui delinquunt, & mala agunt, efficiuntq; ignari, si hæc non potuissent, nunquid egissent: HIP. Minime. SOC. At uerò potentia possunt, quicunque possunt: non enim impotentia. HIP. Non certe. SOCR. Possunt autem omnes facere quæ faciunt: HIPP. Proculdubio. SOC. Mala uero multo plura quàm bona, omnes homines statim ab ineunte ętate per omnem uitam agunt, neque sponte delinquunt. HIP. Vera loqueris. SOC. Quid porro: hanc potentiam, atque hæc utilia quæ ad malorum executionem conducunt, num pulchra uocabimus, an longe aliter: HIPP. Longe absunt à pulchro, ò Socrates. SOC. Non ergo potens nobis & utile, ut uidetur, ipsum pulchrum existit. HIPP. Imò si modo bona possit, ad eaq; conferat. SOCR. Illud igitur reprobatum est, quòd potens & utile, simpliciter pulchrum sit. Sed nunquid hoc erat, ò Hippia, ad quod animus noster respiciebat: ipsum scilicet potens & utile ad bonum conficiendum, pulchrum esse. HIPP. Mihi quidem uidetur. SOCR. Hoc conducibile est, an non: HIPP. Valde. SOCR. Sic utique pulchra corpora, pulchra instituta legum, & sapientia, & alia quæ paulò ante retulimus, omnia ex eo pulchra sunt, quo conducibilia sunt. HIPP. Constat. SOC. Conducibile itaque ipsum nobis pulchrum esse uidetur. HIPP. Maxime omnium. SOCR. Atqui conducibile est, quod bonum efficit. HIPP. Idipsum. SOCR. Efficiens autem nihil aliud est quàm causa. HIPP. Nihil. SOCR. Ergo boni causa pulchrum est. HIPP. Est profecto. SOCR. Aliud uerò est causa, aliud id cuius causa est. Neque enim causa ipsius causæ causa esse potest. Quod hinc maxime cõiectare licet. Nónne causam efficientem esse constitit: HIPP. Plane. SOCR. Ab efficiente uerò effectum fit, non efficiens. HIPP. Verum est. SOCR. Aliud efficiens, aliud effectum. HIPP. Aliud certe. SOC. Non ergo causa ipsius causa est, sed eius quod ab ipsa efficitur. HIPP. Sic est. SOCR. Itaque si pulchrum boni causa est, à pulchro fit bonum. Et ob hanc causam ut uidetur, prudentiam aliaq; pulchra omnia exoptamus, quia opus quod ex his gignitur, id est bonum, exoptandum est. Vnde per ea quæ inuenimus, pulchrum ad bonum ideam patris cuiusdam habere uidetur. HIPP. Omnino quidem, præclare enim loqueris. SOCR. Num & hoc præclare, quòd neque pater filius est, neque filius uicissim pater: HIPP. Et hoc. SOC. Enimuero nec causa effectum est, nec effectum causa. HIPP. Vera loqueris. SOCR. Per Iouem, ò uir optime, neq; pulchrum bonum est, neque bonum pulchrũ. An tibi ex his quæ dicta sunt, fieri posse uidetur: HIP. Non mihi, non per Iouem. SOC. Placet nobis istud, & asserere uolumus, quòd neq; pulchrũ

Conducibile an genus pulchri.

bonum

bonum, neque bonum pulchrum. HIP. Non per Iouem, non mihi placet. SOC. Per Iouem mihi quoque ò Hippia, nihil minus ex his quæ dicta sunt placet. HIP. Ita sanè uidetur. SOC. Haud amplius igitur sermo ille ut suprà, egregius esse uidetur, quo id pulchrum asserebatur, quod còducibile utileque & potens ad bonum aliquod efficiendum. imò si posibile est, absurdior iudicandus quàm superiores illi, quibus uirginem, & singula quæ suprà narrauimus, pulchrum ipsum nuncupabamus. HIP. Apparet. SOC. Equidem, ò Hippia, quò me uertam nescio, hęsito enim & ambigo. tu uero num forte quid habes? HIP. In præsentia minime, sed ut aliàs dixi, si mecum animaduertero, inuenturū me aliquid certo scio. SOCR. At uideor mihi ob discendi ardentem auiditatem moram tuam nequaquam toleraturus. Sed ecce nunc aliud quiddam mihi in mentem uenit. Attende obsecro utrum quod nos delectat: non de qualibet uoluptate loquor, sed de illa quæ per uisum atque auditum: utrum inquam tale quiddam pulchrum sit uocādum. Nam quo pacto repugnare possumus, cum pulchri homines uarijque apparatus, picturæ & figmenta pulchra, intuentes nos delectent? Cantus quoque pulchri & uoces, uniuersaque musica, sermones & confabulationes similiter nos afficiant? Quapropter si audaci illi pertinacique homini responderemus, pulchrū esse quod per uisum audituque delectat, nónne audaciā eius reprimeremus? quid putas? HIPP. Nunc mihi, ò Socrates, quid ipsum pulchrum sit, scite dictum uidetur. SOCR. Quid uerò, studia pulchra ac leges, propterea pulchra dicemus, quòd per uisum auditumque iucunda sint, an alia quadam specie contineri? HIPP. Hæc ita forte, ò Socrates, etsi hominem latent. SOCR. Per canem, ò Hippia, non illum quem ego maxime omnium uererer, quoties delirarem, aut aliquid dicere profiterer, cum nihil dicerem. HIP. Quem dicis? SOC. Socratem Sophronisci filium, qui nihilo magis concederet ut hæc indiscussa facile iudicarem, quàm ut scire putarem quæ nescio. HIPP. Atqui mihi quoque postquam ipse dixisti, aliud quiddam id quod ad leges attinet, esse uidetur. SOCR. Quiesce aliquantulum ò Hippia. Nam in eandem circa pulchrum ambiguitatem incidisse uidemur, in quam paulò antè, dum putamus quiddam certi nos habere. HIPP. Quo pacto id ais, Socrates? SOC. Dicam equidem quod mihi uidetur, si quid tamen dico. Hæc enim quæ ad studia legesque pertinent, fortasse non extra sensum uidendi audiendique sunt. Præterea hunc sermonem, qui asserit quòd his sensibus gratum est esse pulchrum, feramus, nec leges in medium producamus. At si quis nos interroget, siue is quē retuli, siue quiuis alius in hunc modum: Quid, ò Hippia, atque Socrates, id duntaxat iucundum quod sensibus duobus percipitur, pulchrum esse censetis? quæ uerò cæteros sensus suauitate perfundunt, cibus, potus, ueneris actus, aliaque huiusmodi, pulchra esse nō dicitis? An forte neque dulcia hæc, neque in sensibus præterquam in audiendo uidendoque, uoluptatē ponitis ullam? Quid inquā, ò Hippia, respōdebimus? HIP. Magnas quoque inesse alijs sensibus uoluptates assentiemur. SOC. Sed ille, qua de causa, dicet, cum non minus hæ, quàm illæ, uoluptates sint, pulchri eas cognomēto priuatis? Quoniā, respondebimus, nemo est, qui nos non rideat, si dicamus non dulce comestionē esse, sed pulchrum: odorem item suauē, non suaue esse, sed pulchrum. Veneris quoque motus dulcissimum quiddam esse unusquisque æque ac nos contendet, sed eosipsos cum exercet quispiā, ita exerceat oportet, ut cōspectui hominū ueluti turpissimam rem subducat. Cum hæc dixerimus Hippia, ille forsitan respondebit: intelligo equidem iam dudum quòd uos pudor impedit, quominus uoluptates huiusmodi pulchras nominetis, quia hominibus non uideātur. Ego uerò non quærebā, quod uulgo pulchrum uidetur, sed quod pulchrū ipsum est. Dicemus enim, puto, quid pulchrum esse posuerimus, partē scilicet eā iucundi, quæ per oculos auresque delinit. Tu uerò Hippia, quò te uertes? an fortè quid aliud inferemus? HIP. Non alia præter hęc, ò Socrates, dicemus. SOC. Præclare dicitis, inferet ille. Si ergo solum quod per uisum, auditumque gratum aduenit, pulchrū est, quod per aliū sensum delectat, minime pulchrum. Confitebimúrne? HIPP. Confitebimur. SOC. Ille uerò sic iterum. An quod per uisum iucundum, per uisum & auditum iucundum est? Et quod per auditum iucundum, per auditum & uisum etiā? Ad hæc nos, nullo modo quod per alterum est, per utrunque esse. hoc enim quærere nobis uideris. Nos uerò diximus quoduis è duobus his iucundis ipsum per se pulchrum esse, & si utrunque simul. nónne sic respondendum? HIP. Sic prorsus. SOC. Nunquid igitur, inquiet ille, à iucundo iucundum, eo ipso quod iucundum est, differt? haud quæro utrum maior minórue sit aut magis minúsue uoluptate uoluptas, sed utrū ex pluribus uoluptatibus una quędam hoc ipso ab alia differat, quòd hæc quidem uoluptas sit, illa minime. Nobis quidem non uideri dicemus. HIP. Non uideri planè. SOC. Sic ille inferet. Nónne propter aliud quiddam quàm propterea quòd uoluptates sint, has potissimum uoluptates è numero omnium elegistis, tale quiddam in utrisque inspicientes, quòd uidelicet naturam quandam habent ab alijs differentem, ad quā profecto respicientes, pulchras esse illas asseueratis? neque enim uisus uoluptas idcirco pulchra est, quia per uisum fit. Nam si illius pulchritudinis hæc esset causa, nullo modo quæ per auditum fit, pulchra esset, cum per uisum nequaquam efficiatur. Nos autem uera illum dicere confitebimur? HIP. Confitebimur sanè. SOC. Neque rursus auditus uoluptas ex eo pulchra, quia per auditū fiat: alioquin quæ per uisum percipitur, pulchra non esset, quippe cum nō eadem sit cum illa quæ per auditum efficitur. Eum uirum qui ita dicit, ò Hippia, uera loqui fatebimur? HIP. Vera nimirum. SOC. Veruntamē utręque, inquiet, pulchræ sunt, ut dicitis. Dicimúsne? HIP. Dicimus certè. SOC. Habent igitur commune quiddam atque idem, quod eas pulchras efficit, quódue ambabus communiter inest, & unicuique ꝓprie. Alioqui haud ambę pulchrę essent & utraque. Age mihi tanquam illi responde. HIP. Ita mihi ut ais, uideri respondeo. SOC. Si enim uoluptates hæ aliquid ambæ susciperent, quod non earum utraque pateretur, nunquam huiusmodi passione pulchræ existerent. HIPP. Sic est, ò Socrates. Quî enim fieri potest, ut quod neutra illarum patitur, ambæ perpetiantur. SOCR. Non tibi uidetur. HIPP. Atqui & rerū istarū & locutionum huiusmodi penitus imperitus essem. SOC. Iucunde quidem, ò Hippia. cæterum ego fortassis periclitor, uideri mihi aliquid intueri, quod ita se habeat, qualiter habere impossibile tibi uidetur. Video autem nihil. HIP. Non

Delectans an genus pulchri.

Non uideris, ò Socrates, uidere, sed omnino planissime perspicere. SOC. Enimuero permulta generis huius mihi animo obuersantur, quibus fidem non præsto, postquam non probantur tibi, qui argenti plus studio sapientiæ, quàm cæteri nostri temporis mortales cumulasti. Ego autem, ò amice, utpote qui nihil unquã lucratus sum, cogito ne me fortasse ludas, ex industriaq; fallas, adeo mihi multa uidentur. HIP. Nemo melius quàm tu intelliget, Socrates, ludam nécne, si hæc quæ tibi occurrunt proferre cœperis: nihil enim dicere uideberis, quoniam nunquã reperies, quod cum nec ego patiar, nec tu, ambo perpetiamur. SOC. Quomodo inquis Hippia? fortè tu aliqd dicis, quod ego minus intelligo. Verũ ausculta me, quod sentio planius explicabo. Mihi quidem uidetur, quod neq; contingit me esse, neque sum, neque tu similiter, hoc ambos pati nos posse. Item alia quę ambo patimur, neutrum nostrũ existere. HIP. Monstra rursus afferre uideris ò Socrates, & magis certe quàm antè. Attende modo, Si ambo iusti essemus, nónne & uterque? Vel si iniustus uterque, nónne & ambo? Aut si sani ambo, an non uterque? Et si uterque nostrum laborat in aliquo, uel uulneratus est, uel percussus, siue aliud quid uis passus fuerit, nónne idẽ ambo perpetimur? præterea si aurei, uel argentei, uel eburnei, ac etiam si uis generosi, aut sapientes, aut honorati, uel senes, uel iuuenes, aut aliud quiduis humanum, ambo essemus: nónne omnino necessariũ esset hoc utrunq; nostrũ esse? SOC. Omnino quidem. HIP. Cæterum ipse ò Socrates res ipsas totas non consideras, neque ille quibuscum disputare es solitus: plauditis autem illico, quia pulchrum intercepistis deprẹhendistisq;, & unumquodque differendo auellitis: atque idcirco ita uos magna latent corpora, continuam essentiam ex natura sortita. Et nunc adeo circa hæc te ueritas fugit, ut putes esse passionẽ aliquam uel essentiam, quæ circa ambo quædam uersetur, circa uero utrunque minime: atque uicissim quæ circa utrunq; quidem sit, circa ambo uero nequaquam: adeo absurdi, temerarñ, inepti, fatui estis. SOC. Talia quidẽ nostra sunt, Hippia, non qualia quis optaret, ut trito prouerbio fertur, sed qualia esse possunt. Sed ipse semper admonendo nos iuuas. Etenim prius quàm nos in his admoneres, quàm stolide affecti essemus, adhuc tibi clarius aperiam: si quæ de his sentimus retulero. Dicámne? HIP. Scienti Socrates refers: noui enim omnem eorum qui in disputando uersantur conditionem. Veruntamen si cupis, enarra. SOC. Cupio equidem. Enimuero ita rudes eramus antequam tu hæc diceres, ut de me ac te opinaremur, quòd uterque nostrum unus sit, neque tamen ambo id simus quod quisque nostrum, non enim unus, sed duo sumus. Adeo fatui eramus. Nũc uerò abs te didicimus, quòd si duo ambo sumus, duo similiter utrunque uostrum esse necesse est: & si unus uterque, unum pariter ambos. Impossibile enim est uniuersali & continua essentiæ ratione secundum Hippiã, aliter se habere. Sed quod ambo erant, idem & uterq;: & cõtrà quod uterq;, pariter ambo. Nunc igitur à te persuasus hic sedeo: prius tamen ò Hippia id mihi memora, utrum unus ego tuq; simus, uel tu duo & ego duo. HIP. Quid ais Socrates? SOC. Hæc ipsa quæ dico. Vereor enim aperte corã te loqui: nam mihi succenses, turbasq;, quando dicere aliquid tibi ipsi uideris. Simul autẽ mihi dicas, nónne uterq; nostrum unus, & unũ esse contingit utrunq;?

Prouerbiũ.

HIP. Omnino. SOC. Quòd si unus, impar quoq; an non unum impar existimas? HIP. Equidẽ. SOC. Num & ambo cũ simus duo, impares sumus? HIP. Nequaquam. SOC. Sed pares ambo? HIP. Pares. SOC. Nunquid ex eo quòd ambo pares, par etiam uterq; nostrum? HIP. Minime. SOC. Non ergo necesse est omnino, ut modo dicebas, quęcunq; ambo utrosq;, & quæcunq; utrique ambos esse. HIP. Nõ in rebus huiusmodi, sed in his quæ ipse suprà narraui. SOC. Sat habeo Hippia. Nam ista sufficiunt, postquam alia sic, alia aliter se habere uidentur. Dixi equidem, si recordaris unde sermo hic est ortus, uolupates per uisum & per auditum, non hoc pulchras esse quòd utraque earum habet, ambæ nequaquam, uel quòd ambæ, sed utraque minime, imò eo quòd & ambæ habent & utraque: & idcirco ambas & utranque pulchras esse, & tu concessisti, & ego hac de causa per illam ipsam essentiam quæ ambas sequitur, ambas esse pulchras, si modo pulchræ sunt, sensui: per eam uero quæ alteram deserit, minime. Et nunc quoq; idem existimo. Verũ mihi tãquã à principio dicas, si uoluptates quæ per uisũ & quæ p auditũ fiũt, ambę & utraq; pulchræ sunt, quod ipsas pulchras efficit, nónne ambas & utranque sequitur? HIP. Prorsus. SOC. An ex eo quòd utraq; atq; ambę sunt uoluptates pulchrę sũt? uel hac ratione aliæ quoque uoluptates non minus pulchræ? nihil enim minus uoluptates illas esse constitit. meministin'? HIP. Memini. SOC. Sed quia per uisum & auditum fiunt, idcirco pulchras esse illas est dictum. Vide num uera loquar. Sic enim ut memini diximus, pulchrum esse quod iucundum nõ quidem per sensus quoslibet, sed quod per uisum duntaxat atque auditum. HIP. Sic prorsus. SOCR. Nónne passio hæc ambas sequitur, utranque minime? Non enim utraque illarum quemadmodum suprà diximus, per ambas sunt, sed ambæ quidem per ambas, utraque minime. Est ita? HIP. Est. SOC. Non ergo hoc utręque pulchræ sunt, quòd non sequitur utrasque: ambo enim non sequitur utrunq;. Qamobrẽ ambo illa uocare pulchra secundum suppositionem licet, utraq; uero nequaquam. an aliter dicimus? Nónne hoc necessariũ est? HIP. Videtur. SOC. Dicendúmne ambo quidem pulchra esse, utraque uero nequaquam? HIP. Quid prohibet? SOCR. Hoc mihi amice obstare uidetur, quòd quædam sic adesse alñs iudicata sunt, ut si ambobus adsunt, adsint & utrique: & contrà si utrique, & ambobus. Talia uero erant quæ tu narrasti. HIP. Erant certe. SOC. Quæ autem ego retuli, minime: è quorum numero erat quod ambo dicitur, & quod utrunque. Est'ne ita? HIP. Est. SOC. Vtrum tibi uidetur, ò Hippia, ex his quę ipse exposuisti pulchrum esse? Vt si ego robustus & tu, ambo robusti. Item si ego iustus & tu, ambo: & cõtrà, si ambo, & uterque. Vel nihil prohibet ita contingere, ut in ipsis paribus & imparibus accidit: ubi ambo aliquando paria sunt, imparia utraque, & alquando paria: nec non utraq; interdum talia sunt, ut exprimi nequeant, ambo queant, & interdum nequeant. Aliaq; huius generis plurima quæ mihi occurrere dixeram, quorum in numero pulchrum ponis: num ita tibi de hoc ut mihi apparet? nimis enim absurdum esse mihi uidetur, ut ambo pulchri simus, non uterq;. Vel contrà, uterque pulcher, nõ ambo, aut aliud quodlibet talium. Itane ipse eligis ut ego? An illo potius modo? HIP. Sic equidem.

SOC.

SOC. Recte agis Hippia, ut à lõga inquisitione nos liberemus. Si enim ex his est pulchrum, haud amplius quod per uisum, & auditum delectat, pulchrũ erit. Ambo nanque pulchra facit, utraque minime. Hoc autem impossibile, ut inter nos conuenit. HIP. Conuenit certe. SOC. Impossibile igitur quod per uisum, & auditum iucundum, pulchrum esse: nam si id pulchrum esset, impossibile aliquid sequeretur. HIP. Vera hæc sunt. SOC. Hic contentiosus ille dicet, exponite iterum à principio, postquam istud uos fefellit, quid esse pulchrũ hoc dicitis, quod ambabus uoluptatibus inest, propter quod istas præ cæteris honorantes pulchras uocatis. Necessarium mihi uidetur, ò Hippia, ut respondeamus, quòd innoxiæ sunt præ cæteris uoluptatibus, atq; optimæ tam ambæ, q̃ utraque. An tu aliquid aliud habes, quo ab alijs differant? HIP. Nihil, reuera enim optimæ sunt. SOC. Tum ille, hoc igitur pulchrum esse dicitis conducibilem uoluptatem? Videri equidem respondebo. tu uerò? HIP. Et ego. SOC. Ille uero ad hæc. Nónne conducibile est quod bonum efficit? Efficiens autem & effectum aliud esse constitit. unde eòdem relabimur. Neque enim bonum pulchrum esset, neque pulchrum bonum, si quidem aliud unumquodque illorum esset. Ita esse nos illi, si sapiemus, illico respondebimus. Nefas enim est, recte loquenti non assentiri. HIP. Quid tu aliud, Socrates, cũcta hæc esse ducis, quàm imminutiones quasdam, concisionesq; sermonum, ut antè dixi, in minima resolutas? Illud uero pulchrum & multi faciendum est, ut quis ualeat, præclara oratione habita in iudicio, uel concilio, uel alio conuentu publico ad quem uerba fiunt, auditoribus persuasis, non minima quædam, sed maxima præmia reportare, suĩpsius, rerum suarum, amicorumq; salutem. Hæc sanè omissis minutis his quæstiunculis complecti decet, ne demens esse uidearis, dum deliramenta, & nugas, ut modo pertractas. SOC. O amice Hippia, tu quidem beatus es, qui nosti quibus studere hominem decet, & ipse abunde, ut asseris, studuisti. Me uero mira quædam fortuna detinet: quippe aberro semper atque mendico. Quoties autem inopiam meam sapientibus uobis ostendo, uerbis rursus à uobis obiurgor. Obijcitis enim continuo, quæ & tu nunc obiecisti, me scilicet stolida, exilia, & nihili facienda tractare. Demum cum persuasus à uobis, eadem quæ & uos profero, optimum esse eleganter orare in iudicio, & alio quouis cœtu, & ad uotum peragere, rursus nonnulli è nostris, & ille uir qui me semper redarguit, grauiter increpant. Proximus ille uir mihi genere est, & unà mecum habitat. Ergo cum primum domum ingressus sum, & ille me talia dicentem audit, interrogat quid non erubescam de pulchris rebus disputare, cum adeo manifeste circa pulchrum redargutus sim, quòd ipsum pulchrũ quid sit ignorem. Inquit enim, qua ratione intelliges, quæ oratio pulchre composita sit, quæ nõ, aut aliam quamlibet actionem pulchram esse, uel turpem, dum pulchrum ipsum quid sit ignoras? Et quãdo ita affectus sis, uiuere te, q̃ mori præstare putas? Cõtingit itaq; mihi quod modo dicebam, ut & à uobis & ab illo male audiam. Sed fortè operæpreciũ est hæc omnia tolerare: neq; enim id absurdũ, modo quippiam lucratus sim. Tãtũ enim Hippia cõsuetudine utrorũq; profeci, ut prouerbium illud, quod Pulchra difficilia esse dicit, intelligere mihi iam uidear.

Definitio alia falsa pulchri.

Confutatio.

Alia definitio falsa pulchri.

Prouerbiũ.

PLATONIS LYSIS, VEL, DE AMICITIA.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

VBI Socrates cum sophistis eorumq; sectatoribus disputat, opiniones falsas redarguit, ueras significat potius, quàm doceat. Nam acuta ingenia redargutis falsis, exiguo deinde uestigio uera uenãtur. Quod in Euthydemo, Protagora, Menone, Hippia, Euthyphrone, & Lyside patet. Vbi uero cũ discipulis & studiosis sui sermonem habet, ostendit ac docet. quod quidem ex multis dialogis intelligitur. In Lyside igitur cum de amicitia inter sophistarũ discipulos disputetur, confutandis falsis potius, quàm monstrandis ueris, Socrates studet. Quæ uero sit de amicitia, & amore Platonis sententia, ex hoc libro conijcere, sed ex libris de legibus alijsq; multis cõprehendere possumus. Amicitiam esse uult honestã perpetuæ uoluntatis cõmunionem. Huius finem esse, uitam unam. Principium eius, cognationem. Medium autem amorem. Vt honestam dicit, excludit improborum hominũ contubernia, lasciuorumq; congressus. Vt perpetuæ leues adolescentulorũ beneuolentias, etiam si honestæ sint, nõdum amicitias appellandas monet. Vt uoluntatis, significat non similitudinẽ opinionis cuiusdam uel artis ad amicitiam perficiẽdam sufficere. Vt cõmunionem, beneuolentiæ uicissitudinem indicat. Huius finis est, ut è duobus animis unus uoluntate fiat, ex una uoluntate uita una, ac demum ex una uita, numinis unius eiusdemq; ideæ fruitio. Principium quo cõmunionis huius desiderium excitatur, cognatio est. Cognatio cõuenientiã in idea, sidere, genio, & quadã animæ corporisq; affectione significat. Nam qui ex uno pẽdent, in unum, per unũ, atq; ad unum reuerti nituntur. Medium & quasi quidã ad amicitiã trames, amor existit. Cũ autẽ amor pulchri desideriũ sit, & amicitia ab amore, & ducatur pariter & dicatur, necesse est eos qui amici futuri sunt, pulchros esse. Pulchros inquã, quorũ animi pulchri. Homo enim animus est: Corpus hominis instrumentum: & quisquis pulchrum amat corpus, non hominẽ, sed ea quæ sunt hominis amat. Quamobrem quoties cognatio illa adest, & animorum pulchritudo concurrit, perfecta nascitur amicitia. Si corporis forma huic animorum pulchritudini adiuncta est: citius amare incipiunt, & breui amicitiæ habitum assequuntur. Quod in Platonis Dionisq; mutua beneuolentia contigit. Sin autẽ forma corporis cũ animi deformitate coniungitur, non honestæ cõmunionis, sed turpis congressus cupido exoritur. Vnde nõ amicitia, imò petulantia primũ, deinde discordia proficiscitur. Quare si cognatio deest, amici nunquam. Si adest cognatio, deest omnis pulchritudo, interdum beneuoli potius, quàm amici. Sin autẽ cognationi pulchritudo corporis, nõ animi est adiuncta, pro amicitiæ desiderio obscœni cõgressus ardor exoritur. Cum unus animo pulcher, turpis alter, admonitionis & increpationis studium cognatio illa parit. Quòd si pulcher unius animus, alterius nec pulcher est, nec turpis, docendi discẽdiq; inuicẽ uoluntas ex cognatione prouenit. Tandẽ ex increpatione illa, & hac doctrina amicitia nascitur. Quod quidẽ in Phædrum & Alcibiadẽ Socratis amor ostendit. At uero cognatio pulchritudinẽ utrinque nacta, cito indissolubilẽ procreat amicitiã. Idq; in Platonis Asterisq; beneuolentia cõstitit. Atq; hæc, ut è multis colligitur, de amicitia Platonis nostri sentẽtia est. In hoc autẽ dialogo primo eos qui amore abutuntur, & sub amicitiæ specie turpi libidini seruiunt, increpat. Deinde eos qui ex sola corporis forma, amari se dignos existimant, admonet. Tertio illos, qui minus uere de amicitia sentiebant, refellit. Postremo callem quendam sagacibus animis ad uenandã amicitiam indicat. Singula membra suis in locis legẽtibus patent. Nam dum Hippothalem & Ctesippum ironia iocisq; deridet Socrates, quòd turpi amore capti essent significat. Et dum corã illis adolescẽtes ad mores instruit, amatores admonet quo pacto amandũ, & quomodo unà uiuendũ sit. Cumq; amatores instituisset, secundam dialogi partẽ ad amatos instituendos aggreditur. Vbi longa inductionis serie docet, nõ umbratili huius corpusculi forma, sed uera animi pulchritudine, sapientia scilicet & prudentia amicos aucupari decere. Tertio loco confutat, & primo Solonis sententiam, qui amatos inquit amicos esse. Qui tamen sæpe amantes oderunt. Addit etiam nec amantes duntaxat, amicos esse, quia sæpe odio habentur qui amant. Vbi concludit reciprocam beneuolentiam, amicitiam esse uocandam. Deinde Empedoclem repræhẽdit, qui quamlibet simpliciter similitu-

dinem

dinem ad amicitiā sufficere uoluit. Quod falsum esse artium multarum similitudo declarat, quę inuidiam & odium sæpius quàm amicitiā gignit. Accedit postmodum Hesiodi Heracliti'q; opinio, quòd dissimilia sint amica. Idq; falsum esse ex eo constat, quòd odium & amor cum dissimilia sint, amica non sint, nec iustus uir & iniustus. & de alijs eodem pacto. Quòd si quid aliquando dissimile sui appetere uideatur, ut aridum quod est, humorē, calorémue quod frigidum, dicendū est nō amare contrariū, sed suijpsius restitutionē ex contrario quærere. Quod enim calore nimio præter naturā suam uritur, per frigus ad temperiem naturalem reducitur. Quare nō frigus, sed temperiem per frigus amat. Idem est de cęteris contrarijs iudicandum. His confutatis opinionem quandā ut suam quasi uaticinans Socrates infert. Vbi trifariam affectiones animi diuidit, bonum animū, malum, neutrum. Malum bono propter diuersitatem amicum esse nunquam. Malum à malo propter iniustitiam lędi. Ergo nec hos inuicem amicos esse. Neutrum quoq; amare malum, impossibile. malum enim cū obsit, suapte natura odio semper habetur. Restat ut amicitia sit inter bonum ac malum, & neutrum atq; bonum. Et illa quidē in gaudio, in desiderio hæc consistit. Ex quibus duæ quædam amicitiæ species ortæ sunt. Sed insurgūt obiectiones quædam, quæ id turbare uidentur, quas Socrates palàm infert, solutiones uerò clàm innuit. Prima, quia bonus bono similis, similia uero non esse amica contra Empedoclem dictum fuit. Vbi intelligendum, non dictū esse similia nullo modo amica fieri, imò negatum quòd simpliciter quælibet similitudo ad amicitiam procreandam sufficiat. Item cum secundo obijcitur: bonus seipso sufficit, ergo non desiderat alterum, unde non amat, quare nec boni amicus est: Exponendum est quòd hæc absurditas non ex Platonis mente sequitur, sed ex Empedoclis & Heracliti dictis, in quibus amoris desiderium ab amicitia non distinguūt, quare unà cum amicitia cupiditas perpetua sit necesse est. Plato uero amicitiam habitum quendam esse uult ex amore diuturno contractū. Quo fit ut amor sit exoriens amicitia. Amicitia uero inueteratus amor, in quo multo plus uoluptatis, quàm desiderij restat. Ex quo sequitur, ut qui cupierat, iam delectetur. Itaque amicitiæ habitus nō necessario desiderio præsentis ardorem, sed delectationem exigit. Ergo si bonus bonum minus desiderat, non tamen minus, bonus bono gaudet, quod ad seruandam amicitiæ rationem plurimum ualet. Atque hæc una est amicitiæ species, inter bonum uidelicet, atque bonum in gaudio potius quàm in desiderio constituta. Est & altera, quæ desiderij plus, quàm uoluptatis includit, inter neutrum bonumq; exoriens. Quæ quidem qua ratione fiat, & cuius gratia, & propter quid, in textu satis patet. Describit illam primo ut opinio porrigit, deinde paulatim emendat. Nam cum dixisset, neutrum propter malum inimicum amare bonum amicum boni amiciq; gratia, statim dictis obijciendo corrigit. Vbi primum docet, amicitias omnes quę ad homines diriguntur, imperfectas esse, & imagines amicitiæ quæ ad ipsum primum bonum rerumq; omnium respicit autorem, quod primo amatur, & causa est ut amentur hæc omnia. Et quisquis aliquid amat, ipsum primum tanquam finem amoris habet. Nam à primo bono bonū omnibus inest: à primo pulchro, gratia singulis adest: bonitas uero trahit nos, allicit pulchritudo. Non ergo ista nos inferiora mouent, sed primum illud in istis trahit & allicit. Illud itaque in istis simul atque ex istis, non ista amamus. In quo Platonis nostri pietas in deum, summaq; religio mirifice fulget. Ostendit præterea non semper nos alterius gratia amicos esse, Neque enim primum bonum, boni alterius gratia exoptamus. Item non propter malum, bonum cuperes. Quia etiam omni malo è rerum natura sublato restaret bonum suapte natura gratum, & appetitus in eo quod minus bonum, ad bonum maius consequēdum traheret. Non enim malum est, quod summi boni excitat appetitum, sed ipsius minus boni egestas ad sui repletionem in summum bonum conuertit: quæ quidem non malum, quia nunquam malum ad bonum, & contrarium ad contrarium, sed inchoatio boni potius nuncupanda. His ad emendationem illatis principium quoddam inducit amicitiæ perfectius inuestigandæ. Inquit enim cognationem & naturæ conuenientiam amicitiam parere, de qua satis in principio diximus. Postremo iuuenes illos adolescentesq; mordet, quòd ignorent quid merito amandum sit: quæ amicitia uera, quo pacto honeste, stabiliterq; confletur, & antequam hæc discant, temere, procaciter, & petulanter amicitiam inire contendant. Sed ne illos infestos sibi redderet, clàm ista significauit, & seipsum unà cū illis reprræhēdit. Hæc de argumento satis.

Ad Lysidem ueniamus.

SOCRATES. HIPPOTHALES. CTESIPPVS. MENEXENVS. LYSIS.

IBAM ex Academia in Lyceum rectà per suburbiū iuxta mœnia, & cū ad portā ubi fons est Panopis, uenissem, Hippothalē Hieronymi filiū, & Ctesippū Pæanæum, aliosq; unà cū his adolescentes multos offendi. Cumq; me Hippothales uenientē uideret, ò Socrates, inquit, quónā & unde? At ego, ex Academia in Lyceū rectà. Tum ille, adesdū, rectà ad nos, inquit, nō diuertis? decet enim. Ad hęc equidē, decet inquā: sed ubinā, & apud quos uestrū esse me uultis? Ille uero è regione mœniorū gymnasium quoddā ostendens muro circundatum, & ianuā apertā, hic ait, manere te uolumus, hic autē ipsi & alij multi, & quidē honesti nos exercemus. Qua potissimū in re est hæc uestra exercitatio? In palæstra quæ nuper est cōstituta, ac ut plurimum in sermonibus, quos tecū libenter cōmunicaremus. Recte agitis. Sed quis ibi pręceptor? Socius & laudator tuus Miccus. Per Iouē non malus ille quidē, sed admodū sophista. Vísne me intrò sequi, ut eos qui ibi sunt, uideas? Id in primis libenter audirē, ad quid ingrediar, & quis pulcher ille. Alius alij uidetur, ò Socrates. Tibi uero, quis, ò Hippothales? Dic obsecro, quis amatus ille. At ille interrogatus obticuit. Tum ego, ò Hieronymi fili Hippothales, utrū ames quempiā nécne, nihil opus est ut aperias. Noui enim ꝙ non solū amas, sed ꝙ in amore progressus sis tā procul. Etenim cæteris in rebus hebes & inutilis sum: id autē unū mihi munus à Deo datū, ut primo aspectu amatores cognoscā. Ad hæc ille nihil rñdit. Verū Ctesippus ꝙ urbanus es, inqt, Hippothales, qui amati tui nomen Socrati referre detrectas. Quòd si paulisper ille hic moretur, necabitur assiduè ex te audiendo. Nobis em̄ dudū ò Socrates, aures cōpleuit, surdasq; reddidit nomine Lysidis. Vbi uerò potus est nōnihil, facile fit, ut uel à somno excitati, Lysidis nomē audire uideamur. Nec molestū esset, sit molestū licet, assiduè de illo loquētē audire, ni carminib. nos suis, epigrammatisq; uincere & exhaurire conet̃, & quod molestissimū est, amores suos uoce mirāda canat, quā perferre necesse habemus: nunc uero abs te rogatus erubescit. Iuuenis inquā Lysis hic esse uidetur: nā audiēs eius nomē, haud agnoui. Tū ille, raro nomē eius enunciat, sed ex patris nomine cū sit uir admodū nobilis, adhuc iuuenis ipse cognominatur: id em̄ mihi persuadeo, fieri nō posse, ut pueri formā ignores: adeò nāq; honesta indole præditus est, ut uel ea sola notus omnibus esse possit. Cuius inquā filius est? dicite q̃so. Democratis, inquit, Aexonei maior natu filius. At ego, Esto ò Hippothales, ut generosum cōstātemq; amorē nactus sis. Age uero mihi quoq; quæ & his ostende, ut uideā utrū scias, quæ de amato amātē uel ad seipsum uel ad alios dicere oportet. An tu horum quicquā, ò Socrates, quę ille dicit, pōderandū cēses? Tu uerò amare te illū quē hic dixit, neges? Nequaquam, sed nihil cōponere aut scribere de amoribus aio. Ad hæc Ctesippus: haud sanæ mētis hic est, sed delirat atq; insanit. O' Hippotales, nec carmina, nec etiā cātilenā, si quā in amicos cōposuisti, audire admodū curo: sed qua mēte in illos sis, intelligere cupio. Ctesippus iste tibi referet, nouit enim meminitq;. siquidē, ut ipse ait, quotidie audiēs à me obtunditur

Occasio dialogi.

Miccus Socratis socius.

ditur. Maximè profectò, quàm ridiculum est enim, ut quẽ hic præ cæteris amet, de eius ingenio, quod ne puer quidem dicat, afferre nihil posit. Quę enim ciuitas uniuersa de Democrate & Lyside huius auo, deq; omnibus illorũ maioribus prædicat, eadẽ & ipse circumfert, diuitias, equorum copiam, uictorias in Pytho, Isthmo, & Nemea, quadrigis & equis, necnon istis antiquiora. Ac nuper cõuiuiũ carmine quodã retulit, quo quidam ex Lysidis maioribus Herculem quondã ob cognationem hospitio excepit, quippe quum ille quoq; ex Ioue & filia cuiusdam principis populi natus esset, quę quidem & aniculæ cantant. Cæteraq; huiusmodi permulta, ò Socrates. Hæc sunt, quæ hic narrando canendoq; audire nos cogit. O' ridicule Hippothales, antequam uiceris, encomiũ in te ipsum cõponis cantasq;. Non in me, ò Socrates, hæc uel paro, uel canto. Nõ putas inquã. Quî isthuc dicis, inquit ille? Maximè omniũ in te unum odæ hæ redundant. Nam si amicum talem appræhenderis, ornamento tibi erunt laudes eiusmodi, tãquam triumphatori cuidã, cum amicum huiusmodi nactus sis. Sin autem fefellerit, quo maiores illi laudes tribuisti, quo maiorum expers es bonorũ, tanto magis etiam ridiculus iudicaberis. Quicunq; igitur in comparandis amicis sapit, non prius quenquam eorũ laudat, quàm ipsorum familiaritatem fuerit assecutus, futura namq; formidat: pleriq; enim cum laudari se, & extolli sentiũt, fastu tumescũt, an nõ idem tibi uidetur? Mihi uerò. Nónne quo superbiores sunt, eo difficilius capiuntur? Verisimile est. Qualis tibi uenator ille uideretur esse, si quis ita feras expelleret, ut & tutiores fierẽt, & capi difficilius in posterum possent? Iners uidelicet. Atqui sermonibus cãtibusq; nõ demulcere, sed exacerbare potius homines, nónne hominis est imperiti? Videtur. Vide igitur, ò Hippothales, ne his omnibus obnoxium reumq; te ob poësis studiũ reddas. Arbitror sanè nullũ te bonum poëtam existimaturum, qui seipsum poëmate læserit. Nullum per Iouem. quæ enim hæc esset absurditas? Ob hanc profectò causam tecum, ò Socrates, mẽtem meã communico: & si quid habes aliud, consule, qua ratiõe quis aut dicendo, aut agendo conciliare sibi quos amet, posit. Non facile dictu est. Verum si hunc mecum colloquio iungeres, tibi fortè ostenderem, quæ illi dicenda sint, pro his quæ loqui te, & canere isti narrarunt. Nihil impedimẽto fuerit. Si enim unà cum Ctesippo ingrediaris, & ibi sedẽs disputes, sua spõte, ut arbitror, aderit. Nam audiendi apprime auidus est. Ac ibi etiam Mercurialia celebrantes, iuuenes in unum cõueniunt. Ad te igitur aduentabit, & nisi id fecerit, Ctesippi familiaris est propter Menexenum huius nepotem, cuius ille socius est charissimus. Accersat itaq; hic illũ, si minus ipse per se accesserit. Sic agendũ est, inquam, & simul appræhenso Ctesippo, in palæstrã prosequutus sum, & alij nos à tergo sequuti sunt. Ingresi autem iuuenes sacrificantes inuenimus, & sacra ferme peracta, illos autẽ comptos, calculis talisq; ludentes, partim in ipso uestibulo foris, partim in gymnasij angulo, pari impari ludebant, calculos è calathis quibusdam deligentes. Hos spectantes alij circũstabant, è quibus Lysis erat, qui astabat inter iuuenes coronatus, & omnibus indole præstans, nec pulcher tantũ, sed & honestus, & bonus existimandus. Nos autem è cõspectu ubi quieti locus erat, consedimus inuicem disserentes. Conuersus Lysis, frequenter in nos oculos cõijciebat, utpote qui propius accedere cuperet, sed solus accedere uerebatur. Interim Menexenus inter ludendum è uestibulo ingressus est, meq; & Ctesippum conspicatus, consessum uenit. Quem Lysis intuitus, secutus est, & iuxta eum assedit. Aduentarũt insuper alij. Hippothales autem postquam multos conuenisse perspexit, latere cupiẽs, eò se recipit, quà uideri non posse à Lyside arbitrabatur, ne fortè illi molestus foret, & sic astans audiuit. Ego uerò Menexenum inspiciens, O' fili Demophontis inquam, uter uestrum natu maior? Ambigimus, respondit ille. Nunquid etiam uter generosior sit ambigitis, inquam ego. Prorsus inquit. An etiam uter honestior sit. Subriserunt ambo. Vter uestrum ditior sit, haudquaquam interrogabo. Amici namque estis, nónne? Et maximè quidem, responderunt. Amicorum uerò communia omnia, quapropter hoc nihil differtis, si quidem id uere de amicitia dicitis. Consenserunt. Sed cum percõtari uellem uter iustior & sapientior esset, interrupit nos quidam, qui Menexenum accersiuit, dicẽs illum à gymnasij magistro uocari. Visus enim mihi est sacrorũ antistes. Abijt igitur, & ego Lysidem interrogaui. Dic age, ò Lysis, uehementer te pater ac mater amant? Valde. An nõ beatissimum fore te cupiunt? Quidni? Videtur tibi beatus ille qui seruit, & cui nihil eorum quæ concupiscit, agere licet? Non per Iouem. Ergo si te pater & mater amant, beatumq; fieri uolunt, id omni opera diligentiaq; curabunt, ut beate uiuas. Quid prohibet? Permittent itaque quodcunq; lubet efficere, nec tuis cupiditatibus aduersabuntur. Per Iouem, ò Socrates, mihi in plurimis obstãt. Quî isthuc ais? Dum te fore beatum exoptãt, te impediunt quo minus uoti tui compos efficiaris? Responde ad hęc. Si cuperes aliquò patris tui curru peruehi, capiens habenas, quando pugnat, nunquid permitteret? Nihil minus. Quem ergo permitteret? Est auriga quidam à patre meo mercede cõductus. Quid ais? Mercenario parentes tui concedunt potius, quàm tibi liberam equorum administrationem? & argentum præterea huius operis causa erogabunt. Sed quidnam? Mulos uerò iugatos ducere, lorisq; cædere tibi concedent? Cur mihi concesserint? Nulline uerberare hos licet? Et ualde quidẽ, mulioni uidelicet. Seruo, an libero? Seruo. Seruum itaq; pluris faciũt, quàm te filium, liberiusq; agendi arbitrium exhibent. Quinetiã ad hæc mihi responde. Téne tibijpsi dominari permittunt, an non? Neq; id ullo pacto. Quis tibi dominatur? Pædagogus. Nunquid seruus? Seruus noster. Graue uerò liberũ seruo subijci. Sed quid agendo, pædagogus hic tibi imperat? Dum ad magistros me ducit. Et hi quoque præceptores tibi imperant? Omnino. Multos igitur dominos principesq; tibi pater sponte præposuit. Sed cum domũ ad matrem redieris, téne finit quicquid placeat agere, ut beatus sis, uel circa lanificium, uel circa telam, quando texit? An gladium forcipesq;, radium ac pecten, cæteraq; lanificij instrumenta attrectare finet? Non uetaret solum, sed & cæderet, si tangere auderem. Prò Deus, iniuriámne patri, uel matri aliquã intulisti? Nullam prorsus. Quam ob causam te beatum fore, & arbitratu tuo disponere singula nolunt, & quotidie te sic educant, ut semper alicui seruias, & ut breui complectar, nihil pro tua uoluntate agas? Quo fit, ut nihil tibi prodesse tam amplæ diuitiæ uideantur: quandoquidem quiuis magis, quàm tu has administrat: & quod maius est,

Præceptũ in comparãdis amicis.

Colloquutio beneuola, ut puerianimus ad loquendũ alliciatur.

non prius debet quis laudare amicum, q ipsius familiaritatem fuerit assequutus.

ouidius, nec quemquam nostri nisi me laedere libelli.

amicorum communia omnia

qui seruit beatus non est.

graue est liberum seruo subijci

nec etiam corpus tam generosum, quippe cum alius hoc alat & colat: tu autem nullum habes imperiũ, ô Lysis, nec ullius uoti compos efficeris. Nondum per ætatem licet, ô Socrates. Vide ne minus id sit, quod tibi impedimẽto est, ô Democratis fili. Nam hæc, ut arbitror, & pater, & mater tibi concedunt, nec ætatem prouectiorem expectant, quoties legi scribiue sibi aliquid optant. Tibi enim præ cæteris domesticis ista committunt. Maximè. In his tibi licet tam scribendo, quàm legẽdo quemuis ordinem literarum seruare. Et quando lyrã sumis, nihil prohibent, ut opinor, parentes tui, quo minus intendas, uel remittas chordarum quãlibet, & psallas, & pulses plectro. Non certè. Quid in causa est, ô Lysis, quòd in ijs permittunt, in superioribus prohibeãt? Quoniam ista quidem scio, illa contrà ignoro. En optime Lysis, non ætatem expectat pater ad licentiam tibi exhibendam, sed profectum ingenij. Etenim cum primũ te senserit teipso prudẽtiorem effectum, ilicò & tua omnia, & te libere tibi committet. Spero equidem. Quid porrò uicini, nónne eadem ratione se qua & parentes erga te gerent? Vicinum censes tibi suæ domus commissurum gubernationem, si te intellexerit in re familiari peritiorem esse, an ipsum per se ministraturum? Mihi commissurum puto. Athenienses quoque dubitas, quin rẽpublicam tibi commendent, quum primum te in his rebus prudentiorem alijs esse perceperint? Non dubito. Quid rex magnus? utrum eius filium natu maiorem, cuius Asiæ regnum futurum est, permitteret in elixarum carniũ ius quicquid uelit inijcere, potius quàm nos, si illi persuaserimus, popinæ peritiores esse, quàm filium? Nos uidelicet. Et illum nihil prorsus, nos autem etiam si salis multũ capientes, immittere uellemus, certè permitteret. Quidni? Et si filius eius oculos ægrotaret, nunquid permitteret eum sibi oculos attrectare, an prohiberet, cum medicum illum non existimaret? Nos autem si modo putaret peritos medicos esse, nihil impediret, etiam si uellemus patefactis palpebris, & cinere superinfusa curare? Vera loqueris. Quinetiã cætera omnia nobis committeret, potius quàm uel sibijpsi, uel filio, in quibus sapientiores nos esse putaret. Necesse est, ô Socrates. Sic se res habet, amice Lysis, singula in quibus prudẽtes sumus, cuncti nobis concedent, & Græci, & Barbari, tam uiri, quàm mulieres, & in ijs arbitratu nostro agemus, nec ullus sponte nobis obstabit, quo minus & nos liberi simus, & aliorum duces.

Quantum fidei dignitatisq; afferat prudentia.

Et quum nobis hæc conferant, nostra erunt. Quæ uerò ignoramus, nemo nos ut lubet, agere permittet, sed omnes pro uiribus repugnabunt, non extranei tantum, uerum parentes etiam, & quod nobis propinquius est, nos quoque ipsi non nobis, sed alijs ministrantibus: & hæc cum nullo nobis emolumẽto sint, à nobis aliena existent. Consentis? Consentio equidem. Alicuine hominũ amici erimus, amabitq; nos aliquis in his rebus, in quibus inutiles sumus? Nunquam. Ergo nec te pater, nec ullus alium quenquam diligit, quatenus est inutilis. Non ut uidetur. Si itaque sapiens euaseris, omnes amici tibi, & familiares erunt. Vtilis enim & bonus eris. Sin minus, nec alius quisquam tibi, nec parentes, neq; propinqui amici erunt.

In his quæ sapimus, gloriamur, & superbimus.

Potéstne aliquis in his superbe sapere atque gloriari, in quibus nondum quicquam sapit? Quî isthuc fieri potest? Si tu præceptore indiges, nondũ sapis? Nondum certè. Non ergo superbe sapis, si nil sapis. Non per Iouem, ut mihi uideor. Quæ cũ audissem, in Hippothalem conuerti oculos, atque parum abfuit quin ita dicerem: O' Hippothales, hoc pacto cum adolescentibus disputandum, corripiendo illos atq; deijciendo, nõ blandiendo, ut ipse agis, & efferendo. Sed cum uidissem illum anxium, turbatumq; ex antedictis, recordatus sum quod dudũ præsens Lysidem latere uolebat. Recepi ergo meipsum, linguamq; cohibui. Interea reuersus Menexenus, iuxta Lysidem, unde surrexerat, assedit. Tũ Lysis blande admodum & amice, clam Menexeno mihi susurrauit in aures: O' Socrates, quæ mihi, eadem obsecro Menexeno quoque edisseras. Ipse, inquam, Lysis illi referes. Nam attente nos auscultasti. Attente sanè, respondit ille. Da igitur operam, ut diligẽter reminiscaris, quo illi singula perspicue referas. Quòd si quid forsitan subterfugerit, rursus à me requires, cum me primum conueneris. Nauabo operam, & maximè quidem, ille respondit. Sed noui saltem aliquid illi dicas, ut & ego audiam, donec redeundi domum sit hora. At ego, agẽdum est, præsertim cum ipse iubeas, sed cogita qua ratione mihi opituleris, si me refellere Menexenus hic contenderit. An non contentiosum esse illum audisti? Prorsus, & idcirco te cum illo disputantem audire percupio. An ut ridiculus habear? Absit, imò ut illum castiges atque coërceas. Haud facile est: uehemẽs enim & facũdus est, Ctisippi discipulus. Adest præterea quinetiam Ctisippus ipse, an non uides? Nihil uerearis, ô Socrates, age obsecro disseras. Disserendum uidetur. Verum ista nobis seorsum ab alijs colloquentibus. Cur, inquit Ctisippus, soli hęc inter uos agitatis? Quin alijs etiã uestra hæc impertire. Impertiendum esse respondi. Hic porrò nonnihil ex ijs quæ conferimus, minus percipit, putatq; Menexenũ intelligere: quocirca percontari ab illo me iubet. Quid non interrogas? Interrogabo. Dic amabo, ô Menexene, quod abs te quæram. innata mihi est ab ineunte ætate possessionis unius cupiditas quædam, quemadmodum & in alijs. Vt ecce quidam equos desiderat, aliquis canes, alius aurũ, honores alius. hæc equidem parui facio, nec multũ ista me mouent. Acquirẽdorum autem amicorum desiderio flagro. Quare amicum bonũ habere malim, quàm preciosissimam coturnicem, aut gallum, & per Iouem potius quàm equum atque canem, ac mediusfidius potius quàm Darij aurum adipisci, uel ipsum Darium capere, optimum amicum eligere. Videtis quàm sim amicitiæ auidus. Quando igitur te & Lysidem animaduerto, stupeo profectò, uosq; felices existimo, quòd in tam tenera ætate cõstituti, tantum munus breui & facile cõsequuti fueritis, & tu hunc tibi tã facile tanta beneuolentia conciliaueris, & hic te mutuò sit amore complexus: tantum uerò à me munus id abest, ut nec etiam quo pacto alter alteri amicus fiat, intelligam. Cæterum hęc abs te, tanquam perito quærere cupio, quare mihi respondeas, oro. quando quis aliquem diligit, uter utrius amicus efficitur? amãnsne amati, an amatus amãtis? an nihil interest? Nihil interesse mihi uidetur. Quid ais? ambo inuicem amici fiunt, si alter tantum alterum amat? Mihi quidem uidetur. Quid porrò? an non reperiri potest amans quidam, cui amicus haud uicissim in amicitia respondet? Potest. Nunquid & odio haberi amicum sæpe contingit? Quod nonnunquam amatoribus erga amatos accidit. Amãtes enim quàm ardentissime nõnunquam,

minime

minime redamantur, imò & odio quandoq; habentur. An non uera tibi dicere uideor? Verissima. Nónne in his hic quidem amat, ille autem amatur? Certe. Vter ergo utrius est amicus? amánsne amati, siue redametur, siue odio habeatur? An amatus amantis? an neuter neutrius tunc est amicus, quum non utriq; uicissim amant? Sic se res habere uidetur. Aliter itaq; nunc quàm suprà censemus. tunc enim uisum est, si alter solum diligat, ambos amicos esse: nunc contrà, nisi uterque diligat, neutrum amicum esse dicendum. Apparet. Nihil igitur illi amicũ est, qui amat id à quo minime redamatur. Nõ uidetur. Ergo nec amici equorum sunt, quos equi non mutuò amant, nec amici coturnicum, neq; canum, nec uini, nec exercitationis amici, nec sapientiæ, nisi sapientia illos uicissim amet: amant nempe hæc singuli, non tamen amica hæc sunt. Quamobrem mentitur Poëta ille qui dicit:

Nisi uterque amat, neuter amicus.

non sunt amici sapientiæ nisi quos sapientia vicissim amat.

Felix cui dulces pueri, cui copia equorum.
Et cui turba canum sit, tum cui sit nouus hospes.

Nequaquã mihi uidetur. Verũ dicere tibi uidetur? Verum. Amatũ igitur amanti amicũ est, ut apparet, ò Menexene, siue amauerit, siue oderit: quemadmodũ teneriores pueri partim nullo modo amant, partim oderunt, quando à parentibus uerberantur. tunc sanè dum uehementer odio habeãt, genitoribus sunt charissimi. Opinor equidem. Non ergo amans amicus secundum hanc rationem, sed amatus erit. Videtur. Et odio est inimicus, non qui odit. Apparet. Ita multi ab inimicis amantur, & odio ab amicis habentur, & inimicis amici sunt, amicis contrà inimici, si amatum potius quàm amans, amicum est. Quę autem esset hæc absurditas, ò dulcis amice? Imò impossibile id quidem, amico inimicum, inimico amicum esse. Vera loqui uideris, ò Socrates. Et si hoc fieri nullo modo potest, restat ut amans amati sit amicum. Apparet. Similiter quod odio habet, inimicum eius quod odio habetur. Necesse est. Eadem nobis nunc erunt quæ & in superioribus concedenda, quòd plerunque amicum sit aliquid non amici, plerunque etiam inimici, quoties non amantem uel fastidientem quis amat. Nonnunquam inimicus erit non inimici, uel & amici, quando non fastidientem quis odit, uel fastidit amantem. Ita uidetur. Quid ergo dicemus, si neq; amãtes amici erunt, neque amati, nec amantes amatiq;? nũ alios quosdam pręter istos amicos inuicẽ esse dicemus? Per Iouem, ò Socrates, quid respondeam non inuenio. Vide, ò Menexene, ne fortè minus recte in superioribus quæsiuerimus. Tum Lysis, Id, inquit, mihi uidetur, ò Socrates. & sic fatus erubuit. Visum namq; mihi inuitum illum effugisse quod dicebatur, ex eo quòd attentius incumbebat. Constabat autem, cum alioqui auscultaret, non ita sese habere. Ego itaq; uolens Menexenũ quiescere, & illius philosophia nimium delectatus, sic Lysidem alloquutus sum. O Lysis, uera mihi loqui uideris, quia si recte considerauissemus, haud ita nunc aberraremus. Quare ne ulterius hac uia pergamus. Etenim ardua mihi quasi uia quædam aspera consideratio ista uidetur. Sed iter quod nunc ingressi sumus, poëtarum adminiculis peragendum. Hi nanq; nobis tanquã patres atq; duces sapientiæ sunt. Dicũt profecto nõ male. dum qui amici sint, admonent. homines præterea conciliatoris Dei ductu amicos fieri uolunt. Sic enim aiunt.

Amicos ductu Dei fieri.

Deus similem semper ducit ad similem, & notũ facit. An non in hæc aliquando carmina incidisti? Incidi. Fortasse et in sapientissimorũ scripta, in quibus eadem hęc affirmant, simile simili necessariò semper amicum esse. Atq; hæc est eorum sententia, qui de natura & uniuerso tractarunt. Vera dicis. Nũquid bene dicunt? Fortè. Et hoc fortè ex parte uerum est, fortè etiam ex toto: sed nos nondum intelligimus. Videtur enim nobis prauus prauo, quo propius adhæret, & frequentius cum eo uersatur, eo magis inimicus fieri. Nam iniuriam infert: fieri uero nequit, ut qui infert, & qui accipit iniuriam, amici sint. nónne ita? Sic prorsus. Hac ratione media pars illius sententiæ falsa erit, si quidem praui similes sunt. Certe. Verum mihi uidentur bonos dicere similes esse inuicẽ, & amicos: improbos autem, ut sæpe de illis dicitur, nunquam uel sibijpsis, uel inuicẽ similes esse, sed stolidos penitus & instabiles. Qui uero secum ipse dissentit, nullo modo cum alio consentiet, nec ulli amicus esse poterit. Nónne tu idẽ existimas? Profecto. Id ergo, ut mea fert opinio, significant, ò amice, qui simile simili amicum esse dicunt, quòd solus bonus soli bono amicus, malus autem nec bono nec malo unquã reuera amicus efficitur. Cõsentis? Assentior. Habemus iam qui sint amici. Nam ratio dictat eos qui boni sunt, amicos existere. Constat. Idem ego arbitror. Sed est quod me perturbat. Et uide quæso quid suspicer. Similis simili qua ratione similis, amicus, & talis tali utilis est. Imò sic etiam cõsideremus. Simile quodcunq; cuiuis simili quod emolumentũ aut detrimentum inferre potest, quod nõ ipsummet sibijpsi inferat? Aut quid pati ex illo, quod non ex seipso similiter pati queat? Hæc itaq; cum talia sint, ut nihil se inuicem iuuent, quo pacto ab se inuicem expetuntur? Nullo modo. Quod non expetit, quo modo amicũ? Nullo. An forsitan similis simili quãtum similis, non amicus? bonus autem bono, quantum bonus, non quantũ similis, amicus existit? Fortè. Quid uero, nónne bonus quatenus bonus est, eatenus sibijpsi sufficiens? Ita. Sibijpsi sufficiens, in eo quod sufficit sibi nullo penitus indiget. Quid prohibet? Qui nullo eget, nihil expetit. Nihil sanè. Si non expetit, nec amat. Non. Qui non amat, non est amicus. Nõ uidetur. Quomodo igitur boni bonis amici erũt, qui nec absentes mutuo desiderãt sese, ut qui seorsim uterq; sufficiat sibi, nec præsentes alter alterius opera quicquã eget? Tales uiri quánam ratione se inuicem magni facere possunt? Nulla. Amici nunquam erunt, qui se inuicem non multi faciunt. Nunquã. Cõsidera iam, ò Lysis, quò delapsi simus, & nunquid omnino decepti fuerimus. Quo pacto? Audiui iam olim ab aliquo, (equidem memini adhuc) quod simili simile aduersum, & boni bonis inimicissimi sint. Qui & Hesiodi testimonio utebatur, dicentis figulum inuidere figulo, cantorem quoque cantori, & mendicũ mendico. Et in alijs similiter necessariũ ille putabat, similia inter se inuidia, æmulatione, cõtentione abũdare, amicitia uero dissimilia. Inopem porrò diuiti amicũ necessitate fieri, & imbecillũ auxilij gratia forti, & medico similiter ęgrotantem. Ignorantem quoq; peritũ desiderare atq; diligere. Addebat præterea maiora quædã, tantũ abesse amicũ ut simile simili sit, ut cõtrà, contrariũ maxime, maxime cõtrario sit amicissimũ. Vnũquodq; enim appetere nõ simile, sed cõtrariũ: ut aridum appetere humidũ, frigidum uero calidum, amarũ dulce, acutũ obtusum, uacuũ repletionem, plenũ uacuitatem, cæteraq; similiter. Contrariũ enim contrario alimentũ præbere: simile autem simili minime frui.

Simile simili amicum.

Definitio quædã amicorum.

Confutatio.

Sentẽtia Hesiodi, non similia, sed dissimilia uideri.

Enimuero

Enimuero qui talia docuit, facundus & elegans quidam uir esse uisus est. Bene enim dixit. Vobis autẽ quid uidetur? Probe, ut prima fronte apparet. Dicimus itaq; contrario contrarium amicissimum esse? Vtiq;. Sit ita, ô Menexene. Sed quæso, nónne alienum hoc & extraneum? Confestim in nos ultro insurgent sapientes isti, qui refellendi facundia pollẽt, & à nobis quærent, an non sint maxime contraria, odium & amicitia. Quid istis potissimum respondebimus? Nónne respondere cogemur eos uera dicere? Cogemur. Nũquid dicent inimicũ amico amicum? Vel amicum inimico amicum? Neutrũ. Num et iustum iniusto, uel temperatum intemperato? aut malo bonum? Non mihi uidetur. Atqui si secũdum contrarietatem amicum est alicui aliquid, amica hęc esse oportet. Oportet sanè. Quare nec simili simile, neq; contrario contrarium est amicum? Non uidetur. Age & hoc aduertamus, ne nos magis etiã hoc fallat, quód amicũ reuera nihil ex his quæ diximus sit, sed quod neq; bonum, neq; malum, amicũ quandoque boni efficiatur. Quid ais? Ignoro & ipse per Iouem. Vacillo enim ob sermonis ambiguitatem. Et uidetur, ut uetus habet prouerbium, pulchrum ipsum amicum esse. Apparet enim molle quiddam, lene, ac pingue, ideoq; in nos facile forte illabitur, serpit & penetrat quasi lubricum quiddam atq; lene. Dico enim ipsum bonũ pulchrum esse. Nũquid & tu? Et ego. Equidem diuinãs tibi id profero, boni & pulchri amicum esse, quod neq; bonũ est neq; malum. Quorsum hęc uaticinor, audi. Videntur mihi tria quædam genera esse. Vnum bonum, alterum malum: postremum, quod neq; bonum est, neq; malum. tibi autem? Mihi quoq;. Nec bonũ bono, nec malum malo, nec bonum malo amicum esse, quemadmodum ratio superior perhibet. Restat si quid alicui est amicum, ut quod nec bonum neque malum est, amicum sit aut bono, aut tali alicui quale ipsum est. Nihil enim malo amicum est. Certe. Nec tamen simile simili, ut paulo antè monstrauimus. Profectò. Non igitur erit illi quod nec bonũ est, neq; malum, amicũ id quod id ipsum tale est. Non uidetur. Solum itaq; quod nec bonum, neq; malum, soli bono amicum fieri potest. Necessario sequi uidetur. Nunquid rectè à nobis, ô pueri id modo expositum est? Si ergo sanum corpus consideremus, medicinæ arte non indiget, nec auxilio prorsus ullo. sufficienter enim se habet. Vnde sanus nemo per ipsam sanitatẽ medico est amicus. Nemo. Sed ægrotans ut puto per ipsum morbum. Quid ni? Morbus quidem malum, medicinæ uero peritia bonum quoddam & utile. Sic est. Corpus ex eo quod corpus, nec bonum est, nec malum. Verum. Cogitur autem corpus ex morbo quærere & amare medelam. Apparet. Sequitur, quod nec bonum est, neque malum, boni amicum propter mali pręsentiam fieri. Videtur. Constat autem id fieri, prius quàm illud ob mali præsentiam malum efficiatur. Neque enim malum effectum est loco boni quod appetit, cuiusue amicum est. Impossibile nanq; esse ostendimus, ut malum bono amicũ sit. Impossibile proculdubio. Animaduerte quæso quod dico. Nonnulla quippe assero talia fieri, quale id quod illis adest: nonnulla minime: perinde ac si quis uellet colore quodam aliquid intingere, adesset quodam modo infectio colorato. Adesset. Nónne tunc quoque tale coloratum est, quale ipsum esse solet? Haud intelligo. Sic fortè intelliges. siquis comas tuas quę flauæ sunt, cerussa fucauerit, utrum albæ fiant? an potius uideantur? Videbuntur. Veruntamen albedo illis aderit. Aderit. Nihilo magis tamen albę adhuc erunt, & præsente candore neque candidæ erũt, neque nigræ. Vera loqueris. Sed quando senectute canescunt, tunc, ô amice, tales fiunt, quale id quod aduenit, cani coloris præsentia canæ. Quid ni? Hoc illud est quod quæsiueram, nunquid omne cui tale aliquid adest, confestim tale & ipsum euadat: an potius si certo modo adest, tale fiat, aliter minime. Hoc modo potius. Eadem ratione quod nec bonum est, nec malum, quandoq; præsente malo, nondum est malum, est autem, quum iam tale euasit. Omnino. Quando nondum malum est præsente malo, præsentia hæc bonum appetere cogit: præsentia uero quæ malum reddit, & appetitum boni, & amicitiam reijcit. neque enim ulterius neutrum est, sed malum. Amicum uero malum bono, & bonum malo esse non potest. Non certe. Ob hanc utique causam his qui iam sapientes sunt, tutius haud amplius esse philosophãdum, siue dij, siue homines hi sint, nec eos etiã qui adeo corrupti ignorantia sunt, ut improbi sint effecti. nemini quippe malo, & penitus ignoranti philosophandum. Restant igitur illi quibus malum id, ignorantia scilicet adest, nec tamen rudes penitus ignorantesq; sunt, imò & suam ignorantiam agnoscunt, ob quam animaduersionem philosophãtur, id est sapientiam amant, nondum boni aut mali. Mali enim nequaquam philosophantur, nec boni etiam. Nam nec contrarium contrario, neque simili simile suprà nobis amicum apparuit. Recordamini? Recordamur sane. Omnino, ô Lysis, atque Menexene, quid amicum sit, & quid non, inuenimus. Id enim tam circa animam, quàm circa corpus suprà conclusimus: quod nec bonum est, nec malum, propter ipsam mali præsentiam, boni amicum fieri. Hæc omnia concesserunt. Et ego ualde lætatus sum, tanquam uenator, qui id quod uenando inuestigabam ex sententia fuerim consequutus. Deinde nescio quomodo extranea quędam & absurda suspicio mihi suborta est, quasi minus uera essent, quæ suprà concesseramus. Atque ilicò turbatus inquam, Papæ, ô Lysis atq; Menexene, somnium quoddam nacti uidemur. Quorsum hæc? Vereor ne in hos de amico sermones falsos, tanquam in homines superbos atque uanos inciderimus. Qua ratione? Hac planè. Vtrum enim amicus alicuius amicus est, an non? Necessariò. Vtrum nullius gratia & propter nihil, an gratia alicuius, & propter aliquid? Certe alicuius causa, & propter aliquid. Nunquid amica est res illa, cuius gratia amicus, alicuius est amicus? An fortè nec amica, nec etiam inimica? Haud satis intelligo. Verisimile est. uerum sic & tu & ipse, ut arbitror, melius intelligemus. Aegrotantem medici amicum esse diximus? Diximus. Nónne propter morbum, & sanitatis gratia medici est amicus? Ita. Morbus malum? Quid ni? Sanitas bonum, an malum, an neutrum? Bonum. Prædiximus corpus, cum nec bonum sit, nec malum, propter morbum malum medicinæ amicum esse, bonum uero medicinam. causa uero sanitatis amicitiam medicina nanciscitur, sanitas autem bonum. Prorsus. Amicúmne, an non amicum sanitas? Amicum. Morbus inimicum? Penitus. Quod ergo nec bonum est nec malum, propter malum inimicumq;, boni amicum est, boni amicique gratia. Patet. Ergo amici causa amicum propter

Prouerbiũ Pulchrũ amicum esse.
Proprietates pulchri.
Tria genera, bonũ, malum, neutrũ.
Alia diffinitio amicorũ.
Neutrum quod est, propter mali sensum, amicum bono fit, gratia boni.

propter inimicum est amicum. Opinor. Agite pueri, postquam huc disputando deuenimus, attendamus obsecro diligenter, ne fortè decipiamur. Principio quod amicum amici amicum factum est, simile uidelicet similis, quod impossibile esse in superioribus constitit, equidem prætermitto. Sed istud insuper consideremus, ne nos præsens opinio fallat. Medicinam sanitatis gratia amicum esse diximus. Affirmauimus. Sanitas igitur amicum? Valde. Si amicum, alicuius gratia est amicum. Est. Amici scilicet, si suprà concessa permanent. Et amici. Nũquid & illud iterum amici causa amicum erit? Certe. Necessarium est, ut hoc progressu ad principiũ quoddam perueniamus, quod nõ ultrà in amicum aliud referatur, sed in id quod primum amicum est, cuiusque gratia cætera omnia quæ sic dicuntur, sint amica. Necessarium. Hoc est quod modo dicebam considerandum, ne reliqua omnia quæ amica gratia illius prædiximus, tanquam simulacra quædam eius nos decipiant, illud autem primum reuera sit amicum. Consideremus igitur hoc pacto. Quod quisque multi facit, utputa pater filium, rebus alijs omnibus anteponit: talisque uir ex eo quòd filium multi facit, alia quoque nonnulla ob illum multi facit. Exempli causa, si illum cicutam ebibisse senserit, uinum plurimi faciet, siquidem hoc uenena se curaturum speret. Et maxime quidem. Nunquid & amphoram in qua uinum? Valde. Num pluris æstimat tunc calicem fictilem, aut tres cyathos quàm filium? an contrà potius se res habet? Vt omne hoc studium non ista respiciat, quæ alterius gratia parantur: sed in illud tendat, cuius causa cætera quæruntur. Neque uerum est quod sæpe dicimus, quòd argentum & aurum multi facimus. Omnis quippe intentio æstimatioq́ eius solius est, ad quod ista parantur. Constat. Eadem quoque de amico ratio est. Quæcunque enim amici cuiusdam gratia, amica nobis esse diximus, improprio uocabulo nominauimus. Amicum autem reuera illud esse apparet, in quod hæ omnes quæ uocantur amicitiæ, tendunt. Sic uidetur. Quapropter reuera amicum, nullius amici gratia est amicum. Verum. Hoc igitur reiectum est, amicum amici cuiusdam causa esse amicum. Sed nónne bonum amicum est? Sic opinor. Num propter malum bonum amatur? & ita se res habet? Si ex tribus quæ diximus, bonum, malum, neutrum, duo accipiantur, malum uero abeat, & nihil attingat, nec corpus nec animam nec aliud quicquam ex his quæ diximus secundum seipsa nec bona esse, nec mala, nũquid inutile penitus tunc nobis bonũ esset? Si enim nihil nos ulterius læderet, nullo boni fauore indigeremus. Atque ita iam manifestũ fieret, quòd propter malum, bonum quæsiuerimus, amauerimúsque: quasi bonum sit mali remedium, malum uero morbus: & cum nullus sit morbus, nulla medela indigeamus. An sic natura institutum est ipsum bonum, ut propter malum ametur à nobis, qui inter bonum malúmque medij sumus? ipsum uero suapte natura nil conferat? Ita uidetur. Amicum itaque illud, in quod desinebant cætera omnia quæ alterius amici gratia amica dicta sunt, longe aliter quàm illa se habet. Illa enim amici gratia amica uocata sunt: ipsum autem quod reuera amicum est, contrà amicum esse inimici causa nobis apparuit. quòd si inimicum abesset, haud amplius nobis esset amicum. Non, ut mihi præsens ratio persuadet. Si malum extirparetur, utrum fame nulla, sitísue restaret, aut huiusmodi quicquam? an fortè fames aliqua relinqueretur, cum homines cæteráque animalia essent, neque noxia tamen? & sitis appetitúsque reliqui, nec mali tamen, malo penitus extirpato? An ridicula forsitan quæstio est, quid tum euenturum sit, aut non? Quis enim nouit? Sed tamen hoc nouimus, quod nunc quidem accidit esurientem lædi, accidit & iuuari. Vtique. Nónne sitientem quoque, & alia huius generis qualiacunque cupientem, quandoque utiliter, quandoque noxie, quandoque neutro modo appetere accidit? Valde. Si mala perdantur, quæ mala non sunt, cum illis unà interimentur? Nequaquam. Erunt igitur appetitus nec boni nec mali, etiam si mala fuerint interempta. Verisimile. Fiérine potest, ut qui desiderat aliquid, atque ardet, id ipsum non amet? Non, ut mihi uidetur. Hac de causa etiam destructis malis, ut uidetur, amica nonnulla restabunt. Ita. Sin autem malum causa esset ut alterum alterius esset amicum, sublato malo nihil amicum esset: Nam sublata causa, euentus eius remanere non potest. Probe loqueris. Nónne suprà inter nos conuenit, amicum amare aliquid, & propter aliquid? ac propter malum, id quod nec malũ est, nec bonum, ipsum bonum amare? Conuenit. In præsentia autem alia quædam causa uicissim amandi apparet. Videtur. Nunquid, ut modo dicebamus, desiderium amicitiæ causa est? & id quod desiderat, desiderati est amicum tunc quando desiderat? Quòd uero suprà diximus, amicum esse, nugæ quædam sunt, uelut poëma longum compositũ? Apparet. Enimuero quod appetit, illud quo indiget, appetit. Idipsum. Indignum itaque, amicum est illius quo indiget. Sic opinor. Eget quodlibet eo quo est priuatum. Quid prohibet? Eius igitur quod proprium & cognatum est, ut uidetur, amor, amicitia, appetitióque existit, ò Menexene atque Lysis. Concedimus. Quare & uos si amici estis inuicem, natura quodammodo propinqui estis. Et maxime quidem. Et quisquis alius desiderat alium, ò pueri, aut amat, ob id desiderat, & diligit atque amat, quòd propinquus illi est uel secundum animam, uel animæ consuetudinem, aut mores, aut speciem. alioquin nunquam diligeret. Consensit planè Menexenus, Lysis tacuit. Sed ego, quod inquam, natura proprium est, necessarium est ut amemus. Videtur. Ergo necessarium est ut legitimus, & minime simulans amator, uicissim ab amatis ametur. His Lysis atque Menexenus uix tandem annuerunt. Hippothales autem lætitia gestiens, uultu & colore uario fuit. Cæterum uolens diligentius sermonem discutere, hæc adieci. Si proprium, & simile differunt, diximus iam, ò Lysis atque Menexene, quid est amicum: sin autem idem est simile atque proprium, haud facile est sermonem superiorem reijcere, quòd non simile simili secundum similitudinem inutile: inutile autem, amicum nullo pacto. Vultis igitur postquam disserendo uelut ebrij facti sumus, fateamur aliud quiddam esse proprium, aliud simile? Volumus proculdubio. Vtrum bonum cuiq́ proprium ponemus, malum autem alienum? An malum malo proprium, & bono bonum, neutro denique neutrum? Singula hæc singulis propria nobis esse uiden

Marginal notes (printed): Amicum, nullius amici gratia est amicum. — An desideriũ amicitiæ causa sit.

Marginal notes (handwritten): auri et argenti æstimatio eius solius est, ad quod ista parantur. — amici natura quodammodo pinqui sunt.

uidentur. Rursus, ô pueri, in eos quos à principio de amicitia redarguimus, sermones nunc incidimus. Nam iniustus iniusto, malo malus non minus amicus erit quàm bonus bono. Ita uidetur. Quid porrò si bonum, & proprium idem esse dixerimus, nónne bonus bono duntaxat amicus? Omnino. At istud quoque confutatum à nobis iamdudum existimauimus. Recordamini? Optime. Quo igitur sermone deinceps utamur? ad nihil uidelicet. Operæprecium itaque est instar sapientum in iudicijs quæ dicta sunt, enumerando resumere. Si enim nec amantes, neque amati, nec similes, neque dissimiles, nec boni, nec proprij, nec alia quotcunque dinumerauimus, quorum propter multitudinem haud memini, si inquam nihil ex istis amicum est, nihil equidem quod afferam, amplius habeo. Cum ista dixissem, cogitaui quendam è maioribus natu mouere, sed illico tanquam dæmones quidam pædagogi tam Lysidis quàm Menexeni, unà cum fratribus illorum, domum eos redire iusserunt. Hesperus enim uenerat. Primum itaque nos, & alij circumstantes pædagogos repulimus. Sed cum nihil nos curarent, & barbare quædam ingerentes grauiter ferrent, simúlque pueros uocarent, illorum procacitate uicti, cœtum dissoluimus. Videbantur enim nobis, quia festo succubuissent, nihil habere, quod in medium afferrent. Postea iam abeuntibus illis, ad Menexenum Lysidémque conuersus, hæc breuiter intuli. In præsentia ridiculi ineptiq; euasisse uidemur, tam ipse grandis natu, quàm uos pueri. Siquidem isti abeuntes nos carpent, quòd amicos inuicem nos esse putemus, ego enim me uobis annumero, cum nondum quid amicus sit, inuenire potuerimus.

PLATONIS THEAETETVS, VEL, DE SCIENTIA.

*

EPITOME MARSILII FICINI IN THEAETETVM, VEL, DE SCIENTIA.

*

DIALOGVS de scientia Petre Medices insurgit altius, & dignas miro ingenij tui acumine quæstiones mouet, quarum capita, solutionesque in hoc compendio summatim animaduertes. Vbi quid scientia non sit, quid sit, & unde, & quomodo, disputatum reperies. Socrates quidem quid scientia sit, interrogat. Theætetus autem respondet scientiam esse geometriam, arithmeticam, cæterásque huius generis disciplinas, & artes singulas. Hanc Socrates responsionem tanquam interrogationi minus congruam respuit. Quia cum interrogaretur quid scientia sit, non quid, sed quot scientiæ sunt, enumerat, & cuius scientiæ sunt, exponit. Qui enim arithmeticam dicit, non scientiam ipsam, sed numerandi scientiam; & qui geometriam, metiendi scientiam dicit. Deinde ridicula responsio est, cũ per ignota reddatur. Nemo enim potest quid hæc scientia numerorum uel figurarum sit, nosse, nisi quid est scientia, nouerit. Præterea superflua responsio est. Nam cum posset paucis complecti ipsius scientiæ rationem, dinumerandis

Definitio per enumerationes uitiosa.

singulis infinitum iter ingreditur. Affert post hæc Protagoræ definitionem, scientiam sensum esse dicentis. Hominem quippe Protagoras rerum omnium mensuram esse censet, existentium quidem ut sunt, non existentium autem, ut non sunt, & quælibet cuique talia esse, qualia cuique uidentur. Quales enim res quæque sunt, tales sentiri. Quales sentiuntur, tales phantasiæ, id est sensui interiori uideri. Quo efficiuult, ut sensus scientia sit. In hoc sanè Thales Milesius, Homerus, Epicharmus, Empedocles, Heraclitus, Protagoras consenserunt. Nam cum inquit Thales aquam omnium esse principium, & Homerus patrem omnium Oceanum, matrem Tethydem esse, omnia ostendunt in fluxu uersari. Hos reliqui quos memorauimus, imitati, nihil esse unquam, sed fieri semper unumquodque dixerunt. Vnde nihil in se absolute tale potius esse quàm tale, sed per motum, mixtionem, relationemque unius ad aliud, huic quidem tale, illi tale, & fieri, & uideri. Quòd omnia in motu sint, ex eo constare putant, quòd à motu omnia fiant: quòd autem à motu omnia, ex eo conijciunt, quòd à quo quidque fit, per illud & conseruatur. Sed tam illa quæ ad animam, quàm quæ ad corpus pertinent, motu & exercitatione seruantur, ocio torporeque pereunt. A' motu igitur omnia. Præterea quamdiu cœlorum sphæræ mouentur, miscentur quatuor elementa. Quatenus ista miscentur, eatenus inferiora gignuntur: quæ postquam genita sunt, exercitatione seruantur. hæc igitur omnia motus efficit. Addunt quòd ex calore generatio, calor ex motu solis uel collisione corporum prouenit. Quod autem nihil secundum seipsum unum aliquid sit, sic exemplo inducunt: albedo, & quisque color, nec oculorum aspectus est, neque corporum motus, sed ex aspectu motuque medium quiddam resultat, id est talis circa oculos passio. Et ex diuersa aspicientis dispositione uarióque intuendi modo, colores uarij, & aliàs alij, & uidentur, & fiunt. Præterea radiorum motus uarius corpora pulsans, oculosque feriens, diuersas & omniformes imagines offert. Quinetiam sæpe diuersis hominibus animalibusque circa idem diuersus color apparet & est: sæpe quoque eidem, & circa idem, quanquam non eodem, sed alio tempore, ob naturæ ipsius mutationem. Opinantur igitur quicquid est, esse motum. Motus autem species duas, unam in agendo, in patiendo alteram. horum motuum commixtione, omnia, ut ipsi aiunt, conficiuntur. Euentus specie gemini, numero infiniti sunt, sensibile uidelicet, atque sensus, qui cum sensibili fit semper atque congreditur. Quoties enim sentiendi uis aliqua, & aliquid illi consonum unà cohærent, eorum concursu duo quædam proueniunt: circa id quod obiectum est, species sentienda, color, sapor, odor, cæteraque huiusmodi: circa uim animæ, sensus. Quibus disiunctis, ista non fiunt. quo fit, ut ex ijs quæ quinque sensibus offeruntur, nihil tale suapte natura uel tale sit, sed cum sensu congrediens aliàs aliud fiat. Nihil enim agens uel patiens secundum seipsum est, sed in alterno congressu utrunque. Quare nihil seipso unum aliquid est, sed ad aliud & alicui semper fit, nec est unquam, uerum fit, fluitque semper. Hæc autem ex eo redarguit Socrates, quòd ebrij, & hi qui Phrenesim patiuntur, & insani & dormientes cum somniant, necnon qui sensus alio quodam modo corruptos habent, uera sentire se, & cogitare affirmant, cum omnia tamen illorum uisa falsa esse dicamus. Quo efficitur, ut non omnia quæ uidentur, uera sint. In eandem dubitationem cadunt, quæcunque uigilantes sobrijq; sentire dicimur. Nam æquum ferme tempus somno, & uigiliæ uicissim damus. Idcirco dubium est, utrum hęc an illa potius somnia falsaq; sint. Qui uero apparentia omnia uera esse opinanti uolunt, sic utique responderent, quòd uariæ agentium patientiúmue affectiones diuersa producunt: & obiecta quæ sentiuntur, agunt secundum patientis sensus affectionem. Hæc in uigilante, & dormiente, ægrotante, & bene ualente alia est. Quapropter & alia iudicia fiunt, omnia tamen uera: quia omnia cuique talia sunt, qualia iudicantur. Meminisse enim oportet quod suprà dictum, nil sui natura absolute unum aliquid esse, sed ad alterum, & alteri, & alterius esse, quidquid aliquid est. Immo fieri quicquid fit aliquid, esse uero nihil. Hæc itaque sibi inuicem consonant: secundum Homerum & Heraclitum, omnia fluere: secundum Protagoram, rerum omnium mensuram esse hominem: secundum Theętętum, scientiam esse sensum. Aduersus eos ita Socrates argumentatur. Si sensus scientia est, bruta quæ magis quàm homo sensibus ualent, scientia præstabunt. Item si uera sunt quæcunque uidentur, cuiuslibet hominis cogitationes æque rectæ sunt, nec ullus alio sapientior, nec homine deus. Accedit ad hæc quòd inanis esset docendi, disputandi, redarguendi facultas, cum nihil discere oporteat eos, qui uere de singulis iudicant, neque inquirenda

Scientia an sensus.

Socratis confutatio prædictorum.

Responsio Protagoræ ad Socraté.

Altera Socratis cõfutatio.

renda

renda ſint quæ quiſque poſsidet, neque redarguendum aliquid ſit: quandoquidem cogitationes quælibet ueræ ſunt. Præterea ſi idem eſt ſentire ac ſcire, ut uidere atque audire, cum primum literas inſpiciunt pueri nondum eruditi, uident eas, ſciunt igitur: aut ſi neſcire dicantur, dicantur etiam non uidere. Et cum primum barbaros ſua pronunciantes audimus, nondum illius linguæ periti, ſicut audire, ſic & ſcire quæ proferunt affirmabimus. quod ſi quis intelligere neget,

Protagorę altera reſponſio.

neget ſimiliter & audire. Reſpondebit ad ultimum hoc Protagoras, quod uidemus audimúſue, ſcire: quod ignoramus, nec ſentire quidem. Vt in literis figuram, ſitus partium, & colorem pueri uident, & uidentes ſciunt. Voces barbaras audientes, mox acutum, & graue ut audiunt ita ſciunt: literarum uero uocumque ſignificata cum non ſentiant, prorſus ignorant. Contra illum ſic infertur.

Contra Protagoram.

Ex hoc, ô Protagora, ſequitur, ut cum ſignificata ſciunt, alio quodam quàm ſenſu ſciant. Scientia itaque aliud quiddam eſt quàm ſenſus. Item ſi uidere ſcire eſt, non uidere neſcire erit. Quod autem quis uidit didicitque & meminit, ſcit. Sæpe uero id non uidet, ergo & neſcit, quapropter idem ſimul & ſcit & neſcit. Præterea ſi uno oculo aliquid uideas, alio clauſo nihil cernas, illud uides pariter & non uides. Quare litigioſus quiſpiam dixerit: Si uidere ſcire eſt, & non uidere neſcire, idem ſcis ſimul & neſcis. Adde quòd cum quid eminus & confuſe proſpicis, uides quidem, neſcis tamen, cum dubites. Non igitur ſcientia ſenſus eſt.

Reſponſio Protagoræ.

Reſponderet fortè Protagoras, primo quidem de memoria & ſcientia diſtinguendo. Nam cum primum ſentiendo quis patitur, memoriter tenere incipit, deinde etiam non patiendo meminit, cum iterum idem ſentit patiturque, reminiſcitur, in primo quidem ſcit actu, non habitu: in ſecundo, habitu: non actu: in tertio, & actu ſimul & habitu, quare interdum & ſcit & neſcit. Neque tamen hæc contraria. Nam non eodem modo quo ſcit ignorat. Ergo cum non uidet, meminit tamen, ſcit habitu, actu neſcit. Hæc uero contraria non ſunt. Et cum à Socrate dicitur alius alio ſapientior, reſpondet Protagoras non ex eo ſapientes quoſdam, inſipientes alios eſſe uocandos, quòd alij uera, alij falſa opinentur. Nam opinari unumquenque illa quæ quiſque patitur, pati ea à quibus mouetur, moueri ab his quæ agunt, agere illa quæ ſunt, quæ ſunt, uera eſſe. Ex quo omnes opinari uera concludit, non tamen omnes bona atque decora. Sapientes aſſerit eos, qui bene affecti quæcunque offeruntur ut bona ſuſcipiunt, bonaque ſibi putant, & ut putant, ſunt. Inſipientes illos, qui male affecti, mala iudicant, & mala ſibi ſunt quæ iudicant. Contra id quod dicitur, omnes uera opinari, ſic Socrates. Accidit in omni uita & ſingulis facultatibus, ut exiſtimemus in quibuſdã noſmetipſos uere iudicare, in nonnullis alios. quiſque enim facultatem aliquam profitetur, & alteri in aliena arte concedit. Aut exiſtimatio hæc uera, aut falſa eſt. Vtrinque ſequitur, non omnes homines uere putare. Nam ſi uera exiſtimatio illa, uerum erit quod quidam in multis uere iudicat, in quibus nos falſo opinamur. Non omnes igitur uera opinantur. Sin falſa, ergo in hoc ſaltem ſæpe decipimur, quare non omnis opinio uera. Quinetiam ſæpe cõtingit, ut quæ unus, ut uera cogitat, ab omnium aliorum opinione abhorreant. illa igitur illi uera, falſa alijs uidebuntur. Erunt igitur falſa, tamen plus quàm uera, quo plures ſunt quibus falſa quàm quibus uera putantur. Non ergo menſura rerum ille, ſed alij. Quare non omnes menſura rerum omnium ſunt. Item Protagoræ ſententia, quòd omnis opinio uera ſit, Paradoxon eſt, & præter omnium ferme ſententiam, ex quo omne penè genus hominum falſam eius opinionem cenſet: quòd ſi uera eſt omnis opinio, uerum & hoc uniuerſale iudicium. ergo ut falſa putatur, ita & eſt Protagoræ ipſius poſitio, qua dicitur omnem opinionem eſſe ueram. Nam ſeipſam, ita dicendo, falſam eſſe concedit. Et ſi dixerit falſo putare illos, qui ab eius dictis abhorrent, hinc quoque idem ſequitur, non omnem ſcilicet opinionẽ eſſe ueram. Præterea qui ignorat, mẽſura eius quod ignorat eſſe nequit. Qui dubitat, ignorat: omnes homines dubitant, multa ergo ignorant. Non omnes itaque omnium menſura ſunt. Cumque dicit, qualia cuique ſingula uidentur, talia ſunt, aberrat. Quæ nanque medicinæ artis ignaris ſalubria corpori noxiáue uidentur, non ſemper talia ſunt, ſæpe illos opinio fallit: & quæ utilia uel noxia in reipublicæ adminiſtratione ciues deliberando decernunt, non ſemper reipublicæ talia ſunt. Obſunt enim multa, quæ profutura ſperabant: & quæ nocitura, proſunt. Quòd ſi ipſum ſalubre, & utile non ſola opinione hominumque conſuetudine conſtant, ſed aliquam ſuapte natura ſubſtantiam habent, multo magis honeſtum ipſum atque bonum, quippe utilium principium eſt, & finis. Quapropter nec in his quæ ad corporis curam, nec in illis quæ ad animam & reipublicæ gubernationem ſpectant, qualia cuiq; ſingula uidentur, talia ſunt. Etenim ſi quæcunque uidentur, talia eſſent, quoties quis futura prædiceret, uere nimirum præſagiret. quod quidem falſum eſt: Raro enim futura talia ueniunt, qualia cogitantur. Et ſi quis de futuris iudicat, nõ quiuis id agit, ſed artifex de his quæ ad eius artem ſpectant. Vt futuram febrem medicus potius quàm muſicus, futuram cõſonantiam muſicus melius quàm medicus præuidet. His denique confutatis occaſionem ſumens Socrates à libertate uel ſeruitute loquendi, de libertate philoſophantium, & ſeruitute ciuilium ac rhetorum diſputat, qualis ſit utrorumq; uita: quod philoſophi finis eſt, ab humanis malis ad ſuperna bona conſcendere: de præmijs eorum qui cœleſtia petunt, pœnis eorum qui terrenis inhiant. Qua digreſsione peracta ad propoſitam quæſtionem reuertitur. Eius fundamentum erat Heracliti ſententia, quòd omnia moueantur. Cuius contrariũ Parmenides, & Meliſſus, & Eleates Zeno ſenſerunt. Omne enim unum & immobile poſuere. Quorum dogma Plato in libro De uno rerum omnium principio, quem traduximus, exponit & approbat.

Plato approbat Parmenidem dicẽtẽ, omnia eſſe unum & immobile.

Contra uero Heraclitum & Protagoram à motus diuiſione differere incipit. Motus duo ſunt genera. Vnus ſecundum locum motus, ſecundum rei naturam alter. Latio illa, alteratio hæc dicitur. Lationis ſpecies duæ, tranſitus & circulati o. Quia uel de loco ad locum fit tranſitus, uel circa locum unum eundemq; circuitus.

Diſtinctio motionum.

Motus uero in ipſa rei motæ natura, aut ſecundum ſubſtantiam, aut circa quantitatem, uel qualitatem efficitur. Si ſecundum ſubſtantiam ad ipſum eſſe quid mouetur, generatio: ſi ad non eſſe, corruptio. Secundum quantitatem ad maius, incrementum: ad minus, decrementum dicitur. Motus qui de qualitate in qualitatem, affectio nominatur. Sortitur deinde uaria ex uarijs qualitatibus nomina. Nam qui ad calorem, calefactio: ad frigus, frigefactio: ad colorem, coloratio, ſimiliterque de cæteris. Diſtinctione præmiſſa quærit Socrates, ſi mouentur omnia, utrum duobus illis motus generibus ſingula, aut uno quodam multa, duobus alia moueantur. Si uno quodam multa, ſequitur non magis illa moueri quàm ſtare. Nam ſi modo quodam mouentur, quodammodo & quieſcunt. Opinio uero illorum non id uult, ſed omnia omnino ſine ullo ſtatu moueri. quo fit ut omnibus motibus agitentur. Ergo dum res è loco ad locum feruntur, ex affectione interim in affectionem iugiter tranſeunt, ut ex calore in frigus, albedine in nigredinem, uel contrà. Quæritur, utrum ſub una quadam harum forma aliquantulum maneant, nécne. Si manent, ſequitur ut non omnis ſtatus ſit expulſus. Si non permanent, dum quid calidum aut album pronunciatur, deſinit calidum eſſe uel album. Imò prius quàm pronunciatio incepta deſinat, deſinit eſſe forma. Vnde nihil unquam uere pronunciatur aut percipitur: nec magis calidum illud, quàm non calidum, album quàm non album eſt prædicandum, cum in nullo conſiſtat, & ſit & non ſit pariter dum profertur. Quam ob cauſam rerum formę nobis ignotę ſunt. Idem de ſenſu dicendum. Nam nec uiſus in uiſione, nec in audiendo auditus momentum permanet. Quocirca non magis uidere aut audire, quàm non uidere, & non audire contingit, etiam dum uidere & audire nos profitemur. Ex quo ſequitur, ut ſublatis ſenſibus ſublata ſit & ſenſuum ueritas: qua ſublata, nullo modo dicendum ſenſuum ſcientiam eſſe. Addit & aliam rationem, ad cuius intelligentiam aduertendum eſt, quòd Plato nullam corpori cognitionem tribuit, quemadmodum nullam uitam. Quod uiuit, id ſentit: uiuit anima, & anima ſentit. In corpore autem nec uita nec ſenſus, ſed uitæ ſenſuſque opera declarantur. Ideo quos ſenſus quinque alij uocant, ipſe organa quinque ſenſus appellari uult, nihilque his inſtrumentis ſentire, ſed per hos, quaſi meatus ab una quadam animæ ui ſentiri ſingula putat, quem ſenſum communem uocat, in quem undique è ſingulis corporis organis, ut ad centrum circuli è circumferentia lineæ, uariæ paſsiones influunt. Colores quidem per oculos, per aures ſoni, per nares odores, ſaporeſque per linguam, denique per totum corpus calor, frigus, humidum, ſiccum, graue, leue, molle, durum, lene, aſperum, rarum, denſum, acutum ſimiliter, & obtuſum. Quòd anima iſta non multis, ſed una ui ſentiat, patet: quia ſentiendo colorem, dicimus non eſſe uocem: & ſaporem ſentiendo, non eſſe odorem pronunciamus. Non poteſt aliud ab alio diſtinguere, qui non utrunque cognoſcit. Nullum organum eadem quæ & aliud organum porrigit: & ſi eadem, non eodem modo. Idcirco eorum quæ ſentiuntur diſtinctio, nõ in organis eſt, ſed in una quadam ui animæ percipiente ſingula, & ſingula ſimul à ſingulis diſtinguente. Quæ cum ipſa hæc omnia ſola poſsit, quod nec etiam Peripatetici negant, quid multis ſenſibus opus eſt? Hic ſenſus quem communem uocant, omnibus animalibus ſtatim natis ineſt. Præter quem eſt & alia uis, quam

Phantasia, opinio, cogitatio eadē uis est ultra sensum communē apud Platonem.

phantasiam, opinionem, cogitationemque nominat. Cuius officium est, de his, quæ communis sensus per organa quinque sensit, iudicare non quale solum, sed quid sunt, quod eorum unumquodque idem est secum, ab alio aliud, unum seor sum, iuncta uero simul duo uel tria, similia item & dissimilia, bona, uel mala, pulchra, turpia, utilia, noxia, & ab uno in aliud ratiocinando percurrere, aliud applicare cum alio, & præterita & futura cum præsentibus comparare. Itaque hac ui essentiam, unitatem, numerũ, idem, alterũ, similitudinem, dissimilitudinem, pulchrũ turpe, bonũ, malum, utile, inutile iudicamus. Quod equidem iudicium cum non statim natis adsit, sed longo post tempore, nec omnibus animalibus, sed quibusdam, patet quòd alia quadam ui præter communem sensum hæc percipimus. Hanc phantasiam perfectam, & opinionem nuncupat. Quæ tamen ipsa nō sufficit. Nam hæc omnia proprio quodam, & particulari modo, certo sub tempore locoque, & conditione iudicat. Scimus autem nos de iisdem in genere, & uniuersali modo etiam iudicare, non quid nūc homo hic, uel ubi hoc utile, uerum quid ipsa semper humanitas, quid passim utilitas ipsa sit. Ideoq; alia ui opus est, quæ uniuersales rationes rerum generatim percipiens de una discurrat in aliam, discurrendoque argumentetur. Quod quidem in nobis fieri dum syllogismos nectimus, nemo dubitat. Hanc rationem uel cogitationem dicimus uniuersalem: cũ opinionē ipsam, particularem rationē cogitationemq; nũcupemus. Ad hanc deniq; mens accedit, quæ omnes rationes rerũ non discursu, sed simplici stabiliq; intuitu percipit. nam supra motum ac tempus, status & æternitas esse debet. Motus quidem & tempus in ratione: in mente status est, & æternitas. Non enim aliud post aliud discit, sed simul omnia tenet. Supra mentem ipsa animæ unitas est summi boni character, qua non rerum rationibus ideisque, sed primo rerum omnium principio, quod ipsum unum est, iungitur. Cum omnes animæ uires, quæ in cognitione uersantur enumeratæ sint, & scientia in cognitione consistat, in qua potissimum ui scientia sit, uidendum. Sensui quidem non conuenit, ut multis iam rationibus constitit, & hac præcipue, quia sensus ille communes essentias rerũ non iudicat, sed passiones quasdam corporum solummodo percipit. Quisquis ignorat essentiam, ignorat & ueritatem. Qui ueritatis est expers, à scientia nimium alienus. Non ergo in sensu scientia, ubi anima non per se, sed per corpus percipit, atque ideo sæpe decipitur. Sed in phantasia forsitan, & opinione consistit, ubi essentias iam percipimus, & anima per seipsa sine corporis ministerio iudicat. Atque hæc sententia secundo loco Theæteto placet, quòd scientia sit opinio, non quælibet tamen, sed opinio uera: falsa autem opinio, ignorantia. Cum uero Theætetus opinionem in duo distinxisset, ueram, & falsam, quæsiuit ilico Socrates, quomodo falsa opinio esse possit. Vnúmque supponit, quòd quisquis opinatur, aut ea quæ nouit, aut quæ non nouit opinatur. Vnde in hunc modum ratiocinatur. Qui opinatur falsa, nunquam ex eo falsa opinatur, quòd putet aliqua quæ nouit, alia quædam esse quæ etiam nouit. Nam qui utraque noscit, aliud pro alio nunquam accipit. Neque quæ non nouit, alia quædam quæ non nouit. Nihil enim de illis quis iudicat, quæ nunquam in cogitationem uenerunt. Neque quod nouit, id quod nunquam nouit: aut contrà quod non nouit, id quod nouit esse. Quis enim pro ignoto notum, uel pro noto ignotum accipiat? His igitur modis opinari falsa, nullus posse uidetur. Fortè uero alio quodam pacto falsa homines opinantur, cum ea quæ non sunt, opinantur. Ex quo falsa opinio erit, ea quæ non sunt opinari. Sed neque id fieri potest. Quisquis enim uidet, unum aliquid uidet: qui unum aliquid uidet, existens quoddam uidet: qui uero non existens uidet, nec unum aliquid. Qui non unum aliquid, nihil: qui nihil uidet, nec uidet quidem. Ergo aut non uidet, aut quod est uidet. Similiter de auditu ac cæteris sensibus affirmare possumus. Quamobrem cum opinio sensum sequatur, quicunque opinatur, unum aliquid opinatur: qui unum aliquid opinatur, existens aliquid opinatur. ergo quod est opinatur. qui uero non existens, etiam nec unum aliquid. Si non unum aliquid, nihil igitur. Si nihil opinatur, nec opinatur quidem. Itaque aut non opinatur omnino, aut quod est opinatur. Quapropter neq; hoc modo falsa aliquis opinabitur, quòd quæ non sunt opinetur. Accedit modus alius quo commutatio fit, ita ut aliud pro alio accipiamus: ut pro pulchro turpe, & pro utili inutile. quod quidem Socrates ita refellit. Opinari, secum ipso loqui est, dum nobiscũmet interrogamus, respondemus, affirmamus atque negamus. Nec est locutio hæc intrinseca extrinseco sermone deterior. In extrinseco uero sermone nullus unquam dicit quod turpe est, esse pulchrum: & quod homo, bouem esse: quod par, impar, aut huiusmodi aliquid. Quare multo minus cogitando asserer,

horum unum aliud esse. Nam aut noscit utraque, aut alterum solum. Si utraque, nunquam utique commutaret. si alterum, neque sic etiam. quod enim cognoscit, nunquã pro illo quod nondum in cogitationem uenit acciperet. quo fit ut nondum inuentum esse uideatur, quomodo falsa opinio nobis insit. Vtitur hic Plato, & in Philebo, Sophista, atque Menone, sex nominibus ad eandem uim animæ pertinentibus, ad sex illius officia significanda. Nam cum post sensum communem anima eadem quæ & communis sensus appræhendit, opinante potentia percipit, prima ipsa perceptio, imaginatio dicitur. Vt apprehensa conseruat, memoria. Vt iterum quę seruauit, in seipsa resumit, reminiscentia. Et cum resumendo de alio in aliud quasi quadã ratiocinatio discurrit, cogitatio. Postquam uero discursu peracto affirmatur aliquid uel negatur, opinio. At uero cum opinione percepta per sensum atq; memoriam anima cogitatione refingens ita in hæc respicit uelut in illa à quibus ista manarunt, & quæ imagines sunt res ueras esse putat, picturam quandam, & phantasiam Plato nominat. Et cum ceream inducit effigiem, cerebri naturam nequaquam intelligit. Non enim dixit in corpore, sed in animo ceream effigiem esse. Cum uero in incorporeo nihil sit corporale, per translationem quandam operumque similitudinem potius, quàm ita ut uerba sonant, hæc intelligenda sunt. Neq; in corpore figi uult rerum imagines, neq; in animo ab externis obiectis effingi, sed uel ex natura sua habere illas animum, uel occasione ab externis motibus corporisq; passionibus sumpta in seipsum sua ui formas rationesque concipere. Qui de his dubitat, Plotini summi interpretis commētaria legat. His expositis ad opinionis falsæ modos redeundum est. Inducit plurimos Socrates, & multos respuit, & ut sophistarum fastum reprimat, sæpe quæ concessa ab illis sunt, iterum atque iterum confutat. Tandem ex Platonis mente colligendũ est, quòd quando sensibile quoddã primo nobis occurrit, eiusq; occursu sensus in nobis efficitur, & à sensu memoria, ac deinde rursus idem nobis obijcitur, memoriam præcedētem cum sequente sensu componimus, & in his iam dicimus Socrates, equus, ignis, cæteraque huiusmodi. Atque hæc opinio quædam nuncupatur, componentibus nobis præcedētem memoriam cum recente sensu. Et quoties hæc quę colligantur, inuicem consonant, opinio uera existit: si dissonant, opinio falsa. Nam siquis dum Socratis speciem in memoria seruat, Platonem ipsum offendat, putetque se ob quandam similitudinē Socrati rursus occurrere, postmodum Platonis sensum uelut à Socrate hauriens, memoriæ Socratis ipsum accommodet, opinio falsa resultat. Atque hoc pacto opinio falsa fit ex collatione sensus ad cogitationē. Fit & alio modo, collatione cōmutationeque cogitationis unius ad alterius cuiusdam cogitationem. potest enim quis numerorum quorundam species, quæ in memoria latent, etiam absque præsente sensu, cogitando inuicem permutare, ita ut XII. pro XI. & contra XI. pro XII. capiat. Verum dubitatio quædam suboritur. Nam quicunque species seruat, scit ea quorum species habet. hos ergo scit numeros. Sin commutat, ignorat. Quare simul eadem & scit, & ignorat. Respōdendum, non esse absurdum ut is qui uno modo scit, ignoret alio. Nam is habitu quidem scit, actu ignorat. Quocirca his nihil impedientibus, duæ falsæ opinionis species inuentæ sunt, & paulo antè expositæ. Oritur & alia dubitatio. Quia si quis dum scientias duorum quorundam habet, commutando falso opinetur, & alterum pro altero capiat, uidetur rem ipsam cuius habet scientiam, ignorare: & quod deterius est, scientia ipsa, non ignorantia ignorare, cùm ipsa scientia commutationis causa sit, ignorantiæ commutatio. Quod si ita est, cum scientia ignorare nos faciat, nihil prohibet quin ignorantia scire efficiat. Respondet ad hæc Theætetus, ponendam in animo inscitiæ sicut & scientiæ speciem, & qui alterum pro altera capit, falli, atque ita per ignorantiam potius quàm per scientiam ignorari. Responsio hæc minime sufficit, quin eodem modo quo & suprà, quæretur, si commutat eas inuicem species, utrum cognoscat utranque, aut ignoret, aut alteram norit, alteram ignorauerit. Vnde superior controuersia omnis redibit. Item si ponenda species qua scientia noscitur, & qua inscitia, iterum species aliæ, quibus species hæ noscuntur, ponendæ sunt, & aliæ rursus quibus illæ. atque ita in infinitum progrediemur. Quocirca non ita, sed aliter respondendum. Nam dicendum erat, ut Socrates suprà tetigerat, quòd non rerum notiones permutationis causæ sunt, sed confusio notionum, negligentia diuturna, externa similitudo haud exactè discussa. Non ergo scientia, imo confusione, negligentia, deceptioneque ignorare uidemur. quanquam hæc haud absolutè iudicari prius possunt, quàm quid est scientia, fuerit declaratum. Nam per lucem tenebras, per sonum silentium, per bonum malum, per uerum falsum

Formæ quæ sunt in anima, non ex sunt quę sunt extra.

Quæ uera, quę falsa opinio.

Duæ species opinio̅is falsæ.

falsam dignoscimus. Antè igitur quid scientia est, definiendum uidetur, quàm falsa opinio declaranda, si perfecte illam comprahendere cupimus. Hinc Theætetus, scientiam esse ueram opinionem asserit. Quod quidem ex eo confutat Socrates, quòd oratoria facultas persuadet, non docet: qui persuadet, opinionem inducit, & opinionem ueram, cum uera refert, neque tamen scientiam. Nam de his quæ in motu sunt semper, & aliàs se aliter habent, certa nunquam scientia est. Talia uero sunt humana negotia, de quibus oratores agunt, præsertim cum sæpe ad ea credenda auditores inducant, de quibus ipsi dubitant, & quibus nunquã interfuerunt. Addit post hæc Theætetus Leucippi, & Cyrenæi Theodori definitionem. Scientia est opinio uera cum ratione. & idcirco quæ rationem habent, sciri possunt: quæ ratione carent, minime. Et Prodicus Chius Leucippum imitatus, elementa rerum, quia simplicia sunt, proptereaque sine ratione, ignota esse asseruit: composita uero cum rationem habere possint, nota. Rationem quidem definitionem, & orationem quandam declarantem rei substantiam proprietatemque intelligunt. Quæ quia plura includit, subiectum & prædicatum, interdum etiam copulam, id est uerbum, & nomina, compositum quoddam significat. Elementum uero simplex, ideoque rationis expers, & ignotum relinquitur. Duo quæ dicta sunt, Socrates confutat. prius quidem posterius hoc, quo dicitur, Elementa, quia simplicia, ignota: quæ ex his effecta sunt, quia composita, nota. Deinde prius illud, quòd scientia sit cum ratione opinio uera. Et exempli causa pro elementis literas accipit, pro composito syllabam. Verũ quæ de his tradit, de rebus omnibus intelligi uult. Prima contra illos ratio est. Quia quemadmodum composita ab elementis dependent, ita compositorum cognitio ab elementorum cognitione perficitur. Neq; enim sine causa, quæ à causa sunt, cognosci possunt. Quapropter impossibile est, ignoratis elementis scire composita. Item sume compositum quoddam, ut ecce So, primam nominis Socratici syllabam. Vtrum syllaba hæc utraque elementa est? An una quædam species ex elementis congredientibus nata? Si utraque, ergo quisquis syllabam hanc, so, nouit, utraque elementa nouit. Interrogatusque quid est so, s, & o, respondebit. Et si s, & o ignorabit, so, nunquam cognoscet. Nam qui utrunque nescit, nescit & ambo. Impossibile igitur est ignoratis elementis composita nosse. Sed dicet fortè aliquis, syllabam, & unamquanq; speciem, non elementa, sed unum quiddam prêter illa existere. Quem Socrates sic interrogat: Vtrum species hæc, & syllaba partes habeat nécne. Si habet, totum quoddam est, & omne. Totum uero, & omne, nihil aliud est quàm partes omnes. quod in numeris patet. Etenim totus numerus, nihil aliud est quàm omnes quas continet unitates. atque ita species hæc constabit ex partibus, & partes eo ipso quod erunt, totius erunt. Sicut ergo nota species, ita & elementa cognita. Nam si speciem noscit, totum & omne noscit. Si totum & omne, nullam ipsi ex partibus eius deesse cognoscit. Ergo singulas scit partes habere, singulas itaque noscit: quas si ignoraret, utrum omnes adsint, nécne, scire non poterit. Impossibile igitur ignoratis elementis speciem noscere. At si quis dixerit speciem ipsam unam partes nullas habere, ex eo quòd elementa quibus constat, partes eius non sunt: sequitur ut simplex, & impartibilis sit. Quare sicut elementum quia simplex, ignotum dictum fuit, ita & species ipsa quia simplex, ignota esse dicetur. Ideoque nullo modo fieri potest, ut ignoratis elementis species, quæ ex his fiunt, noscantur. Quod ex eo quoque perspicue patet, quòd in singulis artibus fundamentum cuiusque artis intelligendæ est, elementa rerum ipsarum de quibus ars ipsa agit, comprahendere. Alioquin labor omnis est irritus. Hoc denique confutato, Socrates iam principalem propositionis partem refellere incipit, ubi dicebatur, Scientiam esse opinionem ueram cum ratione. Tria enim rationis nomine significari possunt, aut oratio, aut per elementa rei discursus, aut definitio. Si primum, omnis opinio scientia erit. Siue enim uera seu falsa opinemur, quod sentimus sermone proferre ualemus: ergo ratione opinabitur, etiam qui falsa opinabitur. Si secundum, quoties quis per elementa discurret, scire dicetur. Id uero idcirco falsum est, quia elementa discurrendo transponere potest, ordinemque peruertere, & elementum unius rei in aliam quandam referre, & uni elementum alterius accommodare. Qui uero ista confundit, scire non est dicendus. Si tertium, id est definitionem intelligit, & scientiam uocat opinionem ueram cum definitione, sic contra illum argumentamur. Definitio interpretatio differentiæ est: ideo quicunque definit, præter rei communia differentiam propriam assignat. Sed qui Socratem uere, & Theætetum opinatur, utrum differentias opinando Socratis, & Theæteti percipit, néne? Si non percipit, nec uere opinatur. nunquam enim alterum ab altero uere distinguerem, nisi differentias utriusque dignoscerem. Ergo eo ipso quo uere opinatur, differentias callet. Quare nihil opus est præter opinionem ueram, addere rationem, id est differentiæ notionem. Verum dicet fortè quispiam, in ipsa opinione sensum quendam imaginationemque differentiæ includi, potius quàm certam differentiæ naturalis intelligentiam. ideoq; addendũ in scientiæ definitione, differentiæ intelligentiã. Contra hunc ita Socrates argumẽtatur. Absurda profecto definitio est, qua idem per idem describitur. Cum uero dicimus scientiam esse opinionem ueram cum ratione, id est cum differentiæ intelligentia, scientiam per scientiam definimus. Nam intelligentia differentiæ, differentiæ scientia est. unde scientia erit opinio uera cum scientia differentiæ, quod dictu ridiculum est. Ex his omnibus iam falsæ sophistarum definitiones redargutæ sunt. Prima, quæ dicebat scientiam esse singulas, quæ discuntur, facultates: secunda, quæ scientiam esse sensum: tertia, scientiam esse opinionem ueram. quarta, scientiam esse opinionem ueram cum sermonis prolatione: quinta, opinionem ueram cum discursu per elementa: sexta, opinionem ueram cum differentiæ imaginatione: septima, opinionem ueram cum scientia differentiæ. His denique redargutis uidendũ est quid Plato doceat. quippe in sexto libro De republica Brontinum, & Archytam Pythagoricos imitatus, duo rerum genera ponit, intelligibile scilicet, & sensibile. Illud stabile & incorporeum: hoc mobile corporeumque. Viam ad illud noscendum rationem uocat, uiam ad hoc sensum. notionem communem illius intelligentiam: huius, opinionem. Sed utrunque genus bifariam diuidit. Vult enim esse intelligibile primum, & secundum: in eo ideas, id est diuinæ mentis species notionesque, & mentes alias, & animas contineri: in hoc numeros, & figuras. Numeri quippe & figuræ quamuis incorporalia sint, tamen quia diuisionem aliquam suscipiunt, non pari dignitate qua impartibiles substantiæ censenda sunt. Illorum cognitionem proprio nomine intellectum, horum cogitationem intellectualem uocat. Sensibile quoque pari diuisione partitur, in primum scilicet, & secundum. In primo locat corpora omnia corporeaque. In secundo umbras, & imagines corporum, siue in aqua, siue in speculis appareant. Et eas ita se habere ad corpora, ut mathematica ad diuina existimat. Perceptionem corporum, credulitatem proprie nominat: umbrarum, imaginationem. Deinde circa umbras corporum, uel corpora, uel mathematica, scientiam esse negat, sed in solo intellectu diuinorum eam locat. Quod & in hoc dialogo significauit in principio, cum scientiam & sapientiam idem esse proponeret. Nam sapientiam esse diuinorum contemplationem ubique testatur. Quo uero differat intellectus ipse, id est scientia ab opinione, in libro De natura his uerbis ostendit: Si intellectus ueraque opinio duæ res sunt, necesse est ideas per semet intellectu potius quàm sensu comprahendi. Sin uero, ut quibusdam uidetur, uera opinio ab intellectu nil differt, omnia quæ corporea sentimus, certa habenda sunt. Sed opinor duo esse dicenda, propterea quòd utraque magna differentia distant: quippe quorum alterum doctrina nobis insinuat, alterum persuasionis assumptio. Alterum quidem semper cum ratione uera: porro sine ulla ratione alterum. Alterum eorum nulla ratione traducibile, alterum nutans incertumque. Quid, quòd rectæ opinionis omnis homo particeps? Intellectus autem dei proprius, & paucorum admodum electorum hominum? Eadem ferme in Menone Philebóque testatur. Quid ergo scientia est? Diuinarum rerum certa ratione comprahensio. Hæc intellectu, primo ac semper. In ratione secundo, nec semper. Nam ratio cum inter intellectum opinionemque media sit, quoties ad inferiora porrigitur, opinionis repletur erroribus, & diuina cogitare desistit. Cum uero ad mentem sui ducem conuertitur, diuinorum cognitionem haurit. Quam proprio nomine in mente sapientiam, in ratione reminiscentiam Plato nuncupat. Et ideo de obstetricia facultate per quam reminiscimur, hoc in dialogo disputauit, ut non modo quid scientia sit, uerumetiam quomodo acquiratur intelligeremus. Imo & unde sit & per quem, explicuit, dum diceret Socratem dei iussu obstetricio munere fungi. Est ergo scientia, diuinorum certa ratione comprahensio, in mente residens, in rationem profluens, à Deo menti inserta, à dialectico prêceptore in rationem deo aspirante reducta, rationem in mentem dirigens, mentem cum diuinitate coniungens.

Septem definitiones sciẽtiæ redditæ à sophistis.

EVCLIDES TERPSIO, SOCRATES, THEODORVS, THEAETETVS.

ODONE, ô Terpsio, an iam pridē rure uenisti? TER. Pridē satis, ac te in foro quæsiui, & miratus sum quòd reperire nequiuerim. EV. Nō eram in urbe. TER. At ubi? EV. Cum in portū descendissem, offendi Theętetū, qui Corintho è castris Athenas ferebatur. TER. Viuúsne an mortuus? EV. Semiuiuus. uulneribus enim quibusdā afflictus est, & quod deterius, morbo etiā diuturno in castris est confectus. TER. Num dysenteria? EV. Hac ipsa. TER. O' qualē uirum refers in discrimine positū. EV. Præclarum admodū atq; optimum, ô Terpsio: nā paulo antè nōnullos audiui, qui eū circa rē militarē miris laudibus extollebāt. TER. Nec mirū id uideri debet, imo longe magis mirandū esset, si cōtrà se haberet. Sed cur nō diuertit Megaram? EV. Properabat domū. Ego enim & cōsului & obsecraui, ille noluit. Quinetiā comitatus ipsum, cum ab eo discederē recordatus sum Socratis, atq; admiratus quàm diuine & sæpe aliàs, & de hoc maxime uaticinatus fuerit. Nam paucis diebus antequā è uita decederet, obuiā factus Theæteto adhuc adolescētulo, cū eo disseruit, eiusq; indolem & probauit, & admiratus est. Deinde mihi Athenas profecto rationes disputationis illius auditu maxime dignas singulas enarrauit, atq; insuper addidit, præstantem omnino uirū futurū, si adoleuerit. Ac uera nimium prędixisse uidetur. TER. Certe. sed quinam sermones? nū referre potes? EV. Non uerbis per Iouem, sed literis. Etenim reuersus domū statim cōmentarijs eos perstrinxi: deinde per ocium reminiscendo latius scripsi, & quoties Athenas proficiscerer, siquid excidisset, Socratē interrogabam, atq; huc rediens emendabā. Quo factū est, ut uniuersa penè disputatio illa conscripta sit. TER. Vera loqueris. Audiui enim hæc à te pridē, & ista nosse cupiēs, te quęsiturus huc sæpe accessi. Quid ergo nūc obstat, quo minus percurramus? Enimuero quiete mihi opus est. Nā ex agro ueniens, defessus sum. EV. Ego quoq; Erineū usq; Theętetū comitatus sum, quāobrē libenter admodū requiescerē. Eamus ergo. Nobis enim sedentibus puer aliquis perleget. TER. Probe. EV. Hic, ô Terpsio, liber est non ita compositus, quasi Socrates mihi referat, ut reuera retulit, sed quasi cū illis præsens disputet, quibuscū disputasse mihi narrauit. Hos autem geometram Theodorū & Theætetum fuisse dicebat. Ne igitur molestum esset, si inquam, & inquit, cōsensit, & negauit, sæpius interponeretur, his uitatis Socratē ipsum unà cū illis disputantem induxi. TER. Scitè Euclides. EV. Heus tu, accipe librum ac lege. SOC. Si Cyrenei, ô Theodore, præ cæteris mihi curæ essent, quæ ad eos spectant abs te potissimum exquirerē, siqui illic iuuenes geometricæ, aut alteri philosophiæ studio ardēter incumberent. Nunc autem magis nostros, quàm illos amo, potiusq; intelligere cupio quinam è nostris iuuenibus in uiros probos euasuri merito uideātur. Hæc ipse pro uiribus semper exploro, & ab alijs ad quos iuuenes cōfluere uideo, sæpe percōtor. Te autē non pauci sectātur, & merito. Nam & aliorum gratia, & geometriæ maxime, cōcursu dignus esse uideris. Si quem igitur nactus es memoratu dignum, libenter audirē. THEO. Atqui, ô Socrates, & me referre & te auscultare decet qualē è uestris ciuibus adolescentē inuenerim. Qui si formosus esset, laudare illū uererer, necui forsitan illius amore captus uideri possem. Nunc autē ne mihi succenseas, neq; turbes. non enim est pulcher. Similis tibi est, simo naso & prominentibus oculis, quāuis minus ille quàm tu in his modum excedat. libere tecum loquor. scito in primis me nullam adhuc adolescētulū reperisse, licet cū multis uersatus fuerim, tā mirabili naturæ felicitate donatū. Difficile admodū est, reperire hominē ingeniosum simul & præ cæteris mansuetum atq; uirilem. Equidē nec fuisse unquam existimo, nec esse uideo, qui ita natura sint instituti. Cæterum acuti ut hic sagacesq;, & memoriosi, & dociles, ut plurimū in iracundiam impetusq; præcipites sunt. proruunt enim atq; raptantur, quēadmodum sine retinaculis naues, & furiosi potius quàm fortes existunt. Graues autē sæpe cū ad disciplinas se conferunt, segnes, torpentes, obliuiosi sunt. Hic uero ita leniter, libere, suauiter, expedite, maxima cū mansuetudine ad disciplinas quæstionesq; graditur, ut nec lubricus quietusq; olei fluxus mollior & suauior uideatur, & ut mirū sit tantum ingeniū tam mature ista peragere. SOC. Optima nuncias, sed cuius nostrorum ciuiū filius est? THEO. Nomen quidem eius audiui, sed memoria excidit. Est autē medius ille eorū, qui nobis occurrebant paulo antè in platea, quę extra mœnia est. Is & socij sui quidam uncti luserunt, ac nunc peracto ludo huc aduentare uidētur. Aduerte utrū agnoscas, nécne. SOC. Agnosco equidē. Suniensis Euphronij filius est, uiri, ô amice, proculdubio talis, qualem tu filiū narrasti, probatissimi ante omnes, qui patrimoniū amplum reliquit. sed nomen pueri nō audiui. THEO. Theætetus, ô Socrates, nomē est, patrimonium autem eius tutores dissipasse uidentur. Veruntamen liberalitate mirifice pollet. SOCR. Generosum hominem narras, iube huc illum accedere & nobiscū sedere. TTEO. Fiat. O' Theætete, accede huc ad Socratem. SOC. Veni obsecro Theætete, ut meipsum animaduertā, qualem uultum præferam. Inquit enim Theodorus, uultu me tibi similem esse. quòd si utriusque nostrum lyram similiter temperatam assereret, utrum confestim id crederemus? an musicúsne esset prius inquireremus? THEAE. Inquireremus. SOC. Et si talem reperiremus, crederemus utique, sin autē musicæ expertem, minime? THE. Ita est. SOC. Nunc ergo si curę nobis est nostrûm uultuum similitudo, uidendum utrum pictor sit qui dicit nécne. THE. Sic uidetur. SOCR. Nunquid pictor Theodorus? THE. Non aduerti. SOC. Geometricus autem? THE. Maxime quidem, ô Socrates. SOC. An & astronomus, dialecticus, musicus, & reliquarum disciplinarum peritus? THE. Mihi quidem uidetur. SOC. Dum ergo in aliqua corporis parte consimiles esse nos prædicat, laudans quodammodo, uel uituperans, non multum illi fidei adhibendum. THE. Nō ut apparet. SOC. Si quidem uero ab animi uirtute sapientiáque laudaret, nonne conueniret hæc audienti, laudatum ipsum considerare, laudato autem sese ostendere? THE. Omnino, ô Socrates. SOC. Vide, ô amice Theætete, tua interest ostendere, mea cōsiderare. Scito cum Theodorus multos mihi tam peregrinos, quàm ciues laudarit, nullum maioribus ac te laudibus extulisse. THE. Bene est, ô Socrates

Cur in dialogis personæ loquētes introducantur.

Facies similis Socrati refertur.

Hominē ingeniosum & mansuetū atque uirilem reperire difficile.

Nescienti q̃d laudat aut uituperat, non est adhibenda fides.

tes

tes. ſed uide ne iocans dixerit. SOC. Nõ eſt mos hic Theodori. uerum ne renuas quę conceſſa ſunt, obijciens quòd hic iocis agat, ne teſtari cogaris. Non facile eſt eius ſententiã refutare, ſed audacter in cõceſſis perſiſte. THE. Agendũ eſt, ſi tibi uidetur. SOC. Dic age. diſcis aliqua à Theodoro geometrica? THE. Equidem. SOC. Quæ uerò ad aſtronomiam harmoniamq;, & dialecticã ſpectant, diſcis? THE. Annitor equidem. SOC. Ego quoq;, ò puer, & ab hoc, & ab alijs, quos aliquid horũ intelligere arbitror, & quo ad alia in his moderate me habeo, exiguum uerò quiddam dubito, quod tecum, & cũ iſtis inueſtigandum. Quare mihi reſpondeas oro. An non diſcere eſt, ſapientiorem in eo fieri quod quiſque diſcit? THE. Idipſum. SOC. Sapientia uerò ſapientes ſunt quilibet ſapiẽtes? THE. Certè. SOC. Nũquid hoc in aliquo à ſcientia differt? THE. Quidnam? SOC. Sapientia uidelicet. In quibus ſcientes, in ijſdem & ſapientes? THE. Quid prohibet? SOC. Idẽ igitur ſapientia & ſcientia eſt? THE. Idem. SOCR. Hoc illud eſt quod dubito, neq; concludere mecum ipſe ualeo quid ſcientia ſit. habemus quid ad iſta dicamus? Quid eſſe aſſeritis? quis noſtrum prior oſtẽdet? Quiſquis uerò aberrauerit ſemperq; hallucinetur, aſinus, quemadmodum pila ludentes pueri dicunt, ſedeat. Sed qui uincet, nihilq; aberrarit, dominabitur nobis, & iubebit quicquid reſponderi uoluerit. Quid ſiletis? Nunquid non, ò Theodore, homo literatus ruſticor? cupiẽs uos in diſputationẽ inducere, amicosq; & familiares inuicẽ fieri. THEO. Minime hoc, ò Socrates, ruſticũ ſit. Sed ex his pueris aliquem reſpondere tibi iubeas. Nam hæc diſputandi ratio inſueta mihi eſt, & aſſueſcere nũc ætas prohibet, hos autem magis hæc decent, & longe magis proficient. Reuera enim iuuentus in omnibus proficit, & ut cœpiſti, ne dimittas Theætetum, ſed eum interroga. SOC. Audis hoc, ò Theætete, quæ dicit Theodorus? cui tu, ut opinor, libẽter obedies. Neq; enim fas eſt, ut huiuſmodi in rebus ſapienti uiro iuuenis minus pareat. Ingenue ergo reſpõde, quid eſſe ſcientiã opineris. THE. Parendum eſt, ò Socrates, quando quidẽ uos imperatis, ſiqua enim in re aberrauero, corrigetis. SOC. Faciemus proculdubio, ſi quo modo poterimus. THE. Videntur mihi ſcientiæ eſſe, quæ quis à Theodoro diſcere poteſt, geometria, & reliqua, quæ in ſuperioribus enumeraſti: præterea cerdonum aliorumq; opificũ artes, & omnes, & ſingulæ nihil aliud, quàm ſcientiæ ſunt. SOC. Generoſe ac magnifice, ò amice, de uno rogatus, multa pro ſimplici uaria dediſti. THE. Qua ratiõe id ais, ò Socrates? SOC. Fortè nihil dico, quod tamen putẽ indicabo. Quoties artem cerdonicam dicis, nihil aliud ais, quàm conficiendorũ calceorum ſcientiam? THE. Nihil aliud. SOC. Quid porrò, cũ tectonicã, id eſt fabrilem artem? num aliud quàm ligneorum operũ ſcientiam? THE. Nil certè. SOC. In utriſq; igitur id declaras, cuius utraq; ſcientia eſt? THE. Profecto. SOC. Quæſtio uerò noſtra nõ hęc erat, quorũ ſcientiæ, & quot ſint, non enim numerandi gratia quærebamus, ſed noſcẽdi quid ipſa ſciẽtia ſit. An nihil dico? THE. Imo rectè. SOC. Aduerte & hoc: ſi quis nos de aliquo horũ uilium uulgariumq; percontetur, ueluti de luto, quid eſt, eiq; reſpondeamus, lutum eorũ qui ollas, lutum eorũ qui puppas, lutum eorum qui lateres fingunt, nónne ridiculi uideamur? THE. Fortè. SOC. Primo quidẽ quòd putemus eum qui interrogat, intelligere ex illo noſtro reſponſo poſſe, ſi dicamus lutum, & uel puppariorum, uel aliorum quorumcũq; artificum tantum addimus: aut putas nomen quiſquã rei cuiuſquam intelligit, qui nõ nouit, quid ſit ipſa? THE. Nullo pacto. SOC. Ergo neq; ſcientiam calceorum intelligit, qui ſcientiã minime nouit. THE. Nõ certè. SOC. Cerdonicam quoq; nõ intelligit, quiſquis ignorat ſcientiam, & aliam ullam artem. THE. Sic eſt. SOC. Abſurda itaq; reſponſio eſt, ſi quis interrogatus quid ſcientia ſit, artis alicuius nomen reſpõdeat. Alicuius enim eſſe ſcientiam, cum non hoc rogetur, ille reſpondet. THE. Videtur. SOC. Pręterea, cum liceat ſimpliciter ac breuiter reſpondere, per immenſum circũuagatur. Quẽadmodũ in quæſtione de luto, leue quiddam, & ſimplex referri poteſt, quòd terra humori commixta, lutum eſt. Cuius autem ſit lutum, prętermittendum. THE. Facile nunc, ò Socrates, ita uidetur. Videris enim petere quod nuper mihi, & Socrati huic tibi in nomine ſimili, diſputantibus in mentem uenit. SOC. Quid iſtud, ò Theętete? THE. Theodorus hic de poteſtatibus ſcripſit magnitudinis tripedalis, & quinquepedalis, quòd longitudine non ſint pedali magnitudini cõmenſuratæ. Eodemq; modo diſcurrens, & eliciens ſingula uſque ad magnitudinem ſeptem & decem pedum, in ea tandem conſtitit. Nobis igitur id in mentem ueniebat, quia infinitæ numero poteſtates emerſerunt, conandum eſt qui in unũ compræhendantur, quo omnes exprimamus. SOC. Num igitur inuẽtum tale quiddam eſt? THE. Mihi quidem uidetur, conſidera tu quoq;. SOC. Dic. THE. Numerum omnem bifariã diuiſimus. Vnum qui poſſit æqualis æqualiter fieri, quem in figura tetragono comparauimus, quadrangularem & æquilaterum appellantes. SOC. Probe. TH. Et qui inter hũc medius eſt, cuiuſmodi ſunt tria, & quinque, & omnis numerus qui nequit æqualis æqualiter fieri, ſed uel maior rarius, uel minor ſæpius ſumptus ſit, maiusq; & minus ipſum latus ſemper continet, figuræ altera parte longiori comparauimus, & numerũ altera parte longiorem uocauimus. SOCR. Egregie. quid tũ poſtea? THE. Omnes lineas, quę æquilaterum, & planum numerum quadrant, longitudinem eſſe definiuimus; quæ autem altera parte longiorem, poteſtates, utputa quę longitudine illis, nequaquam commenſurabiles ſint, planis autem quæ poſſunt eſſent commenſurabiles: & circa ſolida aliud quiddam huiuſmodi. SOC. Optime omnium, ò pueri. Quare Theodorus haudquaquã falſi teſtimonij reus fore uidetur. THE. Enimuero, ò Socrates, quod de ſcientia quæris, non ita ut de longitudine & potentia reſpondere ualeo, quanquã huiuſmodi quiddam perquirere mihi uideris. Quo fit ut falſus Theodorus uiciſſim appareat. SOC. Quid uerò? ſi te à currendi uelocitate laudaſſet, addens nullũ ex pueris promptiorem curſu uidiſſe: deinde currendo & ab adulto, & celerrimo quodam uincaris, num putares minus eum te uere laudaſſe? THE. Nequaquam. SOC. Scientiam uerò, ut paulo antè dicebam, leue quiddam inuentu, an graue potius ſupremumq; ducis? THE. Per Iouem ſupremum aliquid arbitror. SOC. Confide uiribus tuis, teſtimoniumq; Theodori ne parui pendas. Annitere omni ſtudio cũ de alijs, tum etiam de ipſa ſcientia, rationẽ quid ſit, cõſequi. THE. Annitẽdi cauſa, ò Socrates, hæc agemus. SOC. Age iam bono animo eſto. egregiè namq; modo expoſuiſti. Conare imitãs reſponſionem

An idẽ ſit ſapiẽtia & ſciẽtia.

Non reſpondere, ruſticorum eſt.

Prima diffinitio ſcientiæ.

Ignoto ſimplici ignorari propriũ.

15

Latera huius tetragoni ſũt media inter tria & quinque, & cũ eis ſunt longitudine incõmẽſurabilia, potentia uerò cõmẽſurabilia, productũ enim illorũ eſt æquale tetragono, ut patet.

sionem illam de potestatibus, quemadmodum eas multas una specie comprahendebas, ita & scientias multas una ratione complecti. THE. Scito, ô Socrates, me id sepenumero conatum fuisse, dum has tuas quæstiones circūferri audirem. Verum neque mihi ipse persuadere possum idoneum ad hæc me esse, satisue habere, neq; alium audire, ut tu præcipis disputantem, sed neque ab inquisitione tamen desistere. SOC. Doles, ô amice Theætete, ex eo quòd nō uacuus, sed grauidus es. THE. Ignoro, ô Socrates, sed quid mihi acciderit dico. SO. O' ridicule, audistin' esse me filium obstetricis generosæ admodū acrisq; & toruæ Phænaretæ? THE. Audiui equidē. SOC. Num quòd & in eadem arte uersor audisti? THE. Nequaquam. SOC. Scito ita esse, nec me tamen corā alijs prodas. Latuit enim hactenus omnes, quòd hac arte præditus sim, & hi utputa ignorantes, hoc quidem de me non prædicant, sed quòd absurdissimam rem, homines in ambiguitatem induco, hoc audisti? THE. Id prorsus. SOC. Vis tibi causam huius assignem? THE. Quidni uelim? SOCR. Quales sint obstetrices, cogita, ac facile quod uolo percipies. Scis enim quod nulla ex illis quādiu concipit paritq; parturientibus opitulatur, sed cū iam ad fœtum ineptæ sunt ipsæ. THE. Prorsus. SOC. Causam huius Dianam ferunt, quæ cū sterilis sit, partuū tutelam suscepit, steriles obstetrices fieri uetuit, quoniam humana natura imbecillior est ad artes earū rerum, quas nunquā experta est, his autem quę propter ætatem concipere iam non possunt, id imperauit similitudinem suā honorans. THE. Verisimile id quidem. SOC. An nō id quoq; probabile, ac necessariū est, quæ prægnantes sint, & quę nō, acutius ab obstetricibus, quàm ab alijs animaduerti? THE. Omnino. SOC. Quinetiam medelis, & incātationibus obstetrices excitare, mollireue partus uexationes ualent, & ægre parturiētibus opitulari, fœtusq; educere, & si intempestiuū fore uideatur, obtundere atq; retrudere. THE. Vera narras. SOCR. Nunquid & hoc de illis audisti, quòd tanquā pronubæ in cōficiendis cōiugijs aptissimæ sunt? quippe quæ optime callent, quam cui iugare ad generosæ prolis procreationē oporteat. THE. Haud satis id noui. SOC. Imò scias in hoc gloriari nō minus, quàm in umbilici ipsius pręcisione. Quid enim, alteriúsne, an eiusdē artis esse putas, curare colligereq; terræ fructus? & rursus dignoscere, quod in solum, quam plantam, quódue semē iacere deceat? THE. Eiusdē. SOC. In fœminis autem, ô amice, alterius facultatis hoc, alterius illud existimas? THE. Haud sanè cōueniens est. SOC. Haud certè. sed propter iniustā absurdamq; maris & fœminæ coniunctionē, cui lenociniū nomen est, conciliandi matrimonij officium fugiunt obstetrices castę, uerenturq; ne pro laudabili studio lenocinij notentur. siquidem legitimis obstetricibus solis conuenit rectè mares fœminasq; iugare. THE. Cōstat. SOC. Atq; id est obstetricum officiū, opera mea quodāmodo leuius. Neq; enim accidit mulieribus, ut aliquādo simulacra, aliquando res ueras pariant. Hoc uerò haud facile discernere est, quòd si cōtingeret, maximū præclarissimumq; obstetricum munus esset, uerū à falso discernendi. Tu uerò quid sentis? THE. Idem profectò. SOC. Arti uerò meæ adest quicquid ad illarū obstetriciam diligentiam attinet. Verū in hoc pręstat, quòd maribus nō fœminis parturiētibus succurrit, & quòd animarū fœtus non corporum speculatur.

Obstetrices.

Diana steriles obstetrices fieri uetuit.

Quare obstetrices nolint esse pronubæ.

Ars obstetricia Socratis.

Potissimum autē arti meæ hoc inest, posse uidelicet diligenter examinare, simulacrúmne & falsum, an natiuum ac uerū quiddam iuuenis cogitatio pariat. Quinetiam quod obstetricibus, idē & mihi accidit. sterilis sum, & sapientia uacuus: & quod mihi obiecerunt multi, quòd interrogē singulos, respondeam nulli, propterea quia nihil habeā, quod sapienter respondere possim, uere nimiū obiectant. huius profectò hæc est causa: parturientibus succurrere Deus me cogit, generare prohibuit. Quocirca nō sum ipse quidē, ulla in re prorsus sapiens, neq; extat aliquod meæ mentis inuentū ex me natum. Qui uerò mecū uersantur, principio quidē rudes apparent, sed mea deinde cōsuetudine hi quibus Deus ipse fauet, mirū in modum proficiunt, ut & sibijpsis, & alijs uidentur. hoc tamen constat, quòd nihil unquam à me discunt, imo ipsi in seipsis egregia multa possidentes, inueniūt. Obstetricij sanè muneris Deus & ego causa, quod hinc maximè coniectare licet. Nam multi quondā hoc ignorantes, seq; ipsos causam existimātes, me quidē spreuerunt, fortè ab alijs persuasi: unde citius quàm decebat, à me discesserunt. Hi abeuntes, ob prauā consuetudinem cętera aborsi sunt: atq; insuper quæ ego obstetricia ope ex animæ illorum uisceribus iam eruerā, male nutrientes, penitus perdiderunt, quippe cum falsa atq; simulacra ueris nimiū anteponerent. Postremū & sibi & alijs indocti sunt uisi. Quorum è numero unus Lysimachi filius extitit Aristides, alijq; permulti. Cum uerò ad me reuertuntur, cōsuetudine mea iterū indigentes, eāq; mirifice affectantes, nonnullis statim dæmonium meum congredi prohibet, quibusdam contrà permittit, qui denuò ualde proficiūt. Nam & hoc cum parturientibus commune familiares mei patiūtur. Vexantur enim, & difficultate diu noctuq; multo magis quàm illę replētur. Quem quidē dolorē tam excitare, quàm sedare artificium meum ualet. Atq; ita quidem isti habent. Quandoque uerò, ô Theætete, qui fœcundi non sunt, aduertēs quia opera mea non indigent, eos libenter cum alijs in matrimonium copulo, & ut cum Deo dicam, acute præsagio quibus potissimum coniuncti proficiant. Quorum multos Prodico tradidi, multos etiā alijs sophistis diuinisq; hominibus. Hæc, ô optime, omnia hanc ob causam altius repetij. Angi enim te cōceptu quodam grauidum suspicabar, quod & ipse putas. Cōmitte ergo te mihi tanquam obstetricis filio, & obstetriciæ facultatis longe perito, & quæ perquiro annitere pro uiribus respondere: & si ex ijs, quæ dixeris discutienti mihi, simulacrū potius quàm uerū apparens refutauero atq; abiecero, ne succēseas oro, quemadmodum primo partu puerperæ solēt. Multi iam, ô mirifice adolescens, aduersus me sic affecti sunt, ut uel morsibus inuadere uellent, siquando deliramentum aliquod illis abigerem, non putantes id à me beneuolentia fieri, cum eos lateret quòd nullus Deus maleuolus est hominibus, nec ego tale aliquid maleuolentia facio. Mihi planè nefas esse uidetur admittere falsum, ac uerum refellere. Rursus igitur à principio Theætete, quid scientia sit, ut potes, exponere tenta: quod uerò non possis, nequaquam dixeris. Si enim Deus uoluerit, adiuueritq;, poteris. THE. Cum tu ita, ô Socrates, iubeas, turpe esset, si quis suam sententiam non proferret. Videtur mihi quod quispiam scit, id sentire quod scit: & ut nūc apparet, nihil aliud scientia est, quàm sensus. SOCR. Quàm generose respōdisti, ô puer. sic enim loqui cū

Cur Socrates interroget semper, respondeat nunquam.

Secunda definitio, scientiam esse sensum.

qui

qui quicquam definire uelit, oportet. Sed id cōmuniter cōsideremus, utrū fœtus hic solidus, an uanus existat. Sensum ais scientiā esse. THE. Aio. SOCR. Videris utiq; definitionē scientiæ haud abiectā intulisse, sed quā Protagoras modo quidē alio, eadē tamen intentione induxit. Inquit enim, rerū omnium mensurā hominem esse, existentiū quidem ut sunt, nō existentiū uerò, ut nō sunt. Legisti unquā? THE. Legi equidē sæpenumero. SOC. Nónne sic ait: qualia singula mihi uidentur, talia mihi esse: qualia uerò tibi, tibi quoq; talia: homines autē utriq; sumus. THE. Sic certè ait. SOC. Atqui probabile est sapiētē uirū nequaquā nugari. sequamur igitur. An non sæpe flante uento eodem, alius nostrum riget, alius minime? & hic quidē leuiter, ille uehementer? THE. Proculdubio. SOC. Vtrum dicemus tunc uentum ipsum in seipso frigidum, aut non frigidū? uel Protagoræ credemus, quòd rigenti sit frigidus, non rigenti minime? THE. Videtur. SOC. Nunquid ita utrique apparet? THE. Ita. SOC. Apparere autem sentire est? THE. Est. SOC. Phantasia itaque & sensus idē in calidis cæterisq; huiusmodi. Qualia nāq; sentit quisque, talia cuiq; uidentur esse. THE. Vidētur. SOC. Sensus igitur existentis rei semper est, & falsus nunquā, quippe cum scientia sit. THE. Apparet. SOC. Nónne per Gratiarū numina egregia sapiens Protagoras erat? & hoc nobis plebeis istis per inuolucrū quoddam dixit, discipulis autem in adytis ueritatē explicuit. THE. Quo pacto id, ò Socrates, inquis? SOC. Dicam, nec contemnenda quidē, quòd nihil in seipso unum certum est, neque rectè ipsum ex se hoc quiddā, aut quale quid denominare potes. Etenim si magnum appellas, rursus paruū etiam apparet: & si graue, leue iterū. Eademq; de cæteris ratio, quasi nihil sit unū, aut aliquid, aut quale. Sed ex latione motuq; & alterna cōmixtione fiunt omnia quæ esse dicimus, non rectè denominantes.

Omnes sapientes, excepto Parmenide dixere omnia semper transmutari.

Nihil enim est unquā, semper autem fit. Et in hoc omnes per ordinem sapiētes excepto Parmenide cōsenserunt, Protagoras, Heraclitus, Empedocles, & poëtarū in utroque poëmate summi, in comœdia Epicharmus, Homerus in tragœdia. Nam cū Oceanum diceret deorum generationem, & matrem Tethym, omnia ex fluxu motuq; genita prædicauit. An nō id proferre uidetur? THE. Mihi uerò. SOC. Quis ergo aduersus tantum exercitus, eiusq; ducem Homerū pugnare audeat, quin ridiculus habeatur? THE. Arduum est, ò Socrates. SOC. Arduū absq; dubio Theætete, præsertim cum hæc huic sermoni argumento esse possint, quod ut esse, aut fieri quicquam uideatur, motus facit, non esse autem & interire, quies.

Ignis unde.

ignis enim calorq; qui alia gignit, & regit, ipse ex latione frictioneq; efficitur: hic autem motus est. an non hæc ignis origo? THE. Hæc certè. SOC. Quinetiam animalium genus ex eisdem nascitur. THE. Quidni? SOC. Quid corporū habitus? an non otio & torpore corrumpitur, exercitatione autem motuq; plurimum conseruatur?

Exercitia cōferre ad corpus & animum.

THE. Ita. SOC. Animæ quoq; habitus disciplina & meditatione, quæ motiones sunt, doctrinas consequitur, seruatur, atque perficitur: Otio autem, id est negligentia, & pigritia, nihil penitus discit, & si quid didicerit, obliuiscitur. THE. Et maximè quidem. SOC. Bonum itaque tā in anima, quàm in corpore motus est, quies uerò contrarium. THE. Videtur. SOCR. Præterea in iis quæ serenitates tranquillitatesq; uocantur, hoc assero, quòd quietes putrefaciūt atque perdunt, alia uerò conseruant. itaq; Colophonem nunc denique cogam, ipsam scilicet catenā auream rumpens,

Catena aureā Homeri.

quam quidem nihil aliud præter solem Homerus intelligit: quia quousque solis circuitus perseuerat, omnia tam deorū, quàm hominum sunt, atq; seruatur. sin autē hoc quasi ligatum staret, confestim omnia dissoluerētur, eueniretq; quod dicitur, sursum deorsum omnia. THE. Mihi quoque, ò Socrates, eadem quæ dicis sentire uidetur. SOC. Cogita igitur sic, ò optime, circa oculos: primum quidē colorem quem dicimus albū, non esse ipsum aliud quicquam extra tuos oculos, neque in oculis, neque illi tu locū certum attribuas. Iam enim esset in ordine maneretq;, nec in generatione ulterius esset. THE. At quomodo? SOC. Sequamur sermonem superiorē, nihil secūdum seipsum unum quiddam ponentes, atq; ita nobis niger albusq; & quiuis alius color ex incursu oculorum motuq; debito genitus apparet. Et unumquodq; quod coloris nomine appellamus, neque imprimens oculos, neque impressus erit, sed medius quidā cuiq; proprius affectus. An tu assereres, qualis tibi unusquisque color apparet, talē canibus etiam, & singulis animalibus apparere? THE. Non per Iouem. SOC. Quid autē alteri homini, & tibi? num similiter unusquisq; apparere uidetur? An potius nec tibi ipsi idē, eò quòd nunquā tibi ipse similis? THE. Hoc potius quàm illud opinor. SOC. Si igitur id quo mēsuramus, uel quod attingimus magnū, uel album, uel calidū esset, nunquā in aliud quodcunque incurrens, aliud factum esset ipsum quidē, utputa nihil mutatum. sin autem mensuratū quod attingimus, uel album, uel calidum esset, etiā si nihil accidat aliud, patiatúrue, ipsum quoque nihil patiens mutabitur. Nā in præsentia amice, mira quædā, & deridenda facile dicere cogimur, ut ipse quoq; Protagoras, & quisquis alius eiusdem sententiæ est, confiteretur. THE. Quo pacto? & qualia dicis? SOC. Breue exemplum accipe, intelligesq; quod uolo. Talos sex si quatuor apponas, plures esse, quàm quatuor dicimus ac dimidio superare, unde sesquialtera proportio nominatur. Sin duodecim, pauciores dimidiumq;. hæc aliter dici potest. An tu aliter? THE. Equidē nullo modo. SO. Quid ergo? Si te Protagoras, aut alius quiuis interrogaret, potéstne aliquid, ò Theætete, maius aut plus aliter fieri, quàm adauctū? quid inquam potissimū responderes? THE. Si quod mihi uidetur, ò Socrates, ad hanc quæstionē protulero, nō posse asseuerabo. Sin autē ad superiorem positionem respexero, ne mihi fortè repugnē, posse dicam. SOC. Bene atque diuine per Iunonē, ò amice. Ergo si responderis, Euripidis illud eueniet, Vt lingua irredarguta maneat, mens autem redarguatur. THE. Sic certè. SOC. Si igitur ego ac tu facundi sapientesq; essemus, postquā omnes mentis angulos excussissemus, mox uelut ex abundanti suas quisq; uires periclitantes, & in hac harena sophistarū more congredientes, orationibus conflictaremur. Nūc autē utpote rudes, uolumus hæc primum secūdum seipsa contemplari, cuiusmodi sint quæ cogitamus, & utrum conueniat nobis inter nos, an non. THE. Maximè quidē id uelim. SOC. Nec minus ego: sed cum ita affecti simus, tranquille prorsus, utpote ociosi iterū speculemur, nihil succensentes inuicē, sed reuera nos ipsos excutientes, qualia sint hæc in nobis uisa phantasmataq;.

Phātasmata.

Quibus primū consideratis dicemus, ut arbitror, nihil unquam maius minúsue

fieri,uel mole, uel numero,quandiu æquale sibiĳpsi permanet,nónne ita? THE. Ita prorsus. SOC. Deinde cui nec additur, neque subtrahitur aliquid,hoc neq; crescere unquã,neque decrescere,semper autem æquale cõsistere. THE. Valde quidẽ. SOC. Tertio uerò dicemus,quod antè non erat,& postea est,nisi fiat,& factum sit,esse non posse. THE. Sic profecto uidetur. SOC. Hæc utique tria concessa pugnãt inter se nobis in animo, quando de talis illis loquimur,uel quando fatemur me senem,dum tãtus maneo,nulla in parte auctus minutúsue, eodem in anno te iuuene maiorem nunc esse,postea uerò minorem,cum moles quidem mea ablata non sit,sed tua duntaxat adaucta. Sum nanq; postea quod antè nõ eram,nihil tamen factus,absque enim fieri factũ esse impossibile.nihil autẽ molis amittens, nunquã minus effectus sum. Et alia huius generis infinita in multis accidũt,si hęc admiserimus.Dic age,ò Theætete.Videris enim mihi harũ rerum non imperitus. THE. Per deos,ò Socrates magnopere quid ista sint admiror, interdumq; ipsa inspiciens tenebris offundor. SOC. Theodorus,ò amice, nõ male de tuo ingenio coniectasse uidetur. Maximè enim philosophi hæc affectio est, quæ admiratio dicitur. Neque enim aliud præter hoc est philosophiæ principium.

Philosophiæ principium.

Et qui Irim Thaumantis,id est admirationis filiam esse tradidit, non absurde originem eius explicuit. Sed num percipis, quã ob causam talia sunt ex quibus Protagorã loqui asseuerauimus,an non? THE. Nondũ mihi uideor. SOC. Gratiam itaq; mihi habebis,si tibi uiri,imo uirorũ præstãtissimorum intelligentiæ ueritatem abditam reserauero? THE. Quidni habeam? & ingentẽ equidem. SOC. Contemplare iam,& simul diligenter caue ne quis prophanus hæc audiat. Prophani uerò sunt, qui nihil aliud esse putãt, quàm quod pugno tenere possunt. Actiones uerò generationesq; & quicquid inuisibile est, in eorũ quæ sunt numero nequaquam habẽt. THE. Duros nimiũ & proteruos homines, ò Socrates,memoras. SOC. Sunt hi quidẽ,ò puer,à musis admodũ alieni. Nec desunt alĳ quidam elegantiores,quorũ tibi mysteria narraturus sum. Principium autem deinceps erit ex quo ea quæ modo diximus manant,quòd scilicet uniuersum hoc motus est,& aliud præter motũ nihil. Motus uerò species duæ:& multitudine quidem utraq; infinita, potentiam autem altera agendi, altera patiendi habet. ex harum cõgressu cõpulsuq; mutuo effectus eueniunt numero infiniti,specie gemini,sensibile uidelicet ac sensus,qui semper cum sensibili coincidit,atque congreditur. Sensuum hæc nomina sunt,uisus,auditus, olfactus,gustus, tactusq; frigidorum, & calidorũ. Quos sequũtur uoluptates,dolores,cupiditates,atque timores,alĳq; affectus innumeri quidẽ sine nomine,nominati quoq; permulti. Genus autem sensibile sensui cuilibet est cognatũ. Omnigenis uisionibus,colores omnigeni:auribus itidem uoces,cæterisq; sensibus alia sensibilia cognata similiter adsunt. Quid igitur, ò Theætete,sermo hic ad superiora:aduertisne? THE. Haud equidem multum,ò Socrates. SOC. Vide igitur,num hoc pacto ad exitũ perducatur. Illud enim sibi uult:omnia hæc uidelicet ut diximus agitari,horumq; motibus uelocitatẽ tarditatémue inesse. Quatenus igitur tarditas inest, in eodem & ad proxima,motũ obtinet,atq; ita generat. Quæ uerò sic gignũtur,uelociora sunt. Feruntur enim,& in latione illorũ motus est. Cum igitur

Opinio dicẽtiũ nihil esse inuisibile.

Opinio dicẽtium uniuersum esse motum, & præter motum nihil.

oculus,aut aliquid eorum quæ accessit,albedinem, sensumq; cognatũ gignit, quæ nunquam nata fuissent dum illorũ alterutrum ad aliud quiddã aduentasset, tũc sanè interim dum fertur uisio quidem ab oculis, albedo autem ab eo quod colorem tũ ex se edit, oculus uisione repletur, uidetq;, & factus est nõ uisio,sed uidens oculus. Quod uerò colorem tũ ex se edit, albedine repletum est,factumq; nõ est albedo,sed albũ siue lignum seu lapis, siue quiduis aliud quod forte sit colore huiusmodi coloratũ:eodemq; pacto de alĳs,ut de calido & duro,cæterisq; omnibus iudicandũ. Nihil ex his ipsum secundum se quicquam esse, quod & in superioribus disputabamus,sed in mutuo cõgressu omnia fieri & omnigena,propter motum. Quoniam tam agens, quàm patiens unum aliquid esse per se haud firmiter, ut aiunt,cogitare licet. Neque enim agens quicquã est prius,quàm patienti cõgrediatur:neq; patiẽs prius, quàm agenti. Quod enim cõgreditur alicui,& uim efficiendi habet,ubi in aliud inciderit, ibi tum primum patiẽs emicat. Ex ĳs omnibus sequitur, quod ab initio quoq; diximus,nihil esse unum secundum seipsum, sed alicui semper fieri, ipsum autẽ esse undique excipiendũ.licet nos in superioribus consuetudine quadã atq; inscitia,illo scilicet ipso esse uti sæpius coacti fuerimus. Veruntamen,ut sapientũ sermo dictat,nullo modo prędicandum est aliquid uel alicuius, uel mei,aut hoc,aut illud, aut aliquod aliud nomen quod existentiã significet: sed secundum naturã enunciare oportet,quod agantur,quòd fiãt, quòd corrũpantur,quòd mutẽtur:nã si quis aliquid sermone cõsistere asseuerauerit,facile redargui poterit. Oportet autẽ & sigillatim sic loqui, atq; de cũctis in unũ collectis:in qua collatione hominem ponũt,& lapidem, & unũquodq; animal ac speciem. Hæc'ne,ò Theætete iucunda tibi esse uidentur? eaq; tanquã tibi placeãt degustabis? THE. Ignoro, ò Socrates, & de te etiam ambigo, utrum ista tanquam tuæ menti cõsona referas,an me potius tẽtes. SOC. Nõ recordaris,amice,me nihil horum scire, nihilq; talium ut meum mihi uendicare: sum enim sterilis. te autem obstetricis ritu agito atque exerceo, atque huius gratia te incanto, & quæ quisq; sapientum dixit,gustanda præbeo donec sententiam tuam in lucem educam. Cum demum educta fuerit, tunc primum examinabo,sit'ne uana sterilisq;, an fœcunda & solida. Audacter igitur & constanter bene atq; uiriliter opinionem tuam in his, quæ te rogauero iam prome. THE. Roga igitur. SOCR. Dic num tibi placeat,nihil esse,sed fieri semper bonum ac pulchrum, & quotcunq; paulò ante dinumerauimus. THE. Dum te audio disserentẽ, mirum in modum probabilia,& admittenda uidentur. SOC. Ne prætermittamus ergo quæ restant. Reliquum est enim, ut de somnĳs morbisq; cũ alĳs, tum insania maximè dicam,& de eo quod peruersè uidetur, uel auditur,uel aliter quomodocunq; sentitur. Nosti enim in his omnibus sermonẽ quem suprà retulimus sine ulla cõtrouersia confutari, cum sensus in ipsis prorsus decipiantur. Tantumq; abest,ut omnia quæ apparent cuiq;,ea sint, ut contrà nihil eorum quæ apparent existat. THE. Vera narras,ò Socrates. SOC. Quò deinceps,ò puer, ille cõfugiet,qui sensum sciẽtiam affirmauit,quæ'ue cuique apparent, eidem & talia esse, qualia uisa sunt? THE. Pudet me loqui ulterius Socrates. Nihil enim habeo quod in mediũ afferam. Quod nãq; posueram, deterrendo penitus subuertisti.

De somnĳs & morbis contra Protagoram.

subuertisti. Reuera negare nunquã possem quòd furentes somniantesq; falsa nimiũ opinentur, cum illorum nõnulli deos esse se putent, alij auium instar uolare se credant. SOC. Nunquid igitur nõ & hãc controuersiam cogitas, de somnio præsertim & re? THE. Quamnam? SOC. Eam quã sæpe te audisse existimo, quoties quæritur qua potissimum coniectura ostendi posit, utrũ dormiamus omnes nunc & quæ cogitamus singula somniemus, an uigilemus, & reuera inuicem disseramus. THE. Profecto dubiũ est, ò Socrates, qua id cõiectura quis discernere ualeat. Adeo quidq; ad unumquodq; uelut reciprocum cõsequitur. Nam quæ modo differebamus, nihil prohibet, ut somniantes colloqui uideamur. Et quando in somno somnia referre nos arbitramur, mirũ in modum hęc illis similia sunt. SOC. Vides iam quàm facile in controuersiam ueniatur: quãdoquidẽ utrum insomnia an ueræ res sint, quæ uidentur, etiam ambigi potest. præterea cum æquũ tempus sit quod somno datur, & quod uigiliæ, in utroque contendit animus præsentes opiniones, ut ueras asserere. Quamobrem pari tempore & hæc uera dicemus, pari & illa, & in utrisque obtinebimus. THE. Omnino. SOC. Eadem quoq; de morbis furoribusq; ratio est, nisi quòd tempus impar. THE. Rectè admodum. SOC. Nunquid lõgitudine breuitateue tẽporis uerum determinatur? THE. At istud plurimum ridiculum esset. SOC. An alio argumento ostendere potes quæ ex istis opinionibus ueræ sunt? THE. Non, ut mihi uideor. SOCR. A me igitur audi quæ forsitan respõderent hi qui apparentia semper ei cui apparent uera esse uolunt. Sic enim te, ut opinor, interrogarẽt, ò Theætete nũquid quod alterum omnino est, eandem aliquando potentiam cũ altero habebit? nec idem partim, partim alterũ, sed penitus alterum intelligamus. THE. Impossibile est igitur, hoc huius idem quicquã, uel potẽtia, uel quocunq; modo habere, quando omnino alterum est. SOC. Nõnne dissimile quoq; necessario esse fateamur? THE. Mihi quidem uidetur. SOCR. Si quid ergo alicui simile, uel dissimile fit, aut sibijpsi, aut alteri, quatenus simile fit, idem: quatenus dissimile, alterũ effici cõfitebimur. THE. Necessario sequitur. SOC. An non suprà concessimus multa, atq; innumera agentia esse, similiter & patiẽtia? THE. Cõcessimus. SOC. Quin & quod aliud est ab alio, cum alio & alio mixtum non eadẽ sed altera generabit. THE. Sic prorsus. SOC. Dicamus utique me ac te & alia secundũ eandẽ rationem, Socratem scilicet bene ualentem, & Socratem ægrotãtem, utrũ simile hoc illi, an dissimile esse dicemus? THE. Nunquid ægrotantem Socratem totum hoc inquis illi toti, Socrati scilicet bene ualenti? SOCR. Rectè nimium accepisti, hoc ipsum dicebam. THE. Dissimile planè & alterum. SOC. Nunquid sic, ut dissimile? THE. Necesse est. SOC. Dormientẽ quoque & uigilantẽ & quęcunq; suprà narrauimus, similiter asseres? THE. Equidem. SOC. Quodlibet eorum quæ natura efficere quicquam possunt, quãdo accipiet sanũ Socratem, ut altero me utetur, quãdo debilem, ut altero? THE. Quidni? SOC. Et altera in utroque gignemus, ego quidem patiens, illud autẽ efficiens? THE. Nil prohibet. SOCR. Quoties uinũ sanus bibo, suaue ac dulce mihi uidetur. THE. Certè. SOC. Ex his porrò quæ cõcessa sunt, agens & patiens, dulcedinẽ sensumq; progenuerunt, & utraque mota: & sensus quidem à me existens, sentire

Ambiguitas circa somnia & res ueras.

linguam effecit: dulcedo autẽ à uino circa illud mota, dulce uinũ sanæ linguæ tã esse, quàm apparere fecit. THE. Sic prorsus superiora concessa sunt. SOC. Cum uerò me ægrotantem accipit, principio quidẽ non eundem reuera appręhendit, dissimili namque aduenit. THE. Ita est. SOC. Deinde alia quædã Socrates sic affectus & uini potio gignunt: circa linguam, saporis amari sensum: circa uinum, factã & motam amaritudinem: & hoc quidem non amaritudinem, sed amarum, me uerò non sensum, sed potius sentientem. THE. Omnino. SOC. Et ego nihil unquam aliud fiam sic sentiẽs. alterius enim alter est sensus, & alienum aliudq; sentiẽtem efficit: neque illud me talem efficiens, aliquando congrediens alteri, idem generãs, tale quicquã existet. Ab alio enim aliud generans, alienum alterumq; fiet. THE. Vera hæc sunt. SOCR. Nec ego mihijpsi talis, nec illud sibijpsi tale efficietur. THE. Non certè. SOC. Necessarium autẽ alicuius me fieri quãdo sentiens fio. sentiens enim nihil sentire impossibile est. & illud quoq; necesse, alicui fieri quoties dulce aut amarũ, aut aliquid huiusmodi redditur. dulce namq; nulli dulce esse non potest. THE. Sic est omnino. SOC. Relinquitur igitur, ut opinor, siue simus, nos inuicẽ esse: siue fiamus, inuicem fieri: quandoquidem nostram essentiam necessitas ipsa connectit. Connectit autem aliorũ nulli, nec nobis ipsis: inuicẽ ergo uinciri sequitur. Quapropter siue quis esse aliquid dixerit, siue fieri, ita accipiẽdum est, alicui esse fieriue, uel alicuius, uel ad aliquid: ipsum autem in seipso quicquã esse, uel fieri, neq; ipse quisquam profiteri debet, nec alteri asseueranti cõcedere, quemadmodũ ratio superior admonet. THE. Sic est prorsus, ò Socrates. SOC. Nónne quandoquidẽ me efficiens mihi est non alij, ego quoq; ipsum sentio, nõ alius? THE. Quidni? SOC. Verus itaq; mihi sensus meus: meæ nanq; essentię semper existit, & ego secundum Protagoram, iudex tam eorum quæ sunt, ut mihi sunt, quàm eorum quæ non sunt, ut non sunt. THE. Ita uidetur. SOC. Quid iã obstat, quo minus sciens existam, quemadmodũ & sentiens? quippe cum nec decipiar, nec aberrem cogitatione circa ea, quæ uel sunt, uel fiunt? THE. Nihil prorsus. SOC. Egregie igitur ipse dicebas, scientiam nihil aliud esse, quàm sensum. In idem sanè hæc concurrunt, secundũ Homerum quidem & Heraclitũ, & omne id genus, uniuersa decurrere, fluminis instar: secundũ uerò Protagoram, sapientissimũ hominem rerum omnium esse mensurã, & postremo secundum Theætetũ concessis superioribus, scientiam esse sensum. nunquid, ò Theætete, opinionẽ hanc dicemus esse quasi tuam prolem nuper abs te quidem genitã, à me autem in lucem obstetricia quadã opera iam eductam? Quid ais? THE. Ita necesse est, ò Socrates. SOC. Hanc, ut uidetur, qualiscunq; sit, uix tandem genuimus, post partum uerò, ut mos est quinta die ab eius natali solennia celebrantes circulũ disputationum discurramus, uideasq; ne nos fallat, si fortè educatiõe digna non sit, sed inanis & falsa: aut num censes tu natum tuum omnino alendũ, nec ullo modo abijciẽdum? An fortè si reprobatũ uideris primogenitũ tuum, nõ molestè feres è medio tolli? THEO. Theætetus, ò Socrates, æquo animo feret. neq; enim morosus est. uerum dic per deos, an nõ ita se res habet? SOC. Disputationis auidus es, atq; uir bonus, ò Theodore, qui me putes arcam quãdam esse sermonũ, unde mox promam mõstremq; hæc non ita sese habere:

Vide Suid. in dict. ἀμφιδρομία.

Quid se scire Socrates profiteatur.

non aduertis quid sit, quòd nullus scilicet unquam sermo à me manat, sed ab eo semper qui mecũ dispu tat. Equidem scio nihil præter exiguũ quiddã, hoc est cum sapiente aliquo rationem inire, & eam pro uirili percipere. Et nũc quidẽ id ex hoc conabor, nõ ex meipso dicere. THEO. Rectius ipse, ò Socrates, loqueris. Quare sic efficias oro. SOC. Scis, ò Theo dore, quod ex dictis amici tui Protagoræ in primis admiror? THEO. Quidnam? SOC. Cætera quidem satis mihi placuerunt, dum probat quod cuiq; uideatur id illi existere: principium uerò miratus sum orationis, cur de ueritate scribere aggressus nõ suem dicat, uel prodigiosum canem rerum omniũ mensuram esse, uel aliud quicquam mirabile ex his quæ sentiunt, quo magnifice satis & prorsus contemptim exorsus esset, ostendens quòd nos eum tan quam numẽ propter sapientiam miremur, cum nihilo plus sapiat, quàm rana Gyrina, nedum quàm hominum quisquam. aliterne dicemus Theodore? Si enim cuique uerum est quod quisque per sensum opinatur, neque alterius affectum alter melius iudi cat, neque opinionem alterius discernere alius alio magis quid sit potest, uerãne sit an falsa, sed ut sæpe iam repetiuimus, quisq; sua solum opinatur, & ea quidẽ recta omnia atq; uera sunt, cur, ò amice Protagoras, ipse adeò sapiens extitit, ut aliorum præceptor mercede etiam ampla exhibita dignus admodum sit habitus, nos autẽ rudiores, eiusq; discipuli iudicandi? cũ tamen quisq; sapientiæ propriæ mensura sit. aut quomodo nõ dicamus in his Protagoram non nugari? Studium quoq; meum obstetricæ facultatis ut transeam, quantũ risum exhibebimus? Imo & omne disserendi officium inane. Nam conatus iste discutiendi refellendiq; uicissim phantasias & opiniones, cum rectæ sint omnes, nihil erunt aliud, quàm manifesta deliramenta, si uera Protagoræ ueritas illa, quam uocat, est. atqui non iocatur il la, sed uelut ex adyto libri est locuta. THEO. O' Socrates, amicus cum sim, quemadmodum ipse modo dicebas, nunquam paterer concedente me Protagoram confutari, neque tibi rursus præter meam sententiam repugnare uellem. Age igitur omnia iterum cum Theæteto. Etenim apte nimium, diligenterq; obsecutus tibi fuisse hactenus uisus est. SOC. Si Lacedæmonem profectus Theodore ad palæstram alios quosdam inertes nudato corpore exerceri uideres, an non operæprecium duceres speciem tuam nudis membris palàm, cum illis conferre? THEO. Quid uerò? si me permitterent quemadmodũ uos in præsentia permissuros spero, ut ego quidem solum spectem, neque in gymnasium rapiar, uir dura iam cute, illi autem libentius cum iuniori mollioriq; luctetur? SOC. Atqui si tibi id, ò Theo dore iucundum est, neq; mihi etiam est molestũ, ut trito prouerbio fertur. Aggrediamur itaque rursus sapientem Theætetum. Dic obsecro Theætete primum, quæ modo percurrimus: nónne tu quoque miraberis, si subito nihilominus appareas sapiens, quàm quilibet hominum, uel deorum? aut nũquid Protagoream illam mensurã, ad deos minus, quàm ad homines pertinere putas? THE. Non per Iouẽ, adeoq; quod rogas magnopere miror: dum enim suprà exponebamus, qua ratione quod cuiq; uidetur, id cuiq; uerũ est, scite admodum dici uidebatur, nunc autẽ contraria confestim opinio subit. SOC. Iuuenis adhuc es, ò amice, imo etiam puer, & idcircò concione facile persuaderis. Ad hæc enim Pro-

Prouerbiũ, Si tibi iucundũ, mihi non molestum.

tagoras, & quiuis alius eius sectator dicet. O' generosi pueri, atq; uiri concioni animũ adhibete considentes, deosq; in medium inducite, de quibus ego utrum sint, an non sint, neq; loquendum, neq; scribendum censeo: & quę multi audientes admitterẽt, hæc dicite, (quod graue esset, nisi quilibet uir cuilibet bruto sapientia longe præstaret) Demõstrationem uerò necessitatemq; ne ullã afferatis, sed uerisimili tantũ ratione utimini. Qua si uellet Theodorus, aut quiuis alius geometra in disputationibus geometricis uti, nullius prorsus æstimaretur. Consi derate igitur tu simul atq; Theodorus, utrũ sermones tantis de rebus ratione probabili tantũ confirmatos recipere uelitis. THE. Iniuste & tu, ò Socrates, & nos reciperemus. Sed iam alia res, quẽadmodum inter te & Theodorũ conueniebat considerãda. THEO. Alia certè. SOC. Sic utiq; cogitemus, sit'ne idẽ scientia & sensus, an aliud. Ad hoc enim omnis superior sermo uergebat, & huius gratia permulta, atq; miranda tetigimus. THE. Sic est omnino. SOC. Confitebimur quæcunq; uidẽdo, uel audiendo sentimus, eadem & scire? utputa barbarorũ uocẽ antequã didicerimus, dicemus nõ audire quan do loquuntur? an audire scireq; simul? & literarum prorsus ignari cum illarũ contextũ aspicimus, num uidere nos eas negabimus? an & scire si modo uiderimus, asseremus? THE. Idipsum, ò Socrates, quod in his cernimus & audimus, scire insuper affirmabimus: horum quidẽ figuram coloremq; inspicere & scire similiter, illorum autem acutam uocem & grauem audire pariter atque scire. Quæ uerò grammatici & interpretes de his tradunt, neque sentire uidendo & audiendo, neque etiã scire. SOC. Optime, ò Theętete, neq; in his repugnandum tibi, ut magis inde proficias, uerũ aspice & aliud quod ad hæc accedit, qua ratione repelli uitariq; possit. THE. Quid isthuc? SOC. Hoc sanè: si quis percon tetur, fierine possit, ut quod quis quandoque sciuit, & adhuc memoria tenet fixumq; cõseruat, idipsum tamen nesciat. In longum profecto sermonem traho, quærere cupiẽs utrum aliquis quod didicit memoria retinẽs haud noscat. THE. Quî hoc fieri pos set, ò Socrates? Monstrum quod dicis esset. SOC. Ne ipse quoque delirem, aduerte obsecro. Videre, nónne sentire dicis, uisionemq; sensum? THE. Aio. SOC. Qui aliquid uidet, nónne idem scit quod & uidet, ut pręsens sermo proponit? THE. Certe. SOC. Memoriam aliquid uocas? THE. Voco equidem. SOC. Alicuiúsne, an nullius? THE. Alicuius certè. SOC. An non earum rerum quas didicit sensitq;? THE. Harum profecto. SOCR. Quod quis uidit, quãdoq; meminit? THE. Meminit. SOC. Nũquid cum claudit oculos, etiam reminiscitur? aut cũ aliquid huiusmodi facit, protinus obliuiscitur? THE. Absurdum hoc dictu, ò Socrates, esset. Cogitur tamen id fateri quisquis sermonẽ superiorem seruare uelit, aliter autem minime. SOC. Ego quoq; per Iouem suspicor, neq;dum satis intelligo. THE. Dic oro, quo pacto? SOC. Hoc sanè, qui uidet, idem scit quod & uidet, ut cõfessi sumus: nam uisionem, sensum, scientiamq; idem esse conuenimus. THE. Cõuenimus. SOC. Qui uerò uidit, atq; ideo scit, memi nit quod uidit, uel clausis oculis, neque tunc aliquid uidet. THE. Sic accidit. SOC. Non uidere autem, nescire est, siquidem uidere scire erat. THE. Verũ. SOC. Contingit itaque quod quis quãdoq; sciuit, etiam dum meminit, id nescire, si non uidet. Quod quidem

quidem si fieret, monstrum quoddam fore prædiximus. THE. Vera loqueris. SOC. Nonnihil igitur impossibile uidetur accidere, siquis scientiam ac sensum idem esse posuerit. THE. Sic apparet. SOC. Aliud ergo utrunque fatendum. THE. Videtur. SOC. Quamobrem quid scientia sit à principio iterum perquirendum. cæterum quidnam agimus, ò Theætete? THE. Qua de re percontaris? SOC. Videmur utiq; mihi ignaui galli instar, antequam uicerimus ad cantandũ statim prosilientes à disputatione. THE. Quî isthuc. SOC. Contradictorie uidemur aduersus nominum concessiones cõfessi, & circa tale quiddam uersati uerba rimari, in ipsisq; consistere: cumq; non rabulas, sed philosophos nos esse profiteamur, nihil aliud tamen, quàm acres illi uiri clàm facimus interim. THE. Nondũ quid uelis intelligo. SOC. Equidem quod in his sentio, explanare conabor. quęsiuimus nunquid qui aliquid didicit ac meminit, nesciat: ostendentesq; eũ qui uidit, clausis etiam oculis recordari, nec uidere tamen, nescium simul & memorẽ demonstrauimus, quod nimiũ impossibile. Atq; ita Protagorea fabula prorsus euanuit, ac tua simul, quæ sensum sciẽtiamq; idẽ esse canebat. THE. Constat. SOC. Nequaquam ita, ut arbitror, ò amice, si pater alterius fabulæ superesset, sed uehementissime propugnaret. Nunc autem orphanam ipsam insequimur expoliamusq;: neque tutores quos reliquit Protagoras, è quorũ numero unus est Theodorus hic, succurrere uolunt. Verum nos iustitię gratia illi suffragari aggrediemur. THEO. Non ego quidem, ò Socrates, imo Callias Hipponici filius rerũ Protagoræ tutor. Nos profecto à nudis sermonibus ad geometriam repente deflexímus. Gratiã tibi tamen habebimus, si illi opem tuleris. SOC. Scite loqueris, ò Theodore. Aduerte igitur qua uia succurram. siquis minus uim uerborum animaduerterit, qua plerunq; affirmare quicquam, & negare solemus, absurdiora etiã superioribus cõfiteri cogetur. Dicam tibi quemadmodum, an Theæteto? THEO. Vtrisq; cõmuniter. Respondeat autẽ iunior. Nã redargutus minus uituperabitur. SOC. Difficilimam autem quęstionem dico, ea uerò est huiusmodi: num fieri potest, ut qui aliquid nouit, quod noscit ignoret? THEO. Quid respõdebimus Theætete? THE. Impossibile ego quidẽ puto. SOCR. Non utiq;, si uidere, scire esse posueris. quid enim respondeas ineuitabili quæstioni, puteo quod dicitur inclusus, si quis te uir intrepidus interrogauerit manu alterum tibi tegens oculum, utrum tecto oculo uestem uideas? THE. Non hoc dicam, sed altero. SOCR. An non idem simul & uides, & nõ uides? THE. Ita quodãmodo. SOC. Haud equidem, dicet ille iubeo, uel quęsiui quo pacto, sed utrũ quod scis idem & nescias. In præsentia uerò quod non uides, uidere uideris: & suprà confessus es, uidere quidem scire esse, non uidere autẽ nescire. Collige quid ex his aduersus te concludatur. THE. Cõtraria planè eorum quæ proposueram. SOC. Plura forsitan, ò mirifice puer, tibi talia contigissent, siquis à te quæsisset, utrum scire liceat & acute, & obtuse, & cominus quandoq; scire, eminus uerò nequaquam, & uehementer idẽ atq; remisse, cæteraq; permulta. Quæ quidẽ insidiando uir clipeatus, & ad dicendum mercede conductus quærens, quando idẽ scientiã sensumq; ponebas, te in auditũ, olfactũ, ac cęteros sensus ordine iniecisset, studioseq; & sedulo nimiũ redarguisset, atq; te compræhendens non

Prouerbium

prius te dimisisset, quàm tu eius exquisitam sapientiam admiratus ab eo uinctus esses: ubi captus atq; ligatus tanta te ipse pecunia redemisses, quãta tu & ille statuissetis. Quam igitur rationem, inquies forsan, pro tutandis opinionibus suis Protagoras assignabit? Nunquid aliud tentandũ est? THE. Et maximè quidẽ. SOC. Et hæc utiq; omnia quæ & nos opẽ illi ferentes dicimus, & contrà, ut arbitror, ibi, despiciens nos penitus, atq; ita obiectãs: bonus iste Socrates cũ interrogasset puerum, utrũ quis possit quod meminit, idem simul & ignorare, & ille perterritus negauisset, ex eo quod rem ipsam prospicere non potuerat, ridiculum me in disputatione monstrauit. res autem, ò ignauissime Socrates, ita se habent. Quoties ex meis aliquid quærendo consideras, si interrogatus respondeat eadem quæ ego etiã responderem, refellaturq;, me quoque redargutum existimato. Sin alia, ipsum solummodo qui respondit. Principio, putásne aliquem concessurum tibi, memoriam adesse cuipiam, quando non amplius patitur, earum rerum quas passus fuerit, & ipsam talem passionẽ esse qualis fuerat dum pateretur? permultum abest. An formidaturum censes admittere quòd possit aliquis idem nosse simul & ignorare? Quod si forsitan minus audeat, daturum speras eundem esse dissimilem factum alicui priusquam fiat dissimilis existenti? magis autem hunc esse aliquẽ, sed non hos, & eos quidem infinitos effectos, siquidem dissimilitudo fiat, si modo aucupationes uerborum uitare inuicem oportuerit? Cæterũ, ò beate, generosius ea quæ dico, aggredere, meq; si potes refelle, quòd non proprij cuique nostrum sensus fiant: uel etiam si proprij sint, nihilo magis quod apparet, illi soli fiat: uel si esse oporteat, nominare liceat, cui apparet. Sues autem & prodigiosos canes dum narras, non ipse solum bestiam imitaris, sed eos qui audiunt, ut idem quoque in mea scripta sibi permittant, persuades. Neque rectè facis. equidem ueritatem habere se assero, quemadmodũ scripsi, mensuram enim unumquenq; nostrum eorum quæ sunt, & quæ non sunt, esse: sed magnopere hoc ipso aliud ab alio discrepare, quòd & huic alia sunt, apparentq;, & illi alia. Sapientiam uerò & sapientem uirum nullo modo existere nego. Imo hunc ipsum sapientem uoco, qui illius conditionẽ cui mala uidentur, suntq;, permutans, bona apparere & esse sibi facit. Sermonem autem meum, ne uerbis dũtaxat persequere, uerum sic planius iterum quod dico, perdisce, & in memoriam dictum superius reuoca, quòd ægrotanti amara uidentur quæ gustat, & sunt: bene ualenti contraria sunt, atque uidentur. Sapientiorem utiq; horum neutrum ex hoc oportet asserere, neq; enim id fieri potest, neq; asserendũ ægrotantem insipientem esse, quia hęc putet, sanum contrà sapientem, quia diuersa. Permutandum uerò in alterum habitum. Alter enim habitus melior. Similiter in disciplina ab altero habitu in meliorẽ permutandum. Sed medicus quidem medelis trãsmutat, sophista sermonibus. Nemo enim efficit, ut qui falsò opinatur, uere deinde existimet: quippe cum ea, quæ non sunt, opinari nemo ualeat, nec alia præter illa quæ patitur. hæc autẽ semper uera sunt. facere tamen quis potest, ut qui deprauati animi habitu cognata sibi opinatur, sana deinde mente diuersa quædam existimet, quæ plerique ob imperitiam phantasmata uera nominant. Ego autem meliora alijs alia dico, ueriora nequaquam. Sapientes præterea,

Pro Protagora.

terea, ò amice Socrates, nullo pacto ranas nũcupo, imo secundũ corpora, medicos: secundum plantas, agricolas. Aio equidẽ hos uiros plãtis suis pro deprauatis sensibus quoties tale aliquid ægrotat, bonos integrósque, & ueros sensus inferre: sapientes quoq; & bonos rhetores ciuitatibus bona pro malis uideri iusta efficere: quoniam quæcunq; ciuitati cuilibet iusta honestaq; uidentur, hæc sunt & illi talia quandiu sic putat: sed sapiens pro malis his singulis, bona & iudicari & esse efficit. Eadem ratione sophista eos qui erudiuntur, sic erudire potens, sapiens est, dignusq; ampla mercede apud auditores habetur. Atque ita alij sapientiores alijs sunt, neque ullus tamen falsa putat: & tibi hoc ipsum, uelis, nolis, cum rerũ mensura sis, admittendũ. hic enim sermo in his seruatur. Cui si quo modo à principio iterum repugnare potes, repugna oratione cõgressus. Quod si interrogando uis, interrogando perage. Neq; enim hoc fugiendum, sed omniũ maximè his qui sanæ mentis sunt, persequendũ. Sic tamen id effice, ne interrogãdo sis iniurius. Absurdum est profecto eum uirum, qui uirtutem meditari se præcipue profitetur, in sermonibus semper iniurium esse. Afficere autẽ iniuria in his est, quum quis non seorsim quidem certando exercetur, seorsim uerò disserendo: & in illo quidem scilicet certamine iocatur, fallitq; pro uiribus, in hoc autẽ disputatione uidelicet, seriò agit & corrigit disputantem, eos illi duntaxat errores indicans, quibus ipse & ex ipso & ex præteritis disputationibus abductus est. Si ita feceris, seipsos qui tecum uersabuntur, non te, perturbationis defectusq; sui causas esse cõfitebuntur, teq; protinus sectabuntur & diligent, seipsos cõtrà odio habebunt, & à seipsis ad philosophiam confugient, ut alij quodammodo effecti, habitum pristinũ deponant: sinautem contraria feceris, quemadmodũ alij quoque permulti, contraria etiam tibi contingẽt, & familiares pro philosophis, studij huius inimicos, cum adoleuerint, reddes. Si igitur mihi parueris, quòd & suprà dictum est, haud hostiliter cõtentioseq;, sed placido mitiq; animo assentiens, considerabis quomodo moueri dicamus omnia, & quomodo quod cuiq; uidetur, hoc & priuatim, & publice sit, & ex his inquires utrum idem an aliud scientia sit, & sensus: neq; ut modo cœpisti, ex uerborum nominumq; cõsuetudine disseres, quæ multi quocunq; libet, trahentes, uarios dubitationũ inijciunt scrupulos. Hæc, ò Theodore, in defensionem amici tui tentaui pro uiribus, parua quidem à paruis. Si enim ipse uiueret, fortius magnificentiusq; pro seipso pugnaret. THEO. Iocaris, ò Socrates, nã fortiter pro illo certasti. SOCR. Rectè loqueris, ò amice. Sed mihi dicas. Aduertistine quod iam pridem Protagoras nos increpet, quod cũ puero disputantes metu puerili aduersus eius scripta depugnemus? cumq; ipse genus hoc urbanitatis reijceret, mediocritatem uerò in omnibus mire tolleret, seriò in eius dictis uersari nos iussit? THEO. Quidni, ò Socrates, animaduerterim? SOCR. Quid ergo? iubes nos illi parere? THEO. Summopere. SOC. Cernis hos omnes, excepto te, pueros esse? Quare si illi credimus, me simul ac te oportet interrogãdo uicissim, & respondẽdo seriò sermonem eius examinare, ne iterum nos incuset, quòd ludẽtes cum pueris, sermonem suum exagitemus. THEO. Quid prohibet quin Theætetus melius, quàm multi barbati uiri scrutantem te assequatur? SOC. Non tamen te, ò Theodore, melius. Ne igitur censeas oportere me amico tuo defuncto omnem opem afferre, te uerò nullam: uerũ sequere me obsecro paulisper, quoad hoc dũtaxat inueniamus, utrum te deceat in figuris geometricis esse mensurã, aut omnes æque ac tu in astronomia cæterisq; facultatibus, in quibus tu meritò præstare uideris, periti sint. THEOD. Difficile est, ò Socrates, ut qui tibi assidet, roganti non respõdeat. Delirabam profecto paulo antè, cum dicerem te concessurum mihi, ne ad pugnam accingerer, & Lacedæmoniorum more ne compellerer. Nunc ad Scirronem potius declinare uideris. nã Lacedæmonij exui, uel abire iubent. Tu autem Antæum imitari uideris: Congredientem namq; non prius dimittis, quàm nudatũ tecum certare coëgeris. SOC. Cõgruam, ò Theodore, morbi mei similitudinem repe risti. Robustior tamẽ illis ego sum. Innumeri enim iam Hercules & Thesei fortes in dicendo uiri mecũ congressi, defatigati sunt, ego tamen nihilo magis desisto, adeò me exercitationis huius uehemens amor inuasit. Neq; tu igitur mihi inuideas, quo minus mecũ exercitatus, te simul ac me iuues. THEO. Haud ultrà repugno, ducas quà lubet. Prorsus hanc quasi fatalem necessitatem quam tu constituis, conuicto ferenda est. Neq; tamen ultra ea, quæ proposuisti, me tibi exhibere possum. SOC. Sat istud erit, sed id mihi obserua, ne clàm in puerilem loquendi ritum labamur, & ob eam causam, nos aliquis iterum carpat. THEOD. Conabor sanè pro uiribus. SOC. Hoc igitur in primis, quod suprà tetigimus, resumamus, utrum rectè, nécne sermonẽ illius improbauerimus, quo ille unumquenq; ad sapiẽtiam sibimet sufficere dicit. Nobis porrò concessit Protagoras, in eo quod melius, uel deterius inter se plerosq; differre, & eos sapientes esse. an non? THEO. Concessit. SOC. Si enim ipse sua hæc præsens confessus esset, non autẽ nos in eius fauorem concessissemus, nihil opus sit repetendo eadem confirmare. Nunc autẽ cum uideri fortasse possit, non satis idoneos dogmatũ illius assertores nos esse, præstat perspicue, ut se res habet concedere. Nam non parum interest, sic an aliter habeat. THEO. Vera loqueris. SOC. Igitur nõ ex alienis, sed ex suo duntaxat sermone, q; breuissime cõsensum accipiamus. THEO. Qui? SOC. Sic. Quod cuiq; uidetur, id illi cui uide tur esse dixit. THEO. Dixit certè. SOC. Nunquid igitur & nos, ò Protagoras, hominis imo hominũ omniũ opiniões dicimus, asserimusq; neminẽ prorsus partim quidem se, quàm alios sapientiorem putare, partim uerò alios sapientiores, quàm se. An nõ enim in maximis periculis, quoties in castris, aut morbis, aut mari fluctuant, quasi deos habent eos, qui singulis in rebus præstant, seruatoresq; suos putant, nulla alia re cæteris, quàm scientia præcellẽtes? & per omnia humana quærentibus præceptores ac duces suipsorũ aliorumq; animantiũ atq; operum, qui cõmuniter æstimantur tam ad docẽdum, quàm ad imperandũ sufficere? In his omnibus quid aliud dicemus, quàm quòd homines inter se sapientiã & ignorantiã esse putent? THEO. Nihil aliud. SOC. Nónne sapientiam uerã cogitationem esse ducunt, ignorantiã uerò, falsam opinionẽ? THEO. Quidni? SOC. Quorsum, ò Protagoras, sermonem uertemus? Vtrũ homines uera semper opinari dicemus? An aliquãdo uera, falsa nonnunquã? Vtrinq; enim sequitur, ut non semper uera, sed utraq; opinentur. Attende enim Theodore, uelítne Protagoras aut tu

forsan

forsan ipse contendere, quòd nemo quisquã sit, qui quenquã uel imperitum esse, uel falsa opinari putet. THEO. Incredibile hoc, ò Socrates. SOC. Atqui in hanc necessitatẽ sermo ille delabitur, qui mensuram omniũ hominem prædicat. THEOD. Quo pacto? SOC. Cum tu aliquid apud te statuis, deinde mihi opinionem tuã declaras, tibi quidem secundum illius sermonẽ uerum esto, nos autem, nónne sententiæ tuæ iudices fieri possumus, an opinari semper te uera iudicamus? Quin potius innumeri homines tecum quotidie pugnant contrà quàm tu opinãtes, putantesq; te perperã iudicare atq; opinari. THEO. Per Iouem, ò Socrates, quàm plurimi sunt, ut inquit Homerus, qui mihi ex hominibus negotia facessant. SOC. Quid ergo? Vis dicamus, tũc te quidem tibiipsi uera opinari? permultis alijs autẽ falsa? THEO. Ex his quæ dicta sunt, necessario sequi uidetur. SOC. Quid ipsi Protagoræ? An non necessarium? Si enim nec ipse putasset hominẽ esse mensuram, neque etiam multi isti, ut neque putant, nulli hanc ueritatem esse oporteret, quã ipse scripsit. Sin autem ipse quidem censuit, multitudo autẽ non cõsentit, scito in primis quo plures sunt hi quibus non uidetur, quàm quibus uidetur, eo magis non esse, q̃ esse. THEOD. Necesse est. siquidem secundum opiniones singulas, & erit, & non erit. SOCR. Deinde hoc habet pulchre. Ille enim circa suam opinionem dissentientium sententiam, qua illum mentiri credunt, quodammodo ueram esse consentit, dum uera opinari cunctos fatetur. THEO. Absque dubio. SOC. An non suã esse falsam admittit, si iudicium illorum, qui falsa illũ opinari uolunt, uerum esse fatetur? THEO. Necessariũ. SOC. Alij autẽ sibiipsis mentiri nequaquam cõcedunt. THEO. Non certè. SOC. Hic uerò & hanc uerã opinionem ex his, quę scripsit, fatetur. THEOD. Patet. SOC. Ex omnibus igitur, quæ Protagoras edidit, ambigetur, imò ab illo ipso maximè cõcedetur. nam si eum, qui contradicit, uera opinari concedat, tunc sanè & ipse Protagoras cõfitebitur, neq; canem, neq; quẽuis hominũ esse mensuram, aut omnium, aut unius etiam quodcunq; nõ didicerit. An non ita? THEOD. Ita certè. SOC. Cum ergo ab omnibus dubitetur, nulli Protagoræ ueritas uera erit, nec alijs, neq; etiã sibiipsi. THEO. Longe nimis in amicũ meum, ò Socrates, inuehimur. SOC. Quid si, & rectũ pręteruehamur? Verisimile est enim, cum senior fuerit, sapiẽtiorem nobis quoq; fuisse. Qui si repẽte humeros tenus hic emicans nos inuaderet, in multis tam me delirantẽ, ut probabile est, quàm te consentientem refelleret, deinde protinus euanesceret. Verũtamen uti nobis ipsis talibus oportet, qualescunq; sumus, & quæ uidentur eadem semper fateri. Et nunc quidem quemlibet concessurum dicamus, hoc ipsum uidelicet aliquid aliud esse, propterea quòd alius alio sapiẽtior insciti órue existat. THEOD. Mihi quidem uidetur. SOC. Nũquid in hoc maximè insistere sermonem dicemus, quod ipsi quoq; cõcessimus, astipulantes Protagoræ: multa quidem quæ uidentur, ea cuilibet esse, calida, sicca, dulcia, cæteráque huiusmodi? Quod si in quibusdam differre alium ab alio confitebitur, circa salubria, & noxia, asseret utique non quamlibet muliercula, puellamq;, & brutum ad seipsum curandũ per salubrium cognitionem sufficere: sed in hoc ut usquam maximè differre. THEO. Idem mihi quoq; uidetur. SOC. Pręterea, nónne in ciuilibus etiam, honesta & turpia, iusta & iniusta, sanctaq; & impia, quæcunq; ciuitas unaquæq; existimans ponit sibi legitima, eadem re uera unicuiq; esse dicet? Atq; in his nihilo sapientiorẽ esse priuato priuatum, ciuitateq; ciuitate? At uerò in eo quod utilia & inutilia sibi respub. statuunt, hic ut usquam confitebitur consultorem consultore, rempublicam republica in ueritate inuenienda differre. Neque audebit unquam hoc admittere, ut quæcunque ciuitas aliqua utilia sibi putans instituit, eadem semper illi conducant. Sed tibi quidem dico, in ipsis iustis iniustisq;, sanctis item & prophanis pręsidium causæ ponunt, nihil scilicet eorũ suapte natura substantiã aliquam habere, sed quod cõmuniter uidetur, id tũ cum uidetur, uerum esse, & quãdiu uidetur. Et quicunque non omnino sententiã Protagorę referunt, sic quodãmodo philosophantur. Nos uerò, ò Theodore, disputatio è disputatione maior subinde è minore emergens, occupat. THEOD. Haud igitur otiosi sumus, ò Socrates. SOC. Haud uidemur. Et sępe alias, ò beate uir, hoc animaduerti, & nunc maximè, quòd non ab re quicunq; diutius in philosophia uersantur, ubi ad forũ sese contulerunt, ridiculi rhetores prorsus apparent. THEOD. Qua ratione hoc ais? SOCR. Videtur hi, qui in iudicijs, & foro ab ineunte ætate iactãtur, ad eos qui in philosophia & huiusmodi studijs assuefacti sunt collati, ut seruis inter liberos educatis esse similes. THEO. Quo pacto? SOC. Ex eo quòd his quidẽ, ut tu dicebas, semper otium adest, otioq; tranquillo confabulantur: quemadmodum, & nos in præsentia tertiò iam sermonem instauramus. Sic & illi, siquid ultra propositam quæstionem, quod magis eos fortè delectet, inciderit, quemadmodum in præsentia nobis contingit, nihil curant, prolixiusne an breuius loquantur, modo ueritatis compotes fiant. Illi autem temporis angustijs in loquendo sollicitantur. Vrget enim aqua defluens, neque licet de his, quæ cupiunt uerba facere: sed necessitatem aduersarius affert, libelli formulam adducens, extra quam nihil dicendum, quod iuramentũ calumniæ cauendæ uocant. Sermones autem semper de conseruo contra eũ dominum qui in iudicio sedet, & manu sententiam tenet. Certamina quoq; nunquam frustra, sed ad rem semper, sæpe etiã de nece & uita agitur. Vnde intenti acresq; fiunt, scientes domino tam uerbis adulari, quàm operibus obsequi pusillanimes, & non rectis animis præditi homines. Nam animi magnitudinem, rectitudinem & libertatem seruitus à pueritia sustulit, cogens obliqua peruersaq; patrare facinora, dum discrimina magna formidinesq; mollibus adhuc incuteret animis, quæ omnia, cum non possint, cum iustitia & ueritate perferre, cõfestim in mẽdacia mutuasq; iniurias conuersi, flectuntur undiq; atq; confringuntur, adeò, ut nihil amplius sanæ mẽtis habentes ex adolescentibus in uiros euadant, facundos sapientesq;, ut ipsi putant. Atq; hi quidem tales sunt, ò Theodore, nostri autem chori homines uis referamus? An dimittentes potius ad sermonem propositum reuertamur? ne, ut paulo antè dicebamus, sermonis libertate digressioneq; nimiũ abutamur? THEO. Nullo modo, ò Socrates, sed referamus. probe namq; dicebas quòd in philosophorum choro non nos sermonibus, sed nobis sermones seruiant, & unusquisque illorum perfici à nobis sustinet tum, cum nobis uidetur. Nec enim, uel iudex, uel spectator, quẽadmodũ poẽtis illis, censor, & dominus noster futurus, nobis præsidet. SO. Dicamus

De philosophorum otio & more disputandi.

Nunquam libere dicere oratorẽ posse, sed uel iudicẽ semper metuendum esse.

igitur postquã tibi uidetur, de his qui egregij sunt. Quid enim de his qui philosophiæ studio abutuntur? Illi igitur ab ineunte ętate primũ quidem uiam in forum ignorant, neq; iudicium, aut cõsilium, aut conciliũ ciuitatis aliud ubi sit, norunt, leges autem decretaq;, uel promulgata, uel scripta, nec uidẽt, nec audiunt. Factiones autẽ sodalitatum, quæ ad magistratus creandos spectant, & cõgressus, & cœnas, & lasciuiora conuiuia neq; somniant quidem. Iam bene ne an male urbs iam olim habuerit, aut quod cui malum, turpisue nota à maioribus suis, seu fœminis, seu uiris sit, magis eos latet, quàm maris, ut dici solet, arenæ. Atq; hæc omnia etiam nescire se nescit. neq; enim uulgaris glorię gratia ab his abstinet, sed reuera corpus duntaxat illius in urbe habitat, atque uersatur: mens autem hæc omnia parui, imo nullius æstimans, passim uolat, ut ait Pindarus, & quæ sub terra sunt, & quæ supra dimetiens, & arte cœlum transcendens, omnem perscrutata naturam rerum omnium quæ ad uniuersum pertinent, his autẽ quę propè sunt solis, nullo modo applicans se. THEO. Quo pacto id ais, ò Socrates? SOC. Quemadmodum Thaletem, dum cœlum suspiceret intentus sideribus in foueam cadentem Thracensis quædam eius ancilla facete nimium carpsit, quòd quę in cœlo sunt, peruidere contenderet: quæ uerò proxima & ad pedes, non uideret. Idem similiter omnibus, qui in philosophia uersantur, obijci potest. Latet enim philosophum non modo quid agat eius proximus, sed ferè homóne sit, an brutum. Quid autẽ homo ipse sit, quæ'ue actio, aut passio ipsius hominis propria, studiosè perquirit. Intelligis, ò Theodore, an non? THEOD. Intelligo equidem, & quod dicis, approbo. SOCR. Enimuero, ò amice, ut in superioribus diximus, siquãdo uir talis, uel priuatim cum aliquo, uel publice in iudicio, siue alibi de his, quæ ad pedes, & in conspectu sunt, disserere cogitur, risum mouet, non Thracensibus solum, uerum etiam cæteris gentibus, quippe cum in foueas ambiguitatesq; multas propter harum rerum imperitiã incidat. Vbi absurda quædam ineptitudo ignauiæ notam inurit. Nam cum fortè uituperandus aliquis est, nihil habet quod in opprobrium afferat, utpote uitiorum ignarus, quandoquidem singula singulorũ mala nunquam animaduertit. ergo tanquam nescius irridetur. In laudandis quoq; extollendisq; hominibus, quum nihil simulet dissimuletue, sed aperte rideat, delirus esse uidetur. Etenim quum tyrannum, aut regem laudari sentit, unum quendam subulcum, aut pastorem ouium, uel bubulcum extolli existimat, quòd abunde mulgeat, id tamen interesse censet, quod reges & tyranni infensius & insidiosius animal curent & mulgeãt. Agrestes uerò & rudes nõ minus propter otium, quàm pastores, illos esse necesse est, sic mœnibus in urbe circundatos, ut pastor caula in monte. Cum uerò agrorum decem millia iugera, aut plura etiam prędicari audit, quasi magnum quippiã ab illo qui habet, possideatur, exigua quædam audire se putat, quippe qui uniuersum terræ orbẽ spectare sit solitus. Quoties prętεrea quis generis nobilitatẽ refert, quod septẽ auos diuites omnes enumerare ualeat, hebetis nihilq; magnum propter ignorantiam cogitantis animi laudes huiusmodi censet, quasi ad totius mũdi naturã respicere nequeat, & uidere quòd innumeri unumquenque nostrum aui atq; proaui antecesserunt, quorũ in numero diuites & inopes, reges & serui, Barbariq; & Græci innumerabiles præcessere. Quinetiam quando quis stirpem quinque & uiginti maiorum dinumerat, & in Amphitryonidem Herculem originem refert, indigna memoratu res illi uidetur. Quod enim ille iam inde ab Hercule quintus & uigesimus talis est, cum talẽ fortuna fecerit, etiamsi quinquagesimus ab Hercule sit, ridet, tanquam eos, qui reputare, & abigere insanæ mentis uanitatem non possint. in his omnibus philosophus uir uulgo ridiculus habetur, partim quia superbus contemptorq; apparet, partim quia quæ palàm sunt, ignorat & ambigit. THEO. Rẽ ipsam, ò Socrates, ut accidit, enarrasti. SOC. At cum is aliquem, ò amice, ad supera trahit, & illa paratus hinc decedere, missis litibus in quibus quæritur in quo ego te, aut tu me læseris, ad ipsius iustitiæ iniustitiæ'ue speculationem ascendit, quid utraq; sint, quo ab alijs omnibus inter se discrepent, uel etiã controuersia illa dimissa qua quæritur, utrum rex beatus sit, qui multũ auri possidet, ad cõtemplationem regni ipsius beatitudinisq; humanę atq; miserię, qualia cuiq; sint, & quo pacto humanæ naturæ conueniat hoc adipisci, illud fugere; quando inquã, oportet de his omnibus rationem reddere pusillanimem illum, & acerrimum causidicum, tunc sanè uicissim pœnas philosopho pendet. Vertiginem enim patitur ab excelsa specula caligãtibus oculis, utpote qui superne prospicere sit insolitus. Mœret quoq;, titubat, & barbarica profert. Quocirca risum nõ Thracibus, neq; rudi cuipiam mouet, neque enim persentiunt, sed illis potius omnibus qui libere, & procul à seruili uita educati sunt. Hæc, ò Theodore, utriusque conditio. Altera quidem hominis illius, qui libertate & otio est educatus, quem philosophum uocas. Qui cum reuera uituperari non debeat, tamen fatuus & ineptus apparet, quotiescunq; seruilia aggreditur ministeria, quum neq; stramentorum sarcinas colligare, neque obsoniorum condimenta cõficere, neque adulatoria blandimenta uerborum cõfingere posset. Altera est hominis illius conditio, qui hęc expedite celeriterq; subministrare potest, sed decenti liberi hominis uestitu commode uti nescit. Sermonis insuper harmonia conuenienti deorum, & hominum beatorum uitam ueram canere prorsus ignorat. THEOD. Si cæteris hominibus ea quę dicis, ò Socrates, æque ac mihi persuaderes, pax amplior, & mala pauciora inter homines nascerentur. SOCRAT. At impossibile est, ò Theodore, mala penitus extirpari. Nam bono oppositum aliquid esse semper necesse est. Neque illa tamen apud deos locum habere possunt. Naturam uerò mortalem, regionemq; inferiorem necessariò circumeũt. Quare conandum est, ut hinc illuc quàm celerrime fugiamus; fuga autem est, ut Deo similes pro uiribus efficiamur. Deo similes efficit, cum prudẽtia, iustitia simul & sanctitas. Cæterum, ò uir optime, haud facile id persuaderi potest, quod nõ illius gratia cuius uulgus existimat, sequenda uirtus, & uitium fugiendum: hoc est, ne malus uidearis, utq; bonus apareas. hæ namq; anicularum nugæ mihi esse uidentur. Sed quod uerum sit, ita dicamus. Deus nusquam & nullo modo iniustus, sed quàm iustissimus, totam uidelicet iustitiæ complexus potestatem, nihilq; illius similius, quàm iustissimus homo. Circa hoc uera industria & fortitudo uiri, necnon inertia imbecillitasq; uersatur. Horũ sanè cognitio uera uirtus & sapientia: ignoratio contrà, inscitia &

Marginal notes: Prouerbiũ. — Thaletis casus. — Ad disputationes forenses ineptus philosophus. — Impossibi[le] est mala pe[nitus] extirpa[ri]. Mala in infe[rioribus]. — (handwritten) lis est qui septem avos di[ui]tes numerat

& improbitas manifesta. Aliæ uerò, quæ facultates sapientiæꝗ uidentur, in ciuilibus quidē magistratibus molestæ sunt, in artibus autē cęteris illiberales. Illi igitur qui aliquid inique patrauit, & prophana uel dicit, uel facit, ei multo tutissimū est, si nihil uafricie possit, nec artibus malis utatur. Exultāt em̄ opprobrio huius generis homines, seꝗ minime abiectos, & inanes homunculos uideri, nec terræ, ut dicitur, pondus iners: sed uiros tales qui tutò in republica uersari ualeant. Ideoꝗ ueritas exprimenda est, quòd eo magis tales sunt, quales nō putant, quo minus putant: iniustitiæ quippe mulctam ignorāt, quam ignorare minime decet. Neꝗ enim est, quam forsitan opinantur, uerbera atꝗ cædes, quæ sæpe hi patiuntur, qui iniustum nihil egerūt, & iniusti sæpe deuitant, sed ea potius quæ uitari nō potest. THEO. Quam dicis? SOC. Cum in rerū ordine, ò amice, exemplaria duo sint, diuinum quidem beatissimū, quòd uerò dei expers miserrimum, non uidētes ita rem se habere, stultitia extremaꝗ dementia occupati, latenter huic quidem similes ob actiones iniquas reddūtur, illi contrà dissimiles. Cuius profecto delicti pœnas pendent, dum uitam illi conuenientem cui similes effecti sunt, ducunt. Enimuero si dixerimus, quòd hos quidem, nisi à nequitia cessauerint, uita functos locus ille malorum expers non capiet, istic autem propriæ uitę similitudinem gerent semper unà cū malis mali uersantes: respondebunt astuti malitiosiꝗ homines deliramenta quædam sese audire. THEO. Et maximè quidem, ò Socrates. SOC. Noui equidem, ò amice. Vnum hoc saltem illis accidit, quòd siquando priuatim reddere uicissim, & afferre in medium rationes eorum, quæ uituperant necesse sit, uelintꝗ uiriliter disputandi moram perpeti, neꝗ ignaue fugere: tunc demum, quod absurdum est, sua etiam ipsorum dicta improbabunt, eorumꝗ rhetorica penitus euanescit, ut nihilo differre à pueris uideantur. Verum his iam finem cum pręter propositum sint, imponamus. Alioquin materies undique plurima confluens sermonem à principio institutum obruet. Reuertamur igitur ad priora, si tibi quoque uidetur. THEO. Mihi quidē ista, ò Socrates, nihilo molestiora auditu cōtingunt. Facile nanque qua ætate sum hoc assequor. Veruntamen si tibi placet, redeamus illuc unde digressi sumus. SOC. Eò profecto disputando deuenimus, ut diceremus eos qui essentiam omnem in agitatione ponebant, quódue cuiꝗ uidetur, hoc eidem existere, in cæteris quidem rebus uehementius hoc asserturos, in iustis autem nō minimum: quod omnino quęcunꝗ ciuitas, ut iusta sibi apparentia statuit, hęc eatenus illi iusta sunt, quatenus statuta permanent. At uerò neminem fortem adeo futurum, qui idem in bonis utilibusꝗ contendere audeat, quòd uidelicet quæcunꝗ utilia sibi apparentia instituit ciuitas, hæc eatenus illi conferentia sunt, quatenus talia statuta fuerint, nisi fortè quis nomen dixerit: hoc autē ad id quod uolumus scomma esset potius, nónne? THEO. Proculdubio. SOC. Ergo nō ita ducendū. imo quod tale ciuitas nuncuparit, ad id condendis legibus respicit, ac leges singulas quoad putat & potest, quàm maximè sibi utiles cōdit. Num aliud in legibus ferendis intendit? THEOD. Nihil aliud. SOC. Nunquid uoti compos semper efficitur: an sępe eam fallit opinio? THEO. Sæpenumero fallit arbitror. SOC. Hac præterea ratione quisque magis hæc eadem confitebitur, si quis de omni specie percontetur in qua utile consistit. Est autem quodammodo & circa futurum tempus. Nam quoties leges condimus, ut in posterum profuturas condimus, quod quidem futurum rectius uocaremus. THEO. Maximè. SOC. Agedum ita, uel Protagoram, uel quemuis alium sectatorem eius interrogemus. Omnium rerum hominem, ò Protagoras mēsuram asseritis, alborum, grauium, leuiū, & uniuscuiusꝗ talium. Nam cum iudiciariam illorum uim in seipso contineat, & qualia patitur, talia iudicet, uera sibi, & quæ sunt, iudicat. An non ita? THEO. Ita planè. SOCR. Nunquid & futurorum, ò Protagoras dicemus, habet uim iudiciariam? & qualia putat sibi hæc fore, talia sibi existimanti contingūt. cum medicinæ quispiā imperitus in febrim sese incursurum putat, atque ita sese calefactum iri: medicus autem repugnat, contraria opinatus: utrius illorum ueram opinionem futuram ducimus? num utriusque? & medico quidem neque calidum, neque febricitantem futurum, sed sibiipsi utrunque? THEODO. Ridiculū quidem id esset. SOC. Quinetiam de uino quod dulce uel austerū futurum sit, agricolæ, non citharistæ opinio pręualet. THEOD. Quid ni? SOC. Neque de cōsonante, dissonantéue futuro, gymnasticus melius quàm musicus opinatur, quod deinde ipsi gymnastico consonans esse uidebitur. THEOD. Nullo modo. SOCR. Quando uero parata mensa offerendæ sunt epulæ, ac de futura illarum suauitate aliquid prædicendum, nónne coqui opinio potior quàm alterius cuiuslibet popinariæ imperiti? De eo quod uel est uel fuit suaue cuique, non pugnamus, sed de illo potius quod in posterum esse cuique & uideri debet: utrum sibi quisque idoneus iudex, an tu potius Protagoras quod circa sermones probabile singulis in iudicio futurum est, rectius quàm quiuis rudium præuideres? THEOD. In hoc ipso in primis, ò Socrates, pręcellere cunctis Protagoras est professus. SOCR. O miser. nemo per Iouem illum oblata pecunia sectatus fuisset, nisi familiaribus persuasisset, quod probabile in posterum erit, uidebiturꝗ, neꝗ uatem neꝗ alium quemuis melius quàm se unicum præsagire. THEO. Vera loqueris. SOCR. An non legum quoꝗ lationes utilitasꝗ ad futurū spectant? & quilibet absꝗ cōtrouersia fateretur constitutionem reipubli. ab eo quod utile est, sæpius aberrare? THEOD. Valde. SOCR. Satis iam aduersus pręceptorem tuū dictum sit, quod fateri cogitur, alium alio sapientiorem existere, eumꝗ talem mensuram esse. Me autem cum expers scientiæ sim, nihil mensuram fieri, cogit, quemadmodum sermo nuper illius urgebat, quod uidelicet seu uelim siue nolim talis essem. THEOD. Ex illo, ò Socrates, maxime conuinci illius sermo uidetur, & ex hoc nonnihil, quod aliorum opiniones ualidas efficit: hæ uero sermones illius palàm reprobant, falsos existimantes. SOCR. In multis insuper, ò Theodore, deprehendi hoc licet, non omnem omnium opinionem ueram existere. Sed circa præsentem cuiꝗ passionem, ex qua sensus, & secundum sensus opiniones nascuntur, difficilius depręhenditur sensus opinionesꝗ ueras non esse. Fortè uero nihil dico. Nam si assecutæ sunt, conuinci non possunt: & qui illas certas atꝗ scientias esse assererent, forsitan non aberrarent. Et idcirco Thętetus hic haud ab re inquit sensum & scientiam idem esse. Quamobrem propius accedendum est, quemadmodū Protagoreus sermo

præcepit,

Prouerbiū.

Impossibi[...] st mala pe[...] us extirpa[...] Mala in inf[...] ioribus.

præcepit, & hanc agitatam essentiam pulsando examinandum, integrúmne an collisum sonũ reddat: pugna utiq; de illa non mediocris, nec inter paucos extitit. THEO. Permultũ sanè abest, ut uilis cõtentio sit, quæ per Ioniam passim propagata est: siquidem Heracliti studiosi huic sermoni summopere suffragantur. SOCR. Propterea, ô amice Theodore, à primordijs hæc inspicienda sunt, ut illi opponunt. THEO. Omnino, etenim, ô Socrates, de Heracliticis, uel, ut tu ais, Homericis, ac etiam antiquioribus istis apud Ephesios, eos præsertim qui peritiores uideri uolunt, nõ magis, quàm apud œstro concitos loqui licet. Plane enim scripta illorũ impetu feruntur. Mora autẽ expectatioq; in sermone, & quæstionibus, & quies inter respondendũ interrogandũq;, minus illis adest, quàm quod nihil. Imo etiam minus, q̃ nihil: adeo parum uiris illis bonitatis in animo est: sed siquẽ illorum aliqua de re interroges, tanquam ex pharetra obscura uerbula depromentes sagittant. Et si huius rationẽ perquiras, altera quadã sed nomine mutato feriũt: nunquam uerò cũ illorũ aliquo quicquã perficies, neq; ipsi inuicem. Idq; unum obseruãtissime curãt, ut nihil stabile, aut in sermone, aut in animis suis esse permittant, putãtes (ut mihi uidetur) idipsum stabile esse, atq; id totis uiribus insectantur, & undique uehementer expellunt. SOC. Forsitan, ô Theodore, hos uiros in pugna uidisti, in pace uerò nequaquã. Neq; enim amici tibi sunt. Verum talia quædam discipulis suis, ut arbitror, in ocio dicũt, quos similes sibi reddere uolunt. THEO. Quibus discipulis, ô beate? Neque enim inter istos alter alterius fit discipulus, sed sponte nascũtur, undecunq; contingit eorũ quenq; furore corripi. Atq; alter alterum scire nihil existimat. Ab his itaq; rationẽ, ut modo dicebam, nullã unquam accipies, nec uolentibus, nec inuitis. Nos autem oportet tanquã propositione accepta cõsiderare. SOCR. Scite loqueris. sententiam siquidem aliam quãdam accepimus à priscis poëmate uulgus hominum celantibus, quòd origo aliorum omnium Oceanus scilicet atque Tethys sit, quodq; fluxus sint omnia, nihilq; consistat. A' recentioribus autẽ atq; ijs sapiẽtioribus rem adeo clare demõstrantibus, ut uel cerdones eorũ sapientiam audiendo perciperent, desinerentq; stulte putare consistere partim res, partim contrà moueri, ab ijs inquam accepimus moueri omnia, quos autores & uenerãtur. Propemodum autem, ô Theodore, oblitus eram quòd alij his cõtraria monstrant: uniuersi uidelicet congruum nomen esse hoc existens immobile, & alia quæcunq; Melissei Parmenideiq; aduersantes his omnibus asseuerant, quòd omnia unũ sunt, idq; unum ipsum in seipso consistit, locũ in quo moueatur nullum penitus habẽs. Quid de his omnibus, ô amice, dicendũ? sensim nanq; progressi utrorũq; medij clàm euasimus. quòd si nullo pacto propugnantes abeamus imbelles, pœnas dabimus instar eorũ qui in palestris ad lineam ludunt, quando ab utrisq; appræhensi in contraria distrahũtur. De his itaq; prius agendũ uidetur, quos primo fluentes scilicet aggressi sumus. Et si quid probabile dicere uidebũtur, cum illis unà, & ipsi nos trahemus alios fugientes. Sinautẽ qui uniuersum stabile ponunt, ueriora protulerint, refugiemus ad eos ab illis, qui etiã immobilia mouent. At si neutri uerisimile aliquid adducere nobis appareant, ridiculi nimium euademus, putantes nos uiles homũculos magnum aliquid sapere, cum nihil nisi priscis illis ac sapiẽtibus uiris derogemus. Vide igitur, ô Theodore, utrũ præstet nécne tantum subire periculum. THEO. Nullo modo cõmittendum est, ò Socrates, quin utrorũq; sensa quid ueri, quid falsi habeant, discutiamus. SOC. Discutiendum est iam, postquam & tu id probas. Videtur utique mihi disputationis huius principium à motu sumendum, quo scilicet motu moueri omnia dicant. Quod autem dico huiusmodi est, utrũ speciem unam motus inducant, an quemadmodum mihi uidetur species duas. Neq; id tamen mihi soli uideri cupio, sed tibi quoq;, ut pariter ambo quicquid oportuerit patiamur. Dic igitur. Nunquid moueri dicis, quãdo locũ quid ex loco mutat, uel in eodẽ uertitur? THEO. Equidem. SOC. Ergo una hæc species esto. At cum eodem in loco quid permanens senescit, uel nigrum ex albo, uel ex molli durum efficitur, aut alia quadam alteratione mutatur, nónne alteram hanc motus speciem merito nuncupabimus? THEO. Merito. SOC. Ex his necessariũ est geminas species motus existere, alterationem scilicet, motumq; localẽ. THEO. Probe. SOC. Hac distinctione præmissa, ad eos qui moueri omnia uolũt, iam pergamus, & hunc in modum interrogemus. Vtrum quodlibet fatemini utroq; modo moueri, alteratũ pariter atq; delatum? aut aliquid utroq; modo, aliquid unico? THEO. Equidem quod asseram non habeo, arbitror tamen illos utroque modo dicturos. SOCR. Alioquin, ô amice, agitata simul & consistentia sibijpsis uidebũtur, nec magis moueri omnia, quàm stare omnia licebit asserere. THEO. Vera loqueris. SOCR. Postquam moueri ipsa oportet, absentiam uerò motus illi cõpetere, omnia utiq; semper omni motu mouẽtur. THEO. Necessario sequitur. SOC. Hoc age ex eorum dictis considera, caloris scilicet, uel albedinis, uel cuiuslibet generationẽ. Nónne diximus eos putare unũquodq; horũ ferri simul, cũ sensu inter agẽs, & patiens? & patiẽs quidẽ sensibile esse, nõ sensum, agens autẽ efficiens esse aliquid, non tamen qualitatem esse? Fortè qualitas extraneum tibi nomen uidetur, neq; sic in genere dictũ percipis, in partibus igitur audi. Agens enim neq; calor, neque albedo, sed calidum potius albumq;, cæteraq; eodem pacto. Recordaris ita nos suprà dixisse, nihil secũdum seipsum unum aliquid esse, neque insuper agens, aut patiens, sed ex utrisque uicissim congredientibus sensus & sensibilia emanantia partim fieri qualia quædã, partim uerò sentire? THEO. Memini, ac cur non ita dicant? SOC. Cætera prætermittamus, sic'ne, an aliter dicant. Id uerò cuius gratia disputatur, diligentius exquiramus. Mouentur, ut dicitis, fluuntq; omnia. Nónne? THEOD. Certè. SOC. An non utrisq; illis quos distinximus motibus, delata simul, & alterata? THEO. Quidni, si modo perfecte moueri illa necesse sit? SOCR. Si igitur ferrentur solũ, neq; tamẽ alterarẽtur, possemus dicere qualia quædã fluũt, quę feruntur, aut quomodo dicemus? THEO. Hoc pacto. SOC. Quoniam uerò neq; id permanet, ut album scilicet, quod fluit fluat, sed permutatur, ita ut huius ipsius sit fluxus albedinis, & in aliũ colorem transitus, ne ullo modo permanere depræhẽdi possit, nũ possumus aliquando colorem aliquẽ pronunciare ita, ut rectè denominemus? THEO. Atqui quo pacto, ô Socrates, aut in hoc, aut in alio ullo id fieri potest, si quidẽ dũ pronunciamus cõtinuo subterfugit, utpote quod semper fluit? SO. Quid porrò de quouis sensu dicendũ, ut

Mos Heracliticorũ in disputando.

Nihil per seipsum unum aliquid esse.

ut uidendi uel audiendi: nunquid in uisione, aut auditu aliquãdo permanere? THEO. Minime omniũ, siquidem cuncta mouentur. SOC. Neque igitur uidere quicquã potius, quàm nõ uidere dicendũ, neq; alio ullo sensu uti magis quàm non uti, cum omnia penitus transmutentur. THEO. Non certè. SOC. Veruntamen sensus ipse scientia est, ut ego Theætetusq; diximus. THEO. Dictum quidem. SOC. Nõ igitur scientiam magis, quàm nõ scientiam respondebimus quid scientia sit interrogati. THEOD. Sic certè uidemini. SOC. Opportune itaq; responsionem illã emendaremus, si demonstrare contenderemus quòd omnia moueãtur, ut recta illa responsio uideatur: hoc autem, ut uidetur, apparuit, quòd si omnia mouentur, responsio quęlibet, de quocunque quis respõdeat, ęque recta est, qua id sic se habere, & nõ sic habere se respõdetur. Quod si magis fieri dicendum, ne ipsos sermone sistamus. THEO. Rectè loqueris. SOC. Præterquam in hoc, ô Theodore, quod ita & nõ ita dicebã. oportet autẽ neq; hoc ita dicere. Neque enim amplius ita moueretur; neque rursus nõ ita. Non enim motus hoc, sed nomẽ aliud imponendũ ab ijs qui talia disserunt: quoniam nũc ad eorum suppositionẽ uerba non habent, nisi fortè dictionem hanc, scilicet nõ quomodocunque habere uideantur, quę quidem potissimum ipsis congruit infinite prolata. THEO. Valde conueniens illic hæc dictio est. SOC. Iam, ô Theodore, quod ad amicũ tuum attinet, expediuimus: necdum cõcessimus illi quẽlibet hominem rerum omniũ esse mensuram, nisi sapiens quis existat. Scientiã insuper esse sensum minime cõcedemus secundum rationem illam quæ moueri omnia prædicat, nisi forte Theætetus hic aliter persuadeat. THE. Optime dixisti, ô Socrates. His enim peractis me quoque ab his expeditum esse decet, ut inter nos conuenerat. Postquã uerò disputatio aduersus Protagoram finẽ accepit, ne desistite quæso Theodore, antequam tu & Socrates percurratis eos insuper qui stare omnia uoluerunt, quemadmodum paulò antè proposuistis. THEO. Cum sis iuuenis, ô Theætete, seniores iniuriam facere doces, dum pacta transgredi exhortaris. sed accingere tu, ut reliquorum Socrati, si uelit rationẽ reddas. THEAE. Libentissime tamen ea de quibus loquor audirẽ. THEO. Equites in campum prouocas, cũ Socratem ad disputãdum accersis. Interroga igitur, atq; audies. SOC. Videor equidem, ô Theodore, in his quæ Theætetus iubet, ipsi minime pariturus. THEO. Quid obstat quo minus obsequaris? SOC. Etsi Melissum atq; alios qui unum consistens uniuersum dicũt, uereor ne forte onerosi uideamur illos exagitãtes, minus tamẽ, quàm unicum Parmenidẽ uereor. Parmenides autem, ut Homericis uerbis utar, uerendus mihi acerq; uidetur. Collocutus sum olim cũ illo sene admodum adhuc adolescens, mihiq; uisus est profundã generosamq; omnino sapientiam possidere. formido itaque ne dicta eius uocesq; nequaquam intelligamus: quod autem uerbis subintelligit, multo magis nos lateat: & quod maximum est, cuius gratia disputatio inter nos cœpit, quid sciẽtia sit inquirens, indiscussum relinquatur, si procacitati uerborum indulgeamus: præsertim cum amplissima quæstio illa quam modo induximus, si præter propositũ & quasi digrediendo tractetur, indigna nimium passura sit: & si latius exactiusq; perficiatur, scientiæ ipsius inuestigationem impeditura. Neutrum uerò decet, sed magis Theæteti fœtum circa scientiam obstetricia facultate in lucem educere, & diligenter examinare.

Hoc in loco Plato uidetur cum Parmenide sentire.

THE. Si ita uidetur, ita agendum est. SOCR. Hoc preterea Theætete circa suprà dicta cõsidera. sensum esse scientiã respondisti, an non? THE. Certè. SOC. Si quis interrogaret, quónam alba & nigra homo uideat, quóue acuta & grauia audiat: oculis ut arbitror & auribus responderes. THE. Equidẽ. SOC. Vti nominibus uerbisq; cõmunioribus, neq; exactè curioseq; disquirere, sæpenumero generosi animi est, contrariũ autem illiberalis: nonnunquam tamen necessarium est, quemadmodum in præsentia examinare cogimur, qua ex parte responsio tua minus recta sit. attende quæ responsio rectior, utrum quæ dicit quo uidemus id oculos esse: an quæ dicit, per quod uidemus. Itẽ quo audimus aures, an per quod audimus. THE. Potius mihi per quæ singula sentimus, quàm quibus sentimus respondendum uidetur, ô Socrates. SOC. Absurdum quidem id esset, ô puer, si multi nobis sensus quemadmodum ligneis equis insiderent, & omnia hæc in unam siue ideam, siue animam, seu quomodocunq; uocari decet, minime tenderent, qua per ista tanquam per organa quæcunq; sensibus subiacent sentiamus. THE. Mihi quidem hoc potius, quàm illo modo uidetur. SOC. Idcirco ista tecum diligenter perquiro, ut uideamus, utrum uno quodam eodem quod insit nobis, per oculos quidem alba & nigra percipiamus, per alia uerò organa alia quædã: possisq; interrogatus, in corpus singula hæc referre. Præstat forsitan te ad singula respondere, quàm me tui uicem gerendo defatigari. Dic itaque, ea per quę sentis calida & sicca, leuia atq; dulcia, nónne corporis organa singula ponis: an alterius cuiuspiam? THE. Nullius alterius. SOC. Nunquid fateberis quæ per aliam potentiam sentis, per aliam sentire non posse? ueluti quæ per auditum, eadem per uisum: & contrà quæ per uisum, eadem per auditum? THE. Quidni fatear? SOC. Si quid ergo de utrisque cogitas, non utique per aliud organum, neque etiam per aliud de ambobus id sentis. THE. Non certè. SOC. De uoce atque calore utrisque simul, primum quidem id cogitas, quòd utraque sunt. THE. Cogito. SOCR. Item quod alterutrum ab alterutro diuersum est, & sibimet idem. THE. Est isthuc. SOC. Quóduc ambo, duo sunt, utrunque uerò unum. THE. Id quoque. SOC. Potest insuper utrum similia inter se, uel dissimilia sint, iudicare. THE. Fortè. SOCR. Hæc utique omnia per quod potissimum de ipsis existimas? Non per auditũ, non per uisum, cõmune circa illa quicquã accipi potest. Hinc præterea quod dicimus, coniectare licet. Si de utrisq; iudicari posset, falsæ sint, an non, posses proculdubio declarare quo iudicares: idq; nõ uisum, nõ auditũ, sed aliud quiddam esse constat. THE. Cur non linguæ uis id efficiat? SOCR. Scite loqueris. Illa uerò potentia per quod tibi ostẽdit quod singulis est cõmune, quódue super singula, quo esse & non esse denominas, quæ paulò antè de his percontabamur, qualia organa his omnibus assignabis, per quæ id quod sentit in nobis singula sentiat? THE. Essentiã ais & ipsum non esse, similitudinemq; & dissimilitudinẽ, nec nõ idem & alterum, unum quoq;, & alium circa illum numerum unumquenq;. patet enim quod quæris, per quod potissimum ex corporeis instrumentis ipsa anima par & impar, & quæ sequũtur, percipiamus. SOC. Egregie admodum, ô Theætete prosequeris.

Alludit ad equum Troianum.

queris, atq; hæc ipsa sunt, quæ interrogo. THE. Per Iouem, ò Socrates quod dicã ignoro, nisi quòd nullum huiusmodi proprium organum his ut illis accommodari puto, sed ipsam potius per seipsam animam, communionem in omnibus iudicare. SOC. Pulcher es, ò Theætete, nec ut aiebat Theodorus, deformis. Nã qui pulchre loquitur, pulcher est atq; bonus. Accedit ad hæc quòd ingens mihi beneficiũ contulisti. Nã prolixa graui disputatione me liberasti, postquã tibi uidetur anima quędam per seipsam animaduertere, nonnulla per corporis uires apprehendere. Nã hæc mea sentẽtia erat, quam tibi quoq; cupiebam persuadere. THE. Mihi certè persuasum est. SOCR. Quorum in numero essentiam ponis? Hæc sanè maximè ad omnia sequitur. THE. Eorũ quæ ipsa per se anima affectat atq; assequitur. SOC. Nunquid & simile dissimileq;, & idem & alterũ? THE. Et hæc. SOC. Quid pulchrum & turpe, bonumq; & malum? THE. Horum quoq; mihi uidetur maximè omniũ essentiam inuicem considerare, reputans atq; comparans in seipsa præterita præsentiaq; ad futura. SOC. Aduerte & hoc, rei duræ duritiem per tactum sentiet, & mollis simili ratione molliciem. THE. Ita. SOC. Essentiã uerò, & quod sunt, mutuamq; contrarietatem, ipsiusq; contrarietatis essentiã ipsa anima per se uolutans, & inuicem conferens, discernere nititur. THE. Omnino quidẽ. SOC. An non statim natis hominibus atque brutis naturalis quædam facultas adest, qua passiones per corpus manantes in animam sentiunt? Ratiocinatio uerò cõparatioq; istorum ad essentiã utilitatemq;, uix tandẽ post longa curricula temporis, frequenti studio & disciplina aduenit quibuscunq; competit? THE. Ita prorsus. SOC. Num ueritatẽ eo percipere possumus, quo essentiam non percipimus? THE. Minime. SOC. Cuius autem quis ueritate caret, huius scientiã ullam habet? THE. At quo pacto id fieri posset? SOC. In passionibus igitur sciẽtia nequaquam inest, in ratiocinatione tamen quæ circa illas uersatur, inesse uidetur. essentiã quippe ueritatemq; hoc attingere possumus, illis uerò nequaquã. THE. Constat. SOC. Num idem illud & hoc uocas, cum tanta inter se differentia discrepent? THE. Haud sanè deceret. SOC. Quod illi nomen attribuis? ei scilicet quod est uidere, audire, odorare, gustare, calefieri, frigefieriq;? Num sentire? THE. Idipsum. quid enim aliud? SOCR. Vniuersum igitur hoc sensum uocas? THE. Necesse. SOCR. Huic ueritatis perceptionem cõuenire negauimus, cũ essentiam nõ percipiat. THE. Sic est. SOC. Neq; scientiæ igitur cõpos erit. THE. Nõ. SOC. Ex his sequitur, ò Theætete, scientiã & sensum nunquam idem fore. THE. Nunquã penitus. SOC. In his perspicue patuit, aliud sensum, aliud scientiã esse. Verũ non huius gratia disserere cœpimus, ut quid scientia nõ sit, imò qd sit, inueniremus. Eatenus uerò disputando processimus, ut scientiam in sensu nullo modo quærendam iudicauerimus, sed in eo nomine potius, quod tunc sortitur animus, cũ ipse secundum seipsum circa illa quæ sunt, uersatur & agit. THE. Atqui hoc, ò Socrates, ut ipse arbitror, opinari uocatur. SOC. Rectè arbitraris amice. Et nunc aduerte, deletis ex animo cũctis superioribus, nũquid maius perspicias, postquam hucusq; euectus es. Quidue scientia sit, iterum explica. THE. Opinionẽ quamlibet, ò Socrates, sciẽtiam dicere impossibile est, cũ & falsa quędam opinio sit. Apparet autem opinio uera sciẽtia esse, idq; à me nunc responsum puta: quòd si aliter disputãdo deinceps uidebitur, aliqd aliud afferre conabimur. SOC. Euge Theætete. sic prompto animo disputare decet, neq; ut cœperas tergiuersari. Si enim ita fecerimus, alterũ è duobus cõtinget: aut quod affectamus inueniemus, aut certè quod ignoramus minus nos scire putabimus: neq; mediocre lucrum id erit. & nunc quidem quid ais? An cum duæ sint opinionis species, uera una, & altera falsa, opinionem uerã scientiam definis? THE. Definio. hoc enim mihi in præsentia uidetur. SOC. An de opinione deinceps ab initio pertractandum? THE. Quidnam? SOC. Turbat me nunc & sæpe aliàs, adeo ut in ambiguitate plurima quo ad me ipsum & quo ad alios uerser, explicare non ualens quæ'nam sit hæc in nobis affectio, quoue pacto adueniat. THE. Quæ'nã hęc? SOCR. Falso scilicet aliquem opinari, de quo nunc etiã ambigo, utrum id omittamus, aut aliter quàm suprà consideremus. THE. Quidni, ò Socrates, si quo modo decere censes? præclare enim tu & Theodorus in superioribus de ocio dicebatis, quòd nihil in talibus urgeat. SOCR. Opportune admonuisti, fortè enim haud ab re erit tanquam uestigium iterato percurrere: præstat namq; parũ bene, quàm multum nõ sufficiẽter determinare. THE. Præstat sanè. SOCR. Quomodo igitur, & quid dicimus? falsam plerunque opinionem esse dicimus, & aliquem nostrum falsa opinari, alium uera, quasi hæc ex natura ita se habeant? THE. Dicimus absq; dubio. SOCR. Nónne hoc nobis tã circa omnia, quàm circa singula cõpetit? nosse uidelicet, uel ignorare? nã discere & obliuisci, utpote istorũ media, impræsentiarũ transeo, cum nihil ad propositũ nobis conferant. THE. Nihil prorsus, ò Socrates, aliud præter nosse, uel ignorare circa unũquodq; relinquitur. SOC. Nónne igitur necessariũ est opinantẽ opinari illa de quibus nouit aliquid, uel non nouit? THE. Necessarium. SOC. Quinetiam noscentem ignorare idem, uel gnorantem nosse impossibile est?

Quæ nouit, ea putare quæ nouit.
Quæ non nouit, ea putare quæ non nouit.
Quæ nouit, ea putare quæ non nouit.
Quæ non nouit, ea putare quæ nouit.

THE. Quidni? SOC. Num qui falsa opinatur quæ nouit, ea putat non ea esse, sed alia quædã quę etiam nouit: & utraq; noscẽs, utraq; rursus ignorat? THE. At fieri hoc nequit, ò Socrates. SOC. An forte quę non nouit, ea putat alia quædã esse quæ non nouit? & qui neq; Theætetũ, neq; Socratẽ agnouit, cogitare unquã potest Socratẽ Theætetũ, uel cõtrà Theætetum Socratem esse? THE. Nunq;. SOC. Neq; tamẽ quę quis nouit, ea quæ nõ nouit, esse putat: neq; rursus quæ non nouit, ea quæ nouit. monstrũ enim esset. Quo pacto igitur falsa quis opinabitur? Præter hæc quidem opinari non licet, quando quidem omnia uel noscimus, uel ignoramus: in his autem nullo modo falsa opinari quis posse uidetur. THE. Vera loqueris. SOC. An fortè, nõ ita considerandum quod quærimus, secundum nosse & non nosse procedendo, sed secundum nosse & non esse? THE. Quî isthuc ais? SOC. Ne simplex sit. quoniã qui quę nusquam sunt, in quacunque tandem re opinatur, is non potest nõ falsa opinari, quomodocunq; tãdem cogitet. THE. Decens id quoq;, ò Socrates. SOC. Quomodo igitur, quidue respõdebimus Theætete, si quis nos interroget (possibile est autẽ unicuiq; quod dico) Quisnam hominum ipsum quod non est opinetur? siue de aliquo eorum quæ sunt, siue ipsum

Anima quædam per se, quædam per corpus comprehendit.

Sensus non percipit essentiam.

Quando est opinio.

Secũda scientiæ definitio.

Præstat parũ bene, quàm multum non sufficienter determinare.

Nosse & ignorare, circa omnia, & singula.

Secũdus modus putandi.

An quisquã opinetur qđ non est.

ipsum secūdū seipsum? Ad hęc utiq; respōdebimus: quādo scilicet quispiam opinādo uera nō opinatur. aut quid dicemus? THE. Sic certe. SO. Nū & alibi tale quid accidit? THE. Quid isthuc? SO. Vt aliquis uidēs quidem aliquid, uideat autem nihil? THE. Fieri nullo modo potest. SOC. At uero si unum quiddam uidet, existentium quiddam uidet. an ipse putas unum in his quæ non sunt, esse? THE. Minime. SOC. Qui ergo unum aliquid uidet, existens aliquid uidet. THE. Apparet. SOC. Et qui aliquid audit, unum aliquid audit, & existens audit. THE. Profecto. SOC. Itē qui aliquid tangit, unum aliquid tangit, & existēs insuper si quidem unū. THE. Et istud. SOC. Qui autē opinatur, nónne unum aliquid opinatur? THE. Necessarium est. SOC. Et qui unū aliquid, nónne existēs aliquid? THE. Assentior. SOC. Qui ergo nō existēs opinatur, nihil opinatur. THE. Nō uidetur. SOC. At qui nihil opinatur, omnino non opinatur. THE. Cōstat. SOC. Impossibile igitur est, quod non est opinari, siue de aliquo eorum quæ sunt, siue ipsum secundum se ipsum. THE. Imposibile uidetur. SOC. Aliud itaq; est opinari falsa, quàm ea quæ nō sunt opinari. THE. Aliud apparet. SOC. Neq; igitur sic, neq; ut paulo antè considerauimus, opinio falsa nobis inest. THE. Non certe. SOC. At in hunc modum hoc forsitan appellamus? THE. Quem? SOC. Alienam quādam opinionem, falsam opinionē esse dicimus, quādo quis aliquid eorū quæ sunt, aliud quiddā eorū quæ & ipsa sunt, prout animi cogitatio mutarit, esse dicit. sic enim existēs aliquid semper, sed pro alio aliud opinabitur: cūq; ab eo quod cogitauit aberret, iure falsa opinari dicetur. THE. Recte nimirū modo dixisse uideris. nam quoties aliquis pro pulchro turpe, uel cōtrà pro turpi pulchrū opinatur, toties falsa opinari nō ab re iudicetur. SOC. Cōtemnis me, ò Theætete, neq; uereris? THE. Quorsum hæc? SOC. Haud enim puto, uideor ubi quod reuera falsum est apprehēdisse, interrogatus utrū posit uelox tardi, aut leue graue, uel aliud quiddā contrariū non secundū naturā propriā, uerū secundū naturā contrarij sibijpsi cōtrarium fieri. Ne igitur id frustra aut temere audeas, dimitto, placetq; tibi, ut ais, falsa opinari, esse idē quod & aliena opinari. THE. Mihi quidem. SOC. Licet ergo, ut ipse putas, alterum quiddam ut alterū, & non ut illud cogitatione ponere. THE. Licet utiq;. SOC. Quando id igitur facit cogitatio, an non necesse est ipsam, aut utraq;, aut alterum cogitare? THE. Necesse omnino. SOC. Aut simul, aut seorsim? THE. Et istud. SOCRAT. Ipsum autem cogitare, num idem quod & ego, uocas? THE. Quid tu uocas? SOCRAT. Sermonem quem ipsa anima apud se uoluit circa illa quæ considerat. rem tibi, eámque ut minime peritus, declaro. Hoc enim mihi uidetur, cogitationem scilicet animam nihil aliud agere, quàm secum ipsam disserere, interrogando, respondendo, affirmando, atq; negando. Postquam uero definit, idemq; siue tardius, seu uelocius animaduertens asserit, neq; uagatur, hanc ipsam opinionem ponimus. Quamobrem opinari loqui appello, opinionémque sermonem, non ad alium, neque uoce, sed silentio, & ad seipsum. Tu uero quid sentis? THE. Idem. SOCRAT. Quando igitur aliquis alterum, opinatur, alterum tunc ut uidetur ad seipsum dicit, alterum esse alterum. THE. Quid ni? SOCR. Recordare obsecro, si quando tecum ipse dixeris, pulchrum omnino turpe, uel iniustum esse iustum: imò, ut in summa dicam, nunquid persuadere tibi

Tertius modus.

Cogitare qd.

Opinari qd.

unquam conatus sis, quod maxime omnium alterum sit alterum, an contrà: nec in somnijs unquam ausus fueris tecum dicere, quòd paria prorsus impa ria sint, uel aliud quiddam huiusmodi. THE. Nunquam certe. SOC. Nunquid alium quempiam siue prudentem, siue insanum, ausurum existimas secum loquendo ex industria sibi persuadere bouem necessariò equum, uel duo unum esse? THE. Minime per Iouem. SOC. Si secum loqui opinari est, nemo dum utraq; dicit, opinatur, attingitq; animo, proferret unquam opinareturq; alterum esse alterū. Mittamus, si placet, uerbum hoc alterum, hoc autem est quod uolo, neminem opinari turpe esse pulchrum, aut aliud quicquam eiusdem generis. THE. Mitto equidem, ò Socrates, mihiq; quod ais, admodum placet. SOC. Quare fieri nequit, ut qui opinatur ambo, alterum esse alterū opinetur. THE. Patet. SOC. At neq; is qui alterum opinatur quidem, alterum minime, unquā alterum esse alterum opinabitur. THE. Vera narras: nam cogeretur etiam quod non opinatur attingere. SOC. Neq; igitur qui ambo, neq; qui alterum opinatur, aliena opinari potest. Quapropter qui falsam opinionem aliena opinari definit, nihil efficit. Vnde neq; hoc modo, neq; secundum superiora opinionē falsam nobis inesse cōstat. THE. Nō ut uidetur. SOC. Veruntamen, ò Theætete, si hoc non esse apparuerit, multa & absurda confiteri cogemur. THE. Quænam? SOC. Non prius dicam tibi, quàm omnino cōsiderare contendero: puderet enim me nostri in ijs quæ dubitamus, si confiteri quæ dico, cogeremur: sed si inuenerimus, liberiq; euaserimus, tum demū de alijs loquemur, quibus talia usu ueniunt, utpote ipsi ab huiusmodi errore penitus alieni. sin autem omnino deficiemus, humiles facti, ueluti fluctuātes & nauseam patientes, orationi nos permittemus, ut uel conculcet nos, uel agat quò uelit. Itaq; siquē exitum inueniam quęstionis huius, iam audi. THE. Dic modo. SOC. Haud fatebor recte nos consensisse, quādo concessimus, quæ quis nouit, opinari non posse ea quæ non nouit, atq; mentiri. Immo fieri quodāmodo potest. THE. Nunquid ais, quod & ego tunc suspicatus sum, quando id tale esse diximus, quod nonnunquam ego Socratem noscens, eminusq; alium ignotum mihi prospiciens, Socratem mihi notum esse putarim? contingit enim in hoc quod dicis. SOC. Nónne ab eo iam depulsi sumus, quod efficiebat, ut quæ noscimus, cognoscentes minime noscere mus? THE. Prorsus. SOC. Ne igitur sic amplius, sed isto modo ponamus. ac forte quispiam nobis assentietur, forte etiam aduersabitur. uerum ad id attendamus in quo necessarium est sermonem illum qui omnia inuertit, examinare. Vide itaq; an aliquid dicam, potéstne qui antè aliquid ignorauit, postea discere? THE. Potest certe. SOC. Nónne aliud deinceps atq; aliud? THE. Quid obstat? SOC. Pone exempli causa, ceream unam in animis nostris effigiem, in hoc maiorē, minorem in illo, in hoc purioris ceræ, sordidioris duriorisue in alio, in quibusdā molliores, in nonnullis etiam temperatæ. THE. Pono. SOC. Donum hoc esse dicamus Musarum matris Memoriæ, & in hoc quicquid eorum quæ aut uidemus, aut audimus, aut ipsi excogitamus, meminisse cupimus, insinuantes ipsum sensibus intelligentijsq;, ueluti anulis signantes exprimimus, quodq; signatum fuerit, meminimus nos, & scimus quoad figura permanet: at cum aboletur, uel inscribi nequit, obliuiscimur atq; nescimus. THE. Sic esto. SOCR.

Mater Musarum, Memoria.

Qui ergo scit quidem illa, considerat autem quicquam eorum quæ uidet uel audit, uide utrum hoc modo falsa opinetur. THE. Quónam? SOCR. Quæ nouit esse putans, nunc quidem quæ nouit, nunc uero quæ non nouit. Hæc utique suprà non recte confessi sumus, impossibilia confitentes. THE. Nunc autem

In notitia sine sensu.
Nosse, quod nouit.
Nosse, quod non nouit.
Non nosse, quod non nouit.
Non nosse, quod nouit.
In sensu solo.
Sentire, quod sentit.
Sentire, quod non sentit.
Non sentire, quod non sentit.
Non sentire, quod sentit.
In utrisq; iunctis.
Nosse sentireq;, quod nouit & sentit.
Nosse ac sentire, quod nouit & non sentit.
Nosse ac sentire, quod sentit & non nouit.
Non nosse & non sentire, quod nō nouit & nō sentit.
Non nosse & non sentire, quod non nouit & sentit.
Non nosse & non sentire, quod non sentit & nouit.
Sunt & aliæ coniugationes, quæ quia ex his facile fieri possunt, omissæ sunt.

quomodo dicis? SOC. In hūc modum de illis à principio distinguendo dicamus: quòd isthuc quod quispiam nouit, eiúsque in animo monumentum seruat, non sentit autem, existimare nequit aliud quiddam esse eorum quod etiam nouit, imaginemq; illius seruat, nō sentit autem, contraq; quod nouit, putare esse quod non nouit, cuiúsue nullam seruat imaginem: & quod non nouit, id insuper quod non nouit: & quod non nouit, id quod nouit: aut quod sentit, aliquid aliud eorum quæ sentit: siue quod sentit, aliquid quod minime sentit: aut quod nō sentit, eorum aliquid quæ non sentit: siue quod non sentit quicquam ex his quæ sentit. Multoq; minus putare potest quod nouit, sentitq;, & seruat illius imaginē secundum sensum, esse aliud quiddam quod etiā nouit, & sentit, & seruat eodē modo: aut quod nouit, & sentit, & retinet, recte quod nouit, putare: Siue quod nouit & sentit, & similiter retinet, id esse quod sentit: seu quod neque nouit, neq; sentit, id esse quod nec nouit, etiam neque sentit: Quódue neque nouit, neque sentit, id quod minime nouit: Quódue neque nouit, neque sentit, id quod minime sentit. Hæc omnia talia sunt, ut nemo in eis falsa ulla ratione opinari ualeat. Restat ergo ut in quibusdam huiusmodi si modo alicubi tale quid accidat. THE. In quibúsnam? Videamus, obsecro, an magis ex ipsis intelligam. Nam in præsentia haud assequor, ut in quibus nouit aliquis, ea putet esse alia quædam quæ & nouit & sentit, uel quæ non nouit, sentit tamen, uel quæ nouit sentitque, ea quæ & nouit & sentit. Quare nunc longe magis quàm suprà deficio. SOCRAT. Age, sic iterum audi. Equidem agnoscens Theodorum, eiusq; simulacrum memoria tenēs, Theætetumq; similiter, interdum quidem ipsos uideo, interdum non uideo. & tango quandoque, aliàs minime, eodemq; pacto & audio, & aliis sensibus appræhendo: sæpe etiam sensu uos nullo percipio, sed intra me scio nihilominus atque memini. THE. Prorsus. SOC. Hoc itaq; primum ex his quę expositurus sum, animaduerte, quod potest quidem aliquis quæ nouit, non sentire, potest etiam sentire. THE. Sic est. SOCR. Nónne & quæ non nouit, sæpe etiam neq; sentit, & sæpe solummodo sentit? THE. Esto. SOC. Vide an magis in præsentia id iam assequaris. Socrates dum Theodorum Theætetūq; agnoscit, sed neutrum uidet, neq; alio sensu illos percipit, nunquam secum ipse Theætetum esse Theodorū opinatur. Quid ad hæc? THE. Vera sunt. SOC. Hoc sanè primum erat ex his quæ dicebam. THE. Erat. SOC. Alterum erat hoc, quod dum unum è uobis agnosco, ignoro alterum, & sentio neutrum, nūquam eum quem cognosco, illum esse quem ignoro, existimo. THE. Probe. SOC. Tertium uero istud: dum neutrum cognosco, neutrumq; sentio, nunquā eum quem ignoro, alium quendam quem rursus ignoro, esse arbitror. atq; ita deinceps omnia supradicta repetita similiter puta: in quibus ego nunquam de te ac Theodoro falsa opinabor, neq; cognoscēs neque ignorans utrosq;, neq; unum quidem noscens, ignorans alterum. eademq; de sensibus ratio, si modo percipis. THE. Percipio equidem. SOC. Restat itaque ut falsa in hoc opinemur, quando te Theodorumq; cognoscens, seruánsque in cætera illa effigie utriusq; figuras longo ex tempore, tanquam anulorum uestrorū signacula, neq; acute cernens utrosq;, tento proprium utriusq; signum proprię uisioni attribuendo eius accōmodare uestigio ut agnitio fiat: sed aberro, & instar eorum qui commutatis calceis errant, commuto, & utriusq; uisionem ad alienum simulacrum transfero, & similia quędam patior iis quæ in speculis transuerso resultant, cum aspectus dextera in sinistra commutat. Atq; ita decipior, nascitúrque aliena opinio, & id est quod falsa opinari uocatur. THE. Omnino, ò Socrates, opinionis passio talis est, qualem mirifice figurasti. SOC. Præterea quum utrosq; cognoscens, unum insuper sentio, alterum minime, cognitionem uero alterius non secundū sensum habeo: quod suprà ita dixi, nec tu me intellexisti. THE. Non certe. SOC. Hoc tamen dicebam, quod qui agnoscit alterum atq; sentit, & cognitionem secundum sensum ipsius habet, nūquam putabit ipsum esse alium quendam, quem agnoscit quoq; & sentit, cuiúsue cognitionem secundum sensum habet. Erátne hoc? THE. Immo. SOC. Prętermissum quodammodo fuit quod modo dicitur, cum in superioribus assereremus falsam opinionem contingere, quoties quispiam utraq; noscens & uidens, aut alio quodam sensu percipiens, & utrorumq; signacula tenens, non secundum ipsius proprium sensum utrunq; habet, uerum instar imperiti sagittarii à signo procul aberrat, quod quidem mendacium nuncupatum est. THE. Nec iniuria. SOC. Et quando uni quidem signaculorum adest sensus, alteri minime, quod uero absentis sensus est, præsenti adscribit, omnino hæc cogitatio fallitur: & ut summatim dicā, circa illa quæ quis nunquam aut nouit, aut sensit, falli mentiriue, & falsam opinionem habere non potest, si quid modo ueri nos nunc quidem loquimur. Cæterum in quibus noscimus, & sentimus, in iis ipsis opinio uera uel falsa uersatur: quæ cum è cōspectu directóque nixu propria simulacra colligit, figurátque, uera est. Cum uero transuerso atque obliquo falsa. THE. Nónne præclare hæc, ò Socrates, dicta sunt? SOC. Cum hæc audieris, idem uehementius asseres. Vera porrò opinari pulchrum est, mentiri turpe. THE. Quid ni? SOC. Hæc utique hinc maxime fieri tradunt. Cum alicuius in animo cerea effigies illa profunda & multa, lenísque & probe subacta est, quæ per sensus influunt in hoc insculpta, quod Homerus animæ cor uocauit, ceræ hanc similitudinem subintelligens, utpote pura signacula & fundi

[Margin note: Quibus non est opinio falsa, & in quibus esse uidetur.]

[Margin note: Animæ cor.]

funditus insidentia diuturna fiunt. Ac primo quidē homines sic instituti, dociles sunt & acuti, deinde etiam memores, postremo sensuum simulacra non commutant, unde uera nimirum opinātur. nam cū sint ea perlucida & ampla in regione, uelociter distribuunt, diuiduntq; in propriam effigiem singula, quæ quidem existentia uerać uocantur, uiriq; tales sapientes esse dicuntur. an non idem tibi uidetur? THE. Mirum in modum. SOC. Quando igitur densum alicuius est cor, quod sapientissimus Poëta laudauit, uel cum lutulentum, nec ex defecata cera, uel molle nimis, uel durum, non recte omnino se habet. Nam mollis nimium cera celeres quidem ad percipiendum efficit, sed eosdem obliuiosos. Dura uero contrà, diu memores, sed ineptos tardósque ad percipiendum: & qui densam & asperam lapideámque uel terream uel feculentam habent, obscura simulacra continent. obscura quoq; qui duram: profunditas quippe non adest. Obscura præterea qui molliorem, nā ex confusione facile euanescunt: quòd si præter hæc, inuicem quoq; congesta sint, ob sedis ipsius angustiam, si quidem exigua sit animula, obscuriora quoq; illis simulacra fient. Homines ergo huiusmodi omnes, quales descripsimus, ad opinionē falsam proni redduntur. Nam quū quid uident, aut audiūt, aut cogitant, quia singula singulis mox reddere nequeunt, tardi sunt, præuaricanturq; : nam peruerse uident plurima, audiúntque, & aliud sæpe pro alio cogitando decepti concipiunt: atq; hi falsi mentientes, ignari uocantur. THE. Rectissime omnium, ò Socrates, loqueris. SOC. Fatendum igitur falsas hominibus opiniones inesse. THE. Valde. SOC. Et ueras insuper. THE. Et ueras. SOC. Iam utiq; satis cōstare putandum duas opiniones esse. THE. Magnopere. SOC. Importunus reuera molestúsque admodū, ò Theætete, uir garrulus esse uidetur. THE. Quorsum hæc dicis? SOCR. Ruditatem meam, ac ut uere dicam, garrulitatem meam moleste ferens. nā quod aliud quisquam nomen imponat ei, qui ob ingenij tarditatem sermones sursum deorsum uertit, quum persuaderi nequeat, & tanquam hebes expedire disputationem omnino nullam ualeat, & dubitationes euadere? THE. Tu uero quid moleste fers? SOC. Non tantum ægrè patior, uerum & dubitaui quidnam respondeam, si quis ita quæsierit, ò Socrates, reperisti iam opinionem falsam non inter se sensibus, non cogitationibus, sed in sensus & cogitationis congressu consistere? At ego fatebor, ut puto, gloriabundus, quasi egregium quiddam inuenerimus. THE. Mihi quidem uidetur, ò Socrates, haudquaquam turpe esse quod nunc ostensum est. SOC. Nunquid igitur, inquiet ille, hominem quē cogitamus duntaxat, uidemus uero nequaquam, equū esse nunquam opinabimur, quem in præsentia nec uidemus, nec tangimus, uerum solummodo cogitamus, nihilq; aliud circa illum sentimus? Hæc equidem, ut arbitror, asserere me fatebor. THE. Et merito. SOCR. Tum ille. Vndecim quæ quis solum cogitat, secundum hanc rationem, nunquam putabit esse duodecim, quæ etiam solummodo cogitat. Quid ad hæc? THE. Respondebo: quòd uidens aliquis aut tangens forsitan undecim, duodecim esse putaret: quæ tamē in cogitatione habet, nunquam similiter iudicaret. SOC. Quid porrò, inquit, censes aliquem apud sese cogitaturum quinque & septem, non homines inquam, quinq; & septem, nec aliud quicquam eiusmodi, sed ipsa quinque & septem quæ diximus ibi in effigie monumenta esse, & falsa in illis opinari posse neminem? THE. Censeo. SOCRAT. Hæc inquam, si qui ita considerent secum, ipsi perquirentes quot sunt, nónne illorum aliqui undecim, aliqui duodecim iudicabunt? Num omnes duodecim esse illa dicent, atque putabunt? THE. Non per Iouem, uerum plerique undecim: & si quis maiori de numero quærat, magis fallitur. Arbitror enim te magis de omni numero dicere. SOC. Recte sentis. Animaduerte igitur, num & hoc accidat, hoc est, ut ipsa duodecim quæ in effigie sunt, undecim esse quis putet. THE. Videtur. SOC. Nónne hoc ad superiora reuoluitur? qui enim id patitur quod nouit, aliud quiddam quod similiter nouit, esse censet, quod tanquam impossibile suprà respuimus. Et ex hoc ipso confiteri quemlibet cogimus, falsam opinionem non esse, ne unus atq; idem eadem scire simul atq; nescire cogatur. THE. Vera loqueris. SOC. Ex his iam constat, opinionem falsam aliter esse definiendam, quàm cogitationis ad sensum permutationem. nam si ita esset, nunquam in ipsis cogitationibus falleremur. Nunc autem uel nulla est opinio falsa: uel si qua est, quę quis nouit, ut ignoret simul, fieri potest. Vtrum potius eligis? THE. Ambiguam, ò Socrates, electionem proposuisti. SOCR. Ambo quidem admittere, ratio uetare uidetur. Veruntamen audendum omnia. Quid si pudorem deponere audeamus? THE. Quo pacto. SOCR. Ausi quid ipsum scire sit pronunciare. THE. Cur hoc impudēs? SOCR. Haud satis aduertisse uideris, quòd omnis nobis à principio sermo, inuestigatio scientiæ fuit, tanquam quid ipsa sit ignoraremus. THE. Teneo. SOCR. Nónne impudentis animi est, ut scientiam ignorantes, quid scire sit, ostendant? Verum, ò Theætete, iampridem à puritate disputandi longe uagamur. millies enim diximus hæc, cognoscimus, non cognoscimus, scimus, nescimus, quasi aliquid inuicem intelligamus, cuius interim ignoremus scientiam. Ergo & nunc quoq;, si placet, uocabulis istis utamur, ignorare scilicet, & intelligere, ut illis uti conuenit, si quidem scientiæ expertes simus. THE. At quo pacto his sublatis, ò Socrates, disputare uales? SOC. Nullo, dum qualis sum, maneo: possem tamen quoquo modo, si contentiosus essem. Et nūc si quis talis adesset, abstinere ab his uocabulis profiteretur, & nos ab his quæ ipse narro, uehementer deterreret. Postquam uero simplices & ignaui sumus, uisne proferre audeam, scire ipsum quale sit? Mihi enim operæprecium esse uidetur. THE. Aude per Iouem. Nam his tibi utenti ueniam dabimus. SOC. Audistin' quid hoc tempore scire dicant esse? THE. Fortè, non tamen in præsentia memini. SOC. Scientiam habere, id est uti uocāt. THE. Sic est. SOC. Nos autem paulum permutantes, scientiam possidere dicamus. Quæres fortè, quónam hoc ab illo differat. nihilo forsitan. quod autem uideatur mihi, id postquam audieris, mecum examinato. THE. Modo possim. SOCR. Haud sanè possidere idem quod habere uidetur: ceu si quis empta ueste, illam seruans, & uti arbitratu suo potens, non ferat, habere quidem illam minime confiteremur, possidere uero. THE. Et recte quidem. SOC. Vide præterea utrum fieri possit, ut qui scientiam similiter possideat, non habeat: perinde ac si quis syluestres aues, siue columbas, siue quasuis alias uenatus, auiario domi constructo nutriat, quodammodo habere semper illas dicetur, quia possidet. THE. Sanè. SOCR.

Qui memores & acuti.

Qui immemores.

Qui ueloces, & qui tardi ad percipiendum.

Qui proni ad opinionē falsam.

Qui ignari.

Aliud est sciētiam habere, aliud uti & possidere.

non
io fal.
qui-
uide

cor.

Quodammodo uero non habere, sed potestatem quidem esse, cumq; in colũbario eas incluserit, posse quoties uelit capere, & habere quamlibet ad uotum atq; dimittere. THE. Ita est. SOC. Rursus quemadmodum suprà in animis nescio quod figmentum cereum machinati sumus, ita & nunc in qualibet anima auiarium quoddam omnis generis auium fabricemus: quarum aliæ seorsim ab alijs discretis gregibus peruagentur, aliæ numero paucæ, nonnullæ solæ passim quocunq; cõtigerit, uolitent. THE. Fiat, quid tum postea? SOC. Hanc caueam in pueris uacuam esse dicamus, loco uero auium scientias intelligamus: & quisquis scientiam nactus, hoc coërcuit ambitu, hunc inuenisse didicisséque rem ipsam cuius scientia est, & hoc ipsum esse scire. THE. Esto. SOC. Deinde rursus quamcunq; uelit scientiam aucupari, captámque habere, iterúmque dimittere: hęc inquam, omnia quibus exprimenda nominibus sint, cõsidera, nunquid eisdem quibus antea cum acquisita duntaxat possidebantur, an alijs: Hinc fortè clarius me intelliges. Arithmeticam artem uocas? THE. Voco. SOC. Hanc suppone scientiarũ omnis paris & imparis aucupium esse. THE. Suppono. SOC. Hac arte arithmeticus ipse scientias numerorum quasi mancipia quædam subiectas habet, & alijs tradit. THE. Prorsus. SOC. Eúmque qui tradit, docere dicimus: qui uero accipit, discere: & eum qui habet ex eo quod in ipsa cauea possidet, scire. THE. Maxime. SOC. Quę sequuntur, diligenter animaduerte. Qui perfectus arithmeticus est, nónne omnes scit numeros? omnium quippe numerorum in eius animo scientiæ insunt. THE. Nil obstat. SOCRAT. Nónne hic interdum uel secum ipse interna, uel externa quædam quæ numero constant, dinumerat? THE. Quid ni? SOC. Numerare autem nihil aliud posse ponemus, quàm considerare quantus quisque sit numerus. THE. Nil aliud certe. SOCR. Quod ergo scit, tanquam nescius considerare uidetur, is quẽ scire omnem numerum confessi sumus. audis ambiguitates huiusmodi? THE. Equidem. SOC. Cum columbarum possessioni & aucupio comparauerimus, duplex aucupium esse dicemus: unum ante acquisitionem possidendi gratia: alterum postquam acquisiuit posseditque, gratia capiendi manúque tenendi illa ipsa quæ quis diu possedit. Atque ita quorum iampridem scientijs discendo preditus est, quę ue antea nouit, ea iterum discere potest, resumens cuiusque scientiam, & in lucẽ eruens quę latebãt. THE. Vera narras. SOC. Propterea paulo antè quærebã, quomodo nominibus est utendum, cum de ijs loquimur, utputa quando arithmeticus numeraturus est, uel lecturus grammaticus. Tunc enim sciens, iterum secum ipse quæ scit, discere tentat. THE. At absurdum est hoc, ò Socrates. SOC. An fortè dicẽdum quę nescit, ea uel numerare, uel legere, cum ipsi iam literarum omnium uel numerorum intelligentiam tradiderimus? THE. Hoc quoque absurdum. SOC. Vis ergo dicamus nihil curare nos quomodocunq; nominibus sciẽdi discendiq; quisq; utatur? Postquã uero determinauimus, aliud quiddam esse sciẽtiam possidere, aliud habere, quod quis possidet, ne possideat, fieri non posse dicimus. Quapropter nunquã accidit, ut aliquis quod scit, idem & nesciat. Falsam tamen opinionem circa idipsum accipi posse. Nam accidere potest ut scientiam unius pro alterius scientia capiamus, quando aliquis nostrum unam quandam ex internis scientijs aucupans, pro illo aliam præuolantem deceptus appræhendit. Veluti cum undecim duodecim esse putat, ipsorũ undecim scientiam loco scientiæ ipsorum duodecim, cum utraque intus maneat, capiens quasi pro columba palumbẽ. THE. Verisimile id quidem. SOC. Cum uero quam affectat, appræhendit, tunc expertem esse mendacij, ueraq; nimirum opinari dicẽdum. Et hoc modo ueram & falsam opinionem existere, nihilq; ex ijs quę nos suprà turbabant, impedimento nobis fore. Fortè mihi assentieris, an quid ages? THE. Assentiar. SOC. Iam discrimen illud euasimus, quo nescire aliqui quæ sciunt, cogebantur. Nam quę possidemus, ne possideamus non accidit: neque si fallamur, necq; si uere iudicemus. Veruntamen aliud quiddam grauius mihi uidetur. THE. Quidnam hoc? SOC. Si sciẽtiarum commutatio, falsa fiat opinio. THE. Qui isthuc? Nónne ualde absurdũ est, ut qui rei cuiusdã scientiam habet, eam ipsam ignoret, non ignorantia quidem, sed ipsius eiusdem scientia? Deinde rem hãc aliam quandam, & contrà illam hanc esse existimet? quàm præter rationem hoc est, quod præsente scientia animus cognoscat nihil, ignoret omnia? Enimuero secundum hanc rationem nihil prohibet, quin ignorantia præsens, nosse quicquam efficiat, cęcitasq; uidere, si scientia ignorare quenquam effecerit. THE. Haud recte forsitan, ò Socrates, aues induximus, cum solas in animo scientias poneremus: oportebatq; inscitias quoque unà cum scientijs in animo conuolantes, inducere, & aucupantem hominem nonnunquam scientiam, sæpe inscitiam circa idem accipientem: cúmque in scientiam incurrit, uera opinantem: cum ignorantiam, falsa. SOC. Difficile est te non laudare Theætete, quod tamen dixisti, iterum animaduerte. Esto enim ut ais. Qui in ignorantiam incidet, falsa, ut ais, opinabitur: nonne? THE. Certe. SOC. Non tamen falsa se opinari putabit. THE. Non certe. SOC. Sed uera potius, & tãquam sciens afficietur ad illa in quibus errat. THE. Cur non? SOC. Et idcirco scientiam nactum se uenando, non inscitiam arbitrabitur. THE. Patet. SOC. Iam longo quodam circuitu in primam rursus dubitationem relapsi sumus. quippe contentiosus redargutor ille subridens, dicet, Vtrum, ò boni uiri, utranque noscens aliquis scientiam & inscitiam quam nouit, aliam quandam quam etiam nouit, esse censet? aut neutram noscens, quam non nouit, aliã quam nec nouit? aut unam cognoscens quidem, alteram minime, quam nouit eam esse quam non nouit? uel contrà quam non nouit, eam esse quam nouit? Vel rursus mihi dicetis, scientiarum & inscitiarum scientias esse, quas qui possidet, in alijs quibusdam ridiculis caueis siue cereis figmentis includẽs, quatenus possidet, scit, etiam si in promptu non habeat. Atq; ita cogemini in infinitũ circa idem reuolui, nihil proficiẽtes. Quid ad hæc, ò Theætete? THE. Per Iouem, ò Socrates, quid respondendum sit, nescio. SOCR. Nónne ratio nos, ò Theætete, admonet, non recte falsam opinionem prius quàm scientiam inuestigasse, & indiscussam scientiam reliquisse? impossibile autem est ista cognoscere, antequam sufficienter scientia definita sit? THE. Necessarium, ò Socrates, quod ais in præsentia, asserere. SOCR. Quid ergo à principio rursus de sciẽtia disseremus? Nondum enim dicendo defessi sumus. THE. Non certe, siquidem ipse non renuis. SOCRAT. Dic age, quo pacto eam definientes, nobisipsi minime aduersabimur? THE. Quemadmodum suprà contendimus.

dimus. nihil enim aliud habeo. SOCR. Quomodo suprà? THE. Veram opinionem scientiam esse uolebam. nam uere opinari procul est ab errore: & quæ à uera opinione proficiscuntur, decora omnia bonáque sunt. SOC. Qui in transeundo flumine præit sequentibus, cum interrogant quàm alta sit aqua, ipsa ostendet, inquit. Quod si & nos ingressi perquiramus, fortè impedimentum ipsum quod quæritur, demonstrabit, manentibus nobis nihil patebit. THE. Probe loqueris. eamus iam quæsituri. SOCR. An non breuis inuestigationis hoc est? Ars etenim uniuersa argumento nobis est scientiam id minime esse. THE. Qua ratione? quæ'ue hæc facultas? SOC. Eorum qui præ cæteris sapiẽtes sunt, quos oratores & causidicos uocant. hi siquidem arte sua persuadent, non docent. inducunt enim auditores, ut quæ ipsi cupiunt, opinentur. An tu aliquos adeò in docendo uehementes existimas, ut cum latrociniis aliisque iniuriis nulli testes interfuerint, tamen commissorum scelerum ueritatem ad aquam paucã doceant? THE. Nullo modo docere illos, sed persuadere puto. SOCR. Persuadere autem, nónne idem asseris quod & opinionem inducere? THE. Idem prorsus. SOCR. Nónue quando iudices iuste persuadentur in his quæ solus ille qui uidit, cognoscit, alius autem nequaquam, tunc ipsa ex auditu iudicantes, ueramq; opinionem nacti absq; scientia, recte iudicant ea in quibus persuasi sunt, si modo bene iudicant? THE. Omnino. SOCR. Si tamen idem esset, ò amice, opinio uera iudiciumq; & scientia, nũquã iudex ille summus absque scientia recte opinaretur. Nunc autem utrunq; diuersum quiddam esse uidetur. THE. Quod ab aliquo de scientia quondam audiui, oblitus eram, sed iam reminiscor. Inquit autem opinionem ueram cum ratione scientiam esse, sine ratione expertem scientiæ: & quæ ratione carent, sciri non posse: quæ uero rationem habent, sciri. SOC. Quàm præclare loqueris. Sed hæc ipsa quæ sciri possunt, & quæ non, dic quomodo distinguebat, ut uideamus utrum tu & ego similiter acceperimus. THE. Inuenturúsne sim ignoro, fortè uero exponente alio quodam assequerer. SOC. Audi igitur pro somnio somnium. ego quoque accepisse à quibusdam mihi uideor prima ipsa uelut elementa ex quibus homines & alia componuntur, rationem non admittere. Nã unũquodq; illorum secundũ seipsũ nominare licet, appellare uero aliquid aliud minime, neq; quod est, neq; quod non est. Iam enim essentiam ipsi uel non essentiam adhiberi contingeret. Oportet autẽ nihil apponere, si quis illud ipsum solũ dicat. Etenim neq; ipsum, neque illud, neque unũquodq;, neq; solum, neq; istud, neq; cætera talia adhiberi uolunt. Hæc enim circuncurrentia omnibus adhiberi, & alia quædam esse aiunt præter illud cui sunt adiecta. Oportere autem si quo modo posset ipsum dici, rationemq; propriã admitteret, seorsum ab aliis omnibus ipsum dici. Nunc autem nullum ex primis oratione posse proferri. nihil enim aliud ipsi quàm nomen adesse, solũq; nomen habere. Quę uero ex illis composita sunt, quemadmodũ ipsa copulãtur, sic & illorum nomina copulata orationem fieri. Nominum quippe copulationem orationis esse substantiam. Quocirca elementa sine oratione rationéue, & incognita esse, sensibus tamen percipienda: syllabas autem & cognosci & dici posse, & uera opinione comprænhendi. Quando ergo absq; ratione opinionem de aliquo ueram aliquis

Oratiõis substantia.

adipiscitur, uera quidem de illo eius sentire animũ ferunt, nosse uero nequaquam. Nam eum qui accipere & reddere rationem nequit, inscium esse. Cum uero rationem consequitur, hæc omnia cognoscere posse, perfectámque scientiam adipisci. Sic & tu insomnium an aliter audiuisti? THE. Sic omnino. SOC. Num tibi id placet? & hoc pacto opinionem ueram unà cum ratione sciẽtiam asseris? THE. Et maxime quidem. SOC. Siccine Theætete nos hodie id comprænhendimus, quod olim sapientes quamplurimi inuestigantes, antequam inuenirent consenuerunt? THE. Mihi quidem, ò Socrates, quod modo dictum est, bene dictum esse uidetur. SOC. Et merito, nam quæ scientia absq; oratione rectaq; opinione unquam esse poterit? Vnum tamen ex dictis mihi displicet. THE. Quod istud? SOC. Quod sanè magnificentius dici uidebatur, elementa ignota esse, syllabarum autem genus notum. THE. Nónne recte? SOC. Aduertendum profecto. Nam uelut uades sermonis exempla ipsa habemus, quibus ille usus, hæc omnia dixit. THE. Quænam? SOC. Literarum elementa & syllabas an putas aliò intuentem, hæc dicere illum qui dicit quæ ipsi narramus? THE. Non ad alia certe, sed ad ista duntaxat. SOC. Ea igitur recensentes examinemus. imò uero sic nosmetipsos, nónne literas ita didicimus? Responde ad hoc primum, an non syllabæ rationem definitionémue habent, elementa uero minime? THE. Fortè. SOC. Mihi quoque omnino uidetur. Si quis ergo ita de prima Socratis syllaba percõtetur, ò Theętete, dic quid est? Quid potissimum respondebis? THE. Quod s, & o. SOC. Habes ergo hanc syllabę rationem. THE. Equidem. SOC. Age, dic præterea ipsius s, rationẽ. THE. At quo pacto quis elementi elementa referre posset? Etenim ipsum s, ò Socrates mutarũ literarũ sonus quidam est solũ lingua ueluti sibilante: ipsius autem b, neq; uox, neq; sonus, neq; plurimorum elementorum. Quocirca recte admodum absq; ratione esse dicuntur. è quibus septem illa notissima uocem habent, rationem uero nequaquam. SOC. Hoc itaq;, ò amice, circa scientiam recte asseruimus. THE. Videmur. SOC. Quid uero cum diximus ignotum elementum, syllabam esse notã, nũquid recte? THE. Probabile est. SOC. Syllabam uero utrum elementa utraq; esse dicimus? uel etiam si plura insint q̃ duo, omnia esse? An potius ideam unam ex ipsis compositis genitam? THE. Cuncta dicere mihi uidemur. SOC. Aspice igitur circa duo, s, & o, si utraq; prima mei nominis syllaba sunt, quisquis ipsam nouit, utraq; noscit. THE. Quid ni? SOC. Ergo s, & o, cognoscit. THE. Planè. SOC. Quid porrò, si utrunq; ignoret, ambo cognoscet? THE. Et absurdum, & præter rationem hoc esset. SOC. Veruntamen si necessarium est utraq; nosse, quandoquidem ambo quis nouerit, sequitur ut necesse sit eum elementa prænosse, qui syllabam quandoq; sit cogniturus, atq; ita nobis pulcher ille sermo effugiens elabetur. THE. Et repente nimium. neque enim bene illum custodimus. Oportebat fortè syllabam non elementa ponere, sed unam quandam ex illis speciem cõstitutam, quę ideam unã suiipsius habeat, & ab elementis differat. SOC. Sic prorsus, ac forte hoc modo potius quàm illo se habet. Quamobrem considerandum est diligenter, neque ita ignaue sermonem tam magnum tamq; præclarum prodi decet. THE. Non profecto. SOC. Esto igitur syllaba, ut modo dicebamus, idea una ex singulis congruentibus elementis, tam in li-

De literarũ elementis & syllabis.

teris & in cæteris omnibus facta. THE. Prorsus. SOC. Nunquid partes illius esse non oportet? THE. Cúrnam? SOC. Quoniam cuiuscunq; partes sunt, totum necesse est partes omnes existere. an totum unam quandam speciem ex partibus factam uocas, ab omnibus partibus differentem? THE. Equidem. SOC. Omne uero & totum idémne, an differens utrunq; uocas? THE. Quamquam nihil habeo certi, tamen quia prompte respondere iubes, periculum faciens aio differre. SOC. Promptitudo, ò Theætete, recta. Verũ uerò & respõsio recta, cõsiderandũ. THE. Profectò. SOC. Nónne secundum hunc sermonem totum & omne differunt? THE. Certe. SOC. Quid porrò? omnia, & omne, num aliquo differunt? Veluti cũ dicimus, unum, duo, tria, quatuor, quinq;, sex, uel bis tria, uel ter duo, aut quatuor ac duo, aut tria duoq; & unũ, utrũ in his omnibus idẽ an aliud dicimus? THE. Idem penitus. SOC. Aliúdne quàm sex? THE. Nihil aliud. SOC. Nónne in uno quoq; loquẽdi modo omnia sex inuenimus? THE. Ita. SOC. Rursus autem nõ unum aliquid dicimus, dũ dicimus omnia? THE. Necesse est. SOC. Nũ aliud quàm sex? THE. Nihil aliud. SOC. Ergo in his quæ numero cõstant, idẽ esse omne & omnia dicimus. THE. Sic apparet. SOC. Sic utiq; de ipsis dicamus: iugeri numerus, & iugerum idem, nónne? THE. Idem. SOC. Et stadij numerus stadiumq; similiter? THE. Et hoc. SOC. Exercitus quoq; ipsius numerus & exercitus ipse, ceteraq; huiusmodi eodem pacto? Numerus enim omnis existens omne unumquodq; illorum est. THE. Sanè. SOCR. Singulorum autem numerus, num aliud est quàm partes? THE. Nequaquam. SOC. Quęcunq; igitur partes habent, ex partibus constant. THE. Appa ret. SOC. Omnes autem partes totum esse concessum est, si quidem omnis numerus omne est. THE. Ita est. SOC. Totum itaq; non constat ex partibus: omne enim esset, quandoquidem omnes esset partes. THE. Non uidetur. SOC. Pars id quod est, an est alterius quàm totius? THE. Ipsius utiq; omnis. SOC. Strenue Theætete pugnas, ipsum omne nõne ex eo est omne quòd nihil deest? THE. Necesse. SOC. Totum quoq; nónne eadem ratione totũ, quia nihil abest? Cui uero nihil deest, neq; tamen totũ est, neq; omne ipsum est ex seipso. THE. Videtur mihi nunc totũ & omne nihil differre. SOCR. Nónne diximus cuius partes sunt, totum, & omne partes omnes esse? THE. Planè. SOC. Rursus quod paulo antè tentauimus, nónne si syllaba elementa non est, necesse est eam non tanquã partes suas elementa habere? aut si eadem est cum illis, æque ac illa cognosci posse? THE. Ita certe. SOC. Ne hoc accideret aliud ipsam quàm illa posuimus. THE. Aliud. SOC. Quid uero si elementa syllabæ partes non sunt, num alia quædã referre potes, quæ partes quidem syllabæ, neq; tamen illius elementa sint? THE. Nunquam ego partes uocarem quæ elementa non sunt. Ridiculum quippe omissis elementis alia quærere. SOC. Omnino igitur secundum hanc rationem, ò Theætete una quædam impartibilis idea syllaba esse uidetur. THE. Videtur sanè. SOC. Num recordaris amice, nos in superioribus admisisse, quòd primorum ex quibus alia componuntur ratio non esset, ex eo quòd ipsum secundum seipsum unumquodq; simpliciter existeret, neq; ipsum esse de illo congrue dici posset, neq; hoc, neq; ita quasi hæc extranea alienaq; sint, & hãc ipsam causam obstare diximus quo minus describi cognosciq; posset? THE. Memini. SOCR. Est'ne alia causa præter hanc, quæ uniforme, & impartibile aliquid ipsum faciat? Nã ego nullam aliam uideo. THE. Non uidetur. SOCR. Nónne in idem cum illo syllaba quoq; concurrit, quandoquidem species est, nec habet partes, sed idea una est? THE. Maxime. SOCR. Si igitur multa elementa syllaba est, & totum quiddam, eiusq; partes, ista similiter syllabæ & elementa cognosci describique possunt: quippe cum partes omnes idem quod & totum esse constiterit. THE. Præcipue. SOC. Sin autem unum quiddam, & simplex, æque syllaba atque elementum definitionis cognitionísque est expers. Eadem enim causa talia hæc efficiet. THE. Aliter asserere nequeo. SOCR. Eius ergo sermonem ne admittamus, qui dixerit syllabam quidẽ dici & cognosci posse, elementa uero nequaquam. THE. Non certe, si huic rationi credimus. SOCR. Quid si quis contraria dixerit, an non potius illa concederes, ex his quorum tibi ipsi in primis literarum rudimentis conscius extitisti? THE. Quænam ista? SOC. Quòd nihil aliud discere studuisti, quàm elementa oculis auribúsque discernere, & singula secundum seipsa notare, ne illorum positio uel cum dicerentur, uel cum scriberentur, te turbaret. THE. Vera narras. SOCR. Citharistæ uero artem didicisse, quid aliud est quàm unumquenque tonum cuiusque chordæ dignoscere? Hæc enim elementa musicæ quilibet appellaret. THE. Nihil aliud. SOCR. Cum ergo elementorum, & syllabarum periti fuerimus, uelimusq; ex his ad alia coniecturam facere, asseremus profectò genus elementorum clariorem principaliorémque intelligentiam continere quàm syllabam, ad singulas disciplinas absolute percipiendas. Et si quis notam syllabam, elementum natura ignotum dixerit, ultro illum uel inuitum ludere putabimus. THE. Et maxime quidem. SOCR. Cæterum aliæ quoque eiusdem rei demonstrationes meo uidere sint: propositi uerò ne propter hæc obliuiscamur, quid scilicet de hoc iudicãdum sit quod dicitur, rationem si cum opinione uera coeat perfectam scientiam esse. THE. Inquirendum omnino. SOCRAT. Dic age, quid λόγος nobis hic significet. E tribus enim unum quiddam significare mihi uidetur. THE. E quibus? SOCRAT. Primum esse arbitror cogitationem suam uoce per uerba nomináque exprimere, opinionem propriam in uoce perinde ac in speculo & aqua monstrantem. Nónne tale quiddam oratio tibi esse uidetur? THE. Mihi uero. SOCR. Eum qui hoc agit, loqui dicimus. Nónne hoc quisque facere potest? ostendere scilicet ocyus aut tardius, quid sibi de singulis uideatur? nisi fortè mutus uel surdus natura sit. Atque ita quicunque recte aliquid opinantur, μετὰ λόγου opinari uidentur. Ac nunquam recta opinio sine scientia erit. THE. Vera hæc sunt. SOCR. Ne igitur facile condemnemus eum, qui scientiam quod nunc diximus affirmauit, quasi nihil dicat. Fortè enim non id uolebat, sed interrogatus quid unum quodque, respondere per elementa interroganti possit. THE. Quale id inquis, ò Socrates? SOCR. Quemadmodum Hesiodus de curru dicit: Centum ligna currus, quæ quidem ego dicere haud possem, neque tu etiam ut opinor, sed satis nobis erit, si interroganti quid est currus, respondere poterimus, rotæ, axis, tabulæ, semicirculi, iugum. THE. Omnino quidem. SOCR. Ille autem fortè nos existimaret tanquam interrogatos de tuo nomine, respondentesq; per syllabam ridendos esse, recte quidem opinan

An omne & totum idem.

An omnia & omne, idem.

Genus elementorũ clariorem intelligẽtiã quàm syllabam cõtinere.

Græcis λόγος rationem, orationem, definitionẽ, significat. unde fuit Græca hic uoce utendum.

opinantes dicentesq; quod dicimus, putantes autem grammaticos esse, & grammatice habere ac dicere Theæteti nominis rationem: hoc autem non esse secundum scientiam loqui, antequã per elementa cum opinione uera unũquodq; quis determinet, quemadmodum supradictum est. THE. Dictum proculdubio. SOC. Sic utiq; & de curru nos rectam opinionem habere. Eum uero qui centũ illa percurrere potest, ipsius currus essentiã accipiens, rationẽ quoque unà cum uera opinione cõprehendisse: loco opinantis, artificiosum & scientiæ compotem circa currus essentiam euasisse, per elementa totum determinantem. THE. Nónne bene tibi uidetur, ò Socrates? SOC. Si tibi, ò amice, uidetur ac approbas hũc per elementa circa unũquodq; discursum rationem esse, aut eum qui per syllabas aut maius quiddã fit, esse rationis expertem, uolo mihi dicas, quo diligentius consideremus. THE. Approbo, & maxime quidem. SOCR. Num ita, ut existimes quemlibet cuiusuis scientem esse, quando unũ idemq; nunc unius eiusdemq;, nunc alterius esse, ei uideatur? Vel quando unius & eiusdem nunc hoc, nunc illud esse opinatur? THE. Non per Iouem. SOC. Num memoria excidit, in discendis literis quod tibi & alijs acciderunt hæc sæpe? THE. Solitósne dicis eiusdem syllabę nunc hanc, nunc illam literam opinari? Eandémue literam aliàs in syllabã propriam, aliàs in alienam referre? SOC. Hæc inquam. THE. Nec oblitus sum, nec eos qui sic affecti sunt, scire arbitror. SOC. Quid uero? Si quis eo in tempore Theętetum scribens th, & e, scribendum putet, scribatq;, & rursus Theodorum scribere uolens th, & e, scribendum putet & scribat, nunquid scire illum dicemus primam uestri nominis syllabam? THE. Paulo antè inter nos conuenit, eum qui sic institutus est, nondum scire. SOC. Quid prohibet hoc idem aliquem circa secundam, tertiamq;, & quartam syllabam pati? THE. Nihil omnino. SOCR. Nunquid tunc discursum per elementum habens Theætetum recta cum opinione scribet, quando ordine suo scribet? THE. Absq; dubio. SOC. Nónne adhuc insciꝰ, sed recte opinatus, ut diximus? THE. Certe. SOC. Et rationem habẽs cum opinione recta: nam discursum per elementum habens, scripsit, quam rationem esse consensimus. THE. Verum. SOC. Est igitur, ò amice, quædam cum ratione opinio recta, quam scientiam appellare nondũ decet. THE. Apparet. SOC. Somnium quoddam, ut uidetur, nacti sumus, dum uerissimam scientiæ rationem habere confideremus. THE. Aut nondum uituperare debemus, fortè enim quispiã nõ ita λόγον definiat, sed reliquam è tribus speciẽ eligat, è quibus unam quãdam electurum diximus illum, qui scientiam esse opinionem rectam cum ratione asseuerabat. SOC. Opportune admonuisti. Adhuc enim species una restat: prima quidem erat idolum cogitationis in uoce, secunda uero in totum per elementa processus. THE. Tertiam autem quid dicis? SOC. Quod & plurimi faterentur, posse uidelicet quandam ueluti notam afferre, qua ab alijs omnibus id de quo agitur, differat. THE. Quã mihi, cuiusue definitionem talem assignare potes? SOC. Vt ecce de sole, si uelis, approbabis arbitror, quòd luce præcellit omnibus quæ circa terram in cœlo uoluuntur. THE. Omnino. SOC. Accipe cuius gratia hoc est dictum. est autem quod modo referebamus. Si differentiam cuiusq; accipias qua ab alijs est distinctum, definitionem ut quidã tradunt, acceperis: quandiu uero commune aliquod attigeris, illorũ definitionem quorum cõmunitas est, habebis. THE. Intelligo, ac recte huiusmodi quiddam rationem uocari existimo. SOC. Qui autem cum recta opinione differentiam qua quodq; à quocunq; seiungitur accipit, idipsum deinde sciet, quod prius opinabatur. THE. Consentaneum est. SOC. Nunc demum, ò Theætete, cum primum ad hanc quasi quandam adumbrationem propius accesserim, nihil omnino me in his intelligere animaduerto. Quousq; uero eminus prospiciebam, dici mihi aliquid uidebatur. THE. Quamobrem? SOC. Dicam si potero. Rectam equidem de te opinionẽ habens, si tuam præterea definitionem accipio, te cognosco: alioqui dũtaxat opinor. THE. Ita est. SOC. Definitio autem differentiæ tuę interpretatio erat. THE. Erat certe. SOC. Quando igitur opinabar solum, nihil eorum quibus es distinctus ab alijs, cogitatione percipiebam. THE. Nihil ut uidetur. SOC. Communia ergo quædam attendebam, è quibus nihil tu magis quàm alius quiuis habes. THE. Necessario sequitur. SOC. Dic age per Iouem, quo pacto tunc potius te quàm aliũ quemlibet opinabar? Pone utiq; ita me cogitantẽ. Theætetum esse illum, qui & homo est, & nares, & os, & oculos habet, similiterq; reliqua membra. Num cogitatio ista efficit, ut Theætetum potius quàm Theodorum animaduertam, uel uilissimorũ hominum extremum quempiam? THE. Quinam? SOC. Si uero non solum habentẽ nares, & oculos cogitem, sed & simum nasum, & prominentes oculos, nihilo magis iterũ te quàm me ipsum, & alios quicunq; tales sunt, opinabor. THE. Aequè sane. SOC. At uero non prius Theætetum, ut arbitror, opinabor, quàm figurã hanc simam, ab alijs quascunq; uidi simis figuris, per aliquod monumentum illius proprium impressam mihi distinguam, aliaq; similiter, è quibus tu consistis. quæ quidem me cras etiam si in te incidero, admonebit, & recte de te opinari faciet. THE. Vera loqueris. SOC. Ergo circa differentiam propriã, recta de unoquoq; uersatur opinio. THE. Apparet. SOC. Quid deinde igitur erit, si unà cum recta opinione definitionem quoq; assumamus? Ridiculum enim præceptum est, si qua ab alijs differat quicquam, opinari iubet. THE. Quomodo? SOC. Quibus de quatenus ab alijs differant, recte opinamur, de ijsdem quatenus ab alijs differant, recte opinionem assumere iubet. Atq; ita oratio tua erit aut scuticæ aut pistilli, aut cuiusuis circunuolutioni similis, ad hoc autem præceptum nihil prorsus dicit. Cæci nanque præceptũ rectius uocetur. Quoniam iubere ut quę habemus accipiamus, ad ea quę opinamur, discenda, cæci hominis mandatum esse uidetur. THE. Dic age quid modo quęrebas? SOCRAT. Si dum rationem, ò puer, accipere præcipit, nosse præcipit, non autem differentiã opinari, dulcis sanè res esset ratio, & omnium quæ ad scientiam pertinent pulcherrima. nosse enim accipere scientiam est. THE. Est profecto. SOC. Interrogatus itaq; quid scientia sit, respõdet eam esse opinionem rectam cũ scientia differentiæ. Rationis enim assumptio secundũ illum hoc esset. THE. Videtur. SOC. Omnino fatuum est, scientiam nobis quærentibus, opinionẽ rectã cũ scientia dicere, siue differẽtiæ, siue cuiuscunq; alterius scientia sit. Neq; sensus igitur, ò Theætete, neq; opinio uera, neq; cũ opinione uera assumpta ratio scientia est. THE. Non, ut uidetur.

Est quædam opinio recta cum ratione, quæ non est scientia.

Tres species rationis.

Quædam de definitione.

Differẽtia inter cognoscere & opinari.

SOC. Nunquid fœtus in nobis alius circa sciẽtiam, ò amice, restat? an omnia iam peperimus? THE. Per Iouem plura quàm in me haberem, educente te protuli. SOC. Nónne cuncta nobis hæc ars obstetricia, uana, educationeque indigna nata fuisse ostendit? THE. Omnino quidem. SOC. Si igitur aliorum deinceps plenum fœcundumque te fieri contendes, prægnãsque euades, melioribus plenus eris propter præsentem discussionem. quòd si fortè uacuus sterilisque manes, minus certe molestus familiaribus eris & moderatior & mitior, nequaquam quę nescis scire te putãs. Tantum quidem ars mea, nec aliud præterea quicquam potest: nec ea noui quę alij multi, quicunque magni atque mirandi uiri, & sunt, & fuerunt. Hanc uero obstetriciam facultatem ego ac mater mea à deo sortiti sumus, illa quidem circa fœminas, ego autẽ circa adolescentes ingenuos atque honestos. Sed nunc iam eundum mihi est in regis porticum: nam Melitus in iudicium me uocauit. Cras summo mane, ò Theodore huc redibimus.

IO PLATONIS, VEL, DE FVRORE POETICO.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

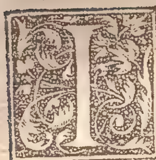
PLATO noster, optime Laurenti, furorem in Phædro, mentis alienationem definit. Alienationis autem duo genera tradit. Vnam ab humanis morbis. Alteram à deo prouenientem. Insaniam illam, hanc diuinum furorem nuncupat. Insania, infra hominis speciem homo deijcitur, & ex homine brutum quodammodo redditur. Diuino furore supra hominis naturam erigitur, & in Deum transit. Est autem furor diuinus, illustratio rationalis animæ, per quam Deus animam à superis delapsam ad infera, ab inferis ad supera retrahit. Lapsus animæ ab ipso uno rerum omnium principio ad corpora, per quatuor gradus efficitur, per mentem, rationem, opinionem, atque naturam. Nam cum in omni rerum ordine sex gradus existant, quorum summum tenet ipsum unum: infimũ corpus: media uerò sint quatuor quæ prædiximus, necesse est quicquid à primo ad ultimum labitur, quatuor per media cadere. Ipsum unum rerum omnium terminus, & mensura, infinitatis & multitudinis expers. Mens multitudo quidem, sed stabilis & ęterna. Ratio, multitudo mobilis, sed finita. Opinio, multitudo mobilis infinita, sed substantia punctisq; unita. Natura similiter: nisi quòd per corporis puncta diffunditur. Corpus autem infinita multitudo subiecta motui, & substantia punctis momẽtisq; diuisa. Hæc omnia respicit anima nostra, per hæc descendit, per hæc & ascendit. Vt enim ab ipso uno quod omnium principium est, producitur, unitatem quandã sortita est, quæ omnem essentiam eius, uires, actionesq; unit: à qua, & ad quam, ita cætera quæ in anima sunt, se habent, sicut à centro, & ad centrum circuli lineæ. Vnit uerò nõ modo animæ partes inuicem, & ad totam animam, sed animam totam ad ipsum unum, rerum omnium causam. Vt autem à mente diuina dependet, rerum omnium ideas per mentem actu stabili contemplatur. Vt seipsam respicit, rationes rerum uniuersales cogitat, & à principijs ad cõclusiones ratione discurrit. Vt corpus respicit, particulares rerum mobilium formas opinione concipit, easq; percurrit. Vt materiam attingit, natura uelut instrumento utitur, quo unit materiam, mouet, & format: unde generationes, augmenta, eorumque contraria proficiscũtur. Cernis igitur quod ab uno quod super æternitatem, in æternam multitudinẽ labitur, ab ęternitate in tempus, à tempore in locũ atque materiam. Quare sicut per quatuor descendit gradus, per quatuor ascendat necesse est. Furor autem diuinus est qui ad superna conuertit, ut in eius definitione cõstitit. Quatuor ergo species diuini furoris existũt: primus quidem poëticus furor: alter mysterialis: tertius uaticinium: quartus amatorius affectus. Est autem poësis à Musis, mysterium à Dionysio, uaticinium ab Apolline, amor à Venere. Redire quippe ad unũ animus nequit, nisi ut ipse unum efficiatur. Multa uero effectus, est lapsus in corpus, in operationes uarias distributus, respiciensque ad singula. Ex quo partes eius superiores penè obdormiunt, inferiores alijs dominantur: illæ torpore, hæ perturbatione afficiũtur: totus uero animus discordia & inconcinnitate repletur. Poëtico ergo furore in primis opus est, qui per musicos tonos quæ torpẽt suscitet, per harmoniacã suauitatem quę turbãtur, mulceat: per diuersorum denique cõsonantiam dissonantem pellat discordiam, uariasque partes animi temperet. neque satis hoc est. Multitudo enim adhuc in animo restat. Accedit ergo mysterium quod expiatiõibus sacrisq;, & omni deorũ cultu omniũ partium intentionem, in mentem, qua deus colitur, dirigit. Vnde cum singulæ animi pares ad unam mentẽ redactæ sint, iam totum quoddam unũ ex pluribus factus est animus. Tertio uero adhuc opus est furore, qui mentẽ ad unitatem ipsam animæ caput reducat. Hoc Apollo per uaticiniũ efficit. Nã cũ anima supra mentẽ in unitatẽ surgit, futura præsagit. Demũ cũ anima unũ facta est, unum inquã quod in ipsa essentia animæ inest, restat ut illico in unum quod est super essentiã, conuertatur. Hoc cœlestis ipsa Venus per amorem, hoc est, diuinæ pulchritudinis desiderium, bonique ardorem explet. Primus itaque furor inconcinna, & dissonantia temperat. secundus temperata, unum totum ex partibus efficit. tertius unum totum supra partes. quartus in unum quod super essentiam & totum est, ducit. Primus bonum equum, idest rationem opinionemq; à malo equo, id est à phantasia confusa & natura, distinguit. Secundus malum equum bono, bonum aurigę, id est menti subijcit. Tertius aurigam in caput suũ, id est in unitatẽ mentis apicẽ dirigit. Postremus caput aurigæ, in caput rerum omnium uertit. ubi auriga beatus est, & ad præsepe, id est diuinam pulchritudinem sistẽs equos, obijcit illis ambrosiam, & super ipsam nectar potandum, id est uisionem pulchritudinis, & ex uisione lætitiam. Hæc quatuor furorum opera sunt, de quibus generatim in Phædro Plato disputat, propriè uero de furore postremo, id est amore, in Symposio: de primo, hoc est furore poëtico, in præsenti dialogo qui Io inscribitur: quẽ in Phædro ita definit: Poëticus furor est occupatio quædam à Musis, quæ sortita lenem & insuperabilem animam, exuscitat eam atque exagitat per cantilenas aliamque poësim, ad genus hominum instruendum. Occupatio significat raptum animæ & conuersionem in Musarum numina. Lenem dicit quasi agilem à Musisque formabilem. nisi enim præparata sit, non occupatur. Insuperabilem, quia postquàm rapta est, superat omnia, & à nulla rerum inferiorum inquinari, uel superari potest. Exuscitat è somno corpora ad uigiliam mentis, ex ignorantię tenebris ad lucem, ex morte ad uitam, ex obliuione lethæa ad diuinorum reminiscentiam reuocat, exagitat, stimulat, & inflammat ad ea quæ contemplatur & præsagit carminibus exprimenda. Post definitionem addit, eum qui sine furore Musarum poëticas ad fores accedit, inanẽ esse ipsum atque eius poësim, quasi tanti sit poësis, ut absque summo Dei fauore comparari nequeat. Eadem in Ione hoc tradit, & unde sit hic furor, & per quot descendat gradus edocet. Inquit autem in libro quarto de legibus Plato, Deum, fortunam, & artem, humana omnia gubernare. Quo fit ut poësis uel Dei donum sit, uel fortunę fors, uel artis opus. Quid istorum potissimum uerum sit, Socrates cum Ione rhapsodo perquirit. Rhapsodus autem hoc in libro significat recitatorem interpretemq;, & cantorem carminum. Interpretabatur Io Homeri carmina, & coram populo ad lyram canebat, atque ita erat affectus, ut alium poëtam nullum præter Homerum exponeret, etiam si eadem qua Homerus facilitate referret. Homeri autem omnia celeriter explicabat. Vnde sic argumentatus est. Aut casu profert Io quæ scribit Homerus, aut arte, aut afflatu diuino. Non casu, quia non omnia, sed pauca quædam, & absque continuatione ordineque interpretaretur. Non arte, quia quisquis artem integram habet, quicquid eidem arti subiectum est, iudicat. Eidẽ uerò studio poëtico subiecta sunt Hesiodi aliorumque poëmata, cui Homeri, præsertim quæ de eisdem tractant, quæ tamen Io non percipit, cum Homerum perfectè exponat. Ergo nõ arte iudicat. Restat ut inspiratione diuina. Ex quo patet quòd interpres poëtæ Io, & alij multi qui similiter affecti sunt, diuino instinctu alienam poësim interpretantur. Quòd si ad percipiendam poësim iam traditam humanum ingenium non sufficit, multo minus ad inuentionem sufficiet. Quare nec Homerus, nec alius quiuis reuera poëta absque cœlesti afflatu poësim consecuti sunt. Quod & alijs modis Socrates hic ostendit. Primo sic, Omnes artes & scientias poëtæ tradunt, sed omnes didicisse humano studio impossibile est, cum unicam ex parte percipere sit difficilimum. Non igitur arte humana, sed diuina quadam infusione proferunt. Cuius rei argumentum est, quòd plerique uates postquam furoris remissus est impetus, quæ scripserunt, non statim intelligunt, cum tamen rectè de singulis artibus in furore tractauerint, quòd singuli illarum opifices legendo dijudicant. Præterea sæpe uidemus rudem hominem, & ineptum subito in poëtam bonũ euadere, & aliquid magnificum diuinumque

Quid rhapsodus.

numque

numque cantare. Magna uero in momento assequi, non humani ingenij est, sed diuinitus inspirati. Qua in re pespicue deus ostendit, nutu suo intelligentiam hanc infundi. Vtque ita esse demonstret, sæpe ineptos quosdam potius quàm urbanos, insanos potius quàm prudentes rapit, ne si acutis prudentibusque uiris ad hæc uteretur, humana subtilitate & industria fieri hęc existimarentur. Cum ergo non sit à fortuna, nec ab arte poësis, à Deo, & à Musis tribuitur. Cum Deum dicit, Apollinem significat: cum Musas, sphærarum mundi animas. Iupiter quidẽ mens dei est. ab hac Apollo, mẽs animæ mundi, & anima totius mundi, octoque sphærarũ cœlestium animæ. quę nouẽ animę nouẽ Musæ uocãtur, quia dum cœlos harmonice mouent, musicã pariunt melodiam: quæ in nouẽ distributa sonos, octo scilicet sphærarum tonos, & unum omnium concentum, nouem Sirenes Deo canentes producit. Quamobrem ab Ioue, Apollo, & Musæ: ab Apolline, id est, mente animæ mundi, chorus Musarum ducitur. quia mens illa sicut ab Ioue illustratur, sic & animas mundi sphærarumque illustrat. Gradus autem quibus furor ille descendit, hi sunt. Iupiter rapit Apollinem. Apollo illuminat Musas. Musæ suscitant & exagitant lenes & insuperabiles uatum animas. Vates inspirati interpretes suos inspirãt. Interpretes auditores mouent ab alijs uero Musis aliæ animæ rapiuntur, quia & alijs sphæris sideribusque aliæ attributæ sunt animæ, ut in Timæo traditur. Calliope Musa uox est ex omnibus resultans sphærarum uocibus. Vrania, cœli stelliferi, per dignitatem sic dicta. Polymnia Saturni, propter memoriam rerum antiquarum quam Saturnus exhibet, & siccam frigidamque complexionem. Terpsichore, Iupiter, salutifer enim choro hominum. Clio Martis, propter gloriæ cupiditatem. Melpomene solis, quia totius mundi temperatio est. Erato Veneris, propter amorem. Euterpe Mercurij, propter honestam in grauibus rebus delectationem. Thalia lunæ, propter uiriditatem eius humore rebus exhibitam. Apollo item solis est anima, lyra eius solis corpus: nerui quatuor, motus eius quatuor, annuus, menstruus, diurnus, obliquus: quatuor uoces, neates, hypates, doriones, gemini: quatuor sunt signorum triplicitates, ex quibus quatuor qualitates tẽporum producuntur. Orpheum quidem afflauit Calliope, Museum Vrania, Homerum Clio, Polymnia Pindarum, Erato Sapphon, Melpomene Thamyram, Terpsichore Hesiodum, Thalia Maronem, Nasonem Euterpe. Linum rapuit idem qui & te iam nunc exagitat Phœbus optime Laurẽti, Phœbus inquam qui auo tuo Cosmo uaticinium dedit, parenti autem Petro arcum atque medelas, tibi denique lyram & carmina.

SOCRATES.
IO.

ONEM saluere iubeo. Vnde nunc ad nos aduenisti? Nunquid ex Epheso patria uenis? IO. Nullo pacto ò Socrates, sed ex Epidauro ab Asclepijs. SOCR. Nunquid & rhapsodorum, id est, eorum, qui poëtarum carmina recitant, certamen Epidaurij deo instituerunt? IO. Non in his solum, sed in alio quoque genere musicæ. SOCR. Quid igitur, non tu nobis istic decertasti? quomodo, certastine? IO. Prima, ò Socrates, certaminum pręmia retulimus. SOCRAT. Probe inquis. Age ut in Palladis celebratione uictoriam consequamur. IO. Fient hæc quidem si deus uoluerit. SOCR. Etenim, ò Io, artem uestram semper plurimi feci, quòd & arti uestræ conueniat ut ornetis corpus, & quàm pulcherrimi semper appareatis, tum quòd oporteat in plurimis atq; bonis poëtis, in Homero præcipue poëtarum omnium optimo diuinißimoq; assidue uersari, neque carmina illius solum, uerumetiam sensa perdiscere. Nunquam enim aliquis in rhapsodum euaderet, nisi ea quæ à poëta dicta sunt intellexerit. Nam poëtæ mentem interpretari rhapsodum apud auditores oportet: quod quidem fieri nequit, si quis poëtæ sententiam ignorarit. Hæc uero omnia an non uidentur? IO. Vera dicis, ò Socrates: atque ego quidem in hoc plurimum elaboraui. præclarißima sanè præ cæteris de Homero me explicaturũ profiteor, ut neque Metrodorus Lampsacenus, neque Stesimbrotus Thasius, neque Glaucon, neque aliquis unquam ueterum tot tamq; pręclara Homeri sensa quot ego, exponere queat. SOCRAT. Recte, ò Io. Constat enim quòd nulla inuidia prohibebit quin hæc mihi aperias. IO. Et auditu sanè dignum est quàm uehementer Homerum exornarim. Vnde æquum esse censeo ut ab illis qui Homeri studiosi sunt, corona aurea coroner. SOCRAT. Ocium profecto te audiendi quandoque nanciscar: nunc autem ad hoc unum mihi responde, utrum circa Homerum solum, an etiam circa Hesiodum & Archilochum id possis. IO. Circa Homerũ solum. satis enim mihi esse uidetur. SOC. Suntne aliqua de quibus Homerus & Hesiodus eadem referãt? IO. Ac multa quidem esse arbitror. SOCR. Vtrum melius ea quæ dicit Homerus, an quæ dicit Hesiodus explicares? IO. Aeque de utrisque, ò Socrates, in illis rebus in quibus eadem referunt. SOCR. Quid autem in his de quibus non eadem dicunt? utputa de uaticinio Homerus atque Hesiodus uerba faciunt. IO. Et maxime quidem. SOCR. Et in quo poëtæ isti consentiunt, aut discrepant, quando de uaticinio loquuntur, utrum ipse melius quàm peritus uates aliquis explicares? IO. Vates melius. SOCR. Si autem uates esses, non illa tantum in quibus conueniunt, uerum etiam in quibus dissentiunt, exponere posses? IO. Patet. SOCR. Quid porro? num circa Homerum uehemens facundusq; es? circa Hesiodum aliosq; poëtas minime? An Homerus de alijs rebus agit, quàm de ijs quæ & alij poëtæ tractant? Nónne multa quæ ad bellum, & quæ ad consuetudines bonorum inuicem, malorumq;, priuatorum atque opificum attinent, enarrauit? Et de dijs quemadmodum secum inuicem, & cum hominibus uersantur, deq; afflictionibus cœlestibus? item & de his quæ apud inferos sunt, tum deorum & heroum generationes cecinit? Nónne circa hæc omnis Homeri poësis uersatur? IO. Vera, ò Socrates, loqueris. SOCRAT. Nónne eadem cęteri poëtæ decantant? IO. Eadem certe, sed non ita cæteri ut Homerus. SOCR. An fortè deterius? IO. Multo deterius. SOCR. Melius ergo Homerus? IO. Melius certe. SOCR. O' Io, lepidum caput, cum multi de numero uerba faciunt, & eorum aliquis recte dicit, nónne potest quispiam ea in re bene dicentem nosse? IO. Potest. SOCR. Nunquid ille ipse, qui male dicentem noscit, an alius? IO. Ipse idem. SOCR. An non hic est qui arithmetica arte est præditus? IO. Profecto. SOCRAT. Cum multi de cibis, quales salubres sint, loquuntur, & aliquis recte ea de re loquitur, utrum alius quidam bene dicentem quòd recte, alius male dicentem quòd male dicat, animaduertet? an unus, & idem? IO. Idem proculdubio. SOCRAT. Quis hic? quod illi nomen? IO. Medicus. SOC. Nónne summatim dicimus, cum plures eadem de re loquuntur, quòd unus atq; idem tam illum qui male, quàm illum qui bene loquitur internoscet: & nisi eum qui in eadem re aberrat, cognouerit, nunquam eum qui recte sentit agnoscet? IO. Profecto. SOCRAT. An non ipse idem in utrisque peritus est? IO. Prorsus. SOC. Homerũ atque alios poëtas, è quorũ numero est Hesiodus, & Archilochus, eadẽ referre asseris; nõ tamen eodẽ modo, sed melius Homerum?

Quæ sint explicata in omni Homeri poësi.

merum? IO. Et uera loquor. SOC. Si illum qui bene dicit cognoscis, eos qui male dicunt, quòd errent intelligis. IO. Conuenit. SOC. Si ergo dicamus, ò uir optime, Ionem circa Homerum aliosq; poëtas similiter peritum esse atq; uehementẽ, nequaquã errabimus: quandoquidẽ ipse iudicem eundem idoneum esse circa illos qui eadem in re uersantur, cõfitetur, poëtas uero penè omnes eadem effingere. IO. Quamobrẽ igitur, ò Socrates, cũ de alio poëta quispiam disserit, neq; mentẽ adhibeo, neq; quicquã existimatione dignũ dicere possum, sed oscito protinus atq; torpeo: postquã uero Homeri quis mentionem fecerit, confestim excitor atq; mentẽ adhibeo, succeditq; quicquid instituo. SOC. Nequaquã arduum est, ò amice, huius causam coniectare. Constat enim quòd neq; arte neq; scientia de Homero scite loqueris. Nam si arte, de alijs omnibus poëtis similiter loqui ualeres, poësis enim totũ est. nõnne? IO. Est certe. SOC. Nónne postquã aliquis aliã quãuis artem integram cõparauit, æque de omnibus quę sub arte sunt iudicat? Eadẽ quippe de omnibus artibus considerandi ratio est. Vis tibi referam qua ratione id dicam? IO. Opto per Iouem, ò Socrates. Nam quoties uos sapientes illos audiui, miro quodã gaudio statim afficior. SOC. Velim, ò Io, uera diceres. Verum sapientes uos rhapsodi & mimi estis, & illi quorum uos poëmata decantatis. ego autem nihil præter ueritatẽ loquor, queadmodũ decet pinguis mineruæ hominẽ. Nam id de quo paulo antè percontabar, intuere q̃ leue sit, & facile cognitu: adeo ut quiuis quod narrabam, percipere possit, eandem per cætera esse consideratione, si quis artem sibi integram cõpararit. Exẽpli causa, nunquid pingendi ars totum quiddã est? IO. Est. SOC. Nónne pictores multi, partim boni, partim mali, & sunt & fuerunt? IO. Certe. SOC. Vidistine aliquẽ qui & ea, quę recte, & quę nõ recte Polygnotus Aglaophontis filius pinxit, sufficienter ostendere potuit: quæ uero pictores alij, non potuit: & si quis aliorũ pictorum opus ostenderit, obdormiat, neq; facultas illi ad dicendum aliquid cõijciendumq; suppetat: cum uero de Polygnoto, uel de uno quouis pictore sit iudicandũ, expergiscatur, & mentem adhibeat, & facultatem dicendi habeat? IO. Non per Iouẽ. SOC. Quid in fabris statuarijs? uidisti quenquam qui ea quæ Dædalus Metionius, aut Epius Panopei filius, aut Theodorus Samius, uel alius quispiam statuarum faber, bene est machinatus, exponere ualeat, in aliorum uero sculptorũ operibus torpeat atq; obmutescat? IO. Per Iouem nũquam uirum talem reperi. SOC. Atqui nec in tibiarum flatu ut arbitror, nec in pulsu citharę, nec in illo ad citharã cantu, neq; in rhapsodia uirum intuitus es, qui Olympi opera, uel Thamyræ, uel Orphei, aut Ithacensis Phemij rhapsodi exprimere possit, in operibus uero Ionis Ephesij deficiat, neq; percipere cõferreq; possit, quæ bene, & quæ contrà modulatur. IO. Quid in hoc tibi contradicã non habeo, sed tamen mihi ipsi conscius sum, me præ cæteris hominibus pulcherrima de Homero referre, neq; deesse mihi dicẽdi copiam: alios uero omnes hac in re me laudare, in cæteris uero nequaquam. Tu uero quidnã hoc sit uide. SOC. Video, ò Io, & quod mihi id esse uidetur, tibi aperire incipiam. Vt bene de Homero loquaris ars tibi non præstat, ut modo dicebã, sed diuina uis est quæ te mouet, sicut in lapide quem Magnetẽ Euripides nominauit, nonnulli Heraclium uocant. Qui lapis non solum ferreos anulos trahit, sed uim etiam anulis ipsis infundit, qua hoc idem efficere possint, ac perinde ut lapis, alios anulos trahere. Vnde longa plerunque concatenatio ferri, & anulorum inuicem pendet, & omnibus his ex illo lapide uis sattrahitur. Ita ipsa Musa poëtas diuino instinctu concitat, poëtę cõciti alios furore corripiunt. Quare ex his omnibus series ipsa contexitur. Omnes itaq; carminum poëtæ insignes, non arte sed diuino afflatu mente capti omnia ista præclara poëmata canunt: & ut Corybantes non sana mente saltant, ita neque cantilenarum modulatores egregij sana mente hos cantus effingũt: sed ubi in harmoniam, & rhythmũ insurgunt, & rapti bacchantur, quemadmodũ bacchantes fœminæ, mente non sana, mel & lac ex fluminibus hauriunt, sana autem mẽte haurire nequeunt, idq; tum efficit illorum animus qui cantus effingunt, quod ipsi narrant. Aiunt enim nobis poëtæ, q̃ è fontibus quibus mel scaturit, hauriẽtes, & à Musarum uiridarijs collibusq; decerpentes carmina ad nos afferant, quemadmodum mel ex floribus apes, & instar apum uolare se dicunt. Qua in re uera loquuntur. Res enim leuis, uolatilis, atq; sacra poëta est, neq; canere prius potest q̃ deo plenus, & extra se positus, & à mente alienatus sit. Nam quandiu mente quis ualet, neq; fingere carmina, neq; dare oracula quisquam potest. Non arte igitur aliqua hæc præclara canunt, quæ tu de Homero refers, sed sorte diuina id quisq; recte efficere potest, ad quod Musa quempiam incitauit. Hic Dithyrambos, ille laudes alicuius, hic Hyporchemata choreasq;, alius carmina, alius item iambos canit. Ad cætera uero illorum quisq; rudis, & ineptus est. Non enim arte, sed diuina ui hæc dicunt. Nam si de uno quoquam horum per artem recte loqui scirent, de cæteris quoq; omnibus idem possent. Ob hanc uero causam deus illis mentem surripiẽs, ipsis tanquam ministris utitur oraculorumq; nũcijs, & diuinis uatibus, ut nos qui audimus, percipiamus non eos esse qui tam digna referunt, cum suæ mentis cõpotes minime sint, sed hæc deũ loqui, & per hos nobis hæc inclamare. Huic autem rei euidentissimo argumento esse potest Tynichus Chalcidẽsis, qui antea poëma nullum memoria dignum composuerat: hymnum autem in Apollinem quem omnes cantant, omnium ferme cantilenarum pulcherrimum, Musarum inspiratione inuenisse se dicit. In hoc maxime deus ostendisse uidetur nobis dubitandum non esse, quin prę clara hæc poëmata, diuina deorũq; potius q̃ humana hominũq; sint opera. Poëtæ autẽ nihil aliud sint, quàm deorũ interpretes, dum sunt furore correpti, à quocunq; tandẽ numine quis corripiatur. Quod quidem deus ostendere uolens, de industria per ineptissimũ poëtã, pulcherrimã cecinit melodiam. An non uera tibi referre uideor? IO. Mihi certe. Atq; animũ meũ his sermonibus Socrates demulces, & afficis. Ac diuina quadã sorte à dijs poëtæ insignes hæc nobis interpretari uidentur. SOC. Nónne uos rhapsodi poëtarũ scripta interpretamini? IO. Vera narras. SOCR. An non interpretum interpretes estis? IO. Sumus. SOC. Animaduerte quid uelim, & hoc mihi responde, ò Io: neq; id de quo te interrogabo, mihi occultaueris. Cũ apte carmina refers, & stupore perculsos reddis spectãtes, siue dũ Vlyssem super pauimẽtũ suo limine saltantẽ cãtas, & procis palàm se ostẽdentẽ, atq; sagittas ante pedes effundentẽ, siue Achillem impetum in Hectora facientem, seu dum mi-

Videtur hoc agere, ut ostendat, nec ipsum Homerũ ex arte scripsisse, sed diuina quadam ingenij ui fretum.

poetę furiosi

Poëtæ, deorum interpreets.

dum miserabile quiddã, & querulũ circa Andromachen, uel Hecubã, uel Priamũ profers, utrũ tunc mẽtis es cõpos? An à mente alienatus? & rebus gestis quas refers afflatus animus interesse illis se cogitat, siue in Ithaca, siue apud Troiam sint gesta, seu quocunq; aliò te carmina rapiant? IO. Perspicuam mihi cõiecturã, ò Socrates, attulisti, neq; id occultaturus tibi recensebo. Quoties enim miserabile quicquam dico, lacrymis implentur oculi. Cum aliquid terribile, aut uehemens, arrectæ propter terrorẽ comæ eriguntur, cor salit. SOC. Nunquid mentis cõpotem eum uirũ tũc esse asserimus, qui in sacrificiis & celebrationibus pulchra ueste aureisq; coronis ornatus ploret, cũ nihil horũ amiserit? aut nimis trepidet is, qui inter uiginti milia hominũ sibi amicorum sit cõstitutus, nemine eum uel exuente, uel iniuria afficiente. IO. Nõ per Iouẽ, ò Socrates, si uera fateri uelimus. SOC. Nónne spectãtium multitudinẽ iisdem his rebus affictis? IO. Sane plurimum: atque aspicio semper superne ab ipso suggesto, & flentes, & toruũ tuentes, atq; his quæ narrãtur, stupefactos. Et oportet me ualde mentẽ iis adhibere. Nã si lacrymas excutiã, ipse argentũ suscipiens, ridebo. sin autẽ risum illis moueam, ipse argentum amittens, flebo. SOC. Vidésne spectatorẽ esse anulorum extremũ, illorum inquã quos sub magnete lapide uim inuicem suscipere referebã? Medius autẽ es tu recitator, & mimus: primus autẽ est ipse poëta: deus uerò per omnes istos hominũ animũ quocunq; uult, trahit, dum inuicẽ uim suspendit, & traiicit: ex quo uelut ex illo lapide series longa depẽdet, qua è latere gradatim nectuntur hi qui in choro saltãt, & præceptores atq; discipuli, huiúsue catenæ à Musa anuli suspendũtur, poëtarũ autem hic ex alia, ille rursus ex alia musa suspenditur. Vocamus autẽ id nos mente capi, quod quidẽ illi proximũ est. Nam ab his utiq; primis anulis qui poëtæ sunt: alii rursus ab aliis corripiuntur, diuiniq; fiunt: nonnulli ab Orpheo, à Musæo alii: nec pauci ab Homero occupãtur, atq; tenẽtur, quorũ ò Io unus es, q ab Homero furore correptus es. Et si quis scripta alterius poëtæ cecinerit, obdormiscis, atq; tibi dicendi deest facultas. si quis uero huius poëtę decãtauerit melodiã, cõfestim excitaris, animus salit, & dicendi facultas sufficit. non enim arte neq; scientia, sed de diuina quadã sorte, & mentis occupatione, ea quæ de Homero dicis, recenses. Et quemadmodũ Corybantes illam duntaxat melodiam acute sentiunt, quæ illius dei est à quo rapiuntur, ad eumq; concentũ decentibus uerbis & figuris abundãt, alios uero contẽnunt: ita & tu, ò Io, si quis Homeri mentionẽ fecerit, es in dicẽdo facundus, in aliis uero tibi copia deest. Eius itaq; quod quærebas quamobrẽ circa Homerum copiosus es, circa alios deficis, hæc est causa, quoniã nõ arte, sed diuina sorte uehemẽs es Homeri laudator. IO. Rectè dicis, ò Socrates: admirarer tamen si tam acute differeres, ut mihi prorsus persuaderes me cũ lymphatus atq; furẽs sum, Homerũ laudibus celebrare. neq; enim furens ut arbitror tibi uiderer, si me de Homero uerba facientẽ audires. SOC. Atqui audire uolo, neq; tamen prius q̃ mihi responderis ex iis quibus de Homerus dicit, quę potissimũ bene dicat. non enim de omnibus. IO. Optime nosti, ò Socrates, q de omnibus. SOC. Non tamẽ ea bene tractas, quæ tu quidẽ ignoras, Homerus autem scribit. IO. Quænam ista sunt, quę Homerus quidẽ narrat, ego autẽ nescio? SOC. Nónne sæpenumero multa de artibus explicat? Velut de aurigaria disciplina. si meminero, illius carmina tibi recitabo. IO. At ego referã. memini enim. SOC. Dic mihi quæ mandat Nestor Antilocho filio, cum illũ monet ut in equestri cursu, gratia Patrocli instituto, caute flectat equos. IO. Iliad.ψ

Declina ad læuam paulum, dextrumq; iugalem
Vrge plagis minitãs, manib. quoq; lora remitte.
Cumq; metã attigeris, flectatur læuus in arcum,
Donec ad extremum circli peruenerit axis
Vltimus, ac medium uita, nec tangito saxum.

SOC. Sufficiunt hæc, ò Io. Recténe an cõtrà in his carminibus Homerus loquatur, utrũ melius medicus, an auriga perciperet? IO. Auriga proculdubio. SOC. Vtrum arte hoc iudiciũ fiat, an alio quopiã? IO. Non alio certe q̃ arte. SOC. Nõne cuiq; arti facultas à deo tribuitur, certi cuiusdã operis iudicãdi? neq; enim ea quæ gubernatoria arte cognoscimus, medicina quoq; percipiemus. IO. Non certe. SOC. Neq; etiã quæ medicina perspicimus, architectura animaduertemus. IO. Nõ sane. SOC. An nõ similiter in omnibus artibus quæ una quadã arte cõprę hendimus, alia minime comprehendemus? Sed hoc prius mihi respõde. Aliam & aliam artẽ esse asseris? IO. Assero. SOC. Nunquid eadẽ tu qua ego coniectura artes discernis? Nam ipse quidẽ cũ hęc aliarũ, illa aliarũ rerũ sciẽtia est, hãc aliã, illã aliã artẽ uoco. Tu uero? IO. Et ego. SOC. Si enim eisdẽ de rebus scientia esset, cur hanc aliã, & illã aliam uocaremus? quandoquidẽ eadẽ ab utrisq; cognoscerẽtur. Quẽadmodum à me percipitur quinq; esse hos digitos, & tu sicuti ego hoc idẽ animaduertis. Vnde si te rogarem, utrum eadẽ arte arithmetica, an alia hęc eadẽ cognoscamus, responderes utiq; q eadem. IO. Certe. SOC. Dic quod paulo antè interrogauerã, utrum secũdum omnes artes uideatur tibi dicendũ, q eadẽ arte eadẽ cognosci necessariũ sit, alia uero arte nõ eadẽ, sed alia quædã. quãdoquidẽ ars alia ipsa est. IO. Ita mihi uidetur, ò Socrates. SOC. Si quis artẽ aliquam assequutus nõ fuerit dicta uel facta huius artis bene discernere nequaquã poterit. IO. Vera narras. SOC. Ea carmina quæ tu retulisti, siue bene siue male ab Homero canantur, utrũ tu melius, an auriga perciperet? IO. Auriga. SOC. Recitator enim es, non auriga. IO. Nempe. SOC. Recitatoria uero facultas ab aurigaria alia est. IO. Videlicet. SOC. Quòd si alia ars est, aliarum quoq; rerũ scientia est. IO. Aliarũ profecto. SOC. Quid uero cum Homerus illud affert, q Hecamede Nestoris pellex saucio Machaoni medelæ potionem porrigit, cui uinum Pramnium infundit, insuper atterit caseum caprinum æneo quodã instrumẽto, farinam quoq; caseo miscet, et ad hæc cepe obsonii loco apponit? Recténe an cõtrà hæc ab Homero dicantur, utrum medicinæ artis an recitatoriæ iudicium est? IO. Medicinæ. SOC. Quid cum Homerus dicit,

In mare se mersit retis Thaumantias instar,
Quod trahit ad fundũ plumbi subtexta grauedo
Muniti cornu fortem dans piscibus æram.

hæc quid sibi uelint, & utrum recte an contrà dicantur, nónne ars piscatorũ melius q̃ recitatorum animaduertet? IO. Constat q ars piscatorũ id iudicat. SOC. Si præterea me ita rogares, postq̃, ò Socrates, in Homeri carminibus inuenisti quæ cuiq; istarum quæ dictę sunt artiũ iudicãda sunt, age iam mihi reperias quænam à uate uaticinioq; iudicari conueniat, recténe an contrà ab Homero sint dicta: aduerte quàm facile ac uere tibi respõdeam. Sæpenumero in

λέγεις uidetur legendũ esse, quáquã & Marsilius & Aldi exemplar λέγει habuerint.

ro in Odyssea scribit, præsertim ea quę Melāpodorum uates Theoclimenus aduersus procos fatur,

O' miseri, quid nunc heu uobis imminet atri,
Dum mollē noctu capitis per membra soporem.
Cuncta fremūt luctu, resonat plāgoribus æther.
Scissaq; triste madent lacrymis manantibus ora.
Vestibulū plenū est simulacris, omnis & aula.
Sub tenebris erebus riget, extinctoq; per orbem
Lumine uelatur tristi caligine cœlum.

Sæpenumero etiā in Iliade, ut in murorū expugnatione, quę ad uatē pertinēt tāgit. Ibi enim sic inquit,

Certabant Danai Troiæ perrumpere muros,
Altiuolans Iouis pendebat desuper ales
Vnguibus incuruis rubrum complexa dracone.
Pellebatq; acies in læuam, tum ferus ille
Respirans, & adhuc transfixo pectore luctans,
Ore petens aquilam perstrinxit uulnere guttur.
Illa dolens anguem dimisit in agmina lapsum,
Sauciaq; in uentos pennis sublata refugit.

Hæc equidē dicā, & alia huiusmodi à uate cōsiderāda, iudicandaq; esse. IO. Et uera quidem, ò Socrates. SOC. Et tu, ò Io, uera narras. Age quemadmodum ego tibi ex Odyssea, & Iliade excerpsi quę ad uatē, quæ ad medicū, quæ ad piscatorē pertinere uidētur, sic & tu qui maiorem in Homeri scriptis peritiam habes, eligas, & adducas in medium, quæ sunt recitatoris propria, quæ præter alios homines ipsi considerare iudicareq; cōuenit. IO. Omnia, ò Socrates, assero. SOC. Nō omnia tu suprà dicebas, ò Io. Num ita obliuiosus es? Atqui non decet recitatorē hominem obliuiosum esse. IO. Quidnam? SOC. Nō memoria tenes artē recitandi aliam ab aurigaria te dixisse? IO. Teneo. SOC. Nónne cum alia sit, alia cogniturā es confessus? IO. Profecto. SOC. Non igitur omnia percipiet secundū sermonem tuum ars recitandi, neq; ipse etiā recitator. IO. Imò omnia præter talia quædā. SOC. Cū præter talia quædam dicis, præter ea quę aliarū artiū sunt ferme significas. Sed quænā cognoscet, postquam nō omnia noscit? IO. Quæ decens est ut uir loquatur, quæ mulier, seruus, liber, subiectus, princeps, hæc omnia noscet. SOCR. Quod decens est ut princeps in mari, nauicula tēpestate oppressa afferat, recitatórne magis quàm gubernator cognoscet? IO. Nō, sed gubernator melius hoc percipiet. SOC. Sed ea quæ decēs est, ut princeps in morbo loquatur, recitator melius, quàm medicus intelliget? IO. Neq; hæc. SOC. Sed ea quę seruo cōueniunt, dicis. IO. Certe. SOC. Scilicet quę decens est, ut dicat seruus bubulcus, dum de furentibus & efferatis bobus cōfabulatur, recitator ipse, nō bubulcus agnoscet? IO. Nequaquā. SOC. Nūquid ea quæ decens est, ut mulier de lanificio textori referat? IO. Non. SOC. Ea quæ decens est, ut uir dux exercitus dicat, dū milites hortatur, cognoscet? IO. Talia profecto sunt, quæ recitator agnoscit. SOC. Nunquid ars recitatoria eadem est, quæ & imperatoris exercitus? IO. Intelligerē equidem, si opus esset, quæ imperatorē loqui decet. SOC. Forte & imperator es Ion: Nā si equestri, & citharœdica simul disciplina polleres, illos qui bene, & qui male equitant, cognosceres. Et si te interrogarem, ò Io, utrum arte equestri, an arte citharœdi illos qui bene equitant, cognoscis, quid mihi respōderes? IO. Arte equestri. SOC. Quòd si eos qui bene pulsant citharā, cognosceres, confitereris illos nō equestri, sed citharœdica disciplina cognoscere? IO. Proculdubio. SOC. Cū uerò quæ ad imperatorē spectant intelligas, utrum imperatoria, an recitatoria ista calles? IO. Nihil mihi referre uidetur. SOC. Quomodo nihil referre dicis? Imperatoriā, & recitatoriā artem, unámne, an duas ponis? IO. Vna mihi uidetur. SOC. Quicunq; igitur bonus est recitator, etiam bonus imperator erit? IO. Et maxime quidē, ò Socrates. SOC. Num & qui exercitus imperator est optimus, idē recitator est bonus? IO. Nequaquā. SOC. Illud tamen admittis, quòd quisquis recitator bonus est, bonus est imperator. IO. Valde. SOC. Nónne Gręcorū optimus es recitator? IO. Planè, ò Socrates. SOC. Nunquid Græcorum optimus es imperator? IO. Certe, ò Socrates. Hæc enim in Homeri scriptis didici. SOC. Cur igitur per deos, cū sis optimus Gręcorū omniū dux exercitus, optimusq; recitator, passim carmina modularis, militas autē nusquā? nunquid tibi uidetur recitator aurea corona decoratus plurimū usui esse Græcis, imperator autem nullo pacto? IO. Nostra, ò Socrates, ciuitas, uestræ subest, à uobisq; gubernatur, & idcirco imperatore non indiget. Vestra autē & Lacedæmoniorum respub. me nunquā in exercitus ducem eligeret. Idoneos enim duces uos esse putatis. SOC. O' optime Io, Apollodorum Cyzicenum non cognoscis? IO. Quem Apollodorum? SOC. Illum scilicet, quem sæpe Athenienses, quamuis hospes esset, imperatorem delegerunt, & Phanostenē Andrium, & Heraclidem Clazomenium. Quos hæc ciuitas, licet peregrinos, quia uiri præstantes habentur, præture, & alijs magistratibus ornat. Ionem uerò Ephesium imperatorem non decernet, neque honore afficiet, si uirtute pręstare uisus fuerit? Quid uerò, nónne uos Ephesij prisca origine Atheniēses estis, Ephesusq; nulla ciuitate est inferior? Sed tu, ò Io, si quidē uera prædicas, & scientia arteq; potes Homerum laudare, iniuria me afficis: quippe qui professus multa & pulchra Homeri scire, teq; ostensurum mihi pollicitus, me nunc decipis, ac permultum abest, ut ostendas, siquidem nec quæ sint ista, quorum peritus es, nec qua sis facultate instructus, aperire uis, me diu iam obsecrante: cæterum tanquam Proteus uarius uarie mutaris, sursum, deorsum, in omnia te uertens, adeò ut postremo me subterfugiēs, imperator euaseris, ne mihi ostendas, quo pacto tibi circa Homeri sapientiam facundia competat. Si enim arte tibi hoc inest, quemadmodum nunc dixi, pollicitusq; exponere, decipis, certe iniurius es. Sin autem cares arte, & forte quadam diuina ab Homero raptus, cum nihil intelligas, multa & pulchra circa poëtam hunc dicis, ut ego de te iudicabam, nō facis iniuriam. Elige utrum mauis, iniustus homo, an diuinus potius appellari. IO. Lōge differt, ò Socrates, & multo pulchrius est iudicari diuinū. SOC. Hoc itaque quod pulchrius est, tibi à nobis tribuitur, ò Io, te scilicet diuinū potius quàm artificiosum Homeri laudatorem esse.

PRAEFATIO PROCLI IN PLATONIS SOPHISTAM, à Marsilio Ficino translata.

SOPHISTAM Plato uocat non hominem quendam solum, sed etiam amorē, Plutonem, Iouem, & artem sophisticam pręclarissimam dicit. Ex quibus intelligimus quòd nobilius subiectum quàm appareat hic dialogus respicit. Est enim intentio secundum magnū Iamblichum de sublunari opifice tractare. Nam est idolorū fictor, purificator animarū, à contrarijs rationibus semper separans, transmutator, & iuuenum diuitum mercenarius uenator. Dum animas suscipit plenas rationibus à superis uenientes, mercedem ab illis accipit, ipsam animalium fabricā, quę fit secundū mortalium rationē. Hic ei Proprietates sublunaris opificis.

quod non

quod nō est incūbit, quia quæ sunt in materia gignit. Et quod reuera falsum est, diligit, id est materiā. Simul autē in id quod uerum reuera est, respicit. Est & multiceps, quoniam sibi essentias uitasq; multas uendicauit, per quas uarietatem generationis ipse disponit. Idem quoq; magus est generatione, dum animas naturalibus rationibus mulcet, & allicit, adeo ut ęgre à generatione amoueatur. Quinetiā & amor magus, & natura maga à nonnullis dicitur, propter reciprocos attractus atque illecebras, quæ secundum naturam procedunt. Nunc igitur omnifariam sophistam declarare uult. Etenim philosophus sophista est, quippe cum cœlestem opificem, & generationis opificem imitetur. Et distinctiua facultas progressum rerū ab uno imitatur, & generationis opifex cœlestem opificem. quare sophista est. Atqui & ipse homo sophista, quia magna imitatur, Sophista dicitur. Et idcirco sophistam multiplicem appellauit. Eleates hospes repræsentat patrem opificum, supercœlestem & absolutum. Auditores autem opificis intelligentias. Ille quidem Iouis, hic naturæ angelicæ tanquam interpretator ac geometricus. Et quoniam opificium ab imperfecto incipiens in perfectum desinit, hospes ille primum cum Theodoro, deinde per conuersionem cum proprio Socrate uersatur.

Amor mag⁹ & natura maga.

PLATONIS SOPHISTA, VEL, DE EO QVOD EST, VEL, DE ENTE.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

POST Theætetum de scientia, legendus est Sophista de ipso ente, quod sciētię est obiectum. Dum uero hic de ente differitur circa quod uersatur philosophus, tractatur interim de non ente, ad quod sophista declinat. Apud Pythagorā & Platonē sophus, id est sapiens, solus est Deus. Philosophus autem uerus imitator dei. Sophista ambitiosus & fallax philosophi ęmulator. Sex Plato Sophistę definitiones adducit. Quoniā uero definitio haberi absq; diuisione nō potest per quam ab ipsa re definienda quæ ipsius non sunt separentur, genúsque ipsius per differentias diuidatur, ex quibus tandem simul & genere componantur species atq; definiantur, idcirco Plato Sophistam definiturus, exactissimas primum partitiones excogitat, admonens neminem omnino latentem rei cuiusq; naturam discernere posse, nisi eam penitus ab aliena qualitate secreuerit. Proinde entis atq; non entis descriptiones pro uiribus effert, atq; ens, quemadmodum & in Parmenide, subijcit uni: Entis quinq; numerat genera, essentiam, idem, & alterum, statumq; & motum. Docet ueram quidem essentiam rebus incorporeis conuenire, imaginariam uero corporeis. Eos præterea qui incorporea negant, admodum detestatur: eos insuper qui uel omnia moueri solum, uel solum manere putant. Item de scientia atq; de opinione & oratione uera uel falsa, de uerbo & nomine disputat, quatenus ad entis ipsius disputationem pertinere uidetur. Demum postquam de sophista simul ac philosopho disputauit, diuina quadam librum cōcludit sententia, uidelicet res naturales, opera esse dei. Siquidem omnia naturæ opera à diuina quadam sapientia mūdo infusa probauerat proficisci. Res autē umbratiles, & fallaces, ait dæmonicas esse præstigias. Ibidem & sophistam nobis occultum esse inquit tanquam non entis, id est falsi tenebris inuolutū: & philosophū pariter occultū esse, quāuis alia ratione, quia uidelicet entis ipsius, id est diuinæ ueritatis splendore undiq; circūfusus uulgariū intuitū animorū prors⁹ exuperet.

Apud Pythagoram & Platonē sophos est sol⁹ deus.

Quis philosophus.

Res naturales opera dei.

THEODORVS. SOCRATES. HOSPES. ELEATES, *qui fortè Melissus est.* THEAETETVS.

VENIMVS, ò Socrates, & ipsi pulchre, quēadmodū heri inter nos cōuenit, & hospitē hūc nobiscū ducimus Eleatē, Parmenidē atq; Zenonē alterū, uirū apprime sapiētię studiosum. SOC. Fortè, ò Theodore, dū uirū hospitē tecū ducere credis, deū quendā ducis. Inquit enim Homerus, cū deos alios, tū maxime hospitalē deū, inter homines qui iusti pudoris participes sunt, uersari, & hominū cōtumelias iniuriasq; inspicere. Te forsitā & hic è superis unus huc secutus est, ut nos qui à disputādi rationibus aberramus, examinet atq; corripiat: atq; ipse redargutionis est deus. THE. Haud mos hic, ò Socrates, huius hospitis. Sed modestior est, quàm hi qui contentionibus student. Mihiq; nullus hominū deus, sed diuinus aliquis esse uidetur. Omnes equidem philosophos, diuinos appello. SO. Et recte quidem amice. Genus autē philosophorū haud multo facilius, ut ita dixerim, quàm deorum discernitur. Omnes enim quicunque non ficte, sed uere philosophātur, propter aliorū inscitiā omniformes apparēt, dū urbes circumeunt, & uelut ab excelsa quadā specula inferiorū uitā prospectant. Atq; hi à quibusdā nullius æstimātur, à nōnullis summopere honorantur. Et interdū quidē ciuiles apparent, aliàs sophistæ, nōnunquam aliquorū opinione insani prorsus habentur. Quapropter percontari hunc hospitē cupio, si modo gratum illi futurū sit, quid de his rebus familiares eius Eleates sentiant, quidue esse dicāt, & quomodo nominent. THE. Quænā ista? SOC. Sophistā inquam, ciuilem philosophū. THE. Quid uero potissimū, & quale circa hæc dubitanti tibi sciscitari libet? SOC. Hoc, utrū unum hęc omnia, an duo esse uelint. An quemadmodū nomina tria, tria quoq; genera distinguētes, singula nomina generibus singulis adscripserint. THE. At nihil, ut arbitror, prohibebit, quo minus hæc uobis exponat. Tu uero quid ais, hospes? HOS. Quod & tu, nihil sanè prohibet, neque dictu difficile est, quòd tria esse putauerint. Singulatim uero distinguere, & quid unumquodq; sit definire, neq; paruū opus est, neq; facile. THE. In eandem fortè quæstionē, ò Socrates, incidisti, in quam & nos antequā huc accederemus, hic autē quæ tibi nunc, eadem tunc nobis respōdit, audisse se quidem, & recordari. SOC. In eo igitur quod primū rogauimus, gratificari nobis debes, ò hospes. Verū nobis id in primis declara. Vtrū per te ipse perpetua oratione quod inferre uelles, exponere consueueris, an potius interrogando quēadmodum solebat Parmenides: quem ego adolescēs audiui quondā ita disputantem admodum senē, rationesq; pulcherrimas afferentē. HOS. Si facile quis & apte respōdeat, facilius est cū alio interrogando differere: sin contrà, per seipsum quisq; facilius disputat. SOC. Licet igitur quēcunq; uis, ex his eligere. Omnes enim libentissime obsequentur. Ego uero tibi cōsulo, ut iuuenem quēpiam eligas, uel hūc Theætetum, uel alium quicūq; tibi aptior uideatur. HOS. Pudet me ò Socrates, quū nunc primum uobiscū loquar, non uicissim uerbū uerbo reddere, sed prolixum sermonem incœptare, siue solus ipse per me, siue cum alio respondente, demonstrationis gratia disputaro. Quod enim modo quæsitū est, nemo leuiter explicari posse confidat. Longa nanq; disputatione indiget. Contrà uero, si tibi & istis, præsertim quum tam modeste rogaueris, non obtemperem, agreste quiddā, & ab hospitis mansuetudine alienum mihi fore uidetur. Quippe cū disputationis comitem Thęctetū hunc ex his quę & ego dicebam, & tu modo iussisti, sim habiturus, THE. Ita certe, ò hospes, quemadmodum inquit Socrates, cūctis gratificaberis. HOS. Nihil aduersus hęc ulterius Theætete, dicendum. Tecum deinceps agendum mihi: quòd si fortè sermonis prolixitas tibi fastidiosa contingerit, & labore grauaberis, non me obsecro, sed hosce tuos familiares, qui in causa sunt, accusato. THE. Nihil molestum fore arbitror: nam si fortè me defatigari contigerit, hunc Socratem adhibebi

Occasio dialogi.

Inter homines pudētes uersari Deū.

philosophi diuini homines

Parmenides disputabat interrogando.

hibebimus, Socrati quidem nomine similem, mihi exercitationis socium, & æqualem, cui mecũ laboriosa multa peragere non est insuetum. HOS. Probe loqueris, & de his quidem procedente sermone tecũ ipse deliberabis. Communiter uero mecũ tibi nunc considerandum, incipiendumq́ue, ut mihi uidetur, ab ipso Sophista, & quid sit in primis definiendum. In præsentia porrò tu simul ac ego huius commune solum nomen habemus; rem uero ipsam quæ nomine designatur, aliter fortè uterq; nostrũ cogitat. Præstat autem in singulis rem ipsam cum rationibus quàm nomen solum absq; ratione perspicere. Quod profecto nunc inquirimus Sophistæ genus, haud facile definiri potest. Vetus est omniũq; communis sententia, si quis ea quæ magna sunt, rectè transigere uelit, in paruis quibusdam prius illa facilioribusq; quàm in maximis considerare debere. Equidem Sophistæ genus arbitratus difficile posse comprehendi, nobis ô Theætete, consulo, ut antè in alio quodam faciliori progressum illius præmeditemur. Nisi tu fortè commodiorẽ uiam ostendas. THE. Nullã habeo cõmodiorem. HOS. Visne exiguum quiddam & uile in medium adducamus, maioris ipsius exemplum? THE. Volo. HOS. An non proponẽdũ notũ quiddã atq; exile, quod nihilominus ad maiorum intelligẽtiam conferat? qualis homo piscator est. Leue enim quiddam est, & exile. THE. Certe. HOS. Viam tamẽ & rationem ad id de quo agimus, aptam habere uidetur. THE. Optime ita res se haberet. HOS. Age hinc exordiamur. Dic utrum ipsum tanquam artificiosum, an artis expertem, alterius uero potentiæ cuiusdam participem ponere debeamus? THE. Nullo modo artis expertẽ. HOS. Artium ferme omniũ species duæ sunt. THE. Quæ? HOS. Agricultura, & cuiuslibet mortalis corporis cura, & facultas omniũ quæ circa compositum quodlibet fictúmue uersatur, quæ communiter supellectilia dicuntur, & quę hæc imitatur, uniuersa inquam facultas huiusmodi uno quodam communi nomine nuncupari debet. THE. Quonam pacto? & quo nomine? HOS. Quoties quod antea non erat, in esse quis deinde perducit, quod agit, facere: quod agitur, fieri dicimus. THE. Rectè. HOS. Cuncta quæ paulò antè retulimus, ad hoc uim habent. THE. Habent certe. HOS. Summatim itaq; illa effectricem facultatem denominemus. THE. Esto. HOS. Disciplinæ uero, & cognitionis species uniuersa, & quæstus certaminisq; ac uenãdi peritia, ars acquirendi summatim uocanda uidetur: quippe cum nihil ex his quicquam fabricet: quæ uero sunt, & fuerunt, comparet, partim sermonibus actionibusq; capiens, partim capientibus non concedens. THE. Decet. HOS. Cum omnes artes, aut in acquirendo, aut in efficiendo uersentur, quo in genere peritiẽ piscandi ponemus? THE. In eo uidelicet quod acquirit. HOS. Nónne eius quod acquirit, duæ sunt species? Vna inter uolentes commutatio, dono, emptione, mercede. Altera mãcipatio uel opere uel sermone facta. THE. Ex his quæ dicta sunt, sic esse constat. HOS. Mancipatio uero duplex. THE. Qua ratione? HOS. Vna quidem patens, quæ certãdo capit. Altera latens, quæ uenando. THE. Ita est. HOS. Venatoriam quoq; bifariam diuidere decet. THE. Quomodo bifariã? HOS. Aut enim rem expertẽ anima, aut animatã uenatur. THE. Quid ni? Siquidẽ ambo hęc sunt. HOS. Sunt profecto. Et oportet quod ad inanimum pertinet, nomine carens, dimittere, etiam quasdam natatoriæ facultatis partes, & alia huiusmodi exigua prætermittere. Animatorum uero capturã, animalium uenationem uocare. THE. Sic esto. HOS. Venationis huiusmodi meritò duæ sunt species. Vna quidem gressibilium animalium uenatio, uarijs speciebus nominibusq; distincta. Altera uero agilium, quæ fluentium uenatio nominatur. THE. Omnino. HOS. Agilium uero quædam pennis per aërem, quædã per aquam uagantur. THE. Certe. HOS. Volantium uenatio, aucupium nominatur. THE. Proculdubio. HOS. Aquatilium uero, ferè summatim piscatio. THE. Omnino. HOS. Piscationem autẽ nónne in duo maxima membra diuidimus? THE. Quænam ista? HOS. Aut enim retinaculis, aut percussione piscamur. THE. Quonam pacto utrunq; distinguis? HOS. Quicquid coërcendi gratia cohibet, aliquid comprehendendo, retinaculum nominatur. THE. Prorsus. HOS. Nassam, retia, laqueos, uerriculum, cæteraq; huiusmodi, nunquid aliter quàm retinacula uocabis? THE. Haud aliter. HOS. Hic igitur, & alius similis uenandi modus qui cohibendo perficitur, piscationis species quædam est. THE. Est. HOS. Extat species altera quæ hamis & fuscinis captat. Hanc percutientem piscationem communiter appellare decet, nisi tu fortè quid pulchrius afferas. THE. Non est mihi curæ nomen, hoc porrò sufficit. HOS. Alij quidem nocte hoc efficiunt ad ignis lumẽ, quapropter ignifera piscatio nũcupatur. THE. Prorsus. HOS. Alij die in extremo uirgæ cuiusdam ferentes uncum tridentibus usi. Vnde contorta & unca omnis hæc piscatio nominatur. THE. Constat. HOS. Qui piscando percutit retorto quodam instrumento, & fuscinam à superiori parte ad inferiorem demittit, tridentea & fuscinali piscatione uti dicitur. THE. Ferunt. HOS. Restat species altera. THE. Quænam? HOS. Percusio quædam hamo facta, contrà ac superior, neq; in qualibet piscium parte, sed in capite & ore duntaxat, ab inferiori parte ad superiorem uirgis & calamis retrahens. huius quid potissimũ, ô Theætete, nomen esse dicemus? THE. Videmur quod suprà proposuimus exquirendum, nunc iam perfecisse. HOS. Nunc igitur piscationis non modo nomen ego ac tu communi sententia instituimus, uerumetiam rationem ipsius operis sufficienter accepimus. Vniuersæ porrò artis dimidium in diuisione fuit, quæ in acquirendo uersatur, ac huius dimidium quæ capit, & huius rursus dimidium quæ mancipat: huius uenatoria: uenatoriæ animalium præda: huius agilis animalis captura, agilis uniuersaliter piscatoria: piscatoriæ, percutiens atq; tundens piscatio: percutientis, quæ unco piscatio fit: huius deniq; percusio quæ sursum uersus ab inferiori parte conficitur, retrahendo, & inde nomẽ sortita, retrahens & hamatoria piscatio dicitur. THE. Abunde hoc ostensum est. HOS. Atqui secundũ hoc exemplum, quid est sophista, inuenire statuimus. THE. Prorsus. HOS. Illudq; in primis quæsitum est, utrum ipsum qui hamo piscatur, rudem penitus, an artis alicuius participem ponere debeamus. THE. Ita est. HOS. Et nunc quidẽ sophistam, rudémne an callidum appellabimus? THE. Nullo modo rudem. Intelligo equidem non oportere illum qui ita uocatur, inertem esse, sed arte quadam instructum. HOS. Qua igitur arte? nunquid hactenus cognationem istorum mutuam ignorabimus? THE. Quorumnã? HOS. Hamatoris atq; sophistæ. THE. Quemadmodum? HOS. Venatores quidam esse mihi ambo uidentur. THE. Quam prædam hic alter insequitur? de alte

Cognitionẽ rei cũ rationibus quàm nominis solũ præcellere.

Vetus sententia circa magna cognoscenda.

Translatio facienda ad faciliora, ut cognoscatur quod quæritur.

Artiũ omniũ diuisio.

Videtur pro κατ' ἔνια, καὶ ἔνια, legendũ in exemplari Græco.

de altero namq; diximus. HOS. Prædam uniuersam bifariam partiri sumus: in natantem, atq; gresibilē. THE. Profecto. HOS. Et uenationem quæ natantia aquatiliaq; persequitur, prosecuti sumus: eam uero quæ gresibilia, pretermisimus, & quod multiplex esset, adiunximus. THE. Proculdubio. HOS. Hactenus hamator & sophista ab arte uenatoria eque pro ficiscuntur. THE. Videntur sanè. HOS. Ab animaliū uenatione, quidam in mare descendit, fluminaq; & lacus, & in his animalia ipsa uenatur. THE. Quid ni? HOS. Quidam autē in terras & fluuios uelut in prata quædam, iuuentute & diuitijs abundantia, in his animalia capturus. THE. Quo pacto? HOS. Venationis quæ terra fit, duæ maxime partes sunt. THE. Qualis utraq;? HOS. Vna domesticorum, agrestium altera. THE. An est ulla domesticorum uenatio? HOS. Pone quæ dicam, ut lubet. aut enim est homo domesticum animal, aut nullum animal est domesticum: uel aliud quoddam mansuetum, homo autem animal ferum: siue mansuetus homo quidem, sed hominis uenatio nulla. Ex his quod magis tibi consonat, in præsentia determina. THE. Arbitror equidem hospes, & nos mãsuetum esse animal, & hominum esse uenationem. HOS. Duplicem igitur & domesticorum uenationem statuimus. THE. Qua ratione? HOS. Prædatoriam, & quæ redigit in seruitutem, tyrãnidem insuper, & militarem captiuitatem, cuncta hæc uiolentam communiter uenationem asserimus. THE. Optime. HOS. Quæ uero iudicando fit, uel concionando, uel cōciliando, summatim persuasionis artificium nuncupamus. THE. Recte. HOS. Huius duo sunt genera. THE. Quænam? HOS. Publicum & priuatum. THE. Extat species utraq;. HOS. Priuatæ rursus persuasionis uenatio, aut mercede fit, aut muneribus. THE. Haud intelligo. HOS. Amatorum uenationem nunquam considerasse uideris. THE. Qua in re? HOS. Quòd illi quos cœperunt, munera insuper exhibent. THE. Vera narras. HOS. Hæc itaq; artis amatoriæ species esto. THE. Esto. HOS. Sed ea quæ mercede fit, aut uersatur ad gratiam, uoluptatisq; illecebras parat, ut inde alimenta pro mercede duntaxat accipiat, quam adulationē uocamus, artem uoluptatum machinatricem. THE. Certe. HOS. Aut uirtutis ostendendæ gratia conuersari se profitetur, & pro mercede pecunias exigit, idq; genus alio nomine nuncupandum uidetur. THE. Quid ni? HOS. Quónam? exprimere tenta. THE. Constat planè. Sophistam namque iam reperisse uidemur, & hoc nomen huic maxime congruere arbitror. HOS. Vt ex hac disputatione colligitur, constat, ò Theætete, sophisticam facultatem appellandam esse artem quæ in conciliando comparandoq; uersatur, animaliumq; gresibilium & terrenorum domesticorūq; uenatio est, hominum uidelicet priuata captura ob nummorum mercedem, & iuuenum diuitum atq; nobilium opinione uirtutis disciplinæq; irretitio.

Prima definitio sophistæ.

THE. Prorsus ita dicendum. HOS. Præterea hoc modo consideremus. non enim uilis cuiusdam artis, quod nunc quæritur, sed pulchræ admodum particeps est. Etenim ex ijs quæ suprà diximus, per imaginem quandam coniectare licet, non huius generis, quod diximus, sed alterius esse. THE. Cuius igitur? HOS. Artis profecto quæ in acquirendo uersatur, duæ species relatæ sunt, uenatio & commercium. THE. Certe. HOS. Commercij uero duæ sunt species. una in largitione, altera in emptione uenditionéque consistit. THE. Sic est profecto. HOS. Eam rursus quæ ad emendum uendendúmque pertinet, bifariam diuidimus. THE. Quo pacto? HOS. Qui opera sua uenalia facit, propriorum uenditor nominatur: qui alena uendit, commutator. THE. Omnino. HOS. Commutatio uero aut inter eiusdem urbis ciues conficitur, quam cauponariam uocamus: aut inter ciues & peregrinos emendo & uendendo res ex urbe alia in aliam permutatur, quam mercaturam dicimus. THE. Quid ni? HOS. Mercatura præterea duplex, altera ad uictum corporis spectat, altera ad animi disciplinam, commutátque nummis eruditionem. THE. Quemadmodum dicis? HOS. Quod ad animum attinet, forsitan ignoramus. Nã quod ad corpus, agnoscimus. THE. Nempe. HOS. Eum profectò qui musicam alibi quidem discendo emit, alibi docendo uendit, literaturámque similiter, & præstigia, cæterásque animi disciplinas tam serias quàm iocosas, mercatorē nihilo minus quàm corporis alimenta uendentem dicimus. THE. Vera narras. HOS. Nónne illum similiter appellabis, qui disciplinas nummis empturus commutaturúsque urbes uarias circuit? THE. Similiter certe. HOS. Huiusmodi mercaturæ pars quædam demonstratiua uocatur, pars altera ridicula, nihilominus quum sit disciplinarum uenditio, consimili quodam uēditionis cognomento uocanda. THE. Prorsus. HOS. Alio uero nomine nūcupãdus qui facultates alias uēdit, alio qui præcepta uirtutum. THE. Nihil prohibet. HOS. Eum sanè qui alias facultates uenundat, artium uenditorem nominare decet: sed eū hominem qui mores mercede tradit, quo nomine nuncupabis? Nunquid aliter quis recte cognominare hunc potest, quàm quod nunc quærimus, sophistam? THE. Haud aliter profecto. HOS. Iam igitur concludamus hunc in modum colligentes, quòd secunda inquisitione sophista nobis apparuit acquisitor huiusmodi, scilicet commutator, emptor & uenditor, mercator uidelicet qui animi disciplinas uenundat ad sermones institutáque uirtutum præcipua pertinentes. THE. Valde. HOS. Tertio rursus te similiter sophistam uocaturum hunc arbitror, qui eadem in urbe permanens, partim emit, partim ipse excogitat disciplinas, comparandi uictus gratia uenditurus. THE. Nihil obstat. HOS. Sophistam igitur appellabis eum qui in acquirendo uersatur, commutat scilicet & emit, uenditq; cauponando, siue sua inuenta, siue aliena circa uirtutis studia uendat. THE. Necesse est, rationi siquidem assentiri decet. HOS. Videamus iterum, utrum quod in præsentia quærimus genus, cuiusdã talis simile sit. THE. Cuiusnam? HOS. Eius artis quæ ad acquirendum pertinet, pars quædam certandi facultas erat. THE. Erat certe. HOS. Haud igitur ab re erit, bifariã illam diuidere. THE. Quas in partes diuides? HOS. Vna quidē pugnat, repugnat altera. THE. Verum. HOS. Pugna utiq; corporis ad corpus, uiolentia congrue nuncupatur. THE. Congrue. HOS. Quæ autem uerbis aduersus uerba committitur, contentio. THE. Certe. HOS. Ambiguitatis duæ sunt species. THE. Quæ? HOS. Quando oratione perpetua publice de iustis iniustisue certatur, iudicialis controuersia nominatur. THE. Ita est. HOS. Cum uero priuatim minutis quibusdam argumentatiunculis interrogando respondendóque contenditur, contradictionem appellare solemus. THE. Sic utique. HOS. Contradictio porrò quæ in commercijs utcunque contingit, & absque arte fit, ut species quædam seorsum ponen

Disciplinarū mercaturæ.

Secunda definitio sophistæ.

Tertia definitio sophistæ.

ponenda est: sic enim ratio ab alijs illam discernit. proprium uero cognomentum, nec ab antiquis accepit, neque nũc à nobis accipiet, neque enim decet. THE. Proculdubio. HOS. In uaria namq; & minima scinditur: quæ autem arte procedit, & de iustis iniustisue, & de alijs generatim ambigit, litigium appellari solet. THE. Planè. HOS. Litigium duplex, alterum patrimonium dissipat, alterum pecunias cumulat. THE. Omnino. HOS. Quod itaque utrique tribuendum sit cognomentum, inuenire conemur. THE. Oportet. HOS. Quicunque contentionis huiusmodi studio delectatus, res suas negligit, uerba autem audientibus iucunda componit, & quæstiunculas semper aucupatur, non aliter, ut mea fert opinio, quàm nugator & garrulus est uocandus. THE. Sic utiq;. HOS. At uero qui ex priuatis litigijs pecunijs cumulandis incumbit, quomodo uocandus sit, tu nunc uice tua fretus enarra. THE. Quisquis absq; errore respondere uoluerit, sophistam hunc mirabilem quem quærimus, appellabit, quarto se nobis iam offerentem. HOS. Ratio itaq; nunc ostendit sophistam nihil esse aliud quàm genus illud quæstuarium, artificiose litigando, aduersando, pugnando, luctando acquirere solitum. THE. Sic est omnino. HOS. Cernis uerum esse quod dicitur, uarium hoc animal esse, utq; prouerbio fertur, Non altera manu duntaxat appræhendendum. THE. An igitur utraque uti oportet? HOS. Opus est, & pro uiribus sic agendum. eiusmodi uero ipsius uestigium iam percurrimus. Dic age, habemúsne ulla quæ uocamus seruilia nomina? THE. Multa. Sed quæ nam è multis interrogas? HOS. Talia quædam ut cum dicimus excolare, distribuere, excoquere, secernere. THE. Quid ni? HOS. Carminari præterea, deducere, pectere, aliáque permulta huiusmodi in artibus reperimus, an non? THE. Quid ab his potissimum ostensurus, exempla hæc inducis, & per omnia sciscitaris? HOS. Ad discernendum quodammodo pertinent quæcunque retulimus. THE. Profecto. HOS. Mea quidem sententia, cum circa hæc una ars in cunctis uersetur, uno quoque nomine nuncupabimus. THE. Quonam? HOS. Discretiuam dicamus. THE. Esto. HOS. Vide rursus, num species huius geminas inuenire possimus. THE. Subitam, ut mihi uidetur, considerationem imponis. HOS. Enimuero in his quæ dictæ sunt discretionibus, partim deterius à meliori secernebamus, partim à simili simile. Sic enim ferme dictum tunc esse uidetur. huius quidem proprium nomen non habeo: illius autem quæ melius quod est, relinquit, quod uero deterius abijcit, habeo. THE. Quid istud referas? HOS. Omnis huiusmodi discretio, ut ipse conijcio, communiter purgatio nominatur. THE. Constat. HOS. Nónne geminam purgationis speciem esse quisque dignosceret? THE. Ita forte, si quis aliquandiu cogitet, ego enim in præsentia ignoro. HOS. Veruntamen species multas corporalium purgationũ nomine uno cõplecti decet. THE. Quas inquis, quóue nomine? HOS. Purgatio animati corporis intrinsecus operans per gymnasticam, & medicinam, & quæ extrinsecus balneis quod dictu uile est, mundat, item quæ inanimata corpora fullonum ministerio abstergendo colorat, & omnia quæ ornandi corporis curam gerunt, sigillatim uaria uiliáque nomina sortiuntur. THE. Profecto. HOS. Omnino quidem, ô Theætete. Ratiocinandi uero progressus nihil magis alterum altero minúsue curat, si purgatio spongijs fomentationibúsque adhibita minus mundat, pharmacum uero magis purificat atque iuuat. Nam ut artium omnium intelligentiam consequatur, quodcunque cognatum est, uel non cognatum inuestigando æque singulas artes honorat, aliáque alijs secundum similitudinem nihilo magis ridicula censet, Quinetiam nihilo honestius putat, si militari disciplina, quàm si alia quauis uilissima opera uenatorium opus exerceatur. Et nunc quidem ut quærebas, quonam nomine cunctas facultates quæcunq; corpus aut animatum, aut inanimatũ purgare student, penitus compræhendemus. Nihil utique quo ad præsentem pertinet disputationẽ referet, quodcunque nomen inuentum decentius uideatur, dummodo à purgationibus animæ sit distinctum, quæcunque purgant corpus, includens. Mentis porrò purgationem ab alijs omnibus secernere nunc intendit; si quorsum uergit, inspicimus. THE. Animaduerti equidem, & admitto duas species purgationis esse, animæq; purgationem à purgatione corporis esse diuersam. HOS. Egregie loqueris, & in hoc insuper mihi obsequere: quódue dicturus sũ, rursus bifariam diuidere tenta. THE. Vtcunq; duxeris, tecum partiri conabor. HOS. Prauitatem in anima aliud quàm uirtutẽ dicimus. THE. Aliud certe. HOS. Enimuero purgationem nihil aliud esse diximus, quàm quod prauum est, eijcere, reliquum uero seruare. THE. Diximus proculdubio. HOS. Si quam igitur circa animam prauitatis ablationẽ reperiemus, merito purgationem appellare debebimus. THE. Maxime. HOS. Prauitatis in anima species duæ ponuntur. THE. Quænam? HOS. Vna morbi corporalis instar, turpitudinis altera. THE. Haud intelligo. HOS. Morbum forsitan, & seditionem non idem uocas. THE. Etiam quid ad hæc respondeam, nescio. HOS. Num aliud seditionem putas, quàm naturalis cognationis corruptelam, discordia quadam prouenientem? THE. Nihil aliud. HOS. Turpitudinem uero num aliud quàm deformitatem ex dissonantia eorum quæ natura cognata sunt, resultantem? THE. Isthuc ipsum. HOS. Quid porrò, nónne uidemus in eis quorum deprauatus est animus, opiniones à cupidinibus, iram à uoluptatibus, rationem à doloribus dissentire? THE. Et maxime quidem. HOS. Veruntamen cuncta hæc natura cognata sunt. THE. Patet. HOS. Seditionem igitur ac morbum animæ prauitatem uocare decet. THE. Recte. HOS. Si qua uiderimus, quæ certo quodam fine proposito, dum ad illud peruenire nituntur, singulis in motibus præuaricentur, atque aberrent, utrum consonantia quadam mutua conuenientiáque communi, an contrarijs causis errare dicemus? THE. Constat quòd dissonantia atque intemperie. HOS. Atqui scimus nullum animum sponte aliquid ignorare. THE. Planè. HOS. Ignorantia quidem est dementia quædam animæ, quæ dum ad ueritatem nititur, intelligentia ipsa præuaricatur. THE. Omnino. HOS. Animã igitur ignorantem, inconcinnam atque deformem uocare decet. THE. Videtur. HOS. Sunt ergo duo hæc malorum in anima genera. Vnum communiter improbitas nominatur, qui animæ proculdubio morbus est. THE. Ita est. HOS. Alterum ignorantiam quidem nuncupant, prauitatem uero animæ hanc esse confiteri nolunt. THE. Omnino concedendum est, de quo modo dicente te ambigebam, duo in anima genera prauitatis existere: & timiditatem quidem intemperantiámque, & iniustitiam, cæteráque huiusmodi

Quarta definitio sophistæ.

Prouerbiũ.

Alterũ ad coquinariá, alterum ad lanificium, utrũq; discretionẽ quandam significat.

Ignorãtia qd

Qualis sit ignara anima.

ĩusmodi cuncta morbum existimare debemus: plurimam uero & uariam ignorantiam, turpitudinem. HOS. Nonne circa corpus, his duobus malis, duę quoq; artes sunt repertæ? THE. Quænam? HOS. Aduersus deformitatem gymnastica, aduersus morbum medicinæ peritia. THE. Apparet. HOS. Nónne & aduersus petulantiam, iniustitiam, timiditatem, ex omni genere artium conueniens maxime castigatio & animaduersio est iudicialis censura? THE. Hoc utiq; quantum hominum opinio fert consentaneum. HOS. Sed aduersus ignorantiam uniuersam, quod aliud præter doctrinam remediũ inuenitur? THE. Nullum. HOS. Doctrinam uero utrum unam duntaxat ac simplicem, an plura genera illius esse dicendũ? Immo duo genera eius summa esse animaduerte. THE. Animaduerto equidem. HOS. Hac uia quamprimũ id inuenturi mihi uidemur. THE. Qua? HOS. Si ignorantiam geminam esse consideremus. ea siquidem duplex duplicem docẽdi rationem exigit, ut harum singulæ singulis illarum reddantur. THE. Nunquid iam tibi constat quod nunc quæritur? HOS. Magnam quandam & onerosam ignorantię partem uideo, cunctis alijs eius partibus pręponderantem. THE. Quam? HOS. Hanc, cum quis illa quæ nescit, scire se putat. ab hac nimirum omnes quæcunque nos fallunt opiniones, proficiscuntur. THE. Ita est. HOS. Atq; huic soli ignorantiæ parti, inscitiæ nomen conuenire existimo. THE. Prorsus. HOS. Doctrinę itaq; partẽ qua ab hac ignorantia liberamur, quomodo appellandam cẽses? THE. Reor equidem partem aliam doctrinas artium nominari, hanc uero disciplinam. HOS. Sic ferme inter omnes Græcos uocatur. Nobis autem hoc præterea considerandum, utrum indiuiduum sit totum hoc, an diuisionem aliquam habeat cognomine dignã. THE. Considerandũ profecto. HOS. Videtur itaq; mihi & hoc diuisionẽ suscipere. THE. Qua ratione? HOS. Eius utiq; facultatis quę sermone docet, pars quędã asperior, quędã lenior esse uidetur. THE. Qualem utranq; dicimus? HOS. Vnam quidem ueterem ac patriam, qua aduersus filios maxime utebãtur, & nũc etiam pleriq; utuntur, quotiescunq; delinquunt, partim grauiter obiurgantes, partim mitius admonentes. Vniuersum hoc admonitionem possumus nuncupare. THE. Ita est. HOS. Id profecto nonnulli secũ rursus ratiocinando sibijpsis concesserunt, omnem inscitiam inuoluntariam esse putandam, nullumq; discere illa, quæ scire credit, affectaturum, multoq; labore admonitoria disciplina uix quicquam proficere posse. THE. Recte putant. HOS. Quinetiam alia quadam uia ad opinionem huiusmodi eruendam pergunt. THE. Quánam? HOS. Exquirunt, sciscitanturq; in his rebus, quę quis optime intelligere, & exprimere arbitratur, cum nihil ueri dicat. Deinde errantium opiniones facile discutiunt, easq; rationibus colligentes, in unum inuicem conducunt: atq; illas ostendunt sibijpsis de ijsdem, & ad eadem, & secundum eadem esse contrarias. Illi uero hoc inspicientes secum ipsi indignantur, & erga alios mites euadunt: atq; hoc pacto magnas durasq; opiniones deponunt. Quæ quidem liberatio auditu liberationum omnium iucundissima est, & reuera firmissima. Enimuero, ò dilecte puer, qui hos purgare aggrediuntur, haud secus quàm medici corpora curandos existimant. Medici namque tradunt salubribus epulis non prius nutriri corpus quàm impedimenta pellantur. Similiter isti non prius egregias doctrinas conferre animæ censent, quàm redargutus is qui errat, erubescat, repulsisq; doctrinæ impedimentis, falsis uidelicet opinionibus, purus euadat, nec alia præter illa quæ noscit, nosse se putet. THE. Optima modestissimaq; omnium facultas hæc est. His de causis, ò Theætete, dicẽdum, summam præcipuamq; purgationem esse redargutionem: eúmue qui non redargutus est, etiã si rex magnus sit, quãdoquidem in maximis est impurus, rudem turpemque esse secundum illa quibus purissimus pulcherrimúsque esse debet, quisquis est felix reuera futurus. THE. Sic est omnino. HOS. Quósnam homines arte hac uti dicemus? Vereor enim sophistas dicere. THE. Quamobrem? HOS. Ne illos plus quàm deceat, honoremus. THE. Veruntamen quæ modo dicta sunt, tali cuidam similia esse uidentur. HOS. Atqui etiam cani lupus maxime ferus mansuetissimo. Eum uero qui à deceptione tutus uidere debet, à similitudine summopere cauere oportet. lubricum porrò & occultum hoc genus. Sed esto, neque enim de exiguis terminis disceptatur, quando diligenter hoc uitare student. THE. Consentaneũ. HOS. Esto igitur discretiuę artis species purgatoria, purgatoriæ autẽ pars quæ mundat animam, seligatur: huius docendi facultas: doctrinæ, disciplina educatióque: disciplinæ educationisq; redargutio illa quę uersatur circa temerariã sapientiæ opinionem, ut præsens oratio monstrat, nihil aliud quàm nobilis genere sophistarum facultas esse dicatur. THE. Dicatur planẽ. Ambigo tamẽ quid potissimum ẽ multis quæ sese nobis offerunt, sophistam esse reuera affirmare conueniat. HOS. Et merito ipse dubitas, quandoquidem ipsum quoque sophistam ambigere uerisimile est omnino quanã uia rationes nostras effugiat. Scitẽ namque prouerbio dicitur, omnes effugere difficile esse. Nũc igitur instandum maxime. THE. Præclare loqueris. HOS. Primum quidem hunc ueluti cursum sistentes paululum respiremus, & inter nos ratiocinemur simul interquiescentes. Age resumamus quàm uarias præ se formas sophista iam tulerit. Prima inuestigatione apparuit iuuenum ac diuitum mercenarius esse uenator. THE. Ita. HOS. Secunda mercator quidam circa animi doctrinas. THE. Omnino. HOS. Tertia circa hæc eadem caupo. THE. Et hoc. Quarta circa doctrinas suorum uenditor inuentorum. HOS. Optime in memoriam reuocasti. Quintam uero ego ipse reducam. Certator quidam circa sermones, & artificiosus nimium litigator. THE. Sic utique constitit. HOS. Forma sexta ambigua quidem, ponenda tamen, & in præsentia quodammodo concedenda: purgator quidam animæ uisus est opiniones extirpans omnes quæ doctrinis impedimento sunt. THE. Sic est prorsus. HOS. Nunquid aduertis quoties aliquis multorum peritus uidetur, unius uero cuiusdam artis nomine nuncupatur, hanc uisionem non esse sanam? Imò constat eum qui circa artem aliquam sic afficitur, non posse illud ipsum inspicere, ad quod doctrinæ omnes huiusmodi tendunt. Quocirca multis pro uno nominibus eum qui uarijs scientijs uidetur imbutus, appellat. THE. Ita quodammodo natura institutum id esse apparet. HOS. Ne igitur & nobis idem propter socordiam in hac indagatione contingat, repetamus in primis unum aliquid eorum quæ de sophista sunt dicta. Vnum quippe ex illis præcipue sophistæ nomen significasse mihi uidetur. THE. Quid illud? HOS. Contradictorem illum esse diximus. THE. Diximus certe.

Similitudo cauenda.

Prouerbiũ.

Sex formę, & definitiones sophistæ.

te. HOS. Nónne & alios ut idē efficiant, edocere? THE. Hoc quoque. HOS. Videamus nunc circa quid maxime contradictores efficere alios sophistæ se prædicant. Consideratio uero nostra hinc sumat exordiū. Num in rebus diuinis quæcunque uulgus latent contradicendi facultatem præstant? THE. Certe hoc de illis dicitur. HOS. Quid autem de his quæ oculis conspiciuntur, cœlo ac terra, & hisce rebus quæ his continentur? THE. Quid maxime? HOS. Etenim in priuatis colloquijs quoties de generatione essentiáque generatim aliquid dicitur, uidemus illos ad cōtradicendum uehemētes esse, & alios sui similes reddere posse. THE. Omnino quidem. HOS. Quid uero circa leges ac republicā, nónne in his quoque contentiosos homines se efficere profitentur? THE. Nemo, ut ita dixerim, cum illis dissereret, nisi hoc pollicerentur. HOS. Quæ uero aduersus singularum artium professores contentionis studio afferri debebat, passim scripta circunferuntur. THE. Quæ Protagoras de palęstra cæterisque artibus scripsit, dicere mihi uideris. HOS. Et de multis quidem alijs, ô beate. Verum ars ipsa contradicendi, nónne summatim facultas est, quæ omnia in controuersiam deducere potest? THE. Nihil ferme prætermittere uidetur. HOS. Tu uero per deos, ô puer, fieri hoc posse putas? Forte enim uos iuuenes acutius hoc inspicitis. Senes uero nos obtusius. THE. Quid istud & quale? Neque enim quod nunc quæris, intelligo. HOS. Quærebam utrum hominum quispiam scire omnia possit. THE. Beatum profecto hospes nostrum genus esset. HOS. Quonam pacto ignorās quispiam aduersus intelligentem contradicendo, ualidum quicquam inferre poterit? THE. Nullo. HOS. Quid ergo in illa sophistarum facultate mirabile uideretur? THE. Circa quid maxime? HOS. Quónam tandem pacto iuuenibus possint persuadere, se unos omnium in rebus singulis esse sapientissimos? constat enim quòd nisi recte contradicerent, aut nisi illis recte contradicere uiderentur, ac tales cum uidentur, nisi aduersando existimarentur esse sapientiores, uacui occupationibus essent, & nemo quod tu dicebas, oblata pecunia ab istis erudiri cuperet. THE. Nemo penitus. HOSP. Nunc uero cupiunt. THE. Ac uehementer. HOS. Videntur arbitror illa in quibus aduersantur, optime scire. THE. Quidni? HOS. Repugnant autem in omnibus. Nónne? THE. Absque dubio. HOS. In omnibus itaque sapientes discipulis esse uidentur. THE. Cur non? HOS. Neque tamen sunt. Impossibile quippe id esse constitit. THE. Impossibile sanè. HOS. Opinatricem igitur circa omnia potius quàm ueram scientiam habere Sophista nobis apparuit. THE. Prorsus. Ac quæ modo dixisti, recte admodum dicta uidentur. HOS. Ponamus ergo exemplum aliquod istorum perspicuum. THE. Quale? HOS. Hoc. sed attende diligenter, atque apte responde. THE. Quale inquam. HOS. Perinde est ac si quis assereret, nec dicere, nec contradicere se, sed scire facere, ac efficere posse, ut arte una cuncta sciantur. THE. Quomodo cuncta dicebas? HOS. Principium sermonis huius statim ignoras. Quid enim hæc dictio, cuncta, significet, non intelligis. THE. Non certe. HOS. Dico in numero omnium esse me ac te, & alia quoque animalia arborésque. THE. Quomodo inquis? HOS. Siquis me ac te cæteráque uiuentia omnia se facturum promittat. THE. Quem faciendi modum dicis? Non enim dicis agricultorem quenquam: nam animalium factorem aiebas. HOS. Aio, & terræ præterea, & maris, cœlique, ac deorum aliorumque omniū: & cum singula breui finxerit, unūquodque exiguo precio uēdet. THE. Iocum quendam narras. HOS. Quid uero? nónne & ille iocari dicendus est, qui omnia se nosse prædicat, aliúmque docere omnia exigua quadam mercede breuíque tempore profitetur? THE. Prorsus. HOS. Iocandi uero speciem habes ullam magis artificiosam iucundámque quàm imitationem? THE. Nullam. amplam sanè speciem dixisti in uno omnia comprehendentem atque multiplicem. HOS. An non intelligimus eum qui arte una cuncta facturum se pollicetur, pingendi arte fingentem eiusdem nominis rerum simulacra, dementes etiam pueros posse decipere, dum picta eminus spectanda proponit, quasi quodcunque uelit, efficere possit? THE. Quid prohibet? HOS. Nónne & aliam circa sermones talem artem esse putamus, qua seductores quasi præstigijs quibusdam utentes, adolescentulos procul à ueritate rerum adhuc existentes decipere ualeant, imagines quasdam uerisimiles loco uerarum rerum auribus inculcando, adeò ut uera eloqui, omniúmque hominum esse in omnibus sapientissimi uideantur? THE. Nihil prohibet aliā quandā eiusmodi esse artē. HOS. Necesse est multos, ô Theætete, eorū qui hęc audiuerunt, cū adoleuerint, ac res ipsas cominus considerauerint, & ueris iam animis res manifeste attrectare coactos, pristinas opiniones abijcere, atque ita commutare, ut exigua uideantur quæ magna, difficilia quæ facilia, & singula passim sermonibus concepta phantasmata, actionum progressibus in contraria uerti cogantur. THE. Ita mihi uidetur, prout meæ huius ætatis iudicium est. Arbitror enim me adhuc ex eorum numero esse qui à uero procul absunt. HOS. At uero nos pręsentes tibi opem ferre conabimur. Et nūc quidem conemur quàm proxime absque doctrinis intelligentiam adhibere. De sophista in primis mihi dicas. Vtrum inter nos constet præstigiatorem quendam hunc esse, uerarumque rerum imitatorem: an adhuc suspicamur ne forte ueram illarum rerum scientiam habeat, de quibus contradicere alijs posse uidetur. THE. Quis ulterius suspicetur hospes? iam ex his quæ dicta sunt, patet eum ex illorum numero esse, qui una quadam disciplina pollent. HOS. Præstigiator itaque & imitator quidam est dicendus. THE. Proculdubio. HOS. Deinceps cauendum est, ne prædam hanc dimittamus, ferme nanque sophistam ueluti uerriculo quodam irretitum ratiocinando comprehendimus. Quapropter hoc saltem minime subterfugiet. THE. Quid istud? HOS. Quòd uidelicet unus quidam est ex his qui imposturis & præstigijs fallunt. THE. Idem quoque mihi uidetur. HOS. Visum est igitur quamprimum artem imaginariam, simulacrorum uidelicet effectricē, diuidere oportere: cumque illā ingressi fuerimus, si quidem adhuc nos sophista expectet, capere illum sicut regio est sermone mandatum, & illi tradendo prædam ostendere. Sin autem subintrans artis imitandi particulas delitescat, insequendum esse, & partem qua sese occulit, diuidendam aperiendámque quousque omnino comprehendatur. Nam nec iste, nec aliud ullum genus eum fugiet qui per omnia sigillatim methodo disquirere potest. THE. Recte mones, atque ita agendum. HOS. Secundum superiorem diuidendi rationem duas nunc imitationis species cernere mihi uideor. Ideam uerò quam quærimus,

In quibus cōtradicere doceāt sophistę.

Ars contradicendi omnia in cōtrouersiam deducere potest.

Nullū omnia scire posse.

Imitatoria omnia facit.

In sermonibus esse artē similem pictoribus.

Septima definitio sophistæ.

rimus, utra in specie ponam ambigo. Tu uerò? THE. Hasce prius species duas distingue, atque declara. HOS. Vnam quidẽ assimilandi artem uideo, cuius opus est, secũdũ exemplaris cõmensurationes quo ad longitudinẽ, latitudinem, profunditatẽ, conuenientesq; colores æmulam imaginem fabricare. THE. Quid uerò, non omnes qui aliquid imitatur, id pro uiribus agunt? HOS. Nequaquam, hi præsertim qui magnum aliquod opus aut fingunt, aut pingunt. Si enim ueram pulchrorum commensurationem simulacris præberent, minora quàm decet superiora membra, maiora uerò quæ infrà sunt, apparerent. propterea quòd illa eminus, hæc cominus à nobis cõspiciantur. THE. Omnino. HOS. Ergo artifices, ueritate dimissa, nõ eas quę reuera sunt, sed quæ uidentur pulchræ cõmensurationes, simulacris ipsis accommodant. THE. Prorsus. HOS. Nónne igitur species altera assimilatrix cum uideatur, uocari nõ debet? THE. Certe. HOS. Partem igitur alteram, assimilatricem, ut suprà diximus, appellabimus. THE. Sic prorsus. HOS. Quid porrò quod apparet quidẽ pulchro simile, cum non sit pulchrum, & si quis penitus inspicere queat, nec simile, cui simile uidetur, quo illud nomine nuncupabimus? an non quia apparet quidem, neq; tamen est simile, phantasma dicendum? THE. Profecto. HOS. An non plurima & in picturis pars hęc, & in uniuerso imitationis genere est? THE. Nempe. HOS. Artem uerò illam qua phantasma fingitur non imago, phantasticam meritò nominandam putamus. THE. Cõsentaneum est. HOS. Has equidem duas imaginariæ facultatis species suprà ponebam. Vnam quæ similitudines efficit. Alterám quæ phantasmata. THE. Recte. HOS. Atque id quod ambigebam, utra in specie sit sophista ponendus, nequẽdum satis uideo. Reuera mirandus uir iste, cognituq; difficilis: quandoquidem & nunc quàm scite tergiuersatus, in obscuræ speciei latebras secessit. THE. Videtur. HOS. Nunquid igitur hoc intelligẽs, mihi nunc assentiris? an impetus quidam propter hunc sermonem ita te consuetum induxit, ut repente confitereris? THE. Quorsum hæc? HOS. In arduam profecto considerationem incidimus. Semper enim tam in præterito quàm in præsenti tempore maxime dubium est quod dicitur: Apparere quidem hoc atque uideri, esse uerò nequaquam: & aliquem loqui quædam, non tamen uera. Mirandum quippe, Theætete, si is sibi non contradixerit, qui asserit quod reuera & dicere & opinari falsa cõtingit. THE. Cur? HOS. Quia talis locutio, id quod non est, esse admittit. Falsum nanque haud aliter quod est fieret. Magnus autem Parmenides, ò puer, dum pueri adhuc essemus, statim ab initio assiduęq; id detestatus est. Sic enim carminibus passim iocatur. Nunquam, inquit, & nullo modo sunt illa quæ non sunt. Sed tu hoc tramite quærens mentem cohibe. Ab illo itaq; testimonium perhibetur, sermoq; huiusmodi si mediocriter discutiatur, rem patefaciet. Age hoc in primis, si tibi placet, inspiciamus. THE. Mea quidem nihil interest, ipse uideris, & quà præstare putas, eà & tu pergas, & me ducas. HOS. Ita prorsus agendum, & mihi responde, num pronũciare quod nullo modo est, audeamus. THE. Quid ni? HOS. Si quidem nullius contentionis aut ioci gratia quærendum de his uel respõdendum sit, imò audientium quempiã oporteat seriò nobis nomen hoc, non ens, declarare quò referendum sit, cogniturũ eum putamus quò se uertat, quidue & quo modo interroganti demõstret? THE. Rem arduam sciscitaris, uniq; mihi, ut ita dicam, prorsus ignotã. HOS. Hoc saltem constat, quòd id nomen non ens, nulli eorũ quæ sunt, attribuendum. THE. Quomodo enim id fieret? HOS. Cum uerò ad ens, ut ita dixerim, referri non possit, neq; etiam ad aliquid referẽdum. THE. Quonam pacto? HOS. Id quoq; nobis patet, quod dictio hæc aliquid circa ens aliquod ubique pronunciatur, atque impossibile est ipsum aliquid solum & quasi nudatũ ab omnibus his quę sunt seorsum enũciare. THE. Impossibile certe. HOS. Num ita considerans confiteris, necessariũ esse eum qui aliquid dicit, unum aliquid dicere? THE. Ita. HOS. Vnius porrò signum, ipsum aliquid esse dices, duorum & plurium aliqua? THE. Dicam planè. HOS. Eum uerò qui nõ aliquid dicit, necesse est neq; unum quid, id est nihil dicere? THE. Necessarium est omnino. HOS. Neq; id concedendũ, hominem talem dicere quidem aliquid, sed non unum quid, id est nihil dicere. HOS. Atqui neq; loqui dicẽdus est ille qui conatur non ens proferre. Sermo igitur finem dubitandi haberet. HOS. Nondum magnum hoc dicas. Extat enim adhuc ô beate circa hęc dubitationum maxima atq; prima, quæ circa ipsius principium accidit. THE. Quo pacto id dicas, declara, amabo, neq; te pigeat. HOS. Ei sanè quod est, aliquid alterũ eorũ quæ sunt, contingere potest. THE. Nihil prohibet. HOS. Ei uero quod nõ est, aliquidne ex his quæ sunt, adesse unquam posse dicemus? THE. Nequaquam. HOS. Vniuersum numerorum genus in ordine eorum quæ sunt, ponimus? THE. Certe, si modo aliud quicquã in eo ponendũ. HOS. Quare nec numerorum multitudinem, neq; unum non enti adhibeamus. THE. Haud recte adhiberemus, ut ratio nobis ostendit. HOS. Quo pacto igitur uel ore proferret quisquã, uel cogitatione comprehenderet ea quæ non sunt, uel non ens seorsum à numero? THE. Dic quã? HOS. Quoties non entia dicimus, nónne numeri multitudinem tentamus apponere? THE. Vtiq;. HOS. Quoties autem non ens, unum? THE. Manifestum id quidem. HOS. Enimuero neq; iustum, neq; rectum esse diximus, ut quis non enti ens adiungere audeat. THE. Vera loqueris. HOS. Animaduertisne quòd neq; proferri, neq; recte dici, neq; cogitari non ens secundũ se ipsum potest, sed incogitabile ineffabileq; & irrationale existit? THE. Penitus. HOS. Nunquid paulo-antè mentitus sum, cum dixi maximã circa illud dubitationẽ me illaturum? THE. Aliam igitur ista maiorem adducere possumus? HOS. Quid uero ô mirifice adolescens? an nõ ex his quæ dicta sunt, uides, quòd nõ ens tantis eum qui ipsum redarguit, offundit tenebris, ut cum primum redargutionem aggreditur, sibimet aduersari cogatur? THE. Dic clarius. HOS. Haud opus est clarius aliquid mea quidem sententia considerare. Equidem cum supposuissem non ens, nec unius nec multorum esse particeps, tamen & paulo antè & nunc etiam unum ipsum protuli, dum hoc ipsum non ens pronunciarem. percipisne? THE. Percipio. HOS. Quinetiam suprà inexplicabile ipsum & ineffabile & irrationale esse dixi. tenes? THE. Planè. HOS. An non dum ipsum esse ei applicare conarer, contraria superioribus proferebam? THE. Videris. HOS. Nónne cum hoc illi attribui, quasi de uno locutus sum? THE. Absque dubio. HOS. Imo & irrationale dum dicerem, inexplicabileq; & ineffabile

Vide Vitruuium de ratione colũnarum.

Vide Quint. lib. xij. cap. x.

Miranda dubitatio de nõ ente.

Sentẽtia Parmenidis de eo quod nõ est.

Aliquid est signum unius.

Dubitatio maxima & prima de nõ ente.

Non ens incogitabile & ineffabile.

bile singulariter pronunciarem, perinde ac si unum esset, uerba de hoc faciebam. THE. Quid ni? HOS. Diximus sanè, si modo quis rectè loqui uoluerit, neque ut unum, neque ut multa determinare ipsum debere, neque omnino ipsum uocare. Nam quadam in specie, appellatione huiusmodi poneretur. THE. Prorsus. HOS. De me igitur quid deinde dicat aliquis? Etenim & suprà, & nunc me in hac pugna aduersus non ens succubuisse cōperiet: itaque ex me de nō ente loquente, nō est cur firmū rectumque aliquid expectes. Sed de te iam, si placet, uideamus. THE. Quid ais? HOS. Age, conare bene & generose, es enim iuuenis, & omni mētis conatu rectum aliquid de non ente proferre, illi nec essentiā, nec unum, neque numeri multitudinē adhibens. THE. Quàm temerarius essem, si eandem qua tu succubuisti, pugnam aggrederer. HOS. Ergo si uis, te ac me prætermittamus, & donec in aliquem qui posśit, incidamus, interim dicamus sophistam præ cæteris uersute admodum obscuris sese in latebris occuluisse. THE. Et maxime quidem. HOS. Veruntamē si phātastica quadā arte pollere sophistam asseruerimus: facile ex isto usu dicendi aduersus nos occasionem nactus, in cōtrariū sermones uertet. Nam dum ipsum simulacrorum autorem uocabimus, quid maxime simulacrum dicamus, interrogabit. Cogitandum protinus Theætete, quid ita percontanti sophistæ, respondeamus. THE. Dicemus uidelicet simulacra esse illa quę in aquis & speculis offeruntur, picta quoque & typis expressa, & huius generis alia. HOS. Videris, Theætete, sophistam conspexisse nunquam. THE. Cur? HOS. Videbitur tibi hallucinari, aut oculis carere prorsus. THE. Qua ratione? HOS. Ridebit te qui per figuras speculaque respōderis, perinde ac si tu uidens cum uidente loquaris: simulabitque nec aquas, nec specula, nec eorum quicquam quæ uidentur, sed nec uisum ipsum se nosse, atque de hoc tantum sciscitabitur. THE. De quonam? HOS. De eo inquam, quod his omnibus quæ dixisti, cōmune est, & quod quasi unum in multis sit, uno nomine simulacrū appellasti. Strenue itaque certa, neque ignaue cedas uiro, sed generose responde. THE. Quid aliud, ô hospes, simulacrum esse dicamus, quàm quod ad ueri similitudinē accedit quodammodo, cum sit ipsum aliud? HOS. Cum aliud tale dicis, utrum uerum, an aliud quiddam intelligi uis? THE. Verum nullo modo, sed simile. HOS. Nunquid uerum uere ens uocas? THE. Idipsum. HOS. Non uerum autem ueri contrariū? THE. Quid prohibet? HOS. Si ergo id quod simile uocas, uerum esse negas, ens quoque existere negas. est tamē. THE. Quo pacto? HOS. Esse quidē, sed non uere esse fateris. THE. Certe nō uerum ens, sed imaginem ueram. HOS. Ergo nō uere est ens id quod uere esse imaginem dicimus, & non uere ens est uere. THE. Videtur non ens cum ente miris modis implicitum. HOS. Cur non mirum uideatur? cernis quàm argute multiceps iste sophista nunc rursus tergiuersando nos inuitos non ens quodammodo esse fateri coēgerit? THE. Quis non uiderit? HOS. Qua igitur ratione eius artem definiemus, ita ut nobis constemus? THE. Quid maxime ueritus ita loqueris? HOS. Quia in sophistam circa phantasmata deceptorem quendam asserimus, eamque artem decipiendi astutiam nominamus, utrúmne animam nostram falsa opinari captiunculis eius irretitam, an aliud quiddam dicemus? THE. Non aliud certe. HOS. Falsa opinio est, eorum quæ sunt opinari contraria? THE. Contraria. HOS. Ais igitur falsam opinionem, quæ non sunt, opinari? THE. Aio. HOS. Vtrum non esse quæ non sunt, putat? an quodammodo esse, quę nullo modo sunt? THE. Si quis unquam quoquo modo opinando mentitur, necesse est, ut quæ non sunt, esse quodammodo iudicet. HOS. Nónne etiam quæ omnino sunt, nullo modo esse putabit? THE. Id quoque. HOS. Et hoc falsum similiter? THE. Et hoc. HOS. Quinetiam sermo mendax eadem ratione censebitur, qui uidelicet quæ non sunt, esse, & contrà, quæ sunt, non esse pronunciat? THE. Haud aliter mendax effici potest. HOS. Ferme non aliter. Non tamen hæc sophista fatebitur. Quo enim pacto mentis compos hæc admiserit, siquidem consentaneum est superiora illa, nec dici, nec proferri, neque describi, neque cogitari posse certum esse? Intelligimus quid dicas Theætete? THE. Quid ni intelligamus? obijciet enim nobis sermonem nostrum sibimet repugnare, cum nunc non ens in opinione & locutione ponamus. Vnde sæpe cogi nos dicet non enti ens admouere. quod tamen fieri non posse suprà conuenimus. HOS. Recte in memoriam reuocasti. Sed consultandum iam quid de sophista agere nos oporteat. Nam si eum in arte præstigiatorum mendaciumque ponentes, definire conemur, obiectiones permultæ dubiaque nascūtur. THE. Patet. HOS. Exiguam hactenus illorum particulam cum innumeræ, ut ita dixerim, sint, prosecuti sumus. THE. Si hæc ita se habēt, imposśibile est sophistam compræhendere. HOS. Quid ergo? num ab inuestigatione propter mollitiem desistemus? THE. Nullo modo desistendum arbitror, si qua ex parte hunc uirum capere ualeamus. HOS. Veniam itaque dabis, &, ut modo dicebas, boni consules, si uel leuiter in quæstione tam ardua profecerimus. THE. Dabo, & libenter quidem. HOS. Hoc abs te potisśimum peto. THE. Quid nam? HOS. Ne me quasi patricidam quendam fieri censeas. THE. Quorsum hæc? HOS. Nam necesse erit patris Parmenidis sermonē propulsantibus examinare, cogereque non ens esse quodammodo, & ens rursus quoquo modo non esse. THE. Videtur hoc sanè in his sermonibus contendendum. HOS. Quî enim non uideatur? nisi enim ista redarguantur concedantúrue, nemo poterit de falsis sermonibus loqui, uel opinione, uel simulacris, aut imaginibus, aut imitationibus phantasmatibúsue, aut de his artibus quæ circa hæc uersantur, quin risum audientibus moueat, dum sibimet contraria proferre cogetur. THE. Vera loqueris. HOS. Propter hæc aduersus paternum sermonem instare audendum, uel dimittendum omnino, si qua pigritia seu uerecundia detinemur. THE. At nihil prohibebit quominus id faciamus. HOS. Tertium præter ea quiddā, & ipsum exiguū quidem, abs te postulo. THE. Dic sodes. HOS. Dixi paulo antè me circa talium redargutionem cum semper, tum in præsentia nimis defatigari. THE. Dixisti sanè. HOS. Vereor ne propter illa quæ à me dicta sunt, furiosus tibi uidear, statim me sursum deorsúmue permutās. Nam tui gratia confutationem illius sermonis aggrediemur, si fortè confutemus. THE. Hac ergo de causa forti animo ad pugnam accingere. Neque enim me iudice, deliquisse diceris, si eum susceperis confutandum. HOS. Vndénam cōmodius disputationē hanc discrimine plenam exordiemur? Hoc utique calle, ô puer, eundum necessariò puto. THE. Quonam

Contra Parmenidem disputatur.

Quonam? HOS. Vt quæ faciliora uidentur, primũ discutiamus, ne rerum difficultate deterriti, ab incœptis protinus desistamus, sed ut facile cõmuni consensu disserendo pergamus, quasi leuiter ac bene de his iudicare possimus. THE. Planius quod sentis exprime. HOS. Facili disputatione uidetur hæc Parmenides prosecutus, & quisquis alius unquã quot & qualia sint entia, determinare est ausus. THE. Quo pacto? HOS. Fabulam nobis tanquam pueris unusquisque narrasse uidetur. Vnus quidẽ, quòd tria sunt quæ existunt, quódue illorum quædam inuicem quandoque pugnant, interdum uerò conciliata in unũ coëunt, pariuntq;, & progenitis porrigunt alimenta. Alter uerò duo posuit, humidum & siccum, uel calidum & frigidum, eaq; coniugauit inuicem, atq; expediuit. Eleatica uerò apud nos doctrina à Xenophane, imò & ab antiquioribus originẽ ducens, omnia quæ esse dicuntur, ut unum ponit, fabuloseq; disserit. Iades autẽ & Siculæ musæ quædam his posteriores, ambo hæc inuicem implicare tutius censuerũt, ita ut ens & multa & unum sit, discordia uerò & concordia teneatur. Dissidens enim semper congreditur, ut musæ uehementiores canunt. Remissiores uerò musæ semper hæc ita soluunt suspenduntq;. Et uniuersum hoc uicissim tum unum & amicum sibi propter Venerem esse, tum multa & sibiipsi dissidens per discordiam. Durum est autem aduersus tam inclytos antiquosq; uiros me, uera siue falsa dixerint, ferre sententiam. Tantũ hoc sine inuidia asserere possumus. THE. Quid? HOS. Quòd nos multos nimium contempserunt. Nam suum quisque opus exequitur, nulla nostri cura adhibita, utrum assequamur, nécne. THE. Quo pacto inquis? HOS. Quoties illorum aliquis ait, quod est, uel fuit, uel fit, multa aut unum, aut duo, & calidum frigido mixtum, discretiones quasdam concretionesq; inducens, quid per deos Theætete ex his significari conijcis? Ego quidem dum eram iunior, si quando id ipsum nõn ens de quo nunc ambigimus, proferretur, exacte me intelligere cõfidebam. Nunc uides quò de hoc dubitantes redacti sumus. THE. Video equidem. HOS. Fortè uerò & circa ens idem nihilominus noster animus patitur. Hoc enim intelligere nos quoties proferretur, affirmabamus, illud uerò minime, cum similiter, ut puto, utrunq; intelligamus. THE. Fortè. HOS. Idem quoque de cæteris quæ suprà narrauimus, dictum sit. THE. Nempe. HOS. De multis quidem postea, si uidebitur, considerabimus: de maximo uerò præcipuoq; & primo nunc iam cogitãdum. THE. Quod ais? an de ente primum quærendum censes, quid maxime significare uelint qui illud enunciant? HOS. Planè intellexisti Theætete. Aio equidem ita nos disputare debere, ac si adessent illi, atq; ita interrogare. O' uos quicunque calidum & frigidum, aut aliqua duo talia cuncta esse asseueratis, quid hoc in ambobus existere uultis, quoties ambo atque utrunq; esse dicitis? hoc ipsum esse, quid à nobis intelligi debet, cum uos profertis? Vtrum tertium quiddam præter illa duo? Quod si ita est, tria genera iam secundum uos, non duo tantum ponenda uidentur. Sin autẽ alterum è duobus ipsum ens uocatis, haud similiter utraq; esse dicetis. Vtrunq; enim unũ esset, non duo. THE. Vera loqueris. HOS. Nunquid ambo ens uocare uultis? THE. Forsitan. HOS. At, ò amici, dicemus, hoc quoque modo duo hæc unum affirmaretis. THE. Recte infers. HOS. Postquã igitur nos in hoc defecimus, uos saltem nobis rem aliquando declarate, quid hoc nomine ens significare uultis, cum id pronunciatis: constat enim uos iamdiu rem nouisse, nos autem hactenus scire putauimus, nunc hæsitamus. quamobrẽ hoc nos in primis docete, ne dum quę traditis, discere opinamur, nos opinio fallat. Si hęc exigamus, tam ab ijs, quàm ab alijs qui plusquã unum ipsum omne ponunt, nunquid errabimus? THE. Minime omnium. HOS. Quid ad eos qui omne unum esse tradunt, nónne quærendum pro uiribus quid ens ipsum dicant? THE. Cur non? HOS. Ad hæc ergo respõdeant. unũ dicitis esse solũ? dicimus respondebũt. an non? THE. Ita. HOS. Ens aliquid uocatis? THE. Certe. HOS. Nunquid idem quod unũ, nominibus ad idem duobus utentes? an aliud? THE. Quid ad hæc hospes ij respondebunt? HOS. Pater, ò Theætete, illum qui hoc supposuit, non facile ad istas, aliasq; obiectiones huiusmodi responsurũ. THE. Qua ratione? HOS. Duo quidẽ nomina confiteri, cum unum duntaxat ponatur, absurdum est. THE. Quidni? HOS. Quinetiam isthuc omnino recipere absurdũ est, si quis nomen esse dicat, cuius nulla sit ratio. THE. Quo pacto? HOS. Qui ponit nomen à re diuersum, duo quædã inducit. THE. Patet. HOS. Præterea si idem cum re nomen esse cõcedit, cogetur uel nullius esse nomen: uel si est alicuius, nominis nomen esse fateri, alterius uerò nequaquã. THE. Sic est. HOS. Et unum unius ens solũ: & hoc nominis ipsum unum ens. THE. Necesse est. HOS. Quid porrò? totũ ab ente uno diuersum, an idem dicent? THE. Cur nõ dixerint? dicunt enim. HOS. Si ergo totũ est, quemadmodũ, inquit Parmenides, æqualis undiq; sphęrę moli persimile à medio ad circunferentiã penitus æque distans, eo nanq; neq; maius quicquã neque potẽtius est, necessarium est ob talem circunferentiã ipsum ens mediũ extremáue habere, & idcirco partibus quoq; constare. THE. Sic oportet. HOS. Atqui nihil prohibet ipsum diuisum in partibus omnibus passionem unius admittere, atque hoc modo & omne ens & totum unũ existere. THE. Nihil penitus. HOS. Quod autem hæc patitur, an non impossibile est idipsum unum esse? THE. Quare? HOS. Quia quod secundum ueram rationem impartibile est, id omnino reuera unum est ponendum. THE. Oportet sanè. HOS. Quod uero tale est, ut ex pluribus partibus construatur, cum uniuersa ratione minime consonabit. THE. Intelligo. HOS. Vtrum totũ ipsum unius recipiens passionem, ita & unũ & totum erit? uel omnino non dicimus ipsum unum totum existere? THE. Optionem ambiguam proposuisti. HOS. Vera narras. cumq; ens unum esse admittat, cur non ens & unum idem apparet, & plura omnia quàm unum erunt? THE. Certe. HOS. Quòd si ens sit non totum, ex eo quòd illius susceperit passionem, sit autem ipsum totum, indigum ens suiipsius efficitur. THE. Maxime. HOS. Enimuero secundum hunc sermonem cum seipso priuetur, non ens erit ens ipsum. THE. Sequitur. HOS. Atq; ita rursus omnia plura quàm unum existent, cum tam ens quàm totum propriam naturam seorsum ab altero sit sortitum. THE. Profecto. HOS. Et si omnino non sit totum, eadem hæc enti proueniunt: ac præter id quod contingit non esse, contingit etiam neque factum fuisse ens unquam. THE. Quid? HOS. Quicquid factum est, semper factum est totum. Quamobrem neq; essentiam, neq; generationem tanquã existentem ap

Opiniones ponentiũ numerũ entiũ.

Sẽper quod factũ est, totũ factũ est.

tem appellare debet, qui unum uel totum in ordine eorum quæ sunt, non ponit. THE. Omnino sic esse uidetur. HOS. Præterea quod totum non est, quantum esse nullo modo potest. Nam quatenus quantum est, eatenus est & totum. THE. Prorsus. HOS. Innumeræ quoque præter has dubitationes aduersus eum insurgunt, quisquis ens, aut unum solum, aut duo quædam ponit. THE. Testatur hoc, quę modo mõstrauimus. Nam aduersus hæc dicta alia semper ex alia grauiorq; dubitatio exoritur. HOS. Sermones quidẽ illorũ qui de ente & non ente exacte disserunt, nõdum retulimus. Veruntamen satis hæc sint. Eos autem qui secus dicunt, rursus in medium adducamus, ut ex omnibus plane intelligamus nihilo facilius ens, quàm non ens quid sit definiri posse. THE. Certe & hi adeundi uidentur. HOS. Videtur utiq; inter eos quasi gigantum pugna quædam esse, propter eam controuersiam qua inuicem de essentia certant. THE. Quo pacto? HOS. Quidam illorũ de cœlo & inuisibili regione omnia ipsis certe manibus in terrã trahunt, saxa & quercus apprehendentes.

Positio eorũ qui id solum esse dicunt quod tangitur.

Nam cũ talia hæc omnia tangant, solum id esse affirmant quod quoquo modo percipitur, atq; tangitur, idemq; corpus & essentiam tradunt. Quicquid uero absq; corpore dicitur esse, cõtẽnunt, nihil aliud audire uolentes. THE. Noui equidem quos uiros dixeris. Tales enim multos reperi.

Positio eorũ qui dicũt id solum esse quod intelligitur.

HOS. Horum autẽ aduersarij caute admodum atq; pie superne ex inuisibili sede pro inuisibili essentia pugnãt, atq; intelligibiles quasdam & incorporeas species cogunt etiã ueram existere. Illorũ uerò corpora, eámue quam nominant ueritatem, in minima rationibus partiuntur, generationemq; pro essentia fluentem denominant. Vnde ingens & inextricabilis pugna inter utrosque de his semper extitit. THE. Vera narras. HOS. Ab utrisque itaq; rationẽ essentiæ quam ponunt, sigillatim iam exigamus. THE. Quomodo exigemus? HOS. Ab ijs qui in speciebus essentiam locant, facilius. mitiores enim sunt. ab illis autem qui ad corpora ui singula trahũt, durius. forte uero & impossibile. Verum sic de illis agẽdum uidetur. THE. Quo pacto? HOS. Præstaret illos re ipsa meliores, si fieri posset, efficere. Sinautẽ id fieri nequit, danda opera est ut sermone saltẽ efficiamus supponentes eos modestius atq; rectius q̃ nunc responsuros. Quod enim à potioribus conceditur, firmius atq; potius est, quàm quod à deterioribus est cõcessum. Nos autẽ non id curamus, sed quærimus ueritatem. THE. Probe. HOS. Iube eos meliores factos tibi protinus respondere, & quod aiunt interpretare. THE. Fiet. HOS. Verum quod mortale animal nominant, esse aliquid asserunt? THE. Quidni asserant? HOS. Nónne hoc animatum corpus appellant? THE. Valde. HOS. Dum hoc ferunt, animam esse aliquid uolunt? THE. Ita. HOS. Animam unam iustam, iniustam alterã, unam sapientem, insipientẽ alteram arbitrãtur? THE. Vtiq;. HOS. An non iustitiæ aliorumq; talium habitu præsentiaq; talem animam fieri, cõtrariorum uero cõtrariam? THE. Hæc quoq; fatetur. HOS. Quod alicui adesse & abesse potest, esse aliquid dabunt? THE. Dant certe. HOS. Cũ ergo sit aliquid iustitia, & sapientia, & uirtus quęlibet, necnon uirtutis cuiusque contrarium, & anima præterea cui hæc accidũt, utrum uideri tangiq; posse istorum singula, an non opinantur? THE. Ferme nullum ex his uideri. HOS. Nunquid horum aliquod habere corpus existimant? THE. Haud simpliciter ad hæc respõdent, sed animam quidem corpus aliquod habere, sapientiã uerò & cætera de quibus percontabaris, aut nihil esse, aut corpus asserere, nõdum audent. HOS. Proculdubio Theætete meliores uiri iam euaserunt. nam quicunq; illorum Spartæ, atq; indigenæ sunt, horũ neutrũ asserere uererẽtur, imò quod pugno premi nequit, omnino nihil esse contenderent. THE. Ferme quod sentiunt enarrasti. HOS. Ab illis iterũ pquiramus. Nã si qd uel exiguũ quidem incorporeum esse concedunt, sufficit. Quòd incorporeis simulatque corporeis rebus est insitum, cuius ratione esse utraque dicunt, hoc ab illis exprimi quærimus. THE. Deesset forte illis responsio, si quid eis tale contingeret. HOS. Vide utrum proponẽtibus nobis, ens tale quiddam existere, admissuri sint. THE. Quidnam? declara. Forte enim intelligemus. HOS. Dico quidẽ quicquid potentiã quãcunque nactum est, uel ad aliud agendũ, uel patiendum ab alio, quamuis minimum quid à uilissimo quodam, & si solum semel, quodlibet tale reuera esse. Et hac ens definitione describo, nihil aliud quàm potentiam esse.

Prima definitio entis.

THE. At uerò postquam in præsentia ipsi hoc melius nihil habent, hoc & accipiunt. HOS. Probe forsitan deinceps nobis aliquando & illis aliter dicendum uidebitur. Atque id nunc erga illos admissum ratumq; maneat. THE. Manet. HOS. Ad specierum amicos iam descendamus. tu autem nobis illorum sensum interpretare. THE. Fiet. HOS. Aliud essentiam, aliud generationem dicitis, alterum ab altero secernentes? THE. Absque controuersia. HOS. Et corpore quidem nos per sensum cũ generatione communicare, anima uerò per rationẽ cum uera essentia: quam semper secundum eadẽ, & eodẽ modo sese habere: generationẽ uerò alias aliter apparere asseueratis? THE. Asseueramus. HOS. Cõmunionem hanc, ò uiri omnium optimi, quid in ambobus esse dicitis? num id quod nos paulò antè inducebamus? THE. Quid istud? HOS. Passionem uel actionem ex potentia quadam, ab ijs quæ inuicem congrediuntur prouenientẽ. Forsitan illorum ad hæc responsionem, ò Theætete, haud satis percipis, ac me diuturna cum illis cõsuetudo ad percipiendũ iuuat. THE. Quid ergo respondent? HOS. Non dant nobis quod suprà aduersus homines terra genitos, de essentia dictum. THE. Quid illud? HOS. Sufficiẽtem entium definitionem hanc posui. uidelicet quando alicui agendi uel patiendi uis aliqua uel minima adest. THE. Hanc ipsam. HOS. Ad hæc aiunt, quòd generatio potentiæ agendi uel patiendi est particeps, essentiæ uerò nulla huiusmodi potentia conuenit. THE. An non id quod dicunt, aliquid est? HOS. Ad hoc à nobis obijciendũ, quod clarius ab illis audire cupimus, utrum assentiantur animam cognoscere, essentiam uerò cognosci.

Animam cognoscere, essentiam cognosci.

THE. Affirmant profecto. HOS. Cognoscere uel cognosci actionem uocatis uel passionem, uel utrunque, uel neutrum istorum in altero participare uultis? Patet quòd in altero neutrum. Alioqui contraria illorum quæ suprà concesserant, nunc admitterent. THE. Intelligo. HOS. Siquidem cognoscere, agere aliquid esset, cognosci uerò pati, quo cognoscitur pateretur. Et idcirco essentiam hac ratione pati ex ipsa cognitione contingeret, dum cognoscitur: & quatenus cognoscitur, eatenus pati: & quatenus patitur, eatenus & moueri. Quod circa rem stabilẽ fieri non posse dicimus.

Omnia moueri.

THE. Recte. HOS. Quid uerò? dic per Iouem, reuera motum, uitã, animam, sapientiam

Ab eo quod uere est, non potest abesse uita & anima & motus.

pientiam, nunquid ab eo quod omnino ac uere est, abesse prorsus existimandum, neque uiuere ipsum, nec sapere, neque uenerandā sanctamq; mentē habere, sed immobile consistere? THE. Absurdum nimis id hospes, si concedatur. HOS. Nunquid mentē quidē habere, uitā uerò minime? THE. Quî isthuc? HOS. An hæc utraque inesse illi dicemus, nō tamen ab eo in anima contineri? THE. At quonam modo alio contineret? HOS. Vtrum mentem, uitam, animam habere dicendum: immobile tamen cū omnino sit animatum, consistere? THE. Hæc omnia mihi ratione carere uidentur. HOS. Motum igitur & motionem tanquam existentia adesse fatendum. THE. Quid obstat? HOS. Ex hoc, ò Theætete, sequitur, mentem nulli rerum immobilium, usquam, nulloq; modo, adesse. THE. Sequitur planè. HOS. Veruntamen si ferri agitariq; cuncta cōsentiemus, hoc sermone ipsum idem ex genere rerum existentium auferemus. THE. Qua ratione? HOS. Videtur tibi absq; statu esse unquam posse quod dicitur, secundum eadem, eodem modo, & circa idem? THE. Nequaquam. HOS. Cernis usquam sine his mentem, uel fuisse, uel esse? THE. Minime. HOS. Aduersus eum omni rationum conatu pugnandum, qui scientia, prudētia, menteq; sublatis, quicquam aliud asseueret. THE. Et uehementer quidem. HOS. Necesse est eum qui philosophatur, atq; ista in primis honorat, propterea neque sermonem illorum admittere quicunque unam speciem rerum uel plures inducentes, totum stare solum ferunt, neque illos audire, qui ens moueri duntaxat affirmant: uerum secundum puerorum opinionem comprætensis omnibus quotcunque uel stant, uel mouentur, ambo simul ens & omne uocare. THE. Vera loqueris.

Secunda definitio entis.

HOS. An non ut decet ens sermone iam comprætendisse uidemur? THE. Prorsus. HOS. Papæ, ò Theætete, quanta nunc in ambiguitate uersamur: nihil enim aliud nunc præter difficultatem considerandi nosse mihi uidemur. THE. Quorsum hæc? HOS. Vidésne, ò beate, quòd dum illud penitus ignoramus, dicere tamē de illo nos aliquid arbitramur? THE. Et ego arbitror, sed ubi fefellerimus nos, haud plane intelligo. HOS. Animaduerte obsecro diligentius, num in præsentia nos his cōcessis merito quis perinde interrogare posset, ut & ipsi suprà interrogauimus eos qui omne calidū & frigidū esse uolebāt. THE. Quemadmodum? memora mihi si placet. HOS. Conabor equidem eodem modo abs te nunc quærere, quo ab illis, ut aliquid proficiamus. THE. Optime. HOS. Motum & statum nónne inuicem contraria maxime nuncupas? THE. Cur non? HOS. Enimuero esse illa similiter ais, & ambo pariter, & utrunque? THE. Aio equidem. HOS. Quando esse utrunque & ambo concedis, tunc moueri prædicas? THE. Nullo pacto. HOS. An stare fortè significas, cum esse utrunque dicis & ambo? THE. Neque hoc.

Tertia definitio entis.

HOS. Ergo tertiū quiddā ipsum ens cogitas: & tanquàm sub illo motus & status contineantur, comprætendis utraque, atque eorum in essentia communionem respiciens sic esse ambo denominas. THE. Videmur reuera tertium quiddam ipsum ens uaticinari, quādo motū & statū esse dicimus. HOS. Hac de causa ipsum ens ambo ista motus & status nō est, sed præter hæc aliud. THE. Apparet. HOS. Ens itaque suapte natura neque stat penitus, neque mouetur. THE. Sic ferme dicendum. HOS. Quonam cogitatio conuertenda ut animus de ente ratū aliquid & manifestum habeat? THE. Ignoro. HOS. Haud facile usquam arbitror. Si quid enim non mouetur, cur non stat saltem? uel quod non stat, cur non moueatur? Ens uerò nobis extra hæc utraq; esse apparuit. fierine id potest? THE. Minime omniū. HOS. Hoc utique recordari in præsentia debemus. THE. Quale id? HOS. Quòd de non entis nomine interrogati cuinam conueniret, declarare nequiuimus. Recordarisne? THE. Quid ni recorder? HOS. Nūquid circa ens modo facundiores sumus? THE. Mihi quidem hospes si modo dici potest, magis deficere nūc uidemur. HOS. Hoc ergo hic ponatur ambiguum. postquam uerò tam ens quàm non ens ex æquo nobis obscurum est uisum, spes restat deinceps, si alterum clarius uel obscurius uidebitur, & alterum similiter uisum iri: & si alterum ignotum penitus, alterum quoque similiter fore. Sermonem igitur quātum possumus decentissime circa utrunque pariter persequamur. THE. Scite. HOS. Dicamus planè quo pacto multis nominibus idem hoc appellamus. THE. Exemplum ad hoc inducas. HOS. Hominem unum uocantes, cognomentis multis denominamus, dum colores illi, figuras, magnitudines attribuimus, uirtutesq; & uitia, in quibus omnibus alijsq; permultis non hominem tantum esse ipsum dicimus, sed & bonū & alia multa, atque in alijs similiter agimus. Quodlibet enim unū ponētes, multa deinde multisq; nominibus appellamus. THE. Vera narras. HOS. Vnde iuuenibus, ut abitror, & tardo ingenio senibus aduersandi occasionem dedimus. Nam cōtinuo quisq; obijcere potest, quòd impossibile sit multa, unū, & unū multa esse. Quapropter exultant dum hominē bonū dici nō sinunt, sed bonū quidē: bonū hominē uerò, hominē uocari uolunt. Incidisti sæpenumero, ut arbitror, Theætete, in homines, qui argutijs eiuscemodi studēt, plerūq; etiā seniores, qui propter inopiam sapientiæ hæc admirantur, & tāquam magnificum quiddā inuenerint, se temere iactant. THE. Et maxime quidem. HOS. Vt igitur cunctos quicunque de essentia unquam aliquid locuti sunt, sermo comprætendat, quæ deinceps interrogādo subijciemus, tam aduersus hos, quàm aduersus alios, quos suprà retulimus, dicta intelligantur. THE. Quænam ista? HOS. Vtrum neque essentiam cum motu statúue iungemus, neque aliud quicquam cum alio quoquam, sed quasi inuicē res cōmunicare nequeāt nostris sermonibus eas penitus secernemus? An in idem omnia cogemus, tanquam misceri singula possint? An partim licebit quidem, partim minime? Quid ex his potissimum Theætete, electuros illos putamus? THE. Nescio quid pro illis respondeam. Cur non sigillatim respondendo, quid ex unoquoque sequitur exquisiuisti? HOS. Recte admones. Ponamus ergo si uis dicere illos nihil cuiquam ullo pacto posse quicquā communicare. Nónne motus igitur & status nullo modo essentia participabunt? THE. Nullo modo certe. HOS. Num erit illorum aliquod cum neutrum sit, essentiæ particeps? THE. Non erit. HOS. Statim hac consensione omnia, ut uidetur, peruersa sunt, tum illorum dogmata qui moueri omnia, tum illorum qui stare ut unum uolunt: ac etiam illorum qui secundum species ea quæ sunt, eodem modo, & secundum eadem esse semper existimant. omnes enim esse adiungunt, partim uere moueri, partim uere stare dicentes. THE. Sic est omnino. HOS. Quinetiam quicunque interdum componunt omnia

tem appellare debet, qui unum uel totum in ordine eorum quæ sunt, non ponit. THE. Omnino sic esse uidetur. HOS. Præterea quod totum non est, quantum esse nullo modo potest. Nam quatenus quantum est, eatenus est & totum. THE. Prorsus. HOS. Innumeræ quoque præter has dubitationes aduersus eum insurgunt, quisquis ens, aut unum solum, aut duo quædam ponit. THE. Testãtur hoc, quę modo mõstrauimus. Nam aduersus hæc dicta alia semper ex alia grauiorq; dubitatio exoritur. HOS. Sermones quidẽ illorũ qui de ente & non ente exacte disserunt, nõdum retulimus. Veruntamen satis hæc sint. Eos autem qui secus dicunt, rursus in medium adducamus, ut ex omnibus plane intelligamus nihilo facilius ens, quàm non ens quid sit definiri posse. THE. Certe & hi adeundi uidentur. HOS. Videtur utiq; inter eos quasi gigantum pugna quædam esse, propter eam controuersiam qua inuicem de essentia certant. THE. Quo pacto? HOS. Quidam illorũ de cœlo & inuisibili regione omnia ipsis certe manibus in terrã trahunt, saxa & quercus appræhendentes. Nam cũ talia hæc omnia tangant, solum id esse affirmant quod quoquo modo percipitur, atq; tangitur, idemq; corpus & essentiam tradunt. Quicquid uero absq; corpore dicitur esse, cõtẽnunt, nihil aliud audire uolentes. THE. Noui equidem quos uiros dixeris. Tales enim multos reperi.

Positio eorũ qui id solum esse dicunt quod tangitur.

HOS. Horum autẽ aduersarij caute admodum atq; pie superne ex inuisibili sede pro inuisibili essentia pugnãt, atq; intelligibiles quasdam & incorporeas species cogunt etiã ueram existere. Illorũ uerò corpora, eãmue quam nominant ueritatem, in minima rationibus partiuntur, generationemq; pro essentia fluentem denominant. Vnde ingens & inextricabilis pugna inter utrosque de his semper extitit. THE. Vera narras. HOS. Ab utrisque itaq; rationẽ essentiæ quam ponunt, sigillatim iam exigamus. THE. Quomodo exigemus? HOS. Ab ijs qui in speciebus essentiam locant, facilius. mitiores enim sunt. ab illis autem qui ad corpora ui singula trahũt, durius. forte uero & impossibile. Verum sic de illis agẽdum uidetur. THE. Quo pacto? HOS. Præstaret illos re ipsa meliores, si fieri posset, efficere. Sin autẽ id fieri nequit, danda opera est ut sermone saltẽ efficiamus supponentes eos modestius atq; rectius q̃ nunc responsuros. Quod enim à potioribus conceditur, firmius atq; potius est, quàm quod à deterioribus est cõcessum. Nos autẽ non id curamus, sed quærimus ueritatem. THE. Probe. HOS. Iube eos meliores factos tibi protinus respondere, & quod aiunt interpretare. THE. Fiet. HOS. Verum quod mortale animal nominant, esse aliquid asserunt? THE. Quidni asserant? HOS. Nonne hoc animatum corpus appellant? THE. Valde. HOS. Dum hoc ferunt, animam esse aliquid uolunt? THE. Ita. HOS. Animam unam iustam, iniustam alterã, unam sapientem, insipientẽ alteram arbitrãtur? THE. Vtiq;. HOS. An non iustitiæ aliorumq; talium habitu præsentiaq; talem animam fieri, cõtrariorum uerò cõtrariam? THE. Hæc quoq; fatẽtur. HOS. Quod alicui adesse & abesse potest, esse aliquid dabunt? THE. Dant certe. HOS. Cũ ergo sit aliquid iustitia, & sapientia, & uirtus quęlibet, necnon uirtutis cuiusque contrarium, & anima præterea cui hæc accidũt, utrum uideri tangiq; posse istorum singula, an non opinantur? THE. Ferme nullum ex his uideri. HOS. Nunquid horum aliquod habere corpus existimant? THE. Haud simpliciter ad hæc respõdent, sed animam quidem corpus aliquod habere, sapientiã uerò & cætera de quibus percontabaris, aut nihil esse, aut corpus asserere, nõdum audent. HOS. Proculdubio Theætete meliores uiri iam euaserunt. nam quicunq; illorum Spartæ, atq; indigenæ sunt, horũ neutrũ asserere uererẽtur, imò quod pugno premi nequit, omnino nihil esse contenderent. THE. Ferme quod sentiunt enarrasti. HOS. Ab illis iterũ ꝑquiramus. Nã si q̃d uel exiguũ quidem incorporeum esse concedunt, sufficit. Quòd incoporeis simulatque corporeis rebus est insitum, cuius ratione esse utraque dicunt, hoc ab illis exprimi quærimus. THE. Deesset forte illis responsio, si quid eis tale contingeret. HOS. Vide utrum proponẽtibus nobis, ens tale quiddam existere, admissuri sint. THE. Quidnam? declara. Fortè enim intelligemus. HOS. Dico quidẽ quicquid potentiã quãcunque nactum est, uel ad aliud agendũ, uel patiendum ab alio, quamuis minimum quid à uilissimo quodam, & si solum semel, quodlibet tale reuera esse. Et hac ens definitione describo, nihil aliud quàm potentiam esse. THE. At uerò postquam in præsentia ipsi hoc melius nihil habent, hoc & accipiunt. HOS. Probe forsitan deinceps nobis aliquando & illis aliter dicendum uidebitur. Atque id nunc erga illos admissum ratumq; maneat. THE. Manet. HOS. Ad specierum amicos iam descendamus. tu autem nobis illorum sensum interpretare. THE. Fiet. HOS. Aliud essentiam, aliud generationem dicitis, alterum ab altero secernentes? THE. Absque controuersia. HOS. Et corpore quidem nos per sensum cũ generatione communicare, anima uerò per rationẽ cum uera essentia: quam semper secundum eadẽ, & eodẽ modo sese habere: generationẽ uerò aliàs aliter apparere asseueratis? THE. Asseueramus. HOS. Cõmunionem hanc, ò uiri omnium optimi, quid in ambobus esse dicitis? num id quod nos paulò antè inducebamus? THE. Quid istud? HOS. Passionem uel actionem ex potentia quadam, ab ijs quæ inuicem congrediuntur prouenientẽ. Forsitan illorum ad hæc responsionem, ò Theætete, haud satis percipis, ac me diuturna cum illis cõsuetudo ad percipiendũ iuuat. THE. Quid ergo respondent? HOS. Non dant nobis quod suprà aduersus homines terra genitos, de essentia dictum. THE. Quid illud? HOS. Sufficiẽtem entium definitionem hanc posui. uidelicet quando alicui agendi uel patiendi uis aliqua uel minima adest. THE. Hanc ipsam. HOS. Ad hæc aiunt, quòd generatio potentiæ agendi uel patiendi est particeps, essentiæ uerò nulla huiusmodi potentia conuenit. THE. An non id quod dicunt, aliquid est? HOS. Ad hoc à nobis obijciendũ, quod clarius ab illis audire cupimus, utrum assentiantur animam cognoscere, essentiam uerò cognosci. THE. Affirmant profecto. HOS. Cognoscere uel cognosci actionem uocatis uel passionem, uel utrunque, uel neutrum istorum in altero participare uultis? Patet quòd in altero neutrum. Alioqui contraria illorum quæ suprà concesserant, nunc admitterent. THE. Intelligo. HOS. Siquidem cognoscere, agere aliquid esset, cognosci uerò pati, quo cognoscitur pateretur. Et idcirco essentiam hac ratione pati ex ipsa cognitione contingeret, dum cognoscitur: & quatenus cognoscitur, eatenus pati: & quatenus patitur, eatenus & moueri. Quod circa rem stabilẽ fieri non posse dicimus. THE. Recte. HOS. Quid uerò? dic per Iouem, reuera motum, uitã, animam, sapientiam

Positio eorũ qui dicũt id solum esse quod intelligitur.

Prima definitio entis.

Animam cognoscere, essentiam cognosci.

Omnia moueri.

Ab eo quod uere est, non potest abesse uita & anima & motus.

pientiam, nunquid ab eo quod omnino ac uere est, abesse prorsus existimandum, neque uiuere ipsum, neq; sapere, neque uenerandā sanctamq; mentē habere, sed immobile consistere? THE. Absurdum nimis id hospes, si concedatur. HOS. Nunquid mentē quidē habere, uitā uerò minime? THE. Quî isthuc? HOS. An hæc utraque inesse illi dicemus, nō tamen ab eo in anima contineri? THE. At quonam modo alio contineret? HOS. Vtrum mentem, uitam, animam habere dicendum: immobile tamen cū omnino sit animatum, consistere? THE. Hæc omnia mihi ratione carere uidentur. HOS. Motum igitur & motionem tanquam existentia adesse fatendum. THE. Quid obstat? HOS. Ex hoc, ò Theætete, sequitur, mentem nulli rerum immobilium, usquam, nulloq; modo, adesse. THE. Sequitur planè. HOS. Veruntamen si ferri agitariq; cuncta cōsentiemus, hoc sermone ipsum idem ex genere rerum existentium auferemus. THE. Qua ratione? HOS. Videtur tibi absq; statu esse unquam posse quod dicitur, secundum eadem, eodem modo, & circa idem? THE. Nequaquam. HOS. Cernis usquam sine his mentem, uel fuisse, uel esse? THE. Minime. HOS. Aduersus eum omni rationum conatu pugnandum, qui scientia, prudētia, menteq; sublatis, quicquam aliud asseueret. THE. Et uehementer quidem. HOS. Necesse est eum qui philosophatur, atq; ista in primis honorat, propterea neque sermonem illorum admittere quicunque unam speciem rerum uel plures inducentes, totum stare solum ferunt, neque illos audire, qui ens moueri duntaxat affirmant: uerum secundum puerorum opinionem compræhensis omnibus quotcunque uel stant, uel mouentur, ambo simul ens & omne uocare. THE. Vera loqueris. HOS. An non ut decet ens sermone iam compræhendisse uidemur? THE. Prorsus. HOS. Papæ, ò Theætete, quanta nunc in ambiguitate uersamur? nihil enim aliud nunc præter difficultatem considerandi nosse mihi uidemur. THE. Quorsum hæc? HOS. Vidésne, ò beate, quòd dum illud penitus ignoramus, dicere tamē de illo nos aliquid arbitramur? THE. Et ego arbitror, sed ubi fefellerimus nos, haud plane intelligo. HOS. Animaduerte obsecro diligentius, num in præsentia nos his cōcessis meritò quis perinde interrogare posset, ut & ipsi suprà interrogauimus eos qui omne calidū & frigidū esse uolebat. THE. Quemadmodum? memora mihi si placet. HOS. Conabor equidem eodem modo abs te nunc quærere, quo ab illis, ut aliquid proficiamus. THE. Optime. HOS. Motum & statum nónne inuicem contraria maxime nuncupas? THE. Cur non? HOS. Enimuero esse illa similiter ais, & ambo pariter, & utrunque? THE. Aio equidem. HOS. Quando esse utrunque & ambo concedis, tunc moueri prędicas? THE. Nullo pacto. HOS. An stare fortè significas, cum esse utrunque dicis & ambo? THE. Neque hoc. HOS. Ergo tertiū quiddā ipsum ens cogitas: & tanquàm sub illo motus & status contineantur, compræhendis utraque, atque eorum in essentia communionem respiciens sic esse ambo denominas. THE. Videmur reuera tertium quiddam ipsum ens uaticinari, quādo motū & statū esse dicimus. HOS. Hac de causa ipsum ens ambo ista motus & status nō est, sed præter hæc aliud. THE. Apparet. HOS. Ens itaque suapte natura neque stat penitus, neque mouetur. THE. Sic ferme dicendum. HOS. Quonam cogitatio conuertenda ut animus de ente ratū aliquid

Secunda definitio entis.

Tertia definitio entis.

& manifestum habeat? THE. Ignoro. HOS. Haud facile usquam arbitror. Si quid enim non mouetur, cur non stat saltem? uel quod non stat, cur non moueatur? Ens uerò nobis extra hæc utraq; esse apparuit. fierine id potest? THE. Minime omniū. HOS. Hoc utique recordari in præsentia debemus. THE. Quale id? HOS. Quòd de non entis nomine interrogati cuinam conueniret, declarare nequiuimus. Recordarisne? THE. Quid ni recorder? HOS. Nūquid circa ens modo facundiores sumus? THE. Mihi quidem hospes si modo dici potest, magis deficere nūc uidemur. HOS. Hoc ergo hic ponatur ambiguum. postquam uerò tam ens quàm non ens ex æquo nobis obscurum est uisum, spes restat deinceps, si alterum clarius uel obscurius uidebitur, & alterum similiter uisum iri: & si alterum ignotum penitus, alterum quoque similiter fore. Sermonem igitur quātum possumus decentissime circa utrunque pariter persequamur. THE. Scite. HOS. Dicamus planè quo pacto multis nominibus idem hoc appellamus. THE. Exemplum ad hoc inducas. HOS. Hominem unum uocantes, cognomentis multis denominamus, dum colores illi, figuras, magnitudines attribuimus, uirtutesq; & uitia, in quibus omnibus aliisq; permultis non hominem tantum esse ipsum dicimus, sed & bonū & alia multa, atque in aliis similiter agimus. Quodlibet enim unū ponētes, multa deinde multisq; nominibus appellamus. THE. Vera narras. HOS. Vnde iuuenibus, ut abitror, & tardo ingenio senibus aduersandi occasionem dedimus. Nam cōtinuo quisq; obiicere potest, quòd impossibile sit multa, unū, & unū multa esse. Quapropter exultant dum hominē bonū dici nō sinunt, sed bonū quidē: bonū hominē uerò, hominē uocari uolunt. Incidisti sæpenumero, ut arbitror, Theætete, in homines, qui argutiis eiuscemodi studēt, plerūq; etiā seniores, qui propter inopiam sapientiæ hæc admirantur, & tāquam magnificum quiddā inuenerint, se temere iactant. THE. Et maxime quidem. HOS. Vt igitur cunctos quicunque de essentia unquam aliquid locuti sunt, sermo compræhendat, quæ deinceps interrogādo subiiciemus, tam aduersus hos, quàm aduersus alios, quos suprà retulimus, dicta intelligantur. THE. Quænam ista? HOS. Vtrum neque essentiam cum motu statúue iungemus, neque aliud quicquam cum alio quoquam, sed quasi inuicē res cōmunicare nequeāt nostris sermonibus eas penitus secernemus? An in idem omnia cogemus, tanquam misceri singula possint? An partim licebit quidem, partim minime? Quid ex his potissimum Theætete, electuros illos putamus? THE. Nescio quid pro illis respondeam. Cur non sigillatim respondendo, quid ex unoquoque sequitur exquisiuisti? HOS. Recte admones. Ponamus ergo si uis dicere illos nihil cuiquam ullo pacto posse quicquā communicare. Nónne motus igitur & status nullo modo essentia participabunt? THE. Nullo modo certe. HOS. Num erit illorum aliquod cum neutrum sit, essentiæ particeps? THE. Non erit. HOS. Statim hac consensione omnia, ut uidetur, peruersa sunt, tum illorum dogmata qui moueri omnia, tum illorum qui stare ut unum uolunt: ac etiam illorum qui secundum species ea quæ sunt, eodem modo, & secundum eadem esse semper existimant. omnes enim esse adiungunt, partim uere moueri, partim uere stare dicentes. THE. Sic est omnino. HOS. Quinetiam quicunque interdum componunt omnia

omnia, interdum diuidunt, siue in unum & ex uno in infinita, siue in terminata elementa diuidant, & ex his componunt: similiter quidem si interdum id fieri ponant, similiter si semper: in his inquam omnibus nihil ueri dicunt, quandoquidem rerũ est nulla commixtio. THE. Recte. HOS. Præterea & ipsi quàm absurdissime sermonem transigeremus si nihil permitteremus alterius passionis cõmunione, alterũ appellari. THE. Quomodo? HOS. Ipso esse circa singula quodãmodo uti coguntur, & ipso seorsum, & altero, & secundũ seipsum, & innumeris alijs: quibus cum abstinere nequeant quin sermonibus suis interferant, nullis aliorum redargutionibus indigent, sed, ut fertur, domi hostem & aduersarium habent intrinsecus reclamantem, instar Euryclis absurdi, eumq; secum circũferunt. THE. Verum est quod dicis ac simile. HOS. Quid uero, si omnia uim mutuę communionis habere dicamus? hoc profecto & ipse refellere possum. THE. Qua ratione? HOS. Quoniam & motus ipse omnino quiesceret, & status agitaretur, si inuicem cõmisceretur. Hoc autẽ summa quadã necessitate impossibile est, motum stare, statúmue moueri. THE. Cur non? HOS. Tertium itaque solum restat. THE. Sanè. HOS. Etenim unum aliquod istorum necessarium est, uel omnia, uel nulla, uel alia commisceri, alia minime. THE. Necessarium prorsus. HOS. Duo quidem reperiri non possunt. THE. Non certe. HOS. Sequitur ut quicunque recte respondere uult, reliquum è tribus ponere debeat. THE. Maxime. HOS. Quandoquidem alia coire uolunt, alia minime, ferme idem rebus alijs quod de literis euenit. Nam quædam ex literis inuicem copulantur, quædam minime. THE. Patet. HOS. Vocalium quippe literarum series per alias omnes tanquam uinculum quoddam protenditur, sine quo nullæ inuicem literæ uinciri possunt. THE. Et maxime quidem. HOS. An intelligit unusquisque quæ literæ quibus congruant? uel arte opus est, ut recte id fiat? THE. Arte. HOS. Qua? THE. Grammatica. HOS. Nónne idem circa grauium & acutorum sonos? Qui enim uoces inuicem consonas, dissonásue arte dignoscit, musicus: qui uerò ignorat, musicæ expers. THE. Ita est. HOS. Et in alijs artibus, artiumq; defectibus eiuscemodi alia reperiemus. THE. Manifestum id quidem. HOS. Cum uerò & genera rerum eodem pacto mutuam communionem habere dixerimus, nónne scientia quadam sermones peragere debet, quisquis recte qualia genera qualibus congruant, aut dissonent, sit ostensurus, quinetiam per omnia cogniturus si ista conueniant adeo ut commisceri possint, & in diuisionibus rursus, si per omnia altera diuisionis est causa? THE. Scientia prorsus opus est, ac ferme omnium maxima. HOS. Quã igitur hanc appellabimus Theætete? Nunquid inscij in liberalium hominum scientiam incidimus? Cumq; quæreremus sophistam, prius inuenisse uidemur philosophum. THE. Quî isthuc? HOS. Per genera diuidere, & neque eandem speciem alteram putare, neque alteram rursus eandem esse, nónne dialecticę officium esse dicemus? THE. Dicemus profecto. HOS. Quicunque hoc agere potest, unam ideam per multa, unoquoque seorsum posito, passim porrectam acute persentit, & multas quę diuersæ inter se sunt extrinsecus sub una cõpræhensas, & unam rursus per tota illa, quæ multa sunt, in uno copulatã, & multas seorsum undiq; distinctas. Hoc autem est scire, per genus discernere quà singula cõmunicare uicissim possunt, & quà nõ possunt. THE. Omnino. HOS. At uerò dialecticum opus haud alteri dabis, ut arbitror, quàm pure legitimeq; philosophanti. THE. Quo pacto alteri dari posset? HOS. Philosophum quidẽ tali quodam in loco & nunc, & in posterum, si quæremus, inueniemus, quanquam & hic non facile conspici potest. Sed alia ratione sophista, alia philosophus intuitum refugit oculorum. THE. Qua? HOS. Sophistam pono, quia in non entis tenebras aufugit, & diuturna consuetudine tenebris illis offunditur, idcirco summa difficultate discernitur. THE. Sic est. HOS. Philosophus autem entis ipsius ideæ ratiocinatione semper inhærens, ob regionis illius splendorem haud facile cernitur. Nam uulgarium animarum oculi diuinitatis radios sustinere non possunt. THE. Consentaneum est ista sic non minus quàm illa sese habere. HOS. De hoc aliàs clarius, si pro uoluntate licebit, tractabimus. Sophista uerò non prius est dimittendus, quàm sufficienter à nobis sit cognitus. THE. Egregie. HOS. Postquam ergo inter nos cõuenit ex generibus quædã uicissim congredi, quædã penitus dissidere, & alia quidem cũ paucis, alia cum multis, nonnulla quoq; per omnia omnibus cohærere, sequamur deinceps rationem sermonis huius in hunc modũ considerãtes. Non de omnibus speciebus inquam, ne multitudine cõfundamur, uerum quasdã ex maximis eligentes, primum quidẽ quales quæq; sint, deinde quam iam mutuæ cõmunionis habeãt, ut ens atq; non ens, si non possumus perspicua penitus notione compræhendere, saltem congrua de his disputandi ratione non careamus, quoad inuestigationis huius cõditio patitur. Quòd si non ens uelut imaginando esse, reuera non ens dicemus, insontes forsitan euademus. THE. Decet sane. HOS. Maxima uerò omniũ genera quę modo referebamus ens ipsum & status, & motus. THE. Valde. HOS. Duo hæc inuicem misceri non posse, est dictum. THE. Certe. HOS. Ens uerò utrisque misceri: ambo enim quodãmodo sunt. THE. Nil obstat. HOS. Sequitur ut tria sint hæc. THE. Sequitur. HOS. An non horũ quodlibet à duobus reliquis alterum est, sibi idem? THE. Est. HOS. Quid ita nunc idem & alterũ diximus? Nũquid ut duo quædã genera alia quàm tria superiora, illis autẽ necessario semper adnexa? atq; ita de quinque generibus cogitãdum? An idem hoc & alterum illorum quiddam enunciauimus, quod tamen nos latuit? THE. Forsitan. HOS. At uerò motus statusq; neque alterum est, neque idem. THE. Quam ob causam? HOS. Quod cõmuniter motum statúmue uocamus, hoc neutrum illorũ esse potest. THE. Cur? HOS. Quia & motus staret, & status itidem moueretur. Circa enim ambo alterũ utrumuis illorũ effectũ, cogeret alterũ in naturæ suæ transire cõtrariũ, utpote contrarij particeps. THE. Prorsus. HOS. Ambo tamẽ eodẽ alteróue participant. THE. Nempe. HOS. Ne ergo dicamus, aut motũ esse idem uel alterũ, aut statũ similiter. THE. Non certe. HOS. Sed nunquid ens & idem unum esse inuicem cogitandum? THE. Fortè. HOS. At si ens & idem nihilo inter se differunt, quoties motum & statum ambo esse dicemus, ambo similiter ista idem denominabimus, hoc autẽ impossibile. Nõ potest igitur idem & ens, unũ esse. THE. Sic ferme dicendũ. HOS. Quartã ergo speciem præter tres superiores, ipsum idem ponamus. THE. Ponamus. HOS. Nunquid ipsum

Eurycles, prouerbiũ.

Quomodo lateant philosophus & sophista.

Oculi uulgariũ animarũ radios diuinitatis sustinere nõ possũt.

Quòd ens & idem nõ sint unum.

ipsum alterum quinto loco ponendum? uel hoc & ens nomina duo unum quiddam significare putandum? THE. Fortè. HOS. Arbitror tamen concessurum te, quòd eorū quæ sunt, quædam ipsa secundū seipsa sunt, quędā ad alia referuntur. THE. Quidni? HOS. Alterum autē semper ad alterū, nónne? THE. Semper. HOS. Non tamen ita, nisi alterum, & ens inter se lōge differrent. Sed si alterū speciebus utrisque participaret, ut ens, esset utiq; aliquid eorū, quę altera sunt, alterum utiq; non ad alterum: nunc autē quicquid reuera alterum est, ex necessitate sequitur, ut secundum id quod est, alterum sit. THE. Sic est, ut dicis. HOS. Quintam ergo alterius ipsius naturam in speciebus, quibus adiunximus, ponere decet. THE. Profectò. HOS. Dicendum quoque per omnia hæc illā discurrere. esse enim ex alijs unumquodq; alterum, nō per suįpsius naturam, sed quia alterius ideæ sit particeps. THE. Reuera. HOS. Sic autem de quinque sigillatim repetendo dicamus. THE. Qui? HOS. Principio, quòd motus omnino alterum quiddam est, quàm status. Itáne, an aliter asserendum? THE. Ita prorsus. HOS. Nō ergo status est. THE. Nullo pacto. HOS. Est autem, ex eo quòd entis est particeps. THE. Est. HOS. Rursus motus alterum est, quàm ipsum idem. THE. Ferme. HOS. Non ergo ipsum idem est. THE. Non certè. HOS. Attamen idem quodāmodo est propter participationem. Omnia enim ipso eodem participāt. THE. Summopere. HOS. Concedendum igitur sine controuersia motum, & idem esse pariter & non idem. neque enim simili ratione utrunque pronunciamus: sed idem, quia ipsius eiusdem particeps, sibimet idem est. Non idem uerò, quia ipsum quoq; alterum recipit, quo ab ipso eodem seiungitur, neq; illud est, sed aliud quiddam. Quamobrem rectè nō idem dicitur. THE. Rectè nimirū. HOS. Quinetiā si quo modo statum ipse motus admitteret, motum stabilem nominare nequaquā esset absurdum. THE. Rectè, si quidem concesserimus è generibus quędā inuicem cōmunicare uelle, quędam minime. HOS. At uerò ad huius prius demonstrationē, quàm pręsentium refellendo peruenimus, quòd uidelicet sic natura se res habeat. THE. Cur non? HOS. Dicamus iterum motum alterum esse, quàm ipsum alterum, quemadmodum aliud, quàm idem, & status erat. THE. Necesse est. HOS. Est ergo, & alterum hac ratione quodammodo & non alterum. THE. Verum. HOS. Quid uerò deinceps? Num alterum ipsum, quàm tria dicemus, non tamen à quarto diuersum, cum quinq; illa esse cōfessi fuerimus, è quibus unum considerandum proposuimus? THE. At quomodo? Neque enim minorem illorum numerum, quàm suprà constiterit, inducere possumus. HOS. Ergo nihil ueriti asseueremus motum aliud esse, quàm ens. THE. Asseueremus protinus. HOS. Quare motus reuera non ens existit, & ens, quādo quidem entis est particeps. THE. Manifestū id quidem. HOS. Sequitur itaque non ens in motu, & in alijs generibus omnibus esse. Nam in singulis alterius ipsius natura, dum alterū unumquodq;, quàm ipsum ens efficit, nō ens efficit singula: atq; ideo cūcta similiter non entia hac de causa prædicabimus, & quia ente participāt, esse iterum dicemus, entiáq; uocabimus. THE. Apparet. HOS. Ergo circa speciē quamlibet ens quidem multiplex est, nō ens autem multitudine infinitum. THE. Videtur. HOS. An non ipsum quoque ens aliud, quàm unumquodq;

Non ens in quibus sit.

aliorum est dicēdum? THE. Necesse est. HOS. Ens itaq; quot numero alia sunt, totidem non est ipsum: nam cum illa ipsum non sit, unum quidem ipsum est: alia uerò quę infinita sunt numero, nō est. THE. Ita penè dicendum. HOS. Haud sanè turbare nos hæc debent. siquidem natura generum mutuam cōmunionem habet. Siquis autem minus hæc accipit, sciendum positis superioribus, concedi hæc insuper oportere. THE. Aeque dicis. HOS. Videamus & hoc. THE. Quidnam? HOS. Quoties non ens dicimus, ut uidemur, nequaquam entis contrarium dicimus, sed alterū quiddam solum. THE. Quo modo? HOS. Ceu cum non magnum dicimus, nō magis paruum, quàm æquale eo uocabulo significamus. THE. Sic est. HOS. Non ergo contrarium, quando negatio dicitur, significari fatebimur: tantum uerò duntaxat asseuerabimus, quòd nō, & neque, aliquid ex aliorum numero significant, quando nomina antecedunt, imo quoties antecedunt res ipsas, circa quas nomina negationes sequentia pronunciantur. THE. Sic est omnino. HOS. Hoc præterea si tibi uidetur meditemur. THE. Quid istud? HOS. Ipsius alterius natura eodem modo, quo & scientia, concisa uidetur. THE. Dic age quo pacto? HOS. Vna quidem est & illa, pars autem illius in aliquo residēs, sigillatimq; determinata, cognomētum propriū est sortita: quocirca multæ artes scientiæq; esse dicuntur. THE. Prorsus. HOS. Nónne & partes naturæ ipsius alterius, quæ una est, idē quod & partes scientiæ patiuntur? THE. Forsitan. Verū qua ratione, declara. HOS. Est pulchro pars aliqua ipsius alterius opposita? THE. Est. HOS. Háncne omni cognomēto carere dicemus? an potius cognominari? THE. Cognominari. HOS. Quod enim non pulchrum ubique pronunciamus, hoc non ab alio quoquam alterum est, quàm à pulchri natura. Age itaq; ad hoc responde. THE. Ad quid respondeam? HOS. Cum aliquid in parte quadam entium determinatū sit, rursusq; alicui entium opponatur, contingatq; ita non pulchrum dici, sequitur nō pulchrum esse aliquid, quādo quidem est illud cui opponitur. THE. Rectè admodum. HOS. Nunquid ex hoc sermone pulchrum magis in numero entiū, non pulchrum minus ponendum? THE. Nihilo magis. HOS. Similiter ergo tam nō magnū, quàm magnū esse dicēdum. THE. Similiter. HOS. Quinetiam non iustum ex æquo ac iustum esse asseuerādum. THE. Absque dubio. HOS. Eademq; erit de cæteris ratio, postquam alterius ipsius natura, è genere entium esse apparuit. Ea uerò existente, necesse est, & partes eius nihilominus existere. THE. Quid prohibet? HOS. Oppositio ipsa quæ est inter partē naturæ ipsius alterius, partémue entis, nihilominus si dictu fas est, quàm ens ipsum essentia est: neque cōtrarium illius, sed alterum quiddam duntaxat significat. THE. Perspicue. HOS. Quam igitur ipsam appellabimus? THE. Constat utique quòd nō ens id quod à nobis sophistæ gratia quæsitū hoc ipsum est. HOS. An ut dicebas nihilo minus, quàm cæterorum quicquam essentiam habet? oportetq; audacter iam dicere, quòd non ens firmiter naturam suā habet, quemadmodum magnum erat magnū, pulchrumq; erat pulchrum, ac etiam non magnum, & non pulchrum? Eodemq; pacto non ens, secundum idem erat, & est non ens species una multis alijs entibus adnumerata. Nūquid ulterius circa hoc Theæte ambigimus? THE. Nequaquam. HOS. Ad-

Quando negatio cōtrarium non significat.

Non.

Meditatio ipsius alterius

Probatur ꝙ non ens sit.

Quòd non ens firmiter habet naturā suam.

uertisne quàm longe à Parmenidis mente diuertimus? THE. Cur nam? HOS. Illius limites transgresſi ſumus, dum ulterius quàm ſtatuerit conſiderauimus & oſtendimus. THE. Quo pacto? HOS. Quoniam, inquit ille, nunquam, & nullo modo ſunt non entia. Sed tu quærẽs ab hoc progreſſu cohibe mentem. Hæc ille. Nos autem non ſolum, non entia eſſe oſtendimus, ſed quæ ſit non entis ſpecies demonſtrauimus. Cum enim oſtenderemus alterius ipſius naturam eſſe, pérque omnia entia diuiſam atque diſperſam inuicem, tunc partem eius oppoſitam ei quod cuiuſque ens eſt, eſſe ipſum re uera non ens aſſeruimus. THE. Vera prorſus, ò Hoſpes, dixiſſe mihi uidemur. HOS. Nemo itaq; dicat, quòd poſtquam non ens entis contrarium oſtendimus, eſſe ipſum dicere audeamus. Nos enim iã diu uale ei diximus qui roget, quod contrarium eſt alicuius reuera ſit nécne, & ratione quadam ſubſiſtat nécne, aut ratione careat. Quod autem nunc diximus eſſe nõ ens, uel reprobare debet, qui minus credit, uel ſi reprobare non ualet, eouſq; credere, quouſq; cõtradicere nequit: quod uidelicet genera inuicem ſint commixta, ensq; & alterum per ſe inuicem perq; alia omnia penetrando, ſeſe mutuo capiant, dum alterum ente participat. Eſt enim ob participationem huiuſmodi, non tamen eſt illud ipſum quo participat, ſed aliud quiddam. Cum uerò aliud ſit, quàm ipſum ens, neceſſariò ſequitur, ut non ens eſſe dicatur. Ens quoque ex eo quod eſt ipſius alterius particeps, alterum quiddã ab alijs generibus eſt dicendum. Cumq; alterum ſit, quàm reliqua cuncta, nec unum aliquid ex illis, neque cuncta exiſtit, ſed ipſum quod eſt duntaxat. quapropter ens abſq; dubio in plurimis plurima non eſt. Et alia quoque ſimiliter, tam uniuerſa, quàm ſingula multifariã quidem ſunt, & multifariam non ſunt. THE. Vera narras. HOS. Siquis cõtrarijs hiſce conuerſionibus fidem non præſtat, cogitare debet, ut meliora, quàm hęc inducat. aut ſiquis quaſi arduum quiddam inuenerit, gaudet nunc huc, nunc illuc ſermones trahens, is ſciat haud ſanè multo ſtudio digna ſe excogitauiſſe, quemadmodum ſermones hi teſtantur. Hoc enim neque egregium aliquid, neque inuentu difficile eſt, ſed illud arduum atque præclarum. THE. Quidnam? HOS. Quod & ſuprà dictum eſt, ut his tanquam leuibus omiſsis, ea quæ eadem planè ſunt redarguere unaquaque in re poſsis: ſiue quod alterum eſt, idem, ſiue quod idem, alterum, atq; id eadẽ utrunq; ratione, eſſe conuincens. Nam quod idem eſt, alterum, aut quod alterum, idem etiã quoquomodo eſſe, & quod magnum eſt, paruum, & quod ſimile, diſsimile etiam ſit, oſtendere: & cõtraria hoc pacto connectere, haud uera redargutio eſt, ſed uix leuiter rem attingens, rudisq; & nuper nata. THE. Omnino quidem. HOS. Nam omne ab omni ſecernere, ò adoleſcens optime & inconcinnum eſt, & hominis muſicæ philoſophiæ'que prorſus expertis. THE. Quamobrem? HOS. Omnis penitus oratio deletur, ſi unumquodque ab omnibus ſegregatur. Nam propter mutuam ſpecierum copulam oratio conſtitit. THE. Sic eſt. HOS. Aduerte obſecro, quàm opportunè nunc aduerſus iſtos pugnantes coëgimus eos, ut alterum alteri commiſceri permitterent. THE. Ad quid maximè? HOS. Ad hoc ut oratio unum aliquid è generibus ſit. hoc enim ſi priuaremur, philoſophia ut plurimum careremus. Oportet præterea in præſentia communi conſenſu quid oratio ſit, definire. quod ſi penitus è medio tolleretur, nulla de re loqui poſſemus. Tolleretur autem ſi conceſſum eſſet nullam eſſe rerum cõmixtionem. THE. Rectè id quidem. Verum qua de cauſa, nunc oratio definienda ſit, non intelligo. HOS. At fortè hoc modo percipies. THE. Quo? HOS. Non ens cõſtitit unum quoddam reliquorum generum exiſtens, per omnia quæ ſunt, diffuſum. THE. Conſtitit. HOS. Conſiderandum ergo deinceps, utrum opinioni atque orationi immiſceatur. THE. Cur? HOS. Quoniam ſi nullo modo his immiſcetur, uera eſſe omnia neceſſe eſt. ſin autem miſcetur, falſa opinio, orationq; falſa exoriuntur. Dicere enim & opinari non entia, hoc ipſum falſum eſt, orationi & cogitationi contingens. THE. Sic eſt. HOS. Cum uerò ſit falſitas, deceptio ſequitur. THE. Statim. HOS. Orta deceptione, neceſſe eſt ſimulacris & imaginibus phantaſiaq; cuncta repleri. THE. Nihil repugnat. HOS. Sophiſtam uerò dicebamus hunc in locum cõfugiſſe, dum falſum nullo modo eſſe diceret, quia non ens nemo cogitet, uel pronunciet, cum nõ ens nulla ex parte ſit eſſentię particeps. THE. Sic eſt dictum. HOS. Nunc autem hoc entis particeps nobis apparuit: quapropter haud ultrà hac quidẽ parte pugnabit. Fortè uerò dicet, quaſdam è ſpeciebus, cum nõ ente participare, quaſdam minime, orationem, & opinionem ex illorum numero eſſe, quæ non participent: & idcirco facultatem illam phantaſticam ſimulacrorum magiſtram, in qua illum locauimus, nuſquam eſſe cõtendet, poſtquam opinio orationq; cum non ente nullo modo participant: falſumq; nihil eſſe dicet, cum nulla communio talis reperiatur. Quamobrem, quid oratio ſit opinióque & phantaſia, primo inueſtigandum, ut his declaratis, eorum cum non ente communionem conſpiciamus: qua inſpecta, falſum eſſe aliquid oſtendamus: cumq; hoc oſtenderimus, in eo Sophiſtam, ſi quidẽ reus eſt, uinciamus, aut etiam illum abſoluẽtes, alio quodam in genere deinde quæramus. THE. Verum omnino uidetur hoſpes, quod ab initio de Sophiſta prædiximus, quod uidelicet præhenſu difficile genus hoc prorſus ſit. Multis enim obijcibus circumſeptus uidetur, neq; ad eum peruenire quis poteſt, niſi prius obſtaculum quod obiecit ille, ſubmouerit. Et nunc quidem uix tandem obiectionem illam euaſimus, qua non ens nullo modo eſſe intulerat. Continuo ſiquidem aliud eſt obiectum. Vnde oportet, & orationem, & opinionẽ falſas eſſe poſſe oſtendere, ac forſitan poſt hoc aliud, aliudq; poſt illud, nulluſq; terminus inuenietur. HOS. Forti animo perſequi Theætete debet, quiſquis progredi, uel aliquãdo in eo quod cœpit, poteſt. Quomodo enim qui in iſtis hæſitet, in alijs audeat unquam? Nam qui in illis, aut nihil efficit, aut retro repellitur, nunquam, ut prouerbio fertur, expugnabit urbẽ. Nunc uerò poſtquam quod dicebas tranſactum nobis eſt, & ingẽs propugnaculum captum, reliqua poſthac minora, leuioraq; ſuperſunt. THE. Præclare loqueris. HOS. Orationem itaque primo opinionémue capiamus, ut clarius oſtendamus, utrum non ens hæc attingat, an uerò omnino ſint ambo, falſumq; neutrum. THE. Optime. HOS. Age quemadmodum circa ſpecies, & literas diximus, ſimiliter circa nomina rurſus excogitemus. Videtur enim quod nunc quæritur ita ſeſe habere. THE. Quid potiſsimum de nominibus uis intelligi? HOS. Vtrum omnia inuicem congruant, aut nullum, aut quædam conſonent,

Carmina Parmenidis.

Qui poſitioni nõ credit, reprobare debet: qui reprobare nõ ualet, credere debet.

A' non ente falſitas, à falſitate deceptio &c.

Vis phantaſtica ſimulacrorum magiſtra.

Prouerbiũ.

consonent, alia dissonent. THE. Patet quòd quædã congruunt, quædã minime. HOS. Fortè tale quiddam ais, quod quæ consequenter dicta aliquid exprimunt, inuicem congruunt: quæ uerò continuata nihil significant, non conueniunt. THE. Quomodo? quidue dicebas? HOS. Quod intelligere te, & fateri putaui. Duo nanque sunt genera declarationum earum, quæ circa essentiã uoce fiunt. THE. Quo pacto? HOS. Vnum quidem nominum genus, uerborum alterum. THE. Dic utrunq;. HOS. Declarationem qua actiones significantur, uerbum dicimus. THE. Sanè. HOS. Signum autem uocis agentibus ipsis impositum, nomen. THE. Prorsus. HOS. Ex solis nominibus ordine prolatis oratio nunquam efficitur, neque rursus ex uerbis absque nominibus pronunciatis. THE. Hæc non didici. HOS. Constat utiq; quod aliò intendens animum paulò antè assentiebare, nam hoc ipsum est, quod dicere uolebam; quòd ista si solum ita continuata pronunciantur, orationem nõ faciunt. THE. Quomodo? HOS. Vt uadit, currit, dormit, & alia uerba quæcunq; actiones significãt: quæ siquis subiungat omnia, nihilo magis orationem facit. THE. Sic est. HOS. Rursusq; cum dicitur, leo, ceruus, equus, cæteraq; nomina, quæ ipsos agentes significant, nõdum hac continuatione oratio ulla conficitur. Nam quæ proferuntur, haud ante actionem, uel actionis impedimentum, aut essentiam, siue existentis rei, seu non existentis ostendũt, quàm uerba nominibus misceãtur. Tunc uerò primum conueniunt, statimq; fit oratio, & prima horum complexio, prima oratio est, etiãsi sit breuissima. THE. Quî isthuc inquis? HOS. Quando quis dicit, homo discit, orationẽ hanc esse ais primã atq; breuissimam? THE. Equidẽ. HOS. Tunc sanè declarat aliquid de his, quæ sunt uel fiũt, aut fuerunt iam, aut erunt. Neq; nominat tantũ, sed & definit aliquid, uerba nominibus copulãs. Ideoq; non modo nominare, uerum etiam loqui ipsum dicimus, taliq; contextui nominum orationis nomen indidimus. THE. Rectè. HOS. Enimuero quemadmodum res aliquæ consonant inuicem, ut suprà diximus, aliquæ dissonant, ita & signa uocum, quædam nequaquam conueniunt, quædam cõgruentia orationẽ conficiunt. THE. Prorsus. HOS. Accipe & hoc breue. THE. Quale istud? HOS. Orationem necesse est quoties fit, alicuius esse orationẽ: nullius enim esse orationẽ impossibile est. THE. Ita uidetur. HOS. Nónne & qualẽ quandã esse ipsam oportet? THE. Oportet sanè. HOS. Animaduertamus obsecro diligenter. THE. Decet. HOS. Afferam orationem tibi, rem cum actione per nomen uerbumq; coniungens: cuius autem oratio sit, tu dicas. THE. Efficiam, ut potero. HOS. Theætetus sedet, num oratio ista prolixa? THE. Nõ, sed mediocris. HOS. Tuum est nunc dicere, de quo & cuius oratio est. THE. De me uidelicet, atq; mea. HOS. Hæc etiam? THE. Quæ nam? HOS. Theætetus hic quicum ego nũc disputo, uolat. THE. Nemo de hac quoq; aliter diceret, nisi quòd de me meaq; est. HOS. Diximus qualem quandam esse orationem quamlibet oportere. THE. Diximus. HOS. Vnam ueram, alterã falsam. Vera oratio ea quę sunt, ut sunt, de te prædicat. THE. Certè. HOS. Falsa autẽ, alia quàm quæ sunt. THE. Profecto. HOS. Quæ non sunt ergo, quasi sint asserit. THE. Sic ferme. HOSP. Et quæ reuera sunt, alia de te dicit. Multa siquidem entia circa unumquodq; esse prędiximus, multa quoq; non entia. THE. Omnino. HOS. Primum quidem necesse est orationem illam, quam secundo loco de te protuli, secũdum orationis definitionem, unam quandã ex breuissimis esse. THE. Sic enim inter nos conuenit. HOS. Deinde exprime, nũ alicuius sit. THE. Alicuius. HOS. Si tua nõ est, alterius multominus. THE. Patet. HOS. Si nullius est, neque oratio prorsus est. Nam ostensum est, fieri non posse, ut quæ oratio est, nullius oratio sit. THE. Scitè. HOS. Ergo quoties de te altera ita prædicantur, ac si eadem essent, & quæ non sunt, perinde ac si sint, huiusmodi quædam ex uerbis ac nominibus compositio proculdubio fit oratio falsa. THE. Vera admodum loqueris. HOS. Quid autem de cogitatione, opinione, & phantasia dicemus? nónne iam constat quòd hęc omnia genera, tum uera, tum falsa in animis nostris efficiuntur? THE. Qua ratione? HOS. Sic intelliges facile, si prius quid unumquodque istorum sit, quóue inter se singula differant, acceperis. THE. Exhibe modo. HOSP. Nónne cogitatio & oratio idem? nisi quòd cogitatio dicitur illa ipsa sine strepitu uocis interior collocutio, qua sese animus noster alloquitur. THE. Penitus. HOS. Sed per os effluxus prolationis ab illa oratio nuncupatur. THE. Verum. HOS. Quinetiam in oratione hoc animaduertimus. THE. Quid? HOS. Affirmationem inquam, & negationem. THE. Nempe. HOS. Quando igitur hoc in anima per cogitationem silẽtio fit, potéstne alio, quàm opinionis nomine nuncupari? THE. Nequaquam. HOSP. Quid uerò? cum non per ipsam, sed per sensum rursus talis passio accidit, potéstne aliter, quàm phãtasia cognominari? THE. Non aliter. HOSP. Postquam oratio partim uera, partim falsa esse apparuit, cogitatio uerò interior ipsius animæ collocutio, opinio uerò cogitationis cõclusio, in qua opinionis sensusq; commixtio reperitur, necessarium esse uidetur, ut cogitationes opinionesq; partim ueræ, partim falsæ sint: quippe cum sint orationi cognatæ. THE. Nihil repugnat. HOS. Aduertisne nos facilius, quàm putabamus, orationem & cogitationem falsas interdum esse inuenisse? Metuebamus sanè ne opus irritum & inexplicabile ista querẽtes aggrederemur. THE. Aduerto. HOSP. Ergo ne reliqua metuamus: uerum postquam patefacta sunt ista, superiores illas secundum species diuisiones in memoriam reuocemus. THE. Quales? HOS. Imaginariam artem in duas diuisimus, assimilatricem scilicet & phantasticam. THE. Sic egimus. HOS. Vtra uerò in arte sophistam collocaremus, ambigebamus. THE. Profectò. HOS. Post hanc ambiguitatem repente profundior emersit caligo, cum sermo ille cunctis dubius inferretur, quòd neque imago, neque simulacrum, neque phantasma omnino usquam est, quia nullo modo, usquam, unquam falsum extet. THE. Vera narras. HOS. Nunc autem postquam apparuit quidem oratio, apparuit & opinio falsa, possibile est simulacra quædam rerum uerarum æmula esse, & ab hac dispositione artem decipiendi manare. THE. Possibile certè. HOS. Quinetiã quòd in his Sophista uersatur, est cõcessum. THE. Est. HOS. Adnitamur iterum bifariam genus propositũ partiẽtes semper ad dexteram progredi diuisi partem, & quæ cum Sophista quoquo modo communicant, circumspicere, ut communibus omnibus amputatis propriam eius sedem atque effigiem & nos intueamur, & his qui ad huiusmodi disciplinę progressum

Quæ uoces sint congruẽtes, quę non.

Verbum. Nomen.

Prima oratio ac breuissima, homo discit.

Quid cogitatio, nam eadem oratio.

Oratio.

Opinio.

Phantasia.

gressum natura accedunt, quàm proxime ostendamus. THE. Probe. HOSP. Nónne ab initio artem efficiendi unam, acquirendi alteram partientes induximus? THE. Certè. HOS. Diuisa postmodum acquirendi arte sub ea Sophistam locauimus in uenatione, certamine, mercatura, & huiuscemodi speciebus. THE. Sic prorsus est actum. HOSP. Nunc uerò postquam efficiendi quoque ars Sophistam complexa est, constat in primis artem hanc esse bifariam diuidendam. Imitatio quippe, effectio quædam est, simulacrorum scilicet nō uerarum rerum, quemadmodū suprà diximus. Nónne? THE. Proculdubio. HOS. Effectricis igitur facultatis duę primum sint partes. THE. Quæ? HOS. Diuina & humana. THE. Nondum intelligo. HOSP. Si modo quæ suprà dicta sunt, recordamur, effectricem facultatem dicimus uim quandam, quæ causa est, ut sint postea, quæ antè non fuerant. THE. Recordamur. HOSP. Animalia cuncta mortalia, plantasq́, quæcunque terra ex seminibus radicibúsue nascuntur, & quæcunque inanimata in terra consistunt, siue liquefieri possint, siue non possint, nunquid alio quodā opifice fabricata, quàm Deo, facta esse, cum prius non fuissent, dicimus? an multorum doctrinam sermonesq́ sectabimur? THE. Quorum? HOS. Dicentium, ista natura ipsa gigni à causa quadam fortuita, sine mente hæc agente: uel cum ratione potius scientiaq́ diuina, quæ ab ipso Deo sit orta. THE. Ego fortè propter ætatem, tum hoc, tum aliud opinor. In præsentia uerò ad te respiciens, putansq́ existimare te, per Deum hæc omnia gigni, idem ipse quoque existimo. HOS. Rectè admodum Theætete. Ac si te putaremus in posterum aliter opinaturum, nunc ratione simul cum necessaria quadam persuasione, ut nobis crederes efficeremus. Quoniam uerò eius ingenij esse te noui, ut etiam sine nostra demonstratione ultro ad illa sis profecturus, ad quæ nunc trahi te dicis, dimittam. Nam superuacua disputatio talis esset. Ponam uerò illa, quę natura gigni dicuntur, arte diuina fieri: quę autem ex his ab hominibus componūtur, humana: atque hac ratione duo effectricis facultatis genera, humanum uidelicet, & diuinum. THE. Præclare. HOS. Cum uerò duæ sint artes, utranque bifariam diuide. THE. Qui? HOSP. Quemadmodum ars effectrix uniuersa per latitudinem est diuisa, ita nūc per longitudinem diuidatur, atque ita quatuor illius partes efficiuntur, duæ quo ad nos humanæ, duæ iterum quo ad deos diuinæ. THE. Profectò. HOS. Ex his quidem rursus aliter nunc diuisis, utriusque partitionis pars una est effectrix, reliquæ autem imaginariæ nominantur. unde rursus efficiendi facultas in duo diuiditur. THE. Dicas iterum quemadmodum utraque. HOSP. Homines utique & animalia cætera, eáue ex quibus ista gignuntur, ignis & aqua, horumq́ germana, Dei opera esse cognoscimus. THE. Nempe. HOS. Post hæc horum simulacra sequuntur dęmonū quadam machinatione producta. THE. Quali? HOS. Phantasmata enim quæ dormientibus occurrunt, quæq́ in die per se absque arte uidentur, umbra quidem cum tenebræ igni miscentur: duplex autem, quando lumen proprium & extraneum circa perspicua leuiaq́ in unum concurrens, sensumq́ contrarium solitæ uisionis præbens, speciem efficit. THE. Duo ergo sunt ista diuinæ effectionis opera, res uidelicet singulæ, singulasq́ res sequentia simulacra. HOS. Ars autem humana, nónne per architecturam domum fabricat, per picturam uerò domus imaginē, ueluti quoddam humanum insomnium uigilantibus factum? THE. Nulli dubium. HOSP. In alijs quoque similiter per duo partiendo, gemina opera effectricis nostræ actionis inueniemus. Ipsam quippe rem principali facultate, imaginem uerò æmulatrice illa facientes. THEAET. Planè iam intelligo, ac duas bifariam pono effectricis species facultatis. Primo siquidem in diuinam partior, & humanam, deinde & in rerum ipsarum & in imaginum effectricem. HOSP. Reminiscamur obsecro duo dixisse nos imaginariæ facultatis genera esse oportere, assimilatorium scilicet & phantasticum, si modo aliquid reuera falsum, & falsum unum aliquid eorum, quæ sunt, sit futurum. THE. Dictum certè. HOS. Nónne constitit? ideoq́ nunc ipsi duas sine cōtrouersia species adnumerabimus? THE. Sanè. HOS. Phantasticum itaque rursus in duo secandum. THE. Quomodo? HOS. Vnum per instrumenta factum, alterum illius, qui sese instrumentum phantasma efficientis exhibet. THE. Quî isthuc ais? HOS. Quoties aliquis figuram tuā usurpans, corpus suum tuo reddit persimile, seu uocē uoci, imitatio ista phantastice nuncupatur. THE. Vtique. HOSP. Imitatorium hoc appellantes ita distribuamus, & reliquum omne quasi iam quietis cupidi prætermittamus, concedamusq́ alteri, ut in unum colligat, & conueniens ipsi tribuat cognomentū. THE. Distribuatur ut uis, & hoc dimittatur. HOS. Hoc præterea duplum, ô Theætete, existimandum. Quam uerò ob causam, animaduerte. THE. Dic. HOS. Eorum qui imitantur, aliqui cognoscentes quod imitantur, hoc agunt, aliqui autem ignorantes. An maiorem aliquam discrepantiam diuisionemq́, quàm ignorantię cognitionisq́ ponemus? THE. Nullam. HOSP. Nónne ea quomodo dicebamus, cognoscentium imitatio erat? figuram quippe tuam imitatur ille, qui te cognoscit. THE. Ille ipse. HOS. Quid autem de iustitiæ uirtutisque uniuersæ figura dicendum? an non multi dum ignorant, nosse autem hanc opinantur, quod illis uidetur id ipsum imitantes, tam uerbis, quàm operibus anniťuntur, ut inesse ipsis appareat? THE. Atque admodum multi. HOSP. Nunquid ita illos spes fallit, ut sicut iusti nō sunt, ita nec etiam uideantur? an contrà? THE. Contrà. HOS. Imitatorem hunc diuersum ab illo superiori dicemus, ignorantem à cognoscente? THE. Dicemus planè. HOS. Vnde igitur nomen utriusque proprium deducetur? an uidelicet difficile est, quia causa quædam uetus diuisionis generum in species, superioribus nostris ignota fuerit, adeo ut nemo partiri contenderit, ideoq́ nominum inopes esse necesse est? Et si dictu audacius uideri potest, declarationis tamen discretionisq́ gratia, imitationem illam opinionis comitem, opinabilem imitationem: illam uerò quę scientiæ, historicam quandam scientemq́ imitationem uocemus. THE. Esto. HOSP. Harum quidem appellationum altera duntaxat utēdum. Nam sophistam, & si in genere imitantium, non tamen in genere scientium posuimus. THE. Sic est. HOS. Hunc itaque opiniosum imitatorem tanquam ferrum examinemus, sit'ne solidus, simplexq́, an contra geminum, duplexq́ in se quiddā habens. THE. Examinemus. HOS. Certè admodum multiplex. Nam sophista alius fatuus & ineptus est, quæ opinatur

natur scire se putans. Alterius uerò fama, propter uariam in sermonibus reuolutionē, certè suspicionem plurimam metumq; habet, ne fortè ignoret illa, quæ coram alijs scire se simulat. THE. Omnino ex utrisque generibus est, ut narrasti. HOS. Nónne igitur unum quidem simplicem, alterum ironicum imitatorem ponemus? THE. Consentaneum est. HOS. Huius iterum genus unum an duo dicimus? THE. Tu uideris. HOS. Cogito equidem, ac duo cogitanti mihi se offerunt. Vnus quidem publice prolixa oratione apud populum ironia utens: alter priuatim minutis quibusdam captiunculis cogens eum qui cum ipso disputat, sibimet in sermonibus contradicere. THE. Rectè admodum loqueris. HOS. Quomodo superiorem illum denominabimus? ciuilémne, an popularem? THE. Popularem. HOS. Alterum uerò Sophon, id est sapientem, an Sophisticum? THE. Sapientem quidem uocare illum non licet, quandoquidem ignorantem ipsum posuimus: Quoniam uerò sapientem imitatur, cognomētum quoddam illius simile sortietur. Ac demum intelligo, hunc ipsum prorsus, & reuera Sophistam appellari decere. HOS. An non ut suprà, ita nūc nomen eius colligabimus à fine iterum ad principium omnia complexi? THE. Omnino. HOS. Is demum Sophistam uere definiet, qui generationem eius, & stirpem esse istam asseuerabit. Sophista inquam est, qui in sermonibus disputantem cogit contradicere sibijpsi, qui & ironici pars est, ab imitatore opinioso ueniens, phantastici item generis, ab imaginaria facultate profluens, non diuinæ, sed humanæ effectionis determinata progenies, ex eorumq; numero qui uerbis, quasi quibusdā præstigijs, mirum in modum decipiūt auditores. THE. Ita prorsus dicendum.

Vnde dictus Sophista.

Vltima sophistę definitio.

MARSILII FICINI APOLOGVS IN LIBRVM PLATONIS, De regno, ad Federicum Vrbini ducem semper inuictum.

*

IVPITER optimus maximus, cum optaret tale in terris quandoq; regnum prospicere, quale in cœlo semper apud se conspicit, iamdiu per ipsam diuini regis ideam, regiū quendam diuinumq; animum demisit in terras. Conuocatisq; cœlicolis imperauit, ut omnes futuro huic regi suffragarentur, quem superi quidem, & à fide regia Fideregum, & ab orbis imperio Orbinatem Ducem iam nominarent, homines uerò mutatis literis Federicum Vrbinatem Ducem essent appellaturi. Assensere omnia Ioui præter Iunonem numina. Sola enim Iuno crassioris aëris ambitiosa regina cœleste terris regnum hactenus inuidet. Verum Pallas Mercuriusque fauentibus alijs, & teste Veritate, coronam sceptrumque regium iampridem uiro eidem, cui & Iupiter, libentissime contulerunt. Cum uerò academia passim Palladem, Mercuriumque colat atque sectetur, ipsa quoque regnum orbisq; totius monarchiam, qualem diuinus Plato describit, Federico Vrbinati duci, tum ex Iouis sententia, tum ex testimonio Veritatis optime merito felicissime tribuit.

PLATONIS CIVILIS, VEL, DE REGNO.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

CVM deus atq; natura hominem agēdo producant, eum certe producunt, ut agat, agat inquam gratia diuinorum. Quemadmodum uero alius finis est cuius gratia natura efficit pollicem, alius cuius gratia manū siue pedem, aliusq; rursum ad quem totū efficit hominem: sic alius finis est ad quem hominem dirigit singularem, alius quoq; ad quem familiam, itemq; alius ad quem ciuitatem atq; regnum. Ac denique finis ille existimandus est optimus, cuius gratia Deus totum genus humanum procreauit. Nemo uero existimet, cum proprij cuiusque cœtus certus sit finis, nullum esse totius: cumq; humanæ uitæ partibus insit ordo, in uniuerso tamen uitæ genere esse confusionem: denique cum partes ob finis unius intentionem inter se habeant unionem, totum ipsum esse dispersum. Quamobrem necesse est certum esse humani generis finem, eumq; in actione quadam circa perfectiora consistere, per quam & superiora pro uiribus imitetur, & diligenter inferiora gubernet: scientia quidem naturalia perscrutetur, prudentia uero disponat humana, pietate autem diuina colat atque ueneretur. Eiusmodi ergo finis uitam exigit geminam, & in actione & in contemplatione similiter constitutam, eo tamen pacto, ut actio contemplationis tanquam diuinioris gratia sit instituta. Cęterum absoluta utriusque uitæ perfectio, tot tantisque & tam uarijs adminiculis indiget, ut neque à paucis quibusdam, neque etiam à multis hominibus, sed ab uniuerso simul hominum genere duntaxat possit expleri. Fieri uerò non potest, ut tam diuersæ gentes per media tam diuersa ad unum omnium communemque finem perducantur, nisi ab uno per unam quandam legem cunctos in unum pariter conducente. Quemadmodum neque fabri ministrique genere simul atque ingenio longe inter se discrepantes, materias admodum uarias ad formam unam ædificij conferentes, in unum unquam commode congregabunt & construent opportune, nisi ab una quadam architecti unius lege regantur. Quapropter non iniuria Plato cum regem quæreret mundi monarcham, principio architectum produxit in medium, scientiamque in tria tandem distinxit genera. Quorum primum in cognoscendo, secundum in agendo, tertium in faciendo uersatur. In primo arithmetram geometramque, in secundo architectum, in tertio fabrum ministrumque collocauit, probans architecti facultatem inter speculationem solam solumq; ministerium mediam esse ponendam, magis tamen speculationis quàm ministerij esse participem, neque iudicare solum geometrarum more, uerum etiam facientibus imperare, opificioq; semper adesse. Qualem ferme uult regem esse debere, qui uidelicet & contemplantium more uera dijudicet, & iura non aliena quidem, sed sua mandet agenda. Proinde Plato exactissima usus diuisione, quę definitioni scientiæq; admodum necessaria est, Regem Homerico more nominat generis humani pastorem atque curatorem. Quem totius humani generis unius quasi ouilis unum esse pastorem debere designat, ubi Deum inquit quondam humani generis fuisse pastorem, sub quo & regnum illud Saturni aureum extitisse. Gubernatorem quoque regem humanæ uitæ quasi nauis iudicat appellandum. Significat autem in unum esse imperium omnium conferendum, ut humana gubernatio diuinæ quàm simillima sit. siquidem & Deus unus mundi totius est rector. Quod quidem his quoque breuiter rationibus confirmatur. Principio si tres mundi partes, Asiam, Africam, Europam, regibus distributas tribus subegeris, facile admodum continget ut uel unus duobus, uel duo uni quandoque inferant bellum, aut saltem de finibus, aut alia quapiam de re disceptare cogantur. Itaque uel inter eos ad unum trium erit litis iudicium deferendum, uel ad quartum quendam præter tres iudicem constitutum. Quacunque tandem id ratione fiat, necesse erit iudicem, si modo sententiæ sit illius acquiescendum, imperium in eos inter quos iudicatur, habere. alioquin nullius momenti erit iudicium, frustraq; iudicabitur, quod uideri possit regibus, uel magis, uel saltem æque potentibus dissoluendum. Vnum igitur oportet esse regem omnium iudicem, omnibus proculdubio uenerandum. Præterea uirtutum exemplar subiectis oportet esse regem. Maxime uerò talis erit, si unus fuerit ante omnes, in quem oculos cuncti conijciant. Qui si orbem totum possederit, nec regnum ulterius affectabit, nec alijs inuidebit. Qui duo scilicet cupiditas & inuidia, solent rapinas & bella potissimum procreare. Et cum sua cuiq; charissima sint, maxime diliget omnes tanquam suos, pariterq; omnes diliget nationes, pariterq; curabit. Optabit pacem summopere, cupiet tranquillitatem, bonorumq; omnium copiam, qualis utiq; monarchię umbra quædam apparuit imperante Octauiano. Subditi uero & iustissime uiuent, cùm iniustis nullus usquam pateat fugæ aditus sub monarcha: & quamuis in minima peccandi licentia, tamen in summa libertate uiuent, non tyrannis, paucisue potentibus, uel insanientis populi subiecti furoribus, sed à sapiēte & iusto pioq; rege sic ad cōmune bonum perducti, tanquam nautæ à prudentia iusti gubernatoris ad portum. Qua quidem in re & qui reguntur obtemperando regi sibijpsi cōsulent, & rex ipse nō tam sibimet quàm cunctis qui suæ curæ à Deo commissi sunt, uiuet. Recta enim gubernatio quemadmodum in libris De republica disputatur, gubernatorem

quidem eorum, qui gubernantur gratia, non gubernatos gratia gubernatoris inſtituit. Comparat præterea regem medico, monens ut medicorum more & opportune, & ſi opus fuerit importune, & uolentibus, & quandoque nolentibus imponat leges, remediaque afferat ſalutaria. Eiuſmodi uerò gubernatorem atq; curatorem ſæpius ciuilem uocat uirum, quàm regem, ſignificans adeo humanum ac ſi fieri poſsit mitem eſſe debere, ut inter ciues uideatur eſſe conciuis, prudentia, iuſtitia, cura potius, quàm alio quouis exceſſu ſuperior. Quòd ſiquis longiſsimo quodam interuallo prudentia & iuſtitia manifeſte cunctos exuperet, hunc etiam ſi priuatus uixerit, eſſe regem omnium à Deo creatum abſque controuerſia iudicat. Sin autem inter aliquos, quantum ad hæc ſpectat, parum admodum interſit, illis quodammodo redactis ad unum autoritatem regiam tribuendam: multis uerò nequaquam. Quippe cum multi nequeant tanta autoritate digni alicubi reperiri. Tradi uerò autoritatem regiam, ut ex alijs eius libris coniectare licet, uult à ſenioribus atque probatiſsimis, quorum ſenatus, deinde ſit collega regis quaſi quædam reſpublica optimatum. Rex autem unà cum ſenatu leges condat: quas non liceat, uel cuiquam priuato tranſgredi, uel uulgo mutare: liceat tamen regi ſenatuique ſimul pro temporum opportunitate quatenus expedit, diligenti cum æquitate & rebus ipſis accommodare atque temporibus, & ſi oportuerit permutare. Regem ipſum in epiſtolis ſacrum haberi cenſet, ſacerdotemque Aegyptiorum more conſtitui, ſacrorum myſteriorumque antiſtitem: & utpote ſacrum, nequando contaminetur, non permittit iudicijs, ubi de cede, exilio, carcere agitur, intereſſe. Proinde in hoc ipſo libro eiuſmodi regiam dignitatem gubernationum omnium optimam eſſe probat, ut diximus: peſsimam uerò tyrannidem, quæ neque lege, neque mente legitima imperat, ſed impetu potius atque libidine. Secundo loco laudat optimates, pariterque uituperat potentiam paucorum. Tertio loco multorum laudat gubernationem, ſcilicet popularem, ſi lege gubernent: ſimiliterque uituperat, ſi non lege. Poſt hæc autem quid regium ſit officium diſputat, uidelicet ut quotcunque hominum generi neceſſaria ſint prouideat, præſertimq; ad bene beateque uiuendum. Iudicetque prudenter quot artes & quales ad hoc ipſum conferant, ſiue in pace, ſiue in bello, ſeu in dicendo, ſeu agendo, uel publice, uel priuatim, habeatque unà cum ſenatu ſummum in omnes imperium. Præcipue uerò animos omnium decentiſsima quadam fortitudinis temperantiæque mixtione componat, muſicos imitatus, qui acuta grauibus rite miſcentes, concentus ſuauiſsimos modulantur. Demonſtrat enim, & id quidem diuine, non eſſe tutum animos, uel fortitudinem uerſus, quaſi in acutum ſupra modum intendere, uel temperantiam uerſus, quaſi in graue nimis remittere. Illinc enim efferatos, hinc effœminatos tandem euadere. Et illi quidem ciues, & patriam uelut hoſtes inuadunt: hi uerò neque ſe, neque patriam tuentur ab hoſtibus. Quamobrem optimum cenſet ex concinna uirtutis utriuſque copula, ingeniorum conſonantiam ubique conflari. Sed hactenus de libri ordine ſatis ſit dictum. Quæ uerò de ſphærarum motu, prouidentiaque, & fato diſputat, in Theologia noſtra ſatis expoſuimus. In his certè nos allegorice docet, non habere nos uerum legitimumque regem, niſi, uel in ipſo cœlo, uel in terris eum quem uelut paſtorem cœli, rex nobis ipſe præfecerit, paſtorem inquam non nomine ſolum, ſed uitæ ſimilitudine ipſum cœli regem pro uiribus referentem. Commemorat & duo regna, Iouis ſcilicet & Saturni, regnumque Saturni regno Iouis, tanquam felicius anteponit. Siquidem ſub Ioue actio uitaque humana, ſub Saturno autem contemplatio diuinorum ſignificatur. Saturnus enim Græco nomine Cronos, ut Plato in Cratylo docet, puritatem integritatemque mentis inuiolabilem comprædendit: Quod autem ait, Saturno regnante beatos homines uiuere, oſtendit diuina quadam uiri mente regnante, quæ actiones gratia contemplationis inſtituat, humanum genus fore beatum. Ego autem finem mox argumento faciam, ſi breuem prius allegoriam myſterij huius adduxero. Ait enim præſentem mundi circuitum ab oriente ad occidentem eſſe Iouium atque fatalem: uerum fore quandoque alterum huic oppoſitum ſub Saturno ab occidente uiciſsim ad orientem. In quo ſponte naſcentur homines atque à ſenio procedent in iuuentutem, alimentaque illis ultro æterno ſub uere ad uotum ſuppeditabuntur. Iouem ut arbitror animam mundi uocat, cuius lege fatali manifeſtus hic manifeſti mundi ordo diſponitur. Præterea uitam animorum in corporibus elementalibus, Iouiam eſſe uult ſenſibus actioniq; deditam. Saturnum uerò ſupremum inter angelos intellectum, cuius radijs illuſtrentur ultra angelos animæ accendanturq;, & ad intellectualem uitam continue pro uiribus erigantur: quæ quoties ad uitam eiuſmodi conuertuntur, eatenus ſub regno Saturni dicuntur uiuere, quatenus intelligentia uiuunt. Proinde in ea uita ideo ſponte dicuntur regenerari, quia electione propria in melius reformantur. Rurſus in dies reiuueneſcere, id eſt in dies, ſi modo ibi dies dinumerantur, magis magisque floreſcere. Hoc illud apoſtoli Pauli, Homo interior renouatur in dies. Denique illis alimenta ſponte affatim ſub perpetuo uere ſuppeditari, quia non per ſenſus operoſamque diſciplinam, ſed per lumen intimum, ſummaq; cum uitæ tranquillitate atq; uoluptate miris ueritatis ipſius ſpectaculis perfruuntur.

SOCRATES, THEODORVS, HOSPES, SOCRATES MINOR.

*

INGENTEM profecto tibi, ò Theodore, gratiam debeo, quòd Theætetum & hoſpitem hūc Eleatem notos mihi feceris. THEO. Triplam fortè mihi debebis, ò Socrates, poſtquā ciuilem tibi hominem & philoſophum confecerint. SOC. Eſto. Sed itáne illud, ò chare Theodore, ex te audiuiſſe dicemus homine & ratiocinio, & in geometricis potentiſsimo? THEOD. Quid iſthuc, ò Socrates? SOC. Quòd uidelicet horum uirorum unumquenq; eiuſdem eſſe precij poſuerimus, qui tamen honore longius inter ſe diſtant, quàm ut explicari illa artis ueſtræ analogia poſsit. THEOD. Bene, ò Socrates, atq; iuſte per Deum noſtrum Ammonem loqueris, ac prompte admodū errorem in computando meum mihi nunc obieciſti, ac ego te pro his rurſus accedo. Te uerò, nunc Hoſpes, ne pigeat nobis gratificari, & ſeu ciuilem hominē prius ſiue philoſophum, electum deſcribere. HOS. Sic agendum ut iubes Theodore, poſtquā ſemel aggreſsi ſumus, neque prius, quàm ad calcē peruenerimus, deſiſtendum. Verum de Theæteto hoc quid facere decet? THEOD. Qua de re? HOS. Nunquid requieſcere illum iam ſinemus? eiusq; loco Socratem iſtū exercitationum, & ſtudiorum ſocium accipiemus? Quid conſulis? THEO. Vt Socratem aſſumas. Nā cum iuuenes utriq; ſint, omnem laborē facilius per intermiſsionem ferent. SOC. Atqui utriq; Hoſpes cognati quodammodo mihi eſſe uidentur. Theætetum quidem uos figura uultus mihi conſimilem iudicatis. Socrati quoque huic cum idem, & mihi nomen ſit, cognationem quādam nobis mutuam præbet. Decet autem ut qui cognati ſumus, rem eā alacriter oratione teſtemur. Cum Theæteto quidē heri diſputando conueni, & hodie hoſpiti huic reſpondentem audiui. Cum Socrate uerò neutrum adhuc actum eſt. Oportet autem & hunc examinare. Mihi ſanè aliàs, tibi nunc reſpondeat. HOS. Sic agemus, ò Socrates. Audis Socrates? SOC. MIN. Audio. HOS. Aſſentiris illi? SOC. Aſſentior. HOS. Quantum igitur ad te attinet, nihil prohibet quo minus ediſſeramus. Multoq; minus impedimento diſputationi huic eſſe me decet. Quinimo poſt ipſum ſophiſtam neceſſarium eſſe uidetur, ut ciuilem uirum inueſtigemus. Reſponde itaq;, utrum hunc in eorum qui ſcientes dicūtur, numerum referre deceat. SOC. Decet. HOS. Ergo ſcientias partiri debemus, quemadmodum in Sophiſta quærendo fecimus. SOC. Fortè. HOSP. Non tamen eadem partiendi ratio. SOC. Non. HOS. Sed alia. SOC. Alia. HOS. Diuerticulū itaq; ciuilis ſcientiæ ubinam reperiemus? Inuenire quippe oportet, & ab alijs omnibus ſegregatæ, ideam ei unam imprimere, & cęteras item deflexiones, alia quadam ſpecie una inſignire: & ſciētias omnes duabus ſpeciebus contentas eſſe nobis

persuad

persuadere debemus. SOCR. Tua iam interest Hospes ita agere: mea uerò nequaquam. HOSP. Imò etiam tua, quando declaratum id fuerit. SOC. Scite loqueris. HOS. Arithmetica porrò, & aliæ nõnullæ huius persimiles ab actiõe liberæ sunt, cognitionem uerò tantũ exhibent. SOC. Ita certè dicẽdum. HOS. Quæ uerò ad architecturam, & manuũ ministerium pertinent, scientiã innatã actionibus sortiũtur: corporaq; ab illis effecta, quæ antè non erant, perficiunt. SOC. Patet. HOS. Ita cunctas scientias diuide. Agentem unam, alteram cognoscentem solummodo nomina. SOCR. Sint ergo scientiæ species duæ, cum una sit scientia tota. HOS. Vtrum ciuilem, regem, dominum, patremfamiliàs, eundẽ esse uolumus? An totidẽ artes in his quot & nomina ponimus? Imò hàc sequere me. SOC. Quà? HOS. Hàc inquam. Si quis priuatus publico medico sufficienter cõsulere potest, nónne necesse est eiusdem artis hunc nomine nuncupari, quo & ille cui cõsulit? SOCR. Certè. HOS. Quid porrò? Si quis priuatus regem ciuitatis admonere & instruere potest, nónne scientiã illam habere dicetur, qua pollere qui regit, debebat? SOC. Dicetur. HOS. Atqui uiri regis sciẽtia regia disciplina est. SOC. Est. HOS. Quisquis ea præditus est, seu publico fungatur munere, siue priuatus uiuat, omnino secundũ hanc peritiã regius meritò nũcupabitur. SOC. Meritò. HOS. Enimuero paterfamiliàs, & dominus idem. SOC. Idem sanè. HOS. Nunquid refert ampláne, an angusta sit urbs ad imperium? SOC. Nihil. HOS. Igitur una, quod paulo antè inquirebamus, horũ omnium sciẽtia est: hanc seu regiã quis, siue ciuilem, seu familiarẽ nominet disciplinam, nihil interesse putemus. SOC. Nihil. HOS. Hoc utiq; nemini dubiũ, quin omnis rex parũ quid manibus ac reliquis membris ad regni salutẽ possit, intelligentia uerò, & animi robore plurimum. SOC. Constat. HOS. Vis ergo regẽ dicamus speculatrici sciẽtiæ propinquiorem, quàm actiuę, aut manuũ ministerio? SOC. Volo equidẽ. HOS. Ciuilem ergo scientiã, & ciuilẽ hominem, regiam atq; regiũ, ut unum idemq; singula cõponemus. SOC. Planè. HOS. Atqui ordine ad sequentia pergemus, maximè si speculatricem scientiam distinguemus. SOC. Prorsus. HOS. Attẽde obsecro, num refugium aliquod in hac prospiciamus. SOC. Dicas, quale? HOS. Tale inquã. Extat aliqua cõputandi facultas. SOC. Extat. HOS. Ea, ut arbitror, ex illarum numero est, quæ in speculando uersantur. SOC. Ex illarum numero certè. HOS. Cognoscet profecto computandi facultas differentiam numerorũ. Num aliud huic opus attribuimus, quàm discernere iudicareq; cognita? SOC. Quid? HOS. Etenim architectus nullus manuũ ministerio utitur, sed utentibus præsidet. SOCR. Ita est. HOS. Dum iudicium adhibet, non ministerium. SOC. Id quoque uerũ. HOS. Iure igitur speculandi scientiæ particeps est dicendus. SOC. Et maximè quidẽ. HOS. Hoc, ut arbitror, ad iudicem pertinet, non ad finem quod se attinet uenire, & mox discedere, quẽadmodum cõputator ille, sed incũbere, operarijsq; singulis operam accõmodam mandare, quousq; quod est imperatum, absoluerint. SOC. Probe. HOS. Nónne speculatrices omnes hæ sunt, & quotcunq; scientiam computandi sequuntur? iudicio autem & imperio genera hæc inter se duo differunt? SOC. Apparent. HOSP. Quocirca si uniuersam contemplationem in duo distribuamus, partemq; unam iudicio, imperio alteram assignemus, rectè forsitan distribuisse putabimus. SOC. Rectè nimirum, ut mea fert opinio. HOS. Qui cõmuniter tractant aliquid, satisfactum sibi inuicem arbitrantur, si quando cõsenserint. SOC. Quidni? HOS. Quousq; igitur in hoc concordes sumus, aliorũ opiniones prætermittendæ. SOC. Penitus. HOS. Dic age qua in arte harum, regium hominem ponere decet. Nunquid in iudiciaria, tanquam spectatorem quendam? An in imperatoria potius, quasi dominum? SOC. In hac ipsa potius. HOS. Videndum preterea siquam imperatoria distinctionẽ admittit. Mihiq; ita uidetur. Quo differt caupo ab illo qui proprium opus uendit, eo rex à precone. SOC. Quo pacto? HOS. Caupones aliorum opera prius uendita suscipientes ipsi rursus uendunt. SOC. Verum. HOS. Haud secus præco sententiam alterius mandatam sibi, alijs ipse mandat. SOC. Sic est. HOS. An miscebimus facultatem regiam imperatoriæ, præceptoriæ, uaticinio atq; præconio alijsq; permultis eiusdem generis artibus, quæ omnes imperitant? An uis potius secundum superiorem cõparationem nomen quoq; per cõparationem aliquã machinemur, quandoquidẽ genus eorum qui sua ipsi præcipiunt, ferme nomine caret: atq; ita hæc partiamur, ut regium genus in eorum numero qui sua mandant, ponamus, omissis alijs omnibus, quibus alius quiuis nomen ut lubet, imponat? Principis quippe gratia non subditi sermo nobis est institutus. SOCR. Nempe. HOS. Postquã igitur satis hoc ab illis est distinctum, & ab alieno ad propriũ redactũ, rursus est diuidendũ, siquam modo partitionem quę nos admittat, in ipso cõperimus. SO. Valde. HOS. Atqui inueniri posse uidetur. Me igitur sequere diuidendo. SOC. Quò sequar? HOS. Quicunq; præsident imperando, idcirco ut aliquid fiat, imperant. SOC. Proculdubio. HOS. Etenim genita omnia bifariam partiri, haud multum difficile. SOC. Qua ratione? HOS. Partim animata sunt, partim inanimata. SOCR. Constat. HOS. Si in membra hæc secare speculatricis facultatis partem imperatoriã uolumus, secemus. SOC. In quæ? HOS. Pars eius in generatione inanimatorũ ponatur, pars in generatione animatorum. Atq; ita totũ in duo secabitur. SOC. Reuera. HOS. Partem unam mittamus, alteram resumentes, eamq; uniuersam in duo iterũ diuidamus. SOC. Vtram illarum resumendam censes? HOS. Eam quæ circa animalia imperat. Neq; enim regia maiestas nõ animatis instar architecturæ præsidet, sed generosius animantibus, eiusq; potestas circa ista uersatur. SOC. Optime. HOS. Circa generationẽ nutritionemq; animalium cura duplex inuenitur. Animalis cuiusdam unius hæc. Gregis totius illa. SOC. Rectè. HOS. Ciuilis autẽ non priuatim uniciq; curã gerit, quemadmodum qui bouẽ agitat, uel minister, qui sternit equum, sed illius uicẽ gerit, qui equos, aut boues pascit. SOC. Verũ esse uidetur, quod nunc est dictum. HOS. Vtrũ ex animaliũ nutritione illã, quæ gregatim ea nutrit, gregis nutritionẽ, an cõmunem nutritionem uocamus? SOC. Vtrũq; usurpari loquẽdo cõtingit. HOS. Egregie, Socrates, respõdisti: ac si uerborũ curiositatẽ uitabis, euades in senectute admodum sapientior. Itaque in præsentia, ut iubes, agendum. Sed nunquid uides quo pacto quis gregis nutritionem geminã ostendẽs, efficiat ut quod in utraque ad id quod nũc propositum est, inuestigabitur, in altera deinde perquiratur? SOCRAT. Annitar

Mathematicæ ab actione liberæ cognitionẽ solam habẽtes.

Scientiæ species duæ.

Idem, ciuilis rex, dominus, paterfamilias.

Homo regius.

Euitanda est curiositas uerborum.

equidem, & iam mihi uidetur, unam communem hominum, alteram brutorum esse custodiam. HOS. Prompte omnino ac fortiter discreuisti. Cauendum pro uiribus tamē, ne posthac nobis id accidat. SO. Quid cauēdum mones? HOS. Ne unam exiguam particulā aduersus amplas plurimasq; secernamus, neq; illam absq; specie capiamus, sed pars illa simul speciem habeat. Pulcherrimū namq; est, quòd quæritur ab aliis statim discernere, si modo rectè id fiat, quemadmodum ipse paulo antè de diuidendo iudicans, diuidere properasti, sermonem uidens altero membro ad homines declinantem. Cæterum haud satis amice tutum est ad extremum nimisq; tenuiter omnia prosequi. Præstat autem per media progredi partiendo. sic enim facilius meliusq; ideas inuenimus. Hoc autem ad illa, quę perquiruntur, totum refert. SOC. Qua ratione id ais Hospes? HOS. Conandum ob ingenii tui beneuolētiam, ut clarius explicetur. In præsentia quidem hoc quod propositum est, declarare ita, ut nihil desit, impossibile est. sed repetendū altius paulò perspicuitatis gratia fuerit. SOC. Quid igitur in hac nostra partitione culpas? HOS. Tale quiddam: si quis humanum genus in duo secare contendens, perinde partiatur, ac multi nostrum partiuntur. hi sanè Græcorum genus tanquam unum à cæteris omnibus separant. Cunctos enim alios homines innumerabiles, & nulla inter se uitæ sermonisq; communione deuinctos, barbarico nomine signāt, & ob hanc unam appellationem genus quoque unum uniuersum hoc arbitrantur. Simile esset præterea, si quis numerum in duo diuidere uolens, decem millia seorsum ab aliis caperet, ut speciem unam: reliquos insuper uno quodā imposito illis nomine, ut unū genus poneret. Rectius autem & per species magis ac per duo membra diuisio fieret, si quis numerum quidē per par, & impar, hominúmue genus per marem fœminamq; diuideret: Lydos autem & Phrygas, aut alios quosdam, tunc à cunctis aliis segregaret, cum & spes, & facultas sibi deesset generis inueniendi simul ac partis, utrunq; eorum, quæ sint dissecta. SOC. Scite loqueris Hospes. At illud qua ratione planius intelligi posset, ostende, non idem, sed aliud esse partē atq; genus. HOSP. O uirorum optime Socrates, haud leue quid postulas. Longius modo, quàm decet ab instituto digressi sumus. Tu uerò ulterius etiā peruagari iubes. Nunc porrò, ut decens est, illuc unde discessit, reflectatur oratio. Ad hæc aliàs otium nacti, quasi per quædam uestigia diuertemus. Veruntamen diligenter hoc cauebis, ò Socrates, ne putes certum quiddā de hoc ex me audiuisse. SOC. Quode? HOS. Inter se partem speciemq; differre. SOC. Cúrnam? HOS. Quicquid est alicuius species, eiusdem pars quoque sit necesse est, cuius species esse dicitur. Partem uerò esse speciem, uel speciei partem, non est necessarium. hoc modo me potius, quàm illo dicere semper, ò Socrates, assere. SOC. Fiet ut iubes. HOS. Post hæc autem mihi dicas. SOC. Quidē? HOS. Hoc inquam, unde huc digressi sumus. Reor equidē eam ob causam hucusq; nos aberrasse, quòd tu interrogatus, quæ in membra gregis nutritio diuideretur, admodum prompte respōdisti, duo quędam esse animantium genera, alterum quidem hominum, alterum uerò brutorum simul omnium unum. SOC. Verum est. HOS. Tunc sanè mihi uisus es parte quadam ablata, residuum omne genus unum animalium ob id putauisse ponēdum, quòd

Quæ differētia inter partem & speciē

uno quodam cōmuni nomine appellare poteras omnia, dum bruta uocabas. SOC. Sic est actū. HOS. Hoc, ò fortissime Socrates, perinde uidetur esse, ac siquod aliud animal, ut grus, aut aliud tale, prudentiæ particeps, eodem quo tu pacto grues rationales uocet, sibi ex eo placēs, atq; hoc quidē genus unum ponat, cætera uerò cūcta simul cum hominibus cōplectens, genus alterum bruta uocet. Conemur itaque nos ab omnibus huiuscemodi erroribus declinare. SOC. Qua uia? HOS. Non animalium genus uniuersum diuidentes, quo minus in his delinquamus. SOC. Neq; enim oportet. HOS. Atqui ita supra deliquimus. SOC. Quî? HOS. Partē illam cōtemplatricis scientiæ, quæ ad imperandum spectat, eius generis esse constitit, quod animalia curat, animalia uidelicet gregabilia. Nónne? SOC. Ita certè. HOS. Quare tunc quoq; omne animaliū genus in ferum, & māsuetum est distinctū. Quæ enim sic natura instituta sunt, ut mansuescere possint, domestica appellata sunt, cętera uerò syluestria. SOC. Egregie. HOS. Scientia uerò illa quā quærimus, in domesticis est, & erat, & circa genus animaliū sociabile quęrenda uidetur. SOC. Sanè. HOS. Ergo ne ad cuncta simul respiciendo, uti tunc, diuidamus, neq; in partiendo nimiū properemus, ut repente ciuilem scientiam cōpręhendamus. Nam nimia festinatio fecit, ut illud quod prouerbio fertur, nunc nobis contingeret. SOC. Quidnam? HOS. Vt cū nimis in diuisiōe properauerimus, tardius absoluamus. SOC. Et meritò quidē Hospes id egit. HOS. De his quidē ita. Rursus autē ab initio cōmunem nutritionē animalium diuidamus. fortè namq; quod tu uehementer affectas, sermo ipse gradatim ad finē suum deductus, clarius demonstrabit. Responde ad hoc. SOC. Ad quid respondeā? HOS. Hoc forsitan è multis audisti, neque enim arbitror interfuisse te his, qui circa Nilum pisces ipsos mansuefaciunt, aut circa regios lacus. Sed quod circa fontes fit, fortassis ipse uidisti. SO. Et hæc ipse uidi, & illa ex multis audiui. HOS. Quinetiam quod quidam greges anserum, & gruū pascant, etsi nunquam in agris Thessalicis es uersatus, audisti tamen, & credis. SOCR. Proculdubio. HOS. Hæc abs te ideo sciscitatus sum, quia animalium illa quæ gregatim fit custodia, partim aquaticorum, partim terrenorum esse uidetur. SOC. Est profectò. HOS. Consentis gregis custodiam sic esse bifariam distinguendā, ut partim humida, partim sicca animalia nutriat? SOC. Consentio equidem. HOS. Vtram uerò istarum regia respiciat diligentia, nullus quæret. nam nemini dubium. SOC. Nemini. HOS. Vnusquisq; enim præcipue aridorum nutritionē distinguet. SOC. Quæ in mēbra? HOS. In uolantium gradientiúmue custodiam. SOC. Sic ueritas habet. HOS. Quòd ciuilis facultas circa illa, quæ gradiuntur, dūtaxat uersetur, uel stolidissimus quisq;, ut ita dixerim, animaduerteret. SOC. Absq; cōtrouersia. HOS. Gressibilis præterea generis alimoniam, paris instar numeri in duo quædam partiri debemus. SOCR. Patet. HOS. Illuc porrò quò sermo noster tendit, gemini calles ducere nos posse uidentur. Alter quidē breui quodā tramite, dū angustam particulā ab ampla secernit. Alter uerò longiori ambitu, dum præceptum illud seruat antea dictum, ut per media diuisio fiat, licet utrū uolumus, ingredi. SOC. An per utrunq; proficisci non licet? HOS. Nō simul, ò mirifice adolescens. sed seorsim licet. SOC. Vtrunq; ergo seorsim cupiā. HOS. Facile

Prouerbiū.

Circa Nilum pisces mansuefieri.

id quidem, cum exiguum sit quod restat. Sanè in principio medióue itinere durum hoc nobis præceptum fuisset. Nunc autẽ postquam ita uidetur, longiorem prius uiam ingrediamur. Nam cum nõ ita pridẽ aggressi rem simus, iter longũ leuius peragemus. Distinctionem itaq; hanc uide. SOC. Dic modo. HOS. Qua gradientiũ, mansuetorumq; & gregatilium genus in partes duas secundum naturam diuisum est. SOC. Quas? HOS. Cornibus munitũ, & cornibus carens. SOC. Apparet. HOS. Curam gradientium diuidens, utriusq; partis conditionem sermone describe. Nam si nominare ipsas uolueris, rem nimis circumplicabis. SOC. Quemadmodum ergo dicendum censes? HOS. Ita. Cum gradiẽtium cura bifariam distincta sit, hoc in cornifera gregis parte est, illud in mutilata. SOC. Sic ista sint dicta, nam satis ostensa sunt. HOS. Constat itaq; regem, gregis cuiusdam cornibus carentis pastorem esse. SOC. Constat sanè. HOS. Hanc itaq; discerpentes, quod ab ipso agitur, exhibere conemur. SOC. Omnino. HOS. Vtrum placet ipsam solidipedũ differentia fissiliumq; diuidere? an potius generatione propria hac, illa communi? Intelligis enim. SOC. Quid? HOS. Quod equorum, & asinorum genus inter se promiscue generat. SOC. Nempe. HOSP. Reliqua uerò domestica, & socialis generis animalia, sine aliena commixtione, propria tantum ex specie procreant. SOC. Perspicuum cuiq;. HOS. Ciuilis itaq; disciplina nunquid promiscuæ generationis animalia, an simplicis curat? SOC. Immixtæ ac simplicis proculdubio. HOS. Hanc utiq; animantũ naturam quemadmodũ in superioribus hucusq; seruauimus, gemina per mẽbra secare debemus. SOC. Decet. HOS. Enimuero totum hoc animalis genus domestici gregalisq;, quod cicur uocant, generibus duobus exceptis, iam discreuimus. Genus porrò canum inter gregabilia pecora numerare non decet. SOC. Nõ certe. sed quo pacto hæc duo diuidemus? HOS. Hoc inquam, quo te ac Theætetũ distribuere decet, quandoquidẽ in geometria uersati estis: Diametro scilicet, & diametri rursus diametro. SOC. Qui isthuc ais? HOS. Nũquid aliter generis humani cõditio ad progressum natura instituta est, quàm diametrus potentia bipes? SOC. Haud aliter. HOS. Reliqui sanè cõditio generis rursus secundũ potentiam nostrę potentiæ est diametrus, quippe cum his duobus sit pedibus constituta. SOC. Nihil obstat quo minus sit huiusmodi. Ac penè iam quod ostendere uis, intelligo. HOS. Cernimus quid insuper risu dignum, ò Socrates, nobis in superiori diuisione contigerit? SOC. Quidnam? HOS. Genus hominũ commixtũ, unaq; cũ genere generosissimo omniũ atq; facilimo currens. SOC. Cerno, & quidẽ clare, quàm sit absurdũ. HOS. An non cõueniens est, quę tardissima sunt, nouissima peruenire? SOC. Cõsentaneum. HOS. Istud autẽ nequaquam aduertimus, quòd magis ridiculus rex apparet, unà cũ grege hominum discurrens, cursumq; cũ illo peragens, optime omniũ ad uitæ facilitatem exercitato? SOC. Omnino quidẽ. HOS. Nunc illud liquidò patet, ò Socrates, quòd in sophistæ inquisitiõe est dictũ. SOC. Quid istud? HOS. Quod in huiusmodi disputandi ratione methodica nõ magis uenustum, quàm inuenustum curat, nec pluris breuiorem, quàm longiorem uiam facit, solum autem quod est uerissimum trãsigit. SOC. Videtur. HOS. Post hoc ne me præuenias, de uia ad regis definitionem constituendam breuiori percontans, ultrò ingredior. SOC. Omnino. HOSP. Dico igitur oportuisse suprà, gressibile animal in bipes, & quadrupes distribuere: cumq; homo tunc solo cum uolatili superesset, rursus genus ipsum bipes in nudum implumeq;, & pennigerum diuidere: hac distinctione peracta, arteq; hominum nutrice, & conseruatrice monstrata, ciuilem iã & regium uirum ipsi instar aurigæ præficere, eiq; ciuitatis habenas gubernaculaq; tribuere, quasi sciẽtia hęc illius sit propria. SOC. Optime tu quidem, & tanquam debitum mihi hanc orationem persoluisti, digressione ipsa fœnoris loco adiecta, ac penitus adimpleta. HOS. Age itaq; à principio ad finem sermonẽ de ciuilis artis nomine colligamus. SOC. Prorsus. HOS. Scientiæ illius quæ in contemplando uersatur, pars una imperandi peritia est, huic subiecta est facultas illa, quæ per se suaq; sponte imperat: huic membrum haud sanè exiguum animalium nutricatio: huic item, gregis alimonia, huic animalium, deniq; gradientium alimonia: huic rursus species illa, quæ animalia cornibus carentia pascit. Eius partẽ, ut minimum triplicem cõplecti necesse est, si quis uno nomine comprehendere uelit, immixti generis pascendi scientiam uocans. Cuius portio ex bipedũ grege homines duntaxat pascens, illa ipsa quam quærimus, imperatoria facultas est, quam regiam, & ciuilẽ pariter nominamus. SOC. Prorsus. HOS. Probe igitur putas, ò Socrates, à nobis, quemadmodum iam dixisti, actum est? SOC. Qua de re? HOS. Quod proposuimus, sufficienterne absolutũ sit? An in quæstione hoc maxime prætermissum quod descripsimus quodãmodo, nondũ tamen penitus definiuimus? SOCR. Quamobrem istud ais? HOS. Conabor quod sentio, planius explicare. SOC. Dic iam. HOS. Cum multas pastorũ facultates esse cõstiterit, una quædam illarũ uniusq; custodia gregis, ciuilis ipsa disciplina uisa est. SOC. Profecto. HOS. Hanc neq; equorum, neq; aliorum etiam brutorum, sed hominum tantum in commune esse nutritionem ostendimus. SOC. Id quoque. HOS. Pastorum itaq; omnium, & regum differentiam propriam uideamus. SOC. Quam? HOS. Si quis fortè alterius artis nomen habens, gregis humani in commune nutritionem sibi uendicet, quid dicẽdum? SOC. Qua ratione inquis? HOS. Si mercatores inquam, agricultores, & coqui, gymnastici insuper ac medici, aduersus pastores quos politicos appellauimus, surgerent, assererentq; se esse pastores illos hominum: quippe qui uictum non plebi solũ, uerumetiam regibus magistratibusq; suppeditent. SOC. An non uera dicerent? HOS. Fortè. & hoc utique cõsideremus. scimus enim quòd cum bubulco de his nemo certat: ipse enim sine controuersia armenti pastor est, qui boues curat, ipse medicus, ipse pronubus, partus obstetrix & nutrix. Præterea nemo melius iocis, & musica armentum, quantum natura horum capax est, oblectat, trahit & mulcet, siue organis, siue ore solo gregis sui musicã tractans. Eademq; est de cæteris pastoribus ratio. Nónne? SOC. Maxime. HOS. Quo pacto igitur sermo ille de rege rectus integerq; uidetur, quando pastorem illum, & nutritorem humani gregis ponimus, solum ipsum ab aliis secernẽtes, cum alij multi de hoc ipso contendant? SOC. Nullo modo. HOS. An nõ meritò paulo antè dubitauimus, quando suspicati sumus, ne figuram quandam regis duntaxat induceremus, nondum tamen ciuilem ipsum perfecte defini

Generatio promiscua & simplex.

definiremus,nisi prius illos, qui cum eo sese implicant, & pastores esse non minus,quàm ille profitentur, comprehendamus: & ab illis regem secernentes,purum illum seorsim ostendamus. SOC. Rectè nimirum. HOS. Hoc igitur nobis,ò Socrates,agẽdum est,nisi uelimus in fine sermonis infamiam reportare. SOC. Atqui istud nequaquã expedit. HOS. Rursus ab alio principio, alia quadam uia incedendum. SOC. Qua? HOS. Iocum quendã interserere his oportet, magnaq; parte prolixæ fabulæ uti, & quod restat,ut suprà fecimus,exequi, partẽ semper partis subdiuidendo, atq; ita ad summum quod est quæsitum,deducere. SOC. Oportet sanè. HOS. Sed iam fabellam, quod pueri solent,accipe arrectis auribus, neque enim à puerilibus annis procul abis. SOCR. Dic,amabo. HOS. Erat olim,& adhuc erit multa uetustarum rerum memoria, & inter cætera memorabile prodigiũ,quod circa Atrei Thyestisq; litem refertur. Audisti namque ac meministi quod tunc accidisse tradunt. SOC. Nunquid aureæ agnæ ostentum dicis? HOS. Nequaquã, sed de ortus solis occasusq;, & aliarum stellarum mutatione. Vnde enim nunc exoriuntur, tunc occidebant, & contrà exoriebantur. Tunc uerò Deus testimonium præbens Atreo,in hanc cælum figuram mutauit. SOC. Fertur & hoc. HOS. Quinetiam è multis de Saturni regno audiuimus. SOC. Ex multis certè. HOS. Quid uero? nonne & priscos illos è terra procreari,haud uerò ex se inuicem? SOC. Hoc quoque in antiquis rebus commemoratur. HOS. Cuncta hæc ab eodem malo proficiscuntur, & alia præter hæc permulta his longe mirabiliora:uerũ magnitudine tẽporis partim desierunt,partim absq; ordine sparsim feruntur:malũ uerò illud quod horũ omnium causa est, nemo utiq; dixit. Nunc autem dicendum est,nam ad regem ostendendũ conferet. SOC. Pręclare loqueris. Referas ergo,neq; aliquid prætermittas. HOS. Audi iam. Vniuersum hoc aliàs Deus ipse regit,agitat atq; rotat: aliàs uerò dimittit, cum mundi circuitus competentia sibi curricula temporis expleuerunt. Mundus uerò ultro ac libero tum motu contrà reflectitur. Nam & uiuit,& sapientiã ab eo,qui ab initio cõstruxit illum,est sortitus. Circuitus autem necessario ipsi hãc ob causam innatus est. SOC. Quam ob causam inquis? HOS. Idem esse semper, & secundum eadem, & eodem se modo habere, solis omnium diuinissimis conuenit:corporis autem natura huius ordinis non est compos. Cæterum id omne quod cælum mundumq; uocamus, multa quidem, & felicia munera à genitore suscepit, corporis tamen particeps, expers omnino mutationis cuiuslibet esse non potest: attamen quoad potest, in eodem, & secundum eadem,& uno motu mouetur: quapropter circuitum est adeptum, in quo minima agitationis suæ fit permutatio. Seipsum autem conuertere semper, ferme nihil potest, præter id quod cursum agitatis omnibus præstat. Mouere autem id aliàs aliter, rursusq; cõtrario modo,nefas est. Ex his omnibus dicendũ est,mundum neque seipsum conuertere semper,neque totum semper gemino contrarioq; circuitu ab ipso Deo reflecti,neq; rursus duos deos contrarijs sentẽtijs ipsum uertere. Solum uerò quod nuper diximus, restat, aliàs ab alia quadam diuina ui duci, uitamq; rursus extrinsecus uenientem, & immortalitatem ab opifice suo præparatam suscipere: aliàs autem quando dimissus recurrit, per seipsum currere:quo tempore potestate facta, retrogradum multa reuolutionũ millia peragere,quia & maximus est,& undiq; penitus æquilibris, & minimo quodam cardine reuolutus. SOC. Verisimilia ualde ista uidentur. HOS. Ex his quæ dicta sunt, malum iam illud conijcientes consideremus, quòd omnium esse diximus mirabilium causam. Est autem huiusmodi quoddam. SOC. Quale? HOS. Quod totius mundi machina tum ita ut nunc,tum contrà reuoluitur. SOC. Quo pacto? HOS. Mutationem hanc existimare oportet omnium cœlestium alternationum maximã extremamq; esse. SOC. Videtur. HOS. Quamobrem consentaneum est tunc maximas circa nos intra mũdum habitantes,mutationes fieri. SOC. Verisimile id quoque. HOS. Neque uerò nos latet,quàm ægre,& difficile toleret animantium natura magnas, multas,& omnigenas mutationes. SOC. Constat. HOS. Ergo animalia multa tunc intereunt, hominesq; supersunt perpauci,hi uerò multis nouisq;,& mirabilibus passionibus tunc afficiuntur. Id autem contingit omniũ maximum, sequiturq; continuo reuolutionem illam,qua cœlum contrà quàm nũc, reflectitur. SOC. Quidnã? HOS. Principio in quacunq; ætate quoduis animal est constitutum, in eadem progredi cessat, neq; fit senius mortaliũ quicquam,sed in figurã transit contrariã,iunioremq; & molliorem habitum induit, seniorumq; cani capilli nigrescunt: & quibus genæ barbatæ prius erant, iam barba deposita in priorem speciem restituũtur. Pubescentium quoque corpora pilis positis mollescunt, sensimq; singulis diebus, & noctibus decrescentia in puelli naturam redeunt, atq; in his tam animæ,quàm corpora habitum subeunt puerorum, demum tabescentia deficiunt,& intereunt. Cadauera præterea illorum,qui cœlestis mutatione uertiginis subito corruerunt,idem patiuntur, & simili ratione clàm ac breui putrescunt. SOC. Quæ tũc erat hospes animalium generatio? quóue modo ex se inuicem generabantur? HOS. Constat, ò Socrates, quòd illis temporibus nihil genus hoc ex sese propagabat. Quod autem dicitur, quãdoq; genus ortũ ex terra fuisse, hoc ea tempestate fuit ex terra rursus conuersum. Tradiderunt hæc nobis primi illi progenitores nostri, qui statim post primã reuolutionem orti sunt,hi sanè horum testes sermonum præconesq; fuerunt,quibus minime uulgo, nunc habetur fides, cum tamen admodum conueniat habere. Quod uerò hinc sequitur, animaduertendum arbitror. Huic enim quod dicitur,senes in naturã regredi puerorũ,hoc cõsonum est, quòd ex mortuis, sed terra conditis,illi iterũ tum restituti, reuiuiscentesq; quidam sequũtur rotationem illam cœli, siue seculi,generatione in contrarium reuoluta,ac terrigenas hac ratione necessariò editos, sic nomine & sermone uocari,quotcunque Deus ipsorum in aliam sortem non transtulit exornauitq;. SOCR. Hoc profecto è superioribus sequitur. Verum uita,quam sub Saturni regno esse dicis, utrum sub illis cœli cõuersionibus,an sub his extitit? Mutationem quippe solis reliquarumq; stellarum in utrisque uolutionibus contingere certum est. HOS. Optime sermonem assequutus es. Quod autem quærebas sponte omnia hominibus nasci, præsenti conuersioni minime competit, sed superiori potius competebat. Tũc sanè totius circuitus princeps curatorq; primũ Deus extitit, ut nunc per uarias mundi plagas singulæ ipsius partes,à dijs principibus distibutę sunt.

Anima

Fabula de terrigenis hominibus.

ex terra geniti homines e sine parentib. iuuenal. in. 6. quippe aliis tunc orbe nouo, cœloq; recenti.

Cur circuitus cœlo.

Conditio diuinorum.

Corporis particeps nõ est mutationis expers.

Hominũ uita sub Saturno.

Animalium quoque genera gregatim distincta, dęmones quidã tanquam diuini pastores sortiti sunt, quorum quisque ad munus suum obeundum sufficiẽs cum esset, singuli singulis, sic ut ille uoluit, præficiebantur, quibus pręerat ipse. Quamobrem nihil erat agreste, omnisq; rapacitas, & uorago procul aberat, aberat bellum penitus atque seditio: cætera insuper, quæ conditionem illorum temporum sequebãtur, innumerabilia sunt. Quòd uerò de uictus facilitate, & libertate uitæ fertur, ob id est dictum, quòd Deus eos pascebat, ipse illorum pastor & custos: quemadmodũ homines nunc, quorum natura diuinior, brutorum pastores sunt. Deo itaq; custodiente ciuitatum constitutiones nullæ erant, neque marium fœminarumq; ad filios procreandos coniugia.

Desultoria mundi administratio.

Omnes enim ex terra reuiuiscebant, rerũ pręteritarum immemores. Aberant autẽ eiuscemodi omnia. Fructus uerò illis, & poma, & fruges, abũde arbores, & fertile solũ sponte sua absq; agriculturæ opera suggerebant. Nudi quinetiã, & expediti, & errabundi, ut plurimum pascebantur. Nam temperies illis innoxia, mollia quoq; passim parata cubilia, quàmplurimis ex terra herbis repullulantibus. Vitam, ò Socrates, hominũ sub Saturno uiuẽtium audis: hanc uerò, quam Iouis esse tradunt, præsens ipse sentis: utra uerò sit felicior, iudicaréne uis, ac potes? SOC. Minime omnium. HOS. Vísne igitur ego quodammodo tibi dijudicem? SOC. Et maximè quidem. HOS. Si Saturni quondam alumni in tanto ocio, & libertate uitæ potentiaq;, non solum inter se, sed etiam cũ bestijs colloquendi, hisce omnibus ad philosophiam utebantur, inter se, & cum bestijs uiuentes, sciscitantesq; ab omni natura, quæcũque propriam sentiendi uim aliquam differentem ab alijs habet, ad prudẽtiam acquirendam, facile iudicari potest illos longo quodã interuallo, nos ad beate uiuendum exuperasse. Sin autẽ epulis affatim, & poculis saturati inter se, & cũ bestijs tales fabulas conferebant, quales de illis nunc referuntur, hoc quoq; ita, ut mea fert opinio, facile admodum iudicaretur. Sed hæc omittamus, donec aliquis horum idoneus appareat nuncius, qui nobis referat, utrum homines illi scientijs, & confabulationibus operam dederint: cuius autem gratia fabulam hanc ingressi sumus, id iam dicendum, ut sequentia cum antecedentibus coniungamus. Cum omnium illorũ tempus esset expletũ, mutationemq; circuitus fore iam oporteret, terreno genere omni consumpto: quippe cum quælibet anima generationes omnes implesset, quotq; mandata erant cuiq;, totidem unaquæq; in terram semina proiecisset: tunc uniuersi gubernator Deus, quasi gubernaculorũ dimissis habenis in suijpsius redijt speculum. Mundum uerò deinceps fatum reuoluit iterum, & cupiditas innata. Omnes quinetiã dij summi dæmonis collegæ singulis prępositi regionibus, quod contigerat aduertentes, mũdi partes destituerũt. Mundus deinde cõtraria principij finisq; sese agitatione reflectens, terræmotu ingenti interiora concutiens, animalia rursus cuiusq; generis, ut plurimum perdidit. At uerò certis temporũ exactis curriculis, cõcussio perturbatioq; cessauit, & mundus à turbulento fragore desistens, solita suijpsius progressione cucurrit, & in ordine debito cõstitutus autoritatem administrationemq;, & suiipsius, & eorum, quæ in se sunt, suscepit, autoris patrisq; sui gubernationem pro uiribus memor imitatus. Principio igitur perfectius executus est, sed ab ea demum imitatione longius degenerauit. Cuius quidẽ defectus causa est natura corporea priscæ naturæ fomes. Nam quondam ualde deforme erat, & ordinis expers, antequam præsenti ornatu decoraretur. Ab eo sanè, qui ipsum construxit, bona omnia possidet: à priori autem deformitate incõmoda, & iniusta omnia, quę intra cælum nascuntur, & mundus ipse sustinet, & uiuẽtibus inserit. Dum igitur animalia sua, unà cum gubernatore nutrit, mala quidem parua, bona uerò ingentia parit: cum autem seiungitur, in proximo discessus tempore perpulchre omnia ducit: uerum procedente tempore obliuione iam occupatur: quapropter prioris deformitatis uitium uehementius dominatur. Demũ longo exacto tempore deflorescit, ac bona exigua procreans, malorum uerò naturã his plurimam miscens, periculum subit, ne & ipse, & quæ in se sunt omnia, dissoluantur. Quamobrem Deus ille quondam huius ordinis autor, cernens mũdum tanto in discrimine positũ, miseretur, ac ne tumultu adeò turbulento fluctuet dissoluaturq;, & in locum dissimilitudinis infinitum mergatur, iterũ adstat, & præsidet, resumptisq; protinus gubernaculis, ægrotantia omnia dissolutaq; antiqua sui agitatione conuertit, ornat & corrigit, mortisq; seruat illum, & senectutis ignarum. Hic ergo cunctorum dictus est finis.

Post Saturnũ

Sufficit autem hoc ad regis ipsius ostensionẽ, si modo suprà dicta teneantur. Conuerso enim iterum mũdo ad præsentis geniturae progressum, ætas rursus ultrà progredi destitit, & noua his cõtraria, quę erant tũc, reddidit. Animalia porrò morti ob ipsam tenuitatem proxima aucta sunt: quæ uerò nuper ex terra cana surrexerant, iterum in terram morientia reciderũt. Cætera item omnia transmutata sunt, mundi totius sequentia passionem. Generationis quippe, & conceptionis, & alimenti imitatio uniuersum ipsum necessariò sequebatur. Neque enim dabatur amplius in terra, per causas mutuò opitulantes, animal fieri. Nam quemadmodum institutum fuit, ut mundus motionis suæ dominus esset, ita simili quodam ductu factum, ut partes mundi per seipsas, quoad fieri potest, generent, & nascãtur, & nutriant. Iam uerò ad id peruenimus, ad quod omnis nostra respexit oratio. De reliquis enim animãtibus multa & magna referri possent, ex quibus quæq;, & quas ob causas transmutata fuerunt. Quę uerò circa homines contigerunt, breuiora sunt, & magis ad rem attinent. Cum homines pastoris præsidisq; ipsorum dæmonis essent prouidentia destituti, & animalia multa, quæ suapte natura immania fuerant, efferata iterum essent, inermes ipsi imbecillesq;, & custodia derelicti, ab illis passim dilaniabãtur. Accedebat inertia, & imperitia superiorũ temporum. laborum enim curarumq; nescij uixerant. Tellus haud ultra uictum sponte suppeditabat, parandi uerò industria nondũ inuenta, quia nulla necessitas illos antè coëgerat. His de causis in summũ discrimen atq; penuriam illorum redactæ res sunt.

Necessitas fecit industriã parandi uictus.

A' Prometheo ignis datus, à Vulcano artes.

Quapropter munera illa, quæ olim à dijs tributa hominibus memorantur, necessaria quadam disciplina eruditioneq; tributa fuerunt. A' Prometheo quidem ignis: artes autem à Vulcano illiúsque cõsorte: semina quoque, & terræ cultus ab alijs: omnia summatim uitæ hominum adminicula, tunc deorum opera sunt comparata, cum homines deorum prouidẽtia deseruisset, oportererétque ipsos iam propagationis, & alimoniæ suę curã habere, mun-

dito

que de mundo dicta sunt fabulam esse scribit Plato.

di totius instar, quem imitantes omne per tempus sequentesq́, aliter aliterq́ nascimur atq; degimus. Sed fabula iam finẽ habeat. Ea uerò conducet nobis ad dignoscendũ, quantũ suprà in regis ciuilisq́ definitione errauerimus. SOC. Qua in re, & quantum errasse nos dicis? HOS. Partim minus, partim generosius, magisq́, & plus quàm tunc erratum. SOC. Quo pacto? HOS. Quod enim dũ quæreretur rex, ciuilisq́ uir ex præsenti circuitu generationeq́, pastorem ex contraria cõuersione adduximus, & pro mortali gregis humani pastore Deum cõmemorauimus, longius transgresi sumus: quòd uerò ciuitatis uniuersæ principem illum ostẽdimus, quo autem modo princeps esset, non declarauimus, uerum quidem diximus, non tamen ad integrum perspicueq́ descripsimus. Quocirca minus in hoc, quàm in illo deliquisse uidemur. SOCR. Vera loqueris. HOS. Existimare ergo debemus, tunc demum nos ciuilem uirum satis exposuisse, cum gubernandæ ciuitatis modũ ad sufficientiam discreuerimus. SOC. Præclare. HOS. Ob hanc utique causam eam fabulam incœptauimus, ut nõ solum ostenderentur quicunq; aduersus regem gregis humani illam in commune nutritionem sibi uendicant, uerum, ut illum clarius intueremur, quem solum sic appellare decet, cum sicut pastor boum ouiumq́, humani generis pascendi curã gerat. SOC. Rectè. HOS. Reor equidem, ò Socrates, pastoris illius diuini figuram maiorem esse, quàm ut regi competat. Ciuiles autem hos uiros subiectis similes esse magis, siue naturam, siue educationem, siue disciplinas intueamur. SOC. Omnino quidem. HOS. Neque uerò perscrutandum est, utrum magis minúsue fuerint, uel utrum ita sint, an aliter nati. SOCR. Quidni enim? HOS. Sic porrò iterũ resumamus. Artem suopte imperio præcipientem, & circa animalia non priuatim, sed publice prouidentem, suprà statim gregis nutritionẽ uocauimus. Recordaris? SOC. Recordor. HOS. In hoc uerò est erratum. Nam ciuilem uirum neq; cõpræhendimus adhuc, neq; denominauimus, sed eius nos adhuc nomen fugit. SOCR. Quo pacto? HOS. Greges singulos pascere aliis omnibus pastoribus cõuenit. Ciuili autẽ uiro competens nomen non dedimus, cũ deceret commune cunctis aliquid adhiberi. SOC. Vera narras, si modo licebat. HOS. Imò uerò licebat curationẽ communiter attribuere, absq; nutritionis, aut alterius negocii distinctione: & aliã quandam appellationem inferre communem, siue gregis ductionem, siue curationẽ, siue diligentiam appellantes, atq; ita ciuilẽ unà cum aliis cõplecti, postquã sic oportere ratio dictauerat. SO. Optime. Verum quónã pacto postea distinguendũ erat? HOS. Quemadmodũ gregis nutritionem diuisimus secundũ gresibilium, & uolatilium speciẽ, immixtorumq́, & mutilatorum, ita gregis & ductionem secundũ eadem illa partiri licebat, atq; ita & Saturni regnũ ac pręsens fuisset sermone cõpræhensum. SOC. Videtur. Sed quid tum? HOS. Si ita impositũ facultati illi nomẽ fuisset, ut gregis ductionem uocauissemus eam quã gregis nutritionem uocauimus, constat quòd nemo aduersum nos contendisset, quasi curatio omnino non esset: quemadmodum & hoc non absurde contendatur, quòd ars in nobis nulla sit nutritiua appellatione digna: & si qua sit, multis aliis prius magisq́, quàm regi ęid nomen competere. SOC. Rectè. HOS. Nulla uerò ars alia de hoc contendit, quasi sit totius humanæ communionis curatio maior mitiorq́, quàm regia. SO. Rectè loqueris. HOS. Post hæc nunquid aduertimus Socrates, quàm grauiter circa finem deliquimus? SOC. Vbi delictũ dicis? HOS. In hoc inquã, quòd & si artẽ quampiam bipedis gregis nutricem esse putauimus, nõ tamen ilico regiam illã atq; ciuilem tanquam absolutã appellare debuimus. SOC. Cur nõ? HOS. Primo quidẽ oportebat quod dicebamus, nomen ad curã magis, quàm ad nutritionẽ accõmodare: postea curã diuidere. Nam diuisiones insuper non paruas suscipit. SOC. Quas? HOS. In diuinum pastorem, & humanum curatorẽ. SOC. Scite. HOS. Curationem item humanam in duo. SOC. Quæ? HOS. In eam quæ inuitis, & eam quę uolẽtibus imperat. SOC. Quid ergo? HOS. In hoc sanè peccantes ineptius, quàm decebat regẽ tyrannumq́ in idem conduximus, cũ & ipsi inter se dissimilimi sint, & gubernãdi modus longe diuersus. SOC. Vera refers. HOS. Nunc igitur iterum emendantes, ut suprà dicebam, humanam curationẽ bifariam partiamur, in uiolentã, & uoluntariam. SOC. Absq; dubio. HOS. Violentam quidem tyrannicã, uoluntariam autem uolentiumq́ bipedum gregis ductionem ciuilẽ artem denominemus: atq; eũ, qui facultate hac est præditus, uirum reuera ciuilem regemq́ dicamus. SOC. Videntur iam hospes ciuilium demonstrationes nobis ita demũ penitus absolutæ. HOS. Bene nobiscum esset, ò Socrates, actũ. Oportet autem non tibi solum id, sed mihi quoque tecum unà uideri. Et nunc quidem rex mihi nondũ perfectam uidetur habere formam: sed quemadmodum statuarii interdũ non satis tempestiue festinantes, quum plura & maiora, quàm oporteat emblemata adhibent, serius perficiunt opus: sic & nos, ut quàmprimum atq; insuper magnifice prioris explicationis circa regẽ errata ostenderemus, putãtes magna illius exempla ponenda, ingentem fabulæ molem exaggerauimus, maioriq́, quàm oportebat illius parte uti coacti sumus. quapropter prolixiorẽ disputationẽ induximus, & fabulæ finẽ haud penitus imposuimus. Ac sermo nobis reuera tanquam animal exteriorem quidem circumferentiam absolutam habere uidetur, sed pigmẽtorum colorumq́ mixtione perspicua nondum decora. Decet autem uerbis orationeq́ magis, quàm pictura, aut opificio manuario unũquodque animal describere, exhibereq́ his, qui assequi ratione posint: cæteris cælo & penicillo exhibeantur. SOC. De hoc quidem satis. Quam uerò ob causam nondum sufficienter dictum esse ais, ostende. SOCR. Arduum est, ò beate, absq; exemplis res magnas lucide ostendere. Videtur enim unusquisq; nostrũ tanquam per somnium nosse omnia, reuera autem rursus omnia ignorare. SOC. Quo pacto? HOS. Absurdum admodum, ò Socrates, affectum animæ circa scientiam nunc mouimus. Nẽpe in magnis arduisq́ incœpimus, quod in minimis, & facilibus erat per ordinẽ inchoandũ. SOC. Quorsum hæc? HOS. Exemplo rursus exemplum, ò felix, indiget. SOCR. Qua ratione? Dicas, nihil mei causa ueritus. HOS. Dicendũ postquã ipse es audire paratus. Nouimus quid agant pueri, cum primum literas discunt? SOCR. Quidnam. HOS. Quod unamquamq; literarum in breuissimis facilimisq́ syllabis sufficienter persentiscunt, ueraq́ de illis eloqui possunt. SOC. Quidni? HOS. Eadẽ hęc in aliis ambigentes opinione sermoneq́ falluntur. SOC. Prorsus. HOS. An non itaq; facilime atque optime

Peccatum [...] tingẽs ei qui definit per diuisionem.

Vis exempli ad docẽdum quanta.

Definitionis ars per exemplũ, quæ collectio quædã est, & uia laudata ab Aristotele.

optime ad ignota perduci possũt? SOC. Quo pacto? HOS. Reducere illos primũ ad ea oportet, in quibus hæc eadem recte opinati fuerant, eisq; offerre quæ nondum noscunt, & ea inuicem comparando, ostendere eandem similitudinem atq; naturam in utrisq; cõplexionibus esse, donec cũ ignotis omnibus quæ uera opinione concepta sunt, cõparata monstrentur: demonstrata uero, & illorum exempla facta demũ efficiant, ut ex omnibus cuiuslibet syllabæ elementis, id quod diuersum est, ab alijs diuersum nuncupent: quod uero idem est, idem semper secundum eadem cum seipso. SOC. Sic omnino. HOS. Nónne satis hoc cõpræhendimus? quòd uidelicet tunc exempli generatio est, cũ quod idem est in alterutro seiuncto, recta opinione conceptũ, & utriq; accommodatum, unam amborũ communiter opinionem parit? SOC. Videtur. HOS. Quid mirum, si idem natura patiens anima nostra circa rerum omnium elementa, nunc ueritate ipsa circa unumquodq; in quibusdam constituitur, nunc autem circa omnia rursus in alijs fluctuat: cumq; in quibusdam copulationibus recte quodãmodo opinatur, translata in magnas ac difficiles rerum syllabas, hæc eadem rursus ignorat. SOC. Nihil utiq; mirum uideri debet. HOS. Nam qua ratione quis, ò amice, posset ab opinione falsa incipiẽs, ad aliquam ueritatis uel minimam partem perueniẽdo sapientiam adipisci? SOC. Nulla ferme. HOS. Si hæc ita natura se habent, nequaquam ego ac tu aberraremus, si primo totius exempli naturam introspicere conemur in paruo quodam alio seorsim exemplo: deinde maximum illud aggressi regis exemplum, illud ipsum alicunde à minoribus traducẽtes, per exẽplũ rursus conaremur rerũ ciuiliũ curationẽ arte dignoscere, & ipsam pro somnio ueritatẽ consequi. SOC. Recte admodũ. HOS. Rursus superior oratio repetenda, qua inferebatur, postquã permulti cũ regio genere de ciuitatis gubernatione contendunt, sibiq; illam usurpant, oportere eos omnes ab illo seiungere, ipsumq; solũ relinquere. atq; ad hoc exemplo quodam opus esse diximus. SOC. Valde. HOS. Quódnam potissimũ exemplũ exiguũ quidem, & eandem ciuilem continens facultatem, adducens aliquis sufficienter quod inuestigatur, inueniet? Visne per Iouem, ò Socrates, nisi quid aliud in promptu habemus, texendi artem eligamus? non uniuersam quidem, sufficiet enim, ut arbitror, lanificium. Fortè nanq; pars hęc electa quod cupimus indicabit. SOC. Quid ni? HOS. Cur non, ut superius unumquodq; in partium partes diuidebamus, ita modo circa texendi artem fecimus, & quàm breuissime licet omnia transigentes, quod ad propositum conducit, eligimus? SOC. Quomodo inquis? HOS. Ipsam enarrationem responsi loco dabo. SOC. Præclare loqueris. HOS. Eorũ quæ facimus, quæq; possidemus, alia gratia aliquid agẽdi, alia, ne quid incõmodi patiamur, uelut propugnacula parantur. Propugnaculorũ autẽ alia remedia sunt, tam diuina quàm humana: alia uero obstacula. Obstaculorũ alia militaris armatura, alia circũuallatio. Circumuallationũ uero alia uelamina, alia aduersus æstũ frigusq; munitiones. Munitionũ alia tegmenta & retinacula, alia operimenta. Operimentorũ quædam suffulciunt, quædã amiciunt. Eorum quæ amiciunt alia simplicia, alia uero duplicia atq; cõposita. Compositorũ alia perforata, alia sine perforatione cõnexa. Horum uero quædã neruea sunt ex his quæ terra nascuntur, quædam pilea. Pilea uero partim aqua & terra cõglutinata, partim sibimet inuicẽ sunt cõnexa. His profecto propugnaculis fulcimentisq; quæ ex eisdẽ colligatis confecta sunt, nomen uestes imposuimus. Artẽ uero quæ maxime circa uestes uersatur, ab ipsa uestiũ effectione uestificã appellemus, quemadmodũ disciplinã ciuitatis procuratricẽ ab ipsa ciuitate ciuilẽ denominauimus: dicamusq; textoriã facultatẽ, quatenus maxima ex parte uestes contexit, nulla alia re nisi nomine differre ab ista quam uestificã nominauimus, quem admodũ suprà regiã diximus à ciuili. SOC. Recte admodũ. HOS. Post hæc ita cogitemus, quòd utiq; uestiũ textricẽ artem forsitan sufficienter dictã aliquis existimet: animaduertere uero non possit, quòd cũ ab his quæ propius cooperantur, nondũ distincta esset, à multis alijs sibi cognatis discreta fuit. SOC. Quibus cognatis? dicas obsecro. HO. Videris mẽtẽ suprà dictis haud satis adhibuisse. Quare iterũ, ut uidetur, à fine ad principiũ redeundũ. Si enim propinquitatẽ intelligis, hanc utiq; ab ipsa discreuimus, dũ stragulorũ compositionẽ ab amictu & suffulcimento separaremus. SOC. Intelligo. HOS. Quinetiã artificium omne quod lino & chordis uirgultisq; utitur, ac summatim his quæ terra nascuntur, quæ paulo antè neruea uocauimus, iam seiunximus. Immo & pileorũ cõpositionem, eámue quę perforando & suendo operatur, quæ ut plurimum ad coriariam pertinet facultatem. SOC. Omnino quidem. HOS. Seiunximus præterea operimẽtorum simplicium opificiũ, quod pellibus utitur. Item tegmẽtorum retinaculorumq; machinamenta quotcunq; in ædificando fiunt: & in alijs artibus quibuscunq; ad aquarum retentionem repulsionemq;, quæcunq; circa plicationes & uiolẽtas actiones opera, quibus aliquid cohibetur, efficiunt, sepesq; & maceriam opponunt, & cumulos quosdam obijciunt, quæq; operiunt aliquid. Itẽ ualuarum cancellorumq; affixiones, quæ ad clauorũ artificium attinent. Quinetiam armaturam segregauimus, quæ portio est amplæ facultatis illius, quæ propugnacula & obstacula obijcit. Pręterea coquinariam, quæ remedia præbere se uitæ hominũ profitetur, ab initio separauimus. Reliquimus autem artem quãdam, quæ uisa est illa esse quam quærimus, effectricem scilicet fulcimentorum aduersus frigora laneorum, textoriamq; cognominatam. SOC. Videtur. HOS. Cæterum nondum, ò puer, perfecte his dictis rem expediuimus. Nam is qui primus uestium atificium tractat, contrà quàm textor agere uidetur. SOC. Quamobrem? HOS. Textor nãq; quodammodo complicat & connectit. SOC. Certe. HOS. Ille uero quæ simul inserta & implicita sunt, dissoluit. SOC. Quid istud? HOS. Opus eius qui carminat & discernit. Nunquid enim carminatoriam & discretoriam operam eandem cum textoria uocemus? carminatoremq; & discretorem eũdem cum textore dicemus? SOC. Nullo modo. HOS. Siquis autem diligentiam quæ stamina & subtegmina præparat, textoriã uocet, procul & ab opinione hominum, & à ueritate ista appellatione discedet. SOC. Planè. HOS. Fullonum præterea sutorumq; operam utrum nihil conducere ad uestimentorum confectionem dicimus? An has omnes textorias appellamus? SOC. Neutrum dicendum uidetur. HOS. Veruntamen omnes hæ de uestium curatione cum textoris arte contendent: ac plurimum quidem illi huius operis dabunt, multum quoq; sibi eiusdem operis uendicabunt. SOC. Sic est omnino. HOS. Præter has existimare insuper oportet artes instrumentorum quibus textor utitur, esse

Generatio exempli.

Magna diuersitas eorum quæ facim⁹.

tur, effectrices, partem sibi in efficienda tela usurpaturas. SOC. Probe. HOS. Vtrum textoriæ facultatis ratio, quam ut partẽ elegimus, sufficienter distincta erit, si ipsam aliarum omniũ facultatum quę circa lanam uestem uersantur, maximam pulcherrimãq; dixerimus? Aut ita uerũ quidem dicetur, perfecte autem & manifeste nequaquam, priusquam ab ista reliquas secreuerimus? SOC. Ita certe. HOS. An non ita deinceps agendum est, ut consequenti ordine nobis sermo procedat? SOC. Nihil prohibet. HOS. In primis artes geminas circa omnia quæ fiunt, considere mus. SOC. Quas? HOS. Vnam quidem generationis, ut ita loquar, concausam, alterã uero causam ipsam. SOC. Quomodo? HOS. Quæcunq; rem ipsam non fabricant, sed fabricantibus organa subministrant, quibus absentibus institutum opus nequaquam perficeretur, eas concausas, ut ita dixerim, nominamus: eas autem ipsas quæ principaliter faciunt, causas appellamus. SOC. Consentaneũ id quidem. HOS. Post hæc artes quæ colum, fusumq;, radium, pectinemq; efficiunt, & alia circa uestiũ operã instrumenta præparant, omnes cõcausas nuncupemus: illas autẽ quæ uestimenta curãt & efficiũt, causas. SOC. Recte. HOS. Ex causis uero partem eã quæ lauat, atq; quæ medetur, & alias huius generis, quę curam adhibent, cum multa ornandi diligentia fit, generatim colligere decet, & fullonum artem cognominare. SOC. Probe. HOS. Eam autem partem quæ carminat, discernit, & filat, & omnes circa uestium effectionem, ars una cõpræhendit, quę communiter lanificium nominatur. SOC. Quid ni? HOS. Lanificij porrò partitiones duę, & utræq; duarum artium simul partes sunt. SOC. Quo pacto? HOS. Facultas illa quæ carminat, & quę pectine quodam utitur, ac omnino quæcunq; sunt cõiuncta, disiungit, pars lanificij dicitur. cuius maxime partes duæ sunt, discretoria una, altera concretoria. SOC. Sic est omnino. HOS. In ea quę discernit, carminatoria, & aliæ quas modo diximus, facultates insunt. Nam quæ lanas & stamina diuidit, uel pectine quodam uel manibus, aliter atq; aliter nomina cũcta quæ modo diximus, est sortita. SOC. Ita prorsus. HOS. Rursus concretoriæ partem simul & lanificij in ipsa contentam sumamus: quæcunq; autẽ ibidẽ discretorię inerant, transeamus, lanificiũ omne bifariã partientes, & concretoriã partem & discretoriam. SOC. Partiamur. HOS. Partem itaq; concretoriã simul & lanificium, ò Socrates, diuidere decet, si modo propositam nobis texendi artem sufficienter compræhendere uolumus. SOC. Oportet sanè. HOS. Oportet absque dubio. Ideoq; dicamus partem eius unam in uoluendo flectendoq;, alteram in complicando uersari. SOC. Nunquid hæc teneo? Videris enim mihi staminis operam in torquendo ponere. HOS. Non huius tantum, sed & subtegminis. An sine retortione generationem huius esse reperimus? SOC. Nequaquam. HOS. Describe horum utrunq;: forte nanque descriptio talis opportuna uidebitur. SOC. Qualis? HOS. Ecce opus carminatoris cum in longum latumq; protrahitur, deductionem uocamus. SOC. Certe. HOS. Cum hoc factis pensis fuso retortum est, solidumq; effectum filum, stamen appellant: artem autem ipsam quæ hoc dirigit & protrahit, staminariam. SOC. Recte. HOS. Quæcunq; uero contortionem mollem accipiunt, & staminis implicatione ad reflexionis attractum moderatam mollitiem nanciscuntur, ea utiq; filo deducta subtegmina, artem autem ipsam subtegminariam. SOC. Probe. HOS. Atqui pars illa textoriæ quam proposuimus, iam cuiuis patet. Nam pars concretoriæ facultatis in lanificio, quando recta protractione subtegminis atque staminis implicationem contextumq; efficit, totum quidem ipsum implicitum & contextum uestem laneam, artem uero huiusmodi textoriam nuncupamus. SOCR. Recte admodum. HOS. At cur non statim respondimus textoriam artem esse, quæ subtegmen & stamen implicat, sed per longas ambages frustra uagati sumus? SOCR. Nihil mihi quidem, ò hospes, eorum quæ dicta sunt frustra dictum uidetur. HOS. Nihil mirum, sed forsitan uidebitur, ò beate, si frequenter in hunc morbum in posterum incidas. Nam quid mirum? Audi sermonem qui de huiuscemodi omnibus semper est, in medium afferendus. SOC. Dic modo. HOS. Excessus in primis defectúsque naturam inspiciamus, ut secundum rationem moderata laudemus, uituperemúsque in singulis, quæcunque modum sermonis non seruant, dum in talibus quibusdam disputationibus aut prolixius, quàm decet, aut breuius loquimur. SOCRAT. Oportet sanè. HOS. De his utique iure habenda ratio est. SOCR. De quibus? HOSP. De prolixitate inquam & breuitate, déque omni excessu atque defectu. nam dimetiendi facultas ad hæc omnia pertinet. SOCR. Profecto. HOSP. Eam itaque bifariam distinguamus. Conducit enim ad id quod intendimus. SOCR. Dicas quo modo distinguendum. HOSP. Sic. Pars una secundum mutuam magnitudinis paruitatisq; communionem, altera secundum necessariam generationis essentiam. SOCRAT. Quî isthuc ais? HOSP. An non secundum naturam tibi uidetur, quod maius est, nullo alio quàm minori maius esse dicendum? quódue minus, solo maiori minus? SOC. Mihi uero. HOSP. Quid uero? Quod excedit mediocritatem, & quod exceditur seu dicendo siue agendo, nónne esse dicemus id quo boni homines à malis differunt? SOCR. Apparet. HOSP. Ergo essentias geminas iudiciáque magni & parui ponere decet: nec ut paulo antè dicebamus, inuicem solum ista referri debent, immo ut nunc dictum est, potius inuicem partim, partim ad mediocritatem comparanda uidentur. Huius autem rationem nunquid intelligere uolumus? SOCRAT. Quid ni uelimus? HOSP. Si quis enim maioris naturam ad minus duntaxat referat, ad mediocre non referetur? quid ais? SOCR. Id ipsum. HOSP. An non artes ipsas eárumque opera omnia hac ratione secernimus? eámue quam quærimus ciuilem, & textoriam facultatem è medio tollemus? hæ siquidem omnes quod mediocri maius est, aut minus, non quasi non sit, sed ut difficile quiddam in actionibus uitant, atque ita mediocritatem seruantes bona omnia pulchráque efficiunt. SOCR. Absque dubio. HOS. Nónne si ciuilem peritiam sustulerimus, manca nobis, & dubia erit regiæ scientiæ uestigatio? SOCR. Valde. HOSP. Vtrum quemadmodum in disputatione de sophista, non ens esse euicimus postquam in eo nos destituebat oratio: ita nunc plus ipsum, & minus euincere debemus cõmensurabilia esse non inuicem solum, sed ad mediocris quoq; generationem? Neque enim ciuilis disciplinæ quispiam, neq; alterius humanæ facultatis, nisi hoc admittit, potest esse peritus. SOCR. Hoc igitur summopere nunc est agendum? HOSP. Maius hoc opus, ò Socrates, est quàm illud, etsi quàm prolixum illud quoq; fuerit, recorda

Ars causa, ars concausa.

Maius dupliciter dicitur, respectu minoris & respectu mediocris.

Quo boni à malis differant.

recordamur. uerũ tale quiddam merito de ipsis supponendum. SOC. Quale? HOS. Quòd eo quod nunc est dictum opus sit, si quidem docere uelimus absolutum & syncerum natura quid sit: quod autem ad præsentia pertinere, egregie sufficienterq; monstrauerimus, conferre mihi uidetur sermo hic magnopere, quòd uidelicet existimandum est, omnes similiter artes secundum maius simul & minus commensurari non inuicem tantum, sed etiam ad mediocris ipsius generationem. cum enim hoc est, illa sunt: & cum sunt illa, hæc sunt, alterutroq; horum sublato, utrũq; tollitur. SOC. Hoc quidem recte. uerum quid deinceps? HOS. Distinguere decet artem dimetiendi bifariam, quemadmodum suprà diximus, unamq; illius partem ponere artes omnes quæcunq; numerum, logitudinem, latitudinem, profunditatem, & uelocitatem ad contrarium metiuntur: alteram uero artes illas quæ ad mediocre moderatumq; respiciunt, decensq; & opportunum atq; debitũ, & summatim ad omnia, quæ, uitatis extremis, in medium confugerũt. SOC. Ampla quidem utraq; portio est, & altera longe ab altera discrepat. HOS. Quod sæpenumero ferunt, ò Socrates, ornati uiri illi, qui magnum aliquid ac sapiens loqui se putant, dum prædicant dimetiendi facultatem, circa omnia quæ fiunt, uersari, nunc dictum est. Quicquid enim artificiosum est, mensuræ quodam modo particeps esse apparuit. quoniam uero quidam considerare nequaquam per singula genera diuisione eundo solẽt, hęc tam longe inter se differentia, statim conferunt in unum, similia iudicantes. Sed & contrarium huius faciunt, quæ diuersa sunt, per partes minime distinguũt: cum oporteat, ubi quis primo multorum percipit communionem, non prius desistere quàm differentias omnes in ea quæ speciebus clauduntur, inspexerit: atq; iterum quoties dissimilitudines plurimas in multitudine sentit, & ægre sentit, non prius ab hac aspectus molestia desistere posse, quàm cuncta quę cognata sunt, intra cognationem unam proprietatemq; concludens unius generis essentia uestiat. De his igitur, deq; excessibus atque defectibus hęc dicta sufficiant: id autẽ dũtaxat seruandum, duo hic uidelicet mẽsuræ genera adinuenta fuisse, & quę ea sint, mente tenẽdum. SOC. Tenebimus. HOS. Post hunc sermonem, alium assumamus, de his quæ modo quærebantur, déque omni huiuscemodi sermonum tractatione. SOC. Quid istud? HOS. Si quis fortè nos percontetur de puerorum circa literas exercitatione, quando interrogantur quibus ex literis nomen aliquod constet, utrum putemus tunc eos interrogari unius duntaxat nominis illius declarandi gratia, an potius ut in omni grammatica eruditiores euadant, quid respondebimus? SOC. Vt in omni grammatica. HOS. Quid porrò? ciuilis uiri indagatio ipsiúsne gratia magis proposita nobis est, quàm ut in omni disputatione acutiores efficiamur? SOC. Patet id quoq;, quòd omnium gratia. HOS. Nemo utiq; mentis compos textoriæ facultatis rationem ipsius duntaxat gratia uenari contenderet. Verum plurimos latet, ut arbitror, rerum quarundam cognitu facilium sensibiles nonnullas imagines esse, quas declarare nequaquam arduum est, quoties ipsorum aliquis uult alicui rationem de aliquo perquirenti, non cum ipsis rebus, sed absque ratione expedite demonstrare. Rerum autem maximarum preciosissimarumq; nulla est imago quæ manifeste ad hominũ sensum captumq; efficta sit: qua ostensa qui animũ sciscitantis explere uelit, sensui cuidã accommodans penitus expleat. Quapropter cogitandum est, ut rei cuiuslibet rationem reddere & recipere ualeamus. Incorporea nãq; cum maxima & pulcherrima sint, ratione sola, alio uero nullo perspicue declarantur. Horum porrò gratia modo nobis dicta sunt omnia. Cuiuslibet autem rei consideratio in minoribus facilior q̃ in maioribus extat. SOC. Pręclare loqueris. HOS. Quorum deniq; causa dicta de his omnia sunt, recordemur. SOC. Quorũ? HOS. Eius præcipue molestiæ causa, qua circa textoriæ facultatis prolixam orationem affecti sumus, necnon circa totius mundi reuolutionem: atq; sophistæ sermonem de non entis essentia putauimus sanè prolixiorem fuisse, quàm deceret disputationem. Atq; in his omnibus nosmetipsos deterruimus, metuentes ne fortè in superuacuis diutius uersaremur. Ergo ne deinceps iterum tale nobis aliquid accidat, horum gratia hæc omnia à nobis dicta puta. SOC. Fiet, dic age, quę restãt. HOS. Dico igitur oportere, & me & te eorum quæ diximus semper memores esse, quotiescunq; uel breuitas uel prolixitas sermonis uituperatur, ita ut non ipsas inter se prolixitates conferamus, sed ad facultatis dimetiendi partem, quam suprà diximus, ad decori normam esse referẽdã. SOC. Scite. HOS. Sed nec ad hanc omnia referenda uidentur. neq; enim prolixitate quæ nulli congruit, ad uoluptatem egebimus, nisi obiter. Nec quod quęritur, ut facilime celerrimeq; inueniamus, primo, sed loco secundo contendere decet: maxime uero omniũ, primumq; illum honorare progressum, quo secũdum species distinguere ualeamus, disputationẽq; longã haud moleste ferre, sed affectare potius, si quo modo ad inuentionem nobis confert, similiter & breuem. Decet item eum qui longiores sermones uituperat, circuitusq; disputationum huiusmodi non admittit, haud ita leuiter temereq; damnare prolixitatem, sed ostendere prius disputatione breuiore, & promptiores ad differendum, & ad inueniendum sagaciores nos si sequamur reddit: aliàs autem & aliò tendentes increpationes, laudésue, nec curare penitus, nec audire. Ac de his satis, si tibi quoq; uidetur: ad ciuilem facultatem iterum redeamus, textoris exemplum quod suprà posuimus conferentes. SOC. Egregie locutus es, atq; ita ut iubes efficiamus. HOS. Nónne iam rex à multis pastorum officijs, immo ab omnibus armẽtorum custodibus est distinctus? Restant urbanæ facultates concausarum pariter & causarum, quas primum à seinuicem separare debemus. SOC. Recte. HOS. Has partiri bifariam difficile est. Cuius difficultatis causa sequenti sermone patebit. SOC. Sic prorsus agendum. HOS. Per membra itaq; ipsas instar uictimę discerpamus, postquã in gemina secare non ualemus. Oportet enim in proximum semper numerum distribuere. SOC. Quo pacto? Experiamur iam. HOS. Quemadmodum in superioribus omnes quæ instrumenta texturæ pãrabant, ueluti concausas posuimus. SOC. Nempe. HOS. Idem quoq; in præsentia, & multo magis agendum. quæcunq; enim magnum aliquod, aut paruum in urbe fabricant instrumentum, tanquam concausæ ponendæ sunt. nam sine his ciuitas constare non potest, neq; ciuilis disciplina consistere. Nullum tamen horum regiæ artis opus esse ponemus. SOC. Nullum prorsus. HOS. Atqui difficile quiddam aggredimur, genus hoc ab alijs distinguentes. Qui enim dicit unius cuiusdam eorum, quæ sunt in strum

Quod artificiosum est, id mensuræ particeps.

Quousq; diuidendum.

Hic nõ est uerũ illud, nihil esse in intellectu, quod prius non sit in sensu.

Quis progressus melior.

Quod longa disputatio nõ leuiter est damnanda.

Oportet semper in proximum numerũ distribuere.

strumentum esse, ut uerisimile quiddam loqui uidetur: ita alterum tamen eorum quæ possidentur in ciuitate, hoc est dicendum. SOC. Quidnã? HOS. Quod hanc uim non habet. neq; enim causæ sic conglutinãtur generationi ut instrumentum, sed ad eius quod genitum est salutem. SOC. Quale istud? HOS. Quod siccis, & humidis, igne calefactis, & frigidis uarium genus effectum, quod una appellatione uas nominamus, quamuis species plurima sit. hoc autem sciẽtiæ illius quam perquirimus non est opus. SOC. Non certe. HOS. Tertia possessionum species multiformis apparet terrestris atq; aquatica, multiuaga & non errans, preciosa, & uilis, uno significata nomine: quia uniuersum hoc semper alicui sedes efficitur, sessionis gratia. SOC. Quid hoc? HOS. Vehiculum nuncupamus, haud sanè multum peritiæ ciuilis opus, immo architecturæ figulariæq;, & ærariæ facultatis magis. SOC. Intelligo equidem. HOS. Nunquid quartum præter ista dicendum, in quo plurima ex iis quæ suprà retulimus, continentur? Vestimenta, arma multa, muri, terreniq; & lapidei ambitus, aliaq; permulta. Cumq; hæc omnia muniendi obiiciendiq; gratia fiant, rectè munimenta obstaculaq; communiter appellari possunt, multoq; magis architectorum textorumq; quàm ciuilis sunt opera. SOC. Sic est omnino. HOS. Num quinto loco ornandi, pingendi, canendi artes locabimus? & quæcunq; his utuntur, & ab his fiunt imitationes quædam oblectationis gratia duntaxat excogitatæ, quę merito uno quodam nomine comprænhenduntur. SOC. Quo? HOS. Vniuersum hoc iocosum quiddam denominatur. SOC. Absq; dubio. HOS. Vnum hoc nomen omnibus his conueniet, neq; enim illorum quicquam studii, sed ioci gratia semper efficitur. SOC. Hoc quoq; ferme intelligo. HOS. Facultatem uero illam quæ his omnibus præparat corpora, ex quibus & in quibus cõficiuntur artium, quas modo narrauimus, opera, nónne sextam ponemus speciem uariam, & ex multis artibus dependentem? SOC. Quam dicis? HOS. Eam quæ aurum & argentum cæteraq; metalla terræ eruta uisceribus præparat. Item quæ syluas incidit, quæ tondet, quæ ex his construit aliquid, quæ plicat atq; contexit, seu quæ cortices arborũ, siue quę animaliũ pelles circũcidit, & polit, & quæcunq; artes circa huiusmodi quædã uersantur: rursus illę à quibus suber, liber, codex, uinculaq; parantur, ut fiant cõpositę species ex generibus non compositis: uniuersum hoc appellamus primogenitam hominibus possessionem, & simplicem, quod regiæ artis nequaquam est opus. SOC. Optime. HOS. Septimum tenet locum nutrimenti possessio, & quęcunq; commixta corpori, partibus suis partes corporis alere possint atq; curare: quod totum alimentum dici debet, nisi quod fortè pulchrius reperiamus. agriculturæ autem, uenationi, gymnasticæ, medicinæ, coquinariæ uniuersum hoc rectius quàm ciuili tribuitur. SOCR. Rectius sanè. HOS. Ferme omnia quæ possidentur præter domesticorum animalium species, in his septem arbitror sunt numerata. Sic autem cogita. Par erat primogenitam illam quam uocamus speciem primum inducere, instrumentum deinde, uas, uehiculum, munimentum, oblectamentum, nutrimentum: prætermittimus autem, si quid non magnum latuit, quod alicui istorum accommodari possit, qualis est nummorum forma, sigillorumq;, & omnis characteris. Genus enim hæc in illis non admodum cognatum habent, sed partim in ornatum, partim in instrumenta, uiolentius forsan, attamen penitus tracta quodammodo congruunt. possessionem uero animalium domesticorum, seruis exceptis, gregis nutritio primo distincta, comprænhendisse uidetur. SOC. Et maxime quidem. HOS. Restat seruorum ministrorúmque omnium genus, ubi præsentio eos palàm reclamaturos esse, qui de hac parte sic cum rege contendunt, quemadmodum cũ textore qui carminant filántque, quíque alia de quibus diximus, faciunt. Cęteri uero omnes tanquam concausæ dicti, unà cũ nunc memoratis operibus à regia ciuilíque actione seiuncti sunt atq; discreti. SOC. Apparuit. HOS. Consideremus reliquos quàm proxime accedentes, ut certius cognoscamus. SOC. Oportet omnino. HOS. Maximos porrò ministros quantum hinc intueri licet, contrariam eius quam suspicati sumus exercitationẽ passionémque habere reperiemus. SOC. Quos? HOS. Empta mancipia & simili quodam modo in seruitutem coactos homines. Quos sine controuersia seruos cognominare possumus, longissimè à regia dignitate distantes. SOC. Quid ni? HOS. Quid dicemus de liberis, quicunq; sponte quæ suprà diximus ministeria obeunt, agriculturæ, & aliarum artium opera transportant, mutuísque commutant cõmerciis, siue de foro in forum in urbe eadem, seu de urbe terra maríque transferentes in urbem, partim cum rebus aliis nummos, partim simile quiddam simili commutantes, quos nummularios, mercatores, nauticos, uectores, caupones denominauimus? Nunquid isti ciuilem sibi peritiam uendicabunt? SOC. Fortè mercatorum artem. HOS. Non tamen illi quos utpote mercenarios cernimus passim omnibus ad seruiendum expositos, regiam usurpare dignitatem reperientur. SOC. Est ut dicis. HOS. Quid uero de his qui talia quædam nobis ubiq; suppeditant? SOC. Quos dicis, & quarum rerum suppeditatores? HOS. Genus præconum inquam, & eorum qui sapienter circa publicas literas subministrant, nonnullósque alios solertes rerum ad principũ ministerium pertinentium elaboratores. Quid de his dicendum Socrates? SOC. Quod & ipse dicebas, ministros esse, non principes ciuitatum. HOS. Non uanum est igitur, ut arbitor, quod in superioribus dixi, inuenturos nos hac ratione plerosq; de ciuili curatione uehementer concertantes, quamuis absurdũ alicui uideri possit, eos in ministrorũ numero quærere. SOC. Valde quidem. HOS. Accedamus preterea propius ad eos qui nõdum examinati sunt: hi uero sunt qui circa uaticinium habent scientiæ alicuius ministræ particulam. Interpretes enim diuinorũ ad homines hi censentur. SOC. Certe. HOS. Quinetiam sacerdotum genus, ut lege habetur, intelligit docétque quo pacto donaria diis, & sacra sint offerenda. Item qua ratione uouendum sit, quídue boni sit à diis petendum. Hæc autem ambo ministratorię artis partes sunt. SOC. Videtur. HOS. Iam igitur uestigium quoddam eius quod inquirimus attingere uidemur. nam illa sacerdotum & uatum ratio, magnanimitate, intelligentiáque & claritate abundat, propter eorum quæ tractant magnificentiam. Quapropter apud Aegyptios non licet regem absq; sacerdotio imperare. Quinimmo si ex alio genere quispiam ui regnum usurpet, cogitur post regni assumptionem sacris initiari, ut rex deniq; sit, & sacerdos. Præterea in plurimis Græcorum ciuitatibus apud uos præsertim, reperies præcipua sacra à ma-

Quòd reges deceat sacerdotium maximum.

gistra

gistratibus summis institui. nã & apud uos fertur, creato regi patria & solennia maxima, & purissima aliorum omnium esse tributa. SOC. Et maxime quidem. HOS. Hos itacꝫ fortè creatos reges, sacerdotésque, & eorũ ministros, necnon aliam quandam frequentem turbam considerare debemus, quæ paulò antè semotis superioribus in lucẽ uenit. SOC. Quos inquis? HOS. Miros quosdam inquam. SOC. Quam obrem? HOS. Iam enim cogitanti mihi multiforme horum genus apparet. Multi nancꝫ uirorũ leonũ similes fiunt, centaurorũqꝫ, aliorũqꝫ huiusmodi, plurimi etiam satyrorũ, imbecilliumqꝫ, & multiformiũ bestiarũ, citóque transmutant alternántque inuicem formas & uim. Enimuero nunc primũ eiusmodi uiros, ò Socrates, animaduertisse mihi uideor. SOC. Dic obsecro. uideris enim mirum quiddam nunc uidere. HOS. Profectò. Nam ut mirum semper aliquid nobis contingat, ignoratio efficit. Ac mihi modo idem contigit. Repente nancꝫ ut ambigerem accidit, cum chorum negociorum ciuilium intuerer. SOC. Quem? HOS. Maximum sophistarum omniũ præstigiatorẽ, huiúsque artis præ cæteris peritissimũ quem discernere decet à uiris reuera regijs atqꝫ ciuilibus, quamuis arduum id sit, si modo quod quærimus perspicue cognoscere uolumus. SOCR. Nullo modo hoc intermittendum. HOS. Non certe ut arbitror. Ac mihi dicas, an non monarchia, id est principatus unius, una quædam est gibernationũ ciuiliũ? SOC. Est. HOS. Post hanc paucorum potentiam ponere possumus. SOC. Sanè. HOS. Tertiam uero multitudinis gubernationem quam popularẽ uocant. SOC. Prorsus. HOS. Nónne tres hæ quodammodo quincꝫ fiunt, cum duo nomina ex se insuper pariant? SOC. Quænam? HOS. Qui considerant & inuitis & uolẽtibus, item & lege & arbitrio, imperari posse, tũ & pauperes esse posse qui præsunt, uel diuitijs ad imperium euehi, duas in species tam unius quàm paucorum diuidunt principatum. Et unius quidem principatum in regnum, & tyrannidem partiuntur. SOC. Vticꝫ. HOS. Gubernationem uero quæ penes paucos est, in paucorum potentiam, & potentiam optimatum. SOC. Omnino. HOS. Popularis uero gubernationis nomen nullus uticꝫ mutare aliquando cõsueuit, siue sponte, seu ui populus diuitibus quibusdam præsideat, siue lege, seu arbitrio regat. SOC. Vera narras. HOS. Nunquid existimamus aliquam harum gubernationum ciuiliũ rectam esse finibus his distinctionibúsque determinatam? uidelicet uno, paucis, multis, paupertate, diuitijs, uiolentia, uoluntate, legibus & arbitrio. SOC. Quid prohibet? HOS. Cõsidera diligentius, & hàc me sequere. SOC. Quà? HOS. Stabimúsne in eo quod in principio dictum? an non? SOC. In quónam? HOS. Regiam dignitatem unam quandam scientiarum esse diximus. SOC. Diximus. HOS. Necꝫ in quouis scientiæ genere illam locauimus. E multis quippe facultatem illam quæ iudicat simul præcipitque, selegimus. SOCR. Sanè. HOS. Eam deinde quæ præcipit, partim rebus inanimatis, partim animatis & eodem ordine diuidentes, huc sumus progressi, ut scientiæ nomen seruaremus: quæ uero potissimum scientia sit, nondum declarare potuimus. SOC. Recte loqueris. HOS. Nunquid igitur uidemus descriptionem eorum necꝫ secundum uiolentiam & uoluntatem, necꝫ secundum paucos ac multos, necꝫ per inopiam & opulentiam fieri oportere, sed per scientiam quandam, si superiora sequamur? SOC. Necesse est ut id fiat. HOS. Necessario igitur hoc nunc ita considerare debemus, cuinam horum maxime imperatoriæ facultatis scientia insit, quę ferme comparatu maxima omnium atque difficilima est. Inspicere nancꝫ illam oportet, ut uideamus quinam à sapiente rege segregandi sint, qui sibi ciuilem peritiam uendicant, idque plurimis persuadent, cum ab ipsa procul admodũ absint. SOC. Sic prorsus agendũ, ut ratio superior monuit. HOS. Nũquid igitur multitudo tibi in ciuitate huius sciẽtiæ compos uidetur? SOC. Quonam pacto? HOS. An in mille hominum ciuitate fieri potest, ut centũ, uel quinquaginta uiri sufficienter eam adipiscãtur? SOC. Facilima omnium artium hæc esset. scimus enim in mille hominum numero totidem uiros qui talorum ludo cæteros Græcos exuperent, nequaquam reperiri, nedum reges. Atqui uirum illum quicuncꝫ regia peritia instructus est, regem uocare, siue dominetur, siue priuatus degat, iuxta rationem illam superiorem oportet. HOS. Pulchre monuisti, arbitror autem iuxta hunc sermonem rectam gubernationem, siquãdo recta sit, circa unũ, uel duos, uel paucos esse quærendã. SOC. Quid ni? HOS. Existimare uero eos ciuiles ac regios homines oportet, qui arte quadam imperant, uolẽtibus, an nolẽtibus, secundum scripta an absqꝫ scriptis institutisque & legibus, pauperes an diuites ipsi imperitent, nil refert. Nam & medicos nihilominus sic appellamus, siue inuitis, siue uolentibus secando, aut urendo, uel aliter affligendo, scriptis aut ex usu curent, pauperes ipsi aut diuites medeantur, modo arte quadam curãdorum corporum, uel purgando, uel extenuando, uel replendo augendóque utantur. Aeque enim medicos nominamus, dummodo qui curant ad bonũ corporis respicientes, ex deteriori habitudine in meliorem restituant atqꝫ seruent. hoc modo duntaxat ut arbitror rectam esse dicemus medicinæ, uel cuiusuis alterius principatus definitionem, alio uero nequaquam. SOCR. Ita prorsus existimandum. HOS. Necesse est igitur eam maxime, ac solam rectam existimare rempublicam, in qua qui magistratibus funguntur, reuera gubernare sciunt, siue legibus, seu absque legibus dominẽtur, siue uolentibus, siue inuitis, uel etiam si pauperes sint, uel diuites. Nihil enim ex his quicquam ad rectam gubernandi rationem refert. SOC. Præclare. HOS. Neque insuper refert, siue capitalibus pœnis & exilijs quibusdam cõmunis boni gratia ciuitatem purgent, seu colonias tanquam apum examina emittant, populúmque comminuant, siue aliunde homines futuros ciues aduocent, ciuitatémque amplificent. Quatenus enim scientia & iustitia freti ex deteriori meliorem pro uiribus ciuitatem efficiunt, atque seruant, eatenus rectam appellari rempublicam uolumus, & in eo ipso duntaxat definitionem rectę gubernationis consistere. Cæteras uero omnes neque legitime, neque uere dici putandum. Sed eas quæ hanc imitantur, libentur laudamus, uelut recte ad meliora tendentes: alias contrà uituperamus tanquam imitatione malorum ad deteriora procliues. SOCR. Cętera quidem hospes probe dicta uidentur: isthuc uero quod inquis, gubernationem sine legibus rectam esse posse, haud facile admitti potest. HOS. Paululum me interrogando, ò Socrates, præuenisti. Eram enim percontaturus, utrum hæc admittas omnia, an quicquam aliter statuas. nũc autem constat nos uelle de ijs qui recte sine legibus pręsunt, disserere. SOC. Proculdubio. HOS. Patet autem quodammodo,

Circa quos sit recta gubernatio.

Legum lationem ad regem pertinere.

legum lationem ad dignitatem regiam pertinere. Sed esse optimum non leges quidem ualere, sed hominem prudentem regiumque. Nunquid huius rationem intelligis? SOC. Declara. HOS. Quoniam lex nequit quod optimum omnibus est & iustissimũ syncere comprænhendẽdo, semper ita, ut operæprecium est, præcipere. quando hominum actionumque dissimilitudo instabilisque rerum humanarum cõditio facit ut ars nulla simplex quicquam, & in uniuersum de omnibus, perque omne tempus ualens constituere possit. Concedimus ista? SOC. Planè. HOS. Legem uero cernimus ad hoc ipsum niti, quasi hominẽ quendam pertinacẽ & imperitũ, qui nihil quàm quod ipse constituisset, fieri permittat, sed nec rogari etiam, si quid noui præter illius ordinem potius meliúsque alicui uideatur. SOC. Vera loqueris. Ita enim ut dicebas lex homines cogit. HOS. At fieri nõ potest, ut certus quidam & unius modi simpléxque ordo ualeat in his quæ uaria semper sunt, unius modi uero nunquã. SOC. Apparet. HOS. Inuenienda igitur causa est, quã propter leges ferre necesse est, lex ipsa licet optimũ atque rectissimũ nõ sit. SOC. Cui dubiũ? HOS. Nõne & apud nos & apud alios quosuis mortales sunt quædam simul omnium exercitationes communes, siue cursu, siue alio quocunque genere decertare uelis? SOC. Permultæ. HOS. Referamus si placet præcepta illorum qui arte quadam gymnasiis præsunt. SOC. Quænam? HOS. Arbitrantur illi quidem fieri non posse, ut quod sigillatim & unicuique seorsum conuenit, præcipiatur. Itaque quod cõmunius est, quodque & plurimis & plurimum conducere putant, instituendum censent. SOC. Præclare. HOS. Quamobrem dum æquis laboribus hodie cũctos astringunt, paribusque exercitationibus agitant, fit ut uel nimis incitent, uel eneruẽt, & inepta ad cursum palæstramque & alia certamina corpora reddãt. SOC. Sic accidit. HOS. Legum quoque conditorem putemus suis gregibus præsidentem, deque iustis operibus mutuisue commerciis iura dantem, non posse dum cunctis in unum consulit, ad singulorum commoditatem iusue prospicere. SOC. Consentaneũ est. HOS. Cæterũ, ut arbitror, quod & plurimis & plurimũ cõducit, cõmuniter instituet, ac huiusmodi leges & scriptis, & nõ scriptis, sed patriis moribus inducet. SOC. Recte. HOS. Recte admodum. Etenim quo pacto quis possit per omnem uitam ad singulos circũspicere, sedulusque assidere cuique, & cuiusque commoditati consulere? Nam si quis disciplina regia præditus, hoc efficere posset, nũquam impedimenta ista quæ leges appellantur, sibi præscriberet. SOCR. Ita prorsus ex his quæ dicta sunt uidetur. HOS. Immo magis, ô Socrates, ex his quæ dicentur. SOC. Quibus? HOS. Hisce inquam. si medicus quidam aut gymnasticus imminente longa peregrinatione, procul ab iis quos curat abfuturum diu se putet, diffidatque illorum memoriæ, num agendorum monumenta quædam illis conscribere cogitabit, nécne? SOC. Cogitabit utique. HOS. Quid si præter opinionem ocyus quàm putauerat reuertatur, uerebitúrne alia illis præcipere præter ea quæ quondam scripserat, si qua potiora ægrotantibus adhiberi possint ob temporum mutationes, uentis aut alio quopiam præter spem, & consuetudinem incidentibus? perseuerabitne inquam in priori proposito, neque primas institutiones transgredi quenquam patietur, nec ipse mandare alia, nec ab ægrotante alia præter solita obseruari, quasi ea & medicinæ artis propria sint, & saluberrima: quæ uero aliter fiant, præter artem sint, & noxia? An potius quicquid eiusmodi circa scientiam artémque ueram accidit, per omnia risum plurimum autoribus istis concitabit? SOC. Et maxime quidem. HOS. Ei uero qui iusta & iniusta, honesta & turpia, bona & mala, siue scriptis legibus siue nõ scriptis moribus hominum gregibus quicunque in ciuitate ad legum scriptarum normam uiuunt, tulit induxítque, non licebit alia quædam præter ea quæ scripta sunt agere, neque si ipse idem qui antè conscripsit, redeat, neque si quis alius eius similis ueniat? an potius dubitatio talis nõ minus, quàm illa superior reuera ridicula uideretur? SOC. Nihil prohibet. HOS. Nosti ergo quod hac de re uulgo dicatur? SOC. In præsentia non memini. HOS. Atqui pulchra dicunt. aiunt enim si quis leges quasdam prioribus meliores inuenerit, & eas ciuibus persuaserit, eum oportet leges ferre: si non persuaserit, non oportere. Nunquid recte? SOCR. Forsitan. HOS. Si autem quispiam non persuasione, sed ui quod rectius est, induxerit, quod erit potissimum ei uiolentiæ nomẽ? responde, imò nondũ ad ista, sed ad superiora prius. SOCR. Quæ inquis? HOS. Si quis arte medica uere præditus non persuadeat, sed cogat eum quem curat puerum, uel uirum uel mulierem præter scripta, quod melius agere, quódnam erit ei uiolentiæ nomen? Nónne aliud quoduis potius quàm artis trãsgressio, hoc est illatio morbi? & quiduis aliud potius coacto homini, quàm transgressionem artis ac morbum contigisse dicendum? SOCR. Vera loqueris. HOS. Quid autem contra ciuilem artem erat delictum? Nónne quod turpe dicitur, quod malum, & quod iniustum? SOC. Isthuc ipsum. HOS. Age, cum aliqui coguntur præter patrias leges moresque facere quæ iustiora, meliora, honestioraque sunt, nónne ridiculosissimus omnium erit quisquis uim eam uituperabit, dicétque illos à curatoribus qui coëgerunt, turpia, mala, iniusta fuisse perpessos? SOCR. Vera penitus loqueris. HOSP. Nunquid si diues est qui cogit, iustæ coactiones sunt: si pauper autem, iniustæ? An potius siue persuaserit, siue non persuaserit, siue pauper sit, seu diues, & secundum scripta, uel præter scripta, modo utilia inducat, dicendum est hanc ueram esse rectæ gubernationis ciuilis definitionem? Qua ratione uir sapiens bonúsque gubernabit semper ita ad subditorum salutem respiciens, ut ad nautarum nauísque salutem respicit gubernator. Nam ut ille non scriptis, sed arte quasi lege quadam nautas seruat, ita & uir ille uere ciuilis, & apud eos qui ita dominari possunt, recta est rerum ciuilium administratio, uim artis legibus potiorem adhibens. Ac summatim quicquid prudentes principes agant, nunquam delinquunt, quandiu unum hoc potissimum seruant, ut mente & arte quod iustissimum est ciuibus inducentes, tueri eos ualeant, melioresque ex deterioribus quoad fieri potest, efficere. SOC. His quæ modo dicta sunt, repugnare non licet. HOS. Neque illis insuper. SOCR. Quibus dicebas? HOS. Quòd nulla unquam multitudo potest ea disciplina præcellere, qua secundum mentem ciuitas regatur. Sed recte illa ciuitatis administratio uel apud unum, uel apud paucissimos certe est quærenda. Cæteræ uero tanquam imitationes quædam ponendæ uidentur, ut paulo suprà dictum est, hunc nunc quidem in meliorem partem, nunc in deteriorem imitantes. SOC. Quomodo istud dicebas? neque enim quod

de im

Quare constitutio legũ necessaria.

Regum officium.

Quod multitudo non potest regere.

Perfecta administratio apud unũ uel paucos.

N°. l. non possunt. ff. de legibus. … appellat Plato im… …

de imitando paulo antè dixisti, satis tum intellexi. HOS. Haud malè fecerit, si quis hoc illato sermone, desistet prius, quàm errorem, qui circa hoc nunc est commissus, ostenderit. SOC. Quem errorē inquis? HOS. Tale quid iam quærere necesse est, quod quāquam neq; consuetum, neq; cognitu facile est, ipsum tamen comprehendere annitamur. Cum sola hæc quam memorauimus, recta ciuilis gubernatio sit, nónne cæteras huius institutis utentes, seruari necesse est, dum agunt quod modo laudabamus, quāuis rectissimū id non sit? SOC. Quid illud? HOS. Quod nemo quicquam pręter leges committere audeat, et quisquis audet, morte multetur, extremisq; omnibus supplicijs affligatur. id autē est secundo loco rectissimum atq; honestissimum: primo namq; in loco ponendum quod nunc est dictum. Quo autē modo eueniat, quód modo secundum esse diximus, declaremus. Visne? SOC. Et maxime quidē. HOS. Veniamus iterum ad imagines, quibus regios principes semper cōparare necesse est. SOC. Quas imagines inquis? HOS. Generosum inquam nauis gubernatorem, multisq;, ut ille dicebat, alijs ęquiparandū medicum. cōsideremus iam imaginem eius rei aliquam fingentes. SOC. Qualem? HOS. Talem quandam, ut si omnes grauia nos quædā ab illis pati nobis persuadeamus: utputa qui quos nostrum seruare utriq; uelint, seruent: quos cōtrà perdere, perdāt, dum secāt, urūt, & ex hoc instituto suo quasi quoddam tributum mercedem referunt: cumq; multa cogant expendere ægrotātem, ipsi pro ægrotante exponunt nihil, reliquis autem rebus & ipsi & ipsorū familiares utuntur: demum acceptis pecunijs, uel à cognatis, uel ab inimicis ægrotantis, mori eum cogunt. Gubernatores quoq; alia quædam huius generis permulta patrare dicuntur, utputa qui homines sæpe ex composito in recessibus solos destituant, quum quippiam in pelago labefactarint, in mare illos ejiciant, inq; multis alijs lædant. Persuadeamus itaq; nobis, nos his causis lacessitos cōsulere, quo pacto autoritatem artibus illis auferamus, ne libere ulterius, aut seruis aut liberis hominibus dominētur: & ob hoc cœtu facto nos cōcurrere, & uel omnem populum, uel diuites tantum conuocare, ubi etiam rudium hominum, & aliorum artificū de nauigio morbisq; consilium audiatur: quónam pacto medelis instrumentisq; suis medicos apud ægrotos uti oporteat: item nauibus, & earum instrumentis nauigando, periculaq; procellarum, & fluctuum euitando, & piratarum insidias euadendo, ac etiam si mari longis nauibus aduersus similes sit pugnandum, qua ratione uti his deceat. Fingamus inquam, quæ hisce de rebus uel medicorum gubernatorumq;, uel rudium hominum turbæ consultāti uidentur, in publicis quibusdā tabulis columnisq; inscribi, & mores quosdam ritusq; non scriptos, sed patrios hisce de rebus constitui, sic ut reliquum tempus omne ad horum normam nauigandum sit atq; medendum. SOC. Vehementer absurda finxisti. HOS. Præterea quotannis populi principes constitui, siue ex diuitibus, siue ex omni populo sorte delectos, qui iuxta scriptas illas institutiones & naues gubernēt, & ægrotantibus medeantur. SOC. Hæc superioribus quoq; duriora uidentur. HOS. Videamus præterea quod hinc sequitur. Cum annui magistratus cuiusque tempus exactū fuerit, necesse erit iudicio, aut ex delectis diuitibus, aut ex uniuerso populo sorte cōstituto, istic sistere uiros illos magistratibus functos, eosq; corrigere: ita ut liceat uolenti cuilibet litem eis intendere, quod aliter q̄ leges iubeant, & patria cōsuetudo doceat, aut naues gubernauerint, aut ægros curauerint: & qui aliter fecisse deprehendentur, lata sententia, uel supplicio, uel alio quodam incommodo à iudicibus afficiantur. SOC. Nónne qui cunq; magistratū inter huiusmodi homines sponte suscipit, merito quoduis supplicium damnúmue patiatur? HOS. Ferre insuper oportebit: si quis præter scriptas constitutiones nauigādi rationem aliquam nouam inferat, aut sanitatis tuendæ ueram illam & legibus traditam rationem, ad uentos, & calores, & frigora transferens perscrutetur, & circa hæc ex ingenio suo philosophetur, doceatq;: primo quidē hūc neq; gubernatorem esse, neq; medicū nominādum, sed curiosum quendam delirumq; sophistā. deinde à quolibet in iudicium trahi posse, utputa qui iuniores alios corrūpat, suadeatq; ut gubernatoria & medicina contra legum instituta pro suo cuiusq; arbitratu tractaretur, eodē pacto naues morbiq; curentur: ac si præter leges iuuenibus, aut senibus persuadere quicquam reperiatur, extremis supplicijs affici. neq; enim oportere quicquam legibus sapientius esse. neq; enim quenquam aut medicinæ sanitatisq; naturam, aut gubernandi nauigādiq; optimā rationē ignorare, scripta moresq; patrios perdiscere uolentem. Si hæc ita contingat circa scientias quas narrauimus, aliasq; permultas, ut secūdum præscripta potius quàm secūdum artem agatur, quid dicemus ô Socrates? Vtputa si idem circa rem militarem, omnemq; uenationē, circa picturā quoq;, & uniuersam imitationem, circa architecturam, & omnē instrumentorum supellectiliumq; effectionem, circa agriculturam & omnem plantandi curā, equorūq; & armentorum omnium custodiam, circa uaticiniumq;, & uarium ministrorū obsequium, circa talorū ludum, arithmeticā nudam, uel eam quæ circa planum, aut profundum, aut uelocitatē tarditatēq; est, constituatur. SOC. Certū est, si ita se res habeāt, artes omnes funditus subuerti, neq; deinceps unquā renasci ob hanc ipsam legem quæ rerum nouarum indagationem uetat. Vnde uita quæ nunc difficilis est, tunc prorsus etiam intoleranda fieret. HOSP. Quid ad hoc? Si secundum pręscriptas leges fieri singula cogeremus, legibúsque ipsis præficeremus uirum quendam, uel consensu populi designatum, uel sorte creatū, qui spretis legibus, aut lucri causa, aut propriæ libidinis gratia, alia quædam præter hæc quæ sunt instituta, imperitus rerum agere tentet, nónne hoc priori malo deterius? SOC. Maxime. HOS. Etenim quisquis cum imperitus sit, præter leges illas, quæ ex longo rerum usu ab his qui gratiose populo consultantes ut eas acciperet, persuaserunt, latæ sunt, committere audet, scelus committit superiori peccato longe deterius: ac multo magis quàm scriptæ leges, officia uitæ confundit atq; peruertit. SOC. Magnopere. HOS. Quapropter legibus cōstitutis, altera iam (quemadmodum dicitur) nauigatio est, ut nemo quicquam unquam præter illas facere permittatur, siue singuli, siue populus hoc conetur. SOC. Scite. HOS. Nónne imitamenta quædam ueritatis, singulis hæc erunt, quæ ab intelligentibus pro uirili constituta fuerunt? SOC. Nihil obstat. HOS. Atqui si recordamur, ciuilem reuera hominem atq; peritum supra diximus multa sæpe ex arte facturum præter instituta quæ antea scripserat, quoties potiora quædam ijs quæ absentibus

An leges immutabiles ferendæ.

Hac lege & in præsens & in posterum artes omnes euerti queāt.

Si quisquam iners præponeretur legibus, quid mali sequeretur

Leges esse ueritatis imitationes.

sentibus reliquit, inuenisse putauerit. SOC. Diximus proculdubio. HOS. Nónne si uel singuli, uel populus ipse, cui leges præscriptæ sunt, prætereà quòd illis legibus traditū aliud quiddam tanquā melius aggreditur, idem pro uiribus quod uerus ille ciuilis uir agit? SOC. Summopere. HOS. Si qui igitur imperiti id agerēt, imitari quidem uerum ipsum anniterentur, peruerse tamen imitarentur. Si qui autem periti idem contendant, haud amplius imitatio iam hoc, sed illud ipsum uerissimum erit. SOC. Omnino. HOS. Enimuero id iam antè inter nos cōuenit, artem nullam multis cōpetere. SOC. Conuenit certe. HOS. Ergo si ars quædam regia facultas est, turba diuitū, & populus omnis scientiam hanc ciuilem nūquam asciscitur. SOC. Nunquā. HOS. Oportet itaq; respublicas eiuscemodi si quando uerā illam gubernationem unius uiri arte imperantis pro uiribus imitaturæ sunt, nunquam quicquam præter scriptas leges moresq; patrios facere. SOC. Egregie locutus es. HOS. Eandem illam cum diuites imitantur, eā rēp. optimatum gubernationem uocamus: quando uero leges pro nihilo habent, paucorū potentiā. SOC. Apparet. HOS. Quinetiam quoties unus secundum leges dominatur, scientem illum imitatus, regem uocamus, non distinguentes nomine illum, qui scientia solus imperat, ab eo qui opinione secundum leges solus etiam dominatur. SOC. Ita uidetur. HOS. Nónne igitur si unus uera illa scientia prȩditus imperat, idem nomē, hoc est regium, habet, nec alio cognomento appellatur? Nam ex quinq; nominibus gubernationum ciuilium quas narrauimus, unū solum hoc erat. SOC. Videtur. HOS Quid porrò? quoties neq; ex lege, neq; ex more quispiā dominatur, simulatq; scire se, & præter leges rectius hoc ita fieri oportere, inest autem libido & ignorantia quȩdam quæ ad imitationem eiusmodi inducit, an nō uir talis tyrannus est appellandus? SOC. Et maxime quidem. HOS. Hac ratione rex extitit, ut diximus, & tyrannus, paucorum potentia, optimatum gubernatio, necnon popularis administratio, cum ægre ferrent homines unius imperium, diffiderentq; uirum talem reperiri aliquando posse tāto imperio dignū, qui & possit & uelit uirtute & scientia imperās, sancte & iuste suum cuiq; ius tribuere, timerentq; præterea ne fortè uir unus licentiam nactus, quemlibet pro libidine læderet, & opprimeret atque necaret. quoniam si talis quidam qualem figurauimus, nobis occurreret, amaretur profectò eius administratio, quæ sola omnium rectissima est, conducitq; ad bene beateq; uiuendum. SOC. Sanè. HOS. Nunc autem postquam non nascitur rex talis in ciuitatibus, qualis inter apū examina statim à principio tā corporis quàm animi habitu cæteros antecellēs, necesse est cœtu consultantium facto instituta conscribere, uestigiaq; uerissimæ reipub. illius percurrere. SOC. Sic apparet. HOS. Et miramur ô Socrates, quòd in gubernationibus huiuscemodi mala quæ fieri uidemus, eueniant, uenturáque sint, eo iacto fundamento, quod non scientia, sed scriptis quibusdam institutionibus moribúsque nititur tantùm in rebus agendis, quo si alia quædam gubernatio uel ciuitas utatur, certum est omnia funditus euersurā. Aut illud fortasse mirum magis uideri debet, quàm robusta res natura ciuitas sit: nam cum ciuitates nōnullæ sic iam diu infectæ, permanent nihilominus, neq; corruunt: multæ tamē nauiū instar submersæ perierūt, pereunt, atq; peribunt, ob gubernatorum nautarūq; improbitatem, qui in rebus maximis extrema quadam ignorantia detinentur: quoniam cum rerum ciuilium prorsus ignari sint, in ijs tamen plurimū sibi sapere uidentur. SOC. Vera loqueris. HOS. Cum igitur omnes non rectæ respub. sint ad conuiuendū difficiles, uidendum quæ leuissima, quæ'ue omniū onerosissima sit: quæ res etsi minus ad id, de quo nunc agimus, pertinere uidetur: tamē in uniuersum fortasse omnes omnia huius gratia facimus. SOC. Ita prorsus agendum. HOS. E tribus unam atq; eandem facilimam simul, & difficilimam ferunt. SOC. Quî isthuc ais? HOS. Nō aliter quàm suprà, tres scilicet esse ciuiles gubernationes, unius, paucorū, atq; multorum primum sermone confuso. SOC. Erant & suprà. HOS. Singulis autē in duas diuisis, sex efficiamus, rectámque ipsam uelut septimam ab alijs secernamus. SOC. Quo pacto? HOS. Vnius principatum in regnum, & tyrannidem distribuimus. Dominationem uero quæ non multis competit, in speciem unam quæ laudāda est, optimatum scilicet gubernationem: alteram quæ uituperanda, paucorum potentiam. At multorum administrationē tunc simplicem posuimus, popularem gubernationē denominantes: nūc uero & hanc duplicem esse dicamus. SOC. Qua igitur ratione diuidemus? HOS. Non alia quàm reliqua, etiam si nomē huius sit geminū. Verum tam huic quàm alijs cōmune hoc est, ut leges uel seruent, uel transgrediantur. SOC. Est utiq;. HOS. Tunc sanè rectam gubernationem quærentibus, partitio hæc nihil conducebat, ut suprà mōstrabamus. Postquam uero illam segregauimus, cæteras uero necessarias duximus, in his iam legum uel custodia uel transgresio singulas bifariam partiuntur. SOC. Ex eo qui nunc est dictus, sermone ita uidetur. HOS. Vnius igitur dominatio bonis coniūcta cōstitutionibus, quas leges uocauimus, sex illarum omnium optima est: legum expers dura est, & subiectis omnium onerosissima. SOC. Apparet. HOS. Gubernationē uero in qua non multi imperitāt, mediam censere debemus, quemadmodū quod paucū est, inter unum multáue medium obtinet: cæterum multorum administrationem per omnia debilem, utpote quæ ad alias comparata, nihil magnificū, siue bonū, siue malum efficere possit, propterea quòd magistratus ad exigua redacti sunt, in multósque diuisi. Quapropter legitimarum omnium Rerumpu. hæc deterrima est, iniquarum optima. Ac si omnes intemperatæ sint, in populari præstet uiuere: si temperatæ omnes, minimè omnium in ista uiuendum. In prima uero uitam agere potissimū est atq; optimum, excepta septima. Illam namque ab omnibus alijs gubernationibus, non aliter quàm ab hominibus Deum secernere decet. SOC. Videntur hæc ita fieri atq; contingere, & ut inquis, agendum. HOS. Nónne igitur omnes harum Rerumpu. eo solo qui sapientis illius est, excepto, administratores segregare decet, utpote qui nō reuera ciuiles, sed seditiosi uiri sint, laruarūq; ingentiū prȩsides, imò laruæ ipsæ, simiæ maximæ, maximiq; præstigiatores, sophistarūq; sophistæ? SOC. Cognomentū hoc ijs qui ciuiles dicuntur, competere iure uidetur. HOS. Iam tādem ab arte ciuili Centaurorum illā Satyrorumq; choream uix tandem separauimus, quam suprà cernere nos dicebamus, & à ciuili separandam arbitrabamur. SOC. Videtur. HOS. Durius præterea quiddam his restat, quod eo difficilius à rege discernitur, quo illi est natura coniunctius, ideóque idem nobis

quod

Qui rex sit gubernādo.

Septē gubernationes, & earū omnium pulchra inter se comparatio.

Ciuitas suapte natura robusta.

quod aurum effodientibus contigisse uidetur. SOC. Quemadmodum? HOS. Terram & lapides, aliaq; permulta ab illo primum artifices separant: supersunt autem post hæc cognatiora quædam auro preciosioráque commixta, igni solo ab auro secernenda, æs, argentum, quandoq; etiam adamas: quæ uix tandem facto ad ignem examine explorantur, aurumq; purum putum uidere nos sinunt. SOC. Ita de ijs fertur. HOS. Eadem ratione & nos uidemur à ciuili nunc scientia uehementer aliena & longinqua admodum separasse, proxima uero & honorāda reliquisse. Quorum numero est, præfectura exercitus, iudicialis prætura, oratoria dignitas cum regia autoritate communicans, dum quod iustum est, persuadet, & cũ illa publicas res gubernat: quæ si quis modo quod facile segreget, nudum iam ac solum illum quem quærimus, ciuilem nobis ostendet. SOC. Haud dubium est hoc omni studio conandũ. HOS. Experientiæ quidem causa ipsius patefiet, per musicam uero patefaciamus. Ac dic mihi. SOC. Quid uis dicam? HOS. An est disciplina nobis aliqua musicæ artiúmue quæ manuũ ministerio peraguntur? SOC. Est. HOS. Quid igitur, num & hic scientiam esse aliquam dicemus, quæ doceat quæ artium discenda sit, quæ minus? SOC. Esse planè dicemus. HOS. Nõne hanc ab alijs esse diuersam? SOC. Et hoc. HOS. Deinde nullámne earum, aut alteram alteri dominari, aut huic illas, aut illis hanc omnibus uelut antistitem præesse dicemus? SOC. Eam quæ de singulis artibus quæ'nam discendæ sunt, & quæ minus, dijudicat. HOS. Et docenti igitur, & discenti imperare illam asseris? SOC. Prorsus. HOS. Et eam quæ iudicat, persuadendúmne sit, an non, illi quæ persuadere potest? SOC. Quid ni? HOS. Persuasionem illam quæ ad turbam fit per confabulationem quandam exhortationemq; potius quàm doctrinam, cui potissimum scientiæ tribuemus? SOC. Constat oratoriæ tribuendam esse. HOS. Cuius artis officium dicimus, iudicare utrũ ui an persuasione uti, & in quibus, & contra quos uti deceat? SOC. Eius quæ persuadendi dicendiq; peritiæ dominatur. HOS. Est autem, ut arbitror, ea nulla præterquam ciuilis hominis facultas. SOC. Præclare. HOS. Sic igitur protinus oratoria à ciuili facultate distincta uidetur, ut species quædam alia, ciuili isti subiecta. SOC. Certe. HOS. Quid insuper de hac facultate cogitãdum? SOC. Qua? HOS. Qua pugnamus aduersus eos quibus bellum indiximus. Num artificiosam hanc, an artis expertem, esse dicemus? SOC. Quis uero arte carere dicat, ea omnia quæ militaris disciplinæ sunt? HOS. Facultatem uero illam quæ consultando prudenter deliberare potest quibus cum bellũ gerendũ sit, uel pax ineunda, nunquid ab ea diuersam, an eandem cum illa putabimus? SOC. Diuersam, si quidem superioribus stamus. HOS. Nónne si superiorũ rationem sequimur, hanc quæ de bello consultat, illi quæ bellũ gerit, dominari dicemus? SOC. Idipsum. HOS. Quam uero facultatem uere præter regiam illam ciuilium rerum disciplinam potentissimæ totius rei militaris arti præesse dicemus? SOC. Nullam prorsus aliam. HOS. Scientiam igitur eorũ qui exercitus ducunt, quia obedit & seruit alteri, haudquaquam ipsam ciuilem facultatem ponemus esse. SOC. Haud sanè decet. HOS. Age iam prætorũ qui iuste singula iudicãt, munus cogitemus. SOC. Cogitemus. HOS. Nũquid longius patet, quàm ut circa contractus omnigenos quid iustũ, quid nõ, cõsideret, & ad normã legũ quas rex ipse condidit, respiciens, de singulis iudicet, propria uirtute semper adhibita, per quam neq; muneribus, nec minis, nec misericordia, nec odio, nec amore legibus transgressis, mutuas accusationes dissoluat? SOC. Nõ aliud certe q; nunc abs te dictum, iudicis est officiũ. HOS. Constat itaq; uim iudicum non esse regiã illam maiestatem, sed legum custodem, regisq; ministrã. SOC. Apparet. HOS. Quisquis artes quas memorauimus, cunctas considerauerit, cogitare debet earũ nullam esse ciuilem quam quærimus disciplinam: quippe cum regiæ maiestatis officium sit, nõ ut ipsa quidẽ agat, sed ut agere ualentibus imperet, cognoscatq; imperium & uim eorum quæ in ciuitate sunt maxima, tum quid decorum, quid opportunum sit, quid cõtrà: ceteras uero facultates iussa capessere, & mãdata transigere. SOC. Optime. HOS. Quamobrem artes illæ quas modo narrauimus, cum neq; sui ipsarum, neq; inuicẽ dominæ sint, sed singulæ proprijs quibusdam incumbant operibus, merito munijs proprijs propria sortitæ sunt nomina quoq;. SOC. Apparet. HOS. Eam uero quæ cunctis his præsidet, legumq; & omniũ quæ in ciuitate sunt, curam habet, omniáque contexit, merito communi appellatione comprehendentes, ciuilem scientiam nuncupamus. SOC. Omnino. HOS. Nunquid in præsentia secundum textoriæ facultatis exemplum percurrere hãc decet, postquam omnia quę in ciuitate sunt genera, patefecimus? SOC. Maxime. HOS. Declarandũ deinceps, ut uidetur, quæ sit concinnatio regia, & qua ratione complicet texátque, qualémque texturã nobis efficiat. SOC. Sic est. HOS. Res quidem demonstratu difficilis: sed quoniam necessaria uisa est, pro uiribus declaranda uidetur. SOC. Omnino declarandum. HOS. Quòd enim uirtutis pars à specie uirtutis differat, facile potest aduersus etiam contentiosos homines multorum opinione probari. SOC. Haud intelligo. HOS. Sic fortè intelliges. Fortitudinem arbitrari te puto partem aliquã uirtutis esse. SOC. Penitus. HOS. Temperantiã autem à fortitudine esse diuersam, esse tamẽ eiusdem partem cuius est fortitudo. SOC. Ita. HOS. Mirũ quiddam de his statuere audendum est. SOC. Quidnam? HOS. Quòd duo hæc quodammodo multis in rebus sibi inuicẽ plurimũ aduersantur. SOC. Qua ratione id ais? HOS. Inauditum hoc, siquidem partes uirtutis omnes mutua inuicem amicitia uinciri dicuntur. SOC. Vtiq;. HOS. Consideremus itaq; diligenter, utrum hoc ita simplex sit, an differentiam horum maximam in cognatis quodammodo habeat. SOC. Nempe. sed dicas ubi considerandum. HOS. In omnibus quæcunque pulchra uocamus, & ad duas inter se contrarias species ea referimus. SOC. Dic apertius. HOS. Velocitatem uel corporum, uel animorum, uel uocũ, siue horum ipsorum, seu etiam simulacrorũ quęcũque uel musica uel pictura exprimit imitando: horum tu quicquam unquam uel ipse laudasti, uel laudantem alium audiuisti? SOC. Quid igitur? HOS. Recordaris quomodo illa in unoquoq; istorũ laudantur? SOC. Minime. HOS. Vtinam igitur possem hæc ita, ut mihi uidetur, explicare uerbis. SOC. Quid prohibet? HOS. Facile hoc, ut uideo, tibi uidetur. quare ipsum in generibus sub cõtrarijs consideremus. Hæc fiunt, quoties miramur rerum multarũ uelocitatem, uehementiã, acumen siue cogitatione, siue corpore, siue etiã uoce, una quadã fortitudinis appellatione solemus uti laudãdo. SO. Quo pacto?

HOS.

Oratoriæ facultatis maiestas.

Quomodo oratoria à ciuili distinguatur.

Scientiã rei militaris subiectã esse ciuili.

Quòd iudiciaria est regis pedissequa.

Quæ ciuilis scientia.

Qualis sit textura regis.

HOS. Acutum dicimus & forte, uelox & forte, uehemens & forte: hasq; naturas communi fortitudinis nomine laudare solemus. SOC. Profecto. HOS. Nónne etiam cũ quid sensim leuiterq; fit, eam rem in multis actionibus sæpe laudamus? SOC. Valde. HOS. Nónne contrà hic, quàm illic laudibus utẽtes dicimus? SOC. Quomodo? HOS. Quieta hæc, sepe dicimus, & temperata, & hæc circa cogitationem amamus, circa actiones tarda & mollia, circa uoces lenia atq; grauia, & omnem rhythmicũ numerosumq; motum, omnemq; musam opportuna tarditate utentem: hisq; omnibus moderationis nomen, non fortitudinis adhibemus. SOC. Vera loqueris. HOS. At quoties opportunitatem ista non seruant, cõtrà mutatis nominibus uituperamus. SOC. Quî? HOS. Cum acutiora fiunt uelocioraq;, & asperiora siue duriora quàm opportunitas exigit, dicimus contumeliosa, petulantia, furiosa: cum uero grauiora tardioraq;, & molliora fiunt, timida ineptaq; dicimus, & ignaua: ac propemodum & hæc & temperantiæ fortitudinisq; naturã contrarias esse, uelut hostiles formas, & inter se seditionem agitantes inueniemus, nec unquam in actionibus quas circa hæ uersantur, cõmisceri, neq; eos insuper quorum in animis hæc insunt, inter se consentire, sed discrepare potius, si modo diligenter inuestigemus. SOC. Vbinã inquis? HOS. In ijs inquam omnibus quæ retulimus, quin & in alijs consentaneum est permultis: nam cum utriq; pro naturæ suæ affinitate partim res ut proprias suasq; laudent, partim ut alienas & extraneas reprobent, in multis eos sibi uehementer aduersari cõtingit. SOC. Videntur. HOS. Altercatio hæc specierum talium quibusdam ludus quidam est, in maximis autem rebus morbus fit omnium ciuitati grauissimus. SOC. Qualibus in rebus inquis? HOS. In omni, ut consentaneum est, cõstitutione uiuendi. Nam qui cæteris modestia præstant, uitæ tranquillitati student, sua semper priuatim agentes, pacis auidi concordiæq; tam erga exteros, quàm erga cõcives. Atque huius amoris excessu fit, ut dum suis priuatim incumbunt operibus, clàm & ipsi imbelles eneruatiq; reddãtur, & iuniores suo exemplo emolliant & effœminent. Vnde inuadentibus quibuslibet expositi sunt, ac breui ipsi natiq;, & patria omnis paulatim amissa libertate succumbunt. SOC. Durum ualde morbum grauemq; narrasti. HOS. Qui uero ad fortitudinem magis quàm oporteat declinantes bellicosam uitam uehementer affectant, hi sæpe patriam suam ad bellũ incitant & hortantur, unde gentes plurimas, & potentes urbi suæ infensas reddunt. Quapropter uel funditus ciuitates suas euertũt, uel imprudenter in hostiũ redigunt seruitutem. SOC. Sic quoq; accidit. HOS. Ergo quis neget in his hæc utraq; sibi inuicem plurimum aduersari? SOC. Nemo utiq;. HOS. An non quod ab initio quærebamus, nũc inuenimus? quod uidelicet partes uirtutis quædam non paruæ natura, & ipsæ secum pugnant, & qui habent, discrepare inter se plurimũ faciunt? SOC. Apparet. HOS. Hoc itidem uideamus. SOC. Quidnam? HOS. Nũ scientia aliqua sit ex his quarum actio in componendo uersatur, quæ opus aliquod suum uel uilissimum etiam, sponte ex malis simul & bonis cõstruat? An potius omnis scientia praua semper pro uiribus uitat, apta uero et utilia captat? ex his autẽ partim similibus, partim dissimilibus omnibus in unũ collatis, unã quandã uim ideãq; conflat? SOC. Istud potius.

Quæ mala oriantur ex intẽperantia.

Omnis sciẽtia abijcit mala, utilia captat.

HOS. Nunquam igitur uera secundum naturam ciuilium rerum peritia ex malis bonisue hominibus ciuitatem ullam sponte constituet: sed disciplina & periclitatione aliqua unumquenq; explorabit, factoq; examine, idem illud postea munus his qui & docere alios, & ipsi obsequi possunt, committet: quibus ipsa sic sedulo præsidebit mandabitq;, ut textoria ars carminatoribus cæterisq; lanificij præparatoribus præsidet, talia præcipiẽs singulis, qualia ad texturam suam cõducere arbitratur. SOC. Ita prorsus. HOS. Eadem ratione regia maiestas mihi uidetur omnibus iuxta legum instituta cæteras imbuentibus educantibusq; præsidens, id duntaxat ut exerceant doceãtq; permittere, quod ad ipsius rationem attinens mores decoros inducat: eos autem qui fortitudinis, temperantiæ'ue, aut cæterarum uirtutum uim assequi nõ possunt, sed prauitate naturæ ad impietatem, petulantiam, iniustitiamq; trahũtur, è cœtu ciuium ẽijcit, exilioq;, morte & extremo opprobrio damnat. SOC. Ita quodãmodo traditur. HOS. Ignaros autem pusillanimesq; homunculos seruili ministerio subiugat. SOC. Scite admodũ. HOS. Cæteros autem quorum ingenia ad generosum habitũ per disciplinam euehi possunt, arteq; inter se cõtemperari patiuntur, seruat atq; tuetur. Ex his uero quæ ad fortitudinem magis uergunt, staminis uice propter solidos mores esse censet: quæ autem ad modestiam, molli teneræq; materiæ similes, imaginẽ habere subtegminis crocei coloris. Ea deniq; quæ in contrarium diuersumq; natura tendunt, hoc modo uincire inuicem, & contexere nititur. SOC. Quo? HOS. Primo quidem iuxta cognationis rationem partem animæ sempiternam diuino uinculo nectit: post diuinã autem, illam quæ animalis naturæ est, humanis. SOC. Quomodo istud? HOS. Quoties in animis uera stabilisque de pulchro, iusto, bono, horúmue cõtrarijs rebus opinio fit, diuinam illam in genere dæmonico, id est, scito felicíque fieri asseuero. SOC. Decet sanè. HOS. Scimúsne oportere ciuilem uirum ac bonum latorẽ legum, solum regia musa posse hoc illis inserere, qui rectæ disciplinæ ut decet participes sunt, quósue modo commemoraui mus? SOC. Consentaneum id quoq;. HOS. Qui uero id facere ô Socrates nequit, nominibus quæ iã quærebamus appellari non debet. SOC. Non certe. HOS. An non fortis animus si ueritatis huiusmodi sit particeps mansuescit, atq; ita maxime iuste inter alios uiuere & agere cupit: sin autem omnino sit expers, ad ferinam naturam delabitur? SOC. Proculdubio. HOS. Atqui & modestus natura animus opinionibus illis imbutus, reuera temperans moderatúsque, adeo ut reipublicæ utilis sit, efficitur. Vacuus autem turpem stoliditatis ignauiæ'que reportat infamiam. SOC. Valde. HOS. Nónne dicendũ est complicationem uinculumq; huiusmodi, & malis ipsis inter se, & bonis erga malos, stabile nunquã esse? neque scientiam ullam hoc ad eiusmodi homines uinciẽdos de industria uti? SOC. Prorsus. HOS. Illis autẽ quos generosis moribus natura donauit, & ad naturę normam educauit consuetudo, solis id uinculum per leges inditur: estq; in his ars illa ciuilis uelut remedium, & hac ratione illa ipsa, quam supra diximus, partium uirtutis natura cõtrariarum pugnantiúmque conciliatio diuina quædam fit. SOC. Vera hæc sunt. HOS. Vbi diuinum hoc uinculum constat, facile est & inuenire, & inuenta perficere uincula humana. SOC. Qua ratione? & quæ potiss-

Officia quędã regiæ maiestatis.

potissimum? HOS. Affinitatum liberorumque necessitudines illas, quæque in elocationibus nuptijsque fiunt: plurimi enim circa hæc non recte ad procreandum liberos copulantur. SOC. Quamobrem? HOS. Diuitias enim potentiamque in his rebus quàm cupide persequātur, quid attinet diligentius oratione percensere? SOC. Nihil. HOS. De illis autem quibus genus curæ est, loqui præstat, si quid fortè præter modum agant. SOC. Aequum est. HOS. Agunt autem nulla quidem ratione recta, præsentē uoluptatem secuti, & ex eo quòd similibus tantum delectātur, dissimilibus uero minime, difficultatis plurimum excitant. SOC. Quo pacto? HOS. Modesti siquidem homines similes sui mores quærūt, & quo ad possunt ex huiusmodi & ipsi ducunt, & elocant suas talibus. Eodem pacto forte illud genus, similes sibi adsciscit, cum oporteret cōtrà omnino ab utroque genere fieri. SOC. Quomodo? & quam ob causam? HOS. Quoniam fortis naturæ hæc est conditio, ut si per multas successiones expers temperantiæ permaneat, principio fiat robustior, tādem uero in furorem uersa deficiat. SOC. Conuenit. HOS. Rursus anima pudore abundans, audacia uero fortitudinis undique carens, si per multas similiter generationes transeat, segnior fit quàm decet, ac demum extremo quodam torpore mergitur. SOC. Id quoque ita contingere constat. HOS. His ut diximus ligamentis uincire utraque hominum genera facile possumus, si, ut diximus, opinionem de bonis & pulchris utraque habeant eādem. Hoc autem unum & integrum regiæ texturæ opus est, ut nunquam moderatos mores seorsim à fortibus esse permittat, sed utraque ingenia inuicem per opinionis eiusdem consensionem, per honores uituperationesque, per alterna coniugia contexens, telam ex his lenem optimeque cohærentem efficiat, hisque communiter semper ciuiles magistratus muneraque committat. SOC. Quo pacto? HOS. Vbi unius sufficiet gubernatio, hominem præditū moribus utrisque præficiet. Vbi pluribus opus erit, utriusque generis partes aliquas commiscebit. Temperatorum enim principum mores cauti admodū & iusti, & salutares: acri prōptitudine & uehementia quadam ad agendum idonea indigent. SOC. Ita de his quoque uidetur. HOS. Fortitudo autem in cautione, & iustitia illis cedit, in rebus agendis plurimū antecellit. Neque uero possunt in ciuitate omnia bene agi priuatim & publicè, nisi ambo hæc adsint. SOC. Non certe. HOS. Finem igitur ciuilis actionis recta plicatione contextum tunc extare dicamus, quando fortium, & temperantium ingenia concordia amicitiaque concilians, communem illorum efficit uitam: qui sanè contextus pręclarissimus omniū est & optimus, aliosque insuper omnes in ciuitate tam seruos quàm liberos protegens, & complectens, hac textura serieque comprehendit: atque ita dominatur, & præsidet ciuitati, ut nihil pretermittat eorum, quæ, quoad fieri potest, beatam efficiunt ciuitatem. SOC. Profecto nobis hospes regiū ipsum ciuilemque uirum egregie definisti.

Fortis naturæ conditio

PLATONIS PROTAGORAS, VEL, SOPHISTAE.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

Extat apud Græcos uerissimum de Platone dictum, Phœbum uidelicet duos præcipue filios genuisse, Aesculapium, & Platonem. Aesculapium quidem qui corporibus, Platonem uero qui animis mederetur. Socratem quoque Socratici omnes purgandorum gratia animorum à deo missum fuisse testantur. Morbus autem animi in falsis opinionibus malisque moribus uidetur consistere. Tantum uero malum ingenuis animis haud tam facile ab alijs, quàm à sophistis solet inferri. Profecto philosophi sunt qui ueritatem studiose quærunt ueritatis duntaxat ipsius amore. Sophistæ uero, opinionem affectant, similiter opinionis amore. Hi enim quasi disciplinarum mercatores & caupones, undique opiniones absque delectu uarias congregant, tum ad excogitandum, tum ad dicendum utcunque libuerit pertinentes, quas deinde quasi uenales diuitibus uendant adolescentibus, diuitiarum & inanis gloriæ gratia. Itaque nihil unquam habent pensi, utrum uera, uel bona an contrà, aut ipsi discant, aut alios doceant: sed & confundunt, & passim errores effundunt quotidie plurimos, nulla prorsus rectæ elationis habita ratione, modo & diuitias cumulent, & uulgarem gloriam consequantur. Quamobrem necesse est adolescentes atque uiros, qui sophistas ob sapientiæ opinionem, & eloquentiæ fucum plurimi faciunt, quotidie ab illis falsarum opinionum pessimorumque morum uenena combibere. Siquidem mali mores, & falsas sequuntur opiniones, & facile ab auaris ambitiosisque præceptoribus, qui nihilominus plurimi existimantur, in discipulos transfunduntur. Plato igitur animorum misertus tam prone, tam grauiter periclitantium, frequentissime sub Socratis sui persona maleficos, ueneficosque sophistas pro uiribus detestatur, quo uidelicet homines discendi cupidi caute fallaces deuitent Sirenum cantus, & noxia pocula Circes. Neque tamen inuectiuis eos manifestis effulminat, ne uel ipse perturbatione ulla odioque in illos uideatur adductus, uel ipsi ipsorumque sectatores, uenenosa in eum impudentissimæ linguæ tela retorqueant. Ergo partim ironia, partim risu, sæpe ioco, & ludo, sæpius honesta quadam redargutione immeritam sophistis autoritatem conatur adimere. Id quidem in Sophista acutissime perficit. Idem in Gorgia elegantissime. Facete admodum & urbane in Hippia. Scite & argute in Euthydemo. Artificiose etiam in Protagora, sæpeque similiter. Vbique uero Sophistas omnia profitentes inducit iactabundos, & gloriosos, temerarios insuper, & auaros. In principio quidem disputationis satis aptos, paulatim uero ineptiores, postremo omnium ineptissimos, qui nulla de re præcipue grauiori, uel quid sit, uel quanta, uel qualis, intelligant: cumque profiteantur omnia, nihil eos omnino scire conuincit. Hactenus in omnes Platonis dialogos in quibus Sophistarum commemoratio fit, præfatos esse sufficiat. Pergamus iam ad Protagoram. Socrates à Diotima fatidica artem amatoriam didicit, per quam sciebat per corporum pulchritudinem quasi per uestigia quædam sagaciter uenari, tum animi, tum mentis angelicæ, deique pulchritudinem, eandemque artem ubique docebat. De hac eius arte Plato, & sæpe alibi, & in Symposio ac Phædro præcipue pertractauit. Eandem in principio huius libri significauit. Idcirco subiunxit eum non minus amare uirum quàm adolescentem. Ac paulo pòst seniores quoque amare ardentius, modo sapientiores appareant. Post hæc Socrates dum Hippocratem adolescentem disciplinarum auidissimum artificiosissime monet ne temere cuiuslibet se disciplinæ committat, non solum illum, sed & nos commonefacit, ut curam animi longe magis quàm corporis habeamus, caueamusque diligenter ne disciplinis ipsum noxijs imbuamus. Eas enim magis obesse animo, quàm corpori nostro uenenum. Mox quasi pictor Sophistarum fastum, uanitatemque ante oculos ponit. Demonstrat quoque quantum iuuentus credula eorum tum pompam admiretur, tum lenocinijs capiatur. Deinde ad ea descendit quæ maximi ad uitam momenti sunt, & quibus sophistæ plurimum gloriantur, quærens de uirtute quidem omni, præcipue uero de præcipua, id est ciuili, per quam & propria cuiusque, & familiaris, & publica res ad summum bonum recta ratione disponitur: quam ueluti præ cæteris necessariam Plato in omnibus penè quærit dialogis: intereaque ostendit hanc nullo modo à Sophistis esse petendam, sed quodammodo à philosophis: qui cum uerum intelligant colantque bonum, nimirum recto ad ipsum tramite deo duce perducere possunt. Sed redeamus nunc ad Sophistam, quem non posse uirtutem eiusmodi, uel exemplo tradere, uel disputatione docere, ex hoc planè perspicitur, quòd & ipse uirtutis est expers, & rectum disputandi ordinem non obseruat. Cum enim interrogetur Protagoras hic à Socrate, utrum uirtus doceri possit nécne, utpote qui ueræ differendi artis sit ignarus, recipit statim se ostensurum uirtutem posse doceri, antequam quid ipsa sit quótue in partes diuidatur, aperiat. Socrates autem tentandi Sophistæ gratia argumentatur eam doceri non posse, his penè uerbis.

Quando

Quando publice de aliquo eius artis opificio consultatur, quæ à certis præceptoribus doceri potest, nullus admittitur ad consilium, præter illos, qui artem eiusmodi ab ipsis præceptoribus didicerunt, ipsique exercuerunt. Quando uero de publicis rebus quæ ad uirtutem ciuilem spectant deliberatur, omnes ferme similiter admittuntur, neque ab ullo quæritur utrum, & à quo, & quando peritiam ciuilem acceperit, quasi omnes intelligant eam certis in scholis disci non posse. Præterea si ab altero alteri traderetur, præcipue uiri in ea clarissimi rem hanc tam preciosam sæpe suis hæreditario quodam iure relinquerent. Ad hæc Protagoras longis probat ambagibus doceri posse uirtutem. In quibus notanda quædam priscorum refert mysteria. Decet enim quamuis Sophista sit, nonnulla etiam legisse bona: & cum prolixe loquatur apud Platonem, utilia quædam adducere. Tradunt theologi ueteres, sub terra quondam animalia latuisse, id est in prima mundi materia rerum semina præfuisse. Præterea Iouem, id est deum mundi opificem per sequentes deos, hoc est per stellas, animalia ex elementis composuisse. Deos autem ministerio dæmonum animalia instrumentis adminiculisque ad uitam necessarijs armauisse, ea uidelicet ratione, ut Prometheus, qui dæmonum sublimium ordinem significat, amaret homines: Epimetheus autem qui inferiorum dæmonum refert exercitum, bruta fulciret. neque id quidem iniuria: siquidem altiores dæmones, naturæ incorporeæ atque rationali, humiliores autem corporeæ irrationalique potius fauent. Quantum uero Epimetheus inferiorque natura in his quæ ad corpus pertinent fauit brutis, tantum Prometheus prouidentiaque superior in ijs quæ ad animum spectant hominibus consuluisse uidetur. Cum enim artis tribuit rationem, artificiosum omniũ quę natura bestijs dederat, exhibuit fabrum. Accepit autem artem ipsam unà cum igne ab officina Mineruæ, atq; Vulcani. Minerua quidem in arte ingenium, Vulcanus autem efficaciam continet, ignis denique instrumentum. Gemina uero hæc numina, Minerua Vulcanusque, primo quidem in ipsis artium ideis excogitantur. Deinde in Mercurij Martisque uirtutibus. Postremo in dæmonibus gubernatoribus artium. Ab his igitur omnibus Prometheus rationalis animæ gubernator in hominem traiecit artis industriam. Quoniam uero diuinum id extitit donum, statim ob ipsam cum superis cognationem homo ueneratus est deum antequam uel loqueretur, uel artes aliquas exerceret: quippe cum diuinum munus ob mirificam eius potentiam prius erigat in diuina quàm porrigat per humana. Prometheum uero ob id munus dolore affectum, significat dæmonicum ipsum curatorem nostrum, in quo & affectus esse possunt, misericordia quadam erga nos affici, considerantem nos ob ipsum rationis munus ab eo uel datum, uel potius excitatum, tanto miserabiliorem uitam in terris quàm bestias agere, quanto magis sollicitam atque inexplicabilem. Quod quidem Pythagoras animaduertens, Epimetheum quantum ad hoc ipsum spectat, Prometheo anteposuit. Id autem illi quodammodo simile uidetur esse, Pœnitet me fecisse hominem. Proinde memento hominem hic quemadmodum & apud Moysen ex terra, & postremo creatum. Item more quasi Mosaico mundum initium habuisse. Sed de his aliàs. Per eundem Prometheum in Philebo dicitur datam esse nobis à dijs differendi artem unà cum igne. Ars enim differendi, ubi uniuersalia in particularia diuidit, processum rerum à superioribus repræsentat: ubi particularia uicissim in uniuersalia rite resoluit, conuersionem rerum ad superiora designat: ubi definit & ubi demonstrat, existentiam rerum ostendit, ibi quidem in seipsis, hic autem ab alijs dependentium. Ideo differendi facultas diuinum est donum, cum diuinum uniuersi ordinem referat. Cum igne uero data dicitur, quia ignis similiter diuidit, resoluit, definit atque demonstrat. Item quia rationalis facultas ignis instar illuminat intellectum, accendit uoluntatem, & utrunque eleuat ad sublimia. Quod autem traditur Prometheum ciuilem uirtutem saluti hominum penitus necessariam largiri non potuisse, propterea quòd uirtus eiusmodi penes Iouem sit, quò Prometheo non licet ascendere, ea ratione intelligendum est, quia ciuilis uirtutis officium est non solum rebus humanis, sed etiam artibus imperare, singulasque cum singulis ordinare, cunctas denique in communem omnium formam dirigere. Idem uero officium Iouis ipsius est in uniuerso, quod in hominum genere apparet scientiæ ciuilis officium. Quamobrem non iniuria ad Iouem ipsum spectat hæc nobis ex alto largiri. Vniuersalis enim uirtus ad uniuersalem Iouis pertinet prouidentiam. Prouidentia uero dæmonum particularis est, & angusta, ideoque in Iouis arcem nequit ascendere: cum angustior humiliorq; prouidentia, amplissimam eminentissimamque æquare non ualeat. Iupiter igitur per Mercurium, id est per angelum diuinæ uoluntatis interpretem, ciuilis scientiæ leges, id est uoluntatis suæ decreta ad humanæ societatis generisque salutem spectantia mentibus nostris inscribit: inscribit inquam, & ab initio, quod Timæus aperte docet, & quotidie per angelos diuinam nobis uoluntatem interpretantes. Vnde intimus in nobis præsidet iudex inextinguibile rationis lumen, rectum ueri falsique & boni malique examen, ineuitabilis conscientiæ stimulus. Per hanc deus infusam omnibus legem omes ita ferme ad commune dirigit bonum, ut omnes flammas leuitate erigit ad superna. Ab hac utique ingenita lege lex deinde scripta ducit originem. Quod quidem in ipso libri legum exordio Plato aperuit dicens, non ab homine, sed ab ipso deo leges initium habuisse. Sed ut ad præsentem dialogum redeamus, subiungit Iouem per Mercurium condidisse legem, qua iubeantur omnes ciuilitatis esse participes: quippe cum hæc sola sit uinculum ciuitatis: ipsamque ciuitatem iustitia & pudore constantem ait ad omnes cœlitus demisisse, eo uidelicet pacto, ut quicunque posthac uirtutis huius omnino expers depræhensus fuerit, tanquam ciuitatis pestis ultimo afficiatur supplicio. Quem uero primo appellauit pudorem, deinde temperantiam nominauit. Est enim pudor ingenitus temperantiæ fundamentum. Temperantia quidem in ciuibus proprios cuiusque moderatur affectus, gestusque componit. Iustitia uero actus cuiusque conducentes ad alios dirigit. Memento uero ciuilitatem in persona priuata his ferè duobus esse contentam, sed in publica ex Platonis mente his adhibendam esse prudentiam. Atque id quidem penè satis in pace fuerit: in bello autem fortitudinem adhibeto, atque ita ciuilitatis erit absoluta descriptio. Post hęc autem confirmat Protagoras à communi hominum sententia uirtutis huius participes omnes esse debere, propterea quòd si quis iniustitiam suam palàm fateatur, uulgo insanus habebitur: quasi omnes existiment tam necessariam communem ciuitati iustitiam, ut etiam si quis non habeat, saltem habere eam debeat simulare. Cum uerò ostenderit hactenus ciuilem uirtutem esse omnibus maxime omnium necessariam, eiusque affectum quendam siue fomitem semenque ab initio diuinitus nobis infusum, demonstrare deinceps aggreditur uirtutem ciuilem, immo & alias (omnes enim illa complectitur) neque natura neque casu absolutum firmumq; habitum sortiri posse, sed doctrina duntaxat & consuetudine eius habitum comparari. Ad id uero primo rationem affert, ostendentem homines non solere aliquem ob ea quæ uel natura, uel casu fiunt probare unquam, uel improbare: actiones autem uirtutis aut uitij laudare semper aut uituperare. Deinde pueritiæ adolescentiæque educationem sub domesticis, grammaticis, musicis, gymnasticis, legibus, ordine quodam longo disponit, ostendens totam uitæ institutionem ad id obnixe contendere, ut declinentur uitia, uirtutes possideantur: quasi neque uitia neque uirtutes, uel fortuna, uel fato, sed arbitrio, & exercitatione proueniant. Interea priscorum perstringit sententiam de uitijs puniendis consideratione dignam, uidelicet neminem quia deliquerit, sed ne uel ipse ulterius, uel alius eius exemplo delinquat, puniendum esse: respondetque ad illa quæ obiecerat Socrates. Nos autem ex omnibus quæ hactenus disputata sunt, auream illam priscorum sententiam tenebimus alta mente repostam. Primo quidem deum ipsum uitæ salutique nostræ omnibus undique modis prouidere atque consulere. Deinde ciuilem uirtutem donum esse diuinum, ne quis fortè confidat se absque diuina gratia remp. recte feliciterq; gubernaturum. Id enim in Legibus, & alibi Plato confirmans ait: quemadmodum bestiæ multæ ab una nisi sub humano pastore recte duci non possunt, ita neque homines multi feliciter ab uno quodam rege, nisi & unus regatur à deo. Ideoque regendi facultatem non aliunde quàm à deo haberi in Theage & Menone probat. Protagoras uero sophista quid uelit, ipse uiderit. Denique quàm necessaria sit inuiolata iustitia missa cœlitus meminerimus, si aures assidue nostras priscorum uoces illæ circumsonent: Mortales quondam miseri antequam ciuilitas cœlitus mitteretur, neque segregati uiuere poterant, quin passim laniarentur à feris, neque iterum congregati, quin à se inuicem lacerarentur. Itaque salutem nobis quam cunctæ simul artes præstare non potuerunt, sola tandem iustitia præstitit. Post hæc Socrates ne Sophista propter nonnulla quæ ab alijs accepta narrauerat bona, admirationi sit audientibus, ironica quadam, & urbana, & artificiosa redarguendi ratione reddit illum præsentibus deridendum. Interrogat enim postquam de uirtute tam magnifice fuerat elocutus, utrum una sit tantum uirtus, an plures. Præterea si plures, utrum sint partes unius, necne. Rursus si partes, nunquid similes sibi inuicem atque toti, an utrinque dissimiles. Ad hæc Protagoras neque recte scit respondere, neque definire aut partiri uirtutes, neque distinguere qua ratione similes sint, & qua dissimiles, neque quod in disputando turpissimum est, euitare quin ad id facile deducatur, ut sæpe sibiipsi

sibiipsi repugnet. Tandem uero cum ob ignorantiam respondendi inciperet Protagoras tergiuersari, ideoq; Socrates, abiturum se simularet, ab auditoribus Sophista ad disserendum est reuocatus. In qua quidem altercatione Prodici primū Sophistæ superstitiosa circa uocabula curiositas demonstratur, deinde Hippiæ quoq; Sophistæ ostentatio in concionando timidior. Postremo Protagoras reuocatus ad disputandum, importune nimium, & inepte in carmina poësimq; digreditur, interrogans Socratem de quadam Simonidis poëtæ sententia. quam & ipse minime intelligere, à Socrate mox conuincitur, mentem Simonidis exponente, quasi dixerit, uirum bonū fieri quidem esse difficile, perseuerare autē impossibile. Hic audies priscorum sapientiā uerbis quàm paucissimis fuisse cōtentam: atq; posse breuibus multa complecti, uiri absolute docti opus esse. Item neminem mala turpiaq; sponte committere, sed ignorantia. Deniq; ubi dialectico more disseritur, poëtica respuenda. His actis iterum Sophista tergiuersatur, atque uix à præsentibus reuocatur. Tunc Socrates ad priorē de uirtute disputationem regreditur, utrū multæ sint uirtutis unius partes, & qua inuicem ratione se habeant. Protagoras autē iterum labitur, affirmans alias inter se uirtutes esse similimas, quod in superioribus non admiserat: item fortitudinem ab alijs longissime separans, consentiensq; homines absq; prudētia cæterisq; uirtutibus fortes esse posse. Qua in re sibimet repugnare deinde compellitur, confiteriq; non solum fortitudinem, sed neq; etiam uirtutes ullas absq; prudentia posse consistere. Tum uero de bono, & malo multa tractantur. Siquidem prudentia est scientia eligendi boni, maliq; uitandi. Ambigitur autem utrum bonum malumq; idē sit penitus quod & uoluptas atq; dolor. Neq; affirmatur id quidē omnino, neq; manifeste omnino negatur. De hoc enim in Gorgia, Philebo q;, & alibi. omnino uero probatur prudentiam ipsam in qua & finis uitæ cognitio, & uiarum ad hunc conferentium consistit electio, moralium uirtutum esse principem atq; ducem: idq; usq; adeo asseritur, ut uirtutes quasi scientiæ, id est prudentiæ quædam uideantur esse, uitia uero inscitiæ, scilicet imprudentiæ quædā. Additur deinde peccata omnia ab ignorantia proficisci, neq; ullum aliquando electurum mala, nisi deceptum imagine boni: neq; fugiturum bona, nisi imagine quadam mali perterritum. Siquis uero dixerit hominem bona discernentem atq; mala, ab illis tamen diuerti, ad hæc contrà conuerti, propterea quod à uoluptate uel affectu sensuū alio superetur, Socrates id negabit, asserēs idipsum quod ab affectu superari dicitur, nihil esse aliud quàm inscitiam, sciētiā uero omnium quę in nobis, & circa nos sunt, potentissimū esse, neq; ab ulla re unquam superari posse. Deniq; cōcludit scientiā plurimū, immo totum ad uirtutem beatitudinemq; conferre, ignorantiam uero pariter ad cōtraria. Iterumq; Protagoram corripit, quod & sibimet contradixerit, & ordine usus præpostero fuerit. Siquidem antequam quid sit uirtus definiat, partiri eam aggreditur, & utrum doceri ualeat disputat. Simulat quinetiam Socrates se quoq; in repugnantiam esse deductum, ex eo duntaxat quod Sophistam secutus fuerit aberrantem, admonetq; ut Promethei prouidentiam potius quàm Epimethei properantiam in omni uita pro uiribus imitemur.

Debebat absque personis perpetua narratione constare res.

FAMILIARIS, SOCRATES, HIPPOCRATES, PROTAGORAS, ALCIBIADES, CALLIAS, CRITIAS, PRODICVS, HIPPIAS.

*

VNDE'NAM, ò Socrates, prodis? An uidelicet à uenatione illa redis ad quā honesta Alcibiadis indoles prouocare te solet? Nam nuper contemplanti mihi uisus est pulcher uir, iam uir inquam, qui possit scilicet inter nos ipsos censeri, utpute cui per genas plurima lanugo iam serpit. SOC. Esto, quid tum? An non probas Homerum, qui, gratissima est, inquit, primæ lanuginis ætas? Eam uero nunc Alcibiades agit. FAM. Imò uero. At in præsentia unde? nunquid ab illo prodis? & quomodo erga te nunc affectus est adolescēs? SOC. Bene quidem, hodie presertim mihi uisus est: nam mihi sepe hodie in dicendo succurrit, & ab illo nunc uenio. Ac mirabile tibi quiddam referam, præsentē illum minime intuebar, & aliò intendens ad eū uix aduertebā. FAM. Quidnam tāti fuit, ut te ab illo diuerteret? neq; enim formosior ullus è nostris ciuibus adesse poterat. SO. Immo aderat quidam admodum pulchrior. FAM. Quid ais? ciuisne? an peregrinus? SOC. Peregrinus. FAM. Cuiâs? SOC. Abderites. FAM. Nunquid adeo insigni forma præditus tibi uisus est peregrinus ille, ut Cliniæ filio eum præstare putaueris? SOCR. Quid prohibet, ò beate, quo minus quod sapientius est, sit & pulchrius? FAM. An fortè à sapientis cuiusdam colloquio uenis? SOC. Sapientissimi profecto omnium nostræ ætatis hominum, si modo sapiētissimus tibi aliorum omniū Protagoras esse uidetur. FAM. En quid ais? nūquid huc accessit Protagoras? SOC. Nudiustertius. FAM. An modo cum illo fuisti? SOC. Modo, & multa locutus sum, audiui etiā multa. FAM. Nō tu illa nobis refers? nisi quid prohibet. Sedere hic licet. Tibi quidē puer iste cedet. SOC. Referam equidem, & gratiam insuper si audieris, habebo. FAM. Et nos tibi, si dicas. SOC. Audite igitur. Superiori nocte ante lucis exortum Hippocrates Apollodori filius frater Phasonis ostium meum baculo uehementer pulsauit: & cum ostium aliquis aperuisset, repente ingressus est clamitans, Dormis, ò Socrates, an uigilas? Ego autem cognita eius uoce, Hippocrates hic est inquam. O' Hippocrates nūquid noui? Nihil, inquit, nisi gratum nunciaturus aduenio. Optime, inquam. Sed quid istud? quę te huc causa appulit? Protagoras uenit. & prope me diuertit. Tū ego, ille iampridem uenit. tu uero modo audisti? Vesperi profecto, inquit ille: scabellūq; in tenebris manu contrectans ad pedes meos subsedit, adiecitq;, hesterno uesperi sero admodum ex Oenoë reuersus. puer enim me Satyrus fugerat: cumq; persequi me illum significare tibi uellem, alio quodam interueniente oblitus sum. At cum uenissem, cœnatiq; essemus, & somno nos dare uellemus, tunc primum nūciat frater uenisse Protagoram. Illico ad te properare tentaui, sed intempesta nox detinuit. Somno autem experrectus laboreq; leuatus, mox ad te huc aduentaui. Ego uero uiri magnanimitatem stuporemq; animaduertēs, Quid hoc ad te, inquam? Nū aliqua te iniuria Protagoras afficit? Tum ille subridens, sanè inquit, propterea quòd solus sit sapiens, me uero non efficiat sapientem. SOC. Imò certe & te sapientē reddet, si mercede illi oblata persuaseris. HIP. O' Iupiter atq; cæteri dij, neq; meis neq; amicorum rebus parcerem, modo id me consecuturum confiderem: atq; idcirco te nunc adeo, ut apud eum pro me intercedas. Ego enim & iunior sum, & Protagoram nūquam nec uidi nec audiui. puer enim tunc eram cū huc primum accessit. Virum quidem hunc omnes, ò Socrates laudant, & in dicendo sapientissimum ferunt. Sed cur non properamus ad eum, ut domi illum cōueniamus? Diuertit sanè, ut audiui, apud Calliam Hipponici filium. Eamus iam. SOC. Nondum ò bone uir, inquam, illuc eūdum. Nam ualde adhuc profunda nox. Sed eamus ad aulam, ubi deambulabimus quoad aurora lucescat, postea Protagoram ipsum adibimus: neque enim summo mane domo exit Protagoras. Quapropter cōfide, domi nanq; illum comperiemus. His dictis, surreximus, & in aulam profecti sumus: ac uolens ipse fiduciæ eius periculum facere, intuitus sum diligenter, atq; ita interrogaui. Dic age, ò Hippocrates, ad Protagoram nunc accedis mercedem pro te illi daturus? ad qualem hominem uadis? & ipse qualis ex eo uir euasurus? Quemadmodum si ad Hippocratem tibi cogno

Occasio dialogi.

gnominem Coum illum Aesculapij stirpe natũ proficisci uelles, pro te mercedem erogaturus, & aliquis quæreret, Dic mihi, ò Hippocrates, mercedem Hippocrati dabis? Qualinam homini, & cuius ratione? quid responderes? HIP. Vt medico. SOC. Qualis & ipse futurus, id est cuius gratia? HIP. Vt medicus euasurus. SOC. Sin autem aut Polycletum, Argiuum, aut Phidiam Atheniẽsem adires mercede pro te oblata, & aliquis percontaretur qualibus hominibus, & qua ratione Polycleto, & Phidiæ argentum offers? quid ad hæc? HIP. Tãquam sculptoribus. SOC. Tu uero qualis homo futurus? HIP. Sculptor uidelicet. SOCR. Attende obsecro: ad Protagoram nunc ego ac tu proficiscimur, & argẽtum tui gratia dare tibi parati sumus, si modo pecuniæ nostræ sufficiẽt, & si impetrare licet: sin minus, amicorum insuper pecunias erogabimus. Si quis ergo nos ad hæc adeò properantes interroget, Dicite mihi quæso, ò Socrates, & Hippocrates, qualinam homini, & qua ratione Protagoræ pecunias tribuere cogitatis: quid illi responderemus? Quodnam potissimum Protagoræ cognomentum audiuimus? Phidiam quidem sculptorem nominãt, Homerum uero poëtam. Protagoram autem? HIP. Sophistam, ò Socrates, uirum hunc appellant. SOC. Ergo tanquam ad sophistam mercede conducendum pergimus? HIP. Maxime. SOC. Si quispiam te interroget qua mẽte, & qualis euasurus ipse Protagoram adeas, quid ad illum? Hic Hippocrates erubuit. iã enim aurora paulisper illuxerat, quo uultus eius patere habitus poterat. respondit deinde: Vt supradicta concludunt, profecto tanquam sophista & ipse futurus. SOCR. An non pudet inter Græcos Sophistæ cognomenti? HIP. Vehementer, ò Socrates, si quod sentio proferendum est. SOCR. Sed enim uide, ò Hippocrates, ne forte aliò tendat tuum hoc Protagoricæ artis studium, quàm ut sophista efficiaris. Quemadmodum grammatici ludum citharœdicꝫ atque gymnastici non artis ipsius exercendæ gratia frequentasti, sed quadam potius auiditate discendi, ut priuatum ac liberum hominem decet. HIP. Talis omnino studij mei apud Protagoram ratio futura uidetur. SOC. Scisne quid nunc facturus sis? an te fugit? HIP. Qua de re? SOCR. Animi tui curam uiro, ut ais, sophistæ es commissurus. Quid autem sophista sit si scias, summopere admirabor. Quod si ignoras, nescis quale sit istud, bonúmne an malum, cui operam impendere studes. HIP. Scire equidem arbitror. SOC. Dic ergo, quid sophistam esse censes? HIP. Arbitror esse hunc ut nomen significat, qui rationes ad sapientiã pertinentes intelligit. SOC. Idem quocꝫ de pictoribus ac fabris licet dicere, eos esse uidelicet qui rationes ad sapientiam pertinentes intelligunt. Verum si quis de pictoribus peteret, ad quarum rerum sapientiam, responderemus uticꝫ ad efficiendarum imaginum sapientiam, similitercꝫ de cæteris. Et si eodem modo de sophista interrogaremur, qualem eius sapientiam esse responderemus? quod eius officium? HIP. Sapientiam profecto qua homines ad dicendum facundi redduntur. SOC. Vere sic forsitan diceremus, non tamen sufficienter. Responsio enim illa interrogationem aliam exigit, quibúsnam de rebus dicendi peritos sophista homines reddat. Citharista nempe ijsdem dicendis aptos facit, in quibus & eruditos, in pulsanda uidelicet cithara. nónne? HIP. Certe. SOC. At uero sophista quam dicendi facultatem præstat? quibus de rebus? patet quòd de his quæ intelligit. HIP. Verisimile id quidem. SOC. Quid ergo istud est, quod & ipse Sophista intelligit, & alios docet? HIP. Ignoro Hercle. SOC. An non uides quanto discrimini animum tuum subdas? nunquid si corpus tuum eidem discrimini suppositurus esses, quo uel in melius uerti, uel in deterius posset, non prius alicui tantum de te periculum facturo cõmitteres, quàm diligenter considerasses, committendúmne sit an non: amicos quinetiam, & propinquos diu de hoc ipso consuluisses? Cũ uero animũ tuum pluris facias quàm corpus, & ex eius uel morbo, uel integritate tua omnia contingat uel male, uel bene habere, committendus sit an non huic hospiti animus, neminem nec propinquorum, nec amicorum consuluisti. Sed cum hesterno uesperi aduentum illius audiueris, ad eum summo mane properas, nullo de hoc consilio habito, credere teipsum illi debeas nécne. Imò & tuas omnes, & amicorum pecunias erogare paratus es, quasi iam cognoueris omnino esse Protagoræ adhærendum, quem neque uidisti unquam, ut ais, necꝫ es allocutus. Sophistam uocas illum, & quid sophista sit nescis, cui teipsum es dediturus. HIP. Vera loqui uideris, ò Socrates. SOC. Nónne sophista est, ò Hippocrates mercator quidam, & caupo uictualium quorundam quibus animus alitur? HIP. Talis mihi sanè uidetur: uerum quibus alitur animus? SOC. Disciplinis. sed cauendum est, ò amice, ne dum laudat sophista quæ uendit, nos decipiat, ut faciunt qui corporis epulas uendunt, mercatores quidam & caupones. Laudant illi quidem sua omnia, necꝫ intelligunt utrum salubria sint an noxia corpori quæ uendunt, idcꝫ ignorant & illi qui emunt, nisi fortè illorum aliquis medicus sit, aut gymnasticus. Haud secus illi qui disciplinas uarias per urbes uenales circumferunt, & cauponantes eas emptoribus uendunt, laudant omnes. Ac fortassis eorum nonnulli ignorant sæpe quid utile animo sit, quídue inutile ex his quæ uendunt: similiter quocꝫ qui ab illis emũt: nisi illorum aliquis sit animi medicus. Si ergo intelligis ipse quid ex his prosit, quídue obsit, tuto emere disciplinas & à Protagora & ab alio quouis potes. Alioquin caue, ò beate adolescens, ne in summum iacturæ discrimen quæ tibi charissima sunt, deducas. Nam longe grauius periculum est in disciplinis quàm in cibis emendis. Etenim qui esculenta emit & poculenta, potest antequam his uescatur, in alijs quibusdam uasculis illa domum deferre, ibicꝫ deposita diligenter examinare, & aduocato aliquo istarum rerum perito, quid edendum bibendúmue sit, quid non, quantúmque, & quando, deliberare. quamobrem haud graue est in emendo periculum. Disciplinas autem non licet alio in uase transferre, sed necesse est, ut qui emit eas animo capiat, & relicto precio habeat, intra se ferens, uel inquinatus iam, uel ad meliora prouectus. Hæc itacꝫ cum senioribus discutiamus: iuniores nanque nos sumus quàm exigat tantæ rei iudicium. In præsentia tamen pergamus quò cœpimus, uirúmque hunc audiamus: quo audito cum alijs cõmunicabimus. Necꝫ enim Protagoras ibi solus adest, sed etiam Eliensis Hippias, & Prodicus, ut arbitror, Chius, alijcꝫ permulti uiri, & admodum sapiẽtes. Placuerunt hæc nobis, atcꝫ perreximus. Et ingressi uestibulum sermonem quendam in quem inter eundum fortè incideramus, tractauimus. Qui ne imperfectus relinqueretur, in uestibulo colloquentes eò progressi sumus, dum disputando nobis conueni

Longe grauius periculum in disciplinis, quàm cibis emẽdis.

ueniret. Audiuit nos Eunuchus quidam ianitor, sed propter sophistarum istic frequentiam uenientibus irascebatur. pulsauimus, aperuit. cum nos uidisset, Hui, sophistæ etiam hi sunt, inquit, haud ocium illi. simulq; utrisque manibus nixus ostium clausit. Pulsauimus iterum, sed ille clausis foribus, non auditis, inquit, ocium illi non esse? O bone uir, inquam, neq; ad Calliam uenimus, neq; sophistæ sumus: sed confide, Protagora indigemus, uidere illum cupimus. Hoc nunciato uix tandem fores patefecit. Ingressi, Protagoram offendimus in uestibulo porticus deambulantem. Sequebantur eum multi, hinc quidem Callias Hipponici filius, & germanus eius ex matre Paralus Pericle natus, & Charmides Glauconis: inde uero alter Periclis filius Xanthippus, & Philippides Philomeli, & Antimirus Mēdeus, qui inter omnes Protagoræ auditores insignior habebatur, discebatq; ea mente facultatem illam, ut & ipse sophista futurus eadem quādoq; profiteretur. A tergo præterea sequebātur alij auscultātes Protagoram, quorum plurimi peregrini esse uidebantur, quos ex singulis urbibus per quas circum uagatur ille congregat, mulcens eos uoce tanquam Orpheus quidam, & alliciens. Illi uero uocem passim deliniti sequuntur. Aderant & nostrates quidam in eo choro. Hunc ego chorum cum contemplarer, ordo me illius mirifice oblectabat. Diligenti siquidem cautione singuli obseruabant, ne passu Protagoram anteirent. Sed cum retro pedem uerteret, pedissequi auditores apte nimium, & in circulū utrinque diuisi, ita cedebant, ut posteri semper essent. Hunc post uidi, ut uerbis Homeri loquar, Hippiam Eliēsem in aduerso porticus uestibulo in throno sedentem. Circa quem per subsellia nonnulli sedebant, Eryximachus Acumeni filius, Phædrúsque Myrrhinusius, Andron Androtione genitus, alijq; nonnulli partim ciues, partim etiam peregrini: qui de rebus naturæ sublimibus, astrorumq; progressibus interrogare Hippiam uidebantur, ille autem in throno sedens dubitationes singulis enodabat. Vidi præterea Tantalum. Aderat porrò & Prodicus Chius, qui in tabernaculum quoddā secesserat, quo pro penu iam antea Hipponicus uti consueuerat: sed ut omnis confluentium hospitum turba exciperetur, angulum illum quoq; extractis obsonijs Callias hospitibus habitandum dederat. Prodicus igitur uillosis stramentis, & quidem multis, ut uidebatur, inuolutus, istic adhuc recumbebat. Sedibus autem proximis aliqui considebant, Pausanias Ceramensis, & penes eum adolescentulus quidam optimo ingenio, & generosa indole præditus, nomine ut audiui Agathon, neq; mirum uideri debet, si Pausaniæ sit charissimus. erat ibidem & Adimantus uterq;, tū Cepidis, tum Leucolophi filius, alijq; permulti. Quæ inter se disceptarent haud satis percipere foris potui, quanquam uehementer audire Prodicum affectabam. Sapientissimus enim diuinúsque uir mihi esse uidetur, sed sonitus quidam ex uocis ipsius grauitate sub fornice continue reuolutus, uerba singula cōfundebat. Euestigio post ingressum nostrum intrauit Alcibiades, ut ais ipse, pulcher, & ego credo, & Critias Callæscri filius. Nos autem cū ingressi de quibusdam unà disseruissemus, eaq; essemus spectacula contemplati, accessimus ad Pratagoram. Deinde, ò Protagora inquam certa de causa ad te ego & Hippocrates huc uenimus. PROT. Nunquid seorsum ab alijs mecum loqui uultis? an coram omnibus? SOC. Nobis quidem perinde est, sed cum audiueris quam ob causam uenimus, ipse uideris. PROT. Quid ergo istud est, cuius gratia huc accessisti? SOCRAT. Hippocrates, hic nostrâs est Apollodori filius nobili atq; felici genere ortus. Ipse uero cum æqualibus suis de uirtute contendit, æmulatione concitus, cupitq; in republica uir illustris euadere, atq; huius rei compotem fore se sperat familiaritate tua. Vide utrum de hoc solos tecum, an coram alijs consultare nos deceat. PROT. Videris, ò Socrates, recte saluti meæ consulere. prudenti nanque cautione indiget peregrinus is qui amplas urbes perlustrans claris ubique iuuenibus persuadet ut relicta aliorum omnium tam suorum, quàm alienigenarum, tam senum quàm iuuenum consuetudine, sibi soli adhæreant, tanquam ipsius familiaritate præstantiores alijs omnibus euasuri. inuidia aduersum eum insurgant necesse est, multiq; maleuoli huic insidientur. Ego uero artem sophisticam antiquam esse arbitror, priscos autem uiros in ea peritos inuidiam hanc offensionemq; ueritos aliarum artiū specie dissimulasse, partim quidem poēmatis specie, ut Homerus fecit, & Hesiodus, & Simonides, partim uero sub sacrorum oraculorumq; appellatione, ut Orpheus, & Musæus, eorumq; etiam sectatores. Audiui præterea nonnullos eam artem appellasse gymnasticam, quod Iccus Tarentinus fecisse uidetur, & qui adhuc superest sophista nullo inferior Selybrianus Herodicus, qui prisca origine genus à Megarensibus ducit. Pythocles quinetiam Chius sophista doctissimus, alijq; permulti sub musicæ artis uelamine sophisticam facultatem occuluerunt. Hi omnes sicut dictum est, & ob deuitandam inuidiam uehementer nomen dissimularunt, & sub artium aliarum prætextu sophisticam artem occuluerunt. Ego autem ab his omnibus in hoc dissentio, neq; conducere uersutias istas existimo. Neque enim uoti cōpotes eos fieri arbitror. Nam uiri in ciuitate præstantes dissimulationes eiusmodi omnes intelligūt. Vulgus autem quodammodo non aduertit, sed ea laudat quæ ipsi prædicant. Subterfugiendi uero studium istud cum non assequitur quod molitur, & inertem indicat fugientem, & aduertentes homines reddit infensiores. Existimant enim præter cætera hunc uersutum seductoremq; esse: ego igitur contrariam quandam uiam sum ingressus. Confiteor me esse sophistam, aliosq; docere, & hac ingenua confessione tutius quàm dissimulatione illa uitari inuidiam censeo. Alijs præterea rationibus mihi prospexi, ut nihil mali adiuuante deo ob sophisticę professionem sim passus, licet multos annos facultatem hanc exercuerim. Sum equidem grandis natu, & cuiusq; uestrum ætate pater esse possem. Quamobrem gratissimum mihi erit, si de ijs mecum, audientibus omnibus qui intus sunt, uerba facere uelitis. Hic ego eum suspicatus ostentare autoritatem suam apud Prodicum & Hippiam uelle, quòd eius sapientiæ auiditate inflammati ad eum audiendum profecti essemus, cur non inquam Prodicum atque Hippiam, & eos qui hos comitantur, huc aduocamus, ut & ipsi nos audiant? PROT. Aduocemus. Vultis igitur, Callias inquit, sedes hic paremus, ut disseratis sedentes? Consensimus omnes, & audiendi auiditate admodum festinantes, scamna unusquisque appræhendimus, & iuxta Hippiam confestim apparauimus. Ibi enim plurima erant subsellia. Ibi Callias & Alcibiades ueniunt, Prodicumq;

Defensio artis sophisticę.

Apparentes rationes.

& qui cum eo istic erant secum adducentes. Postquam igitur consedere omnes, Repete, ò Socrates, inquit Protagoras, his præsentibus quæ me paulo antè pro adolescente hoc obsecrabas. Eodem igitur, inquam, exordio quo suprà utamur. Hippocrates hic adhærere tibi uehementer exoptat: uerum quidnam sit ex hac consuetudine tua reportaturus, libenter audiret. Hęc nostra erat oratio. PROT. Petis quid mecum lucraturus sis adolescens? nunquam accedes ad me, quin abeas doctior, singulísque diebus amplius ampliusq; proficies. SOC. Haud mirum hoc, ò Protagora: sic enim conuenit: quandoquidem & tu tam grandis natu, tamq; sapiens, si quæ nescis ab aliquo disceres, præstantior abires. At uero non id duntaxat exquirimus. Sed perinde ac si Hippocrates hic mutata sententia uersari cum adolescēte hoc, nuper huc profecto Zeuxippo cuperet Heracleti filio, eumq; eodem quo nunc te pacto aggressus, eadem ex illo quæ ex te audiret, uidelicet pulchre apud se quotidie profecturum esse: Zeuxippum roget, qua potissimum in re profecturus sit, respondeat utiq;, in arte pingendi: & Orthagoram Thebanum si conueniat, audiatq; ex illo doctiorem se eius consuetudine euasurum, qua in re doctiorem roget, in tibiarum sono Orthagoras respondeat: eodem modo & tu adolescenti huic mihiq; pro illo petenti responde. Ais enim Hippocratem, si quidem Protagoræ adhærebit, in dies doctiorem fore: qua tādem in re: declara. Tum Protagoras, Scite interrogas tu quidem, ò Socrates: & ego his qui probe interrogant, gaudeo respondere. Hippocrates quidē si mecum uersetur, in eum errorem non incidet, in quem proculdubio incidisset cum sophistis alijs conuersatus. Alij siquidem iuuenibus obsunt. Inuitos nanq; ad eas artes retrahunt quas & fugerant, arithmeticen, astronomiam, geometriam, musicam docentes. Et Hippiam simul aspiciens addidit: Quisquis autem ad me uenerit, solum id discet cuius gratia uenit: disciplina uero huiusmodi est prudens in re familiari & republica consultatio, qua quis & domum recte gubernat, & ciuitatis negocia optime & dicendo transigit, & agendo. SOC. An intelligo quod uis Protagora: ciuilem namq; artem dicere mihi uideris, pollicerіq; quomodo in uiros bonos ciues euadant. PROT. Hoc ipsum est, ò Socrates, quod passim prædico. SOC. O quàm præclarum nactus es artificiū, si modo es nactus. Nihil sanè aliud erga te quàm quod sentio proferendum. Id equidem, ò Protagora doceri non posse putaram. Tibi tamen autumanti non præstare fidem non possum. Quam uero ob causam neq; doceri, neq; ab hominibus inuicem tradi censeam, æquum est, arbitror, ut dicam. Equidem quod & cęteri Gręci testantur, Athenienses uiros sapientes appello. Video igitur quando concione cōgregata aliquid de ædificando deliberare uult ciuitas, ædificatorum consilium expeti: & cum de nauium fabrica, fabros nauium accersiri. Idem quoq; faciunt in cæteris omnibus quæcunq; doceri & disci posse existimant. Quòd si quis alius de artis illius opere consultare pergit, quem eius artis expertem esse putant, clarissimus alijs in rebus sit licet ditissimusq; & nobilissimus, nihilo tamen magis admittunt, sed exibilant, exploduntq;, quoad uel ipse tumultu deterritus à dicendo desistat, uel iubentibus magistratibus stipatores ipsum aut extrudant protinus, aut transfigant. Id itaq; in omnibus ad perceptionem artium pertinentibus obseruare consueuerunt. At cum de publica ciuitatis administratione consultandum est, consulit architectus ęque ac faber ærarius, æque etiam cerdo, mercator, nauta, diues, pauper, ignobilis, nobilis, neque horum quisquam quenquam explodit, ut in superioribus contingebat, quasi quod nusquam discatur, nullóque præceptore percipiatur, consultare audeat. Constat porrò quod doceri posse non putant. Neq; publice solum hoc, sed & priuatim conspicitur. Etenim qui ciuili sapientia pollent, uirtutem hanc in alium transfundere nequeunt. Siquidem Pericles horum adolescentum pater, in his rebus quæ sub magistro discuntur, diligenter eos erudiuit: in his autem in quibus ipse sapit, neq; ipse erudit, neq; alteri cuiquam committit erudiendos, sed passim quasi pascentes sine custode pererrant, si fortè casu quodam in hanc uirtutem incidant. Idem quoq; Pericles cum esset Cliniæ tutor, fratris Alcibiadis huius minoris natu, illíque metueret ab Alcibiade, ne fortè consuetudine eius inquinaretur, segregauit eos, & Cliniam apud Ariphronem educauit. sed nondum sex inde mensibus exactis eum illi reddidit, cum ingenio illius diffideret. Multos præterea commemorare possem, qui cū in republica excellentes uiri essent, nullum tamen aut propinquorum, aut alienorum unquam docuerunt. Equidem, ò Protagora, dum hæc animaduerto, uirtutem doceri posse diffido. Contrà uero dum te audio hæc asserentem, sententiam mutare cogor, & quæ dicis haudquaquam arbitror contemnenda, existimans te usu multarum rerum doctrinaq;, & inuentione sapientem esse. Ergo si potes clarius ostendere nobis, quòd uirtus doctrina aliqua comparetur, ostende obsecro, nec inuideas. PROT. Haud inuideo, ò Socrates. Sed utrum uobis tanquam senior iunioribus fabulam referam: an prosequar disputando? Tunc sanè audientium plurimi, utcunque mallet, dicere concesserunt. PROT. Gratiorem uobis fore fabulam arbitror. Olim quandoque dij soli erant, nulla uero mortalium genera, sed cum tēpus generationis fatale uenisset, ipsa dij in terræ uisceribus ex igni terráque finxerunt, interuenientibus ijs quæ igni, terræque miscentur. Cum uero educere illa in lucem uellet, Prometheo Epimetheóque mandarunt, ut suas cuique uires distribuerent. Prometheum itaque rogauit Epimetheus, ut distributionis illius munus sibi concederet, distribuenti spectatorem se præberet. Consensit Prometheus. distribuit ille. quibusdam igitur robur absq; celeritate dedit, quibusdam imbecillioribus uelocitatem donauit, armauit nonnulla, inermibus autem aliud quoddam ad salutem machinamentum excogitauit. Quę enim exiguo corpore clauserat, partim per aërem pennis attolli, partim per terram subrepere iussit. Quæ uero in molem amplam auxerat, ea ipsa mole ad salutem suam muniuit. Similitérque in cæteris exæquans partitus est singula, adeo ut nullum genus penitus obscuraretur. Postquam ita instruxit, ut ne mutua populatione perirent, excogitare iam cœpit suffugia qua ratione quàm facilime sub diuo agere uitam possent. Itaq; illa uel pilis confertissimis setisque uel durissimis pellibus uestiuit, quibus facile tum hyemis, tum ęstus intemperiē tolerarent, & naturalia illis stramenta ijsdem ex rebus cubiliáque parauit, pedibúsque soleas addidit, ungulas, setas, callum, pelles itidem quàm durissimas. Deinde alimenta alijs alia suppeditauit, quibusdam ex terra herbas, nonnullis ex arboribus poma baccásque

Quæ promittit sophista docere.

Tētādo ostēditur, quòd uirtus doceri non poßit.

Hæc fabula nititur demōstrare, uirtutem doceri.

cásque

cásque, radices aliis. Nec defuerunt quibus daret è mutuo laniatu uictum. Cæterum uoracibus animalibus genus quodammodo sterile: cæteris autem quæ illorum ferocitati obnoxia sunt, fœcundum dedit, ut hoc modo genus conseruaretur. Cum uero non esset admodum sapiens Epimetheus, dotes omnes inscius effudit in bruta, neque aduertit nihil ex tanta sibi elargitione superfore, quo genus nostrum deinde donaret. Restabat ergo hominum genus immune & uacuum: itaque quò se uerteret dubitabat. Dubitanti Prometheus adstitit partitionis illius spectator, uiditque cætera animalia suis quæque fulta muneribus bonisque referta, hominem autem nudum, inermem, calceorum, stramentorúmque indigum. Iam uero imminebat fatalis ipse dies, qui in lucem terra exire cogebat. Cúmque aliam salutis humanæ uiam consultans Prometheus non inueniret, surripuit Vulcani Mineruæ'que artificiosam pariter cum igne sapientiam. Neque enim fieri poterat, ut eam sine igne nancisceretur quis, uel etiam uteretur. Eam itaque sic hominum generi Prometheus intulit, atque ita sapientiam quæ uictum suppeditat cõsecuti sumus. Deerat hominibus adhuc sapientia ciuilis. Erat illa quidem apud Iouem, cuius arcem ascendere Prometheo nondum licebat. horribiles Iouis arcem circumstantes custodes Prometheum deterrebant. Cæterum communem Vulcani Mineruæ'que officinam, in qua artes excolebantur, clàm ingressus furatus est igneam Vulcani artem, aliámque Mineruæ, atque homini tradidit, qua uiuendi facultas obuenit. Prometheus autem, ut fertur, propter Epimetheum furti pœnas dedit. Quoniam uero solus ex omnibus animantibus homo diuinæ sortis particeps effectus est, principio solus ob hanc cognationẽ deos esse putauit, arásque illis statuasque dicauit. Deinde uocem in uerba articulatim arte distinxit, ædes cõstruxit, uestes calceosque confecit, stramenta elaborauit, ex terra alimenta collegit. Ita homines ab initio constituti sparsim uagabantur habitabántque, nam urbes nondum construxerant. Ergo à feris cum imbecilliores essent, passim laniabantur. Artium enim facultas ad uictum comparandum sufficiens erat, ad pugnam uero contra bestias truculentas minime. Ciuilis namque peritiæ, cuius pars quædam est res militaris, expertes erant. Vt igitur se aduersus eam pestem munirent, structis urbibus congregati sunt. Congregati autem inuicem iniuriabantur, quippe qui ciuili arte carerent, quare dispersi iterum à feris lacerabantur. Verum Iupiter humanæ saluti consulens, Mercurium misit pudorem & iustitiam hominum cœtibus illaturum, ut duo hæc ciuitates ornarent deuinciréntque, & mutua beneuolentia ciues conciliarent. Interrogauit ergo Mercurius, qua conditione pudorem & iustitiam hominibus traderet. Num, inquit, ita ut artes distribui debẽt? illæ siquidem ita distributæ sunt, ut unus in arte medicinæ peritus pro rudibus multis sufficiat. cæteræ'que similiter. nunquid ita pudorem & iustitiam hominibus dabo? an omnibus inseram? Omnibus, respondit Iupiter; omnes siquidem horum participes esse debent, neque enim ciuitates ullæ constarent, si pauci quidam ut artium aliarum, sic horum participes essent. Legem præterea meo nomine condas, qua quisquis omnino uel iustitiæ uel pudoris est expers, tanquam ciuitatis pestis quædam ultimo supplicio afficiatur. Hac de causa, ò Socrates, tam alii omnes quàm Athenienses quotiescunque de architectura uel alio quodam opificio habendus sermo est, paucos ad consilium adhibent, cæteros autem artium imperitos excludunt, ut & tu ais, & ego approbo. Quoties autem de ciuili administratione consilium initur, quæ uirtus temperantia & iustitia constat, iure unumquenque admittunt. quippe cum oporteat omnes huius uirtutis esse participes, aut ciuitates nullas constare. Hæc, ò Socrates, eius de quo dubitabatur est causa. Sed ne te decipi suspiceris, hanc insuper accipe cõiecturam, quòd scilicet omnes mortales, mortalem omnem uirtutis huius ciuilis participem esse putent, temperantiæ scilicet & iustitiæ. Nam in cæteris facultatibus, ut tu ais, si quis se iactet, puta quòd tibicen optimus sit, cum tamen in eo ipse sit rudis, audientes hũc aut rident, aut ei indignãtur. Propinqui uero ut insanum admonent, & increpant. Contrà uero in ciuili uirtute contingit. nam licet sciant aliqui quempiam iniustum esse, tamen si ille hoc coram nescientibus fateatur, insanire eum existimant, neque patefaciendam censent iniquitatem, imò semper siue ea præditus sit, siue non, iustitiam ostentandam: eum uero qui non simulat iustitiam, delirare, tanquam oporteat unumquenque aut ciuilis uirtutis participem esse, aut ex hominum cœtu uitáque exterminari. Ex his sufficienter ostensum puto, quòd merito quemlibet de re ciuili consultorem admittunt, quia uirtutis huius compotem quemlibet esse censent. Quòd autem uirtutem neque innasci, neque sorte contingere putent, sed doctrina & studio comparari, deinceps tibi conabor ostendere. Nemo ob ea mala quæ uel natura uel casu fieri putat cuiquam succenset. Sed nec obiurgat, nec edocet, nec punit eos qui hisce malis premuntur, ne tales sint: sed omnes potius miseramur, ceu deformes, paruos, ualetudinarios homines. Nam quis adeo demens, ut hæc corripiat? Intelligunt sanè, ut arbitror, omnes hæc mala eorúmque contraria natura hominibus fortunáque prouenire. Contrà uero cum mala quædam cuiquã uel studio uel consuetudine & doctrina parta existimant, tunc indignantur, increpant, atque puniũt. Quorum de numero iniquitas est, & impietas, ac summatim quicquid ciuili uirtuti repugnat. Quæ idcirco quisque passim damnat, corripitque, quòd ex industria, disciplináque, tam prauitas quàm ciuilis illa uirtus proficiscatur. Si enim punitionis intentionem considerare uolueris Socrates, ex eo quoque intelliges quòd homines uirtutem studio comparari putant. Nemo enim præteriti gratia punit, & ea mente iniustos affligit pœnis, quia iniuriati sunt, nisi quis tanquam brutum absque ratione percutiat. Verum qui ratione punire aggreditur, non præteriti sceleris causa punit: neque enim assequi potest, ut quod est factum sit infectum: sed futurum respicit, ne iterum aut ipse, aut alius quilibet exemplo eius adductus delinquat. Quisquis autem hoc proposito censuráque eiusmodi animaduertit in errata, doctrina uirtutem existimat posse comparari. Nam absterrendi causa plectit. Hac mente opinióneque ad plectendum accedunt tam publice quàm priuatim, quicunque in peccantes animaduertunt. Condemnant autem puniúntque cum cæteri omnes, eos quos iudicant peccatores, tum maxime ciues tui Athenienses. Quamobrem Athẽienses quoque ex hac ratione in eorum numero esse constat, qui doceri uirtutem putant. Ex his aperte, ut arbitror, monstratum est, ò Socrates, non iniuria ciues

tuos in ciuili administratione consilium ærarij fabri coriarijq; non respuere, atque eos doctrina & studio per exercitationem acquiri posse uirtutem, existimare. Restat dubitatio illa quam de uiris uirtute claris mouebas, quam ob causam filios illi suos in omnibus quæ præceptore consequi licet, erudiūt: quod uero ad paternam uirtutem spectat, nihilo cæteris meliores reddunt. Ad hoc rationem, ô Socrates, non fabulam afferam. Sic enim cogita, utrum est unum aliquid, aut nō, cuius necesse sit ciues omnes esse participes, si modo constare ciuitas debeat. Ita enim hæc tua ambiguitas soluitur, aliter uero minime. Si unum hoc extat, neque est architectorum, neque ærariorum artificum, neque figulorum opificium, sed iustitia, temperantia, sanctitas, &, ut paucis compræhendam, uiri propria uirtus: si hoc est in quam, cuius participes esse oportet omnes, & cum hoc discere & agere quodcunque placeat aliud, absque hoc nequaquam, expertem uero huius doceri, corripiq; & puerum, & uirum, & mulierem, quoad correptione melior efficiatur, si quis autem hanc spreuerit disciplinam, eum tanquam insanabilem ciuitatibus pelli uel interfici: si ita est inquam, ut diximus, uirique præstantes in republica ciues, in cæteris quidem erudiūt filios, in hoc uero nequaquam, aduerte quàm mirabiliter in eo excellentes euadāt. quòd enim doceri posse tam priuatim quàm publice opinantur, ostendimus. Cum uero & doctrina & cura acquiri hoc posit, alia filios docent, in quibus non est aduersus nescientes mortis pœna proposita: in quibus autem mors & exilium, aut pecuniarum ablatio, aut domorum subuersio premit ignaros rudésque filios, in his non omni diligentia patres erudiunt, & ubi minæ huiusmodi urgent, doctrina curáque leuior adhibetur? Existimare decet, ô Socrates, â teneris annis usque ad uitæ finem erudiri eos atq; moneri. Nam cum primum puer quæ dicuntur intelligit, nutrix, mater, pædagogus, pater, ad hoc omni cura studióque contendunt, ut in singulis tum uerbis, tum operibus optimus puer euadat. Sigillatim enim monstrant quid iustum, quid iniustum, quid honestum, quid turpe, quid sanctum, quidue prophanum sit, quę agenda, quę non. Quibus si obtemperat puer, bene secum agi putant: sin renititur, tum ueluti contortum obliquúmque lignum minis plagisque dirigunt. Posthæc ludimagistris pueros curandos tradunt, morúmque bonorum diligentiam multo magis quàm literarum citharæque doctrinam à magistris exposcunt, præceptores autem susceptos curant & excolunt. Et literas ubi tantum didicerunt, ad scriptáque conuertuntur, poëtarum in primis excellentium opera illis legenda ediscendáque proponunt, quibus monumenta quamplurima inseruntur, priscorúmque uirorum uirtute præstantium gesta laudantur, ut puer æmulatione accensus præclara maiorum facinora imitetur. Citharistæ quoq; tum alijs quibusdam huiusmodi, tum præsertim temperantiæ student caueńtque nequid perperam adolescentes agant. Atque ubi pulsare iam citharam didicerunt, rursus poëtarum aliorum modulatione præstantium cantilenas docent, quas ad citharam canant, rhythmósque & harmonias puerorum animis conciliare conātur, ut mitiores modestiorésque & concinniores effecti, & ad agendum utiles sint, & ad dicendum. Omnis enim hominis uita numerosa quadam indiget consonantia. Post hæc ad gymnasiorum magistros parentes filios mittunt, ut firmum aptúmque adepti corporis habitum, optimè menti suggerant ministerium, ne fragilitate corporum impediti, à militaribus ciuilibusq; actionibus tanquam laboriosis absterreantur. Hæc nempe obseruant maxime ij qui maxime possunt: possunt autem maxime opulentissimi uiri, eorumq; filij, qui primi disciplinarum scholas ingressi, nouissimi exeūt. Scholis autē egressi, à magistratibus leges iuraq; discere, eorúmque exemplo uiuere coguntur: nequid ipsi proprio ingenio freti temere agant: sed quemadmodum literarum magistri pueris adhuc scribendi ignaris, calamo exemplar quoddam pręscribunt, ad cuius characteres scribendi artificium imitando perdiscunt: ita ciuitas leges præscribens priscorum hominum in legibus ferendis prudentissimorum inuenta, ad earum normam imperare cogit quemlibet & parere. Eos autem qui præuaricantur, punit: punitióque huiusmodi & apud uos, & apud alios multos, propterea quòd tanquam pœna iudicialis dirigat transgressorem, iudicium correctióque uocatur. cum igitur talis tantáque sit uirtutis tam priuatim quàm publicè cura, an dubitas adhuc, ô Socrates, miraris que si uirtus doceri queat? Neque uerò mirari hoc quisquam debet, immo multo magis si doceri non posit. Quærebas præterea quam ob causam bonorum patrum filij mali reperiuntur. Hoc iterum docere te pergo. neque hoc mirum uideri debet, si uera sunt quæ dixi, uidelicet uirtutis curam non ad unum aliquem duntaxat, sed ad omnes spectare oportere, si modo consistere ciuitas debeat. Si autem ita est, ut loquor, immo certe cum ita sit, elige atque considera quamuis aliarum facultatum & doctrinarum: utputa si non posset consistere ciuitas, nisi tibicines omnes essemus, qualiscunque esse quilibet posset, nónne hoc quilibet priuatim publice unumquenque doceret, huiúsque ignarum sine inuidiæ liuore corriperet? quemadmodum nunc quæ iusta & legitima sunt, quilibet sine inuidia prędicat, neq; hæc ut alia celat. prodest enim omnibus communis iustitia uirtúsque. Atque idcirco omnes omnibus quæ iusta & legitima sunt, libentissime monstrant. Si ergo in tibiarum flatibus eadem animi flagrantia charitatéque inuicem nos erudiremus, num optimorum tibicinum filij magis quàm deteriorum in his sonis periti euaderent? nequaquam, ut arbitror, sed quicunque natura ad tibias inflandas ingeniosus esset, magis proficeret, tardus autem minus: ac sępenumero periti tibicinis rudis euaderet filius: sæpe etiam inepti filius, aptus. Veruntamen omnes sufficientes essent tibicines, si cum his conferrentur qui rudes sunt, nihilque rerum earum intelligunt. Similiter eum existima Socrates, qui iniustissimus tibi uidetur inter homines sub lege uiuentes, iustum fore, iurisque autorem si quando cum illis hominibus conferatur, quibus nec disciplina sit, nec iudicia, neque leges, neque necessitas ulla in uita quę uirtutem colere iubeat, efferatique sint, ut illi quos anno præterito in Lenæo poëta Pherecrates erudiuit: ac si forte in eos homines incideres, qui ex eorum cœtu sint humani generis hostes, bene tecum agi putares, si Eurybatum offenderes & Phrynondam, deplorarésque fortunam tuam, desiderans nostrorum hominum prauitatem. Nunc autem delicatior uideris, ô Socrates. quum enim omnes pro uiribus uirtutis præceptores sint, nullus tamen tibi talis apparet. Quinetiam si quæreres quis præceptor

nos

nos Græcè loqui docuerit, nullus utique appareret. Item si peteres quis docuerit mechanicorum artificum filios ministerium illud, quod patres eorum consortesq́; alij eiusdem artis exercent, quódue filij imitantur, haud facile, ô Socrates, præceptor illorũ reperiretur: innumerabilium uero aliorum, perfacile. Ita de uirtute dicendum, ac cæteris talibus. Verum satis nos habere putandum, si quis paulo commodius quàm cæteri iuuenes ad uirtutem prouehat. Ex quibus unum me esse profiteor, subtiliusq́; cæteris omnibus rationem qua boni honestiq́; fiãt, cognoscere, atq; ita rem ipsam perficere, ut dignum est ea mercede quam exigo, immo etiam mercede maiori, quod ipsi quoq; discipuli iudicant. Exactionis autem meæ hæc est conditio: postquam aliquis à me didicit, si uult ille quidem, retribuit quantum exigo argentum. Sin minus, ingressus templum, iureiurando præstito æstimat quanta mercede digna sibi mea documenta uideantur, tantamq́; exponit. Quod igitur uirtus doceri discíq; possit, ô Socrates, hac fabula tibi sit & ratione probatum. Quod & Athenienses ipsi testantur. Ostendimus item nihil mirum uideri debere, si bonorum patrum mali sint filij, malorúmue boni, quãdoquidem & Polycleti filij, Parali & Xanthippi huius ęquales, si cum patre comparentur, interuallo quodam longissimo superantur. similiter etiam aliorum artificum filij. Nequedum adolescentes hi reprobandi sunt. spem quippe aliquam præbent, iuuenes sunt enim. Cum hæc ostendisset Protagoras, loquẽdi finem fecit. At ego diu pòst, utpote superiori oratione delinitus, in os Protagoræ inhiabam sequẽtium uerborum desiderio inflammatus. Verum postquam destitisse prorsus animaduerti, me ipse recepi, & ad Hippocratem conuersus: ô fili Apollodori inquam, quàm ingentes tibi debeo gratias, quòd me huc hodie adduxisti. Nam plurimi facio hæc à Protagora audiuisse. Antea enim haud humanam curam esse rebar, qua uiri boni efficiuntur: nunc autem eam esse persuasus sum. Sed paulum quiddam restat iterum declarãdum, quod uidelicet Protagoras facile demõstrabit, postquam multa hæc edocuit. Etenim si quis de ijsdem rebus cum aliquo forensium oratorum agat, fortè tales sermones audiet, quales Periclis esse solent, cęterorumq́; eloquentium hominum. si autem de aliquo redinterrogãdo instet urgeatq́;, librorum instar, neq; quid respondeant, neq; quid interrogent, ipsi habent. Si quis uero de aliquo, paucis obiter ab ipsis dicto roget, uelut æs percussum alte resonant, longeq́; uociferãtur, nisi eorum dicta protinus excipias. Atq; ita rhetores breue quiddam interrogati, prolixam producunt orationem. Verum Protagoras hic copiose, & ornate loqui potest, quod superior testatur oratio. potest etiam cum rogatur, summatim ac breuiter respondere: & interrogans ipse, consistere & excipere responsionẽ, quod quidem de paucis dicere licet. In præsentia igitur, ô Protagora, parum quiddam desidero, quod si declaraueris, putabo mihi in omnibus satisfactũ. Virtutem ais doctrinæ studio comparabilem, et ego si cui unquam, tibi maxime credo. Quod uero te dicente sum admiratus, aperias obsecro. Dicebas enim Iouem iustitiam & pudorem hominibus infudisse. Deinde procedente sermone, sæpe iustitiam nominasti, temperantiam, sanctitatem, perinde ac si ista omnia sub una quadam uirtute cõtineantur, unũq; aliquid ipsa uirtus existat. Hæc mihi liquidò explanari uelim, utrum scilicet unum quiddam sit uirtus, cuius partes sint iustitia, tẽperantia, sanctitas: an hæc inquam, omnia quæ nũc retuli nomina unius eiusdemq́; rei sint, hoc est, inquam, quod insuper requiro. PROT. At facilis est ô Socrates, ad ista responsio, quòd uirtutis ipsius quæ summatim unum est, partes sunt quæ interrogas omnia. SOC. Vtrum quemadmodum uultus unius partes sunt os, nares, oculi, aures? An sicuti auri partes nihilo differunt à toto, præterquam magnitudine quadam & paruitate? PROT. Ita se habere mihi uidentur, ô Socrates, uirtutis partes ad totam, ut uultus partes omnes ad totum. SOC. Vtrum alij homines aliam uirtutis partem accipiunt? an necesse est, eum qui unã habet, omnes habere? PROT. Nullo modo, quoniam multi fortes quidem sunt, sed iniusti: & alij iusti quidem sunt, sapientes minime. SOC. Nunquid sapientia & fortitudo partes uirtutis sunt? PROT. Omnino quidem, & præstantissima pars omnium est sapientia. SOC. Est'ne hoc quidem aliud, illud uero aliud? PROT. Est. SOC. Nunquid & potentiam utrumq; propriam habet? quemadmodum è uultus partibus oculus non est auribus similis, neq; illorũ potentia eadem, neq; alia quælibet pars alterius, aut potentia, aut alio quoquam similis est. Itáne uirtutis partes se habent, ut neq; alia aliarum sit similis, neq; eadem, neq; potentia eãdem? An forte ita esse constat? siquidem naturæ uirtutum exemplar quod induximus, congruit. PROT. Sic certe est ô Socrates. SOC. Non est igitur pars uirtutis alia talis qualis scientia, neq; qualis iustitia, uel fortitudo, uel temperantia, uel sanctitas. PROT. Non certe. SOC. Age in commune consideremus, qualénam quiddã istorum quoduis existit: primũ quidem sic: Iustitia res quædam est, an nulla? Mihi quidem res quædã esse uidetur. Tibi uero? PROT. Et mihi. SOC. Quid uero? si quis à me & te sciscitetur, ô Protagora atq; Socrates, dicite quæso, num res ista quam modo iustitiam nominabatis, eo ipso quo est iustitia, est & iusta, an iniusta? Ego quidem iustam esse dicam. tu uero mecũ sentis? an non? PROT. Tecum planè. SOC. Ego igitur interroganti responderem talem esse iustitiam, quale & iustum. tu uero? PROT. Ego quoq;. SOC. Si quæreret iterum, nunquid & sanctitatem aliquam esse dicamus, consentiremus utique, ut opinor. PROT. Consentiremus. SOCR. An non & hanc rem aliquam esse dicitis, si roget ille, nónne & hoc assentiremur? PROT. Et hoc. SOC. Num rei istius naturam talem putatis ut sancta sit, an ut prophana? Interrogationem hãc ægre ferrem, ad eúmque conuersus obijcerem, Bona uerba quæso. Nunquam porrò sanctum aliquid esset, nisi & sancta ipsa sanctitas esset. quid & tu? an non similiter responderes? PROT. Similiter. SOC. His si adijceret, an quæ suprà dixistis, recte accepi? Videbamini enim paulo antè asserere, ita se inuicem partes uirtutis habere, ut non sit alia pars qualis est alia. Inferrem equidem ad hæc, quòd alia recte acceperit: quòd uero me in eo consensisse putarit, non recte. Nam Protagoras iste hæc respondit: ego autem quæsiui. Ergo si dicat, ô Protagora, uere loquitur Socrates, ipse es qui ais, uirtutis partem aliam non esse talem qualis est alia: tuus hic sermo est. Quid illi tu respondebis? PROT. Necesse est, ô Socrates, assentiri. SOC. His concessis, quid illi potissimum respondebimus, si ultrà sic obiecerit? Non ergo talis est sanctitas, ut res iusta sit: neque iustitia talis, ut sancta:

interrogare, et respondere quo modo quis debeat.

virtus doctrinæ comparatur.

Repetit quædã dicta Protagoræ, ut cõuicat ipsum.

sancta: sed illa talis, ut non iusta, hæc ut non sancta. iniusta itaque illa, hæc prophana. Quid ad hæc, inquam? Equidem mea sententia iustitiam esse sanctã, & sanctitatem iustam esse dicam. Arbitror enim te permissurũ, ut pro te illud ipsum respondeã, quòd uidelicet aut idem sit iustitia quod sanctitas, aut inuicem quàm simillima: ut maxime omnium talis iustitia qualis sanctitas, & qualis sanctitas, talis iustitia sit. Vide num me ita respondere prohibeas, an consentias. PROT. Haud ita simpliciter istud mihi uidetur, ô Socrates, ut concedi posit sanctitatem iustam, sanctámue iustitiam esse. Verum differentia quædam inesse apparet. sed quid tãdem id refert? Si uis esto nobis sanctitas iusta, sanctaq; iustitia. SOC. Mihi uero non. Nec opus habeo ut istud, si uis, & si tibi placet, redarguatur. Sed ut me & te dicatur uolo. Dico autem & me & te, existimãs tum demum recte sermonem discuti, si tantum hoc, si, ex eo tollitur. PROT. Enimuero simile quiddam habet iustitia sanctitati. Nam quodlibet cuilibet quiddam simile habet, præter illa quæ omnino inter se contraria sunt, ut album nigrum, molle durum. Atqui & illa quæ suprà diximus aliam aliamq; inter se uim habere, nec tale esse alterum quale alterum est, ceu uultus ipsius partes, quiddam simile inter se habent, estq; quodammodo tale alterum quale alterum. Atque hac ratione licet hæc refellas, si placet, quòd cuncta inuicem similia sint: non tamen quæcunque simile quiddam habent, similia uocanda sunt, neque etiam quæcunque dissimile quiddam, inuicem dissimilia, si exiguum quiddam simile uel dissimile habent. SOC. Admiror equidem ô Protagora, si ita iustum sanctumq; inuicem sunt, ut parum quiddam simile inter se habeant. PROT. Haud ita omnino. neq; tamen ita prorsus, ut ipse arbitrari uideris. SOC. Postquam hæc tibi molesta sunt, dimittamus: aliud uero quiddam ex his quæ dicebas, consideremus. Insaniã aliquid uocas? eiusq; contrariam sapientiam esse dicis? PROT. Equidem. SOC. Num cum recte frugaliterque homines uiuunt, ita agentes, temperanter agere putas, an cum contrà agunt? PROT. Temperanter agere uidentur mihi, cum frugaliter recteque agunt. SOCR. Nónne temperantia temperanter agunt? PROT. Necesse est. SOC. Nónne quicunq; non recte agunt, insana agunt: & qui ita agunt, non temperanter agunt? PROT. Ita uidetur. SOC. Ergo insane agere, contrarium eius est, quod temperate agere dicitur. PROT. Est utiq;. SOC. Nónne igitur quæ insane fiunt, insania fiunt? quæ temperate, temperantia? PROT. Profecto. SOC. Nónne quicquid robore fit, fit robuste? & debilitate quicquid fit, debiliter? PROT. Apparet. SOC. Et quicquid uelocitate, uelociter: quicquid autem tarditate, tarde? PROT. Et hoc. SOC. Et quod eodem modo fit omnino, ab eodem efficitur: quod uero cõtrario modo, efficitur à contrario? PROT. Assentior. SOC. Dic obsecro, éstne pulchrum aliquid? PROT. Est profecto. SOC. Huic contrarium aliud quicquam est, quàm turpe? PROT. Nihil aliud. SOC. Est & aliquid bonum? PROT. Et bonum. SOC. Ei nunquid aliud contrarium nisi malum? PROT. Non aliud. SOC. Est'ne aliquid in uoce acutũ? PROT. Sanè. SOC. Num aliud illi contrarium quàm graue? PROT. Hocipsum. SOC. An non unicuique contrariorum non multa, sed unum est contrarium? PROT. Vnum duntaxat. SOC. Resumamus iam quæ hactenus à nobis concessa fuerunt. Concessimus planè, uni unum solum esse contrarium. PROT. Nempe. SOC. Item quod contrario modo fit, à contrarijs effici. PROT. Hoc quoq;. SOC. Admisimus præterea contrario modo fieri quod insane fit, & quod temperate. PROT. Etiam. SOCR. Rursus quod temperate agitur, à temperantia prouenire: quod insane, ab insania. PROT. Conuenit. SOC. An non, si contrario fit modo, fit à contrario? PROT. Vtique. SOC. Fit autem hoc quidem à temperantia, illud autem ab insania. PROT. Certe. SOC. Contrario modo? PROT. Contrario. SOC. Nónne igitur à contrarijs? PROT. Et à contrarijs. SOC. Insania itaque temperantiæ contraria est? PROT. Apparet. SOC. Recordamur suprà nos concessisse sapientiæ insaniam esse contrariam? PROT. Certe. SOC. Quin & uni unum solum esse contrarium? PROT. Et hoc. SOC. Vtram igitur orationum harum rejciemus Protagora? eámne qua dicitur unum uni solum esse contrarium? An quæ uolebat sapientiam temperantia differre? cum utraque pars uirtutis esset? ac etiam præter id quod diuersæ hæ utræque sunt, dissimiles quoque esse tam ipsas quàm earum uim, sic quemadmodum illas in uultu partes? Vtrum istorum refutabimus? utraque sanè haud satis apte dicitur. neque enim concinunt inter sese. Nam qua ratione consonarent, si quidem necessarium sit uni unum duntaxat cõtrarium esse, pluribus uero nequaquam: insaniæ autẽ quum unum sit, sapientia & temperantia contrariæ uideantur? Itáne an aliter, ô Protagora? PROT. Esto tandem. quid tum? SOC. An non hac ratione unum erit sapientia temperantiáque? & suprà constitit idem quodammodo esse iustitiam & sanctitatem? Age Protagora, ne pigeat, sed pergamus ad reliqua. Videtur tibi uir iniustus, iniuste agendo temperanter sapere? PROT. Ego quidem confiteri hoc, ô Socrates, nõ auderem, plurimi autem hominum asserunt. SOC. Vtrum ergo ad illos, an ad te uerba dirigam? PROT. Si placet, ad hunc primo uulgi sermonem edisseras. SOC. Nihil mea refert, modo ipse respondeas, hæc tibi uideantur, an minus. Nam ipsum sermonem in primis ego discutio. Istud autem quod & me interrogante, & te respondente fit, sic accidit forte. Hic Protagoras efferebatur primũ sermonis difficultatem causando, postea uero respondere concessit. Age, inquam, ab initio mihi respõde. Videntur aliqui tibi iniuste agendo, sapere temperanter? PROT. Esto. SOC. Temperanter uero sapere, bene sapere uocas? PROT. Voco. SOCR. Bene autem sapere, bene consulere in eo, in quo cæteri iniuriam exercent? PROT. Esto. SOC. Vtrum si bene faciunt quod iniuriantur, an si male? PROT. Si bene. SOC. Dicisne bona quædam esse? PROT. Dico. SOC. Num ea bona sunt, quæ utilia sunt hominibus? PROT. Imò per Iouem, bona quædam uoco, etiam si hominibus utilia non sint. SOC. Cũ autem uideretur mihi Protagoras subirasci, & ad responsionem inuitus descendere, mitius eum submissiusq; rogaui. Nunquid ais Protagora, quæ nulli hominũ utilia sunt? an quæ nullo modo utilia? Et talia quædam bona appellas? PROT. Nequaquam. Sed ego multa noui hominibus inutilia, cibos, & potiones, & pharmaca, aliaq; permulta: alià uero utilia. Quædam autem quæ hominibus perinde sunt, equis afferũt magnum momentũ. Et nonnulla bobus, nõnulla canibus: quædã uero nullis horũ, sed arboribus potius.

Interrogationes per cõiugata, & contraria, ut probet unum uni esse contrarium.

Vagatur sophista.

Et eor

Et eorum quæ arboribus, quædam ita se habent, ut sæpe radicibus prosint, germinibus obsint. Quemadmodum sterquilinium radicibus utile, ramusculis caulibusq; est noxium admodum. Oleū quoq; arboribus omnibus herbisq; maxime prodest: pilis autem animalium omnium, humanis exceptis, nocet plurimum. Nam & pilis hominum & toti corpori confert. Atq; ita uaria quædā & multiformis res bonum existit. Vnde & oleum externis nostri corporis partibus optimum, interioribus pessimum. Quapropter medici ægrotantibus olei usum uetant, nec uti permittunt, nisi quàm parcissimè ad obsoniorum quorundam male olentium offensionem reijciendam. Cū hæc dixisset Protagoras, præsentes frequenti applausu acclamantes, illius dicta comprobauerunt. At ego, ô Protagora inquā, sum equidem nimis obliuiosus, ac si quis orationem in lōgum protrahat, de quo uerba fiunt, protinus obliuiscor. Sanè si surdaster sim, & mecum sermonem inires, existimares altius mihi quàm cæteris inclamandum. sic in præsentia cum obliuiosum hominē alloquaris, concisioribus mecum responsionibus agas, si modo uis ut te consequar. PROT. Quam exigis breuitatem? num breuioribus quàm oporteat uerbis agi tecum iubes? SOC. Minime omnium. PROT. An fortè quot opus est uerbis? SOC. Tot utique. PROT. Nunquid ego orationi modum imponam? an tu potius debitum terminum statues, quem non liceat transgredi, eumq; loquēdo sim obseruaturus? SOC. Audiui equidē posse te copiose, quoties lubitum est, loqui, ut nunquam tibi desit oratio, nec non res easdem paucioribus quàm quisquam mortaliū uerbis perstringere: & eam ipsam uim cæteros, ut audio, docere potes. Si ergo mecū disputaturus es, breui illa & concisa ratione dicendi utere quæso. PROT. O' Socrates, multis cum hominibus olim dicēdo certaui. Quòd si quod tu mones egissem, si, inquam, ad normam mihi ab auditore præscriptam uerba fecissem, nihilo quoquam melior essem, nec Protagoræ nomen tota Græcia resonaret. Ego autem quum cognouissem superiorē respondendi modum illi minime placuisse, eúmque sponte quidem deinceps ita minime responsurum, haudquaquam expedire mihi censui, ut illis disputationibus interessem, atq; idcirco ô Protagora, inquam, haud moror disputationem, nisi ex sententia tua nobis procedit. Etenim si ita differere uis, ut ego assequi possim, adstabo equidem: nam tu quidem, ut de te fertur, & ipse profiteris, æque eadem potes & summatim perstringere, & amplissime edisserere: es enim sapiens: ego autem ad prolixam orationem ineptus sum: atq; utinam eius compos essem. uerum tua intererat nobis aliquantulum indulgere, quando quidem æque es ad utrumq; paratus, ut disputatio peragatur: postquam uero nō uis, & me usqueadeo negocia urgent, ut nequeam tecū hic diu commorari, quamuis ista libenter audissem, abeo iam quò res ipsa me uocat. His dictis, surrexi protinus abiturus. Sed Callias dextera quidem me prēhendēs, sinistra pallium, dixit, Haud te dimittemus Socrates: nam si exieris nūc, uix erit deinceps ut ita colloquamur. Mane obsecro. nullius me oratio perinde ut tua illa cū Protagora oblectabit. Quare & mihi & omnibus his obsequere. At ego iam surrexeram exiturus. & ad Calliam inquam: O Hipponici fili, tuam semper philosophiā admiratus sum, nunc laudo insuper atq; amo. Quocirca gratificari tibi uehementer optarim, si possibilia poscas. Quod uero nunc petis, perinde est ac si orares, ut Crisonē Imeræum cursorem iuuenemq; æquis passibus sequerer, uel aliquem eorum qui longissimum interuallum excurrere solent, aut diurnum cursum peragere. obijcerem enim multo magis me ipsum optare, quàm te, qui hosce cursores cursu ęquare queam, sed nequeo. Quòd si me & hunc quasi alterum Crisonem spectare pariter concurrentes uis, ipsum ora, ut æquis me passibus comitetur. Nam ego quidem celeriter currere nequeo, hic autem tarde potest. Ergo si optas audire me & Protagoram disputantes, eum obsecra, ut quemadmodum à principio fecit, ita nunc paucis uerbis & ad propositam quæstionē respondeat. Alioquin quis erit disputandi modus? Putabam sanè aliud esse inuicem differendo colloqui, aliud concionari. Sed uide, ô Socrates, inquit Callias, æqua petere Protagoras uidetur, dum censet licere sibi suo arbitratu differere, tibi itē tuo. Hic Alcibiades, haud rectè loqueris, inquit, ô Callia. Socrates enim hic concionandi impotentem se esse fatetur, & in hoc Protagoræ cedit. Si autem & in disputando, accipiēdisque & reddendis rationibus cedat alicui, summopere mirabor. Si ergo Protagoras confitetur Socrate se esse disputādo inferiorē, sat iam Socrates habet. sin autē hoc quoq; sibi uēdicat, cum interrogante Socrate cōgrediatur, & uicissim respondendo haud longas per ambages circumuagetur, neq; concionādo occasionem intercipiat disputandi, neq; rationem reddere Socrati respuat, dū profusius loquitur, quoad plurimi audientiū id de quo agitur, obliuiscantur. equidem pro Socrate fideiubeo, eum quæ dicentur obliuioni minime mandaturū, licet iocetur nobiscū, obliuiosum esse se dicens. Mihi sanè uidetur Socrates æquiora admodū postulare. Decet enim unumquenq; sententiā suam exprimere. Post Alcibiadē, ut arbitror, inquit Critias, O' Prodice atq; Hippia, Callias quidem Protagoræ uehementer suffragari uidetur. Alcibiades autem contentiosus nimis est & pertinax, quocunq; se uerterit. Nos autem alteri magis quàm alteri fauere non decet, uel Socrati, uel Protagoræ, sed communiter utrunq; rogare, ne postquam cœperint, media in disputatione desistant. Cum hæc ille dixisset, Probe, Prodicus inquit, loqueris ô Critia: decet enim eos qui disputationibus his intersunt, communes quidem esse utrorumq; auditores, ęquos autem minime. Neque uero idem hoc est & illud. communiter quippe audire utrumque decet, non autem æquè utrique tribuere. Sapientiori quidem plus, imperitiori uero minus. Equidem ô Protagora atque Socrates, arbitror uos inuicem nonnihil debere concedere, & de his quæ dicentur, ambigere quidem simul, contendere uero nequaquam. Ambigunt porrò propter beneuolentiam cū amicis amici, contendunt autem aduersarij & hostes. Atq; ita quàm optime disputatio nostra procederet. Vos siquidem ita disputantes, maxime à nobis audientibus probaremini, non laudaremini inquam. Probant utique auditores mentis iudicio absque deceptione: laudant uerbis, plerumque falsò præter sententiam aliquid extollentes. nos item auditores ita maxime gaudio, non uoluptate afficeremur. Gaudio afficitur ille, qui discendo & cōtemplando ipsa intelligentia delectatur: uoluptate perfunditur, qui dum comedit, uel alio quodam oblectamento potitur, ipso sensu corporis delectatur. Cum hæc dixisset Pro

Criso Imeræus cursor.

Differētia inter cōmunes & æquos auditores.

Inter probare & laudare.

Inter gaudere & uoluptatem capere.

ſet Prodicus, præſentium plurimi cõſenſerunt. Deinde Hippias ille ſapiens ſic exorſus eſt. Arbitror ô uiri præſentes, uos omnes cognatos, propinquosq; & conciues inuicem eſſe natura, non lege. Simile namq; ſimili natura cognatum. Lex autẽ tyrannus hominum multa præter naturam cogit. Turpe itaque eſſet, ſi nos qui rerum naturam callemus, ſapientiſsimiq; Græcorum omnium ſumus, poſtquam de hoc ipſo diſputaturi hanc in urbem conuenimus totius Græcæ ſapientiæ arcem, hisq; in ædibus urbis totius ampliſsimis ſumptuoſiſsimisq; congregati ſumus, nihil tanta hac amplitudine dignum oſtenderemus, ſed uilium homunculorum more altercãtes, inuicem diſſentiremus. Vos equidem, ô Socrates et Protagora, hortor & obteſtor, ut ſubeſſe nobis uelut ſub arbitris uelitis, qui uos ad medium ſint perducturi. Neq; tu exactam dialogi formam, ô Socrates, & illam tuam breuem nimis breuiloquentiam requires, ſiquidem eſt Protagoræ moleſtum: ſed laxa pauliſper obſecro frena, quo ſermones magnificentiores ſplendidioresq; ſint. Et te inſuper Protagora quæſo, ne tentis omnibus rudentibus, uelisq; plenis in altum ſermonum mare protinus delabare, unde nuſquam tellus conſpiciatur, ſed annitamini ut mediocritatem pro uiribus uterq; ſeruetis. Igitur faciatis quod uolo, obtemperetisq;: caduceatorẽ præfectumq; certamini & iudicem eligetis quendam, qui uerbis utriuſq; ſtatuat modum. Placuerunt hęc præſentibus, omnesq; laudarunt. Me uero hoc idem hortatus eſt Callias, rogaruntq; eligere arbitrũ. At ego, non decet inquam, iudicẽ huic diſputationi pręficere. Nam ſi nobis imperitior erit iudex, iniuſtum erit ut deterior aliquis potioribus præſit. Si ſimilis, rurſus haud recte agetur. Similis enim nobis ſimilia faciet. Quapropter ſuperuacuus erit. Præſtantiorẽ uero nobis quenquam eligere impoſsibile reuera eſt, ut arbitror, quippe cum Protagora hoc ſapientior alius eligi nequeat. quòd ſi quem elegeritis nihilo doctiorem, aſſeretis tamẽ, dedecori Protagoræ hoc erit, quod ei tanquam inſcio & ignobili iudicem delegiſtis. Mea uero nihil intereſt. Cæterum ut quemadmodum uultis, diſputare pergamus, ita mihi uidetur agendum. Si non uult reſpondere Protagoras, interroget ſaltem, ego autem reſpõdebo, eiq; conabor oſtendere quo pacto reſpondere quis alteri, meo quidem iudicio, debeat. Ac ubi ego ad quãlibet eius interrogationem ei reſpondebo, ille mihi uiciſsim officium idem promittat. Et ſi fortè parum alacris eſſe ad diſputandum uideatur, ego ſimul & uos hominem oremus, quemadmodũ uos me nunc oratis, ne cœtum diſſoluat. Neque uero opus eſt ut unum iudicem proponatis. Vos enim unà omnes iudicabitis. Cõſenſerunt omnes ſic eſſe agendũ. Protagoras autem inuitus ad hęc deſcendere uidebatur. Tandem cõcedere coactus eſt interrogaturum ſe, & poſtquam ſatis interrogauerit, breuiter reſponſurũ. itaq; in hunc modum interrogare cœpit. Arbitror ô Socrates, præcipuam doctrinæ partem in hoc cõſiſtere, ut carmina quis quàplurima habeat in promptu. Eſt autem hoc ut poëtarũ dicta intelligere poſſit, quę recte ſcilicet habeant, quæ minus: ſciatq; diſcernere, & cum interrogetur, rationem dare. Et nũc quidem interroget aliquis de eo ipſo quod utrique iam inueſtigamus, uirtute ſcilicet. Sed hoc intererit, quòd ad carmina diſputatio eſt trãslata. Dicit enim Simonides ad Scopam Creontis Theſſalici filium, difficile eſſe uirum uere bonum fieri, manibus pedibusq; & mẽte non ad amuſsim quadratis. Tenesne memoria carmina, aut uis ut uniuerſa exponam? SOC. Nihil opus eſt. Teneo nanq; & diligens mihi horum carminum cura fuit. PROT. Bene loqueris. utrum bene recteq; dixiſſe tibi uidetur Simonides, an non? SOC. Immo optime. PROT. Videturne recte loqui Poëta, ſi ipſe ſibimet contradixerit? SOC. Minime. PROT. Attende itaq; diligentius. SOC. Satis ô bone uir, attendimus. PROT. In eiſdẽ carminibus poſtea dicit, Pittaci ſapientis licet uiri ſententiam abſonam ſibi uideri, qua inquit, Difficile eſt bonum manere. Cernis eundẽ Simonidẽ hæc & ſuperiora dixiſſe? SOC. Equidẽ. PROT. Nũquid eadẽ hęc & illa ſunt? Eadem, inquã, ut mihi uidetur. Et ſimul metuens ne quid ultrà adijceret, interrogaui, an nõ ipſi quoq; uideretur. Rogas, inquit, utrum cõſtare ſibimet illum putẽ, qui hæc utraq; dixit? & primo quidem propoſuit bonum uirum fieri uere difficile eſſe, paulo autem pòſt tanquam ſuijpſius oblitus, Pittacum eadem cum illo dicentem, difficile ſcilicet eſſe uirum bonum manere, carpit, eius dicta reſpuẽs, qui eadem dixerat? Enimuero cum opinionis eiuſdem ac ſuæ autorem Pittacum accuſat, ſeipſum damnat. Quapropter aut prius aut poſterius nõ recte dicit. His dictis acclamarunt auditores plurimi, & Protagoram collaudarunt. Ego autem primum tanquã à pugili robuſto percuſſus oculis uertigine caligantibus uacillaui. Nam & eius uox, & aliorũ clamor me prorſus obruerant. Deinde uero, ut apud te uerum ingenue fatear, quo ſpatium ad Poëtę mentem inueſtigandam captarem, ad Prodicum cõuerſus inquã, Conciuis tuus ô Prodice Simonides extitit. Ergo tua intereſt illi opem ferre. Videor equidem ſic aduocare te, quemadmodum apud Homerum (Iliad. φ.) Scamander ab Achille obſeſſus Simoẽntẽ aduocauit. O' dulcis frater, uiri huius unà ambo uim cõprimamus. Haud ſecus ego te nũc accerſo, ne Protagoras Simonidẽ noſtrum expugnet. Equidem ut Simonidi ſuccurratur, illa cõcinnitate tua opus eſt, qua uelle diſtinguis & cupere, & quæ multa atque præclara paulo antè dicebas. Et nunc quidem uide num tibi idem quod mihi uideatur, neq; enim repugnare ſibi in dicendo Simonidem puto. Sed tuam ô Prodice, ſententiã prior expone: idémne tibi fieri et eſſe uidetur, an aliud? Aliud, inquit Prodicus. Nónne in primis, inquã, Simonides hoc dicit, quòd uirũ uere bonũ fieri difficile ſit? Vera narras, inquit Prodicus. Pittacum autem improbat, non ut Protagoras cenſet, idem ſed diuerſum dicentem. Non enim dixit Pittacus difficile eſſe uirum fieri bonum, ut Simonides, ſed bonum perſeuerare. Eſt autem non idem ô Protagora, ſicut exiſtimat Prodicus iſte, eſſe & fieri. ſi autẽ non idem eſt eſſe quod & fieri, haudquaquam ſibijpſi Simonides contraria ponit. Ac dicere fortaſsis Prodico huic & multis alijs illud Heſiodi licet, (In opere cui titulus ἔργα καὶ ἡμέραι.) effici bonum difficile quidem eſſe, qui ante uirtutem ſudorem à dijs poſitum inquit. Verum ubi ad ſummum uerticem peruentum ſit, facilem eſſe, quæ comparatu difficilis fuit. Prodicus igitur cum hæc audiſſet, me laudauit. Protagoras autem, iſta, ô Socrates, emendatio inquit, plus habet uitij quàm quod emendas. Male igitur, inquam ego, ô Protagora, mecum actũ eſt, ut uidetur, ſumq; ridiculus medicus: quippe qui dum curare contendo, morbum exaugeo. PROT. Atqui ſic tamen res habet. SOC. Qua ratione? PROT. Nimis enim inſcius Poëta ille fuiſſet, ſi adeò uirtutem

parui

parui fecisset, ut facilem esse eius possessionem existimasset, cum sit omnium difficilima, id quod omnibus uidetur. SOC. Opportune per Iouem nostris iste Prodicus sermonibus interuenit. Videtur enim ô Protagora, diuina illa Prodici sapientia uetusta esse quædam, iamdudum originem uel trahens à Simonide, uel ab antiquioribus: tu autem quum multarum rerum aliarum peritus sis, huius tamen imperitus appares. Ego uero eam expertus sum, cum fuerim Prodici huius discipulus. Atqui in præsentia haud satis animaduertere mihi uideris, ipsum quod difficile dicitur, forsitan Simonidem non ita usurpasse, quemadmodum abs te nūc usurpatur, uerum tanquam malum & graue quiddam intelligēdum esse crebro me Prodicus admonet. Nam quoties uel alium, uel teipsum laudans ita dico: Protagoras sapiens uir est & diues, id est, uehemens grauisq́; corripit me cōtinuo, rogatq́; num me pudeat, qui quod bonum est, graue uocem: cum quod graue est, sit malū. Nemo enim ita, diuitias graues, graue pacem, sanitatem grauem dicit: sed grauē morbum, graue bellum, grauem paupertatē, quasi graue, id est, onerosum malum sit. Fortassis igitur & Chij & Simonides ipse, cum difficile dicunt, uel malum insinuant, uel aliud quiddam quod abs te minus intelligatur. Ergo à Prodico sciscitemur. Decet enim de Simonidis scriptis hunc maxime percontari. Quidnam ô Prodice Simonides ipso difficilis nomine intelligi uoluit? PROD. Malum profecto. SOC. Ob hoc, ut arbitror, Prodice, Pittacum reprehēdit, dicentem, difficile esse bonum manere: ac si dixisset, malum esse manere bonum. PROD. Et quid aliud putas ô Socrates, sibi uoluisse Simonidem, quàm repræhendere Pittacum, quòd nomina recte discernere nesciret, utpote qui Lesbius erat, & inter Barbaros educatus? SOC. Audis ô Protagora, quæ Prodicus hic dicit? Quid ad hæc? PROT. Permultū abest ut ita sit Prodice. Certe equidem scio Simonidem difficilis nomine id quod & alij solent, uoluisse, nō malum, sed quod non facile, quodq́; multis cum laboribus comparetur significare. SOC. Ego itē hoc uoluisse Simonidem arbitror, ô Protagora, idemq́; Prodicum intelligere, sed ludere, tentareq́; te utrum sermoni tuo ualeas suffragari. quod enim Simonides difficile non malum intelligi uelit, argumento sunt quæ sequuntur: subiungit enim quòd solus Deus hoc munere frui dignus sit. Neq; uero si uellet, malum esse bonum, paulo pòst adiūgeret, solum Deum huius compotem esse, Deoq́; soli munus id attribueret. Dissolutum planè hominē, nec ullo modo Chium Prodicus diceret fuisse Simonidem. Cæterum quid tādem sensisse in his carminibus Simonidem ducam, dicam, siquidem de me periculum facere uis, quemadmodum circa poëtica habeam. Sin autem lubeat, te audiam. Protagoras cum hæc audisset, ut lubet, inquit, ô Socrates. uerum Prodicus & Hippias, aliiq́; omnes agere iusserunt. Conabor inquam, quid de his carminibus sentiam, uobis exponere. Antiquissimum apud Græcos, & plurimū sapientiæ studium in Creta & Lacedæmone extat, & sophistæ plures ibi quàm alibi usquam reperiuntur: dissimulant autem & imperitos se esse fingunt, ne cæteros Græcos superare sapientia depræhendantur: prorsus quemadmodum Protagoras de sophistis suprà dicebat: sed ut uideantur re militari potius & fortitudine ceteros anteire: ueriti ne si quod sunt, patefiat, cæteri omnes idem studium prosequantur. Ergo celāt, decipiūntque eos qui cæteris in urbibus mores Lacedæmoniorum imitātur. Sunt enim qui quòd aures præcidant, & quòd loris inuoluuntur, quòd exercitationibus gaudent, quòd breuibus uestibus utuntur, similes Spartanis esse uideri uolūt: perinde ac si huiuscemodi rebus Lacedæmonij cæteros Græcos superent. Lacedemonij uero quoties cū sophistis suis liberius colloqui uolunt, externos ægre ferunt, & clanculum congregati, exclusis peregrinis omnibus, cum sophistis philosophantur. Prohibent quinetiam & ipsi & Cretenses, ne adolescentes gentis suæ urbes alias adeant, ne quæ apud eos docentur, alibi fortè dediscant. Reperiuntur in his ciuitatibus non uiri tantum doctrina egregij, uerumetiam mulieres. Quod autem uera loquar, & Lacedæmonij optime ad philosophiam, sermonesq́; sint educati, hinc maxime animaduertere licet. Si quis enim cum uilissimo etiam Lacedæmoniorum colloquatur, rudem plerūq; in uerbis apparere primo comperiet. Mox ubicunq; rei ipsius opportunitas exigit, instar uehementis iaculatoris uerbum breue contortúmque, sed magni cuiusdam momenti eiaculatur, ut qui cum eo loquitur, nihil à puero differre existimetur. Quod autem Lacedæmoniorum uirtus, in sapientiæ magis quàm exercitationis studio cōsistat, intelligūt nonnulli nostræ ætatis homines, & olim multi idem animaduerterunt, cum uiderēt uerba eiusmodi enunciare posse, uiri esse absolute docti. Horū è numero fuit Thales Milesius, & Mitylenęus Pittacus. Bias Prieneus, noster Solo, Cleobulus Lindius, Myso Chenæus, septimus horum dictus est Lacedæmonius Chilo. hi omnes æmuli studiosiq́; Lacedæmoniæ sapientiæ fuerūt. Eam talem fuisse comperimus: uerba breuia, memoratu unicuique digna. Hi facto concilio ex communi consensu, has Delphici Apollinis templo primitias sapientiæ dedicarunt, quæ templo inscriptæ, ab omnibus celebrantur: Cognosce teipsum: Nihil nimis. Hæc ob eam causam refero, ut pateat eā priscæ philosophiæ fuisse figuram, Laconicam scilicet quandam, ut ita dixerim, breuiloquentiam. Atqui & Pittaci proprium hoc dictum circumferebatur à sapientibus celebratum: Bonum manere, difficile esse. Simonides itaque cum sapientiæ gloriam cuperet, cognouit si prouerbium hoc tanquam insignem quēdam athletam refelleret cōuinceretque, fore ut ipse illustris ab omnibus haberetur. Quamobrem carmina illa cōposuit, eius cuius gloriæ insidiatus est, uerba, ut arbitror, turbaturus. Sed discutiamus hęc unà omnes, & uideamus utrum uera loquar. Primum quidem carmina illa priora insanum hominem indicarēt, si dicere uolēs, uirum effici bonum, esse difficile: mox hanc particulam quidem iniecisset. ea enim nulla ratione uidetur iniecta: nisi dicamus aduersus Pittaci uerba certantem Simonidem loqui: & cum ille dixisset, difficile esse bonum manere, Simonidem ad hæc obijcere, Non ita est ô Pittace, immo bonum quidem uirum effici difficile est, uere non reuera bonum. Non enim idcirco dicit reuera, quia sint aliqui uere boni, alij autem boni quidem, sed non uere. Absonum namque uideretur, neque Simonide dignum: sed in dictione, uere, superiectionem esse in carmine dicemus, quā Pittaci uerbis subiecit: quasi ponamus Pittacum ipsum sic dicere, O' uiri, difficile est bonum manere: Simonides autem subijciat, O' Pittace, uera minime loqueris. Non enim esse, sed fieri uirum bonum, manibus pedibúsque, & mente

Sapientes Græciæ.
Sapiētia Lacedæmonia.

mente adamussim quadratum, est difficile uere. ita uidetur non absque ratione hæc particula quidē iniecta: & ipsum, uere, haud ab re postremo locatū. Atqui & quæ sequuntur, omnia huic attestātur, quod sit hunc in modum dictum. Multa insuper sunt in his carminibus, quæ quàm pulchre scripta sint, sigillatim ostendere possemus. Scite namque & accurate composita sunt, sed prolixior foret oratio. Quare summatim poëtæ huius formam consiliumque exponendum. Intēdit autem prorsus in omnibus his uersibus Pittaci dictum refellere. Ait enim paulo pòst ferme in hunc modum, quod effici uirum bonū difficile uere: est tamen tempus quoddam ubi possibile est. Factum uero bonum eo in habitu perseuerare, esseque bonum, ut tu quidem Pittace cōtendis, impossibile est, neque humanum, sed solus hoc Deus munere fungitur. hominem uero ita bonum manere, ne rursus labatur, impossibile est, quē sors inopina abripiat. Quémnam potissimum inopinatus casus in nauis gubernatione submergit? non rudē hominem: nam semper ille succumbit: & quemadmodum iacentem nullus deijcit, sed stantem quandoque deijcit aliquis, iacereque cogit, iacentem uero nequaquam: ita solertem & sagacem hominem nonnunquam inopinatus casus circumuenit. Enimuero qui nihil pensi unquam habet, minime. Et gubernatori quandoque ingens tempestatis impetus improuisus superuenit, & agricolæ intemperies anni, & medico quoque similia, adeò ut tunc improuidi fuisse uideatur. Potest enim bonus aliquis malus fieri: quod alius quoque poëta testatur, dicens, Vir bonus, nūc prauus, nunc bonus est. Vt autem malus efficiatur malus, fieri non potest. Esse enim semper necesse est. Quamobrem quoties casus inopinatus prouidum hominem sapientémque & bonum inuadit, malus efficitur. Tu uero dicis, ô Pittace, difficile esse bonū manere. Res autem ita se habet, ut fieri bonum possibile sit, difficile tamen: perdurare autem bonū, penitus impossibile. Quilibet enim bene agēs, bonus: male contrà, malus. Quænam circa literas bona res est? quæue actio uirum in illis bonum efficit? Constat quòd earum perceptio. Quæ item actio bona bonum efficit medicum? Morborum curandorum peritia uidelicet. Qui bene curat, bonus medicus: contrà, qui male, malus. qui ergo malus medicus nonnunquā efficitur? Ille certe, cui primo hoc inest, ut medicus sit, deinde ut bonus medicus. Hic enim malus quandoque medicus effici potest. Nos autē medicinæ artis ignari, nunquam male agendo aut medici, aut fabri efficeremur, aut aliud tale. Quisquis autem non fit medicus, male officio suo functus, neque etiam malus est medicus. Ita & bonus uir fieri potest aliquando malus, uel propter tempus, uel laborem, uel morbum, uel alium casum. Hæc quippe sola praua actio est, scientia priuari. Malus autem uir nunquam malus fieret, est enim semper. Ac si malus fieri debet, oportet bonum fuisse prius. Ad hoc itaque carmina illa tendunt, ut affirmēt, impossibile esse uirum bonū semper perseuerare: fieri autem bonum, eundemque rursus & malum, possibile: plerunque uero optimos esse illos quos diligunt dij. Hæc itaque omnia aduersus Pittacū sunt dicta, quod & sequentia clarius declarant. Hac de causa, inquit, nunquam ego quod fieri nequit, frustra quærens, sine reprehensione perpetuo uicturum bonum, quicunque fructibus terræ uescuntur, quenquam sperem. Deinde uobis quæ comperta mihi sunt, prædico: & cætera quæ sequuntur. Adeò uehementer totoque carmine Pittaci dictum infestat. Vnumquēque uero laudo amóque, sponte qui turpe nil patrat. Necessitati uero neque dij quidē ipsi pugnant. Id autem est ad hoc idem dictum. Neque enim usqueadeò rerum inscius erat Simonides, ut illum laudare se diceret, qui turpe nihil sponte committit, quasi sint aliqui qui sponte male agant. Arbitror equidē sapientem nullum putare, quenquam hominum esse qui ultro aberret, malaque & turpia sponte committat. Sciunt etenim sapientes omnes, quòd qui mala turpiaque committunt, præter uoluntatē peccant. Atqui & Simonides nequaquam laudare se dicit illum, qui non sponte scelera patrat, immo de seipso sponte illud intelligi uolebat. putabat enim præclarum bonumque uirū sæpe seipsum impulsurū, ut amicus laudatorque alicuius fieret, amaretque & laudaret, ut quibus morosi & iniqui sępe parentes contingant, aut patria, aut tale aliquid: improbi homines si sunt, ultro spontéque in parentum patriæque errata inuehi solent, & ea passim omnibus diuulgare, ne quis eos quòd parentes & patriam negligant, carpere possit: quare uituperant parentes patriámque, & præter necessitatē odijs & inimicitijs ultro exagitant. Probi uero qui sunt uiri, patria flagitia occultant potius, & ad laudandum eos sese cogunt: & si qua in re iniuria affecti iure parētibus & patriæ indignari possent, consolantur seipsos, & se suis conciliant, seque ad amorem laudémque maiorum uel inuitos adigunt. Sæpe etiam Simonidem ipsum arbitror, non ex animi sui sententia, sed inuitum ad tyrannum quendam, aut alium talem laudandum & tollendum accessisse. Hæc igitur ad Pittacum dicit. Ego quidem, ô Pittace, nō ob id carpo quòd natura detrahere gaudeā, cui satisfacit & ille quisquis malus nō est, nimiúmue ignauus. Sciens quidē iuuabit ciuitatem iustam uir sanus. Neque tamen ipse detraham: neque enim detractione gaudeo. Stultorū nāque est infinita gens, ut si quis eos uituperare pergat, necessario defatigetur. Honesta porrò sunt omnia, quibus turpia non sunt mista. Haud hoc dicit perinde ac si diceret, omnia alba quibus nigra nulla miscentur: ridiculum nempe id fit: sed quasi dicat, mediocria se toleraturum, neque ea uituperaturum. Non quæro, inquit, hominem irreprehensibilem penitus mortalium quenquam. Deinde uobis quod mihi compertum est, nuncio, quod uidelicet huius causa neminem laudaturus sum. Verum mihi sufficit quisquis medium tenet, neque turpe quid agit. Sic ego omnes diligo, sic laudo. Hic utique Mitylenæorum lingua est usus tanquam aduersus Pittacum, sic dicens, Omnes sic laudo, sic diligo libens. hic oportet uocem libens, à sequentibus distinguere, eum qui dicit, quisquis turpe nil patrat. Nā sunt quos ego nō libens laudo & diligo. Quòd si tu mi Pittace, uel mediocriter cōsentanea, ueráque dixisses, nunquam te reprehendissem. Nunc uero cum & maxime & in maximis falsa proferas, quæ uera multis apparent, te reprehendere cogor. Hæc mihi ô Prodice atque Protagora, in istis Simonidis carminibus ipsius sententia fuisse uidetur. Tum Hippias: Bene, inquit, ô Socrates, carmina hæc exposuisse uideris. Est & mihi ratio illis accōmodata, quam uobis, si uultis, ostendam. Immo uero, inquit Alcibiades, sed postea: prius autē peragere decet, quæ inter Socratem & Protagoram conuenerunt. Et si Protagoras interrogare ulterius uult, respōdere Socrates

debet

debet. Sin autem respondere uult Protagoras, interrogare Socrates. Atqui concedo, inquam, Protagoræ quodcunque horum ipsi gratius futurum est. quod si placet, uersus prætermittamus, ea uerò quæ abs te primo quærebam Protagora, libenter tecum absoluam. Videtur enim mihi disputatio de rebus poëticis persimilis esse conuiuijs imperitorum plebeiorumque hominum. Qui cum propter inscitiam nequeant inuicem propria uoce suisque sermonibus ipsi colloqui, mercede exhibita, tibicinas introducunt, & aliena uoce, hoc est tibiarum flatu, conuiuium transigunt. Vbi autem boni præclarique & eruditi uiri conueniunt, neque tibicinas ibi, neque saltatrices, neque cãtatrices ullas uideas, sed uoce propria remotis ijs nugis iocisque conuiuium celebrare, & alternis interrogationibus responsionibusque modeste disserere, etiam si uinum abunde bibãt. Eodem modo ad disputationes huiuscemodi si uiri conueniunt tales, quales esse nos plurimi prædicant, haudquaquam aliena uoce poëtarumque uerbis opus est, quos percontari, de his quæ scribunt, nõ datur: & qui eorũ testimonia in mediũ afferunt, alij hoc, alij aliud poëtam dicunt sentire, neque tamen conuincere rem possunt, de qua disserunt, aut expedire. Tales ergo confabulationes uiri sapientes mittunt, ipsique inter se colloquũtur, uicissimque ingenij periculum faciũt. Disputatores autem huiusmodi, ut arbitror, ego & tu nunc imitari debemus, & poëtis posthabitis nostris rationibus rẽ ipsam discutere, facereque tam ingenij nostri, quàm ueritatis periculum. Quòd si deinde interrogare lubet, respondere tibi paratus sum: sin aliter uis, te mihi præbe, & adiuua ad ea, quę intermisimus conficienda. Cum hæc aliaque huiusmodi intulissem, Protagoras, quid potissimum ageret, haud satis declarabat. Hìc Alcibiades ad Calliã cõuersus, O' Callia, inquit, uidetúrne tibi nunc rectè Protagoras facere, quum declarare nolit, utrum respondere uelit, nécne? Mihi quidem non uidetur. Sed iam uel disputet, uel disputare nolle se dicat, ut hæc de eo sciamus. Socrates autem cum alio quouis differat, uel alius quicunque uult, cum alio quopiã. Hìc Protagoras, ut uisus est mihi, uerecundia motus propter Alcibiadis orationẽ, Calliæque, & aliorum præsentium preces, uix tandem ad disserẽdum descendit, iussitque Socratem ipsum interrogare, se responderе pollicitus. O' Protagora, inquam, ne me tecũ ob aliud disserere putes, quàm quia quę passim dubito, discussa uelim. Arbitror enim haud ab re illud ab Homero dictum fuisse. Si duo simul coëant, alter altero magis intellexerit. Expeditiores namque sumus cuncti ad quodlibet opus, uerbum, & sensum inuestigandum. Solus autem si quis quippiam cogitet, mox passim circũiens quærit quicum communicet, & à quo confirmetur tantisper dum inueniat. Quamobrem ipse nunc tecum libentius, quàm cum alio quouis disputo, existimans te optime omnium dijudicaturum, & de alijs omnibus, quę ad probi uiri iudicium spectãt, & de his maximè, quæ ipse quærebam, uidelicet de uirtute. nam quem melius, quàm te id facturum sperem? Nempe plerique alij probi quidẽ ipsi sunt, sed alios tales efficere nequeunt. Tu autem non modo uirtute prędictum esse te ducis, uerumetiam cæteros homines eadem te ornaturum polliceris. Atque adeò tuo ingenio confidis, ut quam cæteri omnes dissimulent artem, tu eã solus profiteare, teque palàm, per omnem Græciam, quasi publico quodam præconio sophistam nominans, declares doctrinæ morumque magistrum, & primus mercedem artificij istius exposcas. Quid igitur obstat, quin ipse præ cæteris ad harum rerum disputationẽ sis adhibendus interrogandusque, & quin sint tecum omnia cõmunicanda? Nihil penitus obstat. Atqui & ipse nunc illa de quibus primo interrogaui, cupio rursus partim abs te mihi in mentem reduci, partim communi iudicio discuti. Erat autem talis, ut arbitror, quæstio: utrum sapientia, temperantia, fortitudo, iustitia, sanctitas, quinque nomina eiusdem rei sint, an unicuique horum nominum propria quædam essentia subsit, & res quædã uim propriam habens, adeò ut non sit alterum quale est alterum. Dixisti tunc nequaquam unius rei esse hæc nomina, sed singula nomina rebus singulis adhiberi. Quinetiam partes omnes has esse uirtutis, haud sanè perinde, ut auri partes inter se totiusque consimiles, sed ut uultus partes inuicem totiusque dissimiles propria discretas ui. & hæc si nunc denuo ita, ut suprà confirmas, dic. Sin aliter modo sentis, omnia lucide distingue. Equidem nihil imputabo, si aliter nunc dicas. Neque enim miror, si illa tunc Socratis tentandi gratia dixisti. PROT. Hæc omnia partes uirtutis esse dico, ex quibus quatuor satis inuicem consimiles sunt. Fortitudo autem longe ab alijs differt. Quod autem uere loquar, hunc in modum cognosces. Reperies nonnullos homines iniustissimos, prophanissimos, intemperatissimos, imperitissimos, qui tamen cæteris fortitudine pręstãt. SOC. Attende, amabo, considerandum est quod dicis. Vtrum fortes, audentes uocas, an alios quosdam? PROT. Imo etiam ad ea præcipites, à quibus plurimi deterrentur. SOC. Age itaque, uirtutem honestum quiddam & pulchrum asseris, eamque ut pulchrum aliquid doces? PROT. Pulcherrimũ equidem, nisi fortè insanio. SOCR. Vtrum huius quiddam turpe est, quiddam pulchrum: an pulchrũ totum? PROT. Totum quàm maximè esse potest pulchrum. SOC. Scisne qui audacter in puteos se mergant? PROT. Imo uerò. Vrinatores enim. SOCR. Vtrum ob id quod sciunt, an ob aliud? PROT. Quod sciunt. SOC. Quinam hominum ex equis fortissime pugnare audẽt: equitésne, an equestris industriæ rudes? PROT. Equites. SOCR. Quinam peltis audacter pugnant: Peltatíne, an alij? PROT. Isti quidem, & in cæteris omnibus, si istud quæris, audaciores sunt, qui sciunt, quàm qui nesciunt: ijdemque homines postquam didicerunt, audent quicque uehemẽtius, quàm cũ ignorabãt. SOC. Vidistíne unquam aliquos horum ignaros omniũ, sed eos esse ad hæc omnia tamen audentes? PROT. Vidi equidem & audaces maximè. SOCR. Nunquid audaces isti fortes sunt? PROT. Turpe quiddam esset fortitudo. quandoquidem audaces isti furiosi sunt. SOC. An non dicis fortes audaces ipsos esse? PROT. Dixi equidem, & dico. SOC. Nónne isti qui sic audent, fortes quidem minime, sed furentes apparent? Et suprà rursus sapientissimi illi audentissimi nobis apparuerunt, & quia audentissimi, ideo & fortissimi, atque ita secundum hanc rationẽ sapientia ipsa fortitudo esset? PROT. Haud satis recordaris, ò Socrates, quæ dixi suprà, tibique respondi. Equidem interrogatus abs te, utrum fortes uiri audentes sint, nécne, consensi. Vtrum uerò & audentes fortes essent, non quæsiuisti. Quod si tunc interrogasses, respondissem, utique non omnes: quod uerò fortes audentes non sint, à me concessum

Disputatio de rebus poëticis qualis sit.

Qui ueri disputatores.

nunquam monstrasses, neq; enim rectè cõcessissem. Proinde scientes homines, ostendis ignorãtibus, & seipsis, & cęteris audaciores esse, & idcirco idem esse sapientiam, & fortitudinem arbitraris. Qua ratione progressus, robur quoque sapientiam esse arbitrari queas. Nam si à me similiter in hũc modum quæsisses, utrum robusti homines potẽtes sint, asseruissem utiq;. Deinde utrum palæstræ periti ad certandum potentiores sint, quàm imperiti, & ipsi postquam didicerunt se ipsis dum ignorabant, iterum admisissem. Hæc me cõfitente licuisset tibi eodem pacto conijcere, per concessionem meam sapiẽtiam robur esse. Ego autem nusquam in præsentia potentes homines robustos esse cõfiteor. Robustos tamen potentes esse autumo. Et idem esse robur, & potentiam arbitror. Nam & à scientia, & ab insania, & ab ira potest potentia prouenire. robur autem à natura duntaxat, & debita corporum nutritione uenit. Similiter & in illis nequaquam idem esse censendum, fortitudinem & audaciã. Quapropter contingit, fortes quidem audentes esse, at uerò non omnes audentes fortes sunt. Audacia enim ab arte hominibus, ab ira, ab insania datur, quẽadmodum de potentia diximus: fortitudo autem à natura, debitaq; educatione prouenit animorum. SOC. Dicisne, ò Protagora, alios homines bene, male alios uiuere? PROT. Dico equidem. SOCR. Nunquid bene uiuere homo tibi uidetur, si cum molestia dolorec; uiuat? PROT. Minime. SOC. Sin autem usque ad uitæ finem iucunde quis uixerit, bene uixisse dicendus? PROT. Certè. SOCR. Ergo iucunde uiuere bonum, moleste malum. PROT. Si modo honestis delectetur. SOC. Nunquid ipse Protagora, quemadmodum alij multi, iucũda quędam mala uocas, tristia uerò bona? PROT. Voco. SOCR. Vtrum quatenus iucunda sunt, eatenus non sunt bona, & nõ si quid ab illis prouenit aliud, rursusq; tristia eodem modo? PROT. Sic. SOCR. Non ex eo quòd tristia mala? PROT. Ignoro Socrates, utrum ita simpliciter, ut interrogas, respondere me deceat, iucunda omnia bona esse, tristia mala. Sed tutius mihi fore uidetur non solum ad præsentem quæstionem, uerumetiam ad omnem uitæ meæ rationem, ut respondeam esse iucunda quædã non bona, & tristia quædam non mala: esse rursus & neutra, quæ neq; bona sint, neq; mala. SOC. Nũ iucũda uocas ea, quæ uel uoluptatis participia sunt, uel efficiunt uoluptatem? PROT. Prorsus. SOCR. Quęro igitur hoc, utrum ex eo quòd iucunda sunt, non bona sint. Vtrum uidelicet ipsa uoluptas sit nõ bonum. PROT. Quemadmodum ipse ubique dicis, ò Socrates, hoc inquam, consideremus: & si ad rem conducere ea consideratio uideatur, idemq; iucundum, & bonum appareat, concedamus: sin minus, tum ad disceptãdum pergamus. SOC. Vtrum igitur ipse disputationis dux esse uis? an me præire iubes? PROT. Aequum est te esse ducẽ. Tu namq; cœpisti. SOC. Hoc modo forsitã quod quærimus, patefiet: quemadmodum si quis ad hominis uel sanitatem, uel alium corporis habitum, opúsue considerandа, uultus eius, & manus extremas contemplatus dicat, age iam, pectus mihi dorsumq; nuda, ut clarius inspiciam. Sic ego nunc quidem, idem illud ad hanc disputationem requiro. Nam cum tuã erga bonum uoluptatemq; sententiam, è uerbis tuis cognorim, tale aliquid mihi expedit dicere. Age Protagora, & in hoc tuam mẽtem aperias, quid de scientia sentis? nunquid idem tibi quod alijs, an aliud placet? Nam de scientia plurimi sanè sic iudicant, ut neque robustum quiddam sit, nec ducat, nec etiam dominetur. Neq; enim de ipsa uelut de duce principéue suspicantur. Sed cum persæpe non desit homini scientia, non ipsam tamen, sed aliud quiddã, ut uel iram, uel uoluptatem, uel dolorem, uel amorem, uel formidinem dominari putant. Atq; de sciẽtia sic cogitant, quasi de mancipio quodã ab omnibus alijs undique tracto. Nunquid & tu idem sentis? an potius præclarum quiddam scientiam, & in homine principem arbitraris, ita ut si quis bona malaue discernat, nunquam ab alia re induci queat, ut aliud quàm quod scientia iusserit, suscipiat agendũ: sed prudentiam unam satis esse idoneam, quæ homini sit præsto? PROT. Videtur mihi quod dicis, ò Socrates. Nam si cuiquam hominum turpe est negare sapientiam scientiamq; omnium rerum humanarum esse potẽtissimum, mihi certè turpissimum. SOC. Præclare nimium uereq; loqueris. sed enim nosti multos mihi, & tibi non credere? Aiunt porrò plerosq; boni conscios, cum bona agere liceat, agere bona nolle, sed alia. Et quoscunq; rogaui quænam huius rei causa sit, respondent, uel uoluptate, uel dolore, uel aliquo alio eorum, quæ suprà retulimus, superatos, hæc agere. PROT. Alia quoque multa sunt, ò Socrates, in quibus homines errant. SOCR. Age itaque conare mecum hominibus persuadere, docereq; quódnam hoc malum sit, quo se aiunt uoluptatibus superari, & hanc ob causam, quæ cognoscunt bona, non facere. Fortassis enim si dixerimus, erratis, ò homines, fallimíniq;, rogabũt. Si quidem non, ò Protagora, & Socrates, hoc uoluptatis malum est, cui succumbitur, quódnã est aliud? quod dicitis uos? exponite. PROT. Quid uerò nos ad multorum opinionem attendere decet, qui utcunq; contingit, loquuntur? SOC. Conducturum nobis hoc arbitror, ad inueniendum, quomodo ad cęteras uirtutis partes fortitudo se habeat. quare si superiori pacto standum censes, ut uidelicet ego præeam, quà maximè inueniri posse quod quærimus, arbitror, sequere. Sin minus hoc, & dimitti mauis, mitto. PROTA. Probe loqueris, perge igitur, ut cœpisti. SOC. Ego, si rursus à nobis sciscitarẽtur, quid istud uos esse dicitis, quòd nos uinci à uoluptatibus dicebamus? sic respondeam. Audite igitur, ego & Protagoras uobis istud declarare conabimur. Nũquid enim aliud hic fieri dicetis, quàm quod sæpe cõtingit, ut homines ciborum poculorumq;, & ueneteorum uoluptate pellecti uictiq; asciscãt ea sibi, etiam si mala esse cognoscant? Assentirẽtur illi. At nos ita. Mala uerò illa cur dicitis? Vtrum quia uoluptatem hanc præsentem præbent, & suauitate deliniũt? An quia in posterum morbos, inopiam, & alia multa generis huius adducunt? An etiam quãquam nihil tale in posterum inferunt, tantũ quia delectãt, mala sunt, quòd homo gaudere discat? Putamúsne eos, ò Protagora, aliter respõsuros, nempe, quàm quòd non propter præsentem uoluptatem mala sunt, sed propter morbos, & alia quæ sequuntur? PROT. Sic uulgus arbitror responsurum. SOCR. Nónne dum morbos adducunt, dolores inferunt? dum egestatem, dolorẽ? Assentirentur, ut arbitror. PROT. Imo certè. SOCR. Hæc ergo, ò uiri, non ob aliud, ut ego, & Protagoras arbitramur, mala uobis apparent, quàm quòd in dolores desinunt, cæterisq; uoluptatibus priuant. Confiterentur. PROT. Proculdubio.

culdubio. SOC. Si contrà rursus interrogaremus, ò uiri, tristia esse bona fatemini, nónne eiusmodi quædam dicitis? ceu exercitationes corporum, labores militiæ, medicorũ curationes, quæ uel secando fiunt, uel urendo, uel pharmacis, uel inedia, bona dicitis, sed molesta? Consentirent. PROT. Et hoc. SOC. Vtrum hæc ex eo bona uocatis, quòd præsentibus doloribus cruciatibusq; cõficiunt? An ob id potius, quòd in posterum ex his sanitas, & bona corporis habitudo, patriæ salus, potentiæ diuitiæq; sequuntur? Ob id ipsum dicerent, ut existimo. PRO. Ego quoque id iudico. SOC. An ob aliud hæc bona sunt, quàm quòd in uoluptates desinunt, & molestias pellunt? Aliúmne finem assignare potestis, ad quem respicientes hæc bona uocetis, quàm uoluptates atque dolores? Non possumus, ut arbitror, responderent. PROT. Sic equidem puto. SOC. An non uoluptatem, ut bonũ sequimini, dolorẽ, ut malum fugitis? Concederent. PROT. Profectò. SOC. Ergo id malum existimatis, dolorem scilicet, bonũ uoluptatem, quandoquidem & ipsam oblectationem, tunc sanè malam dicitis esse, quando maioribus uoluptatibus priuat, quàm afficiat: uel quando uehementiores dolores infert illis, quas præbet uoluptatibus. Quoniam si ob aliud ipsam delectationem malam appellaretis, utputa finẽ alium respiciẽtes, possetis nobis quoq; monstrare. Sed nequaquã poteritis. PROT. Neq; mihi posse uidentur. SOC. Similiter quoq; dolorem ipsum, tunc duntaxat bonum dicitis, quũ maiores fugat dolores, quàm infert, aut uoluptates molestijs uehementiores inducit. quandoquidẽ si ad alium finem respicientes, dolorem bonũ iudicaretis, eum possetis ubiq; ostendere, sed non poteritis. PROT. Vera narras, ò Socrates. SOCR. Si me quoq; uicissim rogetis, ò uiri, quamobrem ubiq; multa de hoc loquar, ignoscite mihi, protinus respondere. Primo namq; haud facile demõstrari hoc potest, quid sit quod dicitis, à uoluptate superari. Deinde quia demonstrationes in hoc omnes sunt. Et nunc etiam si quid urget, quod exponere uelitis, licet si quo modo habeatis aliud quod bonum dicatis, quàm uoluptatem, & quod malum, quàm dolorem. An sufficit uobis uitam iucunde absq; tristitia ducere? Quòd si sufficit, neq; dicere potestis aliud bonũ, uel malum, quod non ad hęc tendat, audite quod sequitur. Aio equidẽ his ita se habentibus, ridiculum esse uestrum illum sermonem, quo dicitis, quòd homo mala, mala esse sciẽs, nihilominus agat mala, cũ possit nõ agere, uoluptatibus scilicet tractus, uictusq;. Item cũ dicitis hominem boni conscium agere bene nolle præsenti uoluptate deuinctum. Ridicula inquam hæc esse patebit, nisi multis uti nominibus uolemus, iucundo, tristi, bono ac malo. Postquam enim duo hæc in uniuersum esse constat, duobus tantum nominibus uocemus. primum quidem boni ac mali, postea iucũdi ac tristis. His positis ita dicamus, Est homo qui mala esse mala nouit, illaq; facit nihilominus. Si quis autem quærat quamobrẽ, quia uictus est, respondemus. A quo? inquiet ille. nobis autem nõ licebit ulterius à uoluptate uictũ dicere. Aliud enim nomen uoluptatis loco suscepit, bonum. Ideo respondebimus, bono uictum. Ibi si ille, qui nos interrogat cõtumeliosus forte uir sit, ridebit certè, dicetq; absurdum esse dictum. Si facit enim quis mala, esse mala sciens, cum non oporteat facere, uictus bonis, bona hæc dignáne sunt, ut mala uincãt, an indigna? Indigna dicemus, neq; enim errasset ille, quem dicimus uoluptatibus superatum. Ad hæc ille, Quamobrẽ bona ea indigna sunt, ut mala uincant, uel mala, ut bona? nunquid ob aliud, quàm quia hæc maiora sunt, illa minora? uel plura hæc, illa pauciora? Non habebimus certè causam aliam. Addet ille, Constat igitur, quòd superari est, loco minorum bonorum maiora mala suscipere. Hæc ita se habeãt. Mutemus nomina, accipiamusq; in eadem re iucundum ac triste. Hoc pacto. Hominem agere prius diximus mala, dicamus nũc tristia, cum sciat esse tristia uoluptatibus superatum, talibus scilicet, ut uictoria sint indignæ. Quæ uerò alia inest ad dolorem indignitas uoluptati, quàm excessus inter se atq; defectus? hoc est, cum inter se maiores minorésue fiunt, plures item, & pauciores, uehementioresq;, & remissiores. Si quis autem dixerit: At multum differt, ò Socrates, uoluptas præsens à futura uoluptate atq; molestia: dicam equidem, num alio quopiã, quàm uoluptate atq; molestia? haud sanè alio potest. Sed perinde est ac si uir quispiam ponderandi gnarus collectis hinc uoluptarijs, istinc tristibus, tam quæ propè, quàm quę procul sunt trutina exquirat, dicatq; utra plura sint. Si enim uoluptaria, cum uoluptarijs libres, maiora semper, & plura sunt eligenda: sin autẽ tristibus tristia compares, pauciora, minoraq;: sin iucunda cum tristibus, & tristia quidem à uoluptarijs superentur, siue propinqua à remotis, siue remota à propinquis, ratio illa est eligẽda in qua hæc insunt: quòd si iucunda à tristibus superentur, minime. an aliter se res habet, ò uiri? scio equidem nihil afferre eos aliud posse. PROT. Idẽ & ipse arbitror. SOC. Postquã uerò ita se id habet, illos hunc in modũ interrogabo. Apparent oculis uestris eædem moles cominus maiores, minores eminus? Affirmabunt puto. Et crassa, & multa similiter? & æquales uoces prope quidem maiores, longe uerò minores? Consentient. Si in hoc bene agere, & felicitas nostra consisteret, hoc est in magnis molibus fabricandis, accipiendisq;, paruis autem reijciẽdis, quænam nobis potissima uitæ salus esset? num ars dimetiendi? aut optice potius, quanta res appareat ostendẽs? Imo hæc nos deciperet, & errore confundens sæpe cogeret eadem alias aliter iudicare, atque adsciscere, & in magnorum paruorumq; electionibus sæpius consilium mutare. Dimetiendi uerò facultas apparens hoc abrogaret refelleretq;, ueritatemq; aperiẽs animo quietem daret ueritate nixo, atque ita uitam seruaret. Consentirẽntne homines ad hæc, an non, mensoria scilicet arte nos seruari? PROT. Hac ipsa. SOCR. Quid porrò? si in ipsa paris imparisue electione salus uitæ consisteret, quando quod plus est, rectè eligi oporteret, & quando quod minus, uel ipsum ad seipsum, uel aliud fortè ad aliud, siue propè, seu procul sit, quid potissimum nostram uitam seruaret? nonne scientia? Et metiendi quidem, quum excessus atq; defectus ea ars sit. Cum uerò paris, & imparis habenda ratio sit, non alia, quàm numerandi scientia? Concederent homines hæc, an non? PROT. Absque controuersia. SOC. Postquam uerò salutem uitæ certum est in recta uoluptatis dolorisq; electione consistere, id est pluris & paucioris, maioris & minoris, propinquioris & remotioris delectu, nónne dimetiendi facultas primo excessus, defectusq;, equalitatis item mutuæ cõsideratrix est? PROT. Necesse. SOC. Quoniam uerò metiendi facultas est, necesse est, ut ars, & scientia sit. PROT.

Admittent. SOC. Quæ uerò potissimũ hęc scientia sit, aliàs considerabimus. Sufficit enim nunc scientiã esse, quod ad eam responsionem spectat, quam ego & Protagoras uestrę eramus quęstioni daturi. Hæc autem, si recordamini, erat quæstio. Nos quidem consensimus, nihil scientia potentius esse: imo semper ubicunque adest, uoluptati, cunctisq; cæteris dominari. At uos obiecistis uoluptatem, sæpe etiã scienti dominari. Quod cum uobis nequaquam daremus, statim ita rogastis: Si hoc, ò Protagora, & Socrates, non est à uoluptatibus superari, sed aliud quiddam, declarate quid sit. Hic si illico respondissemus inscitiam esse, protinus nos risissetis. Nunc autem si nos deridetis, etiam uos ipsos deridebitis. Ipsi enim uos paulo antè confessi estis, defectu scientiæ aberrare illos, qui in uoluptatem, & dolorem electione delinquunt. ea uerò bona sunt, & mala. Neque defectu scientiæ tantum dixistis, sed addidistis etiam, defectu scilicet scientiæ metiendi. Actio autem errans, & quam scientia non regit, ut & uos non latet, ab inscitia prouenit. quapropter quod dici solet, à uoluptatibus superari extrema inscitia est. Cuius uelut morbi Protagoras hic, & Prodicus, & Hippias medicos se profitetur. Vos autem quia aliud quiddam esse hoc, quàm inscitiam putatis, neque uos ipsos, neque filios uestros hisce sophistis rerum illarum doctoribus curandos datis, quasi uirtus doceri non possit: at cum pecunijs inuigilatis nimium, nec mercedem his præceptoribus offertis, priuatim publiceq; delinquitis. Hæc planè uulgo respondissemus. Nunc autem uos etiam, ò Prodice atque Hippia, unà cum Protagora hoc percontor, communis enim hic sermo uobis esto, ueráne uobis loqui uidear, an falsa? Vere admodum dicta esse, uisum est omnibus. Conceditis igitur, inquã, quod iucundum est, esse bonum, quod triste, malum. Distinctionem uerò illam nominum, quam Prodicus hic inijcere solet, reijcio, eiusq; requiro iudicium. Siue enim uoluptarium, siue delectabile, siue lætum, siue quomodocunque tandem nomines, optime Prodice, hoc mihi nunc quod uolo respondeas. Subridens Prodicus assensus est, & alij pariter consenserunt. Tum ego, Quid ad hoc, ò uiri, actiones omnes, quæ ad iucunde & sine molestia uiuendum pertinent, nónne honestæ & utiles? honestũq; opus, bonum & utile? Annuerunt. Si ergo iucundum, inquam, bonum est, nemo uel sciens, uel existimans alia meliora esse his quæ fecit, potestq;, deinde hæc agit, cum meliora possit. Quod uerò dicitur ab affectionibus superari, nihil est aliud, quàm inscitia: & quod affectibus dominari, nihil quàm sapientia. Placuit omnibus. Quid uerò inscitiam, nónne tale quiddam dicitis, quando quis falsa opinione decipitur circa res plurimi faciendas? Hoc quoque dederunt. Nemo uerò libens ad mala descendit, uel ad illa quæ mala existimat. Neque hoc, ut uidetur naturæ hominis inest, ut ad ea quæ censet mala, bonorum loco declinare uelit. Et cum è duobus malis alterũ eligere cogitur, nemo quod peius eligit, dum licet quod est minus malum eligere. Hæc omnia cũctis nobis rata habẽda uisa sunt. Quid, inquam, timorem ac terrorem uocatis? Nũquid quod ego erga te dico Prodice? Expectationem porrò quandam mali, siue timorem, siue terrorem ipsi uocatis, ego dico. Visum est Protagorę, atque Hippiæ timorem ac terrorem hoc esse: Prodico autem timorem quidem esse hoc, terrorę uerò minime. Nihil id refert, inquã, ò Prodice, sed istud, num uera sint superius dicta. Quisnam igitur mortalium ad illa proficisci uolet, quæ metuit, dum licebit ad ea quæ minime timet? An fieri nequit, secundum ea quæ iam concessimus? nam quæ quis metuit, constitit quòd mala esse putat, quodq; nullus sponte ad illa descendat, capiatue quæ mala credat. Hæc quoque omnibus placuerunt. His ita positis, ò Prodice, inquam, & Hippia, quæ primum respondit Protagoras iam nunc defendat. imo uerò non quæ primum omnino. Dixit enim, è quinque uirtutis partibus nullam esse alteram alteri similẽ, sed uim unamquanque priuatam habere. Neq; hoc urgeo nunc, sed quod sequitur. Sic enim in sequentibus, inquit, quatuor uirtutis partes satis inuicem propinquas esse, unam uerò illarum, fortitudinem scilicet, à reliquis longe differre. Quod inde conijci posse dicebat, quòd plerique inuenirentur fortissimi uiri, qui tamen prophanissimi, iniustissimi, intemperatissimi, & insipientissimi essent, ex quo patere uolebat fortitudinem ab omnibus alijs uirtutis partibus plurimum differre. Cuius ego responsum statim uehementer sum admiratus, multoq; etiam magis postquam uobiscum hæc tractaui. Quare ab illo sciscitatus sum, utrum fortes audaces uocaret. Ille uerò præcipites insuper addidit. Recordaris, Protagora, hæc te respondisse? PROT. Recordor. SOCR. Dic obsecro nobis ad quid præcipites homines fortes nuncupas? An ad ea, quæ timidi aggrediuntur? PROT. Non. SOCR. Ergo ad alia? PROT. Nempe. SOCR. Vtrum timidi audenda aggrediuntur? metuenda fortes? PROT. Ita fertur, ò Socrates. SOC. Vera narras. Verum nõ hoc requiro, imo uerò tu ad quid præcipites fortes appellas? num ad mala, cum esse mala sciant, perniciosaq;, an ad ea potius quæ talia nõ sunt? PROT. Impossibile hoc esse abs te superioribus rationibus est ostensum. SOCR. Et in hoc quoque uere loqueris. Quamobrem si hoc rectè est demonstratum, ea quę mala perniciosaq; iudicat, aggreditur nemo, quandoquidem constitit inscitiam esse quod dicitur ab affectibus superari. PROT. Planè. SOC. Enimuero ea unusquisque aggrediuntur, quæ audent, tam timidi, quàm fortes. Atque hac ratione eadem & timidi, & fortes aggrediuntur. PROT. Imo contraria omnino sunt, ò Socrates, ea ad quæ fortes & timidi contendunt. Nam ad bellum quidem ire hi uolunt, illi uerò nolunt. SOC. Ire honestúmne, an turpe? PROT. Honestum. SOC. Nónne si honestum, etiam bonum esse suprà consensimus? Omnes enim actiones honestas & pulchras, etiam bonas esse cõuenit. PROTA. Vera loqueris, & mihi quidem semper ita uidetur. SOC. Probè. Verum quósnam dicis in prælium ire nolle, cum iter id pulchrum bonumq; sit? PROT. Timidos. SOC. Nónne si pulchrum & bonum, etiam est iucundum? PROTA. Concessum est. SOCR. Nunquid scientes, timidi ad id quod pulchrum, melius, & iucundius est, proficisci nolunt? PROT. At uerò si hoc admittimus, quod superius conueniebat, peruertemus. SOCR. Quid porrò? Vir fortis, nónne ad id quod pulchrum, melius, iucundiusq; est, tendit? PROT. Necesse est confiteri. SOC. Omnino igitur fortes uiri, neque turpiter metuũt, siquando metuunt, neq; turpiter audent. PROT. Ita est. SOC. Si non turpiter, honeste & pulchre. PROT. Certè. SOCR. Sin honeste, etiam bene. PROT. Vtique. SOC. Nónne & timidi

A' uoluptatibus superari extrema inscitia est.

Inscitia.

& timidi & feroces & furiosi cõtrà, turpiter audet, & metuunt turpiter? PROT. Et istud. SOC. Aliã uero ob causam turpiter & male audent, nisi ob ignorantiam & inscitiam? PROT. Ob hanc ipsam. SOC. Quid hoc, quo ipsi timidi sunt, timiditatémne, an fortitudinem uocas? PROT. Timiditatem. SOCR. Timidi autem nónne propter metuendorũ inscitiam apparuerunt? PROT. Sanè. SOC. Propter hanc ergo inscitiam timidi sunt? PROT. Nempe. SOC. Illud autem quo timidi sunt, timiditatem esse asseruisti. PROT. Asserui. SOCR. Nónne igitur metuendorum & non metuendorum inscitia, timiditas erit? PROT. Erit. SOC. Enimuero contraria est fortitudo timiditati. PROT. Absque dubio. SOCR. An non sapientia metuendorum & non metuendorum eorundem inscitiæ contraria est? PROT. Prorsus. SOC. Horum uero inscitia timiditas. PROT. Et maxime quidem. SOC. Sapientia igitur metuendorum & non metuendorum, fortitudo est, eorundẽ inscitiæ contraria existens. Haud ulterius annuit Protagoras, sed siluit. Tum ego: Quid taces Protagora? cur non aut annuis, aut renuis? Ipse rem confice, inquit. Concludam protinus, inquam, si unum hoc duntaxat interrogauero: utrum tibi nunc etiam, ut & suprà, insipientissimi quidam esse uideantur, qui tamen fortissimi sint. Contendere peruicaciter, inquit, uideris, ò Socrates, ut ipse respondeam. ergo morẽ tibi geram. Impossibile dico uideri, ex his quę suprà sunt concessa. Non ob aliam causam, inquam, de his omnibus te percontor, quàm quòd nosse cupiam, qualia sint, quæ ad uirtutem pertinent, quídue ipsa sit uirtus. Scio equidem hoc declarato statim notum fore & illud quo de ego & tu tot iam uerba cõsumpsimus: dum ego quidem uirtutem doceri posse negarem, tu uero posse asseuerares. Atqui arbitror nostræ disputationis exitum, si hominis instar uti uoce posset, derisurum nos, & hoc pacto repræhensurum, Quàm inepti estis, ò Socrates, atque Protagora. Tu quidem ab initio dicebas, ò Socrates, doceri non posse uirtutem, nunc repugnare tibi ipsi contendis: dum ostendere uis omnia hæc, iustitiam scilicet, temperantiam, fortitudinem, esse scientiam. Qua ratione maxime uirtutem doceri posse constat. Si enim aliud quiddã esset scientia, quàm uirtus, quod Protagoras primum asserebat, plane doceri non posset. Nunc autem si scientia esse uideatur, quod tu, ò Socrates inferre conaris, mirum sit, si per doctrinam uirtus comparari non posset. Protagoras autem primo quidem doceri uirtutem uoluit: nunc cõtrà adniti uidetur, ut quoduis aliud potius quàm scientia uirtus appareat: quo pacto minime omnium doceretur. Equidem, ò Protagora, uidens hæc omnia sursum deorsumq́ grauiter perturbari, ut in lucem ueniant, uehementer incumbo. Vellem autem his inter nos decursis, quid uirtus sit, ostenderemus, itémque doceri possit nécne monstraremus: nec sæpius nos Epimetheus ille sic in disputatione fallat, quemadmodum distribuendo neglexit, ut tu narrabas. Prometheus enim ea in fabula mihi magis quàm Epimetheus placet, cuius exẽplo utens & uniuersæ uitæ meæ prospiciens, hęc omnia tracto. Ac si tu uelis, id quod ab initio dixi, libentissime de his rebus tecum deliberarem. Tum Protagoras, studium hoc tuum, inquit, ò Socrates, sermonísque cursum laudo. Etenim cum cætera, nisi me fallit opinio, à me absint uitia, inuidia certe omnium maxime abest. Et de te quidem apud multos sæpe iam dixi, quod omnium quos cõuenerim maxime te mirer, æqualium certe prorsus. Addo quinetiam nil mirũ mihi fore, si sapientiæ studio clarus euadas. Ac de his aliàs quandocunque uoles edisseremus. Nunc iam hora est, ut me ad alia conferam. Ita, inquam, agendum est, si tibi uidetur, quandoquidem & ipse iam pridem aliò abire cogebar, ut dixi: ueruntamen ut Calliæ honesto adolescẽti morem gererem, perstiti. His dictis atque auditis abiuimus.

PLATONIS EVTHIDEMVS, VEL, LITIGIOSVS.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

PLATO insignis charitate uir in Euthydemo, quemadmodum & sæpe alibi, studet animos ad seria natos à uanis sophistarum nugis auertere, ostendens eos uel ubi de rebus grauissimis agitur, ludere spemque audientium ubique deludere. Hos autem & alibi aliter, & hic ita describit, curiosos & uanos in uerborũ altercatione certatores, prõptos ad quoduis dictum, seu uerum, siue falsum sit, refellendum. Primo quidem ostendit, quàm auarum sit ingenium sophistarum, cũ Euthydemus Dionysodorusque frater sophistæ, artem militarem, qua gloriantur, parati sint mercede docere, quam nullus unquam uendidit. Deinde quàm ambitiosum. Quippe cũ iudicialem peritiam unà cum militari, & utramque unà cum sophistica, quæ longissime inter se discrepant, simul profiteatur. Tertio quàm uanum. nempe iam senes à rebus ad uerba, à ueritatis studio ad mendacia sese conferunt. Quarto quàm contemnendum. Breui enim & ad summam biennio quilibet cauillatoriam hanc assequitur facultatem. Quinto quàm periculosum. Nam cui mirum uideri debet simplices adolescentes fucatis sophistarum argutijs facile irretiri, falsisq; inde opinionibus perniciosisque moribus imbui, quando quidem & Socrates ipse senex sapientissimusque fingitur eadem esca illaqueatus, admirabundusque ad sophistarum gymnasia properare? Adde quòd & Socraticus ille dæmon qui à nullo decipi posse uidetur, à sophisticis horum nebulonum præstigijs fingitur esse deceptus. Interea Socrates etiam in senectute scholas puerorum, & ludos musicæ, uerborumque rudimenta frequentans, nos admonet, primo quidem nequid ad disciplinarum perfectionem uel minimum cõtemnamus. Deinde ne, ut sæpe accidit, sub rustico quodam uerecundiæ rubore à disciplinæ studijs arceamur. Tertio ut Solonis more tamdiu discendum nobis esse censeamus, quamdiu uiuendum. Proinde quod sophistæ Socraticam aduersus eos ironiam nunquam animaduertunt, imo uero nihil tam magnificum in eorum laudes adducitur, quin facilime credant palamque recipiant, duo nobis declarat præcipue: alterũ quidẽ, nihil uanius his nebulonibus reperiri posse: alterum uero, eos qui ad alios fallendos impensius student, nimirum sua ipsorum fallacia facilime falli. Præterea quòd præstigiatores eiusmodi uirtutem quam pollicentur, neque præstant unquã, neque ad ipsam alicubi exhortantur, sed ad consuetas uerborum cauillationes ubique refugiunt, easque quasi res serias studijs alijs, quasi ludis proculdubio anteponunt, tria potissimum nobis significat. Primum, eos qui uirtute ipsi ornati nõ sunt, eam nunquam uel ratione, uel exemplo posse docere. Secundum, homines uerborum nimium curiosos, res bonas nunquam uel consequi, uel afferre. Tertium, eos qui facilime plurima pollicentur, minime omnium promissa seruare. Accedit ad hæc quòd Socrates sophistas ad docẽdam uirtutem allicit discipulorum diuitum plurimorumq; turba tanquam ambitiosos nimium & auaros. Sed ibi sub persona Critonis admonemur, ne temere cuilibet curandũ animum cõmittamus. Quod uero Socrates sophistas dum uirtutem promittunt, interim quasi deos obsecrat, aperte declarat ab ipso deo uirtutem esse petendam, hominesque uirtute præditos, quasi diuinos habendos esse. Item quòd illos ob uirtutis studium regibus beatiores existimat: plane significat uirum uirtute præditum, primo quidem suijpsius, deinde & regum esse regem. Docet præterea Socrates in Clinia curando, quanta cum

cum charitate quantam curandæ iuuentuti adhibere diligentiam debeamus. Mox uero sub insolentissimorum sophistarũ pollicitationibus parturiunt montes, nascetur ridiculus mus. Sed & notanda est ibi hyperbolica quædam ad uanos homines deridendos Socratis ironia. Deinde incomparabilis uanitas nebulonum pro rebus uerba, & illa quidem ineptissima ubique præstantium, quumque exhortationem ad sapientiam promiserint, ad pueriles ineptias relabentium. Tum Socrates uniuersum sophistarum gymnasium ait ludum esse uerborum, eosque rerum naturam omnino latere, atque artificiosas illorum telas, sola uerborum expositione significationisque distinctione posse dissolui. Obsecrat deinde facetissima quadam ironia sophistas, ut post ludos ad seria ueniant: proponitque formulam quandam, ad cuius exemplar exhortationem ad philosophiam ab illis exoptet. In eiusmodi formula felicitatem primo quidem communi notione describit, bene uiuere. Deinde hoc ipsum bene uiuere uel in ipsa rerũ ad uotum consecutione, uel in recto rerum ipsarum usu probat consistere. Atque utrinque per inductiones concludit: sapientiam, cum sola & consequatur res ad uotum, & utatur recte, solam beatos efficere. Ibique talis in inductionibus ordo conspicitur, ut si per singulas uitæ partes sapientia tum ad uotum consequitur, tum recte utitur, consequentem in uniuersa uita finem uitæ communem summumque bonum sapientia eadem afferat in consecutione prospera rectoque usu consistens. Inter argumentandum uero præclara fulget sententia sectæ Stoicæ fundamentum, externa uidelicet & corporea esse indifferentia potius & communia, quàm aut bona, aut mala dicenda. Propriè uero bonam esse sapientiam, malam uero insipientiam. Siquidem per illam bona omnia, per hanc omnia mala nobis euadunt. Ideoque sapientiam solam beatos facere posse. Quòd uero in scientia potestas ad felicitatem tota consistat, tria ipsa felicitatis nomina à priscis Græcorum autoribus instituta declarant, scilicet Eudæmonia, Eutychia, Eupragia. Primum significat cognitionem boni, secundum consecutionem, tertium uero usum: quæ omnia scientia nobis perficit. Quam boni scientiam Plato & hic & alibi dicit quodammodo omnem esse uirtutem. Sapientiam quidem esse absoluti diuinique boni scientiam. Prudentiam uero, scientiam bonorum malorumque propriè ad hominem pertinentium. Iustitiam quoque scientiam bonorum malorumque pro meritis distribuendorum. Fortitudinem autem scientiam circa bona & mala audendi atque metuendi. Temperantiam denique scientiam circa bona malaque similiter asciscendi atque fugiendi. Meminisse præ cæteris hic oportet, Platonem & hic & sæpe alibi innuere sapientiam non tam humano studio comparari, quàm purgatis mentibus diuinitus infundi solere. Quippe cum animus huic coniunctus corpori, ad res penitus à corpore separatas reddatur ineptus, & quasi noctua sub nimio diuinorum splendore caliget. Quapropter Socratica ad sapientiam adhortatio non tam ad speculationem pertinet, quàm ad mores. Quibus tandem purgatus animus sapientiam à Deo & scientiam prudentiamque consequitur. Per hæc Socrates dum à sophistis exhortationem ad philosophiam, quæ est sapientiæ studium, exposcere simulat, ipse interim aptissima quadã dissimulatione ad philosophandum mirabiliter adhortatur. Veruntamen nondum sophistæ exhortationem uel pro seipsis, uel pro alijs saltem accipiunt, sed per solitas iterum ineptias reuoluuntur. Vbi apparet quàm pertinax, uel in uitijs, uel in nugis semper sit ingenium, uel inique natum, uel perperam educatum. Inter hæc aduerte diligentissime diuinam Platonis sententiam, qua iubemur uirtutis sapientiæque consequendæ gratia perpeti non solum incommoda, iacturas, labores, & seruitutem: uerumetiam si speremus ex ipsa dissolutiõe nostri meliores denique euasuros, permittere nos illi qui hoc ipsum promiserit, excoriandos liquefaciendosque ac penitus dissoluendos. Vbi apparet quantum animi bonum rebus præstet corporeis, & quantum probãdi sint ueteres illi fortissimi martyres Christianorum. Huic illud simile: Qui animam amat suam in hoc mundo, perdet eam: qui uero hic eam perdiderit, eandem in æterna uita recipiet. Proinde Socrates sophistarum captiũculas confutans, demonstrat contra sophistas facilime posse sophismata retorqueri, præsertim quia cogit eos & sibimet repugnare, & absurdissima confiteri. His actis rursus similem superiori formulam simulando, declarat nihil boni auditores à sophistis accipere, sophistasque ipsos ueluti perditissimos ad bonam frugem reuocari non posse. Quoniam uero tria hæc nomina inter disputandum, sapientiam, scientiã, prudentiam, sæpe repetit, animaduertendum est, ubi obseruantius loquitur sapientiam definire diuinorum cognitionem, scientiam naturalium, prudentiam humanorum. Vbi uero minus obseruanter, scientiæ nomine ad tria hæc significanda uti solere. Sed ubi liberius, singulis pariter pro omnibus uti.

Præterea duo adducit artium genera, earum scilicet quæ efficiant opera, & earum quæ factis utantur. Et quoniam ars quæ utitur alterius artis opere, tum finem illi fabricandi præscribit, tum exemplar adhibet operis absoluendi, non iniuria utentem artem facienti dignitate preponimus. Attende hic Platonem tam parui facere facientem artem, tam magni facere utentem, ut apertissime uelit, si quis uel materias omnes in aurum pro arbitrio possit conuertere, imò & immortalitatẽ ipsam inter homines comparare, nihil sibi uel tantam auri molem uel immortalitatem nisi uti sciuerit profuturam. Attende iterum communem hic oratoriæ artis abusum sophisticæ similem prorsus uituperari, tãquam fascinationis maleficæ speciem, ubique ad inficiendos perturbationibus animos ueneficè contendentem. Simili quadam ratione communem poësis abusum alibi detestatur. Sed quia hic in artibus numerandis nominat dialecticam, ne quorundam more dixerim dialecticen, nam dialectica mihi Latinius sonat, meminisse oportet logicam apud Platonem significare artem regulas nominum, orationum, argumentationumque disponentem: dialecticam uero sagacem philosophantis indaginem, regulis his utentem ad rationes rerum inuestigandas, diuinarum præsertim, à quibus rerum quoque sequentium summæ rationes accipiuntur, ideoque dialecticam plerunque apud Platonem theologiam nobis significare. Nominat ibidem artem regiã atque ciuilem, scilicet prudentiam humani generis feliciter gubernandi. Quæ quidem siue in persona priuata siue publica fit, uel una, uel multis, æque ab ipso tam ciuilis, quàm regia nuncupatur. Huic profectò tãquam reginæ omnes subijcit facultates, quæ in agendo faciendoque uersantur, quibus ipsa dat leges, ac tanquã instrumentis utitur & ancillis. Subijcit similiter theologiæ scientias omnes, quæ uersantur in speculando, ad quam hæ ita se habeant, quemadmodum priuatæ artes ad regiam. Quamobrem Socrates dum in ipsa formula superiori formulæ rursus continuata facultatem quærit ad felicitatem potissimum conducentem, merito dimissis alijs ad regiam theologiamque confugit, præsertim cum felicitas in optimo rerum usu consistat: hæ uero rectissimum, tũ speculandi, tum agendi & faciendi usum afferre omnibus per omnia studeant. Idem tradidit in Philebo, idem in ultimo Legum, idem in libris de Republica, ubi ad generis humani felicitatem futurum gubernatorem in theologia primum, deinde in ciuili instruit disciplina, asserens diuinam ipsam boni ideam, uix tandem à solo legitimo theologo percipi. ac nisi percepta fuerit, non posse quicquam uel priuatim, uel publice recte agi feliciterque disponi. Quamuis autem ita sit, Socrates tamen hic inter adolescentes atque sophistas mysteria hæc reuelanda non censet. Mos enim Socraticus adolescentes exhortatur solum, sophistas solum confutat, uiros denique legitimos docet. Hic ergo sub ironia atque dissimulatione eiusmodi tangit mysteria, seque simulat hæsitare, & quasi inter sophistas uertiginosos pati uertiginẽ. Fortè uero ambigere propterea simulat utrum theologia ciuilisque præstet felicitatem, quia neque theologiæ, neque ciuilis disciplinæ absolutam perfectionem humana quadam uia, sed diuina potius inspiratione haberi posse sæpe confirmat. Quapropter non iniuria humanis diffisus uiribus, felicitatem in diuinam refert munificentiam, in quam & theologiæ sapientiam, & ciuilis prudentiam proculdubio retulit. Eo denique pacto hæc omnia nobis accipienda sunt, ut humana quidem officia mentes ad felicitatem præparent, præcipue sub theologica ciuilique disciplina rectissime gubernata: Dei uero ipsius clementissima bonitas, summum hominis bonum per hæc quasi media ad ipsum conuersis denique largiatur. Statueram hic satis honestum argumento, imo uero commentario finem imponere, uerum detinet me adhuc necessaria quæstio, ad quid conducat frequens Socratis ironia, quæ quidem semper Socratis bona dissimulat, sæpe uero bona simulat superborum: & quantum semper Socrati derogat, tantum sæpe superbis arrogat: atque id quidem iocis facetijsque frequentibus efficit, & sæpius ultra fidem, ut in se quidem deprimendo audientes reddat modestiores: in superbis uero supra fidei modum extollendis, superbiam reddat omnibus deridendam. Profectò qui præter modum laudantur à Socrate, si non omnino perditi sunt, rubore confusi seipsos emendant: sin uero iam perditissimi, non ipsi iam, sed præsentes correptionis eius exemplo tam ridiculam superbiæ uanitatem cautissime uitant. Est autem Socratica ironia, res admodum artificiosa, urbana, faceta, uenusta. Tutius ueritati adstipulatur, odiumque declinat, dum & professionem apte dissimulat, & prius sibi derogat manifeste, quàm uel clàm derogare alteri deprehendatur: & quod maximum est in uitijs corrigendis, fugit maledici notam. Per hanc utique prope huius dialogi finem sophisticæ cauillationis uituperationem in tria colligit capita. Primum quòd probatissimi

logica quid sit
dialectica quid sit

batissimi quiq; nugas eiusmodi aspernantur. Secundũ quòd sophismata seipsa confundunt. Tertium quòd uel pueri hæc tanquam leuissima biduo assequuntur. Mox à sophista descendit ad rhetorem. Vterque enim ciuilem uirtutem falso profitetur, ut scribitur in Gorgia: & sophista quidem philosophi speculationem, rhetor autem moralem philosophi disciplinam simulat procul à uero. Ostendit autem rhetores atque oratores dum se & philosophos & ciuiles simul profitentur, esse ad utrumq; prorsus inutiles. Concludit postremo dialogum gemina optimaq; sententia. Altera quidem, curãdum magis esse ut bene sint filij, quàm ut sint: atque ut illos relinquas bonos, potius quàm illis relinquas bona. Altera uero, omnino esse philosophandum: quandoquidem philosophia ipsa res est diuina: neque uel ob falsos eius professores, uel ob mendaces calumniatores dimittendam esse possessionem adeo preciosam.

CRITO, SOCRATES, EVTHYDEMVS, DIONYSODORVS, CLINIAS, CTESIPPVS.

*

QVIS NAM ille erat, ò Socrates, quicum heri in Lycæo disputabas? Equidem turba frequens circumstabat. Quare licet propius accederem audiendi cupidus, nihil tamen aperte percipere poteram. Cum uero in pedes erectus inspicerem, mihi uisus est hospes quidam esse, quicum disserebas. Quis ille? SOC. De quo interrogas Crito? Non enim unus tantum, sed duo aderant. CRI. Tertius ad dexteram tuam sedebat is, cuius nomen audire percupio. Medius autem adolescentulus ille Axiochi filius, qui mihi uisus est satis admodum profecisse. Critobuli quidem nostri ferme æqualis est. Verum ille aridiori quodam corporis habitu, hic grandioris speciem præ se ferre uidetur, honesta sanè indole atque egregia. SOC. Euthydemus is est quem quæris, ò Crito. Qui uero ad sinistram sedebat, Dionysodorus eius frater, qui ipse quoq; disputabat. CRI. Neutrum cognosco, ò Socrates. SOC. Noui sunt, ut uidentur, sophistæ. CRI. Quænam horum patria est? quæ sapientia? SOC. Chij sunt, ut arbitror, patria: ad Thurios autem migrarunt. Illinc autem fugientes multos iam annos istis in locis uersantur. De sapientia uero illorum quod tu rogas, ò Crito, planè sapientissimi sunt. & hactenus ignorabam equidem perfectos athletas esse. Sunt enim ad omne certandi genus instructi, non quemadmodum Acarnani fratres athletæ. Illi nanq; corpore tãtum ualent, hi uero corpore primũ maxime ualent, & eo genere pugnę, quo omnia superantur. Armorum enim periti sunt maxime, & armorum peritos reddere, siquis mercedem det, etiam cęteros possunt. Deinde iudicialem pugnam & ipsi tractare expedireq;, & unumquenq; instruere possunt, tum scribendis, tum perorandis causis. Et hactenus quidem harum duntaxat periti erant, nunc autem perfecte athleticæ facultati finem imposuerunt. Quòd enim deerat certandi genus, nuper sic assecuti sunt, ut nemo illis ualeat reluctari, adeo dicendo ualent, promptique sunt ad quoduis dictum seu uerum seu falsum, refellendum. Quapropter, ò Crito, his me uiris tradere cogito, pollicentur enim quéuis alium breui se eorundem compotem reddituros. CRI. An non te grandior ætas absterret, ò Socrates? SOC. Minime Crito. Est enim quod me soletur, ac diffidere non sinat. Nam & hi iam senes, ut ita dixerim, huic se facultati quam ego nunc affecto, contentiosæ uidelicet dediderunt. Anno enim superiori, aut

Quòd ætas grandior nõ debeat absterrere à disciplina.

certe ab hinc tertio nondum callebant. Vnum uero hoc tantum uereor, ne his dedecori sim, quemadmodum Conno Metrobij filio citharistæ, qui me etiam nunc fidibus docet. Pueri igitur condiscipuli me quotidie rident, & Connum ipsum senum magistrum nuncupant. Ne ergo hoc idem aliquis hospitibus his obijciat, & illi ea re deterriti, me reijciant, alios quosdam præterea, ò Crito, natu grandes, ut mecum illuc discendi gratia proficiscantur, sum exhortatus: & hic item quosdam persuadere conabor. Quin igitur & tu uenis, filios tecum ducens? Porrò ubi sperabunt etiam filiorum tuorum concursum, his quasi illecebris adducti libentius nos erudiendos accipient. CRI. Nihil prohibet Socrates, si tibi uidetur. Verum prius quæ illorum sapientia sit, narra, ut quid percepturi simus cognoscam. SOC. Frustra expectas, dum non posse dicã, quasi non auscultarim satis: immo & auscultaui diligenter & memini, tibiq; à principio cuncta referre conabor. Equidem diuina quadã sorte in gymnasio solus ubi me uidisti, sedebam, iámque inde discedere cogitabam, cum surgenti solitum illud dæmonis signum subito obsistit. Restiti itaq;, ac paulo pòst ingressi sunt, Euthydemus Dionysodorusq;, & cum his alij multi, qui illorum mihi discipuli uidebantur. Ingressi autem in ipso adoperto cursu deambulabant. Vix iterum tertioq; spatium exegerant, cum aduentauit Clinias ille, quem profecisse dicis, & uere loqueris. Eum sequebantur amici & alij præterea multi, tum adolescens quidam Ctesippus Pæaneus, ingenio bonus quidem & pulcher, sed ipsa iuuenta lasciuior. Intuitus me ab ingressu Clinias sedentem solum, obuiam uenit, & ad dexteram consedit, ut & ipse aiebas. Eum Dionysodorus Euthydemusq; conspicati, primum quidem consistentes inuicem disserebant, hinc atque illinc in nos oculis conuersis. Ego enim illos diligentissime obseruabam. Deinde propius accedentes consederunt: Euthydemus quidem iuxta ipsum adolescentem: Dionysodorus autem iuxta me ad sinistram, alij ut cuique erat locus. His igitur congratulatus sum, utpote quos diu non uidissem. Post hæc ad Cliniam cõuersus: Isti, inquam, ò Clinia, uiri, Euthydemus Dionysodorúsque non paruis sunt in rebus, sed maximis sapientes. Sciunt quæ ad rem militarem pertinent, omnia quæcunq; nosse strenuum imperatorem decet, aciei ordinúmque, & exercitus instructiones. Tum etiam quo se pacto quispiam in iudicio ab iniuria uendicet, docere possunt. Illi uero ita me locutum contempserunt, seq; inuicem inspicientes uterque riserunt. Ac Euthydemus quidem, haud amplius hæc serio, inquit, ò Socrates, tractamus, sed obiter. Ego uero mi ratus, præclara, inquam, studia uestra esse oportet, si remissiones sunt tantæ. Dicite obsecro, quod hoc uestrum tam egregium opus est? EVT. Virtutem, ò Socrates, nobis persuademus facilime atque optime omnium doceri à nobis posse. SOC. Proh Iupiter, quàm preciosam rem pollicemini. Qua sorte potissimum lucrum istud ad uos peruenit? Equidem ita de uobis, ut dixi, hactenus cogitabam, nempe uiris in re militari præstantibus, idq; de uobis prædicabam. Memini enim cum huc primum uenistis, hoc solummodo fuisse professos: quòd si nunc reuera scientiam hanc adepti estis, estote propitij, profecto uos perinde ac deos aduoco, obsecrans ut hanc mihi uocem ignoscatis. Verũ uidete, ò Euthydeme, Dionysodoréque, utrum uera loquamini. Neque enim

mirum uideri debet, si quis rei istius quā pollicemini magnitudinē æstimans, difficile credat. EVT. Scito sic esse, ò Socrates, prorsus. SOC. Beatiores igitur ob rei huius possessionem uos ęstimo, quàm ob regnum suum regem illum magnum. Verum dicite quæso, utrum exhibere hanc sapientiam uestram cogitetis, an aliter apud uos sit decretum. EVT. Ad hoc ipsum, ò Socrates, uenimus demonstraturi scilicet, atq; docturi, si quis addiscere uelit. SOC. Atqui quod uelint omnes quicunq; carent, ipse uobis ceu sponsor fidem obstringo. Ego quidem primo, deinde etiam Clinias hic, præterea Ctesippus ipse, alijq; quos hic uides: Cliniæ amicos ostendens, qui nos tum circūstabant. Ctesippus autem forte à Clinia procul sedebat: cumq; Euthydemus inter disputandū sese inclinasset, Clinia medio inter nos sedente, & Ctesippum aspectu Cliniæ excluderet, surrexit Ctesippus, primusq; è regione nostri stetit, ut & uideret amicum & disputantes audiret: mox cæteri hunc secuti tam Cliniæ amici, quàm Euthydemi & Dionysodori comites, protinus nobis adstiterunt. Hos ego omnes digito signans, Euthydemo pollicitus sum ipsius discipulos fore. Ctesippus igitur uehementer est assensus, nec non & alij, hortati ut sapientiæ uim ostendere uellent. Tum ego, ò Euthydeme Dionysodoreq;, his, inquā, modis omnibus erit gratificandum, & uel mei gratia demonstrandum. Ac plurima quidem sunt, quę ostendere opus prolixum sit: id autem mihi dicite, utrū hominem duntaxat iam persuasum quod discere à uobis oporteat, bonum efficere uirū potestis? an eum nondum etiā persuasum, & qui nullo pacto doceri uirtutem posse, aut uos eius rei magistros esse putet? Nūquid artis eiusdē opus est, homini sic affecto persuadere, quòd & doceri uirtus posit, & quòd ipsi qui hoc optime possint sitis: num, inquam, sic est? Eiusdem, inquit Dionysodorus, artis opus est, ò Socrates. Vos itaq; præ cæteris, inquam, omnibus ad philosophiæ uirtutisq; curā hortari homines quàm optime potestis? Sic arbitramur, inquit, ò Socrates. Cætera pòst ostendetis, inquam: isthuc uero nunc. quæso enim huic adolescentulo persuadete, quod philosophiæ uirtutisq; studio totis sit uiribus incumbendum, mihiq; & his omnibus morem gerite. Porrò adolescentulus hic adeo mihi & his omnibus curæ est, ut eum quàm optimum uirum euadere summopere omnes cupiamus. Est autem Axiochi ex Alcibiade maiore nati filius: minoris autem Alcibiadis qui nunc est, patruelis. Nomē est Clinias. Cui, quia in tenera ætate est, sic, ut decet, timemus ne quis forte nos præueniens aliò eius animum deflectat atque inquinet. Quare uos peropportune uenistis. Et nisi quid prohibet, de puero periculum facite, et cum eo nobis præsentibus disserite. hæc ferme cū dixissem, Euthydemus fortiter nimium confidenterq;, nihil, inquit, ò Socrates prohibet, modo uelit adolescens nobis respondere. Haud insueta, inquam, illi res est. frequenter enim hi conuenientes inter se disputant, interrogantq; multa. quocirca consentaneum est respondere posse. Quæ uero sequuntur, ò Crito, utinā recensere pro dignitate possem. Neque uero exigua res putanda est, inæstimabilem illam sapientiam enarrare posse. Quare mihi nunc, poëtarum more, Musas Memoriamq; inuocandas esse prius uideo. Euthydemus autem hūc, ut arbitror, in modum est exorsus. Vtri sunt, ò Clinia, homines qui aliquid discunt? sapientésne, an ignorantes? Puer autem propter quæstionis illius pondus erubuit, & hæsitans oculos in me conuertit. Ego uero perturbationem illius animaduertens, Bono animo esto, inquam, Clinia, & quæ tibi uidentur, fortiter responde. Arbitror enim commodum hinc maxime assequere. Hæc loquenti Dionysodorus in aurem insusurrās, ac ridens: Prædico tibi Socrates, inquit, quicquid puer responderit, confutatum iri. Interim responderat Clinias: unde mihi puerum admonere non licebat. Responderat autem, sapientes esse qui discunt. Ad quem Euthydemus: Vocas præceptores aliquos, an non? Assensus est. An non præceptores, discentium præceptores sunt? quemadmodum citharista atque grammaticus & tui & cæterorum puerorum præceptores fuere, uos autem discipuli. Consensit. Cum discebatis, nondum sciebatis hæc eadem quæ discebatis? Nondum. Nunquid eratis sapientes, quando hæc ignorabatis? Nequaquam. Si non sapientes, ignorantes igitur. Omnino. Vos ergo dum sciebatis quæ ignorabatis, ignorantes discebatis. Annuit adolescens. Ex hoc sequitur, ut ignorantes discant, ò Clinia, non sapientes, ut ipse putabas. Cum hæc ille dixisset, quemadmodum chorus innuente magistro, summo plausu conclamarunt riseruntq; illi Euthydemi & Dionysodori sectatores. Ac prius quàm respiraret puer, bene præclareq; sermonem excipiens Dionysodorus, Quid porrò, ò Clinia, inquit? Cum aliqua grammaticus recitauit, quínam pueri perdiscunt? sapientésne, an ignorantes? Sapientes, inquit Clinias. Ergo sapientes discūt, non ignorantes. Quare non rectè Euthydemo paulo antè respondisti. Hic altius exclamarunt riseruntque illorum adstipulatores, Euthydemi Dionysodoriq; sapientiam admirati. Nos autem quasi stupidi conticuimus. Cum ergo stupidos nos redditos esse uideret Euthydemus, quo in maiorem insuper sui admirationem traheremur, nondū dimisit puerum, sed ulterius interrogauit, atque illorum more qui in choro uehementer sunt exercitati, duplicem mouit eadem in re quæstionem: Vtrum igitur, inquiens, discentes quæ sciunt, discunt: an quæ nesciunt? Tunc Dionysodorus iterum mihi in aures susurrans, Tale, inquit, ò Socrates est & hoc, quale quod suprà fuit illatum. Pròh Iupiter, inquam, pręclarum etiam superius nobis uisum est. Ita semper, ait, ineuitabiles quæstiones proponimus. Ideóque uidemini, inquam, apud discipulos uestros autoritatem habere non mediocrem. Interim Clinias Euthydemo respondit, eos qui discunt, quæ ignorant perdiscere. Statim ille ut suprà interrogauit. Scisne ipse literas? Scio. Nónne omnes? Et omnes. Quando aliquis recitat, nónne literas recitat? Concessit. Ergo illa quæ scis recitat. quādoquidem ipse omnes scis literas. Admisit & hoc. Nónne discis quæ quis recenset? Assensus est. An uero ignorans literas, discis? Minime. Immo sciens disco. Nónne igitur quæ scis, discis? siquidem omnes scis literas. Annuit. Non rectè itaq; respondisti. Vix autem dixerat hęc Euthydemus, cum Dionysodorus orationem uelut pilam excipiēs, sic adolescentem petebat. Decipit te Euthydemus, ò Clinia. Dic mihi. An non discere, scientiam illius accipere est, quod quis discit? Admisit Clinias. Scire autē nunquid aliud est, quàm scientiam ipsam iam habere? Concessit. Nescire igitur, est nondum habere scientiam? Dedit & hoc. Vtri rem aliquam capiunt? qui habent, an qui non habent? Qui non habent. An non confessus es, nescientes

Maior & minor Alcibiades.

homines

homines ex illorum numero esse, qui non habent? Annuit. Discentes igitur ex illorum numero sunt, qui capiunt, non ex eorum qui habent. Probauit. Ergo qui nesciunt, ô Clinia, discunt, non qui sciunt. Post hæc uerò, tertio iam uelut luctã petens, Euthydemus adolescentulũ adoriebatur. Ego uerò succũbentem miseratus, ut paulum recrearem, ne fortè expauesceret nimis, hunc in modum consolari cœpi. Ne mireris, ô Clinia, si insueti sermones isti tibi sunt: nescis enim fortasse hospites isti quid sibi uelint. Idem profectò faciunt, quod in mysterijs Corybantes solent, cum quem initiaturi sunt, in solio collocant, applaudunt, choreas iuxtà ducunt. Intelligere te arbitror, si quidem initiatus es. Ludunt similiter isti nunc, & circa te choreas ducunt ac saltãt, quasi quem expiant nunc, mox sacris sint initiaturi. Itaq; impræsentiarum primas quasdam sacrorum sophisticorum ceremonias celebrari puta. Principio enim, quemadmodũ Prodicus iubet, propria tenere nominum significata decet: quod & hospites tibi isti ostendunt. Neque enim discere sciebas quomodo homines uocant: cum de his loquuntur. Discere enim uocant, & cum quis, quam rem antea non tenebat, assequitur iam: & cum scientiam eius nactus, eadem scientia illam ipsam rem, uel cum fit, uel cum dicitur considerat: quod rectius intelligere, quàm discere, uoces, quanquam non raro discere uocetur. id uerò te latuit, quemadmodum isti ostenderunt, idem uidelicet nomen contrarijs rebus ab hominibus attribui, scienti quidem, & nescienti. Simile autem huius est & illud quod in secunda quæstione proposuerunt, interrogantes utra discant homines, an quæ sciunt, an quæ nesciunt. Hæc omnia ludi quidam in disciplinis sunt, ac ludere tecũ istos aio. Ludum autẽ hac de causa uoco, quia & si quis huius generis multa, aut omnia etiam norit, rerum tamen naturas nihilo magis intelliget, ludere tamen ex illa nominum diuersitate homines poterit, quasi apposita tibia prosternens, eorum more qui sedere uolentibus furtim subsellia subtrahunt, & effusius rident, cum uident, qui cecidit, iacere supinum. Hæc igitur, & tu pro ludis accipe. Deinceps autem seria tibi hi tractabunt, ac ego quæ promiserunt ab illis exposcam: nempe quo pacto ad sapientiam impelli quispiam possit. Nunc autem mihi uidentur putasse prius tecum esse iocandum. Satis ergo hactenus, ô Euthydeme Dionysodoreq;, uobis lusum sit. Ostendite iam quod sequitur. Restat enim ad uirtutis sapientiæq; studium hunc adolescẽtulum quónam pacto inducatis. Et dicã principio quid mihi uideatur, & quid ego potissimũ cupiã audire. Quod si imperite, & ridicule fecero, ne obsecro rideatis. Facit uos audiendi cupiditas, ut ineptias meas non dubitem apud uos proferre. Cõtinebitis igitur risum uos & discipuli. Tu autem mihi Axiochi fili respõde, utrum omnes bene agere, hoc est, bene uiuere cupiamus. An fortè quæstio hęc, ut metuebam, ex eorum numero est, quæ ridicula sunt? Dementis est enim, arbitror, talia sciscitari. Quis enim est omniũ, qui bene uiuere non cupiat? Nemo, inquit. Age, inquam postquam bene uiuere uolumus, quo pacto assequi licet? Nũquid si bona multa nobis sint? an ineptus est, quisquis hoc neget? Sic enim constat esse. Constat, inquit. Bona uerò ex omni rerum genere quæ'nam sunt? inquam. An fortè, neq; id arduum est inuentu, nec eleganti homini dubitandũ? Quis est enim qui neget bonum esse, diuitem esse? Nónne? Maximè, inquit. An non & sanum esse, inquam, & pulchrum, cæterisq; corporis dotibus præditum? Certè, inquit. Quinetiam nobilitas, inquam, potentia, & in sua cuiq; ciuitate honores sunt boni? Et ista, inquit. Quæ præterea bona, inquam, restant? Si dixerimus temperantiam, iustitiam, fortitudinem, esse bona, nunquid rectè dicemus? Dubitet enim fortè quispiam. Tu uerò quid ais? Bona profectò, inquit, dicenda. Sapiẽtiam uerò, inquam, quo in genere locabimus? Bonorúmne? an aliter? In bonorum, inquit, genere. Vide, inquam, ne quid bonorum ratione aliqua dignum prætermittamus. Mihi, inquit, nullum sanè prætermisisse uidemur. Hîc ego cogitans paululum, uidemur, inquam, ô Clinia, bonorum omnium maximum postposuisse. Quid hoc? inquit ille. Felicitatem, inquam, quam omnes etiã imperitissimi homines summum bonũ uocãt. Vera loqueris, inquit. Et ego rursus mutata sentẽtia, risum ferme, inquam, ô Clinia, hospitibus mouissemus. Quamobrem, inquit. Quoniam cum felicitatem antea posuerimus, inquam, iterum iam eadem de re loquebamur. Quî istud? inquit. Ridiculum porro quod antè positum est, ponere rursus, bisq; eadem recensere. Qua ratione id ais? Sapiẽtia, inquam, ipsa felicitas est, quod quidẽ, uel puer quiuis intelligat. Quod ille, cum ob puerilem ruditatẽ admiratus esset, & ego admirationẽ animaduerterem, hũc in modum interrogaui: Nónne, ô Clinia, nosti, quòd periti tibicines optime omniũ quod tibiarum usum attinet, consequuntur? Assensus est. Et eruditi, inquam, grammatici quod literas, tum scribendas, tum legendas attinet? Prorsus inquit. Sapientes quoque gubernatores optatum nauigationis portum præ cæteris assequũtur? Ita est. Necnon belli dux sapiens, quod ad militiam spectat, tutius expedit, & cum illo tutius, quàm cum ignorãte militabis? Absque dubio, inquit. Et sapiẽs medicus ad optatam corporis ualetudinem, inquam, melius quàm insipiens te perducet, tuq; teipsum libentius illi committes? Certè, inquit. An ideo quod putes felicius tibi cum sapiente, quàm cum stulto successurum? Consensit. Sapientia igitur omnibus humanis in rebus, inquam, felices nos efficit. Neque enim aberrat unquam, nec fallitur sapientia, sed rectè opus peragit assequiturq;, alioquin ne sapientia quidem sit. Conuenimus tandem nescio quo modo ut diceremus, sapientia præsente felicitate nihil esse opus. His uerò cõcessis rursum percõtatus sum, quid de his, quę suprà concessa fuerant, sentiremus. Confessi enim sumus, inquam, si multa nobis bona sint, bene beateq; nos uiuere. Admisit. Num beate, inquã, propter præsentia bona uiuimus, si nihil prosint, an si prosunt? Si prosunt, inquit. An uerò conferunt quicquam, si habemus illa duntaxat, nõ utimur autẽ? Veluti si epulas multas poculaq; habeamus, non uescamur autem, nunquid iuuant? Nihil, inquit. Præterea si artificibus exposita sint præparataq; singula ad opus perficiendũ, non utantur autem, num propter ipsam supellectilis, & instrumenti copiam bene agant? Ceu si fabro parata sint instrumenta omnia, materies item, nihil fabricetur autem, nunquid, inquam, possessione iuuabitur? Nullo pacto, inquit. Quid uerò? si quis diuitias, & bona quæ diximus omnia nactus, nequaquam utatur, nunquid erit, inquam, ipsa bonorum possessione beatus? Minime, ô Socrates, inquit. Oportet itaq; illum, qui beatus futurus est, inquam, non solum bona

Definitio quædam felicitatis, τῆς εὐτυχίας.

Sapientia felices nos efficit.

bona huiusmodi possidere, sed uti. Nihil enim sola possessio iuuat. Recte, inquit. Num possessio ususque bonorũ, ô Clinia, inquam, ad beate uiuendum sufficit? Mihi quidem uidetur, inquit. Vtrum ita dicis, si modo quis recte utatur, an etiam si nõ recte? Si recte, inquit. Probe, inquã. Plus est enim puto, inquã, cum quis re quapiam abutitur, quàm cum omnino non attingit. Illud siquidem malum est, hoc nec bonum, nec malum. Nónne ita dicendum? Probauit. Nunquid in effectione, inquam, & usu lignorum aliud preter fabrilem scientiam, ut rectè uti singulis queas, efficit? Non aliud, inquit. Quinetiam circa uasa conficienda, rectum usum scientia præstat? Annuit. Nónne, & circa usum bonorum, quę suprà retulimus, diuitiarum, sanitatis, & formę ipsa scientia dux erat, his rectè uti docens, opusque dirigens? Prorsus, inquit. Non igitur successum solum, sed & opus bonum, ut uidetur, in omni possessione actioneque hominibus scientia præbet. Assensus est. An ulla est obsecro, possessionum omnium utilis prudentiam sapientiamque citra? Aut uter horum maiorem utilitatem reportat, qui mente captus est, cũ rebus abũdet, cum multa faciat? An qui pauca facit, pauca possidet, sed mẽtis compos? Hoc ita cogita. Nónne qui pauciora agit, rarius errat? Minus errans, minus agit male? Minus male agẽs, minus est miser? Omnino, inquit. Quo autem pacto, inquam, pauciora facit aliquis? Nunquid si pauper est, an si diues? Si pauper, inquit. Vtrum si debilis, an si robustus? Si debilis, inquit. Vtrum si honoratus, an si abiectus? Si abiectus, inquit. Vtrum si fortis & temperans, an si timidus? Si timidus. Nónne & piger minus efficit, quàm promptus ad agendum? Admisit. Et tardus, quàm uelox? hebes uisu audituque, quàm utroque acutus? Omnia hæc inter nos conuenerunt. Ibi uerò hunc in modum conclusi. Nulla ex his, ô Clinia, quæ bona nuncupabamus, seipsis bona esse uidentur. Imo sic dicendum constat, si illis inscitia præsit, eo deteriora esse, quàm illorum contraria, quo uberius improbo duci adminicula scelerum suppeditare possunt. Sin autem prudentia & sapientia his præsideat, tum denique meliora. Ipsa uerò suapte quidem natura nulla, nec bona quidem, nec mala existimatione sunt digna. Videtur, inquit, ita esse, ut dicis. Quid aliud ex his sequitur, inquã, quàm nihil cæterorum, uel bonum esse, uel malum? E' duobus autem istis, sapientiam quidem bonum, insipiẽtiam uerò malum esse? Probauit. Nam quod est reliquum consideremus. Postquam beati esse affectamus omnes, beati autem efficimur, ut apparuit, ex eo quòd rebus utimur, & rectè utimur: rectitudinem uerò usus, & consecutionis prosperitatem scientia præbet, cæteris omnibus prætermissis omni studio niti quisque debet, ut quàm sapientissimus fiat. nónne? Certè, inquit. Existimare prętera quisque debet à parentibus, à tutoribus, & amicis, cæterisque, illis maximè qui amant, seu hospites sint, seu ciues hoc expetendum potius, quàm ingentes opes, exorandosque omnes, ut sapientiam impartiant. Neque turpe est, neque indignum, Clinia, sapientiæ gratia cuilibet seruire, & honestis obsequijs unumquenque demereri. Idémne tu sentis? Idem omnino, inquit. Probe enim loqui uideris. Si modo, inquam, doceri sapientia potest, nec sorte hominibus uenit. Hoc enim insuper est uestigandum: necdum id inter nos constat. Tum ille: Doceri mihi quidem, ô Socrates, posse uidetur. Hac ego responsione delectatus, belle, inquam, optime uirorum, ac maximo me beneficio affecisti, longa disputatione liberans, doceri sapientia possit necne. Nũc uerò postquam tibi doctrina comparari posse uidetur, solaque hæc ex omnibus beatum, & felicẽ hominem reddit, quid aliud, quàm philosophandũ dicas? Nunquid hoc ages? Maximè, inquit, ô Socrates, quantum id fieri potest. Hæc cum libenter audissem, exemplar, inquam, ô Dionysodore, & Euthydeme, exhortationis, quam uolo, tale, rudibus prolixisque fortasse uerbis uix tandem à me collectum habetis. Vter autem uestrum uult, idem hoc artificiosè contexens nobis ostendat: aut si hoc non lubet, saltem quod orationi meæ deest, uos in adolescentis gratiã persequamini, nempe omnémne scientiam, an unam quandam potius parare necesse sit ei, qui uir esse bonus beatusque uelit: tum quæ hæc sciẽtia sit. nam, ut principio dixi, uehementer hunc adolescentulum sapientem bonumque euadere desideramus. Hæc ubi dixi, ô Crito, iam ad sequentia intentus eram, obseruans quale dicendi exordium facerent, quáue potissimum ratione Cliniam ad sapientiæ, & uirtutis studium exhortarentur. Hic qui natu grandior est, Dionysodorus, prior cœpit: ac nos quidem omnes oculis in eum conuersi eramus, mirificam quandã orationem protinus audituri: quod etiam contigit. Mirum namque sermonem, ô Crito, incœpit, dignum qui abs te audiatur, quàm belle scilicet prouocet ad uirtutem. Dic mihi, ait, ô Socrates, uosque alij, quicunque adolescentem istum fieri sapientem uultis, utrum iocamini, an id serio agitis. Hic intelligens, quod putassent lusum esse sibi, iussis cum adolescente disputare, atque idcirco lusisse, & ipsos hactenus, neque seria tractauisse: maximè, inquam, desideramus. Tunc ita Dionysodorus, Vide, ô Socrates, ne quæ nunc asseris aliquãdo neges. Scio, inquam, haud me negaturum. Quid igitur dicitis? inquit: sapientem fieri uultis? Volumus, inquam. Quidni? Vtrum, inquit, sapiens nunc est Clinias, an non? Nondum ait, inquam. Est enim minime iactabundus. Vos autem, inquit, sapientem fieri uultis, ignorantem uerò esse nequaquam? Admisimus. Ergo quod non est, inquit, hoc fieri cupitis: quod uerò nũc est, haud amplius esse. Quod quum audissem, turbatus sum: & ille me turbatum animaduertens, Quoniam, inquit, uultis quod nunc est, non amplius esse: uultis ut uidetur hunc, inquit, interire. Belli uerò amici amatoresque sunt, qui amatos omni cura student perdere? Hæc audiens Ctesippus, amati gratia inique tulit: indignatusque, Hospes, inquit, Turie, ni dictu rusticum sit, palàm obijciam, quòd ista docens, mendacium mihi illisque nefarium indignumque impingas, Cupere nos scilicet illum interire. Hic Euthydemus ad Ctesippum conuersus, Videtur, inquit, tibi fieri posse, ut aliquis mentiatur? Per Iouem, inquit, nisi fortè insanio. Qui uerò mentitur, inquit, rem ipsam qua de sermo est dicit, an non dicit? Dicit, inquit. Si rem ipsam dicit, haud aliud quicquàm dicit præter id quod dicit. Quónam pacto, Ctesippus inquit, posset? Nunquid una quædam res est, inquit, quam dicit, ab alijs diuersa? Prorsus, inquit Ctesippus. Nónne qui illam dicit, id quod est profert? Ita. Enimuerò quicunque quod est, quæ'ue sunt dicit, uera dicit. Quamobrem Dionysodorus, si quæ sunt dicit, uera prædicat, neque quicquam aduersus te mentitur. Ita, inquit Ctesippus.

Ctesippus. Verum qui hęc loquitur, ò Euthydeme, non ea quæ sunt dicit. Ad quem Euthydemus. Nō existentia non sunt? Non, ait. Nusquam uerò, quæ non sunt, existentia sunt? Nusquam. Fierine potest, ut aliquis circa ea, quæ non sunt quicquam agat, ut illa faciat aliquis existentia nusquam? Nequaquam mihi uidetur, Ctesippus ait. Quum rhetores ad populum concionantur, nihil'ne agunt? Agunt aliquid. Si agunt, ergo & faciunt. Sequitur, Ergo ipsum dicere, agere est, & facere. Consensit. Nullus igitur non existentia dicit. faceret namque aliquid: tu uerò, inquit, confessus es impossibile esse, ut aliquis non existentia faciat. Quapropter secundum orationem tuam falsa nullus loquitur. Imo uerò si loquitur Dionysodorus, uera & existentia loquitur. Sic Euthydeme est, Ctesippus inquit. Nam existentia quidem dicit, non tamen ita ut se habent dicit. Quî uerò isthuc ais Ctesippe? Dionysodorus inquit. Sunt'ne, qui res ipsas, ut habent se dicant? Sunt certè, respondit ille, uiri boni præclari atque ueridici. Quid porrò? inquit ille, bona nónne bene se habent? mala contrà, male? Probauit. Bonos autem & præclaros uiros, inquit, fateris res ipsas sic, ut habent, eloqui? Confiteor, inquit. Ergo boni uiri, ò Ctesippe, male mala dicunt. siquidem, ut sunt, enunciant. Maximè profecto, inquit, & de malis hominibus male. Quorum de numero ne sis, cauendum est tibi, si mihi credis, ne boni uiri male de te loquantur. Hîc Euthydemus. Nunquid, inquit, & magnos magne, & calidos calide? Summopere, inquit Ctesippus. Et de frigidis frigide loquuntur, aiuntque disserere frigide. Ibi Dionysodorus, conuitiare Ctesippe, inquit, conuitiare. Non per Iouem Dionysodore, inquit: nā te diligo, imò & amice moneo, & persuadere contendo, ne adeo in nos inuehare, ut me dicas cupere eos perditos, quos habeo charissimos. Ego uerò, ut accesos intellexi, cum Ctesippo iocatus: decet, inquam, Ctesippe, ut mihi uidetur, ab his hospitibus, quæ dant accipere, si modo impertire quicquam uelint, & non de nominibus altercari. Nā si ita perdere sciunt homines, ut è malis, & imprudentibus probos prudentésque faciant, seu ipsi perditionis eius inuentores sunt, seu ab alio didicerunt, ut pro malo homine restituere possint bonum. patet autem eos scire: dixerunt enim artem nuper sibi comparatam, qua bonos ex malis homines faciant. Si hoc, inquam, sciunt, permittamus utique, ut sic adolescentulum perdant, modo sapientem efficiant, imo etiā nosipsos illis ita curandos tradamus. Quòd si uos iuuenes reformidatis omnes, in me certè uelut Care quodam, artem suam periclitentur. leuius seni discrimen est. Me igitur Dionysodoro huic, quasi Medeæ Colchidi, dedo, ut dissoluat, & si uelit elixet, uel aliud quodcūque exemplū in me edat, modo uirum efficiat bonum. Ctesippus quoque, ego item, ò Socrates, inquit, hospitum uoluntati meipsum committo: & si me magis etiam, quàm nunc excoriare uelint, excorient, modo pellis mihi mea non in utrem, ut Marsyæ, sed in uirtutem uertatur. Ac Dionysodorus quidem hic ipsi me succēsere putat. ego uerò minime succēseo, sed oppugno, quę in me dixit, non rectè. Tu uerò Dionysodore, quòd reclamo, ne conuitium putes. Aliud est enim cōtradicere, aliud conuitiari. Hîc Dionysodorus. Quæso, inquit, num ita de contradicendo loqueris, ut contradicere, omnino aliquid esse putes? Maximè quidē, inquit Ctesippus. An uerò tu non putas? Atqui nunquam, inquit Dionysodorus, ostendes, ubi alterum alteri audiueris contradicentem. Vera loqueris, inquit. Sed nunc audiamus ecquid Ctesippum tibi Dionysodoro contradicentem ostendam. Hoc igitur, inquit, nobis promittis? Prorsus, inquit. Súntne, inquit, unaquaque de re sermones rationesque? Sunt, inquit. Num ut est unaquæque res, an ut non est? Vt est, inquit. Si recordaris, inquit, Ctesippe, paulo antè monstrauimus neminem, quod non est dicere. Quod enim non est, nullum posse dicere constat. Quid tum? inquit Ctesyppus. An prohibet, quo minus ego & tu contradicamus? Tum ille, utrum, inquit, contradiceremus, si eiusdem utriusque rei rationem cogitemus? An non idem potius loqueremur? Consensit. An si neuter, inquit, quod res est dicat, contradicimus? an potius rem omnino non tenemus? Id quoque admisit. Num, inquit, cum ego quod res est dico, tu uerò aliud dicis, tunc demum contradicimus? an potius, cum ego quod res est, tu quod omnino res non est, dicis? Eritque, ut non dicens contradicat dicenti? Ad hæc Ctesippus obmutuit. Ego autem miratus, quæ dicebantur: Qua, inquam, ratione istud Dionysodore ais? Equidem, cū sermonem huiusmodi sępenumero è multis audiuerim, semper admirari soleo. hunc siquidem Protagoræ sectatores, & his antiquiores, frequenter usurpare consueuerunt. Mihi uerò semper mirabilis uisus est, talisque, qui & alios, & seipsum peruertat. Reor autem ueritatem ipsius me nunc abs te potissimum auditurum. num enim istud uult, ut falsa dicere impossibile sit, oporteatque illum qui loquitur, aut uera loqui, aut omnino non loqui? Asseruit. Verum falsa, inquam, loqui quidem impossibile est, opinari uerò falsa possibile? Ne opinari quidē, inquit. Ergo nulla est, inquā, falsa opinio. Nulla prorsus. Neque inscitia, inquam, neque homines inscij: quid enim non inscitia sit, si quidem falli rebus possibile est? Omnino, inquit. Istud autem non est, inquam. Non certè, respondit ille. Confabulandíne gratia, ò Dionysodore, hæc inducis, inquam, ut mirum aliquid inferas? An reuera, nullus tibi hominum inscius esse uidetur? Tu uerò, inquit, refelle. An refelli quicquam potest, inquam, si, ut tu dicis, mentiri nemo potest? Non potest, inquit Euthydemus: nec illud Dionysodorus iussit, ut refelleres. quo enim pacto quis quod nō est, iubeat? Ego uerò Euthydeme, inquam, scita hæc atque pręclara haud admodum sanè disco, sed obiter attingo. Erit igitur onerosum fortasse quod rogabo, sed ignosce obsecro. Vide amabo, si neque mētiri quisquam potest, neque opinari falsa, neque inscius esse, nemo etiam dum agit, aberrare quicquam potest. Neque enim ab eo quod agat, aberret. Nūquid ita dicitis? Ita plane, inquit. Hæc est, inquam, grauis illa quæstio. Si enim nō erramus unquam, neque agendo, neque loquendo, neque etiā cogitando, quidnam uos huc docturi uenistis? an non sui prà prædicabatis, uos præ cęteris omnibus, optime posse uirtutē tradere unicuique uolenti? Vsqueadeo, ò Socrates, Cronus ille es, inquit Dionysodorus, ut quæ à principio diximus, reminiscaris nunc: & si quid superiori anno dixerim, nūc quoque sis recordaturus: his autē, quæ in præsentia dicta sunt, quid sis respōsurus, habes nihil. Quia difficilia sunt, inquā, haud iniuria. Sunt enim à sapiētibus profecta. Equidem, & ei quod postremo dixisti, respōdere difficilimum est. Cū enim dicis nō habere me quod respondeam

deam Dionysodore, quid potissimũ inferre uis? an uidelicet quòd non habeam quo eã orationem con uincam? Dic enim quid aliud uerbũ istud sibi uult, quod non habeam, quod orationibus istis per me respondeatur. Num tu aliud dicis, inquit, quàm dif ficile esse respondere? Nempe responde. An prius, quàm tu respondeas, inquam, Dionysodore? Quid, non respondes? ait. An par est? inquam. Par, inquit. Qua ratione? inquam, an fortè quia ad nos disserturus aduenis, nostiq; quando respondendum sit, quando nõ sit, ideoq; nunc respõdes nihil, quòd respondere non decet? Ad hæc ille, Nugaris, inquit, ò Socrates, atque respondere negligis. Sed, ò bone uir, obsequere, & responde ei quem ipse sapientem esse fateris. Parendum est, inquam, sic enim decet, imperitanti. Interroga igitur. Vtrum, inquit, animam habent, quæcunq; intelligũt aliquid? an & anima carent? Habent, inquam. Nostine, inquit, uerbum ullum aliquod animam habens? Nullum ego profectò, inquã. Cur itaq; nuper interrogabas, uerbum quid sibi uellet? Non ob aliud, inquã, nisi ob ignauiam meã, quæ errare coëgit. Fortasse uerò nõ erraui, sed rectè loquutus sum, cum uerbis cogitationem tribuo. Tu uerò utrum errasse me dicis, néc ne? Si enim non erraui, neq; tu nunc redargues, sis licet sapiens, nec habes quod opponas. Sin autem erraui, ne sic quidem rectè tu loquere, quãdo dicis errare posse neminem. Atq; hæc quidem nõ aduersus illa, quæ anno superiori dicebas, nunc adduco. Sed uidetur mihi, ò Dionysodore Euthydemeq;, sermo hic eòdem reuolui: & nunc etiam, ut & quondam solebat fieri, cum deijciat, cadere. Quod quidẽ ut ne ipsi accidat, ab illa arte uestra, licet circa acriorẽ sermonum diligentiam admirabili, nondum uidetur esse prouisum. Hîc Ctesippus, mira dicitis, inquit, ò uiri Thurij, siue Chij, seu quodcunq; aliud agnomen uendicare lubet: quibus delirare perinde est. Ego autem ueritus ne ad contumelias deueniretur, Ctesippum rursus sic mitigaui: Eadem tibi, inquã, ò Ctesippe, nunc dico, quę Cliniæ quoq; dicebam. Nescis enim, quàm mirabilis sit horum hospitum sapientia. Nolunt autem nobis illam ostẽdere prorsus, sed Protei Aegyptij illius sophistæ more præstigijs quibusdam fallũt. Menelaum igitur imitemur, neq; mittamus antè quàm aperiant, quid animi gerant. Pulcherrimum enim quiddam exhibebunt puto, si uere proferant. Quapropter exhortemur, atq; uotis supplices exoremus, ut exhibeant. Sed exponendum rursus uidetur, qualem studiorum formã ab illis requiram. Conabor hinc, ubi suprà destitimus, continuare sermonem, si quo pacto eos prouocem, ut mei miserti, qui tam grauiter occupor, rẽ deinde serio tractent. Tu uerò Clinia mihi dic, ubinam orationẽ abruperimus. nam, ut ego arbitror, hîc hæsimus, ubi philosophandũ esse confitebamur. nónne? Profectò, inquit. Philosophia uerò scientiæ acquisitio est? inquam. Certè, inquit. Quam itaque potissimum adipisci scientiam decet? inquam. nónne, ut summatim dicam, illam quæ nobis prodest? Illam ipsam, inquit. An ea scientia maximè nobis prodesset, si sciremus quibus in terris aurũ multũ effoditur? Vtiq;, inquit. Atqui dudum id confutaui mus, quia nihilo magis prodesset scientia ista, etiam si absq; labore tellus effodiatur, aurum eruatur, uel etiam si in aurum omnia uertantur, dum uti auro nescimus, nõ recordaris? Recordor, inquit, ac maximè quidẽ. Neq; ulla ullius rei scientia, siue nũmularia, siue medicina, siue quęcunq; alia utilis est, inquã, si facere tantũ docet, uti autẽ non docet. Nónne? Ita prorsus, inquit. Adeò, inquã, ut si qua scietia immortales nos efficeret, uti uerò immortalitate non doceat, inutilis sit prorsus, si qua superioribus fides est. Ita nobis hæc omnia uidebantur. Hac igitur, inquã, scientia ingenue puer opus est, in qua operis, & effectio, & usus conueniant. Apparet, inquit. Permultum igitur inter lyrarum fabros interest, & scientiã pulsandæ lyræ assecutos. Alia enim ars, quæ facit, alia quæ utitur his rebus. Nam ars quæ fabricat lyram, & quę lyram pulsat, longe inter se differunt. an non? Sic est, inquit. Neq; rursus, inquam, tibiarum effectrice opus est. Ea siquidem ab illa quæ utitur, differt. Sanè, inquit. Num fortè, inquam, componendæ orationis quærenda facultas, ut beatus euadas? Nõ arbitror, inquit. Quæ'nam te ratio mouet? inquam. Noui equidem, inquit, quosdam orationum autores, qui orationibus hisce quas condiderunt, uti perinde sciunt, ac lyris fabri lyrarum, qui in aliorum usum lyras construxerunt, quas & qui illis utũtur, facere nesciunt. Constat similiter, & circa orationes aliam esse artem quæ cõdit, aliam quæ conditis utitur. Euidentissimo argumento ostendisse uideris, inquam, artem illorum, qui componunt orationes ad beatitudinem nequaquã sufficere. quãquam sperabam hoc in genere scientiam, quam iam diu quærimus, inuenturos. Etenim isti orationum autores Clinia quoties appellaui, supra mortales cęteros sapientes uidentur, ipsaq; eorum ars diuina penitus atque excelsa. Neque mirum. Est enim incantatoriæ illius pars, quædã illa haud multo inferior. Incantandi porrò facultas, uiperarum, aranearum, scorpionum, cæterarumq; ferarum, atq; morborũ mitigatio est. Oratoria uerò iudicum, concionatorum, aliarumq; turbarum oblectamentum quoddam & delinitio. An uerò tu aliter sentis? Non aliter, inquit: sed ita prorsus ut ais. Quò ergo nos uertemus? inquã, & quam ad artem? Ambigo, inquit. At ego inuenisse arbitror, inquam. Quam? Imperatoria ea potissimum uidetur, quæ beatum adipiscentem facit. Mihi uerò nõ uidetur, inquit. Quãobrem? inquam. Quia uenatoria quædam hominũ ars, inquit, esse uidetur. Quid tum? inquã. Quia nemo, inquit, uenator uenationis opus ulterius porrigit, quàm ad uestigandum capiendumq;: postquam compræhenderũt, uti nequeunt. sed & qui canibus uenantur, & qui piscantur, prædã coquis exhibent. Geometræ, item astronomi, logistę, uenatores quidam sunt. neque enim figuras descriptionesq; faciũt ipsi, sed cum sint, adinueniũt. Cum itaq; uti illis ipsi nesciant, uenentur autem solum, quicunq; illorum mente capti non sunt, sua inuenta dialecticis præbent, ut illi his utantur. Eia pulcherrime, & sapientissime Clinia, inquam, sic est? Ita prorsus, inquit. Atque eadem ratione duces exercitus, postquam, uel urbem, uel exercitum occuparũt, uiris ciuilibus prædam, & spolia tradunt. Nam ipsi his quæ compræhenderũt, uti nesciunt, quemadmodũ aucupes, qui postquã cœperunt coturnices, nutritoribus tribuunt. Si itaq; ea arte indiges, quæ uel faciẽdo, uel uenãdo quæsitis uti sciat, beatosq; efficit possidentes, aliã quærere, q̃ militarẽ oportet. CRIT. Quid ais, ò Socrates? Nunquid adolescentulus ille talia dixit? SOC. Non putas Crito? CRIT. Non per Iouem. nam reor illum, si talia dixit, neque Euthydemi, neque alterius cuiuslibet hominis disciplinã

ulterius

ulterius indigere. SOC. Fortè uero Ctesippus hæc dixit, ego uero non memini. CRIT. Quis Ctesippus? SOC. Saltem hoc memini, neq; Euthydemum attulisse hæc, neq; Dionysodorum. Sed, ô beate Crito, suspicor præstantiorem quempiam uirum præsentem hæc dixisse. Nam hæc me audiuisse non dubito. CRIT. Per Iouem, ô Socrates, excellentior aliquis ista protulisse uidetur. Verũ post hæc quam tandem artem scrutati estis? Inuenistisne quam quærebatis? an non? SOC. Quæris an inuenerimus? Ridiculum quiddam accidit. Etenim puerorum more, qui galeritas siue alaudas insequuntur, uehementi quodam affectu singulas sciẽtias persequebamur, ac semper quamcunq; capere nos è uestigio putabamus, fallebat nos, repentéque subterfugiebat. Quid enim multas enumerem? Regiam artem aggressi sumus, contemplati, esset nécne quæ beatos faciat. Sed uelut in Labyrinthum delapsi, dũ prope finem esse iam sperabamus, retrogressi ad principium rursus reuertebamur, eodem modo affecti, quo principio disputationis eramus. CRIT. Quo pacto hoc accidit? SOC. Dicam. Visa nobis regia facultas est eadem esse cum ciuili. CRIT. Quinam? SOC. Cum res militaris ac facultates omnes reliquæ, operum suorum imperium ciuili arti submittere uiderẽtur, utpote quæ sola uti sciat, nihil nobis impedimento fore putauimus, quo minus hæc esset quam quærebamus, causa rectè rempublicam administrandi, & secũdum illud Aeschyli, puppi sola ciuitatis præsidens, & gubernacula totius tenens, omnibus dominans, omnia utilia reddens. CRIT. An non rectè uisum uobis est Socrates? SOC. Ipse iudicabis Crito, si audias quæ deinceps cõtigerunt. Rursus enim hunc in modum quærebamus. Age, ars illa regia omnibus præsidens, opus aliquod efficit, an non? Omnino aliquod, cõsensimus omnes. Nónne enim & tu hæc Crito concederes? CRIT. Absq; dubio. SOCR. Quod ergo illius opus esse diceres? Vt si te rogem, Medicina dum dominatur omnibus quorum domina est, quódnam opus exhibet? an non sanitatem protinus responderes? CRIT. Vtique. SOC. Agricultura item uestra, dum omnibus quorum est domina dominatur, quod opus facit? Alimentum è terra porrigit, inquies? CRIT. Equidem. SOC. Regia igitur facultas, cũ omnibus quorũ est domina dominetur, quod opus explet? Fortè non est in promptu. CRIT. Non Hercle, ô Socrates. SOC. Neque nobis, ô Crito, sed hoc saltem nosti, si hæc ea est quam exoptamus, utilem esse oportere. CRIT. Summopere. SOC. Nónne igitur boni aliquid afferre nobis eam necesse est? CRIT. Est omnino. SOCR. Bonum autem nihil esse aliud quàm scientiam quandam, ego & Clinias consensimus. CRIT. Ita certe dicebas. SOCR. Opera uero ciuilis quidem gubernationis, cum multa alia hæc esse uel maxime unusquisq; fateatur, diuites facere ciues, liberos & concordes. Hæc autem omnia neq; bona, neque mala apparuerunt. Oportet autem eam ut cõstitit, sapientes efficere, scientiámque tribuere, si modo ea futura sit quæ prosit, & beatos efficiat. CRIT. Vera narras, Sic enim tunc inter uos constitit, ut ipse recensuisti. SOCR. Nunquid regia disciplina sapiẽtes homines bonosq; facit? CRIT. Quid prohibet Socrates? SOCR. Num & omnes, & in omnibus bonos, omnemq; scientiam ipsa præbet? coriariam, fabrilem, & reliquas uniuersas? CRIT. Haud equidẽ arbitror, ô Socrates. SOC. At quam scientiã? & qua in re iuuabimur? Operum quidem illorum quæ neq; bona sunt, neque mala, opificem ipsam esse haud oportet. Scientiam uero aliam præbere nullam quàm ipsam seipsam decet. Dicamus igitur quæ nam hæc sit, & quo iuuemur. Vísne eã dicamus, ô Crito, qua bonos facere cæteros possumus? CRIT. Volo equidem. SOC. Boni quo conducent? quóue utiles erunt? an dicemus quod alios facient bonos? & illi ipsi alios item? quo autem boni sint, nusquam apparent, postquã illa quæ ciuilis artis opera dicuntur, reiecimus: planeq;, quod prouerbio dicitur, Iouis Corinthus accidit, atq; ut supra dixeram, æquo interuallo, imò etiam longiori quàm antea ab eius artis inuentione distamus, quæ præstare nobis beatitudinem ualeat. CRIT. Per Iouem, ô Socrates, in ambiguitatẽ plurimã incidisse uidemini. SOC. Ego quidem, ô Crito, cum in hanc dubitationem mersus essem, quàm alta potui uoce protinus exclamaui, hospites illos tãquam Castorẽ & Pollucem Iouis filios suppliciter obsecrans, ut nos, me scilicet & adolescentulũ ipsum è turbulenta fluctuatione sermonum eriperent, iocisq; omisis, seria disputandi ratione nobis ostenderent quæ potisimum scientia sit, quam adepti quod uitæ superest, feliciter transigamus. CRIT. Nunquid mõstrare uobis Euthydemus uoluit? SOC. Quidni? Magnifice nimium, ô amice, hũc in modum affari cœpit. Vtrum te, ô Socrates, hanc quàm iampridem quæritis sciẽtiam, doceam, inquit? an habere ipsam te ostendã? O beate uir, inquã, nunquid hoc potes? Valde, inquit. Ostende igitur, inquã, me habere. facilius enim mihi istud, quàm denuo hac in ætate discere. Dic age, inquit, scisne quicquam? Scio equidem multa, inquam, sed parua. Sufficit, inquit, putásne aliquid eorum quæ sunt, idipsum quod est, non esse? Nullo pacto, inquam. An non scire te aliquid asseris? inquit. Profecto. An non es sciens, si modo scis? Sum quidẽ, sed illius ipsius quod scio. Nihil refert, inquit. Non necesse est scire te omnia si qua eorum quæ sunt scis. Non per Iouem, inquã, quandoquidem & alia multa minime scio. Si quid nescis, inquit, es nescius? Illius ipsius, inquam, ô amice, quod nescio. Nihilominus nescius es, inquit, qui paulo antè scium te esse prædicabas. Atq; ita fit, ut ille ipse sis qui & es, & rursus non sis, simul & secundum eadem. Esto, inquam, Euthydeme. Nam ut prouerbio fertur, Belle omnia dicis. qua igitur ratione, scientiã illam quam quærimus, habeo? quia uidelicet impossibile est, esse idem atq; non esse. Vnde si unum quiddam scio, cũcta scio. neq; enim esse possum scius simul & nescius. quod si omnia scio, illam quoq; scientiam habeo. An non ita loqueris? & hoc est illud sapiens? Ipse te redarguis, inquit Socrates. Quid uero Euthydeme tibi, inquam, nónne idem cõtigit? nam mihi quidem non multũ molestum est, quod & tecũ unà & cũ Dionysodoro hoc lepido capite patiar. Dic mihi, nónne & uos quædam scitis, quædã nescitis? Minime quidem, ô Socrates, Dionysodorus inquit. Quid dicitis, inquam, an nihil scitis? Immo scimus, inquit. Omnia itaque scitis, si aliquid scitis. Omnia certe, & tu quoq; scis omnia, si unũ aliquid scis. Prô Iupiter, inquã, mirabile dictu, & ingẽs hoc bonum. Num & cæteri omnes sciũt omnia? uel nihil? Non enim dicendũ uidetur, scire eos aliqua, nescire alia, atq; ita sciẽtes esse simul & nescientes. Quid ergo dicemus? Omnes, inquit, planè scire omnia, si quid unũ sciunt. Dij boni,

Prouerbiũ.

Prouerbiũ.

ni, inquã, nũc demũ Dionysodore serio loqui mihi uidemini, & uix tandem ut serio ageretis, nunc impetraui. Ipsi reuera scitis omnia? & fabrilẽ uidelicet artem & coriariã? Omnia prorsus, inquit. Nũquid & neruis suere scitis? Certe, inquit, & calceos quidem. An, inquã, & stellarum numerũ, & arenæ? Et ista, inquit. Putas nos ista concedere, inquam? Hic Ctesippus respõdens, Coniecturam, inquit, ò Dionysodore, nobis aliquã talem adducite, qua uos uera loqui conijciamus. Qualem? inquit. Scis, inquit, quot dentes Euthydemus habet? atq; Euthydemus quot tu habeas cognoscit? Non tibi sat est, inquit, quòd omnia scimus, audisse? Minime, inquit, sed unum hoc tantũ nobis ostẽdite, quòd uera loquamini. Nã si dixeritis quot dentes habet uterq;, nobisq; postea numerantibus, uera dixisse deprænendemini, cętera quoq; uobis credimus. Illi uero cum mordere Ctesippum existimarẽt, respondere aliud noluerunt, nisi quòd scirent omnia, de singulis à Ctesippo interrogati. Ctesippus siquidẽ aperte de unaquaq; re, uel minimis quibusque etiam turpissimis sciscitatus est, num scirent, quòd fidem illis non haberet. Illi autem forti animo pariter contrà responderunt se omnia intelligere, instar aprorũ qui contra ictũ nituntur. Quãobrẽ ipse quoq;, ò Crito, coactus sum deniq; Euthydemũ interrogare, an etiã saltare Dionysodorus sciret. Ille uero cõsensit. Non tamen, inquam, super enses humi inclinato capite transilire, & super rotã uolui, tam grandis natu. Eóne sapientiæ promouit? Nihil est, inquit, quod nesciat. Tum ego: Nũ omnia nũc duntaxat cognoscitis? an & semper? Et semper. Num à tenera ętate statimque nati omnia cognouistis? Omnia, responderũt simul uterq;. Nobis utiq; res incredibilis uisa est. Tunc Euthydemus, non credis, ò Socrates? Excepto hoc inquã, quod uerisimile est uos sapientes esse. At si mihi uoles respondere, inquit, ostendam te quoq; hæc mirabilia confitentem. Gratissimum fit, si huius me cõuincas: ꝗ enim cũ essem sapiens, nesciui hactenus, tuq; ostendes, & scire me omnia, & sciuisse semper, quod maius in uita lucrum nancisci possem? Respõde iam, inquit. Tanquam responsurũ, inquã, interroga. Nũquid alicuius scius, inquit, es, ò Socrates, an nullius? Alicuius, inquã. An eodẽ scis quo scius es, an alio quopiam? Quò scius sum. Arbitror enim te animam dicere. Háncne intelligis? Nónne te pudet, inquit, ò Socrates, dũ interrogaris uicissim interrogare? At quid faciã, inquã? Faciam equidẽ utcunq; iusseris, cũ quod quæris, ignorem. Iubes autẽ ut respondeã quidem, nõ interrogẽ. Cogitásne quo quo modo, inquit, id quod quæro? Equidẽ, inquã. Ad istud ergo respõde quod cogitas. Quid, inquã, si tu alia mẽte interroges, alia ego respõdeã, cũ aliud quàm tu conceperim, satisne tibi factũ putabis, si nihil ad rem ipsam respõdero? Mihi quidẽ sat erit, inquit, tibi non, ut arbitror. Tum ego, per Iouem non prius respondebo, quàm audiã. Non respondes, inquit, ad ea semper quæ mente concipis: quia nugaris Socrates, & rudior es admodum quàm oportet. Agnoui tunc illum mihi iam subiratũ, quòd uerba quibus me irretire studebat, distinguerẽ. Venit mihi præterea in mentem Conni, qui ipse quoque sæpe mihi indignatur, quoties ei non cedo: deinde me spernit uelut rudem. Postquam igitur cogitaui horum doctrinæ me tradere, arbitratus sum obsequi oportere, ne quis eorum me ut ineptum & indocilem respuat. Quocirca & illi inquam, si tibi ita Euthydeme uidetur agendum, ita agatur. Tu nanque me multo melius disputandi rationem intelligis, cũ artem hanc teneas, ego uero sim rudis. Ideóque interroga iterum ab initio. Responde rursus, inquit. Vtrum scis aliquo quæ scis, an nullo? Anima inquam. Hic, ait ille, plus quàm rogatus sit, respondet. Non interrogo quo scias, sed utrum scias aliquo, necne. Ego ad hæc plus quàm decebat propter imperitiam meam respondi. Sed ignosce mihi obsecro. Respondebo iam nunc simpliciter, quòd scio aliquo semper quæcunque scio. Vtrum, ait, hoc eodem semper, an tum hoc, tum alio? Semper inquam, quando scio, hoc scio. Hic ille, Nondum præuaricari desinis? Ne forte, inquã, id quod semper dicitur, nos falleret, ita respondi. Non nos, inquit, dicas, sed te. Sed responde, utrum semper hoc scias. Semper inquam, postquam ipsum Quando oportet subtrahere. Nónne semper hoc scis? semper autem sciẽs utrum aliqua hoc scias, quo scis, aliqua alio, uel hoc ipso omnia? Hoc inquam cuncta quæcũq; scio. Hic rursus transgrederis Socrates. Excipiatur inquam quod dictũ est, quæcunq; scio. Vt excipias, inquit, nihil postulo, immo respõde, possésne omnia scire, nisi scires omnia? Monstrũ esset hoc inquam. Adijce nunc iam ait, quicquid lubet. Cuncta nanq; scire fateris. Sic uideor inquã, postquã nullius momenti est quod dicitur, quæcunque scio omnia autem scio. Nónne & semper confessus es scire hoc quo scis? siue quando scis, seu qnomodocunque placet. Semper enim scire es confessus, ac omnia simul. Constat ergo quod puer sciebas, & quando genitus es, & quando natus, imò & antequam nascereris, & ante cœli terræ que ortum scisti omnia, si modo semper scis. Ac per Iouem semper scies, & omnia, si uoluero. At uoles, inquam, honorande nimium Euthydeme, siquidem omnino uera dicis. Sed posse te non multum confido, nisi idem tecum uelit frater iste tuus Dionysodorus. sic enim forte ualebis. Dicite porrò. Cætera quomodo uobis non concedam, nescio, tam mirabili atq; noua sapientia præditi estis, quo minus ego omnia sciam, quandoquidem uos asseritis. Talia quædam qua ratione scire me dicam Euthydeme? quod uidelicet boni uiri iniusti sint. Dic enim mihi, scióne istud, an nescio? Scis utique, inquit. Quid inquam? Quòd uiri boni iniusti non sunt. Iampridem sciebam hoc, inquam. Verum non istud quæro, sed quòd iniusti sunt uiri boni, quando didici? Nusquam Dionysodorus ait. Non ergo inquam, hoc scio. Tunc Euthydemus ad Dionysodorum conuersus ait, Sermonem destruis, apparebítque iste si nesciat, sciens simul & nesciens. Dionysodorus quidem erubuit, sed ego, Tu uero quid ais Euthydeme? non uidetur tibi frater tuus uera loqui, quum nouerit omnia? Frater ego sum Euthydemi, Dionysodorus ait. Mitte isthæc inquã, ò bone uir, dum me Euthydemus doceat, quòd sciam uiros bonos iniustos esse, neque hanc mihi doctrinam inuideas. Fugis, ò Socrates, ait Dionysodorus, neque uis respondere. Non iniuria inquam, fugio: nam cum alterutro uestrum sim imbecillior, cur non duos fugiam? Hercule quidem multo sum imbecillior, qui pugnare simul non ualuit aduersus hydram sophisticam, cui propter sapientiam pro uno sermonis capite amputato, multa repullulabant, ac etiam aduersus Cancrũ sophistã quendã ex mari aduentantẽ & nuper ut arbitror, aduectũ naui; à quo cũ Hercules ad sinistrã angere

Hercules aduersus hydrã sophisticam, & cancrum sophistam.

angeretur, uerbisq; acriter morderetur, nepotis sui Iolai auxilium implorauit, qui summopere illi succurrit, meus autem Iolaus Patrocles si uenerit, lōge aliter faciet. Responde ergo, inquit Dionysodorus, postquam ipse hæc prædicas, utrum Iolaus Herculis magis nepos quàm tuus fuerit. Operæpreciū fore arbitror, ut tibi respondeam Dionysodore. Neq; enim desineres sciscitari, & propter inuidiam quandam interturbare, ne Euthydemus sapiens illud me doceat. Responde igitur inquit. Respōdeo, inquam, Iolaum Herculis nepotem fuisse: meum autē, ut uidetur, nequaquam. Neq; enim pater ipsi Patrocles fuit frater meus, sed aliquis nomine proximus Iphicles Herculis frater. Patrocles autem, inquit, tuus? Nimirum inquam, sed ex matre eadem, non patre. Frater ergo tibi est, inquit, & non frater. Non eodē ex patre inquam, uir optime. Illius enim pater Chæredemus, Sophroniscus autem meus. Pater autem, inquit, erat Sophroniscus atq; Chæredemus? Omnino, ille meus, hic suus. Nónne Chæredemus alius quàm pater erat? Alius scilicet quàm pater meus. Nunquid pater erat, cum alius quàm pater esset? An tu idem es quod lapis? Verebar inquam, ne idem te asserente uiderer. Mihi uero non uideor. Nónne igitur alius es quàm lapis? Alius certe. Quòd si alius es quàm lapis, non es lapis. Et si alius quàm aurum, nō es aurum. Sic est inquam. An non eadem ratione Chæredemus quum alius sit quàm pater, pater non erit? Videtur, inquam, non esse pater. Ad hæc Euthydemus adiecit: haud pater est Chæredemus: rursusq; & Sophroniscus cum alius sit quàm pater, non est pater. Quapropter sine patre es, ò Socrates. Sermonē uero suscipiens Ctesippus intulit: pater autem uester cum eadem sibi cōtigerint, alius est quàm pater meus. Longe abest, Euthydemus ait. Nū idem? Idem sanè. Non consentirem. Sed utrū meus Euthydeme pater est, duntaxat an & cæterorum hominum? Et cæterorum insuper. Nunquid putas eundem hominem patrem existentem nō esse patrē? Putarā equidē Ctesippus inquit. An & aurū inquit aurum existens, non esse aurum? & hominem existentem, hominem non esse? Tum Ctesippus, non ut fertur, Euthydeme, lino linum connectis. Rem grauem dicis, si pater tuus, pater est omnium. Est tamen. Vtrum hominum duntaxat, an equorum etiam cæterorumq; animalium omnium? Omniū prorsus. An & mater tua, mater omniū? Et mater. Ergo tua mater echinorum marinorum mater est. Et tua, inquit. Et tu rursus frater es gobiorum, catulorum & porcellorum. Et tu, inquit. Quinetiam tibi pater est canis. Et tibi insuper. Hic Dionysodorus, Si mihi respondere Ctesippe uolueris, faciam ut ista cōcedas. Dic age, est tibi canis? Et molestus admodum canis, Ctesippus ait. Habet catulos? Tales habet multos. An non illorum pater est canis? Prorsus. Signa nanque uidi ex quibus illorum patrem esse conijcio. Nónne tuus est canis? Est. Nónne igitur pater existens, tuus est? Quare tuus pater fit canis, tuq; catulorum frater. Sed nequid Ctesippus puer obijceret, repente adiecit Dionysodorus. Paulum quid ultrà responde. Canem hunc uerberas? Arridens Ctesippus ait, uerbero, te autem nequeo. An non igitur tuum patrem uerberas? Longe, respondit, iustius esset ut patrem uestrum uerberarem, qui disciplinam quandam adeptus, adeò sapientes filios genuit. Sed nunquid, ò Euthydeme, multa bona ex uestra sapientia uester & catulorum pater est consecutus? Neq; ille bonis multis indiget, ò Ctesippe, neq; tu. Neq; tu etiam Euthydeme, neq; alius quisquam hominum, inquit. Dic etenim Ctesippe mihi, utrum bonum esse censeas, uel ægrotanti pharmacum bibere quādo indiget, an non? uel homini pugnaturo bonum esse ut armatus prodeat, an inermis? Arbitror equidem inquit. nempe expecto aliquid abs te egregium. Ipse uidebis optime, inquit. Verum respōde, postquam confessus es bonum esse, quando res postulat, pharmacum bibere, nūquid hoc bonum quàm plurimū oportet bibere? optimumq; erit si quis terat, & infundat poculo hellebori tantum, quantum curru aliquo uehitur? Prorsus ita, Ctesippus ait, si tantus sit qui bibiturus est, quanta est statua Delphica. Nónne similiter & in bello, inquit, si bonū est armis fulciri, plurima arma habenda sunt, iaculorumq; & clypeorum circumferenda est sarcina? quandoquidem id bonum est. Et maxime quidē, Ctesippus ait. Tu uero non putas Euthydeme, sed unum duntaxat iaculum esse ferendum? Equidem inquit. Ita Geryonē, inquit, Briareumq; armares? ego autem putaui robustiorem te esse, sociumq; similiter istum, utpote uiros armigeros. Euthydemus quidem tacuit. Dionysodorus autem aduersus eà quę primum Ctesippus responderat, intulit: Bonum tibi esse uidetur aurum habere? Valde quidem, respondit Ctesippus. An nō & habere pecunias semper atq; ubiq;? Maxime inquit. Nónne bonum esse aurum confiteris? Confessi iā sumus: Semper ipsum habere, & ubiq; oportet, & in seipso quàm maxime? Beatissimus is esset, qui tria auri talenta in uentre haberet, talentum unū sub capitis osse, staterem autem, id est nummum quendam, & pondus auri utrisq; in oculis? Ferūt, inquit Ctesippus, ò Euthydeme, apud Scythas eos felicissimos optimosq; uiros esse, qui in sui capitis ossibus aurum multum continent, quemadmodum tu paulo antè canem dicebas patrē. Quodq; magis est mirum, suis ex capitibus deauratis bibunt, & hæc introspiciunt, uerticem frontemq; suam manibus attollentes. Ad hæc Euthydemus, Vtrum Ctesippe uident & Scythæ, & cæteri homines quæ possunt uidere, uel quæ non possunt? Quæ possunt plane. Nōne & tu? Et ego similiter. Vidén' nostras uestes? Video. Possunt igitur hæ uidere. Mirifice, Ctesippus ait. Quid porrò? inquit. Nihil. Ipse uero non putas has uidere? usqueadeò iucundus es uir? Videris mihi Euthydeme quodammodo extra somnum obdormisse, posseq; te puto dicentem nihil dicere. Et tu hoc facere uideris. Nunquid impossibile est Dionysodorus ait, tacentem dicere? Impossibile, Ctesippus inquit. Dicentem uero tacere? Possibile multo minus. Quando igitur lapidem dicis, nónne tacentem dicis? Et quando lignum & ferrum similiter? Haud silere tibi ferrea cōcedam, Ctesippus ait. nam si quis pulset, sonare illa quidem, & reboare dicuntur. Quare quàm nihil dicas propter sapientiam, hic non satis animaduertisti. Sed quod restat, ostendite, possibile uidelicet esse, dicentem tacere. Certe mihi uisus est tunc uehementer Ctesippus propter amicum contendere. Quādo siles, inquit Euthydemus, nónne omnia siles? Equidem. Nónne & rē quamlibet dicentem siles? siquidem illa quæ dicunt, in numero omnium computātur. Quid uero? interrogauit Ctesippus, non silent omnia? Non, ait Euthydemus. An loquuntur omnia uir optime? Immo certe, quæ loquuntur. Non istud quærebam, inquit, sed utrum omnia sileant uel loquantur. Tunc subripiens

Prouerbiū.

piens sermonem Dionysodorus ait, Neutra & utraque. Certe enim scio te quid huic responsioni obijcias, ignoraturum. Statim Ctesippus, ut solet, effusus in risum clamauit. O' Euthydeme, tuus frater iã non amplius utrinq; orationem transferet, sed prodidit & uictus est. Clinias quoq; admodum delectatus arrisit. Quare Ctesippus gestiens longius quàm in decuplum lætitia creuit. Visus autem mihi est Ctesippus hæc ipsa illis seductione quadã per astutiam extorsisse. Neq; enim sapientia talis apud alios est nostri temporis homines. Post hæc ego, Quid, inquam, rides, ò Clinia, in rebus tam serijs, tamq; pulchris? Sed ad me conuersus Dionysodorus, Tu uero aliquando rem pulchram uidisti Socrates? Multas equidem Dionysodore. Nunquid alias quàm ipsum pulchrum? an easdẽ? Ego uero passim hęsitaui, inquã, nec iniuria me id perpessum fuisse sum arbitratus, quippe qui tacere diutius non potuerim. Simul autem respõdi alias esse quàm ipsum pulchrum, pulchritudinem tamen singulis quãdam adesse. Si tibi adsit bos, inquit, nunquid ipse bos eris? & quia ego tibi nunc adsum, Dionysodorus es? Bona, inquam, uerba quæso. Sed ille, Quo pacto alterum adest alteri, cum alterum sit, & alterũ? Nunquid tu, inquam, de hoc dubitas? Nempe iam illorum imitari sapientiam contendebam, utpote cupiditate illius accensus. Cur non dubitem, inquit, & ego, & cęteri omnes de eo quod nequaquam existit? Quid ais Dionysodore? nónne pulchrum pulchrũ est, turpéue, turpe? Si mihi uideatur inquit. Nónne uidetur? Prorsus inquit. Nónne & idem, idem est inquã, & alterũ similiter alterum? non tamen quòd est alterũ idẽ? At ego nec puerũ quidẽ suspicari hoc arbitrabar, quin quod alterum est, sit alterum. Verum, ò Dionysodore, sponte id omisisti. Videmini autem mihi tanquam artifices quibus conuenit peragere singula, disputandi rationem decore transfigere atq; tradere. Nostin', inquit, quid singulis opificibus peragere conueniat? Principio quidem scis quẽ deceat ære cudere? Fabrum, inquam, ærarium. Quẽ uero luto fingere? Figulum. Quem rursus iugulare atq; excoriare, & in frusta incisas carnes assare, uel elixare? Coquũ. Nónne quisquis cõueniẽtia facit, recte facit? Maxime inquam. Conuenit autẽ, ut ais, coquum, inquit, concidere & excoriare. Concessisti hæc, nécne? Concessi, inquam, sed ignosce precor. Constat igitur, inquit, si quis iugulans & incidens coquum elixet assétue, conuenientia facere. Quinetiam si quis fabrum ærarium ære cudat, & figulum fingat, decentia similiter operabitur. O' Neptune inquam, iam sapientiæ illi uestræ colophonem imposuisti. Nunquid ista mihi quandoq; sic aderit ut propria fiat? Cognoscerésne, inquit, ipsam, ò Socrates, propriam iam effectam? Si ipse uelis, inquam, ego quidem. Quid porrò, inquit, tuą putas cognoscere? Equidem, inquam, nisi fortè tu aliud dixeris. Abs te namq; oportet incipere, in hunc autem Euthydemum desinere. An nõ tua illa esse putas, inquit, quorum es dominus? tibiq; uti arbitratu tuo licet, ut boues & oues: hæc'ne tua existimas, quæ uendere potes atq; largiri, & cui uis deorum uouere? quæ uero non potes, non tua? Ego uero arbitratus præclaram aliquam inde quæstionem exorituram, & audiendi auiditate protinus inflammatus, prorsus ita est inquam. talia nempe quædam mea sunt. Nunquid animalia, inquit, nominas illa quæ animam habent? Illa ipsa inquam. Fateris igitur ex animalibus illa dũtaxat esse tua circa quæ potes hæc omnia facere, quæ modo dicebam? Fateor inquam. Hic ille ironice admodum seipsum continuit, quasi magnum quiddam contemplaturus, deinde ait, Dic age mihi, ò Socrates. Est'ne tibi Iupiter patrius? Atqui ego suspicatus eò rediturum esse sermonem quò deuenit, & per ambiguum quoddam diuerticulum secedẽs, rete quo uelut implicitus iam eram, effugi, respondique, Non est, ò Dionysodore. Miser, inquit, homo es, neq; Atheniensis, cui neq; dij patrij sunt, neq; sacra, neq; aliud quicquam præclarum atq; magnificum. Mitte, inquam, ista Dionysodore, ne male omineris, neq; acriter erudias. Sunt enim mihi & aræ, & sacra domestica patriaq;, & alia quæcunq; id genus Atheniensibus adsunt. Cæteris, inquit, Atheniensibus est patrius Iupiter? Non est, inquam, apud Ionas talis cognatio, neque apud eos qui hac ex urbe manarunt, neq; apud nos, sed Apollo patrius propter Ionis genituram. Iupiter autem nobis patrius non uocatur, protector urbis tamen & curator tribus est dictus, & tribus curatrix Minerua. Sat est, inquit Dionysodorus. Est enim tibi, ut uidetur, Apollo Iupiter & Minerua. Omnino. An non tui isti erunt dij? progenitores uidelicet, atq; domini? Nónne tui? An nõ tuos esse confessus es? Confessus sum, inquam. quid tum? Nónne animalia isti dij sunt inquit? Concessisti porrò quæcunq; animam habent, animalia esse: isti uero dij non habent animam? Habent utiq;, inquam. Sunt igitur animalia? Sunt certe. Ex animalibus autem illa tua esse dicebas, quorum apud te esset potestas, ut pro arbitrio uenderes, largiteris, dijsq; dicares. Recusare Euthideme non possum, quin ista concesserim. Statim ille sic intulit: postquam tuum esse Iouem, tuosq; esse & alios fateris deos, licétne tibi uendere illos atq; largiri, & pro libidine tua ut animalia cætera quę tua sunt, tractare? Ego igitur Crito tãquam sermone percussus, obmutui. Ctesippus autem succurrere mihi conatus ait, Papæ, prò Hercules, præclarum sermonem. Ad quẽ Dionysodorus. Vtrũ Hercules papæus est, an papęus Hercules? Tunc Ctesippus ait, Prò Neptune, fortes durosq; sermones. Desisto iã. Inexpugnabiles uiri sunt. Hic profecto amice Crito, nullus pręsentium continere ultrà se potuit, quin illorũ orationem laudibus summis extolleret: & hospites illi Dionysodorus Euthydemusq; risu, strepitu & lætitia exultantes gestientesq; ferme resoluti sunt. In superioribus namq; dum singula proferebantur soli eorum sectatores protinus applaudebant. Hic autem penè ipsæ quoque Lycæi columnæ cõclamare, plaudere, gestireq; uidebantur. Ego quidem sic affectus fui ut assererem, nullos unquam homines pari sapientia me uidisse. Atqui & illorum sapientiæ penitus mancipatus laudare illos & celebrare summo pere cœpi. O' uiri, inquam, ob miras dotes naturæ beati: quippe qui rem tantam tam facile, tamq; breui tempore absoluistis. Multa quidem & alia sunt in uestris sermonibus Euthydeme Dionysodoreq; præclara, in quibus id præcipue magnificum est, quòd nulla uobis cura est, aut uulgi, aut etiam illustrium hominum, sed similium duntaxat. Equidem certò scio, paucos esse qui id genus sermonum diligant, & eos quidem uobis similes: cæteri autem sic illos ignorant spernúntque, ut erubescant uehementius, si cæteros illis conuincant, quàm si ipsi ab alijs conuincantur. Hoc præterea populare & mansuetum uestri sermones habẽt: quòd quum dicitis rem nullam

nullam bonam esse uel malam, neqꝫ albam, neqꝫ aliud quicquam talium, neqꝫ omnino aliquid ab alijs aliud: reuera quemadmodum gloriamini, hominum ora planè obstruitis. Quia uero non aliorum tantum ora, sed uestra insuper, gratiosa res est: & sermonis odium offensionémque audientium deuitatis. Maximum uero hoc est, quòd hæc usqueadeò uobis artificiose sunt adinuenta atqꝫ instituta, ut breui cuilibet tradere ualeatis. Cognoui equidem, & Ctesi[illegible] mentem adhibeo, consideroqꝫ quàm subito [illegible] uos cœperit. Huius rei mysteriũ quàm ocyssime docere posse præclarum est, neqꝫ tamen operæprecium fore uidetur, ut coram multis hominibus disseratis: immo uero, si mihi credideritis, cauebitis prorsus ne in multorum cœtu loquamini: ne fortè quamprimum ista percipientes, gratias nequaquam habeant. Ista igitur inter uos tantum inuicem communicate, neqꝫ alius quisquam ea nisi argento exposito audiat. Idem quoqꝫ si sapitis, uestris discipulis consuletis, ne unquam cum alijs quàm secum atqꝫ uobiscum de his loquatur. Quòd enim rarum Euthydeme, id honorandum. Aqua enim uilissimo precio emitur, cum res sit natura preciosissima, ut ait Pindarus. Sed agite, inquam, Cliniam hũc méque suscipite. Cum hæc, ò Crito, & alia quædã breuia disseruissemus, abiuimus. Delibera igitur qui mecum unà ad hos uiros accedas. Nam pollicentur omnes se docturos, quicunqꝫ argentum dare parati sint, neqꝫ ingenium ullum uel ætatem excipiũt. Quod uero tibi maxime audire expedit, aiunt nihil cumulandæ pecunię studium prohibere quo minus quiuis sapientiam illorum facile percipere po[illegible]. CRIT. Equidem, ò Socrates, audiendi cupidus [illegible] & libentissime discerem. Videor tamen & ipse eorum unus esse qui Euthidemi similes non sunt, sed illorum potius quos tu paulo antè dicebas, qui captiunculis huiuscemodi redargui malũt ab alijs, quàm alios redarguere. Enimuero ridiculus essem, si admonere te pergerem. Nihil tamen prohibet quæ ex ijs qui cœtu soluto à uobis discesserunt, audiui, tibi nũc referre. Deambulanti mihi obuius factus eorum quispiam qui in iudicialibus causis excellere plurimum æstimantur: O' Crito, inquit, nihil ex istis sapiẽtibus audiuisti? Nihil per Iouem, inquam. Audire enim me affectantem frequens turba tumultúsque prohibuit. Res tamen, inquit, auditu digna. Cur, inquam? Vt audisses eos homines disputantes, qui in hoc sermonum genere cæteris præstant. Ad hunc ego. Quid tibi uisum est inquã? Quid aliud, inquit ille, quàm quæ semper ex ijs hominibus audiuntur, dum nugantur, ac de rebus nullius momẽti indigno quodam studio inuicem altercantur? nominatim hac oratione est usus. Tunc ego. Veruntamen gratiosa res est philosophia. Quid gratiosa, inquit, ò uir beate? An fortè nullius precij? Atqui si paulo antè interfuisses, erubuisses, ut arbitror, amici tui gratia: qui usqueadeò ineptus erat, ut seipsum tradere hominibus cuperet, quibus nihil pensi est quid loquantur, sed singula captant, obijciúntque uocabula, cum tamen illi ut suprà dicebam, cæteros tales nostræ ætatis uiros excellant. Profectò, ò Crito, & studium hoc uilissimum est, & qui in eo uersantur, ridiculi. Mihi quidem, ò Socrates, haud rectè rem ipsam improbare uisus est ille, uel quisquis alius improbet. Quòd autem in cœtu multorũ cum talibus uiris disputare quis studeat, merito uituperasse ille mihi uidetur. SOC. O' Crito, admiratione digni sunt hi uiri. Verum nondum quòd dicturus sum, noui. Quorum ex numero erat qui tibi obuius philosophiam uituperabat? Vtrum orator quispiam ex his qui in iudiciali concertatione ualent: an ex ijs qui tales edunt conscribúntque orationes, quibus oratores in iudicio certant? CRIT. Minime quidem orator, neqꝫ arbitror illum in iudicio unquam orasse, sed rem ipsam iudicialem optime intelligere ferunt, & elegantes orationes componere. SOC. Teneo iã. Atqui & ipse idem modo dicturus eram. Nempe hi sunt, ò Crito, quos Prodicus inter philosophum, ciuilemqꝫ uirum confines statuit. Putant hi quidem se esse omnium sapientissimos, & uideri præterea tales apud quàm plurimos: solos autẽ philosophos impedimẽto sibi esse, quo minus ab omnibus æque probentur. Censent itaqꝫ si cõmunem aduersus philosophos opinionem hanc diuulgent, quòd nullius precij sint, sine controuersia sapientiæ gloriam se apud omnes summam reportaturos. Esse namqꝫ se reuera sapiẽtissimos, sed in priuatis sermonibus, quũ Euthydemi sectatores aduersantur, impediri. Quòd uero sapientes sint, ex eo consentaneum uideri uolunt, quòd satis habeant philosophiæ, satis etiam ciuilis peritiæ, & quantum oportet sint utriusqꝫ participes, & extra turbulentos ciuilium negociorum tumultus positi sapientiæ fructibus iucunde fruantur. CRIT. Nunquid dicere aliquid, ò Socrates, tibi uiri isti uidentur? SOC. Nequaquam. CRIT. Veruntamen horum hominum sermo habet aliquid uerisimile. SOC. Habet, ut dicis, ò Crito, ueri similitudinem potius quàm ueritatem. Neqꝫ facile illis persuaderi potest, quòd & homines & cætera omnia quęcunqꝫ duorum quorundam media sunt, & utrorumque participant, ita se habeant, ut quæ ex malo & bono sint, hoc quidem meliora, illo deteriora fiant: quæ uero ex duobus bonis non ad idem conducentibus, utrisqꝫ deteriora ad opus illud peragendum, ad quod spectãt utraqꝫ illa quibus fit cõpositio. Quę autem ex duobus malis sint constituta, nõ ad idem tendentibus, hæc sola meliora sunt utrisqꝫ illis, quorum participant. Si ergo philosophia bona est, & ciuilis actio bona, sed ad aliud atqꝫ aliud utraqꝫ conferens, & hi utrorumqꝫ horum participes, utrorumqꝫ in medio sunt constituti, nihil concludunt. nam utrisque deteriores sunt. Si autem unum quidem horũ bonum, malum uero alterum, hoc quidem meliores, illo deteriores. Quòd si utrunqꝫ malum, ita demum uera dicerent, aliter uero nequaquam. Neque uero confessuros illos arbitror mala esse utraqꝫ, neque unum quidem bonum, malum uero alterum. Sed profectò utrorumque hi participes utrisque ineptiores sunt ad illud, ad quod philosophia & ciuilis actio pertinet, & cum tertium locum teneãt, primũ usurpare non dubitant. Ignoscendum quidem illorum desiderio, neqꝫ indignandum, tales tamen esse censendi, quales & sunt. Nam unumquenque diligere debemus, qui modo prudentiæ particeps aliquid dicit, & uiriliter peragit. CRIT. Equidem, ò Socrates, ut sæpe tecum loquor, ambigo qua ratione filios meos educem. Minor quidem natu tenerior est adhuc quàm exigat disciplina: Critobolus autem adultus est iã, & aliquo indiget, quo dirigatur. Quoties tecum loquor, ita prorsus afficior, ut existimem insaniam esse filiorum gratia per cętera occupatum esse, ut circa coniugium, nempe qui ex matre generosissima nascantur, deinde ut amplum illis patrimonium relinqueretur, illorum autem educantionem negli

negligere. Verum cum ad eos respicio qui erudire homines profitentur, absterreor, mihiq; consideranti unusquisq; illorum longe ab ea re quam prædicat, alienus esse uidetur. Et ut uerum tibi fatear, non habeo quo pacto filium meum ad philosophiã exhorter & prouocem. SOC. O amice Crito, an ignoras in quouis studio uiles & nullius precij homines permultos esse: probos uero paucos, eosq; maximo in precio habendos esse? Nonne tibi uidetur pulchrum quiddam esse gymnastica, mercatura, rhetorica, res militaris? CRIT. Mihi certe. SOC. Nonne uides in unaquaque harum artium multos ad opus unumquodq; ineptos & deridendos? CRIT. Ita est, ac uera nimium loqueris. SOCR. Ergo hac de causa studiáne fugies omnia, & illa filio dissuadebis? CRI. Haud decet, ò Socrates. SOCR. Caue ergo ne quod dedecet, agas, ò Crito. Mitte curam hanc, utrum boni sint homines philosophiæ studiosi, uel mali: rem uero ipsam diligenter examina. Si inquirẽti res praua uidebitur, non solum filios, sed omnes homines absterreto. Sin autem tibi talis, qualis & mihi appareat, sequere eam uiriliter & exerce, atq; ad idem studium filios cohortare.

In quouis studio uiles per multos, probos uero paucos esse.

HIPPIAS MINOR, VEL, DE MENDACIO.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

MIRIFICA Socratis Platonisq; nostri bonitas cum diligentisśime multis ubiq; modis prouideat ne iuuentus credula subdolis sophistarũ aucupijs capiatur, captaq; perdatur, non iniuria Hippiam Eliensem sophistarum insolentisśimum atq; fallacisśimum duobus dialogis agitat, Maiore uidelicet atq; Minore. In maiore quidem demonstrat Hippiam rerum professorem pulcherrimarum omnino quid ipsa pulchritudo sit ignorare. In minore uero eundem se iactantem quòd ante alios mendacem à uerace discernat, ostendit in utriusque definitione prorsus errare: ut pateat Hippiam, ut omnium arrogantisśimus est, ita & ignorantisśimum esse, atq; ineptisśimum apparere. Mitto nunc quòd eum, ut mos est sophistarum, iactabundum & temerarium auarumq; depingit: & cum promittat omnia, in omnibus dantem uerba, nihil uero præstantem: cumq; maximis glorietur, uel in minimis claudicantem. Sed ut ad mendacis ueracisq; definitionem redeamus, mẽdax rite describendus erat, qui maxime uelit, utcunq; posśit sciatq;, mentiri. Verax autem contrà, qui maxime uelit utcunq; posśit & sciat, uera loqui. At Hippias inertisśimus artium magister omnium, confusisśimusque ueracis mendacisq; discretor, ordine definit opposito, dicitque mendacem qui maxime posśit sciatq; mentiri quotiescunq; uoluerit: Veracem uero, qui quandocunq; uoluerit queat & sciat uera loqui. Vnde cogitur primũ fateri mẽdaces esse potentes, scientes, prudẽtes, sapientes. Deinde & bonos ad illa ad quæ potentes, sunt atq; sapientes. Tertio per artes singulas deducendo compellitur in qualibet tam re quàm arte fateri eundem esse ueracem atq; mendacem, quod negauerat ab initio. Siquidem in qualibet ille qui optime callet, idem maxime potest & scit pro arbitrio uera loqui pariter atq; mentiri. Quarto ad concedendum inducitur ueracem nihilo meliorem esse mendace, quandoquidẽ quàm sufficiens bonusq; est uerax ad loquẽdũ uera, tã sufficiẽs bonusq; appareat mẽdax ad mentiendũ. Post hæc Socrates sophistã in ambiguitatẽ adducit, uter delinquat grauius, num qui mentitur uolens, an qui nolẽs. Id uero sophista nescit soluere, neq; Socrates quidem soluere uult sophistæ. Est autem ita soluendum. In his quidem quæ ad intelligentiam pertinent minus errare qui mentiuntur spõte: in his autem quæ ad mores spectant, errare magis. Eum uero qui nolens dicit mendacium, contrà se habere. Deinde ambigitur utri magis errent, num qui dedita opera, an qui infirmitate uel ignorantia peccant. probaturq; longis inductionis ambagibus, in his quæ ad naturam & artem, illarumq; instrumẽta pertinent, grauius esse uitium uel impotẽtia uel ignoratione cõmissum, quàm malitia perpetratum. Siquidem naturæ bonum in ipsa potentia, bonum uero artis in hac ipsa, atq; insuper in cognitione consistit. Malum igitur in oppositis. Ex his autem extra propositum Socrates Hippiã ad mores transfert, concludens idem in genere morum, quod & in naturæ artisq; genere. Quod quidem etsi intelligit Socrates fieri non debere, studet tamen declarare sophistam id nequaquam animaduertere. Profecto in his quæ ad uoluntatem moresq; pertinent, grauius delinquitur malitia, id est quadam uoluntate peccandi, quàm si uel per impotentiam uel per ignorãtiam delinquatur. Postremo Socrates iustitiã esse dicit uel potentiã uel sciẽtiã uel utrũq;. Addere sciebat sed nolebat tertium, scilicet uel uoluntatem. Iustitia enim maxime in uoluntate consistit. Id uero declarare uoluit latere sophistam. Sed iam argumentum superioribus præceptis his concludamus. Docendum sine inuidia. Absq; rubore discendum. Gratiæ semper habendæ docenti. Aliena inuenta sibi non usurpanda.

EVDICVS. SOCRATES. HIPPIAS.

*

TV uero quidnam taces Socrates, cum tã multa Hippias hic ostenderit? Cur non aut comprobas dictorũ aliquid, aut redarguis si quid minus recte dictum tibi uidetur? præsertim cum & ipsi inferiores discesserimus, qui nobis non mediocre philosophię studium uendicamus? SOC. Sunt Eudice nonnulla ex his quæ circa Homerum dicebat Hippias, de quibus percontari cupio. Audiui equidem ex Apemanto patre tuo, Iliadem apud Homerum eo præclarius poëma esse Odyssea, quo Achilles Vlysse præstantior. In Achillem nanque poëma unum, in Vlyssem alterum aiebat esse compositum. De hoc ergo sciscitari ab Hippia, si modo ei placet, affecto, utrum illorum hominum præstantiorem as[...] postquã alia multa ac uaria de Homero, cæterisq; poëtis sunt nobis ostensa. EVD. Nulla prorsus inuidia prohibebit quin Hippias interroganti respõdeat. Respõdebis nécne Hippia, si quid Socrates quęrat? HIP. Haud recte agerẽ Eudice, si nũc Socratis interrogationem respuerem, qui solitus sim semper ex Elide patria ad Olympica festa, quò Græci ad cõmunem celebritatem undique confluunt, me conferre, ipsumq; me ibi apud templum præbere cuiq; declarantem quodcunque demonstrari quis cupiat, & ad interrogationes singulas respondentem. SOCR. O quàm felix tibi sors contigit Hippia, si adeo confisus animi sapiẽtia qualibet Olympiade ad sacrum aduẽtas. Mirarer profecto si quis circa corporis exercitationem athleta illuc certaturus accederet tam corporis uiribus quàm tu mentis subtilitate confisus. HIP. Merito sic affectus sum Socrates: nam ex eo tempore quo cœpi in Olympicis exerceri, neminem reperi adhuc me aliqua in re superiorem. SOC. Præclarum hercle quod ais Hippia, atq; hæc gloria tua & patriæ & parentibus erit quoddam sapientię monimentum. Verum quidnam de Achille & Vlysse iudicas? Vtrum horum præstantiorem, & qua in re putas? Porrò dum multi intus essemus, tuq; disseres, quædam me uerba subterfugerunt: piguit tamẽ perquirere, tum quòd turba erat plurima, tum etiã ne orationi tuæ impedimento forẽ. Nũc uero postquam pauciores sumus, & Eudicus hic quærere iubet, liquidius nobis ostende quod de his uiris dicebas, quóue pacto dijudicabas. HIP. Volo equidem Socrates apertius quàm tunc in præsentia referre, quæ de his & de alijs sentio. Homerum assero omnium qui Troiam obsederunt, optimum uirum finxisse Achillem, sapientisśimum Nestorem, apprime uersutũ multiformemq; Vlyssẽ. SOC. Papę ò Hippia. An homerus

pia. An mihi in hoc gratificaberis? ne me uidelicet rideas, si ad percipiendum tardior fuero, ac sæpius requisiuero? Dignare mihi obsecro, libenter ac facile respondere. HIP. Turpe quidem esset ô Socrates, cum alios eadem doceam, & pro ijs pecunias exigam, si tibi quærenti non indulgerem, nec læto animo responderem. SOC. Præclare admodum loqueris. Equidem cum optimum uirum Achillem fictum fuisse dicebas, sapientissimum Nestorem, uisus mihi sum quod diceres intelligere. Cum uero Vlyssem uersutum & multiformem, ut uerum fatear, quid significare uelles, non intellexi. Atque mihi dicas: fortè enim hinc magis percipiam: nunquid & Achilles ab Homero multiformis uersutusq; inductus fuerit, necne. HIP. Minimè ô Socrates, sed simplex omnino. Quoniam in supplicationibus ipsis cũ eos disceptantes inducit, ita aduersus Vlyssem loquentem facit Achillem,

Ô multum generose doli fabricator Vlysses,
Conuenit intrepide me uestra refellere dicta,
Vt fieri debere puto, fallacibus ipsum
Ne me figmentis hinc obtundatis & illinc.
Is magis est quoniam quàm nigri ianua Ditis
Infensus nobis, aliud qui pectore claudit,
Inde palàm profert aliud quodcunq; uidetur.
Ast ego nunc dicam, credo uelut esse futurum.

His in carminibus morem utriusq; declarat, Achillem esse ueracem atque simplicem, Vlyssem uersutum atq; mendacem. Hæc siquidem apud eũ Achilles aduersus Vlyssem infert. SOC. Videor iã quod ais, ô Hippia, intelligere. Versutũ enim mendacem uocas, ut apparet. HIP. Maxime quidem ô Socrates. Talem nempe Vlyssem sæpe & in Iliade, & in Odyssea fingit Homerus. SOC. Ergo existimauit Homerus alium quidem esse ueracẽ uirum, alium uero mendacem, neque utrunq; eundem esse. HIP. Quid prohibet Socrates? SOC. An idem & ipse censes Hippia? HIP. Maxime omnium. Nimis enim errarem, si aliter ipse sentirem. SOC. Homerum quidem mittamus, cum ab eo sciscitari non liceat, quæ eius fuerit in condendis his carminibus sententia. Postquam uero tu causam suscipis, tibique ea uidentur quæ dicere Homerum asseris, pro Homero simul ac teipso responde. HIP. Fiet. Interroga paucis quod lubet. SOC. Mendacésne uocas illos qui facere aliquid nequeant, ut inualidos defessósue, an eos qui facere aliquid possint? HIP. Potentes & maxime quidem, cum in alijs multis, tum etiam in decipiendis hominibus. SOC. Potentes itaque sunt secundum sermonem tuum, atq; uersuti, nónne? HIP. Certe. SOC. Versuti uero sunt & subdoli stoliditate quadam & imprudentia? an astutia potius atque prudentia? HIP. Astutia maxime omnium atq; prudentia. SOC. Prudentes ergo sunt, ut uidetur. HIP. Valde per Iouem. SOC. Prudentes uero cum sint, num ignorantes sunt? HIP. Immo scientes maxime. Nam ob hoc alios seducunt. SOC. Cum ergo scientes sint harum rerum quas sciunt, utrum insipientes sunt, an potius sapientes? HIP. Sapientes uidelicet in his ipsis ad decipiendum. SOC. Siste obsecro, repetamus dicta, ut quid dicas, inspiciamus. Mendaces esse ais, potẽtes prudentesq;, scientes item & sapientes circa illa de quibus mẽdaces. HIP. Aio. SOC. Alios autem ueraces esse, alios contrà mendaces, atq; hos inter se longe contrarios? HIP. Aio & ista. SOC. Ex hoc ergo sequitur, ut mendaces ex potentum sapientiumq; numero sint. HIP. Maxime. SOC. Cum uero dicis potentes & sapientes esse mendaces ipsos ad eadẽ, utrũ dicis potentes esse ad mentiendum si uelint, uel impotentes ad ea quæ mentiuntur? HIP. Potentes equidem. SOC. Vt ergo summatim dicamus, mẽdaces sunt qui ad mentiendum potentes sapientesq; sunt. HIP. Planè. SOC. Ergo qui uir mentiri nequit, neq; scit quicquam, non erit mendax. HIP. Sic est. SOC. Potens autem est qui facit quod uult, & quando uult, haud morbo uel quibusdam talibus impeditum, inquam, uerum quemadmodum tu meum nomen, quotiescunq; uis, scribere potes, ita nunc interrogo. An non hominẽ sic affectum, potentem uocas? HIP. Sanè. SOC. Dic ô Hippia, nónne es numerandi computãdiq; peritus? HIP. Maxime omnium. SOC. Siquis ergo te percontetur ter septingenta quantum compleant numerum, nónne, modo uelis, omnium quàm ocyssime atque maxime uera de his respondebis? HIP. Prorsus. SOC. Nunquid ex eo quòd circa ista potentissimus & sapientissimus es? HIP. Nempe. SOCR. Vtrum sapientissimus es ac potentissimus duntaxat? an etiã circa eadem optimus, circa quæ sapientia & potentia præstas, hoc est in numeris computandis? HIP. Et optimus insuper Socrates. SOC. Vera itaq; de his præ cæteris maxime dicere posses, an non? HIP. Reor equidem. SOC. An & falsa circa eadem? Age nunc Hippia, ut & suprà generose magnificeq; responde. Si quis quærat ter septingenta quot sunt, túne magis de his mentiere, semperq; secũdum eadem falsa de his pronunciabis, mentiri, & nunquã uera proferre uolens? an qui numerorum ignarus est, poterit magis mentiri quàm tu, etiam si mentiri uoles? an contrà potius ignorans sæpe dum uolet falsa proferre, uera fortè præter sentẽtiam proferet, quia rem ipsam ignoret: tu uero quum sapiens sis, semper dum mentiri uoles, similiter mentieris? HIP. Est ut dicis. SOC. Mendax itaq; utrũ circa alia mendax est, non tamen circa numeros, neq; de numero mentietur? HIP. Immo & circa numeros. SOC. Ponamus igitur hoc Hippia, circa computationem ac numerum aliquem esse mendacem. HIP. Certe. SOC. Quis hic erit? necesse est ut mentiri possit, ut ipse dicebas, si mendax futurus est. Nempe abs te dictum est, si recordaris, eum qui mentiri nequeat, non esse mendacem. HIP. Recordor equidem, atque ita dictum. SOC. Nónne paulo antè constitit te esse ad mentiendum in computandis numeris potentissimum? HIP. Ita dictum fuit & istud. SOC. Num & quàm maxime es ad uera proferenda de numeris ijsdem potens? HIP. Valde. SOC. Idem ergo potest maxime in computando uera loqui, atque mentiri: is autem est qui bonus est in numeris, uidelicet computator. HIP. Sic omnino. SOC. Quis igitur alius Hippia in computando fit mendax, nisi qui ad idem bonus? Hic enim potens, hic & uerax. HIP. Apparet. SOC. Cernis eundem ueracem esse in his atque mendacem, & nihilo meliorem mendace ipso ueracem esse. Ijdem namque sunt, neque ualde contrarij, ut tu nuper existimabas. HIP. Haud certe nunc in his apparet. SOC. Vísne in alijs quoque consideremus? HIP. Vt lubet. SOC. Nónne es & geometriæ peritus? HIP. Sum. SOC. An nõ idem in geometria contingit? Porrò idem falsa quàm maxime de figuris pronunciare potest, qui & uera. Est autem is geometra. HIP. Profecto. SOC. An alius ad hæc præter hunc bonus? HIP. Non alius. SOCR. Nónne bonus ac sapiens geometra

utraque potest? Et si quis alius in figuris mendax, is maxime qui in iisdem est bonus: hic siquidem potens, malus autem ad mentiendum impotens. neque unquam fit mendax qui est impotens mentiendi, ut est concessum. HIP. Sunt hæc uera. SOC. Tertium insuper inspiciamus astronomum, quam ipse artem magis etiā quàm superiores, soles Hippia profiteri, sic'ne? HIP. Sic certe. SOC. An non eadem in Astronomia contingunt? HIP. Consentaneum est ô Socrates. SOC. Quare & in astronomia siquis alius mendax, is erit maxime, qui bonus astronomus. HIP. Is namque metiri summopere potest. neque enim qui impotens est, is enim inscius est. SOCR. Idem ergo & in astronomia uerax erit & mendax. HIP. Videtur. SOC. Age Hippia, passim ita per omnes scientias cogita, num ita sit, an aliter. nam ante alios omnes plurimis artibus es ornatus. Quemadmodū ego te quandoque iactantem audiui, quòd sapientia multa exoptandaque præ cæteris abundares, & in foro inter menses disputando deambulantem: quum diceres te quondam Olympicum adiisse certamen, corporis ornatu spectandum, & omnia corporis ornamenta propriis manibus confecisse. Primo quidem anulum quem habebas, hinc enim cœpisti, tuū fuisse opus, quasi esses sculpendi peritus. quinetiam sigillum quoddam, tuum opus, & strigilem, & uasculum unguentarium similiter opus tuum, calceos quinetiam tuis cōsutos manibus, uestem & interulam abs te contextam. Quódue admodum mirabile uisum est, & singularis sapientiæ indicium, cingulum dicebas ostendisse te opus tuum Persicis preciosisque simile. Item tua quædam poëmata, carmina, tragœdias, dithyrambos, & orationes plurimas, uariasque stylo pedestri compositas: præterea te illa quæ in superioribus commemorabam ante alios omnes tenere, & in rhythmis harmoniisque & studio literarum ac in cæteris generis huius permultis, si recte recordor, excellere. At uero prætermiseram tuæ memoriæ artificium, quo pollere te mirū in modum existimas. forte uero & alia multa sum oblitus. Verum quod dixi, & in tuas (quæ multæ nimis sunt) & in aliorum artes respiciens, dic age, si repereris unquam ex his quæ inter nos cōcessa fuerunt, à mendace ueracem esse diuersum, neque eūdem existere. In qualibet autē sapientia calliditateue, uel quomodocunque appellare iuuat, quære. Sed nūquā ô amice, inuenies: neque enim est usquam: quod si est alicubi, dicas. HIP. Haud in præsentia inuenio Socrates. SOC. Neque inuenies posthac, ut arbitror. Si autē uera loquor, recordare Hippia, quid ex superioribus sequitur. HIP. Non satis aduerto quod loqueris Socrates. SOC. Nihil opus est in præsentia memoriæ artificio: patet enim quod non putas oportere, sed ego tibi in memoriam reducam. Recordaris dixisse te Achillem uirum fuisse ueridicū, Vlyssem uero mendacem atque uersutum. HIP. Vtique. SOC. Nunc autem sentis eundem apparuisse ueracem esse atque mendacem. Ideoque si mendax erat Vlysses, erat & uerax. Item si ueridicus Achilles, erat & mendax: neque differentes hi uiri inuicem neque contrarii, immo similes extiterunt. HIP. Semper tu quidem Socrates captiunculas tales contexis, & occupans quod in sermone molestissimum est, ad hoc instas, & minima quæque cōtrectas, neque aduersus totam rem ipsam de qua est sermo, contendis. Namque si uelis, nūc pluribus argumentis sufficientique ratione ostendam tibi Homerum, Vlysse meliorem Achillem ueracémque finxisse: Vlyssem uero subdolum, & in pluribus mentientem, atque Achille deteriorem. At si tibi placet, uicissim responde, cumque mea orationem tuam compara, qua ostendas alterum meliorem esse: atque ita præsentes hi magis intelligent, uter nostrum rectius loquutus fuerit. SOC. Haud istud dubito, uel contendo Hippia, quo minus me sapientior uidearis. cedo equidem tibi. Verum consueui semper, cū aliquis de re aliqua disputat, diligenter attendere, præsertim quando qui loquitur, sapiens esse mihi uidetur. Tunc sanè discendi auidus, quæ dicit obseruo, exquiro, connecto ac repeto, ut clarius dicta percipiam. Sin autem dicentem ipsum parui facio, neque requiro ab eo quicquam, neque quid dicat attendo. Atque hac ipsa coniectura compræhendes, quos æstimem sapientes. Cernes enim me uerba illorum accuratissime auscultantem, sciscitantemque ab illis, ut aliquid discendo in uita proficiam. Et nunc quidem quum dicta tua animaduerterem, quibus illorum carminum testimonio Achillem ostendis aduersus Vlyssem, ut iactabundum dicere, mirum quiddam mihi uisum est, si uera dixeris. Quoniam Vlysses ipse uersutus, mendacii nullius redargui potest: Achilles autem uersutus & uarius secundum sermonem tuum esse uidetur. mentitur enim. Nam cum ea pronunciasset carmina, quæ tu nunc recensuisti,

Refertur Hippias sibi fecisse anulum, uestes, &c.

Is magis est quoniam quàm nigri ianua Ditis Iliad.ι.
Infensus nobis, aliud qui pectore claudit,
Inde palàm profert aliud quodcunque uidetur.
Paulo pòst addit,
Non mihi uersutus posthac suadebit Vlysses,
Non Agamemnon, Troianis insistere terris.
Sed cras ipse Ioui reliquisque ubi sacra pararo
Cœlicolis, curuo collectas littore naues
In mare deducam, prima quas luce uidebis
Nare per Hellespōtiacum mare piscibus aptum.
In quibus aspicies, cupias modo uisere, fortes
Edoctosque uiros remis incumbere. nam si
Neptunus uentis implebit uela secundis,
Tertia frugiferis Phthiæ lux sistet in oris.

Item suprà aduersus Agamemnonem iurgans ait,
Nauibus ecce domū nigris, quia præstat, abibo Iliad.α.
In patriā Phthiam: neque enim mens optat ut hic te
Diuitiis repleam ualidis inglorius armis.

Hæc fatus, tum coram omni exercitu, tum ad eius amicos, nusquam apparet, uel se ad opus accingere, uel naues trahere, ut domum reuersurus, immo parum admodum curare, ut reuera sint quæ loquitur. Equidem Hippia ab initio te rogaui, quum ambigerem uter horum apud Poëtam præstantior habeatur, putaremque utrumque uirum optimum esse, & difficile cognitu uter horum excellat magis mendacio, & ueritate, aliaque uirtute. Ambo enim in hoc quàm proximi sunt. HIP. Haud recte discernis ô Socrates. Nam quæ mentitur Achilles, non ex insidiis, sed inuitus propter exercitus casum mentiri uidetur, coactus restare atque succurrere: Vlysses autē spōte ac dolo. SOCR. Decipis me charissime Hippia, ipseque imitaris Vlyssem. HIP. Minime omnium Socrates. quidnā dicis? & qua ratione? SOC. Quoniam Achillem ais non ex insidiis mentiri, qui usqueadeò seductor erat, atque insidiator præter ipsam iactantiā, sicut fingit Homerus, ut tanto esset Vlysse callidior, ut ipsi uanitatem abscōderet suam, dum corā eo contraria sibiipsi loqui auderet, Vlyssemque falleret

falleret. Quocirca aduersus eū nihil inferre uidetur Vlysses, utpote qui mendacium non aduertit. HIP. Quænam ista dicis ô Socrates? SOC. Nescis quòd ad Vlyssem inquit prima luce se discessurum: ad Aiacem uero non ita, sed aliter? HIP. Vbinam? SOC.

Iliad. i. His in carminibus.

Diri nulla prius belli me cura tenebit,
Hectora quàm Priami natum uenisse sub armis
Myrmidonum naues tentoria longa petentem
Audiero, premat Argiuos qui Marte subactos,
Quiq; rates ignem posthæc iaculetur in ipsas.
Hectora namq; meas naues, aut castra furentem
Haud reor ausurum dubio contingere bello.

An censes Hippia usqueadeò obliuiosum fuisse Thetidis filium à Chirone sapientissimo eruditum, ut quū antea in uanos istos iactatores uehementissima oratione inuectus esset, ipse confestim Vlysi quidem quasi sui ipsius oblitus dixerit nauigaturum se, Aiaci uero commoraturum: potius quàm insidiatus, cum Vlyssem cognosceret seniorem, cōmentitijsq; machinamentis & dolis se longe potentiorē? HIP. Haud dolo dixisse ista mihi uidetur Achilles, imò ipsa simplicitate aliter persuasus, aliter cum Aiace quàm cū Vlysse fuisse loquutus. Vlysses autem, seu uera, siue falsa loquatur, semper insidias tendit. SOC. Melior ergo, ut uidetur, est Vlysses Achille. HIP. Minime ô Socrates. SOCR. An non suprà uisi sunt qui sponte mendacium dicunt, meliores esse quàm qui non sponte? HIP. Quónam pacto Socrates qui scientes uolentesq; iniuriantur, seducunt, lædunt, meliores esse possunt quàm qui hæc præter sententiam faciunt? quandoquidem multum ignoscitur illi qui per ignorantiam iniuriam infert, mendacium loquitur, uel aliud quicquam committit mali: legesq; in eos seuerius animaduertunt, qui uolentes mala faciunt, mentiūturq;, quàm qui nolentes. SOC. Vides Hippia uera me loqui, quum dico accuratum esse me ad sapientum uirorū interrogationes: quumq; in cæteris ualde deficiam, hoc tantum habeo boni. Quæ enim natura ipsa rerum sit, nescio. quod hinc maxime coniectare licet, quia quoties cum aliquo uestrum loquor, qui opinione excellitis sapientiæ, testesq; doctrinæ Græcos omnes habetis, scire nihil appareo. Nunquam enim idem mihi, ut ita dixerim, ac uobis uidetur. Quod autem euidentius est inscitiæ argumentum, quàm si quis à sapientibus uiris dissentiat? Mirificum tamen hoc habeo bonū, quod me seruat, quoniam sine rubore uerecundiæ ad discendum me prę paro. Rogo autem ac sciscitor, gratiamq; ingentem habeo respondenti, nec ulli unquam ingratus extiti, neque apud auditores unquam uendicaui mihi aliorum inuenta, sed docētem laudibus semper extollo, illiq; apud omnes quæ sua sunt, tribuo. Atqui & nunc quæ dicis ipse, nequaquam admitto, immo longe dissentio, & hoc mea culpa contingere certe scio: quippe qui talem esse me fatear qualis sum, ne me extollam. Mihi quidem Hippia omnino contrà ac tibi uidetur. Opinor siquidem eos qui sponte lædunt homines, iniuriantur, mentiuntur, decipiunt, delinquunt, meliores esse his qui non sponte. Nonnunquam uero contrà iudico, & circa hæc oberro, utpote qui rem ipsam ignorem. Ecce nunc animi morbus me quidam inuasit, uidenturq; mihi qui proposito circa aliquid peccant, meliores esse, quàm qui præter sententiam errant. Huius autem mali superiores sermones causam duco, quibus fit,

Argumētum inscitiæ est à sapientibus dissentire. Docentis atque discētis officia.

ut in præsentia existimem eos qui non sponte peccant, deteriores esse his qui sponte. Ergo tu mihi ignosces, nec ulla inuidia te detineat, quin animum meum cures. Multo mihi maius beneficium conferes, si inscitia liberaueris animum, quàm si ægritudine corpus. Si hoc uelis multis uerbis efficere, prædico tibi hūc in modum te minime curaturum. neque enim assequar. Sin autem ita ut suprà, respondere uolueris, admodum mihi proderis. spero autem tibi hoc haud noxium fore. Merito uero te nūc inuocabo Apemanti fili. Nam ipse me induxisti, ut cum Hippia disputarem. Quare si nunc Hippias respondere noluerit, pro me ipse intercedito. EV. Nil opus est meis ad Hippiam precibus Socrates. Neq; enim id proposuit, ut coactus uidelicet responderet: imò se libenter omnibus respōsurum est pollicitus. Nónne hæc sunt Hippia quæ dicebas? HIP. Dicebam equidem. Verum Socrates hic ô Eudice semper dicentes interturbat, & quasi præstigiator quidam esse uidetur. SOC. O' uir optime Hippia, haud sponte hæc facio. essem utiq; sapiens secundum sermonem tuum atq; astutus. Verum præter sententiā ago, quamobrem ignosce mihi. Ais enim non sponte peccanti ignoscendum esse. EV. Haud aliter facias Hippia, sed nostri gratia, & propter ea quæ suprà tibi dicta sunt, responde ad ea quæ interrogat Socrates. HIP. Respondebo equidem, cum tu roges. Pete ergo quod lubet. SOC. Vehementer cupio Hippia, quod modo dictum est, considerare, utri meliores sint, an qui sponte uolentesq; peccant, an qui cōtrà. Spero autem hunc in modum rectissime posse considerari. Respōde iam. Vocásne cursorem aliquem bonum? HIP. Equidem. SOC. Et malum? HIP. Ita. SOCR. Nónne bonus qui bene currit, malus qui male? HIP. Certe. SOCR. An non qui tarde currit, male currit? qui autem uelociter, bene? HIP. Proculdubio. SOC. In ipso itaque cursu celeritas quidem bonum, tarditas autem malū. HIP. Quid tum? SOC. Vter ergo cursor est melior? utrum qui sponte currit tarde, an qui secus? HIP. Qui ultro. SOC. Nónne currere est aliquid facere? HIP. Facere utiq;. SOC. Facere autem aliquid operari? HIP. Profecto. SOC. Ergo qui male currit, malum hoc, & turpe operatur in cursu. HIP. Malum. Quid ni? SOC. Male autem currit, qui tarde currit. HIP. Sanè. SOC. Nónne igitur cursor bonus de industria malum hoc, & turpe operatur, malus præter propositum? HIP. Videtur. SOCR. In cursu igitur deterior est qui præter uoluntatem agit mala, quàm qui uolens. HIP. In cursu planè. SOC. Quid autem in palæstra? uter luctator est melior? num qui dedita opera cadit? an qui inuitus? HIP. Qui dedita opera. SOC. Ita uidetur. Peius autem ac turpius in palæstra cadere, an deijcere? HIP. Cadere. SOC. Et in palæstra igitur qui studio mala agit, & turpia, melior luctator est, quàm qui imbecillitate atque inertia. HIP. Videtur. SOC. Quidnam in omni reliquo corporis usu? nónne qui corpore robustior atque aptior est, facere pro arbitrio utraq; potest, tā quæ robusti hominis sunt, quàm quæ debilis, & pulchra & turpia? Quapropter qui habitu corporis præstat, quoties male secūdum corpus facit, uolens efficit, imbecillis autē inuitus. HIP. Videtur quoq; idem circa robur contingere. SOC. Quid uero de ipsius figuræ concinnitate dicendum? nónne formosioris meliorisq; corporis est, impensa opera turpes figuras confingere, deformis autem contrà? quid tibi uidetur? HIP.

Vtri meliores qui sponte uolendo peccant, an q contra.

HIP. Quod & tibi. SOC. Figuræ itaq; inconcinnitas uoluntaria ad uirtutem corporis attinet, contraria uero ad uitium. HIP. Apparet. SOC. De uoce uero quid ais? Vtram meliorem asseris? ex animi ne uoluntate dissonam, an ex inertia? HIP. Ex animi uoluntate. SOC. Alteram uero peiorē. HIP. Absq; dubio. SOC. Vtrum bona optas habere an mala? HIP. Bona. SOC. Vtrum eligeres pedes habere qui dedita opera claudicarent, an qui inuiti? HIP. Eos planè qui de industria. SOC. Claudicatio pedum nónne uitium est atq; deformitas? HIP. Est. SOC. Hebetudo autem nónne uitium est oculorum? HIP. Vitium. SOC. Vtros igitur potius oculos eliges, eósne quibus spōte quis confuse uideat uel peruerse inspiciat, an contrà quibus nolens male aliquis uideat? HIP. Eos quibus uolēs. SOC. Ex his uero quæ tua sunt, potiora censes illa quæ male agunt sponte, quàm quæ inuita? HIP. Eiusmodi quædam uidelicet. SOC. An non & reliqua omnia, aures, nares, os, omnesq; sensus ratio una comprehendit, quæ docet sensus præter propositum peccantes, eligēdos esse nunquam, utpote qui praui sint: eos autem qui ex instituto, tāquam bonos, potius eligendos? HIP. Mihi quidem uidetur. SOC. Quorum uero instrumentorum melior usus? Vtrum quibus uolens aliquis errat, an quibus nolens? Ceu gubernaculum, utrum melius illud quo de industria quispiam male gubernet, an quo inuitus? HIP. Quo de industria. SOC. Nónne arcus similiter, & lyra, & tibiæ, ac cætera omnia? HIP. Vera loqueris. SOC. Vtra equi anima ad possidendum melior, eáne qua sponte quis male equitet, an qua inuitus? HIP. Qua sponte. SOC. Est itaq; melior. HIP. Est. SOC. Meliori igitur equi anima mala huius animæ opera uolens quis faciet, contraria uero cōtrà. HIP. Omnino. SOC. Nónne eadem de anima canis cæterorumq; animalium ratio? HIP. Eadem. SOC. Vtrius autē sagittatoris animam tanquam meliorem eligeres? Illiúsne qui uolens aberrat à signo, an illius qui nolens? HIP. Illius qui ultro. SOC. An non hæc ad sagittandi artē melior? HIP. Melior. SOC. Quare anima quæ aberrat inscia, deterior est ea quæ sciens aberrat. HIP. In sagittandi uidelicet facultate. SOC. Quid uero in studio medicinæ? nónne quæ medendo dedita opera mala quædam corporibus infert, quo ad medicinæ artem pertinet, peritior est quàm illa quæ per ignorantiam peccat? HIP. Plane. SOC. Ergo hæc in medicinæ arte est melior. HIP. Melior. SOC. Vtra uero ad citharam pulsandam uel inflandas tibias, & alia uniuscuiusq; artis, uel scientiæ opera est instructior, nónne ad hæc & melior? & si quādo præter artem male quid facit, de industria facit: quæ uero deterior, præter sententiam? HIP. Apparet. SOC. Seruorum autem animas eligemus potius quæ scientes circa ministerium peccant, quàm quæ ignorantes, quasi ad hæc opera meliores? HIP. Sanè. SOC. Animam uero nostram, nónne quàm optimam exoptamus habere? HIP. Nempe. SOC. An non melior erit, si sponte mala facit atq; delinquit, quàm si nesciat? HIP. Graue id esset ò Socrates, si qui sponte iniuriantur, meliores essent his qui non sponte. SOC. Ex his tamen quæ suprà dicta sunt, sequi uidetur. HIP. Mihi uero nequaquam. SOC. Putaram Hippia idem tibi quoque uideri. Responde igitur iterum. Iustitia nónne uel potentia quædam est, uel scientia, uel utrumque? An non necesse est aliquid horum esse iustitiam? HIP. Necesse. SOC. Si potentia quædam animæ iustitia est, potentior anima, iustior erit? Melior enim ò uir optime hæc talis nobis apparuit. HIP. Apparuit certe. SOC. Quid uero si scientia iustitia sit? Nónne quæ sapientior anima, illa iustior? quæ insipientior contrà iniustior? HIP. Ita est. SOC. Quid si utrunq;? An non quæ ambo hæc habet, scientiam scilicet & potentiam, iustior erit? quæ non habet, iniustior? Nónne ita rem se habere necessariū est? HIP. Apparet. SOC. Quæ uero potentior, & sapientior est, ea melior apparuit esse, & ad utraque tam pulchra quàm turpia circa quamlibet actionem peragenda paratior? HIP. Certe. SOC. Quoties itaque turpia facit, uolens facit propter artem atq; potentiam. Hæc autem, uel ambo, uel alterum, ad iustitiam pertinent. HIP. Videtur. SOC. Enimuero iniuriari, mala facere est: non iniuriari, bona. HIP. Sic est. SOC. Nónne ergo potentior ac melior anima, quoties iniuste aget, sponte aget? Praua autem contrà? HIP. Apparet. SOC. Nónne uir bonus, qui animam habet bonam? Malus contrà qui malam? HIP. Absque dubio. SOC. Quamobrem boni uiri est, sponte iniuriari, mali autem non sponte. siquidem bonus uir animam bonam habet. HIP. Habet quidem. SOC. Si quis est igitur hominū qui sponte aberret, turpiaq;, & iniusta committat, haud alius est ò Hippia quàm uir bonus. HIP. Concedere tibi ista non possum ò Socrates. SOC. Neq; ego ipse mihi Hippia, ueruntamen ex superiori sermone necesse est in præsentia nobis ita uideri. At uero, ut suprà dicebam, circa hæc semper sursum deorsúmue reuoluor, nec in eadem persisto sentētia, neque mirum est me, meiq; similes, rudesq; homines ad contraria circumuagari, si & sapientes uos oberretis. Id autem nobis graue malum, si neq; etiā ad uos profecti errare cessemus.

CHARMIDES, VEL, DE TEMPERANTIA.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

STVDIVM Socratis in hoc dialogo est, omnes quidē ad temperantiam cohortari: Tres uero præcipue, scilicet adolescentes, & nobiles, atq; pulchros. Adolescētes quidem propterea, quòd cita morbis adhibenda est medicina. Principijs obsta, sero medicina paratur, Cum mala per longas inualuere moras. Nobiles quoque, tum ut ostendat ueram in uirtute nobilitatem esse ponendam, tum quia nobiles plerunque cæteris exemplo sunt, & quotidie ad rempublicam admittūtur, grauissimo, si mali sint, humani generis detrimento. Formosos denique: nam hi potissimum flagitiosorum consuetudine deprauantur: quo fit, ut magis egeant medicina. Præterea formosi studere debent, ut quemadmodum natura corpori breuem tradidit pulchritudinem, sic ipsi uicissim Deo naturæ autori, sempiternam animi restituant pulchritudinem. Neque uero permittendum est, ut cum exteriora nostra multis sua pulchritudine placeant, interiora interim sua deformitate displiceant. Etsi omnia in hoc dialogo mirificam habeant allegoriam, amatoria maxime, non aliter quàm cantica Salomonis, mutaui tamen nonnihil, nonnihil etiam prætermisi. Quæ enim consonabant castigatissimis auribus Atticorum, rudioribus fortè auribus minime consonarent. Ideoq; Aristarchus quidam Homericus, immo uero Platonicus, quæ minus consonant, diceret non Platonis esse, sed Chroni. Tria uero in ipso exordio notanda sunt in primis, quæ amorem ab hac forma corporis ad incorpoream transferunt pulchritudinem. Primum, quòd inquit Socrates se inter pulchrum hunc, & pulchrum illum, nihil discernere, sed pulchros sibi cunctos æquè placere: quasi dicat, non in unius corporis forma sistendum esse pedem, sed ad ipsam communem speciei totius pulchritudinem ascendendum. Quæ cum una sit in multis, ideam pulchritudinis unam refert super multa. Quemadmodum

admodum igitur ab indiuiduo ad speciem, & à specie ad ideā cogitando transcendimus, ita & ab amore formæ huius, ad amorem communis formæ primo, deinde ad formæ idealis amorem pergere admonemur. His addidit Socrates corporis pulchritudinem non propter se amandam, sed tanquam diuinæ pulchritudinis imaginem nobis existimandam. Iubet postremo nudare animum, corporisque forma posthabita, decorem animi, tum naturalem inspicere, tum studio comparandum diligentius adhibere. Et interea corripit Chærephontem qui nescio quid de nudando quasi in palæstra corpore dixerat. Neque iniuria exhortationem ad temperantiam à pulchritudine corporis exorditur. Hæc enim temperantia quædam est linearum, atque colorum. Sed ab hac proxime transit ad corporis sanitatem, quæ etiam est temperantia quædam, humorum scilicet atque mēbrorum. Tertio ab hac ad animi ipsius ornatum, qui & in affectu temperantia est, ipsa motionum scilicet moderatio: & in cognitione quædam similiter est temperantia, in quadam intelligentiæ cum rebus quæ intelliguntur concinna cōgruitate consistens, ut non immerito Pythagoras temperantiam uirtutem omium esse dixerit saluberrimam, tam publice quàm priuatim humanæ societatis conseruatricem: præsertim cum & iustitia temperantia quædam sit, id est conueniens in commutando distribuendoque moderatio. Profecto quamuis temperantia proprie circa cohibendas uehementes libidines uoluptatesque uersetur, tamen similitudine quadam transfertur & ad cupiditates omnes amputandas, & ad actum quemlibet moderandum, ut etiam officium fortitudinis in audaciæ timorisque moderatione uersetur, similiter iustitiæ in præmiorum pœnarumque modo, liberalitatis quoque in erogandi modo, denique totius uitæ salus, ut nequid nimis. Hinc Pythagoricum illud, Mensura omnium optima. Sed memento illos in Phædone negari temperatos esse, qui corporeæ uoluptatis gratia à uoluptatibus abstinent. Iubet enim actiones mortales ad purgandam mentem referri, consequendæ sapientiæ diuinæque similitudinis gratia. Tanta uero est excellentia temperantiæ, ut & eam omnes in operibus suis obseruent artifices elegantes, & ipsius uirtute non solum corpus sub luna quodlibet, uerumetiam cœlum ipsum uniuersumque seruetur. Quod in Gorgia sapientum testimonio confirmatur. Huic illud simile, Dispo- nit deus cuncta suauiter. Item in numero, pondere, mensura cuncta disponit. sed iam ad dialogum reuertamur. Socrates dum ex sentētia magorum uetat curari corpus antequam curetur animus, manifeste eos improbat, qui minima curantes, maxima negligunt, ueluti qui equis & canibus ægrotantibus remedia quæritant, in sui uero corporis & animi morbis medicos minime consulunt. Minima quæque supellectilia rite componunt, ipsi interim & animo & corpore incompositi. Intemperato animo citharam temperant. Quotidie aliena curiose tractant, propria deserunt. Omnia uero præter animum ipsum nobis sunt aliena. Ideo corporis medicinam folium appellauit, rem leuem, fragilem, & omnino mutabilem, ac penitus contemnendam. Significat etiam multa nobis incommoda tum corporis, tum fortunæ ob intemperantiam frequenter accidere, atque contrà complurima bona per temperantiam prouenire. Item animo perfecte composito, quæcunque accidunt, tam & prudenter disponi, & æque tolerari, ut nihil tandem euadat in malum. Incomposito uero animo, nihil bene, uel in corpore, uel extrà posse componi. Exponit autem in Cratylo nomen temperantiæ Græcum Sophrosynen, quasi salutem quandam cōseruationemque prudentiæ. Putat enim animo uerorum lumnia omnium innata fuisse, ideoque si in seipsum prorsus inspiciat, uera in se omnia conspecturum. At uero quo minus inspiciat, in causa est immoderatus ad corpus corporeaq; affectus: quo fit, ut temperantia opus sit in primis: per quam expulsa perturbationum caligine mens facta serenior, diuini solis lumine abunde circumfundatur, unde sapientiam primo recuperet, deinde prudentiam adipiscatur. Quoniam igitur temperantiam sapientia prudentiaque comitatur, ideo Plato sæpe alibi, & in hoc dialogo sub ipso temperantiæ nomine sapientiam quoque uult, & prudentiam contineri. Monet autem Socrates Charmidem, ut respiciat in seipsum de temperantia uerba facturus, nam hæc ipsa in seipsum conuersio, est huius uirtutis officium: & quisquis in seipsum penitus conuersus fuerit, tum per ipsam temperantiæ ideam innatam menti, humanam intelligit temperantiam, tum moderationem ipsam agnoscens, qua deus animæ partes ab initio inuicem temperauit, cognoscet qua ratione sit affectus animi temperandus. Accedit ad hæc, quòd in hoc præcepto significat neminem nisi temperatum de temperantia loqui ad persuadendum uel debere uel posse. Præterea traditur in Timæo, ex consonanti quadam animæ tam ad seipsam quàm ad corpus modulatione, nobis prospera cuncta contingere. Quinetiam Pythagorei, quos Romanus in hoc sequitur Censorinus, si animus prudenter motiones singulas, tum sui, tum corporis moderetur, perpetuam utriusque sanitatem, & diuturnam uitam corpori pollicentur. Quod quidem plerisque sapientibus sanctisque uiris prouenisse compertum & Censorinus, & nos habemus. Ad eandem quoque causam aut similem diuturnas priscorum uitas nonnulli referrent. Sed additur his aliquid mirabilius: Magos carminibus suis immortalitatem corporibus polliceri. Magicem Zoroastris Plato in Alcibiade, nihil aliud quàm diuinum cultum esse dicit. hic insuper addidit, non magicis tantum carminibus, uerumetiam philosophicis rationibus & temperari animum, & corpus uel semper, uel diu saltē procul à morte seruari. Profecto oratio illa quæ temperantiam audientibus omnino sit persuasura, atque insuper effectura, duo potissimum exigit, & uim à deo infusam, & rationes à philosophis comparatas. Atque orationem è duobus his compositam Plato incātationem nominat magicam, Qua Phœbus primo, deinde Pythagorici morbos ab animo & corpore mirabiliter expellebant. Neque uero falsum putari debet, corpus sub anima penitus temperata immortale effici posse, & sub intemperata in morbos, & mala labi. Id enim Mosaicum de primi parentis statu atque lapsu mysterium continet. Atque Auicenna sequutus Platonicos & Hippocratem, probat animum ex ipsa sui natura adeo materiam omnem exuperare, ut cum primum in seipsum fuerit restitutus, possit elementa mundi mira quadam uirtute mouere, atque habere in corpora quæuis imperium: quo fit, ut multo magis possit in proprium. Quod quidem & ab initio Adam poterat experiri, & quidam putant Enoch & Eliam, & nonnulli suspicantur euangelistam adhuc ratione quadam simili uiuere. Sed de his omnibus in Theologia nostra latissime disputamus. Denique, ut summatim dicam, mira in hoc uirtutis temperantiæ declarantur, quòd animum infeliciter in deteriora prolapsum, feliciter sibijpsi restituit. Declaratur & mira potestas animi, à quo omnia tam bona, quàm mala in corpus defluant, & quo uolente corpus seruari ualeat incorruptum. Quod quidem Mosaicis mysterijs fere undique consonat. Post hæc sæpius quid sit temperantia quæritur, quod quidem neque Charmides neque Critias unquam absoluit. Ille enim non temperantiam proprie, sed quæ comitantur eam, adducit in medium: hic autem quæ ad prudentiam magis pertinent: & id quidem semper inepte, uidelicet ut declaretur non esse cuiuslibet de uirtute tā præclara disserere. Interea nota priscos sacerdotes consueuisse in sacris tertiam libationis pateram Ioui seruatori præcipue consecrare, ut declararent principia, media, fines omnium ut in Legibus Plato refert, sub Iouis prouidentia disponi atque seruari. Sed ad Critiæ ineptias redeamus, dicentis esse scientiam quandam quæ tam se quàm scientias omnes sciat: res uero ipsas quarum sunt scientiæ, nesciat. Quòd quidem ideo est absurdum, quia ueritas ipsa ratioq; scientiæ in ipso eorum quæ sciuntur quasi quodam contactu congruentiaque consistit. Præterea neque perfecte sciri potest scentia, nisi quæ scientia sit discernatur: Id uero nisi rei cuius sit habeatur, haberi non potest. Item cō fitetur Critias posse aliquem quæ nullo modo cognoscit, interim cognoscere se non nosse. Id autem Socrates idcirco non recipit, quoniam quæ nullo modo sciuntur, non possunt interim quodammodo sciri. Quisquis enim animaduertit se aliquid ignorare, eoipso agnoscit & se carere. Si ita iudicat, ergo iam notionem ipsius quādam in seipso descripsit, per quā iudicet & se carere, & quo præcipua careat. Quo fit, ut quicunq; rem aliquam se ignorare cognoscit, interea rem ipsam non prorsus ignoret, immo generali quadam adumbratione describat, generali inquam propterea, quòd in speciali rerum distinctione scientia perfecta consistit, quam in omnibus disputationibus suis Plato perquirit. Vbi uero Socratem inducit agnoscentem se nihil scire, indicat eum, etsi non speciales, generales tamen rerum descriptiones habere, alioquin ignorantiam suam non posset agnoscere: ideoque dum sciebat nihil, sciebat quodammodo cuncta. Quoniam uero Critias sermonem de temperantia traduxerat ad prudentiam, & id quidem licentia quadam Platonica, Socrates prudentiam asserit, id est boni malique scientiam, autoritatem summam ad beatitudinem obtinere, tum quia & bonum finem, & bona ad ipsum media ipsa demonstrat, tum quia omnes tam res quàm artes quatenus ab ipsa reguntur, nobis conducunt ad bonum, contrà uero nequaquam. Postremo docet Socrates nihil difficilius uel definiri uel comparari quàm temperantiam. Difficultas uero definitionis inde procedit, quòd uix à cæteris uirtutibus quarum ipsa consonantia quædam est, discerni potest. Adde quod tanto difficilius intelligitur, uerbisq; exprimitur, quanto difficilius intrinsecus possidetur. Profecto cū ex ipso corporis commercio maxime ad uoluptatem intemperantiamq; procliues simus, in cáque ab infantia nutriamur, difficilime temperan

temperantiam adipiscimur. Præterea primi sensus affectus uidentur nonnihil interdum uel ad fortitudinem per iram audaciamque conferre, uel ad prudentiam per timorem, uel ad patientiam per dolorem, uel ad iustitiam liberalitatemque per amorem. Temperantiæ uero semper impetus omnis opponitur. cum enim in summa quadam trãquillitate solum collocari possit, à quouis affectu undique impeditur. Auget quoque difficultatem, quòd sicut in corpore consonantem omnino humorum membrorumque temperiem, sic in animo harmonicam suorum omnium temperantiam reperire omnium est difficilimum. Quamobrem non iniuria Socrates tam in epilogo quàm in exordio, ad temperantiam cœlesti harmoniæ persimilem consequendam opus esse ait cœlesti uirtute atque diuina, tum animo, tum rationibus & uerbis infusa. Vbique uero admonet contendendum esse potius, ut sub legitimis institutis temperati efficiamur, quàm ut sub dialecticis rationibus de temperantia disputemus: quandoquidem summa quadam difficultate cognoscitur, & cognita sine usu non modo nihil prodest, sed & obest quàm plurimũ, atque id quod maius est, nisi re ipsa possideatur, perfecte cognosci non potest. Impuro enim rem omnium purissimam non licet attingere.

SOCRATES, CHAEREPHO, CRITIAS, CHARMIDES.

*

PRIDIE cũ uesperi Potidæa ab exercitu rediĳssem, protinus solita exercitia utputa quibus diu absuissem, magna cũ uoluptate repetiui, ac Taurei palæstram, quæ ex opposito regĳ templi est, sum ingressus. Vbi multos comperi partim ignotos mihi, partim notos, & eos quidem plurimos. Qui cum me ex insperato uidissent procul, subito congratulati sunt aliunde alius occurrentes. Chærepho præcipue, uelut insanus esset, è medio statim prosiliens accurrit, ac manu me præhendens, ò Socrates, inquit, quo pacto prælio superstes euasisti? Nam paulo antè quàm abiremus, apud Potidæam pugna commissa est, quam hi nuper istic audierant. At illi ego respondens, Ita, inquam, ut cernis, euasi. Nunciatũ est, inquit, pugnam acerrimã fuisse, atque in ea plurimos nobis notos homines occubuisse. Vera, inquã, uobis nunciata fuerunt. An tu, inquit, prælio interfuisti? Interfui. Sede hic, nobisque enarra, nondũ enim satis omnia intelleximus. His dictis, sedere me prope Critiam Callæschri filium iussit. Sedens itaque Critiæ & aliĳs congratulatus sum primo, deinde quæ in belli expeditione contigerant, quod quisque requirebat (alius enim aliud requirebat magis) recensui. Vbi uero hisce de rebus abunde locuti essemus, rursus ego illos interrogaui quænam esset his temporibus philosophiæ conditio, & qui adolescentes, uel sapientia, uel indole, uel utrisque clari. Tunc Critias ad fores respiciens, uidensque adolescentes quosdam ingredientes & inuicem altercantes, & post eos turbam aliam, quod de honestis, inquit, ò Socrates, percontabaris, uidere mox cogniturus. Nã qui nũc ingrediuntur, præcursores sunt amatoresque cuiusdam qui omniũ huius temporis honestissimus & speciosissimus iudicatur. ac uidetur & ipse iãiam ingressurus. Quisnam iste? & cuius filius, inquã? Nosti, inquit, fortassis & tu. Sed cum hinc abĳsti, nondum adoleuerat. Charmidem noueras filium Glauconis patrui nostri, patruelem meum? Noui equidem, neque puer tunc contemnendus erat. Nunc uero adultum esse illum iam arbitror. Statim intelliges, ait, quãtus & qualis euaserit. Dum hæc ille dicit, Charmides ingreditur. Ad me quidem, ò amice, quod attinet, nihil perpendo. Profecto enim perinde sum erga honesta indole claros, ut alba amussis in albo lapide. Ferme enim omnes ætatis eius homines mihi pulchri uidentur. Prouerbiũ. Præcipue uero tunc ille & corporis proceritate & egregia indole mirandus apparebat. Cæteri autem omnes capti eius amore uidebantur, usque adeo illius ingressu obstupuerunt turbatique sunt. Multi præterea post illum amatores sequebantur. Et quod ad uiros attinet, nil mirum: uerum & pueros etiã animaduerti, quorũ nemo ne minimus quidem alium quenquam intuebatur, sed illum unũ cuncti tanquã imaginem quandã contemplabantur. Hic ad me cõuersus Chærepho, qualis tibi, ò Socrates, adolescẽs uidetur? an non specioso uultu? Mirifice, inquam. Atqui, inquit, si nudare se uellet, uultũ prę illa quæ intus latet forma, deformẽ diceres. Eadem hæc Chærephonti cæteri etiam consenserunt. Insuperabilem hercle, inquam, uirum narratis, si paululũ insuper quiddam huic adesset. Quid istud? inquit Critias. Si optimo, inquã, animi habitu natura decorus esset, qualem esse, ò Critia, consentaneum est uestra è stirpe prognatum. Immo certe quo ingenium spectatur, & pulcherrimus est & optimus. Quid igitur nõ nudamus, inquam, animũ prius, interioremque formam potius contemplamur? Nam cum tantus iam sit, disserere gaudebit puto. Certe, inquit Critias. Nam & sapientiæ studiosus est, & ut sibi cæterisque uidetur, ualde poëticus. Longa, inquam, serie nobilitatem hãc Solonis ex genere trahitis. Verum cur mihi iam adolescentem nõ monstras, huc accersens? Neque enim dedecet etiam si esset minor natu, cum eo disserere, te patruele eius simul & tutore pręsente. Probe, inquit. Vocandus est iam. Atque his dictis ad eum qui ponè sequebatur conuersus, Voca, inquit, Charmidem. sed heus, dices illi, me uelle medico se cuidam committere ob ualetudinem qua de conquestus est nuper. Ad me uero Critias, nuper, inquit, Charmides cum mane surgeret, caput dolere querebatur. Quid prohibet igitur simulare remedium aliquod cõtra capitis grauedinem te habere? Nihil prohibet, inquã, modo ueniat. At ueniet. Quod & factum est: uenit enim, risumque ingentem omnibus concitauit: unusquisque enim nostrum unà sedentium, locum cedere Charmidi uolens quo sederet, proximũ dedita opera impulit. Quo factum est ut eorũ qui utrinque sedebant nouissimi, alterum surgere cogeremus, alterum humi postratum deĳceremus. Ille uero accedens, me inter Critiamque cõsedit. Ego uero, percontante illo utrum capitis medelam scirem, uix tandem me scire respondi. Quænam ista? inquit. Folium quoddam, inquam. At insuper addenda est incantatio quædam. quam si quis adhibeat, folioque utatur, sanitas restituitur. Absque incantatione uero folium nil confert. Ad hæc ille. Exscribam equidẽ hanc te dictante incantationem. Vtrũ si mihi persuaseris inquã? an etiam si non persuaseris? Ille subridens ait, si tibi persuasero Socrates. Hem nomẽ, inquam, planè tu meũ tenes. Teneo, inquit, equidem nisi iniurius sum. Frequens enim de te inter æquales meos sermo habetur. Memini quinetiã cum puer adhuc essem, te cũ Critia hoc uersari solitũ. Recte tu quidem. Audentius enim incãtationis tibi modũ ostendam. Paulo uero antè nesciebã quo pacto uim illius tibi mõstrarẽ. Est autẽ talis, ò Charmides, ut caput solum curare nequeat; quẽadmodũ sępe ex peritis medicis audiuisti, qui quoties aliquis dolore oculorũ affectus eos cõsulit, aiũt nõ posse oculis mederi, nisi prius capiti medeantur, Præcepta quædã medicinæ. neque

neq; caput absq; totius corporis medicina posse curari. Hac de causa regulis quibusdam toti conferentibus utuntur, & à toto ad partem transeunt restituẽdam. an non audisti ita dicere illos, & ita esse? Prorsus inquit. Recténe loqui tibi uidentur, inquam? sermonemq; hunc approbas? Maxime omniũ, inquit. Enimuero cum probari sibi hæc audirem, Talis est, inquam, ò Charmides, incãtationis quoq; huius potentia. Quam didici ibidem in exercitu à quodã medicorum Thracum Zamolxidis sectatorum, qui & immortalitatem afferre dicuntur. Adiecit præterea Thracius ille medicus, etiam Græcorum medicos quæ suprà narrata sunt prædicare. Cęterum Zamolxis ait, rex noster ac deus tradit: quemadmodum oculos sine capite curare non decet, neq; sine reliquo corpore caput: ita neq; sine anima corpus. Eaq; causa est, cur medicos Græcos morbi corporum multi lateant, quia totum ipsum ignorant, quod in primis curare oportet: quo male affecto impossibile est partem aliquam bene ualere. Omnia nanque uel bona, uel mala ab anima in corpus, & hominem totũ manant, indeq; similiter ut ex capite in oculos effluunt. Illam igitur primum, & maxime curari iubet, si modo caput & uniuersum corpus bene ualere debeat. Animæ uero medelas esse docet incantationes quasdam. Eas præclaris rationibus contineri, quibus animæ temperantia tribuatur: qua inserta atq; præsente, facile esse sanitatẽ capiti totiq; corpori tradere. Ille igitur cum medelam incantationesq; doceret, iussit ut nullis precibus motus alicui contra capitis dolorem remedium adhiberem, nisi prius animã incantationibus ipsis purgandã commisisset. Hunc sanè nostrorum temporũ errorẽ dicebat esse, quòd pleriq; absq; temperantiæ sanitatisq; studio, medici esse contendunt. Me itaq; mirum in modum præmonuit, mandauitq; cauerem ne quis unquam diues seu nobilis, siue pulcher, mihi ut aliter faciã, persuadeat. Illi hoc ego iureiurando interposito me obstrinxi: quamobrem necesse est paream. Tibi quoq; obsequar. Nam si uoles secundum hospitis præcepta, animam tuam prius incantationibus omnibus Thracis illius subijcere, medicinam capiti admouebo. Sin minus, non potero, ò amice Charmides, tibi prodesse. Cum igitur hæc audisset Critias, lucro, inquit, erit grauedo hæc capitis adolescenti, si huius causa sanitatem mentis lucrabitur. Assero autem tibi Charmidem hunc æqualibus omnibus non speciе tantum præcellere, uerumetiam eo ipso præstare cæteris, cuius ipse incantationem habere dicebas. An non temperantiæ suprà dixisti? Huius ipsius, inquam. Scito igitur omnium suæ ætatis adolescentũ hunc uideri temperatissimum, & in cæteris omnibus pro ætatis incremento, nullo inferiorem esse. Consentaneum est, ò Charmides, inquã, in his quæ dixit Critias, te cæteros antecellere. Neq; enim referre quisquam posset, ut arbitror, duarum apud Athenienses familiarum coniugium, quo uerisimilius sit pulchram honestamq; prolem nasci, quàm maiorũ tuorum coniugio. Nam paternum genus huius Critię Dropidi, ab Anacreonte Soloneq; alijsq; poëtis permultis est illustratum, decore, uirtute, & alia felicitate præcellens. Eadem quoq; est materni generis gloria. Nemo enim Pyrilampo auũculo tuo aut pulchrior, aut maior omnium qui continentem habitant uisus est unquam, quoties ille uel ad regem magnum uel ad alium in continenti habitantiũ legatus accederet. Ac summatim uniuersa hæc domus nulla in re est inferior alia quacunq;. Quare probabile est te tali stirpe creatum primas partes in omnibus obtinere. Quantum igitur ad eam speciem quæ cernitur oculis attinet, ò dulcis Glauconis fili, uideris mihi nihil à superioribus tuis degenerasse. quòd si & ad temperantiam, & ad alia, ut Critias hic testatur, natura es institutus, beatum te, ò chare Charmides, mater peperit. Ergo sic se res habet. Si inest tibi, ut ait Critias, temperantia, & sufficienter es tẽperãs, neq; Zamolxidis, neq; Abaridis Hyperborei incantationibus indiges, sed iam tibi medela est capitis admouenda. Sin autem deest temperantia tibi, incantatio medelam antecedere debet. Respõde itaq; ipse mihi, utrum assentiaris Critiæ, & asseras temperantiæ te satis habere, an deesse aliquid recognoscas. Tunc ergo ipsius Charmidis genæ rubore suffusæ gratiorem speciem ostenderunt. Nam pudor eam ætatem decet. Deinde admodum generose respondit: Haudquaquã facile est quæ in præsentia quæsita sunt, uel admittere, uel renuere. Si enim me temperantem esse negauero, primo quidem turpe uidebitur quod ipse mihi derogem: deinde Critiæ huius aliorumq; multorum quibus temperans esse uideor, tanquam falsam sententiam coarguam. Sin autem affirmauero, odiosa uidebitur hæc de meipso iactantia. Quapropter quorsum me uertam, nescio. Probe loqui uideris Charmides, inquam: itaq; communiter inuestigandum puto, utrum quod quæro possideas, néc ne: ne uel tu aliter quàm uelis loqui cogaris, uel ego temere mederi festinem. Si ergo gratum tibi futurũ est, cupio unà tecum inuestigare: sin minus, dimittẽdum arbitror. Immo certe gratissimum, inquit, omnium. Quamobrem ut ipse præstare putas, ita perquire. Hunc in modũ, inquam, cõmodior indagatio futura uidetur. Constat profecto si inest temperãtia tibi, habere te aliquid, quod de hac opineris. Necesse est enim inhærentem ipsam tibi si modo inhæret, aliquẽ sui sensum præbere, ex quo aliqua circa ipsam insurgat opinio, qua quid, & quale temperantia sit coniectes, nónne putas? Puto equidem. Nónne hoc censes? uidelicet postquam scis loqui Græce, dicere utiq; possis quidnam id tibi uidetur? Fortassis, inquit. Vt ergo conijciamus utrum tibi insit nécne tẽperantia, dic age, quidnam ex sententia tua temperãtiam esse dicis? Piguit eum primo, neq; libens ad respondendum uenit, demum ita respondit: Temperãtiam esse duco, decenter agere singula, & quiete per uiam incidere, quiete & loqui, ac summatim quiete omnia facere, & ut breui complectar quod quæris, quietudo quædam esse mihi uidetur. Recte, inquã. Ferunt sane quietos homines temperatos esse: sed uideamus an uera loquantur. Dic igitur nunquid pulchrum aliquid temperantia sit. Est, inquit, prorsus. Vtrum in illa grammatici facultate pulchrius est easdem literas cito scribere, an quiete? Cito. Legere autem celeritérne an tarde? Celeriter. Quinetiam pulsare citharam uelociter, & prompte certare pulchrius est, inquã, quàm quiete ac tarde? Est, inquit. Quid uero in pugnorum brachiorumq; ludis nónne celeritas ipsa laudatur? Vtiq;. Currere autem atque saltare, & cæteri corporis actus, nónne si propere & prõpte fiunt, ad pulchrũ spectant? si ignaue remisseq;, ad turpe? Apparet, inquit. Patet ergo quantum ad corpus attinet, non quod tardum, sed quod uelox maxime, esse pulcherrimum. Nónne, inquã? Omnino, inquit. Temperantiam uero pulchrũ quid esse constitit? Cõstitit. Nõ ergo circa corpus quietudo,

Pudor adolescentes decet.

do, imò celeritas ad temperantiam pertinebit, si modo pulchrum quid est temperantia. Videtur, inquit. Docilitas uero nónne pulchrior quàm hebetudo? Pulchrior certe. Est autem docilitas, inquã, cito perdiscere, hebetudo uero sero atq; lente. Profecto, inquit. Docere alium quàm ocyssime nõne pulchrius quàm tarde? Proculdubio. Reminisci item, & meminisse sero atq; lente, pulchriúsne an facile atq; prompte? Prompte, inquit. Solertia uero nónne celeritas quædam animi est, inquam, potius quàm tarditas? Est, inquit. Atqui & intelligere quæ dicuntur in grãmatici citharistę que ludis, & cæteris omnibus non quàm tardissime, sed quàm ocyssime, pulcherrimũ est. Et hoc, inquit. Quinetiã in ipsis indagationibus, & cõsultationibus animi non qui quiete, sero, & uix quæsitum inuenit est laudandus, ut arbitror, sed qui breui potius atq; facilime. Vera hęc sunt, inquit. Ex his colligitur, inquam, ò Charmides, tam in ijs quæ ad corpus, quàm in ijs quæ ad animum spectant, uelocia promptaq; tardis & quietis pulchriora uideri. Sic apparet, inquit. Non igitur quietudo quædam, inquam, temperantia erit, neq; uita quieta temperans, ut hac ratione conijcitur, quãdoquidem quod temperatũ est, & pulchrum esse debet. E duobus enim alterum est. aut nunquam, aut raro admodũ nobis in uita quietæ actiones pulchriores quàm ueloces & uehemẽtes apparuerũt. quòd si non pauciores quietę actiones quàm ueloces & uehemẽtes pulchritudine pręstare reperirẽtur, neq; hac etiã ratione conficeretur tẽperantiam esse quiete agere potius quàm uehementer atq; celeriter, neq; in ipso incessu, neq; in sermone, neq; in alio quopiã: neq; uita quieta quàm inquieta decentior esset & temperantior: quippe cũ in superiori sermone suppositum sit pulchrum esse aliquid temperantiam, pulchra uero nõ minus ipsa uelocia quàm quieta esse cõstiterint. Recte, inquit, dixisse mihi uideris, ò Socrates. Rursus igitur, ò Charmides, inquam, attentius teipsum cõtuere, & cogita qualem te temperantia præsens efficiat, qualísue sit ipsa, dũ te talem efficit. hæc autem animaduertens omnia, bene uiriliterq; responde quid esse tibi uidetur. Ille protinus seipsum colligens, diligentiusq; cõtemplatus, Videtur, inquit, temperantia mihi uerecundum quendam ruborem inducere, uerecundũq; hominem facere, pudoremq; esse temperantiam arbitror. Quid ais, inquam? an non pulchrum aliquid paulo antè temperantiam esse dicebas? Dicebã equidem, inquit. Nónne boni homines, inquam, ipsi tẽperati sunt? Sunt, inquit. An bonũ putas, inquam, quod nõ bonos efficit? Nequaquã, inquit. Nõ solũ itaq; pulchrum, sed & bonum est inquam. Mihi quidem uidetur, inquit. Non credis, inquam, recte Homerum loqui, dicentem, pudorem uiro egeno bonũ non esse? Credo equidem, inquit. Est ergo, ut apparet, inquam, pudor non bonum, ac bonum. Apparet, inquit. Temperantia uero bonum duntaxat. siquidem bonos facit eos quibus adest, malos uero nequaquã. Ita mihi, ut loqueris, esse uidetur, inquit. Ergo temperantia pudor non erit. quandoquidem temperantia bonum est duntaxat, pudor autem nihilo magis bonum est, quàm malum. Recte quidem mihi, inquit, dici hoc uidetur, ò Socrates. Verum attende obsecro, quale tibi uidetur quod rursus adducam. Modo enim recordatus sum quod mihi traditum est à quodam dicente temperantiam esse, ut sua quisque agat, considera an recte loqui uideatur tibi qui hæc dicit. O' fœde, ex hoc Critia illud audisti,

Solertia celeritas quædã animi.

uel alio quopiam sapientum? Videtur sanè, inquit Critias, ex alio, nam ex me nũquam audiuit. Quidnam refert, inquit Socrates, ex quo audiuerim? Nihil, inquam, profecto. neq; enim id considerandum est, quis dixerit: sed utrum uere dicatur, nécne. Probe nunc loqueris, inquit. Recte per Iouem, inquam. Mirabor tamen, si quomodo hoc se habeat, inueneri mus. nam est ænigmatis cuiusdam persimile. Quãobrem, inquit? Quia non arbitror ita sensisse illum ut uerba sonant, inquam, temperantiam scilicet esse, ut sua quilibet agat. Nihilne putas grammaticum agere, quando scribit uel legit? Puto equidẽ aliquid agere, inquit. Videtúrne tibi grammaticus nomen suum tantum scribere ac legere? uel etiam uos pueros erudire? Neq; enim minus inimicorum tunc nomina quàm uestra amicorumq; scribebatis. Certe non minus, inquit. An cum ageretis hoc, inquam, curiosiores eratis quàm decet, & à temperantiæ lege discedebatis? Minime, inquit. At uero non uestra agebatis tantum, si scribere ac legere, agere aliquid est. Est utiq;, inquit. Præterea mederi, ò amice, ædificare, texere, & cuiuslibet artis opus explere, agere aliquid est, an nihil? Aliquid prorsus, inquit. An uideretur, inquã, tibi bene illa ciuitas instituta, in qua leges iuberent, ut uestem quisq; suam texat, lauetq;, calceosq; conficiat suos, & strigilem, & uascula olearia, uel unguentaria, & supellectilia quæque? aliena quidem attingat nũquam, propria uero ipsemet peragat? Nequaquam, inquit. Veruntamen si temperate disposita est ciuitas, bene instituta est, inquã. Quid ni, inquit? Ergo tẽperantia num erit talia quædam agere, & hunc in modum agere sua? Nõ, ut apparet, inquit. Quare per ænigmata loquebatur, inquam, ut suprà dixi, is qui prædicabat, agere sua tẽperantiam esse. Neque enim usque adeo fatuus fuisse putandus est, ut idem eius fuerit sensus, qui & uerborum sonus. Num fatuus quispiam, ò Charmides, hoc tibi tradidit? Minime, inquit, omniũ. Immo quidam meo iudicio sapiẽtissimus. Omnino igitur sententiã suam obscuris uerbis inuoluit, inquam, ut arduũ cognitu sit, quid est agere sua. Fortassis, inquit. Potésne aperire nobis, agere sua quid sit, inquam? Ignoro equidem, inquit. Fortè etiam qui hæc dixit, quid sibi uellet, non satis intelligebat. Dũ ita loqueretur, subrisit Charmides, Critiãq; aspexit. Critias autem licet antè ad disserendum aduersus Charmidem aliosq; cupiditate glorię instigatus, se hactenus continuerat, sed ulterius ad hæc se continere non potuit: uisumq; est mihi uerum esse quod fuerã suspicatus, illã scilicet de temperantia superiorem sententiã à Critia Charmidem accepisse. Quare Charmides nolens ipse responsum tutari, & hunc in Critiã laborem reijcere cupiens, iritauit eum, & quasi redargutum ostẽdit. quod ille minime tolerauit, immo aduersus eum haud secus indignatus fuisse uidetur, ac poëta aduersus histrionem inepte sua poëmata recẽsentem. Ideóque illum intuitus: Itáne putas, inquit, ò Charmides, si tu nequaquam intelligis quis eius fuerit sensus, qui agere sua temperantiam esse asseruit, neque ipsum etiam intelligere? O' uir optime, inquam, nihil mirum est hunc adolescentulum non intelligere. Te uero decẽs est hæc cognoscere, & propter ætatem, & propter studium. Si ergo affirmas, & ipse temperantiam esse quod hic dixit, sermonémque hunc suscipis, libentius tecum, utrum id uerum sit, nécne, indagabo. Affirmo equidem, inquit, & suscipio. Recte facis, inquam. Sed dic obsecro:

Vtrum

Vtrum quæ paulo antè quærebam, admittis? artifices uidelicet omnes aliquid facere. Equidē, inquit. Videntur, inquam, tibi sua tantum, an aliena insuper facere? Aliena quoq;, inquit. Temperāter agunt itaq; qui non sua tantum faciūt, inquam? Quid prohibet, inquit? Quod ad me, inquā, spectat nihil. Sed uide ne quid apud eum prohibeat, qui cum supposuerit temperantiam esse agere sua, deinde tamen ait nihil obstare quin & illi qui aliena agunt, temperati sint. Concessi equidem, inquit, eos qui aliena agūt, temperatos esse. An & eos qui faciunt, est concessū? Dic mihi, inquam Critia, nō idem uocas agere atq; facere? Non certe, inquit, neq; idem operari atq; facere. Nam id ab Hesiodo didici, qui ait, Opus nullum turpe esse. An censes ipsum, si talia quædam opera nominasset, operariq; & agere, qualia tu suprà narrabas, fuisse dicturum opus nullum cuiquam turpe, seu coria incidenti, seu cauponi condimenta obsoniaq; uendenti, siue in taberna sedenti? Haud ita censendum, ò Socrates. Immo uero ille, meo quidē iudicio, effectionē aliud quàm actionem & operationem existimauit, & effectionem quidem interdum opprobrio esse, quando quid præter honestum facimus, opus autem nullum unquam dedecori nobis contingere. Quæ enim honeste & utiliter fiunt, opera nuncupauit, operationesq; & actiones, effectiones quasdā huiusmodi. Existimandum præterea illum sola hæc propria esse cēsere: noxia uero omnia, penitus aliena. Quamobrē arbitrari oportet & Hesiodum, & alium unumquenq; sanę mentis uirum, hominem ita sua agentem, temperatum uocare. Cū primum, ò Critia, loqui cœpisti, inquam, percepi te propria & sua cuiusq; bona dicere, bonorumq; effectiones, actiones denominare. Etenim persæpe Prodicum audiui hunc in modum nomina distinguentem. Concedo equidem tibi pro arbitrio nominibus uti, modo id declares, quid nomine quoq; significare uelis. Nunc igitur iterum à principio clarius definito, utrum bonorum actionem, uel effectionem, uel quomodocunq; uelis aliter nominare, temperantiam esse dicas. Hoc ipsum, inquit. Non ergo temperanter agit, inquam, qui mala, sed qui bona potius agit. Tibi uero, ò bone uir, nónne id uidetur, inquit? Mitte istud in præsentia, inquam: nondū quod mihi uidetur, uerum quod ipse dicis consideramus. Enimuero nunquam temperate illum agere dicerem, inquit, qui non bona, sed mala agat. Nā actionem ipsam bonorum, temperantiam esse manifeste definio. Fortè nihil prohibet, inquam, quin uere loquaris: hoc tamen admiror, si homines temperate agentes ignorare putas quòd temperate agant. Nequaquam puto, inquit. An non paulo antè abs te dictum est, inquam, quòd nihil artifices prohibet aliena etiam facientes, temperanter uiuere? dictum profecto, inquit, sed quid tum postea? Nihil aliud, inquam. Verum dic utrum medicus tibi aliquis uideatur, dum sanum efficit aliquē, utilia sibi, & illi quem curat, efficere? Mihi quidem, inquit. Nónne agit decentia, inquam, quisquis hæc agit? Certe, inquit. Qui uero agit decentia, inquam, nónne & temperate? Et temperate, inquit. Nunquid medicum necesse est intelligere, quando curat utiliter, & quando non? & unumquenque artificem quando conducturū sibi est opus ipsum quod efficit, & quando non conducturum? Fortè non, inquit. Quandoque igitur, inquam ego, cum medicus utiliter operatus est uel contrà, seipsum non cognoscit ut operatus est, si tamen utiliter operatus est, ut ipse fatebaris, & temperate. an non ita dicebas? Equidem, inquit. Nónne igitur, inquam, ut apparet, interdum utiliter operatus agit quidem temperate, & temperatus est, ipse uero ignorat quòd temperate agat, sitq; temperans? Fieri hoc, inquit, non potest, ò Socrates. Verum siquid est in superioribus dictum unde hoc sequatur, illud libètius retractabo: neq; me pudebit fateri aliquid aliud nō recte dixisse, potius quàm cōsētire, ut qui seipsum ignorat, sit temperatus. Ferme nanque hoc ipsum temperantiam esse arbitror, seipsum cognoscere, illiq; assentior qui præceptum hoc templo Apollinis ipsius inscripsit. Atqui uidetur hæc inscriptio tanquam Dei salutatio quædam ad homines qui templum ingrediuntur, eius loco quæ gaudere iubet: quasi non probe dicatur, gaude, neq; iubere hoc inuicem deceat, sed temperate potius uiuere. Ita homines templum ingredientes singulari sententia Deus alloquitur, aliterque quàm homines nos salutat, ut sensit ille, meo iudicio, qui inscripsit. Et ingredienti nihil præcipit aliud quàm uiuere temperate. Verum obscuris hoc præceptum uerbis tanquam uates interserit. Quippe Cognosce teipsum, idem est, quod temperate uiue, ut literæ testantur, egóque interpretor. Fortè uero aliud esse putabit quispiam: quod quidem contigisse illis qui sequentia apposuerunt, existimo, hoc est, Nihil nimis, & Sponsioni non deesse iacturam. Nam illi quidem Cognosce teipsum, consilium quoddam esse putarunt, non Dei ipsius ad eos qui ingrediuntur admonitionē. Deinde & ut ipsi nihilo deteriora cōsulerent, reliqua insuper adiecerunt. Ergo hæc omnia, Socrates, à me dicta sunt, hoc est quia superiora omnia absq; controuersia tibi concedam. Fortè namque rectius de illis aliquid ipse dixisti, forsitan & aliquid ego. nihil uero ex his quæ diximus, manifestum. deinceps autem rationem huius tibi reddere uolo, si non concesseris temperantiam esse seipsum cognoscere. Sic mecum agis, inquam, ò Critia, quasi ego quę interrogo, nosse affirmem: offérsque mihi te, si uoluero, concessurum. hoc autem non ita. Quæro enim tecum semper de eo quod in medium est adductū, idcirco quia illud ignoro. Videbo porrò, utrum concedam, nécne. Consiste modo quoad ista consideremus. Considera, inquit. Ecce considero, inquam. Si temperantia cognoscere aliquid est, constat eam scientiam aliquam & alicuius esse. Nónne? Est utiq;, sui ipsius uidelicet. Nónne & medicina est scientia sani? Prorsus, inquit. Si ergo tu quæreres, medicina quum sit sani scientia, quid nobis confert? quidue efficit? responderem utiq; prodesse quammaxime. sanitatem porrò pulchrū opus nobis perficit. Accipis hoc? Accipio, inquit. Ac si rogares iterum, architectura cum sit ædificandi scientia, quódnam opus moliatur, domos utiq; responderem, & eadem de cæteris artibus ratione responsum darem. Postquam igitur temperantiam sui ipsius scientiam esse dicis, tua interest respondere, si quis hunc in modum requirat: O' Critia, temperantia quæ sui ipsius scientia est, quódnam pulchrum opus nobis efficit, æstimationéque dignum? dicas, amabo. Non recte, inquit, interrogas Socrates. neq; enim aliarum scientiarum hæc est similis, neque aliarum aliæ: tu uero perinde ac si similes essent, interrogas. Nam dic obsecro. Computatricis geometricæ scientiæ quod nam tale opus est quale domus architecturæ, & textoriæ uestis opus est, aliáque

Confutatio quartæ definitionis.

r 2 perm

permulta eiuscemodi, quæ multis artibus quisque tribuere posset? Potésne mihi tu harum eiusmodi aliquod opus ostendere? At non poteris. Vera dicis, inquam, hoc tamen monstrare tibi possum, cuius scientia sit harum scientiarum quælibet, quod aliud est quàm scientia quæque. Quemadmodum computandi peritia paris & imparis multitudinis scientia est, quo pacto ad se, & inuicem habeãt an non? Profecto, inquit. Nónne aliud est, inquam, par & impar quàm ipsa computandi scientia? Est, inquit. Quinetiam ponderandi facultas grauioris leuiorisque ponderis libratio est. Graue autem ipsum & leue aliud quiddam est, quàm ars ipsa librandi. Assentiris? Assentior, inquit. Dic itaque, temperantia cuius potissimum scientia est, quòd sit aliud quàm temperantia ipsa? Hoc profecto, inquit, quod modo quæris, illud ipsum est, quo temperantia ab alijs omnibus scientijs differt. Tu uero similitudinem aliquam huius ad alias exigis. Sed aliter se res habet. Nempe cæteræ omnes alterius cuiusdam scientiæ sunt, sui ipsarum minime. Sola hæc & aliarum scientiarum, & sui ipsius scientia est. Permultum abest ut hæc ignores: uerum arbitror te quod paulo antè negabas efficere: nam me refellere tentas, & illud de quo sermo est, prætermittis. Quid agis, inquam? An putas si te redarguero, alterius gratia me id facturũ, quàm cuius gratia meipsum examinarem, si quid dicam, metuens ne dum scire puto quod nescio, mea me ignorantia fallat? Et nũc quidem id summopere me facere assero, disserere uidelicet & examinare sermonem mei ipsius gratia primum, fortè etiam meorũ familiarium causa. An non commune bonum esse hoc omnibus hominibus arbitraris, ut rei cuiusque conditio omnibus innotescat? Maxime quidem, ò Socrates. Audacter itaque, ò beate, ut tua fert opinio, ad interrogata respondens, ne cures Critiásne sit, an Socrates qui redarguitur, sed ad ipsum sermonem attende, quónam redargutus euadat. Sic faciam, inquit, nam probe loqui uideris. De temperãtia quod dicis, age, inquam, repete. Aio equidem, inquit, ex omnibus alijs scientijs hanc solam & sui ipsius & reliquarum scientiarum esse scientiam. Nónne & inscitiæ scientia est? siquidem & scientiæ. Omnino. Solus itaque temperans, inquam, seipsum noscet, examinaréque poterit quid norit, quid ignoret: iudicare insuper ex alijs hominibus, quod quisque nouit, & nosse putat, si quidem nouit, quídue ignorat ipse & nosse putat: aliorum autem nullus hoc poterit. Atque hoc est esse temperatum, & temperantia, seipsumque cognoscere, intelligere scilicet quæ nouit, quæ'ue non nouit. Súntne hæc quæ dicis? Sunt, inquit. Tertium igitur, inquam, ut dicitur, Seruatori uelut à principio consideremus. Principio utrum fieri hoc possit nécne, ut quæ quisque nouit, & quæ non nouit, nosse item & non nosse cognoscat. Deinde si id fieri possit, quænam intelligentibus sit futura utilitas. Quærendum, inquit. Animaduerte, inquam, Critia, num in his certi quicquam habeas: ego enim nihil: & qua in re dubito, si uoles, aperiam. Imò uolo, inquit. Sequentur hæc, si stabit quod ipse modo dicebas: Vna quædam uidelicet scientia, quæ nullius alterius quàm sui ipsius, aliarumque scientiarum scientia sit: atque inscitiæ rursus scientia eadem. Prorsus, inquit. Vide inquã, amice, quàm absurdus noster hic sermo sit. Enimuero si hoc idem in alijs quibusdam consideraueris, ut arbitror, impossibile tibi uidebitur. Qua ratione, inquit? & ubi? Hic plane cogita utrum uideatur tibi uisus quidam esse, qui non sit earum rerum uisus, quarum cęterę uisiones: sui ipsius autem & cæterarum uisionum, & item non uisionis sit uisio: neque colorem uideat ullum cũ uisio sit, seipsam uero duntaxat & alias uisiones inspiciat. Videtúrne uisio tibi ulla talis esse? Nulla, inquit. Num & uim, inquam, aliquam audiendi reperire posse confidis, quæ uocem audiat nullam, seipsam uero & auditus alios, & non auditus percipiat? Neque istud possibile, inquit. In summa, sensus omnes percurre, consideraque utrum sensus inueniri aliquis possit, qui seipsum, cæterosque sensus percipiat, nihil tamen eorum sentiat quæ sensus alij sentiunt. Impossibile & hoc existimo, inquit. An fortè cupiditatem aliquam esse sensus, quæ uoluptatem affectet nullã, sui ipsius autem & reliquarum libidinum sit cupiditas? Nequaquam, inquit. Neque uolũtatem, inquam, ut arbitror, quę bonum nullum exoptet, seipsam uero & cæteras uoluntates expetat. Minime, inquit. Amorem quinetiam aliquem talẽ esse dices, ut pulchri nullius sit amor, imò sui ipsius, cæterorumque amorum sit ardor? Non equidem. Timorémne aliquem excogitasti unquam, qui seipsum & metus alios expauescat, terribile uero & periculosum nihil exhorreat? Nunquam prorsus, inquit. Opinionem præterea talem ut opinionum aliarum & sui ipsius opinio sit, nihil autem eorum quę opiniones aliæ suspicantur, opinetur ipsa? Nullo modo. Veruntamen scientiam quandam eiusmodi esse diximus, quæ dogmatis nullius scientia est, sui ipsius autem & aliarum scientiarum scientia. Diximus certe, inquit. An non mirum, inquam, quiddam, si est? nõdum porrò esse negandum, sed utrum sit considerandum. Scite loqueris, inquit. Dic iam, Est'ne scientia hæc alicuius scientia? habetque uim quandam huiusmodi, qua alicuius sit? Prorsus, inquit. Item maiúsne dicimus eam uim habere, qua aliquo maius sit? Habet nimirum, inquit. Nónne minori aliquo maius, si maius erit? Necessarium est, inquit. Si maius quippiam reperiremus, quòd maioribus alijs & seipso maius existeret, neque tamen maius esset aliquo eorũ quibus cętera sunt maiora, omnino sibi hoc conueniret, ut sicut maius est seipso, ita sit & minus? Necessariũ est, ò Socrates. Quinetiam si duplum sit, inquam, aliquid ad alia dupla, & ad seipsum, certe ad seipsum dimidium erit duplũ, & ad alia dimidia duplũ. Nẽpe quicquid duplũ est, nõ alterius est quàm dimidij duplum. Verũ est, inquit. Pręterea quod seipso plus est, nónne & paucius? & quod grauius, item leuius? quódue senius etiam iunius? & in cæteris omnibus eodem modo, quicquid sui ipsius potentiam ad seipsum habet, nónne & illam habebit essentiam, ad quam est eius potentia? Dico autẽ tale aliquid. Auditum nullius alterius dicimus esse quàm uocis auditum? Profecto, inquit. An non si seipsum audiet, inquam, uocem se habentem audiet? Neque enim aliter posset audire. Necessariò sequitur, inquit. Visus quoque, ò uir optime, inquam, si seipsum uidebit, necesse erit eum aliquem colorem habere. Nam absque colore uisus cernere nihil potest. Nihil potest, inquit. Vides, inquam, ò Critia, ea quæ narrauimus, partim impossibilia esse, partim incredibilia, quòd uim suã habeant ad seipsa. quòd enim magnitudo & multitudo ac cætera huius generis uim suã habeant ad seipsa, penitus impossibile. nõne? Sic est omnino, inquit. Quod uero uisus & auditus, inquã, seipsos percipiãt, motus se moueat, & se caliditas calefaciat, & cæt

Prouerbiũ.

absq, colore visus cernere nihil pot.

& cætera talia à quibusdam non creditur, nonnullis fore credendum uidetur. Magno quodam uiro opus est, ô amice, qui satis per omnia id distinguat, utrum nihil omnino uim suam ad seipsum habere ualeat præter scientiam, sed ad aliud: an queant alia, alia nequeant: & si aliqua sint quæ ad seipsa uim habeant, utrum eorum in numero hæc scientia sit, quam temperantiam nominamus. Equidem sufficere me ad hæc discernenda, nequaquam confido. Quocirca neque asserere possum, utrū fieri possit, ut scientiæ scientia sit. Quod etsi detur, non prius tamen assentiar esse huiusmodi temperātiam, quàm inuestigauero utrum prosit quicquam nobis temperantia talis existens, uel nil prosit. Temperātiam enim conferens quiddam ac bonum esse uaticinor. Tu igitur Callæschri fili, quandoquidem temperātiam ponis scientiæ inscitiæq; sciētiam, ostende primum possibile hoc esse quod suprà dicebam: postea præter id quod possibile, esse & conferens: atque ita mihi circa temperantiæ ipsius definitionem forsitan satisfeceris. Critias uero cū hæc audiret, meq; dubitantem uideret, eorum more qui oscitantes intuiti oscitant, ipsi quidem uisus est hæsitante me, similiter hæsitare. Sed utpote gloriosus, præsentes ueritus est, neque confiteri uoluit, se ad ea descernenda quæ obtuleram, non sufficere, neq; aperte quicquam protulit, suamq; ambiguitatem occuluit. At ego ut disputatio nostra procederet: Si tibi, inquā, uidetur, ô Critia, dabimus nunc, scientiæ scientiam esse posse. Vtrum uero possit nécne, aliàs indagabimus. Veruntamen si quàm maxime id possibile sit, quid magis possibile est cognoscere quæ nouit aliquis, & quæ non nouit? hoc utiq; esse diximus seipsum cognoscere, temperatúmque esse. Nónne? Maxime, inquit, ac sequitur quodammodo Socrates. Nam siquis eam habet scientiam quæ seipsam cognoscit, talis & ipse fit, quale est id quod habet: quemadmodū cum uelocitatem habet quis, uelox: & quando pulchritudinem, pulcher: & quando cognitionem, cognoscens. Quare cum cognitionem ipsam sui ipsius quis habet, seipsum tunc cognoscēs efficitur. Haudquaquam id ambigo, inquam, quin si quis in seipso habet aliquid sese cognoscens, ipse quoq; se nouerit. Sed quænam necessitas cogit hominem sic affectum, quæ nouit quæ'ue non nouit cognoscere? Hæc uidelicet, inquit, quia idem est hoc & illud. Forte sic est, inquam. sed ego semper similis esse uideor, neq; rursus intelligo quomodo idem sit, quæ nouit cognoscere, & cognoscere quæ non nouit. Quî isthuc ais, inquit? Ita, inquam. sciētia ipsa scientiæ existens, nunquid ultrà discernere poterit, quàm quòd ex his hoc quidem scientia est, illud inscitia? Non ultrà, sed eatenus, inquit. Idem est igitur, inquam, scientia & inscitia sani, atque item sciētia & inscitia iusti? Nullo pacto, inquit. At uero hoc quidem medicina, hoc autem ciuilis peritia inquam, hoc nihil aliud quàm sciētia. Quidni, inquit? Nisi quis nouerit sanum insuper ac iustum, sed solam scientiam, utpote huius solius scientiam habēs, quod quidem scit, quódue scientiam quandam habet, agnoscet tam circa seipsum, quàm circa alios. nónne? Quòd uero cognoscat hac scientia, quánam ratione intelliget? cognoscit enim sanum & salubre medicina, non temperantia, harmonicum musica non temperantia, ædificium architectura, non temperātia, & similiter omnia. nónne? Apparet, inquit. Temperantia uero, inquam si scientiarum scientia est duntaxat, quo modo intelliget quod sanum salubreq; cognoscit, uel quod ædificium? Nullo, inquit. Non ergo intelliget quid cognoscat, hoc ignorans, sed quia cognoscat tantum. Videtur, inquit. Non igitur temperatum esse erit hoc, neque temperantia, intelligere quæ nouit, quæ'ue non nouit, sed ut uidetur, quia nouit, & quia non nouit solum. Apparet, inquit. Neq; poterit etiam hic alium examinare alicuius scientiam profitentem, utrum sciat quod pollicetur, an nesciat. Imò hoc solum, ut uidetur inquam, agnoscet, quòd scientiam quandam habet: cuius autem rei scientiam, temperantia non ostendet. Non uidetur, inquit. Neq; igitur simulantem medicum à uero discernet, neque alium quempiam scientem à nesciente. Sic autem consideremus, si temperatus, aut alius quiuis dijudicaturus est, uerum & falsum medicum, an non sic faciet? De medēdi quidem arte cum illo nihil differet. Nihil enim aliud, ut dicebamus, intelligit medicus quàm sanū atque ægrotum, salubreq; & noxium, an non ita? Ita prorsus, inquit. De scientia porrò nihil nouit, inquam. hoc enim soli tribuimus temperantiæ. Sic est, inquit. Neq; de medicina igitur medicus quicquam nouit inquam: quandoquidē medicina scientia quædā est. Vera loqueris, inquit. Quod quidem scientiam aliquam habet, temperatus agnoscet, sed alius quispiam medici peritiā considerabit, quæ'nā, quorúmue sit. Quod quidem tunc patet, cum scitur quarum sit rerum scientia. An non scientia quæque determinata est, haud hoc tantum quod scientia est, sed quæ scientia, & quæ scientia sit, cognoscitur, his cognitis, quorū scientia est? Sic prorsus inquit. Medicinæ, inquam, scientia ab alijs scientijs eo distincta est, quòd salubris est insalubrisq; peritia? Nēpe inquit. An non in his cōsiderare debet, inquā, quisquis medicinam consideraturus accedit, in quibus uidelicet ipsa uersatur? Neq; enim in extraneis, in quibus non est, quærēda uidetur. Non certe, inquit. In salubribus itaq; eorumq; contrarijs medicum cōsiderabit inquantum medicum, quicunq; recte hūc perscrutabitur. Videtur, inquit. Nónne in his ita uel dictis uel factis animaduertet, quæ uere dicantur, & quæ recte agantur? Necessarium, inquit, est. An poterit ullus absque medicinæ peritia hæc conijcere? Nullus, inquit. Neq; alius, ut uidetur, præter medicum, neq; temperans igitur. Nam præter id quòd temperans, esset & medicus. Vera hæc sunt. Omnino igitur temperantia, si scientiæ inscitiæ'ue scientia est, neque discernere medicum poterit medendi peritum, itemq; medicinæ peritiam simulantem, uel sese habere putantem, neque alium quenquam eorum qui aliquid sciunt, præterquàm hominem artis eiusdem professorem, quemadmodum artifices alij. Sic apparet. Quęnam nobis ulterius, ô Critia, à temperantia cum talis sit, est prouentura utilitas? Si enim quod in principio supposuimus, cognosceret temperans quæ nouit, quæ'ue non nouit, illa quidem quòd noscit, hæc uero quòd ignorat, & alium sic affectum dijudicare posset, emolumentum ingēs temperantia præditi reportaremus: quippe sine errore uitam ageremus, & nos quicunque temperantiæ participes, & cæteri omnes quicunq; nostro imperio regerētur. Neque enim nos quæ ignoramus, agere aggrederemur, sed scientes homines perscrutati illis utique cederemus: neque alijs nostræ gubernationi subiectis agere cōcederemus aliud quicquā, nisi quod aggressi recte forēt acturi. id est autem,

medicina est scientia salubris insalubris.

tem, cuius haberent scientiam. Atque ita per temperantiam, & domus instituta recte gubernaretur, & disposita ciuitas optime regeretur, & aliud unumquodque cui temperantia ipsa præesset. nam errore sublato, rectitudineque ducente in singulis actionibus necesse est, ita uiros instructos honeste atque bene agere, bene autem agentes beatos esse. An non sic, ô Critia, de temperantia dicebamus, dicentes quantum bonum sit nosse quæ nouit aliquis, & quę non nouit? Ita prorsus, inquit. Nunc autem uides nullam scientiam talem esse nobis apparuisse. Video equidem. Nunquid bonum hoc continet eam quam nunc inuenimus, temperantiam esse scilicet & scientiam & inscitiam scire: quòd quicquid discendum tentabit, qui hac armatus est, facilius perdiscet, clarioraque omnia illi se offerent, utpote circa omnia quæ discenda sunt, scientiam ipsam prospicienti, aliosque melius in his rebus examinabit quæ ipse discet. Qui autem absque hoc examinabunt, imbecillius & ineptius facient. An eiusmodi quædam sunt, ô amice, quæ nobis temperãtia confert? Nos autem maius quiddam excogitamus, idque maius quàm sit, esse requirimus? Fortè sic est, inquit. Forsitan, inquam ego, fortaßis etiam nonnihil conferens indagauimus. Quòd quidem inde cõiecto, quia absurda quædam sequi uidentur circa temperantiam, si ipsa sit talis. Videamus ergo si placet, concedentes fieri posse, ut constet scientiã sciri: quodque in principio posuimus, temperantiam uidelicet esse, cognoscere quæ nouit aliquis, uel non nouit: ea re ne illam priuemus, sed demus potius. hisque cõcessis, diligentius etiam inuestigemus, utrum in præsentia nos iuuet, si talis existat. quę enim dicebamus modo, quòd ingẽs quoddam nobis esset temperantia bonum, si talis esset, regens disputationem aliquam, domumque & ciuitatem, haud recte, ô Critia, concessisse uidemur. Quãobrem, inquit? Quoniam facile nimium asseruimus bonum ingens fore hominibus, si nostrum singuli quæ quidem cognoscunt, egerint: quæ uero ignorant, sciẽtibus alijs quibusdã dimiserint. Nónne recte hæc asserta sunt? Non, ut mihi uidetur. Absurda reuera loqueris Socrates. Per canẽ ita in præsentia mihi uidetur, & nuper aduertens, inquam, absurda quædam occurrere, meque timere ne minus recte consideraremus. Reuera enim si talis est temperãtia, haud sane uideo quid nobis afferat boni. Qua ratione, inquit? dicas, ut & nos quid sentias, cognoscamus. Nugaturum quidem me arbitror. Necesse tamen quod occurrit, considerare; neque frustra ac temere præterire, si quis ipsius quoquo modo habet curam. Scitè loqueris, inquit. Audi iam meum somnium, siue per cornu, seu per ebur emerserit. Si enim nobis quàm maxime dominaretur temperantia talis existens, qualem modo describimus, utique secundum scientias ageret, neque aliquis gubernatorem esse se iactans, cum minime sit, nos falleret, neque medicus, neque dux exercitus, neque alius ullus scientiæ falsus professor nos effugeret. His hunc in modum dispositis, aliud quiddam nobis contingeret: nam melius quàm nunc corporibus ualeremus, & in maritimis militaribusque periculis tutiores euaderemus. Vasa item & instrumẽta, uestes, calceos, uniuersam denique supellectilem ex arte magis commodiusque institutã poßideremus, ex eo quòd ueris artificibus uteremur. Cõcedamus quoque, si uis uaticinium futuri scientiã esse, & temperantiam illi præsidentem uanos ostentatores uitare, ueros autem uates ad futurorum prædictionem eligere. Ita profecto genus hominum institutum, quod scitè ageret uiueretque, assentior. Nam custos uitæ hominum, temperantia nunquam subrepere inscitiam, & uiribus uti suis permitteret. quod autem secũdum scientiam agentes, bene ageremus, essemusque beati, nondum percipere possum, ô amice Critia. Haud facile alium bene agendi finem perfectionemque reperies, inquit, si actionem secundum scientiam spreueris. Paulo diligentius inquam, explica secũdum quam scientiam. Num secundũ scientiam coriariam? Non per Iouem, inquit. An forte ærariã fabricam? Neque istam, inquit. Num secundum lanificium artificiũque lignorum, aut quiddam huiusmodi? Neque istud, inquit. Haud ulterius itaque eo in sermone standum uidetur, quo asserebatur beatum esse illum qui secũdum scientiam uiueret. nam hi secundum scientiam uiuentes, beate uiuere abs te minime affirmãtur. At forte è multis inscienter uiuentibus, unum quẽdam certa ex scientia scienter uiuentem, beatum determinas. Ac forsitan dicis, quem ego paulo antè dicebã, uatem futurorum omnium præscium. Húncne, an alium inquis? Et hunc & alium, inquit. Quem inquam? Nunquid eum hominem qui non futura solum, uerumetiam præterita præsentiaque cognoscat, nihilque ignoret? Fingamus eiusmodi aliquem: hoc tu neminem alium magis è scientia uiuere dicas, ut arbitror. Neminem prorsus, inquit. Hoc item addatur, quęnam scientiarum potißimum beatum facit. num similiter cũctę? Non similiter, inquit. Verum, qualis maxime illa qua quis nouit præsens, præteritum atque futurum? Nunquid ea qua talis luderet? Quid talos memoras, inquit? An fortè qua computare? Nequaquã. Num qua salubria? Hæc quidem magis. Illa uero quam dico maxime, qua quid norim? Qua bonum ac malum. O improbe, iamdudum me clàm circulo quodam reflectis retrahisque, ad id, ut beatum uiuere non sit secundum uniuersas scientias uiuere, immo secundum unam quandam boni maliue scientiam. Porrò si uelis, ô Critia, ex alijs scientijs hanc excipere, minus & ipsa medicina sanos efficiet? & coriaria calceos minus suppeditabit? minusque textoria uestes? gubernatoria maritima pericula, militaris belli discrimina declinabit, seruabitque minus? Nihil minus inquit. At uero, ô amice Critia, inquam, sublata hac ipsa scientia boni scilicet, atque mali, nihil horum bene utiliterue agetur. Vera loqueris, inquit. Haud hæc, ut uidetur, tẽperãtia est, sed ea cuius opus est nobis prodesse. Non enim scientiarum & inscitiarum scientia est, sed boni maliue cognitio. Quocirca si utilis nobis est temperantia, ad aliud quiddam confert. An nõ prodest & hæc, inquit? Nempe si scientiarum scientia est temperantia, cæterisque scientijs præsidet, huic quoque sciẽtiæ bonum malúmue discernẽdi similiter imperans, nobis proderit. Nunquid bonam corporis ualetudinem præstabit, inquam, hæc potius quàm medicina? cæteraque artium aliarum opera hæc efficiet, artifices autẽ singuli à proprijs cessabunt operibus? An nõ iampridem inter nos cõstitit temperantiam esse scientiæ, inscitiæ'ue scientiã, nec ullius alterius facultatem? an nõ ita? Ita prorsus apparet, inquit. Nõ ergo erit opifex sanitatis, inquam. Nõ inquit. Alterius enim artis opus est sanitas. Alterius certe. Neque utilitatis igitur, ô amice. Nam alteri hoc opus arti paulo ante tribuimus. nónne? Maxime. Quo pacto itaque utilis nobis temperantia erit, quum utilitatis nullius

nullius sit artifex? Nullo modo uidetur, ô Socrates. Vidésne Critia, me suprà non iniuria timuisse, meq; ipsum culpasse, quòd nihil magnum & utile de temperantia saperem? Nunquam enim quod omnium habetur pulcherrimum, hoc nobis apparuisset inutile, siquo pacto ad recte inquirendum ipse utilis essem. Nũc autem passim succumbimus, neque inuenire ualemus ad quid potissimum significandum temperantiæ nomen instituit ipse nominum autor, quanquam multa concessimus à ratione tamen penitus abhorrentia. Porrò scientiæ scientiam esse conuenimus, reluctante ratione, idq; protinus refellente. Quinetiam hac ipsa sciẽtia reliquarum scientiarum opera nosci concessimus, ratione similiter repugnante: ut uir temperans talis esset, ut quæ nouit, sciat seipsum nosse, & quæ non nouit, ignorare rursus intelligat. Hoc utique magnifice nimium libereq; concessimus, haud aduertentes impossibile esse, ut quæ nullo modo quis noscit, noscat quodammodo. In hoc autem nos consensimus, uidelicet aliquem ignorãtem aliqua, quòd non cognoscat ipsa cognoscere: etsi nihil est, ut mea fert opinio, quod hoc uideatur absurdius. Veruntamen ita nos ineptos potius quàm duros pertinacesq; hęc indagatio nacta, nihilo magis ueritatem inuenire potest: sed usque adeo seipsam irrisit, ut quod iamdiu nos communi consensu confinximus, & temperantiam esse posuimus, hoc tãdem inutile quiddam insolenter & cõtumeliose nimium apparuerit. Tua quidem id causa potius quàm mea, ô Charmides, ægre fero, si tu tam egregia indole ac temperantia animi præditus, nihil tanta uirtute iuueris, nihilque ipsa in uita tibi prosit. Molestius quoque fero incantationis gratia, quam à Thrace illo didici, si in re nullius precij percipienda tantum studium posui. Hæc itaque sic se habere haud satis credo. immo ignauum esse me inuestigatorem arbitror, quippe qui temperantiam magnum quoddam bonum existimem: quod si habes, te beatum esse. Verum cogita utrum possideas, & incantatione non egeas. Nam si habeas, tibi equidem consulam, ut me delirum putes, & inuestigandæ ueritatis impotem, te uero quo es temperantior, eo beatiorem. Et Charmides, Nescio per Iouem, inquit, ô Socrates utrum habeam nécne. Nam quo pacto illud intelligam, quod uos, ut ais ipse, quid sit inuenire nondum potestis? Equidem tibi non multum credo Socrates. Immo indigere incantatione me arbitror, & quantum ad me attinet, nihil obstat quo minus quotidie mihi incantationibus medearis, quoad ipse satis habere me putes. Esto, inquit Critias: uerũ, ô Charmides, si sic egeris, argumento istud mihi erit, quòd temperatus sis, quia incãtationibus Socratis te subijcias, nec ab eius latere unquam discedas. Pariturum me & passim, inquit ille, sectaturum existimato. Nempe grauiter peccarem, nisi tibi tutori meo parerem, & quod iubes exequerer. Iubeo equidẽ, inquit Critias. Efficiam id sedulo, inquit, hodieq; incipiam. Quidnam hi, inquam, deliberant? Nihil amplius, Charmides inquit. Nempe decretũ est. Vim ne inferes inquam: neq; mihi ullũ uicissim cõsultandi relinques arbitriũ. Vim prorsus inquit illaturũ putato, quãdoquidẽ hic præcipit. Ad hæc tu quoq; quid acturus sis cõsulta. Nullus inquã restat consultãdi locus. nã tibi agere aliquid affectanti cogentiq; nemo resistere poterit. Neq; tu ergo inquit repugna. Haud equidem aduersabor inquam.

LACHES PLATONIS, VEL, DE FORTITUDINE,

*

MARSILII FICINI ARGUMENT.

*

PLATO sæpenumero magistratus optimos legibus anteponit, quòd leges absque illis omnino uideantur inutiles: eas enim seruabit nullus: Magistratus autem optimi ipsi sint leges. Sed ait magistratus non posse optimos fieri, nisi ciues uiri sint optimi: neque uiros fore tales, nisi adolescentes quoque puerique sint tales. Quapropter in omnibus penè dialogis parentes in primis ad recte educandos filios adhortatur, sciens non posse genus humanum absque gubernatoribus optimis uel honeste uiuere, uel feliciter gubernari. Præterea nunquam fore bonos in republica principes, nisi uiri sint probatissimi, statim uidelicet à tenera ætate diligenter exculti. Cum autem pueritia plerunque sub domesticorum prouidentia satis ferme regatur, adolescentia uero licentiam nacta solutiorem passim absque frenis oberret, merito Plato noster plurimum de adolescentibus corrigendis frenandisque pertractat, grauiterque cõqueritur eam ætatem, quæ cum mollitie lasciuiaque petulantiam superbiamque cõiungit, ideoq; in summo discrimine posita est, tum à domesticis parum obseruari, tum à legibus, magistratibusq; infeliciter negligi, præsertim cum adolescentes tam se inuicem coinquinent, quàm à grandioribus passim inficiantur. Itaque in legibus & Republica magistratũ inter cæteros proprium adolescentiæ præficit. Qui tanquam, ut ita loquar, episcopus exploratores quotidie tam nocte, quàm die per totam mittat urbem, singulos singulorum adolescẽtum mores, uerba, gestus obseruaturos, singulaque eorum tum facta, tum dicta ad magistratum uelut ad pastorem patremque fideliter delaturos. Nec tamen necessaria adolescentiæ diligentia soli ex omnibus Platoni fuit curæ. qua quidem in re nec Aristoteles ipse Platonem potuit nõ summopere comprobare. Sed ad dialogum ueniamus. Lysimachus & Melesias de filijs cogitant educandis, de suis conquesti parentibus, quòd publica curiosius pertractantes, domestica filiosque neglexerint, cum tamen prima reipublicæ cura in curanda iuuentute consistat: & quamuis iam senes, tamen ut rectius ea de re deliberent, Niciam Lachetemque etiam senes quibus & filij sunt, ad consultandum similiter conuocant, ac ne quid minus prospectum sit, Socratem consilio adhibent, non modo socium, sed & iudicem, Socratem inquam nihil aliud in omni eius uita tractantem, quàm tum de omni ætate, tum maxime de adolescentia rite curanda. Tu uero considerabis interea miras Socraticæ uitæ laudes, item ueras esse laudes quæ à uiro laude digno proficiscuntur. At uero quoniam in alijs ciuitatibus institutio legum ad mansuetudinem magis declinat quàm ad audaciam, in alijs uero contrà, Plato utrunque arbitratus periculosum, & mansuetudinem audaciæ, & uicissim audaciam mansuetudini iubet in Politico pariter commisceri. Siquis uero Charmidem Lacheti coniunxerit, exhortationemque tum ibi ad temperantiam, tum hic ad fortitudinem inuicem copulauerit, adolescentum animos rite contemperabit. Mitto quòd in hac præsentis dialogi ad fortitudinem exhortatione tam Nicias, quàm Laches militarem fortitudinem ultrà, quàm deceat, admirantur, & Nicias præter armorum ludos, quasi ad militiam prӕludia summopere necessaria, laudibus supra modum extollit. Sed hunc non iniuria Laches emendat. Post hæc sententia transfertur ad Socratem. Vbi animaduerte nullam consonantiam delectare magis, quàm quæ in sapiente fit ex ipsa animi sermonisque concordia. Atque contrà nullam dissonantiam magis offendere, quàm ubi lingua mensque dissonant. Deinde hominem perditum, etiam si belle loquatur, audiendum non esse. Neque licere de moribus loqui nisi morato. Præterea Socratem semper consueuisse de quacunque re disputaretur, disputationis socium eò perducere, ut totius uitæ suæ redderet rationem: quasi aliena frustra cognoscas, nisi teipsum noris. Additur necesse in primis esse seipsum alicui examinanti subijcere, cui sæpe rationes anteactæ uitæ reddantur. Quod quidem confessionem annuam à Christianis institutam ualde confirmat. Additur & tamdiu discendum, quandiu uiuendum. Socrates autem omnium cautissimus iudicium sibi iniunctum ait traducendum in Seniores. Sed interea obsecratus à cũctis rem ipsam aggreditur, ante omnia quidẽ diligentiam in filijs educandis probans, improbans negligentiam. Adiungit nõ posse fieri ut

quis ad fortitudinem aliquem adhortetur, nisi sciat quid ipsa fortitudo sit, exprimere. Mox interrogatus Laches quid fortitudo sit, confidentius respondet, esse uirtutem per quam quis non deserens ordinem, expugnat hostem. Quod quidem ideo cõfutatur, quia potest aliquis Scytharum more non minus fugiendo quàm permanendo hostem uincere, atque æque fortis esse. Ideoque Homerus eum appellat fortem qui opportune audere scit atque timere. Paulo post ad quamlibet materiam fortitudinis uictoria trahitur, quasi fortem uirum deceat non modo formidines, uerumetiam dolores, libidines, uoluptates exuperare. Hinc quæritur communis ad hæc omnia fortitudinis definitio. Ad hæc respondet Laches, hanc esse quandam animi tolerantiam. At quoniam minus sufficienter est definitum, Socrates addere cogit, tolerantiam ipsam oportere honestam esse atque conferentem. eiusmodi uero non erit, nisi prudenter id fiat. Ideoque compellit Lachetem dicere, fortitudinem proprie tolerantiam prudentem esse. Siquidem fortitudo pulchrum quiddam est atque bonum. Deinde quæritur quænam tolerantia, & ad quid prudens, id est, circa quam materiam, quódue officium. Labitur autem Laches quando generatim interrogatur, utrum ubi audacia maior est, ibidem fortitudo sit maior, idque concedit rursusque admittit necessario audaciam in eo esse maiorem, qui absque rei ipsius peritia, cognoscens tamen periculum, rem ipsam aggreditur, quàm in eo qui peritia incedit instructus. Cautius enim tutiusque is agit. Laches denique recipit, ubi plus audaciæ minúsue peritiæ prudentiæque est, fortitudinem esse maiorem. In qua quidem concessione & sibi ipsi repugnat, & admittit falsum. Nam fortitudo quidem pulchrum quiddam est & conferens, audacia uero imprudens est, turpis & noxia. Inter hæc nota tritam Socratis Platonisque sententiam, Ad illa quisque bonus est, ad quæ est sapiens: ad illa malus, ad quæ ignorans. Profecto quemadmodum errores omnes, tum manus in appræhendendo, tum pedis in gradiendo ab ipso uidendi defectu procedunt, sic errata hominum omnia tum in eligendo, tum in agendo ex defectu intelligentiæ proficisci Socrates arbitratur. Nam ubi dux ipse cæcus est uel cæcutiens, omnia labuntur in præceps. Post Lachetem definit Nicias fortitudinem, metuendarum rerum & non metuendarum scientiam, qua uidelicet ratione & quatenus metuenda inuadendaque sunt. Vocat utique fortitudinem habitum quendam cum prudentia circa metuenda & inuadenda constantem. Audaciam uero sine prudentia temerariam uocat ferocitatem. Socrates contra Niciam sic argumentatur, Quorumcunque aliqua scientia est, non alia præteritorum est ut facta sunt, alia præsentium ut fiunt, alia futurorum ut optime fieri possunt, sed eiusdem scientiæ est hæc omnia intelligere. Si ergo fortitudo scientia est audendi & metuendi circa bona atque mala, uidelicet ut futura sunt, nimirum est etiam scientia eorundem ut præsentia sunt, atque præterita. omnium ergo simpliciter. Est igitur uniuersa uirtus. Nos autem fortitudinem ab initio tanquam uirtutis partem aliquam quærebamus. Obiectio hæc non tam refellendi, quàm tentandi Niciæ gratia facta est. At Nicias definitionem suam nesciuit defendere. Socrates autem inter seniores propter modestiam doctorem agere nolens, simulat se definitionem similiter ignorare: hortaturque eos ut unà secum uirtutum præceptores sibi antè perquirant, quàm facultatem erudiendæ iuuentutis profiteantur, ostendens in omni ætate moralem disciplinam esse magnopere necessariam, ac sine rubore uerecundiæ semper esse discendum. Definitiones uero quas uel hic de fortitudine, uel in Charmide de temperantia quærit, non hic, aut ibi, ubi exhortari & admonere duntaxat consilium est, sed in Republica & Legibus absoluuntur. Sed ut de fortitudine simul & temperantia quasi germanis summatim dicam, Plato in Phædro, Symposioque uitam hanc nostram itineri cuidam comparat. In quo quidem dirigendo ratio referat aurigam: affectus uero partim superiores, partim inferiores, geminos referant equos, album uidelicet atque nigrum. Atque ut quantum ad propositam pertinet quæstionem, commodius distinguamus: Diuinam, inquit, prouidentiam statuisse nos à turpibus reuocare: ad honesta continuo prouocare. Ideoque pudorem magnanimitatemque nobis ingenuisse: ut auriga noster pudore quodam quasi freno, affectus nostros uelut equos à turpibus licet suauibus cohiberet: magnanimitatis uero calcaribus ad honesta quamuis ardua stimularet. Siquidem malus quidam dæmon ad turpia lenocinijs allicit uoluptatis: ab honestis amaritudine doloris absterret. Quamobrem & temperantia pudoris usa frenis, efficit ut à turpibus inuita uoluptate semper abstineamus: & fortitudo magnanimitatis freta calcaribus, dat operam ut ad honesta uiriliter contendamus, spreta difficultatis dolorisque formidine. Et quanto difficilius est dolores superare, quàm à uoluptatibus abstinere: tanto forsitan alicui uideri posset fortitudinem temperantiæ anteponendam. Denique temperantia quidem facit ne ex homine præcipitemur in bruta: fortitudo uero præter id, ut etiam quodammodo transferamur in deum omnia superantem. Ob hac præcipue uirtutem omnis antiquitas Herculem in deorum retulit numerum: Herculem, inquam, dum terræ uictor cœlestes scanderet gradus, ita clamantem: Ite nũc fortes ubi celsa magni Ducit exempli uia: cur inertes Terga nudatis? superata tellus Sidera donat.

LYSIMACHVS, MELESIAS, NICIAS, LACHES, FILII NICIAE ET LACHETIS, SOCRATES.

VIRVM spectastis armis dimicãtem, ô Nicia atque Laches: quam uero ob causam spectare hunc nobiscum unà ego & Melesias hic uos iussimus, hic quidem minime declarauimus. Nũc autem aperiemus: nam libere uobiscum loquendũ existimamus. Sunt enim nonnulli qui hæc derident: ac si quis eis consulat, sententiam suam non exprimunt: sed illud quo de consultatur, simul & consultantis mentem tenere se putantes, alia præter ea quæ sentiunt, proferunt. Cum autem uos arbitremur & ad intelligendum sufficere, & quæ cognoscitis simpliciter explicare, socios ad eorum quæ referemus deliberationem asciuimus. Est autem quo de altius sum exorsus, eiusmodi. Hi nobis filij sunt, hic quidẽ huius filius, auito nomine Thucydides nũcupatus: meus item alter, aui similiter nomen seruans: nam Aristidẽ nominamus. Videturq; nobis quàm dilligentissima horũ cura suscipienda, neq; agendũ putamus quod multi solent, qui filios suos cũ primum adoleuerint pro sua sinũt libidine uiuere, immo uero tunc studiũ diligẽtius adhibendũ. Cum itaq; esse uobis filios uideamus, iudicauimus uos præ cæteris cogitasse, qua ratione educandi sint ut optimi fiant. quod si nõ multũ animaduertistis, in præsentia admonemus uos id negligere non debere, exhortamurq; ut unà nobiscũ de filiorũ educatione deliberetis. Quam uero ob causam nobis hæc uideatur, ô Nicia atq; Laches, audire decet, quãuis paulo prolixiora sint, quæ sequũtur. Discũbimus enim unà eodemq; cõuiuio ego & Melesias hic, atq; hi nobiscũ adolescentuli. Vnde quemadmodũ in principio sermonis significaui, libere uobiscũ audacterq; loqui licet. Sane uterq; nostrũ multa potest patris sui præclara tum pace, tũ bello gesta narrare, quibus illi uel reipublicæ suæ, uel socijs profuerunt, à nobis uero gesta referre nulla possumus. Quare & horum nos pudet, eaq; damnamus, & patrum negligẽtiam sæpe culpamus, quòd nos postquam adoleuimus, in mollicie quadam & delicijs uiuere permiserunt, rebus aliorum interim intenti. Eademq; adolescentibus his ostẽdentes, edicimus, si seipsos neglexerint, nostraque præcepta contempserint, ignobiles eos futuros: sin autem curauerint, forte dignos auitis nominibus euasuros. Ipsi uero parituros se nobis respondent. Nobis autem de hoc inuicem consultantibus qua disciplina uel consuetudine potissimum optimi fieri possunt, exposuit quispiam operepræciũ esse ut armis dimicare perdiscant, laudauitq; istũ quẽ uos modo certantẽ spectastis, & cõtueri iussit. Optimũ itaq; fore putauimus, ut & nos ad hoc spectaculũ ueniremus, & uos unà cõuocaremus, tũ ad spectandũ, tum etiã si uultis de adolescẽtulorũ educatione cõmuni consilio deliberandũ. Hæc sunt quæ cõferre uobiscũ cupiebamus. Vestra nũc interest, tã de hac

parentum negligentiam damnat in rebus aliorum intenti filios permittunt in delitijs uiuere.

In armis debent se iuuenes exercere.

hac re discenda sit néc ne consulere, quàm de aliis siquam disciplinam uel studium adolescentis laude dignum habetis: tum de consilio quid facturi sitis, prædicere. NIC. Sententiam profectò uestram ô Lysimache & Melesia probo, & uobiscum unà inuestigare paratus sum, similiterq; affectũ hunc Lachetem existimo. LAC. Rectè putas ô Nicia: profectò enim quod paulo antè referebat Lysimachus de suo & Melesiæ patre, quàm aptissime dictum uidetur aduersus illos, & nos, & omnes quicunq; ciuilia tractant: nam, quod querebatur Lysimachus, illi tam filios quàm cætera domestica negligunt. In his itaq; probe Lysimache loqueris. quòd autem nos ad consultandum de adolescẽtum institutione accersis, Socratem autẽ istum non inuitas, admiror: primo quidem conciuem, deinde in eo crebro, quod uel disciplinam, uel studium iuuenum liberale, quale tu requiris habet, occupatum. LYS. Quid ais Laches? Socrates hic talia unquam curauit? LAC. Et maxime quidem Lysimache. NIC. Ego quoque huius rei nõ deterior quàm Laches testis esse possũ. Nuper enim hospitem ad me deduxit erudiendi filii gratia Agathoclis discipulum Damonem, musicæ præceptorẽ, urbanum quidem uirum præ cæteris, atq; peritum non in musica solum, sed etiam in cæteris facultatibus, quibus certe dignus sit ut eius disciplinæ consuetudiniq; adolescentes eiusmodi committantur. LYS. Haud amplius ô Socrates, Niciaq;, & Laches ego atq; æquales mei, iuniores cognoscimus, utpote qui nos domi ob ætatem plurimum continemus. Verum si quid boni ô Sophronisci fili conciui huic tuo consulere potes, consule. Decet enim: nam paternus nobis es amicus. Sẽper enim ego ac pater tuus familiares amiciq; fuimus, ac ille uita prius decessit, quàm ulla inter nos simultas exoriretur. Mihi quoque quodammodo aures adhuc Socratis nomẽ circumsonat, quod hi pueri domi altercantes inuicem frequenter usurpant, celebrantq; summopere. quos ego nondum percontatus sum utrum Socratẽ Sophronisci filium dicant, an alium. Sed ô pueri dicite mihi, hícne Socrates ille, quem adeo frequenter cõmemorare soletis? PVE. Iste proculdubio pater. LYS. Bene quidem per Iunonem ô Socrates, quòd patrẽ tuum imitãdo attollis uirorum optimum, & quòd nobis propria tua erunt, tibiq; nostra. LAC. Ne uirũ hunc dimittas Lysimache: nã ego alibi ipsum quoq; animaduerti, non erga patrem tantum, uerumetiam erga patriam mirum in modũ officiosum. porrò in ipsa apud Delium fuga, mecum unà pedem retulit. Idq; ratum habeas uelim, quòd si cæteri similiter se gessissent, haud tãtam perpessa fuisset ciuitas nostra ruinam. LYS. Optima hæc laus est ô Socrates, quæ tibi nunc à uiris fide dignis tribuitur, qui in iisdem laudandi & ipsi sunt, in quibus te laudant. Scito igitur me tua existimatione lętari, tibiq; summa beneuolentia esse deuinctum existimato. Oportet ergo te primũ ad nos accedere, domesticosq; ut decet censere. Quare posthac, postquam nos inuicem agnouimus, ne aliter facias, imò beneuolentia quadam domestica complectaris & nos & hos iuniores, ut mutua inter nos amicitia utrinq; seruetur. hæc sanè & tu facies, & nos deinceps iterum in memoriã reuocabimus. Ad id autem quod inquirere cœpimus, quid dicitis? Num cõducere putatis adolescentibus ut armis pugnare perdiscant? SOC. Conabor equidem ô Lysimache si quid potero de his cõsulere, & quæ postulas omnia facere: uerum par esse mihi uidetur, ut cũ & iunior his, & ad hæc imperitior ipse sim, audiam primo quid ipsi sentiant, discamq;, ac si quid præter illorum sententias habuero, tunc demũ tibi hisq; aperiam. Ac cur nõ ipse prior ô Nicia loqueris? NIC. Nihil prohibet Socrates. Videtur mihi peritia hæc passim prodesse iuuenibus, neque in his immorandum, quibus iuuenes ocium nacti sese dare consueuerunt, sed eam facultatem comparare præstat, per quam habitus corporis robustus acquiritur. Nulla enim alia exercitatione inferior hęc est, aut minus laboriosa. Decet præterea liberum hominem maxime exercitatio talis & equestris peritia. Nam in eo certamine cuius nos athletę sumus, & in his quorum nobis est certamẽ propositũ, hi soli decertant, qui in eiusmodi belli instrumentis se exercent. Conferet quinetiam peritia hæc in ipsa pugna, quoties in acie ordineq; certandum. Maxime uero tunc proderit, cum acies dissoluentur, & singulari certamine oportebit uel insequi repugnantem, uel inuadentem repellere. Nunquam sanè qui hac facultate instructus est, uni succumbet, fortè uero nec etiã pluribus, immo hac passim exuperabit. Præterea alterius cuiusdã præclaræ disciplinæ facultas hæc desiderium affert. quilibet enim cum didicerit armis pugnare, disciplinam circa ordinandas acies, quæ statim sequitur, affectabit: hęc autem assequutus, & circa hæc cupiditate gloriæ inflammatus, ad exercitus præfecturã se conferet, ac summatim ad omnia quæ circa hæc uersantur instituta studiaq; pręclara & cognitu usuq; digna, sese prima illa ducente conuertet. Adiiciemus item quiddam nõ contemnendũ, quòd unumquenq; in prælio audentiorem fortioremq; mirum in modum hęc facultas redderet. Neq; illud insuper reticendum, quamuis leuius uideri possit, quòd et aptiorem ibi uirũ efficies, ubi maxime aptũ prõptumq; cõspici oportet. Ibidem certe ob ipsam dexteritatem hostibus terribilior apparebit. Mihi itaq; ô Lysimache & operæprecium esse uidetur, ut hæc adolescentes percipiant: & quam ob causam ita putem, exposui. Veruntamen libenter audirem, siquid præter hæc Laches uelit afferre. LAC. Absurdus profectò sermo existimaretur ô Nicia, si quis aliquam disciplinam diceret minime comparandã. Præstare enim uidetur scire omnia. Enimuero facultas hæc circa arma, si disciplina quædam est ut ferũt qui eã docent, & talis præterea qualem Nicias prædicat, discenda est. Sin autẽ disciplina non est, sed nos decipiunt qui hanc pollicentur, uel disciplina est quidem, sed haud multi precii, quid hanc discere necesse est? Hæc ut dicam ex eo fit, quòd ut reor si alicuius hæc esset precii, nunquam Lacedæmonios latuisset, quibus nihil aliud curæ est in omni uita, quàm ita se in omnibus cõparare, ut bello cæteros omnes exuperent. Quæ res si fortè illos latet, nõ tamen latuisset huius rei magistros, quòd et Spartani armis summopere studeant, & quòd qui propter artem in precio sit, & apud illos, & apud alios pecunias facile cumularet, sicquemadmodum tragœdiarum poëta apud nos honoratus. Nempe qui tragœdiis cõfidit suis, haud foris Atticã oberrat, per urbes alias ostentans, sed statim huc aduentat, & sua non ab re iis uiris ostẽdit. Eos uero qui in armorum exercitatione uersantur, uideo Lacedæmonẽ putare quasi quoddam inaccessibile templum, neq; summo etiã pede ascendere unquam audere. Imò circùm oberrant, & apud alios se potius iactant, pręcipue inter illos, qui & ipsi se aliis multis in re militari inferiores esse cõfiterentur.

Pueros discere debere armorum disciplinam.

Deprimitur rationibus armorum disciplina.

fiterentur. Præterea non paucis ò Lysimache generis huius hominibus interfui dimicantibus, & quales sint noui. Quanquam apud sese unicuiq; rem coniectare licet. Quasi enim dedita opera nullus unquã in bello illustris euasit eorum qui his ludis incubuerunt. quamuis in cæteris omnibus ij proficiant maxime, qui se frequenter exercent, soli tamen hi præter cæteros ad hoc uoti impotes sunt, usqueadeo infortunati uidentur. Etenim Stesileum hunc, quem uos mecum tanta in turba sese ostentantem contemplati estis, & mira nimium profitentem, alibi quandoq; inspexi certius reuera seipsum haud sponte intuentibus demonstrantem. Naui enim in qua uehebatur, onerariam quandam aggrediente, falce cuspidata pugnabat, maxima quidem, maximus & ipse. Reliqua quidẽ uiri huius gesta haud digna auditu sunt, hoc tamen non est silentio prætereundũ, quid contigerit ex tam miro uiri huius machinamento qui telo falcem addidit. eo siquidem dimicante falx se nauis fulcimentis implicuit. Trahebat autem Stesileus ut explicaret, neq; poterat: nauis autem transibat, interea nauem cursu comitabatur hastam tenens: cum uero nauis nauem iam transiret, & is hastam tenens attraheretur, ad extremũ teli manu deuenit. Risus ergo ac strepitus oneraria in naui concitus ob Stesilei habitum, & ob id insuper quia lapide iuxta pedes eius in tabulatũ iacto, quidam coëgit ut hastam dimitteret. Tunc sanè & illi qui triremi uehebantur haud ulterius risum continere potuerunt, cum cuspidatam illam falcem naui suspensam intuerẽtur. Fortè alicuius hæc precij sunt, ut Nicias asserit, ueruntamen ea quibus interfuit, talia fuere. Quamobrem ut iam à principio dixi, siue disciplina hæc est, parum prodest: siue non est, sed simulant qui hanc profitẽtur, haud res studio digna uidetur. Ita sanè arbitror, si quis timidus facultatem hãc sequatur, audaciorem ob hanc effectum, clariorem fore quàm fuerit. Sin autem fortis quispiam eam sectetur, obseruatum ab omnibus si parum quid aberret, magnas calumnias subiturum. inuidiosa nanq; scientiæ huius professio. quocirca nisi uirtute mirum in modum cæteris præstet, qui hanc sibi scientiam uindicat, uitare non poterit quin ridiculus habeatur. Eiusmodi uidetur mihi Lysimache huius disciplinæ studium. Oportet autem ut ab initio dicebam, summopere hunc Socratem obsecrare, ut circa propositam quæstionem pro sua ipse sententia consulat. LYS. Rogo equidem Socrates: Nam arbitri cuiusdam sententiam consultatio hęc desiderat: si enim hi inuicem conuenissent, minus eiusmodi consultatione esset opus nunc: postquam uero Laches, ut cernis, & Nicias dissident, præstat audire nũc cuius ipse sententiæ potius suffrageris. SOC. Quid uero Lysimache? hisce tu adhærebis, si plures nostrum laudabunt? LYS. Quidnam aliud quis agat ò Socrates? SOC. Nunquid & tu Melesia similiter faceres? Ac si de exercitatione filij cõsultares, num pluribus nostrum fidem præstares, an potius illi qui sub perito exercitandi magistro didicisset, seq; exercuisset? MEL. Illi merito Socrates. SOC. Ipsi itaq; maiorem fidem adhiberes uni, quàm nobis quatuor. MEL. Forsitan. SOC. Scientia enim, non multitudine iudicare quod rectè est iudicandum oportet. MEL. Proculdubio. SOC. Nonne id in primis considerandum est, si quis inter nos peritus ea in re sit qua de nunc deliberamus? an non? & si quis talis inueniatur, ei credendum sententia cæterorum postposita? Si nullus, alius quidã nobis inuestigandus? An exigua quadam de re nũc uos periclitare censetis tu & Lysimachus, potius quàm de uestrarum possessionum omnium preciosissima? Filijs namq; bene male institutis uniuersa domus paterna eodem modo gubernabitur, quo & filij affecti sunt. MEL. Vera loqueris. SOC. Diligenter igitur huic rei inuigilandum. MEL. Valde. SOC. Quónam igitur pacto quod modo dicebam considerauissemus, si inuenire propositum fuisset quis nostrum sit certando maxime artificiosus? Nonne eum perscrutati essemus qui & didicit & exercuit? cuiq; uidelicet idonei huius rei præceptores extiterunt? MEL. Ita equidem arbitror. SOC. An non prius etiam quid illud sit, cuius præceptores indagaremus? MEL. Quî isthuc ais? SOC. Sic clarius fortè percipies: non uidetur inter nos principio cõstitisse quid illud sit de quo quærimus, quis nostrum in eo maxime præstet, & huius gratia præceptores habuerit, quis non. NIC. Nónne quærebamus ò Socrates utrũ oporteat discere adolescentes armis dimicare, néc ne? SOC. Ita prorsus ò Nicia. sed cum de oculorum medela quærit aliquis adhibendáne sit an non, tunc de medela putas an de oculis consultari? NIC. De oculis. SOC. Et quando quæritur, utrum frenum equo adhibendum nécne, & quando, tunc non de freno, sed equo potius consultatur? NIC. Verum. SOC. Vt autem paucis comprahendam, quoties quis aliquid alicuius gratia quærit, de illo ipso consultatio est, cuius gratia aliud quæritur non de eo quod quæritur alterius gratia. NIC. Necesse est. SOC. Oportet itaque consultorem examinare, utrum ad eam rem cu randam peritus sit, cuius gratia in præsentia deliberamus. NIC. Omnino. SOC. An non dictum est de disciplina perquiri adolescentum animi gratia? NIC. Dictum. SOC. Ergo num quis nostrum curandorum animorũ arte polleat, ualeatq; eos sufficienter excolere, & præceptores eruditos habuerit, inquirendum est? NIC. Nunquámne uidisti ò Socrates quosdam sine præceptoribus in re quadam peritiores quàm præceptoribus adhibitis euasisse? SOC. Vidi equidem Laches, quibus ipse tamen non crederes, si se optimos artifices prædicarent, nisi opus aliquod artis illorum recte constructum & unũ & plura monstrauerint. NIC. Verum est quod dicis. SOCR. Nos itaq; decet ò Laches & Nicia postquã Lysimachus atq; Melesias ad consultandum de filijs conuocarunt, cupientes optimos illorum animos effici, si præceptores nos habuisse fatemur, eos ostendere qui & ipsi primum optimi fuerint, & multorum adolescentum animos erudiuerint, postea nos quoq; docuerint. Vel si quis nostrum pręceptorem habuisse neget, opera sua monstrare debet, in mediumq; afferre quinam Atheniensium, uel hospitũ, aut serui, aut liberi, diligentia ipsorum absq; controuersia boni euaserint. Sin autem neutrum ostendere possumus, ut alios consultores adeant, iubere debemus, neq; in amicorum filijs deprauandis id subire periculi, quo apud adolescentum domesticos accusationem maximam mereamur. Equidem ò Lysimache atque Melesia de me ipso in primis assero, nullum hac de re mihi magistrum extitisse, quanquam à tenera ætate semper rem hanc affectaui. Veruntamen Sophistis mercedem soluere non ualeo, qui soli polliciti sunt bonum me & clarum efficere. Ipse uero proprio ingenio artem hanc inuenire etiã nũc minime possum, quam si Nicias hic uel Laches

inuenit

Stesileus gladiator.

Quales filij talis domus gubernatio.

Pulchra regula in cognoscẽdis rebus de quibus agitur.

inuenit uel didicit, haud equidem admirabor. Etenim pecunijs magis abundant, ut ab alijs discere queant: & seniores sunt, ut iam inuenire potuerint. Videtur autem mihi ad erudiendum sufficere. neq; enim tam intrepide de studijs iuueni commodis aut incommodis statuissent, nisi putassent satis sibi nota. Ac cætera equidem his credo. quòd uero dissentiant admiratus sum. Atqui quemadmodum nuper Laches iubebat, ne me dimitteres, sed percontareris, ita nunc ego uicissim te rogo iubeoq; Lysimache, ne Lachetem Niciamq; dimittas, sed ab his sciscitaris, dicens eis Socratem dixisse, rem se nec intelligere, neq; dijudicare posse uter uestrũ uera loquatur: quippe cum nec inuentor harum rerum ipse fuerit, neq; ab alio docente didicerit. Tu autem Laches ac Nicia dicite utriq; nobis, quem circa iuuenum educationem doctissimum conueneritis, & utrũ discentes ab aliquo sciatis hæc, an ipsi potius inuentores sitis. Quod si didicistis, quis utriusq; magister? quíue alij artis eiusdem professores? Vt si minus uobis ad hæc à reipublicæ negocijs superest ocij, eos adeamus, persuadeamusq; uel muneribus, uel gratia, uel utrisq;, ut & nostrorum & uestrorum filiorum curam suscipiant, ne improbi facti maioribus suis dedecori sint. Sin autem ipsi uos hoc inuenistis, adducite in medium, si quos fortè alios diligentia uestra ex prauis bonos claròsque homines reddideritis. Enimuero si nunc primum docere incipitis, animaduertendum est non Carem quendam mercede conductum, sed & uestros & amicorum filios in discrimen uos ducere: & profecto, ut habet prouerbium, In dolio figulariam experiri. Dicite itaq;, quid ex his adesse & competere uobis asseritis negatísue? Hæc tu ab his sciscitare Lysimache, neq; eos dimittas prius, quàm respondeant. LYS. Probe loqui Socrates ò uiri & mihi uidetur. Si ergo uobis gratum futurum est ò Nicia atq; Laches, interrogantibus respondere, ipsi uideritis: mihi certe & huic Melesiæ gratum, si uelitis omnia quæ interrogat Socrates, ratione percurrere. Etenim statim à principio dixi idcirco ad consultandum uos adhibitos esse, quòd cogitata uobis hæc iam, ut decens est, arbitraremur: præsertim cũ filios habeatis ut nos ea, ferme in ætate iam constitutos, in qua de erudiendo sit cogitandum. Si ergo nihil prohibet, dicite obsecro, unáque cum Socrate hoc considerate, & reddentes, & accipientes inuicem rationem. Recte nanq; & hoc hic dicebat, de maxima quadam rerum omnium nostrarum in præsentia nos deliberare. Videre itaq; utrũ sic agendũ existimetis. NIC. Videris certe mihi Lysimache Socratem ex patre tantum cognoscere, neque cum eo unquam consuetudinem habuisse, nisi fortè dum esset puer, patrem sequutus aliquãdo uel in templo, uel alio populari conuentu tibi adhæserit. Virum autem hunc factum nondum, ut apparet, es allocutus. LYS. Cur ò Nicia? NIC. Ignorare uideris, quòd quicunq; sermone quasi genere propinquat Socrati, illiq; disputãs hæret, licet de alio quoquam cœperit disputare, cogitur tandem Socratis uerbis adductus suę uitæ reddere rationem, quæ sit præsentis, quæ anteactæ ipsius uitæ conditio. Et postquã in hæc incidit, nõ prius eum dimittit Socrates, quàm cuncta hæc sufficienter examinauerit. Ego autem hoc familiariter usus sum, ac necessarium esse cognosco huius ex uerbis hæc perpeti, ac quod nunc mihi hoc subeundum sit non ignoro. Delectat me admodum huius ò Lysimache consuetudo. Neque enim obesse puto ut in memoriam reducatur, si quid non recte uel fecerimus uel faciamus. Immo uero necesse est eum qui hæc non refugit, cautiorem in posterum fieri, existimantem secundum illud Solonis tamdiu discendum, quandiu uiuitur, neq; sperandum à senectute mentem nobis datam iri. Mihi itaque nec insuetum est, nec iniucundum à Socrate hoc examinari. Atqui iampridem id sciebã, sermonem nobis non de pueris præsente Socrate, sed de nobis ipsis futurum. Quamobrem nihil prohibet, quo minus cum Socrate utcunque uult ipse, disseram. Verum considera quo pacto Laches erga hæc affectus sit. LAC. Simpliciter equidem Nicia erga sermones afficior, immò uero si uis dupliciter. Porrò uerborum studiosus uideri cuiquam possem, & aliquando contrà. Nam quoties de uirtute uel de sapientia quadam aliquem audio disputantem reuera uirũ dignumq; sermonibus ipsis, mira quadam afficior uoluptate, contemplans dicentem simul ac dicta quàm congrua inter se & consona sint. Atque hic profecto uir musicus esse mihi uidetur, harmoniam suauissimam modulatus, non lyram, neq; iocularia quædam instrumenta, sed uitam reuera contemperans concordia uerborum & operum, concinentem secundum Doricam uidelicet melodiam, non Ionicam, aut Phrygiam, aut Lydiam, sed eam certe quæ sola Gręca est harmonia. Talis itaque uir mirifice suis me uerbis delectat, facítque ut uerborum auditor esse uidear: tanta attentione dicta illius accipio. Quisquis autem agit contrà, meas offendit aures, et quo loqui uidetur ornatius, eo magis facit ut uidear à sermonibus abhorrere. Socratis quidem uerba nondum expertus sum, opera certe quandoque mihi compertum est, hunc præclaris sermonibus, omníque libertate loquendi dignum esse. Si ergo & hoc habet, cum eo planè consentio, atque libentissime ab eiusmodi uiro examinabor, neq; molestum mihi erit ab eo aliquid discere. Atqui & Soloni (isthuc modo adijci patiatur) cõcedo, nempe, à bonis uiris duntaxat multa senescens discere uolo. Hoc igitur sit mihi concessum, ipsum præceptorem bonum esse, ne fortè dum inuitus disco, indocilis esse uidear. neque mihi curæ est, utrum sit præceptor iunior, uel nondum opinione hominum clarus, uel aliud tale quid habeat. Tibi igitur prædico Socrates, ut me quomodocunque uis & doceas, & redarguas, & discas quod ipse nouerim. Sic certe erga te affectus sum ex eo die, quo mecum subijsti discrimen, tuæq; uirtutis fecisti periculum, specimen tale præbens, quale exhibere debet quisquis iuste periculum est facturus. Dicas ergo quod lubet, nihil ætatem nostram ueritus. SOCR. Ergo incusare uos non poterimus, quasi minus ad confidendum inuestigandumq; paratos. LYS. Sed nos certe ò Socrates. Vnum enim ego te nostrum reputo. Cogita pro me adolescentum gratia, quod ab ijs quærere nos oporteat, cumq; his disserendo consulta: nam mihi quidem multa memoria propter senium exciderunt, ex his quæ perquirere statueram: Nec eorũ sane quę audiã, si qui alij sermones interuenerint, meminero satis. Quapropter uos inuicem quæ præposuimus, percurrite, ego uero audiam, & cũ audiuero, unà cum hoc Melesia quicquid statueritis, peragam. SOC. O' Nicia atq; Laches, Lysimacho Melesiæque parendum. Quæ igitur suprà inuestigare contendimus, uidelicet quinam præceptores nobis disciplinæ talis extiterint, uel quos alios ipsi nos

Commendatio Socratis.

Solonis præceptum.

ipsi nos meliores fecerimus, fortè nihil obesset inter nos ipsos examinare. Verum eiusmodi quędam consideratio eódem recidet, immo perinde erit, ut à principio. Nam si de aliquo quocunq; tandem compertum nobis sit, quòd id præsens alicui melius efficiat cui sit præsens, tum si hoc illi admouere possemus, etiā illud ipsum quo de consilium caperetur, quo quis pacto quàm facilime sibi acquireret, intelligeremus. Fortè non intelligitis, uerum sic facilius cōpræhendetis. Si sciremus quòd uisus oculis præsens meliores illos facit quibus adest, rursusq; possemus oculis ipsum adhibere, patet quòd etiam quid ipse uisus sit, cognosceremus. de quo aliquando consultandum nobis esset, qua ratione quamfacilime & commodissime ipsum quis compareт. Si enim idipsum nobis ignotum esset quid uisus, quid auditus sit, nunquā idonei consultores medicinæ circa oculos aurésue essemus, inuestigantes quomodo optime quis uisum auditumq; recuperet. LAC. Vera narras ô Socrates. SOC. Nónne hi nos in pręsentia, ô Laches, elegerunt consultaturos qua ratione uirtus animis filiorū suorū adhibita, eos meliores efficiat? LAC. Profecto. SOC. Nónne igitur cōstare id oportet, uidelicet quid ipsa uirtus sit, intelligere? Si enim quid uirtus sit, penitus ignoremus, quo pacto consulere cuiquā poterimus, uiamq; optimam & facilimam ad uirtutem ostendere? LAC. Nullo modo ô Socrates. SOC. Fatemúrne Laches, quid uirtus sit intelligere? LAC. Fatemur certe. SOCR. Si intelligimus, certe quid sit etiā exprimere possumus. LAC. Nihil prohibet. SOC. Haud tamē quid uniuersa sit uirtus, statim uir optime, perquiramus. Maius nāq; id opus. Sed de parte primū aliqua uideamus, utrū satis nobis pateat, atq; hunc in modum facilior nobis erit inuestigatio. LAC. Vtcunq; placet, agamus. SOC. Quam itaq; potissimum uirtutis partem eligemus? an uidelicet eā ad quam ipsa armorū disciplina spectare uidetur? Videtur autē multis ad fortitudinem, nónne? LAC. Et maxime quidem. SOC. Primum ergo quid fortitudo sit, ô Laches, aperire conemur: deinde inuestigabimus quo pacto ab adolescētibus, quoad exercitatione & doctrina fieri potest, cōparetur. Quapropter annitere quid fortitudo sit, nobis exponere. LAC. Haud dictu difficile istud ô Socrates. Certo scito illum esse fortē, qui ordinē seruās in oppugnandis hostibus instat, nec refugit. SOC. Bene loqueris Laches. Sed ego forsitan cū uerbis obscurioribus te rogarem, causam dedi ut aliud responderis, quàm quod interrogans ipse senserim. LAC. Quā ratione id ais Socrates? SOC. Explicabo si potero. Fortis utiq; is est quem dicis ipse, quicūq; ordinem non deserēs aduersus hostes pugnat. LAC. Hunc ipsum dico. SOC. Atqui & ego. Sed nūquid & ille qui non permanēs, sed fugiens pugnat? LAC. Quomodo fugiens? SOC. Quemadmodū Scythæ dicuntur nō minus fugiendo quàm insequendo pugnare. Vnde & Homerus equos Aeneæ laudās ait, celerrime hinc & illinc persequi atq; fugere: Aeneamq; ipsum similiter ab ipsa metuēdi scientia quādoque laudauit, dixitque illum esse metuendi fugiendiq; peritum. LAC. Et recte quidem ô Socrates: nam de curribus loquebatur, tu uero de Scytharum equitibus loqueris. equites sanè illorum sic dimicant: armaturæ autem Græcæ periti, quemadmodum ipse dicebam. SOCR. Præter Lacedæmonios fortasse ô Laches. Nempe Lacedæmonios aiūt in Plateis, cum in scutiferos incidissent, nō sustinuisse primum illorum impetūm, neque perstitisse, sed fugisse potius. Postquam uero Persarū solutæ sunt acies, se equitum more conuertisse, atque ea pugna uictores euasisse. LAC. Vera narras. SOC. Merito ergo dicebam, ex eo quod ego non pro re interrogassem, factum esse, ut tu quoque non recte responderis. Interrogare enim uolebam, non solum de ijs qui circa leuem armaturam fortes sunt, sed etiam de equitibus, deq; omnibus simpliciter in quouis belli genere fortibus, neq; in terra duntaxat, sed in maritimis tempestatibus, imò etiam de ijs quicunque aduersus morbos uel inopiam uel ciuilia negocia fortes sunt. Neque de his tantum qui aduersus dolores metúsue constantes sunt, sed de illis etiam qui contra uoluptates concupiscentiasq; pugnare fortiter possunt, siue persistentes, siue etiam tergiuersantes. Sunt namque & in hisce rebus, ô Laches, fortes nonnulli. LAC. Et maxime quidē ô Socrates. SOC. Nónne omnes hi fortes sunt? Veruntamen partim circa uoluptates, partim circa dolores, partim circa cupiditates, partim circa timores fortitudinem possident: & qui timidi sunt, circa eadem, ut arbitror, timidi. LAC. Sic est omnino. SOC. Quid sit utrunque horum, interrogabam. Rursus itaque pro uiribus exprime quid ipsa fortitudo sit, quæ in his omnibus eadem reperitur. Nōdum intelligis? LAC. Non satis. SOC. Dico autem perinde ac si interrogassem, quid est ipsa uelocitas, quæ currendo citharamq; pulsando, & loquēdo, & discendo, cæterisq; permultis in rebus nobis adest: quā quidē, ut dictu dignū est, uel in manuū, uel pedū, uel oris uocisq;, uel intelligētiæ motibus possidemus. Nónne & tu similiter dicis? LAC. Prorsus. SOC. Ergo si quis me percontaretur, ô Socrates, quid esse dicis istud quo in omnibus uelocitatem nominas? responderē utiq; uim breui in tempore multa peragentem, tam circa uocem, quàm cursum, ac cætera omnia mihi uideri. LAC. Recte. SOC. Conare igitur & tu Laches, fortitudinem similiter definire, quæ'nam ipsa potentia sit in uoluptate, doloréque & omnibus quibus conuenire modo dicebamus, eadem fortitudo per singula nominata. LAC. Videtur mihi fortitudo tolerātia quædam animi esse, si quod per omnia fortitudini conuenit, dicendum. SOC. Dicendum profecto, si nobis ipsi ad interrogata respōdeamus. Arbitror autem non quamlibet tolerantiam fortitudinem te putare. Quod hinc sane conijcio. Hoc ferme cognosco Laches, te pulchrū quiddam fortitudinem esse putare. LAC. Imò certe pulcherrimū. SOC. Nónne ea tolerantia quam prudentia comitatur, & pulchra est & bona? LAC. Omnino. SOC. Ea uero quam imprudentia, nónne contrà dānosa ac noxia? LAC. Nempe. SOC. Pulchrúmne ipse uocabis quod tale sit, damnosum ac noxium? LAC. Nefas istud ô Socrates. SOC. Non ergo tolerantiā eiuscemodi fortitudinem nuncupabis, quandoquidē haud pulchra est, quum tamen fortitudo ipsa sit pulchra. LAC. Vera loqueris. SOC. Prudens itaq; tolerantia secūdum orationem tuam est fortitudo. LAC. Videtur. SOC. Videamus ergo quæ'nam tolerantia, & qua in re prudens, sit fortitudo. nunquid ad omnia tum magna, tum parua? ueluti si quis toleret, dum prudenter argentū erogat, cognoscens ex hoc sumptu se lucraturum, húncne fortem dices? LAC. Nequaquam. SOC. An uero si quis medicus, cum filius eius, uel alius quiuis pulmonis angustia grauatus, potum dari cibúmque petit, toleret, neque flectatur? LAC. Neque

Hucusq; dialogi occasio.

Fortitudinis definitio falsa.

Confutatio.

Enumeratio fit ut simpliciter de fortitudine quæratur.

Definitio uelocitatis.

Fortitudinis definitio mala.

Cōfutatio.

Neque tolerantiam hanc fortitudinem appellabo. SOC. At uerò in bello tolerantē uirū promptumq́ ad pugnā, qui prudenter singulis circunspectis prę uideat, & auxilia affutura, & aduersus pauciores, debilioresq́ sibi pugnādum, tum loco cōmodiore uteretur, uirúmne, inquam, tali cum prouidentia & apparatu tolerantem, fortiorem dices eo, qui in cōtrario quodam exercitu constat ac tolerat? LAC. Imò uerò hunc qui in contrario Socrates. SOCR. Imprudentior tamen est huius, quàm illius alterius tolerantia. LAC. Vera loqueris. SOC. Ergo & hominem equestri scientia præditū, & in equestri certamine tolerantē, minus fortem dices eo, qui expers huius sciētię tolerat? LAC. Mihi quidē ita uidetur. SOC. Atqui & illū præterea qui sciens funda iacere, arcumq́ intendere, uel aliud quoduis toleret, minus fortē? LAC. Omnino. SOC. Item quicunque sine arte natandi in puteū descendentes, eo in opere tolerare ac persistere audent, uel in alio quouis opere sine arte, eos tu fortiores dices ijs qui sunt illarū artiū eruditi? LAC. Quid aliud quis dixerit Socrates? SOC. Nihil, si modo ita quis putet. LAC. Puto equidem. SOC. Attamen imprudētius hi pericula subeūt tolerantq́, quàm illi qui arte hæc aggrediuntur. LAC. Videntur. SOC. Nónne suprà turpis ac noxia nobis audacia tolerantiaq́ imprudens apparuit? LAC. Maximè. SOC. Cōstabat autē fortitudinem pulchrū aliquid esse. LAC. Cōstabat plane. SOC. Nunc rursus cōcessimus turpem illā imprudentemq́ tolerantiā fortitudinem esse. LAC. Sic apparuit. SOC. Recténe loqui tibi uidemur? LAC. Mihi uerò minime per Iouē, ò Socrates. SOC. Nō ergo secundū Doricam harmoniā, ut uerbis tuis utar, ego ac tu modo cōcinimus: Nā opera nobis uerbis nō consonant. Re quidem ipsa dicet aliquis fortitudinis nos esse participes, uerbis autē minime, ut arbitror, si nos in præsentia audiuerit disputantes. LAC. Verissima narras. SOC. Videtúrne tibi pulchrum esse, ut sic affecti simus? LAC. Nequaquam. SOC. Visne sermoni quē induximus, hoc saltē credamus, pareamusq́? LAC. Quidnam, & cui potissimum? SOC. Sermoni inquā, tolerare iubenti. Si ergo tibi placet, & nos in hac ipsa quæstione cōstemus toleremusq́, ne ipsa nos fortitudo derideat, quod minus fortiter ipsam inuestigemus, si sæpenumero tolerantia ipsa cōstantiaq́ fortitudo est. LAC. Ego quidē, ò Socrates, sum ad perseuerandum paratus, quāuis insueti mihi sermones sint: sed quidā me aduersus superiora contendendi instigat ardor, ac nimium ęgre fero, si usqueadeò ineptus sum ad ea quę sentio proferenda. Nempe mihi uideor quid fortitudo sit, intelligere. Nescio tamen quo pacto paulo autē me subterfugerit, ut quid ipsa sit, uerbis cōplecti nequiuerim. SOC. Nónne bonū uenatorem decet, amice, explorando discurrere, & sagaciter insequi, neque ignaue desistere? LAC. Decet profecto. SOC. Vis itaq́ Niciam istum ad uenationem hanc inuitemus, si quo pacto is nobis sit sagacior? LAC. Quidni uelim? SOC. Age Nicia, amicis tuis sermonum fluctu nutātibus subueni, uacillātibusq́ si quā uim habes, accurre. Cernis quantū nostra deficiant, ac dubia sint. Tu ergo explicans quid esse fortitudinem putes, ambiguitatē solue, tuamq́ sententiam ratione confirma. NIC. Videmini, ò Socrates, mihi iamdiu non rectè fortitudinē definisse. Eius porrò sententiæ, quam rectè abs te inductā quandoq́ audiui, nullā facitis mentionem. SOC. Cuiúsnam sententiæ Niciæ? NIC. Sępenumero ex te audiui, quēlibet ad ea idoneum esse, in quibus sapit: inidoneū, in quibus est indoctus. SOC. Vera per Iouē refers, ò Nicia. NIC. Nónne igitur si fortis uir bonus est, est & sapiens? SOC. Audis Laches? LAC. Audio equidē, sed quid dicat, non satis intelligo. SOC. At ego mihi intelligere uideor. Opinor enim hunc sapientiam quandā, fortitudinē dicere. LAC. Quam sapientiā Socrates? SOC. Nónne ab hoc istud quęris? LAC. Certè. SOCR. Age Nicia, huic declara, qualis sapientia secundū orationem tuā sit fortitudo, neq́ enim tibicinaria. NIC. Non. SOC. Neq́ etiā citharistria. NIC. Haud equidē. SOC. At uerò quæ nam tandem, & cuius rei scientia? LAC. Rectè admodū interrogas illū, ò Socrates: ideoq́ exponat quam sapientiā esse dicat. NIC. Scientiam metuendarum rerū, & non metuēdarum, tā in bello, quàm in cęteris omnibus. LAC. Quàm absurde hic, ò Socrates, loquitur. SOC. Quamobrē ita dicis Laches? LAC. Quia diuersa est à fortitudine sapiētia. SOC. Non dicit Nicias. LAC. Non hercle, & iccirco delirat. SOC. Quin doceamus illū, omissis conuitijs. NIC. At cupit Laches is, ò Socrates, me tanquam nihil dicentē redargui, postquā ei haud ita pridem hoc ipsum accidit. LAC. Absq́ dubio Nicia, idq́ conabor ostendere. nihil enim dicis. Nónne in morbis medici metuenda cognoscunt? an uidentur tibi fortes ista cognoscere? uel tu medicos fortes uocas? NIC. Minime. LAC. Neq́ agricultores, ut arbitror, licet hi in agris colendis, quæ sint metuēda, cognoscant. quinetiā artifices alij, quæ audere decet, & quę metuere suis in artibus sciunt, qui nihilo magis fortes sunt. SOC. Quid tibi dicere Laches uidetur, ò Nicia? Aliquid certè dicit, non tamen uerū. SOC. Quare? NIC. Quoniā medicos arbitratur ulterius quicquā nosse circa ægrotos pręter id quod ægrum noxiumq́, uel quod sanū & salubre. Ipsi uerò hoc duntaxat intelligunt. Vtrū uerò extimescendū, malumq́ alicui sit esse sanum potius, quàm ægrotare, censes hoc, ò Laches, medicos intelligere? An nō putas præstare nonnullis ex morbo nō conualescere, quàm cōualescere? Dic enim, túne asseris omnibus pręstare uti uiuant, nec multis condicere mortem? LAC. Hoc equidē potius. NIC. Quibus mori pręstat eadem metuenda, malaq́ existimas, quę & illis quibus uiuere? LAC. Nequaquā. NIC. Harū uerò rerum iudiciū medico tribuis? uel alteri cuidā artifici præterquā metuenda, & non metuēda intelligenti, quē ego fortem uoco? SOC. Aduertisne Laches, quid iste loquatur? LAC. Aduerto equidem, quòd uates fortes nūcupat. Nam quis alius norit quibus mori præstet, quàm uiuere? Atqui, ò Nicia, utrum fateris uatē esse te, uel neq́ uatem, neq́ fortē? NIC. Nunquid uatis officiū putas, quatenus cedendum, quatenus audendū sit, dignoscere? LAC. Puto equidem: nā cuius sit præterea? NIC. Eius plane quem ipse dico, multo magis uir optime. Quippe ad uatē spectat solū futurorum portenta signaq́ prænoscere, siue mors cuiquā immineat, siue morbus, seu iactura rerū, uel uictoria, uel clades in bello, aut alio quouis certamine. Quid autē ex his cuiq́, aut pati, aut non pati præstet, cur uates potius, quàm quiuis alius iudicabit? LAC. Nescio quid iste sibi uelit Socrates. neq́ enim uatem, neq́ medicum, neq́ alium quempiā declarat, quem fortem esse dicat, nisi fortè Deum quendā esse ipsum dixerit. Mihi quidē uidetur Nicias ingenue fateri nolle, se nihil dicere, sursum

Frequens in ore Socratis sententia de omni uirtute & bonitate.

sum uerò deorsumq; fertur, & ignorantiã suã abscõdit. Enimuero, & nos paulo ante, ego scilicet ac tu Socrates, tergiuersari similiter poteramus, si dissimulare uoluissemus, adeò ut non uideremur nobis ipsis contraria loqui. Si igitur in iudicio nobis esset perorandum, deceret quodammodo hoc efficere. Nunc autẽ quid opus est in hoc cœtu frustra se uerbis ornare? SOCR. Nihil, ut mihi uidetur, Laches. Sed uideamus, ne fortè Nicias aliquid se dicere putet, neq; uerborũ gratia hæc dicat. Quare ab ipso planius sciscitemur, quid sentiat: ac si quid ueri afferre uidetur, assentiemur, sin minus, docebimus. LAC Ipse, si uis, interroga Socrates. Ego enim satis percõtatus sum. SOC. Nihil prohibet. Cõmunis enim & mihi & tibi erit interrogatio. LAC. Omnino quidem. SOC. Dic mihi, ò Nicia, imò dic nobis: nam & mihi & Lacheti quęstio hæc est cõmunis: fortitudinem esse dicis metuendorũ & non metuendorum scientiam? NIC. Equidem. SOC. Hoc autẽ dignoscere non cuiuslibet uiri opus esse, postquã neq; medicus, neq; uates hoc sciet, neque fortis est, nisi hanc ipsam scientiã sit adeptus? An nõ ita dicebas? NIC.

Prouerbiũ. Vide Plutarc. in Theseo.

Ita prorsus. SOC. Quare, ut prouerbio dicitur, Nõ sus hoc quiuis norit, neq; fortis erit. NIC. Non certè, ut mihi uidetur. SOC. Cõstat utiq; Nicia, quòd neq; Crommyoniã suem fortem fuisse credis. Neq; iocandi gratia hæc dico, uerũ arbitror eum qui ita loquitur, nullius bruti admittere fortitudinẽ, neq; concedere brutum aliquod adeò sapiens esse, ut quę perpauci homines propter difficultatẽ cognoscunt, ea leo, uel leopardus, uel aper aliquis nouerit: sed necesse est illũ qui ita, ut tu fortitudinẽ definierit, dicere leonem, ceruum, taurũ ac simiam, ad fortitudinem æque omnia natura esse instituta. LAC. Per deos rectè loqueris Socrates, idq; nobis, ò Nicia, reuera declara: utrum sapientiores nobis has feras esse dicas, quas omnes fortes esse fatemur: uel cõtra omniũ opinionem, fortes esse negare audeas. NIC. Equidem Laches, neq; bruta fortia uoco, neq; aliud quicquam ob inscitiam terribiliũ nihil formidans, intrepidumq; & fatuũ. An pueros omnes fortes uocare me putas, qui ob inscitiã nihil metuunt? Arbitror equidẽ intrepidum nõ idem esse ac forte. Nam fortitudinem & prouidentiã in paucis admodũ reperiri existimo: ferocitatẽ uerò & audaciam metu carentẽ, omni absq; prouidentia, in multis & uiris, & mulieribus, puerisq;, & feris. Quæ igitur, & tu, & alij multi fortia nominatis, ego ferocia nũcupo: fortia uerò, quæ prudenter discernunt, quę audacia & quæ metu sint digna. LAC. Vides, ò Socrates, quàm belle hic uir, ut putat ipse, se uerbis ornat. Eos autẽ fortitudinis munere priuare contendit, quos alij omnes fortes esse cõsentiunt. SOCR. Ego uerò nequaquam, ò Laches, sed bono animo esto. Aio enim te, & Lamachum sapientes esse, si fortes estis, & alios insuper multos Atheniensiũ. LAC. Nihil aduersus hæc inferã, etiam siquid ualeam, ne me reuera calumniatorẽ quendam maledicum esse dicas. SOC. Ne dicas, ò Laches: haud enim aduertisse uideris hunc à Damone amico nostro eiusmodi sapiẽtiam accepisse. Damon autẽ Prodici est admodum studiosus. Prodicus uerò præ sophistis cæteris mirus in explicanda distinguendaq; nominum ui fertur. LAC. Profectò his studijs se extollere Socrates magis sophistã decet, quàm uirum publicis muneribus fungentem. SOC. Decet eũ Laches, qui res maximas gerit, maximam quoq; habere prudentiam: inquirendum uerò nũc censeo ad quid potissimum significandum Nicias fortitudinis nomen instituit. LAC. Tu ipse perquire hæc Socrates. SOC. Efficiã uir optime: ne tamen putes ex communi te disputatione excludi, etiã tu mentem adhibe, & nobiscum dicenda considera. LAC. Esto ita, si ita agendum uidetur. SOC. Imò certè uidetur. Tu autẽ Nicia, dic nobis rursus ab initio. Scis enim principio sermonis fortitudinẽ nos ueluti quãdam uirtutis partem considerauisse? NIC. Equidem. SOCR. Nonne & tu quod suprà est inductũ, ut partẽ aliquam respondisti, tanquã sint & partes aliæ, cunctæ autem uirtutis nomine nuncupentur? NIC. Quidni? SOC. An tu easdem quas ego partes nominas? Nam ego quidem præter fortitudinẽ, temperantiam, iustitiamq;, & talia quædã nomino. num tu quoq;? NIC. Ego quoq;. SOC. Attende iam, hæc enim admittimus. De his autẽ quæ metu digna terribiliaq; sunt, & de his quæ audacia digna sunt, deinceps cõsideremus, ne fortè tu alia esse putes, alia quoq; nos putemus. Quæ enim nos dicimus, exponemus. Tu uerò si dissentis, doce. Arbitramur terribilia esse, quæ metum incutiunt: audenda, quæ metum nullum obijciunt. Metum uerò inferunt non præterita mala, nõ præsentia, sed quæ expectantur. Metum siquidem futuri mali expectationẽ uocamus. An non & tu idem sentis, ò Laches? LAC. Et maximè quidẽ Socrates. SOC. Audis, ò Nicia, terribilia metuendaq; futura mala nos dicere: audenda, futura bona, uel certe non mala. Túne ita de his, an aliter sentis? NIC. Ita certe. SOC. Horum sciẽtiam fortitudinẽ uocas? NIC. Prorsus. SOC. Videamus preterea utrum & in hoc tertio nobiscũ sentias. NIC. Quid istud? SOC. Dicam equidem. Mihi sanè atq; huic uidetur, quorumcunq; scientia aliqua est, non aliam scientiã esse præteritorum ut facta sunt, aliam præsentium, ut fiunt, aliam futurorũ, ut optime fieri possint, sed eiusdem scientiæ opus esse hæc omnia nosse. Quemadmodũ circa sanum, & salubre per omne tempus non alia scientia, una medicina excepta, prospicit quæ fiunt, quæ facta sunt, quæ fient, quo pacto fiant. & circa illa quæ terra nascuntur, agricultura se similiter habet. Quinetiam in bello uos ipsi testes eritis, rem militarem subtiliter, & alia omnia & futura prospicere. neq; enim subijci illã uaticinio uultis, sed præesse potius, utpote acutius quæ in bello fiunt, quæ'ue futura sunt præuidentem. Atqui & lex ita statuit, nõ uatem præfecto exercitus dominari, sed præfectum exercitus uati præesse. Asseremus hæc, ò Laches? LAC. Asseremus. SOC. An tu nobis consentis, ò Nicia, ad eandem scientiã pertinere, eadem ut pręterita, ut præsentia, ut futura sunt cognoscere? NIC. Equidem: nam ita mihi uidetur, ò Socrates. SOC. Nonne uir optime, fortitudo scientia est metuendorum contrariorumq;, ut ipse prædicas? NIC. Est utique. SOC. Constitit autem ea quæ metuimus, futura mala: quæ uerò audemus, futura bona esse. NIC. Planè. SOC. Eadem uerò scientia est earundẽ rerũ pręteritarum, pręsentiumq; & futurarũ. NIC. Vera hæc sunt. SOC. Non solũ igitur metuendorum, cõtrariorumq; fortitudo sciẽtia est, neq; enim futura dũtaxat bona maláue intelligit, uerumetiam præsentia præteritaq;, & omnia simpliciter, ut aliæ scientiæ prospicit. NIC. Ita uidetur. SOC. Partem itaq; tertiam fortitudinis nobis Nicia respondisti, quanquã nos quid uniuersa fortitudo sit, interrogauimus. Enimuero, ut uidetur in pręsentia, secundum orationem

orationem tuam, non modo metuendorũ contrariorúmque fortitudo scientia est, sed bonorum omnium atque malorũ, omniũque simpliciter quomodolibet sese habentiũ. Sicne modo, an aliter iudicas Nicia? NIC. Ita mihi uidetur, ò Socrates. SOC. Putas, ò beate uir, huic aliquã deesse uirtutẽ, qui norit bona omnia prorsus, ut affecta sunt, fiuntque & fiẽt, maláue similiter? Eumque uirũ indigere temperãtia, & iustitia putas sanctitatéue, cui soli cõpetit, ut tam diuina, quàm humana bona, & mala prudenter intelligat, deuitet hæc, apprehendat illa, quique rectè cũ omnibus uiuere norit? NIC. Vera loqui uideris, ò Socrates. SOC. Quod ergo abs te inductũ est Nicia, non pars uirtutis, sed uniuersa uirtus est. NIC. Apparet. SOC. Veruntamen fortitudinẽ diximus partem aliquã esse uirtutis. NIC. Diximus planè. SOC. Quod uerò nunc dicitur, non apparet. NIC. Non. SOC. Non ergo inuenimus Nicia, quid ipsa sit fortitudo. NIC. Nõ uidemur. LAC. Atqui rebar, ò amice Nicia, inuenturũ te, postquã me Socrati respondentẽ despiciebas. Ideoque sperabã te ex Damonis sapientia hæc nobis declaraturũ. NIC. Belle facis, ò Laches, qui fortiter contẽnis, quod rudis disputationis huius sis: solũ uerò id curas, utrum ego quoque talis uidear, neque quicquã interesse cẽses, modo rerum illarũ nihil uterque intelligamus, quas scire quisque debet, qui esse aliquis uult. Videris ergo reuera humanũ quiddam pati, quòd nõ in teipsum, sed in alios respicias. Ego autẽ arbitror à me de his rebus esse tolerabiliter dictum. Si quid uerò minus est, posthac cũ Damone ipso corrigã, quem tu quũ nunquam uideris, existimas deridendũ: hæc porrò cum aliis, ubi solide assecutus fuero, etiã te citra inuidiam docebo. Nam hac maximè indigere disciplina uideris. LAC. Sapiens quidẽ es, ò Nicia, ueruntamen Lysimacho huic, & Melesiæ consulo, ut studium meum ac tuũ circa filiorum eruditionem non exigant, sed Socratem hunc, quemadmodũ principio dixi, ne negligant. Ego quoque si mihi adulti essent filii, idem fecissem. NIC. Enimuero & ipse censeo, si modo uelit Socrates curã adolescentũ suscipere, alium neminem esse quærendũ. Nempe Niceratum huic libẽtissime cõmendarem, si ipse acciperet. Verum quoties de hoc uerba ei facio, alios quosdã ostẽdit, ipse recusat. Experire ergo Lysimache, num Socrates tibi magis obtẽperet. LYS. Par est, ò Nicia: quandoquidẽ & ipse multa uicissim in eum cõferre paratus sim, quæ aliis nõ multis sanè facerem. Quid ais, ò Socrates? Morémne geres, curabisque, ut optimi adolescentes euadant? SOC. Durum certè id esset Lisimache, si quis eiusmodi curam renueret. Quapropter si ego in superiori disputatione sapiẽs apparuissem, hi autẽ inscii, merito ad opus hoc ipse præcipue uocãdus essem. Cum uerò in eadem dubitatione hæreamus, quis nostrum potius eligatur? Mihi quidem nullus præcipue eligendus esse uidetur. Cæterum cũ ita hæc se habeãt, uidete num rectè nobis consulam. Oportere, ò uiri, existimo, (nam nihil horũ efferri uolo) in cõmune omnes inuicem quærere, primum quidẽ nobis ipsis optimum præceptorem, egemus enim: deinde adolescẽtibus, neque pecuniis, neque ullis aliis rebus parcentes. Ita uerò uiuere, ut nunc uiuimus, & filios ita curare, non consulo. Si quis autẽ nos irriserit, quòd tã grandes natu præceptoris ludum ingredi statuamus, Homeri illud obiiciendum. Ait enim uiro egeno uerecũdiam nihil conducere. Quamobrem spretis omnibus detractorum uerbis, cõmunem nostri adolescentumque curã suscipiamus. LYS. Placent mihi quæ dicis Socrates, statuoque quo senior sum, eo studiosius unà cum adolescẽtibus discere. Sed heus tu. Cras prima luce domum uenito, ac ne negligito, ut de his rebus consilium ineamus. Nam hodiernus iam soluendus est cœtus. SOCR. Efficiam quod iubes Lysimache: & si Deus uoluerit, cras ad te ueniam.

Homeri dictũ, Viro egeno uerecundiã non conferre.

CLITIPHO PLATONIS, VEL, EXHORTATORIVS.

DIMIDIATI DIALOGI PERSONAE, SOCRATES. CLITIPHO.

*

Occasio dialogi huius reliqua desiderantur.

VPER mihi retulit quidam, Clitiphonem Aristonymi filium loquentem cum Lysia, Socratis quidem consuetudinem uituperare, Thrasymachi uerò laudare magnopere solitum. CLIT. Quisquis ille, ò Socrates, fuerit, haud rectè narrauit, quæ de te cum Lysia sum loquutus. Nam in quibusdã laudaui te, in quibusdã minime. Postquam uerò succenses mihi, quanquam dissimulas, quasi nihil id cures, libentissime ego ipse tibi illa referam, præsertim cum soli simus, ne adeò te despici putes. Forte enim nunc non rectè audisti, quocirca infensior mihi redditus es, quàm deceat. At si ipse mihi ueniã dederis, animaduerterisque, libentissime rem tibi narrabo. SOC. At turpe nimium esset, si te prodesse mihi uolentẽ non tolerem. Constat enim ubi intellexero quà malus, quà bonus sim, deteriora declinaturũ esse pro uiribus, meliora prosecuturũ. CLIT. Audi igitur. Equidem tecũ uersatus, sæpenumero Socrates uehementer obstupui, dum te loquentem audirẽ, mihique uisus es præclarissime omnium dicere, quoties obiurgans homines ueluti è machina tragica Deus subito exclamares, Quónam ruitis homines? Nescitis quò feramini, neque opportunum quicquã agitis, qui omni studio pecuniis cumulandis incũbitis: filios autẽ quibus eas relicturi estis, negligitis, neque ut illis iuste uti sciant, eos iustitiæ præceptoribus cõmendatis, qui doceant iustitiã, si doceri potest, & si exercitatione ac consuetudine cõparanda est, diligenter exerceant. Neque uos etiam ipsos curastis unquã. Sed cũ uideatis literas, musicã & gymnasticam uos filiosque uestros ad sufficientiã consecutos, quam uirtutis disciplinam perfectã existimatis, deinde nihilominus circa pecunias prauos esse, cur nõ præsentem educationẽ contemnitis? cur non quæritis aliquos, qui uos ab hac in musica dissonantia liberent? Etenim propter hoc delictũ secordiamque magis, quàm propter pedis ad lyram dissonam motionẽ, & frater aduersus fratrem, & ciuitas aduersus alias ciuitates immoderatã, & discordi seditione suborta ferũtur, & cõmisso prælio extrema patiũtur & inferunt. Vos autem dicitis, nõ propter ruditatẽ inscitiamque, sed sponte iniustos esse eos, qui sunt iniusti. Rursusque asserere nõ dubitatis, iniustitiã turpem esse rẽ, Deoque aduersam. Quã igitur ob causam hoc tantũ malum quis eligit? Respondetis, hominem superatũ uoluptatibus id subire. Nónne superari præter uoluntatẽ est, quando quidẽ ex uoluntate est superare? Quapropter iniuste agere, præter uoluntatẽ esse ubique ratio dictat. Diligentiorẽ itaque

Prouerbiũ.

curam, quam solet adhibere, & uiros omnes priuatim & publicè ciuitates decet. Quoties ista Socrates audio te dicentem, mirũ in modum delector ac laudo, idemq́ facio, cũ ea quæ sequũtur ausculto. Addis enim eos quicunq; corpus quidem exercent, animum uerò negligũt, quòd natura subiectũ est, colere, spernere uerò quod imperat. Item unicuiq; usum eius rei qua uti scit, cõferre. Illi uerò qui oculis, auribus, toto corpore nescit uti, præstare neq; uidere, neq; audire, neq; aliter uti corpore, quàm uti. Similiter & in artibus. Quicunq; enim lyra propria uti nescit, patet ut ipse ais, quòd neque alterius lyra scit uti: & qui aliena nescit uti, nescit & sua. Eademq́ est de cæteris instrumẽtis & possessionibus ratio. Atq; eò tandem præclare tibi sermo procedit, ut inferas, qui nescit anima uti, præstare huic ut ociũ agat anima, neq; uiuat, quàm ut uiuat, & sui iuris in agendo ipse sit. Quem siqua necessitas cogit uiuere, melius huic esse, ut seruus uitã ducat quàm liber. Est autem hoc, tanquã nauis ita cogitationis gubernacula cõmittere alteri cuiquã, qui gubernatoriam humanæ uitæ adeptus sit disciplinam, quam sæpe tu Socrates ciuilem uocas peritiam, eandemq́ iudiciariam & iustitiam. His ergo sermonibus alijsq; eiusmodi multis atque præclaris, uirtutem asserentibus posse doceri, suiq; ipsius in primis suscipere curam iubentibus, nunquã ferme aduersatus sum, neq; ut arbitror in posterum aduersabor. Perutiles enim ipsos existimo, plurimũq; ad exhortationẽ ualere, & ad homines quasi dormientes excitandos conducere. Adhibui itaq; mentẽ, ut qui essem reliqua auditurus: percontatus sum non te primũ, ô Socrates, sed æquales tuos, uel contubernales, uel socios, uel quomodocunq; aliter affectos tibi oportet dicere: horum, inquã, eos ante alios, qui primi apud te habentur interrogaui, quis post hæc sermo potissimũ sequeretur, ac more tuo, quodammodo ita pręfatus quæstionem exposui. O uiri optimi, quo pacto, inquam, Socraticas ad uirtutem hortationes accipere deinde debemus? An quasi solũ hoc extet, prodire uerò ad opus remq; perficere minime? Atqui nostrum & hoc per omnẽ uitam erit officium, eos qui nondũ satis incitati sunt, prouocare, atq; ita semper inuicem exhortari? An potius & Socratem, & nos ipsos, cũ non negemus hoc ipsum agendum esse, sic inquirere decet, quid posthac? unde iustitiæ studium incipiemus? Siquis nos ad curandũ corpus hortãs, tanquam pueros qui nequaquã aduertunt curã eius gymnasticam atq; medicinã esse, obiurget quòd de tritico, & hordeo, & uitibus semper cogitemus, deq; omnibus, quæ corporis gratia quærimus, artẽ uerò & industriã, qua bonus corporis habitus fiat, nullam inquiramus, cum tamen sit aliqua, fortè illũ rogaremus quas artes circa cultum corporis esse dicat, atq; ille ut arbitror responderet medicinam atq; gymnasticam: Eodẽ pacto nũc quam artem circa animæ uirtutem uersari censeamus, respondeat quisquis peritissimus horum sibi uidetur. Respondet ergo ad hæc, artem hanc quam ex Socrate audiuisti, nullam aliã, nisi iustitiam esse scias. Tunc ego, nõ solum, inquã, mihi nomẽ adducas, sed ulterius sic exponas. Medicina porrò ars quædam dicitur, ab hac duo fiunt: nam & medici ex medicis efficiuntur, & sanitas reparatur. Alterum horũ haud amplius ars aliqua est: artis autẽ docẽtis perceptæq; opus, quam dicimus sanitatẽ. Ab architectura similiter duo fiũt, ædificium uidelicet & architectura, illud quidem opus, hæc autem doctrina. iustitiæ quinetiã esto iustos alios facere, quemadmodũ superiores artifices. sed opus alterum quod nobis uir iustus efficere potest, quid esse dicemus? declara. Respondit quidã, cõferens: alius, decens: alius, conducibile: alius, utile. At ego respõdens obieci in singulis artibus eadem hæc nomina esse: cumq; rectè quid fit, utilia, conducibilia, & alia huius generis illic fieri diciq;. Illud uerò artis cuiusq; proprium, ad quod hæc respiciunt. Quemadmodũ in arte fabrili quod bene, pulchre, decẽter se habere dicitur, illuc tẽdit, ut ex lignea materia apte supellectilia fiant, quæ quidem ars minime sunt, sed artis opus. Dicatur similiter, & iustitiæ ipsius opus. Hic quidam ex tuis familiaribus Socrates respondit, & bellissime quidem loqui uisus est. Opus iustitiæ proprium, inquit, quod nullius ulterius facultatis, est amicitiã in ciuitatibus parere. Ille rursus interrogatus, amicitiã esse bonum quoddam asseruit, malum uerò nunquam. Cum uerò interrogaretur de puerorũ brutorumq; beneuolẽtijs, quas amicitias cõmuniter appellamus, amicitias esse eas negauit, quippe cũ sæpius obsint, quàm prosint: dixitq; illas falsò amicitias nuncupari: uerã autẽ amicitiam esse proculdubio consensionem. Cum autem quęreretur, utrum assensionem illã uocaret opinionis, an scientiæ concursum: opinionem quidẽ contẽpsit, quia cõcursus opinionum multi inter homines ac noxij sunt: amicitiam uerò bonã omnino opusq; iustitiæ esse cõcesserat. Quare idem dixit esse cõsensionem & scientiam, nõ opinionem. Cum uerò huc loquendo delati essemus, ambigui auditores aduersus illum protinus inclamarunt, quòd eòdẽ sermo reuolueretur: quoniã & medicina sit cõsensio quædam & artes reliquæ, & circa quid uersantur declarare queant. At uerò tua hæc iustitia, uel consensio, quò tendit ignorat, quódue opus sit, latet. Eadem abs te tandem quæsiui Socrates. Tu uerò statim iustitię opus esse dixisti, prodesse amicis, inimicos lædere. Deinde uerò uisus tibi est uir iustus nunquam lædere quenquã, sed prodesse in omnibus unicuiq;. Hæc nõ semel tantũ, ô Socrates, aut bis tentata sunt: sed cũ diu supplex uos sequutus fuerim, deniq; defessus sum, existimans te ad inflammãdos homines, ut studium uirtutis capessant, cæteris esse uehementiorem. E duobus uerò alterutrum necesse est. aut enim eatenus tantũ uales, ultra uerò nihil, quòd quidem in quauis arte contingere potest: ceu in arte gubernatoria fieri potest, ut qui gubernare nescit, excogitauerit aliquas eius artis laudes, quibus ad eã homines prouocet, quasi dignissima sit, & in cæteris artibus eodẽ modo. Idem fortasse tibi quis tribuet, quasi nihilo magis iustitiam ipsam cognoscas, etsi præclare eam laudas. Ego autem nõ sic existimo. E duobus enim alterũ, inquam: aut nescire te arbitror, aut nolle mecum cõmunicare. Quamobrẽ ad Thrasymachum, ut opinor, me conferã, & aliò quocũq; potero, speraueroq; à dubitationibus liberari. Neq; uerò aliò me conferrem, si uelles ipse exhortationibus istis quandoq; facere finem. Porrò qnemadmodum si me iam satis ad curam corporis, quę gymnasticæ est, incitasses, post exhortationem huiusmodi aperires mihi qualis mei corporis esset affectio, & quali curatione indigeret: ita in pręsentia facito: pone Clitiphonem tibi concedere ridiculum esse, ut in alijs rebus quis studium ponat, animam uerò cuius gratia in cæteris laboratur, negligat, & alia quæcũque post hęc sequuntur & dicta modo sunt, retulisse me

me puta. Obsecro te Socrates ne aliter facias, ne quemadmodum nunc, ita & posthac coram Lysia cæterisq; hominibus, partim quidem laudare te, partim uero uituperare necesse sit. Ei nanque qui nondum ad uirtutem sit prouocatus, conferre te plurimum asseram: Persuaso autem contrà, impedimento esse te propemodum, quo minus ad uirtutis finem perueniens, beatus efficiatur.

CAETERA DESVNT.

CRATYLVS PLATONIS, VEL, DE RECTA NOMINVM RATIONE.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

SAPIENTIA Platonica semper quidem suspicit excelsa, nec unquam humilia despicit: quanquam uerorum scientia nominum non est humilis, immo excelsa, præcipue diuinorum. Hanc sapientes Hebræi tanti fecerunt, ut eam non modo scientijs omnibus, uerumetiam legi scriptæ prætulerint, affirmantes ipsam à deo patriarchis & Moysi fuisse tributam: Moysi, inquam, eam non literis, sed sanctorum mentibus inscripturo: Mentibus, inquam, succedentium prophetarum, deinceps diuinorum nominum sapientiam in mentes eorum qui succederent longa quadam serie propagantium. Horum ergo uirtute nominum maiores suos opera miranda fecisse. Præterea nonnulla ex his nominibus scriptis suis inseruisse, sed plerunque uel sparsa, uel inuoluta: quæ si quis cognoscat, & colligat, & perfecte eademq; mentis puritate, qua & cui sunt tributa, pronunciet, mirabilia similiter effecturum: præsertim in primo dei nomine, quod cum quatuor duntaxat, & his quidem uocalibus literis mirabiliter componatur, nimirum à nullo nisi diuinitus inspirato recte pronunciari potest. Vnde fateri coguntur Iesum, quem ipsi Nazarenum uocant, fuisse diuinum. Quippe cum eum nominis huius Tetragrammaton intelligentia uera, & pronunciatione perfecta fecisse miracula fateantur. Verum de his in libro De religione à nobis satis est dictum. Origenes quoque cum diuinorum nominum orationumque uirtutem mirificam considerasset, in libris contra Celsum, inquit, in quibusdam sacris nominibus mirandam latere uirtutem, ideoque hæc ipsa non esse ex Hebræa lingua in aliam transferenda, sed in suis ipsis characteribus conseruanda. Fortè enim quemadmodum in corpore certa ratione composito uita permanet, quo uel aliter composito, uel permutato non permanet: sic uitalem quandam putant diuinis nominibus certo diuinitus modo compositis, inesse uirtutem. Et quemadmodum ab initio docuit Mercurius Trismegistus, ac diu postea Plotinus & Iamblichus, statuis quibusdam ordine certo compositis dæmones quodammodo includuntur. Verbis autem ad cœlestem quandam similitudinem temperatis diuinæ quædam dotes distribuuntur, & id quidem prouidente deo, ut quoties res ipsa postulat, rite possemus diuinum auxilium inuocare. Quod quidem ab ipso Phœbo atque Pythagora obseruatum fuisse tradunt, quos ferunt diuinis quibusdam duntaxat uerbis tam animi quàm corporis morbos mirifice curauisse. Qua quidem in re compertum habemus totam Zoroastris sapientiam constitisse, quam Plato in Alcibiade diuinam appellat, & in Charmide morborum animi & corporis curatricem. Mitto quod omnes gentes atque linguæ præcipuum dei nomen quatuor solum pronunciant literis. De hoc enim latius tractatur à nobis in commentarijs in Philebum, ubi probatur non potuisse in hoc uno gentes omnes nisi diuinitus conuenire. Hinc Aegyptij quem nos deum, Theut nominant: Persæ, Syre: Magi, Orsi: unde Oromasis. Hebræi illud quatuor uocalium ineffabile nomen utcunque possunt exprimunt per Adonai: Græci, Theos: Arabes, Alla: Machomet, Abdi: nos accepimus ab angelo Iesum. Sed cur uoluit deus quatuor ubique literis inuocari? Forsitan quia & ipse per quatuor gradus cuncta disponit, scilicet essentia, esse, uirtute, actione componens. Item cœlestia triplicitatibus signorum quatuor, ignea, aerea, aquea, terrea, & quæ sub cœlo sunt, quatuor similiter elementis.

Nomen dei apud populos diuersos.

Nemo uero mirabitur tantam in ueris nominibus uim latere, si modo considerauerimus ipsam rei uim naturalem, quando uere cognoscimus, peruenire ab obiectis ad sensus, ab his ad imaginationem, ab hac quodammodo & ad mentem. Deinde à mente concipi quidem primum, deinde per uocem exprimi quasi partum. Atque in hac ipsa uoce suis quibusdam articulis constituta uim ipsam rei sub significationis forma quasi uitam latere: uitam, inquam, ab ipsa mente per semina rerum conceptam primo, deinde per uoces editam, postremo per scripta seruatam. Quod si cæterorum nomina uim rerum quodammodo seruant, ideoque per illa quasi rerum imagines ipsæ res agnoscuntur, multo magis diuina nomina ab ipso deo tradita uim suam perpetuo seruant. Nec immerito. Nomen enim uerum, ut Platoni placet, nihil aliud est quàm rei ipsius uis quædam mente primum, ut dixi, concepta, uoce deinde expressa, literis demum significata. Rei autem diuinæ necesse est uirtutem esse diuinam. Quamobrem dei nomina cum illis diuina uis insit, Plato & hic & in Philebo uenerari iubet, atque ut significat in legibus, multo etiam magis quàm delubra statuasque diuinas. Expressior enim imago dei in artificio mentis, præsertim afflatæ diuinitus, quàm in manuum operibus reseruatur. Nomina uero dei prima atque syncerissima apud mentes supernas cœlestesque esse iudicat, à quibus expressius deus, ut ita dixerim, ipse concipitur. Secunda uero in dæmonibus purioribus. Tertia in animis hominum, eaque per priscos uiros deo afflatos quasi dei tubas fuisse prolata. Dei itaque nomina nobis per antiquos sanctosque tradita, tanquam imagines radijque dei ipsius esse uidentur, per superiora numina, perque sanctiores hominum animos penetrantes. Quisquis autem solem, ut par est, admiratur, merito ueneratur & solis lumen. ita & deum colere oportet in primis, simulque dei radios, uires, imagines in sacrorum nominum significatione latentes. Audiamus ergo Socratem in Philebo ita clamantem. Reuerentia mihi semper erga deorum nomina, non humana quædam formido est, sed maximum quenque timorem exuperat. Audiamus eundem rursus in Phædro se expiantem, quod in Amorem dei nomen forte disputando deliquerit. Audiamus Platonem in undecimo Legum, eos qui deorum nomina mendacio & periurijs inquinauerint, sacrilegos omnino censentem, iubentemque illos à quolibet impune cædi: eum uero qui præsens non punierit, tanquam proditorem legum rigide condemnantem. Neque uero nos turbet quod plures sæpe nominet deos. Vnicum enim per seipsum in Parmenide, atque Timæo probat esse deum, cæteros uero angelicos, cœlestesque dei ministros, cum deos nominat, non tam deos quàm diuinos intelligit. Postquam uero in Parmenide ad unum deum omnia comparauit, nomina quoque illius spernenda non censuit, in quibus cum mira dei munera lateant, non iniuria diuinus ille theologus Dionysius Areopagita omnia theologiæ mysteria in diuinis nominibus exquisiuit. At cur silentio prætermisimus splendorem illum ueritatis Apostolum Paulum dicentem, Sermonem dei esse uiuum atque efficacem, uehementius omni gladio ancipiti penetrantem? Item illud eiusdem: Donauit deus illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, infernorum? Sed iam ad dialogum redeamus. Hermogenes Parmenidis discipulus & sectator, atque Cratylus sectator Heracliti, de rectitudine nominum dissidentes, dum ille quidem nomina solum arbitrio, hic uero naturali quadam ratione habere uim putat, deniq; Socratis se iudicio subigunt. Principio quàm belle tres hic Platonis conueniunt præceptores. Hic enim à Socrate moralia, à Cratylo physica, ab Hermogene potissimum metaphysica, præter illa quæ ipse inuenit, dicitur accepisse. Cratylus quidem sectator est Heracliti, cæterorumque priscorum, qui multis ante Heraclitum seculis philosophati sunt, putaueruntque nihil usquam stabile, sed omnia in perpetuo motu uersari. unde & nomina rebus ab ipso motu plurimum posuerunt. Hermogenes uero Parmenidis Pythagoreorumque cultor, contrà putantium omnia permanere. Eiusmodi controuersiam inter Hermogenem & Cratylum Socrates & Plato ita componunt, ut Heracliti quidem sententia in Physicis, Parmenidis uero in metaphysicis sit probanda: si quis autem uel statum rerum ad naturalia, uel motum transferat in diuina, sit penitus improbandus. Sed his omissis, quantum ad nomina pertinet, Socrates in Cratyli sententiam magis declinare uidetur, eam hoc pacto confirmans. Orationum alia uera est, alia falsa: & orationis ueræ partes uere sunt: orationis falsæ, partes quoque sunt falsæ. Partes autem orationis sunt nomina: quo fit ut nominum alia uera sint, alia falsa. Oratio quidem uera est quæ res ipsas ut sunt ita dicit: falsa uero, quæ contrà. Quapropter & nomina uera sunt illa quæ res ita ut sunt potius, quàm ut placet arbitrio, proferunt. Quoniam uero Protagoras putat

 qualia

qualia cuique uidentur quæque, talia esse, adeo ut res nullæ essentiam habeant propriam, sed humana opinio omnium sit mensura: ideo Socrates contra Protagoram infert, alios quidem homines esse optimos, scilicet prudentissimos, alios uero pessimos, scilicet à prudentia remotissimos. At si, ut putat Protagoras, unicuique uera illa sint quæ quilibet opinatur, nullum certe erit inter prudentem imprudentemque discrimen. Sed Protagoras subtilissime in libro de scientia confutatur: oportuit tamen & hic breuiter cõfutari, ut facilius Hermogenis opinio de nominibus illius quodammodo similis refelli posset. Profecto Hermogenes haudquaquam Protagoræ de rebus differenti credit: sed dum nomina rerum ueritatem ex hominum arbitrio habere fatetur, clàm in Protagoricam de rebus declinat sententiam. Latenter quoque in opinionem Euthydemi, dicentis omnia omnibus similiter semper adesse. qui ex eo breuiter reprobatur, quòd non alij quidem boni essent, alij uero mali, si æque omnibus adesset & uirtus & uitium. Tu uero inter hæc nota tritissimam Platonis nostri sententiam, totam uirtutis uim in ipsa prudentia, totã uitij in imprudentia collocari. Postquàm confutata est Protagoræ & Euthydemi sententia, concluditur res ipsas non pro opinione nostra, sed pro ipsa natura sua in ipso ordine rerum tales, aut tales existere. Quòd si naturaliter sese habent essentiæ, naturales quoque sunt actiones atq; passiones. Itaque si diuidere uel comburere rem quampiam studeamus, non tam pro arbitrio nostro quàm pro natura rei id faciemus, ut eo modo & instrumento quo diuidi possit aptius, diuidamus, similiterq; comburamus. At dicere & nominare actio quædam esse uidetur, ideoque propriam debet habere naturam, ut non ita sicut placet nobis, sed ut rei modus exigit nominemus. Est enim nomen instrumentum quoddam, quo rem nominatam ab alijs discernimus atque diuidimus. Eiusmodi uero instrumentum ut patet in cæteris, ad proprium id officium non casu, non pro libidine, sed arte accommodari ita debet, ut ea sit forma dispositum per ipsam artis ideam, quæ uelut ad finem ad discernendũ aptissime diuidendumq; conducat. instrumentum uero huiusmodi, id est nomen, tum ad res discernendas, tum ad docendos audientes accommodatum, non cuiuslibet est fabricare, sed artificis cuiusdam nominum conditoris, qui omnium est rarissimus. Hic autem ea ratione nomina fabricat, qua artifex usurus nominibus exigit atque instruit. Talem uero esse Plato uult dialecticum. At ille qui fabricat, ad ipsam rei ideam mente conceptam, in qua uera consistit ratio nominis, componit nomen, certa quadam significatione præditum. Atque hæc ipsa idealis ratio significatioque uerum est nomen, manetque idem circa rem eandem in quacunque literarum materia fiat, apud quascunque gentes, modo quid res ipsa sit doceat discernendo. Conclude nomina, si modo uera futura sint, recteq; ponenda, constitui debere à sapiente nominum conditore, atque id quidem dialectico admonente, ut ea forma consentur quarerum proprietates pro uiribus imitentur & explicent. Post hæc diligenter inquirens, à quibus discenda sit nominum rectitudo, id est propria qua constituta sint ratio, sophistas deridet, traducitque nos potius ad poëtas: non quoslibet, sed diuinos, quasi qui uera rerum nomina à dijs acceperint, apud quos uera sunt nomina. Inter hæc ostendit Homeri poësim allegoricam esse, etiam ubi historiam narrare uidetur, quemadmodum in nominibus allegorice fictis apparet. Refert autem multa apud Homerum heroum nomina certa allegoriæ ratione composita. deinde ad deorum ascendit nomina, quorum rationes ab augustioribus theologis accepit. Prima quidem nominum positione, Cœlius significat animam sphæræ stelliferæ, Saturnus sequentis sphæræ animam, Iupiter uero tertiæ. Secunda uero positione Cœlius significat deum, Saturnus angelicam mentem, Iupiter mundi animam atque cœlestem. Tertia Cœlius dei ipsius significat fœcunditatem, Saturnus eius intelligentiam, Iupiter beneficam uoluntatem omnibus prouidentem. Quarta Cœlius in quolibet numine aspectum ad superiora designat, Saturnus respectum ad semetipsum, Iupiter prospectum inferioribus prouidentem. Prolixior fore cogar, si singulos hic deos theologice interpretari uoluero. atq; id quidem latius in libro De amore, & Theologia tractauimus. Quoniam uero de diuinis tractare non est eius qui semper dicat se nihil scire, conuenienter Socrates ubi de diuinis altius agit, dicit eam sapiẽtiam nuper unde nesciat, illuxisse, significans inspiratione opus esse ad ueram diuinorum perceptionẽ. Quod & in Timæo, Conuiuioq; & Phædro confirmat. probat idem & in epistolis. Quòd autem diuinorum contemplationem ab Euthyphrone accepisse se dicit, ironicum est, deridetq; illum & similes diuini iuris professores ambitiosos. Quo fit ut non immerito, quæ ab illo se fingit audiuisse, asserat fore paulo pòst dimittenda, admonens confidendum non esse doctrinis ambitiosorum, præsertim ubi iudicant de diuinis, de quibus etiam probatissimus homo, nunquam ut homo loqui possit: sed aliquando potius ut tuba dei. Huic illud quodammodo simile, quod Plutarchus ait, legem extare apud Græcos, per quam iuberetur libros scelestorum hominum etiam bonos è medio tolli, ut autorum memoria deleretur. Significat præterea antiquos consueuisse eum qui inter sacra corripiebatur à dæmone, ne diutius ab eo fatigaretur, paulo pòst quibusdã precibus sacrificijsq; à dæmone soluere. Docet etiam nõ esse longum tempus in nominibus conterendum. Proinde repræhendit illos qui solas mundi sphæras stellasq; putent esse diuinas: quippe cum ab his tanquã aspectui nostro natura propinquioribus atq; mobilibus ad altiora numina ob maiorem excellentiam sensibus nostris ignota stabiliaq; sit ascendẽdum. Narrat preterea deorum nomina non casu, sed partim humana ratione, partim inspiratione diuina inuẽta fuisse. Nomina uero heroica & humana sæpe uel ex maiorum cognomentis, uel ex uoto fuisse posita, ideoq; certam nominum rationẽ in diuinis nominibus potius quàm in alijs esse querendam. Descendit post hæc ad dæmones, asseritq; Hesiodi priscorumq; sententia probatissimorum uirorum animas in aëreos dæmones ascendere, qui & rerum sapientia polleant, & generi humano prouideant. Tu uero hic animaduerte, omnem bonum esse sapientem, atq; uicissim bonum quidem ideo sapientem euadere, quia purgatam serenamque boni hominis mentem deus sapientiæ suæ lumine implet. Sapientem quoq; idcirco bonum esse, quia neq; aberrat à fine, neq; in his quę ad finem conferunt, fallitur eligendis. Animaduerte heroës semideosq; eosdem existimari, atq; ex mutuo inter deum hominemq; amore nasci. Hinc illud, Sed ex deo nati sunt. Qua in re ostenditur inter genus humanũ diuinumq; cognatio. Attende mox officium hominis esse non sentire, sed ea quæ sensit considerare. Deinde statũ animæ in corpore esse, non contineri, sed naturam corporis continere: Corpus tamen apud Orpheum carcerem animæ dici atq; sepulchrum, utpote quæ in corpore tanquã mortua iudicetur. Memento & Anaxagoram putauisse mundi machinæ unam ante alias esse animam, unam quoq; præesse mentẽ. Hinc illud, Spiritus intus alit, totamq; infusa per artus Mens agitat molem. Deinde considera piam Platonis modestiam dicentis: Quicunq; sapit, agnoscit se deos deorumq; inter se nomina ignorare. Addit orandum esse deum, ut nobis nomen sui propriũ patefaciat: existimandũ quoq; esse nomina quę nos deo tribuimus, non ipsam dei naturam, sed notionẽ affectionemq; circa deum nostrã significare. Idcirco obsecrandum esse deum, ne ipsi in eo nominando displiceamus. Idem in Philebo, & Parmenide, & Phædro, atq; Timæo. Interpretatur deinde deorum nomina, narrans primo illorum opinionẽ qui fluere omnia putauerunt, quam deniq; improbabit. Sed in his reuera memento deam Vestam significare essentiam formarum separatarũ, diuinorumq; stabile fundamentum, ideoq; Vestæ ante alios deos sacrificare priscos cõsueuisse. Item nomina quæ in diuinis statum significant, ad illorum referri substantiam: quæ uero motum, ad actionem: improprie quidem ad actionẽ intellectualem, proprie uero ad animalẽ. Rursus nomina deorũ masculina significare in diuinis actũ efficientem, fœminina uero potentiam capientem. Præterea quod cœlũ suo motu generet tẽpus consumens, continueq; consumat, imago quędã est referens deũ Cœlium, & Rheam, atq; Saturnũ filios deuorantem. In his autẽ Cœlius est essentia ipsa diuina, Rhea eiusdẽ uita: Saturnus mens eiusdem. Saturni filij ideæ sunt rerũ, intelligentia diuina intra se genitæ, quæ sicut producuntur à mente, ita & reducuntur in mentem, eas in se, ut ita dixerim, absorbentẽ. Multitudo uero deorum circa diuersas mundi partes distributorum, & in ipsis earundem partiũ continetur ideis, & in angelicis mentibus ideas multifariam contemplantibus, & in animabus sphæras mundi stellasq; regentibus. Animaduerte præ cæteris Plutonem hic significare præcipue prouidentiam diuinam ad separatas animas pertinentẽ, quæ puras animas bonorum suorum perpetuis illecebris adeo rapit & detinet, ut nolint ad nos ultrà reuerti. Quod quidẽ infinitis Plotini Procliq; animarum periodis non consentit. Probat animas penes Plutonem ideo uinculo quodam arctissimo & insolubili detineri, quoniam amatorio teneantur affectu. Vbi confirmatur Platonicum illud in Conuiuio, Legibusque, & sæpe alibi, amatorium uoluntariumq; nodum cæteris omnibus esse potentius. neque id quidem iniuria: nempe qui trahit quempiam per appetitum, tum potẽtius trahit, tum retinet firmius, quàm qui per uim aliam conatur attrahere. quia non ab extrinseco tantum rapit, sed ab intrinseco. Præterea quod ita raptum est, non modo non contendit solui, uerumetiam innititur ligatori, eodemque uinculo sese arctius implicat. Mitto quòd raptor alius tãquam superior alienusq; occurrit. Amatorius uero raptor, tanquam æqualem domesticumq;, & palàm & clàm sę nobis insinuat. Hinc Boëthius probat ex mente Plotini, deum ad seipsum omnia potentissime simul & suauissimẽ

Nomina maris & fœminę quid significent in diuinis.

suauissime rapere, sui uidelicet amore boni, quasi esca trahentem. Quod etiam Platonicus confirmat Philo. Deus à principio ad finem omnia potenter attingit, suauiterq; disponit. Id uero totum ex quarto Legum acceptum esse aliàs ostendemus. De Phœbo autem qui apud Orpheum lumen uitale significat, multa atque præclara sunt in Orphico Apollinis hymno: in sexto De repub. & in oratione Platonici Iuliani: & in opusculo nostro de lumine. Hic uero breuiter exponitur nomen Apollo. Quod triplicem significat solem, diuinum, angelicum, & cœlestem. In primo quidem, lumen est superius intellectu. In secundo intellectuale lumen super uisum. In tertio uisibile lumen. Secundus appellatur à Platonicis primi filius. Tertius imago dicitur utriusque. Sed, ut summatim dicam, Apollo significat primo diuinæ angelicæque substantiæ simplicitatem: Secundo uim per quam deus & angelus lauant animas, ab inferioribusq; purgant affectibus: Tertio beneficium quo à deterioribus soluunt, melioribusq; coniungunt: Quarto uirtutem ut ita dixerim sagittariã, qua per omnia procul sua munera iaculantur, & aculeis suis iniustos affligunt: Quinto efficaciam omnia temperantem, musicisq; modulis conuertentem. In his apparet Apollinis uaticinium, ubi simplex dicitur, & purgando lauans atq; soluens. Ibidẽ apparet & medicina, item & sagittandi canendiq; peritia, ubi uires suas potenter extendit per omnia, & suauiter eisdem cuncta contemperat inuicem, & ad seipsum feliciter cotemperando conuertit. Similes quoque dotes atq; affectus uidentur in sole & ad solem tertio atq; cœlesti. Inter hæc Socrates ait se in exponendis deorum nominibus iocari, uidelicet cognoscens se diuinam substantiam his nominibus non attingere, sed uel affectus illorum narrare, uel affectus nostros circa illos pro uiribus explicare. Addit & deos interdum iocari ac ludere: Iocamur quidem nos circa diuina, iocantur & dij circa nostra: quatenus uidelicet nostra hęc & illis collata quàm minima sunt, & illi hæc nullo labore, sed inestimabili facilitate gubernãt. Mitto in præsentia Platonicum illud, Homo iocus est ludusque deorum. Id enim ubi res exiget exponemus. Post hæc tertio iam apprime religiosus homo dicit se uereri de dijs ulterius disputare. Nempe & in ipso disputationis initio timendum est, ne forte de deo loquamur sine deo: & in media disputatione rursus, ne temere metiamur immensos: & circa finem rursus, ne ulterius sermonem de numinibus producamus, quàm eorundem uoluntas nobis aspiret. Mox nota totã Mercurij uim uersari circa sermonem, ut intelligentiæ uim ad Saturnum potius intelligas pertinere. Itẽ quod addit, Pana Mercurij filium esse biformem, uidelicet ob geminũ sermonem, uerum scilicet atq; falsum: nota ubi Pan ut homo pingitur, sermonem uerum significare: ubi uero ut brutum, falsum: ut hoc admonitus uerearis falsa loqui, ne falsa loquendo sis falsus homo, uerumq; brutum. Proinde ubi deridet antiquorum multos, quòd dum ipsi paterentur uertiginem, putabãt omnia uerti, admonet ne pro natura presertim temporali, metiamur ęterna. Item ubi dicit temperantiam esse salutem conseruationemq; prudentiæ, ostendit animam corporis perturbationibus ebriam non posse rerum ipsarum præsertim incorporalium percipere ueritatem. Mox ubi boni nomen interpretatur, ostendit tria ad ipsum bonum pertinere: scilicet ut admirandum sit, ut amandum, ut suaue. Admirandum est, quando nos excitat, diuertit ab alijs, ad se conuertit. Amandum, cum accedimus ad ipsum atque hæremus. Suaue, cum eo implemur. Paulo pòst exponens iustitiæ nomen, docet diuinum iudicium omnia penetrare. Quod & cecinit Orpheus. Deinde significat iustitiam esse apud Anaxagoricos diuinam mentem omnium ordinatricẽ. Quod quidem Socrates, nec affirmare audet, neq; negare. Non negat quidem, quoniam ad deum iustitia pertinet. Non affirmat, quoniam accommodatius diceretur iustitiam esse diuinam uoluntatem, singula pro meritis uel naturæ, uel uoluntatis distribuentem. Aduerte rationem boni ad naturam quandam pertinere sese per omnia diffundentem. Rationem uero pulchri ad sapiẽtiã ordinemq; manãrẽ ab ipsa, & ad se reliqua prouocantẽ. Deniq; uim amoris ad influxũ quendam spectare ab oculis per oculos penetrantem. Post hæc multa de nominibus affert, quæ per superiora satis intelliguntur. Tangit opinionem de nominũ origine triplicẽ, uel quòd à dijs quondã accepta fuerint, uel quòd à barbaris, uel quòd à longitudine temporis adeo à prima origine permutata, ut primæ nominum positiones minime discernantur. Mox deridet illos qui sequentium scientiam profitentur, cum antecedentia nesciant. Tu uero in sequentibus auream animaduerte sententiam, Grauissimam omnium deceptionem esse illam, qua homo seipsum decipit. In ea enim deceptor à decepto abest nunquam. Quoniam uero Cratylus ad sectam Euthydemi declinat, quæ putat nullum dicere falsa, quia quisquis dicit, quod est dicat, itaque dicat & uerum: Socrates id hoc pacto redarguit. Sæpe dicimus adesse alicui quædam quæ procul absunt, atque uicissim abesse quæ adsunt. quod nihil aliud est quàm falsa dicere. Similiterque conuenienter possumus nominare exprimentes per nomen literarumq; sonos quodammodo naturam actionemq; rei uel passionem, atque contrà incongrue nominare. Post hæc ubi de numeris & qualitatibus mentionem facit, dicit in ordine numerorum semper unitate uel addita uel subtracta numeri speciem permutari, quod in qualitate non accidat. Id autem hac ratione arbitror euenire, quia tota numeri ratio in unitate eiusque replicatione consistit. In qualitate uero cum præter unitatem eiusque replicationem, alia quædam sit natura, merito uno gradu addito uel subtracto, aut etiam pluribus, qualitatis species non mutatur. Similiter in imagine. eatenus enim imago est, quatenus repræsentat: potest autem magis minúsue referre. Idem ferme nominibus accidit. Nam quædam rerum ipsarum sunt imagines. Præterea cum nominis finis sit rem ipsam referre, præstat ipsum similitudine quadam rei, quàm hominum conuentione referre. Rursum cum nomen constet ex literis, rem apte non potest exprimere, nisi ex syllabus literisq; proprie ipsam exprimentibus componatur. Et quoniam operosa res est literas, syllabas, nomina rebus singulis prorsus accommodare, immo etiam fieri nequit in numeris, idcirco miscenda est consuetudo naturæ, ut quatenus fieri potest, natura rerum autoritatem habeat nominum. Vbi uero uel nullo modo uel difficilime per naturę proprietatem id fieri potest, fiat per consuetudinem conuentionemq; humanam, siue solam, siue naturæ coniunctam. Animaduerte post hæc maximam diligentiam principijs adhibendam, in eisque constituendis plurimum disputandum. Rursus fallacissima quadam ad scientiam ire uia, quisquis ut monet Cratylus, per nominum proprietates rerum proprietates aucupatur. quandoquidem autor nominum non talia nomina quales ipsæ res sunt, instituit, sed quales ipse putauit, qui decipi potuit. Adde quòd nomina eadem alij aliter possunt interpretari, & ad opposita significanda pari probabilitate traducere. Profecto multa sunt nomina ita posita quasi res fluãt, multa quoq; ita quasi maneant. Est igitur fallacissimum, per nomina res iudicare. Paulo pòst considera: primum qui res nominauit, cognouisse prius eas quàm nominaret: Item priscam opinionem, qua asseritur diuinam quandam uirtutem ab initio hominem instruxisse, rerumq; nomina docuisse. Quod ijs quæ in Protagora & Politico dicuntur, est consentaneum. Fieri enim non potest, ut humanum genus, uel ab initio mundi, uel post ingentes illuuiones aliter quàm diuinitus sit instructum. Quod autem Socrates dicit circa ideas se somniare, declarat tũ de hoc ipso Socratem & uulgo, & à comicis solitum irrideri, tum idearum cognitionem per separationem mẽtis haberi somnij uaticinio similem. Mox probat ideas esse, quia super imperfectas formas oporteat esse perfectas. Item immutabiles ideas esse, si quidem speciales rerũ rationes atq; definitiones semper eodem modo se habeant. Addit, si status à rebus omnis auferatur, sequi ut res nulla uere sit aut hoc aliquid, aut tale aliquid, neq; cognoscatur, cum quolibet momento deceptura sit iudicantem, necessario mentietẽ. Subdit neq; fore cognitionem, ipsam uidelicet specialem cognitionis ideam, quæ semper eodem modo se habet. Concludit rerum scientiam nõ à nominibus, sed ab ideis esse quærendam, quarum notiones insitæ nobis prima ueraq; sunt nomina rerum. Deniq; iuuenes admonet, ne de rebus grauibus facile sententiam ferant, immo discãt diu, expectentq; ætatem maturiorem antequam iudicent.

HERMOGENES. CRATYLVS. SOCRATES.

*

VIS igitur sermonem nostrum & cum hoc Socrate conferamus? CRAT. Volo equidem, si tibi uidetur. HER. Cratylus hic, ò Socrates, rebus singulis ait natura inesse rectam nominis rationem, neq; id esse nomen, quod quidam ex constitutione uocant, dum uocis suæ particulam quandã pronunciant, sed rectam rationem aliquam nominum & Græcis & Barbaris eandem omnibus innatam. Percontor itaq; ipsum, num reuera Cratylus sit eius nomen. Ipse fatetur. Socrati uero quod nomen, inquam? Socrates ait. Nonne cęteris omnibus inquam, id est nomen, quo quenque uocamus? Ille non tibi tamen ait Hermogenes nomen est, neq; etiam

tiam si omnes homines te ita uocarint. Dúmque obsecro, ut sciscitanti mihi quidnam dicat aperiat, nihil prorsus declarat, sed me ludens, simulat se se aliquid uersare animo, quasi nonnihil hac de re intelligat, quod si uellet exprimere, cogeret me idipsum fateri, eademq; dicere quæ ipse dicit. Quamobrem libenter ex te audirem, siqua ratione Cratyli uaticinium potes conijcere. libentius tamen sententiam tuam de nominum rectitudine, si quidem tibi placet, audirem. SOC. O Hipponici fili Hermogenes, ueteri prouerbio fertur, Pulchra esse cognitu difficilia. Atqui illa nominũ notitia haud parua res est. Equidem si ex Prodico illam quinquaginta drachmarum demonstrationem iam olim audissem, in cuius traditione etiam hæc inerant, ut ipse testatur, nihil prohiberet quin tu statim nominum rectitudinem intelligeres. eam porrò nunquam audiui, sed illam drachmæ unius duntaxat. Quare quid in his uerum sit, nescio, inuestigare autem tecum simul & cum Cratylo paratus sum. Quod autem dicit tibi non esse reuera nomẽ Hermogenes, quod à lucro dicitur, mordet te puto, quasi pecuniarum auidus sis, & impos uoti. Verum, ut modo dicebam, difficilia hęc cognitu sunt. Oportet autem rationes utrinque in medium adducendo perquirere, utrum ita sit, ut dicis ipse, an potius, ut Cratylus ait. HER. Enimuero, ò Socrates, licet frequenter cum hoc cæterisq; permultis iam disputauerim, nondum tamen persuaderi mihi potest aliam esse nominis rectitudinem, quàm conuentionem ipsam consensionemq;. Mihi quidem uidetur quodcunq; nomen quis cuiq; imponet, id esse rectum. Ac si rursus commutat, aliudq; imponit, nihilominus quàm primum, quod illi succedit nomen rectum existere, quemadmodum seruis nomina cõmutare solemus: nulli quippe rei natura nomen inesse, sed lege & usu illorum qui sic uocare consueuerunt. Quod quidem si aliter se habet, paratus sum nõ à Cratylo tantum, uerumetiam à quouis alio discere atq; audire. SOCR. Fortè aliquid dicis Hermogenes. Consideremus itaque. quodcunq; imponit quis cuiq; nomen uocatq;, id illi nomen esse asseris? HER. Mihi sanè ita uidetur. SOC. Et siue priuatus uocet, siue ciuitas? HER. Assero. SOCR. Quid uero si ipse rem aliquam uocem, ueluti si quem nunc hominem uocamus, ego equum nominem, quémue equum, hominem? publice quidem erit eidem homo nomẽ, priuatim equus, & priuatim rursus homo, publice equus. Ita loqueris? HER. Ita uidetur. SOCR Dic iterum num aliquid nuncupes uera loqui, aliquid loqui falsa. HER. Equidem. SOC. Nónne illa quidem uera erit oratio, hæc autem oratio falsa? HERM. Ita prorsus. SOCR. Illa uero oratio quæ existentia dicit, ut existunt, uera est, quæ ut non existunt, falsa? HER. Certe. SOCR. Est autem hoc, oratione, ea quæ sunt, & quæ non sunt, dicere? HER. Idipsum. SOC. Oratio quæ uera est, utrum tota quidẽ est uera, partes non ueræ? HER. Imò & partes ueræ. SOC. Vtrũ partes magnæ ueræ, exiguæ uero particulæ falsę, an ueræ sunt omnes? HER Omnes arbitror. SOC. Habes orationis partem aliquam minorem nomine? HER. Nequaquam, hæc enim pars minima. SOC. Et nomen quidem hoc pars orationis ueræ. HER. Proculdubio. SOC. Pars utiq; uera, ut ais ipse. HER. Vera. SOC. Pars autem falsa. HER. Aio. SOC. Licet ergo nomen uerum, & nomen falsum dicere, si quidẽ & orationem. HER. Quid prohibet? SOC. Quod quisq; cuiq; nomen esse ait, id & cuiq; nomen est? HER. Idipsum. SOC. An etiam quotcunq; quis nomina cuiq; tribuit, totidem erunt? ac etiam quandocunque tribuit? HER. Haud equidem habeo Socrates, aliquam præter hanc nominis rectitudinem, ut uidelicet liceat mihi quidem alio rem uocare quod ipse imposui nomine, tibi autem alio quod tu imposuisti. Ita equidem in ciuitatibus uideo eorundẽ propria quædam haberi nomina, & Græcis ad alios Græcos, & Græcis, ad Barbaros. SOC. Animaduertamus Hermogenes, utrum res ipsæ ita se habere tibi uideatur, ut propria rerum apud unumquenq; essentia sit, quẽadmodum Protagoras tradidit? rerum omnium dicens hominem esse mensuram, ita ut qualia mihi quæq; uidentur, talia & mihi sint: item qualia tibi, & tibi talia. An potius quædam esse putes, quæ essentiæ suæ quandam habeant firmitatem. HER. Quãdoq;, ò Socrates, dubitans ad hęc deductus sum, quę tradit Protagoras. Ita tamen esse haud satis mihi persuadeo. SOC. Nunquid & ad hoc aliquando es deductus, ut tibi nequaquã uideretur aliquem esse hominem omnino malum? HER. Non per Iouem. imò sæpenumero ita sum affectus, ut existimarem homines nonnullos omnino malos esse, & quidem plurimos. SOC. Prorsus autem boni nulli adhuc tibi uisi sunt? HER. Admodum pauci. SOC. Visi ergo sunt aliqui? HER. Aliqui. SOC. Qua ratione hoc iudicas? hácne? omnino quidem bonos esse, omnino prudẽtes: prorsus uero prauos, imprudẽtes omnino? HER. Mihi sanè ita uidetur. SOCR. Si Protagoras uera dixit, estq; hæc ipsa ueritas, ut qualia quæq; cuiq; uidentur, talia sint, fierine potest, ut alij hominum prudentes sint, imprudẽtes alij? HER. Nequaquam. SOC. Atqui hæc, ut arbitror, tibi omnino uidentur, cum uidelicet prudẽtia quędã & imprudẽtia sit, Protagorã haud omnino uera loqui posse. Neq; enim alter altero reuera prudentior erit, si quæ cuiq; uidentur, cuiq; uera erunt. HER. Ita est. At neq; Euthydemo assentiris, ut arbitror, dicẽti omnia omnibus esse similiter ac semper. Neq; enim alij boni, alij mali essẽt, si semper & æque omnibus & uirtus inesset & prauitas. HER. Vera loqueris. SOCR. Ergo si neq; omnia omnibus insunt semper atq; similiter, neq; cuiq; proprium unumquodq;, constat res ipsas esse quæ essentiam quandam firmã in se habent, neq; quo ad nos, neq; à nobis per imaginationem sursum deorsumq; distractæ, sed secundum seipsas quo ad ipsarum essentiam, ut natura institutæ sunt permanentes. HER. Idem mihi quoq; uidetur, ò Socrates. SOC. Vtrum res ipsæ ita natura consistunt, actiones autem illarũ non ita, sed aliter? an & actiones ipsæ similiter quædam rerum species sunt? HER. Et ipsę omnino. SOC. Ergo actiones ipsæ secundum naturam suam, non secundum opinionem nostram fiunt. Quemadmodum si nos rem quempiam diuidere statuamus, utrum sic diuidenda res quæque est, ut nos uolumus, & quo uolumus? an potius si unumquodque diuidamus secundum naturam qua diuidere & diuidi oportet, itémque eo quo secundum naturam diuisio fieri debet, diuidemus utique recte, & aliquid proficiemus, ac recte istud agemus? Sinautem præter naturam, aberrabimus, nihilque proficiemus? HERM. Mihi quidem ita uidetur. SOC. Atque etiam si comburere aliquid aggrediamur, non secundum omnem opinionem comburere oportet, sed secundum opinionem rectam. hæc autem est qua ratione naturaliter quodque comburi debet atque comburere, & quo debet. HERM. Vera hæc sunt.

SOC.

Prouerbiũ.

Quæ oratio uera, quæ falsa.

Orationis pars minima est nomen.

Sentẽtia Protagoræ circa essentiam rerum.

Sententia Euthydemi, omnia omnibus esse similiter, ac semper.

SOC. Nónne eadem de cęteris ratio? HER. Eadem. SOC. An non & dicere una quædam operationum est? HER. Est planè. SOC. Vtrũ rectè dicet, qui ut sibi dicendum uidetur, ita dicit? an potius qui ita dicit, ut ipsa rerum natura dicere diciq; requirit? & si quo natura exigit, eo & dicat, aliquid dicendo proficiet: sin aliter, aberrabit, nihilq; efficiet. HER. Ita equidem ut ais, existimo. SOCR. An non dicendi pars quædam est nominare? & qui nominant, loquuntur quodammodo? HER. Omnino. SOC. Et nominare actio quædam est? quãdoquidem & dicere actio quædã circa res est. HER. Prorsus. SOC. Actiones autem nobis apparuerũt haud ad nos respicere, sed propriam quãdam sui habere naturam. HER. Est ita. SOC. Nominandum itaq; ea ratione qua rerũ ipsarum natura nominare ac nominari postulat, & quo postulat, non autẽ pro nostræ uoluntatis arbitrio, si standum est in his quæ dicta sunt. HER. Sic est. SOC. Atq; ita aliquid peragemus, nominabimusq;, aliter uerò nequaquã. HER. Apparet. SOC. Quod incidendum est, aliquo incidendũ. HER. Aliquo. SOC. Et quod texendũ, aliquo certè texendum, quódue perforandum, aliquo perforandum. HER. Plane. SOCR. Item quod nominandũ, aliquo nominandũ. HER. Sic oportet. SOC. Quid illud, quo aliquid perforare oportet? HER. Terebrum. SOCR. Quid quo texere? HER. Radius pectenq;. SOC. Quid quo nominare? HER. Nomen. SOC. Bene loqueris, ideoq; instrumentum aliquod nomen est. HER. Est. SOC. Si quærerem quod instrumentum est radius pectenq;, respõderes quo teximus? HER. Nõ aliud. SOC. Texentes uerò quid facimus? an nõ subtegmen & stamina cõfusa, radio discernimus? HER. Isthuc ipsum. SOC. Idẽ de terebro ac cæteris respondebis? HER. Idem. SOC. Potes & circa nomen similiter declarare, quid facimus dum nomine ipso quod instrumentũ est, aliquid nominamus? HER. Nequeo. SOCR. Nunquid docemus inuicem aliquid, ac res ut sunt, discernimus? HER. Nempe. SOC. Nomen itaq; rerũ substantias docendi discernendiq; instrumentũ est, sic ut pecten & radius ipse telæ. HER. Sic est dicendũ. SOC. Radius porrò textorium est instrumentũ. HER. Quidni? SOC. Textor itaq; radio ac pectine rectè utetur, rectè, inquã, secũdum texendi rationẽ: ille uerò qui docet, nomine utetur, & rectè, rectè uidelicet secundum docẽdi propriã rationem? HER. Certè. SOC. Cuius artificis opere bene utetur textor, quando radio pectineq; utetur? HER. Fabri lignarij. SOCR. Quisquéne lignarius faber, an potius qui artem habet? HER. Qui habet artem. SOC. Cuius itẽ opere rectè perforator utetur? HER. Aerarij fabri. SOC. Num quisq; est faber ærarius? an potius qui habet artem? HER. Qui artem. SOC. Age ergo, dic cuius opere ipse doctor utatur, quoties nomine utitur. HER. Nescio. SOCR. Assignare & hoc nescis? quis nobis tradit nomina quibus utimur? HER. Ignoro & hoc. SOC. Nónne lex tibi uidetur nobis nomina statuisse? HER. Videtur. SOC. Ergo legislatoris utetur opere doctor, quãdo nomine ipso utetur. HER. Opinor. SO. Cõditor legis quilibet tibi ęque uidetur, an qui arte est prędítus? HER. Arte præditus. SOC. Quare nõ cuiuscũq; uiri est Hermogenes nomẽ imponere, uerũ cuiusdã nominũ autoris: hic autẽ etiam, ut uidetur, nominũ institutor, qui rarior omni artifice inter homines reperitur. HER. Appa ret. SOC. Animaduerte obsecro, quò respiciens nominum institutor, nomina rebus imponit: imò superiorum exempla dijudica, quò respiciẽs faber radiũ pectenq; conficit. nónne ad tale aliquid quod ad texendum natura sit aptũ? HER. Prorsus. SOC. Si in ipso opere radius hic frangatur, utrũ alium iterum fabricabit ad fracti istius imaginẽ? an potius ad speciem ipsam respiciet, ad cuius exemplar radiũ, qui fractus est, fecerat? HER. Ad ipsam, ut arbitror, speciem. SOC. Nónne speciem ipsam merito ipsius radij rationem, ipsumq; radium maximè nominabimus? HER. Opinor. SOC. Siquando oportet conficiẽdę uesti tenui, uel crassiori lineæ, siue laneæ, siue cuiuis alteri radiũ apparare, radios singulos oportet speciẽ radij ipsius habere: qualis uero cuiq; naturaliter est accõmodatissimus, talem ad opus peragẽdum, ut natura postulat, adhibere. HER. Oportet sanè. SOC. Eadem de cæteris instrumentis est ratio. Nam quod natura cuiq; congruit, instrumentũ adinueniendum est, atq; id illi attribuendũ, ex quo efficit non qualecunq; uult qui fabricat, sed quale natura ipsa exigit. Terebrum namq; cuiq; accommodatum scire oportet in ferro perficere. HER. Patet. SOC. Radium quinetiã singulis cõmpetentem in ligno. HER. Vera hęc sunt. SOC. Quippe ipsa ratione naturæ alius radius telæ alteri cõpetit, & in alijs eodem modo. HER. Sanè. SOC. Oportet quoque uir optime, ut ille nominum institutor nomen natura rebus singulis aptũ in uocibus & syllabis exprimat, ad idq; respiciens quod ipsum nomẽ est, singula nomina fingat, atq; attribuat, si reuera nominum autor est futurus. Quòd si non ijsdem syllabis quisq; nominũ conditor nomen exprimit, animaduertendum est, quòd neq; fabri omnes ærarij eodẽ in ferro id faciunt, quoties eiusdem gratia idem fabricãt instrumentũ. Verum quatenus eandem ideã atribuunt, licet in alio & alio ferro, eatenus rectè se habet instrumentum, siue hic, siue apud Barbaros fabricent. Nónne? HER. Maximè. SOC. Nónne & eodem modo censebis, donec institutor nominum qui apud nos est, & qui apud Barbaros, nominis speciem cuique competentem tribuunt, in quibuslibet syllabis nihilo deteriorem esse unum altero in nominibus imponendis? HER. Equidem. SOCR. Quis cogniturus est, utrum conueniens radij species cuicunque ligno sit impressa? num faber qui efficit? an textor usurus? HER. Probabile est, ô Socrates, magis eum qui est usurus, cognoscere. SOC. Quis lyræ fabricatoris opere utitur? nónne ille qui fabricantem instruere potest, & opus recténe an cõtrà factum sit, iudicare? HER. Omnino. SOCR. Quis ergo? HER. Citharista. SO. Quis autẽ opere structoris nauiũ? HER. Gubernator. SOC. Quis itẽ nominũ conditoris operi optime pręsidebit, & expletum dijudicabit & apud Gręcos & apud Barbaros? Nónne & qui utetur? HER. Is certè. SOC. An non is est qui interrogare scit? HER. Iste. SOC. Idẽ quoq; respondere. HER. Nempe. SOC. Eum uerò qui interrogare scit atque respondere, alium uocas, quàm dialecticum? HER. Dialecticum profectò. SOC. Fabri itaq; opus est temonem facere gubernatore præcipiente, si bonus futurus est temo. HER. Apparet. SOC. Nominum quoq; autoris nomen, monẽte dialectico uiro, si modo rectè ponenda sunt nomina. HER. Vera hæc sunt. SOC. Apparet ergo Hermogenes haud leue quiddam, ut ipse censes, nominis impositionem esse, neq; id esse imperitorum & quorumuis hominum opus. Nempe Cratylus uera

Nomen, rerum substantias docendi discernẽdiq; instrumẽtũ.

Quomodo nominabit q rectè nominabit.

Dialecticus nouit rectè imposita nomina rebus sint, nécne.

uera loquitur, cum nomina dicit natura rebus competere, neq; unum quemuis esse nominum autorē, sed illum duntaxat, qui ad nomen respicit, quod natura cuiq; conuenit, posteaq; speciem eā literis syllabisq; inserere. HER. Nescio Socrates, qua ratiōe his quæ dixisti, sit repugnandum: fortè uerò non facile est subito sic persuaderi. Videor autem mihi hunc in modum tibi potius assensurus, si ostenderis, quam dicas esse natura rectā nominis rationē. SOC. Equidem, ò beate Hermogenes, adhuc nullam dico. ferme namq; è memoria excidit quod dixeram suprà, me uidelicet hoc ignorare, uerum unà tecum perquirere. Nunc autem mihi & tibi simul inuestigantibus hoc duntaxat præter superiora compertū est, rectitudinem aliquam natura nomen habere, nec quemlibet posse nomē rebus accommodare. Nónne? HER. Valde. SOCR. Considerandum restat, si nosse desideras, quænam ipsius sit nominis rectitudo, id est ratio recta. HER. Desidero equidē. SOC. Animaduerte igitur. HER. Qua uia inuestigādū mones? SOC. Rectissima est, ò amice, consideratio, ab his qui sciunt, hæc perquirere, oblatis pecunijs, & gratijs insuper actis: hi uerò sophistæ sunt, quibus frater tuus Callias multis erogatis pecunijs, sapiens euasisse uidetur. Postquam uerò in res paternas ius non habes, reliquum est fratrem supplex ores, te doceat nominum rectitudinem, quam à Protagora didicit. HER. Quàm absurda hæc esset petitio Socrates, si cum illam Protagoræ ueritatem nullo modo recipiam, ea quæ ex ueritate illa dicuntur, alicuius precij æstimarem.

Veritas nomen scripti, aut ironicū.

SOC. At uerò si tibi hæc non placent, ab Homero cæterisq; poëtis est discendum. HER. Quid de nominibus, & ubi Homerus, ò Socrates, tradit? SOC. Passim multa, maxima uerò & pulcherrima sunt illa, in quibus distinguit circa eadem quæ nomina homines, & quę dij ipsi inducūt. An non censes ipsum in his magnificum aliquid, & mirandum de recta ratione nominum tradere? Cōstat enim deos nominibus illis ad rectitudinem ipsam uti, quę natura consistunt. An nō putas? HER. Certè equidem scio, siqua dij uocant, rectè eos admodum nominare. Verum quænam ista? SOCR. An ignoras quod de Troiano flumine, quod singulari certamine, cū Vulcano pugnauit, inquit? Quod Xanthum dij uocāt, uiri Scamandrum. HER. Scio. SOC. An non censes magnificum quiddam cognitu esse hoc, qua ratione rectius sit flumē illud Xanthum, quàm Scamandrum nominare? Item si uis, animaduerte & istud, quòd auem eandē dicit Chalcidem quidē à dijs, Cymindin uerò ab hominibus nominari. Leuem cognitionem hanc putas, ut sciatur quāto rectius sit eandē auem Chalcidem, quàm Cymindin nuncupare, uel Batieam atq; Myrinen, aliaq; permulta, & apud hunc poëtā, & apud alios talia? Verum istarum rerum inuentio acutius ingenium, quàm nostrū exigit. Scamandrius autem & Astyanax quid significet, humano ingenio, ut mihi uidetur, comprehēdi, & facile percipi potest, quam rectitudinem esse Homerus uelit in his nominibus quibus Hectoris filium nuncupat. Scis ea carmina quibus insunt, quæ dico? HER. Omnino. SOCR. Vtrum istorum nominū putas Homerum existimasse cōuenire magis puero, Astyanactáne, an Scamandrium? HER. Ignoro. SOC. Sic autem cōsidera: si quis te interrogaret, utrum putes sapientiores rectius nomina rebus imponere, an minus sapiētes: respōderes utiq; sapientiores. HER. Sic certè. SOC. Vtrum mulieres in urbibus sapientiores esse tibi uidentur, an uiri? quantū ad genus attinet. HER. Viri. SOC. Nescis quod inquit Homerus, Hectoris filiū à Troianis Astyanacta, à mulieribus Scamādrium nuncupatū? quandoquidem uiri illum Astyanacta uocare cōsueuerunt. HER. Videtur. SOC. Nónne Homerus Troianos uiros sapientiores, quàm mulieres eorū existimauit? HER. Arbitror equidem. SOCR. Astyanacta igitur rectius, quàm Scamandrium nominatū esse censuit. HER. Apparet. SOC. Animaduertamus, quam ipse denominationis huius causam affert. Solus enim, inquit, ciuitatem ipsis tutatus est amplaq; mœnia. Quapropter decet, ut uidetur, protectoris filium nominare ἀσυάνακτα, id est, regē urbis, urbis, inquā, eius, quam pater ipsius seruauit, ut inquit Homerus. HER. Idem mihi quoq; uidetur. SOC. Quod autem hoc maximè, porrò & ipse nondum satis intelligo, ò Hermogenes. Tu uerò percipis? HER. Non per Iouem. SOCR. Atqui & Hectori, ò bone uir, nomen ipse Homerus imposuit. HER. Quamobrem? SOC. Quoniam mihi uidetur id nomē Hector Astyanacti esse quàmproximum: ferme enim idem significāt, putantq; Gręci utraq; hæc nomina regia esse. Cuiuscumq; enim quis ἄναξ, id est rex extitit, eiusdem est & ἕκτωρ, id est, possessor. Constat enim dominari illi, possidereq;, & habere. An fortè nihil tibi dicere uideor? meq; fallit opinio, qua Homeri scientiam circa nominum rectitudinem, ceu per uestigia quædam attingere confidebā? HER. Nullo modo, ut arbitror. fortè enim nonnihil attingis. SOC. Decet, ut mihi uidetur, leonis filiū leonē similiter nominare, equi filium equum, haud certè dico, siquid tanquā monstrum ex equo nascatur, aliud quiddā quàm equus: sed cuius generis secundum naturam est, quod nascitur, hoc dico. Si enim bouis secundum naturā filius equum gignit, non uitulus qui nascitur, sed pullus equinus est nuncupandus. Et si equus præter naturam gignit uitulum, non pullus equinus dicendus est hic, sed uitulus. Neque etiam si ex homine alia proles, quàm humana producitur, quod nascitur homo uocari debet. Idemq; est de arboribus, deq; cęteris omnibus iudicandū. Probas hæc? HER. Probo equidem. SOC. Obserua me nequid defraudem. Eadem quippe ratione, si quis ex rege nascitur, rex est nominandus: in alijs uerò & alijs syllabis idem significari, nihil interest, neque refert, siue addatur litera aliqua, siue etiam subtrahatur, donec essentia rei significatæ in ipso nomine dominatur. HER. Quî isthuc ais? SOC. Nihil mirum nouúmue dico, uerum ita, ut in elemētis fieri cernis. scis enim quod elementorum nomina dicimus, ipsa uerò elementa nequaquam, quatuor duntaxat exceptis, dicimus enim ε & υ ψιλὸν, ο μικρὸν & ω μέγα. Cæteris autem tam uocalibus, quàm non uocalibus, aliàs addentes literas, ut βῆτα η, τ, α, nomina constituimus, atque ita proferimus. Verum quousque elementi ipsius uim declaratam inserimus, cōuenit nomen illud uocare ipsum quod nobis significet elementum, ut in Βῆτα apparet, ubi additis η, τ, α, nihil obstitit quin integro nomine natura elementi illius ostenderetur, cuius nominum autor uoluit: usqueadeo scite literis nomina dedit. HER. Vera mihi loqui uideris. SOC. Nónne eadem de rege ratio erit? Erit utique ex rege rex, ex bono bonus, ex pulchro pulcher, & in cæteris omnibus, similiter ex quolibet genere alterum quiddā tale, nisi monstrū fiat, eademq; dicenda nomina,

mina. Variare autem licet per syllabas, ut uideatur homini rudi, quæ sunt eadem, esse diuersa. quemadmodum pharmaca medicorũ coloribus & odoribus uariata sæpe, cum eadem sint, nobis diuersa uidentur: Medico autem uim pharmacorũ considerãti eadem iudicantur, neq; eum additamenta perturbant. Similiter forte, qui est in nominibus eruditus, uim illorũ considerat, neq; eius turbatur iudicium, siqua litera addita est, uel transmutata, uel dempta, uel in alijs literis ac multis eadem uis nominis reperitur. Vt ea nomina quæ suprà diximus, Astyanax & Hector, literas omnino diuersas, præter τ solum habent, idem tamen significãt. Item quod ἀρχέπολις, id est, princeps ciuitatis dicitur, quam literarũ communionem cum duobus superioribus habet? Idem nihilominus infert. Multaq; sunt alia, quæ nihil aliud, quàm regem significant. Multa præterea sunt, quę exercitus ducem significant, ut ἆγις, πολέμαρχος, εὐπόλεμος. Alia item quæ medicinæ professorem declarant, ut ἰατροκλῆς, ἀκεσίμβροτος. Aliaq; permulta reperiri possunt, syllabis & literis discordãtia, ui autem significationis penitus consonantia. Sicne & ipse putas, an aliter? HER. Sic certè. SOC. His profecto, quę secundum naturam fiunt, eadem tribuenda sunt nomina. HER. Omnino. SOC. Quoties uerò præter naturam homines, aliqui fiunt in quadã specie mõstri, uelut quum ex bono pioq; uiro impius generatur, qui genitus est, non genitoris nomen sortiri debet, sed eius in quo ipse est generis: quemadmodum suprà diximus, si equus bouis prolem generet, non equum eius filium, sed bouem denominandum. HER. Sic est. SOCR. Homini igitur impio ex pio genito, non parentis, sed generis nomen attribuendum. HER. Vera hæc sunt. SOCR. Neq; igitur θεόφιλον, id est Dei amicum, neq; μνησίθεον, id est Dei memorem, uel talem aliquẽ huiusmodi uocare filium talem decet, sed cõtraria significantibus nominibus appellare, si modo rectè nomina instituta esse debent. HER. Sic prorsus agendum, ò Socrates. SOC. Profecto Oresti nomen rectè, ò Hermogenes, uidetur impositum, siue aliqua sors illi nomen dedit, siue poëta quidam, ferinam eius naturã, agrestemq; & montanam nomine eo significans. HER. Sic apparet, Socrates. SOC. Videtur & patri eius secundũ naturã nomen esse. HER. Apparet. SO. Apparet utiq; talis esse Agamemnõ, ut sibi laborãdum censeat, tolerãdumq;, & in ijs quę decreuit, per uirtutem perseuerandũ. Argumentũ uerò tolerãtię suæ apud Troiam tanto cum exercitu perduratio præbuit. Quòd igitur mirabilis perseuerantia uir hic fuerit, nomẽ significat Agamemnon, quasi ἀγαςὸς κατὰ τὴν ἐπιμονὴν. Forte uerò & Atreus rectè est nominatus. Nex enim Chrysippi, & crudelitas aduersus Thyesten, noxium perniciosumq; illum demonstrant. Vnde cognominatio parumper declinat, & clàm innuit, ut non quibuslibet naturam huius uiri declarent: his autem qui nominum periti sunt, satis Atrei significatio patet. Dicitur enim secundũ ἀτηρὸς, ἄτρεςος, ἀτηρὸν, quasi indomitus, inexorabilis, noxius contumeliosusq; fuerit. Videtur & Pelopi nomen haud ab re tributum. Hominẽ quippe, quæ propè sunt uidentem, nomen istud congrue significat. HER. Cur illi id conuenit? SOC. Quoniam in Myrtili cæde, ut fertur, prouidere nihil potuit, neque eminus prospicere quanta toti generi ex hoc calamitas immineret. Quæ enim ante pedes erant, & ad præsentia tantum respiciebat, hoc autem est propè aspicere: quod & fecit, cum Hippodamię coniugium omni conatu inire contendit. Vnde Pelopi nomen à πέλας, id est, prope, & ὄψις, quod ad uisionem pertinet. Tantalo quinetiam nomen natura ipsa uidetur impositum, si uera sunt, quæ circumferuntur. HER. Quæ nam ista? SOCRAT. Quòd uiuenti adhuc illi aduersa plurima & grauia contigerunt, tandemq; patria eius omnis subuersa est. Defuncto præterea saxum in caput imminet, sors certè durissima. hæc prorsus cum nomine congruunt, perinde ac si quis nominare ταλάντατον, id est, infelicissimum uoluisset, sed paulo locutus obscurius, pro Talantato Tantalum posuisset. Tale utique nomen fortuna eius aduersa ipso rumore gentium præbuisse uidetur. Quinetiam patri eius Ioui rectè nomen est inditum, neq; tamen facile cognitu. Est enim uelut oratio quædam Iouis nomẽ, quod quidem bifariam partientes, partim una, partim altera parte utimur. Quidam ζῆνα, quidam δία, uocant. Quæ partes in unum compositæ, naturam Dei ipsius ostendunt, quod maximè debet nomen efficere posse. Nulla enim nobis cæterisq; omnibus uiuendi magis causa est, quàm princeps, rexque omnium. Quapropter decens nomẽ est hic Deus sortitus, per quem uita semper uiuẽtibus omnibus inest. Sectum autem in duo est unum, ut dicebam, nomen, in δία uidelicet atque ζῶα. Hunc Saturni filium, cum quis audiat, fortè insolentem contumeliosumq; putarit. Verum probabile est, magnæ cuiusdam intelligẽtiæ prolem Iouem esse. Quod enim κόρος dicitur, non puerum significat, sed puritatem mentis ipsius, & synceram integritatem. Est autem is οὐρανοῦ, id est, cœli filius, ut fertur. Quippe aspectus ad supera merito οὐρανία uocatur, quasi ὁρῶσα τὰ ἄνω. Vnde affirmant, ò Hermogenes, ij qui de rebus sublimibus agunt, puram mentem adesse, & οὐρανῷ, iure nomen impositum. Si autem genealogiam deorum ab Hesiodo traditam mente tenerem, & quos horum progenitores inducit, recordarer, haudquaquam cessarem ostendere tibi rectè illis nomina inscripta fuisse, quoad huius sapientiæ periculum facerem, siquid ipsa proficiat peragatq;, & an deficiat nécne, quæ mihi tam subito ignoro equidem unde nuper illuxit. HER. Profecto mihi uideris, ò Socrates, instar eorum qui numine rapiuntur, protinus oracula fundere. SOCR. Reor equidem, ò Hermogenes, hanc in me sapientiam ab Euthyphrone Pantij filio emanasse. Illi siquidem astiti à matutino assiduus, auresq; porrexi. Patet igitur eum Deo plenum non modo aures meas beata sapientia impleuisse, uerumetiam animũ occupasse. Sic utiq; agendum arbitror, ut hodie quidem utamur ipsa, & reliqua quæ ad nomina pertinent, indagemus. Cras uerò, si in hoc consenserimus, excutiamus eam, expiemusq;, aliquem perscrutati, siue sacerdotem, seu sophistam qui purgare hæc ualeat. HER. Probo hęc maximè Socrates. libẽtissime nãq; quę de nominibus restant, audirem. SOC. Ita prorsus agendum. Vnde igitur potissimum exordiendum iudicas, postquam formulam quandã præscripsimus, ut pernoscamus si etiam nomina nobis ipsa testantur nõ casu quodam facta fuisse, uerum rectitudinem aliquam continere? Nomina quidem heroum atque hominum nos fortè deciperent. horum namq; multa, secundum cognomenta maiorum posita sunt, & sæpe nequaquam conueniunt, quemadmodum in principio diximus. Multa uerò ex uoto

homines

homines nomina tribuunt, ut εὐτυχίδην, σωσίαν, θεόφιλον, aliaq́ permulta. Talia itaque prætermittenda censeo. decens enim consentaneumq́ maxime reperire nos, quæ in rebus sempiternis, & naturę ordine constitutis rectè sunt posita. Nam circa ista in cōdendis nominibus studuisse maximè decet. Fortè uerò ipsorum nonnulla diuiniore quadam potentia, quàm humana sunt instituta. HER. Pręclare mihi loqui uideris, ò Socrates. SOC. Nónne par est ab ipsis dijs incipere, rationemq́ inuestigare qua θεοὶ uocati sunt? HER. Nempe. SOC. Equidem ita cōijcio. Videntur utique mihi Græcorum prisci deos solos putasse eos, quos etiā his temporibus Barbarorum plurimi arbitrantur, solem, lunā, terram, stellas, cœlum. Cum ergo hæc omnia perpetuo in cursu esse cōspicerent, ab hac natura τοῦ θεῖν, θεοὺς nominasse uidentur, deinde & alios animaduertentes omnes eodem nomine nuncupasse. Habet quod dico uerisimile aliquid, nécne? HER. Habet certè. SOC. Quid posthac inuestigandum? Constat de dæmonibus heroibusq́, & hominibus quærendum esse. HER. De dęmonibus primum. SOC. Proculdubio Hermogenes. quid sibi uult dæmonum nomen? animaduerte num aliquid dicā. HER. Dic modo. SOC. Scisne quos Hesiodus δαίμονας esse inquit? HER. Non. SOC. Neque etiam, quod aureum genus hominum ait in principio extitisse? HER. Hoc equidem noui. SOC. Ait enim ex hoc genere post præsentis uitæ fata fieri dæmones sanctos, terrestres, optimos, malorum expulsores, & custodes hominū. HER. Quid tum? SOC. Nempe arbitror uocare illum aureum genus, nō ex auro constitutum, sed bonum atque præclarum. quod inde conijcio, genus nostrum ferreū esse dicit. HER. Vera narras. SOC. An non putas si quis nunc ex nostris bonus sit, aurei hunc generis ab Hesiodo æstimari? HER. Consentaneum est. SOC. Boni autem alij, quàm prudētes? HER. Prudentes. SOC. Idcirco, ut arbitror, eos dæmones præcipue nuncupat, quia sapientes δαήμονέςq́ erant. Et ex nostra istud prisca lingua nomen existit. Quamobrem & is, & cæteri poëtæ permulti pręclare loquūtur, quicunq́ aiunt uidelicet, postquam bonus aliquis uita functus est, maximam dignitatem præmiumq́ sortitur, fitq́ dæmon, secundum sapiētiæ cognomentum. Ita & ipse assero δαήμονα, id est, sapientem omnem esse hominem, quicūque sit bonus, eumq́ dæmonicum esse, id est, felicē, uiuentem atq́ defunctum, rectéq́ dæmonem nuncupari. HER. Videor mihi, ò Socrates, in hoc tecū maximè consentire. SOC. ἥρως autem quid significat? Id nequaquam inuentu difficile, paulo enim heroum nomen ab origine distat, indicans generationem illorum ἀπὸ τοῦ ἔρωτος manasse. HER. Qua ratione id ais? SOC. An ignoras semideos heroas esse? HER. Quid tum? SOC. Omnes utiq́ heroës, uel ex amore deorū erga mulieres humanas, uel amore uirorum erga deas sunt geniti. Pręterea si hoc secundum priscam Atticorum linguam consideraueris, magis intelliges. reperies enim quòd paulisper mutatū est nominis gratia ex ἔρωτος, unde sunt heroës geniti: quóduе aut hinc heroum nomen est ductum, aut ex eo quòd sapientes, rhetoresq́ fuerunt, facundi uidelicet, & ad interrogādum disserendūq́ promptissimi. εἴρειν nanq́ dicere est. Quare, ut modo dicebamus, Attica uoce heroës rhetores quidā, & disputatores, & amatorij uidentur. Vnde rhetorum sophistarūq́ genus heroica proles existit. Verum nō istud quidē difficile cognitu, imò illud obscurum, quam ob causam homines ἄνθρωποι nominantur. habes ipse quid asseras? HER. Vnde id habeā bone uir? Quin si reperire quoquo modo possim, nil contendo, ex eo quòd te melius faciliusq́, quàm me reperturum spero. SOC. In Euthyphronis inspiratione cōfidere mihi uideris. HER. Absq́ dubio. SOC. Et merito quidem confidis. Nam belle nimium mihi nūc uideor cogitasse, ac periculum est, nisi caueam, ne hodie sapientior, quàm deceat, uidear euasisse. Attende ad ea, quę dicā. Hoc in primis circa nomina animaduertere decet, quòd sępe literas addimus, sæpe etiam demimus pro arbitrio, dū nominamus, & acuta sæpenumero transmutamus, ut cum dicimus δὶ φίλος: hoc ut pro uerbo nomen nobis foret, alterum ι inde excerpsimus, & pro acuta syllaba media, grauem pronunciamus. In alijs quibusdā literas interserimus, alia uerò grauiora proferimus. HER. Vera refers. SOC. Hoc & in ἄνθρωπος contingit, ut mihi quidem uidetur. Nam ex uerbo nomē constitutū est, uno α excepto, grauioriq́ fine effecto. HER. Quomodo istud ais? SOC. Ita hominis nomen illud significat, quòd cætera quidem animalia quæ uident, non considerant, neque animaduertunt, neq́ contemplantur: homo autem & uidet simul, & cōtemplatur, animaduertitq́ quod uidet. Hinc merito solus ex omnibus animantibus homo ἄνθρωπος est nuncupatus, quasi ἀναθρῶν contēplans, quæ ὄπωπε, id est, uidit. Quid post hæc quæram? An uidelicet quod libenter perciperem? HER. Maximè. SOC. Succedere statim superioribus mihi uidetur de anima, & corpore consideratio. Nam anima & corpus aliquid hominis sunt. HER. Sine controuersia. SOC. Conemur hæc quemadmodum superiora distinguere. Quærēdum primo de anima putas, ut rectè ψυχή nominata fuerit? deinde de corpore? HER. Equidem. SOC. Vt igitur subito exprimam quod primum mihi nūc se offert, arbitror illos qui sic animam uocitarūt, hoc potissimum cogitasse, quòd hæc quoties adest corpori, causa est illi uiuendi, respirandi, & refrigerandi uim exhibens: & cum primū desierit quod refrigerat, dissoluitur corpus, & interit. Vnde ψυχὴν nominasse uidentur, quasi ἀναψύχον, respirando refrigerans. At uerò, si placet, siste parumper. Videor mihi aliquid inspicere probabilius apud eos, qui Euthyphronem sequūtur. nam istud quidem aspernarētur, ut arbitror, & durum quiddam esse censerent. sed uide an hoc tibi sit placiturū. HER. Dic modo. SOC. Quid aliud, quàm anima tibi uidetur corpus cōtinere, uehere, et ut uiuat & gradiatur efficere? HER. Nil aliud. SOC. An non Anaxagorę credis, rerum naturam omniū mente quadam, & anima exonari simul, & contineri? HER. Credo equidem. SOC. Par est igitur eam potentiam nominare φυσέχην, quæ φύσιν, naturam, ὀχεῖ & ἔχει, id est uehit & continet. politius autem ψυχή profertur. HER. Sic est omnino, uideturq́ mihi istud artificiosius esse. SOC. Est profectò. Ridiculum, autem quia appareret, si ita ut positum fuit, nominaretur. Quod uerò post hoc sequitur corpus, nónne σῶμα nuncupas? HER. Certè. SOC. Atqui uidetur mihi in hoc nomine paulisper ab origine declinari. nempe corpus hoc animæ σῆμα, sepulchrū quidam esse tradunt: quasi ipsa præsenti in tempore sit sepulta: atque etiam quia anima per corpus σημαίνει, significat quæcunque σημήνῃ significare potest. idcirco & σῆμα iure uocari. Videtur mihi prætere

δίφιλος

terea Orphei sectatores nomen hoc ob id potissimũ posuisse, quòd anima in corpore hoc delictorum det pœnas, & hoc circumsepto uallocꝫ claudatur, uelut in carcere quodam, σώζηται seruetur. Esse itacꝫ uolunt hoc ita, ut nominatur, animæ σῶμα seruandi gratia claustrum, quoad debita quæcꝫ expendat, necꝫ literam aliquam adijciendam putant. HER. De his satis dictum, ò Socrates, arbitror. Verum de nominibus aliquorum deorum possemúsne ita, ut de Ioue actũ est, considerare, secundum quam rectitudinem nomina sint imposita? SOC. Per Iouem nos quidem si mentem haberemus Hermogenes, præcipuum recti tudinis modũ arbitraremur, fateri nihil nos de dijs cognoscere, necꝫ de ipsis inquam, necꝫ de ipsorũ nominibus quibus ipsi se uocant. Constat enim illos quidem ueris se nominibus nuncupare. Secundũ uero rectæ denominationis modum existimo, ut quẽadmodum lex in uotis statuit precari deos, quomodocunque nominari his placet, ita & nos ipsos uocemus, tanquam nihil aliud cognoscentes. Recte nãcꝫ, ut mihi uidetur, est decretum. Quare, si uis, ad hanc inuestigationem pergamus, primo quidẽ dijs præfati, nos nihil de ipsis consideraturos: necꝫ enim posse confidimus: sed de hominibus potius, qua potissimũ opinione circa deos affecti nomina ipsis instituerunt. Hoc enim à diuina indignatione procul. HER. Modeste loqui uideris, ò Socrates, atcꝫ ita prorsus agendum. SOC. Nónne à Vesta secundum legẽ incipiendum? HER. Sic uticꝫ decet. SOC. Qua ratione ἑσίαν hanc nominatam dicemus? HER. Per Iouẽ haud facile istud inuentu. SOC. Videntur probe Hermogenes primi nominum autores non hebetes quidã fuisse, uerum acuti sublimium rerũ inuestigatores. HER. Quamobrem? SOC. Talium quorundam hominũ inuentione nomina apparent imposita. ac si quis peregrina consideret nomina, nihilominus quod sibi uult, unũquodcꝫ reperiet. quemadmodũ hoc quod nos ὀσίαν, essentiã nominamus, quidã ἑσίαν nũcupãt, alij ὠσίαν. Primo quidẽ secundũ alterũ nomen istorũ, haud procul à ratione uidetur rerum essentiam ἑσίαν uocari. & quia nos quod est essentiæ particeps ἑσίαν uocamus, ex hoc recte ἑσία posset denominari. Superiores nostri quondam ὀσίαν, ἑσίαν uocabant. Quinetiam si quis sacrorũ ritus animaduerterit, existimabit sic eos putasse qui hæc posuerunt. Etenim ante deos omnes Vestæ sacra facere decet eos, qui essentiam omnium Vestam cognominarunt. Qui item ὠσίαν nominarunt, hi ferme secundum Heraclitũ censuerunt fluere omnia semper, nihilcꝫ consistere. Causam igitur & ipsorum originem ducem ipsum ὠθοῦν, quod impellit. quapropter merito ipsum ὠσίαν impellentem causam nominari. De his hactenus ita sit dictum, uelut ab ijs qui nihil intelligunt. Post Vestam autem, de Rhea atcꝫ Saturno considerare conuenit, quanquam de Saturni nomine in superioribus diximus. Fortè uerõ nihil dico. HER. Cúrnam, ò Socrates? SOC. O' bone uir, sapientiæ quoddam examen animaduerti. HER. Quale istud? SOC. Ridiculũ dictu. habet tamen nõnihil probabile. HER. Quid ais? & quo pacto probabile. SOC. Inspicere mihi Heraclitũ uideor, iampridem sapienter nonnulla de Saturno Rheacꝫ tradentem, quæ & Homerus dixerat. HER. Quid istud ais? SOC. Ait enim Heraclitus fluere omnia, nihilcꝫ manere, rerumcꝫ ipsarum progressum amnis fluxui cõparans, haud fieri posse inquit, ut bis eandem in aquam te mergas. HER. Vera hæc sunt. SOC. An uidetur tibi ille ab Heraclito dissentire, qui aliorum deorum progenitoribus inseruit Rheam atcꝫ Saturnum? Nunquid putas temere illum nomina istis imposuisse? Quin & Homerus Oceanum deorum originem instituit, & Thetyn genitricem. Idemcꝫ uoluit, ut arbitror, & Hesiodus. Ait præterea Orpheus, Oceanum primum pulchrifluum coniugium inchoasse, qui cum Tethy germana se sua commiscuit. Vide quàm maxime hæc inuicem consonant, omniacꝫ in opinionem Heracliti redeunt. HER. Videris mihi aliquid dicere Socrates. Tethyos autem nomẽ haud satis quid sibi uelit, intelligo. SOC. Hoc uticꝫ idẽ ferme significat: quoniã fontis nomen est reconditum. Nam διαθόμενον & ἠθούμενον, id est scaturiens & transiliens, fontis imaginem præ se ferunt, ex utrisque uero hisce nominibus nomen τηθύος est compositum. HER. Hoc quidem bellissimũ est, ò Socrates. SOC. Quid ni? Verũ quid deinceps? De Ioue profecto diximus. HER. Sic est. SOC. Fratres autem eius dicamus Neptunum atcꝫ Plutonẽ, nomencꝫ aliud quo ipsum uocant. HERM. Prorsus. SOC. Videtur Neptunus ab eo qui primum nominauit, idcirco ποσειδῶν uocatus fuisse, quia euntem ipsum maris natura detinuit, nècꝫ progredi ultrà permisit, sed quasi uincula pedibus ipsius iniecit. Maris itacꝫ principem ποσειδῶνα uocauit, quasi ποσίδεσμον, id est pedum uinculum. ε uero decoris gratia fortè adiectum fuit. Forsitan non hoc sibi uult, sed pro σ, λλ primo fuit positũ, quasi dicatur πολλὰ εἰδώς, id est multa noscens Deus. Fortassis ab eo quod dicitur σείειν, id est quatere, σείων, id est quatiens est nominatus, cui π & δ fuit adiectum. Plutonem autem quasi πλούτου, id est diuitiarum datorem dicimus, quoniam diuitiæ ex terræ uisceribus eruuntur. ἅδης uero multitudo interpretatur, quasi ἀειδὲς, triste tenebrosúmue. Atque hoc nomen horrentes Plutonem uocitant. HER. Tu uero quid sentis Socrates? SOC. Videntur mihi homines circa potentiam dei istius multifariam errauisse, eumcꝫ exhorruisse semper, cum minime deceat. Porrò quisque ex hoc pertimescit, quòd nemo postquam defunctus est, huc redit, quódue anima nudata corpore, illuc abit. Cæterum hæc omnia & regnum & nomen huius dei, eòdẽ tendere mihi uidẽtur. HER. Quo pacto? SOC. Dicã quod sentio. HER. Dic age. SOC. Vtrũ horũ ualidius uinculum est ad quoduis animal alicubi detinendum, necessitásne, an cupiditas? HER. Longe, ò Socrates, præstat cupiditas. SOCR. An non plurimi ἅδου quotidie subterfugerent, nisi fortissimo uinculo eos qui illuc descẽdunt, uinciret? HER. Videlicet. SOC. Quare cupiditate quadam eos, ut uidetur, potius quàm necessitate deuincit, si modo uinculo nectit fortissimo. HER. Apparet. SOCR. Nónne rursus multæ cupiditates sunt? HER. Multæ. SOC. Ergo uehementissima omnium cupiditate nectit eos, si modo debet insolubili nodo connectere. HER. Certe. SOC. Est'ne uehementior ulla cupiditas, quàm ea qua quiscꝫ afficitur, dum alicuius consuetudine meliorem se uirum sperat euadere? HER. Nulla mehercle Socrates. SOC. Hac de causa dicendum Hermogenes, neminem huc illinc uelle reuerti, necꝫ etiam Syrenes ipsas, imò & eas & cæteros omnes suauissimis Plutonis orationibus demulceri. Estcꝫ, ut ratio hæc testatur, deus is sophista proculdubio disertissimus, & ingentia confert his qui penes ipsum habitant beneficia, qui usqueadeo diuitijs affatim abundat, ut tanta nobis bona suppeditet, unde & Pluto est nuncupatus. An nõ philosophi tibi uidetur officium, quòd nolit hominibus

nibus corpora habentibus adhærere, sed tunc demũ admittat eos, cum animus illorum est corporeis omnibus malis cupidinibusq; purgatus. Excogitauit nempe hic deus hac ratione se animos maxime detẽturum, si uirtutis eos auiditate uinciret. Eos autem qui stupore & insania corporis sunt infecti, ne pater quidem Plutonis Saturnus ipse, suis illis uinculis coërcere ualeret, secumq; tenere. HER. Nonnihil loqui uideris, ò Socrates. SOC. Longe abest Hermogenes, ut nomen ἅδης, quasi ἀειδὴς, id est triste tenebrosúmue sit dictũ, imò ab eo trahitur quod est εἰδέναι, id est nosse omnia pulchra. Ex hoc itaq; deus iste à nominum conditore ἅδης est nuncupatus. HER. Quid præterea dicimus de Cereris nomine, Iunonisque, Apollinis & Mineruæ, Vulcaniq; & Martis, cæterorumq; deorum? SOC. Ceres quidem δημήτηρ nuncupatur ab ipsa alimentorum largitione, quasi διδοῦσα μήτηρ, hoc est exhibens mater. ἥρα uero, id est Iuno, quasi ἐρατή, id est amabilis, propter amorem quo Iupiter in eam afficitur. Fortè etiam sublime spectans qui hoc nomen instituit, aërem ἥραν denominauit, & obscure locutus est, ponens in fine principium. quod quidem patebit tibi, si nomen illud frequẽter pronunciaueris. φερρέφατταν, id est Proserpinam, & ἀπόλλω nominare nonnulli uerentur, propterea quòd illis ignota est nominum rectitudo. Enimuero permutantes φερσεφόνην ipsam considerant, grauéq; id illis apparet. hoc autem deæ ipsius sapientiam indicat. Sapientia uti q; est quæ res fluentes attingit, & assequi potest. Quamobrem φερέπαφα merito dea hęc nominaretur, propter sapientiam, & ἐπαφήν, id est contactum, φερομένου, id est eius quod fertur, uel tale aliquid. Quocirca adhæret illi sapiens ipse ἅδης, quia ipsa talis est. Nunc autẽ nomẽ hoc declinãt, pluris facientes prolationis gratiam quàm ueritatem, ut φερρέφατταν nominent. Idem quoq; circa Apollinis nomen accidit. nam pleriq; id nomen exhorrent, quasi terribile aliquid præ se ferat. An non nosti? HER. Vera penitus loqueris. SOCR. Hoc autem, ut arbitror, huius dei potentiæ maxime conuenit. HER. Qua ratione? SOC. Conabor sententiam meam exprimere. Nullum profecto nomen aliud unum quatuor huius dei potentijs reperiri conuenientius potuisset, quod & compræhenderet omnes, & ipsius quodãmodo declararet musicã, uaticinium, medicinam, & sagittandi peritiam. HER. Aperias iam. Mirum quiddam nomen esse id ais. SOC. Congrue quidem compositum est, consonatq;, utpote quod ad deum pertinet musicum. Principio purgatio purificationesq; & secundum medicinam, & secundum uaticinium, item quæ medicorum pharmacis peraguntur, ac uatum incantationes expiationesq;, lauacra, & aspersiones, unum hoc intendunt, purum hominẽ & corpore & anima reddere. HER. Sic omnino. SOCR. Nõne deus qui purgat, ipse erit ἀπολούων & ἀπολύων, id est abluens à malis, soluensq;, quod Apollo ipse significat? HER. Absq; dubio. SOC. Quatenus itaq; diluit atq; soluit, ut talium medicus, ἀπολύων merito nuncupatur. Secundum uero diuinationem uerúmque & ἁπλοῦν, id est simplex, quod idẽ est, recte more Thessalicorum nominare hunc possumus. hi nempe omnes deum hunc ἄπλουν uocant. Quatenus autem ἀεὶ βάλλων, id est semper iaculando arcu uehemens est, ἀεὶ βάλλων dici potest, hoc est, perpetuus iaculator. Secundum uero musicam, de hoc est cogitandum quẽadmodum de eo quod dicitur ἀκόλουθος & ἄκοιτις, id est pedissequus, comes, & uxor, in quibus α ut & in alijs multis, idem quod simul significat. Hic quoque α & πόλησις significant uersionem quæ simul & unà peragitur, quam conuersionem dicamus. Ea in cœlis est, quæ per eos fit quos πόλους uocamus: in cantu uero ἁρμονία, quã dicimus συμφωνίαν. Quia in his, ut tradunt musicæ & astronomiæ periti, harmonia quadam simul omnia cõuertuntur. Hic autem deus harmoniæ præsidet ὁμοπολῶν, id est simul uertens hęc omnia, & apud deos & apud homines. Quemadmodum igitur ὁμοκέλευθον & ὁμόκοιτιν, id est simul euntem & simul iacentem, uocauimus ἀκόλουθον & ἄκοιτιν, ο in α permutantes, ita Apollinem nominauimus eum qui erat ὁμοπολῶν, altero λ interiecto, quia æquiuocum fuisset duro cum nomine. quod & his temporibus suspicati pleriq;, ex eo quod non recte uim nominis huius animaduertunt, perinde hoc metuũt, ac si perniciem quandam significaret. Sed reuera nomen hoc omnes huius dei uires complectitur, quemadmodum suprà diximus. Significat enim simplicem, perpetuum iaculatorem, expiatorẽ & conuertentem. Musarum uero & musicæ nomen, ab eo quod dicitur μῶσθαι, id est inquirere, indagationeq; & studio sapientiæ tractum est. λητώ, id est Latona, à mansuetudine dicitur, quia sit ἐθελήμων, id est prompta & exposita & libens ad id quod petit quisq; exhibendũ. Fortè uero, ut peregrini uocant, multi namque ληθώ nominant, quod nomen tribuisse uidentur, quia non rigida illi mens, sed mitis, ideo ληθώ, quasi λεῖον ἦθος, id est mos lenis & mitis ab illo cognominatur. ἄρτεμις, id est Diana, ex eo quòd ἀρτεμές, quasi integra modestaq; sit propter uirginitatis electionẽ. Forsitan etiam quasi ἀρετῆς ἵστορα, id est uirtutis consciã, uocauit nominis institutor. Fortassis etiam dicta est Artemis, quasi ἄροτον μισησάσης, id est quasi illa congressum oderit uiri cum muliere. Vel enim propter horum aliquid, uel propter omnia huiusmodi nomen est institutum. HER. Quid uero διόνυσος & ἀφροδίτη? SOC. Magna petis Hipponici fili. Atqui est nominum ratio his dijs impositorum gemina, seria uidelicet & iocosa. Seriam quippe ab alijs quære, iocosam autem nihil prohibet recensere. Iocosi sanè & dij sunt: Dionysusq; est διδοὺς τὸν οἶνον, id est uini dator, quasi διδοίνυσος, ioco quodam cognominatus. Vinũ autem merito uocari potest οἰόνους, quòd efficiat, ut bibentes plerique mente alienati, οἴεσθαι νοῦν ἔχειν, id est mentem habere se putent. De Venere Hesiodo repugnare non decet, sed concedere propter ipsam ex ἀφροῦ, hoc est ex spuma, generationem ἀφροδίτην uocari. HER. At uero Mineruam, ò Socrates, Vulcanumq; & Martem, cum sis Atheniensis, silentio non prætẽribis. SOC. Haudquaquam decet. HER. Non certe. SOC. Alterum quidem eius nomen quamobrem sit impositum, haud difficile dictu. HER. Quod? SOC. Palladem eam uocamus. HER. Planè. SOC. Nomen hoc censendum est, à saltatione in bello ductum fuisse, porrò uel sese, uel aliud à terra attollere, seu manibus aliquid efferre, dicimus πάλλειν, & πάλλεσθαι, id est uibrare, agitareq; & agitari, & saltare, & saltationẽ perpeti. HER. Absq; controuersia, Palladem hac ratione uocamus, ac merito. HER. Alterum eius nomen quo pacto interpretaris? SOC. ἀθηνᾶν quæris? HER. Id ipsum. SOC. Grauius hoc amice: uidentur prisci ἀθηνᾶν existimare, quemadmodum hi qui his temporibus in Homeri interpretationibus sunt eruditi. Nam istorum plurimi Homerum exponunt ἀθηνᾶν, tanquam mentem cogitationemq; finisse. Et qui nomina inuenit, tale aliquid de illa sensisse uidetur,

tur, imò etiam altius eam extollens, ut Dei mentem induxit, perinde ac si diceret ἡ θεονόη, hoc est utens α pro η externo quodam ritu, ι uero & σ detrahens. fortè uero non ita, sed θεῖα νόησις, id est, utpote quæ diuina cognoscat, præ cæteris omnibus θεονόην, id est diuina cognoscentem, uocauit. Neq; ab re erit, si dixerimus uoluisse illum appellare eam ἠθονόην, quasi ipsa in more intelligentia sit. Ipse postmodum, uel etiam posteriores in pulchrius, ut uidebatur, aliquid producendo, Athenean denominarunt. HER. Quid de Vulcano quem ἥφαιστον nominant? SOC. Quid ais? Nũ generosum ipsum φάεος ἵστορα, id est luminis præsidem quæris? HER. Hunc quæsisse uideor. SOCR. Hic ut cuiq; patere potest, φαῖστος est, & η sibi uendicat. Vnde ἥφαιστος, id est luminis præses est dictus. HER. Apparet: nisi tibi quoq; modo adhuc aliter uideatur. SOC. An'ne uideatur aliter de Marte, interroga. HER. Iterrogo. SOCR. Si placet, ἄρης, id est Mars, dicitur secundum ἄῤῥεν, id est masculum, & ἀνδρεῖον id est forte. Quinetiam si uolueris ob naturã quandam asperam, duram atq; inuictam, immutabilemq;, quod totum ἄῤῥατον appellatur, ἄρη uocatum fuisse, hoc quoq; Deo penitus bellicoso conueniet. HER. Prorsus. SOCR. Deos iam mittamus per deos obsecro. Nam de his disserere uereor. Ad alia uero quæcunq; uis, me prouoca, ut quales Euthyphronis equi sunt, noueris. HER. Faciam ut petis, si unum de me quæsiuero. me siquidem Cratylus Hermogenẽ esse negat. Inuestigemus itaq; quid ἑρμῆς, id est Mercurij nomen significet, ut siquid ueri hic loquitur, uideamus. SOC. ἑρμῆς, id est Mercurius, ad sermonem pertinere uidetur, quatenus ἑρμηνεύς est, hoc est interpres & nuncius, furtiuus in loquendo seductor, ac uehemens concionator. Totum id circa sermonem uersatur. profecto quemadmodum in superioribus diximus, εἴρειν sermonis usus. Sæpe uero de hoc Homerus ait, ἐμήσατο, id est machinatus est. Ex utrisq; igitur nomen huius dei componitur, tum ex eo quod loqui est, tum ex eo quod machinari & excogitare dicenda, perinde ac si nominis autor nobis præciperet: Par est, ò uiri, ut deum illum qui εἴρειν ἐμήσατο, id est loqui machinatus est, εἰρέμην uocetis. Nos autem arbitrati sic elegantius eloqui, ἑρμῆν uocamus. Quin etiam ἶρις, ab eo quod εἴρειν, id est loqui, nomen habet, propterea quòd nuncia est. HER. Probe medius fidius Hermogenem esse me Cratylus negauisse uidetur. Ad orationis enim inuentionem hebes sum. SOC. Consentaneum quoq; amice, πᾶνα biformem filium esse Mercurij. HER. Qua ratione? SOC. Scis quòd sermo πᾶν, id est omne significat, circuitq; & uoluit semper, estq; geminus, uerus uidelicet ac falsus? HER. Equidem. SOC. An non id quod est in sermone uerum, leue est atq; diuinum, supràq; in dijs habitans? Contrà quod falsum, infrà in hominum multis, asperum atq; tragicum? Hinc enim fabularũ cõmenta, & falsa quàm plurima circa tragicam uitam reperiuntur. HER. Sic est omnino. SOC. Merito igitur qui est πᾶν, id est totum nuncians, & ἀεὶ πολῶν, id est semper uolutans, πᾶν αἰπόλος biformis Mercurij filius diceretur, ex superioribus partibus lenis ac delicatus, ex inferioribus asper atq; hircinus. Estq; Pan uel ipse sermo, uel sermonis frater. siquidem est Mercurij filius. Fratrem uero fratri similẽ esse quid mirum? Cæterum iã, ò beate, ut & paulo antè rogabam, sermonem de dijs hunc abrumpamus. HER. Tales quidem deos, si uis, mittamus, ò Socrates, huiusmodi uero quædam percurrere quid prohibet? Solem, lunam, stellas, terram, ætherem, aërem, ignẽ, aquam, uer & annum? SOCR. Multa sunt ac magna quæ postulas. Si tamen gratum tibi futurum est, obsequar. HER. Pergratum plane. SOC. Quid primum poscis? an ut ipse narrabas in primis ἥλιον, id est solẽ? HER. Profecto. SOC. Manifestius id fore uidetur, si Dorico nomine quis utatur. Dorici enim ἅλιον uocant, atq; ita uocatur secundũ ἁλίζειν, id est ex eo quòd congregat in unum homines, cum exoritur. Item ex eo quòd circa terram ἀεὶ εἱλεῖ, id est semper reuoluitur. præterea quia uariat circuitu suo quæ terra nascũtur. Variare autem & αἰολεῖν, idem est. HER. Quid uero de σελήνη, id est luna, dicendum? SOC. Nomen hoc uidetur Anaxagoram premere. HER. Cur? SOC. Quoniam prę se aliquid fert antiquius, quod ille nuper dixit, quod luna à sole lumen haurit. HER. Quo pacto? SOCR. σέλας, idem est quod lumen? HER. Idem. SOC. Lumen hoc perpetuo circa lunam νέον & ἕνον est, id est nouum ac uetus, si modo Anaxagorici uera loquuntur: nam circumlustrans eam continue renouatur. Vetus autem est mensis præteriti lumẽ. HER. Vtiq;. SOC. Lunam quidem σελαναίαν multi nominant. HER. Certe. SOC. Quoniam uero lumen nouum ac uetus semper habet, merito uocari deberet σελαενονεοάεια. Nunc autem conciso uocabulo σελαναία uocatur. HER. Dithyrambicum nomen hoc est, ò Socrates. Verum μῆνα, id est mensem: & ἄστρα quomodo interpretaris? SOC. Mensis quidem μεὶς recte ab μειοῦσθαι, id est à minuendo, iure nuncuparetur. Astra uero ἀστραπῆς, id est coruscationis cognomẽ tum habet. ἀστραπὴ autem quia τοὺς ὦπας ἀναστρέφει, id est uisum ad se conuertit, ἀναστρωπὴ dici deberet. nunc concinniori uocabulo ἀστραπὴ nominatur. HER. Vnde nomen trahit πῦρ & ὕδωρ, id est ignis & aqua? SOCR. Ambigo equidẽ, uideturq; aut Musa me Euthyphronis deseruisse, aut hoc arduum quiddam esse. Aduerte obsecro quò confugiam in omnibus quæcunque dubito. HER. Quónam? SOC. Dicã tibi. scis ipse qua ratione πῦρ nominatur? HER. Non hercle. SOC. Vide quid de hoc suspicer. Reor equidem multa nomina Græcos à Barbaris, eos præsertim qui sub Barbaris sunt, habuisse. HER. Quorsum hæc? SOC. Si quis rectam istorum impositionem secundum Græcam uocem quærat, non secundum eam qua est nomen inuentum, nimirum ambiget. HER. Verisimile id quidem. SOC. Vide itaq; ne nomẽ hoc πῦρ barbaricum sit. neq; enim facile est istud Græcæ linguę accommodare, cõstatq; ita hoc Phrygios nominare parum quid declinantes, & ὕδωρ & κύνας, id est canes, aliaq; permulta. HER. Vera hæc sunt. SOC. Ergo distrahere ista nihil oportet, quandoquidem de ipsis nihil dicere quisquam potest. Quapropter nomina illa ignis & aquæ hunc in modum reijcio. ἀὴρ autem sic est dictus Hermogenes, quia quæ circa terram sunt, αἴρει, id est eleuat. uel quia ἀεὶ ῥεῖ, hoc est semper fluit, uel quia eius fluxu spiritus concitatur. Poëtæ quippe flamina ἀήτας nuncupant. Fortè igitur aër, dicitur quasi πνευματόῤῥουν ἀητόῤῥουν, id est spiritus fluens, uel fluens flamen. αἰθέρα præterea sic exponendum arbitror, quoniam ἀεὶ θεῖ circa ἀέρα ῥέων, id est semper currit circa aërem fluens, quocirca ἀειθεὴρ dici potest. γῆ autem, id est terra, planius sensum exprimit, si γαῖα dicatur. γαῖα enim recte γεννήτειρα, id est genitrix dici potest, ut ait Homerus. Nam quod γεγάασι dicitur, genitum in se, inquit. Quid restat deinceps? HER. Ver & annus, ò Socrates. SOCR. ὧραι quidem, id est ueris tempora prisca & Attica uoce

dicenda sunt, si uis quod conueniens est, cognoscere. Horæ namque uocantur, quia ὁρίζουσι, id est terminant hyemem atque æstatem, uentosque & fructus ex terra nascentes. ἐνιαυτὸς autem & ἔτος, id est annus, idem esse uidetur. Quod enim in lumen uicissim educit, quæcunque nascuntur fiuntque ex terra, ipsumque in seipso examinat & discernit, annus est: & ut supra Iouis nomen diximus in duo sectum, ab aliquibus ζῆνα, ab alijs δία uocari, ita & annum quidam ἐνιαυτὸν uocant, quia in seipso, quidam ἔτος, quia examinat. Integra uero ratio est ipsum quod in ipso examinat. Vnde ex oratione una nomina duo selecta sunt. quod enim simul dicitur, τὸ ἐν αὐτῷ ἐτάζον, id est in seipso examinans, distinctum dicitur ἐνιαυτὸς, & ἔτος, id est annus. HER. At uero, ô Socrates, iam longe progrederis. SOC. Longius equidem in philosophia uideor euagari. HER. Quinimò. SOCR. Fortè magis concedes. HER. Verum post hanc speciem libentissime contemplarer, qua ratione recte nomina ista præclara uirtutum sint imposita, ut φρόνησις, id est prudentia, σύνεσις, intelligentia, δικαιοσύνη, iustitia, ac reliqua huius generis omnia. SOC. Haud contemnendum genus nominum suscitas, ô amice. Veruntamen postquam leoninam pellem sum indutus, haud deterreri decet, imò præclara ipsa, ut ais, nomina prudentiæ, intelligentiæ, cogitationis, scientiæ, cæterorumque huiusmodi considerare. HERM. Quin profecto prius desistere nullo modo debemus. SOC. Aedepol nō male mihi de eo conijcere uideor, quod modo considerabam, antiquissimos uidelicet illos nominum autores, ut & sapientium nostrorum plurimis accidit, ob frequentem ipsam in rebus peruestigandis reuolutionem, præter cæteros in cerebri uertiginem incidisse: quo factum puto, ut res ipsæ proferri & uacillare illis apparerent. opinionis autem huius causam, haud interiorem uertiginem, sed exteriorem ipsarum rerum circuitum arbitrantur: quas ita natura habere se putant, ut nihil in eis firmum & stabile sit, sed fluant omnes feranturque, & omnifariam agitentur, semperque gignantur & defluant. Quod quidem in his nominibus, quæ nunc relata sunt, conspicio. HERM. Quo pacto Socrates? SOCR. Haud aduertisti superiora nomina rebus quasi delatis, fluentibus, & iugi generatione translatis imposita fuisse? HERM. Non satis percepi. SOC. Principio quod primum retulimus, ad aliquid huius generis attinet. HERM. Quale istud? SOC. φρόνησις, id est prudentia est, φορᾶς καὶ ῥοῦ νόησις, id est lationis & fluxus animaduersio. Significare quoque potest, recipere ὄνησιν φορᾶς, id est lationis utilitatem. Tandem circa ipsam agitationem uersatur. Quinetiam si uis γνώμη, id est cogitatio significat γονῆς νώμησιν, id est generationis considerationem. νωμᾶν quippe considerare est. νόησις autem, id est intellectio, est νέου ἕσις, id est noui desiderium. nouas uero res esse, significat eas fieri semper. atque hoc desiderare & aggredi animum, indicat qui nomen illud inuenit νεόεσιν. principio nanque νόησις non dicebatur, sed pro η duo εε proferenda erant, ut νεόεσις, quasi νέου, id est noui, ἕσις appetitio & aggressio. σωφροσύνη, id est temperantia illius quod modo diximus φρονήσεως, id est prudentiæ, salus & conseruatio est. ἐπιστήμη, id est scientia, ab eo quòd instat & sequitur tractum est, quasi res fluentes solers animus persequatur, insistatque & comitetur: at neque ex more posterior, neque præcursione fit prior. Quare ε interiecto ἐπιστήμην uocare decet. σύνεσις, tanquam syllogismus, id est ratiocinatio quædam esse uidetur. Cum autem συνιέναι dicitur, idem intelligitur ac si diceretur ἐπίστασθαι. Nam ostendit cū rebus animum congredi. σοφία, id est sapientia, agitationis est tactus. Obscurius autem, & alienius hoc à nobis. Verum animaduertēdum est in poëtis, quoties uolunt aduentantem aliquē & irruentem exprimere, ἐσύθη, id est erupit, prosiliit, dicere. Quin & illustri cuidam apud Lacedæmonios uiro nomen erat σοῦς, id est præpes. Sic enim Lacedæmones concitationis impetum indicant. Quasi itaque omnia ferantur, huius ipsius agitationis, quæ eo quòd σοῦς dicitur, significatur, ἐπαφὴν, id est tactum perceptionemque sophia demonstrat. ἀγαθὸν, id est bonum cuiusque naturæ, ἀγαστὸν, id est mirabile, amabile, delectabile significat. Enimuero postquam fluunt omnia, partim celeritas, partim tarditas inest. Est igitur non omne uelox, sed ipsius aliquid ἀγαστόν. Quod quidem ἀγαστόν, ipsius ἀγαθοῦ nomine declaratur. δικαιοσύνη, id est iustitia, quod δικαίου σύνεσιν, id est iusti intelligentiam importet, facile conijcere possumus. Quid autem ipsum δίκαιον sibi uelit, difficile cognitu. Videtur autem hucusque à multis quod dictum est concessum, reliquum uero dubium. Etenim quicunque totum mobile arbitrantur, plurimum agitari ipsum existimant, perque omne aliquid permanare quo singula fiant, quódue tenuissimum sit & uelocissimum. Neque enim per omnia discurrere posse, nisi adeo tenue sit, ut nihil possit obsistere penetranti, & adeo uelox, ut cæteris quasi stantibus utatur. Quoniam uero gubernat omnia, διαϊὸν, id est discurrens & permanans, merito δίκαιον est appellatum, κ uno politioris prolationis gratia interiecto. Hactenus quod modo diximus, inter plurimos constat hoc esse iustum. Ego autem Hermogenes, utpote discendi desiderio flagrans hæc omnia perscrutatus sum, & in arcanis percepi quòd hoc ipsum iustum sit, & causa. quo enim res ipsæ fiunt, hoc est causa: proptereque ita uocari istud debere quispiam tradidit. Cum uero ab his iam auditis istis nihilominus diligenter exquiro quid ipsum iustum sit, quando quidem ita se habet, uideor iam ulterius quàm decet exigere, & caueam, ut dicitur, uallúmque supergredi. Prouerbiū. Satis enim semper rogasse me & audisse respondent, méque uolentes explere alius aliud afferre conantur, neque ultrà cōsentiunt. Quidam ait iustum hoc, solem esse. Solum quippe solem discurrendo calefaciendóque omnia gubernare. Cum uero hoc alacer cuiquam quasi præclarum audierim, refero, statim ille me ridet, quæritque nunquid existimem post solis occasum iustum nihil hominibus superesse? Percontanti itaque mihi quid ille sentiret, ipsum ait ignem iustum existere. neque id cognitu facile. quare alius, inquit, non ignem ipsum, sed ipsum potius innatum igni calorem. Alius hæc omnia pro nihilo habet, esse enim iustum mentem illam quam induxit Anaxagoras. Dominam certe illam suapte natura, nec alicui mixtam exornare omnia inquit, per omnia penetrantem. Hic quidem, ô amice, in maiorem ambiguitatem sum prolapsus, quàm antea dum nihil de iustitia sciscitabar. Cæterum, ut redeamus ad id cuius gratia disputamus, nomen illi tale propter hæc, quale diximus, est tributum. HER. Videris, ô Socrates, ex aliquo audisse hæc, neque ex tua officina ruditer deprompsisse. SOCR. Quid alia? HERM. Non ita. SOCR. Attende igitur, fortè nanque in reliquis te deciperem, quasi quæ afferam non audierim. Post iustitiam quid restat? ἀνδρίαν, id est for

est fortitudinē nondū peregimus. iniustitia sanè obstaculum eius est quod discurrit per omnia, ἀνδρία in pugna uersatur. pugna in rebus, si quidem fluunt, nihil aliud quàm fluxus ipse contrarius. Quapropter si quis δ subtraxerit ex nomine hoc ἀνδρία, nomen quod restat ἀνρία, opus ipsum declarat. constat planè quòd non fluxus cuiusque contrarius ῥοή, id est fluxus, fortitudo est, sed oppositus illi qui præter iustum sit fluxui. Neque enim aliter fortitudo esset laudabilis. ἄῤῥεν autem, id est mas, & ἀνήρ, uir, à simili quodam ducunt originem, scilicet ab ἄνω ῥοῆ, id est sursum fluxu. γυνή uero, id est mulier, quasi γονή, id est fœcunda & generatrix. θῆλυ, id est fœmina. ἀπὸ τῆς θηλῆς, id est papilla dicitur. θηλή autē uidetur Hermogenes dici, quia τεθηλέναι, id est germinare pullulareꝗ facit, ut irrigans ea quæ irrigantur. HERM. Sic apparet, ò Socrates. SOC. θάλλειν, id est uirescere, adolescere, florescere, augmentum iuuenum repræsentant, quasi uelox quiddam & subitum, quod innuit ille qui nomen conflauit ex θεῖν, id est currere, & ἅλλεσθαι, id est saltare. Animaduertis me uelut extra cursum delatum, postquā plana ac peruia nactus sum? Multa quoque supersunt quæ ad seria pertinere uidentur. HER. Vera loqueris. SOC. Quorum unum est, ut uideamus quid τέχνη, id est ars importet. HERM. Prorsus. SOC. Nónne hoc ἕξιν νοῦ, id est habitum mētis ostendit, si τ demitur, interseritur autem ο mediū inter χ & ν, & inter ν & η ἐχονόη? HER. Aride nimium Socrates & inculte. SOC. An ignoras beate uir, nomina uetera distracta iam esse, atque confusa à sermonis tragici studiosis, elegantię gratia addentibus & subtrahentibus literas, ac partim temporis diuturnitate, partim exornationis studio undiꝗ peruertentibus? ut ecce in κατόπτρῳ, id est speculo, quàm absurdum est ρ ipsius additamentum? Talia certe, ut arbitror, faciunt qui oris illecebras pluris æstimant quàm ueritatem. Quamobrem cum multa nominibus ipsis adiecerint, tandem effecerunt, ut nemo iam nominum sensum animaduertat. Quemadmodum σφίγγα, id est monstrum quoddam proferunt, cum σφίγα pronunciare deberent, ac cætera multa. Profecto si daretur cuique arbitratu suo & demere & addere, magna utique esset licentia, & quodlibet nomen cuiꝗ rei unusquisque tribueret. HER. Vera narras. SOCR. Vera plane. sed enim mediocritatem quandam atque decorum seruare te decet præsidem sapientem. HER. O utinam. SOC. Atqui & ipse, ò Hermogenes, opto. uerum ne exacta nimium discussione, uir felix, exquiras, ne uim meam prorsus exhaurias. Ascendam quippe ad supradictorum apicem, postquam post artem considerauerimus μηχανήν, id est machinationem excogitationemꝗ solertem. Videtur autem significare idem quod multum pertingere & ascendere. Componitur ergo ex his duobus, μῆκος, id est longe & multum, & ἄνειν, id est ascendere, penetrare, pertingere. Sed ut modo dicebam, ad summam dictorum perueniendum est, quærendumꝗ quid nomina ista significant, ἀρετή, id est uirtus, & κακία, id est prauitas. Alterum quidem nondum reperio, alterum patere uidetur. Nam superioribus omnibus consonat: nempe tanquam eāt omnia: κακῶς ἰόν, id est male uadens: κακία, id est, prauitas erit. quare cum anima male ad res ipsas accedet, communiter praua dicetur. proprie uero ac maxime procedendi hæc facultas in δειλίᾳ, id est timiditate patet, quam nondum declarauimus. prætermisimus enim. Oportebat autem continuo post fortitudinem ipsam inferre. Multa insuper alia præterisse uidemur. δειλία significat durum animæ uinculum. δεσμός enim uinculum est. λίαν uero forte quiddam durumꝗ significat. quare timiditas uehemens ac maximum est animę uinculum: quemadmodum & ἀπορία, id est defectus, inopia, dubium, malum quiddam est, ac summatim quodcunꝗ progressus ipsius impedimentum, idꝗ male progredi uidetur ostendere, in ipsa uidelicet motione impediri atque detineri. Quod cum anima subit, prauitate plena dicitur. Quòd si illud prauitatis nomen talibus quibusdam competit, contrarium ἀρετή, id est uirtus significabit. In primis quidem facilem agilemꝗ progressum, deinde solutum & expeditum animæ bonæ impetum esse oportet. Quamobrem absque impedimentó obstaculoꝗ ἀεὶ ῥέον, id est semper fluens, iure cognominari posset ἀειῤῥείτη. fortè uero & αἱρετήν uocat quis, quia sit τῆς ἕξεως αἱρετωτάτης, id est maxime eligendę. Verum colliso uocabulo ἀρετή denominatur. Forsitan me fingere dices: ego autem assero, si modo nomen illud prauitatis quod retuli, recte est inductum, recte quoque & istud uirtutis nomen induci. HER. At κακόν, id est malum, per quod in superioribus multa dixisti, quid sibi uult? SOC. Extraneum quiddam per Iouem, ac inuentu difficile. Itaque ad hoc etiam machinamentum illud superius afferam. HERM. Quid istud? SOCR. Barbaricum quiddam & hoc esse dicam. HERM. Probe loqui uideris. SOC. Cæterum hæc iam si placet mittamus, nomina uero ista καλόν & αἰσχρόν, id est pulchrum & turpe, consideremus. Quid αἰσχρὸν innuat, satis mihi patere uidetur. Nempe cum superioribus conuenit. uidetur qui nomina statuit, passim agitationis impedimentum uituperare. ut ecce, ἀεὶ ἴσχοντι τὸν ῥοῦν, id est semper impedienti fluxum nomen dedit ἀισχοῤῥοῦν. Nunc uero collidentes αἰσχρόν appellāt. HERM. Quid καλόν, id est pulchrum? SOCR. Hoc cognitu difficilius, quanquam ipsum ita deducitur, ut harmoniæ duntaxat & longitudinis gratia ipsum α sit productum. HERM. Quo pacto? SOC. Nomen hoc cogitationis cognomentū quoddam esse uidetur. HER. Quî istud ais? SOC. Quam tu causam appellationis rei cuiusque censes? an non quòd nomina tribuit? HERM. Omnino. SOC. Nónne causa hæc cogitatio est, uel deorum, uel hominum, uel amborum? HERM. Nempe. SOC. Ergo καλέσαν, id est quod uocat res, & καλόν, idem ac cogitatio sunt. HERM. Apparet. SOCR. Quæcunque mens & cogitatio agunt, laudanda sunt: quæ non, uituperanda. HERM. Prorsus. SOC. Quod medicinæ particeps, medicinæ opera efficit: quod fabrilis artis, fabrilia. Tu uero quid sentis? HERM. Idem. SOCR. Pulchrum itaque pulchra. HERM. Decet. SOCR. Est autem hoc, ut diximus, cogitatio. HERM. Maxime. SOCR. Nomen itaque hoc καλόν, id est pulchrum, merito erit prudentiæ cognomentum, talia quædam agentis, qualia affirmantes pulchra esse, diligimus. HERM. Sic apparet. SOC. Quid ultrà generis huius restat inuestigandum? HERM. Quæ ad bonum & pulchrum spectant, conferentia uidelicet, utilia, conducibilia, emolumenta, horumꝗ contraria. SOC. Quid συμφέρον, id est conferens sit, ex superioribus ipse inuenies. Nam nominis illius quod ad scientiam attinet, germanum quiddam apparet. Nihil enim præ se fert aliud quàm φοράν, id est lationem animæ simul cum rebus, quæue hinc proueniūt, uocari συμφέροντα & σύμφορα, id est conferentia, ex eo quòd simul circumfe-

runtur. HERM. Videtur. SOCR. κερδαλέον autem, id est emolumentum: ἀπὸ τοῦ κέρδους, id est lucro. κέρδος uero, si quis ν pro δ nomini huic inserat, quod uult exprimit. Nam bonum alio quodam modo nominat. Quod enim omnibus κεράννυται, id est miscetur diffusum per omnia, hanc ipsam eius uim significans nomen illud excogitauit δ pro ν apponens, ac κέρδος pronunciauit. HERM. Quid autem λυσιτελοῦν, id est utile? SOCR. Videtur, ô Hermogenes, non sicut caupones hoc utuntur, idcirco λυσιτελοῦν uocari, quia ἀνάλωμα ἀπολύει, id est sumptus uitat & minuit: uerum quia cum uelocissimum sit, res stare non sinit, neque permittit lationem τέλος, id est finem progressionis accipere atque cessare: sed soluit semper ab illa fugátque, si quis terminus superueniat, ipsámque indesinentem immortalémque præbet. hac ratione bonum λυσιτελοῦν uocatum arbitror. ipsum enim motionis λύον τὸ τέλος, id est soluens terminum, λυσιτελοῦν uocari uidetur. ὠφέλιμον uero, id est conducibile peregrinum nomen est, quo sæpenumero Homerus est usus. Est autem hoc augendi faciendique cognomentum. HERM. Quid de horum contrariis est dicendum? SOCR. Quæ per negationem istorum dicuntur, tractare nequaquam oportet. HERM. Quęnam ista? SOCR. ἀσύμφορον, ἀνωφελές, ἀλυσιτελές, ἀκερδές. HERM. Vera loqueris. SOCR. Sed βλαβερὸν & ζημιῶδες, id est noxium & damnosum. HERM. Certe. SOCR. βλαβερὸν quidem βλάπτον τὸν ῥοῦν esse dicit, id est quod uult ἅπτειν, id est impedire & coërcere, ῥοῦν id est fluxum: hoc autem passim uituperat: quódque uult ἅπτειν τὸν ῥοῦν, recte βουλαπτερὸν appellaretur. uerum ornatus gratia βλαβερὸν arbitror nominatum. HERM. Varia tibi suboriuntur, ô Socrates, nomina. atqui mihi uideris in præsentia, quasi Palladiæ legis præludium quoddam præcinuisse, dum nomen hoc βουλαπτεροῦν pronunciares. SOCR. Non ego in causa sum Hermogenes, sed qui nomen ipsum instituerunt. HERM. Vera loqueris. Verum ζημιῶδες quid? SOCR. Quid esse debeat ζημιῶδες, dicam Hermogenes: & uide quàm uere loquar, quoties dico quòd addentes ac dementes literas longe nominum sensum uariant, adeo ut sæpe exiguum quid mutantes, contrariam significationem inducat. quod apparet hoc in nomine δέον, id est opportunum. uenit hoc nuper mihi in mentem de eo quod dicturus sum cogitāti. Recens est profecto uox nobis pulchra illa, coëgitque contrarium sonare nobis δέον & ζημιῶδες, sensum ipsum confundens. Vetus autem quid nomen utrunque uult, explicat. HERM. Quî isthuc ais? SOCR. Dicam equidem. haud præterit maiores nostros frequenter ι & δ uti solitos, nec rarius mulieres, quę maxime priscam uocem seruant. Nūc autem pro ι uel ipsum ε uel η adhibent: pro δ uero ζ, quasi hæc magnificentius quiddam sonent. HERM. Quo pacto? SOCR. Vt ecce uetustissimi uiri ἱμέραν diem uocabant, posteriores autem partim ἑμέραν, partim ἡμέραν, uocant. HERM. Vera hæc sunt. SOC. Scis igitur uetusto illo nomine tantum mentem eius qui nomē imposuit declarari. Nam ex eo quod ἱμείρουσιν, id est desiderantibus hominibus gratulantibúsque è tenebris lumen emicuit, diem ἱμέραν cognominarunt. HERM. Apparet. SOCR. Nunc autem illa tragicis decantata quid sibi uelit ἡμέρα, nequaquam intelligas. quanquam arbitrantur nonnulli ἡμέραν dici, quòd ἥμερα, id est mansueta quæque efficiat. HERM. Ita mihi uidetur. SOCR. Neque te fugit ueteres ζυγὸν, id est iugum, δυογὸν uocauisse.

HERM. Planè. SOCR. Enimuero ζυγὸν nihil aperit. at δυογὸν, δυοῖν ἀγωγήν, id est duorum conductionem ligandi simul gratia, monstrat. Idémque est de multis aliis iudicandum. HERM. Patet. SOCR. Eadem ratione δέον ita pronunciatum contrarium nominum omnium quæ ad bonū spectant ostendit. porrò boni species existent, δέον δεσμός, id est uinculum quoddam & impedimentum processionis esse uidetur, tanquam βλαβερὸν, id est noxii affine quiddam. HERM. Ita maxime apparet, ô Socrates. SOC. Verum non sic in nomine ueteri, quod uerisimilius est recte institutum fuisse, quàm nostrum. Nempe cum superioribus bonis consenties, si pro ε, ι uetus restituas. Neque enim δέον, sed διόν bonum illud significat, quod semper nominum laudat inuentor: Atque ita secū ipse non dissidet, imò ad idem spectāt, δέον, quasi διόν, ὠφέλιμον, λυσιτελοῦν, κερδαλέον, ἀγαθόν, σύμφορον, εὔπορον, id est facile ad progressum. uniuersum hoc diuersis nominibus innuit aliquid per omnia penetrās, omniáque perornans, idque ubique laudatum: quod uero obstat & detinet, improbatum. Quinetiam in nomine hoc ζημιῶδες, si ueterum more δ pro ζ posueris, apparebit tibi nomen istud δοῦντι τὸ ἰόν, id est liganti sistentíque quod pergit, impositum. unde & δημιῶδες cognominandum est. HERM. Quid ἡδονή, λύπη, ἐπιθυμία, uoluptas scilicet, dolor, cupiditas, Socrates, & huius generis reliqua? SOCR. Haud nimis obscura mihi uidentur Hermogenes. ἡδονή, id est uoluptas, siquidem actionis illius nomē est, quæ ad ὄνησιν, id est utilitatem emolumentúmque tendit. δ uero adiectum facit, ut pro eo quod est ἡονή, ἡδονή, proferatur. λύπη, id est dolor, à διαλύσεως, id est dissolutione corporis trahi uidetur. Nam in huiusmodi passione corpus dissoluitur. ἀνία, id est tristitia, quod impedit ἰέναι, id est ire, demonstrat. ἀλγηδών, id est cruciatus, peregrinum nomen uidetur, ab ἀλγεινοῦ dictum. ὀδύνη, id est dolor & afflictio, ab ἐνδύσεως, id est ingressione doloris denominatur. HERMOG. Videtur. SOCRAT. ἀχθηδών, id est mœror languórque, lationis grauedinem tarditatémque significat. ἄχθος enim onus est. ἰὸν uero pergens. χαρὰ uero, id est lætitia gaudiúmque, à διαχύσεως, id est profusione, & εὐπορίας, id est facilitate, ῥοῆς, id est motionis animæ, dicitur. τέρψις, id est delectatio, ab τερπνοῦ, id est oblectamento ducitur. τερπνὸν autem à πνοῆ, id est inspiratione delectationis in animam. Quare merito uocaretur ἑρπνοῦν, id est inspirans. Temporis autem interuallo ad τερπνὸν deuentum est. εὐφροσύνη, id est hilaritas & alacritas, quam ob causam dicatur, assignare nihil opus. Nam cuique patet hoc nomen trahi ab eo quod dicitur εὖ, id est bene. συμφέρεσθαι, id est unà sequi, quasi dicatur anima bene res assequi. Vnde εὐφεροσύνη uocari deberet: tamen εὐφροσύνην appellamus. Sed neque difficile est assignare quid ἐπιθυμία, id est cupiditas sibi uelit. Nomen quippe hoc uim tendentem in θυμὸν, id est animam & iram & furorem ostendit. θυμὸς autem à θύσεως & ζέσεως, id est flagrantia, feruore, & impetu animæ. proinde ἵμερος, id est suauis & blanda perfusio, dicitur, ῥοῦ, id est fluxu animam uehementer alliciente. ex eo enim quod ἱέμενος ῥεῖ, id est incitatus rerúmque appetens fluit, animam uehementer attrahit propter impetum siue incitamentum fluxus. ab hac tota ui Himeros est nuncupatus. Præterea Pothos uocatur, id est desiderium, quod sanè præsentem suauitatem non respicit, quemadmodum ἵμερος, sed

sed absentem ardet. Vnde πόθος dicitur quasi ἀπόντος, id est absentis concupiscentia. Idemq; ipse in id quod gratum est animi nixus, præsente eo quod cupitur ἵμερος, absente πόθος denominatur. ἔρως autem, id est amor, quia ἐσρεῖ, id est influit extrinsecus, neq; propria est habenti ῥοή, id est fluxio ista, sed infusa per oculos. Quapropter ab ἐσρεῖν, id est influere, ἔσρος, id est influctio, amor ab antiquis nostris appellabatur. nam ο pro ω utebantur. nunc autem ἔρως dicitur, ω pro ο interposito. Verum quid deinceps considerandum præcipis? HERM. δόξα, id est opinio, & talia quædam, unde nomen habent? SOC. δόξα, uel à δίωξει, id est persecutione dicitur, qua pergit & prosequitur anima, conditionem rerum inuestigãs: uel à τόξου βολῆ, id est arcus iactu. uidetur autẽ hinc potius dependere. οἴησις, id est existimatio, huic consonat. ostendit quippe οἶσιν, id est ingressum animæ in unumquodque considerandum, οἷον, id est quale sit: quemadmodum & βουλή, id est uoluntas, à βολή, id est iactu dicitur: & βούλεσθαι, id est uelle, propter ipsum attingendi nixum significat etiam ἐφίεσθαι, id est cupere: & βουλεύεσθαι, id est consulere. Omnia hæc opinionem sequentia, βολῆς ipsius, id est iactus & nixus imagines esse uidentur: quemadmodum contrariũ, ἀβουλία, id est priuatio uoluntatis, defectus quidam consequendi impos apparet, quasi non contendat, neq; etiam quod intendit, uult, cupit, inuestigat, adipiscatur. HERM. Frequentiora hæc congerere uideris, ô Socrates. Quare finis iam sit fauente deo. Volo tamen adhuc, ἀνάγκην & ἑκούσιον, id est necessariũ & uoluntarium declarari. Nempe superioribus ista succedunt. SOC. ἑκούσιον equidem est εἶκον, id est cedens neque renitens. hoc siquidem nomine declaratur εἶκον τῷ ἰόντι, id est cedens eunti, quódue ex uoluntate perficitur. ἀναγκαῖον uero, id est necessarium et obsistens, cum præter uoluntatem sit, circa errorẽ inscitiamq; uersabitur. describitur autem ex processu secundum necessitatem, quoniam in uia aspera densa incessum prohibent. Vnde ἀναγκαῖον dictũ est, quasi per ἄγκους ἰὸν, id est per uallem uadens. Quousq; uero uiget robur, ne deseramus. Quamobrem interroga amabo, neq; desistas. HERM. Ecce rogo quæ maxima sunt & pulcherrima: ἀλήθειαν, id est ueritatem, & ψεῦδος, id est mendacium, & ὄν, id est ens, & quare id quo de hic agimus, ὄνομα, id est nomen, dicitur. SOC. Quid uocas μάεσθαι? HER. Voco equidem inquirere. SOC. Videtur nomen hoc ex sermone illo cõflatum, quo dicitur ὄν, id est ens esse, cuius nomen inquisitio est. Quod clarius certe comprahendes in eo quod dicimus ὀνομαστόν, id est nominandum. hic enim exprimitur nomen quid sit, entis uidelicet inquisitio. ἀλήθεια uero sicut & alia componi uidetur. Nam diuina entis latio, nomine hoc includitur, ἀλήθεια, quasi existẽs θεία ἄλη, id est diuina quædam uagatio. ψεῦδος autem contrarium motionis. Rursus hic usurpatur agitationis obstaculum, quódue sistere cogit. Nam à καθεύδω, id est dormio dicitur. ψ uero adiectum sensum nominis occulit. ὄν uero & οὐσία, id est ens & essentia, cum ἀληθεία, id est ueritate, congruunt: si ι apponatur. nam ἰόν, id est uadens significat. At οὐκ ὄν, id est non ens quidam nominant οὐκ ἰόν, id est non uadens. HERM. Hæc mihi uideris, ô Socrates, fortiter admodum discussisse. Verum si quis te percontetur quæ sit recta istorum interpretatio, quæ dicuntur ἰόν, id est uadens: ῥέον, id est fluens: δοῦν, id est ligans ac detinens, quid illi potissimum respondebimus? habésne? SOCR. Habeo equidem. profecto nuper succurrit nobis aliquid, cuius responsione quicquam uideamur afferre. HERM. Quale istud? SOCRAT. Vt quod minime cognoscimus, barbaricum esse dicamus. forte enim partim reuera talia sunt: forte uero partim, ac præsertim nomina prima temporum, confusione inscrutabilia. Etenim cum passim uocabula distrahantur, nihil mirum esset, si prisca lingua cum nostra collata nihilo à barbarica uoce differret. HERM. Haud alienum est à ratione quod dicis. SOCR. Consentanea quidem affero, non tamen idcirco certamen excusationem uidetur admittere. Sed conemur hæc disquirere, atque ita consideremus: si quis semper uerba illa per quæ nomen dicitur, quæreret, rursusque illa per quæ dicuntur uerba, sciscitaretur, pergeretque ita perquirere, nónne qui respondet, defatigari tandem & renuere cogeretur? HERM. Mihi sane uidetur. SOCR. Quando itaque qui responsum denegat, merito cessabit? An non postquam ad nomina illa peruenerit, quæ cæterorum sunt & sermonum & nominum elementa? Hæc utique si elementa sunt, ex aliis nominibus composita uideri non debent. quemadmodum suprà ἀγαθόν, id est bonum diximus, ex ἀγαστοῦ, id est iucundo amabilíq;, & θοοῦ, id est ueloci compositum. θοὸν rursus ex aliis constare dicemus, illáque ex aliis. sed postquam ad id peruenerimus quod ultrà ex aliis nominibus non constituitur, merito nos ad elementum peruenisse dicemus, nec ulterius hoc in alia nomina referendum. HERM. Scite mihi loqui uideris. SOC. An non ea de quibus paulo antè interrogabas nomina elementa sunt? oportétque rectam illorum rationem aliter quàm reliquorum inuestigare? HERM. Probabile id quidem. SOC. Probabile certe Hermogenes. Superiora itaque omnia in hæc redacta uidentur: ac si ita se res habet, ut mihi uidetur, rursus age hic unà mecum considera, ne forte delirem dum rectam primorum nominum rationem exponere tento. HERM. Dic modo. ego nanque pro uiribus meditabor. SOC. Arbitror equidem in hoc te consentire, unam esse rectam & primi & ultimi nominis rationem, nullumq; illorum eo quod nomen est, ab alio discrepare. HERM. Maxime. SOC. Etenim omnium quæ suprà retulimus nominum recta ratio in hoc constitit, ut qualis quæq; res sit indicaretur. HERM. Proculdubio. SOC. Hoc utiq; non minus prioribus quàm posterioribus cõpetere debet, si nomina futura sunt. HERM. Prorsus. SOC. Atqui posteriora nomina per priora hoc efficere poterant. HERM. Apparet. SOC. Prima uero quibus alia non præcedunt, quo pacto quàm maxime res ipsas nobis ostendent, si nomina esse debent? Ad hoc mihi responde. si uoce & lingua caruissemus, uoluissemusq; res inuicem declarare, nónne perinde ac nunc muti, manibus capiteq; & cæteris membris significare tentauissemus? HERM. Haud aliter Socrates. SOC. Ergo supernum quippiam ac leue demonstraturi, cœlum uersus manum extulissemus, ipsam rei naturam imitantes: inferiora uero & grauia deiectione quadam humi innuissemus. quinetiam currentem equum uel aliud quicquam animalium iudicaturi, corporum nostrorum gestus figurásque ad illorum similitudinem quàm proxime quisq; finxisset. HERM. Necessarium quod ais esse mihi uidetur. SOC. Hunc in modum ut arbitror his corporibus partibus ostẽsum esset, corpore uidelicet quod quisq; monstrare uoluerat imitante. HER.

Ita certe. SOC. Postquam uero uoce, lingua, & ore declarare uoluimus, nonne ita demum per hęc ostensio fiet, si per ea circa quodlibet facta fuerit imitatio? HERM. Necessarium puto. SOC. Nomē itaq; est, ut apparet, imitatio uocis, qua quisquis aliquid imitatur, per uocem imitatur & nominat. HERM. Idem mihi quoq; uidetur. SOC. Nondum tamen recte dictum existimo. HERM. Quamobrem. SOC. Quoniam hos ouium & gallorum cęterorumq; animalium imitatores fateri cogeremur nominare eadem quæ imitantur. HERM. Vera loqueris. SOC. Decere id censes? HERM. Nequaquam. sed quæ nam, ò Socrates, imitatio nomen erit? SOC. Non talis imitatio, qualis quæ per musicam fit, quamuis uoce fiat, neq; etiam eorundem quorum & musica imitatio est, neq; enim per musicam imitationem nominare uidemur. Dico autem sic. Adest rebus uox & figura colorq; plurimis. HERM. Omnino. SOC. Videtur mihi si quis hæc imitetur, neq; circa imitationes istas nominandi facultas cōsistere. hæ siquidem sunt partim musica, partim uero pictura. nonne? HERM. Plane. SOC. Quid ad hoc? nonne essentiam esse cuique putas, quemadmodum colori & cæteris quæ suprà diximus? an non inest colori ac uoci essentia quædam, & alijs omnibus quæcunq; essendi appellatione sunt digna? HERM. Mihi quidem uidetur. SOC. Si quis cuiusq; essentiam imitari literis syllabisq; ualeret, nónne quid unumquodq; sit declararet? HERM. Maxime quidem. SOC. Quem hūc esse dices? superiores quidem partim musicū, partim pictorem cognominabas, hunc uero quomodo uocabis? HERM. Videtur hic mihi, ò Socrates, quem iamdiu quærimus nominandi autor. SOC. Si uerum hoc est, considerandum iam de nominibus illis quæ tu exigebas, ῥοῆς, id est fluxu, ἰέναι, id est ire, σχέσεως, id est detentione, utrum literis syllabisque suis reuera essentiam imitantur, nécne. HERM. Prorsus. SOC. Age uideamus nunquid hęc sola prima nomina sint, an sint & alia præter hæc. HERM. Alia equidem arbitror. SOC. Consentaneum est. cæterū quis distinguendi modus unde imitari incipit imitator? Nónne quandoquidem literis ac syllabis essentiæ fit imitatio, præstat primū elementa distinguere? quēadmodum qui rhythmis dant operā, elementorum primo uires distinguunt, deinde syllabarum tātum, rhythmos tandem ipsos aggrediūtur, prius nequaquam. HERM. Vtiq;. SOC. An non ita & nos primo oportet literas uocales distinguere, postea reliquas secundum species, mutas & semiuocales? Ita enim in his eruditi uiri loquuntur. ac rursus uocales quidem, non tamen semiuocales, & ipsarum uocalium species inuicem differentes. Et postquam hæc bene omnia discreuerimus, rursus inducere nomina, considerareq; si sunt in quæ omnia referuntur, quemadmodum elementa, ex quibus cognoscere licet & ipsa, & si in ipsis species cōtinētur eodem modo sicut in elementis. His omnibus diligenter cogitatis, scire oportet afferre secundum similitudinem unumquodq;, siue unum uni sit admouendum, seu multa inuicem commiscenda: ceu pictores similitudinem uolentes exprimere, interdum purpureum duntaxat colorem adhibent, interdum quemuis alium colorem, quandoq; multos commiscent, ueluti cum imaginem uiri quàm similimam effingere uolunt, uel aliud quiddam huiusmodi, quatenus imago quæq; certis coloribus indiget. haud secus et nos elementa rebus accommodabimus, & unum uni, quocunq; egere maxime uideatur: σύμβολα, id est coniecta conficiemus, quas syllabas uocāt. Quas ubi iunxerimus, ex eisq; nomina uerbaq; cōstitueri mus, rursus ex nominibus ac uerbis magnum iam quiddam & pulchrum & integrum construemus: & quemadmodum totum ipsum compositum pictura animal uocat, ita nos cōtextum hunc integrū, orationem uel nominandi peritia, uel rhetorica fabricatā, uel alia quauis quæ id efficiat arte. Imò non nos istud agemus. modum namq; loquendo transgressus sum. quippe ueteres ita conflarunt, si ita est constitutum. Nos autem oportet, si modo artificiose cōsideraturi sumus, ipsa omnia sic distinguentes, siue ut cōuenit prima nomina & posteriora sint posita, siue non, ita excogitare. Aliter autem connectere uidendum est, ò amice Hermogenes, ne forte sit error. HERM. Forte per Iouem, ò Socrates. SOC. Nunquid ipse confidis ita te posse distinguere? Ego enim me posse diffido. HERM. Multo igitur magis ipse diffido. SOC. Dimittemus igitur? an uis utcunque ualemus, experiamur, etsi parum quid horum nosse possumus, aggrediamur, ita tamen ut suprà, dijs præfati: utq; illis ediximus, nihil nos ueri intelligentes opiniones hominum de illis conijcere: ita et nunc pergamus nobisipsis similiter prædicentes, quod si quàm optime distinguenda hæc fuissent, uel ab alio quopiam, uel à nobis, sic certe distinguere oportuisset: nunc autem, ut fertur, pro uiribus ista nos tractare decebit. Admittis hæc? uel quid ais? HERM. Sic prorsus opinor. SOC. Ridiculum uisum iri, ò Hermogenes, arbitror, quòd res ipsæ imitatione per literas syllabasq; facta manifestæ fiāt. Necessariū tamē: neq; enim melius hoc habemus quicquam, ad quod respicientes de ueritate primorum nominum iudicemus: nisi forte quemadmodū Tragici quoties ambigunt, commentitijs quibusdam machinamentis ad deos cōfugiunt, ita & nos ocyus rem expediamus, dicentes deos prima nomina posuisse, & idcirco recte instituta fuisse. nunquid potissimus nobis hic sermo? an ille, quòd ipsa à barbaris quibusdam accepimus? Nobis quippe antiquiores sunt barbari, uel quòd ob uetustatē ita ea discerni nequeunt ut & barbara? Tergiuersationes hæ sunt, & bellissimæ quidem, illorum quicunq; nolint de recta impositione primorum nominum reddere rationem. Etenim quisquis rectam primorum nominum rationem ignorat, sequentium cognoscere nequit. hæc porrò ex illis declaranda sunt, illa autem is ignorat. quin potius necesse est sequentium peritiam profitentem, multo prius & absolutius antecedentia compræhendisse, posseq; ostendere. aliter autem scire debet se in sequentibus deliraturum. an aliter ipse censes? HERM. Haud aliter Socrates. SOC. Quæ ego sensi de primis nominibus, insolentia ridiculáque admodum esse mihi uidentur, eáque tecum, si uelis, communicabo. Si quid uero tu melius inueneris, mecum & ipse communica. HERM. Efficiam. sed dic iam forti animo. SOC. Principio ipsum ρ uelut instrumentum omnis motus esse uidetur. Cur autem motus κίνησις appelletur, non diximus. patet tamen quòd ἵεσις, id est itio esse uult. Non enim η quondam, sed ε utebamur. principium autem ab κίειν, id est ire, quod peregrinum nomen est, & ἰέναι, id est ire significat. Quare si priscum eius nomen reperiatur in uocem nostram translatum, recte ἵεσις appellabitur. Nunc autem ab κίειν nomine peregrino, & ipsius η commutatione, & ν ipsius interpo

interpositione κίνησις nuncupatur. Oportebat autem κιείνησιν uel ἔισιν dicere. στάσις, id est statio, negatio ipsius ἰέναι, id est ire esse uult. sed ornatus causa στάσις denominatur. Elementum itaque ipsum ρ opportunum motus instrumentum, ut modo dicebam, uisum est nominum autori ad ipsam lationis similitudinem exprimendam: passim itaque ρ ad motus expressionem utitur. In primo quidem ipso ῥεῖν & ῥοῆ, id est fluere, fluxuque per literam ρ lationem imitatur, deinde in τρόμῳ, id est tremore, & τραχεῖ aspero, item in uerbis huiusmodi, κρούειν percutere, θραύειν uulnerare, ἐρύκειν trahere, θρύπτειν frangere eneruareque, κερματίζειν incidere, ῥυμβεῖν uacillare, irritare, & circumuersare. Hęc omnia ut plurimum per ρ ad similitudinem motionis effingit. Mitto enim quod lingua in hac litera pronūcianda minime immoratur, quin potius concitatur. Quocirca ad istorum expressionem ipso ρ potissimum usus fuisse uidetur. Vsus est & ι, scilicet iota, ad tenuia quæque per omnia maxime penetrantia. idcirco ἰέναι & ἵεσθαι, id est ire progredique per ι imitatur. Quemadmodum per φ, σ, ζ, quæ literæ uehementioris spiritus sunt, talia quædam nominum autor exprimit, ψυχρὸν frigidum, ζέον feruens, σείεσθαι concuti, & communiter σεισμὸν, concussionem quassationemque: quotiesque uehemens quippiam & spiritu plenum imitari uult nominum institutor, tales ut plurimum literas adhibet. Quinetiam ipsius δ compressionem ac τ, & linguæ uelut hærentis retractionem, peroportunā existimasse uidetur ad uinculi & stationis potentiā exprimendam. Et quia in λ proferēdo maxime lingua prolabitur, idcirco per hoc uelut ex similitudine quadam nominauit λεῖα, id est lenia, & ὀλισθάνειν labi, & κολλῶδες liquidum, λιπαρὸν pingue, cæteraque huiusmodi. Quia uero labentem linguam γ remoratur, eo interiecto formauit γλίσχρον lubricum, γλυκὺ dulce, γλοιῶδες uiscosum, lutulentum. Animaduertens quoque ipsius ν sonum imo in gutture detineri, eo nominauit ἔνδον & τὰ ἐντὸς, id est quod intus est, & quæ intrinsecus sunt, ut res per literas repræsentaret. Ipsum uero ω, μεγάλῳ, id est magno tribuit, & ipsum η μήκει, id est longitudini, quoniam magnæ literæ sunt. in nomine autem στρογγύλον, id est rotundum, ipso ο indigens, ο ut plurimum miscuit. Eademque ratione cætera secundum literas ac syllabas rebus singulis accommodare uidetur nominum autor, signum nomenque constituens, ex his deinde species iam reliquas per similitudinem constituere. Hęc mihi Hermogenes recta uidetur esse nominum ratio, nisi quid aliud Cratylus hic afferat. HER. Etenim, ò Socrates, sæpe me turbat Cratylus hic, ut à principio dixi, dum esse quandam asserit rectam nominum rationem, quæ uero sit, nō explicat, ut discernere nequeam utrum de industria, nécne adeò sit obscurus. In præsentia igitur, ò Cratyle, coram Socrate dicas, utrum placeant ea tibi quæ Socrates de nominibus prædicat, an præclarius aliquid afferre possis: quod si potes, adducas in mediū, ut uel à Socrate discas, uel nos ambos erudias. CRAT. Videturne tibi Hermogenes facile esse tā breui percipere quoduis atque docere, nedum rem tantam, quæ maximum quid de maximis æstimatur? HER. Non mihi per Iouem, quinimò scite loquutum Hesiodum arbitror, quod operæprecium sit paruum paruo addere. Quare si quicquam, licet exiguū, perficere uales, ne graueris, sed & Socratem istum iuua, & me insuper. debes enim. SOC. Equidem, ò Cratyle, nihil eorum quæ suprà cōmemoraui, assererem. Nempe utcunque uisum est, cum Hermogene hoc indagaui. quocirca aude si quid melius habes, exprimere, tanquā sim libenter, quod dixeris, suscepturus. Neque enim mirarer si quid tu hisce haberes præclarius. Videris porrò & ipse talia quædam considerasse, et ab alijs didicisse. Si quid ergo præstantius dixeris, me inter discipulos tuos circa rectam nominum rationem unum connumerato. CRAT. Certe mihi, ò Socrates, ut ais, curæ hæc fuerunt, ac forte discipulum te efficerem. Vereor tamen ne contrà omnino se res habeat. Conuenit mihi nunc idē erga te dicere, quod aduersus Aiacem in sacris Achilles inquit. Generose, ait, Aiax Telamonie populorū princeps, omnia mea ex sententia protulisti. Ita tu quoque, ò Socrates, nostra ex mente uaticinari uideris, siue ab Euthyphrone fueris inspiratus, siue Musa quędam tibi pridem inhærens nunc te protinus concitauerit. SOC. O' uir bone Cratyle, ego quoque sapientiam meam iampridem admiror, neque nimis cōfido. quare examinandum quid dicam, existimo. Nam à seipso decipi grauissimum est, nimis enim periculosa res est, quum seductor abest nūquam, semperque deceptum proxime comitatur. Oportet itaque superiora frequenter animaduertere, & ut poëta ille ait, antè illa retroque conspicere. Atqui & in præsenti uideamus quid à nobis sit dictum. Rectā diximus nominis rationem, quæ qualis quæque res sit, ostendit. Nūquid sufficienter esse dictum asserimus? CRAT. Ego quidem assero. SOC. Docēdi igitur gratia nomina ipsa dicuntur? CRAT. Prorsus. SOC. An non & artē esse hanc dicimus, & ipsius artifices? CRAT. Maxime. SOC. Quos? CRAT. Quos à principio tu legū & nominum conditores cognominabas? SOC. Vtrum hanc artem similiter atque alias inesse hominibus, an aliter arbitramur? Id autem est quod uolo. pictores quidam deteriores sunt, quidā pręstantiores? CRAT. Sunt. SOC. Nónne præstantiores opera sua pulchriora faciunt, figuras uidelicet animalium? cæteri contrà? Aedificatores quoque similiter partim pulchriores, partim turpiores domos efficiūt? CRAT. Sic est. SOC. Nónne & legum ipsarum autores partim opera sua pulchriora, partim turpiora efficiunt? CRAT. Haud amplius istud admitto. SOC. Non ergo leges aliæ meliores, deteriores aliæ tibi uidentur. CRAT. Non. SOC. Neque etiam nomen ut apparet, aliud melius, aliud deterius impositum arbitraris. CRAT. Neque istud. SOC. Ergo omnia nomina recte posita sunt. CRAT. Quæcunque uidelicet nomina sunt. SOC. Quid de huius Hermogenis quod suprà dictum est, nomine? Vtrum dicendum non esse illi istud impositum, nisi quod ἑρμοῦ γενέσεως, id est Mercurij generationis illi competat? An impositum quidem, non tamen recte? CRAT. Neque impositum esse, ò Socrates, arbitror, sed uideri. esse autem alterius cuiusdam nomen, cui natura inest quæ nomine continetur. SOC. Vtrum neque mentitur quisquis Hermogenem esse eum dicit? Neque enim hoc est dubitandum, quin eum dicat Hermogenem esse, cum non sit. CRAT. Qua ratione id ais? SOC. Nunquid ex eo quòd non datur dicere falsa, sermo tuus constat, & circa id uersatur? permulti nempe, ò amice Cratyle, & nunc prædicant, & quondam asseruerunt. CRATYL. Quo pacto, ò Socrates, dum dicit quis quod dicit, quod non est dixerit? An non hoc est falsa dicere, quæ non sunt, dicere? SOCR. Præclarior hic sermo amice, quàm conditio

Iliad. 9.

ditio mea & ætas exigat. Attamen mihi dicas, utrũ loqui falsa non posse aliquis tibi uidetur, fari autem posse? CRAT. Neq; fari. SOC. Ac etiam neq; dicere, neq; appellare, salutareq;? Quemadmodum si quis tibi obuius hospitalitatis iure manu te præhendens dicat, Salue hospes Atheniensis, Smicrionis fili Hermogenes. ille loqueretur ista, uel fari diceretur, uel diceret, uel salutaret, appellaretq; ita, nõ te quidẽ, sed hũc Hermogenẽ, aut nullum? CRAT. Videtur mihi, ò Socrates, incassum hęc iste uociferare. SOC. Sat habeo, utrũ uera uociferat, qui ita clamat, an falsa? An partim uera, partim falsa? Nam hoc quoq; sufficiet. CRAT. Sonare hunc ego dicã seipsum frustra mouentem, ceu si quis æra pulset. SOC. Animaduerte Cratyle, utrum quoquo modo cõueniamus. Nónne aliud nomẽ, aliud cuius nomẽ est, esse dicis? CRATY. Equidem. SOC. Et nomẽ rei ipsius imitationem quandam esse? CRAT. Maxime omnium. SOC. Et picturas alio quodam modo rerum quarũdam imitationes? CRAT. Certe. SOC. Age uero, forte ego quid dicas, nõ satis intelligo, tu autẽ forsitan recte loqueris. possumus has imitationes utrasq; & picturas & nomina rebus his quarũ imitationes sunt, attribuere, nécne? CRAT. Possumus. SOC. Aduerte hoc in primis, nunquid possit aliquis uiri imaginem uiro, & mulieri mulieris tribuere, & in alijs eodẽ pacto? CRAT. Siccerte. SOC. Num & contrà, uiri imaginem mulieri, & mulieris uiro? CRAT. Et hoc. SOC. An utreq; distributiones huiusmodi rectæ sunt? uel potius altera, quæ cuiq; propriũ simileq; attribuit? CRAT. Mihi quidem uidetur. SOC. Ne igitur ego ac tu cum simus amici, in uerbis pugnemus, aduerte quod dico. Talem ego distributionem in imitationibus utrisq; tam nominibus quàm picturis rectam uoco. & in nominibus nõ rectam modo, sed ueram. Alteram uero dissimilis ipsius tributionem illationemq; nõ rectam, & in nominibus pręterea falsam. CRAT. At uide, ò Socrates, ne forte in picturis duntaxat id contingere possit, ut quis male dispertiat, in nominibus autem minime, sed necessarium sit recte semper adscribere. SOC. Quid ais? quo ab illo hoc differt? Nónne fieri potest ut cuipiam uiro quis obuius dicat, hæc tua figura est, ostendatq; illi fortè uiri illius figuram, forte etiã mulieris? Ostendere, inquam, sensibus oculorũ offerre. CRAT. Certe. SOC. Nónne iterum ut eidem factus obuiã dicat, nomen id tuum est? Imitatio quippe aliqua nomen est, quẽadmodum & figura. Dico autem ita. Nónne licebit illi dicere, nomen hoc tuum est? deinde in aurẽ idem infundere, forte eius imitationem dicendo quòd uir est, forte uero fœminæ cuiusdã generis humani imitationem, dicendo quòd mulier? Non uidetur tibi hoc aliquando fieri posse? CRAT. Concedere tibi uolo, ò Socrates, sic esto. SOC. Recte facis amice, ac si id ita se habet, controuersia iam tolletur. Porrò si in his huiusmodi quędam partitio fit, alterum uere loqui, alterum loqui falsa uocamus. Si hoc accidit, & possumus nõ recte nomina distribuere, & quæ non propria sunt cuiq; reddere, similiter in uerbis aberrare licebit. Sinautem uerba nominaq; ita congerere datur, necesse est & orationes similiter. Oratio quippe, ut arbitror, est uerborum & nominũ compositio. Quid ad ista Cratyle? CRAT. Quod & tu, probe namq; loqui uideris. SOC. Quinetiam si prima nomina ad literas ipsas quadam imitatione referimus, cõtingere potest in his quemadmodum in picturis, in quibus accidit ut congruas omnes figuras coloresq; adhibeamus. Itémque ut non omnes, sed partim superaddamus, partim subtrahamus, pluráque & pauciora exhibeamus. Nónne fieri hoc potest? CRAT. Proculdubio. SOC. Qui conuenientia omnia tribuit, pulchras literas & imagines reddit. Qui uero addit, uel aufert, literas quidem ac imagines & ipse facit, sed malas. CRAT. Nempe. SOC. Qui autem per literas ac syllabas rerum essentiam imitatur, nónne eadem ratione si competentia omnia tribuit, pulchram imaginem efficit? Id autem nomen existit. sinautem in paucis deficiat uel excedat, imago quidem efficietur, sed nõ pulchra? Quamobrem nomina quædam bene instituta erunt, quædam contrà. CRAT. Forte. SOC. Forsitan ergo nominum hic bonus erit artifex, ille malus. CRAT. Profecto. SOC. Nónne huic nomen erat nominum conditor? CRAT. Planè. SOC. Erit itaque in hoc quemadmodum in cæteris artibus conditor nominum bonus unus, alius uero non bonus, si modo superiora illa inter nos constant. CRAT. Vera hæc sunt. Verum cernis, ò Socrates, quoties has literas α & β et quoduis elementorum nominibus per artem grammaticam attribuimus, siquid auferimus, uel addimus, uel etiam permutamus, quod nomen quidem scribimus, non tamen recte, imò uero id nullo modo scribimus, quin potius statim aliud quiddam est, cum primum horum aliquid patitur. SOC. Videndum Cratyle, ne forte minus recte hoc pacto consideremus. CRAT. Quo pacto? SOC. Fortassis quæcunq; aliquo ex numero constare uel non constare necesse est, id quod ais perpetiuntur, quemadmodum decẽ, aut quiuis alius numerus. Nam quilibet numerus quocunque addito uel ablato, alius statim efficitur. Forte uero qualitatis cuiuslibet et imaginis haud eadem ratio est, sed diuersa. Neque enim omnia imago habere debet quæcunq; illud cuius imago est, si modo est imago futura. Animaduerte num aliquid dicam. An duo quædam hæc erunt, Cratylus uidelicet, & ipsius imago, si quis deorum non modo colorem tuum figurãq; expresserit, ut pictores solent, sed interiora quoq; omnia similia tuis effecerit, mollitiem eandem, caloremq;, motum, animam, sapientiam, & ut breui complectar, talia prorsus effinxerit omnia, qualia tibi insunt? Vtrum, inquam, alterum istorum Cratylus erit, alterum Cratyli ipsius imago? An Cratyli potius gemini? CRA. Cratyli, ò Socrates, ut arbitror, duo. SOC. Cernis amice aliam imaginis rationem esse quærendam, quam illorum quæ paulo ante diximus? neq; cogẽdum esse siquid uel additum, uel ablatum fuerit, ut non amplius sit imago? An non sentis quantum deest imaginibus, ut eadem habeant quæ & illa quorũ imagines sunt? CRAT. Equidem. SOC. Ridiculum aliquid Cratyle ex nominibus contingeret his quorum nomina sunt, si prorsus illis similia redderẽtur. Gemina quippe omnia fierent, neutrumq; illorũ utrum esset potius dici posset, résne ipsa an nomen. CRAT. Vera loqueris. SOC. Ingenue itaq; fatearis, ò uir generose, nominum aliud bene, aliud contrà positum esse: neque cogas omnes literas continere, adeò ut penitus tale sit, quale & id cuius est nomẽ: sed mitte literam quoq; minus congruam afferri quãdoq;: si literam, & nomen similiter in sermone: si in sermone nomẽ, sermonem insuper nequaquam conuenientem rebus tribui, et rẽ ipsam nihilominus nominari diciq;, quoad rei ipsius cuius sermo est figura, insit quemadmodum in elementorũ nomminibus quæ nuper

ego &

ego & Hermogenes commemorauimus, si recordaris. CRAT. Recordor equidem. SOC. Bene hercle igitur quādocunq; hoc inerit, quamuis non omnia conuenientia prorsus adsint, dicetur. bene quidem, cum omnia: male uero, cum pauca. Dici itaq;, ò beate, mittamus, ne quemadmodum qui in Aegina noctu circumuagantur, sero iter peragunt, ita & nos hoc pacto ad res ipsas reuera serius quàm deceat, peruenisse uideamur. uel saltem aliam quādam exquiras rectam nominis rationem, nec; confitearis declarationem rei literis ac syllabis factam, nomen esse. Porrò si ambo hæc dixeris, tibi ipse constare & consentire non poteris. CRAT. Videris mihi probe loqui, ò Socrates, atq; ita pono. SOC. Postquam de his consentimus, quod restat discutiamus. Si bene nomen positum esse debet, oportere diximus literas sibi conuenientes inesse. CRAT. Planè. SOC. Conuenit autem ut literæ rerum similes insint. CRAT. Omnino. SOC. Quæ igitur rectè sunt posita, ita posita sunt. Siquid autem non rectè positum est, ut plurimam quidem ex conuenientibus similibusq; literis constat, si quidem imago est. habet autem & aliquid non conueniens, propter quod nō rectum est, neque rectè nomen est institutum. Sicne, an aliter dicimus? CRAT. Nihil est, ò Socrates, ut arbitror, contendendum: neque enim mihi placet, ut nomen quidem esse dicatur, non tamen rectè positum. SOC. Vtrum hoc tibi non placet, quod nomen rei ipsius declaratio sit? CRAT. Placet. SOC. At uero nomina partim ex primis constituta esse, partim esse prima, non probe dictum putas? CRAT. Probe. SOC. Enimuero prima si quorundam declarationes esse debent, habésne modum commodiorem quo id fiat, quàm si talia fiant, qualia illa sunt quæ declarari uolumus? An modus iste potius tibi placet, quem Hermogenes alij; plurimi tradunt, quòd uidelicet nomina conuentiones quædam sint ijs qui ita constituerunt, ac res ipsas præcognouere, aliquid referentes: rectaq; nominis ratio in conuentione consistat, neque intersit utrum quis ita ut nunc statutum est decernat, an contrà: ut uidelicet ο, quod nunc ο paruum uocatur, ο magnum cognominetur, ω uero quod modo ω magnum, ω paruum dicatur? Vter istorum magis tibi modus placet? CRAT. Præstat omnino, ò Socrates, similitudine referre quod quis ostendere uult, quàm quouis alio. SOC. Scite loqueris. Nónne si nomen rei simile est, necesse est elementa ex quibus prima nomina componuntur, natura ipsa rebus esse similia? Sic autem dico: an aliquis quandoque picturam quam suprà diximus, rei cuiusquam similem effinxisset, nisi colores ipsi quibus constat imago, essent natura rei illius similes quam pictoris studium imitatur? An non impossibile? CRAT. Impossibile planè. SOC. Eadem ratione nomina ipsa nunquam alicuius similia fierent, nisi illa quibus nomina componuntur, similitudinem aliquam haberent earum rerum, quarum nomina imitationes sunt. Ea uero quibus constant nomina, elementa sunt. CRAT. Sanè. SOC. Iam tu sermonis eius esto particeps, cuius nuper Hermogenes. An rectè dicere tibi uisi sumus, quod ipsum ρ lationi, motui, asperitati congruit? CRAT. Rectè mihi quidem. SOC. Ipsum autem λ leni & molli, ac cæteris quæ narrauimus? CRAT. Profectò. SOC. Scísne quod idem, id est asperitas ipsa nobis quidem σκληρότης uocatur, Eretriensibus uero σκληρότηρ? CRAT. Vtique. SOC. Vtrum ambo hæc ρ & σ, eidem similia uidentur, idemq; ostendunt tam illis per ipsius ρ determinationem, quàm nobis per σ nouissimum, uel alteris nostrum nihil referunt? CRAT. Vtrisq; plane demonstrant. SOC. Vtrum quatenus similia sunt ρ & σ, uel quatenus dissimilia? CRAT. Quatenus similia. SOC. Nunquid penitus similia sunt, ad lationem æque significandam? quin & ipsum λ iniectum, cur non contrarium asperitatis ipsius significat? CRAT. Forte non rectè iniectum est, ò Socrates, quemadmodum ea quæ tu in superioribus cum Hermogene hoc tractabas, dum & auferebas & inferebas literas ubi maxime oportebat. Ac rectè mihi facere uidebaris. & nunc forte pro λ, ρ apponendum est. SOCR. Probe loqueris. Quid uero, nunc ut loquimur, nihil percipimus inuicem, quādo quis σκληρὸν pronunciat? neq; tu quid nunc ego dicam, intelligis? CRAT. Intelligo equidem propter consuetudinem. SOC. O uir lepidissime, cum consuetudinē dicis, quid aliud præter conuentionem dicere putas? An aliud consuetudinem uocas, quàm quod ego cum id pronuncio, illud cogito, tu quoq; quod ipse cogitem, percipis? Nō hoc dicis? CRAT. Hoc ipsum. SOC. Si id me pronunciante cognoscis, per me tibi fit declaratio, ex dissimili uidelicet eius quod ipse cogitans profero: quandoquidem ipsum λ dissimile est eius quo tu σκληρότητα, id est asperitatem uocas. Si hoc ita se habet, profectò ipse ad id teipsum assuefacis, & ex hac conuentione rectam tibi nominis rationem proponis, postquam tibi idem tam dissimiles quàm similes literæ repræsentant propter ipsum consuetudinis & conuentionis accessum. Sin autem consuetudo conuentio minime sit, haud adhuc rectè dici poterit similitudinē esse declarationem, imò consuetudinem dicere oportebat. Siquidem ex similitudine & dissimilitudine consuetudo declarat. His utiq; concessis, ò Cratyle (nempe silentium tuum pro concessione ponam) necesse est consuetudinem aliquid conuentionemq; conijcere, conferreq; ad eorum quæ sentimus & loquimur expressionem. Nam si uelis, optime uir, ad numerorū considerationem descendere, quo pacto speras, adeò propria reperturum te nomina ut singulis numeris simile nomen attribuas, si non permiseris concessionem tuam, conuentionemq; autoritatem aliquam circa nominum rationem habere? Mihi quidem & illud placet, ut nomina quoad fieri potest, rebus similia sint. Vereor tamen ne fortè, ut dicebat Hermogenes, tenuis quodammodo sit istius similitudinis usurpatio, cogamurq; & onerosa hac re, cōuentione uidelicet uti, ad rectam nominum rationem: quoniam tunc fortè pro uiribus optime diceretur, cum uel omnino, uel maxima ex parte similibus, id est cōuenientibus diceremus, turpissime uero cum contrà. Hoc autem post hæc insuper mihi dicas: quam nobis uim habent nomina, quidue pulchrum per hæc effici nobis asserimus? CRAT. Docere mihi quidem nomina uidentur, ò Socrates, idq; simpliciter asserendum, quòd quisquis nomina scit, & res itidem sciat. SOC. Forte, ò Cratyle, tale quiddam dicis, quòd cum nouerit aliquis quale sit nomen, est autem tale qualis & res existit, rem quoque ipsam agnoscet, quādoquidem nominis est res similis. Ars autem una eademq; est omnium inter se similium. Hac ratione inductus dixisse uideris, quòd quisquis nomina cognoscit, res quoq; ipsas agnoscet. CRAT. Vera loqueris. SOC. Age, uideamus quis modus docendarum rerum iste sit, quem ipse nunc

nunc dicis, & utrum alius præterea sit, hic tamen potior habeatur, uel alius præter hunc nullus. utrum istorum potius arbitraris? CRAT. Hoc certe, quòd nullus uidelicet alius sit, sed hic solus et optimus. SOC. Vtrum uero & res ipsas ita reperiri censes, ut quicunque nomina reperit, ea quoque quorum nomina sunt, inueniat? An quærendum potius alium modum quendam, huncque discendum? CRAT. Maxime omnium secundum ista hunc ipsum & quærendum & inueniendum. SOC. Age, ita consideremus, ò Cratyle: siquis dum res inuestigat, nomina ipsa sequitur, rimaturque quale unumquodque uult esse, uides quàm maximum deceptionis periculum subit? CRAT. Quo pacto? SOC. Quoniam qui principio nomina posuit, quales esse res opinatus est, talia quoque nomina, ut dicebamus, effinxit. Nónne ita? CRAT. Ita prorsus. SOC. Si ergo ille nō recte sensit, & ut sensit, instituit, nónne & nos sequentes eius uestigia deceptos iri existimas? CRAT. Haud ita est, imò necesse scientem fuisse illum, qui nomina posuit. Aliter autem, ut iamdudum dicebam, nomina nequaquam essent. Euidentissimo autem argumento id esse tibi potest, haud à ueritate aberrauisse nominum autorem, quòd si male sensisset, nequaquam sibi ita omnia consonarent. An non aduertisti et ipse, cum diceres omnia in idem tendere? SOC. Nihil ista, ò bone Cratyle, ualet defensio. Quid enim mirū est, si primo deceptus nominū institutor, sequentia rursus ad primum ui quadam traxit, & ipsi consonare coëgit? Quemadmodum circa figuras interdum exiguo quodam primo ignoto falsoque existente, reliqua deinceps multa inuicem cōsonant. Debet enim quisque circa rei cuiusque principium statuendum, disserere multa, diligentissimeque considerare, utrū recte decernat, nécne. quo quidem sufficienter examinato, cætera iam principium sequi debent. Miror tamen, si nomina sibimet congruunt. Consideremus iterum quæ suprà retulimus. diximus profectò ita nomina essentiam significare, quasi omnia currant, ferantur & defluant. Itáne significare censes? CRAT. Ita certe. & recte quidem. SOC. Videamus itaque ex illis aliqua repetentes. Principio nomen hoc ἐπιστήμη, id est scientia ambiguum est, magisque significare uidetur, quod ἵστησι, id est sistit in rebus animā, quàm quod cum rebus pariter circumfertur: rectiusque esse uidetur, ut principium eius ut nunc ἐπιστήμην dicamus, quàm per ε ipsius eiectionem, & pro ε, ι potius adijciamus. Deinde βέβαιον, id est firmum dicitur, quoniam βάσεως & στάσεως, id est firmamenti, & status potius quàm lationis est imitatio. Præterea ἱστορία id forte significat quod ἵστησι τὸν ῥοῦν, id est sistit fluxum, & ipsum πιστὸν, id est credendum, ἱστᾶν, id est firmare omnino significat. Quinetiam μνήμη, id est memoria, ostendit prorsus quòd in anima non agitatio est, sed μονὴ, id est quies, stabilisque permansio. Atqui si quis nomina ipsa obseruet ἡ ἁμαρτία & συμφορὰ, id est error & contingentia casusque, idem uidebuntur inferre, quòd σύνεσις & ἐπιστήμη, id est intelligentia atque scientia, & cætera nomina quæ præclaris sunt rebus imposita. Item ἡ ἀμαθία & ἀκολασία, id est inscitia & intemperantia, proxima his uidentur. ἀμαθία quidem importare uidetur, ἅμα θεῷ ἰόντος πορείαν, id est simul cum deo euntis progressum. ἀκολασία uero omnino quandam ipsarum rerum ἀκολουθίαν, id est persecutionem atque congressum. Atque ita quæ rerū turpissimarum nomina esse putamus, nominum illorum quæ circa pulcherrima sunt, quàm simillima uidebuntur. Arbitror & alia multa reperiri posse, siquis ad hæc incumbat, ex quibus iterum iudicabit nominū autorem nō currentes delatasque res, imò stabiles indicare. CRAT. Veruntamen multa, ò Socrates, secūdum agitationis significationem uides illum constituisse. SOC. Quid agemus, ò Cratyle? Nunquid suffragiorum calculorumque instar nomina ipsa dinumerabimus? atque ad hāc normā de recta ratione nominum iudicabimus, ut ea tandem uera sint, quibus significationes plurium nominum suffragantur? CRAT. Haud decet. SOC. Non certe amice. Sed his iā omissis, redeamus illuc unde digressi sumus. Dixisti nuper, si recordaris, necessarium esse, illum qui nomina statuit, prænouisse ea quibus nomina tribuebat: perstas adhuc in sentētia, nécne? CRAT. Adhuc. SOC. Nūquid & illum qui prima nomina posuit, nouisse ais dum poneret? CRAT. Nouisse. SOC. Quibus ex nominibus res uel didicerat, uel inuenerat, quando necdum prima nomina fuerant instituta? cū dictum sit impossibile esse res uel inuenire, uel discere, nisi qualia nomina sint, didicerimus, uel ipsi nos inuenerimus? CRAT. Videris mihi nonnihil, ò Socrates, dicere. SOC. Quo igitur pacto dicemus eos scientes nomina posuisse? uel legum & nominum cōditores ante positionem cuiuslibet nominis extitisse, eosque res antea cognouisse, siquidem non aliter quàm ex nominibus disci res possint? CRAT. Reor equidem Socrates uerissimum eum esse sermonem quo dicitur excellentiorem quādam potentiam quàm humanā prima rebus nomina præbuisse, quo necessarium sit ut recte fuerint distributa. SOC. Nunquid putas contraria sibijpsi posuisse nominū autorem, si dæmon aliquis uel Deus extitit? an nihil tibi suprà dixisse uidemur? CRAT. Forte nondum alterum istorum nomina erant. SOC. Vtra igitur erant uir optime? num quæ ad statum uergunt? an quæ ad motum potius? Neque enim, ut modo diximus, multitudine iudicabitur. CRAT. Sic decet Socrates. SOC. Cum itaque dissentiant contendantque de ueritate inuicem nomina, & tam hæc quàm illa uero propinquiora esse se asserāt, cuius ad normam dijudicabimus? Quò nos uertemus? Neque enim ad alia nomina confugiemus, quia præter hæc nulla. Verum alia quædam præter nomina quærenda sunt, quæ nobis ostendant absque nominibus, utra istorū uera sint, rerum uidelicet monstrantia ueritatem. CRAT. Ita mihi uidetur. SOC. Si hęc uera sunt Cratyle, possunt, ut uidetur, res sine nominibus percipi. CRAT. Apparet. SOC. Per quid potissimū aliud speras res ipsas percipere? Nónne per quod consentaneum ac decens est? per mutuam illarum communionem, scilicet siquo modo inuicē cognatæ sunt, et per seipsas maxime. Quod enim aliud est ab illis, aliud quiddam nō illas significat. CRAT. Vera loqui uideris. SOC. Dic obsecro nónne iam sæpe concessimus, nomina quæ recte posita sunt, similia illorum esse quorum sunt nomina, rerumque imagines esse? CRAT. Concessimus planè. SOC. Si ergo licet res per nomina discere, ac etiam per seipsas, quæ præstantior erit lucidiorque perceptio? Num si ex imagine cogitetur, & imago ipsa utrum recte expressa sit, & ueritas cuius hæc est imago? An potius si ex ueritate tam ueritas ipsa quàm ipsius imago, nunquid decenter imago ad eam fuerit instituta? CRAT. Si ex ueritate. SOC. Qua ratione res uel per doctrinam uel per inuentionem compræhendendæ sint, iudicare, maioris quàm meum ac tuum sit, ingenij opus esse uidetur. Sufficiat autem nunc

Circa principiū statuendum disserere multa oportet.

inter nos conſtitiſſe quod nō ex nominibus, immo ex ſe ipſis potius diſcendę quærēdæq; ſunt. CRAT. Sic apparet ô Socrates. SOC. Animaduertamus & hoc præterea, ne multa hæc nomina in idem tendentia nos decipiant, cum qui illa impoſuerunt, currere omnia ſemper fluereq; putauerint, atq; ea conſideratione poſuerint: uidentur nempe mihi ita exiſtimaſſe: quorum tamen opinio ſi talis extitit, falſa habenda eſt. profecto illi uelut in quandam delapſi uertiginem, & ipſi uacillant iactanturq;, & nos in eandem rapientes immergunt. Conſidera uir mirifice Cratyle quod ego ſępenumero ſomnio, utrum dicendum eſt eſſe aliquid ipſum pulchrum ac bonum, & unumquodque exiſtentium ita, nécne. CRAT. Mihi quidem ô Socrates eſſe uidetur. SOC. Illud igitur ipſum conſideremus, non ſi uultus quidam aut aliquid talium pulchrum eſt, quippe hæc omnia fluunt: ſed ipſum pulchrum dicimus, nónne ſemper tale quale eſt perſeuerat? CRAT. Neceſſe eſt. SOC. Nunquid poſsibile eſt ipſum recte denominare, ſi ſemper ſubterfugit, ac primo quid illud ſit, deinde quale ſit dicere? uel neceſſarium eſt, dum loquimur aliud ipſum ſtatim fieri, iugitérque diffugere, nec tale amplius eſſe? CRAT. Neceſſarium. SOC. Quo pacto aliquid illud erit, quod nunquam eodem modo ſe habet? Si enim quandoque eodem modo ſe habet, eo in tempore minime permutatur: ſin autem ſemper eodem modo ſe habet, idémque exiſtit, quomodo tranſit uel mouetur, cum ideam ſuam non deſerat? CRAT. Nullo pacto. SOC. Præterea à nullo cognoſceretur. dum enim cognitura uis ipſum aggrederetur, aliud alienúmque fieret. quare quid ſit aut quale cognoſci non poſſet. nam cognitio nulla ita rem percipit, ut nullo modo ſe habentem percipiat. CRAT. Eſt ut ais. SOC. Sed neque cognitionem ipſam eſſe affirmandum eſt, ô Cratyle, ſi decidunt omnia, nihílque permanet. Si enim cognitio ex eo quod cognitio eſt non decidit, permanebit ſemper, ac ſemper erit cognitio: ſin autem cognitionis ſpecies ipſa diſcedit, ſimul & in aliam cognitionis ſpeciem delabetur, neque cognitio erit. Quòd ſi perpetuo migrat, ſemper non erit cognitio. Atque hac ratione neque quod cogniturum eſt, neque quod cognoſcendum, ſemper erit. Sin autem ſemper eſt quod cognoſcit, eſt quod cognoſcitur, eſt pulchrum, eſt & bonum, eſtq; denique exiſtentium unumquodque quæ in præſentia dicimus, fluxus lationis ſimilia non uidentur. Verum uero hæc ita ſint, an ut dicebant Heracliti ſectatores, alijq; permulti, haud facile diſcerni poteſt. Neque hominis ſanę mentis eſt ſeipſum animumq; ſuum nominibus credere, & autorem nominum ſapientem aſſeuerare, atque ita de ſeipſo rebúſque omnibus male ſentire, ut putet nihil integrum firmumq; exiſtere, ſed omnia uelut fictilia fluere atq; concidere, & quemadmodum homines deſtillationibus capitis ęgrotantes, ſimiliter quoque res ipſas affici iudicet, adeo ut deſtillatione & fluxu omnia comprænhendantur. Fortè ô Cratyle ita eſt, fortè etiam aliter: forti animo & diligenti ſtudio inueſtiganda res eſt. neque enim facile aſſentiendum. Iuuenis adhuc es, atque tibi ſufficit ætas. Et ſi quid inueneris indagādo, mihi quoq; impartiri debes. CRAT. Nauabo operam Socrates. Ac certe ſcito me etiam in præſentia non torpere, immo cogitanti mihi & multa animo reuoluenti multo magis ita ut dicebas ipſe, quàm ut Heraclitus, res ſeſe habere uidentur. SOC. Deinceps amice poſtquam redieris, me doceto. Nunc autem ut conſtituiſti, in agrū perge. Atqui & Hermogenes hic te comitabitur. CRAT. Fiet ut mones Socrates. Verum tu quoque iam de his cogita.

GORGIAS PLATONIS, VEL, DE RHETORICA.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

CVM duo quædam in animo potiſsima ſint, cognitio & affectus, cognitionem quidem ſophiſtæ ſub ueritatis ſpecie ad falſa detorquent, affectum uero populares poëtæ ſub concinnæ uoluptatis eſca in diſſonas perturbationes ſæpe præcipitant. Oratores denique populares tum cognitionem falſis decipiunt coniecturis, tum affectum in motus uarios concitant. Quapropter cum horum opera mentes hominum, tum falſis opinionibus, tum pernicioſis affectibus ægrotare cogantur, Plato humanorum medicus animorum nos à ſophiſtis quidem omnino, ab oratoribus quoque atque poëtis quodammodo procul abducit. profecto ſophiſtas & undique & omnes exterminat. poëtas autem neque omnes, ſed illos qui uel turpia de dijs & fingunt, uel perturbatos animos acrius imitantur & referunt. neque undique ſed ex urbe, id eſt ex iuuenum ignorantumque turba, qui in perturbationes admodum ſunt procliues, & allegoricum poëtarum non penetrant ſenſum. Quamobrem in libris De republica poëtas iubet uel expelli, uel cogi de deo honeſte loqui, neque perturbationibus audientes aſſuefacere, ſed & diuinos hymnos canere, & leges patrias magnorumque geſta uirorum grauiter recenſere. Sed ut reuertamur ad oratores, hos quoque non omnes Plato uituperat, ſed eos duntaxat, qui ad id incumbunt aſsidue, ut quicquid libuerit, quacunque ualeant ratione audientibus perſuadeant abſque delectu, ſiue malum id eſt, ſiue bonum, ſeu falſa ſit ratio ſeu uera, uel commiſeratio, uel concitatio, uel coniectura. Quale fuerat Lyſiæ Thebani, atque Tiſiæ, necnon Gorgiæ Leontini propoſitum. Anteponit uero alijs Periclem in Phædro atque Iſocratem, propterea quòd eloquentiam cum philoſophia coniunxerint. Additque legitimum oratorem oportere rerum intelligere rationes, morum leges, uerborum uires, naturas ingeniorum, uerbaque certa quadam ratione componere ingenijs audientium quoad fieri poteſt accommodata, communis boni perſuadendi gratia: neque tam ad id incumbere, ut ea quæ dicit hominibus grata ſint, quàm ut accepta deo. Eum uero qui Tiſiæ Gorgiæque more non ueritatem ipſam atque iuſtitiam, ſed coniecturam turbæ duntaxat uerisimilem probabilemque ſequitur, tanquam hominem ciuitati ante alios noxium deteſtatur, quaſi eloquentia ſine ſapientia ſit enſis acutus in manibus furioſi. Duos autem exagitat ante alios, Lyſiam quidem in Phædro, hic uero Gorgiam. Nam quanto maioris autoritatis erant, tanto pericuIoſiores erant. Adducitur hic in medium & Polus orator Gorgiæ ſectator, & Callicles eorum aſtipulator. Socrates autem primo per Chærephontem agit familiarem ſuum, & id quidem aduerſus Polum. Deinde ipſe per ſe contra Gorgiam. Quoniam uero hi in aliarum rerum rationibus aſsignandis apud populum mirum in modum gloriari ſolebant, oſtenditur eos, ut ipſis omnis adimatur fides, neſcire ſuæ profeſsionis rationes afferre. Interrogatus enim Polus quæ ſit ars Gorgiæ, cum debuiſſet eam ſolum per neceſſaria definire, & quæ ſit explicare, per ſuperflua circumſcripſit & qualis, & id quidem affectato nimium ſtylo, quo uti conſueuiſſe, in Phædro, ubi de oratorum ſtylis agitur, confirmatur. Deinde interrogatus ipſe Gorgias quæ ſit ars eius, inepta quadam iactantia reſpondit eſſe rhetoricam. Rogatur deinceps quid ſit rhetorica definire. Meminiſſe uero debemus rem quamlibet in eo quod ipſa eſt, partim quidem cum rebus alijs conuenire, partim uero differre: atque id per quod conuenit nominari genus: per quod diſcrepat, differentiam. hinc fit, ut definitio quæ idipſum quod res eſt comprænhendit, per genus eiuſmodi, differentiamque debeat aſsignari. Gorgias ergo utpote qui artem ſuam neſciat definire, genus ipſius & id quidem inepte profert. Differentiam uero quam mox in eadem reſponſione unà cum genere debebat adducere, uix tandem poſt mul-

u tas

tas interrogationes extorquente Socrate in medium afferre compellitur. Principio respondet rhetoricam esse artem circa sermones. Et quoniam aliæ quoque sunt similes, interrogatur circa quos qualesue sermones, ut qua in re ab alijs artibus differat, discernatur. Respondet autem circa sermones qui dicendi uim præstant. Iterum id alijs artibus est commune. unde rursus adiungere cogitur, rhetoricam uersari quàm plurimum circa sermones, uimque dicendi. Sed quoniam id quoque commune cum multis, urgetur iterum addere circa sermones, scilicet de rebus maximis. Cum uero & id commune, iam nescio quid distinctius afferre compellitur, id est per oratoriam nos consequi ut nulli seruiamus, sed alijs dominemur, atque esse oratoriam artem persuasionis pro arbitrio effectricem. Interea Socrates admonet, ut in disputando non tam ad personam qua cum disputatur, quàm ad rem ipsam & sermonem & animum intendamus. Deinde uero quoniam omnis ars aliqua de re persuadet, quæritur qua de re, & qualis sit rhetoris persuasio. Mox in duo distinguitur persuasio. In eam scilicet quæ scientiam, & in eam quæ facit fidem. Concluditurque oratoriam persuasionem non scientiam afferre, sed fidem, non circa quælibet proprie, sed circa iusta atque iniusta, non ubique, sed in turba potissimum, ac de rebus quæ præcipue ad rempublicam pertinent. Additur quinetiam oratorem de rebus insuper ad artes alias proprie pertinentibus suadentius quàm artifices ipsos posse loqui, non quidem inter artium ipsarum peritos, sed imperitos. Inter hæc admonemur ne potentia unquam arteque abutamur. Item ne in disputando ubi ad ueritatem percipiendam necessaria est tranquillitas, perturbemur. Rursus æquo animo atque libentissimo redargutionem esse recipiendam, præsertim in moribus corrigendis. Nihil deterius enim esse quàm de moribus falsa sentire. Post hæc concedit Gorgias non pertinere ad oratorem scire qua ratione res ipsæ se habeant, sed machinationem quandam sic ad persuadendum excogitare, ut ipse quamuis ignorans, tamen apud ignorantes magis intelligere quàm ipsi scientes appareat, officiumq; eius esse, de quolibet in turba strenue loqui non docendo, sed persuadendo. Concedit quoque oratorem scire id debere & posse quod sit uerisimile, etiam si id quod uerum est nesciat. quod quidem fieri nullo modo potest. Nisi enim rem ipsam cognoueris, nunquam quid illius simile sit, agnosces. Proinde quæritur utrum sicut ad oratorem alia scire non attinet, ita neque etiam quid bonum, honestum, iustum sit intelligere. Gorgias uero cum aliàs dixerit, oratorem ad hæc atque illa similiter se habere, hic sibi repugnans, scire hæc saltem oportere consensit. Hinc Socrates argumentatur. Si orator scit iusta, ergo est iustus, tetans uidelicet Gorgiam nunquid uim consequentiæ teneat. Ille uero admittit statim, cum proprie in scientijs artibusque ad intelligentiam pertinentibus id sequatur, scit astrologica uel fabrilia, ergo astrologus est uel faber: in ijs tamen quæ ad uoluntatem moresq; pertinent non sequatur, scit iusta, ergo iustus. Opus enim ad iustitiam est uoluntate. Veruntamen siquis diuinam quandam de iustitia scientiam habeat, quod quidem spirante deo fieri quandoque posse Plato uult, recte sequetur. Quisquis enim certissime sciuerit quantum bonum iustitia sit, quantúmue præmium maneat: atque contrà quantum iniustitia malum, quantúmue huic supplicium debeatur: is procul dubio iniustitiam fugiens, iustitiam complectetur. Quacunque uero ratione sese res habeant, Gorgias sibimet cogitur contradicere. Quippe cum in superioribus, oratorem iniustum esse aliquando posse concesserit, hic uero neget. Post hæc Socrates ex arrogantia Poli sub quadam ironia & iuniores improbat, siquando seniores corripiant arroganter, & præcipit omnibus ut emendari à quolibet facile patiantur. Cæterum ut quæ sequuntur plane intelligantur, aduertẽdum est, oratoriam uel in genere, uel in speciebus, posse considerari: atque in genere quidem definiri, industriam ad persuadendum in materia ciuili promptissimam, tum quadam probationis facultate, tum uel maxime eloquij gratia. Ideoque inter artem quandam differendi poëticamque esse quodammodo constitutam. Hactenus oratoria intellectui quidem bonum est, uoluntati uero neque bonum est neque malum. Huius autem duæ sunt species, philosophica, & popularis siue adulatoria: illa bonum, hæc uero malum. Illius quidem finis est, certis rerum, uerborum, morum rationibus, audientes ad commune bonum perducere. Quam maxime laudat in Phædro ex philosophia poësique grauiori compositam. Alterius autem finis est, per coniecturas turbæ uerisimiles, concitationesque animorum, quodcunque libuerit impetrare. Hanc inter sophisticam uulgaremque poësim ponimus ex utrisque permixtam, quam in hoc dialogo detestatur. Diuidit autem artes ipsius hominis proprie curatrices in duo præcipue genera. Quorum primum curat animum, secundum uerò corpus. In animo legalem facultatem ait legum conditricem moremq; moderatricem, animum ipsum in habitu quodam naturæ consentaneo formare atque stabilire: artem uero iudicialem animum, siquando hinc lapsus fuerit, restituere. In corpore quoque geminas ponit artes, similiter corporis curatrices, gymnasticam quidem huius exercitandi magistram in bona ipsum habitudine pro uiribus confirmantem, Medicinam uero corpori amissam sanitatem restituentem. Quapropter qualis est legalis in animo, talis in corpore uidetur esse gymnastica. Item qualis iudicialis in animo, talis in corpore medicina. Has omnes appellat artes, quia certa ratione perducant ad bonum. Subdit naturam quandam siue peritiam, adulatoriam, seruilem, atque fallacem, quæ falso has quatuor æmulatur. Per sophisticam quidem simulat legalem, per oratoriam scilicet uulgarem fingit iudicialem, per fucatoriam præ se fert gymnasticam, per coquinatoriam medicum repræsentat. Totum uero hoc adulandi genus negat esse artem, quia non ratione certa ad uerum bonum, sed lenocinijs contendit ad gratiam. Sed ne quis existimet Platonem longe omnium eloquentissimum legitimam eloquentiam coquinariæ comparare, legat Phædrum, in quo & eam probat, & finem officiumque & præcepta eius subtilissime tradit, asseritque ipsam esse similem medicinæ. Quoniam uero Polus oratoriam uim extollens, oratores ait ex eo maximam habere potentiam, quod pro arbitrio ualeant aduersarios carceri mortique damnare, uel expoliare bonis, uel urbe priuare: Socrates duobus potissimum argumentis probat iniustos non esse potentes. Primo quidem, quoniam potentia exoptanda est unicuiq; tanquam bonum: constat uero licentiam quodcunq; libuerit faciendi, iniustis hominibus ueluti mente captis non modo non bonam esse, sed malam, atque tandẽ perniciosam. Deinde maxima potestas esse posse idipsum quod uelis efficere. Patet autem omnes uerum uelle bonum. At malos uerum bonum uel agere uel consequi nunquam. Adde quod mala mens eo ipso quod mala est, discors in se ipsa & insana censetur, iamque ab his quæ afferuntur sensibus superata. Quis ergo dixerit mentem & languidam & more mancipij suis seruientem mancipijs, esse potentem? Interea humana omnia distinguuntur in tria, scilicet in bona, malaq; & media. Bonorum primum est sapientia. Secundum, optanda corporis habitudo. Tertium, fortunæ commoditas. Sed hęc duo eatenus iudicantur bona, quatenus commodũ menti exhibent ministerium. Horum uero opposita dicuntur mala, sed horũ media tanquam indifferentia sunt, quæ non magis ad bonum declinant quàm ad malum, ut ire, sedere, atq; similia. Additur neminem uelle aut mala aut media, aut ea quæ agit proprie, immo duntaxat ea quorum gratia mouetur & agit. Non ergo qui iniurias faciunt, ipsas uolunt iniurias, sed bonum cuius gratia faciunt. Bonum uero non consequuntur, non assequuntur ergo quod uolunt: Non ergo potentes. Deinceps uero Socrates ex errore Poli communi cum multis nactus occasionem sancta nobis tradit præcepta. Cui peccare grauiter licet, propè miser est, qui peccat grauiter iam est miser: qui peccati non luit pœnas, est miserior. Iniurias pati eligendum est potius quàm inferre. Licentia quodcunque libuerit faciendi non est potentia, nisi id nobis sit denique conducturum. Conducet autem iuste duntaxat utentibus. Iniusti etiam si totius orbis imperio potiantur, infelices sunt, immo infelicissimi. Quo enim magis peccare licet, & quo minus peccati datur pœna, eo infeliciores habentur. Felicitas in sapientia iustitiaque consistit, infelicitas in contrarijs. Quoniam uero Polus ueritatis iudicium quod ad iudicis qualitatem potius quàm ad iudicantium numerum referri debet, in quorumlibet testium multitudine collocat, ideo Socrates optimum probandi modum esse respondet, si unicum in causa testem adduxeris, aduersarium scilicet ratione conuictum: alioquin coaceruatam undique testium multitudinem, parui ad ueritatem esse momenti. Praeterea quia Polus ait iniuriam quidem facere turpius esse, pati uero peius: Socrates id arguit, asserens idem in rebus humanis moribusque bonum esse atque pulchrum siue honestum: idem malum atque turpe. Deinde idipsum pulchrum uel propter uoluptatem, uel utilitatem, uel utrunque puta existimari, turpe uero contrà. Hinc argumentatur: si facere iniuriam turpius est quàm pati, non ex eo quidem quòd sit molestius, ex eo igitur quòd sit damnosius. si ita, ergo deterius iudicatur. Mox adiungit oportere seipsum rationi tanquam medico curandum committere. Affirmat quoque iustam peccatorum punitionem, ei qui punitur, prodesse plurimum. Hæc enim si iusta est, ergo pulchra atque honesta. Si ita, ergo bona: si bona, confert animo, uidelicet tanquam medicina corpori, multoque magis. à morbo enim animi liberat, qui grauissimus est morborum omnium atq; malorum. Inter hæc animaduerte theologorum sententiam, nihil magis necessarium esse utiliusque peccatoribus quàm confiteri peccata, affici pœnitentia, pœnas à iudice petere, æquo animo ferre ut purgetur animus, antequam

antequam insanabilis morbus eius euadat. Posthæc audies facilimum esse nobis affectum illi nostrum significare qui simili laboret affectu. Item Socratem philosophiæ amore captum illi semper obtemperare. Præterea eligendum potius esse, ut cætera nobis dissonent omnia, quàm ut animus intra se dissonet. Proinde ubi Callicles Socratem corrigit quasi argutiarum nimium studiosum, intellige sub persona Socratis Sophistas à Platone redargui. Tangit postea Callicles Thrasymachi multorumque prophanam opinionem, dicentium mores & leges nõ naturæ ordine, sed sola hominum uel opinione uel fictione consistere. Quod in libris De republica & in sequētibus confutatur. Quod uero afferre uidetur Callicles contra philosophos, intellige non contra legitimos philosophos esse dicta, sed partim aduersus ignauissimos sophistarum, partim aduersus eos qui philosophię studio abutuntur: dum uel ita solam logicam sectantur, ut partes speculationis alias deserant: uel ita solam speculationem capessunt, ut philosophica morum præcepta instituta; ciuilia negligant. Nonnulla uero in ipsa Calliclis inuectiua falsa dicuntur, quæ in sequentibus refelluntur. Post hæc autem præcipitur omnem in animæ nostræ examine atq; probatione esse diligentiam adhibendam, atque ad id tanquam iudicem unum eligendum esse, in quo sapientia sit rei ipsius qua de agitur, & beneuolentia qua libentius consulat, & audacia insuper, per quam quod profuturum putet, non uereatur exprimere. Deinde nos admonet Socrates, cum rationales natura simus, ne irrationali casu & fortuna uiuamus, sed certum uitæ finem diligentissime præscribamus, uiasque ad ipsum eligamus commodiores. Denique dum sæpius obsecrat Calliclem, ut ipsum libere audacterque redarguat, admonet nos nihil inquirere impensius oportere quàm animi medicinam. His actis Callicles concedit idem esse natura potentius ualidiusque & melius, aitque naturalem iustitiam uelle, eum qui potentior est habere quæcunque inferiorum sunt, eisque dominari, legemque illius naturaliter esse iustam. Ad hæc Socrates ita infert: Si idem est potentius, ualidius, melius, atque multitudo ualidior est quàm unus, ergo & potentior atque melior. Multitudinis ergo leges cum potentioris melioris; sint, iustæ naturaliter erunt. At huius leges statuunt esse iustum seruari inter omnes æqualitatem, atque esse turpius iniuriam inferre quàm pati. Quam obrem non solum lege turpius est facere iniuriam quàm pati, atque iustum est æquitatem seruare, ut in superioribus dixerat Callicles, sed etiam ipsa natura. Præterea quia Callicles in superioribus potentiores illos esse putauerat, qui astutia, audacia, uiolentia, cæteros anteirent: Socrates paulatim hunc emendat, cogitque fateri potentiorem esse, qui prudentior fortiorq; sit ad rempublicam gubernandam. Significat quoq; inter hæc se eadem semper eisdem de rebus adducere, probans uidelicet constantiam, improbans leuitatē. Iam uero Calliclē conatur ultra prudentiam fortitudinemq; ad temperantiam quoque perducere. At hic quemadmodum suprà Thrasymachum imitatus circa iustitiam potentiamq; errauerat, ita nunc sequutus Aristippum circa temperantiam similiter errat, eam appellās stupidam ingenij seruilis ignauiam, atq; in fouendis explendisq; sensuum libidinibus uirtutem asserens felicitatemq; consistere. Socrates autem mox ad demonstrandum se se accingit, temperantiam non opinione humana, sed ordine naturæ constare. Profecto naturalis ordo requirit, ut inferiores animæ partes superioribus pareant, totusque animus consonans undiq; sit & sanus & pulcher, neq; agat frustra, sed finem propositum consequatur, qualis est habitus uitaq; temperati. Contrà uero in homine intemperato ratio regina hominis seruili seruit concupiscentiæ, dissonat quoque & languet, opusq; inexplebile molitur, incomparabilique molestia uolantem sequitur uoluptatem. Id totum Socrates Pythagoreorum præsertim Philolai & Empedoclis sententijs explicat, duplici præcipue uia, scilicet per fabulam & exemplum: in quibus ipse considera, animam in hoc corpore omnem quidem esse mortuam, intemperantem præterea inferis deputari, irrito assiduoq; labore miserabiliter agitatam, dum quodā perforato uase, id est deprauato fallacique iudicio continue machinatur perforatum quoque uas alterum, id est concupiscentiam inexplebilem fluentibus oblectamentis implere. Post hæc quia Callicles non solum uirtutem, sed etiam felicitatem in assidua libidinum expletione constituit, affirmatque idem esse uoluptatem atque ipsum bonum, dolorem quoque idem atque malum, idcirco Socrates id pluribus rationibus confutat. Prima, constat uoluptatem non esse ipsum bonum, cum sæpe & turpissima sit, & turpissimis hominibus adsit. Secunda, bonum & malum utpote contraria in eodem simul esse non possunt. At uoluptas & dolor in eodem sunt simul, quando uidelicet quis sitiens bibit. tunc enim sitiendi molestia cū bibendi uoluptate concurrit. Tertia, bonum & malum sicuti cætera contraria solent, non simul abeunt ab eodem. Voluptas autem dolorque tunc ab eodem simul abeunt, quando quis eodem in tempore dum bibit cessat simul & sitire pariter & delectari bibendo. Quarta, unusquisque præsentia quidem boni fit bonus, mali uero præsentia fit malus. At neque præsente uoluptate boni fiunt homines dissoluti neque dolore probi homines mali fiunt. Quinimmo cum sæpe æque gaudeant, aut doleant boni atque mali, & aliquando mali magis gaudeant, & boni magis doleant, certe si uoluptas quidem bonum esset, dolor uero malum, sequeretur ut frequenter tam boni quàm mali pariter boni forent aut mali, ac nonnunquam boni magis mali quàm ipsi mali, atque econuerso. Inter hæc animaduerte præceptum Socratis obseruandum, scilicet non esse ad grauissima festinandum, nisi leuiora prius fueris consequutus. Afferuntur deinde nonnulla ex quibus confirmare quis possit, uoluptatem non esse ipsum per se bonum, propterea quòd multæ reperiantur uoluptates malæ, noxiæ uidelicet & animo simul & corpori, nosque à rebus optimis diuertentes. quòd si uoluptas ipsum per se bonum esset, nulla esset mala uoluptas. proinde distinguuntur iterum facultates, & quæ uelut artes ad bonum utileque certa ratione procedunt, & quæ tanquam adulationes, nulla ueri boni adhibita ratione uoluptatem solam aucupantur: quarum in numero poēsim & musicam, communemque oratoriam collocat. Tu uero inter differendum hanc nota sententiam. Virtutem corporis sanitatemque in ordine quodam & ornatu consistere, similiterque in ordine ornatuque suo animi uirtutem atque sanitatem. Ex quo fit, ut quemadmodum uirtus corporis uitiumque non in opinione, sed in re ipsa uel naturæ consentanea uel opposita reperitur, sic uirtus uitiumque animi non ad humanam opinionem, sed ad naturæ legem diiudicetur. Conclude tandem, quantum naturaliter præstat corpus habere sanum quàm ægrotum, tantum præstare similiter temperatum quàm intemperatum animum possidere. Præterea confirmatur in sequentibus sententia Pythagorica, omnibus in rebus esse optimam temperantiam. Quæ quidem prima omnium adolescentibus est tradenda, per quam præcedens pueritiæ intemperantia corrigatur, totusque animus tēperetur, quam mox sequi cæteras uirtutes existimat. Siquidē temperatus erga deum atque homines agit decentia, pius est iustusque & fortis. Deinde concluditur in sola uirtute felicitatem, in sola improbitate esse miseriam, omniaque humana ad uirtutem uelut ad signum certissime referenda. Præterea sicut ad beatitudinem necessaria uirtus est, sic & uitiorum castigationem punitionemque necessariam esse, quasi morborum animi medicinam. Denique intemperatum neque hominibus, neque deo, neque sibimet amicum esse posse. Vt autem naturalem temperantiæ excellentiam nobis ostendat, ex Pythagoreorum Orphicorumque mente subiungit, uniuersum temperantia atque etiam concordia & iustitia, quæ continentur in ipsa temperantia, contineri: ideóque, quod & Pythagoras, inquit, intemperantiam in omnibus tanquam perniciosissimam esse totis uiribus fugiendam. Quoniam uero ad hanc simul atque iustitiam æqualitas præcipue pertinet, æqualitatem in primis præcipit obseruari, quam asserit in dijs & hominibus ualere quàm plurimum. Aequalitatem, inquam, geometricam, per quam unicuique æqualis ita fit distributio, ut pro capacitate meritisque cuiusque æqualiter distribuatur, æqualiter inquam, id est neque magis neque minus quàm uel capacitas uel meritum exigere iudicetur. Aequalitas quidem geometrica in quadam congrua portione consistit. Arithmetica uero in numero utrinque pari. Neque uero eadem est hæc & illa. Sanè excessus sex ad quatuor, itemque excessus quatuor ad duo, apud arithmeticum numeros considerantem, est æqualis: per duo enim uterque perficitur. Verum apud geometrum portionis iudicem est inæqualis. Nam senarius numerus quaternarium proportione sesquialtera superat, in qua maior numerus minorem & semel continet totum, & insuper eius dimidium. Quaternarius uero binarium proportione superat dupla. Eiusmodi uero æqualitate quæ non numerantis more tantum ponderis uni tribuit quantum alteri, sed metientis ritu, neque magis neque minus quàm cuique congruat tribuit unicuique, ait cuncta seruari. in hac etenim & iustitia dei in operibus suis, & hominis ad homines continetur. Vtrobique enim pro mensura capacitatis & meriti cuique distribuitur. His dictis asserit theologica fundamenta morum firmissimis esse rationibus confirmata. Præcipue peius esse iniuriam facere quàm pati, omnium uero pessimum cum iniuriam feceris, non dare pœnas, quibus quasi medicamentis ab omnium maximo iniustitiæ morbo animus liberetur. Nullum enim detrimentum maius cogitari posse quàm quod animo infertur à uitio, adeo ut quemadmodum homini cum omnino ægroto corpore non expedit uiuere, ita neque cum animo uitijs ægro. Item non multi faciendam esse uitam in corpore, sed uirtutem, peiusque esse seipsum flagitiosis hominibus ob morum similitudinem præstare persimilem, quàm ab illis interfici. Inter

hæc monet ne res ullas quarum ignari simus, tractandas aggrediamur, præsertim grauiores, maxime publicas. Omnino uero oratoriam parui facit, si nullam possit uel priuatim uel publice salutem afferre animo, sed corpori duntaxat rebusq; ad ipsum pertinentibus consulat. Deridet & eos, qui cum diu Reipub. tenuerint gubernacula, semper quidem ciuitatem externis bonis auxerint, animos uero ciuium temperantia & iustitia formare neglexerint: quod quidem solum sit legitimi gubernatoris officium. Concluditque non modo non prodesse, sed obesse plurimum ciuitati gubernatores, qui fortunę potius quàm animi bonis prospiciant. Præterea potentiam omnem sapientiamque uiri in eo consistere, ut animam à peccatis erga deum & homines conseruet intemeratam. Nam huius quidem uitæ iacturam leuissimam esse, æternæ uero salutis esse grauissimam. Ceterum ut quæ de futuris uel uirtutum præmijs uel uitiorum supplicijs Plato affirmat, intelligas, scito Saturnum apud Platonem intelligi supernam intelligentiam, in qua sit uniuersalis omnium lex atque prouidentia circa omnium essentias & uitas ordinesque formarum. Huic autem subesse ordines tres præcipuos numinum, in quibus Saturnia prouidentia in tria potissimum officia distribuitur. Ex his quæ numina ad distribuendas essentias proprie subministrant, communi quodam Iouis nomine nuncupat. Quæ uero ad uitas suggerendas conferunt, appellatione Neptuni. Quæ ad formarum ordines disponendos, nomine Plutonis appellat. Prometheum uero numinum gradum hic aliquanto inferiorem, qui formalem ordinem naturæ duntaxat rationali præsertim in hac uita distribuit. Denique tres Iouis filios, Asiæ, Europæ, Africæ iudices, tria uult intelligi numina ad id maxime ministra Iouis atque Plutonis, ut formalis ordo iustitiæ in separatis à corporibus animis expleatur. His autem animaduerte diuinam legem delebiles uitiorum maculas certis temporibus puniendo diluere, indelebiles uero pœnis sempiternis affligere. Quod quidem transmigrationem animarũ per corpora sempiternam improbare uidetur. Quod autem dicit quondam errauisse iudices in uiuentibus iudicandis, duo nobis significat. Primum quidẽ non diuinum, sed humanum circa uirtutes & uitia iudicium decipi. Secundum uero, diuinam prouidentiam in seipsa præuidisse iudicia fore falsa, si à uiuentibus in hoc corpore uiui iudicarentur. Ideoque non ex quodam tempore, ut uerba sonant, sed ab æterno, iudicium post hanc uitam fieri statuisse. Interea memento animam uitiorum uirtutumque affectiones & habitus secum ferre. Denique Socratem hæc penitus affirmare, nihilque aliud expauescere, nisi eiusmodi animæ detrimentum, iudicisque diuini conspectum. Propterea concludit in nullo certamine nobis acrius quàm in hoc contendendum, ut purissimam iudici cuncta inspicienti animam offerre possimus: cæteraque omnia quæ homines admirantur, esse penitus contemnenda, solaque ex omnibus honoranda, quæ ad salutem animæ conferant sempiternam.

CALLICLES, SOCRATES, CAEREPHO, GORGIAS, POLUS.

*

Occasio dialogi.

Prouerbiũ, Post festũ uenim⁹ tardi⁹.

SIC ad bellum & pugnam cum itur, ò Socrates ferunt esse cunctandũ. SOC. Nunquid post festum, ut dici solet, uenimus tardiores? CAL. Equidem post festum mire iucundum. multa enim & præclara paulo antè Gorgias nobis exposuit. SOCR. Tarditatis huius causa hic Chærepho, ò Callicles, fuit: qui trahere nos morã in foro coëgit. CHAER. Nihil id quidem incommodi, ò Socrates, fuerit. remedium enim adhibeo, cum mihi amicus, sit Gorgias, qui siue nunc, siue aliàs mauis, nobis eadem demonstrabit. CAL. Quid, ò Chærepho? num Socrates audire Gorgiam cupit? CHAER. Ob id ipsum certe aderamus. CAL. Quando igitur cumq; uobis ad me libuerit ingredi, licebit: apud me enim diuertit Gorgias, qui aperiet quod cupitis & explicabit. SOC. Bene loqueris Callicles. Sed num uellet in præsentia nobiscum differere? Cupio enim ab ipso percontari, quæ nam artis suæ uis sit & potentia, quidue ipse profiteatur ac doceat. Cæterarum uero rerum quemadmodum dicis expositionem nobis aliàs afferat. CAL. Haud molesta erit interrogatio Socrates. nam id quoque in sua demonstratione continebatur. Iussit ergo paulo antè omnes qui intus aderant, ut quam quisq; uellet quæstionem induceret, se singulis responsurum promittens. SOC. Rem certe præclaram narras. Itaq; Chęrepho interroga ipsum. CHAER. Quidnam interrogem? SOC. Quisnam ipse sit. CHAER. Quónam pacto dicis? SOC. Veluti si artifex calceorum foret, responderet certe se coriarium esse. an quod dico nondum etiam intelligis? CHAER. Intelligo sanè, & iam rogabo. Dic mihi, ò Gorgia, num uere dicit Callicles te profiteri responsurum ad omnia, de quibus quilibet sciscitetur? GOR. Vere ait, ò Chærepho. Nempe modo id ipsum prædicabam, atque adeo nihil noui à me quẽquam multis annis percontatũ esse dico. CHAE. Haud igitur difficulter respondes Gorgia. GOR. Licet huius rei Chærepho periculum facere. POL. Licet per Iouem, sed commodius in me, si uelis, ò Chęrepho. nam Gorgias quidem iam in dicendo defessus mihi uidetur, ut qui multa paulo antè disseruit. CHAER. Quid tu Pole? Num accuratius te quàm Gorgiam responsurum arbitraris? POL. Quidnam uter respondeat interest, dum modo satis tibi fiat? CHAE. Nihil, quoniam uis, responde. POL. Interroga. CHAER. Iam interrogo: si Gorgias eius artis peritus esset, quam frater eius Herodicus callet, quo ipsum nomine rectissime nuncuparemus? Nónne eodem quo illum? POL. Prorsus. CHAER. Medicũ ergo uocantes recte uocaremus? POL. Ita. CHAE. Si autem eam artem quam Aristopho filius Aglaophontis, aut frater eius, habere perceptam, quem recte ipsum appellaremus? POL. Certe pictorem. CHAER. Nunc autem cum artis alicuius peritus sit Gorgias, quem ipsum recte uocabimus? POL. O Chærepho, multæ quidem artes insunt hominibus ex peritia perite adinuentæ. Peritia enim efficit, ut uia nostra per artem incedat: imperitia uero, ut per fortunam temere circumuagetur. Illarum artium alij alias & alias aliter atq; aliter consequuntur, optima uero optimi, quorum ex numero hic est Gorgias, arte pulcherrima præditus. SOC. Præclare quidem, ò Gorgia, uidetur Polus ad dicendum instructus. Veruntamen quod promisit Chærephonti, non præstat. GOR. Quidnam potissimum, ò Socrates? SOCR. Ad interrogationem quidem non satis respondisse mihi uidetur. GOR. At tu rursus, si uoles, ipsum rogato. SOC. Quod si tu Gorgia respondere mihi non dedigneris, à te ipso libentius quàm à Polo quærerem. Constat enim Polum per ea quę modo respondit, rhetoricæ quam uocant, magis quàm differendi arti operam dedisse. POL. Quid ita, ò Socrates? SOC. Quia cum interrogasset Chærepho cuius artis peritus esset Gorgias, laudasti tu quidem, ò Pole, eius artem, quasi quis eam uituperasset: quæ uero illa sit, non exposuisti. POL. Nónne pulcherrimam esse respondi? SOC. Prorsus quidem, sed nemo qualis ea esset, quærebat: sed quæ nam, & quem oporteret Gorgiam uocari: quemadmodum prius quodammodo à Chęrephonte fueras instructus, ac pulchre breuiterq; illi tu respondebas. Nunc ergo eadem ratione dicas, quæ nam ars, & quem Gorgiam simus appellaturi. immo uero tu Gorgia nobis ostende quem nominari te deceat, & cuius artis peritum. GOR. Rhetoricæ, ò Socrates. SOCR. Rhetorem ergo te appellare debemus?

Ad quãcunque interrogationem se respõsurum professus est Gorgias.

Peritiam ars, imperitiam fortuna sequitur.

potentia idest, ac si vim potestatem dicas. l. scire leges ff. de legibus. ubi dicit quod scire leges non est verba earum tenere memoriter: sed vim et potestatem legis, idest effectum. scilicet quid vetet, et quid permittat. l. legis virtus. ff. de legibus. ut homines sint. l. i. in princ. ff. de iust. et iur. quod patet hic ex iis, que dicit Plato de vi et effectu cuiusque artis.

mus? GOR. Et bonum quidem, si me, quod iacto esse, ut ait Homerus, nominare uelis. SOC. Volo equidem. GOR. Nomina ergo. SOC. An dicemus alios quoque te facere posse? GOR. Hæc equidem non apud uos solum, uerumetiam apud omnes profiteor. SO. Sed nunquid uelles Gorgia quemadmodum incepimus disputationem peragere: partim quidem interrogando, partim etiam respondendo, prolixitatem illam uerborum, qua uti cœperat Polus, in aliud tēpus reseruans? Verum quod mihi promiseris obseruato, atque ad interrogata quàm breuissime respondeto. GOR. Sunt quidem, ô Socrates, quædam longioribus uerbis necessario exequenda, operam tamen dabo, ut quàm breuissime tibi respondeatur. Hoc ipsum namque ex his est quæ profiteor, neminē compendiosius merem eandem explicare posse. SOC. Hac mihi Gorgia opus est breuitate, hancque mihi cō monstres oro: copiam uero aliud in tempus differto. GOR. Faciam equidem ut neminem dicas unquam te audiuisse me breuiorem. SOCR. Age iam, rhetoricæ artis te habere scientiam dicis, aliósque posse rhetores facere: ipsa uero rhetorica circa aliquid uersatur, ueluti textoria circa uestium confectionem. Nónne? GOR. Ita. SOCRAT. Nónne & musica circa melodiæ perfectionem? GOR. Sanè. SOC. Per Iouem, ô Gorgia, responsiones hæ tuæ mirifice me oblectant, quando eas quàm breuissimis absoluis. GOR. Spero me tibi in hoc uoto satisfacturum tuo. SOC. Recte ais. Sed & de rhetorica similiter responde: quorúmnam scientia sit. GOR. Sermonum. SOC. Qualium, ô Gorgia, sermonum? Num eorum qui ostendunt qua uictus ratione ægrotantes conualescere possint? GOR. Non. SOCR. Non igitur circa sermones omnes uersatur rhetorica. GOR. Nequaquam. SOC. Veruntamen circa eos qui dicendi facultatem præstant. GOR. Proculdubio. SOC. Nunquid rhetorica in quibus dicendi, in eisdem & intelligendi uim præbet? GOR. Quid ni? SOC. Nónne medicina de qua modo dicebamus, efficit ut ægrotantium curationem & intelligere, & differere etiam de ea queamus? GOR. Necesse est. SOC. Et medicina igitur, ut apparet, circa sermones uersatur. GOR. Sic est. SOC. Eos uidelicet qui ad morbos pertinent. GOR. Maxime. SOC. Nónne & gymnastica circa sermones est de bona maláue corporum habitudine? GOR. Certe. SOCR. Atqui & aliæ artes, ô Gorgia, eadem ratione se habent. Quælibet enim earum uersatur circa sermones eos qui ea de re habentur in qua ipsa occupari solet. GOR. Apparet. SOC. Cur ergo artes alias non appellas rhetoricas, cū circa sermones sint? siquidem hanc ipsam quæ sit circa sermones rhetoricam constituis. GOR. Quia cæterarum quidem artium scientia omnis, ô Socrates, circa manuaria opera actionesque huiusmodi, ut ita dixerim, uersatur. Rhetoricæ uero nullum est opus eiusmodi, sed omnis actio eius atque potestas in dicendo consistit. Vnde rhetoricam esse artem circa sermones arbitror, ídque recte dicere me affirmo. SOC. Intelligo quam uelis eam dicere, fortè uero clarius comprehendam. Sed responde: sunt nobis artes, an non? GOR. Sunt. SOC. Ex omnium numero artium alias esse arbitror, quæ in opere plurimum uersantur, uerbis autem parum admodum indigēt: alias uero quæ nullis, sed etiam per silentium perfici possunt: quemadmodum ars pingendi, & statuaria, & aliæ multæ. Ex talium numero negare uideris esse rhetoricam. GOR. Recte admodum, Socrates, accipis. SOC. Aliæ præterea artes sunt quæ uerbis totum peragunt: opere uero aut nullo, ut ita dicam, aut certe perexiguo opus habent. Qualis est arithmetica, computatoria, geometria, & tesserarū talorumque ludus, & aliæ multæ artes: quarum quædam uerba actionibus ferme adæquāt: plurimæ iis etiam superant, atque omnino omnis earum actio ac uis in eiusmodi uerbis consistit. Talem aliquam uideris mihi rhetoricam dicere. GOR. Et uere uideor. SOC. Attamen harum nullam arbitror te rhetoricam appellare, quamuis dixeris artem in dicendo uim habentem esse rhetoricam. Nam si quis cauillari uellet, sic argumentationem susciperet. Ergo arithmeticam rhetoricā nuncupas? Non opinor tamē te uel arithmeticam uel geometriam rhetoricam dicere. GOR. Vere putas Socrates, & recte quæ dico capis. SOCR. Age, nunc & tu responsionem quam petebam perfice: cum rhetorica sit ex earum numero artium, quæ ut plurimum uerbis utuntur, sint uero & aliæ tales, conare nobis exprimere, quǽnā ars & circa quid in dicendo uim præcipuam habeat rhetorica. Veluti si quis in artibus quas suprà commemorabam, me interroget, quǽnam illarum diceretur arithmetica: respōderem utique ueluti tu modo aiebas, eam esse earum ex artium numero, quæ uerbis plurimum assequuntur. Ac si rursus percontaretur, circa quid uersatur, dicerem circa paris imparisque cognitionem, quot utraque sint. Quinetiam si requirat iterū, computatoriam uero artem quam appellem, respondebo hanc quoque inter eas artes connumerari, quæ totum uerbis absoluunt negocium. Rursus si roget circa quid uersetur, respondebo eorum more qui decreta conscribunt in populo: uidelicet computatoriam per cætera quidem ab arihmetica nihil differre. Nempe circa idem utraque, par scilicet atque impar uersatur: sed in hoc dissimiles, quoniam computatoria consideret par & impar, quam & ad se & inuicem quantitatis conficiant summam. Præterea si quis me dicente astronomiam in earum artium genere collocari quæ totum uerbis absoluunt, rursus percontaretur circa quid potissimum tendant astronomiæ uerba: subiicerem circa astrorum motum solisque & lunæ, qua inuicem ratione illorum se habeant cursus. GOR. Recte profecto, ô Socrates responderes. SOC. Age iam & tu, ô Gorgia. Profecto rhetorica ex illis est artibus quæ uerbo tractant omnia & perficiunt. Nónne? GOR. Profecto. SOCR. Dic ergo quid ex omnibus id sit potissimū, de quo hi sermones habentur, quibus utitur rhetorica? GOR. Maxima & optima rerum humanarum negocia. SOCR. Atqui & hoc quoque ambiguum est Gorgia, nec ullo modo clarum. Arbitror equidem te cantilenam illam quæ circùm in conuiuiis canitur audiuisse, in qua cantores ita connumerant: Optimam rem esse omnium prosperam esse ualetudinē, Secundo egregiam formam, Tertio diuitias, ut ipsius poëtæ uerbis utar, nulla fraude quæsitas. GOR. Audiui sanè, sed quorsum hæc? SOC. Quoniā subito tibi rerum quæ in ea cantilena laudantur artifices occurrerent, medicus uidelicet & pædotriues, & nummator. primusque statim diceret medicus. Decipit te Gorgias, ô Socrates. Non enim ars eius ad maximum hominum bonum spectat, sed mea. Vbi si ego ab eo quisnam sit ipse perquiram, diceret fortè esse se medicum. Quid ais ergo? An tuæ artis opus maximum est bonum? Quid ni? responderet: cum opus eiusmodi sanitas sit, nihil uero sanitate sit præstan

Musica circa melodiæ perfectionē uersatur.

Prima definitio mala.

Optimum bene ualere. Secundū formosum esse. Tertium habere diuitias nulla fraude quæsitas.

stantius. Post hæc forsitan pædotriues uehementer admiretur nū plus inesse boni in tua quàm in ipsius arte comprobare possis. quem si ego rogarem: & tu qui es? quod tuum est opus? Pædotriues sum diceret: est autem meæ professionis corpora hominum formosa robustaq; reddere. Deinde uero nummator cæteros, ut puto, contemnens, sic obijciat, Animaduerte Socrates, an diuitijs excellentius ullum esse bonum existimes, uel apud Gorgiam uel apud alium quemlibet. eum ego in hunc modum rogarē, Túne ergo tanti boni es autor? Esse uero se affirmaret. Quisnā es ergo? nummator sum. quid uero? putásne summum hominibus bonum esse diuitias? Quid ni putem? inquiet. Ego uero ita subijciam, Hic tamen Gorgias contendit artem suam maioris boni causam esse quàm tuam. Constat itaque eum post hæc interrogaturum, Quídnam istud est bonum? demonstret ipsum Gorgias. Quamobrem age mi Gorgia, finge te & ab illis, & à me sic esse interrogatum, atq; responde: quidnam est istud quod ipse maximum hominibus bonum esse censes, teq; autorem eius esse profiteris? GOR. Quod est, ò Socrates, maximum reuera bonum, & causa ut & ipsi liberi simus, & cæteris in nostra passim Repub. dominemur. SO. Quid ergo istud esse dicis? GOR. Posse uerbis persuadere, & in iudicio iudicibus, & in cōsilio consulentibus, & in concione concionantibus, atq; in alia qualibet congregatione ciuili. Iam uero ob huiusmodi facultatem seruiet tibi medicus, seruiet pædotriues: quinetiam ipse nummator, non sibi, sed alteri, id est tibi dicendi & uulgum persuadendi arte prædito, diuitias suas cumulauisse comperietur. SOCR. Nunc mihi uideris quam artem iudicas esse rhetoricam proxime ostendisse. Ac si recte te capio, artē persuasionis effectricem ais esse rhetoricā, eiusq; omnem diligentiam & summam in hoc finiri? An quicquam amplius habes, quod de artis istius facultate referre possis, quàm ut persuasionem audientium animis afferat? GOR. Nihil aliud habeo Socrates, sed abunde mihi definijsse uideris. Hæc enim eius est summa. SOC. Audi, ò Gorgia: certum habeto. si quis alius cum alio disputet, uolens id ipsum nosse de quo disseritur, me quoq; ut mihimet persuadeo, esse talem. Iudico autem merito te quoq; ita affectum. GOR. Quorsum hæc? SOC. Dicam nūc: haud equidem satis aperte cognosco quænam sit quibúsue de rebus illa quam dicis à rhetorica proficisci persuasio. Et quamuis suspicer quam & de quibus ipse dicere constitueris, nihilominus abs te requirā, quam dicas persuasionem & quibus de rebus à rhetorica fieri. sed & causam huius rei quæ sit quamuis iam ipse suspicer, nihilominus tamen à te petam, potius quàm ipse exprimam: profecto nō tui causa, sed sermonis ipsius, quo ita procedat, ut maxime nobis id de quo agitur, explicet. Attende itaq; num iuste rursus interrogare te uidear. ueluti si percontatus essem, quisnam pictorum sit Zeusis: tuq; respondisses animalia pingens: nónne iuste peterem, qualia potissimū animalia, & quo pacto pingat? GOR. Iuste admodum. SOC. Num propterea quia & alij sunt pictores, alia similiter animalia multa pingētes? GOR. Ob hoc ipsum. SOCR. Quòd si alius nullus præter Zeusim pingeret, recte undiq; respondisses. GOR. Quid ni? SOC. Age, iam & rhetorica dicas utrum sola hæc uideatur persuadere, an aliæ quoq; artes. Eiusmodi uero quidpiam dico: quisquis aliquid docet, utrum quod docet idem etiam persuadeat néc ne? GOR. Persuadet profecto. SOCR. Rursus autem in eisdem artibus quas paulo antè commemorabamus, ita consideremus. Arithmetica nónne quæcunque ad numerum pertinent, docet: arithmeticúsque similiter? GOR. Proculdubio. SOCR. Nónne & persuadet? GOR. Certe. SOCR. Ergo & arithmetica persuasionem efficit. GOR. Apparet. SOC. Proinde si quis interrogauerit quam persuasionem, & circa quid efficiat, respondebimus, præceptoriam uidelicet circa par & impar, quot utraque sint. Poterimus similiter cæteras quoque artes quas modo referebamus, ostendere persuasionis effectrices esse, & cuius & circa quid maxime, nónne? GOR. Ita. SOC. Quamobrem non sola rhetorica persuasionis est artifex. GOR. Vera narras. SOCR. Cum ergo non sola id faciat, sed & artes aliæ, haud iniuria, quod de pictore, si deinceps de rhetorica quoque percontaremur: qualis persuasionis, & circa quid effectrix sit rhetorica, percontaremur, nónne iusta tibi uidetur interrogatio? GOR. Mihi quidem. SOCR. Responde igitur, ò Gorgia, quandoquidem tibi uidetur. GOR. Huius equidem, ò Socrates, magistram dico rhetoricam, quæ in iudicijs cœtibúsque alijs ut paulo antè dicebam, atque de iustis & iniustis, adducitur. SOCR. Atqui & ipse persuasionem hanc te dicere suspicabar. sed ne admireris, si deinceps tale aliquid te rursus interrogauerim. quòd quamuis uideatur esse perspicuum, tamē repetam. nam ut dixi, non tui causa id requiro, sed ut disputatio suo quodam ordine peragatur: ne assuescamus subintelligendo ea inuicem quæ forent discutienda præripere. GOR. Et recte quidem facere mihi uideris. SOCR. Age uero & hoc consideremus. num uocas aliquid discere? GOR. Voco. SOCR. Quid rursus? aliquid credere? GOR. Et hoc. SOC. An igitur discere idem quod credere esse putas, idémque disciplinam atque credulitatem, an aliud? GOR. Aliud equidem esse arbitror. SOCR. Recte quidem putas. Hinc uero cognosces: si quis enim percontetur, éstne credulitas quædam falsa & quædam uera, ut arbitror, consentires. GOR. Certe. SOCR. Quid uero? scientia est uera & falsa? GOR. Nequaquam. SOC. Constat igitur non esse idem. GOR. Constat. SOC. Veruntamen & illis qui didicerunt, & illis qui crediderunt, iam est persuasum. GOR. Sic est. SOCR. Vísne ergo duas persuasionis species esse ponamus, quarum altera quidem absque scientia præstat fidem, altera uero scientiam? GOR. Prorsus. SOCRAT. Vtram uero persuasionem affert rhetorica in iudicijs aliísque cœtibus de iustis iniustísue rebus? Num ex qua homines absque scientia credant, an ex qua sciant? GOR. Perspicuum est ex qua audientes ad fidem adducantur. SOCRAT. Itaque, ut uidetur, rhetorica persuasionis eius est artifex quæ credulitatem potius quàm doctrinam circa iustum uel iniustum præstat. GOR. Certe. SOCRAT. Orator ergo non docet in iudicijs aliísque turbis iusta, & iniusta, sed fidem duntaxat inducit. Neque enim posset turbam tantam res tam grandes tam breui tempore edocere. GOR. Non certe. SOC. Age, iam quid de rhetorica dicendum sit, uideamus. Ego enim nondum satis quid dicturus sim intelligere possum. quando enim publice de medicorum electione tractabitur, aut de nauium aliarúmue rerum opificibus eligendis, tunc fortè consultare ad oratorem non pertinebit. Patet enim in huiusmodi electionibus peritissimum quemque eius

Altera definitio Rhetorices mala.

Translatio disputationis.

Persuasio duplex.

Cōcluditur Rhetorica suadere solū non docere.

eius artis eligendum esse. neq; rursus cũ de cõstruendis muris, uel portuum dispositione, uel nauiũ apparatu consultabitur, oratoris officium erit cõsulere, sed architecti. Quinetiam neq; cum de eligendo imperatore, aut de exercitu aduersus hostes instruendo, aut de occupandis locis deliberabitur: sed ad duces exercitus consultatio pertinebit, ad oratores uero nequaquam. Quid ad hæc dicis Gorgia? Nempe cum & rhetor esse profitearis, & alios posse rhetores facere, præstat nimirum ea quæ tuæ artis sunt à teipso sciscitari atq; accipere. Et me quidem nunc rem tuã agere putato. Fortè enim inter eos qui intus sunt, adest aliquis qui discipulus tuus esse cupiat: quales ego quosdam & quidem frequentes sentio: quos hæc à te quærere fortè deterret pudor. A' me ergo rogatus ab illis quoq; hunc in modum interrogari existimato. Quidnam reportabimus, si in tuam nos tradiderimus disciplinam? quibus de rebus Reip. consulere poterimus? nunquid de iusto solum & iniusto? an præterea de his quæ modo Socrates adducebat? Da operã ergo Gorgia, ut his respondeas. GOR. Conabor equidem omnem tibi rhetoricæ facultatẽ planius explicare. ipse enim perbelle ad id nos deduxisti. Scis utiq; hęc naualia & mœnia Athenarum portusq; dispositionẽ partim Themistoclis, partim Periclis, nõ opificum consilio esse constructa. SOC. Feruntur hæc ò Gorgia de Themistocle. Periclem uero ipse audiui de muro medio cõstruendo ciuitati persuadentem. GOR. Præterea quoties de electionibus quas tu modo referebas, deliberatur, uides oratores ipsos consulere, eorumq; in his rebus præferri sententias. SOC. Hæc equidem admirans iamdudum à te de rhetoricæ potestate perquiro. Nam hæc cogitanti mihi diuina quædã potestatis eius magnitudo uidetur. GOR. O' si cuncta eius artis perspecta essent tibi Socrates, cernas profecto hanc omnes, ut summatim dicam, sub se uires ac facultates complecti, cuius quidem rei magnum tibi afferam argumẽtum. Sæpe iam cum fratre meo aliisq; medicis ad aliquem ægrotantium ingressus, cum ille uel pharmacum nollet bibere, uel secãdum urendúmue se medico non permitteret, neq; persuaderi posset à medico: ego persuasi non alia quàm rhetoricæ facultate. Quo magis assero, siquam urbem rhetor accesserit atque medicus, certeturq; inter eos uerbis in concione uel in alio quouis cœtu, uter sit pro medico eligendus, rhetórne an medicus, fore ut medicus quidem nusquã appareat: eligatur autem si modo uelit, dicendi peritus. Eademq; ratione si aduersus alium quemuis artificem rhetor decertet, obtinebit ut ipse potius quàm alius quicunq; tandem sit eligatur. Nihil enim est de quo non maiori cum persuasione rhetor, quàm quisquam artificum uulgo loquatur. Potentia ergo artis huius tanta est atq; talis, decet tamen ita rhetorica uti, quemadmodum & omni alia facultate certandi. Neq; enim is qui pugnis lacertisue et armis ita pugnare didicerit, ut amicis et inimicis superior possit euadere, ob hoc aduersus omnes æquè certare debet, ut amicos etiã percutiat, pungat, occidat: nec etiã per Iouem si quis palæstra exercitatus pugil corporis robur acquirat, deinde parentes aut aliquem alium domesticorũ & amicorum pulset: propterea pædotriuas & eos qui armis pugnare docent, odio habere, & ex urbibus expellere decet. Illi enim hæc tradiderunt, ut hęc ubi didicissent, contra hostes & eos qui inferrent iniuriam uterentur, auertentes uidelicet, non inferentes. Nonnulli uero hæc peruertunt ac robore arteq; abutuntur: sed non propterea qui docuerunt improbi sunt iudicandi, neque ars culpanda malàque habenda, sed meo quidem iudicio qui sinistre utuntur: eadem quoq; de rhetorica ratio est. Potest enim aduersus omnes & qualibet de re orator dicere: adeo ut apud multitudinem facile admodum de re qualibet persuadendo fiat superior. At uero si quispiam adeptus rhetoricam, deinde iniuste parta facultate utatur, non eum qui docuit, odisse atq; urbe expellere decet: ut qui ad iustum usum tradiderit, hic uero in partem cõtrariam sit usus. Quapropter eum qui abutitur, odisse, in exilium mittere & interimere etiam par est: præceptorem uero nequaquam. SOC. Arbitror te Gorgia multis disputationibus interfuisse, idq; in eis iam compertum habere, eos uidelicet qui inter se disputant, haud facile posse, cum discrepare cœperint, sic abire, ut rẽ ipsam definientes se inuicem solum doceant atque discant: sed si de aliquo contendant, neque concedant alter alteri, ut uel uere uel perspicue loquantur, excandescunt, & per inuidiam dictum putant, certantes simul, non autem quod erat propositum perquirentes. Nonnunquam uero tãdem adeo turpiter discedunt cum iurgiis mutuisq; maledictis, ut etiam pœniteat pigeatq; auscultãtes, quòd eiusmodi homines audiendos putauerint. Sed quorsum hæc? dices. quoniam non mihi uideris satis nunc consentanea & consona dicere his quæ prius de rhetorica protuleras. Vereor tamen arguere, ne me arbitreris nõ tam rei declarandæ, quàm tui gratia decertare. Quòd si ex eorum numero es, è quorum sum ego, libenter abs te quæ institui perquiram, sin minus, dimittam. Verũ si quorum ego ex numero sim quæras, respondebo ex iis qui libenter redargui patiũtur, si quid falsum ineptúmue dicant, libenter etiam redarguũt, si quid ab alio minus uere dicatur, quibúsque non minus repræhendi quàm repræhendere gratum est. Tanto enim maius id esse bonum existimo, quanto maius bonũ est maximo quodam liberari malo, quàm alios liberasse. Nihil enim tam perniciosum hominibus arbitror, quàm opinionem falsam, in his uidelicet rebus de quibus præsens à nobis sermo est institutus. Itaq; si & te esse talem affirmas, age disputemus: sin uero dimittendũ censes, dimittamus iam, cœtumq; soluamus. GOR. Dico profecto ò Socrates me quoq; eiusmodi esse, qualẽ modo describebas: sed fortè aliorũ qui adsunt, ratio est habẽda. Iamdudum enim antequã uos accederetis, his multa narraui. Et nunc fortè si disputare pergamus, mora longior protrahetur. Quamobrem cauẽdum est, ne hos dum aliud facere quidpiam instituunt, detineamus. CHAE. Clamorem Gorgia & Socrates dissertationi huic interesse cupientium auditis. mihi certe nullum negociũ tanti sit, ut disputationi huic à uobis institutæ quid aliud anteponã. CAL. Per Iouem ò Chærepho ego quoque cùm multis disputationibus interfuerim, nescio an unquam æquè ac nunc fuerim delectatus: ideoq; etiã si diem totam disputando contriuerint, erit mihi pergratũ. SOC. Atqui ò Callicles quãtũ ad me attinet, nihil, modo uelit Gorgias, obstabit. GOR. Turpe quidẽ ò Socrates deinceps mihi fuerit, si disputationẽ detrectem: præsertim cũ ab initio iusserim omnes de quo quisq; uellet interrogare. Itaq; si placet pręsentibus, disputa, & quicquid libuerit percõtare. SOC. Audi iã ò Gorgia quę in tuis uerbis admirer. Forte enim cũ tu recte dicas, ego se-

Mos Socratis in disputatione.

Malum maximum hominibus opinio falsa.

cus accipio. ais rhetorem posse te, siquis à te discere uelit, efficere. GOR. Aio equidē. SOC. Non ut de omnibus in turba probabiliter dicere ualeat docendo, sed suadendo. GOR. Ita prorsus. SOC. Addebas præterea rhetoricum de sanitate plus quàm medicū persuadere. GOR. Dixi profecto, sed in turba. SOC. Idem est itaq; in turba, quod inter ignorantes? Nunquam enim apud eos qui sciunt, magis quàm medicus de sanitate persuaderet. GOR. Vera narras. SOC. Nónne ergo si plus quàm medicus persuadendo ualebit, scientia etiam præditū persuasione superabit? GOR. Omnino. SOC. Ipse tamen nō medicus. GOR. Non. SOC. Ac si nō medicus, ergo & inscius eorum quæ intelligit medicus. GOR. Proculdubio. SOC. Quare imperitus sciente apud nesciētes facilius persuadebit, quando rhetor medicum suadendo excellit. itáne sequitur? GOR. In his certe ita sequitur. SOC. Nónne in cæteris quoque artibus rhetor atq; rhetorica se habet similiter: ut ad rhetoris facultatem nihil attineat cuiusmodi res sit nosse, sed artem quandam sic ad persuadendum excogitare, ut apud imperitos magis scire quàm ipsi rerum singularum artifices appareat? GOR. Nónne magna est hæc facultas? eos uidelicet qui alias nūquam artes attigerint, sed hanc solam, nihil tamen aliis cognitione esse inferiores. SOC. Vtrum orator ob hanc unam facultatem cæteros excellat uel superetur ipse, paulo pòst inquiremus, siquid conducere disputationi uidebitur. Nūc autem hoc prius consideremus, an in iusto & iniusto, honesto & turpi, bono & malo, ita comparatus sit orator, quemadmodū in salubribus atq; aliis quæ ad alias artes attinēt cæteri: ut scilicet utrū bonúmne an malum sit quippiā ignoret, pulchrūq; uel tu[illegible], a[illegible]iustum uel iniustum: persuasionē uero quādā ita de rebus huiusmodi machinetur, ut ignorans ipse inter imperitos scire magis quàm scientes uideatur: an fortè necesse est hæc eū nosse, oportetq; hac facultate iam parta ad te proficisci qui sit futurus orator. Quòd si huiusmodi rerum scientiā non afferat secum, tu quidem præceptor rhetoricæ talia non docebis: nō enim tui id est officii hæc ut doceas: efficies autem ut uulgo rerum esse eiusmodi uideatur peritus, cum nesciat: appareatq; bonus cū sit minime. An omnino rhetoricā docere non poteris, nisi prius horum ueritatē fuerit consequutus? aut quo se modo hæc habent Gorgia? precor per Iouem ut quemadmodum paulo antè cœpisti, rhetoricę nobis tandem potestatem aperias. GOR. At enim si fortè quis ignoret, eum à me percepturū ea arbitror. SOC. Subsiste, recte enim dicis: si quem tu rhetorem feceris, oportet eum iusta iniustaq; scire, uel antequā ad te accedat, aut postea à te perdiscere. GOR. Omnino. SOC. Quid uero? qui ea quæ ad fabricam spectant didicerit, nónne faber est? GOR. Est. SOC. Et qui musicam, musicus? GOR. Ita. SOC. Et qui ea quæ ad medicinam pertinent, medicus? Atq; in cæteris eodem pacto: quisquis didicerit aliquid, talis euadit, qualem cuiusque scientia reddit? GOR. Omnino. SOC. Nónne igitur per hanc rationem iustus erit quicunque iusta didicerit? GOR. Maxime. SOC. Iustus autem iusta facit. GOR. Ita est. SOC. An nō ergo necesse est rhetorem esse iustum? iustum uero uelle iusta agere? GOR. Apparet. SOC. Nunquam ergo uolet iustus iniuriam facere. GOR. Nunquam. SOC. Rhetoricum quidem necesse est ex præcedenti ratione iustum esse. GOR. Necesse. SOC. Reminiscere te paulo antè dixisse, non oportere pædotriuas criminari atque expellere: si quis pugil certamine pugilatorio male utatur, inferátque iniuriam: atque eodem pacto, si quis orator iniuste utatur rhetorica, non illum qui docuerit esse accusandum & expellendum, sed iniusta agentem, neque rhetorica recte utentem. Dictáne hæc sunt, an non? GOR. Dicta. SOC. Nunc autem ipse orator nunquam uidetur facturus iniuriam. GOR. Nunquam. SOC. Atqui in superioribus dictum est, circa sermones uersari rhetoricam, non de pari quidem & impari, sed de iusto atq; iniusto. GOR. Certe. SOC. Ego igitur cum tu hæc diceres, rhetoricam nunquam esse rem iniustam, existimaui, quæ semper de iustitia uerba faceret. Postquā uero paulo pòst diceres, si orator iniuste rhetorica uteretur: statim admiratus, atque ratus non esse consentanea inter se quæ abs te dicebantur, hunc protuli sermonem: ut si redargui non inutile fore putares, ueluti ego puto, operæprecium foret ut dissereremus: sin minus, dimitteremus. Deinde uero re propius pensiculata, ut te non latet, in confesso fuit, fieri non posse ut rhetor rhetorica utatur iniuste, uelitq; iniuriā inferre. Ad hæc autē satis qua ratione se habeant discernenda, per canem Gorgia non parua opus fuerit diligentia. POL. Etiámne autem sic de rhetorica statuis, ut nunc ais, an aliter? an magis putas Gorgiam pudore quodam adductum concessisse tibi rhetorem iusta, honesta, & bona etiam nosse: tum si quis earum rerum imperitus ad ipsum accedat, eum se esse docturum? Ex qua forsitan concessione deinde contrarium aliquid in disputādo sequutum est. Hoc tu quidem nimium studiose captas ò Socrates, dum interrogando ad huiusmodi responsa perducis. Nam quem arbitraris negaturum fuisse tibi iusta se scire, aliósque esse docturum? Verum magna rusticitas est ad hæc interrogando deducere. SOC. Ob hanc ipsam causam pulcherrime mi Pole amicos nobis & filios comparamus: ut si quādo in senectute peccemus, iuniores uos præsentes uitā nostram & uerbis & operibus corrigatis. Et nunc si quid me & Gorgiam in disputando fefellit, ipse pręsens emēda. Sic enim debes, atq; ego lubēs tibi permitto, ut si quid eorum quæ concessa sunt, non recte concessa putes, id tuo arbitratu permutes, dummodo mihi id unum deuites. POL. Quid hoc ò Socrates. SOC. Prolixitatē sermonis illam quā ab ipso disputationis initio incœptabas. POL. Quid ita? nónne mihi quantum uoluero loqui licebit? SOC. Graui nimium iniuria afficereris ò Pole, si profectus Athenas ubi totius Græciæ maxima est loquendi libertas, solus ipse hoc in loco potestatem loquendi pro arbitrio nō haberes. At è diuerso, uidelicet si te prolixe loquēte, neq; uolente ad interrogata respōdere, non liceret abire mihi, teq; audire nolle: nónne ego quoq; grauia paterer, si non abire mihi, tuæq; orationi auscultare nolle permittatur potestas? Verum siqua tibi disputationis huius est cura, eāq; corrigere uoles, quemadmodum modo dicebam, retractans quod tibi retractandum uidetur, rogánsque uicissim atque respondens, ut ego Gorgiásque fecimus, redargue me, ac te redargui patiare. An autem te quoque scire, quæ & Gorgias se scire profitetur, affirmas? POL. Dico equidem. SOC. Et iubes ut de quo quisque uelit, à te quærat, tanquam ab homine qui respondere sciat? POL. Certe. SOCR. Nūc ergo alterutrum tuo arbitratu facias, uel quære, uel responde. POL. Faciam equidem, atque mihi responde ò Socrates: quando Gorgias circa rhetoricam

Rhetorica ars nulla est. Rhetorica est peritia gratiam quandã uoluptatémque pariẽdi.

toricam tibi non satisfacit, tu ipsam quam esse dicis? SOC. Interrogásne quam artem esse putem? POL. Idipsum. SOC. Nullam, ò Pole, ut uera tibi loquar. POL. Quid igitur tibi uidetur esse rhetorica? SOC. Res quam tu dicis fecisse artem in eo libro quem nuper legi. POL. Quídnam dicis? SOC. Peritiã quandam. POL. Peritia ergo tibi uidetur esse rhetorica? SOC. Mihi quidem, nisi tu aliud dixeris. POL. Cuius uidetur rei peritia? SOC. Gratiam quandam uoluptatem& pariendi. POL. Nónne igitur pulchrum quiddam existimas esse rhetoricam, cum apud homines comparare gratiam possit? SOC. Quid, ò Pole? audiuisti iam quid illam esse dicã, quid deinceps interrogas utrũ pulchram esse putem? POL. Nónne te audiui dicentem esse peritiam quandam? SOC. Vísne igitur, quãdoquidem gratiã magni facis, paulum quid mihi gratificari? POL. Volo. SOC. Interroga me nũc, quam artem esse coquinariam putem? POL. Ecce interrogo: quae nam ars coquinaria est? SOC. Nulla. POL. At quid? SOC. Peritiam quãdam esse dico. POL. Quae nam peritia est? SOC. Gratiam uoluptatem& pariendi. POL. Idémne est coquinaria atq; rhetorica? SOC. Nullo pacto, sed eiusdem studij particula. POL. Cuius studij? SOC. Vereor ut sit durius ueritatẽ dicere Gorgiæ causa, ne fortè me suum uituperare studium arbitretur. Ego enim utrũ hæc rhetorica sit quam Gorgias exercet, nescio: nam ex hac disputatione nihil nobis patefactum est, quid tandem ipse putes. Sed quod ego appello rhetoricã, rei cuiusdam particula est nequaquã honestæ. GOR. Cuiúsnã Socrates? dic age, nihil mea causa ueritus. SOC. Videtur mihi studium esse quoddam, non artificiosum quidem, sed sagacis animi aptiq; natura atq; potentis ad humanã consuetudinem sibi conciliandam. Appello autem summã caputq; eius adulationem. Huius autem studij multa uidetur mihi esse membra. Vnum quidem coquinaria, quæ quamuis esse ars uideatur, meo tamen iudicio nulla est, sed peritia quædam usu comperta. Eiusdem præterea particulam rhetoricam quoq; esse dico, & fucatoriam, quæ mangonica dicitur, & sophisticam. Has utique particulas quatuor, ad res quatuor pertinere. Si ergo Polus quærere uult, quærat. Nondum enim audiuit qualem adulationis particulam rhetoricam esse dicam: nec animaduertit ad id me nõdum respondisse. Itaq; interrogat utrum pulchram existimem, nécne. Ego uero utrum pulchrum aliquid uel turpe rhetoricam esse rear, non prius respondebo, quàm quid ipsa sit, aperuerim. Non enim aliter respõdere decet Pole. Quod si audire uoles, percõtare qualem adulationis particulam rhetoricam esse dicam. POL. Quæro iam abs te, qualis particula? SOC. An me respondente perdisces? Est, ut opinor, rhetorica particulæ ciuilis simulacrum. POL. Quid ergo? pulchrúmne, an turpe quiddam ais esse? SOC. Turpe: siquidem mala esse turpia dico, quandoquidem tibi, tanquam eorũ quæ iam dico non ignaro, me respõdere oportet. GOR. Per Iouem non satis quæ dicis, intelligo. SOC. Nec iniuria quidem Gorgia, nõdum enim satis expressi. Polus autẽ iste iuuenis est. GOR. At hunc mitte, mihi uero responde quo pacto dicas rhetoricam ciuilis particulæ simulacrum esse. SOC. Conabor exprimere quid mihi uideatur esse rhetorica. Sin uero aliter se habeat negocium, Polus iste redarguat. Corpus appellas aliquid atq; animam? GOR. Quidni. SOC. Horum uero nónne putas aliquam utriusque bonam habitudinem? GOR. Puto

Studiũ quoddam inartificiosum describitur. Coquinaria, rhetorica, fucatoria, sophistica particulæ sunt inartificiosi studij, cuius caput summa est adulatio. Rhetorica particulæ ciuilis simulacrum.

equidem. SOC. Præterea habitudinem aliquam apparere bonam, cum minime sit? Dico autem nonnihil eiusmodi: multi corpus bene affectum habere uidentur: quorum malam ualetudinem habitudinémque haud facile quisquam pręter medicum, gymnasij& magistrum depræhendat. GOR. Vera narras. SOC. Tale quiddam & in corpore & in anima esse dico, quod quidem facit ut & corpus & anima recte ualere uideantur, cum non bene se habeant. GOR. Ita est. SOC. Age uero si potero, clarius quod dixi, explicabo. Cum res duę sint, artes esse geminas arbitror: & artem quidem ad animam pertinentem, ciuilem nuncupo: eam uero quæ ad corpus, nomine uno nominare non possum: sed huius artis unius quæ curat corpus, duas pono particulas: alteram quidem gymnasticam, alteram medicinam. In ciuili uero nomotheticam, scilicet conditricem legum pono correspondentem gymnasticæ: & iustitiam scilicet iudiciariam, medicinam quodammodo referentem. Communicant uero inuicem, utpote quæ circa idem sunt, medicina atque gymnastica, rursus& iudiciaria atque legalis. Veruntamen inter se etiam differunt. Cum uero hæ quatuor sint, semperque quod optimum curent, hæ quidem corpus, illæ animam: facultas adulatoria id sentiens, non cognoscens quidem, sed coniectans, se quadrifariam diuidit, singulásque subit particulas, simulans id se esse quod subijt: & optimi quidem nullam habet curam, sed semper eo quod dulcissimum est, quasi hamo incautam illaqueat mentem, & usqueadeo decipit, ut plurimi apud eam ęstima[illegible]la uideatur. Medicinam quidem coquinaria subiens, simulat optimos se cibos corpori adhibere. Quamobrem si uel inter pueros, uel uiros admodum pueriles contendere oporteret coquum atq; medicum, uter eorum de bonis malisue cibis plus intelligat, medicus quidem fame periret. Id ergo adulationem uoco, ac turpe, ò Pole, quiddam existimo: Id enim aduersus te dico. Propter eáque absque ulla optimi ratione uoluptatem aucupatur. Neque artem eam esse dico, sed peritiam quandam: quoniam nullam eorum quæ affert qualia sint natura habet rationem: quo fit ut nullius rei causam possit afferre: quare artem non appello, quæ careat ratione. de quibus tamen si ambigis, rationem me tibi polliceor redditurum. Itaque medicinam, ut dixi, coquinaria adulatio subit: Gymnasticam uero similiter fucatoria, res noxia, fallax, ingenerosa, illiberalis, figuris, coloribus, lineamentis, sensu quodam ita decipiens, ut propter extrinsecum fucum propriam uerámque formã quæ fit per gymnasticam, negligamus. Cæterum ne sim prolixior, more geometrico dicam. sic enim fortè iam assequeris. Profecto quod fucatrix ad gymnasticam, id ad medicinam est coquinaria: immo uero sic, Quòd fucatrix ad gymnasticam, hoc sophistica ad legalem; rursusque quod coquinaria, ad medicinam, id rhetorica est ad iudiciariam. Veruntamen, ut dicebam, ita natura distinguuntur: ac etiam tanquam propinquæ miscentur inuicem in eodem & circa eadem, sophistæ uidelicet & rhetores: nec utilitatem respiciunt aliquam, quam uel pro seipsis, uel pro alijs sequantur unquam. Nam si animus corpori non præesset, sed ipsum sibi: neque ab eo perspiceretur, discerneretúrque coquinaria & medicina, sed corpus ipsum gratia uoluptatéque sua hæc perpenderet, illud Anaxagoræ prorsus accideret, amice Pole. horum

Quod caret ratione non est ars. Ars omnis cum ratione. Adulationes subeũt artes. Coquinaria. Fucatoria. Sophistica. Rhetorica. Medicina. Gymnastica. Legalis. Iudiciaria.

horũ enim habes peritiã: omnia uidelicet in eodem indiscreta commiscerentur, et quæ ad medicinã pertinent & salutem, & quæ ad coquinariam attinent. Audiuisti iam quid ego rhetoricam esse dicam: rem uidelicet coquinariæ respondentem, talemq; in anima qualis illa est in corpore. Fortasis absurde feci qui tibi prolixitatem prohibens, sermonem ipse longum extenderim: ubi tamen uenia dignus sum: quia si breuius essem loquutus, minime percepisses, neq; responsio tibi mea satisfecisset: sed expositione rursus indiguisses. Si ergo nec ego te respõdente assequi ualeo, tu quoq; extende sermonẽ. Si ualeo, permitte me responsione tua uel mea (sic enim æquũ est) pro arbitrio uti. Et nũc quidem si quo pacto responsione hac opportune uti potes, utere. POL. Quid igitur ais? adulatióne tibi uidetur esse rhetorica? SOC. Equidem adulationis particulam esse dixi. Non meministi Pole, quum sis huius ætatis? quid forte posthac facies? POL. An boni rhetores uidentur tibi quemadmodum adulatores in ciuitate contemni? SOC. Interrogationem hanc facis: an orationem aliquam exordiris? POL. Interrogo equidem. SOC. Nulla existimatione mihi digni uidentur. POL. Quomodo nulla? nónne plurimum in ciuitatibus possunt? SOC. Minime, si potentiam bonam aliquid esse dicis ei qui potest. POL. Dico certe. SOC. Oratores ergo minimum omniũ in repub. posse mihi uidentur. POL. Quid ais? Nónne quemadmodum tyranni occidunt quem uolunt, & expoliãt patrimonio, pelluntq; ex urbe? SOC. Per canem in singulis quæ dicis, ambigo, utrum sententiã explices tuã, an quæras meam. POL. Quæro equidem tuam. SOC. Esto amice: deinde duo simul à me quæris. POL. Quónam pacto duo? SOC. Nónne dicebas modo oratores occidere tyrannorũ more quoscunq; uelint, et fortunæ bonis expoliare, atq; etiam in exiliũ eijcere? POL. Equidem. SOC. Dico itaq; tibi, has duas interrogationes esse, respondeoq; ad utrasq;. Assero equidem tam rhetores quàm tyrannos minimam in ciuitatibus obtinere potentiam: quemadmodũ paulo antè dicebã. Nihil enim, ut ita dixerim, facere ex his quæ uolunt, facere tamen quod sibi opinãtibus optimum uideatur. POL. Nónne hæc magna potentia? SOC. Certe, ut ait Polus. POL. An ego nõ dico? Dico equidem certe. SOC. Per Iouẽ non dicis, quandoquidem magnam potẽtiam dixisti ei qui potest, esse bonum. POL. Id quidem dico. SOC. Bonúmne igitur esse ais, si quis ea fecerit quę sibi optima uideantur mente capto, atq; id magnam dicis esse potentiam? POL. Non certe. SOC. Nónne igitur ostendendum tibi est, oratores habere mentem, atq; rhetoricam non adulationem quidem esse, sed artẽ, quo me conuincas? Alioquin nisi id ostendens me arguas, oratores & tyranni facientes quicquid faciendum sibi uidetur in ciuitate, nullum propterea bonum consequentur. Siquidem potentiam habere, ut ipse ais, est bonum: Facere uero quicquid uideatur absq; mente, ipsemet confiteris esse malum. Nónne ita? POL. Ita certe. SOC. Quónam igitur pacto oratores, uel tyranni magna in repub. possunt: nisi Socrates conuinctus à Polo, illos quæ uolunt facere, fateatur? POL. En uir. SOC. Nego eos facere quæ uolunt: tu uero me redargue. POL. An non paulo antè cõfitebaris, quæ sibi bona uidentur, eos facere? SOC. Et nunc rursus confiteor. POL. An non ergo faciunt quæ uolunt? SOC. Non, ut arbitror. POL. Faciunt tamen quæ sibi uidentur? SOC. Concedo. POL. Molesta, ò Socrates, & incredibilia dicis. SOC. Ne me accuses, pulchre Pole, ut appellem te secũdum te. Verum si quid habes quod inquiras, errorem meum redargue: sin minus, ipse responde. POL. Sed respondere malo, ut quid dicas, intelligam. SOC. Vtrũ ergo tibi uidentur homines id uelle quod ubiq; agũt? an potius illud cuius gratia agunt? ueluti qui pharmaca à medicis accepta bibant, utrum tibi id uidentur ipsum uelle quod faciunt, uidelicet pharmacum bibere, & asperitatem eius perferre: an sanitatẽ potius cuius gratia bibunt? POL. Manifestum est eos fieri sanos uelle, cuius gratia potionem sumunt. SOC. Nónne & qui nauigant, aut aliud negocium lucri causa obeunt, non id uolunt quod faciũt? quis enim nauigare, subire pericula, molestias habere uelit? sed illud uolunt, ut arbitror, cuius gratia nauigant. diuitias scilicet, harum enim gratia nauigant. POL. Maxime. SOC. An non in omnibus quoque similiter, quisquis aliquid alicuius agit gratia, non id uult quod agit, sed illud cuius gratia agit? POL. Ita uidetur. SOC. An est ex omnibus aliquid, quod nõ aut bonum sit, aut malum, aut horum medium, neq; bonum scilicet, neq; malum? POL. Nihil omnino. SOC. Nónne bonum quidem dicis sapientiam, sanitatem, diuitias, aliaq; generis eiusdem? Mala uero horum contraria? POL. Equidem. SOC. Quæ uero neq; bona sunt, neque mala, talia quædam dicis, quæ quãdoq; boni, quandoq; mali participia sunt, quandoq; neutri: ueluti sedere, ire, currere, nauigare. Rursus ueluti lapides, ligna, cæteráque similia. Nónne talia quædam esse dicis, quæ neq; bona appelles, neq; mala? POL. Talia certe. SOC. Vtrũ igitur media hæc bonorũ agunt gratia, quoties agunt? an bona gratia mediorum? POL. Media bonorum gratia. SOC. Ergo sequentes bonũ, uadimus, præstare id existimãtes: & uicissim quiescimus, quãdocunq; quiescimus, ob idipsum bonum. Nónne ita? POL. Ita prorsus. SOC. Preterea si quos occidimus, eiusdem gratia occidimus: similiterq; expellimus, atq; rapimus, putantes præstare ut talia à nobis fiãt. POL. Proculdubio. SOC. Quamobrem boni gratia hęc faciunt omnia quæcũq; faciunt. POL. Assentior. SOC. An non inter nos conuenit, non quæ alicuius gratia agimus, uelle, sed illud cuius hæc gratia agimus? POL. Maxime. SOC. Itaq; non iugulare simpliciter omninoq; uolumus, neq; expellere, neq; pecunias rapere: uerum si conducant hæc, facere uolumus: si noceant, nolumus. Bona enim uolumus, ut ipse ais. Quæ uero neq; bona, neque mala sunt, non proprie uolumus, neque mala. Videórne tibi Pole, uera loqui? an non? Quid non respondes? POL. Vera. SOC. Quamobrem si in his consentimus, si quis quempiam interfecerit, uel urbe eiecerit, uel priuauerit patrimonio, siue tyrannus ille sit, siue orator, putans id melius sibi fore, cum tamen sit peius, is utique faciet quæ sibi uidentur, nónne? POL. Certe. SOC. Nunquid etiam quæ uult, si quidem hæc sint mala? quid non respondes? POL. Non uidetur mihi quæ uult facere. SOC. Quãnã igitur ratione uir talis magnam habet in rep. potestatem? siquidem magna potestas bonum quiddam est, ut ipse etiam confiteris. POL. Nullo pacto. SOC. Vera ergo dicebam, fieri posse ut sit qui in ciuitate quæ sibi uidentur, efficiat, neq; tamen magnam potentiam habeat, neq; quæ uelit, agat. POL. Quasi uero tu non optes licentiam habere faciendi quicquid tibi uideatur in ciuitate potius quàm nõ habere, neq; affectes talis esse

Quisquis aliquid alicuius gratia agit, non id uult qd' agit, sed illud cuius gratia agit.

Negatiua disiũctiua ponitur, ut queratur de aliquo quod forte non sit in disiunctiua.

quales

quales nonnullos uides, uel interficientes, uel expoliantes, uel conijcientes in uincula quoscunq; & quã docunq; sibi uidetur. SOC. Iusténe dicis, an iniuste? POL. Quomodocunq; id fiat, nónne utrunq; optandum? SOC. Bona uerba quæso, ô Pole. POL. Quid ita? SOC. Quoniam non decet uel uitam minime optabilem exoptare, uel miseram, imò potius miserer i. POL. Quid uero? Itáne se habere eos de quibus loquor, existimas? SOC. Quid ni? POL. Quicunq; igitur perimit quemcunq; opinatur iuste necãdum, infelix tibi miserabilisq; uidetur? SOC. Non mihi quidem, neq; tamen conditio eius optanda. POL. An non paulo antè miserum dicebas esse? SOC. Amice, dicebam equidem, sed iniuste occidentem, eundemq; insuper miserabilem. Eius uero qui iuste interficit, conditionem non esse optandam. POL. An non qui iniuste occiditur, miserabilis est atq; infelix? SOC. Minus quàm uel interfector, uel is qui iuste necatur. POL. Quid ita, ô Socrates? SOC. Quoniam inferre iniuriam, malorum omnium maximum est. POL. Quónam pacto id maximum? Nónne peius est iniuriam pati? SOC. Minime. POL. Ipse igitur, mallésne pati iniuriam quàm inferre? SOC. Equidem neutrum uellẽ. At si necesse foret, aut facere iniuriam, aut pati, accipere iniuriã, quàm inferre malim. POL. Non ergo tyrannidem eligeres. SOC. Non, si tyrannidem similiter atq; ego definis. POL. Ego uero id esse dico tyrannidem, quod paulo antè, uidelicet licentiam in ciuitate habere quicquid uideatur perpetrandi, siue interficere quempiam, siue expellere libeat, cæteráque omnia pro libidine facere. SOC. Sed, ô beate, quæ dicam, accipe. Si enim ego in foro ac frequenti hominum multitudine assumpto sub ala pugione, apud te gloriarer me potentiam tyrannidemq; mirabilem nuper esse nactum: nam siue aliquis istorum hominum quos cernis, mihi uideatur occidendus, subito perimetur, siue alicuius frangendum caput, repente frangetur, siue discindenda uestis, subito discindetur, tantum ego in hac ciuitate possum: proinde tibi minus id credenti ostenderem pugionem, fortè eo conspecto, tu sic obijceres: At isto, ô Socrates, modo omnes magnam haberent potentiam, siquidem & quaslibet domos incendere, & Atheniẽsium naualia, & triremes, cũctasq; nauigia, ac summatim tam publica quàm priuata quiuis posset. Verum hæc non est magna potestas, quicquid tibi quomodocunq; uideatur facere, an tibi uidetur? POL. Certe non hoc pacto potẽtiam approbo. SOC. Potésne dicere quam ob causam eiusmodi nõ approbes potestatem? POL. Possum equidem. SOC. Cur ergo? dic iam. POL. Quoniam necesse est eum qui ista perpetrauerit, pœnam luere. SOC. Pœnam uero dare, nónne malum? POL. Omnino. SOC. Nónne igitur, ô uir mirabilis, magnam rursus potentiam iudicas, si modo qui agit quæcunque sibi uidentur, assequitur ut utiliter agat, atque ita bonum consequitur, idq; est magna posse? Contrà uero, malum id est, paruaq; potentia? Verum id quoq; consideremus, dicimúsne aliàs præstare ea facere quæ modo dicebamus, uidelicet interficere, expellere, spoliare, aliàs autem minime? POL. Sic omnino. SOC. Hoc iam mihi, ut uidetur, tibiq; conuenit. Vtrum igitur & quo pacto dicis ipse melius esse hæc facere? dic age, quem terminum statuas. POL. Tu uero, ô Socrates, id definias. SOC. Ego igitur si à me audire mauis, dicam, uidelicet cum quis hæc iuste facit, melius esse: quando uero iniuste, peius. POL. Quasi uero arduum sit te refellere, cum id puer etiam quiuis possit. SOC. Magnam illi puero habebo gratiam, tibi quoq; non minorem, si me refutando ab errore eius modi liberaueris. Te igitur oro, ne tibi molestũ sit beneficiũ hoc in amicũ conferre, sed iam refelle. POL. Atqui, ô Socrates, nihil opus est antiquis exemplis ad te confutandum. Siquidem recentibus atq; adeò externis manifeste plerosq; iniustos esse felices comprobari posit. SOC. Quænam ista? POL. Archelaũ Perdiccæ filium Macedoniæ imperare uides? SOC. Etsi non uideo, saltem audio. POL. Felixne igitur tibi an infelix uidetur? SOCR. Nescio equidem Pole. nunquam enim illi sum conuersatus. POL. Quid autem? si eius consuetudinem habuisses, iam cognosceres? Aliunde uero felicitatem eius non deprehendis. SOC. Non per Iouem. POL. Constat igitur, ô Socrates, similiter te dicturum ignorare utrum magnus Persarum rex sit felix. SOC. Et uera quidem dicam, ignoro enim quo pacto, uel eruditione, uel iustitia sit instructus. PO.L. Nunquid in hoc tota beatitudo consistit? SOCR. Certe meo iudicio. Assero enim honestum bonumq; uirum & mulierem esse felicẽ: iniustum uero & turpem, esse miserum. POL. Miser ergo iuxta tuum sermonem est Archelaus. SOC. Nimirum, si iniustus. POL. At uero quónam pacto negari id potest? Is enim ex ancilla Alcetę Perdiccę fratris natus est: ideoq; Macedoniæ regnum quod nũc possidet, ad eũ minime pertinebat: sed ipso iure Alcetæ seruus erat: eoq; si iusta agere uoluisset, ipsi Alcetæ seruisset: atq; eo pacto ex ratione tua esset felix. Nunc uero quàm mirabiliter ad miseriam tandem redactus est, postquam maximas intulit iniurias. Is enim primo hunc ipsum dominum patruumq; suũ Alcetam accersitum ad se quasi regnum quod Perdiccas abstulerat, redditurus, conuiuio uinoq; grauatum, ipsumq; & filium eius Alexandrum patruelẽ æqualemq; suum coniectos in plaustrum, noctéque asportatos trucidauit atq; deleuit. Nec tamen his perpetratis, suam agnouit miseriam, nec id fecisse pœnituit: sed paulo post fratrem suum legitimum Perdiccæ filium, puerum annorum septem, ad quem pertinebat regnũ, noluit ut felix uiueret, iuste alere, atq; ipsi regnum tradere, sed in puteum præcipitem dedit, atq; suffocauit. Cleopatræ uero eius matri nunciauit puerum dum persequeretur anserem, cecidisse in puteum, mortemq; obijsse. His ergo tam magnis iniurijs perpetratis, Macedonum omnium miserrimus est, an potius felicissimus? Num est ullus Atheniensium, ut à te exordiamur Socrates, qui malit alius quisquam Macedonum esse quàm Archelaus? SOC. Et ab ipso disputationis exordio, Pole, te tanquam bene instructum ad orandum laudaui, artem uero disserendi dixi te neglexisse. At nunc, hæc'ne illa ratio est, per quam quiuis etiam puer, ut ipse dicebas, me refellat? Atq; ego abs te, ut ipse iudicas, hac in præsentia ratione conuictus sum, qui dixerim iniuriantem beatum esse non posse? Vnde uero hæc bone uir? atqui nihil tibi horum quæ tu dicis, assentior. POL. Neq; enim assentiri libet, quanquam tibi uera uideantur. SOCR. O beate, oratorum more conuincere me contendis, quemadmodum in iudicio fieri solet, ubi alij alios tum conuincere se opinantur, cum pro sua causa multos celebresq; adducant testes: aduersarius uero, aut nullum, aut unum aliquem producat, cum eiusmodi probatio nullius ad ueritatem sit momenti. Sæpe enim ob falsorum testium multitudinem, atq; corũ etiã qui alicuius rei

& pre

Inferre iniuriã maximũ malorum.

Iustus uir & bonus felix. Iniustus turpis & miser. Archelaus ex ancilla Alcetæ ortus est.

Iniuriantem beatum esse non posse.

& precij esse uidentur, quis iniuste opprimitur: atqui in præsentia si de his quæ dicis, uelis contra me testes producere, omnes ferme & Athenienses & peregrini tecum sentient: me uero afferre falsa tibi attestabuntur: siue Niciam accersas Nicerati filium fratresq́; eius secum, quorum sunt in Dionysio tripodes ordine quodam dispositi, siue Aristocratē Scellij filium, cuius in Pythio munus extat pulcherrimum, seu totam Periclis domum, seu aliam quam libet Atheniensium familiam uelis in testimonium aduocare. At ego unus tibi non assentior: non enim me rationibus cogis, sed falsis testibus cōtra me productis, ex ipsa ueritatis substantia deijcere me moliris. Ego uero nisi te ipsum testem unum adduxero mihi assentientem, nihil existimatione dignum in his quæ tractamus, perfecisse me arbitror. Nihil etiam te profecturum puto, nisi ego unus solusq́; tibi consentiam, tuq́; dimissa aliorum testium multitudine, idipsum efficias. Est igitur, ut dixi, unus iste arguendi modus, quemadmodū tu alijq́; multi putatis, est & alter quem ego puto. Eos igitur inuicem comparantes, utrum & quo pacto inter se discrepēt, diligenter consideremus. Non enim de rebus paruis instituta nobis est disputatio: sed de his quas & scire pulcherrimum est, & nescire turpissimum. Caput enim & summa eorum quæ perquirimus, est uel cognoscere, uel ignorare quis beatus sit, quis miser. Principio quidem in ijs quæ perquirimus, tu fieri posse existimas, ut qui iniuriam facit, iniustusq́; est, sit beatus: siquidem Archelaum esse quidem iniustū confiteris, sed beatum. nunquid ita te opinari existimare debemus? POL. Omnino. SOC. Ego uero id fieri non posse dico. Vnum igitur hoc est de quo ambigimus. Esto igitur, iniustus autē eritne felix, si pœnas iniustitiæ dederit? POL. Minime quidem, imò miserrimus. SOC. At uero si iniustus pœnas effugerit, ut ipse ais, beatus erit. POL. Aio equidem. SOC. Secundum uero sententiam meam, ò Pole, qui iniuriatur iniustusq́; est, omnino est antè alios miser: miserior autem si iniuriarum pœnas nūquam luat: minus uero miser, si luat, suppliciumq́; iustum dijs hominibusq́; reportet. POL. Quàm absurda dicere audes. SOCR. Dabo equidem operam amice, ut ipse quoq́; mecum sentias: amicum enim esse te mihi puto. nunc ergo ea de quibus dissentimus, eiusmodi sunt. attende uero & tu. Dixi equidem in superioribus iniuriam inferre, peius esse quàm pati. POL. Ita dixisti. SOC. Tu uero contrà, pati peius esse quàm facere. POL. Proculdubio. SOC. Præterea eos qui iniuriam faciunt, ego miseros appellabam: atq́; à te redargutus sum. POL. Ita per Iouem. SOC. Tuo quidem iudicio. POL. Ac fortè uero. SOC. Tu uero iniuriantes tunc felices esse dicebas, cum pœnas minime darent. POL. Et maxime quidem. SOC. Ego uero istos esse dico miserrimos: eos autem qui puniantur, miseros esse. Vísne id quoq́; refellere? POL. At istud difficilius altero ad redarguēdum. SOC. Haud difficile istud, imò impossibile iudicare debes. quod enim uerum est, refelli nunquam potest. POL. Quid ais? Siquis tyrannidem per iniuriam moliri depræhensus fuerit, captusq́; torqueatur, excarnificeturq́;, eiq́; inurantur oculi, alijsq́; multis, uarijs, grauibus pœnis afficiatur: uideat præterea liberos & uxorem pati eadem, & tandem in crucē agatur, aut pice adhibita, comburatur: an hæc qui patietur, felix erit? uel potius si euadat, tyrannidemq́; assequutus arbitratu uiuat suo: adeò ut uitæ suæ status exoptandus, felixq́; à ciuibus & peregrinis existimetur? Hæc'ne dicis consutari nō posse? SOC. Perterrefacis me nunc rursus generose Pole: non autem refellis: paulo uero antè attestabaris. Veruntamen redige mihi parumper in memoriam, an iniusta capessere tyrannidē dixeris? POL. Equidem. SOC. Neuter eorum felicior unquam erit: neq́; qui tyrannidē iniuste adeptus fuerit: neq́; qui depræhensus pœnas dederit. Nempe è duobus miseris neuter altero felicior est dicendus: miserior tamē qui potitus tyrannide supplicium deuitauerit. Quid rides? alia rursus hæc refellendi species est, cum quis aliquid dicat deridere, non autem arguere. POL. At non putas refelli, ò Socrates, cum talia dicas, qualia nullus unquam mortalium diceret? Quere ab istorum aliquo. SOC. O' Pole, equidem nō sum ex his qui in republica uersantur. Et superiori anno cum tribus mea prærogatiuam haberet, ac fortè oporteret me computare suffragia, & ad consilium referre, concitaui risum, quia facere id nesciui. Noli ergo iubere, ut ad consilium præsentiū referam. Cæterum nisi meliorem arguendi uiam habes, quemadmodum modo dicebam: uicissim mihi concede, atq́; experire qualem ego redargutionem esse arbitror oportere. Eorum enim quæ dico, unū producere testem scio, illum ipsum qui cum mihi sermo est institutus: multitudinem autem missam facio: & unius sententiam rogo, multitudini uero ne uerbum quidem facio. Vide igitur utrum mihi uicissim arguendi locum uelis concedere, tuq́; ad quæsitum respondere. Arbitror equidem & me & te & alios homines existimare, peius esse facere iniuriam quàm accipere, ac pœnas effugere quàm subire. POL. Ego autem neq́; me, neq́; alium prorsus ullū: quando quidem tu solus iniuriam perpeti malles quàm inferri. SOC. Imò uero & tu & cæteri omnes. POL. Permultum abest: imò nec ego, nec tu, nec alius quisquam. SOC. Vísne respōdere? POL. Volo equidem: cupio enim quid tandem dicturus sis, intelligere. SOCR. Responde itaq́; mihi, ut intelligas, tanquam si à principio interrogem. Vtrum putas deterius esse: facerene iniuriam, an perpeti? POL. Perpeti. SOC. Vtrum uero turpius? responde quæso. POL. Iniuriam facere. SOC. Nónne & peius, si turpius? POL. Minime. SOC. Intelligo iam. Nempe non putas, ut uidetur, idem esse pulchrum atq́; bonum: idemq́; turpe atq́; malum. POL. Non certe. SOC. Quid autem pulchra omnia scilicet corpora, colores, figuras, uoces, studia, nunquid ipse ad nihil respiciens, appellas pulchra, an ad aliquid? Vt ecce primo quidem corpora pulchra, nónne aut propter utilitatem dicis esse pulchra, atq́; ad id pulchra cuius usui seruiunt: aut propter aliquam uoluptatem, uidelicet quòd delectēt aspicientes? An habes præterea quicquam aliud quod de corporis pulchritudine dici pisit? POL. Nihil aliud. SOC. Nónne & alia similiter omnia siue figuras, siue colores, uel propter aliquam uoluptatem, uel utilitatem, aut utraque, pulchra appellas? POL. Ita prorsus. SOC. Et uoces præterea, & quæ ad musicam pertinent, cūcta similiter? POL. Ita. SOC. Quinetiam statuta legum & studia non ob aliam causam pulchra sunt, quàm quòd aut conferunt, aut delectant, aut utrunq́; efficiunt. POL. Ob aliam certe nullam. SOC. Deniq́; de disciplinarum pulchritudine idem existimamus? POL. Idem prorsus. & pulchre quidem nunc definis, ò Socrates, pulchrum delectatione & conferente bono definiens. SOCRAT. Nónne turpe contrario, scilicet dolore, ac ma

Locus à testibus & rationibus.

Peius esse iniuriam inferre quàm pati.

In senatu risum commouit Socrates, quòd referre computū suffragiorū nesciret.

Proponitur disputādum utrum deterius sit facere iniuriam, an pati.

Pulchra sunt quæcunque aut utilitatē, aut uoluptatem, aut utrūque afferūt.

ac malo, id est detrimento definiendum? POL. Necesse est. SOC. Quoties igitur è duobus pulchris alterũ pulchrius est, uel altero illorum, aut ambobus excedens pulchrius est, scilicet aut delectatione, aut utilitate, aut ambobus. POL. Prorsus. SOC. Rursus quando duorum turpium alterum turpius est, uel dolore, uel detrimento excedens est turpius. An non necesse est? POL. Ita. SOC. Age, itaq; quomodo paulo antè de inferenda accipiendaq; iniuria dicebatur? an non dicebas pati iniuriam esse deterius, facere uero turpius? POL. Dicebam equidem. SOC. Si ergo facere turpius est quàm pati: aut molestum quidem est, ac molestia superans turpius est, aut detrimento, aut utrisq;, nónne id etiam necessarium? POL. Quid ni? SOC. Primo quidem consideremus an molestia superet: doleantq; magis qui inferunt, quàm qui patiuntur iniuriam. POL. Nullo pacto. SOCR. Quare non excedit dolore. POL. Non apparet. SOC. Si non dolore, nec etiã ambobus. POL. Non uidetur. SOC. Ergo altero. POL. Altero. SOC. Malo igitur atq; detrimento. POL. Apparet. SOC. Quamobrem iniuriam facere excedẽs detrimento deterius erit, quàm pati. POL. Manifestum est. SOC. Nónne & à multis hominibus, & abs te suprà concedebatur turpius esse inferre iniuriam quàm accipere? POL. Ita. SOC. Nunc etiam apparuit esse deterius? POL. Apparuit. SOC. Eligásne tu magis id quod deterius turpeq; est quàm id quod minus? Ne pigeat respondere Pole: nihil enim obfuerit: sed te rationi tanquam medico committas ingenue: atque respondẽdo aut concede quæ dico, aut nega. POL. Nunquam, ò Socrates, istud eligerem. SOC. Alium uero quenquam id recepturum putas? POL. Mihi quidem per hanc rationẽ non uidetur. SOC. Quamobrem uera dicebam: neq; me, neq; te, neq; alium quenquam recepturum facere iniuriam magis quàm pati, utpote quod sit deterius. POL. Apparet. SOC. Vides ergo Pole, facta argumentorum comparatione, ea inter se maxime discrepare. Nam tibi quidem alij præter me omnes assentiuntur, mihi uero solus ipse sufficis assentiendo atq; testificando, cuius solius suffragium sententiamq; rogaui, cæteros uero dimitto. Atq; id quidem sic habeto. Post hæc autem quod secundo loco inter nos dubitabatur, iam consideremus: utrum iniuriantem pœnas dare maximum sit malorũ, ut ipse putabas: an maius non dare, quæ mea erat sententia. Consideremus autem hoc pacto. Dare pœnas iniuriarum, atque iuste puniri, num idem appellas? POL. Idẽ. SOC. An potes negare iusta omnia quatenus iusta sũt, esse pulchra? Et uide ut respondeas prouidè. POL. Mihi quidem ęque ac tibi uidetur. SOC. Id quoq; animaduerte, an siquis agat quippiã, necesse sit esse aliquid patiens ab ipso agente. POL. Videtur. SOC. An ergo & hoc pati oportet, quod agens agit: & tale insuper quale agit ipsum? Ceu si quis pulset, necesse est aliquid inde pulsari? POL. Necesse. SOC. Atq; si uehemẽter, aut ulociter pulset, similiter pulsari pulsatum? POL. Similiter. SOC. Talis ergo passio inest pulsato, qualẽ efficit pulsans? POL. Omnino. SOC. Et si quid comburat quis, oportet aliquid inde cõburi? POL. Oportet. SOC. At si uehementer exurat, &, ut ita dixerim, acerbo cum dolore, similiter & uri quod uritur, quemadmodum urit urens? POL. Prorsus. SOC. Smiliter si quis secat? Secatur enim aliquid. POL. Ita. SOC. Ac si lata uel profunda, dolorosa sit sectio, tali necesse est quod secatur sectione secari, quali sector ipse secat? POL. Videtur. SOC. Considera uero summatim, an quod modo dicebam, in cunctis confiteare: uidelicet quale aliquid agẽs agit, tale quiddã pati patiens. POL. Confiteor. SOC. His ergo concessis responde, num pœnas dare, sit pati aliquid, aut agere. POL. Pati. SOC. Nónne & à quodam agente? POL. Constat, ab ipso uidelicet puniente. SOCR. Qui autem recte punit, nónne iuste punit? POL. Iuste. SOC. Iusta faciens, nécne? POL. Iusta. SOC. Ergo qui punitur, dum iniustitiæ dat pœnas, iusta patitur. POL. Apparet. SOC. Iusta uero dictum est esse pulchra. POL. Prorsus. SOC. Horũ igitur alter quidẽ pulchra facit: alter uero, scilicet punitus, pulchra patitur. POL. Sic est. SOC. Quòd si pulchra, etiam bona. Nã uel iucunda illa sunt, uel utilia. POL. Necesse est. SOC. Bona ergo patitur quisquis iuste punitur. POL. Videtur. SOC. Id ergo sibi prodest. POL. Confert. SOC. An non, ut quo pacto iudico explicem, meliorem reportat animum, si quidem iuste punitur? POL. Consentaneum est. SOC. Ergo qui luit pœnas, à prauitate animæ liberatur. POL. Certe. SOC. Itaq; maximo liberatur malo. Eodem autem pacto considera: in pecuniarum collectione aliúdne hominis malum uideas quàm paupertatem? POL. Hanc ipsam. SOC. In corpore autem malum dices imbecillitatem, morbum, deformitatem, cæteraq; eiusmodi? POL. Equidem. SOC. Nónne & in anima malum aliquod esse censes? POL. Quid ni? SOCR. Id uero nónne uocas iniustitiam, inscitiam, timiditatem, & alia generis eiusdem? POL. Maxime. SOCR. Cũ igitur hæc tria sint, pecunia, corpus, anima: tria horum esse dixisti mala: paupertatem, morbum, iniustitiam. POL. Certe. SOC. Horum uero malorum quódnam turpissimũ? Nónne iniustitia? &, ut summatim dicam, animæ uitium? POL. Maxime. SOC. Quòd si uitium animi turpissimum est: ergo & pessimum. POL. Qua ratione hoc ais, ò Socrates? SOC. Hac utique. semper quod turpissimum est, uel quia dolorem, uel quia detrimentum infert maximum, uel quia facit utraq;, turpissimum est: quemadmodum ex ijs quæ in superioribus concessa sunt, apparet. POL. Sanè. SOC. Turpissimum uero esse iniustitiam & omne animi uitium, nónne nobis concedebatur? POL. Certe. SOC. Quare aut quia molestissimum est, & molestia superans, iccirco horum turpissimum est: aut quia detrimentum affert, aut propter utrunq;. POL. Sic oportet. SOC. Nunquid molestius est iniustum esse, intemperatum, ignauum, imperitum, quàm paupertate morboq; premi? POL. Non certe quantum ex his cõijcitur. SOC. Quoniam igitur incredibili quadam mirabiliq; magnitudine detrimenti atq; mali uitium animæ cætera superat mala, iccirco omnium est turpissimum: quandoquidẽ non dolore excedit, ut ipse ais. POL. Sic apparet. SOC. Iam uero quod maximo excedit damno, maximum omnium est malorum. POL. Ita est. SOC. Quamobrem iniustitia, intemperantia, cæteraq; improbitas animæ, malum est omnium maximum. POL. Videtur. SOC. Quæ'nam ars à paupertate nos liberat? Nõne quæstuaria? POL. Hæc ipsa. SOC. Quę uero à morbo? an non medicina? POL. Hæc sanè. SOC. At quę'nã à prauitate & iniustitia? Sin minus id tibi succurrit, ita cõsidera: quónã, & ad quos potissimũ ducimus morbis corporeis laborãtes? POL. Ad medicos Socrates. SOC. Quò autem iniuriantes atq; dissolutos? POL. Ad iudices. SOC. Vt uidelicet puniãtur. POL. Assentior. SOC. Nónne qui recte puniunt, iustitia quadam freti puniunt? POL. Proculdubio.

Vtrũ sit maximũ malorũ inferentẽ iniurias pœnas dare, an non dare

Quale aliqd agens agit, tale quiddã pati patiens.

SOC. Quęstuaria ergo pellit paupertatem: Medicina uero abigit morbos: Iudiciaria deniq; intemperantiam & iniustitiam amouet. POL. Sic apparet. SOC. Quid ergo horũ est pulcherrimũ? POL. Quorum dicis? SOC. Quæstuariæ, medicinæ, iudiciariæ. POL. Multo inter has excellit iudiciaria Socrates. SOC. Ergo uel uoluptatem affert plurimam, uel utilitatem, uel utrunq;, siquidem pulcherrima est. POL. Sic habet. SOC. An ergo curari à medico delectabile est? & inter manus medici oblectatur, dum curantur infirmi? POL. Non apparet. SOC. Conducit tamẽ, nónne? POL. Confert. SOC. Quoniam uidelicet magno liberantur malo. Quapropter utile est tolerare dolorem, ut sanus euadas. POL. Proculdubio. SOC. An ergo felicissimus quantum ad corpus attinet, is fuerit qui per medicinam curatus, conualescat: uel potius qui à principio nõ ægrotauerit? POL. Certe qui non ægrotarit. SOC. Nempe non in hoc cõsistere uidetur felicitas, ut liberemur à malis: sed ut ab ipso initio simus incolumes. POL. Ita est. SOC. Cęterũ si duo male uel corpore, uel animo affecti sint, uter horum miserior: num qui curatus liberatur à malo, an qui minime? POL. Qui non curatur. SOC. Nónne in iudicio puniri, à maximo quodam malo, id est à prauitate liberatio erat? POL. Erat certe. SOC. Quippe cum pœna iusta moderetur, iustioresq; efficiat tanquam medicina quædam improbitatis. POL. Ita est. SOC. Felicissimus ergo qui non habet animi uitiũ: quandoquidem id maximum apparuit esse malũ. POL. Absq; dubio. SOC. Deinde autem qui à malo eiusmodi liberatur. POL. Apparet. SOC. Hic uero est qui correptus perterritusq; pœnas dederit. POL. Is ipse. SOC. Pessime ergo uiuit qui iniustus est, nec ab iniustitia soluitur. POL. Apparet. SOC. Nõne hic est qui maximis perpetratis iniurijs, maximáque usus uiolẽtia, effecerit ut neq; corripiatur, neq; puniatur, neq; persoluat pœnas: quemadmodum effecisse dicis Archelaum, aliosq; tyrannos & oratores atq; potentes? POL. Apparet. SOC. Ferme enim eiusmodi homines, uir optime, perinde faciunt, ac si quis morbo correptus grauissimo, det operam, ne uitiorum quę in corpore sunt, sub medico pœnas reportet, neq; curetur: puerorum more ustionem atq; sectionem, tãquam rem molestã, formidãs. Nónne & tibi quoq; ita uidetur? POL. Mihi quidem. SOC. Quoniam uidelicet quanti sit sanitas corporisq; uirtus ignorant. Videntur autem per ea quæ modo concessimus, tale quiddam facere, ò Pole, illi qui iudicium fugiunt: ad dolorem quidẽ eius aspicere: ad utilitatem uero cæci esse: atq; ignorare quanto miserius sit animo esse non sano, sed fracto, iniusto, impio, quàm ægrum corpus circumferre. itaq; dant operam ne iudicium subeant, néue maximo soluantur malo. Eaq; de causa pecunias cumulant, comparant amicos, eloquẽtię student. At enim si uera inter nos sumus cõfessi, sentis quę ex hac disputatione tandem sequantur? Eáne uis ut singula ordine colligamus? POL. Vt libet. SO. Nónne constitit maximum esse malum iniustitiam atq; iniuriam? POL. Videtur. SOC. Præterea mali huius solutionem esse pœnas luere? POL. Apparuit. SOC. Eas uero effugere mali perseuerantiam? POL. Certe. SOC. Igitur inter mala magnitudine secundum obtinet locum inferre iniuriam. Efficere autem ne iniuriarum subeatur pœna, omniũ natura maximum est, primumq; malorum. POL. Videtur. SOC. Hoc est igitur, ò amice, de quo ambigebamus. Tu quidem Archelaum esse felicem affirmabas: qui cũ maximas perpetrarit iniurias, nullas tamen pendit pœnas. Ego autem sentiebam diuersum: uidelicet siue Archelaus, siue alius quisquam mortalium iniuriarum supplicia non ferat, eum uel pręcipue esse miserum: ac semper eum qui intulit eo qui sustinet iniuriam, esse miseriorem: deniq; illum qui non luat pœnas, illo qui luat. An non hæc erant quæ à me dicebantur? POL. Hæc ipsa. SOC. Nónne demonstratũ est uere hæc dicta fuisse? POL. Apparet. SOC. Age igitur Pole, si uera hæc esse constat, quidnam opus est rhetorica? Nempe ex superioribus sequitur oportere diligentissime obseruare nosipsos, primum quidem, ne cui iniuriam inferamus, tanquam satis mali ob hoc ipsum habituros. nónne ita habet? POL. Ita certe. SOC. Deinde uero siue per nos, siue per alium quempiã nobis charum inferatur iniuria, sponte nostra iudici nos puniendos, tanquam medico festinãter offerre: ne antiquatus iniurię morbus, sic inficiat animũ, ut insanabilem reddat. Quónam alio pacto dicemus, ò Pole, si maneant priora illa inter nos cõcessa? Nónne hæc ita illis necessarijs cõsonant, nec secus habere possunt? POL. Quid igitur porrò dicere possumus? SOC. Ad defendendũ igitur aut excusandũ iniustitiam nostrã, uel parentum, uel amicorum, aut filiorum, aut patrię iniuriantis nihil utilitatis nobis confert rhetorica. Nisi quis iudicet contrà oportere rhetorica uti, ad accusandũ uidelicet: primo quidem nosipsos, deinde domesticos familiaresq; & alios: si quis eorum qui nobis chari sunt, iniurias perpetrauerit: ne lateant eorum crimina, sed producantur: unde pœnas illi persoluant, saniq; euadant. Præterea ad compellendum seipsum & alios ne torpeãt, néue expauescant: sed forti animo & quasi conniuẽtibus oculis iudici tanquam medico secandos urendosq; se tradant, bonum ipsum honestumq; sequentes dolore contempto. Itaq; si uerberibus digna cõmiserint, uerberandos sese tradant: si uinculis, uinciẽdos: si multa, multandos: si exilio, expellendos: si nece, necãdos. Qua quidem in re unusquisq; sui ipsius sit suorumq; accusator: atq; ad hoc oratoria facultate utatur, ut patefactis iniurijs à maximo iniustitiæ malo soluantur. Itáne Pole, an aliter dicimus? POL. Absurda quidem ista, Socrates, mihi uidentur. Veruntamen tibi fortè superioribus consonant. SOC. Nunquid aut superiora illa conuelli, aut hæc sequẽtia concedi necesse est? POL. Ita se res habet. SOC. Cõtrà uero reputando, si alicubi malefacere oportet siue inimico, siue alij cuipiam: id duntaxat cauendum est, ne ipse ab aduersario iniuriam patiatur: ac si alijs iniuriam fecerit inimicus, omni studio prouidendũ est & uerbis & operibus, ne luat pœnas, néue trahatur ad iudicẽ: uerum ad eum si rapiatur, fortè annitendum ut inimicus euadat, nec sumatur de ipso supplicium. Imò si aurum multum abstulerit, id ut ne restituat, sed possidens ipse in se, atq; suos iniuste impieq; profundat: sin morte digna commiserit, ne moriatur unquam, si fieri potest, sed immortalis sit malus. Sin autem minus id fieri potest, saltem ut in ea prauitate plurimum temporis uiuat. At hæc & huiusmodi mihi uidetur, Pole, conferre rhetorica. Illi uero qui non sit illaturus iniuriam, haud magno esse emolumento uidetur: si modo ullum in ea est uel commodum, uel utilitas. Nam in his quæ superius dicta sunt, nihil eiusmodi prorsus apparebat. CAL. Dic mihi Chærephon, sérióne hæc loquitur Socrates, an iocatur? CHAER. Mihi quidem uidetur Callicles mirum in modum loqui serio. haud tamen im

Vult hic Socrates, ut amicos iniuriæ accusemus, atque iudici detegamus.

portu

portunum fuerit ab ipso requirere. CAL. Cupio per deos scire Socrates, utrum te nunc serio loqui an iocari existimare debeamus. Nam si seria hæc sunt & uera quæ dicis: peruersa proculdubio nobis est uita, atq; omnia contrà quàm decet, agimus. SOC. O' Callicles, nisi nobis inesset affectus, & si alijs quidem alius, tamen in plerisq; communis, sed aliquis è nobis propriam quandam singularemq; præter cæteros haberet affectionem: haudquaquam facile foret, quod in se quisq; sentiret, alijs explicare. Quorsum hæc? Nempe animaduerto idem quoq; nobis accidere: quumq; duo simus, duo quædã amare. Nã ego Alcibiadem & Cliniam, ac philosophiam amo: tu uero populum Atheniensem & Pyrilampum. Sentio itaq; si in concione tibi quamuis prudenti populus contradixerit, te consueuisse mutare sententiam, atq; ea dicere quæ illi placere intelligas: nec ullo modo posse uoluntati eius obsistere. Quamobrem si quis illa quæ tu gratia populi dicis, admiratus, absurda esse obiecerit, respondebis forsitan, modo uera fateri uelis, nisi is quem tu amas, populus mutet sententiam, nec unquam te mutaturũ. Idem tibi forte contingat erga priuatum quendam, si quem uehementer ames. Arbitrare igitur talia à me quædam te audire, nec talia me dicere admireris, sed da operam ut philosophia quam amo, hæc uelle desistat. Dicit enim illa, ò dulcis amice, semper quę à me audis. Etsi familiarium quidam aliâs mihi loquitur aliter, philosophia tamen semper eadem. Dicit autem quæ tu nunc admiraris: modo enim præsens audisti. Aut ergo illam, quod nuper dicebam, redargue: atq; ostende iniuriam facere, nec dare pœnas, non extremum esse malorum. Aut si hoc stare finis, prædico tibi, ò Callicles, per canem Aegyptiorum deum, nunquam te Callicli consensurum, sed in omni uita repugnaturum. Atqui ego, ò uir optime, præstare iudico, ut lyra mihi discordet & dissonet, chorusq; quem ducam, ac multi præterea homines contradicant, quàm ut ego unus mihimet dissonem atq; repugnem. CAL. O' Socrates, uidetur hæc tua iuuenilis quædam in disputando iactantia, ac reuera uulgaris quidam appares concionator. & nunc quidem in his quoq; concionatorem agis: quum idem Polo euenerit, quod euenisse Gorgię, paulo antè erga te accusabat. Nam Gorgiam, quodam in loco à te interrogatum, si pergeret ad ipsum aliquis rhetoricam percepturus, sed iuris ignarus, an illum doceret: rubore adductum, inquit Polus, affirmauisse illum se esse docturum: idq; ob ipsos hominum mores, qui grauiter ferrent, siquis talia non concederet. Ob huiusmodi deinde concessionem coactum esse Gorgiam, sibimet contradicere, tibiq; id mirifice gratum esse. Quare te quidem iuste tunc meo iudicio irrisit, quòd huiusmodi ineptias sequereris. Nũc uero rursus Polo eadem contigerunt: quem in hoc minime probo, quòd tibi concesserit, iniuriam turpius esse facere quàm pati: ob eam enim concessionem impeditus à te, quæ cogitauerat, explicare non potuit. Tu uero reuera, ò Socrates, in scrupulos concionalesq; difficultates audientes adducis, dum ueritatem sequi te profiteris. Affers utiq; in medium quæ natura quidem pulchra non sunt, sed lege. Plerunque uero accidit ut contraria sint inter se lex atque natura. siquis igitur rubore suffusus, non audeat quæ sint exprimere, contraria sibimet fateri cõpellitur. Tu uero id astutius animaduertens, insidiaris in uerbis. Siquis enim secundũ legẽ loquatur, tu deinceps secundũ naturã interrogas. Si uero secundum naturam ille, ipse secũdum legem: quemadmodum de inferẽda, uel sustinenda iniuria modo fecisti. Cũ enim Polus, secundum legem inferre turpius esse diceret, ipse legem es persequutus. Natura enim quicquid peius est, idem & turpius, quale est iniuriam pati, lege uero inferre. Non enim uiri est iniurias pati, sed mancipij cuiusdam, cui mortuum esse quàm uiuere præstet: quod quidem contumelijs iniurijsq; affectum, neq; sibi, neq; suis potest opitulari. Verum, ut ego arbitror, qui leges condunt, imbecilliores sunt plerunq;. Itaq; utilitati consulentes suæ, leges constituunt. præterea laudes uituperationesq; disponunt, metu potentiorum adducti, ne qua in re excedere eos possint. Itaq; aiunt turpe iniustúmque esse alijs plus habere, idq; definiunt iniuriam facere: plus uidelicet quàm alij ut habeas, quærere. Satis enim sibi factum putant, si quum inferiores sint, ęquam habeant portionem. Ob hanc igitur rationem lege quidem id iniustum turpéque dicitur, quærere ut plus quàm cæteri possideas: atq; hãc uulgo iniuriam nominant. Natura uero ipsa, ueluti puto, demonstrat æquum esse, ut præstantiores potentiorésque omnia cæteris habeant superiora. Ostendit uero multis hæc modis, tum in cæteris animantibus, tum in cunctis ciuitatibus atq; gentibus, apud quas iustum esse censetur, ut potentior infirmiori dominetur, plúsque possideat. Nam quo iure Xerxes aduersus Græcos duxit exercitum, uel pater eius contra Scythas, aut innumerabiles alij, quos referre quis posset? Sed hi, ut arbitror, iuxta naturam iuris ipsius, ac per Iouem ipsius naturæ legem hæc agunt: non tamen fortasse iuxta leges has à nobis conditas, per quas præstantissimæ ac ualidissimæ indolis adolescentes ab incunabulis tanquam leones uincientes, quasi quibusdam magicis carminibus fascinamus, seruilémque in modum subijcimus, dicentes æquitatem esse seruandam, ídque pulchrum iustúmque esse. At siquis præstantis naturæ uir insurgat, ac literas, fascinationes, incantationesq; huiusmodi uestras pessundãs atq; discindens, legésque omnes quę desciscunt à natura, subuertens, cæteris dominetur, in eo iam naturæ ipsius ius effulgeret. Videtur autem mihi Pindarus hæc eadem in quodam cantu ostendere: ubi legem ait omnium esse reginam mortalium atq; immortalium: eámque ius agere uiolenter præpotenti manu. Id'que coniectare se dicit ex rebus gestis ab Hercule: qui, etsi carmẽ ipsum haud satis memoriter teneo, memini tamen ipsum dicere: Herculem neq; emptos, neq; donatos Geryonis boues abegisse: utpote naturali ipso iure dictante, & boues, & cætera omnia quæ ab hominibus possidentur, illius qui præstantior sit atq; ualentior, esse debere. Veritas igitur ita se habet. idq; plane cognoscas, si ad maiora te iam dimissa philosophandi cura conuerteris: Nam philosophia quidem, ò Socrates, gratiosa res est, & uenusta: si quis illam moderate in adolescentiáque attingat. Si autem supra modũ tempus in ea contriuerit, hominum est corruptela. Quã libet enim quis bono à natura sit ingenio præditus, tamen si diutius per ætatem iam prouectam philosophetur, necessario omnium rerum imperitus euadet: quarum omnino clarum, bonum, excellentem uirum habere peritiam oportet. nam & legum ciuium, & uerborum quibus in consuetudine cœtúsque hominum tam publice quàm priuatim uti decet, uoluptatum præterea cupiditatúmque humanarum,

iniurias pati non est sed servi.

quo sensu accipienda de philosophia, [illegible] declarat. gellius. lib. 10. c. 22.

Oratio Callicis de philosophia.

rum, & ut breuiter compræhendam, morum prorsus fiunt ignari. Quocirca quoties ad aliquam rem gerendam, uel publicam uel priuatam sese conferant, habentur ridiculi, quemadmodum & ciuiles uiri, si in uestras exercitationes disputationesq; descendant. Euenit enim illud Euripidis, qua in re clarus quisq; est, ad eam properat: & diei partem illi plurimā impartit, ut ipse se superet. Vbi uero inferior sit, inde fugit, illudq; uituperat: aliud uero laudat, qua dā sui ipsius beneuolentia existimās seipsum ita laudare. Verū præstare arbitror amborū participē fieri, philosophiæ quidem quatenus disciplinæ gratia deceat. nec turpe quidem est adolescenti philosophari. sed cum grandior natu philosophię adhuc incumbit, res est, Socrates, ualde ridicula. Equidem similiter affectus sum erga illos qui philosophiæ dant operam, atq; illos qui balbutiunt ac ludunt. Quoties enim aspicio puellum cui decorum adhuc est loqui ita balbutientem ludentemq; delector: festiuūq; & liberale mihi uidetur, puerilemq; decere ætatē. Quoties uero puellum audio uerba expeditius exprimētem, molestum quiddam mihi oboritur, aureso; offendit meas: atq; seruile quippiam præ se ferre uidetur. Cæterum quum uirum quis uel audit balbutiētem, uel uidet ludentem, ridiculum id quidem, à uiroq; alienum, ac dignum plagis apparet. Idem igitur erga philosophantes mihi euenit. In adolescente enim philosophiam dum cerno, ualde delector, decénsque iudico, atq; ingenuum esse hominem hunc existimo: eum uero qui non philosophetur, illiberalem, nec unquam præclarum aliquid ac generosum de seipso præstiturum. Sed quando grandiorem natu philosophātem animaduerto, nequedum studia eiusmodi deserentem, uerberibus iam hunc uirum, Socrates, indigere censeo. Quippe quòd, quemadmodum modo dicebam, huic accidat homini, ut etiam si ingenuæ indolis sit, tamen seruilis euadat. fugit enim mediam ciuitatem, forensesq; consuetudines, in quibus poëta inquit uiros fieri præstantissimos: abscondítque sese cum tribus uel quatuor pueris, & in angulis susurrando uitam ducit, nihil unquam liberale aut magnificum prolaturus. Erga te autem Socrates bene amice affectus sum. Itaq; idem mihi erga te quod & Zetho erga Amphionē apud Euripidem, cuius modo mentionem feci, accidit. talia enim nunc mihi quædam aduersus te dicere uenit in mētem: qualia aduersus fratrem ille dicit. Profecto ea Socrates negligis, quæ curæ esse tibi conueniebat, atq; adeò generosæ mentis præstantiam specie quadam puerili conformas, utpote qui nec in iudicijs consultationibúsque, si usus poscat, uerba recte facere, neq; conueniens quicquam probabiléque eligere, nec alijs prompte consulere possis. Quare amice Socrates, ne mihi succenseas. Beneuolētia enim erga te mea ad hæc proferēda nūc me adducit. Nónne turpe ducis sic comparatum te esse, quemadmodum arbitror, & te & alios omnes qui philosophiā diutius persequuntur? Nempe si te nunc quis, aut alium è cœtu uestro quempiam comprehēdat, ínque carcerem trahat, atq; te iniuriam quamuis nullam inferas, inferre tamen accuset: certe quid ageres, non haberes: sed uacillares oscitarésque, defensionis tuæ prorsus ignarus. proinde adductus in iudicium, uel ab ignauo abiectóque accusatore, ultimo supplicio, si modo illi placeret, afficereris. Iā uero quomodo id ad sapientiam spectat, ò Socrates: si qua ars ingenuæ mentis nacta uirum, reddit deteriorem: adeò ut nec ipse sibi opem ferre ualeat: nec ex grauissimis periculis se, aut alium quenquam seruare, sed inimicorum raptorúmque exponat iniurijs inglorium in ciuitate degētem: Iam uero eiusmodi uirum, etsi dictu sit agrestius, licet super genam impune pulsare. Quamobrem bone uir me audi, ac iam in uanis uersari argutijs desine: decora rerum gerendarum exerce officia, atq; ea ex quibus sapere uidearis: ista uero arguta, siue deliramenta appellari oportet, siue nugas, unde uacuæ habitandæ tibi domus sunt, alijs relinque. deniq; imitare nō eos qui hæc exigua captāt, sed eos quibus uictus & gloria, & alia bona adsunt complurima. SOC. Si aurea mihi, ò Callicles, anima foret, nónne arbitraris me libenter reperturum aliquem ex his lapidibus, per quos probari aurum solet optimum, ad quem animam admouens mecum, si ab ipso quasi recte educata approbaretur, certo scirem me satis habere, nec probatione ulterius alia indigere? CAL. Quorsum hæc, ò Socrates? SOC. Dicā equidem. Nempe arbitror, cum te nactus fuerim, me iam preciosum hunc lapidem esse nactum. CAL. Quam ob causam? SOC. Quoniam certo scio ea quę tu mecum senseris, in his quæ meus animus opinatur, fore proculdubio uera. Censeo namq; in eo qui alicuius probaturus sit animam, utrum illa quidem recte instituta sit, nécne, tria potissimū requiri, quæ in te sunt omnia: scientiam primo: deinde opinionē, prudentis scilicet atq; beneuoli: tertio audaciam. Nā multos equidem reperio qui me propterea recto examine probare non possunt, quòd sapientes non sunt, quemadmodum tu esse uideris. Alij uero sapiētes quidem sunt, sed ueritatem mihi dicere nolunt, ex eo quòd mei curam non gerunt, ut tu geris. Peregrini uero isti, Gorgias, & Polus, sapientes quidem sunt, méque diligunt: uerum deest eis audacia, uerentúrque ultrà quàm oporteat. Quod quidem cuinam dubium esse possit? Quippe cum eo usque processerint uerecundiæ, ut utrique ob ipsam uerecundiam in pręsentia multorum hominum ausi fuerint sibijpsis de rebus maximis contradicere. Quibus omnibus quum alij careant, ipse habes. Principio es abunde liberaliter institutus, quod multi, si opus sit, confirmarent Atheniēses, mihique beneuolus. quod qua coniectura intelligam, tibi dicam. Noui equidem Callicles quatuor uos in sapientiæ studio socios: te scilicet & Thysandrum Aphidnæum, & Andronem Androtionis, Nausicydemq; Cholargeū: atque cum aliquando inter uos agitaretur, quousq; sapientiæ studendum foret, eiusmodi apud uos uicisse sententiam audiui: non esse ad exactam philosophiæ diligentiam contendendum, sed cauendum ne ultra quàm deceat, sapientes facti clàm uosipsos deprauaretis. Quum igitur audio idem te mihi dare consilium, quod amicissimis tuis, abunde magnum argumentum est ueri amoris erga me tui. Postremo quòd non desit audacia, nec te pudor impediat, & tu ipse affirmas, & oratio quam paulo antè hic habuisti, testatur. Cū hęc igitur ita se habeant, siquid tu mihi in disputando concesseris, satis iā nobis probatum erit: neque oportebit ad examē aliud id referre: alioquin tu nunquam id mihi concessisses, uel sapiētiæ defectu, uel uerecundia adductus, uel decipiendi causa. Amicus enim mihi es, ut ipse ais. Reuera igitur mea tuáque confessio finem iam ueritatis habebit. Harum uero consideratio rerum in quibus me ipse corripuisti, omnium Callicles pulcherrima est: qualem esse uirum deceat: quidque, & quousque tā in iu

Tria debet habere probaturus animā alicuius, scientiam, beneuolētiam, audaciam.

Sentētia Calliclis & amicorum: Non esse ad exactam philosophiæ diligentiam contendendum.

Quarum rerum consideratio pulcherrima.

in iuuentute quàm in senectute exercere conueniat. Ego uero siquid in uita mea minus recte ago, certũ habeto me non sponte mea, sed inscitia potius aberrare. quamobrem tu, quemadmodũ admonere cœpisti, perge quæso, planéque mihi demonstra quidnam sit istud, & qua uia consequi ualeam, quod mihi quærendum arbitraris. Quòd si me consentientẽ tibi nunc habebis, postea uero quæ assensus fuerim, minus præstare depræhendas, socordem omnino ignauumq́ me putato, neq́ ulterius in me admonendo quasi omnino perdito operam perdas. Resume uero mihi ab initio, quemadmodum tu & Pindarus dicebatis: iustum id esse natura, potentiorem per uim auferre ea quæ imbecilliorũ sunt, & dominari meliorem deteriori, plusq́ habere eum qui præstantior sit, quàm qui abiectior. Nunquid aliud dicis esse iustũ: an recte memini? CAL. Hæc & tunc dicebam, & nunc dico. SOC. Vtrum uero meliorem uocas eundem atq́ potentiorem? Neq́ enim tũc plane quid diceres, intelligere potui. num ualidiores appellas potentiores: oportetq́ ualidioribus infirmiores obtemperare? Quemadmodum tunc uideris demonstrauisse, cum diceres magnas ciuitates aduersus paruas naturali iure insurgere, propterea quòd potentiores atq́ ualidiores essent: quasi idem sit potentius ualidiusq́, & melius. An fieri potest ut aliquis melior quidem sit, inferior tamen atq́ imbecillior? Similiterq́ ut potentior sit, deterior tamẽ? Vel eadem melioris atq́ potentioris est definitio? Hoc ipsum mihi apertius explica, idémne an aliud sit potentius, & melius, atq́ ualentius. CAL. Equidem manifeste tibi assero idem esse. SOC. Nónne multitudo ipsa natura uno potentior est? quæ quidem leges cõstituit super unum, quemadmodum nuper ipse dicebas. CAL. Quid ni? SOC. Multitudinis ergo leges potentiorum sunt. CAL. Omnino. SOC. Nónne igitur & meliorum? Qui enim potẽtiores sunt, ut ipse ais, multo sunt meliores. CAL. Sic certe. SOC. Nónne horum institutiones natura sunt rectæ, cum potẽtiores sint? CAL. Sic affirmo. SOC. Nõne multitudo statuit, quemadmodum nuper ipse dicebas, iustum esse seruari inter omnes æqualitatem: atq́ esse turpius iniuriam inferri quàm pati? Est'ne ita an aliter? Ac uide ne hic tu quoq́ ob uerecundiam capiaris. Constituit multitudo ista nécne: uidelicet iustum esse seruari æquitatem, non autem alium alio plus habere: atq́ turpius esse facere iniuriã quàm accipere? Nulla te Callicles inuidia quæso quo minus ad hæc respõdeas detineat: ut si mecum sentias, abs te confirmer tanquam uiro ad iudicandum abunde sufficiente. CAL. Sic utiq́ statuit multitudo. SOC. Non ergo lege sola, & turpius est facere iniuriam quàm pati, & iustum est æquitatem seruare: sed etiam ipsa natura. Quapropter uideris in superioribus non uere dixisse, neq́ me recte accusauisse: cum contrarias inter se esse legem atq́ naturã affirmares, meq́ hæc animaduertentem solere in uerbis insidiari: atq́ siquis secundum naturam loquatur, ad legem: si quis uero secũdum legem, ad naturam deducere. CAL. Hic uir nunquam desinet in nugis uersari. Dic mihi Socrates, nónne te pudet, tam grandem natu, uenari nomina? Atq́ si quis uerbo excidat, tanquam id tibi lucro ueniat, impense captare? Putas me aliud dicere potentiores esse quàm meliores? Nónne dudum dico idẽ esse melius atq́ potentius? An putas me dicere, si sex seruorum hominúmque undique uilissimorum in unum confluat, hos præterquam fortasse corporis uiribus esse potentiores: & quæ hi statuant esse iura? SOC. Agedum, ô sapientissime Callicles, itáne dicis? CAL. Et maxime quidem. SOC. At ego beate uir iamdudum coniecto tale aliquid te potentius appellare: atq́ interrogo cupiens quid uelis aperte cognoscere. Nónne enim duos meliores esse uno iudicas? neque seruos tuos te meliores, quia uidelicet robustiores sint? Verum rursus à principio dicas quos tandem uelis esse meliores, quando non ualidiores: & uide precor, ô uir mirifice, ut mitius me doceas, ne à scholis tuis aufugiam. CAL. Ironice loqueris. SOCRAT. Non per Zethum Callicles, quo tu fretus multa usus aduersus me nunc es ironia. Verum dic age, quósnam meliores appellas? CAL. Præstantiores equidem. SOCR. Vides ergo, te nomina duntaxat dicere: ostendere uero nihil: non aperis meliores potentiorésque, utrum prudentiores an alios quosdam esse dicas. CALL. Per Iouem hos dico, & maxime quidem. SOCR. Sæpe igitur unus prudens compluribus imprudentibus iuxta sermonem tuum potentior est: atque hunc par est dominari, cæteros uero subesse, plusque habere eum his quibus imperat. Hoc enim dicere mihi uelle uideris (neque uerba aucupor) si quidem unus sit multis potentior. CAL. At hæc ipsa sunt quæ dico. Hoc enim arbitror ius esse natura: eum uidelicet qui melior prudentiórque sit, imperare, atque plus inferioribus possidere. SOCRAT. Siste parumper. quid tandem sentias, si hoc in loco, ut nunc, congregati essemus multi: foréntque nobis communia esculenta, & poculenta complurima: nos uero ex uarijs hominum generibus essemus conflati, partim quidem ualidi, partim uero imbecilles: unus autem nostrum omnium circa hæc prudentissimus fortasse medicus: ac foret hic, ut cõsentaneum est, alijs quidẽ robustior, alijs uero debilior: nónne hic prudentior, præterea melior, quantum ad hæc pertinet, & potentior erit? CAL. Omnino. SOCR. Vtrum uero horum esculentorum propterea plus illum quàm nos, quia sit melior, capere decet? An potius ob eius præstantiam omnia distribuere debet, neque in distribuendo pro se plus retinere: alioquin multandus sit: sed alijs plus, alijs minus habere: ac si omnium debilissimus sit, minimũ sibi quam uis optimo tribuendum est Callicles? nónne ita bonum est dicendum? CAL. De esculentis, & poculentis, & medicis atq́ huiusmodi nugis uerba facis: ego uero non de his loquor. SOC. Vtrum igitur prudentiorem esse meliorem dicis, nécne? Responde. CAL. Equidem. SOCR. At non oportet, ut melior plus accipiat? CAL. Non, de cibis atq́ potionibus. SOC. Intelligo. fortè enim de uestibus. atq́ oportet eum qui sit in conficiendis uestibus peritissimus, magnam habere tunicam, ac multis preciosisq́ ornatum incedere uestibus. CAL. Quas tu uestes mihi narras? SOC. At forsitan in calceis oportet eũ plus accipere qui in eis prudentior sit, & melior: ac forsitan ipse coriarius maximos pluresq́ habere debet calceos, multosq́ suis pedibus circumferre. CALL. De quibus calceis nunc deliras? SOC. Quod si non talia, saltem eiusmodi quædam dicis, ceu uirum in colendis agris prudentem, honestúmque & bonum, debere plus reportare seminis, plurimóque in suis agris uti. CAL. Quàm semper eadem dicis, ô Socrates? SOCRAT. Non solum eadem Callicles, sed eisdem quoque de rebus. CAL. Per deos semper tu cerdones, coriarios, fullones, coquos, medicos

cos habes in ore, quasi de his instituta nobis disputatio fuerit. SOC. Nonne ergo ipse dices aliquando, quibus in rebus potentior atque prudentior iuste possidere plus debeat? Vel neque me permittes dicere, neque ipse dices? CAL. At ego id iamdiu dico: primo quidem qui potentiores sint. non enim cerdones dico, neque coquos, sed eos qui in administranda republica sint prudentes: neque prudentes solum uerumetiam fortes, qui ad ea quae excogitauerunt perficienda aptissimi sint, neque animi mollitie ulla succumbant. SOC. Aduertisne Callicles non de eisdem me abs te, atque uicissim te à me accusari? Tu quidem me accusas quasi semper eadem repetam: ego uero te contrà tanquam de rebus eisdem nunquam eadem afferentem. siquidem aliàs meliores atque potentiores esse definis ualidiores, aliàs autem prudentiores. Nunc praeterea aliud quiddam affers. Fortiores enim nunc quidam abs te potentiores melioresque nominantur. Verum age tandem explica, quos potissimum & ad quid meliores potentiorésque appellas. CAL. Iam dixi, prudentes uidelicet in rebus publicis atque fortes. Hos enim decet ciuitatibus imperare: idque iustum est, ut plus alijs habeant dominantes uidelicet subiectis. SOCR. Quid uero? sibine ipsis ulla ratione dominari, siue parere decet? CAL. Quemadmodum dicis? SOCR. Dico num sibi quisque debeat imperare: an nihil opus sit, ut sibi quidem imperet, sed alijs duntaxat. CAL. Quomodo sibimet imperare dicis? SOCR. Nihil obscurum dico, sed quemadmodum dicunt multi, temperatum, & sui ipsius compotem, uoluptatibus suis cupiditatibusque imperantem. CAL. Quàm festiuus es, Socrates? stupidos homines nominas temperatos. SOCR. Quid ais? nemo est quin norit me id minime dicere. CAL. Immo ualde quidem, ò Socrates. nam quomodo beatus esse potest qui alicui seruiat? Caeterum hoc est natura iustum atque pulchrum, quod tibi nunc audacter dico, oportere illum qui rectè uitam acturus sit, permittere cupiditates suas summopere augeri, nec eas ullo modo cohibere: atque his quàm maximis quicquid petunt subministrare ob fortitudinem atque prudentiam: & quemlibet earum affectum prorsus explere. Quod quidem quia multi consequi nequeunt, eos uituperant qui id assequuntur, ob uerecundiam suam impotentiam abscondentes: ferúntque intemperantiam esse turpem, quemadmodum in superioribus ipse dicebam. Praeterea in seruilem habitum deducunt melioris naturae homines: ipsique cum libidines suas explere nequeant, temperantiam atque iustitiam probant propter ignauiam. Verum si his à principio contigisset, ut uel regum essent filij, uel ipsis natura sufficeret ad imperium, aut tyrannidem, aut potestatem aliquam sibi comparandam, profecto turpius peiúsque esset, ut huiusmodi temperantia uterentur: qui cum liceret ipsis frui bonis, nec impedirentur ab ullo, ipsi sibi dominam praefecerint multitudinis legem sermonémque, & uituperationem. Quo enim modo non miseri sint? Siquidem propter quandam iustitiae, temperantiae que honestatem, nihil plus amicis quàm inimicis tribuerent, etiam dum in ciuitate sua dominarentur. Caeterum, ò Socrates, ueritas ipsa quam te sequi affirmas, ita se habet: luxuria, intemperantia, libertas, modo facultas suppetat, uirtus est, atque felicitas. Caetera uero isthaec speciosa praeter naturam adinuenta, hominum deliramenta sunt, & nugae penitus contemnendae. SOC. Non ingenerosè, ò Callicles, audacia usus in disputando procedis. Sanè aperte nunc ea dicta sunt abs te, quae alij cogitant quidem, dicere tamen nolunt: quamobrem te ut nullo modo desistas obsecro, ut reuera certiores efficiamur, qua sit ratione uiuendum. Dic ergo mihi, cupiditates ais non esse coërcendas: siquis optet esse talis, qualem oportet esse: immo permittendum illas summopere augeri, atque earum expletionem aliunde comparandam: idque ais esse uirtutem? CAL. Aio equidem. SOC. Si ita esset, non rectè dicerentur beati, qui nullius indigeant. Alioquin lapides & mortui felicissimi forent. Veruntamen & illa quam tu dicis, grauis est uita. Neque admirarer si ea de re uerum Euripidis dictum, Quis nouit utrum uiuere quidem mori sit: mori autem uiuere? Et nunc fortè reuera mortui sumus. Audiui iam equidem à sapiente quodam nos nunc mortuos esse, corpusque nostrum sepulchrum esse nobis: partemque illam animae in qua cupiditates sunt, perinde se habere ac si persuadendo uicissimque dissuadendo, sursum deorsumque agitetur. Itaque elegans quidam uir Siculus fortasse uel Italus in his confabulatus hanc animi partem propter suasionem credulitatemque lubricam alludens nomini, dolium appellauit: Dementes uero prophanos atque damnatos. Horum autem hanc animi partem quae libidinibus agitatur, tanquam futilem ob incontinentiam inexplebilem perforatum esse dolium, inquit. Quamobrem hic uir contrarium tibi ostendit: eorum qui apud obscuros sunt inferos, eos esse miserrimos, qui tanquam omnino prophani damnati sunt, atque aquam in uas perforatum alio etiam perforato uase inferre coguntur. Esse autem hoc aliud uas, siue cribellum, ut dicebat is qui me docuit, dementium animum. quem ideo perforato uasi assimilauit, quòd propter auidam affectionem obliuionemque nequeat infusum aliquid continere. Videbuntur haec alicui quodammodo mira: demonstrant tamen quod uolo, siqua ratione ualeam, persuadere tibi, ut pro inexplebili & incontinenti uitam moderatam praesentibusque semper contentam rebus eligas. Sed utrum per haec tibi aliquid persuadeo? ut mutata sententia beatiores qui temperate uiuant quàm qui intemperate putes: an nihil etiam proficio: atque licet multa simili ratione confabuler, nihilo magis es sententiam mutaturus? CAL. Hoc, ò Socrates, uerius subiunxisti. SOC. Agedum tibi similitudinem aliquam ex eodem gymnasio adducam. Attende utrum perinde de utriusque uita, temperati scilicet atque intemperati statuas, ac de duobus qui multa haberent uasa: & alter quidem integra atque plena partim uini, partim mellis, partim lactis, aliáque similiter aliorum: sin uero singuli hi liquores rari quidem, & inuentu difficiles, multísque & grauibus laboribus comparati. Is ergo cui plena sunt uasa, nihil superinfundere omnino curet: sed quantum ad haec attinet, quietem agat. Alteri uero liquores sint quemadmodum alteri: qui comparari quidem, sed tamen cum difficultate possint: uasa uero perforata atque fracta, ac die noctéque continue illa implere cogatur, aut extremis molestijs agitetur. Quare cum talis sit utriusque uita, temperatine an intemperati beatiorem esse ais? An persuadeo tibi his uerbis, ut uitam hominis moderati meliorem esse immoderati concedas? uel nondum persuadeo? CALL. Nequaquam, ò Socrates. Nam illi cui plena sunt omnia, nulla amplius est uoluptas: sed quemadmodum modo dicebam, quasi

Euripides de uita & morte.

quasi lapis uiuit, postquam semel impleuerit, neque uoluptatem sentit amplius neque molestiam. Dulcedo autem uitæ in multa continuaq; infusione cōsistit. SOCR. An non necesse est si multum influat, multum uicissim effluere? lataq; effluxui patere foramina? CAL. Prorsus. SOC. Charadrij auis, id est uoraginis cuiusdam tu rursus uitam dicis: non autem mortui aut lapidis: atque mihi responde, num tale aliquid dicas uelut esurire atque esurientē comedere. CAL. Dico equidem. SOC. Et sitire sitientemq; bibere. CAL. Dico equidem: atque reliquis similiter cupiditatibus affectum esse, explereq; eas posse cum uoluptate, beatam esse uitam affirmo. SOC. Euge uirorū optime, perge, ut cœpisti: nec te pudeat. Oportet autem, ut uidetur, me quoq; pudore non detineri. ac primum mihi dicas utrum scabiosum qui sese fricet, idq; continue facere queat, beate uiuere putandum sit. CAL. Quàm ineptus es, ò Socrates, ac reuera uulgaris concionator. SOC. Profecto ò Callicles Polum quidem & Gorgiam conterrui, & erubescere compuli. Tu uero caue ne terrearis, neque pudore impediare. Fortis nāq; es, sed duntaxat responde. CAL. Dico utiq; fricantem quoq; uoluptuose uiuere. SOC. Nónne si uoluptuose, etiam beate? CAL. Proculdubio. SOC. Vtrum si caput duntaxat fricet, uel amplius aliquid, à te quæro. Vide quid respondeas Callicles, si quis te deinceps quæ cōsequuntur interroget: atq; his quasi capitibus concessis cinædorum istorum uita nequaquam grauis, turpis, infelix, dicenda erit: an ipse audebis eos beatos dicere, si ad uotum his, quæ cupiunt, potiantur? CAL. An nō te pudet ò Socrates ad ista sermonē deducere? SOC. Egóne ò generose uir deduco? an ille potius qui adeo impudenter asserit eos qui oblectantur, quocunque modo oblectentur, esse beatos: neque distinguit quæ uoluptatum bonæ sint, & quæ malæ? Verum nunc saltem dic, utrum idem esse asseras uoluptatem atque bonum: an esse aliquid uoluptarium quod non sit bonum. CAL. Vt mihi proculdubio ratus sit sermo, si aliud esse dixero, idem esse dico. SOC. Peruertis Callicles illa quæ prius dicta sunt: nec amplius idoneus es ad illa quæ perscrutamur inuestiganda, siquidem aliter quàm tibi uidetur es responsurus. CAL. Enimuero tu quoq; Socrates. SOC. Atqui neq; ego recte facio, si id facio: neq; tu. Sed ò beate uide ne hoc sit bonum omnino gaudere: alioquin quæ nunc subducta sunt, multa & turpia atque alia insuper quamplurima euenire uidentur, si hoc ita se habeat. CAL. Vt tu quidem putas ò Socrates. SOC. Tu autem reuera hæc affirmas? CAL. Affirmo equidem. SOC. Vis ergo quasi te serio loquente, disputationem aggrediamur? CAL. Volo certe. SOC. Age iam cū huiusmodi sententiæ sis, distincte ad hæc mihi responde. Vocásne aliquid scientiam? CAL. Voco. SOC. Nónne fortitudinem quandam paulo antè cum scientia esse dicebas? CAL. Dicebam sanè. SOC. Nunquid aliud fortitudinem, quàm scientiam, quasi duo hæc sint, dicebas esse? CAL. Maximè. SOC. Voluptatem uero atq; scientiam, idémne an aliud esse? CAL. Aliud sapientissime uir dicebam. SOC. Num & fortitudinem à uoluptate differre? CAL. Quid ni? SOC. Age itaq;, ut hæc meminerimus. Callicles quidem Acharneus uoluptatem bonumq; idem esse dixit: sed scientiam, & fortitudinem tum inter se, tū à bono differre. Socrates autem Alopecetes ista non concedit. CAL. An non concedit? SOC. Arbitror autem neque Calliclem talia concessurum, ubi seipsum recte considerauerit. Dic mihi felices, & infelices nónne contrario modo affici putas? CAL. Puto equidem. SOC. An non si contraria hæc eorumq; affectiones inuicem sunt, necesse est ea ita se habere, quemadmodum sanitas atq; morbus? non enim aliquis sanus simul est atq; ægrotat, neq; simul cessat sanitas atq; morbus. CAL. Quo pacto dicis? SOC. Assumpto toto si uis corpore ita considera, ægrotántne alicuius oculi eo morbo, qui ophthalmia nominatur? CAL. Esto. SOC. Nunquid simul sani sunt? CAL. Non. SOC. Quando uero eo morbo quis liberatur, nunquid tunc sanitas oculorum cessat? & tandem morbus simul sanitasq; discedunt? CAL. Minime. SOC. Mirū nanq;, ut arbitror, absurdumq; id foret. CAL. Nimium quidem. SOC. Sed, ut puto, uicissim capit, & amittit utrunq;. CAL. Assentior. SOC. Robur quoque imbecillitatemq; similiter. CAL. Certe similiter. SOC. Velocitatem rursus, & tarditatem. CAL. Certe. SOC. Nónne & bona felicitatemq;, et horum contraria mala uidelicet atq; miseriam, per uices accipit utraq;, per uices amittit? CAL. Omnino. SOC. Siqua ergo reperiamus à quibus aliquis liberatur simul & habet: nimirum hæc non ita se habent, ut alterum quidem eorum bonum sit, alterum uero malum, hæc'ne confitemur? Quid responsurus sis, considera diligenter. CAL. Fateor proculdubio. SOC. Age utique ad illa quæ prius concessimus reuertamur. Esurire uoluptarium dixisti esse an molestū? De fame ipsa interrogo. CAL. Molestum equidem: attamen famescentem comedere, uoluptariū. SOC. Ego quoque intelligo. at uero fames ipsa molesta est, an non? CAL. Molesta. SOC. Nónne & sitis? CAL. Vehementer. SOC. Vtrum ergo amplius à me quæri uis: an confiteris indigentiam omnem atque cupiditatem doloris esse participem? CAL. Confiteor: ne ultrà quæras. SOCR. Esto. Sitientem uero bibere uoluptarium esse dicis? CAL. Dico. SOC. Ex hoc ergo quod ais sitientem quidem esse, dolorosum est. CAL. Est. SOCR. Bibere uero expletio est indigentiæ atque uoluptas. CAL. Ita. SOC. Nunquid ergo qua ratione bibit, gaudere dicis? CAL. Maxime. SOC. Quatenus uero sitit, dolere? CAL. Certe. SOC. Sentis igitur quid sequatur? uidelicet fateri te dolentem gaudere simul, quando sitientem dicis bibere? An nō simul id euenit eodem in loco atque tempore? siue animam, siue corpus respicias. Nihil enim refert, ut arbitror. Itáne est an aliter? CAL. Ita. SOC. Veruntamen felicem esse simul & infelicem, impossibile esse dixisti. CAL. Equidem. SOC. At uero dolentem gaudere posse confessus es. CAL. Apparet. SOC. Quapropter gaudere nō idem est atq; esse felicem: neq; dolere idem quod infelicem esse. Ideoq; aliud uoluptas est quàm bonū. CAL. Nescio quid commenteris. SOC. Immo scis, sed fateri non libet: at perge quæso respōdendo, ultro enim deliras: ut quàm sapiens sis agnoscas, qui me castigas. Nónne unusquisq; nostrū sitire desinit, atq; simul gaudere propter potū? CAL. Nescio quid dicas. GOR. Nequaquam ita ò Callicles. Imò responde nostri gratia, ut disputatio concludatur. CAL. At enim semper talis est Socrates. Exigua enim, & nullius momenti perquirit atq; redarguit. GOR. Quid tua refert? Nō enim hoc tuū officiū est, sed permitte ut arguat arbitratu suo. CAL. Quære igitur Socrates de angustiis ac uilibus istis quādo id Gorgiæ placet. SOC. Siccine beatus es, ut magna cōsecutus mysteria

sis prius quàm parua? Ego uero id fas esse non i[illegible] cabã. Sed iam resumens ubi reliquisti responde[illegible] non simul desinit quis sitire atq; gaudere? CAL. C[illegible] cedo. SOC. Nónne & famescere aliasq; cupiditates habere simul atque uoluptates desinit? CAL. Ita est. SOC. An non ergo dolores, & uoluptates simul animi? CAL. Ita. SOC. Veruntamen à bonis, & à malis non simul cessat: ut tu modo fatebaris. Nunc uero non confiteris. CAL. Equidem. Sed quid tum? SOC. Nempe non eadem sunt ò amice bona, & uoluptuaria: neq; mala eadem atq; molesta. Ab his enim quis simul cessat: ab illis uero nequaquam, utpote alijs. Quánam igitur ratione uoluptuaria eadem sint atque bona? uel molesta eadem atque mala? Iam uero si uis, hoc rursus pacto cõsidera. Arbitror enim nec per hunc modum tibi consentiri. Attende igitur: bonos uiros nónne bonorum præsentia bonos uocas? quemadmodum pulchros eos quibus pulchritudo adsit appellas. CAL. Equidem. SOC. Quid uero? bonos uiros appellas dementes, & timidos? non certe paulo antè, immo fortes prudentesq; dicebas. Nónne hos ipsos nuncupas bonos? CAL. Omnino equidem. SOC. Dementẽ autem puerum uidisti unquã uoluptate perfundi? CAL. Vidi. SOC. Virum autem dementem uidisti aliquando affici uoluptate? CAL. Opinor me uidisse. Sed quorsum hæc? SOC. Nihil refert: sed responde. CAL. Vidi. SOC. Quid uero? sanæ mentis uirum dolentem uidisti atque gaudentẽ? CAL. Certe. SOC. Vtri uero magis gaudent atq; dolent: prudentésne, an imprudentes? CAL. Haud multum differre arbitror. SOC. Satis est istud. In bello autem uidistíne unquam uirum timidum? CAL. Quidni? SOC. Quid uero cum recederẽt hostes: utri uidebantur tibi magis gaudere: timidíne, an fortes? CAL. Vtrique mihi magis gaudere, uel saltem propè. SOC. Nihil refert, gaudẽt igitur & timidi. CAL. Magnopere. SOC. Et dementes, ut apparet. CAL. Et isti. SOC. Cum uero hostes aduentãt, solíne dolent timidi, an etiam fortes? CAL. Vtriq;. SOC. Num similiter? CAL. Fortè magis timidi. SOC. Abeuntibus autem nónne magis gaudent? CAL. Fortè. SOC. Non igitur dolent atq; gaudent imprudentes atque prudentes, timidiq; & fortes similiter, ut ipse ais: magis tamen timidi quàm fortes? CAL. Aio equidem. SOC. Veruntamen prudentes quidem, & fortes boni sunt: timidi uero atq; imprudentes mali. CAL. Ita est. SOC. Quamobrem æquè gaudent atq; dolẽt, & boni, & mali. CAL. Assentior. SOC. An ergo æquè boni maliq; sunt hi qui boni sunt, & qui mali? an potius boni duntaxat qui boni sunt, mali uero qui mali? CAL. Per Iouem nescio quid inuoluas. SOC. An ignoras dixisse te bonorum præsentia esse bonos: malos uero malorum? Bona autem uoluptates esse: mala uero dolores? CAL. Equidem. SOC. Nónne igitur his qui oblectantur adsunt bona, uidelicet uoluptates? si quidem oblectantur. CAL. Quid prohibet? SOC. Num præsentibus bonis boni sunt qui delectantur? CAL. Sunt. SOC. Et dolentibus adsunt mala, scilicet ipsi dolores? CAL. Adsunt. SOC. Malorum uero copia malos esse dicis qui mali sunt. nónne adhuc dicis? CAL. Equidem. SOC. Boni ergo sunt qui gaudent: mali uero qui dolent. CAL. Maxime. SOC. Et qui magis, nimirum magis: quíue minus, & hi minus: & qui pariter, æquè. CAL. Ita. SOC. Nunquid ais ita gaudere atque dolere prudentes ut imprudentes: rursusq; timidos atque fortes? an magis etiam timidos? CAL. Aio. SOC. Reputa igitur

[illegible]à mecum quid nobis ex his quæ concessa sunt eue[illegible]iat. Bis enim atque ter pulchrum esse ferunt ea quæ pulchra sunt dicere atque considerare. Bonum quidem esse prudentẽ fortemq; diximus, nécne? CAL. Diximus. SOC. Malum uero imprudentem & timidu[m?] CAL. [illegible]orsus. SOC. Bonum autem rursus eũ qui gau[det?] CAL. Ita. SOC. Malum uero eum qui doleat? CAL. Necesse est. SOC. Dolere uero atq; lætari bonum malumq; similiter: fortè etiã magis malum? CAL. Certe. SOC. Similiter ergo quis bonus fit, & malus bono, uel potius ipse malus fit bonus. an non hæc, & superiora illa sequuntur, siquis uoluptaria eadem esse dixerit atq; bona? An nõn necessario hæc sequuntur Callicles? CAL. Iamdudum te ausculto Socrates, tibiq; concedo, obseruans siquis uel ioco aliquid tibi dederit, id puerorum more libentius te arripere: quasi uero existimare debeas, uel me uel alium quenquam non arbitrari alias uoluptates esse meliores: alias uero deteriores. SOC. Vhi uhi ò Callicles quàm astutus es? me quasi puerum ludis, quandoque in hunc modum rem habere asserens, quandoq; aliter, me decipis. atqui non arbitrabar ab initio ultro deceptum iri abs te, cum sis amicus. Nunc autem nimium me fefellisti: atque, ut uidetur, que[madmodum] uetus habet prouerbium, necessario adducor ut præsenti sorte pro uiribus bene utar: & quod tu das accipiam. Est autem, ni fallor, quod nunc affers, eiusmodi: uoluptatum alias quidem bonas esse, alias uero malas. nunquid? CAL. Proculdubio. SOC. Bonæ uero nónne quæ utiles? Malæ autem quæ noxiæ? CAL. Ita certe. SOC. Vtiles autem quæ boni aliquid afferunt: Noxiæ uero quæ mali nonnihil? CAL. Assentior. SOC. Num igitur tales dicis, uelut in corpore quas modo dicebamus, edendi bibendíque uoluptates? Nunquid enim ex his illæ quæ ualetudinem præstant corpori, aut robur, aut aliam quandam corporis uirtutẽ, bonæ sunt: quæ cõtrariæ, malæ? CAL. Prorsus. SOC. Et dolores eodẽ pacto alij boni sunt, alij mali? CAL. Nihil prohibet. SOC. Bonas quidem uoluptates, & dolores bonos eligere oportet, & prosequi. CAL. Prorsus. SOCR. Contrà uero nequaquam. CAL. Manifestum est. SOCR. Nempe bonorum gratia agenda esse omnia ego & Polus consensimus, an meministi? & tibi similiter uidetur, hic esse finis omnium actionum: ipsum scilicet bonum, eiusq; gratia cętera omnia facienda, non autẽ ipsum gratia reliquorum? An tertius in hanc sententiam nobis accedis? CAL. Equidem. SOC. Quamobrem bonorum gratia oportet & alia, & uoluptates sequi, non autem bona gratia uoluptatum. CAL. Prorsus. SOC. An ergo cuiusque uiri est eligere quænam ex rebus quæ delectant bonæ sunt, quæue malæ? An potius artificiosi uiri opus est utrunque? CAL. Artificiosi. SOC. Recordemur ergo illorum quæ ad Polum Gorgiamq; dixi. Nam si meministi, esse facultates quasdam preparatrices dicebam: alias quidem usque ad uoluptatem duntaxat, quid melius deteriúsue sit ignorantes, alias uero quid bonum malúmue sit cognoscentes. Ponebam præterea earum quæ circa uoluptates uersantur, coquinariam circa corpus peritiam, sed non artem: earum uero quæ ad bonum intendunt, medendi artem. Et per Iouem amicabilem precor ò Callicles, ne aduersus me ioceris: neq; quicquid tibi occurrit respondeas, neque etiam rursus hæc à me ueluti iocum accipias. Vides enim ea de re nobis esse sermonem, qua nihil magis

Bis atque tèr pulchrum esse ferunt ea quæ pulchra sunt dicere.

Prouerbiũ.

magis nosse uir sanæ mentis contendat: quemadmodum uidelicet sit uiuēdum: utrum quemadmodum tu hortaris, illa agendo quæ uiri dicis esse officia: uersantem in populo atq; orantē: rem præterea publicam gubernantem, ceu uos in præsentia gubernatis: an potius uita sit hęc philosophica capessenda, & qua in re hæc uita differt ab illa. Fortè uero operæprecium est, quemadmodum incœperam paulo antè, distinguere: atque deinde cum nobis de distinctione conuenerit, si hæc duplex uita est, considerare quid intersit, & qua potius uiuendum. Sed fortassis nondum quid dicam intelligis. CAL. Nōdum certe. SOC. At planius dicā. postquam confessi uterque sumus, esse quidem aliquid bonum, esse quoq; aliquid uoluptarium: sed aliud uoluptarium esse, quàm bonum: atq; utriusq; horum studium, & præparationem quandam esse ad ea comparanda: alterā uidelicet uenationem boni, alteram uoluptatis: hoc ipsum primo antequam ulterius procedam, assentiris mihi nécne? CAL. Assentior. SOC. Age & illa quę ad hos dicebam mihi assentire, si modo uera tunc loqui tibi sum uisus. Constanter enim affirmabā, non uideri mihi coquinariam esse artem, sed peritiam quandam. Medicinam uero esse artem, propterea quòd medicinæ facultas illius quod curat naturam, & causam eorum quæ agit expendit: ac horum cuiusque reddere rationem potest. Altera uero uoluptatis facultas ad ipsam uoluptatem circa quam totum eius uersatur studiū, omnino absque arte procedit, neq; uoluptatis ipsius naturam considerās neq; causam: temeraria prorsus, ut ita dixerim, neq; pensi habens quicquam, sed usu quodam atq; experientia & memoria eius quod accidere consueuerit solū freta, uoluptates studiose parat. Hæc ergo primum perpende, nū sufficienter tibi dicta uideantur. Nunquid præterea esse putes tales quasdam circa animā facultates, alias quidem artificiosas, uidelicet eius quod sit animæ optimum curam gerentes: alias uero id negligentes, dum solum cogitant quemadmodum & de corpore diximus, quo pacto oblectare animum queant. Quæ quidem utrum melior an deterior sit uoluptas, minime cogitant: neque aliud quicquam curant, quàm ut oblectent, siue melius id sit, siue deterius. Mihi quidem uidentur esse tales aliquæ facultates, uniuersumq; id ministerium adulationem esse duco, tam circa animam quàm circa corpus: & omnino circa aliud quodlibet cuius uoluptatem quis affectat, nulla prorsus melioris deteriorisue adhibita ratione. Tu uero utrum in eandē nobiscum sententiam conuenis, an dissentis? CAL. Minime quidem, imò consentio, ut tibi quādoque disputatio concludatur, & huic Gorgiæ gratificer. SOC. Nunquid hoc circa unam quidem est animam? Circa uero duas, uel plures non est? CAL. Non ita, sed et circa duas, & circa multas. SOC. Nōnne & multis in unum conuenientibus, gratificari quis potest absq; ulla eius quod est optimum ratione? CAL. Sic arbitror. SOC. Potesne dicere quæ studia sint quæ hoc efficiant? Imò si uis me quærente, eam quidem quæ talis tibi uidetur, concede esse talem. Quæ uero non talis, nega. Principio tibicinarum consideremus, an non tibi hæc uidetur esse talis, ut aliud nihil quàm aures delectare curet? CAL. Mihi quidē. SOC. Nū & aliæ omnes eiusmodi qualis citharistica qua in certaminibus utūtur? CAL. Certe. SOC. Quid doctrina chori dithyramborumq; poësis, nónne eiusmodi tibi esse uidetur? An putas Cinesiam Meletis filium, ut tale aliquid dicat, unde audientes meliores reddātur spectare? Vel potius unde theatrali turbæ placere possit? CAL. Manifestū quidem hoc est, ò Socrates, de Cinesia. SOC. Pater uero eius Meles, an ad id quod optimum esset, prospicere uidebatur, cum ad citharā caneret? Vel ipse profectò ne ad uoluptatem quidem? nam molestus audientibus erat. Verum considera, nónne citharœdica facultas omnis, dithyramborumq; poësis oblectandi gratia tibi uidetur inuenta? CAL. Mihi quidem. SOC. Quid autem præclara hæc tragœdia atque admirāda poësis molitur? Nūquid studium eius conatusq; ad audiētium uoluptatem solum tendit? uel si quid uoluptuarium quidem atque gratum sit, sed tamen malum, id cauebit ne unquam dicat? Cōtrà uero, si quid molestum, attamen utile fuerit, id & dicet, & canet, oblectentur nécne audientes? Sed quidnam tragœdorum poësis elaborare maxime tibi uidetur? CAL. Cōstat eam ad uoluptatem gratiamq; spectantium potius declinare. SOC. Hoc ipsum paulo antè adulationem esse diximus. CAL. Planè. SOC. Age utique, si quis auferat ex tota poësi cōcentum, & rhythmum, atq; mensuram, aliúdne quicquam præter sermones quosdam supererit? CAL. Idipsum. SOC. Profectò ad turbam populumq; hi sermones habentur. CAL. Proculdubio. SOC. Popularis ergo oratio quædam est poësis. CAL. Apparet. SOC. Nónne rhetorica quoque popularis est oratio? An non rhetorica in theatris uti poëtæ tibi uidentur? CAL. Mihi quidem. SOC. Nūc ergo inuenimus rhetoricam quandā ad populum talem, qualis est puerorum simul, & mulierum uirorumq;, et seruorum atque liberorū. Quam quidem haud ualde probamus: quippe cum adulatoriam eam esse confessi sumus. CAL. Sic est profectò. SOC. Agedum quid de ea dicemus rhetorica, qua ad Atheniensem aliarūq; ciuitatum populos ex uiris liberis conflatos utuntur? Qualis ea est? Vtrum tibi uidentur oratores ad id semper quod optimum sit, uerba dirigere: id duntaxat spectātes, qua oratione ciues quàm optimi ex eorum orationibus euadant? an potius hi quoque gratiam auditorum aucupantur boni dūtaxat proprij gratia, publico interim neglecto cōmodo? Nā perinde atq; pueros, populum tractant, intenti duntaxat ad gratiam: nihil uero curantes, utrum ob hoc meliores, aut deteriores reddantur. CAL. Haud simplex id est quod interrogas. Sunt enim qui in orando utilitati ciuium consulunt: sunt & alij tales, quales ipse narras. SOC. Satis est. Si enim & hoc est duplex, alterū quidem eius membrū adulatio erit, turpisq; concionatio: alterū uero pulchrum, studere uidelicet, ut animi ciuium quàm optimi fiant, semper pro audientium utilitate certando, siue placeant, siue displiceant quæ dicuntur. Verum tu certe oratoriā eiusmodi uidisti nunquam. Quòd si inter oratores talem quempiam habes, cur non & eum mihi ostendisti? CAL. Per Iouem ex oratoribus qui nunc sunt, talem habeo nullum. SOC. Num autem inter ueteres aliquem indicare potes, per quem Athenienses facti aliquando sint meliores, postquam ille orare cœperit, cum praui antea fuerint? Ego enim quis sit talis, ignoro. CAL. Quid uero Themistoclem nō audis uirum bonum fuisse? & Cimonem, & Milciadem, atque Periclem hunc nuper uita functū? quem ipse quoque orantem audisti. SOC. Siquidem est, ò Callicles, uera uirtus, quam in superioribus ipse dicebas, cupiditates uidelicet suas, aliorumq; explere.

At si id

Quare medicina sit ars.

Vide quæ sint in ipsa peritia.

Poësis sine concentu & numeris, nō aliud est, q̃ sermo popularis.

Ostenditur rhetoricæ adulatio.

At si id aliter habet, atq; ueluti postea in disputando fateri compulsi sumus, cupiditates illas quæ meliorem efficiũt uirum, exequi oportet, alias uero minime, atq; huius rei cũ ars quædam extet, artificémne eius aliquem demonstrare mihi potes? CAL. Nõ habeo equidem quid dicam. SOC. At uero si rite quęsiueris, inuenies. Videamus iam sic plane cõsiderantes, num aliquis horũ talis extiterit. Dic age. bonus uir atq; ad id quod optimum sit, uerba faciens, non temere dicet, sed ad aliquid certe prospiciet. quẽadmodum & alij omnes artifices, quorum suũ quisq; opus obseruat, nec casu quod ad usum opus conferat, eligit, sed quemadmodum ad propositum sibi exemplar opus speciem aliquam consequatur. Veluti si intueri placet pictores, & architectos, & fabros nauium, aliósque omnes artifices: quiuis eorum in ordinem quendam singula ubiq; disponit, cogitq; alia alijs cõuenire atque cõgruere, donec totum constituatur quodam ordine exornatum. Id ergo omnes agunt artifices, atque hi quos in superioribus dicebamus pædotribæ & medici similiter faciũt circa corpus. Ornãt enim ipsum atq; cõponunt. Cõfitemur id ita se habere nécne? CAL. Sit ita. SOC. Domus igitur ornatum & ordinem assecuta, bona erit: si minus, mala. CAL. Assentior. SOC. Et nauigiũ eodem pacto. CAL. Eodem. SOC. Atqui & corpora nostra similiter. CAL. Similiter. SOC. Quid uero animus, si ordinis fuerit expers, num bonus erit? an potius si ordinis ornamentique compos? CAL. Necessarium est ex superioribus hoc quoque fateri. SOC. Quod ergo nomen est ei quod in corpore ex ordine ornatúque efficitur? CAL. Sanitatem, & uires fortasse dicis. SOC. Dico equidem. quod uero nomen ei quod in animo ex ordine fit atque ornatu, conare inuenire atque exprimere, huius quemadmodũ & illius? CAL. Cur non ipse dicis Socrates? SOC. Si ita tibi placet, dicam: tu uero si uera loqui uidebor, concedito: sin minus, reprobato: nec ullo modo condonato. Mihi quidẽ uidetur ordinationi corporis nomen esse sanũ, ex quo in ipso fit sanitas, aliáque corporis uirtus. Itáne est, an aliter? CAL. Ita. SOC. Animi uero ordinationi atq; ornatui, legitimum lexq; esse nomen, unde legitimi fiunt homines atque decori. hæc uero sunt iustitia atque temperantia. Assentiris, nécne? CAL. Esto. SOC. An non igitur ad hæc artificiosus ille rhetor bonus respiciens, uerba sua hominũ animis adhibebit: actionesq; omnes, & quicquid uel concedet aliquando, uel negabit, ad id semper intendet, ut ciuium animis iustitia quidẽ insit, iniustitia uero absit: rursus adsit temperantia, intẽperantia uero ejciatur, cęteræq; uirtutes colantur, prauitas expellatur? Cõcedis, nécne? CAL. Concedo equidem. SOC. Quídnam cõfert ò Callicles, corpori ęgrotãti maleq; affecto, cibos multos suauissimosq; præbere, aut potum, aut aliud quippiam quod non sit profuturum? hoc est plus uel minus uel contrariũ quàm iusta dictat ratio. Sunt hęc, uel non? CAL. Sint. SOC. Non enim prodesse arbitror homini, in afflicto corpore uiuere. Sic enim necesse est uiuere male. nónne ita est? CAL. Ita. SOC. Nónne cupiditatibus satisfacere, ueluti esurientem comedere quantum uult, uel sitientem bibere quatenus placet, sanũ quidem hominem medici plerunque permittunt: ægrotantem uero nunquam, ut ita dixerim, appetitus suos implere permittunt? Concedis hoc & ipse? CAL. Concedo. SOC. Ad animum quod attinet, an non eadem est ratio? Quatenus enim prauus sit & demens, atque intemperans iniustúsque & impius, coërcendus nimirum est à cupiditatibus, neque permittendus alia facere quàm illa ex quibus euadat melior. Consentis nécne? CAL. Consentio. SOC. Ita enim ipsi animo expedit. CAL. Prorsus. SOC. Nónne coërcere, est ab his quæ cupit, continere? CAL. Est. SOC. Cõtinentia igitur melior est animo quàm incontinentia, quemadmodum ipse modo statuebas. CAL. Nescio quid dicas Socrates. itaque alium quemuis interroga. SOC. Hic non sustinet ut ipsi quod utile sit, afferatur, atque eam de qua nunc sermo habetur, continentiam consequatur. CAL. Nulla omnino tuorum mihi uerborum cura est, ò Socrates, atque hactenus Gorgiæ gratia tibi respondi. SOC. En quid ergo agemus? nunquid sermonẽ medium abrumpemus? CAL. Ipse uideris. SOC. At nefas esse aiunt, mancas dimittere fabulas, imò colophonem imponendum esse, ne absque capite oberrent. Responde ergo ad reliqua, ut sermo hic noster caput sortiatur. CAL. Quàm uiolentus es ò Socrates? Profecto si mihi credis, hãc disputationem iam dimittes, uel cum alio disputabis. SOC. Quísnam uult alius, ne imperfectum relinquamus sermonẽ? CAL. An non ipse sermonem potes percurrere, uel enarrando, uel tibimet respondendo? SOC. Ne mihi Epicharmi illud accidat, quæ prius narrabant duo, nunc ad illa unus sufficiam. Veruntamen uidetur sic omnino necessarium esse. Si tamen id faciemus, puto equidem oportere nos omnes certatim ad id contendere, ut quid in his quæ dicimus, uerũ, quídue falsum sit, cognoscatur. Commune enim est hoc in omnibus bonum, ut hic unicuique constet: prosequor igitur ego ipse sermonem, quo pacto se habere uidetur. Quòd si cui uestrum fortè mihi ipsi quæ uera non sint, uidebor concedere, uestrum erit obijcere atq; redarguere. neque enim tanquã sciens dico illa, sed uerum uobiscum cõmuniter indagans. Quapropter si quid recte dicere uidebitur qui me repræhenderit, ego primus assentiar. Hæc tamen ea mente dico, si modo sermonem perficiendũ esse putatis. Sin minus, omittamus iã atq; abeamus. GOR. At enim nondum mihi abeũdum uidetur, imò disputationem à te esse perficiendam. Puto autem cæteris quoq; idem uideri, & ipse percupio reliqua ex te ipso audire. SOC. Atqui ò Gorgia, libenter adhuc cum Callicle disputarẽ, donec pro Zethi Amphionis dictum illi redderem. Sed quando tu Callicles disputationem recusas perficere mecũ, saltem auscultа atque argue, si quid minus recte dicere tibi uidebor: quòd si me conuiceris, haud infestus ero tibi, quemadmodum mihi tu, sed pro maximo beneficio id adscribam. CAL. Dic tu ipse bone uir, & quod instituisti, absolue. SOC. Audi me igitur disputationem ab initio repetentem. An idem est uoluptas atque bonum? certe non idem, ut ego & Callicles confessi sumus. An uoluptatem boni gratia, uel bonum gratia uoluptatis sequi debemus? uoluptatem certe gratia boni. Est autem uoluptas qua pręsente gaudemus. Bonũ uero quo præsente boni sumus. Prorsus. Boni uero sumus, & nos & quæcunq; alia ob præsentem uirtutem quãdam. Sic enim ò Callicles necessarium esse mihi uidetur. At uirtus cuiusq; siue instrumenti, siue corporis, siue animæ, non temere utique adest, sed ordine rectitudineq; & arte quæ horum cuiq; tradita sit. Nunquid hæc ita se habent? Mihi quidem sic se habere uidentur. Quamobrem ordine ordinatum ornatumq; esse est cuiusq; uirtus.

Nempe

Sanum in ordinatiõe corporis.

Legitimũ & lex in ordinatione animi, quæ iustitia & temperantia est.

Nefas est mãcas dimittere fabulas. Prouerbiũ.

Nempe sic ego faterer. Itaq; ornatus quidam proprius unicuiq; insitus, quodlibet efficit bonum. Mihi quidem sic apparet. Quapropter anima quae proprium habet ornatum, melior est illa quae ornatus est expers. Necesse est. Iam uero quae habet ornatū, ornata est atq; modesta. Quid ni? Talis uero est & temperans. Necesse est omnino. Quae uero temperans, est & bona. Equidem ô amice Callicles, quo pacto aliter dicam, non inuenio. Tu uero siquid habes aliud, doce. CAL. Dic tu bone uir. SOC. Dico igitur, si temperatus animus bonus est, consequi ut qui contrà atq; temperatus affectus est, sit malus. Est uero talis intemperatus animus & incontinens. Sic est omnino. Temperatus autē agit decentia erga Deos atq; homines. Non enim temperatus esset, nisi decorum seruaret. Necesse est sic esse. Proinde qui decentia inter homines agit, iuste agit: & agens similiter erga Deos, agit pie. Eum uero qui iusta piaq; agit, necesse est esse iustum atq; pium. Sic ueritas habet. Praeterea fortem hunc esse necesse est. Nō enim temperati uiri est, uel prosequi, uel fugere aliter quàm decet. imò oportet et res singulas, & homines ipsos, & uoluptates atque molestias tum fugere, tum prosequi, tum etiam tolerare ubi sit opus. Quamobrē omnino necessarium est temperatum uirum, cum, ut diximus, iustus & fortis sit & pius, esse perfecte bonum. Bonū uero bene honesteq; agere quicquid agat. Eum autem qui bene agit, felicem esse atq; beatum. Improbum uero ac male agentem esse miserū. Talis autē est qui aliter est affectus quàm temperatus: uidelicet qui intemperatus est, quem ipse laudabas. Ego igitur haec ita statuo, & esse uera sentio. Quamobrem si ita se res habet, quicunq; optat beatus fore, temperantiā sequi exercereq; debet: intemperantiam uero fugere, quantum cuiusq; nostrum pedes ualent: atq; ita sese comparare, ut nō indegeat castigatione atq; poena: si uero indigeat uel ipse, uel alius quiuis familiarium, siue priuatus, siue ciuitas, adhibita poena coërcendus est, si modo futurus sit beatus. Hoc mihi uidetur esse signum ad quod prospicientes dirigere uitā debemus, omnia tam publica quàm priuata ad hoc referentes, ut iustitia & temperantia illi adsit qui futurus sit felix: non autem cupiditatibus omnia permittenda sunt: quas explere conari, inexplebile malum est, latronisq; more uitā agere. Neque enim cuiquam hominum is qui eiusmodi est, charus unquam erit, neq; Deo: quippe cui societas cum aliis nulla esse possit. Cui uero non sit societas, ei nec amicitia etiam unquā constabit. Tradunt autem sapientes, coelum & terram, Deosq; & homines societate quadam & amicitia, modestoq; ornatu, & temperantia et iustitia contineri: atque id uniuersum praeterea mundum ornatúmque appellant, non immunditiam, neque intemperantiā. Quę tu quāuis sapiens, mihi uideris animaduertisse nunquam. Nam te latuit geometricam aequalitatem in Deis atque hominibus ualere quàm plurimum. At uero tu in rebus omnibus praerogatiuam exercendam putas: Geometriam namque contemnis. Age itaque uel refellendus est sermo ille noster, quasi non iustitiae temperantiae'que possessione beati fiāt quicunque beati, prauitatis uero miseri: uel si uerus est, considerandum est quid sequatur. Nempe priora illa consequentur omnia, in quibus à me an serio loquerer, inquirebas. Ergo uero accusandum esse & seipsum & filiū & amicū, siquid iniuste fuerit perpetratum, atque ad id utendum esse rhetorica, arbitrabam. Et quae tu Polum uerecundia adductum putabas concessisse, uera utique erant: uidelicet iniuriā facere, quanto turpius est quàm sustinere, tanto esse etiam deterius: atque eum qui rectus futurus sit orator, oportere iustum esse, & quae iusta sunt, scire. Quod quidem rursus Gorgiam ob uerecundiam concessisse Polus ait. Cum uero haec ita se habeant, consideremus quae sunt illa in quibus me ipse uituperas: num recte dicatur, nécne: me uidelicet nō posse uel mihi, uel amicis atque domesticis opem ferre, neque ex maximis periculis liberare, at esse me in potestate libidinéque cuiusque, quemadmodum abiectissimi quique solent, siue pulsare uelit quis, ut tu iactabundus dicebas, super genam, siue pecunias rapere, siue urbe expellere, siue ultro supplicio afficere. Ita uero comparatum esse, rem turpissimā omnium esse dicebas. Mea uero sententia iam saepius dicta, atque rursus nihilo prohibente dicenda, contrà se habet: uidelicet non esse turpissimum iniuste genam percuti, uel corpus marsupiúmue caedi, sed percutere iniuste atque caedere, mihi, meísque turpius atque deterius. Item furari, & in seruitutem adducere, murosq; suffodere, atque summatim quamlibet iniuriam facere, esse ei qui facit deterius simul & turpius quàm accipere. Haec superius à nobis concessa, ut ego assero, continentur atque uinciuntur, & si dictu rusticius est, ferreis adamantinísque rationibus, quibus, ut ita sentiam, adducor. Quas nisi tu aut aliquis te robustior dissoluat, fieri non potest ut aliter quàm ut nunc ipse dico, recte dicatur. Nam mihi quidem semper idem permanet sermo: me uidelicet haec nescire quo pacto se habeant: attamen nullum eorum qui cum hactenus loquutus sum, quemadmodum modo uobiscum, potuisse unquam aliter dicendo non ridiculum apparere. Quamobrem hęc iterum statuo ita se habere. Quod si ita se habeant, atque iniuria maximum qui eam facit est malorum: illud insuper maius est iudicandum, uidelicet ipsum qui fecerit, nunquam dare poenas: quod tādem auxilium erit illud, quod quisquis cum sibimet afferre non possit, reuera sit contēnendus? Nónne hoc quidem maximum à nobis amoueat detrimentum? Profecto necesse est hoc esse turpissimum, non posse auxilium eiusmodi praestare sibiipsi, amicisq; ac propinquis. Secundum uero auxilium aduersus malum secundum: tertium contra tertium, caeteraq; similiter, prout cuiusq; mali magnitudo se habet. ita ut pulchrum est opem afferre posse, & turpe non posse. Nunquid aliter quàm sic se res habet Callicles? CAL. Certe non aliter. SOC. Cum igitur haec duo sint, facere iniuriā, ac pati: maius utiq; malum esse dicimus inferre, minus autem pati. Quódnam igitur auxilium sibi comparans aliquis, utrūque potissimum consequeretur, ut neq; inferat iniuriam, neque accipiat? utrum potentiam an uoluntatem? Sic autem dico, utrum si nolit pati, iniuriam non patietur: an si potentiam sibi comparauerit, ita duntaxat nō patietur. Constat certe si potentiam. Quid autem in inferendo? utrum siquis iniuriari nolit, satis erit remedii? Neque enim iniuriā inferet. An ad hoc insuper potentia quaedam & ars est cōparanda, quam nisi quis didicerit atque exercuerit, iniuriam faciet? Cur non mihi ad id saltē respōdes Callicles? utrū ego atq; Polus tibi uidemur recte superioribus coacti rationibus fuisse nécne? quādo cōfessi sumus, neminem uolentem iniuriam facere, sed inuitos hanc inferre quicunque inferant.

CAL.

CAL. Esto tibi id ita Socrates, ut disputationẽ hanc concludas. SOC. Ad hoc itaq; potentia quædam & ars cõparãda uidetur, ne cui faciamus iniuriã? CAL. Omnino quidẽ. SOC. Quænam igitur ars est ad facultatem cõparãdam, per quam uel nullam quis, uel minimam iniuriam patiatur? Considera utrum tibi idem uideatur quod & mihi. Mihi quidẽ ita uidetur, uel oportere principatum in repub. obtinere, uel usurpare tyrãnidem, uel cum præsenti gubernatione habere cõmerciũ. CAL. Vides ò Socrates, quàm paratus sim, siquid recte dixeris, comprobare. Profecto id mihi recte nimium abs te dictum fuisse uidetur. SOC. Considera præterea hoc, si recte dicere tibi uideor. Amicus mihi uidetur quisq; esse cuique maxime, quemadmodum antiqui sapientesq; tradunt, ut maxime similis est. nónne & tibi? CAL. Mihi quidem. SOC. Nónne ubi tyrãnus ferus rudisq; dominatur, siquis ea in urbe multo melior sit, tyrãnus hunc formidat, atq; huic nunquam tota mente amicus esse poterit? CAL. Sic accidit. SOC. Neq; si multo sit deterior? contemnet enim eum tyrannus, neque unquam tanquam erga amicum afficietur. CAL. Vera narras. SOC. Solus ergo amicus huic esse poterit apud eum existimatione dignus, qui cũ moribus similis sit, eademq; laudet atq; uituperet, subesse uelit domino & parere. Hic nimirum magnam in ea ciuitate habebit potentiam: hunc iniuria impune nullus afficiet. nónne ita se res habet? CAL. Ita. SOC. Siquis ergo in hac urbe ex ipsa iuuentute cogitet, qua potissimum ratione magnam comparare potentiam ualeat: adeò ut nullus iniuriam sibi queat inferre: hæc ipsa, ut uidetur illi, uia est, statim ab adolescentia seipsum assuefacere, ut eisdem gaudeat atq; doleat, quibus & dominus: atq; ita se comparare ut illi sit quàm maxime similis. nónne ita? CAL. Ita. SOC. Hic ergo, ut pręsens sermo significat, assequetur, ut iniuria inferri sibi nõ possit, magnãq; habeat in ciuitate potentiã. CAL. Prorsus. SOC. Nunquid etiam assequetur ut iniuriam inferat nemini? an potius multum abest? siquidem iniusto principi similis erit, magnæq; autoritatis apud eum. Verum puto eiusmodi uitæ statum huic ad id accommodatissimum esse, ut quàm maxime facere iniurias possit, pœnasq; iniuriarum penitus deuitare. nónne ita? CAL. Apparet. SOC. An non hic malo occupabitur maximo, cum flagitiosus sit, animumq; infectũ habeat ob imitationem domini similemq; potẽtiam? CAL. Nescio quomodo sermonem ò Socrates, sursum deorsumq; uertas. An nescis eum qui sic imitatur, posse eum qui non imitatur, occidere, modo uelit, patrimonioq; expoliare? SOC. Scio equidem ò bone Callicles, nisi surdus sim: cum non solum abs te, uerumetiam à Polo nuper, & à cæteris ferme omnibus in ciuitate idem frequenter audiuerim. at ipse me audi. profecto interficiet, modo uelit: sed malus honestum atq; bonum. CAL. At hoc ipsum grauiter est ferendum. SOC. Non certe uiro mente ac ratione prædito, ut & tuus sermo significat. An putas in hoc ipso multum ab homine laborandum, ut quàm diutissime uiuat, easq; artes meditetur, quæ nos seruare semper à periculis possint, qualis rhetorica est, ad quam tu me capessendam exhortaris: eò quòd in iudicijs nos sæpe seruet. CAL. Per Iouem tibi recte consulo. SOC. Quid uero uir optime? nandi peritia præclara tibi uidetur? CAL. Non per Iouem. SOC. Attamen seruat hæc homines ab interitu, quoties illuc inciderint, ubi eiusmodi arte sit opus. Quòd si hæc tibi uidetur exigua, ego maiorem hac adducam, gubernatoriam scilicet, quæ nõ solum uitam, uerumetiam corpora & pecunias ab extremis seruat periculis, non secus quàm rhetorica. atq; hæc tamen humilis est atq; modesta, non iactabũda, neq; ampullosa, quasi mirabile aliquid consecuta. Sed cum eadem efficiat quæ rhetorica, si ab Aegina huc usq; nos seruet, duos duntaxat exigit nummos. Si uero ex Aegypto, uel Ponto salua reduxerit quæ modo dicebam, nos & filios uxoresq; & diuitias, duas drachmas expostulat: atq; ipse hac arte præditus, quiue hæc perfecerit, descendens, in litoreq; secus mare nauemq; deambulans, nequaquam se effert, neq; inflatur. Animaduertit enim, ut arbitror, incertum esse utrũ profuerit uel obfuerit illis quos seruauit, ne fluctibus mergerentur: intelligens se nihilo uel corpore, uel animo meliores reduxisse illos quàm acceperit ab initio nauem ingredientes. Cogitat ergo siquis magnis insanabilibusq; morbis corporis pressus in mari non pereat, hunc ideo miserũ esse, quia non perijt, nec ullam ab ipso suscepisse utilitatem. Si quis autem animo, qui corpore preciosior est, multos insanabilesq; habet morbos: nunquid huic uiuendum est? eiq; utilitatem afferret, siue ex mari, siue ex iudicio, siue aliunde quis ipsum seruet? Sed profecto nouit, flagitioso homini ut uiuat non expedire. Necesse est enim ut male uiuat. Quamobrem nulla extat lex per quam gubernator quamuis nos seruet, gloriari possit, atq; in honore haberi. Cęterũ ipse machinarũ faber, qui nedum gubernatore, sed etiam exercitus duce, uel quouis alio non minus interdum seruare potest, eò quòd ciuitatibus interdum totis salutem præstet, nunquid causidico æquiparandus esse uidetur? Qui si uellet hic quemadmodum uos rem suam extollere, nimirum uos uerbis obrueret, exhortãs omnes ut fabri machinarum efficiantur: quasi nullius momẽti sint cętera. Non enim sibi deesset materia. Veruntamen hunc ipse artẽq; eius nihilo minus contemneres, ac uelut per contumeliã machinariũ uocitares, nec eius filio collocare in matrimoniũ filiã tuam uelles, neq; etiã filiam tu eius ducere. Quãuis ex quibusdam rationibus facultatem tuam laudas, quónam pacto uel machinarium, uel alios, quos paulo antè cõmemoraui, iuste poteris aspernari? Dicturũ te arbitror, meliorẽ esse te, atq; ex melioribus ortum. Ipsum uero quod melius dicitur, si non est id quod ego dico: sed hoc ipsum uirtus est, seruare seipsum qualiscũq; sit, atq; sua: certe ridicula tibi uituperatio est aduersus machinarium, uel medicũ, aliasue artes, quotcunq; salutis gratia sunt inuentæ. Cæterum ò beate, uide ne aliud sit generosum atq; bonum, quàm seruare atq; seruari. Neq; enim uiuere hic quantũcunq; tempus, optandũ est uiro qui uere sit uir: neq; uita hęc amãda est, sed hæc Deo cura relinquenda: mulieribusq; adhibenda fides, quæ dicũt neminem uitare posse fatum: id in primis consideret quisq;, qua ratione hoc ipso tẽpore quo uita fungitur, quàm optime uiuat. Nónne id fiat si ciuibus quibus cum uiuit, persimilem se præstet? & nunquid oporteat te nunc simillimum euadere Atheniẽsium populo, si amicus huic sis futurus, magnæq; inter illum autoritatis? Considera igitur utrũ id tibi mihiq; expediat, nécne: Né ue id nobis, ò beate uir, eueniat, quod Thessalicis mulieribus deducentibus lunam euenire tradunt, cũ amicissimis optio nobis sit huius potẽtiæ. Si autem ipse putas quempiam hominum artem quandam eiusmo=

Mulierum dictum, neminẽ uitare posse fatum.

eiusmodi traditurum, per quam in ciuitate hac potens efficiaris, quamuis gubernationi publicę sis dissimilis, siue melior, siue deterior, haudquaquam recte, ut mihi uidetur, ô Callicles, cogitas. Non enim imitatorem, uerum ipsa natura persimilem esse ijs oportet, si magnum aliquid ad beneuolentiam Atheniẽsis populi comparandam sis consecuturus, ac per Iouẽ insuper Pyrilampi. Quisquis te his efficiet similem, is faciet quemadmodũ cupis, ut ciuilis sis, atq; rhetoricus. Nempe omnes ijs uerbis quæ suis moribus consentanea sunt, delectãtur, diuersisq; turbantur. Nisi tu fortè, ô lepidum caput, aliud afferas. Dicemúsne aliquid ad hæc Callicles? CAL. Nescio quomodo bene dicere mihi uideris, ô Socrates. Euenit mihi tamen, quod multis accidere alijs consueuit: nam haud magnam tibi habeo fidem. SOC. Amor populi, ô Callicles, tuo insitus animo, restitit mihi: uerum si sæpius meliusq; hæc eadem considerauerimus, tibi fortè probabilia uidebuntur. Recordare igitur duas à nobis narratas esse præparationes tam ad corpus quàm ad animum pertinentes. Quarum altera quidem tendat ad uoluptatem, altera uero ad id quod melius est, non gratificans, sed repugnans. Nónne hęc in superioribus definiuimus? CAL. Prorsus. SOCR. Et quæ declinat ad uoluptatem, seruilis: neq; quicquam aliud quàm adulatio est. nónne ita? CAL. Esto. si quidem ita tibi placet. SOC. Altera uero studet, ut quàm optimum fiat, siue anima sit, siue corpus id quod curamus. CAL. Omnino. SOC. Igitur sic reipublicę ciuiumq; capessenda nobis est cura, ut ciues ipsos bonos efficiamus. Alioquin quemadmodum superius meminimus, nihil prodest beneficium aliud conferre, nisi honesta & bona sit mẽs eorum qui accepturi sunt, uel pecunias multas, uel imperium, uel aliam quamlibet potestatem. Ponimus sic esse, nécne? CAL. Prorsus, si tibi placet. SOC. Si ergo nos inuicem, ô Callicles, cohortaremur, publice ciuilia pertractantes ad murorum, uel naualiũ, uel templorum ingentia ædificia: nunquid necesse considerare nosipsos atq; dispicere: primum quidem an eius artis peritiam habeamus, nécne: & à quo didicerimus: an ita oporteret id fieri aut minus? CAL. Prorsus. SOC. Secundo uero, siquando priuatim nobis uel amicis, aliquod construximus ædificium, idne pulchrum sit uel turpe. Quod si inuenerimus magistros nobis bonos præstantesq; fuisse, multaq; ædificia atq; præclara, tum unà cum magistris, tum à nobis ipsis ædificata, tunc demum rationi consentaneum esset ad publica nos conferre. At si neq; magistrum nostrum possimus ostendere: ædificia quoq; aut nulla, aut non bene constructa: stultum certe foret, opera aggredi publica, nosq; ad ipsa inuicem cohortari. Fatemur recte hæc dici, nécne? CAL. Prorsus. SOCR. Nónne similiter & in cæteris omnibus, atq; si in ciuilium rerum tractatione inuicem cohortemur, quasi idonei simus medici, examinare nos mutuo hunc in modum conueniet, Age per deos, ipse Socrates, quónam pacto affectum ad sanitatem corpus habet, uel quisnã alius Socratis opera euasit, à morbo siue liber, siue seruus? Me quoq; de te eadẽ ratione iudicare deceret: atq; nisi aliquẽ per nos uel peregrinorũ, uel ciuiũ, siue uirũ, siue mulierẽ sanatũ esse cõperiamus, per Iouem ualde ridiculũ foret, eò amentiæ prouehi, ut nullis priuatim tẽtatis, nullisq; perfectis rebus, necdum arte exercitata, figulariã, ut dici solet, in ipso uase discere aggrediamur, & ipsi ad rẽpub. accedentes, & ad eã alios prouocantes. Nõ ne id conari stulti hominis esse putares? CAL. Nimirũ. SOC. At ô uirorum optime, cum nuper administrare rempubl. cœperis, ac me insuper exhorteris, quódue id non faciam, reprehendas: nónne ita inter nos considerare debemus? Agedũ Callicles, quẽmnã suorum ciuium reddidit meliorẽ? Est'ne quisquam, qui cũ antea improbus & iniustus & incõtinẽs atq; imprudẽs esset, tandẽ uero Calliclis opera honestus bonusq; euaserit, siue peregrinus, siue ciuis, siue seruus, siue liber? Dic si quis id abs te exigat, quidnam sis responsurus? quẽ adduces aliquando factum tua cõsuetudine meliorẽ? An exponere piget si aliquod eiusmodi est, opus priuatim à te confectum prius, quàm ad rempub. te conferres? CAL. Contentiosus es Socrates. SOC. At non cõtentionis causa id requiro, sed reuera cupiditate discendi quemadmodũ administranda nobis publica censeas: an alia curanda sunt remp. adeuntibus, quàm ut optimi ciues efficiãtur: an non sæpius iam confessi sumus id esse ciuili homini faciendum? Num confessi sumus? Responde quæso. profecto confessi sumus, ut ego pro te respõdeam. Si igitur ad id in sua ciuitate uirum bonũ incumbere decet, nunc in memoriam reuocãs mihi dicas uelim, nunquid illi quos in superioribus commemorasti, adhuc tibi uiri boni fuisse uideantur, Pericles, Cimon, Milciades, Themistocles. CAL. Mihi quidem. SOC. Nónne si uiri fuere boni, unusquisq; illorũ ciues ex deterioribus reddidit meliores? Nónne ita? CAL. Ita. SOC. Si ita est: ergo quando Pericles primo orare cœpit ad populum, deteriores erãt Athenienses, quàm cum postremam ad eos habuit orationem. CAL. Forsitan. SOC. Non licet, uir optime, dicere forsitan. Nam ex his quæ concessimus necessario sequitur: si quidẽ bonus ille ciuis fuit. CAL. Quid tum? SOC. Nihil. uerum ad hæc id mihi dicas: nunquid dicantur Athenienses Periclis opera meliores esse redditi, aut omnino contrà ab illo corrupti. Sanè Periclem audio Athenienses fecisse pigros, timidos, loquaces, auaros: primumq; mercenaria stipendia induxisse. CAL. Ab his qui fractas habent aures hæc audis, ô Socrates. SOC. At hæc non amplius audio, sed apertissime scimus uterq;: uidelicet Periclem ab initio magno in precio fuisse habitum, neq; turpem sententiam aduersus eum ullam tulisse Atheniẽses, dum praui erant: postquam uero honesti & boni ab ipso facti sunt, in extremo eius uitę furti ipsum condemnauisse: parumq; abfuisse quin ultimo supplicio quasi malum uirum afficerent. CAL. Quid tũ? malúsne propterea Pericles uir extitit? SOC. Talis quidem asinorum curator & equorum atq; boum malus uidetur: si cum eos acceperit, neq; calcitrosos, neq; cornupetentes, neq; mordaces, effecerit ut hæc ob feritatem habeant uitia. An non tibi uidetur ille cuiuslibet animalis malus esse curator, qui cum acceperit mansuetum, magis ferum reddiderit quàm acceperit? Videtur tibi nécne? CAL. Concedo equidem ut tibi gratum faciam. SOC. In hoc præterea gratificare mihi, respondens utrum homo unum sit animalium nécne. CAL. Quid rogas? SOC. Nónne hominum curam Pericles habebat? CAL. Habebat. SOC. Quid ergo? an non oportebat ipsos quemadmodũ modo consensimus, iustiores ex iustioribus ab illo fuisse factos? siquidem ille qui curabat eos, in rebus ciuilibus peritus erat. CAL. Prorsus. SOC. Nónne iusti mansueti sunt, ut ait Homerus? tu uero quid ais? nónne similiter? CAL. Aio. SOCR. Veruntamen feros magis ipsos reddidit quàm acceperat: idq; ad-

Prouerbiũ.

mercenaria stipendia p[rimus] Pericles induxit

uersus seipsum, quod quidem minime uoluisset. CAL. Visne tibi assentiar? SOC. Si uideor tibi uera loqui. CAL. Sint ista. SOC. Proinde si magis feros, ergo iniustiores atque deteriores. CAL. Esto. SOC. Quamobrem non bonus ad rempub. administrandam ciuis Pericles erat, ut ratio hæc ostendit. CAL. Non, ut ipse ais. SOC. Per Iouem neque ut tu inquis, per ea quæ confiteris. Rursus autem mihi de Cimone dicas: nonne relegauerunt eum illi quos ipse cura uerat, ut uocem eius decennio non audirent? Præter ea aduersus Themistoclem idem fecerunt, atque exilio insuper damnauere. Milciadem uero qui in Marathone pugnauit, in carceris barathrum detrudere decreuerunt, ac nisi obstitisset magistratus, procul dubio incidisset. At uero si boni, ut tu ais, hi fuissent uiri, talia nunquam perpessi fuissent. Etenim aurigæ boni, non ab initio quidem non excidunt: postquam uero equos curauerint, eiusque artis fuerint peritiores, tum excidunt. id enim neque in aurigaria, neque in alio quouis opere accidere solet: an tibi uidetur? CALL. Minime. SOCRAT. Vera igitur erant quæ à nobis in superioribus dicebantur, nullum uidelicet in hac ciuitate nos uirum scire extitisse, qui in rep. bonus ciuis esset habendus. Tu uero confessus es nullum ex his qui nunc sunt, esse talem: ex his autem qui precesserunt, extitisse nō nullos, atque inter eos quidem hos uiros præ cæteris elegisti. Hi uero non aliter se habere hac in re quàm qui nunc sunt apparuerunt. Quapropter si hi oratores fuerunt, neque uera rhetorica usi sunt, alioquin nūquam cecidissent, neque adulatoria. CAL. Multum tamen abest, ò Socrates, ut quisquam eorum qui nūc sunt talia gesserit, qualia istorum quiuis gessit. SOC. O beate, nec ego, quantum ad ciuitatis administrationem pertinet, istos uitupero. immo uero hac in re mihi uidentur diligentiores quàm hi nostri fuisse, aptioresque ad illa conficienda, quæ ciuitas cupiebat. Verum in eo quod castigare ciuium cupiditates oporteat, neque illis obsecundare, & persuadendo & cogendo ad hoc ipsum perducere unde meliores reddantur ciues: nihil, ut ita loquar, inter hos atque illos interest. quod quidem solum est boni ciuis officiū. Attamen tibi cōfiteor illos his aptiores fuisse ad naues, naualia, mœnia, aliaque eiusmodi multa reip. cōparanda. in rem ergo ridiculam disputando reuoluti sumus: siquidem in omni hac disputatione in idē assidue circumferimur, quid dicamus ignari. Ego enim te sæpius cōcessisse arbitror, atque cognouisse geminam hanc esse facultatem circa corpus & circa animam curatricem. Et alteram quidem ministram, per quam quæ corpus cupiat, comparentur: ueluti si famescat, cibi: si sitiat, potus: si frigeat, uestes, stramē ta, calcei, cæteraque quæ ad usum corporis exigūtur. Et profecto dedita opera easdem per imagines tibi loquor, ut facilius intelligas, horum esse paratorem, uel cauponem, uel mercatorem aut opificem alicuius istorum: uidelicet pistorem, aut coquum, aut textorem, aut calceorum sutorem, infectoremque coriorum, nec mirum est eum qui talis sit: uideri corporis curatorem, tam sibi quàm aliis imperitis, esse preterea artem quandam gymnasticam atque medicinā, in quibus curatio corporis reuera cōsistit. Quam decet huiusmodi artibus imperare, earumque operibus uti, propterea quòd scientiam habeat boni atque mali, quantum ad corporis pertinet alimenta atque ualetudinem: quod quidem ab his aliis omnibus ignoratur. Quam ob causam dicendum est, has quidem seruiles ministrasque & illiberales esse circa corporis cultum: gymnasticam uero & medicinam his merito dominari. Hæc igitur eadem esse etiam circa animum uideris mihi interdum cognoscere: mihique concedis tanquam quid dicam intelligas. Verum paulo pòst adducis in medium uiros præclaros & bonos in hac ciuitate quondam fuisse: atque me quærente quinam isti fuerint, uideris similimos proferre homines circa rempub. ac si me percontante quinam fuerint aut sint boni circa gymnasticam corporum curatores, responderes mox, idque serio, Thearion pistor, & Mithecus qui de Siculorum arte coquinaria scripsit, & Sarambus caupo: quasi hi mirabiles corporum cultores extiterint: quorū hic suaues panes, ille epulas, ille uinum præparabat. Fortasse igitur indigne ferres, si gymnasticam te non intelligere dicerem. Nam ministros in medium affers, cupiditatumque assertores: qui quid honestum bonumue sit in his, nequaquam diiudicant, sed utcunque contingit, corpora hominum implent, eaque saginant. Hi laudantur ab ipsis, cum tamen ob nimiam impletionem carnes illas ueteres absumpserint. Atque postea cum ingruunt morbi, qui ita nutriti sunt, eos quidem, qui deinceps consuluerunt, ob ignorantiam accusant: eos uero qui ad libidinem nutriuere, nequaquam. Cum, inquam, repletio talis tanquam immoderata tandem infert morbum, tunc præsentes consultores criminantur & improbant, atque iniuria insuper si queant afficiunt, priores uero illos qui causam morbi dedere, laudibus efferunt. Et tu nunc, ò Callicles, similimum quiddam facis, dum eos laudas qui hos nutriuere, atque his rebus quarum cupido incesserat, impleuere, quos aiunt magnam effecisse ciuitatem. quòd autem tumens & intus male sana iam sit ob antiquos illos, non sentiunt. Absque enim tēperantia & iustitia, portibus, naualibus, mœnibus, tributis, uectigalibus, & huiusmodi nugis ciuitatem hanc impleuerunt. Quādo igitur morbus erumpit, tunc illi qui in præsentia gubernant remp. improbantur. Themistocles uero ipse & Cimo & Pericles qui malorum causa fuere, laudantur. Quamobrem tu forsitan nisi caueas caperis, & amicus meus Alcibiades, quando præter illa quæ acquisita erant, uetera quoque fuerint amissa, quamuis malorum causa uos non sitis, sed una cum cæteris causa. Atqui ego rem stultam & nūc cerno, & de antiquis illis audio. Sentio enim quando ciuitas aliquem ex his qui in repub. uersantur iniustitiæ damnare aggreditur, grauiter eos ferre atque discruciari animo, quasi iniqua patiantur qui beneficia in rempub. multa contulerint. Nempe aiunt iniuste se ab illa damnari. Quod omnino falsum est. Nunquā enim reipub. gubernator iniuste damnatur ab ea cui præest ciuitate. Videtur autem idem euenire his qui in republ. uersantur, atque sophistis. Sophistæ enim quamuis in cæteris sapientes, in hoc tamen uno absurde se gerunt: quod cum se docere uirtutes affirment, sępe tamen discipulos uelut ingratos accusant atque iniustos, qui cum bona ab eis reportarint, mercedem tamen nullam aut gratiam referant. Quo quidem sermone nihil à ratione est alienius, quòd uidelicet uiri boni iustique facti, & ab iniustitia præceptoris opera remoti, atque iustitia præditi, iniurias ea ipsa iniustitia quā nō habent preceptoribus inferant. an non uidetur tibi, ò amice, id absurdum? Reuera concionari me coēgisti, dū respondere recusas. CAL. Tu uero per teipsum dicere non potes, nisi quis tibi respon

respondeat? SOC. Videor equidem, & nunc frequentes iã extendo sermones, dum ipse mihi non respondere dignaris. Sed, ô bone uir, per Iouẽ amicabilem mihi dicas, an non præter rationẽ tibi uidetur, ut is qui dicat se bonum aliquem reddidisse, de eodem cõqueratur, quasi qui bonus ab ipso factus est, sit & malus? CAL. Mihi quidẽ uidetur. SOC. Nónne audis illos qui docere uirtutẽ profitentur, talia conqueri? CAL. Equidẽ, sed quidnã de hominibus nullius precij dicere potes? SOC. Quid uero de illis diceres qui reipub. præesse se aiunt, atq; ut illa quàm optima sit diligenter excogitare: rursusq; ipsam accusant prout accidit, tanquam pessimã? putásne hos ab illis differre? Idem profecto est sophista ac rhetor, uel propinquũ aliquid atq; simile: quemadmodum ad Polũ dicebam. Tu autem propter ignorantiã prẹclarũ quiddam putas esse rhetoricam, sophisticam uero contemnis. Sed reuera pulchrior est sophistica quàm rhetorica: quo & pulchrior est, conditrix legum quàm iudiciaria, & gymnastica quàm medicina. Solis autẽ concionatoribus & sophistis minime arbitror cõcedendum, ut de eo quod ipsi docent, quasi sibi sit malũ, conquerantur. Alioquin in eadem ipsa accusatione seipsos pariter criminentur, quasi nihil eis profecerint quibus utilitatem attulisse se dicunt. nónne ita se res habet? CAL. Ita prorsus. SOC. Et contulisse beneficium absq; mercede, ut consentaneum est, solis istis conueniebat, si quidem uera dicerent. Nã alia quidẽ beneficia cũ quis acceperit, ueluti per gymnasij magistrum celer factus, fortè utiq; gratiã non referret, nisi caueretur, ut mercedem solueret quàm primum celer satis euaserit. Nõ enim tarditate, ut arbitror, homines, sed iniustitia iniuriam faciunt. Nónne? CAL. Ita. SOC. Siquis igitur hoc ipsum auferat, scilicet iniustitiã, discrimen iam iniuriæ deuitauerit. Verũ per id solum in tuto collocari beneficium potest, si quis eos quibus cõfert, bonos reuera possit efficere. Nónne? CAL. Consentio. SOC. Propterea ut uidetur in alijs cõtractibus turpe nõ est sibi cauere ueluti pro ędificijs cæterisq; artificijs. CAL. Apparet. SOC. Pro hac autẽ facultate, scilicet ut bonus quis fiat, optimeq; familiã suã gubernet atq; rempubl. turpe existimatur nihil prius uelle docere, quàm de pecunia caueatur. Nónne? CAL. Certe. SOC. Constat enim hãc esse causam: quia solum hoc ex alijs beneficijs eum qui acceperit facit referendæ gratię cupidũ. Quapropter prẹclarũ uidetur esse argumentum, si is qui officium eiusmodi præstiterit, uicissim ipse recipiat: contrà uero nequaquã. Num hæc ita se habet? CAL. Ita. SOC. Ad utram igitur me cohortaris ciuitatis curam? age mihi definias, ad eámne per quam Atheniẽsibus repugnem, contendamq; ut quàm optimi fiãt tanquã medicus: an ad eam per quam tanquam minister uoluptatis illorum gratia studeam? Et mihi uera dic, ô Callicles, decet enim te quemadmodũ incepisti audacter prosequi, mihi libere exprimendo quę sentis. Et nũc ergo bene generoseq; respõde. CAL. Ad ministeriũ profecto te exhortor. SO. Ad adulationẽ ergo me, ô uir, generosissime prouocas. CAL. Si mauis, ô Socrates, Mysiion uocari, uocaberis utiq;, nisi mihi credideris. SO. Ne obijcias mihi nũc quod iã sæpius obiecisti, uidelicet interficiet te, ô Socrates, quicunq; uoluerit, ne ego iterũ ita respondeam: at malus bonum. neq; iterum dicas: auferet tibi, ô Socrates, quilibet siquid habes, ne ego quoq; respondeam: at uero qui auferet, nesciet illis tanquam sibi utilibus uti, sed quẽadmodum iniuste à me abstulerit, sic ipse utetur iniuste. quòd si iniuste, ergo & turpiter, deniq; si turpiter, male. CAL. Videris mihi opinari, nihil eiusmodi accidere tibi posse: perinde ac si procul hinc habites, neq; deduci posse in iudicium putas ab ignauissimo quoq; nulliusq; precij homine. SOC. Amẽs certe forem, ô Callicles, nisi putarem in hac ciuitate unumquenq; quodlibet eiusmodi pati posse. Hoc tamen certo scio, si in iudicium uenero periclitans ob ea quæ tu affers, improbum fore qui me accusauerit. Nullus enim bonus hominem accusat insontem. Profecto nihil mirũ foret si morte dãnarer. uis tibi dicã quam ob causam hæc expectem? CAL. Volo equidem. SOC. Arbitror equidem me unà cum paucis Atheniensibus, ne dicam solum, ciuilem disciplinam reuera tractare, meq; solũ ex omnibus qui nũc sunt ciuilia exercere: utpote qui non ad gratiam uerba facio, quæ & frequentissime facio, sed ad id potius, quod optimum sit, quàm quod dulcissimum: neq; ea ad quæ quasi præclara quædam tu nunc monendo exhortaris, recipio me facturum, nimirum quod potissimum iudicio dicam, non habeo. Et nũc quidem recurrit mihi rursus in mẽtem quod ad Polum dixeram. Ita enim de me iudicaretur, quemadmodum inter pueros de medico quem accusauerit coquus. Considera enim qua se ratione defenderet medicus, dic sibi apud pueros dicta, siquis eum his uerbis accuset. Vir iste, ô pueri, multa uobis intulit mala. Nam & uos & minores etiam uestros secando urendoq; contorquet, & attenuans suffocansq; affligat. præterea amarissimos præbet potus, & ad famem sitimq; uos urget. Ego uero cõtrà multa & uaria suauiaq; uobis paro. Si hæc, inquam, coquus deferat accusator, quidnam censes hoc circumuentum malo medicum responsurum? an fortè uera fatebitur dicens: hæc equidem, ô pueri, sanitatis uestrę gratia feci? At enim quàm uehemẽter putas iudices eiusmodi reclamaturos? CAL. Vehementer fortasse putandum est. SOC. Nónne igitur in maxima eum ambiguitate inopiaq; suæ defensionis tunc detineri existimas? CAL. Prorsus. SOC. Idem mihi scio, si in iudicium traherer, eueniret: neq; enim uoluptates ullas à me ad eorum libidinem inuentas commemorare possem, quas ipsi beneficij utilitatisq; loco existimant: ego uero nequaquam. Nec ministros quidem earum probo, neq; eos ob id quibus præbentur, feliciores existimo. Præterea si quis me dicat uel corrumpere iuuentutem in ambiguitatem inopiamq; deducendo, uel improbare seniores mordacibus quibusdam uerbis uel priuate, uel publice, non dabitur mihi ueri dicendi facultas: me uidelicet iuste hæc omnia dicere, eorumq; ipsorum duntaxat utilitati cõsulere: neque aliud quicquam afferre facile potero. Quamobrem forsitan nihil est, quod aduersus me non decerneretur. CAL. Videtur ergo tibi bene se habere qui in ciuitate talis sit, ut sibijpsi nequeat præsidio esse? SO. Modo hoc sit in ipso, ô Callicles, quod tu sæpius consensisti, ut sibimet id auxilij præstare possit, quo neque aduersus homines, neq; aduersus deos iniuste aliquid fecerit, aut dixerit. Hoc enim auxilij genus præstare sibi, sępius iam consensimus optimũ esse. Si quis igitur me cõuincat, eiusmodi auxilium mihi uel alijs afferre non posse, proculdubio erubescerem siue inter multos, siue inter paucos, siue solus à solo fuerim redargutus. Itaque si propter hanc impotentiã morerer, grauiter ferrem. Sin autẽ ob adulatoriæ rhetoricæ defectum ultimo supplicio afficerer, certo scio me mortem perfacile ferentem

Nullus bonus accusat insõtem.

tem te perspecturum. Nam mori quidem nullus formidat, nisi omnino rationis expers atque ignauus, iniuste autem agere ueretur. Multis enim peccatis refertam animam ad inferos descendere, extremum omnium est malorum. Proinde si quamobrem sic se res habeat, cognoscere cupis, rationem tibi exhibebo. GAL. Imò uero cum cætera perfeceris, hoc etiã perfice. SOC. Audi igitur, ut aiunt, pulcherrimũ sermonem, quem te arbitror fabulam putaturum: ego uero non fabulam, sed sermonem. Nam tanquã uera quæ dicturus sum, tibi narrabo. Profecto quemadmodum ait Homerus, Iupiter, Neptunus & Pluto, regnum quod acceperunt à patre, inter se diuiserunt. Extabat autem lex de hominibus sub Saturno, & semper, & nunc etiam extat apud deos: ut quicunque homines iuste pieque uitam egissent, cũ è uita migrarent, ad beatorum insulas profecti, in omni felicitate uiuerent, à malis longe seiuncti: qui uero iniuste impieque uixissent, in punitionis iustique supplicij carcerem, quod appellant Tartarum, irent. Horum uero iudices sub Saturno, atque etiam sub ipso Ioue regnare nuper incipiente, uiuentes erant atque uiuentiũ, atque eadem die qua mortem quis obiturus fuerat, iudicabant. quapropter iniuste iudicabatur. Igitur Pluto atque beatarum curatores insularum Iouem adeuntes retulerunt, indignos ad eos utrinque homines deuenire. Ad quos sic inquit Iupiter. At ego remediũ adhibebo. Nunc enim propterea iudicatur inique, quòd uestiti atque circundati singuli iudicantur, quoniam ante obitum iudicantur. Itaque multi prauas circumferẽtes animas circundati sunt corporis forma, & genere atque diuitijs. Præterea quando iudicium imminet, confluit multitudo testium asserentiũ eos iuste uixisse. Quo fit ut iudices ob hęc obstupescant. Accedit quòd & ipsi uestiti atque circundati iudicãt, oculos & aures & totum corpus quasi animæ uelamen habentes. Hæc enim omnia illis obstacula sunt, uidelicet tam sui quidam quàm eorum qui iudicantur, amictus. Principio prouidendum est, inquit, ne homines mortem suam præsentiant: nunc enim præuident, & mandatum est Prometheo, ne eos præsentire permittat. Deinde nudi his omnibus sunt iudicãdi. Sunt enim iudicandi post obitum. Iudicem quoque ipsum esse nudum oportet, mortuum uidelicet: & ipso duntaxat animo animum ipsum inspicientẽ statim post insperatum cuiusque obitum, animum in quam, à suis omnibus desertum, omnemque ornatum exteriorem relinquentem in terra, ut iudicium iuste procedat. Ego igitur utpote qui antè uos hæc præuiderem, constitui iam meos filios iudices, duos quidem ex Asia, Minoẽm uidelicet, & Radamanthum: unum uero ex Europa Aeacum. Hi ergo postquam motui fuerint, iudicabunt in prato quodam, ibique in triuio, ex quo geminæ tendunt uiæ: altera quidẽ ad tartarum, altera uero ad insulas beatorum. Et Asiaticos quidem Radamanthus: eos uero qui ab Europa uenient, Aeacus iudicabit. Minoi autem id munus iniungam, ut ipse dijudicet si quid alijs ambiguum fuerit, ut iustissime, recteque de transmissione animarum iudicetur. Hæc sunt, ô Callicles, quæ audiui, ueraque esse credo, atque ex his sermonibus adductus ita mecum reputo. Mors quidem est, ut mihi uidetur, nihil aliud quàm rerum duarum, animæ scilicet atque corporis, à se inuicem dissolutio. Cum uero duo hæc disiuncta sunt inuicem, non multum abest quin utrunque ipsorum habitum seruet eundem quẽ uiuente homine possidebat. Principio corpus tã naturam suam quàm culturã passionesque præfert. Veluti si magnum erat alicui corpus uel natura, uel alimonia, uel utrisque dum uiuebat, mortuo etiã homine erit magnum. Item si crassum fuerat, erit & crassum, cæteraque similiter. Præterea si comandi studiosus homo fuerat, seruabit comam. Rursus si quis erat uerbero, multaque plagarum uestigia corpori habebat impressa uel à uerberibus, uel à uulneribus dũ uiueret: huius quoque mortui corpus eadem retinere uidemus. Et si qua in parte fractum erat aut distortum, eo quoque mortuo eadem hæc apparent: atque ut summatim dicam, qualecunque uiuentis erat corpus, talia ipsius mortui omnia uel plurima ad tempus apparent. Idem quoque mihi uidetur, Callicles, de anima sentiendum: cuncta enim apparent in anima cum corpus exuerit, tam quę ex natura, quàm quæ ex affectibus inerant, quæ ob rei cuiusque studium in eam homo contraxit. Cum igitur ad iudicem peruenerunt, Asiatici quidem ad Radamanthum, Radamanthus eos sistens uniuscuiusque animam intuetur, cuius tamen anima illa fuerit, non animaduertit. Sed plerunque magni Persarum regis, aut alterius regis, siue potentis obuium animum cõtemplatus nihil in eo reperit sani: sed periurijs atque iniustitia quasi quibusdam uerberibus cicatricibusque infectum, qualia cuiusque actio contraxit impressitque animo, omniaque obtorta mendacijs atque uanitate nihilque recti habentem, quia sine ueritate fuerat educatus: præterea ob peccandi licentiam & petulantiam mollemque lasciuiam & in actionibus singulis intemperantiam, incompositum penitus atque turpẽ. Animum igitur contemplatus sic affectum, statim ignominiose extra custodiã illuc transmittit, ubi meritas subire pœnas oportet. Cõuenit autẽ omnẽ qui ab aliquo recte punitur, uel ipsum fieri meliorẽ utilitatẽque percipere, uel cæteris exẽpla dare, ut alij pœnas eius conspicientes meliores ob timorẽ efficiãtur. Qui uero apud deos & homines ita dant pœnas, ut utilitatem inde aliquã referant: hi sunt qui peccata sanabilia commiserunt, quibus dolor criciatusque prodest & apud homines & apud inferos. Non enim aliter quis potest ab iniustitia liberari. Qui autem extrema iniustitia detinentur, ac propter eiusmodi delicta sunt insanabiles, ex his exempla sumuntur, ipsique nullam amplius utilitatem inde reportant, utpote qui sanari non possint: sed prosunt duntaxat alijs per exemplum, qui eos intuentur propter flagitia maximis acerbissimisque & terribilissimis pœnis omni tempore cruciatos, tanquam exemplum monimentumque & spectaculum apud inferos in carcere præbentes iniustis omnibus qui ad ea loca descendunt. Quorum unum dico fore Archelaum, si uera narrat Polus, & alium quicunque tyrannus talis extiterit. Arbitror autem in eorum numero qui solum exempla tradunt, plurimos esse tyrannos, reges, potentes, ciuitatum gubernatores. Quippe cum hi ob ipsam peccandi licentiam grauissima prophanissimaque peccata committant. Attestatur autẽ nobis Homerus, qui reges & potentes inducit apud inferos omni tempore cruciatos, ceu Tantalum, Sisyphum, & Tityum. Thersitem uero, & si quis alius priuatim fuit malus, nullus unquam uelut insanabilem magnis fecit pœnis torqueri, quippe cum licentiam, ut arbitror, non habuerit. quamobrem felicior erat illis, quibus licentia sceleris perpetrandi dabatur. Profecto Callicles, ex his qui potentiam licentiamque habent, sunt qui nimium praui fuerunt. Nihil tamen

de purgatorio sentire vi[detur]

men prohibet inter hos etiam bonos quosdam esse uiros: & certe qui talis fuerit, mirifice est colendus. Nempe arduum est, ò Callicles, ingentiq; laude dignum, ut quis in magna peccandi licentia constitutus iustam transigat uitam: paucique tales reperiuntur. Fuere tamen & hic & alibi, atq; ut arbitror, erũt nonnulli præclari boniq; uiri, hac uidelicet uirtute præditi, per quam ea quorum sibi concessa est autoritas, iusta tractarent. Vnus autem Græcorum omnium probatissimus Aristides Lysimachi filius extitit. Plures autem, ò uir optime, potentum improbi sunt. Quamobrem ut dicebam quando Rhadamãthus aliquem eiusmodi depræhendit, nihil aliud in ipso nouit, neq; quisnã sit, neq; ex quibus ortus, sed utrum sit malus: cumq; id compererit, dimittit in Tartarum, obsignans utrum sanabilis uel insanabilis uideatur. Ille uero illuc transmissus meritas subit pœnas. Interdum uero alium intuitus animũ uel priuati, uel alicuius alterius qui pie atq; integre uixerit: quod quidem philosophis potissimum cõtingere arbitror, rem suam agentibus neq; multis se negocijs implicantibus: applaudit huic, transmittit ad insulas beatorum. Hæc eadem Aeacus efficit. Vterq; uero ipsorum uirgam tenet, dum iudicat. Minos autem considerans sedet solus, aureum habens sceptrum, quemadmodum de hoc apud Homerum inquit Vlysses, uidelicet illum uidisse sceptrum aureum tenentem, iuráque mortuis dantem. Ego igitur, ò Callicles, ab huiusmodi sermonibus flector, & iam considero qua ratione iudici sanissimum animum ostendere possim. Quamobrem omnes populi spernens honores, ueritatemq; considerans, conabor reuera, quàm maxime potero bonus uiuere atq; mori. Cohortor autem & cæteros omnes quantum possum. Te quoq; ad huiusmodi uitam reuoco atq; certamen: quod equidem assero præ alijs certaminibus in hac uita esse homini subeundum. Quapropter & te obiurgo qui non poteris tibijpsi opem ferre, quando de te iudicabitur, instabitque sententia quam modo dicebam. Sed cum perueneris ad iudicem Aeginæ filium, illeq; te appræhensum ducet: oscitabis uacillabisq; illic non minus quàm ego hic apud iudices uestros. Ibi forsitan percutiet te aliquis turpiter super genam, & contumelia iniuriaq; prorsus afficiet. Hæc forsitan anilis quædam fabula tibi uidetur, & quæ dicta sunt contemnis: sed profecto nihil mirabile foret hæc spernere, siquo pacto perquirentes meliora his & ueriora inuenire possemus. Nunc uero uides, cum tres uiri sitis omnium qui nunc sunt Græcorum sapientissimi, tu scilicet, & Polus, & Gorgias, non posse uos tamen ostendere alia esse ratione uiuendum, quàm ea quę illuc quoq; conducere uideatur. Immo uero in tot sermonibus cum cæteri redarguti fuerint, solus hic remanet firmus: scilicet cauendum esse iniuriam facere magis quàm pati: idq; uiro præ cæteris omnibus meditandum, nõ ut bonus quidem uideatur, sed ut reuera sit bonus publice atq; priuatim: Si quis autem malus quodam modo fuerit, esse puniendum. Idq; secũdo loco bonum esse, post id quod est esse iustum, uidelicet fieri castigatione bonum, pœnasq; iniustitiæ luere: omnem præterea adulationem circa seipsum & alios, siue paucos, siue multos fugiendam esse: Rhetorica deniq; omniq; alio actionis genere pro iustitia duntaxat utendum. Quas ob res mihi credens, sequere me illuc, quò cum perueneris, & uiuens & mortuus beatus eris, quemadmodum tuus quoque sermo significat. Atq; permitte ut aliquis te contemnat ut stultum, iniurijsq; si libet afficiat, néue cures, si ignominiose percutiaris. Nihil enim graue patieris, si reuera honestus bonusq; sis, uirtutemq; exerceas. Postquam uero sic unà exercitati fuerimus, tũc si tibi operæprecium esse uidebitur, ad publica iam nos negocia conferemus, aut ad quodcũq; nobis deliberãtibus tum, quando melius deliberare poterimus, uisum fuerit. Turpe enim est cum tales simus, quales nunc esse uidemur, iactare se uerbis quasi aliquid simus: quibus nũquam de rebus eisdem & quidem maximis eadem iudicantur, intantum processimus ruditatis. Hanc igitur rationem, quæ nunc nobis innotuit, tanquam ducem sequamur, ostendentem nobis, hunc optimum esse uiuendi modum, ut iustitiam cæterasq; uirtutes per totam uitam exerceamus. Huic igitur obtemperemus, aliosq; ad hanc adhortemur. Nõ autem pareamus illi, qua tu confisus ad eandẽ me exhortaris. Nullius enim est precij.

COMMENTARIVM MARSILII FICINI FLORENTINI IN CONVIVIVM PLATONIS, DE AMORE.

*

CAPVT I.

LATO philisophorum pater annos unum & octoginta ætatis natus, septimo Nouembris die, quo ortus fuerat, discumbens in cõuiuio remotis dapibus expirauit. Hóc autẽ conuiuium, quo & natalitia, & anniuersaria Platonis pariter continentur, prisci omnes Platonici, usq; ad Plotini & Porphyrij tempora, quotannis instaurabant. Post uero Porphyrium mille ac ducentos annos, solennes hæ dapes prætermissæ fuerunt. Tandem nostris temporibus uir clarissimus Laurentius Medices Platonicum conuiuium innouaturus, Franciscum Bandinum Architriclinum constituit. Cum igitur septimum Nouembris diem colere Bãdinus instituisset, regio apparatu in agro Caregio nouem Platonicos accepit conuiuas: Antonium Allium episcopum Fesulanum, Ficinum Medicum, Christophorum Landinum poëtã, Bernardum Nutium rhetorem, Thomam Bencium, Ioannem Caualcantem familiarem nostrum, quem propter uirtutẽ animi, & egregiam indolem Heroẽm conuiuæ nuncupauerunt: Marsupinos duos, Christophorum Carolumq; Caroli poëtæ filios. Me deniq; nonum Bandinus esse uoluit, ut Marsilio Ficino superioribus addito musarum numerus impleretur. Remotis dapibus Bernardus Nutius Platonis accepit librum, qui Conuiuiũ de Amore inscribitur: legitq; omnes Symposij huius orationes, quibus lectis reliquos conuiuas orauit, ut singuli singulas orationes exponerẽt. Assensere omnes: iactisq; sortibus, prima illa Phædri oratio, Ioanni Caualcanti obtigit exponenda. Pausaniæ oratio, Antonio Theologo. Eryximachi Medici, Ficino Medico. Poëtæ Aristophanis, Christophoro Poëtæ. Agathonis adolescentis, Carolo Marsupino. Thomæ Bencio data est Socratis disputatio. Alcibiadis uero Christophoro Marsupino. Sortem huiusmodi probauere omnes. Verum episcopus ac medicus, alter ad animorum, alter ad corporum curam abire coacti, partes in dicendo suas Ioanni Caualcanti reliquerunt. Cæteri ad hunc conuersi sunt, paratiq; ad audiendũ conticuere. Tunc heros ille in hũc modũ est exorsus.

QVA REGVLA LAVDANDVS sit Amor. Quæ sit eius dignitas & magnitudo. CAP. II.

GRatissima mihi optimi conuiuæ sors ista hodie obtigit, qua effectum est, ut personam Phædri Myrrhinusij gererẽ. Phædri illius, inquã, cuius familiaritatem tanti fecit Lysias Thebanus summus orator, ut oratione lucubrationibus multis composita, eum sibi conciliare cõtenderit: cuius indolem Socrates usqueadeo admiratus est, ut eius splendore quando que iuxta Ilyssum fluuium concitus altiusq; sublatus mysteria diuina Qualis fuerit Phædrus.

diuina cecinerit: qui antea non solum cœlestium, sed inferiorum quoq; omnium se inscium prædicauerat. Cuius ingenio adeo delectatus est Plato, ut primitias studiorum suorum Phædro dicauerit. Ad hunc epigrammata, ad hũc elegiæ Platonis, ad hunc primus eius de pulchritudine liber, qui Phædrus inscribitur. Cum igitur huius Phædri me similem, non ego quidẽ, nõ enim tantum mihi arrogo, sed sortis casus primo, & ue ster deinde applausus iudicauerit, his felicibus auspicijs eius in primis orationem libenter interpretabor. Deinde Antonij & Ficini partes pro ingenij uiribus exequar. Tria in omni re uiri optimi philosophus quisq; Platonis imitator considerat, quæ antecedunt, quæ comitantur, & quæ sequuntur. Hęc si bona sint, rem ipsam laudat: sin mala, uituperat. Ea igitur perfecta laudatio est, quæ præcedentem rei recenset originem, præsentem formam narrat, sequentes ostendit euentus. Ab antecedẽtibus res quæq; laudatur, ut nobilis: à præsentibus, ut magna: à sequentibus, ut utilis. Quare ex tribus illis tria hæc in laudibus cõcluduntur: Nobilitas, magnitudo, atq; utilitas. Ideo Phędrus noster in primis præsentem Amoris excellentiam contẽplatus, Magnum deum uocauit: adiunxit, Dijs hominibusque mirandum. Nec iniuria. Nam ea proprie quæ magna sunt admiramur. Magnus ille quidem, cuius imperio homines & dij, ut aiunt, omnes subijciuntur. Nam tam dij apud ueteres quàm homines amant, quod Orpheus Hesiodusq; significant, dicentes mortalium & immortalium mentes amore domari. Admirandus præterea dicitur, quoniam illud quisq; amat, cuius pulchritudinem admiratur. Dij quidem, siue ut nostri dicunt, Angeli, diuinam pulchritudinem: Homines corporũ species admirantur, & amant. Atq; hæc quidem laus Amoris est, à præsenti excellentia quæ ipsum comitatur deducta. Laudat deinde ab antecedentibus Phædrus, cum deorũ omnium esse asserit antiquissimum. In quo nobilitas amoris effulget, cum prisca eius origo narratur. Laudabit & tertio à sequentibus, ubi mirifica eius ab euentu apparebit utilitas. Sed de prisca & nobili eius origine primum: deinde de futura utilitate tractabimus. Orpheus in Argonautica, cum de rerum principijs coram Chirone heroibusq; cantaret, Mercurij Trismegisti theologiam sequutus, Chaos ante mundum posuit, & ante Saturnum, Iouem, cæterosq; deos. Amorẽ in ipsius Chaos sinu locauit, laudauitq; his uerbis.

Quæ proba laudatio.

Orpheus de rerum principio.

ORIGO AMORIS EX CHAOS. CAP. III.

Antiquissimum, seipso perfectum, consultissimũq; Amorem, Hesiodus in Theogonia: & in libro De natura Parmenides Pythagoricus, Acusileusq; poëta, cũ Orpheo & Mercurio consenserunt. Plato in Timæo chaos describit similiter: & in eo locat amorem. Atq; idem in conuiuio Phædrus recensuit. Chaos Platonici informem mundum uocant: Mundũ uero formatũ chaos. Tres apud eos mundi sunt, tria itidẽ Chaos erunt. Primum omnium est deus uniuersorum autor, quod ipsum bonum dicimus. Hic mẽtem primo creat angelicam: deinde mundi huius animam, ut Plato uult: Postremo mũdi corpus. Summum illum deum, non mundum dicimus: quia mundus ornamentum significat ex multis compositum, ille uero penitus simplex esse debet: sed mundorum omnium principium atq; finem ipsum asserimus. Mens angelica primus mundus est à deo factus. Secundus uniuersi corporis anima. Tertius tota hæc quam cernimus machina. In ijs itaq; mundis tribus, tria & chaos considerantur. Principio deus mentis illius creat substantiam: quam etiam essentiam nominamus. Hæc in primo illo creationis suæ momento informis est, & obscura. Quoniam uero à deo nata est, ad deum sui principium ingenito quodam appetitu conuertitur. Conuersa in deum, ipsius radio illustratur. Radij illius fulgore ille suus appetitus accenditur. Accensus appetitus deo totus inhæret: inhærendo formatur. Nam deus qui potest omnia, in mente sibi inhærente creadarum rerum naturas effingit. In ea igitur spiritali quodãmodo pinguntur, ut ita loquar, omnia quæ in corporibus istis sentimus. Illis cœlorum elementorumq; globi, syderą, uaporum naturæ, lapidum, metallorum, plantarum, animalium formæ gignuntur. Huiusmodi rerum omnium species dei fomento quodam in superna illa mente conceptas, Ideas esse non dubitamus: & formam illam ideamque cœlorum, sæpe deum Cœlum uocamus. Formam planetæ primi Saturnum deum: Secũdi Iouem, atq; in sequentibus planetis eodẽ pacto. Ignis quoque huius ideam illam, Vulcanum deum: Aëris Iouem atq; Iunonem: Aquæ Neptunum: Terræ Plutonem. Quare dij omnes certis inferioris mundi partibus assignati, Ideæ illarum partium sunt in superna illa mente collectę. Sed eam idearum conceptionem à formante deo perfectam præcessit illa mentis ad deum appropinquatio. Hanc præcessit appetitus incendium, hoc infusio radij, hanc prima illa appetitus conuersio, hanc informis mentis essentia. Porrò essentiam istam nondum formatam chaos esse uolumus. Primam ipsius in deum conuersionem, amoris ortum: radij infusionem, amoris pabulum, incendium sequens, amoris dicimus incrementum: appropinquationem, amoris impetum: formationem, amoris perfectionem. Formarum omnium, idearumque complexionem, Mundum Latine, Græce κόσμον, id est ornamentum uocamus. Huius ornamenti gratia pulchritudo est. Ad quam amor ille statim natus traxit mentem: atq; perduxit mentem ante deformem, ad mentem eandem deinde formosam. Ideo amoris conditio est: ut ad pulchritudinem rapiat, ac deformem formoso coniungat. Quis igitur dubitabit, quin amor statim chaos sequatur, præcedatque mundum, & deos omnes, qui mundi partibus distributi sunt? Cum mentis ille appetitus ante sui formationem sit, & in mente formata dij mundús que nascantur. Merito igitur antiquissimum hunc Orpheus nominauit. Præterea seipso perfectum: quasi dicat seipsum perficientem. Quoniam primus ille mentis instinctus suapte natura à deo perfectionem suam haurire uidetur: atque eam menti, quæ inde formatur, & dijs qui inde gignuntur, præbere. Consultissimum insuper nominauit, nec iniuria. Nam omnis sapientia cuius proprium est consilium, ideo menti data est: quia amore in deum conuersa, ipsius fulgore refulsit. Eodemque modo mens ad deum, quo ad lumen solis dirigitur oculus. Hic enim aspicit primo, uidet deinde solis lumen: tertio in solis lumine rerum colores figurasque comprehendit. Quare oculus obscurus primo, & chaos instar informis, lumen amat dum aspicit, irradiatur aspiciendo, radium accipiendo rerum coloribus figurisque f[illegible]tur. Quemadmodum uero in deum mens illa statim na[illegible] & informis amore conuertitur & formatur: sic mundi anima in mentem, deinque illinc genita se reflectit. Et cum primo informis sit, & chaos amore in mentem directa, acceptis ab ea formis fit mũdus: non aliter & mundi huius materia, cum principio sine formarum ornamento informe chaos iaceret, illico amore sibi ingenito, in animam se direxit, seque illi obedientem præbuit: atque hoc amore conciliante, ab anima formarum omnium quæ in mundo uidentur nacta ornamentum, mundus ex chaos effecta est. Tres igitur mundi, tria & chaos. In omnibus deniq; amor chaos comitatur, præcedit mundum, torpentia suscitat, obscura illuminat, uiuificat mortuos, format informia, perficit imperfecta. Quibus laudibus nullæ ferme maiores aut dici, aut excogitari possunt.

DE VTILITATE AMORIS. CAP. IIII.

Sed de origine eius, & notabilitate hactenus. De utilitate iam arbitror disserendũ. Singula quidem amoris beneficia generi humano collata referre superuacuũ est: præsertim cũ summatim comprehendi omnia possint. Omnia enim in eo consistunt, ut uitatis malis bona sequamur. Mala hominis & turpia eadem sunt. Bona itidem eadem atque honesta. Profecto nihil aliud leges & doctrinæ omnes contendunt, quàm ita homines instituere, ut declinent à turpibus, agant honesta. Hoc autem ipsum, quod innumerabiles penè leges & artes uix tandem longo tempore assequuntur, Amor ipse unus breui tempore perficit. Nam à turpibus pudor absterret: ad honesta excellendi studium prouocat. Duo hæc nihil aliud facilius, ac citius quàm amor hominibus exhibet. Cum amorem dicimus, pulchritudinis desiderium intelligite. Hæc enim apud omnes philosophos amoris definitio est. Pulchritudo uero gratia quædam est, quæ ut plurimum in concinnitate plurium maxime nascitur. Ea triplex est: siquidem ex plurium uirtutum concinnitate in animis gratia est. Ex plurium colorum linearumque corcordia, in corporibus gratia nascitur. Gratia item in sonis maxima ex uocum plurium consonantia. Triplex igitur pulchritudo, animorum, corporum atque uocum. Animorum mente cognoscitur, Corporum oculis, Vocum auribus solis percipitur. Cum ergo mens, uisus, auditus, sint quibus solis frui pulchritudine possumus: Amor uero sit fruendæ pulchritudinis desiderium: Amor semper mente, Oculis, Auribus est contentus. Quid olfactu? quid gustu? quid tactu opus est? Odores, Sapores, Calorem, Frigus, Mollitiem & duritiem, horúmque similia sensus isti percipiunt. Istorum nullum humana pulchritudo est, cum formæ simplices sint: humani autem corporis pulchritudo membrorum requirat diuersorum concordiam. Amor tanquam eius finem fruitionem respicit pulchritudinis: ista ad mentem, uisum, auditum pertinet solum. Amor ergo in tribus ijs terminatur. Appetitio uero, quæ reliquos sequitur sensus, non amor sed libido rabiesque uocatur. Præterea si amor erga hominem pulchritudinem ipsam desiderat: humani autem corporis pulchritudo in quadam

concin

In quibus libido non amor.

concinnitate consistit: concinnitas temperantia est: sola quæ temperata, modesta, decora sunt, exigit amor. Voluptates itaque gustus & tactus, quæ usque adeo uehementes, furiosæque sunt, ut mentem è suo statu dimoueant, hominemque perturbent: amor non modo non cupit, sed abominatur & fugit, utpote quę propter intemperantiam pulchritudini sunt contrariæ. Rabies uenerea ad intemperantiam trahit, ideoq; ad inconcinnitatem: quare ad deformitatem similiter uidetur allicere: Amor autem ad pulchritudinem. Deformitas & pulchritudo contraria sunt. Motus igitur huiusmodi, qui ad ea rapiunt, inter se uidentur esse contrarij. Quapropter libido, coitus, & amor non modo non ijdem motus, sed & contrarij esse monstrantur. Testantur hoc & theologi ueteres, qui amoris nomen deo tribuerunt. Quod etiam posteriores theologi summopere confirmarunt. Nullum uero deo congruum nomen cum rebus turpibus est commune. Ideo sanæ mentis quisque cauere debet, ne amorem, diuinum nomen, ad insanas perturbationes temere transferat. Erubescat Dicæarchus, & si quis alius Platonicam maiestatem quòd amori nimium indulserit, carpere non ueretur. Nam decoris, honestis, diuinis affectibus, nec nimium, nec satis unquam possumus indulgere. Hinc efficitur, ut omnis amor honestus sit, & omnis amator iustus. Pulcher enim est omnis atque decorus, & decorum propriè diligit. Turbulentus autem ardor, quo ad lasciuiam rapimur, cum ad deformitatem trahat, amori contrarius iudicatur. Vt igitur ad amoris utilitatem aliquando redeamus: pudor qui à turpibus non absterret, & studium quod ardentes efficit ad honesta, ab amore facile, citoque proficiscuntur. Primo quoniam amor, qui pulchra petit, decora semper appetit atque magnifica: & qui odit deformia, necessario turpia obscœnaque fugit. Deinde si duo aliqui se mutuo diligunt, alterutrum se obseruant & placere sibi inuicem cupiunt. Prout alter ab altero obseruatur, utpote qui teste nunquam careant, à turpibus abstinent. Prout sibi inuicem placere conantur, magnifica semper ardenti studio aggrediuntur, ne contemptui amato sint, sed amoris uicissitudine digni putentur. Sed hanc rationem copiosissime explicat Phædrus: ubi exempla ponit amorum tria. Vnum amoris, fœminæ ad masculum: ubi de Alceste Admeti uxore loquitur, quæ pro marito mori uoluit. Alterum amoris masculi ad fœminam, ut Orphei ad Eurydicen. Tertium amoris masculi ad masculum, ut Patrocli ad Ahillem: ubi ostendit nihil fortiores homines reddere, quàm amorem. Allegoriam uero, uel Alcestis, uel Orphei, in præsentia perscrutari non est consilium. Vehementius enim ista uim amoris & imperium exprimunt, si tanquam historia gesta narrentur, quàm si per allegoriam dicta putentur. Ergo amorem esse Deum magnum atque mirandum, nobilem præterea & maxime utilem, sine controuersia fateamur: atque ita amori indulgeamus, ut fine suo, qui pulchritudo ipsa est, contenti simus. At nos ea parte fruimur, qua cognoscimus, cognoscimus mente, uisuque & auditu. His itaq; fruimur, cæteris sensibus non pulchritudine, quam desiderat amor, sed quouis alio potius quo corpus indiget, utimur. Igitur his tribus uenabimur pulchritudinem: & per eam quæ in uocibus corporibusque elucet, tanquam per uestigia quædam, animi decorem inuestigabimus. Illam laudabimus quidem, istum probabimus: ac semper id obseruare conabimur, ut tantus amor sit, quanta fuerit pulchritudo. Et ubi corpus quidem pulchrum, animus minime, tanquam umbratilem & fluxam imaginem pulchritudinis uix & leuiter diligamus. Vbi solus animus pulcher, stabilem hunc decorem animi ardenter amemus. Vbi uero utraque pulchritudo concurrit, uehementius admiremur: atque ita ex Platonica familia reuera nos esse testabimur: ea quippe nihil nouit nisi festum, lætum, cœleste, supernum. Sed hæc iam de Phædri oratione sufficiant. Ad Pausaniam ueniamus.

Vtilitas amoris

ORATIO SECVNDA.

DEVS BONITAS, PVLCHRITVDO, iustitia, principium, medium, finis.

CAP. I.

TRinitatem Pythagorici philosophi rerum omniū mensuram esse uoluerunt, ob eam arbitror rationem, quòd deus ternario numero res gubernat, atq; etiam res ipsæ ternario numero terminantur. Hinc Maronis illud, Numero deus impare gaudet: Nempe summus ille autor, primo singula creat: secundo rapit: tertio perficit. Singula quoque in primis ab illo perenni fonte effluunt, dum nascuntur. deinde in eundem refluunt, dum suam illam originem repetunt. postremo proficiuntur, postquam in suum principium redierunt. Hoc uaticinatus Orpheus, Iouem principium, medium, & finē uniuersi uocauit. Principium ut producit: Medium ut producta retrahit ad seipsum: Finem prout redeuntia perficit. Hinc regem illum uniuersorum, Bonum, Pulchrum, Iustum, quod sæpe apud Platonem dicitur, possumus nuncupare. Bonum, inquam, ubi creat: ubi allicit, pulchrum: ubi pro cuiusq; merito perficit, iustum. Pulchritudo igitur, cuius allicere proprium est, inter bonitatem iustitiamq; locatur: à bonitate quidem effluit, profluit ad iustitiam.

QVO PACTO DIVINA pulchritudo amorem parit.

CAP. II.

DIuina uero hæc species in omnibus amorem, hoc est sui desiderium, procreauit. Quoniam si Deus ad se rapit mundum, mundusque rapitur: unus quidem continuus attractus est à deo incipiens, transiens in mundum, in Deum denique desinens: qui quasi circulo quodam in idem unde manauit iterum remeat. Circulus itaque unus & idem à Deo in mundum, à mundo in Deum, tribus nominibus nuncupatur. Prout in Deo incipit & allicit, pulchritudo: prout in mundum transiens ipsum rapit, amor: prout in autorem remeans ipsi suum opus coniungit, uoluptas. Amor igitur in uoluptatem à pulchritudine desinit. Id sibi uoluit Hierothei & Dionysij Areopagitæ hymnus ille præclarus: ubi sic hi theologi cecinerunt, Amor circulus est bonus à bono in bonum perpetuo reuolutus. Necessario enim bonus est amor, cum à bono natus reuertatur in bonum. Idem enim deus est: cuius speciem desiderant omnia: in cuius possessione omnia requiescunt. Inde igitur desiderium nostrum accenditur, ibi amantium ardor quiescit, nec extinguitur, sed impletur. Nec iniuria soli Deum comparat Dionysius: quia quemadmodum sol illuminat corpus & calefacit: ita Deus animis ueritatis claritatem præbet, & charitatis ardorem. Hanc utiq; comparationem ex Platonis libro De republica sexto hoc quo dicam modo colligimus, Sol profecto corpora uisibilia, & oculos uidentes procreat, oculis ut uideant lucidum infundit spiritum: corpora ut uideantur coloribus pingit. Neque tamen proprius oculis radius, proprij'ue corporibus colores ad uisionem perficiendam sufficiunt, nisi lumen ipsum unum supra multa, à quo multa & propria lumina oculis & corporibus distributa sunt, adueniat, illustret, excitet atque roboret. Eodem modo primus ille actus omnium, qui deus dicitur, speciem, actumque rebus singulis producendo largitus est. Qui sane actus cum in re creata & in subiecto patiente susceptus fuerit, debilis est, & ad operis executionem impotens. Sed diuini solis perpetua & inuisibilis lux una semper omnibus adstat, fouet, uiuificat, excitat, complet & roborat. De quo diuine Orpheus, Cuncta fouens atque ipse ferens super omnia sese. Vt est actus omnium roboratque, bonum dicitur. Vt uiuificat, lenit, mulcet & excitat, pulchrum. Vt in obiectis quæ noscenda sunt tres illas cognoscentes animæ uires, Mentem, Visum, Auditum allicit, pulchritudo. Vt in cognoscente potentia eam applicat cognito, ueritas. Denique ut bonum, procreat, regit, & complet: Vt pulchrum, illuminat, gratiamque infundit.

PVLCHRITVDO EST SPLENDOR diuinæ bonitatis, & deus est centrum quatuor circulorum.

CAP. III.

NEque ab re theologi ueteres, Bonitatem in centro, pulchritudinem in circulo posuerunt. Bonitatem inquam in centro uno, in circulis autem quatuor, Pulchritudinem. Centrum unum omnium Deus est. Circuli quatuor circa id assidue reuoluti, Mens, Anima, Natura, Materia. Mens stabilis circulus. Anima per se mobilis. Natura mobilis in alio, nō ab alio. Materia ab alio & in alio mobilis. Cæterum cur Deū quidem centrum, quatuor illa cur circulos appellemus exponam. Centrum circuli punctum est, unum, indiuisibile, stabile. Inde lineæ multæ diuiduæ, mobiles ad earum similem circumferentiam deducuntur. quæ sane circumferentia diuisibilis circa centrum quasi cardinem uoluitur. atq; ea est centri natura, ut licet unum indiuiduum, immobile sit, in multis tamen, immo in omnibus lineis diuiduis & mobilibus, ubiq; reperiatur. Vbiq; enim est in linea punctum. Quoniam uero à dissimili suo attingi nihil potest, lineæ à circumferentia ad centrum usq; deductæ, medium huiusmodi punctum singulæ sui

sui quodam puncto uno simplici & immobili coguntur attingere. Quis negat Deum centrum omnium merito nominari: cum omnibus insit unus penitus, simplex, atque immobilis: cuncta uero ab ipso producta, multa, composita, & mobilia sint, atque ut ab eo manant, ita in eum instar linearum & circũferentiæ refluant? Ita, mens, anima, natura, materia procedentes à deo in eundem redire nituntur: seq; undique pro uiribus in illum circumferunt. Atque ut centrum punctum ubique in lineis & in toto circulo reperitur, perque punctum suum singulæ lineæ medium circuli tangunt punctum: ita deus omnium centrum, qui unitas simplicissima est, actusq; purissimus, sese inserit uniuersis: non ob id solum, quia cunctis est præsens, uerumetiam quia omnibus à se creatis partem aliquam, uel potentiam intimam, simplicissimam præstantissimã indidit: quæ rerum unitas nominatur: à qua & ad quam tanquam à centro & ad centrum suum rei cuiusq; partes & potentiæ reliquæ pendent. Ad hoc plane suum centrum, ad hanc propriam unitatem se colligant creata prius oportet, quàm suo hæreant creatori: ut per proprium centrum, quod iam sæpe repetimus, centro omnium hæreant. In apicem suum caputque mens angeli antè consurgit, quàm ascendat in deum. Anima quoque & reliqua eodem pacto. Atque illorum inuisibilium circulorum, mentis scilicet, animæ, naturæ, uisibilis mundi circulus est imago. Corpora enim animarum mentiumque umbræ & uestigia sunt. Vmbra uero & uestigium figura eius, cuius umbra est, & uestigium refert. Quapropter quatuor illa, non iniuria circuli quatuor appellantur. Sed mens immobilis orbis propterea, quòd tam operatio eius quàm substantia semper eadem permanet, & similiter operatur: intelligit semper eodem modo, uultque similiter. Mobilis autem quandoque mens ex eo solum dici potest, quòd quemadmodum cætera omnia à deo procedens in eundem se uertit. Anima mundi, & alia quæuis, circulus mobilis. Hæc enim sua natura discurrendo cognoscit, & temporum curriculis operatur. Discursio autem ab alio in aliud, & operatio temporalis, motus proculdubio nominatur. Si qua uero in animæ cognitione stabilitas est, mentis constat potius quàm animæ beneficio. Natura etiam mobilis est circuitus. Cum animam dicimus, priscorum more theologorum uim in ratione & sensu positam intelligimus: cum naturam, uim animæ in generando locatam. Vim illam in nobis hominem proprie uocauerunt: istam hominis idolum & simulacrum. Hæc sanè generandi facultas ideo mobilis dicitur: quia temporis spatijs suum opus exequitur. Verum in hoc ab illa animæ proprietate discrepat: quòd anima per se, & in se mouetur. Per se, inquam, quia principium motus existit. In se etiam, quia in ipsa animæ substantia rationis & sensus remanet operatio. Ex ijs opus nullum necessario resultat in corpore. Generandi uero uis illa quam uocamus naturam, per se quidem mouetur: cum animæ per se motæ uis quædam sit. Moueri autem in alio dicitur: quia in mole corporis omnis eius operatio terminatur. Corpus enim nutrit, augetque & generat. Materia uero & corporis moles, orbis est ab alio, & in alio mobilis. Ab alio quidem, quoniam ab anima necessario agitatur. In alio autem, quia in loci spatio motus corporis agitatur. Iam igitur quam ob causam bonitatem in centro, in circulo pulchritudinem, theologi collocent, aperte intelligere possumus. Bonitas siquidem rerum omnium unus ipse est deus, per quem cuncta sunt bona. Pulchritudo autem dei radius, quatuor illis insitus circulis circa deum quodammodo reuolutis. huiusmodi radius omnes rerum omnium species in quatuor illis effingit: species illas in mente ideas, in anima rationes, in natura semina, in materia formas appellare solemus. Iccirco quatuor in circulis, quatuor splendores esse uidentur. Idearum splendor in primo: rationum in secundo: in tertio seminum: formarum in ultimo.

QVOMODO PLATO DE rebus diuinis exponatur. CAP. IIII.

Hoc mysterium in epistola ad Dionysium regem Plato significauit: cum deum affirmauit pulchrorum omnium causam: quasi totius pulchritudinis principium & originem. Circa omnium, inquit, regem cuncta sunt: ipsius gratia omnia: ipse causa est pulchrorum omnium: Secunda circa secundum, Tertia circa tertium. Humanus autem animus affectat qualia illa sint intelligere: aspiciens in ea quæ sibi cognata sunt: quorum nihil sufficienter se habet. Circa uero ipsum regem & ea quæ dixi, nihil est tale: quod autem post hoc est, animus dicit. Circa regem, non intra regem, sed extra significat. In Deo enim nulla est compositio. Quid uero dictio illa Circa significat, exponit Plato, cum addit: Eius gratia omnia: ipse causa est pulchrorum omnium. Quasi dicat, ideo circa regem omnia sunt, quia ad illum tanquam ad finem pro natura sua omnia reuoluuntur, quemadmodum ab illo tanquam principio producta sunt omnia. Pulchrorum omnium, id est, totius pulchritudinis: quæ supradictis in circulis emicat. Formæ enim corporum per semina: hæc per rationes, hæ per ideas reducuntur in deum, & ijsdem à deo gradibus producuntur. Proprie uero cum dicit Cuncta, ideas intelligit: nam in his reliqua includuntur. Secunda circa secundum: Tertia circa tertium. Tres mundi principes posuit Zoroastes, trium ordinum dominos: Oromasin, mithrin, arimanin. Hos Plato, deum, mentem, animam nuncupat. Tres autem ordines in diuinis posuit speciebus, ideas, rationes & semina. Prima igitur, id est ideæ, circa primum, id est circa deum; quoniam à deo menti tributæ sunt, & in eundem mentem cui sunt datæ reducunt. Secunda circa secundum, id est rationes circa mentem: quandoquidem per mentem in animam transeunt, & in mentem animam dirigunt. Tertia circa tertium, id est semina rerum circa animam: nam per animam transeunt in naturam, in illam scilicet generandi potentiam, rursusque naturam animæ copulant. Eodem ordine à natura in materiam formæ descendunt. Sed eas Plato in ordine posito non connumerat, quia de diuinis à Dionysio interrogatus tres ordines ad incorporales species pertinentes tanquam diuinos induxit: Formas autem corporum prætermisit. Noluit autem deum regem primum uocare, sed omnium regem: ne si primum diceret, eum unà cum sequentibus ducibus in aliqua numeri specie, conditionisque paritate collocare forsitan uideretur. Neque dixit prima circa illum, sed cuncta: ne crederemus eum ordinis alicuius potius quàm cunctorum gubernatorem. Humanus animus affectat qualia illa sint intelligere. Scite post illos tres diuinę pulchritudinis splendores tribus in circulis emicantes amorem animi ad illos adiecit. Illinc enim animi ardor accenditur. Quippe par est ut diuinus diuina desideret: aspiciens in ea, quæ sibi cognata sunt. Quoniam humana cognitio à sensibus oritur, per ea quæ in corporibus præstantiora uidemus, diuina iudicare sæpenumero consueuimus: per corporalium rerum uires, dei potentiam: per ordinem, sapientiam: per utilitatem, dei bonitatem inuestigamus. Vocat autem formas corporum animæ cognatas, quasi proxime natas. Sequenti enim gradu post animam formæ corporum disponuntur. Quorum nihil sufficienter se habet. Formæ huiusmodi neque sufficienter sunt, neque sufficienter nobis diuina ostendunt. Veræ nanque res, ideæ, rationes, & semina sunt: Corporum uero formæ, umbræ rerum potius, quàm ueræ res esse uidentur. Quemadmodum uero corporis umbra exactam atque distinctam corporis figuram non indicat, ita corpora diuinorum naturam propriam non demonstrant. Circa ipsum regem & ea quæ dixi, nihil est tale. Quo enim pacto mortalia immortalibus, & falsa ueris similia sint? quod autem post hoc est, animus dicit: id est, animus dum diuina per mortalia iudicat, falso de diuinis loquitur: neque diuina pronunciat, sed mortalia.

PVLCHRITVDO DIVINA per omnia splendet, & amatur in omnibus. CAP. V.

Caeterum ut paucis multa compræhendamus, bonum quidem ipsa supereminens dei existentia dicitur. Pulchritudo actus quidam siue radius inde per omnia penetrans: Primo in angelicam mentem: Secundo in animam totius & reliquos animos: Tertio in naturam: Quarto in materiam corporum. Mentem idearum ordine decorat: animam rationum serie complet: naturam fulcit seminibus: Materiam formis exornat. Quemadmodum uero solis radius unus corpora quatuor, ignem, aërem, aquam, terramque illustrat: sic unus dei radius mentem, animam, naturam, materiamque illuminat. Atque in his quatuor elementis quicũq; lumen inspicit, solis ipsius aspicit radium: perque ipsum ad supernam solis lucem intuendam conuertitur. Ita quisquis decorem in quatuor istis, mente, anima, natura, corpore contemplatur, amatque, dei fulgorem in his, perque fulgorem huiusmodi Deum ipsum intuetur & amat.

PASSIONES AMANTIVM. CAP. VI.

Hinc efficitur ut corporis nullius aspectu uel tactu amatoris impetus extinguatur. Non enim corpus hoc aut illud desiderat: sed superni luminis splendorem per corpora refulgentẽ admiratur, affectat, & stupet. Quapropter quid cupiant, aut quærant amantes ignorant. Deũ nanq; ipsum ignorant: cuius sapor occultus odorem quẽdam sui dulcissimum operibus

operibus suis inseruit. Quo quidem ardore quotidie excitamur. Odorem quidem sentimus: Saporem proculdubio ignoramus. Cum igitur odore manifesto illecti saporem latenter desideremus, merito quid cupiamus, patiamurque nescimus. Hinc etiam semper accidit, ut amantes amati aspectum timeant quodammodo atque uenerentur. Quod etiam fortes, dicam equidem, & si uereor ne quis uestrum hæc audiens erubescat, & sapientes inquam uiri, coram inferiore quouis amato pati consueuerunt. Nempe non humanum est quod eos terret, quod frangit, quod occupat. Humana enim uis in fortioribus sapientioribusque semper est excellentior. Sed diuinitatis fulgor ille in formosis emicans quasi dei simulacrum amantes obstupescere, contremiscere, & uenerari compellit. Eadem ratione propter amati præsentiam amator diuitias & honores contemnit, & pro nihilo habet. Par enim est, ut diuina humanis anteponantur. Illud quoque euenire sæpenumero solet, ut se in amati personam quisque transferre cupiat. Nec immerito. Deus nanque pro homine fieri cupit, atque conatur. Quis autem pro Deo hominem non commutet? Fit etiam ut amore illaqueati uicissim suspirent & gaudeant. Suspirant quòd seipsos amittunt, quòd perdunt, quòd perimunt. Gaudent quòd in melius quiddam se transferunt. Calent quoq; uicissim & frigent: instar eorum, quos tertiana febris inuadit. Merito frigent: quia calore proprio deseruntur: necnon & calent, cum superni radij fulgoribus accendantur. Frigiditatem timiditas: caliditatem audacia sequitur. Ideo timidi quoque uicissim & audaces apparent. Hebetissimi præterea quiq; acutiores amando redduntur. Quis enim cœlesti radio aspirante, non acutissime uideat? Verum de amore ipso, & pulchritudine, eiusque origine, amantium affectibus ista sufficiant.

DE DVOBVS AMORIS GEneribus, ac de duplici Venere.

CAP. VII.

Deinceps de duobus Amorum generibus breuiter disputandum. Cupidinem Veneris comitem esse apud Platonem Pausanias asserit. Totidemq; esse Cupidines quot sint & Veneres, necessarium arbitratur. Veneres autem duas commemorat: quas itidem gemini Cupidines comitentur. Venerem alteram quidem cœlestem ponit: alteram uero uulgarem. Cœlestem illam Cœlo sine matre natam: Vulgarem ex Ioue & Dione genitam. Cœlum Platonici summum deum ideo uocant, quia sicut cœlum istud sublime corpus omnia corpora regit & continet, sic summus ille deus omnes spiritus supereminet. Mentem uero plurimis nominibus nuncupant. Saturnum enim modo, modo Iouem, modo Venerem uocant. Est nanque mens illa, uiuit, intelligit. Essentiam suam Saturnum, Vitam Iouem, Intelligentiam Venerem appellare consueuerunt. Animam præterea mundi, Saturnum similiter & Iouem uocamus & Venerem. Prout superna intelligit, Saturnum. Prout cœlestia mouet, Iouem. Vt inferiora generat, Venerem. Venus prima, quæ in mente est, Cœlo nata sine matre dicitur: quoniam mater apud Physicos materia est. Mens autem illa à materiæ corporalis consortio est aliena. Secunda Venus, quæ in mundi anima ponitur, ex Ioue & Dione genita. Ex Ioue, id est, ex ea uirtute ipsius animæ, quæ cœlestia mouet. Ea siquidem istam creauit potentiam, quæ inferiora hæc generat. Matrem quoque illi ideo tribuunt: quia materiæ mundi infusa cum materia commercium habere putatur. Denique ut summatim dicam, duplex est Venus. Vna sane est intelligentia illa quam in mente angelica posuimus. Altera uis generandi animæ mundi tributa. Vtraque sui similem comitem habet amorem. Illa enim amore ingenito ad intelligendam dei pulchritudinē rapitur. Hæc item amore suo ad eandem pulchritudinem in corporibus procreandam. Illa diuinitatis fulgorem in se primum complectitur: deinde hunc in Venerem secundam traducit. Hæc fulgoris illius scintillas in materiam mundi transfundit. Scintillarum huiusmodi præsentia singula mundi corpora, pro captu naturæ, speciosa uidentur. Horum speciem corporum humanus animus per oculos percipit. Qui rursus uires geminas possidet. Quippe intelligendi uim habet. Habet & generandi potentiam. Hæ geminæ uires duæ in nobis sunt Veneres, quas & gemini comitantur amores. Cum primum humani corporis species oculis nostris offertur, mens nostra quę prima in nobis Venus est, eam tanquam diuini decoris imaginem, ueneratur & diligit: perque hanc ad illum sæpenumero incitatur. Vis autem generandi, secunda Venus, formam generare huic similem concupiscit. Vtrobique igitur amor est. Ibi contemplandæ, hic generandæ pulchritudinis desiderium. Amor uterque honestus atque probandus. Vterque enim diuinam imaginem sequitur. Quid igitur in amore Pausanias improbat? Dicam equidem. Siquis generationis auidior contemplationem deserat, aut generationem præter modum cum fœminis, uel contra naturæ ordinem cum masculis prosequatur, aut formam corporis pulchritudini animi præferat, is utique dignitate amoris abutitur. Hunc amoris abusum uituperat Pausanias. Quo qui recte utitur, corporis quidem formam laudat: sed per illam, excellentiorem animi mentisque & dei speciem cogitat, eamque uehementius admiratur, & amat. Generationis autem & congressus officio eatenus utitur, quatenus naturalis ordo legesque ciuiles à prudentibus statutæ præscribunt. De his diffusius Pausanias.

EXHORTATIO AD AMOREM.

De amore simplici, ac de mutuo.

CAP. VIII.

Vos autem amici hortor & obsecro, ut amorem rem profecto diuinam totis uiribus complectamini, neque uos illud deterreat quod de amante quodam Platonē dixisse ferunt. Ille, inquit, amator animus est proprio in corpore mortuus, in alieno corpore uiuens. Neq; uos etiam turbet quod de amara miseraque amantium sorte cecinit Orpheus. Hæc enim quomodo accipienda sunt, & qua uia his succurrendū, quæso deinde si placet, diligenter attendite. Amorem Plato rem amaram uocat: nec iniuria, quia moritur quisquis amat. Hunc & Orpheus γλυκύπικρον, id est, dulce amarum nominat. Quippe cum amor mors uoluntaria sit. Vt mors est, amara res est. Vt uoluntaria, dulcis. Moritur autem quisquis amat. Eius enim cogitatio, sui oblita semper in amato se uersat. Si de se non cogitat, in se certe non cogitat. Ideo nec in seipso sic affectus animus operatur: cum præcipua operatio animi ipsa cogitatio sit. Qui non in se operatur, nec in seipso est. Aequa enim inter sese hæc duo, esse, & operatio sunt: nec esse sine operatione est, nec operatio esse ipsum excedit: nec operatur quisquam ubi non est: & ubicunque est operatur. Non ergo in se amantis est animus: quia in seipso non agit. Si in seipso non est, nec uiuit etiam in seipso: qui non uiuit, mortuus est. Quare in se mortuus est quicunque amat. Num uiuit saltem in alio? Profecto. Amoris illæ duæ sunt species: amor unus simplex, mutuus alter. Simplex amor ubi amatus non amat amantem. Ibi omnino mortuus est amator: nam nec uiuit in se, ut satis iam demonstrauimus, nec in amato etiam cum ab eo reijciatur. Vbi ergo uiuit? nunquid in aëre, uel aqua, uel igne, uel terra, aut aliquo bruti corpore? Nequaquam. Animus enim humanus, non in alio uiuit corpore quàm humano. An fortè in alio quodam corpore hominis non amati uitam ducet? Nec istud quidem. Nam si in eo non uiuit ubi uiuere uehementissime concupiscit, quonam pacto uiuet in alio? Nusquam ergo uiuit qui amat alium ab alio nō amatus. Propterea omnino mortuus est non amatus amator. Nec reuiuiscet unquam nisi indignatio suscitet. Vbi uero amatus in amore respondet, in eo saltem uitā agit amator. Hic certe mira res fit: quoties duo aliqui mutua se beneuolentia complectuntur, hic in illo, ille in hoc uiuit. Vicissim huiusmodi homines se commutant, & seipsum uterque utriq; tribuit, ut accipiant alterum. Quomodo seipsos tribuant dum sui obliuiscuntur, uideo. At quomodo accipiant alterum, non intelligo. Nam qui seipsum non habet, multo minus alium possidebit. Immo uero habet seipsum uterque, & habet alterum. Hic quidem se habet, sed in illo. Ille quoq; se possidet, sed in hoc. Equidem dum te amo me amantem, in te de me cogitante me reperio, & me à me ipso negligentia mea perditum in te conseruante recupero. Idem in me tu facis. Mirum rursus & hoc apparet. Nam ego postquam meipsum amisi, si per te me redimo, per te me habeo: si per te habeo, te prius ac magis habeo quàm meipsū: tibi propinquior, quàm mihi sum. Quippe cum mihi non aliter quàm per te medium inhærescam. In hoc utique uis Cupidinis à Martis discrepat uiolentia. Nempe imperium sic, amorque differunt. Imperator per se alios possidet, amator per alium se complectitur: & uterque amantium longior à seipso, fit propinquior alteri: ac in se mortuus, in alio reuiuiscit. Vna uero duntaxat in amore mutuo mors est, reuiuiscentia duplex. Moritur enim qui amat, in seipso semel cum se negligit. Reuiuiscit in amato statim cum amatus eum ardenti cogitatione complectitur. Reuiuiscit iterum, cum in amato se denique recognoscit, & amatum se esse non dubitat. O' felicem mortem, quam duæ uitæ sequūtur. O' mirum commercium, quo quis seipsum tradit pro alio, nec habet, nec habere se desinit. O' inæstimabile lucrum, quando duo ita unum fiunt, ut quisque duorum pro uno solo, duo fiat: & tanquam geminatus qui unam habuerat uitam una interueniente morte duas iam habeat. Nam qui semel mortuus bis reuiuiscit, pro una uita geminam, pro se uno, se duos est consequutus.

Iustissima

Iustissima certe est in mutuo amore uindicta. Homicida morte plectendus. Quis enim homicidam esse neget qui amatur, cum animam ab amante seiungat? Quis iterum mori similiter eundem neget, cum similiter amet amantem? Debita nimium hæc restitutio est: quando hic illi, & ille huic reddit animam quam accepit. Vterq; amando suam tradit: & redamando per suam restituit alienam. Quapropter iure ipso amare debet quisquis amatur. Qui uero non amat amantem, homicidij reus est habendus. Immo uero fur, homicida, sacrilegus. Pecunia à corpore possidetur, corpus ab animo. Qui ergo animum arripuerit, à quo tam corpus quàm pecuniæ possidentur, animum simul corpusque & pecunias arripit, à quo tam corpus quàm pecuniæ possidentur. Quo fit ut tanquam fur, homicida, sacrilegus, triplici morti fit obnoxius: ac uelut infamis penitus atq; prophanus impune à quolibet interfici possit: nisi ipsemet sponte sua legem illam impleat, amet uidelicet amatorem. Vbi cum semel moriente, semel ipse similiter moritur: cum bis reuiuiscente bis itidem reuiuiscit. Superioribus rationibus ostensum est, amatum uicissim amatorem amare debere: non solū uero debere, sed cogi, sic ostenditur, Amorem procreat similitudo. Similitudo natura quædam est in pluribus eadē. Nam si ego tibi similis sum, tu quoque mihi es necessario similis. Eadem ergo similitudo, quæ me ut te amem compellit, te quoq; amare me cogit. Præterea amator se sibi aufert, deditq; amato. Hunc ergo amatus tanquam rem suam curat, charissima enim sua cuiq; sunt. Accedit quòd amans amati figuram suo sculpit in animo. Fit itaq; amantis animus speculum: in quo amati relucet imago. Iccirco amatus cum in amante se recognoscat, amare illum compellitur. Vicissitudinem amoris inter illos præcipuam esse astrologi arbitrantur, in quorum genesi luminum, id est, solis & lunæ commutatio fuerit. Videlicet si me nascente sol in ariete, luna in libra. Te nascente sol in libra, luna in ariete. Aut quibus signum idem simileue, idemq; planeta, similisue ascēderit: aut benigni planetæ similiter angulum orientis aspexerint, aut Venus in eadem natiuitatis domo, eodemq; gradu fuerit constituta. Addunt Platonici, quorum uitam dæmon idem, aut certe similis ducat. Physici uero moralesque, Complexionis, Nutritionis, Eruditionis, Consuetudinis, Consilij similitudinem similis affectus causam esse uolunt. Denique ubi causæ plures concurrunt, ibi uicissitudo uehementior reperitur. Vbi omnes, illic Pythiæ & Damonis, Pyladis & Orestis, resurgunt affectus.

QVID QVAERANT AMANTES. CAP. IX.

CAeterum quid isti quærunt cum se mutuo diligunt? Pulchritudinem quærunt. Amor enim fruendæ pulchritudinis desiderium est. Pulchritudo autem splendor quidam est humanum ad se rapiens animum. Nempe corporis pulchritudo nihil aliud est, quàm splendor ipse in colorum linearumq; decore. Animi quoque pulchritudo fulgor in doctrinæ & morum concinnitate. Lucem illam corporis, non aures, non olfactus, non gustus, non tactus, sed oculus percipit. Si oculus solus agnoscit, solus fruitur. Solus igitur oculus corporis pulchritudine fruitur. Cum uero amor nihil aliud sit, nisi fruendæ pulchritudinis desiderium: hæc autem solis oculis comprændatur: solo aspectu amator corporis est contentus. Tangendi uero cupido, non amoris pars est, nec amantis affectus, sed petulantiæ species, & seruilis hominis perturbatio. Lucem præterea illam & pulchritudinem animi sola mente compræhendimus. Quare solo mentis intuitu contentus est: qui animi pulchritudinem expetit. Pulchritudo denique inter amantes pro pulchritudine commutatur. Iunioris amati pulchritudine uir oculis fruitur. Viri pulchritudinem iunior mente consequitur: & qui solo corpore formosus est, hac consuetudine fit & animo speciosus: qui solo animo est decorus, corporis oculos explet corporis pulchritudine. Mirifica plane commutatio est, utrique honesta, utilis & iucunda. Honesta, siquidem par in utroque: æquæ enim honestū est & discere, & docere. Iucūditas in seniore maior, qui aspectu & intelligentia delectatur. In iuniore uero maior utilitas: quo enim prestatior est anim⁹ corpore, eo preciosior est pulchritudinis animi, quàm corporis consecutio. Pausaniæ hactenus, nunc Eryximachi orationem interpretemur.

ORATIO TERTIA.

AMOR IN OMNIBVS, AD OMNIA, creator omnium, magister omnium. CAP. I.

TRia nobis deinceps ex nostri Eryximachi mente tractanda uidentur. Primum quòd amor omnibus insitus per cuncta porrigitur. Alterum quòd omnium quæ secūdum naturam sunt operum, effector est atque seruator. Tertium quòd artium singularum est magister & dominus. Tres profecto rerum gradus in natura considerantur, Superiora, Inferiora, Aequalia. Quæ suprà sunt, inferiorum sunt causæ. Quæ infrà, superiorum opera. Quæ æqualia, eadem inter se natura sunt prædita. Causæ uero opera sua tanquam sui partes & imagines diligunt. Opera quinetiam causas tanquam sui conseruatrices expetunt. Quæ autem in eo ordine locata sunt, ad sese inuicem quasi unius & eiusdem similia membra mutua charitate afficiuntur. Ideo deus angelos, & angeli cum deo simul animas, anima cum illis unà corpora beneuolentia quadam regunt atque gubernant. In quo superiorum ad inferiora dilectio plane conspicitur. Rursus corpora animis suis & iunguntur auidissime, & ab eis molestissime seiunguntur. Animi nostri cœlestium beatitudinem cupiunt: cœlestes superni numinis maiestatem feliciter uenerantur. atque hic inferiorum ad superna est amoris affectus. Item omnes ignis partes libenter inuicem cohærescunt. Terræ rursus, aquæ, & aëris partes inuicem: & in qualibet animalium specie, eiusdē speciei animalia sese mutua consuetudine semper adsciscunt. Vbi amor ad æqualia similiaque conspicitur. Cuinam igitur dubium erit, quia amor omnibus ad omnia sit ingenitus? Atque id est quod Dionysius Areopagita in libro De diuinis nominibus ex Hierothei mente ijs uerbis significauit: Amorem siue diuinum, siue angelicum, siue spiritualem, siue animalem, siue naturalem dixerimus, insitiuam quandam intelligimus commiscentemque uirtutem: quæ superiora quidem ad inferiorum prouidentiam mouet: æqualia rursus ad socialem sui inuicem communionem conciliat: ac postremo inferiora quæque admonet, ut ad potiora sublimioraque conuertantur. Hæc ille.

AMOR EST AVTOR omnium & seruator. CAP. II.

SEcundum uero illud nostræ orationis membrum, quo amor effector omnium & seruator est dictus, ita probatur. Cupiditas perfectionis propriæ propagandæ amor quidam est. Absoluta perfectio, in summa dei est potētia. Eam diuina intelligentia contemplatur, atq; inde uoluntas eadem cupit extra se propagare: ex quo propagandi amore creata ab eo sunt omnia. Idcirco Dionysius noster, Diuinus, inquit, amor non permisit regem omnium sine germine in seipso manere. Idem propagationis instinctus omnibus ab illo primo autore est inditus. Per hunc sancti illius spiritus cœlos mouent, & sequentibus omnibus sua munera largiuntur. Per hunc sydera lumen suum in elementa diffundunt. Per hunc ignis sui caloris communione aërem mouet, aër aquam, aqua terram: ac uersa uice terra ad se trahit aquam, hæc aërem, ille ignem. Herbæ quoq; ac arbores cupidæ sui seminis propagandi sui similia gignunt. Animalia quoq; bruta & homines eiusdē cupiditatis illecebris ad procreandam sobolem rapiūtur. Quòd si amor omnia facit, seruat etiam omnia. Eiusdem enim semper est affectionis & conseruationis officium. Nempe similia similibus conseruantur. Amor autem simile ad simile trahit. Terræ partes singulæ amore mutuo copulante, ad partes alias terræ sui similes sese conferunt. Tota etiam terra ad simile sibi mundi centrum illius auiditate descendit. Aquæ partes ad sese inuicem similiter & ad locum sibi conuenientem cum toto aquæ corpore perferuntur. Idem partes aëris ignisq; faciunt: ac etiam duo hæc elementa ad supernam regionem sibi congruam & similem regionis illius amore trahuntur. Cœlum etiam, ut Plato in libro De regno inquit, innato mouetur amore. Anima enim cœli tota simul est in quibuslibet cœli punctis. Cœlum ergo animæ fruendæ cupidum ideo currit, ut per omnes sui partes ubique tota anima perfruatur. Aduolat autem rapidissime, ut quoad fieri potest, totum sit simul ubique, ubicunque tota simul est anima. Præterea sphæræ maioris concaua superficies minoris sphæræ locus est naturalis. Et quia quælibet huius sphæræ particula æque cum qualibet illius particula conuenit, quælibet omnes appetit particulas illius attingere. Si quiescat, singulæ tangent singulas, non quælibet cunctas. Currendo ferme assequitur quod assequi quiescendo non posset. Currit autem uelocissime, ut quælibet pars eodem pene tempore pro uiribus cunctas attingat. Quinetiam unitate partium suarum cuncta seruantur, dispersione partium pereunt. Vnitatem uero partium mutuus earundem efficit amor. Quod in humoribus nostrorum corporum & mundi elementis intueri licet, quorum concordia, ut ait Empedocles Pythagoreus, & mundus & corpus nostrum constat, discordia dissipatur. Concordiam uero illis pacis atq; amoris præstat uicissitudo.

Hinc

Hinc Orpheus μοῦνος γὰρ τούτων πάντων οἴηκα κρατύνεις; id est, Solus horum omnium tu regis habenas.

QVOD SIT MAGISTER ARtium & gubernator.

CAP. III.

Restat post hæc ut quo pacto magister artium omnium & gubernator sit, exponamus. Magistrum quidem artium esse intelligemus, si modo considerabimus neminem unquã artem aliquam aut inuenire, aut discere posse, nisi inuestigationis oblectatio, & inueniendi desiderium incitet: & qui docet, discipulos diligat, ac discipuli eam doctrinam auidissime sitiant. Gubernator præterea merito nominatur. Artis enim opera diligenter exequitur, atque exacte consummat, quicunque & artificia ipsa & personas quibus illa fiunt, maxime diligit. Accedit quòd artifices in artibus singulis nihil aliud quàm amorem inquirunt & curant. Eas in præsentia nos artes breuiter percurremus: quas Eryximachus apud Platonem commemorat. Quid enim aliud Medicina considerat, quàm quomodo humores quatuor corporis amici inuicem fiant, atque permaneant? quos cibos ac potus, cæterosque uiuendi, aut medendi usus amet natura atque requirat? Duos illos hic quoque amores, Cœlestem & uulgarem, quos Pausanias suprà distinxerat, per similitudinem quandam Eryximachus adinuenit. Temperata enim affectio corporis moderatum, atque ad res moderatas, conuenientesque habet amorem. Intemperata contrarium, & ad contraria continet. Illi quidem indulgendum, huic nunquam obtemperandum, in gymnastica etiam exercitatione inuestigandum, qui corporis habitus, quos exercendi modos, quos gestus amet & postulet. In agricultura, quod solum, quæ semina, qualémue culturam exigat: quísue colendi modus à singulis arboribus diligatur. Idem in musica obseruatur: cuius artifices, qui numeri, quos numeros, aut magis, aut minus diligant, inuestigant. Ii inter unum ac duo, atque unum & septem minimum amorem inueniunt. Inter unum uero, tria, quatuor, quinque, sex, amorem uehementiorem reperiunt. Inter unum & octó uehementissimum. Ii uoces acutas, & graues natura diuersas certis interuallis & modulis sibi inuicem magis amicas faciunt. Ex quo harmoniæ compositio & suauitas nascitur. Tardiores etiam motus & uelociores ita inuicem temperant, ut amici potissimum fiant, & rhythmum concinnitatémque exhibeant. Musicæ autem melodiæ genera duo traduntur. Est enim graue quoddam & constans: est & aliud molle atque lasciuum. Illud utentibus utile: hoc noxium & libris De republica & legibus Plato iudicat. Illi in conuiuio Vraniam musam, huic Polymniam præfecit. Alij primum illud genus, alij secundum amant. Illorum amori obtemperandum, adhibendíque soni sunt, quos expetunt: horum appetitui obsistendum. Illorum nanque amor cœlestis est: horum uero uulgaris. Inest syderibus & elementis quatuor amicitia quædam, quam astronomia considerat. In his duo illi quodammodo amores reperiuntur. Est enim his moderatus amor, quando inuicem mutuis uiribus temperatissime consonant. Est & amor immoderatus, quando unum aliquid illorum seipsum amat nimium, alia quodammodo derelinquit. Ex illo aëris grata temperies, aquæ tranquillitas, terrarum fertilitas, animalium sanitas: ex hoc contraria proficiscuntur. Vatum postremo, Sacerdotúmque facultas in hoc potissimum uersari uidetur: ut quæ hominum officia deo amica sint, qua ratione homines deo amici fiant, nos doceant: qui amoris, charitatisque modus ad deum, ad patriam, ad parentes, ad alios tam ad uiuos, quàm ad defunctos sit adhibendus. Idem in cæteris artibus coniectari licet, atq; summatim concludere amorem in omnibus ad omnia esse omnium autorem, seruatorem; existere, & artium uniuersarum dominum & magistrum. Hunc merito diuus Orpheus appellauit Solertem, bigenium, omnium claues habentem. Quomodo enim geminæ naturæ sit, à Pausania primum, deinde ab Eryximacho audiuistis. Qua etiam ratione claues mundi tenere dicatur ab Orpheo, ex superioribus satis compræhendere possumus: quippe sicut ostendimus desiderium hoc profectionis propriæ propagandæ cunctis ingenitum, latentem, implicatam cuiusque fœcunditatem explicat: dum semina in germen pullulare compellit, & uires cuiusque eius educit sinu, fœtusque concipit, & quasi clauibus quibusdam conceptus aperiendo producit in lucem: quamobrem omnes mundi partes, quia unius artificis opera sunt, eiusdem machinæ membra inter se in essendo & uiuendo similia, mutua quadam charitate sibi inuicem uinciuntur, ut merito dici possit amor nodus perpetuus, & copula mundi, partiumque & eius immobile sustentaculum, ac firmum totius machinæ fundamentum.

NVLLVM MVNDI MEMBRVM odit aliud membrum. CAP. IIII.

Quod si ita est, nulla operis huius membra inimica esse inter se ullo pacto possunt. Non enim ignis aquam, aquæ odio fugit, sed suiipsius amore: ne ab aquæ frigore extinguatur. Neq; ignem aqua odio ignis extinguit: sed quodam amplificandi proprij frigoris appetitu trahitur ad aquam sibi similem ex ignis corpore procreandam. Nam cum omnis appetitio naturalis ad bonum nullaq; ad malum tendat: aquæ propositum est, non ignem extinguere, quod est malum: sed aquam sui similem, quod bonum est, generare. Quod si absq; ignis interitu explere posset, ignem utiq; non consumeret. Eadem de cæteris quæ contraria & inimica uidentur, ratio assignatur. Porro agnus lupi uitam, figuramq; non odit, sed sui perniciem quæ à lupo infertur, exhorret: neq; lupus agni odio, sed amore sui eum lacerat atq; deuorat. Neq; homo hominem, sed uitia hominis horret, neque potentioribus, aut acutioribus dotes suas illorum odio, sed nostri beneuolentia inuidemus, metuentes ne illis penitus succũbamus. Quapropter nihil obstat quin amor in omnibus sit, perque omnia penetret. Hunc igitur tantum deum, quia ubiq; est, omniũm insidet penetralibus, tanquam potentem dominum cuius imperium effugere non ualemus, tanquam sapientissimum iudicem quem cogitationes nostræ latere non possunt, proculdubio metuamus: hunc quia creator est omnium atque seruator, tanquam patrem ueneremur, tanquam tutorem, præsidiumque colamus: hunc, quia artes singulas edocet, tanquam præceptorem sequamur: quo autore sumus & uiuimus: quo seruatore perpetui permanemus: quo præside & iudice gubernamur: quo præceptore ad bene beateque uiuendum instruimur, & formamur.

ORATIO QVARTA.

NARRATVR TEXTVS PLATONIS de antiqua hominum natura. CAP. I.

His dictis familiaris noster uerbis finem imposuit. Eum Christophorus Landinus uir doctrima excellens, quem potissimum cognouimus nostris temporibus Orphicum Platonicumque poëtam, sequutus est in hunc modum, obscuram & implicatam Aristophanis sententiam explicaturus. Quanquam Ioannes Caualcantes sua nos diligentia longis disputationum ambagibus liberauit: Aristophanis tamen sententia uerbis obscurissimis inuoluta enodationem adhuc aliquam lucemque requirit. Est, inquit Aristophanes, amor præ cæteris dijs summopere generi humano beneficus, curator & tutor hominum, atque medicus. Oportet primum qualis hominum quondam fuerit natura: quæue illius passiones animaduertere. Neque enim qualis nunc est, olim erat, sed longe diuersa. Principio tria hominum erant genera: non solum quæ nunc duo, mas & fœmina: uerumetiam tertiũ quoddam aderat ex utrisque compositum. Præterea integra erat cuiusq; hominis species, atq; rotunda, dorsum & latera circulo habens: manus quatuor: & paria manibus crura. Vultus item duos tereti ceruice cõnexos & omnino consimiles. Masculinum genus sole genitum erat: Fœmininum terra: Luna promiscuum. Vnde elato erant animo robustoq; corpore: quare cum dijs pugnare tentabant, & in cœlũ ascendere. Ideo Iupiter singulos in longum secuit: duosq; fecit ex uno, instar eorum qui oua in longum capillo secant: atq; iterum si fastu in deos insanire uideantur, minatus est eos rursus se similiter partiturum. Postquam natura hominum ita diuisa fuit, quisq; sui dimidium cupiebat. Igitur concurrebant, iactisq; circũ brachijs sese inuicem complectebantur, redigi in priorem habitum affectantes: propterea fame & torpore defecissent, nisi deus congressui modum imposuisset. Hinc utiq; mutuus hominibus innatus est amor priscæ naturæ conciliator, annitẽs unum ex duobus efficere, hominumque naturæ mederi. Est enim quisq; nostrum dimidium hominis utpote sectus, quẽadmodum pisciculi qui psettæ & auratæ uocantur, scissi ex uno duo efficiuntur. quærit autem sui quisq; dimidiũ. Quoties itaq; dimidium suum alicui, cuiuscunq; sexus auidus sit, occurrit, uehementissime concitatur, ardenti inhæret amore, neq; momentum quidem ab illo patiatur seiungi. Totius itaq; reficiendi cupido, nixus amoris nomẽ accepit. Qui nos præsenti in tempore summopere iuuat, dum in sui dimidium olim amicissimum quenque conducit: & in posterum spem summam inijcit nobis deum pie colentibus in ueterem figuram restituendo, medendoq; se nos beatissimos effecturum.

EXPONITVR OPINIO PLATONIS de antiqua hominis figura. CAP. II.

Haec Aristophanes & alia narrat permulta, monstris portentisq; similia: sub quibus quasi uelaminibus, quibusdã diuina

diuina mysteria latere putandum. Mos enim erat ueterum theologorum sacra ipsorum puraque arcana ne à prophanis & impuris polluerentur figurarum umbraculis tegere. Nos autem quæ in figuris superiorum, & alijs describuntur, singula exacte ad sensum pertinere non arbitramur. Nam Aurelius Augustinus, non omnia, inquit, quæ in figuris finguntur significare aliquid putanda sunt. Multa enim propter illa quæ significant ordinis & connexionis gratia sunt adiuncta. Solo uomere terra proscinditur. Sed ut hoc fieri posit, cætera quoque huic aratri membra iunguntur. Quæ igitur nobis exponenda proponitur hæc summa. Homines quondam tres sexus habebant, Masculinum, Fœmininum, Promiscuum, Solis, Terræ, Lunæq; filios erant & integri. Sed propter superbiam cùm deo æquare se uellent, scissi in duo sunt: iterum si superbiant, bifariam discindendi. Sectione facta, dimidium amore ad dimidium trahitur, ut integritatis restitutio fiat, qua completa beatum genus hominum est futurum. Summa uero nostræ interpretationis erit huiusmodi. Homines, id est hominum animæ quondam, id est quando à deo creantur, integræ sunt, duobus sunt exornatæ luminibus, ingenito & infuso: ut ingenito æqualia & inferiora, infuso superiora conspicerent. Deo æquare se noluerunt, ad unicum lumen ingenitum se reflexerunt. Hic diuisæ sunt. Splendorem infusum amiserunt, quando ad solum ingenitum sunt conuersæ: statimq; in corpora cecidere. Superbiores factæ iterum diuidentur: id est si naturali nimium confidant ingenio, lumen illud ingenitum & naturale, quod restitit, quodammodo extinguetur. Tres sexus habebant, Mares sole, Fœminæ terra, Promiscue Luna genitæ. Dei fulgorem aliæ secundum fortitudinem, quæ mascula est, aliæ secundum temperantiam, quę fœmina, aliæ secundum iustitiam, quæ promiscua, susceperūt. Hæ tres in nobis uirtutes aliarum trium quas deus habet, sunt filiæ. Sed in deo tres illę, Sol, Luna, Terra: in nobis Mas, Fœmina, Promiscuum nuncupantur. Sectione facta dimidiū amore ad dimidium trahitur. Animæ iam diuisæ & immersæ corporibus, cum primum ad annos adolescentiæ uenerint, naturali & ingenito lumine, quod seruarunt, ceu sui quodam dimidio excitantur ad infusum illud diuinumq; lumen, olim ipsarum dimidium, quòd cadentes amisere, studio ueritatis recipiendum. Quo recepto iam integræ erunt, & dei uisione beatæ. Hoc igitur erit interpretationis nostræ compendium.

HOMO EST IPSA ANIMA, ET anima est immortalis. CAP. III.

Corpus cum ex materia constet & quantitate, & ad materiam suscipere, ad quantitatem diuidi solum extendique pertineat, atque ita susceptio & diuisio passiones sint: consequens est, ut suapte natura passioni tantum sit & corruptioni subiectum. Siqua uero actio corpori competere uideatur, non in quantum corpus est agit, sed in quantum illi uis quædam quodammodo incorporea & qualitas inest, ut in iguis mole caliditas, in aquæ materia frigus, in corpore nostro cōplexio. Ex quibus certe qualitatibus operationes corporum proficiscuntur. Non enim quia longus, aut latus, aut profundus est ignis, sed quia calidus, calefacit. Neque qui extensior ignis, calefacit magis, immo propter dispersionem minus, sed qui calidior. Cum igitur uirium, & qualitatum beneficio operationes proueniant, ac uires ipsæ & qualitates ex materia & quantitate non constent, licet in materia quantitateq; sint, sequitur ut pati ad corpus, agere ad aliquid incorporale pertineat. Vires utique hæ instrumenta quidem sunt operandi. Ipsæ uero per se nequaquam sufficiunt ad operandum, quia non sufficiunt ad existendum. Quod enim in alio iacet, seque ipsum sustentare non potest, ab alio certe dependet. Quo fit, ut qualitates, quia à corpore necessario sustinentur, ab aliqua superiori substantia, quæ neque corpus sit, neque in corpore iaceat, fiant atque regantur. Huiusmodi anima est, quæ corporibus præsens & insidens ipsa se sustinet, & qualitatem uimq; complexionis corporibus tribuit, per quæ tanquam instrumenta in corpore, & per corpus uarias operationes exercet. Hinc generare, nutrire, augere, currere, stare, sedere, loqui, artis opera fabricare, sentire, intelligere, homo asseritur. Omnia uero hæc anima ipsa facit, ideoque anima erit homo. Si generare, augere, nutrire hominem dicimus, anima tanquam pater & artifex corporis, ipsum gignit, auget, atque nutrit. Si stare, sedere, loqui, anima corporis membra sustinet, flectit, & urbat. Si fabricare, currere, anima manus porrigit, & pro arbitrio torquet, pedes agitat. Si sentire, anima per sensuum instrumenta, quasi fenestras, & foramina exteriora corpora percipit. Si intelligere, anima per seipsam sine aliquo corporis instrumento uarietatem assequitur. Omnia igitur quæcunque homo facere dicitur, animus ipse facit, corpus patitur. Quapropter homo solus est animus, corpus autem hominis opus & instrumentum. Eo maxime, quod animus operationem eius potissimam, intelligentiam scilicet, sine ullo corporis instrumento exercet, cum res per illam incorporales intelligat, per corpus uero sola corporalia cognoscantur. Itaque si animus per se agit quicquam, per se certe est, & uiuit. Viuit autem sine corpore quod sine corpore operatur. Si per se est, esse sibi quiddam proprium conuenit corpori, non commune. propterea potest proprium sibi seorsum à corporis mole sortiri hominis cognomentum. Quod sanè nomen quia de unoquoq; nostrum per omnem uitam dicitur, quisque enim in omni ætate uocatur homo, ideo aliquid significare uidetur quod stabile permanet. Corpus iugiter fluit, crescendo, decrescendo, resolutione continua, liquefactione, calore uicissim, & frigore permutatum. Anima semper eadem permanet, quod liquido nobis ostendit ueritatis inquisitio, bonique uoluntas semper eadem, & firma memoriæ conseruatio. Quis ergo usq; adeo demēs erit, ut hominis appellationem in nobis firmissimam corpori fluenti semper & undique permutato potius, quàm animo stabilissimo tribuat? Ex his perspicuum esse potest, cum homines Aristophanes nominauit, more Platonico animas nostras significasse.

QVOD ANIMA EST DVOBVS ornata luminibus, & quare in corpus descendit creatio animæ cum duobus luminibus. CAP. IIII.

Porro anima statim ex deo nata naturali quodam instinctu in deum parentem suum cōuertitur, quemadmodum ignis in terra superiorum ui genitus confestim naturæ impetu ad superiora dirigitur, conuersa in eum eius radijs illustratur. Sed primus hic fulgor in animæ substantia per se prius informi receptus, fit obscurior, atque ad illius tractus capacitatem proprius ipsi & naturalis euadit. ideoque per eum utpote sibi æqualē, seipsam & quæ infrà se sunt, id est, corpora omnia anima uidet quidem: Deum uero & alia superiora nō uidet. Sed enim per primā hanc scintillam deo facta propinquior aliud iterum clarius accipit lumen, quo etiam superna cognoscat. Lumen igitur habet geminum: Naturale alterum, siue ingenitum: Diuinum alterum & infusum: quibus unà coniunctis ceu duabus alis per sublimem peruolare ualeat regionem. Ac si diuino illo semper uteretur, semper diuinis hæreret: Terra rationalibus esset animalibus uacua. Cęterum diuina prouidentia decretum est, ut anima suijpsius sit domina, possitque tum utroque simul lumine uti, tum altero. Hinc fit ut natura duce ad proprium sui lumen conuersa prætermisso diuino seipsam uiresq; suas quæ ad fabricam corporis spectant, animaduertat: cupiatque uires huiusmodi in fabricandis corporibus exequi. Hac ut aiunt, cupiditate grauata, descendit in corpus: ubi generandi, mouendi & sentiendi uires exercet: suaque præsentia terram infimam mundi sedem exornat: quæ ideo ratione carere non debuit, nequa pars mundi esset rationalium uiuentium presentia destituta: quemadmodum & illius autor ad cuius similitudinem mundus factus est, totus est ratio. Cecidit autem animus noster in corpus, cum prætermisso diuino, solo suo usus est lumine: ac seipso cœpit esse contentus. Solus deus cui deest nihil, supra quem nihil, seipso contentus permanet, sibi sufficiens. quapropter deo se parem fecit tunc animus, cum se solo noluit esse contentus, quasi non minus quàm deus sibi ipse sufficeret.

QVOT VIIS ANIMA ad deum redit. CAP. V.

Hanc plane superbiam causam fuisse Aristophanes ait, ut animus qui natus est integer, secaretur, id est, ex geminis luminibus altero posthac uteretur, alterum uero negligeret. Hic in corporis barathrum ceu letheum flumen immersus, suique met ad tēpus oblitus, sensibus & libidine, quasi satellitibus & tyranno raptatur. Verum adulto corpore, purgatis sensuum instrumentis conferente doctrina pabulum, resipiscit: ubi naturalis emicat fulgor, naturaliumque rerum ordinem indagat: qua inuestigatione architectum ingentis huius machinæ aliquem esse persentit: eum & uidere cupit & possidere: ille solo diuino splendore conspicitur. Ideo mens propriæ lucis indagine ad diuinam lucem recuperandam uehementissime instigatur. Instigatio uero, appetitioque huiusmodi uerus est amor: quo duce dimidium hominis alterum, alterum eiusdem dimidium concupiscit, quia naturale lumen, quod animi dimidium est, lumen illud diuinum quod alterum eiusdem dimidium dicitur, olim neglectū accendere rursus

rursus in animo nititur: atq; id est, quod in epistola ad Dionysium inquit Plato, Humanus animus affectat qualia diuina sint intelligere, aspiciens in ea, quæ sibi cognata sunt. Verum cum deus lucem suam infudit in animum, ad id potissimum eam accommodauit, ut homines ad beatitudinem, quæ in ipsius possessione consistit, perduceret. Ad hanc quatuor uirtutibus perducimur, Prudentia, Fortitudine, Iustitia, Temperantia. Prudentia primo beatitudinem nobis ostendit. Tres illæ uirtutes reliquæ, quasi uiæ tres ad beatitudinem ducunt. Scintillam itaque suam in uarijs animis deus ad finem huiusmodi uarie temperat: ita ut prudentia duce, alij per fortitudinis, alij per iustitiæ, alij per temperantiæ officia suum repetant autorem. Nempe alij huius muneris gratia, pro dei cultu, pro honesto, pro patria pericula mortemque forti animo subeunt. Alij sic uitam iuste instituunt, ut nec iniuriam cuiquam inferant, neque inferri pro uiribus sinant. Alij uigilia, inedia, labore libidines domant. Hi tribus quidem procedunt callibus: sed ad eundem beatitudinis finem prudentia hunc illis monstrante peruenire conantur. proinde tres hæ uirtutes in dei quoque ipsius prudentia continentur. Harum desiderio accensi hominum animi per earum officia ad eas cupiunt peruenire: illis hærere, perpetuoque potiri. Fortitudinem hominum masculam robur & audaciam nuncupamus. Temperantiam fœminam propter remissum quendam & frigidiorem desiderij habitum, miteque ingenium. Iustitiam promiscuam: fœminam quidem prout innocentia sua iniuriam infert nemini: masculam uero prout alij inferri non sinit, & seueriori censura in homines iniquos animaduertit. Quia uero maris dare, fœminæ suscipere proprium est, iccirco solem qui lumen à nullo accipiens exhibet omnibus, marem uocamus: Lunam quæ accipiens à sole dat elementis, à dando & accipiendo promiscuam: Terram cum accipiat quidem ab omnibus, tribuat nulli, fœminam nũcupamus. Quãobrem, Sol, Luna, Terra, Fortitudo, Iustitia, Temperãtia merito maris, promiscui, fœminæ signatur cognomine: atque, ut excellentiorem deo appellationem exhibeamus has uirtutes in illo, Solem, Lunam, Terram: in nobis masculinũ sexum dicimus, promiscuum, fœmininum. Quibus autem lux illa diuina à dei sole cum fortitudinis affectu in sui ortu fuit infusa, his masculam dicimus lucem fuisse concessam. Quibus à dei luna cum affectu iustitiæ, promiscuam. Quibus à dei terra cũ affectu temperantiæ, fœminam. Lucem illã infusam, atq; diuinam statim ad naturalem reflexi negleximus. Altera ergo posthabita seruauimus alteram: ubi dimidiũ nostri tenemus, dimidiũ prætermisimus. Certo uero ætatis tẽpore à naturali lumine ducti diuinũ affectamus quidem omnes, sed diuerso modo diuersi ad eius adeptionẽ procedimus: per fortitudinẽ, qui à dei fortitudine illud olim cum affectu fortitudinis acceperũt: per iustitiam alij, temperãtiãmue similiter. Denique; suum illud dimidiũ quisq; ut acceperat quærit. Et alij per masculam quidem dei lucem amissam olim, iam recuperatã, dei uolunt mascula fortitudine perfrui: alij per promiscuam lucem similiter uirtute promiscua: alij per fœminam eodem pacto. Munus profecto tantum hi consequuntur, qui postquam adulta ætate scintilla in ipsis naturalis eluxit, eam non esse ad diuina iudicanda sufficientem existimant, ne scintillæ naturalis iudicio, aut animarum aut corporum affectus diuinæ tribuant maiestati, putentq; illam non esse corporibus animisue præstantiorem. In quo sane plerique errasse tradun tur: qui in diuinorum inuestigatione ingenio naturali confisi, aut deum non esse dixerunt, ut Diagoras: aut dubitauerunt, ut Protagoras: aut corpus iudicauerunt: ut Epicurei, Stoici, Cyrenaici, alijque permulti: aut animam quandam, ut Marcus Varro, Marcus Manilius, alijque nonnulli. Hi tanquam impij non modo diuinum lumen olim neglectum nõ recuperauerunt, sed & naturale propter eius abusum deprauauere: quod deprauatum est, fractum non iniuria scissumq; putatur. Ideo illorum animi, qui tanquam superbi & fastu tumidi suis cõfidunt uiribus, secantur, ut ait Aristophanes, iterum: cum etiam naturale lumen, quod illis erat reliquum, opinionibus falsis obscurant, & moribus iniquis extinguũt. Itaque naturali lumine recte utuntur, quicunque mancum illud, & mutilatum esse recognoscentes ad naturalia iudicãda satisfacere quodammodo arbitrantur: ad ea uero, quæ supra naturam sunt, sublimiori lumine opus esse putantes exactissima quadam animi purgatione ita se præparant, ut diuina lux iterum illis effulgeat: cuius radijs recte de deo sentient, & in pristinam illam integritatem restituentur.

AMOR ANIMAS REDVCIT IN cœlum, Beatitudinis distribuit gradus, gaudium largitur æternum. CAP. VI.

HVnc uos conuiuæ præstantissimi deum, quem præ cæteris dijs generi humano beneficum esse Aristophanes ait, omni sacrificiorum genere uobis propitium facite: hunc pijs precibus inuocate: hunc toto corde capessite. Hic animos sua beneficentia primum ad cœlestem ducit mensam: ambrosia & nectare abundantem: deinde singulos singulis accommodat sedibus: postremo suauiter detinet in æternum. Nulli enim cœlum repetunt, nisi qui cœlorum regi placuerunt: placent illi, qui eum summopere diligunt. Cognoscere quidem illum uere, omnino præsenti in tempore impossibile est. Vere autem amare quoquomodo cognitum, & possibile est, & facile. Qui deum cognoscunt, nondum illi placent, nisi cognitum diligant: qui cognoscunt diligũt, non quia cognoscunt, sed quia qui diligunt, amantur à deo. Nos enim non eos qui nouerint, sed qui nos amauerint, charitate complectimur. Multos nanque qui nos cognoscunt, hostes habemus. Quod ergo nos cœlo restituit, non dei cognitio est, sed amor. Discumbentium præterea ordo in mensa cœlesti diuersos sequitur gradus amantium. Nam qui deum excellentius dilexerunt, dapibus excellentioribus ibi uescuntur. Nempe qui per opera fortitudinis dei fortitudinem coluerunt, ea ipsa fruuntur. Qui iustitiam uero, iustitia: temperantia similiter, qui temperantiam: atque ita uarijs diuinæ mentis ideis & rationibus uarij animi pro uario amoris raptu fruuntur. Toto autem Deo fruuntur omnes, quia totus in singulis est ideis. Sed deum totum præstantius possident, qui eum in præstantiori idea conspiciunt. Quisque uero ea dei uirtute potitur, quam dilexit. Ideo liuor, ut Plato inquit in Phædro, abest à diuino choro. Cum enim omnium iucundissimum sit, re amata potiri: quilibet in eo potiundo quod amat cõtentus plenusque uiuit. Quippe si amatores duo delitiarum suarum compotes fiant, uterque in amata sui possessione quiescit: neque curam quidem ullam habebit, ni alter pulchriori potiatur amato. Quapropter amoris beneficio factum est, ut in diuersis felicitatis gradibus portione sua quilibet sine ulla inuidia sit contentus. Fit etiam ut sine ulla satietate animi ijsdem uescãtur dapibus in æternum. Vt enim oblectentur conuiuæ, non epulæ, non uina sufficiunt, nisi fames, sitisque ad uescendum alliciant: ac tandiu oblectatio, quandiu & auiditas permanet. Auiditatem uero quis amorem quendam esse negauerit? Aeternus igitur amor quo semper in deum afficitur animus, efficit ut deo semper tanquam nouo spectaculo gaudeat. Amorem hunc eadem dei bonitas semper accendit in animo: quæ & beatum facit amantem. Tria igitur, ut breui complectar, amoris beneficia collaudabimus, quod nos olim diuisos in integrum restituendo, reducit in cœlum: quod suis quenque collocat sedibus, facitq; omnes in illa distributione quietos: quod omni expulso fastidio suo quodam ardore oblectamentum quasi nouum iugiter accendit in animo, redditque illum blanda & dulci fruitione beatum.

ORATIO QVINTA.

AMOR EST BEATISSIMVS, quia pulcher est & bonus. CAP. I.

CArolus Marsupinus, musarum dulcis alumnus, Landinum poëtam secutus, Agathonis orationem sic aggreditur. Amorem deum noster Agatho beatissimum, quia pulcherrimus sit & optimus, arbitratur. Quæ ad hoc ut sit pulcherrimus, quæ item ut optimus, exiguntur, diligenter enumerat: in quibus enumerandis amorem ipsum effingit. Postremo postquam qualis est enarrauit, beneficia ab eo generi humano tributa connumerat. atq; hæc disputationis illius est summa. Nostra interest in primis inquirere, quam ob causam ut beatũ ostenderet, pulchrũ ualde esse dixit & bonũ: quódue sit inter bonitatẽ, pulchritudinemq; discrimen. Beatum in Phi lebo Plato uult esse, cui nihil deest: idq; esse illud quod sit ab omni parte perfectum. Est autem perfectio interior quędam, est & exterior. Interiorem, bonitatem: exteriorem, pulchritudinem dicimus. Propterea quod bonũ penitus est & pulchrũ id tanquam ab omni parte perfectũ, beatissimũ nuncupamus. Hanc utiq; differentiam omnibus in rebus animaduertimus. Nempe in lapillis, ut physici uolunt, temperatissima quatuor elementorũ permixtio quædam interior, nitorem parit exteriorem. Herbas præterea & arbores innata radicibus medullisque fœcũditas, florum & foliorum gratissima uestit uarietate. In animalibus autem salubris humorum complexio iucundam lineamentorum & colorum speciem procreat. Virtus etiam animi decorem quendam præ se ferre uidetur in uerbis, gestibus, operibus, honestissimum. Cœlos quoque sublimis

ſublimis eorum ſubſtantia clariſsimo lumine circunfundit. In his omnibus interna perfectio producit externam. Illam bonitatem, hanc pulchritudinem poſſumus appellare. Quocirca bonitatis florem quendam eſſe pulchritudinem uolumus: cuius floris illecebris, quaſi eſca quadam, latens interius bonitas allicit intuentes. Quoniam uero noſtræ mentis cognitio à ſenſibus ducit originem, bonitatem ipſam in rerum penetralibus inſitam nec intelligeremus unquam, neq; appeteremus, niſi ad eam ſpeciei exterioris indicijs manifeſtis proueheremur. Qua in re mirabilis admodum formæ huius, comitiſque ipſius apparet utilitas. Per hæc ſatis oſtenſum arbitror, tantum inter bonitatem & ſpeciem, quantum inter ſemen & floſculum intereſſe: atque ut flores arborum ſeminibus orti ſemina ipſi quoque producunt: ita ſpeciem hanc bonitatis florem ut ex bono pullulat, ſic & ad bonum amantes perducere: quod quidem noſter hic heros abunde in ſuperioribus demonſtrauit.

QVOMODO PINGITVR AMOR, et quibus animæ partibus pulchritudo cognoſcitur, & generatur amor.

CAP. II.

POſt hæc diffuſius enumerat Agatho quot ad eius dei formoſam ſpeciem requiruntur. Iuuenis inquit eſt, tener, agilis, concinnus, & nitidus. Nobis autem primo quærendũ quid hæc ad pulchritudinem cõferant. Deinde cum deo huic attribuuntur, quo pacto intelligi debeant. Rationem homines habent & ſenſum. Ratio per ſeipſam rationes rerum omnium incorporeas compræhendit. Senſus per quinque ſui corporis inſtrumenta corporum imagines & qualitates attingit: Colores per oculos, per aures uoces. Odores per nares, per linguam ſapores, per neruos qualitates ſimplices elementorum, calorem uidelicet, frigusque & reliqua. Propterea ſex ad cognitionem pertinentes, quantum ad propoſitam attinet quæſtionem, uires animi numerantur: Ratio, Viſus, Auditus, Olfactus, Guſtus, & Tactus. Ratio numini ſummo, Viſus igni, Aëri auditus, uaporum odori Olfactus, aquæ Guſtus, Tactus terræ tribuitur. Ratio ſiquidẽ cœleſtia indagat, nec propriam in membro corporis aliquo ſedem habet: quemadmodum neque certam habet ſedem in ulla mundi parte diuinitas. Viſus in ſublimi parte corporis uelut ignis in ſuprema mundi regione locatur, & lumen natura ſua percipit, quod ignis eſt proprium. Auditus uiſum non aliter quàm purus aër ignem ſecutus uoces haurit: quæ & in aëre fracto gignuntur, & per aëris interuallum aures illabuntur. Olfactus caliginoſo aëri, uaporibusque ex aëre & aqua mixtis omnino aſsignatur: quia inter aures & linguam, quaſi aërem & aquam, poſitus, uapores eos appræhendit facile, & diligit maxime, qui ex aëris & aquæ mixtione proueniunt: quales ſunt herbarum, florum, pomorum odores, naribus ſuauiſsimi. Quis dubitet guſtum aquæ liquoribus comparare: qui olfactui tanquam aëre craſsiori ſuccedit, & iugi ſaliuæ liquore perfuſus, potu uehementiſsime delectatur, humidisque ſaporibus? Quis item ambigat terræ tactum aſcribere: cum per omnes terreni corporis partes fiat: in neruis qui terreni maxime ſunt, expleatur: facilime tangat quæ ſoliditatem habent & pondus, quod terra corporibus tribuit? Hinc etiam accidit ut tactus, guſtus, olfactus, ſolum proxime ipſis appoſita ſentiant, & patiantur admodum ſentiendo: licet olfactus remotiora, quàm guſtus & tactus appræhendere uideatur. Auditus autem remotiora cognoſcit, neque ita offenditur. Quo etiam longius proſpicit uiſus: & momento facit, quod aures tempore: prius enim coruſcatio cernitur, quàm tonitrus audiatur. Ratio remotiſsima capit: neque enim quæ in mundo ſunt ſolum, & quæ præſentia, ut ſenſus: ſed etiam quæ ſupra cœlum, & quæ fuerunt aut futura ſunt, percipit. Ex his patere cuique poteſt, ſex illarum animæ uirium, tres ad corpus & materiam potius, Tactum ſcilicet & Guſtum, & Odoratum: tres autem alias, Rationem uidelicet & Viſum & Auditum ad ſpiritum pertinere. Ideo tres illæ ad corpus potius declinantes corpori magis quàm animo congruunt: & ea quæ ab illis percipiuntur, cum corpus ſibi congruum moueant, uix ad animam uſque perueniunt, minimeque illi tanquam minime ſimilia placent. Tres uero ſuperiores à materia remotiſsimæ, animæ multo magis conueniunt: resque eas capiunt, quæ corpus quidem parum admodum, animum uero uehementiſsime moueant. Quippe Odores, Sapores, Calor, atque ſimilia, corpori aut nocent plurimum, aut proſunt, paulum quid ad animi aut admirationem, aut iudicium conferunt, ac modice ab illo deſiderantur. Ratio incorporeæ ueritatis, colores, figuræque, & uoces, corpus aut nihil, aut uix & minimum mouent: Animi uero aciem ad indagandum potiſsimum acuunt: atque eius ad ſe deſiderium rapiunt. Animi cibus eſt ueritas. Ad eam inueniendam oculi, ad diſcendam aures magnopere conferunt. Igitur quæ ad rationem, uiſum, auditum pertinent, gratia ſuipſius affectat, quaſi proprium alimentum. Quæ uero ſenſus tres alios mouent, corpori uel nutriendo, uel fouendo, uel generando magis neceſſaria ſunt. Ea itaque animus, non ſui, ſed alterius, id eſt, corporis cauſa quærit. Amare autem ea dicimur, quæ propter noſmetipſos deſideramus. quæ autem propter aliud quiddam cupimus, minime. Merito igitur amorem ad ſcientias, figuras, & uoces duntaxat uolumus pertinere: atque iccirco gratia illa ſolum, quæ in tribus his reperitur, animi uirtute, figura, uoce: quia maxime animum prouocat, ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quod uoco ſignificat, πρόκλησις, id eſt prouocatio nominatur, κάλλος uero Græce pulchritudinem Latine ſignificat. Gratus quidem nobis eſt mos uerus & optimus animi: grata corporis ſpecioſi figura: grata uocum concinnitas: cumque tria hæc animus, utpote ſibi cognata, & quodammodo incorporea pluris admodum quàm tria reliqua faciat, conſentaneum eſt, ut auidius aſciſcat, ardentius complectatur, uehementius admiretur. atque hæc ipſa, ſeu uirtutis, ſeu figuræ, ſiue uocum gratia, quæ animum per rationem uel uiſum uel auditum ad ſe uocat, & rapit, pulchritudo rectiſsime dicitur. Atque hæ tres illæ gratiæ ſunt, de quibus ſic Orpheus, ἀγλαΐη τε, θάλεια καὶ εὐφροσύνη πολύολβε. Splendor, uiriditas, lætitiaque uberrima. Splendorem quidem uocat gratiam illam & pulchritudinem animi, quæ in ueritatis & uirtutis claritate conſiſtit. Viriditatem uero, figuræ, colorisque ſuauitatem. hæc enim ſummopere in iuuentutis uiriditate floreſcit. Lætitiam denique ſincerum illud & ſalubre, & perpetuum, quod in muſica ſentimus, oblectamentum.

PVLCHRITVDO EST aliquid incorporeum.

CAP. III.

CVm hæc ita ſe habeant, neceſſarium eſt pulchritudinem eſſe aliquid uirtuti, figuræ, uocibusque commune. Non enim quodlibet iſtorum trium pulchrum ſimiliter uocaremus, niſi una his tribus ineſſet pulchritudinis definitio. Quo fit ut ipſa pulchritudinis ratio corpus eſſe non poſsit: quoniam uirtutibus animi quæ incorporeæ ſunt, pulchritudo ſi eſſet corporea, minime conueniret. Atqui tantum abeſt ut corpus ſit pulchritudo, ut non modo quæ uirtutibus animi, ſed etiam quæ corporibus, & uocibus ineſt, nequeat eſſe corporea. Quamuis enim corpora quædam ſpecioſa dicamus, non tamen ſunt ex ipſa ſui materia ſpecioſa. Siquidem corpus hominis unum atque idem hodie formoſum, cras autem caſu aliquo fœdante deforme, quaſi aliud ſit eſſe corpus, aliud eſſe formoſum. Neque etiam ſunt ex ipſa quantitate formoſa: quandoquidem grandia nonnulla atque item breuia quædam formoſa uidentur: ac ſæpe magna deformia, parua formoſa: & contra parua turpia, magna gratiſsima. Nonnunquam etiam accidit, ut ſimilis ſit in magnis quibuſdam, & paruis corporibus pulchritudo. Si itaque ſtante ſæpenumero eadem quantitate caſu quodam pulchritudo mutatur, & mutata aliquando quantitate permanet pulchritudo, ac ſimilis in magnis paruisque uidetur, certe duo hæc pulchritudo, & quantitas debent eſſe omnino diuerſa. Quinetiam ſi corporis cuiuſque formoſitas in ea ipſa ſui corporis craſsitudine quodammodo corporea eſſet, non tamen ut corporalis eſſet, intuenti placeret. Placet animo perſonæ alicuius ſpecies, non prout in exteriori iacet materia, ſed prout eius imago per uiſum ab animo capitur uel concipitur. Imago illa in uiſu & animo, cum iſti ſint incorporei, corpus eſſe non poteſt. Quo enim pacto cœlum, ut ita loquar, totum parua oculi pupilla caperetur, ſi modo corporali reciperet? Nullo profecto. Sed enim ſpiritus in puncto omnem corporis amplitudinem ſpiritali modo & incorporea imagine ſuſcipit. placet utique animo ea duntaxat ſpecies, quæ ab illo ſuſcipitur. Hæc autem licet exterioris corporis ſimulacrum ſit in eo, tamen eſt incorporea. Ergo ſpecies incorporea placet. Quod placet, id cuique gratum: quod gratum, hoc denique pulchrum. quo efficitur ut amor ad incorporeum aliquid referatur: atque ipſa pulchritudo ſpiritale quoddam potius rei ſimulacrum ſit, quàm corporea ſpecies. Sunt autem nonnulli qui certam membrorum omnium poſitionem, ſiue, ut eorum uerbis utamur, commenſurationem & proportionem cum quadam colorum ſuauitate, eſſe pulchritudinem opinentur. Quorum nos opinionem propterea nõ admittimus, quia cum huiuſmodi partium diſpoſitio in ſolis ſit rebus compoſitis, nulla eſſent ſimplicia ſpecioſa. Nũc autem puros colores, lumina, uocem unam, fulgorem auri, & argenti candorem, ſcientiam, animam, quæ omnia ſimplicia ſunt,

pulchra

pulchra uocamus: nosque ista mirifice tanquam reuera sint pulchra delectant. Accedit ad hæc quòd proportio illa cuncta includit corporis composita membra, neque est in singulis, sed in cunctis. Singula itaque membra per se pulchra non erunt. Ex singulis autem particulis totius compositi proportio nascitur. Vnde nonnihil sequitur absurdißimum: ut quæ suapte natura speciosa non sunt, pulchritudinem pariant. Sæpenumero etiam accidit, ut manente eadem membrorum proportione, atque mensura, corpus æque ut antè non placeat. Eadem porro hodie, quæ anno superiori corporis uestri figura, gratia uero non eadem. Nihil tardius quàm figura, nihil citius senescit quàm gratia. Ex quo liquido constat, non idem esse pulchritudinem & figuram. Sæpe quoque uidemus rectiorem in uno quodam quàm in alio dispositionem partium mensuramque membrorum: alius tamen, nescimus qua de causa, nobis formosior iudicatus amatur ardentius. quo satis admoneri uidemur, ut aliud quiddam formositatem, quàm dispositionem partium censeamus. Eadem nos ratione admonet ne formam suspicemur esse colorum suauitatem. Plerunque enim color in seniore clarior: in iuniore gratia maior. Et in æqualibus fit nonnunquam, ut qui colore superat alterum, gratia tamen ab illo & pulchritudine superetur. Neque tamen audeat quispiam mixtionem quandam ex figura coloribusque, pulchritudinem affirmare. Sic enim neque scientiæ, neque uoces quæ colore & figura carent, neque colores & lumina quæ certam nullam figuram habent, amore digna iudicarentur. Præterea cuiusque cupiditas, eo habito quod uolebat, expletur. Nempe fames & sitis, cibo potuque sedantur: amor nullo impletur aspectu corporis uel amplexu. Nullam igitur naturam corporis ardet: pulchritudinem certe sectatur. Quo fit, ut ea corporeum aliquid esse non poßit. Ex omnibus his colligitur, eos qui amore accensi pulchritudinem sitiunt, si modo uelint liquore hoc hausto ardentißimam sitim extinguere, alibi quàm in materiæ fluuio, aut quantitatis aut figuræ, aut colorum quorumlibet riuulis, dulcißimum pulchritudinis huius humorem, quo sitis eorum accenditur, quærere oportere. Quò uos tandem miseri uertetis amantes? Quis uestri cordis flammas extinguet acerrimas? Quis tãtum sedabit incendium? Hoc opus, hic labor. Dicam protinus. Sed attẽdite.

PVLCHRITVDO EST splendor diuini uultus. CAP. IIII.

Diuina potestas omnia supereminens statim à se natis angelis, atque animis suum illum radium in quo fœcunda uis inest omnium creandorum, tanquam filijs clementer infundit. Hic in eis utpote sibi propinquioribus totius mundi dispositionem, & ordinem multo pingit exactius, quàm in mundi materia. Quamobrem hæc mundi pictura quam cernimus uniuersa, in angelis & animis lucet expreßior. In illis enim sphæræ cuiusque figura, solis, lunæ, & syderum reliquorum, elementorum quoque, lapidum, arborum, animalium singulorum. Picturæ huiusmodi in angelis exemplaria & ideæ: in animis rationes, & notiones: in orbis materia, formæ atque imagines à Platonicis nominantur: claræ quidem in orbe: clariores in animo: in angeli mente clarißimæ. Vnus igitur dei uultus tribus deinceps per ordinem positis lucet in speculis, Angelo, Animo, Corpore mundi: In illo tanquam propinquiore clarißime: in hoc remotiore obscurius: in hoc remotißimo, si ad cætera compares, obscurißime. Proinde sancta mens angeli nulla impedita corporis ministerio in seipsam reflectitur, ubi dei uultum illum sinu suo insculptum introspicit: inspectum illico admiratur: auidißime illi semper inhæret. Vultus illius diuini gratiam, pulchritudinem dicimus. Auiditatem angeli, dei uultui penitus inhærentem, uocamus amorem. Ô utinam nobis idem contingeret. Sed enim animus noster ea conditione genitus, ut terreno corpore circumdetur, ad officium generandi declinat. Qua inclinatione grauatus thesaurum penetralibus suis absconditum negligit. Deinde terreno corpore inuolutus diutißime seruit corporis usui: ad hoc opus sensum quidem semper, rationem quoque diutius quàm decet, accommodat. Hinc efficitur ut diuini uultus illius candorem in se perpetuo enitentem, non prius animaduertat, quàm adulto iam corpore, & ratione expergefacta dei uultum in dei machina refulgentem, & oculis manifestum cogitatione consideret. Qua quidem consideratione prouehitur ad eum qui intus emicat, intuendum. Quoniam uero parentis uultus gratus est filijs, necesse est animis dei patris uultum esse gratißimum. Vultus huius, ut idem sæpius repetam, nitor, & gratia, siue in angelo, siue in animo, siue in mundi materia, pulchritudo uniuersalis est appellanda: impetusq; ad illam uniuersalis dicendus est amor. Vbique incorpoream esse hanc pulchritudinem non ambigimus. In angelo enim & in animo eam corpus aliquod non esse nemini dubium. In corporibus etiam eam esse incorporalem, & suprà monstrauimus, & ad præsens ex eo potißimum intelligimus, quòd oculus nil aliud, nisi solis aspicit lumen. Figuræ nanque, & colores corporum nunquam nisi lumine illustrata perspiciuntur, neque ipsa cum materia sua ad oculos ueniunt. Necessarium tamen esse uidetur ea in oculis esse, ut ab oculis uideantur. Vnum itaque solis lumen corporum omnium ab eo illustratorum coloribus figurisque depictum sese oculis offert. Sic affectum lumen oculi suo quodam radio adiuuante percipiunt: perceptum ipsum, & quæ in eo sunt omnia uident. Quare totus hic mundi qui conspicitur ordo, non eo modo quo in materia corporum, sed quo in luce oculis infusa est, cernitur. In ea luce cum à materia secretus sit, necessario est corporis expers. Quod ex hoc etiam euidẽter apparet, quòd lumen ipsum corpus esse non potest, cum momento ab oriente in occidentem totum ferme impleat orbem: aëris & aquæ corpus sine ulla offensione undique penetret: sordibusque immixtum nusquam inficiatur. Hæc uero corporum naturæ nullo modo conueniunt. Corpus siquidem non momento mouetur, sed tempore: neque alterum absque sui, uel alterius, aut utriusque offensione penetrat alterum: ac duo inuicem corpora mixta mutua se contagione inficiunt. Quod in aquæ & in uini, ignis & terræ confusione conspicimus. Cum igitur solis lumen incorporeum sit, quicquid suscipit, naturæ suæ suscipit modo. Propterea colores, & figuras corporum modo suscipit spiritali: eodemque pacto ipsum ab oculis susceptum inspicitur. Quo factum est, ut totus hic mundi decor, qui tertius est dei uultus, per incorpoream solis lucem incorporeum sese oculis offerat.

QVOMODO NASCITVR AMOR & odium, quódue pulchritudo est incorporea. CAP. V.

Ex his omnibus sequitur, ut omnis diuini uultus gratia: quæ uniuersalis dicitur pulchritudo: non in angelo solum, & animo incorporea sit: sed in aspectu etiam oculorum. Neque faciem hanc simul totam solummodo, uerumetiam partes eius admiratione commoti diligimus. Vbi particularis amor ad particularem pulchritudinem nascitur. Sic & ad hominem aliquem ordinis mundani membrum afficimur: præsertim cum in illo perspicue diuini decoris scintilla refulget. Affectus huiusmodi duabus ex causis nascitur: tum quia paterni uultus nobis placet imago: tum etiam quia hominis apte compositi species, & figura, cum ea humani generis ratione, quam animus noster ab omnium autore suscipit, & retinet, aptißime congruit. Vnde hominis exterioris imago per sensus accepta, transiensque in animum, si hominis figuræ quam poßidet animus, dissonat, euestigio displicet, & odio tanquam deformis habetur. Si consonat, illico placet, & tanquam formosa diligitur. Quo fit, ut nonnulli nobis obuij continuo placeant, uel displiceant: nosque affectus huiusmodi causam nesciamus. Quippe cum animus corporis ministerio impeditus intimas illas sui formas nequaquam respiciat. Verum naturali, & occulta quadam incõgruitate, uel congruitate fit, ut forma rei exterior imagine sua eiusdem rei formam in animo pictam pulsans dissonet aut consonet: atque occulta hac offensione uel blanditie motus animus, rem ipsam aut oderit, aut amet. Integram sane creandi hominis configurationem uis illa diuina, in angelo animoque ingenuit: in mundi uero materia, utpote ab illo opifice remotißima, hominis constitutio ab integra illa sui figura degenerat. In materia tamen melius affecta similior: in alia dißimilior prouenit. Quæ similior prouenit, ut dei ui, angelique ideæ, sic animi rationi quadrat & congruit. Animus hanc probat congruitatem. In ipsa profecto congruitate pulchritudo: in ea probatione, amoris consistit affectus. Quoniam uero idea, & ratio sunt à materia corporis aliena, hominis constitutio illum non ex materia, uel quantitate, sed ex aliquo potius incorporeo similis iudicatur. Vt similis, illis congruit: ut congruit, pulchra est. Iccirco diuersa sunt corpus, & pulchritudo. Quòd si quis quæsierit, quónam pacto corporis forma, animæ mentisque formæ, & rationi similis esse queat: is oro consideret ædificium architecti. Principio architectus ædificij rationem, & quasi ideam animo concipit. Deinde qualem excogitauit domum, talem pro uiribus fabricat. Quis neget domum corpus existere: eamque ideæ artificis incorporeæ, ad cuius similitudinem effecta est, esse persimilem? Porro propter incorporalem ordinẽ quendam potius, quàm propter materiam est architecto similis iudicanda.

canda. Age igitur materiam ſubtrahe, ſi potes: potes autem cogitatione ſubtrahere: ordinem uero relinque: nil tibi reſtabit corporis, nihil materiæ. Imò uero idem erit penitus, qui ab opifice prouenit ordo, & qui remanet in opifice. Idem in quouis hominis corpore facias. Reperies illius formam animi rationi quadrantem, ſimplicem eſſe, materiæque expertem.

QVOT REQVIRVNTVR VT res pulchra ſit, & quòd pulchritudo eſt ſpiritale donum. CAP. VI.

QVid tandem eſt corporis pulchritudo? Actus uiuacitas, & gratia quædam ideæ ſuæ influxu in ipſo refulgens. Fulgor huiuſmodi in materiam non prius quàm aptiſsime ſit præparata, deſcendit. His uero tribus, ordine, modo, ſpecie, conſtat uiuentis corporis præparatio. Ordo partium interualla: Modus, quantitatem: Species, lineamenta, coloremque ſignificat. In primis enim oportet ut membra quæque corporis naturalem ſitum habeant: ſuo aures loco ſint, oculique, & nares, & cætera: ac paribus interuallis oculi naſo ſint proximi: paribus item aures utræque diſtent ab oculis. Neque hæc interuallorum ad ordinem pertinens paritas ſufficit, niſi partium modus accedat, qui mediocrem debita totius corporis proportione ſeruata, membris ſingulis tribuat magnitudinem: ut naſi tres in longum diſpoſiti, uultus unius impleant longitudinem: aurium utrarunque ſemicirculi unà coniuncti, oris aperti circulum faciant. Idem quoque coniunctio ſuperciliorum efficiat. Longitudo naſi, longitudinem labij compleat: aurisque ſimiliter. Gemini oculorum orbes unum æquent oris hiatum. Capita octo proceritatem corporis compræhendant. Eandem quoque monſtret brachiorum in latus extenſio, crurumque ſimiliter atque pedum. Neceſſariam præterea ſpeciem ducimus, ut linearum attractus artificioſi, rugæq;, & oculorum ſplendor, ordinem illum modumque partium decorent. Atqui tria hæc licet in materia ſint, pars ulla corporis eſſe non poſſunt. Ordo mem brorum, membrum quidem eſt nullum. Ordo enim membris omnibus ineſt: nullum uero membrum in membris omnibus reperitur. Accedit quòd ordo nihil eſt aliud quàm decens partium interuallum. Interuallum uero, quid aliud dicemus quàm diſtantiam partium? Diſtantia denique, aut nihil eſt, & uacuum prorſus inane, ut tractus aliquis linearum. Lineas autem quæ latitudine profunditateque carent, quæ corpori neceſſaria ſunt, quis corpora dixerit? Modus item non quantitas, ſed terminus quantitatis. Termini uero ſuperficies ſunt lineæque, & puncta: quæ cum profunditatis craſsitudine careant, corpora non putantur. Speciem quoque in luminum, umbrarum, linearum iucunda concordia, non in materia collocamus. Ex his omnibus patet pulchritudinem uſqueadeo eſſe à mole corporis alienam, ut nunquam ipſi materiæ ſe communicet, niſi tribus illis incorporalibus præparationibus, quas narrauimus, ſit affecta. Harum uero fundamentum eſt elementorum quatuor temporata complexio: ut corpus noſtrum cœlo, cuius eſt comparata ſubſtantia, ſit ſimilimum, neque aliquo humorum exceſſu ab animi formatione deſciſcat. Sic enim & cœleſtis fulgor facile lucebit in corpore cœlo perſimili: & forma hominis illa perfecta, quam habet animus impacatam obedientemque materiam, reſultabit expreſsior. Ad pulchritudinē præterea ſuam accipiendam, uoces ferme ſimiliter diſponuntur. Ordo nanque illarum eſt à graui uoce ad octauam aſcenſus, atque inde deſcenſus: Modus, debita per tertias, quartas, & quintas, & ſextas uoces, tonos item & ſemitonos, progreſsio: Species canora claræ uocis intenſio. His utique tribus ceu quibuſdam elementis corpora ex membris multis compoſita, & arbores, & animalia, ac uocum plurium congregatio ad ſuſcipiendam pulchritudinem diſponuntur. Corpora uero ſimpliciora, ut elementa quatuor, lapides & metalla, itemque uoces ſingulæ, interiori quadam naturæ ſuæ temperie, fœcunditate & claritate, ad eandem ſufficienter aptantur. Animus autem eo potiſsimum ad illam eſt natura ſua accommodatus, quòd & ſpiritus eſt, & quaſi ſpeculum deo proximum. In quo quemadmodum in ſuperioribus diximus, diuini uultus elucet imago. Igitur quemadmodum auro, ut appareat ſpecioſum, nihil prorſus addendum: ſed terræ ſordes ſi quæ inhæſerint, ſecernendæ: ita nullis adiunctionibus indiget animus, ut formoſus appareat: ſed deponenda corporis cura, & ſolicitudo tam anxia: cupiditatis & timoris perturbatio depellenda. confeſtim naturalis animi ſpecies emicabit. Cæterum ne longius digrediatur oratio, ex ſupradictis breuiter concludamus, pulchritudinem eſſe gratiam quandam uiuacem & ſpiritalem, dei radio illuſtrante angelo primum infuſam: inde & animis hominum, corporumque figuris, & uocibus, quæ per rationem, uiſum, auditum, animos noſtros mouet atque delectat, delectando rapit, rapiendo ardenti inflammat amore.

DE AMORIS PICTVRA. CAP. VII.

AGatho uero poëta ueterum poëtarū more deum iſtum humana ueſtit imagine: pingitque ipſum hominum inſtar formoſum, iuuenem, tenerum, flexibilem ſiue agilem, apte compoſitum atque nitidum. Quorſum hæc? præparationes hæ quidem ſunt ad formoſam indolem potius quàm formoſitas. Nam exquinque his partibus tres primæ complexionem corporis temperatam, quod primum eſt fundamentum, ſignificant: duæ reliquæ ordinem, modum, & ſpeciem indicant. Phyſici temperatæ corporationis indicium teneræ carnis lenem & firmam æqualitatem demonſtrauere. Vbi calor excedit nimium, aridum, & hirſutum corpus: ubi frigus, rigidum: ubi ſiccitas, durum & aſperum: ubi humiditas, fluxum, lapſum, inæquale, contortum. Aequalis igitur, & firma corporis teneritudo, affectionem eius indicat in quatuor humoribus moderatam. Hanc ob cauſam Agatho mollem, delicatum & tenerum appellauit. Cur iuuenem? Quia non ſolum naturæ, ſed ætatis etiam beneficio temperies hæc habetur. Temporis enim diuturnitate partibus humorum ſubtilioribus reſolutis partes reſtant admodum craſsiores: igneque & aëre exhalato, aquæ & terræ regnat exceſſus. At cur agilem & flexibilem? Vt aptum ad motus omnes promptumque intelligas: ne forte putes cum mollem diceret, aquæ mollitiem, muliebrem, languidam, & ineptam dicere uoluiſſe. Ea ſiquidem eſt moderatæ complexioni contraria. Poſt hæc adiecit, Apte compoſitum, id eſt ordine & modo partium honeſtiſsime figuratum. Adiecit & nitidum, id eſt ſuaui colorum ſpecie refulgentem. Præparationibus his præpoſitis, quod reliquum erat reticuit Agatho. Noſtrum eſt enim poſt hæc aduentum gratiæ ſubintelligere. Hæ quinque partes in hominis figura ita ut diximus: in amoris autem potentia aliter intelligendæ uidentur: eius enim uim & qualitatem oſtendunt. Iuuenis ideo dicitur: quia iuuenes ut plurimum amore irretiuntur, eiusque inſidijs irretiti ætatem appetunt iuuenilem. Mollis, quia mitia ingenia facilius capiuntur: & qui capti ſunt licet antè feroces, manſueti redduntur. Agilis & flexibilis: quia & influit clàm, & ſimiliter effluit. Concinnus atque compoſitus: quoniam formoſa & ordinata deſiderat, fugitque contraria. Nitidus, quoniam in florida & nitente ætate hominis aſpirat ingenio, & florida concupiſcit. Hæc quoniam copioſiſsime exequitur Agatho, breuiter perſtrinxiſſe ſufficiat.

DE AMORIS VIRTVTE. CAP. VIII.

EA etiam quæ de quatuor uirtutibus ab Agathone dicuntur ad amoris bonitatem ſignificandam, ſic accipienda ſunt, ut iuſtus ideo affirmetur: quia ubi integer ac uerus eſt amor, ibi & beneuolentiæ uiciſsitudo, quæ nullam admittit contumeliam uel iniuriam. Huius charitatis tanta uis eſt, ut ea ſola humanū genus tranquilla poſsit in pace ſeruare, quod neque prudentia, neq; fortitudo, neq; uis armorum, legum, & eloquentiæ ſine beneuolentia poteſt efficere. Vocat præterea Temperatum, quia turpes domat cupiditates. Amor enim cum puchritudinem quærat, quæ in ordine quodam, tēperantiaque conſiſtit, uiles & immoderatas concupiſcentias aſpernatur: à turpibus geſtibus ſemper abhorret: quod à principio ſatis ab heroë audiuiſtis: atq; ubi huius regnat affectus, omnes cupiditates aliæ contemnuntur. Subiunxit, fortiſsimum. Quid enim audacia fortius? Quis item audētius quàm amator pro amato pugnat? Dijs alijs, id eſt planetis alijs, Mars fortitudine præſtat: quia fortiores homines efficit. Venus hunc domat. Quando enim Mars in angulis cœli, uel ſecūda natiuitatis domo, uel octaua cōſtitutus naſcenti mala porten dit, Venus ſæpe coniunctione ſua, uel oppoſitione, uel receptione, aut aſpectu ſextili, aut trino, Martis, ut ita dicamus, compeſcit malignitatē. Rurſus quando Mars in ortu hominis dominatur, magnitudinem animi iracūdiamq; largitur. Si proxime Venus acceſſerit, uirtutē illam magni animi à Marte datam non impedit: ſed uitium iracundiæ reprimit: Vbi clementiorem facere Martem & domare uidetur. Mars autem Venerem nunquam domat. Illa ſiquidem ſi dux fuerit, amoris præſtat affectum. Si Mars proxime duxerit, ſuo calore Veneris impetum reddit ardentiorem: ita ut ſi naſcente aliquo Mars in Veneris domo, Libra, uel Tauro fuerit, propter Martis præſentiam qui tunc natus eſt, acerrimis uratur amoribus. Mars iterum ſequitur Venerem: Venus Martem non ſequitur, quoniam audacia amoris pediſſequa

eſt, non

est, non amor audaciæ. Non enim ex eo quòd audaces sunt, amore homines illaqueantur: sed ex eo plerunq; quòd amore saucij sunt, audacissimi fiunt ad quæq; pericula, ꝑpter amatum intrepide subeunda. Deniq; fortitudinis eius omnibus excellentis euidentissimum illud est argumentũ, quòd amori omnia parent, ille nulli. Nempe cœlestes amant, & animalia, & corpora omnia. Fortes item & sapientes. Diuites uiri regesq; maximi colla subdunt amoris imperio. Amor autẽ nullis istorum subijcitur. Neque enim diuitum munera amorem emunt, neq; potentum minæ uiolentiæq;, ut amemus, uel desistamus amare, nos cogere possunt. Amor enim liber est, ac sua sponte in libera oritur uoluntate: quam neq; deus etiam coget, qui ab initio liberam fore decreuit. Quo fit, ut amor, qui uim omnibus infert, omnium effugiat uiolentiam. Huius tanta libertas est, ut cęteræ animi affectiones uel artes operationesq; præmium aliquod, ut plurimum, à se diuersum exoptent: Amor seipso tanquam suijpsius præmio sit contentus quasi non sit præmium aliud præter amorem quod amore sit dignum. Nam qui amat, amorẽ amat præcipuè. Id enim uult ab amato potissimum, ut uicissim amet amantem. Est etiam sapientissimus. Qua ratione amor rerum omnium creator sit atque seruator, & artium singularum magister & dominus, satis in Eryximachi oratione arbitror disputatum. In quibus sapientia amoris ostenditur. Ex omnibus his cõcluditur amorem idcirco & beatissimum esse, quia pulcherrimus sit, & optimus. Esse uero pulcherrimum ex eo cõstat, quia pulcherrimis tanquam sui similibus delectatur. Optimum propterea, quòd optimos facit amantes. Optimum uero esse illum necesse est, qui alios optimos efficit.

DE DONIS AMORIS.
CAP. IX.

QVid amor sit ex nostra illa discursione apparuit. Qualis sit, ex uerbis superioribus Agathonis. Quæ munera largiatur, facile ex dictis discitur. Est enim amor alter simplex: mutuus alter. Simplex ille quemcunque ompræhenderit, prudentem reddit ad prouidendum: acutum ad disserendum: facundum ad eloquendum: ad res gerendas magnanimum: ad iocos facetum: ad ludos promptum ad seria quæque fortissimum. Mutuus periculis pulsis securitatem: submota dissensione concordiam: uitata miseria præstat felicitatem. Vbi enim mutua charitas, ibi nullæ insidiæ, ibi communia omnia: ibi lites & furta, homicidia cessant, & prælia. Tranquillitatem huiusmodi non animalibus solum, sed cœlis etiam, elementisque ab amore mutuo tribui, & hic tangit Agatho, & suprà in Eryximachi oratione diffusius est ostẽsum. In oratione huius clare dicitur amor cantu suo mẽtes deorum hominumq; mulcere. Quod plane intelliget quisquis meminerit in superioribus demonstratum fuisse, amorem in omnibus esse, atq; ad omnia porrigi.

AMOR CAETERIS DIIS ET antiquior est & iunior.
CAP. X.

SEd antequam finem faciã optimi uiri, tres pro ingenij uiribus quæstiones: quæ in Agathonis disputatione suboriuntur, absoluam. Primo enim quæritur cur Phædrus seniorem Saturno & Ioue amorem: Agatho uero dixerit iuniorẽ. Secundo quid apud Platonem regnum necessitatis significat: Quid amoris imperium. Tertio qui Dij quas artes regnante amore repererint. Pater omnium deus mentes illas sui ministras, quæ Saturnum, Iouem, cæterosq; planetas mouent, amore quodam sui seminis propagandi, & benignitate prouidentiæ genuit. Mẽtes iterum euestigio natæ parentem suum recognitum diligunt. Amorem illum quo creantur cœlestes, seniorem illis: eum uero quo creatori suo afficiuntur, dicimus iuniorem. Præterea Saturni planetæ, & aliorũ ideas angelica mens à patre suo non prius accepit quàm ad eius faciem amore ingenito flecteretur. Ea rursus postquam illos accepit, flagrantius parentis munus amauit. Sic ergo angeli illius in deum dilectio, partim antiquior est ideis, quæ dij dicuntur: partim etiam iunior. Igitur amor principium est & finis, deorum primus atq; nouissimus.

AMOR ANTE NECESSITATEM regnat.
CAP. XI.

VErum ut quæstio secũda soluatur, hic ante necessitatem ideo regnare dicendus: quoniam diuinus amor omnibus ex se natis dedit originem: in quo nulla necessitatis uiolentia ponitur. Nam cũ nihil supra se habeat, non coactus, sed sponte quodlibet operatur. Mens autem quæ illum sequitur, serente illo necessario pullulat. Ille igitur amore producit: hæc necessitate producitur. Ibi amoris, hic necessitatis incipit dominatio. Hæc licet à summa dei bonitate nascatur, ideoque fit bona: tamen qui extra deum processit, necessario ab infinita parentis perfectione degenerat. Nunquam enim effectus totam suscipit causæ bonitatem. In hac utique necessaria effectus tum processione, tum etiam degeneratione, necessitatis consisteret imperium. Sed enim mens euestigio genita suum, ut diximus, diligit autorem: ubi regnum resurgit amoris. Nam & illa amore in deum erigitur: & deus amore eam ad se conuersam illuminat. Verum hic rursus necessitatis potentia surrepit. Quippe cum lumen illud à deo descendens non tanta claritate recipiatur à mente natura sua obscura, quanta à deo tribuitur. Cogitur enim pro naturæ suæ capacitate recipere. Ideo uiolentia naturæ suscipientis fit lumen obscurius. Huic necessitati, amoris succedit iterum principatus. Illa siquidẽ primo hoc dei fulgore accensa, ardentius in eum reflectitur, & hac re quasi scintilla luminis instigata totam expetit luminis plenitudinem. Hinc & deus prouidentiæ suæ benignitate ultra primum illud naturale lumen diuinum quoque largitur: atque ita sibi inuicem alterne succedit amoris necessitatisque potentia. Quæ quidem successio, in diuinis naturæ origine fit: in alijs, temporis interuallis: ita tamen, ut amor primus sit omnium atque nouissimus. De animo quoque & cæteris quæ à deo fiunt, quo ad duo hæc imperia similiter iudicandum. Iccirco si absolute loquatur, antiquius est amoris quàm necessitatis imperium: cum in deo illius, huius in rebus creatis potestas incipiat. Si de rebus à deo creatis intelligamus, necessitatis tyrannis regnum antecedit amoris: cum res ipsæ prius necessitate procedant atque degenerent procedendo, quàm ad patrem suum amore se uertant. Duo hæc imperia, duobus hymnis cecinit Orpheus. Necessitatis imperium ita in noctis hymno, δεινὴ γὰρ ἀνάγκη πάντα κρατύνει, id est, Grauis necessitas omnibus dominatur. Amoris autem regnum, ita in Veneris hymno, καὶ κρατέεις τρισσῶν μοιρῶν, γεννᾷς δὲ τὰ πάντα, ὅσσα τ' ἐν οὐρανῷ ἐστὶ καὶ ἐν γαίῃ πολυκάρπῳ. Tribus fatis imperas, & generas omnia: quæ in cælo sunt, & quæ in terra, & quæ in mari. Diuine Orpheus duo regna posuit, & ea inuicem comparauit, præposuitque amorem necessitati, cum dixit illum tribus fatis, in quibus consistit necessitas, imperare.

QVO PACTO REGNANTE NEcessitate Saturnus castrauit Cœlium: Iupiter uero ligauit Saturnum.
CAP. XII.

QVo autem pacto dominante Necessitate sequentes dij parentes suos aut castrare aut ligare hic ab Agathone dicantur, ex dictis facile intelligimus. Non enim hæc ita accipienda sunt, ut mẽs angeli deum ipsum, sed munus sibi à deo tributum in seipsa diuidat & discerpat. Satis paulo antè monstrauimus munera dei in recipiente spiritu necessario à summa dei perfectione decidere. Quo fit, ut fœcunditas illa naturæ in deo quidem integra, sed in angelo cõminuta, & quodãmodo mutilata, merito castrata fuisse dicatur. Quod quidem regnante Necessitate contingere dicitur, quia neque dantis, neque accipientis uoluntate, sed ea necessitate qua affectus causæ suæ æquari non potest, necessario accidit. Sic enim Saturnus, id est angelus, Cœlium, id est summum deum castrare uidetur: Iupiter quoque, id est anima mundi ligare Saturnum, id est uim ab angelo acceptam in seipso naturæ suę defectu angustioribus limitibus coarctare. Amplior enim est illius quàm huius potentia. Ideo potentia, quę in illo expedita propter amplitudinem, & soluta, in hoc propter angustiam ligata iam & coarctata censetur. Omitto quod astrologi opinantur, planetæ Saturni malignitatem Iouis coniunctione, uel receptione, uel oppositione, aut aspectu sextili, aut trino sæpissime coërceri. Sed de his hactenus. ad quęstionem tertiam descendamus.

QVI DII, QVAS ARTES hominibus largiuntur.
CAP. XIII.

ARtes à dijs propter amorem humano generi traditas Agathon arbitratur. Regnandi ab Ioue: Sagittandi, diuinandi, medendi, artem ab Apolline: Fabricam ærariam à Vulcano: Texendi artificium à Minerua: à Musis denique musicam. Duodecim Zodiaci signis numina presunt duodecim. Arieti Pallas: Tauro Venus: Apollo Geminis: Cancro Mercurius: Leoni Iupiter: Virgini Ceres: Libræ Vulcanus Scorpio Mars: Diana Sagittario: Vesta Capricorno: Aquario Iuno

Iuno: Piscibus uero Neptunus. Ab his artes omnes generi nostro traduntur. Signa illa in corpus: Numina quæ illis præsunt in animam uires suas ad singulas artes infundunt. Ita Iupiter per Leonem hominem ad gubernationem deorum & hominum, id est ad res tam diuinas quàm humanas præclare gerendas reddit aptissimum. Apollo per Geminos uaticinium, medicinam, & arcus industriam exhibet. Pallas per Arietem texendi peritiam. Vulcanus per Libram ærariam fabricam: & artes reliquas alij. Quia uero prouidentiæ benignitate sua nobis munera magnifice largiuntur, amore instigante dicimus elargiri. Præterea uelocissima illa & ordinatissima cœlorum conuersione musicam nasci consonantiam arbitramur, atque octo circulorum motibus tonos octo: ex cunctis autem nonum quendam produci concentum. Nouem itaque cœlorum sonos, à musica concordia musas nouem cognominamus. Huius musicæ ratione noster olim donatus est animus. Cui enim est origo cœlestis, merito cœlestis innata dicitur harmonia. Quam deinde uarijs instrumentis & cantibus imitatur. Idque munus similiter diuinæ prouidentiæ nobis est amore concessum. Hunc ergo nos uiri clarissimi deum, quia pulcherrimus est, amemus: quia optimus, imitemur: quia beatissimus ueneremur: ut sua nobis clementia & largitate concedat pulchritudinis, bonitatis, beatitudinis suæ possessionem.

ORATIO SEXTA.

INTRODVCTIO AD DISPVTAtionem de amore. CAP. I.

HActenus Carolus Marsupinus. Thomas autem Bencius Socratis diligens imitator ad Socraticorum uerborum commentationem libenti animo, & hilari uultu se contulit. Socrates inquit noster Græcorum omnium sapientissimus oraculo Apollinis iudicatus amandi artem præ cæteris profiteri solebat, quasi ob artis huius peritiam potissimum & Socrates & alius quiuis esset sapientissimus iudicandus. Artem huiusmodi non ab Anaxagora, Damone, Archelao physicis, non à Prodico Chio, & Aspasia rhetoricæ professoribus: non à Cono musico, à quibus multa didicerat, sed à Diotima fatidica muliere diuino afflata spiritu se accepisse dicebat. Mea quidem sententia, ut ostenderet, sola diuinitatis inspiratione, quid uera pulchritudo sit: quid legitimus amor: qua ratione amandum: homines intelligere posse. Tanta est amatoriæ facultatis potentia, tanta sublimitas. Ergo procul ab his cœlestibus epulis abeste: procul inquam abeste prophani: qui terrenis obruti sordibus & Baccho Priapoque prorsus emancipati, amorem cœleste munus, in terram porcorum ritu cœnum que prosternitis. Vos autem conuiuæ castissimi: & alij omnes Dianæ & Palladi consecrati: qui animi purissimi libertate perpetuoque mentis gaudio exultatis, adeste feliciter: diuinaque mysteria Socrati à Diotima reuelata diligenter audite. Sed antequam Diotimam audiatis soluenda est controuersia quædam, inter eos qui de amore in superioribus tractauerunt, & eos qui tractaturi sunt, orta. Superiores nanque amorem pulchrum, bonum, beatum, deum uocauerunt: Socrates & Diotima negant, atque illum inter pulchrum & turpe, bonum & malum, beatum & miserum, deum & hominem medium collocant. Nos utranque sententiam, licet alia ratione, ueram existimamus.

AMOR EST MEDIVS INTER pulchritudinem & turpitudinem, atq; inter deum & hominem. CAP. II.

FErro magnes lapis suam quandam inserit qualitatem: qua ferrum magneti factum persimile ad hunc lapidem inclinatur. Inclinatio huiusmodi prout à lapide orta uergit in lapidem, lapidea certe inclinatio dicitur: prout in ferro est, & ferrea est pariter, & lapidea. Est enim in ferri materia non pura illa quidem: sed per qualitatem lapidis iam formata. Ideo utriusque retinet proprietatem. Ignis etiam, ut loquamur apertius, qualitate sua, id est calore linum accendit. Linum caloris qualitate suspensum ad supernam ignis euolat regionem. Volatum huiusmodi prout ab igne excitus uergit ad ignem: igneum plane cognominamus: prout in lino est non mero quidem, sed iam ignito, ab utriusque tam lini quàm ignis natura, lineum æque ac igneum dicimus. Figura hominis sæpenumero propter bonitatem interiorem feliciter à deo concessam, aspectu pulcherrimum splendoris sui radium per oculos intuentium transfundit in animam. Hac utique scintilla tanquam hamo quodam tractus animus properat ad trahentem. Hunc nos tractum qui & amor est: quoniam à pulchro bono felici dependens in idem reflectitur: pulchrum, bonum, beatum, deum Agathonis cæterorumque superiorum sententia nominare non dubitamus. Quoniam uero in animo est per radij illius pulchri præsentiam iam accenso, affectum inter pulchrum & non pulchrum medium cogimur nominare. Quandoquidem animus, qui nullam adhuc pulchræ rei suscipit imaginem, rem illam tanquam incognitam nondum amat: & qui totam possidet pulchritudinem, amoris stimulis non uexatur. Quis enim quæ habet affectat? Restat, ut tunc ardenti flagret amore, quando speciosum aliquod rei pulchræ simulacrum nactus, ea prægustatione ad plenā possessionem pulchritudinis instigatur. Cum igitur amantis animus rem ipsam pulchram partim habeat quidem, partim uero non habeat: non iniuria partim pulcher est, partim non pulcher. Atque ita amorem ex huiusmodi mixtione medium quendam affectum esse uolumus inter pulchrum & non pulchrum, utriusque participem. Ob hanc utique rationem Diotima ut ad eam iam ueniamus, amorem dæmonem appellauit: quia sicut dæmones inter cœlestia & terrena sunt medij: sic amor inter informitatem & formam medium obtinet. Mediam hanc eius regionem inter informem formosamque naturam Ioannes in prima & secunda eius oratione satis aperuit.

DE SPHAERARVM ANIMIS ET dæmonibus. CAP. III.

SEd quomodo mediam plagam cœlum inter & terram dæmones habitent, ex uerbis Diotimæ in conuiuio, Socratis in Phædro atque in Philebo, Atheniensis hospitis in legibus & Epinomi, ita cognoscite. Vniuersam huius mundi machinam anima quadam regi, atque moueri Plato existimat. Si quidem mundi corpus totum quoddam corpus est, ex totis quatuor elementis compositum, cuius particulæ sunt omnium animantium corpora. Nam animalis cuiusque corpusculum mundani corporis particula est. Neque ex toto ignis, aëris, aquæ, terræ elemento: sed horum elementorum partibus quibusdam componitur. Quanto igitur totum parte perfectius est, tanto mundi corpus perfectius est singulorum animantium corpore. Absurdum esset imperfectum quidem corpus habere animam, perfectum uero neque habere animam, neque uiuere. Quis enim adeo mente captus est, ut partem uiuere dicat, totum neget? Viuit igitur totum mundi corpus, cum animalium corpora, quæ partes illius sunt, uiuant. Vnam esse oportet totius animam, sicut & una est materia, una constructio. Cum ergo duodecim sint mundi sphæræ: ut Platoni placet, octo cœli, & elementa sub cœlo quatuor: atque duodecim hæ sphæræ discretæ inuicem sint, specie, motibus, & proprietate diuersæ, duodecim necesse est illis adesse animas, specie & uirtute diuersas. Vna igitur erit unius primæ materiæ anima. Duodecim circulorum, animæ duodecim. Quis terram, aut aquam neget uiuere, quæ uitam animalibus ex se genitis tribuunt? Quod si feces hæ mundi uiuunt, uiuentiumque sunt plenæ: cur non aër, & ignis excellentiores mundi partes uiuant, uiuentiaque in se similiter habeant, cœlique similiter? Sed animalia illa cœlestia, quæ sydera sunt, & terrena, aquatiliaque uidemus quidem, ignea uero & aërea non uidemus. Quippe cum neque purum ignis, aut aëris elementum perspiciamus. Hoc autem interest: quòd in terra duo sunt animantium genera: bruta & rationalia: similiterque in aqua: cum aqua corpore terræ præstantior, non minus quàm terra compos esse debeat rationis. Globi uero decem superiores propter eorum sublimitatem solis sunt rationalibus exornati. Animam mundi, id est materiæ primæ: & duodecim sphærarum, & syderum animas deos Platonici nominant, tanquam angelicæ mentis summique dei pedissequas. Animalia quæ ignis ætherei sub luna locati, aut puri aëris, aut nebulosi aëris aquæ proximi regionem habitant, dæmones. Quæ terram incolunt rationalia, homines. Dij etiam immortales, & impatibiles sunt: homines patibiles, atque mortales sunt. Dæmones immortales sunt quidem, sed patibiles. Neque passiones dæmonibus corporis, sed animi affectus quosdam attribuunt: quibus bonos homines amant quodammodo, malos oderunt seque ipsos propius & ardentius rebus inferioribus præcipue humanis gubernandis immiscent. ij omnes ex hoc officio boni uidentur. Esse uero alios quosdam malos dæmones Platonici nonnulli, & Christiani theologi uoluerunt. Sed de malis dæmonibus nulla ad præsens nobis est disputatio. Bonos autem nostri custodes proprio nomine angelos inferioris mundi gubernatores, Dionysius Areopagita, quod à Platonis mente minime discrepat, uocare solet. Quinetiam quos deos & sphærarum, syderumque animos Plato nuncupat, angelos dei ministros Dionysij more possumus appellare, quod etiam à Platone ob eam causam non dissentit: quia huiusmodi animos, ut in decimo legum apparet, sphærarum claustris haudquaquam perinde illigat, ut corporibus

poribus animas terrenorum. Sed tanta uirtute à deo summo donatos affirmat, ut dei uisione gaudere simul ualeat, & sine ullo labore, aut solicitudine globos mundi pro patris sui uoluntate regere & mouere, hisque mouendis inferiora facile gubernare. Quare inter Platonem & Dionysium uerborum potius est, quàm sententiæ discrepatio.

DE SEPTEM DONIS QVAE À deo hominibus per medios spiritus tribuuntur. CAP. IIII.

Rerum omnium ideis, quas diuina mens continet, sequentes dij, deorum muneribus dæmones subseruire dicuntur. A summo nanque ad imum omnia per media transeunt: ita ut ideæ illæ diuinæ mentis conceptiones, per deos, dæmones, sua hominibus munera largiantur. Horum sunt præcipua septem. Contemplationis acumen. Gubernandi potestas. Animositas. Claritas sensuum. Amoris ardor. Interpretandi subtilitas. Fœcunditas generandi. Horum uim deus primo in se continet. Deinde septem dijs, qui planetas septem mouent, angelique à nobis uocantur, horum potentiam tribuit, ita ut singuli singula præ cæteris capiant. Illi septem dæmonum ordinibus eis subseruientibus singulis præcipue singula exhibent. Isti tradunt hominibus. Profecto deus hæc animis statim à se natis infundit. hi ex orbe lacteo per cancrum labentes in corpus, cœlesti quodam lucidoque corpore inuoluuntur: quo circundati terrenis corporibus includuntur. Ordo enim naturæ requirit, ut purissimus animus in corpus hoc impurissimum, non prius quàm medium quoddam & purum tegmen accepit, decidere ualeat. Quod cum animo crassius sit, hoc autem corpore purius & subtilius, commodissima à Platonicis iudicatur animæ cum terreno corpore copula. Hinc itaq; fit, ut planetarũ animæ nostris animis, corpora uero corporibus nostris septem illorũ munerum uires à deo datas statim ab initio, atq; assidue confirment & roborent. Eidẽ officio præsunt naturæ dæmonum totidem, inter cœlestes & homines mediæ. Contemplationis donum Saturnus per Saturnios dæmones roborat. Gubernandi & imperandi potentiam Iupiter Iouialium dæmonum ministerio. Magnitudinem animi Mars per dæmones Martiales. Sensum, opinionisque claritatem, unde uaticinium sequitur, Sol dæmonum solarium adiumento: Amorem per Venereos Venus inspirat. Pronunciandi & interpretandi solertiam Mercurialibus intercedentibus Mercurius adiuuat. Luna postremo lunaribus dæmonibus conferentibus fouet generationis officium. Horum facultatem licet hominibus cunctis impertiant: illis tamen præcipue, in quorum conceptione & ortu ex cœli dispositione possunt plurimum. Quæ quidem licet infusa diuinitus honesta sint, possunt tamen in nobis quandoque propter abusum uideri deformia, quod est in gubernationis, animositatis, amoris generationis usu perspicuũ. Amoris instinctum ne longius digrediamur, à deo summo, & à Venere, quę dea dicitur, & à dæmonibus Venereis habuimus. Quoniam à deo descendit deus: quoniam à dæmonibus confirmatur, dæmon est appellandus. Quapropter iure apud Agathonem deus, apud Diotimam dæmon est dictus. Dæmon, inquam, Venereus.

DE ORDINE DAEMONVM VEnereorum, & quomodo iaculantur amorem. CAP. V.

Dæmon autem Venereus, triplex est amor. Primus in Venere cœlesti à Platonicis ponitur. In ipsa scilicet angelicæ mentis intelligentia. Secundus, in uulgari Venere, In ea uidelicet potentia, quam habet mundi anima generandi. Qui duo propterea dæmones appellantur, quia inter informitatem & formam sunt medij, ut suprà tetigimus, & paulo pòst latius explicabimus. Tertius ordo dæmonum planetam Veneris comitantium. Horum quoque scilicet dæmonum Venereorum, triplicem ordinem ponimus. Alij purissimi aëris, alij crassioris & nebulosi aëris elemento sunt assignati, omnesque à Græco uocabulo ἔρως, quod amorem significat, Heroës, id est amatorij nominantur. Primi in eos homines amoris aculeos iaculantur: in quibus bilis, humor cholericus & igneus dominatur. Secundi in eos in quibus sanguis, humor aëreus. Tertij uero in eos in quibus pituita, & atra bilis, aqueus, & terreus imperat humor. Cupidinis autem sagittis cum omnes homines, tum quatuor maxime illorum uulnerantur. Nam animas Iouis, Phœbi, Martis, Iunonis, id est Veneris pedissequas uulnerari potissimum Plato in Phædro significauit: easque ab ipsis generationis primordijs ad amorem pronas, eosque summopere homines amare solere, qui sub ijsdem sint orti syderibus. Hinc Iouiales Iouialibus, Martialibus Martiales, atque alijs similiter alij uehementer afficiuntur.

QVOMODO CAPIAMVR AMORE, CAP. VI.

Quod de uno dicam exemplo, de tribus alijs intelligite. Quicunque animus sub Iouis imperio in terrenum corpus delabitur, certam quandam in ipso descensu sibi concipit hominis fabricandi figuram Iouis astro conuenientem. Hanc in æthereo sui corpore tanquam optime affecto exprimit exactissimam. Si nactus in terris semen fuerit, similiter temperatum, in eo quoque tertiam figuram pingit primæ secundæq; simillimam. Sin contrà, non ita persimilem. Sæpenumero accidit, ut duo quidem animi licet diuersis temporum interuallis, Ioue tamen regnante descenderint: alterque illorum semen in terra nactus idoneum corpus secundum priores ideas illas rectissime figurauerit: alter uero propter materiæ ineptitudinem, idem opus inchoauerit quidem, sed non tanta ad sui exemplar fuerit similitudine executus. Corpus illud isto formosius. Ambo sibi propter quandam naturæ similitudinem mutuo placent. Sed placet magis, qui inter eos formosior iudicatur. Quo fit ut non formosissimos quosque, sed suos, id est similiter natos etiam si minus quàm alij multi formosi sint, quilibet maxime diligant. Proinde qui, ut diximus, eodem sub astro sunt orti, ita se habent, ut pulchrioris eorum simulacrum, per oculos in alterius animum manans, consimili cuidam simulacro, tam in corpore æthereo, quàm in animi penetralibus ab ipsa generatione formato quadret, & undique consonet. Ita pulsatus animus obuium illud simulacrum tanquam suum aliquid recognoscit. Quod quidem si tale est pro uiribus quale & ipse iam olim intra se possidet, & suo in corpore cum uellet effingere, minime potuit: illud suo interiori protinus admouet: & si quid illi deest ad perfectam corporis Iouialis effigiem; instaurat reformando: ipsum deinde reformatum simulacrum tanquam opus proprium diligit. Hinc accidit, ut amantes ita decipiantur: ut formosiorem quàm sit, existiment. Nam procedente tempore amatum non in mera eius imagine per sensus accepta perspiciunt: sed in simulacro iam ab anima ad ideæ suæ similitudinem reformato quod ipso corpore pulchrius est, intuentur. Desiderant insuper corpus illud unde primo manauit simulacrum intueri quotidie. Quamuis enim animus absente corpore illius apud se conseruet imaginem, idque sibi ferme sit satis: spiritus tamen animæ instrumentum oculusque non seruant. Tria pro fecto in nobis esse uidentur, Anima, Spiritus, atque Corpus. Anima & corpus natura longe inter se diuersa spiritu medio copulantur, qui uapor quidam est tenuissimus & perlucidus, per cordis calorem ex subtilissima parte sanguinis genitus. Inde per omnia membra diffusus animæ uires accipit & transfundit in corpus: Accipit iterum per organa sensuum, corporum externorum imagines: quæ in anima propterea figi non possunt, quia incorporea substantia, quæ corporibus præstantior est, formari ab illis per imaginem susceptionum non potest. Sed enim anima utique spiritui præsens imagines corporum in eo tanquam in speculo relucentes facile inspicit, perque illas corpora iudicat: atque hæc cognitio sensus à Platonicis dicitur. dum eas inspicit, similes illis imagines multo etiam puriores sua ui concipit in seipsa. huiusmodi conceptionem, imaginationem, phantasiamque uocamus. hic conceptæ memoriter seruantur imagines. Per has animi acies sæpenumero incitatur ad uniuersales rerũ ideas, quas in se continet intuendas. Ideoque unum quendam hominem & sensu cernit & imaginatione concipit. Intellectu rationem, definitionemq; hominibus omnibus communem per innatam illi humanitatis ideam communiter contemplatur, & quæ fuerint cõtemplata conseruat. Animo igitur formosi hominis simulacrum conceptum semel apud se reformatumque memoriter conseruanti satis esset amatum quandoq; uidisse. Oculo tamen & spiritui, quæ ueluti specula præsente corpore imagines capiunt, absente dimittunt, perpetua formosi corporis præsentia opus est, ut eius illustratione cõtinue lucescant, foueantur & oblectentur. Igitur & isti propter indigẽtiam suam præsentiam corporis exigũt, & animus ijs, ut plurimum, obsequutus eandem cogitur affectare.

DE AMORIS ORTV. CAP. VII.

Sed iam ad Diotimam redeamus. Hæc igitur cum amorem in dæmonum numerũ ob eas quas enarrauimus causas retulisset: eius hunc in modum originem Socrati demonstrauit. In ueneris natalibus discumbentibus dijs Consilij filius Porus potu nectaris ebrius, cum Penia in Iouis horto se miscuit;

miſcuit: ex eo cõgreſſu natus eſt amor. In Veneris natalibus, id eſt, quando mens angeli, & mundi anima: quas Veneres eã ratione, quã aliàs diximus, nominauimus: ex ſumma Dei maieſtate oriebantur: Dij diſcumbebant, id eſt Cœlius & Saturnus & Iupiter bonis proprijs ueſcebantur. Nam cum in angelo intelligentia, & in mundi anima uis generandi, quas proprie Veneres geminas appellamus, prodibant in lucem: iam erat ſummus ille Deus quem nocant cœlum: Eſſentia præterea, & uita in angelo, quos Saturnum uocamus & Iouem, atque etiam in mundi anima inerat ſupernorum cognitio, & cœleſtium corporũ agitatio: quos iterũ Saturnum Iouemq́; uocamus. Porus & Penia, affluẽtiam & egeſtatem ſignificant. Porus Conſilij filius, id eſt, ſummi Dei ſcintilla. Deus nempe conſilium, & conſilij fons appellatur, quia ueritas omnium eſt & bonitas. Cuius ſplendore omne conſilium uerum efficitur. Ad cuius bonitatem omne tendit conſilium. Iouis hortum, angelicæ uitæ fœcunditatem intelligit: in quam cum deſcendit Porus, id eſt, ille dei ſcilicet radius, Peniæ, id eſt, priori huius indigentiæ mixtus creat amorem. Principio angelus per Deum eſt & uiuit: quo ad hæc duo eſſentiã & uitam Saturnus & Iupiter nominatur. Habet inſuper intelligendi potentiam, quam eſſe Venerem arbitramur. Potentia huiuſmodi ſua natura informis eſt & obſcura, niſi à deo illuminetur: quemadmodum oculi uis ante ſolis aduentum. hanc obſcuritatem Peniam ſcilicet quaſi inopiam & luminis defectum eſſe putamus. Cæterum uis ea intelligendi naturali quodam inſtinctu ad ſuum reflexa parentem, diuinum ab eo radium, qui Porus eſt & affluentia, ſuſcipit. In quo ueluti ſemine quodam, rationes rerum omnium includuntur. Huius radij flammis naturalis ille inſtinctus accenditur, hoc incendium hic ardor ex obſcuritate priori, & accendente ſcintilla exoriens, amor eſt ex inopia natus & affluentia, in horto Iouis, id eſt ſub umbra uitæ progenitus. Quippe cum poſt uitæ uigorem ſtatim ardor ad intelligendum exoriatur. Sed cur ebrium nectare Porum inducunt? quia ratione diuinæ uiuacitatis exuberat. Cur partim diues, partim egenus eſt amor? Quia neque quod perfecte poſsidemus, neque quo caremus omniuo, ardere ſolemus. Cum enim id quærat quiſque, quo caret: qui totam rem poſsidet, quid ultrà perquirat? Quinetiã cum incognita nemo deſideret, neceſſe eſt ut aliquo modo cognitum nobis antè fuerit quod amemus: neque cognitum ſolum, multa enim nota nobis odiſſe ſolemus: ſed ut tãquam bonum nobis & iucundum fuerit iudicatum. Neque id ad flagrantem beneuolentiam ſatis eſſe uidetur: niſi facile conſequi poſſe quod iucundum fore cenſuimus iudicemus. Quiſquis igitur aliquid amat, illud quidem re ipſa nondum integerrime poſsidet. Animi tamen cogitatione idipſum cognoſcit, iucundũ iudicat, conſequi poſſe cõfidit. Hæc ipſa cognitio, iudicatio, ſpes, quaſi preſens aliqua abſentis boni anticipatio eſt. Nõ enim arderet, niſi idipſum placeret: neq; placeret, niſi eſſet quodãmodo prægustatum. Ergo cum amãtes partim quod optant habeant quidẽ, partim uero nõ habeant, haud ab re ex indigentia quadam, & affluentia mixtus eſt amor. Hac utiq; ratione Venus illa ſuperna per prima ipſius diuini radij guſtationẽ accenſa amore fertur ad integram totius luminis plenitudinem: hoc nixu parenti efficacius hærens pleniſsimo ſtatim illius fulgore coruſcat, rerumq́; rationes illæ confuſæ, quæ in radio, quem Porum dicimus, antè fuerant implicatæ, explicantur, iam impotentia illa Veneris inhærente, & clarius diſtinctæ luceſcũt. Quemadmodum uero ſe habet ad deum angelus, ita ad angelum deumq́ue, anima mundi. Ea enim ad ſuperna ſe flectens ab illis ſimiliter & radium accipit, & accenditur, gignitq́ue amorem affluentiæ inopiæq; participem. Hinc formis rerum omnium exornata ad earum exemplar cœlos mouet, perq; potentiam generandi ſimiles illis formas in elementorum materia generat. Venerem hic geminam rurſus aſpicimus: Alteram ſanè uim animæ, huius ad ſuperna cognoſcenda. Alteram uero uim eiuſdem inferiorũ procreatricem. Illa quidem non eſt animæ propria: ſed contemplationis angelicæ imitatio: hæc autem naturæ animæ propria. Ideo quoties unam in anima Venerẽ ponimus, uim eius peculiarem, Venerem eius propriã intelligimus. Quoties duas, alteram communem cum angelo, alteram ipſius animæ propriam. Sint igitur duæ in anima Veneres: prima cœleſtis, ſecunda uero uulgaris. Amorem habeant ambæ: Cœleſtis ad diuinam pulchritudinem cogitãdam: Vulgaris ad eandem in mundi materia generandam. Qualem enim uidet illa decorem, talem uult hæc pro uiribus mundi machina tradere. Imò uero utraque fertur ad pulchritudinem generandam: ſed ſuo utraq; modo. Cœleſtis Venus intelligentia ſua effingere in ſeipſa exactiſsimam ſopernorũ pulchritudinem nititur: Vulgaris diuinorum ſeminum ubertate conceptam apud ſe diuinitus pulchritudinem in mundi materia parere. Amorem illum quandoque deum iccirco uocamus, quoniam ad diuina dirigitur: Vt plurimum dæmonem, quoniam inter inopiam copiamq́ue eſt medius. Amorem alterum ſemper dæmonem, quoniam effectum aliquem ad corpus habere uidetur, & ad inferiorem mũdi plagam eſſe procliuior. Quod quidem à deo alienum eſt: dæmonum naturæ conueniens.

IN OMNIBVS ANIMIS DVO SVNT amores, in noſtris uero quinque. CAP. VIII.

Geminæ autem Veneres hæ geminiq́ue amores non ſolum in anima mundi, uerumetiam in ſphærarum, ſiderum, dæmonum, hominumq́ue animis inſunt. Cumq́ue animæ omnes ad primam illam competẽti naturalis ordinis ſerie referantur, neceſſe eſt amores quoque omnium ad illius amorem ita referri, ut aliquo modo ab illo dependeant. Propterea hos quidem ſimpliciter dæmones: illum uero magnũ dæmonem appellare Diotima conſueuit. Qui per uniuerſum mundum omnibus imminens torpere corda non ſinit: ſed paſsim ſuſcitat ad amandum. In nobis autem nõ duo tantum, ſed quinq; amores reperiuntur. Duo quidem extremi dæmones: medij tres, non dæmones ſolummodo, ſed affectus. Profecto in hominis mẽte æternus eſt amor ad diuinam pulchritudinem peruidendam: cuius gratia, philoſophiæ ſtudia, & iuſtitiæ, pietatisq́; officia ſequimur. Eſt etiam in generandi potentia occultus quidam ſtimulus ad ſobolem procreandam, isq́ue amor perpetuus eſt, quo aſsidue incitamur, ut ſupernæ pulchritudinis illius ſimilitudinem in procreatæ prolis effigie effingamus. Hi duo amores in nobis perpetui, duo ſunt dæmones illi, quos Plato noſtris animis ſemper adeſſe uaticinatur: quorum alter ad ſuperna erigat, alter deprimat ad inferna: alter calodæmon, id eſt bonus dæmon ſit, alter cacodæmon, id eſt malus ſit dæmon. Reuera utrique ſunt boni, quoniam tam ſobolis procreatio, quàm indagatio ueritatis neceſſaria & honeſta cenſetur. Verum ſecundus ideo dictus eſt malus, quia propter abuſum noſtrum ſæpe nos turbat, & animum à præcipuo eius bono, quod in ueritatis ſpeculatione cõſiſtit, auertit maxime, & ad myſteria uiliora detorquet. Horum medium amores in nobis tres obtinent: qui cum nõ ſint in animo æque ut iſti firmiſsimi: ſed incipiant, creſcant, decreſcant & deſinant: rectius motus atq; affectus quàm dæmones uocabuntur. Horum unus æquis interuallis ab utriſq; diſtat extremis. Reliqui duo in partem alterutram inclinantur. Porro corporis alicuius figura propter materiæ præparationem talis eſt maxime, qualem in eius idea diuina mens cõtinet tunc oculis obuia, perq́ue oculos in ſpiritum penetrãs, animo eueſtigio placet, cum illis conſonet rationibus, quas ueluti rei ipſius exemplaria tum noſtra mens, tum generandi potentia olim diuinitus accepta conſeruat. Hinc triplex, ut diximus, ſubrepit amor: aut enim ad contemplatiuam, aut actiuam, aut uoluptuoſam uitam prompti, & procliues geniti educatíue ſumus. Si ad contemplatiuam, ſtatim à formæ corporalis aſpectu ad ſpiritualis atq; diuinæ conſiderationem erigimur. Si ad uoluptuoſam, ſubito à uiſu ad concupiſcentiam tangendi deſcendimus. Si ad actiuã atq; moralem: in ſola illa uidendi atq; conuerſandi oblectatione perſeueramus. Illi tam ingenioſi ſunt ut altiſsime prouehantur: iſti tam hebetes ut deprimantur ad infima, hi tanquam medij in media remanent regione. Amor itaq; omnis incipit ab aſpectu. Sed contemplatiui hominis amor ab aſpectu aſcendit in mentem. Voluptuoſi ab aſpectu deſcendit in tactum. Actiui remanet in aſpectu. Illius amor ad ſupremum dæmonem magis quàm ad infimum ſe conuertit: iſtius ad infimum potius quàm ad ſupremum deflectitur: huius ab utroq; interuallis diſtat æqualibus. Tres iſti amores, tria nomina ſortiuntur. Contemplatiui hominis amor, diuinus: Actiui, humanus: Volupuoſi ferinus cognominatur.

QVAE PASSIONES AMANTIBVS inſunt, propter amoris matrem. CAP. IX.

Amorem eſſe dæmonem ex copia & inopia genitum, & quinque in ſpecies diuidi, hactenus declarauimus: quales autem in amantibus affectus ex huiuſmodi amoris natura naſcantur, deinceps ex Diotimæ uerbis tractabimus. Quoniam inquit amor in natalibus Veneris progenitus eſt, Venerem ſectatur & colit, ac pulchri deſiderio capitur: cum Venus ipſa pulcherrima ſit. Quia inopiæ filius eſt, aridus eſt & macilentus & ſqualidus, nudis pedibus, humilis, ſine domicilio, ſine ſtramentis & tegmine ullo ad fores in uia ſub diuo dormiens, ac denique ſemper egenus. Quia copiæ filius eſt, pulchris ac bonis inſidiatur, Virilis eſt, audax, feroxq́ue,

uehemens

uehemens, callidus, sagaxque uenator, noua semper machinamenta contexens, prudentiæ studiosus, facundus, per omnem uitam philosophans, incantator, fascinatorque potens, ueneficus, atque sophista. Neque immortalis omnino secundum naturam, neque mortalis. Sed interdum eadem die pullulat atque uiuit, quoties exuberat: interdum deficit atque iterum reuiuiscit ob patris naturam: quod uero acquisitum est subterfugit: quocirca neque mendicus est amor unquam, neque etiam opulentus. Quinetiam in medio sapientiæ & inscitiæ constituitur. Hæc Diotima. Nos ea quàm breuissime poterimus, explanabimus. Hæc licet omnibus insint amorum generibus, in tribus tamen medijs tanquam nobis manifestioribus clariora uidentur. In Veneris natalibus genitus Venerem sequitur, id est cum supernis illis spiritibus, quos uocauimus Veneres, genitus, hominum animos ad superna reducit: ac pulchri desiderio capitur, cum Venus ipsa pulcherrima sit, id est animas accendit summæ diuineq; pulchritudinis desiderio: cum ipse sit in illis spiritibus ortus, qui Deo proximi dei decore summopere illustrantur, atque ad eosdem nos radios erigunt. Præterea cum uita omnium animantium atque arborum & terræ fertilitas in humore & calore consistat ad demonstrãdam amoris inopiam, utrumque deesse illi tam humorem quàm calorem Diotima innuit, cum aridum, & macilentum dixit, & squalidum. Quis enim ignoret arida & sicca esse illa, quæ deserit humor? Quis item pallorem dicat & squalorem aliunde quàm sanguinei caloris defectu uenire? Quinetiam diuturno amore pallidi & macilenti mortales efficiuntur. Quippe ad duo simul opera uis naturæ ferme non sufficit. Animi amantis intentio in assidua amati cogitatione tota se uersat. Illic & naturalis complexionis uis omnis intenta est. Ideo neque cibus in stomacho perfectè coquitur. Quo fit ut maior pars in superfluas reliquias emittatur, minor & ea quidem cruda trahatur ad iecur. Illic etiam eadem ratione male concoquitur. Ideo sanguis paucus crudusque inde per uenas diffunditur: quare membra omnia inopia cruditateque alimenti extenuantur & pallent. Præterea quocunque animi assidua fertur intentio, illuc & spiritus qui animæ siue currus, siue instrumenta sunt, aduolant. Spiritus in corde ex subtilissima sanguinis parte creantur. In amati imaginem phantasiæ infixam ipsumque amatum amantis animus rapitur. Eôdem trahuntur & spiritus. Illuc euolantes assidue resoluuntur. Quapropter frequentissimo puri sanguinis fomite opus est ad consumptos spiritus recreandos: ubi subtiliores quæque & lucidiores partes sanguinis quotidie in reficiendis spiritibus exhalantur: propterea puro & claro sanguine resoluto, maculosus, crassus, aridus restat & ater. Hinc exiccatur corpus & squalet: hinc & melancholici amantes euadunt. Ex sicco enim, crasso, atroque sanguine melancholia, id est atra bilis efficitur: quæ suis caput uaporibus opplet, cerebrum siccat, animam tetris horrendisque imaginibus diu noctuque solicitare non cessat: quod Lucretio philosopho epicureo propter amorem legimus accidisse. Qui amore primum, insania deinde uexatus, sibi tandem ipsi manus iniecit. Hæc illis accidere consueuerunt, qui amore abusi, quod contemplationis est, ad amplexus concupiscentiam transtulerunt. Videndi enim desideria facilius quàm & uidendi & attrectandi cupidinem toleramus. Quæ cum medici ueteres obseruassent, amorem esse dixerunt passionem morbo melancholico proximam, eamque Rasis medicus coitu, ieiunio, ebrietate, deambulatione curari præcepit. Neque solum tales amor homines reddit, uerumetiam quicunque natura sunt tales, ad amorem procliuiores existunt. Tales autem sunt ij, in quibus bilis, quam choleram uocant, uel atra bilis, quam melancholiam, cæteris humoribus præualet. Bilis calida & sicca est. Atra bilis sicca & frigida. Illa ignis, hæc terræ locũ in animantium corpore tenet. Aridi ergo melancholici & sicci ad terræ similitudinem: Squalidi & pallentes cholerici ad similitudinem ignis intelliguntur. Cholerici propter ignei humoris impetum in amorem præcipites perferuntur: melancholici ob terrei humoris pigritiam tardius amant. Verum proter humoris ipsius stabilitatem, postquam illaqueati sunt, diutissime perseuerant. Merito igitur aridus & squalens fingitur amor, cum homines qui tales sunt, præ cæteris amori soleant indulgere. Quod ex eo potissimum fieri arbitramur, quia cholerici bilis incendio exuruntur. Melancholici atræ bilis corroduntur asperitate: quod Aristoteles in septimo libro de moribus affirmauit. Molestus itaque humor semper angit utrosque, cogitque solamen aliquod maximum atq; continuum, contra continuam humorum molestiam quærere. Huiusmodi sunt musicæ, amorisque delitiæ. Nullis enim alijs oblectamentis tam assidue operam impẽdere possumus, quàm musicæ uocumque delinimentis, pulchritudinisque illecebris. Reliqui enim sensus cito replentur. Visus autem aut auditus diutius uoculis & pictura pascuntur inani. Neque solum horum sensuum firmiores sunt uoluptates: uerumetiam humanæ complexioni cognatiores. Quid enim humani corporis spiritibus conuenientius est, quàm uoces hominum & figuræ? eorum præsertim qui non modo naturæ similitudine, sed etiam pulchritudinis gratia placent. Quamobrem cholerici & melancholici homines tanquam unicum remedium & solamen molestissimæ ipsorum complexionis, cantus & formæ oblectamenta sectantur. Ideoque sunt ad Veneris illecebras proniores. Et Socrates, quem Aristoteles melancholicum iudicauit, ad amandi artem, ut ipsemet profitebatur, erat omnium propensissimus. Idemque de Sappho melancholica, ut ipsa testatur, possum iudicare. Necnon & Maro noster, quem cholericum fuisse eius effigies indicat, quamuis pudicus, fuit tamen procliuior ad amandum. Nudis pedibus. Talem propterea Diotima pinxit amorem, quoniam amator adeo in rebus amatorijs occupatus est, ut in cæteris uitæ officijs tam priuatis quàm publicis non cautus quidem incedat ut decet, sed absque ulla discriminum prouidentia temerarius quocunq; feratur. Ideo in suis progressibus frequentia incurrit pericula, non aliter quàm qui pedes suos corio non suffulciunt: unde crebris sentibus & calculis offenduntur. Humilis. Græcum Platonis uocabulum humi & per infima uolans significat. Vidit enim sæpenumero propter amoris abusum sine sensu uiuere amantes, & leuibus curis magna perire bona: hi sanè amatis seipsos usqueadeo dedunt, ut in eos penitus transire nitantur, eosque tam uerbis quàm gestibus in seipsis effingant. Frequentissima uero puerorum & puellarum imitatione, quis non effœminaretur? quis non puer, fœminaue euaserit? Sine domicilio. Humanæ cogitationis domicilium anima ipsa est. Animæ domicilium spiritus. Domicilium spiritus huius est corpus. Tres habitatores sunt: Tria sunt domicilia. Quisque horum naturali amisso exulat domicilio. Nam cogitatio omnis non ad animi sui disciplinam & tranquillitatem, sed ad dilecti hominis se uertit obsequia: & anima corporis sui deserit ministerium, in amati corpus nititur transilire. Spiritus animæ currus, dum aliò properat animus, alio quoque euolat exhalando. Propterea itaque domo exit cogitatio, exit anima, exit & spiritus. Primum exitum insania & inquietudo: Secundum debilitas mortisque formido: Tertium trepidatio, pauor & suspirium comitatur. Quocirca proprijs laribus, naturali sede, optata quiete, priuatus est amor. Sine stramentis & tegmine ullo. Vbi enim quiescat, & quo tegatur, non habet. Cum enim res quæque suam originem repetant, amoris igniculus à formosi corporis obiectu in appetitu amantis accensus, in corpus idem reuolare conatur. Quo quidem impetu, & appetitum & appetentem secum euehit euolando. O' crudelem amantium sortem. O' uitam omni morte miseriorem: nisi forsitan uester animus hac amoris uiolentia proprio ex corpore raptus negligat insuper amati figuram, atque in diuini splendoris æde, ubi tandem quiescet, ubi explebitur, se recipiat. Quis item neget amorem sine tegmine nudumque uagari? Quis enim celet amorem, quem toruus, taurinus, affixus prodit intuitus? quem interceptus sermo declarat? rubor, pallorque uultus, crebra suspiria, iactatio membrorum, perpetua querimonia, importunæ laudationes, subita indignatio, iactantia, procacitas, petulantia, uana suspitio, & uilissima indicant ministeria? Sicut in sole & igne calorem lux radij comitatur: sic intimum amoris incendium externa sequuntur indicia. Ad fores dormit. fores animi oculi & aures esse uidentur: hinc enim multa in animum inuehuntur, & animi affectus & mores clarissime per oculos emicant. In figuris spectandis & uocibus audiendis amantes, ut plurimum immorantur. Raro illorum mens in seipsam se colligit. Sæpius per oculos, auresque uagatur. Idcirco ad fores dicuntur procumbere. Dicuntur & in uia iacere. Nam corporis species, uia quædam esse debet, per quam ad speciem incipiamus altiorem ascendere. Qui autem turpibus libidinibus se prosternunt, aut etiam in aspectu ultrà quàm decet uersantur, in uia ipsa restare uidentur, ad eius terminum minime proficisci. Sub diuo. Merito. Vna enim in re penitus occupati, nihil in rebus agendis considerant. Itaque casu uitam agentes, omnibus fortunæ periculis, tanquam qui nudi sub diuo uitam ducunt, omnibus tempestatibus sunt expositi. Propter matris naturam semper egenus. Sane cum prima origo amoris ab indigentia fuerit, & quod naturale est penitus extirpari non possit, semper egenus, semper sitibundus est amor. Quandiu enim deest ad consequendum aliquid, flagrat æstus amoris. Cum totum undique possidetur, cessante indigentia potius desinit ardor, quàm sine egestate perduret.

Quæ

QVAE DOTES AMANTIUM PROPTER AMORIS patrem. CAPVT X.

HAec inopiam amoris matrem sequuntur, copiam uerò patrem eius contraria. Quæ uero contraria sint intellectis superioribus, quiuis agnoscet. Suprà descriptus est simplex, incautus, uilis, inermis: horum hic contraria inducuntur. Callidus enim dicitur: uenator sagax, machinator, insidiator, prudentiæ studiosus, philosophus, uirilis & audax, uehemens, facundus, magus, atque sophista. Idem amor, qui in cæteris negotijs incuriosum & inertem facit amantem: in rebus amatorijs astutum reddit & callidum, qui miris modis amati gratiam aucupetur, seu dolis implicet, seu captet obsequijs: siue eloquio mulceat, siue cantu deliniat. Idem furor, qui obsequio blandum fecerat: idem inquā furor arma ministrat: Indignātibus aduersus amatum ferocitatem, pro eo pugnantibus securitatem roburque inuictum. Amor ut diximus ab aspectu ducit originem. Aspectus inter mētem & tactum est medius: hinc semper amantis distrahitur animus & sursum uicissim deorsumque iactatur. Interdum amplexus cupido suboritur: interdum uerò pudicum cœlestis pulchritudinis desiderium, & modo illa, modo hoc peruincit & ducit. In his qui honestissime educati sunt, & ingenij pollent acumine, hoc: in alijs, illa sæpius superat. Quicunque in feces corporis se prosternunt, merito aridi, nudi, humiles, inermes & inertes esse censentur. Aridi, quia semper esuriunt, implentur nunquam. Nudi, quia tanquam temerarij omnibus subiecti periculis, tanquam impudentissimi & inculti infames habentur. Humiles, quia nihil altum, nihil magnificum cogitant. Inermes, quia flagitiosæ succumbunt cupiditati. Inertes, quoniam adeo hebetes sunt, ut quò amor eos trahat, ignorent, & in uia restent, ad terminum non perueniant. Contrarij uerò contrà uidentur affecti: nam solidis animi bonis uescentes implentur magis & tranquillius diligunt, pudorem seruant, umbratilem corporis speciem negligunt atque altius eleuantur: ac uelut armis muniti, inanes à se libidines fugant, & sensus rationi subijciunt. Hi tanquam solertissimi omnium & prudentissimi ita philosophantur, ut per corporum figuras quasi quædam uestigia, siue odores prouidentissime gradiantur: ex his sacrum animi numinumque decorem sagaciter inuestigent: atque ita prudenter uenando, quod cupiunt feliciter assequantur. Tantum profecto munus amoris à patre ipsius copia proficiscitur: quoniam pulchritudinis radius, qui & copia est & pater amoris, hanc habet uim, ut illuc unde uenerat reflectatur, secumque trahat amantem. Descendit autem à Deo primum: inque angelum & animam quasi uitreas materias transiens, & ab anima in corpus eius susceptioni paratū facile demanans, ab eo ipso iunioris hominis corpore, præsertim per oculos animi fenestras lucidissimas emicat: aduolat per aërem protinus & senioris oculos penetrans transfigit animam, appetitum accendit, sauciam animam, appetitumque accensum in medelam eius & refrigerium ducit, dum eòdem rapit secum unde ipse descenderat, gradatim quidem in corpus amati primum, in animam secundo, tertio in angelum, postremo in Deum, primam splendoris huius originem. Hæc utilis uenatio, hoc felix amantium aucupium. Hanc utique uenationem apud Platonem in Protagora Socrati nostro familiaris quidam eius attribuit. Vndénam inquit, ô Socrates? Arbitror equidem à uenatione illa redire te, ad quam honesta Alcibiadis indoles prouocare te solet. Præterea Sophistam amorem uocat & magum. Sophistam Plato in Sophistæ dialogo ambitiosum & subdolum definit disputatorem, qui captiuncularum uersutijs falsum pro uero nobis ostendit, cogitque eos qui secum disputant sibimet in sermonibus contradicere. Hoc tam amantes, quàm amati quandoque perpetiuntur. Siquidem amantes amoris nebulis occæcati falsa sæpe pro ueris accipiunt, dum dilectos suos formosiores, acutiores, meliores quàm sint arbitrantur. Sibimetipsi propter amoris uiolentiam contradicunt. Aliud enim ratio consulit, aliud concupiscentia sequitur. Consilia sua ad amati imperium mutant: sibijpsi ut morem gerant alijs, aduersantur. Sæpe etiam formosi amatorum astutia irretiuntur, & faciles fiunt qui antea fuerant pertinaces. Sed cur magum putamus amorem? quia tota uis magicæ in amore consistit. Magicæ opus est, attractio rei unius ab alia ex quadam cognatione naturæ. Mundi autem huius partes, ceu animalis unius membra, omnes ab uno autore pendentes, unius naturæ communione inuicem copulantur. Ideo sicut in nobis cerebrum, pulmones, cor, iecur, & reliqua membra à se inuicem trahunt aliquid, seque mutuo iuuant, & uno illorum aliquo patiente compatiuntur: ita ingentis huius animalis membra, id est, omnia mundi corpora connexa similiter mutuant inuicem naturas & mutuantur: ex communi cognatione communis innascitur amor, ex amore communis attractio. Hæc autem uera magica est. Sic ab orbis lunæ concauitate propter naturæ congruitatem sursum trahitur ignis: ab ignis concauitate aër: à mundi centro terra ad infima trahitur: à loco etiam suo rapitur aqua. Hinc & magnes ferrum, & electrum paleas, ignem sulphur, sol flores multos ad se uertit & folia: luna aquas, Mars uentos ciere solet, & herbæ uariæ uaria quoque ad se inuitant animantium genera. In rebus etiam humanis trahit sua quenque uoluptas. Magicæ igitur opera, naturæ opera sunt. Ars uero ministra. Ars enim ubi naturali cognationi deest aliquid, per uapores, numeros, figuras, qualitates opportunis supplet temporibus: quemadmodum in agricultura natura segetes parit, ars præparat. Hanc artem ueteres dæmonibus attribuerunt: quia intelligunt qualis sit rerum naturalium societas, quid cuique congruat, quomodo concordia rerum, sicubi desit, instauretur. His nonnulli uel naturæ similitudine quadam amici, ut Zoroaster & Socrates, uel cultu dilecti, ut Apollonius Tyaneus, & Porphyrius fuisse traduntur. Ideo uel uigilantibus signa uoces atque portenta, uel dormientibus oracula, & simulacra à dæmonibus contigisse narrantur. Qui amicitia dæmonum magi euasisse uidentur: quemadmodum dæmones magi sunt rerum ipsarum amicitiam cognoscentes: & natura omnis ex amore mutuo maga cognominatur. Quinetiam formosus quisque teneris nos fascinat oculis. Viri eos eloquentiæ uiribus & carminum modulis, quasi quibusdam incantationibus deliniunt, sibique conciliant: cultu præterea & muneribus non aliter quàm ueneficijs placant & capiunt. Quapropter nemini dubium est, quin amor sit magus, cum & tota uis magicæ in amore consistat, & amoris opus fascinationibus, incantationibus, ueneficijs expleatur. Neque mortalis est omnino, neque etiam immortalis. Non mortalis, quoniam duo amores in nobis, duo illi quos dicimus dæmones, insunt perpetui. Non immortalis, quoniam tres horum medij mutantur quotidie, crescunt atque decrescunt. Præterea in hominum appetitu à uitæ primordijs inextinguibilis innatus est feruor, qui animum quiescere non permittit, ac semper impellit, ut ad certū aliquid studiose se applicet. Diuersa hominum ingenia sunt, nec uoto uiuitur uno. Vnde continuus ille concupiscentiæ feruor, qui naturalis est amor, alios ad studia literarum: ad musicam alios uel figuras, alios ad honestatem morum seu uitam religiosam: alios ad honores: nonnullos ad pecunias cumulandas, plerosque ad uentris luxuriam, alios impellit ad alia: nec non eundem hominem in diuersis ætatibus ad diuersa. Idem itaque feruor & immortalis dicitur & mortalis. Immortalis, quia nunquam extinguitur, mutatque materiam potius quàm euanescat. Mortalis, quia non ad idem semper incumbit: sed aut ex naturæ mutatione, aut ex diuturna rei eiusdem frequentatione orta satietate noua requirit oblectamenta: & qui in re una ferme defecit, in alia quodammodo reuiuiscit. Dicitur etiam ob eam causam immortalis, quòd dilecta semel figura semper amatur: quamdiu enim eadem in eodem homine permanet, in eo ipso diligitur: cum uero ab eo defluxerit, non amplius eadem in illo figura est, quam prius amabas. Nouam hanc non ardes quidem, quia nec arseras antè, priorem uero illam amare non desinis: hoc tamen interest, quòd illam prius prospiciebas in alio: iam uero in teipso inspicis solum, eademque memoria semper infixam semper & amas, & quoties animi oculis occurrit, toties te urit amantem. Ideo quoties illum nobis olim charissimum habemus obuium, toties cōmouemur, uel saliunt, trepidántue præcordia, uel liquescit iecur, uel tremunt oculi, uariosque trahit uultus aduerso illo colores. Eius enim præsentia latentem mente figuram animi suggerit oculis, ac uelut sopitos sub cineribus flando suscitat ignes. Hac de causa amor dicitur immortalis. Sed hic etiā ideo immortalis habetur, quia licet maneant semper infixi pectore uultus, non tamen æque se mentis oculis offerunt, quocirca feruere uicissim beneuolētia atque referuere uidetur. Accedit ad hæc quòd & ferinus & humanus amor sine indignatione esse nunquam potest. Quis illi non indignetur, qui ipsi abstulerit animum? Vt enim præ cæteris grata libertas, ita seruitus onerosa. Itaq; formosos odis simul & amas: odis tanquam fures & homicidas, tanquā specula cœlesti fulgore micantia, mirari cogeris, & amare. Quid agas miser? Quò te uertas, nescis heu perdite nescis. Cum tui hoc homicida esse nolles, nolles etiā sine beato spectaculo uiuere. Cū hoc esse nō potes, qui te perdit, qui enecat: sine hoc non potes uiuere, qui tā miris illecebris te tibi surripit, qui totum te sibi uēdicat. Hunc fugere cupis, qui suis te flāmis adurit: huic etiam cupis hærere, ut ipsi te possidenti proximus tibi quoque

quoque cohæreas. Teipsum miser extra te quæris, hæresque raptori, ut captum quandoq; te redimas. Amare quidē nolles insane, quia emori nolles: nolles etiam nō amare, quippe qui cœlestium simulacro iudicas seruiendum. Quapropter hac alteratione fit, ut singulis (ut ita dicam) momentis arescat amor & reuirescat. Ponitur etiam à Diotima inter sapientiam & ignorantiam medius. Porro amor, quæ pulchra sunt sequitur. Omnium pulcherrima sapientia est. Appetit igitur sapiētiam. Qui sapientiam appetit, eam omnino non possidet. Quis enim præsentia quærat? Neque etiam caret omnino. In eo enim uno saltem est sapiens quòd suam inscitiam recognoscit: qui uero ignorare se nescit, tam res ipsas, quàm suam ignorat inscitiam, neque scientiam expetit, cuius esse se nescit expertem. Amor igitur sapientiæ, quia partim sapientia priuatus est, partim est sapiens, inter sapientiam ignorantiamque locatur. Hæc inquit Diotima, est amoris conditio, ipsius autem pulchri, id est supremæ pulchritudinis natura est, ut delicatum sit, perfectum atque beatum. Delicatum, inquantum sua quadam suauitate ad se allicit omnium appetitum: Perfectum, inquantum quæ illexit accedentia illustrat radijs suis & perficit: Beatum, inquantum illustrata bonis implet æternis.

QVAE VTILITAS AMOris ex eius definitione. CAPVT XI.

POstquam uero quæ sit amoris origo, & qualis ipse sit, Diotima enarrauit, iam quorsum tendat, & ad quid conducat hominibus, aperit. Omnes quidem bona habere cupimus: nec habere solum, sed semper habere. Singula uero mortalium bona mutantur atque deficiunt, ac cito cuncta uanescerent, nisi abeuntium loco noua quotidie fierent. Vt ergo bona semper nobis quoquo modo perdurent, pereuntia cupimus recreare. Generando recreatio fit. Hinc innatus est omnibus generationis instinctus. Generatio autem cum mortalia diuinis continuatione similia reddat, munus est profecto diuinum. Diuinis utpote pulchris, deformia cōtraria sunt: formosa similia & amica. Iccirco generatio diuinum opus in eo quod pulchrum est perfecte & facile consummatur, in contrario contra. Quapropter generationis ille conatus formosa poscit, contraria refugit. Quid hominum amor sit postulatis? ad quid conducat? Cupido generationis in pulchro ob seruandam uitam mortalibus in rebus perpetuam: hic hominum in terra uiuentiū amor est, hic nostri finis amoris. Enimuero eoipso in tempore quo animalium unūquodq; uiuere dicitur, idemque esse, ut à pueritia ad senectutem, quamuis idem dicatur, nunquam tamen in se eadem continet: sed nouum semper efficitur, ut Plato inquit, & uetera exuit secundum pilos, carnem, ossa, & sanguinem, & corpus penitus uniuersum. Neque in corpore solum, sed etiam in anima id contingit. Mores, consuetudines, opiniones, cupidines, uoluptates, dolores, atque timores iugiter permutantur: nec aliquid ex istis idem & simile perseuerat: priora quidem abolentur, noua succedunt atq; adolescunt. Quinetiam quod mirabilius est, scientiæ quoque non solum aliæ euanescunt, aliæ surgunt, neque semper secundum scientias ijdem sumus, uerumetiam una quæuis scientiarum ferme idem patitur. Meditatio enim & reminiscentia, quasi prætereuntis scientiæ resumptio est. Obliuio namque scientiæ exitus esse uidetur. Meditatio uero nouam semper memoriam abeuntis loco restituens, scientiam seruat, ut esse eadem uideatur. Hoc utique pacto quæcunque in animo uel corpore mutabilia sunt, seruantur: non quia semper omnino eadem sint: hoc enim diuinorum est proprium: sed quoniam quod tabescit & abit & nouum & simile sibi relinquit. Hoc certe remedio mortalia immortalibus redduntur similia. Est igitur in utraque animæ parte, tum ea quæ ad cognitionem spectat, tum ea qua regitur corpus, amor generationis innatus ad uitam perpetuo conseruandam. Amor qui in hac parte est ad corpus regendum accommodata, statim ab initio nos impellit ad cibum potumque sumendum, ut his alimentis generentur humores: quibus quod à corpore iugiter defluit, resumatur. Qua generatione nutritur corpus & crescit. Adulto corpore semen ipsum lacessit, & procreandæ sobolis libidinem prouocat, ut quod in seipso semper manere non potest, reseruatum in prole sibi persimili maneat sempiternum. Amor etiam generationis parti animæ cognoscenti tributus, efficit ut anima ueritatem, alimoniam propriam concupiscat, per quam suo modo nutriatur & crescat: ac si quid per obliuionem animo excidit, aut torpet propter desidiam & incuriam, recordationis & meditationis studio quasi regenerat, reuocatque in mentem quod per obliuionem perierat, uel torpuerat per ignauiam. Adultum uero iam animum flagrantissima docendi atque scribendi stimulat cupiditate, ut scientia uel in scriptis, uel in discipulorum animis generata, præceptoris intelligentia, & ueritas inter homines æterna permaneat. Atq; ita amoris beneficio cuiusque hominis tā corpus, quàm anima in rebus humanis post mortem semper superesse posse uideatur. Amor uterque pulchra sectatur. Nempe qui corpus regit atque gubernat, corpus propriū ex epulis, quàm delicatissimis, iucūdissimis & pulcherrimis alere cōcupiscit, & prolē formosam cum speciosa fœmina generare: & qui ad animū pertinet, eū ornatissimis grauissimisq; disciplinis studet imbuere, ac scientiā suę simillimam scribendo ornato pulchroq; in stylo edere, & docēdo in animo quodam pulcherrimo generare: puro inquam animo, acuto & optimo. Animum quidem ipsum non cernimus: ideo neq; eius inspicimus pulchritudinem. Corpus autem umbram animi, imaginemque uidemus: itaque ex eius imagine suspicantes in corpore formoso speciosum esse animum cōiectamur. Quamobrem formosos homines libentius erudimus.

DE DVOBVS AMORIBVS, & quòd anima nascitur prædita ueritate. CAPVT XII.

DE amoris definitione satis iam diximus: nunc autem quæ apud Platonem sit ex animi corporisue fœcunditate de amore distinctio, declaremus. Omnium, inquit, hominum prægnans & grauidum corpus est, prægnans & animus. Corpori semina suorum omnium ab initio sunt inserta. Hinc statutis curriculis temporum dentes erumpunt, prodeunt pili, barba profunditur, procreationis semina defluunt. Si fœcundum corpus est, grauidumque seminibus, multo magis animus præstantior corpore uberrimus est, atque suorum omnium ab initio semina possidet. Igitur morum, artium, disciplinarum rationes iamdiu sortitus est animus, suosque fœtus inde, si recte colatur, statutis temporibus promit in lucem. Quòd autem rationes suorum omniū ingenitas habeat, ex appetitu eius, inquisitione, inuentione, iudicio, comparatione cognoscimus. Quis neget animum statim à tenera ætate, uera bona, honesta, utilia exoptare? optat autem nullus incognita. Ergo insunt istorum aliquæ etiā antequam appetat, in animo notiones: per quas ceu formas rationésue ipsorum, ea iudicat appetenda. Idem ab inquisitione & inuentione probatur: si in turba hominū quærat Socrates Alcibiadem, sitq; illum aliquando reperturus, necesse est Socratis menti aliquam Alcibiadis inesse figuram, ut sciat quem hominem quęrat præ cęteris, ac repertum in cœtu multorum, Alcibiadem ab alijs discernere ualeat. Ita neque indagaret ea quatuor animus, neque aliquando inueniret, nisi haberet illorum, id est Veritatis, Bonitatis, Honestatis, Vtilitatis, aliquam notionem, per quam illa quæreret inuenturus, ut quoties reperit quæ inuestigauerat, recognoscat, atque ab eorum discernat contrarijs. Neque solum ab appetitu, indagatione, inuentione, sed etiam à iudicio id probamus. Quicunque enim aliquem sibi amicum iudicat, uel inimicum, quid amicitia, quídue maleuolentia sit, nō ignorat. Quónam igitur pacto multa uera uel falsa, bona uel mala, ut solemus, quotidie iudicaremus, & recte iudicaremus, nisi esset nobis ueritas quodāmodo bonitasque præcognita? Quomodo rursus structuræ, musicæ, picturæ & artium cæterarum opera, necnon inuenta philosophorum, multi etiam in his artibus non uersati probarent sæpissime recte & reprobarent, nisi illarum rerum forma quædam esset, & ratio illis à natura tributa? Comparatio quoque idem nobis ostendit. Quicunque enim mel uino comparans alterum altero pronunciat dulcius, quis dulcis sit sit sapor, agnoscit: & qui Speusippum & Xenocratem conferens ad Platonem, Xenocratem censet Platonis simíliorem, quàm Speusippum, Platonis figuram proculdubio nouit. Eodem modo cum è multis bonis aliud alio melius recte existimemus, & maiori minoríue bonitatis participatione aliud alio melius deteriúsue appareat: necesse est bonitatem non ignorare. Præterea cum è multis diuersis philosophorum aut etiam aliorum opinionibus, quæ ueri sit similior & probabilior, sæpe optime iudicemus, oportet non deesse nobis aliquem ueritatis intuitum, ut quæ sint illius similiora non nesciamus. Quapropter nonnulli in adolescentia, aliqui etiam sine præceptore, plerique ex paucissimis doctrinæ rudimentis à præceptoribus demonstratis doctissimi euasisse traduntur: quod nunquam nisi multum, ut diximus, iuuante natura, fieri potuisset. Hoc abunde Socrates Phædoni, Theæteto, Menoni, pueris demonstrauit: docuitque posse pueros recte in singulis artibus respondere, si quis prudenter eos interroget: quippe cum à natura sint artium disciplinarumque omnium rationibus præditi.

In

IN ANIMA EST VERITATIS lumen. CAP. XIII.

QVo autē modo huiusmodi sint in animo rationes, apud Platonem uidetur ambiguum. Si quis eos libros sequatur, quos iunior scripsit Plato, Phædrum, Menonem & Phædonem, putabit forsitan ita ferme illas esse in animi substantia pictas, tanquam in pariete figuras: quod in superioribus sæpe & à me & à uobis est tactum: sic enim ibi uidetur innuere. In sexto autem de Republica libro, diuinus ille uir totam rem aperit, dicitque lumen esse mentis ad intelligenda omnia, eundem ipsum Deum, à quo facta sunt omnia. Solem nanque & Deum ita inuicem comparat, ut quemadmodum se habet sol ad oculos, ita ad mentes se Deus habeat. Sol oculos generat, uimque illis præstat uidendi. Quæ frustra esset, & sempiternis obruta tenebris, nisi solis lumen adesset corporum pictum coloribus & figuris: in quo oculus corporum colores uidet atque figuras. Neque aliud quicquam nisi lumen, oculus intuetur. Videtur tamen uaria intueri, quia lumen ipsi infusum uarijs externorum corporum formulis est ornatum. Hoc quidem lumen in corporibus reflexum, oculus percipit: ipsam uero in fonte suo lucem minime sustinet. Eodem pacto Deus animam procreat, eique mentem, uim ad intelligendum largitur: quæ uacua esset atque obscura, nisi Dei sibi lumen adesset: in quo rerum omnium inspiciat rationes. Vnde per Dei lumen intelligit, atque ipsum diuinū duntaxat lumen agnoscit. Diuersa tamen uidetur agnoscere, quia sub diuersis rerum ideis & rationibus ipsum intelligit. Quando quis oculis uidens hominem, in phantasia hominis imaginem fabricat, diutiusq; in ea iudicanda reuoluitur, mentis suæ aciem tollit ad hominis rationem in diuino lumine existentem suspiciendam: inde scintilla in mente protinus emicat: ac reuera natura ipsa hominis intelligitur, atque de cæteris omnibus eodem pacto. Itaque per Dei lumen omnia intelligimus, ipsum uero purum lumen eiusque fontem hac in uita uidere non possumus. In hoc plane tota animæ consistit fœcunditas, quod in eius penetralibus lux illa Dei fulget æterna rerum omnium rationibus, ideisque plenissima, ad quam anima quoties uult, uitæ puritate, & summa studij intentione cōuertitur, conuersa scintillis emicat idearū.

VNDE AMOR ERGA MASCVlos, unde erga fœminas. CAP. XIIII.

ITa prægnans hominum corpus, ut Plato uult, prægnans & animus, & ambo amoris incitamentis stimulantur ad partū. Cæterum alij uel propter naturam, uel propter educationem ad animi fœtus sunt quàm corporis aptiores: alij & quidem plurimi, contrà. Illi cœlestem sequuntur amorē, hi uulgarem. Illi natura iccirco mares, & illos quidem iam penè adultos potius quàm fœminas, aut pueros amant: quoniam in eis magis admodum uiget mentis acumen, quod ad disciplinam, quam illi generaturi sunt, propter excellentiorem sui pulchritudinem est aptissimum. Alij contrà, propter congressus uenerei uoluptatem, & corporalis generationis effectum. Quoniam uero genitalis illa uis animi, utpote cognitionis expers sexuum nullum habet discrimen: natura tamē sua toties incitatur ad generandum, quoties formosum corpus aliquod iudicamus: contingit plerunque, ut qui cum masculis conuersantur, quo genitalis partis stimulos sedent, illis se misceant: Hi præsertim in quorum genesi Venus in signo masculino & cum Saturno fuerit, uel in Saturni finibus, uel Saturno opposita. Oportebat autem animaduertere genitalis partis illius incitamenta, nō irritum hoc iacturæ opus, sed serendi & procreandi officium affectare, atque à masculis ad fœminas eam traducere. Huiusmodi quodam errore nefarium scelus illud exortum putamus, quod in legibus suis Plato tanquam homicidij speciem acerrime detestatur. Quippe non minus homicida censendus est, qui hominē prçripit nasciturum, quàm qui natum tollit è medio. Audacior quidem qui præsentem abrumpit uitam, crudelior autem, qui lucem inuidet nascituro, & nondum natos suos filios enecat.

SVPRA CORPVS EST ANIMA, super animam angelus, super angelum Deus. CAP. XV.

VErum de gemina ubertate animæ, geminisque amoribus hactenus. Deinceps quibus gradibus Diotima Socratem ab infimis ad superna euehit, disseramus: à corpore in animam, ab anima in angelū, ab angelo reducit in Deum. Hos quatuor rerum gradus in natura esse debere ita licet argumentari. Omne corpus ab alio quodam mouetur: mouere autem seipsum natura sua non potest, quum nec agere per se quicquam ualeat. Sed propter animæ præsentiam seipso moueri uidetur: & propter animam uiuere. Et præsente quidem anima seipsum mouet quodammodo: absente uero, ab alio duntaxat mouetur, utpote quod hanc ex seipso naturam non habeat, sed anima proprie uim seipsam mouendi possideat. Nam cuicunque adest, uim ad seipsum mouendum impertit: quod autem ipsa sui præsentia impertit alijs, hoc ipsa multo prius magisque debet habere. Est igitur anima supra corpora: utpote quæ seipsam secundum essentiam suam mouere queat: atque iccirco super illa debeat esse, quæ non ex seipsis, sed aliorum præsentia ut se moueant assequuntur. Cum dicimus seipsa moueri animam, non transitiue, ut ita dixerim, quemadmodum à Platone accipi uoluit Aristoteles, sed absolute uerbum illud proferimus, ut cum stare per se Deum, lucere solem per se, calere ignem asseueramus. Non enim pars animæ mouet, pars agitatur: sed tota ex se, id est sua natura mouetur: hoc est, ab alio in aliud ratione discurrit, ac nutritionis, augmenti, generationis opera per interualla temporū transigit. Temporalis ista discursio ex seipsa cōpetit animæ: quia quod super eam est, non alijs momentis alia, sed uno æternitatis puncto simul intelligit omnia. Quapropter rectè primus à Platone motus, & primum temporis interuallum in anima ponitur: unde & motus & tempus in corpora transeunt. Quoniam uero ante motum statum esse necessarium est, cum status sit ratione perfectior, supra motionem animæ mobilem oportet stabilem aliquam intelligentiam reperiri, quæ secundum se totam intelligentia sit, & actu semper intelligentia. Anima enim non se tota, neque semper, sed ex quadam sui parte, & quandoque intelligit: neque certam habet, sed ambiguam intelligendi uirtutem. Vt ergo quod perfectius est, illud quod est imperfectius antecedat, supra mētem animæ, quæ mobilis est, quæ pars, quæ intermissa, quæ dubia, ponenda est angeli mens stabilis tota, continua, atque certissima: ut quemadmodum corpori ab alio agitato, anima per se mota pręcedit, ita animæ per se agitatæ mens stabilis per se præcedat. Et quemadmodum corpus per animam habet ut sese moueat: atque ideo non omnia corpora, sed animata spōte sua moueri uidentur: ita anima per mentem habet quod semper intelligat. Si enim suapte natura animæ intellectus inesset, omnibus etiam bestiarū competeret animabus: quēadmodū suiipsius agitandi potestas. Non igitur animæ intellectus per se, primoque competit: quare eam antecedat oportet, quod per se primoque mentis est compos: huiusmodi angelus est, animis excellentior. Sed enim angeli mentem, rerū illud principiū, summumq; bonum, quod in Parmenide Plato ipsum unum uocat, necessario supereminet. Quippe super omnem rei compositæ multitudinem unū ipsum simplex debet esse natura: ab uno enim numerus, & à simplicibus compositio tota conflatur. Mens autem illa licet immobilis sit, nō tamen unum ipsum purum simplex existit. Intelligit enim seipsam: ubi diuersa inter sese quoquomodo uidentur hæc tria: quod intelligit, quod intelligitur, intellectio. Alia enim ipsius ratio est, prout intelligit, prout intelligitur alia, alia item prout intellectio est. Habet præterea cognoscendi potentiam ante cognitionis actum per se prorsus informem: cognoscēdo formatur, quę intelligendo ueritatis lumen cupit & capit: quo uidetur antequam intelligeret caruisse. Habet quoque in se idearum omnium multitudinem. Cernit quāta sit, quàm uaria in angelo multitudo atque compositio. Itaque ipsi purum unum & simplex præponere cogimur. Ipsi autē uni Deo nihil possumus anteponere, quia uerum unum omnis multitudinis, omnis cōpositionis est expers. Quòd si supra se quicquam haberet, ab illo utique fieret: quare ab eo dependens in hoc ipso ab eodem degeneraret, ut à causa omnis solet effectus. Ideoq; non unū iam esset & simplex, sed saltem ex duobus compositum, scilicet ex causæ suæ munere, propriòue defectu. Ipsum itaque unum, ut Plato uult, & Dionysius Areopagita confirmat, omnia supereminet: excellentissimumq; Dei nomen, unum ipsum ab utroque censetur. Huius sublimitatem ratio quoq; illa nobis ostendit, quod eminentissimæ causæ donum esse debet amplissimum, uirtutisque suæ præstantia se ad cuncta protēdere. Vnius munus per uniuersa se propagat. Nam non mens solum una est, & anima quælibet una, corpus quodlibet unum, sed etiam informis ipsa materies, rerumque priuatio una quodammodo dicitur. Nam unum silentium dicimus, unam obscuritatem: Mortem unam. Mentis tamen & animæ munera ad eam usque non extenduntur. Mens enim speciem artificiosam ordinemque largitur: Anima uitam præstat & motum, informis uero & prima mundi materia, rerumque priuatio speciei & uitæ est expers. Ita ipsum unum mentem & animam antecedit: cum munus eius latius diffundatur. Eadem ratione mens animam uidetur excedere: quia uita, munus animæ, non omnibus datur corporibus. Omnibus tamen his speciem ordinemque mens tribuit.

QVAE

QVAE COMPARATIO INTER deum, angelum, animam, corpus. CAP. XVI.

ERgo à corpore in animam, ab hac in angelum, ab hoc in Deum ascendimus. Deus super æternitatem est: Angelus in æternitate est totus. Sanè tam eius operatio quàm essentia, stabilis permanet. Status autem æternitatis est proprius. Anima partim in æternitate est, partim in tempore. Eius enim substantia eadem semper absq; ulla incrementi aut detrimẽti mutatione perdurat. Operatio autem, ut paulo antè monstrauimus, per temporis interualla discurrit. Corpus tempori omnino subijcitur. Nam & substãtia eius mutatur, & operatio eius omnis temporis spatium exigit. Igitur ipsum unum, supra statum motúmue existit: Angelus, in statu: Anima, in statu pariter atq; motu: Corpus solo in motu locatur. Vnum rursus super numerum, motum locumq; manet: Angelus in numero super motum & locum ponitur: Anima in numero motuq; , sed super locum: Corpus numero, motui, loco subijcitur. Siquidẽ ipsum unum, neq; numerum ullum, aut compositionem partium habet: neq; ullo pacto ab eo quod est, mutatur: neq; loco clauditur ullo. Angelus numerum quidem habet partium uel formarum, sed à motu locoq; est liber. Anima partium habet & affectuum multitudinẽ, & ratiocinationis progressione, perturbationumq; uarietate mutatur: sed à loci limitibus est exempta. Corpus autem his omnibus est obnoxium.

QVAE COMPARATIO INter pulchritudines, Dei, Angeli, animæ, corporis. CAP. XVII.

EAdem uero inter quatuor hæc, & eorum formas est comparatio. Nempe corporis forma in multarum partium compositione consistit, loco astringitur, tempore labitur. Species animi, temporis quidem uicissitudines patitur, & partium continet multitudinem, sed à loci terminis est absoluta. Angeli uero species, numerum habet solum, à duobus alijs immunis existit. Dei autem, nihil istorum perpetitur. Corporis utique formam uides. Visne animi quoque speciem intueri? Detrahe corporali formæ ipsius naturæ pondus, limitesque locorum, relinque cætera: animi iam speciem habes. Vis & angeli? Deme obsecro non loci spatia solum, sed temporis quoque progressum, compositionem multiplicem retine, eam protinus nancisceris. Cupis etiam Dei pulchritudinem cernere? Auferas insuper multiplicem illam formarum compositionem: simplicem prorsus relinque formam, confestim Dei speciem fueris consecutus. Verum quid mihi tandem subtractis istis reliquum supererit? An tu esse aliud quàm lucem, pulchritudinem ducis? Porrò corporum omniũ pulchritudo lumen istud est solis quod uides, tribus illis infectum: formarum multitudine, (nam multis id aspicis figuris coloribusque depictum) loci spatio, temporali mutatione. Tolle sedem eius in materia, ut præter locum reliqua duo retineat: huiusmodi prorsus est animi pulchritudo. Tolle hinc temporis, si lubet, mutationem, mitte reliquum: lumen restat sine loco, sine motu clarissimum: sed omnibus insculptum rerum omnium rationibus. Id angelus est, id angeli pulchritudo. Tolle postremo diuersarum illum numerum idearum: unam simplicem ac meram relinque lucem: instar lucis eius, quæ in globo solis ipso permanet, per aërem non dispergitur: iam Dei pulchritudinem quodammodo compræhendis: quæ tantum saltem formas reliquas antecellit, quantum lux illa solis in seipsa mera, una, inuiolata, splendorem solis per nubilosum aëra disiectum, diuisum, infectum, obscuratum, exuperat. Fons itaque totius pulchritudinis Deus est. Fons itaque totius amoris est Deus. Lumen præterea solis in aqua umbra quædam est ad clarius eiusdem lumen in aëre. Splendor in aëre, umbra similiter ad eiusdem in igne fulgorem. Fulgor in igne, umbra ad lucem solis eodem ipso in sole fulgentem. Eadem est inter quatuor illas, corporis, animi, angeli, Dei, pulchritudines comparatio. Deus nunquam ita decipitur, ut suæ speciei umbram in angelo amet quidem, propriam sui ac ueram negligat pulchritudinem. Neque angelus usqueadeo capitur animæ specie quæ ipsius est umbra, ut sui umbra detẽtus figuram propriam deserat. Anima tamen nostra, quod summopere dolendum est: hæc enim est totius nostræ infelicitatis origo: anima, inquam sola ita corporalis formæ blanditijs delinitur, ut propriam posthabeat speciem: corporis uero formam, quæ suæ umbra est, suijpsius oblita sectetur. Hinc crudelissimum illud apud Orpheum Narcissi fatum. Hinc hominum miseranda calamitas. Narcissus quidem adolescens, id est, temerarij & imperiti hominis animus, sui uultum nõ aspicit: propriam sui substantiam, & uirtutem nequaquam animaduertit: sed eius umbram in aqua prosequitur, & amplecti conatur: id est, pulchritudinem in fragili corpore, & instar aquæ fluenti, quæ ipsius animi umbra est, admiratur. Suam quidem figuram deserit, umbram nunquam assequitur: quoniam animus corpus sectando se negligit, & usu corporis non impletur. Nõ enim ipsum reuera appetit corpus: sed suijpsius speciem, à corporali forma, quæ speciei suæ imago est, illectus, quemadmodum Narcissus, affectat: cumque id minime aduertat, dum aliud quidem cupit, aliud sequitur, desiderium suum explere non potest. Ideo in lacrymas resolutus consumitur, id est, animus ita extra se positus & delapsus in corpus, perniciosis perturbationibus cruciatur: corporisque infectus sordibus quasi moritur: cum iam corpus esse potius quàm animus uideatur. Quam utique mortem ut Socrates deuitaret, Diotima ipsum à corpore ad animum, ab hoc in angelũ, ab eo reduxit in Deum.

QVOMODO ANIMA A CORporis pulchritudine ad Dei pulchritudinem eleuetur. CAP. XVIII.

AGite conuiuæ charissimi, Diotimam fingite ita Socratem alloquentem. Nullum corpus, ô Socrates, undique pulchrum. Nam aut in hac parte formosum, illa deforme: aut hodie formosum, aliàs minime: aut ab alio pulchrum, ab alio turpe censetur. Ergo corporis pulchritudo turpitudinis contagione coinquinata, pura, uera, & prima pulchritudo esse nõ potest. Quinetiam pulchritudinem turpem esse nemo aliquando suspicatur: quemadmodum neque sapientiam esse insipientem: Corporum uero dispositionem quandoq; speciosam, quandoq; turpem putamus: eodemque tempore de illa alij aliter sentiunt. Non igitur prima & uera est in corporibus pulchritudo. Adde quod multa corpora, uno pulchritudinis uocantur cognomine. Vna igitur est in corporibus multis pulchritudinis natura communis, per quam similiter pulchra denominantur. Vnam uero naturam huiusmodi, sicut in alio est, id est in materia, sic ab alio dependere putato. Quod enim in seipso sustentari non potest, multo minus à seipso pendere. Nunquid à materia dependebit? minime. Nihil enim deforme & imperfectum seipsum ornare potest atque perficere. Quod autem unum est, ab uno debet oriri. Quapropter una multorum corporum pulchritudo ab uno aliquo incorporali pendet artifice. Artifex unus omnium Deus est, qui per angelos atque animas pulchram quotidie reddit omnem mundi materiam. Propterea ueram illam pulchritudinis rationem in Deo eiusque ministris potius, quàm in mundi corpore reperiri putandum. Ad eam rursus his gradibus facile, ut arbitror, ascendes ô Socrates. Si oculos tibi lynceos natura dedisset, mi Socrates, ut aspectu quælibet occurrentia penetrares: formosissimum illud extrinsecus Alcibiadis tui corpus tibi turpissimum uideretur. Quantum est quod amas amice? Superficies duntaxat, immo color te rapit: immo quædam reflexio luminum, & umbra leuissima. Seu te uana imaginatio decipit: ita quod somnias potius quàm quod uideas, amas. Ceterum ne tibi uidear penitus aduersari, sit sane Alcibiades iste formosus. At enim quota parte formosus? omnibus profecto membris præterquam naso simo, & elatioribus quàm deceat supercilijs. Hæc tamen in Phædro speciosa sunt. Sed crurum in eo crassitudo non placet. Decora hæc apud Charmidem, nisi gracile te collum offenderet. Ita si homines singulos obseruabis, nullum ex omni parte laudabis. Quicquid ubiq; rectum est, colliges: figuram apud te integram ex obseruatione omnium fabricabis: ut absoluta humani generis pulchritudo, quæ in multis reperitur sparsa corporibus, in animo tuo fit unius imaginis cogitatione collecta. Cuiusque hominis figuram parui pendes ô Socrates, si ad istam contuleris. Istam uero non tam corporum, quàm animi tui beneficio possides. Itaque istam potius quam tuus animus fabricauit, & animum ipsum eius artificẽ, quàm exteriorem illam mancam, dispersamque amato. Quid autem in animo amare te iubeo? animi pulchritudinem. Lux autem est pulchritudo corporum: lux est & animi pulchritudo: lux animi ueritas: quam solam amicus tuus Plato in uotis suis à deo postulare uidetur. Da mihi, inquit, Deus ut meus animus pulcher efficiatur: & quæ ad corpus attinent, animi pulchritudinem non impediant: solum sapientem diuitem putem. In his Plato declarat pulchritudinem animæ in ueritate sapientiaq; consistere: eam à Deo hominibus tribui. Veritas una est, & eadem nobis à Deo tributa: in uarijs eius affectibus uariarum uirtutum cognomenta sortitur: prout diuina demonstrat sapientia, quam à Deo præ ceteris Plato poposcit: prout naturalia, scientia: ut humana, prudentia: ut æquos facit, iustitia: ut inuictos, fortitudo: ut trãquillos, dicitur

temperantia. Ex his duo uirtutum genera numerantur. Morales, inquam uirtutes, & intellectiuæ illis præstantiores. Intellectiuæ sunt, Sapientia, Scientia, Prudentia: Morales, Iustitia, Fortitudo, & Temperantia. Morales propter operationes earum ciuiliaque officia notiores sunt: Intellectiuæ propter reconditam ueritatem occultiores. Præterea qui honestis moribus educatur, utpote purior alijs facile ad intellectiuas uirtutes erigitur. Ideo pulchritudinem animi quæ consistit in moribus, primam considerare te iubeo, ut intelligas unam esse morum omnium rationem: per quam similiter honesti uocantur. Vnam scilicet uitæ purissimæ ueritatem: quæ Iustitiæ, Fortitudinis, Temperantiæ actionibus, ad ueram nos perducit felicitatem. Vnam igitur hanc ueritatem morum, lucemque animi speciosissimam primam diligito. Scito quinetiam supra mores ad sapientiæ, scientiæ, prudentiæ lucidissimam ueritatem te protinus ascensurum, si considerabis hæc animo optimis moribus educato concedi, atque in eis normam moralis uitæ rectissimam contineri. Quamuis autem uarias, Sapientiæ, Scientiæ, Prudentiæque doctrinas contuearis: in cunctis tamen unicam esse ueritatis lucem existimato: per quam omnes pulchræ similiter appellantur. Eam tibi utpote supremam animi pulchritudinem summopere amare præcipio. Sed enim una hæc in doctrinis plurimis ueritas, primo omnium ueritas ideo esse nequit, quoniam in alio est, quū sit in multis distributa doctrinis. Quicquid autem iacet in alio, ab alio certe dependet. Neque tamen ueritas una à doctrinarum multitudine nascitur. Quod enim unum est, ab uno debet oriri. Quare oportet unam quandam esse super animam hominis sapientiam, quæ non per diuersas sit diuisa doctrinas, sed una sapientia sit: à cuius unica ueritate ueritas hominum multiplex oriatur. Illam ô Socrates, unicam unicæ sapientiæ lucem, angeli pulchritudinem esse memento, quæ tibi super animi speciem sit colenda. Ea ut in superioribus demonstrauimus, corporum speciem antecellit: quia neque loco astringitur, neque secundum materiæ partes diuiditur, neque corrumpitur. Antecellit & animi speciem, quia æterna est penitus, neque temporali discursione mouetur. Quoniam uero angeli lux in idearum complurium serie micat, ac supra multitudinem omnem unitas sit oportet, quæ est numeri totius origo: necesse est eam ab uno rerum omnium principio, quod ipsum unum uocamus, effluere. Ipsius itaque unius lux penitus simplicissima infinita pulchritudo est: quia nec materiæ sordibus inquinatur, ut corporis species: neq; ut animi forma temporali progressione mutatur, neque ut angeli species multitudine dissipatur. Omnis autem qualitas ab extraneo additamento secreta, dicitur apud Physicos infinita. Si in seipso sit calor, frigore & humore non impeditus, materiæ pondere non grauatus, calor dicitur infinitus, quia uis eius libera est, neque ullis additionis limitibus coarctatur. Similiter lumen ab omni corpore liberum infinitum: nam sine modo ac termino lucet, quod natura lucet sua, quando ab illo minime terminatur. Itaque Dei lux & pulchritudo, quæ mera est, prorsus ab alijs omnibus absoluta, absque dubio infinita dicitur pulchritudo. Infinita uero pulchritudo immensum quoque requirit amorem. Quapropter te obsecro Socrates, ut certo quodam modo & termino cætera diligas. Deum uero amore diligas infinito, neque ullus diuino modus adsit amori.

QVOMODO DEVS AMANDVS. CAP. XXI.

HAec Diotima Socrati. Nos autem uiri clarissimi non solum sine modo Deum, ut iubere Diotima fingitur, sed Deum solum amabimus. Ita enim mens ad deum, ut ad solem acies oculorum. Oculus autem non modo lumen præ cæteris, sed solum appetit lumen. Si corpora, si animos, si angelos diligemus, non hæc quidem, sed Deum in his amabimus. In corporibus quidem Dei umbram, in animis Dei similitudinem, in angelis eiusdem imaginem. Ita Deum ad præsens in omnibus diligemus, ut in Deo tandem omnia diligamus. Nam ita uiuentes eò proficiscemur, ut & Deum & in Deo omnia uideamus: amemusque & ipsum, & quæ in ipso sunt omnia. Et quisquis hoc in tempore sese Deo charitate deuouerit, se deniq; recuperabit in Deo. Nempe ad suam, per quam creatus est, redibit ideã: ibi rursus, si quid ipsi defuerit, reformabitur: ideæ suæ perpetuo cohærebit. Verus autem homo & idea hominis, idem. Ideo quisq; nostrum in terris à Deo separatus, non uerus est homo, cum à sui idea sit formaq; disiũctus: ad eam nos diuinus amor, pietasq; perducet: cum hic discerpti simus & mutilati. Ideæ tunc nostræ amando coniuncti, integri homines euademus: ut Deum primo in rebus coluisse uideamur, quo res deinde in Deo colamus, resque in Deo ideo uenerari, ut nos ipsos præ cæteris amplectamur, & amando Deum nos ipsos uideamur amauisse.

ORATIO SEPTIMA.

CONCLVSIO SVPRADICTORUM, & opinio Guidonis Caualcantis philosophi. CAP. I.

POstremo Christophorus Marsupinus uir humanissimus, Alcibiadis personam gesturus, his ad me uerbis conuertitur. Gratulor equidem Marsili Ioannis tui familiæ plurimum: quæ inter multos & doctrina & rebus gestis clarissimos equites Guidonem philosophum peperit de republica bene meritum, & aculeis dialecticæ cunctis suo seculo præcellentem: qui hũc amorem Socraticum tam moribus, quàm carminibus imitatus, breui quæcunq; à uobis sunt dicta, perstrinxit. Phædrus enim amoris originem tetigit ex chaos uisceribus emanãtem. Pausanias iam natum amorem geminam diuisit in speciem, cœlestem scilicet & uulgarem. Eryximachus eius aperuit amplitudinem, dum cunctis in rebus eum sic inesse monstraret in partes geminas distributum. Aristophanes quid agat in singulis tam amplissimi Dei præsentia, declarauit, ostendens per hunc fractos homines resarciri. Agatho quanta sit eius uirtus, potentiaque tractauit, cum ab eo solo beatos fieri homines disputaret. Socrates tandem à Diotima edoctus, summatim quid sit amor, & qualis, & unde ortus, quot habeat partes, quorsum tendat, & quantum ualeat, explicauit. Guido Caualcantes philosophus, omnia hæc artificiosissime uidetur carminibus suis inseruisse. Quemadmodum solis radio speculum modo quodam percussum splendet iterum, & proxime sibi appositam lanam reflexione illa splendoris inflammat: ita ille partem animæ, quam obscuram phantasiam uocant, atque memoriam ceu speculum, pulchritudinis ipsius solis locum habentis simulacro tanquam radio quodam per oculos hausto censet ita pulsari, ut ipsa sibi ex illo alterum effingat simulacrum, quasi simulacri primi splendorem: quo appetendi uis non aliter quàm lana accendatur & amet. Addit amorem hunc primum in appetitu sensus accensum à forma corporis per oculos inspecta creari: sed eam ipsam formam non eo modo, quo in corporis materia est, in phantasiam imprimi, sed sine materia: ita tamen ut certi cuiusdam hominis signato in loco & tempore positi sit imago. Rursus imaginis huiusmodi speciem aliquam statim in mente lucere: quæ non amplius unius cuiusdam humani corporis ut erat in phantasia, uideatur esse similitudo: sed totius æque generis humani ratio communis & definitio. Itaque sicut ex phantasiæ imagine à corpore sumpta, in appetitu sensus corpori dedito amor ad sensum procliuis exoritur: ita ex hac mentis specie ratione que communi, tanquam à corpore remotissima, amor alius in uoluntate nascitur à commercio corporis alienissimus. Illum in uoluptate, hunc in contemplatione locauit. Illum circa particularem corporis unius formam reuolui putat, hunc circa uniuersalem totius humani generis pulchritudinem. Hos utique amores sibijpsis in homine repugnare, & illum deorsum ad ferinam & uoluptuosam depellere, hunc sursum ad angelicam uitam contemplatiuamq; attollere: hũc absq; perturbatione uult esse, & in paucis reperiri: illum multis passionibus anxiũ, ac plurimos occupare. Ideo istum paucis uerbis absoluit, in alterius passionibus enarrandis prolixior. Quoniam uero eadem apertissime, quæ & uos in superioribus narrauistis, hic explicat: ea in præsentia recensere opus esse non censui. Verum cognouisse sufficiat philosophum hunc aliquam chaos informitatem, qualem suprà uos posuistis, in amoris procreatione miscuisse, dum diceret obscuram phantasiam illuminari: atque ex illius obscuritatis & huius luminis mixtione, amorem originẽ ducere. Amorem præterea geminum illum cœlestem atque uulgarem quis in eius uerbis non uideat? Originem quinetiam illius primam in diuinorum, secundam in corporũ collocat pulchritudine. Solem namq;, Dei lucem: radium, corporum formam intelligit. Finem postremo suum uult eiusdem principijs respondere: dum alios usq; ad formam corporis, alios usq; ad Dei speciem amoris prouehit instigatio.

SOCRATES FVIT VERVS amator, & cupidini similis. CAP. II.

DE amore hactenus. Ad Alcibiadẽ & Socratẽ ueniamus. Postquã cõuiuæ satis amantiũ deũ laudauerant, reliquũ erat ut dei hui⁹ cultores legitimi laudarẽtur. Maxime omniũ legitime amasse Socrates ab omnibus perhibetur. Is cũ per omnẽ uitã palàm sine ulla prorsus dissimulatione in castris Cupidinis militasset, à nullis unquã notatus est quasi min⁹ honeste quenquã dilexerit. Huic uitæ seueritas & alienorũ scelerũ

correptio

correptio frequens, multos & magnos uiros, ut solet ueritas, infensos reddiderat, Anytum, Melitum, Lyconem præsertim ciues in republica potentissimos: Thrasymachum, Polium & Calliam oratores. Aristophanem præterea comicum acerrimum habuit insectatorem. Sed neque ciues illi in accusatione, qua Socratem in iudicium traxere, inhonestos amores inscripserunt: neque oratores eius hostes tale quicquam Socrati obiecere: neq; Aristophanes Comicus, licet alia multa & absurda in Dionysijs colligat in Socratem maledicta. An censetis eum si tam fœda se labe coinquinasset, imò nisi fuisset ab huius criminis suspicione remotissimus, uenenosas talium detractorum linguas euasurum fuisse? Nunquid optimi uiri illud in superioribus animaduertistis, quòd dum Plato ipsum fingit Amorem, Socratis omnem pingit effigiem, ac numinis illius figuram ex Socratis persona describit, quasi uerus amor, ac Socrates similimi sint, atque ideo ille præ cæteris uerus sit legitimusque amator? Agite iam Amoris picturam in animum reuocate. Videbitis in ea Socratem figuratum. Socratis personam ante oculos ponite. Macilētum, aridum, squalidumque uidebitis: hominem scilicet natura melancholicum ut fertur, atq; hirsutum. Extenuatum inedia. Incuria sordidum. Nudum præterea, id est simplici & ueteri opertum palliolo. Sine calceis incedentem. Ita semper solitum incedere Socratem apud Platonem Phædrus ostendit. Humilem perque infima uolantem. Humi semper Socratis defixus erat aspectus, ut ait Phædo. Loca insuper uilia frequentabat: aut enim in Simonis coriarij, aut in sculptorum officinis obuersabatur. Rusticis & incomptis utebatur uocabulis: quod illi obijcit Callicles in Gorgia. Adeo præterea mitis, ut multis lacessitus iniurijs, sæpe etiam pulsatus, ne commotus quidem animo fuisse tradatur. Sine domicilio. Interrogatus Socrates cuiâs esset: Mundanus inquit. Ibi enim patria, ubi bonum. Sed neq; huic proprij lares, neque mollis lectus, neque delicatus uictus, neque speciosa supellex. Ad fores in uia sub diuo dormiens. Hæc apertum pectus & cor patens omnibus in Socrate nostro significant. Præterea quòd & uisu delectabatur atque auditu, quæ fores animi sunt: quod etiam securus & intrepidus incedebat, iacebatque etiam si oportuisset pallio obuolutus ubique. Semper egenus. Quis nesciat Socratem sculptoris & obstetricis fuisse filium? & usque ad senectutem in sculpendis lapidibus manu propria uictum quæsisse, nec habuisse unquam unde se satis & filios aleret? Hic inopiam suæ mentis passim cōfitebatur, interrogans omnes, nihil scire se prædicans. Virilis: erat enim constantis animi, inuictæque sententiæ, qui etiam Archelaum Macedonem, & Scopam Cranonium, Eurilochumque Larisseum aspernatus est alto animo: cum ab eis missas pecunias non acceperit: neque ipse ad eos uoluit proficisci. Audax, feroxque. Quanta eius fuerit in rebus bellicis fortitudo, Alcibiades in conuiuio explicat copiosissime: cui Socrates cum in Potidea uicisset, uictoriam sponte dicitur concessisse. Vehemens: erat quippe ut rectè Zopyrus Physionomus iudicauerat, concitatissimus. Sæpe uero inter loquendum agente id orationis uehementia iactare digitos solebat, & crines uellere. Facundus. Huic rationes in utranque partem ferme pares dum differeret, suppetebant. Hic licet incomptis uerbis uteretur, ut in conuiuio Alcibiades ait, magis tamē quàm Themistocles & Pericles, omnesque cæteri oratores audientium animos commouebat. Pulchris & bonis insidiatur. Insidiatum sibi semper fuisse Socratem Alcibiades inquit. eorum quippe qui honesta indole præditi uidebantur, amore captus, eosdem rationibus suis ad Philosophiæ studia Socrates capiebat. Callidus sagaxque Venator. Socratem uenari solitum ex corporis forma diuinam speciem, in superioribus satis est dictum: & in Protagora Plato testatur. Machinator. Multis modis, ut indicant Platonis dialogi, sophistas confutabat: adolescentes exhortabatur, modestos uiros erudiebat. Prudentiæ studiosus. Fuit enim tanta prudentia, & in præsagiēdo tam perspicax: ut quisquis contra eius consilium quicquam auderet, perderetur, quod in Theage à Platone narratur. Per omnem uitam philosophans. Hic in sua illa apud iudices defensione iudicibus edixit, si ea conditione eum morte absoluerent, ut nunquam postea philosophetur, se mori malle quàm philosophari desinere. Incantator, fascinator, ueneficus atque sophista. Nam Alcibiades ait se magis Socraticis uerbis quàm Marsiæ Olympique excellentium musicorum melodia mulceri. Dæmonem uero illi fuisse familiarem, & accusatores sui & amici testantur. Sophistam quoque Socratem Aristophanes comicus appellauit, atque etiam sui accusatores. Quippe cui æqua esset hortandi & dehortandi facultas. Inter sapientiam & inscitiam medius. Cum omnes homines ignorātes sint, inquit Socrates, hoc ego tantum à cęteris differo, quòd meam ignorantiam non ignoro: cum alij prorsus ignorent. Ita erit inter sapientiam & ignorantiam medius: quia licet res ipsas nesciebat, suam tamen ignorantiam cognoscebat. Quas ob res Socratem amori similimum ideoq; uerissimū amatorem post amorem ipsum laudandum Alcibiades iudicauit, ut in eius laude intelligamus omnes qui similiter amant esse laudatos. Quæ Socratis laudes sint, hic audistis, & in Platonis uerbis Alcibiadis ore patent clarissime: quo etiam pacto amabat Socrates, cognoscere potest qui Diotimæ doctrinæ meminerit. Ita enim amauit Socrates, ut suprà Diotima docuit.

DE AMORE FERINO, quod insaniæ species est. CAP. III.

VErum interroget forte quispiam: Quid hominum generi Socraticus amor iste conducat: cur tantis sit laudibus celebrandus, quid obsit contrarius. Dicam equidem altius aliquando exorsus. Plato noster furorem in Phædro mentis alienationem definit. Alienationis autem duo genera tradit. Alteram ab humanis morbis, alteram à Deo prouenire existimat. Insaniam illam: hanc diuinum furorem nuncupat. Insaniæ morbo infra hominis speciem homo deijcitur: & ex homine brutum quodammodo redditur. Insaniæ duo sunt genera. Vnum cerebri, alterum cordis uitio nascitur. Cerebrum sæpe adusta bili, sæpe sanguine adusto, nonnunquam atra bili nimium occupatur. hinc dementes homines quandoque redduntur. Qui adusta bili uexantur: uel à nemine lacessiti uehementissime irascuntur: alte uociferantur: in obuios irruunt: seipsos & alios cædunt. Qui sanguine adusto laborāt, effusos nimium in risus prorumpunt: præter omnium consuetudinem se iactant: mirabilia de se pollicentur: cantu gestiunt, exultantque tripudio. Qui bili præmuntur atra, mœrēt perpetuo: ipsi sibi somnia fingunt, quæ uel præsentia expauescant, uel futura formident. Atq; hæ quidem tres insaniæ species cerebri fiunt defectu. Quando enim humores illi retinētur in corde, angustiam & solicitudinem pariunt, non dementiam: tunc uero amentiam, quando caput oppresserint. ideo cerebri uitio dicuntur contingere. Cordis autem morbo eā proprie insaniam fieri arbitramur, qua affliguntur hi qui perdite amant. His falso sacratissimum nomen amoris tribuitur. Verum ne forte nimis contra multos sapere uideamur, dispositionis gratia nos etiam nomine ad istos utamur.

AMOR VVLGARIS est fascinatio quædam, CAP. IIII.

VOs autem aurium, ac mentis intentionem dicendis accommodate. Sanguis in adolescentia subtilis est, clarus, calidus atq; dulcis. Procedente enim ætate subtilioribus partibus resolutis, fit crassior: propterea fit & obscurior. Nempe quod tenue rarumque est, purum est atque perlucidum: contrarium uero contra. Cur calidus atque dulcis? quia uita, & uiuendi initium, ipsa scilicet generatio, in calore & humore consistit, ac semen prima uiuentium genitura calidum est & humidum: natura talis in pueritia & adolescentia uiget. In sequentibus ætatibus paulatim in contrarias qualitates siccitatem & frigiditatem necessario permutatur. Ideo sanguis in adolescente subtilis est, clarus, calidus atque dulcis: quia subtilis, clarus: quia recens, calidus atque humidus: quia calidus & humidus est, ideo dulcis esse uidetur. Dulcedo enim fit in calidi & humidi mixtione. Quorsum hæc? nēpe ut intelligatis spiritus in hac ætate subtiles & claros, esse calidos atq; dulces. Hi enim cū à cordis calore ex puriori sanguine generentur, tales in nobis sunt semper, qualis est & sanguinis humor. Quemadmodum uero spirituū uapor huiusmodi creatur ex sanguine: ita & ipse similes sibi radios per oculos quasi uitreas fenestras emittit. Atque etiam sicut cor mundi sol suo circuitu lumen, perq; lumē uirtutes suas ad inferiora demittit: sic corporis nostri cor, motu suo quodā perpetuo proximū sibi sanguinē agitans ex eo spiritus in totū corpus, perq; illos luminum scintillas, per membra diffundit quidem singula, per oculos autem maxime. Ad altissimas quippe corporis partes spiritus maxime cum sit leuissimus euolat: eiusque lumen per oculos cum ipsi perspicui sint atque omnium partium nitidissimi, uberius emicat. Inesse uero oculis & cerebro lumen aliquod licet exiguum, animalia multa quæ noctu uident, testimonio esse possunt, quorum in tenebris coruscant oculi. Ac etiam si quis certo quodam modo oculi angulum digito presserit, contorseritque, circulum quendam uidetur intra se lucidum intueri. Fertur & diuus Augustus oculos adeo claros & nitidos habuisse, ut cum acrius quenquam intueretur, cogeret eum quasi ad solis fulgorem uultum submittere. Tiberius quoque prægrandibus fuisse oculis traditur, & qui quod mirum esset, noctu etiam & in tenebris uiderent: sed ad breue, & cum primo è somno patuissent. deinde rursus hebescebāt. Quod autem radius emissus ab oculis ua-

porem secum spiritualem trahat, & uaporis sanguinem, ex eo perspicimus, quòd lippi & rubentes oculi spectantis proximè oculos radij sui emissione cogunt morbo simili laborare. Vbi apparet & radium usque ad obuium illum protendi, & cũ radio unà uaporem corrupti sanguinis emanare: cuius contagione oculus spectantis inficitur. Scribit Aristoteles mulieres, quando sanguis menstruus defluit, intuitu suo speculum sanguineis guttis sæpe fœdare. Quod ex eo fieri arbitror, quia spiritus qui uapor sanguinis est, sanguis quidam tenuissimus uidetur esse, adeo ut aspectum effugiat oculorum: sed in speculi superficie factus crassior, clare perspicitur. Hic si in rariorem materiam aliquam ceu pannum, aut linum incidat, ideo non uidetur, quia in superficie rei illius non restat, sed penetrat. Si in densam quidem, sed asperam, sicut saxa, lateres, & similia, corporis illius inæqualitate dissipatur & frangitur. Speculum autem propter duritiem sistit in superficie spiritum: propter æqualitatem, lenitatemque seruat infractũ: propter nitorẽ, spiritus ipsius radium iuuat & auget: propter frigiditatem rarissimum illius nebulam cogit in guttulas. Eadem ferme ratione quoties hiantibus faucibus obnixe anhelamus in uitrum, eius faciem tenuissimo quodam saliuæ rore conspergimus. siquidem halitus à saliua euolans, in ea materia compressus relabitur in saliuam. Ergo quid mirum si patefactus oculus & intentus in aliquem, radiorum suorum aculeos in adstantis oculos iaculatur? atque etiam cum aculeis istis, qui spirituum uehicula sunt, sanguineum uaporem illũ, quem spiritum nuncupamus, intendit? Hinc uirulentus aculeus transuerberat oculos: cumque à corde percutientis mittatur, hominis perculsi præcordia, quasi regionem propriam repetit: cor uulnerat: inque eius duriori dorso hebescit, reditque in sanguinem. Peregrinus hic sanguis à saucij hominis natura quodammodo alienus, sanguinem eius proprium inficit: infectus sanguis ægrotat. Hinc duplex sequitur fascinatio. Aspectus fœtidi senis, & mulieris menstrua patientis, puerum fascinat. Aspectus adolescẽtis fascinat seniorẽ. Quoniam uero senioris humor frigidus est atque tardissimus, uix dorsum cordis attingit in puero: & ineptus ad transitum, cor nisi propter infantiam sit mollissimum, parum admodum commouet. Hæc ideo leuis fascinatio est: illa uero grauissima, per quam iunior transfigit præcordia senioris. Hoc illud est amici optimi, de quo Platonicus Apuleius cõqueritur. Causa, inquit, omnis & origo præsentis huius doloris, etiam medela ipsa, & salus unica mihi tute ipse es. Isti enim tui oculi per meos oculos ad intima delapsi præcordia, acerrimum meis medullis commouent incendium. Ergo miserere tua causa pereuntis. Ponite obsecro ante oculos Phędrum Myrrhinusium, & Thebanum illum eius amore captũ Lysiam oratorem. Lysias in Phædri uultum inhiat: Phædrus in oculos Lysiæ scintillas suorum defigit oculorum, cumq; scintillis unà transmittit & spiritum. Radius Phædri radio Lysię facile copulatur: spiritui quoq; facile iungitur spiritus. Vapor huiusmodi à Phædri corde genitus Lysiæ statim petit præcordia: quorum hebetudine fit compactior, & in priorẽ Phædri relabitur sanguinẽ: ita ut Phædri sanguis, quod mirum est, iam in corde fit Lysiæ. Hinc ad clamorem confestim prorumpit uterque: Lysias ad Phædrum: Cor meum Phædre, charissima uiscera. Phædrus ad Lysiam: O' spiritus meus, ô meus sanguis Lysia. Sequitur Phædrus Lysiam, quia cor suum poscit humorem. Sectatur Phædrũ Lysias, quia sanguineus humor uas proprium postulat, suam exigit sedem. Verum Lysias Phædrũ sectatur ardentius. Facilius enim cor sine minima humoris sui particula, quàm humor ipse sine corde proprio uiuit. Riuus fonte magis quàm fons riuulo indiget. Igitur ut ferrum qualitate magnetis accepta, ad lapidem hunc trahitur quidem, lapidem uero non attrahit: ita Lysias Phædrum magis quàm Phædrus Lysiam sequitur.

QVAM FACILE AMOre irretiamur.
CAP. V.

AN potest dixerit quispiam, tenuis radius, leuissimus spiritus, pauculus sanguis Phædri, tam cito, tam uehemẽter, tam perniciose totum Lysiam inquinare? Hoc utique mirum non uidebitur, si cæteros morbos, qui contagione nascuntur, considerabitis, si pruritum, si scabiem, si leprã, pleuresim, phthisim, dysenteriam, lippitudinẽ, epidimiam. Amatoria uero contagio facile fit, & grauissima omnium pestis euadit. Quippe spiritualis uapor ille sanguisque ab adolescente seniore prorsus iniectus, quatuor habet, ut suprà diximus, qualitates. Clarus est, subtilis, calidus atque dulcis. Quia clarus, oculorum & spirituum claritati in seniore maxime consonat, blãditur & allicit: quo fit ut auide ab illis hauriatur. Quia subtilis, celerrime conuolat in præcordia: inde facilime per uenas & arterias in corpus permanat uniuersum. Quia calidus, uehementer agit & mouet, & fortius senioris sanguinem inficit, eumque in suam conuertit naturam. quod Lucretius ita tetigit:

Hinc in te primum Veneris dulcedinis in cor
Stillauit gutta: & successit frigida cura.

Præterea quia dulcis, fouet uiscera quodammodo, pascit atq; oblectat. hinc fit ut totus uiri sanguis in iuuenilis sanguinis naturam mutatus, iunioris illius appetat corpus, quo suas uenas inhabitet, & recentis sanguinis humor, uenas quoque recentes & teneras illabatur. Fit etiam ut uoluptate simul & dolore æger hic tangatur. Voluptate propter uaporis illius, & sanguinis claritatem atque dulcedinem. Illa siquidem allicit, hæc oblectat. Dolore propter eius subtilitatem atque calorem. Illa quippe uiscera diuidit & discerpit: hic homini quod suum est aufert, & in alterius mutat naturam. per quam sane mutationem eum in se quiescere non permittit: sed ad eum semper, à quo infectus est, trahit. Hoc ita Lucretius innuit:

Idque petit corpus mens unde est saucia amore.
Nanque omnes plerunque cadunt in uulnus: & illam
Emicat in partem sanguis unde icimur ictu.
Et si comminus est hostem ruber occupat humor.

In his carminibus Lucretius non aliter uult sanguinem hominis oculorum radio uulnerati in uulnerantem prolabi, quàm hominis gladio cæsi sanguis prolabitur in cædentem. Huius, ut ita dicam, miraculi si rationem requiritis afferam. Vulnerat Hector Patroclum, ac perimit. Patroclus Hectorem inspicit uulnerantem. Vnde eius cogitatio iudicat ulciscendum. confestim ad uindictam bilis accenditur, ab ea sanguis inflammatur, & ad uulnus e uestigio properat, tum ut partem illam corporis foueat, tum etiam ad uindictam. eôdem concurrunt & spiritus: qui quia leues sunt, ad Hectorem usque uolantes in eũ migrãt, eius calore seruantur ad tempus puta ad horas septẽ: eo ipso in tempore si Hector cadaueris uulnus cominus intentus inspiciat, uulnus cruorem uersus Hectorem eijcit: potest enim cruor uersus hostem quodammodo effluere, tũ quia nondum calor omnis extinctus est, nondũ agitatio quieuit interior, tum quia pauloante in eum concitus fuerat, tum denique quia sanguis spiritus repetit suos, atque etiam spiritus suum attrahant sanguinem. Simili quodam pacto hominis amore saucij sanguinem festinare in ferientem & Lucretius innuit, & nos summopere comprobamus.

DE MIRO QVODAM effectu uulgaris amoris.
CAP. VI.

DIcámne uiri castissimi, quod sequitur, an potius prætermittam? Dicam certe postquam res ipsa postulat, etsi dictu uidetur absurdũ. At quis turpia non turpiter dixerit? Tanta permutatio senioris hominis urgens ad iunioris similitudinem facit, ut hic totum suum corpus in illum transferre & totum illius in se transfundere studeat, ut uel recens humor uasa recentia, uel uasa teneriora teneriorem consequatur humorem. Hinc multa inter se turpissime facere compelluntur. Cum enim genitale semẽ à toto corpore defluat, solo huius iactu, uel tractu totum corpus tradere se posse confidunt, & totũ accipere. Id in seipso philosophus Epicureus ille præsensit Lucretius amantium omnium infelicissimus:

Sic igitur Veneris qui telis accipit ictus,
Siue puer membris muliebribus hunc iaculatur
Seu mulier toto iactans de corpore amorem,
Vnde feritur, eò tendit gestitq; coire:
Et iacere humorem in corpus de corpore ductum.
Affigunt auide corpus, iunguntq; salíuas
Oris: & inspirant pressantes dentibus ora
Nequicquam: quoniam nil inde abradere possunt,
Nec penetrare & abire in corpus corpore toto.
Nam facere interdum uelle & certare uidentur.
Vsque adeo cupide Veneris compagibus hærent,
Membra uoluptatis dum ui labefacta liquescunt.

Hæc Lucretius Epicureus. Quòd etiam totum in se capere amatum amantes cupiat, Artemisia Mausoli regis Cariæ uxor ostendit: quæ supra affectionis humanæ fidem uirum suum amauisse dicitur: eiusq; defuncti corpus redegisse in puluerẽ: & aquæ inditum ebibisse.

VVLGARIS AMOR EST sanguinis perturbatio.
CAP. VII.

ESse uero hãc in sanguine passionem, illud argumẽto est, quòd æstus huiusmodi alterna requie caret. Continua uero febris

ro febris à physicis in sanguine ponitur. quæ autem horas sex quieti relinquit, in pituita: quæ diem unum, in bili: quæ duos, in atræ bilis humore. In sanguine igitur illam merito collocamus. In sanguine uidelicet melancholico: ut in oratione Socratis audiuistis. hunc sanguinis contagionis semper affixio comitatur.

QVOMODO AMANTES fiunt amati similes. CAP. VIII.

IDeo nemo uestrum miretur si quem amãtem audiuerit amati sui similitudinem aliquam uel figuram suo in corpore contraxisse. Prægnantes sæpe mulieres uinum quod auidissime cupiunt, uehementer excogitant: uehemens cogitatio, spiritus mouet interiores, atque in his excogitatæ rei pingit imaginem. Isti sanguinem mouent similiter, & in mollissima fœtus materia, uini imaginem exprimunt. Amator autem ardentius quàm prægnantes, suas cupit delicias: uehementius quoque & firmius cogitat. Quid mirum si usque adeo hærentes & infixi pectore uultus ab ipsa cogitatione purgantur in spiritu: à spiritu statim in sanguine insigantur: præsertim cum in Lysiæ uenis iam mollissimus sanguis Phædri sit genitus, ut facilime possit Phædri uultus in suijpsius sanguine relucere? Quoniam uero membra corporis singula, ut quotidie arescunt, ita sumpto alimoniæ rore quotidie reuiuiscunt: sequitur ut in dies corpus cuiusq; hominis, quod sensim exaruit, paulatim reficiatur. Reficiuntur autem membra à sanguine ex uenarum riuulis emanante. Ergo miraberis si certa similitudine pictus sanguis eandem membris impresserit: ut Lysias tandem Phædro in nonnullis uel coloribus uel lineamẽtis, aut affectibus, aut gestibus euasisse similis uideatur.

A' QVIBVS PRAECIPVE irretiamur. CAP. IX.

QVæret forsitan aliquis: à quibus præcipue & quo pacto illaqueentur, & quomodo soluantur amantes. Fœminę profecto uiros facile capiunt: facilius autem illæ, quæ masculam quandam indolem præ se ferunt: & tanto facilius masculi, quanto similiores sunt uiris quàm fœminæ, & sanguinem spiritumq; habent lucidiorem, calidiorem, subtiliorem: qua in re amatoria consistit illaqueatio. Ex maribus autem illi uiros, seu meliores uelocissime fascinant, qui sanguinei sunt potissimum, & quadam ex parte cholerici, oculos amplos habent, glaucos atque nitentes: præcipue uero si casti uiuant, neque per coitum claro humorum succo exhausto serenos uultus fœdauerint. Hæc enim ad ipsas sagittas proprie emittendas quæ cor uulnerant, ut suprà tetigimus, requiruntur. Irretiuntur præterea cito quibus nascentibus Venus fuerit in Leone, uel Luna Venerem uehementer aspexerit, & qui eadem complexione sunt præditi. Phlegmatici in quibus dominatur pituita, nunquam: Melancholici, in quibus atra bilis, uix quidem capiuntur: sed capti, nunquam postea liberantur. Quando sanguineus deuincit sanguineum, leue iugum est, suaue uinculum. similis namque complexio mutuum creat amorem. Huius præterea humoris suauitas spem & fiduciam præstat amanti. Quando cholericus cholericum, intolerabilior seruitus. Vicissitudinem quidem nonnullam beneuolẽtiæ in his facit complexionis similitudo: sed igneus ille bilis humor crebra illos iracundia turbat. Quando sanguineus cholericum, aut contrà, propter suauis simul & acris humoris commixtionem alternatio quædam prouenit iracundiæ & gratiæ, uoluptatis atque doloris. Cum sanguineus melancholicum ligat, nodus perpetuus non miserrimus. Sanguinis quippe dulcedo melancholiæ amaritudinem temperat. Cum uero cholericus illaqueat melancholicum, pestis omnium perniciosissima. Acutissimus adolescentis humor senioris uiscera passim illabitur. Est mollis flamma medullas. Vritur infelix amator. Cholera ad iracundiam cædesq; prouocat. Melancholia ad mœrorem & perpetuam querimoniam. Ijs sæpe idem qui Phyllidi, Didoni, Lucretio, amoris est exitus. Phlegmaticus autem seu melancholicus adolescens propter sanguinis & spirituum crassitudinem capit neminem.

MODVS ILLAQVEATIONIS. CAP. X.

QVo autem pacto fascinentur amantes, satis suprà dixisse uidemur, si modo illud addamus, mortales tunc summopere fascinari, quando frequentissimo intuitu aciem uisus ad aciem dirigentes, lumina iungunt luminibus, & longum miseri combibunt amorem. Huius profecto morbi, ut Museo placet, causa omnis & origo est oculus. Ideo si quis nitore polleat oculorum, licet minus in reliquis membris compositus sit, sæpius intuentes ea ratione qua diximus, insanire compellit. Qui contrà dispositus est, ad moderatam quãdam beneuolentiam inuitat potius quàm ardorem. Reliquorum præter oculos membrorum concinnitas non causæ uim ad ægrotationem huiusmodi, sed occasionis impulsam uidetur habere. Talis quippe compositio eminus prospicientem, ut propius accedat, hortatur: deinde cernentem cominus in ipsa sui consideratione diutissime detinet: immorantem uero solus ipse ferit intuitus. Ad moderatũ autem amorem illum diuinitatis participem, de quo in hoc conuiuio ut plurimum disputatur: non oculus solus, ut causa: sed partium cunctarum concordia iucunditasque concurrit.

CVRATIO AMORIS. CAP. XI.

HActenus quomodo & à quibus irretiamur, tractauimus: restat ut quomodo soluamur, paucis doceamus. Solutio uero duplex: altera quidem naturæ: altera diligentiæ. Naturalis est, quæ certis temporis interuallis perficitur. Quæ nõ ad hunc solum, sed ad omnes attinet morbos. siquidem in cute pruritus eatenus permanet, quatenus tabidi sanguinis fex in uenis, aut salsedo pituitæ uiget in membris. Defecato sanguine & pituita demollita pruritus desinit: & fœdæ cutis maculæ abolentur. Euacuationis tamen matura diligentia confert plurimum. Repentina euacuatio, uel unctio periculosissima iudicatur. Inquietudo quoque amantium tamdiu necessario perseuerat, quandiu infectio illa sanguinis per fascinationem iniecta uisceribus permanens graui cor premit cura. Vulnus alit uenis: cæcis membra flammis adurit. à corde siquidem in uenas: à uenis in membra fit transitus. hac denique expurgata amantium, imo uero amentium cessat inquietudo. Id longum in omnibus requirit temporis spatium: in melancholicis uero longissimum: præsertim si Saturni influxu fuerint irretiti. adde & amarissimum, si Saturno retrogrado, uel Marti coniuncto, uel Soli oposito mancipati sint. Aegrotant & illi diutissime, in quorum natiuitate Venus in domo Saturni fuerit, uel Saturnum Lunamq; uehementer aspexerit. Addenda est naturali huic purgationi diligentissimæ artis industria. Cauendum in primis ne immatura euellere, uel amputare tentemus: neque summo cum periculo discindamus, quæ tutius dissuere possumus. consuetudinis intermissio facienda. Summopere uero cauendum ne lumina oculorum luminibus coniungantur. Si quid in amati animo uel corpore uitij est, diligenter animo reuoluendum. Plurimis, uarijs, grauibus negotijs animus applicandus: sæpe minuendus sanguis est: uino utendum claro, nonnunquam etiam ebrietate, ut ueteri sanguine uacuato, nouus sanguis accedat, nouus & spiritus. Exercitatione sæpe ad sudorem usque uti præstat: per quam corporis meatus ad expurgationem faciendam aperiantur. Ea insuper omnia quæ Physici ad cordis præsidium adhibent & cerebri alimentum, prosunt quàm plurimum. Sæpe etiam coëundum Lucretius præcipit.

Sed fugitare decet simulacra: & pabula amoris
Absterrere sibi atque aliò conuertere mentem,
Et iacere humorem coniectum in corpora quæque,
Nec retinere semen conuersum unius amore.

QVA'M NOXIVS VVLGARIS amor. CAP. XII.

SEd ne diutius de insania loquentes insaniamus, sic breuibus concludamus. Insaniæ species quædam est anxia illa solicitudo, qua uulgares amantes diu nocteque uexantur: qui amore durante bilis incendio primum, deinde atræ bilis adustione afflicti, in furias, ignemque ruunt: & quasi cæci quò præcipitentur ignorant. Quàm perniciosus adulterinus hic amor tam amatis quàm amantibus sit, Lysias Thebanus & Socrates apud Platonem in Phædro demonstrant. Hoc itaque furore homo in bestiæ naturam deuoluitur.

QVA'M VTILIS DIVINVS amor, & de quatuor eius speciebus. CAP. XIII.

DIuino autem furore super hominis naturam erigitur, & in Deum transit. Est autem furor diuinus illustratio rationalis animæ: per quã Deus animam à superis delapsam ad infera, ab inferis ad supera retrahit. Lapsus animę ab ipso uno rerum omnium principio ad corpora, per quatuor gradus efficitur, per mentem, rationem, opinionem atque naturam. Nam cum in omni rerum ordine sex gradus existant, quorum

rum summum tenet ipsum unum, infimum corpus, media uero sunt quatuor quæ prædiximus: necesse est quicquid à primo ad ultimum labitur, quatuor per media cadere. Ipsum unum rerum omnium terminus & mensura, confusionis & multitudinis expers. Mens angelica multitudo quidem idearum, sed stabilis & æterna. Ratio animæ multitudo notionum argumentationumque mobilis, sed ordinata. Opinio autem inordinata, & mobilis imaginum multitudo: sed substantia punctisque unita: cum anima ipsa in qua est opinio, una substantia sit nullum occupans locum. Natura, id est nutriendi uis ab anima, & animalis complexio similiter, nisi quod per corporis puncta diffunditur. Corpus autem indeterminata partium & accidentium multitudo subiecta motui, & substantia punctis momentisque diuisa. Hæc omnia respicit anima nostra, per hæc & descendit, per hæc & ascendit. Vt enim ab ipso uno quod omnium principium est, producitur, unitatem quandam sortita est: quæ omnem essentiam eius uires operationesque unit: à qua & ad quam ita cætera, quæ in anima sunt, se habent, sicut à centro & ad centrum circuli lineæ. Vnit uero non modo animæ partes inuicem & ad totam animam: sed animam totam ad ipsum unum rerum omnium causam. Vt autem diuinæ mentis radio claret, rerum omnium ideas per mentem actu stabili contemplatur. Vt seipsam respicit, rationes rerum uniuersales cogitat: & à principijs ad conclusiones ratiocinatione discurrit. Vt corpora respicit, particulares rerum mobilium formas atque imagines per sensus acceptas opinione uolutat. Vt materiam attingit, natura uelut instrumento utitur, quo unit materiam, mouet & format. Vnde generationes, augmenta, & eorum contraria proficiscuntur. Cernitis igitur ab uno quod super æternitatem in æternam multitudinem labitur, ab æternitate in tempus, à tempore in locum atque materiam. labitur inquam, quãdo ab ea puritate, qua nata est, longius corpus amplectendo discedit.

QVIBVS GRADIBVS DIuini furores animam extollunt. CAP. XIIII.

QVapropter sicut per quatuor descendit gradus, per quatuor ascendat necesse est. Furor autem diuinus est, qui ad supera tollit, ut in eius definitione constitit. Quatuor ergo diuini furoris sunt species. Primus quidem poëticus furor. Alter mysterialis. Tertius uaticinium. Amatorius affectus est quartus. Est autem poësis à musis, Mysterium à Dionysio, Vaticinium ab Apolline, Amor à Venere. Redire quippe ad unum animus nequit, nisi ipse unum efficiatur. Multa uero effectus est: quia est lapsus in corpus in operationes uarias distributus, & ad corporalium rerum multitudinem respicit infinitam. Ex quo partes eius superiores penè obdormiunt, inferiores alijs dominantur. Illæ torpore, hæ perturbatione afficiuntur. Totus autem animus discordia & inconcinnitate repletur. Poëtico ergo furore primum opus est, qui per musicos tonos, quæ torpent suscitet: per harmonicã suauitatem quæ turbantur, mulceat: per diuersorum deniq; consonantiam, dissonantem pellat discordiam, & uarias partes animi temperet. Neque satis hoc est. Multitudo enim adhuc & diuersitas restat in animo. Accedit ergo mysterium ad Dionysium pertinens: quod expiationibus, sacrisque, & omni cultu diuino partium omnium intentionem in mentem, qua Deus colitur, dirigit. Vnde cum singulæ animi partes ad unam mentem redactæ sint, iam totum quoddam unum ex pluribus factus est animus. Tertio uero ad hoc opus est furore, qui mentem ad unitatem ipsam animæ caput reducat. hoc Apollo per uaticinium efficit. Nam cum anima supra mentem in unitatem surgit, futura præsagit. Demum cum anima facta est unum, unum inquam quod in ipsa natura & essentia animæ est, restat ut illico in unum quod est super essentiam, id est Deum, se reuocet. Hoc cœlestis illa Venus per amorem, id est, diuinæ pulchritudinis desiderium, bonique ardorem explet. Primus itaque furor inconcinna & dissonantia temperat. Secundus temperata unum totum ex partibus efficit. Tertius unum totum supra partes. Quartus in unum quod super essentiam, & super totum est ducit. Plato in Phædro, mentem diuinis deditam, in anima hominis aurigam uocat: Vnitatem animæ, aurigæ caput: Rationem, opinionemque per naturalia discurrentem, equum bonum: Phantasiam confusam, appetitumque sensuum, malum equum: Animæ totius naturam, currum: quia motus suus tanquam orbicularis à se incipiens in se denique redit, dum suiipsius naturam animaduertit. Vbi consideratio eius ab anima profecta in eandem reuertitur. Alas animo tribuit, per quas in sublime feratur: quarum alteram putamus indagationem illam esse, qua mens assidue ad ueritatem annititur: Alteram boni desiderium, quo nostra uoluntas semper afficitur. Hæ partes animæ suum amittunt ordinem, quando perturbante corpore confunduntur. Primus itaque furor bonum equum, id est rationem opinionemque, à malo equo, id est, à phantasia confusa & sensuum appetitu distinguit. Secundus malum equum bono, bonum aurigæ, id est, menti subijcit. Tertius aurigam in caput suum, id est, in unitatem mentis apicem dirigit. Postremus caput aurigæ in caput rerum omniũ uertit. Vbi auriga beatus est, & ad præsepe, id est, ad diuinam pulchritudinem sistens equos, id est, accommodans omnes sibi subiectas animæ partes, obijcit illis ambrosiam, & super ipsam nectar potandum, id est, uisionem pulchritudinis, & ex uisione lætitiam. Hæc quatuor furorum opera sunt. De quibus generatim in Phædro disputat, proprie uero de poëtico furore in Ione, de amatorio in Conuiuio. Omnibus his furoribus occupatum fuisse Orpheum libri eius testimonio esse possunt. Amatorio maxime Sappho, Anacreontem & Socratem fuisse correptos accepimus.

OMNIBVS HIS FVRORIbus amor præstantior est. CAP. XV.

OMnium potentissimus & prestantissimus est amatorius. Potentissimus inquam, propterea quod omnes alij ipso necessario indigent, neque enim poësim, neque mysteria, neque uaticinium sine ingenti studio, flagranti pietate, & sedulo diuinitatis cultu consequimur. Studium uero, pietatem, cultum quid aliud dicimus quàm amorem? Igitur omnes amoris potentia constant. Est etiam præstantissimus, quoniam ad hunc tanquam ad finem alij referuntur. Hic autem proxime Deo, qui nos copulat. Hos utiq; furores quatuor, totidem adulterini affectus falso imitari uidentur. Poëticum quidem musica ista uulgaris, quæ auribus duntaxat blanditur. Mysterialem, uana multorum hominum superstitio. Fatidicum, fallax peritiæ humanæ coniectio. Amatorium, libidinis impetus. Verus enim amor nihil est aliud quàm nixus quidam ad diuinam pulchritudinem euolandi ab aspectu corporalis pulchritudinis excitatus. Adulterinus autem, ab aspectu in tactum præcipitatio.

QVÀM VTILIS AMOR SOcraticus. CAP. XVI.

QVæritis quid amor Socraticus conferat? Primo quidem ipsi Socrati plurimum ad alas illas recuperandas, quibus in patriam reuolet. Deinde ciuitati suæ magnopere ad honeste feliciterque uiuendum. Ciuitatem profecto non lapides, sed homines faciunt. Homines uero à tenera ætate quemadmodum arbores à tenerioribus curandi sunt, & ad frugem optimam dirigendi. Puerorum curam parentes habent & pædagogi. Adolescentes autem limites parentum & pedagogorum non prius transgrediuntur, quàm iniqua uulgi consuetudine deprauentur. Superiorem quippe uiuendi normam domi imbibitam sequerentur, nisi ab ea improborum hominum, eorum præsertim qui illis blandiuntur, usu, consuetudineq; deflecterentur. Quid ergo Socrates faciet? Num permittet ut flagitiosorum contagione adolescentia, quæ futuræ reipublicæ semen est, corrumpatur? At ubi patriæ charitas? Succurret itaque patriæ Socrates, filiosque illius, suos autem fratres hac pernicie liberabit. Leges fortasse conscribet, quibus lasciuos uiros ab adolescentum consuetudine segregabit. Sed non omnes Lycurgi, aut Solones esse possumus. Paucis legem condendarum datur autoritas, paucissimi legibus latis obtemperant. Quid ergo? uim inferet, & manu iniecta seniores à iuuentute depellet? At solus Hercules cũ monstris dicitur decertasse, cæteris periculosissima est huiusmodi uiolentia. Forsitan scelestos homines monebit, corripiet, obiurgabit. Cæterum perturbatus animus monentis uerba contemnit, & quod deterius est, sæuit in monitorem. Qua de causa ab alio pugno, ab alio calce, dum id tentaret, percussus est Socrates. Vnica restat iuuentuti uia salutis, Socratis consuetudo. Huic ergo Græcorum ille sapientissimus charitate deuinctus sese miscet ubique, & magna incedit adolescẽtum comitante caterua. Ita uerus amator, utpote pastor, agnorum gregem à falsorum amantium, ceu luporum uoragine, ac peste tutatur. Quoniam uero pares cum paribus facilime congregantur, parem se facit iunioribus puritate uitæ, uerborum simplicitate, ludis, iocis, atque facetijs: Seque ex sene puerum facit, in primis ut pueros quandoque reddat domestica & iucunda familiaritate seniles. Ad uoluptatem prona iuuentus sola uoluptate tenetur, rigidos effugit preceptores. hinc nostræ adolescentiæ tutor ad patriæ suæ salutem rerum suarum administratione neglecta iuniorum suscipit curam, eosq; primum iucundæ consuetudinis captat suauitate. Ita illaqueatos, monet deinde seuerius. Postremo cẽsura rigidiori castigat.

castigat. Hoc pacto Phœdonem adolescentulum lupanari publico prostitutum ab ea calamitate redemit, fecitq; philosophum. Platonem poësi deditum coëgit tragœdias igni tradere, & studia preciosiora capessere. Xenophontem à uulgari luxu ad sapientum traduxit sobrietatem. Aeschinem & Aristippum ex pauperibus diuites, Phædrum ex oratore philosophum, Alcibiadem ex ignorante doctißimum reddidit. Charmidem grauem fecit & uerecundum. Theagem iustum, fortemq; in republica ciuem. Euthydemum ac Menonem à Sophistarum captiunculis ad ueram transtulit sapientiam. Quo factum est, ut non tam iucũda quàm utilis fuerit Socratis consuetudo, ac multo ardentius ab adolescentibus, ut Alcibiades ait, dilectus fuerit Socrates, quàm dilexerit.

QVOMODO AGENDAE SVNT gratiæ spiritui sancto, qui nos ad hanc disputationem illuminauit atq; accendit. CAP. XVII.

Iam igitur Conuiuæ optimi quid amor sit, quis uerus amator, quæ'ue amantis utilitas ex uestra primum, ex mea deinde disputatione feliciter comperisse uidemur. Huius autem inuentionis felicißimæ causam & magistrum eundem ipsum amorem, qui & compertus est, fuisse proculdubio existimate. Amore nanque, ut ita dixerim, inueniendi amoris accensi, amorem quæsiuimus & inuenimus, ut eidem inquisitionis & inuentionis pariter habenda sit gratia. O' miram numinis huius magnificentiam. O' incomparabilem amoris benignitatem. Cætera siquidem numina uix tandem postquam diu quæsieris, se parumper ostendunt, Amor etiam quæsituris occurrit. Quapropter huic multo magis quàm cæteris homines se debere fatentur. Sunt autem qui diuinam potentiam sæpe audeant execrari, scelerum nostrorum fulminatricem. Nonnulli etiam sapientiam oderunt nostrorum omnium exploratricem flagitiorum. Amorem uero diuinorum bonorum omnium largitorem non amare non possumus. Nos autem amorem hunc adeo nobis propitium ea mente colemus, ut ueneremur: Sapientiam & potentiam admiremur, ut amore duce totum, ut ita loquar, deum habeamus propitium, ac totum amoris flagrantia diligentes, toto etiam deo amore perpetuo perfruamur.

PLATONIS CONVIVIVM, VEL, DE AMORE.

*

APOLLODORVS. FAMILIARES APOLLODORI. GLAVCO. ARISTODEMVS. SOCRATES. AGATHO. PHAEDRVS. PAVSANIAS. ERYXIMACHVS. ARISTOPHANES. DIOTIMA. ALCIBIADES.

VIDEOR mihi in his quæ petitis, satis præmeditatus esse. Heri enim cum domo ex Phalero in urbem redirem, quidam mihi notus à tergo me aspiciẽs, eminus uocauit, & inter uocãdũ iocatus: O' Phaleree inquit Apollodore, non expectas? Ego autem expectaui. Tum ille: Quærebam te modo audire cupiens qui de amore sermones habiti sunt in ea cœna, ad quam Agatho, Socrates, Alcibiades, nõnulliq; alij cõuenerunt. Retulit quidẽ mihi & alius quidam, qui à Phœnice Philippi filio audiuerat, addiditq; te scire. Verum nihil certi ea de re afferre poterat. Quare tu mihi referas. Tua enim interest sermones amici tui narrare. Id autem primum dicas. Ipse affuisti cũ disputarent, an non? Reuera, inquam, certe nihil retulisse tibi ille uidetur, si quidem conuenisse illos adeo nuper existimas, ut ego potuerim interesse. Existimabã equidem, inquit ille. Vndenam istud? inquam ego. Nescis, ò Glauco multis iam annis huc Agathonem non accesßisse? Ex eo uero tempore quo cum Socrate uersari asidue cœpi, eiusque tum dicta tum facta diligentius obseruare, nondum tres anni fluxere. Antea uero quocunque contingebat oberrans, existimansq; aliquid agere, omnium miserrimus eram perinde ac tu nunc, qui quodlibet aliud agendum censes potius quàm philosophandum. Ne mordeas, inquit ille, sed quo tẽpore cõuiuium celebratum sit, enarra. Ad hęc inquam, Dum pueri adhuc essemus, in primo tragœdiæ certamine uictoriam reportauit Agatho. Sequenti autem die post palmam, sacraq; uictoriæ gratia celebrata, parato cõuiuio disputatio instituta fuit. Longum, inquit, certe id tempus est. Sed quis tibi narrauit? Nũquid ipse Socrates? Non per Iouem inquã. immo idem qui & Phœnici Aristodemus quidam Cydatheneus, qui exiguo corpore erat, et nudis semper pedibus ibat. Interfuit enim disputationi: quippe qui maxime omnium qui tunc erant, Socratem, ut mihi uidetur, amaret. Quinetiam Socratẽ ipsum de nonnullis quæ ille retulerat, percõtatus sum, qui in his cum illo consentiebat. Cur ergo, inquit, mihi non refers? Apta quidem uia est quæ ducit in urbem, & ad audiendum pariter, & ad dicendũ. Sic itaq; inter eundum de illis uerba fecimus. Quapropter quemadmodum à principio dixi, in his rebus satis pręmeditatus sum. Quòd si iterum uobis recenseri hæc uultis, iterum recensebo. Nam quoties uel ipse de philosophia sermonem habeo, uel dicentes alios audio, pręter id quod prodesse mihi id putem, mirifice lætor. Quoties autẽ sermones alios audio, uestros pręsertim, qui cumulandis pecunijs studetis semper, & ipse angor, & uestri misereor, quòd efficere aliquid existimetis, cum nihil efficiatis. Fortè etiam uos me infelicem putatis, quos & ipse de me uera putare arbitror. Ego autem uos non puto quidem, sed certo scio. FAM. Sẽper Apollodore æquè tibi ipsi & alijs detrahis, ac uideris proculdubio te quidem in primis, deinde alios omnes pręter unum Socratem infelices putare. Vnde uero insani cognomen tibi exortum sit, nescio. Semper enim loquẽdo te & alios improbas, Socratem unũ probas. APOL. O' dilectißime uir, ex eo insanire & delirare me cõstat, quòd ita de me ac uobis existimem. FAM. De his in præsentia contendere Apollodore nequaquã decet: sed precibus nostris obsequere, & qui sermones illi fuerint, nobis expone. APOL. Tales utique tibi illi fuerunt. Imò uero à principio eodem ordine quo Aristodemus retulit, uobis ipse nũc recensere conabor. Inquit enim Socratem se offendisse & lotum & calceis pedes ornatum, quæ ille raro faciebat: interrogasse uero quònam ita ornatus iret. et respõdisse Socratem, Agathonis in domum cœnatum. hesternam uero cœnã uitasse, quòd turbæ propter Agathonis palmã concursum ueritus esset, pro misisse autem sequenti die se affuturum. Ea uero de causa se ornasse, ut pulcher ad pulchrum iret. Quæsisse insuper, quónam pacto tu Aristodeme ad cœnã proficisceris non uocatus? Vt tu iusseris dicebã, inquit. Sequere igitur, inquit me, ut prouerbiũ perdamus, illud in hunc modũ mutantes, quod ad bonorũ cœnas boni etiam non inuitati proficiscuntur. Homerus quidem uidetur non modo nõ obseruare, sed & uiolare prouerbiũ. Nam cũ Agamemnonẽ in re militari strenuum uirum finxisset, Menelaum uero mollem, cõuiuium celebrante post sacrificium Agamemnone, Menelaũ inducit ultro ad mensam Agamemnonis uenientem. Vbi deteriorem ad præstantioris uiri mensam non accersitũ uenire fecit. Hęc audiens fortè et ipse, ò Socrates dicebã, inquit, nõ talis,

qualemtu inquis, sed quemadmodũ induxit Homerus, uilis homunculus ad sapientis uiri conuiuium, ultro uenire uidebor. Cũ ergo me ducas, uide quam aduentus mei rationem assignes. Ego enim me sponte uenire nõ confitebor, sed abs te inuitatum dicam.

In ipso itinere, inquit, quid dicturi simus, duo cũ simus, fortasse consultabimus. sed eamus iam. Talia quędam inter se cũ disputassent, iuisse dicebat: & Socratem cogitabundum lento nimis passu gradiẽtem relictumq; cũ expectasset, tandem iussisse, ut pręiret. Cũ uero ædibus Agathonis appropinquaret, apertam ianuam inuenisse & contigisse ridiculum quiddam: in ipso enim limine famulum quendam occurrisse, & eò ubi accumbebant alij, introduxisse, quos iã cœnaturos reperit. Seq; ut uidit Agatho, O Aristodeme dicere, opportune uenisti ut nobiscum cœnes. Si uero aliud quicquã uis, in aliud tempus differas. Equidem heri te quærens inuitaturus te nusquã uidi. Sed cur Socratem ad nos nõ ducis? Et ego, inquit, conuersus nusquã Socratem uidi, respondíque Agathoni: Equidem cũ illo ueni ab eo uocatus huc ad cœnã. Recte, inquit, fecisti. sed ubinam Socrates?

Post me modo incedebat. Quare ipse quoq; admiror, & ubi sit, nescio. Quæres Socratẽ puer dixisse Agathonem, & ad nos introduces. Tu autem Aristodeme iuxta Eryximachum accumbe. Heus tu dato huic manibus aquam, ut iam sedeat. Tunc ingressum puerum quendam nunciasse dicebat Aristodemus, Socratem ipsum in uestibulum proximũ secessisse, & accersitum ingredi nolle. Absurdũ quiddã narras inquit. Voca iterũ, neq; dimittas quousq; uenerit. Non sic, ò Agatho, respondisse dicebat Aristodemus, sed mittite illum. mos enim Socratis iste. Nonnunquam desistens, ubicunq; accidit consistere solet. Veniet autem cito, ut arbitror. Ne turbetis ipsum, sed suo arbitratu uenire permittite. Ita si tibi uidetur, dixisse Agathonẽ, agendum est. Cæterum uos, ò pueri, alijs epulas afferte, & quodcunq; lubet apponite. Vobis siquidem nullus præsidet. Id quidem nunquam feci. Quapropter existimantes nunc me unà cũ alijs conuiuio à uobis exceptũ, curate omnia diligẽter, ut uestram operam comprobemus. Post hęc addebat Aristodemus cœnare eos cœpisse, & Socratem Agathonis iussu sæpe uocatũ nõ prius intrasse quàm aliquantum se more suo exercuisset, mediaq; in cœna uenisse. Ad quem, Agathonẽ qui ultimus sedebat & solus, Huc ad me Socrates dixisse, ut te tangens sapienti illa sententia fruar quam in uestibulis excogitasti. Constat enim inuenisse illam te atq; habere. Neque enim prius destitisses. Sedisse itaq; Socratem, dixisseq;: Bene se res nostræ haberẽt Agatho, si sapientia talis esset, ut in uacuũ hominem ex pleniore ipso cõtactu proflueret, quemadmodũ aqua ex pleno calice in uacuum per lanam influens. Si enim sapiẽtia ita se habet, permulti facio ꝙ apud te sedeo. Repleri quippe abs te uberrima & præclara sapientia puto. Mea siquidem tenuis est & ambigua insomnij cuiusdã instar, tua uero luculenta admodum atq; præpollens, utpote quæ in adolescentia tua heri in conspectu plus ꝙ̃ triginta miliũ Græcorum, tam clare emicuit & effulsit. Cõtumeliosus, inquit Agatho, es, ò Socrates. Atqui hæc postea de sapientia ego ac tu dijudicabimus Dionysio iudice. nunc autẽ cœna. Post hæc, inquit Aristodemus, Socrate simul & alijs discumbentibus, libare inuicẽ & degustare uina sacrificantiũ ritu, deumq; cantare cœpisse, & alia quædam, ut mos est, faciẽtes ad potum se conuertisse: Vnde Pausaniam ita loquutũ: Videndũ est, ò uiri, quo pacto leuius suauiusq; bibamus. Nam ut de me in primis uerũ fatear, grauatũ adhuc hesterno mero me sentio, & intermissione quadam indigeo. Opinor quoq; & plurimos uestrum similiter affectos esse. heri enim adfuistis. Considerate itaque quomodo leuius salubriusque bibamus. Ei mox Aristophanẽ respondisse. Scite loqueris Pausania, potui moderationẽ quandam adhibendã esse. Ego quoq; ex his sum qui heri ingurgitarunt. Cum hęc audisset Eryximachus Acumeni filius, Probe dicitis, inquit. Atq; hoc insuper à uobis audire desidero, quantum bibendo ualeat Agatho. Minime quidem, Agathonem dixisse. Confert id sane nobis, mihi inquã & Aristodemo & Phædro, atq; his alijs, quòd uos qui ad bibendum ualetis plurimum, nũc tanquã bibendo defessi prohibeatis. Nos enim semper imbecilles excepto Socrate, qui ad utrunq; idoneus est. Quocirca quodcunq; agamus, perinde erit. Hic Eryximachum dixisse, Postquam præsentium nullus ingurgitare mihi uelle uidetur, fortè si uera de ebrietate dixero, minus ero molestus. Id siquidẽ ex medicinæ peritia apud me constat, graue quiddam esse hominibus ebrietatem. Nec enim sponte su peruacue bibere unquam uellem, nec alteri consulerem, præsertim si quis hesternum merũ adhuc oleat. Huic Phædrum Myrrhinusiũ dixisse Aristodemus inquit: Equidem semper tibi fidẽ habui, in medicina præsertim. Nunc similiter, modo cæteri quoq; consentiant. Hæc cũ audissent omnes, cõcessisse inquit, non ad ebrietatem in præsenti conuiuio, sed ad uoluptatem esse bibẽdum. Tum Eryximachus. Postquã uisum est in cuiusq; arbitrio fore quãtum bibat, neminem uero suprà quàm uelit cogi, quod restat exponam. Tibicinam quæ modo ingressa est, abigendam puto, sibijpsi tibia personantem, uel si uelit, mulieribus quæ sunt intus. Nos autem confabulari inuicem debere hodie iudico. Qui uero esse sermones nostri debeãt, si uultis aperiam. Ad hæc omnes explicare iusserunt. Eryximachus deinde, Mei, inquit, sermonis exordium secundum Euripidis Melanippen erit. Neque enim mea fabula est quam incœpturus sum, sed Phædri. Phædrus hic mecum sæpe conqueritur, absurdum quiddam asserẽs, quod cum in cæteros deos cãtilenas & hymnos poëtæ finxerint, in amorem tamen tãtum talémue deum nullus unquam ex tot poëtis laudem aliquam scripserit. Atqui si uis, inquit, ò Eryximache quærere, inuenies profecto Sophistas disertos soluta oratione Herculem aliosq; laudasse, quẽadmodũ peritissimus Prodicus. quanquam hoc minus alicui mirũ uideri debet. Sed & ego legi quandoq; sapientis uiri librum, in quo Sal ad uictus utilitatẽ miris laudibus extollebat: aliaq; huius generis multa reperire licet, laudibus celebrata. In his itaq; studiose uersari, Amorem uero tantum deum à nullo adhuc in hunc usq; diem pro dignitate laudari, sed ubiq; cõtemni, cui nõ grauissimum uideatur? Mihi quidem oratio hæc Phædri uera uidetur. Quare & huic munus id conferre gratificariq; cupio, & deũ hũc honorari à nobis decens esse censeo. Quod si & uobis uidetur, congrua disputatio inter nos orietur. Laudãdũ quippe amorem ab unoquoq; nostrũ pro uiribus arbitror, ad dexteram alterum, alios deinceps alijs succedendo. Incipiat autem Phædrus, cum & primus sedeat, & huius sit sermonis inuentor. Tum Socrates, Nullus tibi, ò Eryximache, inquit, repugnaret. Ego enim

qui ist

quî isthûc renuerem, cum nihil præter amatoria scire profiteat? Nec etiam Agatho & Pausanias aduersabuntur, & Aristophanes multo minus, cuius omne studium circa Dionysium Veneremq; uersatur, nec alius ullus eorum quos nunc intueor. Quãquam nõ æqua sors nobis obtigit, qui extremi discumbimus. Nam si priores scite abundeq; depinxerint, sat nobis erit. Verum Phædrus felicibus auspicijs iam exordiatur, Amorẽq; honoret. His omnes quæ Socrates dixerat, assensere, similiterq; iusserũt. Singula uero singulorum dicta, nec Aristodemus memoria tenebat, nec ego quæ ille recensuit, singula teneo. Eorum igitur orationem uobis nunc referam, qui memoratu digna dixerunt. Principio dixerunt Phædrum hũc in modum exorsum fuisse.

PHAEDRI COLLAVDATIO IN AMOREM.

MAGNVS deus est amor, & apud deos hominesq; mirandus, cum propter alia multa, tũ maxime propter eius originem. Cũ enim ex antiquissimorum deorũ numero sit, honore dignus apparet. Id autem ex eo constat, quòd parentes Amoris à nullo uel poëta, uel alio quouis tradũtur. Sed Hesiodus principio Chaos extitisse his uerbis asserit. Terra ampla stabilisq; semper omnium sedes atq; amor: pòst Chaos: uidelicet asserens duo hæc extitisse, Terram atq; Amorẽ. Parmenides autem de generatione illius inquit. Ante deos omnes primum generauit Amorem. Acusileus quoq; cum Hesiodo sentire uidetur. Atq; ita passim Amorem ex antiquissimis esse cõceditur. Cũ uero talis sit, maximorum bonorum nobis est causa. Nam quid melius accidere possit adolescenti, q̃ optimus amator: aut amatori q̃ amatus optimus, non inuenio. Duo quidem sunt quæ à pueritia per omnem uitã ducere illum debent qui sit præclare uicturus. In rebus turpibus uerecundia, honestis studium, hęc autẽ nobis, neq; genus neq; diuitiæ, neque honores præstare citius ac melius, quàm amor possunt. Neque absq; his duobus, aut ciuitas unquam, aut priuatus præclarũ aliquid & magnificũ perficere poterit. Assero equidem amatorem, si turpe aliquid agere uel pati ab aliquo per ignauiam, nec repugnare & ulcisci depræhẽdatur, seu à patre, siue ab amicis, siue ab alio quouis homine, haud tam uehementer angi, quàm si forte ab amato depræhenderetur. Similiter adolescentem tũc maxime erubescere cernimus, cum amator eum turpe quid committentem offendit. Si quo pacto fieri ciuitas uel exercitus posset partim ex his qui amant, partim ex his qui amantur, suprà quàm dici possit, fortiter agerẽt administrarentq; singula, dum per uerecundiam à turpibus abstinerent, & ad honesta quasi quadam æmulatione contenderent: talesq; homines uel pauci numero, uniuersos, ut ita dixerim, homines prælio superarẽt. Amator sane uel deserere ordinẽ uel arma abijcere coram amato, uehementius quàm coram cũctis alijs hominibus erubesceret. Immo obire sæpenumero mallet, quàm dilectum derelinquere, & in periculis non succurrere. Nec quisquam adeo ignauus est, quẽ amor non inflammet, & ad uirtutem diuinũ reddat, ut uiro fortissimo par euadat. Etenim quod Homerus inquit, uim furorẽq; à deo quibusdã heroũ inspiratum, hoc amor amãtibus dedit. Quinetiã pro alio mori amãtes soli eligunt, nõ uiri tantũ, sed etiam mulieres. Cuius sermonis testimoniũ Græcis Alceste Peliæ filia

Alceste pro uiro amans perijt.

manifestũ exhibuit, quæ sola elegit pro uiro suo perire, cũ tamen & pater & mater illi adessent: quos illa propter amorem, charitate adeo superauit, ut eos extraneos & nomine duntaxat filio suo cõiunctos esse monstraret. Quod quidẽ facinus tam pręclarum nõ tantũ ab hominibus, uerũetiam à dijs est iudicatum, ut cum è multis qui multa & egregia gesserãt, dij reuiuiscendi munus paucis admodũ & præstantissimis attribuissent, hanc ab inferis continuo suscitarint, tam egregio facinore delectati. Tãti studium, uirtutemq; circa amorem dij æstimant. Orpheũ uero Oeagri filium uoti impotem ex inferis emiserũt. Neq; enim fœminam cuius gratia descenderat, restituêre, sed illius phantasma monstrarũt, cum non auderet, ut Alceste, amoris gratia mori, sed utpote citharœdus, mollitie quadã absterreretur, & machinamenta quædã excogitaret, quibus uiuens ad inferna descenderet. Cuius delicti pœnas eũ pendere decreuerunt, iusseruntq; à fœminis lacerari. Achillem autem Thetidis filium honorarunt, & in beatorũ insulas miserunt, quia cum accepisset à matre, si Hectorem occidisset, statim sibi moriendũ fore: sin minus, in patriam se rediturum, & senem deniq; moriturũ: audacter elegit pro Patroclo amatore suo pugnare, eiusq; mortem ulcisci, nec pro illo mori solum, sed & perempto illo interfici. Quod quidẽ magnopere probantes dij, insigni eum gloria decorarunt, quia tãti amatorẽ suum fecisset. Aeschylus plane delirat, cum Patroclũ ab Achille dicit amatũ, qui non Patroclo tantum, uerumetiam cunctis heroibus forma præstabat, eratq; adhuc imberbis, multoq; natu minor, ut inquit Homerus. Reuera uirtutẽ hãc in amore dij plurimi faciunt. Vehementius autem admirãtur, delectanturq;, ac maiora beneficia cõferũt, quando amatus amatorem tutatur & diligit, quàm cum amator amatũ. Diuinior enim est amator amato, cũ diuino furore sit raptus. Quamobrem Achillẽ magis q̃ Alcesten honorarũt: illum quippe in beatorũ insulas transmiserunt. Ex his omnibus amorẽ assero deorum omniũ antiquissimũ, atq; summopere uenerandum, & maxime omnium ad uirtutẽ & beatitudinem cõsequendam hominibus tam uiuentibus quàm defunctis conducere. Talem fuisse sermonem Phædri narrauit. Post Phædrũ uero alios quosdam fuisse locutos, sed è memoria excidisse. Eos igitur pretermittens, hãc quam modo referam orationem, Pausaniæ retulit.

Orpheus acriter carpitur.

PAVSANIAE COLLAVDATIO.

VIDETVR mihi Phædræ haud satis recte sermo ille nobis esse propositus, quo amorem simpliciter laudare iubemur. Nã si unus esset amor, probe dictũ fuisset: Cũ uero non unus sit duntaxat, satius eũ prius qui sit laudãdus, exprimere. hoc itaq; emendare conabor. Primo enim quem amorem laudare deceat explicabo, deinde pro dei istius dignitate extollere nitar. Neminẽ profecto latet, absq; amore Venerẽ nunquã esse. Quare si una esset Venus, unus & amor. Quoniã uero duæ sunt Veneres, geminũ quoq; amorẽ esse necesse est. Geminã autẽ deã hanc esse quis neget: Nónne una quædam antiquior est & sine matre Venus, cœlo nata, quam cœlestem Venerem nuncupamus: Altera uero iunior è Ioue & Dione progenita, quam uulgarẽ cõmunẽq; uocamus: Necessariũ itaq; amorẽ Veneris illius comitẽ, cœlestem uocari, huius uero uulgarẽ. Laudare quidẽ deos omnes decet: sed utriusq; amoris

Geminus Amor. Gemina Venus.

amoris opera distinguenda. Actionis cuiuslibet hęc
est conditio, ut suapte natura, neq; honesta sit, neque
turpis, ut ea quae nunc nos agimus, bibere, canere,
disputare. Nullum ex his seipso turpe uel honestũ.
Sed agendi modus actioni certũ tribuit cognomen
tum. Quod enim bene recteq; agitur, honestũ: quod
non recte, turpe resultat. Eadem ratione non quili-
bet amor & quiuis amandi modus, honestus est &
laudãdus. Imò ille solus, qui honeste amare nos hor
tatur. Etenim uulgaris communisq; Veneris amor,
reuera est & ipse uulgaris, & quodcunq; contingit,
peragit. Atque is est, quo praui abiectiq; homines
amant. Amant porro fœminas nõ minus quàm ma
sculos, & corpora magis quàm animos, et sine men
te homines potius quàm prudentes. Ad explendum
sane desideriũ inhiant: honeste uero necne expleant,
omnino non curant. Quo fit, ut quodcunq; sors illis
offert, exequantur, & bonum similiter atq; malum.
Affectus enim huiusmodi à Venere illa iuniore, &
utriusque sexus in generatione participe profluit.
Amor autem qui cœlestem sequitur Venerem, quæ
non fœminæ, sed masculi tãtum sexus in generatio-
ne est particeps, ipse quoq; genus respicit masculum.
Deinde quoniam antiquioris Veneris pudicæq; est
comes, & ipse petulantiæ omnis est expers. Quocir-
ca quicunq; amore hoc inspirati sunt, genus mascu-
lum natura robustius & generosius, & mentis ma-
gis particeps diligũt. Et qui amore hoc syncere per-
fecteq; sunt rapti, ex hoc perspicue dignoscuntur, ꝙ
pueros non amant, sed adolescentes, cum mente ua-
lere iam cœperint. Huiusmodi uero genus exercen-
dæ menti propinquius est, ad eamq; exercendam fa
miliaritas inter illos initur. Parati enim sunt arbi-
tror qui sic amare incipiunt, per omnem uitã simul
& communiter uiuere, neq; amatum decipere, neq;
ab uno in alterum amandũ abire. neq; enim pueros
adhuc mentis expertes amant, quos deinde exoletos
irrideant & relinquant. Oportet autem legibus insti
tutũ esse ne quis pueros amet, ne in re ambigua fru-
stra tantum studium poneretur. Incertum enim est
quò aut corpus, aut anima puerorum tam secũdum
uirtutem quàm secundum uitium postremo euadat.
Probi quidem uiri legem hanc sibijpsis sponte pro-
ponunt. Oportet quoq; eidẽ legi uulgares illos ama
tores adhibita necessitate subijcere, quemadmodum
illos ipsos pro uiribus amare mulieres liberas pro-
hibemus. Nam hi sunt qui occasionem conuitijs &
quorundam sententiæ prębuerunt, qui amatori ob-
sequi turpe dicunt: qui quidem de uulgaribus ama-
toribus ista loquuntur, quia importunitatem iniu-
stitiamq; illorũ agnoscunt & improbant. Nihil au-
tem quod modeste & legitime fit, uituperare decet.
Lex utiq; de amore in ciuitatibus alijs instituta, in-
tellectu facilis est, quoniam simpliciter traditur. A-
pud nos autem & Lacedęmonios uaria extat. In Eli
de nanq; & apud Bœotios, & ubi dicẽdi arte homi
nes carent, simpliciter lege statutum est, morẽ aman
tibus esse gerendum: nec apud eos quisquam aut iu-
uenis aut senex, turpe id prædicant. Quod quidem
ea de causa ab illis arbitror esse factum, ne in persua
dendis adolescentibus elaborandum illis esset, utpo-
te qui ad orandũ inepti sunt. In Ionia uero & apud
alios multos qui Barbaris subiecti sunt, omnino
turpe hoc lege censetur. Nã inter Barbaros quidem
propter tyrannides turpe istud habetur, & sapiẽtiæ
præterea atq; gymnasticæ studium. Neq; enim ty-
rannis conducunt ea studia, quæ subditorũ mentes
acuitas generosasq; reddunt, quæ'ue amicitias inter
eos indissolubiles, societatésque frequentes pariunt:
quæ cũ ab alijs, tũ uel maxime ab amore gigni con
sueuerunt. Hoc autem ipso euentu tyranni nostri di
dicerunt. Nã Aristogitonis amor & Harmodij ami
citia confirmata, illorũ tyrannidem dissipauit. Atq;
ita ubicunq; Amoris indulgentia funditus sublata
est, prauitate illorum qui leges condiderunt, est ue-
tita, principum quidem iniquitate & uiolentia, sub-
ditorũ ignauia. Vbi uero penitus permissa est, pro-
pter eorũ qui sic statuerunt secordiam & segnitiem
est permissa. Hic uero multo rectius est institutum:
sed ut dicebam, non facile cognitu. Cõcedi plane ui-
detur, siquis animaduertat, quod dicitur, præclarius
esse palàm amare quàm clanculum, eosq; præcipue
qui generosi & optimi sunt, etiam si minus formo-
si quàm alij uideantur. Fauet quoq; amatori quam-
plurimum cõmunis omnium cohortatio, quasi ni-
hil turpe aggrediatur. Nam cõmuniter siquis ama-
tum capiat, pulchrum quiddam uidetur: si non ca-
piat, turpe. Et lex ad amatum sibi conciliandũ ama-
tori mira quædam machinamenta concedit, lauda-
riq; permittit: quæ siquis aliquando cuiusuis gratia
tentare auderet, maximas apud philosophos uitu-
perationes incurreret. Siquis enim accipiẽdæ ab ali
quo pecuniæ, uel magistratus potentiæ gratia, ag-
grediatur illa quæ erga amatos amantes, passim oc-
currat, supplex oret, obtestetur, ad fores noctu ia-
ceat, & sedula quadam obseruantia seruiat, & in o-
mnibus obsequatur, quæ seruus aliquis agere nec
uellet, nec etiã cogeretur, ab inimicis pariter & ami
cis obiurgabitur. Illi adulationes seruilesq; assenta-
tiones uituperabunt. Isti corripient, eosq; seruitutis
amici sui pudebit. Amator autem dum ista facit, gra
tiam adipiscitur, & quasi præclarum aliquid agat,
à lege absq; ulla infamiæ nota facere ista permitti-
tur. Quódue permaximum est, uulgo fertur, quòd Solis amato-
solis amatorijs periurijs dij dant ueniã. Venereum rijs periurijs dij dant ueniam.
quippe iusiurandum nihil ualere aiunt. Itaq; tam dij
quàm homines omnem amanti licentiam præstite- Venereũ ius
runt, ut lex nostra testatur. Si ad ista quæ dicta sunt, iurandum.
respiciamus, præclarissimum quiddam in hac ciui-
tate existimari uidebitur amor, quódue amãti ama-
tus indulgeat. Si rursus ea quæ dicam, animaduerta
mus, turpissimum hoc apud nos haberi putabimus.
Nam parentes pædagogis filios commendant, qui
amatos cũ amantibus loqui prohibeant. Socij quo-
que & æquales quoties tale quid uident, uituperãt,
eosq; dum talia carpunt, senes non reprehendunt,
neq; eos quasi errent, corripiũt. Quapropter ita hoc
habere se arbitror, ut ipsum secundum se, sicut prin-
cipio dictum est, neq; honestum sit, neq; turpe. Neq;
enim simplex est, sed recte factum honestum, cõtrà,
turpe. Turpe quidem est, prauo ac turpiter obsequi.
Honestum uero bono, atq; honeste. Prauus autem
est amator ille uulgaris, qui corpus magis ꝙ animũ
amat. Neq; stabilis est, cũ rem sequatur minime sta-
bilem. Nam cum primũ corporis species quam cu-
pierat, deflorescit, abit, nihil eorũ quæ promiserat,
seruans. Bonorũ uero morum amator, per omnem
uitã in amicitia perseuerat, utpote qui rem stabilem
sectabatur. Istos utiq; nostra lex diligẽter examina-
re præcipit, & his morem gerere, illos fugere. Et hos
quidem sequi iubet, illos fugere, dijudicãs & exami
nans quæ quis amet, & quæ in quouis amẽtur. At-
que ob hanc causam primum facile, citoq; capi, tur-
pe censetur, ut tẽpus intercedat, quod ad examinan-
dos mo

dos mores exigitur. deinde aut pecuniarum copia, aut magistratuum potẽtia capi, absurdum, siue timore quodam potius quàm uolũtate irretiatur, siue acceptis pecunijs, ciuilibusq; muneribus acquisitis nõ contemnat. Nihil enim ex ijs solidũ firmumq; esse uidetur, præter id quod ab ijs amicitia generosa oriri nequit. Vna itaq; secundum legẽ nostrã uia restat, qua amati amãtibus iure gratificari possint. Etenim quemadmodũ apud nos de amãtibus lex illa relata est, qua dicitur, nullũ uoluntariũ amatoris in amatũ obsequium, adulatorium & infame putãdum: sic & alia quædam secundum legem uoluntaria seruitus restat, quæ infamiã nullam subit. Hæc autem est quę circa uirtutẽ uersatur. Nã nostris legibus est institutũ, si quis uelit aliquem colere, putans per illum uel sapientia quadã, uel in alia quauis parte uirtutis proficere, hãc rursus uoluntariam seruitutem neq; dedecori seruienti fore, neq; adulationem uocari debere. Oportet autem has leges in idẽ conducere, illam scilicet de amatoribus, & hãc de philosophia, aliáq; uirtute conscriptã, si ulla ratione contingere debet, ut deceat amatos amatoribus obsequi. Quoties enim in idẽ concurrunt amator atq; amatus, utriq; legem habentes, hic quidem obsecuturis amatis iuste in omnibus ministrare seruireq; paratus, ille rursus sciẽtiæ morumq; præceptori suo iuste in singulis pariturus: & hic quidem ad sapientiam, aliásque uirtutes conferre potens: ille autem eruditione & sapientia indigens, tunc sanè in unum his legibus concurrentibus duntaxat euenit, ut honestum sit amatos amatoribus morem gerere: aliàs autem nullo modo. In hoc utiq; falli, turpe non est. In alijs autem omnibus, obsequium huiuscemodi turpe censetur, siue obsequentem fallat opinio, siue nõ fallat. Si quis enim amatori tanquam diuiti diuitiarum causa gratificatus, fallitur, neq; uoti compos efficitur, quum pauper sit amator, nihilominus uituperatur. Videtur enim hic seruilem animi sui habitum ostẽdisse, quòd pecuniarum gratia in singulis rebus cuiuis seruiret: quod quidem minime est honestum. Eadem ratione si quis tanquam bono gratificatus, ipse hac consuetudine sperans euadere melior, fallitur, cum ille prauus esse deprælendatur, honesta quædam deceptio est. Nam uidetur affectum suum demonstrasse paratum ad omnia ministeria uirtutis consequendæ gratia toleranda. Quod sanè præclarissimũ iudicatur. hac itaq; ratione uirtutis auiditate gratificari, atq; seruire semper honestum. Hic autem est ipsius cœlestis deæ amor, cœlestis & ipse: qui tam priuatim, quàm publice preciosus est, & amantem pariter atq; amatũ uirtutis curam studiũq; suscipere cogit. Cæteri uero amores Veneris uulgaris sunt comites. Hæc in præsentia, ò Phædre, uelut ex tẽpore de Amore uobiscũ confero. Cũ Pausanias pausam, id est finẽ dicẽdi fecisset: sic enim alludere uocabulo sapiẽtes me docent: oportere inquit Aristodemus Aristophanẽ dicere. uerũ singultu uel propter repletionem, uel propter aliã causam contigente, impeditum fuisse. Quocirca ad Eryximachũ medicum cõtinuo post ipsum sedentem, ita loquutum: O' Eryximache tua nunc interest, aut singultũ reprimere, aut pro me loqui donec cesset. Ad hæc Eryximachũ respõdisse: Vtrũq; efficiã. Equidẽ uicem tuã sumens, pro te dicam, tu uero pro me, postquã singultus abierit. Interim dum ipse loquor, si uis aliquandiu spiritũ cohibere, singultus cessabit. Si minus id placet, saltem aqua multa intus allue fauces. Et si fortè uehemens est, nares cõmode stimula ut sternutatio iritetur. Nam si id semel, aut bis feceris, etiã si frequentissimus sit, tolletur. Antequam finẽ dicendi feceris, inquit Aristophanes, quæ iubes, efficiam. Eryximachum igitur ita loquutum.

Carpitur & deridetur Aristophanes.

Remedia singultus.

ERYXIMACHI COLLAVDATIO.

NECESSARIVM inquit mihi uidetur, postquã Pausanias recte exorsus, finẽ imposuit minus sufficientẽ, quod deest à me nunc impleri. Distinctionẽ quidem illam qua in duo distributus est Amor, approbo. Verũ nostra hac medicinæ arte comperisse mihi uideor, non solũ animis hominum erga pulchros Amorẽ inesse: uerumetiã ad alia multa, atq; in alijs tũ corporibus animalium omniũ, tũ his quæ ex terra nascuntur: ac deniq; in omnibus, ut ita dixerim, quæ in rerũ natura cõsistunt. Magnum quoq; atq; mirabilem hunc deum per omnia tã humana, quàm diuina latissime se porrigere. A' medicinæ peritia primo exemplũ capiam, ut artem meam uenerer. Corporum sanè natura Amorem hunc geminũ cõtinet. Quod enim in corporibus nostris bene ualet, & quod male, aliud atq; dissimile esse constat. Quod uero dissimile est, dissimile cupit & amat. Alius ergo qui in sano corpore Amor, alius qui in ægroto. Et, ut paulo antè Pausanias asserebat, temperatis hominibus gratificandũ esse, intemperatis uero nequaquã: ita & in ipsis corporibus bonis quidem sanisq; obsequendum est, in quo maxime ratio medicinæ consistit: malis autem ægrotisq; minime, si modo artificiosus quis uult medicus esse. Est autem, ut summatim dicam, medicina scientia qua amatorij affectus corporis quo ad repletionẽ euacuationémue noscũtur. Et quisquis pulchrũ & deformẽ in his amorem discernit, is medicus peritissimus sit. Quíue ita permutare hæc potest, ut pro altero amore nascatur alter: aut quibus abest Amor, adesse autem oportet, immittere ualeat, & insitum extirpare: eruditus sit artifex. Posse autem oportet, quæ in corpore inimica maxime sunt, conciliare, & amorem illis inserere mutuũ. Inimica uero maxime sunt, quæ contraria maxime, frigidũ calido, amarũ dulci, humido siccũ, cæteraq; huiusmodi. Cũ Amorẽ his mutuum concordiãq; inserere sciret noster ille progenitor Aesculapius, ut hi poëtæ testãtur, quibus & ipse credo, artẽ nostrã composuit. Medicina itaq; omnis ea ratione qua loquor, ab hoc deo gubernatur. Similiter quoq; agricultura atq; gymnastica. Quod autẽ eadẽ sit & de musica ratio, perspicuum esse cuiuis potest, qui uel paulisper aduerterit. Quod Heraclitus forsitã sentit, uerbis tamen parũ explicat. Vnum quidem, inquit, secum ipso discrepans conuenire, ut harmonia, arcus & lyræ. Atqui absurdum dictum est, harmoniam discrepare, atque ex discrepantibus quamdiu dissonant esse. Sed hoc fortè significare uolebat, quòd ex his quæ prius discrepabãt, graui scilicet & acuto, deinde per artem musicam consonantibus, harmonia conficitur. Nunquam enim ex graui & acuto dum discrepant, harmonia conflatur. Harmonia namq; concentus est. Concentus uero cõcordia quædam. Concordia autem ex discrepantibus donec discrepant, fieri nunquam potest. Quod uero discrepat, neq; est cõcors, concinere nequit, quemadmodum rhythmus ex ueloci & tardo antea discrepantibus, postea uero concinentibus constituitur. Et quemadmodum humoribus medicina concordiam, ita uocibus musica consonantiam tribuẽs, Amorem

Medicina.

morem consensumque mutuum gignit. Atqui est musica sciētia circa harmoniam & rhythmum, affectus amatorios uiresque diiudicans. Sanè in ipsa harmoniæ & rhythmi cōpositione uis amatoria facile percipi potest: uerum geminus Amor nondum hic distinguitur, sed tunc demum, cum ad alios rhythmo & harmonia est utendum: uel fingendo, quam melodiæ factionem uocant, uel utendo recte his quæ facta sunt, melodijs & metris, quam disciplinam nominant. Vbi difficilis obseruatio est, & perito est opus artifice. Huc iam superior ille sermo reuertitur, quòd uidelicet modestis hominibus, & his qui nōdum satis modesti sunt, ut fiant, gratificandum, horumque seruandus est amor. Atque hic est decorus ipse & cœlestis Vraniæ musæ Amor. Polymniæ uero musæ, uulgaris. Cui summa cautione indulgendum est, ut uoluptatem quidem homines hauriant, incontinentiam uero deuitent. Sicut in arte nostra arduū est, cupiditatibus quæ ad suaues coquorum epulas nos alliciunt, recte uti adeo ut absque bonæ ualetudinis detrimento suauiter his uescamur. Quamobrem & in musica, & in medicina, & in alijs omnibus, tā humanis quàm diuinis, utrunque amorem qui omnibus inest, pro uiribus obseruare debemus. Quinetiā anni temporum constitutio utrisque his plena est. Nā quoties illa quæ modo dicebam, calida & frigida, sicca & humida, congruum inter se sortiuntur amorem, & harmoniam, temperiemque opportunam suscipiunt, salubrem & fertilem annum hominibus, animantibus omnibus, atque plantis afferūt, neque quicquam lædunt. Contrà uero cum petulans & contumeliosus amor in anni temporibus præualet, iniuria multa corrumpit. Pestes siquidem ex his oriri cōsueuerunt, aliique morbi permulti & uarijs brutis ac plantis innasci. Quoniam pruina, glacies, grando, segetumque rubigines, & putredines ex immoderato & excedente qualitatum amore proueniunt: horūque & cœli motus, & anni temporum scientia, astronomia uocata est. Præterea sacrificia omnia, & illa quibus uaticinium præest, communiones uidelicet deorum hominumque inuicem, circa nihil aliud uersantur quàm amoris curationem atque custodiam. omnis enim impietas tunc accidit, quando quis modesto amori haud indulget, nec illū honorans in omnibus ueneratur, sed circa amorem alterum peruagatur, nec officio congrue erga parentes uiuos & defunctos, & erga deos utitur. Hos amores discernere atque curare uaticinij propositum est. Et insuper uaticiniū amicitiæ inter deos & homines opifex, ex eo quòd intelligit qui potissimū ex humanis amorib. fas aut nefas attingit. Atque ita multam & amplā, imò uero omnem uim summatim quidem omnis continet amor: sed qui circa bona cum temperantia & iustitia tam erga nos quàm erga deos uersatur, uim summā habet, omnemque nobis beatitudinem exhibet. Nam & nos inuicem communi uita conciliat, & dijs humana natura præstantioribus amicos efficit. Fortè & ipse multa quæ ad laudandum Amorem pertinent, prætermitto, neque sponte tamen. Quod autem deest, tuū est Aristophanes adimplere. Vel si aliter hunc deum honorare uis, honora, quum singultus ipse cessauerit. Iam sedatus est, dixisse Aristophanē, non tamen prius quàm sternutamento repressus. Quo fit ut admirer, si congrua corporis affectio huiuscemodi strepitu & titillatione indiget, qualis est sternutatio. Hæc enim mox expulit. Vide, ò bone Aristophanes, quid agas, respondisse Eryximachum. Risum contra te moues, dum alios irrides, cum iam dicturus sis, & obseruatorem me fieri cogis sermonis tui, siquid fortè ridendum protuleris, cui loqui secure licuisset. Probe loqueris Eryximache, Aristophanem dixisse. Sint ista mihi non dicta, ne nobis insidieris obsecro. neque enim uereor ne quid quod risum moueat, in medium afferam. hoc enim musæ nostræ lucrum propriumque esset. sed ne deridenda proferam, timeo. Emisso, respondisse Eryximachum, in nos iaculo Aristophanes aufugere speras. At mentem dicendis adhibe, tanquam rationem dictorum omnium redditurus: fortè uero, si uidebitur, te dimittam.

Vaticinium.

Iterū taxatur Aristophanes.

ARISTOPHANIS LAVDATIO.

ALITER de Amore quàm tu & Pausanias loqui cogito. Mihi plane uidētur homines Amoris uim omnino hactenus ignorasse. Nam si eam nossent, delubra illi insignia, aras & hostias dedicarent: quorum nihil his temporibus agitur, cum erga illum maxime omniū obseruare hæc deceat. Est enim præ cæteris dijs summopere generi humano beneficus, curator & tutor hominum, atque medicus, quibus sanatis, summam genus nostrum felicitatē nancisceretur. Conabor itaque uim illius uobis exponere. Vos autem quæ à me hodie percipitis, alios deinde docebitis. Oportet in primis qualis hominum quondam natura fuerit, quæue illius passiones, animaduertere. Neque enim qualis nunc est, olim erat, sed longe diuersa. Principio tria hominum erant genera, non solum quæ nunc duo, mas & fœmina, uerumetiam tertium quoddam aderat, ex utrisque compositum. Cuius solum nobis restat nomē, ipsum perijt. Androgynum quippe tunc erat & specie & nomine, ex maris & fœminæ sexu commixtum. Ipsum profecto defecit, nomen solum infame relictum. Præterea tota cuiusque hominis species erat rotunda, dorsum & latera circū habens, manus quatuor, totidemque crura, uultus item duos tereti ceruice connexos, & omnino consimiles. Caput utrisque uultibus contrà uersis, unum. Aures quatuor, genitalia duo, & alia singula, ut ex his quisque conuenienter excogitare potest. Incedebat tūc & rectus, ut nūc, in utram uellet partem: & quoties celerius ire contenderet, instar eorum qui prono capite crura sursum circumferentes circularem choream exercent, tunc octo membris innixus celeri circulo ferebatur. Ob hanc uero causam tria genera & talia erant, quia masculum Sole genitum erat: Fœmina, Terra: promiscuum denique, Luna. Vtriusque enim luna est particeps. Sphærica uero erant & figura, & motu, quia parentum similia. Vnde & robusto corpore, & elato animo erant. Quare cum dijs pugnare tentabant, & in cœlum ascendere, quemadmodum de Ephialto & Oto scribit Homerus. Iupiter igitur unaque dij cæteri quid agendū esset, consultauerunt. Qua in re nō parua inerat ambiguitas. Nam neque fulminare homines illos ut gigātes placebat. extincto enim hominū genere, humanus deorū cultus ueneratioque periret. neque in tātā insolētia perseuerare illos permittēdū censebant. Tandē sententiam Iupiter suam explicuit. Inueni, inquit, qua ratione fieri possit, ut & sint homines, & modestiores sint. Idque erit si imbecilliores fiant. Vnūquenque nūc duas in partes diuidā. Ex quo & debiliores erunt, & nobis etiam magis id conducit. Numero siquidem plures erunt qui nos colent. Recti duobus cruribus ibunt. Quòd si rursus impie in

pie insurgere uideātur, iterum in duo secabo, ut uni
co crure nixi, utpote claudi, saltare cogantur. Hæc fa
tus bifariam partitus est singulos, instar eorum qui
oua diuidunt, ut sale condiant, uel qui capillo oua se
cāt. Mandauitq; Apollini, ut partitione statim facta,
cuiusq; uultum ceruicisq; dimidium in eam partem
qua sectus est, uerteret, ut scissionem suam conside=
rans modestior fieret, reliquis autem mederi iussit.
Ille continuo uultum uertit, & contrahens undiq;
cutem in eum qui nunc uenter uocatur, tanquam cō
tracta marsupia & os unum faciens, medio in uen=
tre ligauit. Quem quidem nexum umbilicū uocāt.
Et alias quidem rugas maxima ex parte læuigauit,
pectoraq; articulatim distinxit, organo quodam ta
li utens, quali coriarij cum corij rugas super pedis
formulam poliunt: nonnullas uero circa mediū uen
trem umbilicumq; reliquit, ut quasi cicatrices quæ=
dam passionem nobis ueterem semper repræsenta=
rent. Postquam natura hominū ita diuisa fuit, cum
quisq; dimidium sui agnitum cuperet, inter se con=
currebant, circumiactisq; brachijs se inuicem com=
plectebantur, conflari unum affectātes. Vnde fame,
& torpore deficiebāt, eò quòd nūquā seiungebātur.
Et cum dimidium unum moriebatur, restabatq; al=
terum, quod superarat rursus aliud asciscebat, simili
terq; congrediebatur, siue solius cuiusdam totiusq;
fœminæ dimidium esset, quam fœminam nunc uo=
camus, seu uiri. Atq; ita genus hominum deperibat.
Quocirca miseratus Iupiter, remediū aliud excogi=
tauit, permutauit genitalia, & quæ prius retro erāt,
ad anteriores partes transtulit. Antea siquidem cum
ad nates hæc haberent, nō inuicem, sed in terrā spar=
gentes semina cicadarum instar concipiebant, atque
generabant. Cūuero ad anteriora transposuisset, per
hæc generationem in seinuicem fecit expleri: per ma
sculum quidem in fœmina, hac de causa, ut si in am
plexu uir fœminæ commisceretur, genita prole spe=
ciem hominum propagarent. Sinautē masculo ma=
sculus, satietate ab amplexu amouerentur, & ad res
gerendas conuersi uictum curarent. Hinc utiq; ex il
lo tempore mutuus hominibus innatus est amor,
priscæ naturæ conciliator, annitens unū ex duobus
efficere, hominumq; naturæ mederi. Est igitur quis
que nostrum, dimidium hominis, utpote sectus, quē
admodum pisciculi qui Psettæ uocantur, scissi ex u=
no duo efficiuntur. Quærit autem sui quisq; dimi=
dium: quamobrem quicunq; ex uiris promiscui ge
neris portio sunt, quod olim Androgynum uoca=
batur, mulierosi sunt adulteriaq;, ut plurimum, ex
his patrantur. Ex hoc sanè genere mœchi ducunt ori
ginem. Rursus quæcunq; mulieres uirorum cupidę
mœchæq; sunt, hac stirpe nascuntur. Quæ uero mu=
lieres mulieris pars existunt, haud multum uiros de
siderant, sed fœminas magis affectant, atq; hinc fœ-
minæ quę fœminas cupiunt nascuntur. At uero qui
maris portio sunt, mares sequūtur. At dū pueri sunt,
utpote qui maris particula sunt, uiros diligunt, uiro
rūq; familiaritate assidua congressuq; gaudent: hiq;
sunt puerorum adolescentulorumq; omnium gene=
rosissimi, quippe qui natura præ cæteris omnibus
sunt uiriles. Hos quidam impudicos falso appellāt.
Neq; enim impudentia ulla, sed generositate, & for
titudine quadam mascula uirilíq; natura hoc agunt:
nam simili suo congratulantur. Huius euidens argu
mentum est, quòd cum adoleuerint, soli ad ciuilem
administrationem conuersi, uiri prestantes euadunt,
& in ętate uirili cōstituti, ipsos adolescentes diligūt,
matrimonium uero filiorúmque generationem na
tura spernunt, nisi lege cogantur. Cælebs porro ui=
ta his placet. Omnino igitur uir talis mares diligit,
amicorúmque studiosus efficitur, cognato semper
congratulatus. Quoties itaq; dimidium suum alicui
cuiuscunq; sexus auidus fit, occurrit, uehementissi=
me concitantur, & obstupescunt, amicitiaq; & fami
liaritate & amore ardent, neq; momentum quidem,
ut ita dixerim, seiungi à seinuicem patiuntur. Atq;
hi sunt, qui per omnem uitam amare pergunt, neq;
quid potissimum à se uicissim expetant, exprimere
possunt. Neq; enim uenereus coitus id esse uidetur,
cuius gratia alter alterius consuetudine tantopere de
lectatur. Aliud quiddam est profecto, quod animus
utriusque cupit, nec exprimere ualet, sed uaticinatur
potius conijcitque, & affectum insitum uestigijs si=
gnat obscuris. Atqui si unà iacentibus illis superne
Vulcanus cum suis instrumentis adstans interroga=
ret, quid est, ò homines, quod à uobis uicissim exi=
gitis? & ambigentibus illis iterum percontaretur:
Nūquid hoc exoptatis, in unum idémque maxime
me congredi, adeo ut neq; die neq; nocte inuicem se
paremini? Si hoc affectatis, colliquefaciā uos cōfun=
dámque in idem, ut ex duobus unum efficiamini, &
tam in hac uita, quàm apud inferos unū semper per=
seueretis. Videte an hoc sit quod ardetis, satísque fu
turum sit uobis, si huius compotes efficiamini. Si i=
ta, inquam, Vulcanus quęreret, constat quòd nemo
renueret, aut aliud quàm hoc expetere uideretur. Re
uera enim quod olim cupierat, audisse se quisq; pu=
taret, congressu uidelicet commixtionéque cū ama=
to unum ex duobus cōfici. Huius causa est, quia pri
sca hominū natura hæc erat, integríque eramus. To=
tius itaq; reficiendi cupido nixúsque, amoris nomē
accepit. Olim quidem, ut suprà narrabam, unum
quisque nostrum erat. Deinde propter iniustitiam à
Deo scissi fuimus, quemadmodū à Lacedæmonijs
Arcades. Verendum est præterea, ne si minus mode
sti quàm deceat in deos simus, iterum diuidamur, ta
lésque efficiamur, quales qui in columnis figuran=
tur, nates secti euadamus similes tenuissimorū quo
rundam animalium quę Lispæ uocantur. Sed horū
gratia unumquenq; decet summa pietate deos co=
lere, & alios ad hoc exhortari, ut hæc uitemus, adipi
scamur illa, quemadmodum nos dux noster amor
& imperator admonet, cui nullus repugnare audeat.
Repugnat autem huic, quia aduersatur dijs. Nam si
Deo reconciliati eum propitium habuerimus, singu
li dimidium suum exoptatum reperiemus & conse
quemur. Quod quidem pauci his tēporibus agunt.
Neq; sermonem hunc meum Eryximachus iste cor
ripiat, quasi Pausaniam Agathonémque dicam, for
tè enim & isti ex his sunt, & natura ambo mares
existunt. Assero equidem de omnibus uiris ac fœmi
nis, ita demum genus nostrum fore beatum, siquan=
do amoris impetum expleamus, & suis quisq; deli=
tijs potiatur, in antiquam naturam penitus restitu=
tus. Si hoc felicissimum quiddam est, sequitur ut ex
ijs quæ nunc nobis tributa sunt, quod huic proxi=
mum est, id sit & optimum: hoc est, ut quilibet eos
qui natura ipsi cordi sunt, nanciscatur. Cuius uti=
que causam Deum laudantes, amorem iure lauda=
re debemus, qui in præsenti tempore nos summope
re iuuat, dum in suum igniculum quenque condu-
cit, & in posterum spem summam porrigit nobis
deos pie colentibus, in ueterem figuram restituendo
medendóque se nos beatissimos effecturū. Hic meus

est Eryximache de amore sermo, à tuo diuersus: quem, ut suprà oraui, ne carpas, ut audiamus quid quisq; reliquorum afferat: imò quid uterq;. Nã Agatho duntaxat & Socrates restant. Morem tibi geram, dicere Eryximachum. Nã mihi oratio tua placet. Et nisi cognouissem Socratem, & Agathonẽ in amatorijs esse facundos, dubitassem ne uerba illis deficerent, eò quòd multa uariaq; sunt dicta. Verũ adhuc illis cõfido. Strenue & ipse certasti, ò Eryximache, Socrates inquit dicebat. Verum si in eo gradu constitutus esses, in quo nunc ego sum, imò in quo ero cum Agatho quoq; scite dixerit, perinde ut ego nũc maxime formidares, & angustijs undiq; premereris. Incantationibus circumuenire me uis, ò Socrates, Agathonem respondisse, ut in conspectu uestro pauescam, quòd magna apud uos tanquam in theatro de me expectatio sit, quasi elegantissime sim dicturus. Nimis, ò Agathon, obliuiosus essem, dixisse Socratem, si te nunc coram paucis trepidaturũ putarem, quem heri tam fortiter, tamq; generose ascendisse pulpitum tragicum unà cum histrionibus uiderim, & sine ullo terroris motu coram tanta spectantium multitudine, carminum periculum fecisse. Ne me adeo, dicere Agathonẽ, theatri studiosum eiusq; fauori deditũ putes, ut ignorem prudenti uiro paucorum sapientũ magis, quàm multorũ insipientiũ iudicium esse uerẽdum. Inique iudicarẽ Agatho, Socratem dicere, si quid in te rusticũ existimarẽ. Noui equidem, quòd si quos offenderes tuo iudicio sapientes, magis eos quàm uulgus curares. Sed uide ne ipsi tales minime simus. Interfuimus ibi & ipsi, uulgarium numero computati. Sinautẽ alijs occurreres sapiẽtibus, nequid in eorum conspectu inepte faceres, formidares. Nunquid aliter dicis? Non. Vera enim refers, dicere Agathonem. Vulgus autẽ nõ metueres, dicere Socratem, si quid ineptum committere te putares. Hic Phædrum, ò amice Agathõ, subiecisse, si Socrati respõdere pergis, nihil curabit quomodocunq; cætera hic agantur, modo habeat quicum disputet, pulchro præsertim. Equidem libenter Socratem audio disputantem. Veruntamen curandum mihi est, ut amor à singulis ordine certo laudetur. Laudate igitur & uos Deum primo, postea arbitratu uestro inuicem disputabitis.

Prudẽti uiro paucorũ sapientum magis quàm multorum insipientũ iudicium esse uerẽdũ.

SECVNDA ORATIO.

PRAECLARE loqueris Phędre, Agathonẽ dixisse, neq; me quicquã dicere prohibet. Cũ Socrate quidẽ sæpe aliàs disputare licebit. Ego uero nunc primum quatenus dicendũ sit, monstrabo, postea dicam. Videntur mihi qui hactenus locuti sunt, non ipsum Deum laudasse, sed beneficia quę feliciter ab illo cõferuntur, hominibus narrauisse. Qualis uero ipse sit qui horum bonorũ causa est, nullus adhuc expressit. Recta autem laudandi ratio sola in omnibus illa est, qua illius de quo agitur natura prius ostẽditur, postea quorum causa est declaratur. Sic & in præsentia qualis ipse sit amor primum ostendere decet, deinde munera illius exponere. Assero equidem cum dij omnes beati sint, amorem, si modo fas est & tolerabile dictu, esse omnium beatissimũ, quippe cũ pulcherrimus omniũ optimusq; existat. Quòd uero pulcherrimus sit, ex eo primũ patet, quòd deorũ omnium maxime iuuenis est, cuius ipse euidens argumentũ præbet, cũ senectutẽ fugiat, uelocẽ uidelicet, quæ citius quàm oportet aduentat, eãq; amor natura odit, fugitq;, iuuenibus uero se miscet. Scite quidẽ ueteri prouerbio fertur, simile simili semper hærere. Et cũ multa Phędro cõcedo, in hoc uno minime assẽtior, quòd amor Saturno & Iapeto sit antiquior. Immo præ cęteris dijs iuuenẽ esse aio, semperq; iuuenẽ: prisca uero deorũ gesta, quę Hesiodus Parmenidesq; describunt, necessitati potius quàm amori attribuenda, si modo illi uera narrarunt. Neq; enim castrari inuicẽ, & uinciri, aliaq; uiolenta permulta dijs olim cõtigissent, si amor illis tunc adfuisset: sed beneuolẽtia, & pax summa regnasset, quemadmodũ nunc, ex quo imperare dijs amor incepit. Ergo iuuenis est, & tener prætereа, mollisq;. Opus autem est tali quodã poëta, qualis Homerus extitit, ad tenerã amoris mollitiem demõstrandã. Homerus quidẽ Aten, id est calamitatẽ deã inquit esse, & mollem. Vtq; illius pedes teneros esse ostenderet, ait nunquã pauimenta calcare, sed per capita hominum incedere: perspicua sanè coniectura quòd tenera sit, usus fuisse uidetur, quia per dura nõ graditur, sed mollia tangit. Eodem nobis utendũ est argumento, quòd tener sit Amor ostendere cupientibus. Neq; enim per terram, & saxa uadit, quæ aspera sunt, sed mollissimis omnium rebus se infigit atq; permanet. In animis quippe deorum & hominum sedem suã locat. neq; tamen in quibuslibet animis: nã si durum animi offenderit habitum, aufugit: sin autem mitem mollemq;, inhabitat. Cum itaq; mollissimarum rerum mollissimas semper partes pedibus totoq; tangat, tenerrimum esse amorem necesse est. Quapropter & iuuenis est, & tener præ cæteris amor. Quinetiam aquę instar liquidus est, & lubricus. Non enim undiq; per omnem animam circunfluere posset, & clàm influere, & effluere clàm, si durus ac rigidus esset. Aptæ uero, compositæ, flexibilisq; formæ, argumento esse formositas potest, hoc est figuræ concinnitas, qua amor omnium maxime proculdubio decoratus est. Inter deformitatem porro & amorem est pugna perpetua. Coloris quoque decorem assidua inter flores habitatio huius dei significat. In eo siquidem quod floribus caret aut defloruit, siue corpus, siue animus, seu quoduis aliud sit, Amor ipse non insidet. Vbicunq; uero floridus, & odorifer est locus, gratissime conquiescit. De huius dei pulchritudine permulta insuper afferri possent, sed ista sufficiunt. Deinceps de uirtute amoris est dicendum. Quod in primis maximi faciendum est, Amor nec iniuriam infert deo, uel homini, nec à deo, uel homine iniuriam patitur. Non enim ipse qui patitur, si quid patitur. Nam uiolentia non tangit amorẽ. Neq; ui facit, si quid faciat. Quisq; enim sponte amori in singulis paret. Quęcunque uero uolens quispiam cum uolente ultro contrahit, iusta habentur, ut regiæ ciuitatis leges statuunt. Nec iustitię solum, uerumetiam summæ est temperantiæ particeps. Siquidem inter omnes conuenit, temperãtiam esse, libidinibus & uoluptatibus dominari, nullãq; uoluptatem esse amore potentiorem. Quòd si uoluptates omnes amore imbecilliores sunt, ab illo utique superantur, ille uero dominatur. Amor itaque quoniam libidinibus, & uoluptatibus dominatur, mirum in modum est tẽperans. Quod ad fortitudinẽ præterea neque Mars equidẽ Amori resistit. Neque enim Mars amorẽ, sed amor Veneris, ut fertur, Martem detinet. potentius autem est quod detinet quàm quod detinetur. Qui uero cæterorum fortissimo dominatur, omnium absque dubio fortissimus iudicandus est. De iustitia igitur, temperantiaq;, & forti

Recta ratio laudandi.

Prouerbiũ, Simile simili gaudet.

Omnes uoluptates ab amore superari.

fortitudine huius dei satis est dictum. De sapientia deinceps dicendum restat, quod quidem pro uiribus est exequēdum. Principio, ut & ipse artem meā, perinde ac suam Eryximachus, honorem, hic deus poëta est adeo sapiens, ut alios quoque poëtas possit efficere. Quilibet enim licet antea rudis, poëta euadit, cum primum amor afflauerit. Ex quo perspicue coniectare licet amorem peritum esse poëtam, omnesq; summatim musicos poësis numeros continere. Nam quæ nec habet aliquis neq; noscit, alteri dare, uel monstrare non potest. Quòd utiq; per amoris sapientiam animalia cuncta gignantur atq; nascātur, quis dubitet? Artium præterea facultatem, nónne ab hoc deo tradi uidemus? eumq; hominē cuius hic est præceptor, quauis in arte præcellere, clarūq; euadere? contrà uero eum qui ab amore non tangitur, in obscuro iacere? Sagittandi namq;, medēdi, & diuinandi peritiam appetitu atq; amore duce inuenit Apollo, qui est Amoris discipulus. Musicam similiter Musę. Fabricam Vulcanus ærariam. Texendi artificium Minerua: Iupiter deorum hominumq; gubernationē. Quocirca res deorum amore interueniente dispositæ sunt, amore, inquam, pulchritudinis: deformitatem quippe nō sequitur amor. Antea uero, ut suprà dicebam, permulta atq; atrocia inter deos propter necessitatis regnum, ut dicitur, contigerunt. Postquam uero deus hic ex pulchrorum desiderio natus est, bona omnia tam ad deos quàm ad homines prouenere. Ita mihi uidetur, ô Phædre, amor ipse primum pulcherrimus optimusq; esse, deinde talia quædam cæteris quoq; largiri. Succurrit mihi in præsentia metricum quiddam atq; concinnum. Hic deus est qui pacē largitur hominibus, qui mari tranquillitatem, qui uentis requiem, cubile uiuentibus omniumq; securum. Hic rusticitatem à nobis amouet, hic nos familiaritate conciliat, cœtus huiusmodi omnes congregans. In solennibus festisq; diebus, in choris, in sacrificiis, dux nobis & præsidens. Mansuetudinem quidem porrigens, exterminans feritatem, beneuolentiæ largitor, maleuolentię omnis expulsor, propitius, beneficus, spectandus sapientibus, diis placidus, exoptandus expertibus, participantibus possidendus atq; tenendus. Delitiarū, mollium illecebrarum, gratiarum dulcis perfusionis & desiderii pater. Bonorum studiosus, malorū spretor: in labore, in timore, in desiderio, in sermone gubernator, perfectus adiutor, seruatórque præcipuus. Cunctorū deorū atq; hominū decus, & dux pulcherrimus atq; optimus, Quē profecto sectari debet, præclarisq; hymnis uenerari uir quisq; cantilenæ illius particeps, quam amor ipse concinit, mentem deorum hominumq; permulcens. Hæc igitur oratio mea Phædre deo uoueatur, partim iocis, partim seriis rebus pro ingenii mei facultate referta. Dū hæc Agatho dixisset, quemadmodum retulit Aristodemus, conuiuę omnes summo quodam applausu orationem ipsam comprobauerunt: utpote quæ sicut & Agathone & deo dignum erat, habita uideretur. Quapropter Socrates, ad Eryximachum conuersus, inquit, An non merito, ô Acumeni fili Eryximache, suprà timuisse nunc uideor, quod reuera contigit uaticinatus, quòd Agathon elegātissimè loqueretur, unde mihi uerba defore putabā? Vnū quidem, Eryximachum respondisse, rectè uaticinatum te puto, scitè locuturum Agathonem: tibi uero defuturam facundiam, minime. Qui non, dixisse Socratem, & ipse, ô beate, & alius quiuis à dicendo absterreatur, cui post tam luculentam copiosamq; orationem sit loquendum? Et cætera quidem quamuis apte composita, non adeo miranda uidentur: elegantiam uero nominum atq; uerborum qua in orationis calce est usus, si quis animaduerterit, protinus obstupescet. Quandoquidem & ipse cum intelligerem non posse me eloquentia propè accedere, parum abfuit quin uerecūdia motus hinc aliò, si quò licuisset, abirem. Etenim Gorgiæ me sermo admonuit, quòd illud mihi Homericum contigisset. Extimui nempe ne finem uerbis imponens Agatho, Gorgiæ facūdi caput è sermone suo in meum transmittens, mutum me factum, lapidem pro homine redderet. Tunc demum temere promisisse me agnoui, amorem uobiscum pro uirili mea collaudaturum, & inepte amatoria professum fuisse, quum omnino nescirem qua quidq; sit ratione laudandum. Putabam equidem ob ruditatem meam, de quocunque quod laudatur à nobis uera oportere referri, & hoc quidem adesse atq; licere, ex his autem pulcherrima seligētes quàm decentissime ascribere nos debere. Quocirca ingenti quadam spe elatus sum, quasi rectè dicturus, quandoquidem ueram laudandi rationem, ut uidebatur, haberem. Tandem uero haud congruus laudationis hic modus apparuit. Oportere namq; uidetur, maxima quæq;, & præclarissima rei quam laudamus, ascribere, siue reuera illi adsint, siue nō adsint. Nihil enim referre falsáne an uera sint, cum propositum sit non quomodo amor ipse laudetur, imò ut quisque amorem laudare quàm maxime uideatur. Quapropter uniuersa amori tribuitis, talemq; eum esse, & taliū tantorumq; causam affirmatis, ut quàm pulcherrimus optimúsque appareat, ignorantibus uidelicet. Nunquam enim intelligentibus laus huiusmodi recta, & pura iudicaretur. Equidem laudationis huius modum penitus ignorabam. Nesciens itaq; uobiscum conueni me quoque inter alios collaudaturum. Lingua ergo pollicita est, mens uero nequaquam. Absit igitur à me ista laudatio. Neque enim sic illum extollere possem. Veruntamen si uultis, ritu meo uera loqui cupio, & ad meipsum respicere potius, quàm cum orationibus uestris certare, ne risum moueam. Vide itaque Phædre, utrum uobis placeat orationem huiusmodi nunc audire quæ de amore uera dūtaxat enarret, uerborū nominūq; utcunq; accidit compositione procedēs. Phædrū igitur, Mihi sanè & aliis placet, dicere, ut tuo arbitratu loquaris. Concede mihi, ô Phædre, dicere Socratem, ut pauca quædam Agathonem rogem, ut ab illo confirmatus loquar. Concedo equidem, Phædrum respondisse: Interroga modo, Socratem.

Quę quis nō habet nec no scit, alteri dare uel monstrare nō potest. c. quod autem de iure patro.

gubernatio. iupiter gubernationē docuit.

Repræhenditur collaudatio, in qua ut cuncta & maxima referantur, falsa proferuntur.

SOCRATIS ORATIO.

INDE Phædrū sic exorsum dicebat. Optima, ô amice Agatho, orationis tuæ fundamenta iecisse uideris, cū diceres primo quid amor sit ostendendū, postea illius opera numeranda. Hoc equidē principiū ualde probo. Age, itaq; postquam de amore cætera ornate atq; magnifice es elocutus, hoc insuper circa illius naturam mihi declara, utrū talis sit amor, ut alicuius amor sit, an nullius. Haud peto utrum matris alicuius patrisue sit. Ridicula nanq; interrogatio esset, utrum amor patris matrisue sit amor. Verum si interrogassem, nūquid pater alicuius pater esset, an non, respondisses utiq;, si modo cōgrue loqui uoluisses, patrem filii aut filiæ patrem esse. An non? Prorsus, Agathonem dixisse.

Nónne & matrem alicuius esse matrem? Et istud consensisse. Responde præterea, Socratē dixisse, pauca quædam, ut quod sentio magis intelligas. Frater nunquid ipsum quod est, alicuius est frater? Esse dicere. Nónne fratris aut sororis? Horum profecto.

Conare similiter de amore nobis ostendere, num amor alicuius sit amor. Alicuius certe. Hoc itaq; memoriter serua, cuius sit recordatus. Atq; ad hoc responde, utrum amor, illud ipsum cuius est amor, appetat, nécne. Et maxime quidē. Nūquid hoc ipsū apud se habet, & tamen quod habet appetit atque amat? An potius nō habet quod & amat, & appetit? Verisimile est non habere. Aduerte præterea utrū pro eo quod uerisimile est, necessarium sit ita quicquid appetit, id quo eget appetere: & si non eget, nec cupere. Mihi quidem mirum in modum hoc placet, ut necessariū sit. Tibi uero quid uidetur Agatho, dixisse Socratem? Quod & tibi, respondisse Agathonem. Bene loqueris. An uellet magnus quispiā magnus esse, & robustus aliquis, esse robustus? Ex his quæ suprà concessimus fieri nō posse mihi uidetur.

Neq; enim indigus esset eorum quę in seipso iā cōtineret. Vera dicis. Etenim si ille qui robustus est, uult esse robustus, & qui uelox, esse uelox, & sanus denicq; sanus, fortè quispiā crederet, & hos, & alios quoslibet, ea quę habēt appetere. Ne igitur hic decipiamur. Hęc si diligēter animaduertas Agatho, necessariū esse uidebis quęcūq; pręsēti in tēpore hi habēt, eadem in tempore eodem habere, seu uelint, siue nolint, hoc ipsum uero quisnam cuperet? Cū uero quis addit: at ego sanus dum sum, uolo equidem sanus esse: & diues dum sum, esse diues: atq; idcirco, quæ habeo cupio: huic protinus respondemus, O bone uir, ipse diuitias, sanitatem, roburq; adeptus, uis hæc & in futuro tempore possidere: quoniam in præsenti uelis nolisue habes. Vides ergo cum dicis, quę mihi adsunt cupio, nunquid aliud quàm hoc inferas, quæ mihi nūc adsunt, & in futuro adesse expopto. Censes hūc hominē Agatho hoc an aliud responsurū? Nihil aliud, dicere Agathonem. Amor profecto huiusmodi, illud respicit quod nōdum in promptu est nec habetur, adesse uidelicet & seruari illa in tempore quod sequatur. Sic est omnino. Et hic igitur, & alius quicunq; appetit, quod nondum expositū paratum est, appetit, quódue non adest, nec habet, & quod ipse non est, quóue indiget. Talia quædā sunt illa, quorum est appetitus, & amor. Talia proculdubio. Age dixisse Socratem quæ suprà dicta sunt repetamus. Primo quidem amor, aliquorum dictus est amor, deinde illorum potissimum quibus indiget. Certe respondisse. Recordare præterea, quorū esse amorem asseruisti. Ego tibi in memoriam si uis reducam. Equidem ita dixisse te arbitror: A' dijs omnia propter pulchrorum amorem fuisse disposita. Turpium quippe amorem omnino nullū esse. An non ita dicebas? Ita profecto. Probabiliter quidē loqueris, ò amice. Et si ita est, amor certe pulchritudinis amor est, turpitudinis uero minime. Consentio. Nónne concessum est, id quo eget nec habet, amare? Concessum plane. Ergo pulchritudine indiget amor, eamq; non habet. Necessarium. Quid uero? Num pulchrū uocas quod pulchritudinis indigum est, nec eam habet? Nequaquam. Nunquid ulterius, si hæc ita se habent, amorem pulchrum asseris? Nihil eorū quæ suprà dixi, intellexisse uideor.

Recte dixisti. Sed responde dixisse parumper ulterius, nunquid ipsa bona pulchra esse uidentur? Mihi uero. Si igitur amor pulchris caret, bona uero pulchra sunt, bonis quoq; caret. Repugnare tibi, ò Socrates, nullo modo possem. Esto igitur, ut tu ais. Veritati quidem dicere nunquam, ò dilecte Agatho, aduersari posses, Socrati uero facilime.

VERVM Agathonem iam dimittā, uobisq;, ò conuiuæ, referam sermonē de Amore, quē olim accepi à fatidica muliere Diotima, quæ & harum rerum perita erat, & alia multa sapienter intelligebat, & Atheniensibus olim sacris decennio ante pestem peractis morbi dilationem dedit. Illa me in amatoria facultate instruxit. Quæ igitur illa dixit, conabor uobis ex meipso secundum ea quæ inter me & Agathonem conuenerunt, exprimere. Oportet autē primo, ò Agatho, ut & tu exposuisti, quid & quale sit amor ostendere, deinde opera illius enumerare. Præstat, ut mihi uidetur, eodem ordine uobis nunc referre quo hospes illa me examinans pertractauit. Ferme enim eadem ego illi quę mihi Agatho, prædixeram. Magnum esse deum amorem, & ad pulchra respicere. Eisdemq; rationibus me redarguit, quibus hūc ipse, quòd neq; pulcher esset amor, ut dicebam, neq; bonus. Ad quam ego tunc, Quid ais, ò Diotima, inquam. Turpísne igitur ac malus est amor? Et illa: dic meliora quæso. an putas necessarium esse, ut quicquid pulchrum non est, sit turpe? Maxime. Et quod non sapiens, ignorans? An nō aduertisti, esse quoddam sapientiæ & ignorantię medium? Quid istud? Recte opinari, hoc est ueri absq; certa ratione participem esse. hoc siquidem neq; sciētia est: nam sine ratione scientia nunquam. Neque ignorantia rursus. Quod enim ueri compos est, ignorantia non uocatur. huiusmodi quiddam est opinio recta, inter sapientiam, & ignorantiam medium. Vera, dicebam ego, narras. Ne cogas igitur, inquit, quod pulchrum non est, esse turpe: quódue nō bonum, esse malum. Eadem ratione quamuis amorem, neq; pulchrum, neq; bonum esse concedas, non tamen putare debes turpem necessario esse, uel malum, sed inter ista medium. At uero in hoc omnes consentiunt, magnum esse deum amorem. Ignorātésne dicis, inquit, omnes: an scientes? Cunctos, inquam. Quónam pacto ridicule magnum esse deū hi confiterentur, qui nec deum quidem esse uolunt? Quínā isti, inquā ego? Vnus quidem tu es, inquit. Ego altera. Quónā pacto dixisse me hoc asseris? Facile tibi ostēdā. Dic age. Nōne deos omnes, pulchros ac beatos affirmas? Nunquid auderes deorum quēpiam non pulchrum beatúmue dicere? Non per Iouem. Beatos autem nónne illos uocas, qui bona pulchraq; possident? Illos duntaxat. Atqui amorem in superioribus admisisti propter pulchrorum bonorumq; inopiam, hæc ipsa quorum indigus est, appetere. Admisi equidem. Quónam igitur modo deus est, inquit, qui pulchrorum bonorumq; est expers? Nullo pacto, ut uidetur, inquam. Vidésne quod & ipse amorem deū esse non putas? Quid ergo inquam: Num mortalis est amor? Minime. Quid igitur? Superiorum instar, mortalis immortalísue medium. Quid inquam est, ò Diotima? Magnus, ò Socrates, dęmon. Etenim omnis natura dęmonū inter mortales deósue est media. Quā uim habet? Interpretatur, inquit, & traijcit humana ad deos, diuina ad homines: horum quidem preces, & sacrificia, illorum præcepta sacrosq; solennes, institutiones, & ordinem. In utroq; medio cōstituta totū cōplet, ut uniuersū secū ipso tali uinculo conectatur.

Diotima fatidica.

Inter sapientiam & ignorantiam media est recta opinio.

Qualis sit opinio recta.

Amor est medius, inter turpe & pulchrum.

Natura dæmonum. Munia & officia dæmonum.

Diuinatio & magica conceditur, per dæmones.

tur. Per hæc uaticinium omne procedit, sacerdotumq; diligentia circa sacrificia expiationesq;, & incātationes, & diuinationem omnem, atq; magicam. Deus quidem homini nō miscetur, sed per id medium cōmercium omne atq; colloquium inter deos hominesq; conficitur, & uigilantibus nobis, & dormiēntibus. Quicunq; harum rerum peritus est, δαιμόνιος, id est felix uir, & sapiens nuncupatur: qui uero alias artes, & facultates quæ manibus explentur, callent, mercenarij nominātur. Enimuero hi dæmones multi atq; uarij sunt. Ex his unus est amor. Quínam parentes, inquam, amoris? Quamuis dictu prolixum sit, inquit, exponam tamen. Quādo nata est Venus, parato conuiuio discubuerunt dij cæteri, & μήτιδος, id est consilij filius, πόρος, id est affluentiæ deus. Cū cœnati essent, πενία, id est, paupertas mendicatura cibum, utpote epulis illic abundantibus uenit, & circa fores obuersabatur. Porus quidē nectare ebrius, uinum namq; nōdum erat, Iouis hortum ingressus est, & somno grauatus dormiebat. Penia uero inopia cōpulsa quo pacto filium quasi quibusdam insidijs ex Poro conciperet, excogitauit. Quare iuxta illū accubuit, Amoremq; cōcepit. Vnde natus est Amor sectator cultórque Veneris, propterea quòd in Veneris natalibus est progenitus. Quinetiā natura, pulchri desiderio capitur, quum Venus ipsa sit pulchra. Quoniā uero Pori ac Peniæ Amor est filius, sortē huiusmodi nactus est. Principio aridus est, & squalidus, nudis pedibus, semper humi uolans, sine domicilio, sine stramentis, & tegmine ullo, ad fores in uia sub diuo dormiens, naturāq; matris seruans, semper egenus. Secundum uero patris stirpem, pulchris ac bonis insidiatur, uirilis, audax, & uehemens sagaxq; uenator, noua semper machinamēta cōtexēs, prudentiæ studiosus, facundus, per omnē uitam philosophans, incantator, fascinatorq; potens, ueneficus atq; sophista. Neq; immortalis omnino secundū naturam, neq; mortalis: sed interdū eodem die pullulat atq; uiuit, quoties exuberat: interdum deficit, atq; iterū reuiuiscit ob patris naturam. Quod uero acquiritur, cōtinuè subterfluit. Quocirca neq; mendicus est amor unquam, neq; etiam opulentus. Quinetiam inter sapiētiam & inscitiam constituitur. Sic enim res se habet. Nullus deorum philosophatur, aut sapiens fieri cupit. Est enim. Nec alius quiuis sapiens philosophatur. Neq; omnino ignorantes philosophātur, neq; sapientes fieri cupiūt. hoc enim habet ignorātia pessimum, quando qui nec pulcher bonus est, neq; sapiens, sufficienter hæc habere se censet. Nunquam igitur expetit illa quorum se indigum non aduertit.

Amor unus ex dæmonibus.

Qui ergo potissimum, inquam, Diotima philosophantur, si neq; sapientes, neq; ignorantes id agunt?

Hoc profecto uel puer intelliget, inquit, quòd hi uidelicet qui inter istos sunt medij, è quibus est amor. Sapientia nempe pulcherrimum quiddam est, amor autem circa pulchrum uersatur. Ex quo necessario sequitur Amorem esse philosophū: cumq; philosophus sit, medium ignorantis sapientisq; tenere. Horū in causa eius genitura consistit. Nam ex patre sapiente & opulēto est genitus, matre uero minime sapiente, & certe paupere. Natura itaq; dęmonis, ò amice Socrates, ista. Nec mirū est talē te amorē finxisse ex ea opinione, quam de natura eius habebas. Nam, ut ex tuis dictis conijcio, nō amantem, sed amatum amorem esse putabas, & idcirco pulcherrimum tibi amorē esse uisum existimo. Amabile quidem ipsum reuera pulchrum est, delicatum, perfectum & certissimum. Amans autem aliam talem ideā habet, qualem in superioribus figuraui. Esto, in quā, ut ais, hospes, præclare enim loqueris. Cū uerò talis sit amor, ad quid cōducit hominibus? Hoc deinceps, ò Socrates, docere conabor. Talis quidē est, et ita genitus amor. Est autē pulchrorū, ut ipse inquis. Verū si quis ita quærat, cuius gratia amor pulchrorū est, ò Socrates, atq; Diotima? Imò sic clarius, Qui pulchra amat, quid ab his potissimū expetit? Quid respondebimus? Adesse uidelicet sibi. At hæc responsio quæstionem huiusmodi ultrà requirit. Quid erit illi cui pulchra aderunt? Nihil in prōptu quod respondeam habeo. Siquis uero inquit, mutatis uocabulis, & bono pro pulchro utens, percontetur. Qui amat bona, quid expetit? Adesse sibi, inquam.

Quid huic erit, cui bona aderunt? Facilior ad ista responsio, inquam. Felix enim erit. Possessione sanè bonorum beati sunt quicūque beati, neque requirere ulterius opus est, ad quid felix esse uelit, qui felicitatem optat, sed finem iam responsio habere uidetur. Vera loqueris, inquam. Nunquid hanc uolūtatem amoremq; cunctis censes hominibus esse cōmunē? omnesq; uelle bona sibi semper adesse? Cōmunē plane. Cur ergo nō omnes, ò Socrates, amare dicimus, siquidē omnes & eadem & semper amant? sed quosdam amare, alios minime? Admiror & ipse.

Sed ne mireris. Nā speciem quandam amantiū seligentes, Amorem denominamus, totius nomen attribuentes. In alijs autem, nominibus alijs utimur.

Exemplo, inquam, quodam declara. Vt ecce. Scis utique facere, amplum quiddā esse. facere siquidem generatim dicitur causa qua unumquodque ex non esse ad esse procedit. Quapropter omnes cuiusque artis actiones, effixiōes sunt, & artifices omnes poētæ, id est, factores. Vera narras, inquam. Vides tamen quòd non uocantur poētæ, sed alia nomina sortiuntur. ex omni uero factione, una selecta particula, quæ scilicet circa musicam carmináque uersatur, totius nomine nuncupatur. Poësis enim, id est, effictio, hæc sola uocata est: quíue hanc effictionis particulam habent, poētæ. Vera hæc sunt, inquam. Idē quoque circa amorem accidit. Nam summatim quidem omnis bonorum felicitatísque appetitio, maximus & insidiator amor est cuique. Verum qui ad bonum studio pecuniarum uel gymnasticæ uel sapientiæ proficiscuntur, nec amare nec amatores cognominantur. Qui uero secundum certam speciem ad id contendunt, totius nomen subeunt, amorem uidelicet, & amare, & amatores. Recte loqui uideris. Nonnulli ferunt, eos qui dimidium sui perquirūt, amare. Ego autem, neque dimidij, neque totius amorem assero, nisi aliquo pacto sit bonum: quādo quidem & manus & pedes, si uideantur mala, uel à seipsis homines abscindere uolunt. Non enim suum quisque diligit: nisi fortè quispiam quod bonum est, suum ac propriū cuiusque uocet: quod uero malum, potius alienum. Quippe cum nihil aliud præter bonum homines ament. Nónne sic & tibi uidentur? Sic utique. Simpliciter ergo dicendum est, homines bonum amare? Proculdubio. An non addendum quòd adesse sibi bonum cupiunt? Addendum. Nec adesse solum, sed & semper adesse? Et semper. Est igitur summatim amor appetitio qua bonum sibi semper esse quis cupit. Vera nimium loqueris. Postquam huiusmodi quiddam semper uniuersalis est amor, potésne dicere quæ potissimū appetendi conditio, quíue prosequēdi modus, & in

quali uel actione uel studio, Amor proprie nominetur? Si id ostendere potuissem, nunquam sapientiam tuam admiratus essem Diotima, neq; discendi gratia ad te uenissem. At ego dicam. Est, inquam, hoc partus in pulchro, tam secundum animã, quàm secundum corpus. Vaticinio opus est ad id quod ais intelligendum. hoc enim nullo modo percipio. Dicam equidem planius. Omnium, ô Socrates, hominum prægnãs & grauidum corpus est, prægnans & anima. Et cum primum ad certam ætatem peruenerimus, parere nostra natura cupit: parere uero in turpi nequit, in pulchro potest. Viri sanè mulierisq; congressu fœtus partusq; prouenit. Est autem opus hoc diuinũ, & in animali ipso mortali, immortale hoc est, conceptio scilicet & generatio. Hæc in eo quod sine proportione & dissonum est, expleri nequeunt. Dissonum autem est quod turpe, ab omni quod est diuinum: pulchrum uero diuino consonum. Parca igitur & Lucina generationi pulchritudo ipsa est. Quocirca quoties pulchro quod grauidum est adhæret, lætitia gestit, hilaritate & uoluptate diffunditur, pariterque & generat. Contrà uero cum turpi propinquat tristitia quadã & dolore contrahitur, absterretúrque & cohibetur, nec gignit, sed fœtum retinens angitur. Quapropter quod concepit, & iam luxuriat, adultúmque ad generationem anhelat, circa pulchrum ut plurimum obuersatur, quoniam inde acri anxietate leuatur. Est enim amor non pulchri Socrates, ut tu putas. At cuius, inquam. Generationis partúsque in pulchro. Reuera? Reuera, inquam. Cur generationis? Quia amor sempiternum quiddam est & immortale, quemadmodum in ipso mortali generatio: immortalitatem autem unà cum bono appetere necesse est, ex illis quæ suprà concessimus, quandoquidem amor est appetitio, qua bonum sibi quisque semper adesse desiderat. Ex his cõcluditur Amorem immortalitatis quoque desiderium esse. Hæc omnia mihi Diotima tradidit, cum de amatorijs sermonem habuit. necnõ sic interrogauit. Quam huius amoris cupiditatisque causam, ô Socrates, arbitraris? An non uides quàm grauiter afficiuntur animantes omnes, & quæ gradiuntur, & quæ uolant, cum ad generationem toto impetu proferuntur, & amoris ardore insaniunt? Primo quidem generationis causa quàm uehementer congredi concupiscunt. Deinde quantum circa natorum alimenta laborant. Horúmque causa imbecilla etiam animalia aduersus robustissima prælia poscunt, & pro illis occumbere parata sunt, ac fame deficere, modo filios nutriant, & aliud quodlibet audacter aggrediuntur. Homines quidem fortè putaret quispiam rationis discursu hęc agere, brutis autem quęnam amoris tam ardentis causa est? Assignare hãc potes? Minime, inquam. Credisne inquam, inquit, in amatorijs peritus fore, dum hæc ignoras? Ob hanc causam ad te, ô Diotima, ut suprà dixi, confugio, quia præceptore me indigere cognosco. horum itaq; precor, & aliorum quæcunque ad amorem attinent, causam afferas. Si credis illius naturæ amorem esse cuius sæpe iam diximus, ne mireris. Ex hoc enim similiter ut ex superioribus, natura mortalis, semper & immortalis esse pro uiribus nititur: hoc autem generatione duntaxat assequitur, quoniam semper alterum iuuenem ueteris loco substituit. Enimuero eo ipso in tempore, quo animaliũ unumquodq; uiuere dicitur, idéq; esse, ut à pueritia ad senectutem, quamuis idem dicatur, nunquam tamẽ in seipso eadem continet, sed nouum semper efficitur, & uetera exuit, secundum pilos, carnem, ossa, ac sanguinem, & uniuersum corpus. Neque in corpore solum, uerumetiam in anima id contingit. Mores, cõsuetudines, opiniones, cupidines, uoluptates, dolores, atq; timores, cõtinue permutãtur. neq; quicquam ex istis idem, & simile perseuerãt, sed priora quidem abolentur, noua uero succedunt. Quinetiã quod mirabilius est, scientiæ quoq; non solum aliæ euanescunt, aliæ surgũt, neq; semper secundũ sciẽtias ijdem sumus, uerumetiam una quæuis scientiarũ idẽ patitur. Quod enim dicitur meditari, quasi exierit, sciẽtia dicitur. Obliuio namq; scientię exitus est. Meditatio uero nouam memoriã semper abeũtis loco restituens, sciẽtiam seruat, ut esse eadem uideatur. Hoc utiq; pacto omne mortale seruatur, non quia sẽper omnino idem sit, ut diuinum, sed quia quod tabescit, & abit, nouũ & simile sibi relinquit. Hoc remedio Socrates, quod mortale est siue corpus, seu quodlibet aliud, particeps immortalitatis euadit: quod uero diuinum & immortale, alia ratione. Quamobrem mirari non debes, si omnia germen suum natura charissimum habeant. Nam immortalitatis gratia nixus huiusmodi atq; amor cuilibet inest. Cum hæc audissem, admiratione commotus, inquam, Siccine Diotima sapiens reuera de ijs iudicãdum? Tum illa, ut perfecti sophistæ solent, Certo scito, inquit, ô Socrates. Etenim si gloriæ studium quod hominibus inest, cõsiderare uolueris admiraberis ruditatẽ tuã, quòd ea quę dixi, nõ satis cõpręhẽderis. Cernes quidem quàm uehemẽter exoptẽt, notos sese omnibus exhibere, & in futurũ immortalẽ gloriam consequi. Nam huius gratia magis quàm filiorum, pericula subeunt, pecunias erogant, laboresq; nullos respuunt, ac deniq; sese morti exponũt. An censes Alcesten pro Admeto mori uoluisse, aut Achillem in ultione Patrocli occumbere, aut uestrũ Codrum pro filiorum regno perire, nisi immortalem uirtutis memoriam, qualis apud nos extat, consecuturos se præsagissent? Longe abest, inquam. Imò pro immortali uirtute & honesta opinione cuncta hæc, ut arbitror, agunt: & quo meliores homines sunt, eo magis ad ista contendunt. Nam immortalitatem amant. Quicunq; igitur corpore fœcundi sunt, ad fœminas se magis conuertunt, atque ita amant, & filiorum generatione immortalitatem, memoriam, felicitatem, per omne tempus assequi sperant. Sunt & qui animam grauidam atq; fœcũdam magis quàm corpus habeãt, hi sanè cõcipiunt ea quę animæ & cõcepisse & cõcipere conuenit. Sed quidnam conuenit? Prudentiam uidelicet, aliasq; uirtutes, quarum rerum poëtæ omnes genitores sunt, necnon artifices illi qui inuentores dicuntur. Maxima uero, & omnium præstantissima prudentia est qua ciuilia & domestica gubernantur, cuius nomen est temperantia atque iustitia. Quisquis ergo uirtutum huiusmodi natura plenus & grauidus est, ideóque diuinus, ætate debita imminente parere iam generareq; affectat, & idcirco passim uagatur, quæritque pulchrum, in quo generet. in turpi namque minime generaret. Quapropter corporibus speciosis magis quàm deformibus gratulatur, utpote prægnans. Quod si animam præterea pulchram, generosam, docilemq; reperiat, utraq; pulchritudine concurrente, mirifice delectatur, & coram homine illo confestim de uirtute loquendo facundia poller, qualis esse

Amor est immortalitatis desiderium.

Assidua mutatio in corpore & anima.

lis esse debeat uir bonus edisserẽs, quidue sit eius officium, atq; hac doctrina imbuere illum studet. Adhærens quippe pulchro, eoq; familiariter utens, quę quondã conceperat, parit & gignit, illius tam in absentia, quàm præsentia memor: quódue inde nascitur, cum illo cõmuniter nutrit atq; educat. Vnde augustiorem communionem, firmioremq; amicitiam uicissim cõtrahunt, quàm mortalium filiorũ parentes, utpote qui in filijs immortalib. magis pulchrioribusq; unà cõmunicãt. Etenim huiusmodi filios quilibet potius quàm humanos eligeret, præsertim qui Homerũ Hesiodũq; cõsideret, & poëtas alios æmuletur, dum cernit quales filios reliquerũt: qui cũ immortales sint, immortalem quoq; gloriam memoriãq; parentibus præbuerũt: qualesq; Lycurgus Lacedæmonijs reliquit filios, Lacedæmoniæ ac totius penè Græciæ seruatores. Honoratur & apud uos propter generationẽ legum ipse Solo, alijq; permulti alibi apud Græcos & Barbaros, qui multa atque præclara opera demõstrarunt, uirtutem omnẽ progenerãtes. Quibus sacra ac templa multa, ob huiusmodi sæpe natos dicata sunt, ob humanos uero adhuc alicui nunquam. In his utiq; amatorijs ò Socrates, ipse forsitan industria tua initiareris. Vtrum uero ulterius procedas, ac perfecta demum amatoria, quæ'ue sublime spectãt, quorũ gratia hæc sunt, animaduertas: Vtrum, inquam, pergere ualeas, necne, ignoro. Dicã tamen, omniq; studio tibi opitulabor. Tu uero pro uiribus sequi me nitere. Oportet eum qui ad hoc recto sit tramite progressurus, statim ab adolescentia pulchra corpora contemplari: & primum quidem si modo recte ducatur, unum corpus amare, ibiq; rationes pulchras producere, cogitare deinde pulchritudinẽ quę corpori cuilibet inest, alterius corporis esse germanã. Et si sequi decet quod in specie pulchrũ, absurdũ est credere eam quæ omnibus corporibus inest, non unam eandemq; pulchritudinem esse. Et qui hoc aduertit, omnium simpliciter pulchrorum corporum amator euadere debet, amoris autem erga unum uehemẽtiam hac ratione remittere, atq; unius speciem parui facere. Post hæc pulchritudinẽ quæ animis inest, illa quæ in corpore pręstantiorem existimet, adeo ut siquis animi ingenui sit, quamuis forma corporis alijs quibusdam cedat, sufficere tamen arbitretur, & amet, curetq;, & rationes huiusmodi pariat, quærãtque sermones omnes qui reddere meliores adolescentes possint: ut hinc ad pulchritudinem quæ in officijs ac legibus reperitur, inspiciendam ducatur, intelligatq; illam omnem sibijpsi uniformem cognatamq; existere, ut eam quæ circa corpus est pulchritudinem parui faciat. Post officia legesq;, ad scientias trãseat, ut scientiarum pulchritudinem contempletur: dumque id quod ampla exuberat pulchritudine, cõtuetur, haud amplius tanquam mancipium unius puelli speciem admiretur: neq; unius hominis uel officij pulchritudine sit contentus. Nam quisquis in hoc delinquit, exilis & abiectus est seruus. Verum in profundum pulchritudinis se pelagus mergat, ubi ipso intuitu multas præclaras atque magnificas rationes intelligentiásque in philosophia abunde pariat, donec ibi confirmatus & roboratus, scientiam iam unam talem intueatur, quæ pulchri talis existit. Aciem uero nunc mentis pro uiribus adhibe. Quicunq; hucusq; per amatoria gradatim deducitur, recto ordine pulchra intuitus, ad finem iam amatorij affectus perueniens, subito quandam natura mirabilem inspiciet pulchritudinem: Hoc illud cuius gratia labores omnes præcedentes subiuimus. Principio quidẽ semper est, nec fit, nec interit, neque crescit unquam, neque decrescit: præterea non hac ex parte pulchrum, ex illa turpe, uel tum pulchrum, tum minime. Neque ad hoc quidem pulchrum, turpe uero ad illud. Vel hic pulchrum, ibi turpe, ut quibusdam pulchrũ sit, quibusdam uero nequaquam. Neq; rursus imaginatione quadam ipsum pulchrum ita fingetur, quasi uultus pulcher, uel pulchræ manus, aut aliud quiddam cuius corpus est particeps. Neque ut oratio quædam, uel ratio, aut scientia quędam. Neq; in alio iacere putabitur, uelut in animali, uel terra, uel cœlo, aut alio quopiam, sed idipsum per seipsum cũ semetipso uniforme semper existens. Cætera uero omnia quæ pulchra sunt, illius participatione pulchra, ea scilicet cõditione, ut nascentibus & intereuntibus alijs, nihil subtrahatur illi, aut addatur, neque passionem ullam incurrat. Quando uero ab his aliquis legitime amando ascendens, illud ipsum pulchrum suspicere incipit, ferme iam finẽ attingit. Hoc est profecto ad amatoria recte pergere, uel ab alio duci, quãdo uidelicet quis ab his pulchris gratia pulchri illius ascendere incipit, quasi quibusdam gradibus utens, atq; ab uno primum in duo transiens, & à duobus in omnia quæ pulchra sunt corpora, ab his in omnia officia pulchra, à pulchris officijs ad doctrinas pulchras conuersus, à doctrinis denique multis in illam doctrinã perueniens, quæ non alterius est quàm illius ipsius pulchri doctrina: atq; ita demum quid ipsum pulchrum sit, contemplatur. In hoc utique uitæ statu, ò Socrates, si usquã alibi, homini uidelicet ipsum pulchrum spectãti uiuendum. Quod si quando uideris, suprà quàm dici possit preciosius auro, ornatisq; uestibus & pulchris pueris adolescentibúsque censebis. Quos nunc & tu & alij multi, dum spectatis, nimium obstupescitis, & si fieri posset, eligeretis inter illos semper cibo potuq; neglecto uersari. Quàm felix illud spectaculũ fore putamus, sicui contigerit, ut ipsum pulchrum intueatur, syncerum, integrum, purum, simplex, nõ humanis carnibus, coloribus, non alijs mortalibus nugis contaminatũ, sed ipsum secundum se pulchrum diuinum inspiciat. Num uitam huiusmodi parui facias? hominis uidelicet ipsius qui illuc suspicit, qui tam præclarum spectaculum contuetur, qui illi cohæret. Nónne cogitas quod sibi solum cernens ille eo oculo pulchrum quo percipi potest, nõ imagines uirtutis ulterius, sed uirtutes ipsas pariet? quippe cũ non simulachrum, sed rem ipsam attingat. Cumq; uirtutem ueram pariat, atque alat, Deo amicus efficietur, & si quis alius hominũ, is maxime immortalis existet. Hęc Socratem referebat, ò Phædre, alijq; conuiuæ, Aristodemus dixisse sibi relata à Diotima. Cui fidem adhibeo, atq; alijs persuadere studeo, hominũ naturam haud facile posse ad beatæ immortalitatis possessionẽ quicquã legitimo amore conducibilius inuenire. Quamobrẽ honorãdum amorẽ ab omnibus hominibus censeo. Equidẽ amatoria colo, meq; summopere in his exerceo, aliosq; exhortor. Et nũc quidem ac semper pro ingenij facultate amoris uim & fortitudinem laudo. Hunc ò Phædre sermonẽ, si uis, quasi laudationẽ quandã amoris existima: sin autem aliter appellare placet, appella. Cũ hæc dixisset, ut retulit Aristodemus, reliqui omnes probarũt, Aristophanes solus repugnare tentauit, quia mentionem sermonis illius suprà fecerat. Sed repentè ue

stibuli ostium percussum sonitum dedit, & clamor debacchantium iuuenum tibicinæque auditus. Tum Agathonem Videte dicere ministri, quinam homines aduentarint, & si quis familiaris noster intersit, ad nos accersite. Si nullus, nos haud amplius bibere, sed iam quiescere nunciate. At paulo pòst uocem Alcibiadis audierunt, ebrietate insultātis, altiúsque in uestibulo clamantis. Qui ubi esset, Agathonē flagitasse, ad seq; duci iussisse. Eū igitur tibicina aliiq; contubernales ducebant, & ad fores uestibuli sistebant, corona quadam ex hedera uiolisque conserta redimitum, uittisque multis caput circumdatū, clamantémque, Saluere uos iubeo uiri, ebrium ualde hominem compotatorem suscipite. Vel abeamus, Agathonē solum coronātes, cuius gratia uenimus. Heri equidem interesse nequiui, hodie ueni uittas ferens, ut à meo capite sapientissimi pulcherrimíque caput, si ita dicam, reuincirem. An me uelut ebrium deridebitis? ego uero, rideatis licet, uera tamē loqui me scio. Respondete clare nunquid ad hæc ingredi permittatis? compotetis, an non? Hic acclamasse omnes, iussisséque ingredi, atque accumbere. Accersiuit & Agatho. contubernales igitur adducebant. ille uittas tollens & Agathonis caput circundaturus, Socratem licet in conspectu esset, non uidit. Prope Agathonem igitur assedit, inter hunc & Socratem medius. Ei nãq; Socrates cesserat. Cum sedisset, Agathoni congratulatus est, coronauitque. Agatho, suscipite, inquit, Alcibiadem pueri, ut sic uelut tertius accumbat. prorsus dixisse Alcibiadem, & quis tertius conuiua esset, interrogasse. conuersumq; Socratem uidisse, cúmque resiliisset, Prò Hercules dixisse, quid hoc est? hic etiā insidiatus mihi, ò Socrates, consedisti? Sic semper soles, ubi minime omnium expectarem, protinus mihi occurrere. & nunc cur huc uenisti? Cur hic potius quàm apud Aristophanem sedes? aut si quis alius ridiculus hic est, uiderique uult? Sed callide excogitasti, qui iuxta conuiuatum pulcherrimum hic sederes. Socratē autem ad Agathonē cōuersum Vide, dicere, Agatho si quo pacto mihi succurrere potes. Amor quippe huius hominis, haud leue quiddam mihi extitit. Ex eo namq; tempore quo hūc amare cœpi, nunquam mihi licet aut aspicere pulchrum aliquem aut alloqui, quin iste zelotypus, id est amatoria suspitione captus, & inuidens mira quædam tentet, conuicietúrque, imò uix se cōtinet quin manus inferat. Vide igitur ne in presentia tale quid agat, sed nos concilia: uel si uim inferre conetur, opitulare. Nam huius furor & amatorius impetus me maxime terret. Ad hæc Alcibiades, Inter me ac te conciliatio nulla cadit, sed horum causa aliàs ulciscar: nunc autē Agatho mihi aliquas ex his uittis impartias, ut & huius mirabile hoc caput exornem, ne mihi succenseat quòd te coronauerim, non ipsum qui omnes homines sermonibus superat, non heri tātum ut tu, sed semper. Acceptis itaque uittis, coronauit Socratem, ac sedit. sedēs autem inquit, Nimium mihi sobrii cōuiuæ uidemini, neq; permittendum uobis id censeo. bibendum est enim. Nam inter nos id cōuenit. Ergo bibendi principem donec satis biberitis, me uobis propono. Ferri iube Agatho si quod adest amplum poculum. sed nihil opus est, imò feras huc puer uas illud, quod plures quàm octo pateras capere uidetur. Cum uas impleuisset, prior ipse bibit, Socrati deinde infundi iussit, & inquit, Aduersus Socratem, ò conuiuæ, dolo hoc nihil promoueo. Quantumcunque quis iusserit, ebibet, nec ebrium unquam uidebitis. Socrates, cum infudisset puer, bibit. Tum Eryximachus, quid agimus Alcibiades? Ita nec loquimur quicquam super calicem, neque canimus, sed quasi sitientes ingurgitamus? Ad quem Alcibiades, Salue optime Eryximache, optimo & frugi admodum patre nate. Et tu salue, Eryximachus subiunxit. uerum quid nobis agendum? Quod inquit Alcibiades tu præceperis. Tibi quidem parendum est. Vir medicus multis aliis æquabitur unus. Impera ergo quodcūq; lubet. Audi iam, inquit Eryximachus. Antequā ingredereris, uisum fuit ab unoquoq; presentiū facto in dexterā circuitu deinceps Amorē pro ingenii facultate laudandum. Nos quidē singuli diximus, tu quoq; cum non dixeris, biberis autē, iure dicere debes: & cum dixeris, tunc demū Socrati quicquid uolueris, imperabis. Socrates quoq; illi qui ad dexterā succedit similiter, cæteriq; deinceps. Præclare loqueris, inquit, Eryximache. Sed nō æqua ratio uideri debet, ut ebrius cum sobriorū oratione uerba sua conferat. Sed ò beate uir, persuasit'ne tibi Socrates quicquā ex his quæ paulo antè narrauit? Vel scis cōtrà esse omnino? Hic enim si eo presente quēquā laudauero, uel Deum, uel hominē alium q̃ hūc ipsum, manus non continebit. Bona uerba quæso, dixisse Socratem. Nihil ad hęc dicas, respondisse Alcibiadem: per Neptunum enim neminē alium te præsente laudarim. Sic agendū, inquit Eryximachus, uidetur, & si uis Socratē lauda. Quid ais? inquit Alcibiades, Oportere uidetur Eryximache, hunc uirū aggrediar, & corā uobis ulciscar. Quid cogitas, dixisse Socratē, de ridiculis quibusdam me laudabis? An quid ages? Vera loquar, inquit Alcibiades, permittisne? Vera quidē, dixisse Socratē, loqui permitto, ac etiam iubeo. Parebo, inquit Alcibiades, quàm libentissime, modo id assequi possim. Verum tu obserua, et si quid minus uerū refero, interpella ut lubet, mendaciúmque redargue. Nunquā enim sponte mentiar. Neque mireris, si aliud aliunde utcunq; redit in memoriam, reuoco. Nam haud facile est homini sic affecto, miros tuos mores facunde certoq; ordine numerare. Socratem ò uiri cōuiuæ, per imagines laudare conabor. Iste igitur forte suspicabitur, ne ad ridicula sermonem conuertam. Sumetur autem imago ueri non ridiculi gratia.

ALCIBIADES COLLAUDANS SOCRATEM.

SOCRATEM assero persimilem Silenis istis, qui sedētes inter alias imagines à sculptoribus figurantur, ita ut fistulas tibiasue teneāt. Qui si bifariā diuidantur, reperiuntur intus imaginem habere Deorū. Satyro quoq; Marsyæ similem esse dico. Et quòd aspectu quidem his es persimilis, ne tu quidē, ò Socrates, negabis. Quòd uero in aliis quoq; similitudinem eorum habes, deinceps iam audi. procax & cōtumeliosus es, an nō? si non fateris, equidem testes adducam. An non tibicen? Et tibicen quidem Marsya longe prestantior. Ille enim instrumētis quibusdā homines demulcebat oris potentia, & nunc etiā si quis modulatione illius utitur. Nam illa quæ Olympus modulatus est, Marsyam qui docuit modulatum dico. Eius igitur harmonia seu uir quidam bene, seu fœmina male utatur, sola animos attrahit, & quia diuina est, ostendit quinam diis mysteriisq; indigeāt. Tu autem in hoc duntaxat differs ab illo, quòd sine ullo instrumento nudis quidem

uerbis

uerbis hoc idem efficias. Nos certe quoties alium audimus alterius uerba referentẽ, etsi nimium boni oratoris, tamen nullius, ut ita dixerim, illa facimus. At cum te quis audit, aut tua uerba quouis alio referente, quamuis ineptus ille sit qui refert, & siue uir seu fœmina, siue adolescentulus audiat, obstupescimus quidem, ac mente corripimur. Equidem nisi suspicarer, ne fortè nimis ebrius uidear, iureiurando interposito affirmarem, qualia mihi aliâs ab huius uerbis contigerunt, continganto͡q etiam nũc quoties hunc audio. Multo magis quàm hi qui Corybantum more deferuntur, cor in me concitatur ad huius uerba, lacrymasq; effundo, uideoq; multis aliјs hoc idem contingere. Et cum Periclem audiebam, cæterosq; oratores bonos, uidebantur illi quidem mihi præclare dicere, sed nihil tale mihi contingebat, neque concitabatur animus, neque seipsum quasi seruiliter uiuentem condemnabat. Sed ab hoc Marsya nostro sæpe ita inflector, ut existimem nullo modo in hoc statu uitæ mihi esse uiuendum. Hęc ò Socrates, ne negaueris. Quinetiam certo scio, si in præsentia aures illi præstare uelim, minime tolerarem, sed eadem illa mihi euenirent. Cogit enim me fateri, quòd cum ipse ego in multis deficiam, tamen meipsum negligo, remq; populi Atheniẽsium curo. Vi ergo quasi aduersus Sirenas obturans aures, hunc fugio ac uito, ne apud eum sedens consenescam. Patior autem erga hunc solum quod nemo existimaret, ut cuiusquam pudore ac uerecũdia detinerer. Atqui hunc solum uereor. Conscius enim mihi sum, defendere me non posse, quin sint agenda quæ iubet: sed cum ab eo discedo, populari ambitione me superari. Fugio igitur hunc atque uito, & quoties ipsum intueor, uerecundia me quia promissa non seruauerim, capit, ut sæpe cupiam hunc è uita decedere: Rursus uero si acciderit, scio me longe id iniquius toleraturum. Itaq; quò me uertam, aut quemadmodũ hoc utar, nescio. Et à modulationibus quidem Satyri huius talia mihiq; & multis aliјs contigerunt. Cætera uero audite, ut similis sit his, quibus ego similem esse dicebam, & uim quàm mirabilem habeat, intueamini. Scitote neminem uestrum Socratem cognoscere. Sed ego uobis ostendam, quandoquidem dicere iam incepi. Cernitis quàm uehementer Socrates erga pulchros afficitur? sémperque inter eos uersatur & obstupescit? ignorat omnia, nihil nouit. figura profecto hæc Silenis est persimilis. Scitote igitur eum hac habitus forma exterius amiciri, tanquam sculptum quendam Silenum. Intus uero si aperiatur, mira, ò uiri conuiuæ, castimonia & integritas inest. Neq; enim pulchritudinem corporis cuiusquam quicquam æstimat, neque diuitias, neque honores, neque cætera quæ uulgus admiratur, sed ea cuncta suprà quàm existimari queat, lõge spernit, ac pro nihilo ducit. Quocirca nullius nos esse apud eũ uobis assero: fingit tamen ironicus aliter, ac iocari palàm de his rebus nunquã cessat. Serio autem agentis atque intus aperti, nescio utrum quisquam uestrum diuinas quæ intus latent imagines unquam inspexerit. Ego certe quandoq; eas conspexi, atque mihi uisæ sunt usqueadeo diuinæ, & aureæ, & formosæ, & mirabiles, ut nullo modo fas existimem aliter quàm Socrates pręcipit, agere. Ego iam aliquando ò uiri conuiuæ, Socratẽ arbitratus mea specie reuera admodum delectari, occasionem hanc mirificam felicemq; ad id quod affectabã, me nactum esse putaui. Gratificari quippe Socrati constitui, ut quæcunq; ille nouerat, mecũ communicaret. Nam magnum aliquid & mirificũ formositatem meam existimabam, eaq; plurimũ fidebam. Cumq; antea nunquã sine comite cum eo loqui consueuissem, quandoq; dimisso comite, solus cũ eo restiti. Vera uobis omnia aperienda sunt. Attendite obsecro. Si mentior Socrates, ipse redargue. Restiti equidem ò uiri conuiuæ, solus cum solo, sperans eadem hunc mihi dicturũ, quæ amatores amatis cũ soli sunt, loqui solent. Qua spe ualde lætabar, horum uero nihil actum est, sed ut solitus erat, cũ ad uesperam usq; disseruisset, abјt. Post hæc ad palæstrã hunc citaui exercuíque, quasi in hac aliquid perfecturus. soli itaq; sæpe nos simul gymnastica exercuimus. Quid multis opus est uerbis? Nihil mihi successit. Postquã uero hac nequaquã successerat, durioribus machinamẽtis uirum hunc aggredi statui, nec ab inceptis desistere. Audite quàm uehementer huic insidiatus sum. Cœnatum accersiui tanquam amator amatis insidiatus. Is nõ facile nec primo paruit, tandem uero obsecutus est. Venit ergo: sed sumpto cibo confestim abiturus surrexit. Tunc ego pudore detentus, abire permisi. Sed alias uehementiores insidias tẽdens, post cœnam ad multam noctem sermonem protraxi: cúmque uellet discedere, obјciens intempestam noctem, manere coẽgi. Quieuit igitur in proximo lecto, super quẽ sedens cœnauerat, nec alius pręter nos ullus ibi ea nocte dormiuit. Quæ hactenus dicta sunt, sine rubore ubiq; proferri possunt. Quæ uero sequuntur, nõ prius audietis quàm prouerbium illud recensuerim, Vinum et cũ pueritia, & sine pueritia est ueridicum. Quinetiam iniustum uidetur, ut is qui Socratem laudat, superbum & inuictum facinus illius silentio prætereat. Præterea non aliter affectus sum quàm ille quem uipera mordet. Illum quippe ferũt qualis sit eius passio aperire nolle, nisi his qui similiter ęgrotãt, quasi hi soli, utpote mali non ignari, ignoscant, siquis cruciatu cõpulsus, & loqui & agere cuncta non dubitet. Ego igitur præ cæteris adstrictus uehementiori philosophiæ morsu, qui omnium est acerrimus, & siue cor, siue animum, siue quomodocũq; id appellandum sit, saucius cupiditate in philosophia sermonum, qui acrius quàm uipera mordent, & occupãt siquando attigerint iuuenilem animum qui non penitus ignauus sit, compelluntq; ad quicquid tãdem sit, faciendum atq; dicendum, nihil intentatum relinquere statui, quo Socratem ad explendam hãc sitim mihi quàm coniunctissimum facerem. Nõ dicerem ea quæ dicturus sum, nisi apud eos conuiuas loquerer, quos semper quasi uesano quodã philosophiæ furore correptos bacchãtẽsque prospexi, Phædros, Agathones, Eryximachos, Pausanias, Aristodemos, Aristophanes, Socratem deniq; ipsum, & cæteros, hęc enim mihi nisi saucјs, eodẽq; modo affectis narranda non essent. Quare uos audientes, mihi ueniam dabitis pro his quæ tunc à me facta, & nunc dicta fuerint. Famuli autem, & siquis alius adsit prophanus & agrestis, aures obstruant. Extincto lychno, famulisque absentibus, uisum mihi ò uiri couiuę, haud amplius dissimulandum differendũq;, sed ingenue quod sentirem aperiendũ. Tetigi itaq; illum dicens, Socrates dormis? Nondum, inquit. Scisne quid hactenus mihi uisum fuerit? inquam. Qua de re, & quid rogas? inquit. Tu mihi solus amator me dignus extitisse uideris, inquã, uerecũdior tamen in amore fuisse. Equidẽ cũ ita se res habeat, egóque

Prouerbiũ.

ego& talis sim, stultum esse ducerē, nisi in hoc quoque tibi gratificarer, & in cæteris omnibus, siue meis rebus, siue amicis indigeas. Mihi quidem nihil est antiquius, quàm ut optimus uir euadam. Ad hoc nemo me magis quàm tu iuuare potest. Ego autem tanto uiro non obsecutus, uehementius sapientum increpationes uererer, quàm obsecutus insipientum uerba. quæ cum audisset, solita ironia dissimulans, ita respondit. O amice Alcibiades, uideris reuera non ignauus uilis& esse, si uera sunt quæ de me refers, & inest mihi uis quędam per quam ipse melior effici possis, & miram in me pulchritudinem conspicis, tua forma longe præstantiorem. Si ista cognoscens, communicare mecū exoptas, & pulchritudinem pulchritudine commutare, tanquam fœnerator multo plus quàm ego reportare contendis. Nam pro opinione ueritatem pulchrorum lucrari conaris, et aurum pro orichalco recipere. Sed ò beate, diligentius animaduerte, ne te mea conditio lateat, cum nullius sim precij. Tunc sanè mentis oculus acute incipit cernere, cum primum corporis oculus deflorescit. Tu uero ab hac ætate es procul. Mea quidem talia sunt, qualia dixi, inquam. Ne& enim in ore unum, in corde aliud habeo. Tu autem ita delibera, ut & tibi et mihi melius fore censes. Probe, inquit, loqueris: ergo posthac inuicem consultantes agemus, quod utrisque tam in his, quàm in cæteris omnibus maxime conducturum putabimus. Cum hæc audissem, & obiecissem, quasi iaculo quodam saucium existimaui. surgens& ne uerbum quidem ulterius loqui permisi: & hunc amictum quem uidetis, circumdans, erat enim hyems, substrato huius pallio ueteri recubui: & hisce brachijs felicem hunc sapientem& uirum penitus& mirādum amplexus, noctem sic totam quieui. Hæc scio nō negabis ò Socrates. Is tamen formam qua ego maxime fidebam, spreuit omnino quasi ridiculam, superbe& contempsit. Deos omnes Deas& testor ò Iudices, estis enim Socraticæ superbiæ iudices, me non aliter surrexisse, ac si cum patre, uel fratre natu maiore iacuissem. Quam mihi mentem post hæc fuisse putatis, cū me quidem contemptum existimarem, eius autem ingenium, temperantiam & fortitudinem admirarer, uirum talem nactus, qualem me prudentia & tolerantia reperturum esse nullum crediderā? Quapropter qua ratione illi succenserem, ab eóque discederem, haud inueniebam, neque rursus quibus illecebris ipsum mihi conciliarem. Nouerā equidem difficilius hunc pecunijs, quàm Aiacē ferro domari posse, & id quo facilius irretiri illū sperauerā, me fefellit. Ambiguus itaque, & huic uiro magis quàm alius quisquam alteri mancipatus, circūuagabar. Hæc omnia tunc à me facta sunt. Procedente post hæc tempore militia illi simul mihi& obuenit aduersus Potidæā, fuimus& Socrates & ego in eo exercitu contubernales. Primum quidem laborū patientia non me solum, sed alios omnes lōge superabat: & si quo in loco, ut accidere solet in bello, commeatus deficeret, nulli pares huic reperiebantur ad famē sitim& perferendam. Rursus uero in abundantia rerum & comessatione mensa& militari, solus hic frui posse uidebatur. Et quamuis bibere nollet, tamen si cogebatur, omnes protinus bibendo longe uincebat: & quod mirabile est, ebrium quisquam eum nūquam conspexit. Sed hoc mihi adhuc in posterum redargui posse uidetur. Aduersus autē hyemes et frigora, quæ illis in locis asperrima sunt, mirabilia faciebat. Quandoque enim gelu maximo intolerabili& facto, ita ut nulli exire de tabernaculis auderēt, & si qui exibant, nō nisi suffarcinati admodum, pedes& & crura pellibus pannis& laneis diligenter circumuoluti: Socrates per hoc ipsum tempus ita exibat cum cæteris militibus, ut nihil ad eam uestem adiungeret, quam primo ferre solitus erat. Nudis uero pedibus per glaciem facilius incedebat, quàm cum calceis alij. Milites uero hæc intuentes, se contemni ab eo suspicabantur. Et in his quidem talis erat Socrates. Quid autem fecerit tolerantissimus uir in eodem exercitu, operæprecium est audire. Nam cum aliquando cogitatio quædam incidisset, stetit cogitans eodē uestigio à matutino tempore: cum& explicare id quod cogitabat non daretur, perstabat cogitans, nec dimittebat. & iam meridies erat, milites& id senserant, ac mirabātur, alter& narrabat alteri Socratem ab aurora stetisse cogitantem. Demū uero ab Ionia quidam milites, cum nox iam immineret, cœnati prius, erat enim tunc æstas, circa eum strata posuerunt, iacuerunt& sub diuo illum obseruantes, an per noctem quo& perseueraret. Socrates uero stetit usque ad auroram sequentem, ac solis exortum. Postea uero abijt, cum iam solem nascentem salutauisset. In prælijs quo& qualis fuerit, non est silentio prętereundum. Nam cùm ea pugna fuit, ex qua me quasi optimum pugnatorem duces exercitus donauerūt, nemo alius me seruauit quàm Socrates. Videns enim me grauiter uulneratum, nequaquam deseruit, sed ante me prosiliens, meipsum at& arma mea protexit, ab hostibus& seruauit. Atque ego tunc ista prædicans conatus sum, ut nō mihi, sed Socrati huic, à quo seruatus eram, dona illa traderentur. Ne& ista confutaueris, ne& ueluti falsa negaueris Socrates. Tunc sanè duces ad meam respicientes dignitatem, donare me maluerunt, te in primis ò Socrates obsecrante, ut mihi non tibi honor exhiberetur. Illud quo& dignum est memoratu, quemadmodum fuga nostrorum apud Delium facta, se Socrates gessit. Nam interfui quoque huic prælio, & quidem ex equo pugnans, cum Socrates ipse pedes esset. Profligatis igitur nostris, ac fuga iā omnium facta, Socrates una & Laches pedem referebant. At& ego cum in hos casu incidissem, bono animo esse iussi, me& nunquam deserturum eos dixi. Hic igitur eo melius aspicere potui Socratem quàm apud Potidæam, quo ipse confisus equo, minus formidabam. Primum igitur intueri licebat, quanta cautione ac præsenti animo Lachem superaret. Deinde mihi uisus est ò Aristophanes, quod & ipse ais, ibi non aliter quàm hic incedere, superbus, & oculis quiete omnia circumlustrans, cautéque examinans singula. Hostes siquidem ciues& uicissim respiciebat, oculis & aspectu præferens, ostens& uel remotioribus, si quis eum inuadat, nō esse id impune facturum. Itaque tute abibat & ipse & alter. ferme enim qui ita incedunt, nemo eos inuadit, sed eos qui effusa fuga deferuntur. In multis quidem alijs mirifice laudari Socrates potest, sed talia sunt, ut cæteri quoque forsan nonnulli eandem laudem mereātur: uerum illa præcipua in hoc, per quæ nemini aliorum hominum, neque antiquorum, neque nouorum esse similis reperitur. Nam qualis Achilles fuit, talē coniectet forsan aliquis fuisse Brasidam, & alios quosdā: & qualis Pericles, tales Antenorem at& Nestorem. Sūt alij quo& qui hoc modo cōferri inuicem possunt. Sed qualis Socrates est,

qualis&

qualisque eius mira dicendi ratio, nemo propè ad eius similitudinem accedit, neque ueterum, neque eorum qui nunc sunt, nisi ut ego nunc dixi, atque assimulaui. Quippe nulli hominum, sed Silenis & Satyris similis ipse est, eiusque sermones. Nam & hoc à me prætermissum erat prius, sermones eius persimiles esse imaginibus Silenorum ab artificibus factis, deinde apertis. Siquis enim huius sermones audiat, uidentur prima, ut fertur, facie nimium esse absurdi. Nomina quippe & uerba exteriori aspectu Satyri cuiusdam contumeliosi habitum præ se ferunt. Asinos enim fabrósque ærarios, & sutores calceorum, coriariósque semper habet in ore, eadémque semper dicere de eisdem uidetur, ut omnes ferè qui minus experti peritiue sint, uerba illius irrideant. Verum si intus aspiciat quis eius sermones, primo quidem reperiet sensuum profunditatem habere solos aliorum omnium, & insuper diuinissimos esse, ac plurimas uirtutum speciosissimas imagines continere, atque ad plurima sese extendere: immo omnia præcepta compræhendere, quibus instrui debet is, qui sit honeste benèque uicturus. Hæc sunt, ò uiri conuiuæ, in quibus Socratem laudo, ac etiam de quibus conqueror. Audistis enim interim quas mihi iniurias intulit. Nec aduersus me solum ita se gessit, uerum etiam aduersus Charmidem filium Glauconis, & aduersus Euthydemum Diocle natum, aliósque permultos eadem fecit, quos ipse sub specie amatoris fefellit: nam pro amatore amatus euasit. Quamobrem te quoque Agatho admoneo, ut huius simulationes dissimulationésque caueas, & ex his quæ ego sum passus, hunc cognoscens, rem tuam cures, neque secundum prouerbium, infantium instar accepto incommodo sapias. Cum hæc Alcibiades dixisset, eius audacia & loquendi libertate risum omnibus concitatum esse Aristodemus narrabat, quoniam uisus est & amore Socratis esse captus. Sobrius mihi uideris, ò Alcibiades, Socratem dixisse. Alioquin nunquam ita artificiose longo uerborum circuitu facto occulte id studuisses, cuius gratia cætera omnia dixeras: quod in orationis calce, ut præter propositum proferre uidereris, tandem apposuisti, quasi non omnia idcirco dixeris, ut me ab Agathone disiungeres. Arbitraris me neminem præter te unum amare debere, Agathonem uero à nullo alio quàm abs te amari. Verum non latuit nos quid sibi uellet tuum illud Satyricum Silenicúmque figmentum. Sed, ò amice Agatho, danda opera est, ut nec isti sua machinamenta proficiant, nec ullius calumniæ inter me ac te iactæ dissidium faciant. Vera, ò Socrates, Agathonem respondisse, loqui uideris. Nam ut nos seiungeret, inter te ac me se medium interposuit. Sed nihil hoc illi proderit. hinc enim surgens, prope te sedebo. Sic agendum profecto, dixisse Socratem. hic infra me sede. Prò Iupiter exclamasse Alcibiadem. Qualia perpeti me uir cogit? In omnibus superare me uult. Medium saltem hic Agathonem sedere permitte. Nequaquam decet, respondisse Socratem. Tu enim me laudasti. Oportet autem me nunc ad dexteram hunc sedentem laudare. Si ergo post te maneat Agatho, haud me rursus laudabit, prius quàm à me laudetur. Sed dimitte uir felix, neque huic meas laudes inuideas. Equidem laudare illum uehementer desidero. Hui hui Alcibiades, Agathonem ibi dixisse. Quid hic moror? Hinc iam discedo ut me Socrates laudet. Mos is Socratis est, Alcibiadem respondisse, uti eo præsente nemini liceat alteri formosos sibi conciliare. Vide nunc obsecro quàm facile & quàm probabili ratione hunc ad se traxerit. Surrexit ergo Agatho, ut apud Socratem requiesceret. Tunc subito debacchantes multi patentes fores nacti, nam paulo antè quis contrà exierat, ingressi sunt, & circa illos consederunt. Quorum strepitu turbata sunt omnia, nec ullus post hæc modus in bibendo seruatus. Eryximachum, ac Phædrum, aliósque nonnullos abijsse, Aristodemus recensuit, seq; diu dormisse, nam longæ tunc noctes erant, & circa auroram gallis iam cantantibus surrexisse. Somno excitum inuenisse, quòd alij quidem partim dormiebant, partim discesserant. Agatho uero, & Aristophanes, atque Socrates soli adhuc uigilabant, bibebantq; ampla quadam phiala facto in dexteram circuitu sibi inuicem succedentes. Socrates autem assidue disserebat. Neque aliorum se recordari Aristodemus, inquit, neque enim ab initio adfuisse, & somno fuisse grauatum. Summam uero disputationis illius extitisse, quòd Socrates illos fateri cogebat, eiusdem uiri officium esse tragœdiam, comœdiámque componere, eumq; qui arte tragicus est, esse quoq; comicum. Cum hæc illi coacti potius quàm persuasi concessissent, se somno dedisse Aristophanem primo, Agathonem deinde exorta iam luce. Socratem uero dormientibus illis in Lyceum, ipso ut consueuerat comitante, fuisse profectum, & lotum solito more diem totum exercuisse, ac demum ad uesperam domi requieuisse.

PHAEDRVS,

VEL, DE PVLCHRO.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

PLATO noster poëticæ musæ, quam à tenera ætate, immo ab Apollinea genitura sectatus est, furore grauidus, primum peperit liberum totum penè poëticum, & candidissimum candidissimus, & de pulchritudine simul atque Amore uir pulcherrimus, omniumq; amore dignissimus, ut merito cæteros quoque liberos deinceps ediderit uenustatis & gratiæ plenos à uenerea Musa exordium felix auspicatus, solusq; omnium uenustatem ubique cum dignitate coniunxerit. Quoniam uero plurima huius libri mysteria in Theologia & libro de Amore exposuimus, argumentum eius breuissime perstringemus. Symposium de Amore quidem præcipue tractat, consequenter uero de pulchritudine. At Phædrus gratia Pulchritudinis disputat de amore. Neque ab re omnino inserta est oratio Lysiæ, atque oratoria disputatio. Pulchritudo enim & ad mentem, & ad uisum, auditumque pertinet. Quo fit, ut ubi de animorum nominumq; pulchritudine agitur, itemq; de pulchritudine corporis, merito de orationis pulchritudine disputetur. Statim uero in ipso exordio Socrates inter iocandum seria nimium tradit præcepta, Omnia ob sapientiæ studium penitus contemnenda, Potissimum sapientiæ studium considerare seipsum. Inter hæc artificiosissima loci descriptio allegorice significat Academiam: Platanus, Platonem: Castum arbustum, amoris Platonici & Socratici castitatem: Fons, in communicanda sapientia largitatem: ornamenta cætera oratorios poeticosque flores quibus Academia Platonis abundat. Reprehenditur iure Lysias quòd qualis sit amoris affectus inquirat, neque prius amorē ipsum definierit neq; distinxerit. Considera inter hæc amoris Socratici pudicitiam, nonnulla enim minus

honesta

honesta pronunciaturus obuoluto capite exorditur. Mox inuocat Musas, ut rem minus honestam ipsæ suo saltem splendore elocutionis honestent. Sed antequam turpem uituperet amatorem, ne in eodem sit quo Lysias crimine, turpem amorem definit esse cupiditatem quandam siue libidinem à ratione rebellem, quæ superet opinionem ad recta tendentem, & ad formæ rapiat uoluptatem. Sed dum ad definiendum pergit, duos nobis tribuit duces, unum quidem appetitum uoluptatis ingenitum, alterum uero legitimam quandã opinionẽ acquisitam paulatim per disciplinam, & ad honesta ducentẽ. Verũ hos nobis intrinsecos duces, extrinseci duo mouẽt, Dæmon quidam aëreus opinionem, aqueus uero libidinem. Postquam uero definiuit, multis rationibus adolescentes à turpibus amatoribus segregat. Tum uero interea mirabile nota mysterium, Mosaico mysterio simile. Malorum plurimis in ipso statim principio, dæmon aliquis immiscuit uoluptatem. Quoniam uero non tam philosophicam quàm poëticam agit personam, subdit se correptum à dæmone, quòd Amorem Dei nomen uituperauerit. Idq; facit, ut distincturus Amorem, poëtico potius quàm dialectico more distinguat. In his animaduertes grauissimũ peccatũ esse in Dei nomen delnquere. Rursus in animo esse præsagiũ. Deinde poëticis quibusdam ambagibus artem à furore secernit. Furorem in diuinum diuidit & humanum. Diuinum in quatuor, scilicet in uaticinium, mysterium, poësim, atq; amorem. Prouidentiam religionemq; confirmat. Sapientiam diuino furore infusam humanæ sapientiæ longissime anteponit. Antequam peragat animarum tractatũ particularium, animas in medium communes adducit, scilicet mundi animam, quam nominat Iouem, atque sub ea duodecim animas sphærarum duodecim mundanarum, quibus subdit totidem ordines dæmonum, totidemq; particularium animarum. Singulis uero currus accommodat, id est cœlestia corpora atq; sempiterna. De rationalibus animabus disputat, *diuinis* atque humanis, de circuitu utrarunq;, & qua ratione hominum animæ tam in cœlo animarum cœlestium contemplationem comitentur, quàm super cœlum angelicum sequatur intuitum. Quid uero in anima Currus uehiculum, alæ, auriga, equi, Fatum, casusq; in corpus, quid iterum Iupiter in cœlo magnus, cæteriq; Dij sequentes, in Theologia exponimus. Satis uero tibi fuerit in præsentia intelligere, geminas alas esse geminum instinctum menti ingenitum, ad superna animum eleuantem: in intellectu quidem instinctum ad diuinum uerum, in uoluntate uero instinctum ad diuinum bonum pro uiribus conuertentem. Quando uero hi quidem remittuntur, inclinatio autem uegetalis naturæ intenditur ad corpora gubernanda, animas fractis iam alis in elementa descendere Pythagorici putant. Post hæc cadentem de cœlo animam in nouem distribuit gradus. In his omnibus & poëtica licentia utitur, & Pythagorica potius quàm propria narrat. Inter hæc animaduerte similem animarum describi casum à Pythagoricis, atque dæmonum à prophetis. Numerum quoque nouenarium, tam choris angelicis, quàm lapsis inde dæmonibus conuenire. Mitto nunc quòd similem quendam casum Pherecydes Syrius narrat dæmonibus accidisse. Additque Ophioneum, id est serpentem dæmonicum fuisse caput exercitus rebellantis à mente diuina. Huic & simile, quod in mysterijs diuinis continetur, Iouem scilicet inferiores dæmones ad inferos deturbasse. Sed ad dialogum redeamus. Denique uirum purgata mente deo deditum, omnibus inde bonis impleri, solumque sapientem esse, quamuis quasi extra se positus, uulgo derideatur uelut insanus. Post hæc descendit ad diuinum legitimi amoris furorem, quem accendi putat in animo, quando pulchram aspiciens corporis formam, diuinæ pulchritudinis, quam quõdam contemplatus fuerat, facile recordatur, illiusque recuperandæ desiderio inflammatur, & furit. Sed contrarium huic describit furorem quasi ferinum, à forma corporis non ad diuinum intuitum ascendentem, sed ad uenereum congressum turpiter descendentem. Describit rursus humanum quendam furorem inter diuinum atque ferinum, in eius accensum animo qui admiratione formæ corporeæ occupatus, neque obliuioni diuinam tradit omnino, neque penitus recordatur. Quo fit, ut neque intemperatus sit omnino, neque etiam temperatus, sed modo quasi incontinens, modo continens uideatur. Quærens postea causas ob quas alij alios, aut magis minúsue ament, confugit ad sidera, quorum ab initio sint comites animæ. Tot enim animarum ordines humanarum in Timæo disponit, quot in cœlo sunt stellæ. Hinc reuertitur iterum ad uires animæ diuidendas: & rationem quidem aurigam uocat, geminos uero appetitus equos geminos: appetitum rationalem equum bonum, appetitum irrationalem equum malum. sed in hoc genere appetitum uergentem ad iracundiam, minus malum: declinantem uero ad concupiscentiam, magis malum. Deinde passiones amantium tam continentium quàm incontinentium, mutuumque amorem quasi poëta depingit. Quo fit, ut non aliter his allegorice indulgendum sit, quàm canticis Salomonis. His actis, cum de pulchritudine quæ ad mentem, & quæ ad uisum pertinet, tractauisset, iam ad examinandam orationem Lysiæ pergit, atque oratoris officium demonstrandum, ut pateat qualis orationis pulchritudo sit, quæ pertinet ad auditum. Pulchritudinem orationis in ordine collocat, uidelicet ut caput habeat à fine differens, habeat & media, capiti & fini & inuicem necessario copulata. Huiusmodi ordinem in primis ab oratore præcipit obseruari. Probat autem neminem oratorem uerum esse posse, nisi rerum præsertim humanarum, animorumque scientiam habeat. Quo autem orator id assequi possit, præcipit ut dialectico facultatem discat diuidendi atque componendi, quem esse uult præcipuum ueritatis indagandæ, inueniendæque instrumentum, & in Philebo dei nuncupat donum, propterea quòd sicut in mundo perpetuum dei officium est diuidere atque componere, ita & dialectici est in arte. Ideoque consummatum dialecticum, id est metaphysicum iudicat tanquam deum esse colendum. comparat post hæc inuicem oratores, uituperatque eos, qui uerisimile uero anteponentes, populum fallunt atque seipsos, stulteque confidunt quid ueri potissimum simile sit etiam absque ueri ipsius notitia posse cognoscere. Mox optima quædam nota præcepta. Tria primum oratori necessaria sunt, Ingenium, Doctrina, Exercitatio. Pholosophia opus est ad ipsam maximæ cuiusque artis perfectionem. Ab exercitatione dialectica, rerumque contemplatione sublimium, tandem mentis sublimitas uisque ad agendum efficax comparatur. Quæ quidem duo in artium maximarũ perfectione magnopere necessaria sunt. Deinde comparat oratorem non legitimum coquis, adulatoribusque, quemadmodum in Gorgia: legitimum uero medico. Proinde regulam tradit qua tam animi quàm corporis, immo rei cuiusque natura sit cognoscenda, statimque redit ad oratoris officium. Subdit ob ipsum scribendi officium literas in Aegypto à dæmone quodam Teuthe unà cum cæteris disciplinis inuentas fuisse. Deridet præterea scribendi studium, in eo uidelicet qui per literas indubitatam posteris confidat patefacere ueritatem. Atque Pythagoreorum more probat contemplationem traditionemque ueritatis in animos, potius quàm in libros. Quod in epistolis quoque confirmat. Denique solum oratorem laudat, qui ingenio sit studioque philosophus. Concludit uero dialogum oratione, uotisque pulchritudinem animi à deo petentibus. In qua considera Socratem cæteris omnino spretis sola pulchritudine animi, id est sapientia esse contentum, uerumtamen indicare, hanc ipsam non tam humano studio, quàm diuino munere comparari.

SOCRATES, ET PHAEDRVS.

*

AMICE Phædre, quónam & unde? PHAED. A Lysia, ò Socrates, Cephali filio. Pergo autem deambulandi gratia, extra urbem. Plurimum enim tempus cum eo sedens à matutino ad hanc usq; horam illic constiti. à tuo autem meóque sodali Acumeno persuasus deambulando exerceor. quod quidem exercitationis genus facilius salubriusq; ille quàm currendi certamen existimat. SOC. Probe ille quidem, ò amice, monet. At enim Lysias erat, ut uidetur, in urbe. PHAED. Erat. Nam apud Epicratem diuertit in hanc Olympio proximam Morychi domum. SOC. Quid rei ge[illegible]batur illic? An uidelicet orationis epulo Lysias uos accepit? PHAEDR. Scies, modo tibi ocium sit obambulanti [illegible]cum audire. SOC. Quid uero? nónne [illegible] me [i]uxta Pind[illegible] negotio etiam anteferre, tuam & Lysiæ co[illegible]onem audire? PHAE. Perge igitur. SOC. Dicas modo. PHAE. Atquí disputatio illa, ò Socrates tuis, auribus cõgrua. Sermo namq; fuit qui habitus est, nescio quo modo, amatorius. scripserat enim Lysias sollicitatũ ex pulchris istis quendam, sed non ab amatore, in eoq; ipso

ipso sese ostentauit, quod probet nō amanti magis, quàm amāti gratificandū esse. SOC. O' generosum uirū. Vtinā scriberet inopi potius, quàm opulento, & seni quàm iuueni, & in cæteris omnibus ita affecto, ut ego & nostrū cōplurimi sumus, esse gratificandū. Siquidem urbana & publice utilis foret oratio. Me tamē cupido tanta cœpit audiēdi, ut si Megaras usq; deambulando proficiscare, atq; Herodici more ubi ad murum accesseris, protinus inde recedas, nō te relinquā. PHAED. Quid ais optime Socrates? An putas quæ Lysias multo tēpore per otiū composuit disertissimus omniū, qui nunc sunt, scribendi, ea me rudem ita ut illo dignum est cōmemoraturum? permultum certè absum. atqui mallem equidem id mihi, quàm multū auri adesse. SOC. O' Phædre, si ego Phædrū ignoro, mei quoq; oblitus sum. sed horum sanè neutrum est. Id enim certè scio, quòd nō semel tantū ille Lysiæ sermonem audiuit, sed iussit sæpius recenseri. Lysias autem parebat libens. Nec uerò Phædro id satis fuit, uerum sumpto demum libro, quæ maximè cupiebat, considerauit. Quòd cum fecisset illic à matutino usq; sedendo fatigatus, deambulatū abscessit, per Canem, ut equidē reor, memoriæ mandans, nisi fortè prolixior erat oratio. Tendebat autē modo extra muros, ut ea ipsa meditaretur. Obuians uerò homini sermonū amore insano, eo conspecto lætatus est, quia congaudentem coëxultantemq; foret habiturus, ac pergere unà iussit. Deinde uerò ab homine ipso sermonum auido rogatus dicere, simulabat grauari, quasi non cuperet referre: tandē uerò, & si nemo sponte audire uellet, erat ad audiendū illata ui coacturus. Te ergo Phædre rogarim, quod etiam nō rogatus facturus es, mihi nunc ut facias. PHAED. Satius est igitur utcunq; possum dicere. Videris enim non prius me dimissurus, quàm pro uiribus dixero. SOC. Vere nimium tibi uideor. PHAED. Sic igitur faciam. Sed enim uerba quidem ipsa, ò Socrates, non edidici. sententias autem penè omnium, quibus amātem ostendit à nō amante differre, teneo equidem, easq; breuiter referre tibi per ordinē pergo. SOC. Ostende amabo, prius quid in sinistra habes sub pallio. Suspicor enim te librum ipsum habere. Id si sic est, ita cogita, me quidē te magni facere, attamen præsente Lysia, me tibi auditorem præbere non est consilium. sed age ostende. PHAED. Desistas. Magna de spe me deiecisti, ò Socrates, quam in te habui, nēpe ingenium unà tecum exercitaturus. Sed ubi uis sedentes legamus? SOC. Huc circa Ilyssum fluuium diuertamus. postea ubi uidebitur, sedentes requiescemus. PHAED. Peropportune decalciatus sum: nam tu quidem semper. Facile igitur erit nobis per aquulam ipsam uadere, & non iniucundū præsertim hac anni hora atq; diei. SOC. Perge igitur, & simul conspice ubi sedeamus. PHAED. Vides illā altissimam Platanum? SOC. Video. PHAED. Ibi & umbra, & uentus modicus, & mollis herba, ubicunq; sedere, uel etiam recumbere uelimus. SOCR. Perge igitur. PHAED. Dic mihi, ò Socrates. Nōnne hic olim fertur Boreas ab Ilysso Orithyā rapuisse? SOC. Fertur quidem. PHAED. An nō hic grata, pura & nitida apparet aquula, puellarumq; apta ludis? SOC. Nequaquā, sed paulo inferius ad duo uel tria stadia, ubi Dianę templum offendimus, atq; ibidem ara quędam est Boreæ. PHAED. Nō adeo noui. Sed dic per Iouem Socrates, túne hanc fabulā putas ueram fuisse? SOC. Iam si non putarem, ut sapientes, absurdus non essem: deinde rem cōmentans uentum Boreę dicerem proximis è petris, cū Pharmacia ludentem Orithyam deiecisse, atq; ita mortuam, raptam hinc à Borea fingi, uel ex Areopago. Est enim & alia fama nō ex hoc loco, sed ex illo raptam fuisse. Ego autem, ò Phædre, iucunda quidem hæc existimo, sed curiosi nimiū atq; anxij, nec porrò fortunati uiri, nō ob aliam causam, quàm quòd ei necesse sit Centaurorum & Chimeræ formā interpretari. Atq; etiam confluit turba Gorgonum & Pegasorum, aliarumq; monstrosarū multitudo formarū: Itaq; si quis hæc non ita ut narrantur, esse credat, sed ad conuenientē sensum singula uelit traducere, rustica quadam sapientia fretus, ocio nimiū indigebit. Mihi uerò ad hæc ocium non est ob eam, ò amice, causam, quia nondū queo secundum Delphicum præceptum meipsum cognoscere. Ridiculum igitur puto, cum mea ipse ignorem, aliena perscrutari uelle. Quare his dimissis, atque existimationi quam de his paulo antè narrabam, fide adhibita, nō ipsa quidem, sed meipsum cōsidero, utrum ego sim bestia aliqua Typhone multiplicior, ardentiorq;, & furiosior. siue placatius quoddam & simplicius animal diuinæ cuiusdā mitisq; sortis natura particeps. At, ò amice, nónne hæc ad quam inter loquendum peruenimus, ea erat arbor ad quam nos ducebas? PHAED. Hæc certè ipsa. SOC. Per Iunonem pręclara diuersio. Nam Platanus ista patulis admodū ramis & procera est, & altitudo uiticis illius, opacitasq; pulchra nimium & amœna, ac pręcipuū nunc habet florescendi tempus, ut omnis circū locus suauitate compleatur odoris. Fons quoq; nitidissimus sub Platano fluit aquæ nimium frigidæ, ut ex tactu pedis coniectare licet: quem nymphis & Acheloo sacrum esse à puppis & imaginibus istis coniecto. An non aduertis præterea quàm iucunda & dulcis hic aura spiret? Aestiuum insuper quiddam & canorum cicadarum subresonat choro. Sed omnium scitissimum est, herbā ipsam aspicere, ut in prato suauiter accliui recumbentis caput sit molliter suscipere apta. Itaq; tu perquàm optime me quasi hospitem deduxisti, ò amice Phædre. PHAED. O' admirabilis uir, absurdissimus quidam uideris: & profecto quod ais, hospiti cuidam deducto, non incolæ similis es: ita neq; fines nostros transisse unquā, neq; extra mœnia ipsa egressus appares. SOC. Ignosce mihi optime Phędre. Nā discendi cupidus sum, agri uerò & arbores nihil docere me possunt, sed homines qui in urbe uersantur. Tu autē uideris mihi exeūdi incitamentum inuenisse. ut enim famescentibus animalibus frondes, aut fructus porrigentes ea ducūt, ita tu mihi librum porrigens, per totum Atticam & alio quò uelis, perduceres. Iam igitur cum huc peruenerimus, recumbere mihi placet. Tu autem in qua potissimū figura uidebitur cōmodissime posse legere, ea assumpta leges. PHAED. Audi igitur. Mearum quidem rerum status sic se habet, & id maximè nobis, ut audisti, cōducturum puto. Arbitror autem me nō minus ob id abs te si quid petiero cōsequi debere, quòd amore tui captus minime sum. Nam amatores cum primum libidinem expleuerunt, collati beneficij pœnitet: eos uerò qui amore irretiti non sunt, non est cur pœnitere conueniat unquam. non enim coacti, sed sponte cum optime de suis rebus consultauissent, pro rerum suarum facultate beneficia contulere. Præterea amatores mente quandoque reuoluunt, quàm negligenter res suas

Ridiculū est, quū quis sua ignoret aliena scrutari.

Quòd inter homines, nō inter arbores uiuendū.

Oratio Lysiæ contra amatores.

propter amorem administrauerint, & quæ suo damno cõtulerint beneficia, quósue labores subierint, ideoq; dignam amatis gratiam retulisse existimant. Sed hi qui amore decepti non sunt, neq; rei domesticæ negligentiã, neq; labores pręteritos, neq; propinquorum discordias se incurrisse amici causa conqueruntur. Quamobrem tantis malis sublatis, nihil aliud restat, nisi ut prompti sint ad omnia quę grata illis fore existiment, peragenda. Aiunt pleriq; amatores idcirco pluris facere oportere, quòd maxima erga amatos charitate deuincti sint, semperq; parati, tum dictis, tum factis amatis obsequi, etiamsi ex hoc cæteros omnes offenderint. Quorum sententiã uerã non esse hinc facile coniectamus, quòd translata ab alijs in alios beneuolentia, posteriores amatos prioribus anteponunt: ac si recentiores iusserint, superiores hostiliter insequuntur. Atqui quánam ratione decet tale quid illi concedere, qui ea calamitate affectus est, quam nunquam expertus quisquam concesserit? Enimuero & ipsi insanire potius quàm sapere confitentur, & nosse præterea insaniam suã, sed continere se minime posse. At uerò qui sapiunt, quónam pacto eorum qui sic affecti sunt, cõsilia uoluntatesq; probabunt? Præterea si ex amantibus optimum eligere uelis, ex paucis tibi optio dabitur: sin autem ex alijs cõmodissimum tibi sodalem quęsiueris, ex multis sanè licebit eligere. Maior uerò spes est, hominem amicitia tua dignũ inter multos quàm inter paucos repertum iri. Si igitur ex legum constitutione publicam uereris infamiam, meminisse oportet, amatores qui ita se amandos censent, ut ipsi alios amant, solere palàm, quòd non frustra inuigilauerint, gloriari. Eos uerò qui non amant, quoniam continere se possunt, solere quod optimũ est, potius quàm rumorem multitudinis quærere. Adde quòd uulgus cũ sentiat amatores amatos sequi assidue, atque hoc operæprecium putare, suspicatur ne turpis eos cupiditas ceperit, aut fortè iã capiat. Non amantium uerò familiaritatem improbare non audet: Scit enim necessarium esse homines inuicem, uel amicitiæ, uel commoditatis alicuius causa sæpe uersari. Proinde si te metus inuaserit putantem difficile fore ut maneat amicitia, imo simultate orta accidere communem utrisq; iacturam: te uerò concedente ea quæ multi facis, maximè læsum iri: non iniuria amatores ualde timebis. multa enim illos offendunt, atque omnia in sui detrimentum accidere arbitrantur. Quapropter amatos uersari inter alios prohibent, metuentes ne diuites eos opibus superent, aut docti uiri intelligentia pręstẽt: atque omnino siqui egregium aliquid in se habere uideantur, ab ijs amatos procul arcere conantur. Ita ut ab ijs abstineant persuadentes, amicis omnibus priuant. Tu uerò si rerum tuarum ratione habita melius quàm illi deliberaueris, ab eis dissenties atq; abibis. Qui autẽ amore tui capti non sunt, sed propter uirtutem, quæ oportet efficiunt, aliorum tibi familiaritatem minime inuidebunt: sed potius oderint eos qui tibi hærere noluerint, arbitrantes ab illis quidem te despici, à familiaribus uerò iuuari. Quãobrẽ multo maior spes est amicitias ex hoc cõmercio, quàm inimicitias prouenire. Accedit ad hęc quòd amantiũ plurimi prius corpus cupiunt, quàm aut mores, aut alia quæuis ad amatum pertinentia nouerint. Quo efficitur, ut dubium sit an extincta cupiditate in amicitia perseuerent. Non amantibus autem, qui cum prius etiam amici essent, non agebant oblectamenti gratia omnia, consentaneum est non adeo ardentem conflari beneuolentiã, sed ipsorum officia monimenta futurorum accipi. Quinetiam melior euades, si mihi credideris, quàm si amatori præbueris aures. Nam amantes præter modũ dicta & facta tua laudibus efferunt, partim quia uerentur, ne te offendãt, partim quia propter cupiditatis ardorẽ in iudicando falluntur. Talia enim quædam amor designat. infortunatos quidem, ea etiam quæ alijs molestiam nullam præbent, tristia putare compellit: fortunatos autem & uoti sui compotes, quæ lætitia digna non sunt, cogit tanquam iucunda laudare. Quapropter miserari eos magis oportet, quàm diligere. Quod si mihi credideris, primo quidem non ob præsentem uoluptatem, sed ob futuram utilitatem adero tibi, non amori mancipatus, sed mihi imperans: neque ob minimas causas, aliquãdo graues inimicitias suscitabo, imo uerò ob maximas uix tandem commotus, inuoluntarijs erratis ignoscã, uoluntaria emendare & deuitare conabor. Hæc sunt duraturæ amicitiæ argumenta. Si autem tibi uidetur non posse firmam, nisi amore, amicitiam nasci, animaduertere debes, quòd hac ratione, neque filios multi faceremus, neque parentes, neque filios eos haberemus amicos, qui non ex amoris huius ardore, sed alijs quibuslibet studijs facti essent amici. Ad hæc si egenis gratificandum est maximè, conuenit omnino non meliores homines, sed pauperrimos iuuare. maximis enim liberati malis gratias ingentes habebunt. In proprijs quoq; & priuatis sumptibus non cõuocandi amici erunt, sed esurientes & supplices. hi enim beneficium maximi facient, te sectabuntur, ad fores opperientur, applaudent, gratias ingentes agẽt, uota pro te fundent. Cæterum decet forsitan nõ egenis maximè indulgere, sed his potius qui referre gratiam possunt: neque amantibus solum, sed beneficio dignis: neque his qui forma tua delectantur, sed qui tibi etiam seni profuturi sint: nec illis qui uoti sui compotes facti, palàm sese iactabunt, sed qui uerecundi tacebunt: neque illis qui breue ad tempus te colent, sed qui per omnẽ uitam similiter diligent: neque illis qui extincto cupiditatis ardore, inimicitiarũ occasiones inquirent, sed qui forma deflorescente, uirtutem suam constantiamq; ostendent. Tu igitur quæ dixi, memento, atque id cogita, quòd amantes ab amicis increpãtur, quasi turpe quiddã sit amor. At eos qui non amãt, nullus familiariũ ob id uituperat, quòd hoc pacto male sibi ipsi consulant. Forsitan me rogabis, nunquid omnibus non amantibus obtemperare te moneam. Ego autem puto neq; ipsum quidem amatorem iussurum esse te erga omnes amantes hanc eandem mentem habere. Neque enim accipienti, id pari gratia dignum, neq; tibi cæteros latere uolenti, similiter facile. Oportet autem iacturam quidem ex hoc nullam, utilitatem uerò ad utrosq; aliquã prouenire. Ego iam dicta sufficere arbitror: si quid autem tibi addendum uidetur, interroga. Quid tibi uidetur, ò Socrates? Nónne mirifice oratio hæc & cæteris rebus & uerbis composita est? Mirum in modum, ò amice, ita ut obstupuerim. atque ita, ò Phædre, propter te affectus sum, dum te respicerem, quia mihi uidebare in legenda oratione gestire. Putans ergo te talia magis quàm me cognoscere, tibi obsecutus unà tecũ, ò diuinũ caput, ipse quoq; bacchatus sum. PHAED. Siccine tibi uidetur iocandũ? SOC. Ego tibi iocari uideor? An nõ serio loqui? PHAED.

Nullo

Nullo modo, ó Socrates, sed uerum dic per eū qui amicis præest, Iouem, putas quenquam Græcorum hac ipsa de re plura atq; maiora dicere posse? SOC. Quid uerò? laudandum scriptorem eo solum censemus, quia ea dixerit, quæ oportuerit? ac non eo solum, quia dilucide & rotunde, & eleganter singula uerba posuerit? Si enim uis, tui gratia concedēdum est. nam me quidem ob ignauiā meam & imperitiā latuit. Eloquentiæ enim dicentis solum intendi. ad id uerò nec Lysiam quidem ipsum sufficere se existimare putabam. Profectò mihi uisus est, ó Phædre, nisi tu aliud dicas, bis & ter eadem repetisse, quasi deesset illi copia eadem de re multa dicēdi, uel quasi nulla sibi de hoc cura esset. Ac mihi uisus est sese ostentare, quòd posset eandem rem aliter & aliter dicendo utroque modo luculente dixisse. PHAED. Nihil ais, ó Socrates, hoc enim maximè oratio habuit. Nam quæ erant in re de quibus commode dici posset, eorum nihil prætermissum est, ut præter illa quæ ab hoc dicta sunt, nemo eadem de re plura, aut probabiliora dicere posit. SOC. Id ego non iā amplius confiteri possum, prisci enim sapientesq; uiri & mulieres qui de his dixerunt scripseruntq;, redarguent me, si tui gratia cōcessero. PHAED. Quinam isti? & ubi tu meliora audisti? SOC. In præsentia quidem non satis memini. Sed profecto alicubi audiui, uel Sapphus pulchræ, uel sapientis Anacreōtis, uel scriptorū aliorum. Vnde uerò hoc ipse coniecto? quia plenum, ó beate, mihi sentio pectus aliorum, & non deteriorū, quæ dici possunt, quòd uerò ex meipso nihil tale cognouerim, intelligo, meæ inscitiæ conscius. Restat igitur me instar uasis hæc ex aliorum fontibus hausisse, sed iterum ob ruditatem meam, & quomodo, & à quibus perceperim, oblitum esse. PHAED. Optime, ó generose, dixisti. A quibus acceperis, & quomodo, neq; etiam si iussero, dicas. At illud dicas, quod profiteris, rursus habere te plura & præstantiora his, quæ à Lysia scripta sunt. quod si feceris ab istis abstinens, auream tibi promitto in Delphis statuā ęquilibrem, quòd nouem illi principes solent, non meam solū, sed tuam etiam ponere. SOC. Amicissimus es, & reuera aureus, ó Phædre, si me dicere putas Lysiam omnino aberrauisse, ac posse præter hæc omnia meliora alia dici. Hoc enim ne deterrimo quidem scriptori arbitror euenire. Principio quātum attinet ad id de quo sermo habetur, putásne aliquem probare uolentem non amanti magis quàm amanti gratificādum esse, nisi probauerit non amantem prudentem esse, amātem uerò insanum, & illum quidem laudauerit, hūc uituperauerit, quæ sanè necessaria sunt, alia deinde quæ dicat habiturum? Sed existimo hæc talia sinenda, & scriptoribus concedenda esse, nec inuētionem horum, sed dispositionem esse laudandam. at illorū quæ non sunt necessaria, & difficulter reperiuntur, non dispositionem solum, sed inuentionem etiam laudandam puto. PHAED. Concedo quod ais. tolerabiliter enim dixisse uideris. faciam igitur & hoc ipse modo. Amantem enim quàm non amantem magis ægrotare, præsupponere tibi permittam. In alijs autem, si plura & præstantiora, quàm Lysias dixeris, iuxta Cypselidas in Olympia aureus stabis. SOC. Serio id accipis, ó Phædre, quòd uirum mihi dilectissimum reprehendi. Ego uerò tecum iocabar. Ac me putas reuera hoc aggressurum esse, ut aliud quiddam præter illius sapientiam ornatius dicam. PHAED. Hac de re, ó amice, in easdē ansas peruenisti, dicendū tibi omnino est, utcunq; poteris. Ac, ut ne molestam illam rem comœdorum sæpius inuicem respondere compellamur, caue, néue illud me dicere cogas. Si ego, ó Socrates, Socratem ignoro, mei quoq; ipsius oblitus sum. Et cupiebat quidem, sed simulabat grauari. Demum ita cogita, non esse nos prius abituros hinc, quàm tu dixeris, quæ habere aiebas in pectore meliora. Sumus enim soli, & quidē in solitudine. ego autem iunior & robustior. Ex his omnibus intellige quid dicā, nec uelis coactus potius, quàm sponte loqui. SOC. At enim, ó beate Phædre, ridiculus ero, si ipse rudis, cū optimo illo scriptore contendero, ac de rebus eisdem ex tēpore disputauero. PHAED. Scis, ut se res habet? Missa isthæc facias mecum. Ferme enim inueni, per quę te cōpellam. SOC. Ne dicas obsecro. PHAED. Ne dicam? Imò uerò iam dico. Ad iusiurandū me uertam. Iuro enim tibi per aliquem Deū, uel si uis, per hanc platanū, nisi tu dicas in eius conspectu, me nunquam posthac cuiusquam orationē tibi ostensurum esse, uel nunciaturum. SOC. Papæ, ó inuenuste, quàm pulchre reperisti, qua arte uirū orationis auidū, ad quiduis agēdum compelleres? PHAED. Quid ergo cum talis sis, tergiuersaris? SOC. Minime amplius, quando quidē tu ita iurasti. Qui enim quirem ab his epulis abesse? PHAED. Dic igitur. SOCR. Scis quid agam? PHAED. Qua de re dicis? SOC. Obuolutus dicā, ut celerius transcurram sermonem, nec ad te respiciens, ob pudorem impediar. PHAED. Dicas modo. cætera ut uis, sic facito. SO. Iam agite, ó Musæ dulces, siue propter cantus speciem, siue propter musicum genus illud suauium & stridularū cognomen habetis, meum adiuuate sermonem, quem me dicere optimus iste compellit, ut eius sodalis, qui primo huic sapiēs uidebatur, nunc magis etiam uideatur. Erat puer quidam, imò uerò adolescentulus egregia indole præditus: huic autem erant amatores cōplurimi: quorum unus uir sanè uersutus cum nihilo, quàm cęteri, minus eum amaret, persuasit puero se non amare. Cumq; flagitaret aliquando ipsum illud ipsum, non amanti potius, quàm amanti gratificandū esse persuasit, atq; ita inquit. In omnibus, ó puer, unicū principium ijs qui bene cōsulere uolunt, est intelligere quid illud sit de quo cōsultatur, uel omnino aberrare necesse, plerosque uerò latet quòd nesciant rei substantiā. Tanquā igitur scientes, in dispositionis principio non declarant, procedentes uerò quod par est, consequitur, ut nec sibi, nec alijs consentanea loquantur. Tibi igitur & mihi ne accidat quod in alijs dānamus, postquam nobis discrepatio est, utrum cum amante potius, quàm non amante, amicitia sit ineunda, quid amor ipse sit, & quā uim habeat, definitione ex consensu posita cognoscamus: atq; ad id respicientes referentesq; consideremus, emolumentúmne, an detrimentum afferat. Quòd igitur cupiditas quædam sit amor, omnibus manifestum: quòd uerò etiam qui non amant, pulchra seu bona cupiunt, non ignoramus. Vt igitur quo amans à nō amante discernitur, intelligamus, scire oportet duas in unoquoque nostrum ideas esse dominantes atq; ducentes, quas sequimur quocunq; ducunt. Altera quidem est innata nobis uoluptatū cupiditas. Altera uerò acquisita opinio optimi affectatrix. Hæ autē in nobis quandoq; consentiunt, quandoq; in seditione & discordia sunt: & modo hæc, modo altera peruincit. Quādo igitur opinio ad id quod optimum est, ratione

ducit ac superat, hęc ipsa uiuendi potestas tēperantia nominatur. Quādo uerò cupiditas absq; ratione ad uoluptates trahit, nobisq; imperat imperiū hoc libido uocatur. Libido autem cū multiformis sit, multarumq; partiū, multas utiq; appellatiōes habet, & harum formarū, quæ maximè in aliquo exuberat, sua illū appellatione nominatū reddit, nec ullū suis decorū aut dignū tribuit cognomentū. Circa cibos enim superatrix rationis, & aliarū cupiditatū cupiditas, ingluuies appellatur: & eū qui hanc habet, hac ipsa appellatione nuncupatū reddit. Rursus quæ circa ebrietatē tyrannidem exercet, ac eum quē possidet, hac ducit, patet quod habebit cognomen. atque alia horū germana, & germanarū cupiditatum nomina ubi aliqua maximè dominatur, quomodo ponenda sint, manifestum est. Cuius autē gratia superiora omnia diximus, ferè iam patet: siue tamen dicatur, siue non, magis quàm si prætermissum sit, patebit. Nam cupiditas absque ratione quæ superat opinionē ad recta tendētem, rapitq; ad uoluptatem formæ, & à cognatis cupiditatibus circa corporis formam uehementer corroborata peruincit & superat, ἀπ' αὐτῆς τῆς ῥώμης, id est robore & uehementia, ἔρως, id est amor appellata est. Num tibi, ô amice Phędre, quemadmodum mihi, uideor diuinū quiddam passus fuisse? PHAE. Profectò quidem, ô Socrates, præter solitum profluens quædam amplitudo te cœpit. SOC. Silentio igitur me audi. Nam reuera diuinus hic uidetur locus. Quare si sępius nymphis procedente sermone corripior, ne mireris. Ea certè quæ modo canebam, à dithyrambis non multum distant. PHAE. Verissima narras. SOC. Horum equidem tu causa es. sed audi cętera, ne abeat id quod superuenit. At uerò Deo curæ erunt, nos disputando ad puerū reuertamur. Age igitur, ô optime, quid sit id de quo cōsulitur, dictū & definitum est. Respicientes ergo ad hoc quod reliquum est, uideamus quid emolumenti, uel damni ab amante, & non amante, ei qui obsequitur, sit merito prouenturum. Hominem libidini mancipatū, & uoluptatibus seruientem necesse est amatum suū pro uiribus sibi quàm iucundissimū reddere. Aegrotanti uerò quicquid non repugnat, iucundum: quod uerò melius, aut æquale, molestum. Quare neq; præstantiorem, neq; parē amator amatum sponte unquam patietur esse. Inferiorem autē indigentioremq; quoad poterit, semper efficiet. Deterior ignorans sapiente, forti timidus, ineptus ad dicēdum rhetorico, hebes acuto. Hæc & plura insuper animi mala cū natura insunt uel fiūt amato, gaudet amator, atq; alia insuper inferre conatur. Alioquin uoluptate priuatur. Inuideat ergo necesse est amator amato, atq; eum ab omni consuetudine studioq; unde uir excellens euadere possit, amouens, uehementer officiat. Maximè tamen ex priuatione illius obest, quod prudentissimum efficit. Prudentissimum uerò diuina facit philosophia, à qua amator procul abducere amatū cōpellitur, metuens ne ab eo, si fiat sapientior, contēnatur. Deniq; omnia efficit, quibus ille omnium ignarus euadat, admireturq; amantem. Qualis cum fuerit, amatori quidem iucundissimus erit, sibi autem ipsi perniciosissimus. Atq; ita in his quæ ad intelligentiam pertinent, noxia est cum amatore consuetudo. Posthac uidendū quo pacto is qui bono dulce anteponere cogitur, corpus illius quem amat, si commissum sibi fuerit, sit curaturus. Optabit profectò corpus non solidū, sed molle & delicatum, non sub sole, sed umbra nutritum, quod procul à periculis & laboribus siccisq; sudoribus, muliebri & delicato uictu fuerit educatum, coloribus alienis extraneisq; ornamētis ex propriorum defectu ornatum, cæterisq; horum similibus consuetum. Quæ omnia cum prolixius recensere indignum sit, summatim in præsentia cōcludemus, ut reliqua prosequamur. Talem sanè corporis habitum in prælijs & quauis alia ingēti necessitate, hostes quidem audacter inuadūt, amici autem ipsiq; amatores huic maxime metuunt. Sed hoc iam tanquam manifestum dimittendum est. Deinceps uero dicendum quid nobis emolumenti, uel damni in rebus externis amantis familiaritas & custodia præbeat. Atqui hoc omnibus amatori præsertim est manifestum, quòd amicissima charissimaq; & diuinissima possessione orbūm fieri amatum desiderat. Parentibus enim, necessarijs, amicis priuari eū exoptat, existimans eos dulcissimę ipsius cum amato consuetudini impedimento fore. Puerum præterea uel auri, uel cuiusuis possessionis ditissimum, neque facile capi posse putat: neque si captus fuerit, detineri. Quamobrem necesse est amatorem, tanquā inuidum amati prosperitate dolere, aduersitate gaudere. Quinetiā sine uxore, sine filijs, sine domo, diu exoptat uiuere adolescentem, cupiens plurimū tempus propria dulcedine perfrui. Sunt alia quoque mala, sed horum plurimis in ipso statim principio dæmon aliquis uoluptatem immiscuit: ueluti adulatori grauissimę bestiæ maximæq; calamitati inseruit natura oblectamentum aliquod incōcinnum. Vituperabit quoq; scortū aliquis, utpote noxium, & alia huiusmodi animalia atq; studia, quæ nos ad pręsens delectare cōsueuerūt. Amās uerò præter quàm quòd noxius, est etiā sua consuetudine omniū molestissimus. Pares enim cum paribus ueteri prouerbio iucundissime congregantur. Prouerbiū
Nam æqualitas temporis, cum ad æquales uoluptates propter similitudinem trahat, amicitiam parit. Veruntamen his etiam nimiam satietatē affert. proinde necessitas omnibus in rebus cuique grauis est. quæ quidem simul cum dissimilitudine in amante ad amatum est maxime. Iuniori enim senior adhærens, neq; die ulla, neq; nocte ab eo sponte recedit, sed necessitate & furore rapitur. qui illum quidem uoluptatum illecebris trahit uidentem, audientem, tangentē, & omnino amatum sensu quolibet attingentem, ita ut ingenti cū uoluptate illi assidue obsequatur. Amatū uerò qua uoluptate, quóue solatio ęquale tempus adeo detinebit, ut extrema molestia non uexetur? cum faciē senilem deformemq; aspiciat, cæteraq; similiter, quæ non factu solum, uerumetiā auditu molesta sunt, necessitate quadā ad ipsum captandum semper proposita, dum sedulis passim insidijs obseruatur, auditque importunas immoderatásque tū laudes, tum uituperationes quibus amans ipsum prosequitur: quæ in sobrietate quidem intolerabiles sunt, in ebrietate uerò non intolerabiles solum, uerumetiam ob nimiā aperte loquendi licentiā turpissimæ. Pręterea dum amat, perniciosus & importunus est. Cum uerò amare desierit, in posterum infidus aduersus illum, quē multis iuramentis, precibus atq; promissis uix tandem induxerat, ut pręmiorum spe infestam eius consuetudinē sustineret. Demum cum rependere deceat, principem alium in se ac pręsidem accipit, mentem tēperantiámque pro amore atq; insania, factúsque iam alius amatū fallit. Tunc amatus eorum quæ dicta quondā & facta

sunt

ſunt memor, beneficiorũ gratiam exigit, putans cũ eodem uerba ſe facere. Sed alter ob uerecundiã, neq; audet mutatum eſſe ſe confiteri, neq; inuenit qua ratione prioris illius principatus inſani iuramenta & promiſſa perſoluat, mentis iam & temperantiæ cõpos effectus, ne ſi eadem quæ & antea fecerit, ſimilis idemq; ac fuerat antè, rurſus euadat. Hinc efficitur, ut qui antè amauerat, iã aufugiat, mutatusq; abeat, quaſi teſta in aduerſum cadente: alter uerò perſequi cogatur, grauiter ferens, ad imprecationésque conuerſus. Qui ſanè ab initio deceptus eſt, cum ignorauerit non decuiſſe, amanti neceſſario amenti gratificari, imò homini multo magis ab amore libero mẽtemq; habenti. Alioquin neceſſarium fore, ſeipſum committere homini infido, moroſo, inuido, moleſto, pernicioſo ad rerum poſſeſsionem, pernicioſo ad corporis habitum, longe uerò ad animi diſciplinam pernicioſiſsimo, qua nihil apud deos & homines reuera aut eſt, aut erit unquã uenerabilius. Hæc, ò puer, conſideranda ſunt, atque illud inſuper animaduertendum, amatoris amicitiam non beneuolentia ulla, ſed auiditate quadam expletionis quaſi fame conſtare.

Vt lupus ipſe agnum, puerum ſic ardet amator.

Hoc illud eſt quod prædixeram, ò Phædre. Nec dicentem me ulterius audies, ſed iam finem habeat ſermo, quanquã putabam dimidiũ diſputationis trãſactum eſſe, ac reſtare tantundẽ de non amante dicendũ, quòd illi potius indulgere deceat, ad idq; quot illi bona inſunt enumeranda. PHAE. Cur ergo deſiſtis, ò Socrates? SOC. Animaduertiſti Phędre, carmina me iã non dithyrãbos amplius canere, quãuis in uituperando mea uerſetur oratio? quòd ſi laudare alterum pergam, quid facturũ me putas? An non ſentis à nymphis, tum opera tua, tum diuina prouidentia me afflari? Quare ſummatim dico, tot bona ineſſe alteri, quot mala in altero numerauimus. Sed quid multis opus eſt uerbis? De utriſq; enim ſufficienter dictum. Atq; ita quod decet, fabula patietur. Ego iam trãſmiſſo flumine abeo, prius quàm ad maius aliquid abs te cõpellar. PHAED. Nondũ, ò Socrates, prius quàm æſtus abſcedat. An nõ uides, ut iã plane meridies ſit, in qua hora intẽſus eſt calor? Sed interim morantes, ac de his quæ diximus, colloquẽtes, cum primũ refrixerit, tunc abeamus. SOC. Diuinus es circa ſermones, ò Phędre, ac uere mirabilis: Arbitror equidẽ orationum quæ his tẽporibus habitæ ſunt, neminẽ pluribus autorem cauſamq; fuiſſe, quàm te, ſiue ultro dicendo, ſiue quoquo modo alios cõpellendo. Simmiã Thebanũ excipio. Alios uerò longe antecellis. Et nũc uideris in cauſa fuiſſe, ut aliqua à me oratio habeatur. PHAED. Non tu bellum ſanè denuncias, ſed quónam modo, & quæ oratio? SOC. Cum flumẽ tranſiturus eſſem, dæmonium & ſolitũ mihi fieri ſignum factum eſt: quod ſanè quoties accidit, quod facturus erã, agere prohibet. hinc uocem audire uiſus ſum, quæ abire me uetat, antequã expiauerim, quaſi aliquid deliquerim erga Deum. Sum igitur uates quidem, at nequaquã bonus, ſed quemadmodum, qui male ſciunt literas, quantũ ad meipſum ſufficiens. Clare itaq; iam intelligo delictum meum. Siquidem, ò amice, præſagij quiddam etiã eſt in animo. Me enim commouit, & antea dum loquebar, unde quodãmodo uerebar, ne cum fortè ſecundum Ibycũ apud deos deliquerim, apud homines gloriam conſequar. Nunc ſentio in quo deliquerim. PHAED. Quid eſt? SOCR. Grauem, ò Phædre, grauem, inquã, ſermonẽ & tu attuliſti, & me dicere cõpuliſti. PHAED. Quónam pacto? SOC. Stultum & quodãmodo impium: quo quis grauior eſſe poteſt? PHAED. Nullus, ſi tu uera narras. SOC. Quid enim Amorẽ: nónne Veneris filium, & Deum aliquem putas? PHAED. Dicitur quidẽ. SOC. Non tamẽ à Lyſia, neq; ex ſermone tuo, qui per os meum abs te, quaſi quadã incantatione deductus, prolatus eſt. Si autẽ eſt, ut certè eſt, Deus aut diuinum quiddam amor, malũ utiq; non eſſet. At ſermones de illo, quaſi malum eſſet, habiti ſunt. In hoc ergo aduerſus Amorẽ deliquimus. Atqui ualde ineptæ diſputationes hæ noſtræ uidẽtur, quamuis urbanæ: quæ cũ nihil ſyncerum uerumq; contineant, gloriantur tamẽ tanquã plurimum ualeant, ſi homunculis nõnullis deceptis approbẽtur. Mihi igitur, ò amice, expiari neceſſe eſt. Eſt autẽ his qui cõfabulando peccãt, expiatio quędã uetus, quã Homerus non nouit, ſed Steſichorus. Oculis enim priuatus ob Helenæ uituperationẽ, non ignorauit cæcitatis cauſam, ut Homerus, ſed utpote muſicus eam agnouit. Itaque ſtatim illa fecit carmina,

Non uerus ſermo ille fuit, nec nauibus altis
Exiſti fugiens, nec adiſti Pergama Troiæ.

Atq; ita ędito poëmate, quam παλινῳδίαν, id eſt recantationem, uocant, confeſtim uiſum recuperauit amiſſum. Ego autem in hoc ero utriſque ſapientior, quòd antequã accidat mihi quicquã mali ob amoris uituperationem, conabor illi palinodiã reddere, & quidem aperto capite, non ut ſuprà, ob uerecundiam uelato. PHAED. His uerò, ò Socrates, nihil mihi gratius efficere poſſes. SOC. Etenim meminiſti, ò Phædre, quàm impudenter ex libro lectũ eſt, & à meipſo quoq; de amatore dictũ. Quòd ſi generoſus aliquis uir & modeſtus, qui ſimilẽ ſibi alium amet amaueritue, nos audiat, cũ dicimus amãtes ob minimas ſępe cauſas maximas inimicitias ſuſcitare, & inuidos amatis pernicioſosq; eſſe homines, audire ſe arbitrabitur in nauibus educatos, qui liberalẽ aliquem amorem nunquam inſpexerint, neq; ullo modo nobis cõcedet, quæ in amoris uituperationẽ adducimus. PHAED. Fortè per Iouem, ò Socrates. SOC. Hunc ego hominem ueritus, & Amorẽ ipſum metuens, cupio ueluti potabili oratione ſalſum illum auribúsque noſtris noxiũ ſermonem diluere. Conſulo quinetiã Lyſiæ, ut quãprimum ſcribat amanti potius quàm nõ amãti ex ſimilibus indulgendũ. PHAED. Ita futurum certo ſcito. Nam poſtquã tu amatorẽ laudaueris, neceſſe erit Lyſiã ut eadem ſcribat à me cõpelli. SOC. Iſthuc equidẽ credo, quãdiu tu, qui nunc es, fueris. PHAED. Dic age forti animo. SOC. Eia ubi mihi puer ille adeſt, ad quem ſuperiorẽ ſermonem habui, ut hunc etiam audiat: ne ſi minus, quàm audierit, temere non amanti obtemperet. PHAE. Is tibi proximus ſemper adhæret, quoad cupis. SOC. Sic ergo, ò egregie puer, cogita, priorem ſermonem Phædri Pytocle geniti Myrrhinuſij fuiſſe: ſequentẽ uerò Steſichori Euphemi filij, uiri amabilis fore. huius hoc erit exordium, Non uerus ſermo ille eſt, qui præſente amatore non amanti magis iubet gratificari, quia amans furit, nõ amans uerò ſanus eſt. Si enim ſimpliciter uerũ eſſet, furorẽ eſſe malum, rectè à nobis dictũ fuiſſet. Nunc autem maxima bonorũ nobis fiunt per furorẽ diuino quodam munere conceſſum. Nam & quæ in Delphis futura prædicit uates, & quæ in Dodona ſacerdotes, furentes quidẽ multa ac magna cõmoda

Maxima bona fiunt per furorem diuinitus conceſſum.

priuatim & publice Græcis hominibus attulerunt: ſanæ uerò dum ſunt, exigua, aut nulla. Quod ſi referamus Sibyllam, & alios quicunq; diuina uſi ſunt uaticinio, quàm multa prædicentes in futurũ profuerint, prolixũ nimis extenderemus ſermonem, & rem manifeſtã omnibus proferremus. Illud tamẽ dignum eſt teſtificari, quòd ueteres qui nomina rebus impoſuerunt, nõ turpe quiddã, neq; ignominioſum putauerunt furorem. Non enim præclariſsimæ arti qua futurũ diſcernitur, hoc nomen annectẽtes, eam μανικὴν, id eſt furorẽ nominaſſent, ſed tãquam bonũ quiddã ſit furor, quando diuina ſorte prouenit, honeſtę arti nomẽ huiuſmodi indiderũt. At nũc iuniores iſti interiecta τ litera, imperite nimiuũ, μαντικὴν dixerunt. Sanè inueſtigationes futuri ſanorũ hominum per aues & alia oſtenta, utpote à cõiectura humanæ intelligentię procedentes, mentem hiſtoriáq; auguralem cognominarunt. Quam deinde poſteriores o paruum in magnũ uertentes, honeſtiori uocabulo exornant. Quanto igitur perfectius pręſtantiusq; uaticinium augurali coniectione, & nomen nomine, opusq; opere, tanto teſtificantur antiqui furorem ex Deo profectũ, quàm humanam prudentiam præclarius eſſe. Atqui aduerſus morbos & labores maximos ob antiqua delicta quandoq; diuina indignatione mortalibus imminentes gentibus quibuſdam alicunde furor adueniens, ac prædicens quibus opus erat, remedia adinuenit, confugiens ad uota cultusq; deorũ: unde expiationes propitiationesq; cõſecutus, incolumem reddidit poſsidentẽ & in præſens tempus & in futurũ, abſolutionẽ præſentium malorũ rectè furenti occupatoq; adeptus. Tertia uerò à Muſis occupatio, & furor ſuſcipiens teneram intactámque animam, ſuſcitat illam atq; afflat. Vnde per cãtus aliámque poëſim infinita antiquorum geſta exornans, poſteros inſtruit. Qui autem abſq; furore Muſarum poëticas ad fores accedit, cõfidens arte quadam poëtam ſe bonum euaſurũ, inanis ipſe quidẽ atq; eius poëſis præ illa, quæ ex furore procedit: qua quidem hæc quę ex prudẽtia fit, euaneſcit. Tot equidem, ac etiam plura diuini furoris præclara opera referre poſſum. Quare hoc ipſum ne formidemus, neue ulla nos ratio abſterreat, oſtendens prudentem & ſanum potius, quàm cõcitatum amicum eſſe diligendũ. At ille inſuper oſtẽdat ſi poteſt, ac uictoriam reportet, non pro utilitate amantis, & amati amorem à dijs eſſe cõceſſum. Nobis uerò nunc oſtendendum eſt contrà pro felicitate maxima huiuſmodi furorem à dijs hominibus eſſe datũ. Demonſtratio autem erit contentioſis quidem incredibilis, ſapientibus uerò contrà. Oportet autem nos prius de natura animæ diuinæ & humanæ, affectus & opera intuẽtes, uera nouiſſe. Hoc uerò demonſtrationis huius principium ſit. Anima omnis immortalis. quod enim ſemper mouetur, immortale eſt. quod uerò aliud mouet, ab alióque mouetur, cum terminũ habeat motus, terminũ habet & uitę. Solũ ergo quod ſeipſum mouet, quia nũquam ſe deſerit, nunquã ceſſat moueri. Imò uerò & alijs quæcũq; mouẽtur, id fons & principiũ eſt mouẽdi. Principiũ autẽ ſine ortu eſt. Ex principio enim neceſſe eſt quicquid generatur oriri, ipſum autem ex nullo. Nam ſi principiũ oriretur ex aliquo, ex principio utique non oriretur. Cum uerò ſit abſq; ortu, & abſq; interitu ſit, neceſſe eſt. Nam ſi principiũ interiret, neq; ipſum ex alio, neq; ex ipſo aliud naſceretur. Siquidẽ ex principio omnia oriãtur oportet.

οἰονοιστική
οἰωνιστική

De animæ immortalitate.

Sic ergo principiũ motus eſt, quod ſeipſum mouet. Hoc autẽ neq; mori, neq; naſci poteſt. Alioquin omne cœlum, omniſq; generatio cõcidat deſinátque neceſſe eſt, neq; rurſus unquam conſtare poſsit, unde hęc motũ nacta oriantur. Cum igitur appareat immortale eſſe quod ſeipſum mouet, animę ſubſtantiã & rationem hanc ipſam qui dixerit, non erubeſcet. Omne enim corpus cui motus extrinſecus incidit, inanime eſt. Cui uerò intus ex ſeipſo id ineſt, animatum, tanquã hæc animę natura ſit. quod ſi ita eſt, ut nõ ſit aliud quicquã quod ſeipſum moueat præter animã, neceſſario ingenita & immortalis eſt anima. De immortalitate animæ ſatis eſt dictũ. De ideą uerò ipſius in hunc modũ eſt dicẽdum. Quale id omnino ſit, diuinæ penitus prolixęq; narrationis foret: ſimilitudinẽ uerò eius quandam deſcribere, humanę & breuioris. hoc igitur modo dicamus. Similis eſto cognatæ potentiæ ſubalati currus & aurigę. Deorũ equi & aurigæ omnes boni ſunt atq; ex bonis, aliorũ uerò permixti. Principio quidem noſtri princeps bigas habenis moderatur: deinde equorũ alter bonus & pulcher, & ex talibus, alter cõtrarius & ex contrarijs. Quo fit ut dura & difficilis neceſſario ſit uectura noſtra. Qua uerò ratione mortale & immortale animal appellatũ eſt, conandum eſt dicere. Omnis anima totius inanimati curã habet, totumq; percurrit cœlum, aliàs uidelicet alias ſortita ſpecies. Perfecta quidem dũ eſt & alta ſublimis incedit, ac totum gubernat mundum. Cui uerò alæ defluxerint, fertur quoad ſolidũ aliquid appræhenderit, ubi habitaculũ ſortita, corpúſue terrenum ſuſcipit, ſeſe mouere apparens propter illius potentiam: animalq; totũ uocatur, anima ſimul corpúſq; compactũ, & mortale animal cognominatur. Immortale autẽ ex nulla ratiõe diſcurſu percepta, ſed quę fingitur: quippe cũ neq; uiderimus, neq; ſatis intellexerimus deũ, immortale quoddam animal habẽs quidem animã, habens etiam corpus naturaliter omne tẽpus coniuncta. Sed hæc iam uti Deo placet, ita ſe habeant & dicãtur, per quam uerò cauſam alæ abijciantur, decidantq; ab anima, nunc dicamus. Eſt autem talis quædam, naturalis alarum uis eſt, graue in ſublime attollere, ubi deorum inhabitat genus. Omnium uerò, quæ ſunt circa corpus, maximè particeps diuini eſt animus. Diuinum autẽ pulchrum, ſapiẽs, bonũ, & quicquid tale dici poteſt. His utiq; alitur maximè, augetúrq; ipſa alatio animi: turpi autẽ & malo contrarijſq; huiuſmodi deficit atq; interit. Magnus utiq; dux in cœlo Iupiter citans alatũ currum primus incedit, exornans cuncta, prouidéque diſponens. Hunc ſequitur deorũ dæmonumq; exercitus per undecim partes ordinatus. Permanet autẽ Veſta in deorũ æde ſola. Aliorũ uerò deorum quicunq; in duodecim numero cenſentur, ſuæ quiſque functioni præeſt, ut quiſq; eſt ordinatus. Permulta igitur beatáque ſpectacula diſcurſúſque intra cœlũ exiſtũt, quibus deorũ genus beatorum intendit ſuũ quiſq; officiũ peragens. Sequitur autẽ ſemper uolens & potens. Liuor enim à diuino choro procul abeſt. Cum uerò ad conuiuium ac dapes uadunt, in ſummũ cœli faſtigiũ ſublimes eunt. Deorum quidẽ uehicula apta habenis, æqualitérque librata facile gradiuntur, aliorũ uerò ægre. Grauatur enim prauitatis particeps equus, ad terram uergẽs atq; trahens, cuicunq; aurigarum equus non bonus nutritus fuerit. Vbi iam labor & certamen extremum animæ proponitur, Quæ enim immortales uocantur, cum ad

De idea animæ.

Quo pacto fit animal.

Vide ut Plato ponit aliqua extra cœlum.

ad summum peruenerint, extra progressæ in cœli dorso consistunt. Ibi constitutas circunferentia ipsa circũfert, atq; illæ intuentur, quæ sunt extra cœlum. Locum uero supercœlestem, neq; quisquam nostrorum laudauit adhuc poetarũ, neq; unquam pro dignitate laudabit. habet se uerò in hũc modum. Audendum est enim uerũ dicere, præsertim de ueritate loquenti. Sine colore, sine figura, sine tactu, sine essentia uere existens, animę gubernatore solo intellectu contemplante utitur, circa quam ueræ scientiæ genus hunc habet locum. Vtpote igitur Dei cogitatio intellectu & scientia immaculata se uertens, cogitatio quoq; omnis animæ quæcunq; conuenientem sibi conditionem susceptura est, intuita per tempus id quod est, contenta ueritatis contemplatione nutritur & gaudet, donec circulo in idem circumferentia referat. In hoc autem circuitu conspicit ipsam iustitiam, cõspicit temperantiam, conspicit scientiam, non qua adsit generatio, nec qua alia alicubi sit in alio, quales uidelicet sunt eorum, quæ nos entia nũc appellamus: sed illã quæ in eo quod est ens uere, sciẽtia est: & alia eodem modo, quæ uere sunt speculata atq; his enutrita, subiens rursus intra cœlum, domum reuertitur. Cum autẽ redierit, auriga ad præsepe sistens equos, obijcit illis ambrosiam, & post ipsam nectar potandum. atq; hæc deorum est uita. Cæterarũ uerò animarum, alia optime Deum secuta, similisq; effecta, extulit in supercœlestem locum aurigæ caput, & cum ipsa circũferentia simul delata est, sed perturbata ab equis, & uix ea quæ uere sunt, intuita. Alia uerò modo caput extulit, modo submisit: at ob uiolentiã equorum, partim uidit quidẽ, partim uerò non uidit. Alię autẽ animæ affectantes quidem omnes superiorẽ locum sequuntur: cum uerò nequeant, submersæ circũferuntur, calcantes sese inuicem atq; incumbentes, alia aliam præire cõtendens. Tumultus igitur & certamen & sudor fit extremus. Vbi quidem aurigarũ uitio multæ claudicant, multæ multas pennas confringunt, omnes uerò magno implicatæ labore, expertes eius quod uere est intuendi, discedunt: post discessum uerò alimento utuntur opinabili. Cuius quidẽ gratia multus inest conatus, ueritatis campus ubinã sit, intueri. Nam ex huiusmodi prato optima uis animæ conuenientem accipit alimoniã, & alarum natura qua anima eleuatur, hoc alitur. Regulaq; Adrastiæ deæ, id est ineuitabilis numinis, hæc est: ut quæcunq; anima Deum comitata aliquid uerorum inspexerit, ea usq; ad circuitũ alium sit indẽnis: & si semper hoc facere queat, sit semper illæsa. Si uerò impotens assequendi non inspexerit, & casu aliquo usa, repletaq; obliuione & prauitate grauetur, grauata autẽ pennas confregerit, in terramq; reciderit, tunc prohibet lex hanc in prima generatione in aliquã brutalem ire naturam: sed iubet eam, quæ plurima uiderit, in geniturã uiri philosophi, aut pulchritudinis cupidi, aut musici, atque amatorij: eã uerò, quæ secundo loco, in regem legitimũ, aut bellicosum uirum & imperatorium descẽdere. Tertio in gubernatorem reipub. aut rei familiaris dispensatorẽ uel quæstuariũ. Quarto in laboriosum gymnasticũ, aut circa medelam curamq; corporis uersaturũ. Quinto in eos qui uates futuri sunt, & circa mysteria quædã. Sexto in poetam, uel alium quemuis eorũ, qui apte in imitatione uersantur. Septimo in artificẽ uel agricolam. Octauo in sophistam & popularẽ. Nono in tyrãnicum. In his autem omnibus quicunq; iuste uitã ege-

Intellectus animę gubernator.

τὸ ὂν

Nouem animarum conditiones.

rit, sortem postea nanciscitur meliorem: qui uerò iniuste, deteriorem. In idem enim unde profecta est cuiusq; anima, annis decem millibus nõ reuertitur. Nam alas ante hoc spatium nõ recuperat, præter illius animã, qui philosophatus est sine dolo, uel unà cum sapientiæ studio pulchritudinem amauit. Hæ quidem tertio ambitu mille annorum, si ter hanc ipsam deinceps elegerint uitam, sic recuperatis alis, post tria millia annorũ euolant abeuntes. Aliæ uerò animæ primæ uitæ finem consecutæ, iudicãtur. Iudicatæ autem aliæ sub terra in iudicij locũ euntes, meritas illic pœnas sustinent. Aliæ in cœli quendam locum per iudicium eleuatę, ita degunt, ut dignum est ea uita, qua in hominis figura uixerunt. Millesimo anno ambæ redeuntes sortem, & electionem secundæ uitæ suscipiunt, deligit unaquæque eam uitam quam uelit. Hîc & in bestiæ uitam humana anima transit, & ex bestia rursus in hominem, si modo anima quandoq; prius fuerit hominis. Nam quæ nunquam ueritatem inspexerit, in hanc figuram uenire non poterit. Oportet uerò hominem intelligere secundum speciem, ex multis procedẽtem sensibus in unum ratiocinatione conceptum. Hoc autem est recordatio illorum, quæ olim uidit anima nostra cũ Deo perfecta, & illa despiciens, quæ nunc esse dicimus, & ad id quod uere est sursum reflexa. Quapropter sola philosophi cogitatio merito recuperat alas. Nam illis semper quantum fieri potest, memoria inhæret, quibus Deus inhærens diuinus est. Talibus autem commẽtationibus, qui rectè utitur, perfectisq; mysterijs semper imbuitur, perfectus reuera solus euadit. Ab humanis autem studijs segregatus, diuinoq; inhærẽs, carpitur à multitudine, quasi extra se positus, sed ipse Deo plenus multitudinẽ latet. Tendit igitur huc totus sermo, qui est circa quartum furorem, quo quando quis uisa hic pulchritudine aliqua ueræ illius reminiscens, alas recipit, receptisq; euolare nititur. Cũ uerò id facere nequeat, tanquam auis superna suspiciens, & inferiora contemnens, crimen reportat, quasi furore correptus. Hæc itaq; diuina alienatio omnium alienationum optima, atq; ex optimis fit, & habenti, & participãti: & qui hoc tenetur furore, cum amet pulchra, amator uocatur. Vt enim dictum est, omnis anima hominis ea quæ uere sunt, intuita est, alioquin in hoc animal non uenisset. Recordari uerò ex his quæ hic sunt, illorũ, non facile est omnibus, nec quot ex illis breue tempus illuc inspexerunt, neq; quot huc descẽdentes infortunatæ fuerunt, ita ut quibusdam consuetudinibus deprauatæ, sacrorum quæ aliquando inspexerant, obliuionem susceperint. Quamobrem paucę restãt, quibus satis memorię superest. Hę uero quãdo hic similitudinem aliquam eorum, quæ illic inspexerant, intuentur, obstupescunt, & quasi extra se ponuntur: quæ tamen sit hæc affectio ignorant, quia non satis omnino persentiunt. Iustitiæ quidem & tẽperantiæ, & aliorum quęcunq; in animis preciosa sunt, splẽdorem nullum in his imaginibus cernimus, sed per obscura quędam instrumenta uix & perpauci in eorum imagines accedentes eius, quod repræsentatur, genus aspiciunt. At pulchritudinem tunc licebat uidere clarissimam, quando cum beato illo choro felicem uisionem contemplationemq; secuti cum Ioue quidem nos, alij uerò cum alio quodam deorum, uiderunt, & initiati sunt sacris, quæ fas est dicere sacrorum omniũ beatissima: quæ operamur integri quidem nos & malorum expertes,

Ad idem reuertitur anima post decẽ millia annorum.

Humanæ animæ transmutatio.

quot in posterum manebant, integra quoque & simplicia immobiliaque, & beata spectacula initiati inspectantes pura in luce puri & immaculati, solutique ab hoc quod nunc circunferentes, corpus uocamus, in modũ ostreę huic alligati. Hæc autẽ memoriæ sunt accepta ferenda, propter quam desiderio illorũ quæ quondã uidimus, nunc sermonem extendimus. Pulchritudo autem, quemadmodũ diximus, & cum illis progrediens effulgebat tunc, & huc profecti percepimus eã per sensum nostrorum perspicacissimũ clarissime refulgentẽ. Visus enim nobis peracutissimus est sensuum omniũ, qui per corpus fiunt, quo sapientia nõ cernitur. Ardentes enim excitaret amores, si quod tale ipsius simulacrum manifestum oculis proueniret. Eadem est de cæteris quæ sunt amabilia, ratio. At uerò pulchritudo sola hanc habuit sortem, ut maximè omniũ & perspicua sit, & amabilis. Qui ergo nõ est mysterijs nuper initiatus, aut potius est deprauatus, haud celeriter hinc illuc ad ipsam pulchritudinẽ excitatur, similitudinem hic quandã, quæ ab illa denominatur aspiciens. Quapropter nõ ueneratur dũ aspicit, sed quadrupedis ritu deditus, uoluptati aggredi & concumbere nititur: petulanterque congrediens, nec timet, nec erubescit uoluptatem prӕter naturam sectari. Sed qui nuper expiatus est sacris, quiue aliquando est plurima contemplatus, quando uultum diuina forma decorum uidet, apte ipsam pulchritudinẽ imitatum, uel aliquã corporis speciem, primo quidem horret, metusque uetus aliquis in eum reuoluitur: deinde inspiciens tanquã deum colit: ac nisi uereretur uehementis insaniæ crimen, sacra amatis nõ aliter quàm dei statuæ faceret. Intuentem uerò ipsum uelut ex horrore, permutatio, sudor, & ardor insolitus occupat. Quãdo enim pulchritudinis influxum per oculos accipit, calefit, quo pennarum natura irrigatur: postquam uerò incaluit, liquescunt quæ ad pullulandum spectant, quæque diu præ duritie compacta, exitum germinis cohibebant. Vbi autem influxerit alimonia, pennarum germina iam ab ipsis radicibus tumescẽtia impetu quodam per animę speciem totã nituntur erũpere. tota enim erat olim pennis suffulta. Feruet itaque tunc omnis & prosilit: atque ut infantes quum dentes emittunt, pruritu & dolore gingiuarum uexantur: ita & pennas emittentis anima feruet, & titillatione, molestiaque afficitur. Itaque cum pueri speciem intuetur, cupidinemque inde effluentem imbibens irrigatur calescitque, dolere iam desinit, atque lætatur. Cum uerò procul abfuerit, exaruerintque meatus qua parte scaturire nititur ala, aridi & constricti, pennarum germen cohibent. hoc intus unà cum cupidineo illo influxu occlusum tumescentiũque more resiliens, ipsum sibimet suos meatus undique obstruit pungitque. Tota igitur anima undique saucia stimulo concitatur & angitur, rursusque memor pulchritudinis delectatur. Ex utrisque uerò permixtis passionis huiusmodi uehementia & nouitate uexatur, & anxia furit, atque insanit. Sic affecta, præ furore neque nocte dormire potest, neque die usquam consistere, sed passim discurrit desiderio pulchri uidendi perculsa. Videns autẽ & influxum illum cupidineum hauriẽs, abstrusa prius & cõclusa, iam aperit & resoluit. Cũ uerò iam respirauerit, stimulis angustijsque liberatur. Hac utique suauissima uoluptate in præsenti usqueadeo delinitur, ut nunquam ab eius illecebris sponte discedat, neque quẽquam pluris facit, quàm amatum, sed parentes, fratres, amicosque omnes obliuioni tradit, ac dissipato per incuriã patrimonio minime commouetur, patrias quoque consuetudines & dignitates quibus gloriari solebat, penitus aspernatur, & seruire, & iacere parata ubicunque permittitur, modo igniculo suo inhæreat. Non enim colit solũmodo & ueneratur formosum, sed medicum etiam hunc grauissimorum morborum sibi solum inuenit. Hunc utique affectum ingenue adolescẽs, ad quem meus est sermo, homines ἔρωτα, id est amorem, appellant. Quo autem modo dij nominant, si audieris, merito propter iuuentutem ridebis. Tradunt Homerici quidam, ut arbitror, ex reconditis carminibus, in amorẽ carmina duo, quorum alterum ualde petulans, neque satis concinnum. Sic autem aiunt. Hunc quidem mortales ἔρωτα, id est amorem uocant uolatilem: Immortales autem alatum, propter uolandi necessitatem. His partim licet credere, partim non licet. Atqui causa affectioque amantium hęc ipsa est. Quotcunque igitur ex Iouis pedissequis capti fuerint, grauius constantiusque alati, illius onus ferre possunt. Qui uerò Martem coluerũt, cumque illo circũuagati sunt, amore illaqueati, si quam ab amato sibi inferri iniuriam putant, in cædem facile prouolant, præcipitesque tũ ad seipsos, tum ad amatos necandos feruntur. Atque ita secundum quenque deorum cum quo quilibet chorũ egit, eundem honorat, imitaturque semper inuita pro uiribus quoad permanet incorruptus, & hoc pacto primam hic uitæ generationem ducit, talemque seipsum ad amatos & alios exhibet. Amorem ergo pulchrorum ex suo quisque deligit more, & tanquam Deus sibi ille sit, quasi statuam fabricat & exornat, utpote honoraturus, atque sacrificaturus. Iouis itaque cultores eum sibi amandum quærunt, cuius Iouialis sit animus. Quare considerant utrum ad philosophiam & imperium natura sit aptus: & quando illum amant inuentum, omni opere contendunt quo ille talis euadat. Ac nisi prius quod exoptãt, ingressi fuerint, studio suo, tunc contendunt admodum, discuntque undecũque aliquid possunt, atque ipsi etiam ad hoc opus progrediuntur. Inuestigãtes ex seipsis dei sui naturã, uoti tandem compotes fiunt, ex eo quòd summa quadam attentione mentis aciem in Deum erigere compellãtur: deinde cum per memoriam illum attingant, diuinitate afflantur, atque ex eo mores & studia, quatenus homini licet dei participẽ fieri, capiunt. Quoniam uerò horum omnium causas referunt in amatum, dilectione ardentius accendũtur. Ac si ab Ioue hauriant, bacchantium sacerdotũ more, in amati animum transfundentes, proprio Deo quoad possunt, simillimum reddunt. Quicunque uerò Iunonem secuti sunt, regium quærunt, quo inuẽto similiter affecti eadem erga illum omnia faciunt. Apollinis præterea reliquorúmque cultores deorũ singuli deos singulos imitantes, eodẽ modo affectũ natura adolescentẽ quęrunt, eoque comparato & ipsi imitãtes, & adolescentibus persuadẽtes moderãtesque in numinis ipsius studiũ & ideã pro uiribus agunt. Non inuidia, non illiberali maleuolentia in adolescentes suos utuntur, sed omni studio illos ad perfectam tum sui, tum Dei quem colunt similitudinem formare conantur. Cura igitur finisque uere amantium, si modo quod cupiũt, fuerint assecuti, talis est profecto, qualem descripsimus: & insignis admodum felixque ab amico propter amorem furente, dilecto suo, si captus fuerit, prouenit. Cõpræhenditur autẽ quisquis capitur, hoc pacto. Quãlibet animã ab initio

Pulchritudo sola maximè omniũ amabilis.

initio huius fabulæ trifariam diuisimus: atq; equorum equidem formas geminas, duas quasdam species posuimus: aurigam uerò speciem tertiam: eademq; nobis in præsentia maneant. Equorum autem alter bonus, alter non. Quæ autem aut boni equi uirtus, aut mali prauitas sit, nondum plane diximus, nunc uerò dicendum. Bonus excellentiori habitu est, specie rectus, membris expressus, ardua ceruice, naribus modice aquilinis, nitido colore, nigris oculis, honoris cupidus, temperantiæ pudorisque particeps, ac ueræ opinionis amicus, nullis stimulis indigẽs, sed cohortatione sola rationeq; regitur. Alter intortus & multiplex temereq; delatus, fususq; & confuse cõpositus, rigenti & dura ceruice, atque demisso collo, simo uultu, fusco colore, oculis cæsijs sanguineq; suffusis, morosus & contumax, hirsutis auribus atq; surdis, uix flagello stimulisq; obtẽperans. Quando igitur auriga amatorium aspiciens uultum, totamq; sensu inflammãs animã titillationis & desiderij stimulis concitatur, tum qui aurigæ obediens est equorum, ut consueuit, pudore cohibitus seipsum continet ne prosiliat in amatũ. Alter neque stimulis, neque uerberibus coërceri potest, sed exultat, ac uiolentia delatus coniunctũ sibi equum, aurigamq; perturbat, rapitq; ad Veneris uoluptatẽ. At illi ab initio aduersantur, indignati quòd ad grauia & iniqua trahãtur. Tandem cum malum id minime cesset, cõpulsi feruntur, ceduntq; iam, & consentiunt quod iussi sunt facere. hinc hærent igniculo, aspectumq; ipsius coruscum inspiciunt. Quem intuitus auriga, pulchritudinis ipsius naturam memoria repetit, rursusq; illam cum temperantia cernit, in casto fundamento firmiter collocatam. Videns autem metuit, ac præ reuerentia recidit resupinus: ubi simulq; cogitur usqueadeo habenas retrahere, ut equi ambo femoribus, aut natibus humi resideant, sed alter quidem spõte, quia minime reluctatur, procax autem equus alter prorsus inuitus. Longius uerò discedentes, alter quidẽ propter uerecundiam admirationemq; sudore totam animã madefacit, alter uerò à dolore liberatus, quem ut frenum & casus incusserat, uix tandem respirat, atq; resipiscens indignatione motus aurigam equumq; cõiunctum increpat, quòd timiditate atq; ignauia constitutum ordinem deseruerint. Rursusq; nolentes accedere cogens, uix tandem concessit illis differri in posterum exorantibus. Accedente autem statuto tempore, cuius esse immemores, illi quidem simulant, hic uerò illis cõmemorat, urgens hinniensq; & trahens, compellit iterum ijsdem uerbis amatos affari. Postquam uerò propè accesserunt, inflexus extensa cauda, frenum mordet, & impudẽtissime rapit. Sed auriga multo magis eadẽ passus, & quasi à carcere statim humi decumbens, habenas longe uehemẽtius trahit, & dentes equi flagitiosi reprimit, atq; impuram linguã, maxillasq; cruentans, crura natesq; humi defigit, ac pœnas dare compellit. Quòd cum sæpe iam prauus equus ille perpessus est, lasciuire desistit, mansuefactus iam aurigæ obtemperat prouidentiæ: atque etiam cũ uidet pulchrum, formidine contremiscit, adeo ut quandoq; contingat amatoris animam iam cum reuerentia quadam & metu adolescentum uestigia sequi. Vtpote igitur omni cultu, tanquam Deo æqualis adolescens obseruatus ab amatore, haud quidem simulante, sed reuera sic affecto, præsertim cum & ipse honoratus natura colentis sit amicus, in idem postremo cum amatore conspirat: ac etiam si antea à familiaribus suis condiscipulisq;, & alijs per calumniam deceptus fuerit, dicẽtibus turpe esse amanti hærere, ideoq; amantem reiecerit, tandem uerò procedẽte tempore ætas, & naturæ debitus ordo eum in consuetudinem amantis inducunt. Nunquam enim fato decretum est, uel malum amicum malo, uel bonum bono non amicum esse. Ergo cum adolescens colloquio & consuetudine receperit amatorem, tunc amantis illius beneuolentia iam facta propinquior, amatum ipsum admirari compellit, animaduertentem necessariorum amicorúmque omnium aliorum beneuolentiam, si cum amico diuinitus afflato conferatur, nullius fore momenti: ac si senior ille diu sic pergat, hęreatq;, & in gymnasijs cæterisue similibus tangat, tunc iam fluxus liquorisq; illius fons, quem ἵμερον, id est cupidineum influxum Iupiter Ganymedis amore captus uocauit, qui in amantem uberrimus influxit, partim in ipsum infusus est, partim foris effluit cum exuberauit. ac ueluti aër & Echo à leuibus solidisq; repulsa corporibus eòdem unde uenerunt, iterum reflectuntur: ita pulchritudinis ille fluxus rursus in pulchrum per oculos refluens, quà penetrare in animam consueuit, adeo pennarum meatus irrigat, ut & possint iam & incipiant pullulare, atque ita amati animum mutuo implet amore. Amat igitur, quid uerò amet ambigit, affectúmque suum nec nouit, nec eloqui potest: sed perinde ac si lippi alicuius aspectu oculos similiter sit infectus, præsentis morbi assignare causam nescit, nec animaduertit, quòd seipsum in amatore tanquã in speculo respicit. Itaque præsente illo, dolere ut ille similiter desinit, absente uerò desiderat uicissim desideratus, mutuum amorem tanquam amoris simulacrum possidens, nec amorem ipsum, sed amicitiam & uocat, & putat. Cupit ergo ferme ut ille, quamuis moderatius, uidere atque assidua consuetudine perfrui, & ut par est, posthac protinus hæc facit. In ipsa igitur consuetudine amatoris quidem intemperans equus aurigam compellãs, breuem efflagitat pro multis laboribus uoluptatem: adolescentis autem equus eidem quid dicat, ignorat, sed percitus anxiusq; amantem mutua prosequitur beneuolentia, amantissimo suo congratulatus, atq; in ipsa familiaritate paratus est pro uiribus amatoris desiderio obtemperare. Coniugatus autẽ equus simul & auriga cum pudore, & ratione his in rebus huic aduersantur. Quare si secũdum rectam uitæ institutionem & philosophiæ studia meliores cogitationis partes obtineant, beatam atq; concordẽ præsentem uitam agunt, sui ipsorũ domini atq; modesti ea parte subiecta cui animæ uitium inest, ea contrà liberata ad quam probitas pertinet. In huius autem uitæ fine recuperatis alis præpetes euolãt, cum triũ certaminum uere Olympicorũ unum peruicerint. Quo quidẽ nullum præstantius bonũ, aut humana temperãtia, aut diuinus furor hominibus afferre potest. Quod si impudentiorem quandam uitam, philosophiæ expertem, alioquin ambitiosam sequuti sint, fortè in ebrietate, aut alia quauis desidiosa licentia, intemperati illorum equi incautas animas inuadunt, easq; in idem illud oblectamenti genus conducentes, sectari compellũt, quod uulgo beatissimum iudicatur, inq; eius desiderij expletione iam deinde uersantur. Hac tamen idcirco raro utuntur, quia non omnis in hoc consentit animi cogitatio. Amici ergo & isti, licet minus, quàm illi superiores, tum

feruente

feruente amore, tum restincto degũt, fidem sibi inuicem firmissimã & dedisse, & accepisse putantes. nefas enim esse ducunt, fidẽ frangere, & inimicos quãdoq; ex amicis euadere. Demum cũ naturæ concesserint, sic affecti abeunt, ut alati quidem nondũ sint, sed pennas emittere quodãmodo cœperint. Quamobrem premium amatorij furoris non paruum reportant. Nam in tenebras locumq; sub terram descendere illos, qui iam iter sub cœlis agere cœperãt, lex prohibet: sed claram uitam agentes beatos fieri iubet, dum unà pergunt, & simul alas emittunt. atq; hæc amoris gratia fiunt. Tot igitur ac talia, ò puer, tamq; diuina, amatoris tibi amicitia conferet. Eius autem qui non amat, familiaritas temperãtiæ mortali coniuncta, mortalibusq; & exilibus ministerijs dedita, illiberalitatẽ illam, quæ uulgo uirtus habetur, in sodalis sui animo generabit, efficietq; ut nouẽ annorũ millia super terrã, & sub terram demẽs pererret. Hanc tibi, ò dilecte Amor, quàm pulcherrime optimeq; ualuimus poëticis tũ uerbis, tum figuris impulsu Phædri palinodiam cecinimus. Quare & antè dictis ignoscens, & hæc grata à nobis accipiẽs, benignus propitiusq; mihi adsistes: amatoriã artem abs te concessam, neq; auferas indignatione aliqua, neq; etiã minuas. Quinetiã da, ut magis quàm nunc apud honestos in pretio sim. Tum si quid numine tuo indignũ à Phædro, & à me dictũ sit, Lysiã disputationis huius autorem accusans, ab huiusmodi sermonibus desistere facias, & ad philosophiã quẽadmodum frater eius Polemarchus uersus est, ita illum conuerte, ut & hic eius amator Phædrus, haud amplius ut nunc, modo huc, modo illuc se transferat, sed in amoris simul & sapientiæ studio prorsus uitã agat. PHAED. Hæc ego quoq; si prestat ita fieri, ò Socrates, Deum oro. Tuũ uerò sermonẽ iampridem admiror, quòd longe superiorẽ antecellat: ut iam uerear, ne Lysias mihi humilis uideatur, si se cum alio cõferre studeat. Atqui eũ nuper ciuis quispiam, ò uir mirifice, hoc ipso nomine uituperauit, tota accusatione quendã orationum compositorem uocans. fortè igitur, uel ob ambitionem, à scribẽdo deinceps abstinebit. SOCR. Ridicula hæc, ò adolescens, sententia est, & ab amici mẽte longe aberras, si eũ usqueadeo meticulosum putas. forte uerò obtrectatorem eius existimas rectè dixisse quæ dixit. PHAED. Ita profecto uisum est, ò Socrates: neq; te fugit potentes in republi. præstantesq; uiros uereri orationes cõponere, suaq; scripta relinquere, ne sophistæ fuisse posteris uideantur. SOC. Prouerbium
Prouerbiũ. illud, dulcis cubitus, ò Phædre, te latuit, à longo cubito, qui prope Nilum est, ductũ fuisse. neq; id solũ, sed illud quoq; te fugit, quòd excellentes prudentia ciues in cõscribendis posteritatiq; relinquendis orationibus summopere studẽt, qui usq; adeo laudatores suorũ operum diligũt, ut primos eos adscribãt, qui scripta ubiq; laudẽt. PHAE. Quomodo id ais? Non enim intelligo. SOC. Nescis quòd in exordio libri à ciuili uiro cõpositi, primus est laudator adscriptus? PHAE. Quo pacto? SOC. Probatum est, inquit, scriptum senatui, aut populo, aut utrisq;: & ille qui dixit seipsum, ambitiose nominans, extollensq; sententiæ autorem. deinde etiã dicit post hæc, suam ostentans laudatoribus sapientiam. Idq; sæpe postquã prolixam orationem habuerit. An aliud quicquam tibi istud uidetur, quàm scripta oratio? PHAE. Nõ aliud certè. SOC. Quod si approbetur, gestiens ex theatro discedit, tanquã poëta: sinautem reprobetur excludaturq; à scribenda sentẽtia, neque dignus cuius sentẽtia mãdetur literis habeatur, mœret ipse, eiusq; amici. PHAE. Et maximè quidem. SOC. In hoc plane demonstrant se minime aspernari studiũ huiusmodi, sed multi facere. PHAE. Summopere. SOC. Quid uerò si orator quispiã, aut rex eam nactus sit facultatẽ, ut quemadmodum Lycurgus, aut Solo, aut Darius immortalis in ciuitate scriptor haberi possit, an non & ipse æqualem se Deo, adhuc uiuentẽ existimat? & posteri monimẽta eius considerantes, de illo similiter iudicãt? PHAE. Vehementer. SOC. An igitur censes taliũ quempiam, uel quantumcunq; maleuolum Lysiæ studium eius hoc scribendi uituperaturum? PHAE. Ex his quæ tu dicis id consentaneum non uidetur: nam suũ quoque studium, ut uidetur, uituperaret. SOCR. Ergo ex hoc perspicuum esse cuiq; potest, non ob hoc ipsum quod scribat, quenquam esse uituperandum. PHAE. Quid enim? SOC. At illud est, ut arbitror, turpe, turpiter ac male & loqui, & scribere. PHAE. Manifestum id quidem. SOC. Quæ'nam igitur & bene, & non bene scribendi ratio est? Nunquid opus est nobis, ò Phædre de his, à Lysia, uel ab alio sciscitari, qui uel quandoque scripserit aliquid, uel sit scripturus, seu ciuile publicum opus, siue priuatum, aut carmine, ut poëta, aut tãquam priuatus oratione soluta? PHAE. Rogas an opus sit? Cuius enim gratia, ut ita dicam, uiuat quispiam, nisi huiusmodi uoluptatum? Non enim illarum gratia, quas dolor necessario antecedit, alioquin uoluptas minime prouenit: quod omnes penè uoluptates corporis habent. Quare seruiles non iniuria sunt appellatæ. SOC. Ocio utiq; abundamus, ac etiam mihi uidentur uelut in æstu super caput nostrũ cicadæ canẽtes, & inuicem disputantes nos cõtueri. Si ergo nos uiderent, quemadmodũ & alios multos in meridie non disputantes quidem, sed dormitãtes, ab ipsis ob mentis desidiam delinitos, merito deriderent existimantes mancipia quædã ad eas illuc diuertisse, inq; ipso secessu tãquam pecudes sub umbra secus fontẽ meridiano somno teneri. Sinautem uiderint differẽtes nos, minimeq; ab illarum, quasi Sirenum illecebris captos quo minus portũ uersus enauigaremus, fortè nobis libentissime premium illud tribuerent, quod deorũ concessione traducere ad homines possunt. PHAE. Quidnam muneris istud est quod possident? Nunquam enim audisse uideor. SOC. Non tamen decet Musarum studiosum uirum rerum huiusmodi ignarum esse. Fertur autem hos olim homines ante Musas fuisse. Natis deinde Musis cãtuq; monstrato, illorum nonnullos uoluptate cantus usqueadeo delinitos fuisse, ut canentes cibum potumq; negligerent, imprudenterq; perirent: ex quibus deinceps cicadarum genus sit natũ, munus hoc à Musis nactum, ut alimonia non indigeat, sed absq; cibo potúque quandiu uixerit cantet, postea uerò ad Musas proficiscatur, quam quis hominum Musam hic colat, renunciaturum. Ergo Terpsichoræ nunciantes, qui præcipue illam in choris cœtibusq; celebrauerint, eam ipsis propitiam reddunt. Erato autem eos qui in rebus amatorijs honorauerint, atque alijs eodem modo pro sua cuique uenerationis specie. Calliopæ autem antiquissimæ, eamq; sequẽti Vraniæ, eos qui in philosophia uiuunt coluntq; ipsarum musicam, referunt: quæ præ cæteris Musis circa cœlum, atque sermones tam diuinos, quàm humanos uersantur, uocẽ pulcherrime modulantes.

Itaq; multis de causis dicendum est aliquid, neq; in meridie dormitandũ. PHAE. Dicendũ certè. SOC. Igitur quod modo statueramus, iam disserendum est. qua uidelicet ratione quis rectè, aut nõ rectè & loquatur & scribat. PHAE. Proculdubio. SOCR. An nõ necesse est eum qui rectè dicturus sit, ueram in ea re de qua loquatur, intelligentiam habere? PH. Audiui equidem, ò Socrates amice, non esse futuro oratori necessarium, quæ reuera iusta sunt discere, sed quæ iudicãtium multitudini uideantur: neq; reuera bona, aut honesta, sed quæ sic appareant. ex his enim potius quàm ex ueritate posse persuadere. SO. Nunquam, ò Phędre, sapientum contemnenda sunt dicta, imò diligenter quid sibi uelint consideranda. Itaq; quod modo dicebas, prætereundum esse non arbitror. PHAE. Probe loqueris. SOC. Sic igitur istud cõsideremus. PHAE. Quo pacto? SOC. Hoc plane. Si tibi suaderem, hostes te equo expugnaturum, utriq; uerò equum ignoraremus, sed ego id tãtum de te scirem, quòd Phædrus equum putat esse illud animal, quod ex omnibus domesticis auriculas maximas habet. PHAE. Ridiculũ id quidem esset, ò Socrates. SOC. Nondum istud, sed quando obnixe tibi persuadere conarer oratiõe in asini laudes composita equum illum uocans, affirmansq; præstantissimum animal esse, utile domi & foris, ad bellum promptissimũ, ad sarcinas ferendas aptum, & ad multa alia cõmodissimum. PH. Valde id absurdum. SOC. Nónne pręstat ridiculum amicum esse, quàm grauem & inimicum? PH. Videtur. SOC. Quando igitur orator boni maliq; ignarus ciuitati similiter affectę suadeat, non oratione quidẽ in umbræ asini laudem, tanquam equus illa sit, composita, sed de malo tanquam bonum id sit, disserẽs, uulgiq; opiniões aucupatus, mala facere pro bonis inducat, qualem putas oratorem huiusmodi segetem quam seuit messurum? PH. Haud sanè bonã. SOC. Num, ò bone uir, rusticius quàm deceat dicendi artem uituperauimus? Illa uerò forsitã dixerit: Quid, ò uiri mirabiles, deliratis? Ego enim neminem ueritatis ignarum discere orare compello: sed siquis cõsilio meo usus, percepta ueritate me capiet. Hoc sanè affirmo esse maximum, quod absq; me etiam si quis res nouerit, nihilo magis persuadendi uim tenebit. An non iure hæc dixerit? PH. Fateor equidẽ, si modo sequentes rationes artẽ esse illam testentur. Audire nanq; mihi uideor rationes nonnullas, quæ asserunt, mentiri eam, neq; artẽ esse, sed aliquem sine arte usum. Veram autem dicendi artem absq; ueritate, inquit Laco, neq; esse aliquam, neq; unquam fore. Has rationes, ò Socrates, sed huc eas adducens, quid dicant, & quomodo discute. SOC. Adeste animalia generosa, ac Phędro honesto adolescenti persuadete, nisi sufficienter philosophetur, eum nunquã aliqua de re sufficienter esse dicturum. Respondeat Phædrus Socrati interroganti. An non rhetorica omnino ars erit alliciens animam per sermones, nõ in iudicijs modo cęterisq; publicis cœtibus, uerumetiam in priuatis congressibus eadẽ de magnis quibusq; rebus & paruis? Nihil enim honorabilius in magnis, quàm in exiguis ex recta artis ratione se gerere. Nunquid tu hæc audisti? PH. Non ita prorsus per Iouem. Verum circa iudicia præcipue ars ista dicitur, scribiturq;, necnon circa conciones, ultra uerò eam porrigi non audiui. SOC. Nunquid artem dicendi qua Nestor & Vlysses apud Ilium usi sunt, audisti? eam uerò qua Palamedes, audisti nunquam? PHAE. Et per Iouem Nestoris orationes audiui: nisi forte Gorgiam, Nestorem fingis esse, aut Thrasymachum Theodorumq; Vlyssem. SOC. Forsan, sed hos mittamus. Tu uerò responde. Quid in iudicijs aduersarij faciunt? Nónne contradicunt? An quid aliud dicemus? PH. Hoc ipsum. SOC. Non de iusto atq; iniusto? PHAE. Ita. SOC. Nónne qui arte id agit, efficiet, ut idem eisdem tum iustum, tum iniustum appareat? PH. Quid prohibet? SOC. Et in concione, ut eadẽ ciuitati modo bona, modo contraria uideantur? PH. Certè. SOCR. Enimuero Eleatem Palamedẽ artificio suo efficere solitum accepimus, ut eadem audiẽtibus similia & dissimilia, unum & multa, manentia & fluentia uiderentur. PH. Maximè. SOC. Facultas ergo contradictoria, non in iudicijs solum & concionibus, uerumetiam in omnibus, ut apparet, quę dicuntur, quandoquidem una quædam ars est, uersatur: qua quis poterit omnia omnibus, & quæ possunt, & quibus possunt, similia fingere, & alio similia ista occulente in lucem educere. PH. Quónam pacto id ais? SOC. Hoc equidem. Num deceptio in his quę multum, an quæ parum differũt, accidit? PH. In his quæ parum. SOC. Atqui si paulatim transieris, latebis magis dũ ad contrarium uenies, quàm si subito transilieris? PH. Quidni? SOC. Oportet igitur eum quicunq; decepturus sit, aliũ ipse minime decipiendus, similitudinem & dissimilitudinem rerum exquisite dignoscere. PH. Necessarium est. SOCR. Nunquid igitur singulorum ueritatis inscius poterit eius quod ignorat similitudinẽ in uniuersis paruam aut magnã dijudicare? PH. Impossibile id quidem. SOC. Ergo illos qui præter rerũ naturam opinantur falsiq; sunt, cõstet propter similitudines aliquas sic esse affectos. PH. Sic accidit. SOC. Nũ igitur poterit quisquam si rem quãcunq; ignorauerit, artificiose aliquẽ sensimq; à uerò in contrarium per similitudines aliquas sigillatim traducere? aut errorem hunc in seipso uitare? PH. Nunquam. SOCR. Quamobrem, ò amice, quicunq; ueritatem ignorat, & opinionibus ducitur, dicendi quoq; facultatem, ut uidetur, inertem exhibet atq; ridiculam. PH. Ita uidetur. SOC. An uis in oratione Lysiæ, quam in manibus habes, & in nostra disputatione uidere, ubi artificiose, & ubi sine arte agitur? PHAE. Maximè omnium. Nude enim in præsentia loquimur, cum exemplis perspicuis careamus. SOC. At enim fortuna quadã rationes dictæ sunt, ut uidetur, exemplo monstrantes, compotem ueritatis uirum dum uerbis iocatur, trahere auditores. Atq; ego, ò Phædre, locales deos huius rei causas arbitror. Fortè etiam Musarum interpretes super capita nostra cantores munus hoc nobis inspirauerunt. Ego enim dicendi artem habeo nullam. PH. Esto ut ais. Solum quod dicis ostende. SOC. Age itaque, proœmium orationem Lysiæ lege. PHAE. Mearum quidem rerũ status sic, ut intellexisti, se habet: itaq; cum ita sit, quemadmodũ nobis conducere putem, audisti. Arbitror equidẽ me non minus ob id abs te siquid petiero consecuturum, quòd amore tui captus mini me sum. Nam amatores cum primum amare desierint, collati beneficij pœnitet. SOC. Desine. In quo iste delinquat, & quid sine arte faciat, dicendum. Nónne? PH. Profecto. SOC. An nõ constat cuiq;, quod in alijs, dũ loquimur, idem sentimus omnes, in alijs uerò non idem? PHAE. Quamuis quod ais intelligere uideor, planius tamen ut dicas cupio.

SOC.

Præstat ridiculum amicũ esse quàm grauẽ & inimicum.

Ars rectè dicẽdi nõ absque ueritate.

Circa quæ uersetur recta ratio dicẽdi.

Deceptio in ijs quæ parũ differunt.

Decepturus aliũ quid nosse debeat.

Concluditur oratoriã sine ueritate esse deridẽdum.

SOC. Quando quis ferri nomen, uel argenti pronũciat, idẽ omnes protinus intelligimus. PHAE. Prorsus. SOC. Quid cum iusti, uel boni nomen? nónne alius alið fertur? atque cum alijs, & nobiscum ipsi ambigimus? PH. Magnopere. SOC. In alijs ergo consentimus, in alijs dissentimus. PHAE. Sic est. SOC. Vbinam facilius falli possumus? & in quibus horum rhetorica plurimum ualet? PHAE. Patet, in quibus ambigimus. SOC. Oportet igitur eum qui rhetoricam sit assecuturus, primũ hæc ordine discreuisse, & quæ utriusq; speciei figuræ sint percepisse, & ubi maximè falli ambiguitate multitudo potest, ubi non potest. PH. Præclaram quandam, ò Socrates, agnosceret speciem, qui cogitatione id caperet. SOCR. Deinde oportere arbitror, eum nihil latere, cũ ad singula uenerit, sed acute persentire, id de quo dicturus sit, utrius sit generis. PHAE. Cur non? SOC. Quid porrò amorem? utrum ambigui generis, an alterius esse dicemus? PHAE. Ambigui prorsus. SOC. An putas eum tibi illa de se dicere cõcessurum, quæ suprà dicebas? quod uidelicet amato simul atq; amanti perniciosus est, ac rursus quod omnium maximũ est bonorum? PH. Scite loqueris. SOC. Sed id quoq; dicas, ego enim propter diuinã illam occupationem nõ admodũ memini, nũ amorem in disputationis principio definierim. PH. Per Iouem mirifice. SOC. O quãto solertiores Acheloi nymphas, & Pana Mercurij filiũ Lysia Cephali filio ad orationes cõponendas esse demonstras. An uerò nihil dico? sed Lysias quoq; in amatorij sermonis exordio coëgit nos intelligere Amorẽ, certum aliquid esse quod ipse uolebat, atq; ad id sequentia referens orationem omnẽ peregit? Visne principiũ rursus legamus? PH. Vt lubet, quamuis ibi quod quæris, minime sit. SOC. Lege, ut illũ ipsum audiã. PH. Mearum quidem rerũ status, sicut intellexisti, se habet: atq; cum ita sit, quemadmodum nobis cõducere putem, audisti. Arbitror equidem nõ minus ob id abs te siquid petiero consecuturũ, quòd amore tui captus minime sum. Nam amatores cum primũ amare desierint, collati beneficij pœnitet. SOC. Permultum abesse uidetur, ut quod quærimus, faciat, siquidem nõ à principio, sed à fine modo quodam conuerso, & resupino sermonem transfigere nititur, incipitq; ab illis, quæ amator extincto amore adolescentibus obijcit. An fortè nihil dixi, ò Phædre mi lepidum caput? PHAE. Finis est profecto, ò Socrates, de quo sermonem habet. SOC. Quid alia? nónne sparsim disiecta omnia uidentur? An censes quod secundo loco positum est, necessitate quadam ita esse subiunctum? aut aliquid aliud ab illo dictorum? Nã mihi quidem utpote omniũ ignaro, uidetur non ingenerose quicquid incidit à scriptore dictum fuisse. Tu uerò necessitatem scribendi aliquam habes, per quam ille sic ea inuicem deinceps disposuit? PHAE. Optimus es, ò Socrates, siquidẽ me putas scripta adeo subtiliter posse dijudicare. SOC. Sed hoc arbitror te dicturum, oportere orationem omnem tanquam animal quoddam constitui, ut suum quoddam habeat corpus, quod neque sine capite sit, neque pedibus careat, sed habeat media atque extrema sibi inuicem & toti conuenietia. PHAE. Quidni? SOC. Considera quæso, utrum amici tui oratio sic se an aliter habeat. Reperies eam nihilo ab eo epigrammate discrepare, quod Midæ Phrygio inscriptũ nonnulli fuisse tradunt. PHAE. Quid istud, & quale? SOC. Audi.

Aenea uirgo, Midę regis sum imposita sepulchro,
Dumq; fluunt fontes, arbos dum celsa uirescit,
Aeternum durans lugubre insisto monumentũ,
Atq; Midam uiatori narro hic esse sepultum.

Quòd uerò nihil interest quamlibet eius partem ut primam, uel ut ultimam ponere, ut arbitror, tu ipse uides. PHAE. Orationem nostram mordes, ò Socrates. SOC. Hanc ergo, ne nobis succẽseas, dimittamus, quãuis in ea multa reperiri posse exempla uideantur, quibus inspectis utilitas nobis ex hoc prouentura sit, ne talia imitemur. Verum ad orationes alias descendamus: habebant illæ quidem nonnihil, ut arbitror, quod à uiris dicendi studiosis sit obseruandum. PHAE. Quid illud? SOC. Erant utiq; cõtrariæ. altera siquidem amanti, altera non amanti inhærendum asseuerabat. PHAE. Ac strenue quidem. SOC. Quod uerius est, te responsurum putaram, uidelicet ac furiose quidẽ. Cęterum quod quęrebam id ipsum est. Furorem quendam Amorem uocauimus. an non? PH. Certè. SOC. Furoris autem duas species ponimus. Alterã ab humanis morbis. Alteram ex alienatione diuina, qua extra consuetam uitæ constitutionem quis rapitur. PHAE. Omnino. SOC. Diuinæ autem partes quatuor, ut etiam dij præsunt quatuor. Et uaticinij quidem inspirationem Apollini, mysteria Dionysio, poëticam Musis, amatorium furorem Veneri & Amori omnium optimũ tribuimus. Ac nescio quo modo, dum amoris affectum per imagines quasdam effingeremus, ueritatẽ fortè aliquam attigimus, fortè etiam alið transgressi sumus. Ideoq; miscentes orationem non penitus improbabilem, fabulosum quendam hymnum composuimus, & quasi ludentes meum ac tuum, ò Phædre, dominum Amorem pulchrorum præsidem puerorum, modeste laudauimus. PHAE. Hæc mihi auditu nõ iniucunda. SO. Hoc itaque inde accipiamus, quo pacto à uituperatione ad laudes disputatio pertrãsiuit. PHAE. Quónam modo id ais? SOC. Mihi quidem uidemur cætera reuera lusisse. At siquis duarum specierum in quas modo fortuna incidimus, uim arte comprehenderit, opus non ingratum fuerit consecutus. PH. Quas species dicis? SOC. Vt in unam ideam conspiciens passim dispersa conducat: quo singula definiens, manifestum reddat semper id de quo agitur. Quemadmodum nos in præsentia quid Amor sit definiuimus, siue bene siue male id factum sit. Certè hinc disputatio nostra claritatem in se habuit, constãtemq; sibijpsi concordiam. PHAE. Alteram uerò speciem quam dicis, ò Socrates? SOCR. Vt rursus secundum species articulatim pro rerum natura incidat, neque imperiti coqui ritu ulla membra confringat, sed perinde faciat, ut superiores sermones fecerunt, qui concitationem mentis unam communẽ speciem acceperunt. Quemadmodum uerò in uno corpore membra gemina eodem nomine nuncupãtur, dextrum unum, sinistrum alterum, sic & concitationis speciem in nobis natura unam sermones illi existimauerunt. Et prior ille quidem partem sinistram diuidens, ac rursus hanc partiens nõ prius destitit, quàm ibi sinistrum quendam reperiret amorem, inuentumq;, ut par est, improbaret. Sequens alter in dextram furoris partẽ nos duxit, ubi Amorem nomine priori similem, sed diuinum inueniẽs, & amplificans laudauit tanquam bonorum nobis causam maximorum. PHAE. Verissima loqueris. SOCR. Huiusmodi ego diuisiones collectionesq;, ò Phæ

Furoris species.

Diuini furores quatuor.

Qui diuidere potest pro rerum natura, is dialecticus est, id est metaphysic⁹.

dre, amo, quo & intelligendi, & loquendi sim compos. Ac si quem alium unum & multa pro rerũ natura perspicere posse arbitror, eius ego uestigia uelut numinis cuiusdam sequor. Atq; eos qui id facere possunt, rectène an contrà cognominẽ, deus ipse nouit. Voco autem hactenus dialecticos. Nũc uero dic obsecro, quo nomine tua Lysiæq; sententia nuncupari oporteat. An hæc dicendi ars est, qua Thrasymachus, aliiq; usi, sapientes & ipsi in dicendo fuerunt, cæterosq; reddiderunt tales, quicunq; illis tanquam regibus offerre munera uolũt? PHAE. Regii quidem illi uiri, non tamen earum rerum periti, de quibus interrogas. Sed hanc speciem recte sanè dialecticam appellare uideris, rhetorica uero adhuc nos fugit. SOC. Quomodo istud ais? Pulchrúmne aliquid erit, quod ab iis alienum, arte tamen percipiatur? Haudquaquam spernendum id tibi mihiq; est, sed dicendũ quid sit reliquũ in rhetorica. PHAE. Permulta, ò Socrates, in libris de arte dicendi compositis tradita. SOC. Opportune commemorasti. Procemiũ arbitror primam orationis partẽ esse uocãdã. Talia quædam egregia illa ornamenta artis appellas? PHAE. Sanè. SOC. Sequitur secundo loco narratio, testimoniorumq; assertio. Tertio coniecturæ. Quarto uerisimilia. Probationem quoq; & approbationem, ut arbitror, optimus orationum faber Byzantius uir

λογοδαίδαλος.

induxit. PHAE. Eximium dicis Theodorũ? SOC. Equidem. Hic etiam inuenit quo pacto in accusatione & defensione fieri, & geminari redargutio possit. Egregium uirũ autem Euenum Pariũ cur in medium non adducimus? qui subdeclarationes primus inuenit, collaudationes præterea. nec desunt qui dicant uituperationes huiusmodi quasdã carminibus memoriæ gratia illum inserere. Vir enim sapiẽs est. Lysiam uero Gorgiamq; ualere sinemus, qui uerisimilia ueris anteposuerunt, ac ui orationis efficiunt, ut parua esse magna, & magna uicissim parua, uetera item noua, & nouissima uetera uideantur. Breuitatem quoq; loquendi conscíam, rursusq; infinitam uerborum prolixitatem adinuenerunt. Quæ cum olim ex me audiret Prodicus, risit, seq; solum inuenisse asseruit, quibus uerbis ars illa indigeat. Egere autem neq; paucis neque multis, sed mediocribus. PHAE. Sapientissime respondisti Prodice. SOC. Hippiã uero nequaquã commemoramus. Arbitror enim cum ipso Eliensem quoq; hospitem consentire. PHAE. Cur nõ? SOC. Quid porrò de musica Policõ cinnitate dicemus? Qui geminationem uerborum, insignes sententias, comparationes, similitudinesq; inuexit, nominúmque usum ad orationis splendorem, prout à Licymnione didicit. PHAE. Protagoræ autem scripta nónne talia quædam erant, ò Socrates? SOC. Recta sanè ac propria, ò puer, Protagoræ eloquutio, & multa in stylo præclara. In commiserationibus autem à senectute & paupertate commouendis Chalcedonius orator excelluit, in ira item concitanda & sedanda potens, quasi incantatione, ut inquit, mulceret, in conficiendis soluendisq; calũniis unde opus fuerit, summus. De fine autem orationis omnes conuenire uidentur, sed hunc alii repetitionem, alii aliter nominant. PHAE. Finem dicis summatim supradicta omnia in orationis calce in memoriam auditoribus reuocare? SOC. Hęc inquam, & siquid tu aliud habes quod de hac arte dicas. PHAE. Exigua quidem habeo, neque memoratu digna. SOC. Mittamus exigua, sed hæc in lucem potius educamus, ut quam, & quando artis uim ha-

De ui dicendi & tempore.

beant uidere possimus. PHAE. Et maximam quidem, ò Socrates, in hominum cœtibus potentiam habent. SOC. Habent profecto. Sed, ò beate, tu etiam uide, utrum tibi horum uestis, quemadmodum mihi, rara dissutaq; uideatur. PHAED. Ostẽde modo. SOCR. Dic age. Si quis amico tuo Eryximacho, uel patri eius Acumeno dicat in hunc modum: Ego quidem illa scio corpori admouere, quibus & calescat pro arbitrio meo, & frigeat, uomitum quoq; rursusq; deiectionem, & expurgationes alias prouocare, cæteraq; huiusmodi multa teneo, quibus cognitis, & medicum me esse profiteor, & alium quemlibet medicum me facere posse: quid illos responsuros existimas? PHAE. Quidnam aliud quàm percontaturos, nunquid etiam sciat quibus, quando, quousq; singula horum sint adhibenda? SOCR. Ergo si dicat nullo modo se id intelligere, sed oportere eum qui ab ipso didicerit, talia quædã facere posse, quid respondebunt? PHAE. Certe huiusmodi hominem insanire, qui cum ex aliquo medicorum libro audiuerit quandoq; aliquid, & in medelas nonnullas inciderit, neque quicquam artis intelligat, medicum euasisse se putat. SOC. Quid uero si ad Sophoclem, & Euripidem diceret quis, scire se parua de re prolixam orationem habere, & contrà de magna breuissimam, & quoties uelit misericordiam mouere, atque eius contrarium, horrorem, & minas incutere, cæteraq; similia, atq; his docendis tragicam poẽsim se docere putaret? PHAE. Et hi, ò Socrates, ut opinor, illum riderẽt, qui tragœdiam aliud quicquã putaret esse, quàm horum compositionem, & partibus inuicem, & toti conuenientem. SOCR. Non tamen rustice, ut arbitror, increparent, sed facerent perinde ac musicus aliquis offendens hominem, credentem se musicum esse ex eo quòd sciat quo pacto fides tum grauissimæ reddantur, tum acutissimæ. hic enim non acerbe quidem diceret, ò miser insanis: sed utpote musicus, sic mitius admoneret, O uir optime, necesse est omnino hæc illum tenere qui futurus sit musicus. Nihil autem prohibet eum, qui sic affectus est ut tu, de harmonia nihil penitus intelligere. nempe quæ ante harmoniam necessaria sunt agnoscis, harmoniam prorsus ignoras. PHAE. Rectissime. SOC. Sic & Sophocles illum sibi obuium, quæ tragœdiam antecedunt potius quàm tragœdiam habere diceret: & Acumenus medicus medicinæ præcedentia, non medicinam. PHAE. Ita prorsus. SOC. Quid uero? si mellifluus Adrastus, aut Pericles audirent, quæ nunc ipsi referebamus egregia uerborũ artificia, breuiloquia, similitudines, & reliqua illa quę in lucem producta cõsideranda iudicabamus, nunquid censemus illos quemadmodum nos prę rusticitate asperrime illis succensuros qui talia scripserint docuerintque, tanquam rhetoricam facultatem? An potius utpote nobis sapientiores, nos ita increpaturos? O Phædre atque Socrates, non succensendum est, sed ignoscendum, siqui differendi ignari definire quid rhetorica sit non possint: atque ita affecti, dum artem antecedentia possident rudimenta, rhetoricam inuenisse se iactent, & ea docentes oratoriam artem absolutam tradere profiteãtur. Singula uero istorum ad persuasionem disponere, totámque orationem contexere, quasi in his præceptore opus non sit, oportere discipulos suos propria industria comparare. PHAED. Talis profecto, ò Socrates, ars illa uidetur esse, quam isti tanquam rhetoricam docent, & scribunt. Ac mihi ui-

D deris

deris uera dixisse. Verum oratoris persuasorisque ueri artem quonam pacto, & unde nobis uendicare poterimus? SOC. Consentaneum est, ò Phædre, forte etiam necessarium, quemadmodum in cæteris, ita & in hoc certamine peragendo perfectum esse. Quippe si tibi natura ut sis orator tribuerit, accedente doctrina & exercitatione excellens eris orator. Si quid uero tibi horum defuerit, mancus eris. Quanta uero ars huiusmodi sit, non ea uia quam Gorgias, & Thrasymachus sequuti sunt, sed alia potius constare uidetur. PHAED. Quánam maxime? SOCR. Videtur, ò uir optime, non iniuria Pericles oratorum omnium perfectissimus extitisse. PHAED. Cur? SOCR. Magnæ quælibet artes exercitatione dialectica, contemplationéque sublimium in natura rerum indigent. Ipsa enim mentis sublimitas, & uis efficax in quauis re perficienda, hinc quodammodo proficisci uidentur: quod Pericles ad ingenij acumen adiunxit. Anaxagoræ nanque huiusmodi rerum indagatoris familiaritate fretus, contemplationi se tradidit, mentisque & dementiæ naturam illam comprænendit, de qua Anaxagoras diffuse disseruit. unde ad dicendi artem quod ipsi cõducere uidebatur, traduxit. PHAED. Quomodo id ais? SOC. Medẽdi artis atq; dicendi eadem ferme ratio est. PHAED. Quónam pacto? SOC. In utrisque partiri naturam oportet, corporis quidem in una, in altera animæ: si modo non exercitatione solum & usu, uerumetiam arte corpori medicinas, & alimenta ita sis præbiturus, ut & sanum & robustum efficias: animæ autem per rationes legitimásque institutiones persuasionem affatim uirtutémque adhibiturus. PHAED. Ita uerisimile est, ò Socrates. SOCR. Animę uero naturam absque totius natura sufficienter cognosci posse existimas? PHAED. Si Hippocrati Aesculapij successori credendum est, neque etiam corporis naturam sine doctrina huiusmodi comprænendi posse putabimus. SOC. Scite loquitur, ò amice. Oportet autem præter Hippocratem considerare utrum disputationis nobis ratio consonet. PHAED. Assentior. SOC. De naturæ igitur perscrutatione quid Hippocrates, & uera ratio dicat, attende. An non ita cuiusq; natura cogitanda est? Primo quidẽ utrum simplex illud sit, an multiplex, de quo & ipsi habere artem, & alijs dare posse desideramus. deinde si est simplex, inuestigandũ: quam, & ad quid agendo: rursusq; quam, & à quo patiendo natura uim habeat. Quod si species habet multas, his dinumeratis in singulis similiter ac in uno naturalis & agendi & patiendi uis inquirenda. PHAED. Sic apparet, ò Socrates. SOC. Sine his uero progressio tanquam cæci iter esse uidetur. Non tamen cęco uel surdo, qui arte tractat aliquid, est comparandus. Sed patet quòd quisquis arte alicui sermones accommodat, naturam substantiæ illius exquisite monstrabit cui sermones adhibet, id autem est anima. PHAED. Absq; dubio. SOC. Nónne ad id studium illius omne contendit, ut huic penitus persuadeat? PHAED. Prorsus. SOC. Constat igitur quòd Thrasymachus & quicunq; alius tradendę incumbit rhetoricæ, primo quidem summa diligentia describere declarareq; debebit, utrum anima naturaliter unum, & quiddam simile sit, an secundum formam corporis multiplex. hoc enim esse dicimus naturam ostendere. PHAED. Omnino. SOCR. Secundo quid facere cuique, quídue à quoque pati queat, ostendere. PHAED. Certe. SOC. Tertio distinctis sermonum animæq; generibus atque affectibus causas omnes percurrere, singula singulis accommodans, docensq; qualis anima, qualibus sermonibus, quámue ob causam necessario hæc quidem mouetur, illa uero nequaquam. PHAED. Præclarissimum, ut uidetur, hoc esset. SOC. Neq; igitur hoc, ò amice, neque aliud quicquam, si aliter tractetur, artificiose unquam tractabitur. Nostri uero in hac arte scriptores, quos ipse audisti, callidi sunt, & animæ naturam pulcherrime cognoscentes nos celant. Nos uero prius quàm hoc modo loquantur, & scribant, nunquam ex arte eos scribere confitebimur. PHAED. Quem dicis modum? SOC. Verba quidem ipsa non facile dixerim. Quo autem modo scribere oporteat, si arte scripturi simus, quoad fieri potest exponam. PHAED. Dic obsecro. SOC. Postquam dicendi facultas quædã animi tractio & oblectatio est, futurum oratorem necesse est quot species animus habet cognoscere. hæ uero tot talésque sunt, unde tales alij, alij tales efficiuntur. His ita distinctis sermonum quoq; tot talésque sunt species. Tales igitur animi, talibus quibusdam sermonibus certa quadam de causa ad talia quædam facile persuadentur: aliter uero affecti aliquam ob causam, minime. Oportet itaq; eum qui hæc satis perspexerit, postea in ipsis negocijs animaduersa depræhensaq; momento posse signare, & sensu consequi: alioquin nondum quicquã plus quàm uerba sibi quondam à doctoribus tradita habet. At cum sufficienter potest dicere, quis quibus sermonibus capiatur, præsentemq; hominem acute persentit eo ingenio præditum esse, de quo antea fuerit disputatum, sic'que ipsum esse talibus sermonibus ad talia compellendum: is ita instructus tunc demum perfecte artem hanc erit consequutus, cum ad superiora hæc adiunxerit, ut opportunitatem loquẽdi tacendiq; calleat, & usum abusúmue breuiloquij, commiserationis, uehementiæ acrioris, amplificationisq;, cęterarúmque partium orationis à præceptoribus traditarum recte cognoscat, antea uero nequaquam. Eum uero qui horum quocunque caruerit dicendo, aut docendo, aut scribendo, dixeritq; ex arte uerba se facere, qui non persuadetur, exuperat. Cæterum scriptor ita forsitan nos compellabit. O' Phædre atque Socrates, itáne prorsus an aliter dicendi artem capessendam esse censetis? PHAED. Impossibile est, ò Socrates, aliter, quamuis non paruum id opus appareat. SOC. Vera loqueris, atque horum causa oportet omnibus sursum deorsúmque sermonibus reuolutis perquirere nunquid uia ad illam ulla facilior breuiórque occurrat, ne temere per longam & asperam pererremus, cum liceat per breuem & planam incedere. Quare si quam tu opem afferre potes per ea quæ à Lysia, uel aliquo alio accepisti, reuoca in memoriam, & expone. PHAED. Experiundi causa possem quidem, non tamen ad præsens. SOC. Vísne ego tibi & sermonem recenseam quem aliquando de huiusmodi rebus audiui? PHAED. Quid ni? SOC. Igitur quod uulgo dici solet, dicendum est, etiam si lupus sit eius quod dicimus autor. PHAED. Ac tu ita facias. SOCR. Aiunt itaque nihil opus esse hæc adeo tollere: neque ab alto nimisq; procul disputationem repetere. Quippe sicut disputationis principio diximus, oratorem futurum non oportere ueritatem nosse de iustis, & bonis, siue rebus, siue hominibus, natura, uel educatione talibus. Nã in iudicijs nulli prorsus horum ueritatem unquam, sed

Quãdo excellens orator.

Magnę artes exercitatiõe dialecticæ, & cõtemplatione indigent.

Pericles Anaxagoræ auditor.

Vtrum oporteat preter autoris sententiam & rationem quærere.

De naturę ratione.

Quo modo arte dicendũ.

Prouerbiũ.

sed persuasionem, curæ esse solere. Id autem esse uerisimile, ad quod mentem intendere debeat, qui sit arte dicturus. Neq; facta dicenda esse aliquando, nisi probabile sit facta fuisse, sed tam in accusatione quàm defensione semper uerisimilia inducenda: & omnino dicentem, uerisimile quidem persequi, uerum autem negligere. hoc enim si in omni oratione seruetur, perfectam artem oratoriam exhiberi. PHAED. Ea narrasti, ò Socrates, quæ dicunt qui artem rhetoricam profitentur. Memini enim id nos in superioribus breuiter attigisse. Videtur autem hoc magnum quiddam esse his qui in hac arte uersantur. Sed & Tisiam ipsum grauiter pessundedisti. SOC. Dicat ergo id quoque nobis Tisias, nunquid aliud probabile, & uerisimile nuncupet, quàm quod uulgo uidetur. PHAED. Quidnam aliud? SOC. Hoc præterea scitum, & artificiosum inuenisse & scripsisse uidetur, quòd si quis imbecillis & audax cum robustum quendam timidumq; uerberibus cæsum spoliauerit, in iudicium deducatur, neutrum horum uerum confiteri oportet: sed timidum quidem dicere non à solo audace illo esse se cæsum: audacem uero hoc refellere, solos fuisse monstrantem, atq; ad tale quiddam cõfugere. Quónam pacto imbecillis cum sim, robustum hunc inuasissem? Ille autem timiditatem suã non dicet, sed falsum aliquid excogitans forte aduersarium arguet. Atq; in alijs etiam talia quędam sunt quæ arte dicuntur. An non sic est, ò Phædre? PHAED. Ita prorsus. SOC. O' quàm callide abstrusam artem adinuenisse uidetur Tisias, uel quicunq; alius fuerit, uel quocunq; alio cognomine delectetur. Sed nunquid hoc, ò amice, dicemus, an nõ? PHAED. Quid istud? SOC. O' Tisia iampridem antequam accederes affirmabamus probabile istud, & uerisimile uulgo non aliter quàm per ueritatis similitudinem fieri. Similitudines autem ueri ab eo qui ueritatem nouit, aptissime ubiq; reperiri posse asserebamus. Quapropter si aliud quicquam de hac arte dixeris, ascultabimus quidẽ: sin minus, his quæ paulo antè diximus, fidem præstabimus, quòd uidelicet nisi auditorum quis ingenia nouerit distinxeritque, atq; res ipsas in species suas discreuerit, rursúsque singula idea una cõpræhenderit, nunquam dicẽdi artem quoad homini licet, adipiscetur. Hoc autẽ sine longo studio assequetur nunquam. In quo non ideo insudabit uir prudens, ut dicere & agere ad homines possit, sed ut ea potius & loqui & facere quæ dijs grata sint ualeat. Viri enim nobis sapientiores, ò Tisia, uirum mentis compotem aiunt non id meditari debere, ut conseruis suis, nisi prout contigerit, obsequatur, sed ut dominis bonis atq; ex bonis obtemperet. Quamobrem si lõgior sit circuitus, ne mireris. Nõ enim ut ipse putas, sed magnarum rerum gratia circumeundum. Erunt autem, ut ratio dictat, si quis uoluerit, hæc pulcherrime ex illis effecta. PHAED. Perpulchre admodum dici hoc uidetur, ò Socrates, modo aliquis assequi possit. SOC. At præclarum est, ad præclara semper anniti, & quicquid contigerit tolerare. PHAED. Valde. SOC. De arte hactenus, & inscitia orationis sit dictum. PHAED. Satis profecto.

De scribendi decore.

SOC. Reliquum est ut scribendo quid deceat, quid dedeceat dicamus. PHAED. Plane. SOC. Scísne quo pacto maxime de sermonibus dicendo uel agendo deo placere potes? PHAED. Minime. Tu uero? SOC. Audiui equidem nonnulla à ueteribus tradita: uerum autem ipsi intelligunt. Id uero si nos inueniremus, nunquid humanarum deinceps nobis opinationum cura nulla futura sit? PHAED. Ridicula sane interrogatio, sed quæ audisse dicis recense. SOCR. Audiui equidem circa Naucratim Aegypti priscorum quendam fuisse deorum, cui dicata sit auis quam Ibim uocant, dæmoni autem ipsi nomen Theuth. hunc primum omnium numerum, & numeri computationem inuenisse, geometriamq;, & astronomiam, talorum rursus alearumq; ludos, & literas. Erat tunc totius Aegypti rex Thamus, & in eminentissima amplissimaque ciuitate, quas Græci Aegyptias Thebas appellant, deúmque ipsum Ammonem uocant. Ad hunc Theuth profectus, artes demonstrauit suas, dixitque eas distribui deinceps Aegyptijs cæteris oportere. Verum ille quæ cuiusque utilitas foret, interrogauit: & ipso referẽte, quod bene dictum uidebatur, probabat quidem: quod contrà, uituperabat. ubi multa de qualibet arte in utrãque partem Thamus fertur Theuthi ostendisse, quorum singula si enarrare pergamus, prolixior erit oratio. Cum uero ad literas descendissent, Disciplina hæc, inquit Theuth, ò rex, sapientiores & memoria promptiore Aegyptios faciet. Memoriæ nanq; & sapientiæ remedium id est inuentum. At ille, O' artificiosissime Theuth, inquit, alius quidem ad artis opera fabricanda idoneus est, alius ad iudicandum promptior quid emolumenti damniue sint utentibus allatura. Atqui & tu literarum pater propter beneuolentiam contrarium quàm efficere ualeant affirmasti. Nam illarum usus propter recordationis negligentiam obliuionem in animo discentium pariet: quippe qui externis literarum confisi monimentis, res ipsas intus animo non reuoluent. Quamobrem non memoriæ, sed monitionis remedium inuenisti. Sapientiæ quoq; opinionem potius quàm ueritatem discipulis tradis. Nam cum multa absq; præceptoris doctrina perlegerint, multarum rerum periti uulgo cum ignari sint, uidebuntur. Consuetudine quoq; molestiores erunt, utpote qui non sapiẽtia ipsa sint præditi, sed opinione sapientiæ subornati. PHAED. Facile tu, ò Socrates, Aegyptios, & alios cuiusuis gentis sermones facis. SOC. At, ò amice, qui in Iouis Dodonæi tẽplo uersantur, ex quercu sermones primos fatidicos erupisse asserunt. Priscis itaque illis, utpote qui non ita ut uos recentiores, sapientes erant, satis erat ob eorum inscitiam petras & quercus audire, modo uera promerent. Tu forsitan interesse censes, quisnam cuiásue sit, qui dixerit. Non enim id solum consideras, ueráne an falsa dicantur. PHAED. Recte admodum increpuisti, ac mihi uidetur ita in literis euenire, ut Thebanus ait. SOCR. Igitur quicunque se putant sic artem aut mandare literis, aut mandatam suscipere, ut certum quiddam & firmum ex literis sit futurum, admodum ineptus est, ac reuera Ammonis uaticinium prorsus ignorat, cum plus aliquid in scriptis esse credat, præter id quod scienti res ipsas quæ in literis significantur, commemorant. PHAED. Rectissime. SOCRAT. Graue id habet, ò Phædre, scriptura, & picturæ reuera persimile. Picturæ nanque opera tanquam uiuentia extant: si quid uero rogaueris, uerecunde admodum silent. Non aliter sermones putabis fortasse quasi aliquid ipsos intelligentes dicere. Verum si sciendi auidus ab ijs dictorum aliquid sciscitaberis, idem in his semper, & unum significatur: omnísque sermo cum semel scriptus est, passim reuoluitur æque apud intelligentes, atque alios, inter quos minime decet, nescitque dicere qui-

bus oportet, & quibus non oportet. Iniuria uero immerito cõtumeliaq; affectus patris semper eget praesidio. Ipse enim neque aduersario repugnare, neque opẽ ferre sibi ipsi potest. PHAE. Hæc quoq; recte abs te dicta uidẽtur. SOC. Quid porrò? Aliũ uidemus sermonem huius fratrem, quemadmodum legitimus sit, & quanto melior atque potentior quàm is nascatur? PHAED. Quem istum? & quomodo fieri dicis? SOC. Eum, inquam, qui in animo discentis cum scientia scribitur, quia sibiipsi auxiliari potest, intelligitque apud quos loquendum sit, apud quos tacendum. PHAED. Scientis sermonem dicis uiuentem, & animatum, cuius oratio scripta simulacrum quoddam non iniuria nuncupabitur. SOC. Omnino. sed hoc quoque mihi dicas. Mentis compos agricola nunquid charissima sibi semina, quorum fructus expectat, æstate in Adonidis hortis summo studio & diligẽtia sparget, ut octo diebus speciosos inde flores aspiciat? An potius si quando id egerit, festi cuiusdam diei ludique gratia faciet? At ubi serio agens agriculturæ studium adhibuerit, seret quidem ubi conuenit, & satis se consecutum putabit, si octo mensiũ interuallo satio sua ad fruges peruenerit? PHAE. Ita prorsus, ò Socrates, illa quidẽ ioco, ut ais, hęc autẽ serio faciet. SOC. Hominẽ uero iustorũ, honestorum, bonorũq; scientiam possidentem agricola imperitiorem ad semina sua spargenda putabimus? PHAED. Minime omnium. SOC. Non igitur in aqua nigra studiose ipsa calamo cum sermonibus seminabit, cum succurrere illis periclitantibus nequeat, nequeat & ex ipsis ueritatem sufficienter ostendere. PHAED. Certe id non est consentaneum. SOCR. Non sane. Cæterum hortos quidem literarum, ut ludi causa, ut uidetur, seret atq; describet, & postquam scripserit tanquam monimenta thesaurósque ad senectutis futuræ obliuionem, tam sibi, quàm cæteris uestigiorum eorundem sectatoribus, lætabitur utique natos iam tenellos suos fructus inspiciens, cæterisque hominibus ludos alios sequentibus, & conuiuia horúmque similia celebrãtibus, ipse interim his omissis in sermonum oblectamentis uitam ducet. PHAED. Præclarissimum præ alio rum uilissimo narras, ò Socrates, eius ludum, qui potest in sermonibus ludere, ac de iustitia, & aliis quę tu dicis, confabulari. SOCR. Est ita profecto, amice Phædre. sed multo mea sententia in his præclarius studium, quando quis arte dialectica utẽs animam nactus idoneam sermones cum scientia plantat, & seminat, qui & sibiipsis, & satori suo afferre opẽ possunt fructúsue producunt, & semina reddunt. Vnde alii in moribus aliis nati id semper munus immortale seruare possunt, atque eum qui hæc habet, beatissimum quoad homini licet, efficiunt. PHAED. Multo id quoque præclarius. SOC. Nunc iam illa, ò Phædre, his concessis discernere possumus. PHAE. Quæ'nam? SOC. Ea uidelicet quorum cognoscendorum gratia hucusque descendimus, ut uituperationem Lysiæ dusscuteremus in ipsa scribendi arte, sermonesq; ipsos, qui uel arte, uel sine arte scribuntur: artificiosum quidem, & artis expers, satis iam declarasse uidemur. PHAED. Sic apparet. SOC. Meminisse rursus oportet non prius posse aliquem dicendi artem ad summum callere ad persuadendum atque docendum, ut ratio superior nobis ostendit, quàm ueritatem earum rerum quas dicit aut scribit cognouerit, uniuersámque rem definire, & definitione posita rursus secundum species usque ad indiuidua diuidere nouerit: atque hac ratione animam contemplatus, & quid cuique ingenio congruum est aucupatus, ita maxime disponat exornétque sermonem, uariæ quidem animæ uarios, & harmonia multiplices, simplici uero simplices sermones accommodans. PHAED. Sic prorsus apparuit. SOCRAT. Quid autem de illa quæstione dicemus quam suprà tetigimus: honestúmne an turpe sit orationes componere, & quomodo studium hoc iure uituperari queat, quomodo nequeat? Num superiora nobis hoc satis declarauerunt? PHAED. Quæ'nam illa? SOCRAT. Quippe, siue Lysias, siue alius quispiam scripsit quandoque, aut scribit, scribétque priuatim quicquam, uel publice ciuiles quasdam constitutiones, ita ut suis in scriptis magnam quandam stabilitatem & certitudinem putet inesse, turpe id esse scriptori, siue dicatur à quoquam, siue non dicatur, putandum est. Siquidem ignorare quid uerum sit, quid falsum, de iustis & iniustis, de bonis & malis, etiam si uulgus uniuersum laudauerit, fieri nunquam potest quin sit reuera turpissimum. PHAED. Turpissimum. SOCRAT. Contrà qui in oratione quacunque de re scripta ludum iocúmque necessarium putat, orationémque nullam aut solutam, aut astrictam numeris magno componendi studio dignam esse ducit, instar eorum qui sine diiudicatione & doctrina persuadendi tantum gratia carmina recitare consueuerunt: sed reuera sermonum illorum optimos commonendi peritos causa compositos fuisse: in sermonibus autem his, qui docendi discendíque causa dicuntur, ac uere in animo de iustis, honestis, & bonis scribuntur, duntaxat perspicuitatem perfectionémque inesse, eósque solos studio dignos existimat: iudicátque sermones huiusmodi filios suos legitimos esse uocandos, eum ante omnia qui ipsi inest, si modo sit inuentus, deinde quicunque ex hoc fœtu filii, fratrésque, uel in ipsius, uel in aliis aliorum mentibus, sic ut decet, nati sunt, reliquos autem omnes postponit: hic uir, inquam, talis, ò Phædre, uidetur esse, quales esse nos exoptaremus. PHAEDR. Equidem ut dicis, cupio prorsus, & uoto precor. SOCR. Sed hæc iam satis à nobis de arte dicendi, quasi ludentibus dicta sint. Quare Lysiæ dicas, nos ad nymphæ fontem Musarúmque cœtum profectos, sermones quosdam audisse, qui dicere iusserunt Lysiæ, cæterísque orationum scriptoribus, Homero præterea, & si quis alius nudam poësim, uel cantu exornatam composuit, Soloni postremo, & omnibus qui ciuiles institutiones literis mandauerunt: quòd si ueritatis conscii talia composuerunt, possúntque sua in discussionem tracta defendere, ac dicendo efficere, ut præ uerbis scripta uilescant, non utique ab his quæ calamo luserunt, sed ab illis potius quæ serio excogitarunt, cognominandi uidentur. PHAEDR. Quæ'nam cognomina, & quo pacto accommodas? SOCRAT. Sapientis cognomen, ò Phædre, magnum solíque Deo conuenire uidetur. Philosophi uero, aut similis alicuius cognomine eiusmodi uiros quales modo descripsimus, conuenientius modestiúsque nuncuparemus. PHAEDR. Certe non dedecet. SOCRAT. Eum igitur qui nulla habet in se præstantiora iis quæ conscripsit, & sursum deorsúmque retorquens, diuturna emendatione addendo, uel subtrahendo composuit, iure poëtam uel orationum legúmue scriptorem cognominabis? PHAEDR. Quid ni?

SOCR. Hæc itaque amico referas tuo. PHAE. Tu uero quid facies? neq; enim amicus tuus prætermittendus. SOC. Quis iſte? PHAE. Iſocratem probũ, inquam. Quid illi nunciabis? ò Socrates. Quem eſſe dicemus? SOC. Iuuenis adhuc Iſocrates eſt, ò Phędre. Quid autem de illo pręſagiam, non præteribo. PHAE. Quidnam? SOC. Videtur mihi præſtantiori ingenio eſſe, quàm Lyſiam ſua ſcripta demonſtrent. Præterea moribus generoſioribus præditus. Quamobrem nihil mirum putarim, ſi creſcentibus annis in arte dicendi cui nunc incũbit, magis quàm uiri pueris, omnibus qui eloquentiæ unquam ſe tradiderunt, excellat, atque his etiam ſtudijs non contentus, ad maiora diuiniore quodam inſtinctu feratur. Ineſt enim, ò amice, ex ipſa natura philoſophia quędam illius ingenio. Hęc ergo ab ijs dijs accepta, Iſocrati mihi dilectiſsimo nuncio. Tu illa Lyſiæ tibi chariſsimo. PHAE. Ita fiet. Sed abeamus hinc cũ æſtus nonnihil iam efferbuerit. SOC. Vota prius his facienda ſunt quàm abeamus. PHAE. Quidni? SOC. O' amice Pan, & alij omnes, qui locum hũc colitis dij, date mihi ut pulcher intus efficiar: & quæcunque extrinſecus habeo, intrinſecis ſint amica. Diuitem autem ſapientem ſolum exiſtimem. Tantum uero mihi ſit auri, quantum nec ferre, nec ducere queat alius, niſi uir temperans. Nunquid aliud orãdum cenſes? ò Phędre: mihi enim ſatis eſt precatum. PHAE. Mihi quoq; eadem opta. Amicorum enim communia omnia. SOC. Abeamus.

APOLOGIA SOCRATIS.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

ANTIQVI gentium Theologi in treis diuiſi ſunt ſectas. Alij quidem dæmonibus ſolum ſacrificabant, diffidentes, ut arbitror, uota hominum ad cœleſtia peruenire. Alij uero cœleſtia quoque colebant, putantes illa non uiuere ſolum atque intelligere, ſed etiam radijs ſuis circumſpicere cuncta atque audire, ideoque tam ſacrificiorum ritus ab eis proſpici, quàm ſupplicum laudes preceſque exaudiri: ueruntamen animorum in corporibus his uiuentium uota, ad deos illos, qui nullum cum corporibus commercium habeant, peruenire non poſſe. Alij denique hos ipſos deos in primis uenerabantur, iudicantes à ſummis rerũ cauſis effectus omnes etiam humanos tam cognitione, quàm uirtute perfectiſsime contineri. Deos uero uocabant tum uiſibiles, id eſt cœleſtes, tum inuiſibiles, id eſt, ſupercœleſtes, quos noſtri uocant angelos, & ipſi deos, quaſi proximos ſummi Dei contemplatores atque miniſtros. Præterea triplicem hi prouidentiam eſſe putant. Vniuerſalem quidem in Deo, per quam omnibus omnia proſpiciat atque præbeat. Minus uero in dijs uniuerſalem, per quam omnibus quidem conſulant, non omnia tamẽ munera, ſed quædam omnibus exhibentes. Particularem denique in dæmonibus, qua uidelicet quædam quibuſdam iam largiantur. Et dæmones quidem in totidem diſtribuunt ordines, quot in cœlo ſunt ſtellæ, ut alij Saturnij ſint, alij Iouiales, alijque ſimiliter. Cunctos autem ordines & in igne collocãt, ſed ignea ratione, & in aëre puro, ſed ratione aërea, & in aëre craſſo, ratione uidelicet aquea. Hos aqueos arbitrantur alios alijs ſpeciebus uiuentium præſidere, ſenſualique & uegetali ubique naturæ fauere. Quos Plato inquit, ſtatim ab initio malorum plurimis uoluptatem immiſcuiſſe. Aëreos autem dæmones rationali potius fauere potentiæ, eamque à uegetali ſenſualique natura quodammodo ſegregare. Igneos tandem diſcurſum rationis ad ſublimiora contemplanda cõuertere. Atque hoc pacto uoluptuoſæ uitæ dæmones aqueos, actiuæ aëreos, contemplatiuæ igneos dominari. Cum uero deos immortales atque impatibiles arbitrentur, homines uero mortales atque patibiles, dæmones omnes quidem affectu patibiles, ſuperiores uero medioſque etiam immortales, infimos uero longæuos. Præterea in omnibus affectus erga corporea collocant: ſed in primis ſecundum quendam tranquillæ prouidentiæ morem: in ſecundis humanos quidem, ſed moderatos: in tertijs ad perturbationes noſtras iam declinantes. Item dæmones alios naturales ab initio conſtitutos, alios peregrinos, ſcilicet hominũ animos in aërea tranſlatos corpora, hominesq; ea qua antea conſueuerant ratione curantes. Præterea alios dæmones plagis terræ maioribus, alios anguſtioribus urbibuſque præeſſe. Quoſdam etiam homines ſingulos gubernare, quos animæ labentes in corpus fuerint pro uitæ electione ſortitæ, deinceps electæ uitæ duces, & exploratores & iudices. Proinde animas hominum alias Saturniorum dæmonum, alias Iouialium, alias aliorum tum ſiderum, tum dæmonum naturis accommodari. Corporum quoque noſtrorum complexiones ſimili quadam ratione diſtingui. Animalia item & plantas, metallaque & lapides ad ſiderum ſimiliter dæmonumq; uarietatem inter ſe natura diſcerni, ut alia inter hæc ſolaria ſint, alia uero lunaria, cæteraque ſimiliter. In his quæ diximus, Platonici omnem ſacrificiorum, oraculorum, diuinationum uim conſiſtere arbitrantur. Profecto & ipſe Plato antiquiores theologos imitatus, & Platonici omnes oraculorum hiſtoriam ubique tanquam ueram accipiunt, rationibuſque confirmant. Mitto quantam his in Phædro adhibeat fidem, quantam & in Timæo, in Phædro quidem humanam ſapientiam præ illa quæ ab oraculis furoribuſque diuinis habetur nihili pendens: in Timæo autem dicens eatenus à philoſopho de rebus diuinis affirmandum eſſe, quatenus diuinis oraculis confirmetur. Mitto quàm plurima apud Platonem ſimilia. certe in Apologia totam Socratis ſui defenſionem ab oraculis uaticinijſque auſpicatur: imo uero, quod maximum eſt, totam Socratis & ſapientiſsimi & iuſtiſsimi uitam aſſerit tum ad Apollinis oraculum, tum ad ſui cuiuſdam dæmonis uaticinium inſtitutam. Si quæras qualis Socratis dæmon fuerit, reſpondebitur igneus, quoniam ad contemplationem ſublimium erigebat. Item Saturnius, quoniam intentionem mentis quotidie mirum in modum abſtrahebat à corpore. Attributus quoque ab initio, non acquiſitus. Nam ſibi à puero dicit aſpirauiſſe. Non prouocabat unquam, quia non Martius, ſed ſæpe ab actionibus reuocabat, quia Saturnius. Item non adhibebat calcaria uiro ſatis per ſe ad honeſta propenſo, ſed cohibebat freno, ubi in eligendis ad finem uijs ob coniecturarum fallaciam poſſe decipi uideretur. Aſpirabat menti, oſtenta oculis, uoces auribus ſuggerebat. Sed quibus oculis atque auribus? uiſui uidelicet atque auditui, qui per omne eduntur corpus æthereum ſub manifeſto hoc corpore latens. Poterat autem Socrates per æthereos ſentire ſenſus, ab elementalibus ſenſibus ſe facile ſeuocans. Oſtenſa cernebat per eoſdem ſenſus & ſomnians pariter atque uigilans. Similiter Auicenna probat prophetas angelorum & ſpecies cernere, & uoces audire. At cur Socrates paucique ſimiles dæmonem ſuum animaduertunt? Quoniam pauci uel genitura, uel diſciplina dæmonici ſunt plures humani, plerique ferini. Cur item aliàs dæmonem, aliàs Deum uocat? Quia ſublimis dæmon Socratem, quaſi Dei interpres nunciuſque afflabat. Sed nunquid ipſum Socratis intellectum poſſumus dæmonem nuncupare? Poſſumus certe. Nam Timæus inquit, Deum nobis ſupremam animi partem tanquam dęmonem tribuiſſe. Rurſus in Sympoſio ipſe mentis amor ad diuinam pulchritudinem contemplandam, dæmon cognominatur. Verum pręter hæc neceſſe eſt ſuperiorem nobis ſubſtantiam dæmonis præſidere, propterea quòd ut in Sympoſio Legibuſque probatur, humanum genus utpote à diuinis maxime diſtans, media quadam natura indiget, qualis eſt dæmonica, quaſi conciliatrice. Neque iniuria diuina prouidentia, ut in Politico Protagoraque probatur, dæmones nobis præfecit propinquiores quaſi paſtores, ſiue ut in Critia dicit, gubernatores. Homo ſiquidem in hac ignorantiæ caligine conſtitutus, innumeriſque fortunæ uel malis agitatus, uel diſtractus illecebris, ad conſtitutum ſibi à Deo finem abſque perpetuo Dei auxilio peruenire non poteſt. Hinc probat Deum nos dæmonibus purioribus, quaſi rectoribus commendaſſe, qui uaticinijs, augurijs, ſomnijs, oraculis, uocibus, ſacrificijs, inſpirationibus adiuuarent. Horum uero ex numero eſſe uult famliarem Socratis dæmonem à mente Socratica differentem. Hæc enim Socratem ſæpe prouocat, ille uero prouocat nunquam. Item hæc niſi loquatur, aut ſcribat, docere non poteſt. Ille uero, ut in Theage probatur, multos etiam ſilendo docebat. Præterea quòd & uoce & ſignis Socratem corrigat, ſignificat dæmonem hunc aliquid eſſe præter mentem. At ſi minus tibi placet & familiarem hominis ducem dæmonem appellare, ſaltem, ut placet noſtris, bonum angelum appellato. Poſt hæc Apollogia nos cogit nonnihil de oraculis ſtatuiſque tractare. Principio ſi quæras quam ob cauſam dæmones ſolita illa quondam miracula noſtris ſeculis non efficiant: reſpondebitur, Chriſtum & dæmones malos ſuo illo imperio priuauiſſe, & hominibus tum omnem dæ-

monum cultum, tum artem dæmonicam sustulisse. Si rursus interroges, qua ratione uel in statuas, uel in homines dæmonum trahantur influxus, diligenter attende. Trahitur quotidie aliquid naturale per artem: ceu quoties lignum quod propter densissimam crassitudinem accendi à tenui quadam flamma non poterat, uel oleo illiniunt, uel inficiunt sulphure rapiuntque in fomite flammam. Trahitur & quotidie diuinum aliquid per naturam, quando fœtus tener in aluo certo affectus figuratusque modo sic per naturam à Deo humanam haurit animam, ut per magicam statua à mundo accipit dæmonem. Vnde Aegyptij naturam quoque magam appellauerunt, uim ipsam magicam in attractu quodam similium per similia, uel conuenientium saltem per conuenientia collocantes. Emittis quotidie uocem, emittis & tui uultus imaginem. At non ubique uox in te tua & imago remittitur. Paries duntaxat ita dispositus, sic oppositus uocem per echo reflectit, & speculare corpus tuam tibi reddit imaginem. Esto igitur specularis & ille paries, subito totus, ut ita dixerim, eris in illo. Ibi enim uideberis, audieris, intelligeris, ferme ut in statua dæmon. Si Trismegistum consulueris, disces ex proprijs mundi materijs certo cuidam dæmoni congruentibus compositam rite statuam confestim per dæmonem congruum animari. uel per dæmonem, inquit, uel per angelum. intellige, uel per impuriorem, uel per puriorem spiritum afflari solere. Audies quoque Mercurium hunc ueteres plerosque damnantem, quod diffidentes, uel esse numina super cœlum, uel terrenorum uota ad cœlestia superioraque peruenire, fabricauere statuas habitacula dæmonum, quos quasi familiares colerent deos. Putabat sane, quamuis interdum in delubra dæmones salutares aduocarentur, sæpe tamen descendere noxios. Audisti paucis tractum dæmonum in corpora statuarum. Audi quoque paucis raptum in corpora hominum. Quando uel per atram bilem uel aliquid simile, aut uitium totus in imaginationem conuertitur animus, facile fit inferiorum dæmonum domicilium, quorum præsentia & insaniat, & animo simul uexetur, & corpore. Quando per philosophicam purgationem transfertur totus in rationem, euadit ædes dæmonum mediorum, à quibus humanarum rerum sæpius, quandoque etiam naturalium miras accipiat rationes. Quando per pietatem erigitur totus in mentem, sublimium dæmonum fit spiraculum, seu potius angelorum, quibus utique ducibus mirum in modum arcana penetret diuinorum. Optas uideo intelligere, quibus potissimum oraculis, siue per statuas, siue per homines editis, Plato confidat. Scito his duntaxat, quæ certa ratione compertum sit non per fallaces dæmones, sed per ueridicos, siue per angelos potius promisisse. Nam & ab ipsis Aegyptiorum mysterijs acceperat, Iouem impuriores dæmones ad inferos deturbasse, qui & homines similiter pro uiribus ad ima detorqueant: & à Pherecyde Syro, multos ab Ioue dæmones rebellasse, quorum exercitus Ophioneus duxerit serpentinus. Ab his ergo maleficis cauendum esse diligentissime iudicabat. Socrates autem proprijs rationibus atque singulis adductus, & oraculo cuidam, & suo cuidam dæmoni se committebat pro arbitrio perducendum. Denique utcunque sit, ita suam ad hæc instituit uitam, ut æterna semper temporalibus anteponeret: iniustitiam magis timeret, quàm mortem: pro ueritate, pro pietate, pro charitate, non dubitaret labores, penuriam, contumelias, iniurias, uerbera, mortemque subire. Huic apud homines ueritas falsas calumnias peperit, charitas odium, pietas accusationem impiam atque mortem. Sed hæc omnia parui, imo nihili pendit, sperans apud diuinum iudicem pro bonis bona mereri. Ergo hac spe & fiducia fretus, & libenter accessit ad iudices, neque excusauit se, sed iudices accusauit: atque tanquam uates, quod euenire ait his, qui sunt prope mortem, pœnitentiam illis pœnamque prædixit post falsum iudicium secuturam, & ipse interim mira mentis lætitia & uultus alacritate ad iudicem migrauit æternum. Statueram hic satis honestum argumento, seu potius commentariolo finem imponere. Sed duo parumper me dubia remorantur. Primum Socraticum illud & hic, & sæpe alibi repetitum: Hoc equidem unum scio, quod nihil scio. Multa tamen & hic & alibi affirmat quasi sciens. Sed hoc illi simile est; Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax. Ait itaque Socrates: Ego abstractus à corpore, raptus à dæmone, illustratus à Deo, scio equidem in diuino lumine hoc unum, uidelicet quod alioquin coniunctus corpori nihil in lumine naturali scio. Nescio, inquam, in naturali lumine res ipsas per ipsum affirmationis modum. Eiusmodi enim scientia, Dei propria est, qui & naturas ipsas, & naturarum causas comprænhendit, quum ipsemet fecerit. Scio tamen multa per quendam negationis modum. Veluti quod Deus non sit corpus, potius quàm quid sit. Item quod anima non sit mortalis, magis quàm quid sit. Rursus quod bonum absolutum non hoc est, aut illud bonum, potius quàm quid sit. Atque hoc pacto Socrates & scit, & docet multa. Hoc illud insuper quod dæmon eum reuocat, non prouocat, id est, ad negandum illuminat eum potius quàm affirmandum. Nonnunquam uero affirmat quædam, & illa quidem magna, tanquam uidelicet non à dæmone tantum raptus, sed Deo iam plenus. Affirmat quoque ubi sanctorum adducit ueterum testimonia, uel animas hominum à mortuis resurgentium citat in testimonium. Sequitur altera dubitatio: quam ob causam Socrates, cum nunquam soleat dubitare, quin animus sit immortalis, in fine tamen Apologiæ hac utitur disiunctione: Aut nullus post mortem superest sensus, aut superest aliquis. Responde primo quidem, non de omni sensu, id est de omni cognitione, sed de nostrarum rerum sensu, uel nostro simili dubitare. Quod quidem significatur, per illa quæ in parte disiunctionis altera deinde subduntur, ubi idem quod & in Republica dicit, separatas uidelicet animas eodem pacto sese illic, quo & hic solebant agnoscere. Vbi considera dictum contra illos qui dicunt animas de corporibus in corpora transmigrare. Deinde tutius quoque ita responde, Socratem hac in præsentia disiunctione non uti, quia de illo censeat dubitandum, quod ubique tum per scientiam negatiuam, tum per diuinam inspirationem approbationemque constantissime tenet, sed aduersariorum suorum personas in præsenti respicere, qui cum obesse illi omnino studerent, inferebant ei mortem tanquam proculdubio malam. Socrates ergo contra infert, nullo modo esse malam, siue sic, siue aliter se nostræ res habeant. Vbi illud quod de mortalitate apparet ambiguum, propter illos est adiunctum, qui tanquam tyranni Epicureo more deridere Socratem potuissent, quasi facile posset decipi, si ex eo solo affirmauisset mortem non esse malam, quod post hanc uitam alia supersint bona. Quæ quidem æterna bona, & si constabant Socrati, illis tamen nullo modo constabant, neque in angusta illa temporis breuitate poterant demonstrari, quæ in Phædone & sæpe alibi demonstrantur. Tu uero nota certam Socratis nostri fiduciam, amicis prope finem Apologiæ dicentis: Bene de morte sperare debetis. Nihil enim mali bono uiro uel uiuenti, uel defuncto potest accidere. Res enim hominis quodammodo Deo similis à Deo non negliguntur. Quod autem extrema ad iudices uoce clamauit, Ego quidem hinc abeo moriturus, uos uero uicturi: utri uero nostrum in melius eant, soli Deo est certum. intellige non dubitare illum, quod paulo antè affirmabat, sed dicere soli Deo certum esse per seipsum affirmationisque rationem: posse tamen homini certum fieri per ipsum Deum negationisque rationem. Adde quod affirmare non audet se tam purgato tunc animo emigrare, ut præsentem migrationem affirmet omnino animum suum statim cœlesti patriæ redditurum.

V A uos ratione, ò uiri Athenienses, affecerint accusatores mei, nescio equidem: me certe sic affecerunt, ut mei ipsius penè oblitus fuerim, tanta persuasione dicere uisi sunt: quamuis nihil, ut ita loquar, ueri ad uos detulerunt. Sed ex multis quæ falsò asseuerabant, id sum potissimum admiratus, quod uobis cauendum esse monuerũt, ne à me quasi eloquẽte deciperemini. Quod enim asserere id minime erubuerint, cuius ego mox redargutionem opere ipso facturus eram, quandoquidem in præsentia uobis appareo longe ab eloquentia alienus: hoc, inquam, mihi super omnia uisum est impudentissimum, nisi forte eloquentem isti uocant uera dicentem. Si enim ita dicant, profiterer equidem me, quamuis non eorum more, rhetorem esse. Quippe cum hi, ut equidem dico, ueri nihil dixerint, à me uero uos uera omnia audituri sitis. Neque uero per Iouem, ò uiri Athenienses, fucatam à me orationem, quemadmodum ab istis, uerborum nominumq; elegantia, neque aliter exornatam, sed ex improuiso ut coaceruatam audietis. Confido enim me iusta dicturum, neq; quisquã uestrum speret me aliter esse dicturum: alioquin neq; ætatem hanc, ò uiri, deceret, adolescentulorum more uer-

re uerbis studiose formatis huc ad uos ingredi. Quinimò uehementer, ò uiri Athenienses, id oro, & obsecro, ut si ijsdem me uerbis in respondendo utentem audietis, quibus & in foro apud argentariorum mensas, ubi plerique uestrum me nonnunquam audierunt, & alibi, uti soleo, ne admiremini, neue grauiter id feratis. sic enim res se habet. uenio equidem nunc primum in iudicium, plures quàm septuaginta annos natus. ex quo fit ut in hac iudiciali causa reuera sim peregrinus. Et profectò quęadmodum si peregrinus Athenas uenissem, ignosceretis utiq; mihi peregrina uoce & forma loquenti, pro educationis meæ consuetudine: ita & in præsentia uos precor, neq; id quidem iniuria, ut loquendi formam minime attendatis, quæ prout contingit, tum melior, tum deterior esse potest, sed idipsum consideretis, huc mentem adhibeatis, iustáne, an iniusta dicam. Hoc enim iudicis officium est. rhetoris autem officium, uera loqui. Iustum est autem, ò uiri Athenienses, me primo quidem ad accusationem primam falso confictam, & ad primos accusatores respondere: deinde ad nouissimam atque nouissimos. Me quidem multi iam multis annis falso apud uos accusarunt, quos equidem magis formido, quàm Anyti adstipulatores, quanquam & hi sunt in persuadendo potentes. Sed illi potentiores, ò uiri, qui plerosque uestrum à pueritia occuparũt, accusantes me procul à ueritate, atq; uobis persuadentes: esse uidelicet Socratem quendam sapientem, eorum quæ super aërem, quæq; sub terra fiunt, perscrutatorem, qui soleat causam deteriorem, disserendo meliorem efficere. hi profectò, ò uiri Athenienses, qui hunc de me rumorem diuulgauerunt, mei accusatores potentissimi sunt. Qui enim hæc audiunt, opinantur harum rerum persecutores nõ credere deos esse. Profectò accusatores huiusmodi & permulti sunt, & longo iam tempore me accusant, & in ea ætate uobis suaserunt, in qua pleriq; uestrum pueri aut certe adolescentuli perfacile credidistis, deserta in causa, nemine me defendente. Atq; id quod à defensionis ratione omnium alienissimum est, neque nomina quidem illorum scire licet, atque proferre, pręterquàm siquis illorum comœdus sit. Quotcunque uero per inuidiam & calumniã hæc uobis rursus persuaserunt, quiue ipsi persuasi persuaserunt alijs, hi omnes infiniti omnino sunt, nec eorum quenquam in iudicium traducere, nec redarguere licet, sed necesse est aduersus istos tanquam in nocte pugnare defendendo, atque refellendo nemine respondente. Existimate ergo & uos, quemadmodum dicebam, accusatores meos duplices extitisse, & qui nuper accusarunt, & qui iamdiu, quales modo describebam. Atq; iudicate me quidem oportere prius respondere illis, quos & ipsi prius, multoq; magis audiuistis. Sed iam respondendum mihi est, ò uiri Athenienses, illis criminibus, conandumq; in hoc tam breui tempore opinionẽ istam eximere, quam uos per calumnias decepti, longo iam tempore contra me concepistis. Opto autem ita demum aduersarios refellere, atque obtinere, si modo id uobis & mihi melius sit futurum. Quanquam difficile id fore arbitror. Neque admodum quale id sit, me latet. Verum, ut Deo placet, ita succedat. Nos autem legi parere oportet, ac defensionẽ pro nobis afferre. Repetamus igitur ab initio quæ sit accusatio, ex qua aduersus me nata est illa calumnia, qua cõfisus Melitus mihi diem dixit. Quid ergo aiunt accusatores mei: tanquam enim si in iudicio adessent, eorum recitetur accusatio, in qua contra me iurant, quæ & uicissim à me exigit iuramentum. Socrates iniuste agit, atque nimium curiose perquirit quæ sub terra & quæ in cœlo sunt, inferioremque causam reddit superiorem. Præterea alios eadem docet. Talis utique est accusatio. Nempe talia quædam & uos uidistis in Aristophanis comœdia: Socrates enim illic persona circumfertur, affirmans se per aërem peruagari: & complures eiusmodi nugas. Quarum ego rerum neque multum, neque parum quicquam scio. Neq; hæc dico, quasi harum rerum scientiam paruifaciam, siquis in huiusmodi rebus sit sapiens, quo minus tanti criminis reus à Melito accuser: sed quia reuera, ò uiri Athenienses, horum nihil scio. Testes autem huius plerosq; uestrum adduco. Oro uos docere & exponere inuicẽ uelitis, quot me colloquentem aliquando audiuistis. audiuistis autem plerique uestrum. Recensete igitur inuicem, nunquis uestrum aliquando ijs de rebus quicquam, siue multum, siue parum audiuerit, disputantem: atq; ex hoc denique cognoscetis eiusmodi esse cætera, quæ multi de me circumferunt. At enim horum nihil est uerum. Quinetiam à quopiam audiueritis me homines docere, atq; inde pecunias cumulare. neq; id quidem uerum est. Atqui præclarum id mihi uidetur, siquis docere homines possit, quemadmodum Gorgias Leontinus, & Prodicus Chius, et Hippias Eleus. Quorum unusquisq; eam facultatem habet, per quam ad singulas profecti ciuitates, adolescentibus quibus liceret in patria suorum se ciuium disciplinæ gratuito commendare, persuadent ut se aliorum disciplina relicta sectentur, ac data pecunia, gratiam insuper habeant. Est & alius quidam uir hic sapiens Parius, cuius ego ad nos aduentu sum admodum delectatus. contigit enim ut in eum aliquando uirum inciderem, qui plus pecuniarũ in Sophistas expendit quàm cæteri omnes, Calliam, inquã, Hipponici filium. Hũc ergo ita interrogaui. Duos enim habet filios. O' Callia, inquam, si filij tui pulli equini aut taurini essent, haberemus aliquem quem illis mercede adhibita prȩficeremus, qui eos pulchros & in suo utrunq; genere excellentem efficeret. esset uero talis aut equestrium aliquis, aut agricolarum. Nunc uero cum filij tui sint homines, quẽmnam cogitas illis præficere? Et quisnam huius humanæ ciuilisq; uirtutis scientiam habet? Arbitror id te cum filios habeas, cogitauisse. Est'ne, inquam, talis aliquis, an non? Est profectò, inquit ille. Quis inquam est? & unde? & quanta mercede docet? Euenus, inquit, est, ò Socrates, Parius, merces uero quinque minæ. Atque ego Euenum felicem iudicaui, si reuera hanc habet artem, atque adeo diligenter docet. Nam & ipse quoque si talia scirem, admodum gloriarer, & magni me facerem. Sed certe, ò uiri Athenienses, hæc equidem nescio. Requirat igitur forsan aliquis, quidnam, ò Socrates, tuum est opus? Et unde aduersus te exortæ sunt hæ calumniæ? nisi enim aliquid præter aliorum consuetudinem ageres, nunquam tantus de te rumor concitatus esset. Nam unde de te sermo tam frequens, nisi egisses aliquid à cæteris alienum? Dic ergo nobis quid tandem id sit, ne nos de te temere aliquid iudicemus. Iusta sanè hæc mihi uidetur interrogatio: atque ego uobis conabor ostendere quidnam id sit, quod mihi & nomen hoc, & calumniam pepererit. Sed audite iam, & si uereor ne fortè quibusdam uestrum

strum iocari uidear. Veruntamen existimate me uobis uera omnino dicturum. Equidem, ô uiri Athenienses, non ob aliud certe quàm ob sapientiā quandam eiusmodi nomen nactus sum. Sed ob quam sapientiam? Fortè ob eam quæ humana sapientia est. Nam hac reuera sapiens esse uideor. illi uero quos paulo antè commemorabam, maiorem fortè quandam humana sapientiam habent. uel quid dicā, non habeo: neq; enim ego ea prȩditus sum. Quod si quis me hanc possidere dicat, mentitur, & in meam calumniam hæc dicit. Sed ne uobis molestum sit, ô uiri Athenienses, si quid uobis magnum dicere uidear. neq; enim ex me duntaxat dicam, sed testem uobis afferam fide dignū. Profecto si qua mihi est sapientia, qualis ea sit, testem adhibebo uobis Delphicum deum. Chȩrephontē certe nouistis. Ille familiaris mihi erat ab iuuētute, & Atheniensi populo amicus, ac unà uobiscū fugit, & simul in urbem reuersus. Nouistis planè qualis erat Chærepho, quàm uehemens quancunque ad rem se conuertisset. Hic ergo quandoq; profectus in Delphos uaticinium id experiri ausus est. Ne grauiter feratis, ô uiri, quod in prȩsentia sum dicturus. Interrogauit utique an esset ullus me sapientior. Respondit Pythia, sapientiorem esse neminem. De his quidem ipsius hic frater uobis testificabitur: nā ipse Chȩrephon uita functus est. Considerate uero quorum gratia hæc dicā. Debeo enim uobis aperire unde hæc aduersum me calumnia sit exorta. Profecto cum hæc audissem, ita mecum ipse reputaui. Quidnam Deus ait? aut quid hoc sibi uoluit? Ego enim mihi conscius sum, neq; in magnis, neque in paruis esse me sapientem. Quid igitur sibi uult, cum me asserit sapiētissimum? Deum quidem mentiri nō est credendum. neq; enim id fas est Deo. Atq; ita diu ambiguus scrutabar quid oraculū innuisset. Ac uix tandem post longas ambages uiam eiusmodi inueni. Aggressus enim quendam ex his qui sapientes uidentur, sperans, si usquam, in hoc uaticinium coargui posse, oraculoq; ostendi, non me quidem quē præfecerat, sed illum esse sapientia prȩferendum. Dum ergo illum examinarem: huius uero nomen promere non est necessarium, erat autem quidam ex his qui in repub. uersantur: illū, inquam, dum examinarem, unaq; differerē, ô uiri Athenienses, hunc in modum affectus sum: uisus mihi est uir ille uideri quidem sapiens tum alijs, tum uel maxime sibiipsi, esse uero nequaquā. deinde conatus sum illi ostendere, putare quidem eum esse se sapientem, sed minime esse. Quapropter & ille infensus mihi redditus est, & multi qui aderāt, grauiter id tulerūt. Itaq; ad meipsum reuersus, ita mecum ipse reputaui, Ego profecto sum hoc homine sapientior. Apparet enim neuter nostrum pulchrum bonūq; aliquid nosse. Sed hoc interest, quòd hic quidem cū sciat nihil, scire putat aliquid: ego uero quemadmodū nescio, ita nescire me puto. Videor ergo in hac tantula re hoc homine sapiētior esse, quòd quæ ignoro, neque scire me arbitror. Post hæc alium audiui, ex his qui illo insuper sapientiores habentur, in eoq; considerando omnino similiter iudicaui, atq; illū aliosq; multos mihi reddidi infensos. Proinde similiter deinceps processi ad alios, non ignorans quantum aduersus me odium concitarem, ideoq; non absq; dolore quodam timoreq; procedebam. Veruntamen necessarium mihi uisum est oraculum diuinum omnibus anteferre, passimq; progredi perscrutaturum quid sibi uelit oraculū, huiusq; gratia omnes quotcunq; aliquid scire uidentur, adire. Et per Canem, ô uiri Athenienses, oportet enim uobis uera fateri, tale aliquid mihi contigit hæc ex diuino oraculo perquirenti, ut qui opinione hominum maxime probabātur, eos quasi omnium imprudentissimos inuenirē: qui uero inferiores habebantur, eos quantum ad prudentiam spectat, probabilius se habere. Operæprecium est referre uobis errores laboresq; meos, quos equidem propterea sustinui, dum à me oraculum adeo probaretur, ut redargui iam deinde non posset. Post ciuiles homines ad poëtas me contuli, tragœdiarum & dithyramborum aliorumq; carminum autores, quasi hic perspicue admodū depræhensurus, esse me his rudiorem. Acceptis itaque eorum libris, in quibus elaborauisse maxime uidebantur, sciscitatus sum eorum sensa, ut nonnihil ab ipsis perdiscerem. Erubesco, ô uiri, uerum hic uobis aperire. dicendum est tamen. Alij penè omnes præsentes, ut ita dixerim, melius de rebus his loquerentur, de quibus ipsi poëmata conscripserunt. Deprȩhēdi igitur breui id in poëtis, eos uidelicet nō sapientia facere quæ faciunt, sed natura quadam ex diuina animi concitatione, quemadmodum & hi qui diuino furore afflati uaticinantur. Nam & hi multa quidem dicunt atq; præclara: sed eorum quæ dicunt, nihil intelligunt. Tali quodam pacto poëtȩ affecti fuisse mihi uidentur, & simul animaduerti eos in alijs quoq; propter poësim omnium se sapientissimos iudicare, in quibus nō sunt sapientes. Abij ergo, & hinc eadem omnino sententia qua & à ciuilibus uiris abieram. Tandem uero me ad artifices contuli, utpote bene mihi conscius quàm nihil istic, ut ita dicam, scirem. hos autem noueram multa & pulchra scire, neq; in hoc equidem deceptus sum. Sciebant enim quæ ipse nesciebam, & hac in parte me sapientiores erant. Sed, ô uiri Athenienses, in eodem errore quo & poëtas, peritos artifices deprȩhendi. Nam ob hoc ipsum quòd sua rite perficiebāt, unusquisq; eorū se in cæteris quoq; uel maximis sapientissimum esse putabat. Atqui hic error illam quoq; quæ ipsis inerat, sapientiam offuscabat. Quamobrem si meipsum oraculi loco interrogarem, utrū eligam, itáne me habere ut habeo, uidelicet neq; scientem quæ illi sciunt, neq; meam inscitiam ignorantē, an utraq; habentem quæ illi habent, plane mihi ipsi simul atq; oraculo responderem, præstare ita ut habeo me habere. Ob hāc utiq; inquisitionem meam, ô uiri Atheniēses, inimicitiæ multæ difficilimæ, atque grauissimæ aduersus me coortæ sunt, ex quibus multæ sunt calumniæ consecutæ. Nomen uero sapientis mihi propterea exortum est, quòd prȩsentes plurimum illa me putant scire, in quibus alios refello. Videtur autem, ô uiri Athenienses, reuera solus deus sapiens esse, atq; in hoc oraculo id sibi uelle, humanam uidelicet sapientiam parui, imò nihili pendendam esse. Quod uero Socratem nominat sapientem, ob id facere, quo nomine meo tanquam exemplo quodam utens, quasi sic dicat: Is, ô uiri, sapientissimus est, qui quemadmodum Socrates, nouit reuera sapientiam suā esse nihili pendendā. Hæc igitur ego sic affectus, & nunc perquirere passim deo obsecutus, & perscrutari non desino, cōueniens quemcunque aut ciuium, aut peregrinorum esse existimo sapientem. Ac si quando mihi ille talis non uideatur, tunc ipse deo suffragatus, illum sapientem non esse demonstro. Atque ob occupationes eiusmodi nullum mihi ferme relinquitur otium uel

ad pu=

ad publicum aliquid agendum,uel priuatum,ſed in extrema paupertate ob Dei cultum ſum cōſtitutus. Præterea adoleſcentes maxime opulenti,quiue à negocijs uacant, me ultrò ſequentes delectantur, cum refelli à nobis homines ſpectant. Quinetiā ipſi nonnunquam me imitati,alios deinde confutare cōtendunt. Qua quidem in re plurimam reperiunt turbam hominum aliquid ſe ſcire putantium,cum aut nihil ſciant, aut perparum. qui uero ab his conuincuntur,non tam illis quàm mihi redduntur infenſi, clamantq́; eſſe Socratem quendam ſceleſtiſsimū,iuuētutisq́; corruptorem. At ſi quis ab eis ſciſcitetur, quidnam uel agendo,uel docendo corrumpat,nihil quidem aſsignare poſſunt, imò prorſus ignorant. Sed ne deeſſe illis materia uideatur, ad iſta confugiunt quæ communi uoce facile philoſophantibus obijci ſolent, eos ſcilicet neq; ſublimia ſuper terrā, neque profunda ſub terra, neq; Deos eſſe putare,rationemq́; inferiorem quaſi ſuperiorem oſtendere. uera enim, ut puto,fateri nolunt,ſe ſcilicet indignatos, propterea quòd conuicti fuerint,ſimulare ſe illa ſcire quæ neſciunt. Vtpote igitur ambitioſi & uehementes, & multi,ac uelut ex compoſito,atq; obnixæ diligentisq́; perſuaſionis ſtudio me criminantes,ueſtras aures impleuerunt,& iādiu, & nuper calumnijs in me ſedulo confictis. Ex his autem Melitus, & Anytus,& Lycon contra me ſurrexerūt.Melitus quidem ob poëtas mihi infeſtus, Anytus uero ob artifices atq; reipublicæ gubernatores,Lycon deniq; gratia rhetorum. Quamobrem quemadmodum ab initio dicebam, admirarer equidem,ſi opinionem iſtam tantis conceptā calumnijs, tam inueteratam,nunc in tam breui tempore amouere à uobis poſſem. Hæc equidem, ò uiri Athenienſes,uera uobis loquor,neque celo,neq; ſubtraho aut magnū quicquam, aut paruū,quamuis ferme norim in his dicendis me eiſdem fore moleſtum. Quod quidem argumentum uobis eſt, me uera loqui, atque hanc eſſe calumniam contra me exortam, eiuſque cauſas eiuſmodi eſſe. Et ſiue in præſentia, ſiue in poſterum hæc inquiretis,ita eſſe inuenietis. Ad illa igitur quæ primi accuſatores detulerunt, hæc mihi ſufficiens apud uos ſit defenſio. Ad Melitum uero bonum,& ut ipſe ait, patriæ amatorem, reliquosq́; accuſatores deinceps reſpondere pergam. Ac rurſus tāquam alij quidam accuſatores ſint, accuſationem iuramento calumniæ uitandæ gratia præſtito ſuſceptam in medium adducamus. Habet uero in hūc ferme modum. Socrates iniuſte agit, iuuentutem deprauans, ac Deos quos ciuitas putat,ipſe non putans,ſed alia quædam noua dæmonia. Accuſatio quidē eſt eiuſmodi. huius autem accuſationis unamquanque partem diſcutiamus. Iuuenes deprauare me obijcit, atque in hoc iniuriā facere:ego uero,ò uiri Athenienſes,contrà iniuriari Melitum dico, propterea quòd ſerio ludit,tam facile homines in iudicium trahens, ſimulansq́; ſerijs ſe rebus incumbere, earūq́; rerum habere curam,quæ ipſi nunquam curæ fuerūt. Hoc autem ita eſſe conabor & uobis oſtendere. Heus Melite, reſponde mihi,nūquid ipſe maxime cures, ut quàm optimi adoleſcentes euadant. Curo equidem. Age ergo his nunc dicas, quiſnam iuuenes meliores efficiat. Conſtat enim ſcire te,cum tibi id curæ ſit. Me certe corruptorem eorum, ut ais, iam deprædendiſti,accuſaſti his,in iudicium traxiſti. ergo age, & eum qui efficit meliores dic his,& quiſnam ſit,oſtende. quidnam,ò Melite,taces? Videſne nihil te habere quod dicas? Atqui nónne turpe id tibi uidetur eſſe,ac ſufficiens argumentum eius quod ipſe dico, te hæc nunquam curaſſe? Verum dic iam bone uir. Quiſnam eos efficit bonos? Leges. At uero non iſtud interrogo,ò uir optime.ſed quis homo qui & primum ipſum norit, leges ſcilicet quibus illi meliores fiāt. Hi,ò Socrates,iudices. Quid uero, ò Melite, ais? iſtine erudire iuuenes poſſunt, bonosq́; reddere? Et maxime quidem. Vtrum omnes? An alij quidem poſſunt, alij uero nequaquā?

Omnes. Bene per Iunonem loqueris,et magnam eorum qui proſint iuuenibus copiam. Verū quidnam hi qui audiunt? Faciúntne & ipſi meliores, an non? Ipſi quoq;. Quid uero ſenatores? Et ſenatores. Sed enim,ò Melite,cauendum eſt ne concionatores fortè adoleſcentes corrumpant. An uero & hi omnes ſimiliter faciunt meliores? Hi quoq;. Omnes igitur, ut uidetur, Athenienſes honeſtos bonosq́; reddunt præter unum me.Ego enim corrumpo ſolus. Itáne ais? Ita certe, & quidem uehementer. Magna tu quidē me damnas infelicitate.Proinde mihi reſponde,an & de equis idem putes,omnes ſcilicet homines equos bonos efficere, unum uero duntaxat eſſe qui eos corrumpat. An omnino cōtrà unum eſſe,uel certe perpaucos equitādi peritos reddere meliores equos: quàmplurimos autē eſſe, qui ſi inter equos uerſentur, illiſque utantur, deprauant? Nónne ita ſe res habet, ò Melite, & de equis, & de cæteris omnibus animantibus? Penitus ita,ſiue tu & Anytus non confiteamini, ſiue confiteamini. Etenim permagnam iuuenes nacti eſſent felicitatem, ſi unus duntaxat eos poſſet peruertere, cæteri uero omnes prodeſſent. Cæterū, ò Melite, ſatis demonſtrat te nullam iuuentutis curam habuiſſe unquam, ac plane declaras incuriā tuam, teq; nūquam meditatum fuiſſe ea de quibus me accuſas. Præterea obſecro te per Iouem,ò Melite, reſpōde nobis,utrū melius uerſari poſſumus inter bonos ciues,an inter malos. Reſponde amabo. Nihil enim difficile te rogo,nónne mali ſemper mali aliquid agunt his quibus conuerſantur: boni autem bonum? Proculdubio. Eſt'ne ullus qui detrimētum ſuſcipere potius quàm emolumentum uelit ab his quibus familiariter utitur? Reſponde,ò bone uir. Lex enim reſpondere te iubet. eſtne quiſquam qui damnum pati uelit? Nullus. Age ergo,tu me huc in iudicium uocas quaſi iuuentutis deprauatorē. an dicis me id uolentem facere,uel nolentē? Equidem uolentem dico. Nūquid tu, ò Melite,longe minor natu uſqueadeo me grandiori ſapientior es, ut plane cognoſcas tu quidē malos obeſſe familiaribus, bonos uero prodeſſe? Ego autem in tantā inſaniā prolapſus ſim,ut neq; id cognoſcā, ſiquē ex familiaribus peiorem reddidero, periclitaturū me ne quid ab eo mali perpetiar, atque hoc tantum mihi ipſi malum, ut ais, uolens inferam? Hæc equidem tibi,ò Melite,nō credo. Arbitror quoq; neminē tibi alium conceſſurum. Sed aut non deprauo adoleſcentes,uel ſi deprauo,inuitus facio. Quapropter tu in utroque mentiris. At ſi inuitus corrumpo,non huc in iudicium inuolūtaria delicta lex trahi iubet, ſed priuatim doceri atq; caſtigari. Cōſtat enim ſi didicero,nō amplius me id facturum, quod per ignorantiam faciebam. Tu autem familiariter me emendare noluiſti,ſed in iudicium rapis: quò eos trahi lex iubet, qui pœna indigent potius quàm diſciplina. Iam uero ex his manifeſtum eſt, ò uiri Athenienſes, quod modo dicebam,

dicebam, nullam huic Melito aut magnam, aut paruam erudiendæ iuuentutis curam fuisse. Nunc age, dic qua ratione me asseras, ò Melite, peruertere iuuentutem. An uidelicet quemadmodum in accusatione scripsisti, quia doceam non putare Deos quos ciuitas putat, sed alia quædam noua dæmonia? An non in his docendis affirmas iuuenes me corrumpere? Omnino quidem ac uehementer hæc assero.

Per Deos ipsos, ò Melite, de quibus nũc nobis est sermo, apertius & mihi & his enarra. Nam ego quidem nõdum plane intelligo, utrum dicas docere me iuuenes ut putent aliquos quidem Deos esse. quod si ita est, ego Deos esse puto, neqꝫ omnino sum absque Deo, neque in hoc iniuste ago, quamuis nõ eos quos habet ciuitas, sed alios esse doceam. Vtrum, inquam, hoc est in quo me criminaris, quòd uidelicet Deos alios introducam? An me ais omnino negare Deos, rursusqꝫ ut negent alios quoqꝫ docere? Assero equidem te omnino negare Deos. O admirabilis Melite, cúrnam ista dicis? Neque solem igitur, neque lunam esse Deos credo ut homines alij. Per Iouem ita ò iudices. Nam solem quidem lapidẽ esse dicit, lunam uero terram. Anaxagoram tu quidem, ò amice Melite, accusandũ censes, atqꝫ ita hos parui facis, existimans eos literarum ignaros esse, quasi nesciãt libros Anaxagoræ Clazomenij eiusmodi opinionibus esse plenos. Iuuenes ais hęc à me discere, quæ liceret interdum etiam si multa sint, unius drachmæ precio emere ex orchestra? Socratemqꝫ deridere, si sua esse fingeret, præsertim quum tam absurda sint? Sed per Deum, ò Melite, putásne reuera nullum me Deum existimare? Nullum per Iouem. Incredibile est, ò Melite, quod dicis: & quidem ut mihi uidetur, etiam tibi ipsi. Mihi enim, ò uiri Athenienses, nimis contumeliosus ac petulans iste uir, ipsamqꝫ accusationem contumelia quadam & petulantia & iuuenili temeritate proculdubio conscripsisse apparet. uidetur enim ceu ænigma quoddam componere, tentans an Socrates sapiens depræhendat ipsum quasi ludentem, sibique ipsi contraria proponentem, uel Socrates unà cum auditoribus ipsis decipiatur. Hic nanque repugnare sibimet in ipsis accusationis uerbis mihi uidetur, ceu si dixerit, Contra leges agit Socrates Deos non putans, sed Deos putans. Quæ quidem iocantis nugæ esse uidentur. Animaduertite, ò uiri, quo pacto Melitus mihi uidetur hæc dicere. Tu responde nobis, ò Melite. Sed uos quod ab initio oraui, ne ægre feratis si pro more meo uerba facio. Est'ne quisquam, ò Melite, qui humana quidem esse putet, homines uero nequaquam? Respondeat mihi, ò uiri, neque modo in his, modo in illis perturbet. éstne aliquis qui equos nõ putet esse, sed equestria? uel tibicines quidem non esse, sed tibicinum officia? Non est quisquam, ò uirorum optime. Ego enim pro te & tibi & his alijs respondeo. siquidem ipse non uis respondere. Sed ad hoc saltem quod magis ad rem pertinet, responde. An est quisquam qui dæmonum quidem opera opinetur esse, dæmones autem minime? Nullus. Quàm tarde & uix respondisti ab his coactus? Nónne igitur dæmonum opera confiteris me & putare & docere siue noua, siue antiqua sint? omnino enim ut confiteris dæmonia ego assero, atque hæc quidem in responsione iurabo. Quòd si dæmonia puto, necessarium est omnino putare me dæmones quoqꝫ esse. an nõ ita se res habet? Ita certe. Pono enim te confitentem, quandoquidem respondere non uis. Dæmones autem, nónne aut Deos arbitramur esse, aut Deorũ filios? Faterísne hoc, an negas? Prorsus. Nónne si dæmones esse arbitror, ut ipse concedis, dęmonesqꝫ Dij quidã sunt, id euenit quod modo dicebam? ænigma proponere, & quasi nugari dicendo me Deos non existimãtem, Deos tamen rursus existimare, quandoquidem dæmones esse duco? Rursus si dæmones Deorũ filij sint, spurij uidelicet quidam, aut ex nymphis, aut ex alijs quibusdã, ut fertur, quísnam hominũ filios quidem Deorum esse putet, Deos uero neget? Perinde enim id absurdum foret, ac si quis equorum quidem filios uel asinorum mulos esse putet, equos autem & asinos esse non putet. Sed, ò Melite, uideris proculdubio accusationem istam idcirco ita instituisse, uel ut ingenij nostri periculum faceres, uel quia in quo reuera me criminareris, nihil haberes. Tu uero quánam ratione persuaderes alicui uel minimum quidem mentis habenti, nõ esse eiusdem uiri dæmonia simul & diuina putare, ac rursus eiusdem neqꝫ dæmones, neque Deos, neque heroas? Nulla certa ratione fieri posse aliter ostendi potest. Cæterum, ò uiri Athenienses, quòd quidẽ ego non deliquerim, quemadmodum Melitus accusat, haud magna mihi purgatiõe opus esse uidetur, sed ea quæ dicta sunt, sufficere iudico. Quod autem ab initio dixi, maleuolentiã plurimã esse contra me apud plurimos concitatam, id profecto uerissimũ est, et hoc me perimet, si quidem perimar, non Melitus, neqꝫ Anytus, sed multorum calumnia & inuidia. Quæ quidẽ alios quoqꝫ multos uiros bonos peremit hactenus, et, ut arbitror, perimet. Nihil enim graue uel mirum, si in me obesse nõ desinat. Forsitan uero ita me quispiam interrogabit. Nónne te pudet Socrates, tale quiddam exercere, ex quo continuo in periculum uenias moriendi? Equidem huic obiectioni iustam hanc responsionem dabo. Haud recte, ò uir, loqueris, si putas magnam aut uitæ aut mortis habendam esse rationem homini cuius uel parua quædam utilitas sit: ac non illud potius duntaxat considerandum, quoties aliquid agit, utrum iusta agat, an iniusta, aut boni uiri opera siue mala. Alioquin ex hac ratione tua spernẽdi fuissent semidei omnes quotcunqꝫ apud Troiam occubuerunt, & alij, & in primis ipse Thetidis filius: qui usqueadeo mortis contempsit periculum, ne turpem subiret infamiam, ut cum sibi Dea mater properanti ad Hectorem occidendum prædixisset, his ferme, ut arbitror, uerbis: O fili, si pro uindicta Patrocli amici tui ab Hectore interfecti, Hectorem interfeceris, ipse peribis. inquit enim, Subito post Hectorem infelix tibi sors imminet. Cum inquam ab ea hæc accepisset, usqueadeo discrimen mortemqꝫ contempsit, ut multo magis timuerit turpem uitam amicorum inultis iniurijs quàm mortem: statimqꝫ responderit, mori se malle pro iusta amici uindicta, quàm moras trahentem apud naues ridiculum contemptũqꝫ uiuere. Hunc ergo periculi mortisqꝫ curã habuisse, quísnam dixerit? & profecto ita res se habet, ò uiri Athenienses. Quo quisqꝫ in loco uel seipsum constituit, arbitratus id optimũ esse, uel à superiore iubetur consistere, in eo, ut mihi uidetur, permanere oportet, periculumqꝫ subire, neqꝫ mortem, neque aliud quicquam magis quàm turpitudinem formidantem. Equidem ò uiri Athenienses, grauiter aberrarem, si cum illis paruerim præfectis, quos ipsi mihi præposuistis & in Potidæa, & in Amphipoli, et in Delio: tunc enim ubi illi me consistere iusserũt,

ibi con

ibi constiti ut quisquam alter, mortisq; discrimen subiui: ubi Deus me posuit, permanereq; uoluit, ut opinatus sum atque existimaui, uidelicet philosophantem me uiuere, ac meipsum aliósque scrutari, ibi ob mortis alteriúsue rei metum ordinem desererem. Pergraue, inquam, id esset delictum, & tunc reuera me iuste quis in iudiciũ traheret, quasi Deos non putantem, uidelicet oraculo non parentem, atque mortem timentem, putantemq; me sapientẽ esse, quum sapiens minime sim. Nam mortem timere, ò uiri, nihil est aliud quàm sapientem uideri eum qui non sit sapiens. Quippe cũ id sit scire uideri quæ nesciat. Nemo enim scit utrum mors summum bonorum omnium contingat homini, metuunt autem perinde ac si eam scirent maximum esse malorum. Cui uero dubium esse debet, quin hæc ipsa inscitia sit maxime uituperanda, per quam aliquis se putat scire quæ nescit? Ego autem ò uiri, in hoc forsan à multis hominibus differo: ac si qua in re sapientiorẽ me aliquo esse dicerem, in hac utiq; dicerem, quod cum haud sufficienter quę sunt apud inferos norim, similiter me non nosse cognosco. Iniurias autem inferre, superioriq; non obedire uel Deo uel homini, malum turpeq; esse scio. Hęc igitur quæ nescio, utrũ bona sint, nunquam magis timebo, atque fugiam, quàm illa quæ mala esse cognosco. Quamobrem si me nunc absoluatis non credentes Anyto, qui dixit aut me in iudicium ab initio uocãdum non esse, aut uocatum necessario esse damnandum. Nam si à uobis absoluerer, fore ut filij uestri Socratis secuti uestigia, omnes omnino corrumperentur. si inquam, ad hæc uos ita dicatis: ò Socrates, Anyto non credimus, teq; sententijs nostris absoluimus, hac tamen conditione, ut nũquam posthac in hac inquisitione philosophiaq; uerseris: ac si id facere deprænhendare, mortem obeas. Si igitur, ut dicebam, his conditionibus dimittere me uelitis, respondebo utiq; uobis: ò uiri Athenienses, diligo uos equidem atque amo, Deo tamen parere malo quàm uobis. Et quamdiu spirabo, uiresq; suppetent, philosophari non desinã, exhortans & docens quemcunq; nactus fuero, sicut soleo hũc in modum. Quid tu ò uir optime, cũ ciuis sis Atheniensis, ciuitatis amplissimæ ac sapientia & potentia præstantissimæ, nõ erubescis in eo omnem operam ponere, quo tibi pecuniarum & gloriæ & honoris quàm plurimum sit: ut autem prudentia et ueritas, & optimus animi habitus in te sit, neq; cogitas, neq; curas? Ac si quis uestrum mecum contenderit, id se curare asseuerans, haud statim dimittam illum, neque recedam, sed sciscitabor, examinabo, redarguam. Quod si mihi nõ uideatur possidere, uirtutem attamen profiteri, obiurgabo quòd ea quæ plurimi precij sunt, nihili pendat, uilissima uero plurimi faciat. Hoc equidem officium pręstabo iuniori & seniori quemcunque nactus fuero, rursusq; peregrino & ciui, magis autem ciuibus, quanto mihi genere propinquiores estis. Hoc enim Deus ipse iubet. Reor autem quod & uos latere non debet, nullum adhuc bonum uobis in hac urbe maius contigisse quàm hoc meum ministerium, quod Deo parens exhibeo. Nihil enim aliud agens circumeo, quàm suadẽs iunioribus, senioribusq; uestrum, neque corporum, neque pecuniarum, neq; aliarum omnino rerũ curam prius uehementiusq; quàm animi habendam esse, ut quàm optimus sit, docens non ex pecunijs uirtutem, sed ex uirtute pecunias, aliaq; bona omnia et priuatim et publice hominibus prouenire. Si igitur hæc docens peruerto iuuenes, essent certe perniciosa. At si quis dicat me alia quàm hæc docere, nihil dicit. Horum gratia, ò uiri Athenienses, profiteor equidem siue credatis Anyto, siue non credatis, siue dimiseritis me, siue nõ dimiseritis, profiteor me nihil aliud esse facturũ, nec si mihi sit pluries moriendum. Ne conturbemini ò uiri Athenienses. Sed quemadmodum ab initio rogaui, me ęquo animo audiatis: erit enim uobis, ut arbitror, utile, si quæ nunc dicturus sum, audietis. Equidem uobis nonnulla dicturus sum, quæ audientes forsitan ad clamorẽ in præsentia prouocemini, ego uero silentiũ à uobis exposco. Scitote si me occideritis talem qualem uobis modo dicebam, non me læsuros esse uos magis quàm uos ipsos. Me quidem neq; Melitus, neque Anytus unquam lædet. Neq; enim posset. Siquidem nefas est, ut arbitror, meliorem uirum à deteriore lædi. Interficere tamen potest uel pellere, uel contumelia quadam afficere. atq; hæc iste quidem & alius aliquis ingentia putet esse mala: ego uero non puto, sed multo peius esse illa facere quę nũc iste facit, aggrediens iniuste uirum occidere. Quam obrem, ò uiri Athenienses, nõ tam mihi nunc opus est defensionẽ pro me ipso meditari, ut aliquis existimaret, quàm uobis ne quid me cõdemnantes contra id munus quod Deus uobis tribuit, delinquatis. Si enim me interfeceritis, haud alium talem reperietis, uere quidem, & si fortè id dictum ridiculum est, ciuitati uestrę à Deo adhibitum, uelut equo cuidam magno & generoso, sed ipsa mole pigriori, atque à tabano aliquo excitari indigẽti: qualem uidetur me Deus ciuitati addidisse, qui singulos exuscitans & monens & obiurgans, non cesso diem totam ubiq; uobis assistere. Talem uero alterum non facile nanciscemini ò uiri Athenienses. Ergo si mihi credideritis, me uestris sententijs absoluetis. At uero si fortè dormitantium more grauiter ferentes uos exuscitari, me, ut uult Anytus, temere occideritis, reliquum omne tẽpus dormietis, nisi forsan Deus uobis prospiciens alium quẽdam miserit. Me uero esse talem, ut à Deo ciuitati tributus fuisse uidear, hinc potestis animaduertere. Nõ humanum certe id esse uidetur, quòd ego mea quidẽ omnia omnino neglexerim, atq; in hac rei familiaris negligentia tot annos iam perseuerem, uestro semper intentus bono, dum singulos adeo tanquã pater, aut frater natu maior, suadens curam uirtutis habere. Quod si quam pro officio meo mercedem reciperem, humanam quandam id rationem haberet. Nunc uero quod & uos plane uidetis, accusatores isti mei quanquam impudentissime alia contra me omnia coaceruarunt, hoc unum tamen solita illa impudentia nequaquam ausi sunt pertentare, testesq; adhibere qui probent me unquã pro his mercedem ullã exegisse aut petisse. Huius autem rei sufficientem uobis, ut arbitror, testem affero, paupertatẽ meam. Sed forsan absurdum alicui uideri potest, me priuatim hæc consulere singulis anxie nimis circumeuntem, publice uero in concionibus ausum non fuisse hoc idem ciuitati cõsulere. Huius autem causa est de qua sæpe me passim dicẽtem audiuistis, diuinum uidelicet quiddam atque dæmonicum in uoce quadam mihi adesse. Quod quidem Melitus in accusatione derisit. sed mihi quidem ab ipsa pueritia hoc adest, uox scilicet quędã, quæ quoties fit, me prohibet agere quod acturus erã, prouocat uero nunquam, hoc inquam est quod mihi repugnet, quo minus me ad publica conferam. & recte

admodum

admodum mihi aduersari uidetur. Constat enim, ò uiri Athenienses, si quondam negocia publica aggressus fuissem, iamdiu mihi fuisse pereundum: itaque nullam uel uobis, uel mihi attulissem utilitatē. Ne mihi succenseatis, oro, uera dicenti. Nemo enim diu saluus esse potest, si aut uestro, aut alteri cuiquā populo legitime aduersetur, quo multa iniusta atq; iniqua quæ fieri solent in ciuitate, prohibeat. Sed necesse est eum qui reuera pro iustitia pugnat, si modo breui saluus futurus sit, priuatim degere, neq; rempublicam attingere. Horum equidem magna uobis afferā argumenta, non uerba quidem, sed, quod uos multi facitis, facta. Audite iam quę mihi cōtigerint, ut planius perspiciatis, nulli me quicquam cōtra iustitiam ob mortis metum concessurum fuisse, atque non concedentem, simul fuisse periturum. Referam uobis equidem molesta quædam atque iudicialia, uera tamen. Ego enim, ò uiri Athenienses, nullo adhuc publico functus sum munere, nisi quòd ad consilium sum electus. Contigit autem tribum meam Antiocheam eo tempore præsidere quo uos decem illos exercitus duces, quia nauali pugna interemptos non sustulissent, damnare simul omnes properastis, iniuste quidem, ut cunctis postea uobis notū fuit. Tunc ego solus ex omnibus præfectis me uobis opposui, nequid ageretis præter leges, meísque suffragijs restiti. Quo in tempore cum oratores multi parati essent deferre meum nomen, atque in iudicium trahere, uosq; ipsi ingenti idem clamore iuberetis, existimaui oportere me magis pro lege atque iustitia subire periculum, quàm uobiscū sentire, non sentientibus iusta ob metum carceris aut mortis. Et hęc quidē facta sunt ciuitate adhuc sub libertate populi constituta: Postquā uero ad paucorum potentiam deuentum est, rursus triginta illi qui rempublicam occuparunt, uocantes me unà cum alijs quatuor in Tholum, iusserunt Leontam Salaminium ex Salamine adducere quo ille necaretur, qualia uidelicet multa illi, & alijs multis eo tempore mandabāt, ut complures criminibus suis inuoluerent. Tūc ego non uerbis quidem, sed re ipsa rursus ostendi, nihil omnino, quamuis dictu rusticius uideatur, curare mortem: illud uero omnino curare, nequid iniustum neue impium facerem. Me uero potestas illa terribilis nequaquam ita conterruit, ut iniuste aliquid facerem. Sed ubi Tholo egressi sumus, reliqui quatuor in Salaminam aduentantes, captum Leontam duxerunt, ego uero domū abiui: ac forsan propterea me illi interfecissent, nisi breui eorum potestas dissoluta fuisset. Atque horum testes uobis erūt permulti. An ergo putatis tot annos me uiuere potuisse, si publica tractauissem, bonique uiri officio fungens, iustitiæ suffragatus essem, atque, ut oportet, unum id officiū omnibus prætulissem? Permultum abest, ò uiri Athenienses. neq; enim alius quisquam hominum, ita se gerēs, diu saluus esse potuisset. At ego per omnem uitam sicubi publica tractaui negocia, talem me pręstiti, & priuatim idem ipse nemini unquam præter id quod iustum est, concedens, uel alijs, uel horum alicui quos ij qui me criminantur, meos affirmant esse discipulos. Ego autem nullius unquam præceptor fui. Sed siquis dicentem me ac tractantem audire desiderauit, siue iunior, siue senior, nulli unquam id negaui. Neq; uero is ego sum, qui pecunijs acceptis disputem, non acceptis uero taceam, sed pariter diuiti atq; pauperi interrogandum me præbeo, ac etiam siquis respondendo audire uelit quæ dico. Et si quis horum probus fiat uel non, haud iuste crimen subirem: quippe cum nulli unquam doctrinā uel tradiderim ullam uel promiserim. Quòd si quis dixerit priuatim à me quicquam uel didicisse, uel audisse, quod nec alijs omnibus commune fecerim, non uerum dicit. Sed quam ob causam quidam mea consuetudine oblectentur, ò uiri Athenienses, audite. Omnino uerum est quod uobis suprà dicebam, delectari homines cū redargutioni eorum adsunt, qui se, cum nō sint, existimant sapientes. Est enim res non iniucunda: mihi uero, ut dixi, à Deo iniuncta & per uaticinia, & per somnia, & per omnem modum, per quem aliqua alia sors diuina homini quicquā mandarit agendū. Hæc, ò uiri Athenienses, & uera sunt, & facile arguenda. Enimuero si ego iuuenū alios quidem nūc corrumpo, alios uero iamdiu corrupi, consentaneū esset ut nunc illorum aliqui seniores facti, quoniam intelligerent me sibi adolescentibus male cōsuluisse, contra me insurgerent, ac pœnas deposcerent. At si ipsi nollent, saltem necessarios illorum aliquos, patres & fratres, & alios cognatos, siquid mali à me eorum necessarij passi fuissent, commemorare nunc, & pœnas exigere. Sed adsunt hic quos cerno illorum permulti. Primū quidem Crito iste æqualis meus atq; cōtribulis Critobuli huius pater. Deinde Lysanias Sphettius Aeschini huius pater. Præterea Antipho Cephisieus pater Epigenis. Adsunt & alij, quorum fratres familiariter me usi sunt, Nicostratus Zotidi filius, Theodoti frater. Et Theodotus quidem defunctus est, ut fratrē precari nō possit. Et Paralus hic filius Demodoci, cuius Theages frater erat. Adimantus quoque filius Aristonis, cuius frater est iste Plato. Denique Aeantodorus, cuius Apolodorus hic est frater. Alios permultos referre possum, quorū unū aliquem præsertim in eius oratione oportuit à Melito testem produci. At uero si tunc oblitus est, nunc saltem producat, ego permittam. afferat, inquam, si quid tale habet, in medium. Sed contrà omnino se res habet, ò uiri Athenienses. Omnes enim, ut uidetis, conuenerunt libenter ad opem mihi ferendam, qui corrupisse eorum necessarios detrimentúmque attulisse, à Melito Anytóque accusor. Quòd si ipsi qui deprauati sunt, mihi opitularentur, nihil mirum esset: at propinqui eorum seniores à me nunquam deprauati, qua tādem ratione mihi suffragantur, nisi recta quadam & iusta: quippe cum & Melitum mentiri, & me uera loqui cognoscāt. Quæ igitur pro defensione mea, ò uiri Atheniēses, habeo, ferme hęc sunt, & alia fortè similia. Sed forsan uestrum aliquis ad se moresque solitos se recipiens, grauiter ferat, quòd cum leuiori bus etiam in causis reus multis cum lacrymis soleat deprecari, atque supplicare, ac filios in iudiciū producere, ut commiserationem commoueant, & alios domesticorum amicorumq; permultos: ego nihil horum faciam, quamuis in extremo, ut uidetur, discrimine constitutus. His ergo offensus aliquis contra me pertinacius irritetur, atque ipsa in ira sententiam cōtra me ferat. Si quis ergo inter uos eius mentis est, ego tamen non censeo obsecrandū, sed hac ratione potius ęquè me hūc allocuturū. Sunt & mihi, ò uir optime, cognati quidam. Neq; enim, ut inquit Homerus, ex quercu uel petra, sed ex hominibus natus sum. Itaque & cognatos habeo, ò uiri Athenienses, & filios tres, quorū unus iam adolescit, duo autem sunt paruuli. Nullū tamen eorum huc adducam, sup

cam, supplicaturus eo pacto à uobis absolui. Cúr nã igitur nihil horum faciam? Non partinacia ulla, neque contemptu uiri Athenienses: utrum uero audacter me habeã erga mortem, an nõ, alia ratio est. Ad existimationẽ tamẽ & mei & uestri & ciuitatis totius nõ arbitror pertinere, ut hæc faciã hac ætate, & hoc nomine quod nactus sum, siue id uerum sit, siue falsum. Attamen iam opinione hominum persuasum est Socratem, inter multos præcipuo quodam excellere. Si ergo hi qui inter uos sapientia, uel fortitudine, uel quauis alia uirtute præstare existimãtur, tales erunt, quales sæpe quosdam cum de illis iudicaretur uidi, turpe nimium erit. Qui cum esse alicuius precij existimarentur, attamen in iudicio mirum in modum commiserationi studebant, quasi graue aliquid passuri, si ex hac uita decesserint, perinde ac immortales essent futuri, si uos illos non occidatis. Atqui hi mihi uidentur ciuitati dedecus afferre, propterea quòd existimare peregrinorum aliquis potest, eos qui inter Athenienses uirtute præstant, in magistratibus cæterisq; honoribus superiores habentur, nihil à mulieribus differre. Hæc autem, ò uiri Athenienses, nec uos qui alicuius autoritatis esse uidemini, facere decet, neq; etiam si nos facere uelimus, permittere: sed hoc ipsum ostendere, uos eum multo magis damnaturos esse, qui commiserationes eiusmodi introducens, ridiculam reddiderit ciuitatem, quàm illum qui quietus iudicium expectauerit. Proinde, ò uiri Athenienses, accedit ad ea quæ de ciuitatis existimatione dicta sunt, quòd nec iustum mihi uidetur esse iudicem precari, neq; precando absolui, sed docere atq; suadere. Nõ enim ad hoc sedet iudex, ut per gratiam concedat, sed ut iudicet secundũ leges. Atq; id iureiurando promisit, non per gratiam cuicunq; libuerit condonare, sed iudicare secundum leges. Nõ igitur licet uel nobis assuefacere uos deierare, uel uobis assuefieri. Neutri enim nostrum religionem seruarẽt. Nolite ergo, ò uiri Athenienses, exigere talia me apud uos agere, quæ neq; honesta, neq; iusta, neq; sancta esse puto: & id quidem omnino, præsertim uero per Iouem, cum impietatis erga deum à Melito hoc accuser. Profecto si pergerem persuadere uobis, precandoq; flectere cum iuraueritis, docerem utiq; uos non putare deos esse, ac reuera dum pro me defensionem paro, meipsum interim accusarem quasi deos nequaquam existimantẽ. Sed multum abest ut ita se res habeat. existimo namque esse deos, ò uiri Athenienses, magis quàm quisquam meorũ accusatorum, ac uobis deoq; permitto de me iudicare, ut & mihi & uobis sit conducturum. Quod uero non grauiter feram, ò uiri Athenienses, me à uobis esse damnatum, & alia multa faciunt, & illud in primis, quòd non præter spem id accidit, uerum multo magis admiror utrorumq; numerum calculorum. Siquidem non putabam tam pauco calculorum numero ab absolutione abesse. Nunc autem, ut uidetur, si tres solum calculi aliter cecidissent, euadebam. Melitum certe nũc euasisse uideor, neq; euasisse solum, sed unicuique constat, nisi surrexissent Anytus & Lyco me accusantes, mille drachmas illũ fuisse pensurũ, quoniã partem quintã calculorum non accepisset. Capitis igitur uir iste reũ me facit, esto. sed ego, ò uiri Athenienses, cuius me reum existimem? An non uidelicet eo quo dignus sum? Quid ergo? Quidnam dignum est pati me aut pendere, ob id quòd quæ didici, non siluerim, sed neglexerim quæcunq; multi facit uulgus, questum, rem familiarem, præfecturas, conciones, cæterosq; magistratus: præterea uitauerim coniurationes atq; seditiones quæ in republica contigerunt, arbitratus meipsum reuera ad æquiora officia esse natũ, quàm ut ab his salutem meam pendere existimarem? Ad hæc, inquam, me non contuli, quibus occupatus, neque uobis, neq; mihi ipsi profuturus eram. sed uni huic officio duntaxat incubui, ut priuatim unumquẽq; uestrum salutans, maximam, ut equidem existimo, afferrem utilitatẽ, suadens uidelicet unicuiq; nihil ex rebus suis prius quàm seipsum esse curandum, ut quàm optimus prudentissimusq; euadat: nec res ciuitatis curandas esse prius quàm ciuitatem ipsam, & aliarum item rerum curam eadem ratione esse habendam. Quid igitur cum sim talis, à uobis reportare dignus sum? Bonum certe, ò uiri Atheniẽses, si modo pro dignitate reuera existimetis, ac tale quidem bonum, quale mihi conueniat. Quid igitur conuenit uiro egeno beneficoq;, cui uacare à cæteris occupationibus expediat, quo uos ad uirtutem cohortari queat? Nullum certe est aliud præmiũ, ò uiri Atheniẽses, quod magis uirũ talem deceat, quàm in Prytaneo publico sumptu nutriri, & multo quidem magis quàm si quis uestrum equo aut bigis, aut quadrigis Olympia uicerit. Nam ille quidem fecit, ut felices uideamini, ego uero ut sitis. Præterea ille nutritione non indiget, ego indigeo. Itaq; si pro dignitate ac iustitia æstimari oportet, ego me hoc dignum existimo, alimonia scilicet publice in Prytaneo mihi exhibẽda. Fortè uero hæc uobis dicẽs, ita proteruus uideor, ut in superioribus uisus sum, ubi commiserationes, supplicationesq; detestabar. id autem haud tale est, sed eiusmodi potius, ò uiri Athenienses. Persuasum est enim mihi, ut nemini spõte iniuriam faciam. quod quidem idcirco uobis non persuadeo, quia breue tempus habuimus colloquendi. Verum si lex talis apud uos esset qualis apud cæteros, ut ubi mors pœna sit, in eo iudicio nõ diem unã, sed plures disceptetur, uobis, ut arbitror, persuasissem. Nunc uero haud facile fuit in tã breui tẽpore calumnias magnas diluere. Cũ igitur mihi persuasum sit, nemini faciendã esse iniuriã, permultũ abest ut mihi ipsi sim facturus. Quid ergo? nunquid ueritus ne id subeã quo Melitus me dignum cẽset, quod equidẽ aio nescire me utrũ bonũ sit, an malũ, ut hoc deuitem, eligam eorum aliquid quæ plane mala esse scio, atq; hoc me dignũ esse censebo? Vtrũ ergo uincula? Ecquid oportet me in carcere uitã agere, semper undecemuiris seruientẽ? Vtrum pecunias soluere, atq; donec solutæ sint, in uinculis permanere? At uero id tantundem est atq; quod suprà dicebam, cũ mihi desit unde pecunias persoluã. An fortè exiliũ? fortè enim hoc dignus esse censebor: nimia tamen, ò uiri Athenienses, me cupiditas uitæ teneret, si adeo imprudens essem, ut si uos ciues mei cõsuetudinem meam sermonesq; perferre non potuistis, sed usqueadeo grauis inuidiosaq; uobis fuit mea consuetudo atq; oratio, ut mox liberare uos ab illa iam decreueritis, alios tamẽ facile me putem toleraturos. Permultum abest, ò uiri Athenienses. Præclara scilicet mihi uita foret in hac ætate exulanti, & aliam ex alia ciuitatem permutanti, & in continua repulsa uiuenti. Equidem ut plane intelligo, quocunq; proficiscar, audituri me sicut & hic sequentur adolescentes: si eos repellam, ipsi uicissim senioribus id persuadentes me repellent. Si non repellam, eorum patres & cognati ob hos ipsos me expellent. Forsitan

uero dicet aliquis: nonne potes, ô Socrates, in exilio silentium & quietem agere? At hoc omnium est difficilimum aliquibus uestrum persuadere. Siue enim respondero, id esse non parere deo, proptereaque me non posse quiescere, non credetis mihi quasi per ironiam loquenti: siue dixero me ab hoc officio nolle uacare, quia id homini maximum contingit bonũ, diebus uidelicet singulis de uirtute uerba facere, atque de alijs de quibus me quotidie loquentem uos auditis, atque ita me ipsum aliosque scrutari, uitamque inconsideratam respuendam esse censere, hæc etiam multo minus mihi credetis. Hæc uero, ô uiri Athenienses, ita ut dico, se habent, sed haud facile persuaderi possunt. Et simul nunquam malo dignari me consueui. Quod si mihi forent pecuniæ, iudicium pecunijs licerer quantumcunque soluere possem, neque obesset mihi illas amittere. Nunc uero non adsunt, nisi fortè quantum ualeo soluere, tanti æstimari uelitis. Possum uero ferme argenti minam. Tanti ergo iudicium liceor. Plato autem hic, ô uiri Atheniẽses, & Crito, & Critobulus, & Apollodorus iubent me triginta minis liceri. Ipsi uero tantum uobis promittere parati sunt, liceor ergo tanti. Promissores uero argenti huius hi uobis erunt sufficientes. Nõ multi temporis gratia, ô uiri Atheniẽses, criminandi materiam prębuistis uolentibus ciuitatem uituperare, quia scilicet Socratem occideritis, uirum sapientem. Dicent enim illi, licet non sim, me sapiẽtem, qui uos uituperare uolent. Si ergo breue tempus expectauissetis, absque uestra opera me cõtingebat mori. Videte ætatem meam quàm procul iã sit à uita, morti uero propinqua. Neque uero hæc aduersus uos omnes dico, sed aduersus eos tantum qui me morte damnarunt. Dico etiam hæc ad hos ipsos. Forsan putatis me uiri Athenienses, in iudicio concidisse taliũ uerborum inopia, quibus utique persuasissem uobis, si omnia facienda dicendaque putauissem, quibus à uobis absoluerer. Longe uero se res aliter habet. Certe ob paupertatem damnatus sum, nõ uerborũ quidẽ, sed audaciæ atque impudentię, & quia talia apud uos dicere nolui, qualia uobis auditu gratissima contigissent, audientibus uidelicet me deflentem atque lamentantem, & alia facientem multa atque dicentem, ut dixi, me indigna, qualia frequenter ab alijs audire consueuistis. Sed neque ab initio censui decere ob periculum diuitandum illiberale aliquid facere, neque nunc me pœnitet hac defensionis ratione usum fuisse. Malo equidem tali quadã defensione fretus, mortem obire, quàm contraria superuiuere. Neque enim in iudicio, neque in bello uel mihi uel alteri, omnia quibus uitemus mortem, sunt facienda. Nã in prælijs sępe constat interitum uitari, si quis abiectis armis supplex ad insequentes se cõuertat. Alia quoque in singulis periculis machinamẽta sunt, quibus interitum quis effugiat, siquem non pudeat facere quælibet atque dicere. Sed considerate, ô uiri Atheniẽses, haud id quidem difficile esse, mortem effugere, sed multo difficilius prauitatem. Velocius enim illa currit quàm mors. Atqui ego nunc utpote ob senectutem tardior à tardiori captus sum, accusatores autem mei utpote uehementes atque ueloces ab ea quæ uelocior est prauitate. Et nũc quidem ego abeo damnatus à uobis, mortem subiturus: isti uero à ueritate ipsa damnati, prauitati iniustitiæ'que obnoxij. Atque ego quidem pœnæ acquiesco, & isti. Hæc igitur forte sic oportebat se habere, arbitrorque ea habere se mediocriter. Post hæc autem uobis qui me condemnastis, cupio diuinare. Nam illuc mihi iam peruentum est, ubi solent homines diuinare, quando uidelicet sunt prope mortem. Prædico enim equidẽ uobis, ô uiri Athenienses, si me interfeceritis, supplicium uobis statim post mortem meam esse uenturum, ac per Iouem multo durius eo quo me affeceritis. Nũc enim id egistis, putantes liberare uos, quo minus rationem uitæ uestræ redarguenti cuiquam reddere compellamini. Id uero contrà omnino uobis accidet. Nam plures futuros arbitror, qui uos redarguant, quos ego compescebam, etsi uos id non sentiebatis: tantoque illi infestiores erunt, quanto & iuniores, ideoque uos grauius id feretis. Profecto si putatis per interfectionem hominum à uituperatione uos absoluere, nimium aberratis. Non enim est hæc liberatio uel ualida satis, uel honesta. Sed illa tã facilima quàm optima est, non disturbare quidem alios, sed seipsum comparare ut quàm optimus euadat. Hæc ergo uobis qui me condemnastis, uaticinatus, finem facio. Vobis autem qui me absoluistis, libenter de huiusmodi re quæ contigit, uerba facere, quandiu magistratus negocio distinentur, necdum eò uado ubi me oportet mori. Sed, ô uiri, assistite mihi id tempus. Nihil enim prohibet, inuicem dum licet confabulari. Nempe uobis tanquam amicis demonstrare uolo quod mihi modo accidit, quidnam mẽti significet. Mihi quidem, ô iudices, uos enim iudices recte appellare possum, mirabile quiddam cõtigit. Vox enim illa dęmonis uaticinatrix, mihi semper in superiore tempore frequenter omnino offerre se consueuit, & in rebus quidem leuissimis se opponens, siquid minus recte facturus fuissem. Nunc autem ea mihi quæ uidetis, acciderunt, quæ profecto putaret aliquis atque existimaret extrema esse malorum. Sed mihi neque domo exeunti, mane dei signum aduersatum est, neque dum in iudicium ueniebam, neque in aliqua sermonis parte dum uerba faciebam, quamuis aliàs frequenter dum loquerer in medio sermonis cursu consueuerit cohibere. Nunc autem in hac re nusquã uel agenti, uel loquenti est aduersatũ. Quam uero huius rei causam esse putẽ, uobis aperiam. Apparet enim mihi quod contigit bonum esse. Nec recte ullo modo iudicatur à nobis, quicunque mortem opinamur esse malam. Cuius quidem rei magna apud me hæc est coniectura, quod signum mihi ut consueuit, repugnauisset, nisi bonum quid acturus fuissem. Cogitare autẽ hoc pacto possumus: spem multã esse id esse bonum. Duorũ enim alterum mors est. Nam aut tanquam nihil omnino sit, sensum nullum ullius rei retinet is qui decessit è uita: aut quemadmodum dicitur, permutatio quædam & transmigratio animæ ab hoc in alium locũ. Siue ergo nullus remanet sensus, sed tanquam somnus quidam est, in quo quis somnium cernit nullum, admirabile lucrum erit in morte. Reor equidem, siquem oporteat ad eam noctem quam tanta transigit quiete, ut ne insomnium quidem ullum uideret, alias noctes diesque uitæ totius conferre, atque dicere quot ipse noctes atque dies in uita melius dulciusque peregerit: reor, inquam, nedum priuatum aliquem, sed nec magnum quidem regem, aliquas numerare posse. Si ergo tale quiddam est mors, lucrũ esse equidem dico. Etenim nihil plus hoc pacto totum tempus quàm nox una esse uidetur. Sinautem mors est tanquam transmigratio quædam hinc in alium locum, ac uera sunt quæ dicuntur, uidelicet in alio seorsum à nobis loco omnes defunctos esse, quid

quidnam melius quàm hoc esse potest, ò iudices? Siquis enim illuc profectus liber ab ijs qui se profitentur iudices esse, ueros reperit iudices qui iudicare illic perhibētur, Minoëm, Rhadamanthum, Aeacū, Triptolemum, aliosq́ quotcunq́ semidei iuste uixerunt, nunquid eiusmodi transmigratio parui pendēda censebitur? Rursus Orpheum Musæumq́ conuenire, & Hesiodum, & Homerum, quàm multo aliquis nostrum redimeret? equidem si hæc uera sunt, sæpius mori uelim. Quippe cum mihi in primis mirifice grata sit futura habitatio illa atq́ consuetudo, quandoquidem unà cum Palamede futurus sum, & Aiace Telamonis filio, & alijs antiquorum quicunque falso damnati iudicio decesserunt è uita: apud quos meos casus cū illorū casibus conferre utrinq́, ut arbitror, non iniucūdum foret. Illud preterea maximum, illic degere scrutantem singulos atq́ examinantem quemadmodum hic feci, quisnam illorum sapiens sit, & quis cum non sit, se tamen existimet sapientem esse. Proinde quanti faciendum, ò iudices, perscrutari ducem qui tantum ad Troiam duxit exercitum? uel Vlyssem, uel Sisyphum aliósque quàm plurimos quos referre quis potest uirosq́ & mulieres, quibus cum loqui atq́ examinando uersari, inæstimabilis prorsus felicitas esset? Siquidē huius causa qui illic degunt haud amplius moriuntur, suntq́ illi nobis & in rebus alijs beatiores, & in eo insuper, quòd reliquum iam tempus permanent immortales, si quidem uera sunt quæ dicuntur. Vos quoq́, ò iudices, bene de morte sperare debetis, idq́ unum cogitare uerum esse, uiro uidelicet bono nihil mali accidere posse neq́ uiuenti, neque defuncto, neq́ res illius à dijs negligi. Neq́ uero mea nunc casu aliquo acciderunt, sed mihi id constat, mori iam & à laboribus liberari, mihi melius extitisse. atque hanc ob causam diuinum illud signum mihi nō obstitit. Equidem haud admodum his indignor qui accusarunt me uel condemnarunt, quamuis non hac mente accusauerint me atque damnauerint, sed quia detrimentum mihi inferre sperabant. Ob hoc utiq́ illis est succēsendum. Sed iam ad eosdem illos reuersus, sic eos alloquor. Tantum tamen uos precor, ò uiri, ut meos quoq́ filios cū adoleuerint, si ipsi similiter atq́ ego uobis molesti sint, pœnis similiter afficiatis, præsertim si uideātur uobis uel pecuniarū, uel alterius cuiusquā rei maiorē q̄ uirtutis curā habere: atq́ si uideri uelint putentue se alicuius esse precij, cū nullius sint, illos obiurgetis, quēadmodū ego uos, quòd nō illis incūbāt quibus est incūbēdū, ac existiment cum nullius precij sint, se aliquid esse. Quod si hæc feceritis, iusta à uobis passus fuero egoq́ & filij. Sed iam hora est hinc abire, me quidem ut moriar, uos autem ut uitam agatis. Vtri uero nostrum in melius eāt, omnibus præterquam deo est incertum.

Immortalitas animorū.

CRITO, VEL, DE EO QVOD AGENDVM.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

QVEMADMODVM Apologię, ita Critonis quoq; tā ordinata, tā plana dispositio est, ut argumēto nō egeat. Aduerte tamē in primis Socratē, sicut in Apologia uigilās uaticinatus est, sic in Critone dormientem uaticinari, ut cognoscas sapiēti pioq; uiro deū & uigilanti & dormiēti semper adesse. Ex omnibus autem collige euāgelicę doctrinę cōfirmationē. Approbationē martyrū. Exemplar iustitiæ. Incōparabilem fortitudinem. Contemptū mortalium. Desiderium æternorū. Religionis deniq; fundamentū. Quid memorem, uulgi opinionem contemnendam esse, sapientis duntaxat sententiam, imo ueritatem ipsam esse colendam? Quid rursus, non uiuere quidem, sed bene uiuere exoptandum? Item inimicis malefaciendū esse nunquam, neq; iniurias ulciscendum? Rursus & periculum mortis interitumq́; subeundum potius quàm peccandum? Quid referam, obseruantiam legū singularem? & inæstimabilem patriæ charitatē? Quam & parentibus & uitæ procul dubio anteponit, ob hanc, ut ipse inquit, rationem, quo in alteram profectus uitā, ualeat æterno iudici æquam anteactę uitę reddere rationem, neq; leges quæ illic imperant humanarū legū sorores expauescere cōpellatur. Cōcludit deniq; rationes iustitiæ fauētis mentis suæ auribus usq; adeo insonare, ut alia audire non possit, frustraq; conaturum, quicūq; pergat dissuadere. Addit ea solum uia esse pergendum, qua deus, id est, ratio diuinitus infusa, perducit.

SOCRATES. CRITO.

CVR hac hora uenisti, ò Crito? An nō ualde adhuc est ante lucē? CR. Valde quidē. SOC. Quando uero maxime? CR. Profunda aurora. SOC. Admiror quemadmodū ipse custos carceris tibi obtemperare uoluerit. CR. Familiaris iā mihi est, ò Socrates, ob crebrum huc aduentum meum. Præterea beneficij à me nonnihil accipit. SOC. Venistíne modo? an iam est dudum? CR. Satis dudum. SOC. Proinde cur non statim me excitasti, sed silentio assedisti? CR. Nunquam per Iouem, ò Socrates, excitassem. Neq́ enim ipse uellem in tanto dolore euigilare. Sed te iamdudum admiror, sentiēs quàm suauiter dormias. Et consulto nō excitaui te, ut quàm placidissime degeres. Equidem & per omnem uitā ob huiusmodi morem beatum te iudicaui, maxime uero in præsenti calamitate, quòd eam tā facile ac placide feras. SOC. Perabsurdum esset, ò Crito, si quis tā grandis natu imminentem mortem moleste ferat. CR. Sed & alij, ò Socrates, æque senes similibus calamitatibus opprimuntur, quos tamen ætas ab afflictione quam sors præsens affert secum, non liberat. SOC. Ita est. Sed cúrnam adeo mane uenisti? CR. Nūcium, ò Socrates, ferens acerbum: non tibi quidem, ut mihi apparet, sed mihi potius & familiaribus tuis omnibus & acerbum & grauem. Quod equidē inter grauissima, ut arbitror, numerauerim. SOC. Quidnam hoc? Nunquid nauis ex Delo iam redijt? qua reducta mihi est moriendum. CR. Nondum redijt quidem, sed reditura uidetur hodie, quemadmodū nunciant nonnulli è Sunio uenientes, qui ibi eam reliquerunt. Constat ergo ex his nuncijs, hodie esse uenturam, ideoq́ necessarium fore te cras, ò Socrates, è uita decedere. SOC. Bona, ò Crito, fortuna. Si ita dijs placet, ita esto. non tamen existimo illam hodie redituram. CR. Vndénam id coniectas? SOC. Dicam equidem, siquidem postridie quàm nauis redierit, mihi est obeundum. CR. Sic utiq́ aiunt hi, penes quos rei huius potestas est. SOC. Itaq́ non hac die uēturam puto, sed altera. Cōiecturam uero ex somnio quodā accipio, quod paulo antè hac ipsa nocte mihi uisum est, opportuneq́ uideris somnum mihi nō perturbasse. CR. Sed quale id somnium erat? SOC. Videbatur mihi mulier quædam adueniens pulchra & aspectu grata, uestes habens candidas, uocare me, atque dicere, O' Socrates, tertia hinc die Phthiam peruenies latigl bam. CR. Quàm mirum id insomniū, Socrates. SOC. Manifestum tamen, ut mihi uidetur. CR. Manifestum certe. Sed, ò beate Socrates, etiam nunc crede mihi, ac saluus esse uelis. Mihi enim si tu obieris, non una tantum calamitas imminet: sed pre-

ter id quod te orbatus fuero tali necessario, qualem alterum nūquam reperiā, uidebor utiqꝫ multis qui neutrum nostrum satis nouerint, cum potuissem te seruare, si minus pecuniis pepercissem, te penitus neglexisse. Atqui quæ nam maior potest esse infamia, quàm uideri pluris fecisse pecunias quàm amicos? Non enim poterit persuaderi compluribus te hinc abire noluisse, nobis quo id ageres omni studio contendentibus. SOC. Quid uero à nobis, ò beate Crito, tāti uulgi opinio æstimatur? Probatissimi enim uiri, quorum magis habenda ratio est, hæc ita gesta esse ut gesta sunt, arbitrabuntur. CR. Attamen uides, ò Socrates, compelli nos opinionem quoque uulgi curare. Præsentia enim hæc declarant posse uulgus non minima malorum, imò ferè maxima, si quis in populo calumniis agitetur, inferre. SOC. Vtinam, ò Crito, posset uulgus maxima inferre mala, ut uicissim maxima posset bona. & bene quidem se res haberet. neutrum uero potest, quippe cum neque prudentem, neqꝫ imprudentem efficere ualeat. Faciunt uero quod libet, utcunque contingit. CR. Hæc quidem ita se habeant. Ad id uero Socrates mihi responde, num forte mei cæterorūqꝫ necessariorum tuorum respectus te retinet, ne si hinc euaseris, calumniatores nos postea uexent, quasi te hinc furati fuerimus, cogamurqꝫ uel totum patrimonium, uel permultas pecunias amittere, uel præter hæc aliud quippiam pati. Si quid tale times, curam eiusmodi pone. Iustum nanqꝫ est, nos tuæ salutis gratia non hoc solum, uerumetiam si oportuerit maius aliud subire periculum. Verū mihi obtempera, neqꝫ aliter facias. SOC. Et hæc equidē & alia multa, ò Crito, cōsidero. CR. Ne igitur hæc uereare. Neque enim multum est argentum quod postulant hi qui seruare te atque hinc educere pollicentur. Vides præterea quàm tenues sint calumniatores tui, ut nō magna ad eos placādos largitione sit opus. Tibi uero pecuniæ adsunt meæ ad hoc, ut opinor, sufficientes. Proinde si quo mei respectu adductus nō putas meas pecunias erogandas, adsunt hospites hi parati persoluere. quorum unus etiam huc attulit sufficientem pecuniam ad hoc ipsum paratā Simmias Thebanus. Ad hoc ipsum promptus est & Cebes, aliiqꝫ permulti. Quamobrem, ut modo dicebam, nihil tale metuas, quo minus serues teipsum. Sed neqꝫ etiā illud quod in iudicio dixisti, te remoretur, si hac urbe exires, quò teipsū uerteres te minime habiturū. Aliis enim multis in locis quocunqꝫ profectus fueris, te homines colent: ac si uelis in Thessaliam te cōferre, reperies illic hospites meos, qui te libentes libentissime cōplectentur, tutumqꝫ præsidio suo adeo reddent, ut nemo in Thessalia tibi iniuriā sit facturus. Accedit ad hæc, ò Socrates, quòd rem minime iustam aggredi uideris, si cum saluus esse possis, teipsum perdas, taliaqꝫ contra te facere studeas, qualia inimici ipsi tui contenderent, cōtenderuntqꝫ te perdere properantes. Proinde filios quoqꝫ tuos perdere mihi uideris. quos cum liceat tibi educare atqꝫ erudire, deseris omnino, & quantum in te est, eorū mores fortunæ committis. Accident uero eis uerisimiliter, qualia euenire orphanis cōsueuerunt. Profecto oportebat non genuisse filios: aut in eis educādis erudiendisqꝫ laborem non recusare. Tu uero mihi uideris quæ elegisset uir segnis ac piger, nūc elegisse: decebat autem contrà uiri boni fortisqꝫ eligere, præsertim te per omnem uitam uirtutis studium profitentem. Itaqꝫ non possum tua nostraqꝫ uice familiariū tuorū nō erubescere, ueritus ne tota hæc res tua ignauia quadam nostra sic tractata fuisse uideatur. Et primum quidem ille tunc in iudiciū ingressus cum liceret non ingredi, deinde concertatio ipsa iudicii similiter acta, & extremus hic finis, tanquam ridiculum quiddam per ignauiā segnitiēqꝫ nostram effugisse nos uidebitur, quòd nec nos te seruauerimus, neque tu ipse te, cū id fieri absqꝫ magna difficultate potuerit, si uel parū in nobis usus industriæqꝫ fuisset. Hæc igitur, ò Socrates, considera, ne præterqꝫ quòd mala sunt, etiā dedecori tibi nobisqꝫ sint, sed tibi cōsule. Imò uero non iam amplius cōsulendi tēpus, sed consultū iam esse oportuit. Vnicū uero consiliū est, uidelicet uenienti hac nocte cūcta hæc facta esse oportere. Sin autē ultrà tardamus, nihil omnino fieri ulterius poterit. Quamobrem omnino mihi adhibe fidem, ò Socrates, nec ullo modo aliter facias. SOC. O amice Crito studiū hoc tuū permulti faciendū esset, si qua ratione rectè susceptum esset. Sin minus, quanto uehementius est, tanto molestius. Considerādum est igitur, agendáne hæc nobis sint, an non. Nā ego is sum non modo nunc, sed & semper, qui meorum nulli paream præterquā rationi quæ ratiocināti mihi optima uideatur. Rationes itaqꝫ illas quibus superioribus temporibus usus sum, nec nunc quidem, postquam in hanc fortunam incidi, reiicere possum, sed similes mihi ferme apparēt, easdemqꝫ in præsentia quas & prius ueneror atqꝫ profiteor, adeo ut nisi nunc meliores afferre possimus, planè scire debeas me tibi nō concessurū, non si etiā plura quàm nunc multitudinis potentia cōminata nos tanquā pueros laruali terribiliqꝫ facie perterrere conetur, pœnā, & damna, catenas, cædes obiiciēs. CR. Quānam igitur ratione paululum considerabimus? SOC. Hac utiqꝫ, si id quod tu de opinionibus paulo antè dicebas, resumamus, utrum semper rectè se habeat nécne, oportere scilicet quarundam opinionum rationem habere, quarundam uero minime. An fortè prius quàm in periculum mortis inciderem, rectè id dicebatur: nunc uero constat frustra disputationis gratia ita dictum fuisse, cum reuera ioco cuidam nugisqꝫ esset addictum? Cupio equidem, ò Crito, unà tecū considerare, nūquid sermo ille prior alienus appareat mihi nunc in hac fortuna constituto, an prorsus idem qui & prius: atqꝫ utrum dimittendus sit à nobis uel ipsi obtemperandum. Considera igitur an non sufficienter tibi dici uidetur, non oportere omnes opiniones hominum sequi, sed alias quidem sequi, alias uero negligere, neqꝫ omnium quidem, sed duntaxat quorundam. Quid ergo dicis? hæc non rectè dicuntur? CR. Rectè. SOC. An non bonas honorare decet, malas uero contemnere? CR. Ita decet. SOC. Bonæ autem nónne prudentum? Malæ contrà sunt imprudentum? CR. Quid ni? SOC. Age uero quónam modo rursus talia dicebantur. Qui in gymnasiis se exercet, utrum cuiuslibet hominis laudi uel uituperationi mentem adhibebit, an illius tantum qui medicus sit aut gymnasii magister? CR. Huius solius. SOC. An non timere decet uituperationes, & optare laudes illius unius potius quàm multorum? CR. Proculdubio. SOC. Hac itaqꝫ ratione illi agendum est exercēdumqꝫ & edendum atqꝫ bibendum, qua illi unico uideatur qui præsideat intelligatqꝫ, potius quàm ut uidetur uulgo. CR. Vera hæc sunt. SOC. Quid uero si illi uni non pareat, opinionémque eius & commendationes nihili pendat, honoret uero multorum ignorantiumqꝫ commendationes, nun

nes,nunquid à malo tutus erit? CR. Minime. SOC. Quid autem est id malum, & quónam tendit,& in quam non obedientis partem? CR. In corpus uidelicet, hoc enim corrumpitur. SOCR. Recte dicis. Nónne & de alijs, o Crito, eadem ratio est? Ne omnia percurramus, de iustis inquam iniustisq́, de turpibus & honestis, bonisque & malis, de quibus in præsentia nobis consultatio est, utrum multorum opinionem sequi uererię debeamus, an unius potius qui intelligat, quem decet & uenerari & timere magis quàm cunctos alios. Cui nisi obtemperauerimus, lędemur & corrumpemur in eo quod iusto quidem melius fieri, iniusto autem corrumpi soleat. An nihil id est? CR. Id quidem, ò Socrates, arbitror. SOC. Age uero, si id quod à salubri quidem sit melius, ab insalubri uero corrumpitur, corruperimus imperitorum potius quàm peritorum sequuti iudicia, an nobis eo destructo uiuendum erit? Est autem id corpus. nónne? CR. Corpus. SOC. Nunquid ergo uiuendum nobis cum deprauato corpore atque destructo? CR. Nullo modo. SOC. An forte cum illo uiuendum est nobis corrupto, quod iniusto quidem læditur, iusto uero iuuatur? Nunquid uilius illud, quàm corpus existimamus, quicquid illud est è nostris, circa quod iustitia iniustitiáque uersatur? CR. Nullo modo. SOC. Sed preciosius? CR. Valde. SOC. Non igitur, ò uir optime, admodum nobis curandum est, quid de nobis multi loquantur, sed quid dicat is unus qui intelligit iusta & iniusta, atq; ipsa ueritas. Quamobrem primo quidem non recte adduxisti, opinionem uulgarem de rebus iustis & honestis & bonis harúmque contrarijs esse alicuius existimandam. At uero dicet aliquis, posse uulgus nos interficere. CR. Nimirum dici id potest, ò Socrates. SOR. Vera loqueris. Sed ò mirabilis, hæc ratio quam percurrimus superiori similis esse uidetur. atq; hanc rursus cōsidera, utrum nobis maneat nécne, uidelicet, non multi faciēdum esse uiuere, sed bene uiuere. CR. Manet quidem. SOC. Sed hoc quoque manétne? bene & honeste & iuste uiuere idem esse? CRIT. Constat. SOC. Igitur ex his quæ confessi sumus, hoc considerandum, utrum iustum sit conari me hinc exire Atheniensibus non dimittentibus, uel iniustum: ac si appareat iustū esse, tentemus: si minus, omittamus. Quas uero tu affers considerationes de pecuniarum sumptu, de uulgari opinione, de filijs educandis: cauendum est, ò Crito, ne excogitationes reuera horum multorum sint, qui facile interficiunt, atq; eorum qui similiter inquam, si possent, reuiuiscerent, & id quidem absque mente. Nobis uero quandoquidem sic exigit ratio, nihil aliud attendendum est quàm quod modo dicebamus, utrum agemus iusta pecunias largiendo, gratiamq́ habendo his qui me hinc educant: utrum inquam in hoc agamus iusta nos quidem educti, illi uero educentes, an potius utrinq; in his omnibus agendis agamus iniuste: atq; si appareat nos iniqua aggredi, ne excogitandum quidem id est, sed mansuete subire decet & mortem & quoduis aliud supplicium prius quàm quicquam agamus inique. CR. Recte loqui uideris Socrates. Considera tamē quid agamus. SOC. Consideremus, ò bone uir, unà. Ac siqua in parte me dicentem redarguere poteris, redargue. ego enim assentiar. Sin minus: define quæso, ò uir beate, iam toties eadem uerba repetere, oportere scilicet me hinc Atheniensibus inuitis abire. Equidem multi facio persuaso te hęc agere, non autem inuito. Attende itaq; nunquid considerationis initium tibi sufficienter dictū sit, conareq; quod rogatus sis ita respondere, ut maxime censeas respondendum. CR. Conabor equidem. SOC. Dicimus sanè nullo modo sponte esse iniuriandum. An forte quodā pacto iniuria facienda est, aliter uero nequaquam? uel potius iniuriari nullo modo uel bonum est, uel honestum, quemadmodum in superiori tempore sæpe confessi sumus? Quod quidem & nuper est confirmatum. An forte omnes illæ superiores conuentiones nostræ in paucis his diebus prorsus euanuerunt, ac iamdiu nos tam grandes natu homines, ò Crito, tamq; studiose inuicem differentes latuit nihil à pueris nos differre? An potius sic prorsus res se habet, ut iamdiu dicebamus, siue affirmet id multitudo, siue neget, & siue grauiora præsentibus, siue leuiora subire cogamur? Attamē iniuriam facere, omnino malum turpeq; esse fatemur illi ipsi qui facit, an non? CR. Fatemur certe. SOC. Quamobrem nullo modo iniuriādum est. CR. Nullo quidem. SOC. Neq; si iniuriam passus fueris, ulciscendum, ut uulgus putat. siquidem nullo modo iniuriandum. CR. Ita uidetur. SOC. Quid uero? mala alicui facere decet ò Crito, an non? CR. Non certe, ò Socrates. SOC. Quid autem qui mala patitur, num mala uicissim referre illi debet qui intulit, ut uulgo uidetur? Iustúmne id esset an iniustum? CR. Iniustū. SOC. Nempe mala inferre hominibus non discrepat ab iniuria. CR. Vere loqueris. SOC. Neq; igitur ulcisci decet, neque malefacere cuiquam hominum, quodcunq; ab alijs ipse passus fueris. Et uide, ò Crito, ne quid dum hæc concedis, præter sententiā tuam nobis assentiare. Perpaucis enim, scio quid loquar, sic uel apparet uel apparebit. At uero quibus sic apparet, & quibus aliter, his non est communis deliberatio, sed necesse est eos cum ultro citroq; cōsilia sua respiciūt, inuicem se despicere. Animaduerte igitur & tu diligenter, utrum tibi mihiq; cōmunis sit hæc opinio, mecumq; sentias. atq; utrum ab hoc principio exorsi deliberemus, quasi nunquam rectum sit uel iniuriari, uel ulcisci iniuriam, uel malum referre in eū qui intulit. An hic discedis à nobis in hoc principio non consentiens? Mihi quidem & iādiu, nunc ita uidetur. Quod si tibi apparet aliter, dic, & doce. Sin autem in superioribus permanes, iam quid sequatur audi. CR. Consentio equidem & permaneo, dic igitur. SOC. Dico ergo deinceps, imò potius interrogo, utrum quæ quis confiteatur alicui iusta esse, facere debeat, an fallere? CR. Facere. SOC. Ex his iam ita considera. si nos hinc abeamus præter ciuitatis consensum, utrum male aliquibus faciemus, & his quidem quibus minime decet, uel nō: & utrum in his permanebimus quæ iniusta esse conuenimus, uel contrà. CR. Nequeo equidē, ò Socrates, ad hæc respondere. Neq; enim intelligo. SOC. Verum ita considera, perinde ac si uolentibus nobis hinc siue aufugere, siue quomodocunque hoc uocandum est, ueniant leges, ciuitatisq; huius respublica, & instantes nobis sic inquiant: Dic nobis, ò Socrates, quidnā cogitas facere? An non intelligis hac re quam aggrederis, te nobis legibus, totiq; patriæ quantum in te est interitum machinari? An putas ciuitatem ullam amplius stare posse, ac non subuerti in qua iudicia publica nullam uim habeant, sed à priuatis hominibus contemnantur atque frangantur? Quid ergo dicemus ad hæc ò Crito, aliáque huiusmodi? Permulta enim in hanc sententiam afferre quis potest,

Num ulcisci liceat

præsertim orator pro lege ita soluta declamās, quæ quidem sententias publico iudicio latas iubet ratas esse. An respondebimus illis ciuitatem non recte iudicando nobis iniuriam intulisse? Itáne an aliter? CRIT. Ita per Iouem, ô Socrates. SOC. At enim leges ipsæ sic responderent. O Socrates nónne nobis tecum id conuenit, standum tibi esse iudicijs, quæ ciuitas tulerit? Quòd si leges ita loquentes admiraremur, forte dicerent: Noli Socrates quæ modo diximus admirari. imò responde, cum tibi & interrogare & respondere sit consuetum. Dic age quidnam nobis ciuitatiq; succenseas, quò dissoluere nos contendas. Principio nónne te genuimus? atq; per nos pater tuus matrem accepit tuam, & produxit te? Dic ergo, an has inter nos leges quæ sunt circa coniugia improbes, atq; his aliqua in parte quasi minus rectis succenseas. Nihil succenseo dicerem. Sed an his legibus quæ educationi eruditioniq; natorum prouident, in qua ipse quoque eruditus es? an non recte disposuerunt hæ leges ad hoc officium conditæ, cum iuberent patrem tuum in musica te & gymnastica erudire? Recte disposuisse concederem. Age ergo, postquàm per nos genitus es educatúsque ac eruditus, primo quidem, num potes negare te nostrum esse & natum & seruum, ipsumq; te & progenitores? Deinde cum id ita se habeat, an putas ius ex æquo tibi atque nobis esse, & quæ nos tibi facere aggrediamur, eadem uicissim in nos abs te referri iustum esse iudicas? An cum nec ad patrē, nec ad dominum si eum habeas, tibi ius ex æquo sit, ut quæ ab illis patiare in eos referre possis, neque si iurgio hi te lacessant, contrà iurgare, neque si te uerberent, uicissim uerberare, neque alia eiusmodi in eos tentare liceat: contra patriam uero ac leges tibi licebit? Adeo ut si nos iudicantes id esse iustum, interficere te uelimus, tu uicissim nos leges & patriam pro uiribus coneris occidere, dicásque te in his agendis iusta facere, qui uirtutis curam reuera habere profiteris. An sic es sapiens ut te latuerit & patri & matri & progenitoribus omnibus patriā esse anteponendam? atque esse uenerabilius quiddam sanctiúsque? & in superiori sorte, tum apud deos, tum apud homines mentis compotes esse patriam collocandam, colereq; eam oportere magis, eiq; obedire, ac rigidius se gerenti mitius assentiri quàm patri, & siquid iubeat uel dissuadere illi quantum liceat, uel facere, & patientissime sustinere quicquid iusserit patiendum? Ac siue mandauerit uerberari te, siue in uincula conijci, siue in prælium miserit ad uulnera excipienda mortemq; subeundam, obediendum est omnino. Ius enim ita dictat, & neque tergiuersandum, neque fugiendum, neq; ordinem deserendum. sed & in bello, & in iudicio, & prorsus ubique ea sunt quæ respublica patriaq; iusserit, facienda: aut certe uerbis quatenus iustum est, uti licet ad persuadendum illi, eámque placandam. Vi autem uti nefas est, uel contra matrem, uel contra patrem, maxime uero omnium contra patriam. Quidnam ad hæc dicemus Crito, ueráne loqui leges, an contrà? CRIT. Mihi quidem uidentur. SOC. Proinde leges forte dicēt. animaduerte, ô Socrates, utrum uere dicamus te iniusta contra nos aggredi. Nos quidem quæ te & alios ciues genuimus, educauimus, nutriuimus, participes bonorū omnium quæ in nostra erant potestate effecimus: tamen permisimus cuilibet Atheniensium cognitis iam ciuitatis moribus legibusq; & reipublicæ gubernādæ forma, si cui nō placeamus, licere acceptis suis quocunque placuerit hinc abire. Nec ulla ex nobis legibus impedit aut denegat, siue quis uestrum cui nos ciuitasq; minime placeamus, in coloniam aliquam hinc uelit discedere, siue habitationem aliò transferre cupiat, quò minus id pro arbitrio facere ualeat, secumq; sua perferre. At uero quicunque ex uobis, postquàm cognouerit quemadmodum nos iudicia disponimus, & in cæteris omnibus regimus ciuitatem, permanserit tamen, hunc iam asseueramus opere ipso conuenisse nobiscum quæcunque iusserimus se facturum. Atque eum qui non paruerit, tripliciter iniuriari cēsemus, & quòd genitricibus nobis non obtemperat, & quòd nutricibus non obsequitur, & quòd pactus nobis obedire, neque obedit, neque persuadere nobis studet, si quid minus recte facere uideamur. Cúmque præcepta nostra libere proponamus, neq; mandemus rigide, sed permittamus alterum è duobus, aut uerbis persuaderi nobis, aut mandata explere, tu horum neutrum facis. His ergo criminibus te, ô Socrates, obnoxium iudicamus fore, si quæ cogitas feceris, nec minime Atheniensium te, sed maxime omnium. Ac si causam requiram ob quam prę cæteris sim obnoxius, forte iuste me remorderent, dicentes me maxime omnium Atheniensium ciuitatis legibus consensisse. sic enim inferrent, Magna nobis, ô Socrates, horum sunt argumenta, tibi nos ciuitatémque placuisse. Nunquam enim maxime omnium Atheniensium continuas in ea moras traxisses, nisi tibi mirifice placuisset. Itaque nec spectaculi gratia, urbe unquam egressus es, nisi semel in Isthmum, nec aliò usquam nisi in militia, neque aliam fecisti peregrinationem unquam, quemadmodum cæteri solent, neque alterius ciuitatis te cepit cupiditas aliarúmue legum; sed nos tibi nostráque ciuitas satisfecimus, usqueadeo uehementer probasti nos, nostrisq; moribus uicturum te consensisti, tum in cæteris rebus, tum quia in ea filios procreasti, utpote quæ tibi placuerit. Quinetiam licebat tibi in ipso iudicio exiliū postulare si uoluisses, atque quod nunc inuita ciuitate aggrederis, tunc ea uolente poteras facere. Tu uero uerbis tunc te extulisti, quasi non grauiter ferres si mori te oporteret. Quinimmo mortē ipsam, ut dicebas, potius quàm exilium elegisti. Nunc uero nec uerba illa tua erubescis, neque nos leges uereris, sed nobis interitum machinaris. Facis autem quod deterrimus faceret seruus, fugam arripere tentans contra pactiones conuentionésque, in quibus conuenisti nobiscum nostris te præbens institutionibus gubernandum. Primum responde nobis, num idipsum uere dicamus, consensisse non uerbis, sed re ipsa moribus nostris gubernari debere. An non uera hæc sunt? Quid ad hæc dicemus Crito, an non confitebimur? CRIT. Necesse est, ô Socrates. SOC. Nónne igitur, leges inquient, conuenta nobiscum & pacta transgrederis, quæ neque coactus es nobiscum inire, neque deceptus, neque ad breue tempus deliberare ad hæc eligenda es cōpulsus, sed annos septuaginta deliberare licuit? Quo in tempore licuit & abire, nisi tibi placuissemus, conuentionésque iustæ tibi uisæ fuissent. Tu uero nec Lacedæmonem, neque Cretam nobis anteposuisti, quas ipse urbes assidue prædicas recte gubernari, neque aliam ullam, uel Græcarum ciuitatum, uel Barbararū. Imò ex hac rarius peregrinatus es quàm claudi & cęci manciq; alij soleāt. Vsqueadeo Atheniensis

niensis

nienſis tibi præ cæteris ciuitas placuit, atque nos, uidelicet leges. Cui enim placere poteſt ciuitas, cuius non placeant leges? Nunc uero non permanes in his, in quibus iamdiu nobis tibíque conuenit. Permanebis certe, ſi nobis credideris, ne egrediens urbe deridendus euadas. Conſidera rurſus ſi hæc tranſgreſſus fueris, & ea quæ inique cogitas, perpetraueris, ad quid tandem id uel tibi, uel neceſſarijs tuis conducet. cuique enim conſtat in periculo neceſſarios tuos fore, ne ipſi quoque in exilium expellantur priuenturq́ ciuitate, & patrimonio ſuo expolientur. Tu autem ſiquam in ciuitatem finitimã te contuleris, uel Thebas, uel Megaras, utræque enim gubernantur recte, hoſtis primum rei publicæ illius accedes, & omnes quibus curæ eſt patria, deſpicient abominabunturq́ue te, corruptorem legum exiſtimantes. Ideoq́ confirmabis eorum qui te damnarunt opinionem, ut recte contra te tuliſſe ſententiam uideantur. Quiſquis enim corruptor eſt legum, is potiſsimum & iuuenum imperitorumq́ hominum uidebitur eſſe corruptor. Quid ergo? ciuitatésne quæ recte gubernantur, & modeſtiſsimos quoſque homines deuitabis? Atqui ſi id feceris, uitáne dignus eris? an forte impudenter te his admiſcebis, nec erubeſces de eiſdẽ apud eos diſſerere, de quibus apud nos conſueuiſti? uirtutẽ uidelicet & iuſtitiam, legesq́, & inſtituta legum plurimi eſſe exiſtimanda? neque putas abſurdum, & ab his diſſonans apparere Socratis factum? Proculdubio putandum eſt. Forte uero ciuitates has declinans in Theſſaliam ad Critonis hoſpites abibis. Illic enim abſque ordine & temperantia uiuitur. Ac forſan libenter illi te audient, narrantem quemadmodum è carcere ridicule fugeris: ut faſcem quendam tibi ſuperimponens, aut corio tegens, uel alijs quibuſdam te inuoluens, quemadmodum ſolent qui fugã ſurripiunt, & in alienam figuram te tranſmutans illinc aufugeris. Quemadmodum uero uir ſenex paruo admodum tempore, ut ueriſimile eſt uicturus, auſus fueris ob uiuendi cupiditatem in tam ſordida inopia uiuere, maximas tranſgreſſus leges, nullúsne dixerit? Forte ſi neminem offenderis. Alioquin multa, ò Socrates, atque indigna te audies. Viues autem obnoxius cunctis hominibus atque deſeruiens. Quid uero facies in Theſſalia? Conuiuiáne frequentabis? utpote qui in Theſſaliam, quaſi ad cœnam aliquam aduentaueris? Diſputationes uero illæ de iuſtitia, cæteriſque uirtutibus ubínam ulterius nobis erunt? Enimuero filiorum gratia uiuere cupis, ut nutrias eos atque erudias. An ergo in Theſſaliam eos perduces, ut illic nutrias eos, atq; erudias, hoſpites eos efficiens, ut hoc inſuper commodi abs te reportent? An id quidem nõ facies, hic uero relicti melius te uiuo alentur, atque erudientur à neceſſarijs tuis te abſente? Vtrum uero ſi in Theſſaliam abibis, tui id curabunt: ſin autem in alteram tranſibis uitam, non curabunt? Profecto ſiquid opis eſt in his qui aiunt ſe tuos neceſſarios eſſe, credendum eſt curaturos. Cæterum, ò Socrates, fidem nobis adhibens nutricibus tuis, neque filios tuos, neque uitam, neque aliud quicquam pluris facias quàm iuſtitiam, ut cum in uitam alteram tranſmigraueris, ualeas illic pręſidibus horum omnium reddere rationem. Nempe ſi leges tranſgreſſus hæc feceris, neque melius, neque iuſtius, neque ſanctius id uel tibi continget, uel tuis, neque illuc tibi profecto conducet. Quin potius iniuriam paſſus abito, ſi abieris, non à nobis quidem legibus, ſed ab hominibus. Verum ſi adeo turpiter aufugeris, etiam uerſa uice iniurias maláque referens, conuentiones nobiſcum initas & promiſſa tranſgreſſus, atque lædens eos quos minime oportebat, teipſum ſcilicet & amicos & patriam, noſq́ leges, nos utique & uiuenti tibi infenſæ hic erimus, & in altera uita leges, quæ illic ſunt noſtræ ſorores, haudquaquam te benigne recipient, ſcientes te nos pro uiribus diſperdere conatum fuiſſe. Quamobrem, ne Crito aliter tibi quàm nos perſuadeat, caueto. Hæc equidem, ò dulcis amice Crito, audire uideor, quemadmodum Corybantes tibias audire ſe putant. Atque in me ſermonum eiuſmodi ſonitus adeo reboat, ut alia audire nõ poſſim. Vides quæ in præſentia mihi apparent: quibus ſiquid contradicere aggrediaris, fruſtra conabere. Veruntamen ſiquid te profecturum confidis, dicas. CRITO. Ego uero quod dicam, ò Socrates, nihil habeo. SOC. Deſine ergo Crito, & pergamus hàc, quandoquidem hàc nos Deus ipſe ducit.

Qualis ſit corruptor legum.

PHAEDO, VEL, DE ANIMI IMMORTALITATE, VEL, DE ANIMA.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

NOSTER de religione liber rem ſatis per ſe notã probat, Chriſti uitam eſſe uirtutis totius ideam. Octauus autem Epiſtolarum noſtrarum liber, Socratis uitam, uitæ Chriſtianæ imaginem quandam, aut ſaltem umbram eſſe demonſtrat: & teſtamentum quidem Vetus per Platonem confirmat, nouum uero per Socratem. Quod autem ad Socraticam hanc ſpectat ſimilitudinem, ſi quis dubitat, Xenohpontem atque Platonem legat, & cæteros qui dicta ſimul actáque Socratis conſcripſerunt, præcipue Platonis Gorgiam, & apologiam, Critonem atque Phædonem. Huius ergo Phædonis deinceps argumentum paſſu, imo ſaltu celeri percurremus. Eius enim myſteria ſatis in theologia expoſuiſſe uidemur. Vnum hoc in primis admonebimus, ne quis admiretur Socratem inter argumẽtationes ad immortalitatem animæ pertinẽtes, prætermiſiſſe hic illam, qua ſola confidit in Phædro, Animam ſcilicet eſſe principium motionis, unde ſequatur eã per ſe perpetuóque moueri, ſemperq́ue uiuere. Id enim ideo factum eſt à Socrate, quoniam eiuſmodi ratio non ſolum noſtris, ſed cœleſtibus etiam, atque dæmonicis animis eſt communis. In Phædone uero rationes nobis magis proprię requiruntur. Sed iam ad diſpoſitionem dialogi breuiſsimam ueniamus. Principio obſeruandum eſt, quàm mirifice Socrates conſoletur amicos, qui eo præcipue die quo uenenum bibiturus erat, in carcere, quaſi conſolaturi eũ ſalutauerunt. Deinde quàm religioſe obſeruet uel ſomniorum præcepta, quaſi quædam oracula: & quàm in eo apprime cautus ſit, ne minimum quid circa diuina mandata delinquat. Tertio memoriæ mandandũ eſt, homines ſub aſsidua Dei eſſe cuſtodia, neque licere niſi quando Deus uoluerit, hinc emigrare. Quarto aduertendum eſt diligenter quid ſibi uelit, ubi ait ſperare quidem ſe in obitu ab bonos uiros, deoſq́; alios bonos iturum: ſed magis affirmare ad bonos deos quàm ad bonos uiros iturum. Primo quidẽ quòd dicit deos alios atq; ualde bonos, intelligit præter ſpherarum animas eſſe mentes angelicas ſphæris ſubliminiores. In quarum familiaritatem animas quoque noſtras quandoque admitti poſſe ſperat: neque tamen audet aſſerere, propterea quòd pleriſque ſapientibus uidebatur ſatis fore animæ factum, ſi ad conſortium animarum cœleſtium quandoque recipiatur. Imo uero dubitatio proprie ſuper eam partem cadit, quæ bonos appellat uiros. Non enim audet deinde hominum animos affirmare eadem ratione bonos, qua deos dixerat bonos. Poſt hæc ſeipſum ſimul amicoſque ſub perſona philoſophantis conſolaturus, ait: Cum totum philoſophantis ſtudium ſit quædam à cor-

pore separatio, per eámque perficiatur quotidie, nimirum separationem à corpore quæ fit per mortem, non modo non timere debet, sed optima cum spe lætitiaque expectare. Mox duobus modis ostendit philosophum à corpore animum separare. Primo quidem à perturbationibus per moralis disciplinæ purgationem, deinde à sensibus atque ipsa imaginatione per contemplationis ipsius intentionem. Medici sapientes duplici utuntur purgatione. Prima quidem leniendo. Secunda uero soluendo: scientes neque satis esse lenire, neque tutum soluere antequam lenias. Similiter apud philosophos moralis antecedit purgatio, quasi leniens. non enim interiores imaginationis morbos, id est, deceptiones extirpat. Sequitur purgatio speculatrix imaginationis quandoque pro uiribus discutiens nebulas. Ante uero moralem purgationem aggredi speculationis officium non est tutum, nequis uitiorum morbis infectus ipso speculationis acumine abutatur ad iniustitiam impietatemque defendendam. Ex his concludit philosophum mentis aciem quatenus à corporeis segregat, eatenus incorporeis rationibus ideisque coniungere. Sed quum multa quæ à corpore animo inferuntur incommoda numerasset, subiunxit extremum maximumque malorum esse fallaciam illam, qua imaginatio mentem ad incorporea se eleuantem, interim ad imagines quasdam corporum sæpisime distrahit, cogitque ipsa modo quodam corporeo cogitare. Post hæc & ex eo quòd animus ipsam separatarum rerum ueritatem quam naturaliter appetit, corpori coniunctus assequi nequit, per disiunctionem infert, aut nunquam assequi, aut post mortem. Nunquam uero assequi non est consentaneum: quippe quum ab omni mente perpetuo appetatur. Proinde improbat illos qui temperantiam esse putant abstinere à minoribus corporis uoluptatibus, ut maiores deinde uoluptates corporis consequantur: Rursus qui fortitudinem definiunt, superare timores quosdam eorum timorum gratia qui nos iam superauerint. Vult enim omne moralis uirtutis officium in quadam animi purgatione uersari sapientiæ gratia. Alioquin nullam esse uirtutem. Imo uero humanam quoque sapientiam nominat purificationem quandam, perinde quasi existimet nihil aliud sapientiæ nostræ meditatione nos consequi, quàm puritatem quandam, quam mox illuminatio diuina sequatur, quæ proprie sapientia sit. Significat præterea non tam habitum aliquem nostris laboribus acquisitum, quàm purificationem ipsam nos Deo coniungere. His actis immortalitatem animæ probaturus ait, ex uno contrariorum genere in alterum progressionem fieri, atque uicissim regressionem. Ideoque sicut ex uiuentibus fiunt mortui, sic ex mortuis uiuentes quandoque resurgere. Vbi uidetur mortuorum resurrectionem uaticinari, quam & in Politico comprobat. Preterea per longas ambages innuere, sicut & substantia cœli & elementorum materia infinite de dispositione alia uicissim pertransit in aliam: sic & animam rationalem, quæ principium motus & uitæ generationisque est, posse infinite coniungi corpori uicissimque separari. Siquidem & multæ natura substantiæ diuturna uicissitudine qualitates mutant, & ubique uirtute animæ fit circuitus sempiternus. In sequentibus tandem ingenti quadam fiducia resurrectionem, quam innuerat, asserit. Aggreditur deinde rationem de reminiscentia, idem quod & paulo ante probantem, animam & ante corpus uiuere, & post corpus. Tu uero eiusmodi rationes esse intellige Pythagoricas. Atque ex illis quod ad ueritatem magis conducat, eligito. Ait ergo, si disciplina reminiscentia est, uixerunt animæ ante corpus. Reminiscentiam uero esse, duobus præcipue probat modis. Primo quia recte interroganti, sæpe uera de his quæ nunquam didicimus, respondemus. Deinde quoniam ex notitia eorum quæ sentiuntur, subita quadam abstractione notitiam ascendimus idearum, ceu cognoscendo hæc æqualia in ipsius æqualitatis cognitionem. Vbi cognoscimus difficile hæc ab illis atque anniti similia fieri: rursus quantum accedant, & quæ magis, quæ'ue minus. Cumque id per omnem agamus uitam, necesse est ideam ipsam ante ortum nos habuisse. Non enim perfectæ rei notitiam subito ex imperfectis accepimus. Ostendit autem duobus modis ideas esse. Primo, Quodlibet subiectum quod appellatur æquale, potest etiam dum per substantiam manet idem, inæquale & fieri & uideri. Aequalitas autem nequit unquam inæqualitas uel fieri, uel uideri. Præterea æqualia hæc uelut imperfecta inæqualitatem participant, æqualitas uero ipsa nequaquam. In sequentibus nota quanta asseueratione affirmet ideas, addátque idearum essentiam esse nostram. Atque cum animus noster singula referat ad ideas, ipsum ostendere se una cum idearum essentia sempiternum esse, atque eam agnoscere tanquam suam. Nota insuper nulla in re magis elaborandum esse, quàm ut per immortalitatis demonstrationem mortis metum, quasi morbum grauissimum, expellamus. Confestim aliam aggreditur rationem à proportione intellectus ad intelligibile ductam. Intelligibile uero ipsum, ideam ipsam incorpoream sempiternamque appellat. Cumque intellectus cum ipsa uelut obiecto proprio congruat, cócludit hunc incorporeum sempiternumque esse, præcipue quum dominetur corpori, mortalibusque repugnet. Proportionem uero mentis cum idea confirmat ex eo, quòd quoties non impeditur, ad eam sese confert, eiusque commercio gaudet, atque perficitur. Quòd autem postquam dixit animam esse omnino indissolubilem, subiunxit, uel rei omnino indissolubili propinquam, hoc additum intellige, quoniam in Timæo probatur, Deum solum omnino indissolubilem esse: cætera uero si comparentur ad Deum, dissolubilia quodammodo iudicari, quia quodammodo & composita: quamuis illa quæ optime composita sunt, id est, seorsum ab elementali materia, non dissoluantur unquam. Animæ igitur tam nostræ, quàm diuinæ indissolubili Deo propinquæ sunt, ipsæ quodammodo solubiles, sed dissoluendæ nunquam. Præterea uocat id omnino indissolubile, in quo neque essentiæ, neque actionis partes ullæ sparguntur. Anima igitur etsi secundum essentiæ partes non spargitur, tamen per actionis partes diffunditur. Tempore enim & mobiliter agit. Proinde subdit puram animam post obitum ad pura & æterna redire, impuram uero terrenisq; infectam ad similia retrahi atq; terrena, sæpeque uideri. Profecto affectio erga corpora in anima remanens, non per se proprie facit ut anima uideatur, quũ affectio non sit uisibilis: efficit tamen ut anima nonnihil uisibile secum trahat, id est inuolucrum quoddam, uel aëreum, uel ex spiritibus uaporibusque corporis sui conflatum, ut uult Proclus, uel nuper ex circumfuso aëre congregatum. Certe hic Plato significat quod uult Proclus, scilicet inter corpus æthereum, quod & immateriale est & simplex & sempiternum, atque corpus terrenum, quod est materiale, compositumq;, & ad breue perdurans, esse corpus aëreum, materiale quidem, sed quodammodo simplex & longioris æui, in quo animæ diutius habitant etiam post discessum: quòd hoc dissoluto, corpus iterum compositum induantur, uidelicet si purgatæ non sint: si uero purgatæ, cum solo æthereo cœlum petant. Quod animarum transitus narrat in bestias, Pythagoricum est. Idque intellige, uidelicet animas nostras non tam uiuificare corpora bestiarum, quàm purgatorij gratia per brutam imaginationem suam quodammodo brutorum imaginationi misceri, quemadmodum impuros aiunt dæmones insanorum imaginationi sæpe permixtos. Sic utique excepto Plotino plerique exponunt Platonicorum. quod quidem patet ex eo, quòd non dicit animam fieri bestiam, sed induere, subire, transire. Concludit solos in Deum recipi, qui per ueram philosophiam purgati decesserint. Audi præter hæc uinculum animæ, cum corpore nihil esse aliud quàm amorem, scilicet naturaliter prouidentem. Item quoties anima per instrumentum agit circa formas in subiecto iacentes, nihil syncere cognoscere, sed solum quandò per seipsum conuertitur ad formas in seipsis simpliciter existentes. Disce hic quoque animam ex eo quòd rebus corporeis oblectatur & pascitur, euadere corporalem: atque hinc usqueadeo falli, ut sola corporea iudicet esse uera, quum omnino sit contrà: fallaciam eiusmodi malorum omnium esse grauissimum. Accedit quòd anima iam facta corporea post obitum quoque ab incorporeis seorsum circa corporea labitur. Conclude animum suæ puritati penitus restitutum, nullo modo suæ immortalitati diffidere. Cygni fabula Pythagorica est, atque allegorica. Pythagorica quidem, ubi dicit cygni animam superuiuere. Allegorice uero intelligitur cygnum in numero solarium animalium contineri, & Socratem solarem esse, tum quia Phœbi oraculo approbatus est, tum quia mentibus hominum medebatur. Adde uaticinium esse quadruplex, diuinum, dæmonicum, humanum, naturale. Idque ultimum in bestijs fieri quodam instinctu naturæ. Intellige etiam cygnos innocentes sine philosophia homines: qui quum mortem sæpe minime timeant, significant philosophos absolutos timere eam nullo pacto debere. Animaduerte deinde difficilimum esse in hac uita substantiam animæ intelligere, quoniam uidelicet sub corporea eam specie intuemur. Ideoque tutissimam rationem ad animam comprænhendendam esse, tum moralem purgationem, tum metaphysicam abstractionem. Vbi uero minus id sufficiat, opus esse diuino quodam uerbo, id est, reuelationibus diuinitus factis atque miraculis. Nos uero hic diuini uerbi mysterium à Platone significatum considerare debemus. Tradit deinde duo in disputando præcepta. Primum, ne rationibus ullis absque longa examinatione credamus. Postquam uero rationi cuidam sufficienti examine crediderimus, ne facile inde ob quaslibet obiectiones similitudinesq; amouea

amoueamur. Secundum, ne aut propriam, aut alienam in disputando personam, sed rationem duntaxat ueritati consonam cogitemus. Sequuntur dubia contra animam, ne forte consonantia quædam sit humorum, atque uel prius corpore, uel una cum ipso, uel inde ad tēpus aliquod dissoluatur. Quædam quidem dubia Socrates ita soluit. Si disciplina reminiscentia est, ideoq; ante corpus uixit anima, nequit anima esse corporis consonantia. quippe quum consonantia partes ex quarum concursu fit, non antecedat, sed consequatur. Si eadem est consonantiæ ratio, atque animæ, sicut altera anima non magis anima est, quàm altera: ita neque consonantior erit. temperans igitur anima nihilo plus consonabit quàm intemperans. Si consonantia necessario ea sequitur, ab eisq; ducitur ex quibus ipsa conflatur, non potest anima corporis cōsonantia esse, quod quotidie ducit, cui sepe repugnat. Cæterum antequam dubitationes absoluat, rationesq; immortalitatis omnino perficiat, longo discursu damnat illos qui rerum causis assignandis ad materias quasdam & instrumēta cōfugiunt, asserens totam historiam naturalem insufficiēter per eadem naturalia cōfirmari: quippe quum hęc omnia omniūq; motus à diuinis causis efficientibus finalibus idealibusq; omnino dependeant. Optat in primis finalem cuiusq; rei causam atq; uniuersi, id est bonum cuiusq;, & uniuersi bonum, cuius quidem boni potestatem causam esse dicit efficiētē. Quoniam uero ipsam boni amplitudinem comprehēdere nequit, secundo eligit loco ideales diuinæ intelligentiæ rationes, ad quarum similitudines in mundi materiā expressa sunt omnia. Inter hæc nota Mosaici mysterij confirmationem, sicut & in Timæo. Vidit Deus singula esse bona, etiam cuncta ualde bona. Ita omnia ipso bono connecti. Rursus animum corporea intuentem, interim ad incorporeum intuitum obcæcari. Neq; posse ueritatem rerum haberi, nisi ad ideas confugiamus. Præterea formulas idearum inesse mentibus nostris, ad quarum congruitatem uel contrà, singula uera esse, uel contrà censentur. Socratem nunquam certam idearum contemplationē intermittere consueuisse, solasq; affirmare solere. Certam rerū causam in ideis esse sitam, immortalitatem quoq; animæ ab ideis potissimum demōstrari. Processum inter ideas à minus communi per medias ad communissimam fieri. Atq; descensum ab ideis ad effectum earum. Demum rationem disponit immortalitatis ex eo quòd rationalis anima corpori præstat uitam, non ut accidentalis forma inhærens corpori, sed ut substantialis in seipsa permanens, ex se formaliter uiuens quasi quædam uitæ corporalis idea, atq; per se efficienter corpus uiuificans. Ideoq; concludit animam non posse suscipere mortem, cum mors uitæ opposita sit, anima uero & uitam propriā habeat, & maneat in seipsa, adeò ut neq; per se proprie, neq; per subiectum aliud mortem suscipere ualeat. Post hæc ex eo quòd anima sit immortalis, cohortatur omnes ad moralē speculatiuamq; disciplinam, ut animus & per uoluntatem & per intellectū purgatus atq; perfectus, his quasi duabus alis in cœlestem patriam reuolet. Confirmat interim esse animam immortalem, quia neq; uirtus tandem obesse, neq; uitiū prodesse debeat. obesset autem laboriosa uirtutis uia bonis, atq; contrà prodesset uoluptuosa malis uita, nisi foret animus immortalis. Ac ne quis fortasse neget posse post hanc uitam uel uitiū obesse, uel prodesse uirtutē, subiungit animā affectiones & habitus tā uoluntatis quàm intelligentię cōparatos, siue bonos, siue malos secum ferre, subito uel læsuros, uel profuturos. Dęmonem namq; ducem omnes ad diuinum iudicem uitæ repēte perducere in locum communi iudicio deputatum, in aërē scilicet minus puros, & in ætherē puriores, ibiq; iudicatos ab alio rursus dæmone per triuiū ad sua, id est, sibi similia singulos trahi. Per triuium, inquam, quia alij mittuntur in cœlū, alij in tartarum, alij uero in medias regiones. Ducit autem eos dęmon, in bonis quidem intelligentiam mouēs, in malis autem imaginationem affectumq; perturbans. Quod autem dicit iniquos absq; duce errare, absq; benefico intellige duce. Adde quod neq; quò trahantur, agnoscunt, & uiolentia rapiuntur. Cęterum antequam animarum distribuat sortes, orbem terræ describit, dicens esse quasdam terræ plagas, atq; illas quidem amplissimas, & usqueadeo altas, ut uentis & imbribus non pulsentur. Vbi temperatissimus aër sit, sub quo preciosissima queq; nascuntur, homines acutissimi sensibus, uitaq; longeui. Sunt qui uelint & homines & alia illic nascentia quàm plurimum ex æthere aëreq; cōponi, quàm minimū uero ex crassioribus elementis: ut hominum corpora quasi aërea sint, fructibusq; maxime aëreis nutriantur. Quod ne quis tanquam impossibile, neget, Olympiodorus Aristotelis adducit historiam, in qua Aristoteles uidisse se inquit hominem qui solo aëre nutriebatur & sole. Quod autem terræ sublimis faciem in duodecim diuidit plagas, inde prouenit, quia duodecim congruit zodiaci signis, duodecim sphærarum regitur animabus, & duodecima est mundi sphæra, atq; ueluti totius fundamentum dodecaëdram illam sibi usurpat figuram, quam Timæus attribuit mundo. Sed de hac ipsa figura, deq; alijs terræ proprijs quæstionibus, in Timæo dicemus. Tu uero terræ huiusmodi habitationem terrestri Moysi paradiso similem esse memento. Proinde flumina sub terra describit, quibus animæ nutriuntur. Quæ quisquis secundum nostri corporis humores animique perturbationes in hac uita nos affligentes exponit, nonnihil adducit simile uero, ueruntamen ueritatem integram non assequitur. Plato enim & hic & in Republica significat præmia uirtutum & supplicia uitiorum ad alteram uitam potissimum pertinere. Acheron igitur sub terra flumen locus est purgatorius, atque ad curam pertinet & mœrorem. respondet quoque aëri, partique mundi meridianæ. Phlegeton igni respondet atque orienti, uimque puniendi continet per calorem, & iræ cupiditatisq; feruorem punit. Styx Cocytusq; respondet terræ atque occasui, odiumq; per luctum fletumq; puniunt. Differunt uero hoc inter se solum, quòd Styx exoriens appellatur, Cocytus uero progrediens. Tartarum infimum tenere uult inferni locum, in quo scelestissimi non medicinæ, sed exempli gratia affligantur, quemadmodum hic & in Republica legitur & Gorgia. Addunt quidam ad hæc flumina Oceanum quoq; quodammodo pertinere, aquæ septentrioniq; respondentem, in quo distinguendi definiendiq; uirtus intelligatur. Tu uero quod de fluminibus dicitur, potissimum de dæmonibus numinibusque intellige, flagitiosos tali quodam ordine punientibus. Profecto peccata facile sanabilia sunt, quæ nondum in habitum sunt conuersa. Difficile uero sanantur quæ iam habitum genuerunt: ueruntamen unà cum quadam rationis repugnantia committuntur, & committentes afficiunt pœnitentia. Insanabilia uero sunt omnino, quorum habitus & repugnantiam & pœnitentiā procul fugat. Prima purgantur in Acheronte. Secunda, si ad prima uergant, puniuntur in Phlegetonte: si ad tertia, in Styge, atq; Cocyto. Tertia affliguntur in Tartaro, ex quo, ut Plato inquit, nunquam egrediuntur. Quo uero pacto alij aliter id exponant, in præsentia libentius prætermitto. Affligi uero possunt animæ nō tantū per imaginationē infeliciter à dæmonibus agitatam, sed per aërea quædam corpora, quæ uehiculi & cymbæ nomine designātur. Præmia uero sic Plato distinguit. Animæ quæ iuste & sancte sine philisophia uixerunt, sublimia terrę, qualia suprà descripsimus, ascendētes, in tenuissimis spiritalibusq; ibi corporibus habitant. Quæ uero ciuiliter propterea philosophatæ sunt, cum splendidis cœlestibusq; corporibus cœlum colunt. Sed quæ per exactam philosophiam perfecte purgatę sunt, in locum supercœlestem euolant, ubi absq; corporibus omnino, ut Plato hic inquit, totum per tempus uiuunt. Qua uero id ratione exponant nonnulli, consulto non recēsebo. Porphyrius certe atque Iamblichus tradunt animas Deo perfectissime restitutas nūquam cadere. Quod quidem congrue respondet oppositis, quæ ex tartaro nunquam emergere iudicantur. Quod quidem si ita sit, circuitus iam infiniti tollētur: Temporales uero circuitus adhiberi purgationis cuiusdam gratia uidebuntur. Socrates tandem gallum Aesculapio sacrū se debere fatetur, reddiq; diligētissime iubet. Prisci Aesculapio medico Phœbi filio gallū sacrificabant diei solisq; nūciū, id est, diuinæ beneficentię morborum omnium curatrici, quæ diuinæ prouidentiæ filia nominatur, diem, id est, uitæ lumen debere se fatebantur. Eiusmodi medicum in superioribus perquirere iusserat morborum animi curatorem. Et quasi iam omni dubitationis metusq; morbo liberati sint, gratiā uictimamq; Deo referri iubet. Præterea oracula priscorum tradunt, animas remeātes in cœlum, pæana, id est, triumphalem cantilenam canere Phœbo. Reddit ergo Deo uotum, ut alacer Pæana canens, cœlestem patriam repetat.

ECHECRATES, PHAEDO, APOLLODORVS, SOCRATES, CEBES, SIMMIAS, CRITO, MINISTER VNDECIMVIRORVM.

*

IPSE'NE, ò Phædo, affuisti qua die Socrates uenenū bibit in carcere? an ab alio audiuisti? PHAED. Equidē, ò Echecrates, affui. ECHEC. Quę nam sunt ea quæ uir ille antequam moreretur, loquutus est? Et quomodo è uita discessit? Libenter enim audirem. Nam neque quisquam Phliasiorum ciuium frequenter proficiscitur nunc

Athenas

Athenas, neque iamdiu hospes aliquis inde ad nos accesit, qui certum aliquid ea de re nunciare nobis posset, nisi illum potato ueneno è uita migrasse. De cæteris uero nihil quid referrent, habebant. PHAED. Nec ergo quæ ad iudicium pertinebant, quo pacto tractata fuerint, audiuistis? ECHEC. Audiuimus. hęc enim nobis quidam retulit. Et admirati profecto sumus, quòd iam peracto iudicio, diu postea obijsse uideatur. Quidnam in causa fuit, ò Phædo? PHAE. Sorte quadam id Socrati, ò Echecrates, accidit. nam pridie quàm iudicaretur, ornari cõtigit puppim nauis eius, quam mittunt Athenienses in Delũ. ECHE. Id uero quidnam sibi uult? PHAED. Hæc est illa nauis, ut aiunt Athenienses, in qua Theseus olim bis septem illos secum tulit in Cretam, seruauitqꝫ illos, & ille seruatus est. Vouerat autem, ut fertur, Apollini, si seruaretur, quotannis in Delum spectaculum quoddam mittere. Quod quidem nũc etiam ac semper ex illo tempore singulis ad Deum mittunt annis. Cum igitur spectaculi principium agitur, ex lege interim lustrant urbem, neminemqꝫ eo tempore publice necant, donec Delum perueniat nauis, rursusqꝫ Athenas reuertatur ex Delo. Id uero nonnunquam longo peragitur tempore, quando eos occupant uenti. Initium uero spectaculi est, postquam Apollinis sacerdos nauis illius coronauerit puppim. Id uero, ut modo dicebam, pridie quàm iudicaretur, factum erat. Quamobrem longũ tempus Socrates fuit in carcere iudicium inter atque mortem. ECHE. Circa uero mortẽ ipsam, ò Phædo, quæ nam sunt ab eo dicta, quæ facta, quiue familiarium aderant? An forte magistratus adesse non permittebãt? atque ita orbatus decessit amicis? PHAED. Permittebant quidem. Ideoqꝫ aderant aliqui, & quidẽ multi. ECHEC. Hæc igitur omnia para te quàm planissime nobis referre, nisi quid negocij te impediat. PHAED. Ociosus equidem sum, atque enarrare uobis conabor. Quippe cum meminisse Socratis siue ipse loquar, siue loquentes alios audiam, mihi semper omnium sit dulcissimum. ECHEC. Similiter, ò Phædo, hos qui te audituri sunt, affectos habebis. Sed iam pro uiribus diligentissime refer omnia. PHAED. Atqui mira quadam ratione, ò Echecrates, illic præsens affectus eram. Neqꝫ enim misericordia me habebat, ut familiarissimi uiri morti pręsentem. Sane beatus uir ille mihi, ò Echecrates, uidebatur, tum animi illius habitum, tum orationem consideranti: adeo intrepide generoseqꝫ migrabat è uita, ut uideretur mihi illum in uitam alteram, nõ absque diuina sorte migrare, sed illic quoque beatũ fore, si quis unquam alter. Quamobrem neqꝫ admodum commouebar, ut consentaneum uideretur hominem rei pręsentem lugubri commoueri: neqꝫ rursus afficiebar lætitia, quemadmodum solebamus aliàs, quum in philosophia uersabamur. Nam sermones quidem eiusmodi erant, sed reuera affectus quidam mirus atque insolita uoluptatis dolorisqꝫ permixtio me inuaserat, cõsiderantẽ illi paulo pòst moriendum fore. Et quicũqꝫ aderamus, ferme similiter eramus affecti, aliàs quidem ridentes, aliàs uero lacrymantes. Vnus autẽ præ cæteris Apollodorus: nosti enim uirũ, eiusqꝫ morem. ECHE. Quid ni? PHAED. Ille igitur ita prorsus erat affectus, atque ego ipse alijqꝫ omnes distractum similiter perturbatione animũ habebamus. ECHEC. Sed quinam forte aderant, ò Phędo? PHAED. Ciues quidem & indigenæ aderant, ipse Apollodorus, & Critobulus, paterqꝫ eius Crito: rursus Hermogenes, Epigenes, Aeschines, Antisthenes. Aderat & Ctesippus Pæaneus, & Menexenus, atqꝫ alij quidam indigenæ. Plato autem, ut arbitror, ægrotabat. ECHEC. Sed num aliqui aderant peregrini? PHAED. Aderant & peregrini, Simmias Thebanus, & Cebes, & Phædondes: Megarenses uero Euclides, et Terpsion. ECHEC. Aristippus autem & Cleombrotus nũquid aderãt? PHAE. Non. In Aegina enim dicebãtur esse. ECHEC. Aderantne insuper alij? PHAED. Hos ferme quos narraui, interfuisse existimo. ECHEC. Dic uero quales fuerunt sermones? PHAED. Conabor equidem à principio tibi omnia enarrare. Solebamus quotidie diebus superioribus ad Socratem proficisci ego atqꝫ alij, cõuenientes mane in illa curia in qua & iudicium factum fuerat. Carceri enim erat proxima. Colloquentes igitur inter nos opperiebamur semper illic quoad carcer aperiretur. aperiebatur enim haud admodũ mane. Eo autem aperto, ingrediebamur ad Socratẽ, & ad plurimũ diem cũ ipso confabulabamur. Tunc ergo prius solito cõuenimus. Pridie namqꝫ eius diei quum è carcere egressi essemus, uespere nauem ex Delo audiuimus redijsse. Itaque ediximus inuicem summo mane nobis fore ad locum solitum redeũdum. Cum uero reuersi essemus, exiens nobis obuius ianitor qui nos solebat admittere, expectare iussit, nec prius ingredi quàm ab ipso accerseremur. Soluunt enim, inquit, undecimuiri Socratem, illique denunciant hodie mortem esse obeundam. Neqꝫ deinde admodum commoratus redijt ad nos, iussitqꝫ intrare. Itaqꝫ introeũtes Socratem quidem inuenimus compedibus paulo antè solutum: Xanthippen uero, nosti mulierem, iuxtà sedentem, puerumqꝫ eius manibus tenentem. Quæ nos quum uidisset, eiulare cœpit, & qualia mulieres solent exclamare: O' Socrates, inquit, nunquam amplius affabuntur te tui familiares, neque tu illos. At Socrates Critonem intuitus, O' Crito, inquit, deducat quis hanc domum. Et illam quidem reduxerunt quidam Critonis domestici, uociferantem atque plangentem. Socrates autem sedens in lectica, cõtraxit ad se crus, manuqꝫ perfricuit, atque inter fricandum sic inquit: Quàm mira uidetur, ò uiri, hæc res esse, quam nominant homines uoluptatem, quamqꝫ miro naturaliter se habet modo ad dolorem ipsum, qui eius contrarius esse uidetur. Quippe cum simul homini adesse nolint. Attamen si quis prosequitur capitqꝫ alterum, semper ferme alterum quoque accipere cogitur, quasi ex eodẽ uertice sint ambo connexa. Arbitror equidem Aesopum, si hæc animaduertisset, fabulam fuisse facturum: uidelicet Deum ipsum cum ipsa inter se pugnantia uellet conciliare, neqꝫ id facere posset, in unum saltem eorum apices coniunxisse, proptereaqꝫ cuicunqꝫ adest alterum, eidem mox alterum quoqꝫ adesse. quod quidem mihi accidit in præsentia. Siquidem modo crus propter uincula afficiebatur dolore, sed huic succedere uoluptas iam uidetur. Ad hæc Cebes, Per Iouẽ, inquit, ò Socrates, opportune id mihi in memoriam reuocasti. Cum enim poëmata composueris, sermones intendens Aesopi scripto in Apollinem proœmio, tum alij multi me interrogauerunt, tum Euenus paulo antè, quónam consilio postquam in carcerẽ deuenisti, ea feceris, quæ prius feceras nunquã. Si igitur tibi curæ est ut habeam quid respondeam Eueno, quando iterum ex me quæsierit, quod certo scio facturum, dic quęso, quid ei sit respondendum.

Vera, in

Vera, inquit, ò Cebes, responde, me id effecisse, non ut uel ipsi gratificarer, uel cum ipsius carminibus decertarem: sciebam enim facile id nō esse: uerum ut insomnia quædam experirer me simul expians, nū forte hæc sit ea musica quam sæpius iā exercere me iubent. Nam frequēter superiori tempore insomniū idem, licet alia atq; alia forma sese mihi offerens, eadem semper ita præcepit. Fac, ò Socrates, musicam, atq; exerce. Ego igitur quod in superiori tempore faciebam, hoc mihi præceptum arbitrabar: & quemadmodū currentes adhortari solemus, sic quod ipse antea faciebam, ad idem me insomnium cohortari putabam, quasi philosophia maxima musica foret. Postquam uero facto iam de me iudicio, mori me interim Dei festiuitas inhiberet, censui oportere, si forte insomnium toties iubeat popularem hanc musicam exercere, non negligere eius præceptum. Tutius enim fore arbitratus sum, antequam è uita migrarem, expiare animum, atq; ut monet insomniū, poëmata facere. Quamobrem primo equidem cecini Deum ipsum, cuius tūc sacra celebrabantur: atq; post Deum iudicans oportere eum qui poëta futurus sit nō sermones, sed fabulas facere, me uero non esse fabulatorem, nonnullas ex fabulis Aesopi quas sciebam, magisq; in promptu habebam, ut in quasq; prius incidi, modulatus sum. Hæc igitur, ò Cebes, refer Eueno, & ualere iube. Atq; consule, ut si probe sapit, me sequatur. migro enim hinc hodie. Sic enim Athenienses iubent. Tunc Simmias, Quale id est, inquit, ò Socrates, quod Eueno mandas? Sæpe equidem cum illo fui, & quātum de illo sentio, nullo penè modo libens ille tibi parebit. Quid uero inquit? nónne philosophus est Euenus? Mihi quidem uidetur, inquit Simmias. Volet igitur & Euenus, et omnis quicunq; huius rei digne est particeps. Nō tamen forte sibi uim inferet. Non enim fas esse aiunt. Et simul hæc dicens, crura è lectica demisit in terrā. Atque ita sedens, deinceps reliqua disputauit. Quæsiuit igitur ab eo Cebes, quónam id modo ais, ò Socrates? fas quidem non esse seipsum uiolare, philosophum tamen optare morientem sequi? Quid, ò Cebes, inquit, nónne tu Simmiasq; talia quædam audiuistis à Philolao, quo familiariter utebamini? Manifesti quidem, inquit Cebes, nihil, ò Socrates. Atqui ego quoque de his rebus, inquit Socrates, ex auditu loquor. Quæ igitur forte ipse audiui, referre uobis nulla inuidia prohibebit. Etenim forte maxime decet illò migraturum considerare atq; effingere qualis fore putanda sit hæc ipsa migratio. quid enim aliud usque ad solis occasum quis faciat? Quam ob causam, inquit Cebes, ò Socrates, nefas esse aiunt sibimet manus inferre? Iam enim quod modo quærebas, ego à Philolao audiui, quum apud nos uersaretur, & ab alijs insuper nonnullis, non decere id facere: apertum tamen hac de re quicquam nihil ab aliquo unquam audiui. Sed attentione opus est, inquit. Nam & si audiueris, mirum tamen forte uideri possit, si hoc solum ex alijs omnibus simplex sit, nec accidat unquam homini quemadmodum cætera, quando & quibusdam melius mori quàm uiuere. Itaque mirum tibi forte uidebitur, si his quibus præstat mori, non liceat sibimet prodesse, sed alium oporteat expectare qui prosit. Tunc Cebes subridens, Prò Iupiter, inquit, Thebanorum more. Atqui uideri quidem, inquit Socrates, potest id sic absurdum. Fortasse etiam quādam habet rationem. Profecto sermo ille qui de his arcanis habetur, in quadam custodia esse homines, neque decere nunquam ex hac seipsum soluere, neque aufugere, magnus quidem mihi uidetur, neque cognitu facilis. Veruntamen id mihi, ò Cebes, recte apparet dictū, Deos quidem curam habere nostri, nos uero homines unam quandam ex possessionibus esse Deorum. An non ita tibi uidetur? Mihi quidem, inquit Cebes. Nónne igitur, inquit, & tu si quod ex mancipijs tuis seipsum perimeret, quum tu nullo modo id permisisses, irascereris utiq; illi? Et si potestatem haberes, pœna quadam afficeres? Omnino, inquit. Forte igitur hac ratione haud præter rationem est, nō prius decere seipsum interficere quàm Deus necessitatem aliquam imposuerit, qualem nobis imposuit in præsentia. Consentaneum id quidem apparet, inquit Cebes. Quod uero dicebas modo, philosophos perfacile uelle mori, absurdum, ò Socrates, uidetur esse, si quidem quod nunc diximus, rationem habet, Deum uidelicet nostrum esse curatorem. Nos uero in rebus eius positos esse. Nullam enim id rationem habet, prudentissimos uidelicet homines non ægre ferre ab ea cura se amoueri, quam sibi præstant Dij optimi omnium rerum gubernatores. Nunquam enim putaret uir prudens ipsum se melius esse curaturum, si liber euaserit: sed demens aliquis forsitan id putaret, fugiendum scilicet esse à domino, neque cogitaret non esse id quod bonum est fugiendum, sed in eo maxime permanendum. Ideoq; absque ratione fugeret. Qui uero mentem habet, semper apud eum qui sit melior esse cupit. Atque ita, ò Socrates, contrà omnino cōueniens esse uidetur, quàm quod paulo antè dicebatur, Sapientes quidem decere grauiter mortem ferre, insipientes uero libenter. Socrates igitur cum hæc audisset, delectari uisus est argutia Cebetis. Conuersusq; ad nos, Semper, inquit, hic Cebes rationes quasdam perscrutatur, neq; admodum facile quod quiuis dixerit, uult admittere. Tunc Simmias, Mihi quoque, inquit, nonnihil uidetur Cebes dicere. Quo enim consilio sapientes uiri eos qui meliores reuera quàm ipsi sint, fugiant, illisque carere facile patiantur? Atqui mihi uidetur Cebes sermonem in te intendere, quòd tam facile & nos relinquas & Deos, ut tu ipse fateris, principes bonos. Iusta dicitis, inquit Socrates. arbitror enim uos dicere me ipsum tanquam in iudicio oportere purgare. Et maxime quidem, inquit Simmias. Age ergo, inquit. Conabor nunc apud uos accuratius quàm nuper apud Atheniensium iudices fecerim, me defendere. Equidem, ò Simmia atque Cebes, nisi me migraturum putarem, primum quidem ad Deos alios sapientes & bonos, deinde ad homines defunctos his qui hic sunt meliores, iniusta agerem, non moleste ferens mortem. Nunc certe habetote, sperare me ad uiros bonos iturum, sed hoc quidem haud omnino asseuerarem. Quod uero ad Deos dominos ualde bonos iturus sim, certum habetote, siquid aliud eiusmodi, & hoc utique me affirmaturum. Propterea haud similiter mortem moleste fero: sed bono animo sum, speroq; superesse aliquid his qui defuncti sunt, atque ut iam diu dicitur, multo melius bonis fore quàm malis. Quídnam, ò Socrates, cogitas, inquit Simmias? Nunquid ipse cū isthac sententia hinc abire? An nos quoq; participes eius relinquere? Nempe commune nobis quoque id bonum arbitror esse debere. Præterea ita demum te apud nos purgaueris, si quæ dicis, nobis etiā persuaseris.

Dabo

Dabo equidem operam, inquit. Sed Critonẽ prius auscultemus. Videtur enim mihi iamdudum nõnihil significare uelle. Quidnam putas aliud, ò Socrates, inquit Crito, quàm quòd iamdudum mihi dicit is qui tibi uenenũ est daturus? iubet enim te moneri ut quàm parcißime loquaris, dicẽs eos qui disputant, nimium incalescere, nihil uero tale bibituris uenenum cõuenire. Alioquin eos qui id fecerint, cogi interdum bis, quãdoq; ter uenenum bibere. Mitte ipsum, inquit. Tantum id quod officij eius paret, tanquam bis, & si oportuerit ter præbiturus. Et antea quidem, inquit Crito, ferme id responsurũ sciebam. Sed ille me iamdudum stimulat. Mitte ipsum, inquit. Ego uero, ò iudices, rationem uobis iam reddere uolo, ob quam mihi uideatur uir qui per omnem uitam incubuerit philosophiæ, merito magna cũ fiducia imminentẽ expectare mortem, atq; bona spe esse, se ibi postquã hinc migrauerit, maxima bona reportaturum. Quemadmodum igitur id ita se habeat, ò Simmia atq; Cebes, conabor equidem aperire. Quicunq; philosophiam recte aliquando attigerunt, nimirum uidentur latuisse cęteros homines, quòd nihil aliud ipsi commentarentur quàm mori, atq; esse se mortuos. Quòd si id uerũ est, perabsurdum foret, si cum nihil prȩter hoc aliud per omnem uitam studuerint, hoc ipso adueniente quod iamdiu agitabãt exercebãtq;, grauiter ferrent. Hinc Simmias arridens, per Iouẽ, inquit, ò Socrates, mihi quidem haud multum ridere cupienti risum expreßisti. Nam multos arbitror fore qui si id audierint, aptißime in philosophos dictum putent, nostrosq; homines cõsensuros & ualde quidem, philosophos reuera mori, nec tamẽ ignorare quàm digni sint morte. Fortè id recte, ò Simmia, inquit, dicerẽt, præterquam quòd non ignorare addũt. Latuit sanè eos, qua ratione ueri philosophi & mori studeant, et morte sint digni. Sed iã relinquamus illos, nobisque ipsis loquamur. Putamúsne aliquid esse mortem? Aliquid certe, inquit Simmias. Nũquid aliud, inquit, quàm animæ à corpore solutionem? Esseq; id mortuum esse, scilicet solutum ab anima corpus per se seorsum esse? Seorsum quoque à corpore animam solutam ipsam per seipsam existere? Nunquid mors præter hoc aliud est? Nihil aliud, inquit Simmias. Cõsidera, inquit, bone uir, num tibi idẽ quoque & mihi uideatur. In his enim uos arbitror planius quæ perquirimus, inuenturos. Videtúrne tibi philosophi officium esse sectari eas quæ appellantur uoluptates, quales sunt epularum, atq; poculorum? Minime quidem, ò Socrates, inquit. Sed nunquid uenereorũ? Nullo modo, inquit. Quid reliquũ corporis cultum, an multi facere philosophus tibi uidetur? Vt habere uestes egregias, calceosq; et alia quæ circa corpus sunt ornamenta, utrum multi facere tibi uidetur, an nihili pẽdere, nisi quatenus magna cogat necessitas illis uti? Mihi quidem uidetur uerus philosophus hæc omnia flocci pendere, inquit Simmias. An nõ tibi uidetur, inquit, eiusmodi studium haud ad corpus quidem declinare, sed quantum fieri potest ab illo discedere, atq; ad animum se cõuertere. Mihi quidem, inquit Simmias. Nónne igitur in eiusmodi rebus primum manifeste apparet philosophus præter cæteros homines animum quàmmaxime potest à cõmercio corporis segregare? Apparet, inquit. Putant uero pleriq;, ò Simmia, eũ hominem cui nihil talium dulce sit, neq; illis fruatur, reuera uiuere existimandum nõ esse, sed penè mortuum, cũ uoluptates corporis non percipiat. Verißima narras, inquit. Quid autẽ circa sapientiæ ipsius acquisitionem? inquit Socrates. Vtrũ impedimento est corpus, si quis ipsum socium ad inuestigandũ assumpserit, nécne? Quale utiq; tale aliquid dico. Habéntne uisus & auditus ueritatem in hominibus aliquam? An talia quædã ipsi quoq; poëtæ semper canunt, nihil nos audire, nihil uidere syncerum? Atqui si ij corporis sensus synceri certiq; non sunt, neq; etiã alij: quippe cũ cæteri omnes his quodammodo deteriores sint. An non tibi uidentur? Prorsus, inquit. Quando igitur animo ueritatem attingit? inquit. Quando enim aliquid cũ corpore tentat inuestigare, proculdubio decipitur à corpore. Vere loqueris, inquit. An non sicubi proprie in ipsa ratiocinatione fit sibi aliquid eorũ quæ uerè sunt manifestum? Ita est, inquit. Ratiocinatur autem tunc optime, quãdo horum nihil eum perturbat, neq; auditus, neq; uisus, neq; dolor, neq; uoluptas: sed quàm maxime seipsum in se recipiens, deserit corpus, neq; quicquam quoad fieri potest cum illo communicãs, neq; attingens, ipsum quod uere est, affectat. Est ita, inquit. Nónne, inquit Simmias, & in hoc philosophi animus maxime cõtemnit corpus, ab eoq; aufugit, quęritq; secũdũ seipsum uiuere? Apparet, inquit. Quid uero hæc, ò Simmia? inquit. Dicimúsne iustum ipsum esse aliquid, an nihil? Aliquid per Iouem, inquit. Rursus ipsum pulchrum ipsumq; bonum aliquid esse? Quidni? Num aliquando horum aliquid oculis percepisti? Nunquam. An alio quodam sensu corporis attigisti? Loquor autem de omnibus, ueluti de ipsa magnitudine, de sanitate, de robore ipso, ac summatim de cęterorum omnium essentia, id est, quod unumquodq; sit, nũquid per corpus quod in his uerißimum est, perspicitur? An ita se res habet? Quicunq; nostrum maxime & syncerißime cogitare mente se comparat ipsum quod aggreditur cogitandum, hic proxime ad cognitionẽ ipsius accedit? Prorsus. Nónne igitur ille purißime faceret, quicũque ipsa mentis excogitatione quàm maxime se ad unumquodq; conferret, neq; uisum in excogitando adhibens, neq; sensum prorsus ullum ratiocinationi coniungens: sed ipsa secundum seipsam mentis excogitatione syncera utens, ipsum per se quodlibet syncerum existẽs studeret uenari, ab oculis, ab auribus, &, ut summatim dicam, à toto corpore liber, utpote perturbãte animum, neq; permittente ueritatem, sapientiamq; assequi, siquando in communionẽ recipiatur? An nõ hic erit, ò Simmia, si quis unquam alius ipsius quod uere est compos? Mirifice uero loqueris, ò Socrates, inquit Simmias. Nónne igitur, inquit, ex his omnibus necessario sequitur, opinionem eiusmodi legitimis philosophis usqueadeo cõstare debere, ut ad se inuicem ita loquantur? Necessaria iam ratione concluditur nos quadam rationis ipsius uia ad id considerando perduci, uidelicet donec corpus habemus, animusq; noster tanto malo erit admixtus, nunquam nos id quod desideramus, uerum ad uotum consecuturos. Impedimenta enim penè innumerabilia corpus præbet, propter necessariam eius alimoniã. Præterea morbi nobis hinc incidentes, inuestigationem ueritatis impediunt: amoribus, cupiditatibus, timoribus, multiplicibúsque imaginibus, multis deniq; nugis nos implet, ut uerißime dicatur nihil pensi unquam ac ueri nobis afferre. Nam ad bella, ad seditiones, ad pugnas nihil aliud quàm corpus multiplex, eiusq; cupiditas impellit.

Corpus impedimẽto esse philosophanti.

Quòd sensus non capiat quicquã syncere.

pellit. Omnia enim pecuniarum gratia fiunt. Pecunias autem quærere cogimur, corporis gratia, usui eius inseruientes. atq; ita fit ut propter hæc omnia à philosophiæ studijs abstrahamur. Extremū uero omnium est, quòd siquid ab ipso otij nobis cō tingat, nosq; ad considerandum aliquid cōferamus inuestigantibus nobis rursus ubiq; sese opponens, tum uultu quodam perturbat animum, & quasi percutiens reddit attonitum, adeo ut hoc obstaculo impediti, uerum perspicere nequeamus. Cæterum nobis reuera demonstratum est, siquando optamus pure aliquid intelligere, recedere à corpore oportere, atque ipso animo res ipsas considerare. Atq; tunc, ut apparet, cōpotes euademus eius quod affectamus, cuiúsue amatores profitemur nos esse, scilicet sapientiæ, cum uidelicet mortui fuerimus, quēadmodum significat ratio: dum autem uiuemus, nequaquam. Nempe si nihil cum corpore pure discerni potest, è duobus alterum: aut nullo modo possumus scientiam consequi, aut post mortem. Tunc enim animus ipse per seipsum erit seorsū à corpore, prius uero nequaquā. Atq; dum uiuimus, ita ut uidetur, proxime ad scientiā accedemus, si quàm minimum cum corpore commercium habuerimus, neq; quicquam cum illo communicauerimus, nisi quantum summa cogat necessitas: neq; huius natura replebimur, sed ab eius contagione cauebimus, quoad deus ipse nos soluat: atq; ita puri, & à corporis insania liberati, ut consentaneum est, cum talibus erimus, cognoscemusq; per nos ipsos syncerum quodlibet, id est, forsitan ipsum uerum. nam impuro quidem purum attingere nefas est. Talia equidem, ò Simmia, iudico necessarium esse omnes discendi cupidos loqui inuicem, atque opinari. An non tibi uidetur? Et maxime quidem, inquit Simmias, omnium, ò Socrates. Si hæc igitur, inquit uera sunt, ò amice, magna spes est eunti illuc quò nūc ego proficiscor, sicubi & ibi sufficienter eius rei se cōpotem fieri, cuius gratia tantum nos negocium in superiori uita suscepimus. Hanc ergo migrationem in præsentia mihi iniunctam, bona spe suscipio, similiterq; quiuis alius, qui modo putauit præparatam sibi mentem tanquam purificatam. Ita prorsus, inquit Simmias. Purificatio uero, inquit, nónne in hoc consistit quod iamdudum dicebamus, uidelicet ut quàm maxime possumus, seiungamus à corpore animum: hoc est & in præsenti tempore, & in futuro à corpore tanquam à uinculis resolutum. Maxime quidem, inquit. Nónne igitur hæc mors appellatur solutio animæ, separatio à corpore? Prorsus.

mors. *mors est solutio animę, separatio à corpore*

Soluere uero ipsum quemadmodum confitemur, omni tempore maxime ac soli student qui recte philosophantur. Atq; hæc ipsa philosophorum meditatio est, animū à corpore soluere, atq; separare. Nónne ita? Ita uidetur, inquit Simmias. Quamobrem, ut in principio dicebam, ridiculum foret, si uir qui se in uita sic comparauit, ut quàm proxime ad mortem accederet, ea deinde adueniente, perturbaretur. Nónne ridiculum? Quid ni, inquit Simmias. Reuera igitur, inquit, recte philosophantes mortē commentantur, atque ab ea minime omnium perterrentur. Ita uero considera. Cum enim corpus quidē ubiq; aspernentur, animū uero ipsum cupiant secūdū seipsum habere, nónne summa esset absurditas, si tūc quādo id euenit, expauescant, molesteq; ferāt, neq; libenter illuc proficiscātur, quò quū peruenerint, spes est eo quidē quod amabant in uita, potiri, amabant autē sapientiā: eo autē cuius cōmerciū moleste ferebāt, liberari? An uero amatis & mulieribus & filijs defunctis, multi iā sponte uoluerunt ad inferos proficisci, sperātes eos ibi uisere, cū eisq; uersari quos amauerant: Sapientiæ autem uerus amator uehementer in hanc ipsam spē adductus, non aliter eā pro dignitate ulla se cōparaturū, quàm si moriatur, immi nentē mortem ægre feret, ac nō libenter hinc illuc emigrabit? Arbitrari quidē, ò amice, oportet, si uere philosophus sit, magnopere apud ipsum hāc opinionē ualere, ut nō alibi purā sapientiā posse assequi speret, quàm in futura post mortē uita. Si autē hoc ita se habet, nónne quemadmodū modo dicebā, præter rationē foret omnino, si mortē uir eiusmodi formidaret? Per Iouē, inquit Simmias, contra rationem.

N°. notabile dictum pro religiosis christianis

Sufficiens ergo coniectura erit, inquit, si quem uideris moleste mortē ferre, eū non esse philosophū, sed φιλοσώματον, quendā, id est corporis amatorē, atq; eundē ferme φιλοχρήματον, & φιλότιμον, id est pecuniarū honorumq; cupidū, ac talem, ut alterū horū affectet, aut utrūq;. Omnino ita est, ut ais, inquit Simmias.

Proinde quæ, ò Simmia, fortitudo nominatur, an non uiris eiusmodi maxime conuenit? Maxime.

Nónne & temperantia, cuius pleriq; aiunt officiū esse, nequaquā prosternere se libidinibus, sed parui pendere illas, modestiāq; seruare, his duntaxat cōuenit, qui corpus despiciunt maxime, atque in philosophia uiuunt? Necesse est. Si enim considerare uelis fortitudinē temperantiamq; aliorum, tibi perabsurda uidebitur. Quánam, ò Socrates, ratione? Scis utique cæteros omnes mortem unū ex maximis malis existimare. Et maxime quidem. Nónne igitur maiorum metu malorū, quicunque inter eos fortes sunt, sustinent mortē, quando sustinent? Hoc pacto.

Metuēdo igitur, atque metu fortes ita sunt omnes præter philosophos: etsi absurdū est metu, uel timiditate aliquē esse fortē. Nimiū certe, inquit Simmias.

Quid autē? qui inter eos moderati dicūtur, inquit, nónne simili quodā pacto affecti sunt, intēperātia uidelicet quadā temperati? quanquā impossibile id esse dicimus, ueruntamē illis euenit affectio quædā huic similis, in isthac eorū fatua tēperātia. Timētes enim ne alijs careāt uoluptatibus, easq; appetētes, à cęteris abstinent, ab alijs superati: etsi uocāt intemperātiā à uoluptatibus superari. uerūtamē accidit eis, ut superati à uoluptatibus, alias superēt uoluptates. Iā uero id illi simile est quod modo dicebatur, scilicet quodā modo per intēperantiā fieri tēperatos. Simile quidē, inquit Simmias. Animaduertendum est, ò beate Simmia, inquit, ne hæc haudquaquā recta sit ad uirtutē uia, uoluptates uidelicet uoluptatibus, dolores doloribus, & metū metu, & maius minori tanquā nūmos cōmutare: sed ille dūtaxat rectus sit nūmus, cuius gratia hęc omnia oporteat cōmutari, atque uenūdari, scilicet sapiētia, prudētia, pro qua, & cū qua omnia empta ac uēdita reuera sit & fortitudo, & tēperātia, & iustitia, ac summatim uera uirtus, cū sapiētia, siue prudētia, & accedētibus, & recedētibus uoluptatibus, & timoribus, cæterisq; generis eiusdem. Sin autē à sapiētia segregata inuicē cōmutatur, adūbratio quædā fit eiusmodi uirtus ac reuera seruilis, nihil sani ueriq; possidēs: uirtutis autē ueritas in horum omnium purificatione reuera cōsistat: & temperantia, & iustitia, & fortitudo, & sapientia ipsa sit purificatio quædā. Quāobrē hi qui mysteria nobis cōstituerūt, minime cōtēnendi uidētur, sed reuera iamdudum occultè nos admonere, quicunque

N°. pro ambitiosis. Sunt qui superati a voluptatibus alias superent voluptates; recta non est ad virtutem via

F non

non expiatus neque initiatus migrabit ad inferos, eum iacere in luto: quicunque uerò purgatus atque initiatus illuc accesserit, cum dijs habitare. Sunt enim quemadmodum dicunt, thyrsigeri quidem multi, Bacchi uerò pauci. Hi uerò, ut equidem opinor, non alij sunt quàm qui rectè philosophati sunt. quorum quidem in numero esse me neque inferiorem quidem omni studio pro uiribus conatus sum. An uero rectè contenderim, aliquídue profecerim, quum illuc peruenerimus, certo sciemus, si Deus uoluerit, paulo pòst, ut mihi uidetur. Hæc igitur mea excusatio est, ò Simmia, & ò Cebes, quam uidelicet ob causam cum uos eosque qui hic sunt, dominos relinquam, meritò non ægre feram neque perturber. spero enim me & illic non minus quàm hic bonos dominos amicosque inuenturum. Multi uerò id minime credunt. Si igitur defensio mea uobis magis quàm Atheniensibus iudicibus persuasit, bene se res habet. Cum hæc Socrates dixisset, suscipiens sermonem Cebes, sic inquit, Cætera quidem, ò Socrates, rectè dicta uidentur, quantum uerò ad ipsam animam spectat, ualde ambigunt homines, ne anima à corpore separata nusquam sit ulterius, sed ea ipsa die qua homo mortem obierit, intereat, statimque seiuncta à corpore dissoluatur, atque exhalans quasi uentus, aut fumus dissipetur atque euanescat, neque usquam ulterius omnino sit aliquid. Profectò si esset alicubi collecta in semetipsam, & ab his malis quæ tu modo narrabas liberata, multa nimirum bonaque spes esset, ò Socrates, uera quæ dicebas fore. Cæterum ad id fortasse persuasione fideque non parua opus est, ut credatur superesse animam post interitum hominis, atque aliquam uim intelligentiámque habere. Vera, ò Cebes, loqueris, inquit Socrates. Verum quid agendum censes? an forte de his ipsis consabulandum, utrum ita fore, an aliter probabile sit? Libenter equidem, inquit Cebes, audirem de his rebus quid sentias.

Proponitur discutiendum, an anima hominis sit post obitum.

Neminem arbitror, inquit, hæc audientem, ne si comœdus quidem sit, esse dicturum nugari nunc me, ac de quibus minime oporteat uerba facere. Si ergo placet oportétque considerare, id hoc pacto considere remus, utrum uidelicet apud inferos sint mortuorum animæ nécne. Vetus quidem hic extat sermo, cuius memores sumus, abire quidem illuc animas defunctorum, rursúsque huc reuerti fierique ex mortuis. Atqui si hoc uerum est, ut ex mortuis iterum uiuentes fiant, essent animæ illic nostræ. Neque enim rursus fierent, si alicubi non essent. Atque hæc sufficiens coniectura est, ita esse, si reuera constet haud aliunde uiuentes fieri quàm ex mortuis. At uerò nisi id sit, alia opus erit ratione. Omnino, inquit Cebes. Neque uerò id in hominibus solum, inquit, si planius intelligere uis, consideres, sed in animalibus omnibus, & plantis, atque ut summatim dicam in omnibus quæ gignuntur. in his, inquam, omnibus consideremus nunquid omnia sic fiant, neque aliunde quàm ex contrarijs contraria, quibuscunque tale aliquid contingit; quemadmodum pulchrum turpi quodammodo contrarium est, & iustum iniusto, aliaque eiusmodi quàmplurima uidemus. Ergo utrum necessarium sit, cuicunque aliquid est contrarium, nullo modo aliunde id quàm ex suo contrario fieri? Veluti quando quid maius efficitur, necesse est ex eo quod antè fuerat minus, postea maius euadere. Ita est, inquit Cebes. Nónne & si minus aliquid fiat, ex eo quod antè maius erat, postea fiet minus? Sic omnino, inquit Cebes. Quinetiam ex robustiori debilius, ex tardiori uelocius? Prorsus. Quid uerò? Si quid euadat deterius, nónne ex meliori? Et si iustius ex iniustiori? Quidni? In omnibus igitur satis id exploratum habemus, omnia ita fieri, contraria uidelicet ex contrarijs. Prorsus, inquit Cebes. Quid rursus, inquit? Est'ne medium aliquid inter contraria duo? Duæ uidelicet inter illa generationes, siue progressiones ab altero quidem in alterum, atque in alterum uicissim ab altero? Sanè inter maius atque minus medium obtinet incrementum, & decrementum, dicimusque id quidem crescere, illud uerò decrescere.

Ita, inquit Cebes. Nónne similiter discerni uicissim, atque confundi, frigescere, & incalescere, omniaque eodem pacto? Et si nomina nobis desunt alicubi, ubique tamen ita necesse est fieri, uidelicet omnia ex contrarijs inuicem, generationemque esse utriusque uicissim in alterum? Omnino quidem, inquit. Quid uerò? ei quod est uiuere, est'ne aliquid contrarium? Quemadmodum ei quod uigilare est, dormire contrarium? Sic est omnino, inquit Cebes. Quidnam? Mori. An non ex se inuicem hæc fiunt? siquidem contraria sunt. Cumque duo sint, duæ quoque inter hæc generationes mutuæ, siue progressiones? Nihil prohibet. Alteram quidem coniugationem eorum, quæ modo dicebam, ego tibi dicam, tam ipsam, quàm generationes eorum. Tu uerò mihi aperies alteram. Dico autem illud quidem dormire, illud autem euigilare, atque ex somno uigiliam fieri, & ex uigilia somnum: horumque generationes hanc quidem conniuere, illam uerò expergisci. Satisfeci tibi nécne? Satisfecisti certe, inquit Cebes. Dic tu mihi quoque similiter de uita atque morte. An non contrarium uiuere dicis esse atque mori? Equidem. Et ex se inuicem fieri? Ita. Ergo ex uiuente quidnam fiet? Mortuum.

Quid autem ex mortuo? Necesse est confiteri uiuens. Igitur ex mortuis, ò Cebes, uiuentia fiunt atque uiuentes. Apparet. Sunt igitur apud inferos animæ nostræ. Videtur. Nónne ergo & generationum quæ circa hæc sunt, altera quidem manifesta est? Mori enim manifestum est, nónne? Ita prorsus. Quidnam igitur faciemus? Non reddemus uicissim generationem huic contrariam, sed hac in re duntaxat mancam dicemus naturam esse? An uerò necesse est reddere ei quod mori est contrariam quandam generationem?

Omnino. Quam uerò istam? Reuiuiscere. Nónne igitur si reuiuiscentia est, progressio quædam hæc est ex mortuis ad uiuentes? Est utique. Conuenit ergo nobis hac insuper ratione, uiuentes ex mortuis fieri nihilominus quàm mortuos ex uiuentibus. Quod cum ita sit, sufficientem coniecturam hinc haberi, animas mortuorum necessario alicubi esse, unde iterum reuertantur. Videtur mihi, ò Socrates, hoc ex his, quæ concessa sunt, necessario sequi. Animaduerte ergo, inquit, ò Cebes, haud ab re nos hæc, ut arbitror, concessisse. Nisi enim continue altera uicissim alteris redderentur, quasi quodam circulo remeantia, sed directa quædam progressio foret, duntaxat ex altero in eius oppositum, neque rursus reflecterentur in alterum, facerentque regressum, omnia tandem, mihi crede, eandem subirent figuram atque passionem, fierique cessarent. Quónam id pacto dicis, inquit Cebes? Haudquaquam intellectu difficile est, inquit, quod loquor. Perinde enim ac si in somnum caderetur quidem, ab eo uerò in uigiliam nunquam resurgeretur, minime te latet omnia tandem eò deuentura, ut Endymion ridicula quædam fabula uideatur, neque appareat usquam, cum cætera quoque uniuersa

somno

somno similiter opprimantur. Proinde si cõfunderentur quidẽ omnia, nunquam uerò discernerẽtur, Anaxagoræ illud repẽte cõtingeret, uniuersa uidelicet esse simul. Eadẽ ratione, ò amice Cebes, si quæcunque uitã acceperint, moriantur, mortua uerò cũ fuerint, mortua relinquãtur, neq; iterũ reuiuiscant, an non necessarium est omnino, cuncta demum interijsse, nihilq; uiuere? Nam si ex alijs quidẽ uiuentia fierent, postea uerò perirẽt, quid obstaret quo minus in interitũ cũcta cõsumerẽtur? Nihil prorsus, ò Socrates, inquit Cebes, sed mihi omnino uera loqui uideris. Est certè, ò Cebes, inquit, maximè omnium ita, ut mihi uidetur: neq; nos hæc ipsa, quasi decepti cõfessi sumus, sed reuera reuiuiscentia est, atque ex mortuis uiuẽtes fiunt, mortuorumq; supersunt animæ. Atq; bonis quidẽ melius est, malis uerò peius. Atqui & secundũ illud, ò Socrates, inquit Cebes, quod frequenter usurpare soles, si modo uerum est, disciplinã uidelicet nostram nihil esse aliud quàm reminiscentiã: & secundũ hoc inquam, necesse est nos in superiori quodã tempore, ea quorum nunc reminiscimur, didicisse. Id uerò fieri nõ posset, nisi prius anima nostra fuisset alicubi quàm in hanc humanã speciem deueniret. Quamobrem & hac ratione immortale quiddam anima uidetur esse. At quales huius rei demõstrationes, inquit Simmias, habes, ò Cebes? Cõmemora nobis eas. Non enim satis in præsentia memini. Vna quidẽ ratio est pulcherrima, inquit Cebes, quòd interrogati homines si quis eos rectè interroget, ipsi omnia quemadmodum sunt, respondẽt. Atqui nunquam id facere possent, nisi inesset ipsis scientia rectaq; ratio. Deinde si quis eos ad geometricas figuras descriptionesq;, uel simile aliquid cõuerterit, ibi manifestè cõperiet, ita id se habere. Si hæc, ò Simmia, ratio, inquit Socrates, tibi nõ satisfacit, attende, an sic tibi consideranti idẽ quod nobis uideatur. Diffidis enim eã quam disciplinã uocãt, reminiscentiã esse posse. Haud equidem diffido, inquit Simmias. Veruntamẽ id expedit mihi discere de quo sermo est, scilicet reminisci. Ac ferme ex his quæ Cebes cœpit dicere, iam recordor, & credo. Nihilo minus tamen, & à te, ò Socrates, qua ratione id modo probare ipse aggrediebaris, perlibẽter audirẽ. Hac equidem ratione, inquit Socrates, cõfitemur sanè quodammodo, siquis alicuius reminiscatur, oportere ipsum prius aliquãdo id sciuisse. Prorsus, inquit Simmias. Nunquid ergo & hoc cõfitemur, inquit, quoties sciẽtia hoc modo prouenit, reminiscentiã eam esse? Dico autẽ hoc pacto. Siquis aliud quiddã uiderit, uel audiuerit, uel alio perceperit sensu, neque solũ idipsum cognoscat, uerũ etiam agnoscat aliud quiddam, cuius non una eademq;, sed alia scientia sit, nónne meritò dicemus hũc eius rei reminisci, in cuius peruenerit notionẽ?

Ostenditur nostra scientia esse reminiscentia.

Quid reminiscentia.

Quo pacto fiat reminiscentia.

Quónam pacto id dicis, inquit Simmias? Hoc, inquit Socrates. Alia quodãmodo hominis scientia est, alia lyræ. Quidni, inquit Simmias? An ignoras hoc amãtibus euenire, cũ lyram, aut uestem, aut quid aliud ex his aspiciãt, quibus uti eorum amatæ consueuerũt. Nam & agnoscunt lyrã, & simul mẽte formã recolunt puellæ cuius erat lyra. Hoc uerò est reminisci. Ceu siquis cũ Simmiam uiderit sæpe, Cebetis recordetur, & cætera eiusdẽ generis infinita. Infinita per Iouẽ, inquit Simmias. An nõ igitur, inquit, tale quiddã recordatio quędã est? Maximè uerò si id nobis in illis cõtingat rebus, quas longitudine temporis, & negligentia obliuioni iã tradiderimus? Ita certè, inquit Simmias. Quid uerò, inquit Socrates? Cõtingitne, ut qui equum pictum uiderit, pictamq; lyrã, reminiscatur hominis? Atq; cũ pictum aspexerit Simmiã, ueniat illi in mentem, & Cebes? Sic utiq;, inquit. Nónne euenit etiã, ut qui Simmiam inspexerit pictũ, ipsius quoque Simmiæ recordetur? Euenit certè. An non secundum hæc omnia cõtingit, tũ à similibus, tum à dissimilibus reminiscentiã prouenire? Contingit. Verum quoties à similibus quispiã reminiscitur, an nõ necesse est id insuper intelligere, utrũ deficiat hoc secundum similitudinẽ, nécne, ab illo cuius repetita memoria est? Necesse est. Attende sanè, nunquid hęc ita se habeant. dicimus aliquid esse æquale? Non dico lignũ ligno, neq; lapidẽ lapidi, neque aliud eiusmodi quicquã, sed præter hæc omnia aliud quiddã æquale, ipsum dicimúsne aliquid esse, an nihil? Dicimus per Iouem, & quidẽ mirificè. An scimus & ipsum quod est æquale? Omnino quidem. Vndénam scientiã eius accepimus? An non ex his quæ modo diximus, uidelicet cõspicati uel ligna, uel saxa, uel alia quædã æqualia, ex his illud excogitauimus, quod aliud est, quàm hæc? An nõ aliud quiddam apparet? Cõsidera uerò & hoc pacto. Nónne saxa, uel ligna æqualia dũ eadem sunt, aliàs æqualia, aliàs inæqualia nobis apparẽt? Penitus. Quid autẽ ipsa æqualia? possunt inæqualia tibi uideri? uel æqualitas, inæqualitas? Nunquam, ò Socrates.

Quamobrẽ nõ idem sunt hæc æqualia atq; ipsum æquale. Nullo modo idem mihi apparent, ò Socrates. Veruntamẽ ab his æqualibus quę alia sunt quàm ipsum illud æquale, ipsius simul excogitasti scientiã, atque percepisti. Verissima loqueris. An non siue simile ipsum sit, siue dissimile? Omnino.

Nihil sanè refert. quatenus enim aliud cõspicatus, ex hac ipsa perspectione aliud intellexeris, siue simile, siue dissimile, necesse est hinc reminiscentiã prouenire. Et maximè quidem. Quid uerò ad id? An sic nos habemus circa quæ sunt in his, quæ modo dicebamus æqualia, lignis, saxisq; & alijs? Videntúrne ita æqualia hæc esse, ut ipsum quod est æquale? An deesse potius aliquid quo minus talia sint quale est æquale ipsum, an nihil? Permultum certè deest. Nónne cõfitemur quãdo quis aliquid intuẽs, animaduertat appetere quidẽ hoc quod in præsentia uidet, esse tale quale quiddã aliud ex his quæ sunt, uerum deficere, neq; posse tale esse æquale, quale sit illud, sed deterius esse, necesse esse eũ qui animaduertit, antè cognouisse illud cui dicit hoc quodã modo simile fieri, sed ad plenam similitudinẽ nõ accedere? Necesse est. Quid ergo? talene aliquid contingit & nobis nécne: circa hæc æqualia ipsumq; æquale? Quàm plurimum. Necesse est ergo nos æqualis ipsius scientiã ante illud tempus habuisse, in quo primum uidentes æqualia, agnouimus conari quidem hæc omnia talia euadere quale est ipsum, attamen à perfectione ipsius abesse. Ita est. Atqui & hoc cõfitemur, nos neq; aliunde id agnouisse, neq; agnoscere posse, quàm ex uisu, uel tactu, uel alio quodã sensu. similiter enim de his omnibus iudico. Similiter, ò Socrates, ad id se habent de quo agitur, ostendendum. Atqui à sensibus quidẽ intellexisse oportet, omnia quæ subiecta sunt sensibus, illud quod est æquale appetere, quãuis ipsum nõ assequantur. an aliter dicimus? Haud aliter. Antè enim q̃ inciperemus uidere, aut audire, alijsq; uti sensibus, oportuit nos æqualis ipsius scientiã possedisse, uidelicet quid

ipsum sit, si modo æqualia hæc quæ sensibus subiacent, ad ipsum adeo relaturi simus, ut iudicemus anniti quidē hæc omnia talia, quale ipsum est euadere, ueruntamē deteriora relinqui. Necessario, inquit Simmias, ex superioribus id, ô Socrates, sequitur.

An nō statim, inquit, nati uidimus, & audiuimus, aliosq́ sensus exercuimus? Omnino. Oportuit autem, ut diximus, ante hæc ipsius æqualis scientiam habuisse. Oportuit. Quamobrē, ut uidetur, necesse est antequā nasceremur, eā compræhendisse. Sic apparet. Nōne si eā sortiti ante natiuitatē ipsam iā habentes nati sumus, sciuimus & ante ortū, atq; statim nati nō solū ipsum æquale maiusq́ & minus, uerūetiam eiusdē generis omnia? Nō enim de ęquali magis nūc nobis est sermo, q̄ de ipso pulchro, de ipso bono, de ipso iusto atq; sancto, &, ut dico, de omnibus qbus proprie hoc ipsum quod est assignamus, & interrogationibus interrogantes, & responsionibus respondentes, ut necessariū sit nos antequā nasceremur, horū omniū scientiā habuisse. Est ita.

Ac si acceptis scientijs, nō semper obliuisceremur, oporteret & cū ipsis nasci, semper etiam per omnē uitam scire. Nam scire, id est acceptā alicuius rei sciētiam retinere, nec amisisse. An non obliuionē scientiæ iacturam esse dicimus? Ita prorsus, ô Socrates.

Sin autem acceptā ante ortum sciētiam, nati amisimus: deinde uerò freti sensibus circa ipsas scientias, illas quas antè habueramus, recipimus: nónne id quod discere appellamus, esset scientiam propriam recuperare, atq; id reminisci nominantes, rectè nominaremus? Rectè. Fieri enim id posse apparuit. Videlicet, ut cū quis aliquid senserit, uel uidēdo, uel audiendo, uel aliter sentiendo, aliud quiddā ex hoc agnoscat cuius erat oblitus, cui quidē hoc quodammodo propinquabat, siue simile id sit, siue dissimile. Ita quod iampridem dico, è duobus alterum. aut enim scientes nati sumus, scimusq́ per omnem uitā omnes: aut quos deinde dicimus discere, dūtaxat reminiscuntur, atq; disciplina reminiscentia est. Sic omnino se res habet, ô Socrates. Vtrum igitur eligis, ô Simmia? uel cum sciētia nos esse natos, uel reminisci postea quorum prius scientiā acceperimus?

Ambigo utrū in præsentia Socrates eligā. Quid uerò? potésne eligere quid de hoc uideatur tibi? Vir sciens potéstne eorū quæ scit reddere rationem, an contrà? Necesse est, ô Socrates, posse. An uerò tibi uidentur omnes rationem de his quæ modo tractabamus, afferre posse? Optarē equidē. sed multo magis uereor ne cras nullus hic homo sit, qui pro dignitate id sciat efficere. Nō igitur, ô Simmia, putas omnes hoc intelligere? Nullo modo. Reminiscūtur ergo quæ aliquando didicerant. Necesse est.

Quando uerò acceperunt animæ nostræ scientiā? Non enim postquā homines nati sumus. Non certe. Ergo prius. Ita. Erant igitur Simmia animæ etiam prius quàm in humanā speciem deuenirent, seorsum à corpore intelligentiamq́ habebant. Nisi forte, ô Socrates, dum nasceremur, ipsas sciētias acceperimus. Nam id etiam tempus reliquū est. Esto sic, ô amice. Sed quónam alio tempore eas amisimus? Nō enim habētes iam eas nascimur, ut modo cōfitebamur. An in eodē perdidimus, quo & accepimus? an aliud tēpus efferre potes? Nullo, ô Socrates, modo, sed nihil me dicere minime aduertebā.

An ergo sic nobis se res habet, ô Simmia? Si quidē sunt ea quæ quotidie prædicamus, pulchrum scilicet quiddam atq; bonū, & omnis eiusmodi essentia, ad quam omnia sensibus percepta referimus, quæ & prius erant nostra, & tanquā nostram quærētes inuenimus, atq; ad ipsius exemplar referimus, necesse est ita, ut & ipsa sunt nostrā quoq; animā prius etiam quàm nasceremur, extitisse. At si hæc non sunt, frustra utiq; ratio hæc tractata esset. An nō ita se habet, atq; par necessitas est, & ipsa esse, & animas nostras antequā nasceremur, & nisi ipsa sunt, neq; hæc utiq; sunt? Mirifice, ô Socrates, eadem mihi uidetur esse necessitas, atque pulcherrima huc ratio nos perducit, ut similiter tam animā nostram, quàm essentiam ipsam quam modo dicebas, antè quàm nasceremur extitisse cōfiteamur. Nihil enim tam certū habeo, quàm esse eiusmodi omnia & quidē maximè, scilicet pulchrū ipsum, & bonum, aliaq́ omnia quæ tu modo dicebas. Et quantū ad me attinet, satis est demōstratū. Quid uerò uidetur Cebeti? Oportet enim illi quoque persuadere. Satis & illi arbitror persuasum, inquit Simmias, quamuis omniū repugnantissimus sit, & ad credendum tardissimus. Opinor tamen sufficienter illi probatū, ante ortum nostrum animam extitisse. An uerò post interitum nostrū etiam futura sit, nec mihi quidē ipsi, ô Socrates, satis adhuc uidetur ostensum. Sed nunc etiā restat multorū dubitatio illa quam in medium Cebes adduxerat, ne uidelicet homine moriente, simul anima dissipetur, atq; ita esse desinat. quid enim prohibet fieri quidem illam, & aliunde constitui, atq; esse prius etiā quàm in corpus hominis laberetur: postquam uerò ab eo discesserit, tunc illam insuper interire? Rectè loqueris Simmia, inquit Cebes. Videtur enim quasi dimidiū eius quod oportet probatum, antè uidelicet quàm nasceremur, nostrā animā extitisse: oportere autem id quoq; ostendere, postquam mortui fuerimus, non minus fore quàm esset antequā nasceremur, si modo finem suū demonstratio sit habitura. Demonstratum quidem est, inquit Socrates, istud, ô Simmia, & ô Cebes, etiā nunc, si modo uelitis, & id quod modo probatum est, & illud quod antè concesseramus, uidelicet omne uiuēs ex mortuo fieri, in unū connectere. Si enim est anima prius: & quum in hanc uenit uitam, fitq́ homo, necesse est non aliunde eā quàm ex mortuis proficisci: cur non necessariū sit, ut etiā post mortem corporis maneat, quum oporteat ipsam ad hanc uitam reuerti? Demonstratū igitur & nunc est quod dicitur. Veruntamen uidemini tu atq; Simmias cupere idē rursus diligentius pertractari: ac forsitan puerorum more formidatis, ne reuera corpore egredientē uentus dissoluat, atq; dispergat, præsertim si uentis uehementius flantibus exeat. Ad hæc Cebes subridens, tanquā nobis id formidantibus, inquit, ô Socrates, contrà persuadere conare, imò uerò non tanquā formidātibus nobis, sed forte est inter nos puer aliquis talia metuens: huic ergo annitamur persuadere, ne mortem ceu laruas pertimescat. Oportet certè, inquit, huic mederi carminibus quotidie, quoad sanus efficiatur. Sed ubinam, inquit Cebes, medicū eiusmodi nanciscemur, ô Socrates, quum tu decesseris?

Ampla est, inquit, ô Cebes, Græcia, in qua sunt uiri præstantes, quàm plurimæ sunt barbaræ nationes, per hos omnes eiusmodi medicū debetis perquirere, neq; pecunijs parcentes, neq; laboribus. Nihil est enim pro quo cōmodius omnia quis expendat. Perscrutandū quoq; est etiam inter uos ipsos. forte enim non facile inuenietis, qui melius quàm uos id queat efficere. Fiet quidē, inquit Cebes, sed redeamus

mus iam, si tibi placet, unde digresi sumus. Mihi quidem placet, inquit. Quid enim prohibet? Recte respondes, inquit Cebes. An non tale aliquid, inquit, à nobis ipsis sciscitari debemus? Cuinã & quali conueniat ea passio, per quã dissolui possit. Et cui qualiq; sit metuendum, ne id patiatur. Et secundum quã qualemq; eius partem, deinde considerare cuiusmodi anima sit: demum ex his animæ nostrę gratia uel confidere, uel timere. Vera loqueris, inquit. Nónne igitur ei quod cõponitur, iamq; compositum est, natura id pati conuenit, ut quatenus est cõpositum, dissoluatur? Siquid uerò non sit compositum, huic soli potissimũ nulla accidit dissolutio? Mihi quidẽ sic apparet, inquit Cebes. An nõ quę semper secundũ eadem eodemq; modo se habẽt, inquit, hæc maximè esse conuenit simplicia? Quæ uerò aliàs aliter, nec unquã secundũ eadem, hęc esse cõposita? Ita equidem opinor. Redeamus iam ad illa, ad quæ in superiori disputatione processimus. Ipsa essentia cuius interrogando respõdendoq; definitionem hoc ipsum quod est assignauimus, utrum eodem modo, & secundũ eadem se semper habet? an aliàs aliter? uidelicet & ipsum æquale, ipsum pulchrum, ipsum unũquodq; quod est ens, utrum mutationem aliquando aliquã ipsa recipiunt, an ipsorũ unumquodq; semper id quod est uniforme existẽs ipsum per seipsum, eodẽ modo, & secũdum eadem se habet, neque unquã, neq; usquam, nec ullo pacto mutationẽ aliquam suscipit? Necesse est, ò Socrates, hæc, inquit Cebes, eodẽ modo, & secundum eadem se semper habere. Quid autẽ dicemus de multis, inquit, quæ similiter pulchra dicũtur, scilicet hominibus, equis, uestibus, uel alijs quibuscunque talibus, quę uel pulchra dicuntur, uel æqualia, uel etiã de omnibus, quæ illis synonyma sunt? num hæc secundum eadem se semper habent? An potius omnino contrà quàm illa, uidelicet neq; ipsa sibimet, neq; inuicem unquam, ut simpliciter loquar, ullo pacto secundũ eadem eodemq; modo se habent? Hæc, ò Socrates, inquit Cebes, nunquã eodem modo sunt. Et hæc quidem tangi, uideri, alijsq; sensibus attingi possunt. Quæ uerò semper secundũ eadem permanẽt, sola intelligentiæ ratione percipiũtur, suntq; inuisibilia quæ talia sunt, neq; cernuntur unquam.

Vera omnino loqueris, inquit. Vis ergo duas rerum species ponamus, alteram uisibilium, inuisibilium alteram? Ponamus, inquit. Et inuisibile quidem modo semper eodẽ esse, uisibile uerò nonnunquam eodem? Hoc quoq; ponamus, inquit. Age iam, aliúdne in nobis est, quàm hinc quidẽ corpus, inde uerò anima? Nihil aliud, inquit. Vtrinã speciei corpus esse similius cognatiusq; dicimus? Nemini dubium, inquit, quin uisibili. Quid uerò animæ? Visibilẽne aliquid est, an contrà? Non hominibus quidem, ò Socrates, inquit. Atqui nos de ijs duntaxat, quæ ab hominum natura uideri, uel non uideri possunt, loquebamur. An de ijs quę ad aliam naturã spectant, tractabamus? De ijs duntaxat quę ad humanam, inquit. Quid ergo de anima dicebamus? Nunquid uisibilem esse? Non uisibilẽ. Inuisibilem ergo? Ita. Anima igitur inuisibili speciei similior est, quàm corpus. Corpus uerò uisibili. Necessarium id est omnino. An non & hoc euenire in superioribus dicebamus? Vt cum anima ad aliquid cõsiderandum sociũ sibi corpus assumit, uel per uisum, uel per auditũ, uel per alium sensum: hoc enim est per corpus considerare, quia per sensus

Duæ rerum species, uisibile, inuisibile.

id agitur: tunc quidem à corpore trahatur ad ea quę nũquam eodem modo sunt, atque ipsa aberret, perturbeturq;, quasi ebria uacillet, utpote quę talia quędam attigerit. Prorsus. At uerò quoties ipse animus per seipsum excogitat, illuc se confert ad purũ, sempiternum, immortale, semper eodem modo se habens: & tanquam ipsius cognatus semper inhæret illi, quoties ipse redierit in seipsum, eiq; liceat, cesset q; ab errore: & circa illa semper secundum eadẽ eodem modo se habet, utpote qui talia iam attigerit. Atque hæc eius affectio sapientia, siue prudentia nominatur. Præclare, inquit, ac uere omnino loqueris, ò Socrates. Vtri igitur speciei rursus tibi uidetur, ex his quæ & in superioribus & modo dicta sunt, anima esse similior atq; cognatior? Arbitror equidem, ò Socrates, quẽlibet, inquit, uel indocilem prorsus, & pertinacẽ ex hac discursione concessurũ, animam & per totũ atq; per omne, similiorem esse ei quod semper eodem modo est, quàm opposito.

Argumentũ ab actiõibus.

Quid autem corpus? Alteri speciei. Considera rursus hoc pacto. Quãdiu in eodem sunt anima atque corpus, hoc quidem seruire atq; subesse natura iubet, hanc uerò præesse atq; dominari. Secundum hæc rursus utrũ tibi uidetur simile esse diuino, utrũ mortali? An non putas diuinũ quidem tale esse natura, ut præsit & ducat: Mortale uerò, ut subijciatur ac seruiat? Puto equidem. Vtri igitur horum est anima similis? Cõstat, ò Socrates, animã quidem similẽ esse diuino, corpus uerò mortali. Animaduerte iam, ò Cebes, num hæc ex omnibus quæ dicta sunt, cõsequantur. Videlicet ipsi diuino, immortali, intelligibili, uniformi, indissolubili, semper eodem modo, & secundũ eadem seipsum habenti, animam esse similimã: humano uerò, mortali, nec intelligibili, multiformi, dissolubili nunquam eodem modo sibimet se habẽti, similimũ esse corpus. Possumúsne, ò amice Cebes, hæc præter aliud quicquam afferre, quo minus ita sit? Non possumus. Quid ergo? Cum hæc ita se habeant, nónne corpori cõuenit, ut breui soluatur? Animæ uerò, ut omnino indissolubilis sit, uel aliquid rei omnino indissolubili propinquũ? Quidni? Cernis igitur postquã mortuus homo fuerit, quod in eo uisibile est corpus, & in loco uisibili positum, quod cadauer appellamus, cui cõuenit, ut dissoluatur, cõcidat, diffluat, nihil horum subito pati, sed multũ aliquando tẽpus superesse, si quis corpore perbelle affecto decesserit. Corpus enim seruatũ, & rebus quibusdã adurationem curatum, quemadmodũ in Aegypto faciunt, incredibile quoddã tempus ferme integrũ manet. Quinetiam si putrescat, tamen nonnullæ corporis partes, ossa uidelicet, neruiq;, atq; similia, ut ita dicam, immortalia permanent. An non? Ita. Anima uerò quę inuisibile quiddã est, in similem quendã aliumq; locum migrans, excellentẽ, purum, inuisibilem, nobis occultũ, reuera ad bonum sapientemq; Deũ, quò si Deus uoluerit, paulo pòst meo quoque animo est migrandũ: anima inquam talis, taliq; natura prædita, nũquid cũ primum à corpore liberata fuerit, dissipabitur atq; interibit, ut multi putãt? Permultum abest, ò dilecte Cebes atq; Simmia, imò multo magis ita se res habet, si quidẽ pura discesserit corporeũ nil secũ trahens, utpote quæ sua, cũ illo in uita communicauerit, sed fugerit illud semper, seq; in se collegerit, tanquã semper id meditata: quod quidẽ nihil est aliud quàm rectè philosophari, mortemq; reuera facile cõmentari. an nõ hæc est meditatio mortis?

Aegyptij diu seruant cadauera medicamentis.

Est omnino. Anima, inquam, si sic affecta discesserit, nónne ad aliquid sibi simile diuinum abit? diuinũ, & immortale, & sapiens? quò cum peruenerit, euadit felix, ab errore, demẽtia, timoribus, durisq; amoribus, cæterisq; humanis liberata malis: & quemadmodum de initiatis dici solet, reuera reliquum tempus uitam cũ dijs agit? itáne dicẽdum est, ò Cebes, an aliter? Ita per Iouem, inquit Cebes. Sin autẽ polluta impuraq; decedat, utpote quæ corpus semper amplexa ipsũ duntaxat coluerit, & amauerit, eiusq; uoluptatibus & libidinibus quasi ueneficijs quibusdã delinita fuerit, & usqueadeo capta, ut nihil aliud putet esse uerum, nisi quod corporeum sit, quod tangi, quod uideri possit, quódue bibat, & quod edat, & quo in uenereis utatur: quod uero oculis quidem occultum & inuisibile sit, uerũtamen intelligibile, & philosophia comprehendendum, habere odio cõsueuerit, tremereq; & fugere: sic, inquam, institutam animam putas'ne ipsam per se syncerã euadere? Nullo modo, inquit. Sed infectam inuolutámque, ut arbitror, contagione corporea, quam consuetudo cõgressusq; cum corpore propter continuam familiaritatem, plurimúmque eius cultum effecit quasi congenitam? Ita putamus. Ponderosum uero, ò amice, id putandum est, & graue terrenúmque, & uisibile, quod anima eiusmodi secum trahit: ideóque ab eo grauatur, & ad uisibilem trahitur locum metu inuisibilis, atq; occulti: & quemadmodũ fertur circa monumenta sepulchraq; uersatur, circa quæ iam nõnulla apparuerunt animarum umbrosa phantasmata, qualia præferunt simulacra tales animæ, quæ uidelicet non puræ decesserunt à corpore, sed uisibile aliquid trahentes: quo fit ut uideri possint. Consentaneum est ò Socrates. Cõsentaneum tamen ò Cebes, non esse has bonorum animas, sed malorũ, quæ circa hæc oberrare coguntur, pœnas dantes uitę improbè actę. Itaq; tam diu circumuagantur, quoad cupiditate naturæ corporeæ comitante, rursus induant corpus. Induunt autem, ut decens est, eiusmodi mores quales in uita exercuerunt. Quales dicis mores ò Socrates? Eiusmodi. eos quidẽ qui uentri dediti per inertiam atq; lasciuiam uitam egerunt, neq; quicq; pensi pudorisq; habuerũt, decẽs est asinos similiaq; subire. An non putas? Cõsentanea loqueris. Qui uero iniurias, tyrannides, rapinas, præ cæteris sequuti sunt, in luporum, accipitrum, miluorum genera par est pertransire. num aliò has migrare dicendum est? Ita potissimum, inquit Cebes. Similiter & in cæteris, abeunt enim in genera quælibet, quibus in uita mores similes contraxerũt. Manifestum id quidem. Nónne horum felicissimi sunt, & in optimum proficiscuntur locum, quicunque popularem ciuilemq; uirtutem, quam temperantiam & iustitiam nominant, exercuere absq; philosophia quidem atq; mente, sed ex consuetudine exercitationeq; acquisitam? Quónam pacto hi felicissimi sunt? Quoniam decẽs est hos in tale quoddam genus iterum ciuile miteq; demigrare quodã modo apum, aut uesparũ, uel formicarũ, atq; deinde in idem rursus genus humanũ, modestósq; ex illis homines fieri. Ita decet. In deorũ uero genus nulli fas est peruenire, pręter eos qui discendi cupiditate flagrantes, & philosophati sunt, & puri penitus decesserunt. Horũ quidẽ gratia ò amice Simmia atq; Cebes qui rectè philosophantur, ab omnibus corporis cupiditatibus abstinent, atq; ita perseuerant, nec se illis unquam tradunt, neq; familiæ iacturam paupertatémq; formidant, quẽadmodum multi pecuniarum cupidi, neque rursus cõtemptum atq; ignominiam, quemadmodum qui magistratus ambiunt & honores, deinde ab his abstinẽt. Neq; enim deceret ò Socrates. Non per Iouẽ. Quãobrẽ hi qui animum suum colunt, neq; corpori fingendo uiuunt, spretis his omnibus haudquaquã ea gradiũtur uia qua superiores illi quos narrauimus, quia uidelicet quò proficiscantur ignorẽt. Ipsi uero existimantes philosophię eiúsq; solutioni repugnãdum non esse, hanc ea sequuntur uia qua eos ipsa dúcit. Quonam pacto ò Socrates? Dicã equidẽ. Cognoscunt profecto uiri scientię cupidi, quemadmodum eorum animam suscipit reuera ligatam in corpore, atq; implicitam, ac per ipsum quasi per carcerẽ quędam res considerare coactam: cúmq; per seipsam id non faciat, omni prorsus inscitia inuolutam: cognoscunt præterea, quemadmodum philosophia perspiciens quàm callide corporeum uinculum astringat animam: quippe cum per ipsam fiat concupiscentiã, per quam deuinctus animus adiutor fit ad seipsum deuinciendũ: cognoscunt inquam uiri scientię cupidi, quemadmodum philosophia eorum animã ita constitutam suscipiens, paulatim instruit, soluereq; aggreditur, ostendẽs quàm fallax oculorum, quàm fallax aurium, cæterorúmq; sensuum sit iudicium, suadens ab his discedere, quatenus hærere illis summa non cogat necessitas, seq; in seipsam reuocare atque colligere, nec ulli credere præterquam sibi, quatenus uidelicet ipsa per seipsam intelligat quodlibet eorum quæ sunt, existens per seipsum. Quòd uero ipsa per alia consideret existens in alijs aliud, nihil existimare uerum: esse uero eiusmodi quidem sensibile atque uisibile: quod autem ipsa per se cõsideret, intelligibile atq; inuisibile. Huic ergo solutioni ueri philosophi animus repugnandum non esse iudicãs, sic à uoluptatibus, cupiditatibus, doloribus, timoribus, pro uiribus abstinet, iudicans quando quis uehementer delectetur, uel metuat, uel doleat, aut cupiat, haud tantum ab his duntaxat pati malũ, quantum quis forsan existimarit, uidelicet si propter concupiscentias uel ægrotet quispiam, uel pecunias consumpserit, sed quod malorum omniũ maximum, extremum, turpissimum est, perpeti, neq; tamẽ illud animaduertere. Quidnam hoc ò Socrates est, inquit Cebes. Quòd uidelicet omnis anima cogitur delectari, uel dolere circa aliquid uehementer, simúlque putare illud circa quod hoc maxime patitur, manifestissimum esse atque uerissimum, cum longe sit secus. Hæc autem maxime sunt quæ uisibilia sunt. nonne? Omnino. An non in hac passione anima quàm maxime ligatur à corpore? Quónam pacto? Quoniam omnis uoluptas atque dolor quasi clauum tenens animam corpori affigit, atque connectit, efficitque corpoream adeo, ut iam opinetur ea esse uere quæ suadeat corpus. nempe ex eo quòd eadem opinetur cum corpore, eisdémque oblectetur, cogitur, ut puto, eiusdem moris, eiusdémque alimoniæ fieri: ut nunquam possit pura in uitam alteram proficisci, sed semper plena corporis labe egrediatur. ideóque cito cadat rursus in aliud corpus, & quasi sata iterum innascatur, atque propterea à commercio diuinæ, puræ, uniformis essentiæ aliena prorsus euadat. Verissima, inquit Cebes, narras, ò Socrates. Horum igitur gratia ò Cebes iusti scientię studiosi temperantiam, fortitudinémque sequũtur, non autem illorum, quorum gratia censet uulgus. An tu putas? Minime quidem. Non certe. Sed ita

Animas prauornm uersari circa sepulchra atq; umbrosas imagines apparere.

ita ueri philosophi animus cogitaret, nec ullo modo arbitraretur, cum ipsum philosophia soluisset, oportere iterum uoluptatibus doloribusq; se dedere, iterumq; uinciri, atq; irritum opus facere, quasi telã Penelopes retexentem. Imò uerò horum tranquillitati studẽs, sequensq; rationem, ac semper in ea permanens, uerum, & diuinũ, opinionemq; superemineens contemplatur: à quo nutritus ita uiuendũ censet quandiu uiuat, atq; sperat se ubi decesserit in cognatum atq; tale migrantem ab humanis eximi malis. Ex huiusmodi quidẽ educatione non est cur metuat, ò Simmia & Cebes, ne cum recedat à corpore, distrahatur, & dissipetur, omnisq; in uẽtos uita recedat, & supersit nihil quicquam.

CVM hæc Socrates dixisset, lõgum factum est silentium. & ipse quidem Socrates, quæ dicta fuerant secum, ut uidebatur repetebat, idemq; plerique nostrum faciebant. Cebes autem & Simmias parumper insuper inuicem collocuti sunt. Hos ergo intuitus Socrates, Quidnã uobis, inquit, de his quæ dicta sunt, uidetur? An fortè aliquid insuper in his desideratis? Multæ enim adhuc dubitationes obiectionesq; supersunt, si quis sufficiẽter ea sit tractaturus. Si igitur aliud quiddam inter uos agitatis, nihil dico. Sin autẽ in his quæ dicta sunt, hæsitatis, ne uereamini loqui atque percurrere, siqua in parte putatis melius dici posse. Quinetiam socium me assumite, si mecum id commodius fieri posse existimatis. Verum equidẽ, inquit Simmias, tibi, ò Socrates, fatebor. Iamdudum ambigens uterq; nostrum impellit alterum, iubetq; interrogare propter audiẽdi cupiditatem. Veremur autem, ne id tibi ob præsentem calamitatẽ rogitãdo simus molestiores. Hæc Socrates audiẽs, leniter arrisit, dicens, Papæ, ò Simmia, quàm difficile alijs persuaderem hanc me fortunam haudquaquã aduersam existimare, quando ne uobis quidẽ id persuadere possum. Quippe cum metuatis ne difficilior mœstiorq; sim in præsentia, quàm in superiori fuerim uita. Atq;, ut apparet, deterior cygnis ad diuinandum uobis esse uideor. Illi quidẽ quando se breui pręsentiunt morituros, tunc magis admodum dulciusq; canũt, quàm antea consueuerint, cõgratulantes, quòd ad Deum sint cuius erant famuli, iam migraturi. Homines uerò cũ ipsi mortem expauescant, cygnos quoq; falso criminantur, quòd lugẽtes mortem ob dolorẽ cantum emittant. Profectò haud animaduertunt nullam esse auẽ quæ cantet, quando esuriat, aut rigeat, aut quouis alio afficiatur incommodo. Nõ ipsa philomena, nec hirundo, nec epops, quas ferunt per querimoniam cantare lugentes. At mihi, neq; hæ aues præ dolore uidentur canere, neq; cygni. Sed quia Phœbo sacri sunt, ut arbitror, diuinatione præditi præsagiunt alterius uitæ bona: ideoq; cantant alacrius, gestiuntq; ea die, quàm superiori tempore. Equidem & ego arbitror me cygnorum esse conseruum, eidemq; Deo sacrum, neque deterius uaticinium ab eodem domino habere, quàm illos, neq; ignauius è uita decedere. Quapropter licet uobis huius gratia dicere, & interrogare quicquid libet, quoad Atheniensium undecemuiri sinunt. Præclare loqueris, inquit Simmias. Itaq; & ego tibi aperiã qua in re dubitem, & rursus hic Cebes quidnam ex superiori disputatiõe minus admittat. Mihi quidem, ò Socrates, quemadmodum fortasse tibi quoq; uidetur, de his quidem rebus manifesta ueritas in uita præsenti, aut nullo modo, aut summa cum difficultate intelligi posse.

Cygnea cautio Socratis.

Quę porrò de his dicuntur, ea nõ omni modo & explorare, & nõ prius desistere, q̃ examinãdo omnia, animum despondeas, mollis nimium iudico esse uiri. oportet enim circa hęc alterutrũ efficere: aut discere, inuenireq; quemadmodum se habeant: aut si hæc fieri nequeant, optimam atque tutissimã humanarũ rationum eligere, qua quis tanquam rate uehatur, atq; ita procellas huius uitæ pertranseat, si nequeat firmiori quodam uehiculo, uel diuino aliquo uerbo tutius ac minori cum periculo tranare. Atq; ego nunc nõ uerebor interrogare, præsertim cũ ad hoc ipse nos adhorteris, ne fortè meipsum quandoque sim culpaturus, quòd nunc quæ mihi uideantur minime dixerim. Profectò mihi, ò Socrates, unà cum hoc Cebete tua dicta reputãti haud satis confirmata uidentur. Forsan, inquit Socrates, uere, ò amice, opinaris. Sed dic qua in parte minus sufficienter dicta fuisse censeas. In hac utiq; inquit Simmias. Nempe de harmonia & lyra, & fidibus idem posset quispiã dicere, harmoniam uidelicet esse inuisibile quiddã, & incorporeum, & perpulchrum atq; diuinum in lyra rite temperata: ipsam uerò lyram fidesq; corpora esse, atque corporea & composita terrestriaq;, & mortali cognata. Cum igitur aliquis uel lyram fregerit, uel fides inciderit, siue disruperit, poterit quis eadem qua tu ratione probare, necessariũ esse illam superesse harmoniã, neq; disperdi. Nulla enim machinatio foret lyram quidem esse adhuc fidibus iam disruptis, atque ipsas fides mortalis generis: harmoniam uerò, quæ diuini & immortalis cognata erat, prius quàm mortale illud interisse. Ille uerò diceret adhuc esse alicubi harmoniam, atque prius ligna & fides putrefieri, quàm illa aliquid patiatur. Arbitror equidẽ, ò Socrates, te animaduertisse, nos tale aliquid potissimũ esse animam cogitare. Esse uidelicet in corpore nostro intentionem, & cõplexionem quandã ex calido, frigido, sicco, humido, cæterisq; talibus, horumq; temperantiam consonantiámque animam esse, resultantem uidelicet in corpore postquam hæc ipsa bene moderatéque inuicẽ temperata fuerint. Si ergo anima harmonia quędam est, quoties horum natura in corpore propter morbos aliáque mala immoderate uel remittitur, uel intẽditur, necesse est animam quidem, quamuis diuinissimam subito interire, sicut solent cæteræ consonantiæ, siue quæ in uocibus, siue quę in alijs artificum operibus fiunt: reliquias autem corporis cuiusq; diutius permanere, quousque uel ardeant, uel putrefiant. Considera igitur quid huic rationi sit respondendum, si quis censeat animam temperamentum quoddã esse eorum quæ sunt in corpore, priorémque in morte perire. Tunc Socrates quemadmodum sæpe solebat, intuens acrius atque ridens, iuste, inquit, tu quidem loqueris Simmia. Si quis ergo uestrum me facundior est, cur his nõ respondebat? Nõ enim ignaue rationem attigisse uidetur. Iudico tamen antequã Simmiæ respondeatur, quid Cebes quoq; damnet, esse audiendum, ut tempore interiecto deliberandi habeamus facultatem. Deinde his auditis, uel his cõcedendum, si consentanea uerò uideantur afferre: sin uerò minus, rationem superiorem defendendam esse atque retinẽdam. Quamobrem dic age, ò Cebes, quidnam potissimum te turbet, quominus assentiaris. Dicam, inquit Cebes. Mihi quidem uidetur eôdem reuolui, eidémque quod in superioribus diximus, crimini obnoxia esse. Quòd enim fuerit anima nostra prius quàm in humanã descẽderet speciẽ,

haud equidem retracto, quin bellissime dictum fuerit: ac nisi dictũ esset graue, sufficienter demonstratũ asseuerarẽ. Attamen nobis mortuis superfore, non sic assentior. Necq; tamen Simmiæ concedo obijcienti non esse animam ualidiorem corpore atq; diuturniorẽ. Videtur profecto mihi his omnibus anima præstare quàm plurimũ. Hic ergo ratio superior ad me cõuersa, sic inquiet. Quidnam ulterius ambigis? Cum uideas homine defuncto, quod in eo imbecillius fuerat superesse, quur nõ cõcedis oportere etiã quod ualidius diuturniusq; erat, hoc ipso in tẽpore superesse? Sed aduerte iam quanti momẽti sit, quod ad id respondeo. Similitudine mihi quoq; opus est, quemadmodũ Simmiæ. Profecto mihi perinde hæc dici uidentur, ac si quis de homine textore sene defuncto diceret, nondum interisse illũ, sed fortè alicubi superesse: coniecturãq; afferret uestis, qua ipse, cum texuisset, usus fuerit, assereretq; eum adhuc esse incolumem, neq; interijsse: ac si quis id non credat, interrogaretur ab eo, utrũ diuturnius sit hominis genus, an uestis qua quotidie quis utatur. quòd si respondeat genus humanum diuturnius esse, tunc demonstratum id esse putaret, uidelicet multo propterea magis sospitem esse hominẽ, quandoquidem quod in eo erat fragilius, nondum perierit. Hoc autem ô Simmia ita se habere non arbitror. Sed considera tu quoq; quid dicam. Profecto quiuis intelligeret inepte illud adduci. Nam hic textor qui multas contriuerit uestes, multasq; texuerit, multis quidem posterior obijt, ultima uero prior: neq; propterea magis sequitur hominem esse ueste uiliorem atq; debiliorem. Eandem fieri similitudinem animę ad corpus posse arbitror: ac si quis de his duobus eadem illa adducat, congrue dicere uideretur: uidelicet animam quidem esse diuturniorẽ, corpus uero debilius, minusq; diuturnum: uerum diceret quemlibet animorum plura consumere corpora, præsertim si multos uiuant annos. Si enim fluat corpus, hominéq; etiam uiuente dissoluatur, anima uero quod consumitur, retexat continue, necessariũ tamen erit quando perierit anima, tunc ultimam habere uestẽ, eaq; sola priorem perire. Cum uero perierit anima, tunc demum imbecillitatẽ naturæ suæ corpus ostenderet, cito putrescens atq; euanescens: ut hac ratione nondum confidere ualeamus tunc etiam cum decesserimus animam nostram superfore. Nam si quis dicenti etiam plura quàm quæ tu dicis, concesserit, nec solum ante ortum nostrũ animam extitisse, uerum etiam nihil prohibere etiam post obitum quorundã nostrum remanere, sæpiusq; accedere ac decedere fateatur: adeo enim naturam animæ ualidam esse, ut sæpius corpori indita se corpusq; seruet: his tamen concessis, nondum illud tibi daret, non defatigari in multis generationibus animam, sed tandem aliqua ex pluribus morte diceret omnino deleri. Quinetiã adderet neminem mortem illam dissolutionémque corporis quæ animæ quoq; interitum infert, posse discernere: esse enim impossibile ut quisquam nostrum id sentiat. Quod quidẽ si ita se habeat, nemo non stulte in morte confidit, nisi demonstrare possit animam omnino immortalem atque indissolubilem esse. Alioquin consentaneum est necessarium esse, ut qui moriturus est, animæ metuat suæ, semperq; sit solicitus ne in ea quæ proxime imminet, corporis disiunctione prorsus intereat. Omnes igitur cum hæc audiuissemus, conturbati sumus, ut postea inuicẽ aperuimus, quod cum superiori disputatione nobis fuisset magnopere persuasum, uiderẽtur nos ab eo statu in præsentia deturbasse, atque eò iam deiecisse, ut nedum rationibus iam adductis, sed & dicẽdis insuper, fidem ullam adhiberemus, uerentes ne uel nos nequaquam boni essemus iudices, uel res ipsæ fide essent indignæ. ECHEC. Veniam equidem per Iouẽ do uobis, ô Phædo. Nam mihi quidẽ modo te audienti, tale quiddam ueniebat in mentẽ. Cuinam deinde rationi credemus? quippe cum ratio illa Socratis usque adeo paulo antè probabilis, iam fidem amiserit. Mirum est enim quantum apud me contrà possit ratio illa, semperq; potuerit, quæ animam nostram harmoniam quandam esse probat: & nunc quidem audita me subito in memoriã reuocauit, quantum mihi quoque aliàs persuaserit. Quo efficitur ut alia quadam ratione iterum tanquam ab initio prorsus indigeam, quæ mihi persuadeat animam cum corpore nõ interire. Dic ergo per Iouem precor, quo pacto disputationem peregerit Socrates, & utrum ipse quoq;, quemadmodum de uobis ipse fateris, grauiter id ferre uisus fuerit, an cõtrà benigne suam defenderit rationem: pręterea utrũ satis nécne eam tutatus fuerit: hæc nobis quàm potes diligentissime refer omnia. PHAED. Equidem ô Echecratres, sæpe admiratus Socratem, nunquam maiori cum uoluptate quàm tunc præsens sum admiratus, neq; affuisse ibi mirifice gaudeo. Habuisse quidem illum quod obiectionibus responderet, fortè non est mirandum: sed hæc in eo potissimum sum admiratus, primo quidem, quàm iucunde, benigne, amice, adolescentium uerba recepit: deinde quàm sagaciter sensit nos illorum rationibus fuisse commotos: demum quàm opportune nobis adhibuit medicinam, & quasi fugientes atq; uictos reuocauit nos, conuertitq; ad prosequendum atque considerandũ. ECHEC. Quonam pacto? PHAED. Dicam equidẽ. Sedebam fortè ad dexteram eius in subsellio quodam humili, iuxta lectulum. Ipse uero Socrates sedebat longe superior. Attrectans igitur caput meũ, comprimensq; crines super ceruicem: consueuerat enim nonnunquam ubi contigisset, in meos crines ludere: cras forsitan, inquit, ô Phędo, istas pulchras incides comas. Sic arbitror, inquam, ô Socrates. Non certe, si mihi assensus fueris, inquit. Quid hoc, inquam ego. Imò hodie & ego meas, & tu tuas, si nobis ratio intereat, neq; eam ipsi suscitare possimus. Atqui si ego tu essem, ac me fugeret ratio, more Argiuorum iurarem, non prius comam nutriturum, quàm uicissem Simmiam, Cebetemq; expugnauissem. At uero, inquam ego, contra duos ne Hercules quidem dicitur suffecisse. At tu me Iolaũ, dum lux est, aduoca, inquit. Aduoco equidem inquam, sed non tanquam Hercules Iolaum, imò tanquam Iolaus Herculem. Nihil refert, inquit. In primis uero cauendum ne id nobis accidat. Quidnam inquam? Ne rationum, inquit, osores euadamus, quemadmodũ nonnulli hominũ osores fiunt. Nullum enim maius quàm hoc malum nobis posset accidere, uidelicet si rationes odio habuerimus. Fit aũt eodẽ pacto odiũ & aduersus rationes, & aduersus homines. Odium quidem contra homines tunc maxime subit, quando alicui nimium credimus absq; arte, putamusq; ipsum omnino uerum & syncerum fidumq; uirũ esse, deinde uero mox prauũ infidũq; depręhendimus, rursusq; alium eodem pacto. Itaq; quãdo quis sæpius offensus ita decipitur, præsertim ab ijs quos præcipue familiarissimos amicissimosq; existima-

Ne Hercules quidem contra duos.

existimabat, odit tandē plurimũ uniuersos, putatq; nihil omnino apud quenquã esse syncerum. An te latuit id ita accidere consueuisse? Animaduerti equidem, inquã. An nõ turpiter, inquit, & absq; humanarũ rerũ arte hic aggreditur hominibus uti? si enim ex arte uti studeret, cogitaret utiq; rē ipsam ita se, ut habet, habere, uidelicet homines uehementer bonos aut malos perpaucos esse, medios uerò plurimos. Quo id pacto, inquã, dicis? Quemadmodũ uidelicet in rebus cõtingit ualde aut paruis, aut magnis, inquit. An tu arbitraris quicquam esse rarius, quàm ualde magnũ, aut ualde paruũ reperire hominē, uel canē, uel quoduis aliud? Atq; rursus celerrimum, & tardissimũ, pulcherrimũ, turpissimum, albissimũ, nigerrimũ? An ignoras in his omnibus extremorũ summa, rara quidē & pauca esse, media uerò frequētia atq; multa? Sic arbitror, inquã. Nónne igitur arbitraris, inquit, si improbitatis proponeretur certamen, admodũ paucos in hoc genere summos inueniri? Consentaneum est, inquam. Consentaneum quidē, inquit, uerum nõ hoc pacto similes rationes sunt atq; homines, sed te nunc ducentē prosequutus sum: imò uerò in hoc similitudo cõsistit, quando uidelicet quis absq; rationũ arte, crediderit rationem aliquã esse ueram, sed paulo pòst appareat falsa: quę quidem aliquando talis est, aliquando minime, & rursus altera similiter atq; altera. Pręcipue uerò illis id euenit, qui plurimũ rationes contradictorias agitant. hos enim scis putare tandem se sapientissimos euasisse, solosq; animaduertisse, neq; in rebus, neque in rationibus esse sanum aliquid aut firmum, sed omnia reuera tanquã in Euripo sursum deorsumq; iactari, nullumq; tempus in aliquo permanere. Vere nimium loqueris, inquã. Nónne, inquit, ægritudo hæc Phædo miserabilis esset, si cum ratio aliqua uera firmaq; sit, cõpræhendiq; ualeat, postea tamen auditis huiuscemodi rationibus, quæ modo afferre uera, modo falsa uidentur, aliquis hinc in ambiguitatem deductus, non seipsum, neq; eius inertiam ob id accuset, sed tandē uelut æger libenter culpam omnem à seipso, in ipsas transferat rationes, & in reliqua uita eas odio habeat, atque uituperet, rerũ iam ipsarum ueritate scientiaq; priuatus. Per Iouem miserabilis, inquã, ægritudo. In primis igitur, inquit, diligenter id caueamus, ne persuadeamus nobis nihil in rationibus esse sanũ, sed multo magis nõdum esse nos sanos. Itaq; totis uiribus, ut sani efficiamur, est annitendum: tibi quidem & aliis totius reliquæ uitę gratia, mihi uerò gratia mortis, qui in periculo sum, ne in hoc ipso tempore, non ut philosophum me geram, sed ut contentiosum atque pertinacem, quod quidã homines à disciplina alienissimi facere solent. Illi enim ubi aliqua de re ambigitur, non ut res ipsa de qua agitur, se habeat, curant, sed ut quæ posuerunt ipsi præsentibus uideantur uera obnixe contendunt. Atque ego mihi uideor in hoc dũtaxat in præsentia ab illis differre, quòd non, ut præsentibus probem ea quę dico, annitar, nisi quatenus fortè cõtigerit, sed ut mihi ipsi uera quàm maximè uideantur. Sic enim cogito dulcis amice, & uide quãto cum lucro sit ratio mea. Si fortè uera sunt quæ dico, operæprecium est ita credere: sin autem nihil superest post mortem, attamen hoc ipsum tempus ante obitum pręsentibus minus ero molestus, minusq; deplorabo. Hæc autem ignorantia minime perseuerabit mecum, malũ id quidem esset, sed paulo pòst delebitur. Sic equidē, ò Simmia & Cebes, paratus reuertor ad disputandum. Vos tamen, si mihi assentiamini, non Socrati cedite, sed ueritati. Si enim uera uobis loqui uidebor, cõcedite: sin minus, omnino contradicite, diligenter cauentes ne ego dum annitor, meipsum simul uosq; decipiam, & uelut apes aculeo in uobis relicto, abeam. Sed iam accedēdum est. Primum quidē redigite in memoriam mihi quę dicebatis, si minus meminisse uobis uidebor. Simmias quidē, ut arbitror, diffidit ac metuit, ne anima, quamuis diuinior pulchriorq; corpore, prius tamē pro harmoniæ natura intereat. Cebes autem mihi uisus est concedere diuturniorē esse animam corpore, sed is addidit scire posse neminem, ne cum multa sæpius consumpserit corpora, tandem quandoque postremum relinquens corpus, ipsa quoque pereat, atq; mors eiusmodi tantũ sit interitus animæ, corpus uerò dissolui continue consueuerit. An non hæc sunt, ò Simmia & Cebes, quæ nos oportet considerare? Confitebantur ambo. Sed nunquid omnia quæ dicta in superioribus fuerant, negatis? An quędam negatis quidē, sed conceditis alia? Quędam inquiunt, quædã non. Quid igitur, inquit, de eo quod disciplinam diximus reminiscentiam esse, atq; si ita res habeat, necessario consequi, alicubi fuisse animã prius quàm corpore clauderetur? Mihi quidem, inquit Cebes, istud dum diceres, mirifice placuit, atq; nunc si qua unquã in alia, in hac maximè sententia permaneo. Similiter ego quoque, inquit Simmias, affectus sum, uehementerq; admirarer, si mihi unquam hac de re aliter uideretur. At uerò necesse est, inquit, hospes Thebane, aliter tibi uideri, si in hac opinione permãseris, harmoniam uidelicet esse compositum quoddam, animam uerò harmoniã quandam ex his, quæ per corpus intensa sunt, constitutã. Nunquam enim admittes consonantiam compositam prius esse, quàm illa ex quibus componi consonantiam oportebat. Nunquid admittes? Nullo, inquit, ò Socrates, modo. Animaduertis igitur, inquit, cogi te id cõfiteri, quando dicis animum quidem esse prius quàm in humanam speciē corpusq; deueniret, atq; esse corporis cõsonantiã, uidelicet ex his quæ nondũ sunt eam constitui. Neq; enim talis tibi est consonantia, cui tu simile esse dicis. Imo uerò prius est ipsa lyra, & fides, & soni adhuc inconcinni: tandē uerò ex omnibus componitur cõsonantia omniũ postrema, primaq; disperditur. Hic itaq; sermo quónam pacto tuo illi concinet? Nullo modo, inquit Simmias. At uerò sicubi, inquit, uerba concinnitatē seruare debent, præcipue decet esse cõcinna, ubi de cõcentu tractatur. Decet nimirum, inquit Simmias. Hic igitur sermo tibi dissonat, inquit. Sed uide utrum ex his duobus eligas, disciplinámne reminiscentiam esse, an potius animum esse concentum? Primum quidem potius eligo, inquit. Id namque alterum absque demonstratione admisi ex uerisimili quadam conuenientia, quemadmodũ uidetur & multis. Ego autem ea uerba, quæ per id quod conuenit, demonstrationes faciunt, semper inania iudicaui; ac nisi quis caueat, ualde decipiunt, & in geometria, & in cæteris omnibus. Ratio uerò de reminiscentia atque disciplina, fundamēto innititur fide digno. Dictum est enim animam nostram ita esse alicubi, prius etiam quàm laberetur in corpus, ut illa ipsius essentia habeat eius quod uere est cognomentum. Ego uerò hanc, ut mihimet persuadeo, sufficienter recteq; admisi, proptereáque neq; mihi, neq; aliis animam appellantibus, harmoniam

Prouerbiũ, Velut apes relicto aculeo abis.

niam assentiri possum. Quid uerò Simmia? Videtúrne tibi, uel consonantię, uel alteri cuiquam compositioni congruere, ut aliter se habeat, quàm illa ex quibus cõflatur? Nullo modo. Neque etiam, ut aliud quicquã, ut arbitror, patiatur, aut agat, quàm illa uel agant, uel patiantur. Assentior, inquit. Nõ igitur conuenit consonantiam ea ducere ex quibus composita est, sed sequi. Opinor ita. Quare permultũ abest, ut harmonia in cõtrarium moueatur, aut sonet, aut quicquam aliud edat partibus suis aduersum. Permultum proculdubio. Quid uerò consonantia? nónne eatenus pro natura sua consonantia est, quatenus temperatur? Haud satis intelligo. Nónne si magis plusq; contemperetur, si modo id admittit, magis plusq; consonantia est? Sin uerò minus atque perpaucum, minus perpaucumq; similiter? Omnino. Nunquid de anima id dici potest? Vt uel in minima quadam re alia anima hoc ipsum quod est anima, uel magis, uel plus, aut contrà sit quàm alia? Minime. Dic age per Iouẽ precor, num animã dicimus aliam quidem habere mentem uirtutemq;, atque esse bonam: aliam uerò dementiam & prauitatem, malamq; esse, hæc'ne inquam, uere dicuntur? Vere quidem. Eorum ergo qui animam esse asserunt harmoniam, quis quidnã dicet esse in animabus? hæc scilicet, uitium & uirtutem? an aliam quandam consonantiam atq; dissonantiam? & bonam quidem esse consonantem: & cum ipsa consonantia sit, alteram in se cõsonantiam possidere: malam uerò dissonantem & ipsam esse, nec aliam in se habere? Quid respondeam, non habeo. Constat tamen eum, qui animam esse consonãtiam posuisset, talia quædam responsurum. At uerò iam concessum est nihilo magis aut minus aliam alia animam esse. Eiusmodi uerò concessio est, neq; magis, neq; plus, neq; minus, neq; sub paucioribus gradibus aliã alia cõsonantiam esse. Nónne? Prorsus. Eam uerò quæ neq; magis, neque minus consonantia est, nimirũ neque magis neq; minus esse contemperatam. Est ita? Est. Quæ uerò neq; magis, neq; minus tẽperata est, potéstne pluribus paucioribúsue gradibus particeps cõsonantiæ esse? An potius æque? Aeque potius. Quapropter anima, si quidem neq; magis, neque minus alia, quàm alia secundum animæ naturam anima est, consequenter, neque magis, neque minus est temperata. Est ut dicis. Cum uerò sic affecta sit, nihilo magis consonãtiæ est, uel dissonantiæ particeps. Nihilo magis.

Præterea cum ita comparata sit, num plus aliquid prauitatis, uel uirtutis alia, quàm alia possidet? siquidem prauitas quidem dissonantia est, uirtus uerò consonãtia. Certè plus nihil. Quinimo secundũ rectam, Simmia, rationẽ nulla usquam anima prauitate erit affecta, si fuerit consonãtia. Quandoquidẽ consonantia uera, secundum id quod consonãtia est, nunquam fit dissonantiæ particeps. Nunquam certè. Neq; igitur anima, quæ omnino sit anima, prauitate inficietur. Quo enim modo, per ea quæ dicta sunt, id fieri posset? Hac igitur ratione omnes animalium omnium animæ bonæ similiter erunt, si secundum animæ ipsius naturam similiter animę sint. Mihi quidẽ Socrates ita uidetur. Nũquid rectè sic tibi dici uidetur, atq; hæc sequi, si uera esset illa positio, animam consonantiã esse? Nullo modo.

Quid uerò? ex omnibus, quæ in homine sunt, aliúdne pręter animũ asseris dominari, pręcipue prudentem? Nihil aliud. Vtrum corporis perturbationibus indulgentẽ, an potius repugnantem? Dico autem tale quiddã: ueluti si sub æstu sitis angat, interea tamen aduersatur animus, retrahítq; in cõtrarium ne bibat: similiterq; si premat fames, ne edat: in alĳsq; quàm plurimis uidemus corporis affectibus repugnantem. Nónne? Et quidem maximè.

Nónne in superioribus confesi sumus, animam si cõsonantia fuerit, nunquã dissonaturam his quibus intenditur, uel remittitur, uel euibratur, uel quodcunq; aliud patiantur illa, ex quibus ipsa conflatur: sed secuturam illa, nunquã uerò ducturam? Confessi sumus. Quid uerò nunc? nónne contrà omnino uidetur agere, quatenus ea ducit omnia, ex quibus dixerit aliquis ipsam cõstitui? atq; ferme omnibus per omnem uitam repugnat, multisq; dominatur modis, interdum rigidius quodã cum supplicio puniens per gymnasticam, atq; medicinam, interdũ uerò mitius castigans comminando, aut monendo aduersus cupiditates, & iras, atque timores, tanquã altera quædam res contra alteram loquens, quemadmodum Homerus tradidit in Odyssea:

Tum pectus pulsans, cor sic affatur Vlysses:

Hoc quoq; cor perfer, namq; & grauiora tulisti.

An putas Homerũ hæc dixisse tanquam harmonia quædã sit, ac talis ut corporis passionibus subĳciatur, non autẽ ducat atq; dominetur? an potius quasi quiddã longe diuinius quàm harmonia sit animus?

Diuinius, per Iouem, mihi uidetur significauisse.

Non ergo, uir optime, rectè harmoniam esse animam diceremus. Sic enim, ut apparet, neq; Homero diuino poetæ, neque nobis ipsis cõsentiremus. Sic est. Age harmoniam Thebanam satis, ut uidetur, iam placauimus. Rationem uerò Cadmeam, ô Cebes, quónam pacto, & qua ratione placabimus? Tu mihi, ô Socrates, uiam, inquit Cebes, inuenturus uideris. Nempe rationẽ hanc aduersus harmoniã mirifice præter opinionẽ nostram excogitasti. Cũ enim audirem Simmiam dubitantẽ, ualde admirabar si quis rationibus eius resistere posset. Itaque summæ mihi fuit admirationi, ipsum nec primũ quidem potuisse rationis tuę impetũ sustinere. Quapropter nõ admirarer, si Cadmeus quoq; sermo idẽ pateretur. Parcius ista, bone uir, nequa inuidia nobis sequentia interturbet. Sed hæc quidẽ Deo curæ erunt, nos autẽ, ut ait Homerus, comminus congressi, periculũ faciamus an fortè quid dicas. Summa uerò eorum quæ perquiris, est eiusmodi: demõstrandum esse iudicas animam nostrã indissolubilem immortalẽq; esse, ne uir philosophus in morte securus, magnáque cum fiducia sperans, in alia uita longe beatiorem ob philosophiæ studiũ se futurũ, insipiens sit, stultéque confidat. Ostendere autẽ ualidum quiddam esse animam, atq; diuinis persimile, priusq; etiã quàm nos extitisse, nihil impedimento esse ais, quo minus hæc omnia nõ immortalitatem quidem significent, sed dũtaxat animam corpore diuturniorẽ esse, multaq; ante nos secula fuisse, nouisseq; & egisse permulta, nihilo tamen magis ob hoc immortalem esse existimandam. imo hũc ipsum in humanũ corpus ingressum, quasi morbum quendam interitus eius initiũ esse: adeo ut & in hac uita sit misera, & in corporis morte depereat. Nihil autẽ differre censes, siue semel tantum, siue sæpius labatur in corpus, ut quiuis nostrum pertimescat. Merito namque timendum esse, nisi stultus sit, ei qui neq; sciat, neq; assignare queat immortalitatis animæ rationem. Talia quædam sunt quæ dicis, ô Cebes, egoq; ea consulto sępius repeto,

peto, ne quid nos fugiat, siue addere his quicquam uelis, siue demere. Nihil equidem in præsentia habeo, inquit Cebes, quod aut minuam, aut adiungã, atque hæc sunt quæ dico. Tunc Socrates, cũ aliquãtum se recepisset, ad se cõuersus, haud leue quiddam requiris, inquit, ò Cebes, sed cuius gratia oporteat generatiõis corruptionisq; causam pertractare. Ego igitur, si uis, ea tibi quæ mihi euenerunt, enarrabo. Deinde si quid eorũ quæ dixero ad quæstionis tuæ ueritatem aperiendã conducere putabis, utere. Volo equidẽ, inquit. Audi igitur iam narrantẽ. Equidem, ò Cebes, cum essem iuuenis, mira quadã eius sapientiæ cupiditate flagrabam, quam naturæ uocant historiam. Præclarissimum enim esse censebã, causas intelligere, per quas singula fiant atque intereant, & qua sint ratione: sæpiusq; me sursum deorsumq; iactaui, talia quędã primo considerans, nunquid postquam calidum & frigidum putrefactionem aliquam acceperunt, quemadmodum nonnulli dixerunt, tunc animalia conualescant. Præterea utrum sanguis sit quo sapimus, uel aër, uel ignis: aut nihil horum sit, sed cerebrũ, quod præbeat sensus audiendi, uiuendi, olfaciendi, ex his autem memoria & opinio fiat, ex memoria uerò, & opinione quietem accipiente, per hæc scientia oriatur. Proinde horum corruptiones considerans, atq; eas quæ circa cœlum terramq; passiones cõtingunt, tandem adeo mihi ad hæc consideranda uisus sum hebes, ut nihil magis. Coniecturam uerò ad id afferam tibi sufficientem. Nempe ob eiusmodi considerationem usqueadeo sum occœcatus, ut ea etiam quæ prius manifeste sciebam, ut mihi alijsq; uidebatur, dediscerẽ, & alia uidelicet multa, quæ antea me scire putabam, & qua ratione homo crescat. Id namq; opinabar antè esse cuilibet manifestũ, hominem uidelicet per cibum potumq; augeri. Quando enim per hæc carnes carnibus, ossaque ossibus adduntur, eodemq; modo in alijs quando sua cuiq; adhibentur, tunc sanè molẽ primo paruam, deinde magnã euadere, atq; ita paruum hominem effici magnum. Sic ego tũc opinabar, nónne satis belle tibi uideor? Mihi quidẽ, inquit Cebes. Animaduerte hæc insuper. Arbitrabar enim satis rectè mihi uideri quoties hominem, uel equum magnum paruo propinquum, alterum altero iudicaram capite ipso esse maiorem. Atq; multo etiã euidentius decẽ plura apparebant mihi quàm octo, propterea quòd denarius duo præter octonariũ contineret. Præterea bicubitũ cubitali maius, quoniã dimidio superaret. Nũc uerò, inquit Cebes, de his quid iudicas? Procul equidẽ per Iouẽ abesse mihi uideor, ut alicuius horum causam intelligere putem, qui nõdum mihi ipsi persuadere possum, ut quando quis uni addat unũ, tunc uel illud unum cui unũ adiunctũ est, fiat duo: uel & adiũctum, & illud cui adiunctũ est, propter alterius ad alterum adiunctionẽ euadat duo. Admiror equidẽ, si cum utrunq; horũ separatum erat, utrunq; unum erat, neq; erant tunc duo, postquã inuicem cohæserunt, hæc ipsa causa fuerit, ut duo fierent, congressio uidelicet per quã propius iam posita sunt. Neq; etiã si quis unũ diuidat, adhuc possum persuaderi hanc ipsam diuisionẽ causam esse, ut duo euadant. Cõtraria enim tunc atq; superius causa fit, quã duo fiant. Tunc enim quia cõiungebantur propius inuicem, alterumq; admouebatur alteri: nunc uerò quoniam remouetur alterum ab altero, atq; separatur. Neque propter quid unũ fiat, adhuc scire me arbitror, neq;, ut summatim dicam, aliud quicquam quare fiat, aut pereat, aut sit, per hãc ipsam uiã me nosse profiteor: sed alium quendã ipse modũ frustra misceo, hunc uerò nullo modo admitto. Verum cũ audissem aliquãdo ex libro, ut ille aiebat, Anaxagoræ, legentẽ quẽdam hanc Anaxagoræ ipsius sententiã, uidelicet mẽtem omnia exornare, omniumq; causam esse: hoc utique causæ genere magnopere sum delectatus, existimans quodãmodo consentaneum mẽtem esse omnium causam: putabamq; si id ita esset, ut mens omnia exornaret, singula per hanc ita esse disposita, ut optime disponi potuerant. Propterea si quis uellet causam inuenire, qua singula fiant, atq; pereant, aut sint, hoc ipsum esse inueniendũ, qua uidelicet ratione optimũ sit unicuiq;, aut esse, aut quoduis aliud pati, uel agere. Atq; hoc pacto nihil aliud considerandum homini, uel de seipso, uel de alijs, nisi quod potissimũ sit & optimũ. Necesse uerò est eũ, qui id norit, illud quoque quod est deterius, cognouisse. Quippe cũ eadem horum scientia sit. Hæc utiq; mecum ipse reputans, gaudebã, inuenisse ratus Anaxagoram magistrũ, qui me id quod tãtopere cupiebã, causas rerum doceret, primumq; mihi diceret, utrũ plana sit terra, uel rotunda. Et cũ hæc dixisset, subiũgeret mihi causam atq; necessitatẽ, afferens uidelicet id ipsum quod melius est, meliusq; fuisse eam esse talem. Proinde si terram diceret in mũdo mediam esse, mox exponeret melius extitisse, ut media esset. Quod si ille hæc ostẽderet, ita me cõparabam, quasi nullam amplius causarũ speciem positurus. Præterea de sole & luna cæterisq; stellis, earumq; inter se uelocitate cõuersionibusq;, & de huiusmodi omnibus, me similiter quęsiturũ auditurumq; comparaueram, quòd uidelicet & qua ratione hęc melius sit singula uel facere, uel pati, quodcunq; agant, uel patiantur. Neq; enim putabam cum ab initio dixisset, mente omnia exornari, ipsum aliam postea causam rebus assignaturũ, pręterquã quòd optimum sit eas ita se ut habent, habere. Itaq; arbitrabar eum in reddendis singulorũ, tum cunctorum cõmuniter causis, singulis quidem assignare quod unicuiq; optimum, cunctis uerò cõmune bonum. Neq; uerò spes ipse meas parui faciebam, sed summo quodam studio acceptos libros, quàm uelocissime poterã lectitaui, ut ocyssime quid optimũ, quidue eius contrariũ esset, cognoscerẽ. Hac igitur mirabili spe ductus, cum legere pergo, uideo hominẽ mẽte quidem nullo modo utentẽ, nec causam ullam ad ipsum rerum ornatũ referẽtem, sed aëreas naturas, & æthereas aqueasq; & talia multa incredibilia pro rerum causis assignantẽ. Qua quidem in re ille mihi perinde uisus est agere, ac si quis diceret Socratẽ quæcunque facit, mente facere. deinde uolens singulorũ quæ facio causas explicare, dicat primum quidem nũc me hic propterea sedere, quoniam corpus meũ ex ossibus neruisq; cõponitur: & ossa quidẽ solida sunt, & iuncturarum interualla inuicẽ habent: nerui autem sic instituti, ut & extendi & contrahi ualeant, complectantur ossa cum carnibus atque cute, quæ res illa continet. Elatis igitur ossibus in suis coniunctionibus, nerui qui & intendũt & remittunt cõmode, faciunt ut flectendi cuiusq; membri habeam facultatem, atque hanc ob causam hic inflexus sedeam. Ac rursus disputationis meæ, alias quasdam eiusmodi causas assignaret, uoces & aërem, & auditum aliaque generis eiusdem quàm plurima, causas uerissimas negligens: uidelicet quoniam Atheniensibus

melius

melius uisum fuerit me condemnare, ideoq; mihi etiam melius sit uisum hic sedere, iustiusq; iudicarim expectantem dare pœnas quas illi iubeāt. Profecto per Canem iamdiu, ut arbitror, hi nerui, atque hæc ossa apud Megarenses, aut Bœotios essent ipsius quod optimum est, optione delata, nisi iustius honestiusq; censuissem pœnas ciuitati pendere quascunq; à me exigat, quàm subterfugere atq; exulem uiuere. Verum talia quędam causas appellare, à ratione est remotissimū. Si quis autem dixerit absq; ossibus & neruis atq; similibus non posse me, quæ mihi facienda uideantur implere, uere utiq; dicet. Attamen asserere propter hæc me facere quęcunque facio, dum ipsa mente ago, non autem eius quod optimum sit optione, multa magnaq; sermonis negligentia esset. Nam qui sic est affectus, nequit discernere aliā quidem esse ueram rei alicuius causam, aliud uerò illud sine quo ipsa causa esse non potest causa. Quod quidem multi mihi uidentur, quasi in tenebris attrectantes alieno appellare nomine, dum causam nuncupant. Quapropter nonnulli uertiginem circumponentes terræ, sub cœlo eam stabilem faciunt. Alij uerò tāquam latum pistoris alueum aëre uelut base suffulciunt. Potentiam uerò ipsam, qua nunc ita disposita sit ut optime disponi poterat, neque perquirunt, neque dæmonicam quandam habere uim putant, sed Atlantem quendam robustiorē & immortaliorem, magisq; omnia continentem inuenisse se opinantur. Ipsum autem bonum atque decens connectere atque continere reuera nihil existimāt. Ego igitur libētissime cuiusuis essem discipulus, ut quēadmodum se habeat hæc ipsa causa discerem. Postquam uerò hac priuatus sum, neque ipse inuenire, neque ab alio discere potui, secundam nauigationem ad causam inuestigādam molitus sum. Visne, ò Cebes, hanc tibi à me demonstrari? Mirifice cupio, inquit Cebes. Censui tandem cū in rebus considerandis iam defessus essem, cauendū fore, ne mihi idem accideret, quòd accidere illis solet, qui in solē deficientem figunt intuitum. orbantur enim nōnūquam uisu, nisi in aqua, uel in eiusmodi aliquo imaginem eius aspiciant. Tale quiddam ego reputaui, timuiq; ne animus mihi prorsus occæcaretur, si oculis res aspicerem, sensuq; quolibet attingeret illas aggrederer. Quapropter operæprecium fore censui, ut ad rationes confugerem, atque in illis rerum ueritatem considerarem. Fortè uerò nostra hæc similitudo non omni ex parte congruit. Non enim prorsus assentior eum qui res in rationibus contemplatur, in imaginibus aspicere potius quàm qui in operibus intuetur. Verūtamen hac uia iter direxi meū, supponensq; rationem semper quam esse iudico ualidissimam, quæcunque huic consonare uideantur, pono equidem tanquam uera, idq; ago & circa rerum causas, & circa reliqua omnia: quæ uerò dissonant, uera esse nego. Volo equidem quæ dico, tibi apertius explanare. Puto enim te nondum intelligere. Per Iouem haud multum, inquit Cebes. Verum nouum nihil adduco, sed quæ & sæpe alias in superiori disputatione dicere nunquam destiti. Pergo iam igitur demōstrare tibi causæ speciem quam continue pertractaui, ac redeo ad illa iam sępius decantata, ab eisque exordior, supponens aliquid esse ipsum per se pulchrum, & bonum, & magnum, & cætera omnia. Quæ quidem si tu mihi dederis, eaq; esse cōcesseris, spero tibi ex his ipsam causam demōstrare, itemq; inuenire esse animā immortalem. At uerò quasi iam tibi concesserim, nihil tibi opus est præludio, quo minus iam concludas. Considera iam quæ sequuntur deinceps, utrum in his mihi cōsentias. Arbitror enim, si quid est aliud pulchrum præter ipsum pulchrum, non ob aliud quippiam esse pulchrum, quàm quia pulchri ipsius est particeps. Atq; omnia dico similiter. Nunquid ob hanc causam recipis? Recipio equidem, inquit. Ergo nondum ultrà percipio, neq; possum cæteras istas præclaras causas cognoscere. Si quis autem mihi dixerit quare pulchrum sit quodlibet, uidelicet quia uel colorem habeat floridum, uel figuram, uel aliud quoduis talium, cætera equidem ualere sino: in cæteris enim omnibus soleo perturbari: id uerò unum simpliciter atque proculdubio, & fortè iam inepte penes me teneo, nihil aliud esse quod aliquid faciat pulchrum, quàm ipsius pulchri, siue præsentiam, siue cōmunionem, siue qualicunque ratione, & quocunque modo id proueniat. Neque enim id adhuc affirmarē: sed pulchro pulchra omnia esse pulchra, id mihi uidetur tutissimum, tam mihi, quàm alijs respondere: atque huic fundamento innixus, puto nunquam cadere, sed & me & quemuis alium tuto respondere posse, quæcunque pulchra sunt, ipso pulchro fieri pulchra. Nónne & ipse consentis? Consentio equidem, inquit Cebes. Ergo & quę magna sunt, ipsa magnitudine esse magna: & quæ maiora sunt, similiter esse maiora: & quæ minora, paruitate esse minora. Ita est. Igitur neque tu quidem assentieris, si quis aliquem dixerit alio quodam capite esse maiorem: atq; eum qui minor est, eodem capite esse minorem: sed testificaberis te quidem nihil aliud esse dicturum, quàm omne maius alio non alia re ulla quàm magnitudine esse maius, atque ob hoc maius, ob ipsam scilicet magnitudinem: minus autem, nullo similiter alio, quàm paruitate, & propter hoc esse minus, propter ipsam uidelicet paruitatem: metuens, ut puto, ne si quem dixeris capite maiorem esse, uel minorem, quispiam tibi sic obijciat: primum quidem eadem re & maius fore maius, & minus fore minus: deinde quòd capite, quæ res parua est, maiorem affirmes esse maiorem. Hoc autem dicet mōstro esse persimile, ut paulo aliquo magnū quiddam esse dicas. Nónne hæc metueres? Tunc Cebes subridens, equidem inquit. Nónne similiter quoque metueres dicere, inquit, decem plura, quàm octo esse duobus, atq; ob hanc causam superare, potius quàm multitudine, atq; propter multitudinē? Ac similiter bicubitum cubitali maius esse dimidio potius quàm magnitudine? Id enim similiter est metuendum. Omnino. Quid uerò si uni addatur unum, additamentū ipsum esse causam, ut duo fiāt, uel si diuidatur, diuisionē ipsam duorum esse causam, dicere nō formidares? Altiusq; exclamares, nescire te quónam alio pacto quicquam fiat, nisi participatione quadā essentiæ unicuiq; propriæ, cuius sit particeps? atq; in his nullam aliā habere te causam, cur duo fiant præter duitatis ipsius participationē? sed oportere huius participia fore, quæcunq; futura sunt duo: & similiter unitatis quodcunq; futurum sit unum? Has uerò diuisiones adiūctionesq;, & cæteras eiusmodi argutias ualere sineres, relinqueresq; sapientioribus te per eas pro arbitrio respōsuris: tu uerò tuam, quemadmodū dici solet, metuēs umbrā & imperitiam, atq; innixus tutissimę illi positioni, sic utiq; responderes? At uerò si quis eandem positionem cōplexus instaret, ualere sineres, neq; prius responderes,

Prouerbiū, Tuam umbrā metuis.

responderes, quæ inde manant, cõsiderasses, utrũ cõsonent inuicẽ, aut dissonẽt? Vbi uero illius ipsius rationẽ oporteret afferre, eodem modo afferres, atq; aliã rursus positionẽ adduceres, quæ superiorũ optima uideretur, quoad ad aliquid sufficiens peruenires? Nunc uero simul cõfunderes cõtentiosorũ more, ubi & de principio, & de his quæ à principio deducũtur, disputas, si modo uelles eorũ aliquid quæ uere sunt, inuenire? Nã illis fortasse nullus hac de re sermo est, nulla cura. Possunt enim præ sapientia & simul omnia cõmiscere, & tamẽ sibimet placere. Tu uero si ex philosophorũ numero es, quæ dico, ut arbitror, facies. Verissima loqueris, inquit Simmias & Cebes. ECH. Per Iouẽ, ò Phædo, merito admodũ cõsenserũt, mirifice enim ille mihi uidetur rẽ ipsam uel hebetissimo cuiq; explanasse. PHAED. Sic prorsus, ò Echecrates, præsentibus omnibus similiter uisum fuit. ECHE. Quid mirũ? cũ nobis quoq; qui non interfuimus, nũc similiter audientibus uideatur. Verum quænã post hæc dicta fuerũt? PHAE. Vt equidem arbitror, postq; hæc illi Socrati cõcesserũt, consenseruntq; speciẽ quãlibet aliquid esse, & quæ harũ participia sunt, ipsarũ denominationem habere, deinceps hunc in modũ interrogauit. Si hæc ita se habent, nónne quãdo Simmiã dicis Socrate quidẽ maiorem esse, Phædone uero minorẽ, tunc affirmas in Simmia utrũq; esse, & magnitudinẽ simul & paruitatem? Equidẽ. Attamen Simmiã confiteris excedere Socratem, non ita reuera ut uerba sonant. Non enim ita natura institutũ esse existimas Simmiã, ut ea ratione superet qua est Simmias, sed magnitudine quã habet: neq; rursus Socratẽ eo quòd Socrates est, excedi, sed quia paruitatẽ prę magnitudine illius habeat. Vera loqueris. Similiter nec à Phædone superari, eo quòd Phædo sit Phædo, sed quia Phædo præ Simmiæ paruitate magnitudinẽ habet. Ita est.

Sic itaq; Simmias denominationẽ parui habet & magni, siquidem in amborũ medio positus, alterius quidem paruitatẽ magnitudine superat, alterius uero magnitudini paruitate cedit. Et simul subridens, inquit: Videor equidẽ affectatius descripsisse, uerũ tamẽ est ut dico. Sic apparet. Dico autẽ, propterea, quia cupio uideri tibi quod et mihi uidetur. Opinor enim nõ solum magnitudinẽ ipsam nunq; uelle magnam simul paruãq; esse, uerumetiã neq; hanc quæ in nobis est magnitudinẽ unquã recipere paruitatẽ, neq; superari uelle: sed è duobus alterũ accidere: uel fugere, seq; subtrahere quãdo aduentat cõtraria paruitas: uel cũ aduenerit, interire: nolle autẽ expectare, atq; in paruitate recipienda aliud esse q̃ erat. Quemadmodum ego cũ susceperim sustinuerimq; paruitatem, quãdiu is ipse sum qui sum, sic ipsemet sum paruus. Illud autem magnũ quod ipsum est, nunquã sustinuit esse paruũ: similiter paruũ quod est in nobis, nunq; uult magnũ aut fieri, aut esse. neq; aliud quicquam contrariorũ, quandiu est id quod erat, patitur simul contrarium fieri aut esse, sed aut abit, aut perit cũ aduentat contrariũ. Ita prorsus existimo, inquit Cebes. Tunc quidã eorũ qui aderant, hæc audiens, quis autem ille fuerit, nõ satis memini, Dij boni, inquit, nónne in superioribus contrariũ eorũ quæ dicũtur, nobis est cõcessum, uidelicet ex minori maius fieri, atq; ex maiori minus, esseq; proculdubio generationẽ contrariorũ ex cõtrarijs? Nũc autẽ uidemini fieri id non posse dicere. Cũ uero Socrates admouẽs caput, auscultasset, uiriliter, inquit, id recordatus es: non tamẽ intelligis differentiã inter id quod modo dictum est, atq; illud superius. Tũc enim dicebatur ex cõtraria re, rem contrariã fieri, nunc uero contrariũ ipsum sibimet contrariũ fieri nunquam, neq; quod in nobis, neq; quod in natura contrarium est. Tunc quidẽ, ò amice, de his quæ habent cõtraria dicebamus, hęc illorũ cognomine appellantes. At nũc de illis ipsis loquimur, quæ his insunt, quorúmue pręsentia cognomẽ habẽt ea quæ nominãtur. Illa uero ipsa dicimus nunquã uelle mutuã inter se generationẽ suscipere. Et simul Cebetẽ intuitus, inquit: Nũ te quoq; Cebes aliquid eorũ quæ nũc obiecta sunt, perturbauit? Haud equidem, inquit Cebes, ita sum affectus, ac tibi affirmo nõ multũ me turbari. Id ergo simpliciter, inquit, cõfessi sumus, contrariũ nunquam sibimet fore cõtrarium. Omnino. Aduerte præterea nunquid & in hoc mecũ sentias. Vocásne aliquid calorẽ atq; frigus? Voco equidẽ. Nũ tanquam niuẽ atq; ignem? Nõ per Iouem. An aliud quiddam calorẽ esse q̃ ignem, & aliud frigus q̃ niuem? Ita. Sed hoc quoque tibi uideri puto, niuem quãdiu nix est, nũquam suscepturam esse calorem, quemadmodũ in superioribus dicebamus: ac esse niuem ut erat prius simulq; calidã: sed aduentante calore, aut subterfugere, aut interire. Penitus. Similiter & ignẽ subintrãte frigore, aut subterfluere, aut extingui, nec unquã posse & suscipere frigus, & simul esse ignẽ sicut prius erat, & frigidũ. Vera narras. Sunt igitur quædã eiusmodi, ut non solum speciem ipsam nomine suo dignentur per omne tẽpus, sed & aliud quiddam, quod quidem nõ est primum illud, habet uero quãdiu est, illius formã. In hoc rursus tibi quod uolo, forte manifestius erit. Impar enim semper oportet nomen id quod nunc dicimus, possidere. Nónne? Oportet sanè. Nũ id solum ex omnibus? hoc enim quæro: an & aliud quiddam, quod quidẽ est nõ idipsum impar, attamẽ hoc oportet unà cũ suo nomine, hoc insuper nomine alio semper appellari, propterea q̃ ita natura sit institutum, ut nunq; ab impari deseratur? Dico autẽ hoc effectũ esse ceu ternariũ, aliaq; permulta. Considera uero de ternario. An nõ tibi uidetur hũc & sui ipsius nomine semper nũcupãdũ esse, & simul nomine imparis? Quod quidẽ impar nõ idem est quod est ternarius. Veruntamen ita natura cõparatus est, & ternarius, & quinarius, & omnis medietas numeri, ut quãuis non idẽ sit quod impar, semper tamen eorũ quiuis sit impar. Præterea duo & quatuor, omnisq; alter numeri ordo, quãuis idem quod par nõ sit, simul tamen quilibet illorũ par semper existit. Cõcedis néc ne? Quidni? Cõtemplare ergo quid uelim. est autẽ eiusmodi: uidentur quidẽ nõ solum ipsa inter se contraria sese inuicẽ non recipere, uerumetiã quæcunq; talia sunt, ut licet contraria inter se nõ sint, semper tamen contraria possideant, nunquã recipere speciem illam quę ipsi speciei quam in se habent, cõtraria sit, sed hac adueniẽte, aut perire protinus, aut abire. An non dicimus tria & deficere, & aliud quoduis pati prius, q̃ sustinere ut quatenus tria sunt, paria fiant? Ita prorsus. Non tamẽ cõtraria est duitas trinitati.

Non certe. Nõ solum ergo species ipsæ contrariæ nunquã inuicẽ se recipiũt, sed etiã alia quædam contrariorũ ingressum mutuũ non suscipiunt. Verissima narras. Vísne igitur hæc, si possumus, qualia sint, definiamus? Volo equidẽ. An nõ Cebes hæc erunt quæ quodcunq; occupãt, tale reddunt, ut non solum sui ipsius ideam retinere cogatur, sed etiã contrario illi sit opus? Quónam pacto dicis? Quęadmodum

modum paulo antè dicebamus. Scis enim quæ triū continentur idea, oportere non solum tria, sed etiam imparia esse. Certe. Ad hoc tale utique dicebamus ideam contrariam formæ illi quæ id perficit, nunquam accedere. Nunquā. Perficit autem imparis ideam. Hæc ipsa. Contraria uero huic paris idea. Ita est. Ergo ternario numero idea paris se nunquam insinuabit. Nunquam. Quapropter ternarius numerus paris est expers. Expers. Trinitas ergo est necessario impar. Est. Quod ergo definiendum assumpseram, qualia uidelicet sint, quæ etsi alicui non sunt contraria, ipsum tamen contrariū non admittunt, perinde se habet ut trinitas: quæ cum pari non sit contraria, nihilo tamen magis ipsum accipit, propterea quòd semper eius contrarium affert. Similiterq; binarius ad impar, & ignis se habet ad frigidum, aliaq; quàm plurima. At uide iam nū ita definiendum putes, ut non modo contrarium non admittat contrarium, uerumetiā illud quod aliquid afferat cōtrarium illi ad quod ipsum accedat, ipsum uidelicet quod affert, nunquam contrariā eius quæ affertur recipiat formam. Rursus autem recordare: neq; enim inutile sæpius admonere. Neq; quinque paris speciem admittent, neq; decem imparis, quod est duplum. Hoc quidem ipsum aliȷ cōtrarium, speciem tamen imparis accipiet nunquam. Neq; etiam numerus sesquialter, neq; alia huiusmodi quæ dimidium habent, formam totius suscipiunt, similiterq; numerus qui partē habet tertiā, atq; eiusdem generis alia, si modo assequeris ista, atq; cōsentis. Omnino equidem consentio atque assequor. Rursus tanquam à principio mihi dicas. Nec tamē per id quod nunc interrogo, sed per aliud quiddam mihi respondeas me imitatus. Dico autem præter tutam responsionem illam à principio positam, iuxta tutā quoq; responsionem, aliam per ea quæ modo dicta sunt, adinuentā. Nēpe si me interroges, ò Socrates, quidnam in corpore si sit, calescet corpus, nō tutā responsionem illam rudemq; tibi dabo, uidelicet si caliditas, sed exquisitiorē ex præsentibus uerbis, ut si insit ignis. Similiter si me interroges, quid si in corpore sit ægrotabit, non respondebo si ægrotatio, sed si febris. Rursus si percunteris, quid si insit numero fuerit impar, non dicam si imparitas, imò si unitas, atq; in cæteris eodem pacto. Sed uide an dū quid uelim plane cognoueris. Planissime. Responde igitur: quidnam si in corpore sit erit uiuum? Si anima. Nónne id semper ita se habet? Sēper. Anima igitur quicquid occupat, semper ad illud uitam affert? Affert proculdubio. An est aliquid uitæ contrarium necne? Est utiq;. Quid istud? Mors. Anima uero contrariū eius quod ipsa semper adducit, subibit nunquam, quemadmodum ex superioribus est concessum. Sic est omnino. Quid uero? Quòd paris ideam nō accipit, quónam modo paulo antè nominabamus? Impar omnino. Quod uero non accipit iustitiā, quódue non capit musicam? Iniustum dicimus & immusicum. Age iam, quod non subit mortē, quomodo appellabamus? Immortale. Et anima quidē mortem non suscipit. Nequaquā. Est igitur anima immortalis. Immortalis quidē. Age utiq;, hócne iam demonstratū dicemus? An aliter tibi uidetur? Et sufficientissime quidem, ò Socrates. Quid ergo Cebes? Si necesse foret quod omnino est impar, & interitus nescium fore, nónne tria interitus nescia forent? Quidni? Præterea si quod incalescere nescit, necesse foret interitus nescium esse, quādo quis ad niuem calidum admoueret, nix quidem incolumis illiquefactáque subterfugeret: neq; enim uel periret, uel permanens calorē admitteret. Vera narras. Simili, ut arbitror, ratiōe, si quod frigescere nesciū etiā interitus nesciū esset, quādo in ignem aduentat frigus, nō extingueretur & euanesceret ignis, sed abiret incolumis. Ita necesse foret. Eodē pacto de immortali quoque necesse est dicamus. Si enim quod est immortale, interire nequit, impossibile est animā imminēte morte perire. Nam mortē quidem quēadmodum ex superioribus cōstat, non recipiet, neq; interierit: quemadmodū ternarius nunquā, ut diximus, par erit, neq; rursus impar erit par, neq; ignis frigidus, neq; caliditas quę inest igni, frigiditas unquā erit. Cæterū dicet quispiā, quidnā prohibet, quo minus ipsum impar, par quidem nō fiat adueniente pari, quēadmodū inter nos cōuenit, attamen eo dissoluto, par pro ipso succedat? Ita dicenti repugnare non ualeremus, quin sit destructū. Quippe cū nō idem sit impar atq; indissolubile. Alioquin si nobis id cōstitisset, facile obtineremus, inuadente pari, impar ternariūq; saluū discedere. similiterq; de igne & calido cæterisq; assereremus. Nónne ita? Prorsus. Iam uero de immortali, si nobis id cōstat quod est immortale, esse etiā interitus nesciū, cōsequēs est animā pręter id quod est immortalis interitus quoque nesciā esse. Sin uero minus id cōcedatur, ratione alia opus erit. Sed nihil opus est, quantū ad id spectat, alia ratione. Siquidem quidnā aliud indissolubile posset esse, si immortale ipsum sempiternū dissolueretur? Deū uero & ipsam uitæ speciem, & siquid aliud est immortale, indissolubile quoque esse omnes cōfiterentur. Vniuersi per Iouem homines, et multo magis ipsi, ut arbitror, dȷ. Cū igitur quod immortale est, etiā incorruptibile sit, quidnā ꝓhibet animā, si fuerit immortalis, incorruptibilem quoq; fore? Necessario sequitur. Imminente igitur homini morte, quod mortale quidē in eo est, interit: quod uero immortale, incorruptū, sospesq; morti se subtrahit. Manifestum est. Itaq; maxime omniū, ò Cebes, anima immortalis incorruptibilisq; est, eruntq; apud manes animæ nostræ. Nihil equidē, ò Socrates, aduersus hæc habeo quo minus rationibus tuis assētiar. Verū siquid aut hic Simmia, aut alius quisquā habet quod dicat, operępreciū fuerit nō siluisse. Nescio enim in quod aliud quis differat tempus, siquid de rebus eiusmodi, uel dicere, uel audire desideret. Atqui nec ego, inquit Simmias, habeo quicquā quo minus superioribus assentiar rationibus. Veruntamē rei ipsius qua de agitur magnitudinē, & humanam imbecillitatem considerans, cogor intra me dictis nondum acquiescere. Quinimmo & hæc bene dicis Simmia, & positiones primæ quamuis fide uobis dignæ uideantur, diligentius tamen considerādę: atq; si illas sufficienter, ut arbitror, susceperitis, hanc sequemini rationem quantū fieri ab homine potest. Quod si hoc ipsum fuerit manifestum, nihil ulterius perquiretis. Vera loqueris, inquit.

HOC aiūt, ò uiri, iustū est cogitare, si anima sit immortalis, eam non solum tēporis huius in quo uiuere dicimur, uerum etiā uniuersi gratia curatione plurimū indigere. Nam graue periculum fore putandum est, si quis neglexerit animam. si enim mors totius dissolutio esset, nimirū improbi lucrarentur, cū & à corpore, & ab eorum prauitate cum anima liberarentur. Nunc autē cū anima immortalis appareat, nulla superest malorum declinatio, nulla

salus

nulla malorum declinatio est, nisi qua anima fiat optima.

salus, nisi ut optima & prudentissima fiat. Nihil enim aliud cũ migrat ad manes anima, secum transfert præter eruditionem atq; educationem. Quę quidem statim in principio transmigrationis illius plurimum uel prodesse, uel obesse dicuntur. Ferunt enim quemlibet hinc illuc emigrantem, ab eo dæmone quem uiuens sortitus fuerat, in locum quendam duci, ubi oporteat omnes unà collectos iudicari, ac deinde ad inferos proficisci eo duce, cui mandatum erat ut hinc decedentes, ad illa loca traducat. Sortitos uero illic quæ oportebat sortiri, tempusq; debitum commoratos, ab alio quodam duce rursus huc reduci post multos temporis longosq; circuitus. Est autem iter non tale quale ait Telephus apud Aeschylum. Ille siquidem simplicem, inquit, uiam ad inferos ferre. Ego uero, neq; simplicem, neq; unam esse puto. Alioquin nullis ducibus opus esset. Quippe quum unica uia aberrare possit nemo. Quinimmo multos tramites, multosq; anfractus habere. Quod quidem ex sacrificijs & ritibus coniectare licet. Animus ergo moderatus & prudens ducem sponte sequitur, neq; ignorat præsentia. Sed qui cupiditate corporis est infectus, quemadmodum suprà dixi, per multum tempus ad ipsum ardenter afficitur: & circa locum uisibilem multis reluctatus modis multaq; perpessus, uix tandem ab eo adducitur dæmone, cui eius cura erat iniuncta. Cum uero ad ea loca ubi alij quoq; animi sunt peruenerit, quisquis admodum immundus est, & huiusmodi obnoxius crimini, qui uel iniustis se contaminauerit cędibus, uel alia his similia, similiumq; animorum opera perpetrauerit, hunc quidem animum omnes fugiunt atq; declinant, nec reperitur ullus, qui uel socius, uel dux eius fieri uelit. Itaq; omni auxilio destitutus, eò usq; pererrat, quoad certa temporum curricula impleantur. Quibus tandem impletis, in habitationem sibi conuenientem ab ipsa necessitate trãsfertur. Qui uero puram moderatamq; transegerit uitam, deos socios, ducesq; nactus ibi habitat, ubi unicuiq; conuenit. Multa uero sunt, mirabiliaq; terrarũ loca, ipsáque terra neq; talis, neq; tanta est qualem aut quantam hi qui de terra loquuntur, existimant, quemadmodum mihi à quodam traditum est. Quánam ratione, inquit Simmias, hęc ais, ò Socrates: Equidem de terrarum orbe multa audiui: non tamen hęc quæ tanquam uera accepisse te ais. Libenter igitur ex te audirem. Atqui, ò Simmia, nequaquam mihi uidetur ars Glauci quę ea sint narrare, sed quòd uera sint probare, artis Glauci facultatem mihi uidetur excedere. Præterea ego forsan non sufficerem. Quinetiã si id scirem, hęc tamen uita mea, ò Simmia, longiori huic narrationi nequaquam sufficeret. Formam tamen orbis terræ eiusq; loca cuiusmodi esse rear, nihil prohibet dicere. Satis id erit, inquit Simmias.

Ars Glauci.

Persuasum mihi quidem est, primo si est terra in cœli medio rotunda, nihil ei opus esse, uel aëre, uel alia necessitate eiusmodi ad hoc ut nũquam decidat. Sed ad eam sustinẽdam satis id esse, quod & cœlum undiq; sibijpsi simillimum est omnino, & terra undiq; æquilibris. Res enim æquilibris in similis alicuius medio posita, nec magis nec minus potest in partem aliquam inclinari. Cũq; similiter se habeat, ab inclinatione permanet aliena. Primo igitur mihi esse ita est persuasum. Et rectè quidem, inquit Simmias. Præterea ingentem esse terrarũ orbem, nosq; à Phaside ad Columnas Herculeas habitare, in parua quadã eius particula, cęu formicas atq; ranas circa paludes, atq; mare. esse uero & alios in similibus multisq; locis multos habitatores. esse enim passim per terrã multas uariasq; concauitates secũdum formas & moles in quas aqua, nebulæ, aërq; cõfluant. Puram uero ipsam terram in puro iacere cœlo, in quo sunt astra, quem pleriq; eorum qui hæc tractãt, ætherem nominant. Et quidem subiecta quasi residẽdo hæc esse, semperq; in hiatus terræ confluere. Nos itaq; in his concauitatibus habitantes, adeo falli, ut in terrę superficie alta nos habitare credamus. Perinde ac si quis in profundo pelagi habitans, putet se altiora maris incolere: atq; solẽ cæteraq; astra per mare prospiciens, mare ipsum esse cœlũ existimet: quippe cum propter tarditatem imbecillitatemq; nunquã ad summum maris euaserit, neq; caput undis extulerit, planeq; aspexerit quanto hic locus profundo illo purior pulchriorq; sit: quinetiam nec ab illo qui hũc intuitus sit, acceperit. Hoc igitur idem & nobis accidere, qui in quadam orbis terreni concauitate habitantes, altam incolere superficiem arbitremur, atq; aẽrem nominemus cœlum, utpote qui per ipsum quasi cœlum astrorum motus intueamur. Idq; nobis accidere propterea, quòd propter imbecillitatem tarditatemq; ad supremum usq; aërem transcendere nequeamus. Quòd si quis ab summum euaderet, uel alis fretus eò uolaret, hinc prodeuntem inde iam prospecturum: quemadmodum pisces emergentes è mari nostra hæc aspiciunt. Ac si natura ad inspiciẽdum sufficeret, cogniturum protinus cœlum illud esse uerum, ueramq; lucem, ueram quoque terram. Siquidẽ quæ à nobis incolitur terra, hiq; lapides, totusq; hic locus abesa sunt atque corrupta, ut ea quæ in mari sunt à salsedine. neque nascitur in mari quicquam existimatione dignũ: atque, ut ita dixerim, nihil est in ea perfectum, sed cauernæ, arena, limus incredibilis, atque sordes ubicũque sit & terra. Quæ quidem ad has nostras pulchritudines nullo modo sunt cõferenda. Illius uero loci pulchritudo hanc nostrã multo magis apparebit excedere. Proinde si fabulã quoque narrare oportet perpulchrã, operæpreciũ Simmia est audire quales sint hæ terrarũ plagę quę subiacent cœlo. Imò uero, inquit Simmias, libentissime hãc fabulã audiemus. Ferunt igitur, ò amice, inquit, primum quidem talem uideri terrę illius faciẽ, si quis superne despiciat, quales sunt hæ pilæ quæ ex corijs duodecim cõtextę sunt, uarijs scilicet distinctã coloribus. quorũ hi nostri colores quibus pictores utuntur, similitudinem quãdã retinent. Illic uero uniuersam terrã ex talibus multóque etiam nitidioribus ac purioribus esse, partim quidem purpureã mira pulchritudine præditam, partim uero coloris aurei, partim gypso & niue candidiorem. Præterea ex coloribus alijs similiter exornatam, ac etiam pluribus pulchrioribusq; quàm in nostrã notitiam peruenerũt. Enimuero has ipsas ipsius cõcauitates aqua aẽreque repletas speciem quandã coloris splendidam in primis afferre inter cæterorum colorum uarietatem, ut una quædam species eius uaria semper appareat. In huiusmodi uero terra conuenienti ratione similes nasci arbores, & flores, & fructus. Præterea montes & lapides ibidem simili ratione habere perfectionem atque perspicuitatem, colorésque admodum pulchriores. Quorum quidem particulæ quædam sint lapilli qui apud nos habẽtur in precio, Sardia, Iaspides, Smaragdi, cæterique eiusmodi. Illic uero nihil esse quod nõ tale sit, aut etiam pulchrius. Cuius quidem rei causa sit, quoniam lapides illi puri

Nihil dignũ nascitur in mari.

Fabula de terra pura, & q̃ in ea sunt.

sint,neq; quemadmodum nostri à putredine salsugi neq; attriti atq; corrupti,quibus in hunc locũ conflu entibus,lapides & tellus animaliaq; & plantæ infi- ciuntur,atq; ęgrotare coguntur. Terram uero ipsam his omnibus exornari,atq; auro etiam & argẽto cę terisq; similibus.Præfulgentia quidem hæc ibi nasci & multa & magna,perq; omnem terram,ut eam ui dere spectatorum felicium sit spectaculum. Proinde ibi esse animalia multa, & homines partim regionẽ mediterraneam incolentes,partim circa aërem,quẽ- admodum nos circa maris littora, partim etiam in- sulas quæ haud procul à continenti positæ aëre cir- cundãtur. Sed ut summatim dicam, quod nobis a- qua est & mare ad usum nostrum,idem illic esse aë- rem:quod uero nobis aër,id illis ætherem esse. Tem pora uero apud illos tantam habere temperiem, ut illi & sine morbo continue & longe diutius quàm nostri uiuant.Item uisu,auditu,prudentia,cæterisq; talibus nobis tantum præstare, quantum & aër a- quæ,& æther aëri puritate præstat. Præterea illic es se deorũ templa & lucos,in quibus reuera dij fami- liariter habitent,& respõsa & diuinationes,deorũq; sensus familiaritatesq; eiusmodi hominibus ad deos esse.Solem quoq; & lunã stellasq; alias quales reue- ra sunt,apud eos uideri:cæteris in rebus beatitudinẽ eos his rebus congruam possidere. Itaq; uniuersam terram sic natura institutam, & quæ circa eam sunt, similiter tradunt.esse præterea in ipsa per eius conca uitates loca in circulum multa, partim quidem pro fundiora,atq; ampliora quàm sit regio à nobis cul- ta,partim uero profundiora quidem,sed hiatum an gustiorem habentia nostra hac regione: esse & alicu bi minus profunda,sed ampliora quàm nostra.Hęc autem omnia sub terra sibi inuicem obuiare,atq; ir- rumpere multis undiq; modis,tum per angustiora, tum per ampliora, discursusq; habere & exitus qui bus magna aquarũ copia ex alijs in alia uelut in cra teres confluat.Item perpetuorum fluminum sub ter ra incredibiles magnitudines aquarum,tum calida- rum,tum etiam frigidarum,plurimumq; ignem,& ignis ingentes amnes:multos quoq; lutulenti humo ris,partim quidem purioris, partim uero sordidio- ris,ceu torrens luti qui in Sicilia est, & iuxta ipsum amnes lutei inde fluentes.Quibus singula compleri loca quacunq; eos contingit perfluere. Hæc autem omnia sursum deorsúmque ferri ueluti uase pensili quodam sub terram posito,atq; ita librato,ut utrin- que uicissim inclinet atq; attollat.Est autẽ id uas pẽ- sile ob naturam quandam eiusmodi. Vnus aliquis ex terræ hiatibus est profecto quàm maximus,pér- que uniuersam terram traiectus & patens, de quo Homerus, Longe nimis barathrum stat sub tellure profundum.Quod & ipse alibi,& multi poëtarum Tartarum appellarunt. In hoc utiq; receptaculũ o- mnia confluunt flumina, atq; inde rursus effluunt. Talia uero sunt singula, per quales labuntur terras. Quòd autem hinc effluant omnia rursusq; refluant, hæc est causa, quòd hic humor nec fundamentũ ha- bet nec firmamentum.Itaq; eleuatur, & sursum de- orsumq; redundat.Idémque facit aër & spiritus qui circa ipsum uersatur.Sequitur enim ipsum,& quan do ad superiora terræ,& quando ad hæc nostra per labitur. Et quemadmodum in respirantibus flatus continue expirat atq; respirat, sic & ibi spiritus unà cum humore elatus uehementes quosdam uentos& incredibiles commouet,siue influat siue effluat.Qua propter cum aqua in locum inferiorem delabitur per meatus terræ iuxta eiusmodi riuos influit, pas- simq; per eos exundat, & implet uelut hi qui hau- riunt. Cum uero illinc huc erumpit, hæc quoq; ite- rum loca complet.Plena uero cum sint,per riuos ter ręq; meatus exuberat.Et cum humores singuli illuc profluxerint,quo quisq; profluit opportunius,ma- ria,lacus, flumina, fontes efficiunt. Proinde rursus hinc relabentes per terram,partim quidem per lon- giores pluresq; anfractus, partim uero per paucio- res atq; breuiores rursus in Tartarum confluunt: a- lij certe multo profundius quàm hausti fuerint, alij uero paulò,omnes autem inferius influunt quàm ef fluxerint: & alij per contrariam partem elabuntur quàm elapsi fuerint, alij uero per partem eandẽ. At quidam passim circumfluentes aut semel aut sepius, spirásque circa orbem terrarum instar anguium re- plicantes, quantum fieri potest infrà relapsi iterum commiscentur.Licet autem utrinq; ad medium usq; defluere,ultrà uero nequaquam.ulterior enim prola psus utrinque foret ascẽsus.Proinde sunt & alia mul ta & magna uariaq; fluenta, sed præcipua quatuor. Quorum quidem maximum atque extimum,terrã circundans Oceanus appellatur. E` cõtraria uero hu ius regione fluit Acheron: qui per deserta alia fluẽs loca, atque per subterranea, in paludem defluit A- cherusiã.Quò plerique defunctorum deueniunt ani mi,ibique per fatalia quædam temporum curricula cõmorati,partim quidem lõgiora, partim uero bre uiora,rursus in generationes animalium relabũtur. Tertius uero fluuius horum medius duorum inter- fluit,Nec admodum longe progressus in locum ca- dit uastum multo igne flagrantem,efficitque paludẽ nostro mari maiorem,aqua lutóque feruentẽ. Hinc uero turbidus lutulentusq; circumfluit,terraq; circũ data,& alibi,& ad extrema paludis Acherusię per- uenit,nec tamen illius aquę miscetur,sed sub terra sę pius reuolutus absorptúsque defluit infra tartarũ. Hunc fluuium Pyriphlegethontem nominãt, cuius riui quidam inde uelut euulsi quacunque terrarum contigerit manant. E` contraria uero huius regione fluuius quartus primum in locum erumpit ferũ & asperum,ut ferunt. colorem uero locus talem habet totus,qualis est cyaneus:quem Stygium nominant. hic autem fluuius prolapsus paludem efficit Stygẽ. In hunc uero incidens locum uiresq; uehementes in aqua assumens sub terrã se condit, circumuolutús- que aduersus Pyriphlegethõtem labitur, & in Ache rusia palude è contraria parte illi fit obuiam.Nec ul li huius aqua miscetur,sed reuolutus in gyrum con- tra Pyriphlegethontem irrumpit in tartarum.Poëtę uero hunc appellant Cocytum. Cum uero hæc ita natura disposita sint, quãdo in eum locum defuncti peruenerint, quò dæmon unumquenque perducit, primo illic iudicantur,& qui honeste sanctéque, & qui aliter uixerint.Itaque quicunque in uita quodã modo tenuisse medium quoddam comperiũtur, ad Acherontem profecti uehiculis quæ unicuique ad- sunt,in paludem perueniunt Acherusiam,ibique ha bitant purgantúrque pœnas dantes iniuriarũ. & cũ purificati sunt absoluuntur, rursúsque pro merito singuli benefactorum præmia reportant.Qui uero ob scelerum magnitudinem insanabiles esse uiden- tur,qui uidelicet sacrilegia multa & magna,uel cæ- des iniquas,uel alia horum similia perpetrauerint, hos omnes conueniens sors mergit in tartarum,un- de nunquam egrediuntur. Qui autem sanabilia qui dem peccata,sed ingentia commiserunt, ueluti siqui

contra patrem, uel matrem irati per uim aliquid fecerint, sed pœnitentia ducti eos in cętera uita coluerint, uel qui simili quodam pacto fuerint homicidę, eos in tartarum quidē necesse est cadere, sed ibi per annum commorati à fluctu eijciūtur, homicidæ quidem per Cocytum, parentum uero uiolatores per Pyriphlegethōtem. Postquam uero ab his delati flu minibus ad paludem Acherusiam peruenerunt, clamant illic uocitātq; eos quos uel necauerunt uel iniurijs affecerunt, supplicitérque rogant atq; deprecantur, ut eos permittant progredi per paludem, ibíque absolui: ac si impetrauerint, penetrant illuc finémque malorum accipiunt: Sin minus queāt persuadere, referuntur in tartarum, atq; inde rursus in flumina, neq; per hæc mala deferri prius cessant, quàm ab his quos affecerāt iniurijs, impetrauerint. Hæc enim pœna illis à iudicibus est imposita. Qui autem pie præ cęteris uixisse inueniūtur, hi sunt qui ex his terrenis locis tanquam è carcere soluti, atq; liberati, ad altiora transcendunt, purámque supra terram habitant regionem. Inter has autem quicūq; satis per philosophiam purgati sunt, absq; corporibus omnino totū per tempus uiuunt, habitationesq; his etiā pulchriores nāciscūtur. Quarū pulchritudo, neq; facilis dictu est, neq; pręsens tēpus ad dicēdū sufficeret. Sed horū quæ narrata sunt gratia, ò Simmia, omni studio est adnitendū, ut in hac uita uirtutem, & prudētiam sapientiámque consequamur. Pręmium nanq; pulchrum est, & spes est ingens. Hæc igitur eo se pacto prorsus habere, quo ego disposui, non decet uirum sanæ mentis asserere: esse tamen uel hæc uel talia quædam circa animos nostros, eorúmque habitationes, quandoquidem animus ipse immortalis apparet, & decere mihi uidetur, & dignum quasi periclitātes ista existimare. honestum enim periculum est, oportétque hæc quasi carmina quædam magorum ritu mentibus nostris infundere: quamobrem ipse iam diu protraho fabulam. Sed horum gratia bonam spem de animo suo habere debet, quicunq; uoluptatibus ornamentisque corporis neglectis tāquam alienis, ad diuersúmque declinantibus, uoluptates quæ in discendo percipiuntur studiose sectatus fuerit, animúmque non alieno, sed suo decoraue rit ornamento, temperantia, iustitia, fortitudine, libertate, ueritate, sic ex hac uita migrationem expectans, tanquam cum fatum uocauerit migraturus. Vos quidem, ò Simmia, & Cebes, aliique præsentes, in posterum quodam in tempore singuli trāsmigrabitis. Me uero nunc, ut tragicus aliquis diceret, iam uocat fatum. Ac ferme tempus est, ut ad lauandum diuertam. Præstat enim, ut puto, post lauacrū uenenum bibere, ne in lauando cadauere molestiam mulieribus prębeamus. Cum hęc dixisset Socrates, Crito sic inquit: Dic age, ò Socrates, quidnam his aut mihi mandas agendum, uel erga filios tuos uel circa cætera? Quidue agendo maxime tibi gratum fecerimus? Nihil equidem, inquit, noui præcipio, sed quod semper uobis prædico: uidelicet si uestri curam habebitis, & mihi & uobis ipsis grata euadent quæcunq; feceritis, etiam si nunc uerbis non concedatis. At uero si uos ipsos neglexeritis, nolentes secundū ea quę nunc ex superiori tempore dicta sunt, quasi per uestigia uitā dirigere, nihil prorsus proficietis, etsi multa nobis nunc disputantibus concedatis. Ista quidem, ait Crito, curę nobis erunt. Sed quē admodum sepeliri te iubes? Vtcunq;, inquit, libet: si tamen me appræhendetis, ac nisi ego uos effugero. Et simul subridens, & ad nos conuersus, non persuadeo inquit Critoni, me esse hunc Socratem qui nūc disputo, & singula dicta dispono. Sed opinatur me illud esse, quod paulo pòst uidebit cadauer. Itaq; interrogat quemadmodum me sepeliat. Quod autem iamdiu plurimis uerbis contendo, postquam uenenum bibero, haud ulterius apud uos me esse futurū, sed ad beatorum profecturum felicitates, hoc quidē mihi uideor frustra Critoni dixisse, cōsolans uos simul, atq; meipsum. Fideiubete igitur pro me Critoni contraria quadam fideiusione quàm ipse iudicibus fideiussit. Ille enim me iudicio sistere, uos autē me non sistère cum obiero fideiubete, sed abiturum, ut Crito obitum facilius meum ferat, néue meum corpus uel cremari cernens uel sepeliri, me deploret quasi dira patientem. Neq; dicat in funere proponi Socratem, aut efferri, aut sub terram condi. Certum id habeto optime Crito, quòd maledictum est non solum in hoc ipso delinquere, uerumetiam animis nonnihil officere. At enim confidere oportet atq; dicere corpus sepeliri meum, atq; ita sepeliri, ut tibi placebit, maximéque iustum esse censebis. His dictis surrexit intrauitque cubiculum quoddam quasi lauaturus. Crito autem secutus est. Nos uero expectare iussit. Expectabamus ergo de his quæ dicta erant inter nos colloquentes, rursúsque considerantes. Præterea conquerebamur fortunam nostram, qui tāquam parente orbati reliquum uitæ tempus orphani futuri essemus. Cum Socrates lotus esset, delati sunt ad eum pueri sui. Duos enim filios habebat paruulos, unum uero iam grādem. Venerunt & mulieres domesticæ. Ad eas Socrates, cùm pręsente Critone uerba fecisset, & quę uolebat mandauisset, mulieres quidem & pueros abire iussit, ipse uero ad nos redijt, iam circiter solis occasum: permultum enim temporis spatium intus fuerat commoratus. Cum uero ad nos uenisset lotus, consedit. Nec multa post hæc locutus erat, cum uenit Vndecimuirorū lictor. Qui illi adstans, ò Socrates, inquit, non arbitror eam in te nouitatē me depręhēsurum, quam deprehendere in cæteris soleo. Illi enim indignantur mihi atque execrantur, quando illis denuncio uenenum esse bibendum, ita magistratibus compellentibus. Te uero cognoui præsertim in hoc tempore generosissimum, mansuetissimúmque, & optimum uirum omnium qui unquam hunc in locū deuenerunt: & nunc equidem certo scio te mihi haud infestum fore, sed illis penes quos rei huius causam esse cognoscis. Nunc ergo scis quem tibi nuncium afferam. Vale atque annitere, quæ necessaria sunt pro uiribus facile ferre. & simul his dictis abibat lacrymans. Socrates autem in eum respiciens, & tu inquit uale, & nos id faciemus. Simúlque ad nos conuersus, quàm urbanus est homo hic, inquit. Neque solum in hoc, sed in superiori etiam tempore me salutabat, colloquebatúrque nonnunquam, fuitque semper uirorum optimus. Et nūc quàm ingenue me deplorat? Sed age, ò Crito, illi pareamus, ac si iam tritum est uenenum, aliquis huc afferat. Si nondum est tritum, conterat ille. At reor equidem, inquit Crito, ò Socrates, nondum solem reliquisse montes nec occidisse. Et noui alios postquam id sibi nunciatum est, ualde sero bibere illud consueuisse, largiter cœnatos atque potos, interdum uero etiam illorum potitos quorum amore afficiebantur. Quamobrem ne adeo festines, adhuc enim superest tempus. Tunc Socrates, merito, inquit, ò Crito, illi ista faciunt. Putant enim hæc

facientes lucrari. Atque ego merito ista non faciam. Nihil enim me lucraturum spero, si paulo posterius uenenum bibero, nisi ut mihi ipsi sim ridiculus, tanquam uitæ cupidus, atq; parcus eius rei seruator, cuius nihil iam amplius mihi adest. Sed age iam mihi obtempera, nec aliter facias. Crito uero his auditis annuit puero, qui longe non aberat. Ille uero egressus, & aliquantulum commoratus, rediit, eum qui uenenum daturus erat, secum ducens. attulit autem in calice id attritum. Hunc aspiciens Socrates, Cedo inquit bone uir, tu enim harum rerum peritiam habes, quid me facere oportet? Nihil, inquit, aliud quàm post potionem deambulare quoad grauari tibi sentias crura, postea uero iacere: atq; ita tu facies. Hæc dicens porrexit calicem Socrati. Socrates uero hilariter admodum, ô Echecrates, accepit, nihil omnino commotus, neq; colore, neq; uultu mutato. Sed quemadmodũ consueuerat, taurine illum aspiciens, quid ais, inquit: licétne ex hoc poculo nonnihil spargendo sacrificare? Tantum, inquit, ô Socrates, contriuimus, quantum satis fore putauimus. Intelligo, inquit. Sed & licet, & oportet orare deos, ut felix sit transmigratio nostra. Quod equidem obsecro, atq; utinam ita fiat. Et simul his dictis admouens, facile admodum alacriterq; ebibit. Pleriq; nostrum eousque retinere quodammodo lacrymas potueramus. At postquam & bibentem uidimus & bibisse, ulterius non potuimus, sed me quidem dolor adeo superabat, ut lacrymæ largiter iã mihi profluerent. Quapropter me protegens deplorabam, non illum quidem, sed fortunam meam, qui tali amico orbatus essem. Crito autem etiam prius quàm lacrymas nequiret continere, surrexerat. Sed Apollodorus nec in superiori quidem tempore unquam lacrymare cessauerat: Tunc uero præcipue uociferans, seq; ipsum affligens, neminem reliquit præsentium, cuius uicem non deploraret, præter unius Socratis uicem. Ille uero hæc animaduertẽs, Quidnam, inquit, ô uiri mirabiles, agitis? Atqui ego maxime hanc ob causam mulieres abegerã, ne talia facerent. Audiuerã enim cum gratulatione & applausu esse ex hac uita migrandum. Quiescite igitur atq; tolerate. Nos uero hæc audientes erubuimus, destitimusq; à lacrymis. Sed ipse quum inter deambulãdum crura iam grauari sentiret, iacuit resupinus: sic enim qui uenenum præbuit, iusserat. Qui paulò pòst eum tangẽs, pedes & crura cõsiderauit. Deinde grauius comprimens pedem eius, quæsiuit an sentiret. negauit Socrates. Ille rursus pressit tibias, paulatimq; manu ascendens, ostendit nobis frigere eas atq; rigere. Et ipse attigit rursus, aitq; quum ad cor peruenerit, tunc esse decessurum. Iam igitur friguerant ei præcordia, cum detegens, erat enim ueste coopertus, dixit, quæ uox illi extrema fuit: O' Crito, Aesculapio gallum debemus, quem reddite, neq; negligatis. Fiet, inquit Crito, quod iubes. Sed uide num quid aliud uelis. Hæc interroganti nihil ultrà respondit. Sed cum paruo tempore interquieuisset, commotus est. Et minister detexit eum, atq; ipse lumina fixit. Quod quum Crito cerneret, ora oculosq; cõposuit. Hic finis fuit amici nostri, ô Echecrates, uiri nostro quidem iudicio, omnium quos experti sumus optimi, & apprime sapientissimi atq; iustissimi.

MENEXENVS, VEL, DE ATTICA ANTIQVITATE, VEL, EPITAPHIVS.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

CONSILIVM Platonis in Menexeno est, cohortari omnes ad summam patriæ charitatem, idemq; facit, quamuis aliter in Critone, & legibus, atq; Republica. Hic uero duobus præcipue id efficit modis. Primo quidem, dum laudat illos, qui pro salute patriæ pericula mortemque intrepide subeunt. Deinde dum ipse patriæ suæ antiquitatem uirtutesq; laudibus miris extollit. Tu uero statim ab initio nota, philosophiam scilicet moralem uiro rempublicam gubernaturo esse summopere necessariam. Mox præclarum esse in bello occũbere, scilicet pro salute patriæ, idq; confirmari ex eo, quòd hoc apud omnes gentes maxime omnium honoretur. Deinde occasione sumpta ex laudibus oratorijs, animaduerte quàm perniciosa sit adulatio. Communem siquidem oratoriam in Gorgia adulationis speciem esse iudicat. In Phædro autẽ adulatorem appellat bestiam humano generi pestilentem. Similemq; affirmat impuro dæmoni, incautos animos subnoxię uoluptatis esca continue corporis sordibus inquinanti. Hic præterea præstigiatoribus ueneficisq; adulatorem tam priuatum quàm publicum iudicat esse persimilem: quippe qui tanquam fure & homicida deterior & iniquior, nõ pecunias, nõ ipsam corporis uitam duntaxat nobis auferat, immo uero tanquam sacrilegus rem sacram, iudicium scilicet rationis sub boni specie surripiat atq; subducat. Et uide quàm ualde decipiat. Non enim in rebus solum occultis, sed id quod mirum est, in manifestissimis artificiosissime fallit. Cui enim non euidentissima sit auita paternaq; origo? Item ipsa sui corporis magnitudo atque forma? Veruntamen in his quoq; adulatores uenefici nos circumueniunt, tanto Circe crudeliores, quanto grauius inferunt detrimentum. Illa enim suis poculis exteriora hominis fertur in bestias transformasse: hi uero lenocinijs suis interiora transformãt. Proinde deridet Socrates oratores, quòd gratiam popularem omnibus machinamentis aucupentur, laudentq; alios supra modum, quo ipsi laudentur, remq; adeo leuem graui quodam studio & diuturna præmeditatione pertractent. Aggreditur præterea quod statuerat ab initio, omnes uidelicet ad defendendam patriam cohortari, laudando uidelicet eos qui pro patria occubuerunt. Hic enim erat mos uetus Atheniensium, publica concione illos laudare quotannis, atq; insuper inferias celebrare. Verum ne suprà quàm par est oratoriæ tribuat facultati, asserit se orationem eiusmodi ab alio, & quidem à muliere Aspasia, accepisse: præsertim cum Socratici ingenij non sit oratorum more concionari. Quò potissimum ordine laudãdum sit, presertim in oratione funebri, manifeste declarat. Quod autem homines ait ab initio in Attica regione solum atq; solos ex terra sponte progenitos: ex alijs uero regionibus, è terra similiter solum bruta: utcunque placet, accipito, siue tanquam à philosopho, siue potius oratore. Scito tamen Platonicam esse sententiam, post uastas terræ illuuiones, ex abundanti humore atq; calore sequenti post diluuium, terram adeo fœcundam reddi, ut ex ea non animalia tãtum pusilla, qualia nunc, sed grandia etiam, atque ipsi insuper homines ultro nascantur. Quod quidem & hic & alibi sępe cõfirmat. Idq; pleriq; senserunt Aegyptiorum atq; Græcorum, & Arabes multi, deniq; confirmarunt præcipue Algazeles atque Auicenna. Qua quidem sententia Aristoteles in quæstionibus naturalibus usus ex antiquorum mente inquit: Quemadmodum in paruis temporum mutationibus parua quædam ex terra pullulant animalia, ita in maioribus quoq; maiora, in maximis deniq; maxima atque perfectissima. Plato autem ubicunq; ex ipsis terræ uisceribus eruit animantes, deos artifices adhibet mundani architecti ministros. Deos, inquam, id est ideas specialesq; rationes in ipsa mundi uita diuinaq; intelligentia consistentes: per quas & statim post diluuia, & quotidie animantiũ formentur species, ubicũq; corporeũ speciei eiusdẽ semẽ abesse uideretur. Quod quidem fieri oportere satis in theologia probauimus. Vbi uero nascitur homo, nõ solũ sicut cęteris deorũ adhibet manus, sed etiã quoddã Dei summi spiraculum expressioremq; imaginẽ. Deinde statim natis deos ipsos saltem in primis seculis tanquã duces præficit atq; præceptores. Tu uero ex his omnibus quæ Mosaicæ sapiẽtiæ magis consonant, prudenter eligito. Profecto id Moysi maxime congruit, quod hic, & in Protagora, & in Politico, atq; Critia

tia uult hominẽ aliquando ex terra autore Deo ad Dei ipsius similitudinem fuisse progenitum. Quales autem illuuiones sint, & quãdo, & quam ob causam, docebimus in Timæo. Post hæc insignis pietate uir patriæ suæ laudes mirifica quadã tum charitate, tum arte prosequitur, ab origine prima, ab ipsa reipublicæ forma, à disciplina quotidiana, à rebus egregie gestis, quæ & hinc & aliunde ex alijs scriptoribus manifestissimæ sunt. Quãobrem argumentũ nostrum paucis concludamus, eiusmodi sententias annotãtes. Virtuti omnia parent. Prosperitas primo æmulationem parit, deinde inuidiã, demũ dissensiones & prælia. Omnis possessio absq; morali uirtute nõ solum inutilis est, sed noxia. Scientia seorsum à uirtute morali, nõ sapientia, sed calliditas quędam est iudicãda. Maiorũ splendor in filijs obscurus euadit, quando per ipsorũ ignauiam in posteros non transfunditur. Non est optandum, ut omnia succedãt ad uotũ. Obseruandũ est in omnibus prouerbiũ uetus, Nihil nimis. Qui ita se cõparauit ut ex seipso pendeant omnia quæ ad beatitudinem cõferũt, uel quàm proxime ad hoc accedit, hic optime uitam instituit. Noli uel lætitia exultare, uel dolore deijci. Parentes iudicare debẽt se genuisse filios, non ut immortales, sed ut boni forẽt. Lugubres lamentationes domesticorum molestæ sunt defunctis, si quidem illas audiant. Perpetuo quodam solẽni honore prosequi decet eos, qui pro salute patriæ strenue se in bello gesserunt: eorum filij cura publica educandi, colendi quoq; parentes. Ne res ipsæ nobis iniquæ sint, æquo sunt animo perferendæ.

SOCRATES. MENEXENVS.

E FORO uenis Menexene? An unde? MEN. E foro, ò Socrates, & à Senatu. SOC. Quid tu ad senatũ? An forte quia disciplinæ philosophiæq; finem adeptum iam & satis profecisse te putas, maiora posthac aggredi studes, nobisq; senioribus ipse adeo iunior imperare, ut familia uestra semper sicut solita est, aliquem nobis exhibeat cõsultorem? MEN. Si ipse permittis, ò Socrates, cõsulisq;, operam dabo. sin contrà, nequaquam. Nũc uero idcirco ad consiliũ profectus sum, quoniam audiuerã eligẽdum esse aliquem qui laudibus defunctos ornet. Nã, ut scis, inferias facturi sunt. SOC. Audiui equidem, sed quem potissimũ elegerunt? MEN. Nullum. Nam in crastinum distulerũt. Arbitror autem Archinum uel Dionem electum iri. SOC. Videtur Menexene apud plurimas gentes præclarum esse in bello occumbere. Etenim qui sic è uita migrat, funere & sepulchro magnificentissimo honoratur. Et siue pauper quis ita decedat, laudatione nõ caret, siue etiam uilis quispiã & ignauus, rursus à sapientibus uiris extollitur: qui non temere, sed multo tempore cõposita & consulta oratione tam egregie laudãt, ut dum & quæ sunt, & quæ nõ adsunt, de aliquo prædicant, uerborũ elegantia auditoribus animos quasi prestigijs ueneficijs'ue quibusdã surripiãt atq; subducant. Ciuitatem quoq; interim ut lubet, exornãt, & eos qui in armis occubuerunt, maiorũq; retexũt nostrorum originem. Nos quoq; ipsos adhuc uiuẽtes extollunt. Quapropter ego quidem Menexene ab illis laudatus, nescio quomodo generosum quid dam de me concipio: cumq; illis passim aures præbeo, mirifica suauitate demulceor, statimq; me maiorem, generosiorem, pulchriorem q̃ antea reputo: ac sæpenumero hospites aliqui mecũ hæc audiunt, egóque apud illos euestigio præstatior q̃ antea reddor. nempe & illis idem quod mihi uidetur accidere tam erga me, quàm reliquam ciuitatem. Nam ab oratore protinus persuasi, mirabiliorẽ quàm prius ciuitatem existimant. Atqui gloriosa hæc uenustas mihi plusquam triduum manet. adeo concinna oratio canoráque uox oratoris ore demanans auribus meis infunditur, ut uix tandem quarta pòst die uel quinta mei ipsius reminiscar, et ubinam gentiũ sim, agnoscam. Ac tunc demum fuisse deceptũ animaduerto, cum me antè putauerim in beatorum insulis constitutũ. usqueadeo Rhetores apud nos ingeniosi sunt. MEN. Semper Rhetores ludis, ò Socrates. Nũc autem uereor, ne illi qui eligetur defutura sit dicendi facultas. subita namque obtigit optio. Quamobrem cogetur forte quisquis dicturus erit, ex improuiso quodammodo uerba facere. SOC. Quínam, ò bone uir? singulis enim istorum sunt orationes dudum in hoc compositæ. Tum nec arduum est de his rebus absque meditatione dicere. Si enim oporteret uel in Peloponneso Athenienses, uel Peloponnesiacos Athenis orare, facundo tunc oratore opus esset, qui & persuaderet, & probaretur. Quando autem apud eosdem se quis exercet, quos & laudat, facile eius uerba laudantur. MENEX. Faciléne istud existimas Socrates? SOCR. Equidem. MENEX. An speras eloqui posse te, si opus fuerit, & Senatus consulto eligaris? SOC. Quid mirũ Menexene, me ad dicendum sufficere, qui magistram haudquaquã imperitam in Rhetorica nactus fuerim, quę & alios multos eloquentes reddidit oratores, & unũ Græcorum omnium præstantissimum filium Xanthippi Periclem? MEN. Quæ'nam ista? Nunquid Aspasiam dicis? SOC. Et hanc dico, & filium Metrobij Connum. Hi namq; duo præceptores mihi sunt, Connus quidem Musicæ, Aspasia uero Rhetoricæ. Ita igitur eruditum uirum nihil mirũ est in his eloquentem esse. Quinimo & siquis etiam deterius quàm ego doctus fuerit, musicam quidem à Lampro, Rhetoricam uero ab Antiphonte Rhamnusio, is tamen poterit inter ipsos Athenienses, Athenienses laudando, sic eloqui, ut eius ab auditoribus oratio probetur. MEN. Quídnam habes quod in medium afferas, si te uerba facere oportuerit? SOC. Ex me quidem fortasse nihil. Sed heri Aspasiam ipsam audiui funebrem de his orationem dictantem. Audiuerat enim quæ & ipse dicebas, Athenienses aliquem electuros esse qui de his orationem haberet. Deinde partim mihi ex improuiso quæ dicenda forent, partim meo quidem iudicio præmeditata exponens, funebrem orationem contexuit, quam dixit Pericles reliquias quasdam ex illa componens. MEN. Nunquid recordareris quæ dicebat Aspasia? SOC. Equidem, nisi iniurius sim. Ab ea nãq; edidici, parúmque abfuit quin propter obliuionem plagis illa me cæderet. MENEX. Cur non refers? SOC. Vereor ne magistra mihi subirascatur, si orationem illius edidero. MEN. Nullo pacto Socrates. Verum gratificare mihi, seu Aspasiæ, siue cuiuslibet alterius orationem dicere placet, dicas modo. SOC. Forte me ridebis, si senex adhuc iocari tibi uisus fuero. MEN. Absit, ò Socrates. Dic amabo. SOC. Mos tibi gerendus est. Ferme namq; si nudatum me saltare iuberes, quando quidem soli sumus, obsequerer. Sed audi iam. Hunc enim in modum, ut arbitror, loqui cœpit, sumẽs ab ipsis defunctis exordiũ.

RE quidem ipsa iusta his apud nos exhibita sunt, quæ iam assequuti iter fatale peragunt, tam publice à ciuitate, quàm priuatim à suis magnifico sumptu, & frequenti concursu dimissi. Verbis uero laudationem addi lex iubet, ac profecto ita decet. Bene siquidem rebus gestis ex ipsa uerborum exornatione, ad eos qui gesserunt apud auditores memoria perennis splendórque prouenit. Ea uero opus est oratione, quæ defunctos satis laudet, superstiti

Quòd oratores sint deceptores.

Senioribus doctis non debet iunior imperare.

Præclarũ in bello occumbere.

Vt qui in bello ceciderãt laudatiõe ornabãtur & funere.

Notandum quid de se Socrates sentiat, cum laudatur.

Oratio funebris.

lex iubebat ut in bello … dicerent oratione …

superstites benigne moneat, filios eorum fratrésque ad uirtutis ipsorum imitationē hortetur: parētes autē, & maiores alios si qui supersunt, cōsoletur. Quæ igitur nobis talis erit oratio? uel unde potissimum præclaros laudare uiros incipiemus, qui uiuētes uirtute propria suos mirifice delectauere, & pro salute uiuentium offerre se morti nō dubitarunt? Videtur itaq; mihi oportere secundum naturā ut boni effecti sunt, ita eos laudare: boni autem ideo prouenerunt, quia ex bonis traxerunt originem. Quapropter generosam primo illorum stirpem laudemus. Deinde educationem & disciplinā. Postremo narremus, ita ab eis fuisse res gestas, ut maxime decebat eos, qui essent ex talibus oriundi, & ita postmodum educati. Prima quidem generis horum laus est, quòd maiorum origo haud peregrina fuit, neq; successores hos ita hic reliquit uelut inquilinos nouosq; homines, ex aduenis genitos: sed indigenas ac reuera in patria habitātes, uiuentésque, & nutritos nō à nouerca quidem, ut alij, sed ab ipsa matre ipsorū regione quam habitarunt: in qua & nunc cōduntur uita functi, ipsis uidelicet in uisceribus eius quæ peperit eos, & nutrijt & excepit. Par est enim matrem ipsam ante omnia honorare: nā ita maxime horum genus excolitur. Est autem regio hæc nō solum nobis, sed omnibus hominibus celebrāda, cum alijs multis de causis, tum ex hoc præcipue quia Dijs charissima est. Quod testatur Deorū de hac inter se concertatio. Ea uero quæ à Dijs laudata est, cur nō à cunctis hominibus collaudetur? Altera eius laus erit, quòd eo tēpore quo tellus omnia animalia omnigena producebat, feras, & pascentia omnia, terra duntaxat nostra ad hæc sterilis erat, agrestibúsque animalibus uacua. proprie uero ex omnibus animātibus hominem genuit, qui cæteris intelligentia præstat, solúsque ius ac Deos animaduertit. Quod uero hæc regio & eorum quos pro cōcione celebramus & nostros maiores progenuit, hinc euidentissime licet cognoscere: quia omne quod gignit, alimentum cōueniens genito cōtinet. Quo planè discernitur mulier illa quæ peperit, ab ea quæ infantem simulādo supposuit: nā quæ peperit, lacte abundat ad eius quod genitum est alimoniā, alia uero nequaquam. Tellus itaq; nostra materque perspicuum argumentū præbet, quòd homines procreauerit. Nā & sola & prima tunc pabula humana porrexit, tritici hordeique fruges, quibus cōmodissime genus hominū alitur, utpote quæ uerè animal id produxerit. Potius autem de terra quàm de muliere cōiectare id licet. Neque enim terra mulierem cōceptu partúque, sed terram mulier imitatur. huiusmodi uero pabulum sine inuidia nō hominibus solum abunde, uerumetiā brutis subministrauit. Post hæc oleum laborū subsidium natis suis suppeditauit. Nutritis autem adultisque filijs principes præceptorésque Deos induxit. Quorū nunc prętermittenda sunt nomina. Neque enim nos latet qui uitā nostrā munierint, tam artium inuentione ad quotidianum uictum spectātium, quàm traditione peritiáque armorum ad regionis ipsius custodiam. Ita maiores horum geniti atq; educati Rempub. instituerunt. qua de, recte habet, si paucis dicamus. Res enim pub. hominū educatio est, bona quidem bonorum, & cōtrariorum uero cōtraria. Quòd ergo in præclara Repub. enutriti sunt nostri maiores, declarādum est, per quam & illi hi boni uiri, ex quibus sunt qui è uita migrarunt. Eadem nanq; Respu. quondā & nunc, optimatum uidelicet gubernatio, sub qua & his temporibus ac ferme semper ex eo tempore degimus. Eam quidā popularem uocant, alij aliter, utcunq; placet. Est autem reuera hæc optimatum cum quadā autoritate populi gubernatio. Semper enim nobis reges sunt, aliàs generis successione, aliàs electione creati, sed autoritatis ciuitatis plurimū apud populum, qui semper his qui optimi iudicātur magistratus impertit. Vbi neq; parentum debilitate uel paupertate uel ignobilitate quisquā reijcitur, neq; cōtrarijs de causis honoratur ut in alijs ciuitatibus fieri solet. Sed hæc est summa. Quicunq; sapiens aut bonus habetur, dominatur et imperat. Causa nobis gubernationis huiusmodi, ex æquo generatio est. Aliæ siquidem ciuitates sunt ex uarijs dissimilibúsque generibus constitutæ: quo fit, ut inæquales sint & gubernationes, tyrannides, paucorúmque potentiæ. In quibus ita homines uiuūt, ut se inuicem partim dominos, partim seruos existiment. Nos autem nostríque una ex matre omnes, fratres inuicem geniti, haud arbitramur inuicem nos dominos & seruos esse: sed generationis æqualitas nos inducit, ut & legis quæramus æqualitatem, neq; rei prorsus ulli nisi opinioni uirtutis prudentiæq; cedamus. Quapropter & nostri & horū parentes, & hi honeste creati, & in omni libertate nutriti, multa atque præclara facinora apud omnes gentes notissima priuatim & publice ediderunt, existimātes libertatis gratia tam aduersus Græcos pro Græcis alijs quàm aduersus barbaros pro cunctis Græcis esse pugnādum. Enimuero quo pacto in bello iuuerint Argiuos quondam aduersus Cadmios, & Heraclidas aduersus Argiuos, cū Eumolpus & Amazones, ac etiam cum his superiores regionem inuaderent, nimis angustum tempus est pro dignitate referre, & poëtæ illorum uirtutē elegāter Musica celebrātes in omnes gentes diuulgauerūt. Quare si nos eadem nudo sermone repetere nūc aggrederemur, forte uideremur illis esse secūdi. Hęc igitur ob hanc causam arbitror dimittenda, quādoquidem pro dignitate iam satis celebrata uidentur. Quæ uero nōdum ut rerum dignitas exigit, à poëtarū aliquo decantata sunt, necdum tamen ab obliuione quisquā uindicauit, hæc nobis prædicāda nūc arbitror, ut & nos ea laudemus & adiuuemus, prouocemúsque alios ad eadē odis alijsq; carminibus ut decens est exornāda. Eorum autem quæ dico, prima hæc extāt. Persas profecto cū Asiæ imperarent, & Europæ dominarentur, regionis huius homines primi inhibuerūt, hinc quidē oriundi, nostri autem progenitores: quorum meminisse, uirtutémque laudare & oportet in primis & decet. Eam nanq; nos oportet, si quis sufficienter laudaturus sit res ab illis eo in tēpore gestas, quo Asia omnis tertio iam regi seruierat. Quorū primus Cyrus magnitudine quadam animi ciues suos Persas in libertatē redigēs, simul dominos Medos subiecit, totique Asiæ usq; ad Aegyptū imperauit. Filius autē eius Aegypto quoque & Libyæ, quousq; penetrare dabatur. Tertius Darius, pedestri pugna usq; ad Scythas extēdit imperiū. Nauali autem, mari, & insulis est dominatus. Quo factū est, ut repugnare illi nullus auderet. Animi quidem hominū omnes seruili quadā formidine abiecti iam erāt: adeo multæ, frequentes, & bellicosæ gentes sub Persarū imperio tenebantur. Nos autem Eretriensésque accusans Darius quasi Sardibus insidiaremur, & hanc belli occasionem nactus, quingenta hominum milia classibus misit, naues uero tre-

Attica tellus hominē primo pduxit.

uero trecentas, hisq; Datim præfecit, atq; illi mãdauit, ut captiuos ad eum Eretriensesq; & Athenienses duceret, si caput illi suum charum esset. Ille nauibus aduectus Eretriam, ubi uiri non pauci erant, ac præterea in rebus bellicis inter Græcos eorũ temporum illustrissimos numerabantur, triduo eos captiuos fecit, ac omnem regionem sic explorauit, ut ne ulli esset effugiendi locus: hoc scilicet modo. Nempe ad fines Eretriæ profecti milites eius, & à mari in mare sese extendentes, discurrentesq; iũctis inuicem manibus uniuersam regionem protinus percurrerunt, ut regi referre possent, neminem se subterfugisse. Eodem consilio ex Eretria Marathonem descenderunt, utpote quod illis ad id aptissimum erat, ut Athenienses unà cum Eretriensibus quasi sub eodem iugo ducerent captiuos. His autem partim quidem ita peractis, partim uero tentatis, nullus Græcorum præter Lacedæmonios Eretriensibus Atheniensibúsue succurrit. Et ij sequenti post pugnã die uenerunt. Cæteri autem omnes perterriti sunt, ac bene secum agi putantes si periculum præsens euaderent, quieuerunt. Ex hoc intueri licet quanta illorũ uirtus fuerit, qui in Marathone barbarorum impetum sustinuerunt, eorumq; superbiam domuerunt. Primi sanè de barbaris triumpharunt, & exemplo reliquis ostenderunt, Persarũ uim haud inexpugnabilem esse, imò uero & multitudinem omnẽ, & diuitiarum copiam uirtuti parere. Eos equidem uiros non modo nostrorum corporum genitores, sed & libertatis tum nostræ, tum omniũ qui in huiusmodi habitant cõtinenti, autores arbitror extitisse. His namq; exemplis prouocati posteriores Greci in sequentibus bellis pericula omnia pro salute sua subire nõ dubitarunt, discipuli profecto illorum qui in Marathone Persas profligauere. Primam itaq; palmam oratione illis tribuere decet, secũdam uero ijs qui circa Salaminam Artemisiũq; hostes prælio nauali uicerunt. Multa nempe ab his uiris gesta narrare possemus, quanta pericula terra mariq; imminentia sustinuerint, superauerintq;. quod autem præ cæteris egregium puto, nunc referam. Nam quod restabat post bellum Marathonicum, perfecerũt. Siquidem qui in Marathone certarunt, hoc tantũ Græcis demonstrauerũt, quòd terrestri pugna pauci quidem Græci multorum impetum barbarorum frangere possent. Maritima uero uictoria adhuc incerta, existimabanturq; Persæ in maritimis prælijs, & multitudine & diuitijs arteq; & robore inexpugnabiles esse. Hoc itaq; in his qui tunc nauibus pugnauere, laude dignũ est, quòd metum Græcis insitũ penitus depulerunt, feceruntq; ne amplius nauium uirorumq; numerum pertimescerẽt. Vtrisq; his factũ est, tam in Marathone terra pugnantibus, quàm mari postea circa Salaminam, ut reliqui Græci & docerentur & prouocarentur, ab illis quidem terra, ab his autem mari, ad prælia contra barbaros intrepide committenda. Tertium assero quod in Plateis gestum est, & numero & uirtute, salutis Græcæ causam extitisse. Commune uero id iam Lacedæmonijs, & Atheniensibus facinus. Igitur omnes hi Græci in summis à nobis, & à posteris laudabũtur. Post hæc multæ insuper Græcorum urbes adhuc sub barbaris erant. Rex autem minabatur Grecos se iterum inuasurum. Decet profectò illos cõmemorare, qui superiorum operibus salutis extremam manũ imposuerunt, cũ omnem ex mari barbariem depulissent. hi uerò fuerunt qui circa Eurymedontem classe pugnarunt, & in Cyprum militaturi se contulerunt: itémque in Aegyptũ nauigauere, plurimasq; alias terrarum oras peragrarũt. Horum meminisse oportet, his gratia est habenda, quòd regem perterritum coëgerunt de salute sua cogitare potius quàm ad Grecorum perniciem insidias tendere. Atque id bellum per omnes urbes diffusum fuit, dum Græci seipsos omnesq; linguæ eiusdem homines aduersus barbaros tutarentur. Pace uero demum cõfecta, honoratáque ciuitate, contigit ei quod solet ab hominibus in eos quibus prospere res succedũt oriri, primo quidem æmulatio, ab æmulatione deinde inuidia, quæ hanc ciuitatem inuitam in bellum cũ Græcis gerendũ traxit. Post hæc inito bello in Tanagra congressi sunt, pro libertate Bœotiorum aduersus Lacedæmonios concertantes. Cumq; incertus pugnæ esset euentus, quod postea sequutum est, rem ipsam aperuit. Pleriq; sane aufugerunt, destituentes Bæotios, quibus auxilium allaturi conuenerãt. Nostri autẽ die tertia in Enophitis potiti uictoria, eos qui iniuste fugerant, iuste reduxerunt. hi utique primi post bellum Persicũ Græcis gratia libertatis auxiliati contra Græcos, uiri quidem præclari, & libertatis autores his quibus opẽ tulerant, his in monumẽtis honorati à ciuitate priores sunt positi. His uero peractis, cum increbresceret bellum, Græciq; omnes sumptis armis regionem deuastarent, urbiq; non dignam gratiam redderent, eos nostri nauali prælio superarunt, & eorum duces Lacedæmonios comprehenderunt: quos quamuis iugulare liceret, dimiserunt, pacémque firmarunt, existimantes aduersus eiusdem generis homines ad uictoriam usq; pugnãdum, neq; ob propriam ciuitatis indignationem Græcorum communionem penitus dissoluendam, sed aduersus barbaros ad necem usq; certandum. Hos itaque laudare uiros decet, qui hoc bello peracto hic iacent, quoniam ostenderũt inanem esse illorum suspicionem, siqui Atheniensium uirtuti diffisi opinentur in primo contra barbaros bello alios quosdam præstantiores Atheniensibus extitisse. Hi enim omnis cum Græcia seditionibus agitaretur, ipsiq; uiros cæteris Græcis præstantiores bello superatos comprehendissent, declarauerunt eos seorsum se uincere, quibus cum communiter barbaros expugnauerãt. Tertium post pacem hãc bellum improuisum & graue exortum est, in quo cũ multi fortésque uiri occubuissent, hic conduntur. Quorum multi circa Siciliam plurimis sunt potiti uictorijs pro salute Leontinorũ, quibus iureiurando adstricti opem ferebant, quo fœdere ad ea loca nauigauerãt. Cũ uero diuturna esset nauigatio, ac interim rerũ discrimine penuriáque ciuitas premeretur, neque illis posset succurrere, negatis subsidijs res eorũ haud prospere successerunt. Quorũ hostes bellóque aduersarij maiorẽ temperantiæ uirtutísque laudem quàm amici aliorum habent. Multi præterea nauali bello per Hellespontum die una omnes aduersariorum naues ceperunt, plurimásque alias deuicerunt. Bellum uero idcirco insperatum durúmque uocaui, quia nullus existimasset reliquos omnes Græcos contra ciuitatem tam acerrimo studio contentionis accendi, ut regem illum barbarum infensissimum quem unà nobiscum expulerant, rursus per legatos ad bellum Græcis inferendum iritare non dubitarent, & uniuersos tum Græcos, tum barbaros ad hanc urbem obsidendam colligere. Vbi precipue potentia, uirtúsque ciuitatis huius effulsit.

Nam

Nam cum existimarent eã iam succubuisse, nauesq; obsessæ circa Mitylenen essent, ipsi auxilium laturi sexaginta naues ingressi, uiri quidem sine cõtrouersia fortes, hostem profligarũt, liberarũt amicos, cum indigno casu circumuenti, non autem mari interfecti essent, hic iacent. Quorum semper cum laude meminisse decet. Nam illorum uirtute non modo tunc ex nauali certamine, sed reliquo etiam prælio uictoriam reportamus. Etenim propter illos tantam est nostra ciuitas gloriam consecuta, ut nunquã expugnari posse nec ab omnibus quidem hominibus crederetur. Quod certe haud procul à ueritate abest. Neq; enim aliorũ insidijs uiribusq;, sed propria dissensione deuicti sumus. Nempe nunc etiã ab exteris sumus inuicti. Sed ipsi nos expugnauimus, nobis ipsis succubuimus. Post hæc tempora pacatis omnibus, cumq; alijs pace confecta, intestina nobis seditio coorta est, in qua se ita gesserũt, ut si quidem omnino fatis decretum esset, homines seditionibus agitari, nemo uideatur aliter ægrotare patriã optaturus. Nam ex Piræo & urbe quàm benigne atque domestice præter cæterorũ Græcorum opinionem ciues inuicem conflixerunt: bellumq; aduersus eos qui Eleusine erant concitum, quàm moderate trãsegerũt atq; sedarunt: Horum profecto omnium alia nulla est causa præter ueram ipsam cognationem, quæ amicitiã firmam atq; cognatam non sermone, sed re his hominibus indidit. Oportet autẽ eos etiã qui hoc in bello mutuis uulneribus cõciderunt, memoria colere, & utcunq; possumus, inter se eos cõciliare uotis sacrificijsq; pro illis qui superauere peractis, quandoquidem & nos conciliati sumus. Neq; enim improbitate inimicitijsq;, sed infelicitate quadam manus inuicem conseruerunt. Horum uero testes sumus ipsi superstites. Nam cùm illis genere cõiuncti simus, mutuo damus ueniam, & recipimus, siquid uel in alium intulimus, uel perpessi sumus ab alio. Deinde cum in summa rerũ tranquillitate quiesceret ciuitas, barbaris quidem ignoscebat, quod infestati ab illa satis fortiter repugnauerant: Græcis autem indignabatur, quia pro acceptis beneficijs iniuriam quandoq; retulerant, dum societatem cum barbaris inirent, nauesq; quibus fuerant seruati, diriperent, dissiparẽtq; muros quibus nos mœnia eorum ne corruerent, quãdoq; defendissemus. Instituit itaq; ciuitas ultrà haud tueri Græcos, siquando uel à Græcis, uel à barbaris opprimerentur. Cum uero nos in hac essemus sententia constituti, putarentq; Lacedæmonij nos libertatis tutores iacere, opus uero suum fore posthac, ut alios subiugarent, sic egerunt. Quid multis opus est uerbis: Neq; enim uetera, neq; multis retro seculis gesta dicerem quæ sequuntur. Neq; nos latet, perterritos Græcorum primos Argiuos, Bœotios, Corinthios auxilium ciuitatis huius implorauisse. Quodq; omniũ diuinissimũ est, rex ipse tanta est indigentia pressus, ut non aliunde quàm ex hac ciuitate, quam omni studio diruere conatus fuerat, salutem suã tutari posse confideret. Enimuero si quis hanc ciuitatem incusare iure uoluerit, hoc duntaxat obijcere poterit, quòd misericordia nimis semper afficiatur, diligentiusq; subleuat succumbentem. Ea siquidem tempestate tolerare nõ potuit, quódue instituerat ultrà seruare. Decreuerat sane nullis unquam eorum à quibus iniuriam accepisset, succumbentibus opem ferre. Mutauit tamẽ propositum, & auxiliũ præstitit. Vnde Græcos liberauit à seruitute, ita ut liberi uixerint, donec ipsi se inuicem subiugarũt. Regi uero succurrere ausa est minime. uerebatur enim triumphos ex Marathone, Salamina, Plateis antea reportatos. Sed quũ sineret exules, & uoluntarios adiutores illi fauere, sine cõtrouersia eum quoq; seruauit. Structis autẽ muris, fabricatisq; nauibus, belloq; suscepto quando coacta est bellũ gerere, pro Pariorũ salute contra Lacedæmonios dimicauit. Metuens uero ciuitatem rex, postquã Lacedæmonios uiderat nauale bellũ renuere, & idcirco deficere uolens, postulauit Græcos qui in continẽti erant, quos prius ipsi Lacedæmonij exhibuerant, si propugnandũ foret nobiscũ cæterisq; belli socijs, arbitratus hoc sibi negatum iri, quo deficiendi à nobis occasionẽ nãcisceretur. Vbi à propugnatoribus socijsq; alijs est deceptus. Namq; exhibere illi uoluerũt, cõuenerũtq; iureiurando adhibito Corinthij, Argiui, Bœotij, cæterique belli socij, si daret pecunias, ut eos illi qui in continenti erant Græcos traderent. Soli uero neq; tradere, neq; iurare tunc ausi sumus, usqueadeo mos ciuitatis huius generosus, liber, cõstans, integer, & natura barbaris est infensus, propterea quòd homines hi absq; ulla barbarorum commixtione puri integriq; sunt Greci. Neq; enim miscẽtur nobiscum Pelopes, aut Cadmij, aut Aegyptij, Danaiue, alijq; permulti, natura quidem barbari, lege solummodo Græci, sed ipsi Græci duntaxat nulla prorsus infecti barbarorũ confusione perseueramus. Quæ quidẽ puritas odium huic ciuitati aduersus genus alienũ ingenuit. Soli rursus puriq; ex hoc perseuerauimus, quòd opus profanũ perpetrare noluimus, Grecósque barbarorũ manibus tradere. Ad hæc igitur descendentes, ex quibus primo superati fuimus, fauente Deo, felicius q̃ tunc bellũ posuimus. Nã retinentes naues, muros, nostrásque colonias, à bello liberati sumus: adeo libẽter & hostes ipsi destiterũt. Viros tamen fortes hoc quoq; in bello amisimus, partim apud Corinthũ regionis asperitate, & angustia interceptos, partim proditione apud Lecheũ profligatos. Insignes quoq; uiri, qui & regem liberauere, & ex mari Lacedæmonios expulerũt. Quos ego equidẽ in memoriã uobis reduco. Vos autẽ uiros huiusmodi collaudare celebrareq; decet. Atq; opera quidẽ hæc uirorum hic iacentiũ, cæterorúmque omniũ quicũq; pro patria obierũt, quæ relata sunt, multa sunt, atq; preclara: sed quę restant, plura admodum præstantioráque sunt. Atqui dies multi uix noctésque sufficerẽt, siquis omnia cõplecti uoluerit. His ergo memoria repetitis, unumquẽq; uirum oportet natos horũ assidue exhortari, ut tanquam in bello maiorum suorũ ordinem seruent, neq; per ignauiã aufugiãt. Equidem, ò uirorũ præstantium filij, uos ipse & in presentia exhortor, & in posterũ quemcũq; uestrũ nactus fuero, admonebo semper, & cohortabor, ut quàm optimi euadere contendatis. Nunc quoq; par est uobis referre quæ nobis patres uestri finxerunt, mãdarúntque posteris prædicare siquid paterentur, cum foret periclitandum. Recensebo igitur uobis in presentia quę ex illis ipsis audiui, quæ'ue ipsi nũc uobis, si facultas daretur, libẽter præciperent, cõiecturã equidem ex illis quæ quondã dicebãt, facio. Existimate uero nũc quæ referam illos ipsos audire loquentes. hunc autẽ in modũ exorsi sunt. Quòd ex præclaris parentibus orti estis, ò filij, præsentia uobis testantur: profecto cũ nobis liceret turpiter uiuere, honeste emori maluimus, quàm uos cęterósque posteros infamiæ cuiquam subijcere, ac parẽtibus nostris maioribúsque dedecori

dedecori esse, putantes homini suos dedecoranti nō esse uiuendum. ei namq; neq; in uita, neq; post mortem amicum aliquem esse, uel hominum, uel deorum. Oportet igitur uos uerborum nostrorum memores, siquid aliud exercetis, cum uirtute exercere, scientes absque uirtute exercitationes & possessiones omnes turpes malásque esse. Diuitiæ namque splendorem afferunt nullum eas cum ignauia possidenti. neque enim sibi hic, sed alteri parat possidetq; diuitias. Neque forma corporis atq; robur timido ac prauo cum insunt, decorem præstant. Eum namque dedecent, notiorem efficiunt, ignauiam patefaciunt. Preterea scientia quæuis remota iustitia aliaq; uirtute non sapientia, sed calliditas esse uidetur. Quorum causa & primo, & postremo, atque per omnia omni studio diligentiaq; contendite, ut & nos, & maiores nostros uirtutis gloria superetis. Alioquin scitote, si uobis uirtute præstemus, uictoriam hanc nobis dedecus allaturam, sin superemur à uobis, felicitatem. Ita uero maxime nos quidem superabimur, uos autem superabitis, si ea ratione uitam instituetis, ut maiorum gloria non abutamini, neq; eam ut ita dixerimus, expendatis erogetisq;, scientes uiro aliquid esse se existimanti nihil turpius posse accidere, quàm seipsum honorandum non propriam ob uirtutem, sed propter gloriam superiorum præbere. Gloria enim parentum natis præclarus est magnificúsque thesaurus. Vti uero pecuniarum honorumq; thesauro, & hunc ad posteros non transfundere, propriæ possessionis gloriæq; defectu, turpe, & à uiri generositate penitus alienum. Si igitur hæc exercueritis, uitæ demum fatis exactis chari ad nos filij charos parentes proficiscemini. Sinautem neglexeritis hęc, & improbi euaseritis, nemo uos libēs excipiet. Natis quidem nostris hæc sint dicta: patres autem nostros, ac matres sicui nostrum supersunt atq; consolatione indigent, consolari oportet, quia deceat facile quæcunq; acciderint ferre, neque cum illis unà deplorandus est casus. lamentationibus enim aliorum non indigebunt: satis enim sors tristitiæ illis inferet. Mederi profecto lenireq; oportet, & in primis illud commemorare, quòd maxima eorū quæ exoptare solent, exaudientes dij iam tribuerunt. Neq; enim immortales sibi filios dari, sed bonos & illustres optabant. Cuius quidem uoti compotes effecti sunt, quod maximum existimandum est bonum. omnia uero mortali uiro ad uotum in uita succedere, haud facile est. Atqui si sortem forti animo tolerabunt, uidebuntur reuera fortium filiorum parentes ipsiq; fortes esse. Sinautem dolori succumbent, suspitionem hominibus inferent, ne forte aut parentes nostri minime sint, aut qui nos laudibus efferunt, mentiantur. At horum neutrum euenire oportet, immo uero laudatores nostros re ipsa præcipue illos esse, ostendentes se reuera parentes uiros esse uirorum. Enimuero uetus illud prouerbium, Nihil nimis, scite dictum uidetur. Nam qui ita se comparauit, ut ex ipso pendeant omnia quæ ad beatitudinem ei cōferunt, aut quàm proxime ad hoc accedat, nec ex alijs pendeat hominibus, qui si uel bene uel male agant, hic sua quoq; mutare cogatur: is optime uitam instituit, temperans, fortis, prudens is est: hic siue pecunias nanciscatur ac filios, siue amittat, prouerbio semper parebit. Nunquam enim nimis aut lætitia exultabit, aut dolore deijcietur, propterea quòd ipsi pareat. Tales esse & nostros debere iudicamus, & uolumus. Atqui & in præsentia nos ipsos tales penitus exhibemus, haud certe perturbatos, uel nimio metu perterritos, si nunc uita decedere nos oporteat. Oramus quoque patres nostros ac matres, ut similiter affecti uitam futuram agant, sciētes quòd non lamentationibus eiulationibusq; maxime nobis gratificabūtur: uerum siquis est his qui defuncti sunt, sensus uiuentium, ita maxime nobis molesti futuri sunt, si seipsos perdiderint, & inique sortē tulerint: sinautē moderate ac leuiter, nobis summopere obsequentur: nostra porrò eum iam finem habebunt, qui hominibus est pulcherrimus. Quamobrem collaudanda sunt potius quàm deflenda. Profecto si uxores nostras filiósque tuebuntur, & nutrient, & his incumbent, ita maxime casus obliuioni mandabunt, pulchriúsue & rectius nobisq; gratius uitam agent. Hæc igitur nostro nomine nostris prędicare sufficiet. Ciuitati uero mandamus, ut parētum nostrorum filiorúmque curam habeat, & hos quidem honeste erudiat, illorum uero senium digne foueat. Cognouimus certe uos, etiamsi hæc minime præceperimus, optime curaturos. Hæc igitur, ò filij defunctorum atq; parentes, ut moneremus illi mandarunt: ego uero quantum possum, diligentissime moneo, eorūq; nomine obsecro, iuniores quidem, ut præclaras suorum res imitentur: seniores autem, ut de se optime sperent. Nempe senectutem uestram priuatim publiceq; alemus: & quemcunq; ex illorum progenie nacti fuerimus, summa beneuolentia complectemur. Ciuitatis uero prouidentiam ipsi minime ignoratis, quæ statutis legibus, parentes & filios eorum qui in bello interiere, tutatur, & ante alios ciues summo magistratui talium committit curam, ne ulla prorsus iniuria parentes horum afficiantur. Filios autem educat ipsa, studetq; ut illis ignota sit orbitas. Nam ipsa parentis gerit uicem & dum pueri sunt, & cum ad maturam ætatem uenerunt, ad officia sua trāsmittit, omni armatura fulcit, & ornat, patris studia ostendit, & memorat, dum paternæ uirtutis tribuit instrumenta. Ac simul auspicij gratia iubet tunc primum domum paternam ingredi filium quasi imperaturum, & armis cum robore fultum. Eos præterea qui decesserunt è uita, honorat, ceremonias quotannis lege decretas communiter cunctis instaurans, quæ priuatim unicuiq; proprie peragi solent. Gymnica item certamina equestriaq; instituit, musicosq; ludos uarios adhibet. Ac profecto quod ad defunctos spectat, hæredis & filij subit conditionem: quo ad filios, patris: quo ad parentes cæterosq; huiusmodi, curatoris, omni diligentia semper omnibus prouidens. Quarum rerum animaduersione quæ acciderunt, æquo animo ferre debetis. Nam hoc pacto & mortuis, & uiuentibus eritis gratiores, facileq; curabitis, & facile curabimini. Nunc uero uos, ac cæteri omnes qui communiter secundum legem eos qui naturæ cesserunt, iam lugubribus expiationibus prosecuti estis, abite. Hic est, ò Menexene, Aspasiæ Milesiæ sermo. MEN. Per Iouem, ò Socrates, beatam dicis Aspasiam, si cum mulier sit, tales potest orationes componere. SOC. At si minus credis, sequere me, dicentem ipsam audies. MEN. Sæpenumero cum Aspasia fui, Socrates, & qualis sit, noui. SOCR. Cur igitur eam non ueneraris? Cur non habes propter hanc orationem illi gratiam? MEN. Ingentem equidem habeo gratiam mulieri huic, seu uiro, quisquis tibi orationem hanc tradidit. Ac præ cæteris multis narranti gratiam habeo. SOC. Bene quidem. Sed ne me prodas, ut deinceps

ceps multas eius præclarasq; de ciuilibus rebus orationes tibi recenseam. MEN. Bono animo es. Non prodam. Referas modo. SOCR. Fiet ut postulas.

REIPVB. PLATONIS, VEL, DE IVSTO DIALOGVS I.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

QVANTO oculus præstat manibus, caput pedibus, ratio sensibus, anima corpori, finis omnibus quæ diriguntur ad finem, status motui, æternitas tempori, tanto contemplatiua uita actiuæ præstare uidetur. Contemplatio enim actionis & principium est & finis, ducitq; illam pro arbitrio atq; sistit, iubens deniq; inferiores motus, externamq; desinere actionem, ut intrinseca stabilisq; actio liberior tandem possideatur. Sic utiq; ab ipsa cõtemplatione Dei cœlestes naturalesq; motus, & actiones omnes tanquam à principio ducuntur, & reducuntur, ueluti ad finem. Quamobrem Plato noster eo saltem cæteris ciuitatum legumq; cõditoribus est excellentior, quo cæteri quidem uelut humani ad actionem magis ciuitatẽ instituerunt, ipse uero quasi diuinus actionẽ ciuitatis omnem tam publicam quàm priuatam potissimum perducit ad contemplandum, ciuitatemq; constituit suijpsius antequam orbis dominam, neq; tam multis timendam, quàm cunctis gentibus uenerandam, cœlestem quasi Hierusalem pro uiribus in terris expressam, in qua sublatis propriæ possessionis gratia contentionibus cõmunia sint pro ipso iure naturæ omnibus omnia, communis sit copia, firma concordia, cunctorum una uoluntas, ideoq; ad contemplandum semper expedita tranquillitas. Componit autem integram absolutæ Reipublicæ formam denario librorum numero numerorum omnium integerrimo, numeros tum intra se numeratos continente, tum ex se innumeros replicante. Atq;, ut sæpe his in libris præcipue in secũdo declarat, totam disputationem de iustitia à nobis inscribi mauult, quàm de Republica: docens, ut arbitror, rem omnem actionemq;, & publicam & priuatam, non ad copiam, non ad potentiam, non ad uictoriam esse, sed ad ipsam iustitiam penitus referendam. Quæ quidem iustitia omni sublata perturbatione, expulsisq; contentionum impedimentis ciues tandem reddit expeditissimos ad uerum inuestigandum, deumq; colendum. Eiusmodi uero contemplationem atq; cultum Plato noster iudicat præcipuum reipublicæ finem: ut quod neq; unus, si solus uixerit, neq; plures si simul habitauerint, sine lege efficere possunt, multi saltem ciues communi lege in unũ ciuitatis cœtum congregati perficiant. Præterea docet nos Timæus, & Critias ante ingentem terrarum inundationem Athenas alias extitisse, & apud Græcos, & apud Aegyptios, similibus inter se legibus gubernatas, quas dea Pallas condidit, educauit, & docuit, eamq; illis tradidit reipublicæ formam quam in his libris Plato conscribit. In libris uero de Legibus rempublicam ex gubernatione Cretensi, ex Lacedæmonia, & Attica noua componit, ipsamq; compositionem à Deo inchoat legum omnium autore. Verum ut ad præsentia redeamus, hãc quoq; rempublicam felicibus auspicijs exorditur ab ipsis diuinæ sapientiæ sacris, à seniorum cõsuetudine atq; consilio, à religiosa iustitia atq; sanctitate. Ex eo enim quod & uota Deo, & sua cuiq; reddenda dixerat, incipit iam de priuata quadam iustitia disputare, per quam ad publicam opportune suo loco transibit. Tu uero memento in his à Platone significari, absq; diuina humanaq; iustitia, seniorumq; consilio, ac sapientiæ diuinę fauore, non posse ciuitatem uel ab initio constitui prospere, uel constitutam feliciter gubernari. Deinceps argumentum primi libri perstringens, ex plurimis grauibusq; præceptis necessaria quædam excerpam. Moderata iuuentus facilẽ efficit senectutem, immoderata difficilem. Qui corporis obsequitur libidinibus, proculdubio insanis seruit tyrannis. Animus in senectute sedatis perturbationibus quas secum affert iuuentus, segregatus à corpore, diuina propius & apertius inspicit. Innocentia sola optimam in posterum spem animo præbet, unicum uitæ solamen. Vir sanę mentis ad id in primis pecunias esse utiles iudicabit, ut quicquid uel Deo uouerit, uel homini promiserit, aliterq; debuerit, impleat, neque ob paupertatem adducatur aut mentiri cuiquam, aut ulla in re defraudare. Pecuniæ namq; referendæ sunt ad iustitiam, iustitia uero ad uitæ alterius præmium. Sed antequam disputationem de iustitia prosequamur, considerandum moneo singula sub allegoria quadam à Platone disponi. Primo quidem Cephalus senex, id est caput, præbet disputationi caput. Deinde Polemarchus, quod & nomen eius significat, princeps, id est primus moderate pugnam aggreditur. Denique Thrasymachus, id est pugnator ferox agit asperius. Socrates autem, id est seruator potens ubique ab errore omnes, & iniustitia seruat. Sed allegoriam commentarijs relinquentes, ad definitionem iustitiæ iã pergamus. Simonidem, Pittacum, Biantem, dixisse ferunt iustitiam esse uera fateri, ac debitum unicuique reddere. Quod quidem ita nonnulli interpretantur: Simpliciter uerum cuilibet aperire, & quod acceperis, restituere. Id autem ideo Socrates improbat, quoniam insano neq; omne uerum patefaciendum est, neque arma reddenda sunt quæ sanus dum erat apud te deposuerat. Alij sic exponunt: Dare unicuiq; quod sibi conuenit, ceu amicis emolumentum, inimicis uero damnum, prodesse quidem bonis, malos autem lædere. Id iterum improbatur, propterea quòd neminem unquam lædere deceat. Quicunque enim aliquid lædit, idipsum ad opus suum propriamque uirtutem deterius efficit, & ineptius. ut qui canem lædit, ad propriam canis uirtutem reddit ineptum. Iustitia uero hominis uirtus est. Quisquis ergo lædit hominem, ad iustitiam facit deteriorem. At iustitia iustitiam nunquam minuit, sicut neque musica opus musicæ destruit. Quamobrẽ non est iustũ aliquẽ lædere. Inter hæc Thrasymachus, quod & alij multi aliàs, obijcit Socrati, quòd respondere nunquam uelit, semper autem interrogare. Te uero latere non debet multis de causis Socratem quærere solitum semper potius quàm docere. Prima, ut arrogantes admoneret in omni ætate discendum esse potius quàm docendum. Secunda, ut significaret ueritatem mentibus per opportunam inquisitionem segregatis à corpore atq; erroribus, statim infundi diuinitus. Quod & Auicenna magnopere comprobat. Tertia, ut ostenderet rerum formas esse animis nostris ingenitas, per quas ipsa rerum ueritas animis per interrogationem ad eas conuersis quandoque subrutilet. Quarta, quo declararet humanam scientiam in negatione quadam falsi potius quàm in ueri affirmatione consistere. Adducitur deinde definitio iustitiæ à Thrasimacho, qualis & à Callicle in Gorgia, iustum esse quod est potentioribus utile. Semper enim potentiores dominari, atque ad utilitatem suam ferre leges, ac subditos gubernare. Tunc uere subditos iuste agere, cum illis parent legibus, quæ sunt ad utilitatem gubernantium constitutæ. Socrates hunc ad contradictionem trahit. Quoniam possit princeps per ignorantiam mandare quæ sibimet sint detrimento futura. Quę si obseruet priuatus, tum iustus erit, quia dominanti pareat: tum iniustus, quoniam agat contra dominãtis utilitatem. Addit artem quamlibet absolutam, ideoque minime indigam, in tractandis materijs, & hominibus, non suæ, sed rerum sibi commendatarum utilitati consulere, quasi pupillis tutor, medicus ægris, nautis gubernator: similiterque magistratum legitimum subditorum utilitati prospicere. Siqua uero ars ceu medicina mercedem exigit, non quatenus medicina est, cuius finis est morbi curatio, quæstum facit, sed quatenus cum mercenaria quadam & quæstuaria commiscetur. Artem ergo ciuilem omnium perfectissimam, ideoque minime indigentem atque seruilem constat multo minus utilitatis gratia gubernare. Mitto quæ Thrasimachus temere, & cum quadam suimet repugnantia adducit contra iustitiam. Tu uero nota non decere quenquam petere principatum, & magistratus ambire. Item, siquando bonorum uirorum existet ciuitas, non aliter pugnaturos gratia nõ imperandi, quàm nunc certent imperandi cupiditate. Tria uero nunc aduerte. Primum, malos non esse admittendos ad magistratum. Secundum, ciues non malos, quo libenter graue onus gubernandi suscipiant inuitandos, imposito quodã præmio stipendij atque honoris. Tertium, probos homines qui neque auaritia, neque ambitione mouentur, eo duntaxat discrimine metuque prouocari ad rempublicam oportere, ne uidelicet ipsi deteriorum iniustæ gubernationi subijciantur. Plato diuinus intelligit, si quis unquam alius, officium gubernandæ patriæ, si iustum sit, uoluntarium esse debere. Sed probatissimi ciuis exemplo uult iniquam illorum arrogantiam improbare, qui qualibet uia semper ambiunt magistratus, dignitatesque aucupantur. Qua uero ratione dignitatibus ipsi digni fiant, omnino non curant. Vult ergo id officium uoluntarium esse simul atque necessarium, ut uir probatissimus libentissime patriæ suæ suscipiat gubernacula, sed tunc solum id faciat, quando necessitas postulat, interea uero contemplationem præferat actioni: uerum rebus quandoque urgentibus actionem circa publicum bonum ad tempus contemplationi propriæ anteponat. Id totum ex epistola Platonis ad Archytam Tarentinum compræhendi planissime potest. Confutatur deinceps tyrannicum Thrasymachi dictum, iustitiam quidem in genere insipientiæ maliq;, iniustitiam uero

in ge

in genere sapientiæ boniq; collocans. quod quidem ideo falsum esse monstratur, quia quælibet ars, sapientia quædã est, atque circa quæ sapiẽs est, circa eadem est & bona. Vir autem in quauis arte doctus nõ plus alio docto in actione artificiosa quærit, immo pariter actionem exequi atque similiter. Et quamuis doctum adæquare tantum uelit, indoctum tamẽ uult superare. At indoctus temere nonnunquam plus sibi assumere tentat quàm doctus simul atq; indoctus. Illi similimus est uir iustus, nihil plus habere cupiens alio iusto, sed aliquid tamen, id est uirtutis plus iniusto. Iniustus autem indocto similis tam iusto quàm iniusto plus habere contendit. Conclude cõtra Thrasymachum, iustitiam quidem ad sapientiæ boniq; genus, iniustitiam uero ad genus insipientiæ maliq; referendum. Adde iniustitiam esse infirmitatis omniũ causam. Nam in quolibet cœtu odium & discordiam pariens, infirmissimum primo cœtũ reddit, deinde dissoluit. Eatenus uero consistere cœtus potest, quatenus nõnihil distributionis iuste seruatur. Per iustitiam ergo consistit, per iniustitiã uero dissolui tur. Per illam & sibi inuicem, & alijs est amicus, per hanc undique inimicus. Quòd autẽ in qualibet congregatione, idem & in quolibet animo iustitia & iniustitia facit, ut iustus quidem secum ipse consentiat, amicusq; sibi sit, & hominibus, atque superis. Illi enim iustissimi sunt, ut non mirum sit iustum illis similem etiam amicum esse. Iniustus autem in his omnibus omnino contra se habet. Preterea res quælibet proprium quoddam habet opus. Requirit quoq; uirtutẽ propriã, quandam scilicet facultatem per quam aptisime propriũ perficiat opus, sine qua id efficere nequit. Cum igitur anima propriũ quoddam habet, ceu consulere atq; gubernare, multoq; prius & uiuere, propriã quoq; uirtutem exigit, per quam hæc commodissime peragat, qua sublata laborat. Virtus autem animæ iustitia est, iniustitia uero uitium. Quapropter per iustitiam perfecte consulit, & gubernat, uiuitq; feliciter. Sublata uero iustitia, cõtrà. His dictis primus liber cũ quadam correptione concluditur. Nempe cum prius dicendum esset quid iustitia sit quàm qualis, factum est hactenus econuerso, dum Socrates partim disputantes sequeretur, partim per notiora principia disputans, audientium tum ingenio indulgeret, tum facultati consuleret.

SOCRATES. GLAVCO. POLEMARCHVS. THRASYMACHVS. ADIMANTVS. CEPHALVS.

*

DESCENDERAM heri in Piræum unà cum Glaucone Aristonis filio, ut & Deam precarer, & celebritatẽ spectarem, quónam modo acturi essent, quæ tunc primum agebant. Pulchra igitur mihi patria pompa uisa est: sed nihilominus, ut uidebatur, decens fuit ea quam Thraces mittebãt. Cum uero & preces egissemus, & spectaculo interfuissemus, in urbem regrediebamur. Aspexerat autem procul nos redeuntes domũ Polemarchus Cephali filius, seruulumq; currentem mittendo, expectare iussit. À tergo igitur ueste me apprehendens seruus, Iubet uos, inquit, Polemarchus manere. Egoq; ad eum conuersus, ubinam ipse esset, interrogaui. At te ponè sequitur, inquit. Verum expectate. Expectabimus respõdit Glauco. Ac paulo pòst Polemarchus uenit, unaq; Adimantus Glauconis frater, & Niceratus Niciæ filius, & alij complures, qui à pompa uenire uidebantur. Igitur Polemarchus, uidemini, inquit, ò Socrates, tanquam abituri ad urbem contendere. Non male, inquam, coniectas. Vidésne, inquit, quot sumus? Quid ni? Aut ergo his fortiores esse uos oportet, aut manere. Vnũ hoc concedetis, inquã, uos uidelicet permissuros abire nos, si persuaserimus dimittendos esse. Nunquid persuaderetis, inquit, non audituris? Nequaquam, inquit Glauco. Perinde itaq; tanquam audituri non simus, inquit, deliberate. Tunc Adimãtus, Nescitis, inquit, uesperi facibus cursuq; equorũ ludendum in honorem Deæ? Equorum cursu, inquam? Nouũ hoc certe, facesne gestantes, & uicissim illas sibi tradent, equisq; certabunt? An ita dicis? Ita prorsus, inquit Polemarchus. quare aut potentiores sitis necesse est, aut hic maneatis. Nocturna præterea sacra peragẽt digna certe spectatu. Surgemus enim post cœnam, eaq; sacra spectabimus, aderimusq; illic inter multos familiares, & confabulabimur. Sed manete, nec aliter facite. Atq; Glauco, uidetur, inquit, manendũ esse. Verum si uidetur, inquã, sic facere oportet. Profecti igitur sumus domum Polemarchi, ibiq; reperimus & Euthydemum & Lysiam Polemarchi fratres, Thrasymachum Calcedonium, Charmetidem Pæaneium, et Clitophontem Aristonymi filiũ. Erat & intus pater Polemarchi Cephalus, ualde quidem senex, ut mihi uidebatur, diu namq; eum non uideram. Sedebat autem coronatus in quodã ceruicali, & sede. In aula enim sacrificauerat. Consedimus igitur iuxta eum plerisq; sedibus in orbem dispositis. Quamprimum itaq; me conspicatus est Cephalus, salutauit, dixitq;: O' Socrates, raro admodũ ad nos accedis, in Piræũ descendẽs. Oporteret autem. Nam si ego adhuc ualeam, ut in urbem uenire possem, minime opus esset ut tu huc ad nos, sed nos ad te tenderemus. Nunc autem te huc crebro aduentare decet. profecto quanto magis me corporis uoluptates deficiunt, tanto cupiditas confabulandi, & uoluptas quam ex ea re capio, augetur. Hoc igitur age, & unà cum istis iuuenibus huc ad nos ueni tãquam ad amicos apprime familiares. Atqui inquam ego, ò Cephale, ualde quidem delector senilibus sermonibus. Videtur enim mihi audire ab his oportere, qui uiã aliquam iam perfecerint, quæ & nobis fortasse peragenda erit, quàm aspera, & difficilis, uel quàm facilis sit, & peruia. Atq; ex te libenter audirem, quidnam de hac re sentias, cũ huc ætatis perueneris, quod in limine senectutis esse poëtæ aiunt, Vtrũ difficultatem uitæ, uel quomodo ipsum enuncies. Ego tibi per Iouem, inquit, dicam, ò Socrates, quod mihi uidetur. Sæpe conuenimus plerisq; ferme æquales, antiquum illud seruantes prouerbium. Plurimi ergo nostrum in eo cœtu lamentantur, uoluptatum quibus in iuuentute frui licuit, desiderio affecti, & rem ueneream & conuiuia cæteraq; generis eiusdem recordati, grauiterq; ferunt, tanquam maximis priuati rebus: & tunc quidem se bene uixisse affirmant, nunc autem ne uiuere quidem. Nonnulli etiam domesticorum conuitia contumeliasq; deplorant, & in hoc senectutem maxime accusant, tanquam maximorum sibi causam malorum. Mihi autẽ huiusmodi homines haud iure senectutem ut horum causam culpare uidentur. Nam si hæc causa esset, & ego eadem essem passus propter senectutem, & reliqui omnes qui ad id ætatis deuenerunt. Verum ego etiã multos non ita affectos inueni, & cum Sophocle nonnunquã fui poëta, qui cum à quodam quónam pacto in uenereis se haberet, interrogaretur, & an posset mulieribus admisceri, recte respondit: Bona uerba quæso, ò amice, libentissime hæc tanquam furiosum agrestemq; dominum aufugi. Perbelle igitur & tunc illi respondisse mihi uisus est, & nũc nonminus. Omnino enim ab huiusmodi rebus in senectute multa pax inest & libertas. Quando enim deferbuerunt iam cessaueruntq; libidines, omnino hoc Sophocleum accidit: nam à multis dominis & his insanientibus liberamur. Sed et horum, ò Socrates, & eorũ quæ aduersus familiares dicũtur, una quædam causa est, nõ senectus, sed mores hominũ. nam

Seniles sermones libenter audiendi.

De senectæ cõmodis, & incõmodis.

Sophoclis pulchrum responsum.

si modesti & faciles sint, haud nimis senectus his laboriosa contingit. Sin contrà, & senectus, & iuuentus, ò Socrates, his difficilis. Tum ego mirifice his quæ dicebat delectatus, pluraq; audire cupiens, ita eũ ad reliqua prouocaui. Existimo profecto, ò Cephale, multos, quum ita dicas, minime hæc admittere: uerum putare facile senectutẽ ferre te propter diuitias potius quàm propter mores. diuitibus enim multa solatia adesse dicunt. Vera, inquit, dicis. Non enim admittunt, & dicunt quidem aliquid, non tamen quantum dici posset. Verum illud Themistoclis pulchre se habet, qui Seriphio cuidã sibi per contumeliam obijcienti, quòd nõ per seipsum, sed eius patriam tantam esset gloriam consecutus, ita respondit. Equidem si ipse Seriphius essem, in eadem gloria uiuerẽ, tu uero si Atheniensis, minime. Idẽ quoque aduersus eos, qui quum non sint diuites, grauiter senectutẽ ferũt, dici potest, quod neq; uir ipse modestus iniquè senectutẽ ferret cũ paupertate, neq; immoderatus cũ diuitijs facile. Vtrũ, autẽ inquã ego, ex his quæ habes plura tibi à maioribus relicta sunt quàm acquisiuisti, an contrà? Nõnihil acquisiui, inquit, ò Socrates: medius enim in pecunia extiti inter patrem & auum. Auus nempe meus Cephalus tantundem ferè quantum nũc mihi est accipiens supra id multum accumulauit. Lysanias autem pater minores etiam eas opes quàm nunc sint, effecit. Ego autem sat habeo, si non minores istis relinquo, sed aliquãtulo maiores quàm accepi. *Diuitię.* Hæc ego ideo interrogaui inquam, quoniam mihi uidebaris non multum diuitias admirari, quod quidem plurimũ ij faciunt, qui sibi eas non peperere. Qui autem illas parauerunt, duplo magis quàm alij amant. *Partarum quàm possessarũ diuitiarũ amor maior.* Quemadmodũ enim & poetæ poëmata sua, & filios patres diligunt, eodem modo qui acquisiuere pecunias, illis student tanquam operi suo, non ad usum necessitatemq; ut alij. Ex quo difficilis eorum est familiaritas, cũ nihil aliud præter diuitias laudare uelint. Vera, inquit, narras. Et ualde quidem, inquam ego. Sed hoc etiam mihi declara. Quid boni maxime ex diuitiarum possessione te existimas cõsecutũ? Quod, inquit, non multis fortè persuaderẽ, si dixerim. Certo scias, ò Socrates, quòd postquam eò deuenit aliquis, ut breui iam moriturum se opinetur, incidit in eum timor, & cura quædã eorum quæ in superiori uita neglexit. Etenim fabulæ quę de inferis dicũtur, quemadmodũ eos qui iniuste egerunt, pœnas illic dare oporteat, irrisæ hactenus mouent tunc animũ, ne forte ueræ sint suspicantem: atq; ipse siue propter senectutis debilitatem, seu quòd alteri uitæ propinquior illa acutius inspicit, solicitudinis & timoris plenus redditur, atq; reputat examinatq;, siquẽ iniuria aliqua affecerit. Qui ergo inuenerit multas eius in uita iniquitates, ex ipso somno tanquã pueri frequenter excitus extimescit, & pessima in spe uiuit. Qui autem nullius iniuriæ sibi conscius est, huic iucunda spes semper adest, optima senectutis nutrix, *Pindarus.* quemadmodum Pindarus ait. Scite nanq; ille, ò Socrates, illud cecinit. Quicunq; uidelicet iuste sancteq; uitam exigit, dulcis eũ spes comitatur cor nutriens, *Spes nutrix optima senectutis.* senectutemq; fouens, quæ maxime hominum uolubilem gubernat animum. Bene igitur & apprime mirãdum dicit. Ad hæc ego existimo pecuniæ possessionem plurimi faciendam esse, non cuiuis homini, sed modesto & æquo. *Modestis hominibus plurimi faciendum esse pecuniam.* plurimũ ad id cõfert pecuniarũ possessio, ut quis illuc intrepidus proficiscatur, cũ neq; inuitum quempiã circumuenerit, neque mẽtitus fuerit, neq; debeat uel uotas Deo uictimas, uel pecunias homini. Habet præterea & utilitates alias, ac sanè permultas. Sed si unum uni cõferatur, ò Socrates, nõ minimum ego ponerem ad hoc homini mentem habenti, imò plurimum cõferre pecunias. Egregie loqueris, inquam, ò Cephale. Hoc autem ipsum, iustitiam scilicet, utrũ ita simpliciter ueritatẽ dicimus esse, & reddere quod quis acceperit: uel hæc eadem facere, aliàs iustum, aliàs iniustũ est? Quod hinc apparet. Vnusquisque enim diceret, si quis ab amico sanæ mentis arma acceperit, idem uero insanus repetat, non oportere ea reddi, neq; iustũ esse eum qui reddat, uel rursus homini sic affecto uera omnia dicat. Recte, inquit, loqueris. Nõ ergo hęc est iustitiæ definitio, uera dicere, & deposita reddere. Recte nimium dicis, ò Socrates, sermonem subijciens Polemarchus inquit, siquid credere decet Simonidi. Hic Cephalus, Sermonem uobis trado, inquit. Nam sacra me curare oportet. Nunquid Polemarchus, inquam, tibi hæres est? Et ille quidem arridens, est profecto, inquit, & simul ad sacrificandum discessit. Dic, inquã, igitur sermonis hæres, quid recte dici de iustitia à Simonide asseris? Quod, inquit, *Iusti definitio ex Simonide.* iustum esse dicit debitũ unicuiq; reddi. Atq; hæc dicens recte loqui uidetur. Atqui non facile, inquam, est fidem Simonidi abnegare. Sapiens enim & diuinus uir. Verũ quod dicit, tu fortasse intelligis, ò Polemarche. ego autem ignoro. Manifestum enim est, non hoc eum dicere quod paulo antè dicebamus, scilicet depositũ alicui nõ sano reposcenti reddere. Atqui debitum quodammodo est hoc, quod depositũ est. Nónne? Certe, inquit. Reddendum autẽ, neq; tamen tunc, quando aliquis non sanus repetat. Vera dicis, inquit ille. Aliud igitur quàm hoc dicit Simonides, quando iustum esse asserit, debitũ reddere.

Aliud per Iouem. Amicis enim putat amicos bene facere debere, non autẽ male. Intelligo equidem quòd minime debita redderet ille, qui ei à quo depositum accepisset, aurum redderet, siquidem retributio & receptio noxia foret, amici autem essent inuicem, qui recipit & qui reddit. Nónne sic dicere affirmas Simonidem? Sic prorsus. Quid autem inimicis reddendum est quod debitum? Omnino quod illis debetur. Debetur autẽ inimico, ut arbitror, ab inimico quod conuenit, malũ uidelicet aliquid. Ergo poëticis uelaminibus significauit Simonides quid iustum sit. Iudicabat enim, ut apparet, iustũ esse, tribuere quod cuiq; conuenit. Hoc autem debitũ appellauit. Verum quid putas ipsum dicturum, si quis eum roget? ò Simonides, quæ'nam facultas, & quibus, & quid tribuens debitum & cõueniens, medicina uocatur? Quid nobis respõsurum existimas?

Nempe quæ corporibus medicamenta, cibos, potiones. Atq; eodem pacto si idem percõtetur, quæ ars & quibus & quid præstans debitum & conueniens, coquinaria nominatur, quid illi potissimum respõdebit? Quæ suauia obsonijs cõdimenta. Age itaq; quæ ars & quibus et quid tribuẽs, Iustitia nũcupabitur? Si antè dicta sequi oportet, ea est iustitia quæ amicis utilitates, inimicis detrimẽta reddit.

Ergo bene amicos, male inimicos afficere iustitiam dicit. Ita mihi uidetur. Quis maxime potest morbo laborãtes amicos bene afficere? Inimicos autẽ cõtrà, & ad bonã ualetudinem, & ad malam? Medicus. Quis autem nauigãtes ad maris periculũ? Gubernator. Iustus uero in qua actione, & ad quod opus maxime potest amicis prodesse, inimicis nocere?

cere? Impugnando & propugnando, ut mihi quidem uidetur. Nō ægrotantibus, ò amice Polemarche, medicus est inutilis. Verum dicis. Non nauigantibus, gubernator. Certe. Num igitur nō pugnantibus iustus inutilis erit? Haud hoc admitto equidem. Vtilis igitur & in pace, iustitia. Vtilis.

Agricultura quoq; in pace utilis. nónne? Et hæc.

Ad fructuum perceptionem. Sanè. Et coriaria. Vtiq;. Ad structurā uelut calceorū. Planè. Quid autem de iustitia? Ad quē usum aut quæstū eā in pace utilē dices? Ad cōmercia Socrates. Cōmercia uero dicis communicationes, uel aliud quid? Istud ipsum. Num igitur iustus bonus et utilis erit in digerendis talis cōmunicator? An ille qui talo ludit?

Ille profecto. Atqui in laterū lapidúmue structura melior et utilior socius ipso architecto iustus erit?

Minime. Sed in qua communione iustus melior erit quàm citharista communicator, quemadmodū citharista iusto in pulsandis chordis utilior? In argento, ut mihi uidetur. Non tamen, ò Polemarche, ad utendum argento, quando oporteret equos uendi argēto uel emi. Tūc sanè mango utilior esset. An non? Apparet. Et quādo nauigium, faber nauis, siue nauta? Videtur. Ad quem igitur communem usum auri uel argenti iustus alijs est utilior? Quando id deponere uolumus, et saluum esse, ò Socrates, cupimus. Nunquid dicis, quādo nihil oportet ipso uti, sed condere? Prorsus. Quādo igitur inutile est argentum, tunc utilis in ipso iustitia. Apparet. Et quādo falcem oportet custodiri, iustitia utilis est & priuatim & publice: quando autem uti, uinearū cultura? Patet. Dices præterea cum clypeū & lyram opus est custodire, nō autem in usum promere, utilem esse iustitiam? Quando autem uti his uolumus, tunc disciplinā armorū & musicā esse utilem? Necesse est. Atq; de alijs omnibus similiter est dicendum: Iustitiā scilicet in usu rerū inutilem esse, quādo uero non utimur, esse utilem? Apparet. Nō multo igitur studio, ò amice, digna est iustitia, si tantum sit ad inutilia utilis. Verum hoc cōsideremus. Nónne qui aptissimus ad percutiendū est in pugna siue pugili, seu quauis alia, idem quoq; & ad cadēdum?

Prorsus quidem. Num igitur & morbū quicūq; uitare & occultare poterit, idem & inferre ualebit?

Mihi quidē uidetur. Atqui exercitus ipsius idem optimus est custos, qui hostium & consilia & alias actiones furatur. Sic est profecto. Cuiuscunq; ergo quis aptus est custos, eiusdē & fur est aptus. Apparet. Ergo si maxime seruare argentū poterit iustus, poterit & furari. Ita ratio iudicat. Fur itaque aliquis esse iustus ipse apparet, uiderisq; ab Homero didicisse. Ille enim Autolycū maternum Vlyssis auum admiratur, eumq; affirmat præ cæteris & furto & iureiurando ualuisse. Videtur igitur iustitia et secūdum te & secundum Homerū atq; Simonidem furatoria quædam facultas esse ad emolumentū quidem amicorum, detrimentum inimicorum. Nónne ita dicebas? Minime per Iouem. sed nondum noui quid dixerim. Hoc enim mihi adhuc uidetur, prodesse amicis iustitiam, inimicis obesse. Amicos autem dicis tu esse, utrū eos qui unicuiq; boni utilesq; uidentur, uel qui sunt, & si nō uideantur? & inimicos eodem modo? Decēs est amare quidē quos bonos & utiles quis putet, odisse autē quos malos & inutiles arbitretur. Nónne in hoc aberrant homines? ut uideātur multi sibi boni & utiles esse, quum mali sint & inutiles: multi autem cōtrà? Aberrant certe. Istis igitur boni quidē inimici, mali autē amici. Valde quidem. Attamen iustū tūc istis, malos quidē iuuare, bonos autem lædere. Apparet. Atqui boni quidem iusti sunt, talesq; ut nihil perpetrēt iniuste. Vera loqueris. Secūdum uero sermonem tuum eos qui nulla iniuria afficiāt, iustū est lædere.

Minime, ò Socrates, praua enim hæc oratio. Iustum ergo eos qui iniurientur lædere, iustos uero iuuare. Probabilior hæc oratio q̄ superior. Cōtinget ergo multis eorū qui in iudicandis amicis errarunt, iustū esse ut amicos lædāt: mali enim quādoq; amici adsunt: atq; item ut inimicis prosint, cū quandoq; sint boni. Atq; ita cōtraria dicemus eorū quæ proferri à Simonide dicebamus. Ita prorsus accidet. Sed retractemus. Videmur enim non recte amicū inimicūq; posuisse. Quid hac in positione dānas Polemarche? Quòd diximus amicum esse eum qui bonus & utilis. Quomodo id in præsentia corrigemus? Amicū dicemus eum qui bonus utilisq; et uideatur, & sit. Eū uero qui uideatur quidē, sed nō sit, uideri quoq; amicū, nō tamen amicum esse. Atq; eadem ratio de inimico erit. Amicus igitur, ut uidetur, hac ratione bonus erit: Inimicus autem malus.

Prorsus. Iubes nos addere iusto aliquid ad ea quę dicebamus? Dicebamus porrò iustū esse amico prodesse, inimico nocere. Nūc autem uis dicamus iustū esse, ut amicum qui bonus est, iuuemus: inimicū qui malus est, cōtrà lædamus? Perpulchre mihi quidē hoc pacto dici uidetur. Est igitur uiri iusti aliquem hominū lædere. Decet sanè prauos & inimicos lædere. Detrimento affecti equi, melioresne an deteriores fiunt? Deteriores. Num ad canū uirtutē, an ad equorum potius? Ad equorū. Nónne & canes læsi deteriores ad canum nō ad equorū uirtutē efficiūtur? Necessario quidem. Homines itaq;, ò amice, detrimento affectos, nónne peiores ad uirtutē hominū iudicabimus? Omnino. Atqui iustitia nónne humana uirtus est? Est plane. Necesse itaq; erit lęsos homines iniustiores fieri. Videtur. Possūt'ne igitur, inquā ego, musici ipsa musica aliquos amusos reddere? Nequaq;. Nunquid & equites equestri, ab equestri peritia alienos? Nō licet. An iusti uiri iustitia ipsa iniustos? Et ad summā, uirtute ipsa boni malos facere possunt? Non certe. Nō enim caloris existimo opus esse frigidum aliquod reddere, sed cōtrarij. Sic est. Neq; siccitatis humidum, sed cōtrarij. Valde quidem. Neq; igitur boni lædere est, sed eius contrarij. Videtur. Iustus autē bonus.

Omnino. Nō igitur iusti opus est, ò Polemarche, nocere uel amico uel alteri cuiquā, sed contrarij eius iniusti. Verissima loqui uideris, ò Socrates. Siquis ergo iustū esse duxerit debita cuiq; tribui, deberi autē intellexerit inimicis à iusto dāna, amicis utilitatem, haudquaq; sapiens iudicādus. Neq; enim uera hæc. Cōstitit nāq; nullo modo iustum esse, quenquā lędere. Fateor equidē. Pugnabimus itaq; unà ego ac tu, siquis hoc asserat uel Simonidē, uel Biantem dixisse, uel Pittacū, uel aliquem aliū sapientum beatorūq; uirorum. Equidem pugnare tecum unà aduersus eū paratus sum. Sed nosti cuius mihi esse hæc sentētia uideatur, qua iustum asseritur prodesse amicis, inimicis obesse? Cuiusnā? Periandri esse existimo, uel Perdiccæ, uel Xerxis, uel Ismeniæ Thebani, aut alterius cuiusdā opulēti uiri, maxima se posse putātis. Vera nimium loqueris. Postq; hoc minime apparet aut iustitia esse, aut iustū, quod aliud hoc esse quis dixerit? Thrasymachus autem sæpius

Iusti opus nō esse nocere alicui.

disputantibus nobis contradicere concupiuerat, sed à præsentibus qui nos audire desiderabant, prohibitus acquieuerat. Postq; uero finem dicendi fecimus, atq; ego hæc dixi, nõ ulterius se cõtinuit, uerum seipsum colligens tanq; fera quædã in nos impetũ fecit, quasi nos protinus discerpturus. Itaq; ambo, ego atq; Polemarchus, exterriti sumus. Ille uero exclamauit, quæ uos nugæ hactenus, ò Socrates, occuparunt? Quidue inuicẽ insanitis, uobis ipsis succũbentes? Quòd si reuera nosse cupis iustũ quid sit, me interroga solum, neue uincere cõcupisce reprehendendo, postq; tibi respõsum fuerit, animaduertens facilius esse interrogare q; respõdere. Sed tu ipse respon de quid esse iustum existimes: neq; mihi dicas quod decens sit, neq; quod utile, neq; proficuũ, neq; cõducibile, neq; cõferens: uerum plane & perspicue mihi edissere quidnã dicas. Neq; enim admittã, si huiusmodi nugas induxeris. Hæc ego audiens, exterritus sum, et ipsum intuitus, metuebã: atq; ut arbitror, nisi prior eum aspexissem q; ipse me, mutus penitus euasissem. Nũc quãdo oratione ipsa exasperari cœpit, respexi ad eum prior, quocirca respõdere illi potui, subtremiscensq; dixi, O Thrasymache, ne nobis sæuias. Si enim in sermonis inuestigatiõe lapsi sumus egóq; & hic, pro certo habeto inuitos errasse nos. profecto si aurum rimaremur, nunq; sponte ita succumberemus inuicem inquirẽdo ut inuentionẽ impediremus. Quare ne existimes, cum in præsentia iustitiã perscrutemur, rem auro multo pretiosiorem, usqueadeo inuicẽ nos ignaue cõcedere, ut nõ omni studio annitamur, quo ipsam plane comperiamus. Sed ut puto eã assequi nõ ualemus. Quapropter nostri multo magis uos sapientes misereri decet, q; urgere. Tunc ille hæc audiens, ualde Sardonice profusesq; risit, & ò Hercules, inquit, hæc illa solita est Socratis ironia. Verũ hæc ego cognoui atq; prædixi, ꝙ tu respõdere quidem nolles, sed ironia potius utereris, & deniq; omnia faceres potius q; interrogãti cuiquã respõderes. Sapiens inquã es, ò Thrasymache, recteq; nosti, ꝙ si quem interrogares, quot duodecim sunt, interrogansq; prædiceres, ne mihi dicas amice duodecim esse bis sex, neq; ter quatuor, neq; sexies duo, neque quater tria, alioquin minime huiusmodi nugas admittã, nemo tibi sic interrogãti respõderet. At si tibi dixerit, quomodo, ò Thrasymache, dicis, ne respondeã eorum quæ prædixi quicq;? Vtrum, ò mirabilis uir, neq; etiã si horum aliquid est xij. illud respondeã, sed alienum quiddã à uero? Vel quo pacto id ais? Quid tu illi ad hæc? Esto, inquit. Sed q; hoc illi simile est? Nihil prohibet, inquam ego. Quãuis enim simile nõ sit, si tamẽ interrogato illi simile uideatur, putásne illum minus ex hoc quod sibi uidebitur respõsurum, siue nos interdicamus, siue nõ? Sic & tu facies, inquit? & aliquid eorum quæ interdixerã, respõdebis? Quid mirum, inquã ego, si inquirẽti mihi sic uideretur? At si ego aliã respõsionem, inquit, de iustitia demonstrauero præter omnes istas, istisq; meliorem, qua te dignum pœna putabis? Quãnam alia, inquã ego, q; ea quæ cõuenit ignorãti? Cõuenit autem ut à docto discat. et ego igitur hoc pati me dignum existimo. Quàm facetus es, inquit: uerũ præter hoc quod dicis, etiam pecuniã tribues. Cum uidelicet aderit. Imò uero adest, inquit Glauco, pecunia. Dic iã Thrasymache, neque enim deerit argentum. Quinetiã nos omnes pro Socrate isto spondemus. Ita prorsus existimo scilicet, ut suã Socrates seruans cõsuetudinem, nihil respõdeat, sed respondentis orationem accipiens repræhendat. Quónã pacto inquã uir optime respõdere quis posset, primo quidem qui neque sciat, neque scire se prædicet: deinde si quid de his existimet, tamẽ à uiro nõ mediocris autoritatis prohibitus sit quæ existimat dicere? Sed te magis æquum est dicere. profiteris enim scire, licetq; tibi disserere. Gere igitur mihi morem, neque inuideas Glauconem istum aliosq; docere. Hæc ego cũ dicerem, Glauco cæteriq; hoc idem ipsum orabãt. Eratq; manifestum Thrasymachũ maxima cupiditate dicendi affici, ut se ostentaret. Arbitrabatur enim habere optima quæ respõderet, uerũ simulabat instare ut ego respõderẽ. Tandem uero cõcessit. Hæcq;, inquit, Socratis est sapientia, ipsum quidem nolle docere, sed ab alijs discere, nullãq; gratiã inde referre. Quòd ego ab alijs discã, uerũ, inquã, dicis: ꝙ autem gratiã non referã, procul est à uero. Persoluo enim quam possum, possum autẽ laudare tãtũ. Argẽtũ uero nõ habeo. Quãta uero indulgentia istud efficiã, si quis mihi bene dicere uideatur, intelliges mox cum responderis. Existimo enim te bene dicturũ. Audi igitur, inquit ille. Affirmo equidem iustũ nihil aliud esse q; quod potentiori utile. Cur nõ laudas? Scio noles. Siquidem didicero, inquã, prius quid dicas. Nũc autem nõdũ noui cũ dicis iustum esse quod potẽtiori est utile, quid uelis inferre Thrasymache. Neque enim tale quid dicis. Si Polydamas nobis fortior athleta sit, & sibi quidem cõferat bouilla ad corpus, hũc cibum esse & nobis illo debilioribus utilem simul & iustũ. Molestus nimiũ es, inquit, ò Socrates, atque hàc accipis dicta, quà deprauare maxime sermonẽ possis. Haud est ita uir optime, inquã. Sed tu planius hoc enarra.

An ignoras, inquit, ciuitatũ has quidem à tyrãnis, illas uero à populo, nõnullas ab optimatibus gubernari? Noui equidem. Nónne in quauis ciuitate id plus potest, quod imperat? Quid ni? Fert autem leges principatus quisque ad suã semper utilitatẽ, popularis quidem gubernatio populares, tyrãnica uero tyrãnicas, in cæterisq; similiter accidit. Ponentes autem leges, ostendũt id iustum esse his qui subiecti sunt, quod sibi sit utile, atque hoc transgredientẽ puniunt, tanquã iniustũ & contra leges agentem. Hoc igitur est uir optime, quod ego dico, in cũctis ciuitatibus idem esse iustũ quod illi principatui conferat. principatus autẽ ubiq; utpote potẽtior dominatur. Quare cõstat recte colligenti, ubiq; idẽ hoc esse iustũ quod potentiori cõducat. Nunc demũ, inq;, quid dicas intelligo. Verum autẽ ídne sit, tentabo perdiscere. Vtile quidẽ & tu respondisti iustum esse Thrasymache, quanq; mihi ne id respõderem, interdixeras. Accedit autem illud ultra utile, quod dictum est potentiori. Exigua forsitã, inquit, hæc additio. Nõdum manifestum est inquã, magnáne sit an parua. Sed ꝙ hoc inuestigãdum sit an uera dicas, perspicuũ est, postq; iustum esse cõferens quiddã ego cõfiteor, & tu addis potentiori cõferens, ego autem ignoro, considerãdum erit. Cõsidera, inquit. Faciã, inquã, ac mihi dicas, parere dominãtibus iustũ esse asseris? Equidem. Vtrũ qui imperant in ciuitatibus quibuscũq;, sine errore sunt semper, an errãt quãdoq;? Errare interdũ possunt. Nónne igitur cũ leges ferre aggrediũtur, partim recte ferunt, partim uero nõ recte? Sic existimo. Recte autem ferũt, cũ sibi utilia statuunt: non recte, cum cõtrà? Itáne, an aliter dicis? Ita prorsus. Quæ uero tulerint obseruãda sunt ab his qui subiacent. Atque id est iustum. Quid ni?

Non so=

Nõ solum itaq; secũdũ sermonẽ tuũ iustũ est id agere quod cõducat potentiori, sed contrà quoq; quod obsit. Quid ais? Quod & tu, ut quidem mihi uideor. Verũ diligentius inquiramus. Nónne iã conuenit inter nos, principes nõnunq; ea imperare, quæ ab eorũ utilitate aberrent: atq; etiã quæcũq; ipsi imperent, iustũ esse ut qui subiecti sunt obseruẽt? Nónne hæc inter nos cõuenere? Ita ut opinor. Putato igitur inutile imperãtibus & potentioribus facere, iustũ esse, abs te esse cõcessum: quãdoquidem imperãtes ea quæ sibi mala sunt, ex inscitia imperant. Tu autem iustum esse, affirmas, hæc facere quæ ab illis imperãtur. Nónne tunc, ò sapientissime Thrasymache cõtingit iustum esse cõtrariũ facere eius quod tu dicebas? Quod enim potẽtioribus inutile est, subiectis quodãmodo imperatur. Hic Polemarchus, Per Iouem, inquit, manifestissima hæc sunt, ò Socrates.

Ita prorsus, si tu testis, inquit Clitopho, accesseris. Quid opus, inquit, est testibus? Ipse enim Thrasymachus cõfitetur principes nõnunq; quæ sibi nõ cõducãt, imperare: quæ quidẽ perfici ab inferioribus, iustum sit. Nã facere, inquit Clitopho, quæ à principibus imperantur, iustum esse posuit, ò Polemarche Thrasymachus. Etenim potentiori, inquit Polemarchus, utile, ò Clitopho, iustũ esse posuit. Hæc autem utraq; ponens, cõfessus est rursus quãdoq; potentiores quæ sibi utilia nõ sunt, inferioribus imperare. Ex his autem cõcessionibus sequitur, ut nõ magis quod potẽtiori utile q̃ quod inutile, iustum sit. Ad hæc Clitopho, Potentiori, inquit, utile hoc uocabat Thrasymachus quod sibi cõferre potẽtior existimarit, idq; agẽdũ esse subiectis, atq; esse iustũ. Sed Polemarchus, Non sic à Thrasymacho dictũ est, inquit. Nihil inquã refert, ò Polemarche. Quòd si nũc ita dicit Thrasymachus, sic & nos accipiamus. & tu mihi dic, ò Thrasymache, hócne est quod iustum dicere uolebas potentiori utile, scilicet quod ipsi utile uideatur, siue conferat, siue nõ cõferat? Itáne? Minime, inquit. An uero tu me eũ putas, qui aberret, potentiorem uocare cum peccat? Existimabã, inquã, te sic dicere, quãdo principes nõ esse omnino extra errorẽ, sed peccare quãdoq; cõfitereris. Sycophãta profectò es in sermonibus Socrates. Siquidem circa ægrotãtes aberrãtem, statim medicum appellas, quatenus errat. Vel cõputatorem cum in ratione ponenda peccet, tum cum peccat, secũdum hunc errorẽ. Sed ut existimo, ita loqui consueuimus, q; medicus & rationis supputator & grammaticus errat. Arbitror tamen nullũ istorũ quatenus est id quod appellamus quenq;, peccare. Quare secũdum exactã rationem, quando & tu ad uiuum resecas, nullus artifex peccat. Quisquis enim peccat, deficiente scientia peccat, in quo sane non est artifex. Quapropter artifex, uel sapiens, uel princeps nullus peccat tunc cũ princeps est. Sed quiuis diceret & medicum peccasse, & principem peccasse. Huiusmodi igitur aliquid respõdisse me tibi existimato. Illud uero exacta ratiõe dicendum, principem quatenus princeps est, nõ peccare: nõ peccãtem autem, quæ optima sibi sunt, imperare. Hoc uero ijs qui sub imperio eius sunt, faciendum est. Quãobrem ut à principio dicebã, iustũ esse aio, quod potentiori cõducit, facere. Num tibi uideor, ò Thrasymache sycophãtæ instar calumniari?

Et maxime quidem. Putas enim me ex cõposito, inquã, te ita interrogare aggressum, ut modo interrogabã? Atqui penitus, inquit, hoc noui. Sed nihil proficies. Neq; enim me tuæ latent insidiæ: neq; cũ lateant, uim uerbis inferre ualebis. Minime hoc aggrederer, ò beate, inquã. Sed nequid tale rursus nobis accidat, distingue utrum principem et potentiorem dicas secũdum uulgus, an secũdum exactã rationem, quod & tu paulo antè dixisti: cuius utile, cũ potentior sit, iustum est ut à subiectis efficiatur. Exactissima, inquit, equidem ratione imperãtem dico. Peruerte hęc tuis istis, si potes, cauillationibus Socrates. Equidẽ nulla in re abs te superor. neq; enim poteris. Putásne, inquã, adeo me furere, ut leonem tondere audeã, & Thrasymacho insidias tendere? Certe aggressus es, inquit, cum tamen nihil assequi possis. De his satis dictum fuerit, inquã. Sed mihi dicito. Qui recta ratione est medicus, quemadmodum paulo suprà ipse dicebas, utrũ pecũniarum cõquisitor, an ægrotãtium est curator? Atq; de eo dicas qui reuera sit medicus. Morborũ certe curator. Gubernator autem, qui reuera sit gubernator, nautarum princeps est, an nauta? Nautarum princeps. Nihili existimo hoc esse faciendum, quòd in naui nauiget, nec nautã esse uocãdum. Nõ enim propter nauigationẽ gubernator appellatur, sed propter artẽ ipsam nautarũq; principatũ. Vera loqueris. Nónne istorum cuiq; aliquid utile est? Est prorsus. An nõ ad hoc tendit ars, ut quod utile sit cuiq;, inuestiget atq; præbeat? Ad hoc ipsum. Nũquid unicuiq; arti est aliquid aliud utile, q̃ ut sit quàm maxime absoluta?

Quomodo istud interrogas? Quemadmodum si me rogares, an corpori satis sit esse corpus, an cuiuspiã alterius rei indigeat, respõderem omnino indigere. Et propter hoc ars quidẽ medicinæ nũc inuenta est, quoniã corpus debile & infirmũ est, neq; sibi sufficit. Vt ergo huic utilitatẽ afferat, ipsa ars est inuẽta. Sed nũ tibi uideor uera dicere? Vera prorsus, inqt. Quid autẽ? ars ipsa medicinæ, uel alia ars, per se quidem ita debilis sit, ut aliqua uirtute indigeat, quemadmodum oculi uisu, aurésue auditu, propter quod in ipsis opus sit aliqua arte quę inuestiget prębeatq; quæ ad hæc eadem cõferant? Vtrũ & in ipsa arte inest defectus aliquis, & indiget unaquæq; ars alia arte, quæ ipsi quod utile, consideret, & illa item alia indiget alia, ita ut in infinitum procedatur? Vel quæque sibi ipsa quod cõducat prospicit? Vel neq; seipsa neq; alia indiget ad inuestigandum quod aduersus defectum eius cõferat? Neque enim defectus, neq; error ullus ulli arti inest. Neq; decet artẽ utilitatem quærere, nisi illi rei cuius est ars. Ipsa autem integra & inuiolata semper est, quatenus quæq; tota et immaculata qualis est perseuerat ipsa. Tu igitur illi ratione syncera & exacta cõsidera, sic'ne, an aliter se res habeat. Sic certe. Ergo nec medicina medicinæ prospicit, sed corpori. Ita est. Neq; equestris equestri, sed equis: neq; alia ulla ars sibijpsi: nõ enim indiga est, sed illi cuius ars est. Sic apparet. Atqui, ò Thrasymache pręsunt artes & dominãtur illi, cuius sunt artes. Hoc ille quãuis ægre, tamen cõcessit. Nulla ergo scientia inquã utilitatẽ potẽtioris inquirit aut pręcipit, sed imbecillioris, & eius cui imperatur ab ea. Neq; hoc ille negabat, sed parabat ad hæc pugnare. Tunc ego alias his addens, nullus medicus inquam eo q; medicus est, medico cõferre studet, aut in eo aliqd præcipit, sed ægrotãti. Est enim cõcessum, qui uere quidem medicus est, eũ esse dominum corporũ, nõ pecuniarum cumulatorẽ. Nónne id est cõcessum? Cõsensit. Nónne & exactum gubernatorem nauis nautarum principẽ esse, nõ nautam? Et hoc. Haud igitur gubernator talis ac princeps id

inquirit & præcipit, quod ipsi gubernatori cõferat, sed quod nautis qui ab eo reguntur. Hæc quoq; ille ægre confessus est. Atq; hic ego: Neq; alius ullus inquã Thrasymache in aliquo principatu, & facultate imperãs, quatenus princeps est, quod sibi cõferas, cogitat aut pręcipit, sed quod subiecto cõducat, & quę dicit quæq; facit, cũcta ad illius utilitatẽ decorẽq; dicit & facit. Cũ huc deuentum esset, omnibusq; pateret definitionẽ iusti in cõtrariũ decidisse, Thrasymachus nõ respondit quidem ut debuit, sed dicito, inquit, ò Socrates, est tibi nutrix? Quidnam? respondere inquã decebat magis q̃ talia quęrere. Quoniã, inquit, te negligit, & oppletas tibi nares nõ emungit, cũ tamen indigeas, qui neq; pecudũ, neq; pastoris cognoscis officium. Cur istud inquam? Quia putas, inquit, opiliones uel bubulcos pecudũ, boúmue bonum cõsiderare, pascereq; & colere, ad aliud respicientes q̃ ad dominorũ, & ipsorum utilitatem. Et illos qui in urbibus ut decet pręsunt, aliter ad eos qui sub illis sunt, existimas respicere, q̃ tanquam pastor ad oues: et aliud cogitare noctes atq; dies, quàm unde utilitas ad ipsos proueniat. Atq; adeo procul abes ab iusto iustitiaq;, & iniusto item et iniustitia, ut ignores iustitiam iustumq; alienũ esse bonum, ac reuera præsidentis & potentioris emolumentũ, detrimentũ uero proprium obedientis & subditi: iustitiam uero cõtrà ignauis iustisq; hominibus dominari: qui autem parent, facere quæ imperãti potentioriq; conducunt, illumq; obsequio beatũ reddere, sibi autem ipsis nõ consulere. Cõsiderare profecto sic decet, ò ignauissime Socrates, iustum uirũ omnino minus iniusto habere. Primũ quidem in mutuis cõmercijs aliquid cõtrahũt iustus unà atq; iniustus: in finienda societate semper minus reportare iustus q̃ iniustus reperietur. Cũ uero in rebus publicis aliqua tributa cõferenda sunt, iustus plus cõfert q̃ sui æquales, iniustus autem minus. Quãdo autem aliquid inde accipiendũ est, iustus nihil, iniustus multa reportat. Præterea siquãdo magistratu quodã uterque fungitur, si nulla alia iusto iactura cõtingit, hęc saltem illi nõ deest, ut res domesticæ deterius per negligentiã disponantur, ex publico autem nihil propterea quòd iustus sit, lucretur. Accedit ad hęc quòd domesticos & familiares sibi infensos reddit, cũ illis obsequi nulla in re ultra iustũ uelit. Iniusto uero omnia contrà eueniunt. Dico autem quod & suprà, ut præ cæteris ubiq; lucretur. Hunc ergo cõsidera, si uis iudicare quãto magis cõferat priuatim sibi iniustum esse q̃ iustum. Facilime autem disces, si ad extremã perueneris iniustitiã, quæ iniuste agentem felicissimum efficit: eos cõtrà qui afficiuntur iniuria, ac neminẽ iniuste lædere uolunt, infelicissimos. Est autem hæc tyrannis, quæ nõ paulatim, sed simul omnia aliena usurpat, & clã, & ui, & sacra & sancta, & priuata, & publica. Siquis uero in aliqua istorũ parte deliquerit, deprehensusq; fuerit, mulctatur, & opprobrio subiacet maximo. Etenim sacrilegi, fures, latrões, surreptores, & omnino p singulas quasdã partes peccãtes, ab huiusmodi criminibus nominãtur. Sed postq̃ aliqs ultra huiusmodi rapinas pecuniarũ, etiã ciues ipsos in seruitutẽ suã redegit, non iam tã probrosis notatur uocabulis, sed & beatus et felix uocatur, nõ à ciuibus suis tãtum, uerumetiã ab omnibus qui eũ audiunt nequitiam omnẽ adimpleuisse. Nõ enim ideo uituperãt iniustitiã, quicunq; eã uituperãt, q eã facere, sed q perpeti metuãt. Hoc igitur pacto, ò Socrates, iniustitia omnibus suis partibus absoluta, robustius quiddã est, liberalius, & regalius, q̃ iustitia: utq; ab initio dicebã, id quod potentiori cõfert, iustum est: iniustũ uero sibi ipsi utile est, & cõferens. Hęc cũ dixisset Thrasymachus, abire iam mente cõceperat, postq̃ quẽadmodũ balnei custos sermonẽ plurimũ maximo cũ impetu auribus nostris infuderat. Nõ tamẽ hoc permiserũt qui aderãt, uerũ coẽgerunt & permanere, & afferre eorum quæ dixerat rationẽ. egoq; in primis uehemẽter rogabã: O beate Thrasymache quasi sermõe iacto abire festinas prius q̃ abũde uel doceas, uel discas, sit ne hoc ut dicis, an secus. An forte putas paruã quãdam rem te aggressum esse definire? nõ autẽ rationẽ uitę, quam siquis nostrũ acceperit, q̃ optime uiuat? An ego, inquit, putẽ istud aliter se habere? Videris, inquã, nullã de nobis curã suscipere, neq; cogitare utrũ peius uiuamus, an melius, id nescientes quod tu tẽ scire affirmas. Sed, ò bone uir, libẽter hoc nobis ostẽde. Neq; enim male locaueris beneficiũ, quod nobis qui tot sumus, cõtuleris. Dicã equidem quod sentio. Nequaq̃ mihi persuades, iniustitiã maius quàm iustitiam lucrũ afferre, etiam si omnis ei licentia præbeatur, ut quæcunq; cupit, efficiat. Esto iniustus aliquis, possitq; iniuriã facere uel furtim, uel ui, nõ tamẽ mihi persuades maius esse in ipsa iniustitia q̃ iustitia lucrum. Qua quidem in sententia nõ ego tantum fortasse, sed alius aliquis nostrum est. Persuade itaq; nobis beate uir nõ recte iustitiam pluris quàm iniustitiã fecisse. Quomodo, inquit, amplius persuadebo, si his quæ modo dicebam, nõ es persuasus? Quidnam ulterius faciã? An in animum tibi sermonem impingam? Minime, inquam, per Iouem. Sed hoc primum uelim ut dictis maneas: uel si quid immutare uis, hoc palã facias, neue nos decipias. Nunc autẽ uides Thrasymache ut superiora iterũ resumamus, quod cũ primo uerum medicũ definisses ægrotantiũ curatorem, deinde nõ ita syncere pastorẽ definiendum putasti, ut quatenus pastor est duntaxat custodiat. Imò pascere ipsum oues quãtum est pastor arbitratus es, nõ ad ouiũ utilitatẽ, sed ad uoraginem potius, nõ tanquã pastorem, sed conuiuã qui uesci debeat, uel pecunię studiosum qui sit uẽditurus. Profecto pastorali arti nihil aliud curę est, q̃ ut id quod custodit, se optime habeat. Nã ipsi quatenus uera pastoralis facultas est, nihil deest quo minus sufficiens sit & optima. Sic ego putabã necesse esse nos cõfiteri, unũquẽq; principatũ in eo quod principatus sit, nullius alterius bonũ prospicere, nisi eius quod sub illo sit, & ab eo curetur, siue priuatus sit siue publicus. Tu aũt principes in ciuitatibus, q uere principes sint, uolẽtésne magistratibus fungi putas? Nequaq̃, inquit, puto, sed certe scio. Quid uero, inquã ego, alios principatus, nónne nosti neminẽ uolentẽ accipere, sed pręmiũ ex his requirere, quasi nulla sibi ex imperio tali, sed subiectis potius sit utilitas prouẽtura? Dic age, inq̃, nónne quaslibet inter se artes diuersas ex eo dicimus, quòd diuersam inter se habent potentiã? Neq; enim uir felix præter opinionem respõdeas, ut aliquid perficiamus. Hoc ipso uidelicet alterã. An nõ utilitatem unaquæque propriã nobis aliquã præbet, & nõ cõmunem cũ alia? quemadmodum medicina quidem sanitatem, gubernatoria in nauigãdo salutẽ, aliæq; similiter? Prorsus quidem.

Nónne & pretiũ mercenaria: hæc enim illius potentia. an medicinã tu et gubernatoriã eãdem uocas? uel si quidem uelis absolutius definire atque distinguere quemadmodũ statuisti, etiã siquis nauem gubernans

bernans

bernãs sanus efficiatur, eo quod sibi nauigatio cõferat, nihilo magis tamẽ ob hoc gubernatoriã ipsam, medicinã uocabis? Nõ certe. Neq; etiã, ut arbitror, mercenariam, siquis mercenarius ipso ministerio sanus efficiatur. Neq; hãc. Quid autẽ? Medicinã mercenariã, siquis medicãs quæstũ faciat? Minime. Nõne & utilitatem cuiuslibet artis propriã quandã esse cõcessimus? Esto. Siquã igitur utilitatem cõmuniter nãciscuntur omnes artifices, patet quòd cõmuni quodã uno eodemq; utentes, ex eo utilitatem huiusmodi nãciscuntur. Videtur. Dicimus autem artifices mercedem accipientes, utilitatem consequi ex eo quòd mercenaria arte utuntur. Quid tũ? Nõ igitur à sua arte cuiq; utilitas hæc, scilicet præmiĳ acceptio, prouenit. Sed si uolumus diligenter inquirere, medicina quidem sanitatẽ parit, mercenaria quæstum, & architectura ædificium, quæstuaria uero hãc secuta, mercedem, & reliquæ omnes similiter. Suũ porrò quæq; opus perficit, & cõfert illi ad quod est inuenta. Si autẽ premiũ ipsi nullum detur, nũ artifex utilitatẽ ab arte aliquã accipit? Nullã. An igitur neq; etiã prodest tunc cum gratis operatur? Ego quidem existimo. Nõne igitur, ò Thrasymache, sicut iã manifestũ est, nulla ars nullusq; magistratus sibi quidẽ utilitatẽ parit, sed quemadmodũ in superioribus dicebamus, quòd subiecto cõfert, paret & imperat, inferioris illius cõmodum semper nõ superioris inspiciens? Ob hęc itaq; ego nuper, ò chare Thrasymache dicebã, neminem uolẽtem imperium suscipere, & alienorũ malorum ultro emendationem aggredi, sed premium quęrere, quoniã qui ex arte recte acturus sit, nunquã in suum agit cõmodum, secũdum ipsius artis imperium, sed ad inferioris utilitatem. Quãobrem, ut uidetur, præmium ponẽdum est ĳs, qui libenter gubernaturi sint, seu argentum, siue honor, siue pœna, nisi imperiũ capiãt. Quomodo istud ais, ò Socrates? inquit Glauco. Equidem duo prẽmia noui, mulctã uero quam dicas, & quomodo in mercedis parte ponas, nõ noui. Ergo optimorum, inquã, prẽmium ignoras, cuius gratia imperãt optimi uiri, quoties admittunt imperium? An te latet & ambitiosum esse & auarũ probro haberi atq; esse? Noui equidem, inquit Glauco. Hac ergo de causa, neq; pecunia, neq; honore ducti, boni homines imperare uolunt. Neq; enim aperte pecuniã magistratus præmium accipientes, mercenariĳ uocari uolunt: neque clãculũ, fures. Neq; rursus honoris causa. Nõ enim ambitiosi sunt. Oportet igitur necessitatem illis imponi & mulctã, si impellendi sunt ut uelint magistratum accipere. Quamobrem uidetur turpe haberi, ut quis spõte ad imperandum accedat, neq; expectet necessitatẽ. Maxima uero mulctarum est, administrationi malorum subĳci, nisi ipse acceperit reipublicæ gubernaculum. Hanc utiq; pœnam timentes, magistratus capere probi homines mihi uidentur, siquando capiunt: & tunc ad eos accedunt, nõ tanquam ad bonum aliquod, neque tanquam ex his uoluptatem aliquam capiẽtes, sed tanquam ad rẽ necessariam, cũ neq; melioribus, neq; similibus se cõmittere ualeant. Quippe si bonorum uirorum extaret ciuitas, in ea, ut arbitror, haud aliter non imperãdi gratia pugnaretur, quàm nunc certetur imperãdi cupiditate: ibiq; pateret, reuera legitimum principẽ nõ suĳpsius, sed eius qui sub ipso est, cõmoditatem respicere. Quare unusquisq; qui nõ amens sit, potius eliget alium sibi prodesse, quàm dum aliĳs ipse consulit, sese negotĳs implicare. Hoc igitur ego Thrasymacho nullo pacto concedo, iustum quidem esse, potentioris utilitatem. Verum hoc deinceps cõsiderandum, multo autem mihi maius uidetur esse quod nunc Thrasymachus dicit, cum iniusti uitam meliorem uita iusti esse affirmet. Tu itaque, ò Glauco, utrum istorum tanquam uerius eligis? Iusti, inquit Glauco, uitam potiorem existimo. Audisti, inquam ego, quot paulo antè iniustæ uitæ bona Thrasymachus numerabat?

Audiui equidem, inquit. Non tamẽ assentior. Vísne illi monstremus siquo modo possumus, uera eũ minime dicere? Quid ni uelim? inquit ille. Si orationem contrariam orationi illius obĳcientes, quasi cõparatiõe quadã proposita, enumeremus quot insuper bona qui iustus sit consequatur, ac ille rursus cõferat sua, oportebit ut tertius aliquis enumeret itẽ rũ metiaturq; bona, quotcunq; utriq; in utroq; colligimus. atq; ita iudicibus quibusdam altercationem hanc dirimentibus opus erit. Sin autem, quemadmodum nuper cœpimus, alternis concessionibus adductis in medium rẽ ipsam discutiamus, oratores ipsi nos simul & iudices erimus. Sic, inquit, omnino est. Vter tibi modus magis placet? Iste, inquit. Age igitur, ò Thrasymache, responde nobis à principio. Affirmas tu quidem extremã iniustitiam extrema iustitia utiliorem esse? Affirmo equidem, & rationem attuli. Quid ad hoc? Nunquid istorum unũ uirtutem, alterum uitium uocas? Quid ni? Nónne iustitiam quidem uirtutem, iniustitiã autem uitiũ?

An istud fateri uir lepide mihi cõuenit, qui iniustitiã prodesse dicam, iustitiam minime? Quid ergo?

Cõtrarium. An forte iustitiã uitium appellabis? Nõ, sed ualde generosam stultitiã. Iniustitiam ergo nequitiam uocas? Ne isthuc quidem. At bonum consilium sagacitatemq;. Num iniusti uiri Thrasymache, prudentes ac boni esse tibi uidentur? Quicunque uidelicet ciuitates iniuria afficere possunt, & nationes sibi subĳcere. Tu autẽ me fortasse loqui putas de his, qui loculos clanculũ surripuerint. prosunt & hæc quidẽ, si lateant, sed æstimatione digna nõ sunt. Imò quę paulo antè dicebã, plurimi facienda. Equidẽ quod uis intelligo. Sed admodũ miror, si in parte uirtutis & sapientię iniustitiã ponas, in contrarĳs uero iustitiam. Omnino sic pono. Durius hoc iam, ò amice, neq; amplius inuentu facile quod quis dicat. Si enim cõducere quidem iniustitiam posuisses, uitiũ tamen uel turpe quoddam esse ipsam cõfessus esses, quemadmodum aliĳ quidam, aliquid ad hæc secundũ ea quæ existimantur dicere possemus. Nũc autem perspicuum est dicturum esse te & pulchrum & robustum quiddam iniustitiam esse, cæteraq; illi daturum omnia, quæ nos iustitiæ tribuimus, quandoquidem & in uirtute, & in sapientia ponere eam non dubitasti. Verissima profecto uaticinaris. Nõ tamen desistendum est inquirere disputando, quoad te putẽ quæ cogitas dicere. Mihi nanq; uideris Thrasymache, in præsentia minime cauillari, sed quæ tibi uera uidentur afferre. Quid tua refert, siue id uideatur mihi, siue nõ uideatur, cum rationem meam nõ confutes? Nihil certe. Sed hæc præterea mihi respõde: An iustus uideatur tibi plus iusto habere uelle.

Nullo pacto. Non enim urbanus esset ut nunc & simplex. Quid autem? plúsne iusta actione? Neq; iusta etiam actione. Iniusto autem utrũ dignũ putaret plus habere, idq; iustũ existimaret, uel cõtra? Existimaret utiq;, dignũq; putaret, sed nõ posset. Atq; ego isthuc nõ interrogo, sed utrũ iusto qdẽ plus habere neq; dignũ putet, neq; uelit iustus: iiusto autẽ cõtrà.

Alia falsa iustitiæ definitio.

Confutatio eius definitionis.

trà. Sic est profectò. Quid autem iniustus? An æquum censet plus habere & iusto & actione iusta?

Quid ni? cum omnibus plus habere se dignũ existimet. Nũ igitur & iniusto homine iniustaq; actione, iniustus plus habebit, & certabit ut in habendo omnes exuperet? Vera hęc sunt. Sic itaq; dicimus. Iustũ quidem simili non plus habere uelle, plus autem dissimili: Iniustũ uero utroq; plus accipere uelle. Rectè dixisti. Atqui prudens & bonus, iniustus ipse est: iustus autem, neutrũ. Rectè & illud. Ergo prudenti & bono similis est iniustus, iustus autẽ minime. Quid obstat, inquit, quominus qui talis talibus quoq; similis sit: qui uero non talis, similis non sit? Ais bellè. Talis igitur est uterq; ipsorum, quales hi quibus similis est. Et quid aliud? Sit ita sanè. sed dicas Thrasymache, utrum musicum aliquẽ uoces, aliquem uero non musicũ. Equidem. Vtrum istorum prudentẽ, utrum imprudentem? Musicum sanè prudentem, expertem musicæ imprudentẽ. Nónne in quibus prudentem, in eisdẽ & bonum: in quibus imprudentem, & malũ? Nempe. Eodemq; pacto de medico dicemus? Eodem. Videtur tibi uir optime, cum musicus uir lyrã temperat, uelle in intẽsione & remissione chordarũ, musicum uirum exuperare, uel dignũ putare, ut eo plus assequatur. Minime. Expertẽ uero musicę superare contendit? Necesse est. Quid medicus? in cibo aut potu dicésne plus assequi, quàm aut medicus alter, aut res ipsa cupit? Nequaquam. Plus autem quàm medicinę artis imperitus? Proculdubio. Vniuersas deniq; cõtemplare sciẽtias & inscitias, si quis tibi uidetur, qui quidem scientiam habeat, plus sumere uelle uel dicẽdo, uel faciendo, quàm alter sciens, non autem eadẽ ad actionem eandem quæ & ille qui ipsi similis est.

Fortè sic se res habeat, necesse est. Quid autẽ indoctus: nónne plus docto sibi assumere uellet, atq; etiã indocto? Forasse. Sed doctus, nónne sapiens? Cõcedo. Sapiens autem, nónne bonus? Et isthuc etiã. Bonus ergo & sapiens nõ uolet plus sibi quàm sui similis uendicare: plus tamen quàm dissimilis & cõtrarius uolet. Videtur. Malus autem & indoctus tam simili quàm dissimili sibi plus arrogabit. Apparet. Nónne iniustus Thrasymache, plus usurpare cõtendit, quàm uel similis, uel dissimilis? An ita dicebas? Dicebam equidem. Iustus autẽ simili quidem non plus uolet, sed dissimili. Fateor. Est itaque similis, iustus quidem sapienti & bono, iniustus autem & malo & inscio. Apparet. Atqui concessimus, talem utrũq; esse, qualis sit is cui similis est uterq;. Concessimus plane. Iustus itaq; nobis bonus esse sapiensq; apparuit: iniustus autem indoctus & malus. Hæc omnia concessit Thrasymachus, non tamen ea facilitate qua ego nunc refero, sed uix atq; pertractus plurimo cum sudore: erat quippe tũc æstas. Et uidi ego tũc primũ quod nunquam antea uiderã, erubescentem Thrasymachum. Cum igitur cõstitisset iustitiam & uirtutẽ esse & sapientiam, iniustitiã uero uitium & inscitiam: Maneat, inquã, hoc ita nobis. Dicebamus autem ualidum ac potẽs quiddam iniustitiam esse. Nónne meministi Thrasymache? Memini equidem, inquit. Sed mihi quæ nunc dicis, non placent: habeoq; aduersus ea quæ dicam. quæ si adducerem, certe noui te esse dicturum me cõcionari. Quare aut sine me dicere quæ uelim: aut si tu uis interrogare, interroga. Ego autem tibi ueluti aniculis fabellas narrantibus, assentiar, & annuam, & abnuam. Nullo pacto præter sententiam tuam. Vt tibi in omnibus gratificer, postquã non sinis loqui, an quid aliud uis? Nihil per Iouẽ, si istud feceris. sed facito: ego autẽ interrogabo. Interroga iam.

Hoc interrogo nũc quod & paulo antè, ut ordine suo in sequenti sermone consideremus, quomodo se iustitia aduersus iniustitiã habeat. Dictum enim est potentiorem atq; robustiorẽ esse iniustitiã quàm iustitiam. Nunc autem quid noui affers? Si quidem sapientia & uirtus est iustitia, facile, ut arbitror, apparebit robustius esse quàm iniustitia, quãdoquidẽ iniustitia inscitia est. nec ullus hoc ignoraret. Verũ non ita simpliciter agere cupio, sed hac uia considerare. Ciuitatémne aliquam affirmares iniustã esse? & alias ciuitates uelle iniuste in seruitutem redigere, seruasq; sub se multas habere? Cur nõ? Immo uero hoc summopere faciat illa quæ præstantissima erit, & quæ ad extremã peruenerit iniustitiam. Intelligo equidem quòd tua hæc erat oratio. Sed hoc circa istã cõsidero, utrum hæc quæ præstantior sit ciuitas ciuitate, absq; iustitia hanc sit potentiã habitura, uel necesse sit ut habeat cum iustitia. Si quidẽ, ut tu paulo antè dicebas, iustitia ipsa sapientia est, necesse est cũ iustitia. Sin autẽ ut ego, sine iustitia. Respõsionibus tuis, ò Thrasymache, ualde delector, quoniam nõ modo annuis, & abnuis, sed & pclare respõdes.

Vt tibi gratũ faciã. Facis tu quidẽ bene. Sed in hoc quoq; gratificare mihi, & dicito. An censes ciuitatẽ aliquã uel exercitũ, seu latrones, siue fures, uel aliũ quemuis cœtum hominum iniuste aliquid unà agredientium, perficere posse quicquam, si iniuria in uicem se affecerint? Nequaquam. Quid autem si ab iniuria abstinuerint? Nónne magis? Prorsus. Seditiones namq; Thrasymache, iniustitia, inimicitias, contentionesq; parit: iustitia uero, cõcordiam & amicitiã. Nónne. Esto, ne à te dissentiamus. Bene agis uir optime. Sed mihi & hoc dicito. Si hoc iniustitiæ opus est, ubicunq; insit odium gignere, nónne inter liberos & seruos si fuerit, efficiet ut inuicem odia atq; contentiones exerceant? nulloq; pacto possint aliquid ex cõmuni concordia facere? Omnino.

Quid autem? Si inter duos hæc sint, nónne dissentient inter se, insequẽturq; odijs, & inimici erũt & sibi & iustis? Erũt sanè. Sin autem in uno insit, ò mirifice uir, iniustitia, nónne ipsius potẽtiam dissipabit? Vel nihil minus habebit? Nihil minus habeat. Nõne talem aliquam uim habere uidetur, ut cuicunque insit, siue ciuitati, siue genti, siue exercitui, siue alteri cuilibet, primo quidem impotens reddat id cui inest aliquid secum agendi, propter dissensionem atq; discordiam: deinde inimicum efficiat ipsum & sibi, & contrario cuilibet, atq; iusto: Nónne ita? Ita. Atqui & in uno si fuerit, hæc eadem faciet omnia quæ ad naturam suam sequuntur. Primum quidem impotentem agendi eum reddet, quum secum ipse dissentiat, neq; sibimet constet. Deinde & sibi & iustis faciet inimicum. An non? Certe. Iusti autem, ò amice, sunt & dei. Sint. Ergo deis inimicus erit, Thrasymache, uir iniustus: iustus autem, amicus. Explere Socrates pro libidine, orationis epulo. Non enim tibi aduersabor, ne istos mihi infensos reddam. Age itaque, reliqua conuiuij adhibe, quemadmodum paulo antè respondens. Constat profectò, sapientiores, meliores, potentiorésque ad agendum, iustos esse: iniustos autem ne inuicem quidem tractare quicquam posse. Verum quod dicimus ualidissime, in commune simul aliquid conficere illos posse, qui omnino iniusti sunt,

haud

haud omnino uerum est. Non enim abstinerent inuicem ab iniuria, si prorsus iniusti essent. Sed liquet in ipsis esse iustitiam quandam quę ipsos ita afficiat, ut se inuicē lædere nolint simul atq; alios, per quam agunt quæcunq; agunt. Impulsi autem sunt ad iniuste agendum, iniustitia, cum semimali essent. Nā qui ad summum nequitiæ & iniustitiæ peruenerunt, perficere omnino nihil possunt. Hæc quidem quòd ita se habeant, non autem ut tu suprà ponebas, intelligo. Vtrum autem & melius uiuant iusti quàm iniusti, & feliciores sint, quod quidem postea considerare proposueramus, cōsiderandum est. Et, ut mihi quidem uidetur, hoc ex his quæ diximus, sequitur. Sed tamen melius considerandum. Non enim de re quadam uili spernendaq;, sed quónam modo uiuendum sit, habetur oratio. Considera iam. Ecce considero. Dic igitur, opúsne equi tibi aliquid esse uidetur? Mihi quidem. Num hoc quidem diceres, & equi & alterius cuiuslibet opus, quòd uel solo illo, uel maxime quis expleret? Haud intelligo. Attende, sic fortè intelliges. Aliáne re quàm oculis uides? Minime. Quid uero? aliáne audires quàm auribus? Nequaquam. Ergo hæc horum opera recte diceremus. Recte. Possésne gladio, & scalpello, & multis alijs, uitis palmites amputare? Quid ni? Veruntamen non ita commode ut falce ad usum hunc fabricata. Est ut dicis. Ergo nónne hoc istius opus esse dicemus? Dicemus profecto. Existimo melius te nunc tenere, quæ paulo antè dicebam, quum interrogarem an id cuiusq; opus esset, quòd uel solo illo, uel melius quàm cęteris efficitur. Intelligo iā. Idq; mihi cuiusq; opus esse uidetur. Nōne & uirtus tibi esse uidetur, cui aliquod opus adscribitur? Reuertamur igitur ad priora. Oculorum dicimus esse opus aliquod? Certe. Ergo nónne & uirtus oculorum est? Et uirtus. Et aurium opus? Et aurium. Est ergo & uirtus. Est. Nónne de reliquis omnibus eodem modo dicendum? Eodem. Nunquid oculi opus suum pulchre aliquando exercerent, uirtutem propriam non habentes, sed pro uirtute uitium? At quomodo? Cæcitatem namq; fortasse pro uisu dicis. Quæcunq; illorum sit uirtus. nam ad præsens non id quæro, sed utrum propria uirtute recte suum opus exerceāt, uitio uero nō recte. Vera loqueris. Nónne & aures sua priuatę uirtute male suum opus exercebunt? Male. Idémne sentimus de reliquis omnibus? Idem. Age & hæc præterea contemplare. Est'ne animę aliquod opus, quod nulla re alia faceres, ueluti curare, imperare, cōsulere, & alia generis eiusdem? Nunquid hæc alteri rei quàm animæ iure tribuere possemus, diceremusq; ipsius propria esse? Nulli alteri. Quid autem ipsum uiuere? An nō animę opus esse dicemus? Maxime. An non & uirtutē quandam animę esse dicimus? Dicimus. Nunquid anima quandoq;, ò Thrasymache, propria uirtute priuata opera sua bene explebit? Vel nullo modo poterit? Non poterit. Necesse est igitur malā animā male imperare atq; curare, bonam uero hæc omnia bene facere. Necesse. Cōcessimúsne uirtutem animæ iustitiā esse, iniustitiā uitiū? Concessimus. Iusta ergo anima iustusq; uir bene uiuet, iniustus autē male. Ita secundū rationem tuam apparet. Qui autē bene uiuit, beatus est & felix. Qui male, contrà. Quid ni? Igitur iustus felix est, iniustus miser. Sint. At miserum esse non prodest. prodest autem esse felicem. Proculdubio. Nūquā igitur, ò beate Thrasymache, cōducibilius erit iniustitia quàm iustitia. His epulis crassatus fueris in Dionysiis, ò Socrates. Apud te quidem comedi Thrasymache, postquam mitior mihi effectus es, difficilisq; esse cessasti. Nō tamen abunde uesci cōtigit, atq; id mea quidē causa potius quàm tua. Nā quemadmodum epularum auidiores homines incōtinentesq; rapiunt semper quodcunq; in conuiuio superfertur, gustantq; illud antequam prioribus dapibus satis uescantur: ita & ipse, ut mihi uideor, prius quàm inuenirem quod principio fuit propositum, quid ipsum uidelicet iustum sit, eo prætermisso ad considerandum me contuli, utrum prauitas sit & inscitia, siue sapientia uirtusq;. Ac postremo incidente oratione illa quę asserebat, conducibiliorem iniustitiam esse quàm iustitiam, nō me continui, quin ab illo ad hoc descenderē. Quapropter mihi in præsentia ex hac disputatione contingit, ut nihil norim. Quando enim iustum quid sit ignoro, nullo pacto sciam uirtúsne sit an contrà, atque utrum qui id possidet, beatus sit, uel non beatus.

SECVNDVS DIALOGVS.

DE REPVBLICA.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

SECVNDVS dialogus à trina exorditur diuisione bonorum. Bonum profecto idem est atq; expetendum. Expetimus autem aliquid sui ipsius gratia tātum, ut uoluptates & gaudium. Aliquid alterius solum gratia, qualia quæcunq; laboriosa sunt. Aliquid & gratia sui, & aliorum quæ inde sequuntur, ceu cognitionem ad prosperam ualetudinem. Iustitiam uero dicit, cum aliorum ex ea sequentiū, tum uel maxime sui ipsius gratia expetendam. Sed antequam de iustitia perfecte quicquam definiatur, Glauco, quæ prætermissa sunt à Thrasymacho, pro iniustitiæ patrocinio copiosius elegātiusq; prosequitur, adde & modestius. Ait enim, nō quia ita sentiat, sed ut prouocet Socratem ad iustitiam acrius defendendam, iniustitiam se laudaturum. Similia quędam habemus & in Gorgia. Post eū Adimātus, & primum pro iustitia uerba facit, præmia illi & humana tribuens & diuina. ubi notabis religiosa quędam mysteria poëtarum. Deinde nonnulla pro iniustitia adducit in medium, personam uidelicet, & Socratis, & Thrasymachi referēs, addens etiam se non iustitiam uituperare uelle, sed quodammodo Socratem irritare. Optat autem laudes audire iustitiæ, quæ non ab externis, sed ab intrinseca iustitiæ natura ducantur, quales afferri ab alijs non consueuerint. Tu uero animaduerte non temere Platonem multa hic rursus ad poëtas sacerdotesq; pertinentia posuisse. ostendit enim in his sępe à poëtis sæpius à malis sacerdotibus peccandi licentiam prouenire. Vbi gentium superstitiones irridet. Præterea haud ab re in his libris omnium sibi charissimis charissimas sibi personas inseruisse, Glauconem Adimantumq; fratres eius, patremq; Aristonem. Rursus Socratem nihil in omni eius uita propensius contemplatum, quàm seclusis externis affectibus, quidnā sit, quidue faciat uirtus ipsa, uitiūq; in animo. Quod quidē & spōte & prouocatus deinceps de iustitia & iniustitia demōstrabit. Sed ego hic iniuste nimiū prætermisi mirū illud iustitiæ præmium ex Musęi mente adductum, perpetuam inquam ebrietatem. Quod quidem Musæus accepit ab Orpheo, idipsum per Dionysij sacra significante. Hoc illi prophetico simile: Inebriabor ab ubertate domus tuæ. Ebrietas ergo sit duplex. Altera quidē subluna, Letheo inducta potu: per quā anima extra se posita, & infra se posita obliuiscitur diuinorū circa terrena delirās. Altera uero super lunā nectarea proueniens potione, per quā animus extra se positus, supra se positus morborū mortaliū obliuiscitur, suspiciésq; diuina quasi primo illorū splēdore caligat: siue potius saporē gustans nouo quodā calore è priori habitu permutatur. Mox uero perspicue cernit gustatq; saluбriter, immo uero nutritur. Profecto idea diuina per quam factus est animus, redeunti illabitur animo, ceu gustui sapor. Ab eo primum suauiter siquid alienum est diluit. Deinde penitus implet, magisque implendo delectat. Tertio redigit

in seipsam inæstimabili uoluptate perfundens. Vbi animus ex anima primũ factus est intellectus, ex intellectu deniq; Deus. Neq; ulterius sicut prius sapit, neq; quæ prius, sed sapit aliter atq; alia. Et quemadmodum apud nos imaginatio uehemens mouet formatq́; corpus, ita & ibi corpus subiectum animę sensusq́; eius à potentissima cogitatione mentis mouetur protinus & formatur, adeo ut ineffabili dulcedine mentis mirabiliter & sensus dulcescat & corpus. Sed iam ad iustitiam reuertamur. Hãc Socrates, tanquam disputationis suæ finem atq; obiectum, per singula quærens, quia difficile inueniretur in animo, prius quærit in ciuitate, tanquam in ea manifestiorem futuram, ut per hanc demum, animi iustitiam manifeste definiat. Vt autem iustitiam in ciuitate considerare queat, constituit ab initio ciuitatem, dicens primo quæ sit eius origo, scilicet indigentia mutua. deinde quæ materia, scilicet res artesq́; necessariæ. postremo quæ forma, uidelicet regula uictus, legitimaq́; gubernatio. Et uideto quantum laudet uitam sobriam, quantum uituperet delicatam atq; luxuriosam. Illa quidem sana atq; sufficiens, hæc autem insana & indigens plurimorum. Deniq; quum ob hanc nascatur bellum, opus est in eiusmodi ciuitate militibus. quapropter ad diligentem militaris artis institutionem descendens, quot necessaria sint militi strenuo & custodi patriæ, accurate prosequitur. In omnibus uero memẽto, neminem ad diuersa aptissimum nasci posse. Ideoq́; nullũ diuersas artes exercere debere. Præsertim quum ex alterius opere, opus impediatur alterius. Oportere & unumquenq; artem suam statim à puero & per omnem uitam continue exercere. Præterea militem patriæ custodem talem & nasci & educari debere, ut canũ instar & erga notos sit mitis, & aduersus ignotos ferox, semperq́; uigil & sagax. Proinde asserit Socrates principium cuiuslibet operis maximum quiddam esse, in tenera præsertim ætate facile utrinq; formabili. Idcirco futuros milites à teneris unguiculis & secundum animum primo per musicam, & secundum corpus deinde per gymnasticã rite format, sub musica compræhendens fabulas quoq; poëticas. Quas præcipit assidue puerorum auribus adhibere. Sed tales solum, quales ad militare studium quasi præludia quædam & prouocent & erudiant. Similiterque cæteros his à pueritia fabulis iubet assuefieri, quæ studio potissimum futuro conducant. Contrarias uero longius arcet. Id uero maximum est præceptum. Detestatur mox poëticam impietatem turpia de dijs fingentem. Atq; eiusmodi audiri fabulas prohibet. Subiungit geminas theologiæ figuras. Primam, Deum omnino bonum esse, bonorumq́; duntaxat causam. Mali uero nullius causam esse Deum. Item siquem Deus punit, punire gratia boni. Secundum uero, Deum esse penitus immutabilẽ, ex eo quòd simplicissimus, potentissimus, optimus, sapientissimus. Quo fit ut neget Deum aliquãdo quenquam fallere, uel fictis simulacris, uel signis atq; uerbis. Neq; enim in uarias mutatur formas, neq; cum non mutetur, simulat permutari. Conclude librum aurea quadam sententia. Mẽdacium maxime omnium & dijs & hominibus est odiosum. Quòd si mendaciũ in sermone odiosum est, idq́; simulacrum est mendacij ipsius quod est in animo, nimirum mendaciũ quod in animo est, & dijs & hominibus est admodum odiosum. Eiusmodi uero mẽdacium est ignorantia, per quam circa rerum ueritatem sibimet animus ipse mentitur. Quoniam uero ueritas ad id quod esse dicitur, spectat, ideoq́; falsum ad non esse declinat, merito mendax quatenus in falsum labitur, eatenus in nihilum quoque prolabitur.

AEC quum dixissem, à disputatione liberatũ me esse putabam, uerũ hoc, ut uidetur, procœmium modo fuit. Glauco enim & semper aliàs uir, certe ad omnia fortissimus, & tunc quidem Thrasymachi defatigationem haud probauit, sed dixit: Vtrum, ò Socrates, nobis persuasisse uideri cupis, an reuera persuadere, quòd omnino prestet iustum esse quàm iniustum? Ego quidem, si in mea optione esset, reuera persuadere mallem. Nõ igitur facis, inquit, quod uis. Dic enim mihi, uidetúrne tibi huiusmodi aliquid esse bonum, quod quidem eligeremus, haud certe quę ex eo sequantur cupientes, sed ipsum gratia ipsius amantes? quemadmodum gaudere, & uoluptates quæcunq; sine nocumento sunt, & quæ in posterum nihil præter gaudium allaturæ sint eas habenti. Mihi sane uidetur, inquam, esse aliquid tale. Quid autem? estne aliquid, quod & ipsum gratia ipsius, & eorum quæ ab eo fluunt, amemus? Quemadmodum sapere, uidere, ualere. hæc enim huiusmodi propter utrunq; eligimus. Certe, inquam. Tertium autem uides, inquit, genus boni, in quo est exerceri, male ualentem curari, medicationemq; & pecuniariam exercere? Hæc utiq; laboriosa fatemur esse, prodesse autem nobis. Et ipsa quidẽ sui gratia nunquam expeteremus, sed quæstus & aliorum quæ ab eis proficiscuntur gratia. Est hoc plane, inquam, genus tertium. Quid tum? In quónam istorum, inquit, iustitiam ponis? Mea quidem sententia in pulcherrimo, quòd tam propter seipsum quàm propter ea quæ efficit ab eo qui beatus sit futurus, expetitur. Haud ita multis uidetur, sed laboriosi generis esse, quod quidẽ propter præmia & honores & gloriã sit expetẽdũ, propter seipsum autem tanquam difficile fugiendum. Noui equidem isthuc multis uideri, quocirca iampridem à Thrasymacho quasi tale quiddam sit, uituperatur: iniustitia uero laudatur. sed ego hebes sum, ut uideor. Age itaque & me audi, inquit, si tibi quoq; hæc uideantur. Thrasymachus nempe prius quàm oportet tanquam serpens carminibus delinitus abs te fuisse uidetur. Mihi autem nondũ ex sententia demõstratio utriusq; euenit. Cupio enim audire quid sit utrunq;, & qualem uim habeat ipsum secundum seipsum existens in animo: præmia uero & quæ ex ipsis proueniunt, mittere. Sic igitur faciam, si & tibi placet. Renouabo equidem Thrasymachi orationem, & primum dicam quale quid iustitiam esse dicant, & unde exortam fuisse uelint. Secundo uero loco, omnes quicunq; iustitiam colunt, inuitos quodammodo eam sequi, tanquam rem necessariam, sed non bonam. Tertio, merito id agere. Multo ergo melior iniusti uita quàm iusti, ut tradunt. Mihi quidem, ò Socrates, non ita uidetur. Ambigo tamen plerunq;, quia obtundor quotidie Thrasymachum aliosq; innumeros audiens. Orationem uero pro ipsa iustitia quòd melior quàm iniustitia sit, ex nullo adhuc audiui ut uellem. Cuperem quippe iustitiam ipsam secundum seipsam audire laudatam. maxime uero ex te hoc me arbitror auditurum. Quapropter dicam latius iniustam uitam laudans, dicendoq; ostendam tibi, quónam maxime modo audire te uelim, uituperantem quidem iniustitiam, iustitiam uero laudãtem. Sed uide an hoc tibi placeat. Maxime, inquã, omniũ: de qua enim re quis sanæ mentis libentius & audiat & dicat? Præclare, inquit, loqueris. Enim uero quod primum de hoc dicere pollicitus sum, iam audi quale sit, & unde sit orta iustitia. Natura quidem dicunt iniuriam facere bonum esse, iniuria autem affici malum. sed longe plus mali esse in patiẽdo iniuriam, quàm in inferendo boni. Quamobrẽ postquam uicissim iniuriam & intulerint & acceperint, & utrunq; gustauerint, qui nequeunt uitare illud, id consequi operæprecium fore ducunt, ut ita inuicem componãtur, ut neq; inferri, neq; accipi possit iniuria: hincq; uolunt originem habuisse leges cõstitutionesq; & nominata esse præcepta legum legitima atq; iusta. Hanc itaq; iustitiæ originem & substantiam esse uolunt, quæ media quodammodo sit optimum inter & pessimum. Quandoquidem optimum est inferre iniuriam, nec dare pœnas: pessimũ uero pati, nec ulcisci posse. Iustum ergo horum in medio constitutũ amari non tanquam bonũ, sed ex imbecillitate iniuriandi tanquam iniuriarũ inferendarũ obstaculum. Eum sanè qui hoc efficere possit, uereq;

legum origo.

uereq́ sit uir, cum alio pacisci nũquam decernereq́, ne ultro citroq́ iniuria inferatur, alioquin insaniret. Hæc est, ò Socrates, natura iustitiæ atq; huiusmodi & ex talibus, ut ferunt, progenita. Quòd autem qui iustitiam seruant, inuiti id agant, cum ex imbecillitate iniuriam inferre nequeāt, plane perspiceremus, si tale quiddam animo fingeremus: si utriq; licentiā largiremur quodcunq; liberet agendi, & iusto pariter & iniusto: deinde ponè sequeremur, explorātes quò rapiat utrunq; libido: inueniremus profecto iustum plus habendi auiditate compulsum ad eadem se atq; iniustum conferre. Hoc siquidem natura omnis ut bonum expetit, lege autem ac ui ad æqualitatem seruandam ducitur. Erit autem licentia quam dico, talis istis si detur, qualem aliquando ferūt fuisse Gygæ Lydi progenitori. fuisse enim ipsum ferūt mercenarium pastorem eius qui tunc Lydis imperabat. Magna autem imbrium tempestate exorta, motaq́; terra, ferunt terram hiatum fecisse in ea regione, ubi ille armenta pascebat. Quæ cũ uidisset, mirabundus in hiatum descendit, conspexitque & alia quæ fabulantur miranda, & equum æneum concauum, & per fenestram cadauer in aluo equi animaduertit, maius quidem humana forma. hoc nihil habebat aliud præter aureum digito anulum. Quo sublato abijt, ac paulò pòst ad pastoralem peruenit conuētum, in quo legatus de rebus peculij ad regē per singulos menses referendis creandus erat, iuxtaq; alios assedit. Acciditq; ut cum fortè gemmam introrsum ad manum uerteret anuli, quem à cadauere arripuerat, subito à nullo conspiceretur, alijq; de illo tāquā absente loquerentur. Admiratus ergo, gemmā rursus extrorsum conuertit. quo facto, rursus apparuit. Hoc ille animaduertens, diligentius periculum fecit, utrum hanc anulus uim haberet: atq; ita illi compertum fuit, quòd uersa ad se gemma à nemine uideretur: uersa autem ad alios, conspicuus fieret. Quod quidem expertus, curauit ut legatus ad regem unà cum alijs mitteretur, profectusq; uxorem eius stuprauit, & de rege interficiendo cum ea consiliũ init, quo cæso, regnum assumpsit. Si igitur duos tales anuli essent: alterumq; iustus, iniustus alterum possideret ac ferret, nullus profecto esset, ut uidetur, adeo adamantinus, ut in ipsa iustitia permaneret, & ab alienis abstinere uellet, cum liceret illi ex foro intrepide quodcunq; uellet arripere, ingrediq; alienas domos, & clanculum pro libidine cuiq; congredi, & pro arbitrio quemlibet interficere, & ex carcere soluere, & alia, quasi par deo sit, inter homines pro arbitrio facere. Hæc igitur cum uterq; faceret, nequaquam alter ab altero in agendo differret, sed ambo eòdem tenderent. Quæ quidē maxima apud omnes esse potest coniectura, neminem uolentem, imò inuitum esse iustum, quasi id secundum se, & priuatim non sit bonum. Quoniam ubicunque iniuste agere quisq; se posse confidit, agit protinus: prodesse enim quisq; priuatim multo magis existimat iniustitiam quàm iustitiam: recteq; sentit quisquis ita iudicat, ut sermonis huius perhibent autores. Quòd si quis huiusmodi facultatem nactus, uelit ab iniustitia abstinere, neq; aliena tangat, infelicissimus omniũ & stolidissimus apud eos qui hoc aduerterent, putaretur. laudarent tamen illum palàm uicissim se decipientes, quia maxime timent ne afficiantur iniuria. Atq; hæc quidem ita sint dicta. Vitam uero utriusq;, iusti uidelicet & iniusti, ita plane dijudicabimus, si iustissimum uirũ seorsum & iniustissimũ distinguemus, aliter uero nequaquam. Sit autem hæc discretio talis, ut nihil auferamus iniustitię ab iniusto, neq; quicquam ab iusto iustitiæ, sed perfectum utrunq; in suo studio ponamus. Primum igitur iniustus tanquam optimi artifices faciat: uidelicet quemadmodum gubernator summus uel medicus, quæ in arte sua confici possunt, & quæ nō possunt, sentit: & illa quidē aggreditur, ista relinquit, & siqua preterea in re peccauerit, corrigere potest: ita & iniustus recte iniurias aggrediēs, lateat, si maxime iniustus futurus est. Sin autem depræhensus fuerit, iners existimandus est. Extrema enim iniustitia est, iustum uideri eum qui non sit iustus. Dāda est igitur iniustissimo extrema iniustitia, neq; auferenda: sed permittēdum, ut is qui iniuste multa patrauit, apud omnes iusti habeat opinionē, & si qua in re peccarit, corrigere possit, sitq; ad persuadendum idoneus, si quid de ipso mali facinoris nunciatur, & ad uim, si opus fuerit, inferendā, fortitudine & robore, opumq; & amicorum copia. Cum hunc talem finxerimus, iuxta ipsum uirũ ponamus iustum, simplicem hominem & ingenuum, qui secundum Aeschylum nō uideri, sed esse bonus studeat. Remouenda quippe ab eo iustitiæ omnis opinio, ne iustus cuiquam uideatur. Si enim uidebitur iustus esse, aderunt sibi honores & pręmia. Incertum igitur erit, iustíne, an honorũ munerumq; gratia talis sit. Priuandus itaq; rebus omnibus præterquàm iustitia, atq; ita ponendus, ut superiori contrarium sit: cum nihil agat iniuste, iniustissimus esse credatur: ut quasi quodam examine ad iustitiā sit probatus, ex eo quòd nec infamia, nec his rebus quæ eā sequuntur, à proposito suo dimoueatur, sed usq; ad mortem immobilis perseueret, dum per omnem uitam iniustus existimatur, est tamē iustus: ut cum utriq; ad extremum peruenerint, hic quidem iustitię, ille autem iniustitiæ, iudicetur uter eorũ sit beatior.

Papę, quàm uehementer, ò amice Glauco, utrũq; uirum quasi statuam quandam in iudicium manifestum inducis. Quàm maxime, inquit, possum. Cũ ergo talis sit, nihil iam, ut arbitror, difficile narratu est, qualis utrunque uita maneat. Dicendum igitur. quòd si asperius aliquid dicatur, ne existima me Socrates, hæc dicere, sed eos qui prę iustitia iniustitiam laudant. Dicent enim quod ita affectus iustus cædetur, torquebitur, & uincula patietur. Eruentur illi oculi, atq; demum omnia mala perpessus suspendetur, atq; cognoscet, non esse, sed uideri iustum concupiscendum esse. Aeschyli autem carmen rectius intelligi poterat de iniusto. Dicent profecto iniustum utpote ueritati consona sectantem, neque ad opinionem hominum uiuentem, appetere quidem non uideri, sed esse iniustum, profundum sanè sulcum & frugiferum, mentem habentem, ex quo gloriosa germinent consilia. Primum quidem magistratus capere in sua ciuitate, cum iustus appareat: deinde quam uelit uxorem ducere, & suas cui uelit elocare, cum quibuslibet congredi communicareq;, atq; ad hæc omnia utilitatem capere quæstum facientem, cum inferre iniuriam minime uereatur: in certaminibus tum publicis, tum priuatis superiorem euadere, plusque emolumenti quàm aduersarios inde excerpere: atq; hinc effici diuitem, unde & prosit amicis, & inimicis obsit, deos autem donarijs & sacrificijs magnifice colat, & multo melius quàm iustus conciliare sibi possit quemlibet uel hominum, uel deorum, ex quo consentaneum esse uolunt, ut deo charior sit quàm iustus. Hac ratione aiunt, ò Socrates, &

tes, & apud deos, & apud homines melius iniusto uitam institutam esse, quàm iusto. Hæc cum dixisset Glauco, egoq; ad hæc respondere aliquid cogitarē, frater eius Adimantus, Nōdum, inquit, ô Socrates, satis de hac re dictum. Quid igitur? inquam. Quia id, inquit, dictum non est, quod maxime dici oportuit. Frater, inquam ego, adesto uiro, ut habet prouerbium. Quare tu si quid hic reliquit, adiuua. quanquam me quæ dicta sunt ab isto, cōuincere possunt, atq; afficere, ut defendere iustitiam nequeam. Nihil est, inquit. Audi & hæc præterea. Decet enim & cōtrarias orationes inducere earū quas hic attulit, quibus laudatur quidem iustitia, iniustitia cōtrà uituperatur, ut manifestius fiat quod mihi Glauco uelle uidetur. Præcipiunt sanè patres filijs, atq; omnes qui curam aliquorum habent, oportere iustum esse, nō propter seipsam iustitiam laudantes, sed propter eos qui inde sequuntur honores: ut qui iustus habetur, ex ea opinione magistratus, & connubia, & quæcunque de eo qui iustus habetur, paulo antè dicebat Glauco, assequatur. Enimuero gloriæ illi præmium quoddam in primis inducunt. Nam inferentes deorum beneuolentias, summa referre possunt à dijs beneficia sanctis uiris collata. Quòd generosus Hesiodus Homerusq; testatur. Ille enim iustis deos hoc cōcedere perhibet, ut quercus in ramis altioribus glādes ferant, in medijs apes, & oues lana onerentur, multaq; alia generis eiusdem bona. His similia dicit & alter. Quemadmodum enim, inquit, probo regi quiq; dei similis sit, bonum conferat nomē, ferat terra nigra triticum atq; hordeum, pomis grauentur arbores, fœcundę pecudes facile pariant, mare pisces subministret. Musæus item atq; eius filius excellentiora etiam bona iustis ab ipsis dijs tribui uoluerūt. Apud inferos enim agentes, ipsosq; in sanctorū conuiuijs collocantes, coronatos faciunt magna semper in uoluptate ebrios uiuere, existimantes pulcherrimum uirtutis præmium æternam ebrietatem. Qui autem longiora his præmia à dijs dari uolunt, filios dicunt posterosq; iusti fidelisq; uiri genus suum per secula propagare. His & huiusmodi iustitiam laudant, prophanos uero atq; iniustos cœno quodam apud inferos obruunt, & aquam cribro ferre cogūt. Viuentes etiam infamia notant. Ac demum quæcunq; supplicia eorum narrabat Glauco, qui iusti sunt, & uidentur iniusti, eadem insuper iniustorum enarrant, alia uero non habent. Laus igitur & uituperatio sic utrorunq; se habent. Præter hæc considera Socrates, aliam quandam de iustitia iniustitiaq; orationis speciem & priuatim & à poëtis inductā. Omnes enim uno ore canunt bonū quid temperantiam & iustitiam esse, difficile autē & laboriosum: Intemperantiam uero & iniustitiam, iucundū quidem & facile comparatu, opinione tantum legeq; turpe. Vtiliora quinetiam iustis iniusta, ut plurimum, uulgo dicunt. Et malos quidem diuites potentesq; facile honorant, priuatimq; ac publice beatos appellant: eos autem contemnunt qui imbecilles & pauperes sunt, quamuis concedant ipsos meliores cęteris esse. Horum uero omnium maxime mirandi de dijs & uirtute sermones circumferuntur, deos plurimis bonis hominibus infelicem uitam dedisse, malis autem contrà. Vates insuper & arioli ad ianuas diuitum accedentes, persuadent uim habere, à dijs sacrificijs & carminibus acceptam, purgandi per celebritates & oblectamenta quędam, si quod scelus ab his, aut eorum maioribus patratum fuerit, & nocendi paruo etiam sumptu cuicunq; uelint inimicorum & iusto pariter & iniusto. Asserunt quippe tum blādimentis quibusdam, tum uinculis se deos inducere, ut sibi in his hominibus obsequātur. Ad hæc omnia poëtarum afferunt testimonia, partim quòd facile labamur in uitium.

Prouerbiū.

Mortales uitium penitus labuntur in omne
Præcipites, quoniam facilis uia ducit ad ipsum,
Hoc quia uel nobis iam tum nascentibus hæret.
Virtutem ante ipsam dij proposuere laborem,
Difficilesq; uias cunctis adeuntibus illam.

Partim quòd deus precibus nostris muneribusq; flectatur, Homerum adducunt testem, qui inquit: Exorabiles conuertibilesq; & dei sunt, & hos quidem sacrificijs, uotis, libationibus, & homines cum peccauerint, precantes uertunt.

Sunt faciles superi, precibus flectuntur, & ijdem
Sacrorum nidore pio placantur, & ipsis
Nimirum uotis hominum, quæ si quis in illos
Errarit, ueniam rogitans, concepit in aris.

Libros autem circumferunt Musei & Orphei, Lunæ & Musarum filiorum, secundum quos sacra celebrant, persuadentes non priuatis solum, uerumetiam ciuitatibus solutiones & purgationes scelerū per sacrificia cum ludorum oblectamentis fieri, & uiuentibus & defunctis: quas quidem Teletas, id est, expiationes uocant, quæ nos ab illis quæ illic mala sunt, liberent: sacrificijs autem prætermissis grauia nos manent. Hæc omnia, ô Socrates, talia ac tanta de uirtutis uitijq; præmijs quo ad deos & homines pertinet, dicimus. Quid putamus acturos hęc audientes animos eorum iuuenum, qui solertes ingenio sunt, & ad omnia dicta commode celeriterq; cōuersi ex seipsis deliberare possunt, qualis aliquis existens, & quorsum tendens quàm optime uitam agat? Cōsentaneum est iuuenem talem Pindari illud animo uoluere. Vtrum iustitiæ cōscendam alta mœnia? an obliquas doli uias ingrediar, meq; ita fulciēs uitam agam? Ea enim quæ dicta sunt, mihi quidem si iustus sim, non tamen appaream, nihil prodesse dicunt, labores autem & pœnas certas esse. Iniusto uero opinionem iustitiæ assequuto, uita diuina adesse dicitur. Nōnne igitur postquam existimatio hæc iustitiæ, ut sapiētes tradunt, ueritatem cogit ac uiolat, & ad beatitudinem est præcipua, ad eam omnino tendendum est? Induere itaq; imaginem oportet iustitiæ, & quandam præ se ferre uirtutis adumbrationem, à tergo uero illam sapientis Archilochi uulpem astutam ac uariā trahere. At dixerit fortè quispiam, haud facile esse ut malus quis semper lateat. Nos uero respondebimus, nihil magnum esse facile. Veruntamen si beati esse uolumus, hàc eundum est, qua rationum uestigia ducunt. Etenim ut nostra improbitas occulta permaneat, coniurationes societatesq; inibimus. Adsunt quinetiam persuasionis magistri, qui sapientiam concionatoriam & iudicialem tradunt: ex quibus partim persuadebimus, partim cogemus, ut dum nobis plura arrogamus, pœnas minime persoluamus. Sed deos quidem neque latere, neq; cogere posibile est. Verum si non sunt, uel humana non curant, haud nobis curandum est ut eos lateamus. Si autem sunt & curant humana, nos non aliūde id nouimus, uel audimus, quàm ex multorum sermonibus, & ex poëtis genealogiā ipsorum scribentibus. Iidem uero ipsi perhibent posse deos precibus sacris & muneribus flecti. Quibus uel utrunque credendendum est, uel neutrum.

Pindarus de iusto & iniusto.

Si ita

Si ita credendum, & iniuste agendum, atq; ex ipsa
rapina diis sacrificandum. Iusti enim si simus, illæsi
à diis erimus: sed quæstus qui per iniustitiam com-
parantur, respuemus. Iniusti autem diuitias parabi-
mus, sceleribusq; patratis, illos precibus flectentes, à
pœna liberabimur. Sed enim apud inferos pœnas
dabimus eorum quæ hic iniuste commiserimus, uel
nos, uel nati natorum. At, ò amice, dicere quadã ra-
tione licebit: supremę pro peccatis commissis expia
tiones multũ possunt, exorabilesq; dii sunt, ut ma-
ximæ ciuitates dicunt. Et deorum filii poëtæ, pro-
phetęq; deorũ, hæc ita se habere testantur. Ergo quæ
ratio ulterius nos inducet, ut præ summa iniustitia
iustitiam eligamus, quandoquidem si iniustitiam
sub adulterina specie honestatis occultauerimus, &
apud deos, & apud homines omnia nobis ad uotũ
succedent, & uiuentibus, & defunctis, quemadmo-
dum multorum excellentiumq; uirorum testatur
oratio? Ex omnibus iam dictis, ò Socrates, quis cre
diderit eum hominem iustitiam seruaturum, cui sit
aliqua uis aut fortunæ, aut opum, aut corporis, aut
generis, ac non potius subrisurum, si laudari eã au-
diuerit? Quinimo si quis falsa ostendat quæ dixi-
mus, recteq; norit iustitiam optimum esse, uehemen
ter ignoscet, neque irascetur iniustis, cum intelligat,
nisi quis diuina quadã natura iniquitatẽ oderit, uel
doctrina abstinuerit ab iniustitia, neminẽ sua spon-
te esse iustum: sed præ timiditate, uel senectute, uel a-
lia quadam imbecillitate uituperare iniustitiam, cũ
eam exequi nequeat. Quod quidẽ ex eo patet, quo-
niam ut primum quis potestatem adeptus est, pri-
mus pro uiribus agit iniuste: horumq; omnium a-
lia nulla est causa, quàm ea unde hæc omnis oratio
mihi & huic, ò Socrates, aduersum te profecta est.
Quoniam ex uobis, ò mirifice Socrates, quicunque
laudes iustitiæ profitemini, à priscis illis heroibus
incipientes, de quibus aliqua extat memoria, usque
ad nostros homines, nullus unquã aliter laudauit iu
stitiam, uel iniustitiam uituperauit, quàm ad gloriã
muneraq;, uel pœnas respiciens, quæ ab illis profici
scuntur. Ipsum uerò utrũq; suapte natura quid agat
in habentis animo latens deos & homines, nullus
unquam uel in poëmatis, uel alio sermone ad suffi-
cientiam enarrauit, quòd uidelicet iniustitia sit ma-
ximum malorum omnium quotcũque sustineat a-
nimus, iustitia uerò maximum bonum. Si enim sic
ab omnibus uobis fuisset à principio dictum, & no
bis ab ipsa pueritia persuasum, non inuicẽ cohibere-
mur, ne quid in alium ageremus iniuste, sed unus-
quisq; sui ipsius custos esset, timens ne iniuste agẽs,
maximo malo adhæreret. Hæc, ò Socrates, hacte-
nus, fortè uerò & plura Thrasymachus, aut aliquis
alius de iustitia & iniustitia utriusque conuertentes
uim diceret, & onerosè admodum, ut mihi uidetur.
Sed ego nihil abs te celari uolens, cupiensq; ex te au
dire contraria, orationem protraho. Ne ergo nobis
solum ostendito iustitiam iniustitia præstantiorem
esse, sed quomodo ipsa per se afficiẽs utraq; animũ,
hæc quidem malum, illa bonum sit. Opiniones au-
tem auferas, ut etiam Glauco iusserat. Si enim non
abstuleris utrinq; ueras, falsas autem apposueris: nõ
iustum dicemus laudare te, sed id quod iustum ui-
deatur: neq; iniustum uituperare, sed quod uideatur
iniustum, iuberéq; iniustum iustitiam occultare, as-
sentiente Thrasymacho: Iustum quidem alienũ bo-
num, potentiori conferens: Iniustum autem ipsum
conferens atq; utile, imbecilliori tamẽ inutile. Post-
quam igitur assensus es iustitiam his bonis annume
rari, quæ & propter illa quæ sequuntur, & multo
magis ipsa propter se sunt expetẽda, uidelicet uide-
re, audire, sapere, bene ualere, & quæcunq; alia bo-
na suapte natura fœcunda sunt & preciosa, non opi
nione constant: hoc utique ipsum lauda in ipsa iusti-
tia, quòd per se ipsa habentem iuuat, cum iniustitia
lædat. Opiniones autem & præmia aliis laudanda
relinque. Nam ego quidem cæteros, quoties ita iu-
stitiam laudarent, uel uituperarent iniustitiam, fer-
re possem, ut opiniones & præmia laudare, uel ui-
tuperare uiderentur. Te autem minime, nisi fortè tu
iusseris: quoniã omnẽ uitam nulla in re alia, quàm
in hac speculatione consumpsisti. Ne igitur nobis so
lum oratione ostende præstantiorem iniustitia iu-
stitiam esse, sed quónam modo utraque ipsarum sui
participem afficiens, siue lateat, siue non lateat deos
& homines, hæc quidem bonũ sit, illa malum. Hæc
ego cum audissem, quamuis & aliàs semper Glau-
conis & Adimanti ingenium adamassem, tunc ta-
men uehementer admiratus sum, dixíque: Non ma-
le in uos, ò filii illius uiri, principium elegorũ car-
minum amator Glauconis inscripsit, qui cũ in Me-
garensi prælio fortiter pugnauissetis: O' filii, inquit,
Aristonis inclyti uiri, diuinum genus. Hoc bene di-
ci uidetur amici. Diuine enim affecti estis, si non e-
stis persuasi, iniustitiam iustitia meliorem esse, cum
adeo pro ipsa abunde loquamini. Videmini autem
mihi persuasi non esse. Coniecturam capio ex ue-
stris moribus, quoniam secũdum orationem ipsam
uobis minime credidissem. Quo autem magis cre-
do, eo magis quò me uertam ambigo. Nam quo-
modo adiuuem nescio. Videor quippe non pos-
se. Illud autem signum est, quòd ea quibus ego su-
prà aduersus Thrasymachum sufficienter ostendisse
putabam, iniustitia meliorem esse iustitiam, nõ ad-
misistis. Neque rursus quomodo nunc succurram
inuenio, ueritus ne fortè impium sit, ut qui iustitiã
coràm uituperari intelligit, subterfugiat: neque pro
eius defensione uerba faciat, quàm diu spirare, & lo
qui conceditur. Præstat itaque pro uiribus suffraga
ri. Tunc Glauco & cæteri omnes rogarũt, ut omni
ope auxiliarer, neque disputationem relinquerem,
sed perscrutarer quid esset utrunque, quæ'ue reuera
utriusque utilitas. Dixi igitur, ut mea erat opinio,
quæstionem hanc quam aggredimur, non esse con-
temnendam, sed hominis acute cernentis opus, ut
mihi uideretur: ac postquam nos aliter non uale-
mus, perinde inuestigandam esse iustitiam, ac si quis
non acute cernentibus literas paruas proculq; posi-
tas legendas mandasset: deinde animaduertisset ali-
quis easdem literas esse alibi in maiori quodam lo-
co maiores, atque inde operæpretium censuisset, ut
eas primo legentes, ita demum minores, si eædem
sunt, cõsiderarent. Ita prorsus, Adimantus inquit.
Sed quid tu simile in hac de iustitia inquisitione ui-
des, ò Socrates. Dicam, inquam. Dicimúsne iusti-
tiam hominis unius esse? Dicimus totius ciuitatis?
Planè, inquit ille. Atq; ciuitas nónne maior uno
uiro? Maior, inquit. Fortasse igitur iustitia am-
plior in maiori inest, faciliorq; est cognitu. Quare si
uultis, prius quæremus in ciuitatibus, quidnam sit.
Idq; deinde in singulis considerabimus, maioris i-
psius similitudinem in minoris idea cõtemplantes.
Scite, inquit, loqui mihi uideris. Si ciuitatẽ ora-
tione constitutã inspiceremus, iustitiam quoq; eius
& iniustitiam uideremus. Fortasis, inquit ille.

cõstituendę ciuitatis … hominum nullus sufficiens … se ipso.

Quo facto spes erit facilius cognoscẽdi quod quęrimus. Maxime. Opus est igitur istud efficere. Nã non parua res, ut arbitror. Cõsidera itaq;. Ecce cõsideramus, inquit Adimantus. Sed tu ne aliter facito. Fit utiq;, inquã ego, ciuitas ut existimo: quãdo quidẽ nullus nostrũ ex seipso sufficiens est, sed multorum indiget. An uerò tu putas aliud extitisse ciuitatibus cõstituendis initium? Nullum aliud, inquit ille. Sic itaq; alius aliũ aliumq; sibi & ad usum aliũ adiungentes, cũ multis indigeamus, multos in habitationem unam cõmunicatores adiutoresq; congregauimus. Quem cœtum, ciuitatem nos appellamus, nonne? Omnino. Impertiunt ergo uicissim sua, & aliena uicissim accipiunt, cõducere sibi uicissitudinem hanc existimãtes. Ita prorsus. Age iam cõstituamus oratione nostra à principio ciuitatem. Faciet autẽ ipsam, ut uidetur, indigẽtia nostra. Quidni? Prima uerò & maxima omnium indigentia, est pręparatio uictus, ut & simus & uiuamus. Certè. Habitationis secunda. Tertia uestitus & huiusmodi. Est ut dicis. Age igitur. Sed quónam modo ciuitas ad hanc præparationem sufficiet? An non unus erit agricola, ædificator alius, alius textor? Nunquid & coriariũ ibidem annumerabimus, uel aliquem alium rerũ ad corporis usum pertinẽtium curatorem? Maximè. Erit itaq; ipsa ciuitas saltem ex quatuor, aut quinque uiris. Apparet. Quid igitur? Vnumquenque istorũ oportet suum opus alijs cõmunicare? uidelicet agricolam unũ uiris quatuor uictum præparare, & in quadruplo tempus & laborem in agricultura cõsumere, atque alijs communicare? an potius aliorũ cura neglecta quartam sibi soli partẽ comparare, præparationem uidelicet alimentorum in quarta temporis parte? Reliquarum autem partium temporis unam in construenda domo, aliam in uestitu, aliã in calceis conficiendis conterere, neq; curiose alijs rem suam cõmunicare, sed ipsum sibi sine alterius auxilio prouidere? Fortè hoc modo, ò Socrates, inquit Adimantus, facilius esset quàm illo. Minime per Iouem, inquã, absurdum enim. Nam te loquẽte cõsidero, nasci nos quidem non admodũ similes, sed differentes inuicẽ, singulosq; ad singula opera prõptos natura produci. An non tibi uidetur? Mihi uerò. Quid autẽ? agerétne melius aliquis unus omnes simul artes, uel singuli singulas? Singuli singulas. Atqui & hoc manifestum esse existimo, quòd si nobis in alio quodã negotio occupatis, opportunitas alicuius operis pręterit, eiusdẽ perit & actio. Patet. Non enim quod faciendũ est, facientis otiũ expectare uult, sed necessitas cogit facientẽ, opus ipsum obseruata semper occasione prosequi. Necesse est. Ex his patet singula fieri & plura, & melius, & facilius, quando singuli singula secundum naturã occasione seruata ab alijs cessantes efficiũt. Sic est omnino. Pluribus igitur, ò Adimante, opus est ciuibus quàm quatuor, ad ea quæ diximus cõparanda. Non enim agricola, ut uidetur, sibi aratrũ conficiet, si cõmodum operi futurum est, neq; ligones & rastros, neq; alia instrumenta quibus agricultura indiget. Neq; rursus ædificator. Multis enim & huic opus est. Idemq; de textore & coriario dicendum erit. Idem. Fabri igitur lignarij & ferrarij, alijq; huiusmodi plures artifices, nostri in eo oppido cõciues facti frequentius ipsum efficient. Vera loqueris. Sed nondũ satis amplum hoc esset, nisi ipsis bubulcos & opiliones & pastores alios adderemus, ut & agricolæ ad arandum boues haberent, & architecti iumẽtis ad conuectandũ materiem uterentur, textores autẽ & coriarij pellibus ac lanis. Haud sanè parua esset ciuitas, quæ omnia hæc haberet. Atqui constituere ciuitatẽ in eo loco in quo aduectionibus non indigeat, ferme impossibile est. Impossibile certe. Indigebit igitur & alijs, qui ex alia urbe importent, quibus hæc indigeat. Indigebit. Vanus autẽ esset minister nihil adducens earũ rerum, quibus indigent hi, à quibus affert ea quorũ sua ciuitas indiget. Vacuus enim rediret. Nónne? Videtur. Oportet igitur non solum ea cõfici, quæ illi ciuitati sufficiãt, sed qualia & quot ijs quibus illa indiget. Oportet sane. Pluribus igitur agricolis & alijs artificibus nobis opus est in ciuitate. Pluribus certe. Et alijs insuper ministris qui & importent & exportent singula. Isti autẽ mercatores sunt. An nõ? Sunt. Mercatoribus igitur indigebimus. Certè. Et si quidẽ maritima mercatura erit, multis etiã opus erit, qui maritimæ mercaturæ periti sint. Multis plane. Quid autẽ in ipsa ciuitate? quomodo inter se impertiẽt ea quæ singuli operantur? Cuius impertionis gratia, cõmunicationẽ induximus, ciuitatẽq; cõstruximus. Patet quòd emendo & uendẽdo. Forũ itaq; nobis & nũmus in cõmercijs ex hoc permutationis gratia instituetur? Omnino. Num igitur ferens in forũ agricola aliquid ex his quæ facit, uel aliquis alius artifex, si non in eodẽ tempore ueniãt quo & illi quibus cum est hæc permutaturus, cessabit ab opere, in foro consistens? Nullo modo. Sed sunt qui cũ hoc animaduertant, seipsos ad hoc ministeriũ præparent. In ciuitatibus enim rectè institutis id agũt homines quidã imbecilles corpore, & ad aliud opus inutiles, qui illic cõstituti circa forũ partim quidẽ argento cõmutant cũ his qui aliquid uendituri sunt, partim res dãt pro argento his qui empturi. Hæc ergo necessitas nobis cauponũ genus in urbe procreat. An nõ caupones eos uocamus, qui se in foro ad uenditionem emptionemq; cõstituunt? Qui uerò ad alienas urbes migrant, mercatores? Proculdubio. Sunt & alij præterea, ut arbitror, ministri, qui cũ huic societati parũ animi uiribus cõferre possint, robur corporis sufficiens ad labores habent. Isti ergo roboris usum uendentes, quia ipsum præmiũ mercedẽ appellant, mercenarij nuncupantur. Nónne ita? Ita prorsus. Complemẽtum itaq; ciuitatis & mercenarij sunt. Videtur. Nunquid, ò Adimante, ita iam à nobis adaucta est ciuitas, ut sit perfecta? Fortè. Vbinam in ipsa, iustitia erit & iniustitia, & cui simul innata atq; insita ex his rebus quas tractauimus? Equidẽ, ò Socrates, nescio, nisi fortè cõsistat in mutuo quodam usu eorum quæ diximus. Forsitan bene dicis: Considerandũ tamen, neq; desistendũ. Et primum quidẽ intueamur qua ratione uictu utentur, qui ita instituti sunt ciues. An nõ cibos parabunt, & uinũ, & uestes, & calceamenta, & domos? Aestate quidẽ ut plurimũ, sine ueste, & sine calceis erunt: Hyeme autẽ uestibus & calceis sufficienter ornati. Nutrientur autem ex hordeo & frumento farinã conficientes, & partim quidem pinsendo, partim cõgerendo, placentas egregias panesq; super calamis, aut puris frondibus imponentes, in lectisq; ex herbis smilace atq; myrto factis, discũbentes comessabũtur ipsi & eorum filij, uini pocula sumentes coronati, & deos laudantes, iucunde simul uiuent, nec ultra censum filios generabunt, cauentes & paupertatem & bellũ.

Et Glauco respondens, Sine obsonio, ut uidetur,

inquit,

inquit, conuiuas fecisti. Verum dicis, inquã. Oblitus enim hoc eram, quòd quidẽ habituri essent obsonium, sal uidelicet & oleas & caseũ & porrum. prẹterea holera quasi agrorum pulmenta suscipient. Et bellaria ipsis addemus, ficuum, cicerum, & fabarũ, & baccas myrti, & phaginas glandes prunis torrebunt, modeste bibentes. Sicq; quiete & salubriter uiuentes ad senectutẽ usq; aliam eiusmodi uitam posteris suis relinquent. Si suibus, ò Socrates, ciuitatẽ instituisses, quæ nam alia ipsis cibaria præparasses?

Quid ergo agendum? ò Glauco. Quod multi solent, inquit, super thoris discumbendum, nisi misere uelimus uiuere, epulisq; ex mensa uescendum, obsonijsq; & bellarijs quibus his temporibus utuntur. Esto Glauco, inquam ego. Intelligo: non enim urbem, ut uidetur, cõsideramus solum quomodo fiat, sed delicatam urbem. Fortè igitur nõ male se habebit. Hanc enim intuentes, forsitan depræhendemus ubinam iustitia & iniustitia ciuitatibus innascãtur. Vera utiq; mihi ciuitas esse uidetur quam diximus, tanquã sana. uerum si uultis, ciuitatẽ quoq; turgidã consideremus. Nihil enim prohibet. Profecto hæc, ut uidetur, quibusdam nequaquam sufficient, atque hic uictus nõ placebit, sed & thori addentur & mensæ, & alij apparatus, & uasa, & obsonia, unguẽtaq; & suffitus, scorta, aromata, condimenta, oblectamẽtaq;, & hæc omnia profuse. Neq; solum ea quæ suprà retulimus, necessaria ponenda sunt, domus, uestes, & calcei, sed addenda rursus pictura, & uarietatis artificia, aurum & ebur, cæteraq; eiusdẽ generis omnia. nónne? Omnino, inquit. Nónne igitur maiorem ciuitatem oportet constitui? illa enim sana non amplius sufficiẽs est, sed mole quadam & multitudine replenda est, eorũ qui non amplius necessitatis causa in ciuitatibus sunt: quales sunt uenatores omnes, & mimi, imitatoresq; partim circa figuras atq; colores, partim circa musicã, poëtæ scilicet, eorumq; ministri rhapsodi, recitatoresq; carminum, actores, cantores, saltatores, redemptores, & apparatuum instrumẽtorumq; uariorum artifices, tũ aliarum rerum, tum earum quæ ad muliebrem ornatũ pertinent. Quinetiam ministris pluribus indigebimus. An nõ opus esse tibi uidetur, pędagogis, nutricibus, educatoribus, tonsoribus, cæterisq; ornandi ministris? His præterea qui obsonia & culinam parent, pręterea & subulcis egebimus. hæc enim nobis in priori ciuitate non erant. non enim erat opus. In hac autẽ & hac, & alijs escis compluribus ex animalium carnibus indigebimus, an non? Quidni? An non & medicis indigebimus multo magis ita uiuẽtes, quàm ut antea dicebamus? Valde quidẽ. Atqui & regio, quæ tunc eos homines sufficienter alebat, parua erit. An quo modo dicimus? Est ut dicis. Nonne igitur de finitimorũ regione nobis aliquid usurpabimus, ut satis agri habeamus ad pascẽdum atq; arandũ, & finitimi quoq; de nostra, si & alij ad cumulum diuitiarũ se cõferent infinitum, necessitatis terminos excedentes? Longe necesse erit, ò Socrates. Pugnabimus ergo? uel quid agemus? Pugnabimus. Atq; nondũ dicimus, quid aut mali, aut boni bellum afferat: sed hoc solũ, quòd originem bellorũ inuenimus: ex quibus cum eueniunt, & publice, & priuatim magnę urbẽ calamitates inuadunt. Sic prorsus accidit. Igitur & maiore ciuitate opus est ad exercitũ maximũ cõparandum, qui ob ea quę dicta sunt, incurrentibus hostibus obuius sit. Nónne ad pugnandũ isti sufficiũt quos narraui mus? Nõ, siquidẽ tu atq; nos omnes rectè superiora cõcessimus, cũ urbem cõstituentes, in hoc cõuenimus, impossibile esse unũ plures artes bene exercere. Vera loqueris. Certamen bellicũ non artificiosa facultas est? Est, & maximè quidem. Nunquid igitur de coriaria magis quàm de bellica est curandum? Minime. Prohibuimus autem ne coriarius opera simul aggrederetur agricolæ, uel textoris, uel architecti, & in sua duntaxat arte uersari præcepimus, ut opus ipsius quàm optime nobis cõficeretur: singulisq; alijs singula pro cuiusq; ingenio tribuimus, ut quisq; id unũ ad quod natura ducit, aggrediatur, ociumq; à cæteris agens, & temporis opportunitate seruata, optime illud efficiat. An uerò parũ quid interest, utrũ bellica rectè peragantur nécne? An forte usqueadeo facile hoc studiũ, ut possit quis bellicosus simul uir esse & agricola, uel coriarius, uel aliquis alius artifex? lusor autẽ talorũ uel alearum, nullus quidẽ idoneus esset, ni à pueritia studiũ illi arti adhibuisset, sedulusq; incubuisset? Et scutum quidẽ accipiens, uel alia quædam militaria arma & instrumenta uno die idoneus miles erit in quouis certandi genere, aliorũ autem instrumentorum nullum aliquem artificem faciet uel athletam, neq; utile erit illi qui in eo studio peritus nõ fuerit, & sufficiẽter exercitatus. Preciosa admodũ instrumenta essent. Nónne quãto maius custodiæ opus est, tanto maiori otio indigebit, arteq; & exercitatione maiori? Ita existimo. Nónne & natura ad studiũ ipsum idonea? Quidni? Nostrum igitur erit officiũ, ut uidetur, quoad fieri possit deligere, quæ & quales naturæ sint ad urbẽ custodiendam idoneæ. Nostrum planè. Per Iouem, nõ humile negotiũ sumpsimus: nõ tamen est formidandũ, quatenus uires suppetũt. Nõ certè. Existimásne differre naturã generosi canis, & generosi adolescentis ad custodiam agẽdam? Quorsum hęc? Vtrunq; ipsorũ sagacẽ oportet esse ad sentiendũ, & uelocem, deinde ad insequendũ, ac demũ robustũ, cum assecutus fuerit, ad pugnãdũ capiẽdumq;. Opus certè est omnibus istis. Atqui audax & fortis sit oportet, si quidẽ bene pugnaturus sit. Quidni? An uerò fortis erit & audax qui iracundus nõ sit, siue equus, siue canis, seu quoduis animal? An nõ animaduertisti inexpugnabilem inuictamq; esse iram? qua pręsente anima omnis intrepida ad omnia est & inuicta? Animaduerti. Manifestũ est qualem corpore custodẽ esse oporteat. Manifestum. Quinetiã qualem & anima, scilicet iracundũ. Et hoc. Quomodo ergo, ò Glauco, asperi nõ erũt aduersus se inuicẽ ciuesq; alios, cũ tali natura prædi ti sint? Haud facile istud per Iouem. Veruntamen oportet erga suos mãsuetos: aduersus autem hostes, immites esse: alioquin haud expectabũt donec ipsos alij perdant, sed ipsi seipsos perdent. Sic accidet.

Quid igitur faciemus? Vbinam mansuetum simul & iracundũ ingenium reperiemus? Cõtraria nanq; iracundæ natura mitis apparet. Verum qui alterutro horũ carebit, custos bonus non erit. Hæc autem in unũ congredi non posse uidentur. Atq; ita sequitur, ut bonus custos inueniri nõ possit. Videtur ut dicis. Et ego hæsitans, mecumq; ipse animo superiora reuoluens, merito, inquam, dubitamus amice. Nam ab ea quã suprà induximus cõparatione digressi sumus. Quo pacto id ais? An non inuenimus tales quasdã esse naturas, quales minime putaueramus, habentes hęc simul in se cõtraria? Vbinã? In alijs animalibus hoc utiq; uidere licet, & nõ minime

nimie in eo custode, cum quo nostrum custodem comparabimus. Nosti enim generosi canis hunc à natura morem esse, ut aduersus familiares & notos mitissimus sit, contrà uerò aduersus ignotos. No ui certè. Ergo neque impossibile est, neque præter naturam quod quærimus, talem uidelicet esse custodem. Sic apparet. An uidetur præterea tibi opus esse, ut qui futurus sit custos, ad ferocitatem illam addat ut natura philosophus sit? Quomodo istud ais? Non enim intelligo. Atqui & hoc in canibus intueri licet, quod quidem in bestia dignum admiratione sit. Quale istud? Quem enim ignotum uiderit grauiter fert, & si nihil mali ab eo sit perpessus. Noto autem blanditur, quamuis nihil boni ab eo susceperit. An nondum hoc admiratus es? Haud ualde hucusque animaduerti, quòd autem hoc facit, manifestum est. At enim uidetur hic naturæ ipsius effectus ingenuus, ac uere philosophus. Qua ratione? Quoniam aspectum nulla re alia amicum & inimicum discernit, quàm quòd hunc quidem nouit, illum autem ignorat. Nónne igitur merito dicendum erit discendi cupidum, atque studiosum, quòd cognitione & ignorantia discernit domesticum ab extraneo? Erit. Quidni? Porro discendi studiosus & philosophus idem. Idem.

Qualis debeat esse custos.

di[s]cendi studiosus et philoso[phus] idem.

Cur igitur audacter non ponamus & in homine, siquidem aduersus familiares & notos mitis futurus est, philosophum ipsum esse & discendi cupidum oportere? Ponamus. Philosophus igitur & iracundus, & uelox, & robustus natura erit, qui ciuitatis custos optimus est futurus. Sic est omnino. Talis itaque custos sit. At quo pacto nutrientur à uobis, erudienturque custodes? Atque hæc consideratio nunquid uobis conferet ad id cuius gratia consideramus omnia, comperiendum, quomodo scilicet in ciuitate iustitia insit & iniustitia? Id certè cogitandum est, ne fortè uel necessaria dimittamus, uel superuacua prosequamur. Reor equidem, inquit Glauconis frater, disceptationem hanc summopere ad id quod nobis propositum est, conducere. Ita & ipse per Iouem, ò amice Adimante, existimo. Non igitur desistendum, neque etiam si hæc longiora essent. Non certè, inquit. Age itaque quemadmodum in fabulis otium agentes confabulantésque, oratione hos homines instruamus. Nempe sic decet. Quæ igitur erit disciplina? Num difficile erit inuenire meliorem illa quæ hactenus longo tempore est inuenta? est autem hæc ad corpus quidem pertinens gymnastica, ad animum musica.

Est planè. An non à musica eruditio hæc prius quàm à gymnastica, incipere debet? Certè. Cum musicam dicis, sermones etiam ponis nécne? Pono. Orationis autem species duæ, uera & falsa. Ita est. Erudiendus utique in utraque custos futurus, priúsque in falsa. Haud intelligo quid dicas. Nescis quòd pueris fabulas prius narramus? hæc autem, ut simpliciter dicam, falsa sunt, licet quædam etiam ueridica iudicentur. prius autem fabulis ad pueros quàm gymnasijs utimur. Est ut dicis. Hoc ergo uolebam, cum dicerem attingendam esse prius musicam quàm gymnasticam. Probe. An nescis in unaquaque re maximum quid principium esse? præsertim iuueni & tenero cuique. Maximè enim tunc formatur induiturque figura quam quis unicuique imprimere uelit. Omnino quidem. An adeo facile permittemus quaslibet fabulas à quibuscunque formatos audire pueros, animisque imbibere

Principiũ in unaquaq; re maximum.

[...] rei præcipua pars principium est. l. 1. ff. de [...] iur.

[...] facile formã figura [...] quis vult imprimere

opiniones ut plurimum contrarias illis, quas cum adoleuerint, habere illos debere existimamus? Nullo modo id permittemus. Primum igitur, ut uidetur, fabularum fictoribus præficiendi sunt, qui si quã bonam fabulã fecerint, eligant, reliquas autem abijciant. Quas denique elegerimus, per nutrices, & matres pueris narrandas curabimus, ut ipsorum animi fabulis multo magis informentur quàm corpora manibus. Ex his uerò quas nunc recensent, multæ erunt abijciendæ. Quales, inquit? In maioribus, inquam ego, planè minores uidebimus. Oportet enim eandem figuram esse, eandemque potentiam, & maiorum pariter & minorũ. An non censes? Censeo equidẽ. Verum quas maiores appelles, nequaquam intelligo. Quas Hæsiodus & Homerus reliquique poëtæ scripserunt. hi nanque hominibus falsas fabulas effinxere, quæ quotidie circunferuntur.

[...] comædias [...] et bonas eligendas [...] audiri [...]

falsas fabulas finxere [...]

Quas fabulas dicis? quídue in ipsis dãnas? Quod & primo & maximè damnari oportet, præsertim cum aliquis non bene mentitur. Quid istud? Quãdo quis uerbis male fingit, quales dij & heroës sint, instar pictoris nulla ex parte similia figurantis ad ea quæ imitari conatur. Atqui talia merito uituperãtur. Verum quomodo dicimus? & quæ apud eos talia reperimus? Primum quidẽ & maximũ, & de maximis rebus mendacium, quod non probe mentitus est Hesiodus, quãdo gesta illa à Cælio fingit, additque quemadmodum Saturnus eũ puniuit, quæ'ue egit Saturnus recenset, & quæ à filio perpessus est. Quæ quidem & si uera essent, non tamen putarem tam aperte ad homines mentis inopes adolescentesque proferẽda, sed tacenda potius. Si autem necessitas adesset loquendi, in arcanis audienda paucis non porcum sacrificantibus, sed preciosam quandam raramque uictimam, ut quàm paucissimos audire contingat. Profectò duri sunt hi sermones.

[...] puniuit

in locis [...]

Neque dicendi, ò Adimãte, in ciuitate nostra. Neque dicendum iuueni audienti, quòd qui iniquissima facinora perpetrat, nihil mirum cõmittat: aut qui peccantem patrem supplicio afficit, nõ multum præuaricetur, imò faciat quod primi maximíque deorum fecerunt. Non per Iouem. Nam neque mihi quidẽ digna hæc uidentur, quę dicantur. Neque omnino quòd cum dijs dij bellum gerant, insidientur, & pugnent. Neque enim uera: siquidem oportet futuros apud nos ciuitatis custodes turpe putare inter se inuicem dissidere. Quare nec ullo pacto narrãdum illis gigantum bellum, præliáue permulta deorum & heroũ cognatis suis proximisque indicta: sed si quo pacto persuasuri sumus, nullum unquam ciuem ciui aduersatum esse, neque esse hoc sanctum, talia quædam potius & pueris statim, & adolescentibus à senioribus aniculisque narrãda sunt, cogendíque poëtæ, ut ad hæc fabulas suas dirigant. Vincula autem Iunoni à filio iniecta, & Vulcanũ cœlo à patre proiectum, cum ille matri uerberatæ subuenire uellet, aut deorum pugnas quotcunque Homerus scripsit, minime in ciuitate recipere debemus, siue per allegoriam dicta hæc sint, siue sine allegoria. non enim adolescens hæc dignoscere potest, sed quæ in ea ætate opinionibus accipiuntur, altius adhærere, difficilimeque eradicari cõsueuerũt. Quorum fortè gratia danda omnino est opera, ut hæ fabellæ quas primas audient, optime institutæ ad uirtutem sint. Non est procul à ratione quod dicis. Verum si quis interroget hæ quę sint, & cuiusmodi fabulæ, quidnam dicemus? O' Adimante, poëtæ quidem

Horatius [...] semel [...]

quidem nos in præsentia neq; ego, neq; tu sumus, sed ciuitatis institutores: hos autẽ nosse oportet figuras, in quibus fingere poëtæ fabulas debeant: quas si excesserint, fabulæ huiusmodi admittẽdæ nõ sunt. Neque tantum ad ciuitatis institutores pertinet fabulas fingere. Rectè loqueris. sed hoc mihi declara, quales istæ circa theologiam figuræ? Tales quædam, qualis ipse Deus est, talis semper est describendus, siue carminibus describatur, siue cantibus, siue etiam tragœdia. Ita decet. Nónne bonus & ipse Deus est, & ita dicẽdum? Proculdubio. Atqui nullum bonum noxium est. Nullum, ut arbitror.

Quod innoxium est, nunquid nocet? Nequaquam. Quod non nocet, nunquid malum facit?

Neque istud quidem. Quod autem nihil mali facit, nullius mali est causa. Nullius. Item nónne conducibile bonum est? Prorsus. Ergo bene feliciterq; agendi causa est. Est. Non igitur omniũ causa bonum est, sed eorum quæ bene se habent causa: eorum uerò quæ male, nequaquam. Sic est omnino. Non igitur Deus, quum bonus sit, omniũ causa est, ut multi dicunt, sed paucorum quidem hominibus in causa est, multorum uero extra causam. Multo enim pauciora nobis sunt bona quàm mala. Et bonorum quidem solus Deus causa est dicẽdus. Malorum autem quamlibet aliam præter Deum causam quærere decet. Verissima loqui mihi uideris. Neq; Homeri igitur, neque alterius poëtæ accipiendum est peccatum, stulte de dijs dicentis, in Iouis limine duo iacere dolia plena sortibus, bonis unum, malis alterum. Cumq; ex his Iupiter inuicẽ commixtis impertit alicui, aliàs huic bene, aliàs male est. Cui uerò ex altero datur, hunc uesana fames super terras exagitat. Neque uerò admittẽdum est Iouem nobis penuarium esse bonorum atque malorum. Confusionem uerò iuramẽtorum induciarumq; à Pandaro factam, siquis per Iouem & Mineruam factam fuisse dixerit, nequaquam laudabimus, neq; deorum controuersiam dissensionemq;, & iudicium per Themim atque Iouem. Neq; quod dicit Aeschylus, adolescentes audiant Deum mortalibus causam præbere, quando uult funditus domũ subuertere. Verũ siquis iambica inducat, in quibus passiones Niobes referantur, uel Pelopidarum, uel Troianorum, aut aliquid huiusmodi, uel sinendum non est eum dicere hæc dei esse opera: uel si dei sunt, educenda est in his ea quam nunc quærimus ratio, dicendúmque Deum quidem bona iustaq; egisse, atque eos puniendo iuuisse. Quod uerò miseri sint qui pœnas pendunt, sitq; Deus qui sic affligit, poëtam dicere non est permittendum. Sed si diceret malos homines, utpote miseros, pœnis egere, easq; soluentes à Deo iuuari, permittendum. Malorum autem alicui causam esse ipsum Deum quũ bonus sit, refellendum est omnino, neque permittendum hoc quenquã dicere in sua ciuitate, si bonis institui legibus ciuitas debet, neq; insuper quenquã audire, siue sit ille iunior, siue senior, siue carminibus hæc inserantur, siue soluta oratione narrẽtur, tanquam quæ neque dictu sancta sint, neque nobis utilia, neq; inter se consona. Consuffragator tibi sum hac in lege ferenda. mihi nẽpe hęc placent. Hæc itaq; una sit lex atq; figura ex his quæ circa deos ferẽdæ sunt, in qua cogatur unusquisq; & dicere, & inducere Deũ non omniũ causam, sed bonorum. Sufficit. Quid autem hæc secunda? Num existimas præstigiatorẽ esse Deum, & tanquam ex insidijs aliàs alia sub specie apparere? & aliàs quidem in multas formas speciem suam mutãtem, aliumq; effectum, aliàs autem nos decipientem, uanasq; de se nobis imagines offerentem? uel simplicem potius minimeq; omniũ sua ex specie discedentem? Nescio quid in præsentia de his dicam. Quid autem hoc? Nónne necesse est siquid à specie sua discedat, uel ipsum à se mutari, uel ab alio? Necesse. Haudquaquam ab alio quæ optime se habent, mutantur atque uertuntur, quemadmodum corpus à cibis, & poculis, & laboribus, & plantaria omnia ab æstu tempestatibusq; uentorum, & huiusmodi passionibus: ubi quod integerrimum est, & robustissimum, minime permutatur.

Deum causam esse boni, non mali.

Ita certè. Nónne animum quoque fortissimum, & sapientissimum externa perturbatio minime permutaret? Sanè. Quinetiam composita omnia uasa, ædificia, uestimenta eadem ratione bene constructa, ac bene se habentia, minime uel tempore, uel passionibus alijs immutatur. Est ut dicis. Quicquid igitur bene se habet, uel natura, uel arte, uel utrisq;, minimum permutationem ab alio suscipit. Videtur. At uerò Deus ipse, & quæ dei sunt, omni ex parte quàm optime sese habent. Quidni? Hac igitur ratione minime formas plures Deus susciperet.

Minime. Nunquid autem se in se uerteret mutarétque Deus? Manifestum hoc est, si quidem mutaretur. Vtrum igitur in melius, & pulchrius, uel in peius ac turpius? Necesse est in peius, si modo mutatur. Non enim indigum pulchritudinis & uirtutis esse Deum dicimus. Rectè nimium loqueris. Verum cum hæc ita se habeant, credísne tu sua spõte aliquem, siue Deum, siue hominem, deteriorem se facere? Impossibile certè istud. Impossibile igitur Deum mutare se uelle. Sed ut uidetur, pulcherrimus optimusq; cum sit deorum quisq;, quod fieri potest, omnes sua in forma sempiterna & simplici perseuerant. Necessarium esse omnino hoc arbitror. Nullus igitur poëtarum nobis, ò uir optime, dicat, deos hospitibus similes uarijs in formis urbes adire. Neque aliquis de Proteo, & Thetide similia mentiatur. Neque in tragœdijs, aut alijs poëmatis inducat Iunonem in sacerdotis speciem permutatã Inachi Argiui fluminis filijs uita donatis munera colligẽtem. cæteraq; talia nemo audeat fingere. Neque matres uanis his fabulis pueros terreant, deos quosdam nocte uagari peregrinis quibusdã uarijs sub formis persimiles, ne simul & in deos male dicant, & ipsos pueros timidiores reddant. Nullo modo. At uerò nũquid dij ipsi immutabiles sunt, sed quibusdam præstigijs nos decipientes uarias in formas mutari uidentur? Forsitan ita. Quid uerò, mẽtirine Deus uult, aut uerbis, aut re falsam obiectans imaginem? Nescio istud. An nescis quod ipsum reuera mendacium, si modo dici id potest, omnes homines dijq; oderunt? Quid istud ais? Sic inquam. Nullus enim sponte uult ipso quodam sui præcipuo præstantissimoq;, & circa res præcipuas præstantissimasq; mentiri, sed summopere illud ibi mendacium timet. Neq; nunc etiã intelligo. Putas me magnum aliquid dicere. Ego autẽ dico quod ipsa anima circa res ipsas mentiri, & mentitũ esse, & inscitia falli, atque in ea habere accepisseq; mendacium, nullus unquam eligeret. Mendacium quippe habere in animo summopere omnes oderunt. Sũmopere. Atqui rectè quod modo dicebam, hoc reuera mendacium uocaretur, in animo mentientis inscitia. Quoniam quod est in sermone mẽdacium,

imitatio quædam est passionis eius quæ est in animo, & posterius procedēs simulacrum, haud omnino purum mendacium. Nónne ita? Ita prorsus.

Ipsum itaque reuera mendacium non solum dijs, sed hominibus etiam est odiosum. Mihi quidem uidetur. Quid autem ipsum in uerbis mēdacium, quandónam, & cui adeo utile est, ut non sit odio dignum? Nónne aduersus hostes atq; eos qui uocātur amici, quando ob furorem atq; aliquam inscitiam malum aliquod facinus aggrediuntur? Tunc porro auertendi gratia tanquam medicina quædam utile est: & in his quas modo dicebamus cōfabulationibus, eò quòd nō cognoscamus in quo antiquarum rerum consistat ueritas, assimilantes ueritati mendaciū, ita enim maximè id utile facimus. Sic est prorsus. Secundum ergo quid istorum, mendacium est utile Deo? An quia non cognoscat uetera, sub ueritatis imagine mētiatur? Ridiculum istud quidem.

Poëta igitur mendax in Deo non est. Non mihi uidetur. Nunquid metu hostium mentietur? Lōge abest. An propter familiarium dementiam atq; insaniam? At nullus stultorum & insanorū, Deo amicus est. Nō igitur est cur Deus mētiatur? Nō.

Ergo omnino sine mendacio est deorum dæmonúmque natura. Omnino. Quare & simplex omnino Deus, & uerax dictis ac factis, neq; mutatur ipse, neque alios decipit, neq; per uisiones, neq; per sermones, neq; per signa, neq; nobis dormientibus, neq; uigilantibus. Ita quoque mihi de hoc te dicente uidetur. Concedis ergo hanc secundam esse figuram, in qua oportet de dijs ita dicere, & audire, tanquam qui neque præstigiatores sint, neq; se mutent, neque mendacijs nos, aut dictis, aut factis seducant?

Concedo. Multa igitur ab Homero dicta laudātes, somniū ab Ioue Agamemnoni missum nequaquam laudabimus. Neque Aeschylum, cum Thetidem inducit dicentem, quòd Apollo filium eius interemit: qui tamen in eius nuptijs discumbens cecinerat, bonam Thetidis stirpem fore longæuā, morbisq; intactam. Cecinit quippe multa Apollo, inquit, fortunasq; meas Deo amicas fore prædixit, & lætitia me laudationibus suis affecit. Atque ego os Phœbi sperabam diuinum, ueridicum, fatidicumq; esse. Ipse uerò idem qui laudabat, in mensa & ipse discumbens, ipse hæc fatus, ipse idem mihi filium interfecit. Talia quædam quoties de dijs dicentur, protinus reclamabimus exibilabimusq;, neq; permittemus, ut ludorum magistri ad iuuentutis disciplinam istis utantur, si custodes apud nos pij atq; diuini quoad homini possibile est, futuri sunt. Accipio equidē hanc formā, proq; legibus ubiq; utar.

DIALOGVS TERTIVS DE REPVBLICA; VEL, DE IVSTO.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

DIALOGVS tertius custodum educationem in secundo inchoatam prosequitur. Atque sicut in secundo prohibuit eos audire falsa turpiaque de dijs, ita hic uetat tragica audire de inferis, quæ reddere illos possint timidiores. Item & comica, quæ effusiorem concitant risum. Tam enim mollis euadit, qui quotidie in lacrymas risu profusiore resoluitur, quàm qui dolore lacrymare compellitur. Quoniam uero non solum procul à timiditate custodes arcendi sunt, uerum etiam ab intemperantia & auaritia, atq; iniustitia, ideo rursus audiri uetat carmina poëtarum, quibus uel deorum, uel heroum magnorumque uirorum libidines, rapinæ, iniquitatesque finguntur. Hæc autem educatio militaris omnibus fere ciuibus est æque communis. Inter hæc quæ de mendacio dicit attende. Mendacium ciuitatis calamitas est, uidelicet quando priuati inter se mentiuntur, maximè uerò si magistratibus mentiantur. Perinde ac si ægroti medico, uel nautæ mentiantur gubernatori. Licet autem gubernatoribus interdum uti mendacio salutis publicæ gratia, & priuato quandoque erga priuatum, solum gratia mali cuiusdam grauissimi deuitandi. Licet & confabulari moderate de rebus antiquis, quarum ueritas ignoratur, & quasi per imagines quasdam res illas quarum certam formam uix habemus, effingere. Proinde orationem in species tres distinguit. Aut enim simplex narratio est, aut imitatio simplex, aut ex utrisq; permixta. Omnem uerò sermonē reprobat, qui uilissima quæque refert absque delectu, & agit hominem perturbatum. Quisquis enim diu studiose aliquid imitatur, in eius transit naturam. Quocirca poëtam perturbatos animos acrius imitantem, tanquam iuuentuti noxium iubet uel mutato stylo constantem habitum imitari, uel ex urbe procul abire. Dicit quoque eum qui plura, uel imitando, uel faciendo pertractat, in singulis tandem ita deficere, ut in nullo euadat egregius. Pergit uerò deinceps ex prima musica, id est poësi, ad sequentem, eamque in tres distribuit species, Orationem, harmoniam, atque rhythmum. Principio phthongum musici uocem uocant harmonicam, id est consonantiæ aptam, quæ neque adeo grauis sit ut nequeat ab eodem cantore grauior fieri, neque tam acuta, ut edi non possit acutior. Harmoniam deinde ex phthongis constituit, congruam uidelicet mensuram in excessu atque defectu grauium uocum, & acutarum, atque mediarum. Sunt hic uoces quatuor, grauis atque acuta, & surgens in acutam, & declinans ad grauem. Item primæ proportiones quatuor, dupla inter duo atque unum. Sesquialtera inter tria atque duo. Sesquitertia inter quatuor atque tria. Sesquioctaua inter nouem atque octo. Proportionem duplam sequitur consonantia uocis octauæ: Sesquialteram, quintæ: Sesquitertiam, quartæ: Sesquioctauam denique tonus. Sed de his alibi diligentius. Accedit tertio loco rhythmus, id est ordo quidam motionis, & temporis, ut ex secundo Legum percipitur. Postquam enim uoces harmonica quadam excessus defectusque mensura per intentionem remissionemque conciliasti, opus est rhythmo, per quem uocum acutarum, grauium, mediarum motus ac tempora metiaris, & in singulis, & inter singulas. Motus dico blandiores, seueriores, & medios. Tempora dico, longiora, breuiora, æqualia, per accentus longos breuesque & medios. In his nota basem uocabulum esse diuersum: nam ut res exigit significat, fundamentum, sedem, pōdus, progressumq; & terminum. Præter hæc considerandi sunt nouem consonantiæ, & dissonantiæ communissimæ gradus. Primus in ratione, id est opinio cum ipsa rei ueritate consentiens. Cuius contraria est opinio falsa à ueritate dissentiens. Secundus in imaginatione. Cuius consonantia est consecutio rationis: Dissonantia uerò prosecutio externorum. Tertius in effectu, uel temperanter rationem sequente, uel imaginationem intemperanter. Quartus in sermone decoro, uel indecoro, quatenus uel rectam rationem, uel imaginationem tumultuariam sequitur. Quintus in cantu. Cuius consonantia est, decorum imitari sermonem, dissonantia indecorum. Sextus in sono cantum aliter uel aliter imitante. Septimus in saltu concinno, uel inconcinno ad choream pertinente. Octauus in quadam membrorum corporisque totius compositione, tam spectaculo grata, quàm exercitio gymnastico prompta. Nonus in artificiosis cuiuslibet artis operibus, musica quadam proportione compositis. Hi nouem gradus Musas tibi referant nouem. Memento uerò optimam omnium harmoniam esse animi temperantiam. Quam & sequentes cæteræ imitantur, & uicissim cum frequentantur, augent. Quapropter iubet eas duntaxat consonantias exerceri, audiri, spectari, quæ habitum mentis constantem referant, non superbia elatum, non iracundia efferatum, non uoluptate mollitum atque resolutum, non fractum dolore, non misericordia, uel indigentia querulum. Probat ergo concentum grauem atque constantem, improbat autem extremos, id est cōcitum atque mollem: damnat quoq; multiplicem, laudat præ cæteris simplicem. Plurimum uerò in animum posse iudicat harmoniam. Siquidem harmonia quædam diuina sit animus, cœlestique harmoniæ aliquando, ut Platonice dixerim, assuetus. Rursus harmonia quadam consistit corpus, conflatur & spiritus. Præterea consonantia uocum aërea aëreum spiritum motu penetrans, affectumq; canētis & animum secum transferens, audientis affectum mouet affectu, & animum afficit animo, sensimque mores infundit. In omnibus animaduerte quàm non ciuili solum, sed etiam religiosa admodum obseruantia Plato suam erudiat ciuitatem, semperque quod & præ-

cipit

cipit in Politico, temperantiam cum fortitudine misceat. Denique quàm turpem, quàm dissonantem esse censeat ueneream uoluptatem, ideoque ab amore legitimo procul eam segreget, pulchra semper & consona solum desiderante. Plurima uerò de Musica tractat atque gymnastica. maximi enim momenti erãt: omnes enim his incumbebant, debentque incumbere. Illa enim animum spiritumque, hæc corpus animi gratia mirifice format atque componit. Addit, non ex corpore bono bonum animum, sed ex animo bono corpus fieri bonum. Subiungit simplicem musicam animi uictumq; simplicem corporis sanitati prodesse, multiplicem uerò utrisque nocere, hominesque dum sobrij uiuerent, nō indiguisse medicorum auxilio physicorum. Damnat superstitiosas corporis obseruationes circa uictum, atque medelas. Signumque præcipuum ciuitatis male institutæ dicit esse, si diligenti medicorum iudicumque indigeat opera. Describit medici iudicisque officium, & iudicem eligit ingenio bonum, prudentem, senem, multos homines & bonos & malos expertum. Asserit prauitatem, quasi priuationem quandam, neq; se, neque uirtutem cognoscere. Virtutem uerò quasi habitum, per se solam cognoscere se, per se quoque addito rerum usu de uitijs iudicare. Meminisse uerò semper oportet, Platonem non solum hic, sed etiam in Legibus, & Politico, & Protagora cōfirmare nihil magis necessarium esse omni quidem uiro, præcipue uerò ciuili atque philosophico, quàm copulam ex fortitudine pariter temperantiaque conflatam: ut per illam alta petantur, per hanc non spernantur humilia, & utrinque nihil unquam nimis, aut audeas, aut metuas. Per illam rursus priuatas publicasque propulses iniurias, per hanc abstineas ab iniuria. Per illam ad honesta uoceris, per hanc cohibearis à turpibus. Quo fit, ut gymnasticam simul & musicam ad duo hæc denique referat, ut per illam fortitudo, non tam corporis quàm animi, per hanc temperantia comparetur. Iubet autem ambo rite inuicem commisceri. Siquidem sola gymnastica parit ferocitatem, musica sola molliciem, ambo uero fortitudinem atque temperantiam. Ex eorum denique numero, qui sic educati sunt, eligit & custodes, id est magistratus, & defensores, id est milites. Ad magistratum uerò assumi uult senes, prudentes, fortes, publici amatores boni, atque in hoc ipso per experientiam comprobatos. Probari item præcipit iuuenes in medijs uoluptatibus, & doloribus, quo discernatur, utrum temperati fortesque sint, an contrà: atque utrum sentētiam boni publici conseruandi propter fallacias, aut minas, aut illecebras, sint aliquando facile mutaturi. Denique ingenia hominum metallis similia esse dicit, & aptum quidē ad gubernandum auro, aptum uerò ad militiam argento, ad opificium uerò, & agriculturam ferro, & æri. Iubet singula ingenia ad illa quibus apta sunt conuerti: itaque gubernatorum filios interdum pro ingenio ad uiliora, atque uicissim inferiorū filios ad munera nobiliora similiter. Prohibet quoque milites proprium aliquid possidere, ne per auaritiam ex canibus conuertantur in lupos.

AEC igitur sunt, ut mihi uidetur, quæ de dijs audienda aut nō audiēda sint ab ipsa statim pueritia, his q deos & parētes honoraturi sunt, communemq; amicitiam non parui facturi. Existimo, inquit Adimātus, nobis sic rectè uideri. Quid autē his qui fortes futuri sunt? nónne ea dicenda, quę ipsos mortē minime metuentes reddant? an putas aliquē fortem esse unquam, qui hanc timeat? Minime per Iouem, inquit. Sed & qui ea quę de inferis dicuntur credat, & terribilia esse existimet, putásne eum intrepidum ad mortem futurum, in ipsaq; pugna mortem seruituti & captiuitati pręposíturum? Nequaquam. Oportet itaq; nos, ut uidetur, pręcepta dare etiā his, qui de his rebus fabulātur, precariq;, ne ita simpliciter, quæ apud inferos sunt uituperent, sed magis laudent: tanquam neque uera dicant, neq; utilia his qui pugnaces futuri sunt.

Homeri carmina.

Oportet sane. Delebimus igitur eiusmodi omnia, ab hoc uersu sumentes exordium: Mallem equidem in re rustica conseruo inopi seruire, quàm defunctis omnibus imperare. Et illud, Domus profecto mortalibus immortalibusq; horribilis, uasta, fœtensq; uideatur, quam etiam dij odio habent. & illud, O' miseri nunquidnam apud inferos anima atq; imago? At uerò mens adest nulla, & illud, Soli sapiunt, cæteri umbræ uolitant. Item, Anima soluta membris ad inferos uolat, suam deplorans calamitatem, cū & fortem & teneram ætatem reliquerit. Item, Anima sub terras ueluti fumus, eiulans abijt. Item, Quemadmodum noctuæ uasto sub antro ululantes uolant, postquā aliquæ de ordine ceciderunt ex petra in qua cohærebāt, sic illæ simul stridentes ibant. Hæc utiq; & cætera talia, bona Homeri & reliquorū poëtarum uenia abijciamus, non quia poëtica non sint, & apud multos auditu iucūda, sed quoniam quanto magis poëtica sunt, tanto minus audienda pueris atque uiris quos liberos fore oportet; seruitutē magis quàm mortem timētes.

Quæ dicta à poëtis de inferis, nō sint audiēda pueris.

Sic est omnino. Nónne insuper nomina quæ his imposita sunt horrenda terribiliaq; abijciēda sunt? Cocytos inquam, & Styga, & inferos mortuos, aliaq; eiusdem generis nomina. Terrent uehementer quippe omnes quicunque audiunt, ac forte ad aliud quippiā conferunt. Nos autē custodibus nostris ab huiusmodi nominibus ualde metuimus, ne ex hoc pauore molliores, quàm decet reddantur. Et merito formidamus. Auferēda sunt igitur. Auferēda. Forma uerò his cōtraria dicēda, & inducenda est. Videlicet. Ergo lamētationes commiserationesq; magnorū uirorum auferimus. Necesse est, si quidē superiora sublata sint. Cōtēplare igitur, rectène an cōtrà id faciamus. Dicimúsne moderatū uirū moderato uiro amico suo orbatū non malū quid illi mortem existimaturū? Dicimus quidē. Non igitur in morte illius tanquā grauia passus lamētabitur. Nō. Enimuero & hoc asserimus, hominē huiusmodi se ipso ad bene uiuendū cōtentū esse, minimeq; omniū alio indigere. Vera narras. Minime igitur moleste feret liberis, aut fratribus, aut diuitijs reliquisq; huiusmodi priuari. Minime certè. Itaq; neq; lamentabitur, sed moderatissime feret, cū in aliquam huiusmodi sortem inciderit. Certè. Merito igitur clarorū uirorum ploratus è medio tolleremus, relinqueremus autē mulieribus, neq; his quidē inter mulieres aliquid egregiū sapientibus, ac uiris insuper dūtaxat muliebribus, & ignauis, ut dedignētur apud nos illi quos ad regionis custodiā educamus, similia istis facere. Probe. Rursus Homerū, & cæteros poëtas orabimus, ne Achillem deæ filiū nunc in latus cubantē faciat, nunc supinū, nonnunquā etiā in faciē: aut exurgentē errare tristitia affectū in littore maris: aut utraq; manu ardentē puluerē capientē in caput fundere: neq; alia eiulantē, & lamentantē, quot & qualia ipse fecit. Neq; Priamum, qui iuxta deos fuit, supplicantē, & luto se prouoluentē, singulosq; nominatim clamantē. Multoq; magis Homerum eundē orabimus, ne deos in hūc modū plangētes inducat, Hei mihi miseræ, Hei mihi quàm infeliciter optimū filiumq; peperi. Quòd siquos deos, saltē non deorū maximū usqueadeo dissimili figura imitari audeat, ut eū ita inducat dicentē, Heu quàm charum mihi uirū circa urbē meis oculis profligatum cerno. Vnde mihi cor mœret. Atq; itē, O' me miserum, quandoquidē dilectissimū mihi omniū Sarpedonem fatū cogit à Patroclo Menetiade domari. Si enim, ô amice Adimāte, studiose iuuenes hæc audirent, neq; ridicula putarent tanquā præter dignitatē dicta, nunquā cū se homines esse scirēt, aut illa se indigna existimarent, aut se cōtinerent, cum quid illis eiuscemodi uel dicendum, uel faciendū in mentem ueniret. Quinimò sine ullo uel pudore, uel tole

rantia, in minimis etiam quibusque iacturis in maximos ploratus eiulatusq; erumperent. Vera nimium loqueris. Neq; uerò id decet, ut ratio nobis paulo antè dictabat: cui nisi quid melius interim nacti fuerimus, credendum est. Non decet profecto.

Sed neq; in risum nimium profusos nos esse oportet. Nam effusum risum uehemens mutatio sequitur. Ita mihi quoq; uidetur. Non igitur admittendum est, quando quis summæ autoritatis uiros in risum solutos inducit, & multo minus quando deos. Multo certè minus. Ergo neque Homerum audiemus, cum dicit: Inextinguibilis risus dijs concitatus est, dum Vulcanum per domum properantem uiderent, utpote qui claudus esset. Haud enim admittendum est hoc secundum tuum sermonem.

Si meum uis sermonem hunc ponere, nequaquam admittere decet. Quinetiam pluris facie̅da ueritas est. Si enim rectè paulo ante dicebamus, dijs inutile est mendacium, hominibus autem pro medicamento est utile. quare publicis medicis concedendum, priuatis autem hominibus minime attingendum.

Patet. Igitur rempublica̅ administrantibus præcipue si quibus alijs, mentiri licet, uel hostium, uel ciuium causa ad communem ciuitatis utilitatem. Reliquis autem à mendacio abstinendum est. Sed aduersus huiusmodi principes priuatim mentiri, maius peccatum est quàm ægrotum mentiri erga medicum, uel se exercentem erga ludi magistrum circa sui corporis uitia, uel erga nauis gubernatorem de naue & nautis minime uera dicere, quemadmodum uel sua cuique, uel sociorum sese res habeat.

Vera narras. Siquem ergo deprehenderis alium in ciuitate mentientem ex eorum genere qui artifices sunt, uatem uidelicet, uel morborum medicum, uel lignarium fabrum, eum punito, tanquam rem quandam infere̅tem ex qua ciuitatis ipsius ueluti nauis submersio & pernicies sequitur. Sic plane agendum: siquidem sermone opera peraguntur.

De utilitate tẽperantiæ.

Quid præterea? nónne temperantia nostris adolescentibus opus erit? Absq; dubio. Temperantiæ aute̅ nónne hæc talia quo ad subditos maxima sunt, ut uidelicet obtemperent magistratibus: quo ad ipsos autem principes, ut ad uenereorum, epularumq;, & compotationum usum continentes sint? Mihi sanè uidetur. Hæc itaque talia bene dicta asseuerabimus, qualia apud Homerum Diomedes ait. Eia age silentio confide, ac meis uerbis obtempera. & alia his similia. Ibant robur spirantes Achiui silentio duces timentes. Et alia quæcunque in hanc sententiam dicuntur. Probe. Quid autem hæc? Vinole̅te, canis oculos habens, cor autem cerui: & cætera quæ sequuntur, nunquid rectè? & alia huiuscemodi ipsorum priuatorum in superiores superbe dicta, siue quis soluta in oratione, siue poëmate inserat, an rectè dicu̅tur? Nequaquam. Non enim existimo ad iuuenum temperantiam hæc, ut audiantur, conferre: nihil autem mirum, siquo modo delecte̅t. Vel quomodo tibi uidetur? Ita. Quid autem? uidetúrne tibi idoneum esse hoc iuueni ad continentia̅ consequendam, siquando audierit uirum sapientissimu̅ apud poëtam ita loquentem, Pulcherrimum omniu̅ esse mihi uidetur, cu̅ plenæ sunt mensæ dapibus carnibusq;, Vinum autem è cratere hauriens pincerna poculis infundit atque circumfert? Vel illud, Miserrimum esse fame perire, & sortem subire aduersam? Siue cum dicitur, Iouem cęteris tum dijs, tum hominibus dormie̅tibus omnium quæ uigilando tractauerat coitus cupiditate oblitum, & usqueadeo libidine & amore Iunonis perculsum esse, ut nec cubile ipsum ascedere sustinuerit, sed ibide̅ humi congredi statim uoluerit, dice̅s uehementiori se cupidine infla̅mari, quàm olim cum primum clàm parentibus inuicem congressi fuerunt? Siue cum narratur quemadmodum Vulcanus Martem ac Venerem coëuntes reti compræhendit? Non per Iouem mihi uidetur idoneum. Verum sicubi modeste, & constanter uirorum excellentium facta uel dicta narrantur, animaduertenda & audienda hæc sunt. Veluti cum dicitur, Pectus percutiens increpuit dicens, Perpetere, ò cor, nam longe aliàs grauiora tulisti. Omnino sic est agendum.

De muneribus & corruptelis

Neque etiam muneribus corrumpi ipsos ciues permittendum est, neque auaros esse. Nullo pacto. Non ipsis igitur cane̅dum. Munera crede mihi placãt hominesq; deosq;. Neq; laudandus Phœnix Achillis prę ceptor, quasi probe locutus fuerit, dum consuleret ipsi munera accipienti Achiuis auxilium ferre: non accipienti uero ab ira nequaquam recedere. Neq; rursus Achillem ipsum dignum existimabimus, consentiemusq; adeo pecuniæ cupidum esse debere, ut ab Agamemnone recipiat munera, atque ut Hectoris cadauer sine pretio reddere nolit. Certè talia laudare no̅ decet, inquit.

Vereor equidem, inquam ego, propter Homeru̅ dicere, nempe non esse fas hæc de Achille asseruisse, alijs'ue asserentibus credere. Et eu̅dem rursus aduersus Apollinem dixisse, Perdidisti me Apollo deoru̅ perniciosissime omnium, quem certè ulciscerer, si mihi potestas esset. Item ad fluuiu̅ Deum quàm peruicaciter se habuerit, etiam pugnare paratus. Rursus alteri flumini Sperchio sacratis comis, Patroclo inquit heroi, mortuo iam, comam ferenda̅ dabo. Nec credendum est hoc illum egisse. Tractus autem Hectoris circa Patrocli sepulchrum, & iugulationes captiuorum supra rogum, cunctaq; huiusmodi, neq; uera esse affirmabimus, neq; sinemus nostris persuaderi, quòd Achilles deæ filius, & Pelei temperatissimi uiri, & ab Ioue tertij, à Chirone sapientissimo educatus, tanta perturbatione agitatus sit, ut duobus contrarijs morbis animi laborauerit, illiberalitate cum auaritia, atque item deorum hominumq; contemptu. Rectè admodum loqueris. Rursus neque hæc credamus, neque dici sinamus, Theseum Neptuni filium, & Pirithoum filium Iouis in rapinas adeo maximas irruisse, neq; alterius dei filium siue heroëm ausum esse unqua̅ tam grauia impiaq; patrare, qualia de his quotidie mentiuntur. Verum poëtas ipsos cogamus, uel negare horu̅ hæc esse opera, uel no̅ affirmare filios deoru̅ esse: ambo uero hęc simul nequaquam asserere, neq; opera̅ dare, ut nostris iuuenibus persuadeant, quòd ex dijs mala aliqua oriantur, quódue heroës hominibus nihilo meliores sint. Quoniam, ut iam dictum est, neq; sancta hæc sunt, neq; uera. Ostendimus enim ex dijs mala aliqua prouenire non posse. Ostendimus planè.

Quinetiam audientibus hęc nocent. Omnes quippe prauitati suæ ignoscent, persuasi talia queda̅ facere fecisseq; & illos qui proxime ex deoru̅ genere nati sunt, de quibus illud dicitur: Dijs proxime nati, Ioui propinqui, quorum circa idæum uertice̅ Iouis patrij ara extat in æthere, & nequedu̅ ipsis euanuit sanguis deoru̅. Quamobrem fabulæ huiusmodi recipiendæ non sunt, ne facilem occasione̅ ad nequitiam nostris adolescentibus præbeant. Sic prorsus agendum. Quæ deinceps reliqua nobis species

est

est sermonum, differentibus quales cuiq; narrandi, uel nõ narrandi sint? De dijs enim quemadmodum loqui decet est dictum. Itemq; de ipsis dæmonibus & heroibus, & his quæ sunt apud inferos. Satis abunde. An esset fortasse reliquũ, ut de hominibus diceremus? Certè. Impossibile istud in præsentia, ô amice, disponere. Curnam? Quoniam existimo nos dicturos, poëtas oratoresq; de hominibus circa ea quæ maximi momẽti sunt male dicere cum scribunt, Iniustos quidem multos felices esse, iustos autẽ infelices: cõducereq; iniuste agere si clàm. Ipsam uerò iustitiam alienum bonum esse, iacturam uerò propriam: Hæc inquam & cætera huiusmodi nos uetaturos esse ne dicant, contraria uerò, ut canant & fabulis inserãt, mandaturos esse puto. nũquid? Certè noui. Nónne igitur si cõfitearis rectè me dicere, dicã te concessisse, quę iamdiu quærimus? Rectè, inquit, prorsus accepisti. Nónne & de hominibus, quod talibus oporteat sermonibus uti, tunc cõcedemus, cũ qualis iustitia sit inuenerimus, & quòd natura ipsa prosit habenti, seu uideatur esse iustus, siue non uideatur? Vera loqueris. De his ergo quæ dicenda sunt, quæ'ue nõ, satis est disputatum: deinceps de dicendi ratione, ut arbitror, est disserendũ: atq; ita nobis, & quæ, & quomodo discẽda sint compertũ erit. Quid dicas, inquit Adimantus, non satis intelligo. Oportet tamen id te intelligere, atq; ita fortasse clarius hoc intelliges. An non quæcunq; à poëtis, uel fictoribus fabularum dicũtur, narrationem esse dicimus, uel præteritorum, uel præsentium, uel futurorum? Quid enim aliud? inquit. Num ergo uel simplici narratione, uel per imitationẽ facta, uel etiam utroq; modo narrant? Clarius hoc quoque exponi requiro. Ridiculus equidem pręceptor, & in primis obscurus uideor. Quemadmodũ igitur qui dicendo parum ualent, efficere solent, ita ego nunc, non uniuersum ipsum, sed partem aliquam sumẽs, in ea tibi quod uolo conabor ostendere. Et primum mihi dicito, nostin' Iliados principia, in quibus ait poëta Chrysem Agamemnoni supplicasse, ut sibi filiam restitueret, Agamemnonem uerò turbato animo denegasse. Quod postquam nõ impetrauit, imploratũ ipsi cõtra Achiuos Deum? Equidem. Et illud credo nosti, quòd usq; ad hos uersus, Precatus est omnes Achiuos, in primis Atrei filios, gentium duces: ipse poëta loquitur, neq; tentat alio mentem nostrã conuertere tanquã alius, quàm ipse loquatur. Deinceps uerò ita loquitur ac si Chryses ipse sit, conaturq; nõ Homerũ se nobis, sed sacerdotem illum senem ostendere. In cæterisq; ita semper exponit, tũ rebus gestis apud Ilium, tũ apud Ithacam, in Odyssea cantatis. Sic est omnino. Nónne igitur narratio est, & quãdo orationes cõtinuas affert, & quãdo ea quæ inter ipsas intercedũt? Quidni? Verum cũ orationem profert tanquã alius quidam sit, nónne tũc dicemus orationẽ suam ei quàm similimã reddere, quem loquentem introduxerat?

Quidni dicamus? An nõ alteri se similem reddere uel figura, uel uoce, est eum imitari cui facit se similẽ? Proculdubio. In hoc igitur, ut uidetur, & ipse, & reliqui poëtæ per imitationem narrant. Assentior. Vbi autẽ se non celat poëta, uniuersa illa poësis & narratio sine imitatione est. Ne autem dicas te neque hoc quidem intelligere quomodo fiat, ego dicam. Si enim Homerus cum dixisset, Chrysem uenisse filiam redempturũ, & supplicasse Achiuis præcipueq; regibus, deinceps nõ tanquam Chryses, sed Homerus esset locutus, nosti profectò imitationem illam non fuisse futuram, sed simplicẽ narrationem. Sic uerò se res habuisset. Dicam enim sine uersu cũ non sim poëticus. Profectus sacerdos precabatur, ut dij eis darent, qui incolumes ipsi Troiam caperent, sibiq; acceptis donis filiã restituerent, Deum Apollinem uenerantes. Hæc cum dixisset, reliqui sacerdotis dicta probarũt. Agamemnõ uerò nimiũ perturbatus, ipsum protinus abire iussit, ita ut ne rursus rediret: neq; enim ipsi dei uel coronam, uel sceptrũ profutura: asseruitq; priusquã ipsi filiam redderet, fore ut illa secum in Argo consenesceret. Quamobrem abiret, seq; ut saluus abire posset, non irritaret. Quæ cũ audisset senex, extimuit, tacitusq; discessit. Castra autẽ egressus, supplex Apollinem multa eius agnomina commemorans orauit, siquid unquã aut in ædificãdis templis, aut hostijs litandis illi gratum fecisset, ut puniret Achiuos, easq; lacrymas sagittis ulcisceretur. Hunc in modũ, ô amice, simplex narratio sine imitatione procedit. Intelligo iam. Et illud præterea scito, cõtrarium huic esse, cum remotis poëtæ uerbis, quæ inter orationes intercedere solent, orationes ipsæ uicissim continuatæ relinquuntur. Id quoque intelligo. Est enim huiusmodi tragœdia atque comœdia. Rectè admodum accepisti, existimoq; tibi iam nunc aperire, quod in superioribus percipere non ualebas: poësim uidelicet fabularumq; figmenta, aut esse omnino per imitationem quemadmodũ ipse dicebas in tragœdia atq; comœdia: aut per enunciationem poëtæ proferri. quod maximè in dithyrambis inspicitur: aut per utraque confici, ut in heroicis alijsq; multis apparet, si modo intelligis. Intelligo iam quod tunc inferre uolebas. Atqui etiam antè hoc memento, quòd dicebamus quæ dicẽda essent iam expositum esse: quo autem modo dicendum esset, deinceps exponere oportere. Memini quidem. Hoc igitur erat, quod oportere dicebam inter nos conuenire, utrum sinamus poëtas imitatione perpetua uti, an partim imitari, partim minime, & qualia utraque sint, an nihil penitus imitari. Auguror equidem consideraturũ te, utrum recipienda sit comœdia, & tragœdia in ciuitate, nécne. Fortasse autem & his plura. Nõdum enim noui: sed quò ratio ut uentus feret, eò eundum est. Præclare loqueris. Hoc igitur, ô Adimante considera, utrum imitatores nos habere custodes oporteat, nécne. Vel hoc ex superioribus pendet, quòd singuli singula rectè conficere possunt, plura uerò minime: quòd si quis plura tractare aggrediatur, in singulis ita deficiet, ut in nullo euadat egregius. Sic prorsus accideret. Nónne & de imitatione eadem ratio quòd plura aliquis æque ac unũ bene imitari non potest? Non certè. Nunquã igitur studio alicui æstimatione digno quis simul incumbet, & imitabitur multa, eritue imitator idoneus, quando neq; duas quidẽ imitationes, quæ parum differre inter se uidentur, ijdẽ homines bene simul tractare possunt, ut comœdiã simul & tragœdiã. An non imitationes quasdã pauloantè istas esse dicebas? Equidẽ, ac uera dicis, quòd ijdẽ nequeant. Neq; etiam rhapsodi, id est cãtores heroicorum, simul esse, & histriones possunt. Vera. Sed neq; tragœdis aut comœdis, tragici aut comici ijdem. Hæc autẽ omnia imitationes quædam sunt, an non? Imitatiões. Quinetiã in minora his uidetur, ô Adimãte, natura hominis esse concisa, ut nullo modo possit bene plura imitari, uel etiam ea facere quorum

imita

imitationes ipsæ similitudines quędam sunt. Est ut dicis. Si ergo rationem superiorē ratam haberi uolumus, custodes nostros à reliquis omnibus artificijs alienos patriæ libertatis artifices esse oportere, ualde quidē solertes: neq; aliud quicquā curare quod huc nō tēdat: nihil aliud agere eos, uel imitari oportet: uel si imitētur, imitari quę istis consentanea sint, statim à pueritia, fortes scilicet, tēperatos, sanctos, liberales, & reliqua eiusmodi: illiberalia autē neq; facere neq; imitari posse, neq; aliud quicquā turpe, ne ex ipsa imitatiōe tales efficiātur, quale id quod æmulantur. An nō animaduertisti imitationes si à teneris annis incipiāt perseuerētq;, in mores & naturā abire, tū quantū spectat ad corpus, tū ad uocē, tū ad cogitationē ipsam? Et maximè quidē. Non permittimus igitur ullo modo eos quorū habere curā dicimus, quósue præstātes uiros fore desideramus, cum uiri sint, mulierē imitari, puellā uetulámue, uel marito conuitiantē, uel cū dijs cōtendentē, exultantēq;, cū se felicem esse putet, uel quæ ærumnis circūuenta fleat atq; eiulet, doleat, amore accēdatur, dolore partus opprimatur. Nullo modo. Neq; seruas, & seruos, ea quę seruorū sunt facientes. Neq; hoc quidē. Neq; uiros itē prauos, ut uidetur, timidos, & cōtraria eorū quæ diximus facientes, cōuitiantes, iurgantes, turpiaq; inuicē obloquētes, siue ebrios, siue uigiles sobriosq;, & alia quodcunq; homines isti & in uerbis, & in operibus, tū in seipsos, tū in alios peccant. Neq; etiā debent, ut arbitror, similes se per imitationē, uel uerbis, uel actionibus insaniētibus reddere. Cognoscēdi enim insani & mali sunt, tā uiri q; mulieres: nihil tamē ex eorū dictis & factis, uel agēdum est, uel imitandū. Verissima loqueris. Quid autē, artificésne ex ęre aliquid fabricantes, uel aliud quippiā molientes, uel remiges nauiū, uel præcipiētes istis, uel aliud aliquid circa hęc imitari eos decet?

Quonā pacto, cū neq; rebus ullis huiusmodi mentem adhibere his liceat. Nūquid equos hinnientes, uel mugiētes tauros, aut fragorem immurmurationēq; fluuiorū, aut maris fremitū, uel tonitrus, uel cętera eiusdē generis imitabūtur? Atqui prohibitum illis est, aut insanire, aut insaniētibus se similes reddere. Si igitur quę dicis intelligo, est quędā orationis, & narrationis species, in qua uir optimus, cum quid dicturus est enarrat: & alia quædā huic dissimilis, quā seruat qui cōtrà ac ille, natus atq; nutritus est. Quales uerò hæ sunt? Videtur mihi uir moderatus, quādo in narratione deuenerit ad aliquā uiri boni uel orationē, uel actionē, perinde ac si ipse ille esset pronūciaturus, & sine ullo rubore, aut dedecore imitationē huiusmodi suscepturus: maximè quidē, & ut plurimū imitans uirū bonum, prudēter & sine errore agentē: rarius autē ac minus, morbis, uel amore labantem, aut ebrietate, aut casu quouis alio. Quando autē ad aliquē indignū se uenerit, nolet, ut arbitror, dedita opera similem se deteriori prębere, nisi breuiter quidē, & cū boni quicquā peragit: sed erubescet, cū rudis sit ad hos imitandos, & ægreferat deteriorū formā induere, spernens imagines huiuscemodi, nisi forte ioci oblectamentiq; causa id fecerit. Non iniuria. Nónne igitur narratione utetur tali, qualem paulo antè in uersibus Homeri dicebam: eritq; oratio ipsius particeps utriusq;, imitationis uidelicet, & narrationis alterius? Exigua uerò pars imitationis longa in oratione erit: Dicóne aliquid, an nihil? Dicis certè, qualē necesse est esse rhetoris istius figuram. Nónne igitur qui talis nō erit, quo erit ineptior, & indoctior, eo plura narrabit, & omnia imitabitur, nihilq; se indignum esse existimabit: Quare omnia imitari aggredietur, & in cōspectu quidē multorū, ea præsertim quæ paulo antè cōmemorabamus, Tonitrus, murmura uentorū, & grandinis, axis rotarū, tubarum, tibiarū, fistularum, & omnium deniq; organorū sonitus: præterea canū, pecudum, & auiū uoces. Eritq; huius oratio uniuersa penè per imitationē, uoce, ac gestu, uel paulum quid narrationis habebit. Necessarium quoq; istud. Atq; hæ sunt orationis species duæ, quas suprà dicebā. Sunt planè. Nónne ipsarū una quidē parum quid mutationis habet? & siquis decentem consonantiā & rhythmum orationi tribuat, ferme ad eandē orationis formā semper dicēdum est rectè loquenti, atque in una insuper consonantia: exiguæ nanq; mutationes, eodemq; modo in rhythmo ferme cōsimili? Omnino sic se res habet. Quid autem alterius species? nónne contrarijs indiget, omnibus uidelicet cōsonantijs, omnibusq; rhythmis, si proprie dicenda est, cum multas & uarias habeat mutationum formas? Sic est omnino. Nónne & poëtæ, & alij omnes qui aliquid dicūt, uel harū una dicendi figura utūtur, uel altera, uel utrisq; cōmixtis?

Necesse est. Quid igitur faciemus? Vtrum has omnes in ciuitate suscipiemus, uel alterā simplicium, uel permixtā? Si in mea optione cōstiterit, simplicem decori imitatricē. Atqui, ò Adimante, mixta quæq; iucunda est: multo autē iucundior pueris, & pædagogis cōtraria illius quā tu eligis, & plurimæ turbæ. Iucūdissima prorsus. At fortè, ut arbitror, reipub. nostræ conuenire eam nō existimabis, quoniam nō sit duplex uir, neque multiplex apud nos, quandoquidē singuli singula faciunt. Non conuenit certè. Nónne igitur sola in ciuitate huiusmodi coriarium inueniemus duntaxat coriariū esse, non gubernatorē præterea? Et agricultorem dūtaxat agricultorem, nō insuper iudicē? Militem quoq; militem, nō etiam nummulariū? cæterosq; eodem modo? Vera hæc sunt. Siquis ergo in nostrā urbem uenerit, qui animi sapientia in omnes possit sese uertere formas, & omnia imitari, uolueritq; poëmata sua ostentare, uenerabimur quidem ipsum, ut sacrū, admirabilem & iucūdum: dicemus autem non esse eiusmodi hominem in republica nostra, neq; fas esse, ut insit, mittemusq; in aliam urbem, unguento caput eius perungentes, lanaq; coronantes. Nos autem austeriori minusq; iucundo utemur poëta fabularumq; fictore, utilitatis gratia, qui decori nobis rationem exprimat, & quę dicuntur dicat in his formulis, quas à principio pro legibus tulimus, quando milites erudire agressi sumus. Ita prorsus, si esset in nobis, efficeremus. Videmur iam, ò amice, satis de ea musicæ parte dixisse, quę circa orationes fabulasq; uersatur. Nam & quæ dicenda sunt, & quomodo, exposuimus. Mihi quoq; idem uidetur. Restat de cantus & melodiæ ratione disserere.

Certè. An non omnis iam inueniret quæ nobis de his dicenda sunt, qualia esse oporteat, si quidē antedictis concinere debeamus? Tum Glauco arridēs, Ego, inquit, extra omnes esse uideor. Non enim satis in præsentia possum conijcere, qualia dicenda sint. Opinamur tamen omnino hoc primum nos posse dicere, Melodiam ex tribus constare, oratione, harmonia, rhythmo. Hoc equidem possum. Nónne melodiæ pars oratio nihilo differt ab oratione illa, quę sine cantu est, quo ad hoc, ut oporteat

Scurra.

in

in eisdem formulis exprimi, de quibus paulo antè dicebamus, & eodē modo? Vera loqueris. Atqui harmonia, & rhythmus orationem sequi debent. Quidni? Quinetiā lamētatione luctuq; dicebamus in orationibus nos minime indigere. Non certè.

Quæ nā igitur querulæ harmoniæ sunt? Dic mihi. Tu em̄ musicus es. Lydiæ mixtæ, Lydiæq; acutæ, cæteræq; huiusmodi. Nónne remouēdæ hæ sunt? Inutiles enim etiā mulieribus, bonis saltē, nedum uiris. Valde quidē. Præterea uinolētia, mollities, & pigritia custodes minime decēt. Minime. Quę nā igitur molles & temulentæ harmoniæ? Ionicæ & Lydiæ quotcunq; relaxæ remissæq; & resolutæ uocātur. His igitur, ô amice, nū quoquo modo uteris ad militū utilitatē? Nullo modo. Sed uidetur iā tibi reliqua esse Dorica & Phrygia harmonia. Haud equidē, inquā, harmonias noui, sed eā relinque harmoniā, quæ ut decet, imitatur fortiter eūtis in præliū, & ad quodlibet negotiū uiolentū uiriliter se gerētis, uoces atq; accētus, & periclitātis, siue in uulnera, siue in mortē irruētis, siue in aliā grauē sortē incidētis, in omnibus istis fortunā cōstāter atq; uiriliter propulsantis. Aliamq; iterū relinque harmoniā quę uoces imitatur atq; accētus hominis in trāquilla & minime uiolēta actione uersantis, uel aliquid alicui persuadētis, uel supplicātis, uel uotis Deo, uel doctrina & admonitione homini, uel ecōtra hominis alij supplicāti, aut docēti, aut dissuadēti facilē se præbentis, & qui licet uoti cōpos sit factus, nō tamē superbia efferatur, sed in his omnibus tēperate & modeste se gerat, sortēq; utranq; rectè ferat, hasq; duas sequatur harmonias, uiolentā, uoluntariā, fortunatorum, infortunatorū, tēperantiū ac fortiū: & omnino quæcunq; ipsorū accētus pulcherrime imitātur, has omnes relinque harmonias. At uerè non alias eligi iubes, ꝗ̄ eas quas ego suprà dicebā. Nō igitur opus erit nobis in cantibus & melodijs harmonia quæ multis cōstat chordis, omnibusq; concentibus.

Nō, ut mihi uidetur. Ergo Trigonorū, Pectidarū, & quorūcunq; instrumētorū, quæ multis constāt chordis, & plurimis cōsonantijs, fabros nō nutriemus. Nō, ut uidemur. Quid autē? tibiarū fabros, & tibicines in ciuitate relinques? an nō instrumenta multarū chordarū, harmoniarūq; omniū, tibiā imitantur? Patet, inquit ille. Lyra itaq; restat, & cithara in ciuitate utilis, & fistula in agris pastoribus cōmoda. Ita ratio nobis ostendit. Nihil alienū inducimus, ô amice, dū Apollinē ipsum, & Apollinis instrumēta, Marsiæ ipsi, & organis, quæ Marsyæ sunt, præponimus. Non per Iouē, ut mihi uidetur.

Per Canē ipsum sensim & clanculū purgare cœpimus ciuitatē, quā suprà nimijs delicijs deditam dicebamus. Ipsi nos uidelicet tēperate agentes. Age, purgemus & reliqua. Sequitur ad ea quæ de harmonijs dicta sunt, ut rhythmos ita prosequamur, ne per uarios admodū circūuagemur, néue per quoslibet motus, sed qui uitæ fortis & tēperatæ rhythmi sunt, dignoscamus. Quibus cognitis, pedē cantumq; cogamus orationē huiusmodi uiri sequi, nō orationem sequi pedē, & cantū. Qui uerò sint rhythmi tales, tua interest declarare, quemadmodū harmonias exposuisti. Per Iouem, quid dicā nō habeo. Quod enim tres quædā species sunt, ex quibus motus isti texūtur atq; plectūtur, quēadmodū in uocibus quatuor, unde omnes harmoniæ cōficiūtur, animaduerterim, dicere possem. Quales autē qualis uitæ imitationes sint, aperire nequeo. At de his quidē cū Damone deliberabimus, quínam pedū motus proprie sint illiberalitatis, petulātiæ, insaniæ, ac reliquæ prauitatis, quíue rhythmi cōtrarijs cōgruant. Arbitror autē audiuisse, quāuis nō satis aperte, cū ipse motum quendā pedum bellicosum nominaret cōpositū dactylum heroicumq;, quē nescio quomodo digerebat, supraq; infraq; ęqualē & in breuē lōgumq; cuadentem, utq; existimo iambū, & alium quendā trochæum appellabat. Longitudines autē & breuitates adhibuit. Et in aliquibus istorū arbitror eū uituperare uel laudare ductiones pedis, non minus quàm rhythmos ipsos, uel aliquid ex utrisq; cōmixtum. Neq; enim declarare satis hæc possum. Verū hæc, ut dicebā, in Damonem ipsum reiecta dilataq; sint. Prolixa quippe oratione ad hęc distinguenda opus esset. Nūquid putas? Prolixa per Iouē. Hoc autē ita discernere potes, quòd cōcinnitas atq; ineptitudo cōgruitatem & incongruitatē rhythmi sequuntur.

Quidni? Atqui congruū quidem pulchrā orationem sequitur, & tanquā simile imitatur: incongruū uerò contrariā. Quinetiā consonū ipsum, & dissonū eodē modo: quandoquidē rhythmus & harmonia, ut paulo antè dictū fuit, orationē sequuntur, nō ipsa oratio rhythmū & harmoniā sequitur. Certè orationem sequi hæc debēt. Quid uerò loquendi modus ipsaq; oratio? nónne animi affectionē sequitur?

Absq; dubio. Orationem uerò cætera quoq; sequuntur? Nempe. Sermonis itaq; decor, consonātia, uenustas, & rhythmi cōgruentia affectionē animi moderatā sequuntur, quam εὐήθειαν appellant. Nō eam dico quā sæpe cum inscitia quædam sit, blanda quadam derisione bonitatem nominamus, hoc nomine fatuitatē quandā significantes: imo uerò eam εὐήθειαν inquam, quæ reuera cogitationem significat moribus optimis præditā. Sic est omnino. Nónne igitur ubiq; hæc iuuenes sequi debent, si rem suā agere uolunt? Debent equidem. Est autem ars pingendi uniuersa horū plena, & omne huiusmodi artificium, plena quoq; texendi facultas, & uariorum ingeniositas operū, studiumq; ædificādi, omnis pręterea cæterorū supellectiliū instrumētorumq; effectio: quin & corporū plātarumq; natura. Porrò in omnibus istis, aut cōdecentia quædā inest, aut indecentia. Et indecentiæ quidē & rhythmi inconcinnitas atq; dissonātia sermonis turpis & improbi moris sorores sunt: cōtraria uerò cōtrarij, tēperati & optimi germana, & imitationes quædā sunt. Est ut dicis. Nunquid poētis solis insistendū, cogēdumq; ut imaginē boni moris in suis poēmatis exprimāt, uel apud nos nō scribant? An præterea curādum ne artifices alij mali moris simulacrū aliquod non bene castigatū opus, illiberale, deforme, & indecens, siue in figuris animaliū, siue in ędificijs, siue in quouis alio artificio faciāt? Vel si quis hoc præstare nō potest, ne quid apud nos agat prohibendus est, ne in prauitatis imaginibus nobis enutriti custodes tanquam noxio in gramine, & multa quotidie paulatim à multis decerpētes pascētesq;, unū aliquod maximū malū ignari in animo cōtrahant? Quamobrē illi inquirēdi sunt artifices, qui naturali quadā industria possint tanquā per uestigia exprimere pulchri ipsius decoriq; naturā, ut tanquā in loco salubri habitantes iuniores undiq; adiuuētur: quandoquidē à pulchris honestisq; operibus siue ad oculos, siue ad aures eorū honesti aliquid peruenit, ueluti suauis aura quædā à locis salubribus afferens sanitatem: quæ quidē statim afflare à primis annis incipiēs, sensim

animos

animos hominum in similitudinē, amicitiā, & concordiam, honestæ orationi rationiq; cōciliat. Egregie admodū isto pacto nutriretur. Ob hanc igitur causam, inquā ego, ô Glauco, ex ipsa principali secūdum musicā nutritione rhythmus & harmonia interiora animi penetrant, pulsantq; uehementissime animū, decoram quādam figuram ferentia, per quā decorus & pulcher efficitur, quisquis rectè in musica eruditur: contrà uerò, si contrà quis fuerit educatus. Et quoniam rursus deficientia, neq; rectè fabricata, aut non bene orta acutissime sentiet, qui illic, quemadmodū oportet, nutritus fuerit, merito ægre hæc ferens, pulchra quidem laudabit, eaq; amans, auideq; arripiens, ipsis aletur, ac bonus inde efficietur & pulcher. Turpia uerò iure uituperabit, oderitq;, etiam in ea ætate in qua rationē nondum susceperit. Aduenientem deniq; rationē, qui ita nutritus erit, libenter amplectetur, eam ex ipsa propinquitate, familiaritateq; prorsus agnoscens. Mihi quoq; harū rerum gratia in musica nutriendi uidentur. Quēadmodum tūc profecto literas satis rectè callemus, quando elementa nos nō fugiunt, pauca quidem in omnibus quibuscunq; insunt, neq; in paruis, neq; in magnis ea spreuimus, tanquam non oporteret intelligere, sed ubiq; discernere, illa proposuimus, utpote qui prius grāmatici futuri non simus, quàm nos ita comparauerimus. Vera loqueris. Imagines præterea literarū sicubi uel in aquis, uel in speculis appareant, non prius cognoscemus quàm ipsas literas nouerimus. Est enim hoc artis & exercitatiōis eiusdem. Est ut dicis omnino. Quorsum hæc inquā? Nempe eadē ratione, neq; musici prius erimus, uel nos, uel ipsi quos ad urbis custodiam erudimus, q̃ temperantiæ species, & fortitudinis, liberalitatis, & magnificētię, & quæcunq; harū sorores sunt, ipsisq; contraria cognouerimus, ubicunque insint: ita ut & hæc, & ipsorū imagines quibuscunq; insunt, persentiamus, neq; in paruis, neq; in magnis contempserimus, sed eiusdē esse putauerimus & artis, & studij. Necesse est omnino. Siquo in homine hæc concurrant, ut in animo pulchri mores insint, & in corporis specie illis singula correspōdeant cōsentiantq; eandē suscipientia rationē, pulcherrimum hoc erit ei qui inspicere possit, spectaculum. Valde quidem. Atqui quod maximè pulchrū, & amabile maximè. Prorsus. Tales quosdam homines maximè uir musicus adamaret: siquid uerò absonū aduerteret, minimè. Non certè si defectu animi dissonaret: siquid uerò duntaxat deesset corpori, sufferret quidem adeo, ut diligere gratularìq; uelit. Intelligo equidē, quia tales quidam uel amātur abs te, uel amati iam sunt, atque assentior. Sed hoc mihi dicas. Est'ne ullū temperantiæ cū soluta nimiaq; uoluptate cōmercium? Quónam pacto? Quippe cum uoluptas huiusmodi nō minus, quàm dolor mentem è suo statu dimoueat. Alijs uerò uirtutibus? Minime. Quid autē? petulantia intemperantiaq; habent cum excedente uoluptate cōmunionem? Maximè omniū. Habésne maiorem & uehementiorē uoluptatem, quàm quæ circa uenerea? Neq; uehementiorem ullā habeo, neq; furiosiorē. Rectus autē amor ipsa sui natura temperate & musice amat pulchrū atq; decorū. Prorsus. Nihil ergo furiosum uel intēperantiæ propriū recto amori est admouendum. Non certè. Neq; igitur iungēda illi est uoluptas ipsa uenerea, neq; in ea cōmunicare debent amatores, cū legitime dilectis adolescentibus, amantesq; cū amatis. Per Iouem nullo modo, ô Socrates. Sic igitur, ut uidetur, in ciuitate rectè instituta legē condes, amatorē amare, unà esse, & tangere amatū, si persuaserit, tanquā filium, honestorū causa, atque in omnibus sic uersari cū eo quē amat, ut nihil unquam præter honestū uideatur ab adolescēte requirere. Si cōtrà faciat, ignominiā subeat, tanquam qui nihil omnino sapiat musicū, pulchrúmue. Sic prorsus. Nónne tibi uidetur finem suum iam sermo de musica cōsecutus? Quo enim finiri debet, iam applicuit. Oportet enim musicā in amatoria pulchri finiri. Assentior equidē. Post musicam uerò gymnastica exercendi sunt iuuenes. Quidni? Oportet enim & in hac per omnem uitam diligenter à pueris educari. Id autē ita se habet quodāmodo, ut opinor. Animaduerte & tu. Mihi quidē nō uidetur bene affectum corpus, uirtute sua bonum animū facere, sed cōtrà bene affectus animus, uirtute sua corpus quoad fieri potest, optimū reddere. Tibi uerò quidnam uidetur? Quod & tibi. Nónne si postquam mentem sufficiēter instruxerimus, trademus ei, ut quę ad corpus pertinēt, diligenter & exacte inquirat & curet, nos autē quasi quasdā formulas proponemus, ne longiores simus, rectè utiq; faciemus? Omnino.

Ab ebrietate itaq; ipsis diximus abstinendū. Vnicuiq; enim magis conceditur q̃ custodi, ut ebrietate grauatus ubi terrarū sit, nesciat. Nempe ridiculum esset, custode indigere custodē. De his autē quid dicemus? Athletæ enim hi uiri sunt, & maximi quidē certaminis. Nónne? Maximi planè. Nunquid aliorum athletarū habitudo custodibus conueniens esset? Fortasse. At uerò somnolenta hæc est, & ad ualetudinem dubia. An non uides quòd uitā edormiūt? & si parū quidem ab instituto uictu discedūt, grauiter ægrotant exercitatores huiusmodi? Video equidē. Elegantiore igitur aliqua exercitatione opus est bellicosis Athletis, quos tanquam canes insomnes esse oportet, & q̃ acutissime uidere atque audire, & multas mutationes in exercitu aquarū, ciborū, æstus & frigoris ita perpeti, ut se à morbis defendant. Ita mihi uidetur. Optima igitur gymnastica soror esset simplicis musicæ, de qua paulo antè tractauimus. Quomodo istud? Simplex utiq; & cōueniens gymnastica, militū exercitatio. Quo pacto? Ab Homero qdē id discere possumus. Nosti enim quēadmodū in belli expeditionibus in heroū mēsis, neq; pisces ipsis parat, quāuis ipsi in Hellespōto mari essent, neq; elixas carnes, sed assas, quæ facilius à militibus prępar~tur. Vbiq; enim facilius est, ut ita loquar, ipso igne uti, q̃ uasa circūferre. Neque unquā uariorum cōdimentorū, ut arbitror, Homerus meminit. Sed hoc & alij sciunt quicūq; exercētur, quod cui corpus robustū esse debet, à cunctis huiusmodi rebus est abstinendū. Rectè quidē & sciunt, & abstinēt. Syracusanas itaq;, ô amice, mensas & Siculā, ut uideris, admodum uaria nō laudas obsonia, si quidē hæc ita tibi rectè se habere uidētur. Nō certè, ut mihi quidē uideor. Vituperas & Corinthiū luxū blandientiū puellarū in his q optima corporis habitudine futuri sunt. Sūmopere. Quinetiā Attica bellaria cōdimētaq;, quę iucūda plurimis & delicata uidētur. Necesse est. Omnē enim, ut existimo, huiusmodi uictū, si similē esse dicemus melodię & cātilenę quę in omni genere harmonię, omnibusq; rhythmis uersantur, rectè nimiū cōparauerimus. Planè. Ibi quidē intēperantiā uarietas parit, hic morbū: simplicitas autē secūdū musicā in animis tempe

tẽperantiã, secundũ uero gymnasticã in corporibus sanitatem. Verissima loqueris. Intẽperantia uero & morbis in ciuitate multiplicatis, & iudicũ & medicorũ ope plurimũ indigemus. Vnde iudiciaria & medicina in precio habentur, quãdo & liberi multi his summopere studeant. Quid ni? Igitur malæ & turpis disciplinæ in ciuitate nullã maiorem potes cõiecturã capere, quàm summis iudicibus ac medicis indigere, non modo abiectos homines & mechanicos, sed eos etiã qui liberali disciplina educatos esse se gloriãtur. Nónne turpe uidetur, & malę educationis magna coniectura, ut cogamur ob propriæ uirtutis inopiã iustitia uti externa, ab alijs uidelicet tanquam dominis & iudicibus iuste operari cõpulsi? Omnium profecto turpissimũ. An nõ hoc quoq; turpius esse putas? quando aliquis non modo omne uitæ tempus in iudicijs, tum accusando, tum defendendo cõterit, sed & rudi quadã elatus iactantia, in his ipsis negocijs gloriatur, quasi sit potens ad iniuriã inferẽdã, suisq; uersutijs usqueadeo tergiuersari ualeat, ut nullas iniuriarum soluat pœnas, qui sæpe minimarum uilissimarumq; rerum causa tã anxiũ subit negotiũ, ignorans quãto præclarius ac melius esset, ita se cõparare, ut nullo obseruatore egeat, etiã si stertat iudex? Certe hoc illo turpius est. Absurdũ præterea existimandũ est, homines medicis egere nõ ad uulnera sananda duntaxat, morbosq; curandos intemperie aëris, & pro anni tempore aliter atq; aliter incidentes, sed plurimum ad distillationes, & spiritus interioris intumescentis impetum ob mollitiẽ atq; desidiam, & quẽ in uictu suprà damnauimus, luxum. Quibus effectum est, ut homines lacunarũ instar aqua flatuq; exuberãtium, nimis oppleti coëgerint peritos Aesculapij successores morbos quosdam nouo nomine, distillationes, inflationes appellare. Noua sanè hæc morborum, inquit, nomina, nimiumq; absurda. Hæc, ut arbitror, Aesculapij tẽpore nõ erant. Quod hinc plane conijcio, quòd eius filij apud Troiã, poculum Patrocli iussu oblatũ saucio Eurypylo nõ damnarunt, cum tamen in eo mixta esset Pramnio uino farina, & insuper attritus caseus, quæ pituitã augent. Profecto adsurdũ id poculũ, minimeq; ita affecto cõueniens. Non. Quia si aduertis, inquã, hac nostra medicinaria facultate morborum pedissequa, Aesculapij sectatores ante Herodicum, ut fertur, minime sunt usi. Herodicus autem quum esset exercitandorũ magisteriuuenum, essetq; ualetudinarius, miscens gymnasticã medicinæ, primo quidẽ seipsum, deinde & posteros multos tędio affecit. Quónã pacto? Longã quippe sibi mortem præstitit. Nã dum morbũ qui letalis erat, subsequeretur, neq; curare, ut opinor, se poterat, & medelę studio occupatus, omissis reliquis omnibus, uitã in hac corporis indulgentia cõterebat, male quidẽ affectus, si paulo à consueto uictu discederet, ægre tamẽ moriens, hac sapiẽtia sustinuit se, senexq; è uita decessit. Egregiam palmam ex arte sua reportauit. Nempe quam decebat reportare illum, qui ignorabat Aesculapium nõ ignorantia quidẽ & imperitia medelæ, huius posteris genus hoc nõ ostendisse: sed quoniam uidebat in ciuitate optime instituta, suum cuiq; opus assignatum esse, quod perfici necesse sit, nec ulli superesse otium, ut per omnẽ uitam ualetudinarius in corpore curando occupetur. Quod quidem, modo quodam ridiculo in artificibus animaduertimus: in illis uero qui opulenti felicesq; cẽsentur, nequaquã. Quomodo istud? Faber siquando in morbũ incidit, breuẽ à medico curationẽ exigit, uel per uomitũ, uel defluxũ uentris, uel ustionẽ uel incisionẽ. Si quis autem diuturnã illi uictus obseruationẽ præcipit, capitisq; suffarcinationes, cæteraq; huiusmodi, statim obijcit non esse sibi ad ægrotandũ ocium, neq; præstare sibi ita uitam trahere continuis curationibus incũbenti, suumq; opificium negligenti. Deinde medico hoc dimisso, ad consuetũ uictum reuertens, si conualescit, opus suũ exequitur: sin autem sustinere corpus morbũ non potest, uita functus negotijs liberatur.

Ita profecto medicinis uti artifici conuenire uidetur. Atq; idcirco opus illi propositũ esse dixi, quod nisi peragat, uiuere ipsi non præstat. Cõstat. Diues autẽ, ut diximus, opere nullo urgetur, à quo si quando ui arceatur, non amplius sit ei uiuendum. Nullo prorsus, ut fertur. Phocylidem fortè nõ audis dicentem, oportet uirtutem exercendã esse, dũ uiuendi facultas iã suppetit. Arbitror autem & prius. Nihil in hoc illi aduersemur, sed ipsi nos doceamus, utrum id hoc pacto meditari diues debeat: aut si minus in alendis morbis tempus terat, non sit illi uiuendũ. Fabrili siquidẽ arti ac cæteris impedimento id est. Nã ab opere mentem diuertit. Pręceptum uero Phocylidis nihil impedit. Per Iouẽ, inquit, ferme omnium maxime, siquidẽ magis quàm gymnastica superuacua ista curatio corporis ubi producitur, nos occupat. Etenim rei familiari & militari, & urbanis omnibus magistratibus obest plurimũ, quódue deterrimũ est, discendi studium, & omnẽ intelligendi meditãdiq; diligentiã impedit, dum capitis dolores semper & uertigines suspicatur: studiumq; sapientię causatur, quasi ex eo ista nascantur. Quãobrẽ ad uirtutis exercitationẽ, probationẽq; nobis omnino impedimento est. Efficit enim ut semper ægrotare putemus, neq; desinamus unquã de habitu corporis queri. Consentaneum est. Hæc cum uideret, arbitror Aesculapium, hominibus natura educationeq; bene ualentibus, deinde uero morbo quodã exterius lato & subito ægrotantibus, eam ostendisse medicinam, qua pharmacis & incisionibus infirmitas tolleretur, uidelicet consueto deinde uictu seruato, ne ciuilia negocia disturbaret. Corpora uero penitus interiori corruptione morbosa nequaquã aggressum fuisse, diligentia uictus & diuturna obseruãtia in uita producere, ita ut & ęgre uiuerẽt homines, & ualetudinarios, quod inde sequitur, filios generarent. Neq; uero cẽsuit curandũ, qui non posset in constituto & solito uictu ac regula uiuere, tanquã neq; illi ipsi, neq; ciuitati id conferret. Ciuilem uirum dicis Aesculapium extitisse. Constat plane, filijq; ipsius talem eũ fuisse testantur. An ignoras illos apud Troiam in rebus bellicis claruisse? quanquam & medicinæ studio, quemadmodum ego dicebam, utebantur. Non meministi quòd Menelao Pandari manibus uulnerato, cruorem uulneris absterserunt, & unguẽtis mitigãtibus perunxere: legem uero certam circa cibos ac potus nihilo magis quàm Erypylo præscripserunt: quasi pharmaca ad curandos sufficerent homines, qui antè accepta uulnera & firmi corporis habitu & uictu moderati fuissent, licet protinus dictum illud poculum ebibissent: homines autem & natura & incontinentia morbosos uiuere, neq; ijs ipsis, neque alijs conferre putabant, neq; circa illos uersari artem, neq; esse curandos, etiam si Mida locupletiores essent. Scitos admodum uiros fuisse perhibes Aesculapij filios. Decet sanè. quanquam nobis tragici & Pindarus parum astipulantur. Aesculapium e-

nim ferunt Apollinis filium extitisse, atq; auro indu
ctũ ut hominem pecuniosum cũ extrema ægritudi
ne ad mortem ferente opprimeretur, in uitam resti=
tueret. Vnde & fulmine percussum. Sed nos propter
illa quæ suprà diximus, illis hæc utraq; non cõcedi=
mus. Immo si dei filius fuit, lucri turpis auidum fuis
se negabimus: sin turpis auidus lucri, dei fuisse filiũ
reijciemus. Probe quidem ista dicuntur. Sed de hoc
quid ais, ô Socrates? An non bonos medicos habere
oportet in ciuitate? Essent autem tales maxime, qui=
cunq; fuissent cũ sanis plurimis, plurimisq; ægrotãti=
bus conuersati. Iudices itẽ similiter, qui uaria homi=
num ingenia essent experti. Et ualde quidẽ bonos
dico. Sed nunquid intelligis quos tales esse arbitror?
Si dixeris. Tentabo equidem. Tu tamen non simi
lem rem sermone eodẽ interrogabas. Qua ratione?
Medici quidem sufficientissimi euaderent, si ab ine
unte ętate ultrà discendę artis studiũ inter plurimos
corpore male affectos conuersarentur, ipsiq; omni
morborũ genere laborarent, naturaq; imbecilla es=
sent. Neq; enim corpus, ut arbitror, corpore curant.
Impossibile namq; esset, ipsa quandoq; mala uel fuis
se, uel esse. sed anima corpus curat. An non fieri po=
test, ut quæ fuerit sitq; mala, bene aliquid curet? Re
cte quidẽ. Iudex autẽ, ô amice, ipso animo ipsi ani=
mo imperat. Nónne possibile est à pueritia animũ
aliquem cũ malis animis cõuersatũ, & iniusta queq;
facinora operatũ, acute deniq; ex seipso aliorum sce
lera coniectare, quemadmodũ ex ipso corpore mor
bos? Nũ insontẽ ipsũ imperitũq; malorũ morũ, dũ
esset iuuenis, extitisse oportet, si bonus & honestus ex
istens iusta syncere est iudicaturus? Quapropter mo
desti homines, dũ iuuenes sunt, stolidi esse uidẽtur,
& qui facile ab iniustis decipi possint, tanquam qui
nõ habeant in seipsis eadẽ quæ habent improbi, affe
ctuũ exẽpla malorum. Omnino certe id patiuntur.
Verũenimuero nõ iuuenẽ, sed senẽ esse bonũ opor
tet iudicem, qui sero quale quid iniustitia sit, didice=
rit: tanquã qui non propriã in animo suo eã senserit,
sed alienam in alienis animis longo tẽpore nouerit,
atq; idcirco cuiusmodi sit malũ discernat, scientia po
tius quàm propria experiẽtia iudicans. Generosissi
mus certe iudex huiusmodi esse uidetur. Et bonus
præterea, quod ipse quęrebas. Qui enim bonum ha
bet, remouet & animum, bonus est. Versutus autẽ il
le ac mala suspicãs, qui multa agit iniuste, sagaxq; &
sapiẽs habetur, quãdo cũ sui similibus uersatur, cau=
tus callidusq; apparet, cum ad exẽpla quę in eo sunt,
mentẽ dirigens sibi satis caueat. Quãdo uero bonis
senioribusq; adhęret fatuus, cum ultrà quàm decet,
diffidat, sanumq; & syncerum morem ignoret, quip
pe qui exempla illius nõ habeat. Cum uero frequẽ=
tius cũ malis quàm cũ bonis uersetur, sæpius quoq;
sapientior quàm insipiẽtior sibi alijsq; uidetur. Ve
ra proculdubio loqueris. Non ergo talem quęrere
oportet iudicem tanquam bonum & sapientem, sed
qualem paulo antè dicebã. Prauitas enim neq; se, ne
que uirtutem cognosceret unquam. Virtus autẽ na=
turæ tempore addita disciplina, & seipsam simul, &
prauitatem intelliget. Non igitur malus, ut mea fert
opinio, sed hic sapiens euadit. Mihi quoq; ita uide=
tur. Nónne igitur & medicinã qualem diximus, u=
nà cum huiusmodi iudiciaria æquitate in ciuitate le
ge constitues, quæ quidẽ eos ciues qui natura, tum
animo, tum corpore bene se habent, enutriãt: eorum
uero, qui tales non sunt, quotcunq; corpore deficiũt,
mori sinant: quotcunq; malo ingenio procreati, in=
sanabiles sunt, morte mulctent? Hoc fortasse & ipsis
qui talia patiuntur, & ciuitati conducit. Constat
quinetiã curaturos iuuenes ne in iudiciarię usum in
digentiamq; descendãt, simplici illa utentes musica,
ex qua nasci diximus temperantiã. Cur non? An
non per eadem hæc uestigia musicus gymnasticã se=
quens, si uolet, aget, assequeturq; ut nihil egeat medi
cina, nisi necessitas cogat? Assentior equidem. Ex=
ercebit autem in gymnasiis corpus, respiciens ma=
gis ad animositatem naturæ, illamq; excitans, quàm
ad robur: neq; quemadmodum Athletæ alij corpo=
rei roboris gratia uictum instituet, laboresq; adhi=
bebit. Recte admodũ. Qui ergo cõstituunt, ô Glau
co, musica & gymnastica homines erudire, non ea
causa qua multi existimãt, studia hæc aggrediuntur,
ut hac quidem corpus, illa animum curet. Cur nõ?
Videntur enim utraq; animi gratia plurimũ exer=
cere. Quo pacto? An non uides ut afficiant animũ
qui gymnasticã per omnem uitam exercent, musicã
non attingunt, uel qui contrà faciunt? De quónam
dicis? De rustica inquã, duritia ferocitateq;, atq; itẽ
de mollitie, & mansuetudine. Noui equidẽ eos qui
sola utuntur gymnastica, agrestiores quàm oportet
euadere. Qui autẽ dũtaxat musica, molliores quàm
eos deceat, effici. Atqui uis ipsa agrestis ad iracundę
naturæ animositatem pertinet: quæ si recte nutritur,
fortis euadit: sin autem suprà quàm decet, excrescit, fe
rox, ut cõsentaneũ est, ac dura. Assentior. Quid au
tem uim ipsam mitem & mansuetam, nónne philo=
sophi natura habet: quę si nimiũ coalescit, mollior fit
quàm decet: bene autẽ si enutritur, suauis atq; mode
sta? Est ut dicis. Dicebamus autẽ oportere ipsos cu
stodes utrasq; naturas habere. Oportet sanè. Nón=
ne cõgruere inuicẽ & concinere oportet? Quid ni?
Eiusq; animus in quo hæc consonant, temperatus
est & fortis? Omnino. Eius autem animus in quo
dissonant, timidus & agrestis? Et maxime quidem.
Quicunq; permittit ut musica animum suum assi=
due circumsonans occupet & demulceat, perq; au=
res ueluti per infundibula harmonias infũdat, quas
suprà cõmemorauimus, suaues, blandas, molles, ac
flebiles, atq; ætatem suam in modulis animum deli
nientibus consumit, is primũ quidem, si quid iracun
dum habebat, tanquam ferrum demollit, & utile ex
inutili duroq; efficit. Quãdo autem incũbit diutius,
magis demulcet: post hoc iam liquefacit animum &
resoluit, donec destillando exhauriat animositatem
omnem, excindatq; tãquã neruos ex animo. ex quo
animum quasi segnem militem efficit. Sic est omni
no. Ac si à principio hominem nacta sit natura sine
animi robore, cito hoc perficit. Sin autẽ animosum,
uires animi frangens ad iram reddit præcipitem, ut
nimis quibusq; offensiunculis irritetur, ac facile ite=
rum efferuescat. Vnde ex animosis iracundi atq; mo
rosi effecti, sunt molestia & fastidio pleni. Ita pror
sus accidit. Quòd si quis gymnasticæ uictui exerci
tationiq; se dedat, musica philisophiaq; neglectis,
primum quidẽ firmũ corporis habitum cõsequutus
animi uiribus magnitudineq; repletur, fortiorq; q̃
esset, euadit. Valde quidẽ. Deinde si in hoc ita per=
seueret, ut nihil aliud agat, neq; musicã prorsus attin
gat, certe si quis erat eius in animo instinctus discen
di flagrãs cupiditate, imbecillus, surdus, ac cæcus effi
citur: utpote qui neq; doctrinam gustauerit ullam,
neq; indagationem rerum, neq; ullam penitus ratio
nem, neq; musicam aliam unde expergisci potuerit,
coalescereq;, sensusq; suos puros accipere. Sic pla=
ne,

ne. Rationi aduersus,ut arbitror,uir huiusmodi,& à musis redditur alienus,ac nulla alterius persuasione rationibus inducta utitur:sed ui & agresti immanitate tanquā fera quædā ad omnia fertur,inqꝫ inscitia & ruditate sine rhythmo & gratia & urbanitate uiuit. Omnino sic se res habet. Postquam duo hæc sunt,ut apparet,artes duas asserere deū aliquem hominibus tribuisse,musicā & gymnasticā,ad animositatē,philosophicámue naturā, nō ad animū & corpus, nisi per accidens fuerit, sed ad illa, ut inuicem consonarent, intensa uidelicet atqꝫ remissa quatenus deceat. Sic apparet. Eum igitur qui pulcherrime gymnasticā cū musica miscet, moderatissimeqꝫ hæc animo adhibet,merito absolutissimū musicū diceremus,& summa harmonia cōpositum, magis quàm eū qui chordas unà contēperat. Et merito quidē, ò Socrates. Nónne ergo huiusmodi aliquo præside semper in ciuitate nobis opus erit Glauco,si debet salua fore respublica? Erit certe sommopere. Hi ergo disciplinæ educationisqꝫ modi essent. Choreas enim huius generis esse recte dicat aliquis, uenationesqꝫ cæteras,& quæ canibus fiūt gymnica,item certamina & equestria. Ferme enim cōstat sequi hæc ista debere,neqꝫ inuentu difficilia fore. Forte nō sunt difficilia. Quid nobis præterea distinguēdū? Nónne horū omniū quinā imperare debeant,qui parere? Cur non? Constat quidē seniores imperare oportere,iuniores subesse. Constat profecto. Et hoc liquet,ex his esse optimos eligēdos. Liquet certe & isthuc. Agricolarū optimi nónne hi sunt,qui maximā agrorū habent colendorū peritiā? Prorsus. Nunc autem cū ex custodibus optimos eligi oporteat,nónne eos qui maximā custodiendæ ciuitatis peritiam habēt? Eos plane. Prudentes ergo ad hoc esse eos oportet, potentesqꝫ,& qui Reip. curā habeāt. Et ista. Curat autē quisqꝫ maxime id quod maxime diligit. Necesse est. Atqꝫ ad hoc diligit maxime,cui cōferre eadē ac sibi existimat,& ex cuius felicitate suā arbitratur felicitatē infelicitatéue pēdere. Sic est. Eligēdi igitur ex omnibus custodib⁹ hi maxime qui nobis cōsiderātibus uideātur per omnē uitā sūmo studio ea facere, quę è republica esse ducūt:quę uero cōtrà,cauere. Cōmodissimi certe hi sunt. Obseruādi itaqꝫ sunt,ut arbitror,in singulis ætatibus, utrū præceptū hoc seruent,neqꝫ tanquā præstigijs quibusdā decepti, neqꝫ ui ulla cōpulsi,suiqꝫ ipsorū obliti ejiciant eā opinionē,qua ea sola cēsentur agenda, quæ sunt optima reipub. Quā eiectionē dicis? Dicā tibi.uidetur mihi opinio mente excedere,uel spōte,uel inuite. Sponte quidē falsa,in eo qui dediscit falsa,uera discit. Inuite autē,uera quæqꝫ opinio. Quod de uolūtario abscessu dicis,intelligo:quod autē de inuito,discere cupio. Nónne putas bonis homines inuite priuari, malis autē sponte? An nō mentiri,uerūqꝫ nescire malū est, uere autē iudicare bonū? Nōne opinari ea quę sunt, uere putare tibi uidetur? Probe loqueris, mihiqꝫ uidētur homines inuiti uera opinione priuari. An nō uel surreptione,uel deceptione, uel ui hoc patiūtur? Neqꝫ istud intelligo. Tragice porrò loqui uideor. Surripi enim opiniones ijs dico,qui sententiam mutant,uel sensim tēpore obliteratam,uel clàm aduersa ratione subtractam. Nunc intelligis? Intelligo equidem. Vim autē illis inferri,quos dolor,cruciatus,aliter sentire cogunt. Istud intelligo equidē, ac recte dicis. Subduci autem quasi præstigijs eos, ut arbitror, tu quoqꝫ diceres, qui priorem deponunt opinionem,uel uoluptate permulcti,uel metu perterrefacti. Videntur sanè quæcunqꝫ decipiunt,præstigijs nos seducere. Quod igitur nuper dicebā,quęrendū est quinam constanter seruent eam,quæ apud ipsos est sententiam,id uidelicet semper agendū esse, quod reipublicæ cōducere arbitrantur. Obseruandi sunt igitur statim à pueritia, eaqꝫ illis opera proponenda, ex quibus aliquis maxime præceptum illud obliuisci,falliqꝫ possit. Atqꝫ is qui seruat illud memoriter,neqꝫ subducitur,eligendus: qui contrà,abijciēdus. an non? Certe. Ergo & labores & dolores illis & certamina opponenda,in hisqꝫ hæc eadē obseruanda. Scite. Nónne secundū speciem illam tertiam,hoc est,quasi quandam præstigiorum hallucinationē pugnandum est? & quemadmodum qui inspicere cupiunt,nunquid pulli pauidi sint,nécne,ad strepitum illos,& tumultum ducunt,sic iuniores in terribilia quædā impellendi,atqꝫ item oblectamēta, in hisqꝫ multo magis quàm igni aurū examinandi: ut ita cōperiamus, si extet aliquis inter eos qui non facile irretiatur,sitqꝫ cōpositus in omnib⁹, suipsius custos optimus, & eius quam didicit musicæ cōseruator,concinnūqꝫ & consonū se in his omnibus prębeat. Qualis uir esset & sibi & patrię utilissimus. Atque is qui singulis ætatibus semper pueritia,adolescentia,matura ætate probatus est, & immaculatus existit, custos & princeps est ciuitatis constituēdus. Honores huic tribuendi & uiuenti & mortuo sepulchrorū & aliorum monimentorum maxima munera sortienti. Qui uero talis non sit,abijciēdus est. Huiusmodi igitur,ò Glauco,delectus & institutio principum & custodum esse debere mihi uidetur,ut summatim potius quàm exacte sit dictū. Idem & mihi uidetur. Igitur uerissime uocabuntur hi quidem custodes omni ex parte,tam externorū hostiū, quàm internorū amicorum,ut isti nolint,illi nequeant malū aliquid machinari. Iuuenes autē quos paulo antè custodes nominabamus,recte auxiliarij defēsoresqꝫ institutionum ipsorum principum appellabuntur. Sic & ipse sentio. Quis itaqꝫ modus erit quo ex his mendacijs quæ aliquando decent, quemadmodū & nos in superioribus generosum quiddam mentiētes induximus, persuadeamus prius quidem principibus: sin minus, saltē reliquis ciuibus? Quale isthuc ais? Nihil noui equidē, sed Phœnicium quiddam: quod antè quidem apud multos factum est,ut poëtæ dixerunt, & persuaserunt, nostris uero temporibus minime: nec scio si futurū unquam, persuadere certe est arduum. Quàm pigre ad dicendum uideris accedere. Videbor equidem tibi postquam dixero, haud ab re piger. Dic age,nec timeas. Ecce iā dico, quanquam nescio qua audacia quibusqꝫ uerbis fretus dicam:atqꝫ aggrediar primum ipsis principibus & militibus suadere,deinceps autē & reliquis ciuibus, quòd ea quibus nos ipsos enutriuimus erudiuimusqꝫ tanquam somnia uisi sunt circa seipsos omnia habere. Erant autē tunc reuera sub terra, intus formati & enutriti ipsi, & arma eorum & supellex omnis. Postquam uero omnino perfecti fuerūt, terra ipsos ut mater eduxit. Et nunc quidē tanquā matri ac nutrici,regioni huic in qua sunt,consulere debent,atqꝫ succurrere,si quis eā inuaserit, deqꝫ cæteris ciuibus,tāquam de fratribus terra genitis, cogitare. Non ab re iam antè pudebat hoc mendacium dicere. Recte admodum,sed audi iam reliquum fabulæ. Estis utiqꝫ omnes in ciuitate tanquam fratres, (sic enim dicemus apud eos fabulantes) sed cū deus formaret, quicūqꝫ uestrum ad imperandum idonei nati

sunt aurū in eorum generatione ipsis admiscuit, propter quod honoratissimi sunt. Illis autem qui ad auxiliandum, argentum indidit. Ferrū deniq; atq; æs agricolis & alijs opificibus. Tanquā igitur eiusdem generis omnes, similes uobis plurimū generatis. Euenit autem quandoq;, ut ex aureo nascatur argenteus, & ex argenteo similiter aureus cæteraq; ita uicissim. Quapropter ipsis principibus & primo & maxime deus præcipit, ut nullius rei maiorem curā custodiamq; suscipiant quàm natorum, ut dignoscāt quid ex quatuor his potissimum, illorū animis sit immixtum: & si quis ex ipsis nascatur æneus aut ferreus, nullo pacto misereantur, sed honorem illi naturæ conuenientem tribuentes, inter opifices uel agricolas mittant. Rursusq; si ex illis nascatur aliquis aureus uel argenteus, honorantes extollant, partim quidem in custodes, partim auxiliarios: quasi oraculū sit, tum rempublicam perituram, cum ipsam uel æneus custos uel ferreus gubernabit. Habésne quomodo huic fabulæ fidem adhibeant? Nullo modo, quo pacto isti: quo autē modo istorū filij ac reliqui posteri, habeo. At hoc bene se haberet ad maiorē curā sui & ciuitatis habēdam. Ferme quod dicis intelligo. Et hoc quidem illuc tendet, quò oraculum perducet. Nos autem hos terra genitos armātes ducentibus principibus producamus. Profecti autē explorent, ubinam in ciuitate sit optimū castra ponere, unde & eos qui intus sunt, maxime cohibeant, siquis nolit legibus ipsis obtemperare: & eos qui extrà, repellant, si hostes tanquā lupus ad ouile perrexerint. Cum uero castra posuerint, & quibus oportet sacrificauerint, tabernacula struant. Sicne, an aliter? Sic certe. Num huiusmodi qualia contra hyemes & calores sufficiāt? Quid ni? habitationes enim dicere mihi uideris. Sic aio, sed militares non opulentas & mercatorias. Quo differre asseris hoc ab illo? Conabor equidem declarare. Grauissimum quippe omnium, & turpissimum pastoribus esset, si ita canes gregis custodes futuros nutrirent, ut ex intemperantia, aut ex fame, aut ex aliqua alia mala consuetudine, canes ipsi aggrediantur pecuaria lædere, & pro canibus similes lupis efficiantur. Graue nimium. Omnino itaq; nobis cauendum, nequid tale aduersus ciues efficiant, qui defensores adhibentur, cum ipsis ualentiores sint, neq; beneuolorum loco sociorum, agrestibus dominis se similes præbeant. Cauēdum sane. Nónne maxima esset adhibita cautio, si re uera præclare educati sint? Sunt quidē. Hoc quidem, ô amice Glauco, asseuerare non decet, quod autem nuper dicebamus, nimirū decet, quod oportet ipsos rectam, siqua est, consequi disciplinā, si modo mites futuri sunt & sibi inuicem & his quos custodiunt. Et recte quidem. Ad hanc igitur disciplinam quisq; sanæ mentis diceret, habitationem & reliquam supellectilem ita adhibendam, ne ipsos quo minus optimi uiri essent prohiberet, neq; eos ad cæteros ciues lædendos induceret. Et uere quidem. Inspice igitur an tali quadam ratione eos oporteat & uiuere & habitare, si quidem futuri sint tales. Primo quidem nemo proprium quicquam possideat, nisi quatenus summa cogat necessitas. Deinde neq; domum neq; penu habeant, quò non omnibus pateat aditus. Quæ uero ad uictum pertinent, tanta sint apud eos, quantis indigent militares athletæ temperati ac fortes: accipiantq; ex instituto ab alijs ciuibus mercedis tantum custodiæ gratia, ut exacto anno, neq; desit quicquam, neq; supersit. Conferentes autem se ad comessationes, perinde atq; in castris, communi uescantur conuiuio. Dicendumq; est illis, aurum & argentum diuinum à dijs in animo eos habere, neq; humano auro indigere, neq; sanctum esse, illius possessionem admixtione mortalis auri inquinare. Nempe ex uulgi pecunijs multa impia prouenerunt: quod uero inest illis aurum, prorsus immaculatum. Profecto solis ipsis ex omnibus qui sunt in ciuitate, tangere aurum aut argentum, aut sub tecto suo recipere, aut circumferre, uel ex ea materie bibere, nefas. Hoc ergo pacto & sibi & ciuitati salutem parerent. Siquando uero domum sibi aut agrum aut pecuniam priuatim possederint, administratores familiæ, & agricolæ pro custodibus erunt, & uice eorum qui ciuibus auxilio sint, domini eorum infensi efficientur: & ipsi odio habiti, odioq; alios habentes, & insidias parantes, pariterq; patientes, uitam uniuersam degent. Vbi multo magis ciues quàm externos hostes timebūt, accedentq; iam tūc proxime ad perniciem tam ipsi quàm reliqua ciuitas. Horum igitur omnium causa dicamus custodes ipsos circa domum & reliqua omnia ita instructos esse debere. Hæc'que lata sit lex, an non? Sic esto.

DIALOGVS
QVARTVS DE IVSTO.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

TRADITVR in quarto libro modus possessionis atq; ciuitatis, ut neq; diuites nimium ciues sint, neq; pauperes. Putat enim tam ex nimia copia quàm inopia seditiones oriri, ciuitatemque dissipari. Iudicat præterea ciuitatem illam non esse unam, sed plures, in qua alij quidem pauperes sint, alij uero diuites: atq; ut fieri solet, diuites contemnant pauperes: hi uero erga illos, & inuidia afficiantur & odio. Vnde sensim descendit ad mysterium suum, ut omnia uidelicet sint cōmunia, ne alij minus, alij uero plus habeant, & inde inuidiæ, mendacia, furta, & hinc luxuria, superbia, pigritiaq; nascātur. Adde quod possessio rerum tam excedens quàm deficiens, non solum moribus & concordiæ, sed ingenio etiam & artibus obest. Docet non diuitijs, sed uirtute seruari ciuitatē, magnaq; gerere. Item quamlibet ciuitatis partem non ita disponendam esse ut in seipsa quàm optime habere se uideatur, sed ut cunctis conferat, communiq; ciuitatis totius conducat bono. Alioquin neq; ciuitatem ipsam, neq; partes ullas posse cōsistere. Addit preterea ciuitatis augende modum, quatenus scilicet ciuitas unà permaneat. At cum primum perdi unitas posse uidetur, non esse ulterius augendam. Præcipit ergo, ut neq; exigua, neq; uasta sit ciuitas, sed mediocris æqualisq; & concors, quo eius unitas cōseruetur. Quoniam uero messem frustra sperat qui negligens fuit in seminando, idcirco totum studium circa pueritiam adolescentiamq; adhibendum esse iudicat, quasi circa messis urbanæ sementem, adeo ut etiam uerborum, ludorum, gestuumq; singulorum ratio diligēs circa pueros adolescentesq; habeatur. Alioquin si negligatur hæc ætas, non aliter circa leges quotidianas frustra laboratum iri, quàm si quis pharmacis eum quotidie curare cōtenderit, qui nullū seruare uelit in uictu tēperātię modū. Inter hęc cōsidera ludos in studia sensim, moresq; cōuerti. itē sicut homini & natura robusto, & uictu prudēti atq; tēperato, nullis pene unquam opus est medicinis: ita ciuitati & optime ab initio cōstitutæ, & in ea forma perseuerāti, neq; multis ab initio legibus, neq; quotidianis deinceps cōstitutionibus opus esse. Malas uero respublicas, in quotidiana quidē per nouas leges curatione uersari, nūquam uero bene ualere. Quapropter in hac republica tanquā optima Plato nullum circa leges adhibuit studium, sperās prudentes bonosq; uiros leges esse uiuentes. De legibus uero sacris quid? Multo certe minus in his censuit laborandum. Nemo enim qua ratione colendus sit deus, intelligit unquam, nisi prius intelligat deum. Diuinum uero solem nisi ipso diuino so

no sole se monstrante, uidere non possumus. Petendas ergo religionis leges ab Apolline, id est, diuino lumine, iudicat: petendas inquam, non lingua, sed purgata mēte atq; serena. Mitto quid hic de historia tangat oraculorum. Hæc enim notissima sunt. Allegorice uero significat Apollinem, id est, diuinū lumen: sedere, id est, firmiter adesse: mediæ terræ, id est, ubiq; rerum omnium penetralibus. In umbilico conquiescere, id est, in mente à sensibus segregata, atq; instar figuræ motionisq; sphæricæ in se reflexa. Præterea Apollinem omnibus esse patrium, id est, præsentem & familiarem, atque propitium: patrem quidem nascentibus, patriam denique reuertentibus. Cōstituta uero republica deinceps quatuor in ea uirtutes agnoscit. Prudentiam in principibus, id est, recte custodiendi consulendiq; scientiam. Fortitudinem in militibus, id est, firmam sententiam inuitis tam illecebris quàm minis audendi pro patria in periculis, quatenus leges magistratusq; præcipiunt. Temperantiam in principibus simul & militibus, atque artificibus, id est, consensionem quandam qua libenter cuncti conueniunt, ut alij quidem imperent, alij pareant: & inter eos qui parent, alij quidem in bello, alij in opificio pareant: neque ob uoluptates ullas consensio talis impediatur, immò cupiditates inferiorum, superiorum imperio consilioq; obtemperent. Iustitiam quoq; in omnibus, per quam suū quisq;, id est, ad quod & natura & studio est aptissimus, opus munusq; exequitur tam publice quàm priuatim communis commodi gratia, neq; quisquam sibi uendicat alienum. Quòd autem temperantiam appellauit Diapason harmoniam, intellige Diapason consonantiam resultantem ex dupla tēsionis, uelocitatis, uehementiæ proportione ad id quod duplo remissius est, tardiusq;, & lenius. Ex qua quidem proportione dupla consurgit acutæ, id est, octauæ uocis excessus ad grauem. nec immerito. Prima enim proportio dupla inter duo & unū. In qua quidem proportione binarius numerus dum superare uidetur, unum recreat, & geminat unum. Binarius deinde dum mouetur ac reuoluitur in seipsum, octo producit numerum solidū. Bis enim duo bis, octo conficiunt. Dicitur autē Diapason, id est, per omnia. Consonantia enim eiusmodi, & omnes intra se continet, & replicatur in omnibus. Nec ab re Plato inquit, tēperantiā, quasi diapason extendi per summos ciues infimosq; & medios. In octaua enim & grauis uox, & acutissima est. sunt & mediæ. Sed ut ad iustitiam redeamus, quemadmodū in diapason consonantia uox octaua cum graui adeo consonat, ut quæ uox gemina est appareat una: sic in bene composita ciuitate temperantiæ grauitas cum iustitiæ robore tam apte congruit, ut duæ hæ uirtutes uix inuicē discernātur. Et uide quàm opportune ex diapason consonantia uocis octauæ Socrates, se conferat ad iustitiam apud Pythagoricos octonario numero designatam. Cum enim iustitia sit æqualis omnino pro cuiusq; meritis distributio, ciuitatisq; solidum fundamentum, iuste per octonarium describitur numerum. Hic enim numerus & solidorum primus est, primusq; omniū in numeros ita soluitur pariter pares, hoc est in bis quaternos, ut nihilominus in numeros eque pariter pares diuisio quoq; ipsa soluatur, id est in bis binos. rursusq; qua æqualitate resoluitur, eadem quoq; contexitur. Nam bis bini bis, octonarium, ut dixi, constituunt æqualitatis iustæ simulacrum. Quapropter Orpheus ubicunque diuinam iustitiam obtestari uolebat, per numina octo iurabat, ignem, aquam, terram, cœlum, lunam, solē, phanetáq;, & noctem. In Aegyptia quoq; columna in signum iustitiæ posita numina octo notabantur inscripta, quemadmodum testatur Euander, Saturnus, Rhea, Osiris, spiritus, cœlū, terra, nox, dies. Deniq; cœlestis iustitię ordinē sphęris octo digestū esse omnis arbitratur antiquitas. Socrates, post hæc ostendit iniustitiam esse subitum ciuitatis exitium, quando aliena singuli usurpantes omnia perturbant atq; confundunt. Iustitiam uero ciuitatis ordinem esse atq; salutem. Proinde ex manifestiori hac ciuitatis iustitia, ad occultiorem transit in animo quasi latentem. Diuiditq; trifariam animi uires, in rationē loco principis, & uim irascendi uice militum, naturamq; concupiscendi opifici similem. Probatq; unam in nobis esse animam, cuius, & in qua hę tres sint uires, nō loco intra se, sed proprietate distinctę. Quod quidem & Peripateticos quosdam latratores refellit, & cuilibet diligenter legenti potest fieri manifestū. Hāc uero distinctionē adducit, ut pateat quomodo inter se anima atq; ciuitas, & illius & huius iustitia sint persimiles. Inquit ergo, Cum nequeat anima per eandem sui uim circa idem simul opposita facere, necesse est eā tres saltem uires habere. Quippe cum eodem in tempore per libidinem rapiatur ad uoluptatem, & per rationem interim reuocetur. Item per libidinē retrahatur à prælio, per iracundiam prouocetur ad pugnam. Ex quibus patet rationem esse à libidine differentem, & ab eadē differre etiam irascendi uigorem. Differre quoq; hunc à ratione patet, tum in pueris nondum utentibus ratione, iracundia tamen ualde feruentibus, tum in alijs multa per iram præter rationis legem agentibus. Propinquiorem uero irascēdi uigorem rationi ex eo esse probat, quòd indignatio sæpe rationi opitulatur contra libidinem. Concludit deinceps iustitiam unà cum temperantia esse legitimam quandam consensionem, tum in cuiuslibet animo trium quas diximus partiū, tum in ciuitate trium his partibus consimilium. Consensionem inquam in gubernando, exequendo, obediendo, atq; in proprijs muneribus peragendis, & alienis non usurpādis. Nec immerito hic iustitiam temperantiæ germanam, nominat harmoniam, ex acutis uocibus & grauibus medijsq; constantem, uocibus inquam principes & quęstuarios mediosq; horū milites referentibus. Deinde ut quęstioni iamdiu adductę respōdeat, quærenti quidnā iustitia iniustitiaq; in animo pariant, dicit uirtutem esse animi sanitatem pulchritudinemq; & robur: uitium uero morbum, turpitudinem, imbecillitatē. Siquidem uirtus cunctas animæ partes, ut statuit natura, disponit & seruat. Vitium uero contrà, naturæ ordinem confundit atq; perturbat. Quoniam uero quando deprauata omnino corporis est natura, præstat mori quàm uiuere, etiam si externa nobis abunde suppeditentur, idcirco concludit illius uitam tanquā miseram esse ab omnibus fugiēdam, in quo anima per quam uiuimus per uitium est deprauata. Postremo in ipso libri huius calce asserit eiusmodi animam ciuitatemq; quam descripsit, optimam esse atq; felicissimam. Animam ciuitatemq; regiam, à regina uidelicet hominis ratione dispositam. Addit eiusmodi gubernationem tum regiam appellari, quando inter multos bonos excellat quidam manifeste omnium præstantissimus: tum rempub. optimatum, quando plures pariter uideantur excellere. Omnino uero eandem esse gubernationē existimandam. Annuit quoq; se in sequenti libro quatuor reliquas, tum animorum, tum rerum publicarum affectiones ordine distincturum.

I C Adimantus respondens, quid, ô Socrates, afferes, inquit, si quis te dicat non multū hos uiros beatos efficere, cum tamen ipsi sint quorum reuera est ciuitas, nihil autem ex bonis ciuitatis accipiant, quemadmodum alij, qui & agros & magnificas domos supellectilemq; huiusmodi domibus conuenientem possident, sacraq; dijs priuata faciunt, hospites excipiunt, quæ tu nūc dicebas, aurum & argentum adepti, & quæcunq; ad felicitatem conferre putantur: isti uero tanquam auxiliarij quidam mercede conducti in urbe sedent, nihil agentes aliud quàm custodiam? Certe, inquam ego, ut qui uictum præterea solum recipiant, neq; mercedē ultra uictum, ut alij solent. Quocirca neq; si proficisci priuatim aliò uelint, licebit ipsis, neq; quicquam scortis largiri, aut ad quæuis alia pecunias erogare, eorum more qui beati putātur. Quæ tu & alia multa huiusmodi repræhensione digna prætermittis.

Atqui, inquit Adimātus, sint & ista in accusatione compræhensa. Quæritur igitur, inquam, qua ratione defendamus superiora? Nempe istud quæro, inquit. Eandem, inquam, uiam illam ingredientes, inueniemus, ut arbitror, quę sint dicēda. Dicemus porrò nihil mirum fore, si ita isti felicissimi sint. Non tamen ad hoc respicientes constituimus ciuitatem, ut una aliqua nobis gēs sit præcipue felix, sed ut quàm maxime ciuitas uniuersa. Speramus enim in huiusmodi ciuitate iustitiam maxime inuenire: contrà uero in ea quæ pessime instituta esset, iniustitiam. Quibus inspectis, facile nos quod iamdiu quærimus, iudicaturos existimauimus. Nunc sanè, ut opinamur, beatam fingimus, non ut pauci quidem in ea beati sint, sed ut ciuitas tota. Deinceps autem contrariam contemplabimur: quemadmodum enim si quis nos figuram hominis depingentes uituperet, quòd pulcherrimis animalis partibus non pulcherrimos etiam colores apponamus: oculi enim pulcherrimū membrum non purpura, sed nigro colore essent depicti: decenter utique respondere uideamur, non oportere adeo nos pulchros oculos pingere, ut ne o-

culi quidem esse uideantur, ac neqꝫ cætera membra: sed considerare debere, si singulis decorem suum attribuentes, totum pulchrum reddamus. Sic neque nunc nos cogas, diceremus, ea custodes felicitate afficere, quæ illos quiduis aliud potius quàm custodes efficiat. Possemus enim & agricolas hortari, ut preciosissimo corporis cultu auróque ornati animi tantum gratia colerent terram: & figulos ut à dextra discumbentes, atqꝫ ad focum conuiuium celebrãtes, missa rota quantum animo lubeat, figulinam exercerent: & alios omnes hoc modo beatos efficere, quo uniuersa ciuitas felix esset. Sed ne nos ita moneas. Porrò si tibi parebimus, neqꝫ agricola, agricola erit, neqꝫ figulus, figulus, neqꝫ ullus alius formam habebit eorum ex quibus fit ciuitas. Sed aliorum quidem ratio leuior. Sutores enim facti deteriores deprauatiqꝫ, & simulantes id esse quod non sunt, ciuitati nihil inferunt graue. Custodes autem legum & ciuitatis si non sint, sed appareant, uidésne ut omnem ciuitatem simul perdant? Rursusqꝫ custodes ipsi bene eam constituendi, beatamqꝫ reddendi soli oportunitatem habent. Quamobrem si ueros ciuitatis custodes quærimus, minime eos eligere debemus, qui noceant ciuitati. Qui uero illud dicit, & agricolas non tanquam in ciuitate, sed tanquam in festa quadam celebritate discumbentes felices facit, aliquid certe aliud quàm bonum considerat ciuitatis. Videndum igitur utrum ad hoc respicientes custodes constituamus, ut quàm maxime felicitate abundent: an potius totius ciuitatis rationem habeamus, ut tota sit felix, auxiliarios autem istos atqꝫ custodes cogere & persuadere deceat illa facere, ex quibus optimus sit sui quisqꝫ operis artifex, cæterosqꝫ omnes similiter. Atqꝫ ita uniuersa aucta ciuitate, rectéque instituta, sinendum ut singuli quatenus cuiusque natura capax est, beatitudinis sint participes. Probe, inquit ille, mihi loqui uideris. An & quod huic est proximum, inquam ego, uidebor tibi recte dicere? Quid maxime? Contemplare nunquid ista cæteros quoqꝫ artifices ita corrumpant, ut praui sint. Quæ nam ista? Diuitiæ uidelicet & paupertas. Qua ratione? Ita figulus diues factus uidetúrne tibi ulterius curam suæ artis habere? Minime. Pigrior certe negligentiorqꝫ reddetur. Valde. Quare & deterior figulus. Et istud. Rursus autem si propter inopiam instrumentis & reliquis quibus indiget ars, careat, & opera ipsa deteriora faciet, & filios ac cæteros quoscunqꝫ docebit, deteriores artifices reddet. Quid ni? Ex utrisqꝫ igitur tam opulentia quàm paupertate, & praua artificum opera, & praui artifices ipsi fiunt. Sic apparet. Alia ergo quædam inuenimus nostris custodibus obseruanda, ne ipsis insciis in ciuitatem irrepant. Quę nam ista? Opulentiam, inquam, & inopiam. Illa si quidem delicias, desidiam, seditiones, rerum nouarum studium parit. Hæc autem cum rerum innouatione illiberalitatem, & maleficia gignit. Sic est prorsus. Veruntamẽ, ò Socrates, animaduerte quęso, quo pacto nostra hæc ciuitas cũ pecuniis careat, bellum gerere poterit. præsertim siquando aduersus amplam opulentamqꝫ ciuitatem arma capere cogetur. Constat utiqꝫ quòd aduersus unam difficile, sed aduersus duas tales, certe facilius. Quomodo istud ais? Quod æquum est utiqꝫ dico. Principio si committẽda pugna est, nónne hi bellicis rebus exercitati, aduersus diuites pugnabunt? Fateor equidem istud. Quid uero Adimante? Vnus pugil optime ad hoc instructus, nónne contra duos huius facultatis ignaros, diuites insuper ac pingues uidetur tibi facile pugnaturus? Haud forte simul. An forte neqꝫ etiam si licuerit subterfugiendo eius qui primus inuadit ictus euitare, deinde subita conuersione eum cædere? Quin si sæpius in sole & æstu id egerit, plures huiusmodi homines uir talis subiget. Nempe nihil mirum. An non putas diuites pugilũ artis plus usu & notitia consequutos esse quàm bellicæ? Equidem. Facile itaqꝫ athletæ nostri, ut consentaneum est, cum duplis triplisqꝫ ipsorum certabunt. Id quoqꝫ admittam. Nam probe loqui uideris. Quid si missa in ciuitatem aliam legatione, uera dixerint: quòd nos quidem auro & argento non utimur, neqꝫ nobis fas est, uos ergo bellum nobiscum gerentes, quæ alii possident, habetote: censes uero aliquos his auditis, contra canes duros asprósque pugnare malle potius, quàm unà cum canibus huiusmodi contra pingues oues ac molles? Haudquaquam mihi uidetur. Verum si in ciuitate una cæterorum pecuniæ cumulentur, caue ne minus pecuniosæ periculum inferat. Beatus es, quandoquidem putas decẽs esse aliam quandã appellare ciuitatẽ, quàm talẽ, qualem ipsi constituimus. Quid prohibet? Ampliorem appellationẽ exigunt aliæ. Nam quæqꝫ illarum, ciuitates multæ sunt, non ciuitas, ut his qui, quod prouerbio dicitur, ciuitates ludunt. Vna quæqꝫ sanè duæ est saltem, inuicem dissidentes. Vna quidem pauperũ, diuitum altera. Rursusqꝫ in utraqꝫ istarum permultæ: quibus, si ut uni intendas, penitus aberrabis: sin ut multis, tribuẽs ea quę aliorũ sunt aliis, tam pecunias quàm potentias, aut & ipsos pręterea, sociis auxiliatoribusqꝫ semper multis uteris, hostibus autem paucis. Et quatenus ciuitas ita ut nuper ordinata est, temperata existet, maxima erit. Non opinione, inquam, sed reuera maximam fore, etiam si mille dũtaxat propugnatoribus constet. Ita enim magnam ciuitatem unam haud facile uel inter Græcos, uel inter Barbaros quandoqꝫ reperies: quæ tamen huiuscemodi ciuitate multo maiores uideantur multis, inuenies. An aliter sentis? Non aliter per Iouem. An non hic igitur pulcherrimus erit nostris principibus augendæ ciuitatis terminus, cui cum tanta fuerit, tantam regionem tribuere decet, reliquã autem dimittere? Quisnam terminus? Arbitror equidẽ, quousqꝫ adaucta ciuitas unà permaneat, eo usqꝫ augendam esse, nõ ultrà. Præclare. Hoc præterea præceptum custodibus seruandũ mandabimus, ut nec parua ciuitas, nec magna uideatur esse, sed una atqꝫ sufficiens. Atqui leue quid forsan illis pręcipiemus. Et istud leuius pręterea, cuius in superioribus mentionem fecimus, cũ diceremus oportere siue quis custos ignauus nascatur, ad alios mittere: siue ex aliis probus, ad custodes ipsos transferre. In quo plane ostendere uolebamus, quod & aliorum ciuium unumquenqꝫ ad unum id opus duntaxat ad quod natura est aptus, ducere decet, ut quisque unum aliquod suum opus exercens, non multi, sed unus existat, atqꝫ ita ciuitas tota una fiat, nõ multæ. Est hoc etiam illo minus. Haudquaquam, ò bone uir Adimante, hæc multa ac magna, ut existimaret aliquis, illis præcipimus, sed leuia omnia exiguáque, si unum, ut dici solet, magnum seruent, immo uero pro magno, sufficiẽs. Quid istud? Educationẽ, inquam, & eruditionẽ. Nã si bene educati, uiri moderati euaserint, facile omnia ista discernẽt, tum alia quotcunqꝫ nos in præsentia prætermittimus, tũ mulierum

Que mala ex opulentia & paupertate oriantur.

lierum uirorumq́; coniunctiones, & procreationes filiorum, quòd uidelicet oporteat amicorũ omnia hæc secundum prouerbium quàm maxime esse cõmunia. Rectissime profecto ita fieret. Etenim respublica si semel cœperit bene, progreditur tãquam circulus semper proficiens. Quippe educatio eruditioq́; bona seruata, ingenia quoq; bona efficit. Rursusq́; bona ingenia educationem huiusmodi cõsecuta, meliora etiã quàm prius euadunt, tum ad alia, tũ ad filios generandos, quemadmodũ in cæteris animalibus. Consentaneũ id quidem. Deniq;, ut summatim dicam, hoc diligenter est à ciuitatis tutoribus obseruãdum, ne clàm illis ignorãtibus corrũpatur. Immo istud in primis curent, nequid præter ordinẽ à nobis datũ circa gymnasticam & musicam innouetur, sed illum quàm maxime fieri potest quisque sequatur. Et cum dixerit aliquis poëticum illud, homines uidelicet nouis cantibus admodum delectari, metuere debent isti custodes, ne sæpenumero poëtã quis putet nõ cantilenas nouas, sed modos canendi nouos dicere, eosq́; laudet. Oportet autem neq; laudare quicquã tale, neq; suspicere. Cauendũ sanè speciem musicæ nouã inducere, tanquã in toto naufragium. Nusquã enim musicæ modi mutantur, absq; maximarũ legum ciuiliũ mutatione, ut ait Damon, cui & ipse assentior. Me quoq; scito, ò Socrates, assentiri. Arcem igitur quãdam custodiæ gratia, hi ipsi custodes circa musicam struere debent. Nẽpe eiusmodi præuaricatio clàm ac facile surrepit. Certe ioci cuiusdam instar, atq; ita ut nihil lędere uideatur. Atqui paulatim nobis familiaris effecta, sensim in mores serpit & studia: ex his deinde ad commercia emergit amplior: demũ à cõmercijs in leges respublicasq́; erumpit magna, ò Socrates, cum petulantia atque lasciuia, quousq; tandem priuatim ac publice cuncta peruertat. An hoc ita se habet? Ita mihi uidetur. Ergo ut à principio diximus, statim à primis annis pueri honestis in iocis assuefaciendi sunt. Nam si iocis minus decentibus assuescant, nunquam legitimi probiq́; uiri euadere poterũt. Quid ni? Quãdo itaq; bene incipientes pueri iocari ac ludere, legitimũ per musicã morem imbibunt, in contraria his omnino ac superioribus musica tendit, atque prosequitur erigere, siquid antea in ciuitate iacebat. Vera loqueris. Quæ igitur exigua uidentur esse ciuitatis instituta, ut dixi, hi reperient, quæ superiores omnia perturbabant. Qualia? Hæc uidelicet. Quemadmodum tacere debent corã senibus iuniores, cedere illis locum atq; assurgere, parentes colere: quis tonsuræ modus seruãdus cuiq;, quibus uestibus calceisue utendum, & omnino quis corporis ornatus cõueniat, ac cætera generis eiusdem. An nõ putas? Equidem. Atqui legibus hæc præscribere, ineptum, ut arbitror, uideretur. Nam neq; id usquã fit, neq; cõstarẽt hæc uerbis literisq́; mãdata. Quomodo enim? Apparet itaq;, ò Adimante, quale cuiusq; fuerit puerilis educationis initiũ, talia fore etiã quæ sequũtur. An non simile semper simile prouocat? Cur non? Ac tandem dicendũ id est in unum aliquod summũ & potens, siue bonum, seu malum desinere. Quid prohibet? Hac equidẽ ratione nunquam statuere legibus hæc cõtenderem. Et merito quidem. Dic per deos, nunquid negotia ipsa forensia mutuaq́; commercia & pacta in mechanicis artibus, itẽ cõuitia & uerbera, citationes in iudicia, constitutiones iudicum, & siqua uel circa forũ, uel portus, aut imponenda aut exigẽda sunt uectigalia, uel omnino forẽsia quæq; iura, uel urbana, uel naualia, & reliqua id genus, an hæc, inquam, uel horũ quicquam legibus cõstituere aggrediemur? Haudquaquam decet uiris bonis præclarisq́; præcipere. Hæc enim plurimũ qualia et quomodo statuenda sint, facile ipsi reperient. Nimirũ, ò amice, si deus illis legum illarum quas suprà posuimus, salutẽ præstiterit. Sin minus, ita uitam ducent, ut multa eiusmodi legibus statuant, corrigãtq́; semper & innouent, putantes ita se quod est optimum assequi. Dicis nempe istos perinde uicturos, ac illos qui cũ ægrotent, propter intemperantiã insalubrem uictum mutare nolunt. Sic prorsus. Enimuero ridiculo quodam modo isti in morbis perseuerare uidentur, curationibusq́; suis nihil aliud assequũtur, quàm quòd plures uehementioresq́; morbos efficiunt, confiduntq́; semper, siquis pharmacis agi cõsulat, bene se ualituros. Omnino tales sunt ita laborãtiũ morbi. Quid uero? nonne hoc in illis gratiosum? quòd omniũ inimicissimũ eum putent, qui uera monet, dicitq́; non prius pharmaca, ustiones, incisiones, incantationes, eáue quæ extrinsecus admouentur, aut eiusmodi aliqua profutura, q̃ desinat quis ebrietati, uoragini, ueneri, otio indulgere? Haud admodũ gratiosum istud. Nam indignari aduersus eum qui utilia cõsulit, gratiam habet nullam. Ergo uiros huiusmodi, ut uideris, nequaquã probas. Minime per Iouem.

Neq; etiã si ciuitas tota id agat quod modo dicebamus, laudabis. An non idem quod isti facere tibi ciuitates uidentur, quæcunq; male institutæ, ciuibus interdicunt ne totum ipsum reipublicæ statum moueant, alioquin capite damnentur quicũq; res innouant? Contrà quisquis præsentẽ gubernationem approbat, cõfirmatq́;, uoluntatesq́; gubernantiũ aucupatus assentitur, suffragatur, & explet, hic demũ bonus uir, hic in rebus maximis sapiens, hic honore dignus existimetur? Idem prorsus facere mihi uidentur, neq; ullo pacto huiusmodi respublicas laudo.

Quid autem? nónne eorum fortitudinem, propensioremq́; affectum miraris, qui has ciuitates curare cõtendunt? Admiror equidem, his exceptis qui ab ipsis falluntur, putãtq́; reuera ciuiles esse, quòd uulgo laudentur. Quid ais? An nõ istis ignoscis? Nunquid existimas eũ qui metiendi sit ignarus, siquando cæteri multi tales quadricubitum esse eum prædicent, effugere posse quin & ipse de se idem existimet? Non istud quidem. Ne igitur ægrè feras. Sũt enim hi quidem omnium modo quodam ridiculo gratiosissimi, qui leges ferunt in his quæ diximus, emendantq́; semper, cõfidentes se finem aliquem reperturos circa ea quæ iniquè in cõmercijs cõmittuntur, & circa illa quæ ego paulo antè dicebam, ignorantes quòd reuera tanquã hydræ capita amputant.

Certe nihil aliud faciũt. Equidem speciem hãc institutionum circa leges ac respub. arbitror uerũ conditorem legum, neq; in male disposita, neq; in bene constituta ciuitate curiose tractare: in illa quidem, quoniã inutilia sunt, huiusmodi instituta, neq; mouent quicquã: in hac autem, quia partim quisq; reperiet, partim suapte natura ex superioribus studijs proficiscũtur. Quid præterea restat nobis lege præcipiendũ? Nobis quidem nihil. Apollini autẽ Delphico maxima, p̃clarissima, prima instituta. Quæ nam ista? Templorũ constitutiones & sacrificia, cæteriq́; deorũ & dæmonũ atq; heroum cultus, sepulchra præterea & funera defunctorum, & quæcunq; sunt ad eos placãdos ministeria subeũda. Talia profecto

Prouerbiũ.

Institutio puerorum in iocis honestis.

fecto neq; ipsi scimus, & in ordinanda ciuitate nulli credemus alteri, si sapiemus, nullóque alio utemur interprete, nisi patrio deo. Hic nempe deus in rebus huiusmodi cũctis hominibus patrius interpres, in media terra super umbilicũ sedens, exponit. Scite loqueris, atq; ita agendum. Cõstituta iam tibi, ò Aristonis fili, sit ciuitas. Deinceps autẽ & luce aliunde magna illata, per eam & ipse circũspice, & fratrẽ aduoca tuum, & Polemarchum, & alios insuper, ut experiamur, si quo pacto iustitia et iniustitia ubi locorũ sint, uidere queamus: quóue inter se discrepent, atq; utrum horũ consequi debeat is qui beate uicturus sit, siue lateat, seu nõ lateat deos omnes & homines. Nihil, inquit Glauco, agis, ò Socrates. Tu enim inuestigare pollicitus es, quasi impium futurum sit, si non pro uiribus fueris suffragatus iustitiæ. Vera admones, inquam ego, & ita certe agendum. Oportet tamen & uos mihi adesse. Sic agemus, inquit.

Spero itaq; hac ratione id inuenire. Nempe arbitror ciuitatem, si recte nobis fuerit cõstituta, absolute bonam existere. Necesse est. Cõstat utiq; quòd sapiens est, fortis, & tẽperata, & iusta. Cõstat. Quocunq; horũ in ciuitate cõperto, reliquum erit quod nõdum inuentũ. Quid ni, inquit? Si ex aliis quibusdam quatuor, unum aliquid in subiecto aliquo inquireremus, illudq; primo pateret, satis nobis esset factũ: quòd si tria reliqua prius cõperiremus, ex hoc ipso quæsitum cognosceremus, quia cõstaret nihil esse aliud ꝗ̃ quod restaret. Probe loqueris. An non de istis etiã, quandoquidem quatuor sunt duntaxat, eodem modo quærendum? Planè. Atqui ex his omnibus prima in ciuitate sapientia præfulgere uidetur, aliquidue mirandum circa ipsam apparet.

Quidnam? Sapiens mihi reuera ciuitas quam descripsimus, esse uidetur. Nã cõsulta est. Nonne? Est profecto. Etenim hęc ipsa in cõsiliis perspicacia, scientia quædam est. Non enim inscitia, sed scientia potius homines bene cõsulunt. Perspicuũ id quidem.

Multæ uero ac uariæ in ciuitate scientię sunt. Sũt. Nũquid propter ipsam fabrorũ scientiã, sapiens & bene cõsulta ciuitas appellanda? Nullo modo propter istam, sed fabrilis. Non ergo sapiens appellanda est ciuitas, ex eo quòd propter fabrilem sciẽtiam de operibus ligno cõficiendis, qua ratione peragantur, bene cõsultet. Non certe. An nõ fortè propter scientiam, quæ ænea opera fingit? uel aliam talem?

Certe propter nullam huiusmodi. Neq; etiã propter scientiã consiliumq; fructuũ ex terra producendorum colligendorũq; sapiens nominatur, ac bene consulta, sed agricolaria. Sic opinor. Quid uero? Est'ne aliqua scientia in ciuitate nuper à nobis condita, apud ciues ullos, qua nõ de re aliqua in ciuitate priuata deliberatur, sed de uniuersa potius ciuitate, qua ratione & ipsa ad seipsam et ad alias ciuitates optime sese gerat? Est nimirũ. Quæ'nam hęc, & in quibus? Ipsa scilicet custodiendi diligentia, et in his principibus quos modo custodes perfectos appellabamus. Propter hanc ergo scientiã, quo nomine ciuitatem nũcupas? In cõsultando perspicacem, ac reuera sapientem. Vtrũ plures in ciuitate fabros ærarios, ꝗ̃ ueros hosce custodes esse putas? An contrà?

Multo certe plures ærarios fabros. An non & reliquorum omniũ artificum, quicunq; aliqui esse dicuntur, isti paucissimi erunt? Paucissimi admodũ. Ergo ex minima quadam gente suiq; parte, & ex scientia quæ in præsidente & principe parte inest, tota sapiens erit secundum naturã ciuitas instituta: atq; id, ut uidetur, natura paucissimũ rarissimũmue genus, cui cõuenit esse huius scientiæ particeps, quam solam ex omnibus aliis decet sapientiam appellare.

Verissima narras. Hoc itaq; unũ ex quatuor, nõ uides qua ratione inuenimus? Et ipsum. Et qua sit ciuitatis in parte locatum? Mihi quidem sufficienter uidetur inuentum. At uero neq; inuentu difficile est, quid fortitudo sit, quáue ciuitatis in parte locetur, propter quam fortis ciuitas nũcupatur. Quónam pacto? Quisnam ad aliud quicquã respiciens ciuitatem uel timidam, uel fortẽ nominat, quàm ad eã partẽ quæ pro ipsa pugnat ac militat? Certe nullus ad aliud. Neque enim alii in ipsa uel timidi, uel fortes existẽtes, autoritatẽ habent, qua eã uel timidã uel fortẽ reddant. Nõ certe. Fortis igitur ex parte sui aliqua ciuitas erit, ex eo quòd in ea uim quandã habeat, quæ ratã in omnibus seruat opinionem, ꝙ ea duntaxat terribilia sint, & talia, quæ & qualia legislator in eruditione pronũciauit. An nõ hanc fortitudinem uocas? Non satis quod dixisti, percepi, dicas iterũ. Cõseruationem quãdam fortitudinem esse dico. Quam cõseruationem? Opinionis uidelicet lege per educationem cõceptæ, qua iudicantur quæ terribilia sint, & qualia. In omnibus autẽ eam cõseruationẽ esse dixi, hoc est, ut rata semper & ubique seruetur, siue quis doloribus afficiatur, seu uoluptatibus, aut cupiditatibus, aut timoribus, nec ullo pacto quis propter hæc ab ea dimoueatur. Cui autẽ simile esse id arbitror, si uis, tibi aperiã. Cupio equidem. Nescis ꝙ fullones, quoties uolũt lanas purpureo colore inficere, primo quidem ex tot coloribus album eligunt, deinde nõ mediocri opera pręparãt, ut quàm maxime florem suscipiãt, atq; ita demũ colore inspergunt purpureo. Quod autem ita est tinctum, indelebile permanet, neq; sola aqua dilui, neq; etiã additis his purgationibus, quæ ad abstergendũ pertinẽt, aboleri flos ille coloris potest. Quæ autem nõ ita præparata sunt, scis qualia euadãt, seu aliis coloribus, seu istis tingat aliquis, cũ minus antea excoluerit? Certe deformia sunt, coloresq; eorum facile diluũtur. Tale aliquid facere studuisse nos pro uiribus cogita, quãdo milites ipsos eligebamus, eosq; & in musica & gymnastica erudiebamus: atq; existima nihil nos aliud excogitasse, ꝗ̃ ut nobis quàm optime persuasi leges instar coloris cuiusdã imbiberent: adeo ut eorũ opinio de rebus terribilibus, deq; cæteris omnibus immobilis perseueret, ex eo quòd optima natura geniti fuerint, & decenti educatione nutriti, neq; colorationẽ eorũ delere ualeant purgamina ista ad diluendum uehementissima: uoluptas scilicet omni saponis acrimonia, aluminisq;, & calcis ad expurgãdum acrior, dolor itẽ, metus atq; cupiditas omni alio purgamine ad abstergendũ potẽtiora. Hãc utiq; uim passim rectæ legitimæq; opinionis conseruatricẽ circa terribilia eorũq; cõtraria, fortitudinem uoco equidem atq; assero, nisi tu fortè qd aliud dixeris. At ipse nihil aliud. Videris enim opinionẽ eãdem de eisdem absq; disciplina cõceprã, ferinã uidelicet & seruilem, haudquaq; existimare legitimã, sed aliud quiddam ꝗ̃ fortitudinem nũcupare. Verissima loqueris. Admitto igitur hãc fortitudinem esse. Intellige insuper & ciuilem, atq; ita recte accipies. Deinceps autẽ de hac, si uolueris, aliàs diligentius pertractabimus. In præsentia uero non istud quidem, sed iustitiam quærebamus. Ad cuius inuestigationem, satis de hac, ut arbitror, dictum.

Definitio fortitudinis.

Præclare loqueris. Duo restãt præterea in ciuitate conside

consideranda, temperātia scilicet, & cuius gratia omnia indagamus, iustitia. Prorsus. An quoquo modo iustitiā iam ipsam reperire potuimus, ne rursus in inuestiganda temperātia immoremur? Haud uideo equidem qua ratione id fieri possit, quin neq; uellem prius nobis iustitiā innotescere, q̃ tēperantiā considerauerimus. Quare si mihi obsequi uis, prius hoc q̃ illud inuestigato. Volo equidem, ne sim iniurius. Inquire iam. Ecce perquiro, atq; ut hinc intueri licet, consonantiæ & harmoniæ magis quàm superiora similis est. Quo pacto? Ornatus quidā est tēperantia, & à uoluptatibus cupiditatibusq; quibusdam, ut perhibent, abstinentia. Dum uero temperatum hominem seipso potētiorem, suiq; uictorem nescio quo modo esse dicunt, & quædā similia, tanquam uestigia nonnulla temperantiæ signant. An non? Maxime omnium. Nónne quod seipso potentius nūcupatur, ridiculum quodammodo apparet? Quisquis enim seipso potētior, seipso quoq; imbecillior erit: rursusq; qui imbecillior & potētior. Idē quippe aliq̃s in his omnibus appellatur. Quid ni? Atqui uidetur mihi id uelle sibi hic sermo, quòd in hominis anima duo quædam sunt. Vnū quidem melius, alterum uero deterius. Et quādo quod natura melius deteriori dominatur, tunc aliquis seipso potentior dicitur, atq; hoc sermone laudatur. Quoties autem propter improbam nutritionem uel consuetudinem aliquam, quod est melius, quum minus ipsum sit, deterioris multitudine superatur, hoc ex opprobrio quodā seipso imbecillius dicitur: & qui ita affectus est, intemperās appellatur. Sic apparet.

Contemplare hāc nuper à nobis conditam ciuitatem, inueniesq; ipsi alterum horum inesse. Potentiorem quippe ipsam seipsa iure uocatā fateberis. Nam si melius in ea peiori imperat, temperata dicēda est, & seipsa melior. Contemplor equidem, ac uera loqueris. Enimuero plurimas uariasq; cupiditates, uoluptates, dolores, in his omnibus reperire maxime quisq; poterit, mulieribus & ministris, & eorū qui liberi esse dicuntur in ipsis plebeis abiectisq; hominibus. Omnino quidem. Simplices autē & moderatas, quæ cū mente & opinione recta, ipsa ratiocinatione ducūtur, in paucis sanè reperies, & his qui dē natis optime & optime educatis. Vera hęc sunt.

An non hæc in ciuitate hac esse uides, atq; hic cupiditates uulgi uiliumq; personas superatas à cupiditatibus & temperantia paucorum modestorumq; uirorum? Cerno equidem. Si qua igitur ciuitas potentior cupiditatibus & uoluptatibus, atq; item ipsa seipsa, hæc maxime talis appellanda est. Prorsus.

Itaq; nónne iusta hæc omnia & temperata? Maxime. Atqui si in ulla alia ciuitate tā subditis quàm imperātibus opinio, quibus deferre potissimū imperium deceat, hæc inest, in hac pręcipue inesse oportet: an nō ita censes? Magnopere istud quidē. Quibus itaq; potissimum ciuibus inesse temperantiā dices, quoties sese ita habuerint: in principibusne? an in subditis? In ambobus quodammodo. Cernis q̃ apte uaticinati sumus paulo antè, harmonię cuidam esse similem temperantiam? Curnam? Quia non quemadmodum sapientia & fortitudo in partibus quibusdā iacentes, illa quidem sapientē, hæc fortem efficit ciuitatē, ita modestia quoq;: sed instar harmoniæ quæ diapason dicitur, per totam ciuitatem diffunditur, efficiēs ut in idem debiliores homines fortioresq; & medij, prudentia, potentia, multitudine, fecunijs item, aut alio quodam huiusmodi cōsonēt: quapropter rectissime possumus temperantiā hanc appellare concordiā, deterioris uidelicet & potioris secundum naturā consensionem, quæ doceat, quem uel in ciuitate, vel in unoquoq; cōueniat dominari. Temperātia.

Assentior equidem. Cum ita sit, tria iam nobis in ciuitate comperta sunt, ut ex his apparet. Reliqua uero species, propter quam pręterea uirtutis particeps ciuitas esset, quænam erit? Cōstat hanc esse iustitiā.

Constat plane. Nūquid iam nos oportet, ò Glauco, tanquam uenatores hūc cespitem circūdare, circumspicientes nequa ex parte iustitia subterfugiat, & ab oculis euanescens, sese occulat? Patet enim hic esse. Fige itaq; passim intuitum, atq; annitere, si quo modo possis prior me eā cernere, ipsamq; mihi ostendito. Vtinam possem. Verum satius me uteris, ut tali quodam comite, qui possim demōstrata prospicere. Sequere igitur, mecum Deum antè precatus. Efficiam quod mones. Ducas modo. Inaccessibilis hic locus atq; umbrosus esse uidetur, abdita certe imperscrutabilisq; latebra. Verūtamen pergendum est. Pergēdum planè. Hic ego Glauconē inspiciens, Hui hui, inquā, mi Glauco, uidemur uestigia quædam eius quod quærimus, nacti, apparetq; istud haud diu nos effugiturum. Faustus certe nuncius. Quàm molles hebetésque sumus, ò Glauco. Inuestigatio iustitiæ.

Quid istud? Iampridem nobis ab ipso principio, uir beate, quod quęrimus, ante pedes uoluitur, neq; ipsum inspeximus, sed æquè ridendi fuimus, ut illi qui sæpe quod in manibus habent, perquirūt. Nos quoq; lōge petebamus quod prope nos erat, uel fortè nos latuit. Quomodo istud ais? Ita. Nempe uidemur mihi dicentes istud pridē et audientes, haudquaquā animaduertisse id quoquo modo nos dicere. Prolixum sane procemiū audire cupienti. Attende si quid dico. Nam quod principio passim statuimus faciendum, cū ciuitatem cōdidimus, id est, ut arbitror, uel species quędā ipsius, iustitia. Nam diximus sæpenumero, si recordaris, unūquenq; oportere unum aliquid exercere eorū quæ ciuitati conducāt, ad quod ipsius natura esset aptissima. Diximus proculdubio. Etenim quòd sua agere, neq; in alienis curiose occupari, iustitia est, & ex alijs multis audiuimus, & sæpe ipsi diximus. Diximus planè.

Hoc utiq; uidetur amice cū fit, quodammodo iustitia esse, sua scilicet agere. Scis unde istud cōijciam? Iustitia.

Nequaquā, sed dicas. Videtur mihi quod reliquū nobis est in ciuitate, præter illa quæ cōsiderauimus, temperantiam, fortitudinem, prudentiam, hoc esse quod omnibus illis uim præbuit, qua & innascerentur, & innata perseuerarent, quatenus ipsum adest. Atqui diximus iustitiā fore quod restaret, si tria nobis cōperta essent. Necessarium id quidem. Verūtamen si iudicādum sit, quid horum potissimū cum inest, bonam efficit ciuitatem, ambiguū erit, utrum consensio imperātium & subiectorum, an legitimæ opinionis seruatio in militibus, iudicātis secundum legem quæ terribilia censenda sint, quæ'ue nō: uel in principibus ipsis prudētia & custodia. An id potius bonam ipsam præ cæteris reddat, cum inest pueris, mulieribus, seruis, liberis, artificibus, magistratibus et priuatis, quod uidelicet suū quisq; unus unū egerit, minime per aliena uagatus. Ambiguum certe.

Quid ni? Ergo uis ipsa sua qua quisq; in ciuitate agit, de ipsius ciuitatis uirtute ex æquo cū sapientia eius temperātiaq;, & fortitudine certat. Valde. An non igitur iustitiam pones, quod cum istis ex æquo de ciuitatis uirtute concertat? Omnino equidem.

Consi=

Cōsidera præterea & hac ratione, nūquid tibi sic uideatur. An principibus in ciuitate mādabis ut iuste sententias ferant? Cur nō? An iudicabunt alterius cuiusquā auidi magis q̃ huius ipsius, ut singuli neque usurpent aliena, neq; suis priuentur? Nō alterius certe, sed istius duntaxat. Tanquā id iustū sit? Nempe. Et hac quoq; ratione asseritur sui cuiq; et proprij possessionē actionemq; esse iustitiā. Est ita.

Vide nūquid & tibi idem quod mihi uideatur. Si faber opera coriarij aggrediatur, uel coriarius fabri, uel instrumēta inter se cōmutent uel præmia, aut si idem utraq; exercere cōtendat, omniaq; talia inuicem permutentur, nunquid commutationem hanc existimas magna quadā iactura afficere ciuitatem? Haud certe nimium. Quoties autem aliquis artifex uel alius natura quæstuarius, diuitijs elatus, uel multitudine copiaq;, uel robore, aut eiusmodi alio quopiam, in militaris hominis ordinem transire conatur, uel miles cū sit indignus, in consularis nititur & custodis ascendere dignitatē, & instrumēta uicissim isti præmiaq; permutant, aut idem aliquis hæc omnia simul peragere tentat, tūc arbitror confusionem peruagationemq; eiusmodi uideri tibi ciuitatis totius interitum. Et maxime quidē. Cū ergo tria in ciuitate sint genera, horū cōfusio, alteriusq; in alterū commutatio extrema ciuitatis calamitas est, & maxima corruptela. Penitus. Corruptelam uero summā ciuitatis tuæ, nónne iniustitiam esse dices? Quid ni? Hoc igitur iniustitia est. Rursus autē sic dicimus. Quæstuarij, auxiliarij, cōsularis generis actio propria, uno quoq; suum opus peragēte in ciuitate, cōtrà ac confusio illa superior, & iustitia erit, & ciuitatem iustam efficiet. Haud aliter q̃ sic se habere uidetur. Nōdum omnino istud debemus asserere. Verū si & in cuiusq; hominis animo species eadem cōsiderantibus nobis iustitia esse asseueretur, tū demum cōsentiemus. Nam quid aliud dixerimus? alioquin tūc aliud quicq; excogitabimus. Nunc autem disceptationi huic finē iam imponamus, secundum quam existimauimus, si pluriū habentiū iustitiam in maiori prius eā cōtemplaremur, facile deinde in homine uno nos quale hoc sit inspecturos. Visumq; nobis est maius ipsum, ciuitatē existere, atq; ita quàm optimā potuimus eam condidimus, scientes in bona republica inesse iustitiā. Quare quod in illa nobis apparuit, referamus ad unū: & si idem ibi cōstet, satis nobis erit factum. Siquid autem aliud in uno appareat, rursus ad ciuitatē cōuersi, hæc examinabimus: ac forte alterna cōparatione disceptantes, uelut scintillas, ex his iustitiā excutiemus, eāq; iam cū clare micuerit, apud nos ipsos stabiliemus. Scite loqueris, atq; ita agendū. Nunquid quod idem appellamus tam maius q̃ minus, dissimile est quatenus idē, an simile? Simile certe. Ergo uir iustus à ciuitate iusta quo ad iustitiæ speciem pertinet, nihilo differt, sed similis erit. Similis. Atqui ciuitas iusta esse tunc uisa est, cum in ipsa tria hominum genera pro natura cuiusq; sic instituta erūt, ut unusquisq; suum opus exerceat. Temperata rursus & fortis & sapiens, propter alios quosdam eorūdem generum affectus & habitus. Vera hæc sunt. Vnum quoq;, ò amice ita censebimus, habētem easdem has eius in animo species, propter affectus eosdem, eadē nomina merito cum ciuitate sortiri. Necesse est omnino.

In leuémne rursus amice de anima cogitationē incidimus, utrū tres in se species has habeat, néc ne? Minime mihi in leuem disceptatiōnē delapsi uidemur. Forte enim quod dicitur, uerū est, ò Socrates, pulchra difficilia esse. Apparet utiq;. Ac certe scito, ò Glauco, nos, ut mea fert opinio, nunq; ex discursibus huiuscemodi, qualibus in præsenti disputatione utimur, exacte id cōpræhensuros: lōgior porrò uia est, quæ ad hoc nos ducit. Forte tamen secundum ea quæ suprà dicta & considerata sunt, facilius disceretur. An nō sat istud uideri debet? Mihi sanè in præsentia id sufficiet. Mihi quoq; ualde sufficiēs. Ergo ne te pigeat, sed cōsidera. Profecto nobis necesse est confiteri, easdem in nobis species atq; mores inesse, quas & in ciuitate. Neq; enim aliunde in ciuitatem hęc deuenerūt. Ridiculū quippe esset, si quis iracundam animositatem, existimaret nequaquā ex priuatis hominibus in ciuitatibus inuectam esse, quorum idem est captus, qui & Thracum, Scytharum, superiorūq; gentium: aut sapientiæ studium, non ex tali priuatorū instinctu, qualis natura nostris hominibus est tributus; aut quæstus auiditatem, non ex ea singulorum hominum cupiditate, qua affecti apprime dicūtur Phœnicij, Aegyptijq; nōnihil. Et maxime quidem.

Quæstio de anima.

Hoc quidem ita se habet, neq; difficile cognitu. Haud certe difficile. Id autem difficile iā, utrum uno quodam eodem singula hæc agamus, an potius tria quædam habeamus in nobis, quorū singulis, singula operamur: uno quidem discimus, irascimur alio, tertio cōcupiscimus uoluptates eas quæ ad nutritionem generationemq; pertinent, cæteraq; huiusmodi: uel tota anima unūquodq; explemus, cum conciti rem aggredimur. Hæc haud facile pro rei dignitate discernerentur. Mihi quoq; idem uidetur. Sic autem aggrediamur hęc distinguere. Nunquid eadem sunt inuicē, uel diuersa? Quónā pacto?

Constat plane idem cōtraria facere seu pati secundum idem & ad idem simul nō posse. Quamobrem si quādo reperiemus in ipsis hæc fieri, intelligemus non unum idem hęc esse, sed plura. Esto. Animaduerte quod dico. Dic. Stare simul atq; moueri idē secundum idem nūquid potest? Nullo modo. Præterea hæc diligentius cōfirmemus, nequa procedentibus nobis ambiguitas forte suboriatur. Siquis enim dixerit hominem stātem quidem, mouentē uero manus & caput, eūdem stare simul atq; moueri, haud quaquā ita dicendum censebimus, sed partem quidem eius manere, partem uero moueri? An non ita? Ita prorsus. Quòd si artificiosius & argutius iste luserit, asserēs turbinem trochumq; totum moueri simul & stare, quādo in eodem puncto centrū aculeumq; figens reuoluitur: uel aliud quicquā, dicens idem agere, cum eidem affixum cardini circūfertur: nequaquam assentiemur, quòd nō secundum eadem sui hæc tunc moueantur & maneant. Dicendum quippe habere ipsa rectum in se atq; rotūdum: & secundum rectum quidem stare, cū nulla ex parte declinent: secūdum uero rotūdum, circummoueri. Quoties autem dum quid reuoluitur, in rectum quoq; deuehitur siue ad dexterā siue ad sinistram, uel antè uel retro, tunc nusquā permanet. Recte ad modū. Quare nulla ex his obiectionibus nos perturbabit, persuadebitq;, quod idem quādoq; simul secūdum idem atq; ad idem, cōtraria sit, uel agat, uel patiatur. Me quidem minime ista mouebūt. Veruntamē ne in istis obiectiunculis enarrādis reijciendisq; utpote falsis, diutius cogamur insistere, supponētes iam id ita esse, ulterius progrediamur, confessi inuicem, si quando aliter quàm sic se habere hæc appareant, quæcunque ex his dicuntur, fore soluta.

luta. Sic nimirũ decet. Nónne annuere et renuere, aggredi & declinare, asciscere & reijcere, inter se cõtraria pones, siue actiones seu passiones? Nihil enim interest. Cõtraria. Quid autẽ hæc: esurire, sitire, & omnino cupere, uelle, eligere, nónne ad eorũ species referes, quæ modo diximus? Veluti semper cupientis animã nónne uel aggredi dices illud quod appetit, uel asciscere quod sibi adesse eligit, uel quatenus uult aliquid sibi porrigi, annuere, & illud ad se trahere, amantis more ut isthuc fiat affectãtem. Equidem. Quid uero, nolle, aspernari, negligere, nõ cupere, nónne in reijciendi repellendiq; speciem, & in omnia illis cõtraria referemus? Quid ni? Cũ hæc ita se habeat, speciem aliquã cupiditatũ esse dicemus, et manifestissimas omnium aliarũ cupiditates, sitim & famem? Dicemus utiq;. Et hanc quidem potus, illam cibi? Ita est. Nũquid inquantũ sitis est, alicuius præterea cupiditas est alterius ꝙ cuius nos dicimus, potus scilicet et sitis? Huius dũtaxat sitis. Nũquid calidæ potionis, uel frigidæ, uel multę, uel paucæ? Vel in pauco qualis cuiusdã poculi? Vel potius si calor sitienti inest, frigidi appetitum inducit: sin autem frigus, calidi? Et si propter præsentiã multitudinis, multa sit sitis, multi auiditatem infert: sin autem pauca, pauci? Ipsum uero sitire nũquam alicuius alterius appetitio est, ꝙ cuius suapte natura est, ipsius uidelicet potionis: rursusq; esurire, comestionis? Ita certe ipsa cupiditas quæq; ipsius cuiusq; est solũ, cuius ipsa natura est. Talis autẽ uel talis cuiusdam propter additamenta quædã dicitur. Cauẽdũ est autem, ne qs nos improuidos turbet, inferẽs neminem potũ cupere, sed potum bonũ, uel cibũ, sed bonum cibũ. Nempe bona omnes expetunt. Quare si sitis appetitio est, boni est, siue potionis seu cuiusuis alterius est auiditas. Similiterq; de cæteris. Forte nõnihil efficere uidebitur, qui talia dixerit. Veruntamẽ quotcũq; eiusmodi sunt ut alicuius sint, talia quædã talis cuiusdã sunt, ut arbitror. Ipsa autem quæq; ipsius cuiusq; dũtaxat. Haud intelligo equidem. Non intelligis maius ipsum eiusmodi esse, ut semper aliquo maius existat? Plane. Nónne minore? Minore. Multo autẽ maius, multo minore, an non? Sic est. Et quondã maius, quondã minore, & futurũ maius, futuro minore? Nihil prohibet. Atque etiã plura ad pauciora, dupla ad dimidia & omnia talia, itemq; grauiora ad leuiora, et uelociora ad tardiora, & calida itẽ ad frigida, omniaq; horum similia eodẽ modo inuicẽ referũtur? Certe. Nónne & de his quæ ad scientias spectãt, eadẽ ratio? Scientia quidem ipsa rei ipsius quæ scitur, scientia est, uel cuiuscũq; alterius dicenda est esse scientia. At uero scientia quædã, & scientia talis rei, cuiusdã, & talis esse dicitur. Tale uero aliquid dico. Postq; ædificandarũ ædium scientia extitit, ab alijs scientijs discreta est, adeo ut ędificatoria appellata sit. Quid ni?

Nónne ex eo ꝙ talis sit, qualis aliarũ nulla? Nempe. Ergo quia talis cuiusdã, ideo talis quædã effecta est. Eodemq; modo cęteræ artes omnes atq; sciẽtiæ.

Est ita. Hoc itaq; inferre me uoluisse tunc dicito, si modo nũc intellexisti, ꝙ quæcunq; eiusmodi sunt, ut alicuius sint, ipsa quidem sola ipsorũ sunt duntaxat, taliũ uero quorũdã talia quędã. Neq; uero ideo dico, ꝙ qualiũ sunt, sint & talia, quia scilicet et ęgrotantium & bene ualentiũ scientia, bene uel male ualens et ipsa sit: bonorum item atq; malorũ, bona rursus ac mala: sed quoniã nõ illius ipsius duntaxat cuius absolute scientia est, euasit scientia, immo talis cuiusdã, hoc autem est salubre & insalubre, talis quædam ipsa quoque effecta est. Ex quo factum est, ut non amplius sciẽtia simpliciter appelletur, sed quali quodam addito, medicinaria scientia. Teneo iã, mihiq; hęc ita sese habere uidẽtur. Sitim uero, nónne his annumerabis, quæ id quod sunt, alicuius existunt? Est autem sitis? Annumero equidem, & potionis sitim esse dico. An nõ qualis cuiusdam poculi, qualis quædam sitis? Ideoq; sitis ipsa, neq; multi, neq; pauci, neq; boni, neq; mali, neq; ut uno uerbo cõplectam qualis cuiusdam, sed potionis ipsius solummodo, sitis ipsa natura est? Sic est omnino. Sitientis igitur anima quatenus sitit, nõ aliud appetit ꝙ bibere, idq; affectat, & ad ipsum fertur. Cõstat.

Siquid ergo ipsam quãdoq; retrahit sitientẽ, aliud quiddam erit in ipsa ab ea parte diuersum quæ sitit, & quasi bestia quædã ad bibendum impellit. Neq; enim fieri posse dicimus, ut idem aliquid eodem sui circa idem simul agat cõtraria. Nõ certe. Quemadmodum absurdum dictu est, eãdem sagittarij manum simul arcũ intendẽdo protrahere atq; cõtrahere. Porrò dicẽdum est, alterã esse manum quæ protrahit, alterã uero quæ cõtrahit. Ita prorsus. Fatemúrne esse aliquos, qui cũ sitiant, nonnunq; bibere nolint? Multos, ac sæpe. Quid de ijs aliquis dicet? nónne inesse in horũ anima aliquid, quod ad bibendum allicit: aliquid contrà quod cohibet? quod quidem et aliud est, et ei quod allicit, dominatur. Mihi quidem uidetur. An nõ igitur quod prohibet ista, ex ratione inest quoties operatur? Quæ uero concitant atq; trahunt, ex affectibus perturbationibusq; sunt? Apparet. Merito igitur duo hæc inter se diuersa existimabimus, & illud quidem quo ratiocinatur animus, rationale ipsius denominabimus. Illud uero quo amat, esurit, & sitit, & ad alias libidines pronior labitur, irrationale, & auidum repletionũ quarundam & uoluptatum. Diuersa profecto, inquit. Meritoq; ita censebimus. Hæ itaq; duæ iam in anima species, inquam ego, distinctæ sint. Illud autem quod ad irascibilem pertinet, quóue irascimur, utrum tertium quiddam est? an alterius horum cognatum? Fortè eius quod uoluptates cupit, est cognatũ. Atqui credo hoc equidem ex eo quod audiui quondam: ꝙ uidelicet cũ Leontius Aglaionis filius ex Piræo sub boreali muro ad ciuitatem ascendens sentiret extrà cadauera prope littus iacentia, simul & uidere cupiebat, & horrebat tamẽ, absterrebaturq;, uultumq; tegebat, secum ipse pugnãs, cupiditate deniq; superatus, ad cadauera directis & patefactis oculis aduentauit, dicens: Ecce iam uobis licet, ò infelices, desiderium uestrũ pulchro explere spectaculo. Audiui & ipse. Itaq; sermo testatur, irã sæpe pugnare aduersus cõcupiscentiam, tanquã hæc inter se diuersa sint. Id certe significat. Nónne & alibi freqẽter animaduertimus, quãdo distrahunt aliquem præter rationem cupiditates, obiurgantem ipsum sese, et aduersus id sui quod trahitur indignãtem? Et quasi duobus dissentiẽtibus adiutricem rationi iram accurrere? Cupiditatibus uero coniunctam, nihil rationis uoluntati cõtrarium moliri: nec te arbitror unquam asserere, uel in te ipso, uel in alio tale quiddam depræhendisse. Nunquã per Iouem. Quid porro? Quãdo quis iniuriam inferre se putat, nónne quo generosior est, eo minus irascitur, dũ esurit & alget, & aliud quoduis tale patitur ab eo quem iure hæc agere cẽset? Et quod iam dixi, ira istius in eum quodammodo non irritatur? Vera loqueris.

loqueris. Quid autem? quando iniuriã se pati quis putat, nónne tunc satagit & sæuit, & auxiliũ præstat ei quod iustum uidetur, famem, frigus, & cætera talia tolerans? Et ad uictoriã contendit, neq; à generoso opere cessat prius q̃ uel trãsegerit, uel obierit, uel tanquam canis à pastore, ita deniq; reuocatus ab ea quæ in ipso est ratione mitescat? Omnino hæc uis ei similis est, cui tu cõparas. Etenim in nostra ciuitate auxiliarios ipsos tanquã canes posuimus obtemperantes principibus quasi quibusdã pastoribus ciuitatis. Optime quod dicere uolebam intellexisti. Sed unũ & hoc insuper animaduertis? Quid istud?

Quod in præsentia cõtrà ac suprà de iracũdia iudicamus. Tunc sanè irascendi uim ad cõcupiscendi naturã referebamus. Nunc uero multum interesse dicimus, ac multo magis irã asserimus animæ partibus inter se dissidẽtibus pro ratione arma capessere. Ita prorsus. Nunquid & irascendi uis est à ratione diuersa, uel quædã species rationis, adeo ut nõ tres in animo, sed duæ species sint, rationale & cõcupiscẽs? Aut potius quemadmodũ in ciuitate apparuerunt tria quædam genera, quæ ipsam continẽt, quæstuarium, auxiliarium, cõsulatus, ita & in anima tertia quædam uis est iracundia, quæ natura ipsa rationis tutatur partes, nisi ex improba educatiõe fuerit deprauata? Necesse est ut tertia sit. Nempe etiã si alia quàm ratio apparuerit, quemadmodum suprà uisa est, à cõcupiscentia differẽs. At uero facile id quidem patere potest. Nam in puerulis quiuis istud intelligat, qui statim nati iracũdia pleni sunt. Rationis autem aliqui nunquam, multi sero cõpotes fieri mihi uidentur. Per Iouem præclare loqueris. Præterea in bestijs ita esse quisq; ut ipse dicis, cõperiet. Testatur & istud Homeri illud quod suprà induximus, Pectora castigãs monitis affatur acerbis: Perpetere, ô cor, nam tu longe aliàs grauiora tulisti. In his porrò Homerus tanquam hæc inter se differãt, alterum horum obiurgare alterum facit, ipsam uidelicet rationem de meliori peioriq; cõsultantem, irrationalem iracundiæ impetũ cohibere. Recte admodum loqueris. In his itaq; uix tandem consensimus, satisq; inter nos constitit, eadem in ciuitate, eadem & in cuiusq; anima genera esse ac numero paria. Sic certe. Quin & hoc necessariũ est, quemadmodũ & quo sapiens erat ciuitas, ita & eodem sapientem esse priuatum? Plane. Item quo fortis est priuatus aliquis & quomodo, eodem & ita fortem esse ciuitatem, & in cæteris omnibus ad uirtutẽ utraq; similiter se habere. Necesse est. Atqui & iustum, ô Glauco, uirũ dicemus eadem ratione, qua dicimus ciuitatem. Necessariũ id omnino. At nõdum illud obliti sumus, q̃ ciuitas ex eo iusta uisa est, quia cum tria in ea sint hominum genera, suum quisq; explet officium. Haud certe mihi obliti uidemur. Meminisse ergo oportet quòd quisq; nostrũ, cuius singulæ animæ partes quod suum est agunt, & iustus erit et sua peragens. Meminisse prorsus. Nónne rationali potentiæ conuenit imperare, cũ sapiens sit, geratq; totius animæ prouidentiam? Irascendi uero naturæ obsequi rationi, perq; illã pugnare? Penitus. Nónne ut suprà tractauimus, musicæ & gymnasticæ mixtio atq; tẽperãtia ut cõcordia ista sint, efficit? Vnũ quidem horum intendens augẽsq; et nutriens præclaris sermonibus & disciplinis: alterũ uero remittens, sedans, mansuefaciens per harmoniã atq; rhythmum? Maxime. Cũq; ita nutrita hęc fuerint, & quę sua sunt, reuera didicerint, et optime fuerint erudita, ardori cõcupiscẽtiæ præsidebunt: quæ pars animæ in quocũq; est plurima, neq; unquã pecuniarũ possessione repletur: cauebuntq; ne corporaliũ uoluptatum expletione adaucta grandior robustiorq; euadat, nolitq; suo dũtaxat officio fungi, sed subijcere sibi illa cõtendat, quibus imperare natura non debet, atq; ita uniuersam omniũ uitã peruertat. Sic prorsus. Quinetiã ab externis hostibus hæc animã omnem corpusq; custodit, dum illud quidem prouide cõsulit, hoc autem propugnat, obtẽperat principi, fortitudine quæ cõsulta sunt, peragit. Vera hęc sunt. Fortẽ profecto hac ex parte uirum quenq; uocamus, quãdo in ipso iracundiæ uigor ita institutus est, ut in medijs uoluptatibus & doloribus, in sententia sua persistat, nõ aliter esse de terribili & nõ terribili iudicandum, q̃ ratio ipsa dictauerit. Probe.

Sapientẽ uero breui illa ex parte quę & imperauit in ipsos, & ista dictauit, habens in seipsa scientiã qua discernit quid potissimum ex usu sit tam singulis q̃ uniuerso ex his tribus cœtui cõstituto. Certe. Temperantem rursus aliquem appellamus horũ ipsorũ amicitia atq; cõcordia, quando & quod pręsidet, & quod subest, in sententiã eandem conueniunt, rationem scilicet imperare decere, neq; ab illa desciscendũ esse. Temperãtia profecto nihil est aliud & priuatim et publice. Iustus deniq; ex eo atq; ita erit quisque, ex quo sæpe iam diximus, & quemadmodum exposuimus. Necesse est, inqt, prorsus. Quid porro? inquã. Est'ne aliquid quod hãc nostram usqueadeo sententiã interturbet, ut aliud uideatur esse nobis iustitia, q̃ quod in ciuitate constitit? Mihi quidẽ nõ uidetur. Quinimmo, si quid adhuc inter nos in controuersia sit, sic iterũ superiora penitus cõfirmabimus, absurda illa huic obijciẽtes. Qualia? Veluti si in hoc deliberare nos oportuerit de ciuitate illa, deq; homine eodem cum illa pacto nato atq; nutrito, nunquid uir talis quum depositum auri uel argenti acceperit, uideatur quãdoq; fraudem excogitaturus. censes aliquem iudicaturũ eiuscemodi uirũ fraudem committere potius quàm secus affectos homines? Neminem prorsus. An nõ à sacrilegijs hic, furtis, proditionibus tã priuatim aduersus sodales, quàm publice aduersus rempublicam innocẽs erit?

Innocens. Atqui neq; perfidus uel iureiurãdo, uel quibuscũq; cõmercijs. Nullo pacto. Adulteria quidem, parentũ cõtemptus, impietas in Deos, cuilibet alteri potius q̃ huic cõueniunt. Ita prorsus. Nónne horum omnium causa hæc est, quia quicquid in ipso est, suũ opus exequitur, siue imperãdo, siue exequendo? Nulla certe alia. Quid? quæris aliud esse iustitiam q̃ hãc ipsam uim, quæ tales uiros, & tales efficit ciuitates? Ego quidem minime. Tãdem nobis absolutũ somnium illud est, quod nos coniecisse diximus: nempe q̃ mox incipientes condere ciuitatem, Deo quodã fauente, in aliquod principiũ imaginemq; iustitiæ ingresi uidemur. Omnino quidem. Hoc autem erat, ô Glauco, propter quod confert quoddã iustitiæ simulacrũ. Nempe debere qui natura coriarius est, artem hanc exequi, aliud nihil aggressum: qui uero faber, fabricare. Similiterq; in cæteris. Apparet. Reuera quidem talis iustitia est, sed nõ circa actionem exteriorem, immo circa interiorem suarũ partium actionem uere ad ipsummet animum, & ad sua: dum nihil permittit ex suis aliena tentare, neque sinit animæ genera opera inuicem cõfundentia per plura uagari: sed reuera propria recte digerit, suiq; est dominus, sese exornat, amicus sibi ipse

sibi ipse effectus, in se tria ipsa contemperans tanquã tres terminos harmoniæ, neates, hypates, & mediæ, hoc est, octauæ uocis, & grauis, & quintæ, seu quæuis alia media fuerit. Itaq; hæc omnia nectens, ipseq; undiq; unus effectus ex multis temperãs atq; cõcinens, ita demum agit siquid agit, uel circa pecunias acquirendas, uel corporis cultum, uel etiã circa ciuilia, aut priuata cõmercia, in his omnibus actionem illam iustam & præclarã existimans, quæ habitum hunc peragit atq; seruat. Sapientiã uero operationi huic præsidentem scientiam: iniustam autem operationem quæ hãc dissoluit, insipientiam: deniq; operationis huius ducem, opinionem. Vera prorsus, ò Socrates, loqueris. Si ergo nos inuenisse dixerimus iustum uirum, et ciuitatem iustam, quídue in utrisq; iustitia sit, haud forte multũ, ut arbitror, mentiri uidebimur. Nõ per Iouem. Asserendum igitur. Proculdubio. Esto itaq;. Enimuero deinceps de iniustitia cõsiderandũ uidetur. Planè. Seditionem quãdam horũ trium iniustitiã appellare decet, curiosamq; et uariã alieni operis usurpationem, & insolentem partis cuiusdã præuaricationẽ aduersus totã animam rebellantis, insurgentisq; ad imperandum regio animi generi, cui seruire eam natura iubet. Talia quædã, ut arbitror, atq; horũ turbationem erroremq;, iniustitiã esse dicemus, & intẽperantiã, ignauiam, insipientiã, & uniuersam deniq; prauitatẽ. Hæc prorsus ita se habent. Nónne satis iam perspicue patet, quid est iniusta facere & iniuriari, ac rursus quid agere iusta, quãdoquidem iustitia & iniustitia patent. Quónam pacto? Quia nihil à salubribus & insalubribus differunt. Nempe ut hæc circa corpus, sic circa animum se habent & illa. Qua ratione? Salubria quidem sanitatẽ inducunt, insalubria morbum. Plane. Similiter quoq; iusta agere, iustitiã gignit in animo: iniusta facere, iniustitiam.

De iniustitia.

Necesse est. Est autem sanitatem inferre, ita quæ in corpore sunt disponere, ut secundum naturæ ipsius ordinem inuicem superẽtur & superent. Morbũ autem inducere, usqueadeo corporis partes inficere, ut cõtra naturæ legem dominentur inter se subijcianturq;. Est ita. Eadem ratione iustitiã præstare cuiquam, nihil est aliud quàm animi partes in ordinem suũ digerere, ut ad naturæ normam pareant atq; imperent. Iniustitiam uero ut contra naturam exuperent inuicem ac succumbant. Prorsus. Virtus igitur, ut apparet, sanitas quædã est, & pulchritudo, & robustus animi uigor. Prauitas cõtrà morbus, turpitudo & imbecillitas. Est ut dicis. Nónne igitur exercitationes honestæ ad uirtutem acquirendam cõducũt, turpes ad prauitatem deducunt? Necesse est. Restat ut uidetur, discutiendũ, nunquid prosit agere iusta, honesta colere, esse iustũ, siue occultũ id cuiq; sit, siue non: An iniuriari & iniustum esse, si modo non det pœnas, neq; fiat castigatione melior. Mihi quidem, ò Socrates, ridicula disceptatio ista fore uidetur. Siquidẽ corporis natura corrupta, uidetur non esse uiuendum, neq; etiam in summa epularũ & poculorũ omniũ affluentia, cũctis diuitijs, & totius orbis imperio. Natura uero eius quo uiuimus, polluta atq; corrupta, num uiuendũ erit, si quis quodcũq; lubet, aliud agat quàm hoc unũ, unde ab improbitate iniquitateq; liberetur, iustitiã uero & probitatẽ adipiscatur, postquã talia hæc utraq; qualia narrauimus, apparuerũt. Ridicula profecto. Verũ posteaquã eò deuenimus, ut quàm certissime fieri potest, quod hæc ita se habent, perspiciamus, minime desistendum. Per Iouem minime omnium. Age igitur, inquã ego, huc accede, ut uideas quot species improbitas habet, ut mihi uidetur. Attende nunc. Nempe hæc digna spectatu. Sequor equidem, dicas modo. Atqui tanquam è specula quadam, postquam huc ratiocinando cõscendimus, unà mihi species uirtutis occurrit, prauitatis innumeræ. Ex quibus quatuor quidem modi potissimum sese offerunt, quorum meminisse oportet. Quomodo istud ais? Quot sanè rerumpub. modi sunt species suas habentes, totidem esse & animæ ipsius apparent. Quot? Quinq; rerumpub. quinque rursus & animæ. Dic quales. Vnum aliquem reipub. modum esse hunc assero, quem exposuimus. Duabus uero appellationibus declarari potest. Nã si inter principes ciuitatis unus quidam sit omnium præstantissimus, regnum uocabitur. Sin autem plures, gubernatio appellabitur optimatum.

Virtus sanitas.

Prauitas morbus.

Virtutis una species, prauitatis innumeræ.

Rerumpubl. modi quinque.

Vera narras. Hanc unam ideo speciem esse dico, quia siue plures gubernẽt, siue unus, nullus qui ita, ut diximus, educatus & eruditus fuerit, quicquã existimatione dignum in reipublicæ legibus permutabit. Neq; enim consentaneum esset, inquit.

DIALOGVS QVINTVS DE IVSTO.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

NON sum nescius fore nonnullos qui Apologiam à nobis expectent, qua quintũ hunc dialogum cõmunionẽ omnium in ciuitate ponẽtem, defendamus cõtra calumnias, tum maledicorũ, tum etiam ignorantium. Verum legant Platonem ipsum, precor, legant diligenter, ac sine inuidia iudicent, Apologiam (scio quid loquar) nullam desiderabunt. Plato igitur Phœbeus humani generis medicus, quũ animaduerteret & singulos homines & familias & ciuitates semper & ubiq; grauiter ægrotare, neq; ullis hactenus ciuilium medicorum medicamentis tot secula iam frustra curatium, uel liberari morbo, uel saltem leuari paulum, atq; minimum conualescere, tam prudenter quàm pie ad legem illam se contulit præcipuam apud medicos, qua medicinæ sanciunt autores, si quis medicamẽtis talibus, puta frigidis, diu adhibitis minime conualescat, esse tandem rite ad calida transeundum. Cognoscens ergo genus humanum per leges distribuentes propria tot seculis nihil proficere, immo uero in deterius quotidie labi, non iniuria ad amicitiæ se transtulit leges, communia inter amicos omnia fore iubentes, ut diuisione diuisionisq; & miseriæ sublata causa, concordiam, unionem, felicitatem consequeremur. Sed aliter rursus exordiamur. Socrates in principio quarti disciplinam educandæ iuuentutis cunctis legibus anteponens, raptim attigit, uideri optimam disciplinam fore, si uxorum, filiorum, rerum cõmunio fiat. At quoniam res est & noua quàm plurimis & plurimis inaudita, reuocatur ad eã statim in principio quinti declarandã apertius, & firmius comprobandam. Iam uero & si à Critia & Timæo didiceris disciplinam similem extitisse quondam apud Græcas Aegyptiasq; Athenas, neq; nimium admiraberis tanquam nouã, neq; diffidenter audies tanquam penitus arduam, neq; inuitus admittes quasi non bonã. Mitto quòd multi tradunt apud Boemos Placam urbem aliquando similiter gubernatam. Atqui Diodorus insulam in Oceano meridiem uersus describit, in qua præter cætera communes etiam sint uxores, uiriq; philosophiæ plurimũ astrologiæq; studiosi. Pomponius quoq; Mela testis est Garamantes in extremis Aphricæ partibus communia habere in republica omnia. Similem præterea bonorum fuisse cõmunionem inter philosophos Brachmanas, Gymnosophistas, Esseos, Pythagoricos, & deniq; inter sanctos quondam Christianæ reipublicæ fundatores, cõpertũ habemus. Videmus quoq; seculis nostris illos duntaxat religiosos ad uirtutem felicitatemq; accedere, inter quos nihil est propriũ. At enim si uxorũ te cõmunio turbat, primo quidem permittito apud Platonẽ rite ex lege fieri, quod apud adulterinos sacerdotes in cõmune fit sacrilegio. Deinde Platonẽ ipsum audito prius quàm iudices, altius in sua causa declamantẽ. In sequentibus

tibus nota primo quidem Socraticā prouidentiam, peius esse censentem in legibus constituendis errare, quàm hominem interficere. Eiusmodi nāq; error multos per multa secula interficit animos simul & corpora. Deinde modestiam difficilia diffidenter aggredientem, & quasi inuitam atq; compulsam. Tertio pietatem diuinū auxilium pro suo more in rebus grauibus inuocantem. Ac ne in legibus erret condendis, ab Adrastia dea petit opem, cuius mentionem quoq; fecit in Phædro. Adrastia hæc apud priscos theologos est potentissima ineuitabilium regina legum, legum inquam tam Saturniarum ad mentes pertinentium, quàm Iouialium pertinentium ad naturas. Adrastiam dico diuinam prouidentiam, quatenus nihil uel oculos eius subterfugere, uel manus potest effugere. Nec ab re ubi optat firmissimas leges condere, quas neq; obliuio deleat, neq; defraudet astutia, neq; uiolentia frāgat, & omnino nullus deuitet. Adrastiam obsecrat ineuitabilia sanciētē, quæ nullus queat effugere. Deinceps paulatim ad cōmunem progreditur disciplinam, à uirorum uidelicet institutione ad institutionem similiter mulierū, mandās omnia priuata publicaq;, tum pacis, tum belli studia, mulieribus cum uiris cōmunia fieri, ne mancum sit genus humanum, eo tamen pacto ut in singulis grauiora uiris, leuiora mulieribus committantur. Similiter & alibi docet brachia quoq; sic assuefacienda, ut singuli utrinq; sint dexteri. quos nominat amphidexteros. ostendit autē id fore utile atq; possibile, & quo pacto fieri debeat. Deinde aliam adducit communionem, uidelicet uxorū atque filiorum. Et ibi aduerte quanta ordinis prouidentia cōstituat Magistratus, præsides nuptiarum, & sacra, & tempora, & ætates, cauēs nequid intemperate fiat, uel inutile ciuitati. Ac post generationem quàm diligenter de natis cogitet nutriendis, ita tamen ut neq; uir, neq; mulier proprium agnoscat filium, neque filius proprios genitores, neq; alios alij, sed seniores opinari cogantur, omnes penè iuniores esse filios uel nepotes: iuniores uicissim suspicari omnes seniores esse progenitores, æqualesq; similiter esse fratres. Inter hæc ubi nutritionem eius spernit, qui uel præter legē, uel ex inutili natus fuerit, uel inutilis, intellige non esse perdendum, sed in loco occultiori, uel in suburbijs uilius nutriendum, extra exactissimā regulam illam qua nutriuntur hi qui assumendi ad custodiam iudicātur. Illum uero inferiori alendum regula ad minutiora urbis uel agri ministeria suo tempore transmittendū, uel fortè ad urbes alias transferendum statim natum. Mox agnosce communis charitatis inuētum, ubi sic disponit singula, ut singuli eadem uel re, uel persona oculis demonstrata, æquè iudicent, dicantq; hoc est meū. Quumq; sua cuiq; charissima sint, singuli cuncta curabunt, præcipue quū ad eiusmodi curam legibus quoq; magistratibusq; adducantur. Hinc ergo incuria & negligētia nostra, qualis in omnibus est circa plurima, quasi à nobis sint aliena, tolletur. Tolletur & quotidiana fallacia qua iudicium nostrum in eo colendo quod propriū esse censemus, stulte decipitur. Tolletur deniq; extrema perturbatio, solicitudo, miseria quæ ex insano propriorum amore nos angit. Mitto quòd adempta discordiæ causa & communis erit & integra charitas. Proinde attende quàm diligentes, quàm iustas, quàm mites statuat belli leges, quæ premia uictores maneant, diuinitas scilicet quędam. Transferri enim hos, inquit, in beatos dæmones hominum curatores, & quasi deos charos rite colendos. Quod uero de puerorum osculis dicitur, iocosum quiddam est Glauconis, & leuandi tædij gratia dictum. Adde & triumphale quiddam atq; festiuū. Restabat probandum, cōmunionem hanc fieri posse, postquam fore optimam fuerat affirmatum. Primo igitur etiam si nequeat fieri, ostendit se non frustra hancin medium adduxisse, uidelicet tanquam exemplar in formandis ciuitatibus pro uiribus imitandum. Deinde demonstrat tunc demum posse fieri quando philosophi gubernabunt, neq; prius requiem ullam fore malorum. Quamobrem ad formandos philosophos tanquā futuros ciuitatis gubernatores opportune descendit, docēs quale sit philosophi ciuilis ingenium, qualis affectus atq; disciplina. Principio quantū plebei circa percipienda sensibilia hæc inferiora auidi curiosiq; sunt, tantum ingenium philosophicū ad inueniendas ideales horum omnium rationes, auidum & propensum est, & sagax ipsius ueri uenator. Quoniam uero ueræ quidem res ideæ sunt, naturales autem formæ sunt & imagines idearum, non iniuria plebeos inquit somniare, putantes quæ imagines sunt, esse res ueras. Philosophum uero solum inter alios uigilare. Et quoniam inter ens atq; non ens medium ponit, memento quinq; gradibus omnia cogitari. Et non ens quidem purum dici quicquid fingitur infra materiā. Ens uero purum, puram mentem, ideamq; existere. Animam cœlumq; ens dici simul atq; non ens, uidelicet propter motum, magis tamen esse quàm non esse. Materiam contrà magis quodammodo non esse quàm esse. Sed quæ natura composita sunt sub luna, esse pariter atq; nō esse. Circa ea quæ uere sunt cognitio ipsa uersatur. Circa ea quæ uere non sunt, ignorantia. Circa ea quæ pariter & sunt & non sunt, se reuoluit opinio. Ignorantiam quidem & opinionem tum plebeis tribuit, tum Sophistis. Cognitionem uero, id est scientiā duntaxat philosophis. Quod autem scientiam opinionemq; potentiam quandam nominat, intellige potentiam non informem, sed partim naturali forma, partim habitu præditā. Præterea ubi de ideis agit, ad quas philosophi refertur scientia, more suo inquit bonum, pulchrum, iustum. Ternarius hic numerus, modis tribus exponitur. Primo bonum sit Deus, Pulchrum mens angelica multiformis. Iustū cœlestis anima mundana iuste distribuens. Secundo bonum, forma ipsa actusq; diuinæ naturæ, Pulchrum eiusdem intelligentia. Iustum uoluntas eiusdem. Tertio bonum inter ideas est exemplar formæ actusq; cuiusq; atq; naturæ. Pulchrum exemplar ordinis qui ex qualibet forma in seipsa resultat. Iustum, exemplar ordinis qui à qualibet forma atq; re refertur ad alias. Quando uero ipsi bono subdit malum, pulchro turpe, iusto iniustum, caue tria hęc opposite colloces in ideis. Pone uero hæc tum in ipsa informitate & deformitate materiæ, quam in libro De scientia uocat exemplar diuinitatis expers, & in Politico dissimilitudinis locum: tum etiam in anima iam deprauata, & ad materiam omnino cōuersa. Deniq; quod eunuchi ænigma puerile tangit, est eiusmodi. Vir non uir, uidens non uidens, percussit non percussit, lapide non lapide, auem non auem, super arbore non arbore, id est, eunuchus luscus percussit pumice alam uespertilionis super Sābuco. Sed id ridebis scio. Quod & ridiculi gratia est appositum. Aenigma.

ONAM equidem ciuitatem huiusmodi rectamq; Rempublicā uoco, uirumq; talem bonū esse dico. Ac si recta hæc respublica est, alias prauas appello, utpote quę circa ciuitatis ipsius gubernationem et priuatorū disciplinam aberrent, quæ quidem in quatuor speciebus prauitatis sunt. Quę nam istæ? inquit. Tunc ego narrare pergebā, qua ratione mihi singulæ ex sese inuicē depēdere uiderentur. Verū Polemarchus, paulo enim à me longius aberat quàm Adimantus, Adimanti post tergum sedens extendit manum, præhendensq; superne Adimanti pallium circa humeros, & eum paulisper ad se traxit, & os ad aures eius admouit, submissa uoce susurrans. Ex his autem quæ dixerit, nihil ipsi percepimus, nisi id unum, quod ait, permittemúsne? aut quid agemus? Cui Adimantus altius respondens, minime inquit. Ad hæc ego, Quidnam istud est quod non uultis permittere? Te, inquit ille. Quid adeo? inquam ego. Declinare nempe nobis uideris, inquit, speciémque totam disputationis huius non minimam subtricere, ne nobis exponas, atq; surripere: putasq; latere nos, quod male dixisti, de uxoribus quidem & pueris, cōstare scilicet omnibus omnia sicut inter amicos cōmunia esse debere. An nō recte, ò Adimante, dixi inquā? Recte nimirum, inquit, sed quemadmodum in alijs, ita in hoc explanare oportet, qua ratione ita se recte id habeat, quis cōmunionis sit modus. Nam multi esse possunt. Ne igitur id prætermittas, quo minus nobis aperias quem tu potissimū dicas. Profecto nos diu iam expectamus, sperantes expositurum te tam circa filiorum procreationem quæ sit generationis conditio, quàm circa nutritionem, quæ educationis futura sit ratio, qualisq; debeat esse hæc omnis quā tu dicis, uxorum liberorúmque communio. Plurimum quippe, immo uero totum referre istud ad rēpublicam ducimus, rectène an non agatur. Nunc autem quum rempublicam aliam aggrediaris priusquam sufficiēter tractaueris hæc, uisum id nobis est, quod & ipse audisti, ne te aliud quicquam aggredi permittamus, antequam hæc omnia quemadmodū cætera exposuisses. Me quoq;, inquit Glauco, uobiscum sentire existimate. Equidem & Thrasymachus in hoc proculdubio nos conuenire, inquit, omnes, ò Socra-

ò Socrates, puta. Quid agitis obsecro, quid me ita reuocatis? quàm grauem rursus tãquam à principio disputationẽ de Repub. suscitatis? Nempe ego quasi hanc iam peregissem, mihi ipse congratulatus sum, satis esse factum existimans, si quis hæc boni consulat, sic hæc accipiens quemadmodũ sunt dicta. Quæ uos nunc exigentes, nescitis quàm frequens disputationum instigetis examen. Quod ego tunc prospiciens, libens cessi, prætermisiq́; ne crebro nos tumultu turbaret. Quid uero, inquit Thrasymachus, conuenisse huc hos arbitraris, ò Socrates, ut aurum funderent, potius quàm ut sermones audirent? Vt sermones audirẽt, inquam, sed moderatos. Modus uero et terminus horum sermonum audiendorum, ò Socrates, inquit Glauco, omnis uita est uiris mentem habentibus. Sed nos quidem mitte, tu uero ne graueris, si tibi uidetur, ea quæ perquirimus, declarare, quæ nostris custodibus circa mulieres & filios sit futura communio, quæ'ue nutriendorũ puerorũ ratio eo ipso in tempore adhibenda, quod generationem inter & disciplinã labitur, quæ laboriosissima certe esse uidetur. conare nobis hæc aperire. Haud facile, inquam, ò uir beate, explicari hæc possunt. plures enim in his quàm in superioribus insunt ambiguitates. Primo quidem an fieri hæc possint, dubitaretur. Quinetiam si possint, utrum optima ista sint, & quomodo, dubitabitur. Quapropter difficultas hæc me dehortatur, uerentẽ, ò dulcis amice, ne uotum quoddam & fictio esse mea hęc oratio uideatur. Ne pigeat, inquit, obsecro. neq; enim auditores habes ingratos, uel incredulos, uel maleuolos. O' uir optime, inquam ego, num ut exhorteris me, hæc affers? Nempe. Contrà, inquam, omnino facis. Nam si ego persuadeam mihi nosse quæ dico, pulchre habet adhortatio hæc. Nempe tutum est, & audendum, inter amicos prudentesq́; uiros uera quæ quis cognoscit, de maximis preciosisq́; rebus pronunciare. Cum diffidentia uero & ambiguitate uerba facere, quemadmodũ ipse facio, cauendũ & fallax. Haud formidandum, inquã, ne risum audientibus moueam: nam puerile id quidem: sed ne à uero procul aberrans, & ipse falsitati succũbam, & amicos mecum traham in ruinam, & in his unà decipiamur, in quibus minime omnium errare conueniat. Adoro itaq; supplex Adrastiam ob ea quæ dicturus sum Glauco. Reor enim minus eũ delinquere, qui non sponte aliquem perimit, quàm qui circa constitutiones de honestis & bonis, iustisque fallit. Hoc autem discrimen subire præstat inter inimicos homines, quàm amicos. Quare melius, ò Glauco, me consolare. At enim, ò Socrates, inquit Glauco, siquo pacto nos ex hac disputatione errare contigerit, absoluemus te uelut ab homicidio, & insontem in hac deceptione pronunciabimus. Ergo audacter disputationem ingredere. Porrò innocens est, inquam, qui illic absoluitur, ut leges docent. Ergo & qui hic absoluitur, innocens. Dic igitur, inquit, hãc ob causam. Dicere nũc rursus oportet, inquã, quæ fortè deinceps dicenda erant. Fortè autẽ operæpretium est, posteaquàm integrum uirile opus expressimus, deinceps quæ sunt mulierũ referre, pręsertim cum ad hoc ipse me cohorteris. Hominibus quidem natis & eruditis, quemadmodũ suprà narrauimus, ut mea fert opinio, nulla est alia recta filiorũ mulierumq́; adeptio atq; usus, quàm ea uia gradientibus, quam ipsi à principio ingressi sumus. Etenim conati sumus tanquã gregi custodes, uiros fœminæ præficere. Nẽpe, inquit. Sequamur igitur generationem, nutritionemq́; quàm similimã adhibẽtes, consideremusq́; utrum ita deceat, nécne? Quónam pacto, inquit. Ita. utrum inter canes gregis custodes, fœminas ipsas censemus unà eadem custodire debere quæ & mares, & unà uenari, ac cętera omnia communiter facere. An fœminas quidem intus quasi domestica asseruare, tanquam ad forensia opera impotentes propter ipsum catulorum partũ & nutrimentum: masculos autem labores subire, omnemq́; armẽti curam gerere? Cõmuniter his, inquit, omnia tribuimus, nisi q̃ fœminis ut imbecillioribus, maribus ut robustioribus utimur. Fieríne potest, ut animali aliquo ad eadem utaris, nisi eadem ratione nutrieris, erudierisq́;? Nullo modo. Si ergo fœminis ad eadem utemur ac uiris, in eisdem erudire decet. Certe. Musica autem & gymnastica uiros in superioribus erudiuimus. Sanè. Mulieribus igitur artes hæ similiter & res bellicæ tribuendæ sunt, ad easdemq́; uti his decet. Consentaneũ istud quidẽ ex his quæ dicis. Forsitan multa præter consuetudinem ridicula uidebuntur dicta circa ea quæ nunc induximus, si agantur uel dicãtur. Et maxime quidem. Quid in his maxime ridiculũ cernis? An quia nudas fœminas cõspecturus sis in palæstris cũ uiris certantes, nõ modo iuuenes, sed et uetulas, quemadmodum senes uiros in gymnasĳs, quando unà exercentur, licet iam rugosi ueternosiq́; sint? Ita per Iouem. Nam ridendum id quidem, ut nũc res sunt, uideatur. Nos igitur postq́; dicere cœpimus, haudquaquã uereri debemus facetorũ hominũ dicacitates, quotcunq; & qualescunq; faciant aduersus huiusmodi mutationem, quam circa musicã gymnasticamq́; inducimus, neq; minus circa armaturã equestremq́; facultatem. Probe loqueris. Ergo postq́; dicere cœpimus, pergamus ad legis seueritatem, rogantes istos ne solito more nugentur, sed seria cogitent admonentesq́; haud lõgum præterisse tempus, ex quo Græcis turpia & ridicula uidebantur, quæ hodie barbarorũ plerisq; ridenda uidentur, nudos uidelicet spectare uiros: & quando primum exercitationes huiusmodi aggressi fuerunt, in primis quidem Cretenses, deinde etiam Lacedæmonĳ, licebat profecto urbanis uiris qui tunc erãt, hæc omnia carpere. an nõ putas? Equidem. Verum postq́; ut arbitror, utentibus uisum est commodius nudato corpore quàm operto homines exerceri, factum est ut quia optimum id fuerat ratione iudicatũ, oculis ridiculum minime uideretur. Ex quo perspicuum est, inanem esse eum hominem, qui deridendum quicq́; præterquã quod est malum existimat, qui irridere res ipsas aggreditur, aliã quampiam sibi proponens derisionis causam, q̃ quod insipidum atq; malum, aut honestum quicquã et studio dignum existimat, aliò respiciens q̃ ad bonum. Sic est omnino. An non in hoc primũ cõuenire oportet, utrum possint hæc fieri, nécne? Cõcedere insuper cuiq; ut pro arbitrio aduersus hæc ambigat, siue ioco, siue serio, quis addubitare uoluerit, utrum in hominũ natura possit fœmina cum masculo in omnibus operibus communicare, uel in nullo, uel in quibusdam ualeat, in aliĳs uero nequaq́; ipsaq́; res militaris utro in genere horum sit? Nónne quisquis ita recte exorsus fuerit, ut decens est, recte etiam peraget? Maxime. Vis ergo ut nos pro aliorũ causa, nobis ipsis dubitationibus aduersemur, ne sine defensione, quę sunt rationis alterius, oppugnentur? Nihil prohibet. Dicam

quę quis cognoscit potest inter amicos et prudentes viros etiam de maximis rebus pronunciare.

minus delinquit qui non sponte aliquem perimit, q̃ qui in honestis rebus fallit.

igitur sub eorū persona hūc in modum. Nihil opus est, ô Socrates atq; Glauco, ut alij nobis repugnent. Nam inter nos statim à principio condendæ ciuitatis constitit, oportere secundū naturam unūquenq; unum quiddam quod suum esset peragere. Constitit. quid ni? Est ne igitur, ubi non longe mulier ipsa natura à uiro differt? Cur non differat? Ergo nonne opus utriq; aliud pro natura utriusq; est tribuendū? Proculdubio. Quid restat igitur, quo minus aberretis nunc, uobisq; ipsis contradicatis? quādoquidem asseritis uiros & mulieres oportere eadem operari, cum tamen natura ualde inter se discrepēt.

Habebísne, ô mirifice uir, quid ad ista pro nostra defensione respondeas? In præsentia quidē, inquit, haud satis facile, sed orabo te atq; oro, ut quid potissimum in nostri sermonis defensionem afferri possit, exponas. Hæc quidem, ô Glauco, inquam, cæteraq; generis eiusdem permulta iamdudum prospiciens timidus atq; inuitus ad hāc legem descendebā de mulierum et filiorū adeptione atq; nutricatione.

Profecto, inquit, nō leue istud apparet. Nō certe. sed ita res se habet. Siue quis in stagnum breue prolapsus est, siue profundum in pelagus, nihilominus aqua in media natat. Prorsus. An non & nobis quoq; natādum, conādumq; ut disputationis undas incolumes euadamus, sperantes aut delphinum nos aliquem suscepturum subleuaturūq;, aut aliā quandam occultā salutis causam nobis fore? Ita uidetur.

Circūspice obsecro, siqua exitū nanciscamur. Attēde itaq;. Cōuenimus profecto naturā aliam aliud opus tractare debere: Mulieris autem & uiri diuersam esse naturam. Diuersas naturas in præsentia ijsdem studere rebus iubemus. In hoc illi nos accusant. Valde. Quàm generosa, ô Glauco, cōtradictoriæ artis potentia est? Cur, inquit? Quia uidentur mihi permulti etiā inuiti in eā incidere, arbitrariq; nequaquā litigare, sed differere, ex eo quòd nequeant secundum species diuidentes, quod illis propositum est, contemplari, imò uero secundum ipsum nomen contrarietatē propositi prosequantur, contendentes potius inuicem quàm disputantes. Contingit equidem multis. sed nūquid & nobis idem nūc accidit?

Taxatur elēchus sophisticus.

Et maxime quidem. Videmur sanè inuiti contradictionem attingere. Qua ratione? Quod natura eadem opera eadē tractare nō debeat, fortiter admodum & contentiose, si uerba inspicias, cōtendimus. Cōsiderauimus autem nullo pacto quæ species alterius eiusdémue naturæ sit, & quorsum respicientes tunc descripserimus, quādo diuersæ naturæ studia diuersa, eidem uero eadē attribuebamus. Certe nequaquā id cogitauimus. Cæterū licet nobis, ut uidetur, à nobisipsis exquirere, nūquid eadem natura caluorū sit & comatorū, an cōtraria potius: ac postquā cōcesserimus esse cōtrariā, si calui coria incidāt calceosq; cōficiant, haudquaquā sinere comatos homines eadem facere: sin autē comati, caluos nequaq; permittere. At risu dignū id esset. An ob aliud ridendum istud, ꝙ quòd tunc nō omnino eandem & diuersam naturā posuimus, sed illā dūtaxat dissimilitudinis & similitudinis speciē obseruauimus, quæ ad ipsa eadem studia pertinebat? Quemadmodum medicū & hominem habentē animū medicinæ studijs aptū, naturā eandem habere diximus. an nō censes? Equidem. Medicinæ uero aptū aliā, & aliā uirum promptū ad fabricandum. Omnino. Nónne et genus uirorum mulierūq; genus, si in arte aliqua aut studio nihil inter se differāt, hoc utriq; assignan-

Sic legēdum uidetur, quā quam aliter habet exemplar Græcū.

dum esse dicemus: sin autē hoc ipso duntaxat discrepare inuicē uideantur, ꝙ fœmina quidem concipit, uir gignit, nihilo magis admittemus ostensum fuisse, ꝙ ad id quo de nūc nos loquimur, à uiro fœmina differat, sed adhuc censebimus, tam custodes ꝙ mulieres ipsorum eadē apud nos exercere debere? Recte nimirū. Nónne post hæc iubemus eū qui contraria dicit, hoc ipsum nobis ostendere, ad quā artē, quódue officiū ex ijs quæ instituendæ ciuitati conducunt, nō eadem sit, sed diuersa uiri mulierísue natura? Sic utiq; decet. Forte quod tu paulo antè dicebas, alius quoq; diceret: subito quidem quantum satis sit dicere, nō facile esse: sin autē cogitetur, haud multū difficile. Diceret utiq;. Vis ergo oremus eū qui hæc nobis opponit, ut aures nobis prestet, attendatq; siqua ratione illi ostendere queamus, nullum esse studiū ad res ciuitati subministrandas, mulieris propriū? Omnino. Age itaq; ad eum dicamus, responde, nūquid ita dicebas, ad aliquod opus aliquē apto ineptóue à natura ingenio preditum esse ex eo intelligi, ꝙ ille facile quicquā percipit, hic difficile: et ille si breue quid à quoquā didicerit, ex eo ipse plurimū inueniat, hic autē cum plura didicerit excogitaueritq;, paulo pòst obliuiscitur: & illi quidem corporis membra sufficienter menti subseruiūt, huic autem repugnant? An alia præter hæc sunt, quibus hominem ad aliqua natura bene institutum, ab instituto male distinguis? Nullus alia dicet. Scisne aliquid ab hominibus exerceri, in quo non omnia eadem uirorum genus & excellentius habeat ꝙ mulierum genus? an late uerbis uagabimur, texendi artificiū cōmemorantes, placentarumq; & obsoniorū confectionem, in quibus aliquid mulierū genus esse uidetur, ubi perridiculum sanè apparet cū uincitur?

Vera loqueris, quia longe in omnibus, ut ita dixerim, genus à genere superatur. Mulieres autē multæ multis uiris ad multa præstantiores. Vniuersum uero ipsum se habet ut dicis. Nullum igitur est, ô amice, inter eos qui ciuitatē curant, officiū mulieris proprium quà mulier est, aut uiri propriū quà uir, sed æquè dispersæ in animantibus utrisq; naturæ: & omniū quidem operū natura compos est fœmina, omnium & uir est cōpos: in omnibus autē imbecillior fœmina. Sic est prorsus. Nū uiris omnia præcipiemus, mulieri autem nihil? At quomodo? Est utiq; ut nos asseremus, inter mulieres quoq; alia medicinæ apta, alia minime: alia musica, alia natura à musica aliena. Quid ni? Et alia quidē ad exercitationes gymnasticas & rem militarem prompta, alia uero ad hæc inepta. Sic arbitror. An non & una quidem sapientiæ studiosa est, altera sapientiā spernit: et una elato animo, altera uero depresso? Et hoc assero. Est ergo & inter fœminas quædam ad custodiendum idonea, quædam minime. An non naturam quandam huiusmodi ciuitatem custodientium uirorum elegimus? Eiuscemodi certe. Mulieris itaque & uiri eadem hæc natura ad ciuitatem custodiendam, nisi quòd mulieribus ut imbecillioribus, uiris ut robustioribus est utendum. Apparet. Mulieres itaq; tales eligendæ sunt, ut unà cum uiris & colant & custodiant ciuitatem, postquam idoneæ sunt, & natura ipsis cognatæ. Prorsus. Studia uero nónne eadem naturis eisdem sunt tribuenda? Eadem. Longo tandem circuitu ad priora illa reuoluti sumus, cōcessimusq; haud esse contra naturam ut custodū mulieres musica & gymnastica exerceantur. Summopere. Quare neq; impossibilia, neq;

Fœmina & uir æqua ad omnia apti, sed fœmina imbecillior.

neq; pro desiderio cõmentitia, lege statuimus, quãdoquidem secundum naturam legem tulimus. Imò quæ his temporibus contra hæc fiunt, multo magis præter naturam fiũt, ut uidetur. Videtur. Nónne disceptandum nobis erat, utrum possibilia & optima diceremus, nécne? Erat. Quòd possibilia quidem, cõstitit. Planè. Quòd autẽ optima, post hæc asserendum. Patet. Ad hoc ut mulieres ad custodiam sufficientes euadant, nõ alia opus est disciplina quàm ea qua uiros ad idem instruimus, præsertim cum eadem reperiatur in utrisq; natura. Non alia. Quid porrò de hoc sentis? Quod petis? Quæro equidem utrũ existimes inter uiros alios meliores, deteriores alios esse, an similes omnes. Nequaquam similes. In ciuitate igitur quam cõdidimus, nũquid censes nobis prestantiores uiros effici custodes, eam quam dedimus disciplinã adeptos, quàm coriarios peritia coriaria imbutos? Ridiculam rem quæris, inquit. Intelligo equidem. Quid autẽ? nónne & reliquorũ ciuium hi optimi? Et reliquorũ. Quin & mulieres tales, erũt optimæ mulierũ? Valde. Est ne aliquid melius ciuitati, quàm uiros & optimos, & mulieres optimas effici? Nõ est. Hoc autem musica et gymnastica, ut suprà narrauimus, perficere possunt. Proculdubio. Itaq; non solum possibile, sed & optimum quiddã ciuitati, lege statuimus. Ita est.

nil est melius ciuitati quam optimos efficere viros, et optimas mulieres.

Nudandũ igitur corpus erit mulieribus custodũ, quandoquidem pro uestibus uirtutẽ induent. Communicandumq; in bello & alia omni ciuitatis custodia atq; tutela, neq; aliud agendum. Horum tamen officiorum leuiora quæq; propter generis imbecillitatem mulieribus tribuenda. Qui uero nudas riserit mulieres, optimi cuiusdã gratia ita nudatas, inanem circa ridiculas nugas carpens sapientiæ fructũ, neq; quid rideat, neq; quid agat, intelligit. Scite nãque istud & dicitur et asseritur: quod utile quidem, honestum: noxium autem, turpe. Et maxime quidem. Hũc itaq; unũ ueluti gurgitem enatasse dicamus, de mulierum lege tractantes, adeo ne omnino submergi cõtigerit, dum asseueraremus omnia communiter exercere debere custodes apud nos tam uiros quàm mulieres. Imò uero sibimet oratio nostra consonuit, quòd uidelicet & possibilia & utilia ferret.

Profundum certe pelagus euasisti. Haud ingens id esse dices, cũ deinceps quod sequitur, uideris. Dic iam ut uideam. Hãc quidem & priores cæteras, ut puto, hæc quoq; lex sequitur. Quæ nam? Mulieres scilicet has horum uirorum omnes omniũ esse communes, nullamq; priuatim alicui adhærere, ac rursus cõmunes filios, neq; patrem filium suũ nosse, neq; filium suum agnoscere patrẽ. Multo certe difficilius istud creditur, quòd uel possibile, uel utile sit.

Mulieres cõmunes.

hanc legem q mulieres debeant esse cõmunes improbat Aristoteles polit. lib. 2 et Lactantius diuinar. institut. lib. 3 c. 21.

Haud quidem arbitror dubiũ id cuiquã fore, quin utile sit, maximumq; bonũ mulieres esse cõmunes, communes & filios, si modo fieri possit. Verum arbitror plurimã in eo uersari controuersiã, nunquid fieri possit, nécne. De utrisq; sanè summopere ambigetur. Dicis utiq; sermonum conspirationẽ. Ego autem rebar me iam ab altero liberatũ iri, si tibi uisum fuerit utile esse. Nam reliquũ mihi fore, ut perquirerem utrum possibile sit an non. At latere non potuisti, dum fugeres. Redde de utrisq; rationẽ. Sustinenda mihi certe pœna est, sed hoc mihi indulge. Sine enim paulisper meo me arbitratu reficiã, quẽadmodum qui pigri mente sunt, pascere se cogitatione, quoties soli proficiscuntur solent. Etenim huiuscemodi homines, antequam cõpertum habeant quo pacto fieri possit quod petunt, omittentes hanc curam, ne nimio labore grauẽtur, dum de possibili & impossibili deliberent, quasi id iam sit quod affectant, sibi persuadent: ac deinceps reliqua digerunt, oblectanturq; dum cogitãt qualia præsente illo facturi sint, atq; ita torpentem animum etiam languidiorem reddũt. Haud secus & ipse pigresco, cupioq; in aliud tempus disceptationem illam differre, possibiliáne ista sint an non. In præsentia uero quasi possibilia sint admittens, perquiram si ipse permiseris, qua ratione hæc existentia principes ipsi disponent, quódue omnium utilissime erunt ista si fiant, tã custodibus quàm ciuitati. Hæc conabor equidẽ prius tecum cõsiderare, illa uero posterius, si concesseris.

pigri mente pascere se cogitatione solent, cum sunt soli.

Concedo equidem, considera iam. Arbitror igitur, si modo erunt principes hoc nomine digni, eodemq; modo horum ministri, hos quidem uelle exequi quæ mandantur, illos autem præcipere, partim ipsis parentes legibus, partim imitantes, quatenus illis nos permiserimus. Probabile id quidem. Tu igitur legis conditor ipsis, quemadmodũ uiros elegisti, ita & mulieres eligens, præbebis quoad fieri potest consimiles inter se ingenio. Isti autem utpote ædes & comessationes cõmunes habẽtes, proprium uero nihil talium possidentes, unà habitabũt, & inuicem congredientes in gymnasijs ac reliquo uictu, ab innata, ut arbitror, necessitate ad mutuam trahentur commixtionem. An nõ necessaria tibi dicere uideor? Haudquaquam necessaria, geometrica quadam necessitate, sed amatoria, quæ multo acrior est quàm illa ad persuadendum uulgo atq; trahendum.

Nimirum uehementer, inquam ego. Verum post hęc, ò Glauco, sine ordine denudari inter se, uel aliud quicquã facere, neq; sanctum est in beatorum hominum ciuitate, neq; iudices id permittẽt. Neq; enim iustum esset. Constat utiq; quòd nuptias deinceps, quoad fieri potest, sacras instituemus. Essent autẽ sacræ quàm utilissimæ. Summopere. Quónam pacto utilissimæ erunt? hoc mihi dicas, ò Glauco. Video equidem tuis in ædibus & uenatorios canes, & generosas aues frequentes. Nũquid ad istorum coitum generationẽq; quãdoq; animaduertisti? Quorsum istud? Primum inter hos ipsos licet generosos, nónne sunt & fiunt præstantissimi quidam? Sunt.

Vtrum ex quibuscunq; æquè fieri generationem permittis? An curas potius, ut ex optimis generentur? Ex optimis. Num ex tenerrimis quibusq;, an senio confectis? an ætatis in flore potius constitutis?

Ex his ipsis potius. Ac nisi hunc in modum generatio deducatur, longe deterius fore canũ & auium genus existimas? Equidẽ. Putas in equis cæterisq; animalibus aliter euenire? Absurdum id esset. Papæ, ò dulcis amice, quàm perspicacibus ac summis nobis est opus principibus, siquidem in hominum genere similiter se res habet. Habet utiq;, quid tũ?

Quia necesse est ut medicinis multis utatur. Quãdo enim medicinis nullis indigent corpora, sed uictus duntaxat institutionem exigunt, medicum certe debiliorem sufficere arbitramur. Cum uero medicinis est agendum, scimus fortiori quodam medico opus fore. Vera narras. Sed quorsum hęc? Nempe necessarium fore uidetur, ut frequenti mendacio & deceptione utantur principes ad subditorũ utilitatẽ. Diximus autẽ suprà huiuscemodi omnia pharmaci medicinæq; loco necessaria esse. Et recte quidem. In nuptijs itaq; & filiorum procreatione uidetur rectũ hoc fieri, non mediocriter. Quo pacto?

Oportet profecto ſecundum ea quæ ſuprà conceſſimus, optimos uiros mulieribus optimis ut plurimum congredi: deterrimos autẽ contrà, deterrimis. Et illorũ quidem prolem nutrire, horum minime, ſi armentum excellentiſsimum ſit futurum. Et hæc omnia dum agantur, ab omnibus præterquã à principibus ignorari, ſi modo armentum cuſtodum debeat ſeditione carere. Probe admodum. Igitur feſta quædam erũt legibus deſignata, in quibus ſponſos & ſponſas cõgregabimus, ſacra fient, & hymni à poëtis noſtris, celebratis nuptijs cõuenientes. Numerum autem nuptiarum arbitrio principum concedemus, ut ad hoſtes ac morbos cæteraq; huiuſmodi reſpicientes, eundem quàm maxime ciuiũ numerum ſeruent, néue populoſa ciuitas nimis ſit quoad fieri poteſt, neq; uacua. Recte loqueris. Sortes igitur quædam tali quodã artificio inſtituendæ, ut deterior ille in qualibet copulatione fortunã non principes culpet. Et maxime quidẽ. Enimuero his qui inter iuuenes præſtãtiores ſunt in rebus ſiue militaribus, ſiue alijs quibuſdam, munera ac præmia danda ſunt, & talia permulta: quin & uberior mulieribus congrediendi licentia, ut ex hac ſimul occaſione filij plures ꝙ ex alijs, ex his ſerantur. Probe. Itaq; filios qui ex his oriũtur, ſuſcipient ij qui talibus preſident magiſtratus, ſiue uirorum, ſeu fœminarum, ſiue utrorumq;. communes enim uiris et mulieribus magiſtratus. Eſt ita. Accipientes utiq; preſtantum hominum prolem, ad ouile portabunt, ad nutrices quaſdam ſeorſum in ciuitatis parte aliqua cõmorantes. Eos uero qui naſcentur ex deterioribus, ſiue etiã ex quibuſcunq; alijs, ſed membro aliquo manci, in abditis ut decet locis abſcondent. ſiquidem debet cuſtodum genus purum fore. Nutritionẽ præterea & hi curabunt. Matres enim ad ouile cum lacte exuberabunt, tranſmittent, procurãtes ne ulla ſuum agnoſcere ualeat. Ac ſi hæ minus ſuffecerint, alias inſuper lacte plenas adhibebunt. Prouidebunt quoq; ut mediocre tempus in lacte ſugendo ſeruetur. Vigilias item laboreſq; cæteros nutricibus imperabũt. Plurimũ facultatis ad procreandam prolem cuſtodum mulieribus tribuis. Sic decet. Sed age deinceps, quòd maxime intendimus, percurramus. Diximus planè ex robuſtiſsimis oportere filios procreari. Diximus. An non tibi quoq; uidetur moderatũ adulti roboris tempus eſſe mulieri quidem annos uiginti, uiro autem triginta? Quis horũ modus? Vt uidelicet mulier à uigeſimo ætatis anno incipiens, uſque ad quadrageſimũ pariat: uir autem poſtquam acutiſsimum ſui curſus uigorem trãſierit, annos ſcilicet triginta, inde uſq; ad annos quinq; & quinquaginta procreet. Profecto in ijs ætatibus uigor animi corporiſq; cõſiſtit. Si igitur ſenior iſtis, ſiue iunior, generationem in communi attigerit, prophanum & iniquum ſcelus hoc eſſe cẽſebimus, quaſi fœtus is in ciuitate ſeratur, qui ſi latuerit, orietur non ſub ſacrificijs quidem & uotis, quæ ſingulis in nuptijs peragent ſacerdotes omnes tam uiri quàm mulieres, & ciuitas uniuerſa, precantes ut ex bonis meliores, ex utilibus utiliores, naſcantur: imò uero ſub tenebris ex acri quadam incõtinentia. Recte loqueris. Eadem quoq; erit habenda ratio de illo, qui cũ adhuc in generãdi ætate fuerit, principeq; nõ copulante, mulierem in ætate iam adulta conſtitutã attigerit. Nempe hunc aſſeremus puerum generare, ſpurium, inceſtum, atq; prophanum. Scite admodum. Quando igitur iam mulieres & uiri ætatẽ generationi aptam egreſsi fuerint, licere uiris dicemus, cuicunq; uoluerint, præterq; filiæ atq; matri, & filiarũ natis matriſue maioribus cõmiſceri: licere & mulieribus cuilibet copulari, præterquam filio atq; patri, ac ſuperioribus & inferioribus eorundem. Cũ uero hæc omnia mandauerimus, interdicemus partũ talem, ſi cõtigerit, in lucem produci. Siquid autem coëgerit, ita exponere præcipiemus, quaſi eius nulla nutritio ſit. Hæc quoq; probe dicuntur. Patres uero & matres & cęteri cognati quos memorabas, quomodo inuicem diſcernentur? Nullo modo, ſed omnes quicunq; naſcentur decimo menſe, uel ſeptimo ex ea die qua quis liberis operam dedit, maſculi ab hoc filij, fœminæ filiæ nominabuntur. Nati autem eum patrem uocabũt, natorum ſimiliter filios ille nepotes eſſe dicet, iſti autem ſuperiores auos & auias nominabunt: at eos qui illo tempore naſcerentur, quo patres ipſorũ matreſq; inuicem generabãt, fratres atq; ſorores. Atq; ita quod modo dicebam, nullo modo ſe mutuo tangerent. Fratribus autẽ & ſororibus lex cohabitationem concedet, ſi ſors dederit, & Pythia ſimul per reſponſa firmauerit. Recte admodum. Talis utiq; erit, ò Glauco, inter ciuitatis cuſtodes mulierum filiorumq; cõmunio. quòd autem congruat reliquo ciuitatis ordini, ſitq; admodũ optima, oportet deinceps ratione confirmare: aut quid agemus? Hoc omnino. An non cõuentionis huius hoc eſt principiũ, ut à nobis ipſis ſciſcitemur, quid maximum bonum ad ciuitatis cõſtitutionem inueniamus, ad quod reſpiciens legiſlator, leges cõdere debet, quídue maximum malum? Conſideremus deinde, an ea quæ modo narrauimus, ad boni ipſius ueſtigationem nobis conueniant, à mali autem ueſtigio diſſonent. Maxime omnium. Habemúſne ullum pernicioſius ciuitati malum, ꝙ quod eam diuidit, & ex una plures facit? uel melius quicquam eo quod ipſam uincit ſimul, & unam efficit? Non habemus. Nónne uoluptatis doloriſq; communio unit, quando ciues omnes maxime ex earundem rerum acceſſu uel deceſſu pariter gaudent ac dolent? Et maxime quidem. Horum uero diuerſitas eam diſſoluit, quando eiſdem ciuitatis et eorum qui in ciuitate ſunt caſibus alij uehemẽter dolent, alij geſtiunt. Quid ni? Ex hoc autem tale quid prouenit, quando non ſimul in ciuitate hæc uerba uulgãtur, Meum ſcilicet, & non meum, ac de alieno eodẽ modo. Valde. In quacunq; igitur ciuitate complurimi ad idem ſecundum eadem hoc dicunt, Meum & non meũ, ea optime gubernatur. Prorſus. Et quæcunq; quàm optime ut unus homo affecta ſit. Porrò quoties alicuius noſtrum percuſſus eſt digitus, tota corporis cõmunio ad animã pertingens, in unã coordinationẽ eius quod in ipſa anima dominatur, ſenſit protinus, totaq; ſimul afflicta parte cõdoluit. Atq; idcirco hominem dolere digitũ dicimus. Eademq; eſt de quauis alia parte & paſsione hominis ratio: de dolore uidelicet, cũ pars aliqua dolet: ac de uoluptate, cũ aliqua ſui parte reficitur. Eadẽ ratio certe: & quod quæris, ciuitas quæ optime regitur, ꝙ proxime ad hoc accedit. Quoties, ut arbitror, ciuium cuiquã boni aliquid, uel mali cõtinget, talis utiq; ciuitas ſuũ eſſe clamabit eum qui ſic afficitur, atq; ideo tota uel lætabitur unà, uel dolebit. Neceſſe eſt ita in ciuitate optimis legibus gubernata cõtingat. Sed hora iam eſt ut ad ciuitatem noſtrã redeamus, & quæ nũc inter nos cõſtiterunt, exquiramus utrũ ciuitati huic cõueniat maxime, an alteri potius.

Licet

De nuptijs & matrimonijs.

Aetas generationi apta.

Quæ affinitas ſeruanda ſit.

Nihil pernicioſius ciuitati quàm diuiſio, ut nihil melius ꝙ unio.

Quam uim in ciuitate habeant uerba hęc, meum & non meum.

Licet prorsus. Sunt & in alijs ciuitatibus principes & populus, & in ista similiter? Sunt. Atqui omnes isti ciues se alterutrum appellabunt? Quid ni? Sed præter ciuis nomen, quomodo in alijs ciuitatibus populus principes uocat? In pluribus quidem dominos, in populari autẽ gubernatione principes. At nostræ ciuitatis populus, quomodo ultra ciuis nomen principes nuncupabit? Seruatores auxiliariosq;. Quo autem modo isti populum? Mercedis tributores & nutritores. Qui uero in alijs præsunt, populum? Seruos. Principes ipsi se inuicem? Conprincipes. Nostri autem? Concustodes. Putas esse aliquem inter aliarum ciuitatum principes, qui ex collegis alium sibi propinquum, alium extraneum uocet? Equidem multos. Propinquum igitur tanquam suum & putat & dicit: extraneum uero, ut non suum. Plane. E' nostris autem custodibus, est'ne ullus qui collegarum quempiam extraneum arbitretur ac uocet? Nullus. Cuicunq; enim quis occurret, uel fratri, uel sorori, aut patri, aut matri, aut filio, aut filiæ, siue horum natis, seu maioribus putabit occurrere. Pręclare loqueris. sed ad hoc quoq; responde. Vtrum ciuibus tuis nomina duntaxat inuicem propinqua familiaria lege statues? an præterea propinquitatis officia, ut uidelicet ita se gerant, ut appellationis ipsius dignitas postulat, seruentq; erga parentes, quæcũq; lex exhiberi illis præcipit, reuerentiam, curam, obedientiam: alioquin & deos & homines infensos habeant, utpote qui neq; sancta, neq; iusta agant, si contrà fecerint? Alij'ne in hac tua ciuitate sermones quàm hi, cunctis ex ciuibus, protinus ad aures puerorum circumsonabunt, & aduersus parentes quoscunq; illis qui indicauerit, & aduersus alios genere proximos? Hi certe ipsi. Absurdum enim id esset, si domestica nomina tantum ore, sine officio proferrentur. In hac igitur ciuitate maxime omnium, uno aliquo bene, uel male affecto, uno ore clamabunt omnes, Meum bene se habet, uel meum se habet male. Vera loqueris. Cum hac opinione ac uerbis huiusmodi sequi dicebamus, ut & uoluptates communes sint & dolores. Et recte quidem. In eo igitur maxime nostri ciues inuicem communicabunt, quod meum dicẽt: ex qua cõmunione sequetur, ut uoluptates & dolores communes habeant. Penitus. Horum uero causa unà cum reliqua ciuitatis constitutione, est ipsa custodũ circa mulieres filiosq; communio. Sic est omnino.

Enimuero summum hoc ciuitati bonum esse confessi sumus, cum ciuitatem recte gubernatam similẽ esse diceremus corporis, cum singulis partibus suis circa uoluptatem & dolorem quoquo modo communicantis. Et merito quidem concessimus. Maximi itaq; boni causa ciuitati nobis patuit esse ipsa inter auxiliarios mulierum filiorumq; communio.

Valde. Atqui & superioribus hæc consonant. Diximus enim neque domos proprias his esse debere, neq; agros, neq; possessionem aliquam, sed ab alijs accipere nutrimenta mercedem custodię, & communiter omnes consumere, si ueri custodes futuri sunt.

Probe. Nõne quod ipse aio, & quæ suprà, & quę nunc inducta sunt, maxime faciunt, ut ueri hi custodes euadant, neq; diuidant ciuitatem, dum meum dicant non idẽ omniũ, sed aliorum aliud esse, & alius in propriã domũ trahat quodcunq; seorsum ab alijs usurpare uoluerit, alius in suã ab alijs diuersam, domũ: & ex proprijs mulieribus ac filijs, diuersi diuersis lętentur & doleant: imò uero ut ex una proprij eiusdẽ omnium sententia, in idem tendentes omnes quoad fieri potest, similibus uoluptatibus, & doloribus ijsdẽ, si quid accidat, afficiãtur? Maxime. Quid autẽ? iudiciorum controuersiæ accusationesq; mutuæ, nõnne cessabũt omnes, quandoquidem nec propriũ quicquã præter corpus quisquam habebit, reliqua uero cõmunia? Vnde sequitur, sine seditione illos fore, quantũ ad eas lites attinet, quæ pecuniarũ, uel filiorũ, uel propinquorũ causa oriri solent. Necesse est omnino hæc abesse. Quin neq; de ui illata usquã contendetur. Nempe asseremus honestum & æquũ esse, ut æqualẽ æqualis ab iniuria arceat, tutãdis corporibus necessitatẽ imponentes. Probe. Atqui & hoc rectũ lex hæc cõtinet, quòd si quis alicui irascatur, irãq; explere cõtendat, minus ad maiores maiorúmue transibit seditiones. Sic est prorsus. Seniorẽ quippe lex nostra constituit præesse omnibus iunioribus, eosq; corrigere. Perspicuũ id quidem.

Constat præterea quòd iunior in seniorẽ nisi iussu principũ sæuiet nunquã, neq; cædere audebit, ut decens est, neq; ignominia ulla afficere. Metus nãq; & pubor custodes sunt ad hæc prohibenda sufficiẽtes. Pudor quidẽ non permittet eos quos parentes suspicantur, uiolare. Metus autem ab iniuria absterrebit quenq;, timentẽ scilicet ne cæteri omnes, partim ut filij, partim ut fratres, partim ut patres oppresso succurrãt. Ita prorsus accidit. Omnino igitur ex his legibus ciues inuicẽ in pace uitam agent. Summopere. His autẽ inter se minime dissidentibus, haud metuendũ est nequando ciuitas alia uel aduersus hos, uel ipsi inter se pugnent, seditionesq; moueant. Nõ certe. Pudet referre, quia minus deceat, minutissima quæq; mala à quibus liberi ciues erũt. Adulationes certe aberunt, quibus aduersus diuites, inopes uti solent. Solicitudines item indigentiũ atq; dolores, quibus in filijs nutriendis, quærendisq; pecunijs propter necessariã domesticorum seruorumq; nutritionem uexantur, dum & fœnoribus dant operam, & negant quæ acceperunt, & quæstui undecunq; student. Seponunt pręterea apud mulieres ministrosq; permulta quæ ad tẽpus condantur. Nam quàm multa, & qualia in ijs homines patiũtur, ò amice, & ipsa per se cuiq; patẽt, & illiberalia sunt, & indigna narratu. Patet plane uel cæco. Porrò ab his omnibus liberi erunt, uitãq; agent beatiorẽ beatissima illa eorũ uita qui uicerũt Olympia. Qua ratione? Nẽpe illi ob exiguã eorũ quæ hi possident partẽ, beati putantur. Nã & uictoria horũ pręclarior, & perfectior ex publico alimonia: horumq; uictoria, ciuitatis totius est salus. Alimenta præterea & quæcũq; ad uictũ necessaria ipsi eorũq; filij coronationis loco accipiunt. Honores insuper & præmia ab ipsa Repub. uiuẽtes consequuntur, & uita functi digna sepulchrorũ suis uirtutibus monimenta. Hæc certe admodum egregia sunt. Meministi quod in superioribus nescio cuius oratio nobis obiecit, tanquam custodes minime beatos efficeremus? utpote qui nihil haberent, cum tamen liceret illis ciuium omnia possidere. Ipsi autem respondimus, in posterum nos sicubi contigerit, consideraturos: Nam in præsentia custodes quidem, reuera custodes facere nos, ciuitatem uero quoad possemus beatissimam: neque ad unam quandam eius partem, sed ad totam respicientes, beatitudinem illam exquirere. Memini equidem. Nunc certe auxiliariorum uita, quando longe præclarior ac melior, quàm eorum qui Olympia uincunt, apparet, nequaquam coriario-

De nominibus ciuiũ ac magistratuũ.

Quando optime ciuitas habet.

Metus & pudor custodes sufficientes.

rum, aut aliorum artificum, aut agricultorum uitę similis esse uidetur. Nō certe, ut & ipse arbitror.

Veruntamen quod & suprà dixi, par est ut hic repetā: quòd si ita custos beatus fieri studeat, ut non sit custos, neqꝫ sufficiat ipsi uita adeo moderata & stabilis, &, ut nos asserimus optima: sed insana & puerilis exorta felicitatis, opinio, rapiat eū ob ipsam potentiā ad omnia quæ in ciuitate sunt sibi uendicāda: cognoscet Hesiodum sapiēter illud dixisse, dimidiū esse plus quàm totū. Si me consultore utetur, hac in uita manebit. Probas igitur cōmunionem, quam mulieribus cum uiris tribuimus, quo ad disciplinā, filiorum susceptionem, custodiam ciuium, ut unà cū uiris in pace gubernent, in bello militent, custodiant unà, & canum instar uenentur, omniumqꝫ officiorū omnino quoad fieri potest, participes sint. Ac dum hæc agunt, optima agere illas concedis, neqꝫ contra naturā fœminæ, qua instituta est ut cum mare cōmunicet. Probo equidē. Nónne restat deinceps ut id declaremus, utrum esse possit hęc in hominibus quē admodum in reliquis animalibus cōmunio, & quo pacto possit. Occupauisti prior quod ego interrogaturus eram. De re quidem bellica manifestum esse arbitror, quo pacto eam tractauit. Quónam pacto? Militabunt profecto communiter, tam mares quàm fœminæ, ducentqꝫ adultos filios secum ad prælium: ut quemadmodum aliorum opificum filij, & hi patrum suorum opera cernant, quæ ipsi quoqꝫ cū ad maturam ætatem peruenerint, effecturi sunt: atqꝫ insuper ut parentibus auxilio sint, ministrentqꝫ omnia quæ ad bellum spectent, patresqꝫ & matres curent. An nō animaduertisti quòd in artibus accidit, ueluti quàm diu figulorum filij fingentes patres spectant, eisqꝫ ministrant, antequam ipsi quicquam fingant? Maxime. Nunquid diligentius illi quàm custodes filios suos erudire debent peritia & inspectione operum cuiqꝫ conuenientium? Ridiculū id quidem esset. Quinetiam omne genus animantium natis præsentibus ardentius pugnat. Est ita. uerum periculum est permaximum, ô Socrates, ne si fortè, ut accidit in bello, sors aduersa contigerit, filios quoque secum perdant, ex quo ciuitas nimis multis orbata hominibus, resurgere rursus ad prælium nequeat. Vera loqueris. Sed tu forsan in primis ita se cōparare quenqꝫ oportere existimas, ut nullum unquam periculum subeat. Nullo modo. Quid? Nōne tunc in discrimen ueniendum, ubi qui se egregie gesserint, præstantiores euadent? Perspicuū est. Nū parū interesse censes, indignúmue quod propter periculum suscipiatur, ut spectent, uel non spectent res bellicas pueri, qui milites futuri sunt? Immo uero referre ad id quod ais. Dāda igitur opera est, ut bellum pueri spectent dūtaxat, & qua ratione tuti sint, excogitandū, atqꝫ ita recte fiet. Nempe. Principio parentes eorū haudquaquā ignari erunt, sed quo ad hominibus cōcessum est, ad discernendū perspicaces quibus in castris periculum insit, quibus nō insit periculum. Verisimile id quidem. Ad tutiora itaqꝫ ducent eos, ad alia minime. Probe. Deinde rectores illis præficient, non ignauissimos quosqꝫ, sed homines & usu rerū & ętate idoneos duces & pędagogos. Ita decet. Verū multa dicemus præter opinionem multis hominibus euenisse. Et maxime quidē. Horum causa, ô amice, statim à teneris annis alæ quædam applicandæ puerulis, ut siquādo opus fuerit, uolantes protinus aufugiant. Quomodo istud ais? Equitare cōsuescant primis ab annis pueri: cūqꝫ hoc didicerint, equis ad spectaculum belli ducentur, non ferocibus quidem, aut nimium bellicosis, sed quàm uelocissimis, & habenis facile obsequētibus, atqꝫ ita commodissime opus suum prospicient, securissimeqꝫ euadent siquid aduersi contigerit, seniores duces sequentes. Scite admodū loqui mihi uideris.

Mulieres & filios adultos militare.

Pueri ducēdi sunt ad spectādas pugnas.

Quid de his quæ ad bellum attinent, dicendum? Quæ seruanda militibus ad se inuicem & aduersus hostes? Nūquid recte sentio, nécne. Quidnam? Arbitror eum qui in acie ordinē deseruit, uel arma abiecit, uel tale aliquid propter timiditatem commisit, ad opificum ordinem uel agricultorum esse trāsmittendum. Sic decet. Eū uero qui uiuus ab hostibus captus fuerit, etiam gratis reddere uolentibus, relinquendum, ut præda quomodocunqꝫ libet, utantur. Omnino. Qui autem egregie sese gerens excelluerit, primo quidem in ipsa expeditione ab ijs qui unà militant adolescentibus ac pueris, sigillatim à quolibet coronādus, nōne tibi uidetur? Mihi uero. Quid? nónne & dexteras iungere illi debebunt? Et hoc. At hoc præterea tibi forsitan non uidetur? Quid? Vt oscula à quolibet accipere debeat ac dare. Imò uero maxime omnium. Atqui & legi huic addendū existimo, ut quoad in ea expeditione fuerint, nemini renuere liceat, quemcunqꝫ osculari ipse desiderauerit, ut si quis alicuius amore captus fuerit uel maris uel fœminæ, acrior sit ad uictoriam consequēdam. Præclare. nam quòd nuptiæ strenuis uiris facilius paratæ quàm alijs, & cooptiones frequentiores erunt, ut quàm plurimi ex his nascantur, iam dictum est. Diximus certe. Etenim secundum Homerum eiusmodi iuuenes iustum est maxime honorare. Nā ipse Aiacem bello præcellētem, dixit assiduis ab humeris honoratū, quasi hic pubescenti homini ac forti conueniens sit honor, ex quo cum honore simul & robur augeatur. Recte admodum. In his ergo Homero parebimus. Etenim nos in sacris cæterisqꝫ huiusmodi uiros bonos quo magis excellent, eo magis & hymnis, & his quæ modo diximus, honestabimus, sedibus item & carnibus, plenisqꝫ pateris, ut & honoremus unà uiros præstantes mulieresqꝫ & exerceamus. Bellissime loqueris. Eum uero qui in militia quum se strenue gesserit, obijt, primum aurei generis esse dicemus. Maxime omnium. Deinde Hesiodo fide adhibita, asseremus, quicunque hoc ex genere decedunt è uita, dæmones effici sanctos terrestres, optimos expulsores malorum, custodésque mortalium. Ita certe credemus. Consulemus ergo oraculum, quo pacto beatos diuinósque uiros condere deceat, & quibus insignibus præcipue decorare, atque ita condemus ut iusserit. Procul dubio. Reliquum itaque tempus sepulchra eorum ueluti dæmonum colemus, atque adorabimus. Eadem quoque seruabimus erga illos, qui cum præcipua probitate pollere in uita iudicati fuerint, senio aut alio quodam modo è uita cesserunt. Decet sanè. At quomodo aduersus hostes nostri se milites gerent? Qua in re? In primis quidem de seruitute quæro, utrum iustum esse censeas, ut Græci Græcas urbes in seruitutem redigant: an potius, ut neqꝫ ab alijs fieri istud permittant, ac pro uiribus obstent, cōsuescantqꝫ Græcorum generi parcere, cauētes ne barbaris ipsi seruire cogantur. Omnino & ad omnia refert Græcis parcere. Ergo nostri exercitus neminem Græcum facere seruum debent, sed & Græcis alijs consulere potius, ut ipsi ab hoc caueant. Prorsus. Nam ita facilius ac fortius contra

barba

basbaros insurgent, & ab se inuicem abstinebunt. Quid autem? spoliare mortuos præter arma, postquam uicerunt, honestum est, an non? An occasionem hoc præbet timidis, ne aduersus hostem adueniant, quasi magnificum aliquid moliantur, quando inter cadauera uolutantur? At enim rapiendi cupiditate multi iam exercitus perierunt. Maxime. An non illiberale quiddam, cogitationisq; auaræ, muliebris, ac uilis esse uidetur cadauer expoliare, hostemq; putare mortui corpus, cum aduersarius ipse abierit, eo quo pugnabat relicto? Nũ censes eos qui hoc agũt, differre à canibus aduersus iactos lapides irascentibus, eo qui iacit dimisso? Nihilo equidem differre arbitror. Quare à rapinis huiusmodi abstinendum est. uictoriæ namq; obsunt. Abstinendum penitus. Neq; etiam in templũ arma transferemus, ea Deo sacraturi, præsertim arma Græcorum, si modo nobis curæ est cum Græcis alijs beneuolentia. Maxime uero formidabimus, ne scelus impiũ sit, talia à proprijs in sacrũ trãsferre, nisi quid aliud deus dixerit. Recte admodum. An tui milites, Græcorum quibuscum pugnabunt, agros depopulabuntur, ac domos incendent? Libenter quid tu de hoc sentis, audirem. Mihi quidem nihil tale uidetur agẽdum esse, sed fructus annuos duntaxat auferendos. Vis causam dicam? Equidem. Videtur mihi sicuti nomina hæc duo sunt, bellum ac seditio, ita & duo quædam duabus subesse differentijs. Dico autẽ duo hæc, aliud quidem proprium & cognatum, aliud alienum atque extraneum. Inimicitiam quæ inter nos est, seditionem: quæ inter extraneos bellum uocant. Haud ab re est quod ais. Animaduerte nũ quid & hoc ad rem dicam. Aio equidem Græcos omnes inter se propinquos esse genere atq; cognatos, à barbaris autem diuersos atq; extraneos. Præclare loqueris. Quoties igitur Græcia aduersus barbaros, uel contra Græcos barbari ipsi pugnabunt, bellũ gerere asseremus, & hostes esse natura, & has inimicitias bellum uocabimus. Quando uero Græci aduersus Græcos insurgent, dicemus eos natura quidem amicos esse, morbo autem laborare in hoc Græciam, & seditionibus agitari, & seditionem has inimicitias appellabimus. Assentior equidem. Si in seditiosa ciuitate utriusq; factionis homines aduersariorum agros deturbarent, inflammarentq; domos, uides quàm perniciosa futura seditio sit, neutriq; illorum patriæ suæ cultores? Quippe si eam amarẽt, nunquã certe auderẽt nutricẽ matrẽq; uastare. sed satis esse factũ putarent, si uictores aliorũ raperẽt fructus, existimãtes nõ semper se inuicẽ pugnaturos, sed quãdoq; recõciliandos. Mitiorũ profecto hominũ hæc est sententia. Ciuitas hæc quam cõdimus, nónne Græca? Decet. Ergo & æqui & mites in ea ciues. Maxime. Quare Græcorum amici. Nempe omnẽ Græciam sibi coniunctam existimabunt, & sacra habebunt ut alij, inter se communia. Sũmopere. Itaq; contentionem sibi aduersus alios Græcos exortam, tanquam cum suis geri putabunt, seditionemq; uocabunt, non bellum. Sic prorsus agent. Ergo tã quam qui reconciliandi quandoq; sint, altercabuntur. Ita certe. Pia itaq; sentẽtia & temperato animo rem agent, non ad seruitutem aut necem respiciẽtes, tanquam qui hostes minime sint. Hoc utiq; modo. Non ergo Græciam, cũ Græci sint, destruent, neq; domos incendent, neq; putabũt in singulis ciuitatibus omnes sibi aduersos esse & uiros, & mulieres & pueros, sed paucos admodũ inimicos, eos duntaxat qui fuerint discordiæ causa. Quamobrẽ neq; regionẽ deuastabunt eorum quasi ut plurimũ amicorũ, neq; domos subuertent, sed eatenus decertabunt, quatenus qui discordiæ causam dederũt, insontibus pœnas soluant. Assentior equidẽ ita esse Græcis pugnantibus repugnandũ, contra barbaros autẽ ita animatos esse debere, ut nũc Græci contra Græcos affecti sunt. Ponamus itaq; legem hanc custodibus, ut neq; populentur agros, neq; igne ædes absumãt. Ponamus profecto, & hæc unà cum superioribus recte se habere, asseueremus. Sed mihi quidem uideris, ô Socrates, si quis te alia quædam narrare permittat, nunquã illius te recordaturum, quòd in superioribus prætermittens, hæc omnia in mediũ adduxisti: quòd uidelicet possibile sit hanc remp. fieri, & quo pacto fieri possit. Nã si extiterit, quòd bona omnia ciuitati ipsi proueniãt, nõ dubito: quin & ea etiã quæ tu prætermittis, quòd uidelicet ciues illi cõtra hostes strenue pugnabũt, eò quòd se inuicẽ nequaquã desererẽt, cognoscẽtes se inuicẽ esse propinquos, perq; hæc nomina mutuo se uocantes, fratres, patres, filios. Quòd si & fœminæ militent unà, siue eodem in ordine, siue sequenti acie, ut & terreantur hostes, & cũ necessitas postulauerit, uiris auxiliũ afferatur, certe scio inexpugnabiles eos fore: & quot bona eos domi sequatur, etsi dicta omnia nõ sunt, intelligo. Verũ tanquã cõcedẽte me hæc omnia & alia permulta, si fiat hæc respub. prouẽtura, ne plura de ipsa superinducas, sed hoc ipsum iã conemur nobis persuadere, quòd possibile sit, & qua ratione possibile hãc extare rẽp. Cætera uero mittamus. Subita quadã incursione sermonẽ meũ iterum inuasisti, neq; mihi ignoscis militiæ laboribus iam defesso, neq; aduertis forsitã quòd uix me duobus è fluctibus emergentẽ, nunc in tertiũ retrudis pelagus profũdissimũ. Quod postquã uideris audierisq;, dabis certe mihi ueniã, cognoscẽs haud iniuria extimuisse me sermonẽ adeo ab opinione hominũ abhorrẽtẽ ingredi. Quo plura in hãc sentẽtiã cõgeres, eo minus dimitteris à nobis, quo minus ostendas qua ratione fieri possit hæc respub. Quare dicas iam, nec ultrà cũcteris. In primis meminisse oportet, quòd nos inquirẽtes quale quid iustitia & iniustitia sit, huc disputando deuenimus. Oportet sanè, sed quorsum hæc? Nẽpe si quale quid iustitia sit cõspexerimus, nũ uirũ iustũ censebimus, nihilo debere ab illa differre, sed talem esse omnino, qualis ipsa iustitia est? an satis esse factũ putabimus, si quam proxime ad eã accesserit, & maxime omniũ illius sit particeps? Ita plane satis habere putabimus. Exẽplaris igitur causa quale quid iustitia sit, quæsiuimus, & qualis uir perfecte iustus si extet: Iniustitia rursus qualis, & iniustissimus homo: ut quales ipsi quo ad beatitudinẽ & miserã esse nobis contuẽtibus uiderẽtur, cogeremur & de nobis ipsis fateri, talẽ nostrũ quẽq; sortẽ habiturum, quisquis è nobis illis se præstiterit quàm simillimũ. Nõ autẽ ob id perscrutati hæc sumus, ut monstraremus ea fieri posse. Vera hæc sunt. Censes aliquẽ ex hoc minus bonũ fore pictorẽ, quòd postquã humanæ pulchritudinis exemplar absolutũ ediderit, nihilq; de specie præter miserit, nequeat demonstrare, hominem talem reperiri posse? Nequaquam. Nónne & nos præstãtissimæ ciuitatis oratione exemplar effinximus? Prorsus. An igitur eo minus nos recte loqui existimas, si ostendere non possumus, talem extare posse ciuitatẽ, qualem ipso sermone depinximus? Minime. Sic utiq; se ueritas habet. Quòd si & hoc prɐterea tui causa de

Græcos cognatos esse. Quid bellũ. Quid seditio.

rapiendi cupiditate multi exercitus perire.

non licet spoliare mortuos preter arma.

aliqui equidem propinqui inter se belli tes nò debent agros depopulari

hostes natura sunt greci et barbari.

Greci equi sunt et mites.

sa demonstrandum, quo modo, & secundum quid maxime effici possit, rursus ad hanc ostensionē hæc ipsa mihi fateare oportet. Quæ'nam? Nunquid sic fieri quicquam possit ut dicitur, uel ita natura comparatum est, ut actio minus quàm sermo ueritatem attingat, licet alicui non uideatur? Tu uero utrū das istud, an non? Do equidem. Ne me cogas igitur ut qualia uerbis hæc figurauimus, talia penitus digito indicare debeam. Sed si ualeamus adinuenire qua ratione quàm proxime ad hæc accedat Reipubl. institutio, fatendum est comperisse nos quemadmodum quæ tu præcipis, effici possunt. An non satis esse factum duces, si horum compos efficiaris? Nā ego quidem sat haberem. Ego quoq;. Conemur igitur declarare posthac, quid istud sit propter quod in ciuitatibus male agatur, quo minus sic regantur, & utrum unius cuiusdam exigui mutatione ciuitas ad hanc formam instituatur, quidue illud sit: & nunquid maxime unius mutatione id fiat, uel saltem duorum, an plurium, sed quàm paucissimorum, & potentia minimorum. Sic omnino. Vno quodam mutato ostendere id possumus quod caderet, quod quidem non est paruum, nec facile possibile tamen. Quid istud? Ad id redeo equidem, quod ingenti fluctui comparauimus. Dicetur igitur, quanquam suspicor ne effusiore peruicaciorum risu inundante penitus obruatur. Considera quod dicturus sum. Dic iam. Nisi philosophi ciuitatibus dominentur, uel hi qui nunc reges potentesq; dicūtur, legitime sufficienterq; philosophentur, in idemq; ciuilis potentia & philosophia concurrant, neq; quod nunc fit, à diuersis duo hæc tractentur ingenijs, non erit ciuitati, uel, ut mea fert opinio, hominum generi requies ulla malorum, neq; prius hæc respub. quā uerbis exposuimus, orietur pro uiribus, & lumē solis aspiciet. Hoc est, quod ego iamdiu dicere uereor, quasi sit incredibile dictu. Nam haud facile persuadetur, nullam aliam gubernationem priuatim uel publice futuram felicem. Ex hac tua oratione, ô Socrates, existimato lacessitos plurimos, nec uiles quidem homunculos, abiectis uestibus, susceptisq; undecunq; cōtigerit armis, impetum in te facturos, & magnum quiddam conaturos. Quibus nisi oratione occurris, defendisq; te, uere plurimis conuitijs laceratus dabis pœnas. An non tu horum mihi causa es? Et recte quidem. Verū haud te prodam, imò certe defendam quibuscūq; potero. Possum certe beneuolentia exhortationibusq;, ac forte diligentius, quàm quiuis alius respondebo. Quamobrem tanquam hoc defensore adiutus conare his incredulis demonstrare, ita esse ut dicis. Annitendū profecto, postquam & tu acriter propugnaturus uideris. Necessarium mihi uidetur, si eos effugere uolumus, declarare illis in primis, quales uiros esse philosophos arbitremur, cum illis exhibemus imperium: ut his patefactis possit aliquis opem ferre, ostēdens quòd hos quidem decet ex ipsa natura, & philosophiæ studium, & reip. administrationem attingere: alios autem nequaquam attingere, sed ducentibus illis obtemperare. Declarandum iam. Age hac me sequere, siquo modo exponere quod satis sit, ualeamus.

Aut philosophos regnare, aut reges philosophari oportere, si ciuitas debeat esse felix.

Duc. Nunquid admonēdus es? an satis ipse meministi, quòd quādo aliquē amare aliquid dicimus, uideatur oportet, si uere id dicitur, non partim illud diligere, partim minime, sed erga totū affici? Admonitione equidem egeo. Nam non satis teneo. Aliū quemuis potius decebat, ô Glauco, ita loqui. Virū autem amori plurimum indulgentem ignorare nō decet, quòd omnes in ætatis flore constituti, puerorum amatorem quoquo modo stimulant atq; concitant, cum digni cura ac dilectione esse uideantur. An non sic erga speciosos adolescentes affecti estis? Alius quia simus, gratiosus à uobis iudicatur laudaturq;, aquilinum uero regiū appellatis. Alius quia medius istorum est, concinnus admodum uobis esse uidetur. fuscos uiriles uocatis: candidos, deorum filios. pallidum autem adolescentem quis, nisi amator ipse blandiens quodāmodo, & suffusci appellatione appellauit, in ephebis scilicet pallorem facile ferens? Et, ut summatim dicam, quascūq; captatis occasiunculas, quo neminem omnino florentis ætatis adolescentē reijciatis. Si in me ostendere cupis quo pacto amatores afficiantur, disputationis gratia hoc accipio. Quid uini auidos? nónne similiter affectos uides? quodlibet uinum quacunque capta occasione uehementer expetere? Valde. Quinetiam animaduertisse te arbitror, quòd ambitiosi homines, si exercitus totius præfecturam assequi nequeunt, saltem tribuni effici uolunt: ac nisi à magnis uenerandísque hominibus honorentur, honorem ab ignobilibus accipiunt, utpote qui honorem prorsus affectent. Magnopere. Fateberis hoc, an nō? Num eum quem amare quippiam dicimus, omnem illam rem ardere dicemus? an partim exoptare rem eam, partim nequaquam fatebimur? Omnem. Nónne ergo philosophū sapientiæ studiosum esse dicemus, non huius quidem auidum, illius nō, sed omnis potius sapientiæ? Vera loqueris. Eum igitur qui aliquam spernit doctrinam, præsertim dum est iuuenis, nequēdum ratione delectum habet quid cōferat, quidue non conferat discernentem, nequaquā discendi cupidum, uel sapientiæ amatorem esse asseuerabimus: quemadmodum illum qui fastidit epulas, neq; esurire dicimus, neq; epulas concupiscere, neq; amatorem cibi, sed contemptorem uocamus. Et merito quidem. Hominem uero ad quamlibet doctrinam degustandam propensiorem, ad discendumq; promptissimum, & inexplebiliter inhiantem, merito philosophum nuncupabimus. Nónne? Nuncupabimus. At uero multi & absurdi quidem homines tales esse comperientur. Nam qui spectaculorum auidi sunt, discendi cupidi omnes esse uidentur: & ad audiendum curiosos homines, absurdum est philosophos dicere, qui ad rationē dicēdi disserendiq; haud libenter accedūt: uerum ad omnes choros protinus audiendos quasi auribus mercede conductis, in Bacchanalibus obuersantur, cantusq; omnes, siue in urbe, siue in suburbijs agātur, audire percupiunt. Nunquid istos omnes ac aliostalium quorundā percipiēdorū cupidos, & artibus uilissimis incumbētes, philosphos nominabimus? Nullo modo, sed philosophis similes. Veros autē philosophos, quos appellas? Veritatis inspiciendæ cupidos. Recte quidem istud, sed quomodo id dicis? Haud facile istud ad alios eloqui. Te autē hoc mihi daturū arbitror. Quid potissimū? Postquā contrariū est turpi pulchrum, duo hæc esse. Quid ni? Et postquam duo hæc sunt, singula unum erunt. Et hoc. De iusto quinetiam & iniusto, bono & malo, speciebusq; omnibus ratio eadem. Nam quodlibet istorum, unum ipsum est: corporum uero actionum & alterna cōmunione passim apparentia, singula multa uidentur. Scite loqueris. Hac equidem ratione distinguo, seorsum quidē quos tu modo dicebas, curiosos ad uidendum,

Quis philosophus.

Philosophi ueri.

φιλήκοοι καὶ φιλοθεάμονες, à philosopho differunt.

dum, audiendum, artes& tractandas, seorsum quoq; & illos de quibus est sermo, quos solos merito quis philosophos appellabit. Quomodo istud ais? Homines oculis & auribus dediti, pulchris uocibus, coloribus, & figuris, & omnibus quæ ex talibus constant, admodum delectātur, ipsius autem pulchri naturam cogitatio eorum nō potest attingere. Sic est.

Qui uero ad ipsum pulchrum ascendere ualeant, & secūdum seipsum inspicere, nónne rari? Rari admodum. Qui res istas pulchras existimat, ipsam uero pulchritudinem neq; putat esse: neq; si quis ducat, ad perceptionem, eius attingere potest: uere sapere tibi uidetur, an in somnijs ludi? Considera itaque. somniare non id est, quando siue dormiens quis, seu uigilās, quod alicui simile est, non simile, sed ipsum esse censet cuius est simile? Somnia uidere hunc ego dicerem. Quid uero? qui contrà affectus est, intelligit& quid ipsum pulchrum, ac discernere ualet & ipsum & quæ ipsius participant, adeo ut neq; ipsum illa esse, neq; illa ipsum putet, uigilne uiuit, an oscitans? Certe peruigil. Huius igitur cogitationē ut cognoscentis, cognitionem iure uocabimus: huius tanquam opinantis, opinionem. Omnino. Si nobis succenseat is quem opinari dicimus nō cognoscere, negetq; nos uera loqui, qua ratione eum mitigabimus, sensim& & blande persuadebimus sanæ mentis eum non esse? Oportet sanè. Aduerte quid ad eum dicemus. Si uis, sanè hunc in modum ab eo sciscitabimur, dicentes, quòd siquid nouit, nulla inuidia: sed gratū erit nobis & ipsum scire aliquid, & quid sciat, nouisse. Sed mihi id dicas. Quicūq; cognoscit, cognoscitne aliquid aut nihil? At tu mihi eius loco respōde. Aliquid certe. Vtrū quod est an quod non est? Quod est. Quo enim modo quod non est, cognosci posset? Sufficienter istud constabit, si uaria sub ratione peruestigetur, quòd uidelicet omnino ens, omnino & cognosci potest: nullo modo ens, nullo modo cognosci. Sufficientissime. Siquid autem ita se habet, ut & sit & non sit, nónne medium erit inter id quod est omnino, & id quod nullo modo est? Medium. Circa id quod est, cognitio ipsa uersatur. Ignoratio ex necessitate circa id quod non est. Circa medium istorum, medium quoddam inuestigandum, scientiam inter & ignorātiam, siquid huiusmodi reperitur. Prorsus. Num aliquid esse opinionem dicimus? Quid ni? Vtrum eandem potentiam cum scientia, an diuersam? Diuersam. Ergo circa aliud quidem uersatur opinio, circa aliud autem scientia, uel secundum potentiam eandem, uel secundum eandem utraq; suapsius potentiā. Est ita.

Somniāt qui dā non philosophantur.

De cognitione & cognoscibili.

quomodo quod nō est cognosci possit, declarat.

Circa aliud scientia, circa aliud opinio.

opinio quid sit declarat.

An non scientia quidem circa id quod est, ea ratione qua ens est cognoscit? Imò uero necessarium esse censeo, ut prius ista distinguam. Quî? Dicemus utiq; potentias esse genus aliquod eorū quæ sunt, quibus & nos possumus quęcunq; possumus, & aliud, quodcunq; aliquid potest. Veluti uisum & auditū potentias quasdam uoco, si modo quod loquor intelligis. Intelligo equidem. Audi quod mihi de his uidetur. Nam ego quidem ipsius potentiæ neq; colorem uideo aliquem, neq; figuram, neq; quicquam talium, qualia plurium reliquorum, ad quæ respiciens, aliqua apud me distinguo, hæc alia esse, alia illa. In potentia uero ad aliud solum aspicio ad quod est, quódue agit: & hac ratione, quamlibet ipsarum, potentiam nuncupaui: & illam quidem quæ ad idē tendit, idem& agit, eandem uoco: aliam uero illam quæ ad aliud spectat, & aliud operatur. Tu uero quid in his agis? Quod & tu. Age rursus ad hæc conuertere, ô uir optime. Vtrum scientiam potentiā quandam esse dicis: an in genus aliud refers? Potentiam, & omnium profecto ualidissimam. Opinionem uero, potentiámne, an aliud quiddam esse dicemus? Potentiam certe. Nā quo opinari possumus, non aliud est quàm opinio. At paulo antè confitebaris, non idem esse scientiam & opinionem. Quo pacto quis mentem habens idem asseret quod falli potest, & quod non potest? Optime quidem. Constat itaq; aliud esse apud nos ab opinione scientiam.

Aliud plane. Vtraq; igitur circa aliud, aliud operari suapte natura potest. Necesse est. Scientia quidem, circa id quod est, ipsum ens ut se habet cognoscere. Sane. Opinio autem opinari. Et hoc. An idem quod & scientia noscit: erit& idē quod opinione percipitur, & quod scientia? an potius impossibile? Impossibile certe ex his quæ concessimus. siquidem circa aliud alia potentia ipsa ex natura uersatur: potentiæ uero utræq; sunt, scientia scilicet & opinio: alia item utraq;, ut est dictum. Ex his autem fieri non potest, ut idem sit quod scientia comprehēditur, & quod opinione concipitur. Nónne igitur si ipsum ens cognitione percipitur, id quod concipitur opinione, aliud quiddam præter ipsum ens est dicendum? Aliud. Nunquid non ens opinatur: an impossibile est opinari non ens? Sic autem cogita. Nónne quisquis opinatur, ad aliquid opinionem dirigit? an possibile est opinari quidem, opinari autē nihil? Impossibile. At unū aliquid opinatur, quisquis opinatur? Proculdubio. Quod uero non est, non unum aliquid, sed nihil potius est dicendum.

Prorsus. Non enti quidem ex necessitate ignorantiam tribuimus, enti uero cognitionem. Recte admodum. Ergo neq; ens, neq; nō ens, opinatur. Sic est. Quare nec ignorātia neq; cognitio erit opinio.

Non, ut uidetur. Num extra hæc est supergrediēs uel cognitionem perspicuitate, uel obscuritate ignorantiam? Neutrum istorum. An fortè tibi uidetur opinio cognitione obscurior, ignorātia clarior? Maxime. Inter utraq; igitur iacet? Certe. Media ergo istorum erit opinio? Media. An non suprà diximus, siquid appareret tale ut simul esset & non esset, illud inter uere ens, & omnino non ens esse ponendum: neq; scientiam ad illud, neq; ignorantiam pertinere, sed quod medium inter ignorantiam rursus appareat & scientiam? Scite. Nunc autem apparuit medium istorum esse, quod opinionem uocamus. Plane. Illud itaq; nobis, ut arbitror, restat inueniēdum, quod utriusq; sit particeps, ipsius esse scilicet & non esse, neutrum& illorum syncere dici debeat: ut si nobis pateat, opinabile quiddam merito nuncupemus, extremis quidem extrema, medijs autem media tribuentes. An non ita? Ita prorsus. His ita suppositis percontabor eum, qui ipsum pulchrū, & pulchritudinis ideam unam esse negat, semper eodem modo secundum eadem se habentem: multa uero pulchra esse ducit, & pulchris rebus spectandis deditus, nullo modo admittit unum esse pulchrum, unum iustum: similiterq; de cæteris, percontabor in quam hunc in modum, Est'ne aliquid ex hisce multis pulchris uir optime, quod non turpe etiam uideatur? Item& ex iustis quod non iniustum? & sanctis, quod non prophanum? Non, sed necesse est pulchra ipsa turpia etiam & quotcunq; alia interrogas, apparere. Quid multa dupla? num minus dimidia, quàm dupla uidentur? Nihilo minus. Et

magna

magna insuper & parua, leuia item & grauia, nunquid magis talia quàm contraria uocabuntur? Nō, sed singula semper utraq; participabunt. Vtrum est magis quàm non est unumquodq; multorum, id ipsum quod quis illud esse dicit? Simile hoc est ijs quæ in conuiuijs ad utramq; partem plerunq; dicũtur, & ænigmati puerorũ circa enuchum de uespertilionis percussione, quomodo & in quo illum auē arguunt percussisse. Hæc enim ambigua sunt, neque esse, neq; non esse ipsorum aliquid, neq; utraq;, neq; neutra firmiter responderi potest. Habésne qua ratione his utaris? Vel conuenientiorem positionem istorum inducere potes, quàm mediam inter essentiam & non esse? Neq; enim obscurior quàm nō ens apparebit ad hoc ut minus sit, neq; clarior q̃ ens, ad hoc ut sit magis. Vera loqueris. Inuenimus igitur, ut uidetur, quòd multa illa quæ à multis pulchra, aut alia quoquo modo existimātur, media inter omnino ens & omnino non ens uoluuntur. Inuenimus plane. Confessi autem antea fueramus, quòd si quid tale apparuerit, non cognitione, sed opinione percipi dicendum, & cum medium peruagetur, media compræhendi potentia. Concessum fuit. Eos igitur qui pulchra hæc multa conspiciunt, ipsum uero pulchrum nō uident, neq; eum sequi possunt qui ad id perducat, & multa contuentur iusta, ipsum autem iustum minime, & alia similiter, eos opinari cũcta dicemus, cognoscere autem nihil eorum quæ opinantur. Necesse est. Quid eos, qui ipsa quæq; contemplantur, semper eodem modo secundum eadem se habētia, nónne cognoscere potius quàm opinari? Necesse est & hoc. Nónne amare hos & admirari ista dicemus, in quibus uersatur cognitio: illos autē, in quibus opinio? An non recordamur quòd uoces & colores quosdam, & talia quædam, diximus hosce diligere & intueri: ipsum uero pulchrũ quod aliquid sit non admittere? Recordamur. Quare nō aberrabimus, si istos, φιλοδόξους, id est, opinionis amicos, potius quàm philosophos appellauerimus: quanquam acriter succensebũt nobis, si ita dicamus. Non si mihi pareant. Nam ueritati irasci nefas est. Itaq; eos qui ipsum unumquodq; per se ens admirantur & diligunt, philosophos, non φιλοδόξους, uocabimus. Ita decet, inquit.

DIALOGVS SEXTVS DE IVSTO.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

CVM leges omnes uel optimæ absq; probatissimis magistratibus mortuæ sint, magistratus autem optimi uel absque legibus scriptis ipsi sint uiuæ leges, merito Plato noster, quemadmodum aliàs exposuimus, in excellenti republica nō in condendis legibus, sed in formandis magistratibus omni diligentia elaborat: atq; id quidem non solum à tenera ætate, uerum etiam ab ipso fœtu studiose contendit, quo ex electis seminibus, cōtinuaq; cultura ad optimam frugem perueniat. Quoniam uero hos appellat custodes, custodum autem maxime proprium est prospicere atq; circunspicere, idcirco ingenium præcipue philosophicum, omnium fine cōtrouersia perspicacissimum eligit ad humanum gregē custodiendū. Quippe cũ soli huius oculo pateat boni ipsius iustitiæq; exēplar, ad cuius imaginē bene, iuste, beate pingenda sit ciuitas. Preterea pertinet ad custodem esse ueridicum, liberalem, temperatum, fortē, iustum, magnanimum, mansuetum. Eadē quoq; probabit propria esse philosophi, ut deniq; concludatur custodiendi officiũ præ cæteris philosopho cōmittendū. Quamobrē eiusmodi esse naturā philosophi, primo probabit: deinde quia generosa natura absq; recta cultura, & semper inutilis fit, & sæpissime noxia, tradet excolēdi huius ingenij disciplinā. Interea uero de spurio & adulterino tractat philosopho legitimũ philosophũ simulāte. Itē de abusu quodā philosophādi. Rursus de philosophandi forma ad illum præ cæteris pertinente, qui rempublicam sit quandoq; recturus. Docet autem philosophi maxime proprium esse, perpetuum ueritatis ipsius circa res æternas amorem. Ideoq; & amorem temporalium & mendacium à philosopho maxime omnium alienũ. Ostendit præterea philosophi mentem in ipsa ueritatis indagatione seiungi à corpore, atq; ex quadam sui cognatione diuinæ menti coniungi, ac per insitas sibi ab initio formulas idearum, ideas ipsas attingere, ab eisq; ipso contactu lumen excutere, quo mox facta fœcundior concipiat, immo facta ualidior pariat ueritatē, id est, per ipsas suas conceptiones ideis undiq; congruat. Tu uero hic aduerte intelligendi actum, quemadmodum & in Symposio, generationem partumq; uocari. Quod quidem cum Christiana consentit theologia, ostenditq; non imaginariam tantum, uerumetiam naturalem quandam inesse menti formam atq; ueritatem. Proinde ingenium eiusmodi, & raro admodum, & in paucis nasci putat, & tunc quidem multis tum conditionibus indigere, tum obstaculis impediri. Præcipue uero deprauari sermone & opinione uulgi, multoque magis uulgi eiusdem opera. Rursus à uulgaribus præceptoribus qui & ipsi uitam orationemq; suam uulgo quasi adulatores accommodāt, similemq; tradunt auditoribus disciplinam. Et uide quàm congrue Plato uulgus uasto comparat bruto. Item ciuitates omnes nauibus casu quodam rectis à nautis gubernandi prorsus ignaris, uirumq; peritia gubernatoria præditum deridentibus. Nota optima quæq; siue naturæ, siue fortunæ munera, si uel negligenter culta fuerint, in mala: uel male culta, in pessima tandem euadere. Preterea quòd interdum, quamuis admodum raro, aliquis in ciuitate male disposita, quales esse omnes iudicat, uir magnus probatissimusq; appareat, id non arti, non naturæ, sed diuinitati duntaxat attribui. Vbi uerò de Momo repræhensionis deo mentionem facit, intellige Momum esse diuinam curam prospicientem quid repræhendi potuisset in singulis, si aliter quàm sunt facta fuissent, ideoq; ita singula disponentem ut iure reprælēdi non possint. Assignat proinde causas quibus ortæ in philosophos sint calumniæ, quasi uel mali sint, uel inutiles reipublicæ. Primò quidem multi quotidie ad philosophiæ studium ineptissimi, tam prauo ingenio, quàm paruo iudicio, non parua tamē ambitione uel auaritia philosophiā inuadūt, ac prehēsant, ex eiusq; cōmercio opiniones procreāt adulterinas, atq; deridendas, malis preterea moribus facultatem dedecorant philosophicam. Deinde si qui ad id studium nati sunt, uel statim educatione consuetudineq; improba deprauantur, uel si moribus integri perseuerant, non tamē conuenientibus disciplinarum gradibus instruuntur: uel instructi quidem, ad rempublicam non admittuntur, uel ipsi potius publicis se fluctibus immergere nolunt, certa timentes pericula, desperantesq; se posse inter homines passim corruptos sanis consilijs ciuitati prodesse. Inter hæc animaduerte actiuæ uitæ procellas, contemplatiuæ tranquillitatem, excelsam philosophi mentem, mortalium contemptum, studium diuinorum, formulam quandam pro ætatis gradibus doctrinarum. Omnino autem simili ratione erudit philosophum atq; ciuem. neq; id quidem iniuria. Asserit enim in Politico & Sophista eundem esse uirum regium & ciuilem atq; philosophũ. Oportere uero probat in hoc concurrere duo quædam genera rarissime in hominibus concurrentia. Naturam uidelicet ingenio acutam, contemplationi aptam, ueritatis auiditate flagrantem: unà cum natura graui, ad agendum strenua, boni publici prouida. Ingenium eiusmodi per omnes disciplinarum gradus perducit, ut patebit in septimo. Iubet quoque exerceri ciuilibus actionibus, atque inter uoluptates, dolores, labores, pericula, uelut aurum igne diligenter examinari atq; probari, prius quàm ciuitatis gubernacula sibi credātur. In primis autem ipsius boni scientiam omnium præstantissimam huic iudicat necessariam, affirmās quemadmodum res omnes absq; boni possessione inutiliter possidentur, sic rerum quoque omnium artiumq; cognitionem absq; ipsius boni intelligentia esse prorsus inutilem: neq; posse ciuem uel priuata uel publica ad bonum rite dirigere, nisi quid bonũ sit, ratione cognouerit. Etsi diuini huius boni scientia uideri Aristotelico potest superflua ad rempublicam humanis moribus gubernādam, necessaria tamen est ad hanc ipsam gubernationem, per quam Plato in superioribus inquit, conādum esse, ciues Deo similes amicosq; reddere. Subiunxit præterea gubernatorem circa singula bona ad bonum ipsum disponēda & cæcutire, & casu quodā ferri, nisi primam ipsam boni perspexerit formam, omnium exemplar causamq; bonorum. Vt autem animaduertas Aristotelem in Ethicis circa ideam boni aduersus Platonem ludere, lege Platonis uerba diligentissime ac plane perspicies

ſpicies ideam boni non eſſe ſpeciem hanc, aut illam, hic aut ibi, ſed ipſam eminentiſsimæ diuinitatis fœcunditatem, per omnia ſeſe potenter, ſuauiter, ſalubriter propagantem. Cuius imaginem quandam in mundo uiſibili ſolem uult eſſe uiſibilem, uires ſuas ſimiliter per omnia diffundentem. Verum ante hunc quem uidemus ſolem, Plato alterum in mundo cogitat inuiſibili, imaginem dei patris primam, uerumq́; filium. Ideo filios dixit boni, ut ſuper uiſibilem hunc imaginariumq́; filium poſſes inuiſibilem & archetypum contemplari. De hoc patre atque filio in epiſtola ad Hermiam legimus. De hoc Platonicus Philo in libro de cauſis, inquit: Conandum eſt in primis ad ipſum ens, id eſt de quo dicitur, Ego ſum qui ſum, aſcẽdere. Aut ſaltem ad ipſius imaginem ſacratiſsimamq́ue rationem uerbumq́ue primogenitum. Per eiuſmodi rationem atque uerbum fieri omnia ſecundum Heraclitum & Platonem, Amelius Platonicus aſſerit, utiturq́; teſtimonio Ioannis euangeliſtæ. Item in Epinomide teſtatur & Plato. Et quamuis Platonicorum nonnulli Dei patris filium Deum, per ſubſtantiam à patre, Arianorum more diſtinguant, præſertim Iulianus in libro De ſole: Iuliani tamẽ præceptor Iamblichus Aegyptiorum adducit myſteria, in quibus patris & filij diuerſa quidem ratio, ſed eadem uidetur eſſe ſubſtantia. Sed audi myſterium. Primus Deus & unus primi pater eſt dei, quem gignit in ſolitaria ſui ipſius permanens unitate. Eſt autẽ exemplar filij qui nominatur ſuimet filius, ſui pater atque unipater, Deus uere bonus. Ille enim fons eſt idearum: à quo utique uno, Deus per ſe ſufficiens, ſeipſum explicauit in lucem. Propterea ſufficiens per ſe nominatur ſuiq́ue pater. Eſt enim hic principium, Deus deorum, unus ex uno, ſuper eſſentiam omnem, principiumq́; eſſentiæ. Myſteriũ hoc Iamblichus teſtatur eſſe Mercurij. Quemadmodũ uerò ipſum bonũ ſit ſuper uoluptatem, & mores, & ſapientiam, Plato hic ſignificat breuiter. Super uoluptatem quidem, quia ſi uoluptas ipſa bonum ipſum eſſet, nulla uoluptas mala eſſet & noxia. Item ſuper mores, quoniam multi ſatis circa mores habere ſe putant, ſi mores honeſtos uideantur habere. Quod autem iudicant uerum eſſe bonum, non opinione quærunt, ſed re ipſa prorſus habere. Præterea ſuper ſcientiam, quia neque quolibet modo, neq; quælibet ſcire præcipue optas, ſed bene potius atque bona. Alioquin ſcientiam, aut reſpuis, aut negligis. Neque dicas ipſum bonum eſſe boni ſcientiam, ne per idem ſtulte definias idem. Rurſus ſuper intellectum. hic enim aſsidue bonum quærit. Ipſum uerò bonum, non quærit bonum. Adde & ſuper ueritatem. Quod enim magis iudicas bonum, magis & eligis. Morbum uerò damnumq́; minus uerum eligis potius quàm magis uerum. Denique ſuper ens. Nam ut bene ſis, eſſe deſideras. Sed & de his, & quemadmodum boni ipſius lumine omnia uera intellectus intelligat, in Theologia latius diſputamus. Sequitur diſtinctio rerum in genera duo, uiſibile & inuiſibile, & utriuſque in duo, ſcilicet antecedens atque ſequens, ſimilisq́ue perceptionis humanę diſtinctio. In quibus Brẽtinum ſequitur, & Archytam: ſed elegantius ſimul & latius explicat.

VALES philoſophi ſint, inquam ego, & quales qui alieni à philoſophia, ô Glauco, uix tandem longa oratione conſtitit. Erat fortaſsis, inquit, haud facile paucioribus explicare. Non, ut apparet. Planius uerò id, ut arbitror, eluceret, ſi hoc dũtaxat ſolum enarrare oportuiſſet, neq; per alia multa peruagari, ſi quis oſtendere uelit quónam uita iuſta ab iniuſta diſtet. Quid poſthac nobis reſtat agẽdum? Quid aliud quàm quod deinceps ſequitur? Poſtquam philoſophi ſunt qui attingere poſſunt id quod ſemper ſecundũ eadem eodem modo ſe habet: qui uerò id nequeunt, ſemper autem per multa mutabiliaq; uagantur, philoſophi non ſunt: quóſnam ex his duces eſſe ciuitatis oportet? Quo pacto ad hoc rectè poſſumus reſpõdere?

Quicunq; cuſtodire leges poſſunt, & ciuitatis officia, his gubernacula ſunt reipublicę cõmittẽda. Probe. At perſpicuum eſt, utrum cæcum an acute cernentem eſſe oporteat, cui mandemus aliquid ſeruandum. Quidni perſpicuum? Videntúrne tibi à cæcis differre, qui cognitiõe in unaquaq; re eius quod uere eſt, carent: neque perſpicuũ ullum habent in animo exemplar: neq; poſſunt tanquam pictores ad exemplar ueriſsimum reſpicientes, referenteſq; ad illud, & ipſum quàm ſynceriſsime cõtuentes, ita demum leges hic ferre de pulchris, iuſtis & bonis, ſi oporteat, & latas leges cuſtodire atq; ſeruare? Profecto non longe differunt. Num iſtos potius ad cuſtodiam eligemus, quàm eos qui unũquodq; quod uere eſt, cognoſcunt, peritia quoque aut alia quauis in parte uirtutis nihilo inferiores exiſtunt? Abſurdum eſſet utiq; alios quoſuis eligi, præcipue ſi cætera nequaquam deſint. Hoc certè maximo ſuperant.

An non iſtud iam dicemus: quónam pacto ijdem poterũt illa ſimul & hęc habere? Omnino. Quod ergo in huius diſputationis exordio diximus, naturam ipſorũ perdiſcere in primis oportet: atq; arbitror, ſi de illa inter nos ſatis conueniat, etiã hoc conuenire, fieri ſcilicet poſſe, ut ijdem hæc aſſequantur, neque alios præter hos ciuitatis duces eſſe debere.

Quónam pacto? Hoc itaq; inter nos primũ conſtet de philoſophorum ingenijs, quòd ſemper eam diligunt diſciplinam, qua illis notior fiat natura illa quæ ſemper eſt, neq; generatiõe & corruptione mutatur. Conſtet. Quinetiam quòd eam totam affectant, neq; ſponte partem eius ullam ſpernunt, nec paruam, nec magnã, neq; honorandam, neq; uilem, quemadmodũ ſuprà de ambitioſis, & amore captis prædiximus. Rectè. Præterea & hoc animaduerte, nunquid neceſſe ſit naturæ eorum ineſſe, qui tales futuri ſunt, quales narrauimus? Quale iſtud? (Propria philoſophorum ingenijs.)

Vt mendacij omnis natura expertes ſint, neq; ſpõte mentiantur unquã, ſed omnem oderint falſitatẽ, diligant ueritatem. Probabile eſt. Non ſolũ probabile eſt, ô amice, ſed penitus neceſſarium, eum qui ex natura ad aliquid amore afficitur, quicquid cognatũ & familiare eſt amato, diligere. Scite. Nũ familiarius aliquid ſapientiæ, quàm ueritas reperitur? Nihil. An ergo poſsibile eſt naturam eãdem eſſe philoſophicam & mendacem? Nullo modo.

Ergo diſcendi cupidum neceſſe eſt ſtatim à pueritia ueritatem omnem ſummopere affectare. Prorſus. Quem uerò ad certum quiddam ardenter rapiunt cupiditates, huic ad alia cupidines remiſsiores ſunt, cum aliò tanquam riuuli defluant. Nulli dubium. Quicunque igitur ad diſciplinas, & cætera talia omni deſiderio flagrant, puram ipſius animæ expetunt uoluptatem, corporis autem oblectamenta deſpiciunt, niſi quis fictus, ſed uerus philoſophus ſit. Summopere neceſſarium iſtud. Temperatus itaque uir talis erit, neque pecuniæ cupidus. Nam ad quemuis pertinet potius quàm ad hunc cumulãdis pecunijs inhiare, cuius gratia cæteri maxima cũ iactura pecunijs quærendis inſudant. Ita eſt. Præterea id conſiderandum, quoties naturam eius, qui philoſophus ſit, & eius qui non ſit, diſcernere cupis.

Quidnam? Ne fortè latens quædam inſit illiberalitas. Nam aduerſa omnino eſt puſillanimitas animo uniuerſum ipſum ſemper diuinũ atq; humanũ indagaturo. Vera loqueris. Nempe cui cogitationis adeſt magnificentia, & totius temporis totiuſq; ſubſtantiæ contemplatio, humana uita magnũ quid uideri nõ poteſt. Non profecto. Num Martẽ hic terribilem exiſtimabit? Minime. Timidæ itaq; illiberaliq; naturæ, philoſophia uera non conuenit. Non, ut mihi uidetur. Vir autem modeſtus, non quæſtui deditus, non puſillanimis, nõ ſuperbus, nõ timidus, num in commercijs difficilis erit, aut iniuſtus? Nullo modo. Quinetiam quum diſcernere cupies, quis animus philoſophus ſit, qui nõ ſtatim à

teneris annis id obseruabis, nunquid iustus & mitis, an iniquus atque agrestis. Maximè. Neq; hoc, ut arbitror, prætermittes. Quidnam? Vtrum ad percipiendū uelox, an tardus. num censes quēpiam illud unquam diligere, quod cum aggreditur, summa cum difficultate agit, & uix tādem parum quid proficit? Nunquam profectò. Quid si nihil seruet eorum quæ discit, obliuiscaturq; omnium, nónne erit scientia uacuus? Vacuus. Cum uerò irritus illi labor omnis suscipiatur, an non cogetur tandem seipsum & actionē talē odisse? Nihil prohibet. Obliuiosum igitur animum legitimorum philosophorum ingenijs cōuenire nequaquā existimemus, sed admodum memorem. Ita prorsus. Absona præterea & inconcinna natura ad intemperiem semper trahit. Semper. Veritatem uerò an cum intemperie & immoderatione congruere putas, an cum temperie potius? Cum temperie. Ergo compositam, & gratam præter cetera cogitationem huic ingenio tribuamus, quod suapte natura propensum esse uolumus ad ideam cuiusque, quod uere est, inspiciendam. Nempe. An non tibi uidemur singula percurrisse, quæ necesse est continuata serie sibi inuicem succedentia animo ei competere, qui ueritatem rerū perfecte sit consecuturus? Ita prorsus. Num potes quoquo modo studium id damnare, quod nullus sufficienter exequi potest, nisi natura sit perspicax, memor, magnificus, gratiosus, amicus, familiarisq; ueritatis, iustitiæ, fortitudinis, temperantiæ? Ne Momus quidem id carperet. Nónne his solis eruditione tandem & ætate prouectis, rempublicam præbebis administrandam? Ad hæc Adimantus, Nemo, ò Socrates, posset, inquit, contradicere. At uerò sic afficiuntur, qui audiunt ea passim quæ tu narras. Putant enim interrogandi respondendiq; imperitia à ratione in singulis, quę rogantur, paululum se abductos, collectis tandem erroribus, errorem ingentem contrariumq; quiddā ei quod prius asseruerāt, asserere. & quemadmodum qui talis ludere nesciūt, ab his qui in eo ludo periti sunt, tandem usqueadeo coërcentur & concluduntur, ut quod ferant, nequaquam habeant: ita & seipsos putant cogi tandē concludiq;, nec habere quod dicant, uerbis ueluti calculis circūscriptos: quandoquidem uerum nihilo hic magis sit, quàm illic. Aio uerò, ad hęc nostra quidē. diceret enim tibi quispiam, his quæ proponuntur, uerbis aduersari non posse: re autem ipsa compertū habere, quotcunque philosophiæ studium aggressi, ita in eo uersantur, ut non eruditionis gratia degustatis philosophiæ præceptis, iuuenes adhuc inde discedant, sed diutius immorentur: eos ut plurimum absurdos admodum euadere, & à rebus hominum alienos, ne iniquissimos dixerimus. siqui uerò præstantiores uideātur, tamen hoc studio quod ipse laudas, ita inquinari, ut inutiles euadant ad rempublicam gubernandam. Censes, inquam, illos qui hæc aiunt, mentiri? Haud noui equidem, sed quid ipse sentias, libenter audirem. Audies certe, si id roges, quòd uera loqui mihi uidetur. Qua ratione igitur recte id dicitur, quòd nō prius erit ulla malorū requies ciuitatibus, quàm in ipsis philosophi dominētur, quos reipublicę inutiles esse fatemur? Quod petis, responsione indiget per imaginem quandam inducta. At tu per similitudinē loqui, ut arbitror, non consueuisti. Esto, inquam. an mordes, cum me in sermonem impuleris adeo demonstratu difficilem? Audi ergo similitudinem, ut apertius cognoscas quàm lubrice similitudinibus utar. Vsqueadeò durum est quod præstātes in philosophia uiri in gubernanda republica patiuntur, ut nihil aliud sit unū quod hoc patiatur. Quare oportet hoc ex multis colligendo, cōparare, cum his denique, & de eis rationem reddere. Veluti quum pictores tragelaphos, & cætera huiusmodi multiplicia figmenta depingunt. Finge animo quendam nauis, aut classis gubernatorem huiusmodi, magnitudine & robore corporis reliquos nautas excedentem, surdum uerò, & caligātibus oculis, & mente gubernationis inscia: nautas autem de gubernatione inter se certātes, dum unusquisque putet se imperio dignum, quanquā nec artem didicerit unquam, nec præceptorem in ea re ullum possit ostendere, neq; quo tempore didicerit, assignare queat: negantes quinetiam artem illā doceri posse, eumq; qui doceri posse contendat, ferro petentes. Ipsos autem cogita circa gubernatorem illum confluere, obsecrare, obnixe contendere, qui ipsis gubernacula tradat. Vbi si non ipsi, sed alij persuaserint, cæteros uel perimere, uel è naui eijcere: ac postremum generoso illo nauis principe mandragora, aut mero prius occupato, gubernationem nauis arripere, præsentibus rebus uti, uino & epulis indulgere, ac ita gubernare, ut huiusmodi homines uerisimile est. Omnes prętere eum laudare, eū nautam & gubernatorem uocare, eum quæ ad nauem regendam spectant, callere, quicunq; ad usurpādum nauis principatum, uel persuasione, uel ui gubernatore submoto opitulari ipsis possit: eum uerò qui id nequeat, tanquam inutilem uituperare: ueri autem gubernatoris officium ne cogitare quidem: quòd uidelicet ad eum spectet rationem habere anni, & temporum, cœli, syderum, & uentorum, & omnium quæ ad artem illam attinent, si dux nauis est reuera futurus: ut uerò gubernet, seu uolentibus quibusdā, siue inuitis, huius ipsius artem nullam putantes accipi posse simul & gubernatoriam facultatem. Hæc si in naui ita habeant, an non uerum gubernatorē censes ab illis qui talibus uehuntur nauibus, inanem & curiosum rerum sublimium inspectorem, & naui ipsi inutilem uocitari? Et maximè quidem, inquit Adimātus. Haudquaquam opus esse arbitror, inquam ego, ut tibi latius explicem, quemadmodum ad propositæ comparationis imaginem ita in ciuitatibus affecti ciues sunt aduersus ueros philosophos, ut in huiusmodi nauibus ad uerum gubernatorem nautæ, intelligere enim te existimo. Summopere.

Primum itaque illi qui admiratur philosophos in ciuitatibus minime honorari, imaginem hanc expone, & persuadere conare, multo mirabilius fore si honorarentur. Faciam equidem. Adijcias & hoc præterea, uera loqui eos qui dicunt inutiles esse uulgo eos, qui philosophiæ studio pollent, uerum quòd inutiles sint, non esse ipsos in causa dicito, sed eos potius qui his philosophis non utuntur. Neque enim naturę consentaneum est, ut gubernator quasi indignus nautas oret, quo eius se gubernationi cōmittant, uel sapientes ad diuitum fores accedāt. Sed qui hoc primus iactauit, profecto mentitus est. Reuera autem ita natura comparatum est, siue diues, seu pauper ab aduersa ualetudine teneatur, ut necessario fores medicorum petat, & omnes qui superioris gubernatione indigent, domos adeāt hominum gubernare potentium, non gubernatores, si modo alicuius precij sint, orent, ut ab his gubernentur inferiores. Quin si eos qui his tēporibus Respublicas admini

admini

administrant, cum eis cōparaueris nautis, quos modo commemorabamus, nō aberrabis: ac si illos qui ab ijs appellantur uani, & superstitiosi reconditarū rerum indagatores, ueris gubernatoribus comparabis, recte quidem facies. Recte, inquit, admodum.

Ob has igitur causas in his quoq; haud facile est, ut honestum studium ab his probetur, qui contrarijs sunt moribus assueti. Maxima uero & uehementissima philosophiæ calumnia oritur, propter eorum mores qui philosophiæ studia profitentur. ferunt quippe hi qui philosophiam criminātur, ut ipse ais, plurimos eorum qui ad philosophiam se conferūt, prauos admodum esse: si qui uero eorum cæteris excellunt, esse inutiles: atq; ego hæc tibi concessi, nónne? Vtiq;. An non causam exposuimus, ob quam legitimi philosophi esse inutiles uideantur? Certe.

Cur autem & plurimi praui sint, uísne deinceps aperiamus? quódue philosophiæ culpa nulla est, pro uiribus declaremus? Volo equidem. Pergamus ad hæc, repetentes quod suprà induximus, qualem esse natura oporteat eum qui honestus sit bonusq; futurus. Dux autem eius in primis erat, si memoriæ tradidisti, ueritas, quam sequi omnino ac passim debet: aut si uanus sit, ueræ quoq; expers philosophiæ sit oportet. Ita prorsus est dictum. Vnum hoc igitur alienum est omnino ab ijs quæ nunc de ipso existimantur. Alienissimum. An non decenter hunc in modum eius causam defendemus? dicentes hominē scientiæ cupidum ita natura institutum esse, ut ad id quod uere est, semper contendat, neq; moras trahat in his singulis ac plurimis circa quæ uersatur opinio, sed ultro progrediens non antè quiescat quàm propriam cuiusq; naturam ea animi ui attigerit, qua id appræhendere conuenit. Conuenit autem ui quadam cognata. Qua cum adhæserit, seq; ei quod uere est, miscuerit, atq; inde reuera intelligentiam ueritatemq; genuerit, cognoscet utiq; uerum, uereq; uiuet atq; aletur. Ex hoc deniq; partu molestia eius omnis cessabit, prius uero nequaquam. Probe admodū ista dicuntur. An hic ullo modo amabit mēdaciū? uel omnino potius oderit? Oderit certe. Nē pe ubi dux ueritas est, malorum chorum subsequi, ut arbitror, non dicemus. Quo enim pacto? Imò uero syncerum sequi iustumq; morem. hunc quoq; dicemus subsequi temperātiam? Scitè. Quinetiam reliquum naturæ philosophicæ chorum quid opus est à principio recensere? Recordaris enim quòd cū his congruit, ut dicebamus, fortitudo, magnificētia, acumen ingenij, atq; memoria. Cum uero tu obiecisses, quòd quilibet necessario fateri cogeretur quæ dicebamus, uerbisq; nostris omissis, cōuersus ad eos de quibus erat sermo, diceret uidere se illos partim inutiles, partim omni prauitate corruptos: nunc sanè nos huius calūniæ causam perscrutari cœpimus, & cur multi eorum mali sint, atq; hac de causa rursus legitimorum philosophorum naturam repetiuimus, necessarioq; hanc definiuimus. Est ita. Quę rēdum est deinceps qua ratione in multis natura philosophi deprauatur (paruum autem quiddam nos subterfugit) Nempe & hoc animaduertendū, quos uidelicet nos malos quidem, sed inutiles uocant. Deinde etiā qualia hominum ingenia sint, quæ hāc imitantur naturam, eiusq; opus usurpant, & indignum se studium ac supra uires aggredientia, delinquūt sæpe, & opinionem philosophiæ passim, quam narrabas, inducunt. At quas deprauationes dicis? Ostendam si potero. profecto id arbitror nobis quēlibet

Epilogus.

concessurum, ingenium tale quale descripsimus, & omnibus hisce præditum, quibus perfectus indiget futurus philosophus, raro in paucisq; oriri. An non ita existimas? Maxime. Atq; horum etiam paucorū uide quàm multi sint maximiq; interitus. Quinam? Nā quod præter cætera auditu mirabile est, unumquodq; eorum quę in philosophi ingenio nuper probauimus, habentem inquinat animū, & plerunq; à philosophia detorquet: fortitudinem dico, & temperantiam, & cætera quæcunq; narrauimus.

De nō ueris philosophis.

Absurdum hoc quidem auditu. præterea quęcūq; bona uulgo dicuntur, deprauant animum atq; impediunt, forma, diuitiæ, corporis uires, & genus in ciuitate potēs, & cætera generis eiusdem. Habes enim quandam eorum quæ dico, formulam. Habeo equidem, ac libenter exactius quæ dicis, audirem. Vniuersum ipsum recte compræhendito, ac tibi perspicuum apparebit: neq; absurda tibi quæ de his dicta sunt, uidebuntur. Quomodo istud præcipis? Scimus enim omne semen & plantarum & animaliū, quod non fuerit ea quæ cuiq; conuenit nutritione potitum, neq; tempore, neq; loco, quo generosius ac uehementius, eo pluribus opportunis carere. bono namq; malum contrarium magis quàm non bono? Quid ni? Est igitur, ut arbitror, consentaneum, naturam optimam, si sub aduersa forma nutriatur, deteriorem euadere quàm ignauam. Est utiq;. Hac itaq; ratione dicimus Adimante, animos præstantissimo ingenio præditos, si male fuerint educati, pessimos fieri. An putas infanda scelera, & extremam nequitiam ex ignauo potius ingenio quàm generoso educatione corrupto procedere? Imbecillem uero naturam, ingentium uel bonorum, uel malorum quā doq; causam fore? Non certe. Si ipsa igitur natura philosophi conuenientem nanciscitur disciplinam, necesse est eam semper proficiendo ad omnem peruenire uirtutem. Sata autē si fuerit, genitaq; peruerse atq; ita nutrita, ad contraria omnia rursus delabitur, nisi fortè deorum aliquis eam adiuuerit. An tu quoq; putas, quemadmodum multi, uerum esse quod dicunt quosdam adolescentes à sophistis corrumpi, corruptores uero eorum sophistas quosdam esse priuatos, ac non eos potius qui ita loquūtur, maximos esse sophistas credamus, qui doceant, talesq; prorsus unumquenq; & senum & iuuenum, & uirorum & mulierum reddant, quales uolunt? Quādo id potissimum? inquit. Quando, inquam, frequētes multi uel in concionibus, uel iudicijs, uel theatris, uel castris, uel alio quodam hominum ingenti cœtu confidentes, eorum quæ dicta factáue sunt, alia uituperant, alia laudant, ad utraq; ingenti cum tumultu acrius efferuntur, dum explodunt, & applaudunt summo quodam strepitu & clamore: unde parietes quoq; & laquearia circumresonāt altius, suóque sonitu uehementer exaugent laudantium ipsorum uituperantiumq; tumultum: tunc adolescētem illum quo animo (quemadmodum dicitur) hac in turba esse censes? uel quam priuatam disciplinam ru moribus hisce putas obsistere, quo minus ab huiusmodi uituperationibus laudationibusq; diluta dispersaq; eò protinus feratur, quò fluctus hinc deuehit? Vnde eadem quę & illi, ut honesta approbabit, eadem quoq; reprobabit, ut turpia. Iisdem præterea quibus illi incumbet studijs, eorumq; euadet persimilis. Necesse id omnino est, ò Socrates. Nondum tamen uehementissimam induximus necessitatem. Quam? Quam operibus inferunt, non persuadentes uer

tes uerbis præceptores sophistæq; isti. An nõ cernis quòd hominem illis non obsequentem infamia notant? iactura pecuniarum, & mortis supplicio damnant? Summopere. Quem igitur alium sophistam putas, aut quos alios priuatos sermones aduersari istis & resistere posse? Nullius certe orationẽ. Nullius sanè. Quin & his reniti, summa stultitia est. Neque enim fuit unquam, nec est, nec erit mos alius ad uirtutem institutus, præter istorum disciplinam. Humanus, inquam, ò amice. Nam diuinum quidem, iuxta prouerbium, excipiamus. Certo enim id scito, quisquis immaculatus & integer ex hac constitutione rerum publicarum euaserit, talem diuino auxilio euasisse. Haud aliter mihi uidetur. Istud præterea tibi uideri debet. Quidnam? Quisq; eorũ qui priuatim accepta mercede homines erudiunt, quos quidem sophistas, & æmulos artium appellant, nihil aliud docendum putat, quàm multorum sententias in quibus consentiunt, quoties congregantur, atque hanc sapientiam uocat: ueluti siquis uasti cuiusdam animalis bruti, robusti admodum, & ab homine enutriti, iras & cupiditates singulas obseruauerit, quá ue ratione adire hoc deceat, qua attrectare, item quã do uel ferocius est, uel mitius, & ex quibus causis tale fiat. Voces item quas in singulis quisq; solet exprimere. Quibus præterea uocibus aliorum irritatur id animal uel placatur. Postquam uero ob diuturnam consuetudinem percepit singula, peritiam huiusmodi, sapientiam uocet, & tanquam arte quadã collecta ad docendum se conferat, reuera ignorans quæ potissimum harum opinionum cupiditatũq;, honesta uel turpis, bona uel mala, iusta sit uel iniusta. Nominet uero singula ad ingentis bestiæ illius opinionem, bona uidelicet quibus delectatur ipsa, mala quibus offenditur: nec aliam prorsus ullam de his afferat rationem, sed quæ necessaria sunt, iusta nũcupet & honesta: quo uero boni ipsius necessarij ue natura differat, neq; ipse perspexerit unquam, neq; alijs ostẽdere possit. Siquis, inquam, ita affectus sit, nónne per Iouem absurdus præceptor esse tibi uidebitur? Mihi uero. An differre tibi ab hoc ille uidetur, qui multorum uariorumq; hominum in unum conuenientium iram & uoluptates callere, sapientiã esse ducit, siue in pictura, siue in musica, siue in administrandæ reipublicæ disciplina? Patet enim quòd si quis cum his uersetur, eisq; ostendat, uel poësis, uel alterius artis opus, uel ad rempublicam attinens ministerium, exhibeatq; uulgo iudicandi operis autoritatem, ultra necessaria, Diomedea, ut aiunt, necessitate cogetur ea facere quæ isti probauerint. quod uero bona hæc reuera atq; honesta sint, an audisti quã doq; ipsorum aliquem rationem uerisimilem assignantem? Nec audiui quidem unquam: nec, ut arbitror, audiam. Hæc intuitus omnia, recordare & illud: Num potest uulgus, uel alio dicente admittere, uel ex se attingere ipsum per se pulchrum, non autẽ multa hæc pulchra, & de cæteris eodem modo, non quidem esse singula hęc quæ patent multa, sed ipsam unã cuiusq; naturam? Minime. Philosophus ergo uulgus esse non potest. Non. Quinetiam necesse est ab eo philosophantes uituperari. Necesse. Et à quibusq; populo placere uolentibus. Patet. Ex his ergo quam rationem seruãdi ingenij philosophici uides, ut suo in studio perseuerans, ad finem philosophandi deueniat? Sic autem ex his quæ dicta sunt, cogita. Concessum est, discendi acumen, memoriã, fortitudinem, magnificentiã ad hoc ingenium pertinere. Platone. Nónne statim apud omnes talis, in cunctis primus erit, præsertim si corpus natura nactus sit animo cõforme? Nihil prohibet. Volent igitur & domestici omnes, & ciues ad sua negotia peragẽda hoc uti cum adoleuerit. Sic certe. Quare precibus, supplicationibus, honoribus, blandimentis præoccupabunt futuram ipsius uirtutem atq; potentiã. Ita fieri solet. Quid hominem talem arbitraris tunc effecturum? præsertim si ampla in ciuitate natus sit, & in ea diuitijs insignis ac genere, honesta præterea indole sit atq; procerus. nónne immensa spe elatum iri hunc censes? putantem se ad res tam Græcorum quàm Barbarorum gerendas sufficere. Vnde & seipsum extollere, fastidioso habitu lasciuientem, inaniq; fastu, & insana inflatum superbia. Vehemẽter. Si quis hominem sic affectum amice moneat dicẽs, mentem ipsum nequaquam habere, egere tamen: sed eam à nullo comparari posse, nisi se eius adeptioni subijciat, an facile illum tantis occupatum malis, prę stare monenti aures putas? Longe abest. Si autem bonitate naturę, & innato quodam erga rationes affectu inductus aliquis auscultet flectaturq;, & ad philosophiã trahatur, quid eos facturos existimamus, qui putant monitoris illius usu & consuetudine adolescentem corrumpi? Nónne & loquendo, & agẽdo omni studio certaturos, ut nec adolescens monitis pareat, nec exhortator ille aliquid persuadeat, eũ tam priuatis insidijs, quàm publicis accusationibus insequentes? Valde necessarium est. Restabit ergo huic ulla ad philosophandum facultas? Exigua plane. Vidésne haud ab re nos suprà dixisse: philosophicæ naturæ partes, si peruersa adhibita sit educatio, causas esse quodammodo, ut quis ab eo studio auertatur? quinetiã impedimento esse ea quæ uulgo bona putantur, diuitias scilicet, & omnem huiusmodi supellectilem? Recte nimirum est dictum. Hic est, ò mirifice uir, interitus & corruptio talis ac tanta naturæ ipsius ad excellens officium optimæ, quæ quidẽ rara admodũ, ut diximus, reperitur. Atq; huius ingenij sunt hi uiri qui nefaria scelera patrant, & priuatim, & publice: atq; itẽ qui sunt & priuatis, & ciuitatibus bonorũ ingẽtium autores. Exile uero ingenium nihil unquam uel priu atũ, uel publice magnum efficit. Vera nimirum loqueris. Cũ plerisq; ad philosophandum natura idonei ab hoc studio detorquentur, philosophiamq; imperfectam & desolatam destituunt, uitam neq; decentem, neq; ueram ducunt: philosophiam uero tanquam cognatis orbatam, alij quidam ea certe indigni aggredientes, dedecorant ipsam nimium, eáque afficiunt infamia, qua notari ipsam à detractoribus illis commemorabas, obijcientibus quòd eorũ qui philosophiæ dant operã, nõnulli parui faciẽdi sunt, multi uero nequissimi. Dicta certe hæc sunt. Ac merito dicta. Conspicientes profecto alij plerisq; homunculi sedẽ hãc uacuã quidem, præclaris tamen cognomentis dignitateq; illustrẽ, instar eorum qui ex carcere ad tẽpla cõfugiunt, libenter ex artibus ad philosophiam prosiliunt, quicunq; prę sertim in artiũcula sua excellunt. nempe philosophia quanquam ita se habet, artibus tamen cæteris dignitate & magnificentia præstat. Quam affectant plerisq;, natura quidem imperfecti, & artibus opificijsq; sicuti corpora læsi, sic & animos mechanicis ministerijs depressi atq; confracti. an necessarium est? Maxime. An censes eos aspectu quicquam differre à fabro ærario, diuite paruo caluóque, qui è uinculis exijt, balneísque se lauit, & noua

Prouerbiũ.

Prouerbiũ.

noua se ueste tanquam sponsum ornauit, & filiam domini sui inopia presi, nec alium cui daret habentis in matrimoniũ sibi coniunxit? Haud longe differre existimo. Qualem ex his prolem nasci putandum est? nónne notham scilicet & abiectam? Necesse est omnino. Homines autẽ disciplina indignos, quoties ipsi præter dignitatẽ adhærent, quales cogitationes opinionesq́; producere dicimus? nónne, ut nominare decet, sophismata? nihilq́; legitimum, nihil dignum, nihil prudentiæ ueræ conueniens? Sic omnino dicendum. Itaq; pauci admodum restant homines, Adimante, qui digne in philosophia uersentur: hiq́; sunt qui bona indole nati ac bene enutriti, otium ad philosophiã, uel exilio deprehensi nanciscuntur, unde philosophiæ aduersis occupationibus liberi, natura duce suis in studijs perseuerãt: uel quum magnificus quidam animus angusta in urbe natus, spretis reipublicæ ipsius muneribus, ac multo magis contemptis, reliquarum artium opificijs, pro naturę dotibus, ad philosophandum se confert. Foret autem & Theagis familiaris nostri frenũ ad cohibendum satis ualidum. Theagi enim nostro omnia ita sunt, ut à philosophando excludant. Corporis uerò debilitas ipsum à rebus ciuilibus prohibet. Dęmonis autem nostri signum referre nunc nõ decet. Vel enim cuidam alteri duntaxat, uel nulli superiorum contingit. Horum uerò paucorum quicunque gustant quàm dulcis hæc sit ac beata possessio, & insaniam plurimorum uident: quia uidelicet nullus, ut breuiter ita simpliciterq́; dicã, rectè quicquam in rebuspublicis agat, neq; socius aliquis, & adiutor reperiatur, qui cũ defendendæ iustitiæ curã suscipiens aliquis, sospes euadat: sed tanquam homo in bestias incidens, cum nec unà iniuste agere uelit, nec solus ipse omnibus feris posit resistere, antè pereat, quàm quicquam uel ciuitatem, uel amicos iuuet: atque ita & sibi & alijs sit inutilis: Hæc, inquam, omnia quicunq; diligenter animaduertunt, quietem agunt, & sua duntaxat curant: ac uelut in procella, dum & turbo agitatur, & uenti perflant, & offunditur puluere cœlũ, intra parietes tuti permanent: aliosq́; intuiti nequitia inuolutos, satis habituros se putant, si puri ipsi ab iniustitia & iniquis facinoribus uixerint, & exactis uitæ curriculis bona cum spe hilares pijq́; decesserint. Haud parua certe is egerit, qui ita uitam transiget. Neq; maxima tamen, si nactus non fuerit conuenientem sibi rempublicam. Nempe in ea & ipse proficiet, emicabitq́; magis, & priuata simul publicaq́; seruabit. Hactenus quam ob causam philosophia calumniã subijt, quódue iniusta ea calũnia sit, satis dictum arbitror, nisi aliud ipse forsan adieceris. Nihil ad hęc ego pręterea dicerẽ. Sed earum quæ nunc extant rerumpublicarum quàm potissimũ philosophis cõuenire putas? Nullam prorsus, atq; idcirco conqueror, quia nullam uideo ex his quæ nunc extant rerũpublicarum institutionem ingenio philosophi dignã. Quãobrem mutari hãc naturam ac uerti necesse est. Vtq́; peregrinum semen in alienum solũ iactum debilitatur, ac degenerans ad indigenam uertitur loci seminisq́; naturam, ita & hoc genus propria nunc amissa uirtute, in alienam speciẽ permutatur. Sin autem optimam rempublicam nanciscatur, sicut & ipsum est optimũ, tunc demum diuinũ quiddam se esse, reliqua uerò humana omnia, tã ingenia, quàm studia, declarabit. Videris autem mihi statim quę nam ista respublica sit, quæsiturus. Haud rectè præsagisti. Non enim hoc abs te desiderabam, sed nunquid hęc ipsa sit quã in condenda ciuitate induximus, an alia?

Quo ad alia quidẽ hęc ipsa. hoc autẽ tunc etiam dictum est, oportere aliquid inesse semper in ciuitate, quod rationẽ reipublicæ eandẽ habeat, quã & tu legislator habebas, dum leges cõderes. Dictũ plane. Nõ satis tamẽ explicatũ. Quippe nos oratio uestra deterruit, obijciens prolixam hanc & arduam demonstrationẽ fore. Nam quod sequitur, haud dictu facile est omnino. Quid istud? Qua potissimum ratione ciuitas philosophiam suscipere debeat, adeo ut non perdatur. Nam magna quælibet fallacia esse solent, &, ut uere prouerbio fertur, præclara difficilia sunt. Prouerbiũ. Verũtamen quum istud inter nos constet, finem iam accipiat demõstratio. Facultas fortè deerit mihi, uoluntas certè nunquã. Tu uerò præsens studium meũ intelliges. Aduerte age, & nunc quàm prompte & intrepide sim dicturus, quod contrà ac nunc fit, ciuitatem oporteat studium hoc attingere.

Quónam pacto? Equidem hoc tempore, adolescentuli quũ statim à teneris annis inter rei familiaris quæstuariæq́; negotia difficilimam huius studij partem aggrediãtur, paulo pòst discedũt, etiam qui sapientiæ apprime studiosi fore existimantur. Difficilimam uerò partem, inquam, peritiam disserendi. Deinde uerò si ab alijs id agentibus, acciti auditores fieri patiantur, magnũ quid cogitant, exequendũq́; obiter putãt. In senectute uerò, exceptis paucis, multo magis quàm sol Heraclitius extinguũtur, quum nunquam iterũ accendantur. Quid ergo agendũ?

Contrà omnino. Nam iuuenes ac pueros puerilem disciplinam philosophiamq́; tractare conuenit, corporũq́;, quatenus adolescant firmenturq́; ad philosophiæ ministeriũ, curam agere: procedente uerò ætate, in qua anima iam perficitur, exercitationes augere. Cum autem uires ex uetustate defecerint, tunc à ciuilibus militaribusq́; laboribus liberi tanquam emeriti & immunes ad uotum uiuant, nulloq́; certo officio sint astricti, quicunq; feliciter uicturi sunt, & post migrationem animæ, sortem suscepturi anteactæ uitæ cõuenientem. Prompte admodum reuera loqui mihi uideris, ò Socrates. Arbitror autem plurimos quum hæc audiuerint, prõptius quoque repugnaturos abs te minime persuasos. Et in primis Thrasymachum id acturum existimo. Ne mutuæ inter me & Thrasimachum beneuolentię insidieris. Nam nuper amici effecti sumus, nec eramus antea inimici. Neque uerò antè desistemus, quàm huic & alijs persuadeamus, uel saltem agamus conferens aliquid ad eã uitam, in quam quũ peruenerint, hæc dicta reperient. Breue ad tempus dixisti. Imò uerò ad nullũ, si ad uniuersum id conferatur. Quòd autem multi his quæ dicta sunt, fidẽ non præstent, nihil mirum. Nunquam enim quod modo dictum est, euenisse uiderunt, sed talia quædã uerba potius de industria in similitudinem quandã composita, non casu, ut nunc concurrentia. Virum autem quoad fieri potest uirtute perfectum, ac summopere factis & dictis tali quadam in ciuitate potentem, nunquam aut unum, aut plures intuiti sunt. An putas? Nullo modo. Neq; unquam, ò beate, sermonibus aures adhibuerunt honestis ac liberis, quibus obnixe, & omni studio noscendi gratia uerum inquiritur. hæc autem plena uersutijs, & subornata litigiorũ machinamenta nihil aliud appetentia quàm opinionem, inanem gloriam, contentionem, tã in iudicijs quàm priuatis colloquijs, omit-

tuntur. Non certè. Quamobrem cũ hæc ipsi præuideremus metueremusq;, ueritate coacti diximus, neque ciuitatem ullam, neq; rempublicam, neq; uirum perfectum fore prius quàm paucis hisce philosophis, qui nec mali, nec inutiles sunt, ut uulgo existimantur, necessitas quędam sorte contigerit, ut seu uelint, seu nolint, ciuitatis curam suscipiant, uel à ciuibus exaudiantur, uel saltem his qui dominantur, aut eorum filijs, diuina quadam inspiratione, ueræ philosophiæ uerus amor inhæserit. Quòd autẽ horum uel alterum, uel utraq; impossibilia sint, demõstrari nõ posse arbitror. Alioquin iure ipsi irrideremur, quasi res pro animi uoto effingentes. An non ita? Ita prorsus. Siquando igitur olim infinito tẽpore anteacto, uiri in philosophia præstantes necessitate impulsi, rempublicam gubernarunt, uel hisce temporibus regunt barbarica quadam in regione nobis inaccessibili, uel in futurum administrabunt, in hoc certè rerum statu proculdubio asseueramus rempublicam suprà descriptam, fuisse, esse, ac fore.

Quando ciuitati hæc Musa præsit, fieri certe id potest, neq; nos impossibilia fingimus. Difficilia tamẽ hæc esse à nobis quoq; concessa fuerunt. Mihi quoque ita uidetur. Addes forsitan, uulgo id non uideri. Fortè. Ne usqueadeo uulgus culpes, ô uir beate. Verum quid eos opinaturos existimas, si non cõtentionis studio, sed amicis monitis, dissoluta philosophiæ aduersa calumnia, ostendas quos potissimum uiros appellas philosophos, & ut nuper distinguas, & ingenium ipsorum & studium, ne te suspicentur eos dicere, quos ipsi cogitant: uel si ita cõceperint, falli eos opinione dixeris, nec ad proposita respondere? an censes, inquam, aduersus mitem uirum irritari aliquem? aut hominem sine inuidia & malignitate, uiro nõ inuido inuidere? Equidem pro te respondeo, non in multitudine hominum, sed in paucis admodum, adeo immitem inesse naturam. Idem & ipse cogito. An & hoc cogitas? Causam ob quam multitudo philosophiam iniquo animo fert, eos esse qui cum inepti ad philosophiam sint, eã professi homines, cõuitijs passim lacessunt, & quasi inimicitijs delectentur, semper de hominibus obloquuntur, rẽ agentes philosophiæ minime congruã. Omnino. Neque enim uiro illi, ô Adimante, qui omnem mentis aciem ad ea quæ uere sunt, direxit, otium superest, quo negotia hominum inferiora respiciat, cumq; illis pugnans, inuidiam sibi & maleuolentiam conflet. Sed ea quæ semper eundem seruant ordinem contemplatur, quæ neq; inferunt inuicem, neque patiuntur iniuriam: omnia uerò ornate, & secundum rationem disposita sunt. Atque hæc imitatur, seq; his quàm simillimum reddit. An putas fieri posse, ut illud non imitetur aliquis, cui cum amore admirabũdus adhæret? Nullo modo.

Quare quum philosophus diuino atq; decoro frequenter adhæreat, diuinus ipse atq; decorus, quoad homini possibile est, efficitur. Calumnia uerò in omnibus multa. Sic est omnino. Si ergo necessitate aliqua inducatur, ut ea quæ illic intuetur, ad mores hominum priuatim & publice transferat, neque se tantum, sed & alios formet, nunquid inertem temperantiæ, iustitiæq;, & uniuersæ popularis uirtutis opificem, fore ipsum existimas? Minime. Si sentiat uulgus uera nos de hoc perhibere, an philosophis succensebit? nobisq; non credet dicentibus, non aliter ciuitatem fore beatam, quàm si eam qui diuino utantur exemplo, pictores formẽt? Nequaquã succensebit, si senserit. Verum quem pingendi modum dicis? Cum pictores hi ciuitatẽ, & mores hominum, quasi tabulam quandam acceperint, in primis eam purgabunt, quod nequaquã facile est. An nescis hoc pręcipue ab alijs philosophos discrepare, quòd neq; priuatum, neq; ciuitatem tangere, neq; leges condere tentant, antequã uel hæc purgata susceperint, uel ipsi purgauerint? Et rectè quidem. An non describere eos post hæc putas reipublicæ formam? Quidni? Deinde agentes hæc, ut arbitror, ad utraq; frequenter respiciẽt, ad illud scilicet quod natura iustum, honestum & temperatum existit, cæteraq; huiusmodi, atq; iterum ad humana: & ad superioris illius exemplar humana disponent, ex hominum officijs naturam humanam contemperãtes, ad figuram eius, quod Homerus quoq;, cũ in hominibus fit, Dei speciem & imaginẽ similitudinemq; appellauit. Scite. Partim ergo delebũt philosophi, partim etiam colorabunt, quousq; humanos mores quàm maximè fieri potest, Deo in amore coniunxerint. Pulcherrima nimirũ hæc est pictura. An persuademus illis, quos inuehi in nos dicebas, talem esse rerumpublicarum pictorem, eum uirum quem suprà apud eos laudauimus, illique indignati sunt quòd huic ciuitatem gubernandam cõmitteremus, nũc uerò æquiori animo hoc audiunt? Et maximè quidẽ, si sapiunt. Qua nunc in parte nobis aduersabuntur? Vtrum eorum quæ uere sunt, ueritatisque ipsius amatores nõ esse philosophos asserent? Absurdum quidem id esset. An fortè negabunt naturam philosophorum quam narrauimus optimi ipsius esse familiarem? Neque hoc quidem. Quid uerò? hanc congruis instructam officijs, absolute bonam fore, ac præ cæteris sapientię proximã, renuẽt? Vel eos probabunt magis quos ipsi secreuimus?

Nequaquam. An succensebunt adhuc dicentibus nobis, quòd nisi philosophorum genus ciuitatis suscipiat gubernacula, nec ciuitati, nec ciuibus erit requies ulla, finisq; malorũ? nec respublica quam oratione describimus, in lucem exorietur? Fortè minus. Visne dicamus eos nõ parum, sed prorsus mites persuasosq; fuisse? ne fortè erubescentes aliquid aliud confiteantur. Absq; dubio. Hoc igitur isti persuasi iam sint. De hoc autem quis ambiget, quin regum potentiumq; uirorum filij philosophi nascituri non sint? Nemo. Posset autem quis adijcere, quòd etiam si tales nascantur, inquinari eos necesse sit. Quòd enim seruari à maculis purum arduũ sit, nos quoque concedimus. Quis autem illud insuper addet? in omni tempore ex omnibus hominibus ne unum quidem unquam integrum immaculatumq; euadere posse? Nullus hoc dixerit. At uerò unus natura sic institutus, ciuitatemq; nactus obediẽtem, sufficiens est ad hæc omnia perficienda, quæ nunc, ut impossibilia reprobantur. Sufficiens utiq;. Pono, si princeps aliquis leges & officia, quæ narrauimus, mandet, haud impossibile est ciues his obsequi uelle. Non certè. Atqui sentire & alios eadẽ, quæ & ipsi sentimus, nũ mirũ, aut impossibile est? Nõ, ut arbitror. Quòd autem optima hæc sint, siquidẽ possibilia, satis suprà est, ut arbitror, disputatũ. Satis. Quare ex his quæ dicta sunt, sequitur, ut optima futura sint, quæ de legibus ferẽdis prędiximus, si agantur; difficilia item factu, non tamen impossibilia. Sequitur plane. Postquam uix tandem finem his imposuimus, ad reliqua iam pergendũ, qua ratione uidelicet, quibusue disciplinis & studijs instructi

ſtructi erunt huius noſtræ reipublicæ ſeruatores, & qua in ætate ſinguli ſingula exercebunt. De his certè iam dicendum. Haudquaquam ſapienter à me actum eſt, cũ in ſuperioribus reliquerim matrimoniorũ difficultatem atq; moleſtiam, filiorumq; procreationem, & conſtitutionem principum. noſcebã enim quàm inuidioſa res eſſet, factuq; difficilis, uel omnino uera. Nunc autem nihilominus tranſigere hæc cogimur: atque ea quidem quæ ad mulieres ac filios pertinent, iam peregimus: quæ uerò ad principes, tanquam à principio rurſus percurrenda uidentur. Diximus autem, ſi memoria tenes, amatores eos ciuitatis eſſe oportere, in uoluptatibus doloribusq; probatos, atq; ex hoc propoſito, neq; laboribus, neq; metu periculorũ, neq; mutatione alia dimoueri. Eum uerò qui hoc nequeat, abdicare oportet: at illum qui paſsim ſyncerus & incorruptus euadit, tanquã aurum in ignis examine comprobatum gubernandæ ciuitati pręficere, muneribusq; ornare & uiuentem & mortuũ. Prœmia uerò talia ſint qualia cõmuniter dicta ſunt, breuiter hoc percurrẽte, & quaſi tergiuerſante ſermone: quippe cum res, ut nũc ſunt, mouere timeremus. Vera loqueris. Memini equidem. Verebar enim, ò amice, quę auſus ſum, dicere. Nos uerò in præſentia id aſſerere audeamus, quòd cuſtodes diligentiſsimi, optimi eſſe debẽt philoſophi. Ratum id habeatur. Animaduerte quàm pauci tales erunt. Illius ſiquidem naturæ partes quã ineſſe illis oportere diximus, unà raro concurrunt, & ut plurimum diſiunctæ naſcuntur. Quo pacto id ais? An ignoras quòd ijdem homines, dociles, memores, ingenioſi, acuti non ſunt, ac etiam fortes, atq; magnanimi, ut moderate, tranquille, cõſtanter uiuant? Tales ſiquidem uiri acuminis ipſius feruore quocunq; contigerit, proferuntur, ſtabilitatis omnis & grauitatis expertes. Vera loqueris. Habitus autem ipſi animorum ſtabiles, & à leuitate penitus alieni, quorum in grauitate maximè confidẽdum, utpote qui in bello intrepidi ſunt, ut in his immobiles ſunt, ita ad diſciplinas tardiores & hebetes. Torpent ſiquidem atq; oſcitant, quoties eis eſt contemplationi inuigilandum. Eſt ut dicis. Nos autẽ in ſuperioribus principem oportere diximus, utrorumq; optima ratione participem eſſe. Alioquin nõ eſſe illi ſupremam diſciplinam exhibendã, neq; honores magiſtratusq; impertiendos. Recte. Nónne raro hoc euenturũ exiſtimas? Raro admodum.

Examinare igitur futuri principis oportet ingeniũ in his quæ ſuprà diximus, laboribus, timoribus, uoluptatibus. Addimus præterea, quod ſuprà dimiſimus, oportere uidelicet illud in diſciplinis plurimis exercere: ut pateat nũquid maximè ipſius doctrinę percipiẽdæ ſit compos, an deficiat potius, quemadmodum qui in alijs operibus trepidãt, atq; deficiũt.

Ita certè inueſtigare decet. uerum quam maximã doctrinam uocas? Meminiſti puto cum tres in anima ſpecies poſuiſſemus, quid iuſtitia eſſet, temperantia, fortitudo, ſapientia, nos definientes, inuicem cõueniſſe? Si non recordarer, haud dignus eſſem qui reliqua abs te audirem. An & illud memoria tenes, quod ante hæc dictum fuit? Quidnam? Diximus certè ampliori quodam alio orationis circuitu exactius ea poſſe cognoſci: uerum commodius eſſe, ut demonſtrationes ſuperioribus magis conſentaneas induceremus. Quod & uos ſufficere reſpondiſtis. Atque ita tunc ea pingui Minerua, ut mihi uiſum eſt, tractata ſunt. Sinautẽ placet uobis, ipſi hoc dicite. At ſatis mediocriterq; dictũ & mihi, & alijs eſt uiſum. Sed in his rebus, ò amice, modus quancunque ueritatis partem omiſerit, immoderate fit. nil enim deficiens ullius eſt mẽſura. quanquam nonnullis quãdoq; uidetur ſufficienter ſtatim eſſe tractatum, neq; longiori inquiſitione opus eſſe.

Permultis id propter ſecordiam accidit. Vitium hoc à cuſtode ciuitatis & legum eſſe debet alieniſsimum. Conſentaneum. Ergo amplior quidem amici huic agendus circuitus, neq; breuior diſcendo, quàm exercitando impendẽda eſt opera: alioquin, ut paulo antè diximus, ad ſummæ penitusq; neceſſariæ doctrinæ finem nunquam perueniet. An hęc maxima non ſunt? Eſtq; aliud inſuper iuſtitia, & cæteris quæ narrauimus excellentius? Nempe præſtãtius. Et horũ quidem ipſorũ nequaquam decet adumbrationem quandam qualem nunc, aſpicere: ſed abſolutam rationem cõpræhendere. An non ridiculum, id eſt, in rebus minimis omne ſtudiũ ponere, & obnixe contendere, quo quàm diligentiſsime, & ſynceriſsime peragantur: in maximis autem leuem operam ſatis eſſe putare? Ridiculum prorſus. At enim putas aliquem quieturum, niſi abs te nunc exquirat, quę nam diſciplina illa ſit, quam maximam uocas, & circa quid uerſetur? Non equidem. Sed & ipſe interroga, quanquã ſæpenumero te arbitror audiuiſſe. Nunc autem, uel non aduertis, uel potius interturbare me tuis ſcrupulis cogitas. quod ego potius arbitror. Nam ſæpe audiſti boni ideam eſſe maximam diſciplinam. Qua quidem & iuſta, & alia ſi utantur, utilia, & cõducibilia fiunt. Atq; hoc ferme dicere me uelle ſcito, & iſtud præterea, quòd ipſam non ſufficienter agnoſcimus. Sin uerò ipſam neſcimus, & ſine ipſa alia quã maximè nouerimus, ſcito nullã ex alijs nobis utilitatem fore: ſicut neq; prodeſſet nobis quicquã, quod ſine bono poſsideremus. An maius quid eſſe putas, ſine poſſeſsione boni alia omnia poſsidere, quàm ſine boni ipſius & pulchri intelligentia, cætera intelligere? Non certè. Pluribus uerò bonum uoluptas uidetur, elegantioribus ſapientia. Proculdubio. Quinetiam & hoc noſti, quòd qui ſapientiam bonum exiſtimant, ſi interrogentur, quæ nam potiſsimũ ſapientia, declarare nequeunt, ſed coguntur tandem boni ſapientiã dicere.

Ideæ prẹſtantia & utilitas in cognoſcẽdis rebus.

Quam ridicula reſponſio. Cur nõ ridicula uideatur, ſi cũ nos uituperent quòd ignoremus bonũ, de bono rurſus nobiſcũ tanquã intelligẽtibus illud loquantur? Aiunt enim bonum eſſe, ſapientiam boni, quaſi nouerimus, quid ipſi dicant cum boni nomen pronunciant. Vera loqueris. Qui uerò bonũ uoluptatem eſſe definiunt, nũquid minus errant quàm cæteri? Nónne & iſti cogũtur fateri uoluptates eſſe malas? Valde. Eadem igitur & bona eſſe, & mala, fateri coguntur. An nõ? Plane. Nónne conſtat plurimas circa hoc, & maximas ambiguitates conſurgere? Conſtat. Nónne & hoc perſpicuũ? quod quæ iuſta, & honeſta uidentur, etiã ſi non ſint, multi eligerent agere, poſsidereq;, & uideri hominibus hæc habere: nemo autem ſatis habere ſe putat ſi quæ bona duntaxat uidentur poſsideat, ſed quæ reuera bona ſint, omnes quærunt, opinionem uerò in his quiſq; cõtemnit? Et maximè quidem. Bonũ quidem anima omnis expetit, eiusq; gratia agit omnia, augurans eſſe aliquid: dubitat tamen, neq; ſufficienter quid ſit cõprẹhendere poteſt, neq; fidei ſtabili inhærere, quali utitur circa alia: atq; idcirco & in alijs fallitur, cũ quid utile ſit, iudicare pergit. An circa id

cum tale ſit ac tantum, ſimiliter cæcos eſſe debere dicemus illos quoq; pręſtantiſsimos in ciuitate uiros, quibus uniuerſa committimus? Minime omnium.

Reor equidem, eum qui neſciat, ut nunc fere accidit, qua ratiõe iuſta & honeſta, bona ſunt, haud multi faciendum ſane cuſtodem ſeipſum exhibere poſſe. Auguror autem neminem ipſa prius quam bonum ſufficienter cognoſciturum. Scite auguraris. Perfecte igitur diſpoſita nobis erit Reſpub. ſi cuſtos horũ peritus eã reget. Ita neceſſe eſt. Verum tu, ò Socrates, utrum bonum ipſum dicis eſſe ſcientiam, uel uoluptatem, uel aliquid aliud pręter hæc? Iamdiu cõpertum habeo Adimante tibi non ſatis fore, ſi ſentẽtias aliorum retulero. Haud decere mihi uidetur, ò Socrates, opiniones aliorũ referre poſſe, ſuam uerò nequaquã, hominem præſertim tãdiu in his uerſatum. An decere putas, ut de ijs quæ quis ignorat, quaſi ſciens loquatur? Nullo modo quaſi ſciẽs, ſed ut quaſi ex opinione proferens quæ ſentit. An neſcis opiniones omnes abſq; ſcientia turpes eſſe, quarum quę optimæ, cæcæ ſunt? an eos qui abſq; intelligentia uerũ aliquid opinãtur, differre ab illis exiſtimas, qui licet cæci ſint, recto tamen tramite gradiuntur? Nihilo. Vis ergo turpia contemplari cæcaq;, & obliqua, cum liceat ex alijs perſpicua pulchraq; audire? Age per Iouẽ Socrates, ne deſiſtas, cum ad calcẽ ferè perueneris. Sufficiet enim nobis, ſi quemadmodum de iuſtitia temperantiaq; & alijs tractauiſti, ita quoque de bono tractaueris. Mihi quoq;, ò amice, ualde ſufficiet. At uereor ne uires deficiant, atq; ego ſupra uires auſus, ineptior appareã, riſumq; audientibus moueam. Cæterum, ò uiri felices, quid ipſum bonũ ſit in præſentia dimittamus. Eſt enim, ut mihi uidetur, pręſentem ſupra cõtẽplationẽ. Quis autẽ appareat boni ipſius filius, quiſq; ſimilimus ei ſit, ſi uobis placet, dicam: ſin minus, dimittam. Dic age. patrem uerò poſtea declarabis.

Quæſtio de bono difficillima.

Filius boni hoc eſt ſol.

Vellem equidem, ut & ipſe explicare poſſem, & uos percipere, nõ ſolũ boni partus ut nũc, ſed ipſum bonum. Hunc ergo ad præſens partũ boni ipſius filiumq; accipite. Cauete tamẽ, ne inſcius ipſe uos decipiam, uanã reddens de filio rationẽ. Cauebimus id pro uiribus. Dic modo. Dicam equidẽ, ſi prius repetamus inuicẽ confirmemuſq;, quę ſuprà memorata ſunt, & aliàs ſępenumero dicta. Quænã? Multa quidem pulchra, & multa bona, & ſingula ſimiliter eſſe dicimus, & oratione diſtinguimus. Dicimus profecto. Atqui & ipſum pulchrũ, & ipſum bonum inducimus, ac ſimiliter in omnibus, quæ ut plura ponebamus, unum rurſus ponimus ſecundũ ideam unam cuiuſque tanquã una ſit, & quod unũquodque eſt, appellamus. Vera hæc ſunt. Et hæc quidem uideri dicimus, nõ autem intelligi: ideas autem intelligi, non uideri. Sic eſt omnino. Qua potentia è multis quas habemus, quæ patent oculis cernimus? Viſu. Nónne & auditu quæ audiuntur, & alijs ſenſibus omnia quæ ſentiuntur? Quidni?

Nunquid animaduertiſti quàm perfectã ſenſuũ autor uim fabricauit ad id quod uidere, & id quod uideri dicimus? Non ſatis. Sic autem conſidera. Eſt'ne auditui, atq; uoci alio genere opus ad hoc, ut ille quidem audiat, hæc audiatur? Quo tertio abſente, ille non audiet, iſta non audietur. Nequaquam.

De medio inter ſenſum & ſenſile.

Arbitror equidem, neq; alijs multis, ne dicam nulli, tali quodam opus eſſe. An tu talem aliquam uim reperis? Minime. An non aduertis uiſus ipſius & eius quod uiſui ſubiacet uim, tali aliquo indigere? Quo pacto? Pręſente oculis uiſu, ipſiſq; ad ſpectãdum directis, præſente item colore, niſi adſit & genus tertium proprie ad hoc natura aptũ, neq; uiſus uidebit quicquã, neq; uideri colores poterũt. Quidnam id eſſe dicis? Quod tu lumen uocas. Vera loqueris. Profecto uiſibilis ipſius uis, & uidentis potentia, iugo quodam aliorum omnium cõiugationum maximè honorando iunctæ ſunt, non exigua quadã ſpecie, ſi modo contemnẽdum nõ eſt lumen.

Lumen mediũ inter uiſum & colorem.

Longe abeſt, ut contemnendũ ſit. Quẽ potiſsimũ deorum cœleſtium huius cauſam putas, cuius lumẽ efficit, ut & uiſus noſter quàm optime cernat, & oculis obiecta cernãtur? Quem tu putas & alij. Nẽpe de ſole interrogas. Ita uerò ad hunc Deum ſe uiſus habet. Quomodo? Viſus ſol non eſt, neque oculus cui ineſt uiſus, ſol eſt. Non certè. Sed ex omnibus ſenſuũ organis id maximè ſolis particeps. Multum ſanè. Nónne & uim quam habet, ex ſole infuſam ſeruat? Prorſus. Quinetiam ſol uiſus non eſt. Cauſa uerò ipſius eſt, ab eo proſpicitur. Sic planè. Hunc me uocare boni filium dicito, quẽ ipſum bonum in hac ſecum genuit comparatione conſimilẽ; ut quemadmodum ipſum in loco intelligibili ad intellectum, & ea quæ intelliguntur, ſe habet, ſic & iſte in loco uiſibili ad uiſum ſe habeat, & ad ea quæ uidentur. Quo pacto? Latius explica. Oculi porrò, quoties non ad ea uertuntur, quorũ colores diurnus fulgor illuminat oſtenditq;, ſed ad illa quæ nocturnis radijs attinguntur, cęcutiunt hallucinantúrque, & propè cæci eſſe uidentur, ac ſi purus in illis uiſus nõ inſit. Sic accidit. Quoties uerò ad ea quæ ſol illuſtrat, perſpicue cernunt, ijſdemq; ipſis in oculis eſſe uiſus apparet. Eſt ita. Sic & de animo cogita. Quando enim illi inhæret in quo ueritas & ipſum ens emicat, intelligit illud cognoſcitq;, & intellectum habere uidetur. Sed cum ad id fertur, quod tenebris eſt permixtum, quod uidelicet generat atq; corrumpitur, eius obtunditur acies, opiniónéſque uerſat uarias, ac mentis expers eſſe uidetur. Sic apparet. Illud igitur quod ueritatem illis, quæ intelliguntur præbet, & intelligenti uim ad intelligendum porrigit, boni ideam eſſe dicito, ſcientiæ & ueritatis, quæ per intellectũ percipitur, cauſam. Cum uerò adeo pulchra duo hæc ſint, cognitio ſcilicet ac ueritas, ſi bonũ ipſum aliud quàm iſta & pulchrius æſtimabis, rectè putabis. Et quemadmodum lumẽ ac uiſum ſolis ſpeciem quandam habere exiſtimare decet, ſolem uerò ipſum eſſe, nequaquam: ita cognitionem & ueritatem, boni ipſius ſpeciẽ habere quidem aliquam, eſſe uerò ipſum, minime. Auguſtior enim eſt ipſius boni maieſtas. Decus narras inæſtimabile, ſi ſcientiam quidem & ueritatem præbet ipſum, uerum decore hæc ſuperat. Neque enim uoluptatem ipſum eſſe dicis. Bona uerba quæſo. Atq; ita planius eius imaginem contemplare. Quomodo? Solem quidem dices, ut arbitror, ijs quæ uidentur non modo uidendi præbere potentiam, uerumetiam generationem, augmentum, nutritionem, cum ipſe tamen generatio non ſit. Quo enim pacto? Atque ita dicas bonum ijs quæ cognoſcuntur dare, non modo ut cognoſcantur, ſed eſſe inſuper & eſſentiam elargiri, cum ipſum eſſentia nõ ſit, ſed ſupra eſſentiam, dignitate ipſam & potentia ſuperans. Aedepol mirabilis hic exceſſus. Huius certè tu cauſa es, qui me compuliſti ad ea quæ mihi de hoc uiderentur aperiẽda. Nequẽdũ etiam deſiſtas, ſed abſolue præcipue ſolis comparationem, ſiquid

Sol ut intercedat inter uiſum & uiſibile.

Quomodo bonũ genuit filium ſibi cõſimilem.

Vt uiſus ad ſolem, ita animа & intellectus ad bonũ & intellectũ.

eſt

eſt prætermiſſum. Atqui multa prætermittuntur. Ne minimũ quid omittas. Reor equidem multa præterea ſuperfore, ueruntamen quotcunq; ad præſens referri poterũt, haud ſpõte dimittã. Ita precor. Cogita duo hæc eſſe, & unũ quidem in genere loco'q; intelligibili regnare, alterũ inuiſibili, ne ſub cœlo, inquiens, uidear te circa nomẽ decipere. Attamen ſpecies duas habes, uiſibile ſcilicet & ipſum intelligibile. Habeo equidem. Perinde ac ſi acceperis lineã in duas æquales ſectam portiones, & utranq; rurſus partẽ ſimili ratione diuiſeris: ita nunc oblatũ tibi genus unum uiſibile, intelligibile alterũ, in duo rurſus ſecundũ claritatẽ & obſcuritatẽ utrũq; diſtingue. In genere quippe uiſibili portio una imagines continebit. Voco autem imagines, primũ umbras. Deinde ſimulacra quæ in aquis apparẽt, & quæ in corporibus denſis, lenibus, terſis ac lucidis, & omne quodcunq; tale, ſi tenes. Teneo. Portio uero altera compræhendet ea quorum hæ ſimilitudines quędã ſunt, animalia uidelicet quæ apud nos ſunt & plantas, & uniuerſum fabricæ genus. Sic pono. An uis præterea ſecũdum uerum & non uerũ dicere genus hoc diſtingui? ut quemadmodũ ſe habet quod opinione fingitur ad id quod ſciẽtia noſcitur, ita ſimulacrum ad illud cuius eſt ſimile? Valde. Conſidera iterum intelligibilis ſectionem. Quo pacto? Vnum quidem ipſius genus eſt quod inquirit animus his utẽs uelut imaginibus quæ prius diuiſa ſunt, compulſus ex ſuppoſitionibus nõ ad principium, ſed ad finem procedere. Alterum uero, quod excogitat animus, ex ſuppoſitione procedens ad principium nõ ſuppoſitum, nec imaginibus utens quibus ad genus alterum uti ſolemus, ſed in ipſis ſpeciebus per ipſas progrediens. Haud ſatis quæ dicis intelligo. At enim facilius per hæc intelliges. Arbitror te non latere, quòd qui circa geometriã & arithmeticã & cætera generis eius uerſantur, ſupponunt quidẽ par & impar & figuras ac tres ſpecies angulorũ, et horum ſimilia in argumentationibus ſingulis, & his poſitis tanquam cuilibet manifeſtis, rationẽ de his nullam exigendam putãt. Atq; hinc incipientes ad alia iam deſcendunt, & ad illud tandẽ perueniunt quod quærebant. Prorſus id noui. Enimuero & illud noſti, quòd & ſupradictis ſpeciebus utuntur, deq; illis uerba faciunt: quanquã non ad eas mentem dirigũt, ſed ad illa potius quorũ iſta ſimulacra ſunt, ad quadrangulum ipſum uidelicet, ipſumq; diametrum, non ad ea quæ ſcribunt. Et in alijs eodem modo, ſpeciebus quidem hiſce quas deſcribunt figurantq;, quarũ & umbræ ſunt, & in aquis imagines, tanquam imaginibus quibuſdam utuntur, affectantes illa conſpicere, quæ non aliter quàm cogitatione percipiuntur. Vera loqueris. Hãc generis intelligibilis ſpeciem ſuprà dicebam, ad cuius inueſtigationem cogi animum ſuppoſitionibus uti, ad principium non euntem, utpote qui ſupra ſuppoſitiones aſcendere nequeat, utaturq; imaginibus his quæ ex inferioribus ſunt ad ſuperiorum ſimilitudinem comparatæ, atq; ita opinione conceptæ diſtinctæq; ſunt, quaſi ad illa perſpicue conferant. Intelligo equidem dici abs te quod in geometria & alijs eius germanis artibus fieri ſolet. Alterã intelligibilis partem ad illud referre me ſcito, quod ipſa ratio per demonſtrandi facultatem attingit, dum ſuppoſitiones non pro principijs habet, ſed reuera pro ſuppoſitionibus accipit, tanquam gradibus quibuſdã & adminiculis utens, quouſque ad illud quod non ſupponitur, ad principium uidelicet ueniens uniuerſi ipſum attingat, & rurſus adhæreat illis quæ principio hærent, atq; ita ad finẽ uſq; perueniat, nullo prorſus ſenſibili utens, ſed ipſis ſpeciebus, per ipſas, atque ad ipſas progrediens. Intelligo tandem, quanquam minime ſufficienter, ut cuperem. Videris enim mihi magnum opus proponere. Moliris quidem differere, partem illam uere entis & intelligibilis generis, quã per demonſtrationis ſcientiam ſpeculamur, illa eſſe clariorem quam ex illis ſcientijs, quæ artes appellãtur, inueſtigatur. In quibus pro principijs ſuppoſitiones habentur, & qui iſta cõſiderant, cogitatione coguntur non ſenſibus intueri. Quoniã uero ad principium nõ aſcendunt, ſed ex ſuppoſitionibus indagãt, intellectũ circa hæc habere tibi nequaquã uidentur, licet cũ principio intelligibilia ſint. Videris autẽ mihi geometricarum & ſimilium rerũ habitum cogitationem potius appellare q̃ intellectum, quaſi cogitatio inter opinionem & intellectum medium teneat. Sufficienter admodum percepiſti. Atq; ad has quatuor proportiones, quatuor itidem animi affectiones accipe. Intelligẽtiam quidem ad ſupremum ipſum, ad ſecũdum cogitationem, ad tertium fidem, ad poſtremum uero aſsimulationem ſiue imaginationem. Hęc præterea inuicem alternæ ratione proportionis ordina, ut ita hæc claritatem participent, quemadmodum illa circa quæ ſunt, ueritatem. Intelligo equidem, & quod dicis admitto, & ut iubes ita diſpono.

suppositiones principia sunt.

cogitatio inter opinionem [et] intellectum medium ten[et]

DIALOGVS SEPTIMVS DE IVSTO.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

SAPIENTES diuino ingenio præditi omne mentis ſtudium à terrenis ad cœleſtia, à mobilibus ad immobilia, ab his quæ ſentiuntur, ad illa quæ ſuperant ſenſum pro uiribus conuerterunt. Conſiderantesq; mundi machinam & unã eſſe, & mirabiliter ordinatam, neq; tamen ex ſeipſa poſſe cõſiſtere, cum ex diuerſis componatur atq; mutetur, merito cognouerunt ab alio dependere: ab alio inquam uno, atq; ſapientiſſimo, qui & unum conficiat opus ex multis, & id unum ubiq; ordinet ſapienter, regat præterea & potenter, opus uidelicet ingens atq; multiplex, motu quidem perpetuo, atq; rapidiſsimo, non tamen aberrante reuolutum: ducat quoq; benigniſſime ſingula ad bonum mirifica tum commoditate tum facilitate currentia. Quamobrem communi quadam conceptione Deum eſſe pariter conſenſerunt, unũ uniuerſi regem potentem & ſapientem atq; clementem: quem & terreni reges, rerumq; publicarum gubernatores pro uiribus debeant imitari. Poſt communem hanc de Deo conceptionem gemina rurſus uia ad Deum cœperunt planius atq; propius proficiſci: per alteram quidem negando, per alterã referẽdo. Nam illa quid ipſum bonum, id eſt, quid Deus non ſit argumentantes, probauerunt neq; eſſe quicquam ex his quæ capiuntur ſenſibus, neq; ex his quæ mente compræhenduntur. In hac autẽ & creaturas ad creatorem, & uiciſſim creatorem referentes ad creaturas, excogitauerunt qua ratione & creator ſingula faciat atque perficiat, & creaturæ ad ipſum ſeſe uel habeant, uel imitari, uel conſequi poſsint. Hactenus procedere philoſophantis ingenium Plato noſter & in Parmenide monſtrat, & libro ſuperiore confirmat. Quòd Dionyſius quoq; Areopagita maxime cõprobat. Procedere inquam hucuſq; tum radio quodam ab initio menti ſemel infuſo, tum accedente lumine diuinitus mentes aſsidue colluſtrante. At uero quid ipſum in ſe bonum ſit, id eſt diuina ſubſtantia, quemadmodũ & in Parmenide, & hic oſtẽdit, nemo per eiuſmodi uias aſſequi poteſt. ſolũ uero per has illuc deniq; peruenire, ubi diuinum bonũ ob ſolam benignitatẽ ſuam amatorem ſuũ propius accedentem & propria luce format, & calore fouet, & poteſtate trãsformat mentem, tum demũ cognoſcentẽ Deum cũ ipſa iam facta ſit

Deus

Deus. Quod quidem in epistolis quoq; significat. Postquam uero deum philosophus contemplatus fuerit cœlestia gubernantem, tunc solum, & solus poterit terrena diuinitus gubernare. Qua quidem in re Plato Minoëm laudat ab Ioue prius contemplando petentem leges quàm ad homines promulgaret. Mitto quantum multi laudent Scipionem, quòd Ioue magistro ad remp. accedebat. Quid de Numa Pompilio dicam, ciuitatem religiosis legibus gubernante? Nónne & Mosaicæ leges quibus Dei populus diuinè gubernaretur, Deo ipso docente ad homines peruenerunt? Hinc Aristo[illegible]us narrat philosophorum Indorum mysteria, quibus cõtinetur, absq; diuina regula, & hac quidem à Deo demonstrata, non posse quicquam uel priuatim uel publice recte feliciterq; unquã administrari. Quoniam uero idem Aegyptij compertum habebãt, solis philosophis, & his quidem absolutis atq; insuper sacris regni gubernacula concedebant. Atq; usqueadeo putabant nihil absq; diuino auxilio posse feliciter agi, ut omnia publica à sacris uotisq; auspicarentur. Nihil rursus absq; diuina quadam inspiratione intelligi posse adeo asserebant, quemadmodum refert Iamblicus, ut omnes apud illos philosophantium libri Mercurij Dei nomini sint adscripti, quasi non hominum sint inuenta, sed Dei. Quòd Timæus quoq; significat dicens philosophiam donum esse diuinum. Ciuilem quoq; peritiam esse diuinum munus in Protagora & Politico docet. Atque ut ad hunc septimum redeamus, non admittit quenquã ad hanc suam rempub. gubernandam, nisi quẽ constiterit diuina quadam tam indole quàm educatione utrũque donum diuinitus accepisse: quem solum ubiq; legitimum ciuem philosophũq; appellat. Sed cur diuino ad id munere opus esse dicit? Mitto nunc alias rationes. Quia uidelicet cum difficilimum cuiq; sit seipsum feliciter gubernare, certe impossibile est ciuitatem, ex tam multis diuersisq; compositam, cui & quotidie innumerabiles incertiq; imminent casus, beate unquam absque Deo beatitudinis autore componere. Hinc factum est ut quælibet ciuitas proprium quoddam numen agnouerit, quasi patronum. huius uero numinis uicarium & interpretem esse Plato uult ciuitatis gubernatorẽ, qui instar numinis & diuina contempletur, & humanis inde prouideat. Quamobrẽ malos homines quasi diuini muneris omnino expertes à repub. procul expellit. Solos autem accipit bonos. Neq; tamẽ omnes. Nam ignaros theologiæ appellat cæcos atq; somniãtes, utpote qui rerum imagines pro rebus accipiant: stultum uero censet ciuitatis custodiam cæcis somniantibusq; commendare. At uero theologos, qui nullum adhuc humanarum rerum usum teneant, non prius ad publicas res gerendas admittit, quàm priuatis leuioribusq; tractandis assuefecerit. Concludit interea nulli magistratum esse dandum, nisi cuius uita sit melior magistratu, ipsumq; magistratũ neq; petat neq; etiã appetat. Tu uero ubi Plato in erudiendo ciuili philosopho imaginẽ proponit speluncæ, & uinculorum, & luminis cuiusdam, umbrarumq; & aquæ, Speluncam intellige hunc quẽ uidemus mundum, si ad mundum inuisibilem comparetur. Vinculum uero corpus humanum, siue potius perturbationem animum corpori alligantem. Vmbras autẽ res omnes quæ sensus mouent. Sunt enim hæ uerarum rerum, id est idearum umbræ. Quòd autem dicit animum nõ absq; offensione repentè tum ab inuisibili mundo descendere ad uisibilem, tum uicissim ascendere, duobus more Platonico modis potes accipere: tum in hac uita, quando uidelicet absq; medio ab hoc humanorũ studio, ad ipsum supremum diuinorũ studium, atq; contrà transitur: tum inter hanc uitam atq; alteram. Quando scilicet anima uel impura à corporis tenebris ad diuinum migrat lumẽ, sub quo caligat prorsus & cruciatur: uel à diuino lumine in corpus elementale descendens diu cęcutit atq; turbatur. Memento uero luminis proprium esse omnia facere atq; demonstrare: idq; est triplex, diuinum, intellectuale, uisibile. Diuinũ appellari solis utriusq; solem. Intellectuale, solem angelicũ nominari, solis mundani solem. Visibile deniq; lumen, esse cœlestem solem eiusq; fulgorem. Quemadmodum uero fulgor à cœlesti sole per omnia se diffundens, est imago actusq; solis: ita & lux quæ inest soli, imago est actusq; mentis angelicę. Lumen deinde in angelo diuini luminis actus est & imago. Et quemadmodum uisibile lumen in natura perspicua duntaxat recipitur, sic inuisibile in perspicaci natura. Tres eiusmodi soles Iulianus Platonicus in libro De Sole describens, addit ex Phœnicum theologia, uisibile lumen esse diuinæ angelicæq; intelligentiæ actum quendam perennem per solarem fenestram ad oculos emicantem, atq; inde per materias passim perspicuas quasi conuenientes sibi diffusum. Cæterum ne diffidas lumen hoc apparens esse luminis non apparentis imaginem, scito id lumen non esse corpus. Corpora enim absque offensione infectioneq; penetrat. Item nõ fieri propriã compositi corporis qualitatẽ. Alioquin & propriã requireret qualitatem elementorũ calidam siue frigidam in eo præcedentẽ, quod ipsum sit suscepturum, & recedente sole ad tempus in perspicuo remaneret. Item dimensioni propriæ non adstringi. Non enim tẽpore peruenit, uel partem nunc illuminat, & pòst partẽ. Adde quòd amplum absq; sui dissipatione implet, uicissimq; in angustum sine uel sui uel uasis confractione momento se colligit. Neq; proprie corporeum est, sed inter incorporea & corporea medium, & profecto propria cœli qualitas, cuius natura incorporeis est quàm proxima. Communicatur quoq; elementis duntaxat perspicuis, in hac ipsa perspicuitate cœlo similibus: perspicuis inquam primo lumen, deinde calor: opacis autem calor primo, lumen uero non prius quàm per calorem ad naturam perspicuam redigantur. Corporibus autem opacis, in quibus natura terrea dominatur, nõ infunditur. Non quia penetrare non possit, quandoquidẽ & crystallum penetrat opacis multis solidius: sed quia natura terrea à natura cœlesti alienissima cœlestis qualitatis capax esse non potest. Communicat tamen opacis calorem ut dixi, non tam proprium cœlo quàm lumen. Cœlum enim quia lucet, ideo calet. Quòd autem lumen à cœlo in perspicua nostra diffusum, solis imago rursus debeat appellari, hinc apparet, quòd ipsum est imaginum omnium communis propriaq; origo. Imagines enim rerum sub ipsius fulgore resultant, ipsumq; est imago tam potens, ut appareat non solum quando à speculari corpore resilit, sed etiam quando à sole prosilit: quod cæteris imaginibus minime conuenit: omnes tamẽ incorporeæ sunt: siquidem per totum momento se fundunt, eodemq; in puncto absq; mutua confusione sunt multæ. Incorporeum ergo est & lumen, cuius id uirtute perficitur. Proinde momento solis radium secũ ferre actum lucis uimq; caloris. Ac per lucẽ quidem referre diuinæ & angelicæ intelligentię claritatem. Per calorẽ uero utriusq; uoluntatis charitatisq; affectum. Cum uero superi quemadmodum & artifices, opera per uoluntatem potius quàm per intelligentiam agant, merito uisibilis hic radius ex inuisibili illorum radio profluens, per calorem agit singula quæ gignuntur, potius quàm per lucem. Immo uero per lucem agit, sed rerum imagines spiritales, per calorem uero corporeas qualitates. Calorq; hic ita dependet à luce, quemadmodum in diuinis per intellectũ idealiter repræsentantur omnia, per affectum inde surgentem omnia generantur. Nos uero hinc admoniti si natura terrea lumen cœleste non recipit, terrenos à nobis affectus longius expellamus, ut diuino lumine impleamur. Ac si ultimum corpus non accipit primi lumen, nisi caleat inde prius simileq; reddatur, eia nos quoq; mẽtium ultimi flagremus prius amore primæ, ut amore purgati factiq; similes luceamus deinde diuinitus, ac pleno iam lumine gaudeamus. Sed reliqua iam huius septimi perstringamus. Quoniam igitur triplex lumen est, ut diximus, uisibile scilicet, & intellectuale super uisum, & diuinũ super intellectum, ideo Plato in tribus gradibus mentionem hic facit de lumine, scilicet in cauerna, in nocte, in die: tria uidelicet lumina illa significans. Ter quoq; mentionem facit de aqua, in cauerna, in nocte, in die. sicut enim lumen & facit & demonstrat omnia, sic aqua lauat omnia atque repræsentat. per primum quidem significat mores, per secundum uero contemplationem. Et utrunq; tribus gradibus peragit. Nempe per moralem ter lauat & purgat, primo quidem amputando secundos motus per uirtutes ciuiles, deinde eosdem per uirtutes purgatorias extirpando, tertio per uirtutes animi iam purgati motus primos absolutissime moderando, unde iam ad exemplares quæ in Deo sunt, uirtutes perueniatur, præsertim per contemplationem. Cuius quidem tres sunt gradus, quos refert aqua ter nominata, quatenus ipse imagines repræsentãdo, refert intelligentiam. Diuina siquidem in tribus, ut ita dixerim, aquis repræsentari uidentur. Primo quidem licet cõfusius, in rationibus physicis: Secũdo distinctius in mathematicis: Tertio clarissime in metaphysicis penitus absolutis. Formas quidem physicas Plato omnino materiales appellat, quia & communi & propria materia indigent, & absque illa cogitari nõ possunt. Mathematicas uero formas non adeo materiales, quia & propria non egent materia, sed aut communi tantum ut dimensiones, aut nulla, ut numeri: atque hæc sine materia licet excogitare. Diuinas denique formas omnino immateriales existimat, resq; ueras, quarum imagines quidem sint mathematicæ formæ, umbræ uero res naturales, mysterium uero hoc est Pythagoricum. Cũ ergo animaduerteret Thaletem, Democritum, Anaxagorã, tam negligentes in rebus diuinis fuisse, quàm diligentes in naturalibus, Pherecydem contrà & Pythagoram Pythagoreosq; omnes mathematicorum principes, pariter summos extitisse theologos, moribusq; diuinos, merito partim ratione, partim experientia conclusit curiosum naturalium studium animam sæpissime à diuinis auertere. Quam & Salomon propterea occupationem pessimã iudicauit, & miseros qui nimium occuparentur in ea. Eosdem in Phædone Socrates detestatur, eos inquam qui naturalium effectuum causas, dũtaxat ad qualitates quasdam elementales curiosius referentes, in eiusmodi prin-

cipio & fine quiescunt, neque summum uniuersi principium finemque perquirunt. Quamobrem Septimus hic liber ubi animam ad summum bonum solemque, id est Deum, ideasq; diuinas quasi stellas conuenientibus perducit gradibus, nullam in ipso ascensu naturalis peritiæ efficit mentionem. Sed mathematicos quosdam gradus ad diuina commodius perducẽtes adducit in medium: inter quos duo sunt puri. Arithmetica enim circa puros uersatur numeros, & geometria circa puras dimensiones. Tres uerò gradus sunt mixti. Nam Musica numeris addit uoces motusq; ad auditum præcipue pertinentes. Stereometria uerò dimensionibus addit pondera. Astronomia numeris dimensionibusq; cœlestes sphæras motusque metitur. Vtitur autem Plato naturali peritia in descensu potius quàm ascensu, quemadmodum in Timæo & Philebo atq; Parmenide, & alibi sæpe docet. In descensu enim per diuinas naturalium causas, naturalia uult principalia demonstrari. In ascensu uerò per anxiam naturalium curam, tãquam à diuinis ualde remotam, diuertere ab illis animam putat potius quàm cõuertere. Omnino autem & actiones omnes etiã si honestissimæ uideãtur, nihili pẽdit, nisi ad diuini boni imitationem consecutionemque conducant: & speculationes similiter omnes uel negligit, nisi ad diuinum bonum inueniẽdum conferant, uel etiam detestatur, si quo pacto nos inde diuertant. Proinde totum philosophiæ studiũ esse uult à sensibilibus conuertere ad intelligibilia, ad ipsumque bonum, quod intelligibilium lumen est supremum, ascendere. Aitque quemadmodum se habet uisus ad uisibilium summum, id est solem, sic intellectum ad summum intelligibilium lumen, scilicet Deum se habere. Ergo sicut sol generat oculum, & generando uim uidendi largitur, & genito actum uidendi continue præstat: sic Deus & intellectum creat, creandoque intelligendi uim præbet, & creato continue actum intelligendi. Rursus quemadmodum circa oculum nihil opus est ab arte fieri, nisi purgare ipsum atque conuertere: ita circa intellectum duo duntaxat præstat philosophia, purgando scilicet ipsum tum à perturbationibus, tum à falsis opinionibus, atq; conuertendo per rationes exhortationesque à sensibilibus formis ad intellectuales nobis insitas formas, perque has ad formas intelligibiles, id est ideas. Rursus per ideas ad diuinam mentem, qua comprænhenduntur ideæ, ab hac deniq; ad diuinum bonum, idearum principium atque lumen. Cum ergo dicit animam à lucerna ad lunam, à luna ad solem attolli, significat à formis naturalibus ad mathematicas, ab his ad diuinas denique eleuari, non docendo quidem: diuina enim, ut tradit in epistolis, doceri non possunt: sed purgando potius atque conuertendo. Nam his peractis, sicut sol qui est uisibilium lumen, monstrat oculo uisibilia, ita ipsum bonum quod intelligibilium lumen est, intelligenda intellectui patefacit. Sed de his in Theologia nostra latissime. Itaque nemo mirari debet Platonem, doctrinali scribendi ordine uti rarius, purgatorio uerò atque exhortatorio, id est conuersorio semper. Post hæc nota ex eorum numero quæ sentiuntur, illa potissimum intelligentiam excitare, quæ haud plane per sensum à suis oppositis discernuntur, ideoq; intelligentia indigent discernente. Item numeros non esse corporeos. Siquidem nihil aliud numerus est quàm unitas repetita. Vnitas autem nõ est corpus: non enim in partes diuiditur: quæ si fingatur diuidi, non secatur, sed potius multiplicatur: multiplicatur inquam in seipsam, non in partes ullas: pars enim quælibet toto solet esse minor. Nulla uerò unitas uel maior, uel minor est unitate. Atqui hæc ipsa unitas numerusque ad incorpoream nos essentiam erigunt: similiter quoque figuræ quarũ ratio uera in mente reperitur potius quàm in corpore. Similiter astronomia ex ordine cœli motoris rationem indagare uidetur. Eum Plato astronomum negat superna suspicere, qui ab ipso cœlo non prospexerit super cœlum, præsertim quia cœlestia cum integrum non impleant ordinem, nimirum à superiore quodam & integro ordine pendẽt. Deridet & musicum nisi à consonantia uocis ad intellectualẽ se recipiat cõsonantiæ rationem. Denique dialecticam, id est metaphysicã siue theologiam omnibus facultatibus anteponit, & ducentẽ omnes, & ad suum officium utentem ministerio singularum. Officium uerò eius esse, per totam ipsius quod dicitur ens, progredi latitudinem, atque ad ipsum bonum totius entis causam se conferre, & in ipso entium ordine quid unũquodque sit definire, rationẽ cuiusq; essentiæ assignando, quid'ue quamlibet sequatur essentiam demonstrare. Cæteras autem facultates præ huius nobilitate iudicat esse seruiles. Aut enim ad opiniones hominum declinant, uel ad generationes compositionesque inferiorum, uel ad cultum eorum quę gignuntur: aut saltem & si ad incorporea sese pro uiribus erigunt, nihilominus circa illa quodammodo somniant. Quales esse inquit mathematicas disciplinas. Mox uerò duo subiungit genera, essentiam scilicet, atque generationem. Ad illam quidem intelligentiam, ad hãc autem opinionem existimat pertinere. Rursus in intelligentia scientiam quidem dicit essentiam consequi ad dialecticum pertinentem, cognitionem uero sequi essentiam, & ad mathematicum attinere. In opinione similiter fidem imaginationemq; cõnumerat: & per illam quidem corpora percipi, per hanc uerò imagines corporum atq; umbras. Deinde concludit cæteras facultates [illegible] dialectica esse cæcas. Atque eas simul & dialecticam [illegible] uanas esse, nisi [illegible] boni ideam perspicue nouerint, per[illegible] ipsam in singu[illegible] uera bona discernere. Eum uerò qui boni [illegible] & insomnijs hic illusum turbari, & ad [illegible] tem illudi magis atque uexari. Subdit eum [illegible] dum qui ad alterutrum, siue ad agendum, siue ad speculandum ineptus sit atque imperitus. Quapropter [illegible] bernandum eligit illos, qui ad utrunque & apti natura sint, & disciplina sufficiẽter instructi. Interea nota mẽdacem quasi mancum & mutilatum à republi. excludendum. Mendacem uerò nominat, & qui dedita opera mentitur alijs, & qui per ignorantiã mentitur ipse sibi. Memento & labores animi grauiores esse quàm corporis, ideoq; in iuuentute discendũ, liberalesq; disciplinas procul à seruitute docendas. Neque tamen dialecticam adolescentibus esse tradendam. Quod Philebus quoque nos docet. Nam ut Phædrus quoque distinguit, duo nobis omnium insunt duces, innata uidelicet cupiditas uoluptatum, & acquisita quædam per educationem opinio, dictans honesta & iusta nobis à legibus definita in omnibus esse seruanda. Duo uerò hi duces sæpissime in contraria distrahunt. Quoniam uerò disserendi facultas si tradatur adolescentibus, opinionem honesti debilitat, unde euadunt intẽperantes, imo & superbi & impij, ut in Philebo quoque & Legibus legitur, idcirco ante trigesimum ætatis annũ in mathematicis erudiendi sunt, atq; in publicis negotijs per interualla pariter exercendi. Cum uerò ad trigesimum peruenerint, ad dialecticam admittendi, ita tamen, ut rursus per interualla reuocentur ad publicas actiones. Tu uerò disserendi industriam à forma quidẽ sua Dialecticam nomina, ab exordio Logicam, à fine Metaphysicam atq; Theologiam. Scito & ad eiusmodi dialecticæ finem, quasi diuinum homines in quinquagesimo ætatis anno uocari, propterea quòd ad diuinorum intuitum purgata mente opus est atque serena. Interea hic animaduerte, quod & hic & in Theologia sæpius usurpamus, à Platone notari tria quædam, radium scilicet, lumenque & lucem. Radium quidem esse singulis mentibus sicut & oculis proprium & naturaliter insitũ. Lumen uerò cunctis oculis esse commune. Lucem denique diuinam præesse lumini mentium omnium communi, quemadmodũ lux in sole præest lumini oculorum æque communi. Concludit ciuẽ postquam boni ipsius lucem & per radium inde sibi naturaliter insitum, & per lumen eiusdem rursus infusum fuerit contemplatus, oportere ciuitatem ad boni ipsius exemplar pro uiribus gubernare.

POST HAEC Naturam, inquam, nostram, quod ad eruditionem & ruditatem attinet, tali quadam imagine contemplare. Finge animo subterraneum specus instar domiciliũ, cuius ingressus longissimus uersus lumen in antrum totũ pateat. In eo homines nutritos à pueritia ceruicem & crura ita deuinctos, ut & immobiles permanere cogantur, & ad anteriora solum prospicere, capita uerò uinculis astricta circumagere nequeant. Post tergum autem superne ac procul ignis fax suspensa sit, interque ignem & uinctos homines uia superior paulo, secus quam paries sit constructus exiguus, sicut plerunque præstigiatoribus septa quædam, super quibus sua miranda demõstrant, coram spectantibus opponuntur. Esto inquit. Cogita rursus homines intra parietem ferentes uasa uaria, supra parietem eminentia, statuásque hominum & aliorum animalium lapideas & ligneas imagines, modisque uarijs fabricatas. Atque, ut consentaneum est, qui hæc circumferunt, partim sileant, partim loquantur. Quàm portentosa hæc figmenta sunt? At similes isti nobis sunt. Nam primum quidem putas istos aliud quicquam uel suipsorum, uel proximorum hominum uidere præter umbras quæ ab igne in aduersam speluncæ partem cadunt? Nihil aliud, quando nunquam in uita mouere Specus Platonis.

capita potuerunt. Quid autem eorũ quæ circunferuntur, nónne umbras duntaxat? Nempe. Si ergo inuicẽ loqui liceret, nónne umbras rerũ nominibus appellandas eſſe putare eos credamus? Neceſſe eſt. Quòd ſi echo ex aduerſa parte carceris reſonaret, quoties prætereuntium aliquis loqu[illegible], putásne ipſos aliũ quẽquam, quàm tranſ[illegible]ras loqui exiſtimaturos? Nõ per Iou[illegible] [illegible]gitur iſti nihil uerũ eſſe niſi fabricatar[illegible]s arbitrarentur. Ita prorſus neceſſe e[illegible] [illegible] uerò nunc animaduerte qualis foret eorum à uinculis ſolutio ignorantiæꝗ curatio. Nempe ſi quis eorum ſolueretur, cogereturꝗ repente ſurgere, collum uertere, ambulare, lumen ipſum aſpicere, doleret protinus, nec propter ſplendorẽ intueri poſſet illa, quorũ umbras antè cernebat. Huic ſi quis nugas hactenus ſpectauiſſe dicat, nunc autẽ rebus ueris eſſe propinquiorem ueriusꝗ inſpicere, ac prętereuntium quęque monſtrans, quid ſit quæſiuerit, nónne uacillaturum putas, arbitraturumꝗ ueriora eſſe, quæ antè cernebat, quàm quæ nunc oſtenduntur? Multum. Et ſi coëgerit eũ lumen aſpicere, nónne dolore oculorum affectum iri putas? oculosꝗ ad ea quæ facile prius uiderat, retorquere, certiora ea exiſtimantem, quàm quæ ſubito tũ offerebãtur? Ita nimirũ. Si uerò quis eundem per aſpera atque ardua ſurſum traheret uiolenter, neꝗ permitteret quicquam aſpicere antequã ad ſolis lumen extraxiſſet, nónne dolere ipſum & ægreferre dũ raptaretur, exiſtimas? & cũ ad lumen euectus fuerit, oculos ſplendore ſuffuſum hærere, nihilꝗ ex his poſſe conſpicere, quæ uera nunc ab hominibus exiſtimantur? Nihil certè ſubito. Conſuetudine igitur primum opus, ſi ſupera inſpecturus ſit. Vmbrasꝗ primum facilius intuebitur, poſt hæc in aquis hominum cæterorumꝗ imagines. Ipſa uerò deinde quæ in cœlo ſunt, & ipſum cœlum nocte facilius contemplabitur, dum aſtrorũ & lunę lumen ſpectabit, quàm ſi ſolẽ ipſum die ſolisꝗ fulgorem intueatur. Proculdubio. Atque ita demum ſolẽ ipſum ſuſpiciet, neꝗ iam in aquis & aliena in regione ſimulacra ipſius ſpectabit, ſed ipſum ſecũdum ſeipſum in ſede propria ſpeculabitur, & qualis ſit cognoſcere poterit. Neceſſe eſt. Animaduertet tandem ipſum eſſe, qui tempora & annos tẽperat, qui omnia regit, quæ ſub cœlo ſunt, qui omnium quę antè ab ipſis uiſa ſunt, modo quodam eſt autor. Certũ eſt huc illum hiſce gradibus aſcenſurum. Quid ſi habitationẽ priſtinam memoria repetat, & illorũ hominum ſapientiam atꝗ uincula? an non cenſes eum beatũ ſe loci mutatione exiſtimaturum, illos autem miſeraturum? Et maximè quidem. Prӕterea ſi qui honores ibi inuicem exhibebantur & laudes, dabãturꝗ præmia illi, qui trãſeuntia quælibet acute cerneret, recordareturꝗ maximè, quæ ex illis priora, quæ poſteriora, quæ pariter progredi ſoleãt, atꝗ ex his futura optime præſagiret, hęc'ne deſideraturũ putas? beatosꝗ illos qui apud eos honorantur & dominãtur exiſtimaturũ? uel quod ait Homerus malle, in alieno ſcilicet rure ſerui alicuius exortis mancipium effici, & quidlibet perpeti potius quàm opinionibus iſtis illudi, & in ea miſeria uerſari. Arbitror eũ quæcunꝗ alia potius quàm uitam eiuſmodi electurũ. Hic ſi rurſus deſcendat, & ſedem quã antea nanciſcatur, nónne cũ repente à ſole diſceſſerit, tenebris offundetur? Vehemẽter. At ſi umbras illas diſcernere oporteat, deꝗ ipſis diſceptare cũ illis qui perpetuis uinculis preſſi ſunt, proferendaꝗ ſententia ſit eo ipſo in tempore, quo oculi ipſius hallucinantur, antequam acies expurgetur, quod quidem non breui fiet, an nõ riſum concitabit? eiꝗ ab omnibus dedecori dabitur, quòd poſtquam ſurſum aſcendit, corruptis reuerſus eſt oculis? diceturꝗ nunquam ad ſupera contendendum eſſe, & eum qui ſoluere tẽtet, & ſurſum ducere ſi depræhendatur, protinus occidendum? Tota hæc imago, ò amice Glauco, referenda eſt ad illa, quæ ſuprà dicta ſunt. Carcer quidem is ad eam quę cernitur oculis, mundi machinam: fax uerò ignis in ſpecu, ad ſolis potentiam: poſtremo ſi aſcenſum ad ſupera eorumꝗ conſpectum, rite ad eũ qui ad intelligibilem regionem tendit, aſcenſum retuleris, ut ego quidem ſpero nõ aberrabis, poſtquam ſententiã meã audire deſideras. Deus autem nouit an uera ſit. Quæ igitur mihi apparent, huc tendunt. Nempe arbitror in ordine ipſo intelligibili, boni ipſius ideam ſupremam exiſtere, uixꝗ uideri: ſi autem uiſa fuerit, aſſerendũ eam omnibus omnium rectorum atque bonorum cauſam eſſe, cum ipſa in loco uiſibili lumen creauerit, & luminis autorem: in ipſo uerò intelligibili regnet ipſa, ueritatemꝗ & mentem protulerit. Quam noſſe neceſſe ſit omnem quicunꝗ ſana mente quicquam uel priuatim, uel publice eſt acturus. Ita & ipſe cogito utcunꝗ poſſum. Age & hoc conſidera: neꝗ mireris, quòd hi qui huc deſcendunt nolint humana tractare, ſed ipſorum mentis acies ſemper ad ſupera dirigatur. Probabile quippe id eſt, ſi quidem ſuperiorem imaginem ſequitur. Probabile ſanè. Quid autem hoc? Mirandum putas, ſiquis à diuinis ſpectaculis ad humana hæc mala prolapſus ineptior ſit ad agendum, rideaturꝗ, præſertim ſi antè quàm præſentibus tenebris aſſueſcat, dum adhuc titubat, cogatur, uel in iudicijs, uel alibi de iuſti umbris, aut ſtatuis illis, quarum umbræ hæ ſunt, certare, deꝗ eorum qui iuſtitiam ipſam nunquam uiderunt perſuaſione iudicijsꝗ diſſerere? Nullo modo mirandum. Verum ſi mentẽ quis habuerit, recordabitur quòd duobus modis, & duabus ex cauſis turbari oculi conſueuerunt: & cum ex lumine ad umbram deſcendimus, & cum ex tenebris in lucem prodimus: eodemꝗ modo affici animum arbitrabitur, quoties turbatum uiderit, & ad aliquid cernendum hebetiorem. Ideoꝗ haud temere in riſum prorumpet, ſed diligenter inquiret, utrum à lucidiori uita deſcendẽs, nouis tenebris obruatur: uel ab inſipientia plurima ad fulgidum ſpectaculum ſurgẽs, ſub coruſco nimium ſplẽdore deficiat. Et huius quidem affectum probabit, uitamꝗ eius beatã fore cenſebit: illius miſerebitur: aut ſi fortè ridere uolet, haud tam inepte hunc ridebit, quàm eum qui à lumine ſuperno deciderit. Conſentaneum. Hæc igitur ſi uera ſunt, ita de his cogitandum eſt, eruditionem non eſſe talem qualem aliqui prædicant. pollicentur enim animo ſcientiæ prorſus experti ſe ſcientiam tradituros, quaſi oculis cæcis uiſum. Profitentur certè. Præſens autem ratio nobis innuit, primum uim quæ eſt in animo cuiuſcunꝗ, deinde inſtrumentum, quo rem diſcere quiſque poteſt. perinde ac ſi oculum impoſsibile eſſet aliter quàm unà cũ toto corpore ad clarum obiectũ ex obſcuro conuertere: ita tota mente à generatione uſque ad id quod ens dicitur circumagere oportere, ut quod clariſsimum eſt poſsit ſpeculando tranſcendere. hoc autem ipſum bonũ eſſe dicimus. Nempe. Ad hoc igitur ipſum eruditio competens, erit facultas quædam animi

Declarat. ſimilitud. ſpecus.

animi dirigendi, ut ipſius oculus quàm facilime & efficaciſsime conuertatur. quæ huic oculo aciem uiſumq; non dabit, ſed eũ potius cum uiſum quidẽ habeat, neq; tamen recte cõuerſus ſit, neq; quò decet aſpiciat, conuertere omni machinatione cõtẽdet. Ita uidetur. Cætera igitur quæ uirtutes animæ nuncupantur, in hoc uidentur uirtutibus corporis ſimiles. Nam cum natura non inſint, paulatim cõſuetudine & exercitatione comparari uidentur. Sapientia uero maxime omnium diuinioris cuiuſdã uirtus exiſtit, quòd uim quidem ſuam nunquã amittit, ab ipſa uero circũductione utile & conferens, ac inutile rurſus noxiumq; euadit. At nõdum animaduertiſti, q; acute uidet celeriterq; diſcernit illorũ animula, qui licet mali ſint, tamen ſapientes habentur, ea ad quæ conuerſa eſt, tanquam aciem habeat nequaquam hebetẽ, ſed prauitati ſeruire coacta ſit? Atq; idcirco quo acutius inſpicit, eo plura peragit mala. Omnino quidem. Si ab hoc ingenio ſtatim à pueritia amputentur quæ ſunt generationis affinia ceu plumbea pondera, quæ comeſtionibus & huiuſmodi uoluptatibus & libidinibus, atq; delicijs inhærentia mẽtis aciem ad inferiora detorquent, confeſtim expeditus eius intuitus, & ad ea quæ uera ſunt conuerſus, ipſe ſcilicet idem & in eiſdem hominibus tam acute illa diſcernet, quàm hæc quibus in præſentia eſt intẽtus.

Declar. ſimilitud. ſpecu.

Qui mal' eſt & ſapiẽs habetur, eo plura peragit mala quo acutiꝰ cernit.

Probabile eſt. Quid iſtud? Nónne probabile ac neceſſarium ex prædictis, neq; rudes homines & ueritatis ignaros rempub. ſufficienter adminiſtrare, neq; eos qui ſemper in ſtudijs literarũ uerſati ſunt? Propterea quòd illi quidem finem ſibi certum non propoſuerunt in uita, ad quẽ reſpiciẽtes oportet omnia agere quæcunq; agant & priuatim & publice. Hi autem haud ſponte tractabunt ciuilia, exiſtimantes ſe etiam hac in uita à negotijs humanis ſemotos, in beatorum inſulis habitare. Vera narras. Noſtrum igitur qui condidimus ciuitatem, erit officiũ, optimas hominum naturas impellere ad eam quam ſuprà diximus maximam diſciplinã, bonumq; cognoſcendũ, adeo ut & ſurſum aſcendant, & poſtquã aſcenderint ac ſatis inſpexerint, ne ipſis quod nunc conceditur, permittamus. Quid iſtud? Vt in eo uidelicet ſtudio permaneant, neq; uelint rurſus ad homines iſtos carcere clauſos huc deſcendere, neq; laborũ iſtorum honorũq; ſeu uiliores ſeu precioſiores fuerint participes eſſe. An ipſis iniuriam inferemus, cogemusq; eos deteriorem uitam ſubire, cum frui meliore poſsint? Oblitus es, ò amice, hoc legi curę nõ eſſe, ut unum quoddã genus in ciuitate in primis ſit beatum, ſed ut tota ciuitas. Profecto ad hoc ciues ipſos perſuaſione & impulſione conciliat, facitq; ut mutuo ſeſe adiuuent, communemq; pro uiribus utilitatem colant. Nempe lex ciuili cœtu homines congregat, non ut permittat unumquenq; quò lubet ferri, ſed ut ipſis ad copulam ciuitatis utatur. Vera loqueris. Id me fugerat. Conſidera itaq; Glauco, quẽadmodum philoſophos qui apud nos reperiuntur, iniuria nulla afficiemus. Sed cum cogemus eos aliorũ curam gerere, iure in hunc modum dicemus: quòd uidelicet quicunq; in alijs ciuitatibus philoſophi reperiuntur, ob hanc cauſam merito adminiſtrandæ Reip. labores refugiũt, quia in qualibet ciuitate ipſi per ſe naſcũtur, Rep. nõ curãte. Par autẽ eſt ut quod per ſe naſcitur, cum nulli pro alimentis acceptis ſit obnoxium, nulli exhibeat nutrimẽti mercedẽ. Nos autem uos tam uobiſmet quàm reliquis ciuibus tanquam in apũ examine duces ac reges creauimus, melius perfectiusq; quàm cæteri eruditos, aptioresq; ad utrãq; curã ſuſcipiendã. Deſcendere ergo uiciſsim debetis ſinguli in aliorum hominum cœtum, & ad obſcura inſpicienda aſſuefieri. Nam cum aſſuefacti fueritis, multo acutius illa cernetis quàm qui in eis quotidie obuerſantur, & quælibet ſimulacra quæ & [illegible] agnoſcetis, ut qui reuera noueritis, [illegible] bonáue ſint. Atq; ita nobis unà [illegible] uigilantibus recteq; ſentienti[illegible] tanquam ſomniãtibus, quemadmo[illegible] habitantur, ab his uidelicet, qui de [illegible] inter ſe decertant, deq; principatu tanquã maximo bono contendunt. Veritas autem ita ſe habet. Ciuitas profecto in qua ciues ad expetẽdos magiſtratus minime ambitioſi ſunt, optime & procul à ſeditionibus permanet: cõtrà uero, quæ aliter affectos habet ciues. Sic eſt prorſus. An renuent monitus noſtros alumni, cum hęc audiuerint? nolentq; uiciſsim ſinguli ciuitatis adminiſtrationem ſuſcipere, ſed in contemplationis otio diutius cõmorari? Minime. Nam iuſta uiris iuſtis pręcipiemus. Sed omnino tanquã ad rem neceſſariã ad magiſtratum accedet eorum quiſq;, contrà ac illi qui nunc in ſingulis ciuitatibus dominantur. Nẽpe ſic res ſe habet, ò amice. Si uitam inueneris eorum qui magiſtratibus præfuturi ſunt, ipſis magiſtratibus meliorem, tunc primum tibi optime inſtituta ciuitas elucebit. In ea ſiquidem ſola uere diuites dominabuntur, nõ auri dico, ſed cuius oportet uirum beatum, diuitem eſſe, uitæ probæ atq; prudentis. Si autem inopes, boniſq; proprijs uacui ad publica aduẽtauerint, bona illinc rapere cupiẽtes, ciuitas illa felix eſſe non poterit. Nã ubi de principatu contenditur, cum proprium hoc ſit & inteſtinum bellum, tum eos qui ita pugnant, tum reliquam ciuitatem perdit. Vera narras. Habes aliquos qui ciuiles honores ſpernant, præter ueros philoſophos? Non per Iouem. At enim magiſtratus dandi ſunt hominibus imperij minime cupidis. alioquin ſimultas inter æmulos orietur. Certe.

Quóſnam igitur alios ad cuſtodiã ciuitatis inducès, præter eos qui optime hæc intelligunt, per quæ rite ciuitas colitur, habentq; & honores alios, & uitam ciuili præſtantiorem? Nullos equidem alios.

Vis ergo nunc inquiramus, quo pacto tales in ciuitate uiri euadant? & qua ratione eos aliquis in lumẽ educat? quemadmodum ab inferis ad deos aſcendiſſe aliqui memorãtur. Quid ni uelim? Hæc, ut uidetur, non erit teſtæ reuolutio, ſed animæ circumductio, à nocturno quodam die ad eius quod uere eſt contemplationem. Quem quidem aſcenſum ueram philoſophiam eſſe dicemus. Omnino. An non inueſtigandum eſt, quæ diſciplina potiſsimum hanc habeat facultatem? Quid ni? Quæ nam igitur erit, ò Glauco, diſciplina, per quam animus ex his quæ fluunt, ad ea quæ uere ſunt, reducatur? Nunc interim dum loquor cogito. Nónne enim eos eſſe belli athletas diximus: ſed neceſſarium dum iuuenes ſunt, tales eſſe? Diximus planè. Oportet ergo hanc pręterea ſuperiori addere diſciplinam quam quærimus. Quam potiſsimum? Quæ ſcilicet nõ inutilis ſit bellicoſis hominibus. Oportet ſanè, ſi quidẽ eſt poſsile. Gymnaſtica porrò & muſica in ſuperioribus à nobis ſunt eruditi. Ita prorſus eſt actũ. Gymnaſtica quidẽ circa id quod augeſcit & deficit, uerſari uidetur. Nam incrementum corporis & decrementum conſiderat. Apparet. Hæc ergo non erit ea quam quærimus diſciplina. Non. An fortè genus

nus illud musicę, quod suprà narrauimus? At erat illa quidem, si tenes memoria, proportioue quadam gymnasticæ correspondens, consuetudine moribúsque custodes erudiens, præbensq́; secundum harmoniam, compositionem & concinnitatem quandam potius quàm scientiam, & secundum rhythmũ modulation[illegible] numerosamq́; dec[illegible] in oratione alia quædam gen[illegible] conti= net, tam quo ad fabulosos ser[illegible] ad ueros. Cognitio uero talis cu[illegible] nunc inuestigas, in ea nulla pror[illegible] ter admodum me commonuisti. Nam reuera tale nihil habere comperta est. Cæterum, ô beate Glauco, quæ'nam talis erit facultas? Etenim artes mechanicæ illiberalesq́; omnes esse quodammodo uisæ sunt. Quid ni? At uero, quę'nam alia pręterea restat doctrina à Musica, & gymnastica, artibusq́; diuersa? Age itaq; si nihil ab his seorsum accipere possumus, aliquid saltem ex ijs quæ per omnia discurrunt, accipiamus. Quidnam? Commune scilicet illud quo omnes utũtur artes, cogitationes, atq; scientię, quod cuiq; in primis necessario est discendum. Quale istud? Leue hoc & puerile, cognoscere scilicet unum, duo, tria, quod summatim numerum & computationem uoco. An nõ ita natura comparatum est, ut omnis ars atq; scientia cogatur horum particeps fieri? Et maxime quidem. Nónne res bellica etiam? Necessarium est omnino. Ridiculum ducem Palamedes Agamemnonem fuisse passim in tragœdijs ostendit. An ignoras quòd se profitetur numeri inuentorem, asseritq́; apud Troiam belli acies ordinasse, nauesq́; & reliqua omnia numerasse, quasi horũ numerus antè fuisset incognitus, & Agamemnon, ut uidetur, neq; quot pedes haberet, agnouerit? siquidẽ erat computationis ignarus. Qualem itaq; tunc fuisse ducem existimas? Absurdũ equidem, si uera hæc erant. Necessariam ergo numerorum cognitionem militi esse dicemus, ut & numerare & cõputare ualeat. Maxime omnium, si modo ad ordinandas acies omnino rudis esse non debet. Imò uero si homo futurus est. An tibi in hac disciplina quod mihi uenit in mentem? Quid? Videtur natura ex eorum numero esse, quæ ad intelligentiam homines eleuãt, qualia nos perquirimus. Cumq́; talis sit ut omnino mentem ad essentiam attollere possit, nemo ut decet hac uti cognitione uidetur. Qua ratione id ais? Conabor equidem sententiam tibi meam explicare. Animaduerte obsecro quemadmodum mecum ipse genera rerum ita distinguo, ut quædam ad intelligẽtiam ducant, qualia nos dicimus, quædam minime: & quæ dicam confirma, uel nega, ut clarius dignoscamus, an hoc tale sit, quale uaticinor. Ostende iã.

Arithmetica & computatoria sunt necessariæ militi.

Ecce ostendo: si modo res quæ sensus mouent, uides partim tales esse, ut ad considerandum intelligentiam minime prouocent, utpote quæ sufficiẽter sunt à sensibus iudicatæ: partim tales ut prouocent, quasi sensus in eis nihil syncere dijudicet. Quæ procul admodum prospiciuntur dicis, & quę quodammodo adumbrata sunt. Haud satis quæ'nam dixerim conjecisti. Quæ'nam igitur? Ea porrò inquam mentẽ minime prouocant, quæcunq; in contrarium simul sensum non incidunt. Quæ uero incidunt in contrarium, prouocãt, postquã sensus nõ hoc magis quàm cõtrarium mõstrat, siue eminus seu cominus intueatur. Sic autem quod dico, magis tibi patebit. hos utiq; tres esse digitos dicimus, pollicem, indicem, ac mediũ. Plane. Ita me loqui existimato, quasi proxime uideantur. Atq; id in ipsis considera. Quid? Digitus quidem esse similiter quisq; eorum apparet, atq; ad hoc nihil interest, siue medius offeratur, siue postremus, albus seu niger, pinguis aut tenuis, & quicquid generis eiusdem. In omnibus siquidem huiuscemodi non cogitur animus intelligẽtiam ad disceptandum prouocare, quid è multis sit digitis. Neq; enim sensus ei simul significauit digitum contrarium esse quàm digitum. Non certe. Merito igitur quod tale est, mentem nec mouebit, nec excitabit. Merito. Ipsorum uero magnitudinem & paruitatem nũquid aspectus satis cernit? nihilq́; ad eum refert, siue in medio quædam illorum iaceant, siue in extremis? Eodemq́; modo pingue, tenue, uel mollitiem & duritiẽ tactus ipse? Atqui & alij sensus nũquid non imperfecte talia quædam declarant? Vel sic agit eorum quisq;? Nam primum quidem sensus qui ad durum attinet, cogitur & ad molle pertingere, animoq́; ita renunciat, quasi idem & molle & durum esse senserit. Ita certe. An non necessarium est in rebus huiusmodi animum dubitare, quid significet duri hic sensus, si quidem idem molle insuper asserit? Item sensus ipsius grauis & leuis, quid graue & leue, si leue graue esse, & graue leue significat?

Repetit altius rem.

Absurde profecto hæ ad animum interpretationes deueniunt, & consideratione indigent. Merito igitur in his rebus primo quidem animus nititur rationem & intelligentiam prouocans considerare, nunquid unum, aut duo sint singula quæ nunciantur. Cur non? Nónne si duo apparent, alterum & unum apparet utrunq;? Ita. Si ergo unum utrunque, ambo autem duo, separata duo intelliget animus. Nam si indistincta perceperit, non duo, sed unum intelliget. Recte. Magnum quidem & paruum, aspectum uidere dicimus, non discretum aliquid, sed confusum. an non? Plane. Propter huius autem declarationem, magnum rursus & paruum intelligentia cogitur intueri, non confusa, sed distincta potius contrà ac sensus. Vera loqueris. Hinc ad sciscitandum protinus incitamur, quid magnum sit, quid paruum. Maxime uero. Atq; ita aliud quidem intelligibile, uisibile aliud nuncupauimus. Scite admodum. Hæc sunt quæ nuper disserere aggressus sum, quòd uidelicet quædam animum ad intelligentiam erigunt, quædam minime, quódue ea erigunt, quæ in sensus unà cum suis contrarijs incidunt: quæ uero non ita, mentẽ non suscitant. Intelligo iam, atq; ita mihi uidetur. Quid uero numerus & unum? Vtro in genere tibi esse uidentur? Haud intelligo. At ex suprà dictis animaduerte. si enim sufficienter ipsum secundum seipsum inspicitur, aut alio quopiam sensu unum compræhenditur, haudquaquam ad essentiam mentem deducit, quemadmodum de digito diximus. sin autem aliquid semper contrarium illi simul suboritur, adeo ut nihil magis unum quàm contrarium uideatur, iudicis discretione iam indiget, cogiturq́; in ea animus dubitare atq; perquirere, & mouens in seipso intelligentiam, sciscitari quidnam unum ipsum est. Atq; hoc pacto unius consideratio ex eorum numero erit, quæ attollunt animum, conuertuntq́; ad eius quod uere est, contemplationem. At enim tale nonnihil habet unius inspectio. Simul nanque ipsum ut unum cernimus, & ut multitudinem infinitam. Si unum id patitur, idem omnis numerus patietur. Absq; dubio. Enimuero computandi & numerandi scientia omnis circa numerum. Maxime.

Communis philosophiæ arithmeticã primo omnium.

me. Hæc autem ad ueritatem cõferre uidentur. Mirum in modum. Hæc itaq; disciplina ex earum genere erit quas quærimus, militi quidem cognitu maxime necessaria ad acies ordinandas, philosopho autem ut è fluctibus generationis emergat, essentiamq; attingat, sine qua disciplina computare ratiocinariq; non poterunt. Est ita. Custos autem noster & miles est & philosophus. Nempe. Conueniens utique institutio erit, ò Glauco, persuadere illis qui ciuitatis muneribus functuri sunt, ut se ad computandi scientiam conferant, neq; rudes adhuc inde discedant, sed persequantur quoad ipsa mente ad numerorum naturam contemplandam perueniant, non uendendi emendiq; gratia, tanquam mercatores uel caupones: sed ut ad bellum instructi sint, facileq; animum à generatione ad ueritatem essentiamq; conuertant. Præclare loqueris. Atqui his ita de ratiocinandi disciplina dictis, equidem mecum ipse cogito quàm numerorum cognitio decora sit utilisq; nobis passim ad id quod uolumus, siquis eam cognoscendi, non cauponandi gratia sequitur. Qua ratione? Hoc ipsum inquã, quod modo diximus, quòd uidelicet uehemẽter subleuat animum deq; ipsis numeris disserere cogit, nullo modo admittentem siquis disputando pro numeris corpora quæ & uidentur & attrectantur, induxerit. Nosti enim quemadmodum qui in his periti sunt, quoties aliquis ipsum unum uerbis discerpere nititur, subrident protinus, neq; hoc tolerant: Verum si tu secas, ipsi multiplicant, cauentes nequando ipsum unum non unũ appareat, sed particulæ plurimæ. Vera loqueris. Siquis eos ita percõtetur, ò mirifici uiri, quibus de numeris disputatis, quibus unũ tale inest, quale uos traditis, æquale scilicet unũquodq; est, & omne penitus omni, neq; minimo quouis discrepans, partẽ tamẽ nullã cõtinẽs in sepso? Quid eos ad hęc, ò Glauco, existimas respõsuros? Reor equidẽ respõsuros illos, de ipsis se numeris loqui, qui cogitari duntaxat possunt, aliter autẽ attrectari nequaquam. Cernis igitur, ò amice, hãc reuera peritiam huius disciplinę nobis necessariam esse? quandoquidem ut apparet animum ad hoc inducit, ut ipsa intelligentia utatur ad ueritatem ipsam percipiendam. Vehementer id efficit. An & hoc aduertisti, quòd homines natura arithmetici ad omnes doctrinas, ut ita dixerim, acuti uidentur? Quinetiam siqui ingenio tardiores huic se studio dederint, si nullam utilitatem aliam susceperint, tamen hoc assequuntur, ut acutiores quàm antea sint. Sic est. Sed enim haud facile multa reperies, ut existimo, quæ maiori cum difficultate quàm ista discantur. Non profecto. Propter omnes quas adduximus rationes, haudquaquam neglig̃eda hæc sunt, sed in his præcipue erudiendi qui optimis sunt ingenijs. Assentior equidem. Hoc itaq; nobis ita positum sit: post hoc quod huic proximum est, consideremus nunquid nobis conducat. Quid istud? num Geometriam dicis? Hanc ipsam. Quatenus enim ad bellicam rem confert, eatenus certe nobis cõuenit. Nam ad castra ponenda, regionem occupandam, colligendas turmas, uel etiam spargendas, & ad cætera machinamenta, quibus circa acies, uel in obsidione, uel itinere uti solent, permultum interest Geometricúsne aliquis sit, an non. Ad hæc utique exigua quædam Geometriæ Arithmeticæq; particula sufficit. Inquirẽdum est autem, utrum diuturnius studium uberiorq; perceptio conferat ad ideam boni facile dignoscendam. conferunt uero ad hoc omnia, quæ animum illuc conuertunt, ubi est essentiæ beatissimum, quod ipsi est penitus cognoscendum. Recte. Ergo si essentiam intueri Geometriæ studium cogit, conuenit quidem: si autem generationem, non conuenit. Ita dicimus. Profecto nobis hoc non negabunt quicunque uel paululum quid Geometriæ gustarunt, quin hæc scientia contrà omnino se habeat quàm de ea loquantur, qui in ipsa uersantur. Quónam pacto? Quippe ridicule admodum & quasi coacti sæpe loquuntur. Nam ueluti operatores quidam operisq; gratia uerba faciunt, tum & quadrare aiunt, & perducere, atq; addere, cæteraq; similiter. Doctrina uero hæc omnis cognitionis gratia quæritur. Sic est omnino. An non id quoq; nobis est concedendũ? Quid? Quod quæritur cognoscendi illius gratia quod semper est, non eius quod & oritur quandoque, & interit. Concedendum planè: nam Geometria eius quod est semper, cognitio est. Attollet igitur, ò generose uir, ad ueritatem animum, atq; ita ad philosophandum præparabit cogitationem, ut ad supera conuertamus, quæ nunc contrà quàm decet, ad inferiora deijcimus. Quàm maxime fieri potest. Quàm maxime igitur præcipiendum est, ut qui præclarissimam hanc habitant ciuitatem, nullo modo Geometriam spernant: nam & quæ præter ipsius propositum quodãmodo esse uidentur, haud exigua sunt. Qualia? Quæ tu circa rem bellicam commemorabas. Scimus quinetiam ad disciplinas omnes facilius perdiscendas interesse omnino, attigeritne Geometriam aliquis, an non. Prorsus.

Hanc ergo doctrinam secundo loco discendam iuuenibus. Statuamus. An tertio in loco ponemus Astronomiam? Quid censes? Ponendam equidem nam mutationes oportunitatesq; temporum præsentire non minus rei militari quàm agriculturæ na uigationiq; conuenit. Quàm dulcis uir es. Nempe uereri uideris, ne multi te putent inutiles disciplinas inducere. Est autem non leue istud, sed difficile admodum persuadere, quòd ex huiusmodi disciplinis instrumentum quoddam cuiusq; animi expurgatur reuiuiscitq;, quod antè ex alijs studijs infectũ occæcatumq; fuerat, cum potius id seruandum sit, quàm oculorum corporis decem milia. Solo enim hoc inspicitur ueritas. Eis ergo qui idem hoc sentiũt, mirum in modum bene loqui uideberis. Qui autem id nunquam excogitarunt, merito nihil te dicere arbitrabuntur. aliam enim ab ipsis utilitatem æstimatione dignam non cernunt. Hic ergo tu uideris utris cum potissimum disseras. An forte cũ neutris, uerum tui gratia maxime uerba facis, neq; tamen ulla detineris inuidia, siquis aliquam ex his utilitatem capiat. Hoc potius eligo, mei scilicet gratia in primis interrogando & respondendo disserere. Age igitur inquam, retrogredere: nam nunc haud recte quod Geometriæ succedit accepimus.

Quare? Quia post planum, statim solidum illud quod circunfertur accepimus antequam ipsum secundum seipsum compræhenderemus. Decet autem statim post augmentum secundum tertium capere: est autem hoc circa cuborum augmentum, atque id quod profunditatis est particeps. Est certe. Sed hæc, ò Socrates, nondum reperta uidentur.

Huius duæ sunt causæ, quia uidelicet nulla in ciuitate hæc honorantur: & cum inuentu difficilia sint, haud ardenter quæruntur, & qui ista perquirunt, duce indigent, sine quo minime reperirent.

Homines natura arithmetici ad omnes doctrinas sunt apti.

Geometria an utilis sit.

Quo pacto cõducat Geometria ad philosophandũ.

Vide ut tẽpore Socratis, non erat mathematicæ pars, quæ de corporibus reperta.

Quem eſſe primo difficile eſt: deinde etiam ſi ſit, dum tamen ita ſe habent ut nunc qui hæc indagant, faſtu elati nequaquam parerent. Si autem ciuitas tota huic operi præſideat, honorifice deducens, & iſti obtemperabunt quidem, & hęc ſedulo ſtudioſeq; diſcuſſa, clarius emicabunt. Quippe etiam nunc quanquam & uulgus hæc contemnit & prohibet, & qui hæc perſcrutantur, qua ratione utilia ſint ignorãt, tamen ui gratiæ cuiuſdam ualent. Neq; mirum ſi hæc ita apparuerint. Nempe quod gratum eſt, id præcipuum. ſed mihi apertius quæ nunc dicebas explana. Studium quod circa planum uerſatur, Geometriam uocabas. Equidem. Poſt Geometriam continuo Aſtronomiam ponebas. Sed paulo poſt retro retuliſti pedem. Enimuero quo magis propero, eo peruenio ſerior. Nam cum mox illi ſuccederet facultas illa quæ de augmento in profundum agit, quia ridiculoſa eius habetur inueſtigatio, eam tranſgreſſus poſt Geometriam, Aſtronomiam protinus attigi, quæ in profundi ipſius agitatione cõſiſtit. Probe loqueris. Ergo quarto in loco ponamus Aſtronomiam, tanquam adſit ea facultas quæ nunc fuerat prætermiſſa, ſi modo in ciuitate ſuſcipiatur. Sic decet. Atq; eam Aſtronomię laudationem, ô Socrates, in qua tu me interpellaſti, quaſi importunius ipſam extollerem, ex tuo progreſſu nũc proſequor. Nam cuiq; patere exiſtimo hanc animi oculos ad ſuperiora dirigere, & hinc illuc ipſum perducere. Forte hoc omnibus præterquam mihi perſpicuũ. Quoniam mihi quidem nõ ita uidetur. At quónam modo? Porrò ut nunc eam tractant, qui philoſophiæ ipſam iũgunt. ad inferiora deijcere animi oculos mihi uidetur. Qua ratione id ais? Nõ ingeneroſe mihi uideris tecum ipſe ſupernorum intelligentiam definire. Conſtat enim quòd ſiquis laquearia uarijs coloribus depicta ſuſpiciens quicquam perceperit, eũ non oculis intueri, ſed intelligere arbitraberis. Ac fortè rectè ſentis, ego autem inepte. Reor equidem nullam aliam diſciplinam ad ſupernam inſpectionem animum excitare, niſi eam quæ circa eſſentiam & id quod uideri non poteſt uerſatur. Quòd ſi quis ſurſum inhians nũquam conuerſus deorſum, ſenſibile aliquid percipere ſtudet, diſcere ipſum nequaquã aſſero. ſcientiã enim adipiſci hũc nego, & eius animũ non ſurſum, ſed deorſum aſpicere cenſeo, etiam ſi reſupinus in terræ littore uel maris æquore iacens, quicquam perceperit. Haud iniuria me corripuiſti. Verum quæ ratio diſcendæ Aſtronomiæ præter eam quam iſti ſequuntur, ſi eius nobis cognitio ſit ad ea quæ dicimus profutura? Hæc utiq;. Exiſtimandum eſt has quæ in cœlo ſunt uarietates, poſtquam in loco uiſibili ſunt, ſi ad cæteras eiuſmodi cõparentur, optime integerrimeq; diſpoſitas: ſin autem ad ueras, lõge deficere. Veras inquam uarietates & motiones, quibus, ipſa quæ uere eſt uelocitas, & ipſa quę uere eſt tarditas in uero numero, uerisq; figuris omnibus & inuicẽ ferũtur, & quæ inſunt ferũt. Quæ quidẽ omnia ratione & cogitatione cõprehendi poſſunt, uiſu uero nequaquam. Quid cenſes?

Idem prorſus. Nónne igitur cœleſtium uarietate utendum eſt uelut exemplo quodam ad ſupernarum rerum contemplationem: perinde ac ſi quis uideat figuras à Dædalo, uel alio artifice uel pictore egregie compoſitas & elaboratas. Nempe ſi eſſet is qui eas uidet Geometriæ peritus, artificium ipſum laudaret, ridiculum tamen eſſe cenſeret, ſi quis attentius talia conſideraret, tanquam in ipſis ueritatem æqualium, uel duplorum, uel alicuius proportionis alterius reperturus. Cur non abſurdum id uideatur? Idem quoq; facturum putare debemus uerum Aſtronomum, quando motus ſyderum intuebitur: arbitraturum ſcilicet quoad in operibus huiuſmodi poſsibile eſt, quàm pulcherrime ab ipſo cœli conditore & cœlum ipſum & quæ in eo ſunt, fabricata: abſurdum tamen exiſtimaturum, ſi quis noctis ad diem comparationem, horumq; ad menſem, menſisq; ad annum, & aliorum aſtrorum inuicem & ad iſta, ſemper ſimiliter fieri cẽſeat, neq; unquam quoquo modo mutare tenorem, cum & corpus habeant & uideantur, quæratq; in his omni ſtudio ueritatem. Mihi certe in præſentia te audienti idem uidetur. Itaque propoſitionibus utemur ut in Geometria, ita & in ipſa Aſtronomia: & quæ in cœlo ſunt, dimittemus, ſi modo ita percepturi ſumus Aſtronomiam, ut quod in nobis ſapientiæ compos natura exiſtit, utile ex inutili efficiatur. Quanto amplius laborum imponis aſtronomo, quàm hodie impenditur uulgo? Arbitror autem & alia nos præcipere eodem modo debere, ſiqua ex nobis tanquam legum conditoribus ſit utilitas prouentura.

At quam nunc ex conuenientibus diſciplinis commemorabis? Nullam ad præſens habeo, quam cõmemorem, inquit. Attamen non unam tantum, inquam ego, ſed plures ſpecies motus nobis præbet. Omnes quidem depromere, qui ſapiens eſt, poterit. Quæ uero mihi occurrunt, duæ ſunt. Quales? Vna quidem Aſtronomiæ conſimilis & æquipollẽs.

Qualis inquam? Quemadmodum ad Aſtronomiam oculi, ſic ad harmonicum motum uidentur aures fabricatæ. Vnde & has inuicem eſſe germanas ſcientias, & Pythagorei putant, & nos, ô Glauco, aſſentimur. Vel quídnam agemus inquam ego? Musica

Ita prorſus, inquit. Nónne quia grande hoc opus eſt, eos percontabimur, quo pacto de ipſis loquuntur, & nunquid aliud pręter iſta, nos autem ad hæc omnia noſtrum illud ſeruabimus? Quid? Ne quando dent operam, ut noſtros alumnos quicquã ex his minus perfectum doceant, quòd non illuc tendat ſemper quò proficiſci omnia debent, quemadmodum paulo antè de Aſtronomia narrauimus. An ignoras quòd circa harmoniam tale aliquid agunt? Nam dum concentus & tonos qui percipiuntur auribus, metiuntur & comparant, irrito labore quemadmodum Aſtronomi tempus cõterunt. Per deos ridicule admodum iſti crebrius uoces frequentant ingeminántque, & aures propius admouent, uelut è uiciniore loco uocem ipſam rectius uenaturi. Atque eorum alij dicunt in medio adhuc ſonitum aliquem ſe audire, minimúmque eſſe interuallum hoc, quo metiri quis debeat: alij uero ambigunt, quaſi ſonus iam ſimilis audiatur. & utrique aures menti præponunt. Tu uero, inquam ego, utiléſne eos muſicos uocas, qui chordas iugiter uexant examinántque, & clauiculis tum intendendo, tum remittendo pulſationes contorquent? Sed ne longius ſimilitudo in pulſatione quæ plectro fit, & illa iactantia peruicaciáque chordarum accuſanda prouehatur, imagini huic finem imponam: aióque non hos, ſed illos potius, ut de harmonia dicant, rogandos. Nam idem faciunt quod & illi qui in Aſtronomia uerſantur. Nempe numeros eos ſectãtur qui in concentibus ad aures pertinentibus inſunt. Sed ad inueſtigandum inde non tranſeunt, qui conſonantes numeri ſint, qui non, & quam ob cauſam utriq; ſint

sint tales. Rem egregiam narras. Adde & utilem ad boni ipsius pulchrique indaginem, quæ si aliter quæratur, sit prorsus inutilis. Probabile istud quidem. Arbitror autem supradictorum omnium tractationem, si mutuam ipsorum communionem cognitionemq; attigerit, inuestigaueritq; qua secum ista inuicem ratione cohærent, ad ea quę expetimus conducturam, neq; frustra in his homines, sed utiliter admodum uersaturos: inutiliter autem, si aliter actum fuerit. Atqui & ego ita uaticinor, sed magnum est quod iubes, ò Socrates. Quid? initium, inquis, an aliud quiddam? An ignoramus hæc omnia ipsius legis, quam discere decet, initium esse? nondum enim dialectici de his rebus differere tibi posse uidentur. Non per Iouem, nisi perpauci quidam omnium quos unquam cognouerim. At enim nisi quis, inquam, & accipere possit & reddere rationem, nunquam sciet quicquam eorum quæ esse dicimus cognoscenda. Nunquā prorsus. Nónne hæc iam lex est, ò Glauco, inquam, quæ per disserendi artem ostenditur, quam rursus intelligibilis cū sit, ea uis imitatur aspectus, quam suprà diximus, ad ipsa iam animalia sese conuertere, & ad stellas, & ad ipsum denique solem? Haud secus cum quis ad disserendum se confert absque sensibus, ratione duntaxat ad ipsum quod est, quodlibet nititur: qui si non destiterit prius, quàm ipsum quod est bonū, intelligentia ipsa perceperit, tunc demum ad finem intelligibilis ipsius ita peruenit, ut ille alter ad uisibilis finem ascendit. Omnino sic accidit. Nónne dialecticam hanc progressionem uocas? Quid prohibet? Atqui quemadmodum solutio illa à uinculis, conuersioq; ab umbris ad simulacra ac lumen, & ex antro ad solis lumen exitus, ibiq; animalium & plantarum inspectio, solisque & siderum in aqua propter imbecillitatem oculorum intuitus, ipsum quod in corporibus est clarissimum ad id conuertūt, quod est in corporali & uisibili regione omniū fulgētissimum: Ita omnium supradictarum artium studium deducit animum per umbras non simulacrorum, sed eorum potius quæ uere sunt: dijudicaréque eas facit, ad aliud quoddam lumen tanquā ad solem, habétque uim quandam extollendi id quod est in animo præstantissimum, ad contemplationē eius quod in ordine rerum est optimum. Equidem sic accipio: quanquam mihi talia hæc esse uidentur, ut neque facile admitti possint, neque facile reijci. Veruntamen cum non in præsentia solum audienda, sed deinceps sæpius repetenda sint, his ita positis, ut nunc traditum est, ad ipsam iam legem deueniamus, atq; ita eam percurramus, ut proœmium iam transegimus. Quare dic amabo, quis potentiæ disserendi modus, & quas in species distribuitur, & quæ uiæ sint, hæ namque sunt, ut uidetur, quæ illuc perducunt. quò quisquis peruenerit, illic demum tanquam in itineris termino requiescet. Nondum, ò amice Glauco, assequi poteris. Profecto quantum in me est, nihil tibi deerit studij, quo uoti compos efficiaris. Neque imaginem amplius eius quo de agimus, sed rem ipsam ueram qualis mihi uidetur, aspicies. Vtrum autem reuera talis sit, nécne, haudquaquam affirmare decet. Sed illud duntaxat asseuerandum, quòd tale aliquid est cognoscendum. nónne? Nihil prohibet. Quinetiam & istud, quòd sola disserendi facultas homini in his quæ diximus, erudito id ostendet. Aliter uero cognosci penitus impossibile. Hoc quoq; asseuerandum. Nemo autem aduersabitur nobis dicentibus, quòd disserendi facultas duntaxat conatur ordine certo circa unūquodq; quid ipsum sit inuenire. Siquidem cæteræ artes, aut opiniones hominum cupiditatesq; respiciunt, uel ad generationes & compositiones, uel ad culturam eorum quæ generantur & componuntur. Reliquæ uero quas diximus, uerarum rerum quoquo modo participes esse, Geometria scilicet, eiusq; comites, circa ipsam essentiam quodammodo somniant, syncere autem quicquam ab illis cernere impossibile est tantisper dum suppositionibus hærent, easq; ratas & immobiles adeò seruāt, ut illarum rationem reddere nequeant. Nam ubi principium quidem ponitur id quod est ignotum, finis autem & media ex ignoto tracta, inuicem connectuntur: collectam inde assertionem quónam pacto scientiam uocemus?

Nullo. Dialectica uero sola sublatis suppositionibus omnibus, ad ipsum principium ut compertum habeat, pergit, ac reuera animi oculum cœno barbarico obrutum, paulatim sursum trahit, ac ducit, tanquam adiutricibus ac ministris quibusdam utens his artibus quas narrauimus. Eas porrò nos sæpe scientias propter consuetudinem nominauimus. Indigent autem alio nomine clariore quidem quàm sit opinio, obscuriore uero quàm scientia. Cogitationem certe nos in superioribus earum notionem cognominauimus. Neq; tamen est de nomine controuersia inter eos quibus de rebus tantis, quantis nobis ad præsens est discrepatio. Non certe. nam solam exigunt ad rerum habitū interni conceptus expressionem. Placet igitur quemadmodū suprà, primam partem uocare scientiam, secundam cogitationem, tertiam fidem, postremam imaginationem uel assimilationem. Et ambo illa simul intelligentiam, hæc autem ambo simul opinionē: & opinionē quidem circa generationem, intelligentiam uero circa essentiam esse. Quod autem est ad generationem essentia, id ad opinionem intelligentia. Quódue intelligentia est ad opinionem, id & ad fidem scientia, & ad imaginem deniq; cogitatio. Comparationē uero illorū in quibus ista uersantur, diuisionemq; utriusque geminam, opinabilis scilicet intelligibilisq;, ò Glauco, omittamus, ne prolixior de his oratio q̄ de superioribus habeatur. Equidem quantum mea mens potest, reliqua consequi libet. An non dialecticum uocas eum qui rationem cuiuslibet capit essentiæ? Illum uero qui hanc rationem nō habet, quatenus nec sibi, nec alteri potest reddere rationem, eatenus intelligentiam circa hoc habere negabis? Certe non aliter est dicendum. De bono etiam similiter iudicandum. Nam quicunq; boni ideam ratione definire nō potest, à cæteris omnibus eam distinguens, & tanquam in prælio per omnia penetrando, cætera cuncta reijcere, non secundum opinionē, sed secundum substantiam arguens & refellens, pérque hæc omnia stabili & inconcussa progredi ratione: hunc tu ita affectum, neq; bonum ipsum dices cognoscere, neq; aliud quicquam bonum: uerum siquod fortè simulacrum attigerit, opinione potius quàm scientia illud attingere, atq; hac in uita insomnijs dormitantem illudi, & antequam expergiscatur, ad inferos descendentem, extremo tandem occupari sopore. Per Iouem omnia hæc prorsus asseuerabo. Cæterum liberos tuos quos nunc oratione instruis, siquando re ipsa erudires, ut arbitror, non permitteres maximarum rerum in ciuitate potestatem habere, dum linearum instar non possent cu-

Dialecticam esse necessariam philosopho.

Cuius artis sit diffinire.

De ratione differendi.

Vide præstantiam scientię diuinæ.

iusq; reddere rationem. Non certe. Legem itaque feres, qua iubeantur eam potissimum disciplinam capessere, ex qua ad interrogandum & respondendum ut scientem decet, aptissimi sint. Tecum unà istud præcipiam. An ergo uidetur tibi doctrinis omnibus dialectica uelut apex esse præposita, nec ulla doctrina ulterius ac eminentior reperiri, sed hic iã doctrinarum omnium esse finis? Mihi quidem uidetur. Restat ergo deinceps aperiendum quibus distribuendæ hæ disciplinæ sint, & quomodo. Videlicet. Recordaris in prima illa optione quales delegerimus principes? Quid ni recorder? Quo ad alia quidem naturas illas eligendas existimato. Nã & grauissimos homines & fortissimos decet eligere, & quoad fieri potest speciosissimos. neq; solum quærendi sunt homines generosi, atq; terribiles, sed qui insuper eas habeant naturæ dotes, quas disciplina hæc exigit. Quas? Acumen, inquam, facilitatemq; ingenij oportere ad doctrinarum perceptionem adesse. Magis enim absterret animum disciplinarum quàm gymnasiorum corporis, difficultas. Siquidem magis proprius illi labor est, qui soli cõpetit, quàm qui corpori etiam est communis. Vera loqueris. Quærendus itaq; uir est memoria ualens, integerrimus, tolerantissimus. Nam quem alium censes libenter labores corporis subiturum, tamq; arduum doctrinæ meditationisq; studium ad finem usq; prosequuturum? Neminem prorsus nisi qui optima natura sit prædítus. Ex eo quippe errore, ut suprà dicebã, aduersus philosophiã oborta est infamia, quòd non pro dignitate ipsam attingunt. Neque enim à spurijs, sed legitimis est attrectanda.

Quo pacto? Principio ad labores suscipiendos claudus esse non debet quisquis est philosophiæ sacris initiandus, ut partim eos adeat, partim recuset. Contingit autem hoc, quoties aliquis gymnasijs & uenationi & reliquis corporis exercitationibus deditus, disciplinarum studium refugit, neq; audiendo delectatur, nec inquirendo, sed omnem hanc odit curam. Claudus præterea & ille est, qui exercitationibus animi delectatus, contemnit alias. Vera narras. An non & quo ad ueritatem similiter mancum eum ponemus animum qui uoluntarium mendacium odit, & ægre fert ipse secum, & alijs mentientibus indignatur, inuoluntarium uero mendacium facile tolerat: & si ignorare aliquid deprædhendatur, haud grauiter perfert, sed libenter ueluti sus ignorantiæ sordibus uolutatur? Omnino quidẽ. Quinetiam circa temperantiam & fortitudinem magnificentiámque, & reliquas uirtutis partes non minus obseruandum est, quinam legitimus sit, qui spurius. Quando enim hæc minus considerant, & priuati, & ciuitas, ignari utuntur mancis & spurijs ad quodcunq; istorum contigerit, priuati quidem amicis, Respublica uero principibus. Sic accidit prorsus. Nobis hæc omnia præcauenda sunt. Nam si homines quo ad corporis ac mentis habitum integerrimos ad tantam doctrinam exercitationemq; ducemus, atq; erudiemus, & ius ipsum nobis minime succensebit, & ciuitatem Rempublicamq; seruabimus. Sin aliter affectos homines ad ista ducemus, contraria faciemus omnia, & philosophiam multo etiam magis dedecorabimus. Turpe quidem id esset. Mirum in modum. Cæterum nonnihil mihi in præsentia risu dignum contigisse uidetur. Quid istud? Latuit me nimirum, quòd iocabamur, quare acrius egi, quàm deceret. Quippe inter loquendum ad philosophiam ipsam conuersus, eam dedecore affectam aspexi. Quod & grauiter perpessus fuisse uideor, & his qui in culpa sunt, tanquam indignatus seuerius hæc dixisse. Non per Iouem, ut mihi audienti uidetur. Mihi tamen dicenti sic apparet. Hoc autem ne nos fugiat, quòd in priori electione senes elegimus, in hac uero nequaquam licebit. Neq; Soloni credendum est, hominem senescentem posse in dies plurima discere, qui minus id potest quàm currere. Iuuenibus enim conueniunt multi maximiq; labores. Necesse est. Illa igitur quæ ad arithmeticam, & Geometriam, omnemq; doctrinam eam pertinent, quæ dialecticam antecedere debet, pueris tradenda sunt, atq; is docẽdi modus accipiẽdus est quo minime coacti ad discendum esse uideantur. Cur istud? Quoniam non decet liberum hominem cum seruitute disciplinã aliquam discere. Quippe ingentes labores corporis ui suscepti, nihilo deterius corpus efficiunt. Nulla uero animæ uiolenta disciplina est stabilis. Vera loqueris. Ergo non tanquam coactos pueros in disciplinis, ò uir optime, sed quasi ludẽtes enutrias, ut & magis ad quod quisq; natura sit aptus, possis agnoscere. Consentaneum est, quod dicis. An non recordaris à nobis, in superioribus dictum, pueros esse equis spectandi gratia in castra ducendos, & si tuto id tentari possit, propius admouendos, ut catulorum instar sanguinem incipiant degustare? Recordor equidem. Quicunque uero ad hos labores, disciplinas, pericula, prõptiores, acrioresq; apparent, in numerum aliquem seligẽdi sunt.

Quæ ætas ad discẽdum apta.

Quo pacto pueri instituendi.

Qua in ætate? Quando à necessarijs negocijs exercitationibusq; soluti sunt. In hoc siquidem tempore siue biennium sit seu triennium, facere aliud nequeunt. Labor enim ac somnus disciplinis aduersi sunt. Et simul hęc examinatio aliarum non minima esse uidetur, qualis uidelicet quisq; in gymnasijs ipsis apparebit. Quid ni? Post id tempus quicunq; ex uiginti annis ut cæteris præstantiores electi fuerint, maioribus, quàm cæteri afficiantur honoribus: & quæ disciplinæ istis in pueritia sparsim ostensę sunt, unà his iterum offerantur, ad ipsam disciplinarum inter se cognationem, & ipsius quod uere est naturã conspiciendam. Sola hæc cognitio quibuscunque traditur, stabilis permanet. Atqui & hac experientia cognoscitur maxime qui ad dialecticam optime à natura est institutus, qui non. Nempe quisquis ad hoc dignoscendum est perspicax, dialecticus est: qui uero hebes, nequaquam. Teneo equidem. His igitur animaduersis oportebit eos qui apprime tales in ipsis reperientur, stabiles in disciplinis, constantes in bello, in alijs legitimis officijs perseuerãtes, postquàm trigesimum egerint, ex electis prælectos in maioribus honoribus constituere, & ipsa disserendi facultate diligenter examinare, quis eorum potest sine oculorum & aliorum sensuum ministerio ad ipsum quod uere existit cum ueritate transcendere. In quo maxima, ò amice, opus est cautione. Cur nam inquit? Non animaduertis inquam, quantum nunc malum circa disserendi peritiam inolescat? Quale istud? inquit. Iniquitate prorsus abundant, inquam. Summopere, inquit. Mirum aliquid perpeti ipsos existimas, nec ignoscis?

Qua ratione maxime? Si quis suppositius puer multis in delicijs à nobili familia nutriatur, inter adulatores complurimos: adultus autem persentiat, quòd ex eis quos parentes existimat natus non fuerit, ueros tamen genitores nusquam reperiat: nunquid

Quæ res stu dia remouentur.

quid uaticinari potes qualis huic animi affectus futurus sit erga adulatores, & erga eos qui ipsum supposuerunt, tam eo tempore quo nihil de suppositione suspicabatur, quàm postquam rem ipsam agnouit? An uis præsagium meum audire? Volo equidem. Vaticinor itaq; illum dum suppositionē penitus ignorabit, magis eos honoraturū quos parentes & propinquos existimat, quàm assentatores: minusq; eos si quando egeant neglecturum, tardioremq; fore ad iniuriam ipsis inferendam, uel conuitium dicendum, magisq; illis in rebus grauibus q̃ adulatoribus pariturū. Verisimile quidē. Sin persenserit, hos certe minus honorabit curabitq;, assentatores uero magis quàm antea colet, illis propensius obsequetur, ad eorum exemplum uitā instituet suam, cum illis palàm ac libere cōuersabitur. De his uero quos parentes & propinquos putauerat, nisi alioqui probo natura sit ingenio, nihil prorsus curabit. Omnia prorsus ut narras, contingerent. Sed quid hæc similitudo ad eos qui disputationes sectantur? Audies modo. Sūt nobis à pueritia opiniones de honestis iustisq; officijs, sub quibus tanquam parentibus educati sumus: his paremus, has præ cæteris honoramus. Sunt planè. Offerunt se nobis & uoluptates, quæ ad contraria nos alliciunt: & dum animæ blandiuntur, ad illa detorquent. Nō tamen ab his flectuntur, qui uel paulo quàm cæteri moderatiores sunt, sed illa ueluti paterna colunt, eisq; obtemperant. Sic euenit. Si dialectica uis aggressa aliquem ita affectum interroget quid honestum sit, ac respondentem id quod ex legislatore perceperat, ratio confutet, crebrisq; & uarijs redargutionibus eò deducat, ut opinetur illud non magis honestum esse quàm turpe, deq; iusto ac bono similiter arguat, & de cæteris quæ summo in honore antè habebat, parine illa posthac honore & obseruantia prosequuturum putas? Minori admodum puto. Quando igitur neq; ista quis censet domestica ut antea uel honoranda, neq; reperit uera, in uitam potius blandam q̃ in aliam, ut consentaneum est, prolabitur. Verisimile id quidem. Ex iusto igitur fiet iniquus. Necesse est. An non merito ut nuper dicebam, affectio eorum qui ita se ad differendum cōparant, talis est, ut plurimam exigat ueniam? Et misericordiam insuper. Vt igitur miserabilis hic euentus uitetur, triginta annos nati dūtaxat, caute admodum dialecticas argumētationes degustent. Ita prorsus. An nō hæc prudens cautio est, ut eas uidelicet iuniores homines nō attingant? Neq; enim te latet, ut arbitror, quòd cum primum adolescentuli disputationis artificium gustant, eo protinus quasi ludo quodam ad refellendum utuntur, eósque qui confutāt alios, studiose sectantes, & ipsi alios quoq; redarguunt, ac distrahendis lacerandisq; proximis catulorum more assidue delectantur. Mirum in modum. Cū uero plures conuicerint, & à pluribus ipsi cōuicti fuerint, eò confestim deueniunt, ut ex pristinis opinionibus ratam nullam habeant. Atq; ex his & ipsi & omnis philosophia apud alios calumniā reportarūt. Vera refers. At uir natu grandior, ab hac insania diligentius declinabit, ac hominem inuestigādæ ueritatis gratia differentem imitabitur potius, q̃ eum qui iocandi causa uersutijs captiunculisque incumbit. Quin & ipse modestius sese geret, & disputandi studiū ex infami reddet illustrius. Scite ad eiusmodi præterea cautionem, superiora dicta sunt omnia: oportere uidelicet moderatos & graues esse illos, qui ad disputationis studium asciscuntur, neq; communicandum esse id ineptis hominibus, &, ut nūc fit, omnibus quoscunq; sors obtulerit. Summopere. Siquis disputationi diligenter assiduéque det operam, nihilue agat aliud nisi quòd uicissim quandoq; gymnasijs corpus exerceat, huic ad perceptionem huiusmodi anni duplices superiorum sufficiēt. Nunquid sex dicis? an quatuor? Quinque adhibeas. Deinde ad antrum illud erunt iterum deducendi, cogendique eos principatus assumere qui ad bellum spectant, & siqui sunt iuuenum principatus, ne usu rerum ab alijs superentur. Atq; in his quoq; examinandi sunt, utrum constantes permaneant, dum trahuntur undique, aut nutent. Quot autem annos istis ascribis? Quindecim. Quum uero ad quinquagesimum annum peruenerint, quicunq; integri inter eos rebusq; gestis & scientijs præcellentes apparent, ad finem iam perducendi sunt, cogendíque ut animi radium ad supera dirigentes, ipsum quod omnibus lumen præbet, suspiciant: quúmque ipsum bonum nouerint, exemplo illius freti ciuitatem, priuatos, seq; ipsos per omnem sequentem uitā, & singula uicissim exornent. Ac plurimum quidem in philosophia uersentur: cum uero ad magistratus accersentur, in ciuilibus negocijs inuigilent, sigillatimq; gubernent reipublicæ gratia, ita ut non tanquam bonum aliquid & optandum ministerium, sed necessarium potius exequi uideantur. Atque ita quum alios similiter ipsi instruxerint, eos uicissim reipublicæ custodes relinquent, ipsi uero in beatorum insulas transmittentur. Monumenta uero illis & sacra tanquā dæmonibus si Pythias oraculo confirmauerit, publice dicabuntur: sin minus, saltem ut beatis atque diuinis. Mirificos prorsus, ò Socrates, principes quasi sculptor figurasse uideris. Quod de uiris dixi, idem & de mulieribus intelligendum. Neque putes, ò Glauco, magis me de uiris quàm de mulieribus fuisse loquutum, quæcunque uidelicet natura aptæ ad hæc officia sunt. Recte se id habet, siquidem pariter in omnibus, ut narrauimus, cum uiris communicabunt. Num concedis nos de republica omnia non quasi pro desiderio effinxisse, sed pro ueritate loquutos, difficilia quidem factu, possibilia tamen, ea duntaxat ratione qua diximus? Quando scilicet homines reuera philosophi, uel unus, uel plures nacti in ciuitate potentiam, præsentes honores despiciēt, illiberalésq; eos & nullius existimabunt: ipsum autem quod rectum est, & honores qui ab eo proficiscuntur, plurimi facient, maximum uero & summopere necessarium quod iustum: & huic ministrantes, idq; adaugentes ciuitatem suam rite disponent. Quo pacto? Omnes quicunque in urbe decem annos impleuerint, in agros transmittent: filios autem ipsorum suscipientes, procul ab his moribus quibus hodie parentes utuntur, moribus legibusq; suis educabunt, quales uero sint, enarrauimus. Atq; ita celerrime atq; facilime ea ciuitas & respublica orietur, quam suprà diximus, si quādo extiterit, beatam fore, & genus hominum in quo condita fuerit, plurimum iuuaturam. Maxime quidem. Atq; ut constitui possit eiusmodi ciuitas, si quādo constituatur, ò Socrates, adinuenisse uideris. Nónne ergo abunde, tum de hac ciuitate, tum de homine eius persimili iam nobis dictum? Constat enim qualem eius similem esse debere dicemus. Constat plane, & quod quæris, finem mihi iam habere uidetur.

DIALOGVS OCTAVVS DE IVSTO.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

SOCRATES perfectam reipublicæ formam septem iam dialogis absoluit, septenario Palladis numero consecratam. Eamq; tum regiam, tum optimatum appellat gubernationem. Optimatum quidem, quoniam in ea plures uirtute præclari publicis funguntur muneribus, Senatumq; constituũt. Regiam uero, quoniam & una omnium ad publicum bonum est uoluntas, una mens quasi regina, & siquis inter eos probitate est singularis, singulariter honoratur. Neque tamen huic tantum tribuitur, ut absque Senatu, id est, probatorum omnium numero posit publica permutare. Reliquum erat post optimam & beatam reipublicæ formam in medium inferiores adducere. Has autem numerat quatuor. Primam quidem esse uult eã, in quam optima mox degenerat, quam nominat ambitiosam. Secundam uero potentiam paucorum ex ambitiosa nascentem. Tertiam popularem ab hac procedentem. Quartam postremo tyrannidem ex populari præcipue pullulantem. Quoniam uero rerum publicarum formæ à formis proueniunt animorum, quinque deinceps animorum affectus & habitus, totidemq; ciuitatum & similes esse similiter nominatos mira quadam arte describit. Summatimq; regium animum optimum esse concludit atque beatissimum, & similem similiter ciuitatem. Tyrannicum uero pessimum atque miserrimum. Ciuitates quoque à tyrannis oppressas, pessimas similiter atque miserrimas. Medios autem animos gubernationesq; medias modo quodam medio se habere concludit. Ex omnibus his apparet quàm perniciosa tam in ciuitate quàm in animo sit iniustitia, & utrobique iustitia quàm salutaris. Vbique autem permutationes tam animorum quàm ciuitatum ex alijs formis in alias mirabili explicat diligentia. Præcipue uero mutationem beatæ reipublicæ, &, ut ita dixerim, aureæ in ambitiosam siue argenteam, siue ferream, ab altiori ducit exordio, fingitq; Musas id tanquam oraculum effundentes, siue potius confundentes. Profecto si beata respublica proprio defectu in deteriorem labi non potest, & tamen quandoque labitur, communi quodam defectu & causa labitur. Qua quidem in re Aristotelicas ridere licet calumnias. Neque enim debuit Aristoteles in quinto Politicorum à Platone suo, immo nusquam suo, propriam beatæ reipublicæ permutandæ exigere causam, quum nulla sit propria, sed communi debuit esse contentus. Quemadmodum enim homo & ualidissimus & temperatissimus, sic & eiusmodi ciuitas non tam propria quàm communi causa morbi laborat, id est, fatali quodam ordine, ita per cœlestes circuitus qui infra lunam sunt, perpetuo reuoluente, ut quæ certis sphærarum configurationibus temporumq; curriculis cõposita sunt, quandoque dissoluantur aduersis. Quoniam uero eiusmodi causæ assignatio præsentis ciuilisq; facultatis terminos procul excedit, ideo Socrates uaticinio musarum utitur. & profecto ita utitur, ut & nobis ad hæc interpretanda opus sit Apollinis uaticinio. Nec immerito Tullius ubi rem esse obscurissimam breuiter uult exprimere, id inquit numero Platonis obscurius. Neque miror Theonem Smyrnæum mathematicæ in primis Platonicæ professorem eiusmodi mysterium tanquã inexplicabile astute prætermisisse. Quod quidem Iamblichus Chalcideus dum explicare uoluit, implicuisse uidetur. Quid uero? si in eiusmodi uerbis plus difficultatis sit quàm ponderis? Quippe quum & ipse fingat Musas tragica quadam tumiditate nugantes perterrentesque animum puerilem atque simplicem, stuporemq; adducentes. Denique qualecunq; id sit opportunius ex commentarijs in Timæum expositionem nostram accipies. Cæterum moralia hæc præcepta considera. Impossibile est diuitias honorari in ciuitate simul atque uirtutem. Item tradere diuitioribus reipublicæ gubernacula perinde est ac si nauis non peritiori in nauigando, sed locupletiori gubernanda tradatur. Nempe & hæc & illa periclitabitur. Rursus custos contra omnia uitia tutissimus est scientia. Præterea contrarij unius summum, alterius est principium. itaque extrema libertatis licentia, extremæ seruitutis est principium. Sicut in qualibet qualitate, rerumq; & temporum excessus omnis uerti protinus in contrarium consueuit. Idem in epistolis ait, moderatam probans ante omnia libertatem.

ESTO inquam, cõstitit equidem inter nos, ò Glauco, in ciuitate optime instituta communes esse debere mulieres & filios. Communem quoque omnem eruditionem. Communia similiter omnia, tum belli, tum pacis officia. Reges autem ipsorum esse homines debere in philosophiæ et rei militaris studio præstantissimos. Constitit planè. Quin & hæc concessimus, quòd scilicet cum tales principes iam fuerint constituti, in expeditionem euntes, habitationes militibus quales prædiximus, assignabunt, communes scilicet omnibus, in quibus nihil cuiusquam sit proprium. Neq; de habitatione solum, uerumetiam de supellectili & possessionibus si recordaris quales debeant esse, conuenimus. Memini equidem, inquit, censuisse nos nihil eorum quæ nunc possident alij, esse ab aliquo possidendum, sed tanquam belli athletas atq; custodes in mercedem custodiæ annua ab alijs alimenta suscipientes, eos oportere & sese & ciuitatem tueri. Probe, inquam. Sed postquam hæc absoluimus, repetamus iam unde huc digressi sumus, ut per eadem rursus proficiscamur. Haudquaquã difficile istud. ferme enim quemadmodum nunc, quasi de ciuitate satis egisses, adiecisti, quòd talem ciuitatem bonam uocares, qualem descripserat, bonumq; uirum quicunque illius foret persimilis: cum talem posses adhuc, ut apparuit, meliorem ciuitatem uirumque referre. Dixisti præterea si hæc recta sit respublica, cæteras aberrare. Reliquarum uero rerum publicarum, ut memini, species esse quatuor, de quibus uerba facere oportere, earumq; defectus inspicere, et homines ipsarũ similes declarare: ut eos omnes intuiti, & quis optimus sit uir, quis pessimus declarãtes, consideremus nũquid uir optimus felicissimus, pessimus autẽ sit miserrimus, an se res aliter habeat. Cum uero abs te ipse quærerem quas potissimum quatuor respublicas diceres, tunc sanè Polemarchus & Adimantus mihi sermonem interruperunt, unde tu orationem sumens huc deniq; peruenisti. Recte admodum meministi. Ergo rursus tanquam luctator eandem ansam præbe, & me idem interrogante, conare nunc ea dicere, quæ tunc eras declaraturus. Si quidem potero. Equidem audire percupio, quásnam respublicas quatuor suprà dicebas.

Haud difficile istud audies. Sunt enim quas dico, illæ quæ & nomina habẽt, ipsa uidelicet quæ à multis laudatur Cretensis & Laconica. Secũda uero & secundo loco laudata ea quæ paucorũ potentia nominatur, plurimis plena malis respub. Item quæ ab hac differt plurimũ, eamq; sequitur, gubernatio popularis. Præterea generosa tyrãnis, ab his omnibus differens, quartus ciuitatis extremusq; morbus. An aliã habes reip. formã, quæ in perspicua & distincta quadam ratione sit sita? Nã & minores quidã principatus, & regna uenalia, & tales quædã ciuiles potentiæ inter hæc quodammodo medium obtinent. Quarũ non pauciores inter Barbaros q̃ inter Græcos reperiũtur. Multæ certe, & absurdæ memorantur. Totidem quoq; sunt hominũ quodammodo species atq; mores. An ex quercu forte existimas, aut silice respu. fieri potius, q̃ ciuium moribus, qui quocũq; fluxerint, cætera secum rapiunt? Ex moribus proculdubio. Quare si gubernationũ species quinque sunt, priuatorũ quoq; animorũ affectus quinq; erunt. Nil obstat. Virũ certe similem optimatũ gubernationi uidimus, quẽ bonũ, & iustũ recte asseruimus.

Quot mores hominũ, totidem Respu.

mus. Vidimus. Deteriores deinceps narrare decet, contentiosum ambitiosumq́ hominē secundum Lacedæmoniorum rempub. institutū: præterea paucorum imperij cupidum, & popularem hominem, & tyrannicum: ut iniustissimū discernētes, cum iustissimo cōparemus, perfecteq́ dignoscamus, quo modo summa meráque iustitia ad summā se ac meram iustitiam habeat, quo ad hominis iusti, uel iniusti beatitudinem, uel miseriā pertinet: ut uel Thrasymacho obtemperantes, iniustitiā prosequamur: uel præsentibus rationibus persuasi, iustitiam. Ita prorsus agendum. Num sicuti cœpimus antè in rebuspubl. mores animaduertere quàm in priuatis personis, quia illic magis pateant: ita & nunc in primis considerāda est ambitiosa respub. cuius nullum habeo nomen præter ambitiosam potentiā, & principatum: post eam uero uirū talem cōsiderabimus: deinde paucorum potentiam, talemq́ uirum: postea multitudinis gubernationem, & hominem popularem: demum tyrannide pressam ciuitatem considerantes, & inde tyrannicum cognoscentes animū, conabimur ea quæ proposuimus, sufficienter dijudicare? Recte in hunc modum inspectio iudiciumq́ procedet. Age itaq; explicare conemur, quo pacto ambitiosum imperium ex optimatū gubernatione nascatur. Quin hoc simpliciter uerū est, omnē rempub. ex eo quod dominatur, mutari, quando in ipso seditio oritur: dum uero secum ipso consentit, etiam si ualde exiguum sit, mutari impossibile est. Est ita.

Respub. ambitiosa.

Ex gubernatiōe optimatum ambitiosum imperiū quomodo oriatur.

At uero quónam pacto, ò Glauco, ciuitas hæc nostra è suo statu mouebitur? principes, & defensores inuicem, & inter se dissidebunt? An uis imitātes Homerum Musas oremus, ut nobis explicent, qua ratione seditio primum incidat? Dicamusq́ ipsas tragicorū ritu, nobiscum ueluti pueris iocantes nugantesq́ ita loqui, ut dū nugantur, serio agāt, magnūq́ quiddam loquantur? Quónam pacto? Ita ferme. Difficile quidem est ita constitutam ciuitatem è suo statu moueri. Verum cū omne quod genitum est, corruptioni sit obnoxium, talis etiā constitutio semper manere non poterit, sed soluetur. Solutio uero hæc est: non solum circa plantas, sed terrena etiā animalia, fertilitas, & sterilitas animæ, corporūq́ contingit, quando reuolutiones singulis circulorū coniunxerint ambitus: his quidem quę breuis sunt æui, ambitus breuiores, cōtrarijs uero contrarios. Illi uero quos ad ciuitatis gubernationē educauistis, quāuis sapientes fuerint, nihilo magis uestri generis uel fœcundam uel sterilem generationem, ratione una cum sensu assequantur, sed latebit eos opportunitas generandi, & plerunq; cum non opportunum fuerit, gignendis filijs operam dabunt. Est autē ei quod diuinitus generandum est circuitus, quem numerus continet perfectus. Humanæ uero geniturę is utiq;, in quo primo augmentationes superantes, & superatæ tres distantiæ, atq; quatuor terminos accipientes, similantiū & dissimilantium, & crescentium & decrescentium, cuncta correspondentia, & cōparabilia inuicē effecerunt, quorū sesquitertia radix quinario cōiuncta duas harmonias præbet ter aucta. Vnā quidem æqualem æqualiter, centū centies. Alteram uero ęqualis quidem longitudinis, sed oblongiori, centum quidem numerorum ex diametris comparabilibus inuicem quinarij, indigentibus uno ex singulis, duobus uero qui inuicem dici nequeant, centum uero cuborum trinitatis ipsius. Vniuersus autem hic numerus geometricus talem autoritatem habens ad potiorem deterioremq́ generationem uim habet. Quòd si ciuitatis uestræ custodes ignorauerint, nec opportuno in tempore sponsas sponsis coniunxerint, haudquaquam ingeniosi felicesue pueri inde nascentur. Ac licet maiores ipsi eos constituant principes, qui inter illos præstātiores fuerint: tamen quia indigni erunt parentū successione, in ipsis magistratibus subiectos negligent, neq; musicæ curam ut decet habebunt, neq; gymnasticæ, unde iuuenes nimis erunt à musica alieni. Ex his autem principes constituentur negligentiores quàm decet ad examinādum genera illa quæ apud Hesiodum, & quæ apud uos referūtur, aureum scilicet genus, argēteum, & æneum atq; ferreum. Quoniā uero mixtum erit argēto ferrum, & æs auro, dissimilitudo & inæqualitas discors exorientur. Quæ ubicūq; nascūtur, bellum semper & inimicitias pariūt. Genus autem huiusmodi hominum ubicūq; adest, semper seditionibus agitatur. Recta admodum respondere illas dicemus. Necesse est enim cum Musæ sint. Quid uero posthac Musæ dicēt? Postquam orta seditio fuerit, utraq; genera ferentur, ferreum quidèm & æneum ad quæstum, agrorumq́ & domorum possessionē, auriq́ & argēti copiam. Quod uero inest aureū, & argenteum, quasi nō inopi, sed opulenta natura, ad uirtutem statúmque pristinum. pugnātia uero inuicem & in contraria retrahentia in medium tandem conuenient, ut diuisis agris & domibus priuatim quæq; possideātur: illi uero qui antè ab eis seruabātur tanquā liberi, amici, & nutritores in seruitutem redigātur, & uelut subditi atq; serui, belli custodięq́ ipsorum curam gerere compellantur. Hinc & mihi certe uidetur mutatio hæc accidere. Hęc utiq; gubernatio inter optimates, & paucorū potētiam erit media. Erit certe. Mutabitur quidem ita. Cum uero in id fuerit permutata, quem potissimum gubernationis modum seruabit? Vel cōstat quòd partim priorem rempublicā imitabitur, partim paucorum potentiam, utpote quæ in medio locata est, partim etiam quiddam sui proprium obtinebit? Ita prorsus. Et priorem quidem imitabitur in eo ꝙ principes honorabūtur, & milites ab agricultura mechanicisq́ artibus & alijs quæstibus abstinebūt, & cōmunia fient conuiuia, gymnasticiq́ ludi, et belli certamina frequentabūtur. Profecto. Sui autē ipsius propria, talia quædam habebit, quòd sapientes metuet ad principatus admittere, quia nō simplices, neque integerrimos huiusmodi uiros, sed mixtos possideat: & animosiores potius simplicioresq́ homines ad gubernandum asciscet, qui ad bellum potius quàm ad pacem nati uideantur? Dolos quinetiā, & machinamenta belli plurimi faciet, semperq́ pugnabit? Certe. Atqui pecuniarū cupidi erunt isti, quēadmodum qui in paucorum potentia uitam agunt, & tenebris obruti aurum & argentum rusticius honorabunt, utpote qui ærariā propriosq́ thesauros habeant, quibus ista recondant, ac etiam circumsepta domorum ceu proprios nidos, in quibus multa cum mulieribus & alijs pro libidine erogabunt. Vera loqueris. Nónne & in rebus proprijs parci magis erunt quàm deceat? quippe qui magnifaciant pecunias, nec palàm acquirant: in alienis autem propter libidinem profusiores, & clanculum uoluptatibus indulgebūt, haud secus legem passim refugientes, ac pueri patris aspectum, non persuasione, sed ui educati, ex eo quòd ueram musicam quæ cum sermonibus & philosophia cōiuncta est, neglex-

Mutatio Rerūpub. quomodo fiat.

neglex

neglexerint, multoq; magis ac prius gymnasticam quàm musicã honorauerint? Rempub. ex malo bonoq; mixtam refers. Mixta est profectò: præ cæteris autem in ipsa propter animositatis iracundiæq; imperium, contentionis ambitionisq; studia inualescunt. Vehementer. An non hæc respub. ita coalescet, talisq; erit, quantum licet sermone reipub. figuram non summa omnino diligentia describere, quia sufficiat ex ipsa descriptionis summula uirũ iustissimum iniustissimúmue discernere, sitq; ferme opus inextricabile, siquis omnes respub. omnésque mores nullo penitus prętermisso enarrare aggrediatur. Probe. Quis igitur secũdum hanc rempu. uir? quomodo efficitur? qualis existit? Reor equidem, inquit Adimantus, similẽ esse Glauconis huius, contentionis gratia. Fortassis, inquã ego, in hoc est similis. Verũ in his haud natura similis esse uidetur.

In quibus? Cõtumaciorem sane esse eum necesse est, & à musica quodammodo alieniorem, musicæ tamen cupidum: & audiendi quidem studiosum, rhetoricum uero nequaquã. Atqui & aduersus seruos agrestis erit huiusmodi uir, haud seruos despiciens, quemadmodum uir tolerabiliter eruditus: ergo liberos autem erit mitis: erga principes quidem obediens maxime, sed & principatus & honorum auidior, oportere existimans non arte dicendi, uel alia quauis simili facultate, sed rebus bellicis, similibusq; excellere & cæteris præesse, cũ sit & gymnasticæ & uenationis admodum studiosus. Est certe, inquit, mos hic illius reipublicæ. Nónne & pecunias iste in iuuẽtute cõtemnet? quo uero senescet magis, eo magis pecunias diliget, ex eo quòd auare naturæ sit particeps, neq; sit integer ad uirtutem, quia ab optimo custode deficiat? A' quónã? inquit Adimantus. Ratione & operatione inquã musicæ cõmixta, quæ sola cũ adest, per omnem uitã uirtutem in eo cui præest seruat. Præclare loqueris, inquit.

Est utiq; talis adolescẽs ambitiosi imperij cupidus, tali similis ciuitati. Prorsus. Efficitur autem hic talis in hunc modũ interdum: uidelicet cũ iuuenis aliquis filius est patris boni in ciuitate nõ bene gubernata habitantis, honores, principatus, & iudicia fugientis, & reliquã huiuscemodi negociorũ curam, libenterq; se subijcientis, ut labores uitet. Quónã pacto efficitur? Quando scilicet matrem audit ægrè ferentem, quòd maritus magistratibus minime fungatur, & idcirco inter alias mulieres sese contemptam haberi: tum indignantem quoties uirũ aspicit pecunijs cumulandis minime indulgere, neque pro illis uel priuatim uel in iudicijs & publice cõtendentem sollicitũq;: sed ad hæc omnia negligentiorẽ, talemq; ut secum ipse uiuat ut plurimum, uxorem uero nec aspernetur quidem, neq; admodũ colat. Ex quibus sæpe filio mater prædicet ignauum esse patrem nimisq; remissum, & alia, quæcunq; de talibus garrire mulieres consueuerunt. Multa profectò, inquit Adimantus, talia suiq; similia obloqui mulieres solent. Neq; te latet quod & serui, & domestici, præsertim qui maxime uidẽtur esse beneuoli, talia quædam auribus puerorũ sæpe insusurrant. Et si quẽ uiderint, uel pecunias patri debentem, quem ipse nequaquã cõueniat, uel in alio quodã iniuriantẽ, edicunt puero, siquando uir euadat, hæc omnia ulciscatur, uirq; magis sit q̃ pater extiterit. Idem ille filius domo egressus alia horum similia multa audit, uidetq;: homines scilicet qui sua in ciuitate officia colunt alienorũ minime curiosi, stolidos uocitari, penitusq; cõtemni: horũ uero dissimiles honorari laudariq;. Cum hæc adolescentulus audit, uidetq;, rursusq; patris sermones audit, & studia uidet proxime præter studia cæterorũ, ab utrisq; attractus: à patre quidem rationalis eius uis fouetur et augetur, ab alijs autem cõcupiscendi & irascẽdi natura. Quapropter cũ non malo sit ingenio natus, mala tamen cæterorũ consuetudine usus, & in medium ab his tractus, mediæ se cuidam potentiæ contentiosæ iracundæq; subijcit, fitq; uir elato animo, gloriæq; cupidior. Naturã huius sufficienter enarrasse mihi uideris. Habemus itaq; secũdam rempub. uirũq; secundum. Habemus profectò. An nõ post hæc Aeschyli illud dicimus, Alterũ hominem alteri ciuitati conuenientem? Imò uero secũdum superiorem illã suppositionem, alterã ciuitatem alteri congruam? Ita prorsus. Quæ uero huiuscemodi rẽpub. sequitur, paucorũ, ut arbitror, potentia est. Quam potissimũ reipub. institutionem paucorũ uocas potentiã? Eã in qua magistratus à census æstimatione ciuibus tribuuntur, & in qua diuites dominantur, pauperibus uero nulla reipub. est cõmunio. Intelligo equidẽ.

Nónne dicendum, quo pacto à gubernatione ambitiosa in hanc transgresio fit? Dicendũ certe. Vel cæco id quidem perspicuũ est, quo pacto trãsgresio fiat. Quónam pacto? Aerariũ illud cuiusq; auro plenũ, talem perdit rempub. Nam primũ quidẽ nouos sumptus reperiunt, & ad leges deducũt, quibus neq; ipsi neq; mulieres ipsorũ obtemperant. Consentaneũ id quidem. Deinde alter alterius exemplo & æmulatione perciti multi tandem tales euadunt.

Ex opt[...] rep. qu[...] do [...] potẽtum pub.

Verisimile. Hinc effusius ad pecunias cumulãdas delapsi, quãto id preciosius æstimãt, tanto uirtutem existimant uiliorem. An nõ ita uirtus à diuitijs discrepat, quasi utraq; in lance stateræ sint posita, semperq; in cõtrariã partẽ declinent? Ita prorsus. Quãdo igitur in ciuitate diuitiæ ac diuites honorantur, uirtus probiq; uiri despiciũtur. Cõstat. Incenduntur q; ad ea studia omnes quæ in honore sunt, eaq; frequentãt: quæ uero nullo honore censentur, apud quosq; iacere solent. Atq; ita ex uictoriæ honorisq; cupidis, questus & pecuniarũ auidi tandem efficiuntur. Et diuites quidem uiros laudant, & admirãtur, et ad magistratus euehunt, pauperes uero despiciũt.

De diui[...] uirtute.

Omnino sic accidit. An nõ & lege statuunt principatus fines, dum statuũt ubi maior est pecuniarũ copia, ibi talem principatũ esse maiorẽ: ubi minor, cõtra minorem: prohibentq; aliquem imperare, qui non ad certũ aliquem censum peruenerit? Hæc autẽ aut ui armisq; efficiunt: aut postquã metum incusserint, talem cõstituerũt rempub. Nónne ita? Ita prorsus. Cõstitutio quidem, ut ita dicã, hæc est. Est certe. Sed quisnã reipub. modus? quiue defectus sunt, quos habere eã rempub. dicebamus? Principio qualis sit prescriptus hic in ea terminus, aspice. Siquis in nauis gubernatione, à census æstimatione gubernatores eligat, pauperẽ uero licet gubernãdi peritiorẽ haudquaq; admittat, quid ex hoc sequuturum censes? Vt male nauem ducant. An nõ eodem pacto in quouis alio principatu? Sic equidem arbitror.

Sícne in omnibus præterquã in ciuitate? An & in ciuitate præterea? Multo etiam magis, quoniã hæc grauissima est, & maxima gubernatio. Vnũ quidem hunc & tantũ paucorum potentia defectũ patitur. Apparet. Quid autem hoc? Nunquid leuius?

Quale istud? Quod necesse est nõ unam hanc, sed duas esse resp. unã quidem pauperũ, diuitũ alterã, & homines

homines intra mœnia eadem habitantes sibi inuicẽ semper insidiari. Certe non leuius istud. Sed neq; hoc pulchrũ est, bellum scilicet gerere nõ posse: quia coguntur, siue populo utantur armato, eum formidare magis quàm hostes: siue non utantur, reuera in ipso prælio paucorum potentiæ studiosi uideri: ac etiam pecunias in eum usum erogare detrectabunt, utputa homines auari: isthuc inquam an decorũ est?

Non certe. Nunquid recte fieri illud existimas, quod suprà uituperauimus, ut in huiusmodi ciuitate ijdem homines in diuersis simul officijs occupentur, terrã colant, pecunias cumulent, militent? Nullo modo recte. Vide utiq; si horum malorũ omniũ hæc prima id grauissimum patitur. Quale id? Vt liceat cuiquam sua omnia alienare, alteri uero illius omnia possidere: atq; ei qui alienauit, habitare in ciuitate, dum nulla ciuitatis pars existat, neq; nũmularius, neq; opifex, neq; eques, neq; armiger, sed pauper & egenus passim cognominatus. Prima hæc certe. Hoc profecto in ciuitatibus quæ paucorum subijciũtur imperio, minime prohibetur. neq; enim alij opulentiores essent q̃ decet, alij prorsus mendici. Recte loqueris. Hoc autem considera, nunquid quando diues huiusmodi erogabat, conducebátne magis ciuitati ad ea quæ paulo antè dicebamus: an uidebatur quidem è principum numero esse, reuera autẽ neq; princeps, neq; minister erat, sed propriorũ commodorumq; consumptor. Sic utiq; uisum est. Erat autem nihil aliud quàm cõsumptor. An uis dicamus, quemadmodum in fauo fucus ortus examinis apum morbus est, ita & hominem huiuscemodi domi natum, pestem reipub. fore? Prorsus inquit, ò Socrates. Nónne uolatiles fucos omnes sine aculeis deus fecit: hos autem terrestres, partim sine aculeis, partim diris armatos aculeis cernimus. Et ex his qui aculeos non habent, inopes tandem in senectute fiunt: aculeis autem instructi sunt hi qui uocãtur malefici. Vera loqueris. Constat ergo in ciuitate, ubi mendicos uides, & fures inesse clàm, & latrones & sacrilegos, & horũ omnium scelerum autores. Constat certe. Nónne in ciuitatibus quæ regũtur à paucis, egenos inesse uides? Omnes ferme, exceptis principibus. An non igitur arbitramur, maleficos in ea esse multos aculeis ipsis armatos, quos diligentia ac ui principatus detinẽt? Arbitramur plane. Nónne ob prauã educationem, & disciplinæ defectum, & iniquã reipub. dispositionẽ, homines ibi tales euadere asseremus? Asseremus. Talis utiq; erit ciuitas paucis subiecta principibus, totaq; premetur malis, forte etiã pluribus. Sic ferme.

Fucorũ duo genera.

Vbi mendici uidẽtur fures esse & latrones & omnium scelerum autores.

Cõstituta iam nobis sit ea resp. quã paucorum potentiã uocant, à census æstimatione principes eligentem: post hæc autem inuestigemus quo pacto uir aliquis similis istius efficiatur, & postq; similis est effectus, qualis sit. Sic prorsus. Nónne hac ratione maxime ex ambitioso in paucorũ imperij cupidũ trãsit? Qua? Quãdo ibi adolescens aliquis primo quidem patrem imitatur suũ, eiusq; uestigia sequitur: deinde ipsum aspicit, ut qui in ciuitatẽ tanq; in scopulum offenderit, subito ex culmine dignitatis prolapsum seipsum suaq; omnia dispergẽtem, siue post belli expeditionẽ, siue alterius magistratus maximi dignitatẽ, in iudiciũ ab insidiatoribus tractũ, à calumniatoribus circũuentum, eiectum, depressum, patrimonio spoliatũ. Cõsentaneum quidem. Ille, ò amice, hæc intuitus atq; perpessus, amisso patrimonio, propter formidinẽ, confestim ex animi throno ambitionẽ illam & audaciã deijcit, & humilior propter paupertatẽ factus sese ad quæstũ cõuertit, & angusto admodũ animo aride nimiũ, & parce uiuẽs, seq; in obeundo negocio uexãs pecunias cõgregat. An nõ huiuscemodi hominẽ tũc existimas in ea animi sede auaritiã & lucri cupiditatem locare? eiq; in animo regium locum cõcedere? ornamẽtisq; regijs exornare, coronis, balteis, fibulis, fimbrijs, ense Persico? Equidem. Atq; hic quidẽ rationalem uim, et animositatis ardorẽ humi hinc inde depositã seruire huic cogit, & nihil aliud inquirere, & cõsiderare permittit, q̃ unde ex paucioribus pecunijs plurimæ cõgregentur: hanc autẽ nihil aliud mirari, & colere q̃ diuitias atq; diuites, neq; dignitatem ex re alia q̃ ex pecunijs quærere, & siquid aliud ad id conferat.

Nulla certe alia mutatio est usqueadeo uelox & uehemens ex iuuene ambitioso in pecuniæ cupidũ.

Nónne igitur hic paucorum imperij studiosus est? Mutatio quidem ipsius ex homine similis est illius Reipublicæ, ex qua paucorũ potentia extitit. Consideremus utiq; nunquid similis sit. Consideremus.

Principio in eo q; pecunias multi facit, similis erit.

Quid ni? Quinetiã & in eo q; parcior est, & ad lucrum auidior, solasq; necessarias cupiditates explet, cæteris uero sumptibus nequaquam indulget, sed alias appetitiones tanquã superuacuas cohibet. Magnopere. Aridior itaq; & squalidior uiuit, undiq; summa parsimonia rem familiarem augens, coaceruando intẽtus thesauro, quos quidem homines uulgus probat. an nõ hic erit uir talis Reipublicæ similis? Mihi quidẽ uidetur. Pecuniæ itaq; maxime honorantur & ab hoc, et ab omni ciuitate. Neq; enim hic, ut arbitror, disciplinæ applicuit animũ. Non, ut opinor. Neq; enim cæcũ sibi ducem præposuisset.

Optime quidem. hoc autem animaduerte. Nónne fucorũ naturæ similes cupiditates ob disciplinæ defectum inesse dicimus, partim mendicas, partim maleficas, ui quidem ab alia diligẽtia detentas? Et maxime quidẽ. Scisne quò inspiciens, ipsorũ maleficia cernes? Quónam? Ad orphanorum tutelas, & siquid ipsis tale cõtingit, quo licentiam plurimã ad iniuriã nanciscantur. Vera narras. An nõ id constat, q; in alijs cõmercijs uir talis, in quibus probus habetur, cũ iustus esse uideatur, æquitate quadam uitæ cæteras cupiditates prauas quæ in ipso sunt, cohibet: nõ idcirco obtemperãs, quia nõ præstet, neq; ratione mansuefaciens, sed necessitate ac metu circa reliquam substãtiam contremiscens? Summopere.

Enimuero, ò amice, in multis eorũ reperies, quando aliena oportuerit erogare, fuci persimiles cupiditates. Maxime. Non igitur seditione intestina is carebit, neq; unus quidã erit, sed duplex, habebitq; in se cupiditates ut plurimũ cupiditatum dominatrices, meliores scilicet deteriorũ. Est ita. Quãobrẽ modestior hic alijs multis erit. Cõsentientis tamen & cõpositæ mentis uera uirtus longe hunc effugiet.

Mihi quidem uidetur. Quinetiã ad certamen erit tardior uir parcus, quoties priuatim in ciuitate de uictoria aliqua honesta, & magnificẽtia erit certandum, cũ pecunias erogare nolit decoris & cõtentionum huiusmodi gratia, metuens prodigas libidines suscitare, prouocareq; ad propugnandum cõtendendumq;. Cũ paucis eorũ quæ circa se sunt, optimatũ ritu pugnãs, ut plurimũ uinci patitur, & diuitias auget. Summopere. Nũquid ultrà diffidimus, ad ciuitatis eius exemplũ quæ gubernatur à paucis, hominẽ parcũ atq; auarũ institutũ esse? Nullo modo.

Post

De popularis gubernationis constitutione, & conditione.

Post hæc inuestigandum uidetur, quo pacto popularis gubernatio constituitur, & quæ sit eius conditio, ut eandem in tali homine conditionem recognoscẽtes, eum in iudiciũ deducamus. Ita sanè iter nobis inceptum similiter peragemus. Nónne hunc in modum ex paucorum potentia in popularẽ gubernationem ciuitas permutatur, ex eo ꝙ ciues optimũ esse proposuerunt, ut quàm ditisimi sint? Quo pacto? Quia principes in ea propter diuitias dominantur, prodigalitatem dissolutorum iuuenum lege prohibere negligunt, ut emptionibus & fœnoribus eorum usurpantes bona, opulentiores etiã honoratioresq; euadant. Maxime omnium. Constat itaq; impossibile esse in ciuitate diuitias honorare simul, & temperantiã possidere, sed necessariũ est ad alterius æstimationem alterum semper istorum negligi. Constat planè. Dum igitur in paucorũ potentia iuuentutis educationẽ negligunt, permittũtq; ad libidinem uiuere, cogunt sæpenumero homines non ingenerosos ad paupertatem redigi. Maxime.

Sedent, ut arbitror, isti in ciuitate aculeis armati, partim alieno ære grauati, partim ignominia afflicti, partim utrisque malis oppresi, insidiantes illis quos sua nouerunt possedisse, atq; alijs, atq; idcirco res nouas quotidie moliũtur. Est ita. Homines autem auari, dum lucro incũbunt, hosq; non animaduertere uidentur, & reliquorũ insuper ut quisq; maxime cedit, maxime argento immisso uulnerantes, & patri natos fœnusq; plurimum reportantes, ita fucis egenisq; hominibus ciuitatem replent. Maxime. Neq; uolunt tanti mali incendiũ ita extinguere, ut non permittant quemq; res suas pro arbitrio agere. Neq; ita rursus & secundum alteram legem talia quædam prohibentur. Secũdum quam potissimum? Secundũ eam quæ post illam proxime sequitur, cogitq; ciues uirtutis curã suscipere. Siquis enim multa ex uoluntarijs commercijs sui periculo tractare iubeat, nõ usqueadeo impudenter pecunias congregabunt, paucioraq; in ciuitate mala nascẽtur talia qualia diximus. Sic omnino. Nunc autẽ his de causis principes subditos sic in ciuitate disponũt: seipsos uero, & suos, & iuniores, delicatos, & molles, & secordes reddunt, nullum aut animi, aut corporis laborem tolerantes, uoluptatibusq; & dolori bus succumbentes. Prorsus. Et ipsi quidẽ tales euadunt, ut nihil aliud præter quæstum æstiment, neq; maiorem uirtutis curã habeant quàm mendici. Sic certe. Ita igitur instituti, quoties congrediuntur inuicem principes ac subditi siue in itineribus siue in alio quopiam cõmuni commercio, atq; opere, aut circa spectacula ad exercitum uel nauigãtes unà, uel militantes, uel etiam in ipsis periculis sese inuicẽ spectantes, nullo modo in his pauperes à diuitibus despiciuntur, sed frequenter homo pauper, macer, cutimq; sole duratus cum in acie ad opulentum collatus est, in umbra molliter enutritum, atq; obeso corpore oneratum, eumq; inspicit anhelantẽ & anxiũ, nónne censebit ignauia cæterorũ uiros huiusmodi diuites fieri? alterq; alteri ubi priuatim conuenere, narrabunt locupletes illos suos crassosq; homines precij nullius esse? Noui certe ita eos solere. Nónne igitur quemadmodum debile & ualetudinariũ corpus, uel minima mutatione extrinsecus iniecta in morbos incidit, sæpe etiã nulla extrinsecus re nocente, ipsum intra se dissidet: ita & ciuitas malis ijsdem affecta parua occasione, aliunde sibi, uel his ex optimatũ, uel illis ex populari republica auxilium adiungentibus, ægrotat, & secũ ipsa dissentit. Sæpe etiam absq; externorum opera, seditionibus agitatur. Prorsus. Popularis utiq; gubernatio fit, ut arbitror, quãdo pauperes superãtes, diuites partim necant, partim in exilium pellunt, reliquos autẽ æquis reipub. honoribus muneribusq; afficiũt, atq; ut plurimum in ea sorte magistratus obtingunt. Huiusmodi certe est popularis ciuitatis cõstitutio, siue armis fiat, seu metu discedentibus alijs. Quæ'nã erit igitur horum ciuium uita? qualis gubernatio? Constat enim ꝙ uir talis popularis aliquis apparebit.

Perspicuum. An non primũ quidem liberi erunt omnes, ciuitasq; libertatis plena, summaq; licentia pro libidine omnia omnes audebunt? Fertur equidem. Vbi autem licẽtia, ibi quisq; arbitratu suo uitã instituet. Patet. Omniformes in hac ciuitate nascũtur homines. Valde. Videtur utiq; hæc omniũ esse rerumpub. pulcherrima: atq; ut palliũ uarijs depictum coloribus, speciosissimum esse uidetur, ita ciuitas ista diuersis ex moribus uaria, pulcherrima prorsus apparet: ac perinde ut pueri & mulieres uarietate distinctis opificijs & spectaculis delectantur, sic multi propter hanc uarietatẽ pulcherrimã arbitrantur. Et maxime quidẽ. Atqui facile est, ò beate in hac ciuitate rempub. quærere. Quamobrem?

Quoniam omnia rerumpub. genera propter licentiam habet: ac uidetur necessarium illum qui rẽpub. instituere cupit, quod modo nos fecimus, popularem ciuitatẽ ingressum, eã reipub. cõstitutionẽ quæ magis placeat sibi, deligere, quasi rerumpub. nundinas adeuntem, atq; ita eligentem, ciuitatis modũ statuere. Fortè exempla huic nequaq; deerunt. Quid uero? an non dulcis hæc prima fronte, atq; diuina uidetur uita, ut neq; cogaris in hac ciuitate magistratibus fungi, nec etiã si ad id sufficias, neq; parere si nolis, neq; bellum gerere alijs bellũ gerentibus, neque pacem agere agentibus alijs, nisi id placeat? Vel etiã si qua te lex imperare uetet, & sentẽtias ferre: nihilominus & imperes, & sententias feras in iudicio: modo tibi hoc uisum fuerit? Fortè sic primũ uidetur.

Quid autem mansuetudo damnatorũ quorũdam? nónne decora? an nõdum hac in ciuitate uidisti homines morte, uel exilio condemnatos, nihilominus urbem incolere, ac prodire in mediũ, & sæpe quasi nemo id uideat, aut curet, instar heroum quorundã per urbem incedere? Vidi equidem multos. Indulgentia uero ipsius nimia, & sine ulla obseruatione negligentia eorum quæ nos dicebamus, rem ipsam honestantes, quando ciuitatem constituebamus, ꝙ uidelicet nisi fortè quis excellenti sit ingenio præditus, nunquã uir præclarus euadet, nisi à prima pueritia statim honestis sese exerceat ludis, & eiuscemodi omnia frequenter exerceat, tanquã quæ alto animo hæc pessundat omnia: ea inquã, negligẽtia nihil pensi habet ex quibus studijs aliquis se ad ciuilia conferat, sed honorat, siquis duntaxat ametur à uulgo.

Valde admodum generosa. Hæc utiq; habebit & horum similia, gubernatio popularis, eritq;, ut apparet, dulcis respublica, & sine duce, ac uaria æqualitatẽ quandam similiter æqualibus inæqualibusq; distribuens. Manifesta admodũ narras. Contemplare quisnam uir talis priuatim sit, an fortè primo inuestigandũ est, quemadmodum in republica fecimus, quónam pacto talis efficiatur? Ita prorsus.

Nónne ita maxime accidit, ut auari patris & paucorũ potentiæ cupidi filius aliquis sub parentis moribus nutriatur? Quid ni? Hic ui uoluptates suas

coërcet,

coërcet, quæcunq; ad sumptus alliciunt, non ad lucrum. quæ quidem uoluptates non necessariæ appellantur. Manifestum est. Num lubet, ne in ambiguitate uersemur, ut in primis quidem quæ necessariæ sint cupiditates, quæ non necessariæ, discernamus? Lubet equidem. Necessarias quidẽ illę merito uocarẽtur, quas amouere nõ possumus, et quæ cũ percipiuntur, nos iuuãt. has enim ambas quærere naturam nostrã necessarium est. Nónne? Maxime. Iure igitur eas necessarias appellabimus. Iure. An non recte eas necessarias esse negabimus, quæ remoueri possunt, siquis assuescat à teneris, quæ'ue cũ adsunt, nihil afferunt boni, imò plerunq; nocent? Præclare quidem. Accipiamus earũ exemplar, ut quæ utræque sint, cognoscamus, & figura quadam eas inspiciamus. Sic oportet. Cupiditas utiq; comedendi, cibiq;, & obsonij usq; ad salubritatem, & bonã corporis ualetudinem, necessaria est. Arbitror. Certe cibi usus duplici de causa necessarius, & quia sine ipso uita non sufficit, & quia utilis. Ita est. Aliorum uero cõdimentorum, quatenus ad bonam corporis habitudinẽ confert. Prorsus. Sin autem nihil confert uel horum uel aliorum appetentia superuacua, tum etiam coërceri à teneris potest, obstat autem & corpori & menti ad prudentiam temperantiãq;, merito non necessaria nominabitur. Merito. Has igitur sumptuosas cupiditates, illas uero quæstui deditas, quia conferant ad agendum, uocabimus. Quidni? Idemq; de uenereis alijsq; dicemus. Idem. Profecto, quem fucum paulo antè nominauimus, hunc esse dicebamus qui talibus uoluptatibus & libidinibus plenus est, & cupiditatibus non necessarijs est mancipatus: eum uero qui necessarijs, parcũ, & paucorum potentiæ cupidum. Proculdubio. Rursus dicimus quemadmodum ex paucorũ potentiæ cupido popularis efficitur. Videtur autẽ mihi hoc pacto, ut plurimum, fieri. Quónam? Quando iuuenis, ut modo diximus, nutritus ruditer, & aride nimium, fucorum mel gustat, adheretq; ardentibus uehementibusq; & callidis animalibus, quæ possunt omniformes & uarias uoluptates undiq; comparare: hinc utiq; existima eam oriri mutationẽ, qua iste ex paucorum potentia quæ in eo est, trãsit in popularem. Necessarium est. Nũquid quemadmodum ciuitas mutabatur, dum extrinsecus præsidium alterutri partiũ præstaretur, à simili simile: ita adolescentis mutatur ingenium, dum rursus externarum cupiditatum species cognata & similis, alteri cupiditatum speciei earũ quæ in eo sunt, suffragatur? Prorsus quidẽ. Quòd si quæ suppetiæ ingenio eius paucorum imperij studioso, siue à patre, seu à domesticis alijs ferantur, admonentibus, increpantibusq; seditio, & reluctatio, & pugna in ipso ad seipsum tũc nascatur. Quidni? Et quãdoq;, ut arbitror, popularis conditio paucorum statui cedit, & nonnullæ cupiditates partim intereunt, partim excidunt, pudore aliquo in animo iuuenili exorto, unde rursus excolitur. Fit nonnunquã. Rursus præter eas quæ exciderunt cupiditates, aliæ coalescentes cognatæ propter inscitiam paternæ educationis multæ uehementesq; fiunt. Sic certe fieri consueuit. Trahunt porrò ad se consuetudines, ac dum clàm serpunt, magnũ excrescunt in numerũ. Quid prohibet? Tandem iuuenilis animi arcem occupant, pręsentientes uacuam esse doctrinarum, honestorumq; officiorum, & uerarum insuper rationũ. Qui sanè optimi omnium custodes seruatoresq; in hominum piorũ mentibus extant. Summopere. Falsæ uero, & superbæ petulantesq; rationes & opiniones eorum in locũ succedentes, eundem talis hominis locum obtinent. Maxime. Nónne iterum ad lotophagos illos accedẽs, manifeste istic habitat? Ac si ab amicis subsidium aliquod laboranti meliori animi eius parti submittatur, superbæ petulantesq; rationes claudentes regij in eo muri portas, neq; subsidiũ ipsum admittunt, neq; legatos priuatorũ senũ monitus excipiunt, sed ipsæ prælio superant: & pudorem quidem appellantes fatuitatem, in exilium turpiter expellunt: temperantiã uero ignauiã uocantes, reprobantesq; ejiciũt: modestiam quoq; in moribus, & in sumptibus moderationem, tãquam rusticitatem & illiberalitatem penitus detestantur & fugant, & ipsæ unà cum multis futilibusq; cupiditatibus inualescunt? Magnopere. Cum hæc depulerunt ex eius animo quę occuparũt & purgarunt, magnis impensis iam initiato, post hæc petulantiam, licentiam, prodigalitatem, impudentiam, splendidas ingenti caterua coronatas deducũt, extollentes applaudentesq;: dum petulantiam quidẽ, ingenuam educationem: licentiam uero & libertatem & prodigalitatem, magnificentiã: impudentiam fortitudinẽ uocant. An nõ ita quodammodo iuuenis transit ex innutrita necessariarũ cupiditatũ affectione, in resolutam licentiam non necessariarum futiliumq; uoluptatum? Plane id constat, inquit ille. Viuit deinceps talis, ut arbitror, nihilo magis necessariarũ quàm superuacuarũ uoluptatũ gratia erogans pecunias, labores, exercitationes. Verum si ita fortunatus est, ut neq; ultra modũ debacchetur, sed senior factus, & ingenti uoluptatum turba adueniente, non omnes, sed aliquas admittit, exclusis interim cęteris: nec ingressis illis totum se dat, sed ita uiuit, ut ęqualiter singulis impertiat se: ei quę forte tum incidit, uelut magistratui summo imperiũ sui cõmittens dum ea expleatur, & rursus alteri nulla neglecta, dum unamquamq; apud se alat. Sic accidit. Hic quidem rationem uerã nõ accipit, neque in custodiæ suæ arcem admittit, siquis dixerit uoluptates partim esse bonarũ honestarũq; cupiditatũ, partim uero malarũ, & illas exercendas esse, & honorandas: has cõtrà, moderãdas & cohibendas. Verum omnibus his annuit, affirmatq; similes omnes esse, et pariter honorãdas. Profecto quisquis ita affectus est, id agit. Nónne ita in dies uiuit, ut incidentibus præsentibusq; semper cupiditatibus obsequatur: dum uidelicet aliàs ebrietati modulationibusq; indulget, aliàs aquæ potu cõtentus est & inedia: interdũ uero gymnasticæ studijs se exercet, nonnunquã remissiori animo torpet: quãdoq; philosophiæ attingit studia, sæpe etiam se ad rempub. cõfert, proditq; in mediũ, quicquid obtulit sors, & dicẽs, & faciens, ac si quãdoq; milites admiratur, ad eos fertur: sin mercatores, ad hos rursum aduentat, neq; ordine ullo aut necessitate uitam suam dirigit, sed iucũdam & liberalem, & beatam hanc uitam appellans, hanc assidue colit. Scitè uitã popularis hominis nullum delectũ uiuendi habentis narrasti. Arbitror equidẽ plenum hunc diuersis plurimisq; moribus esse, pulchrũq; et uariũ, quemadmodũ ciuitatẽ illam uideri, quem sanè multi atq; multæ feliciter uiuere arbitrarentur, cũ rerũpu. atq; morũ in se multa excẽpla contineat. Ita est nimirũ. Esto nobis uir talis populari reipu. similis, utpote qui popularis merito nominetur. Esto. Reliquũ est, ut de præclara illa repub. uiroq; pręclaro dicamus, tyrãnide atq; tyrãno. Omnino. Age

Quæ uoluptates necessariæ que non.

De tyrãnide & tyranno.

no. Age uideamus, ò dulcis amice, quisnam tyrānidis ipsius sit modus. Principio ꝙ ex populari oritur, ferme est perspicuū. Manifestum. Eadem igitur ratione ex populari tyrānis oritur, qua ex paucorū potentia, popularis. Qua? Quòd sibi ciues in paucorū potentia tanquā bonū proposuerūt, per quod & paucorū potentia inoleuit, id erat diuitiarum copia. Nonne? Isthuc ipsum. Inexplebilis itaq; diuitiarū sitis, cæterorūq; officiorū negligentia propter ipsum quæstum eam perdunt. Verum id quidem. Quinetiam eius quod in populari bonum censetur, cupiditas inexplebilis, ipsam quoq; peruertit. Quid in ea potissimū censeri bonū dicis? Libertatē. Nam istud in populari ciuitate censeri præclarissimū audies. Ideoq; in hac sola habitare par est eū uirū qui natura sit liber. Certe nomen istud libertas, in hac ciuitate frequētius prædicatur. Nónne quod dicturus erā, huius ipsius cupido insatiabilis, cæterorūq; negligentia hanc mutat rempub. cogitq; tyrannide indigere? Quo pacto? Quādo uidelicet popularis ciuitas sitiens libertatem, malos pincernas præsidentes nanciscitur, & ea profusius ꝙ decet, sese ingurgitans debacchatur, & principes uelut rigidiores & tyrannicos accusans punit, nisi mites admodū sint, plurimūq; licentiæ cōcedant. Sic prorsus accidit. Atqui & eos qui principibus parēt, obiurgat tāquam seruiles & precij nullius homines: principes autem subditis pares, & subditos pares principibus, priuatim & publice laudat atq; honorat. an nō necesse est hac in ciuitate ad summā libertatem homines peruenire? Proculdubio. Atq; hanc insitam obedientiæ impatientem licentiam, ò amice, priuatas irrepere in domos, seq; usq; ad bruta protendere? Quo pacto hoc dicimus? Quale uidelicet, si pater filio fiat similis, filiosq; metuat, & filius patri sit par, neq; uereatur parētes, neq; metuat, ut sit maxime liber: inquilinus præterea ciui, & inquilino ciuis æquetur, peregrinusq; similiter. Sic accidit. Hæc utique & alia nōnulla minora similia his eueniunt. Nēpe ea in urbe præceptor discipulos timet, eisq; blāditur, discipuli præceptores spernūt, & similiter pædagogos: atq; ut summatim dicā, iuniores senioribus se similes prēstāt, uerbisq; & operibus aduersantur. Seniores autem iuniorū gerūt uicem, & tanquā scurræ facetijs eos delectāt, ne seueri imperiosiq; uideantur. Maxime. Vulgi autem libertas extrema, ò amice, tali in ciuitate quāta, quādo quidē empta mancipia nihilominus libera sunt ꝙ emptores: & quāta mulieribus erga uiros, uirisq; erga mulieres æqualitas libertasq; sit, ferme dicere obliti sumus. An non secundū Aeschylum dicemus, quod nūc nobis in buccam uenit. Sic prorsus, inquā, atq; ego quidē ita dico: profecto bestiæ quæ ab hominibus nutriuntur, quāto liberiores hac in ciuitate sint ꝙ alibi, nemo nisi expertus crediderit. Nā et catellæ, ut habet prouerbium, perinde ac heræ sunt. Et equi, & asini tāta per uias libertate progredi cōsuescūt, ut in obuiū quēq; impetū faciant, nisi cesserit. Cęteraq; omnia summa aguntur licentia. Meū certe mihi narras insomniū. Nā mihi rus proficiscenti frequenter ista contingūt. Vides quò tandem omniū supradictorum summa cōtendat? Ita siquidem hinc delicatus ciuiū animus redditur, ut si quis paulū quid seruitutis afferat, ęgre ferant, neq; tolerent. Demū uero leges omnes tā scriptas, quàm nō scriptas cōtemnunt, ne quis illis præsit dominus. Manifestum id quidem. Hæc, ò amice, egregia illa & elegans respub. est, ex qua ut mihi uidetur, tyrānis nascitur. Elegās certe. sed quorsum hæc? Morbus porrò qui in paucorum potentia serpens, eam labefactauit, idem & in hac pullulans excrescensq; nimia ex licentia, popularē ciuitatē iugo seruitutis subigit. Ac summatim excessus omnis uerti penitus in contrariū consueuit, in temporibus, in arboribus in animalibus, & in rebuspub. maxime. Haud iniuria. Nimia enim libertas haud in aliud uidetur ꝙ nimiā in seruitutem cōuerti, et priuatim, & publice. Certe id consentaneū. Quare non ab re dicebam non ex alia repub. ꝙ populari tyrānidem surgere: extrema ex libertate, grauissimam et acerrimam seruitutē. Sic ostendit ratio. At non hoc, ut arbitror, ipse quærebas, sed quinā morbus idē in paucorū potētia populariq; gubernatione innatus eam in seruitutem redigit. Vera narras. Dicebam utiq; ociosorū & prodigorū hominū genus partim fortius & uirilius esse, partim ignauius: & illud quidē ducere, hoc autē sequi. quos quidē homines fucis in superioribus cōparauimus: illos quidē fucis aculeatis, hos autē aculeis carentibus fucis. Et merito. Isti quidem in quacunq; fuerint ciuitate, eam turbant, quemadmodū pituita ac bilis corpus. Quos oportet bonū medicū & legum fundatorem, non minus quàm solertem apum cultorem, eminus præcauere, primum quidem ne oriantur in ciuitate: ac si oriuntur, ut cū ipsis fauis protinus excidantur. Ita prorsus agendum. Sic igitur accipiamus, ut perspicacius, quod quærimus, cognoscatur. Quo pacto? Trifariam popularem ciuitatem, ut re ipsa est, partiamur. Vnū quidem hoc genus in ea propter licentiā nascitur, non minus ꝙ in paucorum potentia. Est ita. Longe autem acrius in hac ꝙ in illa. Qua ratione? Ibi quia cōtemptui est, & priuatū uiuit, imbelle propter desidiam fit. In populari autem id genus omne exceptis paucis præsidet, & quod in eo acerrimum dicit & agit: aliud autem iuxta tribunalia inhęrens susurrat, nec tolerat, si quis alia dixerit. Quapropter omnia ab hoc genere paucis exceptis in ciuitate huiusmodi administrantur. Et maxime quidem. Aliud igitur tale semper ex multitudine excernitur. Quale? Omnibus enim quæstum sectantibus, qui natura elegantissimi sunt, ut plurimū ditissimi efficiuntur. Cōsentaneū. Hinc utiq; mellis copia & uberior et facilior fucis exprimitur. Quomodo enim ex his qui pauca possidēt copia mellis exprimeretur? Diuites, ut arbitror, tales fucorū herba uocātur. Sic ferme. Populus autem tertium erit genus, quodcunq; ipsi sua duntaxat curant, nec alienis se implicant, haud multū pecuniosi. Quod quidem genus & plurimum est & in populari ciuitate principalissimū, quoties congregatur. Est certe. at nō frequenter id facere uult, nisi particeps mellis efficiatur. Nónne semper est particeps, quatenus hi qui prēsidēt, expoliant diuites, dispertiuntq; populo, sibi uero ut plurimū usurpāt? Profecto ita fit particeps. Cogūtur itaq; repugnate hi qui spoliati sūt, pro uiribus apud populū tum dicendo, tum agēdo. Quidni? Occasionem itaq; ab alijs acceperunt, cū ipsi non cuperent, rerum innouandarum, nempe ut insidientur populo, & ad paucorū imperium intendant animum. Cur non? Tandem uero postquā populum uiderunt non sponte, sed per inscitiam à calumniatoribus seductum conari ipsis iniuriā inferre, tūc sanè uelint nolint, reuera paucorum potētiæ studiosi euadunt, haud ultro uolentésque, sed quòd illis hoc malum ingerat fucus stimulans ac pungens.

Prouerbiū.

Valde

Valde quidem. Accusationes igitur, litigia, contentionesq; mutuæ oriuntur. Et maxime. Ideóque populus consueuit unum aliquem sui defensorem creare, eumq; nutrire, & uti magnũ efficiat, consuere. Consueuit certe. Ex quo patet tyrannum ex radice tutoria pullulare. Certum id quidẽ. Quænam origo mutationis ex tutore in tyrãnum, an uidelicet postquam cœpit qui præest id agere, quod circa templũ Lycæi Iouis in Arcadia fabula refert?

Tyrannus ex radice tutoria.

Quídnam? Quod quisquis humana uiscera cum aliarum uictimarum incisa uisceribus fortè gustarit, lupus fieri cogitur. Nónne fabulam audiuisti? Equidem. Eodem modo & hic cuius imperio uulgus omnino obtemperat, cognato nõ abstinet sanguine: sed falsis, ut solent, confictis criminibus in iudicium trahit eos à quibus timet, & iniusta se cæde cruentat uiri uitã extinguens, gustansq; lingua impura et prophano ore generis proximi sanguinem: ac nonnullos pellit, necat alios, suasorẽ se æris alieni decidendi, agros distribuendi præbens. Quare necesse est eiusmodi hominem uel ab inimicis interfici, uel tyrãnidem exercere, lupumq; ex homine fieri. Necesse est omnino. Hic quidem aduersus opulentos homines seditiosus. Certè. Nónne ab inimicorum ui huic periculum imminet, qui si expulsus, inuitis redierit inimicis, tyrãnus effectus reuertitur?

Lupus ex homine.

Constat. Ac si eum calumnijs publicis expellere nequeunt, uel occidere, uiolentam illi mortẽ intentant, clámque insidiantur. Ita certe fieri consueuit.

Hinc illa solita tyrannis postulatio sequitur. Nempe omnes qui huc ascenderunt, custodes aliquos corpori, ut auxiliator populi saluus sit, solent à plebe requirere. Maxime. Dat itaq; eos plebs de illo nimis sollicita, de se autem nimis secura. Magnopere. Cum hæc uir pecuniosus animaduertit, qui ob pecunias plebi hostis est, tunc certe iuxa oraculum Crœso datum calculosum ad Hermum fugit, neq; moratur, neq; timidus dici ueretur. Haudquaquã secundo iterum uereretur. Sanè quisquis compræhensus fuerit, ultimo supplicio afficitur. Necesse.

At populi ille defensor magnus magnifice haudquaquã sese gerit, sed alios prosternit plurimos, ipse in curru ciuitatis cõsistit tyrãnus ex tutore effectus.

Quid prohibet? An uis enarremus beatitudinem uiri huius, & ciuitatis, in qua uir talis innascitur?

Prorsus quidem. Principio quidem omnes salutat, arridens quibuscunque obuius fuerit, & nomen tyrãni recusat, pollicetur multa, & priuatim, & publice, ære liberat alieno, agrosq; distribuit populóque & familiaribus suis, ac denique omnibus mansuetus & mitis esse simulat. Necesse est. At cum primum externos hostes partim sibi cõciliauit, partim extinxit, rebus iam pacatis, statim ut populus duce semper indigeat, bellũ aliquod nititur excitare. Cõsentaneũ est. In quo illud insuper efficit, ut qui sub eo sunt plurimis exhausti sumptibus, ad quotidianum uictũ conuerti cogantur, minusq; aduersus tyrannũ insidias meditentur. Patet. Quinetiã siquos agnouerit liberali esse ingenio præditos, talesq; ut imperium eius recusaturi uideantur, ut ad eos extinguẽdos occasionem habeat, hostibus obijcit. His de causis necesse est tyrannum semper noua bella mouere. Necesse. Qua de re ciues sibi infensos reddit.

Summopere. Verisimile est, ut nõnulli eorũ qui tyrannidi suffragati sunt, & apud tyrannum plurimum possunt, audacter tam inter se q̃ cum eo quæ geruntur, improbent, præsertim siqui altiori animo sint. Verisimile. Consentaneũ est, ut hosce omnes tyrannus è medio tollat, si modo sit dominaturus, quousq; neminem relinquat amicorũ uel hostium qui alicuius momenti sit. Manifestũ id quidẽ. Acute igitur inspicere illũ oportet, quis fortis, quis magnanimus, quis prudẽs aut diues sit. Nempe usqueadeo beatus est, ut seu uelit, seu nolit his inimicus futurus sit, eisq; insidietur, quousq; ciuitatem purgauerit. Egregiam sanè purgationem narras. Contrariam planè medicorũ purgationi. Siquidem medici à corpore quod deterrimũ est, abstergunt, quod uero optimũ est relinquunt. Cõtrà tyrannus efficit.

Ille quidem sic facere cogitur, si modo sit dominaturus. Beata nimirũ necessitate adstrictus est quæ illi præcipit, ut uel cũ plurimis improbis uitã agat, à quibus etiam odio habeatur, uel omnino non uiuat. Talis profecto eius conditio est. Nónne quo infensiores habet ciues, dum hęc agit, eo pluribus et fidelioribus satellitibus indiget? Quid prohibet? Quinam igitur huic fideles maxime? Vnde illos accerset? Vltro aduolabunt undique multi mercede pellecti. Fucos iterum mihi uideris per Canẽ quosdã dicere, externis & uarijs ex gentibus cõfluentes.

Vere tibi uideor. Quis autẽ ex indigenis? Nónne aliqui, si uoluerit? Quo pacto? Scilicet si proprijs seruis sublatis uoluerit ciues aliquos liberare et satellitibus suis asciscere. Maxime quidẽ, quoniã fidelissimi sibi hi sunt. Quàm præclaram narras tyrãni possessionem, si quidem talibus amicis fidisq; hominibus utitur, cũ priores illos perdiderit. Attamen talibus utitur. Atqui mirantur eum amici tales, conuersanturq; cum eo noui ciues, boni autem uiri oderunt ac fugiunt. Quid uetat? Non temere igitur tragœdia sapiens artificium esse, atq; in ea Euripides excellere uidetur. Quamobrem? Quòd & hoc profunda mente cecinit, sapientes tyrannos esse sapientum consuetudine, dixitq; hos sapientes esse qui cum his conuersantur. Quinetiam tyrannidem tanquam rem diuinam extollit: aliaq; permulta hic, alijq; poëtæ. Enimuero poëtæ tragici utpote sapientes nobis ignoscent puto, & illis qui perinde ac nos rempublicam administrant, si eos in nostram rempub. nõ admittamus, tyrannidis scilicet laudatores.

Ignoscent, ut arbitror, quicunq; inter eos uiri elegantiores sunt. Cæteras uero circumeunt ciuitates, turbam congregantes egregijs grandibusq; & probabilibus uocibus quibus precium non deest, respublicas in tyrannidem trahũt, & popularem statum.

Vehementer. Nónne pro his precium capiunt, honoranturq; in primis quidem ut uerisimile est à tyrãnis, deinde etiã à populari illa republica? At uero quo altius ascendunt in arduum rerũpublicarũ uerticem, eo magis eorũ deficit honor, ut qui defessus crebriore anhelitu progredi non ualeat. Ita nimirum. Sed ne postquam huc digressi sumus, longius progrediamur, dicamus unde tyrannus exercitum illum suum pręclarum, uarium, semperq; diuersum alat. Constat in primis quòd siquæ sunt sacrę opes in ciuitate, eas surripiet, cõsumetq; quousq; illa sufficient quæ uenduntur, dum leuiora exigit à plebe tributa. Quid si opes hæ defecerint? Patet quòd ex paternis aletur & ipse & collegæ ipsius contubernalesq; & scorta. Intelligo equidem quòd populus qui tyrãnum genuit, ipsum amicosq; eius enutriet.

Ita cogitur. Quid uero si succenseat populus, dicatq;, haud æquum esse ut adultus filius à patre amplius enutriatur, sed contrà à filio pater: neq; se ad hoc

hoc eum creaſſe, ut adulto iam filio, pater ipſe, ſeruis eius ſeruiens, & ipſum nutriat, & ipſius ſeruos, & alios præterea omnes undiq; confluentes eius aſtipulatores, uerum ut à diuitibus his qui præclari & boni exiſtimantur in ciuitate, hoc præſide liberetur: atq; ita iubeat populus abire illum è ciuitate, eiusq; amicos, perinde ac pater filium domo unà cum debacchãtium turba depellens? Agnoſcet per Iouem tunc demum populus qualis ipſe, et quali beſtia delectatus ſit, dum eam generaret atque educaret, tum quãto ipſo debilior potentiorẽ eijcere tentet. Quid ais? Audebit tyrannus patri uim inferre, & ſi non obtemperet uerberare? Immo uero, nam auferet arma. Patricidam ergo dicis eſſe tyrannum, durumq; ſenectutis educatorem. Atq; ut uidetur, hæc proprie eſt tyrannis, utq; fertur, populus ſeruitutis liberorũ hominum fugiens fumum, in flammam ſeruilis dominationis incidit, loco ingentis illius & importunæ libertatis, duriſsimã acerbiſsimamq; ſeruorum ſubiens ſeruitutem. Ita nimirum accidit. An non igitur probe à nobis dictum fuerit, ſi ſufficiẽter pertractatum dicamus, quo pacto tyrannis ex populari gubernatione naſcatur: & nata quũ eſt, qualis ſit? Valde quidem ſufficienter.

DIALOGVS
NONVS DE IVSTO.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

SOCRATES quàm plurima de regia optimatum uita tractauit, multa etiã de contraria eius tyrannide diſputat, ut & illam tanquã beatiſsimam comprobemus, & hanc reprobemus quaſi miſerrimam. Quod nõ ſolum agitur in octauo, ſed nono inſuper agitur de tyrannide, qua ſcilicet ratione potiſsimum fiat ex populari, qualis quoq; ſit, q̃ noxia, quàm infelix: quo uidelicet primam quæ in animo fit tyrannidem, totis uiribus deuitemus, uiciſsimq; regnum animo intimũ complectamur. Per hæc ſtatim ad primũ redibit diſputationis uniuerſæ propoſitum. Quo utiq; ſtatuit demõſtrare iuſtitiã non opinione dũtaxat humana eſſe laudabilem, ſed etiam ipſa ſui natura & honeſta mirum in modũ, & ſalutari eſſe ante omnia uenerandam. Iniuſtitiam quoq; non ob metum uel legũ uel infamiæ ſolum uituperandã eſſe, ſed etiã propter ipſum maleficæ naturæ ſuæ uenenum procul effugiendam. Iuſtitiã uero cum nominat, aliàs legalem communemq; deſignat iuſtitiã, uirtutem ſcilicet uniuerſam ſub legum prouidentia inſtitutã: aliàs iuſtitiam magis propriam ſiue diſtributiuam, per quam & in ciuitate pro meritis honores, præmia, pœnæ diſtribuuntur, & in anima partibus animæ pro dignitate naturæ actiones & munera tribuuntur: ſiue commutatiuam, per quam & in ciuitate æquo & legitimo precio res, uel rebus, uel pecunijs commutantur, & in animo ita quaſi ſimiliter commutantur officia, ut quantum ratio inferioribus conſuluit, tantundem uires inferiores pro rationis imperio neceſſaria ſubminiſtrent. Inter hæc nota tyrannicum animum ita perturbatum eſſe, ut proprie iudicetur libidine perditus & temulentus, & furioſus atque immanis. Quippe cum quaſi fera immanibus ijs libidinibus rapiatur, quarum feritatem cæteri ſolum ſomniantes interdum experiuntur. Quæ uero hic ad falſitatem & ueritatem & uaticinium ſomniorum pertinent, in theologia abunde tractamus. Conſidera quàm diligenter mala connumeret omnia, quibus ciuitas oppreſſa tyrannide premitur, quámue apte totidem mala ac etiam plura in tyranni animo numerat, adeo ut nihil miſerabilius poſsit effingi. Mox diſputationem totam huc tendentẽ, ut ſapiens iuſtaq; uita uitæ contrariæ præferatur, in tria redigit capita. Primũ eſſe uult, quod hactenus eſt tractatum, ex comparatione uidelicet inſipientis iniuſtiq; hominis ad ciuitatem quandam nulla ſapientia & iuſtitia gubernatam. Vbi profecto apparet & ciuitatem illam, & hominem æqua ratione peſsime & infeliciſsime ſe habere. Secundum uero caput nunc aggreditur, diſtinctionẽ illam partium animæ repetens in ratiocinandi & iraſcendi & concupiſcẽdi naturas: quibus tres quoq; uitas accõmodat, philoſophicam, ambitioſamq; & cupidam: cupidã inquã pecuniarum gratia uoluptatũ, ideoq; auara etiã nominatur. Tres ſimiliter diſponit partes in ciuitate, magiſtratus, milites, quæſtuarios. Probat deinde uitam uirtute preditã magis eligendam eſſe quàm uitioſam. præterea quòd ſit reuera ſuauior. Nempe cũ trium illorum quilibet uitæ ſuæ uoluptatem cæteris præferat, ſolus id philoſophus poteſt recte dijudicare. Opus enim eſt ad iudicium experientia, prudentia, ratione. Principio quantũ ad experientiam pertinet, philoſophus quidem & ſui propriam, & aliorum uoluptates eſt expertus: quo fit ut facile quæ ſit præferenda, cognoſcere poſsit. Cæteri uero philoſophantis gaudia nunquam deguſtauere, ideoq; uoluptates ſuas cum philoſophantis gaudio comparare non poſſunt. Præterea ſolus philoſophus perfecta pollet prudentia, & aſsignandarum induſtria rationum. quæ quidem duo reliqua ſunt ad iudiciũ neceſſaria. Cũ ergo philoſophus ſapiẽtis iuſtæq; uitæ gaudia ambitioſæ libidinoſæq; uitæ anteponat oblectamentis, iure ex ipſius iudicis ueri ſententia uitã uirtute rectã uitæ uitio diſſolutæ anteferre debemus. Tertiũ deniq; caput inde potiſsimũ exorditur, quòd in ſolo ſapiente iuſtoq; uiro uoluptas uera reperiri poteſt. In cæteris autem uoluptatem falſam & umbratilem eſſe conſtat. Quod quidem ita probatur: uoluptates ut plurimum uehemẽtes, repletiones quædam ſunt indigentiæ. Atq; ubi & quod impletur & quod implet uerius perfectiusq; eſt, impletionis modus purior atq; efficacior, ibi uerior eſt uoluptas, & perfectior, & ingentior. Cum igitur intellectus ueritasq; intelligenda ueriorem perfectioremq; naturam habeat, quàm ſenſus atque ſenſibile, ac ueritas interius penetret intellectum quàm ſenſibile ſenſum, & ſine mixtione doloris accedat, ſequitur uoluptatem intelligentiæ ueriorem eſſe atq; perfectiorem. Inter hæc caſu quodam neſcio quid interſerit mathematicum, cuius declarationem ex commentarijs in Timæum accipies opportunius. Attende deinceps ad illam animæ naturæ figuram. In qua ſub multiplicis beſtiæ nomine intellige concupiſcendi naturam: ſub figura leonis, iraſcendi uigorem: ſub forma hominis, rationem. Et uide quàm expreſſe depingat ambitioſi, iniuſti, libidinoſi hominis uitam, imò miſeram ſeruitutem. Item ibidem accipe formulam, qua poſsis tranſitum animarum in beſtias ita interpretari, ut in beſtiarũ affectus & habitus potius quàm in corpora migrare dicantur. Præterea memento, quemadmodum in corpore perſpicacia ſenſus, ſanitas, robur, pulchritudo, non opinione, ſed natura ſunt bona, eorumq; contraria mala ſimiliter: ſic in anima prudentiam, temperantiam, fortitudinẽ, iuſtitiam naturaliter eſſe bona, naturaliter quoq; horum contraria mala. Deniq; accipe totius uitæ formam, per quam ita corporea cuncta diſponas, ut animi temperantiæ conſonent. Atq; eatenus eligas ſingula, quatenus conferant ad animi ſanitatem: & contrà quæ hanc impediunt, procul effugias, habites ſemper mentis arcẽ, atq; ab ea nullis aut illecebris, aut minis te præcipitari permittas. Cum uero & teipſum & alios ita formare uolueris, ſuſpice perſpicuum reipublicæ huius exemplar in cœlo: in cœlo inquam, id eſt, ordine cœleſtium motionum, atque altius in mente diuina: ut inde tandem ad ipſius imaginem, teipſum primo, deinde familiam, tertio ciuitatem, iuſte feliciterque componas.

DEINCEPS conſiderandum reſtat, inquam ego, qua ratione uir tyrannicus ex populari fiat, qualisq; ſit, & nunquid uitam ducat miſerã, an beatam. Certe id reliquum eſt, inquit ille. Scis quid adhuc deſiderem? Quid? Nondum ſufficienter diſtinxiſſe uidemur, quot ſint, & quales cupiditates. Ac niſi id conſtet, obſcurior erit eius quod quærimus inquiſitio. Opportunũ uero adhuc erit. Prorſus quidem. ac uide quid in eis noſſe uelim. eſt autem tale. Earum uoluptatum cupiditatumq; quæ non neceſſariæ ſunt, uidentur mihi quædam legibus repugnantes, omnibus ineſſe quidem: legibus autem & melioribus cupiditatibus pariter cum ratione caſtigatæ, in quibuſdã hominibus uel omnino obſoleſcere, uel adeo reprimi, ut raræ admodum exilesq; reddantur: in alijs autem uehementiores frequentioresq; euadere. Quas potiſsimum iſtas uocas? Quæ in ſomnis ſępius excitantur, quoties animi pars illa, quæ rationis particeps manſuetaque & illius domina eſt, dormit, ferina autem & agreſtis

De uol[...] tibus c[...] ctius.

agrestis, cum sit immoderato potu atque pastu repleta, exultat, tentatque excutere somnum, & solitis libidinibus indulgere. Tunc quippe nihil est quod non audeat, ueluti soluta & libera omnibus uerecundiæ prudentiæque præceptis: ut aut cum matre corpus miscere uideatur, aut cū quouis alio homine uel Deo, sæpe & belua, atque etiā trucidare aliquem, & impie cruentari, & à nulla prorsus uoragine abstinere: nec ut breui complectar, ab ulla insania uel impudentia temperare. Vera nimium loqueris. At cum quis recte moderateque habens, quieti se tradiderit, ea parte animi in qua est ratio, excitata & recta, saturataque bonarum cogitationum epulis, & ad seipsam contemplando conuersa: ea uero quæ uoluptate alitur, nec inopia pressa, nec satietate affluenti, ut quiescat maxime, neque optimam partem illam aut gestiēdo, aut mœrendo perturbet, sed sinat eā per seipsam solam ac puram considerare, indagare atque percipere quicquid ignotum hactenus uel præsentiū, uel præteritorum, uel futurorum: illa etiam tertia parte animi, in qua irarum æstuat ardor, sedata atque restincta, usqueadeo ut nulli infensa quiescat: atque ita inquam partibus quidem duabus pacatis, mente uero erecta, somno se comparet: tunc demum mens pura ueritatem attingit, neque insomniorum uisa nefaria sese obijciunt. Sic prorsus existimo. Quid plura? Id summatim uolumus: Vnicuique inesse speciem quandam cupiditatum diram, agrestem, atque iniquam, atque etiam in his qui inter homines maxime moderati uidentur. Quod in somnis fit manifestum. Num quid igitur dicam, & utrum consentias tu uideris. Consentio equidem. Recordare qualem uirum esse diximus popularem. Erat autem is, qui ab ineūte ætate sub parco nutritus est patre, qui lucri cupiditati indulsit solum, cæteras uero nō necessarias, sed ludi ornatusque comites spreuit. Nónne ita? Ita prorsus. Conuersatus deinde cum elatioribus uiris plenisque libidinibus his quas modo narrauimus, declinare cœpit ad petulantiam omnem, eorumque mores, paternæ parsimoniæ odio. Cū uero ingenio meliore esset quàm corruptores, utrinque distractus, mediam nactus est utriusque moris affectionem, moderate utrunque secutus ut ipse putat, neque illiberalem neque dissolutam uitam agēs, ex paucorum potentiæ cupido mutatus in popularē. Erat utique & est circa huiuscemodi uirū hæc opinio. Pone rursus huius iam natu grandis filium, primis ab annis paternis moribus imbutum. Pono. Ponas iterum eadem huic accidere quæ patri contigerant, ut ad omne trahatur flagitium, & lasciuientis uitæ licentiam, quam tamen hi qui uiuunt, integram nominēt libertatem: pater autem alijque domestici istis cupiditatibus quas in medio quodam esse diximus suffragentur: alij itē opem suggerant. Vbi uero iam sperauerint uehementes illi incantatores, nutritoresque tyrannidis, adolescentem se non aliter continere posse, amorem in eo aliquem quibusdam machinationibus excitent, præsidem tutoremque otiosorum, & ad libidinem illi subministrantium desideriorum, alatum certe, et ingentem fucum. Nunquid aliud amorem taliū esse putas? Nihil aliud. Quando uero circa ipsum susurrantes cupiditates aliæ refertæ nidore, unguentis, coronis ac mero, resolutisque consuetudinum talium uoluptatibus coaugent prorsus aluntque desiderium illud, atque ita fuco aculeum addunt: tunc iam hic animi præses furit omnino, dementiáque feruet: atque stipatus inde satellitibus, stimulóque percitus, siquas intra se frugales & uerecundas opiniones cupiditatesque offenderit, protinus extirpat expellitque, quousque temperantiam omnē animo ejciat, seque noua insania repleat. Egregie tyrannici uiri refers originem. Nónne & olim hanc ob causam amor tyrannus est dictus? Videtur planè. Et ebrius uir, ò amice, nónne tyrannicū gerit animum? Sane. Quinetiam furiosus & extra se positus, non solum hominibus, sed & dijs imperare contendit, speratque se id consequuturum. Vehementer. Tyrānicus autem, ò beate, uir reuera fit, quando uel natura uel studijs uel ambobus temulentus, amori obnoxius, furiosus euadit. Prorsus ita se res habet. Ita igitur talis uir, ut apparet, efficitur. Viuit autem quo pacto? Id uero, ut aiunt qui iocantur, mihi tu dices. Dico equidem. Post hæc, ut arbitror, festis indulgent bacchanalibus, comessationibus, scortis, cæterísque huiuscemodi omnibus, hi quorum tyrānus amor intus animi incolens penetralia, regit omnia. Necesse est. Itaque multæ profecto diesque noctesque uehementes cupiditates multorum indigæ pullulant. Multæ quidem. Cito igitur siqui prouentus extiterint consumuntur. Quid ni? Post hæc utique fœnora, & patrimonij dissipatio. Proculdubio. Quando uero deficiunt omnia, necesse est cupiditates uociferari atque cōqueri, quæ quidem frequentes ardentesque in nido animi delitescunt: eos autem ueluti stimulis quibusdam perculsos, libidinibus scilicet alijs, præsertimque amore aliarum omnium tanquam satellitum duce, iactari efferríque ad explorandum siquis quicquam possideat, quod uel fraude surripi, uel ui eripi posit. Maxime. Quapropter coguntur uel undique usurpare, uel ingentibus stimulis & doloribus cruciari. Cogūtur planè. Num quemadmodum nouæ cupiditates ipsius adultæ, pristinas exuperarunt, & quæ illarum erant, usurpauere: ita & ipse iustum esse censebit, ut ipse iunior plus habeat quàm parentes, & si portionem suam consumpserit, paterna insuper eroget? Cur non? Quod si parētes illi nequaquam permiserint, principio furari, eosque decipere aggredietur. Omnino. Sin istud non poterit, rapiet iam, uimque parētibus inferet. Sic arbitror. Ac si pater materque senes, ò mirifice uir, resistant repugnentque, nunquid eos uerebitur, atque ita se continebit, ut nihil agat tyrānicum? Patri equidem ac matri sic affecti hominis timeo. Per Iouē, ò Adimante, inquam ego, nunquid gratia nuper amatæ cuiusdam concubinæ non necessariæ, amicam iam olim necessariamque matrem, aut gratia speciosi alicuius nuper amati adolescentis non necessarij, deformem & necessarium senem patrem, & amicorum omniū antiquissimū, tibi uir talis uidetur uerberibus obiecturus, eosque illis subiecturus, si eandem in domū induxerit? Per Iouem, omnino. Quàm beatum esse uidetur tyrannicum filium genuisse. Non multum. Quid uero? cum parentum supellectilis non sufficiet, in eoque iam erit examen confertissimū uoluptatum, an nō primo parietem alicuius perfodiet domus, uel nocte serius euntis pallium rapiet? deinde etiam templum aliquod expoliabit? atque in his omnibus eas quas olim à pueritia de honestis et turpibus, quasi iura quædam quibus iudicabatur, opiniones habuerat, illę quæ nuper seruitutem exierūt, tanquā satellites stipantes amorem, unà cum eo iam superabunt: quæ quondam dormiente illo per insomnia tantū soluebantur, cum adhuc sub legibus paternisque

Dé uol-
tibus c-
ctius.

ternisq; præceptis populari in seipso institutus esset conditione: tandem uero amoris tyrannide irretitus, qualis raro erat in somnis, talis semper erit uigilans: Nã cæde impia nulla abstinebit, nec ingluuie, nec facinore: sed tyrannice in ipso amor omni cum licentia & transgressione uiuẽs, utpote qui solus sit dominus, subiectum sibi hominem tãquam ciuitatem impudenter ad omnia rapiet: unde & seipsum & turbam suorum satellitum nutriet, partim extrinsecus ingressam ex improba quadam consuetudine, partim intrinsecus ex eisdem moribus ab ipso solutam & manumissam. Nónne hæc talis hominis uita: Hæc prorsus. Ac si pauculi tales in ciuitate sint, reliqua uero multitudo omnis modesta, quia istic locus non sit, profecti, tyrannũ alium stipabunt: acceptaq; mercede, sicubi ei bellum est, iuuabunt. si uero locus ipsis sit in eadem istic ciuitate mala multa minuta committent. Qualia: Furabũtur, parietes perfodient, marsupia incident, expoliabunt prædabunturq;, sacra rapient, captos homines seruire cogent, nec non calumniabuntur quandoq; si dicendo ualent, periurijsq; decipient homines, & muneribus corrũpentur iudices. Minuta hæc dicis mala, si pauci tales sint: Hæc quidem si ad maiora cõparentur, dicuntur exigua. Atq; hæc omnia ad tyrannũ comparata malicia miseriáque ciuitatis haudquaquam, ut prouerbio dici solet, ad scopum accedunt. Quoties enim in ciuitate tales multi reperiuntur, eósque alij sequuntur multi, sentiuntq; ingentem suorũ copiam, tyrannum procreant inscitia plebis, eum præ cæteris, qui inter illos ita est affectus, ut in animo suo tyrannũ habeat potentissimum. Cõsentaneum id quidẽ. Tyrãnus quippe is erit potissimus. Nónne facile id fit, si cesserint omnes: Sin autẽ ciuitas tyranno huic obstiterit, tunc sanè is quemadmodum in superioribus patrem matréq; subegit, sic rursus & patriam pro uiribus subiget, alios inducens iuuenes, hisq; seruire coget olim sibi charam patriã matriamq;, ut more Cretensiũ loquar, tam educatione quàm habitu: atq; is erit cupiditatis eius hominis finis. Sic prorsus. Nónne isti tales priuatim fiũt antequam dominentur: Principio cum his conuersantur ut plurimum, qui blandiuntur illis, & in omnibus assentantur. Ac si qua re indigeant, idem & ipsi agunt, submittunt se, & quãcunq; gerũt personã tanquam domestici. Voti uero compotes cũ facti sunt, extraneos se esse declarant. Et maxime quidem. Omnem ita ætatẽ agunt. Amici quidem nemini unq;, semper autem dominantes alicui, uel alicui seruientes. Libertatem uero & amicitiã ueram nunquã ingenium tyrannicũ gustat. Maxime. Nónne huiusmodi homines iure infidos nominabimus: Iure.

Quinetiam iniustos quàm maxime fieri potest, si modo in superioribus recte inuicem quale quid iustitia sit cõcessimus. Recte quidem. Cõcludamus igitur, qui sit uir pessimus. Est autem is qui talis est uigilans, qualem suprà figurauimus somniantem. Omnino. Talis utiq; fit, quisquis cum natura tyrãnicus maxime sit, ut solus dominetur assequitur. & quo diutius in tyrannide uiuit, eo magis est talis.

Ita necesse est, inquit Glauco, partibus respondendi susceptis. Quisquis iniquissimus apparet, & miserrimus apparebit: & qui diutissime maximeq; potitur tyrannide, maxime & diutissime iniquissimus reuera est & miserrimus. Multis autem multa uidebuntur. Ita se hęc habere necesse est. Tyrãnicus uir ciuitati tyrãnide oppressæ simillimus. Popularis uir populari, cæteriq; similiter. Quid ni: Sicut se habet ad ciuitatem ciuitas uirtute & felicitate, ita uir quoque se habet ad uirum. Nihil prohibet. Quomodo se habet tyranno subiecta ciuitas ad eam quæ regi paret, qualem primo descripsimus: Contrà omnino. Nam una quidem optima, altera pessima.

Haud interrogabo quam dicas. Constat enim. Verũ de beatitudine atq; miseria eodem modo an alio iudicas: Neq; uero tyrannicæ ciuitatis speciem admiremur, ad solum tyrannũ respicientes, aut ad eos paucos qui cum eo rerum potiuntur, sed ut decet omnem penitus ciuitatem ingressi, lustremus singula, & ad cuncta cõuersis oculis feramus sententiam.

Probe admones. Constat autem apud quemlibet nullam ciuitatem tyrannide pressa esse miseriorem: nullamq; rege gubernata, beatiorem esse. Si idem circa uiros obseruari iuberem, num recte præciperem: uidelicet si censeam ei iudicium permittẽdum, qui cogitatione possit tyranni mentem irrepere, ac mores penitus introspicere, neque ut pueri solent, exteriora intuens obstupescat, dum tyrannicam illam aspicit pompam, quam procul illi intuentibus frequenter ostentant, sed perspicaciter iudicet. Si inquam eũ nobis audiendum censeam, qui discernere ualeat, quiq; unà et habitauerit, et domesticis actionibus interfuerit, tum qui nouerit quo pacto erga familiares singulos ille sit affectus. Nam in his maxime qualis sit apparet, omnem scilicet tragicũ exutus apparatũ: rursusq; popularibus in periculis: hæc omnia dignoscentẽ si iubeam declarare quo pacto se ad alios tyrannus habeat, quod ad beatitudinem miseriámque pertinet, nunquid recte iuberem: Recte admodum & ista iuberes. Vísne fingamus & nos ex eorum numero esse, qui iudicare possint, atque illis adhæserint, ut aliquem habeamus qui ad ea quæ interrogamus respondeat: Volo equidẽ. Age itaq;, sic considera similitudinem, memoriam repetens & ciuitatis, & uiri, atq; ita sigillatim uicissimq; utriusq; affectus animaduerte. Dic quales. Principio, liberam ciuitatem tyrãnicam dices, an seruam:

Maxime omnium seruam. Attamen in ea dominos ac liberos inspicis. Plane, sed exiguum quidem istud: uniuersum uero, ut ita dicam, in ipsa & præstantissimum genus, turpiter ac misere seruum. Si igitur ciuitati uir similis, necesse est in illo eundem esse ordinem, multaq; illiberalitate & seruitute eius animum opprimi, eásque animi partes seruire, quæ præstantissimæ sunt: exilem uero partem, ignauissimam, dementissimam dominari. Necessarium.

Quid porro: Seruum an liberum huiusmodi animum appellabis: Seruum. Atqui serua & tyranno subdita ciuitas, minime quæ uult agit. Nimirum. Tyrannicus igitur animus minime quæ uult efficiet, ut sic de toto animo dicam: sed stimulo semper percitus uiolento, perturbatione pœnitentiaq; redundabit. Quid ni: Tyrannicam ciuitatem, diuitémne, an pauperẽ esse necesse est: Pauperẽ. Animum quoq; tyrannicum, mendicum semper & inexplebilem necesse est esse: Est ut dicis. Metu uero solicitari an non necessarium est ciuitatem talem, talemq; uirũ: Valde. Lamentationes præterea, suspiria, fletus, angustias censes in alia ciuitate frequentiores te reperturum: Nullo pacto. In homine insuper alio talia quædam plura inesse putas quàm in tyrannico isto, qui cupiditatibus amoribúsque insanit: Quónam pacto: Profecto ad hæc respiciens omnia, cæteráque generis eiusdem, ciuitatem tyranni-

tyrannicam ciuitatum omnium esse miserrimam iudicasti. An non rectè? Summopere. Verum de uiro rursus tyrannico quid ais, quoties eadem hæc animaduertis? Longe cunctorũ dico hũc esse miserrimum. Hoc nõ rectè dicis. Quãobrem? Nondũ hic est, ut arbitror, talis maximè. Quis ergo? Iste forsitan tibi hoc miserior esse uidebitur. Quis inquam? Qui cũ natura tyrannicus sit, uitam nõ agit priuatã, sed est infelix, & forte quadã eo deducitur, ut tyrannide potiatur. Ex his quæ dicta sunt, uera te loqui cõiecto. Ita est. Verum talia quædam non opinari oportet, imò uerò diligentissime ratione ta li inuestigare. De maximo enim quodam nobis disceptatio est, bona scilicet uita, ac mala. Scite. Attendite itaq; si quid dicã. Videtur enim mihi ex his de hoc esse considerandum. Ex quibus? Ex unoquoq; scilicet priuatorũ, quotcunq; ita diuitijs abũdant, ut multa habeant mancipia. Isti nanq; id tyrannis habent simile, quòd multis imperant. Interest autem, quòd tyrannus pluribus dominatur. Interest utiq;. Nosti quòd hi securi cum familia uiuunt, neq; famulos metuunt? Nempe. Quid enim metuant? Nihil. Sed nunquid causam tenes? Equidẽ, quoniam uidelicet ciuitas uniuersa singulis priuatorũ succurrit. Præclare loqueris. Quid si quis deorum uirũ unum cui quinquaginta uel plura mancipia sint, educat è ciuitate unà cũ uxore ac liberis, constituatq; in solitudine, cum rebus suis omnibus, atq; mancipijs, ubi liberorũ hominum nullus ferre huic auxilium possit, quali eum & quanta formidine uexatum iri existimas, ne fortè mancipia ipsum & filios & uxorem interimant? Summa, ut arbitror. An nõ cogetur seruis quibusdã blandiri, pollicerique multa, & manumittere, cũ sibi nihil opus sit? Vnde & ad ministros suos ipse adulator erit. Cogetur penitus uel ita facere, uel perire. Quid si alios adhuc deus in ea regione disposuerit proximos illi complurimos, qui nequaquã sustineant, ut alter alteri dominetur, ac siquem depræhenderint sibi dominiũ uendicantẽ, supplicijs extremis afficiant? Deteriorem admodũ eius conditionẽ fore censeo, si hostium uallo includatur. An non tali quodam carcere clausus est tyrannus, natura talis existens, qualem in superioribus explicauimus, multis uidelicet diuersisq; timoribus & amoribus agitatum? Cum uero ingenio sit apprime cupido, huic soli neq; egredi usquã licet, neq; inspicere quæ liberis hominibus lubitum est: sed intra ędium parietes formidolosus ueluti mulier commoratur, inuidens ciuibus alijs siquis extra mœnia spatiatur, & boni quicquã spectat. Sic prorsus. An non ab huiuscemodi malis plura insuper incurrit uir ille, qui male seipsum gubernans, quem & tu modo miserrimum iudicabas tyrannicũ, haud quaquam priuatus uiuit, sed fortunæ ui quadam ut tyrannidem exerceat cogitur: cumq; sibi ipsi imperare non possit, alijs imperare contendit? perinde ac siquis imbecillo corpore, & suis se uiribus non sustinente, cogatur ut quietem agat secum ipse nunquam, sed aduersus alia corpora certet ac pugnet. Similima inducis, ò Socrates, atq; uerissima. Nónne igitur, ò amice Glauco, miserabilis omnino hæc est conditio, duriorq; uita est hominis nacti tyrannidem, ea uita quam tu suprà durissimam iudicabas? Valde. Est autem re ipsa, quamuis alicui non uideatur, uere tyrannus uere seruus, extremæ adulationi seruitutiq; astrictus, libidinibus nequissimorum hominum adulator: qui appetitus suos explet nunquam, sed plurimis indiget semper, atq; inops reuera esse apparet, siquis penetralia animi ipsius inspexerit. Pauore quinetiam perpetuo territus, & sollicitudine angustiaq; uexatus, si modo ciuitatis eius statui cui præest, ipse est similis. Similis autem existit. An non? Et maxime quidem. Præter hæc uiro huic illa etiam tribuemus quæ antea memorauimus, quòd necesse sit eum & esse prius, & postea multo magis cum tyrannidem est adeptus, inuidũ, iniustum, expertem beneuolẽtiæ, impium, omnisq; nequitiæ sentinam ac fomitem fieri, ex hisq; cunctis esse miserrimum, atq; alios etiam qui adhærent ipsi, similes reddere. Nullus mentis compos hic contradixerit. Age, quemadmodum iudex omnia circumspiciens de singulis iudicat, ita tu in præsentia proferas, qui tuo iudicio primus beatitudine, qui secundus: cæterosq; gradatim qui in numero quinq; sunt, enarra: Regium, honorifici imperij studiosum, paucorum potentiæ cupidum, popularem, atq; tyrannicum. Ac facile iudicium istud. Nam uelut sim ingressus, istos quasi choros uirtute & prauitate, beatitudine, & huic contrario inter se comparo atq; iudico. Num præconem conducemus? an ego hæc potius pronunciabo? Aristonis filium iudicasse uirum optimum, & iustissimum, esse beatissimum, eumq; esse dixisse hominem maxime omnium regium, seq; ipsum regentem. pessimum uero & iniquissimum, esse miserrimum, talemq; eum esse qui maxime tyrannus sit, seq; ipsum & ciuitatem tyrannide premat? Ita sit promulgatum. Nunquid adijciam, siue lateant sic affecti homines, siue non lateant homines pariter atq; deos? Adijce. Esto igitur. Etenim unà hæc demonstratio sit: secundam uero si uidetur, hanc conuenit intueri. Quænam ista?

> Cur paterfamiliâs nihil metuat multitudinẽ seruorum.

> Miserrima res tyrannus tyrannidem nactus.

Postquam sicuti ciuitas tres in species diuisa est, ita & cuiusque anima trifariam diuidetur, ut arbitror: atq; hinc demõstratio secunda nascetur. Quænam?

Hæc. Cum tres animæ partes sint, tres quoq; uoluptates esse uidentur, sua cuiusq; partis propria. Cupiditates quoq; totidem & principatus. Quo pacto? Partem unã dicimus, qua homo discit. Alterã, qua irascitur. Tertiam uero propter uarietatem uno non potuimus proprio ipsius uocabulo nominare, sed ex eo, quòd in se continet maximum uehementissimúmque, concupiscibile appellauimus, propter uehementiam earum cupiditatum quæ ad cibum potumq; & uenerea rapiunt, & ad ea quę ista sequuntur: nec non auarum cognominauimus, quoniam pecunijs maxime huiusmodi cupiditates explentur. Recte. Ac si uoluptatem affectumq; eius lucri dixerimus esse, in unã maxime summã reduceremus orationẽ, ut aliquid nobis certũ ipsi significemus, quoties id ipsũ partẽ hãc animæ dicimus. Atq; si totũ hoc pecuniarũ & lucri cupidũ nominemus, recte admodũ appellabimus. Mihi quidẽ ita uidetur. Quid uero? Irascẽdi natura nónne ad potẽtiã, uictoriã, gloriã, trahit tota? Magnopere. Si igitur eã contentiosam ambitiosamq; appellabimus, nũquid recte? Rectissime. At uero partem illam qua discimus, constat cuiq; omnem ad ueritatem inuestigandam semper anniti, pecuniarumq; & gloriæ minimam curam habere. Omnino. Si tertium hoc discẽdi cupidum & philosophum nominabimus, haud ab re erit nomen impositum. Est ut ais. Nónne dicimus in animis quorũdam unam illarum partium dominari, in alijs aliã, quancunq; contigerit? Dicimus. Propterea dicimus tria hominũ prima genera esse,

esse, philosophum, contentiosum, auarum. Prorsus.

Voluptatũ quoq; species tres hisce subiectas, cuiq; suam. Omnino. Si unũquemq; istorum seorsum interroges, quæ uita istarum dulcissima, suam quisq; cæteris anteponet. Auarus quidẽ lucri ipsius comparatione, honorũ uel disciplinarum oblectamẽta nullius existimabit, nisi quid forsan ad argentum conferant. Vera loqueris. Ambitiosus autem quæstus delectationem molestam putat, rursusq; eam quæ discendo percipitur, nisi doctrina inanem & umbratilem hominum pariat gloriã. Ita res se habet. Philosophum quoq; ponamus cæteras uoluptates flocci pendentem, dum eas ad iuge discendi gaudiũ, quo ipse fruitur inuestiganda ueritate, comparat: cæteras autem non necessarias uocantem, quia illas secuturus non sit, nisi necessitas cogat. Bene id nosse oportet. Quando igitur cuiusq; uitæ uoluptates ipsaq; uita in contentionem uenient, non de hoc quod est honestius aut turpius uiuere, uel melius, aut deterius, sed de suauiori pacatioriq; uitæ statu, qua ratione discernemus cuius sit sententia uerior? Haud satis habeo quid respondeam. Sic autẽ animaduerte. Quánam re iudicare oportet, quæcũq; recte diiudicanda sunt? Nónne peritia, prudentia, ratione? An habet quisquam alia, quibus melius iudicet? Nullo modo. Attende igitur: Cum tres sint, quisnam horum maxime expertus est omnes quas narrauimus uoluptates? Vtrum auarus discendo qualis sit ueritas, magis tibi uidetur expertus discendi iucunditatem, quàm philosophus lucri? an potius cõtrà? Permultum interest. Philosophum nanq; necesse est uoluptatem alterius à pueritia degustasse. Auarum autem haudquaquam necesse est in ueritatis inuestigatione quãta insit oblectatio percepisse, expertumq; fuisse. Imò uero si nitatur, non facile istud assequitur. Longe igitur auaro philosophus, utrarumq; uoluptatum experientia præstat. Lõge. Ambitiosus uero nunquid magis sapientiæ quàm philosophus honoris oblectamenta gustauit? Honor quidẽ omnes eos sequitur, si propositum sibi officium exequantur. Etenim diues à multitudine honoratur, & fortis & sapiens. Quapropter omnes quanta prouenit ex honore uoluptas usu ipso intelligunt. Quanta uero sit in ueritatis contemplatione suauitas, solus philosophus sentit. Igitur quantum ad experientiam attinet, optime philosophus prę cęteris iudicat. Valde. Quinetiam unà cum prudentia solus erit expertus. Nihil prohibet. Præterea organum illud per quod iudicandum est, non auari aut ambitiosi hominis, sed philosophi est instrumentum. Quale istud? Per rationes enim esse diximus iudicandum. Diximus. Rationes autem præcipue philosophi sunt instrumenta. Patet. Si diuitijs lucroq; optime unumquodq; iudicaretur, quæ laudaret uel improbaret uir quæstui deditus, necesse esset hæc esse uerissima. Penitus. Sin autem honore, uictoria, fortitudine, quæ ambitiosus & ad uictoriam ardẽtissimus iudicaret. Constat. Postquam uero experiẽtia, prudẽtia, ratione, necesse est, quę philosophus & rationũ uir studiosus laudat, esse uerissima. Quare cũ tres uoluptates sint, uoluptas partis eius qua discimus erit utiq; suauissima, eiusq; dulcissima uita, in quo hæc pars dominatur. Nihil obstat. Nẽpe Philosophus apud quẽ uere iudicãdi est autoritas, suã laudat uitã. Quam uero secũdam esse uitam, aut quam secundã uoluptatem arbiter ille ponat? At constat quòd bellicosi ambitiosiq; hominis. Propinquior enim illi hæc quàm auari. Postremam igitur lucri cupidi uitã locare uidetur. Quid ni? Duo hæc itaq; sibi inuicem ita succedunt, bisq; iustus iam uicit iniustũ. Tertium uero Olympicorum ritu, seruatori & Olympio Ioui tribuens, contemplare nullius pręterquam prudentis uoluptatem ueram prorsus existere, neq; synceram, sed umbratilem atq; inanem, ut ego ex sapientum aliquo audisse mihi uideor: atq; hic erit grauissimus iniusti casus atq; ruina. Mirum in modũ. Verum quo pacto istud ais? Ita certe inueniam, te respondente perquirens. Quære. Dic obsecro, nónne dolori contrariam dicimus uoluptatem? Dicimus. Medium quinetiam quoddã ponimus, quod neq; lætari est, neq; dolere? Ponimus. Et cum medium sit, quietẽ uacationẽq; animi ab utroq;? Nónne ita hoc dicis? Ita plane. Meministi qualia esse solent ægrotantiũ uerba, dum morbo laborãt? Qualia dicis? Nihil esse dulcius sanitate, sed eos latuisse aiunt quàm dulce id sit, antequam ægrotarent. Recordor equidem. Necnon acerbissimis doloribus uexatos homines exclamantes audis, nihil esse dulcius quàm ea afflictione uacare. Audio. Quinetiam alijs permultis huiusmodi afflictionibus cruciatos homines audis, dum cruciantur, uociferantes, asserentesq; dulcissimum esse nullo dolore affici, præsentiq; molestia esse liberum, non autem dicunt dulcissimum esse lætari. Nempe hæc illis quies tũc fortè gratissima. At uero cum lætari quis desinit, uoluptatis cessationem illam molestam existimabit? Fortè. Quies igitur illa quam paulo antè utrorũq; mediam esse diximus, quandoq; utraq; erit, tum dolor scilicet, tum uoluptas. Videtur. Num fieri potest, ut quod neutrum est, sit utraq;? Non, ut arbitror.

De medio inter uoluptatem & dolorem.

Atqui quãdo in animo uoluptas est, aut dolor, ambo motus quidam insunt? Vtiq;. Tertium uero illud quod neq; dolor est, neq; uoluptas, nónne quies aliqua & istorum medium esse nuper apparuit? Plane. Quo pacto igitur recte putabimus, non dolere quidem suaue, non lætari uero acerbum esse? Nullo. Istud igitur non est, sed apparet, si ad molestum quidẽ conferas iucundũ, si ad iucundũ uero, molestum: idq; tũc medium est, & quies. Neq; uisa huiusmodi ueri quicquã de uoluptate nobis offerũt, sed deceptione quadã proueniunt. Sic monstrat ratio.

Vide igitur uoluptates quę dolorem nullũ sequũtur, ne sæpius id in præsenti disputatione ita natura comparatum existimes, ut uoluptas quidem doloris, dolor uero uoluptatis priuatio sit. Quorum inquit, & quas uoluptates dicis? Multæ quidem & aliæ sunt, sed præsertim, si animaduertere uis, uoluptates quæ circa olfactum fiunt: hæ nãq; nullo prius antecedente dolore, repente ingentes proueniunt: & cum cessant, dolor eas nullus sequitur. Verissima narras. Ne credamus igitur doloris cessationẽ, puram uoluptatem esse: neq; dolorem, uoluptatis absentiam. Non. At uero earum quæ per corpus ingrediuntur in animum, uoluptatesq; dicuntur, ferme maximæ quæq; ac plurimæ tales sunt, ut dolorum liberationes sint. Sunt profecto. Et quæ circa hæc futura ab expectatione nascuntur, prægustationes quædam uoluptatis, atq; doloris, eodem modo se habent. Eodem. Scis quales hæ uoluptates sunt, & cui maxime similes? Cui? Putas aliquid in natura esse supremum, infimum, medium? Equidẽ. Censes aliquem cum ab infimo ad medium fertur, aliud arbitrari quàm ad summum ascendere? & dum stat in medio, deflectitque oculos illuc unde uenerat,

alibi

alibi esse opinari quàm in supremo, cum id quod re uera est, summum non cernat? Per Iouē, non aliter hominem talem opinaturum existimo. Si iterum deferatur, deorsum ferri opinabitur, ac uere putabit? Quid ni? Nónne hæc illi eam ob causam cōtingūt omnia, quia nondum expertus est quid uere supremum sit, quid medium, quídue infimum? Manifestū est quidem. Nunquid ergo miraberis, si ueritatis imperiti homines, tum de multis alijs non recte sentiunt, tum etiam circa uoluptatem & dolorem, horumq; medium sic afficiuntur, ut quoties in dolorē incidunt, uere iudicent, doleantq; reuera: quoties uero à dolore surgunt in medium, & repletionem & uoluptatem assequi arbitrentur? Et quemadmodum qui iuxta nigrum, solum aspiciunt fuscum, quoniā non uident album, clarissimum illud existimant: ita & qui doloris uacuitatem comparant cum dolore, ueram autem experti non sunt uoluptatem, iudicando decipiantur? Per Iouem non istud mirabor equidem. Imò uero si contrà eueniret, potius mirarer. Sic autem considera. Nónne fames ac sitis & cætera generis eiusdem uacuitates quædam sunt corporis ipsius habitudinis? Quid ni? Ignorantia uero & imprudentia uacuitas quædam est habitus animi. Maxime. Impletur autem & illud, dum alimenta capit, & hic dum intelligentiam. Quid ni? Quæ'nam repletio uerior? Vtrum quæ per ea fit quæ magis ueriusq; sunt, an quæ per alia? Quæ per ea quæ magis sunt. Quæ'nam censes purioris esse substantiæ? Nunquid cibi, potus, obsonij, alimentorumq; quorumcunq; genera? An ueræ opinionis species, scientiæq; & mentis, summatimq; uniuersæ uirtutis? In hunc autem modum iudica. Quod inhæret semper simili immortaliq; & ueritati, ac etiam tale existit, & in tali quodam fit, magis esse tibi uidetur: an illud potius quod re nunquam simili atq; mortali, necnon est tale, & in tali quodam efficitur? Longe præstat quod semper simili est cognatum. Essentia utiq; rei semper similis nunquid essentiæ magis est quàm scientię particeps? Non. An ueritatis? Neq; hoc. Si autem ueritatis minus, nónne & essentiæ? Necessarium est. Nónne communiter omnia circa corporis cultum genera minus ueritatem essentiamq; participāt generibus his quæ circa animi cultum uersantur? Minus. Nunquid & corpus similiter minus quàm animus? Et corpus. Nōne quod repletur his rebus quæ magis ueriúsque existunt, quódue magis ueriusq; existit, magis quoq; repletur, quàm quod his rebus impletur quę minus sunt, ipsumq; est minus? Quid prohibet? Si ergo repleri rebus naturæ consentaneis, est iucundū, ipsum utiq; quod reuera uerioribusq; rebus impletur, naturalius ac uerius uera afficit uoluptate. Quod autem ea quæ & minus sunt, & minus uera sunt, accipit, minus uere firmiterue repletur, fallaciorisq; & falsioris uoluptatis fit particeps. Necesse est omnino. Homines igitur prudentiæ uirtutisq; expertes, & epulis rebusq; similibus dediti, deorsum ferūtur, rursúsque ad mediū usq; perueniūt, & circa hęc per omnē uitam oberrant: super hæc uero emergunt nunquā, & quod uere summū est, nequaquā suspiciunt, neq; ad supera euehuntur, neq; uera ulla re quādoq; fruūtur, neq; stabilem puramq; gustant uoluptatem: sed ueluti pecora humum proni spectant, uentrique obedientes pascendo coëundoq; ætatem conterunt, proq; his rebus uberius potiundis calcibus inter se & cornibus ferreis, unguibusq; decertant, sese inuicem ob inexplebilem libidinem trucidantes, utpote qui neq; ueram & firmam sui partem, neq; pabulis ueris implent. Omnino, ô Socrates, uulgi uitā quasi quodā pandis oraculo. Hos necesse est uoluptates doloribus mixtas prosequi, quæ simulacra uoluptatis ueræ & umbræ sunt, usqueadeo inuicem doloris comparatione mutua inquinatę, ut & uoluptates & dolores ex ea comparatione uehemētiores appareāt, amoresq; ipsarum huiusmodi uoluptates rabidos insipientibus pariant, inflammētq; ad pugnā. Quemadmodum Stesichorus Troianos inquit ueræ ignaros Helenę de imagine ipsius inuicem decertasse. Necessariū est omnino ita id se habere. Quid uero circa irascendi naturam? Nónne & alia quædā horum similia contingant necesse est, quando quis id ipsum peragit, uel inuidia propter ambitionem, uel uiolentia propter contentionis cupiditatem, uel ira propter morum difficultatē absq; ratione ac mēte sequens honoris, uictoriæ, iręq; expletionem? Talia necesse est & hic fieri. Asserere igitur audeamus, quòd & circa partem quæstus auidam, & aliam uictoriæ studiosam, quęcunq; appetitiones tales sunt, ut scientiæ rationiq; obtemperent: easq; uoluptates sequantur & capiant, quas ratio ipsa concedit, uerissimas utiq; uoluptates quoad earum natura uerarū uoluptatum est capax, adipiscentur, quippe cum pareāt ueritati, ac insuper sibi proprias uoluptates percipiant: siquidem quod cuiq; optimum, id & maxime proprium. Proprium maxime. Quando igitur totus animus cum ea parte in qua est philosophia, procul ab omni seditione conspirat, tunc euenit ut quæq; pars officio suo fungatur, & iusta sit, & proprias sibi uoluptates atq; optimas, adde quoad fieri potest uerissimas consequatur. Valde. At uero cū partium reliquarum aliqua superat, id protinus euenit, ut neq; ipsa sui propriam reperiat uoluptatem, & partes alias cogat alienam minimeq; ueram uoluptatem sequi. Sic accidit. Nónne quæ lōgissime à philosophia rationeq; distant, maxime talia quædam efficiunt? Prorsus. Longissime autem distat à ratione, quòd & à lege & ordine. Videlicet. Longissimo autem interuallo seiunctæ esse uisæ cupiditates illæ amore ardentes atq; tyrannicæ. Omnino. Minimo autem discrepare apparuerunt regiæ appetitiones & moderatæ. Ita. Tyrannus igitur à uera & propria uoluptate procul admodum erit: Rex autem illi quàm proximus. Necesse. Amarissimā ergo tyrannus uitam aget: Rex uero dulcissimam. Necesse id prorsus. Scisne quanto uiuit tristior rege tyrannus? Sciam certe, si dixeris. Cum tres cupiditates sint, & una quidem legitima sit, adulteræ duæ, adulterarum tyrannus suprema sortitus fastigia, dum legem fugit & rationem, seruis quibusdā & satellitibus uoluptatibus se commiscet, & quàm longissimo interuallo à uoluptate legitima sit seiunctus, haud facile aliter, nisi forsan hunc in modum exprimi potest. Quemadmodū? Ab homine paucorum imperij cupido, tertius apparuit esse tyrānus. Medius namq; istorum uir popularis erat. Ita est. Cum tertio itaq; uoluptatis, quod ueritatem quidem attinet, simulachro post illum cōgreditur, si uera in superioribus diximus. Sic est dicendū. Quinetiam paucorum potentię deditus, tertius à rege est, si in eodem optimatem ac regem locamus. Tertius utiq;. Tripli igitur triplum, numero quidem à uera uoluptate tyrannus distat. Apparet. Planum itaq; simulacrum secundū longitudinis numerū tyranni

Quod cuiq; optimum, id maxime proprium.

Iustus uir iniustum quantum superet uoluptate.

rannicæ uoluptatis est. Prorsus. Secundum potentiam uero & tertium augmentum, manifestum est quanto discrepet interuallo. Manifestũ quidem cõputatori. Siquis conuerso ordine quãrum uoluptatis ueritate superat rex tyrannum, quæsiuerit, peracta multiplicatione, inueniet regem uitæ dulcedine superare tyrannum, & tyrannum uitæ amaritudine regem, gradibus uigintinouem & septingentis. Mirabile nimium interuallum hoc inter iusti & iniusti uiri uitam quoad uoluptatẽ atq; dolorem cumulauisti. Verus hic certe & conueniens uitis hominũ numerus: siquidem ipsis conueniunt dies, noctes, mensesq; & anni. Conueniunt quidem. Atqui si in tantum uoluptate bonus iustusq; uir malum & iniustum exuperat, mirum certe est, quanto etiã magis ornamento, decore, uirtuteq; uitæ exuperabit. Mirum certe. At enim postquam huc disputando deuenimus, repetamus quæ à principio dicta sunt, ex quibus ad ista delati sumus. Dictum quandoq; fuit, iniuste agere illi prodesse, qui cum omnino iniustus sit, iustus tamen existimatur: an nõ ita dictum? Ita. Ad hęc igitur ita in pręsentia disseramus, postquam unà conuenimus, quam uim & iusta & iniusta habeat operatio. Quo pacto? Imaginem animæ figuremus, ut qui illa dixit, qualia dixerit, recognoscat. Qualem? Talem aliquam, quales quondam memorantur fuisse naturæ Chimeræ ipsius, Scyllæ & Cerberi, & aliæ multæ, in quibus feruntur uariæ in eodem formæ congenitæ. Ferũtur quidem. Finge itaq; figuram unam bestiæ uariæ admodum, & capita circum multa habentis, capita inquam, partim bestiarum domesticarum, partim agrestium, quæ & permutare & producere ex se hæc omnia possit. Noui pictoris artificiũ narras, tamẽ cum ad fingendum sermo quàm cera facilior sit, fingatur. Vnam præterea his adiunge superne leonis formam: huic unam insuper hominis. Et amplissimum quidem primum sit, angustius uero secũdum atq; tertium. Facilia quidem ista, quare & formata sint. Coniunge igitur hæc tria, ut ad unum conficiendum inuicem cohærescant. Iuncta sunt. Circũpone extrinsecus ipsis hominis unius imaginem, ut illi qui nequeat interiora inspicere, sed exterius duntaxat cernat operimentum, unum animal, homo scilicet uideatur. Circundedi. Dicamus itaq; illi qui asserit prodesse homini huic iniuste agere, iuste uero uiuere nequaquam prodesse, eum nihil aliud asserere, nisi prodesse illi ut bestiã illam multiplicẽ pascat & leonem, & fortiorem illam leonemq; efficiat, hominem uero perire fame permittat atq; eneruet, usqueadeo ut propter imbecillitatem trahatur quocũque cætera illa rapiũt, neq; alterum cũ altero mãsue faciat, inuicẽ'ue conciliet, imò sinat singula se inuicẽ morsibus lacerare, ac pugnantia se mutuo deuorare. Omnino hæc diceret, quisquis laudaret iniuriã.

Ergo siquis dicat officia iusta prodesse, hæc agenda dicendaq; monebit, ex quibus homo ille huiusmodi animalis interior, summam potentiam consequatur, feræq; illius pluribus capitibus redimitæ, tanquam colonus curam habeat, domestica quidem capita fouens, irrigans ac nutriens, agrestia protinus amputans, dũ leonis naturã ad hoc adiutricẽ accipit, cõmuniterq; curat omnia, & inuicẽ mutua beneuolentia sibiq; conciliat. Profecto hæc ait, qui iustum laudat. Omni itaq; ratione qui iusta laudat, uera loquitur: qui uero iniusta, mentitur. Nam & quo ad uoluptatẽ, & quo ad decus, & quo ad emolumentũ, iusti laudator uera pronũciat. Vituperator autẽ neque ueri quicquã affert, neq; nouit quod improbat. Nullo modo ut mihi quidẽ uidetur. Mitibus itaq; uerbis illi persuadeamus, neq; enim spõte delinquit: sic interrogãtes: O beate uir, nónne & honesta uitæ instituta & turpia, ob talia quædã esse dicimus? Honesta quidẽ, quæ partẽ naturæ ferinam homini, imò fortassis diuino subijciunt: turpia uero, quæ agresti domino mãcipant mansueta. Cõsentiet, nécne? Cõsentiet, si mihi crediderit. Est'ne aliquis cui prosit ex hac ratione iniuste aurũ usurpare, si quidẽ accidit, ut dũ accipit aurũ, præstantissimã sui partẽ ignobilissimæ seruire cõpellat? Etenim si accipiens aurũ, filium suũ, uel filiã mancipiũ efficeret agrestiũ & improborũ hominũ, haudquaquã accepisse prodesset, neq; etiã si multũ caperet: sin autẽ partem sui diuinissimã, parti prophanissimæ scelestissimæq; seruire cogit, neq; misericordia tangitur, nónne erit miser? ac multo cũ grauiori sui pernicie, auri muneribus est corruptus, quàm Eriphyle, quæ ut perderet uiri sui uitam monile illud accepit? Valde quidem, ut ego tibi pro illo respondeam. Nónne & intemperantiam olim appellatam tali quadam de causa putas, quoniam in ea, dira illa ingensq; & multiplex fera ultrà quàm deceat uagatur? Patet. Contumacia uero & insolentia improbatur, quando leoninum & serpentinũ illud genus ita superat, ut pręter omnem modestiam inualescat? Prorsus. Delicata uero mollities in huius ipsius libera nimium relaxatione, quando in ipso timiditatem & ignauiam procreat, repræhenditur? Quid ni? Assentatio insuper illiberalitasq;, cũ aliquis hunc ipsum animositatis uigorem turbulentæ multiplicisq; bestiæ submittit, ac propter quæstũ, eiusq; inexplebilem cupiditatẽ deijcit, atq; ita à primis annis assuefacit, ut ex leone in simiam uertatur. Magnopere. Mechanicus uero mercenariusq; affectus cur infamis habetur? Tunc certe hęc in nobis infamia sunt, quando quis partis optimæ speciem natura sortitus est imbecillam, adeo ut bestijs quæ in eo sunt, dominari non possit: colere uero tantum & possit & studeat, & earum blanditias solum nosse. Videtur. Nónne ut huiusmodi uir, à tali quodam duce regatur, à quali & optimus quisq; regitur, seruum ipsum esse debere dicimus optimi uiri, diuinumq; in seipso imperatorem habentis: neq; ad subiecti iacturam, parere illum debere superiori censemus, quemadmodum de subditis omnibus Thrasymachus existimabat, sed quia præstat cuiq;, diuino sapientiq; principi subijci, maxime quidem si talem in seipso principem habeat: si non habeat, principi huic saltem exteriori: ut omnes simus, quoad fieri potest consimiles & amici, eidem principi subiecti? Recte nimium. Perspicuum quidem ex lege fit, quòd tale quiddam ipsius est consilium, cum omnibus ciuibus æque prospiciat: tum illud etiam in pueros imperium idem ostendit, quo prohibentur sui iuris esse tantisper, dum & in ipsis quemadmodum in ciuitate Rempublicã constituamus, optimamq; ipsorum partem colentes, ex optima nostri parte exterioris huius principis loco similem quendam in ipsis custodem sibijpsi imperantem creemus, ac tunc demum liberos esse permittamus. Constat plane. Qua igitur ratione, ò Glauco, prodesse alicui asseremus iniuste uel intemperate uel turpiter aliquid facere, ex quibus operibus deterior erit, dum pecunias ampliores, aut aliam quamuis potentiam consequetur? Nulla. Quo pacto iniurianti prodesse di

se dicemus, ut & lateat omnes, & non det pœnas? Nonne qui latet, etiam fit deterior? hominis autem depræhēsi castigatiōe, pars illa ferina sedatur & mansuescit, domestica uero pars liberatur. Et animus totus in naturam optimam restitutus, eo preciosiorē sumit habitum, temperantiam & iustitiam cū prudentia adipiscens, quàm corpus cum robur & formam tum sanitatē consequitur, quo anima est corpore preciosior. Sic est omnino. Quamobrē quicunq; mentis est compos, huc omnem instituet uitā. Nempe in primis eas disciplinas plurimi faciet, quę talem animum ipsius efficiunt, cæteras autem spernet. Manifestum. Atqui neq; corpus colet & nutriet, ut ferinæ irrationalíque uoluptati indulgeat, neque ad sanitatem id referet, neq; studiose id quæret, ut robustus, uel sanus sit, uel formosus, nisi unà cum his colat & temperantiam, ita ut corporis harmoniam propter animi consonantiam moderetur. Ita prorsus, si quidem reuera futurus sit musicus. Sed neq; uulgi æstimatione commotus, ordinem, concordiáq; in pecunijs possidendis, cumulandisq; mirabitur, in infinitúmue augebit, infinitis malis obnoxius. Non certe, ut arbitror. Verum ad interiorem sui Rempublic. semper respiciens cauebit ne quid in ea loco suo moueat propter uel indigentiā, uel copiam pecuniarum. Atque ita semper & in optandis & in erogandis pecunijs, pro uiribus aget. Summopere. Quin & honores eodem referet. Nam eos duntaxat gustabit, ex quibus meliorem euasurum se sperat: eos autem & priuatim & publice fugiet, quibus deturbari posse, quandoq; præsentem animi sui statum ueretur. Nūquam rem ergo uolet publicam administrare, si id curauerit. Imò per canem, inquam, sed in ipsa suijpsius ciuitate. Et maxime quidem. Non tamen in patria forsan, nisi fors quædam diuina contigerit. Intelligo equidē, quod ea in ciuitate dicis quam nos condidimus in præsentia, quæ & uerbis solum, in terris uero nusquam, ut arbitror, extat. At forte in cœlo illius extat exemplar, conspicuum ei qui & intueri uoluerit, & seipsum ad illud, cum intuitus est, instituere. Nihil autem refert, siue uspiam sit, siue erit. Quæ enim illius officia sunt, aget solum: quæ alterius sunt nequaquam. Consentaneum est.

DIALOGVS
DECIMVS DE IVSTO.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

HACTENVS Socrates diligētissimus humani generis pędagogus ad legalem iustitiam, id est uniuersam uirtutem per ipsam iustitiæ pulchritudinem genus hominum prouocauit, ab iniustitia uero per iniustitiæ turpitudinem similiter reuocauit. Deinceps autem & ad illam per sempiternum eius fructum præmiumq; cohortabitur, & ab hac per sempiternum detrimentum eius & suppliciū absterrebit, atq; id est potissimum decimi huius officium. Sed antequam pręcipuo hoc fungatur officio, procœmio quodā utitur, in quo diligēter absoluit quod & in prioribus dialogis attigerat, & in fine nō reliquerat, admodū saluti publicę necessarium. Profectò noster hic morborū medicus humanorum in ea morbi specie curanda est diligentior, quàm cæteri non solū negligenter curant, sed ne curant quidem unquam, imo uero quod deterius est, quasi rē saluberrimam diligunt, & omni studio cōplectuntur: imitationem inquā poëticam, qua ingeniosi poëtæ dum perturbatos animos acrius exprimunt, interim audientiū legentiumq; animis perturbationes similes uehemētius & profundius imprimunt. Ac tanto magis omnes inficiunt, quāto laudantur & placent. Procœmium uero eiusmodi finē noni congrue sequitur: ibi enim anima in rationem distribuitur, & in partes inferiores perturbationibus agitatas, quarum imperiū in anima primum, deinde in ciuitate tyrannicum appellatur. At quoniā poëtica imitatio partes eiusmodi suscitat, fouetq; & auget, iritans iram, titillans libidinē, soluens risum, effundens lacrymas & querelas, idcirco rationis quidē regnum labefactare, perturbationis uero tyrannidem uidetur adducere. Quamobrem Socrates pestē eiusmodi alioquin iucundā, sed maxime uenenosam perdit, ne ipsa nos perdat. Ac uide quanta charitate Plato noster ubiq; humano generi consulat, ea uidelicet disquirens circumspiciensq; pericula, quæ alius omnino nullus suspicaretur: adde insuper & naturæ educationiq; propriæ, id est poëticæ ualde repugnans, modo strenue pro publica salute propugnet. Quamobrē nemini mirum uideri debet Platonem hic ob ueritatis amorē uel Homero suo non parcere, quandoquidē ob iustitiæ cultū, neq; genio quidem indulget suo. Homero autem præcipue derogat, ut per ipsum imitatorū principem, cæteros multo magis damnatos existimemus. Et quoniam dicit ab Homero neq; diuina, neque humana doceri, intellige laudes in Philebo à Platone tributas Homero, non ex Platonis sententia, sed ex cōmuni opinione deductas. Probat autem imitandi peritiam esse, ut narrauimus, ualde periculosam, præterea seruilem atq; uilissimam. Siquidem imitatores, neq; res ipsas intelligunt, neq; faciunt, sed apparentes sensibus rerum formas sequuti, uulgaresq; de his opiniones aucupati, & imagines quasdā referunt, & sensibus perturbationibusq; obsequuntur, nulla rationis habita ratione. Quantum uero poëtas improbat ubi perturbant, tantū probat si ad uirtutē & pietatē per honestas heroū laudes diuinosq; hymnos hortentur. Verum ut quàm uilis sit omnis imitatio exprimat, artiū genus in tres diuidit species, utentem, fabricantem, imitantem. Et utentem quidem lyra, id est musicā, ait superare artem lyræ fabricatricem, quoniā certo sibi præscripto fine, formam illi proponit operis fabricandi. Fabricantem uero superare pictorem, lyram coloribus imitantē. Qualem iudicat & poëtam, sic ad aures rerū imagines, sicut pictor ad oculos, referentem. Sed inter hæc theologica quædam de ideis mysteria inseruntur, quę quoniā in theologia latius aperuimus, raptim in præsentia perstringemus. Ascende age Platonice contemplator ab ijs formis quas in mūdi materia sentis, ad naturam formarū eiusmodi genitricem. Quam & si nō sentis, cogita tamen infusam mundi materiæ ceu uitalem spiritum & plenū seminum, & per semina artificiose singula disponentem. Naturam hanc in mundo talem esse scito, qualem in te scis esse potentiam uegetalem. Ergo quemadmodum in te uegetali naturæ intelligis pręesse sentiendi uirtutem: ita & in mundo naturam similem, sed communissimam, in fontem redige sentiendi quasi similem, sed communissimum. Deinde & in te sensum in rationem, rationem in intellectum, & in mundo similiter sentiendi genus in rationalem naturam, atq; hanc in genus intellectuale reducas. Præterea cum percipias in te ipso intellectum id quod intelligibile est appetere quasi perfectius, ab eoq; formari uelut potentiore, præpone tam in mundo, quàm in te naturam intelligibilem intellectuali naturæ. Intelligibile uero idem omnino atque ipsum ens appella. Huic deniq; quod & intelligibile & ens appellasti, ipsum prępone bonū. Nam & ut bene sis esse cupis, & intelligibile gratia ipsius boni desideras. Postquam huc ascenderis, percipies uniuersum sacro quodam septenario designatū, ab infimaque materia surgēs per sensibiles qualitates, per naturam, per sensum, rationem, intellectum, intelligibile, ad ipsum bonū. Pręterea spiritū bonū cuncta sub senario numero, quasi die sexto perfecisse, & in gradu septimo, uelut septimo die, id est in se ipso conquieuisse. Aliorum nanq; omnium finis est ipsum bonum. Boni igitur nullus extra se finis, uel potest esse, uel fingi. Si bonū quo perficiantur appetunt omnia, conclude à bono effici omnia. Item si intrinseca propriaq; uirtute omnia facit, intellige ipsum uniuersum in seipso cōplecti. At quoniam prima ideoque simplicissima natura est, idcirco formas in eo omnium, formam ipsius unam esse memēto, quam Plato boni ipsius uocat ideā, in qua dixit Timeus Deum mundi opificem cum creauisset mundum requieuisse, dicens mundi opificem in circumspectum suum se recepisse. Proinde ipsa idea boni, ideas, id est, speciales omniū formas, specie duntaxat inter se distinctas, in natura intelligibili generat, qua ens uniuersum modo quodā intelligibili cōprehenditur, intelligentia quoq; omnis mira quadā super intelligentiam ratione. In hanc naturam intelligibilem omnes suspiciūt intellectus, ab eaq; suscipiunt stabiles formulas idearū. Suscipiunt & rationes animæ, unde & formulas, licet quodammodo mobiles acceperunt. Post has rationalium formulas animarum, uirtutē quoq; sensualem idearū descendunt imagines. Deinceps in uegetalem quoq; naturam semina, perq; qualitates deniq; in materiam.

Quando

Quando igitur Plato inquit, Deum Ideas facere in natura, intellige in natura mundoque intelligibili angelicarum capite mentium. Quod autem lectum dixit & mensam, exempli gratia dictum sit, ut per hæc artificia intelligas naturalia, id est per lectum & mensam, eum qui his utitur hominem. Præterea exēplum in arte præpositæ quæstioni accommodatius uidebatur. Forte uero & formas regulis artium necessarias ab ideis abesse non putat. Neq; mirum uideri debet hominem artium formas habere diuinitus, quum imaginationes artiū bestijs quoque non desint. Ac si eiusmodi formę diuinitus in anima fiāt, idcirco dicentur fieri in natura, quia naturaliter inferantur. Quòd si quis ad artificia quædam uideatur ineptior, dicent eum Platonici uel per uaria distractum fuisse, uel se totum ad opposita conuertisse. Nota Platonis uerba dicentis, Deum nō intelligere solum, sed & uelle, significantisque Deum intra se intelligendo concipere, & extra se fabricare uolendo. Nota rursus Deum naturalis unius speciei unam tantum specie expressisse ideam in ipso intelligibili mūdo, puta speciei humanæ idealem humanitatem unam: si enim in materia ubi innumerabilis mobilisq; uarietas est, in singulis hominibus unio quædam communis naturæ seruatur, multo magis in simplici stabilique natura, pro una specie naturali idea unica sufficit. Imò uero diuersa hæc & instabilia unam in se naturæ communionem non aliunde habere possunt, quàm ab ipsa sublimis unitate naturæ. Rursus si ponatur humanitates duæ, certe qua ratione utraq; humanitas est, inter se non differunt, imò sunt unum. Ergo si differant, profectò per additamenta quædam utrisque subiuncta, inuicem discrepabunt. Itaque neutra erit absoluta humanitas ipsa, sed humanitas quædam atque talis, & humanum quiddam potius quàm humanitas. Et utrunque tanquam eiusdem humanitatis particeps, humanum similiter appellabitur: atque præter hæc erit humanitas in seipsa prius una, quàm à subiectis pluribus capiatur. Merito Deus cum sit simpliciter causa, nō est dicendus autor quidam hominis, uel equi cuiusdam, sed autor hominis atque equi. Ideo unam absolutamque pro qualibet rerum specie procreauit ideam. At quando apud nos hic homo generat illum, haudquaquam homo hic hominis simpliciter dicendus est autor, sed quidam hominis cuiusdam autor. Neque enim solus homo causa est, sed est in causa, in numero uidelicet causarum. neq; totum facit: non enim materiam primam, aut animam. neque ipsi homini dat principium: ante hunc enim passim erat homo, & sine huius opera fit ubique fietque homo. Vbi uero Plato dicit Deum ideam unam progenuisse, quia uidelicet, uel nolebat plures fore, uel aliqua necessitas inerat non fore plures, intellige in Deo ita necessitatem, cum uoluntate conuerti, ideo ut necessarium sit ita esse, quia Deus ita uult esse. Siquidem in summa diuinitatis simplicitate non aliud est necessitas quàm uoluntas. Ergo si dixeris, necesse est Deum ita uelle uel facere, conuertam similiter, uult Deus ita necessarium esse. Merito ubi summa bonitas cum summa potestate concurrit, ibidem summa libertas cum summa necessitate conspirat. Consideranda sunt inter hæc diuulsa quædam, ualde tamen utilia. Quale illud, Lectio uel doctrina, nisi ad optimam rationem uitæ conducat, est inutilis. Qua quidem in re admiranda fuit uita & disciplina Pythagoræ, ac iure maximæ apud omnes autoritatis, Platonis etiam tempore. Item poëmata, si harmonica uerborum compositio adimatur, momenti nullius euadūt. Præterea uirtus, aut hominis, aut rei, in facultate quadam consistit ad finem illum præcipue conferente, cuius gratia & res ipsa facta est, & homo natus. Apparet interea quædam inter sensum rationemque distinctio, quòd sensus plerunque circa magnitudinem & figuram numerumque falluntur, & pondus: interim tamen ratio per ipsam metiendi & numerandi librandique facultatem iudicium sensus emendat. Constat autem animam non posse eodem in tempore per eādem sui potentiam eadem de re modo contrario iudicare. Apparet etiam uires appetendi nobis inesse diuersas. Quippe cum rem eandem simul appetamus atque respuamus. Aduerte nō esse exigendum à probo ciue, ut omnino nihil doleat, sed ut nascentem dolorem eiusmodi rationibus consoletur. Vbi apparet aliam esse animi partem quæ uelut ægra indiget medicina, aliam quæ tanquam sana medetur. Hæ uero rationes aduersus dolorem sunt præcipue quatuor. Prima quia incertum est, bonúmne id sit quod accidit, aut malum. Secunda, quòd qualecunque sit, certe parui pendendum est. Nihil enim inter somnia humana magni pendendum. Tertia, quòd nihil omnino dolendo proficiamus. Quarta, quia dolor id semper, quod subito nobis præsidio esse potest, impediat. Confirmat hæc ex eo, quòd & superari turpissimum est, & superare pulcherrimum. Qui uero dolore uel alia quauis perturbatione premitur, iam est turpissime superatus. Ideo præcipit ut in aduersis atque perturbantibus maxime medici duntaxat utamur officio, qui dolentibus non condolet, sed medetur. Comparat talorum iactibus quotidianas uitæ sortes, quas ita uult rationibus emendari, quemadmodum iactus talorum artificio quodam ludi emendari uidentur. Sed superiora præcepta ad ea quæ sequuntur, quasi quædam prælludia sint. Maximum quidem omnium id nobis in uita propositum sit certamen, quo superemus uitium, uirtutemque consequamur, cunctaque omnino quę inter homines habentur bona, ut ipsi boni simus, pro nihilo habeamus. Siquidem proprium iustitiæ præmium maius est, quàm cuncta quæ inter homines possunt præmia reportari: quippe cum & ipse iustitiæ splendor supra modum hæc omnia superet, & in rebus mobilibus, breuibus, umbratilibus reperiri nequeat præmium iustitiæ immobili, sempiternæ, uerissimæq; conueniens. Ex his concluditur immobilem iustitiæ habitum propter immobile præmium exoptari debere. Quod quidem post præsentis uitę curricula laboribus iustitiæ manet. Alioquin iustitia ipsa, quę excellentissimum iudicatur bonum, iustis hominibus foret mala ob amores iustitiæ continue laborantibus, sæpeque affectis iniuria, neque iniuriam ulciscentibus, adde & bona præsentia æternorum desiderio contemnentibus, neque præmium apud homines iustitiæ, imò uero pro iustitia iniustum sæpe supplicium reportantibus. Quamobrem ne bonum noceat, & iustitia careat pręmio, & Deus uel minus prouideat, uel pro meritis non rependat, iudicandum est fore animos immortales. Præsertim, ut tam iniusti, qui uiuentes pœnas iniustitiæ non dederunt, saltē defuncti persoluant, quàm iusti inter mortales omnino spreti, apud superos coronentur. Hinc nobile tradit præceptum: Animus immortalis non debet pro breui hoc, sed pro uniuerso tempore esse sollicitus. Immortalitatē animæ Plato in Phædro & Phædone, alibique ostendit. Eiusmodique ratione esse certas demonstrationes ostendit in libro de Scientia, dicens uerba eorum qui contraria sentiunt, examinanti ridicula tandem euadere. Item in Gorgia, affirmans mysteria hæc adamantinis rationibus esse probata. Prętereà in hoc decimo, ubi post argumentationem subdit, tum per talem argumentationem, tum per alias multas cogi nos ad id confitendum. Arbitror equidem in Platonis uerbis uim quandam latere mirabilem à paucissimis intellectam, ut non mirum sit, si per argumentationes Platonicas alij quidem demonstratum id existiment, alij uero nondum demōstratum. Demostheni certe auditori Platonis tanta efficacia per uiuam uocē persuasum fuit, ut dixerit: malle se honeste mori, quàm turpiter uiuere, postquam Platonem atque Xenocratem de animorum immortalitate disserentes audiuerat. Eandē quoque in scriptis Platonicis uim percepit Cleombrotus, & apud Cryenen multi Egesiæ auditores, qui sese è corporis carcere ob desiderium alterius uitæ liberauerunt. Eandem Platonicus percepit Boëthius philosophia teste cōcedēs hoc sibi certis rationibus demonstratum. Eandem Aurelius Augustinus persensisse uidetur, ubi ait hac de re se nunquā dubitasse. Cōfirmantur hæc ab Auicenna, rationes quasdam ad hæc demonstrationes esse dicente. Neque solum demonstrari posse Plato hic inquit, sed etiam facile demonstrari, apud illos, ut arbitror, qui cum ipsi purgatam segregatamque à corpore mentem habeant, merito non diffidunt posse quandoque animam segregatam à corpore uiuere. Quandoquidem experiuntur ipsi mētem suam seiunctam à sensibus uiuere melius quàm coniunctam. Compertum etiam habent aliorum animas immersas corporibus atque ideo uitiosas, uitio tamen morboque proprio non interimi, & idcirco multo minus alieno, id est corporeo morbo posse corrumpi. Siquidem & corpus ipsum externo malo nō prius perimitur, quàm intrinsecum inde inferatur malum, quo proxime perimatur. Cæterum ne quis animæ suæ diuinitate diffidat, iubet illam à contractis ex amore corporeo sordibus penitus expurgare, purgatamque perspicere, quàm pura, quàm simplex, quàm diuinorum auida, tanquam diuinitati cognata, quàm cito, quàm bene luminis diuini sit capax. Quod autem dicit animas in dies non fieri numero plures, intellige non ita fieri, ut ex corporibus oriantur & componātur. Quod quidem sequens ratio manifestat, dicens: si diuina de corporibus componantur, tandem cum diuina nunquam resoluatur in corpora, fore ut nihil reliquum sit corporum in natura. Rursus aduerte quod subdit animam non esse cōpositam: alioquin indissolubilem fore non posse. Atq; intellige essentiā ad hoc, ut dissolui non possit, oportere uel nullis compositam esse, uel si sit composita, non tamen ex materijs ullis componi, atq; ita rursus conflari, ut in eius compositione multitudo non superet unitatē, imo uero unitas per harmonicam unionem superet multitudinem, statusque motum. Conclude mysterium, partim ad prouidentiam, partim ad immortalitatem præmiumq; iustitiæ pertinens. Iustus quidem Deo euadit similis, iniustus uero dissimilis. Cumq; nō lateat Deum, hunc sibi esse similem, illum uero dissimilem, rationi consentaneum est, iustum Deo charū esse atq; amicum, iniustum contrà. Propterea Deū iustos tanquā amicos nullo pacto negligere, sed illis semper ita prospi

prospicere, ut eis singula quamuis uideantur aduersa, tandem euadant prospera, uel uiuentibus, uel defunctis. Verum curnam hic historico quodam exemplo potius quàm argumentationum diligētia mysterium immortalitatis asseruit? Quoniam ciues ad iustitiam non tam uerborum artificio, quàm & exemplo & opere sunt prouocandi. Præterea cur ad id confirmandum producit in medium hominem à mortuis resurgentem? Quia etsi rationibus immortalitas constet, & communis quædam iustitiæ executio, tamen locum, formam, dispositionem uel præmij, uel supplicij ab illo qui interfuerit, oportet accipere. Quod nobis prope Phædonis finem significatur. Neque ab re resurrexisse testatur Herum Pamphylium, pro salute patriæ in prælio mortuum, ut significet eos qui pro publico moriuntur bono, ad ueram uitam resurrecturos, quanquam ex multis unus resurrexit ad nostram. Sed nunquid historia hæc est, an fabula? Historiam esse uult Iustinus Platonicus, martyrque Christianus. Quod equidem non refellam. Vbi uero Plato apologum fabulamque nominat, exponi poterit historiam dici posse fabulam, quoties ultra res gestas augustiorem habet allegoriam. Quam ob causam Olympiodorus quoq; ait Platonem historias & rationes sæpe fabulas appellasse. Et quoniam manes & iustitiæ loca figurasq; aliter in Phædro, aliter in Gorgia, aliter in Phædone, & hic alibiq; disponit, perspicue patet hæc præter loci formam, sensum quoque allegoricum continere. Vtitur autem hic circa resurrectionem duodenario numero, qui sphærarum mundanarum apud priscos est numerus, putantes octo super quatuor elementa esse cœlos: quasi dicat opus esse uirtute diuina uniuersi domina ad mortuum suscitandum, idque interdum ad hominum doctrinam diuina prouidentia fieri. Sunt & qui dicant annum magnum, quo hominis anima suum explet circuitum, per quem in idem redeat, duodecim annorum millibus compræhendi, tribusq; annis eiusmodi annum mundi exæquari magnum, quo mundi anima per firmamenti motum, suum peragit amb[illegible]n, trigintasex annorum millibus peragendum. Circuitum uero animæ nostræ per duodecim agi annorum millia inde uolūt, quia oporteat per omnes discurrere sphæras, chorosque dæmonum & deorum, qui in Phædro per duodecim ordines digeruntur. Sed quidnam sibi uolunt hiatus in terra duo, totidemq; in cœlo? ut intelligas animas alia quidem uia ad terrena descendere, scilicet habitu quodam corporeo. alia uero à terris ascendere, scilicet habitus illius purgatione. E' cœlo similiter labi in elementa corporis elemētalis amore, ac uicissim resurgere in cœlestia amore hoc restincto, cœlestiq; accenso. Hinc ait Orpheus, Amorem omnium tam supernorum, quàm inferorum claues habere. Iudices animarum in aëre & æthere collocat angelos, prouidentiæ diuinæ ministros. Post sententiam, iusti cœlum petunt coram se & opera & iudicia præferentes: quia uidelicet & seipsos nouerunt, tam sibimet quàm alijs lucent. Iniusti contrà descendunt, sua ferentes à tergo. Neque enim cognouere seipsos, neque profuere sibi, sed cæteris exemplo sunt potius quàm sibimet auxilio. Pratum in quo & ascendentes & descendentes ad tempus animæ requiescūt, media quædam regio est inter inferos & cœlestes, ac dispositio inter bonum habitum atque malum, & status beatitudinem inter atque miseriam, limbo similis in aëre designatus. Hic aduerte animas quæ in superiori uita mutuam notitiam habuerunt, in altera inuicem se agnoscere. Item in eiusmodi prato diutissime residere animas secundum Platonicos, eorum qui in infantia decesserūt: de quibus Herus quædam memoria parum digna recensuit. Quia cum in neutram partem declinauerint eligendo, neq; obduxerint habitum, Platonici eas in lumine tantum naturali relinquunt. At uero beatos quidem super naturale lumen, miseros autem infra id lumen positos esse putant. Agitur hic præterea de supplicijs purgatorijs. Sed curnam culpa doloribus aboletur? quia uidelicet uoluptatibus inoleuit. Nónne & medici morbos plurimum à contrario curant? Animaduerte Platonem non temere ad delendam culpam numero uti denario, & centenario insuper, atque millenario. Sanè pro quolibet uoluptatis gradu decem adhibet supplicij gradus. Primo quidem quæritur quam ob causam plures penduntur gradus pœnæ quàm percepti fuerint uoluptatis. Respondetur ob læsæ maiestatis diuinæ crimen ita deberi. Præterea sicut beatitudinis gaudia iustitiæ humanæ dolores exuperant, sic miseriæ cruciatus iniustitiæ uoluptates. Denique neque tam facile delentur notæ, quàm facile imprimuntur: neq; qui peccati habitum confirmauit, si uixisset ultrà delinquere desinisset. Quæritur deinde cur gradus decem. Quid si Plato Mosaicum decalogum est imitatus? cúmque arbitratus sit eum quodammodo contrà præcepta diuinę legis decem agere, qui aliquod ex decem omnino neglexerit, iure decies iudicat cruciandum? proinde denarius numerus dicitur uniuersus. Omnes enim numeros, uel infra se implicat, uel per se suosque explicat replicando. Vniuersus autem numerus opportune animis purgandis accommodatur, ut per hunc significetur uniuersam corporis labem deponendam esse prius quàm ad uniuersi peruenias principem, penes quem nihil potest esse corporeum. Quæritur post hæc, cur præter gradus pœnarum decem, annos cētum affligantur iniusti. Respondeo quia si ad centum usque uixissent annos, quo termino uita hominum quodammodo designatur, continue peccauissent. Attribuitur autem cuilibet decem graduū numerus centenarius, unde numerus conficitur millenarius. Hinc illud: Centum errant annos. Item & illud: Mille rotam uoluere per annos. Pręterea centum pro uno accipietis. Nam his Plato numeris, non solum in supplicio, sed etiam in quibusdam præmijs utitur. Profecto si denarius in se ducatur multiplicando decies decem, ex eo nascitur centenarius. Deinde si reducatur in semetipsum, computando decies decem decies, millenarius procreatur. Itaque & denarius uniuersus est numerus, & centenarius millenariusque uniuersales sunt numeri. Item si ab uno procedas in decem, numerus nascitur linearis. Si à decem in centum, superficialis fit numerus. Si à decem in mille, fit solidus. Vt ergo allegorice exponamus, iniusti hominis anima à seipsa discessit in corpus, labeq; est infecta corporea. Hanc utique labem per denarium, qui uniuersus est numerus, expurgatura est uniuersam. Quod uero denarium oporteat in se duci centenariū procreando, significat animam à corpore ad se per rationē emergere oportere. Deinde quòd opus sit denarium in seipsum reducere millenarium generando, allegorice docet animam non solum erga se uerti debere per rationem, sed per intelligentiam quoque in se conuerti, atque ita in unitatem reduci propriam, qua denique possit Deo frui summa omnium unitate. Linearis autem numerus & superficialis & solidus, mystice docent ad mentem purificandam, non solum extrinsecam operum, uerborum, cogitationum superficiem, sed etiam profundissima quæque penetralia diligentissime perquirenda. Post limbum & purgatorium descendit ad inferos. Sed Platonicos uelle scito, non solum in purgatorio temporales esse pœnas, uerumetiam in cœlesti quadam regione tēporalia gaudia, ut utrinque par pari respondeat. Sic enim distinguunt. Aut sensus in uita omnino paruit rationi, aut omnino ratio sensui, aut semper inuicem pugnauerunt: atque in ea pugna uel sensus plurimum uel ratio superabat. Animæ igitur in quibus sensus rationi per habitum confirmatum prorsus obtemperauit, sempiternum præmium consequuntur. Contrà uero affectæ, sempiternis supplicijs condemnantur. Medię uero, si superauit ratio ad temporalia præmia, sin uero sensus, ad temporalia supplicia transferuntur. Quibus uero nullum consultandi datum est tempus, limbus apud Platonicos seruatur eligendi locus, hic sub prati nomine designatus. Et si prata interdum Platonici cœlestia præsertim suprema nominant, hic tamen prata aëream significant regionem. Quo enim pacto hic per prata significaret sublime cœlum, cum dicat ad hæc animas è cœlis alias descendere, alias è terræ uisceribus subito peruenire? Sint ergo eiusmodi prata sublimes quædam aëris plagæ, contiguæ sublimibus illis terræ plagis quas in Phædone describit in paradisi terreni formam, felices sub uere perpetuo habere cultores. Ibidem campos quoque ponunt Elysios, terrenos inquam. Nam cœlestes Elysios cœlum habet octauum. Hinc illud,

Astra tenent cœleste solum, formæq; deorum.

Mitto in præsentia Proclum & Plotinum, qui ubi Plato sempiternum dicit, exponunt uniuersum anni amplissimi tempus, quo singulorum temporum curricula peraguntur. Porphyrium quadam ex parte in hoc & Iamblichum magis probo, ut hinc intelligantur æterna. Vbi enim Plato insanabilem dicit animum, & talem qui purgari possit nunquam, satis indicat æterna supplicia, atque uicissim gaudia infinita. Quo uero pacto alij quidam hæc exponāt, memoria dignum esse non censui. Præterea si Platonis uerba consideraueris, agnosces Euangelicum illud: Ligatis manibus & pedibus, in exteriores tenebras eum mittite. Sed addit hic, ligato capite. Vinculum quidem capitis significat rationis impedimentum, & luminis orbitatem. Nodus uero manuum, actionis profectusque priuationem. Denique ligati pedes, non ducunt, non progrediuntur, non perueniunt, sed ui illata raptantur. Cognosces quoque sub igneorum hominum figura ultores dæmones, pœnasque corporeas, idemque ex multis percipies coniecturis. Notabis & proprium exterioris uocabulum. Præterea tenebras, ubi clauduntur hiatus. Sub nomine quoque mugitus, stridorem dentium atque fletum. Postquàm uero loca & pœnarum disposuit, & gaudiorum per oppositam formam significauit, & media tetigit, ad illas iam reuertitur animas, quæ in prata partim è cœlo post præmium temporale, partim è terra post temporale supplicium

 confluxe

confluxerunt. Quas in elementalem rursus generationem dicit oportere reuerti, perque illam eatenus progredi, quoad firmiorem statum, siue firmissimum quandoque promereantur. Has, inquit, septem in prato dies conquieuisse. Hunc tu septenarium, si per septem planetas interpreteris, item per septem dierum septenarios quibus ante motum fœtus in aluo quiescit, ac etiam per septem quosque dies in quibus gradatim in utero formæ mutantur, forte nonnihil afferre uideberis. Sed quid istud ad animas? quæ neque amplius in planetis sunt, descenderunt enim: & nondum aluo clauduntur, descensuræ enim sunt in uterum, postquam ad tria fata peruenerint: Interea aëreo corpore aëream incolunt regionem. Verum esto, si placet. Forte etiam quia interim quodam modo uiuunt steriles, sterili quodam numero deputantur: & quoniam septenarius neque ex aliquo numero gignitur aliquoties repetito, neque gignit aliquem intra decem, aptissime conuenit animabus adhuc utrinque à generatione uacantibus. Attribuunt Pythagorici eundem numerum Palladi, quia neque ex matre genita sit, neque genuerit. Conuenire uolunt & animis à terrena adhuc matre semotis, & uniuersum sub Palladis sapientia contemplantibus. At quum primum ab eiusmodi uacatione consurgunt, subeunt octonarium, qui & gignitur, & primus est inter numeros solidus. Ideo cum anima congruit propemodum ad corpus solidum accessura. Solidum uero octonarium appellamus, quoniam ex binario per seipsum ter repetito, & in se redeunte creatur, dimensionem trinam significante. Nam ex bis duo bis, octo complentur. Adde si colis musicam, uocem septimam esse penitus dissonam, octauam uero omnium maxime consonantem. Consonare autem oportet tam corpus animæ, quàm utrunque fato, ut cœlestis anima ineat cum corpore terreno commercium. Cuius quidem consonantiæ tandem expletis numeris, animæ iam ipsi & terra dissonet, & consonet cœlum, si modo futura sit felix. Proinde quòd quatuor dies ad generationis progressum, octo diebus Plato subiungit, intellige in natura anima uegetali uim & effectum quendam quodammodo iam regnare ad formandum corpus ex elementis quatuor constitutum. Item sub octaua consonantia opus est quarta quodammodo ad consonantiam accedente, & quinta uera iam consonantia. Quinque uero fiunt, si sequentes quatuor unà cum præcedente computare uolueris. Quinetiam uidebis hic duodenarium assignatum, quo animæ ad exordia generationis accedunt. Duodecim enim ad id opus est sphærarum & diuinorum dæmoniorumque ordinum adiumento. Vox insuper & consonantia duodecima perfectissima est ex diapason & diapente, ex octaua & quinta resultans, sua quadam gratia rebus congruens amatorijs, conueniens quoque nuptijs. Eiusmodi uero animæ iamiam amore quodam, ut ita dixeris, uenereo duce, terrenis conciliandæ sunt nuptijs. Sed quur Plato cum duodenarium computaturus esset, ac post septem, residuum esset subiuncturus, non subito dixit quinque? ut uidelicet per octo & per quatuor innueret mysteria quæ audisti: rursusque per diei unius iter additum ad complendum duodenarium, animaduerteres corpus ex quatuor compositum elementis non prius ad animam præparari posse, quàm & ipsum in unam quintamque formam quasi cœlo similem, fuerit temperatum, & anima unum ex se uitalem actum corpori facile imprimat figurato. Quoniam uero animæ ad composita declinantes corpora, fati legibus magna ex parte subduntur, & uicissim fato duce ad illa labuntur, idcirco inquit, has animas in conspectum fati procedere. Principio igitur naturam ipsam sub lumine columnari depingit, quòd sit uinculum uniuersi. Naturam intellige uitalem seminariamque uirtutem ab ipsa mundi anima infusam materiæ mundi: Quæ propterea lumen dicitur, quoniam penetrans & uitalis. Item recta nuncupatur columna, quia quasi per longum totam ubique materiam penetrat, multosque formarum gradus producit deinceps specie & genere differentes. Dicitur etiam per omnem extendi partem, & cœlum undique alligare, quia tota ubique adest & continet, multaque tanquam per latera quædam inter se æqualia & similia propagat: ita tamen, ut ex longitudine perueniatur ad latitudinem: quoniam penetrando diffunditur: & quatenus diffunditur, implet, regitque implendo. Hinc illud: Spiritus intus alit. Varietas uero colorum, seminalium uirtutum declarat uarietatem. In hac utique natura, fatalis latet fusus: secundum imaginationem quidem, ipse sphærarum axis geminis polis centroque decorus: secundum uero rationem quoddam animæ mundanæ simulacrum, uegetalisque uirtus eius naturæ præsidens, eamque uelut instrumentum mouens ad naturalia non solum artificiose, sed etiam ineuitabiliter fabricanda: ut non solum ordo à natura sit in mundo, sed etiam à fato ineuitabilis ordo. Hinc illud in Politico: Mundus à naturali cupiditate fatoque ducitur. Sed tanta naturæ cum fato cognatio est, ut uix inter se à philosophis discernantur. Vt autem immutabilem fati naturam exprimeret, fusum eius esse dixit ex Adamante. Vertigium autem, id est, cœlum ex Adamante rursus, alijsque materijs, scilicet astris non solum fixis, sed & mobilibus atque communibus, multiplicique formarum uarietate. Euidenter deinde octo depingit sphæras, quæ à natura quidem agitantur, sed à fato naturæ præside immutabiliter agitantur, & instrumenta fati esse dicuntur. Inculcantur inter hæc multa ad mensuras, profunditates, interualla, motiones, harmonias, formas, uirtutes sphærarum cœlestium pertinentia, quæ in Timæi commentarijs oportunius explicabimus. Summatim uero ex uelocissimo & ordinatissimo cœlorum motu, potentissimoque contactu melodiam ingentem & uariam & suauissimam cogita procreari, grauiores quidem uoces ex motibus tardioribus, acutiores autem ex uelocioribus, ex medijs uero medias. At quoniam elementalis auditus ad cœlestem melodiam caret proportione, sonus eiusmodi non auditur. Hic nouem Musas atque Sirenes esse cogitamus, octo sphærarum tonos, concentumque ex tonis harmonicum. Proinde fatalem fusum, id est tractum, inquit, inter genua deæ Necessitatis uerti. Cui tres sint filiæ, Lachesis, Clotho, Atropos, quæ unà cum matre cœlestia uoluant. Mitto quid de his sentiat Proclus, non solum ponens Iouem unum uniuersalem mundi totius opificem, sed tres insuper sub eo Ioues particulares opifices. Deinceps pari proportione deam unam esse Necessitatem in ordine illo custodientem omnia, in quo communis Iupiter cūcta composuit. Præterea tria fata, id est tris deas huius Necessitatis filias, quarum aliæ alia sub matris imperio procul à transgressione conseruent. Et necessitatem quidem deam omnino collocat super mundum, filias autem partim quidem à mundo semotas, partim etiam declinantes ad mundum. Mihi uero sicut & plerisque alijs Platonicorum, magis placet, Necessitatem esse mun[illegible]nimam. Filias autem tres esse tres huius animæ uires ad fatalia pertinentes. Vocat autem Necessitatem, non quia uel naturæ, uel rationi inferat uiolentiam: sed quia omnia in suo quodam ordine ab opifice rerum instituto conseruat, neque permittit quicquam leges illius adeo transgredi, quin mox regrediatur in leges. Cœlos uoluit genibus, id est infima parte sui, tanta uidelicet facilitate, ut expeditissime interim contemplationis gaudio perfruatur. Sed hanc ipsam uegetalem eius partem tribus appellat nominibus. Lachesim quidem, quia rerum seminibus grauida est, & uitarum sortibus atque formis, quas descensuris inserit animabus. Clotho deinde, quoniam insitas uitæ sortes ordine suo euoluit in actum uiuendi, & explicat in effectum. Postremo Atropon, quoniam uitas iam euolutas in actum progressu quodam indeclinabili, ad ineuitabilem usque terminum conseruat atque custodit. Nonnulli primam nominant Vestam. Secundam Mineruam. Tertiam uero Martem siue Martiam. Deinde quòd dicit Parcas ad Sirenum motus harmonicos canere, accipe, fatales uitas ad effectum per cœlestes motiones influxusque procedere. Sedes Necessitatis filiarumque eius ostendunt fatalis ordinis firmitatem, quasi oporteat mobilium progressionem ab ipsa motoris immobilitate regi atque ordinari. Sedium uero paria interualla iustam, tum inter fata, tum per fata distributionem fieri euidenter ostendunt. Vestes albæ tum fatorum naturam inuiolatam ostendunt, tum innocentem. Non enim agit uniuerso malum, quòd ab optimo uniuersi duce dependet. Corona describit imperium. Cantare est per temporum interualla ea congruitate digerere singula, qua diuina mens momento quidem intuens temporibus digerenda præscribit. Hinc fit ut Parcæ omnes temporanea cantent. Et cur Lachesis præterita, Clotho præsentia, Atropos uero futura? Respondeat Proclus, in præterito quidem tria tempora cogitari. Nam & præterisse iam dicitur, & quandoque fuisse præsens, & antequam præsens esset, fuisse futurum. In præsenti uero ipsum cogitari præsens, quod prius fuerat & futurum. In futuro denique futurum duntaxat agnosci. Post hæc uero declarari præcipuam esse Lachesim. Secundo dignitatis loco Clotho. Tertio Atropon. Verum quur nam Parcæ globos tractant manibus, mater uero nequaquam? quoniam infimæ illius animæ uires cognatiores globis sunt quàm animæ ipsius substantia. Quur item Lachesis gemina tangit manu? quia in exordio & medium continetur & finis. Quur deinde Clotho ampliorem, & ab extrinseco tangit ambitum atque dextra? Atropos autem angustiorem ab intrinseco atque sinistra? Quia euolutio uitæ per media, & ab extrinseca exorditur causa, & amplior est, contingit quoque prosperior. Ineuitabilis autem terminus, & ab intrinseca iam prouenit proprietate concepta, & desinit in angustum. Adde quòd clàm surrepit, & ut plurimum contra uotum. Quòd autem

Parcas

Parcas inquit, cœlum intermissione quadam temporis tangere, ne putes fatales mundanæ animæ uires modo regere mundana, modo non regere. Si enim mutabilitas sit in fato, cuius propria immutabilitas ipsa est, nihil fingi poterit non mutabile. Plato igitur humano quodam more atque sermone diuina pingens officia, innuere uult, fata partim res ipsas tractare, partim uero nequaquam: tum quia mundanæ animæ uirtus in ipsa suæ integritatis dignitate consistens, actionem suam rebus guberuandis accommodat, ac uicissim dum accommodat, non miscetur: tum quia temporalem in operibus uicissitudinem exhibent, & quam intermissionem in operatione sua dicuntur habere, non in se quidem, sed in effectu demonstrant: tum quia naturalia quidem tractat, supernaturalia non attingit. Quæ enim ad rationem puram liberamque, uel ad diuinam intelligentiam fato superiorem pertinent, minime tangit. Talia enim ad sublimem dei prouidentiam cœlesti fato superiorem miro quodam ordine reducuntur. Similiter in Politico scribitur, mundanas alias à fato, alias à prouidentia regi: non quia intermissa quadam uicissitudine temporum fiat eiusmodi commutatio, sed quia quotidie quædam sub fato fiant, quædam per prouidentiæ leges super fatalem seriem disponantur. Accedit ad hæc quòd animæ nostræ aliâs in prouidentia sunt omnino, aliâs prorsus in fato, aliâs in utroque simul. Quum enim expedita tantum mente contemplatrice uiuunt, in prouidentia solum, penitusque libere uiuunt. Quum uero in uegetali parte ad corpus hoc inclinatio inualescit, atque ad imaginationem usque talis inclinatio propagatur, ad fatum iam declinantes, pariter à libertate degenerant. At dum composito corpori coniunguntur, iam in ipsum corporis sui fatum sese mergunt, minusque admodum pristinæ retinent libertatis. Denique postquàm affectus corporeos in habitum contraxerunt, fato iam funditus obruuntur, omni libertate priuatæ. Quæritur quam ob causam hic animæ naturali quodam instinctu ad Lachesim uideantur accedere. Profecto in generali natura corporeæ machinæ omnium sunt semina specierum, certis non solum formis & modis, sed temporibus quoque pullulatura. Quinetiam in propria qualibet & cuiuslibet speciei natura similis quidam est seminalis ordo, sed ad speciem propriam pertinens propagandam atque seruandam. Similis & in quolibet sub specie indiuiduo fomes procliuitasque ad singula modis temporibusque proprijs producenda. Tres hæ naturæ deinceps ita dispositæ sunt, ut indiuidualis sequatur specialem, specialis simul & generalem, adeo ut plurimum quod ex unius natura est, pariter fit ex alijs, & particularis natura cum uniuersa consentiat. Eadem ferme ratione se habet fatum, id est, præfiguratio quædam rerum explicandarum, tum in ipsa mundi anima, tum in duodecim sphærarum & siderum animabus, tum etiam in animabus iam quasi particularibus: quarum in numero sunt humanæ. In uegetali ergo uirtute animæ nostræ proprium quoddam inest fatum, & inuoluta series futurorum, consentiens in forma modoque & tempore unà cum fatis cœlestium animarum, animæque mundanæ. Quemadmodum igitur plantæ cuiuslibet germen proprijs quibusdam figuris & suo tempore pullulans, sponte uidetur unà cum uniuersali temporis uerni natura ad idem prouocante concurrere: sic & animæ suapte natura suoque fato opportune proprias quasdam tunc promunt uitas, quando ad easdem similiter uniuersale conuocat fatum, ita ut animarum chorus suis quibusdam saltandi figuris uariorumque simul diuersitate saltantium, fatalem imitetur cantum atque sonum. Cantum quidem intelligi malim in cœlestibus animabus, in sphæris uero sonum, in nobis denique saltum. Tali quodam instinctu ad Lachesim animæ in auspicijs uitæ perueniunt ad sortes suas per sortes Lachesis confirmandas. Confirmantur igitur per prophetam quendam. Propheta hic duo quædam significat, tum uniuersalem primumque prouidentiæ influxum in animam, tum opportunitatem, sub qua eiusmodi fit concursus, ut animæ ad id ferantur, quò & fatum perfert uniuersale. Quod ergo dicit prophetam disponere in ordinem animas, sortesque à Lachesi in eas transferre: significat hæc omnia confirmari, tum per prouidentiæ diuinæ fauorem, tum per concursus illius opportunitatem. Neque ab re dictum est, Parcas uniuersum quidem manibus gubernare, sortes uero animarum è genibus Lachesis accipi. Nam quum uniuersi gubernatio præstantior sit quàm dispositio animarum, merito illa quidem manibus, hæc autem genibus perfici iudicatur. Sedere autem in tribunali, autoritatem exprimit & iudicium. Inter sortes uero uitarum atque exempla, talis quædam uidetur esse distinctio: quòd sortes quidem ad uires pertinent uegetales, exempla uero ad imaginationes, superiores quidem uegetali potentia, sed propinquas. Nempe cum primum in hac potentia talia quædam futuræ uitæ semina præ cæteris inualescunt, simul in imaginationem quoque uitæ similis, figuræ & machinamenta consurgunt, affectusque feruescunt: perinde ut apud nos sanguineam corporis affectionem hilaris imaginatio sequitur, cholericam iracunda, melancholicam uero tristis, fœcundam luxuriosa. Hactenus fatalis procedit necessitas. At enim ratio imaginatione superior, cuius est ratiocinatio, consilium & electio, ideoque motus ad utrunque liber, percipiens imaginationis figuras atque affectus, potest eiusmodi uitæ descriptionem probare pariter atque reprobare. Quàm ob causam dicit uirtutem esse à fato liberam, culpamque in uitæ deterioris electione, eligentis esse, non fati. Nam & si ex fato est tam in communi quàm proprio, nouam iam uitam & nunc ut prius eligere: ex consilio tamen est, talem proprie eligere aut talem. Quippe si primam uiuendi formam ab imaginatione oculis rationis oblatam, ratio examinando reiecerit, non deerit statim alia melior, rursusque alia. Hinc illa prouidentiæ inspiratio propheta cognominatur. Præmonstrat enim rationi quodam iudicij lumine, eam habere liberam consultandi eligendique facultatem, quidue potissimum ex temeraria electione sequatur. Dicitur & propheta sortes fundere, exempla uiuendi proponere: non solum quia prouidentiæ diuinæ influxus quodammodo fatalia sancit, sed quia fatales sortes & exempla fatalia producit in rationis examen atque iudicium. Quòd autem in præconio nunciat animas esse diurnas, exprimit eas & ibi esse in perpetuo die, & uitam quam tanti faciunt, unum esse diem atque nocturnum. Addit initium alterius fore circuitus, ut aperiat mysterium animarum à cœlo in terram uicissimque remeantium. Appellat humanum genus non mortale solum, sed ut animæ sua mala præsagiant, addit mortiferum, quasi dicat corporis uitam esse animæ mortem. Pronunciat deinde & si ratio à principio in eligenda uita sit libera, postquàm tamen elegerit, in hac quidem reijcienda non amplius fore liberam, licet quandoque libera futura sit in ea, qualiscunque sit, aliter atq; aliter componenda uel temperanda. Si quæras quare aliæ hominum animæ uitas alias eligant, respondebunt alij speciales quasdam in animarum naturis differentias esse, alij indiuiduales quidem atque proprias, addentque differentias illi multas ex superioris uitæ diuersitate deductas. Quod & Plotinus ualde confirmat, & sequentibus maxime consonat. Proinde animæ eligentes uitam, simul dæmonem sortiuntur electæ uitæ ducem. De hoc alibi multa diximus. Hic ita distingue. Deos Platonici alios cogitant extra mundum mentes scilicet seiunctas à corpore tanquam intellectuales sphæras, colentes deum unum tanquam ipsarum centrum firmissimum & stabilissimam unitatem. Alios mundanos appellant, uidelicet ultra diuinum cultum uoluendis mundi sphæris accommodatos. His dæmones subdunt, quasi ministros ad ea quæ uel in specie uel in sphæris uel ex sphæris fiunt, disponenda atque componenda. Totidem igitur numerant genera dæmonum, quot in dijs mundanis dæmonum ducibus uires inueniuntur. At uero in quolibet mundano deo unitas ipsa suprema est substantiæ suæ, quà diuinam referat unitatem. Post eam est intellectus, simul omnia contuens, per quem mentes repræsentet angelicas. Item ratio per formas quadam progressione discurrens, talium propria animarum. Præterea imaginatio quædam eatenus per particulares congrediens formas, quatenus per uniuersales ratio ipsa progreditur. Deinceps natura sequitur uegetalis sphæræ uiuifica simul & motrix. Secundum has quinque uires genera quinque dæmonum computantur. Quorum ex numero cœlestes quidem dæmones deorum mundanorum unitatem accommodate sequuntur: ætherei uero dæmones, id est, ignei deorum eorundem intelligentiam: aërei dæmones rationem: aquei imaginationem: terreni uero naturam, quam in dijs appellauimus uegetalem. Sub his Orphici, dæmones collocant subterraneos mundanorum deorum corpora infimo quodam ordine referentes, scelerumque ultores. Quorum hic Plato mentionem fecisse uidetur. Si quæras quales potissimum dæmones duces sint animarum in corpora descendentium, respondebitur non cœlestes, non ignei. Hi enim tanquam sublimiores reducunt animas, non deducunt. Item nec aquei, neque terreni. Hi enim tanquam infimæ generationis artifices, non tam ducunt in fatali itinere animam, quàm in præcipitia fati præcipitant. Aërei ergo restant dæmones medij per media duces, qui rationis diuinæ comites humanam rationem in hoc itinere ducunt. Ex horum uero genere dæmonum alij alias ducunt animas, Saturnij quidem Saturnias, Martij uero Martias, alijque similiter alias, accommodati potissimum singuli singulis, tum ex affectione animi propria, tum ex prouidentia fatoque communi, maxime

me uero ſecundum electæ uitæ formam. Hoc deinceps uitæ duce ſubeunt iam animæ tria fata, quæ ſolum antè conſpexerant, uidelicet & ita ſtatuente dæmone ordinis totius executore, & iam affectu corporeo gradatim præponderante. Demum poſt tres Parcas ad Parcarum tranſeunt matrem: Neceſsitatem ipſam ſcilicet, cuius iam experiuntur impulſus. Deinde ſub uehementi æſtu ire animas, tria ſignificare poteſt: ſcilicet corporei amoris ardorem creſcere, ſimulque curam & ſollicitudinem augeri. Item per ignis ſphæram è cœlo deſcendere. Præterea caloris naturalis miniſterium ad terrenum corpus uiuificandum. At quoniam nimia terrenorum cura, cœleſtia obliuioni mandantur, atque per obliuionem ex fertilitate ſterilitas accidit, idcirco mox in Letheum, id eſt obliuioſum deſcendunt campum penitus ſterilem. Et quia ob diligentem mortalium curam, negliguntur æterna, unde & obliuio naſcitur & iactura, & reminiſcentiæ difficultas, inquit animas in campo Letheo ad flumen Amelitam, id eſt, negligentiæ fundum uſque deſcendere, ibique ſub nocte recumbere, id eſt, ſub diuini luminis priuatione proſterni. Verum quid ſignificat Amelitæ aquam nullo unquam uaſe contineri poſſe? Poëtica hæc quidem metaphora eſt, ſignificans inferiorem materiam, quæ flumen dicitur, fluitare per formas iugiter atque fluctuare. Item obliuionis uitium, quod eſt retinere nihil, ſed ſtatim effundere. Adde quod nullum extrinſecum ſuſtentaculum ſeruat animam propria negligentia pereuntem. Quod præterea neceſſe ſit ex obliuionis fluuio bibere, patet, quoniam ita fieri ex natura propria, & communi fato & prouidentia eſt inſtitutum. Bibere autem aut plus aquæ aut minus, ex effectu ad corpus prouenit magis minúſue procliue: idemque maioris minoriſue obliuionis eſt cauſa, ſiue potius maioris aut minoris ad reminiſcentiam facultatis. Has utique paſsiones quodammodo experitur anima in corpore quodam ex aëre craſsiori compoſito in ſuperiori campo, antequam terrenæ matris utero concludatur. A' cœleſtibus enim corporibus ad terrena, non ſolum per elementum, ſed per corpus aëreum fit deſcenſus. Subiungit animas in hoc aëreo corpore ad mediam uſque noctem dormire, oſtendens mox ſub terreno corpore non dimidiam iam, ſed integram ignorantiæ noctem fore. Somnus teſtatur & rationis impedimentum & iudicij falſitatem. Poſtremo animas, inquit, fœtui terreno inſinuari ſub tonitru quodam atque terræmotu, duabus ut puto de cauſis: tum indicans infelicibus auſpicijs hunc carcerem ingredi, tum oſtendens tam cœleſtem, quàm terrenum motum, & quidem uehementem, ad diuinam animam tam tetro carcere coërcendam concurrere oportere. Proſilire uero ad generationem animas ſtellarum inſtar, ultra figuram poëticam ſubinſinuat animas ſtellares eſſe quodammodo, & ad ſtellas denique redituras. Quod autem Plato de migratione animarum in corpora beſtiarum tam ridiculum affert fabellam, ab anicularum fabulis nihilo diſcrepantem, profectò nos admonet, totum allegoricè exponendum: uidelicet rationales animas, non in uitam bruti, ſed brutam, id eſt quodammodo bruto ſimilem uiciſsimque demigrare. Quod quidem omnibus penè Platonicis excepto Plotino maximè placuit. Idemque Origenes in libris contra Celſum confirmare uidetur. Tu uero ne negligas morale præceptum, electionis rectæ peritiam cunctis rebus & artibus præponendam. Præterea tam multa de ſphærarum pulchritudine atque potentia hic adducta fuiſſe, ut cogitemus iuſtitiam & præmium in cœlo ingens conſequuturam, & ad optimam uiuendi electionem magnopere conducturam. Verum dices iam magnanime Laurenti te hic à Marſilio Ficino commentarium accepiſſe potius quàm argumentum. Eſto ſanè, operæprecium fuiſſe arbitror atque fore, ut argumentum quidem promiſerim, commentarium uero præſtiterim.

QVIDEM cogitanti mihi, inquam ego, de hac quam nuper uerbis condidimus ciuitate, cum alia permulta rectè admodum ſtatuiſſe uidemur, tum uel maximè, quæ de poëſi ſunt lata. Quæ'nam iſta? inquit. Ne uidelicet ulla poëſis pars, quæ in imitatione conſiſtit, recipiatur. Præ cæteris enim nunc eſt perſpicuum, ut mihi uidetur, nihil tale à nobis eſſe recipiendum, poſtquàm ſingulæ ſeorſum animi diſtinctæ ſunt ſpecies. Quomodo iſtud ais? Vt apud uos dicam quod ſentio (neque enim uos me coram tragicis imitatoribúſque poëtis alijs accuſabitis) corruptela quædam mentis omnia hæc eſſe uidentur eorum, qui cum imitationes iſtas audiunt, medelam illam mentis non habent, qua potiſsimum quales hæ fabulæ ſint, diſcernant. Quorſum iſta? Dicendum quidem, etſi amicitia quædam & reuerentia à pueritia mihi erga Homerum contracta me detinet. Etenim inſignium iſtorum omnium tragicorum dux & magiſter primus extitiſſe uidetur. At ueritati uirum non cenſeo præponendum. Quare quod inſtitui, dicendum eſt. Omnino. Audi igitur. Immo uero reſponde. Interroga. Nunquid explicare mihi potes omnino, quid imitatio ſit? Neque enim ego ſatis quid ſit, intelligo. An igitur ego intelligam? Nihil id mirum eſſet. Nam ſæpe contingit, ut qui hebetiore ſunt acie, nonnulla prius intueantur, quàm qui acutius cernunt. Eſt ut dicis. Cæterum te præſente, nunquam auderem quod mihi uidetur, exprimere. Sed ipſe uideris. Vis hinc exordiamur, ſolita illa noſtra ratione conſiderantes? Speciem unamquanque ponere ſolemus de quibuslibet pluribus, quibus idem nomen imponamus. An non intelligis? Intelligo equidem. Ponamus utique nunc quoduis è multis. Vt ecce, plures lecti ſunt, atque menſæ. Quid ni? Ideæ tamen harum rerum duæ ſunt. Vna lecti, menſæ eſt altera. Ita eſt. Solemus autem dicere, ſupellectilis utriuſque artificem, ſic opus ſuum abſoluere, ſi in ideam illam intueatur, unum quidem lectos, menſas alterum, quibus ipſi utimur, cæteráque ſimiliter. Nullus enim artifex ideam ipſam fabricat. Quo enim pacto? Nullo. Vide præterea nunquid talem aliquem uoces artificem? Qualem? Qui facit omnia quotcunque unuſquiſque artifex eorum qui manibus operantur. Potentem narras uirum, atque mirabilem. Nondum integram eius uim expreſsi. Forte uero multo magis miraberis, ſi expreſſero. Nempe idem iſte artifex, non ſolum omnia poteſt ſupellectilia fabricare, ſed etiam quæcunque ex terra naſcuntur efficit, & animalia omnia atque ſeipſum. Terram quoque, cœlum, ac deos, & quæcunque in cœlo ſunt, & ſub terris apud inferos, peragit. Sophiſtam narras mirabilem. Diffidis? Dic obſecro, nunquid nullo modo huiuſmodi artifex eſſe tibi uidetur? uel quodam modo iſtorum omnium faber eſſe, quodam modo uero non eſſe? An non aduertis hæc omnia te quodammodo efficere poſſe? Quiſnam hic modus? Haud difficile, potes enim paſsim & celeriter omnia facere. Speculum accipe, paſsímque circũferas. Solem protinus facies, & quę in cœlo ſunt, terram quàm primum, ocyſsime teipſum, & cætera pariter animalia, ſupellectilia, plantas, & quæcunque nuper commemorauimus. Imagines iſtorum quidem, res ipſas minimè. Opportune, inquam ego, nimium reſpondiſti. Talis utique faber eſt & ipſe pictor. Nónne? Eſt. At ipſum dices haudquaquam facere uerã quæ facit, quanquã & aliquo pacto pictor quoque lectum facit. An non? Facit quidẽ & iſte, ſed apparentem. Nónne dicebas quòd lecti faber ſpeciem quidem ipſam, quam eſſe dicimus id quod lectus eſt, non facit, ſed lectum aliquem. Dicebam equidẽ. Si id quod eſt nõ facit, haud ſanè quod uere eſt facit, ſed tale aliquid quale quod uere eſt, non tamen ipſum quod eſt reuera. Perfecte autẽ eſſe fabri,

fabri, aut lectorum, aut aliorum artificiorũ opus si quis dixerit, aberrabit? Non ut uidetur his qui in disputationibus hisce uersantur. Nihil mirum igitur, si & hoc ad ueritatem est tenue. Nõ certè. Vis in istis quoqꝫ inuestigemus, qui imitator iste sit? Si placet. Nónne tres hi lecti sunt? Vnus quidẽ in natura ipsa existẽs, quem Deum dicemus, ut arbitror, effecisse. Num alium quenquam? Nullum. Alter quem faber conficit. Plane. Tertius uerò quem pictor. Nónne? Est. Pictor itaqꝫ, lecti faber, & deus, tres sunt, tribus lectorũ speciebus prȩsidentes. Tres utique. Deus igitur siue quia nolebat, siue quia aliqua necessitas inerat, non plures, sed unum in natura ab ipso lectum fieri, ita solum ipsum unum fecit lectum, qui sanè est id quod est lectus. Duo autem tales, aut plures, à Deo neqꝫ tum geniti sunt, neque gignẽtur. Qua ratiõe? Quia si duos faceret solos, unus iterum cuius ambo haberent speciem, appareret: ipseqꝫ esset id quod lectus est, non autem duo illi id essent. Scite. Hæc cũ intelligeret Deus, uelletqꝫ uerus esse autor ueri lecti, non autem lecti cuiusdã autor quidam, unum duntaxat natura progenuit. Videtur. Vis ergo hunc, huius plantatorem uel tale aliquid appellemus? Par est, quandoquidẽ natura & hoc & alia omnia fecit. Fabrum uerò, nónne lecti opificem? Et hoc. Num & pictorem quoque factorẽ huius operis & opificem? Nullo modo. At quomodo ad lectũ habere hunc dices? Aptissime mihi dici posse uidetur, imitator eius cuius opifices illi dicuntur. Ergo imitatorem uocas eum qui tertium à natura facit? Valde. Talis utiqꝫ erit & tragicus: siquidem est imitator, tertius quidam à rege & ueritate: similiterqꝫ alij omnes imitatores.

Imitator.

Apparet. De imitatore quidem consensimus. Sed de pictore mihi dicas uelim, utrũ ipsum unũquodqꝫ quod est in natura, imitari contendat, uel artificũ opera. Artificũ opera. Vtrũ qualia sunt? uel qualia nobis apparent? Hoc preterea mihi discernas. Quomodo id ais? Sic. lectus quidem siue ex obliquo, seu è regione cernatur, seu quouis alio modo, nunquid à seipso differt? uel nihil differt? aliter uerò uidetur dispositus aliter intuentibus, cæteraqꝫ similiter? Sic apparet quidem, differt autem nihil. Animaduerte & istud, quid in singulis intendit pictoris industria? utrum ut se habent res singulas imitari? An quod apparet potius, ut apparet? Imaginis apparentis uel ueritatis potius imitatio? Apparentis imaginis. Procul igitur à uero est imitator: atqꝫ ut uidetur, propterea omnia potest facere, quia exiguũ quiddam cuiusque attingit simulacrum. Quemadmodum pictor pinget nobis coriarium, fabrum, & opifices alios, cum nihil in artibus his intelligat: ueruntamen si peritus sit pictor, expresseritqꝫ fabri ipsius imaginẽ, quam procul ostẽdat, pueros dementesqꝫ homines ita decipiet, ut uerus esse faber illis appareat. Quidni? Cȩterum, ò amice, hoc in huiuscemodi omnibus cogitandum. Quoties aliquis nobis de hoc ipso nunciat, se uidelicet homini occurrisse in omnibus artibus erudito, perfectissimeqꝫ præ cæteris intelligenti quæcunque alius quiuis intelligat: huic protinus respondendum, quòd fatuus est, & in magum quendam præstigiatorẽ inciderit, cuius imitationibus sit deceptus: idcirco enim illum uisum sapientissimum quòd ipse nequiuerit sciẽtiam ab inscitia, & imitationẽ ab ipsa re discernere. Verissima loqueris. Nónne posthac tragœdiã discutere decet, ducemqꝫ ipsius Homerum? postquam à

Tragici carpuntur.

nonnullis accepimus, tragicos poëtas artes intelligere, humanaqꝫ omnia tam ad uirtutẽ quàm ad uitium pertinentia, necnon & diuina: porrò poëtam bonum oportere, si rectè quę componit, sit tractaturus, eorum habere scientiam, aut nihil posse componere. Quare discernere debemus, utrum qui eos laudant, imitatoria poëtarum industria decepti sint, eorumqꝫ opera dum aspiciunt, haud plane persentiant tertio gradu distare à ueritate, faciliaqꝫ factu esse uel homini ueritatis ignaro. Vmbras quippe non res ueras faciunt. An fortè nõnihil dicant, ac reuera poëtæ boni intelligant ea de quibus uulgo bene loqui uidentur? Discernendum omnino. Siquis possit ambo perficere, & id quod in imitationem cadit, & eius simulacrum, nunquid eum putas in simulacris fingendis immoraturum? idqꝫ opus sibi in uita tanquam optimum propositurũ? Minime. Nempe si ueram eorũ quæ imitatur, peritiam habeat, multo magis operibus ipsis quàm eorũ imitationibus, ut reor, incumbet: conabiturqꝫ multa & prȩclara opera sui monimenta posteritati relinquere, satiusqꝫ cẽsebit, ut ipse ab alijs laudetur, quàm ut semper alienorum operum sit laudator. Ita equidem arbitror. neqꝫ enim æquus honor aut æquum emolumentũ.

Cæterum de alijs quidem rationem minime exigamus, Homerum aut alium quẽuis poëtarum interrogantes, siquis eorum medicus reuera fuerit, nõ solum uerborum ad medicum spectantium imitator, quósnam uel ueterũ, uel nostrorum hominum sanos poëta reddiderit, quemadmodũ Aesculapius, aut quos reliquerit artis medicinæ discipulos, quẽadmodum ille filios. Sed neqꝫ ab eis de alijs artibus sciscitemur, mittamus enim reliqua. At uerò de maximis illis præclarissimisqꝫ rebus quas tentat Homerus, bellis, castris, rebuspublicis, & hominũ disciplinis, par est ita eũ interrogare, O dulcis Homere, si nõ es à ueritate tertius, fingisue uirtutis imaginẽ, quem imitatorem in superioribus definiuimus, sed es secũdus, potesqꝫ narrare, quæ studia homines uel meliores, uel deteriores priuatim publiceqꝫ efficiãt, dic obsecro, quænam ciuitas per te rectius disposita est? sicuti Lacedęmon per Lycurgũ, perqꝫ alios multos multæ & paruæ ciuitates & amplæ. Cuius potissimum urbis homines legum te optimum prædicant conditorem, & beneficia in se tua commemorant? Charondã quidem Italia & Sicilia celebrant, Nos Solonem. Te uerò quis prædicabit, & qualẽ? Nullus, ut arbitror, beneficia eius commemorat. Quin neqꝫ ipsi Homeri assertores testari hoc audẽt. Quod præcipue bellum Homeri temporibus ipso consultore uel duce feliciter expeditum commemoratur? Nullum. Præterea quæ uiri huius tãquam in his rebus sapientis inuenta ad officia uitæ & artis aptissima referuntur? ut Thaletis Milesij, & Anacharsis Scythæ. Nihil tale. Si minus publice, at saltem priuatim, quibúsnam Homerus ipse dum uiueret, disciplinæ dux dicitur extitisse, qui & eius consuetudine delectati sint, & posteris Homericam aliquam rationem uitæ tradiderint? Quemadmodum & Pythagoras in hoc summa cũ autoritate uixit, & posteri etiam his temporibus uitam Pythagoreã celebrantes, inter cæteros illustres habentur. Neqꝫ tale quid rursus de Homero narratur. Cleophilus enim, ò Socrates, forsitan Homeri familiaris, disciplina etiam magis quàm nomine ridiculus apparebit, si quidem uera sunt, quæ de Homero narrãtur. Dicitur enim negligentior in eum fuisse, dum sub

hoc ipso uiueret. Dicitur sanè. At enim, ò Glauco, si reuera poterat Homerus instruere homines, ac reddere meliores, utpote qui in his rebus non imitationis tantū esset, uerum etiam intelligentiæ cōpos, quur non multos sibi uendicauit amicos? quur non uiuens honoratus est? quur non amatus? Profecto Abderites Protagoras, & Prodicus Chius, alij que permulti possunt hominibus sui temporis suadere, priuatim singulas adeuntes, nunquam eos rem familiarem & publicam rectè gubernaturos, nisi ipsi eos erudiant: & ob hanc sapientiam tam ardenter amantur, ut uix sectatores eorum se contineāt quin capite eos circumferant. Homerum autem uel Hesiodum, illorum temporum homines, si quidē poetę illi quicquam iuuare eos ad uirtutem potuerunt, nūquid permisissent oberrare tam diu carmina passim decantantes? Quin potius magis hos quàm aurum cōplexi fuissent, induxissentq́ ad domesticum familiaremq́ conuictum: quem nisi impetrassent, sequuti fuissent passim, dum quantum satis erat, ijsdem studijs imbuti fuissent. Vera prorsus mihi loqui uideris, ò Socrates. Ponamus igitur omnes ab Homero incipiētes poëticos homines, uirtutis imaginum imitatores esse, cæterorumq́ similiter quæcunq́ canunt, ueritatem uerò nequaquam attingere. Sed ut paulo antè diximus, pictor uisibilem coriarij pinget imaginem, quū & ipse de coriaria nihil intelligat, & imago illa coriarius ipse appareat illis qui rem ipsam nequaquam intelligunt, sed à coloribus figurisq́ spectant. Prorsus. Haud secus poëtā dicemus colores quosdam artium singularum nominibus uerbisq́ exprimere, quum ipse horum nihil intelligat, sed imitetur duntaxat, adeo ut his qui hæc à uerbis iudicant, bene dicere uideatur, siue de coriaria, uersu rhythmoq́ & harmonia, siue de re militari, aut de quibuslibet alijs dicat. Vsqueadeo natura quadam aures poëtica ista demulcent. Arbitror autem nosse te qualia uideantur hæc opera poëtarum, cū musicæ coloribus spoliata considerātur. Animaduertistine unquā? Animaduerti. Nónne perinde se habent ac facies eorum, qui propter adolescentiā formosi potius sunt, quàm pulchri: quales aspectu sunt postquam ipsos flos ipse destituit? Omnino. Age igitur & hoc animaduerte. Imitator, simulacri autor, rem ipsam haudquaquā intelligit, sed apparentem rei ipsius imaginem. Ita est. Ne imperfectum id relinquamus, sed quod satis est, contemplemur. Dicas. Pictor habenas pinget ac frenum. Plane. Faciet autem coriarius, ærariusq́ faber. Valde. Nunquid intelliget pictor, quales esse debent habenæ, quale frenum? Vel neq́ ipse quidem factor, siue ærarius faber, siue coriarius, sed solus ille, qui his uti scit, eques? Vera loqueris. An non circa omnia sic esse dicemus? Quomodo? Circa quodcunque has esse tres artes, utentem, facientem, & imitantem? Certè. Virtus igitur, pulchritudo, rectitudo cuiusque instrumenti, animalis, & actionis, non ad aliud refertur quàm ad usum, cuius gratia unumquidq́ est & factum, & genitum. Ita est. Necesse igitur eum qui utitur aliquo, peritissimum esse, & operis factori significare, qualia bona uel mala facit in usu eius quo utitur. Quemadmodum tibicen tibiarum fabro ostendit, quæ tibiæ ad usum aptissimæ sint, ordinatq́ quales oporteat facere: ille autē ministrum se præbet. Quidni? Nónne hic intelligens, de aptis & ineptis tibijs pronunciat alteri? Ille uerò credēs efficit? Plane. Circa idē igitur instrumentum, factor quidem re ctam habet fidem de pulchritudine & prauitate, adhęrens intelligenti, coactusq́ ab intelligēte audire: utens autem, scientiam. Prorsus. Imitator autem num habebit scientiam ex usu eorum quæ pingit, utrum pulchra sint & recta, uel contra? Vel opinionem rectam, ex eo quod necessario intelligenti adhæreat, instruaturq́ ab eo qualia quæque pingenda sint? Neutrū. Ergo neque intelliget, neque rectè opinabitur imitator, circa eorum quæ imitatur, pulchritudinē, contrariúmue? Non uidetur. Bellus erit in effictione imitator quod sapientiam attinet, in ijs quæ facit? Non multum. Veruntamen imitabitur, haud intelligens, quo pacto unumquodq́ uel rectè habeat, uel cōtrà. Sed ut apparet, quod credat multis ignarisq́ esse pulchrum, hoc imitabitur. Quid enim aliud? Hæc sufficienter nobis asserta uidentur, imitatores scilicet nihil æstimatione dignum intelligere de his rebus, quas imitantur: sed esse iocum quendā imitationem potius quàm rem seriam: omnesq́ eos qui tragicam poësim iambis heroicisq́ carminibus tractant, imitatores uel præ cęteris esse. Et maximè quidem. Per Iouem, inquam ego, Imitatio autem hæc tertio gradu distat à ueritate. Nónne? Est ut dicis. Ad quale igitur eorum, quæ in homine sunt, pertinet, quatenus uim habet eiusmodi? De quónā interrogas? De tali quodam. Magnitudo eadem eminus atque comminus conspecta non æqua uidetur. Non. Eadem quoque obliqua & recta in aqua nobis & extra aquam aspicientibus, cauaq́ iterum & prominentia propter uisus circa colores errorem, uidentur. Omnisq́ huiusmodi in anima nostra turbatio comperta est. Quam quidem naturæ nostræ debilitatem adumbrationis facultas, & pręstigiorū ingeniositas, reliquaq́ machinatio aggressa, nihil magicę seductionis intentatum relinquunt. Vera loqueris. An non metiendi, numerandi, librandi disciplinæ aduersus hæc opportuna sunt homini adiumēta, ne id in nobis præualeat quod appareat maius uel minus, aut plus, aut grauius, sed numero, metro, lance deprǽhēsum? Quidni? Atqui hoc rationalis animi partis est officium. Huius ipsius. Hoc autem sæpenumero mentiēte iudicanteq́ maiora esse nonnulla uel minora alijs alia, uel ęqualia, contraria simul circa eadem hęc nobis apparēt. Sic accidit. An non aliàs diximus fieri nō posse, ut eadem ui animæ simul & circa eadem contraria opinemur? Ac merito diximus. Vis igitur animæ, quæ præter mensuram opinatur, haud eadem erit atque illa, quæ cum mēsura. Non certè. Sed enim quod mensuræ ratiocinationisq́ credit computationi, animi pars optima est. Nihil obstat. Quod ergo repugnat isti, ignobilis aliqua nostri pars erit. Necesse. Istam confessionem exprimere uolens, suprà dicebam quòd pictura & omnis imitandi facultas procul ueritate posita suū opus exerceat: rursusq́ cum aliqua nostri parte, prudētiæ prorsus expertę, congreditur, & amicitiam contrahit: ad syncerum uerumq́, nihil. Maximè. Vilis ergo imitādi facultas uili cuidam se commiscēs, uilia procreat. Apparet. Vtrum talis est ea duntaxat, quæ ad uisum spectat? An ea etiā quę ad auditum, quam poësim uocamus. Probabile est hāc insuper esse talem. Ne igitur ei soli credamus quod ex pictura uerisimile nobis apparet, sed ad eam ipsam cogitationis naturam, cui sese accommodat poëtica imitatio, ueniamus, uideamusq́ num uile quiddam sit, an pretiosum

ciosum. Sic oportet. Hunc ergo in modum proponamus. Imitatur quidem poësis homines aut ui aliquid, aut sponte agentes, existimantesque ex actionibus, uel bonum sibi aliquod esse uel malum, ideóque uel dolore affectos, uel uoluptate. An aliud quicquam? Nihil aliud. Nũquid in his omnibus homo secum ipse consentit? Vel potius quemadmodum secundum uisum dissidet, ut narrauimus, deque eisdem cõtrarias in seipso simul habet opiniones, ita & in agendo secum ipse dissidet atque pugnat? At nunc mihi in mentem uenit, nihil esse de hoc nobis in præsentia disceptandum. Nam in superiori disputatione de his satis unà conuenimus, animum uidelicet nostrum confessi multis & uarijs huiuscemodi contentionibus sibi eodem tempore aduersantibus agitari. Probe. Probe id quidẽ. Verum quod tũc à nobis est prætermissum, nunc mihi uidetur expediendum. Quale istud? Vir probus, menteque præditus tali, si filiũ amiserit aut aliquid aliud sibi charissimũ, facilius quàm cæteri feret, ut diximus. Plane. Nunc autem & id consideremus, utrum omnino non dolebit. Vel hoc quidem impossibile, dolorem uerò quodammodo moderabitur. Hoc certe est uerius. Hoc mihi de ipso in præsentia dicas, utrum hunc censeas dolori magis repugnaturum, quando à similibus spectatur hominibus, uel quando solus est, aliorum consortio destitutus. Permultum interest, si in aliorum cõspectu sit. Porrò cum solus erit, multa dicet, quæ emittere coram alijs erubesceret. Multa faciet, quæ cõspici ab alijs nunquã uellet. Est ita. Quod obstare iubet, ratio est & lex: quod autem ad dolores rapit, perturbatio. Vera loqueris. Cum homo circa idem simul contrarijs motibus agitetur, necessario duo quædam illa esse dicimus. Proculdubio. Alterum quidem legi obtemperare paratum est, utcunque iniunxerit. Quo pacto? Lex utique dictat optimum esse in aduersis, quàm maximè fieri potest, quietem agere, neque conqueri: quod incertum sit, bonúmne id sit, an malum, quod accidit, tum quòd nihil dolor ad sequentia conferat, neque ulla humanarum rerum magni pendenda sit, eique quod subito præsidio esse potest, dolor impedimento sit. Cui inquis? Consultare inquam circa ea quæ acciderunt, in primis oportet, & tanquam in talorum iactu, prout cecidit, quomodocunque ratio melius rem habere dicat, negotia disponere. Neque uerò siquid aduersi inciderit, prosternere nos debemus, atque ut pueri solent cum offendunt in lapidem, procidẽtes circa id quod læsit, eiulando moram trahere: sed animum assuefacere, ut ad sanandum præsto adsit, & quicquid ægrotat, dimissis lamẽtationibus corrigat. Opportunum hoc quidem est aduersus fortunæ ictus remediũ. Quod sane optimum est, rationi huic libẽter obtemperat. Constat. Quod uerò ad perturbationis recordationem luctumque rapit, in eisque diutius detinet, irrationale est, lauguidum, formidolosum. Ita dicendum. Quod querulum est, imitationem plurimam ac uariam suscipit. Prudentem uerò pacatumque morem semper sibijpsi similem, neque facile possumus imitari: neque si imitemur, facile percipietur à turba, præsertim in theatrum uarijs ex gentibus confluente. alieni namque affectus ipsis imitatio fit. Sic est omnino. Imitatio uerò poëtæ haud ad hoc intendit, ut huic animi naturæ sua sapiẽtia placeat, si uulgo sit placitura, sed querulum animi morem uariúmque obseruat, qui imitatione facile possit effingi. Patet. Merito igitur imitationem poëticam repræhendemus, pictorisque imitationi eandem prorsus esse dicemus. Primo quidem, quòd utræque, si ueritatem spectes, uilia operantur. Deinde etiã quòd parti animæ rationis experti similiter suffragantur, & optimam deserunt. Atque idcirco iure eam in ciuitate legitime gubernanda nequaquam recipiemus, quoniam hanc animi partem suscitat atque alit: quam dum corroborat, rationis compotem uim disperdit. Atque ut ille qui in ciuitate eos qui plurimum possunt improbos reddens, proderet ciuitatem, probos destrueret: ita & imitator poëta, peruersam in animum cuiusque rempublicam inducit, dum illi animi parti blanditur, quæ sine mente est, neque maiora minoráue discernit, sed eadem tum parua, tum magna existimat, huicque simulacra fingit, à ueritate uehementer alienus. Longe quidem.

Nondum quod maximum ex ea malum proueniat enarrauimus. Maximum quidem hoc existimandum est detrimentum, quòd probos quoque uiros paucis admodum exceptis corrumpere possit. Cur non possit? si quidem id facit. Ausculta inquam, ac uide. Nónne & optimi quique nostrum cum audimus Homerum, aut alium quemuis tragicum, qui heroum aliquem dolore afflictum, uociferantem, & querulis fortunam suam modulis deflentem, & pectora pugnis percutientem imitetur, delectamur quodammodo, inhiantesque ad illa sequimur ea, unaque afficimur, ac serio studioseque illum, ut poëtam bonum laudamus, qui adeo nos uehementer moueat? Animaduerti. Quoties autem aliquem nostrum domesticus uerusque inuadit mœror, scis ut de contrario gloriemur: nempe si quo pacto quietem agere, & tolerare dolorem ualeamus: quasi hoc quidẽ uiri sit, mulieris illud quod antea laudabamus. Plane. Quàm præclara hæc laus? quin absurdum est, ut qui talem spectat uirum qualem esse se minime uellet, puderetque maximè, non abominetur, sed delectetur, laudet. Absurdũ prorsus. Certè, si & hoc modo istud animaduerteris. Quo modo? Quod uidelicet id quod in proprijs calamitatibus ui cohibetur, prohibetúrque in lacrymas fletúsque erumpere, & naturæ suæ lacrymarum auidæ indulgere, illud ipsum est quod poëtæ explent, cui penitus blandiuntur. Tunc certè, & quod natura in nobis est optimum, utpote nec ratione, nec usu sufficienter instructum, querulum istud desinit custodire, quasi alienas spectet perturbationes, nihilque sibi dedecori sit, si dum uir alius qui uirtute præstare se prędicat, immoderatius defleat, ipse eum laudet & misereatur. Quin oblectationem illam lucrari se putat, neque ulla ratione ex contemptu poësis illa carere se uellet. Pauci sane animaduertunt, ut arbitror, quod ex alienis in propria transferre aliquid necesse est. Nempe si in alienis ęrumnis flebile illud ingenium nutriueris, uehementiúsque reddideris, in proprijs haud facile sistes. Vera nimium loqueris. Nónne eadem de risu est ratio? Quod enim ipse effusiori risu imitari erubescas, id cum in comœdia uel priuata imitatione audis tanquam ridiculum libentissime auscultas & imitaris, idemque hic facis quod in imitatione flebili fieri diximus. Nam ingenium illud tuum ad risum pronius, quod ipse in te à risu ueritus scurrilitatis crimen cõtinebas, hic iam resoluis in iocos, uehementioremque sensim reddis risus ipsius affectum, ut & proprijs in gestibus in risus ultrà quàm deceat differri incipias, & scurra

De uiro probo ut dolorẽ toleret.

vir probus et sapiẽs dolorem facile fert. et quomodo in dolore se habere debeat hic Plato docet.

lex dictat in adversis quietem agere, et non conqueri.

cõsultare circa ea quae acciderunt, oportet.

poeticam artem in ciuitate ordinata nõ recipiendam docet Plato, et reddit causam quare in hibenda proibeantur sint comedie.

probos etiam viros corrumpit poesis.

ridiculus comœdiæ iocis excitus euadas. Vehemẽter quidem. Idem quoq; de uenereis & iracundia dicimus, deq; omnibus animi cupiditatibus affectibusq;, tristibus & iucundis, quos in omni actione insequi nos in superioribus diximus, & talia quędã poëticã imitationẽ in nobis effingere: Nutrit enim ista, dum fouet atq; irrigat, quæ potius ariditate extenuanda sint: efficitq; ut hæc dominentur in nobis, quæ subesse potius deceat, ut meliores beatiorésque ex deterioribus & miserioribus euadamus. Haud aliter dicere possum. Siquando itaq; Glauco Homeri laudatores offenderis, audierisq; dicentes Homerum omnẽ Græciam erudisse, proq; rerũ humanarum gubernatione & disciplina poëtam hũc asciscendum, & ad eius instituta omnem uitam instruẽdam, memento ferendos & amandos esse tanquam pro facultate sua optimos uiros, concedẽdumq; Homerum apprime poëticum esse, tragicorumq; præcipuum. Scito autẽ hymnos in deos & in optimos uiros laudationes duntaxat ex poësi in ciuitate admittere oportere. Si autem uoluptuosam musam in canticis & carminibus acceptaueris, uoluptas in ciuitate ac dolor, pro lege & pro illo quod semper optimum uisum est, ratione scilicet, dominabũtur. Vera loqueris. Hęc itaq; in eam sententiam dicta sint nobis, quòd merito è ciuitate poësim, quæ talis sit, expulimus. Sic enim ratio cogebat. Id quoq; adijciamus, ne rigiditatis nos rusticitatisq; accuset, quia uetus quædã extat inter poësim philosophiãq; dissensio. Cuius certè cõtentionis argumentũ dicta hęc esse possunt, quę subijciam, aliaq; permulta. Nẽpe, canis illa garrula ad aures domini latrans. Et, magnus ille in demẽtium uaniloquijs. Et, turba superstitiosorum sapientũ exuperãs. Item, qui minuta & tenuia meditantur, paupertate premuntur. Atq; alia innumerabilia simultatis eius ueteris signa. Veruntamen id dicatur, quod uoluptatis ministra poësis, imitatioq;, si quicquam ad eam rationẽ afferre possit, ut in ciuitate rectè instituta accipi debeat, libẽter accipiemus, ut eius oblectamẽtis fruamur. Ita enim nobis ipsi conscij sumus. Enimuero quod uerũ uidetur, prodere nefas est. Nam & tu, ò amice, nónne ab ea mulceris: præsertim Homerica. Valde. An non æquum est eam prodire in mediũ sese defendẽtem, uel cãtilena, uel metro quouis alio? Omnino.

Concedamus utiq; ipsius defensoribus quicunque poëtæ quidem non sunt, sed poëtarũ amici, ut absq; carmine eam defendant, asserentes eam nõ modo iucundam, sed utilẽ esse ad rempub. & hominũ uitam instituendam. Quam quidem defensionẽ æquo animo auscultabimus. lucro enim id nobis fore existimamus, si non suauis tantum, uerumetiã utilis nobis appareat. Quid obstat, quin lucro id futurũ sit?

Alioquin, ò dulcis amice, quemadmodũ qui quãdoq; aliquid amauerunt, si deinde censeant amorem sibi illũ inutilẽ fore, licet ægre amare desistant, desinunt tamen: ita & nos propter ingenitũ nobis talis poësis amorẽ ex pulchrarum rerũpub. educatione, benigne quidem expectabimus, ut optima uerissimaq; appareat. Quousq; tamẽ rationẽ pro seipsa afferre non poterit, ita eã audiemus, ut oratione suprà à nobis exposita nosmetipsos ueluti quadã incantatione aduersus pericula imminentia muniamus, cauentes ne delicijs amatorijs uulgiq; amoribus rursus irretiamur. illud quoq; sentiemus, nõ ita esse huiusmodi poësi studendũ, quasi uera sit aut seria: sed cauendũ ab ea audienti cuiq; esse, interioriq; animi sui reipublicæ metuendũ. Et quæ de poësi narrauimus, de ea prorsus existimãda. Consentio equidẽ.

Ingens porrò, ò amice Glauco, ingens, neq; quantum uidetur, est certamen bonum effici aut malum. Quamobrem neq; pecuniarũ gratia, neq; honoris, neq; potentiæ, neq; poëtici ullius oblectamenti, iustitiã cæterasq; uirtutes negligere decet. Assentior ex his rationibus quæ narrauimus. arbitror autẽ & quemuis alium eadẽ confessurum. Atqui ingentia uirtutis præmia mercedesq; illi propositas, nequaquam narrauimus. Immensa dic[illegible]mia, siqua maiora sunt his quæ retulimus. [illegible] magnũ breui in tempore esse potest? Nempe omne hoc tempus à pueritia ad senectutis extremũ, exiguum quiddã est ad uniuersum. Imo uerò nihil. Immortalẽ uero rem cẽses breui hoc pro tempore quidem, pro uniuerso uerò nequaquam debere esse solicitã? Pro omni certè. Sed quorsum hęc? An ignoras immortalem esse hominis animam, & ab interitu liberam? Tum repente conuersus in me Glauco, admiratusq; intulit. Per Iouem ignoro equidem. Tu uerò nunquid ostẽdere potes? Certè, nisi iniurius esse uelim. puto autem & te id posse, neque id difficile. Mihi quidem difficile istud. Te uerò libenter audirem, id quod negas esse difficile, declarantem. Audies iam.

Demonstratio de animi immortalitate.

Dic. Bonum aliquid uocas? & malum aliquid?

Voco. Nunquid de his idem tibi quod & mihi uidetur? Quid? Malum puto omne quod dissoluit atq; corrumpit. Quod uerò seruat & iuuat, bonum. Et ego. Bonúmne cuiq; aliquod, & aliquod malum esse dicis? Veluti oculis lippitudinẽ, & toti corpori morbum, frugibus cibisq; æruginẽ, lignis cariem & putredinem, æri ferroq; rubiginem, atq; ut dico, ferme in omnibus secundum naturam proprium cuiq; malum ac morbum? Equidem. Quoties huiusmodi quicquam alicui accidit, deterius illud efficit, ac deniq; totũ dissoluit & perdit? Quidni? Proprium igitur cuiusq; malum, suaq; prauitas, quodlibet corrumpit. Ac nisi id corruperit, nihil aliud unquam corrumpet. Neq; enim quod bonũ est, aliquid destruit: neq; rursus id quod nec bonũ, nec malum. Quo enim pacto? Si quid igitur tale est, ut ei malum aliquod sit, quod ipsum deterius efficit, dissoluere tamen ipsum non ualet, certè ita naturaliter affectæ rei nullus esse potest interitus. Cõsentaneum est. Est'ne aliquid quod animam prauã faciat? Et maximè quidem quæ commemorauimus, iniustitia, intemperantia, timiditas, & inscitia. An quicquam ex his animam perdit? Atqui animaduerte, ne decipiamur, existimantes iniquum & insanum hominem cum in flagitio depręhensus est, tunc ab iniustitia quæ animæ uitium est, corrumpi. Dic age. Nónne corpus proprium eius uitiũ morbus liquefacit, resoluit, eoq; deducit, ut non sit corpus? & quæ paulo antè diximus omnia, proprio malo quatenus inhæret, inquinante, esse desinunt? Nónne? Ita prorsus. Nunquid & animam eodẽ pacto iniustitia, & reliqua prauitas, cum inest sua ipsa præsentia dissipat & tabefacit, quousq; in mortem trahens à corpore separet? Nullo modo istud.

At uerò absurdum illud est, ut alienum uitium interimat aliquid, cui proprium uitium non præbet interitum. Præter rationem profectò. Attende, inquam ego, ò Glauco. Ex ipsa ciborum propria prauitate, qua uel uetustate corrupti, uel putridi, uel quouis alio pacto comparati dicuntur, corpus perire posse nõ arbitramur. Verum si ciborum uitium corpori

corpori proprium ipsius uitium intulerit, dicemus per illos corpus ab eius uitio, morbo scilicet, perdi. Corpus uero ipsum cum aliud sit, ciborum, quorum alia natura est, alieno defectu, nisi proprium defectum induxerit, dissipari posse nunquam existimabimus. Recte nimium loqueris. Eadem ratione, nisi corporis detrimentum ipsi animæ ipsius animæ proprium intulerit detrimentum, haudquaquam existimare debemus, ex alieno malo absque propria prauitate, animam interire, neque alterius malo alterum dissipatur. Ita ratio monet. Aut igitur hæc redarguamus, quasi non recte dicantur. Aut quoad hæc integra permanent, neque ex febre aut alio quouis morbo, neque iugulatione, neque etiam siquis corpus in minutissima quæque discerpat, dissipari animam concedamus, prius quàm ostenderit aliquis propter has corporis passiones animam ipsam iniquiorem prophanioremque fieri. Quatenus autem alienum malum adest alteri, nec proprium cuiquam malum adhæret, corrumpi quicquam posse, minimè concedamus. At enim nemo id unquam ostendet, morientium animas, propter mortem iniustiores effici. Si quis autem obijcere nobis audeat, quòd deterior & iniustior fit qui moritur, ne cogatur immortales esse animas confiteri, oportere dicemus, si uera is dixerit, uiro iniusto letiferam iniustitiam esse, sicuti morbum, & ab hoc ipso perimente sua quadam natura, eos qui suscipiant, perimi: ocyus quidem illos qui maxime, serius contrà qui minus: neque fieri duntaxat, quod nunc fit, ut iniusti propter iniustitiam tunc demum moriantur, cum eos alij pœnis afficiunt. Per Iouem haud grauissimum quiddam malum iniustitia esse uidebitur, si erit uiro iniquo letifera. Malorum siquidem liberatio erit. Arbitror autem contrà esse omnino, ut & alios pro uiribus interficiat, & hominem sui participem, uiuacem maxime faciat, & apprime peruigilem: usqueadeo longe abest, ut ea sit letifera. Scitè loqueris. Quando sua cuique prauitas suum cuique malum animam perdere nequit, nunquam malum ex alterius pernicie atque ad aliud institutum ultra id cui propriè accidit, uel animam, uel aliud quicquam dissoluet. Nunquam, ut probabile est. Cum à nullo prorsus malo siue proprio siue alieno interimatur, patet eam semper esse, necessarium esse. Si semper esse, & immortalem existere. Necesse. Hoc igitur ita se habeat. Ac si ita se habet, animaduertas easdem semper animas fore. Neque enim pauciores unquam erunt, cum nulla prorsus intereat. Neque rursus plures. Si enim immortalium quicquam plus efficiatur, ex mortali efficietur, eruntque demum immortalia omnia. Vera loqueris.

At uero id nequaquam existimamus, ratio nanque prohibet. Neque iterum arbitramur animam uerissima sui natura talem esse, ut uaria, dissimilis, atque differens in seipsa sit. Quomodo istud ais?

Haud facile est sempiternum esse quod ex pluribus constitutum est, neque optimam compositionem est sortitum, ut nobis de anima nunc apparuit. Consentaneum est. Animam igitur immortalem esse & ratio præsens & aliæ præterea conuincere possunt. Siquis uero qualis ipsa reuera sit, inspicere cupit, haudquaquam intueri eam debet communione corporis malisque alijs inquinatam, quod ipsi nunc intuemur, sed qualis cum pura fuerit, diligenter ratione discernere. Vbi certè & multo pulchrior apparebit, & clarius cum talis erit, quid iustum sit, quid non, & reliqua quæ suprà diximus, iudicabit. Nunc quidem uera de ipsa, qualis uidetur in præsentia, diximus. Non aliter uero eam spectauimus, quàm multi marinum inspiciant Glaucum. Illi siquidem non facile possunt Glauci antiquam considerare naturam, eò quòd antiquæ corporis partes partim fractæ, partim contritæ sint, & ab undis penitus dissipatæ, aliáque illi rursus inhæreant conchylia, alga, lapides, ex quibus multo magis feræ præ se fert imaginem, quàm naturæ prioris uultum. Ita & animam nos semper aspicimus malis innumeris inquinatam. Sed enim illuc oculos conuertere decet, ò Glauco. Quónam? Ad ipsius, inquam, philosophiam, & circa illam oportet animaduertere, quæ attingit animus, & quibuscum consuetudinem inire affectat & nititur, utpote qui cognatus sit diuino, immortali, & sempiterno. Qualísque præterea futurus est, siquando eiusmodi totus naturam sequatur, per hunc affectum nixúmque eductus ex pelago quo ad præsens mergitur, nudúsque emergens excusso sabulo & ostreis, quæ ei nunc tanquam ex terra nutrito, terrena, lapidosa, & agrestia plurima inhærescunt, propter eam utique alimoniam, quam plerique beatam existimant. Tunc demum ueram naturam ipsius animi contemplabimur, agnoscemúsque utrum uaria sit, an simplex, qualisue sit omnis eius conditio. Nunc autem animi humana in uita affectus ac formas satis, ut arbitror, declarauimus. Prorsus quidem. Nónne cætera quidem in hac disputatione exposuimus? præmia uero ipsius & honores nequaquam attulimus, quemadmodum Homerum uos & Hesiodum adduxisse dicebatis: sed iustitiam ipsam ipsi animæ optimum præmium esse comperimus, iustéque agendum esse monstrauimus, siue Gygis habeat annulum, siue etiam Plutonis galeam? Vera loqueris. Cæterum nunc quoque præter hæc nulla inuidia prohibet, quo minus iustitiæ & uniuersæ uirtuti ea præmia tribuamus, quæ ipsa animæ tam apud homines quàm apud deos comparat, tã uiuenti quàm defuncto. Magnopere. Nunquid ergo restituitis mihi, quæ in sermone mutuati estis? Quid maxime? Dedi equidem uobis, iustum uirum uideri iniustum, iniustúque iustum. Vos enim petieratis. licet enim fieri nõ posset, ut ista homines deosque laterent, tamen cõcedi hoc disputationis gratia placuit, ut iustitia ipsa ad iniustitiam ipsam comparata iudicaretur. Nõ recordaris?

Quid ni recorder? Postquam iudicium peractum est, iam iterum postulo, ut exponatis, quam iustitia mercedem à dijs & hominibus referat, ut & palmam ab opinione & manifesta existimatione reportet, qua cultores suos ipsa quoque decorat, postquam aperte uisa est etiam ipsa sui præsentia beneficia nobis conferre, neque eos decipere, qui uere possident.

Debita postulas. Primum quidem hoc mihi reddetis, quòd qualis uterque eorum sit, & iustus & iniustus, deos non latet. Reddemus. Si deos id non latet, hic quidẽ à deo amabitur, ille odio habebitur, id quod principio cõfessi sumus. Est ita. Deorũ autẽ amico omnia quoad fieri potest à dijs optima tribuũtur, nisi quid mali ex priori delicto, ei necessitate quadã immineat. Omnino. Sic itaque de iusto uiro existimãdũ, siue paupertati, seu morbis, siue quibusuis alijs eorũ quę mala uidentur, obnoxius sit, huic demũ uel uiuẽti uel mortuo ad bonum aliquod ista

condu

conducere. Neque enim à dijs unquam negligitur, quicunque iustus euadere uirtutis que officijs, quoad homini licet, deo similis fieri conabitur. Decens est talem uirum simili non cõtemni. De iniusto autem contrà omnino est sentiendum. Vehementer. Apud deos igitur iusto uiro hæc dabitur palma. Sic arbitror. Apud homines autem nónne sic euenit, si uera fateri debemus? Callidi quidem homines & iniqui perinde faciunt ac cursores illi, qui ab inferioribus currũt bene, à superioribus minime. Nam primo celeriter exiliunt: tandem uero risum reportant, auribus demissis, & sine corona discedẽtes. Veri autem cursores ad finem perueniunt, adeptiq; prȩmium coronantur. Viris iustis similiter idẽ, ut plurimum, accidit. Nempe in fine cuiusq; actionis consuetudinisq; & uitæ, probantur, muneraq; ab hominibus referunt. Magnopere. Sustinebísne ut ego de his, quæ tu de iniustis, adducam? Dicã equidem. Iusti enim cum ad maturam ætatem peruenerint, ciuitatis muneribus pro arbitrio fungũtur: matrimonia quibus cum uoluerint, & dando & accipiendo uicissim ineunt: ac summatim quæcunq; de illis tu, ego nunc de his affirmo: rursusq; de iniustis hominibus assero. Pleriq; enim ipsorum quamuis ad tempus sua uitia celent: tandem in curriculi calce, quales sint deprȩhenduntur: ridiculi prorsus euadunt: & in senio miseri à peregrinis & ciuibus obiurgantur, uerberantur, omnia patiuntur quæ tu aspera esse reuera dicebas. torquebuntur enim & inurentur. porrò quæcunque ipse commemorabas, audire iterum ex me putato. Sed ut dicebam, uide an sis hæc toleraturus. Perferam equidem: dicis enim quæ decent. Hæc itaq; sunt præmia, mercedes & munera, quæ iusto uiro præter ea bona quȩ ipsa in se iustitia continet, à dijs & hominibus tribuuntur. Egregia ualde hæc sunt & certa. At enim hæc & numero & magnitudine nihil sunt, si ad ea comparentur, quæ utrunq; defunctum manent. Audienda uero & ista sunt: ut omnia sufficienter quæ utrique conueniunt, comprȩhendantur. Dicas uero, nõ quidem ut iam nimis multa, sed tãquam libentissime audituro. Equidem tibi non Alcini apologum, sed præstantissimi uiri Eri Armenij, genere Pamphylij, referabo. Qui cum occubuisset in prælio, sublatis decimo die cadaueribus cæteris iam corruptis, integer quidem incorrupto corpore repertus fuit: domumq; delatus ut sepeliretur, duodecima iam ab obitu die, dum pyræ impositus esset, reuixit: & quæ interim uiderat, retulit. Inquit ergo, postquam anima fuisset à corpore separata, unà cum pluribus quendam in locũ dæmonum peruenisse. In quo terræ duos proximos uidit hiatus: duos item alios, è cõspectu superne in cœli regione conspexit: inter hos uero hiatus iudices sedere: qui postquam animos iudicarunt, iustos quidem ad dextrã suprà per cœlum ascendere iubent, in aduersa ipsorum parte signa eorum quæ iudicauerint, suspendentes: iniustos contrà, ad sinistram infrà, omnium quæ fecerant in uita, post tergum signa ferentes. Cum uero ad iudices ipse quoq; accessisset, illos aiebat respondisse: redire eum hominibus nuncium de his quæ illic uideat, oportere, iussisseq; illũ audire & intueri quæcunq; eis in locis fierent, diligenter. Viderat igitur illic per utranq; cœli terræq; portam animas lata setentia abeuntes: per alias item duas, ex terra quidem ascendentes, animas puluere, squalore, macieq; confectas: è cœlo autem alias nitidas descendentes. Viderίq; inquit animas undiq; ue

Narratio Eri qui reuixit.

nientes tanquam longa peregrinatione fatigatas, libenter in prato quod ibi est, tanquam celebri in conuentu recumbere: ac se inuicem quæcunq; mutuam notitiam habuerint, salutare: easq; omnes, tam quæ ex terra quàm quæ è cœlo conuenissent, sese ultrò citroq; de his quæ suis in locis uiderint percontari. sibiq; uicissim ad singula respondere: has quidem dolentes ac flentes memoria malorum quæ in præterito sub terris itinere & perpessæ sunt & uiderunt. Esse autem iter illud mille annorum. Illas uero quæ de cœlo descenderant, narrare delicias, pulchritudinísque ingentis spectacula. Multa quidem illa referre, quæ longo ordine recitabat, prolixæ nimiũ narrationis, ò Glauco. Summam uero hanc esse dixit. Quoscunq; alijs iniurias intulisse constaret, pœnas singulatim pro quolibet decies reddidisse, id est spatio annorum centum: quasi hæc uitæ humanæ sit meta, ut animæ decuplam iniuriæ darent pœnam. Itaque si qui cædis multorum causa fuerint, ciuitatésque & exercitus prodiderint, uel homines in seruitutem egerint, uel alicuius alterius flagitij & sceleris conscij fuerint, in his omnibus pro quolibet facinore pœnas decuplas pendere. Atque iterum si qui beneficia quædam contulerint, iustitiámque & pietatem coluerint, eadem ratione præmia reportare. De his uero qui statim ac nati sunt decessere, aut breue tempus uixere, quædam parum digna memoria recensebat. Erga deos autem & parentes pios uel impios, & homicidas qui cæde manus proprias polluerunt, maioribus & præmijs & pœnis affectos esse narrabat. Inquit enim se interfuisse, cum alium interrogaret quispiam, ubinam Ardieus magnus esset. hic autem in quadam Pamphyliæ ciuitate tyrannus fuerat, annis iam mille ab isto tempore exactis: qui senem patrem & maiorem natu fratrem occiderat: aliáque plura impia scelera perpetrauerat. Interrogatúmque illum aiebat respondisse: Non uenit Ardieus, neque ueniet. O' dirum spectaculum. Dum enim egressuri hiatum peteremus, cętera omnia perpessi, illum protinus uidimus aliósque cum eo, omnes ferme tyrannos: inter quos & priuatos nonnullos, qui magna scelera perpetrauerant: quos ascendere iam se propemodum ausos hiatus ille minime permittebat: sed horride mugiebat, quoties aliquis eorum qui uel insanabiles essent, uel nondum purgati, egredi niteretur. Aderant igitur illic feroces quidam uiri aspectu ignei: qui cum mugitum subito perpendissent, hos seorsum rapiebant, Ardieum scilicet eiúsque persimiles: manibúsque & pedibus & ceruice deuinctis, prosternebant eos, excarnificabántque: & secus uiam quandam ad exteriorem partem raptatos, tribulis lacerabant: prætereuntibus indicantes, quam illi ob causam talia paterentur, quódue in Tartarum projciendi agitarentur. Vbi cum multa uariáque eos terrerent, hic pauor uehementissime uexabat: cum in ascensu mugitus excitabatur: quo silente quisque libentissime ascendere uidebatur. Ac pœnas quidem & supplicia huiusmodi recensebat: contrà uero beneficia eiusmodi. Cum uero animȩ illæ quibus de suprà diximus, in prato dies septem requieuerint, oportere eas dicebat octauo surgentes die illinc recedere: & quarto demum die ad locum aliquem peruenire: unde superne per totum cœlum, atque terram extensam uideatur lumen tanquam columna erectum Iris simillimum, clarius tamen ac purius. In id unius diei itinere uenisse: uidisséque ibi medio in lu

in lumine extrema cœlestium ligaminum à cœlo tensa. Esse enim lumen istud cœli uinculum: quemadmodum triremium succincturæ, atque ita circumferentiam omnem esse contentam. Ex apicibus uero suspensum Necessitatis deæ pensum: per quod omnes circuitus peragantur. Cuius fusus quidem & cuspis ex adamante: uerticulum uero ex hoc aliisque generibus mixtum. Cuius natura huiusmodi sit secundum figuram quidem, qualis apud nos cernitur. Animaduertendum tamen ex illius sermone, perinde se habere ac si uno quodam amplo concauóque uerticulo, & per totum sculpto, aliud minus simileque insertum iaceat: ita congruens, ut plerunque cadi, qui inuicem inseruntur: atque ita tertium & quartum: & alia quatuor. octo enim illa uerticula esse, insertos inuicem circulos, labia superne ostendentia: dorsum uero unius uerticuli continuum circa fusum efficientia. Fusum uero illum per medium octauum, perque totum esse traiectum. Primum igitur extimúmque uerticulum labii circulum habere latissimum. Sexti autem secundum. Tertium quarti. Quartum octaui. Quintum septimi. Quinti sextum. Tertii septimum. Octauum uero secundi. Primi item atque maximi circulum uariũ esse. Septimi lucidissimum. Octaui autem uerticuli circulum colorem à septimo irradiante suscipere. Secundi uero ac quinti similes inuicem, illis aliquãtulo flauiores. Tertium sanè colorem candidissimũ possidere. Quartum, subrubeum. Secundum uero sextum albedine superare. Ac fusum quidem totum uolutione simili circunferri: cum uero totum uoluatur, septem interiores circulos motu totius contrario tardius circunuerti. Ex his planè octauum motu rapidissimo agitari: secundos uero alterum alteri consequenter: septimum, sextum & quintum. Tali uero tertium motu ferri, ut quartum circũuolucre uideatur. Quartum autem tertium, & quintum secundum. Fusum uero in necessitatis genibus circũuerti. Superne præterea cuilibet circulo hærere sirenem unà cum globo delatam, uocem unam tonum unum uidelicet emittentem. Vnam tamen harmoniam ex omnibus octo concinere. Alias autem tres Necessitatis filias æquali inuicem interuallo in throno sedere: parcas uestibus albis, capite coronato: Lachesim, Clotho, Atropon. Quæ ad sirenem harmoniam canant. Lachesis quidem præterita. Præsentia Clotho. Atropos uero futura. Et Clotho quidem cum matre simul intermissione quadam temporis, dextra manu tangentem fusi extimam circunferentiam circumagere. Atropon uero sinistra iterum interiores similiter. Lachesim denique uicissim utraque manu utrinque tangere. Illuc animas ergo cum uenerint, statim oportere ad Lachesim accedere: Vbi illico propheta aliquis primum singulas disponit in ordinem: postea cum ex genibus Lachesis sortes, & uitarum exempla susceperit, aliquod sublime tribunal ascendens sic fatur. Sic hæc Lachesis, ò uniduanæ animæ, Necessitatis filia dicit: circuitus alterius initium, mortalis ac letiferi generis, non uos dæmõ sortietur, sed uos dæmonem eligetis. Qui prior sortem cœperit, prior eligat uitam: cui necessario inhærebit. Virtus inuiolabilis ac libera. Quam prout honorabit quis, aut negliget, ita plus aut minus ex ea possidebit: Eligentis quidem culpa est omnis: deus autem extra culpam. Hæc fatus, sortes super omnes fundit: ex quibus quilibet eam rapit: quæ super ipsum ceciderit, Neque licet cuipiam quotus ordine sit agnoscere, nisi cum cœperit. Tunc enim duntaxat quotus sit, sortitus intelligit. Post hæc item exempla uitarum corã ipsis in pauimento disponit: multo plura quàm quæ hic ad præsens apparent. Esse uero hominum atque omnium animalium uitas omniformes asserebat. Tyrannides enim in illis extare: partim perpetuas, partim ad tempus: quæ medio in spatio corruant, in paupertatem delapsæ, exilium, & inopiam. Extare & præclarorum uirorum uitas, partim specie, decore, uiribus, certaminibusque præstantium: partim maiorum prosapia & uirtute nobilium. Et mulierum uitas eodem modo. Animæ uero ordinẽ & conditionem non inesse: eò quòd necesse sit, ut aliam uitam eligens conditionis alterius efficiatur. Cætera uero inuicem, partim diuitiis & paupertatibus esse commixta: partim morbis & sanitate: partim istorũ medium obtinere. Vbi profectò, ò Glauco, omne hominis consistit periculum. Quamobrẽ omni studiò danda opera est: ut quisque nostrum omissis cæteris disciplinis, hanc quærat, assequaturque pro uiribus disciplinam, per quam & possit & sciat uitam bonã à mala discernere: & quoad fieri potest, ex omnibus eligere meliorem: animaduertens quæ nunc diximus omnia, quid coniuncta inuicem uel disiuncta ad uirtutem uitæ conducant. Necnon intelligat quid pulchritudo cum paupertate uel diuitiis iuncta & quali cum habitu animæ, malum operatur uel bonum: quidue nobilitas ignobilitásue: uita priuata & imperium: robur & imbecillitas: uelox ingenium & tardum: cæteraque huiusmodi quæ natura circa animam sunt & quæ acquiruntur, inuicem copulata faciunt: ut ex his omnibus singulorum naturam ualeat considerare ad animæ naturam respiciẽs: & meliorem uitam à deteriori discernere: deteriorem eam appellans quæ iniustiorem animam efficit, potiorẽ autem, quæ iustiorem: reliqua uero contemnat. Vidimus enim & uiuenti & mortuo electionem hanc optimam esse. Cum hac igitur opinione instar adamantis firma atque rata oportet ad inferos proficisci, ne quis illic diuitias malaque huiusmodi admiretur: néue in tyrannides & alias huiusmodi actiones incidens, multa & insanabilia scelera perpetret: ipseque rursus deteriora perpetiatur. Imò uero sciat mediam semper istorum omnium missis extremis uitam eligere: & in hac uita & in futura. Ita enim quisque fit beatissimus. Enimuero qui tunc rediit illinc nũcius, ostendebat hoc pacto prophetam in edicto adiecisse: si quis postremus etiam accedit, eligat modò prudenter, constanter uiuat, uita occurret expetenda non mala. Primus ne oscitanter eligat, ultimus ne desperet. Cum hæc dixisset, eum cui primo sors obuenerat, illico inquit properantem tyrannidem maximam elegisse: ac propter inscitiam auiditatémque haud satis singula prius examinasse: & iccirco ignorauisse, quòd in ea uita fato decretum erat, ut filios suos uoraret, aliáque mala plurima sustineret. Postea uero ubi per otium electam uitam considerasset, eiulasse, electionem noxiam deplorantem, quòd non cauisset quæ propheta prædixerat, neque seipsum tanquam malorum causam damnantem, sed fortunam dæmonésque & reliqua omnia potius quàm seipsum. Fuisse uero illum ex his qui de cœlo descenderant, qui sane in superiori uita, in ciuitate aliqua moderata uixerat, uirtutémque usu quodam, absque philosophiæ tamen studiis exercuerat. Neque pauciores ex his qui ex alto cadunt, quàm ex aliis, utpote malorum ignaros decipi eligendo.

Eorum

Parcæ.

enitendum est, ut assequamur disciplinam, per quam sciamus bonam a mala discernere, et quo modo fieri possit plurimi ... Plato.

Eorum uero qui è terra uenerunt, plurimos, quia & ipsi calamitatibus laborauerint, & laborantes alios uiderint, haud temere uitam eligere. Quam ob causam, ac etiam propter sortis fortunam, bonorum malorumque multis animis mutationem contingere. Porrò si quis semper cum in hanc uitam uenerit, sincere philosophetur, neque electionis sors ultima ei contingat, eum ex his quæ illinc nunciantur apparet, non hic solum felicē fore, sed & profectionem hinc illuc, regreßionemque huc iterum haud sane terrenam & asperam subiturum, sed lenem atque cœlestem. Hoc quoque consideratione dignum spectaculum esse dicebat, quomodo singulæ animæ uitas singulas eligebant. Miserabile quippe istud, ridiculū, uisuque mirum, electionem scilicet secundū uitæ prioris consuetudinem, ut plurimum facientes. Animā enim, inquit, quæ olim Orphei fuerat uidisse, cygni uitam odio muliebris generis eligentem: nolentem uidelicet ex mulieribus à quibus occisus fuerat, nasci: Thamiris uero philomenæ. Cygnum etiam conspexisse ad humanæ uitæ electionem conuersum, aliaque musica animalia, ut cōsentaneum est, similiter. Quandam etiam, cum oblatæ sortes essent, leonis elegisse uitam: hanc uero Aiacis Telamonij fuisse dicebat, detestantem homines quoties iudicij illius, ubi pro armis cum Vlyxe contendit, in mentem uenisset. Post hunc Agamemnonis animam propter ærumnas, odio humani generis uitam aquilæ asciuisse. Atalantes autem animam, cui media quædam sors contigerat, intuitā dixit quàm maximis honoribus uir athleta afficiatur, continere se non potuisse quin uitam athletæ eligeret. Animam deinde Epei Panopeensis ad artificiosæ mulieris naturam protinus migrasse. Lōge uero inter nouißimas ridiculosi Thersitis animam simiam induisse. Casu uero, Vlyßis animæ sortem ultimam contigisse. Quocirca & ad eligendum ultimam aduenisse dicebat. Præteritorum autem laborum memoria, ab ambitione cessantem, diuque prius quàm eligeret circumeūtem, quæsisse priuati hominis minimeque curiosi uitam. Eamque uix tandem alicubi iacentem & ab alijs neglectam reperisse, dixisseque non aliam se uitam electuram fuisse, etiam si sortem primā nacta esset: quare uitam illam libenter fuisse complexam. Ex feris item alijs in homines transire animas asserebat, & in uicem commutari: iniustas quidē in feras agrestes: iustas autem mansuetorum animalium uitam capessere, atque omnes hunc in modum confici mixtiones. Cum uitas, omnes animæ gradatim, ut sors dederat, elegissent, longo ordine ad Lachesim accesisse narrabat. Lachesim uero cuique dæmonem quē ceperat quæque, ipsius uitæ custodem præscripsisse, electorumque operum executorem. hunc in primis ad Clotho animam ducere, & sub illius manu reuolutioneque & uertigine fusi, approbare quam sortitus fortunam elegerat. Hāc ubi tetigit, mox hinc ad Atropon nentem, quæ immutabilia stamina reddat. Illinc postea propere Neceßitatis thronū adire: per quem cum transierint omnes, sub uehementi calore & æstu in campum Letheum proficisci, arboribus & omnibus quæcunque terra nascuntur, penitus destitutum. Recumbere igitur ipsas aduentante nocte iuxta Amelitam flumen dicebat: cuius aquam uas nullum contineat. Atque ipsius aquæ bibere aliquantum cuique necessarium. Eos autem qui prudentiam ducem non habent, ultrà quàm deceat bibere. Semper uero bibentem omnium obliuisci. Vbi uero ad mediā noctē dormierint, subito tonitru & terræ motu excitos repente aliū aliò sursum ad generationē consurgere stellarū instar prosilientes. Se uero flumine ex illo potare prohibitum fuisse narrabat. Quomodo autem in corpus redierit, ignorare: sed cum diluculo subito circumspiceret, seipsum pyræ impositū animaduertisse. Atque ita, ò Glauco, seruata est fabula, neque perijt, nosque seruabit pariter: si ipsi parebimus, & Letheum, id est obliuionis fluuium bene trāsibimus, nullaque macula animam inficiemus. Quāobrem si sermonibus meis obtemperabimus, immortalem fore animam arbitrantes, talemque ut & mala poßit & bona omnia sustinere, uiam semper ad superiora ducentem sequemur, iustitiamque cum prudentia omni ratione colemus: ut & nobis ipsis simus, & dijs amici, dum hanc ducimus uitam, & postquam uirtutis præmia reportauerimus, tanquam potiti uictoria & triumphis, & hic, & in millenario annorum itinere, quo de diximus, feliciter habeamus.

COMPENDIVM MARSILII FICINI IN TIMAEVM.

*

DE SVBIECTO LIBRI. CAPVT I.

QVEMADMODVM in Parmenide cuncta diuinorum genera pro uiribus compræhendit, sic omnia in Timęo complectitur naturalia, & utrobique plurimum Pythagoricus est, sub persona Pythagorica disputans. Atque in Parmenide quidem, Parmenidem & Zenonem Eleates Pythagoricos, qui de diuinis scripserant, imitatur. In Timæo autem, Timæum Locrum, Pythagoricum, qui librum de uniuersi natura composuit, sequitur. Ita tamen, ut his non eloquentiam solum adiungat, sed mysteria. Quoniam uero diuina quidem naturalium principia & exemplaria sunt: naturalia uero diuinorū effectus atque imagines: iccirco & in Parmenide dum de diuinis agit, interim descendit ad naturalia: & in Timæo naturam tractans, surgit sæpius in diuina. Neque iniuria diuinitatem simul naturamque copulat. Natura enim diuinitatis est instrumentum. Atque ita uel de naturalibus agit diuine, quemadmodum Aristoteles, uel de diuinis naturaliter agit. Interserit quoque mathematica tā quam utrorumque media, diuinorum scilicet atque naturalium. Quæ uidelicet, per numeros quidem diuina, per mensuras uero significent naturalia. Sit ergo huius libri subiectum ipsa uniuersa natura, id est, seminaria quædam & uiuifica uirtus toti infusa mundo, animæ quidem mundanæ subdita, materiæ uero præsidens, eodemque ordine singula pariens, quo & anima ipsa concepit, tam diuinam suscipiens mentē, quàm appetens bonum.

DE ORDINE LIBRI & partibus eius. CAP. II.

PAtebit autem naturam uniuersi ipsumque uniuersum non ex se quidem consistere, sed ex superiori diuinaque causa dependere. Patebit insuper quot in gradus natura distribuatur, cœlestes, elementales, simplices, compositos, rationales, ratione carentes. Patebit totam sub luna generationem ad animal rationale quasi finem dominumque referri. Multa pręterea de hoc ipso animali, tum ad animam, tum ad corpus spectātia tractabuntur. Multa quoque de rebus quæ à natura infra rationale animal componuntur. Et ut summatim dicam, de triplici mundo tractabitur, scilicet de diuino cœlestiq; & humano. Ostendetur quoque omnium quæ in mundo componuntur ipsiusq; mundi, duo quædam præcipua intrinsecus elemēta esse, scilicet materiam atq; formam: tria uero extrinsecus esse principia, scilicet efficientem mundi causam, & exemplarē atq; finalem. Et effcientem quidem esse diuinam potentiam, & intelligentiam atq; uoluntatem: Exemplarem uero ideas intelligentia diuina conceptas: Finalem deniq; bonum.

DE

DE INTRODVCTIONE, AD Dialogum. CAP. III.

CAeterum, ut ad ipsam dispositionem dialogi ueniamus, Plato quinque continuos disputationibus destinauerat dies. In primo quidem Socrates in Piræo unà cum Polemarcho, Glaucone, Adimanto, Thrasimacho Sophista de republica disputauit. Secundo uero die in urbe recensuit eadem Timæo & Critiæ atque Hermocrati, & quarto cuidam absque nomine peregrino, forsan Timæi comiti. Tertio die horum epilogum faciunt. Quo quasi exordio mox facto Timæus disputauit de natura, præsentibus tribus, Socrate, Critia, Hermocrate. Quartus enim qui absque nomine secundæ interfuit narrationi, iam abest à tertia: non enim cuiuslibet est, secretioribus interesse. Quarto autem die orationẽ habuit Critias. Quintus denique nondum dies illuxit. Commode admodum post diuinæ apud homines reipublicæ tum dispositionem, tum epilogum ad cœlestem rem publicam huius exemplar in Timæo accessit ab ipso deo cõpositam: deinde ad mundi generisque humani antiquitatem, & res miras à ueteribus strenue gestas.

ALLEGORIA HISTORIAE, quæ narratur in prologo. CAP. IIII.

NArrat autem inter dialogi huius exordia historiam de bello quodam inter Athenienses Atlanticosque commisso. Hanc itaq; Crantor tẽpore primus Platonis interpres nudam absque allegoria historiam accipit. Quidam uero contrà, tanquam solam allegoriam. Sed hos redarguũt probatissimi quique Platonicorum: affirmantes quidem historiã, quia Plato dixerit. Sermo futurus est ualde mirabilis, sed omnino uerus. Sensum præterea Platoni nihil usquam temere molienti allegoricum existimant exhibendum. Bellum illud igitur inter Athenienses atque Atlanticos imaginem præ se ferre putant oppositionum quæ in uniuerso sunt omnium. Bellum enim, id est oppositionem apud Heraclitum esse omnium patrem. Amelius quidem oppositionem adducit inter firmamentum, atque planetas: præsertim quoniam in Critia dicitur, Atlãticam insulam in septẽ circulos fuisse diuisam. Origenes uero oppositionem superiorum dæmonum ad inferiores, atq; uictoriam: illis potentia, his numero excedentibus. Numenius autem dissensionem excellentium animarum sequentiũ Palladem, aduersus alias animas generationem sub Neptuno sequentes. Porphyrius pugnam inter dæmones deducentes in generationem, & animas ad supera cõtendentes. Distinguit tripliciter dæmones: alios esse diuinos: alios esse secundum habitudinem quandam: quorum numerum particulares impleant animæ sortem nactæ dæmonicam: alios esse malos & noxios animabus. Hos igitur dæmones infimos cõflictare cum animabus in ascensu semper atq; descensu: præsertim occidentales dæmones. nam eam ab Aegyptiis plagam noxijs accommodari dæmonibus. Proinde Iamblichus, Syrianus, Proculus, his addũt oppositionem ipsam in uniuersis uigentem perpetuo, inter unum & multitudinem: terminum & infinitatem: idem & alterum: statum & motum: ex quibus sub primo omnia componuntur. Item ens, aut per se, aut non per se. Rursus essentia uel incorporea, uel corporea. & incorporea quidem uel non declinat ad corporea, uel declinat. Corporea uero uel non caduca, ut cœlestis: uel caduca, ut elementalis: Deniq; in cœlo quidem oppositi inter se motus, & diuersæ uirtutes. Sub cœlo autem repugnãtes inter se qualitates. Summatim uero horũ omnium discrepantia per antiquum illud bellum significatur: & ubique superiora præstantioraque per Athenienses, alia per occidentales significantur. Eiusmodi uero allegoria disputationi Timæi non mediocriter conuenit. Confirmatur etiam per ea quæ in Critiam commentamur.

CASVS PHAETHONTIS. Diluuia. Incendia. Mineruæ descriptio. CAP. V.

HIc iterum te admoneo ut memineris nouem annorũ milia ab Eudoxo milia mensiũ computari. Item Phaëthontem Solis filium fulminatũ exussisse terram, significare apud quosdam uastam cometam natura solarem tandem dissolutã intollerabiles æstus concitauisse. Fortè etiam incendia quæ narrat Moyses missa diuinitus. Vbi uero ad diluuia peruenit, memento ignem quidem omniũ efficacissimum esse: aquam uero efficaciorem esse terra, & patibilẽ minus aëre. Item ignẽ diuidere potenter atq; penetrare: aquã undiq; ualde percutere. Ideo per duo hęc elementa uastiores calamitates accidere. Adde & finalem causam: quia uidelicet per exitium factum ab his duobus, sequitur maius bonum, id est fœcundior rerum regeneratio quàm per aëris pestes terræq; hiatus. Ideo prouidentiam ad amplissimum exitium his duobus præcipue uti. Cui sic rotæ cœlestes inde rectè obtemperant: ut quibus temporum interuallis exitium imo reformationẽ fore Deus instituit, iisdem planetæ omnes ad astra uel ignea, uel aquea stellis quoq; fixis ad idem cõducentibus rite concurrant. Memineris præterea Neptunum quidem prouidentiam naturalem, Palladem uero prouidentiam intellectualem significare: atq; hanc ipsam Palladem à Platonicis describi, diuinitatem sapienter simul atq; potenter tum cœlestia exornantem, tum quæ sub cœlo fiunt ædificantem: inter astra Arieti præcipue præsidentem, & æquinoctialis circuli ducem: ubi potissimum uigere putant motricem uniuersi uirtutem. Mandabis memoriæ aureum epigramma, quod Proculus in Aegyptiorum historijs legit Mineruæ templis inscriptum: Ego sum quæ sunt, quæ erunt, & quæ fuerunt. Velum meum reuelauit nemo. Quem ego fructum peperi sol est natus.

PRAECEPTA DE VOTIS ET precibus electissima. CAP. VI.

VBi uero Plato ad Deum peruenit suppliciter adorãdum: audi Porphyrium diuinas supplicationes ita probãtem. Cum Deus nobis prouideat, acres nostræ possint aliter se habere, certe pro rerum nostrarum usu utiliter adoramus: uidelicet si boni simus. sic enim utpote similes facti Deo propius coniungemur. In qua quidem coniunctione adorationis uis tota consistit. Nempe cum dei filij simus: sed ab eo quasi in exilio & carcere segregati: suppliciter adorare decet, quo hinc liberati reuertamur ad patrem. Alioquin similes eorum erimus, qui parentum patrocinio sunt orbati. Profecto cum uniuersi partes simus, uniuerso proculdubio indigemus. Ipsa enim ad totũ conuersio partibus salutem præstat. Siue igitur uirtutem sectaris, adorandus est tibi qui totã uirtutem continet. Ipsum nanq; amare bonum, causa erit & tibi eius quod tibi expedit boni. Siue corporeũ optas bonũ, extat in uniuerso uirtus omnia cõtinens corpora. Inde igitur prouenire necesse est partibus quibuscunq; salutẽ. Compertũ uero habemus excellentissimos quosq; apud omnes gẽtes sapientia uiros diuinis potissimum uotis incubuisse: præcipue Indorũ Brachmanas: Persarum magos: Græcorũ theologos. Chaldęos autẽ, & aliud quiddã adorauisse. Ipsam enim superorum uirtutem appellantes Deum, uno hoc nomine uenerati sunt. Hæc Porphyrius. Post hũc discipulũ eius diuinum Iamblichum audiamus, hac in re in primis à Proculo cõprobatum. Omnia ex Deo ita sunt, ut nusquam uel minima quæq; deserantur à Deo. Vbiq; enim diuina uiget unitas: per quã res quæq; cõsistunt: ac perpetuo quodam intimoq; circulo ad Deum ipsum à quo & in quo sunt mirabiliter reuoluuntur. alioquin in nihilũ repente prorruerent. Ab unitate diuina omnia prodeunt: prodeũtiaq; unitatem quandam ipsis impressam retinent diuinæ unitatis imaginẽ: qua reuocantur in illã, & reuocata perficiuntur. Hęc ipsa animas rapit ad uota, quibus unio cum Deo nobis penitus impleatur. Quòd si natura ex Deo manans quasdam rebus quibusdã conuenientes cũ superis proprietates inseruit, per quas quodãmodo ad superos sese uertant, ceu ad solẽ solaria, ad lunã uero lunaria: multo magis animarum pater rapiẽtes ad se uires eis impressit. Quæ quidẽ in primis in diuina quadam unitate intellectu superiore, nec non in ipsa intellectuali reflexione sitæ uidentur. Ipsam uero nostrã in Deum restitutionem adoratio supplex hinc orta absolute cõsummat: diuinam in nos beneficentiam naturali trahens cõgruitate, copulans adoratores cũ adorato, coaptans superorũ intelligentiæ nouentium preces: mouens uoluntatẽ eorum qui bona in se omnia cõplectuntur, ad bona nobis ad uotum impartiẽda, diuinæ persuasionis effectrix, nostra omnia in superorum stabiliens firmitate. Ad uoti uero profectionem quinq; præcipua pertinent. Primum quidem est notio quædam eius quod adorandũ est, & qua ratione colendum. Secundum uero assimulatio quędã uitę nostrę ad diuinã uitam, puritate, castitate, sanctimonia, disciplina, ordine proficiscens, diuinamque captans beneuolentiam, & animas diuinæ largitioni subijciens. Tertium est cõtactus aliquis: per quẽ essentiam diuinã ferme iam attingimus: & in ipsam summitate quadam animæ uergimus. Quartum ingressio quædam in luminis diuini uestibulum. Quintum deniq; unio, unitatẽ animæ propriam diuinæ unitati insinuans penitus & cõnectens: unamq; iam actionem eandẽ animę deiq; conflans: adeo ut nec ultrà nostri iuris, sed dei simus, splendore obruti & circumfusi diuino. Huius autẽ adorationis quę absq; intermissione agenda est, supremus est finis, ut uidelicet conuersionẽ animæ cum ipsa permansione cõiungat: & quicquid à diuina unitate processit, rursus idem firmiter restituat unitati: lumenque nostrum superno lumine circunfundat. Sola igitur adoratio recta animas beatæ reddit

 patriæ.

patriæ. Sola sanctimonia est plena uirtus. Solus uir bonus, ut Plato scribit in legibus, Deũ decẽter feliciterq; precatur. Sola cum superis consuetudo beatos facit. Ab hac flagitiosi omnino sunt alieni: & tanquam profani à uotis & sacrificijs segregandi. Puri uero decenter ad supplicandum accedunt, ducentes uidelicet secum tres præcipue comites, fidem, ueritatem, & charitatem. quibus stipati spem bonorum cõcipiant firmã, atq; extra cætera seq; ipsos positi diuinæ seipsos luci prorsus immergant. Frustra enim Deum quærit, qui non adhibet se solum soli immobilemq; stabili, & simplicem simplicissimo. Quemadmodum enim non possumus enti per non ens coniungi: sic neq; unitati per multitudinem: & stabilitati per motum: & simplicitati per mixtionem: sed relabimur potius in oppositum. Hæc Iamblichus atq; Proculus. His addit magnus Theodorus: Siquis naturas rerum diligentius explorauerit, inuenturum nõ animas tantum atq; mentes, sed quodammodo omnia excepto primo adorare atque uouere.

MVNDVM HABERE SVpra se tres causas: ac dependere à causa incorporea. CAPVT VII.

POst hæc autem actis precibus Timæus, quia mundum existimat esse factum, ideoq; ab alio factũ, triplicem eius causam perscrutatur. primo quidem efficientem, id est diuinam mentem: secundo exemplarem, id est idearum seriem diuina mente cõceptam: tertio finalem, id est, bonũ. Mundum uero esse ab alio ex eo indicat, quòd etsi pro natura corporea perfectissimus est, tamen pro absoluta natura non est omnino perfectus: cum propter materiam patiatur informia uel deformia: propter dimensionem subeat uirtutis defectum, diuisionemq; expectet, si diuisor accesserit: propter compositionem dissolutioni sit obnoxius: ob partium repugnantiam machinetur malum: ob motum indigentiam præ se ferat, & priuationem patiatur admixtam: deniq; ob ipsum ex diuersis congressum uno quodã superiore indigeat cõnectente: qui perfectissime fit, quoniã ex seipso fit: quemadmodum mundus quia non est perfectissime, cognoscitur ex seipso nõ esse. Omnino autem omnia rerum cõpositarum genera reducuntur ad aliquid quod in eo genere non est compositũ: sicut dimẽsiones ad signum, quod ex dimensionibus non cõponitur: numeri ad unitatẽ, quę non fit ex numeris: elementa ad id quod ex elementis non miscetur: ergo & entium uniuersus ordo ad ens, quod non constat ex entibus. Id autem erit substantia accidentibus nullis admixta. Igitur neq; quãta erit, neq; qualis: sed tota impartibilisq; substantia. Neq; ex eo quòd unicũ & simplicissimum erit solum, minus habebit, quàm quæ præter substantiam subeunt accidentia. Quæ enim in sequentibus accidentia sunt, in supremo debent esse substantia: & illa quidem optima. Quo uero plura addideris optimo, eo coges longius ab ipsa optimitate discedere. Siquidem ex admixtione noua illic resultat qualitas, atque degenerans. Non solum ergo hic mundus, quia omnino compositus est, sed etiam siquis est superior, & tamen aliquo pacto compositus, à superiori simplicitate dependet. Quæ etiam super æternitatem extat. à qua & in diuinis mentibus integra fit æternitas: & in animalibus rationalibus æternitas mixta tempori: & in mundi sphæris sempiternitas temporalis. In his autem quæ sphærarum motu uirtuteque fiunt, quædam portio temporis. Quæ igitur super animam cogitantur, semper quidem sunt, & nunquam fiunt. Ipsa uero & est & fit semper. Mundus est quidem nunquam, sed fit semper. Quæ in mundo gignuntur, sunt quoque nunquam, sed aliquando fiunt. Fieri quidem dicimus tempore transigi. Quoniam uero perpetuo motu temporeque peragitur mundus, ideo semper fieri iudicatur. Quatenus uero fit, nondum est. itaque dicitur esse nunquam. perinde ac si in torrente iugiter fiat restituaturq; imago montis, semper quidem in ipso fieri ducta, nunquam in esse consistens. Id uero inter animam & mundum differre Platonici putant: quòd cœlum non modo per actionem, sed etiam per essentiam continue fiat. Anima uero per actionem quidem fiat, per essentiam uero sit potius à Deo, quàm fiat à Deo: & quoniam essentia impartibilis est, habeat uim quandam suipsius quodammodo productricem, per quam edat in seipsa uitam propriam atque motum: Cœlum uero undique pendeat aliunde. Summatim quemadmodum ab eodem scopulo, inter stagnum torrentemque sito, assidue in stagno quidem est, in torrente uero fit imago, & euanescens iugiter recreatur: sic à Deo semper pendet utrunque, sed aliter atque aliter. Nam ab ipso anima quidem semper est, mundus uero fit semper. Sed ab alio principio rursus exordiamur.

IPSVM BONVM EST OMNIVM causa magis quàm sequentes causæ, nec ullam habet cum cæteris proportionem. CAP. VIII.

VNiuersum hoc à summo Deo habere omnia, & actionẽ & uirtutem pariter, & essentiam Platonici omnes absq; controuersia cõfitentur. Id enim à Platone ex omnibus eius libris accipiunt. Audiunt & idem in epistolis confirmantem. Vbi profecto ingenti cum mysterio tertios effectus in causam tertiam, secundos retulit in secundam: cunctos uero in unam omnium causam. Neque dixit primos effectus in primam causam reducendos: ne pronunciando duntaxat primos suspicaremur eos solos à Deo pendere, néue Deum nominando causam primam, suspicaremur ipsum, & cum cæteris causis in quodam genere conuenire, & cum effectibus in quadam dominationis proprietate congruere. Itaque cuncta ab ipso procedere simul ostendit: & ipsum interea ab omni procedentium communione esse penitus absolutum. Idque ob absolutam simplicitatem nominat ipsum unum: ob exuberantem uero beneficentiam, per quam & tanquam principiũ producẽdo efficit omnia, & tanquam finis eadem perficit reducendo, nominat ipsum bonum. Putat autem quæcunque fiunt, magis ab ipso, quàm à cæteris causis dependere. Siquidem ipsum in quouis opere & prius agit, & diutius, & uehementius quàm reliquæ causæ: & reliquæ quicquid sunt, eo faciente sunt: & quicquid agunt, eo ducẽte agunt. Vt autẽ ostenderet singula ab ipso magis quàm ab alijs causis emanare, ter replicauit ipsum omnium esse principium. Inquit enim, Circa omnium regẽ omnia. Item eius gratia omnia. Rursus ipse omnium causa, ut intelligeremus & cuncta maxime inde oriri: & Deum esse cunctorum effectorem & exemplar & finem. Proinde unum ipsum, atque bonum esse super essentiam omnem & intellectum, atq; esse causam utriusq;, in sexto Reipubli. atque in Parmenide & Sophista euidenter ostendit. Cõstat autem idem esse unum atq; bonum: ne si diuersa sint, duo cogãtur esse principia summa. Principium profecto & simplicissimum esse debet & optimum. Nihil autem uel unitate simplicius, uel melius bonitate. Neq; etiam unitas melior bonitate, neque bonitas unitate simplicior. Vnum ergo sunt ambo summusque Deus. Idq; totum super essentiam esse atq; mentem, satis in Theologia & alibi confirmauimus.

DE DEPENDENTIA MATERIAE ab ipso bono: & de actione mentis & animæ in materiam: & de mundo intelligibili. CAP. IX.

AB hoc utique uno bonoq; super omnem essentiam eminente Plato in Parmenide & Sophista omnes entiũ deducit gradus: tum eorum quæ uere sunt, id est, formarum separatarum: tum eorum quæ non uere sunt, id est, formarum materiæ inhærẽtium: tum infimum materiæ gradum. Qui usque adeo non uere est, ut proximus ei sit, quod fingitur iam uere non esse. Hanc utique materiam in Parmenide ab ipso bono in ultimo rerum gradu deductam, accipit in Timæo quasi iam genitam: & architecto mundi ad effectum mundani operis subditam. Sed nunquid Deus mundi autor, idem & materiæ est effector? Respondebit hic Ammonij & Origenis schola, eundem esse. Et in Parmenide quidem tractari, quemadmodum materia esse à Deo accipit: in Timæo uero, qua ratione ab eodem accipit bene esse, prius autem quodammodo esse quàm bene esse excogitari. Respondebit aliter communis Platonicorum schola: non eundem esse Deum, qui materiam facit: & qui format proxime. Imo materiam à summo quidem bono esse: ab intellectu uero formari: ab anima postremo moueri. Imo uero omnia hæc à primo: sed esse à primo tantum. Formari à primo per intellectum: moueri, & mouendo formari mobiliter, à primo per intellectum simul & animam. Perinde ac si fingamus figulum quendam, qui manu propria lutum faciat, factum per rotam formet: formando ligneo quodam distinguat pectine atque figuret. Nemo utiq; dixerit uas à pectine atq; rota magis fieri quàm à figulo: quauis à figulo per rotam fiat & pectinem. Vniuersum hoc similiter ab ipso bono iudicant per intellectum quendam diuinũ animamque uniuersi procedere. Merito ab ipso mundũ proxime fieri maxime unum, ab ipso bono maxime bonum. At quoniã uisibilis hic mundus ob multiplicem partiũ distantiã, qualitatum repugnantiam, effectuũ diuersitatem, materialiũ deformitatem, neque maxime unus est, neq; maxime bonus, ideo ante hũc existimãt ab ipsa unitate bonitateq; diuina mũdum alterum proxime emanare, & prout natura patitur quãsimilimum, non uisibilem quidem, sed intelligibilem, intellectualemq;, exemplaria omnium quæ in hoc gignuntur habentem. Quem quidem diuinũ intellectum nominant, nõ ipsum

bonum, sed optimum boni filium. Quem si unius cum primo substantiæ esse intelligamus, Platonem Christianæ theologiæ magis conciliabimus. Sed cæteri Platonis interpretes reclamabunt.

SOL, LVX, LVMEN, SPLENDOR, calor, generatio, similiter unitas, bonitas, intellectus, anima, natura, corpus mundi, imago mundorum superiorum. CAP. X.

Maneat ergo Christiana & Mosaica ueritas. Ac interim, si pluribus placet interpretum, forsan fuerit hęc uel Platonis opinio, uel Pythagoræ: Intelligibilem mundum inter uisibilem atque ipsum bonum esse medium: imaginem quidem boni, exemplar uero corporei mundi: ita à bono pendentem, sicut lumen extra solem à luce intra solem. Præterea producentem ex se proxime mundi animam, sicut & lumen fundit ex se splendorem: perque animam singula quotidie generantem, sicut splendor per calorem corporea gignit. Quemadmodum igitur sex hi gradus ordine disponuntur. Primo quidem ipsa solis substantia: Deinde lux substantialis & intima: Tertio lumen inde manans: Quarto splendor resultans ex lumine: Quinto calor splendore succensus: Sexto generatio caloris flagrantia coalescens: ita sex alij digerantur. Primo quidem unitas, deinde bonitas: neque tamen re ipsa duo hæc, sed ratione quodammodo distinguantur. eadem nanque diuinitas: & quia omnia supereminet, unitas: & quia per omnia rursus exuberat, bonitas appelletur. Hanc utique exuberandi uirtutem Plato in sexto de Republi. ideam appellat boni. In epistolis uero bonorum, boni quidem, id est suijpsius, bonorum quoque quæ ab ipso proficiscuntur. Tertio in gradu ponatur diuina quædam mens quasi lumen de luce manans, multiformesque, ut ita loquar, ideas in se concipiens duplici quodam supernæ lucis, ideæq; unius diuinæ fomento: nõ aliter quàm in lumine multi iam radij ex uno lucis radio deriuantur. Non solum uero in hac mente rerum comprænhedũtur ideæ quasi fonte: sed & ad hanc multi mentium reducuntur exercitus quasi ducẽ: ab eadem uidelicet diuina luce, à qua & ipsa eque prosilientes. Totum uero id genus mundus superior nominatur: sed quantum ad mentes spectat sequentes, intellectualis mundus: quantum uero ad ducem intelligibilis. Sed ipsa quoque mens dux mentium, partim quidem intellectus, partim intelligibile nominatur. Intellectus quidem quà rationibus rerum discernendis incumbit. Intelligibile uero, quà rationes eiusmodi in suis continentur ideis. Idea denique boni nõ modo super intellectum, sed etiã super intelligibile regnat. Post archetypum hunc mundum quarto gradu sequatur corporei mundi anima: Mundus iam rationalis ex intellectuali mundo progenitus, quasi splendor ex lumine. Et sicut splendor iam motui permiscetur, sic anima immobiliũ idearum rationes mobili quodam pacto attingit atque percurrit. Quintus huic succedat gradus, ipsa uidelicet natura rerum, mundus iam seminarius, ex rationali animæ mundo, quasi calor splendore resultans. Sexto tãdem gradu mundus hic corporeus collocetur, ex seminario ita proxime ductus, sicut rerum generatio ex calore. At si cæteris omissis aptius comparare uolueris, cogitabis in architecto quodam sapientissimo uim primo bonitatemq; naturalem. Deinde geometricũ contemplatoremq; intellectum, communes rationes mensurarũ habentem. Tertio rationem, ut aiunt, practicam iam per rationes ipsas de artificio consultantem. Quarto imaginationem figuras iam & modos conducentes operi effingentem. Quinto affectum. Sexto mouendi uirtutem. In eiusmodi uero cõparationibus uidebis effectus multo magis ab antecedẽtibus fieri quàm sequentibus.

SINGVLI ORDINES AD SINGVla capita reducuntur, uniuersus ordo ad uniuersale caput, à quo omnia componuntur ex actu & potentia. CAPVT XI.

Neque uero latere nos debet propria rerum genera ad capita propria, uniuersum genus ad uniuersum caput oportere referri. Cuncta enim mũdi corpora ad corpus unum: Naturæ omnes ad unam quoq; naturam: Animæ ad animam: Mentes ad mentem: ad bonũ deniq; bona. & quia bona, ideo cuncta. Sic utiq; omnia conuersione quadam naturali bonum appetunt tanquam finem; quoniã ab ipso bono, cõmuni quadam processione tanquam principio prouenerunt: atq; adeo cuncta ipsum appetunt, ut materia infima appetat appetitu nõ infimo. Perpetuo siquidem in omnibus generandis ad ipsam boni uergit similitudinem: ut appareat hanc à bono pendere. A bono inquam potius, quàm à mente. Quippe cum mentis actio quę per formas fit ideales, terminetur ad formas. Actio uero boni, utpote amplissima, ultra formas descendat etiam in materiam, efficiatq; bonorum auidam & capacem. Sed quã nunc uoco materiam, Plato in Philebo latiori nomine infinitudinem nuncupat, dicens ipsum bonum proxime infinitudinem ac terminum peperisse, statimq; inuicem miscuisse, atq; ex hac mixtione cuncta composuisse, id est ex potentia quadã formabili & accedente forma. Potentiã enim formabilẽ quasi ex se nondum definitam nec perfectam uocat infinitudinem. Formam uero huic adhibitã nominat terminum: quod uidelicet indefinitam potentiam definiat, & in specie iam optata perficiat. Ex his ergo duobus & intelligibilem mundũ proxime à Deo uolunt esse conflatum: & sensibilẽ deinde ab intelligibili ex eisdem uel similibus constitutum. Ita ut intellectus ille proximus mundi uisibilis architectus, materiam acceperit ab ipso bono quodammodo spiritalem: sed iamiam sub se in dimensionem molis degenerãtem informemq; & uacuã: ac si forsan ex se moueatur, absq; ordine nutaturam: sed per idearum ordinem ab eodem bono susceptum, formauerit eã, redegeritq; in ordinem, antequam extra ordinem uagaretur. Præsertim cum animam ipsi rationalem in primis infuderit, motionis ordinatissimæ dominam. Non solum uero materiam per se informem fore, sed animam quoque fore informem inquit, nisi Deus utranq; formet. Quod uero est in materia corporalis species, id ratio est intelligentiaq; in anima: qua si caruerit, materiam inordinate mouebit. Quo autem id exprimeret, materiam considerauit in formam & animam rationalem: uiditq; motum inde sine ordine prouenturum.

MATERIAM NON FVISSE INORdinatam ante mundum tempore, sed quadam ordinis ratione. CAP. XII.

Ex his omnibus colligere possumus materiam non esse æqualem mundi fabro: non esse ante mundum ullo temporis interuallo, licet origine quadam & ordine: non iactari inordinate ante ordinem, sed erraturam fuisse procul ab ordine, quantum in se est, nisi statim desuper ordinata fuisset. At ne quis hunc loquendi modum improbet in Platone fingente materiam ante mũdum inordinate iactatã, audiat & Moysen ante mundi distinctionem dicentem terram fuisse inanẽ & incõpositam, & super faciem abyssi tenebras extitisse. Mitto in præsentia poëticum chaos. Adducere iuuat in medium Philonem Iudæum similibus uerbis Moysis Genesim exponentem. Si quis causam quare uniuersum hoc creatum sit, uelit exquirere, non errabit meo iudicio, si id existimabit quod quidam ex ueteribus protulit: bonum esse creatorem ipsum & genitorem, & autorem uniuersi: & bonitatis suæ gratia nulli substantiæ inuidisse, quæ sua natura nihil boni haberet, & tamen fieri omnia posset. Erat enim sua ipsius natura inordinata, informis, inanimata, omnino uaria, incongrua, inconcinna, inconstans, apta quæ in contrarium mutaretur, & optimarum rerum rationem susciperet, formæ uidelicet, animationis, similitudinis, congruitatis, cõcinnitatis: omnium deniq; rerum ideæ melioris. Item in secundo eiusdem libri uolumine, Cum, inquit, creator substantiam inordinatam & natura sua confusam in ordinem ex inordinatione, & in discretione ex cõfusione traductam formare cœpisset: terram atq; aquam medio loco firmauit. Hæc Philo. Proinde si gradus rerũ sex in superioribus adductos consideraueris, perspicies forte quàm similis sit Plato Moysi, sex diebus mundi Genesim absoluenti; quàm similis & Pythagoras, probans senarium numerum Genesi nuptijsq; prorsus accommodari. unde & Gamon appellat: propterea quod partes suę iuxtà positæ ipsum gignant, similemque reddant genitum genitori.

DVPLEX OPINIO DE ORIgine mundi. CAP. XIII.

Si quis interroget nunquid apud Platonem mundus fuerit sempiternus: Respondeo equidem interpretibus Seuero & Attico, & Plutarcho, alijsq; ut Proclus narrat multis, non fuisse semper. Sed interpretantibus Crantore, Plotino, Porphyrio, Iamblicho, Proculo & plerisque alijs, semper quidem fuisse, & fuisse semper à Deo, imo fluxisse. Deũ enim semper esse aiunt. Mundũ uero fieri semper, & fluere. Ac si initio temporis carentem consideraueris, ingenitum dici mundum: sinautem perpetuum à Deo eius effluxum, assidue genitum: neque minus ex Deo pendere, si dependerit pendeatq; semper, quàm si aliquando cœperit dependere, uel desinat. Quemadmodũ lumẽ nõ minus à sole ducit originẽ, neq; minus seruit soli, si semper, quàm si aliquãdo profluxerit, effluatq; à sole.

TRIPLEX CONIECTVRA PLAtonicæ opinionis de mundo, & quæ sit certitudo sententiæ Platonicæ de mundo. CAP. XIIII.

CAeterum in rebus Platonicis, uel coniectura incedimus, uel scientia. Quantum ad coniecturam spectat, ita & ipse loquitur, & sui disputant, ut opinionem eius de origine mundi in tria capita colligere liceat. Aut enim putauit materiā aliquando ex nihilo à Deo creatam, simulq; formatam tempore. Quamuis in hoc opere quod cōponitur ex materia, secundum quendam productionis ordinem materia ipsa prius cogitetur fieri quàm formari: & esse materiam prius quàm esse formatam: atq; ante opus ex materia factum, materia quæri soleat ex qua fuerat opus conficiendum. Aut Deum materiam non aliquando nouam peperisse, sed ab æterno, similiterque ornasse: quamuis inornata prius quàm ornata fingatur. siquidem natura sua caret ordine: quę expectat ab alio. cumq; res quælibet prius cogitetur secundum id quod est, quàm secundum id quod accipit, merito seorsum ab ordine potest ipsa in se ordinis expers excogitari. Aut ut dixi, materiam semper à Deo fuisse, atq; continue: sed non continue ordinatam, imo per temporum interualla: ita ut Dei sit stabiliter ordinare: materię uero ordinari mobiliter: accipiatq; temporalem ordinis sui temperationem, non aliter quàm à fabro accipit horologium: peractisq; pro natura sua certis temporum interuallis amittat ordinem paulatim ac deniq; totū, redeatq; in Chaos: sed Deus subito extremam confusionem minime tolerans in priorem dispositionem unico nutu retemperet, idq; fiat infinite uicissim, nunquam mutato Deo, infinite reformata materia. Hactenus humana in Platonicis præcesserit coniectura. Quantum uero habemus scientia, affirmamus Platonem nostrum affirmauisse Mundum non ex se existere, sed ex causa: non ex causa fortuita, sed ex certa: non ex naturali duntaxat causa, sed intellectuali: non ex intellectu per modum naturæ determinato, sed potius uoluntario, non uoluntate ex naturali quodam instinctu compulsa, sed libera. Nihil enim magis liberum quàm quod per se est, & per se agit omnino: neque tamen contingente aliqua uoluntate. Nihil enim contingēs, ubi idem est uoluntas atque necessitas. Nihil iterum uiolentum, ubi idem est uicissim necessitas & uoluntas. Vt autem id aperiret, non minus replicauit in fabricando mundo uoluntatis diuinæ quàm intelligentiæ nomen. Atque addidit ipsam uoluntatem boni esse summam causam: & certissimam causarum. Quam ex eo ostendit liberam esse, quod sæpe ait Deum architecti more consultauisse, atque deliberauisse de opere cōstruendo. quibus in uerbis non ambigentem intelligi Deū uult, sed libere eligentem. Proinde mundanum opus non semel tantum processisse inquit à Deo, sed procedere seruariq; assidue. Quinetiam suprema mundi numina unà cum mundo ex seipsis dissolubilia fore, nisi diuina uoluntate regantur. Satis ergo fuerit, & id quidem quàm maximum, talia de affirmante philosopho affirmasse. his enim concessis facile poteris Deum dicere, quando prouidente & libera efficit uoluntate, mundum absque nouitate sui nouum composuisse. Ac si audieris non aliquando nouum, sed ab æuo potius edidisse: poteris maiestatem simul suam seruare Deo, cuius uoluntate, & hac quidem libera, mundus non minus eget, & pendet si eget pendetq; semper, quàm si quandoque processerit. Quoniam uero Plato sæpe ait, eatenus de diuinis asseuerandum, quatenus diuinis oraculis comprobetur: & nos sacris literis potius quàm coniecturis nostris assentire debemus.

MVNDVS BONI GRATIA PROcreatus ad diuinæ rationis uerbique diuini similitudinem. CAP. XV.

MVndum ergo fecit uolūtate, id est bonitate sua, tam uoluntarie quàm naturaliter ob immēsam fœcunditatem exuberante. quę primum quidem seipsa gaudet: ob idq; deinde sua hac delectatur imagine: ita tamen, ut non in hac imagine, sed in ipso exemplari, atque principio delectationis huius constituat finem. Quoniam igitur bonitate fecit mūdum: idcirco boni gratia fecit ipsum. non enim ut esset, uiueret, intelligeret simpliciter, procreauit: sed ut & bene esset, uiueretq;, & bonum intelligeret atque compararet. Id illi Mosaico ualde consonat. Vidit Deus hoc & illud esse bonum: & cūcta ualde bona. Et quia pulchritudo splendor est bonitatis, ideo subdit ab optimo Deo mūdum esse pulcherrimum procreatum: temporalem quidem, sed ad æterni exemplaris imaginē. Dicet & sæpe, quot species sunt in achetypo, id est principali mūdo, id est intelligibiles atque imitabiles, totidem rerum formas in hoc mundo disposuisse, atq; ita sibi similem effecisse: utpote qui intelligat ideas rerum non inter nubes, ut maledici quidam calūniantur: sed in mundani architecti mente consistere. Vbi uero ait in ipsa uita ideas esse, uaticinari uidetur euangelicum illud: Quod factum est in ipso uita erat. Et ubi ait repetitque sæpe mundum diuina prouidentia constitutū, totam confirmat religionem. Quod quidem cum obseruasset Theophrastus tāquam in philosopho mirum, ait, Plato solus, uel certe maxime omnium, à diuina prouidentia rerum causas assignauit. Sed, ô Theophraste, quacunq; id mente de Platone dicas, proculdubio confiteberis Platonem solum uel omnium maxime prouidentem esse atque diuinum.

CVR MVNDVS SIT VNVS, & sphæricus, & moueatur in sphæram. CAP. XVI.

OStendit uero deinceps diuinum ipsum mūdi exemplar: quod euangelista, sed diuiniore sensu diuinum appellat uerbum, esse unicum: quia quod contineat omnia, nihil relinquat extra seipsum: ideoque sit necessario unicum. Sed de hoc ipso in Theologia diffusius. Cum autem mundus hic in cæteris quoad fieri potuit, mundum intellectumq; diuinum referat: adeo ut qui formas in hac materia conspicit, quasi diuinū uultum contueatur in speculo: certe in ipsa etiam unitate omnium effectrice atque seruatrice repręsentat illum, ut architecti unius unum sit opus. Vnus igitur dei unius est mundus. Profecto si posset architectus humanus dominari materiæ, postquam plura ædificia effecisset, quorum quodlibet in se sit unum, cuncta uno quodam tandem circumuallaret: Deus autem potest omnino, cum sit materiæ dominus. Neq; somniare licet mundos plures quasi pilas, alios extra alios. Sic enim diuinum opus dissipatum foret: atque inter mundos spatia uacua forēt. Probabilius existimabis, si quot orbes fingis per uacuum sparsos, tot excogites sphæras potius intra sphæras, ut quælibet sphæra sit mundus in mundo: uniuersumque opus unum sit, atq; inuicē ordinatum: nihilq; uel uacuum, uel ordinis unionisq; expers reperiatur. Sit autē figura mundi sphærica. sic enim est maxime uniformis capax, indissipabilis, agilis: atque ita nec aliter potest moles in mole, & sine uacuo collocari, & sine offensione moueri: id est, si non quadrata quadratis, aut circulis, sed orbes orbibus inserantur. Denique præcipua mundanæ huius sphæræ causa est: quòd & orbicularis est diuini mundi natura: quæ in seipsam intelligendo & amando reflectitur. Motionis uero sphæricæ ratio est tum figura ipsa quæ motum recipit: tum mundanæ ipsius animæ quę mouet, intima per intellectuales species reuolutio.

CVR MVMDVS DIVIDATVR, VEL in quinque, uel in sex plagas: & quomodo ei conueniat septenarius, & numerus circularis: & quomodo distribuatur ad intelligibilis mundi similitudinem. CAP. XVII.

QVamobrem mundanæ diuisioni non iniuria accommodantur numeri: in quibus radices primæ sunt circulariū numerorū: Quinarius uidelicet ex imparibus: ex paribus uero senarius. Dicimus autem numerum uigintiquinq; ex quinario in circuli morē multiplicari: quoniam ab eodem quodammodo redeatur in idem: dum quinquies quinque computantur uigintiquinq;. Item simili circulo numerum centum uiginti quinq;. Quinquies enim uiginti quinq; tot conficiūt. Eadem est ad triginta sex, itemq; ad ducentos sexdecim, circularis senarij ratio. Sexies enim sex implet sex atque triginta. Item sexies triginta sex ducentos implet & sexdecim. Etsi superiores numeros ratione ortus sui alios quadratos, alios oblongos nominant: tamen ratione casus atq; finis nuncupāt circulares. Itaq; per quinarium & senariū radices primas circularium numerorum, mūdi corpus circulare diuidimus. Primo quidem in partes quinque, scilicet ignem cœlestē, ignem æthereum sub luna, aërem, aquam, terram. Quæ quidem diuisio in Epinomide comprobatur. Deinde distribuimus per senarium: ubi cœlestem ignem in non erraticum diuidimus & erraticum. Quæ partitio à Platone frequentius usurpatur. Verum sensibilis mundi distributionē ab ipsa exemplaris sui distributione commodius hunc in modum more Platonico deducemus. Excogitat quidē Deus in mūdo penes ipsum intelligibili alteram quidem uim formabilē, alteram formatricem. Illam, ut dixi, infinitudinē: hāc terminum Pythagorici & Platonici nominant. Excogitat & mutuam harum uirium mixtionem: intelligitq; tertiā quandam ex hac mixtione formā protinus coalescere. Sed & hanc ipsam formā quasi triplicem animaduertit: habere enim nonnihil infinitudinis: nōnihil & termini: nonnihil & proprij. Quo fit, ut post binarium numerū, infinitatis scilicet atq; termini, ternarius eius uestigio surgat,

addita his tertia forma. Surgat quoq; quinarius, eiusmodi forma tripliciter distributa. Senarius denique nascitur, ubi mundi illius munus ad inferiora producenda porrigitur. Nascitur & septenarius, ubi mũdus ille uelut imago refertur ad patrẽ. In quo quidem gradu septimo quasi die septimo conquiescat. Si uero reddideris singula singulis: animaduertes corporeũ hunc mundum ab ipso superni mundi termino ceu formam habere ignem: ab infinitudine uero ceu materiam habere terram. A' media uero illius forma humorem ignis terræq; conciliatorem: qui & conglutinet terram, natura propria dissipabilem: & nutriat ignem ex se facile resolubilem: & tria quædã in seipso possideat: hinc quidem igneum: inde uero terreum: sed nonnihil in medio proprium purumq; aëreum: cum aliũde per sublime uergat ad ignem: aliunde per infimum uergat ad terram. Post hunc mundi quinarium fit senarius: si communem cunctorum excogitaueris formam. Fit iterum septenarius: si hanc ipsam mundi formam reformaueris exemplari: in quo quidem die septimo conquiescat.

QVARE SINT IN MVNDO partes distinctæ, & quare contrariæ, & de quatuor elementis.

CAP. XVIII.

NOn solum uero distinctionem formarum, sed etiam repugnantiam uidemus in mũdo. procedit enim à primo, & procedendo degenerat. Processio quidem distinctionem facit: degeneratio repugnantiam. Quinimo diuisionis ipsius origo est fœcunditas causæ foras exuberantis, seque propagãtis in amplum. procedente uero per gradus multos diuisione, in repugnantiam denique peruenitur: præsertim quum mũdi materia ob imbecillitatem nequeat ita inuicem formas cõciliare, ut mundus ille superior in seipso conciliat. Quo factũ est, ut Deus materiam dimensione protenderit, ut repugnaturas inter se formas hospitijs diuersis exciperet. Denique quũ & illa dicamus inter se contraria, quæ in eodem genere maxime distant: & illa diuersa, quæ inter se generibus separantur: ex eo quidem quòd contraria sunt in mundo, apparet genus quodlibet species habere quàm plurimas: ex eo autem quòd diuersa, constat uniuersum genera possidere permulta. Quoniam uero & species omnes ad genera, & genera ad uniuersum, communemque eius formam denique reducuntur, concluditur, sicut superior mundus uniformis est atq; omniformis, ita hunc omniformem esse atque uniformem. Conducit autem contraria elementorum cœlorumque qualitas & figura, ad nouas formas quotidie generandas: conferente uidelicet motione. Siue enim unicum fuerit elementum, nihil utique generabitur: quod & Hippocrates asserit. Siue plura inter se similia, noui nihil efficietur: quod probat Heraclitus. Oportet tamen hunc mundum perpetua nouarum generatione formarum æternam superioris omniformisque mundi actionem pro uiribus imitari. Esto itaque, ut poëfis canit Empedoclis, contraria inter se elementa. Esto & inter contraria medium: quando contraria & maxime distant, & absque medio minime congruunt. At medium hoc indiuisibile esse nequit. alioquin per ipsum contraria non distabunt. habet ergo dimensionem. Sed qua parte alterum tangit, non tangit alterum. Et habet insuper partem necessario mediam, per quam æque discrepet ab extremis. Propterea Plato inter contraria semper media saltem interserit duo: quemadmodum ex uerbis eius euidenter apparet. Interserit & tertium: ubi ait, medium uim habere per quam nõ solum extremorum, sed suam quoque custodiat unionem. Sed ponat manifeste duo, neque enim nunc id contendimus: ceu inter ignem & terram, duo quædam: aërem scilicet atque aquam. Opus autem esse duobus saltem medijs inter contraria omnino corpora, ostendit ex numeris atq; dimensionibus, quæ naturalia corpora quodammodo antecedunt.

NVMERI LINEARES, PLANI, SOLIDI, & quare inter planos unum sufficit medium: sed inter solidos nõ satisfacit. Et quomodo mathematicæ rationes ad Physicas referantur.

CAP. XIX.

TRiplices esse numeros apud Pythagoricos alibi declarauimus, Lineares, Planos, Solidos. Lineares quidem quos sola metitur unitas quasi punctum: ut Binarius, Ternarius, Quinarius, Septenarius atque similes. Planos autem qui multiplicantur ex numeris quasi lateribus. Ceu senarius ex bis tribus fit terue duobus. Atqui ex planorum numero eos quadrangulos, & æquilateres appellamus, qui ex numeri alicuius in seipsum ductu conficiuntur. Ceu quaternarius ex bis duobus, & nouenarius ex ter tribus: & sedecim ex quater quatuor. Inæquilateres autem, qui ex ductu minoris numeri in maiorem: qualis fit senarius ex duorum in tria deductione. Dicimus & oblongos: qui ex ductu numeri admodũ minoris, in numerum longe maiorem cõficiuntur: qualis est denarius ex deductione duorum in quinque resultans. Siquidem ex bis quinque fit decem. Hunc si in decimo de Repũbl. appellauimus quodammodo linearem, intelligi uolebamus oblongum. Præter hos autem, eos solidos dicebamus, qui ex deductione atque reductione numeri alicuius in seipsum efficiuntur, instar molis solidæ in trinam, quasi producti dimensionem: ut bis duo bis, octo. Ter tria ter, uigintiseptẽ. Quater quatuor quater, sexaginta quatuor. Accipe duos planorũ primos: qui uidelicet à primis linearibus procreantur: utputa hinc quidem quaternarium à binario: inde uero nouenarium à ternario procreatum. Hos sanè planos duos, nouenarium scilicet atque quaternarium, poteris unico competenti medio inuicem deuincire: hoc est senario. Quæ enim proportio est nouem ad sex, eadem sex erit ad quatuor, utrobique enim est proportio sesquialtera. siquidem nouem cõtinet sex: & insuper alteram eius partem, id est ternarium. Similiter sex compræhendit quatuor, atque insuper binarium, alteram, id est dimidiam quaternarij partem. Senarium uero esse competens medium inde patet, quod ex utrisque componitur. Latus enim quaternarij quidem est binarius: nouenarij uero ternarius. Ex multiplicatione autem binarij in ternarium fit senarius. Similiter si acceperis ultra nouem alium quadratum scilicet sedecim: medius erit duodecim: qui ex lateribus horũ nascitur. Latus enim nouenarij quidem tria: sedecim uero quatuor. At si tria ducas in quatuor, duodecim reportabis: qui horum medius pari utrunque ratione connectit, sesquialtera uidelicet ratione. Nam sexdecim compræhendit duodecim, ac tertiam insuper eius partem. Similiter duodecim ultra nouẽ includit tertiam nouenarij portionem. Cernis itaque quod inquit Plato: planos numeros unico posse medio colligari. Accipe præterea numeros solidorum primos: eos inquã qui primi ex primis efficiuntur linearibus in se ductis atq; reductis: hinc quidem octo à binario: inde uero uigintiseptem à ternario procreatum. Hos utique non poteris unico inuicẽ medio copulare: sed cogeris duo saltem accipere media, scilicet duodecim, atque decem & octo. Accipies enim duodecim ex bis duo ter: decem uero & octo ex ter tria bis: perque hos numeros cõciliabis extremos sexquialtera ratione. Nempe uigintiseptem numerus, decem & octo complectitur: & alteram rursus eius partem, id est, nouem, similiter decem & octo exuperat duodecim. Item duodecim æqualiter excedit octo. Per hæc perspicuum est: solidos numeros pluribus semper quibus congrue copulentur, medijs indigere. Quod autẽ exposuimus in numeris, idem possumus in dimensionibus tũ planis, tum solidis demonstrare, ostendentes inter plana cõparabilia inuicem unum sæpe sufficere medium: inter solida uero cõparabilia, plura uera media esse ponenda. Quod quidem & prolixum nimis foret, & satis iam à Iamblico, & Proculo, & Chalcidio est ostensum. Quoniam uero Plato mathematica hæc non propter seipsa quidem, sed propter naturalia hic accepit: his prætermissis consideremus breuiter quæ potissimum naturæ mysteria per mathematicas imagines subintelligat. Principio quod in sacris literis legitur, Deum omnia in numero, mensura, pondere perfecisse, manifeste tangitur à Platone, numeros, mensuras, solida in medium adducente. Per solida enim compræhendit & pondera, quæ etiam significat ubi post dimensiones commemorat uires inclinationum, quasi ponderum causas. Per numeros quidem intelligi uult ipsas rerum naturalium species formasque substantiales: quas etiam Aristoteles numeris comparauit. Per mensuras autem certas instrumentalesque figuras, uel magnitudines speciebus certis accommodatas. Per solida denique atque uires, significat qualitates, & quæ cum molibus penitus protenduntur, & præstant motionibus actionibusque momentum. Iudicant autem omnes in uniuerso, tum rerum species, tum specierum figuras magnitudinesque, tum qualitates, geometrica inuicem & musica proportione compositas: ut qua ratione infimæ à medijs, eadem mediæ à superioribus excedantur. Itẽ per numeros designat medium arithmeticum, quod numerorum paritate consistit. Per dimensiones atque mensuras medium geometricum, quod in rationis proportionisque identitate locatur. Per pondera & uires, medium musicum: quod in portionis æqualitate uel similitudine situm, uelocitatem, tarditatemque motionum, & acumen grauitatemque uocum uirtute compræhendit.

PRIMA DISCVSSIO, QVARE quaternarius elementorum numerus mundo conueniat. CAP. XX.

SEd de his alibi latius. Iam uero ad partitionem mundanarum partium reuertamur, quo harmonicam ipsarum compositionem conspicere ualeamus. In superioribus quidē quinarium, & senarium circulari mundi figuræ congruere dicebamus. Nunc insuper quaternarium eiusdem plenitudini dicimus cōuenire. Profecto quaternarius primus implet omnē differentiam numerorum: primum parem ac primum imparem in se complectens. Implet & simplicem numerorū progresionem, quādo terminis quatuor explet denarium, uno, duobus, tribus, quatuor denarium perfecte consummans. Implet processum quoq; dimensionum, terminis uidelicet quatuor assequens, signo, longitudine, latitudine atque profundo. Implet musicam consonantiam. Nempe intra quaternarij limites dupla, tripla, quadrupla, sesquialtera, sesquitertia, diapason, disdiapason, diapente, diatessaron, coërcentur. Implet naturam ad quatuor usque terminos procedentem, substantia, quantitate, qualitate, motu. Implet denique uniuersum, siue quod in natura, siue quod supra naturā, essentia, esse, uirtute, atque actione. Merito igitur Pythagorici quatrinitate plenitudinem mundani, tum corporis, tum animi designabant, eamque iureiurando testabantur naturæ perpetuo fluentis fontem esse quadruplicem. Ex hoc nimirum fonte manat quaternarius elementorum numerus. Hinc quadruplicitas in cœlo quadruplex. Hinc sub cœlo tempora quatuor. Hinc sub tempore, quatuor humores, complexiones, affectus. Hinc super tempus quatuor uirtutes surgunt. Hinc in æternitate quatuor exempla uirtutum.

SECVNDA AD IDEM PRObandum discusio. CAP. XXI.

PRæterea nisi uererer partim prolixitatē, partim etiam nouitatem, recenserem mira quædā Iamblici & Syriani Proculique commenta, gradus quatuor super mūdum supernum constituentium, scilicet unum, terminum, infinitudinem, mixtionem. Proinde supernum mundum, id est primam intelligibilemq; mentem: post eam ponētium mentem mundumq; partim intelligibilem, partim quoq; intellectualem: post hāc intellectualem simpliciter mentem atque mundum. Quarto uero loco mentem iam mundumq; animalem, sensibilis mundi ducem. Item supremam mentem & suspicere quatuor illa, unum scilicet terminumq;, & infinitatem atq; mixtionē, & habere suapte natura quatuor: uidelicet hinc quidem unitatem, inde uero essentiam. Rursus unitatem essentialem, & essentiam uniformem, atq; omnes omnino rerum ideas quadruplicis similiter naturæ participes. Item mentem ipsam intellectualem iouialemq; mundi opificem in fabricando mundo suspicere in mentem intelligibilem atq; supremam uelut exemplar, & in bonum ueluti finem. Et qua ratione in mundo intelligibili, quod & ipsum ens ipsumq; uiuens nominant: principia & ideas suscipit naturæ quadruplicis, in quatuor similiter plagas digerere mundum. Quarum prima à primo cœlo, postque cœlum per ignis sphæram usque ad aëris principium protendatur: Secunda inde ad aërem usque medium: Tertia inde ad terram: Quarta uero fit terra: atque huiusmodi partitioni quatuor in qualibet plaga respondeant exercitus rationalium habitantium, deorum scilicet mundanorum, item angelorum, deinde dæmonum, postremo particularium animarum. Sed his omisis ad institutum nostrum regrediamur.

TERTIA AD IDEM CONfirmandum discusio. CAP. XXII.

QVatuor apud metaphysicum sunt elemēta, essentia, esse, uirtus & actio. Quatuor apud mathematicum, signum, linea, planum atque profundum. Quatuor apud physicum, seminaria naturę uirtus, pullulatio naturalis, & adulta forma atque compositum. Redde uero singula singulis. Essentiæ quidem signum atq; semen, ipsi uero esse lineam, pullulationeq;, uirtuti planum atq; formam, actioni profundum atq; compositum, & ubiq; extrema uelut solida duobus consilia medijs. Manifeste uero quod in mathematicis signū est, Plato in Physicis uirtutem seminariam indiuiduamque & stabilem esse putat. Quod autem in mathematicis linearis in longum productio: id in Physicis germinantis formæ pullulationem, ut ita loquar, existimat. Item quod ibi planum, hic proprie formam: ut enim planicies corpus terminat, ita forma materiā. deniq; quod ibi profundū, hic est cōpositū: compositū inquā duplex, tū formale, id est, ex pluribus formis complexio quædā sphæræ, solidæ similis, tum materiale, id est, ex forma atq; materia, cubo similior. Quod ergo ait inter duo plana unum sufficere medium, intellige inter duas formas medium unicum satisfacere, id est, formale. Formæ enim cum formis deinceps ubi per extrema sui sese contingunt, uno quodam formali medio congruunt, utrinque partim quidem cōueniente, partim etiā differente. At uero quod inquit, solida solidis medio duplici copulari, significat inter composita naturalia duo diuersæ naturæ gemina media interponi. Quorum alterum quidem formale sit, alterum uero materiale. In quolibet enim composito, hinc principalis forma, inde accommodatum formæ subiectum consideratur. Hinc efficitur, ut inter diuersa composita consurgat discrepantia duplex: altera quidem magis ratione formæ, altera uero magis ratione subiecti.

QVARTA AD IDEM DISCVSsio, & de uiribus proportionibusq; elementorum. CAP. XXIII.

EAdem hæc alia insuper ratione corroborantur, si à quatrinitatibus modo descriptis, ad quatrinitatem sphæræ descendas. in hac utique consideratur & natura medij, consideratur & natura circunferentiæ longisime inter se distantes tam proprietate, quàm situ. Consideratur insuper hinc quidem spatium, quatenus propria uirtus centri porrigitur: inde uero spatium, quatenus propria magis circūferentiæ uis protenditur. Hinc quatuor computantur plagæ mūdi, & quatuor similiter elementa.

	A' substantia,	A' uirtute,	Ab actione.
Ignis,	subtilis,	acutus,	mobilis.
Aër,	Subtilis,	obtusus,	mobilis.
Aqua,	crassa,	obtusa,	mobilis.
Terra,	crassa,	obtusa,	immobilis.

Alia positio earundem.

Ignis,	acutus,	subtilis,	mobilis.
Aër,	obtusus,	subtilis,	mobilis.
Aqua,	obtusa,	crassa,	mobilis.
Terra,	obtusa,	crassa,	immobilis.

Quorum quod in circūferentia po nitur naturā eius sequens, amplisimum est, ideoq; omniū subtilisimum per substantiā, per uirtutem uero acutisimū, penetrationique aptisimum, per actionem deniq; promptisimum est ad motū. Quod autem situm est in medio, naturam quoque sequens medij, angustisimum est, & densisimum per substantiam, per uirtutē uero obtusum, per actionē deniq; ad motum est ineptisimū. Media uero duo medio in his modo se habent. Proinde sicut maxime distant in sphæra ambitus atq; centrum, ita per situm & naturam ignis terraq; plurimū discrepant. Ille enim ita petit ambitum, ut nūquam naturaliter medium: hæc ita centrum ut nunquam naturaliter ambitū. Aër uero interdū descendit, si uidelicet in sublimi ignis regione ponatur. Aqua etiā ascendit, si sub terrā cohibeatur. Quemadmodū uero in igne & terra tria considerantur, scilicet substātia, uirtus, actio: sic & tres potisimum proprietates, uidelicet in igne quidem per substantiam crasitudo, per uirtutē acumen, per actionem mobilitas. In terra uero opposita, per substātiam crasitudo, per uirtutem obtusitas, per actionem immobilitas. Dicuntur autem horum naturæ apud Platonem solidę, quia instar dimensionis trinæ, trinas posident qualitates: quòd si duntaxat haberent planorū instar, unum sufficeret mediū: quod uidelicet in qualitate quidē una congrueret cum extremis, in altera uero differret. At quoniam tres inuicem oppositas habent duobus, ut uinciantur, opus est medijs: quorum utrumq; cum proximo quidē, tum extremo, tū medio duplici conueniat qualitate, in unica discrepet: cum remoto uero extremo, in una quidē congruat, sed differat in duabus. Sic utiq; ignē sequitur aër, in subtilitate & mobilitate igni persimilis: sed quadam uirtutis obtusitate disimilis, in qua etiam unica quodammodo cum terra consentit: cum aqua uero duabus, scilicet obtusitate atque mobilitate. Aqua sequitur aērē in duabus his aëri similis: sed una similis igni, scilicet mobilitate duntaxat: at disimilis igni duabus, crasitudine obtusitateque simul: disimilis terræ mobilitate quadam, sed crasitudine obtusitateq; similis. Profecto quod ignis ad terram analogia quadam, id est rationis similitudine atq; proportione comparabilis sit, apparet. Quēadmodum enim se habet subtilitas ignis ad terream crasitudinem: sic ignis acumen ad obtusitatem terræ: sic iterum ad immobilitatem terræ mobilitas ignis. Quod etiam comparabilis sit, sed potiori aliqua ratione, ignis ad aërem: aër ad aquam: aqua ad terram: ex consensione qualitatum est manifestum. Videtur autem elementi proximi quidem ad proximum conuenientia ad discrepantiam esse dupla: ad remotum uero contrà, dupla esse ad conuenientiam discrepantia.

Videtur ignis aëre duplo subtilior, triplo mobilior, quadruplo uero acutior. Itē aër aqua acutior duplo, triplo mobilior, quadruplo esse subtilior. Rursus aqua quàm terra acutior duplo, triplo subtilior, quadruplo ad motum esse paratior. Procedere uero inter cognata ad quadruplā usq; proportionem duntaxat apud musicos est concessum: Longiori enim progressione aures offenduntur. Quinetiā in his perfectæ rationes musicæ continentur. In his utiq; per tres qualitates quasi per trinas dimensiones, & solida quædam, ter quoq; solideq; ad solida usq; procedimus. Nam per duplam quarto gradu ad octo peruenimus: qui primus est solidus. Itē per triplas quarto similiter gradu ad uigintiseptem: qui solidus est secundus. Rursus per quadruplas rationes, quarto deniq; loco ad sexaginta quatuor, qui tertium inter solidos numeros obtinet locū, octo enim à binario solide, id est, ter accepto, siue ducto: uigintiseptem à ternario ducto ter: sexaginta quatuor à quaternario similiter in seipsum ter multiplicato creatur. Cæterum ut notius sit quanta apud Platonē congruitas mathematicis inest ad physica, repetenda sunt duo illa primorū media solidorum. Posuimus enim inter octo atq; uigintiseptem, competentia media duo, uidelicet duodecim atque decem & octo. Duodecim quidem numerus, tum ex octo, tum ex uigintiseptem nascitur. Latus siquidem ex quo multiplicantur octo, binarius est: Latus autem ex quo uigintiseptem, est ternarius. sed ex binario atq; ternario, ita fit duodenarius, si egeris bis duo ter: ubi duodenarius oriens duo ab octonario accipit latera: unum uero à uigintiseptem. Item ex binario atq; ternario ita fit decē & octo, si egeris ter tria bis: ubi decem & octo numerus nascens, ab octonario quidē remoto latus accipit unū, ubi dicitur bis: sed à numero uigintiseptē latera duo, ubi ter tria. Similiter elementa duo inter ignē terrāq; media: dū ex extremis contēperantur, interim à proximo quidem naturas reportant geminas: à remoto uero unicam mutuantur.

QVOD TOTVS MVNDVS EX QVAtuor componitur elementis: & quomodo hæc alia ratione sunt in cœlo: aliter infrà lunam. CAP. XXIIII.

EX his quatuor elementis geometrica & musica inuicem ratione coniunctis, uniuersum mundū esse compositum Pythagorici Platonicią; omnes existimant: ita tamen, ut consonantia horum in cœlo nullam unquam dissonantiam patiatur: sub cœlo autem, dissonantia quædam alicubi oriri uideatur interdum: sed statim per superiorem concētum in formā consonantem mirabiliter redigantur. Esse utiq; elemēta hæc sub luna, nemo negabit. Esse uero in cœlo, physici nonnulli negabunt. Sed isti audiant metaphysicos precor, probātes elementa per ideas suas esse in ipso mundi opifice: esse inde in anima mundi per rationes suas: esse in natura per semina. Ergo & in cœlo per uirtutes: & sub cœlo per formas. Quo enim pacto à causis cœlo superioribus elementorum naturæ transeunt infra cœlum: & ibi quidem protinus nutaturæ, nisi uirtutes horum moderatrices cœlo interim infundantur? Quinimo sicut agricola quidem non regit architectum, quoniā architecturæ nullas continet rationes: geometra uero has possidens, regit illum: sic & cœlum nisi elementorum elementaliumq; comprehendat uires, hæc gubernabit nunquā: gubernans uero complectitur: immò complectendo gubernat. Audiant & astronomos tā in signis quàm in planetis naturas designantes elementorum, & effectu probantes. Audiāt deniq; sacras literas ponentes sæpe in cœlis aquas: ponentes terram quoq; uiuentium. Quòd si duo hæc ibi cœlestiū dissimiliora ponuntur: multo magis ignis & aër cœlestium similiores ibidem à sacris literis collocantur. Respondebunt ut arbitror, aliqui: uires illic quidem elementorum excellentissimas per modum causæ ponendas esse: in sphæris autem elemētorum sub luna naturas eorum secundum formā: in compositis tandem participatione quadam: sed naturas ipsas elementorū in cœlo esse negabūt. Ad hæc adducent Platonici uirtutes ubique proprias in propria natura fundari. Itaque si sunt horum uirtutes in cœlo, esse quoq; naturas. sed quemadmodum uirtutes illic in genere quodam longe his excellentiore consistunt: ita naturas in excellentiore: immo, ut rectius loquar, excellentissimo. Et naturam illam ignis eminentissimam præbere cœlo sensibile lumen, uiuificum calorem, motumq; promptissimum. Naturam terræ largiri solidam firmamq; stabilitatem. Item & stellis densitudinem qua uideri possint: & lunę qua radios repellat solares. Naturam aëris præstare perspicuā qualitatem, quam nominant translucentem. Naturam aquæ afferre delicatissimam, & ęquabilissimam lenitatem. Et quòd maximum est, ipsis sphærarū labijs quibus se contingunt, inserere uirtutem illam frigoris & humoris: per quam fiat, ut quamuis ex uelocissimo motu rapidissime & uehemētissime se contingant, æstus tamen illic resolutioq; non accedat. Has quidem in cœlis aquas Hebræi ualde probabunt. Probabunt etiam, ut arbitror, si audierint per naturā illic terræ uiuentiū fieri, ut materiæ alioquin tenuissimæ ex tanto motu non dissipentur. Meminisse oportet, tantam esse in cœlesti substantia uirtutem, tamq; ad conciliandum efficacem, ut qualitates & motiones quæ apud nos sunt, inter se repugnantes, ibi nō pugnent. Item ut reliqua illic elementa statim à prima genitura mundi in formam prestantissimi, id est, ignis redacta fuerint: quemadmodum per motū cœlestem elementa quatuor apud nos in quauis genitura ad unam reducuntur mixti formam. Neq; miraberis in unum illic elementa conflari: si cogitabis etiam infra lunam in unam molem esse compacta, & ignem esse soliditatis terrenæ participem, ne ob tenuissimam mobilissimamq; naturam continuo dispergatur: terram quoq; per se torpentē, ignis consortio actionem uitāq; nancisci. Quòd si extrema miscentur, nimirum & media medijs extremisque misceri. Item si tanta est infra Lunam unio, super Lunam esse multo maiorem: sed terræ soliditatem siue stabilitatem illic absq; crassitudine in uaporea quasi forma regnare. Rursus æquabilitatem lenitatemq; aquæ procul à lapsu: agilitatē aëris ab effluxu seorsum: efficaciam ignis in lumine salubriq; calore intelligentiæ uitæq; persimili dominari, seorsum ab ea cōbustione ad quam efficiendam apud nos cogitur, tum lumen inter concaua repercussum, tum calor igneus aspera quadam materia, & mordaci conclusus. qui certe quatenus à terrena crassitudine soluitur, eatenus lucet purius, caletq; salubrius. Ergo unà cum Heraclito & Empedocle, dicemus ignis ipsius qui in idea est, intellectuale lumen, in cœlo quidē uisibile lumen ad oculos emicare: sub cœlo autem in ęthere purā ipsius & innoxiam uigere flammam: in terra uero carbonem in aspera materia cōburētem. Dicemus postremo cum Orpheo esse insuper apud inferos quatuor elementa: Pyriphlegethontem, Acherōtem, & Oceanum, & Cocytum. Dicemus cum Platone: quemadmodum in Archetypo mundo omnia sunt in omnibus, ita in hoc imaginario mūdo omnia in omnibus esse: sed pro natura suscipientium ubiq; singula suscipi: ut cœlestia in elementis elementalia sint, elementa in cœlo cœlestia: atq; tantam esse cœlestis regionis super alias excellentiam, ut cœlestis ignis præter elementalem ignem triaq; reliqua elemēta dici quintum ualeat elementum. Hinc mundos quinque appellari posse ait. Siquidem omnia rerum genera in quolibet horum quinq; sint pro sua cuiusq; natura. Concludemus deniq; concordiam inter Moysen & Platonem, quem Numenius alterum cognominat Moysen. Quod enim Moyses ait, In principio fecit Deus cœlum & terram: Plato ait, Deus primo ignem fecit & terram, ignem intelligens præcipue cœlum. Principio enim in sphæra mundi centrum considerauit & ambitum. Reliqua horum gratia interiecit.

CIRCVLARIS MOTVS OMNIS, SPHAEræ semper mobili propius est. Item ignis maxime proprium est lumen. CAP. XXV.

SEd neq; nos turbent qui cœlum idcirco igneum esse diffidunt, quia cœli quidem motus sit circularis, ignis uero sit rectus. Nam etiam cœli portio quælibet, si forte ponatur in medio, repente ascendet in rectum, breuiori uidelicet tramite patriam petitura, & tamen cœli motus proprius est circuitus: & terra si separetur à centro, descendet, & tamen eius proprium est quiescere. Profecto quælibet sphæra mobilis tam elementalis quàm cœlestis, pro figura sua naturaliter mouetur in orbem, sic loco suo plenius fruitura. Motus autem rectus ubicunq; est, non tam naturalis est, quàm reditus in naturam. Si cui uero corpori circuitus conuenit, maxime cōuenit igni. Cum enim à terra distantissimus sit etiam per naturam, sicut terra est semper immobilis, ita ille semper est mobilis. Si semper mobilis, ergo in orbem. Quòd enim mouetur in rectum, peracto spatio quod finitum est, finit & motum. Moueri uero in circulum tam ignem quàm aërem, ostendit circuitus cometarum. Circuitum quoque aquæ testatur influxus perpetuus & effluxus. Manere uero oportuit terram, ut indiuisibili & stabili centro foret similior, eoque commodius frueretur. Moueri autem superiora, ut uaria semper pro motionis uarietate producerent. Neque negent aliqui cœlum esse calidum, sed negent potius esse urens. Neque dicant solis lumen sola repercussione calefacere, sed sola comburere. Nam Lunæ radij repercussi nihil calefaciunt, cum in ea uirtus aquea dominetur. Calefaciunt autem Solis radij salubriter pro ignea solis uiuificaque natura. Neque obijciant ex tardiori Lunæ motu contingere, ne Lunæ radij calefaciāt. Nam etsi ponitur esse tardior, tamen tanto propinquior est quàm Sol hominibus, ut debeat si non tantum, aliquantum tamen calefacere, si repercussione duntaxat proueniat calefactio. Neque adducant æstum esse ignis proprium. Siquidem

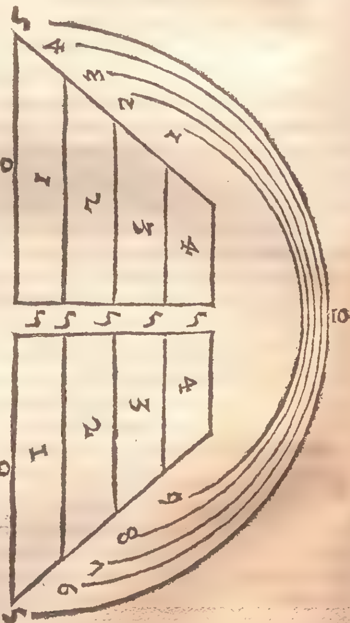
dem quo minus alienæ miſcetur materiæ, minus urit. Sed dicant lumen ignis proprium. Quo enim purius, eo lucidius: licet oculis quibuſdã non manifeſtius: & lucet longius quàm calefaciat, & prius illuminat, & momento, & calorem largitur calefacto poſt ignem ad tempus ſeruante calorem: lumen uero largitur nulli, utpote ſibi proprium. Siquidem abeunte igne, ſimul abit & lumen.

DE SPIRITV MVNDI, ID EST, de intellectu & anima, & intelligentia, & natura. CAP. XXVI.

POſtquàm uero tractauit quemadmodum Deus corpus conſtruxit mundanum, deinceps quemadmodum mundanam animam temperauit, aggreditur diſputandum. Oſtendit interea ſe ante oculos poſuiſſe prius & informem molem quàm formatam, & mox formatã quodammodo prius quàm animatam: non quia uel informitas ante formationem fuerit, uel formatio corporalis ante animam, ſed ut cognoſceremus tam formabilem naturam formationis corporeæ gratia, quàm corpoream formationem gratia animæ tanquam finis, eſſe diuinitus inſtitutam. Volens itaque Deus opus perfectum facere, uiuum & intellectualem effecit mundum: atque ut ex ipſo ſpiritu, & materia mundi commodius animal unum connecteretur, materiam diſtinxit in quatuor, ut diximus, elementa, quaſi animalis huius humores, quia & ſpiritum eius in quatuor uoluerat eſſe diſtinctum. Quatuor enim ad mundi ſpiritum pertinent. Primum quidem intellectus, in ſe manens immobilis, ſphæræ motor ſiue rector, ita regentis ſphæris ab autore rerum omnium inſtitutus. Secundum ſphæræ anima, motor mobilis quidem, ſed mobilis per ſeipſum. Tertium intelligentia quædam, huic animæ à Deo, & intellectu ſuperiore diuinitus inſita. Quartum natura, id eſt, ſeminaria uitaliſque uirtus, ab anima paſsim infuſa materiæ. Intellectus quidem & anima ſubſtantiæ ſunt, intelligentia uero atque natura ſunt qualitates. Illa quidem animæ, hæc uero materiæ. Horum quatuor imagines ſunt quatuor elementa. Ignis enim intellectum refert, Terra naturam, Intelligentiam Aër, Aqua denique animam. Et ſicut igni tria propria ſunt, tria quoque oppoſita terræ, medijſque media quadam ratione conueniunt: ſic tria intellectui propria eorumq; oppoſita propria ſunt naturæ, medijs quoque media. Intellectus enim indiuiduus eſt, uniformis, æternus. Natura diuidua, & multiformis, & temporalis. Anima uero inter hæc media per intelligentiam quidem magis intellectus ipſius particeps euadit quàm naturæ. per animalem uero potentiam, cum natura potius quàm cum intellectu conſentit. Quamobrem partim indiuidua dicitur, partim quoque diuidua. Item uniformis ſimiliter & multiformis. Rurſus æterna partim & temporalis. Proinde quatuor uitæ ſecundum quadruplicem mundi ſpiritum numerantur. Saturnia quidem uita in intellectu ſuſpiciente patrem ſuum cœlum, id eſt, deum cœli fabrum. Iouialis autem in intelligentia ad actionem iam mobilem declinante. Venerea in animali uirtute iam amante materiam. Dionyſiaca in natura quaſi ebria, id eſt, immerſa materiæ. Præterea ſenſus ſimili ratione quatuor in uniuerſo connumerantur. Primus utique ſenſus in anima mundi, communis inquam ſenſus, & unus, id eſt, imaginaria quædam uirtus ſic intelligentiam eius comitans, & formas rerum particulares attingens, ut illa uniuerſales: attingens inquam intrinſecus, ideoque nullis indiget inſtrumentis, neque extrà procedit uſquam, neque patitur. Secundus uero ſenſus in animabus ſphærarum eſt atque ſtellarum, communis certe impatibiliſq; ſimiliter, ſed extrà procedens. Tertius in particularibus animabus, ultra uim communem iam per inſtrumenta ſingula diſtributus, & extrà ſe porrigens, atque à paſsione exoriens, ſed deſinens in iudicium. Quartum denique ſenſum Pythagorici concedunt plantis, immo ſenſus ſimulacrum, & id quidem ſtupidum, nullum iam habens iudicium qualitatis, ſed in ſola poſitũ paſsione uoluptatis cuiuſdam atq; doloris. Senſus primus intellectum repræſentat. Secundus intelligentiã. Tertius uim animalẽ. Quartus deniq; naturalem. Meminiſſe uero oportet ipſam mundi materiam, neq; aliter ſuſcipere animam quàm per naturam, neq; aliter intelligentiam quàm per animam, neque aliter intellectum quàm per intelligentiam. Quemadmodum per terram accipit aquam, per hanc aërem, per hunc & ignem. Cæterum quod deinceps his ſimile ſequitur, animaduerte. Ait enim: Deus animam in medio poſuit, eamq; inde extendit per totum, ac demum per ipſam extrinſeca mundi protexit. Primo quidem ſignificat animam & implere totam mundi molem, alijs ſcilicet uirtutibus alias mundi partes moderantem, & ſuprema ſui circa mundum uirtute, id eſt, intellectuali prouidentia, mundum exuperare. Quod autem uirtus animæ ab ipſo medio porrigatur per uniuerſum, bis per quatuor gradus exponitur. Primò quidem à media terra paſsim uirtutem connectendi protendit, à media aqua diffundit uim uitalem, ab aëre ſimiliter ſenſualem, ab igne rationalem. Deinde à media mundi ſphæra uim, ut diximus, connectendi, à ſphæra Lunæ generabiliũ ingenerabiliumque media uim uitalem, à Sole mundi corde ſenſualem, à Zodiaco medio firmamenti rationalem. Cum uero duplex ſit ad Deum ordo rerum, alter quo ab eo procedunt, alter quo procedentes conuertuntur ad ipſum, Plato proceſsionis ordinem ſecutus eſt, ubi ait: Deus intellectum in anima, animam locauit in corpore. Conuerſionis quoque ordinem cogitans, ait: Deus animam in medio poſitam protendit eã inde per totũ, & interim aliquid eius eduxit extra mundũ: quo uidelicet, dũ prouideret mũdo, conuerteretur ad Deum.

DE COMPOSITIONE ANIMAE, & quòd per quinarium in ea cõponenda opportune proceditur. CAP. XXVII.

QVoniam multa quæ pertinent ad ſphærarum animas, mentes, motiones, compoſitionem animæ, in Theologia planius expoſuimus, idcirco in illis exponendis hic & fuimus, & erimus breuiores. Nam ad nonnulla magis propria iam properamus. Principio quinarium numerum compoſitioni partitioniq́ue animæ conuenire tribus de cauſis arbitramur. Prima, quia ſicut quinarius ex primo pari primoq́ue impari conſtat, ſic anima ex diuidua indiuiduaq; natura. Scis autem parem numerum appellari diuiduum, imparem uero indiuiſibilem, quoniam in partes æquales diuidi nequit. Secunda, quoniam genera etiam quibus à Deo componuntur omnia, per quinque diſtribuuntur. Sunt enim eſſentia, idem, alterum, ſtatus, motus. Animam uero uelut omnium mediã, præcipua quadam ratione ex ipſis quinq; omnium generibus compoſitam arbitrantur. Tertia, quia cum anima ſit medium uniuerſi, naturaliter quinariũ ſuſcipit, uniuerſi numeri medium. Eſt enim quinarius perfectũ denarij medium. Nam quũ quinquies rite denarium diuidamus, medium eſt æque diſtãs in qualibet diuiſione quinarius. Primò quidem ſi decem in nouem diuiſeris atq; unũ, uidebis quinarium inter unum nouẽq; eſſe mediũ pariter utrinq; diſtans. Si ſecundo in octo atq; duo partiri decem uolueris, rurſus quinariũ æquale inter hæc mediũ reportabis. Si tertio in ſeptem atque tria, uel quarto in ſex & quatuor, iterũ medium uerũ accipies inter extrema quinarium. Medium ubiq; dicimus Arithmeticũ.

Quòd autem quinto decem partitus in quinq; atq; quinq;, mediũ quinarium habeas, dictu ſuperuacuũ eſt. Quas ob res Plato in diſtributione uniuerſi, tum corporis, ut ita dixerim, animabilis, tum animi, quinq; potiſsimũ capita adducit in medium. Nam utrobiq; primũ agit de ipſa rei ipſius, ut ita dixerim, ſubſiſtentia atq; fundamento, ſiue corporis inquã, ſiue animæ. Secũdo de partiũ utriuſq; concordia. Tertiò de ſpecie ex partiũ concordia reſultante. Quartò de uirtutibus ſpeciei. Quintò de actionibus quæ à uirtutibus oriuntur. Volunt uero Platonici ad eſſentiam animæ tria illa, ſcilicet ſubſiſtentiam, concordiam, ſpeciẽ pertinere: per hæc ſequi uirtutem & actionem. Concordiã inquam, id eſt, congruã contẽperantiam, & hanc quinariã, ſcilicet generũ, partium, rationũ, uirium, actionum. Conſtat enim anima ex illis rerum quinq; generibus, per quę & partes eius propriæ aſsignantur. Suſcipit rurſus à Deo rerũ omnium rationes. Habet hinc uires multas propriaſque, per quas edit & actiones. Vbi uero animam appellat cõcordiam uel concentum: memineris Platonem in Phædone quidem negare animam eſſe harmoniam, ſcilicet partium corporaliũ ex ipſis confectam, in eiſq; iacentem. In Timæo autem affirmare animam harmoniam eſſe, ſcilicet partium ſuarum in ſe manentem, & ex ſe corpus contemperantem. Præterea ubi ait, Compoſuit Deus ex indiuiſibili ſemperq́ue eodem ſe modo habente eſſentia, itemq́ue ex illa quæ circa corpora ſit

sit diuisibilis, mediam essentiæ speciem, id est animam, expone hæc per illa quæ dicit alibi: Fecit Deus mundum uiuentem, animatum, intellectualem. Vbi enim dicit uiuentem, designat uitam quandam naturalem per mundi corpora sparsam, unà cum corpore mundi extensam mobiliterque agentem. Vbi uero ait intellectualem, intelligit intellectus angelicos, qui proprie regendis sphæris præfecti, & indiuisibiles sunt secundum locum, & immutabiles secundum tempus, opposito se modo habentes, atq; naturalis uita formaq; corporea diuisibilis atq; mutabilis. At ubi ait animatum, significat ipsam animæ mundanæ substantiam, cuius essentia quidem, & indiuisibilis est, & immutabilis, ut intellectus. Dici tamē potest quodammodo diuisibilis atq; mobilis, quia fons proprius est uirium quarundam ad diuisibilia & mobilia declinantium. Virtus autem actioq; partim indiuidua & immobilis, quatenus congruit cum diuinis, & stabiliter agit: partim uero & diuisibilis est quodāmodo, tum quia multiplex, tum quia ad corpus multiplex diuisumque declinat: & mobilis, quia temporaliter operatur. Hanc itaq; animam appellat essentiæ speciem tertiam, inter indiuidua æternaq;, ac rursus diuidua atque temporalia mediam. Quod autem ubi mundum denominat intellectualem, significare uelit intellectus angelicos, ex eo probatur, quòd mundi corpus per uitam paratur ad intellectum. ergo quemadmodum se habet ad uitam, similiter ad intellectum. Itaq; sicut non solum habet naturalem uitam in materia mundi iacentem, sed uitam etiam animalem, id est animam in se existentem: ita non modo habet intellectualem qualitatem infusam animæ, uerumetiam intellectualem substantiam in seipsa manentem. Vbique enim qualitates certæ ad certas substantias reducuntur, ut quemadmodum uitalis qualitas ad uitalem substantiam, ita intellectualis quoque qualitas ad intellectualem substantiam referatur. Componit autem animum quinq; potissimum modis. Primus scilicet ex ipsis quinq; rerum generibus. Item ex numeris. Tertio ex concentibus numerosis. Quarto ex initijs figurarum. Quinto ex principijs motionum, uidelicet ut possidens metaphysicorum mathematicorumq; rationes ita cuncta cognoscat, scilicet essentias, numeros, concentus, figurasque & motus. Item quatenus anima diuinis cognata est, ex rerum generibus quæ primo diuinis insunt, dicit esse compositam. Quatenus cognata est naturalibus, miscet eam figuris & motibus. Quatenus autem inter utraque medium obtinet, numerosis eam concentibus rationibusque contemperat. Quinque uero illa, scilicet essentiam, idem, alterum, statum, motum, genera rerum nominat: quòd ex illis præter primum omnia componantur. Essentia quidem manifeste significat rationem rei cuiusque formalem. innuit quoque esse, tanquam actum essentiæ proprium. Idem uero dicitur, quoniam quodlibet, & secum in primis, & cum alijs congruit. Rursus additur alterum, quia quādam tum intra seipsum, tum ad alia differentiam habet. Præterea status. quippe quum aliquandiu suam quandam retineat unitatem. Denique motus hoc in loco exitum quendam ex potentia in actum: siue essendo, siue quomodolibet intrinsecus extrinsecúsue agendo significat. At super hæc quinque genera ponuntur tria, terminus, infinitudo, mixtio. Super tria hæc, ponitur ipsum unum. Essentia quidem diuinum ipsum unum sequitur. Idem uero statusq;, terminum. Sed alterum atque motus, infinitudinem comitatur. Deniq; sicut ipsa mundi quatuor elementa per summum gradum locauimus in cœlestibus, per medium sub luna, per infimum uero sub terra: sic genera quinque summa quadam ratione ponimus in diuinis, media in anima, infima uero sub anima. In diuinis enim & unitas multitudinem, & terminus infinitudinem superat, & idem excedit alterum, & status præualet motioni. In rebus autem inferioribus omnino contrà fit: & quæ ibi superabant, hic uicissim iam superantur. In anima potissimum æqualis euadit singulorum ad singula temperatio, ut non immerito hanc præcipue, tum rerum mediam, tum musicis rationibus temperatam esse uelint. Congruunt animæ mathematica. utraque enim inter diuina & naturalia media iudicantur. Congruunt musici numeri animæ plurimum. Mobiles enim sunt, proptereaque animam, quæ est principium motionis, rite significant. Non solum uero per numeros, sed etiam per figuras describitur anima: ut per numeros quidem incorporea cogitetur, per figuras autem cognoscatur ad corpora naturaliter declinare. Conuenit triangulus animæ. Quia sicut triangulus ab uno angulo in duos protenditur, sic anima ab indiuidua diuinaq; substantia profluens, in naturam corporis labitur penitus diuisibilem: ac si cum diuinis conferatur, diuisa uidetur. Quæ enim illa per unam & stabilem uirtutem agunt, atque subito, hæc per plures mutabilesq; uires actionesq; peragit, ac temporis interuallis. Sin autem conferatur cum naturalibus, indiuisa censetur. Nō enim alibi habet partes alias loco disiunctas, ut illa, sed est in qualibet totius parte tota: neq; omnia mobiliter temporeq; persequitur, sicut illa, sed nonnihil etiam subito consequitur, æterneq; possidet. Licet in hoc insuper animā cum triangulo comparare, quòd triangulus prima figura est earum quæ pluribus constantes lineis producuntur in rectum. Anima similiter prima omnium in plures distribuitur uires, quæ in ipsa intelligentiæ subiguntur: ac produci uidetur in rectum, dum à diuinitate labitur in naturam. In quo quidem descensu ab intelligentia summa in tres profluit uires inferiores, id est in discursum quendam rationalem, in sensum, in uegetandi uirtutem. Quemadmodum & triangulus à signo productus, in tres deducitur angulos. Dico autem animam ex omnium genere primam, & ex pluribus quodammodo uiribus commisceri, & in rectum, ut ita dixerim, cadere. Mēs enim angelica super animam inferioribus intra se nullis indiget uiribus, sed pura mens est, totaq; mens atque sufficiens. Item ad inferiora non uergit, sed in diuinitatem solam, unde est, circuli more conuertitur. Ideoq; eius actio circulo comparatur. Vna enim actio est & æqualis: sicut ex una & ęquali linea circulus, & mira quædam utriusq; capacitas. Præterea circulus prima est & ultima figurarum. Prima quidem, quia una circum contentus est linea. Vltima, quia figuræ ex pluribus lineis cōstitutæ, quo plures subeunt facies, eo propinquius paulatim ad circuli formam quasi finem uidentur accedere. Similiter & intellectus omnium primus procreatur à Deo, & intellectualis uultus, id est, absolutus ordo rerum ultimus omnium in speculo naturæ refulget, ad quem naturales formæ quasi finem magis gradatim magisque accedunt. Sed de intellectu aliâs. Nunc ad animam reuertamur.

CVR ANIMA REI COMPOSITæ comparatur. cur consonantiæ musicæ. CAP. XXVIII.

TRia potissimum de Anima in præsentia quærimus. Primum, quamobrem Plato animam fingit rei compositæ similem. Secundum, quam ob causam rei concordia quadam compositæ. Tertium, cur consonantiæ musicę. Principio anima, & si indissolubiliter composita est, tamen tanta est multiplicitate composita, ut naturali quadam inclinatione ad ea uergat quæ sunt omnino composita. Idcirco compositis, quibus cum naturali quadam non dico consanguinitate, sed affinitate consentit, quodāmodo similis figuratur. Deinde quia media rerum est, merito & ex omnibus componitur, & concorditer cuncta deuincit: ideoq; cuidam uel concordiæ, uel concorditer composito comparatur: presertim quoniam quę in natura inter se pugnant, anima conciliat inuicem, conciliata connectit, connexa conseruat. Itaq; non iniuria concordia quædam substantialis, siue substantia maxime cōcors indissolubilisq; anima iudicatur. At cum illa etiam quæ cæteris sensibus appræhenduntur, sæpissime concorditer composita sint, quærebatur tertio, cur Plato concordiæ potissimū musicæ similem expresserit animam. Respondetur ad hæc: Musicā consonantiam in elemento fieri omniū medio, perq; motū, & hunc quidem orbicularem ad aures peruenire. ut non mirum sit eam animæ conuenire, tum mediæ rerum, tum motionis principio in circuitū reuolubili. Adde quòd concentus potissimū inter illa quæ sentiuntur quasi animatus, affectum sensuumque cogitationem animæ, siue canentis, siue sonantis perfert in animos audientes: ideoq; in primis cum animo congruit. Præterea quæ ad uisum quidem spectant, & si pura quodā modo sunt, tamen absq; motionis efficacia, & per imaginem solam absq; rei natura sæpius appræhenduntur: ideo parum admodum mouere animos solent. Quæ uero ad olfactum, gustū, tactum, quasi ualde materialia potius instrumēta sensuum titillant, quàm animi intima penetrent. Concentus autem per aëream naturam in motu positam mouet corpus: per purificatum aërem concitat spiritum aëreum animæ corporisq; nodum: per affectum, afficit sensum simul & animū: per significationem agit in mentem: deniq; per ipsum subtilis aëris motum penetrat uehementer: per contemplationē lambit suauiter: per conformem qualitatem mira quadam uoluptate perfundit: per naturam, tam spiritalem quàm materialem, totum simul rapit & sibi uendicat hominem. Et profecto si quis tanta Musarum arte diligentiaq; concentus offerret auditui, quanta naturæ artisue cura uel sapores gustui, uel mollia tactui offeruntur, proculdubio cognosceremus Apollinem multo magis animum rapere melodia, quàm uel Bacchus uino gustum, uel Venus pruritu tactum soleat occupare. Accidit ad hæc, quòd ubi Plato mundi fabrum inducit loquentem, tum secum ipso ratiocinando, tum ad reliqua imperando, eloquium ipsum quasi Apollineum cantum apprime musicum, originem mundani tam animi quàm corporis esse putat, & animam inde natam musica similiter ratione citharam pulsare cœlestem. Et profecto quod in cœlesti melodia est, tum ex tardiori motu grauis tonus, tum ex motu

uelociori tonus acutus, idem sub cœlo est grauitas, & leuitas: item frigus & calor, rursus humor siccitasque elementorum. Idem in generatione rerum, materia est & forma. Idem in humanis ingenijs, mansuetudo & magnanimitas, temperantia atque fortitudo. Et quemadmodum ex graui acutaque uoce, sic ex geminis cunctis quas narrauimus naturis ubique fit unum. Cum igitur consonantia musica quasi uiua sit, & rationalis & efficax, item utpote quàm simillima, animo quàm gratissima, rursus totum sibi hominem uendicet, & quod maius est, per ipsam factus sit animus, facta sint omnia, per ipsam conseruentur, per ipsam & moueantur, haud ab re Plato noster animam effectricem, seruatricem, motricem omnium naturalium musicis præcipue numeris rationibusque descripsit, numeris inquam non mathematicis accidentibus, ut quidam calumniantur, sed idealibus numerorum metaphysicisq; rationibus constitutam.

PROPOSITIONES ET PROportiones ad musicam Pythagoricam & Platonicam pertinentes. CAP. XXIX.

PHthongum, id est sonum melodijs aptum uocant, quo & grauiorem & acutiorem facile quis edere possit, ut neque tam profundus remissusque sit, ut sit silentio similis, neque tam altus & intentus ut perstrepat. Grauem sonum motu remisso & tardo, acutum intentiore & ueclociore creari putant. Quemadmodum uero remissus admodum, & tardissimus motus ad quietem quasi uidetur accedere, sic sonus grauissimus ad silentium. Rursus sicut uehementissimus celerrimusque motus ad uiolentiam, sic ad offensionem sonitus acutissimus. Interualla uero sonorum appellant certos excessus inter eos in acumine grauitateque mutuos. Compositiones autem congruentium sonorum ex opportunis proportionibus consonantium coniunctiones. Coaptationes quoque fidium in musicis instrumentis, siue in unico tetrachordo, quale & inuenit Mercurius, & Orpheus confirmauit, siue in duobus tetrachordis per chordas septem unà coniunctis, qualia Terpander dicitur effecisse, siue in geminis tetrachordis per chordas octo dispositis atque disiunctis, quorum Lycaonem Samium fuisse asserunt autorem, siue in tetrachordis quatuor coniunctis, atque ex fidibus quindecim Græcorum tandem omnium approbatione constantibus, in his omnibus tetrachordis gradatim diatessaron resonat consonantia. Iam uero post sonorum, interuallorum, compositionum mentionem ad proportiones, ex quibus fiunt consonantiæ, procedamus. Proportionem æqualitatis nominant, quæ fit inter terminos omnino inter se pares & æquales, ut inter unum hoc, atque unum illud, & cubitum atque cubitum. Inæqualitatis autem quæ inter impares uel inæquales, ut inter unum atque duo, & cubitum atque bicubitum. Et hæc quidem altera maioris inæqualitatis, ut dupla: altera uero minoris, ut subdupla. Præterea proportionem inæqualitatis triplicem in præsentia considerare debemus. Primam quidem, quam multiplicem nominant, ut duplam, triplam, quadruplam: quæ per maiorem numerum non diuidit minorem, sed resumit multiplicatque totum, siue bis, siue ter: atque ita per modum numeri infinite multiplicabilis infinite procedit. Secundam uero, quam superparticularem nuncupant, in qua maior numerus præter id quod minorem compræhendit semel totum, diuidit ipsum deinde, partemq; diuisam superponit toti, sed partem quam uocamus aliquotam, id est, ex qua aliquoties replicata fit totum. Harum prima est sesquialtera, inter binarium & ternarium, Ternarius enim binarium compræhendens, addit insuper unitatem, quæ bis resumpta binarium efficit. Secunda sesquitertia, inter quatuor atque tria, atque ita in infinitum per modum continui diuisibilis infinite proceditur. Tertia est superpartiens, quæ toti superaddit partem, quæ aliquoties accepta totum proprie creare non ualeat. qualis est inter quinarium & ternarium. Nam quinarius ultra ternarium adiungit binarium, qui & semel sumptus non implet ternarium, & bis acceptus excedit. Proportio hæc quia totum diuidit in partem restitutioni totius ineptam, inepta uidetur ad consonantiam, in qua omnis diuisio in totum, & multiplicatio in unum necessario restituitur. Secunda uero apta censetur, quoniam & si diuidit, tamen ab ipsa restitutionis facilitate non errat, & in ipsa termini esse inuicem commensurabiles iudicantur. Differentia enim inter duo atque tria est unitas. hæc uero communis est utriusque mensura. Accepta enim bis, metitur binarium: ter accepta, ternarium. Sed inter quinarium & ternarium differentia est binarius: hic autem non potest aliquoties acceptus uel ternarium, uel quinarium ullo pacto metiri. Proportio uero prima concentibus accommodatissima est. Non enim diuidit, sed & multiplicando restituit, & restituendo multiplicat. Neque quærit aliunde mensuram, ut superparticularis, sed minor terminus maiorem metitur, in dupla bis, in tripla ter replicatus. Neque ab integritate, neque à simplicitate cadit. Superparticularis autem ab integritate quidem labitur: diuidit enim: sed seruat simplicitatem. per unam enim quandam diuidit partem. Superpartiens uero non modo amittit integritatem, sed etiam simplicitatem, ubi plures commiscet partes, in unum quiddam restitutioni totius ineptum. Idcirco hæc à consonantia dissonat, duæ uero superiores consonant, magis autem multiplex, maxime dupla. Nempe in hac non uidetur aliud proprie aliud superare, sed superari quodlibet à seipso. Nam in dupla binarius superat unum uno, Quaternarius binarium binario, similiterq; deinceps. Adde quod prima est inter primos numerorum terminos, unitatem scilicet binariumque progenita. Progenita inquam sola, absque aliarum commercio, quasi libera, & ab omnibus absoluta. Tripla uero, dum inter unum oritur atque tria, sociam habet sesquitertiam simul inter duo triaq; nascentem. Quadrupla quoque uidetur sesquitertiæ commisceri. Nam cum primum quadrupla nascitur quatuor inter & unum, oritur simul & sesquitertia quatuor inter & tria. Item dupla proxime oritur ab ipsa æqualitatis proportione. ab hac tripla & sesquialtera. Item à tripla quadrupla & sesquitertia nascitur, aliæque similiter. Quod quidem, nisi prolixitatem uererer, perspicue demonstrarem. Ad duplam igitur tanquam ad principium atque finem omnes aliæ rediguntur, eamque uel diuidunt, uel multiplicant. Dupla enim prima, integra, simplex, absoluta & æqualissima est, ut non mirum sit consonantiam ex hac ipsa nascentem esse omnium perfectissimam, & appellari Diapason, quia & ipsa per omnia protendatur, & omnes proportiones reducantur ad ipsam. Verum antequam consonantias prosequar, admonendi sumus, quem Græci Logon nominant, nos rationem proportionemq; nominare, & quam illi Analogiam, nos rationis comparationem siue similitudinem rationis & proportionalitatem rursus, appellatione uere tam eleganti quàm propria. Et proportionem quidem inter duos fieri terminos: & quando rite fit, conducens uidelicet ad melodias, definiri mutuam duarum quantitatum inter se commensurabilium habitudinem, ut dupla inter unum atq; duo, & sesquialtera inter duo atque tria, similesq; deinceps. Proportionalitatem uero definiri mutuam duarum proportionum comparationem. Ceu quando dicimus, quemadmodum se habent duo ad quatuor, ita quatuor se habet ad octo, per rationem uidelicet utrobiq; duplam. Quæ quidem comparatio, quia inter tres fit terminos, continua nominatur. Discreta uero est, quoties inter plures efficitur, ceu quando ita conferimus: Sicut duo ad quatuor, ita octo ad sexdecim sese habent. Item comparationem eiusmodi esse triplicem, scilicet arithmeticam, geometricam & harmonicam. Arithmeticam in numeri paritate consistere. Sic inter tria & septem medius est quinarius, numero eodẽ, scilicet binario alterum terminum superans, ab altero superatus, per proportionem utrinque bipartientem. Geometricam uero in rationis æqualitate sitam esse, in qua sunt multiplex atque superparticularis: quando uidelicet ita comparamus, sicut se habent tria ad nouem, ita nouem ad septem atque uiginti, nam utrobique tripla. Item quod est nouenarius iuxta senarium, idem est senarius iuxta quaternarium. Nam & hic, & ibi est proportio sesquialtera. Denique proportionem harmonicam in quadam similitudine collocant, per quã tribus terminis in ordinem positis, sicut maximus terminus aspicit minimum, similiter differentia inter terminos maior minorem respicit differentiam. Si enim ponas tria, quatuor, sex, differentia inter sex & quatuor est binarius: differentia inter quatuor & tria, unitas. sicut autem inter sex & tria dupla ratio est, ita inter duo & unum est ratio dupla. Viget hic altera quoque similitudo, scilicet portionum: Simili namque extremorum portione medius terminus excedit atque exceditur. Quaternarius enim superatur à senario per tertiam senarij partem: superat quoque ternarium tertia ternarij parte. In hac utique artificium uersatur harmonicum, quod proportiones quidem superpartientes quasi disgregatas dissonasque deuitat, multiplices autem & superparticulares admittit, componens duplas ex sesquialtera atque sesquitertia, per harmonicam qualem diximus rationem concordi uarietate gaudentem. Amat uero, quemadmodum dicebamus, cõparationes multiplices, necnon superparticulares, ea insuper ratione, quod in his tanta est ad idem restituendum procliuitas, ut quando plures rationis eiusdem inuicem componuntur, medium in se ductum tantundem multiplicet, quantum extrema si inuicem perducantur. Pone duo, quatuor, octo: sicut autem bis octo, sic & quater quatuor, sexdecim procreant. Item pone, quatuor, sex, nouem: sicut ergo quater nouem, sic etiam sexies sex multiplicant sex atque triginta. Similiter si duo inter extrema media interieceris,

puta

puta inter duo atque sexdecim posueris quatuor atque octo. Omnes enim hi deinceps numeri dupla proximum ratione conspiciunt. Si ergo duo in sexdecim ducas, tantundem reportabis, ac si quatuor in octo perduxeris. Idem contingit in cæteris tam super particularibus quàm multiplicibus. In superpartientibus autem non fit idem. Dispone tria, quinque, septem. Sicut à septenario ad quinarium est habitudo superbipartiens, sic à quinario ad ternarium. Vtrobique enim duæ quædam partes toti insuper apponuntur. Si ducas ternarium in septenarium, non eundem numerum procreabis, ac si quinarium in seipsum. Primo itaque gradu sunt multiplices: quoniam præter id quod modo dicebamus, per eas numeri omnes respiciunt etiam unitatem, dum aspiciunt numeros. Secundo gradu superparticulares: quia etsi unitatem ipsam non spectant, semper tamen unam quandam spectant partem ad integrum unum accommodatam. Tertio superpartientes: quia horum neutrum uidentur aspicere. Quamobrem hanc odit habitudinem facultas harmonica, tanquam concordiæ reluctantem. Optat enim, uel ex ipsa æqualitatis proportione uniuocum unisonumque conficere: uel ex rationali, id est multiplici & superparticulari inæqualitatis proportione, æquiuocum æquisonumque conflare. Talem uero equisonum conflat ex dupla, qualis unisono fit quàm proximus: quia in dupla & minor terminus maiorem metitur, metiendoq; adæquat: & maior ubi minorem superat, nō alio numero quàm ipsomet minore, ut ita dixerim, exuperare uidetur.

QVOD IN MVSICIS CONSONANTIJS UNUM EX MULTIS EFFICITUR, PER QUOD CONSONANTIA DEFINITUR.

CAP. XXX.

Qvemadmodum medici peritissimi certos inuicem succos certa quadam ratione commiscent, per quam in unam nouamque formam plures atque diuersæ materiæ coëant, & ultra uim elementalem uirtutem quoque cœlestem mirifice nanciscantur, quod in Mithridatis confectione, & Andromachi Theriaca est manifestum: similiter artificiosissimi Musici grauissimas uoces quasi materias frigidas, uoces item acutissimas quasi calidas, rursus mediocriter graues ut humidas mediocriter, & acutas ut siccas, tanta ratione contemperant, ut una quædam forma fiat ex pluribus, quæ ultra uocalem uirtutem consequatur insuper & cœlestem. Quod quidem ex eo quod Democritus Theophrastusque aiunt, & Pythagoras effectu probauit, euidenter apparet. nam certis concentibus morbi quidam tam corporis quàm animi mirabiliter curari dicuntur, ut non mirum sit ueteres sapientes in idem, id est, Apollineum numerum, tam medicinæ quàm musicæ originem retulisse. Vtraque enim medicina est. Sed altera quidem ex corpore animam, altera uero ex anima curat corpus. Accommodatissime etiam Apollini melodiæ fonti uaticinium tribuerūt. Sola enim melodia ab omnibus quotcunque distrahunt animum retrahens, contrahit in seipsum, in auditum quendam, ut ita loquar, interiorem: quo non uoces solum, sed & rationes uocum percipiuntur: sedatisque perturbationibus cœlesti contemperat harmoniæ, diuinaque cœlitus effundit oracula. Sed ne quis forsan neget ex acuta grauique uoce tertiam fieri communemque uocalem formam, cogitandum est graues uoces acutis perfectius commisceri posse, quàm succis succi permisceri dicantur. Primo, quia uocales materiæ ob subtilitatem suam continuumque motum uniformemq; in cunctis corporis aërei qualitatem, facilius consummatiusque quàm succi & crasi, & ad motum ineptiores, & qualitatibus admodum discrepantes, conflantur in unum. quod si in unum, ergo & ad unam nouamque formam aptius parantur concipiendam. Deinde quoniam instrumentum uocis naturale, intrinsecum, uirtuti uitali, animali, rationali quàm proximum atque obedientissimum, facilius perfectiusque arti obtemperat musicæ, ad unum ipsum quo spectat, conficiendum, quàm extrinseca medicis instrumenta: atque etiam si pulsetur cithara digitis, fidelius obsequentur musici uoto fides, quàm medicis herbæ. Ac si in herbarum congestam molem ultra industriam & operam medicorum agit deinde natura, & tempore quidem certo, multo magis in uocalem materiam tractabilem admodum & formabilem agit natura subito: natura inquam ubique uiuens uiribusque munita cœlestibus in materiam cœlo similiorem & quasi uiuam. cui quidem repente nouam, uiuam, mirificam adhibet formam, per quam occulta uirtute uires suas in corpus experiatur & animum. Proinde quemadmodum in corpore ex elementis quatuor naturaliter constituto; qualitates elementorum quatuor, unam, & ut quidam nominant, quintam conficiunt complexionem, uidelicet subiectam uirtuti speciali occultis modis cœlitus prouenturæ: sic & uoces plures rite commixtæ unum quendam inuicem resonant reboatum uirtutis nouæ atq; mirabilis fundamentum. Nam si ex sonante cithara in citharam similiter temperatam resonat repente nonnihil: & ex chorda uibrata, statim in chordam æque tentam transit uibratio similis: cuinam dubium sit ex pluribus uocibus una quadam ratione conflatis, unam subito nasci quasi formam communem cunctis, per quam plura sint unum, ideoque ut unum percipiantur à sensu, & in unum quendam congrediantur effectum. Constat enim idem ex uoluptate sensus, in quo cum una forma fit ex multis, oblectatio plena prouenit ex una similiter forma, quæ congrue conficiatur ex multis. Hinc fit, ut audire diutius unisonum tædeat, in quo sine ulla inæqualitate sentiatur æqualitas. Fit insuper, ut dissonus offendat sonus, in quo in unum differentia non conspirant. ideoque multa perspicue discernuntur à sensu, & ab ipso quasi gustantur ut multa. Gustantur inquam, quia sic ferme ad uocum, ut gustus ad saporum afficitur mixtionem. Hinc propheticum illud: Dulciora melle ori meo eloquia tua domine. Denique siue graues soni acutos absorbeant, siue acuti graues occupent, non prouenit delectatio, & tamen unio quædam ubique requiritur. Quum uero unio, uel ex absorbente, uel ex occupante non placeat; reliquum est ut sola placeat, quæ noua & efficax ex moderata quadam conflatione resultat. Hinc igitur consonantia definitur, soni grauis & acuti mixtura uniformiter ad aures suauiterque accedens. Est autem mixtura hæc ei similis, quæ in saporibus gustui satisfacit: in quibus sapor dulcis nimium atque pinguis, uoci remissiori admodum grauiorique similis iudicatur: sapor autem acutissimus, acutissimæ. Sed dulcis sapor acrimoniæ mixtus, uocem refert moderate grauem. Mixtus uero salsedini, uel acumini, mediocriter acutam repræsentare uidetur. Ac tum demum permixtio multiplex implet sensum, quum non discernitur ut multiformis, sed seipsam insinuat uniformem. Tradunt Physici sonum in orbicularem figuram multis gradatim amplificatam circulis ad aures peruenire, non aliter quàm qui in stagno ex iactu lapidis ab alto circuli multiplicantur ad littus. Concentum uero ex grauibus acutisque conflatum, uelut unam formam, & hanc rotundam quidem, sed oualem illabi auribus arbitrantur. In qua quidem octaua uox quasi per acutiorem uerticem, uocis primæ latitudinem sibi continuans, ex seipsa atque prima unam iam conflat uocem: atque sicut oculus oualem rotunditatem tanquam unam uidet figuram, quamuis hinc latam magis, inde minus: sic auditus uocem ex graui octauaque resultantem haurit tanquam unam, ab amplo quodam profundo quasi in acutam sublimitatem oui instar gradatim sese ac suauiter attollentem. Hinc fieri arbitramur, ut & natura eiusmodi quasi figuram audiendi instrumento tribuerit, similemque instrumento loquendi, & ars præterea similem quoad fieri potuit musicis instrumentis. Ea certe consonantiora sunt, quæ ouali figuræ propinquiora.

QVAE CONSONANTIAE EX QUIBUS PROPORTIONIBUS ORIANTUR.

CAP. XXXI.

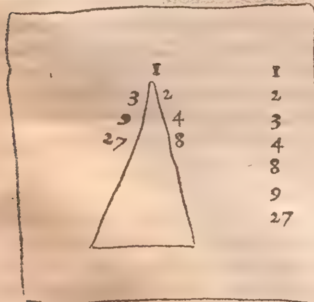
Pythagoram ferunt, quum apud ærarios fabros annotauisset ex malleorum ictibus consonantiam lege ponderū prouenire, collegisse numeros, quibus sibi cōsentiens diuersitas ponderum continebatur. deinde tetendisse neruos tam uarijs ponderibus alligatis, quàm uaria in malleis fuisse didicerat: atq; hinc manifeste considerauisse, ex neruo qui super alium sesquioctaua ratione protendebatur, aduersus alium discerni tonum, id est plenum integrumque sonum, qualis erat nouem ad octo proportio. Neque potuisse tonum in duo hemitonia inter se æqualia distribuere; quando neque nouenarius in partes duas secaretur æquales: sed inuenisse hemitonium alterum quidem esse paulo maius dimidio, alterum uero paulo dimidio minus, quod ille Diesim, Plato Limma uocauit. Quantum uero deficiat hemitonium minus ab integro tono, & à uero hemitonio, Plato in interuallo horum indicat numerorum, scilicet inter ducenta quadraginta tria, atque ducenta quinquaginta sex. Quum enim octaua pars minoris illius numeri sit triginta, & propè semis, hic uero maior numerus super minorem illum addat duntaxat tredecim, neque tonum reddit, neque integrum hemitonium. Animaduertit deinde Pythagoras integram plenamque toni, ut ita dixerim, latitudinem duobus sonis & uno interuallo constare: atque ita prima consonantiæ adeptus est elementa. Quarum prima diapason extitit, ex prima uidelicet proportione, id est, dupla resultans, ubi scilicet chorda hæc super illam ex duplo pondere, duplo

duplo magis tenta, dum pulsarentur ambæ, duplo uehementius citiusque in suam sese recipiens rectitudinem, uocem longe acutiorem uicissim longe grauiori reddebat, adeo tamen amicam, ut quasi unicus appareret sonus seipso hinc angustior, inde amplior. Sonum hunc ubi occurrebat acutior, modulando metitus est in octauo altitudinis gradu à graui, connumerato uidelicet graui, esse locatum: item octo quidem sonis, & interuallis septem, tonis autem sex ferme constare. Præterea ubi inter fides ratio intentionis remissionisq; sesquitertia erat, inuenit consonantiam diatessaron, tonos quidem duos, & hemitonium minus, sonos autem quatuor, & interualla tria compræhendentẽ. In sesquialtera uero reperit diapente, & in hac tonos tres, & hemitonium minus, sonos uero quinq;, & quatuor interualla percepit. Animaduertit deinde diapason ex diatessaron & diapente componi: quia ratio dupla quæ gignit diapason, ubi habet medium, ex sesquitertia & sesquialtera, ex quibus illæ fiunt, constituatur. Prima enim dupla medium habens duorum est ad quatuor, composita ex sesquialtera inter tria atque duo, & ex sesquitertia inter quatuor atq; tria. Sed in habitudine tripla diapason diapente considerauit, habentem sonos quidem duodecim, sed undecim interualla. Nam diapason quidem in dupla, diapente uero in sesquialtera sedem habet. At sesquialtera duplæ cõtinuata efficit triplam. Sex enim aduersus tria dupla est. Adde nouem, unde ad sex nascitur sesquialtera, statim triplam à nouem habebis ad tria. Neq; tamen fit tripla, si duplæ adieceris sesquitertiam, utpote si illi senario adiunxeris octonarium. deest enim sesquioctaua, scilicet nouẽ ad octo. Et quoniam sesquitertia duplæ addita, fit superpartiens, ut octo ad tria. est enim hic habitudo dupla superbipartiens per bis sesquitertiam: ideo Pythagoras prohibuit ultra duplam, id est diapason repente continuare per sesquitertiam diatessaron: quamuis Ptolemæus alicubi subiunctionem hanc admittat. Commode uero adiungitur sesquitertia triplæ. Hinc enim fit proportio quadrupla, & per quadruplam consonantiam disdiapason, habens sonos quindecim & quatuordecim interualla: puta si posita tripla inter nouem atq; tria, subiunxeris duodenarium, qui est aduersus nouenarium sesquitertius, acquires subito quadruplam ex duodecim ad tria nascentem. Vltra uero quadruplam progredi uetat gratia melodiæ, non solum quia ex uehementiori motu fractioneque in sensum prouenit uiolentia, sed etiam quia cum primum ultra primam quadruplam quincupla nascitur inter quinque atque quatuor, oritur simul superbipartiens inter quinque atque tria, quæ dissonantiam intermiscet. Sed ut citra quadruplam redeamus, uetat etiam uitãdi torporis gratia infra sesquitertiam sæpe descendere. Vetat sesquitertias sæpe duas continuare, tum quia alioquin displicent, tum quia non implent duplam atque diapason. Si disponas nouem, duodecim, sexdecim, sesquitertias quidem duas habes, duplam uero nequaquam: deest enim sesquioctaua, scilicet decẽ & octo, ad sexdecim, ut dupla à decem & octo nascatur ad nouem. Neq; libenter geminas continuat sesquialteras, hę nanque continuæ duplam superant sesquioctaua. Quod quidem si quatuor, sex, nouem descripseris, deprehẽdere poteris. Hic enim duæ sunt proximæ sesquialteræ à quatuor usq; ad nouem. Nouenarius autem octonarium, qui duplus est ad quatuor, sesquioctaua superat portione. Ex hoc apparet potentiam sesquialteræ uero duplæ dimidio esse maiorem. Ex quo etiam patet potentiam sesquitertiæ tantũdem dimidio esse minorem: quandoquidẽ ex ambabus dupla creatur. Superatur quidem sesquitertia à sesquialtera per octauam unicam portionẽ. Ab octo enim ad sex habes sesquitertiam, sed à nouem ad sex habes sesquialterã. At uero à nouem ad octo sesquioctauam: & hac ipsa sesquioctaua parte compræhendis sesquitertiam à sesquialtera superari. Meminisse uero oportet diatessaron, id est comparationem sonorum quatuor ad quartam altitudinem ascendentium per se quidem auditam non approbari, recipi tamen ex eo libenter, qui facile tono addito fit diapente gratissima uocis quintæ concordia, item quia si cum diapente connectitur, diapason conficit omnium perfectissimam. Neq; uero turbare quenquam debet, quod cum dixerimus diatessaron quidem quatuor, diapente uero quinque sonos habere, tamen diapason ex utrisq; compositam sonos non plures dicamus habere quam octo. Nam ubi de compositis agimus consonantijs, ita in quatrichordis inuicem coniugatis fides ipsas disponimus, sonosque continuamus, ut ultimus primæ consonantiæ sonus, sit primus secundæ in ipsa compositione sequentis. Hinc ergo res admonet, ut ad septichordum Terpandri regrediamur, in quo quarta chorda bis pullatur, ut quodammodo euadat octochordum. Quam quidem coniugationem propterea secutus, ut arbitror, est Terpander, quia multiplicatio uocum manifeste inter se discrepantium ad sonum usq; septimum augetur. Octauus autem iam mira quadam similitudine redit ad primum: quemadmodum & ratio dupla per quam creatur, restituit minorem quem superat numerum, dum eundem excedit eodem. Nonus reuertitur ad secundũ, & dissonat ut secundus. Decimus ad tertium, & consonat sicut tertius. Vndecimus ad quartum. Duodecimus ad quintum. Ad sextum tertiusdecimus. Sed quartusdecimus redit ad septimum. Deniq; quintusdecimus ad octauum, & cum octaua simul ad primũ. Primum uero grauissimumq; sonum Hypaten nominant. Sequentem, Parypaten. Tertium, Lichanõ. Quartum, Mesen. Quintum, Paramesen aut Triten. Sextum, Paraneten. Septimum sonum uero, Neten. Prȩterea si in qualitate motuq; diuturno comparatio fiat, Hypaten cum Saturno, sequentesq; sequentibus planetis ordine cõferemus. Sin autem in motu diurno eiusq; celeritate uel tarditate, uicissim Hypaten cum Luna, sequentesq; deinceps cum planetis superioribus comparabimus. Inueniemusq; graues in cœlo sonos mixtos acutis, eosdemq; orbes altero quidem motu acutum tonum edere, altero uero grauẽ. Item ex ingentibus globis ingentes, ex diuinis diuinos, ex multiplicibus reuolutionibus pari ratione multiplices. Et quemadmodum ultra septimum sonum reuolutio fit in idem, sic super planetarum septem distinctos orbes, omnia reuolui in unum orbem, in seipso eiusmodi septenarium mirabiliter complectentem. Sed de his aliàs. Redeamus ad consonantias, easq; iam fine quodam proprio concludamus. Hæ quidem tres apud ueteres numerãtur. Prima Diatonica, in qua quodlibet quadrichordum per hemitonium minus procedit, & tonũ atq; tonum, quam tum sapientes alij, tum Plato uel maxime ante alias comprobant, tanquam maxime omnium naturalem. quandoquidem ab hemitonio minore quasi molli materia ritu naturæ procedit ad ualidiorem toni materiam, formamque habet simplicem, & mansuetam simul atque robustam. Adde quod potissimum conuenit quadrichordo, in quo Diatessaron ex geminis tonis & hemitonio procreatur. Secunda consonantia, Chromatica nuncupatur, quæ per hemitonium minus atque hemitonium maius, & triemitonium, discurrere consueuit. sed hanc utpote molliorem philosophi reprobant. Tertia nominatur Harmonica, progrediens per quartam ferme toni partem, rursusq; per quartam similem atque Ditonum. Hanc quoque non probant ob perceptionis & usus superstitiosam difficultatem. Multa uero quæ in præsentia ad eadem spectantia prætermittimus, in octauo Epistolarum nostrarum libro diligentius pertractamus.

DE HARMONICA ANImæ compositione. CAP. XXXII.

Deus Animam mundi procreaturus, eam ex indiuidua atque diuidua conflauit essentia. Prima hæc apud Platonem diuisio, in essentiam scilicet & indiuisibilem proprietatem atq; diuisibilem, est communissima. Nam quod indiuiduum dicit, continet in se quod neq; secundum locum secatur in partem extra partem, neque secundum tempus à priori diffluit in posterius. Per primum quidem appellatur idẽ: per secundum status & stabile. Similiter quod diuiduum nuncupatur, in seipso cõplectitur & quod loco diffunditur, & quod tempore labitur. Per primum quidem appellatur alterum: per secundum motus & mobile: motus inquam in naturalibus. Quapropter sub illa diuisione quæ dicebat animam ex essentia indiuidua & diuidua glomerari, quinq; rerũ genera quodammodo continẽtur, essentia, idem, alterum, status, motus. Plato uero breuitatis gratia non replicat quinq;, sed tria. Repetit enim essentiam, idem, alterum, quasi sufficiant. Nam ad idem quidem sequitur status, ad alterum uero motus. Atque uicissim ad statum sequitur idem, ad motum similiter alterũ. Inquit autem deum ex essentia, & eodem, & altero unã conflauisse naturam tam exacta commixtione, ut in essentia eius ubiq; idem inesset & alterum, atq; uicissim in ipso eius eodẽ inesset & alterũ & essentia, rursus in ipso eius altero & essentia lateret & idem. Nam essentia per idem habet ut & secum ipsa alijsq; congruat: per alterum, & quodammodo in se distinguitur, & multo magis à cæteris. Idem uero & alterũ ambo ut existant ab essentia sortiuntur. Sed idem à seipso conuenientiam possidet, ab altero differentiã. Ipsum uero alterum à se quidem differentiam, sed ab eodem congruitatem simul & ordinem. Horum uero congeriem generum Plato conducere putat animæ ad res omnes tum iudicandas, tum etiam peragendas. Nempe, quoniam ex essentia constat, quid sit unumquodque definit: quia ex eodem, cognoscit quid simplex: & si compositum, qua unione coniunctum, & quomodo secum ipso alijsque consentiat: quia ex altero, quid sit diuersitatis in quolibet, & qua conditione uel in se digeratur, uel secernatur à cæteris: quoniam ex statu, quale & quo pacto, quoduis in seipso permaneat: quia ex motu constat, agnoscit à quali res quæq;, & quali ratione dependeat, item qualia & quomodo

quomodo faciat. Præterea per essentiam, dat esse rebus: per idem, res sibi coniungit & alijs: per alterum uero seiungit: per statum in natura propria confirmat & ordine: per motum mouet, & efficit ut moueatur & agant. Quamobrem non immerito Plato in anima fabricanda, rerum omnium genera certa quadam ratione commiscet. Mixta uero hæc inuicem ait harmonica ratione, non arithmetica, alioquin iniusta foret alicubi distributio: neq; geometrica tãtum proportione, alioquin tãta foret æqualitas in mixtura, ut cum extrema corporum diuersitate proxime conspirare non posset. At harmonica ratio uariorum similitudine constans, & dissimilia facit similia, & inæqualia communi quadam æqualitate connectit. Eiusmodi autem est animæ, tum ad seipsam, tum ad corpora qualitas & officium. Siue enim agat secum ipsa, tam intelligentiæ, ut ita loquar, identitati quandam miscet alteritatem, quàm rationis alteritati quandam identitatem. Similiter in imaginatione facit & sensu. Siue agat in corpus, in ordine quodam stabili quasi identitate producit motionis alteritatem: quod apparet in cœlo: item sub cœlo in ipsa generationis alteritate per continuatũ ordinẽ seruat identitatẽ: & utrobiq; conseruat essentiã atq; restituit. Quamobrem deus animam mundi componens, utitur harmonica ratione, tum in rerum generibus inuicem commiscendis, tum in portionibus ipsis, quas ab eis accipiebat ad animam componendam, tum in animæ uiribus ortum eius euestigio comitantibus, tum in mundi sphæris animæ cõgruentibus. Talem uero mixturam animæ conuenire, Plato non solum rationibus perscrutatus est, sed etiam coniecturis acceptis à mundo diligenter auspicatus. Cum enim mũdi corpus, & sub anima positum, & eius gratia factum, & ab ea rectũ, motum reformatum contemplaretur, naturæ consentaneum iudicauit, ut à figura mundi uelut imagine, formam quandam eius animæ tanquam exemplar coniectaremus. Quibus itaque proportionibus sphæras mundi compositas, dispositas, agitatas, suspiciebat, eisdem ferme, id est harmonicis rationibus eius animam auguratus est esse contemperatam: ut quemadmodum apud musicos à concentu artificiosæ mentis profluit, & concentus in uocem, sic ab harmonia cœlestis animæ in mundum transeat harmonia. Sed Platonem ipsum iam audiamus. Vnam principio accepit portionem ex uniuerso. Secundam uero primæ partis duplam. Deinde tertiam, quæ secundæ quidem sesquialtera esset, primæ uero tripla. Postea quartam, secundæ duplam. Quintam deinceps, tertię triplam. Sextam primæ octuplam. Postremo septimam, quæ partibus sex & uiginti primam excederet. Hæc ille. Constituamus ergo triangulum in cuius apice locata sit unitas, à qua terni utrinq; numeri profluãt, hinc pares, inde similiter impares: hac uidelicet ratione, ut à parte altera post unitatem primum duo, deinde quatuor, demum octo: altera ex parte sub unitate similiter primum tria, deinde nouem, postremo septem atq; uiginti. Prima itaq; portio quã accipit deus ex ipso generũ, ut ita loquar, fermento ad animam effingendã, est unitas. Secũda binarius, primę duplus. Tertia uero ternarius, cuius ratio tripla est primæ, hoc est unitatis, sesquialtera uero secũdæ, id est binarij. Quarta portio quaternarius, duplus secundę, hoc est binarij. Quinta nouenarius, cuius tripla ratio tertiæ, id est ternarij. Sexta octonarius, cuius octupla ad primã, id est unitatẽ proportio. Septima uigintiseptem, ratio quidem ad nouenariũ tripla, unitatẽ uero excedens partibus sex atq; uiginti. In his utiq; numeris rationes omnes cõpræhendit harmonicas. Nã in sesquioctaua inter nouem & octo proportione, progenuit tonũ Musis nouem obtemperantẽ. in sesquialtera inter tria & duo Diapente, gratiã uocis quintæ Venereã. In sesquitertia inter quatuor atq; tria Diatessaron Mercurialem uocis quartæ naturã, sese consonantijs accommodantẽ. In dupla, inter duo & unũ, itẽ inter quatuor & duo, rursus inter octo & quatuor, Diapason, id est uniuersam & absolutã octauæ uocis peperit melodiã Apollini dedicatã. In tripla inter tria & unum, itẽ nouẽ inter & tria, rursus uiginti septem atq; nouẽ, Diapason Diapente, id est octauæ simul & quitæ Iouialẽ cõposuit symphoniam. In quadrupla inter quatuor & unũ, & octo atq; duo, symphoniã cõtexuit Disdiapason, iterum per sonos quindecim Apollini concinentẽ. Venustatem uero, tum uocis tertię, principijs inseruit Diatessaron, tũ uocis sextæ, finibus subnexuit Diapẽte: ut delicatiori uocis utriusq; mollitie, hinc quidem secundæ uocis, inde uero septimæ asperitas leniretur. Ita enim tertia uox, & sexta sunt mollitie similes, sicut secunda cadens

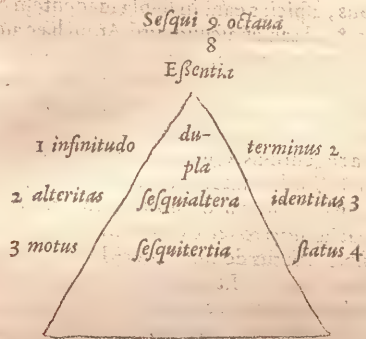
à prima, item septima degenerans ab octaua, sunt asperitate persimiles. Principio ubi deum ait accepisse portiones septẽ, mysteriũ tetigit, tũ in musica, tum etiã in natura. In musica quidẽ, quoniã ad septimũ usq; gradum omnis uocũ progreditur discrepantia: post quẽ fit ad eadẽ reuolutio. In natura uero, tũ quia multa per septenariũ in naturalibus transfiguntur, qua de re cæteri Platonici satis multa dixerunt: tum quia septenarius unitatem habet, ut copulam geminæ trinitatis: atq; ex his geminis & seipsa rursus explicat trinitatẽ. Eiusmodi uero est uniuersi similitudo. Quod quidem in tria principio distribuitur. Vnde Plato hic ternariũ commẽdauit. Distribuitur inquã in æterna & temporalia, horumq; media. Aeterna sub trinitatis proprietate possident in essentia quidem simplicitatem, in uirtute uero stabilitatem, in actione reflexionẽ. Temporalia uicissim in trina dimensione cõpositionem habent essentiæ, iterũ uirtutis mobilitatem, actionis deniq; transitũ. Inter has uero trinitates æternorũ atq; temporaliũ, anima medium obtinens, gradũ efficit septimum. Efficit quoq; nonum, hic etiã à Platone laudatum. Nonũ inquam, quoniã ipsa tres habet uultus. Nam & ad seipsam, & ad superiora, inferioraq; conuertitur. Iuuat hic antequam reuertar ad septenariũ parũper adhuc ternariũ unà cum nouenario commendare. Trinitas numerorum prima, principiũ & medium, finemq; rerum continere uidetur, atq; sola inter numeros ratione quadã indiuidua continere. Siquidem singula hæc singulis significat unitatibus. Præterea siue causas rerũ percurrere libeat, triplicem in causis inuenies proprietatem. Sunt enim causæ in seipsis, efficiunt effectus, & factos reducendo perficiunt. Siue ad effectus descendas considerandos, depræhendes similiter trinitatem. Nam & effectus sunt in causis, procedunt ab illis, conuertuntur ad illas. Siue ad animam te contuleris, quæ sublimes causas cũ infimis connectit effectibus, aspicies eam in seipsa manentem & declinantẽ ad effectus, & ad causas ascendentẽ. Atqui hæc anima triplici septenario regit mundum. Primo quidem ocultis quibusdã septem uiribus planetarũ in firmamento per causas dominantiũ. Secundo septem planetarũ formis, in globis septẽ firmamento subiectis. Tertio septẽ muneribus planetarũ, generationẽ sub Luna regentibus. Quippe cum sub Luna, uiuificũ quidem lumen Soli, calor autem urens Marti subijciatur: in terra superficies uaria Mercurio, moles autẽ tota Saturno. At in medijs regnat humor: & aërius quidem obtemperat Ioui, Aqueus uero Lunæ, Mixtus deniq; Veneri. Item agentes causæ sequuntur Solem, Materiæ Lunam: Fœcunditas causarum agentium Iouẽ: Materiarum fœcunditas Venerem: Expeditio ad effectũ uelox Martem atq; Mercurium. Illũ quidem propter uehementiam, hunc autẽ ob ipsam dexteritatem multiformemq; uirtutẽ. Cunctorum uero continuatio permanẽs Saturno potissimũ dedicatur. Cæterum hic per tres septenarios ordo progreditur à septenarijs, qui secundum tres animę mundanæ uires distribuuntur. In hac enim intelligẽtia est circulus stabilis. Circulus quidem, quia illuc unde est, reflectitur. Stabilis, quia subito. Sub intelligẽtia quasi sub firmamẽto tres sunt uires, scilicet ratio uniuersalis, imaginatio, uegetatio. In ratione sunt tres circuli quodãmodo mobiles atq; tẽporales. Primus ab anima ad causam amandam, atq; uicissim, naturali quodã instinctu clàm ita ferente. Secundus à rerũ causis ad effectus considerãdos, atq; conuerso. Tertius à formis Ideisq; magis uniuersalibus ad minus uniuersales decursus uicissimque recursus. In reliquis duabus animæ uiribus omnino sunt circuli quatuor similiter temporales, in utraq; bini. Primus ad causam suam reflexio naturalis. Secũdus ab eisdem formis ad easdem certa quædã interuallis certis & perpetua reuolutio, per quam & in cœlo configurationũ, & sub cœlo transformationũ tẽporalis & certa reuolutio prouenit. Itaq; circuitus generationis necessario cœli circuitũ sequitur, hic uero circuitum animæ. Reuolutio animæ orbem intelligentiæ comitatur. Motus quidem animæ, si ab intelligentia penitus deseratur, statim tam in percipiendo quàm in agendo, solum transibit in rectum. Quod autem repetat semetipsam, similesq; per alia gyros glomeret, sortitur ab intellectu quodam superiore, qui & manens in se, & subito cõuersus in causam, largitur intelligentiam animæ, per quam quasi porrectam manum sistit animam natura propria uagabundam: motumq; eius irrequietum, & ad rectam extra se lineam naturaliter proniorem retorquet in orbem medium inter motum rectum atq; quietem. Hinc anima in semet reditura meat, mentemq; profundam circuit, & simili conuertit imagine cœlum. Sed de his in Theologia diffusius. Redeamus ad numeros.

SVMMA NVMERORVM HARMONICOrum ad compositionem Animæ conducentium. CAP. XXXIII.

VNitas in superiori figura significat ipsam animę unitatẽ, simplicitatemq; sublimẽ, & propriã diuinæ unitatis ima-

 ginem,

ginem,& in ipsa manentē. Dualitas processum animæ in proprietatem suam unitate inferiorem,& quadam iā ratione multiplicem. Trinitas regressum eius ad unitatem, tū propriam, tum diuinam. Quatrinitas progresionem animæ à se in materiam quatuor elementorum gradibus digerendam. Septenarius uirtutem eius per septem planetarum sphæras elementa recturam. Octonarius uim per octauam sphæram planetas gubernaturā. Nouenarius munus animæ octo sphæras in unam formā conciliaturum. Viginti septem numeri summa, plenitudinem eius omnia in omnibus collecturam. Nam uiginti septem summa supradictos numeros continet, atq; ex illis deinceps ordine positis, ut computanti patet, impletur. Neq; ab re pares in figura,& impares numeri describuntur, quo per pares quidem natura animæ diuisibilis, per impares autem indiuisibilis cogitetur,& fœminea simul uirtus, & mascula. Colliguntur quoq; numeri lineares,& superficiales,& solidi, ut cognoscamus animam penetrare per omnia, & amplificari passim penitusq; implere. Descendit utrunq; figuræ latus ad solidum utrinq; numerum. Hinc quidē ad octo inter pares, inde uero inter impares ad septem atq; uiginti. Vt cogitemus animam utraq; solida, scilicet tam cōposita quàm simplicia prorsus implere. Interualla uero numerorum dupla & tripla & reliqua quæ prædiximus, quid proprie in anima sibi uelint,& si apud Platonicos adhuc est ignotum, licet tamen in præsentia forsan hunc in modum, ut ita dicam, uaticinari. Describatur itaq; triangulus iterum, in cuius summitate sit essentia. In latere uero ubi numeri impares describebantur, designetur infinitudo,& deinceps alteritas atq; motus. At in latere ubi disponebantur pares, sit terminus, deinde identitas per ordinem statusq; sequatur. Hic quidem septē similiter habebimus limites, quorū anima sub eadem ad se inuicem ratione forsitā particeps fingi potest, sub qua ab initio descripti limites numerorū inuicem se respiciūt, ut anima eiusmodi proportione tā quinq; rerum genera, q̄ duo generū elementa, id est terminū infinitudinemq; participet.

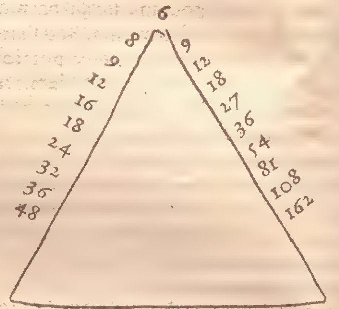
Sit igitur exempli gratia cōparatio essentiæ ad cuncta simul coniuncta, sesquioctaua. Forma enim totius cōmunis uno saltem excedit gradu quasi tono, proprias partium qualitates. Sit sub essentia infinitudo, id est, formabilis aptitudo. Comitetur hāc terminus, uelut ipsius forma. Sitq; termini ad infinitudinem proportio dupla. Superari enim oportet ab actu potentiam patiendi. Infinitudinem sequatur alteritas, sed terminum comitetur identitas. Atq; hęc ipsa identitas alteritatē superet sesquialtera ratione. Post hæc sequatur motus alteritatem, status autem identitatem. superetq; status motum proportione sesquitertia. Quod Plato significauit, dicens hæc ab illis uix superari. Quod si proportiones hic explicatas consideraueris, inuenies insuper triplas & quadruplas, sicut ab initio patuit in figura. Nam motum quidem ad infinitudinem, inuenies esse triplum, Statum uero ad eandem quadruplum. Cæterum ut excogitare possimus harmonicam participandi proportionem in anima, non solum secundum quinq; rerum genera & elementa duo, uerumetiam secundum uires proprias, septem gradibus distributas, reddamus iam singulas animæ uires, singulis uel generibus uel elementis. Sunt autem hæ uires, unitas, intelligentia, uoluntas, ratio, imaginatio, uis connectendi, uis generandi. Postremas uero has duas uires sæpe sub una uel naturæ uel uegetationis appellatione complectimur. Conferamus igitur hoc pacto, scilicet animæ unitatem, essentiæ: Voluntatem infinitudini: Intelligentiam termino: Imaginationem alteritati: Rationem identitati: Generandi uim, motui: Connectendi uirtutem, statui. Similesq; superiorum inter has uires, proportiones excogitemus. At si æquales in anima poportiones rerum alibi esse diximus, non Arithmeticam paritatem, sed æqualitatem harmonicam intelligi uolebamus.

PER INTERVALLA SPHAERArum Plato interualla rationum inter animę partes aucupatur. CAP. XXXIIII.

Qvemadmodum ex imaginis lineamentis sæpe uiuentis formę lineamēta conijcimus, sic ex hoc imaginario cœlestis animæ uultu, quē in speculari materia mūdi conspicimus, ueram eius faciem pro uiribus coniectamus. Dupla igitur & tripla & cætera interualla in prima numerorum figura descripta, Plato inueniri arbitratus in sphæris, ad animæ partes & uires, unde in sphæras translata sunt, retulit. Putauit enim quantum spatij à terra usq; ad lunam extat, duplum à terra ad solē usq; protendi: quātumq; ab ipsa usq; ad solem, triplum ab eadem esse ad Venerem. Rursus quantum à terra ad Venerem, quater tantum ab eadem ad Mecurium. Item quātum ad Mercurij stellam ab ipsa terra, nouies tantum à terra ad Martem. Et quantum à terra ad Martem, octies tantum à terra ad Iouē. Quantumq; à terra est usq; ad Iouem, septies & uicies tantum à terra usq; ad Saturni circum. Hic inter cætera uides grauiores planetas Iouem atq; Saturnum utrinq; per solidos numeros designari. Et si alibi ex nonnullorum Pythagoricorum opinione, alias interuallorum mensuras recensui, Platonicas tamen probabiliores existimo. Per hæc autem forsan intelligi possunt quæ in decimo de Republica de spheris obscurius inuoluuntur. Item per illa quæ de numerorum proportionumque uirtute tractauimus, coniectari possunt quæ in octauo de Republica de cœlesti circuitu,& numeris, & proportionibus implicantur.

QVOMODO REPLEANTVR DVPLOrum triplorumq; numerorum interualla. CAP. XXXV.

Plato postquam primam excogitauit figuram septem limites continentem, in qua duplæ atq; triplæ rationes cōprehenduntur, deinceps alteram effingi iubet figurā, adeo maiores numeros complentem, ut ubi duplæ sesquitertijs sesquialterisq; replentur, hæ quoq; mediæ sesquioctauis sic impleantur, ut sesquitertiarum spatia tonum capiant. Describamus ergo figuram primę similē, sed senarium ponamus in apice, post quem longo spatio subdamus eius duplum, id est duodenariū, idq; spatiū occupemus octonario simul & nouenario. Deinde similiter longo spatio uiginti quatuor post duodecim describamus, & in hoc ipso spatio sexdecim decemq; & octo ponamus, eodē ordine inter uiginti quatuor & quadraginta octo, uelut media triginta duo & triginta sex inserentes.

Hactenus duplorū latus absoluimus. Deinceps uero triplorum spatio consummemus, procul à senario secernentes decē & octo senarij triplum, atq; inter eos nouē & duodecim designemus. Similiter inter decē & octo & quinquaginta quatuor eius triplum, uiginti septem & triginta sex collocemus. Postremo à quinquaginta quatuor ad eius triplū, cētum sexaginta duo, per gemina similiter media, scilicet octoginta unū centumq; & octo progrediamur. Vt ergo ad primā figuræ huius duplam habitudinē reuertamur, consideremus inter sex & duodecim medietates duas, octo scilicet atq; nouem. Et octonarium quidem inter sex & duodecim ratione harmonica se habere. Nam & excedit senarium, tertia senarij portione: & exceditur à duodenario, proportione similiter duodenarij tertia. Item ad senarium sesquitertius est, sed duodenarius ad ipsum est sesquialter. Præterea differentia inter duodecim atq; octo quaternarius est. Differentia uero inter octo atq; sex, binarius. Sic igitur quatuor ad duo, sicut duodecim ad sex, duplicem continent rationem. In his uero, quæ diximus, artificium uersatur harmonicum. Comparemus quoq; nouem & ad sex per sesquialteram, & ad duodecim per sesquitertiam qualitatem,& ad octo per sesquioctauam proprietatem, qua resonet tonus: intelligemus profecto hac ipsa sesquioctaua duos sesquitertios colligari, id est, octo ad sex, nouēq; ad duodecim. Neq; deest medietas his numeris arithmetica: siquidem nouenarius senarium quidem excedit ternario,& à duodenario pariter ternario superatur. Similiter per rationes easdem in duplis sequentibus procedamus, colligantes duplas quidem per sesquitertias & sesquialteras: item sesquioctaua proportione sesquitertias geminas connectentes. Similiter ferme excepto tono per triplas discurrere licet. Quoniam uero sesquitertiæ rationes non solum ex duobus tonis fiunt, uerumetiam ex hemitonio,& hoc quidem minore, cui deest ad plenum hemitonium particula quædam, idcirco Plato inquit, in sesquitertijs portiunculam quandam esse relictam. Cæterum quidnam sibi uelit in anima figura hæc per ampliores numeros explicata, nondum satis uidetur à Platonicis explicatum, neque nos in

præsen

præsentia explicabimus: nisi forsan dum plura ac saltem duo media inter extremos terminos collocat, subintelligi uelit genera rerum elementaq; in anima, quæ opposito se inuicem modo respiciunt, qualitates duas inter se inuicem reddere. Velut si ubi terminus tangit infinitudinem, indefinitã reportet termini qualitatem: atq; uicissim ubi infinitudo tangit terminum, determinatam infinitudinis subeat passionem: præterea & in termino fit infinitudo quodammodo terminalis, & uicissim in ipsa infinitudine terminus indefinite progrediens. Accedit ad hæc quòd & inter ipsas animæ uires talia quædam cogitari media possunt, & anima ad suijpsius exemplar in mundo inter ea quæ longe distant, duo saltem media inserere consueuit. Tonus autem plenum significat motum pulsumq; animæ tam in seipsa quàm in cœlo. At hemitonium remissiorem in elementis, & usquadeo à primo deficientem, ut perfectionis eius dimidia minorem suscipiat portionem. Totus denique superior de harmonia tractatus triplicem concordiam significare uidetur, scilicet inter animam atque corpus, & inter animæ partes inuicem, atque inter partes corporis inuicem.

DIVISIO ANIMAE, MOTVS ET tempus. CAP. XXXVI.

QVod uero ait ipsam generum commixtionem in cõsummatione animæ fuisse consumptam, intellige animam à deo processisse perfectam, ut suam ferme ideam impleuerit. Diuisio præterea in longum, ostendit propriũ animæ motum naturaliter esse rectum, scilicet in sensum, & uegetandi siue mouendi naturam. Item ob id secat in duo, ut ostendat tum in anima duplicem esse rectũ motum, scilicet ad sentiendum atq; mouendum, tum ab anima in corpore similiter esse geminum, scilicet uniformem atque multiformem. Intersecat uero lineas duas ad animam figurandam, deinde eas reflectit in gyrum, indicans naturam animæ ex se ad rectum motũ procliuiorem, ab ipso deo per intelligentiæ munus circulari motui prorsus accõmodari: geminis inquam circulis, firmamento scilicet non erranti, ac post firmamẽtum orbibus peruagantium planetarum. Firmamenti quidem circuitus ipsam identitatis intelligentiæq; naturam proprie refert. Anfractus autem multiplices planetarũ, proprie naturam alteritatis inferiorumq; animæ partium repræsentant. Sed ex ipso interiori animi motu simul & tẽpore, tempus in mũdo unà cum motu consequitur. Tangit inter hæc pauca quædam atque communia, quæ ad Astronomiam pertinent: sed hæc facile quiuis uel mediocriter eruditus intelligit, & de his nimis multa Platonici quidam, tum Græci, tum Latini pertractant. Surgit mox quæstio de ideis ac de generibus animalium mundanorum, de quibus in theologia latissime pertractauimus. Præterea quod de ipsa deorum quorundam dæmonumq; genealogia recenset, quidnam habeat uerisimilis, in Theologia similiter & alibi declaratur.

QVAE A' DEO PROXIME, ET quæ per media fiant. CAP. XXXVII.

HActenus patere cuique potest, ab intellectu diuino mundi opifice animos deosq; mundanos & dæmones, & omnes mundi sphæras, speciesq; ipsas rerum absq; medijs caussis processisse. Quæ autem de materia prima sit inter Platonicos ambiguitas, narrauimus ab initio. Mandat ergo posthac architectus mundi filijs suis, id est, animabus sphærarum stellarumq; & dæmonum, uel etiam inferioribus angelis, ut ad imitationem sui, mixtionem sub luna rerum aggrediãtur, hominiq; subijciant omnia, rationalemq; eius animam ab ipso acceptam, corpori caduco concilient per uitam quandam irrationalem, partim ab ipsis, partim ab anima hominis dependentem. Notabis autem in ipsis dei uerbis quicquid proxime fit à Deo, sempiternum esse: & quicquid ulla ratione componitur, quatenus compositum est, esse etiã dissolubile. Sed quatenus per diuinam uoluntatem composita quædam ita conflantur, ut in eis unitas superet multitudinem, indissoluta seruari. Notabis insuper, ubi ait deum in suo habitu permanere dum mandat, ministros autẽ sequi, nihil mutabilitatis in Deo esse, dum mobilia regit & mouet: in ministris autem eius prouidentiam esse mutationi cuidam propinquiorem. Deniq; in his omnibus Mosaicum illud, Ego sum qui sum, cognosces mirifice confirmatum.

DE HOMINE QVOAD PERtinet ad animam atque corpus. CAP. XXXVIII.

RAtionalem hominis animam ait à deo ex eisdem rerum generibus eodem in cratere commixtis, atq; mundi animam fuisse conflatam. Crater significat ipsam uitæ rationalis ideam. Sed adiungit ex reliquijs superioris cõmixtionis fuisse confectam, significans particulares uitas uniuersali uita inferiores esse. Tum uero deus animas, id est singulos ordines animarum, singulis stellis accommodat. Adhibet & uehicula, id est æretherea corpora. Docet & fatales leges, dum animabus infundit formulas idearum, per quas animæ in se quandoque conuersæ, rationes rerum agnoscere possint. Quod autem de animæ descensu fatali atque circuitu inquit, alibi est expositum. Post hæc ministri dei fabricam humani corporis prosequuntur, occultis eam uinculis connectentes. Per uincula hęc occulta intellige complexionem hominis esse adeo temperatam cœloq; persimilem, ut uix in ea elemẽtalium qualitatum excessus appareat. Subdit deinde circuitus animæ in mole corporis impediri. Hic tu ante alia memento animam nostrã simili ratione atq; mundi animam contextam fuisse, similesq; circuitus possidere. Circuitum ergo intelligentiæ impediri ait, rationis uero circuitum distrahi, duabus præcipue rationibus: tum quia prius quàm adultum sit corpus, anima tota in fabrica corporis occupatur: tum quia quæ extrinsecus sensus mouent, in teneriori ætate offendunt uehementius, & propter nouitatem rerum animam circa corporea reddunt admirabundam. His ergo de caussis, diu & intelligentia à diuino uacat officio, & rationalis ipse discursus circa inferiora distractus, quasi demẽs, turbatur & fallitur. Sic igitur totus animus peruersam figuram subit, uitamq; ducit laboriosam, dum ratio cedit sensibus, perinde ac si quis caput pro pedibus humi figat, pedes uero pro capite tollat in altum. Iam uero quæ de membrorum corporis dispositione adducit in medium, satis à medicis pertractantur. In quibus id potissimum obseruabis, caput dici non principale solum, sed etiam totum in corpore. reliqua enim solum ut capiti seruiant, adiuncta fuisse. Ex quo colliges hominem contemplationis gratia esse natum. Sequitur de sensuum instrumentis. Quæ uero in his de uisu dicitur, à Chalcidio satis, & quæ de somnijs, alibi satis exponuntur à nobis. Considerabis mox firmam de caussis Platonis nostri sententiam: res qualitatesq; corporeas quæ non ex se, immo ab incorporea quadam caussa mouentur, & diriguntur ad finem, non esse reuera caussas appellandas, sed latentis prouidentiæ instrumenta. Caussam uero præcipuam esse uoluntatem prouidentiæ, ad exemplar sui sic omnia disponentis, ut optime se habere iudicat & decernit. Itaque finalem caussam præscriptam in prouidentia, summã Plato asserit caussarum. Tum confirmat iterum hominem esse natum ad cœlestia contemplanda, immo uero ad ipsum cœli motorem pro uiribus imitandum. Et quemadmodum dixerat uisum, sic & auditum contemplationis & disciplinæ gratia nobis esse tributum: item ut per sensibilem harmoniam animi quoq; motus harmonice componamus. Cæteros autem præter uisum auditumque sensus, quasi minus conducant ad speculandum, nihili pendit.

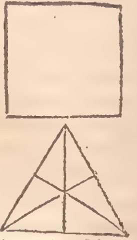
QVOMODO MVNDVS EX MENte & necessitate compositus sit. CAP. XXXIX.

POstquam tractauit de formali mundi ordine, quem ideo uocat intellectum, quoniam est intelligentiæ diuinæ simulacrum, tractat iam de materia mundi: quam ideo necessitatem nominat quia non propter seipsam, sed tanquam formis ultimis necessaria, est introducta. Item quia mundus ob eius admixtionem deforme nõnihil necessario patitur. Hinc illud: Mundus est ex intellectu & necessitate compositus: id est, ex ipso formarum ordine atque materia. Possumus quinetiam sub necessitatis nomine intelligere non materiam solum, sed animam quoque eius in primo processionis suæ signo uelut informem materiæ instar consideratam. Vtraq; enim, tã anima quàm materia, in primo originis suæ signo informis quidem est, sed facile est formabilis per intelligentiæ munus. unde & ipsi animæ rationes seminaq; formarum naturaliũ infunduntur, & materiæ qualitates atq; formæ. Quod autem ait, ante mundi dispositionem elementa quodammodo extitisse, intellige quasdam elementorum uires tum formatrices in anima, tum formabiles in materia. Item quod inquit, materiam ante mũdum absq; ordine fuisse iactatam, expone potentiam animæ motricem etiam ante intelligentiæ munera potuisse materiam agitare, sed procul ab ordine. Preterea ubi ait mundum à Deo exornatum fuisse persuasa prius Necessitate, sic accipe, ut prima illa materiæ animæq; natura quamuis cogitetur informis, tamen præparationem à Deo ad formas adeo formabilem susceperit ab initio, ut non potuerit esse paratior. Obseruanda inter hæc est illa distinctio, qua dicitur uniuersum in exordio libri in duo fuisse diuisum, id est, exemplar atque simulacrum: nunc uero distinguendum esse in tria, id est, exemplar, & simulacrum, & materiam.

Hic primo quidem uideri potest re ipsa idem esse, ipsum exemplar mundi & efficientem eius causam & finalem. Deinde totum mundi ordinem non tam substantiale quiddam esse, quàm inuisibilis mũdi simulacrum. Præterea quòd materiam & suprà secreuit à mente, & hic à mentis secernit simulacro, coniectare possumus materiam non tam per ideam propriam quàm per ideam formæ à Deo procedere, neque antecedenti proposito, sed quodammodo cõsequenti, ab intelligentia, ut ita dixerim, adinuentam. Tum uero & materiam esse, & quid sit, & quo pacto se habeat, ex perpetua transmutatione formarum diligenter ostendit: ex qua etiam materiales formas esse quodammodo falsas argumentatur. Deinde per eas ad ueras ideales'q; formas ascendit, quæ omnia in Theologia planius declarantur. Adduxit in medium multa materiæ nomina, scilicet speciem inuisibilem, Sinũ informem omniũq; capacem formarum, Naturam, Potentiam, Matrem mundi, Nutricem formarum, Subiectum, Receptaculum, Locum. Sed ex hoc loci nomine ridere licet Peripateticum adeo ineptum, siue maleuolum potius, ut dementiæ Platonem insimulet, quasi materiam uoluerit locum esse proprie mathematicum. Quod quidem per cætera materiæ nomina euidentissime confutatur. Deniq; ex eo quòd materia propriam sibi uendicat informitatem, argumentare unitatem sibi pariter uendicare. Si enim informis, ergo & indistincta. Si ita, ergo & unũ. At ex eadem informitate non sibi uendicat esse, sed per ipsam potius cadit ab esse. Cum igitur unum, atq; ens, non æquè materiæ congruant, eadem inter se esse non possunt. Est autem unum superius ente, quoniam latius sese fundit: præsertim cũ priuationi insuper cui non conuenit ens, tamen conueniat unum. Ex hoc rursus argumentamur materiam à summo tantum principio rerum posse produci.

QVOMODO PHYSICA CONSTENT ex mathematicis ac de elementis & mixtis. CAP. XL.

DEinceps Physica per mathematica probaturus, in primis mathematicorum doctrinam laudat tanquã omnis eruditionis ingenuæ uiam. Longum Laurenti foret in præsentia recensere, quot nostris temporibus mathematicam ingressi uiam, ad finem peruenerint exoptatum. Petrum Leonem Spoletinum nouimus mathematicorum maxime beneficio, non Aristotelicos tantum, uerumetiam Platonicos iam sensus penetrauisse. Florentiæ uero Baptistam Leonem Albertum ab eisdem disciplinis exorsum, opus in architectura pulcherrimũ edidisse. Quid dicam de Francisco Berlingherio nostro Nicolai filio? nónne hic mathematicorum beneficio fretus de Cosmographia uersibus scripsit egregie? Neminẽ uero turbet, quòd Plato Pythagoreorũ more ex mathematicis physica cõponere uideatur. Non enim intelligi uult naturalia corpora ex figuris & numeris tanquam ex elementis & partibus, sed tanquam ex terminis, quadam resolutione componi: quod uidelicet naturalia in illa quasi priora, ac ueluti terminos resoluantur. Nónne termini corporum dimensiones sunt atque figuræ? Numeri etiam termini figurarum? Præterea species naturales subiecto non solum communi, sed proprio indigent. Figuris autem satisfacit commune subiectum. At numeri, neque proprio, neque communi, neque ullo prorsus corporeo indigent fundamento. Ex quo patet figuras quidem naturalibus speciebus, numeros autem figuris esse priores. Triplicẽ ergo in rebus ordinem Pythagoras Platoq; cogitabant, specierum, figurarum, & numerorum. Triplicẽ similiter inter ideas, adeo ut & in rebus & in ideis, species in figuras, figuræ resoluantur in numeros: atq; certæ species figuris certis, certæ figuræ certis numeris quodam modo congruant, rerum ordine omnino sic exigẽte. Quamobrem ubi aiunt speciem ignis ex pyramidali figura, & pyramidem solidam ex triangulis quatuor, & hos ex quaternario ternarióue constitui, significare uolunt proprietatem quandam in his cunctis cõmuniter esse persimilem, & comparanda hæc inter se potius quàm componenda. Hac utiq; ratione figuram igni pyramidalem tribuit. Aëri figuram facies habẽtem octo, quam nominat Octaëdrã. Aquæ facies habentem uiginti, quam Icosaëdram uocat. Terræ facies sex habentem, nomine Cubum atq; Talum. Vniuerso denique duodecim facies possidentem. Et pyramidalẽ quidem figuram ideo conuenire uult igni, quia tenuis, & ad incisionem præ cæteris apta, ex paucioribusq; triangulis constituta: ideoq; omnium leuissima figurarum. Figuram uero cubicam terræ, quia solidissima atq; stabilissima sit. Figuras alias medijs elementis, quoniam ad motum atq; statum inter ignẽ & terram medio modo se habent. Dodecaëdram, quæ duodecim facies habet, congruere puta mundo propter sphæras duodecim, ac signa duodecim in Zodiaco. Resoluit autẽ solida in plana, plana uero in triãgulos, præcipue in eos qui rectanguli nominãtur. Quorũ unus Scalenus sit, id est scalaris, latera omnia inæqualia possidẽs. Alter Isosceles, id est æquicrurus, duo habens æqualia latera. Nam triangulum æquilaterem, in quo neque rectus angulus, neque linea in perpendiculum recta sit, minus componendis planis aptum existimat. Constituit ex Scalenis pyramidalem & octaëdram, Icosaëdramq; molem: cum pyramis ex triangulis quatuor æquilateribus constituatur, quorum quilibet in sex triangulos Scalenos diuiditur. Octaëdra figura ex octo similibus, quorum quisque in sex triangulos Scalenos similiter distribuitur. Icosaëdra figura ex uiginti similibus, quorum quilibet similiter in sex Scalenos euadit. Isosceles autem triangulus figuræ cubicæ dicitur elementum. Quatuor enim Isosceles trianguli concurrentes quadrangulum complent. Ex huiusmodi uero quadrangulis sex Cubus efficitur. Denique Dodecaëdram figuram mundo, ut dicebam, accommodauit, quoniam siderum formæ duodecim suspiciuntur in zodiaco, quorum quælibet in partes triginta secatur. Similiter in figura dodecaëdra intueri licet pentagonos duodecim, singulatim in triangulos æquilateres quinque diuisos, ita ut unusquisq; rursum ex triangulis sex Scalenis conficiatur, & in omni mole dodecaëdra trecenti sexaginta reperiantur trianguli, quot etiam in zodiaco portiones existunt. Tractat uero deinceps de motibus passionibusq; elementorum. Item quo pacto distinguantur in partes, & inuicem misceantur, & quos effectus mixtione conficiant. Præterea qualis sit tum elementorum, tum mixtorum inuicem commutatio. Inter hæc de mixtis imperfectis agitur, & de perfectis, de liquoribus, & lapidibus, & metallis. Sed hæc ferme omnia Pythagorico more subobscuris metaphoris inuoluuntur: apertioribus autẽ uerbis Platonem auditoribus suis tradidisse putamus, & Aristolem præ cæteris manifestius eadem literis commendasse. Horum itaque omnium à libris Aristotelis de generatione atq; Meteoris interpretatio requiratur. Tractat insuper de passionibus quæ ab elementis animalium sensibus inferuntur. De passionibus inquam, & occultis, & manifestis. De uoluptatis dolorisq; speciebus. Quæ in Philebo, & nostro de Voluptate libro perspicue declarantur. Agit præterea de sensibus ipsis, eorumq; obiectis. Distinguit sapores, odores & uoces atque colores.

ITERVM DE HOMINE QVANtum ad animam spectat & corpus. CAP. XLI.

COnsideratione dignum est, quantum nos admoneat Plato noster, dandam esse operam, ut nos ipsos pro uiribus cognoscamus, meminerimusq; omnia infra lunam fuisse nobis à deo subiecta, nequando ipsi contra dignitatem nostram inferioribus nos uicissim subijciamus. In ipso enim totius disputationis exordio decretum est de uniuerso tractari usq; ad ipsam hominis genituram. Rursus in medio disputationis cursu dijs à patre præcipitur exornare hominem, dominum animalium, quem ad imaginem & similitudinem suam esse uelit atque præesse. Deinde paucis interiectis reditur ad hominem. Demum prope finem resumitur, quod primo fuerat institutum, uidelicet de uniuerso usque ad genituram hominis fuisse tractandum. Atque in cunctis Mosaico more probatur hominem in diuino hoc opificio, & in primis proponi, & postremum fieri quasi finem. Ergo nunc & omittens alia repetit diuinum in homine generando mandatum, & in hoc absoluendo diuinorum obsequium ministrorum, neq; id quidem iniuria. Prædixerat enim solum in terris hominem iustitiam & superos esse culturum: ut maxime rationi sit consentaneum, deos genituram hominis diligenter excoluisse. Sed his omissis, quæ sequuntur expediamus. Iterum de anima irrationali tractatur non à deo proxime, sed per sequentes mobilesq; causas constituta, quæ rationali subiecta sit, cœlitus à deo demissæ. Irrationalem uero animam Platonici non tam substantiale aliquid, quàm accidentale quiddam esse putant, quasi rationalium uestigium animarũ, in quo sensus quidem sint, sed per diuersa corporis instrumenta diuisi atq; patibiles. Sensum autem in ipsa animæ rationalis substãtia ponunt cõmunem, simplicem, impatibilem, qui non proprie accipiat illatas à corporibus passiones, queãdmodum sensus alter, sed alterius sensus percipiat, siue potius iudicet passiones. Proinde rationalis animæ substantiam indiuisam, & in se consistentem esse probant, neq; capiti uelut sustentaculo, commendatam, sed quasi uel instrumento ipsius accõmodatam, uel cuidam in suo genere simili comparatam. Irrationalem uero in membris quodãmodo residere: & partẽ quidem eius audaciæ & iracundiæ compotem cordi: partem uero concupiscentiæ

deditam,

deditam, iecori commendatam. Verum de hoc ipso iecore miram Pythagoricorum notabis opinionem, uidelicet id membrum ex certa soliditate & clara pariter lenitate sic esse contẽperatum, ut speculi modo imagines rerum accipiat facile admodum atq; reddat. Profecto quemadmodum imaginatio uehemens grauidæ mulieris in fœtu tenerrimo sæpe exprimit rei desideratæ notas: ita uehemens siue mentis notio, siue sensus imaginatio naturam iecoris specularem facilime format. In hoc ipso speculo dæmones superiq; futurorũ effingunt imagines, quoties pacato prorsus animo aliũde illic imagines nõ pinguntur. Itaq; futurorum notæ speculo huic infusæ in mentem protinus imaginationemq; resultant: sed illic sæpe imaginibus alijs adeo confunduntur, ut futura portẽdere nequeat. Quando uidelicet uel mens prudentiæ officijs occupata circa gubernanda distrahitur, uel imaginatio similibus negotijs occupatur. Vbi uero rationi imaginationisq; uacat prudens & continuata & laboriosa discursio, sæpe imagines futurorum à superis in speculum nostrum prosilientes, inde in iudiciũ manifeste resiliunt. Verum quidnam portendat discernere illius est officium, qui ab antecedentibus in consequentia prudenter sagaciterq; dıscurrere cõsueuit. At uero discursio talis impedit uaticiniũ, ut merito alij sint qui præuident, alij qui præuisa interpretantur & explicant. Post hęc prosequitur materiã latissime à medicis explicatã de humoribus cõplexionibusq; & mirabili humani corporis artificio. Atqui elegantiam Platonis in hominis corpore describendo adeo admiratus est Bartholomeus Fontius noster rhetor egregius, ut pręclara oratione probauerit, neq; Lactantiũ, neq; Cornelium Celsum, neq; Ciceronem ipsum in re describenda ad miram Platonis eloquentiam accedere potuisse. Inter hęc præceptum religiosum considerabimus, nõ esse de diuinis ulterius affirmandũ, quàm diuinum confirmet oraculum. Item prouidentiam in homine componendo nullã omnino aliam habuisse rationem, nisi ut contemplationi foret aptissimus. Rursus res naturales in effectibus producendis non esse proprie causas, sed diuinæ prouidentię instrumenta. Principalem nanq; causam singulorũ in ea intelligentia sitam esse, quæ boni rationem habens, singula futuræ cõmoditatis gratia fabricat. Definit deinceps quid sanitas corporis sit, quid morbus. Distinguit quoq; morborũ, tum aliorum, tum febrium species, singulorũq; rationes assignat. Quales esse potissimũ rationes quas apud Galenum Platonicũ legi, iamdiu existimaui, ac nuper à Georgio Cyprio insigni medico sum in sententia confirmatus. Hic enim his diebus cũ ad me curandæ matris meę gratia frequenter accederet, meq; reperiret hæc ipsa legentem, miro quodam ordine Galeni mẽtem cũ Platonica mente coniunxit. Post hæc autem perfectam hominis ualetudinem definit cõmunem corporis animiq; cõcordiam. Quam tunc demum possideri putat, quãdo tam corpus quàm anima in seipsis disponuntur bene, deinde simul optime componuntur. Optime inquam, id est, æquali quadam mensura, ut neq; robur animi nimis excedat modũ corporis, neq; robur corporis superet animi modum. Sed antequã perfectam hanc definiat sanitatem, animi morbum distinguit in duos, scilicet ignorantiam & insaniam. Insaniam uero duplicẽ esse ait. Vnã quidem occultam, quæ in continua pronaq; ad insaniã affectione consistit, puta habitum quendam ad perturbationem aliquam propensissimũ. Alteram uero manifestam, scilicet quã uel aliqua perturbatio supra modũ adaucta detegit, ut in gradu summo cupiditatis & uoluptatis, timorisq;, & doloris, & iræ: uel uapores humorũ inclusi membris inducunt, ut atra bilis ex sanguinis, uel bilis, uel salsæ pituitæ adustione proueniens. Interea ubi ait, neminem sponte esse malum, sed propter naturam consuetudinemq; deprauatam, intellige naturalem procliuitatem non mediocriter per oppositam consuetudinem cohiberi ab initio potuisse: sed procliuitatem illam diuturna consuetudine confirmatam extirpari quidem omnino non posse, exacta nihilominus doctrina exhortationibusq; amputari. Docet post hęc colere corpus simul & animum, perpetuo quodam exercitationis motu. Exercitationis inquam moderatæ, motu inquam proprio, & ad bonum proprium rite directo: quo utrunq; exercitatum atq; nutritum tantum uirium consequatur, ut alteri non succũbat. Optat quidem Plato corpus animo cedere, sed non ita succumbere, ut motus animi sustinere non possit. Optat corpus ualidum atq; firmum, sed sub animo longe ualidiore. Mox quãtum exercitationem laudet, attẽde: quantum temerarium pharmacorum uituperet usum. Proinde quemadmodum tam corpus quàm animam proprijs exercere & confirmare motibus iusserat, sic tres animæ uires, id est rationalem, animosam, cupidam, suis quãlibet motibus præcipit conseruare: Veruntamen rationalem alimentis frequentioribus enutrire, ne cæteris succumbere compellatur. Ait intellectum homini pro dæmone datum, scilicet intimo. Alterum enim dæmonem habet externum. Item rectum corporis habitum quasi cœlesti tributum. Rursus eum qui uires irrationales supra modum nutrit, mortalem euadere: quasi doceat quomodo accipiendum sit, ubi ait hominem fieri brutũ, id est bruto persimilem. Addit eum qui præcipue alit mẽtem, sic immortalem fieri, ut immortalitatis nulla pars desit. Imperfecta enim immortalitas est, quæ motum agit perpetuum: perfecta uero, quæ manet: qualis utiq; est in eo qui sola iam intelligentia uiuit, euaditq; ex homine dæmõ. Ex quo intelligitur etiam, quãdo ait hominem effici brutum, id non proprie, sed quadam similitudine dici. Præterea ex eo quod subdit, fœminas ortas ex masculis, si placet, obscure nobis referat Mosaicũ illud: Euã ex uiro fuisse productam. At uero gradus brutorũ omnes paulatim ex grauiori rationalis animę lapsu multiplicari, intellige animam nostrã ob quandam liberi motus infinitatem, posse & intra se in brutorum omnium affectus habitusq; proruere, & extra se supplicij loco inter similia bruta, uel brutorum loca diuino quodam transferri iudicio. Item omnes inferiorum uiuentium dotes in hominis anima tanquam perfectissima contineri: atq; brutorum animas in ipso rerum generationisq; ordine ad nostram referri, quasi finem. Si hunc in modum progressionem animæ rationalis in alias, atq; uicissim in hanc aliarum regressionem acceperis, forsan à Platonico sensu non aberrabis. Ipse enim hic sub persona Pythagorica loquens, fabulam opportune confingit Pythagoricarum similem fabularum. Atq; ne hæc quasi sub historica ueritate forsan admitteremus, non aliter quàm poëtæ soleant animalium transformationes adducit. Atqui Timæus Locrus in libro de Mundo fabulosa hæc esse fatetur. Hæc igitur sic accipito: Timæiq; librum eo fine concludito, qui doceat nos, Deum ante omnia colere, qui bona omnia sola benignitate prouidentiæ procreauit. Decreueram magnanime Laurenti breuiora hic quemadmodum argumentum decere uidebatur, afferre, multaq; amplioribus commentarijs, quæ in Timæũ iam designauimus, reseruare: Sed Philippus Valor Platonicorum studiosissimus, penes quem uniuerso Platonico operi in agro Maiano extremam manum imposui, plura me hic coëgit effundere, Philippus Valor Valoriæ uirtutis generosissimus hæres. Cui ego plurimum debere me fateor, tum quia Platonica egregiaq; omnia magnopere colit, tum quia singulari amore erga te tuosq; omnes afficitur.

TIMAEVS PLATONIS.

*

SOCRATES. TIMAEVS. CRITIAS. HERMOCRATES.

*

VNVS, duo, tres. Quartus autem, ò amice Timæe, eorum qui à me heri cõuiuio accepti, uicissim me accipiunt nunc, ubinã est? TIM. Aduersa aliqua ualetudine laborat, ò Socrates. Nõ enim sponte ab hoc cœtu & disputatione abstinuisset. SO. Ergo tuũ, ò Timæe, & horũ erit officiũ, quarti illius absentis partes implere. TIM. Ita prorsus. Sane nihil quoad fieri poterit, prætermittemus. Nam cũ laute abs te heri accepti fuerimus, haud æquũ sit, si non pari alacritate qui hic sumus uicissim accipiamus. SOC. Nõ recordamini quæ uobis & quàm multa tractãda proposui? TIM. Partim quidem recordamur, partim uero tu, si exciderint, suggeres. Imò uero nisi molestum sit breuiter illa ab exordio repete, quo magis ea nobis constent. SOC. Faciã equidẽ. Sũma disputationis hesternæ erat, Resp. qualis mihi, & ex qualibus uiris optima posse fieri uideretur. TIM. Nobis certe omnibus ualde probata sunt, ò Socrates, quæ dixisti. SOC. Principio agricolas cæterosq; artifices à militibus separauimus. TIM. Certe. SOC. Cum uero cuiq; quod pro naturæ instinctu præcipue suum est, & singula tantum singulis artibus officia tribueremus, illis quoq; quos præ cæteris bella gerere oporteret, id unum duntaxat, protegendę scilicet ciuitatis munus iniunximus, & aduersus externos hostes, & aduersus ciues reip. euersores: ita ut erga sub

ga subiectos tanquam natura amicos mites sint, contra hostes uero prælio ferocissimi. TIM. Ita prorsus. SOC. Duplicem sanè naturam in custodum animis esse debere diximus, & iracundã, & philosophico ingenio præcipue accommodatam, ut recte in suos mãsueti sint, in alienos autẽ feroces. TIM. Proculdubio. SOC. Quid autẽ de educatione dicemus? Nónne gymnicis exercitationibus, & musica, cæterisq; decẽtibus disciplinis, eos à nobis institutos fuisse? TIM. Valde quidem. SOC. Ita educatos homines neq; aurum, neq; argentum, neq; aliud quicquã propriũ, aut habere, aut putare statuimus, sed tanquã adiutores publicosq; ministros sola mercede contentos esse, tanta ab his quos tuentur exhibita, quanta moderate uiuentibus sufficere uideatur. Stipẽdio præterea publico in commune uti uoluimus, & ad communem inter se uictum impẽdere, ut cæteris posthabitis omnibus solius uirtutis & custodiæ curã habeant. TIM. Hæc quoq; ita abs te dicta fuerũt. SOC. Naturã præterea mulierũ non aliter quàm uirorũ effingi præcepimus, studiaq; omnia tam belli quàm pacis mulieribus cũ uiris esse cõmunia. TIM. Id quoq; dictum. SOC. An tenetis memoria quæ de procreandis liberis diximus? Fortè uero ob rei ipsius nouitatem firmiter tenuistis. Cõmunes quippe nuptias liberosq; statuimus, ut nemo natos suos discernat, sed omnes ab omnibus consanguinei existimentur, dum æquales ferme natu fratres sororesq; uicissim se iudicant, maioribus uero patrum uel auorũ reuerentiam exhibent, erga minores autẽ tãquam filios & nepotes afficiuntur. TIM. Hæc quoq; memoratu facilia sunt. SOC. Vt autem quàm optimi ab ipso initio pro uiribus gignerentur, magistratus utriusq; sexus nuptijs præposuimus, qui clàm sortibus quibusdã operam darent, ut praui prauis, boni contrà bonis mulieribus miscerentur, neq; ulla ob hoc discordia oriretur, cum in congressu minus prospero, quisq; fortunã potius sit, quàm cõsilum principum culpaturus. TIM. Recordamur. SOC. Præterea sanximus bonorũ fœtus in patria alẽdos esse, aliorum uero alios aliò clàm mittendos. Adultos demum utrosq; diligẽter considerandos: ut si qui inter relegatos bonæ indolis sint, in patriã reuocentur: si qui uero inter domesticos contrà uideantur affecti, similiter relegentur. TIM. Ita statutũ est. SOC. Num satis iam hesternã disputationem quantum cõpendio licet, narrauimus: an aliquid etiã à me prætermissum, ò amice Timæe, recenseri desideras? TIM. Nihil sane. hæc enim ferme sunt quę tractabas. SOC. Audite deinceps quo pacto erga hanc quam descripsimus remp. sim affectus. Cõparatione plane uobis aperiam. Quẽadmodum si quis animalia eximiæ pulchritudinis intuitus seu picta, seu uiua quidem, sed torpentia, motus gestusq; uiuentiũ & certamen aliquod eorũ spectare desideret: sic ego nunc libenter aliquẽ narrantẽ audirẽ, quo pacto suprà descripta ciuitas cum finitimis ciuitatibus decertaret, quídue tanta eius educatione disciplinaq; dignũ, uel bello uel pace, tam dicendo quàm agendo erga ciuitates singulas demonstraret. Equidem, ò Critia, & Hermocrates, mihi conscius sum non posse me eam urbem urosq; pro dignitate laudare. Me quidem non posse nihil mirum, sed de ueteribus quoq; & huius seculi poëtis idem existimo: nõ quo poëticum genus contemnam, sed quòd euidẽs unicuiq; sit, imitationis studiosos ea facile & optime imitari, in quibus fuerint educati: aliena uero longeq; ab eorum educatione remota, operibus quidem difficile, uerbis etiam difficilius posse prout conuenit æmulari. Sophistas utique & dicendi & aliarum ferme præclarissimarum artium peritos esse arbitror: sed quia multas quotidie ciuitates pererrant, nec proprias sedes ullas habent, uereor ne cõiectura quidem assequi nequeant, quàm multa & qualia uiri philosophi atq; ciuiles, tam bello quàm pace erga singulos uerbis & operibus agant. Sola igitur uestra professio superest, tum natura, tum disciplina philosophiæ, & rerum gerendarum studio pollens. Timæus quidem hic ex Locris, quę urbs in Italia iustissime gubernatur, nobilitate & opibus pręstantissimus, summis magistratibus & honoribus functus est, & ad summa totius philosophiæ fastigia, ut opinor, ascendit. Critiam quoq; scimus hæc utraq; consecutum. Hermocratis etiam naturam educationẽq; his omnibus quæ diximus tractandis esse accommodatam, cum multis testimonijs moneamur, dubitare non licet. Quapropter rogantibus uobis heri de republica disputari, libentissime parui, cum cogitarem, quod deinde instituto operi superforet, à nemine commodius quàm à uobis, modo uelitis, posse tractari. Cum enim ciuitatem ad bellum idoneam constitueritis, soli omnium uos quæ eam decent, uicissim omnia tribuetis. Cum uero in superioribus, quæ mihi iniuncta fuerant perfecissem, quæ modo retuli uobis tractanda commisi: uos autem communi consensu imperatum munus mutuo mihi parandi nunc sermonum conuiuijs recepistis. Ego igitur adsum ad promissas epulas paratissimus. HER. Nos quoq; omnes, ò Socrates, ut pollicitus est modo Timæus, quod iubes pro uiribus exequemur, præsertim cũ nulla excusandi sit ratio, quo minus id facere debeamus. Nã præterito die cum disputatione peracta mox ad hospitium quo apud Critiã suscepti sumus, rediremus, & inter eundum primo, & domi rursus de his rebus uerba fecimus. Hic igitur nobis ueterem narrauit historiam, quam uelim, ò Critia, Socrati modo recenseas, ut cum audiuerit, iudicet nunquid ad eam rem quam nos exequi iussit, conducere uideatur. CRIT. Faciundum est, si ita Timæo quoque uidetur, tertio disputationis huius participi. TIMAE. Videtur sane. CRITI. Audi Socrates miram quidem, sed plenam ueritatis historiam, quam Solo septem sapientum sapientissimus recensebat. Erat enim domesticus admodum amicúsque Dropidis proaui nostri, quod in carminibus suis ipsemet sæpe testatur. Auo autem nostro Critiæ, ut ipse nobis senex postea referebat, quandoque narrauit res gestas huius urbis memorabiles, diuturnitate temporis hominúmque interitu obliteratas. Vnum uero præ cæteris facinus insigne recensuit, quod uobis nunc narrandum censeo, ut & tibi morem geramus, & deam cui hodierna pompa dicata est, hac narratione quasi quodam hymnorum cantu, ut par est, honoremus. SOCRAT. Recte loqueris. sed quid istud tandem est, quod Critias, non quasi uerbis descriptum, sed quasi ab hac ciuitate quondam gestum ex Solonis narratione uobis aperuit? CRIT. Referam priscam mihi puero traditam ab auo historiam. Cum ageret Critias annos, ut ipse dicebat, circiter nonaginta, ego uero decem, celebraretúrque solennis ille dies, in quo ad canendum carmina pueri conuocari solent, congregati sumus, & nos unà cum proximis notísque pueris, nobísque à parentibus carminum canendorum certamen est iniunctum. Vbi

multo

multorum poëtarum carmina non pauca memoriter pronunciata sunt, & Solonis uersus à plurimis puerorum utpote nouitatem poëmatis admirantibus decantati. tum contribulis quidam, seu quòd ita iudicaret, siue quòd Critiæ blādiri uellet, uideri sibi inquit, cum in cæteris sapientissimum fuisse Solonem, tum in carminibus poëtarum omnium generosissimum. His uerbis, ut rectè memini, ualde lætatus est senex. atq; ita ridens, inquit: Si Solo, ò Amynander nō tantum relaxandi animi gratia, sed dedita opera serióque sicut alij poësim esset secutus, uel historiam quam ab Aegypto reuersus instituerat absoluisset, à qua quidem seditionibus cæterisq; ciuitatis fluctibus deturbatus medio in cursu destitit, nec Homero nec Hesiodo, nec alio quoquā poëtarum, ut opinor, inferior extitisset. Ad hæc ille: Qua de re, ò Critia, tractare Solo instituit? De maximis, inquit, rebus ab hac ciuitate quondam gestis, quarum memoria apud nos temporis diuturnitate & interitu hominū extincta est. Dic quæso, inquit, ò Critia, quid illud opus, & quomodo actum, & à quibus habitum tanquam uerum Solo narrabat. Est, inquit, Aegypti regio Delta, cuius è uertice scinduntur fluenta Nili. Eius campi, Saitica præfectura nominantur. In quibus maxima ciuitas est, quam Saim uocant. unde Amasis fuit rex. Vrbis eius fundatrix dea fuit, quam Aegyptij Neithen, Græci Athenan nominant. Ipsi porro homines Atheniensium amici sunt, eisq; genere quodam coniunctos esse se prædicant. Quò Solo profectum se honorifice acceptum fuisse referebat. Et cum de uetustatis memoria ab illis sacerdotibus qui in hac re cæterorum peritissimi erant, quæsisset, expertum se esse dicebat, neq; seipsum neque alium Græcorum quenquam cognitionem antiquitatis ullam habere. quandoq; uero coram sacerdotibus, ut eos ad sua narranda prouocaret, de antiquissimis illis Athenarum gestis rebus uerba fecisse, Phoroneo primo & Niobe, postq; inundationem mundi de Pyrrha & Deucalione, eorumq; posteritate, & de temporibus quibus singula contigerūt. Tunc ex sacerdotibus quendam grandem natu dixisse: O' Solo, Solo, Græci pueri semper estis, nec quisquam è Græcia senex. Cur istud diceret, percontante Solone, respondisse sacerdotem: Quia iuuenis semper uobis est animus, in quo nulla est ex uetustatis commemoratione, prisca opinio, nulla cana sciētia. Quod ideo uobis contingit, quia multa & uaria hominum exitia fuerūt, eruntq;. Maxima quidem aut ignis conflagratione, aut aquæ inundationibus prouenire necesse est: minora uero alijs quibuslibet calamitatibus fieri. Nā quod apud uos fertur, Phaëthontem quondam Solis filium currus ascendisse. paternos, nec patris aurigatione seruata, exussisse terrena, ipsumq; flammis cœlestibus conflagrasse, quamuis fabulosum uideatur, uerum quodammodo esse putandum est. Fit enim longo temporum interuallo cœlestis circuitus permutatio quædam, quam inflammationis uastitas necessario sequitur. Tunc hi qui edita & arida incolunt loca, magis pereunt, quàm mari fluuijsq; uicini. Nobis porrò Nilus cum in plerisq; rebus salutaris est, tum huiusmodi à nobis arcet exitium. Quando uero dij aquarum colluuione terræ sordes diluunt, pastores ouium, atque bubulci qui iuga montium habitant, periculum illud euadunt, uestræ autem ciuitates in planitie sitæ impetu fluminum ad maria rapiuntur. Sed in hac nostra regione neque tunc, neque aliàs unquam aqua in agros superne descendit, contrà uero sursum è terræ uisceribus scaturit. Quamobrem antiquissimarum rerum apud nos monimenta seruantur. Proinde ubicunque nec imbrium tempestas nimia, nec incendium ingens contingit, licet aliàs pauciores, aliàs plures, semper tamen homines sunt. Quæcunque uero à nostris, siue à uestris, siue alijs nationibus gesta sunt memoratu digna, modo ad aures nostrorum peruenerint, nostris in templis descripta seruantur. Apud uos quidem, & alias gentes res gestæ nuper, literis monimentísque traduntur, sed certis temporū curriculis illuuies immissa cœlitus omnia populatur. Ideo qui succedunt & literis & musis orbati sunt. Quo fit ut quasi iuuenes iterum sitis & rudes, præteritarum rerum omnium prorsus ignari. Nam & ea ipsa quæ modo ex uestris historijs recensebas, à fabulis puerilibus, ò Solo, parum distant. Primo quòd unius tantum inundationis memineritis, cum multæ præcesserint. Deinde quòd genus maiorum uestrorum in regione uestra clarissimum et optimum ignoretis, ex quo tu & Athenienses cæteri nati estis, exiguo semine quōdam publicæ cladi superstite. Quod propterea uos latuit, quia superstites illi eorumq; posteri literarum usu multis seculis caruerunt. Fuit enim antè exitialem illam terræ illuuionem, ò Solo, Atheniensium ciuitas tam belli quàm pacis officijs præstantissima, eiusq; opera legésque omnibus quorum memoria ad nos peruenit, excelluerunt. Tunc admiratum Solonem obnixe sacerdotes obsecrauisse ait, ut omnia diligenter priscorum ciuium opera reuelarent. Atque illi sic à sacerdote quodam fuisse responsum: Nulla hoc inuidia prohibet Solo. Dicam equidem libenter tui & ciuitatis uestræ gratia. Maxime uero gratia deæ, quæ & uestram illam, & hanc nostram condidit, educauit, instituit, priorem uestram annis mille, ex terra & Vulcano accipiens semina. posterioris autem huius nostræ urbis res octo annorum milibus gestæ in sacris literis continentur. Illorum ergo ciuium qui in hoc nouem milium annorum tempore ante nos fuerūt, instituta & præclara facinora, breuiter Solo in præsentia tibi perstringam. Deinceps uero cum plus dabitur otij, accepto historiarum libro latius exponemus. Ac primum leges illorum considera quo pacto cū his nostris conueniant. Multa enim hic similia illis reperies. Principio q; sacerdotes separati ab omni turba uitam agunt. Deinde uaria opificum genera ita inter se discreta sunt, ut suum quisque agat, promiscue uero nullus. Similiter pastorum, uenatorum, agricolarum inter se distincta sunt opera. Milites quoq; hic, ut nosti, ab alijs omnibus segregati, bellica duntaxat tractare legibus iubentur. Armatura etiam ut clypeorum iaculorumq; usus. apud utrosq; persimilis. his primi nos in Asia usi sumus, & dea ut illis in locis, sic uobis primis hæc tradidit. Prudentiæ quoq; & modestiæ magna, sicut uides, nostris legibus ab initio cura fuit, diuinationis insuper & medicinæ, & sanitas nobis per hæc diuinitus procurata. Demum quæcunque ad hæc attinent disciplinæ, diligenter institutæ à lege reperiuntur. Huiusmodi institutione & ordine priorem uestram urbem dea à primordijs exornauit, cum in urbe condenda eam regionem elegisset, quæ ob aëris temperiem prudētissima ingenia procrearet. Vtpote enim bellicosa & sapiens dea regionem eligendam censuit

fuit talem, quæ esset sui similes homines editura. His itaq; legibus, uel etiam honestioribus institutionibus formati ueteres Athenienses omni uirtutum genere præ cæteris omnibus excelluerunt, ut decebat eos qui dijs geniti editiq; essent. Multa quidem & mirabilia uestræ ciuitatis opera in monimentis nostris leguntur, sed unum magnitudine & uirtute precipuum facinus. Traditur enim uestra ciuitas restitisse olim innumeris hostium copijs, quæ ex Atlantico mari profectæ propè iam cunctã Europam Asiamq; obsederant. Tunc enim erat fretũ illud nauigabile, habens in ore & quasi uestibulo eius insulam, quas Herculis Columnas cognominatis: ferturq; insula illa Libya simul & Asia maior fuisse, per quam ad alias proximas insulas patebat aditus, atq; ex insulis ad omnem continentem è conspectu iacentem uero mari uicinã. Sed intra os ipsum portus angusto sinu fuisse traditur. Pelagus illud uerũ mare, terra quoque illa uere erat continens. In hac Atlantide insula maxima & admirabilis potentia extitit regum, qui toti insulæ illi, multisq; alijs, & maximæ terræ cõtinentis parti, preterea & his quæ penes nos sunt, dominabantur. Siquidẽ tertiæ mundi parti quæ Libya dicitur, usq; ad Aegyptum imperauerunt, Europæ uero usq; ad Tyrrhenum mare. Horum uis omnis unà collecta nostram, ò Solo, uestramq; regionem, & quicquid intra columnas Herculis continebatur, inuasit. Tunc uestrę ciuitatis uirtus in omnes gentes enituit. Quæ cũ omnes magnanimitate bellicisq; artibus antecelleret, partim unà alijs Græcis, partim sola cæteris deserentibus, extrema discrimina subijt, hostésque expugnauit, amicis seruata uel reddita libertate. Post hęc ingenti terræmotu iugiq; diei unius & noctis illuuione factum est, ut terra dehiscens uestros illos unà omnes bellicosos homines absorberet, & Atlantis insula sub uasto gurgite mergeretur. Quam ob causam innauigabile pelagus illud propter absorptæ insulæ limum relictum fuit. Hæc, ò Socrates, eorum quæ Critias maior à Solone accepta narrabat, summa est. Sed dum præterito die de repub. ciuibusq; suis dissereres, subijt mihi quædam ex recordatione admiratio, cogitanti uidelicet diuina quadam sorte factum esse, ut simillima quædam haud ab re Solonis historiæ traderes, ob eã uero causam nihil tunc protuli, quoniã ex diuturna negligentia non satis reminiscebar. Satius igitur ipse censui, ut prius quàm referre uobis inciperem, mecum ipse repeterem. Ideo uero statim imperio tuo consensi, quia confidebam ut in rebus huiusmodi maxime decet, aliquid me quod propositæ rei congrueret reperturum. Ita heri, ut iste ait, post discessum protinus his prout tunc recordabar, recẽsui. A` nocturnis deinde uigilijs penè omnia recuperaui. Profectò quæ in pueritia discimus, diutius firmiúsque, ut fertur, meminisse solemus. Atq; haud scio, an quæ heri audiui, referre nũc omnia memoriter possim: quæ uero puer accepi, mirabor equidem si quid eorum memoria mihi exciderit. Ea quippe cum uoluptate et ioco audiebam, cum & senex ille libenter me doceret, & ego ab illo sedulo sciscitarer. Quapropter quasi quædam literarum inustæ indelebiliter notæ, ea mihi omnia infixa memoriæ permanserunt. Atque his etiam ante solis ortum ipsa narraui, ut unà mecum essent ad hanc orationem paratiores. Verum ut ad id quò hæc omnia spectant, me conferam, paratus sum, ò Socrates, non modo summatim, sed sigillatim sicut

[redacted] De ueteribus Atheniẽsibus & Aegyptiacis historijs.

audiui omnia enarrare. Ciuitatem utique & ciues quos quasi per fabulam hesterna disputatione finxisti, rem ueram esse ponemus. Ciuitatem quidem illam, Atheniensem hanc urbem esse. Ciues quoque quos ipse excogitabas, nostros illos maiores à sacerdote narratos fuisse censebimus. Nempe omnino hæc congruent, neque ab re fuerit, si ciues tuos reuera priscos illos extitisse dixerimus. Quare communiter rem ipsam inter nos partientes conabimur omnes muneri abs te nobis imposito pro uiribus satisfacere. Sed uide, ò Socrates, nunquid sermonem hunc probemus, an alium exigamus. SOCR. At enim quem, ò Critia, sermonem magis quàm istum probabimus? qui præsentibus deæ sacris propter propinquitatem quandam mirifice congruit. Maximum uero illud est, non fictam à nobis fabulam, sed ueram historiam recenseri. Quónam igitur pacto & unde, hac spreta, disputationem aliam exordiemur? Certe non licet. Ideo bonis fortunæ auspicijs oportet iam tam uos differere, quàm me pro hesterna narratione, hodie silentio uos audire. CRI. Considera Socrates, an commode mutuum tibi conuiuium disposuerimus. Visum nobis est, ut Timæus tanquam in Astronomia nostrorum omnium peritissimus, maximéque in rerum natura cognoscenda uersatus, primus edisserat, ita ut à mundi generatione exordiens usq; ad generis humani naturam deueniat. Atq; ego deinde suscipiens homines à Timæo quidem genitos, à Critia uero ut plurimum institutos, secundum Solonis sermonem legémque in iudicium uestrum adducam, ciuitatísque istius ciues efficiam eos qui prisci illi Athenienses fuerunt, quos iam extinctos sacræ Aegyptiorum literæ in lucem è tenebris eruerunt, adeo ut de illis deinceps tanquam de ueteribus Atheniensibus uerba fiant. SOCRAT. Copiosam & splendidam disputationis mensam apparauisse mihi uideris. Tua ergo interest, ò Timæe, inuocatis secundum legem dijs, disputationem iam exordiri. TIMAE. Probe consulis Socrates. Nam cum omnes qui mentis quoquo modo compotes sunt, in operis cuiuslibet uel magni uel parui principio inuocare deum soleant, quanto nos æquius est de uniuerso siue genitum sit, siue ingenitum disputaturos, nisi fortè desipimus, inuocare diuinam opem? Ergo deos omnes deásque precamur, in primis quidem, ut ea dicantur à nobis, quæ illis placeant: deinde ut nobis ipsi constemus. Quantum ad deos attinet, sic à nobis oratum sit. Sed quod ad nos spectat, poscendum est, ut & uos facile assequamini, &ego secundum mentis propositum rem ipsam qua de agitur transigam. Principio ita mihi distinguendum esse uidetur, quid sit quod semper est carens generatione: quid uero quod gignitur quidem, neque est unquam. Illud intellectu per rationis indaginem percipi potest, cum semper sit idem. Hoc opinione per irrationalem sensum attingi, cum gignatur, & intereat, neque uere unquam sit. Quicquid autem gignitur, ex aliqua causa necessario gignitur. Sine causa uero oriri quicquam impossibile est. Quando igitur opifex in operis alicuius constructione ad id quod eodem modo se habet semper aspicit, & huiusmodi quodam usus exemplo ideam uímque in opus educit, pulchrum fieri tunc opus omne necessarium est: quando uero ad id quod factum est respicit, minime pulchrum. Vniuersum igitur hoc, Cœlum, siue Mundum, siue

siue quo alio uocabulo gaudet, cognominemus. De quo primũ consideremus, quod in quæstione de uniuerso ante omnia inuestigari debet: Vtrũ'ne semper fuerit sine ullo generationis principio, an genitũ sit ab aliquo principio sumens exordiũ. Id profecto cernitur, tãgiturq;, & corpus habet. Omnia uero huiusmodi sensus mouent. Quæ sensus mouẽt, opinione per sensum percipiuntur. Hæc uero talia esse constat, ut gignantur & genita sint. Quicquid autem gignitur, ab aliqua causa necessario gigni asseruimus. Opificem quidem & patrem mundi inuenire difficile, & cum iam inueneris prędicare, eloqui uulgo impossibile est. Rursus considerandum est utrum mũdi faber sit imitatus exemplar: ídne quod idem semper & simile est, an id quod genitum fuerit. Atqui si pulcher est hic mundus, & opifex mũdi bonus, sempiternum certe exemplum maluit imitari. Sin secus, quod ne dictu quidem fas est, generatum exemplar est pro æterno secutus. Cum uero & mũdus omniũ genitorũ pulcherrimus sit, & eius autor causarũ omnium optimus, dubium non est quin sempiternũ sit secutus exemplum. Sic igitur generatus, ad id est effectus, quod ratione & sapientia sola cõpræhendi potest, & immutabile permanet. Ex quo efficitur, ut necesse sit hunc mundum alicuius simulacrum esse. Rationẽ uero originis naturaliter explicare difficilimum est. Ideo de simulacro & exemplo sic distinguamus. Rationes utiq; cum his rebus quas exprimunt, cognationem quandam habere uidentur. Ergo cum de re firma & stabili & mente compræhendenda dissferitur, stabiles similiter immutabilesq; & quàm maxime fieri potest inexpugnabiles rationes esse oportet. Cum uero de ipsius rei firmæ stabilisq; simulacro disputatur, uerisimiles rationes sufficiũt, quæ ita se ad superiores habeant rationes, ut simulacrum ad exemplum. Nẽpe quod est ad generationẽ essentia, id ad fidem est ueritas. Cum ergo, ò Socrates, multa de dijs mundiq; generatione à multis dicta sint, ne mireris obsecro, si rationes de ijs probatissimas exactissimasq; afferre non possim. Satis enim factum putare debebis, si non minus probabiles quàm quiuis alius rationes attulerim. Aequum est meminisse, & me qui disseram, & uos qui iudicabitis, homines esse: ut si probabilia dicentur, nihil ulterius requiratis. SOC. Scitè loqueris, ò Timæe. Quare nos, ut iubes, agendum putamus. Exordium quidem hoc orationis mirifice aprobauimus. Sed age deinceps disputationem perage. TIM. Dicamus igitur quam ob causam ille rerum autor generationẽ & hoc uniuersum constituit. Bonus erat. Bonus autẽ nulla unquam aliqua de re inuidia tangitur. Ergo cũ liuor ab eo alienissimus esset, omnia sibi quãtum fieri poterant similima fieri uoluit. Si quis hãc gignendi mundi causam præcipuam à prudentibus uiris acceperit, rectissime profecto accipiet. Itaq; cũ uellet deus bona omnia fore, nihil uero quoad natura pateretur malum, quicquid erat quod in cernendi sensum cadere posset, assumpsit, non tranquillum & quietum, sed temere agitatum & fluitans, idq; ex inordinata iactatione redegit in ordinẽ. Hoc enim iudicabat esse præstantius. Fas autem neq; erat neq; est quicquam nisi pulcherrimum facere eum, qui est optimus. Cum igitur excogitasset, inuenit nihil eorum, quę secundum naturam aspectui subiecta sunt, si expers intelligentiæ sit, intelligente alio, totũ toto pulchrius unquam fore, intellectum uero alicui sine anima dari non posse. Hac ratione mentem quidem animæ, animam uero corpori dedit, totúmque ita mundum constituit, ut pulcherrimum natura opus optimumq; foret. Quocirca sicut ratio nobis hæc probabilis persuadet, dicendum est, hunc mundum animal esse, idq; intelligens, reuera diuina prouidentia constitutum. Hoc posito, quod sequitur uideamus, ad cuius animalis similitudinem deus mundũ constituit. Vni cuidã propriæq; animalium speciei similem fecisse, ne arbitremur. Nam si imperfecto animali similis esset factus, pulcher certe non esset. Imò uero illius animalis eum similimum esse dicamus, cuius animalia cætera & singulatim & generatim partes sunt. Illud siquidem uiuentia omnia, quæ sola mente perspiciuntur, in seipso complectitur, quemadmodum mundus hic nos & cætera quę cernuntur animalia continet. Volens itaq; deus omniũ quæ intelligi possunt pulcherrimo & undiq; absoluto mundum hũc similimum reddere, animal unum ipsum effecit, aspectui subiectum, animalia cũcta naturæ suæ conuenientia intra suum limitem cõtinens. Proinde recténe mundum unum diximus: an rectius plures innumerabilésue dici oportuit? Vnum profecto, si modo ad unius similitudinem sit formatus. Quod enim uiuentia omnia quæcũq; intelliguntur continet, socium alterum habere non potest. Alioquin aliud animal, quod hæc duo contineat, esse oporteret, cuius duo hæc partes sint, nec illorum, sed tertij huius, mundus hic simulacrum rectius diceretur. Vt igitur hic mundus esset animali absoluto similimus, ex eo quòd solus atq; unus esset, idcirco neq; duo neq; innumerabiles procreati sunt, sed unus mundus unigenitusq; factus est & erit. Quoniam uero corporeus, spectabilisq;, & tractabilis erat futurus, ac sine igni uideri nihil potest, nihilq; sine solido tangi, & solidum absq; terra nihil, ideo in operis huius exordio deus ignem primo terramq; creauit. Sed duo sola absq; tertio quodam commode cohærerę nõ possunt, mediumq; aliquod uinculum utrorumq; desiderant. Vinculorum uero id est aptissimum atq; pulcherrimum, quod ex se & ex ijs quæ astringit, quàm maxime unum efficit. Hoc maxime proportio ratioq; alternæ comparationis assequitur. Quando enim in tribus numeris aut molibus aut uiribus medium ita se habet ad postremum, ut primum ad medium, uicissimq; ut postremum cum medio, ita medium cum primo congruit, tunc quod medium est, & primum fit & postremum, postremum quoque & primum media fiunt. Ita necessitas cogit, ut omnia quæ sic deuincta fuerint, eadem inter se sint. Eadem uero cum facta sint, efficitur ut omnia sint unum. Quod si uniuersi corpus latitudinem habere debuisset, nullam uero profunditatem, unum sanè tum ad seipsum, tum ad extrema uincienda interiectum medium suffecisset. Sed cum soliditatem mundus requireret, solida uero non uno, sed duobus semper medijs copulentur, inter ignem & terram deus aërem aquamq; locauit, eaq; ita inter se inuicem quoad fieri poterat, cõparauit, ut quemadmodum ignis ad aërem, ita aër ad aquam: ut aër ad aquam, sic aqua ad terram congrue conferatur. Qua ex coniunctione ita constitutus est mundus, ut aspici tangíque possit. Propterea ex huiusmodi rebus numero quatuor, mundi corpus conflatum est, ea connexum comparatione qua dixi. Ex quo seipsum amicitia concordi complectitur, atque ita apte cohæret, ut nequeat dissolui ullo modo, nisi ab eodem à quo est colligatum.

Quatuor

De ui rationum.

Ordinem in ordinato pręstare.

Definitio mundi.

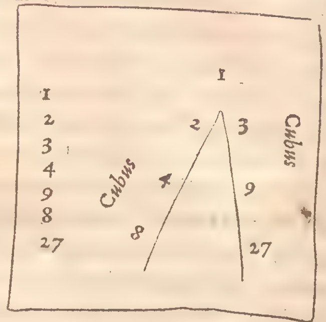
De causa exemplari.

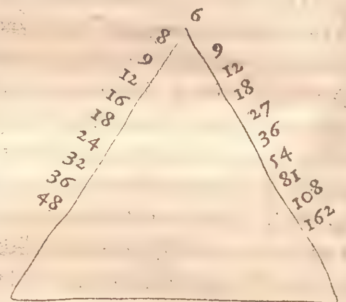
De unitate mundi intelligibilis.

Vnus an plures mundi.

Vbi terræ & ignis.

Quatuor igitur earũ rerũ quamlibet integram mundus accepit. Ex omni quippe igni, aëre, aqua, terra, ipsius faber ita ipsum cõposuit, ut nullam cuiusquã istorum partẽ aut uim extrà relinqueret. Idq; ea ratione fecit, primũ quidem, ut totũ hoc animal quàm maxime perfectũ ex perfectis partibus esset. Deinde ut esset unũ, cum nihil extrà relictum fuerit, ex quo alterum generetur. Postremo ne quis ipsum morbus aut senectus attingeret. Videbat enim eã esse naturam corporis, ut importuna caloris uel frigoris aliarumq; rerum nimis uehementiũ accessione læda tur, & in morbos seniumq; impulsum deficiat. Quã ob causam rationemq; unum totum ex omnibus totis & perfectis perfectũ, morbi & senectutis expertem deus mundum constituit. Cui & figuram maxime congruam & decoram dedit. Animal quippe hoc, quòd intra suum ambitũ erat animalia omnia contenturum, eam figuram præcipue requirebat, in qua figuræ omnes continerentur. Quapropter sphęricum fecit, in quo omnis extremitas paribus à medio radijs attingitur. quæ quidem figura omnium perfectissima sibiq; ipsi simillima iudicatur. Putabat enim simile dissimili multo pulchrius esse. Lenẽ pręterea hunc globũ extrinsecus undiq; expoliuit. Nec immerito summa eum æqualitate tornauit. Nec enim oculis indigebat, quia nihil extrà quod cerni posset, relictum erat. Nec auribus, cum nihil superesset foris quod audiretur. Nec erant aëre circũfusa externa mundi, ut respirationem requireret. Nec membris quidem talibus opus erat, per quæ noua alimẽta susciperet, aut decocti cibi excrementa emitteret: nulla decessio fieri poterat, nulla accessio. Nec enim erat aut quo aut unde talia fierent. Ipsum enim se cõsumptione & senio suipsius alit. Ita nempe diuina arte fabricatus est mundus, ut omnia in seipso & à seipso patiatur, & agat. Ratus enim est ille autor, mundum si sibi ipse sufficiat, præstantiorem fore, quàm si aliorum adminiculis egeat. Nec ei manus necessarias esse duxit, quia neq; capiendum quicquã erat neq; repellendum. Nec pedibus aut alijs ad progressum statúmue membris opus erat. Motũ enim illi cõgruum suo corpori tribuit, qui ex septem motibus unus ad mentem maxime & intelligentiã pertinet. Ideoq; cum illum per eadem, & in eodem, & in seipso circunduxisset, effecit ut circulari conuersione moueretur. Sex autem reliquos motus separauit ab eo, & ab eorũ errore & peruagatione penitus liberauit. Ad hanc igitur conuersionem quæ pedibus non egebat, crura pedesq; non dedit. Cum hæc igitur deus ille qui semper est, de aliquãdo futuro deo cogitaret, lenem eũ effecit æqualemq;, & à medio ad summũ undiq; parem, corpusq; ex corporibus totis & perfectis totum atq; perfectum. Animam autem in eius medio collocauit, perq; totum tetendit, atq; ea corpus ipsum etiam extrinsecus circuntexit, mundumq; hunc unum & solum solitariũq; & circularem uolui in circulũ statuit, qui propter uirtutẽ secum ipse facile coërcere possit, nullius alterius indigens, satisq; ipse sibi notus atq; amicus. Itaq; omnibus his de causis mundum opifex eius beatum deũ effecit: sed animam haud ita, ut modo dicere cœpimus, tum deniq; cum corpus ei effecisset, procreauit, neq; enim qui hæc coniunxit, parere iuniori antiquius permisisset. Sed nos multa utpote fortunę participes inconsiderate & temere loquimur. Ille uero tam generatione quàm uirtute priorem antiquioremq; animam corpore constituit, utpote quæ obedienti corpori esset imperatura, ex his uidelicet, atq; hoc pacto. Ex ea substantia quæ indiuidua & semper eadem similisq; est, & ex ea rursus quę circa corpora diuidua fit, tertiam substantiæ speciem cõmiscuit mediam, quæ rursus esset naturæ ipsius eiusdẽ, & naturæ ipsius alterius particeps, eamq; per hæc mediam constituit inter indiuiduã substantiã, & eã quæ circa corpus diuiditur. Ea cũ tria sum psisset, in unã speciẽ omnia tẽperauit. Vbi naturã eius quod alterũ diuersũq; uocamus, cõmixtioni repugnantẽ, cũ eo quod idẽ dicitur ui quadã cõciliauit. Postquã uero duo illa cũ substantia cõmiscuit, & ex tribus unũ fecit, rursus id totũ in ea quæ decuit membra partitus est, quorum quodlibet ex tribus, eodẽ, altero, substantiaq; cõstaret. Fuit autẽ talis illa partitio. Vnã principio accepit ex uniuerso portionẽ. Secundã autem primæ partis duplã. Deinde tertiã, quæ secundæ sesquialtera esset, primæ tripla. Postea quartã, secundæ duplã. Quintam deinceps tertiæ triplã. Sextã primæ octuplã. Postremo septimam, quæ partibus sex & uiginti primam excederet. Post hæc dupla & tripla interualla replеuit, partes rursus ex toto desecans, quas interuallis ita locauit, ut bina essent in singulis media, siue ut ita dixerim, medietates: quarum una eadem parte excedit alterum extremorum, eadẽ ab altero superatur. Altera medietas pari numero extremũ unũ superat, pari superatur ab altero. Cũ uero sesquialtera interualla, sesquitertia & sesquioctaua sumpsisset, ex his nexibus in primis spatijs, sesquioctauo interuallo sesquitertia omnia explebat, particula singulorũ relicta. Huius autẽ particulæ interuallo assumpto ea inde habebatur numeri ad numerũ in terminis cõparatio, quæ est inter ducentos quinquaginta sex, & ducẽtos quadraginta tres. Iã uero cõmixtũ illud unde ista secernebat, totũ huiusmodi partiũ sectione consumptũ erat. Tũc seriẽ hãc uniuersam in lõgũ secuit, & ex una duas fecit, mediãq; medię in speciẽ x, Gręcæ literę accõmodauit. Deinde in orbẽ intorsit, quo ad ita coirẽt inter se capita, ut lineæ ipsę & secũ & se inuicẽ eregione intersectionis ipsius coniũgerentur: atq; eo motu qui in eodem & similiter semper reuoluitur, undiq; est eas circũplexus: & circulorũ alterũ exteriorem, interiorem alterum fecit. Exteriorem quidem lationem eiusdem naturæ, interiorem uero alterius nominauit. atq; illam quæ erat ipsius eiusdẽ naturæ

Mũdus ex tota materia cõstat.

Seniũ & morbus ab externis causis. ex quibus uide mundũ esse æternũ à defectu causæ non à materia.

Motus localis septẽ species.

Partes substantiæ animæ

naturæ cognata, in latus ad dexteram partem: eam uero quæ alterius, per diametrum ad læuam flexit. Sed principatum dedit eiusdem ipsius similisque agitationi. Eam nanque solam indiuisam reliquit, interiorem uero cum sexies diuisisset, septemque orbes inæquales dupli & tripli interuallis effecisset, singula cum tria sunt utriusque contrarijs inter se cursibus orbes peragere iussit, & ex septem interioribus tres quidem pari celeritate, quatuor uero & ad se & ad reliquos tres celeritate quidem impari, debita tamen ratione conuerti. Postquam igitur secundum creatoris illius mentem tota animæ constitutio absoluta fuit, mox omne corporeum intra ipsam effinxit, mediumque mediæ accommodans apto modulamine copulauit. At illa à medio per omne usque ad cœli extrema se porrigens, eique extrinsecus circumfusa, seque in seipsa cõuertens, ita sempiternæ sapientisque uitæ in uniuersum tempus diuinum dedit exordiũ. Et corpus quidem cœli spectabile factum est, anima uero oculorum effugit obtuitum, rationis & modulaminis compos ab autore suo omnium quæ semper sunt & ad intelligentiam pertinent optimo, ipsa quoque optima omniũ quæ genita sunt effecta. Quoniã igitur ex tribus partibus, eodẽ scilicet, & altero, et essentia cõflata est, ratione proportionis distincta atque compacta, necnon in seipsam orbe reflectitur, quoties aliquid attingit quod essentiam diuiduam habet & quod indiuiduam, in seipsam omnino conuersa quid sit utrunque discernit, & cui quid idem sit, à quo alterum & diuersum, ad quid quæque, & ubi, quomodo, & quando esse huiusmodi aliquid uel pati contingat, tàm in ijs quæ gignuntur, quàm in illis quæ semper sunt eadem. Ratio porrò ad ipsum quod idem uergens atque ueridica, tam circa alterum quàm circa idem uersata, & sine sono strepitúque omni in eo quod seipso mouetur reuoluta, quando ad sensibile aliquid se conuertit, si tunc etiã alterius diuersæque naturæ circulus recte per omnem ipsius animam rem ipsam nunciet, opiniones fideíque assensiones firmas uerasque producit. Quando rursus circa rationale se uersat, & ipsius quod idem est circulus se apte reuoluens rem denunciat, intellectus necessario scientiaque perficitur. Hæc quisquis in alio quàm in anima fieri dixerit, à uero penitus aberrabit. Cum igitur hoc à se factum sempiternorum deorum pulchrum simulacrum moueri & uiuere pater ille qui genuit animaduerteret, delectatus est opere, & hac ductus lætitia opus suo multo etiam magis primo illi exemplari simile reddere cogitauit. Itaque quemadmodum illud sempiternum animal est, ita uniuersum hoc pro uiribus tale facere statuit. Illius quidem animalis æterna natura est: quod genito operi congruere omnino non potest.

De genitura temporis.

Idcirco imaginẽ æui mobilem effingere decreuit, ac dum cœlum exornaret, fecit æternitatis in unitate manentis æternam quandam in numero fluentem imaginem, quam nos tempus uocamus. Dies porrò & noctes, & menses, & annos, qui ante cœlum non erant, tunc nascente mundo nasci iussit. quæ omnia temporis partes sunt. Atqui erat & erit, quæ nati temporis species sunt, non recte æternæ substantiæ assignamus. Dicimus enim de illa, est, erat, & erit. Sed illi reuera solum esse competit. Fuisse uero & fore deinceps, ad generationem tempore procedentem referre debemus. Motus enim quidam duo illa sunt. Aeterna autem substantia cum eadem semper & immobilis perseueret, neque senior seipsa fit unquam neque iunior, neque fuit hactenus, neque erit in posterum, neque recipit eorum quicquam, quibus res corporeæ mobilésque ex ipsa generationis conditione subijciuntur. Nempe hæc omnia temporis imitantis æuum, seque numero reuoluentis, species sunt. Sæpe etiam dicimus quod factum est, esse factum: quod fit, in generatione esse: quod fiet esse faciendum: & quod non est, non esse. Quorum nihil recte & exacta ratione dicimus. Sed exquisitam de ijs discussionem præsens disputatio non requirit. Tempus uero unà cum cœlo factum est, ut unà orta, unà etiam dissoluantur, siqua his dissolutio unquam contigerit. Et ad exemplar æternæ naturæ ideo factum est, ut mundus hic illi præstantiori quoad potest simillimus sit. Ille enim mundus, huius exemplar omne per æuum est. Hic uero perpetuo per omne tempus fuit, fitque solus, & erit. Hac ratione consilióque dei tempus creare uolentis, Sol & Luna, & aliæ quinque stellæ quæ uocantur erraticæ, factæ sunt, quo temporis numerus distinguatur atque obseruetur. Cum uero stellarum huiusmodi corpora septem fecisset deus, septem orbibus qui alterius ipsius diuersæque naturæ circuitu uoluuntur, adhibuit. Lunam in primo supra terrã circuitu posuit. In secundo Solem. Luciferi deinde globum, & Mercurij sacrũ ut dicitur orbem circulis affixit, Soli uelocitate æqualibus, potentia uero illi cõtrarijs. Quo fit ut apprehendant se inuicem, & à se uicissim apprehendantur similiter hæ stellæ, Sol, Lucifer, & Mercurius. Cæterarum stellarum ordines progressusque & rationes siquis omnino percurrere uelit, plus erit opere ipso, quod operis gratia sumetur. Hæc enim forte à nobis pro dignitate rei aliàs si dabitur otium tractabuntur. Postquam uero singula quæ ad seriem temporis pertinebant, conuenientem sibi progressum sortita sunt, corporáque nexibus compacta uitalibus animalia euaserunt, præscriptum tenorem & institutum ordinem tenuerunt: ut uidelicet secundum alterius diuersæque naturæ obliquam agitationem eiusdem ipsius agitationi subiectam, orbes illi partim ampliorem, partim angustiorem circulum peragant: & quæ minorem, uelocius: quæ maiorem, tardius reuoluantur. Secundum uero ipsam eiusdem naturæ lationem, quæ uelocissime percurrunt comprahendentia, à tardioribus comprahendi uidentur. Omnes quidem eorum circulos superna illa uertigo uaria circuitione reuoluens, propterea quòd isti duobus simul contrarijs motibus agitantur, id quod tardissime ab ipsa quæ uelocissima est recedit, proximum declarauit. Vt autem esset quædam uelocitatis illorum tarditatisque mensura certissima, omniúmque octo motuum prodiret in lucem chorea, accendit lucem clarissimam deus in secundo à terra circulo, quam modo Solem uocamus. Cuius splendore cœlum omne illustraretur, & animantes omnes quæcunque natura numeri capaces sunt, ipsius participes efficerentur, usum numerandi discentes ab illo eiusdem similísque naturæ circuitu. Hinc quoque noctis diéique uarietas orta est. Propter hæc etiam unius sapientissimique circuitus reuolutio. Mensis uero prouentus, quando Luna lustrato circulo suo Solem consecuta est. Anni, ubi Sol suum peragrauit orbem. Cæterorum autem siderum ambitus ignorantes homines, præter admodum paucos, neque nomine certo illos appellant, neque numeris

inter se distinctis commetiuntur. Itaque, ut ita dixerim, nesciunt horum peruagationes idipsum esse quod rite dicitur tempus, multitudine infinita & uarietate mirabili præditas. Est tamen intellectu facile, quòd perfectus numerus temporis, perfectũ tunc demum compleat annum, cum octo ambitus confectis suis cursibus, quos orbis ille semper idem similiterq; procedens metitur, ad idem se caput retulerint. Has ob causas nata sunt ea astra quę per cœlum meantia conuersiones habent, ut hoc omne animal quod uidemus, esset perfectissimo animali illi quod mente perspicitur, harmoniæ imitatione simillimũ.

Genera animalium.

Iam uero cætera usque ad temporis ortum, ad imaginem propositi exẽplaris effinxerat. Sed quia mũdus hic nondum animalia omnia inter suum ambitum continebat, ex ea parte deficiebat ad illud exemplar imaginis huius similitudo. Hoc igitur quod deerat, superni illius exẽplo deus explebat. Quot igitur & quales mens ideas in eo quod est animal inspicit, totidem & tales hoc mundo contineri oportere excogitauit. Sunt autem quatuor. Vna quidem deorum cœlestium genus continet. Alia uolatile & aëriuagum. Tertia aquæ liquoribus accommodatum. Quarta terrenorum animantium genus. Diuini quidem animalis speciẽ ex igni maxima ex parte componebat, ut splendidissimum esset uisuq; pulcherrimum. Cumq; illud uniuersi figurę simile uellet fore, rotundum fecit, posuitq; in ipsius optimi sapientia, atq; illud sequi iussit, circumq; omne cœlũ distribuit, ut uerus illi ubiq; ex hac uarietate ornatus accederet. Dedit autem diuinis duo genera motus. Alterum quo in eodem semper & similiter uolerentur, cum de eisdem semper secum ipsis eadem cogitent. Alterum quo in anteriorem partẽ ab eiusdem ipsius similisq; uertigine ducerentur. Reliquos autem quinque motus ab his esse uoluit alienos, ut unumquodq; illorum quoad fieri potest, optimum esset. Qua ex causa facta sunt astra illa erroris expertia, quę diuina animalia sunt, proptereaq; in eodem semper circuitu perseuerant. Quæ uero uaga sunt, & mutabili ratione labuntur, ita deinceps ut suprà diximus sunt.

Quot ideæ animalium.

Terra antiquissima deorum qui intra cœlum.

Terram autem altricem nostram circa polum per uniuersum extensum alligatam, diei noctisq; effectricem & custodem esse uoluit, nec nõ primam antiquissimamq; deorum omniũ qui intra cœlum sunt geniti. Horum uero deorũ choreas, & inter ipsos concursiones, circulorumq; ipsorum reuolutiones uarias & accessus, quales præterea fiãt cõiuncti sibi inuicem uel oppositi, siue antè inter se, siue retro, quidue ex illorum serie nobis proueniat, quibus temporibus & quo pacto delitescant singuli, uel emergant, quidue portendant quando orientes hominibus harum rerum peritis timorem incutiunt: Hæc inquam omnia absq; diligenti simulacrorum ipsorũ inspectione explicare uelle, inanis est labor. Sed de his satis: & iam quæ de natura deorum illorum qui tales geniti sunt ut cernãtur, dicenda erant, finem habeant. Cæterorum uero qui dæmones appellãtur, & cognoscere & enunciare ortũ, maius est opus quàm ferre nostrum ualeat ingeniũ. Priscis itaq; uiris hac in re credendum est, qui dĳs geniti ut ipsi dicebant, parentes suos optime nouerãt. Impossibile sanè deorum filĳs fidem non habere, licet nec necessarĳs nec uerisimilibus rationibus eorũ oratio confirmetur. Verum quia de domesticis rebus loqui se affirmabant, nos legem secuti fidẽ pręstabimus. Sic igitur ut ab his est traditum, horum deorum generatio habeatur atq; dicatur. Terræ cœliq; filĳ Oceanus & Tethys fuisse traduntur. Ab ĳs Phorcyn, Saturnus, & Rhea geniti, & reliqui horũ fratres. Ex Saturno & Rhea Iupiter, & Iuno, & reliqui, quos eorum fratres quotidie memorari audimus, nati dicuntur. Ex his deinceps ut traditur alĳ. Postquam orti sunt omnes, & qui cœlo uoluuntur dĳ nostris oculis manifesti, et qui eatenus nobis conspicui fiunt, quatenus ipsi uolunt, tum ad eos mundi genitor ita fatur: Dĳ deorũ quorum opifex ego & pater sum, hæc attendite. Quæ à me facta sunt, me ita uolente indissolubilia sunt. Omne siquidem quod uinctum est, solui potest. Sed mali est, quod pulchrè compositum est, seq; habet bene, uelle dissoluere. Quapropter quia generati estis, immortales quidem & indissolubiles omnino non estis. Nec tamẽ unquam dissoluemini, nec mortis fatum subibitis. Nam uoluntas mea maius præstantiúsque uobis est uinculum ad uitæ custodiam, quàm nexus illi, quibus estis tunc cum gignebamini, colligati. Sed nunc iam quid iubeam, cognoscite. Tria adhuc genera mortalium nobis generanda restant, absque horum generatione cœlum imperfectum erit. Omnia enim animantium genera ambitu suo nõ continebit. Contineat autem oportet, si est mundus omnino perfectus futurus. Hæc uero si à me fiant solo, uitáque donentur, dĳs adæquabuntur. Quapropter accedite uos secundum naturam ad animalium generationem, ita ut uim imitemini meam, qua in ortu uestro sum usus. Atque eius quidem animalis quod in ipsis tale futurum est ut cum immortalibus appellatione conueniat, diuinúmque uocetur, principatumq; teneat, & iustitiam simul ac uos ultro colat, ego uobis semen & initium tradam: uos cætera exequi par est, ut immortali naturæ mortalem attexentes, faciatis generetísque animalia, subministrantesq; alimenta augeatis, & consumpta rursum recipiatis. Hęc fatus, in eodem rursus cratere, in quo mundi totius animam permiscens temperauerat, superioris temperationis reliquias miscendo perfudit, modo quodam eodem, non tamen perfectas similiter, sed & secundo & tertio gradu à primis deficientes. Denique cum uniuersum constituisset, astris parem numerum distribuit animarum, singulis singulas adhibens, éisque tanquam uehiculo impositis monstrauit uniuersi naturam, ac leges fatales edixit: ostendens quidem primam omnibus generationem ordine quodam unam fore, nequis ab eo minus aliquid sortiatur. Satis autem & quasi sparsis animis per singula singulis cõuenientia temporũ instrumenta, fore ut animal nasceretur, quod omnium animaliũ maxime esset diuino cultui deditum. Esse autem naturam hominis geminam: cuius id genus fore præstantius, quod uiri nomine sit appellandum. Cum uero animæ corporibus necessitate quadam insertæ fuerint, & corporibus earum accesserit aliquid uicissimque abscesserit, primum utique necessario sensum unum omnibus intimum, & naturæ coniunctum illic à uiolentis passionibus excitari, deinde uoluptate & dolore mixtum amorem, post hæc metum & iram, & quæcunque uel ista sequuntur, uel ab istis ut contraria dissident. Hæc qui superauerint, eos iuste uicturos, iniuste uero qui ab his fuerint superati. Atque illum qui rectè curriculum uiuendi à natura datum confecerit, ad illud astrum cui accommodatus fuerit, reuersum beatam uitam acturum.

Cuiq; [illegible] ri anim[illegible] unũ [illegible] esse a[illegible]

Amor mixtus uoluptate & dolore.

Contrà

Contrà uero agentem cogi in ortu secũdo sexu mutato fieri mulierem. Et qui ne tum quidem finẽ peccandi faciet, quatenus deprauatur, eatenus in brutorum naturam suis moribus similem permutari: nec prius à mutationibus laboribusq; cessare, quàm illam sibi insitam eiusdem ipsius similisq; naturæ cõuersionem securus ipse, eiq; subijciens turbulentos multiplicesq; affectus postea ex igni, aqua, aëre, & terra contractos, ratione sedauerit, & ad primum optimumq; sui habitum iam redierit. Quæ cum illis ita designauisset, nequa penes se futuræ prauitatis causa esset, alios in terram, alios in lunam, alios in alia tẽporis instrumenta spargens quasi serebat. Pòst huiusmodi sementem, quod reliquum erat, dijs iunioribus agendum mandauit, ut corpora mortalia fingerent, quantumq; esset humanæ animæ quod reliquum huic deberet accedere, id omne & quæ consequentia essent, adiungerent regerentq;, & quàm optime & pulcherrime fieri posset mortalis animalis naturam gubernarent, nisi ipsum sibimet malorum causa esset. Atq; is quidem qui hæc cuncta disposuit, rite in suo habitu permanebat. Quo quidem permanente, eius filij cum parentis ordinem cognouissent, eum protinus sequebãtur. Itaq; accepto ab illo mortalis animantis immortali principio, sui effectorem imitati, ignis, aëris, aquæ, terræ particulas, quas rursus redderent, à mundo mutuabantur: easq; inter se copulabant, haud ijsdem illis indissolubilibus uinculis, quibus ipsi fuerant colligati, sed talibus quæ propter paruitatem cerni nõ possent: crebrisq; huiusmodi clauis coniunctis unum ex omnibus corpus efficiebant, atq; in hoc ipsum tum influente, tum effluente corpore animæ diuinæ circuitus illigabant. Itaq; hi circuitus in profundum flumen immersi, neq; tenebant neq; tenebantur, sed ui ferebantur, atq; ferebant. Ex quo factum est, ut totum animal moueretur, sine ordine tamen, & fortuita quadam iactatione. Cui quidem sex peruagari motibus cõtingit undiq; per sex loci differentias progrediendo, uidelicet antè & retro, ad dextram & læuam, sursum atq; deorsum. Cum uero plurimus inundaret fluctus atq; deflueret unde animal nutriretur, multo etiã maior à passionibus extrinsecus illatis turba sequebatur, cũ corpus aliquod ignis exterioris incurrisset offensionẽ, uel à terræ soliditate, aut aquæ humore, aut aëris flatu lesũ esset. Porrò ab ijs omnibus, per corpus motus usq; ad animã transeũt, qui propterea & initio & nũc sensus cognominati sunt. Hi quidẽ ab initio cõtinue multos & maximos motus cient, riuo illo iugiter fluente, atq; his fluctibus uehementer animæ circuitus quatiũt. Et circuitum quidem illum eiusdem similisq; naturæ in ipso cursu prorsus impediunt: alterius uero circuitum distrahunt, usqueadeo, ut dupla illa & tripla utrinq; disposita interualla tria, medietatesq; & colligationes sesquitertia, sesquialtera, sesquioctaua ratione interiectas, quæ dissolui à nullo nisi ab eo qui coniunxit possunt, omni reuolutionis genere torqueant, omnesq; anfractus & uarietates orbium, quotcunq; contingere queunt, inducãt: ita ut ambitus ipsi uix sibi inuicem connexi, ferantur quidem, sed sine ratione ferantur, tum contrà, tũ ex obliquo, tum resupina quadam dispositione. ceu siquis caput pro pedibus humi figat, pedes uero pro capite tollat in altum. tunc arbitror tam eius qui sic affectus est, quàm eorum qui spectant, dextræ partes sinistræ, & contrà sinistræ dextræ sibi inuicem esse uidentur. Itaq; cum hoc ipsum cæteráue huiusmodi animi quoq; ambitus maxime patiuntur, si tunc extrinsecum aliquid eiusdem ipsius uel alterius generis inciderint, falso quid idem alicui sit, quidue alterum ab aliquo iudicant. Ideoq; mendaces tunc dementesq; sunt, nec ullus princeps & dux in eis tunc est circuitus. Cumq; extra positi sensus pulsauerint animam uehementius, totamq; eam possederint, tũc illi subiugati quidem & seruientes dominari uidentur. Quas ob res ab initio anima cum mortalis corporis uinculis includitur, amens efficitur. At postquam nutritionis & augmenti riuus lenius minúsque fluit, animæq; circuitus tranquilliore motu iter suum peragunt, processuq; temporis sedatiores fiũt, & in figuram naturæ suæ congruam restituuntur: tunc singulorum circulorum directæ conuersiones, eiusdẽ & alterius naturã probe discernũt, hominẽq; sic institutũ prudẽtẽ efficiunt. Quòd si quis educationi rectæq; nutritioni disciplinã quoq; & eruditionẽ conuenientem adiunxerit, morbo grauissimo deuitato sanus & integer prorsus euadet: sin autem neglexerit, claudum uitæ iter ingressus, tanquam mancus & omnino inutilis rursus ad inferos decidit. Sed hæc quidem post ortum contingunt. Nunc uero de prima hominis compositione exactius disserendũ ac probabili ratione monstrandum, qua causa & prouidentia deorum singula membra corporis ad singula animę officia sint accommodata. Principio dij figuram capitis ad rotunditatem mundi finxere, in eoq; duos illos animæ diuinos circuitus statuerunt. Est autem caput membrum corporis diuinissimum, reliquorumq; membrorum princeps: cui totum corpus connexum dij subesse & parere iusserunt. Excogitauerunt enim motuum omnium quotcunq; esse queant, compos id fore. Cum uero inæqualis & aspera, ac partim quidem accliuis, partim decliuis terra sit, si humi caput serperet, perq; terræ superficiem uolueretur, hos anfractus sine offensione transire non posset. Quod sanè malum ut uitaretur, procerum hũc habitum corporis ad faciliorem progressum dij pro uehiculo capiti subiecerũt. Corpori præterea quatuor in lõgum porrecta & flexibilia membra annexuerũt, quibus facile diuina prouidentia moueretur, appræhenderet uidelicet obiecta quæq;, staret, & sisteret, perq; omnia graderetur caput superne subsistẽs diuinissimi sacratissimiq; habitaculũ. Hãc igitur ob causam nobis crura manusq; dedere. Anteriores autẽ partes posterioribus præstãtiores & ad imperandum aptiores arbitrati, in anteriorem quoque partem moueri nos ut plurimum uoluerunt. Oportebat porrò anteriora discreta & dissimilia esse. Quapropter primum globo capitis faciem adiecere, facieiq; instrumenta quæ administrarentur omnia animæ prouidentię, assignauerunt, decreuerúntque naturale hominis imperium in hac parte anteriori prioriq; consistere. Sed ex omnibus faciei partibus primi luciferi oculorum orbes coruscant, hac causa dati. Ignis certe illius qui non urit quidem, sed illuminando suauiter diem inuehit mũdo, participes oculorum orbes dij [illegible]erũt. Intimum siquidem nostri corporis ignem huius ignis germanum syncerumq; per oculos emanare uoluerunt, in quibus lenis congestusq; ubiq; ignis huiusmodi sit, sed per eorum duntaxat solidiorem angustamq; medietatem ignis purior euolet, crassior uero cohibeatur. Itaque cum diurnum lumen applicat se uisus radio, tunc ea duo inter se similia concurrentia atq; commixta, quò oculorum acies diriguntur, ibi in

Cur seniores prudentes.

Caput membrum diuinissimum.

Proceritas.

De oculis multa.

minius iam domestici corporis cohærent speciem, ubicunque uidelicet tam intimi quàm externi luminis fit concursus. Totum igitur hoc propter similitudinem passionem eandem sortitum, cum quid aliud tangit, uel ipsum ab alio tangitur, motum huiusmodi ad corpus omne perq; id ad animam usq; diffundēs sensum efficit, qui uisus uocatur. At postquam in noctem discesserit cognatus ignis, uisionis radius euanescit. Nam in aërem sibi dissimilem erumpens permutatur atq; extinguitur, cum nullam habeat cum proximo aëre, utpote ignis splendore carente, naturæ communionem. Idcirco uidere desinit, somnumq; inducit. Etenim salubre palpebrarum tegmē dij oculis machinati sunt, quibus obductis uis illa ignis intimi conniuentia tegminis coërcetur, compressáque interiores motus perfundit & mulcet, quibus relaxatis atq; mollitis quies oritur. Si profundus ob multam quietem motuum nos occupat sopor, exigua sequuntur insomnia. Sin uehementiores aliqui motus quasi uigiliarum reliquiæ relicti sint, quales quidem & qualibus ex locis haustæ reliquiæ sunt, talia somniorum simulacra nascūtur, eorúmque nobis expergefactis restat memoria. At uero simulacrorum quæ uel in speculis oboriūtur, uel in perspicua lenique cernuntur superficie, facilis assecutio est. Nam ex utriusq; ignis tam intimi quàm extrà positi communione, eiusq; rursus concursu & congruentia, qui passim terso lenique corpori accommodatus est, necessario hæc omnia oriūtur, cum ignis oculorum cum eo igne qui est, è conspectu effusus, circa lene nitidumq; corpus sese confudit. Dextera uero uidentur quæ læua sunt, quia contrarijs partibus oculorum insolito more contrarias partes attingimus. Respondent autem dextera dexteris, læua lęuis, quando commixtum lumen cū eo cui permiscetur, transilit. Id cum speculorum lenitas hinc illincq; altitudinem assumpsit, & ita dextrā oculorum partem in læuam speculi, lęuamq; in dextram detorsit. Quòd si speculum ad uultus longitudinem conuertatur, uultum reddit resupinum, cum superior luminis pars ad inferiora, inferior uero ad superiora uertatur. Atq; hæc omnia ex eorum genere sunt, quæ principales rerum adiuuant causas, quibus ut ministris utitur deus ad optimi, quoad fieri potest, ideam perficiendam. Sed existimant plerìq; non adminicula hæc principalium causarū, sed has ipsas esse omnium causas, quæ frigoris & caloris, rari & densi, cæterorumq; similium naturam habeāt, rationem uero mentemq; nequaquam. Mentem enim à nulla re alia, nisi ab anima possideri cōuenit, hæc uero aspectum effugit oculorum. Sed ignis, aqua, aër, ac terra corpora sunt, atq; cernuntur. Oportet autem mentis & scientiæ amatorem principales sapientis naturæ causas quærere: atq; eas quæ necessario ab alijs quidem mouentur, alia uero mouent, secundas causas arbitrari. Quocirca à nobis sic cēseo faciēdum, ut de utroq; causarum genere disseramus, separatim autem de his quæ cum intelligentia effectrices sunt pulchrarum rerum atq; bonarum, de ijs rursus quæ uacantes prudentia quodlibet passim sine ordine faciunt. Ac de secundis quidem causis oculorum ad eam uim quam habent conducentibus, satis esse dictum puto. Maximum uero opus cuius gratia utiliter nobis à deo donati sunt, deinceps explicandum censeo. Rerum enim optimarum, ut arbitror, cognitionem nobis oculi attulerunt. Nam hæc quæ de mundo disputantur, nunquam inuenta

Cur oculi dati hominib⁹.

essent, si neq; sidera, neq; sol, neq; cœlum suspici potuissent. Cognitio uero diei ac noctis ab oculis orta fecit, ut dinumeratione quadam mensium annorumq; ambitus metiremur, tempus cognosceremus, uniuersæ naturæ ordinem scrutaremur. Quibus ex rebus philosophiam adepti sumus. Quo bono nihil unquam maius mortalium generi datum est deorum munere, neq; dabitur. Hoc igitur maximum oculorum beneficium esse dico. Minora alia prętereo. Quibus qui à philosophia alieni sunt, orbati si querantur, frustra querentur. Nobis uero asserendū est ob hanc potissimum rationem deum oculos genuisse, ut mentis circuitus qui in cœlo peraguntur, intuiti, in usum redigamus nostræ mentis: cogitationisq; nostræ discursiones illis cognatas, sed perturbatas quodammodo ad illorum temperiem reuocemus. Et cum illos agnouerimus, & recta ratione secundum naturam præditi singulorum ordinem perceperimus, conuersiones dei quæ sine ullo errore aguntur, imitemur, atq; ad earum exemplum discursiones nostræ cogitationis uagas & erraticas componamus. Vocem quoq; auditumq; eiusdē rei gratia deos dedisse nobis existimo. Nam ad hęc ipsa sermo pertinet, plurimumq; conducit, omnisq; musicæ uocis usus harmoniæ gratia est tributus. Atqui & harmonia, quæ motiones habet animæ nostrę discursionibus congruas atq; cognatas, homini prudenter musis utenti non ad uoluptatem rationis expertem, ut nunc uidetur, est utilis: sed à musis ideo data est, ut per eam dissonantem circuitum animæ componamus & ad concentum sibi congruum redigamus. Rhythmus quoq; ad hoc uidetur esse tributus, ut habitum in nobis immoderatum gratiaq; carentem aptissime temperemus. Hactenus opera mentis paucis exceptis tractauimus. Oportet autem de his quoq; quæ necessitas inuehit, dicere. Mundi enim huius generatio ex necessitatis mentisq; coitu mixta est. Nam cum mens necessitati dominaretur, propterea quòd persuadendo eā ad optimos ut plurimum rerum euentus induceret, ipsáque hac ratione cedens sapienti persuasioni pareret, mundi huius exordia constiterunt. Oportet igitur eum qui mundi constitutionem uere narraturus erit, erraticæ quoque causæ speciem pro naturæ ipsius instinctu miscere. Quod ita commode fiet, si horum ipsorum cōuenienti principio sumpto, sic de his quemadmodū de superioribus ab ipsa rursus origine disseramus. Naturam ergo & passiones ignis, aquæ, aëris, atq; terræ, generationem cœli præcedentes consideremus. Nullus profecto ad hoc usq; tempus eorū generationem ostendit, sed quasi notum sit quid sit ignis & reliqua, sic de illis uerba facimus eáque mundi primordia constituimus, cum nec syllabarū quidem, nedum elementorum uicem tenere apud homines mentis quoquo modo compotes debeant. Nos uero in præsenti nihil de principio uniuersorum, siue principijs, siue quomodocunq; aliter id appelletur, dicendum putamus. Cui quidem disputationi nihil aliud impedimento est, nisi quòd difficile sit præsenti disputandi modo quæ de his uidentur exprimere. Neq; igitur uos id expectabitis, neq; ego mihi persuadebo recte me tantum opus aggredi posse. Quod autē ab initio dixi, uerisimilitudinis uim seruabimus, studebimusq; in rationibus uerisimilibus circa hęc assignandis nulli cedere. Atq; ita & singula & uniuersa à principio exponemus. Deum igitur etiam nunc disputationis seruatorem in primis

De uoce & audit.

Mu rati

mis oremus, ut nos ex admirabili & insolita expositione ad uerisimilem doctrinam traducat, atq; ita instituti disputationem exordiamur. Sed hanc de uniuerso disputationem ab ampliori diuisione quàm suprà ducamus. Tunc enim duas in species facta diuisio est. Nunc tertium genus addendum. Duo enim in superioribus sufficiebant. Vnum quidem exemplaris loco, semper idem, solaq; intelligentia comprehendendum. Alterum simulacrum ab hoc exemplari deductũ, generationi oculisq; subiectum. Cũ uero duo hæc sufficere putaremus, tertium non adiunximus. Nunc autem cogere nos ratio uidetur, ut difficilem & obscuram speciem declarare conemur. Quam igitur uim, quámue naturam habere putandum? Hanc utiq;, generationis horum omnium receptaculum & quasi nutricem esse. Quod quamuis uere dicatur, paulò tamen apertius est dicendum. Arduum id quidem, eo maxime, quòd ad huius rei demonstrationem dubitare prius necesse est & inquirere de igni & reliquis quæ elementa uocantur, quid istorum aquam potius quàm ignem, aut aërem potius quàm terram, aut certum aliquid unum magis quàm cuncta uocare oporteat. Difficile sanè certum aliquid & firmum de istis asserere. Quónam igitur pacto, & qua ratione, & quod probabile in huiusmodi inquisitione dicemus? Principio id corpus quod modo aquã nominauimus, quando in solidã cõcrescit materiã, lapis & terra fieri uidetur: quãdo uero liquescit & diffluit, spiritus atq; aër. Itẽ aër exustus ignis efficitur. Ignis extinctus & corpulentior factus aërem creat. Rursus crassior factus aër, in nebulas nubésque concrescit. His etiam magis compressis pluuiæ defluunt. Ex aqua rursus terra lapidesq; gignuntur. Atq; ita uidemus hæc omnia circuitu quodam sibi inuicem uires fomentaq; generationis uicissim tribuere. Quæ cum nunquam eadem appareant permanere, quisnam sine rubore redargutionisq; suspitione poterit istorum aliquid unum potius quàm aliud certe & firmiter appellare? Nemo certe. Quare tutissimus in his hic erit loquendi modus. Hoc quod semper aliàs aliter formatum uidetur, & plerunq; iuxta ignis effigiem, non est utiq; ignis hoc aliquid, sed tale, id est igneum quiddam: nec aqua hoc aliquid, sed tale quid id est aqueũ, nec aliud quicquam uelut ullam habẽs stabilitatem. Deniq; nec pronominibus quidem ullis hæc signanda sunt, quibus in rei cuiuslibet demonstratione, cum hoc uel illud dicimus, uti solemus. fugiũt enim, nec expectant uel eam demonstrationem, quæ hoc & huius & huic designat: uel appellationem, quę de his tanquam de existentibus & stabilibus habeatur. Igitur huiusmodi omnia neque hoc, neq; illud, sed tale potius, aut tale propter similitudinem aliquam appellare debemus. Et ignem quidem ubiq; tale, ac de cæteris quæ gignuntur eodem pacto. At uero illud in quo fieri singula hæc uidentur, ac deinde dissolui solum ijs pronominibus quibus hoc uel illud signamus, appellandum puto. Quale uero quodammodo, calidum scilicet uel album, uel aliquid tale contrariorum, uel ex contrarijs illud minime appellandum. Sed apertius quod uolumus exponamus. Siquis enim cunctas figuras ex una eadémque auri materia fictas continue in alias, & alias reformet, déque una quadam illarum præsens aliquis quid sit quærat, uere admodum & tutissime respondere possumus aurum illud esse: triangulum uero esse aut aliam figuram earum quæ impressæ eo sunt & continuo permutantur, quasi reuera sint non licet dicere. Sola quippe illa responsione tanquam tutissima contenti esse debemus. Eadem de illa natura quæ cũcta recipit corpora, ratio est: idem semper esse dicenda est. Siquidem ex propria potentia recedit nunquam. Suscipit enim semper omnia, nec ullam unquam ijs similem ullo pacto sibi formam contrahit. Omnis sanè natura fictioni subiecta est, agitataq; ab ingredientibus & figurata quodammdo, aliàs aliter se habere uidetur. Quæ uero ingrediuntur & exeunt, uere ac semper existentium rerum simulacra sunt, miro & uix explicabili modo ab ipsis rebus quæ uere sunt, figurata, quemadmodum deinceps narrabimus. Tria in præsenti genera sumenda sunt. Vnum quod gignitur. Aliud in quo gignitur. Aliud à quo similitudinem trahit quod nascitur. Idcirco comparare hæc ita decet. Quòd recipit, matri: unde recipit, patri: naturam istorum mediam, proli. Sed ita intelligendum est, quod cum esse debeat effigies rerum omni formarum uarietate distincta, nunquam illud ipsum formationis huius gremium bene erit præparatum, nisi informe sit, & suapte natura omnibus formis quas recepturum est, careat. Nã si erit alicuius eorum quæ in se recipit simile, cum contrariam eius cuius simile est naturam aut aliam prorsus suscipiet, nequaquam eius similitudinem & effigiem exprimet, cum præ se tulerit suam. Quo fit, ut nullam sibi propriam habeat speciem, quod est omnia genera suscepturum. Vt qui unguenta suauiter redolentia confecturi sunt, humidam materiã quam certo condire odore uolunt, ita præparant, ut odorem nullum proprium habeat: & qui materijs mollibus impressioniq; cedentibus figuras imprimere aliquas uolunt, nullam omnino priorem in eis figuram apparere patiuntur, sed exactissima quadam lęuigatione eas poliunt: Ita illud quod in omnibus passim æternorum omnium simulacris recte figurandum est, his omnibus formis natura sua carere necesse est. Quamobrem uniuersi, quod & genitum est, & sensibus omnibus manifestum, matrem ipsam receptaculumq;, neq; terram, neq; aërem, neque ignem, neq; aquam esse dicamus, neq; rursus ex his aliquid constitutum, aut aliqua ex quibus proprie hæc ipsa subsistunt: sed inuisibilem potius speciem quandam & informem sinum omnium capacem, qui modo quodam ambiguo & uix explicabili diuinæ & intelligibilis naturæ fit particeps. Ipse quidem comprehendi per se nullo pacto potest: sed quantum ex supradictis naturam eius attingere licet, sic utiq; recte possumus dicere: Ignem quidem, partem eius ignitam uideri: humefactam uero partem, aquam: Terram quoq; aëremq; similiter, quatenus ipsorum simulacra suscipit. Sed de his ita distinguentes ratione considerare debemus, sit ne ignis aliquis seorsum à materia ipse permanens in sei pso, & cætera quæ sæpe dicimus per seipsa manere: an hæc sola sunt, quæ corporis sensu percipimus, & talem in se continent ueritatem, nec ullo pacto præter hæc ulla sunt uspiam, sed frustra intelligibilem uniuscuiusq; speciem aliquam ponere solemus. nec aliud hæc sunt quàm uerba. Quod quidem neq; ita uel aliter se habere temere & sine examinatione asserendum, neq; ad præsentem disputationem natura sua prolixam, alia quoq; prolixa, & ad rem minime pertinens addenda uidetur. Ea uero circunscriptio quæ breuibus magna comprehendat, admodum opportuna uidebitur. Ita igitur ipse meam hac

Quòd ignis & alia non sunt uere hoc aliquid, sed tale.

Vide ut quæ elementa uocãtur ne pronominibus quidem mõstrari possit.

Vide ut materia analogia monstratur.

Materia nunquã recedit à potentia.

Quę in materia fiunt, sunt simulacra rerum uerarũ.

…de ut mate…a est infor…is.

Probat breuiter ideas esse.

de re sententiam feram. Si intellectus & uera opinio duo genera sunt, necesse est huiusmodi species esse, quæ per se ipsæ sint, & intelligentia potius quàm sensibus comprehendantur. Sin autem, ut quibusdã uidetur, uera opinio ab intellectu nihilo differt, omnia quæ corporis sensus attingit, certa habenda sunt. Sed opinor duo esse dicenda, quia seorsum sunt facta, & dissimilia sunt. Quippe quorum alterum doctrina nobis insinuat, alterum persuasio: & illud quidem semper cum ratione uera, hoc autem sine ratione: illud nulla persuasione mutabile, hoc contrà huic mutationi subiectum. Veræ quidem opinionis uir, quilibet particeps. Intelligẽtiæ uero dij quidẽ omnes, homines uero pauci admodũ participes sunt. Quæ cum ita se habeãt, fateri oportet esse speciẽ quæ semper eadem sit, sine ortu atq; interitu, quæ nec in se accipiat quicquam aliud aliunde, nec ipsa procedat ad aliud quicquam, sensuq; corporis nullo percipiatur. atq; hoc est quod ad solam intelligentiam pertinet, eiusq; intentionis est proprium. Sed est aliquid post hoc quod cum ipso non ratione, sed nomine conuenit, eiusq; similitudinem gerit, genitum sensibus manifestum, quod fertur & sustentatur ab alio semper, & in aliquo loco gignitur, rursusq; inde recedit opinione per sensus comprehendendum.

Homines paucos esse intelligentiæ participes.

Tertium genus locus est, qui interit quidem nunquam, sed omnibus quæ gignuntur, sedem exhibet. hic sine tangentis sensu tangitur, adulterina quadam ratione uix opinabilis. Denique cum ad hunc animo respicimus, somniamus quodammodo, necessariumq; putamus, ut quicquid est, in aliquo sit loco positũ, regionemq; obtineat aliquam: & quod neq; in terra, neq; in cœlo sit, minime esse credimus: atq; has omnes & similes passiones à peruigili ueréq; existẽte natura ipsi huiusmodi somnijs occupati secernere non ualemus. Ideoq; nec discernere id etiam possumus, quòd imagini quidem postquam idipsum in quo facta est, non ipsius est, sed ea semper alterius fertur simulacrum, non iniuria conuenit ut in alio quodam sit, atq; ita quodammodo essentiæ fiat particeps, aliter uero esse nullo modo possit. Ei autem quod uere est, uera hæc & exquisita ratio suffragatur, docens quòd dum res ita se habet, ut hoc quidem aliud sit, & illud aliud, neutrum in neutro unquam factum unũ simul idem & duo fient. Hæc tandem meæ mentis summatim sententia sit, esse, & ante cœli ortum ratione triplici fuisse tria hæc, existens, locum, & generationem. Generationis uero nutricem, ignitam & humefactam, terræ item & aëris formas suscipientem, passionesq; horũ pedissequas perpetientem, omniformem aspectu uideri. Verum quia nec similibus neq; ad pondus exæquatis uiribus referta est, nulla ex parte æquilibrem esse, sed inæqualiter undiq; uergentem declinantémque ab illis quidem quæ diximus agitari, rursusq; ipsam commotam eadem agitare. Quo pulsu concita in diuersa raptari atq; discerni, perinde ut quæ in frumẽti purgatione pistorijs instrumentis iactata atque excussa discerni uidemus, atq; aliò solida grauiaq;, aliò rara & leuia ferri. Sic illa tunc quatuor genera ab ipso eorum receptaculo instrumenti illius pistorij instar tumultuante & discernente cõmota, dissimilia quæq; à dissimilimis longe separabãtur, similima uero rursus coibant: atq; idcirco etiã ante mundi exornationem sedibus diuisa erant, sed neq; his ratio inerat, neq; modus. At uero ubi cuncta redigi ad modũ placuit, deus ignẽ primo ac terrã aërẽq;,

Quòd materia est locus.

& aquã, quæ quidem elementorum præferebant uestigia, sed ita erãt affecta ut par est illa à quibus deus abest, distinctis figuris, speciebus, & numeris exornauit. Ea uero apud nos sententia semper rata indubiaq; præ cæteris habeatur, quòd deus illa cum talia nõ essent, quàm pulcherrime optiméq; fieri poterat, ordinauit. Nunc iam dispositionem geniturámq; ipsorum sigillatim demonstrari conuenit, nouo quidem & inusitato demonstrationis genere, sed uobis qui omnes eruditionis ingenuæ uias peragrauistis, plano atq; perspicuo. Principio quòd ignis, & terra, aqua, & aër, corpora sint, nemo utiq; dubitabit. Omnis autem corporis species profunditatẽ habet. Profunditatem uero planis constare necessarium est. Rectitudo porrò planæ basis ex triãgulis cõstituitur, atq; trianguli omnes ex duobus initium habent, habentibus utrisq; rectum angulum unũ, acutos duos. Quorum alter utrinq; anguli recti partem obtinet, æqualibus distincti lateribus: sed in altero inæqualibus inæqualia distribuuntur. Igitur per rationes probabiles necessitati coniunctas incedẽtes, ignis cæterorumq; corporum huiusmodi ponamus exordium. Superiora uero his horum principia deo nota sunt, atq; ei qui dei sit amicus. Videamus igitur qua potissimum ratione quatuor corpora pulcherrima fiant, dissimilia quidem inter se, sed quæ in se inuicem dissoluantur, & ex se inuicem generentur. Si id comprehenderimus, ueritatem ipsam de generatione ignis terræq; & eorum quæ competenti ratione seruata horum media fiunt, tenebimus. Tũc enim nemini concedemus dicenti alicubi esse oculis patẽtia pulchriora his corpora, quorum quodlibet secundum unum sit genus. Conandum igitur quatuor corporum genera pulchritudine præcellentia constituere, atq; ita asserere horum nos naturam sufficienter comprehendisse. E' duobus quidem triãgulis Isosceles, id est qui cruribus constat æqualibus, unicam habet naturam: qui uero altera parte est oblongior, infinitas. Ergo si recte exordiri uolumus, infinitorum quoq; pulcherrimum præeligere nos oportet. Ac si quis pulchriorem à se electum ad horum constitutionem afferre uoluerit, eius non tanquam aduersarij, sed tanquam amici sit sententia potior. Vnum itaq; reliquis posthabitis, triangulorum multorum pulcherrimum ponimus, à quo æqualiter triangulus ex tertio constitit. Ratio uero cur ita sit, prolixior esset. At eum qui diligenti discussione ita esse comperiet, dulce manet uictoriæ præmium. Propositi sanè nobis sint duo è multis trianguli, ex quibus ignis cæterorumq; corpora composita sunt. Horum unus Isosceles sit æqualibus cruribus constans triangulus. Alter uero sit ille qui longius latus semper breuiore latere potentia triplo maius habet. Verum quod securi nimium in superioribus diximus, nunc magis est distinguendum. Videbantur quidem nobis, neq; id quidẽ satis recte, omnia quatuor genera ex se inuicem generari. Profecto quatuor genera ex triangulis quos elegimus generantur. Tria quidem ex uno, inæqualia habente latera. Quartum uero unicum ex trangulo Isoscele componitur. Non igitur possunt omnia ita in se inuicem resolui & commutari, ut ex multis paruis pauca ingẽtia uel conuerso efficiantur. Tria certe possunt. Cum enim ex uno hæc facta sint omnia, quando maiora soluuntur, multa exigua ex eisdem constituuntur. paruas congruasq; sibi figuras adepta. Rursus quando multa per triangulos disperguntur amplificata, unum

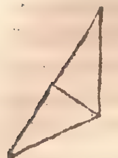
Dispositiones & genituræ elementorum.

unum unius molis faciunt numerum, magnamq; aliam speciem unam perficiunt. Hæc utiq; de mutua ipsorum generatione dicta sint hactenus. Reliquum est, ut qualis quæq; eorum facta sit species, & ex quibus concurrentibus numeris coaceruata, dicamus. Erit utiq; prima species, quæ ex paucissimis composita fuerit, elemeutum eius, quod latus oblõgius breuiori latere duplo maius habet. Cum uero bini huiusmodi secũdum diametrum componãtur, terq; id fiat, & dia metri latera beuiora in idem quasi cen trũ ducantur, unus triangulus æquilater ex triãgulis numero sex cõficitur.

Trianguli autem æquilateres quatuor compositi secundum ternos planos angulos, unum solidum faciunt angulum: qui angulum planorum omnium obtusissimum deinceps ortu subsequitur. Atqui triangulis huiusmodi quatuor natis prima solida species totius circũferentis distributiua in partes æquales ac similes oritur. Secunda uero ex eisdem quidem triangulis, sed secundum æquilateres triangulos octo constitutis, unum facientibus solidum angulum ex planis quatuor, factisq; sex huiusmodi, corpus secundum absoluitur. At tertium ex elementis bis sexaginta copulatis, & angulis solidis duodecim, quorũ quilibet quinque planis triangulis æquilateribus continetur, habens uiginti æquilateres bases, nascitur.

Iam igitur elementum alterum sic hactenus ista genuerit. Verum isosceles triangulus quarti generauit naturã secundum quatuor constitutus, & ad cẽtrum rectos congregans angulos, unumq; quadrãgulũ æquilaterẽ faciẽs. Sex uero huiusmodi copulati angulos octo solidos, quorũ quilibet per tres planos rectos coaptatus est, effecerunt. Corporisq; ita constituti figura cubica facta est, sex planos quadrangulos æquilateres bases adepta. Est & quinta quędam cõpositio, qua deus ad uniuersi cõstitutionem est usus, eáque descripsit & figurauit, quæ cõtemplatus aliquis non absurde dubitauerit utrum infinitos esse mundos an finitos existimandum sit. Infinitos quidem dicere illius putabit esse propriũ, qui nullã rerum cognitione dignarum peritiam habeat. Sed utrũ unus mundus an quinq; re uera nati sint inquirere, minus utiq; putabit absurdũ. Ratio quidem nostra unum ipsum uerisimili probatione asserit esse natum. Alius uero quis ad alia respiciens aliter opinabitur. Sed hæc dimittẽda sunt. Et iam genera quatuor à nobis paulo antè digesta, in ignẽ, terram, aquã, aëremq; distribuamus. Terræ cubicam speciem assignemus. Nam omniũ quatuor maxime immobilis terra est, & corporaliũ omnium cõpacta maxime. Tale uero illud præcipue factũ esse necessariũ est, quod firmissimas tutissimasq; possidet bases. In triãgulis porrò à principio positis, qui æquilateres sunt, firmiorẽ tutioremq; quàm inæqui lateres basem possident. Et quod ex utroq; cõpositum est planũ æquilatere æquilateri quadrangulũ, certe triangulo tam quo ad totũ, quàm quo ad partes stabilius necessario prouenit. Quãobrem si cõuenientem probabilemq; sequi rationẽ uelimus, terræ id tribuamus: Aquæ deinde, quod tribus reliquis est immobilius: Igni quod mobilissimũ: Aëri medium. Et corpus quidem minimũ igni, aquæ maximum, aëri mediũ: acutissimum quoq; igni, secundũ ab hoc aëri, aquæ tertiũ. Ex his omnibus quod bases paucissimas habet, uelocissimũ esse necessarium est. Est enim ad penetrandũ promptissimũ, quippe cum prorsus sit omniũ acutissimum. Leuissimum quoq;, cum ex paucissimis partibus eisdem constet. Quod secundũ est, secundo loco habeat hęc oportet. Tertio tertiũ. Igitur secundũ rectam probabilemq; rationẽ pyramidis species solida elementũ semenq; sit ignis. Secundam uero generatione speciem aëri, aquæ tertiam tribuamus. De his omnibus adeo par uis ita putandum est, quòd si singula duntaxat singulorum generũ capiãtur, nullum eorum propter paruitatem cerni à nobis poterit: sin multa inuicem congregentur, eorũ moles magnitudinesq; cernentur. Quinetiam hęc omnia à deo tanta ubiq; quo ad multitudines, motus, atq; potẽtias proportione exacte absoluta cõnexaq; sunt, quãtam necessitatis natura libens & persuasa capere poterat. Ex omnibus sanè quorũ genera suprà narrauimus, ita merito se res habere uidetur. Terra cũ in ignem inciderit, eius acumine dissoluta fertur resoluta in ignẽ, aut aërẽ, aut aquam, quousq; partes ipsius cõgressæ iterum, sibiq; inuicem copulatæ terram reficiãt. Non enim in aliam unquã speciem transmigraret. Aqua prætera ab igni uel aëre diuisa in partes, unũ, partibus suis reconciliatis, ignis corpus, aëris duo facit: portiones uero aëris ex una dissoluta parte duo ignis corpora faciunt. Rursus quãdo ignis ab aëre uel aqua uel terra aliqua occupatur, & ipse quidem paucus in multis mouetur, atq; in agitatis pugnat, iactatusq; distrahitur, duo corpora ignis in speciem aëris unam cõcrescunt: deinde superato aëre atq; disperso, ex totis duobus atq; dimidio una aquæ tota species coalescit. Deniq; sic ea rursus cõsideremus, quoties ab igne compræhensum aliorũ genus aliquod angulorũ laterumq; ipsius acumine scinditur, tum demum discerpi desinit, cum in ignis naturam transierit. Simile enim idemq; genus quodlibet à simili eodemq; minime patitur: quousq; uero in aliud per mutatur, imbecilliusq; cũ potentiore luctatur, dissolui non desinit. Rursus quando minora à multis maioribus circumuenta sunt, & pauca lacerata extinguuntur, cũ in uincentis ideam constitui uelint, cessãt extingui, fitq; ex igni aër, ex aëre aqua. Quod si in hæc trãsitus fuerit, & aliorũ aliquod genus impugnet, non cessant agitata dissolui prius quàm aut omnino cũ dissolubilia sint, depulsa ad cognatũ refugiant, aut expugnata in unũ quiddam ex multis superãti simile tandẽ euadant, familiariterq; cum uictore permaneant. Enimuero per has passiones sedes uicissim cuncta cõmutãt. Generis namq; cuiuslibet multitudines per locũ propriũ distinguũtur, ob sedis ipsius agitationẽ. Quæ uero dissimilia inuicem facta sunt, propter fluctũ concussionemq; ad locum eorũ quibus similia euasere, ferũtur. Corpora igitur immixta ac prima ex causis huiusmodi fabricata sunt. Quòd autem in eorum speciebus alia quoq; innata sunt genera, causa est elemẽti utriusq; cõstitutio: quæ non solũ ab initio unũ cũ magnitudine triangulũ peperit, sed etiam maiora & minora tot quidem numero, quot in speciebus sunt genera. Quapropter mixta hæc in seipsis atq; inuicẽ, infinitã habẽt uarietatẽ: cuius peritos esse eos oportet qui de natura sunt rationẽ probabilem reddituri. Igitur nisi quis quo pacto & cũ quibus unà motis & cõ

ſtitutio fiat certe compræhēderit, multa diſputationi quæ manet à tergo, impedimento futura uidentur. De his partim quidem dictum eſt, partim uero reſtat dicendū. In ipſa leni planaq; natura motus eſſe nunquā ſolet. Nam agitandū abſq; agitaturo, uel agitaturum abſq; agitãdo difficile eſt, immo impoſſibile, reperiri. Motus autē horum omniū minime eſt. hæc uero leuia planaq; eſſe nunquā poſſunt. Sic itaq; ſtatum quidem in planitie lenitateq;, motū uero in contraria ſēper natura ponemus. Inæqualitas porrò naturæ huius eſt cauſa, quæ leni planoq; cōtraria eſt. Inæqualitatis uero generationem iam tractauimus. Sed quónam modo ſingula ſecundū genera non diuiſa moueri inuicem ferriq; deſinūt, nequaquā expoſuimus. Id ergo deinceps ſic explanabimus. Vniuerſæ naturæ circuitus cū circulari ambitu ſuo genera complexus ſit, & ſecū ipſo congredi ſtudeat, conſtringit omnia, locumq; uacuū relinqui nuſquā patitur. Quo circa ignis per omnia maxime penetrauit, deinde aēr, utpote qui ipſi tenuitate eſt proximus, & alia ſimili ratione deinceps. Quę enim ex maximis partibus ſunt cōpoſita, uacuitatem quoq; in ſua cōſtitutione maximā relinquere, minima cōtra minimam. Coactionis autē ipſius anguſtia, parua in magnorū contrudit inania. Quare cum parua magnis inſinuata ſint, & ipſa quidē parua quæ magna ſunt diſcernant, maiora uero minora coërceāt, omnia ſurſum deorſúmue in ſua loca feruntur. Nā quodlibet mutata magnitudine ſedem mutat. Sic utiq; & has ob cauſas naturæ lenitati contrariæ ſemper generatio cōſeruata horū motum & in præſenti & in futuro perpetuū exhibet. Poſt hæc ſciendū eſt multa eſſe ignis genera: flammam uidelicet: & quod ab ea eſt accenſum, quod urit quidē, lumen uero nullū oculis affert: quódue extincta flāma intra illa quę accenſa fuerāt, remanet. Similiter aēris genus aliud puriſſimū agiliſſimumq;, quem æthe rem nūcupant: aliud turbulentiſſimū, caligine nubibusq; obſcurum: aliasq; ſpecies ſine nomine eſſe putandū eſt, propter ipſam triangulorū inæqualitatē. Aquæ genera duo ſunt præcipua. Vnum humidū, alterum fuſile. Humidū quidem, quia generibus aquæ paruis & inæqualibus cōſtat, facile à ſeipſo & ab alio propter inæqualitatis conditionē & figuræ ſpeciem moueri ſolet. Quod autem ex grādioribus æqualibusq; & lenibus eſt compoſitū, ſtabilius illo. Et graue propter lenem æqualitatem compactū eſt, ſed propter ignis penetrātis diſſoluentiſq; impetum ęqualitate amiſſa motus fit particeps: factumq; agile mobileq;, à proximo aēre pulſum extenſumq; per terrā duo quædā patitur: nam & liqueſcit & in terram decidit. primū illud molis purgatio, hoc fluxus cognominatur. Rurſus igne hinc euolāte, quippe cū non fiat in uacuū exitus, proximus aēr pulſus mobilem adhuc molē humidam in ignis ſedes impellit, ipſiq; ipſam commiſcet. Moles deniq; cōpulſa, iterumq; lenem æqualitatē adepta, cū ignis inæqualitatis artifex iā abierit, in idem ſecū coaceruat: atq; ignis abſceſſum frigefactionē, copulā uero congreſſumq; igni abeunte factū, conglutinationē gelidamq; rigiditatē uocamus. Ex his uero quas aquas fuſiles appellauimus, quòd ex tenuiſſimis leniſſimiſq; fit denſiſſimū, uniforme, ſplēdidum, flauūq;, precioſiſſima res eſt, aurū floreſcens per petrā compactū eſt. Auri autē ramus propter denſitatē duriſſimus, & nigro præterea colore ſuffuſus, adamas appellatur. Sed quod auro proximas habet partes,

Ignis multa genera.

Aēris multa genera.

Generationes metallorū & adamātis.

pluresq; unā ſpecies continet, auro quoq; denſius, & terrenæ partis paucæ tenuíſque particeps, adeo ut aſperius duriúſque ſit, uerū ex eo quòd interualla intrinſecus habet magna, leuius eſt, hoc genus nitentium cōcretarumq; aquarū unum eſt, atq; æs nominatur. At quādo terrena pars huic immixta propter uetuſtatem à cęteris partibus eius ſecernitur, ad extremamq; emiſſa ſuperficiē per ſe ipſa aſpectui patet, rubigo iam naſcitur. Cætera generis eiuſdē uerisſimilibus rationibus aſſequi, haudquaquā laborioſum eſt. Quòd ſiquis remittendi ſtudij gratia rationibus eorū quæ ſemper ſunt intermiſſis conſiderauerit uerisſimiles de generatione probationes, atque eiuſmodi cōſideratione ſine pœnitentiæ acceſſione delectetur, moderatū in uita prudētemq; ludū conſequetur. His utiq; nūc ita conceſſis, deinceps quæ de eiſdem probabilia uidebuntur, ita percurrēda uidentur. Igni ſæpe miſcetur aquæ pars tenuis, atq; humida fluidaq;, ſic ideo nominata, quia lubrica terra circumfluit: mollis quoq; ob eam cauſam, quia eius baſes minus firmæ ſtabileſq; quàm terræ, facile cedūt atq; labuntur. Hæc quādo ab igni deſtituta, ab aēre quoq; deſeritur, fit lenior, & alienis expreſſis cogitur in ſeipſam: atq; ita compacta, ſi ſupra terram id contigerit, grando fit: ſi in terra, glacies: quæ quidē tunc fiunt, cū riget cohæreſcitq; maxime gelu: cum uero minus cōgelatur, ſi ſupra terrā accidit, nix: ſin in terra ex rore craſsior facta, pruina. Verum quando plurimæ aquæ ſpecies inuicem cōmiſcentur, uniuerſum aliud genus à terra per arbores ſtillans, liquor humorq; uocatur. Liquores uero ſinguli propter mixtionis diſsimilitudinē nacti multa quidem alia ſine nomine faciunt genera, ſed quatuor igneæ ſpecies euidētes & perſpicuæ maxime, ſortitæ ſunt nomina. Quòd enim animā ſimul cum corpore calefacit, uinū dicitur. Quòd uero lene eſt, diſcernitq; uiſum, ideoq; aſpectu ſplēdidum, atq; nitens, & pingue nobis apparet, uncta & olearia ſpecies eſt, pix, gummi, & oleū cæteraq; id genus. At quod oris anguſtos meatus ad penetralia uſq; naturæ perfundit, hac ui dulcedinem adhibēs, mel cōmuniter nūcupatur. Deniq; quod carnē diſſoluit urítque & ſpumeū eſt ex omnibus ſecretū liquoribus, ſuccus uocatur. Terræ uero ſpecies per aquā emergēs hoc modo fit lapis. Congelata enim aqua quando in cōmixtione deficit, in aēris ſpeciem trāſit: hic aēr in ſuum locum recurrit, uacuum autē ipſorum nihil, proximū ergo aērem pulſat. Iſte ſi grauis ſit pulſus, circūfuſuſq; terrenæ moli, uehementer illidit, ſeq; ipſum in eas ſedes unde nouus aſcenderat aēr, conducit. Terra deniq; ab aēre indiſſolubiliter cum aqua coacta, lapides concreat, pulchriores quidem illos, qui perſpicue ex æqualibus planiſq; partibus emicant, deformiores uero qui cōtrà. Vbi uero ignis acumine humor omnis reſoluitur, corpuſq; illo aridius redditur, ea reſtat ſpecies, quæ ſolida uocatur futiliſq; tellus. Quandoque etiam humore relicto, terráque fuſili per ignem facta, ac deinde accedente gelu, niger fit lapis. Quando uero idipſum ſimiliter ex commixtione multo priuatur humore, ſed tenuioribus terræ partibus conſtat, ſalſumq; eſt, & ſemiglaciale fit, pérque aquā emergit, partim quidē olei terręq; purgatoriū genus, nitrū dicitur, partim uero quotidiano uictui commodiſſimū legitime, ſal deo amicum corpus. At enim cōmunia ex utriſq;, aqua quidē nō ſolubilia, igni uero propter tale aliquid ita conglutinantur. Ipſas terræ moles, ignis & aēr non liquefacit,

De gr... glaci... prui...

Liq... qua...

De lapide, nitro, ſale, nitro & ce... ris.

facit. Cum enim duo hæc tenuissima sint, & uacuitatibus terræ minutiora, ita per capacissimos eius meatus sine ulla uiolentia permanant, ut neq; eam dissoluant, neq; liquefaciāt. Aquæ uero partes quia maiores sunt, uiolento fluxu liquefaciunt. Terram itaq; male compactam sic sola aqua ui soluit, cōpactam uero duntaxat ignis, nihil enim præter ignem hanc penetrat. Aquæ rursus cōcretionem, uiolentissimam quidē solus ignis, debiliorē uero utraq; & ignis, & aër diffundunt, aër inquā per uacua, ignis etiam per triangulos. Aërem uero ui constrictū, nihil nisi per elemētum soluit: sine ui cohærentem solus resoluit ignis. Corpora ex aqua terraq; ita composita ut aqua terrę inania ui coarctata obstruat, sic prorsus se habēt, ut aqua exterior influere per ea nō possit, ideóque minime liquefaciat, sed ignis aquæ meatus penetrans, quemadmodū & aqua terræ inania, atq; ita aquam afficiens ut ignis aërem, cōmuni corpori liquefactionis causam præbeat. Hæc uero partim aquæ minus habēt quàm terrę, quemadmodum uitri genus, & lapides illi qui fusiles appellantur: partim cōtrà plus aquę, qualia sunt omnia quæ conglutinata sunt, cereaq; euadūt, & uapores emittunt. Hactenus eas species quæ figuris, cōmutationibusq; inuicē uariantur, penè iam demonstrauimus: quas uero ob causas passiones earum nascantur, deinceps demonstrare conabimur. Principio sensum his quæ dicta sunt, adesse semper oportet. Carnis uero & eorum quæ ad carnem attinet, generationem, animæ quoq; quantum mortale est, nondum declarauimus. Sunt enim hæc à passionibus quæcunque cum sensu sunt, minime separata, & illæ sine his exponi sufficiēter non possunt, simul uero expleri ferme nequeunt. Prima igitur alia ponēda sunt: deniq; quæ sequuntur, expedienda. Vt ergo deinceps in disputando genera passiones ipsæ sequantur, prima nobis extent quæ ad corpus & animam pertinent.

Cur ignis calidus, & de caliditate.

In primis qua ratione ignis calidus dicitur, uideamus. quod ita demū perspiciemus, si discretionē diuisionémque ab eo in nostro corpore factā consideremus, quòd enim acumen quoddam ea passio est, ferme est omnibus manifestum. Tenuitatē uero angulorū laterúmque subtilitatem, paruitatē particularum, motus uelocitatem, quibus omnibus uehemens & penetrās est, ucelociterq; quod occurrit, diuidit semper & dissipat, considerare debemus, figuræ ipsius generationē memoria repetentes. ea quippe, non alia natura corpora nostra diuidens, & in partes exiguas partiens, merito passionem illā quæ legitime calor nominatur, inducit.

De frigore.

Contraria uero huic passio licet cuiq; manifesta, sua tamen explanatione non careat. humidæ nanq; partes corporum, partibus nostris humidis grādiores, cum in corpus influunt nostrum, minores quidē partes extrudūt, sed in earū sedes sese insinuare non possunt, humorē autē nostrū coagulāt, atq; ex inęquali & agitato immobilē propter æqualitatē coagulumq; faciūt, inq; angustū cogunt. Quod autē pręter naturā coactum est, secūdū naturā renititur, seq; reuocat in cōtrariū. In hac reluctatione quassationéque tremor rigorq; cōsistit, omnisq; huiusmodi passio, frigus, quódue eam infert, frigidum nominatur.

De duro & molli.

Durum autem dicimus illud cui caro nostra cedit, molle quod carni: résque ipsas inuicem & duras & molles, eadem ratione uocamus. Cedit autem quicquid paruo nititur. Quod uero ex triāgularibus basibus firmamentísque est, utpote plano uehementer innixum, renititur maxime atq; resistit: quódue summopere densum est, contra uenientia uehementer repercutit. Graue præterea & leue cū ea natura simul quæ sursum deorsúmue dicitur, commodissime declarabitur.

Sursum & deorsum.

Sed illud dictu absurdum est, esse duo quædam natura loca à se inuicem longo interuallo distincta: & unum quidem deorsum uocari, ad quem locum ea deferantur omnia, quæcunq; molem quandā corporis habent: alterum uero sursum, ad quem ui omnia moueantur. Cum enim cœlum omne rotundum sit, quæcunq; à medio æque distantia extrema facta sunt, similiter esse oportet extrema. Medium quoq; æqualibus lineis ab extremis undiq; distans, eregione æque omnia respicit. Quoniam igitur ita mundus dispositus est, siquis dictorum quicquam sursum esse dixerit uel deorsum, non iniuria errare uidebitur. Medius enim locus in ipso, neq; sursum, neq; deorsum dici debet, sed medius. Quod rursus undiq; circuit, neque medium est, neq; partem in se habet aliam ab alia differentem, quo ad ipsum medium, & omnino quicquid sit eregione locatum. Ei uero quod sui ipsius simillimū est, contraria nomina iure nullus attribuet. Siquid enim solidū æquilibratumq; in uniuersi medio sit, ad nullam extremorū partem propter perfectam ipsorū similitudinē declinabit: at siquis circa illud obābulet, sæpe sibimet plantis stabit oppositis, eandēq; illius partem, tum sursum, tū deorsum uocabit. Itaq; uniuersum, quēadmodū paulo antè diximus, cū sit rotundum, locū habere superiorē aut inferiorē uir prudens minime affirmabit. Sed unde nomina sunt ista, & in quibus ea intuiti ex illis ad mundum totū transtulimus, huiusmodi quædā in primis ponentes, inuestigemus. Siquis in ea mundi regione quam ut plurimū sortitus est ignis, & ad quam undique fertur, insideat, uimq; aliquam nanciscatur, per quam ignis partes arripiat libréque, aut ubi in stateræ lancibus collocauit, ut deorsum in dissimilem detorqueat aërem, constat plane minorem ignis portionem maiori facilius coactum iri. Vbi enim duo simul uno robore suspenduntur, minus quidem magis, plus autem minus inferenti uim cedit. Et unum quidem graue deorsúmq; ferri dicitur, alterum uero sursum ac leue. Idem nobis terram habitantibus accidit. Nam terræ innixi, pérque eam gradiētes, terrena genera inuicem separamus atq; distinguimus, & sæpe terram in dissimilē aërem iacimus uiolenter, præterq; naturam, sæpe partes utrasq; cognatæ naturæ participes. Hic portio minor facilius quàm maior ad dissimilem locum iacta, prius uiolētiæ cedit, eamq; leuem cognominauimus: & locum ad quem cōpellimus, sursum. Cōtrariam his affectionē graue quiddam, atque deorsum. Hæc utique differre inuicem necessarium est, propterea quòd generum multitudines locum alijs contrarium obtinent. Quòd enim in alio loco leue est, leui quod in loco est contrario: & graue similiter graui: & ei quod deorsum dicitur, id quod deorsum: eiq; quod sursum, id quod dicitur sursum. omnia enim hęc trāsuersa inuicē & cōtraria ac penitus differentia esse fieriq; reperientur. Vnum tamen id de his omnibus cogitandū, quòd uia gressióque singulorū ad simile atq; cognatum ferēs, graue facit id quod fertur: locum uero in quē tale quid fertur, deorsum. Quæ aliter se habent, aliter efficit. Harum igitur passionum huiusmodi quædam dictæ sint causæ.

De leni & aspero.

Lenis & asperæ passionis causam quilibet intuitus aperire alijs poterit.

 Durities

Durities enim hanc inęqualitati permixta, illam uero æqualitas exhibet densitati. Sed earum passionum quæ circa totum corpus communiter accidũt, ea restat maxima quæ uoluptatis dolorisq́ est causa in his quæ diximus. Similiter quæcunq; per corporis partes sensibus patent, doloresq́ & uoluptates cient. Ita igitur omnis tam sensibilis quàm insensibilis passionis, causas capiamus, in primis memoria repetentes quod de ea natura quæ facile mouetur, deq; ea quæ mouetur difficile, suprà distinximus. hoc enim pacto ea persequi debemus omnia quæ comprehendere cupimus. Quãdo in id quod facile moueri solet, aliqua uel breuis incidit passio, pars eius quælibet sequẽtibus partibus undiq; passionem ipsam transfundit, quousque ad prudentiæ sedem perueniatur: ubi per hos quasi nuncios potentia illius quod passionem intulit, noscitur. Quod uero contrà est affectum, & immobile quodammodo permanet, circularem illam transfusionem non habet: & ipsum quidem patitur solum, proxima uero minime mouet. Quapropter cũ partes aliæ alijs passionem primam non impertiant, totumq́ animal hinc minime agitetur, sensus expers id quod patitur extat. Id profecto circa ossa capillosq́ & reliquas partes quæ terrenæ ut plurimũ in nobis sunt, accidit. Visus uero & auditus instrumenta aliter omnino efficiunt, quia illis ignis aërisq́ uis maxima inest. Quod præterea ad uoluptatem attinet & dolorem, ita consideretur. Passio uiolenter præterq́ naturam abunde simulq́ nobis illata, molesta fit. Rursus quæ in naturam abunde simulq́ reuertitur, dulcis: quæ contrà fit, contrà. Passio uero magna cũ facilitate illata sentitur quidem maxime, uoluptatis autem & doloris minime particeps. huiusmodi sunt, quæ ex aspectu proueniunt. Cui quidem corpus nostrum cognatum fieri in die suprà narrauimus, huic adustiones sectionésue & quæcunq; passiones huiusmodi, dolorem non inferunt, nec etiam quando in suam speciem fit restitutio, uoluptatem. Sensus tamen uehemẽtes clarissimiq́ ipsi cõpetunt quatenus aliquid patitur, incurritq́ in aliquid & attingit. Violẽtia siquidẽ huius discretioni cõcretioniue nulla penitus inest. Corpora uero ex partibus grãdioribus cõstituta, & uix agenti cedentia, quando motiones illatas in totum corpus traijciũt, uoluptates doloresq́ continẽt: quando uidelicet è suo statu mouentur, dolores: quando redeunt, uoluptates. Quæcunque paulatim abscessus euacuationesq́ sui perpetiuntur, repletiones uero simul atque abunde, cum euacuationis quidem sensum habeant nullum, repletionis autem habeant, mortalitate ipsius potentiæ dolores nullos, uoluptates uero maximas afferunt. Quod ex suauium odorum perceptione cognoscitur. At quæ è sua natura simul & abunde pelluntur, paulatim uero uix in eam restituuntur, contrà quàm superiora affici solent. hoc plane in secandis urendisq́ membris apparet. Iam communes toti corpori passiones, easq́ inferentium cognomen attractauimus. Nũc igitur eas quæ certis nostri corporis partibus accedunt, & unde proueniunt, quibúsue causis inferuntur, pro uiribus exponamus. Principio quæ suprà quãdo de humoribus agebamus reliquimus, cũ linguę passiones sint, si quomodo possumus declaremus. Videtur autẽ hæc quemadmodum & alia multa discretionibus quibusdam & concretionibus fieri, ac præterea lenitate asperitateq́ magis quàm cætera uti. Tenduntur à lingua uenæ ad cordis sedem, saporum nunciæ: in quas siqua ita inciderint ut humidam carnis mollitiem penetrantia terrestri sua natura modice liquefacta, uenas ipsas contrahant arefaciantq́, sapores huiusmodi pariunt. Videlicet si asperiora sunt acerbos acresq́: sin aspera minus, austeros & põticos. Quæ & illas purgant, & siqua linguæ inhærescunt, abluunt, si ultra modum id faciant, naturæq́ ipsius nonnihil liquefaciant, qualis est in nitro potẽtia, amara omnia nominantur. Sin autem uim nitro temperatiorem habent, leniusq́ abstergunt, salsa sine amaritudinis asperitate, magisq́ amica nobis apparent. Quæ autem applicata oris caliditati, ab eoq́ mollita & feruefacta ipsum uicissim feruefaciunt, suáque leuitate sursum ad sensus capitis eleuantur, suóque attractu singula diuidunt, propter huiusmodi uires acuta uocantur. Quandoque uero hæc eadem ex putredine attenuata angustas uenas ingrediũtur, coguntq́ partes interiores tam terrenas quàm quodammodo aëreas iactatas inuicem cõmisceri, permixtasq́ circumlabi alias, & alias ingredi, ingressúque suo penetratas concauas tensasq́ efficere, ubi concauus & ampullosus humor aëri circunfunditur, isq́ humor aliàs terreus quoquo modo est, aliàs purus, fitq́ ex aqua cõcaua uasculum aëris humidum atq; clarum. Sed quod ex pura nascitur aqua, perlucet undiq;, ampullaq́ uocatur. Quod autem ex lutulento magis humore simul agitato quidem elatoq́ & circumtenso cõficitur, ebullitio, bulla, fermentumq́ dicitur. harum omnium passionum causa acida qualitas appellatur. His omnibus quæ de his dicta sunt contraria passio, à cõtraria causa proficiscitur. Quãdo uero ingredientium qualitas humida est linguæ qualitati naturaliter concors & consentanea, ac lenit mollitq́ eam, contractamq́ demulcet asperitatem, & quæ in nobis præter naturam contracta uel sparsa fuerunt, relaxat uel colligit, ac summatim naturalem singulis restituit habitum, suaue huiusmodi omne amicumq́ est omnibus, uiolentarũ quoq; passionum medicina atque remedium, dulceq́ uocatur. Circa narium uim species non sunt. Semigenia enim odorum natura. Speciei uero nulli competit odorem ullum habere. Sed nostrę circa hæc uenæ ad terræ & aquæ genera angustiores sunt, ad ignis uero aërisq́ genera latiores. Quocirca nemo unquam istorum aliquem sensit odorem. Sed in madefactione quorundam, uel putredine, uel liquefactione, uel euaporatione gignuntur odores. Cum enim in aërem aqua uel aër in aquam transit, in medio istorum odores fiunt, omnisque odor aut fumus est, aut caligo. Sed horum quod ex aëre mutatur in aquã, caligo: quod uero ex aqua in aërem, fumus. hinc fit ut aqua odores tenuiores sint, aëre crassiores. Quod maxime perspicuum fit, quando certa quadam re naribus occurrente aliquis in seipsum uehementer spiritum retrahit. Tunc sane nullus simul influit odor, spiritus autem ab odore nudus solus sequitur. Duæ igitur hæ in his uarietates absque nomine sunt, nec ex pluribus, nec ex simplicibus speciebus: sed duo ibi nomina tantum manifesta sunt, suaue scilicet & molestum. Hoc quidem disturbat uiolátque omnem eam capacitatem quæ à summo capitis uertice ad umbilicũ procẽditur. Illud uero eãdem mulcet, & amico quodam ingressu naturalẽ eius seruat habitũ. Tertiã pręterea uim sentiendi, auditũ uidelicet, ita considerare debemus, ut quibus ex causis passiones eius proueniãt, exponamus.

De uoluptate & dolore.

Sapores.

De odor.

De auditu.

mus. Omnino igitur uocem ponamus pulsationem quandam ab aëre, per aures cerebrũq; & sanguinem usq; ad animam penetrantem. Natam quoq; ex ea motionem incipientem à capite, & in sedem iecoris desinentem, auditum uocemus. Motio quidem uelox, acuta prouenit: tarda, grauis. Vna æqualis atq; lenis, contraria uero aspera. Magna quæ multa, parua quæ pauca. Harum uocũ concordiam consonantiasque in sequẽtibus declarabimus. Sequitur quartum sentiendi genus exponẽdum, quod uarietatem in se plurimam continet: & quæ sub eo sunt omnia, colores uocantur. Est autem color ueluti flammula quædam fulgórque à singulis corporibus emanãs, partes habens uisui ad sentiendum accommodatas. Causas uero ex quibus uisus gignitur, suprà tractauimus. Nunc de coloribus potissimum hoc pacto probabilia dicẽda uidentur. Quæ ab aliĳs delata partibus in aspectũ cadũt, partim minora, partim maiora, partim uisus ipsius partibus ęqualia sunt. Aequalia quidem sentiri non possunt, quæ diaphana, id est utrinq; perspicua nominãtur. Minora uero aut maiora partim discernere, partim cõtrahere uisum dicimus, instar eorũ quæ caliditate uel frigiditate carnẽ, aut eorum quæ acrimonia uel acumine caliditateue linguã contrahunt uel discernũt. Atq; ea quæ uisum sic afficiunt alba nigráue uocamus, quæ quidẽ passiones eorum sunt quæ modo narrabã, & illorum quidem germana eademq; quodammodo, sed in genere alio, diuersa tamẽ propter has causas esse uidentur. Sic utiq; appellãda sunt ista: quod uisum disgregat, album: nigrum uero, quod congregat. Motionem profecto acutiorẽ alteriusq; generis ignis, incidentem dispergentẽq; uisum usq; ad oculos, orbesq; ipsos oculorũ meatusq; ui diuerberantẽ liquefacientemq; ignem esse dicimus ex opposito obuiantẽ, cuius occursu lacryma, corpus ex igni & aqua mixtum, effunditur. Et uno quidem igne uelut è coruscatione quadam exiliente, altero uero penetrante, & ab humore extincto, uariĳ creantur ex huiusmodi mixtione colores: atq; ipsam passionẽ fulgorem coruscationemq; uocamus: quódue id facit, splendidum atq; coruscum. Horũ medium ignis genus ad oculorum humorẽ perueniens, illicq; se miscens, minime quidem coruscũ, sed ex ipsa ignei radĳ ad humorem admixtione, sanguineum creante colorem, rubeum nominauimus. Splẽdidum albumq; rubeo mixtum flauum procreat. Quo autẽ mensuræ modo singula singulis misceantur, etiã siquis nouerit, narrare prudentis nõ est, præsertim cum neq; necessariam, neq; uerisimilem de his rationem afferre ullo modo possit. Rubeum cum albo nigroq;, purpureũ generat. Paulo obscurior moreus lutheolusq; fit color, quãdo his inuicem conflatis adustisq; magis est adiuncta nigredo. Fuluum flaui fuscíq; temperatione producitur. Fuscum uero albi & nigri confusione. Pallorem albi flauiq; copula generat. Splendidum albo adiunctum plurimaq; obfusum nigredine cæruleum efficit. Cæruleum cum albo glaucum creat. Fului nigriq; temperie color uiridis nascitur. Cætera ferme ex his omnia manifesta fiunt. Siquis enim superiores mixtiones imitatus reliquos colores exequitur, probabilibus rationibus disputabit. At si quis horum discussionem probationemq; opere ipso aggredietur, quid inter humanam diuinãq; naturam intersit, ignorare uidebitur. Nempe deus multa in unum colligere, rursusq; unũ in multa producere sufficiens est, scit enim simul ac potest. Homo

De coloribus.

autem nullus qui alterutrum ualeat, aut est nũc, aut unquam erit. Hæc sanè omnia ita tunc naturaliter affecta ex necessitate ille pulcherrimi optimíque operis fabricator in his quæ gignebantur assumebat, quando deum seipso sufficientẽ, & perfectissimum generabat: utens quidem causis ad hæc ministris, quod autem bene se habebat, ipse in singulis agens. Duas enim causarum species distinguere decet. Vnã quidem necessariam, alteram uero diuinam. Ac diuinam in omnibus quærere, ut beatã uitam quoad naturæ nostræ possibile est, adipiscamur. Necessariam quoq; causam illorum gratia perscrutari. Cogitare enim oportet absq; his illa in quibus studium ponimus, non posse intelligi, uel comprænhendi, uel quomodocunq; aliter percipi. Quoniam uero nobis in præsentia ueluti fabris materia subiacet, causarum uidelicet genera uicem ferme iam præparatæ materiæ obtinentia, ex quibus est sequens disputatio cõtexenda, rursus ad principium breuiter redeamus, citóq; illuc regrediamur, unde hucusq; processimus, atq; ita demum finem apicemq; disputationi, qualem superiora exigunt, imponamus. Quemadmodum ab initio diximus, cũ hæc ordine carerent, singulis deus, & ad sese, & ad alia inuicem eatenus modum rationẽq; proportionis indidit, quatenus suscipere singula poterant. Tunc profecto nihil erat ordinis, nisi fortè casu aliquo, particeps: nec quicq; tunc aqua uel ignis uel aliud aliquid eorũ quæ modo apud nos nominãtur, iure uocandum erat. Verũ hæc primũ omnia exornauit, deinde ex ĳs hoc uniuersum constituit, animal unũ, animalia in se omnia mortalia & immortalia continens. Et diuinorũ quidem ipse est autor, mortalium uero generationem natis suis tradidit absoluendam. Illi igitur suum imitati parentem, principiumq; animæ immortale suscipientes, animã ipsam mortali corpore clauserunt, totumq; corpus animę, quasi uehiculum subdidere, atq; in eo aliam animæ speciem mortalem fabricauerunt, quæ grauibus necessariĳsq; perturbationibus afficeretur. Quarum prima foret uoluptas esca maxima mali, Dolor deinde fuga impedimentúmque bonorum, Audacia pręterea metusq; consultores amentes: accederet et implacabilis iracũdia, Spes etiam blanda conciliatríxque cum irrationali sensu, amoréque omnium inuasore. Illi ergo hæc miscentes necessario mortale genus composuerunt. Cæterum ne diuinum ulla mortalium contagione, nisi quantũ summa necessitas cogeret, pollueretur, seorsum ab illo in alia corporis sede mortale collocauerunt: atq; à pectore caput, ceruice & collo interiecto separauere. In pectore igitur & thorace mortale genus animæ posuerũt: cúmque id naturaliter partim melius, partim deterius esset, disposuerũt rursus thoracis capacitatem, discernentésque sedem tanquam uirorum alteram, alteram fœminarum. Cartilaginem enim quãdam nomine diaphragma, quod etiã phrenas uocant, inter hæc mediam interiecerũt. Partem igitur animæ fortitudinis iracundiæq; participem cõtentiosamq; capiti propinquiorem fecere inter diaphragma ceruicémque mediam, ut hæc obediens rationi, unà cum ipsa cupiditatum genus ui illata coërceat, siquando rationis in arce capitis habitantis iussa cupiditas respuat. Cor uero uenarũ originem fontémque sanguinis per omne corpus impetu quodam manantis in stipatorum regione suspendere uoluerunt: ut quando iræ uis exardescit, ratione nunciante siquid extrinsecus iniuste fiat, uel intrin

Duæ causarũ species.

Perturbationes.

Diaphragma.

Cor uenarũ origo, & sanguinis fons.

intrinsecus aliqua concupiscentia turbet, tunc celeriter per angustos quoslibet meatus quicquid in corpore sensus est particeps, iussa mináſque persentiat, atq; ita obediat obsequatúrque omnino, toleretque in omnibus præstantissimi illius imperium. Cũ uero cognoscerent cor rerum terribilium obiectu trepidaturum, & ira sæpius flagraturum, idq; opus omne per ignem fore, æstus huiusmodi temperandi gratia, pulmonum tegmen cordi adhibuerunt, molle primum atq; exangue, deinde cauis extrinsecus fistulis spongiæ instar distinctum, ut spiritu potúque hausto cordis ardorem huiusmodi respiratione & refrigerio tepefaciat. Quam ob causam arterias tanquam aquæductus per pulmonum substantiam deriuarunt, eámque cordi, quasi mollem saltum circũdedere: ut quãdo nimia feruet ira, inde ad faciliorem obedientiam temperatũ deferueat, sedatoq; tumultu rationi facilius cũ ira ministrare & obsequi ualeat. Postremo eã animæ partem, quæ esculenta et poculeta cupit, et reliqua omnino quibus corpus indiget cõcupiscit, mediæ regioni inter diaphragma & umbilicũ applicauere: ubi quoddam quasi præsepe ad totius corporis alimoniam extare uolebant, & ibidem illam uim animæ tanquam agreste animal alligauerunt. Hic sanè illam corpus suum alere necessarium est, si quidem mortale quandoq; futurum est genus. Vt ergo ad præsepe semper illa pascatur, habitetq; procul à consultore, ideoq; illum clamore & strepitu suo minime turbet, sed permittat, præcipuũ nostri ducem tranquillo in otio communi omnium utilitati consulere, regionem idcirco inferiorem ipsi habitandam dij dedisse uidentur. quoniam uero uidebat deus partem illam animæ talem fore, ut rationem non exaudiret: & si quo sensu pulsaretur, nullo modo rationibus obtemperaret, sed simulacris uisisq; nocte diéque maxime raperetur: idcirco naturam iecoris procreauit, & in eius habitationẽ disposuit, densam inquam naturam, lenem, claram, dulcem, & amaritudinis non expertem: ut cogitationũ ex mente descendens potentia in ipso iecore uelut in speculo figuras suscipiente, aspectuiq; simulacra reddente, quãdoq; recepta terreat ipsum, quãdocũq; cognata amaritudinis parte usa, minasq; intendens, & toti repente suffusa iecori felleos terribilesq; colores ostentat: contrahens præterea ipsum rugosum et asperum totum reddat, ac fibras eius, bilem, eiusq; uentriculum, & uenas quæ portæ uocantur, sic afficiat, ut partim ex habitu recto deflectens atq; cõtorquens, partim obstruens & concludens, dolores detrimentáque præbeat. At rursus quando mansuetudinis ex mente inspiratio cõtraria uisa effingit, amaritudinem quidem sedans ex eo quod aduersam sibi naturã neq; ciere neq; attingere uelit, dulcedine uero illi ingenita utens, & omnia recta, lenia, libera in ipso digerens: tunc sane pacatam mãsuetámque partem animæ in iecore habitantem facit, adeo ut etiam in somno moderate affecta sit, uaticinióque utatur, quando rationis prudentiæq; est expers. Qui enim nos cõposuerunt paterni illius mandati memores, quo mortale genus pręceperat quàm optimum pro uiribus fieri, ita deteriorem nostri partem instituerunt, ut ipsa quoq; ueritatis foret quodã modo particeps. siquidem in ea expleri uaticinium statuerũt. Quòd autẽ dementiæ humanæ deus diuinandi uim dederit, illud argumento esse nobis potest, quòd nemo dum sanæ mentis est, diuinum & uerum uaticinium ullum assequitur, sed cum uel somno prudentiæ uis præpedita est, uel oppressa morbo, uel diuino aliquo raptu è suo statu dimota, fieri diuinatio solet. Prudentis uero duntaxat officium est, quæ à fatidico furenteq; ingenio dormiendo uel uigilando pronũciata sunt, intelligere: & quæcũq; uisa illuxerint, ratiocinatione ita discernere, ut qua quidq; ratione, & cui futurum aliquid, uel præteritum, præsensue bonum uel malum portendere uideatur, explanet. Illius autem qui mansit manetq; adhuc in furore, non est officium quæ uiderit aut protulerit iudicare. Scitum profecto priscum id dictum: Agere sua, seq; ipsum cognoscere, solius prudẽtiæ est opus. Hinc lex iubet diuinis uaticinijs iudices præesse prophetas, quos Vates quidam nominant, ignorantes prorsus eos oraculorum uisorúmque, quæ obscuris uoluminibus inuoluũtur, interpretes esse, nõ uates. Quare qui uaticinia iudicant, non uates illi quidem sed prophetæ, id est uaticiniorũ interpretes pronunciatorésque uocãdi. Atq; iecoris quidem natura ob hanc causam talis facta est, et in ea sede qua diximus collocata, diuinationis scilicet gratia. Ac etiã uiuente unoquoq; talium signa clariora exprimi solent: uita uero priuato, cæcitas accidit, nec euidens quicquam fit uaticinij signum. Proximum huic ad sinistram locatũ est huius gratia membrum, ut purum hoc semper clarúmque reddat, & instar speculi nitẽs atq; perspicuũ, ad imagínesque exprimendas accõmodatum. Quapropter quando propter corporis morbũ sordibus iecur abundat, lienis raritas id purgans, eas combibit, cum membrum hoc concauũ sit & exangue. Vnde purgamentis impletum, excrescit tumétque sanie. Ac rursus cum mundatum corpus est, restrictũ in seipsum cõsidet. Quid igitur anima mortale, quid diuinũ habeat, & ubi, & quibuscum, & quare hæc inter se disiũcta sint, diximus. At quòd reuera ita sit ut diximus, ita demũ asseremus, si diuinum confirmaret oraculum: quod uero uerisimile sit ita esse, & nũc & deinceps diligentius etiã inuestigando asseuerare non dubitamus, atq; in præsentia ita sit nobis assertum. Quod autem hæc sequitur, similiter est tractãdum. Reliquum est enim qua ratione cætera corporis membra digesta sunt, enarrare. Itaq; hac potissimum ratione constare hæc decet. Cognoscebant illi profecto nostri generis fabricatores nos ad cibum potúmque intemperatos fore, ac propter ingluuiem plus quàm modus aut necessitas postularit, ex his sumpturos. Igitur ne subitus propter morbos interitus proueniret, atque ita imperfectum mox genus mortale desineret, inferiorem uentrem fabricauerunt ad esculentorum poculentorúmue superabundantiam capiendam. Eum præterea spiris intestinorum circumplicauere, ne subito alimenta nobis assumpta defluerent, ac rursus noui alimenti confestim necessitas immineret. Ob illam enim inexplebilem perpetuámque uoraginem genus nostrum philosophiæ musicæq; & moderationis omnis expers relictum fuisset, illi parti quæ in nobis diuinissima est, minime obsecutum. Ossium uero & carnis cæterorúmque huiusmodi ita est natura composita. His nempe omnibus medullæ generatio initium præbuit. Vincula enim uitæ illius quam anima corpori iuncta ducit, applicata medullæ, ex eáque per omne diducta, uinciunt fulciúntque corporis nostri constructionem. Ipsa uero medulla est ex alijs generata. Sunt quidem trianguli primi quidam & indeflexi, lenésque ad ignis, aëris, aquæ, terræ, exactissimam generationem accom-

Pulmo.
Prudẽ opus.
Iecur.
Delie.
De ... nis a... rum ...
De ossib. & carne.

accommodatiſsimi, è quorum generibus ſingulis deus ſecernens ſingulos, & inuicem contemperatos permiſcens, totius generationis mortalium ſementem fomitemq; cõſtituit, dum medullæ ex his ſubſtantiam procrearet. Poſtea uero ſerens in ea, animarum genera alligauit. Figuras præterea quotcunq; & qualeſcunque ex ſingulis ſpeciebus adeſſe medullæ oportuit, tot penitus, atque tales ſtatim in prima illa diſtributione diſtinxit. Et illam quidem medullæ partem, in quam uelut agrum quẽdam diuinum ſemen iaciundum erat, globoſam & undiq; teretem finxit: atq; encephalum, id eſt cerebrum, idcirco uoluit nominari, quia unoquoq; animali deniq; abſoluto uaſculum cerebri capax, cephalum, id eſt caput, uocandum erat. Quod autem reliquas mortaléſque animæ uires compræhenſurum erat, rotundis ſimul oblongíſque figuris ornauit, totúmque medullã uoluit nominari: atq; ex ĳs quaſi quibuſdam ancoris iaciens totius animæ uincula, circa illas iam uniuerſum noſtrum corpus abſoluit, oſsiumq; textura extrinſecus eas fulciuit. Os uero ipſum ita compoſuit, terram atterẽs puram lenemq; miſcuit, madefecitq; medulla. Id poſtea in ignem iecit, deinde in aquam merſit, rurſus in ignem, iterum & in aquam. Atq; ita ſæpe transferens in utrunq;, tale reddidit, ut à neutro liquefieri poſſet. Hoc igitur uſus ſphæra oſſea quaſi torno facta cerebrum circumſepſit. Huc anguſtos reliquit meatus, & circa ceruicis ſimul dorſiq; medullam ex ipſo rotulas uertigineſque effingens, quaſi cardines ſubdidit, ita ut à capite per totum protenderit. Sic utiq; ſemen omne ſeruauit, dum lapideo ambitu circumuallauit. Articulos inſuper addidit, alterius ipſius natura uſus in ipſis tãquam media quadam exiſtente potentia motus flexioniſq; gratia. Arbitratus uero oſsium naturam aridiorem rigidioremq; quàm oporteat fore, & cum ignita euaſerit atq; etiã frigefacta, illiſuram corrupturámque cito ſemen internum, neruorũ carniſq; genus effinxit: ut neruis quidem membra reliqua uincientibus, intenſis remiſsiſq; circa cardines ipſos, corpus omnem ad flexionem tenſionémue promptum & agile redderet: caro uero tegmen foret aduerſus frigus atque calorem: & quemadmodum externa corporis fulcimenta ſolent, ad caſus uarios munimentum: præſertim quia talis erat futura, ut molliter leniterque corporibus cederet. Cui calidum idcirco humorẽ indidit, ut æſtate quidem roſcida madidaq; extrinſecus, toti corpori domeſticum præbeat refrigerium, hyeme uero rurſus proprio igni exteriorẽ glaciem moderate repellat. Hæc cum fictor ille noſtri corporis cogitaret, mixtione quadam ex aqua, igne & terra contemperata, & acuto illis ſalſoq; fermento adhibito, ſucci plenam ac mollem carnem conflauit: naturam uero neruorum ex oſſe & carne non fermentata unam ex utriſq; potentia mediam temperauit, flauoq; infecit colore. Hinc fit ut carne quidem tenſior & aridior, oſsibus autẽ agilior molliorq; ſit neruorum ſubſtãtia. His deus medullã ſimul & oſſa deuinxit, & hæc omnia carnibus cooperuit. Quæ igitur oſſa animata maxime erãt, paucisſimis carnibus adoperuit: quę uero minime, cõtrà plurimis atq; craſsiſsimis. Iũcturis inſuper oſsium, præterquàm ubi neceſsitatis ratio aliter poſtulabat, paucas carnes adiecit, ne flexionibus impedimento forent, tardaq; ad motum corpora facerẽt, neue ſua quadã ſolida craſsitudine obtuſiorīq; mole ſenſuum aciem hebetarent, memoriã impedirent, ingenĳ acumen obtũderent. Quamobrem inguinũ, tibiarum, iliorum, brachiorum, lacertorum oſſa, & cætera omnia quæ articulis carent, quæue intus latentia oſſa propter animæ paucitatem in medulla, prudentiæ uacua ſunt, multis ſunt carnibus adoperta. Paucioribus uero quæ prudentiam habent, niſi forte carnoſa quædam moles proprie ad ſenſum aliquem aptata ſit, qualis eſt lingua. In cæteris eſt, ut diximus. Natura enim ex neceſsitate genita atque nutrita nullo modo os compactum carnemq; multam ſimul & acutũ ſenſum admittit. Maxime nanq; omniũ ea capitis compoſitio habuiſſet, ſi unà concurrere potuiſſent: genuſq; hominũ pingue, neruoſum, robuſtumq; habens caput, uitã duplam, ac etiã multo diuturniorem, ualidiorem, placidiorẽ quàm nos poſſediſſet. Cęterũ noſtris illis fabricatoribus de noſtro genere cõſultantibus utrum diuturnius quidẽ, ſed deterius, an breuioris quidem uitę, ſed melioris, efficerent, uiſum fuit uitam breuẽ melioremq; diuturnæ & deteriori eſſe omnino anteponẽdam. Itaq; caput oſſe raro texere, ſed carnibus neruiſq; quia flexiones non erat habiturum, non fulciuerunt. His omnibus de cauſis caput membris omnibus acutius ad ſentiendum prudentiusq;, ſed imbecillius eſt conſtitutum. Neruos autem ob hanc rationem atq; hoc pacto deus extremæ parti capitis circumponens, ſpinæ dorſi eos quadam ſimilitudine circumplicauit, ſummáſque illis maxillas ſub uultu deuinxit, reliquos per omnia membra diſſeminauit, articulũ connectens articulo. Noſtri præterea illi exornatores, oris naturam dentibus, lingua, labĳs, ita ut nunc uidemus, neceſſariorum ſimul & optimorũ gratia ornauerunt. Nam ingreſſum quidem neceſſariorum, egreſſum uero optimorũ gratia excogitauere. Nempe neceſſarium eſt quicquid ad alimoniã in corpus admittitur. Verborũ autem effluxio miniſtra prudentiæ, effluxionum omnium optima eſt atq; pulcherrima. Caput præterea nudo oſſe relinqui omni alio tegmine deſtitutum non poterat, propter caloris frigoríſque exceſſum: neq; rurſus carniũ pondere prægrauatũ, ſenſus expers obtuſumq; reddẽdum erat. Carne igitur nõ penitus deſiccata reſiduũ quod maius ſupererat ſegregatũ eſt, cutiſque ipſa circa cerebri humorẽ ſibi ipſi iuncta & germinãs caput circumueſtiuit. Humiditas autem ſub iuncturas ſcaturiens irrigauit, cõpegítque ipſam ad uerticem. Iuncturarum uero ſpecies uaria propter circuitionũ alimoniæq; potentiam facta eſt: & his quidem magis inuicem pugnãtibus plures, minus uero pauciores. Hanc omnem cutem undiq; igne pupugit percuſsitque deus. Per cutis inde quaſi ſaucię rimulas humor effluxit: quódue illic humidũ calidumq; ſyncerum erat, abĳt: quod uero ex ĳſdem quibus & cutis, erat permixtum, emanationis impetu extrà productũ, in longum extenſum eſt, tenuitatem punctationi penetrationíque illi æqualem habens. Sed propter tarditatem à ſpiritu circumſtãte retuſum, rurſuſq; ſub cutem reuolutum, radices egit. His utiq; cauſis capilli in cute ſunt nati, ſecũdum pellis corĳq; ſimilitudinem cuti ꝗ proximi, ſed propter coagulationẽ à frigiditate factã duriores cute atq; denſiores. Nempe capillus extra cutem productus frigore riguit. Hoc pacto conſtipatũ hirſutumq; caput nobis deus inſtituit, cauſis quidem uſus illis quas diximus: tegmen uero ipſum ad cerebri tutelã non carnibus ponderoſum, ſed leue eſſe uoluit, quod ad frigoris caloríſue intemperiem repellendã ſufficeret, et ſenſus acumen minime

De neruis.

De capillis.

De oſsib. & carne.

minime impediret. Ea uero quæ in digitis est nerui, pellis, & ossis complexio, aridior facta, communi quodam uno durioriq; cutis tegmine est adoperta. Cuius quidem accessoria ministraq; causa in ijs quę diximus cōstitit: principalis autem causa in ea intelligentia quæ id futuræ commoditatis gratia fabricauit. Quòd enim ex uiris quandoq; mulieres & cæteræ animantes erant futuræ, nostri illi opifices non ignorabant. quinetiā quòd unguium usum bestiæ quoq; multæ ad opera multa erant habituræ, intelligebant. Quapropter homines statim genitos unguibus armauerunt. Hac utiq; ratione, & his de causis pelle, capillis, unguibus extrema membra operuere. Quoniā uero partes & membra omnia mortalis animantis in mutua quadā cognatione genita erant, uitāq; necessario in igne ac spiritu possidebāt, ne animal ipsum ab his resolutū exhaustumq; cito deficeret, hoc dij consilio prouidere. Quippe humani generis naturā quandam cognatam alijs formis sensibusq; miscentes, quasi animal quoddam aliud plantauerūt. Talia sunt domesticæ arbores, plantæ, semina, quæ consita nunc cultaq; ab arte mitia nobis sunt: quondam uero sine cultura, agrestia. Quicquid enim uitæ est particeps, iure animal nominabitur. Quod autem nūc dicimus, tertiæ animæ speciei est particeps, quam inter diaphragma et umbilicum locauimus. Cui opinio, ratio, mēs nulla penitus inest. Sensus uero suauis & tristis unà cum cupiditatibus cōuenit. Omnia siquidem continue patitur. Cū uero in seipso ad semet conuertatur, externūq; respuat motum, & proprio motu domesticoq; utatur, idcirco huic natura non tribuit, ut quicquam pensi habens, suorū aliquid consideraret. Quapropter uita quidē fungitur, nec est ab animali diuersum. quia uero illa ui qua quid seipsum transfert, orbatū fuit, stetit rigens, & fixum radicibus hæsit. Cum hæc omnia superiores illi nostri ad nutrimentū nobis inferioribus suppeditassent, in nostro corpore quasi quodam horto meatus ueluti aquęductus uarios diduxerunt, ut liquoris deriuatione irrigaretur. Principio meatus occultos sub conflatione cutis & carnis, duas scilicet uenas in tergo diuiserunt, secūdum geminam corporis ipsius figuram, ad dexteram & sinistram. Has utiq; ad spinam demiserunt, mediāq; medullam genitalem compræhendere, ut & hæc q; maxime uigeat pulluletq;, & uberior hinc ad alia quasi decliuis effusio, irrigationem æquabilem præbeat. Post hæc partiētes circa caput uenas, easq; inuicem ex opposito implicātes, partim à dextris ad sinistra, partim à sinistris ad dextra corporis disperserunt, ut capiti ad reliquum corpus unà cum cute connexio foret, postquam neruis quidem non erat circulo quodam secundum uerticem compræhensum atq; distinctum: atque etiam ut sentiendi uis ab utrisq; partibus per totum corpus undiq; demanaret. Hinc uero aquæductum hoc ordine deduxerūt: quem plane perspiciemus, si hoc inter nos primum asseuerabimus. Quæcunq; ex minutioribus componūtur maiora detinent: quæ uero ex grandioribus, minutiora cohibere non possunt. Ignis autē præ cæteris generibus, minutissimis constat particulis. Ideoq; aquam, aërem, terram, & quæ ex his componuntur omnia, penetrat, transilitq; usquadeo, ut nihil ipsum ualeat cohibere. Idem quoq; de nostro utero cogitandum. Nempe cibos & potus ingestos retinent. Spiritum uero & ignem, quia eius compositione tenuiores sunt, demorari non potest. His igitur usus est deus ad irrigationem ab utero in uenas perficiēdam. Rete enim quoddam ex aëre atq; igne instar gibbosæ sagenæ contexuit. Vbi duo sunt ad ipsum introitum gibbi conuexa: quorum alterum bifariam bino pulsu iterum implicauit, & ab ipsis gibbi conuexis ueluti funes per totum corpus usq; ad texturæ illius extrema circūtendit. Interiora igitur ipsius tricæ omnia ex igne composuit, conuexa uero & receptaculum ipsum ex aëre. Demum hæc assumens in animali formato hoc pacto disposuit. Conuexa quidem in os dimisit. Cum uero conuexum gibbosumq; sit duplex, per arterias alterum in pulmonem usq; traiecit, alterū circa arterias in uterum. Alterum uero partitus utranq; illius partē ad fistulas narium communiter duxit, ita ut quādo alterum ad os non peruenit, ex hoc ipso omnes illius fluxus meatusq; repleantur. Alteram uero gibbi retisq; capacitatem circa omnes partes corporis concauas esse uoluit. Idq; omne aliàs quidem in conuexa incuruaq; confluere molliter, quasi aër illic sit, effecit: aliàs autem conuexa incuruaq; ipsa refluere: Rete uero quoniam rarum sit, corpus penetrare per ipsum, rursusq; emergere. Radios autem ignis interiores successione continua subsequi, in utranq; partem aëre transeunte. Idq; donec mortale cōsistit animal, fieri nunquam cessat. Huiusmodi agitationem, merito expirationem respirationemq; nominatam esse censemus. Omne autem hoc opus omnísque nostra hæc passio in corpore fit, irrigatione quadam et refrigerio ad uitam & nutrimentum. Quādo enim expirante & respirante halitu, ignis simul interior sequitur, perq; uterum diffusus poculenta esculentáque offendit, liquefacit protinus ipsa, partitur in minima, per exitus quà progressio patet tanquam ex fonte quodam educit: in meatus uidelicet uenarum traijcit quæcūq; exhausit, atq; per corpus quasi uallem uenarum fluenta diducit. Sed uideamus iterum quibus causis respiratio hunc in modum quem nūc cernimus fuerit instituta. Cuius quidem rei talis erit consideratio. Quoniam uacuum nusquam est, quò quicquam eorum quæ perferuntur, ingredi queat, spiritus autem è nobis euolat, cuiuis constat in uacuum quidem hunc spiritū euolare, sed proximum sibi è sua sede depellere, depulsum rursus illum proximum sibi semper extrudere, ac secundum necessitatem huiusmodi quicquid in sedem illam percutitur atq; impellitur, unde exclusus est halitus, ingressum illuc replénsque halitum ipsum subsequi. Idq; totum simul reuolutione quadam, qua nusquam sit uacuum, fieri. Quamobrem cum pectus pulmonésque spiritū efflauerint, mox aëre corpori circumfuso meatus corporis penetrante replentur. Ac rursus euolans à corpore aër & emissus anhelitus inspirationem intrò retrahi cogit per oris nariumq; meatus. Causas uero quæ his principiū dant, huiusmodi ponimus. Omne uniuersi huius animal in uenis & sanguine calorem quasi fontem ignis aliquem possidet. Idq; reti sagenæ comparauimus, per medium extensum, totúmque ex igne cōtextum, cum exteriora omnia ex aëre sint. Calorem sanè putandum est natura sua in regionem suam extrà ad id quod sibi cognatum est emanare. Cum uero discursiones duæ sint, una per corpus extrà, altera rursus per os ac nares, cum anhelitus ad alia impetum facit detrudítque, alia contrà retrahit atque repercutit. Quod autem retractum est, in ignem incurrens calescit; quod exhalauit, friget. Dum ergo caliditas

permut

permutatur, & quę alio transitu utūtur, calescunt, ac rursus quod feruet ad naturam suā emigrat, & hac emigratione alia in aliud iter repercutit, rursúsque hæc idem perpetiuntur aguntq́ semper, certe anhelitus hic circulo quodā hinc & illinc iugiter fluctuans expirationem & inspirationem continet. Quinetiā causæ passionum quę ex attractu ampullarū ex corpore à medicis fiunt, atq́ etiam potionis, & eorum insuper quæ iaciuntur, siue emittantur sublimia, seu deferantur humi, hac utiq́ ratione tractandæ uidentur. Voces præterea, quæcunq́ ueloces & tardæ, acutæ & graues audiri solent, aliàs dissonæ propter motus eius qui in nobis ab ipsis fit, dissimilitudinē, aliàs propter similitudinem consonæ. Priorum enim uelociorumq́ cessantes motus, iamq́ ad simile quiddam progressos, tardiores ipsæ uoces succedentes illis, eosq́ mouentes, occupant: compræhendentes uero non alium quidem motum iniiciendo perturbant, sed tardioris lationis initium secundū principium uelocioris inducunt. Dum uero desinentis motionis similitudinem sibi quandam accommodant, unum ex acuta & graui concentum contemperant. Vnde insipientibus uoluptatē, sapientibus gaudium propter diuinæ harmoniæ imitationem in lationibus mortalibus repertam, tribuunt. Eadem ratio est de aquarum fluxibus, de fulminum impetu, de electri mirabili illo attractu, lapidísue illius qui Heraclius nominatur. Reuera nullius horum attractio fit: sed cum nusquam sit uacuum, & hæc seinuicem pulsent, atq́ repulsent, concretaq́ & discreta suū locum singula poscant, diligenti harum rerum inuestigatori ex his mutuis passionibus euentus illi mirabiles contingere uidebuntur. Atqui respiratio, unde huc digressi sumus, ab his causis, & hunc in modum, ut suprà diximus, prouenit. Dum uidelicet ignis cibos diuidit, eleuaturq́ intrinsecus assecutus spiritum, uenas à uentre communi eleuatione huiusmodi replet, ex eo quòd attrita inde haurit, & ob hanc rationem per totum animalium omnium corpus alimentorum liquores penitus diffunduntur. Statim uero attrita & à cognatis suis ablata partim fructibus, partim graminibus, quæ deus ad alimoniā corporis nostri produxit, colores propter mixtionem omnino uarios habent: sed plurimus in his rubeus præualet color, cuius natura ex ignis portione & abstersione in humido facta prouenit. Propterea eius quod in totum corpus permanat, color, talis aspectu est, qualem diximus. Id sanguinem nominauimus, carnium & uniuersi corporis pabulum: unde irrigatio distributa passim exhausta cuncta replet. Modus autem impletionis euacuationísue talis est, qualis in uniuerso cuiuslibet latio, per quam cognatum quodlibet ad seipsum se confert. Quæ enim nobis extrinsecus circunfusa sunt, resoluunt nos assidue, & singulas nostri portiones ad species suas foras emittūt. Sanguinea uero in uobis attrita inclusaq́ uisceribus, ut par est in quolibet animali fieri sub cœlo constituto, totius lationem imitari coguntur. Cum igitur attrita quælibet in nobis cognatum poscant, exhausta quælibet implent. Porrò quando abscedit plus quàm accesserit, decrescit animal: quando contrà fit, augetur. Recens igitur animalis cuiuslibet compositio cum nouos uelut ex ligneo quodam contextu triangulos habeat, ualidā quidem eorum structuram possidet: moles autem eius tenerior tota coaluit: quippe quæ ex recentiori medulla concreuit nuper, & lacte nutrita est. Susceptos ergo triangulos illos extrinsecus incidentes ex quibus cibi potusq́ conflantur, triangulis propriis antiquiores imbecillioresq́, iuniorum ui peruincit & conterit, & grāde animal ipsum reddit, dum ex multis similibus alit. At cum triangulorum suorum radicem compagémque relaxat, ex eo quòd magnis laboribus longo tempore aduersus multa certando fatigata & domita sit, tunc sanè alimenta suscepta in similitudinem suam non potest comminuendo redigere, sua uero membra ab ingredientibus facile dissipantur. Hinc iam minui ac deficere omne incipit animal, cum superatur, detrimentúmque istud senectus appellatur. Finis uero tunc obuenit, quando triangulorum illorum ex quibus medulla conficitur, olim coaptata uincula, nihil amplius nectunt, sed defatigatione iam relaxata nexus animæ deserunt. Anima uero clàm secundum naturam cum uoluptate protinus euolat. Quicquid enim cōtra naturam fit, molestum: quod autem pro rei natura, iucundum. Similiter & mors quam morbi & uulnera intulerunt, uiolenta est atq́ molesta: quæ uero senio paulatim ad finem deducente naturaliter surrepit, inter omnia mortis genera leuissima est, & cum uoluptate potius quàm dolore contingit. Morbi autem unde nascantur, quis dubitet? Nam cum quatuor illa sint ex quibus compactum est corpus, Terra, Ignis, Aqua, Aër, horum non naturalis excessus, defectusq́, & ex loco proprio in alienum translatio, per quam quod sibi conueniens est, non tenent, intestinam quandam seditionem & morbos inferunt. Quando enim præter naturam unumquodq́ fit aut transfertur, calescunt utiq́ quæ antè frigebant, arida madent, grauescunt leuia, & cætera omnia similiter permutantur. Solummodo uero idem aliquid sibimet secundum idem, atq́ similiter & debita proportione seruata accedēs uel decedens, permittet se idem sibiipsi sospes integrumq́ manere. Quod autem aberrat, siue accedendo seu decedendo, mutationes uarias, morbos, corruptiones infinitas inducit. Ex secundis quoq́ compositionibus secundum naturam constitutis secunda bonæ uel malæ ualetudinis coniectura id quærenti cuiq́ dabitur. Cum enim medulla ex illis & os & caro & nerui constiterint, sanguis præterea ex iisdem quamuis alio modo concreuerit, cæteri quidem euentus plurimi quemadmodum superiora contingunt, maximi uero morbi atq́ grauissimi hoc pacto nascuntur. Quando uidelicet ordine conuerso ista ex se inuicem fiunt, proculdubio corrumpuntur. Nempe secundum naturam carnes & nerui ex sanguine generantur: nerui quidem à uillis & ligamentis propter cognationem, carnes autem à coagulatione quadam eius quod secretum à uillis & ligamentis concreuit. Quod rursus à neruis & carnibus emanat glutinosum & pingue, simul quidem carnem, ut plurimum ad ossium naturam, ac etiam os ipsum medullam circundans nutriendo exauget. Quod rursus per ossium crassitudinem stillat purissimum genus triangulorum, lenissimumq́, & pinguedine abundantissimum, dum defluit ex ossibus, atq́ delabitur, medullam irrigat. Quatenus igitur singula hunc in modum fiunt, bona ualetudo seruatur. Mala uero sequitur ualetudo, quando fit contrà. Nam quoties eliquata caro tabem rursus transmittit in uenas, sanguis unà cum spiritu mul-

ítus ac uarius in uenis, coloribus diuersis amaritudineq; & acidis salsisq; infectus saporibus, bilem, cruorem, pituitam gignit quàm plurimam. Quæ quidem omnia rursus sic genita & corrupta sanguinem ipsum in primis inficiunt, & ipsa nullum nutrimentum adhibentia corpori, feruntur passim per uenas nullo prorsus naturalis circuitus ordine obseruato. Inimica sanè inter sese ista sunt, propterea quod nullum sui sibi inuicem præbent usum. Naturali præterea corporis habitudini suóque in statu perseueranti dissoluendo & liquefaciendo plurimum aduersantur. Portio nanque carnis uetustissima cum liquescit, ad digestionem concoctionémque ineptissima, propter ueterem exustionem nigrescit: quia uero contabuit, penitúsque exesa est, amaritudinem contrahit, cæteris omnibus corporis partibus nondum contaminatis aduersam: & tum quidem pro amaritudine niger ipse color acerbitatem & acrimoniam habet, eo iam quod amarũ fuerat magis attenuato: tum uero amaritudo rursus sanguine tincta colorem habet rubeum, sed nigro huic admixto felleum. Præterea flauus color cum amaritudine coit, quando ob ignis flammam noua caro liquescit. Et nomen quidem omnibus his commune bilem imposuit uel medicus aliquis, uel certe eo ingenio præditus quispiam quo multa & dissimilia dispicere posset, ac rursus genus in multis unum uno cognomento dignum inspicere. Quæ uero bilis species appellantur, pro colorum uarietate rationem singulis propriam acceperunt. Cruor præterea, qui sanguinis residuum & defluxus est, lenis est ac mitis: qui uero bilis atræ acrisque, agrestis, quando propter caliditatem salso sapori miscetur, huiusmodi quiddam acida pituita nuncupatur. Sæpe uero tenerioris recentisq; carnis portio quædam unà cum aëre colliquescit, deinde uento inflatur incluso, humiditate protinus circunfusa: fiúntque ex hoc ampullæ, quæ sigillatim propter paruitatem uideri non possunt: iunctæ uero simul & in grandiorem tumefactæ molem, conspiciuntur, coloremq; propter spumæ generationem habent album. Omnẽ hanc tenerioris carnis eliquationem unà cum spiritu factam, quæ ex humiditate uento circunfusa tumescit, albam pituitam appellamus: recentis item pituitæ residuum defluxúmque lacrymas atque sudorem, & quotcunque alia in quæ quotidie corpus resoluitur. Atque hæc omnia instrumenta morborum, quando scilicet sanguis non cibis & potibus secundum naturam, sed ex contrarijs præter naturæ leges excrescit. Quando igitur caro quælibet circunditur, eiúsque radix permanet, dimidia quædam est calamitatis potẽtia. Facile enim restauratur. Quando uero quod carnes ossibus alligat, ægrotat, & sanguis ex illis ac neruis defluens haud amplius nutrit ossa, carnémue reuincit, sed ex pingui & glutinoso asper, salsus, siccus, & squalidus iniquitate uictus est factus, tunc certe quod omnia ista perpetitur, abscissum ab ossibus sub carne neruísque riget. Caro etiam à radicibus decidens nudos relinquit neruos, & salso obductos humore, & in fluenta sanguinis permanans, morbis quos suprà diximus numero etiam plures reddit. Graues quidem hæ corporibus passiones: quæ uero has præcedunt, admodum grauiores. Quando uidelicet os ob carnis crassitudinem respirationem non habet sufficientem, ideóque putredinis calore uexatum atque restrictum, alimenta non suscipit, rursúsque ipsum in illam contrà decidit frigefactum. Illa uero in carnem, caro in sanguinem rursus delabitur. Vnde acriores superioribus morbi nascuntur. Extremum uero omnium est, quando medullæ natura propter defectum aliquem aut excessum ægrotat. hinc enim omnium uehementissimi & ad mortem periculosissimi morbi proueniunt. tunc enim omnis compago corporis necessario dissipatur. Tertiam post hæc morborum speciem tripartito diuidimus. Alius enim spiritu, alius pituita, alius bile creatur. Nam cum spiritus ipsius custos, & quasi penuarius pulmo distillatione occlusus libera & expedita spiracula nobis non exhibet, & hinc quidem nullus mittitur spiritus, illinc uerò plusquam oportet accipitur, tunc quæ respiratione & refrigerio carent, marcescunt. Quod uero accipitur nimium, per uenas traductum eas contorquet, liquefacítque corpus, eius in medio diaphragma, medium scilicet interpositum occupans. hinc morbi admodum molesti multo cum sudore innumerabiles oriuntur. Sæpe etiam intra corpus discreta & rarefacta carne innascitur spiritus: qui cum foras egredi nequeat, ijsdem quibus & ingressi aliunde spiritus, doloribus afficit. Sed ingentibus tunc affligit doloribus, quando neruis proximísque uenulis circunfusus hæc inflat, & ligamenta continuósque neruos à tergo intendit atque detorquet. Qui sanè morbi ab ipsa intendente & inflante passione tensiones, & à tergo contortiones cognominantur, quorum difficile remedium est. Subortæ enim febres hos maxime soluunt. Alba uerò pituita propter ampullarum spiritum intus inclusa difficilis: ad exteriorem cutem delapsa, mitior, sed corpus uarijs sordibus aspergit, albísque inficit maculis, atque morbos alios eiusmodi generat. Atræ uero bili permixta, cum diuinissimos capitis meatus illabitur, dissipare eos solet atque turbare. Si dormientibus id contingat, mitior: sin uigilantibus, expulsu difficilior. Cum uero sacræ naturæ languor hic sit, haud abs re sacer morbus est appellatus. Proinde pituita acida atque item salsa, languorum omnium qui distillatione fiunt, origo est. quoniam uero plurima loca illabitur, malas gignit ualetudines plurimas. Quæcunque autem partes corporis tumescere dicuntur, à bilis incendio, & combustione uexantur. quæ cum expirat, extrinsecus uarios æstu suo tumores producit: intrinsecus uero cohibita, urentes edacésque morbos plurimos procreat. Tunc autem pessima est, quando pus sanguini mixta & uillorum ligaminúmque fila suo ex ordine dimouet. quæ ideo in sanguinem diductæ & sparsæ sunt, ut mediocrem tenuitatis & crassitudinis habitum consequatur: neque propter caliditatem cum ipse sit lubricus, raro ex corpore defluat, neque si crassior sit, ad motum fiat ineptior atque ægre per uenas fluat & refluat. Ad hanc utique naturæ commoditatem, huiusmodi peropportuna sunt ligamenta, quas siquis etiam mortuo, & ob frigus rigente sanguine inuicem conducat, & contrahat, reliquus sanguis omnis diffunditur. Cum uero missæ fuerint, ilico cum præcedente frigore restringuntur.

Quoniam

Quoniam uerò hanc uim uilli huiusmodi in sanguinem habent, cum bilis natura sanguis uetus euaserit, ac rursus ex carnibus in hunc fuerit resoluta, calida & humida paulatim primam incidens uillorum illorum ui cõpressa restringitur. Compressa uerò extinctaq; uiolẽter, procellam intus tremoremq; ciet. Cæterum quando uberior affluit, calore proprio ligamenta exuperans, prætereq; modum exæstuans, seruat quidem, ac si continue ad finem usq; idonea uictoriæ sit, penetrat in medullas, adustisq; radicibus inde animæ uincula, quasi nauis funes resoluit & amputat, liberãq; dimittit. Sed cũ inferior adest, corpusq; liquescens ei resistit, ipsa deuincta, aut per totum corpus excidit, aut per uenas in uentrem inferiorem superiorémue compulsa tanquam transfuga ex seditiosa ciuitate, sic effugit è corpore, morbosq; eos inducit, quos Diarrhœas uocant, & Dysenterias, id est fluxus uẽtris lubricos, fluxusq; mordaces, necnon multas generis eiusdem alias molestias infert. Quando igitur corpus ignis potissimũ excessu languet, continua febre laborat: quando uerò aëris, quotidiana discreta. Aquæ tertiana, propterea quód aqua segnior est, quàm ignis & aër. Terræ demum excessu, quartana. Terra siquidem omnium tardissima, quarto gradu cum sit, temporis circuitu quarto feruet, deferuétque: hinc quartanas inuehit febres, quæ uix seróque sanantur. Atque hoc quidem pacto corporis morbi contingunt. Animæ uerò morbi propter corporis habitũ ita nascuntur. Morbum animę dementiam esse censemus. Eius genera duo ponimus, Insaniam & Imperitiã. Quæcunq; igitur passio alterutrum istorum infert, animi ægritudo est nuncupanda. Idcirco uoluptates dolorésque admodum uehementes, morborum animæ omnium grauissimi iudicandi. Quisquis enim uel nimia gestit lætitia, uel nimio dolore deprimitur, dum illam auidius importuniusq; asciscere, hunc uitare obnixe conatur, neq; cernere, neq; audire rectè quicquam potest, sed rabie furit, & in eo habitu constitutus, minime rationis est compos. Qui uerò fluido stupidoq; circa medullam abundat semine, útque arbor pluribus quàm conueniat fructibus grauida nimia ubertate luxuriat, is profecto multis passim doloribus, multis item uoluptatibus in libidinibus ipsis earumq; fœtibus, fructibusq; affectus, per omnem ferme uitam ob ingentes uoluptates doloresq; insanit, ac furit: cúmque huius animus propter corpus æger fit atq; insipiens, uulgo tamen non æger, sed pro uoluntate sua, ut liber affectus falso putatur. Veritas autem sic habet. Nempe uenereorum intemperantia maxima ex parte propter generis unius habitum per ossium raritatem in corpore lubricũ madidumq;, animi infirmitas est. Ac ferme omnis uoluptatum incontinentia, quæ perinde ac si sponte improbi simus uituperari solet, non rectè ita uituperatur. Nemo enim sponte malus, sed propter prauum quendam corporis habitũ rudémque educationem, malus omnis fit malus. Omnibus autem aduersa inimicáque hæc sunt, & mala noxiáque contingunt. Rursus dolore afflictus animus similiter propter corpus in prauitatem plurimam incidit. Acris enim & infesta pituita, amari item felleiq; humores, quando oberrantes per corpus non exhalant, sed per uiscera reuoluti uaporem suum penetralibus animę ipsius infundunt, languores animæ uarios & magis, & minus, tum plures, tum pauciores efficiunt. Perferuntur sanè ad tres animę sedes humores uaporésque huiusmodi, ac pro loci diuersitate unusquisque uarias species generat, difficultatis, atque molestiæ, audaciæ rursus timiditatisque, obliuionis præterea, atque hebetudinis. Sæpe etiam ad prauum hunc corporaturæ, & affectionis habitum accedũt mores ciuitatis iniqui, sermonésque & priuati, & publici non parũ omnino noxij, nec ullæ doctrinæ ad tantorum malorum remedia à tenera ætate discuntur. Atque ita quicunque nostrum praui sunt, duabus ex causis pręter uoluntatem maximè contingentibus, praui fiunt. huiusmodi quidem malorum causæ serentibus potius quàm satis, educantibus, quàm educatis attribuendæ. Conandum tamen pro uiribus, educationis, studiorum, doctrinarum, diligentia improbitatem rejicere, assequi probitatem. Sed horum quidem tractatio alio constat disserendi modo. Nunc iam conuenit quo cultu quibúsue causis corporis animíque salutem adipiscamur, decet exponere. Iustius enim est de bonis quàm de malis uerba facere. Omne bonũ pulchrum: pulchrum uerò sine mensura & moderatione esse non potest. Ideóque animal quod tale futurum est, conuenienti mensura moderatum esse oportet. Ex eorum autem numero, quæ commensurata moderatáque dicuntur, exigua quædam persentimus & iudicamus. præcipua uerò & maxima ignoramus. Porrò ad bonam & malam ualetudinẽ, ad uirtutes & uitia nulla moderatio uel immoderatio maioris momenti, quàm animæ ad ipsum corpus esse uidetur. Horum nihil consideramus, neque animaduertimus, quòd quando robustam magnamq; animam imbecillior inferiórque uehit species, uel quãdo contrà ista iunguntur, totum ipsum animal pulchrũ esse non potest. maxima enim mensura & moderatione caret. Quod autem contrà affectum est, spectaculorũ omnium ei qui id ualeat intueri, pulcherrimum amabilissimúmque apparet. Corpus quidem quod grandioribus uel inæqualibus cruribus, aut quouis alio modũ excedẽte membro secum ipso dissentit, & deforme est, & in ferendis laboribus contorquetur, uacillat, lassatur, & cõcidit, innumerabiliúmque malorũ sibi causam prębet. Idem quoq; iudicandum de eo ex anima & corpore composito, quod animal appellamus. Quando enim anima corpore admodum potentior est, exultat in eo atq; effertur, totum ipsum intrinsecus quatiens languoribus implet. Quando etiam ad discendum inuestigãdumq; collectis in unum uiribus uehemẽter incumbit, liquefacit protinus corpus & labefactat. Denique cum ad docendum disserendũq; priuatim & publice ambitiosa quadam cõcertatione contendit, inflammat corpus atque resoluit. Nõnunquam etiam distillationes fluxúsque commouens medicorum plurimos decipit, cogitq; illos cõtrarias causas iudicare. Rursus quando corpus grande & pigriori mole superexcedens pusillæ exilique cogitationi animi copulatur, cũ geminæ sint in homine secundũ naturam cupiditates, una quidem per corpus alimentorum, altera uerò per id quod diuinissimum nobis inest, prudentiæ: tunc sanè potẽtioris illius præualẽtes agitationes quod suum est adaugent, quod uerò animi, hebes, indocile, obliuiosum reddunt, atque ita infirmitatem maximã uidelicet imperitiam generant. Vna demum est ad utrunque salus & cõseruatio, ut neq; animã sine corpore, neq; corpus absque anima moueamus, ut in mutua cõtentione exæquatis inuicem uiribus insurgentia

Diarrhœa & Dysenteria.

De febribus.

Voluptates & dolores uehementes morbi animæ grauissimi.

febris continua ex igne procedit. quotidiana discreta ex aere. tertiana ex aqua. quartana ex terra.

voluptas.

bonam totius ualetudinem tueantur. Quapropter quicũq; mathematicis doctrinis operã dat, aut cuiuis mẽtis indagationi uehemẽtius studet, debet etiã motũ corporis adhibere, & in gymnastica exercitatione uersari. Ac rursus qui summa corpus diligẽtia firmat & roborat, animę quoq; uicissim motus adiungere, musica & omnibus philosophiæ studijs usus, si modo quis iure bonus simul & pulcher sit appellãdus. Similiter quoq; partes curare debemus, totius speciem imitati. Cum enim corpus ab ingrediẽtibus incẽdatur intus, frigidúmue fiat, & iterum ab extremis aridum madidúmue reddatur, & quę deinceps hæc sequũtur perpetiatur, quãdo quis otium agens corpus motionibus his cõmittit, superatũ ab his dissoluitur. At siquis in curãdo corpore illã imitetur naturã quam altricem uniuersi uocauimus, ita ut nunquã torpere permittat, sed moueat semper iugiq; agitatione internis externisq; motibus secundum naturã ubiq; resistat, & moderata quadã commotione aberrantes passiones corporis partesq; cognationis ratione seruata uicissim in ordinem redigat & exornet, secundum sermonem illum superiorem quem de uniuerso habuimus, nequaquam sinet inimicum inimico admotum prælia in corpore morbosq; ciere, sed efficiet potius ut amicã adhærens amico sanitatem corporis tueatur. Omniũ uerò motuum optimus ille est, qui in semet ex seipso fit. Nã & mentis, & totius ipsius motioni cognatissimus est. Qui uerò ab alio fit, deterior. Deterrimus autem motus, quãdo iacens & quietẽ agens corpus, ab alijs secundum partes mouetur. Quapropter purgationum cõstitutionumq; omnium corporis, quæ exercitatione gymnastica fit, saluberrima est. Proxime ad hãc accedit uectio facilis, siue naui, seu quouis alio uehiculo peragatur. Tertia commotionis species tũc demum cum summa cogit necessitas, utilis, aliter uerò nullo modo sanæ mentis homini suscipienda. Medicorum illa purgatio est, quæ pharmacis, id est solutiuis medelis, fieri solet. Morbi enim nisi periculosissimi sint, pharmacis irritãdi nõ sunt. Omnis nanque morborum constitutio animalium naturæ quodammodo similis est. Sanè animalium compositio ab ipso generationis exordio certis temporum curriculis terminatur: idq; & genus uniuersum patitur, & animal unumquodq; ab ortu fatale uiuendi spatium in seipso exceptis necessarijs passionibus, continet. Etenim trianguli ab ipso initio singulorum uim possidentes usque ad certum tempus sufficienter ad usum uitæ cohærent, ultra id uita nemini prorogatur. Idem quoque constitutionis modus languoribus conuenit. Quos siquis citra fatalẽ temporis cursum pharmacis amputare contenderit, ex paruis ingentes, ex paucis multi euadere consueuerunt. Quapropter diligentia uictus corrigẽdi & gubernandi sunt morbi, prout cuiq; datur otium, neq; difficile infestumq; malum pharmacis instigãdum. Ac de communi quidem animali & parte illius corporea, qua diligentia regenda & gubernanda sint, ut ratio uiuẽdi seruetur, satis est dictũ. Ipsum uerò quod gubernatu[illegible] est, multo magis ac prius ita pro uiribus instr[illegible]dum est; ut quàm optime atque pulcherrime a[illegible] regendum sit præparatum. Exacta quidem huius rei discussio propriã sibi & integram disputationem exigeret. Quantum uerò fortè ad id quo de agimus attinet, siquis per superiorum uestigia gradiatur, non absurde sic maxime procedendo ad commodum istorũ finem perueniet. Sæpe in superioribus diximus tres esse animæ species in nobis trifariam distributas, singulasq; suos motus habere. Ita nunc paucis concludamus, quæcunq; illarum torpet, & à suis motibus otium agit, imbecillissimam necessario reddi: quæ uerò agit assidue, robustissimã. Quapropter danda est opera, ut species singulæ motus suos inter se moderatos conuenienti tenore conseruent. De præstantissima igitur animæ nostræ specie ita est sentiendum. Nempe hãc Deus, ut dæmonem nostrum cuiq; tribuit: hanc in summa corporis arce sedem habere dicimus, atque ad cœli cognationem à terra nos tollere, tanquam animalia cœlesti potius quàm terreno semine nata. Quod quidem rectè admodum dicitur. Vnde enim primus animę datus est ortus, inde diuina uis caput radicemq; & originem nostram pendentem suspendens, totum dirigit corpus. In eo igitur qui concupiscentiæ & ambitiosæ iracundiæ affectibus explẽdis incumbit, necesse est opiniones omnes mortales fieri, atque eum quàm maximè fieri potest mortalem prorsus euadere, cum mortalem naturam pro uiribus auxerit. At eum qui totus discendæ ueritatis cupiditate flagrauerit, atque omnem eius operã præcipue in hoc uno impenderit, necesse est omnino si quidẽ ueritatem attingat, immortalia & diuina cõprehendere: & quatenus humana natura immortalitatẽ assequi potest, eatenus hunc penitus immortalẽ euadere, nulla uidelicet immortalitatis parte dimissa, quinetiam cum semper diuinum colat, ipsumq; familiarem dæmonem in se habeat ornatissimum, præcipue beatum fore. Cultura autem cuiusque omnino una est, proprium cuique pabulum motumq; tribuere. Ei uerò quod in nobis diuinum est, motus cognati sunt, uniuersi ipsius cognationes atque circuitus. Hos itaque secutum unumquenque nostrum oportet discursiones illas nostras in capite olim à prima generatione corruptas, per ipsam mũdanæ harmonię reuolutionisq; intelligentiã ita corrigere, ut intellectę rei intelligentem uim secundum pristinam naturã similem reddat, per quã similitudinem uitæ à Deo optime nobis propositæ, & in pręsenti tempore, & in futuro finem adipiscamur. Sed iam disputatio illa de uniuerso usque ad generationem hominum nobis proposita finem penè suum adepta uidetur. Cæterorũ uerò animantium generationem quatenus dũtaxat necessitas postulat, paucis perstringemus. Sic enim modum in hac disputatione tenere sibi quisq; uidebitur. Verum de his iam ita dicamus. Quicunq; uirorũ iniusti timidiq; uixerunt, quemadmodum probabilis ratio nobis ostendit, in generatione secũda in fœminas sunt conuersi. Quo quidẽ tempore hãc ob causam dij coitus amorem machinati sunt. Igitur in uiris unum quiddam, in fœminis alterum uitæ & animæ compos ita cõposuerunt. Ipsum potus discursum, quo per pulmones sub renes in uesicam defluens & spiritui mixtus elisusq; depromitur, dij in fistulæ modum in compactam medullam à capite per ceruicem & spinam deriuauerunt. quod quidem Sperma, id est semen, in superioribus nũcupauimus. Hoc autem utpote animatum ac respirans, qua parte spirat, per eãdem uitale effluendi desiderium gignit, atq; ita generandi amorem nobis inseruit. Quocirca pudendorum naturæ in uiris insita uis, inobediens atq; imperiosa, & quasi animal non exaudiens rationem furiosarum libidinũ uiolentia subijcere sibi cuncta conatur. Vulua quoque matrixq; in fœminis eadem ratione

Quis optimus motuũ.

De purgationibus.

Diligẽtia uictus corrigẽdi morbi.

tione animal auidum generandi, quando procul à foetu per ætatis florem, aut ultrà diutius detinetur, ægre fert moram ac plurimũ indignatur: passimq; per corpus oberrans, meatus spiritus intercludit, respirare non sinit, extremis uexat angustijs, morbis deniq; omnibus premit, quousque utrorunque cupido amorq;, quasi ex arboribus foetũ fructũue producunt: ipsum deinde decerpunt & in matricem uelut agrum inspargunt: hinc animalia primum talia, ut nec propter paruitatem uideantur, necdum appareant formata, concipiunt: mox quæ conflauerãt, explicant, ingentia intus enutriunt, demum educũt in lucem, animaliumq; generationẽ perficiunt. Mulieres hunc in modum & foeminę omnes sunt genitæ. Auium autem genus ex nostro ita est apte formatum, ut pro pilis pennas acciperet. In hoc illi homines transeunt, qui simplices & innocentes cũ sint, leues tamen sunt, & frustra in rebus sublimibus curiosi: quiue adeo fatui sunt, ut oculorum iudicio cõfisi, hoc altissima quæq; firmiter demonstrari posse non dubitent.

Generatio auium.

Gressibilium uerò ferarum genus ex his natum hominibus, qui à philosophia penitus alieni ad coelestia nunquam oculos erexerunt, ex eo quòd uolutionibus illis, quæ in capite peragi solẽt usi nunquam sunt, sed illas animæ partes secuti quę in uentre & pectore dominantur. Ex his utique studijs anteriora membra & capita ob ipsam cognitionem humi penitus defixerunt: in longum productum ac diuersum corporis uerticem tenuere: quandoquidem ibi propter desidiam singulorum collisi sunt & confracti circuitus, & ideo quòd quatuor pedum ac etiam plurium est instituta figura, ut insipientioribus deus maiorem ex pedibus multis atq; progressu occasionem præstet, per quam magis etiã deflectantur ad terram. Eos autem qui horum insipientissimi erant, corpusq; in terram penitus prosternebant, quasi nihil ultrà pedibus opus foret, in corpora carentia pedibus & humi serpentia permutarunt.

Generatio ferarum.

Quartum genus aquaticum est, ex illis natum qui stolidissimi & imperitissimi fuerant, quos nostri illi trãsformatores pura respiratione dignos idcirco nõ iudicauerunt, quia propter extremę trãsgressionis iniquitatem animam impurissimã prorsus habebant. Ideo ex tenui ac pura aëris illa respiratione, in aquę respirationẽ profundã turbidãq; merserunt. Vnde pisciũ & ostrearũ ac deniq; aquatiliũ omniũ orta est multitudo: in qua certè mutatione illi ex sediũ extremarũ habitatione inscitię quoq; extremæ dant poenas. Hunc in modũ & olim & nunc in se inuicẽ animalia migrant, dũ mentis & demẽtię iactura uel adeptiõe mutãtur. Iam igitur nostra hęc de uniuerso disputatio finẽ habeat. Mortalia enim & immortalia uiuentia mundus hic sortitus, atque inde cõpletus, ita deniq; factus est uisibile uisibilia cõpræhendens animal, intelligibilis dei imago, sensibilis, maximus, interminatus, pulcherrimus, perfectissimus coelum unum hoc atque unigenitum.

Generatio aquatiliũ.

CRITIAS, VEL, ATLANTICVS.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

PLATO noster officiosissimus patriæ suæ filius laudauit eam in Menexeno ex rebus contra orientales, laudat rursus in Critia ex rebus contra occidentales strennue gestis. Atque utrobique commendat ex multis, tum dei, tum naturæ artisq; muneribus: simulq; commonefacit omnes ne patriæ sint ingrati: ac dum uirtutem Atticam tam orientem quàm occidẽtem plagam superasse commemorat, interea docet & omnia domari uirtute, & uiros uirtute præditos, tum in occidentibus, id est rebus aduersis, tum in orientibus, hoc est secundis rectè feliciterq; se gerere. Nec iniuria post Timæum de mundi generatione, legi uult Critiam de antiquitate mundi. Videtur autem neque huic historiæ finem imposuisse, neque sequentem historiam sub Hermocratis titulo promissam composuisse. Hanc autem non fictam quidem, sed ueram historiam extitisse, constat. Primo quidem, quia ubicunque fingit aliquid, solet fabulam nominare. Hic uerò tanquam historiam audet asseuerare. Deinde idem omnino asserit in Timæo, appellans rem mirani quidem, sed omnino ueram. Et à quibus accepta sit diligenter utrobique recenset, scilicet à maioribus suis atq; gentilibus. Critias enim hic ab auo Critia, ille uerò à Solone patruo suo, qui literis quoque mandauit, Solo ab Aegyptijs sacerdotibus. Præterea Proclus Marcelli cuiusdam de rebus Aethiopum adducit historias, in quibus hæc manifestissime confirmantur Aethiopum rebus gestis inserta. Et si Platonicorum nullus historiam negat, Porphyrius tamen, Proclus, & ante hos Origenes, allegoriam insuper uolunt physicam continere. Quos equidem uereor ne si conentur singula allegoriæ ad unguem accommodare, ab ipso Platone derideantur, in exordio Phædri curiosas nimium in huiusmodi rebus allegorias sub persona Socratis irridente. Verum ne Anagogicum sensum, quo prorsus neglecto nemo sit Platonicus, omnino negligere uideamur, Pallas quidẽ sit numen intellectuali uitæ præsidens, Neptunus uerò numen fouens generationem atq; gubernans. Athenienses figuræ sint animarum intellectu solo uiuentium, numinumq; similium, Atlantici uerò figuræ numinum generationi fauentium, animarumq; corporibus coniunctarũ ad generationis officium totiusq; ornatum. Conuenientissime uerò per occidens, per mare, per insulas, per uarias locorum partitiones, ipsa generationis materia mobilitasq; diuersa significatur. Bellum præterea fit studiosa contentio, per quam superiora numina, inferiora assidue in se conuertunt, & animas quasi ferro & igni à materia motuq; segregant. Proinde quod Neptunus ex muliere filios procreauit, intellige uel ex terra genuisse, uel afflatu quodam ex priori uiuẽdi forma in alteram formam regenerasse. Quinque uerò partus, quinque sunt formæ corporum, quas in hoc materiæ mari perpetua agitatione cõponit, scilicet lapides, metalla, plantæ, animalia partim ratione carentia, partim prædita ratione. Decem uerò filij sunt, quolibet enim partu gemini concreantur. Nempe in quouis composito elementalis coalescit uirtus, simulq; uirtus quædam coelestis infunditur, quam medici uirtutem nominant specialẽ. Ex geminis autem quinque partubus decem filij computantur. At quinq; zonæ siue spiræ arcem Neptuneam circundantes, quinq; sunt sphærarum naturæ, coelestis, ignea, aërea, aquea, terrea. Partim uerò terrenas ait, partim aqueas, ut statum in rebus significaret & motum. Communis uerò per omnes meatus, mutuam inter se rerũ significat genituram. Cõmemorat & metalla, ut per septem metalla, septem planetarum influxus intelligamus, generationem omnium moderantes. Aurum quidem Soli, Argentum Lunæ, Plumbum Saturno, Electrum Ioui, Ferrum & æs Marti, Veneri Orichalcum, Mercurio Stannum Platonici tribuunt.

Metalla Planetis dicata.

Mensuræ uerò earumq; numeri partim ex historia, partim ex architecturæ ratione ducantur. Nõnihil tum operis, tum eloquij gratiæ decoriq; attribuendum. Sed de allegoria ferme iam satis. Iam uerò sic libri huius mysteria confirmemus. Platonici deos quidem alios, ut eorum uerbis utar, supercoelestes, alios uerò coelestes, & alios subcoelestes esse putant. Et primos quidem filios dei, sequentes uerò omnes deorum filios nominant. Rursus in primis amplissimam prouidentiam, in secundis minus amplam, in tertijs ad angustiora redactã collocant, utpote qui iam certis terræ plagis rerumq; generibus diuina distributione præsint: quemadmodum & coelestes alij, alijs coeli partibus stellisque præponuntur. Hi ergo subcoelestes dij certo quodã ordine, alij gentes alias gubernandas ab initio susceperũt. Ab initio inquam uel geniti mũdi, uel generis humani regeniti. Siquidem post ingentes terreni orbis illuuiones, Plato homines arbitratur eiusmodi deorum opera ex ipsa terra ueluti matre diuinitus generari. Posse enim illos gignere: per Ideam uidelicet humanam quasi semen. Posse & terram parere, nouo abundanteq; humore perfusam, & accedente calore foecundam, siue post aquarum colluuiones sequantur tepidi soles, siue post uasta quædam incendia pluuiæ uberius affluant. Homines uerò à dijs è terra progenitos, Heroës nominant, qui à parentibus occulta quadam mentis ad mentem persuasione recti ab initio multa per secula fuerint. Quoniam uerò longo temporum

temporum tractu tã diuina uirtus ingenijs insita, quàm terræ fœcunditas minuitur paulatim: unde & animi diuinitatis omnino expertes, & corpora antiquæ fœcunditatis uacua prorsus euaderent: Deus iterum terram, uel diluit, uel incendit, genusq; nostrum in antiquam restituit dignitatem, cœlestibus uidelicet motionibus sic à motore contemperatis, ut cœleste fatum semper cum prouidentia diuina concurrat. Profecto quemadmodum medici de quolibet humano corpore, ita Platonici de toto genere iudicant. Medici enim aiunt, uitam in naturali quodam humore, & tanto & tali consistere, posseq; perpetuo prorogari, si modo & quantus ille instauretur & qualis: non prrorogari uerò, ubi non talis refluit, qualis effluxerat, & si tantus. Perinde ac si quis ex dolio uini pleno impleret quotidie pateram, statimq; dolio, aquæ tantundem infunderet. Sic enim continue equalis in dolio esset humor, sed nõ similis, dissimiliorq; quotidie, donec tandẽ ex mero iam non aqueum uinum tantum, sed aqua prorsus euaserit. Similiter Platonici diuinam fœcundamq; qualitatem & ingenio à dijs humano, & corpori à cœlo quondam infusam, paulatim putant in qualitatem humanam uerti, humano hoc subiecto eam naturaliter ita trahente, donec sensim ad ferinam usque degeneret. sed degenerationem tantam nõ posse à Deo rerum ordinatore perpetuo tolerari. Quod autem Plato deos diuersas sortes fuisse nactos, & hic & alibi sæpe ait, intellige illos uni summo sortes distribuenti parere, atque necessario assignatam prouinciam gubernare. Sed necessitatem in diuinis esse penitus uoluntariam. Siquidem apud eos una est patris summi filiorumq; uoluntas. Atqui sicut elementorum partes ea necessitate ad loca propria perferuntur, quæ & uoluntas futura est, si modo cognouerit: sic apud superos ipsa gubernationis assignatæ naturalisq; effectæ necessitas idem est atque uoluntas. Præterea quod & hic, & in Timæo & Menexeno Atticam regionem esse ingenijs inquit in primis accommodatam, meminisse oportet in rationibus hac de re assignandis inter se Platonicos dissidere. Panætius enim temperiem aëris inter æstum atque gelu causam arbitratur: idq; ex ipsis Platonis uerbis in quinto Legum, & Epinomide probat. Panætiũ Longinus arguit, quia regio illa sæpe gelu atque æstu pulsetur: assignatq; in causa qualitatem loci commixtam ex multis atque occultam. Quem reprobat Porphyrius, quòd propriam ingenij causam esse putet corpoream. Origenes in cõmentarijs in Timæum cœlestes aspectus influxusq; assignat, id ipsum ex octauo de Republica asserens, ubi dicitur, cœlestes quosdam circuitus esse causas fertilitatis ac sterilitatis, tũ corporum, tum etiam animarum. At Originem Proclus ibidẽ ait ueram quidem ex parte causam assignasse, sed nõdum integram perfecisse. Ipse uerò unà cum Porphyrio rem altius repetens ait: Intellectum opificem mundi intellectualem esse mundum, ideoq; quasi multiplicem. Animam uerò mundi esse animalem rationalemq; mũdum magisq; multiplicem: atque proxime adesse uniuerso mundi spatio continuo prorsus atque immobili, ex materia prima & dimensione constanti. Rursus in ipso spatio ante omnes quę generãdæ sunt formas, animam ex rationibus suis ideas sequentibus, alibi alias uires imprimere, quasi animæ mentis plenæ uestigia, ac peculiaria quædam receptacula formas alibi alias familiariter susceptura. Tum deos uarios uarias sortitos prouincias: eiusmodi hospitia illustrare, alia quidem alios, atque formare. Animas ergo rationales, postquam elementalem uitam, propriamq; elegerint, si forte reuolutione cœlesti ad ea loca præ cæteris dirigantur, quæ electæ iam uiuẽdi formæ potissime congruãt, uitæ ipsius officium prorsus implere. Itaque quando ad Martiam uel Apollineam uergentes uitam, mox plagam à Marte, uel Apolline illustratam nanciscantur, perfectæ uel fortitudinis, uel uaticinij opus absoluere. Quę uero philosophicam uitam elegerint, si regionẽ afflatam Pallade, sapientia magnanimitateq; simul excellere. Itaq; hic & in Timæo inquit, Atticã regionem rectã à Pallade sapientiæ atq; militiæ conuenire: & in quinto Legũ ait inspirationem localium deorũ atq; demonum circa loca, maximi ad ingenia & mores esse momenti. Requirit uero nonnullam aëris temperantiã, non ut causam, sed ne causæ ipsius opus impediatur. Quamobrem loci huius diuersitas non tam efficit diuersitatem ingenij apud Platonicos, quàm suscipit & declarat. Tria enim esse putant ad id potiora elementali loco, scilicet tum animæ ipsius affectionem siue naturalem, siue electam, tum inspirationẽ numinum propriorum, tum cœlestes influxus: posse uero id impediri, uel elementali mixtione, uel planetarum noua cõiunctione, uel ab ipsis hominibus illata calamitate: & quæ bona desuper infunduntur, inferiorum obstaculo reddi non bona. Qua de re in Legibus disputauimus. Sed de his iam satis. Ex omnibus autem huius libri mysterijs collige unà cum prouidentia cõcurrere humani arbitrij libertatem. Collige & sententiã Mosaico mysterio similem, homines quondam quandiu in eis diuina quędam gratia iustitiaque innata uigebat, beatos in quodam, ut aiunt, delitiarum paradiso uixisse. Postquam uero per intemperãtiam & superbiam gratia illa euanuit, in scelera simul & calamitates grauissimas incidisse. Deũ autem aquarũ diluuio peccata hominum diluisse. Quod uero huic historiæ deest, potest summatim ex Timæi proœmio resarciri. Est autem historia de rebus gestis ante diluuium. Post uero diluuiũ narraturus, ut arbitror, erat Hermocrates. Neque te turbabunt nouem illa annorum milia, si Eudoxum audieris dicentem annos illos Aegyptiorum non solares fuisse, sed lunares. Vltima tandem huius libri sentẽtia docet, Iouem, id est, deum architectum mundi è sua sede, id est ex suijpsius intuitu remotissima quæq; minimaq; prospicere, atq; ad eandem sedem, id est diuinam contemplationem deos omnes subditos sibi conuertere, unde instructi inferiora gubernent. Neque uicissim duo hæc illos agere, imò uero assidue contemplando diuina, per illa simul temporalia dispensare. Hanc ipsam sedem ideo medium mundi appellat thronum, quia & inde tãquam à centro effluunt omnia, & illuc refluunt, & illinc facile cuncta circunspiciuntur atque reuoluuntur.

VAM grata longum post iter defesso quies, ò Socrates, tam mihi post lõgas disputationis ambages, dulce silentium. Mundum autẽ hunc re quidem ipsa iamdiu, sermone uero nuper deum effectum, obsecro, ut si quid rectè dictum est seruet ipse nobis atq; custodiat: sin autẽ indecens quicquã in superioribus nõ sponte protulimus, meritas à nobis exigat pœnas. Debita uero eius qui per ignorantiã negligẽtiámue errauit, pœna est, ut sciẽs & diligens efficiatur. Quamobrẽ ut posthac rectius de eorũ generatione loquamur, medicinam nobis à deo medicinarum omniũ perfectissimam saluberrimamq; dari scientiam exoptamus. Actis deniq; uotis sequentẽ disputationem Critiæ, ut inter nos conuenerat, iam cõcedimus. CRIT. Accipio equidẽ ò Timæe, & quã tu supra ueniã petisti tãquam de rebus magnis disputaturus, eandem ego nũc peto. Imò uero maiorẽ quoq; ueniã in ijs quæ restant tribuendã existimo: quãquam scio procacem quodãmodo rusticamq; petitionem hanc meam uideri posse. Dicendum tamen. Quòd quidem non recte abs te superiora dicta sint, nemo sanæ mentis obiecerit: quòd autem quæ restant dicenda, utpote difficiliora, maiorem exigant indulgentiam, conabor ostendere: quandoquidem facilius apparet, ut qui de dijs disserit, satisfacere hominibus uideatur, quàm qui de mortalibus. Imperitia nanq; & ignoratio audientium magnã copiam ad ea quæ ignota sunt, effingẽda, præstare dicentibus consueuit. Quomodo uero simus circa deos affecti, non ignoramus. Vt autem quod sentio planius uobis aperiã, sic attẽdite. Quæcunq; à nobis dicũtur, tanquam imitationem quandam similitudinisq; expressionẽ existimare debemus. Neq; nos latet quæ in pictorũ effectione circa diuina humanáue corpora uel facilitas uel difficultas sit, ad hoc ut sufficienter ea repræsentasse spectãtibus uideantur. Profecto cũ terram pingunt & montes, flumina, syluas, cœlumq; omne, quæúe circa cœlum consistunt & quæ uagantur, primũ quidem satis putamus factum, siquis uel exiguam quandã referre possit earum rerum imaginem: deinde utpote talium prorsus ignari, ne examinamus quidem pictorum opera, neq; etiam redarguimus, sed confusa quadã adumbratiõe falláciq; utimur. Cũ uero quis fingere aggreditur nostrorũ corporũ similitudinẽ: tunc propter familiarẽ ipsam rerũ nostrarũ animaduersionem acutius errata persentimus, seueriq; & acres iudices exactoresq; sumus aduersus eũ qui non singula lineamenta coloresq; expresserit. Idẽ quoq; in sermonibus intueri licet. Nã satis esse putamus, si

de cœlest

de cœlestibus diuinisq; rebus quicquam, uel parum quod conueniens est afferatur. Mortalia uerò humanaq; opera exacte nimiũ examinare solemus. Quãobrem si minus pro dignitate quæ statim sunt dicẽda, tractabimus, ignoscere decet. Neq; enim facile, imò certè difficile mortalia ad opinionẽ imitatione ipsa exprimi posse putanda sunt. Hæc itaque omnia dixi, ô Socrates, cupiens & uos admonere, & maiorem à uobis ueniã ad ea quæ restant, expetere. Vos autẽ si iusta petere uideor, ultrò hanc ueniam largiamini. SOC. Nihil obstat, ô Critia, quo minus tibi quod postulas tribuatur. Quinetiã Hermocrati hoc idẽ à nobis tertio detur. Cõstat enim hũc paulo pòst cum dicturus erit, eadem precaturũ. Vt igitur aliter exordiatur, neque eadem cogatur repetere, sciat ueniam sibi esse tributam: & quasi id constet, ad dicẽdum protinus accingatur. Prædico autem tibi, ô amice Critia, iudicium auditorum. mire enim poëta qui antè dixit, persuasit. Quapropter admodũ tibi uenia opus erit, si ea sufficienter es cõpræhensurus. HER. Idem mihi, ô Socrates, quod & huic nuncias. Cęterum segnes pusillanimesq; nunquam palmam consecuti sunt Critia. Sermonem igitur aggredi forti animo decet, ac Phœbo Musisq; uocatis, antiquos ciues, excellentes uiros, summis laudibus illustrare. CRIT. O' amice Hermocrates, quia postera tibi dies assignata est, dicentemq; aliũ es secuturus, ideo cõfidis. Quale uerò id sit, ipse forsitan declarabit. Exhortanti itaque tibi, & ad rem ipsam penitus inflammãti parendum. Ac præter deos, quos tu memorabas, alios insuper inuocare decet, præcipueq; Mnemosynen, id est memoriam: in qua dea præcipua orationis nostræ momenta sunt sita. Nempè si sufficienter meminerimus recensuerimusq; nunc uobis, quæ quondam à sacerdotibus tradita, à Solone huc aduecta fuerũt, uidebimur theatro huic, ut arbitror, satis officio nostro functi. Hoc itaque iam agendũ, neque ultrà cunctandum. Primum autẽ commemoremus summã esse annorum nouem miliũ ex quo bellum extitisse traditũ est inter eos omnes qui ultra, & eos qui citra columnas Herculis habitabant, quod in præsentia enarraturi sumus. Horum quidem dux fuit hęc ciuitas, bellumq; omne, ut dicitur, confecit. Illorũ autem insulæ Atlanticæ reges, quã insulam Libya Asiaq; maiorem fuisse quandoque perhibuimus, postea uerò cœnũ ibi inuium submersa insula ex terræ concussione relictum, quod quidem hinc illuc altũ in mare nauigantibus obstat, ne ultrà enauigare liceat. Gentes quidẽ barbaras, quæ tunc erãt, Græcasq; generatim orationis ipsius progressus passim prout occasio dabitur, enarrabit. Atheniensium autẽ, qui tunc erant, aduersariorumq; uires in primis respublicasq;, & belli ordinẽ atque successum exponere decet. Horũ uerò ipsorũ, nostra primum narrabimus. Dij quõdam uniuersæ terræ orbem sigillatim sortiti sunt, in regiones singulas distributum. Neq; partitionẽ hanc contentio fecit. Nã procul à ratione id esset: quòd dij uel quæ unicuiq; ipsorũ conueniunt, ignorarẽt: uel cognoscentes quæ potius alijs cõpetunt, aliena iura uicissim usurpare cõtenderent. Cęterũ iudicij iurisq; sortibus sua quisque ad uotũ suscipientes, curantesq; amicorũ singula, regiones habitandas disposuerunt. Hosq; ueluti greges ipsorum possessionesq; & armenta nutriuere, hoc tamẽ excepto, quòd corporibus corpora cogere noluerunt, quemadmodum plagis pecora iumentaq; pastores solent. At uerò tanquam docile & obediens animal, quasi ex puppe nauem agilem dirigẽtes, persuasione pro gubernaculis utebãtur, eaq; animã attingebant, & pro arbitrio suo ita ducentes mortale genus omne gubernabant. Et alij quidem dij aliorum locorũ gubernationem sortiti ea instituebant: Vulcanus autem Mineruaq; naturam habentes communem, tum quia eodem ex patre sunt, tum quia per sapientiæ studium perq; artium diligentiam ad eadẽ tendunt, ita cõmunem sortem hanc nacti sunt regionẽ, utpote uirtuti prudentiæq; naturã propriã atq; congruam: procreãtesq; in ea uiros indigenas admodum generosos, eorum mentibus reipublicæ ordinem insuderunt. Quorum duntaxat nomina supersunt: opera uerò eorum qui successerunt interitu, & longo temporum interuallo, è memoria hominũ deleta sunt. Semper enim superstes hominum genus, ut in superioribus diximus, montiuagum atque rude, cui potentum in regione uirorum nomina solum audita. At præter hæc ex rebus gestis exiguæ quædã notæ fuerunt. Quapropter filijs suis posteri quodam amoris affectu nomina priscorum imposuerunt, uirtutum legumq; superiorum ignari. nihil enim de his habebant præter famam, & eam non satis certam. Cum uerò multa per secula rebus ad uictum necessarijs indigerent, ipsiq; & filij mentem his adhiberent, quorum penuria premebantur, deq; his uerba facerent, rerum antiquarum memoriam neglexerunt. Confabulatio enim priscarumq; rerum inuestigatio in ciuitatibus cum otio simul oriri consueuerunt, cũ necessaria uitę parata iam sunt, prius uerò nequaquam. Atq; ita priscorum nomina sunt absque operibus reseruata. Dico autẽ hæc ita coniectans, quoniam inquit Solon sacerdotes illos in ueteris belli narratione plurima inseruisse nomina posteris persimilia, ut Cecropem, Erechteum, Erichthonium, Erisichthonem, aliaq; ex his quæ supra Theseum memorantur. Mulierum quoq; nomina similiter atque opera eadem, deæq; Palladis figuram & statuam, ita ut belli studia uiris tunc essent mulieribusq; cõmunia. Nempe ea tempestate armatam deã palàm cultã fuisse, exemplum daturam omnibus, quòd in singulis animalium gregibus, mas, fœminaq; sortis eiusdem, pro generis cuiusque uirtute ita natura instituta sunt, ut aggredi omnia cõmuniter ualeant. Habitabant profecto tunc in hac regione alia genera ciuium, qui in artiũ operibus & agricultura uersabantur. Milites autem à diuinis uiris principio segregati seorsum uiuebant, habentes omnia tum ad alimenta, tum ad educationem conferentia. Quorum nullus propriũ aliquid possidebat. Nam communia inter se cuncta existimabant. Vltra uerò uictus ipsius sufficientiam nihil ab alijs ciuibus exigebant, exercebantq; ea omnia quę heri de custodibus quos descripsimus, exposita sunt. Quinetiam uere illud & probabiliter de regione nostra est dictum. Primum quidem illis temporibus fines suos hinc quidem ad Isthmum habuisse porrectos: istinc uerò uersus Epirum ad summum Cithæronem atque Parnethen. Qui fines ipso descensu ad dexteram Oropiam attingant, ad sinistram uersus mare, Asopo excluso. Virtutẽ uerò uniuersam terram ab hac exuperatam fuisse traditur. Quapropter potuisse tunc regionem hanc, uniuersum accolarum exercitum alere. Argumentum planè uirtutis eius euidẽtissimum, quia quod ex ea reliquum est, cum quauis alia hoc ipso certare potest, quòd & fert omnia, & fructus

profert optimos, pascuisque abundat animali cuique accommodatis. Tunc uerò non modo speciosa hæc omnia, sed etiam uberrima producebat. Quánam ratione id probabile? Quibúsue indicijs has esse reliquias illius terræ coniectari potest? Omnis ab alia continenti in pelagus longa uelut promōtoria porrigens iacet. Quam altitudo maris proxima passim profunditate circundat. Cum itaque multa ingentiaque diluuia annorum nouem milium interuallo præterierint, tot enim ex illo tempore ad præsens anni fluxere, tellus his temporibus colluuionibusque è sublimioribus locis defluens, ne collem quidem, ut alibi locorum solet, accumulauit, dignum saltem mentione: & semper circum desidens in profundū occulitur. Quapropter relicta sunt, quemadmodū in angustis insulis præsentia hæc, si cum illis conferantur, quasi corpore per morbum extenuato ossa detersa nudataque terra molli quondam & pingui: solúmque tenue corpus atque aridum mansit. Olim integra terra altissimos montium colles habebat: & agri qui nunc Phellei nominantur, solo pingui fertiles erant. Sylua in montium uertice frequens. Cuius nunc etiam coniecturæ quædam apparent. Sunt enim montes nonnulli, qui solas nunc apes pascūt, olim uerò nec multo tamen anteacto tempore ingentes inde incisæ arbores operimentis & contignationibus conficiendis aptissimæ. ex quibus ædium amplissimarum structuræ adhuc extant. Erant & aliæ multæ arbores domesticæ, mites atque proceræ. Quinetiam pascua pecorum uberrima. Præterea regio hæc quotannis, ab Ioue frugiferam pluuiam hauriebat. Neque ut nunc per decliue præruptúmque effusa ex terra in mare aquam fundebat, sed hanc absorptam tenaci quadā concauitate è sublimibus uenientem recondens combibénsque in uiscera demittebat. Vnde passim iuges fluuiorum fontiúmque riui scaturiebant, quorum etiam nunc in ueteribus fontibus sacra quædam signa relicta cōspiciuntur. Quapropter in præsentia de his uera narrantur. Atque hęc erat regionis huius conditio. Excolebatur præterea tunc ab agricultoribus, ut consentaneum est, & ueris & ad eadem hæc intentis, ingeniosis profecto uiris & honestorum admodum studiosis, solum fertile nactis, aquam copiosissimam, temperiem aëris singulis anni temporibus saluberrimam. Vrbs autem eo tempore sic instituta erat. Primo quidem arcis tunc alia quàm nunc erat dispositio. Nunc enim una saltem nox pluuiosa, tenue solum cum liquefecisset, terræmotum induxit. & ante illud Deucalionis exitiū, tertia prius illuuione fatali. Superiori uerò tempore magnitudo eius usque ad Eridanum Ilissúmque protensa Pnycem intus & Lycabetum comprehendebat, terminum è regione Pnycis habens. Erat glebosa omnis, paucis locis exceptis à superiori parte plana. Habitabantur exteriora eius ad læuam ab artificibus agricolísque, qui proxime agros colebant. Superiora milites soli prope Mineruæ Vulcaníque templum inhabitabant, ueluti ædis unius uiridarium uno ambitu circundantes. Loca enim eius ad Boream uersa colebant, qui communes ædes, atque cœnacula quibus hyeme utuntur, parabant: & quæcunque communi ciuitatis uitæ conueniebant, tum has, tum sacras, sine auro & argento omnia extruendo. Nulla siquidem in re unquam his utebantur. Verum medium inter superbiam illiberalitatémque secuti honestas habitationes struebant, in quibus & ipsi cōsenescentes & nati natorum eas posteris sibi similibus relinquebāt. Hortis uerò gymnasijsque & cœnaculis austrū uersus expositis utebantur æstate. Erat fons unus, ubi nunc arcis est locus. Quo ob terræ motum exhausto, riuuli circum exigui relicti sunt. Tunc autem affatim omnibus liquorē suggerebat irriguū: cuius erat æstate atque hyeme temperies salutaris. Hac illi ratione loca hæc habitabant, ciuiū quidem suorum custodes, cæterorū uerò Græcorum uolentiū duces, obseruantes in primis ut semper idem illorum esset numerus, uirorū uidelicet fœminarúmque iam in re bellica fortium: neque minor erat unquam numerus militum quàm uiginti milia. Cum igitur tales illi essent, semperque ratione huiusmodi patriam suā & uniuersam Græciam iuste administrarent, per omnem Europam & Asiam, tā egregio corporis habitu, quàm innumeris animi dotibus omnium, qui tunc erant, probatissimi & clarissimi habebantur. Deinceps quales aduersariorum ab initio res fuerint, nisi forte, quę pueri audiuimus memoria exciderunt, uobiscū tanquā amicis communicabimus. Sed antequam referā admonendi estis, ne miremini si plurima barbarorum nomina Græce nunc audieritis. Id enim ex eo contigit, quia Solo cū cogitaret illa carminibus suis inserere, uim ipsam est nominum perscrutatus, inuenitque primos illos Aegyptios harum rerū scriptores in linguā suam ea nomina transtulisse. Quare & ipse rursus uniuscuiusque nominis sensum accipiens, in uocem nostram conuertit. Atque hæc scripta apud auum meum erant, & nunc apud me sunt, cogitata iam olim puero mihi. Si ergo talia nunc audieritis nomina, qualia apud nos sunt, ne miremini: nam huius rei causam intelligitis. Longa uerò oratione fit opus, si à principio narrē id quod iam antè dixi: de sortitione deorū, ut terram inter se uniuersam distribuissent, partim in ampliores portiones, partim angustiores, templaque & sacra sibi instituissent. Sane Neptunus insulam sortitus Atlanticā filios ex mortali fœmina in quodam insulæ loco progenuit huiusmodi. Secus mare plana erat, sed in media insula planities erat, quę omniū speciosissima feracissimáque dicitur extitisse. Prope planitiem rursus in medio mons erat breuis, stadijs quinquaginta distans: hic à quodam eorum qui principio terra nati sunt, nomine Euenore colebatur. Is ex Leucippe uxore Clitonem unicam filiam genuerat. Parentibus mortuis & matura iam puella, Neptunus eius desiderio captus illi se miscuit, circumsepsitque collem quem habitabat spiris aquæ circumfluis terræque zonis alterne, partim amplioribus, partim angustioribus. Ex quibus duo quidem terræ, tres uerò maris fuere circuitus, qui ueluti torno descripti pari undique interuallo per insulam mediam distabant, inaccessibilemque hominibus collem ipsum reddebant. Neque enim tūc naues erant, neque nauigādi peritia. Ipse uerò utpote Deus facile mediā insulam exornauit, humorem que duplicis aquæ frigidę & calidæ ex terrę abditis per fontes exteriores erumpere, alimenta item uaria & abundantia per terras pullulare iussit. Quinque præterea masculorū filiorū partus geminos progenuit & nutriuit. Atque omnem Atlanticā insulam decē in plagas partitus, primo genito maternā habitationē & plagā quæ circum erat tribuit, maximā profecto sortē atque potissimam: Regemque illū statuit reliquorum, cæteros uero multarum gentium regionumque principes. Singulis imposuit nomina. Primogenitū quidem

quidem uocauit Atlantem, totius insulæ regẽ. Vnde & pelagus cognominatur Atlanticum. Eum uerò qui eodem partu statim illum secutus est, patria uoce Gadirum, quem Græce dicimus Eumelum. Qui extremas insulæ partes ad columnas Herculis est sortitus, suóque locum nomine Gadiricum nuncupauit. Secũdi partus unum Ampherem, alterum Eudæmonem nominauit. Tertij, primum natum Mneseum, secundum Autochthonem. Quarti autem Elasippum priorem, Mestorem uerò posteriorem. Quinti demum, primum Azaẽm, Diaprepẽ uerò secundum. Hi omnes posteriq; ipsorum multa ibi secula habitarunt, multis per mare insulis alijs dominantes, etiam his quæ Aegyptum usque Tyrrheniamq; habitantur, ut prædiximus. In maxima certè generatiõe uniuersum Atlãtis erat genus, semperq; rex antiquior regnum primogenito relinquebat. quod imperium multa per secula conseruarũt. Tanta uero illis diuitiarum copia, quanta nullis antea regum superiorum fuerat, nec ullis unquam posterorum facile comparabitur. Structa ordinataq; illis erant in ciuitate totoq; regno omnia, quorum usus expetitur. Multa quidẽ ad eos extrinsecus propter imperium accedebant, permulta quoque insula ipsa ad omnem uitæ usum pertinentia producebat. Primum quidem omnia quæcunque ex terræ uisceribus eruuntur, & quę solida permanẽt, & quę funduntur, quódue nunc nominatur solum, tũc certe plurimum effodiebatur Orichalcũ multis ex insulæ locis insigne metallum, tunc apud eos cęterorum excepto auro preciosissimum. Et quæcunque sylua producit architectis, ferebat abunde. Pascua quinetiam animantibus tam feris, quàm domesticis suggerebat. Elephantum præterea ingens ibi copia. Alebat nempe sufficienter, quæcunq; per paludes, lacus, & flumina, siue montes agrósue pascuntur: & hoc quoq; uastũ animalium genus & uoracissimũ. Tum quęcunq; tellus nũc odorifera nutrit, radices, gramina, ligna, liquentes succos, flores ac fructus. Suauem præterea uitis humorem & solidũ alimentum, quibus ipsi nutrimur. Illa item quibus pro cibo utimur & obsonij gratia, quæ legumina uocitamus. Nécnon liquores ex arboribus atque escas ad sitim famemq; extinguẽdam. Neq; deerant his unguenta. Accedebant & deliciarũ gratia fructus uariarum arborum copiosissimi. Aderant quoq; satietatis solatia bellaria, laborãtibus grata. Hæc omnia insula quæ quondam erat, sacra, speciosa, miranda, uberrima producebat. Atq; hæc colligentes ex terra, templa, & regias ædes, portus, naualia, & uniuersam regionem struebant hoc pacto spiras illas maris, quæ antiquã circundabant metropolim, disponentes. Primo quidem cõstructis pontibus transitũ ad exteriora & ad sedem regiam præbuere, ubi in dei ipsius maiorumq; suorum sedibus statim ab initio regias ædes ædificarunt. Alterq; ab altero ornata suscipiẽtes cõtinua successione superiores in exornando pro uiribus superabant, quoad moles magnitudine decoreq; mirandas fabricauerunt. Foueam porrò à mari ad extimum circulum deduxerũt, quę tria iugera in latitudinem protendebatur, centũ pedes in altum, in longum stadia quinquaginta. Atq; ut ex hoc mari ad circulum illum uelut ad portum applicare naues possent, effecerunt patefacto illius ore, ut naues maximas caperet. Zonas item terræ, quibus spiræ maris distinguebãtur, pontibus secuerũt, ut una triremi nauigare ex alia in aliam liceret: supra uerò texerunt, ut traiectus nauigio esset. Terrenarum nanq; zonarum labra alta, mare superemi nebant. Maximus planè circuitus per quem inundabat mare, latitudine stadia cõplebat tria: proximus huic orbis terræ prorsus æqualis: sequentium uerò duorum, aqueus quidem orbis stadia duo, terreus autem humido præcedenti rursus æqualis, stadium deniq; unum, qui ipsam insulam in medio positam circundabat. Insulæ uerò in qua regia erat, diametrus, stadia quinque, & hanc circum orbésque & pontem latum ad pletri mensurã hinc atq; inde muro quodã lapideo clauserunt, turres portasq; in singulis super pontes secundum maris transitus fabricantes. Saxum tum medijs insulę ædificijs, tũ spiris illis intus forisq; cõstruendis sub insula circũquaq; eruebatur, atrum, candidũ, rubrum, quæ latomiæ, obiter cauitate petrę, naualia duo egregia prębebãt. Aedificia uerò partim simplicia, partim è uarijs coloris lapidibus fecerunt, ipsa uarietate uoluptatem secuti. Eius insuper muri, qui exteriorem orbẽ claudebat, superficiem omnem ære tenui uestierũt: eius uerò qui interiorem, stanno: eius denique qui circundabat arcẽ, orichalco igneo fulgore corusco. Regia uerò ipsa intra arcem, ita cõstructa. In medio sacrum & inaccessibile Clitonis Neptuniq; templũ, aureo ambitu circundatum. Illuc à principio conuenientes genuerunt decem regum genus, atq; ibidem quotannis ex decem regionibus cõgregati unicuiq; illorum sacra solennia peragebant. Erat Neptuni tẽplum stadium unum longum, iugera latum tria, altum uerò quantum longitudo eius latitudoq; exigere uidebãtur. figura eius speciesq; barbarica. Exteriora præter suprema fastigia argẽto omnia exornauerunt. Nam culmina ipsa & apices, auro. Intus autem loquearia tota eburnea, auro, argẽto, orichalco uarie cælata conspiciebantur. Verum parietes, columnas, pauimenta orichalco exornauerunt. Statuas quinetiã ex auro erexerũt. Deum quidẽ curru insistentem, tenentemq; equorũ alatorum habenas, laquearia alta ceruice tangentem. Circa hunc delphinis insidentes Nereides centum. Tot enim esse tunc existimabãtur. Aderant & statuæ donariaq; cõplurima priuatorum. Extrinsecus extabant imagines aureæ mulierum omnium regiarum, uirorúmque quicunque ex generibus decem descenderant, multaq; & ingentia simulacra donariaq; alia regum & priuatorum tum ea ex urbe, tum ex alijs eorum imperio subditis. Aderat item altare magnitudine & artificio quod ad reliquũ apparatum spectabat, decentibus. Eadem ratione & regia tam amplitudini regni, quàm ornamentis sacris conuenientia. Vtebãtur autem fontibus tam calidis, quàm frigidis, iugi scaturigine exuberantibus, quibus inerat ad utrũq; usum mirifica cum iucunditate salubritas. Porrò circa fontes habitationes constructæ erant, & arbores consitæ, receptacula quoq; aquarum circumposita, partim quidem sub diuo patentia, partim uerò sub tecto calidis lauacris hyberno tẽpore accõmodata, regia seorsumq; priuata, atque alia mulieribus, alia item equis, cæterisue iumentis. Decens plane & cõferens unicuiq; seruabatur. Defluũ uerò irriguúmque humorem in Neptuni deduxere lucum, ob fœcunditatem soli, arboribus uarijs & altitudine speciéq; mirandis refertum. Atque inde in exteriorem circuitum per aquæductus iuxta pontes deriuauerunt. Vbi templa multa delubraq; deorum, uiridaria, atq; gymnasia, partim hominũ, partim equorũ, seorsum

seorsum in utraq; orbium insula. Sed circa mediam insulam omniū maximam præcipuus erat hippodromus. Cuius latitudo stadium, longitudo per omnem circulū porrigebatur ad equestre certamen. Circa hippodromum utrinq; erant stipatorum custodumq; dispositę domus. Fidis quidem militibus intra ipsum angustiorem circuitum arci quàm proximum, commissa custodia: his autem qui cæteris omnibus fide maximè præstabant, in arce ipsa, circa reges habitationes cōcessæ. Naualia præterea triremibus, omnibusq; ad eas pertinentibus instrumētis referta, singulaque sufficienter exposita. Atque hic erat regiarum ædium apparatus. Transeunti uerò portus qui foris tres erant exteriores, apparebat circumquaque murus à mari incipiens ualli instar, & stadijs quinquaginta ab amplissimo circulo ac portu undiq; distans, qui ad os foueæ quod uersus mare erat, redibat. Totum uerò id colebatur. & reliquum quidem spatium multis & frequentibus ædificijs abundabat, sinus autem ipse portúsque latissimus plenus erat nauibus, mercatoribúsque undique confluentibus. Vbi ob frequentem turbam die nocteque clamor continuus ac strepitus ingens audiebatur. Atque ita de urbis & antiquæ sedis dispositione, ut olim traditum est, in præsentia iam retulimus. Deinceps uerò cōmemorare conabimur, quæ natura quíue cultus reliquæ regionis extiterit. Principio locus omnis editus admodum, iuxta mare abruptus. Regio uerò circa urbem campestris omnis, ambiens quidem urbem, ambita uerò ipsa montibus à mari surgentibus facilis & æquabilis. Eius longitudo tota in alteram partem erat stadiorum ter mille: à medio uerò suprà, usque ad mare millium duorum. Situs autem insulæ ad austrum uergebat, ab excelsioribus locis Boreæ expositus. Montes eius frequentia, altitudine, pulchritudine omnes qui nunc extant, exuperabant. In eis uici cōplurimi accolarum, atque ditissimi. Neque deerant amnes, lacus, prata, quibus animalia omnia tum fera, tum domestica abunde nutriebantur. Sylua item crebra ac uaria singulis operibus materiam affatim suppeditabat, atque ita locus ille tam natura dispositus, quàm multorum regum diligentia opibusq; longo tempore erat excultus. Quadrata regio fuit plurimū recta in longū uergens, sed propter foueā circūerutā recta amissa figura. Cuius profunditas, lōgitudo, & amplitudo incredibiles dictu. Impossibile nanque uidetur tam uastum opus, cum alijs collatū operibus, manibus hominum esse factum. Dicendum tamen quod audiuimus. Iugeris unius erat profunditas, latitudo omnium stadium: cumq; esset per uniuersum campum acta, longitudo eius stadiorū decem milia. hęc sanè fluenta ex montibus demanantia suscipiebat, perq; agros reuoluta ad urbem hinc atque illinc perueniens, hàc tandem erumpebat in mare. Desuper autem ab ipsa latæ pedes cētum foueæ, recteque excisæ per agrum rursus in foueam mari proximam demittebantur: Altera uerò ab altera stadijs centum seiungebatur. Deducebant ex syluis ligna in urbem, & alia suis quæque collecta temporibus duplicibus per foueas nauibus: fouearum enim tractus oblique sese usque ad urbem intersecabant. Geminos ex terra fructus ac fruges annis singulis colligebant: hyeme quidem Iouis beneficio pluuijs tellus madebat, æstate riuis ex aquęductibus irrigabatur. Circa numerum uerò uirorum in campestri regiōe ad rem militarem utilium hic erat ordo, ut suum quæque ducem pars eligeret præberétque. Partis autem cuiusq; magnitudo decies decem stadia: uniuersorum uerò numerus, milia sexaginta. Sed eorum qui montes & alia loca colebant, infinitus: per loca uerò & plagas in huiusmodi sortes secundum duces distributi erant cuncti. Igitur institutum erat, ut dux in bellum inferret sextam curruum bellicorum partem, ad milia curruum decem, equos binos, & equites, rursusq; bigam absque sella. Vbi esset & qui paruo clypeo munitus descenderet, & qui ambos habenis uicissim regeret equos. Armigeros item binos, & sagittarios & funditores utrinque binos: leuis armaturæ milites, iactores lapidum, iaculatorésque tres utrosque. Nautas quatuor, ad ducentarum milium nauium complementum. Hac itaque ratione in regia ciuitate erant res bellicæ præparatæ. Reliquarū uerò nouem urbium apparatus alibi aliter, & aliter habebat, quarum rerum prolixior narratio sit. Magistratus autem honorésque sic erant principio instituti. Vnusquisque decem regum in sua prouincia, suáque in ciuitate hominibus, tum etiam legibus plerisque dominabatur, puniebátque pro arbitrio unumquenque, ac morte damnabat. Imperium profecto & communio inter illos secundum Neptuni mandata dirigebantur, quemadmodum leges illis, & literæ nunciabant à maioribus in columna quadam ex orichalco circa medium insulæ, in templo Neptuni ipsius inscriptæ. Illi igitur quinto & per uices sexto quoque anno conueniebant, tā pari quàm impari æquam partē distribuentes. Cōgregati uerò de publicis rebus deliberabant: diligentique examine iudicantes, siqua in re præuaricatus quis esset, damnabant. Cum igitur foret iudicium ineundum, tali se iuramento inuicem astringebant. Nam cum essent in templo Neptuni soluti tauri, ipsi decem seorsum ab alijs uouebant deo gratam illi uictimam se sine ferro capturos. Vnde lignis & laqueis solis uenabantur. Et quęcunque ceperant taurum, ad columnam tractum, in eius columnæ uertice, ubi scriptis erat mandatum, protinus iugulabant. Extabat autem in columna præter leges iuramentum execratióque terribilia his qui non parerent imprecans. Quando itaque sacrificijs de more paratis, iam crematuri erant singula tauri membra, impleto cratere guttam sanguinis pro unoquoque infundebant. Reliqua dabant igni, lustrantes columnam. His denique actis, phialis aureis haurientes ex cratere & super ignem libantes iureiurando interposito promittebant iudicaturos se secundum inscriptas columnæ leges, puniturósque eos qui antea deliquissent: Præterea literarum illarum normam sponte nunquam se transgressuros. Addebant neque præter patris ipsius leges, uel imperaturos se unquam, uel imperanti obedituros. Hæc unusquisque illorum sibijpsi posterísque precatus, bibensq; & offerens deo phialam, ad cœnam se & necessaria conuertebat aduentante nocte: ignéq; uictimarum ferme iam extincto, singuli ceruleam colore, & quàm pulcherrimam induti uestem, ac penes hostias ambustas humi sedentes noctu, totumq; ignem in sacris accēsum extinguentes, iudicabantur simul & iudicabāt, siquis eorum quēpiam tanquam legum transgressorem accusauisset. Postquam uerò iudicauerant, diesq; illuxerat in aurea tabula sententias insculpentes, eas unà cum uestibus monumenta futura posteris, suspendebant.

Leges

Leges autem & aliæ multæ circa sacra, regum propriæ singulorum, sed hæ præcipuæ. Ne unquã sibi inter se bellum inferrent, imò succurrerent omnes, si quis aliqua in ciuitate genus ipsorum regium extirpare aggrederetur. Cumq; in commune quẽadmodũ superiores, de bello deq; cæteris actionibus deliberassent, imperij ius Atlantico generi tribuebant. Cædis autem autoritatem aduersus aliquem cognatorum, regi non concedebant, nisi plures ex decem quàm quinq; in eandem sententiam conuenissent. Talem itaq; tantamq; potẽtiam quæ in illis tunc erat locis deus certo quodam ordine ad hæc rursus loca deduxit, tali quadam, ut fertur, occasione. Multa sanè per secula, quoad natura illis diuina perseuerauit, legibus obediebant, & erga diuinum genus ipsis cognatum benigne affecti erant. Magnificæ nanq; illorum animis, & uerè cogitationes inerant. Vnde & modestia utebantur, prudentiaq;, & in his quæ aliunde & quæ inter se incidissent. Quocirca spernentes præter uirtutem omnia, præsentia parui faciebant, neq; efferebantur, sed tãquam onus quoddam existimabant, auri cæterorumq; copiã. Neque uelut ebrij gemino ex alimento facti in aliquo per incontinentiam aberrabant: imò uero utpote sobrij acute cernebant hæc omnia communi ex amicitia unà cum uirtute incrementum suscipere: horum uero studio & admiratione, disperdi hæc, & uirtutẽ amicitiamq; deficere. Quoad in eis mens talis, & natura diuina uiguit, creuerunt quæ suprà narrauimus omnia: postquàm uero diuina sors in eis longo abusu crebrisq; mortalium rerum affectibus inquinata euanuit, mosq; humanus præualuit, tunc primum quia non possent ferre præsentia, dedecori succubuerunt. Nam apud eos qui cernere poterant, turpiter affecti existimabantur, cum pulcherrima ex preciosissimis perdidissent. Qui autem rectam ad beatitudinem uiam inspicere non ualebãt, ij eos præclaros beatosq; putabant maxime, cum maxime iniqua plus habendi cupiditate & uiolentia abundarent. Tunc sanè deus deorum Iupiter qui regit omnia legibus, quiq; potest hæc talia cernere, cum deprauari generosam stirpem animaduerteret, hominesq; eos punire uellet, ut adepti temperantiam modestiores concinnioresq; euaderẽt, deos omnes in sedem eorum honoratissimam conuocauit, unde tanquam ex medio mundi throno, quæcunque generationi subiecta sunt, conspiciuntur. Vocatoq; concilio sic est exorsus.

DEEST FINIS DIALOGI.

PLATONIS DE LEGIBVS, VEL, DE LEGVMLATIONE, VT LIBRI VNIVS, DIALOGVS PRIMVS.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

SEculum apud priscos pene idem magnanime Laurẽti, tria potissimum habuit sapientiæ lumina, Pythagoram, Socratem, & Platonem. Compertum autem habemus sapientiam quidem Pythagoræ magis in contemplãdo, Socratis uero in agendo magis, Platonis deniq; in contemplandò pariter atq; agendo consistere. Præterea disciplinam tam Pythagoræ speculatiuam, quàm Socratis moralem, à cõmuni hominum consuetudine uideri remotiorem. Platonis uero doctrinam speculatiuam pariter & moralem, ubiq; ita diuinum cũ humano contemperare, ut & communi hominum consuetudini facile possit accommodari, & simul homines ad diuina æternaque conuertere. Neq; uero putandum est propterea Platonem à Pythagora & Socrate, quos quasi numina colit, esse diuersũ, sed mixtum potius, atq; utriusq; ingenij quasi quẽdam, ut ita loquar, diuini ad humanum moderatorem, ut quodammodo dici possit, in illis quidem ingenium duntaxat diuinũ fuisse, in Aristotele uero & cæteris post Platonẽ philosophis humanum tantum, sed in Platone diuinũ pariter & humanũ. Quorsum hæc? Vt meminerimus presentem legum dispositionem, quoniam ab ipso Platone non per Pythagoricam personam, uel Socraticam ut solet cętera, immo uero per propriã Platonis ipsius personã nobis traditur, non iniuria uiam quandam inter diuina & humana mediã obtinere, neq; nos per abdita & inuia quædam trahere, neq; tamen ad inferiora deducere. Quamobrẽ decem illi de Repub. libri Pythagorici magis sint atq; Socratici: præsentes uero leges magis Platonicæ iudicentur. Illa Respublica uouentis fuerit & optantis, dispositio presens sit eligentis: ut qui in arduũ illud ascendere nequeũt, ad hos saltem clementiores colles non dedignentur accedere. Considera quanta diligentia humanæ saluti noster Plato prospiciat, qui non solum per ardua uult uideri hominibus admirandus, uerumetiã per decliuia quędã facilis & propitius esse omnibus atq; salutaris. Hic ergo non coget homines si noluerint inter se facere cuncta communia, permittet ut fieri solet propria singulos possidere. Neque tamen cautissimus auriga noster omnino laxabit habenas. Nam præter summam aliarũ diligentiam legum, prudentissime sanciet, ne cui liceat ultra certum & illum quidem mediocrem terminũ census amplificare, ne alijs quidem copia nimia, alijs obsit inopia, néue cogantur, id quod miserabile esse putat, multi inter patriæ suæ ulnas esse mẽdici. Quòd autem persona hic Platonis sub ipso Atheniensis hospitis nomine, & id quidem modestiæ gratia lateat, legenti deinceps ex multis perspicue apparebit, ex eo præcipue, quòd affirmabit se geminas tractauisse Respub. Cõditurus autẽ leges Græcis, iure à tribus Græcarum legũ optimis conditoribus leges accipit, Minoë, Lycurgo, Solone, adimens, addens, mutans, inueniens: atq; ita optimam ex cunctis cõponit formam. Et quamuis ab initio cõstituat ciuitatem & regulam gubernandi, tamẽ legũ positionem nominat potius quàm Rempub. Quoniam in ea ciuitate in qua possessiones sunt propriæ singulorũ, propter uarias cõtrouersias, lites, iniurias, multis opus est legibus. In quibus constituendis admirandum simul & clementissimũ notabis diuini Platonis ingeniũ: excogitat enim insignis benignitate uir singulis legibus procœmia quędã exhortatoria, quibus humanissime ciues adducti, libenter parere uelint, ac sponte uelut filij legum illis obtẽperent, quibus alij solent quasi tyrannis inuiti parere, ac pro uiribus uel fraude uel uiolentia earũ imperium subterfugere. Addit uero post multa etiã minas, addit & pœnas propter illos, qui patriã suam, non matrẽ iudicãt, sed nouercam. Descendemus iam ad primi Legum dialogi propriũ argumẽtum, si prius omnes admonuerimus, ut Dialogũ Minoëm, argumentũq; illius legant, antequã ad has leges accedant. Accedant inquã tanquã & lectionibus eas diligẽter obseruaturi, & actionibus penitus seruaturi. Alioquin nisi his obedierint, intelligant se post tam exactã iustitiæ iniustitiæq; notitiã & minori excusatione & maiori crimine peccaturos. Atheniensis hospes, id est Plato, profectus in Cretã prope Cnosum offendit Megillũ Lacedæmoniũ, & Cliniam Cretẽsem, quẽ unà cũ nouẽ alijs Cnosij accersiuerant, ut coloniã inde deducerent, urbem cõderent, eiq; leges darent. Hi ergo duo ad sacrũ Iouis antrũ consulturi de hoc accedebant: his factus obuius Atheniensis hospes, quidnã acturi irent interrogauit. Illi leges excogitaturos esse se responderunt. Verum cũ multa de legibus interrogati ab hospite, quæstionẽ haud satis absoluerent, & hospes illis ad leges aptissimus uideretur, obsecrauerũt eũ, ut ad ciuitatẽ legibus instituendã unà cũ ipsis adiutor accederet. Obtemperat ergo hospes, & ante omnia principiũ à quo & per quod leges ad homines peruenerunt, exponit, deũ scilicet atq; philosophũ. Deinde legũ perquirit finẽ, docẽs eiusmodi finẽ fore tranquillam animorum ciuiliũ puritatem, ueritatis contẽplationi quoad fieri potest sufficientẽ. Tertio ad ipsam legum formam materiamq; descendit. Leges autem à Deo hominibus inspirari, testis est omnis antiquitas, testes & multi Platonis libri, testes & rationes nostræ in multis dialogorum argumentis adductæ, atque in Theologia nostra, ubi de religione agitur, confirmatæ. Profecto si natura quæ nihil aliud est quàm infimum diuinæ prouidentiæ instrumentum, atque ubicunque prouide uidetur incedere, non ducit ipsa seipsam, sed ab ipsa prouidentia ducitur, fines omnium ordinesque & in seipsa præscribente, & naturæ prout uult inscribente: si inquam natura talis neque abundat superfluis, neque in rebus deficit necessarijs, certe diuina prouidentia in rebus necessarijs nunquam deficit. Necessaria uero est hominum generi aliter non potenti uiuere congregatio mutua.

mutua. Necessaria quoq; lex congregationi similiter procul à lege subito perituræ. Necessaria rursum legibus diuina est autoritas, ne uel negligentia obsolescant, uel fraude & uiolentia confringantur. Necessaria tamen comparandæ autoritati diuinæ, tum sanctimonia uitæ, tum pœna super humanas uires omnibus admiranda. Quamobrem prouidentia dei quæ singulis elementorum, plantarum, brutorum, membrorum speciebus & usibus necessaria prospicit, multo diligentius perfectißimæ animalium speciei colenti diuinitatem, in sanciendis legibus apprime saluti hominum necessarijs deesse non debet. Adde quòd neque potest princeps ullus uastam ciuitatis nauem quolibet momento procellis & periculis innumeris agitatam, absque cœlesti flamine ad portum usque perducere. Ergo deus tum occultis inspirationibus animorum, tum miraculis manifestis, quoties necesitas exigit, & reuelat mysteria legum, & sancit palàm atque promulgat. Propterea exordium Plato legum adeo iustis felicibusq; inchoat auspicijs, deum non abs re ter statim in principio nominans. Tres enim hic disputant fundatores legum, singuliq; diuino indigent patrocinio. Tres quoque imitantur autores legum, Minoëm, & Lycurgum, atque Solonem. Qui & leges in tria numina retulerunt, Iouem, Apollinem, & Mineruam. Neque id quidem iniuria. Sol enim planetarum dominus potentiam, Iupiter clementiam, Minerua sapientiam continet. Quæ quidem tria totam legis naturam perfectionemque complectuntur. Quid enim aliud esse dicimus legem, præter rationalem quandam regulam certo quodam ordine ad bonum subitos perducentem? ut autem ratio & regula & ordo insit, necessaria omnino sapientia est. Præterea ut perducat ad finem atque seruetur, in primis potentia effluit. denique ut ad bonum, id est, ad cuiusque commodum, & commode benigneque conducat, magnopere clementia prouidet. Tria itaque apud priscos numina diuinam referentia trinitatem, legibus necessario consulunt. Atque idcirco tres similes dotes in principe ad ferendas leges necessariæ iudicantur. At quoniam perfectas inuicem has oportet concurrere ad perfectas leges constituendas, id uero humana facultas præstare non potest, nimirum ad legum exactißimam sanctionem diuino est opus auxilio. Quod autem nouenarium annorum numerum Plato & in Minoë, & hic sæpe repetit, quasi necessarium ad leges ab ipso Ioue discendas hominibusq; tradendas, fortè significat nouem angelicarum mentium ordines, per quos uelut interpretes ipsa legis sanciendæ ratio ad homines usq; transfertur. Omnes uero hos ordines legum interpretes sub uno Mercurij nomine significat in Protagora. Neque uero te lateat nouenario hoc in angelis numero non Christianos solum uti, sed & Platonicos, præcipue Proclum atque Syrianum, quod in Theologia satis ostendimus. Quid uero? si nouenarius hic significet trinum potentiæ usum, trinumq; sapientiæ, triplicem quoq; clementiæ? uidelicet ut trium quodlibet tum in lege ipsa sit, tum in iudicio magistratus, tum in ministris & ipsa executione iudicij? Præterea in ipsis rerum actionumq; principijs medijsque & finibus? Tria uero ter repetita nouenarium manifeste perficiunt. Sed curnam in Republica ab ipsis Mineruæ sacris, hic uero à sacris Iouis disputationis fundatur exordium? An fortè, quoniam disputatio illa Athenis habetur, & de antiqua Athenarum urbe Mineruæ dicatæ tractatur: hic uero in Creta de Cretensi urbe ædificanda consulitur, prope ipsum Iouis templum, deque legibus Minois Iouis filij in principio uerba fiunt? An potius forma illa Reipublicæ prior castior erat atque seuerior, Palladi maxime congrua: hæc uero paulo indulgentior, & sua quadam humanitate Ioui conueniens? Summatim & hic & ibi à uotis sacrificijsque ciuitatis nascentis felicitatem auspicamur. Mitto descriptionem longi huius itineris, & sacros lucos, & arbores templo dicatas, & alia multa quæ commentum desiderarent potius quàm argumentum. Pòst uero nonnulla quæ allegorice docent res humanas præsertim publicas non posse absque diuino quodam patrocinio recte componi, ideoque ab ipso deo, qui legum & principium est & finis, esse legum exordium faciendum, incipit iam paulatim de legum fine perquirere, significans harum finem esse diuinum cultum, quandoquidem eiusmodi legum disputatione ad templum Iouis proficiscuntur. Cum igitur legum finis ultimus sit Iouis illius cultus qui fecit mundum, deditque & mundo leges & nobis, non immerito statim negat finem legum esse Martis cultum, interim modeste Minois & Lycurgi leges emendans, quòd non tam ad uirtutem ipsam simpliciter respexerint, quàm ad bellicam declinauerint. Profecto leges debent illud potißimum in ciuitate habere pro fine, ad quem quasi ad signum omnia dirigant, quod à cunctis ciuibus maxime omnium est expetendum. Pugna uero atque uictoria cum laborum malorumque plena sit, non propter se quidem optanda est, sed eligenda potius propter pacem, tutamque uitæ tranquillitatem: quemadmodum nemo ita exoptat uiuere, ut in perpetua contra morbos pugna, uictoriaq; uersetur. Concludit tandem non decere studia pacis ad bellica, sed contrà, bellica potius ad pacis studia officiaque referre: pacem uero ad expeditum liberumque ueritatis deique cultum. In his uero probandis ipsum bonorum genus in multas distribuit species, dicens alia quidem esse humana, alia uero diuina: & à diuinis humana pendere: humanorum autem, quæ longe diuinis inferiora iudicat, primum esse sanitatem, secundum formam, tertium uires, quartum diuitias. horum uero bonorum ducem uult esse prudentiam, ducem insuper diuinorum post prudentiam sequi existimat temperantiam, post hanc iustitiam, post iustitiam fortitudinem. Profecto & hic significat, & in quarto de Republica explicat, tres animæ partes, rationalem scilicet, irascibilem, concupiscibilem: & prudentiam quidem in sola rationali, fortitudinem in sola irascibili esse. Tu quoque pone in sola concupiscibili continentiam. Ponit uero in cunctis simul partibus temperantiam atque iustitiam, & utranque nominat totius animæ consonantiam. Sed temperantia quidem in affectibus, iustitia uero in actibus consonantia fit. Et illa fit animæ sanitas, hæc animæ pulchritudo. At prudentia, oculus: fortitudo uero, manus. Si substantiam animæ puritatemque contemplationi necessariam spectas, iustitiæ temperantiam antepone: si humanam spectas consuetudinem, præpone iustitiam: Omnino uero prudentiam cunctis quasi oculum pedibus atque ducem. At fortitudinem continentiæ antepone. Nam fortitudo & circa difficilius uersatur, doloris scilicet tolerantiam, & continentiæ officium, quod est uincere uoluptates, in se ipsa complectitur. Vtranque uero iudicato temperantia iustitiaque inferiorem. Hæc enim duo integrum animæ totius ordinem magis posident duce prudentia constitutum. Ex his colligit oportere latorem legum & ipsum referre, & referri iubere, humana quidem ad diuina, diuina uero, id est, uirtutes ad mentem ueritati diuinitatiq; deditam. Dum uero de fine legum disputat, officium quoque ipsarum conditoris exponit: idq; summatim esse uult, summa cum diligentia totam ciuitatem colere quasi agrum, ut exquisitam de eligendis serendisq; seminibus habeat rationem. Deinde de opportuna plantæ cuiusq; cultura. Item de extirpandis statim ab initio noxijs herbis & sentibus. Denique de omnibus ad maturitatem suo ordine perducendis. Tu uero inter hæc aduerte, turpiorem haberi qui uoluptatibus cedit, quàm qui succumbit dolori-bus. Item fortis uiri officium esse nō solum metus & pericula superare, sed cupiditates etiam coërcere. Præterea neminē secure iudicari posse fortē, nisi diu inter labores & pericula uersatus strenue fuerit. adde & nisi in ipsa licentia & illecebris uoluptatum, in quibus probantur proprie continentes, ipse quoque fuerit comprobatus. Aduerte non esse tutum uel hominem qui fortis sit futurus, procul à timoribus, uel eum qui futurus sit temperatus, seorsum ab omnibus uoluptatum illecebris educare. Præterea totum conditoris legum studium circa uoluptates & dolores oportere uersari, ut duo hæc quasi bruta freno non careant. Si enim freno cohibeantur, facile felixque uitæ iter euadit. Si nullo coërceantur freno, difficile admodum & infelix. Notabis & illud de Atheniensibus dictum, probos Athenienses esse præcipue probos: propterea quòd soli suapte natura, & diuina quadam forte, nullo cogente uel perterrente, sint probi. In his Plato significat, in ciuitate male instituta, raros quidem fore ciues bonos, sed illos fore omnium præstantißimos. Quoniam cum nulla disciplina tales euaserint, profecto diuina quadam sorte & perfecta natura facti sint tales, quorum etiam tanta sit excellentia, ut communi contagione non inquinentur. Post hæc singulare id cuiusque artis totiusque uitæ præceptum considerabis. Oportere eos qui præstantes uiri quouis in studio euasuri sunt, statim à teneris annis id ipsum tam ludendo quàm studendo in singulis ad id conducentibus meditari, adeo ut uirilium studiorum accommodatißima pueris præludia proponantur, atque ita ludentium animi in amorem illius potißimum adducantur, quòd in uirili ætate serio sunt acturi. Inter hæc disciplina sic definitur. Disciplina est, ea uitæ statim à pueritia institutio, quæ in amorem uirtutis paulatim adducit animum puerilem. Illius inquam uirtutis præcipue, per quam uir factus imperare sciat atque parere. Hominem uero oportere & insuper posse disciplinam eiusmodi à teneris annis habere, per illam quæ sequitur humanæ naturæ descriptionem apte confirmat: inquit enim, hominem etsi unum quiddam sit, habere tamen multa in se atque diuersa, inter quæ sint tyranni duo amentes quidem & inter se contrarij, animum distrahentes, Dolor atque Voluptas: præterea opiniones futurorum bonorum atque malorum, ex quibus appetitus confidentiaque ad bona, timor autem ad mala nobis suboritur, perturbationesq; animi similes. Præter hæc adest iudicium rationis, dictans quid horum

rum melius sit, quid peius. Iudicium uero eiusmodi in uno quoque lex priuata est, & in ciuitate lex publica. Quoniam uero animal unum ex rebus tam diuersis dixerat esse compositum, haud ab re subiungit, hominem inter animalia miraculum esse diuinum, Mercurium imitans dicentem, miraculum ingens hominem esse. Animalium tria sunt genera. Aut enim tam ex corpore quàm ex animo immortalia sunt, aut ex utroque mortalia, aut ex animo quidem immortalia, ex corpore uero caduca. In primo quidem genere cœlestia, & æthera, & aërea sunt, siue dij siue dæmones nominentur. In ultimo uero sunt bruta. Sed in medio homines dęmonesq; aquei atq; terreni. Cum enim horum quoque dæmonum corpora sicut humana ex contrarijs componantur, dissolui quandoq; possunt, perturbationesq; aliquas afferunt. Sed cæteris iam omissis cúrnam homo miraculum? Quia & cum diuinus sit, mirum est eum à mortalibus infici: & cum sit mortalis, mirum quoque affici ad diuina. Sed cur diuinum miraculum appellatur? Quoniam ita est diuina prouidentia institutum: & ut Timæus docet, à deo quidem opifice mundi rationalis animæ substantiam ipsam accepimus, à dijs autem cæteris naturam quandam uitalem ratione inferiorem, à dæmonibus denique corpora. Quod autem addit, hominem à dijs fuisse uel ludo uel studio quodam effectū, sic intellige: ludo quidem factum esse, si anima semper à cœlestibus ad terrena atque uicissim quasi ludendo transmigrans nunquā immutabili apud Deum sede quiescat: factum uero studio, si modo penes effectores deos, effectorem deum animus quandoque sit immutabiliter permansurus. Vtram uero disiunctionis huius partem eligere debeamus, affirmare hic Plato non audet. Probabile tamen habet, ut hic alibiq; significat, hominem studio quodam potius quàm ludo fuisse diuinitus constitutum. Siquis autem ambiguum hunc Platonis textum legere ita uelit, ut significet uel hominem esse à diuinis animalibus constitutum, ab astris intelligat: uel esse ex animalibus multis compositū, intelligat partes affectusq; animæ nominari à Platone poëticæ animalia. Quod quidem apparet in nono de Republica & in principio Phædri. Sed ista tu uideris. Descendit post hæc ad quædam, quæ & si leuiora uidentur, ad perfectam tamen disciplinæ traditionem morūq; probationem necessaria sunt. qualia sunt studia musicæ, consuetudinesq; persimiles. Musica uero communissima quadam significatione comprænhendit proportionis cuiuslibet ordinem, non solum in sermone, cantu, sono, saltu, sed gymnastico quoque ludo gratiaq; conuiuij. Hæc quidem omnia ita in ciuitate composita esse debent, ut omni perturbationum uitiorumq; incitamento sublato corpus & spiritum animumq; contemperent. Exorditur autē disputationis opportunitate quadam à conuiuijs, atq; uino, dicens primo cauendum esse, ne ad innatas nobis perturbationes accedat quoq; ebrietas. Hæc enim si temere accesserit, & rationis officia minuit, & perturbationis impetus auget. Probat tamen conuiuium atq; meri usum, ea uidelicet cautione adhibita, quam in libro sequenti planius explicabit. Hic uero ad id potissimum conferre iudicat, ut ex liberiori interdum usu meri, mores hominū in conuiuijs detegantur: solet enim impudentiores audacesq; reddere. Illic ergo prudens iuuentutis custos deprænhensis iuuenū præsertim uitijs, impudentia & mederi facilius poterit, & assuefacere iuuenes etiam in ebrietate omnium impudentissima seruare pudorem. Quanti uero sit pudor, id est dedecoris & infamiæ timor, ex eo constat, quòd ob huiusmodi metum iuuenes, & turpia in primis metuunt, & honesta quamuis ardua audacter aggrediuntur. Quæ quidem duo reipub. maxime omnium tam pace quàm bello necessaria iudicantur. Ideoq; ad hæc ciuium animis infundenda, legum lator diligenti studio debet intendere.

ATHENIENSIS HOSPES. CLINIA CRETENSIS. MEGILLVS LACEDAEMONIVS.

*

DEVMNE an aliquem hominum, ò hospites, cōdendarum legum causam existimatis? CLIN. Deum, ò hospes, deum inquam, ut decet asserere apud nos quidem Iouem, apud Lacedęmonios uero, unde hic est, Apollinē dicturos istos existimo. Nónne? MEG. Certe. ATHENIEN. An Homerum secutus ita dicis? Nempe Minoa per nouennium patris collocutionem petere solitum, eius monitis, ciuitatibus uestris leges quemadmodum ille canit, posuisse. CLIN. Sic nostri ferunt. Fratrem quoq; eius Rhadamanthū (audiuistis enim nomē) iustissimum fuisse. Eúmque nos Cretenses, quia tūc recte ius unicuiq; distribuerit, hanc laudem consequutū censemus. ATHEN. Egregia profecto laus, maximéque filio Iouis digna. Verum quia in huiusmodi moribus atq; legibus ambo educati estis, tu scilicet atq; hic, spero nobis non iniucūdum fore, si inter eundū de cōstituendis ciuitatibus ac legibus disseramus. Est autē à Gnoso in antrum templumq; Iouis uia, satis, ut audiuimus, lōga, diuersoriaq; per ipsam sub altis arboribus, ut in æstu conuenit, umbrosa sunt. Nostræ igitur ætati conueniens erit, frequenter in his requiescere, mutuoq; orationis solamine sine molestia iter hoc omne transigere. CLIN. Atqui cū progressi fuerimus hospes, cupressos ostendemus in lucis proceritate specieq; mirabili, prata quoq; amœna, in quibus requiescētes libenter cōmorabimur. ATHEN. Recte nimirū loqueris. CLIN. Prorsus, uerum hæc magis affirmabimus, quum uiderimus. Sed nūc bonis auibus eamus. ATHE. Fiat. Sed dic mihi oro, quāobrē cōuiuia publica, gymnasia, armorūq; artem lex uobis instituit. CLIN. Arbitror equidem, ò hospes, nostra hæc esse facilima cognitu. Naturam enim regionis huius uniuersam uidetis non esse ut Thessaliæ, planam. Idcirco equis illi magis, nos cursibus utimur. Inæqualitas hæc locorum ad pedestrem exercitationem cursumq; est aptior. Quapropter armaturā quoq; leuiorem esse necesse est, ne pondere suo cursum impediat. Arcuū ergo sagittarūq; leuitas maxime congruit. Hæc igitur omnia ad bellum nobis accommodata sunt: ad idq; respiciens legislator, cūcta, ut mihi uidetur, instituit. Quippe huius gratia ipsam etiam cōueniendi legem sanxisse uidetur, quū omnes uideret in militia re ipsa coactos, custodiæ suæ gratia, cōuiuia habere communia. In quo sanè arbitror eum stultitiæ crimine cæteros condemnasse, quòd minime intelligant bellum ciuitatibus omnibus cum omnibus iuge atq; perpetuum esse. Nam si dum est bellum, custodiæ causa conuiuia in unū celebrare, pręfectosq; aliquos unà cum subiectis suis armatos tueri cæteros oportet, idipsum est pacis etiam tempore faciundum. Quam enim pleriq; pacē nominant, id esse nomen solummodo existimādum. Re uero ipsa omnibus ciuitatibus aduersus omnes non indictum bellum natura esse. ac reperies ferè, si cōsideres, Cretensium legum latorē omnes leges tam priuatim q̄ publice ita nobis cōscripsisse, quasi ad bellum respiceret, atq; ita illis parere iussisse, quasi cæterarū rerum nulla esset utilitas, nō possessionum, non artium, nisi quis bello superet: cum omnia bona eorū qui uicti sunt, ad uictores ilico transeant. ATHEN. Probe, ò hospes ad exponendum Cretensiū leges exercitatus mihi uideris. Sed id planius dicas. Nam recte dispositam ciuitatem ita demū dicere uisus es, si sic instituta sit, ut cæteras bello uincere possit. Itáne? CLIN. Ita prorsus. hūc etiam arbitror consensurū. MEG. Haud aliter Lacedæmoniorū quispiā, ò diuine uir, responderet. ATHEN. Vtrū ciuitas ad ciuitatem ita se habet, pagus autem ad pagum aliter? CLIN. Non aliter. ATHEN. Similiter ergo se habent. CLIN. Similiter. ATHEN. Nunquid & domus ad domū, quæ eodem in pago sunt, & singuli uiri ad singulos? CLIN. Similiter & ista. ATHEN. Quid porro de uiro quolibet ad seipsum est dicendum? Vtrū quemlibet ad seipsum

Leges non propter bellū latas esse.

ipsum quasi hostem ad hostē affici dicemus? An aliter? CLIN. Atheniensis hospes. Nō enim ego te Atticū nominare uolo. Videris nanq; deæ ipsius Athenas, id est Palladis cognomento dignior esse. Nempe uniuersam hanc rationē ad principiū reductā planam fecisti, quo facilius inueniri queat probe isthuc iam fuisse dictum, hostes uidelicet omnes omnibus esse tam publice ꝙ priuatim, & singulos sibĳpsis. ATHEN. Quomodo id ais, ò uir mirifice? CLIN. Primam, ò hospes, & optimā esse dico uictoriam, ut seipsum quis uincat. Turpissimum uero quiddam & pessimum, ut à seipso uincatur. Atq; hæc omnia singulis aduersus seipsos bellum esse significant. ATHE. Orationem igitur illam resumamus. Nam cū quisque nostrum, aut superior seipso sit, aut inferior, dicendúmne est eodem se modo domū, pagum, & ciuitatem habere? An aliter? CLIN. Sitne superior aliqua seipsa, aliqua inferior, dicis? ATHEN. Idipsum. CLIN. Id quoq; recte quæsisti. Non enim minus ciuitatibus id contingit, imò maxime hoc in eis perspicuum. Nam ubi meliores multitudinē peioresq; superāt, recte profecto ciuitas illa superior seipsa dicetur, & hac uictoria nō iniuria laudabitur. Contrà uero, ubi cōtrariū fit. ATHEN. Sed utrū quod peius est, meliore aliquando superius & potentius sit, ad præsens prætermittatur. lōgiore nanq; oratione indiget. Quod autē abs te dictū est, sic intelligo, quòd ciues quādoq; cognati & ciuitatis eiusdem multi & improbi aduersus iustos, paucos illos, cōspirabunt, uimq; inferent, ut eos subĳciant. Ac si uicerint, ciuitas illa seipsa inferior, prauaq; dicetur: sin autem uicti fuerint, superior atq; proba. CLIN. Mirū est hospes quod dicitur. sic tamē fateri necesse est. ATHEN. Age iam & hoc rursus cōsideremus. Multi ab uno patre matreq; eadem fratres nasci possunt: nec mirū, si plures eorū iniusti erunt, iusti uero pauciores. CL. Nihil mirū. ATHEN. Nec me decet arbitror aut uos isthuc captare, domum scilicet & cognationem uniuersam inferiorē seipsa uideri si praui superent, superiorem si uincātur. Neq; enim hoc agimus, ut elegantiam uel ruditatē uerborum obseruemus, quod multi facere solent, sed ut quæ recta ratio secundum naturā in legibus sit, quis error, indagemus. CLIN. Vera loqueris hospes. MEG. Probe profecto hucusque mihi quoq; dictum uidetur. ATH. Hoc preterea consideremus. Vtrum dictis modo fratribus iudex quispiā præesse poterit? CLIN. Proculdubio. ATHE. Vter igitur melior erit iudex? Num qui improbos perdet, efficietque ut probi sibĳpsi imperēt? An qui probos quidem faciet imperare: improbos autem, cum sponte subire imperiū persuaserit, uiuere patietur? Tertiū uirtute iudicem his addamus, si quis talis reperietur, qui dissidentem cognationem ita cōmendatā habeat, ut neminem perdat, sed reconciliatis leges cōscribat, quibus inter se perpetuo amici futuri sint. CLIN. Longe melior talis iudex legūq; cōditor erit. ATH. Atqui cōtrà ꝙ ad bellum respiciens ipsis leges conscribet. CLIN. Vera loqueris. ATHEN. Quid autem? Qui ad bellum respiciens, ciuitatē constituit, utrum ad externa bella respiciet, & ad illa uitam ciuium referet: an intestina, quæ seditiones appellantur: quæ minime omniū & esse in ciuitate sua quiuis cupiat: et si sint, quàm ocyssime abolere? CL. Ad hæc plane. ATH. Vtrum uerò perdita ciuiū parte pacem ex seditione consequi, cum altera pars potita uictoria sit, malit quispiam: an potius per reconciliationem facta pace amicitiaq; firmata, ad externa bella totius animum ciuitatis cōuerti. CLIN. Hoc profecto potius ꝙ illud ciuitati suæ accidere quisq; optabit. ATH. Nónne & legulator similiter? CLIN. Similiter. ATH. An non ipsius optimi gratia leges omnes ferēdæ sunt? CLIN. Ipsius nēpe. ATH. Atqui optimū nec bellum nec seditio est: omnes enim deprecātur, nequid horum sibi ineundum sit: sed pax, mutuaq; beneuolentia. Sed neq; uictoria illa qua ciuitas ipsa seipsam superat, optimum quiddā est, sed necessarium potius. putare autem optimū ciuitatis statum in pugnando et uincendo cōsistere, simile est ac si quis optime cū ægrotante agi putet, dum curatur, de eo uero ne cogitet quidem, qui nunq; ægrotauerit. Et si quis similiter de ciuitatis uel priuati hominis felicitate existimet, nec ciuilis reuera unquā uir erit, dū externa solum atq; in primis bella respiciet, nec exquisitus legū cōditor, nisi gratia pacis de bello potius ꝙ belli gratia de pace leges conscribat. CLIN. Recte hæc hospes dicta esse uidentur. Ego uero mirarer, si quis forte tam nostras ꝙ Lacedæmoniorū leges non belli gratia sedulo positas esse contendat. ATH. Fortasse ita sit. Oportet autem nō contentiose, sed quiete rem inquirere, studio ꝙ maxime tam à uobis ꝙ ab illis huiusmodi rebus adhibito. Attendatis igitur oro. Incipiamus à Tyrtæo, natura quidem Atheniense, Lacedæmoniorū postea ciue, qui præ cæteris hominibus maxime huiusmodi rebus incubuit. Non si opibus superet cūctos, et plurima solus possideat bona (numerat enim ferè omnia) uir mihi nomine dignus abibit, Tractandis quisquis non est accōmodus armis. Hæc tu quoque forsitan carmina audiuisti. Nā hunc obtusum iam esse audiendo arbitror. MEG. Vulgatissima hæc apud nos sunt. CLIN. Ad nos quoq; hæc Lacedæmone aduecta peruenerunt. ATH. In commune igitur hoc modo hūc poētā interrogemus: O' diuine poēta Tyrtęe, sapiens certe ac bonus nobis esse uideris, qui excellentibus eos extulisti laudibus, qui in bello excelluerūt. de quo iam ego & hic et Clinias Gnosius ualde tibi assentire uidemur. Vtrū autē eisdem de uiris dicamus, an nō, plane scire uellemus. Quare nobis explana, nū tu quoq; sicuti & nos, duo belli genera arbitreris, an aliter. Ad hæc arbitror non Tyrtæum solum, sed & quęuis illo longe deiectiorem, duo protinus responsurū. Alterum quod seditionē appellamus, omniūq; grauissimū esse modo cōcessimus. Alterum uero belli genus, quod omnes ponimus multo mitius illo, quo aduersus externos & alienigenas utimur. CLIN. Cui dubiū? ATH. Dic igitur nobis, quos uiros in quo belli genere ita ualde laudasti, & quos usqueadeo uituperasti? Videris enim eos laudasse, qui externa magno animo bella gerunt. Sic enim in carminibus dixisti, Quisquis nō ausit cædem spectare cruentam, Et durum corā manibus lacessere Martem, Despicio. Hinc nos, ò Tyrtæe, eos te laudare colligimus, qui in externis bellis gerēdis præ cæteris clareant. Cōcedet ista Tyrtæus? CLIN. Quid ni? ATH. Nos autem, cum hi clari sint, lōge clariores eos existimamus, qui maximo in bello præstant. Testemq; & nos poētā habemus Theognim Megarensem ciuem ex Sicilia, qui ait: Argento fuerit, fuluo æquiparandus & auro Fidus in insana seditione manens. Hunc itaq; dicimus in grauissimo bello, tanto illo esse meliorem, quāto sola fortitudine melior est iustitia, tēperantia, sapientia, fortitudini cōiuncta. Nemo enim integer & fidelis sine omniū uirtutū numero in seditionibus reperiri poterit.

terit. Multi autem etiam mercenarij, quod nõ negabit Tyrtæus, reperiuntur qui externo in bello intrepide pugnant: quorum plurimi feroces, iniurij, contumeliosi, paucissimisq́; exceptis, omniũ amentissimi. Quorsum hæc? quidq́; ex his declarandũ? Quod uidelicet omnino tam ille qui leges hic ab Ioue dedit, quàm alius omnis legumlator, si quid modo profuturus est, ita leges cõdet, ut non ad aliud quàm ad amplissimam semper uirtutem respiciat. Est autem, ut inquit Theognis, fides illa, quæ maxime in periculis lucet. Quam iustitiã perfectam quis nominabit. Ea uero quam summopere Tyrtæus laudauit, & si pulchra est, & à poëta oportune laudata, uirtute tamen, qua ex honorabilium genere dicitur, & numero quarto loco rectissime honorãda est. CLIN. Ergo hospes legum nostrarum conditorem inter ultimos legum conditores reijcimus? ATH. Non illum, ò uir optime, sed ipsi nos ipsos, si quidẽ putemus, & hic, & apud Lacedæmonios Lycurgũ, & Minoẽm ad bellum respiciẽtes leges condidisse. CLIN. Quomodo igitur de hoc dicere nos oportebat? ATH. Vt ueritas & iustitia postulat eos dicere, qui de diuina republica disserunt: nõ ad particulam uirtutis, & præsertim ad deiectiorem, sed ad uniuersam ipsos uirtutem respexisse putandum, & per singulas earũ species, leges quæsisse, nec eas species inuestigasse, quas multi modo proponentes, quærunt. Id enim quisq́; maxime quærere solet, quo maxime indiget, alius de hæreditate, alius de iniuria, alius de cæteris huiusmodi multis. Nos autẽ tũc de legibus bene quæri putamus, cum ita ut nos modo incepimus, quæritur. At tuum equidem ingressum ad exponendas leges ualde probo. Quòd enim à uirtute fecisti principium, dicens leges uirtutis gratia cõditas, recte quidem aggressus esse uideris: quòd autẽ ad particulam uirtutis & eã minimam respexisse conditorẽ legum affirmasti, haud recte mihi uisus es dicere, atq́; idcirco longiore postea oratione usus sum. Quomodo autẽ te nobis distinguere uoluissem, si uis, tibi dicã. CLIN. Volo equidem. ATH. Hunc in modum dicere oportebat, ò hospes. Cretensium leges non temere omnibus Græcis in primis probãtur. Recte enim positæ sunt, cum utentes eis beatos efficiant. Omnia enim bona his porrigunt. Duplicia uero bona sunt, alia humana, diuina alia: dependentq́; à diuinis humana. Siqua uero ciuitas maiora susceperit, minora quoq́; possidet: sinautem illis caret, utrisq́; priuatur. Minorum primum est sanitas, forma secundum, tertium uires ad cursum cæterosq́; corporis motus, quartum diuitiæ. quæ cęcæ non sunt, sed acute cernunt, si prudentiam sequũtur. Quæ quidem prudentia diuinorum bonorũ dux primus existit. Deinde post mentẽ temperatus animi habitus. Ex his duobus cũ fortitudine mixtis iustitia tertio emergit. Fortitudo quartũ tenet locũ. Quæ omnia humanis illis natura præponuntur. Quare oportet ut legum quoq́; lator & ipse hũc ordinem sequatur, & mandet omnibus ut semper ad hæc ipsa respicientes in singulis operentur. humana enim ad diuina, diuina uero ad mentem principem referẽda. Curet præterea oportet nuptias inter ciues, & generationes educationesq́; liberorum, masculorũ pariter & fœminarum, tam iuuenum quàm

ORDO BONORVM.

BONA.

Diuina	Humana
Prudentia	Sanitas
Temperantia	Forma
Iustitia	Vires
Fortitudo.	Diuitiæ.

ætate prouectorũ: & eos qui recte in hisce se gerũt, ut decet, honoret: cõtrà uero dolores uoluptates, & cupiditates in omni conuersatione uituperet. Cõsiderabit etiã diligenter ad quæ studia quencq́; raptat amor, rectaq́; officia per leges laudabit, uituperabit cõtraria. Docebit item atq́; definiet quid in cuiusq́; affectu honestũ sit, quid turpe, circa iram uidelicet atq́; metum, & alias quæcunq́; uel aduersis in rebus accidunt perturbationes, uel secũdis delicias, atq́; circa omnes deniq́; motus, qui ex morbo, bello, paupertate, uel horum contrarijs homines uexant. Post hæc necesse est ut legislator quæstus impensasq́; ciuium diligenter obseruet, & quomodo fiant agnoscat, commercia item in his omnibus ac solutiones, quas uel sponte uel coacte faciant: quicquid horum inter se contraxerint ubi iustitia adsit, ubi absit, animaduertat: et parentibus quidem honores, nõ parentibus debitas pœnas cõstituat. Demum omnibus ad finem usq́; Reipub. pertractatis, animaduertat statuatq́; necesse est, quomodo monumenta mortuis extrui, quiue defunctis singulis honores impendi debeant. His deniq́; declaratis, legislator omnibus istis custodes præficiet, alios prudentia, alios uera opinione rem administrãtes: ut mens in unum hæc omnia colligens eò deducat ut temperantiã & iustitiam potius quàm diuitias ambitionẽmue sequatur. Ita equidem hospites uoluissem, atq́; etiã uolo à uobis exponi, quo pacto in legibus Iouis, & Apollinis Pythij, quas Minos & Lycurgus scripserunt, insint hæc omnia, & quónam ordine posita pateãt illi qui artificio uel usu quodam legum peritiã habet, nobis uero alijs nullo modo pateat. CL. Quo pacto igitur hospes quæ sequuntur tractãda sunt? ATH. Ab initio rursus, ut suprà cœpimus, tractanda in primis ea mihi uidentur, quæ ad fortitudinem pertinent. deinde aliam atq́; aliã uirtutis speciem trãsigemus, si uobis etiã ita placet. ac primũ iam pertractemus, ad eiusq́; exemplar cætera, ut cõfabulatio leuamen nobis itineris adferat. postremo uero cũ de uniuersa uirtute tractauerimus, ea quæ modo retulimus, illuc respicere, si deus uoluerit, ostendemus. CL. Recte dicis, conareq́; primo nobis Iouis hunc laudatorẽ excutere. ATH. Conabor & te simul, & me ipsum. Ad utrũq́; enim pertinet & me & te hæc oratio. Dicite igitur. Num conuiuia ea quę in cõmune fiunt exercitiaq́; ad bellũ à legumlatore inuenta fuisse diximus? CL. Vtiq́;. ATH. An tertiũ uel quartũ ad idem inuentum fuisse dicẽdum? Fortè enim ita dinumerare oportet, tum in hoc uirtutis genere, tum in cæterarũ uirtutũ siue parte, siue quomodocunq́; aliter declarationis duntaxat gratia nominare deceat. MEG. Tertium uero ipse dicerem, nec Lacedæmoniorum quisquã negaret, uenationem excogitatã fuisse. Quartũ autem & quintum inuenire conemur. Quartum itaq́; pono apud meos præcipuum, scilicet doloris tolerantiam: quæ res pugnis inter se ac rapinis quibusdam, multis cum uulneribus quotidie adhibetur. Ad hæc occultatio quædam mirabilis, & ad tolerantiã ualida, nudis in hyeme pedibus, nudo etiã sæpe reliquo corpore, sine ministris die noctéq́; per omnẽ regionem errantũ enarratur. Præterea in nudorũ exercitationibus adolescentũ mirabilis apud nos tolerantia, cum intensi caloris ui resistendum sit. Multa huiusmodi apud nos alia sunt, quæ nõ facile quispiam enumeraret. ATH. Probe loqueris hospes Lacedæmonie. sed utrũ ad timores solum atq́; dolores fortitudini pugna est duntaxat: an etiam ad cupiditates uolupta

uoluptatesq́; ac uehementes quasdã blanditias, quæ eorum etiam qui honesti uidentur, animos flectũt, & quasi cęreos faciunt. MEG. Aduersus hæc omnia. ATHEN. Si recte dictorũ meminimus, hic ciuitatem aliquam seipsa inferiorem, & uirum aliquem inferiorem seipso esse dicebat. Itáne hospes Gnosie? CL. Ita prorsus. ATHEN. Vtrum igitur eum qui dolore frangitur, an eum qui uoluptate superatur, deteriorem uocare oportet? CLIN. Eum arbitror qui superatur à uoluptate: omnesq́; uoluptate illaqueatũ hominem, inferiorem seipso magis, & quidem cum opprobrio, q̃ dolore demollitũ putant. ATHEN. An igitur Iouis & Apollinis legũlatores claudam fortitudinem posuerunt, quæ ad sinistram quidem aduersis resistere possit: ad dextram uero, rebus secundis & lætis, blandictibusq́; succumbat: immo ad utrunq́; sufficientẽ. CLIN. Ad utrunq́; arbitror. ATH. Exponamus itaq; similiter quænam officia uestris in ciuitatibus sunt, quæ gustent quodammodo uoluptates, non fugiant omnino, quemadmodum nec dolores refugiũt, sed perinde ut in doloribus fit, ducant in medias uoluptates, ad easq́; superandas homines partim ui impellantur, partim honoribus inuitentur. Vbinam uestris in legibus id conspicitur, quòd ęque contra uoluptates sicuti contra dolores, homines fortes efficiat: uictoresq́; quorũ oportet, ostendat, nec ullo modo patiatur à proximis cuiq; intra se, & grauissimis hostibus superari? Dicite obsecro, quid apud uos tale? MEG. Non ita facile hospes, quemadmodũ multas dolori oppositas leges, ita etiam uoluptati possem producere: nec magnas perspicuasq́; partes aduersus uoluptates habeo, paruas uero forsan reperiam. CLIN. Nec ego in Cretensium legibus similiter id ostendere possem. ATHEN. Nec mirum est, optimi hospites. Verum siquis inter nos ueri & optimi diligens inuestigator nonnihil in patriis cuiusque nostrum legibus reprehendat, nõ graui quidem, sed æquo animo uicissim ferre debemus. CLIN. Probe loqueris Atheniensis hospes. Quare tibi parẽdum censeo. ATHEN. Profecto non aliter Clinia huius ętatis & cõditionis quã uos estis homines, facere decet. CLIN. Nõ certe. ATHEN. Vtrum recte necne, Laconicã & Cretensem Rempub. quis reprehendere possit, alia quęstio est. Quæ uero à multis dicuntur, forsitan ego magis q̃ uterq́; uestrum referre possim. Vobis quidem recte necne constitutæ sint leges, una certe lex est optima, quæ iubet ne quis iuuenũ quærere audeat, recténe an contrà se leges habeant, sed uno omnium ore, unaq́; uoce recte tanquam à diis positas concedi præcipit, nec ullo modo aliter pati quicquam à iuuenibus cogitari: Senẽ autem siquid excogitarit, principibus & æqualibus, nemine iuuenũ audiente, referre. CLIN. Recte loqueris hospes. ac licet tunc à mente conditoris abfueris, tamen tanquã uates scite ista nunc coniecisse uideris, ueraq́; penitus dicere. ATHEN. Itaque nobis ad præsens iuuenes nulli adsunt. ipsi uero propter senectutẽ sine peccato soli de his inter nos disserere à legislatore permittimur. CLIN. Est ut dicis. Quare ne parcas, sed libere leges nostras reprehende. Neq; enim turpe est discere, siquid non probe se habet in quo delinquit. Nam hinc siquis non cũ inuidia, sed cum beneuolentia accipiat, remedium inuenitur. ATHEN. Pręclare tu quidem. Ego uero non antè reprehendam quàm pro uiribus diligẽter considerauero, immo dubitando potius uerba faciam. Solis enim uobis Græcorum barbarorumq́; omnium

Lex optima.

quorum notitiã habemus, legislator præcepit à maximis uoluptatibus iucũdissimisq́; ludis cauere, nec ex his quicquam degustare. De doloribus autem & timoribus, quod modo diximus, sic censuit: siquis à primis annis eos declinare assuescat, fieri ut quoties dolores, metus, atq; labores necessarios subire oportet, fugiat illos qui in his exercitati sunt, eisq́; seruiat. Hoc ipsum ut ego arbitror, oportuit, eũ de uoluptate etiam cogitare, ac istud secum cogitare: si ab ineũte ætate maximarum ciues uoluptatum expertes erunt, nec docti continere se in uoluptate, nihilq́; turpe iucũditatis uoluptuarię gratia facere, ita succumbent, quemadmodum qui timore uincũtur, & modo quodam alio ac turpiore seruient quàm illi, qui mediis in uoluptatibus sese continere assueti sunt: & qui inter uoluptates conuersantes, oblectamenta sibi suppeditare possint, pessimi forsan homines. Atq; ita animum partim seruũ, partim liberum habebunt, nec omnino fortes ac liberi appellari debebunt. Cõsiderate igitur siquid ex dictis probe uobis dici uidetur. CLIN. Videtur quidem. Sic enim oratio est. Sed iuuenum, immo uero amentium penitus esset, de tantis rebus statim ac facile assentiri. ATHEN. Quid igitur? num quæ proposuimus nunc prosequemur, ò Clinia hospesq́; Lacedęmonie? post fortitudinẽ enim de moderatione dicamus quæ differentia sit inter has & cæteras Respub. aut quæ casu non lege gubernari uidentur, quemadmodũ nũc de bello? MEG. Non est ferme id facile. CLIN. Videntur tamen communia conuiuia certaminaq́; gymnastica commode utrisq́; adinuenta fuisse. ATHEN. Videtur sane, ò hospites, arduum esse in Rebusp. ut uerbis, ita & re ipsa, undiq; tutum aliquid certumq́; inducere. Nam quemadmodum in corporibus fieri nõ potest, ut aliquod unum uni corpori studiũ accommodetur, quod nõ idem aliis prodesse, aliis obesse uideatur: sic et in ciuitate. Nempe exercitationes eædem comessationesq́; alibi quidẽ ciuitatibus conferũt, in seditionibus autem obsunt omnino. Cuius rei Milesii, & Bœotii, & Thurii nobis exẽplo sunt. Atqui hęc studia prisca, uidentur ueteres & naturales circa uenerea uoluptates non in hominibus solum, sed in bestiis peruertisse. Qua in re primæ ciuitates uestræ possent accusari, & aliæ omnes quibus cura gymnasticarum exercitationum maxime fuit. Ac seu ioco siue serio cogitare oportet, cogitandum est, quòd cum fœmina & masculus ad generandum conueniunt, huiusmodi uoluptas secundum naturã his tributa uidetur. Quod mares autem maribus aut fœminæ fœminis commiscentur, præter naturã uoluptas ea est. Et qui primũ tale facinus ausi sunt, uoluptatis incontinentia id fecerũt. Omnes porro Cretensium fabulam de Ganymede uehementer culpamus, quòd aduersus Iouem ficta sit: ut cum ab eo leges ipsorum originem habuisse credantur, eũ deum imitantes qui leges tradidit, hac etiã uoluptate fruantur. Sed fabula quidem ualeat: eorum autem qui de legibus considerant, cogitatio pene omnis de uoluptatibus & doloribus tam circa publicos quàm circa priuatos cuiusque mores esse debet. Duo nanque hi fontes natura scaturiunt: à quibus qui haurit, unde, quando, quantũq́; oportet felix est, priuatus scilicet & ciuitas omneq́; animal: qui autem insipienter & præter opportunitatem contrà uiuit, infelix. MEG. Recte ista dicuntur, ò hospes, nec quid aduersus hæc dici possit, uidemus. Videtur autem mihi Lacedæmoniarum legum conditor recte fugiendas esse

Duo fontes dolor & luptas.

das esse

das esse uoluptates iussisse. Gnosijs autem legibus Clinia hic, si uolet, opitulabitur. Nam apud Spartiatas, quæ ad uoluptates pertinent, optime omnium disposita esse arbitror. Quo enim omnes homines summopere in uoluptates uehementissimas, petulantiamq; & insaniã incidunt, id ab uniuersa regione lex nostra exterminauit: nec in agris, nec in urbibus quas Spartiatæ gubernant, compotationes uidebis, sed nec compotationibus cõiuncta, quibus ad omnes uoluptates mouemur. Nec ullus est, qui cuidam ebrietate lasciuienti obuiam factus, non maximo ipsum supplicio statim afficiat, neq; Bacchanalium tempus ipsum liberet. Quemadmodum apud uos in curribus uidi, & apud Tarentinos qui nostri coloni sunt, omnem in Bacchanalibus ebriam ciuitatem. Apud nos autem nihil tale conspicitur. ATH. Laudanda hæc omnia sunt, ô hospes Lacedæmonie, ubi continentia quædam est: ubi autẽ omnino permittuntur, emolliunt. Cito enim aliquis nostra defendens, te repræhendat, si mulierũ apud uos licentiam ostendat. Vna certe in omnibus his & Tarentinos et nos, immo uero et uos respõsio liberat, quod hęc probe, non improbe se habeant. Quisq; enim peregrino admiranti quòd insolita uideat, respondere poterit: Noli mirari, ô hospes. hæc apud nos extat lex. Apud uos autem ijsdem de rebus forsan alia lex est. Nobis uero in præsentia, ô amantissimi uiri, non de hominibus alijs sermo est, sed de conditorum ipsorum uirtute ac uitio. Verum latius de uniuersa ebrietate dicamus. Non enim exigua res est, neq; ad abiectum aliquem iudiciũ eius spectat. Non dico utrum bibendum sit uinum necne, sed de ebrietate quærendum inquam, utrum ita utendum sit, quemadmodum Scythæ ac Persæ utuntur, Carthaginēses pręterea et Celtiberi & Thraces, quę omnes gentes bellicosissimę sunt: uel quemadmodum uos, qui ut ais omnino abstinetis. Scythæ uero ac Thraces mero penitus utuntur tam uiri quàm mulieres, ac mero uestes perfundunt, præclarum hoc & beatum uitæ genus existimantes. Persæ uero alijs quoque delicijs, quas uos spernitis, ualde utuntur, quãuis moderatius quàm isti. MEG. Sed omnes istos nos tum cum arma cepêrimus fundimus atq; fugamus. ATHEN. Noli hæc, ô uir optime, dicere. Permulti nanq; & fugarũt alios, & ab alijs fugati sunt, de quibus certa quædam eiusmodi causa reddi non potest, fieriq; id sæpius. Quare non certum, sed ambiguum argumentum signumq; de honestis officijs & contrarijs in uita sumemus, si ad uictoriam belli fugamq; respexerimus, præsertim cum minores ciuitates à maioribus in seruitutem pugnãdo redigantur, ut à Syracusanis Locrẽses, qui optimis inter eas gentes legibus usi sunt, & ab Atheniensibus Cei. similiaq; huiusmodi multa liceat intueri. Igitur uictoria et offensione belli pretermissa, conemur de unoquoque officio secundum se considerantes, quod in quoq; uerum est, nobis persuadere. Dicamus autem quemadmodum hoc quidem tale, bonum est: illud autem tale, non bonum. Sed in primis me audiatis, quomodo in huiusmodi rebus bonũ malumq; considerari debet. MEG. Quo pacto id ais? ATH. Quicunq; rem aliquam statim in disputatione propositam uituperant aut laudant, delinquere mihi uidentur, idemq; facere, ac siquis cerealem cibum ab aliquo laudatum ut bonum, statim uituperet prius quàm eius affectus percipiat, & qua ratione, quibus, cum quibus, quomodo præparatus, & quo modo affectis corporibus offerri debeat. Quod nos modo facere in disputando uidemur. Qui cum primum ebrietatis facta mentio est, statim alij uituperamus, alij uero laudamus, & ualde quidem id absurde. Testibus enim assertoribusq; utrinq; utentes, alij quia plures habemus, aliquid fide dignum afferre putamus, alij quia uino abstinentes uincant in pugna. quod tamen ambiguum nobis est. Si ergo hoc modo etiam in alijs procedemus, nihil mea quidem sententia faciemus. Sed ut mihi quidem uidetur, conabor, si potero, ipsius ebrietatis exemplo, uiam nõbis ac rationem rectam in huiusmodi omnibus aperire, pręsertim cum gentes innumerabiles de eisdem dubitantes, duabus cum ciuitatibus uestris contendant. MEGIL. Audiendum est omnino siqua de his recta consideratio inuenitur. ATHEN. Consideremus itaque sic. Siquis caprarum curam, & genus id animantis habendum ac possidendum probet: alius uero uituperet, cum absque pastore eas per sata pasci damnumq; facere uiderit, et omne adeo pecus uel sine pastore, uel malis pastoribus gubernatum conspexerit: nunquid iustam eius uituperationem censebimus? MEG. Nullo modo. ATHEN. Gubernator uero nauis num si gubernandi solummodo artem habeat, an si nausea exagitetur aut non? aut quo tandem pacto bonus dicetur? MEG. Nihil ad artem nausea facit. ATHEN. Quid autem ductor exercitus? Si bellandi probe teneat artem, nunquid ex hoc sufficiens dux putandus est, etiam si timidus sit, & in periculis ebrietate quadam metus ipsius nauseet? MEG. Quónam modo? ATHEN. Quid porrò, si neq; artem habeat, & sit timidus? MEG. Ignauum & inutilem narras omnino, neq; uirorum, sed uilium quarundam mulierum principem. ATHEN. Qui uero laudat aut uituperat societatem aliquam, cuius esse dux aliquis possit, sitq; utilis societas quoties suum nacta est gubernatorem, ille uero nunquam eam recte uiderit gubernatam, sed semper aut absq; principibus, aut cum improbis, nũquid recte unquam uituperare eam, aut laudare poterit? MEG. Quo pacto id faciet qui nũquam societatem recte gubernatam prospexerit? ATHEN. Age iam attende. Compotatores compotationesq; nónne societatem quandam de multis unam dicemus? MEG. Summopere. ATH. Hanc uero nunquid unquam recte gubernatã aspexit quisquam? Sed uobis respondere facilimũ, nunquam id perspexisse. Neq; enim id uobis ex patrijs legibus consuetum. Ego autem multis passim interfui, diligenterq; de omnibus, ut breuiter dicã, quæsiui, nullamq; ferme recte uniuersam administrari aut uidi unquã aut audiui, sed particulas quodammodo paruas, quasdam & paucas. Multas autem, ut sic dixerim, penitus aberrare cognoui. CL. Qua ratione hæc dicis, ô hospes? Apertius enodato. Nos enim, ut aiebas, cum nullam huius rei peritiam habeamus, non ilico quid recte, quid minus in ea fiat, cognoscere possumus. ATHEN. Consentaneum id quidem, sed conare me dicente perdiscere. In omni conuentu atq; communitate quarumcunq; rerum gerendarum principem esse oportere fateris? CLIN. Proculdubio. ATHEN. Atqui paulo antè dicebamus fortem esse pugnantium principem oportere. CLIN. Dicebamus. ATHEN. Fortis autem uir à timore minus quàm timidus perturbatur. CLIN. Est ita. ATHEN. Siquis modus inueniri posset ut exercitui ducem prorsus intrepidum pręficeremus, nónne ad id omni studio niteremur? CLIN. Maxime.

ATHEN. Nunc autem non de exercitu, nec imperaturo aduersus hostes in bello, sed de gubernaturo in pace iucundam amicorum inter se cõsuetudinem dicimus. CLIN. Sic est. ATHEN. Ea societas, si quidem ebrietas aderit, num tumultu carebit? CLIN. Prorsus. ATHEN. Primum igitur etiam his opus est duce. CLIN. Maxime omnium. ATHEN. Vtrum igitur principem, quia non perturbetur, si fieri possit, diligere oporteat? CLIN. Oportet sane. ATHEN. Societatis conciliandæ peritum hunc principem esse oportet. eius enim officium esse debet, ut & præsentem amicitiam illis conseruet, & maiorem insuper ex eo contubernio fieri procuret. CLIN. Vera loqueris. ATHEN. Nónne igitur sobrius et sapiens ebriorum princeps, haud contrà, constituendus est? Nam & si iuuenis, & non sapiens, sed ebrius erit, ebriorúmue princeps, bonæ fortunæ, non consilio imputabitur, si temeritate sua non euertet omnia. CLIN. Optime sane. ATHEN. Siquis ergo compotationes, dum quoad fieri posset, recte in ciuitate dispositæ sint, accusaret, rem ipsam accusans, recte faceret forsan. Sin autem propter compotationem unam turbulentam quam uidit, omnem compotationem uituperet, primũ quidem patet ignorare eum non recte dispositã eam fuisse: deinde constat omnia eodem modo, etiã si sobrio domino ac principe fiãt, improba uisum iri. An non animaduertis quòd ebrius nauis aut cuiusuis rei alterius gubernator euertit omnia, siue naues, siue currus, seu exercitus, seu quoduis aliud ab eo regatur? CLIN. Vere omnino id dixisti hospes. sed & hoc pro nobis expone. Quid nobis cõpotationes hæ, si recte aguntur, conferent? Vt quod modo dicebamus, recte ductus exercitus uictoriã in bello afferret, bonum profecto, non paruum. Idemq; de cæteris iudicandum. compotatione uero recte gubernata, quid magni uel ciuitati uel priuatis accederet? ATHEN. Quid autem puero uno, uel uno quodam cœtu recte instituto, magni ciuitas adipiscetur? At enim ita de hoc interrogati respondebimus, paruam ex unius duntaxat educatione ciuitati utilitatem accedere. Si autem in uniuersum de iuuenum bene institutorum eruditione quid potissimum conferat reipubl. quæras, haud difficile dictu erit. Bene enim eruditi, uiri probi euadent. Probi autem facti, tum cætera bene agent, tum etiam hostes pugnando uincent. Disciplina utique uictoriam præstat, uictoria nonnunquam negligentiam & ruditatem gignit. Multi enim in uictoria elati, alia quoque uitia multa per insolentiam contraxerunt. Et disciplina quidem nulla unquam Cadmea fuit. Victoriæ uero multæ huiusmodi & fuerunt & erunt. CLIN. Videris, ô amice, quasi magnam disciplinæ partem, communem in uini potu consuetudinem, si recte fiat, laudare. ATHEN. Profecto. CLIN. Poteris ergo deinceps uerum id esse ostendere? ATHEN. Vera hæc ita esse, ô hospes approbare, cum multi de eis ambigant, solius dei est, tamen si quod sentio dicam, nulla arbitror inuidia obstabit. de legibus enim & repub. uerba obtinere in præsentia statuimus. CL. Age conemur quod tibi de his ambiguitatibus uidetur, perdiscere. ATHEN. Ita decet. Oportet autem ut uos ad discendum, ego ad docẽdum, orationem omnem conuertamus. Ac primum illud audiatis. Græci omnes ciuitatem nostram & eloquentiæ studiosam iudicant & uerbosam. Lacedæmonem uero atque Cretam, alteram breuiloquam, alteram intelligentiæ magis quàm uerbis studentem. Vereor itaque ne uobis tanquam uerbosus parua de re loqui multa uidear, dum de ebrietate re quidem parua, nimis longa utor oratione. Compotationis autem ipsius recta secundum naturam constitutio nunquam poterit sine recta musicæ regula aperte & sufficienter oratione tractari, nec musica sine uniuersa disciplina. Quæ omnia profecto multis indigent uerbis. Videte igitur quid agendum sit. An his in præsentia prætermissis, ad aliam quandam legum quæstionem iam transeundum? MEGIL. Ignoras forsan, Atheniensis hospes, familiam nostram communem ciuitatis uestræ hospitem esse. Et quod omnibus arbitror pueris accidit, ut cum audiunt maiores suos ciuitatis alicuius hospites fuisse, beneuolentia quædam erga illam quasi alteram patriam confestim à teneris usque annis eorum illabatur, mihi quoque contigit. Audiebam equidem pueros Lacedæmonios quoties aliquid uel succenserent Atheniensibus uel laudi darent, ita dicere, uestra Megille urbs nobis id mali intulit aut boni. Atque hæc audiens, pugnabam aduersus eos qui uos uituperabant magna erga uos affectus beneuolentia. Ac mihi quidem nunc uestra uox ualde iucunda est, quódque uulgo fertur, Probos Athenienses, præcipue probos esse, uere prorsus mihi dictum uidetur. Soli enim suapte natura, diuina quadam sorte, non coacti neque ficti, sed uere probi sunt. Quare mea quidem causa libere quodcunque uelis enarrato. CLIN. Si me quoque audies hospes, quæcunq; in mentem tibi ueniant, summa fiducia proferes. Fortasse nanque audisti Epimenidem uirum fuisse diuinum: qui ex familia nostra fuit, ac decem annis ante Persicum bellum dei oraculo monitus ad uos peruenit, & sacrificia quædam dei oraculo edita fecit, Athenienfibúsque Persicam formidantibus classem prædixit, decennio Persas nequaquam uenturos: sed & postquam uenerint, infecta re discessuros, pluráque perpessos mala quàm fecerint. Tunc quidem maiores nostri uestros hospitali affectu complexi sunt, & ex illo tempore parentes nostri egóque uobis beneuoli sumus. ATHENIEN. Parati ergo uos quidem estis audire ut uidemini. Ego autem ad dicendum uoluntate promptus sum potius quàm facultate paratus. Conabor tamen ut potero. Primum uero quod ad hunc sermonem, quid disciplina sit, quámque uim habeat, definiamus. Per hanc enim eundum est disputationi nobis in præsentia institutæ, quousque ad deum ipsum perueniat. CLIN. Ita certe faciendum est, si tibi placet. ATHENIEN. Dum ego quid disciplina sit dico, considerate nunquid mea uobis sententia placeat. CLIN. Dicas. ATHENIEN. Assero equidem eos qui præstantes uiri in aliquo euasuri sunt, ab ineunte statim pueritia oportere id ipsum tam ludendo quàm studendo in singulis ei negocio conuenientibus meditari. Nempe si quis peritus agricola aut ædificator futurus est, ludentem oportet à prima ætate uel colere terram, uel pueriles quasdam domos ædificare: atque eum qui educat utrunque, utrique instrumenta quædam parua, uerorum instrumentorum imagines, præparare. Ex doctrinis quoque eas perdiscere debent, quæ ad rem suam faciunt. Quippe futurus faber mensurare ac regula uti: Eques futurus equitate ludendo, aut aliquid huiusmodi facere. In omnibus enim ludendo conari debemus, ut eò uoluptates & cupiditates

Atheniẽsis bonus. bonus.

Epimenides

tates puerorum uertamus, quò eos tandem peruenire cupimus. Caput autem disciplinæ rectam educationem dicimus, quæ ludentis animum in amorem præcipue illius perducit, quod uirili ætate perfecte sit comparata uirtute artis eius iam acturus. Sed considerate nunc, ut dicebam, si quæ dicta sunt hactenus, uobis probantur. CLIN. Quid prohibet? ATHEN. Neq; tamen indeterminatum relinqui debet, quid potissimum disciplinam esse dicamus. Cum enim uituperamus aut laudamus singulorum educationes, dicere solemus, disciplina instructum hũc esse, illum disciplinę expertem, quamuis cauponariam & nauigandi artem cæteraq; huiusmodi optime calleat. Quippe non hanc disciplinam putamus, sed eam quæ à pueritia desiderari amariq; uirtutem facit: & quidem illam, qua perfectus quispiam ciuis effectus, iure imperare sciat, atque parere. Hanc educationem hic sermo solam disciplinam appellandam esse docet. Illam uero quæ ad colligendam pecuniam, uel ad corporis robur augendum, uel ad peritiam quandam aliam absq; mẽte & iustitia conquirendam tendit, mechanicam atque illiberalem, & disciplinæ appellatione indignam ducit. Sed nos de uerbo quidem non contendamus: hoc autem paulo antè assertum, inter nos cõueniat, quòd qui rectam nacti sunt disciplinam, omnes ferme probi euadunt: qui contrà, improbi. Quare nulla in re disciplina negligenda est, quę præ clarissimarũ rerum prima præstantibus hominibus adest. Et si quis in re aliqua excidit, potestq; corrigi, seipsum emendet, idq; per totam uitam pro uiribus faciat. CLIN. Recte loqueris, Idcirco quæ dicis concedenda sunt. ATHEN. Atqui olim iam concessimus, bonos esse illos qui sibimet imperare possunt, malos autem qui nequeunt. CLIN. Scite admodum. ATHEN. Resumamus igitur idipsum, ut clarius innotescat quod dicimus. Ac uos per imaginẽ id ut liqueat accipiatis, si quo modo possim rem uobis hanc aperire. CLIN. Diciam. ATHEN. Nónne quemlibet nostrum unum putamus? CLIN. Vnum. ATHEN. Habentem uidelicet in se consiliarios duos, contrarios atq; amentes, quos uoluptatem ac dolorem appellamus. CLIN. Et hoc. ATHEN. Ad hos futurorum opiniones accedunt, quibus commune nomen spes est: proprie uero quę ante dolorem spes est, timor: quæ ante contrarium, confidentia. Ad hęc omnia rationis iudicium, dictans quid istorum melius sit, quid peius. Hoc si commune decretum ciuitatis efficitur, lex nominatur. CLIN. Vix ego te sequor. Dic tamen quæ restant, perinde ac si sequerer. MEG. Idem mihi quoq; accidit. ATHEN. Sic autem de his cogitemus, ut miraculum quoddam diuinum in animantium genere unumquenq; nostrum existimemus, siue ioco siue serio (non enim id nouimus) à superis constitutum. Illud autem non ignoramus, quòd hi affectus in nobis quasi nerui aut funes ingeniti trahunt nos inuicem retrahuntq; ad contrarias actiones, ubi uirtus, & uitium discreta uersantur. Ratio enim tractionem unam sequendam semper, neq; unquam relinquendam, sed hac cæteris omnibus obnitendum esse edicit, eamq; rationis productionem esse auream atque sacram, quæ ciuitatis lex communis uocetur. Et cæteras duras ac ferreas esse, hanc mollem, quòd aurea sit: & uniformem prę terea, cæteras multiformes. Oportere itaq; pulcherrimam nos legis ductionem sequi semper, eiq; fauere, Nam cum rationis iudicium honesta res sit, & mitis quidem potius quàm uiolenta, ministris ductionem ipsius egere, ut aureum in nobis genus alia genera superet. Et sic fabula, qua mira res homo esse narratur, uirtute seruabitur: & qua ratione superior quis & inferior quodammodo seipso dicatur, planius cognoscetur: & quòd oporteat unumquenq; uera in seipso de his tractationibus ratione percepta, ad eam ipsam uitam omnem suam dirigere: Ciuitatem uero, uel à deorum aliquo, uel ab hoc ipso qui hoc cognouit, ratione accepta eam habere pro lege, ad eiusq; normam officia sua secum, & cum alijs ciuitatibus instituere. atque ita uirtus, & uitium clarius nobis distincta patebunt. quibus plane perceptis, & disciplina & reliqua studia magis forsan elucescent. Et ille in potationibus receptus nunc mos, quo de uile fortasse putabitur, si pluribus dicam. CLIN. Fortè non uidebitur prolixa oratione indignum. ATHEN. Probe loqueris, quare dicamus quid in ea maxime dignum uideatur. CLIN. Prosequere iam. ATHEN. Si miræ huic rei ebrietatem addamus, qualem ipsam reddemus? CLIN. Quid istud rogitas? ATHEN. Nondum dico quid. Sed si mira hæc res illi se commisceat, qualis redditur? Verũ apertius etiã quod uolo, dicere conabor. Tale quiddam interrogo. An uini usus uoluptates, dolores, iras, amores, uehementius concitet. CLIN. Maxime quidem. ATHEN. Vtrum etiam sensus, memoriam, opinionem, intelligentiam similiter uehementiora efficiat. An prorsus extinguat, siquis ebrietate fuerit occupatus. CLIN. Omnino certe extinguit. ATHEN. Ad eum igitur animi habitum redit, quem puer primis ab annis habebat. CLIN. Profecto. ATHEN. Quare minime tunc suijpsius compos erit. CLIN. Minime. ATHEN. Erit itaq; pessimus. CLIN. Valde. ATHEN. Non solum igitur senex, ut uidetur, bis erit puer, sed ipse etiam temulentus. CLIN. Optime id hospes est dictum. ATHEN. Poteritne ratio nobis aliqua suadere hanc rem aliquo pacto gustandam esse? neque esse totis uiribus fugiendam? CLIN. Poterit forsitan, ut ais, & modo paratum te dicere ostendebas. ATHEN. Optime meministi. Nempe & nunc paratus sum, quandoquidem utrique haud grauatim audire promisistis. CLIN. Quid ni audiamus, & si non ob aliud, tamen quia mirum absurdúmque uidetur, si oportebit quandoque hominem sponte seipsum in omnem prauitatem abijcere? ATHENI. Animíne dicis? CLINI. Animi. ATHEN. Nunquid autem mirabimur, ò amice, si quis in corporis prauitatem, maciem dico, deformitatem, imbecillitatem sponte deueniat? CLINI. Quid ni? ATHEN. An igitur putamus eos qui ultro medicorum pharmaca accipiant, ignorare se paulo pòst ita corpus per aliquot dies affectum habituros, ut si affectum similiter perpetuo sint habituri, uiuere nolint? An etiam ignoramus eos qui gymnasia, & labores subeunt, imbecilles lassitudine confestim fieri? CLINI. Hæc omnia nouimus. ATHENI. Atqui & istud, quòd cuncti futuræ utilitatis gratia ad hæc ultro tendunt. CLINI. Præclare. ATHENI. Nónne eodem modo de cæteris rebus existimandum? CLIN. Eodem prorsus. ATHENIEN. Non aliter quoque de compotatione uini cogitandum est, si datur hoc in istis recte considerari. CLINI. Sic certe. ATHENIEN. Si utilitatem aliquam habere perspicietur nihilo inferiorem, quàm quæ in corporali exercitatione inest, bene quidem.

Nocumenta a uino.

Temulentus etiã bis puer.

dem, principio tamen in hoc exercitationem corporis superat, quòd hæc dolorem habeat, illa nō habeat. CLIN. Recte id quidem. Sed mirarer equidem, siquid tale in eo possemus percipere. ATHEN. Hoc ipsum iam explanare conandum. Quare mihi dicas. An duas timoris species inuicem pene cōtrarias possumus cogitare? CLIN. Quas dicis? ATHEN. Has inquam, Timemus profecto mala, cum futura expectamus. CLIN. Timemus. ATHEN. Metuimus quoq; sæpenumero existimationem, cum formidamus ne dicendo aut faciendo aliquid minus honestum, mali uideamur. Quem quidē timorē nos, immo omnes, ut arbitror, pudorem appellamus. CLI. Cui dubium? ATH. Hos equidem timores duos dicebam, quorum alter contrarius quidem est doloribus cæterisq; timoribus, contrarius est & plurimis ingentibusq; uoluptatibus. CLIN. Recte admodū. ATH. Nōne igitur, & legislator, & quiuis alius qui prodesse hominibus quoquomodo possit, hunc timorem maximo honore colat, uocetq; pudorem? confidentiam uero huius contrariam impudentiam nominet, ac maximum priuatim & publice malum hominibus arbitretur? CLIN. Recte dictum. ATH. Is utiq; timor & in alijs multis ingētibusq; nos maxime seruat, & in bello, si unum uni comparetur, hic certe maxime omnium uictoriā nobis salutēq; largitur. Duo enim sunt quæ uictoriam pariunt: aduersus hostes quidem audacia, aduersus amicos autem turpis infamiæ timor. CLIN. Est ita. ATHEN. Intrepidum itaq; unumquenq; nostrum, & timidū fieri oportet. Quamobrem uero ita utrunq; oporteat, iam distinximus. CLIN. Omnino. ATHEN. At qui quoties intrepidum aliquem reddere uolumus, in multarum terrorem formidinū lege impulsum, talem efficimus. CLIN. Ita uidetur. ATHEN. Quem uero, ut timeat quę timēda sunt, inducere uolumus, eum profecto debemus rebus ad impudentiam declinantibus tentare, in pugna contra uoluptates domesticas, aut anteactæ uitæ institutum exercere, & ad uictoriam cohortari, atq; ita uincentem uere fortem reddere. Qui uero nec periculum sui fecerit ullum, neq; in his certaminibus exercitatus fuerit, ne mediam quidem suarum uirium partem ad uirtutē habebit. Temperatus autem quomodo erit perfecte, nisi uoluptatibus atq; cupiditatibus plurimis ad impudentiam & iniuriam compellentibus fortiter repugnauerit, ac ratione opereq; & arte tam iocosis quàm serijs in rebus deuicerit? An temperans erit in quam qui nihil huiusmodi sit perpessus? CLI. Haud quaquam uerisimile est. ATHEN. Sed dic oro, num aliquod ad inducendum timorem pharmacum deus quispiā hominibus dedit, ut quanto plus ex eo quis bibat, tanto ex qualibet potatione infeliciorem se fieri putet, cum omnia tam pręsentia quàm futura sibi metuat, atq; ad omnem formidinem etiam si fortissimus omnium sit, tandem deueniat: cumq; dormierit, & à potione huiusmodi liberatus fuerit, rursus sibi idem quotidie accidat? CLIN. Et quam, ò amice, huiusmodi potionē in hominum uita fuisse unquā dicemus? ATHEN. Nullā utiq;. Tamen si reperiretur hęc potio, essétne ad fortitudinē cōditori legum idonea, ut tale quid de ipsa dicere ad latorem legis possemus? Age primum dic legum conditor, siue Cretensibus, siue quibuscunq; alijs leges conscribis. Vtrum uelles de ciuibus tuis posse fortitudinis, & ignauiæ periculum facere? CLIN. Velle se profecto quilibet responderet. ATHEN. Deinde utrum id tuto, neque magno imminente periculo, an contrà? CLIN. Tuto scilicet atq; secure quilibet confitebitur. ATHEN. Num igitur potione hac uteris ita eos ad terrores compellens, & in ipsis perturbationibus arguens monitu tuo ac iussu, ut ciues tuos imperteritos facias, alios honorans, alios autem uituperans, si tuis monitis non paruerint? Atq; eos qui strenue exercendo se gesserint impunes relinquas: at eos qui contrà, pœna afficias? An nullo modo uteris, quamuis nihil habeas quod in ea potione accuses? CLIN. Cur non utatur hospes? ATHEN. Exercitatio quidem, ò amice, præter consuetas miræ facilitatis est, qua uel unus uel pauci possunt aut quotcunq; uolueris exerceri. Ac siue quis solitario in loco solus ignominiam ob oculos ponens, quòd priusquam profecerit uideri nolit, ita aduersus formidinem se exerceat, potione hac sola præ multis rebus alijs pręparata, probe aliquid profecto efficiet: seu quis confidens natura se & usu satis instructum, non formidet cum multis compotatoribus exercitari, uinūq; in poculo necessario exhauriendo perdendóque ostendere adeo præualens & exuperans, ut nulla in re magna per impudentiam erret, & propter uirtutem statu non moueatur, ac iuxta ultimam potionem ante ebrietatem discedat apprime cauens meri in omnes homines uiolentiam. CLIN. Certe & hic, ò hospes, ita se gerens, moderatus euadet. ATHEN. Rursus ad conditorem legum ita dicamus. O legis conditor, neq; deus tale adhuc hominibus timoris dedit pharmacum, neque ipsi excogitauimus. Ipsos nanq; ueneficos inter conuiuas non numero. Confidere autem ualde, & intrepide præterquam oportet audere in quibuscunque, utrum potio quædam an nulla est, quæ facit. CLINI. Vinum esse dicet. ATHEN. Porro contrà id facit quàm ea potio de qua modo facta est mentio. Nā cum biberit quis, primo alacrior fit quàm prius erat: deinde quo plus biberit, eo maiore & meliore spe est, & fortius de se sentit. Tandem quasi sapiens, ea homo confidentia, libertate, audaciaq; repletur, ut intrepide & dicat, & faciat quicquid placet. CLIN. Arbitror equidem omnes id concessuros. MEG. Certe omnes. ATHEN. Recordemur itaque nunc duo quædam esse quæ in nostris animis curanda superius diximus. Alterum ut maxime confidamus, alterum ut maxime formidemus. CLIN. De pudore dicta hæc existimamus. ATHEN. Recte tenetis. Sed quoniam fortitudinem imperterritique animi habitum in timoribus addiscere oportet, considerandum nunquid contrarium addiscere in contrarijs conueniat. CLIN. Consequens id est. ATHEN. In ijs igitur quæ perpessi cōfidentes audacesq; maxime fieri natura solemus, cogitandum uidetur ut quàm minime impudentes & audaces simus, sed cōtrà formidolosi ad dicendum, aut patiendum, aut agendum quicquam turpe. CLIN. Ita uidetur. ATHEN. Nónne hæc ita sunt, in quibus tales sumus, ira, amor, petulantia, inscitia, auaritia, secordia, & ad hæc illa, diuitiæ, forma, uires, & quæcunque uoluptatis ebrietate quadam homines amentes faciunt? Ad horum omnium leue & innocuum periculum faciendum, inducendámque exercitationem, nullam habemus uoluptatem commodiorem ea, quæ potiones mores examinat, si modo prudens quædam cautio adhibeatur. Videamus enim. Duri & agrestis animi, unde iniuriæ nullæ pullulant, ubi experimentum capere tutius sit, in commercijs'ne, quæ

quæ uel maxime ingenium declarare uidentur, an Dionyſii ſpectaculis, aut uenerea in re animo ſuccũbente, ut mores alicuius in periculum uel filiæ uel filij, uel uxoris pudicitia expoſita, probes? Equidem ſi infinita commemores, nunquam inuenies in quo per iocum, ſine omni prorſus periculo ſpectare ingenia ſicut in uino licet. Qua de re neq; Cretenſes, neque alios hominum ullos dubitaturos unquam putamus, quin huiuſmodi morum examinatio conueniens ſit, ac præ cæteris facilis, tuta, breuis. CLIN. Verum id quidem. ATHEN. Hoc igitur utiliſsimum quiddam erit, naturas & habitus animorum arte illa cognoſcere, qua iſta curanda ſunt. Eſt autem hoc, ut arbitror, ciuilis facultatis officium. An non? CLIN. Sic eſt omnino.

non poſſunt ſpec- tari ingenia [illegible] in vino

DIALOGVS SECVNDVS DE LEGIBVS, VEL, DE LEGVM LATIONE.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

PLATO noſter mirifica in genus hominum charitate, nihil in diſputationibus ſuis intentatum relinquit, quod ad humanam ſalutem quauis ratione conducere uideatur. Atque dum id ſtudioſe contendit, mauult uel prolixi nimium, uel etiam curioſiſsimi crimen ſubire, quàm negligentis. Ergo exquiſitam in ſecundo etiam libro ætatis teneræ proſequitur diſciplinam. Animaduertens enim pueros ferme ut beſtias, quaſi nihil penſi habere, ſed & quocunq; uoluptas trahit, prorumpere, & undecunq; retrahit dolor, protinus aufugere, non iniuria prius quàm male uel proſequendi, uel fugiendi procliuitas in habitum inoleſcat, aurigam pueritiæ equis imponit, uoluptatis uidelicet, & doloris habenas manu tenentem. Quem quidem aurigam nominat diſciplinam, uirtutem ſcilicet, quæ primo pueris aduenit, qua uoluptas, & amor, dolorq́; & odiũ per alienam rationem recte in animos influunt, antequam ratione proprie moueantur: ratione deinde præſente, propriæ inſuper rationi conſentiũt, propter ſuperiorem bonorum morum conſuetudinem. Hanc ipſam conſenſionem, uniuerſam uult eſſe uirtutem. Ipſam uero decentem circa uoluptates & dolores aſſuetudinem, per quam ab initio uſq; ad extremum uitæ homines oderint, quæ odiſſe oportet, & ament quæ amãda ſunt, quàm diu ſub alterius regitur ratione, nominat diſciplinã. Deinde uero, cum rationi propriæ iam expergefactæ cõſentit, nomine uirtutis appellat. Eiuſmodi uero uitæ moralis fundamentũ maximi eſſe mometi, uel Ariſtoteles ipſe in Ethicis magnopere comprobat. Cum uero inquieta ſit puerorũ natura, oblectamentorumq́; per omnia cupida, & idcirco ſeuerã non ſuſcipiat diſciplinam, merito ſub honeſta muſicę illius cõmuniſsimæ uoluptate uirtutis ueſtigia præferente, iubet pueros educari: immo uero & ſeniores interdum, quibus ad laborioſæ uitæ ſolamen oblectamenta quædam honeſta ſunt adhibenda. Hanc utiq; ob cauſam inquit deos laborioſam uitã hominum miſeratos, haud ab re in laborum remiſsionem ſolennia illis ſacra feſtaq́; inſtituiſſe. Muſas quinetiam, & Apollinẽ, & Bacchum ad hæc concelebranda duces adhibuiſſe, qui morum laſciuiam emendarent, & naturam auidam motionis per muſicam motionum rationem moderarentur, honeſteq́; delectarent. Hæc autem uerba non ſolum muſicæ uſum laudãt diuinitus commendatum atq; conceſſum, uerumetiam allegorice docent hominem multis de cauſis brutis fore miſeriorem, niſi diuina prouidentia atq; cognatione diuinum cultum religionemq́; ſuſceperit. In qua quidem Muſæ diuinã ſignificant ueritatis inuentionem religioſis à Deo conceſſam: Apollo autem inuentionis eius gratam expreſsionem atq; uaticinium. Bacchus deniq;, tum mẽtis abſtractionem, tum opera religioſorum hominum admirãda. Animaduerte harmonicam rationem nobis præcipue à diuina prouidentia eſſe tributam, per quam omnes inquietæ naturæ motus qui ſuapte natura inconcinni forent, concinnaremus. Sed à Muſis quidem habemus motionis animi conſonantiam, ab Apolline præterea concentum in ſermonis cantuſque motu, à Baccho deniq; feſtiuam in motu membrorum concinnitatem. Dum uero de hac per muſicam diſciplina, & ad pueros omnino, & ad ſeniores etiã pertinẽte, diligentiſsime diſputat, eadem quæ & in Republica poſuit, repetit inſtituta, per quæ poëtis, muſicis, pictoribus, nũquam licentia concedatur quodcunq; uoluerint imitandi, ſed honeſta duntaxat & grauia pro ſalute ſpectantium & audientium imitetur. Imitationis autem iudices eſſe uult peritos homines, atq; grauiſsimos, iubetq́; ut per honeſtam imitationẽ quotidie frequentatam adoleſcentes aſſuefiant in ludis omnibus pariter atq; ſtudijs ſemper rebus eiſdem, quibus & leges ſenioresq́; gaudere atq; dolere. Quam quidem aſſuefactionẽ totum uirtutis fundamentum iudicat continere. Inter hæc nõ nulla memoriæ commendato ad præcepta morum plurimum conducentia. Iniuſtus etiam ſi cuncta quæ inter homines habentur bona, poſsideat, eſt infelix: & quandiu ita uiuit, præſtare ei dicendum eſt mori quàm uiuere. Item quicunque honeſtum, utile, iucundum, inuicem loquendo diſcreuerit, non eſt audiendus. Et quamuis honeſta iuſtaque uita poſsit interdum uideri laborioſa, nunquam tamen id pueris eſt dicendum, immo uero iuſtiſsimam uitam fore omnium iucundiſsimam. Quod tandem fore neceſſarium Plato aſſerit, quamuis fortè ijs quibuſcum diſputat, aliter uideatur. Idq́; tacere iubet. Veritas tamen pulchrum quiddam eſt, & ſtabile. Deſcendit poſt hæc ad uini uſum, quem uult à iuuenibus antè annum ætatis decimum & octauum penitus ignorari. Alioquin ignem inquit, ad ignem tam in animam, quàm in corpus infundi. Poſt hanc ætatem uinum moderate bibi permittit. Poſt quadrageſimum uero annum in conuiuijs inter deorum hymnos concedit uinum liberius bibere, quaſi remedium aduerſus duritiam ſenectutis, per quod reiuueneſcere uideamur, & mœſtitiæ nos obliuio capiat, ipſaq́; affectio animi, ſicuti ferrũ in igne, ex duritia in mollitiem deducta flexibilior fiat. Quo effici uult, ut ſeniores qui alioquin cãtare nollent, facti hilariores in conuiuijs ad iuniorum aures cantare uelint, atq; unà eorum animis, ut ita dixerim, incantare. Qua quidem incantatione per melodiam grauiter concinentem iuniorum animi tẽperentur. In his legendis, notabis gratiam ipſam, in rebus quidem pulchritudinem, in cognitione uero uoluptatem cognominari. Notabis nullum animal præter hominem rhythmi & harmoniæ ſenſum habere. Atq; rhythmum eſſe ordinem in tẽpore atq; motu: Harmoniam uero eſſe ordinem in ipſa uocũ per acutum & graue contemperantia. Quod ſæpe harmoniam dicimus concẽtum Latine proprie dicimus. Quod autẽ rhythmum, cõmode numerum dicere poſſumus, modo intelligas numerum in tempore atq; motu. Notabis qua in re uini conſiſtat utilitas, & qua cautione ſit bibendum, præſentibus uidelicet conuiuio conditoribus legum ſiue coſtodibus, ſobrijs quidem & mores bibentium obſeruantibus corrigentibusq́;, & tunc opportune quando per uinum molliores facti fuerint, reformantibus. Concludit deniq;, ſi eiuſmodi cautionibus ciues in conuiuijs utantur mero, tanquam ad ea quæ dicta ſunt utile concedendum: uſum uero eius ad ſuam cuiuſque libidinem ciuibus ſuis procul arcendum. Quippe cum ſacras Palladis arces, quæ antè omnia colendæ ſunt, impudentiſsime pulſet.

EINCEPS autem de his conſiderandum eſt, utrum id ſolum bonum habeant, ut perſpiciamus quomodo natura habeamus, an magna etiam utilitas multo ſtudio digna in uini potatione, ſi recte fiat, inſit. Quid igitur dicimus? Ineſt utiq;, ut ratio hæc inſinuare uidetur. Vbi autem, & quomodo, attente obſecro audiamus, ne ex ea re præpediamur. CLIN. Dic igitur. ATHEN. Repetere itaque memoria cupio quid rectam eſſe diſciplinam dicamus. Huius enim, ut in præſentia conijcio, eſt in hoc officio quando recte inſtitutum eſt, ſalus. CLIN. Magnum dicis. ATHEN. Primum profecto puerorum ſenſum eſſe dico uoluptatis atq; doloris: atque hæc duo eſſe in quibus primum uirtus & uitium animo innaſcuntur. Sicut autem prudentia, & uera opinio ac ſtabilis uel in ſenectute affuerint, felix eſt. perfectus porro uir eſt, qui hæc & quæ in his ſunt omnia poſsidet bona. Diſciplinam appello uirtutem quæ primo pueris aduenit. Si uoluptas, & amor dolorq; & odiũ recte in animos influãt antequam ratione moueantur, & ratione deinde præſente, rationi cõſentiant propter ſuperiorem bonorum mo

Primus ſenſus puerorũ eſt uoluptas, & dolor.

rum morum consuetudinem, hæc ipsa consensio universa quidem uirtus est. Ipsam uero decentem circa uoluptates & dolores assuetudinem, per quam ab initio usq; ad extremum uitæ homines oderint quæ odisse oportet, & ament quæ amanda sunt, si per seipsam seorsum ratione consideratam disciplinam uocaueris, recte, ut ego arbitror, appellabis. CLIN. Etenim quæ antea hospes & quæ nunc de disciplina disseruisti, probe dicta uidentur. ATHEN. Bene igitur est. Huiusmodi uero uoluptatum atque dolorum rectam institutionem, quæ disciplina dicitur, transgrediuntur homines in uita, ac sæpe peruertunt. Dij autem genus hominum laboribus natura pressum miserati, remissiones laborum ipsis statuerunt, solennia uidelicet festa uicissim in ipsorum deorum honorem instituta præbentes. Musas quinetiam & Apollinem Musarum ducem, & Bacchum concelebratores, deorumq; consilio emendatores morum inter solennia adhibuere. Considerandum igitur utrum hic sermo secundũ naturam nobis ac uerus est, qui dicit: tenerioris ætatis omnes, ut uno uerbo complectar, non posse nec corpore, nec uoce quiescere, sed moueri semper, & loqui uelle, alios exultantes ac gestientes, & ueluti cum uoluptate saltantes ludentesq;, alios uarijs uocibus conclamantes. Ac cætera quidem animalia ordinem ordinisue defectum, qui sane ordo in motibus inspicitur, & rhythmus harmoniaq; uocatur, nequaquam aduertere. Nobis autem ab ijs dijs quos concelebratores datos esse nobis diximus, rhythmi & harmonię participem sensum esse tributum, eósque mouere nos cum uoluptate, chorumq; nobis ducere cantibus & saltationibus nos inuicẽ copulantes: quem quidem chorum ἀπὸ τῆς χαρᾶς, id est lætitia nominauerint. Primo uero considerandum, num concedamus, disciplinam primam per Musas & Apollinem esse. An quomodo? CLIN. Ita prorsus. ATHEN. Disciplinæ igitur expers dicendus est, qui nunquam chorea usus est. Disciplinæ uero compos contrà, qui satis id fecit. CLIN. Sic ponimus. ATHEN. Chorea uero omnis tripudium simul est, & concentus. CLIN. Necesse est. ATHEN. Quisquis ergo bene disciplina instructus est, & saltare, & cantare bene potest. CLIN. Videtur. ATHEN. Sed uideamus quid est quod modo diximus. CLIN. Quid istud? ATHEN. Cum bene cantare, & bene saltare quempiam dicimus, utrum etiam bona cantare, & bona saltare, addendum sit, an non? CLIN. Addendum. ATHEN. Quid porro? Siquis honesta, ut sunt, ita honesta esse arbitratur, & turpia similiter turpia, atq; ita his utitur, melius choream musicamq; tenebit quàm ille qui corpore atque uoce quod honestum putat, sufficienter exequi passim ualet, nec honestis tamen gaudet, nec odit turpia? an ille qui quamuis uoce corporéque non potest, ut decet, assequi, uoluptate tamen & dolore assequitur, ut bonis quidem gaudeat, praua autem oderit? CLIN. Magnum uero disciplinæ discrimen, ô hospes, narras. ATHEN. Si ergo cãtus tripudijq; bonum nos tres non ignoramus, cognoscimus utique & qui disciplina recte potitus est, & qui contrà. Sin autem hoc ignoramus, neque si qua disciplinæ conseruatio sit, & ubi sit, scire unquam poterimus. Nónne ita? CLIN. Ita prorsus. ATHEN. Deinceps igitur sicuti canes per uestigia decentem figuram, melodiam, cantum, & saltationem inuestigemus. Nam si ista nos fugiant, frustra de recta disciplina siue Græca, siue barbara disputabimus.

Omnes tenerę ætatis non posse quiescere.

Qui rhythm⁹ & harmonia.

Quę chorea.

CLIN. Sic arbitror. ATHEN. Quam igitur figuram, & melodiam bonam uocare decet? Num fortis animi, & timidi similes figuræ uocésque in eisdem æquisque laboribus sunt? CLIN. Quomodo similes, quando neque colores? ATHEN. Scite, ô amice. sed in Musica, & figuræ sunt, & concentus, quum circa rhythmum & harmoniã uersetur. Quare boni rhythmi harmoniæq; figuram & cantum licet dicere: boni autem coloris non possumus recte dicere, perinde imaginantes, ut magistri choreæ solent. Ignaui autem & fortis uiri figura quædam est & cantus: atque hæc recte in uiris fortibus honesta, in ignauis turpia nominantur. Sed ne in his longior sim, omnes simpliciter uirtuti animi, uel corporis, aut uirtutis imagini adhærentes figuræ atque concentus, honesti: contrarij uero, turpes. CLIN. Recte tu quidem, atque ista sic se habere in præsentia iudicamus. ATHEN. Præterea & hoc cogitandum, utrum omnes omnibus choreis similiter delectemur, an multum intersit. CLIN. Multum omnino. ATHEN. Quid igitur esse dicemus, quod in errorem nos impulit? Vtrum non eadem sunt honesta bonáque nobis omnibus? An ipsa quidem eadem sunt, non tamen eadem esse uidentur? Neque uero dicere quisquam audebit, uitiosam choream uirtutis participe meliorem esse. Neque fatebitur unquam aliquis se quidem figuris prauis lætari, alios autem contraria quadam musa. Quanquam plerique prædicant rectam musicæ rationẽ in ui quadã consistere, quæ uoluptatem animis afferat. Quod neque ferendum est, neque dicendum omnino, nefas enim. Hæc autem potius erroris causa est. CLIN. Quænam? ATHEN. Quoniam in chorea uariorum morum, uariarúmque rerum uarijs in fortunis moribúsque gestarum imitationes fiunt, quibus illa quæ dicuntur, aut declarantur, aut sub specie saltationis exprimuntur, uel natura, uel consuetudine, uel utrisque probantur, atque animo eorum conueniunt, quos gaudere illis, laudareq;, & honesta nuncupare necesse est. Quibus autem pręter naturam uel morem uel consuetudinem aliquam accidunt, hi neque gaudere ipsis possunt, neq; ea laudare, immo turpia appellare necesse. At uero quibus hæc natura recte contingunt, consuetudine autem contra, uel consuetudine quidẽ recte, contra uero natura, isti laudes uoluptatibus contrarias proferunt. Singula enim horum iucunda afferunt esse: sed & praua esse concedunt. Atq; idcirco coram alijs, quos mentis compotes putent, uerentur corpus eo pacto mouere; uerentur quoq; ea cantare, honestaq; & studio digna asserere. Ipsi uero secum ijs omnibus delectantur. CLIN. Verissima loqueris. ATHEN. Nunquid damnum aliquod infertur illi, qui prauis figuris aut cantibus delectatur: uel utilitas eis, qui uoluptates in contrarijs capiunt? CLIN. Verisimile id quidem. ATHEN. Vtrum uerisimile tantum, an etiam necessarium sit ita id se habere? sicuti cum quispiam cum hominibus improbis conflictatur, neque mores eorum odit, sed delectatur his potius & indulget: & tamen ioci loco uituperat, quasi per somnum ipse in se eorum percipiens prauitatem. Tunc quippe necesse est ut similis efficiatur illis, quibus gaudet, etiam si laudare uereatur. Qua quidem re quidnam maius, aut bonum, aut malum ex omni necessitate accedere nobis existimemus? CLIN. Nihil puto. ATHENIEN. Nunquid arbitramur ubi leges bene constitutæ sunt, aut & in po

in posterum ita erunt, in disciplinis iocisq; musarũ eam poëticis fore licentiam, ut quicquid poëtam delectet uel rhythmo, uel cantu, uel uerbo poëtico, idem & docere ei liceat? & bene institutorum ciuiũ pueros adolescentesq; in choreis quacunq; cõtingit, uel ad uirtutem, uel ad uitium flectere? CLIN. Prçter rationem id est. MEG. Certe. ATH. At isthuc, ut breuiter dicam, ubiq; fere præterquam in Aegypto agere licet. CLIN. Quo autem pacto in Aegypto hanc legem sancitam esse dicis? ATH. Mirum hoc quidem auditu est. nam id olim, ut mihi uidetur, illi cognouerunt, oportere quod nunc nos diximus, in ciuitate iuuenes, bonis figuris & bonis cantibus assuescere. Quæ uero & qualia sint huiusmodi, in sacris ab eis est institutum, ac præter illa neq; pictoribus, neq; alijs figurarum, uel quorumcunq; artificiorum fabris noua ulla licebat inducere, neq; etiam excogitare alia prçter patria, neq; hodie licet aut in his, aut in uniuersa musica. Itaq; si obserues, inuenies ibi quæ decem annorum milibus retro depicta, formatáue quomodocunq; fuerunt, quasi nõ adeo uetusta sint, ut ita dicã, nec pulchriora, neq; turpiora his quç hodie depinguntur, sed eadem arte confecta. CLIN. Mirabile auditu est, quod dicis. ATH. Imò ciuile nimiũ maximeq; legum positioni cõueniens. Inuenies ibi alia quçdam leuia: sed hoc circa musicam uerum est, dignumq; animaduersione: quòd uidelicet poterat de rebus huiusmodi certa stabiliq; lege caueri, & legumlatorem ausum fuisse concentus tales, qui natura rectitudinem exhiberent inducere. Quod quidem aut dei, aut diuini alicuius uiri opus est. Quęadmodum & ibi ferunt antiquißimos illos apud eos concentus, Isidis esse poëmata. Quamobrem, ut dicebã, siquis quoquo modo istorum poßit rectitudinẽ intelligere, ei audendum est hæc ad ordinem legemq; reducere. Nam noua semper circa uoluptatem & dolorem appetitus ipsius affectio, quç quidẽ noua semper musica uti studet, haud magnam fortasse uim habet, ut eas choreas uetustatis incusatione corrumpat, quæ sunt sacris legibus constitutæ. Nẽpe Aegyptiorum choreas nequaquam tanto tempore corrumpere potuisse uidetur, sed contrà omnino. CLIN. Ita se res habet, ut ex tuis uerbis colligitur. ATH. Dicamus igitur confidenter, choream cum ludis & musica recte cohærere. Lætamur quoties feliciter uiuere nos opinamur: quotiesq; lçtemur rursus feliciter uiuere ducimus. nónne ita? CLIN. Ita prorsus. ATH. Atq; dum lætamur, quiescere non ualemus. CLIN. Est ut dicis. ATH. Nónne igitur qui iuuenes inter nos sunt, ad saltandum apti sunt? Nos autem qui seniores sumus in his spectandis decenter uersari putamus, dũ illorum ludis & celebritate gaudemus, quandoquidẽ nos corporis leuitas destituit, cuius desiderio, certamina his ponimus, qui quàm maxime queant ætatem illam iuuenilem in memoriam nobis reuocare. CLIN. Vera narras. ATH. An igitur frustra omnino illud à multis de id genus hominibus sacros ludos peragentibus dictum esse putamus, eum sapientißimum & uictoriæ compotem iudicandum esse maxime, qui nos lçtari atq; gaudere quàm maxime faciat? Nam postquam ludere in istis permittitur, conueniens esse uidetur, ut eum qui quàm plurimos, & quàm maxime ad gaudiũ prouocet, præcipue honoremus, & ut modo dicebam uictorem esse dicamus. Rectène id ita dicitur? rectéq; fieret, si ita fieret? CLI. Fortè. ATHEN. Sed, ò beate, ne tam prçcipitanter sententiam feramus, sed hoc ipsum in partes distinguentes hoc modo consideremus. Siquis certamen aliquando qualecunq; proponat, sed nec gymnicum, nec musicum, nec equestre adijciat, sed omnibus ciuibus congregatis, uoluptatis gratia, certamen duntaxat instituat, præmiáq; ei proponat, qui spectatores maxime delectet, optiméq; omnium id fecisse iudicetur, cum nullus delectãdi modus expressus sit, quidnã ex prçconio euenturũ putamus? CLIN. Qua de re dicis? ATHEN. Par est ut alius sicut Homerus Rhapsodiam ostendat, alius Citharam, Tragœdiam alius, alius uero Comœdiam. Neq; deerit qui miraculo ostendendo uictoriam se opinetur consecuturum. Quum tales & alij generis eiusdem certatores multi confluxerint, possumúsne dicere, quis rite uictor sit abiturus? CLIN. Absurdũ quid rogas. Quis enim scite id respondere poterit, prius quàm ipse istic præsens singulos certatores audiuerit? ATHEN. Vultísne igitur ut ipse ad absurdum istud respondeam? CLIN. Quid ni? ATHEN. Si pueri admodum parui sententiam dicant, præstigiatorem uicisse cæteros iudicabunt. An non? CLIN. Quid obstat? ATH. Pueri uero maiusculi comœdum cæteris anteponent. Sed mulieres eruditæ atq; adolescentuli, & ferme multitudo tota, Tragœdiam fortasse laudabunt. CLIN. Fortaßis ita continget. ATHEN. Seniores autem nos iucundißime Rhapsodum forsitan audiemus, qui Homericum aliquid, Iliada, uel Odisseam, aut aliquid Hesiodicum bene cecinerit; uictorémq; omnium prædicabimus. Quis ergo iure uictor sit, nónne declarandum restat? CLIN. Sane. ATHEN. Perspicuum quidem est, ut & mihi uidetur, & uos necessario conceditis, eũ reuera esse uictorem, qui uicisse à nostris æqualibus iudicabitur. Vsus enim rerum quem ab ætate habemus, omnium quidem ciuilium magnum quiddam ubique est & optimum. CLIN. Proculdubio. ATHEN. Concedo igitur ipse hoc multis, uoluptate Musicam iudicandam, non tamen quorumuis hominum uoluptate, sed illam ferme Musam esse dico pulcherrimam, quæ optimos satisq; eruditos delectet, præcipue uero, quæ uirum uirtute & disciplina præstantem. Quapropter uirtute egere harum rerum iudices affirmamus. Nam & prudentiæ eos & fortitudinis oportet esse participes. Prudentiæ quidem, quia non debet uerus iudex quæ determinanda iudicio sunt, ab alio discere, & quasi stupefactus tam clamore multorum, quàm ignorantia sua ita ferre sententiam. Fortitudinis autem, quia nec etiam si per seipsum intelligit, debet propter ignauiam & formidinem ex eodem ore, quo iudicaturus deos inuocauit, ignauiter iniquum iudicium promulgare. Non enim ut discipulus, sed ut magister spectatorum, sicut par est, iudex sedet pro tribunali, ineptis spectantium uoluptatibus aduersaturus. Licebat prisca Græcaq; lege, quẽadmodum nunc Sicula & Italica: quæ multitudini spectatorum rem permittens, & manibus sublatis uictorem declarans, deprauauit quidem poëtas ipsos, qui ad iudicium uulgarium prauam uoluptatem componunt omnia, ita ut ipsi spectatores poëtas, & seipsos erudiant. Corrupit & ipsius spectaculi uoluptates. Nam cum eos oporteat qui intersunt, meliora semper moribus suis audire, atq; ita meliorem consequi uoluptatem, nunc eis ex theatro contrarium accidit. Quid igitur hæc ita dicta sibi uolunt? Animaduertite num hoc sit quod uolunt. CLINI. Quidnam? ATHEN. Ter iam aut quater ad idem reuoluta oratio mihi uidetur, disciplinam

plinam educationem esse puerorum, quæ ad eam ui uendi rationem perducit, quam lex rectã esse dictat, & uiri æquitate præstantes senioresq; usu rerum sicuti rectam uere comprobarunt. Vt igitur puerorũ animus legem ita sequatur, ut non contrarijs, sed ijsdem quibus lex & senior, doleat gaudeatq;, prorsus legum conditor suadebit: & si opus fuerit, coget poëticum hominem honestis uerbis temperatorum, & fortium, & omnino bonorum hominum gesta describere, tam figuras eorum rhythmis quàm accẽtus harmonijs ut decet effingentem per eos cantus quas Odas uocamus, quæ reuera ἐπῳδαί, id est, incantationes circa animos sunt, de industria ad id compositæ ut hominum animi dolendo gaudẽdoq; legibus obsequantur. Quia uero teneriores animi seria studia non suscipiunt, ioci & cantus ista dicantur & fiant: idemq; in his efficitur, quod agere solent qui homines corpore ægrotantes curant. hi nanque alimenta conuenientia quidem iucundis condimentis illiniũt, noxia uero amaris inficiunt: ut asciscere altera, altera reijcere consuescant. CL. An igitur in alijs ciuitatibus nunc hospes seruari hæc censes? Nam quãtum ego scio, quæ tu præcipis, nusquam nisi apud nos & Lacedæmonios fiunt. Noua enim semper & in saltationibus, & in alia musica excogitantur, non à legibus mutata, sed à uoluptatibus quibusdam uagis, quæ nullo pacto aut eædem sunt, aut eodẽ modo permanent: sed uariæ semper fiunt contra mores illos Aegyptiorum, quos narrasti. ATHEN. Probe, ò Clinia. Si autem uisus sum tibi quæ modo dicis, quasi ubiq; nunc fiant, suprà dixisse, non mirarer si minus clare quæ sentio, exposuerim. Dixi equidem quæ in musica fieri uellem, & ea tibi quasi fiant dicere uisus sum. Vituperare enim rem insanabilem, & errore longe prouectam, nullo modo iucũdum, interdum uero necessarium est. Verum postquam in his consentimus, nónne quæso apud uos & apud istos hæc magis quàm apud alios Græcos fieri asseris? CLIN. Cur nõ asseramus? ATH. Si & apud cæteros similiter fierent, nónne melius quàm nunc agerentur? CLIN. Multo certe præstantius, si ita disposita essent, quemadmodum apud istos & apud nos, & ut paulo antè tu præcepisti. ATHEN. Age uideamus nunquid hæc sint quæ apud uos in omni disciplina & musica prædicantur. Poëtas carminibus dicere cogitis, bonũ uirum quia temperatus iustusq; sit, felicem esse atq; beatũ, siue magnus atq; robustus, siue paruus ac debilis, siue pauper sit, seu diues. Iniustũ autem hominem etiam si ditior sit, quàm Cinyras aut Midas, miserum esse, & in mœrore uitã ducere. Itaq; poëta nobis si recte loquatur, inquiet, Nũquã ego de illo mentionẽ faciam, neq; uirum appellabo, qui non omnia quæ bona dicuntur, cum iustitia possideat atq; disponat. Is igitur iustitia exornatus, cõminus pugnare cum hostibus delectetur. Iniustus autẽ sanguinolentam cædem uidere nõ audeat, neq; currendo Thracium queat Boream superare. nec ei quicquam eorum quæ bona dicuntur, unquã affuerit. Quæ enim uulgo appellantur bona, nõ recte bona dicuntur. Aiunt nempe optimũ esse sanitatem, ei proximũ bonum formam, uires tertium, quartum uero diuitias. Innumerabilia ferme cætera huiusmodi bona narrantur. Nam & acute cernere atq; audire, alijsq; sensibus integre uti, bona uidentur, & ad hæc omnia posse tyrannica licentia facere quæcunq; cupias. Summamq; totius beatitudinis esse ferunt, si cum istorum omnium possessione immortalis statim euadas. Ego autem ac uos unà conuenimus iustis sanctisq; uiris optimam esse iustorum omnium possessionem, iniustis autem omnium pessimam, à sanitate initio sumpto. Sanum nanq; esse, & uidere atq; audire, ac omnia facile sentire, & omnino uiuere uel immortalem, pessimum est, si cum horum omnium possessione semper uixeris expers iustitiæ cæterarumq; uirtutum. Minus autem malũ, si quàm breuissimo tempore sic affectus uitam finieris. Hæc utiq;, & ipsi uestros hortabimini, & cogetis poëtas dicere, perq; his consentaneos numeros & cõcentus adolescentiam erudire. Num ipsi hoc animaduertitis? Ego enim assero quæ uulgo mala dicuntur, iniustis bona esse, iustis autem mala. Quæ uero dicuntur bona, bonis quidem uere bona, malis autem mala. Conuenimúsne igitur adhuc, an non? CLIN. Partim quidem consentire uidemur, partim minime. ATH. Fortè uobis non persuadeo non esse beatum illum, sed miserum qui iniustus & contumeliosus est, etiam si sanitatem habeat, & diuitias perpetuamq; tyrannidem, inuictas præterea corporis uires, & animositatem, immortalitatemq; possideat, nihilq; ex his perpetiatur quæ uulgo mala dicuntur. CL. Verã loqueris. ATH. Esto, sed quid deinde dicendum? Et si uiribus pollet, formosusq; est & diues, cunctaq; per omnem uitam facit quæ concupiscit, nónne uobis uidetur si iniustus contumeliosusq; sit, ex hoc duntaxat necessario turpiter uiuere? An turpiter quidem conceditis? CL. Prorsus. ATH. Quid autem? nónne & male? CL. Haud similiter istud. ATH. Iniucunde uero atq; incommode non conceditis ei? CL. Quo pacto hæc concedemus? ATH. Quomodo? Si deus quispiã, ò amici, consensum nobis (ut uidetur) animi tribuat: ut nunc quidem, inter nos dissentimus. Mihi enim ista magis necessaria uidentur esse, ò amice Clinia, quàm Cretam esse insulam: ac si Cretensibus ipse leges conderem, tam poëtas quàm cæteros omnes ciues sic loqui compellerem: ac pœnam penè omniũ maximam intentarem, siquis ea in regione assereret esse aliquos quandoq; homines prauos qui iucunde uiuant, uel alia esse utilia & conducibilia, alia iustiora. Multaq; equidem contra ea quæ nunc à Cretensibus & Lacedæmonijs dici uidentur, imò uero à cæteris quoq; hominibus, dicere ciuibus meis persuaderem. Agite igitur per Iouem atq; Apollinem optimi uiri, si hos ipsos deos qui leges nobis dederunt, interrogemus: sit'ne iucundissima uita iustissima: an duæ quædam uitæ sint, altera iucundissima, iustissima altera: nobisq; ita quærentibus ipsi duas esse respondeant: ab eis forsan iterũ percontabimur, si recte sciscitari uoluerimus, utros beatiores oporteat dicere, iustissime, an iucundissime uiuentes: ac si iucundissime uiuentes responderint, turpis erit responsio. Vellem autem de patribus legumq; latoribus uiris potius quàm de dijs tale aliquid esse dictũ. Quare quæ petij, à patre legisq; latore me petijsse existimetis, responsumq; mihi esse, beatissimum esse illum, qui iucundissime uiuat. Ego autem ita deinde opponam, O pater nónne quàm beatissime uolebas me uiuere? Certe. At nunquam cessabas iubere ut quàm iustissime uiuerem. Quisquis autem hæc unà concedit siue legum lator siue pater, & absurde loquitur, & sibijpsi non constat. Quòd si iustissimam uitam, beatissimam esse respondeat, quæreret, ut arbitror, quicunq; id audiet, quidnam ea in uita bonum & pulchrum, tanquam uoluptate melius, lex ipsa laudat? Quid enim à uoluptate superatum iusto

Quæ debent cãtare poëtę.

iusto boni adesse potest? Dic obsecro an laus & gloria tam apud homines quàm apud deos bonum quidem est atq; honestum, iniucundum autem? Infamia uero contra? Minime dicemus, ò legislator. Sed iniuriam neq; inferre, neq; pati num iucundum quidem sit, bonum uero atq; honestum? cætera autem iucunda quidem, turpia uero & mala. Quo pacto id? Ratio igitur, quæ neq; iucundum à iusto, neq; bonum separat ab honesto, probabilis est: & si nō ad aliud, attamen ad hoc, ut sancte ac iuste quis uiuere uelit, multum conducit. Quocirca legislatori turpissima, & admodum contraria oratio est, si hæc ita habere se neget. Nemo enim sponte id aget, cui non plus lętitiæ quàm doloris inest. Quòd uero procul aspicitur, omnibus, ut ita dicam, uel ipsis pueris caliginosam affert uertiginē. Quare uertigine tenebrisq; ablatis in contrarium legislator opiniones ciuium ducet, & tum laudibus, tum consuetudine, tum rationibus quodammodo ipsis persuadebit, tam iusta quàm iniusta esse obūbrata, atq; iniusta quidem cōtrà apparere quàm iusta. Nempe iniusto ac prauo iucunda uideri, cui iusta uidentur iniucundissima. Iusto autem utraq; contrà omnino uideri. CLIN. Sic apparet. ATHEN. Reuera autem utram sententiā potiorem existimabimus? melioris ne an deterioris animi? CLIN. Melioris necessario. ATHEN. Necesse est igitur iniustam uitam non turpiorem solum ac peiorem iusta sanctaq; uita esse, uerum etiam iniucundiorem. CLIN. Ita certe ex hac ratione, ò amice, uidetur. ATHEN. Legis itaq; lator ex quo exigua sit prouentura utilitas, etiam si non ita id se haberet ut modo diximus, non alienum tamē sua grauitate putaret ad iuuentutis utilitatem falso aliquid, si modo quid unquam aliud falso dicendum sit, dicere: maxime cum nullum mendacium hac falsitate utilius excogitare possit, quòd uidelicet ita trahere audientes ualeat, ut non ui, sed sponte iustitiam uelint suscipere. CLIN. Pulchrum certè, ò hospes, & stabile quiddam est ueritas. Videtur autem plerunq; non facile persuadere. ATHEN. Esto. At enim Sidonij fabula illa, & si nihil uerisimilitudinis habuit, facile nihilominus persuasit, aliæq; permultæ similiter. CLIN. Quænam? ATH. Quod à dentibus quōdam satis armati milites nati sint. Magnum enim id legis latori exemplum est, posse animis iuuenum quodcūq; uelit persuadere. Quapropter nihil aliud scrutari debet, quàm quibus rebus persuasione acceptis maximum bonum conferat ciuitati: ad idq; omni incumbere studio, ut ciuitas uniuersa de his rebus unum atq; idem quàm maxime ac semper in cantibus, fabulis, & omni sermone decantent. Equidem ita sentio. Si uero uos aliter, nulla inuidia sit contradicere. CLIN. Neuter nostrum posse unquam de his dubitare uidetur. ATH. Prosequar igitur, asserens choros omnes qui tres sunt, teneris adhuc & mollibus puerorum animis, & alia bona quæ diximus, & quæcūq; narrare possimus, quasi incātatione quadā insinuare oportere. Caput autē illud sit, quòd uidelicet, si uitā eandem optimam & iucundissimam iudicari à dijs asseruimus, & uera loquemur, & magis illis quibus opus est, persuadebimus, quàm si aliter diceremus. CL. Cōcedēda sunt quę dicis. ATH. Primus itaq; puerilis musarum chorus hæc studiose toti ciuitati decātaturus ingrediatur. Secūdus illorum chorus qui ad triginta usq; annos prouecti sunt, Pæana testem ueritatis dictorum inuocet, & iunioribus propitium suppliciter esse precetur. Tertius eorū sit chorus qui triginta annos inter & sexaginta ætatem agunt. His autem seniores, quia non amplius de eisdem moribus fabulas poterunt decantare, dimittendos diuino oraculo censemus. CLIN. Quósnam hospes tertios hos choros dicis? non enim clare quid de his dicere uelis compræhendimus. ATH. Hi profecto sunt, quorum gratia pleraq; superius sunt inducta. CLIN. Nondum intelligimus. Quamobrem apertius dicito. ATHEN. Dictum est disputationis principio, si recordamur, ita ardētem iuuenum omnium naturam esse, ut neq; corpore neq; uoce quiescere possit, sed sine ordine semper clamet & saltet: atq; ordinis utrorumq; istorum nullum aliud animal præter solam hominis naturam sensum habere. Ordinis autē qui in motu conspicitur, nomē Rhythmus, id est numerus esse potest: sed eius qui in uoce, acuto & graui simul contemperato, Harmonia, id est, concentus. Vtrūq; uero simul, Chorea nominabatur. Deos quoque diximus nostri misertos choreæ concelebratores ac duces dedisse nobis Apollinem & Musas. Tertiumq; si recordamur Dionysium numerauimus. CLIN. Cur nō recordari debeamus? ATHEN. Atqui Apollinis & Musarū chori dicti iam sunt. Tertius autem qui reliquus est Dionysio necessario tribuetur. CLIN. Quo pacto? latius expone. Nam primo auditu ualde absurdus Dionysiacus seniorum chorus esse uidetur, si ultrà trigesimum annum, & ad quinquagesimum iam prouecti, & usq; ad sexagesimum eo utantur. ATHEN. Vera loqueris. Sed ratione ad hæc opus esse arbitror, ut appareat quo pacto oportune id fieri possit. CLIN. Quid ni? ATH. Nunquid superiora illa inter nos constant? CLIN. Quænam? ATHEN. Quòd oporteat uiros omnes & pueros, liberos & seruos, mares & fœminas, & uniuersam ciuitatem toti ciuitati quotidie quæ diximus uarijs modis & carminibus decantare, ut ex innumerabili hymnorū uarietate, inexplebili quodammodo uoluptate concinentes afficiantur. CLIN. Nihil obstat quo minus concedatur ita fieri oportere. ATH. Sed quo optima hæc ciuitatis pars, cui propter ætatem atq; prudentiam summa inest ad persuadendū autoritas, optima canendo maximorum bonorum causa erit? An id stulte omittemus, in quo optimorum & utilissimorum cantuum uis inest præcipua? CLIN. Haud omittere licet, ut modo apparet. ATH. Quomodo igitur decenter id fiet? Videte quæso an ita. CLIN. Quo pacto? ATHEN. Vnusquisq; senior circa cantus iam satietate affectus, his minime delectatur: & cum res postulat canere, quāto senior atq; modestior est, tanto magis canere ueretur. An non ita? CLIN. Ita prorsus. ATHEN. Sed multo etiam magis in theatro coram multitudine rectus cantare prę pudore non tolerabit. Præsertim si seniorum chori, quemadmodum qui de uictoria contendunt, & ij quidem quo clarior uox sit, tenues atq; ieiuni cantare cogantur. Sic enim non sine molestia & pudore cantabunt, & ad ista tardiores accedent. CLIN. Necessaria narras. ATH. Quo igitur pacto paratos eos ad cantum reddemus? Principio lege sanciemus, ut pueri usq; ad duodeuigesimum annum uini usum prorsus ignorent. Nempe eos monebimus non oportere ignem igni in corpus atq; animā suggerere, antequā uiri effecti subire labores incipiant. Furiosum nāq; habitum iuuētutis cauere oportet. Deinde uino moderate utantur usq; ad annum ætatis trigesimū. Ab ebrietate uero & uini repletione iuuenes omnino abstineant. Sed cum ad quadragesimū peruenerint, tunc

Pueris interdicitur uinū.

Vinum remediū aduersus senectutis duritiam.

tunc in conuiuijs liberius discumbentes, cum alios deos, tum Dionysium ad sacra senum & ludos inuocent, qui hominibus uinum quasi remedium aduersus senectutis duritiam est largitus, ut reiuuenescere uideamur, & mœstitiæ nos obliuio capiat, ipsaq; affectio animi sicuti ferrum in igne ex duritie in mollitiem deducta flexibilior fiat. Primum quidem sic affectus quisq; sumpta fiducia minus uerebitur inter aliquos ac suos, non tamen multos & alienos canere, & unà quod iam sæpius repetiuimus, incantare. CLIN. Et maxime quidem. ATH. Ad eos igitur inducẽdos ut cãtibus interesse uelint, modus hic haud indecens erit. CLI. Non certe. ATHEN. Qua autem uoce & qua musa hi uiri cantabunt? An ea uidelicet quæ ipsis conueniat? CLIN. Ea duntaxat. ATHEN. Quę nam igitur diuinis uiris conueniens erit? Nónne ea qua chori decantant? CLIN. Nos quidem hospes & ij non possumus aliud canere quàm quod in choro didicimus. In hoc enim cantu assueti sumus. ATHEN. Par est. Optimum enim cantum non didicistis. quasi enim castrẽsem Rempub. habetis potius quàm urbanam. propterea iuuenes profecto tanquã pullos gregatim pascentes habetis. Vnde nemo uestrum arripit suum, & ad cohibendam eius ferocitatem, cuidam quasi equorum magistro cõmittit, qui erudiat ipsum leniter tractans & mansuefaciens, & cætera quæ educationi conueniunt peragẽs, ex quo nõ modo probus miles efficiatur, sed ciuitatũ quoq; & urbium idoneus gubernator: quem quidẽ principio diximus Tyrtæi militibus fore bellicosiorem, quarto uirtutis loco non primo semper & ubiq; priuatim & publice fortitudinis munere colentẽ. CLI. Nescio quo modo rursus, hospes, legum latoribus nostris derogas. ATHEN. Non ex animo id facio, bone uir, si quidẽ facio. sed pergamus quò ratio ducit, si uultis. Nam si musam habemus chororum & theatri communi musa præstantiorem, hanc illis exhibere conemur, quos diximus illam quidem uereri, & aliam quærere meliorem. CLI. Omnino. ATH. Omnibus igitur quæcunq; gratia quædam sequitur, inesse id oportet, ut uel ea ipsa gratia sola in his alliciat sitq; pręcipuum, uel rectitudo, uel utilitas. Exẽplo quod dico, exponam. Cibus ac potus & alimentum omne gratiam habet, quam uoluptatẽ dicimus: Rectitudinem uero & utilitatem, si confert ad sanitatem. CLIN. Prorsus. ATHEN. Sic & in discendo gratia inest, quæ uoluptas nominatur. Rectitudo etiam atq; utilitas & bonus habitus atq; pulcher, quæ ab ipsa ueritate efficiuntur. CLIN. Ita est. ATH. Quid porrò in artibus, quibus similia efficiuntur, nónne idipsum inspicimus? Voluptas profecto ex illis quãdoq; prouenit, quam par est gratiam nominare. CL. Certe. ATHEN. Rectitudinem uero talium, ut in uniuersum dicam, æqualitas ipsa tanti talisq; efficit potius quàm uoluptas. CLIN. Præclare. ATH. Voluptate igitur sola id merito iudicabitur, quod neq; utilitatem, neq; ueritatem, neq; similitudinem, neque rursus damnum efficit, sed solum causa gratiæ illius fit quæ concomitatur alia, quam uoluptatem recte possumus nominare, quãdo uidelicet nihil istorum ipsam sequitur. CLIN. Voluptatem dicis solã, quæ minime noceat? ATHEN. Nempe. & iocum ac ludum rursus eam ipsam appello, quando nec nocumẽti neq; utilitatis aliquid affert æstimatione dignũ. CLIN. Vera loqueris. ATH. Sequitur ex his quæ diximus, nullam imitationem uoluptate & opinione non uera iudicandum esse, similiter etiam æqualitatem nullam. Non enim quia huic uideatur, aut quoniam hic gaudeat, idcirco æquale, ipsum æquale est, aut commensurabile ipsum est commensurabile, sed nullo alio quàm ueritate sola. CLIN. Sic est omnino. ATHEN. Atqui musicam omnem imitatricem, & similium effectricem esse dicimus. CLI. Cui dubium? ATH. Cum ergo quis sola uoluptate musicam asserit iudicari, minime audiẽdus est, minimeq; huiusmodi musica, si alicubi colitur, quærenda est, sed illa quæ per imitationem boni similitudinẽ possidet. CLIN. Vera hæc sunt. ATHEN. Qui ergo cantus speciem & musam quærunt optimam, non eam quæ iucunda, sed quæ recta est, quærere debent. Rectitudo enim imitationis in hoc consistit, ut dicebamus, si tantum & tale fiat quod imitatione exprimitur, quantum & quale in seipso est. CLIN. Cui dubium? ATHEN. Atqui illud de musica omnes concederent, omnia uidelicet poëmata eius imitationem esse atq; assimilationem. Quod & poëtæ omnes, & auditores, histrionesq; concederent. CLIN. Magnopere. ATHEN. Oportet igitur circa unumquodq; poëma & figmentum, ut uidetur, quid sit quod effingitur cognoscere illum qui in ipso non sit erraturus. Nam qui nec nouit quid essentia ipsius uelit, nec cuius imago sit, nunquam rectitudinem eius & errorem intelliget. CLIN. Nunquam certe. ATH. Qui autem rectitudinem operis non intelligit, num bene an malefactum sit, cognoscet? Obscurius equidẽ loquor. Fortè uero planius ita mihi dicetur. CLIN. Quo pacto? ATHEN. Multę ad aspectũ pertinentes similitudines fiunt. CLIN. Certe. ATHEN. Siquis corporis depicti modum non teneat, cognoscétne unquam utrum recte sit pictum? Vtputa utrum articulos corporis & singulas particulas habeat, & numerum, & qualitatem, & locationem singulorum prout decet ad singula, colores præterea atq; figuras: uel contrà utrum perturbate hæc omnia picta sint? An censes hæc aliquem cogniturum, qui animal quod pingitur minime nouerit? CLIN. Nullo modo. ATH. Si autem cognoscat aliquis hominem esse id quod pictum, uel quoquo modo formatũ est, suasq; partes omnes & figuras & colores ab arte accepisse, nũ idem necessario sicubi defectus aliquis pulchritudinis in eo sit, continuo agnoscet? CLIN. Omnes ferme hoc modo hospes quæ in animalibus pulchre se habent, cognosceremus. ATHEN. Recte loqueris. Nónne igitur in imagine omni siue per picturã, siue per musicam, siue quomodocunq; aliter fiat, tria hæc prudentem iudicẽ habere oportet? Primũ ut cognoscat quid sit quod in imitationẽ cadit: secũdũ ut recte: tertiũ ut bene quælibet similitudo uerbis, cõcentibus, numeris effecta sit, nouerit? CLIN. Videtur. ATHEN. Ne pigeat igitur difficultatem quę in musica est, exponere. Porrò quoniam magis hæc, quàm aliæ similitudines, celebratur, maiore quàm in cæteris opus est diligentia. Nam qui in hac aberrat, maxime læditur, cum sub eius suauitate malos imbibat mores. Difficile autem id cognitu est, quoniam poëtæ non ita ut Musæ artem poëticam tenent. Nunquam enim illæ tantum errare possent, ut in effingendis uirorum uerbis, colorem mulierum concentusq; redderent, uel in concentibus figurisq; liberorum, seruorum & illiberalium numeros, uel in numeris figurisq; liberis, concentum uel sermonem numeris contrarium. Nunquam insuper ferarum uoces atq; hominum, pulsandorumq; instrumentorum, & strepitus omnes quasi unum aliquid imitarentur, in unum

num

unum confunderent. Humani uero poëtæ huiusmodi multa perturbant & sine ratione commiscent, risumq; hominibus commouent: quos Orpheus delectationis gratiam secutos ait. Omnia enim & confusa cernunt, & ipsi quoq; distrahunt poëtæ, numerũ quidem atq; figuras à concentu seorsum, orationes nudas absq; concentu metrice componentes, atq; etiam concentus & numeros absq; uerbis, nudæ citharæ pulsationi & tibiæ sono accommodantes. Qua in re difficilimum est cognoscere quid numerus & concentus qui sine uerbis fit, sibi uelit, & cui imitationi similis sit earũ quę ratione sunt dignę. Putare autẽ oportet multa ruditate esse refertũ id omne quodcunq; siue uelocitatẽ seu tarditatẽ, uocẽq; ferarũ proxime sequitur, ut aliter tibia, citharaq; utaris, quàm ad tripudium opus sit atq; cantum. Nudo autem utroq; uti, abusus est præstigiatrici ostentationi persimilis, & à Musis admodum alienus. Sed horum quidem hæc ratio est. Nos autem hæc non consideramus, quòd triginta quinquagintaq; annos & ultrà nati Musis nostris uti non debeant, sed uti quãdo debeant uideamus. Ex istis autem oratio hæc nobis id significare uidetur, quod ad quinquagesimũ annum prouectos quibuscunq; canere opus est, melius cæteris chori Musam tenere oprteat. Necesse nãque est, ut acute concentus & numeros sentiant atq; cognoscant. Quomodo enim aliter quispiam rectitudinem cantus cognoscet, cui uel conueniat uel non conueniat Doricum, & numerus quem illi poëta adiunxit, utrum recte iunxerit necne? CLIN. Nullo certe pacto. ATHEN. Vulgus autem deridendum est, cum se putet quod boni concentus numeriq; cõpos est, & quod contrà, satis cognoscere. Hi inquam qui ad numeros accinere & saltare iam olim coacti sunt. quòd uero singula istorum ignorent, non isthuc apud se ita reputant, quòd quilibet cantus si omnia sibi conuenientia continet, recte se habet: si nõ continet, contrà. CLIN. Sic omnino necesse. ATHEN. Quid porrò? Siquis rationem eius quidue habeat non intelligit, nunquid quod diximus, quo pacto recte se habeat in aliquo unquam cognoscet? CLIN. Quo pacto id fieri posset? ATHEN. Hoc itaq; nunc in his inuenisse uidemur, quod cantores eos seniores, quos prius quidem nolentes ita prouocamus, ut libẽter quodammodo canant, usq; adeo hæc didicisse necesse est, ut eorum quilibet tam numerorum progressus pondera, quàm sonos fidium harmonicos consequatur: ut concentus & numeros intelligentes illos eligere posint, quos tãtis ac talibus decantari oporteat, atq; ita canentes & ipsi uoluptates innocuas confestim percipiant, & iuuenes ad probos mores de cantibus perducant, & oblectamentis. Eatenus autem docti, exquisitiorem quàm uulgus & poëtæ ibi disciplinam habebunt. Tertiũ quidem illud siue bona, siue mala imitatio sit, non est necesse ut poëta cognoscat, concentum uero numerumq; necesse. Isti autem omnia tria cognoscere debent, ut optimum & secundum eligere queant. Aliter autem nunquam sufficienter ueluti incantationibus quibusdam poterunt iuuenum animos ad uirtutem allicere. Enimuero quod ab initio uoluimus, ut uidelicet Dionysij choro rectam opem sermo noster afferret, pro uiribus dictum est. Verũ consideremus an hoc ita sit factum. Talis utiq; concentus hominum necessario compotatione progrediente turbulentior redditur. Quod & à principio supposuimus, in his quę fiunt hodie, necessario fieri. CLIN. Necesse. ATHEN. Vbi certe unusquisq; seipso leuior factus extollitur & exultat, audaciaq; repletur, nec audit proximum, sed tam suipsius quàm cæterorum omnium ducem se sufficientem existimat. CLINI. Absque dubio. ATHENIEN. An non diximus, quoties ista fiunt, bibentium animos, sicut in igne ferrum, ita uino feruentes molliores iunioresq; fieri, & idcirco facilius deduci, ueluti quando iuuenes erant? si quis & posit & sciat erudire eos ac fingere. Fictorem uero eundem esse qui & tunc probus legislator dicebatur. Cuius in legibus compotationi modus est præscribendus, ut posint hæ leges confidentem illum audacemq; & impudentiorem quàm deceat factum, qui ordinem uicisim silentio, sermone, compotatione, & musica seruare non uult, cohibere, atq; ita instruere, ut contrà in omnibus facere uelit quàm faciat, cõtra insurgentem ac turpem confidentiam admouentes timorem optimum cũ iustitia, quẽ quidẽ timorem diuinum, pudorem & uerecundiam nominauimus. CLIN. Est ut ais. ATHEN. Harum legum autores atque custodes à perturbatione & ebrietate remotos esse oportet, uinolentorum duces. Sine quibus contra ebrietatem pugnare durius est, quàm sine ducibus sobrijs cum hostibus dimicare. Siquis autem neq; obtemperare uelit, his neq; ducibus Dionysii ultrà annos sexaginta natis, æquale uel etiã maius dedecus ferat, quàm qui ducibus Martis non paret. CLIN. Recte. ATHENIEN. Nónne si talis ebrietas talisq; ludus adhiberetur, cõpotatores magnam inde utilitatem consecuti, & maiori quàm prius inuicem beneuolentia iuncti, non autem sicuti nunc inimici discederent? cum legitime inuicem conuersati essent, & ducentibus sobrijs temulenti quoq; legibus obtemperassent. CLIN. Sic certe, si talis esset ebrietas qualem modo narrabas. ATHEN. Ne igitur Liberi patris munus simpliciter ita uituperemus, quasi malum sit, neq; dignum ut in ciuitate recipiatur. Atqui plura etiam in hanc sententiam referri possent, quamuis maximum illud bonum quod largitur Dionysius, efferre in multos uerear, quoniam homines cum audierint, non recte accipiant, nec intelligant. CLIN. Quid istud? ATHEN. Rumor quidam & fama defluxit ad nos, hunc deũ à nouerca Iunone mente olim deturbatum fuisse: atque idcirco ulciscendi gratia bacchantum choream omnemq; insaniam induxisse, & uinum ad hoc ipsum tribuisse. Ego autem hæc illis permitto dicere, qui tutum talia de dijs dicere arbitrantur. Illud tamen scio, quòd nullum animal cum tanta ac tali nascitur intelligentia, quanta, & qualis ei cum prouectum fuerit, conuenit. Hoc porrò in tempore, quo prudentiam suam nondum posidet, furit omne, & sine ordine clamat, & fastu elatum lasciuiensq; salit. Recordemur autem quod musicæ & gymnasticæ hæc esse principia diximus. CLIN. Recordamur. ATHENI. Nónne etiam quod numeri & concentus sensus nobis solis sit, ex hoc principio constare diximus? Apollinem uero & Musas, & Dionysiũ duces ad hæc nobis esse tributos? CLINI. Vtique. ATHENI. Vinum uero, ut ferunt multi, ad ultionem hominibus datum est, ut insaniant. Vt autem sermo habet noster, remedium, & medicina in contrarium, ut animus quidem pudorem, corpus autem sanitatem & uires adipiscatur. CLINI. Egregie hospes superiorem orationem commemorasti. ATHEN. Sed iam media pars eorum quæ ad choream pertinent, dicta est. Reliquam uero, ut uidetur, persi

Sicut igne ferrũ, ita uino corpora senũ molliri.

Cur uinũ datum hominibus.

perficiemúsne? an prætermittemus? CLIN. Quásnam dicis partes, & quomodo partiris utrasque? ATHEN. Tota quippe chorea uniuersa nobis dicta est disciplina, choreæ uero pars una in uoce est per numeros & concentus. CLIN. Ita est. ATHEN. Altera in corporis motu per numerum atque figuram. Sed numerum quidem habet cum motu uocis communem, figuram uero propriam. In prima autem illa parte cantus ipse uocis est motus. CLIN. Vera narras. ATHEN. Sed uocis quidem habitum, qui ad disciplinam uirtutis animi peruenit, nescio quo modo musicam nominauimus. CLIN. Recte admodum. ATHENI. Si autem corporis motus in ludo quem saltationem appellauimus, ad corporis usque uirtutem attingit, artificiosam hanc ad id ipsius deductionem gymnasticam nominemus. CLIN. Rectissime. ATHEN. De musica quidem, quam mediam choreæ partem diximus, satis actum putauimus: atque ita de ea sit dictum. Quare de reliqua iam dicamus, uel quid agendum? CLIN. O' uir optime, qui cum Cretensibus & Lacedæmonijs dísseris, quando iam satis tractatum de musica est, sed de gymnastica hactenus minime, quidnam responsurum tibi ad interrogationem huiusmodi utrumuis nostrum existimas? ATHEN. Affirmabo equidem te, cum hæc interrogaueris, aperte iam respondisse. Intelligo enim quòd hæc tua interrogatio responsio quædam est, ut dixi, ac iussio simul, ut transigantur quæ ad gymnasticam pertinent. CLIN. Optime intellexisti, & sic facias. ATHEN. Faciundum est, neque enim difficile est, quæ uobis utrisque notissima sunt, transigere. Nempe huius artis utrique multo magis quàm illius periti estis. CLIN. Vera ferme dicis. ATHEN. Nónne huius quoque ludi principium est? quia unumquodque animal natura saltare consueuit. Homo autem, ut tetigimus, cum numeri sensum acceperit, saltationem peperit. Cantus item numerum excitat. Quæ ambo inuicem copulata choream, & ludum pepererunt. CLIN. Ita est. ATHEN. Huius partem alteram iam peregimus, alteram deinceps aggrediemur. CLIN. Prorsus. ATHEN. Sermonem igitur de ebrietatis chorea primum hac, si placet, sententia concludamus. CLIN. Quónam pacto? ATHEN. Si ciuitas aliqua tanquam re seria compotationibus & cum legum ordine utatur, exercitationis cuiusdam ad temperantiam gratia, & alias uoluptates nõ fugiat, sed eadem ratione ut ipsas superet, exerceatur, hoc utique pacto omnibus his utendum. Sin uero tanquam ludo utatur compotationibus ciuitas, & liceat cuique quando uelit & quibuscum uelit combibere, & alia quæque pro libidine exercere, non essem huius sententiæ, quòd deceat ciuitatem istam, aut hunc uirum ebrietati aliquando indulgere. Sed multo magis quàm Cretensium Lacedæmoniorumque usum Carthaginensium legem probarem, ut nunquam in castris quisquam gustare uinum audeat, sed toto illo tẽpore aqua bibatur, & in ciuitate nunquam uini usum seruo uel seruæ concederem: Sed nec magistratibus toto eo tempore quo magistratu funguntur. Gubernatores etiam atque iudices munus suum subituros à uino penitus prohiberem. Deliberaturos quoque de rebus non omnino negligendis. Ac nulli penitus interdiu uinum concederem, nisi exercitationis corporeæ morborumque causa hoc potu opus fuerit, neque etiam nocte uiro uel mulieri quando liberis operam dare uolunt. Plura etiam referri possent, in quibus homines legis rectæ mentisque compotes uino abstineret. Quapropter secundum hanc rationem, nec multis ciuitati uineis opus esset. Atqui & reliqua agricultura, omnisque uiuendi norma ordinem suum teneret, ac uini usus ferme omnium moderatissimus & parcissimus esset. Hic itaque sermoni de uino hospites, si uobis quoque uidetur, colophon impositus sit. CLIN. Probe dictum. Quare & nobis ita uidetur.

Tota chorea & choreæ pars.

DIALOGVS TERTIUS DE LEGIBVS, VEL, DE LEGVMLATIONE.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

QVEMADMODVM medicus sanitatem corporis, ita legum autor spectat animi sanitatem. Quoniam uero omnibus optabilius est ualetudinem prosperã retinere ne pereat, quàm recipere pereuntem, idcirco præcipuum utriusque tam ciuilis, quàm medici institutum est, seruare siue corporis siue animi sanitatem: sequens uero utriusque consilium esse uidetur optimum, siue corpori, siue animo habitum, siquando amissus fuerit, restituere. Quamobrem & apud Platonem & apud ueritatem scriptores illi legum contemnendi censentur, qui subito qua censura scelera perpetrata sint punienda, decernunt: Qua uero ratione homines ita oriantur, nutriantur, erudiantur, ut scelera perpetrare nolint, non prouident. Nemo igitur admiretur Platonem nostrũ firmissimæ sanitatis animi studiosum, tam in libris Legũ quàm de Republica diu per multa quæ uidentur leuia, & ad educandos pueros adolescentesque pertinent, accuratius diuersari. Sic enim decet diligentissimũ animorum medicum facere. eosque statim natos ita componere, ut uel quasi unà cum firma sanitate geniti uideantur, uel saltem ætate adolescente, sanitas animi pariter coalescat. Hinc itaque præcedens illa libri Legum primi secundique diligentia in omni musicæ ludique genere atque conuiuijs. Dum enim de autoris legum officio disputat, præcipuum eius, id est, circa pueros, & adolescentes studium, ante omnia iudicat declarandum. Vbi meminisse te uolo, quanta cautione ad potum uini iudicauerit accedendum, ut non liceat quotidie bibere, neque cuilibet, neque ad cuiusque libidinem, sed in solennibus duntaxat conuiuijs, & tunc quidem uiris & moderate, raro uero merum, sub arbitro tamen & iudice. Alioqui memineris & quantum probet, ut non liceat in castris militibus gustare uinum, neque in ciuitate seruis, neque magistratibus, neque gubernatoribus & iudicibus ipso iudicij tempore, neque uiris mox de rebus magnis deliberaturis, postremo neque uiro uel mulieri ea hora qua liberis operam dare constituunt. Hęc operæprecium fuerit diligenter commemorasse. Pergamus iam ad proprium libri tertij argumentũ. Cũ igitur lex ipsa ciuilitatis, id est disciplinę ciuilis forma sit, ciuilitas autẽ forma sit ciuitatis, haud abre de legibus tractaturus multa de ciuitatis ciuilitatisque initio disputat. Ambigit autẽ utrum genus humanum fuerit ab æterno nécne, similiterque de mundo. Et quod alicubi tempus nominat infinitum, haudquaquã sine principio proprie atque fine significat, sed nostris potius computationibus infinitum: ideóque dicit sæpe tempus inæstimabile potius quàm immensum. Atqui & in sexto similiter ambigens sententiam ita disiungit, Hominum generatio aut nunquam incepit, aut inæstimabili antè nos temporis longitudine cœpit. Inæstimabile uero forsan dicit, si quis non solum annos solares, sed etiam lunares, & dies & horas numerare contenderit. Satis autẽ Christiano fuerit philosophum mundi æternitatem non affirmasse. Sed quidnam de mille annorum millibus his Mosaici dicent? Forte Platonem Aegyptiorum more breuiusculos annos computauisse. At uero & de his, & de mundi illuuionibus opportunius agitur in Timæo. Iam uero ad ipsam materiam legum, id est, ciuitatem ciuilitatemque reuertamur. Quatuor ciuilitatis figuræ præcipue numerantur. Prima quidem statim post generis humani calamitatem in superstite quodam eius semine seruato, uel altissimorum montium beneficio, uel diuina potius prouidentia. Tunc enim probabile est filios nepotesque patrisfamiliàs imperio paruisse. Quod quidem imperium sola constat lege naturæ. Secunda figura inter familias plures iam inter se uel oppido, uel uallo quodam simili congregatas, congregatas in

tas inquam tum indigentia mutua, tum metu ferarum. Sed ab ipso cœtus huius exordio uerisimile est tot gubernandi formas, quot & domicilia extitisse, opinionibus inter se moribus que longe diuersas. Ob quam diuersitatem mutuis subortis iniurijs coacti sunt communes quosdam arbitros & iudices rectoresq; constituere. Vnde tertia iam orta est, ciuilis disciplinę figura, à præcedente uidelicet iniustitia ducens originem. Probabile uero est eiusmodi rectores urbis, communes præscripsisse ciuitati leges, postquã honestissimas quasq; domiciliorũ leges cõsiderauerunt, per easq; rei familiaris disciplinã ad disciplinã Reipublicæ trãstulerũt. Quarta deniq; figura est, in quodam gentiũ regno: ubi plures inter se urbes in eandem uoluntatem communemq; legem ita conueniunt, quemadmodum in urbem unam familiæ plures. Prima quidem figura extra urbem est, per leges singulas, natura, ratione, uoluntate consistens. Secunda uero iã in urbe, sed per singulas adhuc domiciliorum leges, indigentia quadam metuq; cõgregata. Tertia in ciuitate per leges iam communes, occasione iniustitiæ, iustitiam colens. Quarta ex pluribus ciuitatibus per eandem uoluntatem legemq; similem congregatur. Inter hæc admonentur poetæ ad canenda diuina: Vbi dicitur poetarum genus diuinum esse, agiq; deo. Admonentur quoq; autores legum, ut neque arduas neq; uiolentas ferant leges, sed leues, quoad fieri potest atq; suaues. Præterea exemplo quodam historico, principale prosequitur disputationis huius cõsilium, de præcipua condendarum legũ & optima ratione. Quæ quidem hinc maxime sumit exordium, si autor in his ferendis uniuersam quidem ciuium uirtutem spectet, maxime uero maximam omnium atq; ducem. Nemo uero dubitat uirtutes alias à prudentia tanquam inferiora mẽbra à capite duci. Hanc utiq; tam necessariam nobis esse quàm nobilem, ex eo confirmat, quòd omnes communi uoto id optant in primis, ut humana omnia pro sui desiderio succedant atq; gerantur: eũque cui ad uotum cuncta succedunt, beatissimum fore omnium arbitrantur. Plato uero contrà infert, miserrimum fore illum cuius cupiditates quotidie sequantur euentus, nisi tãta sit prudentia præditus, tantaq; per prudentiam animum moderatione regat, ut uera discernat bona, & quæ ratione secreuit neglectis alijs appetat. In his admonet non esse optandum uel orãdum ut omnia cupiditatem nostram sequantur, immo ut cupiditas rationem. Tangit & congruam filij ad patrem, patris ad deum comparationem. Cupit certe & precatur sibi puer euenire quàm plurima quasi bona, quæ pater interea ne accidant deprecatur tanquam mala. Similiter uana & noxia uota hominum cœlestis pater quotidie detestatur. Neq; refugium ad euitanda fallacia uota ullum nobis est, excepta prudentia. Huic ergo per ciuium animos propagandæ legifer in primis incũbet publicæ studens felicitati. Tanta enim prudentiæ perfectio est, ut & optanda doceat exoptare atq; comparare, & comparatis ea potissimum uti ratione qua prosint. In his autem felicitas ciuitatis tota cõsistit. Quemadmodum uero ciuitatem seruat prudentia, ita destruit imprudentia, quam nominat ignorantiam. Non ignorantiam inquam uel literarum proprie uel artis cuiusdam uel externorum quorundam à nobis aliorum, sed ignorantiam boni, ut alibi sæpe dicit atq; hic significat. Sed addit eam esse & priuatim & publice perniciosissimã ignorantiam, per quam quis nesciat ita suum animum temperare, ut rationis suæ tanquam reginæ legibus sensus quasi populus legitime educatus obediat: adeo ut non alia prosequatur & fugiat, nec alijs aliter gaudeat atq; doleat quàm rationis instituta præscribant. Quicunq; ignorantia eiusmodi occæcantur, etiam si ingeniosissimi atq; literatissimi sint, ignorãtes à Platone censentur. Qui uero temperati sunt, prudentes ab eo iudicantur atq; scientes, etiam si literas nesciant. Prohibet deinde magistratum illi tribui gubernandum qui propter incontinentiam gubernare se nesciat. Neq; confidit ciuitatem sub eo recte feliciterq; componi, in cuius animo ciuitas quædam est incomposita simul & misera. Quamuis autem septem numeret deinceps rationes quæ ad dignitatem imperandi cõducere apud plurimos iudicantur, scilicet, Paternitas, Nobilitas, Dominatio, Potentia, Senectus, Prudentia, Sors, tamen unicam ipse præ cæteris eligit, id est prudentiam, dicens hanc esse propriam dignitatis imperatorię rationem, scilicet, ut prudentiores ubique imperent, imprudentiores obtemperent. Quemadmodum & oculorum officium est ducere, pedum uero ministerium pergere. Item sicut in qualibet arte præsertim nauigatoria & militari & medicina, eius quidem qui plus intelligit, est præcipere, eius uero qui minus ea in re cognoscit, est exequi: ita & in arte ciuili, partim uniuscuiusq;, partim familiæ, partim ciuitatis gubernatrice, illi apprime omnes parere debent, qui præ cæteris quid potissimum humanæ saluti conducat intelligit. Lex ergo communem optans prudentiã, prouidebit, ut pręter puerilem eruditionem ad prudẽtiam cõferentem, munerum quoq; publicorum gradus pro ipsius prudentiæ gradibus ubique distribuantur. Ac ne imprudenter horum gubernacula committantur, sanciet ne mera & ingens imperandi autoritas concedatur: sed omnes quidem subijciet legibus, reges autem cum senatu coniunget, senatum cum consilio populari. Cauebit in primis ne unquam superba lasciuia cupiẽs plus posse quàm leges, dissensionem pariat & ruinam. Studebit ut totum ciuitatis corpus quoad fieri potest liberum sit, prudens & amicum. Liberum quidem, ut possit quilibet patriæ suæ consulere: prudens autem ut sciat: amicum rursus ut uelit. Meminerit tria hæc in ea ciuitate facilius conuenire, quæ inter unius ac populi potentiam obtinet medium, ut neq; unius se totam subdat imperantis arbitrio uel potentiæ paucorum, neq; quemlibet absq; delectu recipiat consultorẽ: sed plurimum quidem optimatum constet gubernatione, nõnihil quoq; habeat regij, nonnihil insuper popularis. Circumspiciet mores fortunasq; principum, quo perspiciat ciuitatũ regnorumq; exitium maxime omnium ex delitioso luxuriosoq; adolescentum uirorumq; uictu procedere. Quippe cum nemo ex huiusmodi uita uirtute præstans euadere possit, sed æger necessario fiat, fragilis, & inflatus, & cæcus. Mãdabit propterea temperantiam ab omnibus maxime coli, sanciens eos potissimum honorari, qui temperatissimi omnium iudicio cõprobentur. Neq; patietur fortitudinem ab ullo absq; temperantia possideri, quasi rem ciuitati ualde periculosam. Quin immo neq; multarum rerum peritiam absq; iustitia tanquam grauiter nocituram. Summatim uero in primo honoris gradu, dotes animi, si cum temperantia mixtę fuerint, collocabit, his corporis subijciet bona, bonis corporis simul & animi externa seruire mãdabit. Prohibebit quoq; nimiam libertatem, uetabit & nimiã seruitutẽ. Nã nimia quidẽ seruitus amicitiã, id est, & beneuolentiam populi erga principem, & charitatẽ erga patriã è medio tollit, adeo tollit ut leui de causa uel princeps, uel patria pereat. Libertas uero nimia lasciuiam primo parit: deinde contemptum legum, post hæc frequentes seditiones, & extremam denique seruitutem. Nemo uero miretur Platonem & hic, & sæpe alibi ludos, siue potius studia musicæ magni facere, quasi ad permutandos in utranq; partem mores tam publice quàm priuatim possint quàm plurimum. Nam ea tempestate & familiare omnibus & palàm frequentissimum erat huiusmodi studium: quod autem ab omnibus fit atq; continue, non minorem ferme in animum uim habet quàm aër in corpus. Præterea quæ apud medicos parum cautos habentur leuia, apud Platonem obseruantissimum humani generis medicum haud contemnenda censentur. Descendit post hæc ad superiorum epilogum. In quo epilogo posset quispiã clausulam illam, Si uero quicquam, & quæ sequuntur, ita forsitan legere, An uero quicquam contulerimus nécne? Quis redarguet? Cum inter nos omnia dicta fuerint? Sed ista tu uideris.

HAEC quidem ita se habeant. Ciuilis autem disciplinæ initium quódnam fuisse dicemus? An non hinc facilime ipsum quis optimeq; inspiciet? CLIN. Vndénam? ATHEN. Vnde ciuitatum quoq; incrementum & ad uirtutem & ad uitium licet inspicere. CLIN. Vnde dicis? ATHEN. Reor equidem à longitudine infinitateq; temporis, rerũq; in eo mutationibus. CLIN. Quo pacto id ais? ATH. Age dic, si habes, ex quo urbes ciuilesq; hominum institutiones cœperunt, quanta temporis præcesserit multitudo. CLIN. Nequaquam id facile. ATHEN. Infinitum utiq; hoc & impossibile cogitatu. CLIN. Sic est omnino. ATH. Nónne innumeræ in hoc tẽpore conditę sunt ciuitates, totidemq; destructę, quę omni ciuilis uitæ conditione passim usæ sint, factæq; modo maiores è minoribus, modo minores è maioribus, peiores quoq; ex melioribus, & contrà, ex peioribus meliores? CLIN. Necessarium id quidem est. ATHEN. Huius igitur mutationis causam excogitemus, si possumus. Fortassis enim primam uitæ ciuilis causam mutationemq; nobis ostendet. CLIN. Probe loqueris. Quare & te oportet quid hac de re sentias diligẽter exponere: & nos attente auscultare. ATHEN. Num igitur prisci sermones ueritatem aliquam habere uidentur? CLIN. Quinam? ATHEN. Multos uidelicet hominũ interitus ex diluuijs, morbis, alijsq; pestibus olim accidisse, ex quibus pauci homines superstites fuerint. CLIN. Valde id cuiq;

Initium ciuilis disciplinæ.

uerisimile. ATHEN. Age iam de multis unum hoc exitium quod illuuione factum est perspiciamus. CLIN. Quid in hoc cogitare nos iubes? ATHEN. Nempe eos qui cladem tunc euaserunt, montanos quosdã & pastores fuisse, in montium cacuminibus pauca semina ad propagandum genus hominũ conseruata. CLIN. Patet. ATHEN. Atqui necesse est eos & aliarum artium fuisse expertes, & auaritiæ contentionisq; studia inter ciues, cæterasq; aduersus alios astutias ignorasse. CLIN. Consentaneum id quidem. ATHEN. Ponamus etiam campestres, & maritimas urbes subito illo tempore perijsse. CLIN. Ponamus. ATHEN. Instrumenta igitur omnia & quæcunq; artium siue ad disciplinam ciuilem, siue ad facultatem aliam pertinentium, extabant inuenta, concidisse illis temporibus asseremus. Quomodo enim, ò uir optime, si hæc in sempiternum ita se ut modo habentia permansissent, nouum quicquam alicui esset inuentum? CLIN. Nempe quia innumerabilis quædam multitudo annorum ignorabatur ab illis. Mille autem anni uel duo milia intercessere ex quo quicquam dicitur, partim Dædalo, partim Orpheo, partim Palamedi inuentum. Sicut quæ ad musicam pertinent, Marsyæ, & Olympo: quę ad lyram, Amphioni attribuuntur: aliaq; alijs multa, ut ita dicam, heri & nudiustertius adinuenta. ATHEN. Vidésne, Clinia, prætermissum abs te esse amicum, qui uere heri fuit? CLIN. An Epimeniden dicis? ATHEN. Hunc equidem. Lõge enim hic nouarum rerum excogitatione omnibus apud uos excelluit, ò amice. Quod sanè uerbis olim Hesiodus diuinauit, re autẽ Epimenides ipse perfecit, ut uos asseritis. CLIN. Asserimus planè. ATHEN. Ex ea utiq; deuastatione magnam terribilemq; humanis in rebus desolationem accidisse tunc arbitramur. Fertilium agrorum magnitudinem desertam, cæterisq; animalibus corruptis uix boum caprarumq; genus & illud quidem rarum relictum fuisse, quibus pascendis tunc homines uitam agebant. CLIN. Cui dubium? ATHEN. Ciuitatis uero & disciplinæ ciuilis & legum de quibus præsens à nobis sermo habetur, nunquid memoriam quidem ullam, ut ita loquar, fuisse putamus? CLIN. Nullam prorsus. ATHEN. An non ex illis ita dispositis nobis hæc omnia prouenerunt, ciuitates, disciplinæq; ciuiles, artes, leges, & uitiorum atq; uirtutis non parua copia? CLIN. Quo pacto id ais? ATHEN. Nunquid arbitramur, ò uir mirifice, eos homines cum multorum quæ inter ciues honesta habentur uel turpia, ignari essent, summos uel in uirtute, uel in uitio extitisse? CLIN. Probe dixisti, & quod uis intelligimus. ATHEN. Tempore igitur progrediente, ac genere hominum multiplicato, ad eum quem nũc uidemus habitum, prouecta omnia sunt. CLIN. Recte admodum. ATHEN. Neque tamen subito ut uerisimile est, sed paulatim longoq; in tẽpore. CLIN. Valde sic decet. ATHEN. In campos enim ex cacuminibus montium recens formido descendere prohibebat. CLIN. Certe. ATHEN. Nónne & propter paucitatem illis temporibus mutuo inter se aspectu congratulabantur, præsertim cum neque terra, neq; mari transitus ad alios facilis fuerit, omnibus ferme ad transitum instrumentis deletis una cum artibus? Quapropter inuicem conuenire nõ poterant. Ferrum nãq; & æs & metalla omnia confusa perierant, ut inueniri & in lucem erui non possent: unde & lignorum fabri non erant. Nam & si aliquod instrumentum relictum quandoq; in montibus superfuerit, cito tamen contritum euanuit: nec alia fieri poterant, antequam ars metallica hominibus iterum inueniretur. CLIN. Quo enim pacto aliter fieri potuisset? ATHEN. Quot autem generationibus postea id factum esse putamus? CLI. Profecto multis. ATHEN. Igitur artes quæcunq; ferro utuntur & ære cæterisq; huiusmodi omnibus, eodem tempore, imò etiam maiore ignorantiæ tenebris obsitæ ignorabantur. CLIN. Certum id est. ATHEN. Quinetiam neq; seditio illo tempore, neq; bellum erat. CLIN. Qua ratione? ATHEN. Primo quòd propter desolationem ardenti se inuicem beneuolentia complectebantur. Deinde quòd cibus bellum non concitabat: Pascuorum enim nulla erat inopia, nisi fortè quibusdam paucis ab initio. Pascuis autem plurimum illis temporibus uitã agebant. Lactis item & carnium copia non deerat. Ac uenatio facile alimenta, nec illa quidem mala suppeditabat. uestitus preterea, stramentorum, habitaculorum, uasculorumq; tam igneorum, quàm non igneorum copiam habebant. Artes quippe fingendi atq; texendi ferro non indigent, quibus hæc omnia dei nutu consequimur, ut si quando homines in talem calamitatem deciderint, propagare genus humanũ possint. Hac de causa non ualde inopes erant, neq; inopia cõpellebantur ad bella. Diuites etiam fieri minime poterant, quum neq; aurum, neq; argentum haberent. in quocunq; uero hominum cœtu, nec inopia, neq; diuitiæ sunt, huic iustissimi mores aderunt. Neq; enim ibi contumelia, neq; iniuria locum habet. Aemulatio quoque & inuidia procul abest. His igitur de causis boni erant, ac maxime propter simplicitatem. Quæcunq; enim audiebant honesta esse uel turpia, propter simplicitatem credentes esse uera, monitis obtemperabant. Nec ullus propter sapientiæ opinionẽ, ut modo fit, de mẽdacio suspicabatur, sed quę de dijs & hominibus dicebãtur uera putantes, quiete ad hæc uitam suam instituebant. Quamobrem tales erant omnino, quales paulo antè narrauimus. CLIN. Ego quidem & hic tibi in his consentimus. ATHEN. Diximus porrò generationes multas ita uiuentes, tam illis qui ante diluuium fuerunt, quàm hodiernis hominibus minorem peritiam habuisse, cum cæterarum artium, tum bellicarum quæ terra uel mari hodie exercentur: ludicrorum quoq; & seditionum quæ in ciuitate & uerbis & operibus sedulo contendunt ad iniuriam alijs inferendam. Simpliciores autem fuisse & fortiores, ac simul modestiores, & in omnibus iustiores. Horum uero causam iam diximus. CLIN. Recte loqueris. ATHEN. Dicta igitur ita hæc nobis sint, & quæ sequũtur idcirco exponantur omnia, ut intelligamus cur illis opus legibus fuerit, & quis leges eis condiderit. CLIN. Probe dixisti. ATHEN. An igitur illi nec legumlatoribus indigebant, nequedum illis temporibus id fieri consueuerat? Literas enim nondum habebant illius temporis homines, sed consuetudinem & mores maiorum sequentes uiuebant. CLIN. Verisimile est. Sed ciuilis disciplinæ quis modus fuit? ATHENI. Hic. CLINI. Quis? ATHENIEN. Omnes mihi uidentur disciplinam uiuendi ciuilem illius temporis imperium appellare, quod etiam nũc multis in locis & apud Græcos, & apud Barbaros uiget, quod quidem in habitatione Cyclopum extitisse, ita testatur Homerus: Ad consultandum nunquam coëunt publice, nec exercenda iudicia: sed in altis montibus caua antra inhabitant, spretisq;

tisq; publicis priuatim quiq; uxoribus filijsq; dant iura. CLIN. Iucundus hic poëta uobis fuisse uidetur. Atqui & alia nonnulla ipsius uidimus, ualde illa quidem urbana, non multa tamen. Nos quippe Cretenses alieno poëmate parũ utimur. MEG. Nos autem utimur. Videturq; nobis poëtas huiusmodi superasse, quamuis non Laconicam, sed Ionicam uitam potius ubiq; doceat. Bene autem uerbis hic tuis attestari uidetur, quum antiquitatem hominum per fabulas ad syluestrem uiuẽdi modũ reduxerit. ATH. Attestatur nimirum. Quapropter testimonio illius inducti credamus gubernationes huiusmodi aliquando fieri. MEG. Recte. ATHEN. Nónne gubernationes hæ fiunt ex hominibus ipsis qui per habitationes singulas, singulaq; genera propter egestatẽ ex uastationibus factam dispersi uiuunt? in quibus semper antiquior dominatur, ex eo quòd principium ex patre matréque sumpserunt: quos quidem quasi aues secuti gregem unum cõficiunt, patris uoluntate pro lege utentes, & regno omnium iustissime gubernati. MEG. Ita prorsus. ATHEN. Postea uero cõmuniter pluresq; confluentes maiores ciuitates constituunt, atq; ad agriculturas primum in montiũ radicibus cõuersi ex sepibus ambitus quasi muros urbium ferarum causa condunt, unam domum amplam communemq; condentes. MEG. Verisimile id quidem uidetur. ATHEN. Quid autem hoc? nónne etiam uerisimile? MEG. Quidnam? ATH. Cũ habitationes hæ maiores è minoribus primisq; sunt factæ, adesse paruarum singulas, quarum unaquæq; adducat seniorẽ principem propriosq; mores, ex eo quòd seorsum uixerint, et idcirco alios ab alijs parentibus educatoribusq; mores susceperint, quibus assuefacti sunt singuli ad deos colendos, seq; ipsos curandos, modestiores quidem à modestis, à fortioribus fortiores, & in cæteris omnibus prout singuli filios aut nepotes erudierunt, quorum ritus quasi leges proprias ad maiorem habitationem ferunt. MEG. Quid prohibet? ATHEN. Atqui necesse est leges suas cuiq; in primis placere, aliorum uero leges loco secundo. MEG. Ita est. ATHEN. Sed uidemur iam in ipsa quasi legum incunabula & exordium inscij ingressi. MEG. Vtiq;. ATHEN. Post hęc necesse est, ut qui conueniunt, aliquos ex seipsis communiter eligant, qui omnium instituta nouerint, & quę maxime ex his probauerint, ad cõmunes quosdam populi duces quasi reges deferant. Earum uero legũm quæ comprobatæ fuerint, ipsi latores nominabuntur: constituentesq; optimatum gubernationem ex imperijs, aut regnum aliquod, in hac ciuilis disciplinæ mutatione cõueniunt. MEG. Ita certe conuenienti successione continget. ATHEN. Tertiam itaq; disciplinæ ciuilis figuram iam dicamus, in qua species omnes & affectus rerumpublicarum & ciuitatum reperiuntur. MEG. Quæ nam ista est? ATHE. Ea certe est, quam Homerus post secũdam tertio factam ita significauit. Dardaniam uero tunc terram ille ædificauit. Nondum enim sacra Ilij mœnia erecta in campis stabant, multarum gentiũ ciuitas. Sed ad radices montis Idæ fontifluæ habitabant. Profecto carmina hæc & superiora illa de Cyclopibus diuinitus & secundum naturam ipsam cõscripta sunt. Diuinum enim poëtarum genus est: dijs agitur, & sacros concinit hymnos. Vnde uera passim cum musis atque gratijs tangere solent. MEGIL. Summopere. ATHEN. Præstantem igitur fabulam prosequamur. Fortè enim aliquid ex ea patebit ex ijs quæ uolumus. An non sic oportet? MEGIL. Sic prorsus. ATHEN. Conditum igitur ex altioribus locis in magno pulchroq; campo Ilium accepimus, in colle quodam non alto, quò multi desuper ex Ida fluuij defluebant. MEGIL. Sic traditum est. ATHEN. An non longo post diluuium tempore id factum putamus? MEGIL. Quis non ita putarit? ATHEN. Magna igitur eos deuastationis illius cepisse uidetur obliuio, quando iuxta multos fluuios, & ab altioribus locis fluentes urbem cõdiderunt, seq; ipsos collibus exiguis credidere. Vnde perspicuum est multis seculis eos post illuuionis uastitatem fuisse. Alię præterea multæ urbes, iam tunc longius propagato genere hominum colebantur. MEGIL. Quid ni? ATENIEN. Quæ scilicet & aduersus Ilion militarunt. Atq; per mare forsan, quasi iam omnes eo intrepide uterentur. MEGIL. Apparet. ATHEN. Decennio autem Achiui Troiam oppugnãtes euerterunt. MEGIL. Plane. ATHEN. In eo igitur decennio quo Troia obsidebatur, multa mala domi obsidentibus Achiuis propter seditiones iuuenum acciderunt, qui nec honeste, nec iuste in sua redeuntes milites recepere, sed ita ut multi morte, multi exilio afficerẽtur. Qui rursus expulsi deducti sunt, Dori pro Achiuis mutato nomine appellati, propter Dorieum quendam à quo exules congregati & restituti fuerunt. Atque hæc omnia uos, ò Lacedæmonij, hinc narratis. MEGIL. Proculdubio. ATHENIEN. Cum sermo nobis de legibus institutus esset, in disputationem de musica & ebrietate digressi sumus. Nunc tandem quasi diuinitus ad idem nobis oratio reuoluta est, nobisq; quodammodo ansas præbuit. Ad eam enim ciuilem disciplinam delapsa est, quam & Lacedæmone, & in Creta recte quasi fraternis legibus institutam asseritis. Tantum uero ex hac orationis digressione lucrati sumus, ut dum per disciplinas ciuiles urbiumq; habitationes transueheremur, primam & secundam & tertiam ciuitatem perspexerimus, alteram ab altera in tractu quodam longissimo temporis, ut nostra fert opinio, dependentes. Nunc uero quarta hæc nobis ciuitas uenit, aut si uultis quartum hoc hominum genus, quod & quandoque alicubi habitabit, & nunc iam habitat. Ex quibus omnibus si intelligere potuerimus, quid bene uel contrà in habitatione sit institutum, & quæ nam leges ipsorum conseruant ea quæ conseruantur, & quæ corrupta corrumpunt, & qualis institutionum ciuilium commutatio beatam, ò Megille & Clinia, efficit ciuitatem, satis nobis factum putabimus. Hæc omnia inquam, rursus tanquam ab initio nobis tractanda sunt, nisi fortè aliquo pacto quæ dicta sunt, respuamus. MEGIL. Siquis nobis hospes deus polliceretur: si disputationem de latione legum rursus aggrediamur, neque pauciora, neq; peiora his quæ dicta sunt, audituros esse: longum ipse hac de causa iter facerem, & breuis mihi hæc dies uideretur, quamuis ab æstiuali solstitio ad hyemalia, dies modo uertatur. ATHEN. Considerãda igitur ista uidentur? MEGIL. Maxime. ATHEN. Illa deniq; tempora cogitatione complectamur, in quibus Lacedæmon, Argi, Messeneq;, et eis cõiuncta omnia maioribus uestris Megille subiecta fuerũt. Tunc enim illud ipsis, ut dici solet in fabula, placuit, ut tripartito exercitu diuiso, urbes tres habitarent, Argos, Messenen, Lacedæmonem. MEGIL. Sic factum. ATHEN. Et Argorum quidem rex Temenus factus est, Messenes uero Cres-

Vnde Dori.

 phontes,

phontes, Lacedæmonis autẽ Eurysthenes simul atque Procles. MEGIL. Sicutique. ATHENIEN. Coniurarunt item omnes eum hostem futurum, qui cuiusquam ipsorum regnum deuastare aggrederetur. MEGIL. Plane. ATHEN. Dic uero per Iouem, nunquid regnum uel principatus quispiã deponantur, uel depositi quandoque ab alijs sint, quàm à seipsis? An paulo antè cum in hunc sermonem incideremus, id ita esse putabamus, nunc autẽ obliti omnino sumus? MEG. Minime. ATHEN. Nónne idem magis nunc cõfirmabimus? ab historia enim rerum gestarum in quam incidimus, ad hoc affirmandum admonemur. Quare non circa uanum aliquid orationem reuoluemus, cum rem gestam ac ueram dicamus. Facta uero hæc sunt. Tria regna, & tres gubernatæ regno ciuitates legibus cõmuniter de imperando parendoque positis iurarunt inuicẽ. reges quidem ne genere ac tempore progrediente uiolentius regnarent: populi autem si reges iusiurandum conseruarent, ne unquam regno deponerent, immo uero defenderent si quis unquam aggrederetur. Reges quoque regibus & populis, atque etiam populi populis & regibus, se ad mutuo propulsandas illatas iniurias iuramento obstrinxerunt. Nónne ita? MEG. Ita prorsus. ATHEN. Quod autem in constituenda disciplina ciuili maximum est, id siue reges, siue alij, leges tulerint, tribus illis ciuitatibus adfuit. MEGIL. Quid illud? ATHEN. Vt duæ simul contra unam insurgerent, quæ positas leges transgrederetur. MEGIL. Manifestum id quidem. ATHEN. Illud etiam legislatoribus multi præcipiunt, ut leges huiusmodi ferant, quales multitudo & populus libenter suscipiant, perinde ac siquis gymnasij magistris medicisue præciperet, ut cum uoluptate corpora curent, eisque iucunde medeantur. MEGIL. Sic omnino. ATHENIEN. Pulchre tamen sæpenumero habet, si quis parua cum molestia bonam habitudinem & sanitatem corporibus reddat. MEGIL. Quid ni? ATHEN. Hoc præterea ipsis aderat non paruum ad ferẽdarum legum facilitatem. MEGIL. Quidnam? ATHEN. Non erat illarum legum latoribus bonorum æqualitatem efficientibus maxima illa difficultas, quæ conuenientibus in unam legem ciuitatibus multis solet accidere, si agrorũ quærant possessionem turbare, & nouas tabulas introducere, quoniam uideant non satis posse absque his æqualitatem fieri. Nam aduersus eum qui mouere ex his aliquid tentat, omnes reclamant, ne moueat non mouẽda. Agros quippe diuidenti, & nouas tabulas introducenti aperte omnes maledicũt, ut quisque quò se uertat ignoret. Doris autem hæc difficultas turbatioque non fuit. Nam agros abunde sine controuersia possidebant, debitaque ipsis æris alieni iam olim conflata & magna non erant. MEGIL. Vera narras. ATHENIEN. Quónam igitur optimi uiri ita male constitutio illa & legislatio ipsis abiuit? MEG. Quo id pacto? Quidue culpas? ATHEN. Quòd ex tribus ciuitatum constitutionibus, duæ cito & disciplinam ciuilem & leges perdiderunt, & uestra ciuitas una relicta est. MEG. Haud facile est quod interrogas. ATHEN. Atqui opus est ut id modo considerantes, differentesque de legibus senili quodam modestóque ioco, iter hoc, quemadmodum à principio diximus, sine molestia conficiamus. MEGIL. Proculdubio faciendum est ut dicis. ATHEN. An igitur pulchriorem de legibus considerationem habere possumus, quàm de his legibus quæ ciuitates huiusmodi exornarunt? aut etiam ciuitates ullas institutionésque honestiores ac maiores his cogitare? MEG. Non facile quispiam his alias anteponat. ATH. Nemo autem ambiget quin illi ita coniuncti nõ Peleponnesum tantum, uerumetiam uniuersam Græciam, si Barbarus quispiam iniuriam intentaret, defendere posse crediderint, Troianorũ exemplo excitus, qui Assyriorum potentia freti, quæ à Nino traxit originem, bellum contra seipsos cõcitarunt. Erat enim adhuc principatus illius non contemnenda potentia. Quare quemadmodum nunc regem nos magnum formidamus, ita gentium illarum conspirantium in unum potentiã tunc omnes expauescebant. Magnam uero his inuidiam secunda Troiæ euersio cõflauit. Assyriorũ enim principatus particula quædam, Troiæ potentia fuit. Aduersus igitur eam potentiã in tres diuisus ciuitates exercitus à fratribus, Herculis filijs tunc regnãtibus optime atque ornatissime habere uidebatur, & multo melius instructus, quàm ille ipse qui Troiam obsedit. Primum enim Heraclidas principes excellentiores quàm Pelopidas habere se arbitrabantur: deinde hunc exercitum illi qui Troiam petijt, uirtute præstare. Hos enim uicisse, illos ab istis fuisse superatos, à Doris Achiuos. Nónne sic illos cogitasse, eaque de causa sic se preparasse credimus? MEG. Omnino. ATHEN. Verisimile igitur illos firmam quoque constitutionẽ hanc suam fore putasse, longumque tempus duraturã, præsertim quia multa pericula & labores unà subierũt, & à fratribus regibus gubernabantur. Necnon multis usi fuerant uatibus, tum alijs, tum Apolline Delphico. MEG. Verisimile admodum. ATH. Hæc uero quæ maxima fore existimabantur, breui tunc, ut uidetur, euanuerunt, præter paruam, ut modo diximus, partem, quæ uestram habitat regionem. Hæc nunquam ad hunc usque diem bello contra duas partes suscepto quieuit. Nã si facta tunc constitutio concors mansisset, inuicta profecto bello fuisset. MEG. Quid ni? ATHEN. Quomodo igitur & qua ratione dissoluta est? Nónne consideratione dignum apparet, quæ nam fortuna tantã ac talem constitutionem euertit? MEG. Nunquam profecto aliud cõsiderans quispiã uel leges uel respublicas alias intelligere poterit, quibus pulchræ magnæque res seruẽtur, uel contrà perdantur, si ista neglexerit. ATHEN. Feliciter ergo in hanc tam accommodam consideratione̴ incidisse uidemur. MEG. Summopere. ATHEN. Nunquid ergo noster nos error omnes latet, & in præsentia maxime, dum putamus singularem quãdam perspexisse rem, & quam mirabiles euentus sequentur, siquis bene illa uti modo debito nõ ignorabit? Nos autem modo neque recte forsan, neque secundum naturã de hoc ipso sentimus: Et alij omnes in omnibus errant, quibus de similiter cogitant. MEG. Quid ais? Et qua de re istud maxime dicis? ATHEN. Ipse me, ò bone uir, nunc certe risi. Cum enim illum exercitum, de quo modo sermo habitus est, cõsiderassem, egregius profecto atque mirãdus mihi uisus est, & præclara quædam facinora Grecis designaturus, siquis tunc ipso bene usus fuisset. MEG. An non prudenter & tu cuncta dixisti; & nos probe laudauimus? ATHEN. Fortasse. puto tamẽ omnes qui magnum aliquid & ingenti potentia præditum uiderint, statim sic affici, ut opinentur, si sciret qui ipsum possidet, tãta re talique uti, multis præclarisque inde rebus gestis felicem fore. MEG. Nónne & hoc rectum? uel quomodo dicis? ATHEN. Considera iam quorsum respi

ſum reſpiciens, qui ſic laudat ſingula, recte dicat. Ac primum de quo dicebamus. quo pacto ſi recte ſciuiſſent exercitum ordinare qui tunc præfuerunt, feliciter uſi occaſione fuiſſent: nónne ſi tutiorem illo tẽpore conſtituiſſent, ſemper ſeruaſſent, ita ut & ipſi liberi eſſent, & alios quos uellent, ſubiugarent: atq; omnino & ipſi & eorum poſteri tam apud Græcos quàm apud Barbaros, quicquid cuperent, conſequerentur? An non omnia huius gratia cupiebãt? MEG. Imo etiam ualde. ATHEN. Quicunq; igitur cum diuitias ingẽtes perſpexerit, aut honores generis excellentes, aut aliquid eiuſmodi, eadem ipſa dixerit, ad hoc reſpiciens dicet, quaſi per hoc ipſi futura ſint omnia quæ deſiderat, uel plurima atque potiſsima. MEG. Ita uidetur. ATHEN. Vna certe omnium hominum cõmunis quædam cupiditas eſt, quam præſens ſermo ſignificauit. MEG. Quæ nam? ATHEN. Vt ſecundum animi ſui deſiderium omnia, uel ſaltem humana gerantur. MEG. Cui dubium? ATHEN. Quando omnes ſemper hoc uolumus, et in pueritia & adulta ætate & ſenio, ſedulo id proculdubio habere precamur. MEG. Vtiq;. ATHEN. Amicis etiã hæc precamur, quæ ipſi quoque ſibi precarentur. MEG. Et hoc. ATHENIEN. Amicus autem filius patri, cum puer ſit, uiro. MEG. Profecto. ATHEN. Atqui eorum quæ puer contingere ſibi precatur, multa pater ne accidant, deprecatur. MEG. An id fieri dicis, quando iuuenis eſt & amens filius qui precatur? ATHEN. Immo etiam quando pater ſiue ſenex, ſiue admodum iuuenis, cum nec honeſtorum neq; iuſtorum quicquam cognoſcat, ſic affectus ut Theſeus erga infelicem Hippolytũ, impenſius imprecatur, filius autem cognoſcit, putáſne tunc filium cum patre eadem oraturum? MEG. Intelligo quod dicis. Dicere enim mihi uideris, non eſſe precãdum conandũq; ut uoluntatem noſtram cuncta ſequantur, ſed ut prudentiam noſtram uoluntas. Idq; tam ciuitati quàm ſingulis, precibus petendum, ſtudendumq; ut mentem habeant. ATHEN. Idq; prorſus inquam. Quinetiam quòd ciuilis uir legumq; lator ad hæc ſemper reſpiciens leges ferre debet, & ipſe recordatus ſum, & uos nunc recordari uolo. Nempe uos in diſputationis principio dicebatis, probum legumlatorem ad bellum omnia referre debere. Ego autem dicebã, ad unam ſolummodo uirtutem, cũ tamen ſint quatuor, id reſpicere: reſpiciendumq; non ad unam tantum, ſed omnes: maxime uero ad primam, quæ & cæterarum omniũ dux eſt. hæc uero prudentia eſt, & intellectus, & opinio, unà cum amore & cupiditate iſta ſequente. Eòdem iam oratio noſtra reuertitur. Et ego qui tunc ea dicebam, eadem nunc etiã dico, ſiue ioco uultis, ſiue ſerio. Aſſero equidem non eſſe tutum, uoto uti, & uoto potiri, ſi mentem non habeas, ſed contraria eorum euenire quæ petis, ſatius eſſe. Si ſerio dicta hæc exiſtimare uultis, exiſtimate. Spero enim nunc uobis perſuadere quod paulo antè propoſuimus: perditionis regum, totiúſque conſtitutionis illius diſſoluendæ cauſam non timiditatem fuiſſe, nec rei militaris ignorantiam ſeu principum ſiue ſubditorum, ſed uniuerſam reliquã prauitatem, & præſertim circa humanarum rerum maximam ignorantiam. Quod hæc tunc ita contigerint, & nunc ſicubi fiant, aut futura quandoque ſint, non aliter eueniant, ſi uultis conabor, ut ratio deinceps oſtendet, adinuenire, uobiſque tanquam amicis, pro uiribus explanare. CLIN. Verbis te hoſpes laudare moleſtum, re autem ualde laudabimus, ultro quæ dicas audiendo, qua in re liberalis uerusq; laudator uel maxime perſpicuus ſit. ATHENIEN. Optime tu quidem Clinia. Quare quod ais efficiamus. CLIN. Erit ita, ſi deus uoluerit. Tu modo dic. ATHEN. Cenſemus ergo, per ſequentem diſputationis huius uiam deinceps progredientes, maxima tunc ignorantia potentiã illam fuiſſe perditam, ſimileſque rerum euentus, & nunc eadem ex cauſa proficiſci. Quapropter ſi hoc ita ſe habet, legislator conari debet prudentiam, quoad fieri poteſt, ciuibus dare, ignorantiam quàm maxime auferre. CLIN. Manifeſtum id quidem. ATHEN. Quæ nam igitur maxima inſcitia iure dicetur? Cõſiderate ſi mihi aſſentimini. Ego enim hanc cenſeo. CLIN. Quam? ATHENIEN. Quando aliquis quod honeſtum ſibi aut bonum uidetur, non amet, ſed oderit: quod autem malum atque iniuſtum, id diligat atque amplectatur: hanc uoluptatis doloriſque diſſenſionem aduerſus eam quæ rationem ſequitur opinionem, extremam eſſe inſcitiam aſſero. quam etiam maximam dico, quia in multitudine animi eſt. Quod enim in eo doloribus uoluptatibúſque mancipatum eſt, quaſi plebs ciuitatis eſt atque multitudo. Quando igitur ſcientiæ, uel opinioni, uel rationi quæ natura dominantur, animus aduerſatur, hoc ego ignorantiam appello: & ciuitatis quidem, quando principibus legibúſque multitudo non paret: & unius etiam uiri, quando licet bonæ in animo rationes ſint, nihilo tamẽ magis ſecundum ipſas agitur, ſed cõtrà omnia peraguntur. Has equidem ignorantias pernicioſiſsimas eſſe aſſero ciuitatis, cuiuslibetq; ciuis, nõ autem opificum ignorantias, ſi modo quod dico hoſpites intelligitis. CL. Et intelligimus, ò amice, hęc, & concedimus. ATHE. Hoc itaque ratum habeatur, quòd ciuibus qui hoc modo ignorant, nihil ad principatũ pertinens committendum ſit: immo uero ut ignorãtes, improbandi, etiam ſi acutiſsimi & diſertiſsimi ſint, & quæ ad ornamentũ & acumen ingenij ſpectant, cuncta complexi. Qui uero contrà affecti ſunt, ſapientes habendi etiam ſi neq; literas, ut dicitur, nouerint, neq; natare ſciant. Magiſtratus quoq; iſtis quaſi prudentibus committendi. Quomodo enim, ò amici, uel minima prudentiæ ſpecies ſine conſenſu conſiſtere poterit? CLIN. Nullo modo. ATHEN. At uero pulcherrimus maximusq; conſenſuum omniũ, maxima iure ſapientia eſſe dicetur. Cuius quidem particeps ſit neceſſe eſt qui ſecũdum rationem uiuere debet. Quiſquis autem expers eſt, & ſuæ domus euerſor, & ciuitatis nunquam ſeruator, ſed contrà omnino ad hęc ſemper ignarus eſſe uidebitur. Hæc igitur, ut paulo antè diximus, ita ſe habeant. CL. Ita prorſus. ATHEN. Imperantes uero & parentes nónne in ciuitatibus eſſe debent? CLIN. Vtiq;. ATHE. Eſto. rationes autẽ pro dignitate imperãdi parendiq;, tam in ciuitatibus ſeu magnis ſeu paruis, quàm priuatim in domibus ſimiliter quales et quot ſunt? Nónne prima dignitatis recta ratio erit, ut pater ac mater, & ſimpliciter genitores ubique natis imperent? CLIN. Maxime. ATHE. Secunda, ut ignobilibus generoſi? Tertia, ut iunioribus ſeniores? CL. Et hoc. ATHEN. Quarta, ut domini ſeruis? CLIN. Proculdubio. ATHEN. Quinta, ut potentiores dominẽtur, imbecilliores ſeruiant? CL. Principatum modo dixiſti admodum neceſſariũ. ATH. Imò uero qui plurimus, et ſecundũ naturã, ut Thebanus Pindarus ait, in omnibus animalibus reperitur. Maxima uero dignitas

[Margin notes:]
Non precandum ut uolũtatẽ noſtram cũcta ſequantur, ſed ut prudentiam noſtram uoluntas.

Quæ maxima inſcitia ciuium.

Prouerbiũ.

Septem dignitates imperandi.

gnitas sexto collocanda est, qua ignorantes quidem sequi iubentur, prudentes autem ducere atque dominari. Quod ego quidem imperium, ô sapientissime Pindare, non præter naturam, sed secundum naturam legis & sponte susceptum, non uiolenter fieri affirmarem. CLIN. Probe dictum. ATHEN. Septimum principatum ad sortem aliquam producamus, eum dei gratia & felicitate quadam obtingere asserentes: & iustissimum esse ducamus, ut is quem sors delegerit, imperet: ille uero quem repulerit, pareat. CLIN. Vera narras. ATHENIEN. Dicemus ergo ioco quodam ad aliquem eorum qui facile ferendarum legum munus aggrediuntur. An uides, ô legumlator, quot circa imperantes dignitates expendendæ: & quomodo inter se oppositæ sint: Profecto nunc fontem aliquem seditionum inuenimus, à quo tibi est cauendum. Primum nobiscum diligenter cõsidera, quidnam & quomodo præter hæc male agẽtes isti apud Argos Messenamq; reges seipsos simul & Grecorum potentiam, quæ tunc mira erat, euerterunt. Nónne quia rectissime dictum ab Hesiodo ignorarunt, Dimidium nonnunquã plus esse quàm totum: Quando uidelicet totum comprahendere noxium est, dimidiũ uero moderate se habet, tunc sane moderatum immoderato plus esse cẽsuit, utpote deteriore melius. CLIN. Rectissime. ATHENIEN. Vtrum regibus hoc perniciosum esse prius, quàm plebi credamus: CLIN. Probabile est regum maxime hũc morbum esse, qui superbe propter delicias uiuunt. ATHEN. Perspicuum igitur hoc primum reges eos habuisse, quòd plus quàm leges contenderent posse uoluerunt, nec in eo cõcorditer permanserunt, quòd uerbis & iureiurando laudauerant. Verum dissensio, ut uobis uidetur, quæ cum maxima ignorantia sit, sapientia tamen apparet, ea omnia propter errorem & ruditatem acerbam, euertit. CLIN. Videtur. ATHEN. Quid igitur hoc de morbo timentem legislatorẽ oportuit cauisse: An per deos neque sapientiæ laudem habet nunc huius agnitio, neque difficile dictu: Siquis autem id tunc præuidisset, certe is nobis sapientior extitisset. MEGIL. Quid illud dicis: ATHEN. Licet nunc Megille quod olim à uobis factum sit animaduertere, atque inde rem ipsam cognoscere, faciliusq; ita quod tunc fieri potuit, dicere. MEG. Dic planius. ATHEN. Ita certe apertissimum fiet. MEG. Quónam pacto: ATHEN. Siquis minoribus potentiam maiorem neglecta mediocritate, nauibus uela, cibum corporibus, animis principatum committet, omnia peruertentur. Nam supra modum elata lasciuiunt: & alia quidem in morbos incidunt, alia in iniuriam elatioris lasciuiæ filiam. Quid itaque dicimus: Nónne hoc: quòd nullum prorsus ingenium humanum sit, quod si & iuuenile, & nemini subiectum existat, ita ferre potentiam maximã possit, ut ne mente amentia morbo maximo referta, in proximorum etiam amicorum inuidiam incurrat: quod cum accidit, animum statim perdit, & omnem eius uim obscurat. Hoc autem cauere mediocritatis ipsius obseruatione, excellentium legumlatorum opus. Quod igitur tunc factum, facile modo perspectu est, hoc esse uidetur. MEG. Quidnam: ATHEN. Deus quispiam ut arbitror uestri curam habuit, qui cum futura præsciret, geminam uobis ex unica regum generationem constituit, atq; ita ad mediocritatem magis contraxit. Præterea natura quædam humana uiribus diuinis coniuncta tumentem uestrum perspiciens principatum, moderatas uires eorum qui in iudiciali foro uersantur, superbæ nobilitatis potentiæ iunxit, uiginti & octo senum sententia, in rebus maximis regum potentiæ adæquata. Ad hæc tertius seruator affuit, qui luxuriantem adhuc & frementem considerans principatum, Ephororum censura proxime ad potentiam sorte electam conducta quasi frenum ipsi immisit. Hac igitur ratione regnum uestrũ, ex quibus decebat compositum, & moderate constitutum, & ipsum quidem seruatum est, & salutis aliorum causa fuit. Quoniã Temeno & Cresiphonte cæterisq; qui leges eis condiderunt, quicunq; fuerint, nec factio quidem ipsa Aristodemi seruata fuisset. Neq; enim satis erant ferendarũ legum periti. Quoniam si fuissent, nunquam iuuenilem animum accepto principatu unde tyrãnis fieri poterat, iureiurando cohibituros existimassent. Nunc autem deus ostendit, qualem oportebat oporteteq; potissimũ constitui principatum. Quod quidem à nobis intelligi postquam factum est, ut dixi antea, nihil mirũ. Non enim arduum est uidere, si exemplo commonearis. At siquis id tunc prospexisset, moderaríque principatus & unum ex tribus perficere potuisset, magnificas omnes eorum cogitationes seruasset, nec Persica classis, nec alia ulla unquam contemptis nobis ut nulla re dignis, in Græciam nauigasset. CLIN. Vera narras. ATHEN. Turpiter ergo illis repugnarunt, ô Clinia. Turpiter autem dico, non quia qui tunc terra mariq; uicerunt minus quàm deceret fortiter pugnando se gesserint: sed turpe illud inquam, quòd una de tribus illis ciuitatibus pro Græcia decertauit: duæ autem ita deprauatæ fuerunt, ut altera Lacedæmonẽ quoq; ne succurreret, prohiberet, non paruo ipsi bello illato: altera Argiuorum quamuis prima illis distributionis temporibus in Græcia esset, tamen ad depellendum Barbarum accersita, nec orantes audire uoluit, neque defendit. Multa referre possem quæ ea tempestate in Græcia facta, ut turpia possunt accusari. Neq; qui Græciam se defendisse dicunt, uere dicunt. Nisi enim Atheniensium Lacedæmoniorumq; commune consilium atq; potẽtia imminentem seruitutem propulisset, ferme iam omnia confusa essent, & Græca cum Græcis inuicem, cum Græcis item Barbara, Græcaq; cũ Barbaris. Quemadmodum Græca illa quæ nunc Persarum tyrannidi subiecta sunt, sine ordine ullo confusa sunt inuicem, ac male etiam dissipata. Hæc habemus, ô Clinia & Megille, quæ tam priscis uiris ciuilibus legumq; latoribus, quàm iunioribus opponamus, ut causas eorum rimantes, quid præter hæc aliud fuerit agendum inueniamus: quale est quod nũc exposuimus, quòd uidelicet nõ oporteat magnos impermixtosq; principatus constituere, illud semper memoria tenentes, quòd ciuitatem & liberã semper & prudentem et sibijpsi amicam esse oportet. Ad quæ respiciendum est illi qui leges laturus est. Ne miremini autem, si sæpe iam alia quędam proposuimus, ad quæ sit legumlatori respiciendum, quæ quidem non eadem esse atq; hæc appareant. Sed meminisse oportet, quando ad temperantiam, uel prudentiam, uel amicitiam respiciendum dicimus, nõ aliam atq; aliam, sed eam nobis esse intentionem: ac si multis etiã alijs huiuscemodi uerbis utemur, ne turbemini. CLIN. Conabimur ita facere, uerba ordine repetentes. Sed nunc expone quod dicturus eras, quando amicitiam, libertatem, prudentiamq; spectare legũlatorem debere dicebas. ATHEN. Audiatis modo.

Quomodo intelligẽdũ, Dimidium plus esse q̃ totum.

Oportere ciuitatem & liberam & prudẽtem & sibi amicam esse.

Duæ matres ciuilium gubernationum.

Duæ gu

Duæ gubernationem ciuiliũ quasi matres quædam sunt, ex quibus siquis alius dixerit originem ducere, recte utiq; dicet. Quarum alteram principatum unius, alterã populi, appellare decet. Alterius quoq; summum tenere Persarũ genus, alterius nos putandum. Cæteræ uero formæ omnes hinc, ut dixi, uariæ componuntur. Necesse est autem harum utrarumq; participem fore ciuitatem, si libertas in ea atque amicitia cũ prudentia futura sit. Quod quidem oratio præcipere nobis uult, cum dicit, ciuitatẽ horum expertem bene gubernari nunquam posse. CL. Quo enim pacto? ATHEN. Cum igitur altera Monarchiam, unius scilicet principatum: altera libertatem duntaxat magis quàm oportuerit, complexa sit: neutra mediocritatem seruitutis libertatisq; seruauit. Vestræ autem, Laconica dico & Cretica, magis. Sed Athenienses ac Persæ, quondam hoc ferè pacto, nunc uero minus. Sed causas quoque dicemus, an non? CLIN. Omnino, si modo quod propositũ est, absoluere cupimus. ATHEN. Audiamus ergo, Persæ quidem quando Cyri tempore seruitutis libertatisq; mediocritatem magis habebant, primum ipsi liberi fuerunt, deinde multos alios subiecerunt. Nam cum principes ipsi libertatem subditis impartirent, & rem ad æqualitatem magis reducerent, milites ducibus magis erant amici, paratosq; se in periculis exhibebant. Ac siquis inter eos prudentior erat, consilioq; ualebat, cum rex inuidus nõ esset, sed dicendi facultatẽ libere omnibus daret, honoraretq; consilij compotes, facultatem prudentiæ cõmunem in medium deducebat. Cuncta igitur tunc illis libertate, amicitia, mẽtisq; communione facilia reddidit. CLIN. Videntur hæc ut dicuntur, ita gesta fuisse. ATHEN. Quo pacto igitur Cambisæ tempore regnũ id fere cecidit, & rursus Darij tempore restitutum est? Vultisne ut quasi diuinatione usi dicamus? CLIN. Quid ni uelimus? Cõfert enim hoc ad illud quò tendimus. ATH. Ita igitur de Cyro uaticinor: in cæteris quidem ipsum & ducem bonum & ciuilis uitæ amicum fuisse, rectam uero disciplinam nullo pacto attigisse, nec ad rei familiaris administrationem animum unquam applicuisse. CLIN. Cur ita? ATHEN. A' iuuenta per totam uitam militia occupatus, mulieribus filios tradidit educandos: quæ ipsos ut felices statim pueros atq; beatos nullius indigentes rei sic educabant, ut prohiberent ne quis eis utpote beatis aliqua in re aduersaretur, cogentes omnes quicquid ipsi dicerent aut facerent, laudare. Ita ipsos tales quosdam educauerunt. CLIN. Bellam certe educationem narrasse uideris. ATHEN. Fœmineam nempe, quam induxerunt regiæ mulieres nouis elatæ diuitijs, desertæq; à uiris bello & periculis occupatis. CLIN. Consentaneum id quidem. ATH. Pater uero ipsorum, ouium, hominum, multorumq; aliorum, quorũ ad eos spectabat possessio, greges multos habebat: sed ignorauit quòd filij quibus hęc relicturus erat, paternam ipsam Persicamq; artem non docebantur, cum Persæ pastores essent in regione aspera geniti, & ipsa ars Persica dura esset, sufficiensq; robustos eos pastores efficere, qui & custodias agere & uigilare possent, & militare, si res postularet. Permisit autem ut mulieres & eunuchi Medorum ritu filios eius nutrirent: quorum educatio ab ea quæ uulgo existimatur felicitas, corrupta est. Vnde tales euaserunt, quales fieri conueniebat eos, qui in summa rerum licentia nutriti fuissent. Cũ igitur mortuo Cyro, rerum potiti sunt, utpote qui resoluti delicijs nutriti essent, primum alter æqualitatem nõ ferens, alterum interfecit: deinde ipse ignorantia ebrietateq; furens principatum perdidit. Medi enim ac quidam Eunuchus tunc dictus ipsum quasi amentem contempserunt. CLIN. Sic fertur, atque sic ferme contigisse uidetur. ATHENIEN. Atqui et hoc fertur, per Darium septémque illos uiros principatum in Persas iterum redijsse. CLIN. Plane. ATHEN. Inspiciamus igitur rationem sequentes. Darius nec regis erat filius, nec in delicijs enutritus. Is cum ad principatũ peruenisset, septimusq; ipsum accepisset, septem in partes ipsum partitus est, quorum hodie adhuc parua quædam somnia restant, censuitq; uiuendum esse sub legibus ad communem quandam conferentibus æqualitatem: atque id ita sanxit, distributionemq; illam quam Cyrus Persis pollicitus fuerat, lege cõplexus est, amicitiam communitatémque Persis omnibus præbens, ac Persarum populum pecunijs & muneribus attrahens. Ita dilectus à militibus, nõ pauciores quàm Cyrus reliquerat, regiones ipse subiugauit. Post Dariũ Xerxes, qui regijs est delitijs quidem educatus. Sed te nunc iure appello Dari, qui Cyri malo commonitus non fuisti, sed in eisdem Xerxem moribus educasti, in quibus Cambisem Cyrus nutriuerat. Ipse igitur utpote eodem pacto educatus, similia quoq; perpessus est. Ex illo tempore nullus unquam ferme Persarum rex magnus nisi nomine fuit. Neque fortunam fuisse causam arbitror, sed uitam malam, quam filij ualde diuitum tyrannorumq; plurimum uiuunt. Nunquam enim puer & uir & senex ex huiusmodi uita uirtute præstans euadere poterit. Quæ quidem & legumlatori consideranda, & nobis in pręsentia animaduertenda censemus. Atqui & uobis par est, ò Lacedæmonij id tribuere, quòd nec paupertati, nec diuitijs, nec regno, nec priuatis, excellentem magistratum ullum committitis, quem iam à principio uox dei alicuius cõmitti non iusserit. Neque oportet enim in ciuitate excellentes cuiquam conferre honores, quia diuitijs præstet, aut quia uelox, aut formosus, aut robustus sit, si uirtute careat. Sed neque si uirtutem etiam aliam habeat quãdam, temperantiam uero non habeat. MEGIL. Quo pacto id hospes ais? ATHEN. Nónne fortitudo una quædam pars uirtutis est? MEG. Est. ATHEN. Tu ipse igitur, cum audieris, iudicato. Vellesne uicinum aut domesticum quempiam habere, fortem quidem maxime, minime uero temperatum, quinetiam impudicum? MEGIL. Dij meliora. ATHEN. An uero artium quidem multarum peritum, & in his sapientem, sed iniustum? MEGIL. Nullo modo. ATHENIEN. At uero iustitia sine temperantia originem habere nullam potest. MEGIL. Quomodo enim aliter? ATHENIEN. Sed neque etiam ille, qui modo sapiens à nobis dictus est, quod uoluptates atque dolores rectæ rationi concordes & obsequentes habeat. MEGIL. Non certe. ATHENIEN. Id præterea consideremus, ut quomodo inter ciues honores recte, uel non recte distribuantur, inspiciamus. Quidnam? ATHENIEN. Temperantia si ab omni alterius uirtutis genere in alicuius animo destituta sit, honorandáne iure est, an contrà? MEGIL. Non habeo quid respondeam. ATHENIEN. Modeste, satisque responsum est. Alterutro enim illorum concesso, inconcinne, ut arbitror, respondisses. MEGIL. Bene igitur factum est. ATHEN. Esto. Nempe accessio ipsa & honores &

Multa de gubernatione Cyri, Cambisæ & Darij.

res & opprobria non responsu, sed silentio potius irrationabili digna erunt. MEG. Temperantiã dicere mihi uideris. ATHEN. Hanc ipsam dico. Quod igitur ex aliis nobis prodest plurimum, si cum additione maxime honoretur, rectissime honorabitur: & quod secundo loco prodest, secundo honorandum. Atque ita secundum successionis rationem, si unumquodq; honores qui deinceps ordine sequuntur nanciscatur, recte utiq; nanciscetur. MEG. Est ita. ATHEN. Quid porro? an hæc quoq; à legislatore distribuenda esse dicemus? MEG. Maxime. ATHEN. Visne partitionem cunctorum in opera singula & minima quæq; illi relinquamus? Tripartitam uero diuisionem, quoniam & ipsi legum quodammodo studiosi sumus, teneamus, maxima & media & minima inuicem secernentes. MEG. Summopere. ATH. Oportere itaque dicimus ciuitatem, quæ pro humanis uiribus salua felixque futura sit, recte honores & opprobria distribuere. Recta autem distributio est, ut prima & maxime honoranda censeantur animi bona, si adiuncta illis temperantia sit. Secundo dignitatis gradu corporis bona ponantur. Tertio, externa possessio & pecuniæ. Hæc si quis legislator ciuitásue transgreditur, uel pecuniam præ cæteris honorãdo, uel posterius aliquid honore prius collocando, neq; sancte, neque ciuiliter faciet. Rata hæc nobis habenda? an quomodo? MEG. Prorsus quidem. ATHEN. Hęc latius dicere nos induxit Persicæ gubernationis consideratio. Inuenimus autem eos peiores adhuc factos esse. Causamq; esse dicimus, quia nimium populi libertate sublata, dominandique potestate magis quàm oporteret adaucta, societatem in ciuitate & amicitiam sustulerunt. Quibus corruptis, principes quoq; non subditis ac populo, sed proprio imperio consulunt. Quinetiam sæpe exigui sui commodi gratia, funditus euerti ciuitates, gentésque amicas igne absumi non curant. Ita hostiliter & absque misericordia oderunt, & odio similiter habentur. Ac si quando opus sit ut pro eis populi pugnent, nullum rursus communem in ipsis consensum inueniunt, ut uelint ex animo subire pericula, & pro principibus dimicare: sed cum innumeris penè hominibus dominentur, inutiles tamen omnes habent ad bellum, & tanquam hominum indigentes, alios mercede conducunt, per mercenarios extraneosq; milites saluos se fore putantes. Præterea & insanire cogũtur: cum re ipsa prædicent nugas esse ea, quæ in ciuitate honesta esse & honoranda dicuntur, si ad argentum & aurum conferantur. MEG. Ita fit. ATHEN. Sed de rebus Persarum, quòd propter nimiam dominationem seruitutemq; non recte modo se habeant, iam satis sit dictum. MEG. Omnino.

Attica democratia.

ATHEN. Atticam deinceps gubernationem similiter percurrere decet, ut pateat quemadmodum libertas nulli subdita magistratui non paulo deterior est, quàm illa quæ mediocritatem magistratuum dominatione consequitur. Nobis enim tempore quo Persæ Græciam, immo uniuersam penè Europam aggrediebantur, prisca quædam erat Respublica, & magistratus aliqui ex censu quadrifariam diuiso erãt, pudorq; inerat, quasi dominus, cuius causa legibus subiecti uiuere uolebamus. Præterea magnitudo terrestrium maritimarumq; copiarum usqueadeo nos exterruit, ut obseruantius nos legibus & magistratibus obsequi & obedire coẽgerit. Quibus de causis maior inter nos exorta est beneuolentia. Ferme nanq; decennio antè quàm bellum nauale in Salamina gestum sit, Datis ipse à Dario missus classem Persicã in Athenienses Eretriensesq; duxit. Cui mors à Dario nisi has gentes ditioni suæ subiiceret, est indicta. Datis igitur ipse Eretrienses breui tempore innumerabili militum copia penitus expugnauit, terribilísque inde rumor ad urbem peruenit nostram, neminem Eretriensium effugisse, sed manibus inuicem milites iunctis, atque ita uniuersa regione Eretriensium circundata, omnes penitus compræhendisse. Hic rumor seu uerus siue non, cum cæteros Græcos, tum uel maxime Athenienses perterruit. Quibus cum uniuersam Græciam passim legationibus missis ad opem ferendam cohortarentur, nemo præter Lacedæmonios auxiliari uoluit. Et isti quidem seu bello quod aduersus Messenen gerebant impediti, siue alia quadam causa, non enim scimus, sequenti post pugnam Marathonicam die opitulaturi uenerunt. Post hæc magna in dies parare, multáque minari rex dicebatur. Interea Darius naturæ concessisse nunciatur, ac filius eius atrox iuuenis imperium accepisse, nec à cœptis paternis desistere uelle. Cuius apparatus omnes in se conuerti Athenienses propter Marathonicam stragem credebant. Porrò audientes defodi Athon, coniungi Hellespontum, classis immensam magnitudinem cumulari, nec mari, nec terra salutem sibi fore putabant: præsertim quia in nullius pręsidio confidebant: quippe qui memoria tenerẽt, neque tunc cum primo illorum ingressu capti Eretrienses fuerant, quenquam sibi opem ferre, & pro eorum salute subire periculum uoluisse. Idem igitur tunc terra sibi euenturum putarunt. Mari uero nullam prorsus salutem inueniebant, cum naues plus quàm mille adueherẽtur. Vnam uero salutem quãuis tenuem dubiamq; solummodo uidebant. Nam cum respicerent quæ antea gesta fuerunt, & quòd desperata salute, tamen uicerunt, hac spe euecti, in seipsis ac diis tantum inuenerunt sibi refugium fore. Hæc igitur omnia eos maiori inter se beneuolentia copularunt, præsens inquam metus, & qui à legibus iam pridem inerat, quem seruientes legibus assecuti sunt. Hunc sæpe pudorem in superioribus nominauimus: cui seruire omnes oportere diximus, quicunq; boni futuri sunt: quo quisquis afficitur, liber est & interritus. Ac nisi præsens ille metus pudori huic iunctus fuisset, nunquam ex huiusmodi concursione illi prouocati & unà conuenientes, deorum templa, maiorum sepulchra, patriam ipsam, cæterosq; familiares atq; amicos defendissent, ut fecisse narrantur, sed sparsi alius aliò abissent. MEG. Probe hospes, ac sicut te patriamq; decet, dixisti. ATHENIEN. Vera hæc sunt, ò Megille. Nam quæ tunc gesta sunt, ea par est tecum, qui parentum naturam seruas, referre. Sed & tu & Clinias attente considerate, si quæ ad legumlationem pertinent, dicimus. Neque enim confabulandi gratia hæc enarro. Cuius autem gratia ista dicam uidete. Vt scilicet intelligamus idem nobis ac Persis quodammodo accidisse, dum illi quidem in omnem seruitutem plebem traherent, nos contrà in meram libertatem. Quomodo uero & quid deinceps dicamus, habita iam uerba et cõmode dicta quodãmodo demõstrãt. MEG. Probe loqueris. Sed conare quod modo dicebas apertius eloqui. ATH. Faciã. Non erat, ò amici, apud nos ex ueteribus legibus alicuius rei plebs domina, sed spõte quodãmodo legibus seruiebat. MEG. Quibus legibus? ATH. Illis inquã quæ de musica positæ fuerũt,

ut quo

ut quo pacto libertas hęc nimia iam paulatim aucta sit repetamus. Distincta enim nobis tunc per species & figuras erat musica. Fuitq; una species cantus ad deos precibus placandos, quos hymnos uocabant. Huic altera cantus contraria species. Querulos hos cantus quis maxime appellaret. Alia species Pæon. Alia Dionysij generatio, quam Dithyrambum arbitror appellatam. Erat & alia cantus species, quam leges citharœdicas nominabãt. His itaq; alijsq; quibusdam lege statutis non licebat alio genere cantus pro alio abuti. Autoritas autem cognoscendi hæc iudicandique, & damnandi si quis contrà fecisset, nec sibilo, nec ineptis clamoribus multitudinis, ut modo tribuebatur: nec rursus laudandi licentia plaudenti strepentiq; turbæ, sed præstãtibus doctrina uiris erat concessa: dabaturq; ipsis ad finem usq; magno cum silentio audire. Adolescentes autem, pędagogi & plebs uniuersa castigatione uirgæ admonebantur. Hæc cum ita ordine fierent, multitudo ciuium libenter parebat, nec audebat tumultuose quicquam iudicare. Tempore deinde procedente autores quidem transgresionis à musica alienæ, poëtę ipsi fuerunt: qui ingenio quidem ualebant, sed quod iustum atq; legitimum in musica esset, non satis obseruabant, debacchantes utique, & uoluptati magis quàm oportuerit, indulgentes. Hi sane & lugubria hymnis, & dithyrambis pæonas coniunxerunt, Tibiarumq; sonos & cantus, citharæ cantibus imitati sunt, omnibus omnia commiscentes. Qui & præter sententiã ex inscitia contra musicam mentiti sunt, asserentes eam quidem nullam rectam in se normam habere, sed audientis uoluptate, siue probus ille uir sit, seu contrà, rectissime iudicari. Cum igitur huiusmodi poëmata cõponerent, & talia uulgo dicerent, iniquum adeo & audax aduersus musicam uulgus hominum reddiderunt, ut se planè posse sententiam de musica ferre crederet. Hinc spectacula frequenter exclamare cœperunt, cum silere antea cõsueuissent, quasi quid pulchrum in Musis, quid non, acute sentirent: atque ita ex optimatum potestate, in prauam theatri potentiam res ipsa desiluit. Si enim popularis potentia solum liberorum hominum extitisset, nullum utique magnum incommodũ fuisset. Nunc autem ex musica nobis incepit omnium ad omnia opinio sapientiæ, præuaricatioq; secuta est & libertas. Intrepidi enim erant, quasi scientes. hæc licentia impudentiam peperit. Nempe si melioris opinio propter audaciam non timetur, idipsum penè perniciosa est impudentia, quæ à libertate quadam temeraria proficiscitur. MEG. Verissima loqueris. ATHEN. Hanc libertatem ea licentia sequitur, quæ facit, ne magistratibus subesse uelimus. Ex hac originem habet & illa, per quam patris matrisq; & seniorum seruitutem & præcepta contẽnimus. Cúmque prope transgresionis huius extremum simus, legibus quoque parere recusamus. In ipso autem extremo, iusiurandum, fidem, & omnino deos negligimus. Vnde ad priscam illam tyrannicamq; reuoluti naturam, eadem illa iterum patiemur, durǽque secula rursum degemus, nec malorum finem ullum reperiemus. Sed cur hæc nobis dicta sunt, repetendum mihi uidetur, ut oratio quasi equus retrahatur, ne si os effrenatum habeat, dicendi concita impetu, ab asino, ut prouerbio ferunt, excutiatur. Interrogãdum est igitur, cuius causa hæc dicta sunt. MEG. Est utique. ATHEN. Hæc ergo illorum gratia diximus. MEG. Quorum? ATHEN. Diximus. Nempe ad tria quædam esse latori legum respiciendum, ut ciuitas quæ legibus instituitur, libera sit, sibiipsi amica, & mentem habeat. hæc dicta sunt, an non? MEG. Dicta prorsus. ATHEN. Propterea duas gubernationum species in mediũ adduximus, unã in qua arctissima seruitus, alterã in qua resoluta libertas. Considerauimusq; utra recte gubernaretur. Perspeximus autem mediocritate alteri dominandi, alteri libertatis addita, feliciter nimium utrasque se habuisse: infeliciter uero, cum seruitus in altera, in altera libertas ad extremum usque peruasit. MEG. Vera narras. ATHE. Atqui huius quoque ipsius gratia Dorici exercitus constitutionem considerauimus, & radices montium Dardani, habitationemq; maritimam, primos præterea illos, qui à uastitate diluuij relicti fuerant. horumq; causa de musica, de ebrietate, deq; prioribus etiam habita nobis oratio est. Hæc enim omnia ob eam causam dicta sunt, ut intelligamus, quomodo optime gubernari ciuitas posit, & quo pacto priuatim quisque optime suam uitam disponat. Si uero quicquã operæprecij fecimus, quænam nobisipsis aduersus nos, ò Megille & Clinia, redargutio erit? CLIN. Ego mihi hospes uidere quędã uideor. Peropportune superiora omnia nobis dicta uidentur. His enim ego quodammodo indigebam. Commodúmque ambo, tu dico & Megillus hic, me reperistis. Neque celabo uos quod mihi accidit. Quasi enim augurio his sermonibus cõfirmatus sum. Maxima profecto Cretensium pars coloniam deducere quandam cogitat, ac Gnosijs eius rei curam committit. Gnosiorum uero ciuitas mihi alijsq; nouem uiris id mãdat curandum. Leges autem ponere iubet, & quæ nobis ex Cretensibus placeant, & quæ aliunde colligi possint. Edicitq; nobis, ne peregrinas leges horreamus, modo probentur. Nunc igitur & mihi & uobis hanc gratiam præbeamus. Collectis undiq; legibus, oratione condamus ab initio ciuitatẽ. Sic enim & illud quod à nobis quæritur, diligentius considerabitur, & mihi forsitan disputatio hæc ad futuræ ciuitatis cõstitutionem conferet. ATHEN. Non bellum indicis, ò Clinia. Quare nisi id Megillo incommodum, mea quidem pro uiribus tibi parata sunt. MEG. Probe dicis, ego quoq; paratus sum. CLIN. Optime ambo dixistis. Quare conandum est primũ oratione ciuitatem condere.

DIALOGVS QVARTVS DE LEGIBVS, VEL, DE LEGVMLATIONE.

*

MARSILII FICINI ARGVMENTVM.

*

QVARTVS hic dialogus, quemadmodũ & tres superiores, ac etiam pars quinti prima, in ipso conditoris legum consilio officioq; uersatur. Huius uero consilium circa ciuitatis materiam atque formam. Materiam inquam, situm, & cõpositionem, dispositionemque urbis. Formam uero modum publicæ gubernationis & ordinem. At quoniam forma hæc formosa esse nũquam potest, nisi ciuium animi sint formosi, idcirco in formandis à tenera ętate, perq; omnem uitam suorum ciuium animis legifer inuigilare iubetur. Materiã igitur ciuitatis paucis expedit uerbis, formam uero eius & animorũ ipsorum formationẽ accuratissime tractat, utpote qui pręanimorum dignitate exteriora omnia quãuis amplissima uideantur, nihili pendit. Profecto Plato noster si corporũ esset medicus, in eligendo aëre saluberrimo ad firmã ualidamq; corporis habitudinẽ conferente incumberet diligentius. Sed qui in

eligenda pro se Academia insalubri loco, non corpori, sed animo moribusq; consuluit, is nimirum in urbe condenda nõ admodum accuratus apparet: in formandis uero unà cũ ætate moribus tanquã medicus animorum, ut ita loquar, curiosissimus. Præterea si tanti fortunæ faceret bona, quanti cæteri solent, certe agrum, & situm, & modum ad diuitias cumulandas amplificandumq; imperium cõmodissimum diligẽter exquireret. Contrà uero facit omnino. Sit ergo urbs procul à mari atq; portu, non mercaturæ præsertim cauponariȩ dedita, non luxuriosa, nõ diues. Sit temperata ciuitas, & sobria, & pudica, præ cæteris uero pia. Quidnam aliud mandaturũ putas sanctũ aliquem religiosæ uitæ pontificẽ in ædificandis templis habitaculisq; sanctorũ, quàm quod Plato noster iubet in urbe cõdenda? Et qui pauca hic de urbis corpore uerba facit, idem in beata illa Republica decem Dialogis expressa, nullũ de urbe condenda fecit uerbum. neq; id quidẽ iniuria. Illa nanq; reliquit cœlo, hanc in terris ædificat, ad exemplaris illius quoad fieri potest imaginẽ. Propositum igitur erit legiferi, quæ preter animi bona sunt, prȩ bonis animi parui facere, in omniq; eius institutione ad uniuersam uirtutẽ tãquam ad signum intendere. Ideoque nihil uel in ciuitate, uel circa urbem permittere, unde ciues malis aliquando moribus assuescere possint, etiam si inde uictoria multarum gentium, potentiaque amplissima & copia rerum omnium abundantissima consequatur. Lex enim non extra animum, sed in animum ipsum aciem suam dirigit omni ex parte perficiendum. Itaque iubebit ne ciues habeãt summo in pretio falsæ huius uitæ salutem. Neque tam ut sint, saluique sint, procurent, quàm ut quandiu sunt, optimi sint. Ad uniuersum uero legiferi institutum perficiendum tria in primis cõducere arbitratur, Deum uidelicet, fortunamq; & artem. Quæ tria humana omnia gubernare dicuntur. Et quo difficiliora quàm ceteri autor legũ molitur, eo maiori ab his tribus quàm cæteri indiget patrocinio. Quod autẽ Plato dicit Deum, & fortunã atq; artem simul cum Deo humana omnia gubernare, breuiter sic expone. Deus in omnibus per omnia mouet omnia. Mouet mũdi sphæras. Quarum concursio fatum quidẽ alicubi, sed hic fortuna libentius nominatur. Hinc casus uarij circa externa corporaq; proueniũt. Mouet & animas, lumen mentibus inspirando, unde ars non speculandi solũ accenditur, sed agendi. Ab arte tandem dispositio externorũ & corporis proficiscitur. Quamobrem à Deo quidem cuncta dependent: qui, ut ait Paulus, omnia in nobis operatur. Verum ab ipso Deo alia quidem per fortunam procedunt, alia uero per artẽ. Quo fit, ut neq; fortuna, neque ars aliquãdo Deo ualeat aduersari. Quippe quum semper ab ipso utraque moueantur. Inter se uero duo hæc ita se habent. Aut enim consentiunt inuicem, aut forte dissentiũt. Si dissident, aut fortuna superat artem, aut ars fortunam. Id autem accipe hoc exemplo. Dum mouet deus sphæras interdum per fortunam in mari cõmouet tempestatem. Tempestas quatit nauem. Interea mouet Deus idem eandem nauem per animum quoque gubernatoris, id est per artem ipsam à Deo continue dependentem. Quando igitur ars nauem ad certum dirigit portum, atq; ad eundẽ tempestas quoque uehit, tunc ars simul cum fortuna consentit. Quando uero aliò quidem impellit uentus, aliò uero ars certat ducere, tunc ars & fortuna dissentiunt, ac tãdem uel ars cedit fortunæ, uel arti fortuna. Interim prouidentia Dei utrobiq; agit utrunque ad finem sibi soli notum, cui nihil unquam dissonat, cuncta uidelicet in uniuersam sui corporis harmoniam occultis modis contemperanti. Cæterum illa ipsa concursionum cœlestium dispositio, quando talis prouenit, ut artem necessario superatura sit, Fatum dicitur potius quàm Fortuna: quãdo uero talis ut exuperare inertem possit, & superari ab arte, Fortuna potius nominatur. Neque diffidas artem quãdoq; uincere posse fortunam. Vt enim fortuna, sic & ars procedit ex Deo. Animaduerte uero ubi Plato de occasione disputat, quàm uir magnus nouas conditurus leges exoptet, ad id magnopere opportunã, sub illius tyranni nomine iuniorem Dionysium significare, seipsum uero sub appellatione legiferi, atque indicare fauorẽ fortunæ sibi integrum defuisse. Item Platonẽ in Sicilia apud Dionysium quẽdam harum legum prooemia inchoasse, ut ex epistolis intelligi potest: Opus uero id legum expulso Dionysio perfecisse. Deniq; per hæc dicta reditum in Siciliam suũ ab infamia uindicasse. Scito autẽ Platonem in eo itinere atque reditu nihil aliud contendisse, quàm ut salua Dionysij prosperitate, uiolẽta tyrannis in regnum moderatũ conuerteretur. Inter hæc autem ubi de temperantia & prudentia principis loquitur, memento Platonem, mediocrem quidem temperantiam à prudentia distinguere, mediocrem quoque prudentiam à sapientia simili ratione discernere, consummatam uero temperantiam sȩpe appellare prudentiam, absolutam quoq; prudentiã, nõnunquam sapientiã nominare. Quod quidẽ in Phædone, & tertio Legum, & hic, & alibi sæpe, patet. Adducit præterea naturales quasdam ingenij dotes, uirtutibus quidem similes, sed tunc demũ, quando recte fuerint excultæ, ad uirtutum munera conducentes. Qua quidem de re latius in Republica disputat. Mandabis interea memoriæ, quales sunt principum mores, tales quoq; fieri ciuium reliquorum. Neq; ulla de causa mores ciuium facilius citiusq; quàm ex hac mutari posse. Item beatum esse prudentem & temperatum doctorem populi, beatum quoq; populum qui audit uerba ex ore doctoris eiusmodi profluentia. Præterea neq; Rempublicam felicem fore, neq; leges bonas exorituras, prius quàm in gubernatore potentia unà cum sapientia temperantiaq; concurrat. Proinde diuinum ad ciuitatem constituendam auxilium inuocandum. Hactenus quartus hic liber munus legiferi circa materiam ciuitatis, & formam communis pertractauit. Pergit uero deinceps ad figuram muneris huius distinctiorem, quærens utrum ciuitatis forma regnum esse debeat, an optimatum senatus, an potentia paucorum, an popularis. Quoniam uero nihil inter homines bonum reuera dici potest, nisi diuinum imitetur bonum, non iniuria formam prius diuinæ gubernationis exponit, quàm ex humanis gubernationibus alijs alias anteponat: uidelicet diuinæ similiorem absq; controuersia cæteris prȩfecturus. Probat autẽ gubernationem diuinam esse regnum, optimatumq; senatum regno coniunctum. Censetq; ex omnibus ciuibus illos eligendos esse ad gubernandum, quotcunq; sint qui tantum cæteris prudentia & temperantia præstant, quantum uiri pueris præstare solent. Atque si quis inter electorum numerum simili ferme interuallo cæteros antecellat, regem esse constituendũ. Id uero tum ex præsenti Saturni mysterio, tum ex simili quodam in Politico, tum ex epistolis & republica potest esse perspicuum. Cæterũ ut præsens Saturni mysterium apertius intelligi possit, meminisse oportet, Platonicos coniectare mundum à uita quadam & anima contineri atq; duci, ex tribus potissimum argumentis, ex firma uidelicet diuersarum mundi partium copula, ex mirabili motu cœli, ex perpetua rerũ generatione sub cœlo. Coniectare rursus mundũ à mente regi ex triplici quodam ordine, scilicet ex ordine qui & in ipsa partium mundi copula, & in sphærarum motu, & in rerum generatione conspicitur. Vtrunq; uero, scilicet animam atq; mentem, Platonicus ille noster breuiter compræhendit. Spiritus intus alit, totamq; infusa per artus Mens agitat molem. Coniectare tandem & animam & mentem ab ipso bono unoq; dirigi ad regendum, ex eo præcipue quòd & connexio partium motusq; & generatio & omnis horum trium ordo in unum tendit, bonumq; dirigitur. Quamobrem sub ipso bono regnum geminum continetur, intellectus uidelicet atq; animæ. Illud quidem Saturni, hoc autem Iouis regnum omnis appellat antiquitas. Quȩ Iouem idcirco fingit Saturni regnum occupauisse, quoniam utrisq; ad regnum proprium uocantibus animas, scilicet illinc ad intelligibile, hinc ad sensibile bonum, paucissimæ quædam animæ ad intelligibile Saturni bonum cõtemplationemque se conferunt, quàmplurimæ uero ad sensibile Iouis bonum actionemq; quotidie confluunt. Tradunt antiqui animas quondam beatas sub Saturni regno uixisse, duobus id modis intelligẽtes. Primò quidem dum inter diuinas angelicasq; mentes uiuebant, antequam in corpora laberentur. Deinde etiam quoties & quotcunq; uoluptuosam quidẽ uitam negligentes, actiuam uero parum admodum diligentes, contemplatiuæ uitæ ardentissimo amore se dedunt. Vtcunque uero accipiatur, in uita intellectuali, beatæ: in animali, sunt miseræ. Accedit quòd sub hac miseria ita falluntur, ut cum duo in cœlo planetæ sint, primus quidem superioris Saturni nuncius, secundus autem nuncius Iouis superioris, laudent quidem Iouis stellam, Saturni uero uituperent, cum tamen hæc quidem ad temporanea magis prouocet bona, illa uero reuocet ad æterna. At quoniam homo gregabile animal à communi hominum commercio segregatus, mediocrem uiuendi habitum seruare nõ potest, cogiturq;, ut ita dixerim, uel infra hominem descendere, uel ascendere super hominẽ: factum est ut Saturnus hominum segregator crimen & infamiam apud inscios reportauerit, eorum uidelicet culpa, qui uel mixtione quadã ineptiori, uel educatione peruersa tales euadunt, ut quando à Saturno extra hominem seuocãtur, descendant ab homine potius, quàm ascendant. Verum de his alibi diligentius: reuertamur ad argumentum. Addit Plato Saturnum quondã homines distributos in greges custodiȩ dæmonum commendasse. Id autem pluribus modis exponitur. Primò quidem diuinam mentem animas hominũ, ut Timȩus ait, in uarios ordines ab initio diuisisse stellarum, animarum numerum comitantes. Differentiam uero nostrarum inter se animarum, alij inter Platonicos numeralem tantum esse putant, alij etiam specialem, ut unum animarum nostrarũ sit genus, in eo multæ animarum species, sint etiã multȩ sub eadem specie. Vtcunq; uero distribuãtur, diuersis non solum stellis, sed dæmonibus etiam accommodari dicuntur. Alioq; modo exponi potest mysterium, ut uidelicet uel ab orbis initio, uel

statim

statim post diluuium rudiores homines diuina prouidentia angelorũ, siue dæmonum meliorum ministerio rexerit, donec paulatim facti peritiores ipsi se regerẽt. Rationi uero consentaneum est rectius feliciusq; à superis quàm à seipsis homines gubernari. Exponitur insuper tertio hunc in modũ, ut quotidie quicunq; uitæ rationem eligunt ab alijs quodãmodo segregatã, riteq; educati fuerint, statim in cõtemplatiuum beatumq; Saturni regnum cõmigrare dicãtur. Sed quatenus sub contemplationis officio in ritus uarios discernũtur, eatenus & in multos greges secerni uidentur, & alijs atq; alijs pro uitæ similitudine inspirari numinibus atq; regi. Mitto in præsentia multas præstantium philosophorum scholas, quasi greges sub Saturno pastore mirabiliter cõgregatos. Sub Saturno inquam, tribus precipue modis. Sub mente diuina & angelica primũ, deinde sub anima planetæ primi eiusq; sphæræ, tertio sub ipsius planetæ corpore. Sed mens ipsa facit, anima conficit, planeta portendit. portendit inquam, quando in magnis Saturni cum Ioue coniunctionibus, Saturnus ipse uel exaltatione sua, uel domicilio gaudet, & tanquam coniunctionis dominus fouetur quidem ab Ioue, utitur & Solis Mercurijq; & Veneris beneficio. Sic magicam Zoroastris eiusq; sectatorũ peperit, seu portendit potius disciplinam, Trismegisti quoq; theologiam, Orpheiq; mysteria, arcana Pythagoræ, Socraticam sanctimoniam, Platonicã maiestatem. Ita esse manifestis quibusdam argumentis compertum habemus. Hinc & Plato in præsenti libro Saturnum esse affirmat dominum eorũ qui mentem habent. Gubernationem uero eiusmodi sub Saturno regiam optimatũq; extitisse demonstrat. Siquidem genus humanum ab ipso Deo tãquam rege per electos optimosq; dæmones asserit gubernatum. Hos multi angelos appellarent, & Plato in Critia uocat deos, facilitatemq; gubernationis & hic indicat, & in Critia: dicens occulta quadam persuasionis inspiratione fuisse homines gubernatos, gubernandos quoq; similiter, quoties ab inferioribus uacantes motibus sese superis subiecerint perducendos. In his Plato monet, primo diuinam prouidentiam nũquam deesse hominibus, modo sibi ipsi non desint. Deinde humanum ingenium in summa rerum licentia potentiaq; lasciuum superbumq; euadere. Tertio sicut bestiæ non possunt à bestijs absq; humano quodam pastore, sic neq; homines ab hominibus absq; duce deo optime gubernari: & quandiu mortalis aliquis sine deo dominabitur, tandiu laboriosam miseramq; uitã fore, quasi frustra uigilaturus sit quilibet ciuitatis custos, nisi deus ipse custodiuerit ciuitatẽ. Quarto, ipsam mentis distributionem esse legẽ, eiq; in omni & priuata & publica gubernatione semper obtemperandum, ut per nostram mentem feliciter à diuina mente ducamur. Quinto, nullas constitutiones appellandas esse leges, nisi commune ciuitatis totius bonum procurent. Sexto, qui obseruantius parent legibus, his magistratus maximeq; diuini cultus munera committi debere. Septimo, interitum ciuitati paratum esse, in qua non leges magistratibus, sed magistratus legibus dominentur. Octauo, iuuenes quidem ut plurimum hæc obtuse uidere, senes autem acute perspicere, nisi forte quandoq; deus uel iuuenilem probet pietatem, uel senilem reprobet impietatem. Multa iam uerba Plato facit ad ipsum legislatorem pro suo officio instruẽdum. Nonnulla facit deinceps ad populum leges eiusmodi suscepturum, ut & accipiat libentius & seruet impensius. Cohortatur autem ad sacras leges in primis, perq; illas ad humanas à diuinis inuentas & confirmatas. Sed unà cum exhortatione uenerationẽ terroremq; commiscet, dicens deum mundi totius artificem, totum in seipso complecti, ideoq; inspicere singula ne quis confidat præuaricando posse latere: perq; omnia circumuolui, ne quis speret manus eius post delictum subterfugere posse. Hunc esse ostendit legum omnium fundatorem, ubi ait: Recta definit & peragit, id est, recta quadam legis regula determinat singula. Determinat inquam primo singulis naturæ suæ modum, quæ, qualia, quot quãtaq; sint, & ubi, & quando, & quomodo moueantur. Deinde animis quid agendum sit, quidue cauẽdum. Determinationem eiusmodi legem esse cõstat rerum omnium penes deum omnium autorem, eamque eodem actu ab ipso deo sanciri, quo & omnia ab eo intelliguntur & fiunt, actu scilicet circulari, quem Timæus ait esse diuinæ intelligentiæ naturalem, ex seipsa uidelicet seipsam respicienti, seque respiciendo omnia semper conspicienti: Forsan uero ultra circularem, ut ita dixerim, motum deo intimum, subinsinuat motum quoque rectum, id est, rerum à deo processum deique per res omnes influxum: ideo recta dixit, & peragit. Et motum rectum à circulari pendere signauit. Item ubi ait deum rerum principia & fines & media continere, intellige deum esse causam rerum efficientem atque finalem, seruare omnia, omnibusq; adesse. Ac ne quis putet irritam legem, addit hanc semper iudicium comitari, quo & perspicaciter seruatores legis præuaricatoresq; discernantur, & efficaciter quid potissimum debeatur cuiq;, decernatur. Quod quidem iudicium, quoniam potenter & discernit, & decernit, ineuitabilis sequitur ultio peccatorum, & præmium obseruantium. Seruari uero maxime diuinam inquit legem ab his, qui humilime ceruicem suam diuinæ legis iugo subijciunt, quorum præmium futura beatitudo censetur: respui uero maxime à superbis, qui mox sicut dei legem dereliquerunt, ita deseruntur à deo. Deserti autem & peccant atrocius, & miserabilius cruciãtur. Tu uero euangelica hæc aureaq; præcepta seruabis alta mente reposta. Quod autem mysteria hęc antiquo ait sermone cõstare, Mosaico possumus intelligere. Possumus quoq; & Mercuriali quodã & Orphico, apud quos eiusmodi multa perlegimus, & illa quidẽ euidentissima: quæ recensere grandius iam prohibet argumentum. At si Orphicos de Ioue, de lege, de iudicio & iustitia & Nemesi hymnos legeris, hæc ad uerbum inuenies omnia. Post hæc Plato populum exhortatur, ut unusquisq; magnopere studeat in eorum numero esse qui deum sequuntur, contendens in omnibus placere deo, atq; ut id cõsequatur similem deo se reddens, similem inquam per temperantiæ puritatẽ, qua tanquam regula examussim sua omnia metiatur. Siquidem mensura, quod & Pythagoras inquit, omnium optima iudicatur, similimumq; deo efficit animum. Quippe cum deus omnium sit mensura, præcipue nobis, qui uidelicet eatenus uel prosequi uel fugere debemus singula, quatenus diuinæ menti uoluntatiq; uel consonare uel dissonare censentur. Hinc illud in Platonis epistola: Sapienti quidem uiro lex deus est, insipienti uero libido. Ambiguus uero hic legitur textus. Alibi enim legitur ut traduxi. Quibus uerbis Plato uidetur Protagoram confutare, dicentem rerum mensuram hominẽ esse. Cuius error in libro de scientia subtiliter confutatur. Alibi uero legitur non quam quiuis homo, sed si quis homo, hunc in modum: Deus omnium nobis est mensura, multoque magis si quis, ut ferunt, homo est. Tu hanc particulam, si quis, ut ferunt, homo est: exponere potes, si quis homo mẽsura est, multo magis deus est mensura. non enim nobis, sed deo per quẽ uiuimus, debemus uiuere. Posses forsan exponere: si deus aliquis homo est, id est, si quando fiat homo: ut ferunt, id est, oracula prophetarum. quę quidem expositio utinam quàm pia est apud multos, tam accepta foret apud Platonicos. Vt autem appareat quanti fructus sit obseruatio legum, subdit solis harum obseruatoribus licere atq; expedire uota dijs sacraq; facere: Cæterorum uero preces & munera à deo respui. Hoc ipsum uero quod est placere deo, dicit esse signũ, quo singulas uitæ actiones quasi sagittas debemus intendere. Sagittas autem in hanc ipsam dei gratiam attingendam, esse ait sedulum religionis cultum. In quo eosdem disponit gradus, quos & in carminibus Pythagoricis legimus. Iubet enim hic sicut & ille, ut cœlestes primũ omnes colamus deos, illos præcipue quibus patria quasi patronis est dedicata. deinde sequentes sub cœlo deos. Quos omnes terrestres appellat. Mos enim Platonis est, & si omnia sub cœlo elementa ponit, omniaq; in cœlo modo cœlesti, tamẽ omnia sub cœlo appellatione terræ compræhendere, omnia item in cœlo cœli ignisq; nomine. Cœlestes quidem deos, tum angelos intelligit superiores, tum spherarum cœlestium stellarũq; animas. Deos uero terrestres, tum inferiores angelos, tũ elemẽtorum quatuor animas. Tertiò mandat coli dæmones, scilicet puriores, quasi deorum ad nos interpretes. Quartò heroas, id est, hominum animas deo acceptorum à corpore separatas. In his omnibus ita distribui præcipit cultum, ut maioribus numinibus maiora, minoribus minora, æqualibus æqualia munera conferantur. Quintò non tam coli & adorari, quàm ornari & quodammodo honorari deorum patriorum statuas imperat, legibus consecratas. Quoniam uero omnem ad diuinum cultum exhortationẽ ab uno inchoauit deo, euidẽter ostendit cætera numina neq; per se, sed participatione primi dici deos, neq; propter se, sed illius gratia esse colenda. præsertim cum uniuersum eiusmodi cultum, duntaxat ut illi unico placeas, dicat suscipiendũ. Sextò parentes quasi dei uicarios præcipit uenerari. Septimò propinquos genere, & familiaritate coniunctos, & hospites peregrinosque ex diuino iussu amare charitate non ficta. His autem præceptum inseritur euangelicum, uanorum scilicet uerborum exactam rationem diuino iudici esse reddendam: cuius angelus nobis pręest quasi superioris iudicis uicarius & minister, ut nos à turpibus reuocet, prouocet ad honesta: & consentientes quidem tranquillitate cõscientiæ nutriat & delectet, dissentientes uero perturbatione conscientiæ uexet. Vbi delectat, ab antiquis gratia nominatur: ubi uexat, furia. Et gratia quidem triplex, quoniam præteriti, præsentis, & futuri gratia bonos oblectat. Furia quoq; triplex, quia malos similiter cruciat. Et utrobiq; Fatũ, & Parca triplex cognominatur. Dicitur & Nemesis, pręsertim ab Orpheo, ubi in superbos animaduertit. Profecto ueteres ut indicarent superbiam Deo maxime omnium dissonare obedientiam humilimam exigenti, dixerunt superbos nõ solum diuina censura, ut cætera uitia, sed etiam indignatione

puniri, propriumq; ad punitionem eiusmodi numen introduxerunt, Nemeseos nomine nuncupatum, quod quidem facit potentiam in brachio suo, dispergitq; superbos mente cordis sui. Collige è multis omnibus præcipue quatuor, legem, iudicium, iustitiam, Nemesim. Horum exemplum accipe in teipso. Habes in mente legem, quid agendum sit, quid non, communi norma dictantem, & honestum quidem prosequẽdum esse, turpe uero uitandum. Habes & in ratione iudicium distinctiori quadam argumentationum discursione discernens, id quod in hac uel illa actione positum est, honestum esse uel turpe. Habes in uoluntate iustitiam, eligentem ita prosequi, ita fugere, ut ratio per mentis leges prosequendum iudicauit uel fugiendum. Habes in imaginatione eiusq; affectu Nemesim turpibus actionibus uerbisq; succensentem atque legitime indignantem. Similiter in Deo lex iudicium, iustitiaq;, & Nemesis, sed modo diuino. Distinctius autem in Deo quidem lex angelisq; superioribus. In animæ uero mundanæ ratione, iudicium. In eiusdẽ uoluntate iustitia. In angelis inferioribus seu dæmonibus medijs Nemesis. Vtcunq; distribuas, hæc omnia diuinæ legi mirabili quadã connexione subseruiunt ad uirtutum præmium, & supplicium peccatorũ.

AGE IAM quámnam fore ciuitatẽ cogitare debemus? Neq; uero nunc de præsenti eius nomine, aut de futuro interrogo. Id enim forsan aut ipsa coloniæ deductio dabit, aut locus, uel etiam fluuij, aut fontis, aut deorum qui in ea regione sunt alicuius cognomentum ciuitati nouæ fama sua nomen imponet. Sed illud potius quæro, utrum maritima erit, an mediterranea? CLIN. Distat ferè hospes à mari hæc de qua loquimur, ciuitas, stadijs octoginta. ATHEN. Portus uero súntne prope? an mare illud penitus importuosum? CLIN. Portuosa est hospes ea regio, quàm maxime fieri potest. ATHEN. Heu, quid ais? Ager autem ille fert omnia? An aliquorum indigus? CLIN. Fert penè omnia. ATHE. Ciuitas uero aliquáne illi proxima? CLIN. Non ualde, atque idcirco habitatores illuc conducere cogitamus. prisca enim quadam hominum inde facta propulsione, magno temporis spatio iacet regio desolata. ATHEN. Quò ad campos autem montesq; & syluas pertinet, quò pacto disposita est? CLIN. Similis est reliquę totius Cretæ naturæ. ATHEN. Asperam igitur ipsam potius & syluestrem quàm campestrem esse dicis? CLIN. Aio equidem. ATHEN. Non est igitur ad acquirendam uirtutem incommoda. Nam si mari proxima esset & portuosa, nec ferret omnia, sed multarum rerum egeret, maximo sibi salutis fundatore opus esset, diuinisq; legum latoribus, ne multos ac uarios mores, simulq; prauos huiusmodi regionis natura contraheret. Nunc uero iuuat, quia stadijs octoginta remota est à mari, propinquior certe quàm oportet mari, eo ferme quòd portuosior est, ut ais. Satis tamen & hoc esse uidetur. Profecto mare ciuitati proximum quotidiana quadam iucunditate eam afficit. Veruntamen uicinitas ea nimium reuera salsa est atq; amara. Nam cum mercibus & pecunijs cauponando ciuitas repleatur, dolosi animi instabiles & infidos mores parit. Vnde parum & ipsa ad seipsam & ad gentes alias fidẽ & amicitiam colit. Aduersus hęc tamen illud habet remediũ, quòd omnia fert. Cumq; syluosa sit & aspera, licet omnia ferat, non tamen abunde omnia. Nam si esset ad omnia ferax atq; fœcũda, multum auri atq; argenti ex emissione rerum colligeret. Qua unà re nihil, ut breuiter dicam, perniciosius est, si unum uni conferas ad generosos iustosq; mores, ut in superioribus quoq;, si recordamur, est dictum. CLIN. Recordamur quidem, Et illa tunc & nũc ista recte dicta concedimus.

ATHEN. Materia uero ad fabricandas naues, numquid illic abundat? CLIN. Neq; illic abies est mentione digna, nec arbor picea. Cupressi item copia parua, pinumq; & platanum illic raram inuenies. Quibus necessario fabri nauium ad interiores nauium partes utuntur. ATHE. Atq; in his etiam non male se habet regionis ipsius natura. CLIN. Quid ita? ATH. Quoniam operęprecium est, ut ciuitas facile imitari hostes improba imitatione non possit. CLIN. Cuiúsnam supradictorum potissimũ gratia ista dicis? ATHEN. Obserua me uir pręclare. Nempe illius gratia quod est ab initio de Cretensiũ legibus dictum, quas uos ad unum aliquid, id est bellum respicere dicebatis. Eas ego, quoniã ad uirtutem quodammodo referrentur, probe positas esse dixi: quoniam uero nõ ad uniuersam, sed ad uirtutis partem ferme, equidem non ualde laudabam. Nunc igitur me quoq; uos in præsenti legumlatione diligenter obseruate, siquid aut quod ad uirtutem non pertineat, aut quod ad partem solummodo, legibus sancio. Eum quippe solũ recte ferre leges existimo, qui ueluti sagittarius illuc animũ semper intendit, unde continuo aliquid semperq; sequatur eorum quę bona sunt: cætera uero relinquit, siue diuitias, seu huiusmodi aliud quod à uirtutibus sit separatum. Imitationem uero hostium improbam tũc fieri dicebam, cum iuxta mare quispiam habitans, lædatur ab hostibus: Quale illud fuit. Dicã enim, non tamen præteritæ iniuriæ commemorãdæ studio. Minos olim nauali copia fretus, crudele Atticæ tributum imposuit. Athenienses uero nondũ naues ut nunc ad bellum paratas habebant, nec illa in regione arborum copia erat, unde naues facile fabricarẽtur. Quare nõ potuerũt rerum imitatione naualiũ ipsi quoq; nautæ facti, statim hostes tunc suos ulcisci. Meliúsque secum actum esset, si sæpius septem adolescẽtes amisissent, quàm quod illis accidit perpeti. Nam pro terrestribus firmisq; copijs, nauales factæ consueuerũt cursim naues insilire ac cito decedere, nihil turpe facere arbitrantes, si minus audeãt hostium impetum expectare, ac mori, sed causas habent idoneas, ut armis amissis, minime, ut aiũt, turpiter fugiãt. Huiusmodi uero ex nauali bello uoces audire contingit, non laude quidẽ ulla, sed uituperatione summopere dignas. Nũquã enim malis moribus, pręsertim optimam ciuiũ partẽ assuefacere decet. Apud Homerũ quoq; nauium refugium hoc reprobatum uidetur. Vlysses nãq; Agamemnonẽ repræhendit, qui prælio Græcis apud Troianos occupatis naues in mare deducere iubebat. Quòd moleste ferens Vlysses ait: An iubes instante belli turbine bene tabulatis instructas naues in altum deducere, ut Troianis ad uotũ cuncta succedant, nos autem perniciosa strages cladesq; sequatur? neq; enim graui sese pugnæ cõmittent, quum naues mari ad fugam paratas aspicient, sed neglecto bello cedent, atque inde uolabunt. Vbi quale consilium hoc tum fuerit, apparebit. Patet igitur Homerum quoq; sensisse, obesse triremes ad pugnantium fugã paratas. Quippe uel leones his moribus usi ceruos fugere consuescerent. Præterea ciuitatum potentiæ quæ naualibus copijs fretę salutẽ consequuntur, hon[illegible] optimę bellicarum rerum parti haudquaquã retribuunt. Nam cum arte gubernatoria, & quinquaginta uirorũ principatu et remigio, uirorumq; & uilium hominũ opere res naualis geratur, non potest quispiã recte honores singulis reddere. Quomodo uero recte se habere ciuitas potest,

Minos coëgit Atticos dedendos septẽ pueros.

si hoc

si hoc ipso priuata fuerit? CLIN. Ferme impossibile. Veruntamen hospes nauale apud Salaminā Graecorum aduersus Barbaros praelium uniuersam nos Cretenses Graeciam seruasse putamus. ATHEN. Atqui multi istud tam Graecorum quàm Barbarorum affirmāt. Ego autem, ô amice, & hic Megillus, pedestrem in Marathone & in Plateis pugnam, alteram principiū salutis, alteram finem fuisse dicimus: & his quidem pugnis meliores Graecos factos fuisse, alijs non meliores, ut ita de praelijs quibus tūc pariter seruati sumus, dicamus. Bello enim apud Salaminam gesto, illud addo quod in Artemisio commissum fuit maritimum. Verum spectantes nunc ciuilis disciplinae uirtutem, & regionis naturam, & legum ordinem consideramus. Non enim seruari ac esse solū, hominibus summo in precio habendū existimamus, ut uulgus putat: sed ut quam diu sunt, optimi sint. Quod & in superioribus, ut arbitror, à nobis est dictum. CLIN. Dictū plane. ATHEN. Id itaq; tantū animaduertamus, si eandem ipsam agamus uiam quę ciuitatibus optima sit in constituēda habitatione legibusq; ferendis. CLIN. Mirum in modum. ATHEN. Dic ergo quod sequitur, quę multitudo habitatura coloniam sit. Vtrum quicūq; uelint ex tota Creta, quasi magna in singulis ciuitatibus turba superfluat? An ad ipsius agri uires electi? Non enim uolentes ex Graecis omnes colligitis. etsi nōnullos uideo ex Argis & Aegina alijsq; Graeciae partibus regionem hanc habitare. Sed in praesenti mihi dicas, unde futura sit uobis horum nunc ciuium multitudo. CLIN. Ex uniuersa Creta futuram existimo, & inter Grecos alios, qui ex Peloponeso uenient, maximè, ut opinor, recipietur. Quódue modo dicebas, uerum est, ex Argis scilicet istos esse. Etenim quod maximè modo hic genus laudatur, Gortynicum est, quod ex ipsa Peloponnesiaca Gortyne huc migrauit. ATHEN. Sed non aeque facilis ciuitatibus illa in unū cōmigratio solet fieri, quādo non examinum more fit, ut genus unum amicū inter se ab amicis ueniēs ex una quadam regione, aut agri angustijs pressum, aut alia huiusmodi necessitate coactum in aliena commigret. Quandoq; uerò accidit, ut ciuitate seditionibus agitata aliò ciuium pars una secedat. Vniuersa etiam ciuitas bello uicta quandoq; simul fugisse reperitur. Haec autē omnia partim facilia sunt, ut noua in habitatione disponātur, & legibus denuo positis gubernentur: partim etiam difficilia. Nam quod genus unum est unius linguae earundémque legum, cum sacrorum & huiusmodi omniū communionē habeat, amicitia quidem inter se aliqua copulatur, sed leges alias, gubernationisq; modum à pristino discrepantem non facile suscipit. Quod uerò propter legum suarum improbitatem seditionibus cōcitum fuit, cum primos illos propter consuetudinem quibus corruptum est mores desideret, durum se & inobediens gubernanti legesq; ponēti praebet. Quod autem ex uarijs cōfluxit generibus, libentius fortasse nouas leges audiet: sed arduum est omnino, & longo tempore indiget, ut conspirare, & tanquam sub uno iugo equi, unum idemq;, ut dicitur, efflare possint. Sed enim legum sanctio ciuitatisq; cōstitutio est ad uirorum uirtutem omniū perfectissima. CLIN. Probabile id quidē, sed clarius expone, bone uir, quorsum id dixeris. ATHEN. Dum considerare legūlatores & laudare uellem, ad uile quid dictu uideor lapsus. Quod tamen si opportune dicatur, nihil negotij dabit. Ac quid ego conturbor, cum omnia humana ferè ita habere uideantur? CLIN. Qua de re dicis? ATHEN. Dicturus eram nullum unquam hominum aliquid lege sancire, sed fortunas casúsque uarios incidentes, leges nobis per omnia ferre. Aut enim imminentis uiolentia belli, priorem peruertit rempublicam, legesq; mutat: aut summa quaedam penuria. Morbi quoq; multa innouare compellūt. Pestis etiam diutina, multorúmque annorum incōmoda, & importuna tempestas. Hęc siquis animaduertat, non uerebitur idem quod ego nūc, exclamare, mortalium neminem leges condere, sed humana omnia fortunis agi. Quod si quis in nauigatione, gubernatione, medicina, militari imperio affirmauerit, rectè uidebitur dicere. Sed rursus & istud similiter de ijs ipsis bene dicitur. CLIN. Quidnam? ATHEN. Deum quidem omnia, & fortunam opportunitatémque simul cum deo cūcta humana gubernare. Mitius tamen concedendum, tertium superiora, artem uidelicet sequi. Tempestate enim imminente multum interesse arbitror, gubernatoriam habeas artem, nécne. An quo modo dicendū? CLIN. Ita prorsus. ATHEN. Nónne & in alijs eadem ratio? Atqui & legum lationi idem est tribuendum, ut concurrentibus alijs quaecunq; ad felicem regionis habitationem conducunt, legislator ueritatis cōpos ciuitati ipsi non desit. CLIN. Vera loqueris. ATHEN. Nónne qui in singulis illorum artem habet, precari poterit, ut aliquid à fortuna sibi feliciter adsit, nec alia re pręterquā artificio opus sit? CLIN. Valde. ATHEN. Caeteri quoq; omnes, quos modo diximus, siquis quaesierit, suas preces uotaq; aperient. An non? CLIN. Plane. ATHEN. Idem & legislator, ut arbitror, faciet. CLIN. Sic puto. ATHEN. Age itaq; sic eum interrogemus. O legislator qualem tibi ciuitatem tradi desideras, ut ipse ex reliquis postea sufficienter eam disponere possis? Quid recte deinde dicetur? An legumlatoris responsio afferri debet? CLIN. Vtique. ATHEN. Tyrannidi subiectam mihi tradite ciuitatem, dicet. Tyrannus autem iuuenis sit, memoria ualens, acutus, fortis, naturaq; magnificus. Et quod in superioribus omnes uirtutis partes sequi debere dicebamus, id animo quoq; tyrannico insit, siquid modo caetera profutura sint. CLIN. Temperantiam mihi uidetur hospes, ô Megille, dicere tyrāni animo inesse oportere. Nónne? ATHEN. Popularem, ô Clinia, dico, nō temperantiam illam quam extollens aliquis prudentiam appellādam esse monstraret, sed eam ipsam affectionem quae in bestijs & pueris illico apparet innata, ut alij ad uoluptatem proniores, continentiores alij nati esse uideantur. Quam quidem continentiam à bonis alijs separatam, parui faciendā esse duximus. Tenetis quod dico? CLIN. Maxime. ATHEN. Hāc ergo naturam ad superiores illas naturae qualitates tyrannus habeat, si debet ciuitas celerrime & optime prout possibile est eam gubernationem assequi, qua felicissime uiuat. Nulla enim uelocior, nulla melior dispositio ciuitatis aut est, aut esse potest. CLIN. Quomodo uero & qua ratione hospes id asserens aliquis, recte dici sibi quispiam suadebit? ATHEN. Facile intellectu est, ô Clinia, hoc ita natura esse. CLIN. Quid ais? Nunquid esse illud asseris, si tyrannus iuuenis sit, temperatus ingenijq; acumine & memoria pollens, fortis, magnificus, atque felix? ATHEN. Adde nihil aliud, nisi ut tempore ipsius laude dignus legislator reperiatur, & fortuna quae-

Quę sint quę leges producunt.

Deum & Fortunā opportunitatemq; cūcta gubernare, artem sequi.

dam eos in idem conducat. Hoc enim si accesserit, omnia ferme Deus dederit quæ dare solet, quoties ciuitatem aliquam felicem maximè uult fore. Deinde si duo tales principes sint. Tertio loco si tres. Et successionis eadẽ ratione seruato eo difficilius, quo plures: atque contrà, quo pauciores, eo facilius. CLIN. Ex tyrannide optimam fieri rempublicam affirmare uideris, cum summo certe legislatore, modestoq; tyranno facilime & celerrime ex illa in hanc mutationem fieri. Secundo ex paucorum potẽtia. Tertio ex populari. An non ita? ATHEN. Minime. Sed ex tyrannide primo. Deinde ex regia gubernatiõe. Tertio ex quadam populari potẽtia. Postremo paucorum potentia optimæ reipublicæ generationem difficilime suscipit. Plurimi enim in ipsa potentes sunt. Tunc uerò hæc fieri dicimus, cum uerus natura legum conditor inuenitur, & ei potentia quædã communis cum illis contingit, qui plurimum in ciuitate possunt. Vbi autem paucissimi quidem numero sunt, potentia uerò summi, quod tyrannidi accidit, ibi celer & facilis fieri mutatio solet. CLIN. Quo pacto? Non enim intelligimus. ATHEN. At uerò non semel id à nobis, sed sæpius, ut opinor, est dictum. Vos autem fortasse ciuitatẽ tyrannide pressam nunquam uidistis? CLIN. Ego quidem uidere eam minime cupio. ATHEN. Atqui quod modo diximus, in ea inspicies. CLIN. Quidnam? ATHEN. Quod non multo labore nec longo tempore tyranno opus sit, ciuitatis mores mutare uolenti. Nam siue ad uirtutis officia, siue contrà ciues perducere uelit, ipse primus uiam per quam sequantur cæteri, ingrediatur oportet, omniaq; in seipso primum expressa præscribat agendo, alia quidem laudans atque honorans, alia uerò uituperans, & eos qui non obediunt in singulis actionibus semper dedecorans. CLIN. Quomodo uerò ubique magnũ quid aut arduum existimabimus, ut ciues eum statim sequantur, qui ita suadet & cogit? ATHEN. Nemo uobis persuadeat, ò amici, aliter unquam citius & facilius quàm principum exemplo leges in ciuitate mutari. Neque aliter ocyus aut fieri nunc existimetis, aut futurum. Profectò hoc nobis neque impossibile est, neque factu difficile. Sed illud difficile factu est, raroq; lõgo in tempore factum, quod si quando contigerit, innumera ciuitati cui eueniet & immẽsa bona efficiet. CLIN. Quid illud? ATH. Siquando diuinus amor temperate iusteq; agendi magnæ potentiæ innascatur, quæ aut in unius sita sit potestate, aut in plurium principatu diuitijs uel nobilitate generis excellentium: aut siquando naturam Nestoris quis reduxerit, quem & dicendi facundia, & temperantia uitę, multo magis omnibus excelluisse ferunt, qualis quidem uir Troiæ temporibus fuisse dicitur, nostris autem minime: si inquam talis quandoque uir fuit, aut erit, aut nunc inter nos est aliquis, & ipse beate uiuit, & illi quoque beati sunt, qui fluentia ex ore modesto audiunt uerba. Eadem quoque de uniuersa potentia ratio est, quòd uidelicet cum in eodem homine bene, cũ prudentia & temperantia simul potentia summa conuenerit, tunc demum gubernationis optimæ, optimarumq; legum elucebit origo, aliter autem nunquam. Verum hæc tanquam fabula quædam oraculorum ritu dicta sint, ostensúmque sit, partim difficile esse, ciuitatem bonis fundari legibus, partim uerò si contigerit id quod diximus, longe omnium facilimũ & breuissimi tẽporis opus. CLIN. Quo pacto? ATHEN. Sed conemur iam ciuitati tuæ rẽ omnem accommodantes tanquam seniores pueris, leges oratione confingere. CLIN. Aggrediamur iam id sine mora. ATHEN. Deum in primis ad ciuitatis constitutionem inuocemus. Qui utinam audiat, exaudiensq; propitius & benignus nobis adueniat, unà nobiscum ciuitatem & leges exornaturus. CLIN. Veniat opto. ATHEN. Sed qualémnam disciplinam ciuitati tradere uolumus? CLIN. Declara si placet, quid dicere uelis, utrũ populi potestatem, uel paucorum, uel optimatum, uel regnũ. Neq; enim tyrãnidem te dicere arbitramur. ATH. Age iam uter uestrum prior mihi respondere uult, quænam ex his suæ patriæ respublica est? MEG. Num par est, quia senior sum, ut ipse prior respondeam? CLIN. Fortè. MEG. Cum Lacedæmonicam hospes rempublicam mente reuoluo, non facile tibi possum dicere, quomodo sit appellanda. Etenim tyrannidi similis esse uidetur. Nam Ephororum potestas mirum in modũ ibi tyrannica. Nonnunquam tamẽ præ cæteris ciuitatibus populari gubernationi apparet simillima. Negare autẽ eam esse optimatum rempublicam omnino absurdum. Regnum quoq; in ea perpetuum, quod omnium antiquissimum, tam à cęteris hominibus, quàm à nobis ipsis esse dicitur. Quare ita subito interrogatus, reuera, ut dicebam, nõ possum in præsentia tibi distincte, quæ illarum sit respondere. CLIN. Mihi quoq; Megille perinde ac tibi contigisse uidetur. Nescio enim quam illarum potissimum Gnosiam esse affirmem rempublicam. ATHEN. Veræ enim, ò uiri optimi, reipublicæ uos participes estis. Quæ autem modo nominatæ sunt, non respublicæ, sed urbium habitationes quædam sunt, in quibus pars una seruit alteri dominanti, & à partis dominantis potentia, tota nomen accipit gubernatio. Oportebat autẽ si hoc modo nominanda sit ciuitas, Dei ipsius nomine nuncupari, qui illorum qui mentis cõpotes sunt, uerus est dominus. CLIN. Quis autem iste Deus? ATHEN. An fabula paulisper utẽdum, si uolumus commode quod modo quæsitum est, declarare? An non sic faciendum? CLIN. Sic omnino. ATHEN. Multo ante habitationes urbium, de quibus in superioribus facta nobis mentio est, principatus quidã & gubernatio sub Saturno ualde felix fuisse dicitur. Cuius imitationem quandam habet, quæ nunc ab optimatibus gubernatur. CLIN. Attentius ergo de ipsa, ut uidetur, est audiẽdum. ATHEN. Mihi quidem ita uidetur, proptereaq; in medium modo produxi. MEG. Rectè tu quidem, ac probe facies, si sequentem fabulam quatenus conuenit, exposueris. ATHEN. Faciam ut dicitis. Fama profectò beatæ illius uitæ ad nos usque peruenit, copiosa ipsam omnia, suaq; sponte parata habuisse. Cuius rei causa fuisse hæc traditur. Cum intelligeret Saturnus, quemadmodum ipsi narrauimus, nullam hominis naturã res humanas ita gubernare posse, ut si omnibus arbitratu suo dominetur, lasciuiori superbia iniustitiaq; non repleatur: cum hæc inquam nõ ignoraret, non homines sed diuinioris præstantiorísque generis dæmones, ciuitatibus nostris reges principesq; præfecit. quod nunc nos in ouium gregibus, aliorúmque cicurum armentis facimus. Non enim bobus boues, nec capris capras præficimus, sed nos ipsis genus melius dominamur. Similiter Deus homines amans genus dæmonum generi nostro præstãtius nobis præfecit, quòd summa tam sua, quàm nostra

Difficile est fundare ciuitatem bonis legibus.

nostra facilitate nostrarum rerum curā habebat, pacemq́ & pudicitiam, libertatem & iustitiæ copiam præbens, procul à seditione, ac felix hominum reddebat genus. Hic utiq; sermo ueritate usus asserit, ciuitatibus omnibus, quibus non Deus, sed mortalis aliquis dominetur, nullam unquam malorum laborumq; fore quietem. Sed omni studio imitari nos iubet uitam, quæ sub Saturno fuit, & quantum in nobis est immortalitatis, ipsi obtemperantes, priuatim & publice domos ciuitatesq; gubernare, ipsam mentis in qualibet re dispensationem, legem nuncupantes. Nam si homo unus aut paucorum, aut etiā populi potestas, uoluptati, & cupiditati deditum animum habeat, hisq; repleri desideret, cumq; id minime assequatur, inexplebili inextinguibiliq; ardore & insanabili morbo uexetur, dominetur autē ciuitati aut priuatis nōnullis, statim spretis legib. non est, ut modo dicebamus, spes ulla salutis. Cōsiderare decet, ò Clinia, utrū huic rationi credendum sit, an aliter faciendū. CLIN. Necesse est ut credamus. ATHEN. Perspicis tot legū species, quot & gubernationum à quibusdam existimari. Gubernationū uerò species, quot multi ponunt, paulo antè narrauimus. Neq; de re uili nūc, sed de re maxima nobis esse quęstionem existimes. Nam quò iustum & iniustum respicere debeat, rursus in ambiguitatem incidit. Nec enim ad bellum, nec ad omnem uirtutem referri leges debere aiunt, sed ad illud potius quod constitutæ reipub. conferat, quæcunq; illa sit, ut dominetur semper, nec pereat. Iustiq; definitionem sic natura optime se habere contendunt. CLIN. Quo pacto? ATHEN. Quod potentiori confert. CLIN. Apertius dicito. ATHE. Sic accipe. Leges, ut aiunt, semper in ciuitate ponit, quod dominatur. Nónne? CLIN. Vtiq;. ATHEN. Nunquid existimas, inquiunt, uel populum superantem, uel aliam quampiam rempublicam, uel tyrannum, ad aliud potius sponte leges laturum, quàm ad utilitatem suam, hoc est sui principatus stabilitatem? CLIN. Non ad aliud. ATHEN. Siquis autē huiusmodi leges transgrediatur iā positas, ut iniquus punietur ab eo qui has institutiones induxit, iustasq; appellat. CLIN. Sic apparet. ATHEN. Sic itaque iustum se semper habebit. CLIN. Sic sane hæc asserit ratio. ATHE. Vna profectò hæc iniquitas ex illis est, quæ de principatu sunt. CLIN. Ex quibus? ATHE. Ex his inquā quas suprà narrauimus, quos quibus imperare oporteat, exponentes. Diximus autem parētes filijs atque nepotibus, seniores iunioribus, generosos ignobilibus dominari debere: & alia quędam, si tenetis, quorum alijs alia impedimento sunt, ex quibus unum hoc erat. Adiecimusq; Pindarum existimare, secundum naturam ac iustum imperium esse, ut potentiora imbecillioribus dominentur. CLIN. Hæc certe tunc dicta fuerunt. ATHEN. Considera iam quibus nostra ciuitas cōmittenda. Milies nanq; in ciuitatibus nonnullis id contigit. CLIN. Quidnam? ATHEN. Cum de principatu certatum esset, qui uicerunt, adeo ad se solos rem contraxerunt, ut nullum uictis eorumq; posteris magistratum cōcesserint, cauentes semper ne quis ex uictis potentiam adeptus, insurgat priorum memor malorum. Has quidē nos negamus esse respublicas, neq; censemus rectas esse eas leges, quæ non sint cōmuniter totius ciuitatis gratia positę. Qui autem aliquarum partiū gratia leges condunt, eos nō ciues, sed seditiosos putamus, & iura sua frustra sic ab eis uocari censemus.

Hęc autem eam ob causam dicimus, quia nos tua in ciuitate non ideo magistratus alicui dabimus, quòd diues sit, aut huiusmodi quicquam possideat, ut robur, magnitudinem, generis claritatem. Ei uerò qui positis legibus parebit maximè, & hac re cæteris in ciuitate pręstabit, deorum quoq; cultum & ministerium dabimus, maximum quidē primo, secundum uerò illi qui secundo loco excellet. Eademq; ratione sequētibus singula pro dignitate distribuemus. Magistratus autem legū ministros appellaui, non quia innouare uocabula cupiam, sed quia putem salutē hinc maximè ciuitati fore, & contrarium ex contrario. Interitum enim paratum illi ciuitati uideo, in qua non lex magistratibus, sed legi magistratus præsunt. Salutem uerò illi, ubi lex seruientibus magistratibus dominatur. Cuncta certè bona, quæ dij ciuitatibus præbent, huic affore cerno. CLIN. Per Iouem hospes acute, ut ætas tua postulat, perspicis. Iuuenis enim hæc obtuse admodum, senex acutissime cernit. MEG. Vera loqueris. ATHEN. Quid uerò deinceps? Nónne uenisse iam ac adesse colonos arbitrari debemus, reliquumq; ad eos sermonē peragere? CLIN. Quid prohibet? ATHEN. Sic itaque ad eos dicamus. Deus, ò uiri, sicut antiquus quoq; sermo testatur, principium, finem, & media rerum omnium continens, recta peragit secundum naturam circuēs. Hunc semper iudicium comitatur, eos qui à diuina lege desciuerint puniens. Cui quidē iudicio quicunq; felix futurus est adhærens, humilis subsequitur atq; compositus. Qui autem superbia elatus est, quòd pecunia uel honoribus antecellat, uel corporis forma polleat, qua cum iuuenilis animus demētia simul ardeat & petulantia, quasi nec principe nec duce ullo indigeat, sed aliorum ipse sufficiens ductor sit, is penitus à Deo deseritur. Desertus autē, & alios huiusmodi nactus, exultat omnia simul perturbans, multisq; uidetur minime contemnendus. breui tamen postea inculpabili dei punitus iudicio, seipsum, domum suam, ciuitatemq; uniuersam simul euertit. Cum hæc igitur ita disposita sint, quid facere & cogitare, quidue cauere prudētem oportet? Nemini dubium quin cogitare quisq; debeat qua ratione ex eorum numero sit, qui deum sequantur. Quænam igitur actio à Deo amatur, Deumq; sequitur? Vna certe, rationem unam antiquam habens atq; præcipuam, quod simile simili, quod moderatum sit, amicū est. Immoderata uerò neq; inuicem, neq; moderatis sunt amica. Deus profectò nobis rerū omninm maximè sit mensura, multoq; magis quàm quiuis, ut ferūt, homo. Qui igitur huic tali amicus fore studet, eum necesse est, ut quàm maximè pro uiribus talis efficiatur. Atqui secundū hanc rationem quisquis hominum temperatus est, Deo est amicus. Similis enim. Intemperatus autē, dissimilis, differens, & iniustus, cæteráque similiter. Sed intelligamus ad hæc rationem illam sequi omnium rationum, ut arbitror, pulcherrimam atq; uerissimā, quòd bonū uirum decet sacrificare dijs, & interesse diuinis. Nempe illos prosequi orationibus, muneribus, alioq; cultu diuino, pulcherrimū, optimum, commodissimum ad beatam uitam, idq; præ cæteris est decorum. Malo autem contrà cōtingunt omnia. Impurus enim mali est animus, boni autem purus. Ab impuro autē capere munera, neq; bonum uirum, neque Deum decet. Frustra itaque circa deos prophani laborant, quod opportune faciunt omnes sancti. Atqui signum quidem hoc est,

quò aciem debemus intendere. Sagittę uerò ad illud quæ nam? & quis proprius ipsarum impetus, rectissime diceretur? Principio post cœlestium, ciuitatis praesidentium deorum honores, siquis terrestribus dijs paria, secunda, præcipua munera tribuat, rectissime signum ipsum pietatis attinget. Quæ uerò horum suprà positorum imparia, & alterna uoce respondentia suprà dictis, post deos istos dæmonibus uir mentis compos sacrificabit, heroibusq; post dæmones. Sequuntur statuæ patriorum deorum propriæ secundum legem consecratæ. Demum uiuentium cultus parentum, quibus fas est prima & maxima debita omnium antiquissima debitorũ persoluere. putare enim quisq; debet, omnia quę possidet, eorum esse qui genuerunt & educarunt, ita ut illis hæc omnia pro uiribus ministrare debeat, primum quidem externa bona, deinde etiã corporis, postremo quæ ad animum pertinent, hæc omnia uidelicet mutuo data persoluens, & pro curis doloribúsque priscis parentum, in senecta recentes reddens, quando maxime indigent. In uerbis quinetiam per totã uitam parentes uenerari maximè decet. Leuiũ enim uolatiliumq; uerborum grauissima imminet pœna. Nam omnibus præposita est Nemesis iudicij angelus, huiuscemodi omnium consideratrix. Oportet itaq; iratis animumq; explentibus cedere seu uerbis siue rebus id faciant, non ignorantes patrem iure admodum filio ualde succensere, siquando ab eo iniuriam sibi fieri arbitretur. Mortuis uerò parentibus monumenta decentissima, quæ temperatissime structa. Neque consuetam magnitudinẽ oportet excedere, necq; minora illis facere, quæ maiores genitoribus suis struebant. Annuas quocq; curas defunctorum, quæ ornamentum afferunt, instaurare decet, & noua quotidie repetita memoria semper parentes summopere honorare, impendio moderate pro fortuna utentes. Si hæc seruabimus, uitãq; semper ita agemus singuli, digna à dijs cæterisq; natura nostra superioribus omnibus præmia reportabimus, plurimum bona cum spe uiuentes. Quæ uerò erga filios & nepotes, consanguineos, amicos, ciues, peregrinos, deos semper colẽdo tũ in congressu horum omnium operari quisque debeat, atq; ita uitam suam secundum legem illustrare, legum ipsarũ tractatio demonstrabit, partim quidem suadendo, partim uerò duriores mores ui suppliciocq; cogendo: atque ita ciuitatem nostram fauentibus dijs, felicem beatamq; efficiet. Quæ uerò rursus oportet necessariúmque est, ut legislator, qui eadem quæ & ego agitet, edisserat, neque tamen sub ipsa legis forma commode dici posse uidetur, horum exemplum in primis tã ipsi legumlatori, quàm his qui lege instituendi sunt, arbitror afferendum: deinde legum positionem incipiendam, reliqua omnia pro uiribus discutiendo. Talia uerò quomodo maximè habeant, haud sane facile una quadam formula cõprehendi potest. Sed ita de ipsis modum aliquem capiamus, siquid de ipsis asseuerare possumus. CLIN. Dic age, quem modum? ATHEN. Vellem equidẽ eos ad uirtutis officia persuasos maximè & obtemperantes esse, idq; legislator facere ubique conabitur. CLIN. Quidni? ATHEN. Quæ igitur dicta sunt, nonnihil ad illud cõducere mihi uidentur, ut si non crudus omnino audientis animus sit, mitior beneuolentiórque in audiendis præceptis efficiatur: beneuolentior uerò factus, facilius perdiscat: quod si non omnino peragatur, aliquo saltẽ modo factum, satis esse putandũ est. Non enim magna est eorũ copia, qui optimi quàm maxime & celerrime conentur euadere. Hesiodũ uerò sapientẽ multi prędicant, cum dicat uiam ad uitia planam esse, ac sine sudore peragi, cũ breuissima sit. Ante uirtutem uero, inquit, sudorẽ dij immortales posuerunt. Ac uia quæ ad eam ducit, longa, ardua, & aspera primum: sed postquam ad summa fastigia peruẽtum est, quæ ardua uia fuerat, facilem præstat callem. CLIN. Bene dicere uidetur. ATHEN. Ita certe est. Verum quò sermonis spectabat progressio, uolo in medio uobis proponere. CLIN. Ponas. ATHEN. Orationem ad legislatorem sic uertamus. Dic nobis, ò legislator, Si scires quid agẽdum dicendúmque nobis sit, nónne diceres? CLIN. Necessario. ATHE. An non paulo antè dicentem audiuimus non debere legislatorem poëtis permittere, ut quæcunq; sibi placent, effingant? Non enim intelligunt, quæ dicta contra leges uoceant ciuitati. CLIN. Vera loqueris. ATHEN. Si de poëtis hæc ad eum dixerimus, erúntne nobis modeste dicta? CLIN. Quæ nam hæc? ATHEN. Vetus, ò legislator, fabula passim à nobis fertur, atq; à cæteris omnibus confirmatur: poëtam quando in Musæ tripode sedet, non esse mẽtis compotem, sed quasi fontem fluere, & quęcunq; influunt, prorsus effundere. Cumq; ars eius imitatio quædam sit, & cõtrarios affectus hominum exprimat, sæpe cogi poëtam sibijpsi contraria dicere, necq; scire utrum hæc an illa uera sint. Legislatori autem nõ licet duo quædam diuersa de uno in lege loqui, sed unum debet semper enunciare de uno. Id autem ex his quæ modo dicebas, animaduertes. Cum sepulchrorum alia excedant, alia deficiant, alia medium teneant, mediocria tu simpliciter laudasti, fierić; sola iussisti. Ego autẽ si uxor mihi ditissima esset, iuberetq; ut eam magnifice sepelirem, in poëmate excedens sepulchrum laudarem: pauper autem uir atque auarus, deficiens. Qui uerò mediocres diuitias possidet, & ipse quocq; moderatus sit, medium laudabit. Sed tibi non ita dicendum, sicut dicebas modo, ut scilicet mediocre solummodo dicas, sed quid quantumq; mediocre sit, exponendum. Aliter ne putes orationem huiusmodi legem esse. CLIN. Vera loqueris. ATHEN. Vtrum qui legibus condendis incumbit, nihil tale in legum exordio dicet, sed statim quid faciẽdum sit, & quid non, exponet: mulctaq; imposita ad aliam se legẽ uertet, nulla ratione ad exhortandum persuadendumq; allata? Afferamus autem in medium modos medendi duos, quibus alij medici aliter curare cõsueuerunt, ut quẽadmodum pueri medicum orant, ut modo quàm facilimo eos curet, ita & nos legumlatorem. Quod ut fiat apertius, nónne dicimus quosdam medicos esse, & quosdam medicorum ministros, quos etiã medicos appellamus? CLIN. Sic omnino. ATHEN. Siue liberi sint, siue serui, qui dominorum iussu, cõsideratione, usu, & experientia artem possideant, nõ autem secundum naturam, sicuti liberi, qui & ipsi sic didicerũt, & suos filios instruunt? An ponis duo hæc genera medicorum? CLIN. Quid prohibet? ATHEN. Num igitur intelligis cum serui & liberi in ciuitate ægrotent, seruos à seruis plerunque curari? Qui & in medicorum officinis uersantur, & omnia circũeunt, nec rationem ullam de singulis seruorum morbis, aut reddunt, aut accipiunt, sed quæ usu prodesse uidentur, quasi exacte sciẽtes, tyrannorum instar superbe & pertinaciter imperãt, atq; ita à seruo

Nemesis.

à seruo ad seruũ medentes transuolant. In quo sanè ad curandos ægrotantes domino facilitatẽ parant. Liber autẽ medicus liberorũ ut plurimum morbos curat atq; considerat, ita ut à principio morbi naturam perquirat, cõmuniterq; cum ægrotante atque eius amicis uersetur, tũ discẽdo ab illis nõnihil, tum quoad fieri põt docendo, nec antè imperat quicquã quàm persuaserit. Atq; ita persuadendo semper mãsuete ad sanitatẽ perducere ęgrotantes conatur. Vter melior est & medicus & exercitator, qui sic, an qui modo illo medetur, atq; exercet? Qui uidelicet dupliciter uim unã perficit, an qui simpliciter, & eũ qui deterior ex duobus atq; atrocior modus est, exequitur? CLIN. Multũ præstat hospes, qui hoc dupliciter peragit. ATHE. Vis ergo duplex hoc atq; simplex, quomodo in legibus ferẽdis fiat, cõsideremus? CLIN. Volo equidẽ. ATH. Dic age per deos, quã legis conditor primã legem cõscribet? An non secũdum naturã, primum generationis in ciuitate principium ante omnia legibus exornabit? CLIN. Plane. ATHE. Principiũ autem generationis omnibus ciuitatibus nuptiarũ conuentus atq; cõmunio. CLI. Vtiq;. ATH. Quare si nuptiales primũ leges ponãtur, bene ad omnẽ ciuitatem rectè constituendã positæ uidebũtur. CLIN. Sic est omnino. ATHEN. Simplicem ergo primũ dicamus, quæ sic se forsan habebit. Vxorẽ quisq; à trigesimo anno usq; ad trigesimum quintũ ducat. Si nõ duxerit, pecunia mulctetur atq; dedecore: pecunia quidẽ tanta uel tanta, dedecore autẽ tali quodam uel tali. Et simplex quidem lex de nuptijs talis sit, duplex autem talis. Vxorem ducere quisq; debet ab anno trigesimo ad trigesimum quintũ, cogitãs quòd natura quadam humanum genus quodãmodo immortalitatem consequitur. Cuius rei quisque natura summopere cupidus est. Nemo enim est, qui nõ desideret perpetuũ apud posteros nomen habere. Genus itaq; hominum immortale hoc modo in sempiternũ perdurat, quòd filiorum filios relinquendo unũ & idem semper per generationem immortalitatẽ adipiscatur. Nefas autem est immortalitate seipsum sponte priuare. Hac uero ex animo ille se priuat, qui filios & uxorem negligit. Quicunq; legi huic obtemperauerit, indemnis esto. Qui uero non paruerit, & quinq; ac triginta annos natus uxorẽ non duxerit, ne solitariam uitam lucro sibi & uoluptati fore censeat, tanta in annos singulos mulctetur pecunia, neq; eorum particeps honorum sit, quos iuniores quotidie in ciuitate senioribus exhibent. Duabus his legibus inuicem cõparatis, de singulis iudicare licet, utrum oporteat eas duplices longitudine quàm breuissima conscribere, ut persuasiones simul interponantur & minæ: an minis uti solum, & simplices longitudine leges condere. MEG. Laconici moris est, hospes, breuiora semper eligere. Si quis autẽ in his me iudicem faceret, ut eligere mihi liceret ex his utram uelim legem in ciuitate, longiorem eligerem: in cæterisq; legibus omnibus, si duo hæc proponantur, ad hoc ipsum exemplar idem facerẽ. Oportet tamen præsentes leges & Cliniæ huic probari. huius enim ea ciuitas est, cuius usui leges hæ cõduntur. CLIN. Probe tu quidem Megille. ATHEN. De prolixitate quidem uel breuitate scribendi curare nimis ineptũ est. Non enim breuissima aut longissima, sed optima sunt, ut arbitror, eligenda. Atqui & in legibus paulo antè propositis, non duplicitate solum altera magis quàm altera ad uirtutem confert: sed quod de

Homo generatiõe fit sempiternus.

duplici medicorum genere dictum est, rectissime est appositum. Quod quidem legislatorum nullus unquam cogitasse uidetur. Nam cũ liceat duobus quibusdam ad ferẽdas leges, ui persuasioneq; uti ad turbam disciplinæ expertem, quoad possunt altero solum utuntur. Non enim persuasioni minas coniungunt, sed uim puram solummodo inferunt. Ego autem, ò uiri beati, tertium quiddam etiam faciundum in legibus uideo, quod fieri nusquã uidemus. CLIN. Quidnam? ATHEN. Quod per ea de quibus disseruimus nobis Deo quodam aspirante factũ est. Mane enim disputare de legibus cœpimus, & iam meridies est, & hoc amœno in loco commodissime requiescimus, de legibus solummodo disputantes. Et nunc primum tractandarum legum principiũ facere mihi uidemur. Superiora uero cuncta exordia legum erant. Quorsum hæc? quia uolebam dicere, quòd sermonum omniũ cæterorumque quibus uocis imitatio est, exordia sunt, & quasi quædam præludia, quæ artificiosam aliquam & utilem ad rem dicendam tractationem habẽt. Nempe illis quæ citharœdici cantus leges uocantur, & reliquæ musæ, prooemia mire adinuenta præponuntur. Verarum autem legum, quas ciuiles esse dicimus, nemo unquam procemiũ aliquod aut pronunciauit, aut conscriptum in lucem protulit, quasi nullum natura sit. Nobis autem mora hęc & disputatio nostra esse aliquod significare uidetur. Leges autem quæ modo duplices appellatæ sunt, non duplices sunt simpliciter, sed duo quædam, lex, ac legis exordium. Atque ea quam tyrannico & medicorum seruilium imperio comparauimus, lex mera est. Quod uero antè positum fuit dictum, ad hoc persuasorium, reuera ad persuadendum spectat quidem, sed uim habet exordij. Nam ut beneuolentius audiant legislatoris imperium, quæ lex est, & propter hoc facilius suscipiant ciues, idcirco tota illa oratio habita est, quæ ad persuadendum est inducta. Quapropter ut mea sentẽtia fert, non legis ratio, sed procemium, totum hoc merito appellabitur. Post hæc autem quid insuper addi desidero? hoc sanè. Oportere legislatorẽ exordiũ semper omni legi præponere, & in singulis in quo à seipsis differant, quatenus duo illa, quo modo relata sunt, differebant. CLIN. Ego quidem nunquam aliter uirum harum rerum peritum leges ferre desiderarem. ATH. Probe mihi, ò Clinia, eò dixisse, uideris, quòd omnibus legibus procemium quoddam præerit, & quod oportet in omnis legum conscriptionis principio, omni sermoni præponere exordium legibus singulis accommodatũ. Non enim parum est quod postea dicitur, nec parum refert clarène an obscure talia cõmemorẽtur. Si autem magnarum paruarumq; legum exordia similiter confici iubeamus, non rectè iubebimus. Nõ enim in omni cantu neq; in omni sermone id faciendum. Nam etsi posit in omnibus inueniri, non tamen omnibus utendũ est. Id autem ipsi rhetori, cantoriq;, & legum conditori semper est concedendum. CLIN. Vera loqueris hospes. Sed ne ulterius immoremur, imo uero ad sermonem propositum iam reuertamur, & ab illis incipiamus, si tibi placet, quę suprà haud quasi procemio utens dixisti. Quare iterum, ut ludentes aiunt, meliora ab initio secunda resumamus, quasi certum procemium non quemlebet sermonem ut nuper tractantes. Incipiamus itaque, & exordiri profiteamur. Ac de honore quidem deorum maiorumq;

rumq; nostrorū cura satis sit dictum: cætera transigere annitamur, donec tibi uidearis sufficienter totū procemium absoluisse. Denique post procemium leges aggredieris. ATHEN. Cum de dijs deóque sequentibus & parentibus siue uiuentibus siue defunctis satis per exordium dixerimus, ut nunc affirmamus: quod restat, ut tu iubere uideris, in lucē est educendū. CLIN. Prorsus quidem. ATHEN. Post illa uero quæ ad animos, quæ ad corpora, quæ ad externa pertinent, quo studio colenda sint communiter disserendo, ita determinare oportet, ut & dicentes & audientes disciplinam pro uiribus consequamur. Hæc ergo post illa nobis reuera dicenda audiendaq; sunt. CLIN. Recte admodum loqueris.

DIALOGVS QVINTVS DE LEGIBVS, VEL, DE LEGVMLATIONE.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

MIRABILIA quotidie fieri uidemus à magnete in ferrum, à succino in paleas, à fulguribus in solida, ab ignito sulphure in bombardam, à tota natura uel in motu cœli, uel in artificiosa rerum quæ gignuntur, formatione. Causas quidem ignoramus, neq; tamen ob causarum ignorationē negamus effectus fieri, quos uidemus. Mirabilia rursus fieri nonnunquam ab animis nostris in oraculis cæterisque prodigijs testis est non solum omnis historia, sed autoritas etiam Mercurialis & Pythagorica atque Platonica. Et si stupendorū nostræ mentis operum rationem certam facile omnes assignare non possumus, negare tamen opera uel facta fuisse, uel posse fieri, non debemus. Videmus ignem quo cœlo similior est quàm cætera elemēta, eo mirabilius agere, ut breui ad suā trahat formam, quæ cætera tempore uix longissimo trahunt, neque mixtionem perpetiatur, & cum uidetur diuidi diuidat, longiusq; admodum quàm cætera suum protendat effectum, & longissime per lumen agat atque momento. Verum habet hoc à cœlo, & cœlū imagine sui agit, id est lumine, quæ ignis uix naturali efficit qualitate. Quis enim dubitet cœlestia per radios suos tam nobis occultos, quàm manifestos ab ipsis uelut imagines profluentes, mouere inferiora semper atque formare? ferme non aliter, quàm uultus speculum & speculum concauum materiam siccam positam è cōspectu. Sed age iam in hoc speculo & superos in animam speculemur. Quanto efficacior est ignis cæteris elementis, & igne cœlum, tanto efficaciores cœlo sunt spiritus, qui uel uiuificant, uel mouent cœlum, uel uiuificantium & mouentium sunt consortes. Spiritus ergo superiores in nostros utpote consortes, imaginum duntaxat suarum influxibus operantur, quemadmodum uultus in speculum: atque agendo in eas formant, similimasque efficiunt: usqueadeo ut animæ sæpe tam ferme mirabiliter, quàm cœlestes soleant, operentur. Quemadmodum uero speculum ad imagines à uultu suscipiendas quinque modis præcipue præparatur: primo quidem natura uitrea, deinde perspicuitate, tertio lenitate, quarto resistentia, quinto positione: sic & animæ nostræ ad influxus numinum præparantur. Primo quidem, quod intellectuales naturæ sunt sicut & illa. Secundo, quando per intellectum, fide illis hærent indubia. Tertio, per uoluntatem amore in illa sese ardentissimo transferunt. Quarto, tota in illis firmiter memoria sperant. Quinto, si corpus habeant, & natura illis accommodatum, & diligentia præparatum, tunc in mentes nostras à superis ita labuntur instinctus, ut à fidibus lyræ in fides similiter temperatas. Tunc prodigia, somnia, uaticinia, oracula ueniunt. Mitto quòd Iamblicus Porphyriusque narrant, oracula quædam per aquam fieri solita, quædam per aërem, quædam uero per ignem: fortè quia à dæmonibus, uel aqueis, uel aëreis, uel igneis mittantur. Fortè etiam quoniam locis & temporibus alijs atque alijs, per occultas causas contigerit mentium humanarum affectus ad superiora conuerti, conuersosque inde formari. Profecto nostræ mentes in uaria nimium distrahuntur. Verum si quando integra uirtute sua ad certum opus utantur, sicut & ignis: tota intentione naturæ comburit, & cœlum toto agit influxu, tunc Plato non dubitat mirabiliora à nostris mentibus quàm ab igne uel cœlo, facilime prouentura. Non dubitant & Auicenna Algazelesq;, nescio qua sorte sæpe Platonici. Sed de his in Theologia latius disputamus. Quibus euangelicum illud de fide montes permutatura, maxime confirmatur: confirmantur & plurima quæ Plato in libro superiori & hoc quinto, immo & sequentibus omnibus de oraculis asserit, adeo ut non aliter, uel urbis dispositio, uel reipublicæ forma, uel sanctio legū sese habeat, quàm per oracula comprobetur. Verum quamuis oracula tria commemoret, tamen cęteris insuper uaticinijs quæ ueriora forsan reperiri possunt, autoritatem suā ad idem manifeste concedit: Sed iam ad argumentum quinti propriū ueniamus. Cum igitur animus noster speculum sit diuinorum, merito post diuinorum cultum in quarto descriptū, mox in exordio quinti animum ipsum iubet coli, quasi rem sacram: & qui in superioribus Pythagorea carmina est imitatus, in præsenti quoq; animi cultu libenter Pythagoram suum sequitur præcipientem: Post deos maxime omniū reuerere teipsum. Quanti uero momenti sit eiusmodi reuerentia ad obseruantiam legum, explicare non possem. Sed facit hæc, ut summatim dicam, ut quisquis animi sui quasi numinis conspectū assiduum reueretur, iudicem habeat intra seipsum: ad cuius legē, uel absq; legibus scriptis uitā suā perfectissime dirigat, ac tandem facile naturalis legis amore faciat, quæ cæteri uix scriptarū legū formidine faciunt. Proinde dū de colēdo animo disputat, omnia de officijs pręcepta tradit, tum ad seipsum, tū ad alios ad omnesq; uirtutes priuatim & publice pertinētia, quæ discere quisq; debeat atq; ediscere. Post hæc finē imponit exordio legū. Vbi apparet totam de legibus disputationē in tres præcipue partes esse diuisam. Primo quidem in procemiū, ab initio libri primi ad hanc usq; partem quinti productum: Deinde in ipsam legū dispositionem. Et primo in leges ad rempublicā magistratusq; potissimum pertinentes. Deinde ad singulas spectantes ciuium actiones. Meminisse uero te arbitror singulas præterea leges, singula habere procemia. Principio legifer purissimos pro uiribus colonos eligat, atq; pastorū more puros segreget ab impuris. Lustret quoq; ciuitatem, ac nisi summa cogat necessitas, non inferat uiolentiam. Adequet cēsus pro uiribus, ne alij ditissimi sint, alij uero mendici. Caueat nequis iniuste diuitias cumulet. Neq; luculentissimam conetur ciuitatem reddere, sed iustissimam. Prædicet ueritatem & apud homines, & apud deos esse maxime omnium ueneran-dā. Item in peregrinos hospitalitatē, in supplices indulgentiā. Moneat unumquenq; animam erga seipsam amore falli, atq; peruerti solere. Præcipiat, ne quis abundans ipse, patiatur proximum esurire. Collocet urbē si potest in media regione singulas circunspectans commoditates. In duodecim partes urbem diuidat, totamq; similiter regionē. Sed cur in partes duodecim? ut intelligas molem tantam tamq; laboriosam uniuersi ipsius auxilio indigere, quod est in sphæras duodecim distributū. Item ciuitatem ad imaginem regni cœlestis esse gerendam. Cœlestis autem ciuitas in signa duodecim, quasi duodecim tribus, est distributa. Nec ab re dijs duodecim ciuitatem cōmendat suam, siquidē dij duodecim, signis cœli duodecim præesse dicūtur. Immo uero dij sex, sexq; deæ. Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venusq;: Mars, Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo. Præpone singula singulis: mēbris quidem nostris signa: Signis præterea deos. Arieti quidem & capiti nostro Palladem. Tauro uero & nostræ ceruici Venerem. Geminis & humanis brachijs Apollinem. Cancro pectorique Mercurium. Leoni humerisq; Iouem. Virgini ilijsque Cererem. Libræ & natibus, quod honeste dictum sit, Vulcanum. Scorpio & pudibundis Martem. Sagittario femorique Dianam. Capricorno & genibus Vestam. Aquario cruribusq; Iunonem. Piscibus pedibusque Neptunum. Intellige per hæc ciuitatem totam non aliter unum ex ciuibus multis, quàm unum corpus ex multis membris esse debere. Alia uero numina masculina, alia fœminina idcirco dicuntur, ut cognoscas & quæ ad materiam passionesque, & quæ ad formas actionésque pertinent, à superis gubernari. Verum cur Plato præcipuam urbis arcem, Vestæ, Ioui, & Palladi consecrat? Intellige in diuinis tres omnium fontes existere: Vestam quidem essendi fontem, Iouem uiuendi, Mineruam intelligendi. Atque in his omnibus auxilium à superis obsecrandum. Vbi uero Plato commendat partitionem domiciliorum agrorumque in quinquies mille & quadraginta, ostendit eiusmodi numerum commodissimas in se multasque deinceps distributiones partium continere, Quod quidē in & sequentibus paulatim aperietur, & uel mediocri arithmetræ potest esse perspicuum. Notabis ubi de communi ciuium uita differit præceptum de euangelica dilectione & charitate mirandum. Item patriam magis quàm matrem esse colendam. Quódue patriam inquit immortalem deam esse, uel de diuina terreni orbis anima, uel de numine patriæ patrono, uel de cœlesti patria dictum puta.

AVDIAT

AVDIAT iam reliqua, quicunque paulo antè de dijs charissimisque genitoribus audiebat. Cuiusque enim animus, omnium suarū rerum post deos, cum sit maxime suus, diuinissimus est. Quæ uero sua sunt, bifariam diuiduntur. Et potentiora quidem ac meliora dominantur, imbecilliora uero deterioraque seruiunt. Profecto quæ dominantur, præ illis quæ seruiunt, semper sunt honoranda. Quapropter merito post dominantes deos eósque qui illos sequuntur, animū nostrum colendū, secundoque loco habendum iubeo. Nemo autem, ut breuiter dicam, recte animū suum honorat, quamuis uideatur. Diuinū enim bonum est honor. Malorum autē nihil est honorandum. Quisquis igitur putat uel sermonibus quibusdam, uel muneribus uel obsequijs animum suum posse extolli, si meliorem ipsum ex deteriore non reddit, quanquam honorare uidetur, minime tamē id facit. Nam statim à pueritia unusquisque sufficientē ad omnia cognoscēda se putat, & honorare suū animum opinatur laudādo, permittendoque sibi quicquid libuerit agere. Nos autem dicimus eum qui hæc agit animū non honorare, sed lædere, quē tamen secundo loco post deos dicimus honorandum. Sed neque ille eū honorat, qui peccatorū suorum, plurimorumque & maximorum scelerum, nō seipsum, sed alios causam ducit. Qui sanè seipsum semper excusans honorare uidetur animum, longe tamen abest, cū obsit. Neque etiam cum præter rationē laudemque legūlatoris uoluptatibus quis indulget, animum suum honorat: deijcit enim ipsum, cū malis & pœnitentia repleat. Neque etiam tunc honorat, quādo labores lege laudatos, metúsque ac dolores ferendos non suscipit, sed cedit atque succumbit. Hæc enim agens omnia, animum suum dedecorat. Sed nec quādo hanc uitā summum bonū censet, imo tunc etiam uituperat. Nam animo existimanti omnia apud manes mala esse, protinus assentitur, neque resistit, docens ipsum atque redarguens, quasi ignoret, utrum contrà quæ apud deos inferos sunt, omnium bonorū nobis maxima sint. Prętera qui uirtuti formā corporis anteponit, animam uere penitusque dedecorat. Nempe corpus anima uenerabilius arbitratur. In quo certe uehemēter errat. Nihil enim terrenū rebus cœlestibus uenerabilius est. Et qui de animo aliter sentit, quàm mirabilem rem negligat, prorsus ignorat. Nec rursus qui pecuniā iniuste cupit, aut possidens iniuste, non dolet, muneribus animū suū exornat, sed ab hoc longissime abest. Quod enim uenerabile pulchrūque in animo est, paruo pro auro prodit, cū totum quod super terrā quódue sub terra est aurū, uirtuti compensari digne nō possit. Denique ut summatim dicam, quicunque illa quę legislator turpia malaque putat esse, omni studio nō fugit, nec pro uiribus sequitur ea quæ bona & pulchra statuit, non uidet in his omnibus, quàm turpiter, & absurde diuinissimū animū suum afficiat. Maximam enim secundū iustitiā ultionē male agendi, nemo, ut uno uerbo dicā, animaduertit. Maxima uero est, ut quis malis hominibus similis efficiatur, factusque similis bonos & uiros & sermones fugiat: seque ipsum ab eis seiungat, improbis autē adhæreat, & eorum consuetudinem amplectatur. Eum uero qui se his immiscuit, necesse est eadem pati & agere, quæ tales agere & loqui inter se consueuerunt. Ac passio quidem huiusmodi iustitia non est. Iustitia enim & iustū, honestū est. Vltio uero passio iniustitiæ sequax: in quam & qui non incidit & qui incidit, malus miserque est: ille quoniam non sanatur, hic quoniā ut multi seruentur, ipse perit. Honor autem est, ut totum simul complectar, meliora sequi, & ex peioribus quæcunque meliora fieri possunt, ad melius quàm optime reducere. Homini profecto nihil animo aptius & sagacius est ad fugiendum malum, ad uestigandum eligendumque quod est omnium optimum, eique per omnem uitam firmiter adhærendū. Idcirco illi secundo statutus est honor. Tertium deinde honorem secundum naturam quiuis intelliget corpori conuenire. Cōsiderare oportet qui ueri honores sint, quíue adulterati: quorum differentia à legislatore declaranda mihi uidetur. Vtputa honore dignum corpus esse, non quod formosum aut robustum est, aut uelox, uel magnum, uel sanum, quāuis multis id uideatur, neque quod contrarijs modis affectum. Nempe quę medium istorum omniū habitum tangunt, ea longe moderatiora tutioraque censenda sunt. Altera enim inflatos & audaces animos reddunt. Altera deiectos atque illiberales. Similiter pecuniarum prædiorumque & census possessio se habet. Excedens enim & priuatim & in ciuitatibus inimicitias seditionesque parit. Deficiens autem ut plurimum seruitutem. Nemo igitur liberorum gratia pecunijs cumulandis incumbat, ut ditissimos eos relinquat. Neque enim ipsis, neque ciuitati id conducit. Sed census iuuenum tum adulatione uacuus, tum rerum necessariarum non indigens, omnium decentissimus & optimus est. Nam hic nobis ad omnia consonans accommodatusque, uitam à doloribus tutam reddit. Liberis ergo non auri, sed pudoris multum oportet relinquere. Putamus autem uerbis impudentiam iuuenum castigando id nos impetraturos. Sed non ex ea castigatione, qua iuuenibus incutiunt, dicentes quòd adolescentem oporteat in omnibus uerecundum esse. Sapiens itaque legumlator, senioribus præcipiet potius, ut sint coram iunioribus uerecundi, ac summopere caueant nequis iuuenum eos aut uideat, aut audiat agentes turpe aliquid, uel loquentes. Nam ubi senes minus pudici sunt, necesse est ibi iuuenes impudentissimos esse, præstans enim & iuniorum & seniorum disciplina est, non uerborum increpatio, sed ut quæ increpando quis diceret & monendo, eadem ipse in omni uita facere uideatur. Quisquis præterea cognationem & uniuersam sub eisdē penatibus generis communionem honorat & colit, hos deos merito propitios in liberis procreandis habebit. Amicorum quoque & sodalium in uitæ cōsuetudine summam beneuolentiam cōsequetur, qui illorum in se obsequia maiora præstantioraque putabit quàm illi, sua uero in illos beneficia minora quam ipsi existimabit. Atqui & erga ciuitatem ac ciues optime ille se geret, qui omni uictoriæ quæ in Olympicis, alijsque tam belli quàm pacis certaminibus cōparatur, illam gloriam anteponet, quam patrijs legibus ministrando nanciscitur: atque in hoc ministerio cæteris omnibus per totam uitam præstare conabitur. Ad peregrinos uero sanctissima esse fœdera quisque cogitet. Ferme enim omnia peregrinorum & contra peregrinos peccata præ illis quæ inter ciues committuntur, ultori deo curæ sunt. Nam cum peregrinus amicis cognatisque careat, maiorem & apud deos & apud homines meretur misericordiam. Quare qui magis ulcisci potest, is ad ferendū auxiliū est paratior. potest autē maxime hospitalis cuiusque

Verus & falsus animi cultus.

Tertius honor corpori habendus.

Officia erga patriam.

Erga peregrinos.

cuiusque dæmon ac deus, hospitalem secuti Iouem. Diligenti igitur cautione cogitandũ cuiq;, cui nonnihil est consilij, ut innocens ab iniuria in peregrinos semper uiuat. Sed omnium tam in peregrinos quàm in ciues peccatorum maximum est, quòd in supplices est commissum. Deus enim per quẽ supplex fœdus est consecutus, diligentissimus eius est custos. Quare nullus in supplices sceleratus impunis abibit. Hactenus officia cuiusque in parentes, seipsum, sua, patriam, amicos, cognatos, peregrinos, atque colonos penè omnia exposuimus. Qualis uero quisq; quo ad seipsum esse debeat, qui optime uiuere uelit, nunc iam exponamus, ut non lex, sed laus & uituperatio singulos docens, refrenet magis, & obtemperantiores ferendis legibus faciat. Atque hæc nobis deinceps dicenda sunt. Veritas profecto tum dijs, tum hominibus dux omnium est bonorum. Cuius qui felix beatusq; futurus est, statim ab initio particeps esse debet, ut in ueritate plurimum tempus uitam agat. Fidus hic certe est: infidus autem qui sponte mentitur: qui uero non sponte, amẽs. Quorum neutrum optabile est. Nam & infidus & amens ab amicitia admodum alienus: ac procedente tempore cognitus in tantam in odiosa senecta uitæq; termino solitudinem incidit, ut seu uiuant siue decesserint amici ac filij, penè similiter orbam uitam misere agat. Honorãdus certe est qui nihil iniuriatur. Qui uero nec alios id facere patitur, duplici honore, imò etiam magis est honorandus. Ille enim uni, hic multis hominibus comparatur, cum principibus cæterorum iniuriam nunciet. Qui autem unà etiam cum magistratibus iniuriã quoad potest ulciscitur, is magnus perfectusq; in ciuitate uir præconio prædicetur. Nam uirtute cunctis excellet. Eadem quoq; temperantiæ & prudentiæ laus est. Et qui alijs bonis abundat, quæ in alios quoq; trãsfundi possunt, si cæteros participes efficit, tanquam uir summus est honorandus. Qui autem id facere uellet quidem, sed non potest, secundo loco habendus est. Inuidum uero qui sponte nihil boni cæteris conferat, uituperare debemus, nec propter hominem qui male possideat, rem ipsam uituperare, sed eam pro uiribus adipisci. Certet præterea apud nos quisque de uirtute absque inuidia. Qui enim sic agit, ciuitatem suam amplificat, cum ipse quidem contendat, & alios calumnijs non detineat. Inuidus uero dum cæteris derogando putat præstare, & ipse minus recte ad ueram tendit uirtutem, & concertatores iniusta uituperatione tardiores efficit. Ideoq; uehemens acquirendæ uirtutis studium è ciuitate tollens, ipsam pro uirili parte gloriæ amplitudine priuat. Oportet præterea unũquemque animosum esse, ac maxime mitem. Nam aliorum iniurias quæ uel difficile, uel nullo modo sanari possunt, non possumus aliter effugere, quàm pugna, defensione, uictoria, & nullius peccati remissione, quod absq; animositate facere nemo potest. In ijs autem iniurijs quę tales sunt ut sanari possint, nosse in primis oportet, nullum iniustum, sponte iniustum esse. Nemo enim unquã maximorum malorum aliquid alicubi uellet habere, multoq; minus in his quæ sibi præstantissima sunt. Est autem animus ut diximus reuera in omnibus omniũ prǽstantissimus. Quapropter in eo cum maxime sit honorandus, nemo sponte summum accipiet malum, uoletq; per totam uitam id possidere. Porrò miserabilis omnino est iniustus omnis, & qui mali quicquam habet. Misereri autem decet eorum qui sanabiles sunt, & cohibere iram, ne aduersus eos muliebri iracundię feruore animus efferatur duriusq; insistat. Qui autem ita sunt flagitiosi ut incurabiles sint, eis ira uehementius immittenda. Propterea diximus animosum, id est, generosæ iracundiæ non expertem, ac simul mitem, bonum uirũ semper esse debere. Omnium uero maximum quiddã malum in multorum hominum animis est innatum. Cuius quidem, cum facile sibi ignoscãt, remedium nullum excogitant. Est autem hoc quod dicere solent, quòd natura sibi quisq; amicus est, recteq; est, ita id se habere. Sed reuera nimius in se ipsum amor omnium peccatorum omnibus semper est causa. Occæcatur quippe circa amatum qui amat. Quapropter qui se amat, cum se ipsum magis quàm ueritatem honorandum putet, quid iustum, bonum, pulchrum sit male iudicat. Decet sanè eum qui magnus uir futurus est, neq; seipsum, neq; sua diligere, sed iusta semper, siue à seipso, seu ab alio quouis gerãtur. Ex hoc ipso delicto accidit omnibus, ut ignorantiam suam esse sapientiam opinentur. hinc fit, ut quamuis nihil ut ita dicam sciamus, scire tamen omnia arbitremur. Cum uero nec alijs committamus facultatem agendi quæ ipsi facere ignoramus, facientes ipsi errare compellimur. Quamobrem nimium sui ipsius amorem fugere quisque debet, & meliores sequi, nullo rubore uerecundiæ impeditus. Sunt & alia nonnulla, quæ & minora his sunt, & sæpe dicuntur. Sed cum nihilo minus utilia sint, ea quoque dicenda. Nam commemoratione opus est. Semper enim quasi aliquid effluat, contrà aliquid oportet influere. Recordatio uero est, prudentiæ deficientis influxus. Profecto à risu nimio, & lacrymis abstinendum, omnibusq; est ab omnibus præcipiẽdum ut lætitia nimia tristitiaq; compressa honesto in habitu se contineant: siue in felicitate quenquam dæmon cuiusq; sistat, seu per fortunæ casus tanquam ad ardua difficiliaq; tendẽtibus operationibus quibusdam dæmones auersantes insurgant. Sperare semper boni uiri debent, munera quæ talibus uiris dare deus solet, sibi non defutura. Ac siqui graues labores inciderint, deum leniores eas facturum, & præsentia in melius commutaturum: bona uero contrà omnia unà cum bona fortuna sibi affore. Hac spe singuli uiuant, & tam ioco quàm serio, & se & cæteros ad frequentem horum commemorationem sedulò adhortentur. Sed iam quæ facere unusquisq; debeat, & qualis esse, quo ad diuina spectat officia, dictum est. Humana uero nondum explanauimus. Dicẽda autem sunt. Hominibus enim, non dijs præcipimus. Sunt porrò natura maxime humana, uoluptates, dolores cupiditatesq;. Ex quibus necesse est mortale omne animal quasi pẽdere, & maximo quidem cum studio. Laudãda certe honestissima uita est, non solum quia gloriæ habitum superat, uerũetiam quia siquis uelit gustare, nec inde statim à iuuẽtute fugere, eo quoq; superat, quòd omnes expetimus, ut per totam uitam lætemur magis quàm doleamus. Quod uero erit ita, si qs recte gustet, facile ualdeq; patebit. Quo autem pacto recte id fiat, ratione iam considerandũ est, siue ita nobis secundum naturã insit, siue aliter præter naturã. Vitam itaq; ad uitam iucũdiorem & molestiorem ita conferre oportet. Voluptatem adesse nobis uolumus. Dolorẽ uero nec eligimus, neq; uolumus. Medium autẽ statũ pro uoluptate nequaquã uolumus, doloris

Erga supplices.

De eligenda uita quo uoluptatẽ dolorem.

doloris tamen loco accipimus. Dolorem etiam minorem maiore cum uoluptate uolumus. Voluptatem minorem cum maiore dolore nequaquam. Pari autem modo utrunque horum habere nos nolle, possumus declarare. Hæc omnia multitudine, magnitudine, intensione, æqualitate, horumque contrarijs ad electionem singulorũ uoluntatemque, & differunt, & non differunt. Cum hæc necessario sic se habeāt, eam quidem uitam, in qua cum utraque multa, magna, intensaque fiunt, uoluptates tamen excedunt, uolumus. Eam autem in qua contraria, nolumus. Atque eam rursus, in qua licet utraque parua, remissa sunt, molesta tamen superant, nolumus: sed eam in qua contraria, uolumus. Si autem æqualia sunt, de æquali uita ut diximus cogitandum. Volumus enim quæ illo excedũt quod nos diligimus, & nolumus quæ contrario superant. Considerare oportet quemadmodũ omnes uitæ nostræ in his cōnexæ naturaliter sunt, & quas natura uelimus. Siquid autem præter hæc uelle nos dicimus, ignorantia quadam imperitiaque uitarum id dicimus. Quænam igitur & quot uitæ sunt in quibus nosse oportet quod nolendum, quod uolendum, quod sponte fieri, quod cōtrà soleat: hisque cognitis legem sibi ipsi præscribere: atque inde quod sibi amicum sit simul & iucundum & optimum pulcherrimumque eligere, ut quis quoad homini licet beatissime uiuat. Tēperatam uitam unam esse dicamus, prudentem alteram, tertiam fortem, sanā denique quartam. Et quatuor his alias contrarias quatuor statuamus, imprudentem, ignauam, intemperatā, ægrotantem. Quisquis uitam temperatam recte nouerit, mitem in omnibus & moderatam dicet: quæque dolores quietos, uoluptates remissas, molles cupiditates, amores minime furiosos habeat. Intemperatam uerò in omnibus acrem, quæ doloribus uehementibus & uehementibus uoluptatibus, cupiditatibus ardentibus furiosisque & insanis mirum in modum amoribus agitetur. Sed superant in uita quidem temperata uoluptates, dolores autem superantur. In uita intemperata contrà uoluptates à doloribus superantur, magnitudine, multitudine, atque frequentia. Quo fit ut necessario altera nobis secūdum naturam uita iucundior sit, altera tristior, & uolentem iucunde uiuere, sponte intemperanterque uiuere non permittat. constat enim si quod nunc dictum est, recte est dictum, quòd necesse sit intemperatũ omnem præter sententiam esse talem. Quippe uel per ignorātiam, uel incontinentiam, uel utranque omnis humana turba expers temperātiæ uiuit. Similiter de sana & ægrotante uita est cogitandum: quòd & dolores & uoluptates habeant, sed in sanitate uoluptates excedant, in ægrotatione dolores. Nostra uero uolũtas in deligendo genere uitæ, non est ut dolor superet. Vbi autem superatur, eam uitam iucundiorem iudicauimus. Temperatus igitur intēperato, prudens imprudēte, fortis ignauo, utraque pauciora, minora, rarioraque habet, & alter uoluptatibus, alter doloribus superat, ita ut fortis ignauũ, prudens amentem, temperatus petulantē, sanus ægrotantem uoluptate superet. Vtque in summam redigantur, quæ uita uirtutis corpore aut animo particeps est, ea est iucundior altera, & pulchritudine, rectitudine, potentia & gloria præstat: ita ut qui in ea constitutus est, felicius cōtrario in omnibus uiuat. Verum exordiũ legum iam finem accipiat. Post exordium, legem sequi necesse est, Imò uero leges deinceps reipublicæ

De uita temperata & intemperata.

Omnis humana turba expers tēperantiæ uiuit.

Quod uitæ genus deligitur.

reuera conscribendæ sunt. Quemadmodum igitur quæcunque texuntur, non ex similibus omnino trama stamineque texuntur, sed staminis genus robustius atque firmius est, tramæ mollius ut facilius cedat: ita homines qui magistratus gesturi in ciuitate sunt, eodem modo discerni semper oportet, eos qui in leuiori quadam facultate experimentum sui dederunt. Duæ uero sunt in republica species. Altera magistratuum, altera legum constitutio. Ante uero hæc omnia ita cogitandum est. Cum pastor atque bubulcus, equorumque curator, cæterique huiusmodi, greges & armenta susceperint, non antea curant, quàm singulis conuenientem purgationē adhibeāt. porrò sanis ab ægrotantibus, generosisque ab ignauis segregatis, altera in greges alios mittent, altera uero curabunt, non ignorantes aliter frustra se tam pro corpore quàm pro anima laboraturos. Nempe naturæ & educationis prauitas ita corrumpit, ut nisi quis segreget sanorum integrorumque morum ac corporum genus, in singulis contagione interimāt. Sed de cæteris quidem animalibus minor cura, & exempli causa solum eorum mētio facienda. De hominibus uero maximum studium legislator habebit, ac diligenter rimabitur omnia, ut singulis consentanea scribere queat, tum de lustratione, tum de cæteris omnibus actionibus. Sic igitur ciuitatis lustrationes se habent. Multæ enim sunt, & aliæ leuiores, grauiores aliæ. Ac siquis tyrānus simul legisque lator sit, difficilibus & optimis lustrationibus uti poterit. Legis autem latori absque tyrannide, qui leges nouas atque rempublicam fundet, satis erit factũ, si purgationem mitissimam adhibuerit. Nam exactissima purificatio, quemadmodũ medicina quæ ualidior corporibus adhibetur, doloris plena est, & cum ultione iusta pœnam infert, morte peccantem aut exilio damnans. Eos enim qui maxima peccata patrarunt, si insanabiles sint, quoniam ciuitati maxime noceant, remouere omnino solet. Mitior uero purgatio huiusmodi nobis est. Qui enim ob inopiam uictus duces quærunt, hisque sponte se offerunt secuturi ex egestate aduersus eos qui non egent, hos tanquam morbum, qui ciuitatem labefactet, honesto coloniæ nomine benigne expellit. Hæc omni legumlatori quodammodo à principio, ut diximus, facienda. Nobis autem difficiliora quędam in præsentia euenerunt. Nam neque coloniam neque delectũ aliquem purgandi gratia ad præsens excogitare oportet, sed quasi ex multis fontibus torrentibusque aqua ad lacunas easdem confluat, necesse est obseruare, ut qui undique confluit humor, partim exhauriendo effundendoque, partim deriuando atque diuertendo quàm mundissimus fit. Labor autem, ut uidetur, & periculum est in omni constitutione ciuili. Quoniam uero non re nunc, sed uerbis agitur, perfectus iam nobis sit delectus, fitque ut desideramus facta purgatio. Nam malos qui hanc ciuitatem adire gubernaturi contendent, cum satis longo tempore examinauerimus, omni persuasione accedere prohibebimus, probos autem pro uiribus beneuolos propitiosque facientes alliciemus. Sed neque latere nos debet, quàm feliciter nobiscum actum sit. Quippe quemadmodum Heraclidarum coloniam, felicem fuisse diximus, quoniam diuidendorum agrorum innouandarumque tabularum grauem & periculosam contentionem effugit, quam quidem rem ueterum ciuitas leges ferre coacta, neque præmittere potest omnino, neque mouere quodammodo, ita

ferme & nobis accidisse uidetur. Solum ergo, ut ita dicam, restat uotum, paruaq; mutatio cauta, parum longo in tempore transmutantibus. Est autem hæc, ut in his mutationibus faciendis unà cum debitoribus multis multos quoq; agros ciues possideant, uelintq; humaniter cum egenis communicare, partim mittendo, partim accipiendo, colentes mediocritatem, existimantesq; paupertatem non in diminutione pecuniarum, sed in acquirendi insatiabili cupiditate consistere. Hoc enim ciuitati maximum est salutis initium, super quo quasi stabili fundamento, ædificare postea quicquid ciuitati decorum & huic constitutioni congruum sit, facile quisq; poterit. Sed si fundamentum hoc debile ruinosumq; fuerit, nulla ciuilis opera prospere deinde succedet. Itaque nos id fugientes, imò uero uerbis quo pacto fugiendum sit ostendentes, dicimus nullam esse aliam aut latã aut angustam fugiẽdi uiam, nisi ut colamus iustitiam, neque acquirendi cupiditatem sequamur. Atq; hoc iam nobis quasi quoddam ciuitatis sustentaculum & præsidium sit fundatum. Census enim quos sibi ciues parauerint, careãt quodammodo crimine oportet, uel ulterius in acquirendo progredi ultro desistant, quibus inuicem uetera crimina habentur, quiq; uel paulum mentis compotes sint. Illi autem quibus deus dedit quemadmodum & nobis nouæ ciuitatis constitutionẽ, in qua nullæ inimicitiæ sunt, si propter habitationum agrorumq; distributionem inimicitiarum sibi causas dederint, non humanæ cuiusdam, sed pessimæ ignorantiæ crimine notabuntur. Quis erit igitur rectæ distributionis modus? Primũ quidem, quantum esse oporteat numerum, constituendum censeo. Deinde asseuerandum, per quot qualesq; partes distributio sit ciuibus facienda: postremo agros habitationesq; ipsas æqualiter quàm maxime diuidendum. Quanta autem multitudo sufficiens sit, non aliter recte dicitur quàm agrorum uicinarumq; ciuitatum collatione. Ager quidem tantus sit, ut tot moderatis hominibus sufficiat, neq; maiori opus. Tot uero esse debent, ut iniuriantes uicinos possint depellere, & iniuriam patientibus auxiliari. His inspectis, & agrum & uicinos & re & uerbis definiemus. Nunc uero exempli descriptionisq; causa, ut res ipsa perficiatur, ad ferendam legem sermo descendat. Quinquies mille & quadraginta sint ob commoditatem numeri huius agricolæ, quiq; pro finibus depugnent. Ager autem & habitationes similiter in partes easdem distribuantur, ut uir & portio distributione conueniant. Et in primis duas in partes totius numeri partitio fiat, deinde in tres, licet & in quatuor, & in quinq;, & usq; ad decem deinceps. Oportet certè omnem legislatorem tantum de numeris intelligere, ut quis qualisq; numerus singulis ciuitatibus commodissimus sit, nõ ignoret. Dicamus autem eum numerum aptiorem esse, qui plurimas & præsertim deinceps ordine dispositas in seipso distributiones recipit. Neque enim omnis numerus omnes in omnia sectiones habet. Sed quinquies milium & quadraginta numerus, & ad bellum, & ad pacem, ad cõtraria omnia, societates, tributa, distributiones, non in plures quàm unã de sexaginta partes incidi potest. Ab una autem ad decem usq; continuas. Verum per ocium hæc illis solide percipiẽda, quibus lege res ista commissa sit. Atq; hæc non aliter quàm ita se habent. Dicenda hæc sunt huius rei gratia illi qui ciuitatem

De diuidendis agris, & de numero partium.

De numero apto ad plurimas distributiones, q est quiquies mille & quadraginta.

condit. Nempe siue ab initio nouam fundet, seu ueterẽ dissipatamq; restituat, circa deos & sacra quæcunq; singulis in ciuitate constitui decet, & à quibuscunq; dijs uel dæmonibus nominari, nemo mẽtis compos innouare illa conabitur, siue ex Delphis aut Dodone aut Hammone accepta sunt, uel prisca quadam fama per uisiones inspirationesq; deorum sunt asserta: quibus approbatis ueteres sacra solennitatibus mixta constituerint, siue ab indigenis orta, siue Tyrrhena dicantur, siue Cypria, siue undecunq; uolueris: & his sermonibus famam traditã simulacraq; consecrarint: aras quoq; & templa, sacrosq; horum singulis lucos statuerint. In his omnibus nec minimum quid legum conditor innouabit, sed deum partibus singulis uel dęmonem uel heroẽm aliquem tribuet. Et in agrorum distributione primis lucos agrosq; eximios & consentanea omnia dedicabit, ut singularum partium cœtus statutis facti temporibus, & facultatem sui facilius ad quoslibet usus exhibeant, & sacrificando alter alterum benigne accipiãt: unde & domestici fiant inuicem, seq; cognoscant. Quo quidem nihil ciuitati melius, quàm uidelicet ut ciues inuicem, seq; cognoscant. Vbi enim non lux inter ciues est in eorũ moribus, sed tenebræ, ibi nec honores pro dignitate, neque magistratus recte dabuntur, neq; ius suũ cuique tribui poterit. Nihil est autem, si unum uni conferas, in quo maius studium in omnibus ciuitatibus ponere quisq; debeat, quàm in hoc, ut neci ipse adulterinus esse unquam uideatur, simplex semper ac uerus: nec alius ipsum talis fraudet. Verum iactus qui modo sequitur in ipsa legum positione, sicut in tesseris, ut prouerbium habet, à sacro, cum insolitus sit, fortè primum mirari auditorem faciet. Cogitanti tamen atq; experto uidebitur, secundo loco optime sic ciuitas institui. Fortasse quispiam ipsam non suscipiet, quia legislator more tyrannico in ferendis legibus non utatur. Recte sanè agetur, si optima respublica & secunda & tertia proponatur, deturq; optio cuique arbitratu suo quamlibet electuro. Id nunc similiter nos agamus. Et cum primam uirtute rempublicam secundamq; & tertiam exposuerimus, Cliniæ optionem demus, & cuiq; uolenti hæc suo more deligere, partiq; suæ quod sibi placet, tribuere. Prima igitur ciuitas est respublica legesq; optimæ, ubi quàm maxime per uniuersam ciuitatem priscum illud prouerbium locum habet, quo fertur uere, amicorum omnia esse communia. Certe in hoc præcipue uirtutis erit terminus, quo nullus poni rectior poterit, si alicubi uidelicet aut sit istud, aut unquã fiet, ut cõmunes mulieres sint, communes & liberi, cõmunis quoq; omnis pecunia, omniq; studio quod proprium dicitur, undiq; e uita remotum sit: usqueadeo ut ea etiam quæ propria singulis natura sunt, cõmunia quodammodo fiant, ut & oculi & aures & manus communem in usum cernere, audire, agere uideãtur, laudẽtq; & uituperent eadẽ similiter omnes, eisdẽ rebus gaudentes eisdemq; dolentes, ac deniq; pro uiribus sub his legibus uiuant, quæ unã quàm maxime ciuitatem efficiunt. Talem utiq; ciuitatem siue dij alicubi, siue deorum filij unã plures habitent, ita uiuentes eamq; seruantes, omni certe referti gaudio uiuunt. Quapropter reipublicæ exemplar non alibi considerare oportet, sed hac inspecta, talẽ maxime pro uiribus quærere. Ea uero quã hic nos aggressi sumus, si fiat, proxime quodãmodo ad immortalitatem accedet, ac si

Prima ciuitas & respublica ubi corũ omnia communia.

ac si non primo, saltem secundo loco erit. Sed de tertia postea, si uoluerit deus, determinabimus. Nunc uero quænam hæc sit, & quo pacto talis fiat, consideremus. Primum igitur domos agrosq; sortiantur, nec agros communiter colant. Nam maius hoc est, quàm hęc generatio nutritioq; & educatio ferre posit. Sed hac mente ita distribuant, ut putent singuli sortem suam toti ciuitati esse cõmunem. Quippe cum ea regio patria sit, magis eam colere debẽt, quàm filij matrem. Hæc enim cum dea sit, domina mortalium est. Idem quoque de indigenis tam dijs quàm dæmonibus est censendum. Sed ut hæc sic omne per tempus durent., danda opera est, ut quot nunc foci numero distributi sunt, totidem semper futuri sint, neq; plures unquam, neque pauciores. Quod ita firmiter in omni ciuitate fiet, si sortem nactus quisq; semper unum de filijs suis tãtum, quem malit, domus ipsius hæredem relinquat & successorem, cultoremq; deorũ & ciuitatis & generis tam uiuentium quàm defunctorum: ex reliquis autem filijs si plures unà sibi nati sunt, fœminas quidem secundum legem quæ sancietur, collocet: mares autem ciuibus illis, quibus filij non sunt, adoptione committat, maxime quidem per gratiam. Si uero gratiæ quosdam deficiãt, aut si plures uel mares uel fœminę singulis nascantur, aut contrà si pauciores, cum mulieres forte fœcundæ non fuerint, de omnibus istis maximus præstantissimusq; magistratus quid fieri oporteat, diligenter consideret: uiamq; omnino inueniat, siue abundet filiorum fœtura siue deficiat, ut quinquies mille & quadraginta habitationes solummodo semper maneant. Multæ autem sunt uiæ, nam & prohiberi procreatio, cum nimis affluit, potest: & contrà cum opus est, ut augeatur, curari: ac uel honore uel dedecore, monitionibusq; senum ad iuuenes, licet ad eam homines adhortari. Deniq; hinc omnis defectus oritur & inopia, cum quinq; milium & quadraginta domorum numerus non seruatur. Quòd si ob nimium in procreandis liberis studiũ sic aucta sit ciuitas, ut numeri modum excedat, atq; ita inopia rerum prematur, uetus illud repetatur consilium, quod sæpe iam dictũ est, ut colonia mittatur chara à charis, quo commodius agi posse uidebitur. Si uero contrà morborum lues bellorúmue calamitas ueluti quadam illuuione ita deuastauerit ciuitatem, ut multo pauciores statuto numero superstites sint, spõte quidem alicubi ciues adulterina educati disciplina suscipiendi non sunt. Necessitatem autem nec deus, ut dicitur, uiolabit. Præsentem igitur orationem existimemus hunc in modum nostrorũ auribus insonare. O uirorum omnium optimi, similitudinẽ & ęqualitatẽ, quó due idem est & consentiens, honorate secundum naturam: neq; id unquam transgrediamini, siue secundũ numerum, siue secundum potentiam, bonarum rerum atque pulchrarum. Et nunc quidem in primis per omnem uitam numerum quem prædiximus conseruate. Deinde census modum quem ab initio mediocrem sortiti estis, ne contemnatis, emẽdo inuicem & uendendo. Alioquin neq; deus ipse distributor, neq; legis cõditor uobis fauebit. Nunc enim primum refragantibus lex præcipit hoc prædicens, ut si arrideat sortiantur, sin minus, discedant. perinde ac si regio ipsa in primis, dijs omnibus sit sacrata, deinde sacerdotes omnes tam mulieres quàm uiri precaturi sint, primis in sacris secũdisq; & tertijs, ut & emptor & uẽditor domiciliorũ & prædiorũ quæ sortiti sunt, quæ in his perpeti cõuenit, patiantur. Scribent autẽ in sacris ad posteritatis instructionẽ cupressea monimenta, præterea ut ista seruentur, eorũ custodiam magistratui illi cõmittent, qui acutissime uidetur inspicere, ne lateat eos, siqua forte præter rationem hanc commercia fiant, sed quicunq; legi ac deo non obtemperat puniatur. Atqui quantũ bonum sit quod modo præcipitur, si quomodo deinde ostendemus fiat, quantumq; prosit obsequentibus ciuitatibus, secundum antiquum prouerbium, nullus unquam prauus intelliget, sed expertus duntaxat & æquis in moribus educatus. Quæstus in hac ciuitate non multus, neq; enim oportet in ea, neque licet illiberali quæstui quenquam incumbere, neque mechanicum illud & infame quærere lucrum, quod mores generosos inquinat, neque existimare ullo pacto uilibus ex rebus & turpibus pecunias cumulandas. Accedit ad hæc & alia lex, quæ iubet ne quis priuatus uel aurũ habeat uel argentũ. Sed quia nũmis opus est quotidianæ cõmutationis gratia, quę inter artifices & huiusmodi ferme est necessaria, cũ mercenarijs & seruis & colonis merces aliqua debeatur, idcirco nummos habere cõcedimus tales, ut apud eos quidẽ habeantur in precio, à cæteris uero gẽtibus cõtemnantur. At uero cum & bella sæpe gerẽda sint, & peregre proficiscendũ, quando ad externas gentes legati nuncijq; mittũtur, necesse est ut ciuitas semper communẽ Græciæ monetã possideat. Siqua uero necessitas priuatum peregre proficisci coëgerit, magistratuum uenia proficiscatur. Reuersus autẽ, si peregrinis nũmis abundat, cũ ciuitatis nummis eos cõmutet, ciuitatiq; restituat. Quòd si quis occultare eos, & in priuatũ usum cõuertere deprehensus fuerit, publicũ fiat quod occultabat. Conscij autẽ qui non accusauerũt, maledictis atq; opprobrijs unà cum illo subijciantur, atq; etiã non minore mulcta puniãtur, quàm allatus peregre nummus fuerit. Nemini prętera aut dare dotes aut accipere liceat, neq; pecuniã deponere apud eum cui nõ adhibet fidem, neq; fœnerare: liceatq; siquis in fœnus acceperit, nec usurã nec sortem reddere. Hæc autẽ ciuitati optima esse, sic recte quispiam iudicabit, si ad præcipuã ipsam recti legum latoris semper referat uoluntatem. Nam uiri ciuilis mentem habentis non ea uoluntas est ut nos asserimus, quam in legũ latore optimo esse debere multi affirmant, ut quàm maximam & ditissimam esse uelit ciuitatẽ, auro & argento refertam, ac terra mariq; plurimum dominãtem, quibus addũt, ut quàm optimam etiã ac felicissimam esse uelit, si recte leges laturus est. Sed horum quidem alia fieri possunt, alia minime. possibilia igitur uolet fundator legum, impossibilia nec uolet, nam uana esset cupiditas, neque aggredietur. Felices ergo & probos esse, quæ simul necessario ferme fieri solent, uolet quidem. Diuites autẽ ualde simulq; probos esse impossibile. Dico autem diuites, ut multi existimant, asserentes eos esse diuites, qui pauci è multis pecunias plurimas possident, quas etiam posset malus quilibet possidere. Quod si ita est, nũquam ego his concedam, diuitem reuera esse felicem, nisi etiam bonus sit. fieri uero nõ potest ut diuitijs aliquis simul præstet & probitate. Cur ita? forte quispiam dixerit. Quia, dicemus, acquisitio tam iniustè quàm iuste facta, plus quàm duplo eam superat, quæ solummodo iuste fit. Et impendia quæ nec honeste nec turpiter impenduntur, duplo minora sunt illis

Z 2 quæ

Secunda unitas & respublica ut oia patrię sint cõmunia.

Prouerbium

Prouerbiũ.

De quæstu. lex.

De auro habẽdo & numis. lex.

De dote & fœnore. lex

quæ honesta sunt, honesteq; impendūtur. Nunquā igitur illo qui duplo plus acquirit & dimidio minus erogat, ditior is erit qui contrà facit. Est autem alter istorum probus, alter non malus quidē, quando duntaxat parcus est, nonnunquam uero malus omnino, bonus autem ut modo diximus nūquam. Nam qui & iuste pariter & iniuste pecunias cumulat, neque iuste impendit neq; iniuste, diues fit quando est parcus. Sed qui omnino malus, quoniam ut plurimum nepos & prodigus est, ualde pauper fit. At qui honeste expendit, & iuste solum acquirit, neque facile diuitijs excellet unquam, neq; premetur inopia. Recte itaque sermo noster asserit, ualde diuites, bonos uiros non esse. quòd si boni nō sunt, felices quoque non erunt. Nobis autem legum huc sanctio respicit, ut felicissimi ciues sint, ac maxime inter se amici. Qui sanè amici nūquam erunt, si mutuis iniurijs uexati plurimis litigando uti cogantur iudicijs, sed si quàm minima hæc sint atque paucissima. Quapropter oportere dicimus nec aurum nec argentum esse in ciuitate, neque quæstum insuper multū in mechanicis operibus cauponationibusq; & fœnore, nec ex pecoribus turpiter, sed ab his quę agricultura offert ac præbet, atque hoc ita, ut quæstus non cogat ea negligere, quorum causa quæruntur pecuniæ. hæc uero anima & corpus sunt, quæ absque gymnastica, & alia disciplina, nullius precij unquam erunt. Quare pecuniarum cura, ut sæpius iam dictum est, ultimum honoris teneat locum. Quippe cum tria sint omnia in quibus homines studium ponunt, ultimum ac tertium est, si recte habeatur, pecuniæ studium, medium corporis, animi primum. Atqui hæc ipsa, quam nunc condimus respublica si honores ita distribuit, recte disponitur. Si qua autem lex, aut temperantiæ sanitatem corporis, aut sanitati & tēperantiæ diuitias anteponit, non recte posita esse uidetur. Sæpius itaq; legislator protestari debet, quid ipse uelit, quid si contigerit, bene succedet. Sin minus, instituti sui spes eū frustrabitur. Atq; ita forsan & ipse à ferēdarum legum onere & sese & cæteros uindicabit, aliter nullo modo. Qui ergo partem suam sortitus est, eam qua diximus conditione possideat. probe autem fieret, si cætera omnia quæ ueniunt in coloniam, æqualiter possiderent. Cum autem fieri id non possit, sed alius ueniens plus habebit pecuniæ, alius minus, multorum & æqualitatis in ciuitate temporum opportunitatumq; causa, opus est ut inæquales in ea census constituantur: ut magistratus, uectigalia, distributionesq; secundum dignitatem singuli, non solum suæ maiorumq; uirtutis aut formæ aut uirium corporis, uerumetiam secundum diuitiarum & paupertatis usum quoad fieri potest æqualiter, uidelicet inæquali quidem portione, sed facile coæquabili accipientes, nequaquam contendant. Horum causa quatuor magnitudine differentes bonorum census fieri oportet: Primos, Secundos, Tertios, & Quartos, aut quibusuis alijs nominibus appellatos: ut alij eodem in censu permaneant, alij ditiores paupenoresue facti, in censum sibi conuenientem transeant. Ad hæc legis figuram, quæ sequitur, ego ponam: Nempe oportere dicimus, ut in ciuitate quę summi morbi expers futura sit, quod dissidium aut seditionem rectius appellarim, nec extrema in aliquibus ciuium inopia sit, nec ingentes diuitiæ. Nam utraque illa ab utrisque his pariuntur. Quare oportet ut à legislatore u-

Valde diuites bonos non esse.

Tria in quib⁹ homines studium ponunt, bona animi, bona corporis, & pecunia.

triusque terminus statuatur. Sit itaque paupertatis terminus, census sortis, quam stabilem esse oportet, quámue minorem alicui esse nec magistratus ullus patitur, nec alius quisquam, cui curæ sit uirtus. Cum legislator his mensuram suam præscripserit, duplum ad hanc & triplum & quadruplum haberi permittet. Plura uero si quis habeat siue reperta, seu donata, siue quæstu parta, seu quauis alia fortuna huiusmodi comparata, si omne quod superest ciuitati & dijs ciuitatis tutoribus dederit, indemnis & laudabilis sit. Sin autem legi non obtēperauerit, quisquis hoc detulerit, dimidium consequatur. Ille autem æquali suorum bonorum parte mulctetur. Quæcunque uero possident ultra sortem, apud magistratum horum custodem à lege constitutum, aperte scribantur, ut omnia de pecunijs iudicia facilia sint, & ualde clara. Post hæc urbs primum in medio regionis quoad fieri potest condatur, in loco qui cætera quoq; ciuitatis habeat cōmoda: quæ nec intellectu nec dictu difficilia sunt. Deinde in partes duodecim partitio fiat. Vt Vestæ prima Iouiq; & Palladi consecretur, eaq; arx, circulo circumducto, à quo & regionem & urbem partes duodecim partiantur. quæ quidem ita æquales fiant, ut agri fœcundi minores sint, infœcundi maiores. Sortes uero quinquies mille & quadraginta scindantur, quarum bipertito quælibet diuidatur. Consortiri quoque oportet portiones duas, quarum utraque remotioris & propinquioris sit particeps, ita ut pars urbi proxima cum remotissima parte sors una fiat, secunda quoque ab urbe cum secunda à remotissima, cæteraq; omnia eodem pacto. Danda etiam opera est, ut in geminis his partitionibus, quod modo de fœcunditate regionis & infœcunditate diximus, peragatur, ut uidelicet in eis multitudine, & paucitate distributionis æquatio fiat. Quinetiam diuidere in partes duodecim uicos oportet, quemadmodum & cætera bona, omnium prorsus æqualitate seruata, omniaq; describere. Deinde duodecim sortes, dijs duodecim attribuere, partem quālibet sortis participem suo cōsecrare deo, tribumq; ipsam uocare. Sed & duodecim urbis membra, sicut in reliqua regione factū est, sigillatim in habitationes duas diuidenda sunt, unam quidē circa mediū, circa extremū alteram. Et habitationis quidem ordo hunc habeat finem. Illud autē cogitare omnino debemus, quod ea quæ diximus, nunquam talem opportunitatem nacta, omnia ita concurrent, ut quemadmodum descripta sunt fiant, & uiri habitationem huiusmodi non ferāt moleste: sed æquo animo patiantur: pecuniasq; habere uelint per totam uitam, ut statuimus. Mediocres filiorum præterea generationes ita singulis sint ut diximus, ac auro & argento careant, & cæteris omnibus quæ legislator ex supradictis dicturus esse uidetur: ad hæc regionis & urbis in medio & in extremis sicut ordinauimus ubique habitationes: quæ quidem omnia quasi somnia quædam dicuntur, ciuesq; per hæc & ciuitas quasi ex cera formantur. Hæc utique modo quodam non male opponūtur: sed ea quoq; narrāda, quæ legislator aduersus diceret. Ne fugere me existimetis amici, quod modo dictum est, uere quodammodo dici. Sed par est, ut arbitror, in singulis, is qui exemplar proponat ad cuius similitudinem opus fieri debeat, nihil omnino prætereat, quod ad uerissimā eius conueniat pulchritudinem. Si quis autem ex his nonnulla imitando assequi nequit,

De situ urbis.

Diuisio agrorum, seu ciuium sortes.

nequit, quæ supra uires sunt prætermittat: & quod his proximum est, eorumq; quæ fieri conuenit cognatissimum, omni studio prosequatur, permittatque legislatorem uoluntati suæ finem imponere. Quo facto communiter cum illo cõsideret quid ex dictis conferat, quidue ferendis legibus aduersetur. Nam opus undique sibipsi consentiens, artifex omnis ubique agere debet, etiam in re minima, si modo sit laudem consecuturus. Nunc iam post duodecim partium distributionem animaduertendum est, quòd cum duodecim partes hæ plurimas in se portiones, portionibúsque connexa & orientia ex connexis habeant usque ad quinque milia & quadraginta, unde & tribus & gentes & uicos habent, & ad rem bellicam ordines atque ductus, nummos præterea & mensuras siccorum atque humidorum & pondera similiter, hæc omnia commensurata, & consona inter se à legislatore ordinari debent. Præterea timenda non est pusillanimitatis opinio, quasi parua nimium considerentur, si quis iubet ut uasa & supellectilia ciuium omnia mensuram habeant suam, nullúmque sine certa mensura posideatur: & communi ratione censeat ad omnia perutiles esse numerorum partitiones uarietatésque, secundum quas & ipsi inter seipsos uarij sunt, & in longitudine & profunditate ac uocibus uarietatem accipiunt: in motibus quoque tam recto motu ascendendo uel descendendo, quàm circuitu. Ad hæc omnia ita respicere debet legislator, ut ciuibus omnibus præcipiat, ne ab huiusmodi numerorum ordine quoad possunt, discedant. Nulla enim alia una pueritiæ disciplina, ad rei familiaris gubernationem, ad rempublicam, ad artes denique uniuersas tantam habet uim, quantam huiusmodi numerorum cognitio: quódque maximum est, somnolentos etiam, & natura rudes exuscitat: & dociles, memores solertésque facit, præter naturam suam diuina arte proficientes. Quæ quidem omnia, si modo legibus alijs atque officijs illiberalitas & auaritia eorum animis extirpata sit, qui ea sufficienter & utiliter suscepturi sint, bona rudimenta, & commoda sunt. Sin minus, malitia hinc potius quàm sapientia clàm originem trahet: quod Aegyptijs & Phœnicibus multisque alijs gentibus nunc uidemus contingere, propter cæterarum artium facultatúmque illiberalitatem: siue quis rudis legum lator id fecerit, siue fortuna infensa, siue alia huiusmodi quædam natura. nec enim illud, ò Clinia, & Megille nos fugiat, magnam esse locorum ad ferendos meliores peiorésque homines differentiam: quibus diuersa prout expedit legibus sanciẽda sunt. Quippe alij uarietate uentorum & turbine, difficiles & proterui sunt: alij propter aquas: alij propter cibos, qui ex terra non solum corporibus commodi aut incommodi oriuntur, uerum animis quoque non minus. Maxime autem loca regionis differunt, in quibus inspiratio quædam diuina est, & quæ dæmones sortiti sunt: qui habitantes, propitij, uel contrà suscipiunt. Quibus pro humano ingenio consideratis, mentis compos legum conditor, se ad leges ferendas conuertet. Quod & tibi est, ò Clinia, faciundum. Prius enim hæc tibi animaduertenda sunt, quàm habitari facias regionem. CLIN. Egregie, ò Atheniẽsis hospes, hæc abs te dicta sunt. Quare & mihi ita est faciendum.

[Marginal handwritten notes: "ordines ad rem bellicam, mensuras, et pondera, hec omnia consona inter se ordinabit legislator." / "supellex" / "De mensura supellectiliũ." / "uasa et supellectilia ciuium suam habeant mensuram." / "alia loca meliores homines, alia deteriores generant, vel varietate ventorum, vel aquarum, vel ciborum." / "hec omnia considerare debet legislator."]

DIALOGVS SEXTVS DE LEGIBVS, VEL, DE LEGVMLATIONE.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

Tria sunt genera causarum, quibus diuersa diuersis in locis hominum ingenia fiunt. Quæ quidem tria genera Plato in superioris libri fine breuiter compræhendit. Ego uero operæprecium fore arbitror, hac ipsa materia quasi quodam modo sextum cum quinto ligare. Sit ergo plurimum in loco discriminis ad meliores deterioresque homines generandos. Causa uero sit uel humana, uel naturalis, uel diuina. Humana quidem, lex, educatio, consuetudo diuersa. Naturalis autem, elementorum alimentorumque diuersitas. Diuina uero, ut cœlum quoq; diuinum uocem, siderum numinumq; potestas. Siquidem Plato indicat quemadmodum aliæ cœli plagæ alijs reguntur stellis, alijsq; dijs, id est superioribus angelis: sic alias terræ plagas, alijs quoq; dæmonibus, inferioribusque angelis gubernari. Accedit ad hæc astronomorũ sententia, & plagas terræ cœli plagis, & urbes ascendentibus signis accommodans. Mitto in præsentia quantum ingeniorũ discrimẽ afferat familiarium cuiusq; hominis uarietas dæmonum. Quod autem spirituum superiorum uires, nostris quomodocunq; id fiat, spiritibus influant, negare non possumus, quando manifeste uidemus corpora nostra corporibus superioribus agitari: assiduéq; ab aëre aliter permutari. Quòd si spiritus illi in nostros agunt spiritus, agunt insuper & in corpora. Passio uero corporum humanorum, siue à spiritibus illis, siue à corporibus superioribus inferatur, eatenus redundat in anima, quatenus tam cõparato, quàm naturali affectu animus sese mergit in corpus. Verũ hoc interest, quod corpora illa per corpora mouent animas: spiritus autem tum animas per corpora mouet, tum per animas, tum etiam per illum spiritum, quem physici sæpe nodum animæ inuicem corporisq; cognominant. Memento uero uim omnem atq; motum à superioribus in nos descendentẽ, semper ad bonũ suapte natura cõducere. quãdoquidem & cœlestes influxus, semper ad bonum. Sed neq; tu hic uel rigidiorum hominum tristitiam & parsimoniam reijcias in Saturnum: uel temeritatẽ ferocitatemq; in Martem: uel fraudulentã malitiam in Mercurium, uel lasciuos amores in Venerem. Quid uero, si Saturni grauitas in nobis complexionis naturæ, nutritionisq; & educationis uitio, in simile quiddam grauitati uitium conuertatur: similiter magnanimitas Martia in audaciam magnanimitati quodammodo similem, Mercurialis industria similiter in malitiam, Venerea charitas in libidinem? Nónne sub solis radijs, qui natura sua ad uidendũ cõferunt & uiuendũ quotidie accidit alios uisum, alios uitam amittere: & qui in aëre libero salubriter calefaciunt, in cõcauis urunt? Quemadmodũ uero sub benefico radiorũ influxu ob inferiorem naturã resultat alicui malum, non uniuerso: sic sub stellarũ uiribus natura bonis atq; sub numinũ muneribus optimis, potest interdum inferioris uel naturæ, uel consuetudinis uitio, uitiũ uel corporis, uel animi suboriri. Nihil uero uniuerso uitiũ aut malum: quemadmodum in concentu secunda uel septima uox: quæ seorsum audita dissonat, interim coniuncta cæteris consonat uniuerso. Solent uero Platonici infimos dæmones malos aliquando nuncupare, quoniam ad infimum generationis & sensibile bonum suo quodam, ut aiunt, officio nos alliciãt: diuertere autem à summo bono ad minimum, comparatione summi malum iure censetur. Missum facio in præsenti quod aiunt supremos dæmones ad contemplationis, medios ad actionis, infimos ad concupiscentiæ bonũ ducere: quódue his omnibus & uti possumus, & abuti: & utentibus quidem bona contingunt, abutentibus uero mala. Appellat uero Plato dæmones & deos indigenas patriæ, nõ quia inde geniti, sed quia ciues inde genitos peculiari quadam cura custodiunt. Dicit præterea beatam ciuitatem à dijs deorumq; filijs coli: intelligens partim quidem cœlestem Hierusalem, ab angelis purisque animis habitatam: partim quoq; felicẽ illorum uitã, quos in Phædone inquit editissimas terræ partes incolere numinum familiaritate beatos. Descendit post hæc in sexto ad magistratus constituendos, scilicet quot esse oporteat, & quo pacto creari, quidue magistratus cuiusq; sit officium. Inquit autem diligentiam in his creandis tanti esse momenti, ut uel bonarum constitutio legum absq; magistratibus bonis, non modo minime profutura sit ciuitati, uerũ etiã plurimum nocitura. Oportere uero ait tam eos, qui magistratus electuri sint,

quàm qui eligendi, esse ab adolescentia probatissimos, maioribusque probatissimis genitos, & qui concilium mores perfectissime calleant. In his notabis miram Platonis prudentiam in ordine magistratuum, eorumque officio in rebus humanis & sacris, bello & pace, in urbe atq; agris. Cognosces q; & probabis optimatum gubernationem, aliquid regij, necnõ popularis habentem, & quodammodo inter unum & populum mediam constitutam. Animaduertes in ciuilibus muneribus distribuendis seruandam semper æqualitatem, non arithmeticam quidem, per quam numero uel etiam mensura & pondere paria singulis tribuuntur, quæ sæpe iniustissima est: sed geometricam potius, per quam considerantur merita singulorum: atq; ea ratione singulis distribuuntur, ut quæ proportio meritorum est ad merita, eadem quoque munerum sit ad munera: neq; æqualia sint munera muneribus, sed munera meritis. Geminam ergo considerabis æqualitatem, tum muneris ad munus, tum muneris ipsius ad meritum. Et illam quidem sæpe noxiam, raro utilem, & tunc demum utilem si fiat sorte. Hanc uero quotidie necessariam. In hac utique totam consistere iustitiæ rationem. Atque hanc ipsam in Iouis iudicio esse positam, eiusque notionem hominibus uix paucisque tribui, sed quantacunque nobis adsit, per hanc solam cuncta seruari. Nec immerito æqualitatis huius officium supremi iudicis ascribit iudicio. Qui cũ solus secreta omniũ penetret, ideoque merita perfecte cognoscat, nimirum solus perfecte potest meritis æqualia reddere. Idq; ita facit in cœlo primum, deinde in uniuerso, ut hac sola pro cuiusque naturæ capacitate ubique distributione fieri cuncta atque seruari, & ab antiquis probatum, & in Gorgia fuerit comprobatũ. Sed inter hęc Plato iterum, qui mos eius est frequentissimus, pueris educandis incumbens, peculiarem ad id procreat magistratum, eumque haberi uult omnium in ciuitate summorum magistratuum præstantissimum: existimans absque colendæ puerilis sementis prouidentia, totam ciuitatis culturã fore uanam. Aduertes hic humanum ingenium bene quidem cultum, tandem mansuetissimum diuinissimumque euadere: contrà uero, si cõtrà. Sed curnam humanum ingenium ferocius euadere posse dicit quàm ferarum? Quia quod maximam uim habet ad bonum, maximam quoque habere potest ad malum. Item optimum quando deprauatione sui uertitur in oppositum, fit pessimum. Quod quidem in republica disputat. Præterea ferocitatem in homine deprauato auget machinatio perspicacissimæ mentis ad malum. Adde quòd subtilitas spirituum humanorum in ira, cõuertitur in furorem. Accedit & quorundam dæmonum iritatio, quod Plato in epistola ad Syracusanos significat, & Homerus Aegyptiorũ sententia frequenter usurpat, Heroas inducens à dijs, id est, dæmonibus ad iras & sanguinem animatos. Commẽdat iterum numerum illum quinquies mille & quadraginta, in magistratuum, domiciliorum, agrorum, partitione omnium commodissimum: utpote qui in multas deinceps portiones integras diuidatur. Sanè si uniuersum hunc numerum in duas diuiseris partes, pars dimidia duo milia continebit, quingentáque & uiginti. Si uero in tres, pars tertia, mille sexcenta octoginta. Si in quatuor, quartas quælibet, mille ducenta sexaginta. Si in quinque, quinta quælibet mille continebit atque octo. Si in sex, sexta omnis octingenta, & quadraginta. Si in septem, septima, septingenta uiginti. Si in octo, octaua, sexcenta triginta. Si in nouem, nona, quingenta atque sexaginta. Si in decem, decima, quingenta & quatuor. huc usque partes omnes sunt integræ. Sed si in undecim, undecima quatercenta quinquaginta & octo, atq; insuper duas undecimas portiunculas. Quòd si in duodecim, duodecima, quatercentum atque uiginti. Hic siste pedem. At quoniam nobis sexaginta commemorat, si uniuersum illum numerum in sexaginta partes diuiseris, pars sexagesima octoginta & quatuor comprænhendet: ac si conuersione quadam in partes octoginta quatuorque secueris, pars quæque sexaginta tenebit. Videtur autem Plato plurimi facere, quòd ille numerus duodecies diuidatur in quatercentum atq; uiginti: quódque hic rursus duodecies in trigintaquinq;. At uero hic duodecies in duo atque insuper undecim duodecimas unius partes. Atqui & ipse numerus quatercentum atque uiginti multiplicatur ex numero uigesies uiginti & uno. Nam uiginti numerus uigesies semelque replicatus, quatercentum uigintique complet. Laudat duodenarium numerum: & uniuersum illum, qui duodenario prorsus accommodatur, propterea quòd duodecim sint apud eũ mundi sphæræ: & signa duodecim in zodiaco, & partes duodecim in elementis. Siquidem quodlibet ex quatuor elementis in tres diuiditur regiones, in summam & infimam, atque mediam: non solum situ, sed uirtute etiam differentes. Adde elementorum alterum duodenarium. Quo & substantiæ elementorum quatuor & qualitates octo comprænduntur. Qualitatum uero quatuor quidem masculæ sunt, scilicet calor, frigus, leuitasque, & grauitas. Quoniam primæ duæ alterationis principia sunt, sequentes duæ principia motionis ad locum. Quatuor uero fœminæ sunt, quæ passioni magis subijciuntur, scilicet humor, siccitas, rarumque & densum. Hæc uero Aegyptiorum mysterijs contineri, Iamblichus asserit. Accedit quòd duodenario mensium numero Sol dominus planetarũ & cursum peragit proprium, & uarios producit effectus. Denique singulas uult ciuitatis partes Deo cõsecratas existimari, propriè uero dijs duodecim, id est duodecim sphęrarum animabus. Item dijs duodecim zodiaci signa regentibus. Rursus duodecim ordinibus dæmonum cœlestia signa sequentium. Quum uero dicit partes urbis duodecim sequi circuitum uniuersi, fortè etiam intelligit totum octauæ sphæræ circuitum triginta & sex milibus annorum perficiendum. Qui sanè numerus tribus annorum mille duodenarijs perfecte completur. Adeo ut in primo mille annorũ duodenario intelligas ex antiquorum sententia iuuenilem mundi totius habitum: in secundo uirilem: in tertio uero senilem. Verum de his opportunius in Timæo. Conuenit his, quod in Phædro inquit: deorũ dæmonumque exercitum sub duce Ioue in duodecim ordines esse dispositum. Concludit hic ciuitatis partes, partim quidem per duodenarium tribuum templorumque numerum, partim uero per diuinũ cultum bis quolibet duodecim mensium solenniter instauratũ, sic ad dei munera pręparari, ut dijs ipsis quasi insidentibus gubernẽtur. Bis autem instaurari præcipua uult publicaque solennia, quo & duodenario tribuum, & ciuitatis reliquæ agrique duodenario satisfiat. Quod autem sacra iubet fieri dijs deorúmue filijs, deos quidem intelligi uult sphærarum animas: filios autem, dæmones puriores. Cuncta uero hæc Iouis unius omnium principis gratia iubet fieri. Neq; uero silentio prætereundum est: duodenarios quos pertinẽtes ad uniuersum commemorauimus, à duodenario cuiusq; hominis proprio, quasi repręsentari. Qui sanè ex quatuor corporis humoribus, totidem sensus ipsius perturbationibus, ac totidem uirtutibus constare uidetur. Post sacra deorum ad nuptiarum sacra descendit. Vbi leges ritusque nuptiales: exhortationem ad matrimonium: officia uiri & uxoris tum inter se, tum erga liberos & generandos & educandos considerabis. Notabis ante omnia, non decere in ebrietate, uel alia mentis perturbatione procreandis liberis operam dare. Atque ob huiusmodi delictum filios quotidie nasci tam animo, quàm corpore ægrotantes. Mandabis quoque memoriæ mysteriũ, ubi ait, Principium & numen hominibus insitum, si conueniẽti sibi honore à singulis munere ipsius utentibus afficiatur, omnia seruat. Quid ergo principium, quid numen insitum aut insidens? Principium quidem idea est formationis humanæ principium. Numen uero familiaris dæmon, dæmon quoque generationis princeps sæpe sub nomine Lucinæ significatus. At cur insitum, aut insidens, aut incubans? ut intelligas numen non adesse solum: sed inesse asidue atque fouere: Præcipue uero fauere, & fauendo seruare, si grate colatur ab his qui munere eius utuntur. Post mutua uiri uxorisque officia, consequenter ad mutua dominorum seruorumque descendit officia. Post hæc solita quadam arte redit ad mœnia, templa, palatia, quæ ante nuptias tractanda fuisse dicit. Vbi notabis in primis curias iudicum magistratuumque palatia, idcirco templis proxima collocari, quo humani iudices semper iudicando meminerint se à Deo, dum iudicant homines, iudicari. meminerint quoque custodes urbis nisi custodiente Deo custodire non posse. Item nihil in ciuitate uel minimum sine certo quodam ordine esse debere. Siquidem quod caret ordine, alia insuper ordinata confundit. Maxime uero ordine & continua cura muliebria indigere. Alioquin si mulierum res negligantur, duplo plus, imo & supra duplum detrimenti proueniat ciuitati, quàm si uirorum neglectæ res fuerint. Inter hæc ubi mundi antiquitas repetitur: quod dicitur ipsum generationis principium nos inæstimabili temporis magnitudine præcessisse, intellige si obseruas Moysem, inæstimabili dierum horarumque numero. Conclude librum ea sententia, ut triplicem impetum, scilicet ad cibum, potum, coitum, nequando pręcipitemur, triplici cohibeamus freno, timore scilicet, atque lege, ueraque ratione, præterea moderato honestorum ludorum à pueritia usu. Quo per honesta solatia reuocemur à turpibus, & ad seria paulatim studia prouocemur.

OST omnia quę hactenus diximus, ferme iam magistratus in ciuitate cõstituendi uidentur. CLIN. Ita certè. ATHEN. Duæ profecto hæ species in ornatu reipublicę sunt. Prima magistratuum constitutio: quot esse oporteat: & quo pacto constitui. Altera de legibus magistratui attribuendis, quæ, quot, qualesq; sunt singulis accommodæ

modæ. Sed parumper antequam magistratus eligamus, commorati, nonnulla ad ipsorum electionem pertinentia declaremus. CL. Quæ'nam hæc? ATH. Audi iam. Nemini dubium est, quin cum magna res legumlatio sit, siquis ciuitati per leges bene paratæ non idoneos magistratus constituat, quamuis leges bene positæ sint, tamen nõ modo id nihil proderit risumque mouebit, uerumetiam calamitates maximas ciuitatibus pariet. CLIN. Planè. ATHENIEN. Hoc itaq; considerandum amice, quemadmodum in hac tua ciuitate republicáque contingit. Vides enim eos, qui recte magistratus accepturi sint, oportere primo satis ab adolescentia probatos fuisse tam ipsos quàm suos, usq; ad ipsam electionem. Deinde eos etiam qui suffragia ferunt, legitimis esse moribus educatos: ut facile queant admittendos & repellendos cognoscere, & erga utrosque pro dignitate se gerere. At uero qui nuper conuenerunt, cum nec se inuicem satis cognoscant, neque adhuc eruditi sint, quomodo recte unquam magistratus eligere poterunt? CLIN. Nullo ferme unquam pacto. ATHENIEN. Sed enim certamen excusationes non facile suscipit. Hoc autem & mihi nunc, & tibi faciendum est: postquam & tu ciuitatis Cretensibus instituendæ officium libenti animo suscepisti, ac decimus es in hoc opere, ut ipse dicis: & ego tibi auxilium præsenti confabulatione afferre promisi. Quare sermonem hunc nostrum sine capite & mutilum esse non patiar. Nam si uagaretur, deformis omnibus appareret. CLIN. Optime dixisti hospes. ATHENIEN. Immo etiam si pro uiribus faciam. CLIN. Faciamus sic prorsus ut dicimus. ATHEN. Faciemus utique, si deus uoluerit, sic ut etiam senectã in hac parte superemus. CLIN. At deum uelle, credendum est. ATHEN. Credendum profecto. Quare ipsum sequentes, hoc etiam dicamus. CLIN. Quidnam? ATHEN. Quàm audacter simul atque periculose ciuitas hoc nobis tempore constituetur. CLIN. Quorsum hæc? ATHENIEN. Quia facile & intrepide rudibus hominibus leges damus, utq; ipsas suscipiant, iubemus: cum omnibus ferme, ò Clinia, etiam non multum sapientibus, perspicuum sit, neminem leges nouas facile suscepturum. Si uero tam diu expectaremus, donec legibus instituti pueri, unàque & diu sub eisdem legibus conuersati suffragia uniuersæ ciuitati ferre possint, atque id pro uiribus recte fieret, certe & tunc & in posterum, procul ab errore sic instructa ciuitas permaneret. CLIN. Sic ratio monet. ATHEN. Perspiciamus ergo si modum quendam ad hæc commodum ita ferre possumus. Gnosios oportet, ò Clinia, præ cæteris Cretensibus, nõ solum quasi libando inchoare quam nunc rempublicam conditis: sed omni studio prouidere, ut quam tutissime atq; optime primi magistratus constituantur. In alijs quidem constituendis opera breuior: legum autem custodes ante alios creare summa diligentia necessarium est. CLIN. Qua uia istud rationeq; faciemus? ATHEN. Hoc, ò Cretẽses, inquam. Oportet Gnosios quando multarum ipsi ciuitatum primi sunt, cõmuniter cum his qui in eandem cõuenere coloniam, à seipsis & ab illis septem & triginta uiros eligere. Decem & nouem quidem ex eorum numero qui coloniam habitabunt, ex Gnoso ipsa reliquos. Hos utiq; Gnosij tuæ dent ciuitati, te quoque ipsum, ut huius coloniæ ciuem et unum de octo decemq; uiris. hæc aut persuadendo, aut ui mediocriter cogendo faciant. CLIN. Quid uero? nonne & tu hospes & Megillus hic reipublicæ huius nobiscum participatis? ATHE. Plurimum sibi, ò Clinia, Athenienses, plurimum quoq; Lacedæmonij tribuunt, et procul utriq; incolunt. Tibi autem omnia commode se habent: & habitatoribus alijs similiter secundum ea quæ de te modo dicta sunt, & quæ tibi atq; illis hac tempestate conuenientissime fieri possunt, exposita. Progressu autem temporis & repub. permanente, huiusmodi magistratuum designatio fiat. Quicunq; siue equites siue pedites arma ferre possunt, bellisq; tum, cum ætas ferret, interfuerũt, suffragium ineant, comitiaq; in templo habeantur, quod præstantissimum ciuitas ducat. Vnusquisq; autem undecunq; uenerit, in ara dei nomen suum & patris & tribus et gentis in tabula scriptũ deponat, liceatq; cuiq; si uelit, quamcunq; tabulam nõ recte scriptam suspicabitur, in loco publico ponere, ubi non minus quàm triginta dies permaneat. Trecentasq; tabulas sic approbatas uniuersæ ciuitati magistratus ostendant, quæ quos uelit de istis iterũ & accipiat et reijciat. centumq; ita secundo delecti rursus omnibus ostendantur. tertio uero nominet de centum uiris quilibet quemcunq; uoluerit. Septem autem triginta uiri, eos qui pluribus delecti suffragijs sunt, magistratus declarent. Quinam igitur, ò Clinia Megilleq;, hæc omnia de magistratibus eorumq; probatione in ciuitate constituent? Num intelligimus in ciuitatibus sic ab initio conciliatis, esse quosdã oportere? Qui uero ex omnibus magistratibus deligantur, in eis nequaquam reperiuntur. Cum tamen eos esse oporteat, non uiles quosdam, sed summos uiros atq; præstantes. Principium enim dimidium totius operis esse, prouerbio dicitur: atq; eum qui bene cœpit omnes laudamus. Mihi autem hoc plus quàm dimidium esse uidetur, rectumq; principiũ nunquam satis ab aliquo laudatum fuisse. CLIN. Recte loqueris. ATHEN. Quare cum nos id non lateat, ne silentio prætereamus: sed quomodo fiat, perspicue declaremus, quãuis ego nihil in præsentia nisi hoc unum necessarium atque perutile habeam dicere. CLIN. Quidnam? ATHEN. Equidem ciuitatis huius quam condituri sumus, neminem aut patrem aut matrem esse aio, præter ciuitatem illam quæ coloniam mittit. Nec ignoro fuisse multas ac fore colonias, à ciuitatibus quæ miserunt, dissidio distractas. Quemadmodum uero erga parẽtes se gerit filius, qui quamuis aduersaturus illis quãdoq; sit, in ipsa tamen pueritiæ indigentia genitores diligit ac uicissim diligitur, et ad suos semper refugiẽs in his solis præsidium reperit: ita quoq; nouam arbitror ciuitatẽ erga curatores eius Gnosios, & Gnosios erga ciuitatẽ nouam affici. Repeto igitur quod modo dixi. Non enim nocet bis dicere, quod bene dicitur. Oportet ut Gnosij horum omnium curam suscipiant, & de colonis uiros seniores atq; optimos nõ pauciores quàm centum deligant, deq; ipsis Gnosijs alios centum. Quos in nouam ciuitatẽ profectos oportere arbitror operam dare, ut magistratus secundum leges constituantur, & statuti cõprobentur. His factis Gnosum Gnosij redeãt: noua uero ciuitas seipsam seruare ac feliciter uiuere conetur. Qui autẽ in septem & triginta uirorum numero cõputati sunt, & nunc & postea semper istas res curẽt. primo quidem legũ custodiam habeant: deinde etiã tabularum, ubi quisq; magnitudinẽ sui census conscripserit. Sitq; maximus census minarum quatuor: secundus triũ: duarum tertius: quartus uni

Prouerbiũ.

Quod bene dicitur repetere non nocet.

Maximus census ciuium, quẽ uult Plato.

N.

pœna census non manifestatis.

...ustus proferre quam habebat in censu non ... plicat, quod plus habe... deprehenditur pu... cum fit.

...s tantum viginti custos legum ...at magistratum, et natus ... quinquaginta, ut gerat magistratum ad septuagesi... tantum annum.

tus unius. Quòd siquis plus quàm in tabella scriptum dederit, habere deprælendatur, quòd superest, publicum fiat: præterea reus sit uolentis eum tanquam infamem accusare, quando propter lucrum spernere leges inueniatur. Atque eum quicunq; uoluerit, turpis lucri nomine, apud legum custodes accuset. Et qui damnatus erit, publicarum possessionum sit expers, ac siqua bonorum in ciuitate distributio fiat, nihil præter sortem primam assequi possit: damnatumq; ipsum esse quandiu uiuit, ibi scribatur, ubi quicunque uoluerit, posit legere. Custos autem legum non plus quàm annos uiginti hunc habeat magistratum, nec pauciores natus quàm quinquaginta, eum gerat. Ac si sexagesimum ætatis annum agens magistratum hunc nactus est, solum præsit decennium: hac utiq; ratione, ut qui septuagesimum annum excesserit, tantum magistratum non teneat. Hæc igitur tria de legum custodibus præcepta sint. proficientibus uero legibus quiuis poterit his uiris præcipere quorum maxime curam præter ea quæ modo diximus, habere eos oporteat. Nunc uero nos deinceps de aliorum magistratuũ delectu dicamus. Post hæc duces exercitus eligendi sunt, eorumq; ministri in bello, magistri equitum, tribuni militum, peditumq; ordinatores, quos merito multorum more præfectos ordinum nuncupabimus. Igitur ipsi custodes legum duces futuros exercitus aliquos ciuitatis huius ciues nominent, approbent uero aut reijciant ij omnes qui bellis in ætate conuenienti interfuerunt, aut iam intersunt. Quod si quis aliquem eorum qui nominati non sunt, nominatorum alicui præstare existimet, ei liceat loco illius nominare alium, si modo prius quod ita iudicet, iureiurando cõfirmauerit. Et nominatus maiore suffragiorum numero deligatur. Tres autem quibus faue tur plurimum, duces exercitus, bellicarumq; rerum curatores quemadmodum custodes legum cõprobentur. qui præfectos ordinum duodecim, unũ cuilibet tribui nominent. Nominare autem non nominatum, eũq; nominato præponere ita liceat hic quoque, ut de militibus diximus. Comitia uero in præsentia antequam creetur consilium, & præfecti consilio deligantur, custodes legum in sanctissimo suffi cientissimoq; loco habeant: ubi seorsum pedites & equites sedeant, tertioq; deinceps cæteri, quicunque in armis uersantur. Et in eligendis quidem ductoribus & magistris equitum, omnes suffragium ineãt: in præfectis ordinum, solummodo qui scuta ferunt: in tribunis militum, equites omnes. At leuis armaturæ aut sagittariorum cęterorũq; huiusmodi præfectos, ipsi duces exercitus sibi cõstituant. Restat magistrorum equitum designatio. hos igitur illi nominent qui ductores etiam exercitus nominarunt: suffragiumq; feratur similiter. similiter quoque comparatio pro nominando fiat. Ferant uero suffragiũ præsentibus peditibus equites. Atq; duo qui maiori suffragiorum numero delecti sunt, omnibus pręsint equitibus. disceptationes autem de suffragijs bis fieri liceat. Tertio siquis dubitet, illi suffragia iudicent, qui comitiorum modum in singulos statuere. Consilium triginta constet duodenarijs. Nam distributio huic per sexaginta trecentósque uiros conuenit. Et in quatuor partes per nonaginta distribuatur: ita ut à censibus singulis consiliarij nonaginta ferantur. Et primum quidem necessario ferant omnes qui maximo censu sunt: & qui ferre supersederit, pro arbitrio condemnetur, postquam uero delati sunt, conscribantur, sequenti die à secundo censu eodem pacto ferantur. tertia à tertio ferantur quicunq; uelit. Necessarium uero sit hoc trium censuum uiris. quartus autem minimúsque census à pœna sit liber, si quis eorum ferre noluerit. quarta die ex quarto minimóque censu omnes ferant, hac conditione, ut si quis ex tertio uel quarto censu non tulerit, minime damnetur. Sin uero quispiam primi secundiue census ferre neglexerit, condemnetur: ita ut qui secundi census est, in triplo primi damni condemnetur, qui uero primi est, in quadruplo. Die quinta magistratus ad omnes ciues descripta efferant nomina: de quibus omnes ferant. qui noluerit, primo damno condemnetur. Eorum uero qui ex omnibus censibus electi fuerint, dimidium, hoc est centum octoginta, sorte ad annui senatus ordinem comprobetur. Sic utique magistratuum creatio facta inter unius & populi potestatem erit media. Quarum medium tenere semper oportet rempublicam. Serui enim & domini amici nunquam erunt. Nec probi & improbi, si æqualibus afficiantur honoribus. Inæqualibus enim æqualia inæqualia fiunt, nisi mensuram accipiant. Nam propter hæc utraque seditionibus replentur respublicæ. Verus enim priscus ille sermo, ab æqualitate amicitiam procreari, recte admodum & concinne fertur. quoniam uero non satis apertum est quænam sit æqualitas qua id efficitur, idcirco nos ualde turbamur. Duæ quippe sunt æqualitates eodem quidem nomine appellatæ, sed effectu in multis penè contrariæ. & alteram omnis ciuitas legúmque lator sorte disponendo potest in distribuendis honoribus adhibere, eam dico quæ numero, pondere, & mensura est æqualis. Sed uerissimam optimámque æqualitatem non facile quiuis perspiciet: Iouis enim iudicium est: & hominibus quidem pauca semper suggeritur: quatenus autem suppetit, tam priuatis quàm ciuitatibus bona omnia affert. Hæc sanè maiori plura, minori pauciora tribuit, utrisque uidelicet secundum eorum naturam moderata. Atqui & honores, uirtute maioribus semper maiores: minoribus autem uirtute & disciplina, minores: & utrisque secundum rationem, quod decet, impertit. Ea enim certe nobis ea ciuilis iustitia. hanc & nos appetere debemus: atque ad hanc ipsam, ò Clinia, æqualitatem respicere, dum hanc nouam condimus & disponimus ciuitatem. & quisquis aliam instituit, eódem debet in legibus ferendis aspicere. Non autem ad paucos tyrannos uel ad unum uel populi potestatem, sed ad iustitiam semper inspiciendum. Ea est quam modo diximus, æqualis ipsius secundum naturam quotidie inæqualibus distributio. Veruntamen necesse est, ut his duabus æqualitatibus in denominatione similibus ciuitas uniuersa utatur, si tota uelit procul ab omni seditione manere. Aequabilitas enim illa laudabilis, & æqua dijudicatio perfecti atque exacti, cum præter rectum iudicium fit, uiolatur & frangitur. Ideóque æqualitate sortis uti eam necesse est ad multorum indignationem penitus deuitandam. Qua in re Deum bonámque fortunam precibus inuocare oportet, ut sors ad id quod est iustissimum dirigatur. Sic igitur necessario utrisque æqualitatibus uti debemus: sed in rebus admodum paucissimis, ea æqualitate cui fortuna opus est. Hæc ita ob hanc causam, ò amici, necesse ab ea ciuitate, quæ sa

quæ salutem sit consecutura, seruari. Quemadmodum uero nauis in medio pelago, die nocteq́ custodibus indiget: ita quoq́ ciuitas in medio aliarũ ciuitatum fluctu posita, uarijs subiecta seditionibus ac semper captiuitatis periculo proxima, perpetua eget custodia. Propterea & ex die in noctem, & ex nocte in diem succedere sibi inuicem magistratus & custodes oportet, ut tradentium suscipientiumq́ custodiam successio nunquam desinat. Quorum nihil multitudo celeriter facere potest. Est autẽ necessarium, ut maxima senatorum pars plurimum tempus permittatur in priuatarũ suarumq́ rerum administratione uersari: duodecima uero pars eius, in menses duodecim distributione facta, alia post aliã sigillatim custodiat. Quę unicuiq́ siue ciuitate ipsa, siue aliunde uenienti parata sit, seu nunciare quicquam seu interrogare quispiam uelit de his rebus, de quibus ciuitatem oporteat uel respondere cæteris ciuitatibus, uel ab eis interrogationum responsiones accipere. Nouarum etiam gratia molitionũ quæ sæpe fieri solent, maxime quidem ne fiant, ac si acciderint, ut quàm celerrime sentiat ciuitas, & remedium afferat, quod per cœtum ciuitati præsidentium fieri semper oportet, ut & quę legibus, & quæ repente ciuitati difficultates accedunt, dissoluantur. Hæc omnia curet duodecima consilij pars, quietem in menses undecim habitura. Quam quidem custodiam hæc consilij pars communiter cum alijs magistratibus in ciuitate semper agat oportet. Atque urbana quidem probe hoc pacto ordinata erunt. Totius autem reliquæ regionis quæ cura, quis ordo? An cum ciuitas tota & uniuersa regio in partes XII. sit diuisa, in ciuitate quidẽ ipsa uiarum, habitationum, ædificationũ, portuum, fori, fontium, sacrorum locorũ, templorũ, cæterorumq́ huiusmodi omniũ constituere curatores oportet? CLIN. Cur non? ATHEN. Dicamus igitur templis æditui tuos, & sacerdotes tã uiros quàm mulieres præfici oportere. Ad uiarum autem ædificationumq́ exornandarum curam, ne aut homines iniurientur, aut ipsæ feræ noceant, sed ut tam in ipso urbis ambitu quàm in suburbijs, ciuitatibus consentanea quæq́ gerantur, tres sunt magistratuum species eligendæ. Et rerum modo dictarum curatores, appellentur ædiles. Qui uero fori uenditionisq́ curam habebunt, rerum uenalium curatores. Sacrorum autem, sacerdotes. Et sacerdotia quidem quæ à parentibus per successionẽ seu uiris siue mulieribus tradita sũt, nequaquam mouenda. Si uero aut nullis aut paucis aliqua huiusmodi sunt, quod accidere par est illis qui in nouæ ciuitatis habitationem cõueniunt, ubi hæc desunt, sacerdotes tam uiri quàm mulieres & æditui constituendi sunt. Quæ omnia partim delectione, partim sorte fieri oportet. Atque in omni regione ciuitateq́ plebs cum illis qui extra plebem sunt, per amicitiam coniungenda, ut maxima fit in omnibus his consensio. Et quæ ad sacerdotum creationem attinent, deo committenda sunt, ut quemadmodum illi placet, ita diuina fortuna cui tributum id sit, sortes ferat. In eorum autẽ qui sortis suffragium assecuti sunt, examinatione, ille est comprobandus, qui integer sit atq́ legitimus, deinde à domo quàm maxime munda: expers quoq́ cædis omniumq́ huiusmodi, quæ aduersus diuinam rem committuntur: cuius & pater materq́ similiter uixerint. Leges autem de rebus diuinis à Delphis petantur, constituanturq́ illarum interpretes, atq́ his utendum. Sacerdotium, nõ diuturnius sit quàm annuum. Nec pauciores annos quàm sexaginta natus sit, qui secundum sacras leges res diuinas sufficienter est tractaturus. Eademq́ de mulieribus sacris, quæ & de uiris statuta intelligantur. Interpretes autem ter quatuor ferant tribus ipsæ quatuor, ex earũ ordine unaquæq́ tres: ac tribus probatis, qui maiori suffragio delecti sunt, reliquos nouẽ Delphos mittant, ut ex quaq́ trinitate unus oraculo deligatur. Comprobatio ipsorum ætasq́ talis, qualis & sacerdotum dicta est. Hi per totam uitam interpretandi & exponendi habeant potestatem. Et in defuncti uicem quatuor tribus inde alium eligant, unde prior ille defecit. Quæstores & asseruatores sacræ pecuniæ in templis singulis, qui lucorum agrorũq́ ipsis dedicatorum, & fructuum, conductionumq́ & locationum domini sint, tres de maximis censibus pro templis maximis eligantur, duo pro minoribus: pro medijs maximeq́ concinnis unus. Qui non aliter quàm duces exercitus eligantur & comprobentur. Atque hæc in rebus sacris, ut diximus, peragãtur. Danda uero opera est, ut quoad fieri potest, nihil sine custodia sit. Ciuitatem quidem curent exercitus duces, ordinũ præfecti, magistri equitum, tribuni, cõsilij principes, ædiles, atq́ censores, postquam electi suo ordine fuerint. Reliqua regio ita custodiatur. Duodecim in partes æquales pro uiribus regio tota diuisa fuit. Vna itaque tribus parti cuilibet sorte data, quinq́ in annum quasi agrorum curatores tribuũq́ principes deligat, quorũ quisq́ sua ex tribu duodecim iuuenes habeat, nõ minoris ætatis quàm quinq́ & uiginti annorũ, neq́ maioris quàm triginta. his singulis singulæ regionis partes per sortem menstruo tempore tribuantur, ut totius regionis omnes peritiam habeant. biennio autem imperandi & custodiendi curam habeãt principes & custodes. Cum primũ partes custodiẽdas sortiti sunt, per menses singulos loca permutent: ad proximum quemq́ locum, & ad dexteram primũ circulariter custodiæ principes ducant, dexteram uero plagam appello quæ solem orientem spectat. Deinde in altero anno ad sinistram commutentur, ne regionis quo ad unum anni tempus solum periti sint, sed & quid in quolibet tempore in quacunq́ regionis parte contingat, agnoscant. Tertio autem anno quinq́ alij agrorum & custodiæ principes à primatibus tribuum deligãtur ipsorum duodecim curatores. Cura uero & opera singulis in locis talis sit. Primum ut quàm maxime aduersus hostium impetum regio munita sit. Foueis ubicunque opus sit effossis turribusq́ & claustris pro uiribus circũductis, nocere uolentes arceant. Ad hæc utique facienda subiugalibus seruisq́ indigenis utãtur, quando minime in suis operibus occupantur, nonnullos ipsis præficientes loca omnia ita disponant, ut per ea difficile transire inimici possint, amici uero homines, pecudes, iugalia, facile: quibus maxime peruia regio fiat. Diligenterq́ procurent, ut pluuiales aquæ non solum non noceant, uerumetiam conferant ab altis montibus cauas in ualles fluẽtes, ubi foueis parietibusq́ stagnare eas cogant, ut illic alueis pluuiales aquæ combibitę, inferioribus locis agrisq́ omnibus scatebras fontesq́ aquarum efficiant, locaq́ isto modo siccissima humore multo salubriq́ irrigẽt. Fontes autem & fluuios arboribus ædificationibusq́ exornent. Lucos quinetiam iugi irrigatione & dedicatos dijs agros aquis immissis pingue

Left margin notes: senatoribus tempus (?) dandum, ut res suas privatas curent. — Aediles. — Sacerdotes. — mores in sacerdote, id est episcopo eligendo, et parentes eius de[...]randi.

Right margin notes: sacerdotium sit annuum, et [...] talis annos natus sit, qui res [...] tractaturus. — ... — interpretes eligant duodeci[m] ex his tres dei oraculo deliga[nt] — interpretum munus sit perp[etuum] — Quæstores sacræ pecuniæ [sin]gulis templis sint, qui bono[rum] sint domini — opera danda est, ut nihil sin[e cus]todia sit. — civitatem curent duces exerc[itus] præfecti ordinum, magistri e[quitum] tribuni, et magistratus. — omnes peritiam habere deb[ent] partium suæ regionis — Fines regionis. — regio curanda est, ut q[uàm] ma[xime] adversus hostium impetum mu[nita sit] — curandum ne aquæ pluuiales [no]ceant, imo prosint. et quomodo faciendum — fontes et fluuij arboribus orn[andi] — agri sunt irrigandi, ut pingu[es]

pinguefacere curent, & metallis humorem scatebrasq; adhibeant. Atq; ita & abundantia omnia, & templa deorum reddãt ornatiora. Vbiq; autem in his gymnasia iuuenes tam sibi commoda quàm senibus praeparent, calidis balneis constitutis, & copiose siccis appositis lignis, ut & remedium aegrotantibus, & lenimen labore defessis beneuole afferatur: quae sanè curatio longe melior est, quàm medici parum periti medela. Haec omnia caeteraq; huiusmodi his locis ornamento utilitatiq; sunt, grato quodam cum ludo. Summatim autem circa hec studium huiusmodi sit.

Aediles.

Sexaginta uiri singuli ascriptũ sibi locum custodiant, nõ hostium causa solum, sed eorũ etiam qui se amicos dicunt. Et si quis inter uicinos ac ciues seu seruus siue liber alicui iniuriam inferat, iudicent in paruis quidem ipsi quinq; principes: in maioribus autem decem & septem uiri unà cum duodecim, usq; ad minas tres de quocunq; alter de altero conqueritur. Nemo autem iudex magistratúsue sit, qui gesti officij sui rationem non referat: praeter eos qui regum instar finem rebus imponunt. Atqui & agrorum curatores, si quid aduersus eos quorum habent curam, contumeliose gerãt, inaequaliter onera inferentes, aut ui aliquid ab agricolis accipientes, siue adulatorum largitionibus, quibus iudicium corrumpatur: muneribus quidẽ adulationibusq; capti, opprobrio per uniuersam urbem afficiantur: in alijs autem iniurijs usq; ad animam sponte sua uicinis colonisq; dent mulctam. Quod si nolunt in maioribus uel minoribus iniurijs quod debent, persoluere, quia sperent, cùm de loco ad locum per singulos menses transeãt, iudicium ac poenam effugere, in cõmuni iudicio accusentur, & qui damnabitur, duplum reddat ei quem iniuria oppressit. Viuant autem tam principes quàm caeteri curatores agrorum duos annos hoc pacto. Primum quidẽ omnibus communia singulis in locis habeantur conuiuia: qui uero uno die noctéue aut abfuerit aut alibi ederit, cum nec princeps ita ordinarit, neque necessitas ulla coëgerit: si quinque uiri eum damnent, scribantq; in foro deseruisse custodiam, magnis afficiatur opprobrijs, utpote qui quantum in se est, rempublicam prodidit. Et à quocunque obuiam facto, uolentiq; caedere, impune caedatur. Omnes autem sexaginta uiri obseruent, ne de principibus aliquis quicquam tale committat: & qui sensit audiuitq; si non accusauerit, similiter eademq; lege reus sit, qua qui peccauit: ac acriori iuuenum censura punitus in omnibus iuuenum magistratibus contemnatur. Atque haec quidem omnia custodes legum diligenter praeuideant: primo quidem ne fiant: deinde ut facta, prout ius postulat, puniantur.

Qui non seruiuit, nõ potest esse laudatus dominus.

Existimare de omnibus hominibus id quisque debet, quod qui nunquam seruiuit, is laude dignus esse dominus nunquam poterit. Ideoq; gloriari quemq; oportet magis quòd bene seruierit, quàm quòd bene fuerit dominatus: primũ quidem legibus, quibus qui seruijt, dijs seruit: deinde senioribus qui honeste uixerunt. Postremo totum hoc biennium custodes agrorum humilimum tenuissimumq; uictum usurpent. Itaq; duodecim uiri cum quinque congregati inter se sic consultent, quasi serui, quiq; alios seruos non sint habituri. Nã agricolis quidem colonisq; non in proprio ministerio, sed in publico solum utantur. In caeteris sic cogitent, ut seruientes sibijpsis uicturi, aestate praeterea atq; hyeme semper armati regionem omnem perlustraturi, ut custodiant diligentius, dum loca omnia nouerint. Nulla quippe cognitione minor haec esse uidetur, qua exquisite ab omnibus regio uniuersa cognoscitur. Atq; huius gratia non minus quàm uoluptatis utilitatisq; alterius, adolescentes alendis canibus, & reliquae uenationi dare operam debent. Hos ipsos studio etiã illo uti oportet, quod ab occultando à nonnullis appellatur, sed siue sic, siue agri custodia sit nominãda, siue quomodocunq; aliter quisquã uelit, oportet ut qui ciuitatis suae salutem exoptant, in ea se re pro uiribus diligenter exerceãt.

De ædilib. legendis.

Sequitur ut de censorum aediliumq; electione dicamus. Sexaginta illos curatores agrorum tres sequuntur aediles tripertito duodecim partes urbis complexi, qui sanè illos imitantur: uiarum urbis curam habent, uulgariumq; itinerum, quae à regione in urbem tendunt: aedificationum quoq; ut secundum leges omnes fiant. Aquarum praeterea, quas custodes deduci in urbem curant: ut in fontes quàm liquidissimae sufficientesq; ducãtur, ac ciuitatem iuuent pariter & exornent. Oportet hos esse tales, ut intermissa suorum cura, otium habeant ad publica procuranda. Quapropter quisque à maximo censu quem uelit aedilem futurum nominet. Et de sex qui suffragio caeteros superabunt, tres sorte deligãt quibus curae haec sint. Deniq; cõprobati, magistratum secundum praescriptas sibi leges peragant.

Censores

Censores deinceps, rerum uaenaliũ curatores, à primo secundoq; censu quinq; deligantur. Eorumq; electio eodem ferme modo quo aediliũ transigatur. Quippe de decẽ, qui caeteros suffragio superarint, quinq; sorte designentur, & comprobati, magistratus declarentur. Nominet autem quemlibet unusquisque. Qui autem nolet, si accusabitur, drachmis quinquaginta damnetur, atq; etiã iniquus existimetur. Comitia communemq; coetum quicunq; uelit ingrediatur. atq; ad id primi secundiq; census omnes cogantur. Porrò qui de his abfuerit, decem damnetur drachmis. Tertij uero quartiq; census homines non cogãtur. Idcirco qui non interfuit, indemnis sit: nisi forte principes urgente quadam necessitate, adesse omnibus edixerint. Est autem censorum officium, fori ordinem legibus statutum seruare. Fontium quoq; & templorum quae in eo loco sunt, curam habere: ut ne quis illic iniuriose quicquam agat, & si fecerit, seruus quidem & peregrinus uerberibus & uinculis poenas luat. Ciuis autem à censoribus drachmis centum iure censorio condẽnetur. Maiori uero mulcta usque ad huius duplam isti, nisi aediles quoq; adsint, condẽnare non possint. Eadem quoq; aedilibus in proprio magistratu mulctandi & puniendi conditio sit. Nam usq; ad minã condemnandi ipsi habeant potestatem. Ad duplam uero mulctam censorum simul autoritas requiratur. Post haec musicae & gymnasticae magistratus duplices utriusq; facultatis constituantur: alij disciplinae, alij exercitationis causa. Qui disciplinae praesunt, gymnasiorum doctrinarumq; ornatum & discẽdi ordinem curent: operamq; dent ut tam mares quàm foeminae in adolescentia honeste ad ista proficiscantur: honeste etiam cõmorentur. Exercitationis curam habeant in gymnastica & musica ipsi athlothetae qui munera imponunt atque delarant athletis, ipsis scilicet certatoribus. Atq; hi similiter duplices esse debent: circa musicam alij, alij circa gymnasticam. & in gymnastica quidẽ ijdem pariter in hominũ equorúmue certaminibus: in musica uero alij in

mono

monodia, id est cantu & oratione funebri, & imitatione ipsa, sicut rhapsodorum, eorū scilicet qui decantatorium componunt carmen, citharistarum, tibicinum, cæterorumq; talium: alij in chori cantu. Primum igitur in chori ludo, ubi uiri, pueri, & puellæ tripudio cæterisq; musicæ modis exercentur, principes eligendi. Vnus autem illi sufficit princeps, non pauciores quàm quadraginta annos natus. Vnū quoq; in monodia sufficere arbitramur, qui triginta annos expleuerit, qui & introducat homines in certamen: & de ijsdem sufficienter cognoscat & iudicet. At uero principem ordinatoremq; chori, sic oportet eligere. Qui huic rei uacant, in cōcilium proficiscantur, mulcta imposita, nisi accesserint huius rei legum custodes iudices sint: cæteros si nolint, nemo cogat. Designent etiam qui periti sunt, unaq; hæc astipulatio seu calculum adijciēs, siue minus, ualeat ut peritus uel imperitus sit qui designatur. Qui uero ex designatis decem, cæteros suffragio superauerit, & deinde comprobatus fuerit, unus annuo tempore choro secundum legem præsit. Similiter etiam in monodia & tibicinio designatio fiat, electioq; & comprobatio, & qui assecutus fuerit, eodem modo à iudicibus confirmatus, anno præsit. Deinceps autores declaratoresq; munerum in exercitatione gymnastica tam equorum quàm hominum, à secundo tertioq; censu ita constituantur. Comitia ingredi trium censuum homines compellantur, minimus autem census liber sit. Et de uiginti qui præ cęteris suffragio designati fuerint, tres ante alios sorte electi, principes declarentur, quos comprobantium suffragium confirmauerit. In cuiuscunq; autem magistratus sorte atque iudicio siquis reprobatus & repulsus fuerit, alius loco eius eodem ordine designetur & comprobetur. Restat princeps, qui totius disciplinæ in his quæ narrauimus tam fœminarum quàm marium curā habeat. Vnum quoque hunc secundum leges principem esse uolumus; non pauciores natum annos quàm quinquaginta, qui legitimos habeat filios, utriusq; sexus maxime: si uero minus, alterius sex omnino. Cogitare debet & qui elegit & qui eligitur, hunc magistratum omnium in ciuitate summorum magistratuum esse admodum præstantissimum. In omnibus quippe uiuentibus prima ipsa germina si aptè cœperint ad naturæ suæ uirtutem, uim habent summam ad finem sibi debitū imponēdum. Quod & in plantis euenit, & in brutis tum siluestribus tum etiam mansuetis, & in hominibus. Hominem autem mansuetum animal esse dicimus. Porrò si cū natura felici rectam quoq; disciplinam fuerit assecutus, in diuinissimum mansuetissimumq; animal solet euadere: sin uero non satis aut non bene fuerit educatus, ferocissimum omnium quæ in terris nascuntur, animal redditur. Quamobrem non debet legum conditor rem summopere necessariam pueritiæ educationem postponere, sed operam dare in primis, si rē hanc diligenter est curaturus, ut omniū ciuium ad officia quæq; optimus uir eligatur, qui quàm maxime pro uiribus educandis pueris præponatur. Omnes igitur magistratus præter senatum & quæstores in Apollinis templum profecti, suffragium clam legum custodibus ineant, deligentes singuli quem optime puerorum disciplinæ existimant præsuturum: & qui suffragio superabit, à magistratibus qui delegerunt, exceptis uidelicet legum custodibus, cōprobatus, quinquenniū præsit. Et in sexto anno alius princeps similiter statuatur. Siquis autem in magistratu publico constitutus pluribus quàm triginta diebus antequā munus suum peragat, è uita decesserit, illi quibus id curæ est, alium similiter eligāt. Sin autem orphanorū tutor mortem obierit, cognati atq; affines ex utrisque parentibus usq; consobrinos & patrueles, qui præsentes sunt, alium intra dies decem constituant: alioquin drachma quotidie mulctentur singuli, quousq; orphanis tutorem præficiant. Sed nulla ciuitas reuera ciuitas erit, nisi debito ordine iudicia fuerint constituta. Iudex autem mutus, qui nec instar arbitri aliquid plus quàm litigantes dixerint, in causis discutiendis percunctatur, nunquam ad ius declarādum sufficiēs erit. Quapropter nec si multi sint, facile unquam bene iudicabunt, nec si pauci & ignaui. Oportet autem semper, ut quod quæritur ab utrisq; declaretur. Tempus autem & mora, frequensq; inquisitio, ad aperiendam controuersiam conferunt. Idcirco qui litigant, ad uicinos primum & amicos, & maxime rei de qua quæritur conscios se conuertāt. Quod si per eos non sufficienter fuerit iudicatum, ad aliud iudicium proficiscantur. Tertium uero, si per duo superiora reconciliati nō fuerint, finem imponat. Profecto iudiciorū constitutiones quodammodo magistratuū electiones sunt. Omnem nanq; magistratum necesse est quorundam etiā esse iudicem. Non tamen iudex omnis necessario est magistratus & princeps: quanquā iudex ea die qua iudicium peragit, quodāmodo magistratus est nō uilis. Igitur quasi iudices ipsi magistratus aliqui sint, de his iā qui quarumq; rerū & quot in unaquaq; re esse debeāt, disseramus. Augustissimū certe iudiciū sit quod sibimet aliqui præfecerunt, cōmuni consensui iudicem eligentes. Reliqua iudicia duo sint. Alterū quādo priuatus iniuriā à priuato pati conqueritur, eumq; in iudiciū trahit. Alterū quando reipublicæ iniuriam à ciuium aliquo fieri arbitratus aliquis cōmunibus rebus auxiliari conatur. Dicendum est igitur, quos & quales iudices esse oporteat. Primū iudiciū cōmune omnibus priuatis qui tertio inter se litigāt, ita fiat. Omnis magistratus tā animi quàm maioris temporis pridie calendas mensis illius, quo post æstiuum solstitiū nouus incipit annus, in templum unum conueniant. Vbi iureiurando interposito ex singulis magistratibus ueluti quasdam deo primitias offerentes, unū iudicem deligāt, qui optimus esse, & optime atq; sanctissime iudicia illo anno redditurus ciuibus uideatur. Ac postq; iudices designati sunt, ab eisdem qui designarūt, singuli cōprobentur. Et siquis reprobatus fuerit, alius similiter eligatur. Comprobati, illis qui per præcedentia reconciliati nō sunt, iudicia reddant, & aperte suffragium ferant: audientibus spectantibusq; necessario consultoribus, reliquisq; magistratibus qui eos declarauerunt. De cæteris autem intersit pro arbitrio quisq;. Quod siquis aliquem iniustam sponte sententiam tulisse incuset, apud legum custodes hoc faciat. Et qui damnatus fuerit, dimidiā damni partem iniuriam passo persoluat. Si autem mulcta dignus maiore uideatur, iudices ipsi, qui condemnarunt, quid aut pati aut reddere debet uel reipublicæ uel iniuriam passo, cognoscāt. In publicis autem accusationibus necesse est in primis multitudinem iudicij participem facere. Nam quando aduersus ciuitatem peccatur, omnibus infertur iniuria. Ideoq; merito grauiter patiuntur, nisi ad iudicandum ipsi etiam

Tutores.

Iudiciorū & fori ratio. Iudex.

Arbitri.

Prætor.

etiam admittantur. Sed & principium iudicij huius & finis deferri ad populum debet, examen autem & approbatio ad tres maximos magistratus, de quibus conueniant litigātes. ac si conuenire nequeant, consilium ipsum electionem utriusq; cognoscat, & iudicet. Oportet præterea priuatorum iudiciorum omnes pro uiribus participes esse. Nā qui à iudicandi potestate omnino repellitur, is à ciuitate se prorsus existimat alienum. His de causis per ipsas quoque tribus necesse est iudicia fieri, iudicesq; sorte statim incorruptos precibus iudicare. Et demum iudicium illud cuncta definiat, quod intemeratum omnino quo ad humanis in rebus fieri potest, esse debere diximus ad eas lites determinandas, quæ nec per uicinos neque per contribules dirimi potuerūt. Verum de iudicijs, quæ magistratus esse nec affirmare nec negare facile sine controuersia quisquam poterit, hæc quasi exterius circumducta descriptio, nonnulla complexa est, nonnulla etiam reliquisse uidetur. Nam iudicialium legū exacta positio atque partitio, longe rectius in calce ferendarum legum locabitur. Quare ad idem tempus has differamus. Cæteri autem magistratus maxima iam ex parte dispositi sunt. Tota uero atq; perfecta ciuilium dispensatio, siue ad unum, siue ad omnes pertineat, non antea liquido declarari poterit, quàm tractatio ipsa principia & sequentia, media omnesq; partes suas complexa, ad exitum usq; peruenerit. quæ quidem in præsentia usque ad magistratuum creationē progressa, ut antecedentium finis sufficiens est, ita ferendarum legum principium, nec moram aut segnitiem amplius patitur. CLIN. Quamuis superiora omnia ex animo meo dixeris, hospes, multo tamen gratius in præsentia mihi id contigit, quòd cum dictorum exitu, dicendorum initium iunxisti. ATH. Belle igitur prudens seniorum ludus hucusq; nobis sit perlusus. CLIN. Pulchrum sanè studium uirorum significare uideris. ATHEN. Consentaneum est. Verum animaduertamus, si hoc tibi quoq; ut mihi uidetur. CLIN. Quodnam? & quibus de rebus? ATHEN. An nescis idem in hac re quod in pictorum facultate contingere? Illa quippe nullum in pingendis animalibus terminum habere uidetur, sed semper inumbrando, & deumbrando, uel quomodocunq; aliter à pictoribus id uocetur, exornare conatur, nec cessat unquam. Non enim potest fieri, ut ad pulchriora expressioraq; incrementum nō habeatur. CLIN. Intelligo ferme audiens quæ dicis. Nullū enim huius artis usum habeo. ATHEN. Nihil tibi id obfuit. Sed hac fortè nobis allata similitudine sic utamur. Si quis pulcherrimum animal pingere uoluerit, quod non ad peius, sed ad melius futuro semper tempore progrediatur, nonne uides cum mortalis sit, nisi aliquem artis successorem reliquerit, qui siquid uel tempore ex animali abolitum fuerit, instaurare, uel per imbecillitatem artis ab artifice prætermissum adijcere posit, atq; ita fulgentius in dies animal reddere, laboriosum illud opus pauco tempore duraturum? CLIN. Prorsus. ATHEN. An non legislatoris uoluntas hæc tibi esse uidetur? Principio quidem ut leges sibi sufficienter & exquisite pro uiribus conscribantur: deinde procedente tempore, & periculo rerum facto, putásne sic amentem legislatorem aliquem esse, ut ignoret necessarium esse talia sibi multa relinqui, quæ emendatione successoris alicuius indigeant, ne peior quidem, sed melior respublica semper ornatiorq; efficiatur? CLIN. Probabile est. Nam quomodo nolle id poterit? ATHEN. Quacunque igitur uia poterit, tam re quàm uerbis alium siue maiorem siue minorem docebit quomodo conseruandæ & corrigendæ leges sunt, nec unquam in his dicendis defatigabitur, nisi ad finē perduxerit. CLIN. Ita certe. ATHEN. Nónne id mihi & uobis in præsentia faciundum? CLIN. Quid ais? ATHEN. Quoniam leges laturi sumus, & legum custodes creati sunt, nos autem ad occasum uitæ appropinquamus, & custodes isti nobis iuniores sunt, oportet nos, ut diximus, leges ferre simul atque hos tam legumlatores quàm custodes quoad possumus facere. CLIN. Quid ni? dūmodo id satis fieri queat. ATH. Veruntamen impensius annitamur. CLIN. Nihil prohibet. ATHEN. Sic ergo ad eos dicamus: O amici legum conseruatores, permulta in singulis nos qui leges ponimus, necessario relinquemus, quæ tamen non parua erunt, imò & rem omnem pro uiribus exteriore quadam circumscriptione significabimus, quam quidem impleri à uobis oportebit. Quò uero id facturis uobis respiciēdum est, audite. Megillus, egoq;, & Clinias hæc inter nos sæpenumero diximus, & probe nos dixisse cōuenimus. Vosq; rogamus ut & indulgere nobis, & imitari quasi discipuli magistros uelitis, ad ea ipsa respicientes, ad quæ legum custodi & latori respiciendū concorditer nos consensimus. huius consensionis unum est caput, ut homo bonus efficiatur, habens uirtutem animi hominis propriam, studio aliquo partam, aut usu, aut certa quadam adeptione, uel cupiditate, uel opinione, uel aliquo genere doctrinarum, seu masculus sit, siue fœmina, siue iuuenis, seu senex. Atq; ad hoc ipsum quod dicimus, quisq; per totam uitam omni studio tendat, cætera quæ impedimento huic rei sunt, negligens. Pro patria præterea, si necesse est, mori paratus sit, antequam uelit aut euersam uidere ciuitatem, iugoq; seruitutis subiectam à peioribus gubernari, aut fuga ipsam deserere. Quippe extrema omnia subeunda sunt potius, quàm in eam gubernationem ciuitas commutanda, quæ peiores solet homines facere. In his iampridem nos consensimus, & nūc uos ad hæc utraq; respicientes, laudate leges & uituperate. Eas inquā uituperate, quæ hæc assequi minime possunt, eas quæ possunt, amate: libenterq; illas amplexi, in ipsis uitam agite. Cætera uero studia quæ aliò tendunt, & ad uulgaria bona respiciunt, spernite. Sed initium sequētium legum, hoc nobis sit à sacris exorsum. Oportet primum repetere, quòd numerus quinque milium & quadraginta partitiones commodas habuit, atque habet, tum totus ipse numerus, tum qui per tribus ipsas porrigitur, quem totius partem duodecimam posuimus, unam & uiginti uigesies rectissime natam. Atque ut totus numerus duodecim constat partibus, ita tribus ipsa in duodecim scinditur. Singulas itaque partes sacrum esse dei munus existimare debemus, cum & menses & circuitum uniuersi sequantur. Quapropter & ciuitatem omnem ducit, quod ipsis innatum est, ad eas sacrandas. Alij forsan rectius quàm alij partiti sunt, ac dijs partitiones suas felicius dedicarunt, nos autem nunc rectissime arbitramur quinq; milium & quadraginta numerum elegisse, qui omnes ab una usque ad duodecim decisiones habet, undecimo numero solum excepto, qui minimo quodam remedio redintegratur. Restituitur enim si

duæ

duæ ad alteram partem domus accesserint. Hæc uera esse, sermo nequaquam prolixus in otio demonstraret. Credentes igitur præsenti sermoni & rationi, distribuamus, & unicuiq; parti deum uel deorũ filium inuocantes aris cæterisq; huiusmodi dedicatis, in sacrificijs conuentus duos singulis mensibus faciamus, ut duodecim singularum tribuũ, & duodecim ciuitatis distributioni accommodentur. Hæc deorum primo diuinorúmque colendorum gratia ita fiant: deinde amicitiæ quoque & cognitionis alternæ, & communis denique consuetudinis gratia, quæ ad matrimonia conficienda summopere necessaria est: ut sublata ignorantia, nemo in his quoad fieri potest decipiatur: sed quisq; cui collocat, & quã & à quibus ducit, agnoscat. Necessarie admodũ huius rei gratia, ludi etiam chorici; puellorum & puellarum simul fieri debent, nudatis corporibus quatenus modestus pudor patitur, ut cum ratione in ætate conuenienti, conspiciant alterutrum atq; conspiciantur. Quæ quidem omnia curent, ornentq; chori principes, & cum legum custodibus conditores, ut à nobis relicta suppleant. Necesse nanq;, ut diximus, in his præsertim quæ multa paruaq; sunt, nõnulla in prima positione legũ prætermitti, quæ magistratus sequentes usu rerum commoniti, quotannis mouebunt & corrigent, donec tempus illud aduenerit, quo instituta hæc discussa & approbata sufficienter fuisse uideantur. Tempus autem ad hoc periculum faciundum, moderatum & sufficiens decennium erit, quo ad sacra & choreas, ad omnia deniq; atque singula. Quæ quidem per experientiã emendatio, uiuente legumlatore, communiter cũ illo fiat. Si decesserit, singuli magistratus ad legum custodes de sui magistratus defectu referant, emendentq; donec approbationis finem suũ nacta singula uideantur. Tunc demum ratas has leges habeant, eisq; unà cum alijs quas ab initio legislator conscripsit, utantur. In quibus nihil unquam sponte mouebunt. Siqua uero necessitas aliquando urgere uidebitur, de hoc unà consultent magistratus omnes, & populus uniuersus, & omnia deorũ petantur oracula. Si horum omnium unus erit consensus, moueant: aliter uero nunquam, sed unus qui prohibet, uincat secundum legem. Quandocunq; igitur aliquis quinq; & uiginti annos iam natus, alios aspiciens, ab alijsq; aspectus, adinuenisse sibi credit cõuenientem animo suo, atq; decentem societatem ad communionem generationemq; liberorum, intra quinque & triginta ætatis annos uxorem ducat. Quo autem pacto decorum illud & aptũ quærendum sit, in primis audiat. Oportet enim, ut ait Clinias, ante leges propriũ singulis exordium ponere. CLIN. Oportune meministi hospes, tempusq; commodum orationi cepisti. ATHEN. Probe loqueris. Dicamus itaq; sic: O fili, qui ex bonis parentibus ortus est, eas nuptias sequi debet, quas prudentes uiri honestas ducunt. Qui sanè moneret, nec pauperum fugere, neq; diuitum affinitatem sectari præcipue oportere: sed cæteris paribus pauperiorem semper honorare, cumq; ipso societatem inire. Nam & ciuitati & familijs quæ iunguntur, id cõducit. Quippe quod moderatum est & mediocre, immoderato & excedente mirum in modum ad uirtutem præstat. Ergo quicunque ferocioris uelociorisq; quàm oportet ad agendum animi sibi conscius est, is det operã oportet, ut quàm quietissimorum parentum filiã ducat: & qui contrà natura affectus est, contrariam sibi asciscat affinitatem.

Quæ nuptiæ sint contrahendæ.

Sed una tandem fit communis ratio nuptiarum, ut quisque non iucundissimum sibi, sed ciuitati utile ineat matrimonium. Etenim singuli semper ad sibi simillimum natura feruntur. Vnde ciuitas tota & diuitijs & moribus inæqualis quàm maxime redditur, ex quibus quę minime nobis euenire uellemus, maxime ciuitatibus plurimis accidunt. Sed si hæc per rationem lege sanciremus, ne diues diuitis, aut potens potentis societatem admittat, cogeremúsque ueluciores animo cũ tardioribus, & tardiores contrà cum uelocioribus copulari, non modo ridicula nostra oratio uideretur, sed & irã multitudini concitaret. Non enim intellectu facile est, quòd ciuitas similis esse debeat pateræ, in qua merum quod primo infusum bullit, statim alterius dei sobrietate castigatum, atque optime temperatum, bonus & moderatus potus efficitur. Quemadmodum uero id in mixta filiorum procreatione fiat, nemo, ut breuiter dicam, potest conspicere. Quamobrem non lege cogendi, sed persuasione inducendi ciues, ut æqualem temperatamq; liberorum suorum generationẽ pluris faciant, quàm opulentissimæ affinitatis æqualitatem: Et eum qui in connubio pecunijs inhiat, non lege scripta arcere debemus, sed opprobrijs & increpationibus absterrere. Ad nuptias igitur ut decet celebrandas & hæc exhortantur, & illa quæ in superioribus diximus, asserẽtes oportere filiorum filios relinquendo, nostros uidelicet in diuino ministerio successores, naturam assequi sempiternam. Hæc omnia atq; etiam plura quis de nuptijs ineundis exordiendo recte diceret. Si quis autem sponte nõ pareat, & alienus ab hoc consortio uiuat in ciuitate, & sine cõnubio quinq; & triginta egerit annos, singulis annis, si de maximo censu est, drachmis centum mulctetur: si de secũdo, septuaginta: si de tertio, sexaginta: si de quarto, triginta. Quæ quidem pecunia deæ Iunoni consecranda est. Siquis autem singulis annis non persoluerit, decuplum debeat. Cuius pecuniæ exactor sit deæ ipsius quæstor: ac nisi exegerit, ipse debeat, atq; huius rationem referre quisque debeat. Sed pecunijs quidem qui nolit uxorem ducere, ita mulctetur, honore autem sic. Primum honores nullos à iunioribus cõsequatur, nec iuuenum ullus aliqua in re sponte ipsi obtemperet. Deinde si aliquẽ cædere ausus fuerit, quilibet aduersus ipsum insurgat, & ei auxilium ferat, qui accepit iniuriam. Siquis autem præsens hoc non fecerit, timidus malusq; ciuis à legibus habeatur. De dote uero dictum est prius, et modo rursus dicatur, æqualia pro æqualibus esse. siquidem neq; qui acceperit, neq; qui dederit, pecuniarũ inopia consenescet. Necessaria enim in hac ciuitate abunde omnibus sunt. Mulieribus præterea contumeliosus fastus minor erit. Minor et uiris humilis illiberalisque seruitus. Qui paruerit, unum sanè hoc aget præclare. Qui uero non paruerit, sed aut dederit aut acceperit quod quinquaginta drachmas excedat uestimenti gratia, alius minam, alius tres semiminas, alius minas duas, & qui censum habet supremum tantundem rursus persoluat ærario, & quicquid datum fuerit uel acceptum, Ioui atque Iunoni consecretur. Huius pecuniæ exactores esse uolumus horum deorum quæstores, quemadmodum modo dictum fuit, cum de his qui nuptias fugiunt, loqueremur, quod ab eis debetur, esse à Iunonis quæstoribus exigendum. Qui si neglexerint, de suo persoluant. Fideiussio autem primũ patris firmissima sit, aui deinde tertia fratrũ ex eodem

Quanta pœna mulctetur qui ducere uxorem refugit.

De dotibus.

patre natorum. Si nullus istorum superstes sit, tunc ex patre matris similiter fideiussio ualeat. Sin autem insolita contigerit desolatio, propinquiores agnati atq; gentiles unà cum tutoribus fideiubeant. Siqua uero sacra initiatio, aut diuina alia expiatio ad futura uel præterita uel præsentia in nuptijs agenda uideatur, diuinorum interpretes consulant, putentq; si illis paruerint, moderate singula peregisse.

Conuiuium nuptiale.

Ad nuptiale uero conuiuiū non plures quàm quinq; amici & amicæ quinque ex latere paterno uocentur: ex cognatis & propinquis totidem. Impensa secūdum diuitias fiat. Ditissimus minā expendat, alius semiminam, deincepsq; proportione seruata, quo decrescit census, decrescat similiter & impensa. Qui legi paret, laudetur ab omnibus. Sed eum qui nō obtemperat, damnent custodes legum, tanquam à decoro alienum, legisq; sponsalium Musarū prorsus ignarum. Bibere ad ebrietatem usq;, neq; alibi unquam decet, præterquam in solennitatibus eius dei qui largitus est uinum, nec tutum est. maxime uero connubio coniuncti sponsus & spōsa tunc mentis compotes esse debent, quando nō paruam ineunt uitæ mutationem, presertim ut ex quàm maxime moderatis semper generatio fiat. Ferme enim incertum est quæ nox aut dies cum deo ipsam peragat. Quare ut solidus, stabilis, & quietus conceptus fiat, non oportet corporibus ebrietate diffusis, dare operam liberis.

Ebrietas uitanda.

Qui autem uino refertus est tam animæ quàm corporis rabie concitatus, quòuis & trahit & trahitur. Idcirco ebrius tanquam mente captus, ad serendum est inutilis. Nempe uerisimile est eū fœtus inæquales, instabiles, obliquos tam membris quàm moribus procreare. Quamobrem per totam quidem uitam, & maxime quamdiu generationi uacat, abstinebit quisq;, cauebitq; ne faciat, uel quæ suapte natura & sponte morbos inducunt, uel quæ ad petulantiam iniuriamq; declinant. Hæc enim in animos & corpora nascentium necessario translata illic imprimuntur, peioresq; inde nascuntur. Sed præcipue die illo ac nocte à talibus abstinendum. principium nāque & numen hominibus insitum, si cōuenienti sibi à singulis munere ipsius utentibus honore afficiatur, omnia seruat. Oportet autem alterā ex duobus sortem domibus à parentibus separatā quasi ad pullorum generationem educationemq;, sponsum existimare, atque ibi nuptias celebrare, ubi sit cum liberis suis habitaturus. Nam si quoddam in amicitijs desiderium inest, mores omnes quasi glutino quodam connectit & uincit. Consuetudo autem satura, nec ullum habens per intermissionem temporis desiderium, alterum ab altero satietate disiungit. Quapropter parentibus utrisq; affinibusq; relictis, seorsum quasi ad coloniam proficiscātur, ac uicissim seipsos respicientes habitent, liberos generādo, & educando: & uitam quam ab alijs acceperunt à se quasi tædas ardentes alijs tradant, deos semper secundum leges colentes.

De seruis.

Post hęc considerandum est, quarum rerū maxime honesta possessio sit. In plurimis quidem seu cognoscendis siue comparādis & possidendis, nulla est difficultas. In seruis autem id omnino difficile. Causam uero, & recte quodāmodo & non recte rursus de ipsis dicamus. Nam & contra usum, & iterum secundum usum de seruis uerba dicuntur. MEG. Quo pacto id dicimus? Non enim intelligimus hospes quid modo dicere uelis. ATHEN. Non iniuria, ò Megille. Ferme enim illa Lacedæmoniorum seruitus, quam Hilotiam uocatis, præ cæteris Græcis maximam dubitationem & contentionem facit, cum alijs bene, alijs contrà instituta uideatur: Heraclidarum uero minorem quàm Mariandynorum disputationem habet: postremo seruilis apud Thessalos turba est. Hæc utiq; & huiusmodi omnia respicientibus, quid de seruorum possessione agendum est? Hoc certe mihi nunc excidit, & tu merito me interrogasti quid dicerem. Hoc autē huiusmodi est. Scimus profecto quod fatemur omnes, seruos quàm beneuolentissimos atque optimos habendos esse. Multi enim iam serui quibusdam meliores ad uirtutem omnem quàm fratres & filij, domos rem dominorum omnem & dominos ipsos seruarunt. Hæc de seruis prædicari non ignoramus. MEG. Certe. ATHEN. Contrà etiam dicitur, nihil in animo seruiente integrū inesse, nec quicquam seruorum generi esse credendum. Quod & sapientissimus poëtarum testatur nobis, cum de Ioue sic loquitur: Dimidium mentis Iupiter illis aufert, qui seruitutis sorti subiecti sunt. Hæc itaq; adeo diuersa de seruis homines cogitantes, alij nihil generi seruorum credūt, sed stimulis atq; uerberibus quasi ferarum naturam, non ter tantum, sed sæpius ministrorum animos seruiles efficiunt. Alij contrà omnino faciunt. CLIN. Ita est. Sed cum tam diuersa de seruis homines sentiant, quid nobis hospes hac in nostra regione de possessione castigationeq; seruorum est agendum?

Difficilis possessio hominum.

ATHEN. Perspicuum mihi uidetur, ò Clinia, quando difficile domatur homo, & ad necessariam distinctionem serui à libero & domino re ipsa deduci ęgre patitur, difficilem possessionem hominem esse. Quod exemplo in crebris Messeniorū rebellionibus patuit. Ciuitates præterea quæ multos eiusdem linguæ seruos habent, planum fecerūt, quot quantaq; hinc mala sequantur. Piratarū quoq; furta & latrocinia, quæ maxime circa Italiam abundabant, hinc oriuntur. Quæ omnia siquis animaduertat, quid de his faciendum sit, dubitabit. Duæ igitur solummodo restant uiæ, ut qui facile seruituri sunt, nec eiusdem patriæ sint, & quàm maxime fieri possit, inter se dissoni. Educenturq; recte, non solùm ipsorum gratia, sed dominorum multo magis. Est autem recta horum educatio, ut nulla ipsis contumelia inferatur, iniuriaq; his multo minus, si fieri possit, quàm æqualibus inferēda. Liquido enim cognoscitur qui natura non ficte iustitiam colit, oditq; reuera iniquitatem, quum cauet ne ijs iniuriam faciat, quibus facile potest. Qui ergo circa mores actionesq; seruorum nihil unquam facit impie, nihil inique, atq; ita in his se seruat immaculatum, ad producendas uirtutis fruges erit aptissimus. Idem quoque de domino, et tyranno, omniq; potentiore aduersus imbecilliores recte dici potest. Castigādi cædendiq; semper iure sunt serui, neq; ita monendi ut liberi, ne molliores fiant. Alloquutio omnis ad seruos quodammodo imperium sit, neq; iocus ullus cum ipsis seu fœminis siue masculis habeatur. Quod multi stulte facientes, dum delicatius eos nutriunt, difficiliorem uitam & sibi ad imperādum, & illis ad obediendum reddunt. CLIN. Recte loqueris. ATHEN. Hoc igitur pacto seruos quisq; & numero & facultate ad singula uitæ ministeria aptos habeat.

De habitationibus.

Verū post hæc habitationes oratione describendæ sunt. CLIN. Prorsus. ATHEN. Ad nouam profecto ciuitatem, et antea nullis hominibus habitatam, in primis ædificia procuranda sunt, & modus templorum murorumq; habendus. Quæ sanè nuptias præ-

cedere

cedere debebãt,ò Clinia. Sed quoniam uerbis nunc agitur,ita nimirum licet ponere. Quando uero rem ipsam aggrediemur, hæc ante nuptias si deus uoluerit,collocantes,reliqua deinceps omnia peragemus. Nunc autem tanquam in figura quadam hæc breuiter percurramus. CLIN. Fiat. ATHEN. Vrbs quidem tota in circulum in locis sublimibus deducatur, ut & munitior sit & mundior. Templa circa forum struantur. Iuxta hæc magistratuum iudicumq; palatia, in quibus quasi sacratissimis iustam & accipient & ferent sententiam,partim quidem tanquam de rebus sacris iudicaturi, partim uero tanquam iudicantium deorum ibi sint delubra. Ibi etiam iudiciaria domicilia, in quibus de homicidijs, cæterisq; capitalibus iniurijs iudicatur. De muris autẽ,ò Megille Spartiatis ego consentio,murosq; in solo iacere facile patiar. Probe enim poëticum illud laudatur,quo æneos & ferreos magis muros quàm terreos condere admonemur. Apud nos uero id insuper ualde ridiculum est, q singulis annis in agrum iuuenes emittantur, qui caueis, foueis, ædificijsq; confectis, longe hostes à finibus arceant. Et muros quidem circũducimus, quod primum ad sanitatem ciuibus nihil confert: deinde animos ciuium emollire & eneruare consueuit. Efficiunt enim, ut facile intra eos se recipientes, hostes minime fugent, putentq; se non diurna nocturnáque custodia uigilantes, sed murorum septo & uallo dormientes saluos fore,quasi ad desidiã nati sint,ignorantes certe quietem à laboribus originem trahere, atq; è turpi otio & negligentia nasci labores solere. Verum si muris aliquibus muniendi homines sunt,sic ab initio priuatæ domus quæq; condantur, ut tota urbs æqualitate & similitudine unus sit murus,habeantq; domus omnes sic tutum ad uias aditũ. Quæ certe dispositio & intuentibus erit grata,cum domus unius figuram tota ciuitas habeat, & ad custodiæ facilitatem erit longe omnium commodissima. Hæc ita à principio construi, qui habitaturi sunt ciues maxime curent. Aediles quoque prouideant, & eos qui negligunt, mulcta compellant. Curentque ut urbs quàm mundissima sit,nec à priuatis unquam patiantur aut ædificando aut fodiendo publicum aliquid occupari. Aquarum etiam pluuialium ut abunde et facile defluant, curam habeant: Item omnium quæcunque uel in ciuitate uel extra sunt habitanda. Sed hæc omnia & cætera quæ à legibus prætermissa sunt,legum custodes usu docti ordinent. Postquam uero hæc, & circa forum ædificia, & gymnasia, & theatra spectantium,& docentium discentiumq; domicilia disposita sunt,ad ea quæ nuptias sequuntur, in ferendis legibus deinceps pergamus. CLIN. Sic est faciendum. ATHEN. De nuptijs igitur ita ut diximus, ò Clinia res se habeat:post quas uiuendi regula quæ filiorum procreationem præcedit, nõ breuior quàm annui temporis sequitur. Sed qua ratione in præstantissima ciuitate spõsus sponsaq; conuiuere debeant,facile dictu nõ est. Imò uero cũ multa in superioribus difficilia sint, quæ de his dicenda sunt,difficilius cunctis uulgus accipiet. Quod tamen uerum rectumq; uidetur,dicendum etiam,ò Clinia. CLIN. Dicendum omnino. ATHEN. Quicunq; itaq; publica solum atq; communia censet legibus ordinanda, propria uero etiã quæ necessaria sunt,nõ curat,ac licentiam singulis quotidie uiuendi, ut uolũt, præbet, neq; certo ordine putat omnia facienda, sed priuatis neglectis, publica & communia secundum legem gesturos homines opinatur, non recte opinatur. Quorsum hæc? Nempe quoniã oportere sponsos asserimus reipubl. nostræ non minus nec aliter alijs temporibus,quàm ante nuptias in comessatione publica uiuere. Mira quippe res quãdo apud uos primum comessatio instituta est, uisa fuit,quam uestri bello uel alia re huiusmodi in hominum calamitate coacti instituerunt: cumq; propter necessitatem usi fuissent, plurimumq; ad salutem conferre res uisa periculo esset, legibus statuta est. CLIN. Videtur. ATHEN. Mirum igitur id fuit,imperantiq; primo arduum. Quod nunc si quis ita lege sancire aggrediatur, minus certe erit difficile factu. Verum quod deinceps sequitur, & dictu & factu arduũ est: quod quamuis nusquam fiat,tamen si alicubi fieret, recte utiq; fieret, sed tale est,ut in eius descriptione legislator sicuti ludentes ignem dissecare, & alia quęuis impossibilia aggredi uideatur. CLIN. Quid istud est hospes,quod dicere adeo formidas? ATHENIEN. Audiatis iam, ne longiore uos mora frustra detineã. Quicquid enim in ciuitate legis ordinisq; est particeps,cuncta ex eo bene procedunt. Quæ uero ordine carent,uel male ordinata sunt, ea etiã quæ bene sunt ordinata, confundunt. Quod huic quoq; rei accidit. Nam uobis,ò Megille & Clinia,præclare, & ut dixi mirifice ex diuina quadam necessitate uirorum constituta est comessatio. Fœminarum autem comessatio non probe relicta in tenebris iacet. Quod quidem genus aliud hominum est & differens: nobisq; occultius & uersutius natura est propter imbecillitatem: atq; ita minus ordinari potest. Idcirco cessit legislator, neq; recte prætermisit. hoc enim prætermisso, multa nobis corrumpũtur,quæ longe melius se haberent quàm nunc, si hoc ipsum fuisset legibus ordinatum. Non est enim res muliebris,si iacere inordinata relinquitur, humanarũ rerum, solum ut uideri posset,dimidium: sed quanto natura sua ineptior est ad uirtutem quàm uirilis,tanto excedit, ut plus quàm duplum esse uideatur. Repetendum igitur hoc, & corrigendum, omniaq; fœminis cum uiris communia ad ciuitatis felicitatem studia constituenda sunt. Nunc uero sic infeliciter ad hoc humanum ducitur genus, ut non sit prudentis, huius rei mentionem in alijs regionibus & ciuitatibus facere, ubi nũquam comessationes publicæ cõspectæ sunt. Vnde igitur quisquam non ridicule ad manifestam cibi potusq; assumptionẽ mulieres cogere posset? nihil est profecto quod molestius laturum genus hoc uideatur. Nam cum timide & obscure degere consueuerint, latorem legis in lucem conantẽ educere omni reluctatione repellent. Hoc inquam genus alibi quidem, quemadmodum dixi, nec orationem ipsam recte dicentis sine ingenti reclamatione audiet, hic autẽ forsitan sustinebit. Quare si uobis quoque uidetur, collocutionis gratia, ne disputatio de republica manca relinquatur, dicere uolo quàm bona decensq; res hæc sit. Si uobis placet inquam,aliter uero dimittã. CLIN. Mirũ in modum hospes audire desideramus. ATH. Audiamus iam igitur. Sed ne admiremini, si rem altius repetere uisus fuero. Nã otio abũdamus, neq; aliud quicquam nos urget,quo minus omnia undiq; quæ ad leges spectant,consideremus. CLIN. Recte loqueris. ATHEN. Prima itaq; repetamus. Scire omnes oportet,hominum generationem uel nullum prorsus unquam initium habuisse, neq; terminũ habiturã, sed fuisse omnino semper & fore: aut si cœpit, inæstimabili

Situs urbis.

De muris.

Quies à laboribus originem trahit.

De modo uiuendi sponsi & sponsæ.

De bene & male ordinatis.

De ingenio & natura fœminæ.

Secula & mores antè dicti.

bili iam ante nos tẽporis magnitudine incepisse. CL. Plane. ATH. Nónne per omnem terram, urbes multas conditas arbitramur atq; destructas, & diuersa præcessisse hominum studia, partim cũ ordine, partim etiam sine ordine? Cibi item potusq; & uescendi condiendiq; usus quàm plurimos, & mutationes temporum uarias, in quibus animalia diuersis modis transmutata fuisse credendum? CLIN. Nihil prohibet. ATHEN. Quid porrò? Vites putamus cœpisse olim, cum non essent? similiterq; oliuas, & Cereris atq; Proserpinæ munera, quæ Triptolemus aliquis ministrauerit? Animalia uero, tempore quo ista nõ erant, nónne sicuti modo, alterum ab altero deuorabantur? CL. Proculdubio. ATHEN. At uero quod ad sacrificia pertinet, homines ab hominibus sacrificari apud multos uidemus: contrarium etiã de alijs audimus, sicuti quando nec bouillas quidem carnes gustare audebamus, nec animalia dijs immolabamus, sed liba & fructus melle madẽtes, cæteraq; huiusmodi sacrificia pura dijs offerebantur. Carnibus autem abstinebant. Nam uesci carnibus, & deorum aras polluere sanguine, impium uidebatur. Ita Orphica quædam uita tunc uigebat. Inanimatis quippe omnibus uescebãtur, & ab animalibus omnibus abstinebant. CLIN. Feruntur hæc passim, ut dicis, & ualde credibilia sunt. ATHEN. Sed quorsum hæc à nobis omnia dicta modo sint, forsan aliquis percontabitur. CL. Probe, ò hospes, id coniecisti. ATHE. Propterea, si potero Clinia, quæ sequũtur deinceps, declarare conabor. CLIN. Dic iam. ATHEN. Trina quadam indigentia, atq; cupiditate omnia hominibus dependere perspicio, in quibus si recte dicãtur, uirtus, sin contrà, uitium nascitur. Harum duæ sunt in animalibus statim natis cibi potusq; cupiditates. Ad quæ cum omne animal innatum habeat appetitum, impetu rapitur, nec uerba illius auscultat, qui monet aliud agendum esse, quàm ut horũ cupiditates uoluptatesq; expleantur, & dolores cõtrarij deuitentur. Tertia uero nobis indigentia ingens, & cupiditas acutissima, quæ ad propagationem generis inest, posterius quidem innascitur, sed ardentissimo furore & maxima petulantia homines urit, & agitat. Hi tres morbi ad id quod iucundissimũ dicitur, rapientes, ab eo ad id quod optimum est, tribus maximis rebus uertẽdi sunt, timore, lege, uera ratione. Quibus cum Musæ & dij certatorij adhibeantur, ut incrementum & affluentia hoc pacto extinguãtur. Procreationem quidem liberorum post nuptias collocare debemus. Post ipsam uero procreationẽ, educationem & disciplinam. Sic enim forsan procedente oratione lex quæq; in priora progressa, in comessationes deniq; perducetur, quando in cœtus & cõmuniones huiusmodi peruenerimus: atq; utrum uiris solis an etiam mulieribus hæ communiones imperandæ sint, tũc planius conspiciemus, cũ propius accesserimus, & quæ illas præcedere debẽt, necdũq; lege disposita sunt, suũ digesta in ordinem, ipsis præposuerimus. Ita sane, ut modo dicebam, comessationes acutius inspiciemus, cõuenientioresq; de illis leges trademus. CLIN. Scite loqueris. ATHEN. Teneamus itaq; memoria, quæ modo dicta sunt. Forte enim usui nobis quandoq; erunt. CLIN. Quæ tenenda iubes? ATEN. Ea quæ cibi, potus, uenerisq; uocabulis appellauimus. CLIN. Fiet omnino hospes ut iubes. ATHEN. Præclare quidem. Sed ueniamus ad rem sponsalem, & sponsum ac sponsam quomodo liberi procreandi sunt, doceamus, ac nisi persuaserimus, legum quarũdam positione minemur. CLIN. Quo pacto? ATHEN. Cogitare omnino sponsus & sponsa debent, quo pacto q; pulcherrimos, & optimos ciuitati liberos poterunt procreare. Omnes autem homines qui communiter aliquid operantur, quãdocunq; & ad se inuicem & ad opus ipsum intendunt animum, bene & pulchre omnia faciunt. Si uero uel non habuerint mentem, uel non adhibuerint, cõtrà. Quare sponsus ad sponsam procreationemq; liberorum animum uertat, & sponsa similiter ad sponsum, atq; ad opus in eo tẽpore præcipue quo adhuc non genuerunt. Harum rerum curã habeant mulieres siue plures seu pauciores, prout placuerit principibus electæ. Quæ quotidie in Lucinæ congregentur tertiam horæ partem commoraturæ, atq; ibi alijs aliæ nũcient, siquem uirũ mulierẽmue illorum qui matrimonij copula adstricti gignendi habent facultatem, aliò intendere animum uideant, quàm ad ea quæ in sacrificijs nuptiarum iussa fuerunt. Procreatio autem liberorum, & eorum qui illi uacant obseruatio, decennium non excedat, quando adsit generandi fœcunditas. Siquæ ad id tempus infœcundæ perseuerauerint, consilio cum propinquis & mulieribus harum rerum curatricibus habito, prout commodum utrisq; est, disiungantur. Siqua uero de utriusq; cõmodis acciderit altercatio, decem de legum custodibus delecti quos ipsi uoluerint, cognoscant. Sed & mulieres ipsæ iuuenum domos ingressæ, partim monitis, partim minis ab inscitia ipsos & delicto depellant. Quod si nequeant, legum custodibus nuncient, atq; illi id curent. Qui si prohibere non potuerint, rem ad populũ deferant, & scriptis errantium nominibus iureiurãdo affirment se illos mulieres facere nõ potuisse. Et qui scripto delatus est, nisi accusatores cõuicerit, infamis sit: nec nuptijs procreandisq; liberis ulterius det operam. Ac si id tentauerit, liceat cuilibet cædere ipsum impune. Eædem sint & mulierum pœnæ. Expertes enim muliebrium degant honorum, nec ad nuptias partusq; liberorum profectæ recipiantur, si in iudicium arcessitæ damnatæ etiam fuerint. Si postquam secundum leges filios procrearũt, alienæ quisquam uxori coniungitur, uel mulier uiro, illis scilicet adhuc generantibus, pœnis eisdem subiaceant, quibus & dum ipsi gignebant. Sed uiri & mulieres post liberorum procreationem caste uiuentes, in his omnibus summopere honorentur: qui contrà, uituperentur. Si cõtigerit ut plures in rebus eiusmodi moderate se gerant, quæ præcepimus silentio sine scriptis legibus habeantur & fiant: sin autem plurimi se minime continebunt, legum conscriptione declarẽtur, & ad eorum normam de singulis huiusmodi iudicetur atq; agatur. Vitæ totius initiũ primus annus omnibus est, quem in sacellis paternis ut uiuendi initium tam puero quàm puellæ, scriptũ esse oportet. Adscribatur autem in pariete dealbato in unaquaq; tribu, ut qui ad magistratus idonei sunt, annorũ numero constet: & cuiusq; tribus uiuẽtes homines proxime scribantur semper, & naturæ cedentes similiter deleãtur. Nuptiarum tempus puellæ sit à sextodecimo in uigesimum, idq; sit longissimum tempus ad hoc institutum. Masculo à trigesimo ad quintum & trigesimum. Belli ab annis uiginti ad sexaginta in uiris: in mulieribus postquam filios pepererunt, usq; ad quinquagesimum ætatis annum. In quibus obseruandum est, ut ad eum belli usum potissimum qui & possibilis eis sit & decens, accipiantur.

Orphica uita.

Aetas maritandorum.

DIALOGVS SEPTIMVS DE LEGIBVS, VEL, DE LEGVMLATIONE.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

REGREDITVR Plato in septimo rursum incomparabili diligentia ad prima ætatis teneræ rudimenta, imo uero progreditur. Nunquam enim, ut ita dixerim, ab hoc ipso digreditur, indicans totum reipublicæ bonum aut malum, in bonis aut malis moribus priuatorum, atque hos præterea omnes in bona uel mala ætatis primæ educatione consistere. Præcipue uero id efficit in primis statim libris, atque hoc iterum septimo, utrobique pictor diligentissimus. Sed ibi quidē adumbrãdo: hic uero, ut pictorum more dixerim, colorando. Rursus ibi eiusmodi diligentiam procemium legum uult haberi: hic uero figuram iure substantiam legum antecedētem. Leges enim scriptas fore irritas inquit, nisi eiusmodi præcesserit diligentia. Ibi præterea simul & hic post puerilem ad iuuenilem deinceps atq; uirilem progreditur disciplinam. Neque ab re post nonnullas sacrorum leges in superioribus ad nuptiales euestigio processit leges quasi sacras, ut diuini animalis ortum auspicaretur à sacris. Mox uero post connubia ad formandos pueros se accingit, nec natos tantum, sed & nascentes, imo etiam nascituros, non minus in hac ipse seminis humani cultura, sagax, prouidus & accuratus, quàm in frugū seminibus agricultor. Quorsum uero spectare cēses, quod ait in re muliebri multo plus discriminis esse, quàm uirili? Item mulieres abstinere à uino oportere qua nocte generandi sint filij, imo etiam & proximo præcedenti tempore, & toto conceptionis anno ab omnibus animū perturbantibus? Hæc proculdubio eò spectant, ut nihil exactissimæ curæ ad humanam culturam spectantis prætermittatur. Animaduertes autem ex his Platonem existimauisse, non uirum tantum, sed etiam mulierem in filijs generandis uicem agentis causæ obtinere. A' quo quamuis quodammodo dissenserit Aristoteles, consenserunt tamen plurimi apud medicos probatissimi. Profecto si suum quisque opus diligit, propterea que pater filium diligit magis quàm diligatur à filio, materque ardentius quàm pater amat natum, coniectare licet causam esse unà cum uiro huius operis effectricem. Quod quidem hinc etiam confirmari potest, quòd filij nō minus, ac sæpe etiam magis matribus similes sunt quàm patribus. Similitudo uero tam propria tamque frequens indicat fœtum substantiam nō à patris tantum, sed matris etiam effectione suscipere. Omnis enim causæ conatus fertur ad simile producendum. Deniq; cum speciei eiusdem sit mas & fœmina, uires habent rationis eiusdem. Vtrinq; igitur efficaces ad formam eiusdem rationis, & si non pari, simili saltem ratione perficiendam. Sed hæc ad leges minime pertinent. Tangit insuper quæstionem de atra bile non paruam, cuius uitio infantes formidolosi sunt, difficilesque & queruli. De hoc ipso humore eiusque cura, in libro De curanda literatorum ualetudine, diximus diligentius. Quantum uero ad præsens pertinet institutum, humorem in pueris melancholicum non ex constitutione propria esse scito, quæ quidem sanguinea est maximeque aërea: sed ex reliquijs quibusdam materni menstruique sanguinis in puero putrefactis, & adustione quadam in atram bilem deinde conuersis. Accedit ad pueriles formidines in causa, rerum nouitas, quę quidem facit, ut & auditæ uoces quasi tonitrus, & uisæ formæ quasi laruæ & fulgura terreant. Ratio interea, quoniam nondum expergefacta, imagines à rebus ipsis nequaquam discernit: animam relinquit imaginationi pro arbitrio concitandam. Ex hac ipsa formidine perpetuo dolent, queruntur que infantes. Præsertim cum facilime & à tractantibus offendatur, & lædantur ab aëre, & ab agitatione naturæ plurimum in exordio laborantis agitentur ipsi atque uexentur. Quamobrem motu quodam ferme perpetuo atque numeroso in curandis infantibus adolescentibusque uti iubet. Primo quidem, quia motu geniti, seruantur & motu. Secūdò quia eiusmodi motione uitæ moderata immoderatæ agitationi tum intrinsecus à natura, tum extrinsecus ab aëre factæ resistimus. Tertio quoniam motus calorem excitat naturalem, corpusque totum æque uiuificat. Quarto nutrimentum concoquit digeritque per membra. Quinto superuacua excrementa secernit. Sexto obstrusa aperit: & adæquat humores. Septimo conducit ad augmentum. Octauo membra apta simul reddit & solida. Non solum uero moderatione quadam æqualitatis, uerumetiam numeri cuiusdam proportione, motum nobis oportet congruere. De musicæ quidem potentia, multa in multis epistolis disserui-mus. Nunc uero satis sit intelligere, si per ipsam sæpe in contraria, scilicet tum ad uoluptatem, tum ad dolorē distrahitur animus, nimirum posse ab utroque ad habitum quendam utriusque medium sæpe reduci. Ac si à motu corporis in quietem, & uicissim à quiete in motum reuocatur animus atque prouocatur, certe posse quibusdam musicæ modulis à motu ordinis experte ad ordinatum, atque hinc ad stabilem habitū quandoq; reduci. Quem quidem habitum & hic & in epistola ad Dionysium secunda inquit, & dei proprium esse, & humanæ uitæ tutissimum. Vtrum uero uoluptas ac dolor in motione quadam consistant, & quo pacto definiatur, in libro De uoluptate, & in Philebi Commētarijs latius disputamus. Satis in præsentia factum fuerit, si concludamus hunc in modū. Voluptates gustus & tactus in restitutione quadam in habitū corporis naturalem nasci uidentur. Dolores uero contrà, in casu quodam ex habitu naturali. Siue utrunq; euacuatione fiat, siue repletione, siue motu, seu quiete uel alteratione aliqua qualitatum. Præterea uoluptates odoratus, & auditus, & uisus, in reditu quodam ad ordinem sensualem, à quo multis contingentibus quotidie deturbamur. Deinde uoluptas imaginandi in regressione similiter ad ordinem imaginalem, à quo deijcit perturbatio. Ordo uero tam imaginalis quàm sensualis in quodam spirituum temperamēto fundatur, cui quoties contemperata similiter admouentur, fit uoluptas in mutua quadam sensus imaginationisque cum rebus, quę influūt, congruitate resultans. Post hæc rationis lætitia in reformatione quadam nascitur: per quā ratio quæ perturbatione corporea facta informis fuerat, uel deformis, formatur pro natura sua, atque reformatur. Denique mentis gaudium reformatione perficitur: per quam intellectuali quodā intuitu reformatur aliquando in ideam, à qua ceciderat ob negotiosæ uitæ tumultum. Si inductionem hanc recte consideraueris, uidebis humanam uoluptatem summatim fieri in reditu quodam in habitum naturalem: neque tam reditus ipsius, quàm habitus gratia fieri & optari. Igitur eiusmodi habitus si fieri possit, perpetuo firmus, maxime omnium est optandus. At cur cogitanti cuilibet occurrere uidetur optabilior oblectatio in motu perpetuo, quàm status ille perpetuus? Quoniam fallit nos imaginatio & opinio animæ mobili coniunctæ corpori, perque coniunctionem eiusmodi uoluptatem mobilem appetentis. Quam merito neglectura sit præ naturalis habitus firmitate, si quando posita fuerit supra motum. Si enim reuera gustaremus saporem ipsius habitus naturalis, extra quem in terris positi sumus, sicut motionis ad ipsum uergentis saporem gustamus: proculdubio longo interuallo habitum regressioni præponeremus. Profecto quemadmodum omnes bonorum gradus, meliori modo se habent in ipsa stabili ratione boni, quàm in materia mobili: sic expetēdorum omniū rationes in ratione habituque eiusmodi potius quàm in materia mobili collocantur. Per hæc probatum sit proprium dei diuinorumque gaudium in statu quodam consistere incomparabiliter motibus cunctis iucundiore. Quem quidem prudentes & ipsi debent eligere, & cæteris, præsertim iunioribus, adhibere. Præterea cunctis persuadere, uoluptatem quæ sit ex motu, non solum breuem esse ac leuem molestiæque permixtam, sed etiam in multos & diuturnos ingentesque dolores cōtinuo prolabi. Distinguit autem numerosum motum per quem incōcinnos motus ætatis teneræ moderamur, in duo genera, in musicam scilicet & gymnasticam. Prima enim spiritum atque animum, secunda uero humores membraque componimus. Sub nomine quidem musicæ non modo cantus & sonos, sed poësim etiam & quæ ad figurarum ordinem pertinent, comprǽhēdit. Sub nomine uero gymnasticæ, motus omnes corporis in prælud ijs ludisque certaminum atque prælijs. At choream saltationemque ex utrisque quodāmodo mixtam intellige. Tum his omnibus quasi prælud ijs infantes, pueros, adolescentes, tam fœminas pariter, quàm mares ad officia & belli & pacis diligenter erudit: eiusmodi uero rudimēta patrias appellat leges, ac reipublicæ uincula. Quibus subductis quasi columnis tecta reipublicæ corruant. Iubet singula in his haud aliter fieri quàm publicis regulis statuantur: iudicans à delictis eiusmodi, delicta omnia tandem in republica prouenire, atque ex mutabilitate ludorum iocorumque & ornamentorum, mutationem quoque legum & reipublicæ proficisci. Notabis mutationem præterquam in malis, esse rerum omnium periculosissimā, adeo ut etiam si muteris in melius, saltem ad tempus sis periculum subiturus. Inter hæc sacrificandum in ludis ait dijs & deorum filijs, atque dæmonibus. Dæmonibus inquam puris, ut deorum filijs nos concilient. Deorum uero filijs, ut deos nobis propitios reddant. Dijs denique, quo summi Dei muneribus nos reddant paratiores. Sic utique prisca consueuit religio, quemadmodum de sphæra in sphæram gradatim corpore pertransitur & uisu, sic de propinquis numinibus ad remotiora

motiora deinceps suo quodam ordine progredi in omnibus, id præcipue uenerans, quod splendorem summi præcipue refert. Neque uero ego nunc, uel de ciuili, imo plebea, uel de poëtica, imo uero insana superstitione loquor, sed de philosophico diuinorum cultu à priscis sapientibus, prout cognitus uniuersi ordo dictauerat, instituto. Quem solum ubique cõmendat Plato, reliquos duos reuera deridens. Et ubi duos tantum commemorat, id est deos deorumque filios, dæmones & heroës intelligit filios. Vbi uero connumerat deos, & deorũ filios & dæmones, intelligit deos numina super sphæras, filios numina in sphæris, dæmones numina infra sphæras. Post hæc ubi legitimorum ludorum disciplinam commẽdat, ludos inquit studiorum gratia potius quàm contrà, esse constituendos. Addit, res humanas si comparentur ad diuinas, nullo studio dignas esse: id est, nulla existimatione, nulloque amore, nec tanquam serias, sed tanquam nugas esse censendas. Sinautem ad naturales, magni faciendas esse cõsentit. Tum optimum ait homini contigisse, ut ingenium sortitus sit aptum ludis, & deditum: scilicet tum ad laboriosæ uitæ solamen, tum ad disciplinam paulatim per ludos congruos comparandam. Quod uero anima per uarias uiuendi formas circuitum, quasi chorea ludens efficiat, id uniuerso optimum esse putant. Rursus uniuersæ quoque naturæ animæ, uidelicet ut quæcunque in eius potentia latent, uicissitudine quadã educantur in lucem. At cur non dicit cætera quoque animalia ludos esse deorum? Quoniam nec adeo dijs familiaria sunt, ut cum his illi ludant. Nec comparantur ad deos, utpote quę seipsa Deo non comparant, neque diuina aliquando metiuntur, unde cogantur de illis sicuti nos mentiri. Et profecto si dei ridere sit, humanum rideat ludum conantem immensa metiri. Considerabis hic Platonis uerba eiusmodi, scilicet, ea quæ ab aurora ad hanc horam non sine quadam deorum inspiratione narrauimus, poësi quodammodo similia mihi uidentur. In his significat omnia eius scripta in eam usque diem, id est senium, esse quodammodo diuinitus inspirata, atque poëtica figura disposita, ut sint allegorice plurimum exponenda. Idem quoque innuit statim post exordium Phædri, ut sciamus, & quæ in adolescentia, & quæ in ultimo composuit senio, poësim maxime redoler[illegible]o id in epistolis ait, mentem suam uel à nullo, uel à quàm paucissimis, & uix tandem & quadam uaticinij sagacitate posse comprændi. Præterea contemplare hic quàm diligenter Plato effrenem cohibeat pueritiam, quantum somnolentiam quidem detestetur, commendet uero uigiliam, quàm opportune sua cuiusque ætatis disponat officia, iubens inter ludẽdum primo quidem tradi literas. Deinde musicam. Tertio gymnasticam. Quarto arithmeticam. Quinto geometriam. Sexto astronomiam. In septimo uero loco dialecticam, id est metaphysicam, collocat in fine legum atque reipublicæ. Quoniam uero dicit Deum cum diuina quidem necessitate pugnare nunquam, cum humana uero pugnare, distingue necessitatem alteram quidem esse in ipso naturali rerum ordine ita ut est diuinitus instituto, ut res tales sint & tot & tantæ, sic agant, sic moueantur, hæ præcedant, hæ comitentur, illæ sequantur, aliæ simul sint, aliæ uero seorsum, atque ut sunt, ita quoque sint iudicandæ. Alteram uero necessitatem in casu quodam ab ordine naturali, ubi uel deforme, uel mõstruosum; uel dissidens dissolutumque uidetur. Cum prima necessitate non pugnat Deus. Eius enim præcipua uoluntate necessitas eiusmodi constat. Sed nunquid pugnat cum altera? Certe nusquam pugnat Deus. quid enim repugnet omnipotenti? Veruntamen ob id quasi pugnare fingitur, quòd hæc à diuina similitudine prolapsa longius in dissimilimam Deo cadit deformitatem, quasi iam rebellantem, sed à Deo interim quasi repugnante atque expugnante miris modis in ordinem quandoque redactam. Animaduerte post hæc non parui momenti dictum, Non est pessimum rerum omnium imperitia. Imo uero pessimum est multarum rerum peritia acquisita male. Ac si præcedentem quoque sententiam animaduerteris, quæ hominem cognominat & Deum & dæmonem atque heroëm, cognosces qua ratione exponi possit Plato, ubi animam inquit humanam in uarias species pertransire, sed hoc in theologia latius. Proinde ubi ad doctrinas mathematicas iuuenes adhortatur, reprændit Græcos, quòd in geometria & astronomia omnes errauerint. In geometria quidem, quòd dimensionem quamlibet cum qualibet commensurabilem esse putauerint. Quòd quidem non posse fieri primum apud Barbaros est inuentum. In astronomia quoque quòd errare planetas dixerint, cum tamen in diuinis nullus sit error. Item motum uelocissimorum, tardissimum nominauerint, tardissimorumq; uelocissimũ. Mentiri uero contra deorum dignitatem per ignorantiam natam ex negligentia, iudicat non stultum solummodo, sed prophanum. Sed damnat plurimum Græcorum errorem contra diuinæ prouidẽtiæ uoluntatem, dicentium non esse inuestigãdum ipsum autorem mundi Deum, mundique ipsius originem, nec eorum quæ in mundo sunt causam, quasi inuestigatio hæc non pertineat ad pietatem: cum tamen maxime omnium pia sit, utpote præcipue cum diuina uolũtate cõsentiens, quæ & uniuersum eo disposuit ordine, qui ad inuestigationẽ eiusmodi semper alliceret, & mẽtem ipsam inuestigationis huius auidissimam procreauit. Platonem uero ipsum existimare uerissimã pietatem præcipue in unius dei cultu sitam esse, probauimus aliàs, & per superiora eius uerba in præsentia cõfirmamus. Nam & si in plurali numero sæpe ait deos colendos esse, concludit tãdem numero singulari, & singulari cultu Deum ipsum esse omni beato studio dignum. Præterea in antecedentibus, iudices creaturus cõgregauit magistratus omnes in templo & in ipso anni principio. Principium uero ab æstiuo fecit solstitio. Neq; te turbet, quòd in calendis proxime solstitium sequentibus. Id enim certioris apud populum principij gratia dictũ puta, uerum autem initium apud eũ in ipso proprie solstitio fieri. Quod quidem allegorice sic exponatur, ut quando solis lumen, id est, dei lumen rectius uberiusque à nobis accipitur, tunc reuera sit principiũ uiuendi & cogitandi atq; iudicandi, & huius unius gratia cuncti simul in uno tẽplo, id est, una religione colant quicquid colant. Lumen uero solis in libris de Republica inquit, unius omnium patris imaginẽ esse, & quasi simulacrum eius in mundano hoc templo à patre omniũ collocatum. Quid plura? Vnum Deum in primis adorandum, cuius gratia cætera numina sint colenda, alibi sæpe docet, atque in epistola ad Dionysium, rursusque ad Hermiã, & in Parmenide qui totus agit de uno, & in Timæo qui omnia producit ab uno, & in Philebo qui omnia metitur uno, & in Epinomide qui omnia reducit ad unum, manifeste demonstrat.

SATIS igitur de liberis tã masculis, quàm fœminis, de ipsorum educatione & disciplina post hæc nobis est dicendum. Quam omnino silẽtio præterire, impossibile est, ac si dicatur, mentioni cuidam doctrinęq; potius quàm legibus congrua uideatur. Quæ enim priuatim & per singulas domos tum multa, tum parua & occulta quotidie fiunt, cum facile ex uoluptate, dolore, & cupiditate singulorum præter legumlatoris consilium agantur, uarios & dissimiles mores ciuiũ reddunt. quę res ciuitatibus officit. Quum uero parua & frequentia sint, singulis mulcta imposita, ea legum positione uetare nõ satis honestum esset atque decorũ. Quinetiam scriptis legibus derogaret, cum in paruis & multis ad contemnendas leges homines consuescerent. Quapropter & leges de his scribere difficile est, & silere impossibile. Sed conabor ostendẽdo quasi digito, quæ dico in lucem efferre. nunc enim obscurius dicta uidentur. CLIN. Vera loqueris. ATHEN. Iam uero recte aliàs dictum est, existimandum esse, rectam educationem posse & corpus & animum quàm pulcherrima & optima reddere. CLIN. Ita est. ATHEN. Corpora uero pulcherrima simpliciter ea fore censeo, quę rectissima in tenera ætate concrescunt. CLIN. Certe. ATHEN. Quid illud? Nonne intelligimus quàm maximum atq; plurimum incrementi primi progressum in omnibus animalibus esse? adeo ut contendendi ansas multis prębuerint, corpora humana à primis quinque annis in reliquis uiginti in duplum non crescere. CLI. Vera narras. ATHEN. Quando sine multis moderatisq; laboribus incrementum influit plurimum, an non multa hinc mala corporibus innascuntur. CLIN. Omnino. ATHEN. Pluribus ergo laboribus ipsis tunc opus est, quando summopere affluit nutrimentum. CLIN. Quid ais hospes? Nunquid statim natis & tenerrimis pueris labores plurimos afferemus? ATHEN. Non his primis, sed prius etiam illis qui adhuc in utero matris aluntur. CLI. Quomodo uir optime faciendũ id iubes? Nũ ij qui adhuc in utero parentis gerũtur, laborabunt?

ATHEN.

De educatione liberorũ.

ATHEN. Certe. Nec sanè mirum est si uos exercitationẽ tantillæ ætatis ignoratis, quam uobis licet uideatur absurda, cupio aperire. CLIN. Omnino. ATHEN. Apud nos quidem huiusmodi quiddam magis intelligi potest: propterea quòd ibi nonnulli in ludis quibusdam magis ꝙ decet, uersantur. Nam apud nos nõ pueri solum, uerumetiam seniores aliqui auium pullos alunt, & ad mutuam inter ipsas aues pugnam exercent: ac longe absunt, ut labores in quibus ipsas exercentes agitant, moderatos ipsis putent: sed ad hæc minores in manibus, maiores sub ulna capientes, nõn suæ, sed harum auium bonæ habitudinis gratia per multa stadia gradiũtur. In quo sanè homini intelligenti compositi significant, corporibus omnibus motum agitationemq; non laboriosam prodesse, siue à seipsis, siue in uehiculis, seu naue, siue aquis, siue quomodocunq; aliter moueantur. Et propter hęc ciborũ potusq; alimentum superantia, sanitatem, pulchritudinẽ, & uires nobis præbere possunt. Quæ cum ita se habeant, quid posthac faciundum censemus? Vultisne cum risu uerba faciamus, leges ponentes, ut prægnans deambulet: & natus quasi cera fingatur, quamdiu tener est, ac ad biennium usq; institis adstringatur? Nutrices præterea per leges imposita mulcta cogamus ut uel ad agros, uel ad tẽpla, uel aliò ad suos, donec per se stare posint, pueros perferant? Ac etiam cum stare cœperint, ne ponderis uiolentia membra propter mollitiem distorqueantur, gestent adhuc, quousq; triennium infantes exegerint? Sint autẽ robustæ quoad fieri potest nutrices, nec una solum, sed plures. Et in singulis pœnam nisi fiant, scriptis legibus imponamus? Vel nullo modo sic agamus? Quod enim modo diximus, abunde nobis accideret. CLIN. Quidnam? ATHEN. Risum profecto in nos ingentẽ prouocaremus. Nam mores nutrientium muliebres atque seruiles nobis obtemperare nollent. CLIN. Cuius gratia igitur dicenda hæc putauimus? ATHEN. Quia domini & liberi ciuium animi, forsitan cum hæc audiuerint, probe intelligent, quod nisi priuata recte administrentur in ciuitate, frustra res communes sperat quis firmitatem aliquam in legibus habituras: atq; hæc intelligẽtes his quæ modo diximus, tanquam legibus quibusdam utentur: quorum usu, & familia & respublica bene gubernata feliciter uiuent. CLIN. Valde consentaneum est quod dixisti. ATHEN. Ne desinamus ergo ab huiusmodi legumlatione antè, quàm animorum quoque studia quæ ad teneros admodũ pueros pertinent, describamus: & ita simili quoq; modo, ut de corporibus incepimus, sermonem absoluamus. CLIN. Recte nimirum. ATHEN. Hoc igitur tanquam elementum ad utriusque tam animi quàm corporis infantium cultum accipiamus, perpetuam die nocteque nutritionem agitationemque adhibitam, omnibus quidem conferre, maxime uero tenerrimis, ut si fieri posit, sic habitent quasi perpetuo nauigarent. Quoniam autem fieri nequit, quàm proxime ad hoc in curandis infantibus accedendum. Quod autem fieri oporteat, coniectare hinc licet, quòd periculo tam puerorum nutrices quàm quæ remedijs Corybantum dant operã, id esse utile cognouerunt. Quandocunq; enim dormire pueros ad somnum tardiores matres cupiunt, nõ quietẽ hoc, neq; silentio, sed contrarijs faciunt. In ulnis enim portant agitantq; semper, & illos uocis modulatione tanquam tibicinio quodã mulcent. Et quemadmodum in debacchationum furentium remedijs fit, huiusmodi agitationis chorea musaq; utuntur. CLIN. Quæ nam horum potissimum causa nobis est hospes? ATHEN. Non est ualde difficilis cognitu. CLIN. Quo pacto? ATHENIEN. Vtræq; hæ passiones in metuendo consistũt: sunt enim formidines quædam, propter malum aliquem animi habitum. Quando igitur ab exterioribus aliquis ad hos affectus agitationem infert, uincit exterior motus interiorem illum terribilem atq; furiosum. Cumq; uicerit, tranquillam animo præstat quietem, saltu cordis aliquantisper sedato: atque ita alijs inducit somnum, alios uigilantes per tibiam & tripudium, cum auxilio deorum quibus supplices litabant, à furioso affectu ad sanæ mentis habitũ reuocat. Atq; hæc ut orationis huius breuitas fert, rationem aliquam probabilem habẽt. CLIN. Omnino. ATHEN. Si hæc igitur talem aliquam uim habent, hoc præterea cogitãdum, animum omnem ab infantia in metu nutritum, magis utiq; quouis ferri per formidinem consuescere. Nec cuiquam dubium est, quin ad timiditatem ista, non ad fortitudinẽ exercitatio sit. CLIN. Ita prorsus. ATHEN. Contrà uero eum ad fortitudinem exercitari dicemus, qui à tenera ætate metus terroresq; omnes uincere consuescit. CLIN. Scitè. ATHEN. Vnum igitur hoc ad uirtutis animi partem summopere conferre dicamus, exercitationem uidelicet infantium quę in motibus fit. CLIN. Maximè. ATHEN. Atqui facilitas animi uel morositas, non parum momenti habẽt ad bonitatem animi uel prauitatem. CLIN. Est ita. ATHE. Est autem à nobis pro facultate dicendum, quo pacto utrumuis horum infantium statim animo innascatur. CLIN. Planè. ATHEN. Nobis profecto uidentur deliciæ, difficiles, morosos, iracundos, & leui de causa excitabundos iuuenum mores efficere. Contrà uero, nimia seruitus atrox, cum abiectos & illiberales & humana perosos facit, ad humanã consuetudinem ineptissimos reddere. CLIN. Quomodo autem ciuitas uniuersa infantes qui nondum uoces intelligunt, nec disciplinam aliã gustare possunt, ut iubes, erudiet? ATHEN. Sic planè. Omne animal statim natum uoce & clamore uti solet. Nec minus hominum genus, quod præ cæteris ad clamorẽ addit ploratum. CLIN. Sic est. ATHEN. Nutrices ergo quid infantes cupiãt, uolentes cognoscere, quod appeti credunt offerunt: si tacẽt, rectè: si clamãt flẽntque, nõ recte se obtulisse his signis conijciunt. Argumenta sanè in infantibus quas res ament, quas oderint, clamor fletusq; sunt, signa minime fortunata. Huius rei tempus triennio minus non est, quod spatiũm non est parua uitæ particula ad eam recte uel contrà ducendam, si ipsum recte, uel contrà ducitur. CLIN. Recte. ATHEN. Nónne uidetur uobis difficilis homo, nec ullo modo tranquillus, esse etiã querulus atq; gemebundus ultrà quàm bonum uirũ deceat? CL. Mihi quidem. ATH. Siquis omni ratione pro uiribus conetur, ut in hoc triennio puer quàm minimum dolore, metu, tristitiaque afficiatur, nónne pueri animus pacatior tranquilliórque reddetur? CLIN. Perspicuum est hospes, multoq; etiam magis, siquis eum in multis uoluptatibus educarit. ATHENIEN. Hoc ego tibi non concedam, ò mirifice Clinia. Nam talis educatio cũ in principio statim adhibeatur, omnium maxima pernicies est. Videamus igitur an quicquam dicamus. CLIN. Dic, quid ais? ATHEN. De re non parua à nobis agi nunc assero. Attende & tu Megille, ac sententias utriusq;

Exercitatio infantiũ confert ad uirtutem capessandam.

Deliciæ in animis puerorum.

utriusq; dijudica. Mea quidem ratio, rectam uitam censet nec uoluptates sequi omnino, nec fugere omnino dolores debere, sed medium potius illum habitum sequi, quem & ipse modo trãquillitatem uocabam, et omnes dei proprium esse, diuino quodam oraculo recte conijcientes fatemur. Hunc habitum sequi debet quisquis hominum diuinus est futurus, adeo ut nec ipse ad uoluptates omnino procliuis sit, alioquin procul à dolore non erit, nec alium unquam siue senem, siue iuuenem, aut masculum, aut fœminam indulgere uoluptatibus patiatur, minimeque omnium statim natos infantes. firmissimi enim tunc omnibus mores omnes propter consuetudinem innascũtur. Ego uero nisi uererer ne fortè iocari uobis uidear, dicerem utique, grauidas etiam mulieres maxime omnium illo anno ita regendas esse, ut nec ad uoluptates multas furiosasq; ferantur, neque doloribus agitentur: sed tranquillam pacatamq; & mitem uitam agant. CLIN. Non opus est hospes ut Megillum interroges, uter nostrũ rectius sit loquutus. Ego enim assentior tibi meræ uoluptatis meriq; doloris uitam fugiendã omnibus esse, & mediam quãdam semper tenendam. Quare & dixisti recte atque audisti. ATHEN. Recte nimium Clinia. Sed illud ad hæc simul omnes tres cogitemus. CLIN. Quidnam? ATHEN. Quòd quæ dicuntur à nobis, ea leges non scriptæ à multis appellantur, nec aliæ sunt quæ leges patriæ nominantur, quàm huiusmodi omnia. Atq; quod paulo antè tetigimus, nec leges hæc esse uocãda, neq; silentio prætereunda, probe dictum est. Hæc enim totius reipublicæ uincula sunt, mediũq; tenent inter scriptas scribendasq; leges, uidelicet tanquam primæ priscæq; omnino institutiones. Hæc si probe posita sint, seq; in eis homines recte assuefecerint, conscriptas leges stabili salute tutantur. Sin contrà factum sit, contrà continget: quemadmodum in ædificijs accidit, ubi si ædiũ sustentacula subtracta de medio fuerint, concidere omnia cogũt, aliaq; ex alijs deijci, & quæ bene superstructa sunt, dirutis prioribus corruũt. Atque hæc quidem cogitantes nouam hanc tuam ciuitatẽ, ò Clinia, undiq; uincire debemus, nihilo prorsus relicto quoad fieri potest, quod uel ad leges, uel ad mores, uel studia pertineat. his enim omnibus ciuitas nectitur. Alterũ uero istorum sine altero permanere non potest. Quare non est mirãdum, si quæ nobis multa simul & parua legitime uidentur instituenda uelut consuetudines cõfluentia longiores leges efficiunt. CLIN. Recte tu quidem, & nos similiter cogitauimus. ATHEN. Siquis igitur ad eum qui tres agit annos colendũ seu masculum, siue fœminam hæc diligẽter adhibeat, ac sedulo supradictis utatur, non paruam afferent nuper enutritis utilitatem. Atq; id ingenio eorum qui tres et qui quatuor & quinq; & sex agunt annos conueniens erit, à quibus deliciæ remouendæ sunt, & castigatio sine contemptu adhibenda. Cæterum quemadmodum seruos diximus castigare sine contumelia oportere, ne in iracundiam efferantur: castigare tamen omnino, ne nimium deliciosi reddantur: ita & liberos uolumus. Horum ludi quidam sunt ipsis quodammodo naturales: ad quos quando conueniunt, spõte feruntur. Congregãdi hi pueri sunt à triennio ad sex usq; annos, singuli in suæ tribus solennitate: quorum & adhuc tantillorum nutrices modestiam incontinentiamq; obseruent, & cuique cœtui nutricibusq; una quædã præsit de mulieribus duodecim annuo tempore imperatura, prout legum custodes ordinauerint. has deligãt mulieres nuptiarum curatrices, ex quaq; tribu unam ætate ipsis æquales. Quæ ad hũc magistratũ assumpta est, ita se gerat ut in sacrũ quotidie proficiscatur, semperq; iniuriantẽ puniat. Seruum quidem & seruã, peregrinum & peregrinam ipsa per urbanos quosdam ministros: ciuem autem, cuius animaduersio in controuersia sit, ad ædiliũ trahat iudicium: de qua autem non sit controuersia, puniat ipsa. Post annorũ sex ætatẽ fœminæ à maribus discernantur, puerique deinceps cum æqualibus maribus, & puellæ cum fœminis æqualibus conuersentur. Et ad scientias utriq; se uertant. Mares quidẽ ad magistros equorum, arcuũ, telorum, & fundæ: fœminæ quoq; ad eadem si concedatur, usq; ad scientiam tantum, & maxime ad armorum usum. Quo pacto autem nunc in his se res habeat, penè ab omnibus ignoratur. CLIN. Quid ais? ATHEN. Quòd uidelicet dextera à sinistris, quo ad manus pertinet, differre iam uideantur in singulis operationibus natura. Pedes enim inferioresq; partes ad opera nihilo differre uidẽtur. Manibus autem matrum nutricũq; simul ignorãtia quasi claudi facti sumus. Nã quum natura ferè ad utramq; partem æquè se habeat, ipsi per consuetudinem non recte utentes, differentiã fecimus. Et certe in quibusdam parum id refert. Nihil enim interest ad uitam, si lyra in sinistra sit, in dextera plectrum, in cæterisq; huiusmodi similiter. Quorum exemplo idem in reliquis omnibus non facere, dementia est. Hæc ita esse lex Scytharum ostẽdit. Non enim sinistra solum arcum, dextera sagittam tenent, sed utrisq; similiter ad utrunq; utuntur. Multa exempla huiusmodi in aurigarum aliorũq; operibus reperiũtur. Ex quibus intelligere licet eos qui dextris sinistra imbecilliora reddunt, præter naturam id facere. Quæ res, ut diximus, in corneis plectris, instrumentisque talibus impedimento nõ est. Sed permultum interest, quando in pugna ferro, arcu, hasta, cæterisque huiusmodi uti necesse est, plurimum autem quando armis arma pelluntur. Differt autem multum qui didicit, ab eo qui non didicit: & exercitatus, ab eo qui minime exercitatus est. Nam quemadmodum qui aut in pugili certamine, aut lucta, aut utroque simul perfecte se exercuit, potis est congredi à sinistris, & præstò se accommodat, quando ad partem alteram transferre cogitur: id ipsum arbitror in armis ac cæteris rebus rectissimum esse. Quare oportet si duo quædam quis possidet, quibus se defendat, & alios cædat: ut nihil horum pro uiribus otiosum inexercitatúmque relinquat. Et si quis Geryonis aut Briarei naturam habeat, quum centimanus sit, centum oportet ab eo iacula mitti posse. Horum omnium curam habeant principes, tam mulieres quàm uiri: & mulieres quidem ludos alimentaq; considerent: uiri autem disciplinas, ut omnes pedibus manibúsque utrinque æquè potentes facti, per consuetudinem naturæ non noceant. Disciplina uero duplici uti conuenit: & corporis quidem, gymnasticam: animi, musicam uocari. Sed gymnastica rursus est duplex, saltatio et luctatio. Saltatio quoq; alia musæ uerba imitatur, magnificentiam ipsius libertatemq; obseruans: alia bonæ habitudinis, leuitatis & formæ tum corporis ipsius, tum partium membrorũq; eius gratia, apte flectit tenditq; singula: ita ut sufficienter motus harmonicus diffundatur, consequaturq; uniuersum saltationis ordinem. Luctationis autẽ genera illa quæ

Puellarum separatio.

Gymnastica

Saltatio

Luctatio.

Anteus

Anteus & Cercyo in artificium inutilis contentionis gratia deduxerunt, uel Epius uel Amycus in pugili concertatione: quum nihil ad prælium conferāt, digna mentione nō sunt. Quę uero in recta luctatione à collo, manibus, laterumq; motu cum uictoriæ studio, honestoq; habitu adhibentur, & ad sanitatem uiresq; conducunt: quū ad omnia utilia sint, prætereunda non sunt. Sed discentibus docentibusq; simul præcipiendum, ut quando ad hoc in condendis legibus uenerimus, alteri beneuole hæc largiantur, alteri gratiose suscipiant. Nec uero omnes imitationes capessendæ quæ in choreis sunt, sed hic quidem armatorum Curetarum ludi, in Lacedæmone Castoris atq; Pollucis. Apud nos quoq; non est negligendum, quòd Minerua ludis choreæ delectata, non nudis manibus ludendum censuit, sed armis tota ornata, saltandi officio est perfuncta. Quæ quidem adolescentulis sunt maribus & fœminis imitāda, deæ munus ad usum belli solennitatumq; ornamentum honorantibus. Pueros uero antequam prodire in bellū possint, armis equisq; oportet in deorum omnium pompis ornatos, modo uelociores, modo tardiores in chorea & itinere ad deos deorumq; filios supplicationes fundere. Ludi porrò atq; præludia si rerum aliquarum gratia, nullarum certe nisi harum sunt adhibenda. Hæc enim in pace & bello tam priuatim, quàm publice utilia sunt. Cæteræ uero corporis exercitationes seu ludo, siue serio fiant, ò Clinia, atque Megille, non sunt liberales. Eam iam gymnasticam quam tractandam in primis sermonibus dixi, ferme peregi, atq; hæc tota & perfecta est. Vos autē si meliorem habetis, in medium proferatis. CLIN. Non est facile hospes his neglectis, narrare alia de gymnastica & certamina meliora. ATHEN. Reliquum est, ut de Musarū Apollinisq; muneribus disseramus, de quibus ita satis dictum esse putabamus, ut de gymnastica solum restare uideretur. Nunc autem patet nonnulla esse relicta, quę dicenda in primis sunt, quare deinceps illa dicemus. CLIN. Dicantur omnino. ATHEN. Audiatis igitur, audistis enim & in superioribus, quāuis & in dicendo & audiendo, quod ualde mirum est & insolens, cauere decet. Equidem in præsentia nonnihil dicturus sum, quod dicere merito uereri quis debeat: dicam tamen. CLIN. Quid illud est hospes? ATHEN. Nusquam cognosci assero, quàm magnam ludorum genus ad legum conditarum stabilitatem & mutationem habeat potestatem. Quippe si hoc ita ordinatum fuerit, ut ijsdem ludis secundum eadem, & eodem modo, ijdem homines semper utantur & delectentur: leges quoq; serio positas stabiles manere permittit. Sin autem mutetur id genus, nouiq; ludi quotidie inducantur, semperq; nouis delectetur iuuentus, tum figuris gestibúsue corporis, tum reliquo appatu & supellectili: ac decens & indecens in his rebus aliter in dies & aliter iudicent, atq; inuentores nouarum rerum, colorum scilicet & figurarum cæterorumq; huiusmodi semper honorent: pestem hac nullā ciuitati maiorem fore censemus, recte admodum iudicantes. Mutat enim iuuentutis mores occulte, facitq; ut prisca quidem uilia, noua uero digna honore uideantur. Qua oratione & opinione, nihil rursus assero perniciosius ciuitatibus esse. Sed audite quantum id malum esse censeo. CLIN. Vituperarine prisca malum esse in ciuitatibus ais? ATHENI. Aio equidem ualde. CLIN. Non malos ad hanc orationem nos auditores habebis, sed quantum fieri potest beneuolentissimos. ATHEN. Consentaneum est. CLIN. Diciam. ATHEN. Agite, audiamus hæc diligentissime: atq; ita inter nos disseramus. Mutationem aio omnibus in rebus præterquam malis esse periculosissimam: in temporibus omnibus inuentis, in dięta corporū, in moribus animorum, in omnibus simpliciter præterquam in malis, ut modo dicebam. Corpora quidem cum primis cibis aliquibus & potibus laboribusq; utuntur, turbantur quodammodo, deinde ex diuturno harum rerū usu cōcrescunt, pinguiaq; redduntur: atq; huiusmodi uictu utpote iam consueto, familiari & amico, delectantur admodum, & optime ualent: at si ex probabili aliqua causa ad aliam cogantur transire diætam, in morbos initio conturbata incidunt, antequam nouo uictui cōsuescant. Idem quoq; in cogitationibus hominum animorūq; naturis fieri cogitandum. Omnes enim eas leges colunt, & innouare formidant, in quibus educati sunt: si illæ diuina quadam fortuna longis tēporibus stabilitæ fuerint: adeo ut nullus aut recordetur, aut audiuerit eas unquam se aliter habuisse. Quapropter excogitare debet legislator, qua uia id in ciuitate quodammodo fiet. Hunc igitur ipse modum excogitaui: adolescentum ludos quotidie uariatos, ut suprà diximus, existimāt omnes nihil aliud esse, quàm nugas, neq; quicquam ad officia uitæ habere momēti. Quare cedunt & mutationem hanc innouationemq; fieri facile patiuntur. Nec intelligunt, quod necesse est pueros diuersis ac priores ludis gaudentes, diuersos differentesq; à prioribus uiros fieri: diuersos uero effectos, diuersam quoq; uitam quæsituros, atq; hinc noua studia legesq; desideraturos. hinc nemo formidat pestem quam dixi maximam ciuitati futuram. Sed cætera quidem, præsertim circa figuras mutata, minus nocent. Crebra uero in laudandis uituperandisq; moribus innouatio grauissima etiam, ut arbitror, & plurimum formidanda. CLIN. Quid ni? ATHEN. An non superioribus sermonibus credimus, in quibus diximus, quòd rhythmi & cætera musicæ genera, imitationes quędam sunt morum, tum bonorum hominum, tum malorum? Vel quid dicemus? CLIN. Nullo modo aliter sentiemus. ATHEN. Omni igitur ratione conandū ne pueritia in cantibus & saltationibus noua unquam audeat imitari, néue ullus ad nouitatem pueros uoluptatum blandimentis alliciat. CLIN. Optime dicis. ATHEN. Habétne quisquam nostrum artem ad hæc Aegyptia meliorem? CLIN. Quam illam dicis? ATHEN. Vt tripudij cantusq; genera dijs omnia consecrentur: & primum quidem festi dies singuli in certis anni temporibus, dijs singulis deorumq; filijs, & dæmonibus statuantur. Deinde quæ sacrificia, quibus dijs offerenda sunt, ordinetur. Quíue cantus & choreæ quibus conueniant sacrificijs distinguatur. Quæ postquam distincta sunt, communi ciues omnes libatione, tum Parcis, tum dijs alijs sacrificent, certosq; cantus & choreas, certis dijs, eorúmue filijs, & dæmonibus dedicent. At si quis aliter quàm constitutum sit, hymnis choreisq; in deorum sacris utatur, sacerdotes tam uiri quàm mulieres unà cum legum custodibus, eum sancte & legitime arceant: & qui repulsus erit, nisi libenter obtemperauerit, per totam uitam uolenti cuiq; pœnas impietatis persoluat. CLIN. Probe. ATHENIEN. Verum quoniam huc oratione deuenimus, ut nos decet, afficiamur. CLIN. Quorsum hæc? ATHEN. Omnis non senex tantum, uerumetiam iuuenis,

quoties

quoties mirum quid, & insolens uiderit uel audiuerit, non utiq; accurrat ilico, quodq; dubium est concedat: sed quasi ad triuium siue solus siue cū aliis uenerit, ignoretq; uiam, perquirat sane nec ulterius progrediatur, antequā certior fuerit, quò iter ferat. Similiter nobis in præsentia faciendum. Nam cum in sermonem de legibus mirum & insolitum inciderimus, diligentissime considerare debemus. Non enim decet subito tantos uiros de re tanta ferre sententiam, & quasi planam protinus affirmare. CLIN. Vera loqueris. ATHEN. Ergo tempus ad hoc assumamus, tunc demum affirmaturi, cū satis fuerit consideratum. Verum ne frustra consequentem legum præsentium ordinem relinquamus, ad finem propositorum festinemus. Fortè nanq; si deus uoluerit, finem suum hæc tractatio consecuta, plane quod modo dubitatur aperiet. CLIN. Præclare loqueris hospes. Quare sic faciamus. ATHEN. Decreto igitur mirum hoc & insolens, ut dicimus, affirmetur, quo nobis odæ cantusq; constare legibus uideantur: sicuti prisci de citharœdia dicebant: ut illi quoq; non lōge à nostro absint proposito, sed tāquam in somno, aut etiam in uigilia uel somniauerint, uel uaticinati hoc sint. Hoc igitur ita decernatur. Nemo audeat præter publicos sacrosq; cantus aliquid canere: & præter constitutam iuuentutis choreā moueri tripudio, quemadmodum neq; contra leges alias quicquam facere licet. Qui paret indemnis abeat. Eum uero qui non obtemperauerit, quemadmodum paulo antè dictum, legum custodes sacerdotesque tam mulieres, quàm uiri puniant. Sed hæc quidem ita se habeant. CLIN. Ita prorsus. ATHEN. Quomodo autem legibus hæc quispiam ita sanciet, ut ridiculus non uideatur? Atqui ita consideremus. Tutissimus ad hæc mihi modus uidetur, ut imagines quasdam oratione fingamus: quarum unam hanc esse dico, sacrificiis factis, & uictimis de more perustis, accedat priuatim quispiam ad aram sacraq;, filius aut frater, qui miserabilem prorsus & noxiam orationem fundat, nonne dicemus hunc patri & suis male ominatū fuisse? CLIN. Dicemus sane. ATHEN. In nostris ciuitatibus ferme omnibus, ut breuiter dicam, hoc ita fit. Nam postea quàm magistratus quispiam publice sacra fecit, non unus, sed multi solent chori conuenire. Qui cum prope aras steterint, miserādis uocibus sacram rem temerant. Quippe uerbis, numerisq; & concentibus flebilibus audientium inficiūt animos, & qui turbam ad lacrymas uehementius commouet, uictoriæ præmia refert. Hāc nos legē nónne abrogabimus? & si querulā orationē audiri à ciuibus quandoq; oporteat, non fastis diuinarū solennitatū diebus, sed nefastis potius conuenire dicemus? Tūc eant si placet præmio conducti chori, externiq; cantores, quemadmodum in funeribus fieri uidemus: ubi quidam mercede conducti, Caricæ gentis instar misere defunctum ipsum deplorant. Hoc certe huiusmodi cantibus conuenire uidetur, eosq; cum flebiles mœstiq; sint lugubris quoq; uestis, ut breuiter dicā, non coronæ neq; ornatus aurei decent. Igitur à uobis ipsis hoc rursus exquiro, utrum primam hanc imaginem placeat cantibus adhiberi. CLIN. Quam? ATHEN. Bonum inquam omen, ipsumq; cantuum genus semper in benedicendo & feliciter ominando uersetur. An fortè nihil interrogandum, sed id potius sanciendum? CLIN. Imò uero sanciendum prorsus. Cunctis enim hęc lex digna suffragiis. ATHEN. Quæ'nam igitur post benedictionem, laudes, bonūq; omen, musicæ secunda lex erit? Nónne ut preces diis, quibus libamus, effundantur? CLIN. Certe. ATHEN. Tertia uero, ut arbitror, erit lex: ut cum poëtæ preces ipsas, petitiones hominum à diis esse non ignorent, diligenter animaduertāt, ne mala quasi bona postulent. Ridicula nimium illius conditio, qui ita precatur. CLIN. Proculdubio. ATHENI. Nónne suprà concessimus, non oportere in ciuitate aureas & argēteas diuitias esse? CLIN. Omnino. ATHEN. Cuius igitur exemplar sermonem hunc esse dicemus? Nónne huius? quod uidelicet poëtarum genus non omne quæ bona sunt, quæ non, satis cognoscere potest. Quare si quisquam poëtarum uerbis aut cantu præter ipsam rationem preces non rectas nobis tradiderit, is contraria in rebus maximis petere ciues faciet. Quo quidē errore, sicut diximus, non multos maiores reperiemus. Vnam igitur hāc quoq; in musica legem formamq; ponamus. CLIN. Quam? Dic apertius. ATHEN. Nemo poëta præter ciuitatis leges, & iusta, uel honesta, uel bona fingere quicquam audeat. Nec liceat quæ composuerit, ulli priuatorum ostendere, antequam constituti hac de re iudices legumq; custodes & uiderint & approbauerint. Qui uero musicæ & disciplinæ præsideant, ferme ostensum est. Nunquid ergo, quòd sæpe iam quæro, lex ista nobis formaq; & imago tertia sancietur? An aliter? CLIN. Sāciatur omnino. ATHEN. Post hæc rectissimum erit, ut hymni laudesq; deorum precibus mixtæ canantur: deinde dæmonum heroumq; similiter, cum laudibus preces idoneæ. CLIN. Nil prohibet. ATHEN. Ad hæc sequitur cōfestim hæc sine inuidia lex. Decens est eos ciues laudibus exornare qui cesserunt è uita, si corporis uel animi uiribus res arduas præclarasq; gesserint, & legibus libenter paruerint. CLIN. Quid ni? ATHEN. Viuentes autem adhuc, laudibus hymnisq; honorare tutum non est, priusquam uita functus quispiam finem uiuendi præclarum fecerit. Hæc omnia uiris mulieribusq; uirtute insignibus communia sint. Cātus autem & tripudia ita constituantur. Multa priscorum sunt circa musicam antiqua poëmata, & saltationis genera, de quibus decentia & commoda cōstitutæ ciuitati diligere, nulla inuidia est. Quorum electores, nō pauciores quàm quinquaginta sint annos nati. hi quæ sufficienter dicta esse uideantur, eligant: quæ uero improbe dicta, omnino reiiciant. Et quæ minus sufficienter, poëtis uiris musicisq; adhibitis corrigant & absoluant, atq; uirtute ipsorū poëtica, nō uoluptatibus neq; cupiditatibus, nisi in paucis quibusdam utantur, ita ut legumlatoris exposita uoluntate, saltationem, cantumq; & omnem choream, prudenter ad eam dirigāt. Omnis profecto ordinata Musa, quamuis suauis Musa, nō adiungatur, longe melior est quàm cum est sine ordine. Suauitas autem atq; iucunditas Musis omnibus est communis. Nam in quacunq; à primis annis, ad ætatē usq; maturam uersatus aliquis fuerit, eam iucundam arbitratur. Quippe si in Musa temperata atq; ordinata fuerit educatus, contrariam cum audit odit, illiberalemq; appellat. Sin uulgarem incultamq; semper audire consueuerit, huius contrariam, frigidam & asperam esse ducit. Quapropter, ut modo dicebam, iucunditatis & molestiæ in utraq; pro consuetudine nostra par ratio est, sed emolumēti & detrimenti ratio impar. Nempe altera meliores, altera deteriores facit utentes. CLINI. Præclare. ATHENIEN. Præterea cantus, qui uiris conueniant, & qui fœmi

Qui mortui laudandi.

Viuentes laudandi.

fœminis, forma quadam distinguere debemus, & concentibus numerisq; accommodare. Absurdum est enim concentui uniuerso uel numero dissonare, & his singulis nõ idonea reddere. Horum igitur formæ necessario legibus statuendæ sunt, & utrisque conuenienter attribuendæ. Et quid uirũ quidue mulierem deceat, ex ipsa utriusq; naturæ differentia declarare. Porrò quod magnificum est, & ad fortitudinem tendit, uirile dicendum. Venustum autem modestumq; magis, fœminis esse accommodatius & disputatione asseuerandum, & legibus sanciendum. Atq; ordo quidem hic sit. Deinceps declaremus quo modo hæc & quibus tradenda aperiendaq; sint, & quando agenda. Quemadmodum uero nauium faber carinulas primum ad nauis formam supponit, sic ego mihi facere uideor. Nam dum uitæ conor figuras distinguere, secundum animorum naturales formulas quasdam quasi carinulas iacio, ut qua uia & ratione, huius uitæ nauem per hæc maria ducturi simus, recte conspiciatur. Humanæ quidẽ res magno studio dignæ non sunt: Studere tamen necesse est, quòd informatum dixerim. Postquam uero hic sumus, si modo quodam conuenienti id fecerimus, satis forsan nobis erit factum. Sed quid dicam, recte fortasis aliquis quæret. CLIN. Recte admodum. ATHEN. Oportere igitur aio quod studio dignum est, studiose sectari, non digna uero nequaquam: Ac deum quidem omni beato studio dignum, Hominem uero, sicut etiam suprà diximus, dei ludo esse fictum, atq; id uere ipsius optimum esse. Ita igitur affectos homines consequenter & mares & fœminas uersari in ludis quàm pulcherrimis oportere, contra quàm modo cogitantes. CLINI. Quo pacto? ATHENIEN. Nunc certe studia ludorum gratia sequenda esse ducunt. Nam rem bellicam putant studio dignam pacis gratia bene disponendam esse, cum in bello nec ludus inesse soleat, neque disciplina ratione digna fuerit unquam, nec sit modo, neque futura sit. Nos autem eam disciplinam studio dignissimam arbitramur, qua homines instituti quàm longissime atq; optime in pace uitam agant. Quæ autem ludendi in uita recta sit ratio, & quales ludi in sacrificijs canendo saltandoq; adhibendi sint, ut & dij nobis reddantur propitij, & hostes fundantur in pugna, & quas potissimum res cantu & saltatione imitati hæc utraq; consequi ualeamus, quibusdam quasi formulis præsignatũ est, & uiæ per quas eundum, constratæ sunt. Qua sane in re credendum est poëtam bene cecinisse, cum ait: Telemache, alia quidem tu mente uersabis, alia tibi dæmon suggeret. Non enim te puto sine numine diuûm genitum & nutritum. Hoc ipsum alumnos quoq; nostros cogitare oportet, & superiora quidem sufficienter dicta existimare, & si qua desunt dæmonem deũq; sperare sibi suggesturum, quibus scilicet sacrificijs choreisq; & quando & quæ numina ludendo placare debeant, secundum modum naturæ uiuentes, cum ipsi res quædam miræ sint, ut plurimum ueritatis parum participes. MEG. Genus hominum hospes penitus parui facis. ATHEN. Non mireris, sed ignosce, ò Megille. Nam cum ad deum respexerim, commotusq; fuerim, hæc dixi. Genus ergo nostrum, si tibi sic placet, nõ uile, sed aliquo dignum studio sit. Post hæc gymnasiorum, doctrinarumq; publica ædificia tripertito in media urbe locata sunt. Foris quoq; equorũ gymnasia in suburbijs similiter tripertito. loca insuper ampla ordinata, ubi iuuẽtus ad arcum & telorum iactum instruatur exerceaturque. Quod si in superioribus non sufficiẽter de his est dictum, nũc & sermone dictum sit, & lege sancitum: illorumq; omnium peregrini magistri precio conducendi, qui illic habitãtes, & ad rem militarem & ad musicam, uenientes instituant. Ac non illos tantum quos parẽtes uoluerint oportet discere, quos uero noluerint, disciplinas missas facere, sed ut dicitur, uiri omnes quoad fieri potest, & pueri, utpote qui ciuitatis magis quàm parentum liberi sint, necessario discant. Eadem quoque de fœminis quæ & de masculis lex mea sanciet. eadẽ enim ab utrisq; uolumus exerceri. Neq; uerebor dicere equestrem disciplinam atq; gymnasticam, ita mulieribus ut uiris, honestam esse. Hoc enim ex ueteribus audiui fabulis, fidemq; adhibeo. Nostris etiam temporibus, non ignoro esse circa Pontum innumera mulierum milia, Sauromatidasq; uocari, quibus non equorum modo, uerum etiam arcuum cæterorumq; armorum ęqualis cura cum uiris & exercitatio sit instituta. Sed rationem quoq; ad hæc, hanc habeo. Aio equidem si hæc ita fieri possunt, stultissimum hoc in nostris regionibus esse, ut non ijsdem studijs mulieres ac uiri omni conatu cõsensuq; dent operam. Ferme enim ciuitas omnis hoc modo pro dupla, dimidia fit, ex eisdem laboribus atq; tributis. Qui sane legislatoris error est ingentissimus. CLIN. Sic apparet. Verum multa nobis hospes præter rerumpublicarum consuetudinẽ dicta sunt. ATHENI. Totam primo disputationem decet percurrere, deinde quod potissimum uidetur, eligere. CLIN. Scite admodum modo dixisti, fecistiq; ut meipsum reprehendam, quòd illa dixerim. Quare deinceps, ut lubet dicas. ATHEN. Hoc ipsum mihi placet Clinia, quod modo dicebam. Nam si re ipsa non satis pateret fieri hæc posse, contradici forsan nonnihil posset. Nunc uero siquis legẽ hãc aspernatur, aliud certe quærat oportet. Præceptum uero nostrum non cessabit asserere, quòd oporteat doctrinæ cæterorumq; quàm maxime mulieres cum uiris particeps fieri. Sic enim de his considerare oportet. Dic age, si mulieres cum uiris in omni uita participes non sint, an non necesse erit ipsis alium quendam ordinem assignare? CLIN. Necesse. ATHEN. Quem alium eorum qui nunc sunt potius, quàm nostræ communionis ordinem assignabimus? Vtrum, sicut Thraces, multæq; aliæ gentes, agriculturam, bubulcorum pastorúmque officia, & reliqua opera nihilo à seruorum ministerijs differentia mulieribus tribuemus? An quemadmodum nos, uicinique omnes nostri, reconditis in unam domum rebus, ut dicitur, omnibus fœminis penu custodiã, radios, lanificium, & similia committemus? Vel Laconicum, ò Megille, quasi mediũ eligemus? ut uirgines quidem gymnasiis & musicæ uacent, mulieres autẽ in otio quidem lanificium curent, uitam tamen non abiectam & tenuem, sed solertiorem quandam agant. Quinetiam domestici cultus, custodiendi penu, educandorumq; liberorum mediam quandam curam suscipiant. Nec bellis intersint: ut si patriam, liberósque tueri necesse sit, nec sagittas emittere ut Amazones, nec cum reliquis ciuibus iaculationem scite obire queant; nec scuto hastaq; sumpta, imitari deam, ac pro patria obsessa generose resistere, ut si nihil aliud maius, terrorem saltem in acie uisæ hostibus ipsis incutiant. Quippe si ita uixerint, Sauromatas imitari nunquam audebũt: sed apud ipsas mulieres, mulieres illorum uidebuntur uiri. In his itaque uestrarum

Homo lud' deorum.

Circa Pontũ mulieres militare, quæ Sauromatides uocãtur.

uestrarum legum latores probet qui uelit. Ego profecto aliter nunquam dicam. perfectum nanq; officium, non medium à legumlatore requiro, qui non sinat resolui delicijs mulieres, nec maribus solis attēdat: ne pro felicitate ciuitatis duplici, simplicem solū efficiat. MEG. Quid hic agemus, ò Clinia? An patiemur, ut Spartam sic hospes inuadat? CLIN. Certe. Nam cum dicendi libertas ei concessa sit, quousq; satis de legibus tractatum non fuerit, interturbandus non est. MEG. Probe dicis. ATHEN. Meum igitur est, quæ sequuntur explanare. CLIN. Proculdubio. ATHEN. Quis igitur uitæ modus erit, quibus necessaria mediocriter sint præparata? Artes uero alijs relictæ, agricultura seruis commendata, qui fructus ex agris reddant, qui satis sint hominibus modeste uiuentibus. quibus præterea conuiuia publica sint instituta: uirorum quidem seorsum: & proxime propinquorum, filiarumq; unà atque matrum. hisq; conuiuijs principes quidam & uiri & mulieres præpositi sint: qui in eis obseruent quotidie animaduertantq; singula: deinde cœtus ipsos dissoluāt. & postquam tam principes, quàm cæteri, dijs ipsis, quibus dies illa uel nox dicata est, libauerint, domū proficiscātur. His igitur hominibus sic institutis nullúmne erit reliquum opus necessarium ipsisq; conueniens? sed dediti uentri, more pecorum uiuent? At uero nec iustum, nec honestū id ducimus. Neq; possibile est, ita uiuentem hominem in id tandem quod sibi conuenit non incurrere. Conuenit autem desidi obesoq; per inertiam animali, ut ab alio laboribus exercitato & quasi extenuato fortiq; raptum dilanietur. Hæc utiq; si sufficienter exacteq;, ut modo uidemur, perquiramus, fortè nunquam fierent, donec mulieres & liberi & domus & reliqua propria cuique essent. Si tamen, quæ secunda ad ea sunt & modo tractantur, fierent, mediocriter certe fient. Opus igitur ita uiuētibus non paruum neq; uile restare dicimus: sed maximum omnium à iusta lege mandatum. Nam cum singuli uiuendi modi à cęteris omnibus operibus distrahant, ut siquis Pythia, uel Olympia uincere studeat, is alijs rebus uacare nequeat: duplici, immo uero multiplici adhuc cura, uita illius plena est, qui recte animi corporisq; uirtuti uacat. Nihil enim exercitationis corporeæ, nihil doctrinarum animi morumq;, propter alia negotia negligēdum est. Ferme enim tota dies totaq; nox ista diligēter curanti uix satis est, ut ea prorsus assequatur. Cū igitur hæc ita se habeant, ordo totius tēporis liberis hominibus ab ortu solis perpetuus ad alterum solis ortum est habendus. Ridiculus fortasse legislator habebitur, si multa frequentiaq; & minima quæq; de familiari administratione narrauerit, cum in alijs tū etiam in nocturna uigilia, quam necesse est, ut conseruaturi ciuitatem exhibeant. Nam siue lex siue officium id appellandum sit quod modo pręcepimus, certe omnibus turpe illud & illiberale uideri debet, ut ciuium aliquis per totam dormiat noctem: nec primis excitetur & surgat, ita ut hoc toti familiæ pateat. Quinetiam ut domina ab ancillis, non ancillæ ab ipsa primum excitentur, turpe dicendū apud seruos, aucillas, pueros, & domum deniq; si possibile sit, uniuersam. Nocte igitur exurgant: & magistratus publicum aliquid, patres uero matresq; familiæ in domibus proprijs rem suam curent. Somnus enim multus, nec corporibus, nec animis, neq; rebus gerendis, natura conducit. Nemo quidem dum dormit, alicuius precij est, non magis quàm si non uiueret.

De familiari administratione pauca.

De somno multo & uigilijs.

Quare quicunq; uiuere & sapere cupit maxime, quàm lōgissimo tempore uigilet, sola sanitatis commoditate seruata. Ad hanc uero non multo opus est somno: si bene assueueris somnis. Magistratus profecto nocte in urbibus uigilantes malis hominibus tum hostibus tum ciuibus terrori sunt, amandi honorandiq; iustis & temperatis, sibi & ciuitati utiles uniuersæ. Sed nox quidem ita peracta, ad ea quæ diximus fortitudinem quoq; in animis ciuium creat. Sole uero surgente, pueri ad magistros proficiscantur. Quoniam uero nec pecudes nec alia prorsus ulla sine pastore uiuere debent, nec pueri etiā sine pædagogis sint, neq; absq; dominis serui. Est autē puer omni bestia intractabilior. Nam cum prudentię fontem nondum perfectum habeat, insidiosissimus est acerrimusq; & petulantissimus omnium bestiarū, ideo multis quasi frenis uinciēdus est. Et cū primū à matribus nutricibusq; seiungitur, pædagogis eum ad puerilem lasciuiam regendam commendare oportet: deinde ut liberum quidem, doctrinarum potissimum gratia præceptores: ut autem seruum, castiget quicunq; ex liberis fortè deprehenderit, puerum ipsum & pædagogum & præceptorem, siqua in re delinquere eos cōspexerit. Si uero pręsens quis iure non castigauerit, maximo subijciatur opprobrio. Rem hanc ille qui de custodibus legum ad principatum puerorum electus fuerit cognoscat: siue ille qui eos depræhendit non castigauerit cum oporteret: siue nō more castigauerit. Acute autem uideat hic oportet, diligentissimeq; educationem puerorum curet, naturas eorum secūdum leges ac bonum ipsum dirigens semper & conuertens. Quomodo autem hunc ipsum nobis lex sufficienter erudiet? Nō enim satis, nec aperte adhuc dictum est: sed alia tacta, alia prætermissa. Oportet autem pro uiribus nihil relinquere, sed rationem omnem exponere, ut interpres hic alijs & educator sit. De choreæ quidem, cantus, & saltationis forma dictum est: quæ eligenda, corrigenda, dedicanda sit. De scriptis autem oratione soluta nondum diximus: quæ nam horum, & quo ordine, ò optime pueritiæ cultor, alumnis tradēda sint, quamuis quæ in re bellica discenda exercendaq; ipsis sunt, iam habeas. Etenim quòd percipienda sint quæ ad literas pertinent primum, deinde quæ ad lyram, à legislatore dictum est. Præterea quæ ad computationem numerorum spectant, quibus opus esse diximus: & omnino quæcunq; ad bellum ac rem familiarem publicamq; conducunt. Item quæ ad diuinorum astrorum solis lunæq; circuitum, perquirendum: ut uniuersa ciuitas non ignoret, ordinem dierum in mensem, mensiumq; in annum, atq; ita tempora, solennitates, sacrificia ut decet disposita naturali quodam ductu, uiuam ciuitatem uigilantemq; reddant, & dijs honorem tribuant, & homines ad hæc prudentiores efficiant. Hæc tibi sic, ò amice, à legislatore sufficienter distincta sunt. sed quæ sequuntur animaduerte. Nam de literis nondum satis distinctū fuisse dicimus: quoniam quatenus his uacādum sit, non est declaratum: utrū uidelicet exacte eas cōpræhendere debeant, qui mediocres futuri sunt ciues: an nihil omnino. Similiter quoq; de lyra. Ad literas ergo decennes pueri proficiscātur: trienniòq; insistāt. Et qui tres ac decem egerunt annos, lyræ similiter tres annos incumbant. Nec liceat aut patri plus uel minus in his liberos detinere: aut liberis siue tædio affectis citra id tempus, siue desiderio compulsis ultra, his rebus, contempta lege, uacare. Siquis non

Puer omni bestia intractabilior.

parue

paruerit, honores qui disciplina præditis dantur, quos postea narrabimus, non cõsequatur. Sed quid in his annis docere magistri, adolescẽtesq; discere debeant, audi. Literas donec legere scribereq; possint, perdiscant. Velociter autem aut perpulchre faciant, necne, nisi natura in hoc temporis spatio iuuerit, nõ est curandum. Monimenta uero poëtarũ in quibus lyra non utuntur, partim metrice scripta, partim sine metro: quæ quidem rhythmo harmoniaq; carentia fallacia scripta, sunt nobis à nonnullis huiusmodi hominibus tradita, qua ratione usui dabitis, ò omnium optimi custodes legum: Legum quoq; latorem, qualem istorum usum uobis recte tradat, dubitaturum arbitror. CLIN. Quid hospes tecum ita dubitasti? ATHEN. Recte tu Clinia, sed ad uos qui de legibus communiter mecum consideratis, necesse est ut & quæ certa & quæ dubia mihi uidentur, aperiã. CLIN. Quid ergo de his modo dicis? quid te mouit? ATHEN. Dicam equidem. Profecto innumeris hominibus non est facile contradicere. CLINI. Nunquid parua & pauca de legibus iam dicta putas multis contraria? ATHENI. Vere prorsus id dicis. Iubere namq; uideris, ut quãuis multis hoc iter arduum odiosumq; sit, peragam tamen confidenter: perq; legum semitam, præsentibus sermonibus patefactam nihilo prætermisso progrediar: cum iter huiusmodi forsan non paucioribus, & si paucioribus, non deterioribus placeat. CLIN. Certe. ATHEN. Nihil igitur prætermittam. Dico equidem, poëtas multos hexametro carmine, multos trimetro alijsq; generibus metrorum scripsisse: ac alios seria, alios iocosa fuisse complexos. Quę cuncta multi facultatis huiusmodi professores, asserunt recte educandis iuuenibus ediscenda, ut ex uariorum poëtarum peritia facundi reddantur. Alij capita quædam ex omnibus electa, & in idem conducta, memoriæ commendanda contendunt, si modo quis nostrum ex multorum peritia atq; notitia, probus uir & sapiens est futurus. Tu uero quid ab his recte dicatur, quid contrà, libere à me nunc explicari iubes? CLIN. Quid ni? ATHEN. Ego igitur quid potissime de his omnibus uno uerbo sufficienter dicam? hoc equidem arbitror, quod mihi ab omnibus concedetur. Multa à poëtis probe, multa etiam contrà esse dicta. Quod si ita habet, multorum ediscendorum studium iuuenibus periculosum esse assero. CLIN. Quomodo ergo, & quid custodi legum præcipis? ATHENI. Qua de re dicis? CLIN. Quonam sibi respiciendum quasi ad exemplar quoddam, ut alia perdiscenda iuuenibus, alia ne attingenda quidem iubeat, ne dicere id graueris obsecro. ATHEN. O bone uir Clinia, uideor quodammodo fortunatus. CLIN. Qua in re maxime? ATHEN. Quòd penitus exemplo non caream. Nempe cum ea quæ ab aurora ad hanc horam non sine quadam deorum inspiratione, ut mihi uidemur, narrauimus, animaduerto: poësi quodammodo similia mihi uidetur. Nec mirum est, si proprios sermones quasi simul omnes collectos respiciens, sic afficior, ut admodum læter. Omnino enim quæ aut poëtice aut soluta oratione dicta didici & audiui, moderatissima hæc mihi instruẽdisq; iuuenibus idonea maxime uidentur. Quamobrem quod melius exemplum legum custodi atq; doctori proponam, nõ habeo, quàm ut magistros cogant pueris hęc exponere, & quæcunq; alia his similia: siue poëtice siue soluta oratione scripta sint: siue simpliciter dicta quidem, & huic disputationi cõsentanea: quæ nullo modo prætermittat oportet, sed operã det, ut scribantur. ac primum præceptores ipsos compellat dicere hæc, atq; probare: & eos qui nõ probẽt, repellat: ijs uero qui probant, erudiendos instituendosq; adolescentes cõmittat. Sed de literis, earumq; magistris, iam satis. CLIN. A proposito quidem hospes, ut mihi uidetur, nõ aberrauimus: sed utrum recte totam rem, an contrà agamus, forsan difficile dictu. ATHEN. Tunc demum Clinia, id quoq; patebit, ut decens est, quando sicut sæpenumero diximus, legum tractatio finẽ accipiet. CLIN. Recte. ATHEN. Verum post literarum magistrum nónne de citharista dicendũ? CLIN. Cur non? ATHEN. Si superiorũ memores erimus uerborum, citharistis congruum & docendi & educandi, quantum ad sua spectat, ut reor, officium dabimus. CLIN. De quibus dicis? ATHEN. Oportere diximus Dionysiacos cantores sexaginta annos natos rhythmorum naturas harmoniarumq; constitutiones acute sentire: ut in cantibus affectus animi imitantibus, probi animi imitationes, ab imitationibus improbi secernere possint: & has quidẽ reijciant, illas in medium deductas, adolescentũ auribus concinant, trahantq; eorum animos imitatione quadam perductos ad uirtutis ipsius possessionem. CLIN. Vera loqueris. ATHEN. Quapropter citharistã discipulũq; eius oportet lyræ uocibus uti eius expressionis gratia, quę ex canoris fidibus prouenit, & uocibus uoces cõsonas reddere. Diuersitatẽ uero uarietatemq; lyræ, cum alios fides modulos reddãt, alios poëta cantus ipsius autor, ut spissitudinem præterea raritati, uelocitatem tarditati, acumen grauitati, & omnino consonum simul & dissonum præstat, rhythmorumq; uniuersa uarietas, lyrę uocibus accommodetur, afferre illis non licet, qui triennio utilitatẽ musicæ sunt facile percepturi. Contraria enim cum se inuicem confundant, difficile discuntur. Oportet autem ut facile iuuenes discant. Nam nec parua nec pauca sunt, quæ necessario illis perdiscenda mandamus. Hæc autem oratio progrediens cum tempore simul ostendet. Hæc de musica doctores procurent. Quæ uero uerba cantúsue chorearum magistri docere debeãt, ea nobis in superioribus distincta sunt, quæ dedicanda commode solennitatibus diximus, ut unà cum felici oblectamento utilitatem quoq; ciuitatibus præbeant. CLIN. Vere hæc etiam distinxisti. ATHEN. Hæc itaq; uere distincta electus ad Musam magistratus suscipiat, curetq; feliciter. Nos uero sicut Musicæ docendi modum qui restabat, adiecimus, ita nũc saltationi & uniuersæ corporis gymnasticæ, cum idem reliquum sit, idem quoq; adijciamus. Pueros etenim puellasq; oportet tripudium & gymnasticam discere. Nónne? CLIN. Sic oportet. ATHEN. Saltandi igitur magistri pueris, ac puellis magistræ dentur, ut his apte exerceantur. CLIN. Dẽtur prorsus. ATHEN. Rursus uirum illum plurima negotia subiturum, uocemus pueritiæ curatorem, qui cum & musicæ & gymnasticæ curam habeat, nunquam otio abundabit. CLIN. At quo pacto tantam, cum senior sit, curã sufferre poterit. ATHEN. Facile, ò amice. Lex enim ipsi concessit, concedetq;, ut ad eam curam quos uelit ciuium & uirorum & mulierum accipiat socios. Ille autem qui deligendi sint cognoscet, uoletq; socios probos deligere, cum magistratus ipsius magnitudinem prudenter & cognoscat & uereatur, nec ignoret quod si pueritia recte educata sit, educeturq;, omnis in uita recta sit nauigatio. Sin contrà, quid cõtrà sequatur, nec dictu di

gnum est, neq; nos dicimus, perniciosum in ciuitatẽ nouam omen fugientes. Multa iam de saltatione, deq; omni motu gymnastico diximus. Gymnasia enim omnes etiam exercitationes bellicas appellamus, ut sagittandi, iaculandi, peltasticen quoq;, & omnes armatorum dimicationes, acierum ordinationes, ductiones exercitus, castrorũ positiones, & quæcunq; ad equestrem pertinent disciplinam. Quorum omnium publicos oportet esse magistros à ciuitate conductos, qui pueros & puellos, uiros & mulieres doceant, ut omnes qui in ciuitate sunt, hæc omnia sciant. Et puellæ quidem saltare pugnareq; cũ armis consuescant: mulieres autem castra mouere, ordines struere, & arma sumere atq; deponere, si nullius rei alterius gratia, attamen si res cogat ut in militiam uiri omnes proficiscantur, possint ipsæ interim siquid aduersi acciderit, ciuitatem defendere: uel si tanta hostium multitudo agros inuaserit, ut necesse sit mulieres quoq; pro ciuitate arma capere. quorũ nihil est, quod non facile euenire possit. Magno certe reipublicæ uitio dandum est, ita ignaue mulieres educari, ut nec ueluti aues quidem pro filiolis contra feroces audeant bestias pugnare: moriq; potius uelint, cunctaq; subire pericula, quàm statim ad aras templaq; confugere, opinionemq; de genere hominum dare, omnium ignauissimum animalium esse. CLIN. Per Iouem hospes, & dedecori hoc & detrimento est ciuitati. ATHEN. Legem igitur hãc sanciamus, ut rem bellicam mulieres non negligant: sed ciues omnes tã mulieres, quàm uiri, illi dent operam. CLIN. Sanciamus. ATHEN. De luctatione quidem partim nobis est dictum. Quod uero, ut arbitror, maximum est, non diximus, nec facile dictu est, nisi quis uerborũ declarationi corporis gestus adiungat. hoc ergo tũc iudicabimus, quando uerba rebus coniuncta apertius aliquid etiam de cæteris significabunt, & luctationem maxime omnium motuum prælio affinem esse, & oportere non prelio huius causa, sed huic gratia prælij operam dare. CLIN. Probe id quidem. ATHEN. Sed de luctandi quidem facultate hactenus sit dictũ. Cæteros uero corporis totius motus, quorum plurimi saltationis nomine recte appellari possunt, in duas species distribuimus. Nam alius quidem motus decentioribus gestibus corporis, honestum dignúmque aliquid imitatur, alius contrà indecentioribus, ad uile aliquid imitando deducit. Et utriusq; rursus duæ sunt species. Honestus enim digniorq; motus alius est, cum in bello uiolentisq; laboribus egregio corpore fortiq; animo implicamur. Alius, dum animus in rebus secundis moderate lætatur. Huncsiquis pacificum appellet motum, secundum naturam appellare uidebitur. Illum uero à pacifico diuersum Pyrrhichen recte quisq; uocabit, qui imitatur flexus corporum, quibus tela plagæq; uitantur, declinando, retrocedendo, exiliendo in altum, humiq; se contrahendo: contrarios item gestus, quibus uidelicet aduersus alios quicquam infertur sagittando, iaculando, cædendo. In his omnibus arbitrari oportet, quãdo intrepidus & cõstans habitus in membrorũ rectitudine & fortitudine animi adhibetur, recte fieri: quãdo uero contrà, non recte. Sed & paci cõuenientem saltationẽ hoc pacto in singulis consideremus, utrum recte nécne pro natura honestæ saltationis decenter quis in choreis optima lege eruditorum uirorum uersetur. Primũ uero ambigua quæ in controuersiam cadit saltatio, à nõ ambigua distinguenda est. quæ nam igitur hęc? & quo pacto utraq; distinguenda est? Ambiguam arbitramur, quæ Bacchida, Bacchumq; sequẽtium est: quas Nymphas, Panes, Silenos ac Satyros uocant, quæ quidem, ut aiunt, uinolentos imitatur, lustrationes & sacra facientes. Totum hoc saltationis genus, neq; quod bello conueniat, neq; quod paci, neq; quid sibi uelit, facile determinari potest. Rectissimum igitur mihi uidetur, id ita distinguere, ut seorsum etiam à pacis saltatione id ponamus, negãtesq; hoc esse ciuile, atq; ideo relinquẽtes ab belli pacisq;, quæ sine cõtrouersia est, saltationem ad nos pertinentem iam reuertamur. Genus autem illud Musæ, quo in pace & prosperitatis opinione utimur deos deorũq; filios honorantes, bipertito distinguitur. Alterum enim cum pericula laboresq; euasimus, & bona adepti sumus, adhibetur, quòd maiores continet uoluptates. Alterũ prioribus bonis seruatis auctisq; agi solet, in quo remissior est uoluptas. In huiusmodi uero rebus, ex maiori uoluptate concitatius, ex minore remissius quisq; mouetur. Modestior etiam quilibet, & ad fortitudinem exercitatior pacatius mouetur. Ignauus contrà, & ad temperantiam minime exercitatus, maiores uehementioresq; mouendi permutationes agit. Communiter autem seu cantu, siue aliter quis loquatur, quieto id corpore facere nequit. Quapropter uerborũ imitatio corporis figuris expressa, artem omnem saltatricem peperit. qua concinne nonnulli, alij inconcinne mouentur. Cumq; in alijs multis nominibus bene & secundum naturam positis laudanda antiquitas sit, in hoc quoq; probãda est, quòd saltationes cunctas moderatorum hominum in rebus secundis temperate gaudentium, recte admodum musiceq; & secundum rationem concinnitates, quisquis ille fuerit, nominauit: duasq; honestæ saltationis cõstituit species. & belli quidem Pyrrhichen, pacis commode cõcinnitatem uocauit. Hæc debet legislator figuris quibusdam exponere: custos autem quærere, & inuenta cum alia musica coniungere, atq; in solennibus sacrificijs distributa, singula singulis dedicare: & ita ordinata stabilire, ut nihil eorum postea nec in saltu, nec in cantu aliter fiat, sed in eisdem uoluptatibus ciuitas eadem perseuerans, ciuesq; ijdem similes semper pro uiribus permanentes, bene beatéque uiuant. Sed iam de honestis pulchrorum corporum, generosorumq; animorũ choreis diximus. Deformiũ uero corporum cogitationumq; motus, qui ad risum & comœdiam, uerbis, cantu, saltatione, omnibusq; huiusmodi imitationibus spectant, considerare & cognoscere necesse est. Nam seria sine ridiculis, & omnino sine contrarijs contraria cognoscere quidem impossibile est, siquis prudens est futurus. Fieri autem ambo minime possunt, siquo pacto uirtutis participes euasuri sumus. Sed hæc huius gratia cognoscenda sunt: ne propter ignorantiam ridiculum aliquid agatur aut dicatur, cum minime oporteat. Serui igitur & peregrini precio conducti talia imitentur, studium uero ipsis nullum adhibeatur. Nec adeo liber sit ciuis, seu uir, siue mulier, qui discere ista cernatur, sed noua semper in his appareat imitatio: atq; ita ad risum spectantes ludi qui comœdiæ uocabulo appellantur, ratione ac lege dispositi sint. Tragœdiæ uero poẽtæ qui res, ut aiunt, serias narrant: si nos sic interrogent: licétne, ô amici, in regionem ciuitatémque uestram nobis uenire, poẽmatáque nostra ad uos perferre? An aliter uobis de re tragica uisum est? quid ad hæc diuinis uiris recte nos respondebimus? Nam mihi quidem ita uidetur,

Cur mulieres oporteat castra & arma tractare,

uidetur. Nos uero, ò uiri optimi, tragœdiæ quàm pulcherrimæ & optimæ quoad fieri potest, sumus poëtæ. Nempe uniuersa respublica nostra pucherrimæ optimæque uitæ imitatio est: quam rem nos certe tragœdiam uerißimam arbitramur. poëtæ ergo uos estis: poëtæ quoq; eiusdem poëmatis ipsi sumus: & quasi æmuli ad opus pulcherrimum tragœdiæ contẽdimus, quòd sola lex uera, ut speramus, potest perficere. Verum nolite credere facile à nobis admitti, ut scenas in foro constituatis, & clamosos cõducatis histriones, qui altius quàm nos exclamẽt, atq; ita ad liberos nostros, ad uxores, ad turbam urbis omnem, de eisdem rebus non eadẽ quæ nos, sed contraria sæpe concionemini. Insaniremus enim & nos omnino & ciuitas omnis, si antequam magistratus uiderint quæ composuistis, & dicenda ad populum iudicauerint, admitteremini. Nunc igitur, ò uiri optimi, mollium musarum alumni istos cantus uestros cum nostris apud principes comparabimus: & siquæ dicentur, eadem aut meliora nostris esse uidebuntur, chorum uobis dabimus. Sin uero aliter, ò amici, nunquam dare poterimus. Hæc ita de omni chorea eiusq; doctrina legibus & moribus constituta sint, & seruorum quidem seorsum à dominorum officijs, si uobis quoq; uidetur. CLIN. Videtur certe. ATHEN. Sed liberis tres adhuc restant doctrinę. Vna computatio numerorum. Altera lõgitudinis, latitudinis profunditatisq; mensura. Tertia circuitus astrorum notitia. Quæ omnia non exacte multi perdiscent, sed pauci quos ad finem progreßi significabimus. Sic enim decet. Multitudini uero quæ necessaria sunt, rectißimeq; dicuntur, turpe est nescire. Sed exquisite cũcta perquirere, nec facile est, nec omnino poßibile. Quod ex ipsis necessarium est, reijci non potest. Immo uero ad hoc ipsum respexisse uidetur, qui prouerbio primus ita de deo est locutus, quòd nec deus unquam cum necessitate pugnabit, quod equidem de diuinis neceßitatibus intelligendum arbitror. Nã si hoc de humanis neceßitatibus dicatur, ad quas multi respicientes tale quid aiunt, longe omnium stultißima erit oratio. CLIN. Quęnam igitur hospes non humanæ, sed diuinæ doctrinarũ neceßitates sunt? ATHEN. Illas arbitror, quas qui non discit ullo modo nec experitur, nunquã hominibus deus fit, nec dæmõ, nec heros, ut curã hominũ studiose habere poßit: longe etiam aberit, ut homo diuinus fiat, si nec unũ, nec duo, nec tria, nec paria omnino atq; imparia potest cognoscere, si nec numerare nouit, nec dies & noctes dinumerare, nec solis ac lunæ cæterorumq; astrorum lationes accepit. Quæ siquis necessaria neget homini pulcherrimarum doctrinarum quamlibet percepturo, stultissime cogitabit. Sed qualia horum singula sint, & quot, & quãdo discenda, & quid cum alio, & quid sine alijs solum, & quæ sit uniuersa istorum mixtura, recte ante omnia est discendũ. Deinde de his doctrinis ducibus ad alias gradiendum. Sic enim natura neceßitas ipsa obtinuit, qua cum deorum nullum dicimus aut pugnare nunc aut unquam pugnaturũ. CLIN. Recte hospes, ac secundum naturam quæ dicis ita dici uidentur. ATHEN. Sic se res habet, ò Clinia. Sed difficile est de his hoc ordine propositis leges ferre. Quare in aliud tẽpus si uidetur dilata diligẽtius hæc legibus sanciemus. CLI. Videris hospes nostram de his rebus imperitiam formidare. Neque id iniuria. Veruntamen exponere coneris, nihil hac de causa ueritus. ATHEN. Formido equidẽ quod dicis, sed multo magis eos perhorresco, qui has doctrinas gustarunt quidem, sed male gustarunt. Non enim graue admodum quiddam est, & durum rerum omnium imperitia, nec summum malum; sed multo perniciosius est, male comparata multarum rerum peritia atq; notitia. CLIN. Vera loqueris. ATHEN. Oportet igitur liberos homines ea discere, quæ unà cum literatura magna puerorum turba in Aegypto perdiscit. Primum enim computationis doctrina sic est pro ingenio puerili excogitata, ut cũ ludo & uoluptate percipiatur. Pomorum coronarumq; pluribus paucioribúsue distributio fit, ijsdẽ competentibus numeris. Pugilum quoq; & luctatorum consessus, & consortij alternus & consequẽs ordo, ut fieri solet, digeritur. Phialas autem aureas, æneas & argenteas, similesq; alias ludendo immiscentes, uel totas alter alteri tradentes, necessarios, ut dixi, ludis numeros aptant: atq; ita utilitatem præbent discentibus ad exercitus ducendos, castrorum ordines, ad rempublicam disponendam, & ad reliqua omnia, uigilantioresq; ipsos reddunt. Deinde cum natura ignoratio turpis atq; ridenda de mensura longitudinis, latitudinis, & profunditatis omnes homines teneat, hac eos procul abducunt. CLIN. Quam igitur & qualem ignorantiam dicis? ATHEN. O amice Clinia, ego etiam cum aliquãdo audiuissem, sero tandem hanc nostram ignorantiã miratus sum, nec hominum, sed suum pecorumq; consideranti mihi uisa est. Ideoq; non mea solummodo, uerumetiã Græcorum omniũ causa uehementer erubui. CLIN. Dic planius hospes, quid hoc est. ATHEN. Dicam equidem. Immo uero interrogando aperiam. Responde quæso. Longitudinem nosti? CLIN. Quid ni? ATHEN. Quid latitudinem? CLIN. Certe. ATHEN. An quòd hæc duo sunt, & profunditas tertium? CLIN. Et hoc. ATHEN. Videntur tibi hæc omnia inuicem posse commensurari? CLIN. Sanè. ATHEN. Longitudinem inquam ad longitudinẽ, & latitudinem ad latitudinem, & profunditatem similiter commensurari posse natura. CLIN. Vehementer quidem. ATHEN. Quod si aliqua neq; uehementer, neq; remisse id possunt: sed alia possunt quidem, alia minime: tu autem putas omnia posse, quomodo ad hæc es affectus? CLIN. Male. ATHEN. Quid rursus longitudinem latitudinemq; & profunditatem, uel latitudinem longitudinemq; inuicem? nonne Græci omnes opinantur quodammodo posse commensurari? CLI. Omnino. ATHEN. Quod si nullo pacto possunt, omnes autẽ Græci, ut dicebam, posse existimant: nonne par est nos omniũ causa rubore commotos ad eos dicere: hoc unum de illis est, ò Græcorum optimi, quæ ignorare quidem turpe esse dicebamus: nosse autem necessaria, non admodum præclarum. CLIN. Cur nõ? ATHEN. Præterea alia quædam sunt his affinia, in quibus similiter erramus. CLIN. Quænam? ATHEN. Qua natura factum sit, ut alia inuicem commensurari poßint quidem, alia uero non poßint. hæc sanè cognoscere necessarium est, uel omnino inutilem esse illum qui ignorat. In his ergo animi causa trahere morã oportet. Senilis enim hic ludus multo iucundior erit quàm talorum & tesserarum, liberoq; homine dignior. CLI. Quid ni? Multum enim tesserę hæq; doctrinæ inter se distare uidentur. ATHEN. Hæc ipse, ò Clinia, discenda iunioribus censeo. Nam nec noxia, neq; difficilia sunt, & ludendo percepta, proderunt ciuitati, oberunt autem nunquam. Attendendum est autem,

Quæ necessaria sunt, turpe est nescire.

Nũquã deus cum necessitate pugnabit.

siquis aliter dicat. CLIN. Quid ni? ATHEN. Si hęc ita habere se uidebuntur, probabimus utique. Sin aliter, reprobabimus. CLIN. Ita certe. Nõne igitur hospes hæ nobis tanquam necessariæ doctrinæ modo sanciendæ sunt, ne inanis sit nobis legum tractatio? ATHEN. Sanciantur quidem, sed ea conditione, ut solui à reliquo disciplinæ ciuilis ordine possint, si forte nullo modo uel ponentibus nobis, uel uobis quibus posita fuerint, prolabuntur. CLIN. Iusta hæc est constitutio. ATHEN. Sed aduertamus nunc utrũ stellarum nobis doctrina placeat. CLIN. Dic modo. ATHEN. Mirum quid in his accidit, quod tolerari minime potest. CLIN. Quid illud? ATHEN. Maximum deum, totumque mundum dicimus inquirendũ non esse, nec rerum causas multo studio indagãdas. nec pium id ducimus: quum tamen contrarium uideatur recte fieri posse. CLIN. Quo pacto dicis? ATHEN. Nempe hæc aliena quidem à senioribus doctrina uidebitur: sed quum probam, uerã, ciuitatique utilem ac deo ipsi amicam putem, silere nõ possum. CLIN. Consentanea loqueris. Sed nunquid circa stellas doctrinam talem reperiemus? ATHEN. Mentimur nunc, ò boni uiri, de magnis dijs, sole dico ac luna, ut breuiter dicam, Græci omnes. CLIN. Qua ratione mentimur? ATHEN. Solem ac lunam nunquam iter idem facere opinamur, & alias quasdam cum his stellas errare dicimus, quas planetas uocamus. CLIN. Per Iouem hospes uerum est, quod dicis. Sæpe nanque ipse oculis uidi Luciferum & Hesperum & alias quasdam nunquam eundem facere cursum: sed omnino errare: solem autem ac lunam errare semper, omnes cognouimus. ATHEN. Hęc, ò Megille, & Clinia sunt, quæ iunioribus ciuibusque nostris de dijs cœlestibus usqueadeo discenda censeo, ut in eos prophanum nihil loquantur, sed sacrificando pieque uouendo laudibus semper honorẽt. CLIN. Rectum quidem hoc: si modo possibile primum est, quòd dicis perdiscere: deinde etiam si minus recte de his nunc loquimur. postquam uero didicerimus, recte loquemur. si inquam ita est, ego quoque talem doctrinam eatenus discendam esse concedo. Hęc igitur ita se habere, conare tu quidem diligenter exponere: nos uero audiemus atque discemus. ATHENI. Non est facile, quod dico, percipere, nec rursus omnino difficile: nec longo ut discutiatur, indiget tempore. Cuius signũ est, quòd ipse nec nuper nec iam olim audiui, & nunc breui tempore significare uobis possum. Quæ tamen si difficilia penitus essent, nec ego declarare, nec uos percipere hac ętate possetis. CLIN. Vera dicis. sed quæ nam hæc est doctrina, quam mirabilem esse dicis, & iunioribus necessariã, nobisque ignotam? Conare apertissime istud ostendere. ATH. Conabor equidem. Non est, ò uiri optimi, uera hæc de sole & luna cæterisque stellis opinio, quòd unquã pererrent, sed contrà se res habet. Eandẽ enim quoduis illorum uiam non multas circumeũdo peragit: quamuis uideatur per multas ferri. Quod uero in eis uelocissimum est, non recte tardissimum, & contrà contrarium iudicamus. Peccareque ita opinantes patet. Nã si in olympico ludo, cursu certantes spectaremus, & uelocissimum tardissime, tardissimum uelocissime currere prædicaremus: laudibusque uicisse uictum caneremus: nõ placerent, ut arbitror, laudes nostrę cursoribus. Nunc uero cũ de dijs similiter peccemus, nónne ridiculi sumus, similiterque aberramus à recto? CLIN. Ridiculi quidem. ATHEN. Nulloque pacto accepti deo, dũ falsa de ipsis canimus. CLIN.

Sol & luna magni dij.

Si hæc ita se habent, uera dicis. ATHEN. Atqui si ita habere se ostenderimus, discenda usqueadeo hæc omnia. Sin minime, dimittenda: nobisque ita de his cõcessum sit. CLIN. Prorsus. ATHEN. Sed instituta iã de doctrinarum disciplina finem habeant. De uenatu autem similiter iudicandum, ac de huiusmodi omnibus. Videtur enim legum latoris officium non solum hoc esse, ut leges conscribat, sed etiam ut medio utatur illo, quod inter admonitionem est & leges, quo & nos sæpius usi sumus, præsertim cum de educatione infantium loqueremur. Nam in hac re multa esse diximus, quæ non ita dici possunt, ut leges de ipsis ponantur, idque tentare dementis esse. Ita uero conscriptis legibus & republica constituta, nõ est præstantis uirtute ciuis perfecta laus, qua dicitur eum bonum esse ciuem, qui legibus quàm optime ministrauit, & quàm maxime paruit: sed perfectior illa est, eum esse talem, qui legumlatoris, leges ferentis & laudantis uituperantisque scriptis omnino per totã uitã paruit. Hęc ciuis præcipua laus est. Nempe oportet, ut legis conditor leges non solum conscribat, sed etiam declarationem quandam his adiũgat, qua quæ honesta turpiáue sibi uidentur, significet. Ciuem quoque summũ oportet nõ minus hæc quàm quæ mulcta imposita à legibus mandata fuerint obseruare. Ad hoc uero rem, qua de agitur, quasi testẽ adducimus. Magis enim quod uolumus, aperit. Venatus enim res latior est, nomine uno comprehensa. Alius aquaticorum, alius uolatilium, alius pedestrium: nec ferarum solum, uerum etiam hominum: horumque non bellicus tantummodo, uerumetiam qui per amicitiam: & alius quidem laudem, alius uituperationem habet. Rapinæ quoque latronum, castrorumque uenatus sunt. Quamobrem qui de uenatu leges est conditurus, nec ista præterire potest, neque singulis ordine certo atque mulcta, minaces leges imponere. Quid ergo de his faciẽdũ est? Oportet ut legislator quę in uenatione laudanda sunt, laudet: quę contrà, uituperet, ad iuuentutis exercitationem. Iuuenes autem cum audiuerint, ita parere debent, ut nec labore nec uoluptate reuocati aliter faciant quàm legislator consuluit. Imò uero magis honorent, quę cũ laude dicta & exhortando proposita sunt, quàm quæ minaci & uindice lege firmata. His itaque porpositis congrua deinceps laus & uituperatio uenationis conscribi potest: ut quæ meliores animos iuuenum facit, laudetur: quæ contrà, uituperetur. Dicamus igitur deinceps ad eos sic, precibus interpositis. Vtinam uos, ò charissimi, nunquam marinæ uenationis hamique cupiditas capiat: nec omnino aquaticorum animalium die siue etiam nocte per otiosam uenationem sagena capiendorũ: nec piraticæ amor, per maria uenatores hominum iniquos atque atroces uos faciat. Furti uero latrociniique cupiditas in urbe, uel regione committendi nec in mentem quidem ueniat uestram, nec uolatilium iucunda uenatio seruilis magis quàm libera. Pedestrium ergo uenatio uobis sola relinquitur. Sed nec dormientium quæ uicibus quibusdam interpositis fit, nocturnaque uocatur, & otiosorum hominum est, laude digna habetur. neque etiam quæ in laboris remissione fit, & retibus laqueisque non cõstantis animi uiribus ferarum domat atrocitatem. Sola ergo quadrupedum uenatio illa restat omnibus optima: quæ equis, canibus, corporis uiribus agitur. Nam quibuscunque diuina curæ est fortitudo, ij quadrupedes omnes, cursu, uulneribus, telisque manu propria uenando uincere debent.

De uenatione.

debent. Sed laus uituperatioq; uenandi ita distincta sit. Lex autem ista. Sacros quidem hos uenatores ubicunque uenari uelint, nemo prohibeat. Venatorem nocturnum retibus & canibus suis fidentem nemo uspiam sinat uenari. Auceps per incultos agros montésque uagari permittatur. A cultis locis, sacris & incultis à quocunque pellatur. Piscator nec in portubus, nec sacris fluuijs, paludibus, stagnis& uenetur: in alijs liceat, dummodo succorum non utatur permixtione. Sed iam institutiones de disciplina finem habeant. CLIN. Praeclare loqueris.

DIALOGVS OCTAVVS DE LEGIBVS, VEL, DE LEGVMLATIONE.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

QVAE modo de præcipuo singularique unius Dei cultu ex multis Platonis nostri testimonijs asseruimus, possumus præterea per Phædrum, Gorgiam, Protagoram, Politicum, Critiam, quartum legum absq; controuersia confirmare. In his enim uniuersam deorum, ut ita dixerim, synagogã, unico subdit regi, prout uult singulis imperanti: aliaque alijs officia iuste dispertienti: & humana per illos ordine dispensanti: non quasi absente hinc illo, sed ut apparet in quarto legum, potius ita uolente. Iubet itaque Plato primum quidem deum propter se adorari. Sequentes uero qui participes eius dij quoque dicuntur, amari tanquam illi similiores. Honorari etiam ut uicarios, immo & aduocari quasi conciliatores, audiri etiam ut diuinæ mentis interpretes. Exaudiri denique ceu maiestatis diuinæ præcones. Iubet & templa condi in urbe: & urbem ipsam quasi ædem sacram in partes distribuit duodecim. Quemadmodum & deus templum sibi ipse construxit, mundum duodecim sphærarum choris ornatum: Sacerdotibus quoque munitum, id est, spiritibus præditis ratione, deum ubiq; laudantibus. Diuinum uero id templum Plato pro uiribus imitans, & multos in suis tẽplis admittit deos, quemadmodum deus ipse multos admittit in suo: & uaria disponit simulacra: sicut & deus stellas locauit in cœlo: quasi suorum statuas angelorum. Præterea inter multas multorum aras altare primũ consecrat primo, quemadmodũ stellas inter peculiarem sibi statuam deus elegit solem, ut in Republica Plato inquit. De quo forte dictum uideri posit: In sole posuit tabernaculum suum. De sacrificijs autem statuisq; diligẽtius alibi pertractabitur: uerum ut in præsentia summatim dicam, primum deum utpote materiæ aut similis naturæ nihil habentem, unica uult mente coli. Sequentibus uero numinibus hostias & sacrificia qua ratione lex patria iubet, adhiberi permittit. Hinc theologi gentium in numinum cœlestium igneorumq; sacris, figuras & lumina multaque ad uisum spectantia inserebant. In sacris autem aëreorum, musicos quoq; concentus, & odores naporesq; addebant. At in sacrificijs aqueorum atq; terrestrium, ijs insuper quæ ad gustum & soliditatem attinent, utebantur. Quamobrem nemini mirum uideri debet, Platonem philosophum adeo grauem leges suas, omnes quidem, præcipue uero sacras, non nisi consultis oraculis promulgare. Principio uidebatur temporibus indulgendum. Necessarium quidem erat humana diuino quodam consilio & autoritate firmare. Impossibile uero ea tẽpestate eos homines ita natos, & ita educatos, ratione ulla à consuetis alienissima in diuina reuerentia cõseruare. Deinde Plato prudentissimus iudicabat: & si possent impuri spiritus homines per oracula fallere, sæpe tamen abstractas ob diuinam reuerentiam à corpore mentes, quasi iam puras à puris subito numinibus corripi: & quemadmodum ligna quæ casu exiccauit uentus, sæpe mox natura ignis accendit, similiter posse animos ex religioso quodã ritu, quamuis apud sapientes minus probato, perfunctos occultis modis meliori numine corripi: ut qui nescientes quomodo in mentem ipsam seorsum à sensibus ascenderunt, ex alto iam feliciter accendantur. Neq; tam attendendum Plato uult, quo ritu colas diuina, quàm cuius gratia colas. Si enim id summi omnium regis gratia æternorumq; bonorum desiderio feceris, probabile est undecũq; & quomodocunq; cœperis, te quandoq; per eiusmodi uenerationem ad summum propius accedentem, uel immenso illius lumine circumfundi, uel exuberanti saltem bonitate seruari. Quapropter eiusmodi Plato fiducia fretus, de sanciendis legibus sacrificijsq; oracula contulit, præcipitq; quotidie aliquem ex magistratibus sacra publice facere: pro salute patriæ primum, deinde pro sua atq; suorum. Et certo quodam ordine post iuuenilis ætatis rudimenta in septimo tradita, mox in octauo ad sacra descendit: utpote qui intelligi uult homines ob idipsum recte à primis annis institui, ut rite interesse sacris & uelint pariter atq; possint. Si quis autẽ uel cauillator, uel meticulosus tot dijs dæmonibusque in ciuitate Platonica interesse formidat: huic pariter adire licet urbem Peripateticam, non dæmonum deorumq; tantum, sed dei etiam uacuã. Sed profecto operæprecium est superstitioso supercilio, stomachoq; posito ex omnibus eligere potiora, pietatemq; probare Platonicam, neq; exigere Christianum fuisse illum, quẽ solum temporis interuallum prohibuit esse Christianum. Prima quidem sacra sunt duodecim, in mensiũ Calendis. Secunda quoq; duodecim, in medijs mensibus. Tertia sunt tercentum & saxaginta quinq;, scilicet quotidiana. Fiunt autem præcipua dijs cœlestibus, terrestribus uero media, scilicet dijs sub luna regentibus. Omnes enim sub cœlo terrestres appellat. Inferiora dæmonibus. Infima heroibus. Oportere uero putat sacra his omnibus duodecim distingui generibus. Siquidem secundum sphærarum signorumq; duodenariũ, etiam in qualibet sphæra dæmones, heroésq; duodenario distinguantur. Commemorationem uero solennitatum, earumq; distinctionem quotannis declarari populo iubet mense ultimo: quem more communi accipimus Februarium. Præcipue uero Platonico more mensem ante æstiuum solstitium. Vltimũ mensem merito Plutoni dicant. Est enim Pluto prouidentia proprie & separans animas & iudicas separatas. Inquit autem coniunctionem cum corpore animæ non esse meliorem separatione. Intellige de corpore caduco, & quatenus caducum est: non de cœlesti, uel cœlo simili; quali corpori coniungi præstat. huic autem quatenus caducum est, non præstat. Ac si operæprecium esse dicatur huic quoq; coniungi: nõ propter hoc ipsum proprie, sed alterius finis gratia id dicẽdum. De his autem in Theologia diffusius. Sed nunquid dæmonibus etiam impurioribus Platonici litant? Nonnulli his insuper, partim quia naturalibus præsint officijs, partim uero ne inuidia noceant. Plato uero id nequaquam concesserit. Quippe cũ purgandæ mentis gratia primũq; dei ueneratione duntaxat sacra iubeat facere. Affirmat autem ciuitatem legibus consilio diuino utentem fore felicem. Addit ad felicem tum ciuis tum ciuitatis uitam id maxime pertinere, ut nec alijs iniuriam inferat, neq; afficiatur iniuria. Vtrunque uero uirtute consequi posse. Ac ne ciuitas afficiatur iniurijs, statuit sacrificia, in quibus & diuinum auxilium impetretur, & ludi quidam solẽnes festiuiq; frequententur, bellicas pugnas quàm maxime imitantes. Quibus exerceri uult ad pugnam tam fœminas quàm mares: & in singulis quidem tam sinistram manum quàm dextram: ut & ciuitas ex utroque sexu æque utili integra sit: & quilibet ex utraque manu pariter utili, sit integerrimus. Inter hæc notabis quàm detestetur auaritiam, ob id maxime ciuitati noxiam, quod proprijs uilibusq; lucris occupatos animos à publicæ salutis cura detorqueat. Notabis iterum quanta cautione Musicam, choreas, poësimq; in sacris bellicisq; ludis admittat. Deinde solum illud imperium legitimum esse pariter atq; tutum, in quo uolens uolentibus imperat. At quoniam in iuuenilium ludorum cœtibus sæpe amores incidunt, & ij quidem turpissimi, idcirco his diligentissime præcipit occurrendum, quamuis ex parte iam occurrerit, ubi aurum & argentum ciuibus sustulit, & in laboribus assiduis educauit, & oculis iudicum mores ubique circumspicientium subiecit assidue omnes, maxime iuuentutem. Quæ quidem tria esse remedia censet aduersus lasciuiæ & petulantiæ morbum admodum salutaria. Occurrit & quarto quodam præsenti remedio: ut uidelicet ab auditoribus legũ magistratibus fama quotidie diuulgetur, per quam cuncti communi consensu consuescant existimare, concubitus contra naturam, non minus turpes esse, nec minori apud deum odio haberi, quàm concubitum inter filios & parentes. Putat uero Plato communis famæ consensum miram ad mores habere potentiam. In his audies feliciter eum uiuere, qui superat uoluptatem: infeliciter qui superatur. Audies & præceptum ad abstinentiam maxime salutare, à Paulo apostolo summopere comprobatum: ut si athletæ corporeæ uictoriæ studio uoluptatibus abstinent, multo magis omnes gratia uictoriæ ad animum pertinentis debeant similiter abstinere. Præterea geminam esse beneuolentiam: alteram quidem morum similitudine: alteram uero ex quadam indigentia procreatam. Et utranque cum fit uehementior, amorem cognominari. Amorem quoque quantum ad propositum spectat triplicem. Aut enim pulchritudinem animi, aut corporis tantum, aut utriusque simul amari. In his considera quàm caute in legibus ferendis incedat, ut qui nõ-

nunquam in dialogis honesto formæ corporeæ amatori nõnihil indulserit, hic tamen nihil indulgeat. Nempe corporis solius amorem euidenter exterminat. Vtriusque uero coniuncti quamuis moderatum, in legibus non audet admittere. Solum deniq; erga animum solum manifeste approbare uidetur. Tum uero homines deprauatæ naturæ sui dominos esse negat, neq; iniuria. Quisquis enim à ratione discedens, rationalem hominis amittit naturam, nimirum & libertatem quæ rationis munus est, simul amittit: neque tamen amittit culpam, dum quasi delinquit impulsus: quippe cum ipsemet causam necessitati eiusmodi dederit. Homines autem his cõtrarios, id est, integræ naturæ appellat eos: qui deum colunt, & inter humana maxime omnium timent infamiam: nec corporis ullius scilicet, uel sui, uel alieni, sed animi morumque pulchritudinem diligunt. Quod autem in superioribus dixit officium esse Dei, eiusmodi delictis obsistere, si ab eo hæc ordinari possent: sic accipe, ut dei naturarum ordinatoris proprium sit, quæ ab ordine naturæ collapsæ sunt, in ordinem restituere: præsertim cum multorum opinio sit animam in eiusmodi scelera non tam sensibus, quàm dæmonibus quibusdam instigantibus, uel ab initio corruisse. Vbi uero ait, si ordinari à deo possent, non de diuina potentia, sed humana diffidit: potest quidem deus quãtum in ipso est ordinare, sed non tam facile ordinari homo potest. Posset & deus cogere, si modo uellet necessario trahere, quem uult modo quodam libero ducere. Mox etiam de conuiuijs, quæ inter solennia sacra, ludosq; celebrantur, mentionem facit. Item ex conuiuijs de uictu legibusque ad hunc pertinentibus. Opportune uero post educationem animi, legesq; ad hanc attinentes, ad corporis nutrimentum legesq; eiusmodi iam descẽdit. Tum de agris, terminis, aquis, fructibus, pecoribus atque pascuis, similibusq; leges tradit. Vbi uero de terminis loquens, præuaricatorem terminorum puniri dicit ab Ioue, contribuli atque hospitali, Iouem unum intellige contribulis pariter & hospitis curatorem. Et quoniam statutos lege terminos prẽterire, & alienum sibi dominium usurpare, superbiæ propriũ est: idcirco dicit Iouem ad hanc iniuriam ulciscendam excitari, atq; insurgere cum prælijs inimicissimis: quasi dicat Deũ contra superbos non tam ut iudicem, quàm ut hostem ultorem insurgere. Post uero multas constitutiones inquit, ad seniorem philosophum non pertinere, minimas quasque leges accurate describere: præsertim quæ ad lites rerumq; controuersias pertinẽt. Sed de rebus quidem externis paucas quasdam communesq; leges adducere, quas in minima quæque iuris deriuent interpretes: de moribus autem & animi disciplina ad unguem diligentissime pertractare. Ac dum de uarijs opificibus uerba facit, tria de his præcepta tradit admodum memoranda. Primum quidem, nullum ciuem, id est, publicis aliquando muneribus perfunctum, ullo debere opificio occupari, neq; etiam eius seruum. Quippe cum ars reipublicæ gubernandæ longa exercitatione multisque doctrinis indigens integrum sibi hominem uendicet. Secundum uero, neminem artes duas uel studia exercere uel debere uel posse. Tertium deniq; artificem non decere alterius artis opifici præsidere. Vetat prudenter & exportare ciuibus necessaria, & importare superflua, & in primis cauponari, præsertim quæstus gratia. Tum urbis partes uicosque ac templa & foros duodecim digerit: forisque tam sobrias quàm diligentes leges imponit.

De sacris.

SEQVITVR deinceps ut leges de solennitatibus per Delphica oracula sanciamus, quæ sacra, quibusq; dijs sacrificare feliciter ciuitas debeat. At quando, & quot numero sacra facere oporteat, forte nostrum est nonnihil lege sancire. CLIN. Fortasse numerum. ATH. De numero igitur primo dicamus. Quem ego trecentorũ & sexaginta quinque esse oportere censeo: ut unus aliquis semper ex magistratibus deorum alicui, aut dæmonum, pro ciuitate, pro seipsis, pro rebus suis sacrificet. Interpretes uero & sacerdotes tam uiri quàm mulieres, uatesq; unà cum legum custodibus congregati, ea ordinent quæ in his legum lator necessario omiserit. Nam omissorum cognitores istos esse oportet. Lex ergo uidebit, ut duodecim solẽnitates dijs duodecim quibus singulæ tribus cognominantur, ciues peragant, dijsq; ipsis sacra per singulos menses faciant: choros præterea ludósque musicos & certamina gymnica, prout dijs singulis & temporibus conuenit. Erunt autem solennitates distinctæ, ut constet, quas sine uiris, & quas nõ agi oporteat. Terrestrium quoque cœlestiumq; deorum, cæterorumq; qui hos sequuntur solennitates miscendæ non sunt, sed separandę in duodecimo mense, qui Plutoni dicatus est, ut legitime celebrentur. Non enim abijciendus bellicosis hominibus is deus est, sed colẽdus, tanquam generi hominum semper optimus. Nam animæ corporisq; coniunctio, nullo modo melior est quàm solutio, ut ego serió loquens affirmo. Præterea quicunque sufficienter hæc distincturi sunt, illud cogitare omnino debent, nostram hanc ciuitatem quo uacationem temporis & possessionem rerum attinet, talem esse qualis hoc seculo nulla reperiri possit. Verum oportet ipsam perinde atque hominem unum bene uiuere. Feliciter autem uiuentibus hoc necessario inesse in primis oportet, ut nec ipsi alijs, nec alij ipsis iniuriam inferant. Quorum alterum non est admodum difficile. Alterum uero ut nulla possis iniuria lædi, difficilimum: nec perfecte id quisquam aliter assequi potest, quàm ut perfecte bonus efficiatur. Idem est & in ciuitate, nam si bona erit, in pace uitam aget: sin autem praua, & intestinis seditionibus & externis bellis assidue infestabitur. Cum hæc ita ferme se habeant, non belli tempus expectandum: sed in ipsa pace ciues ad ciues ad rem bellicã exercendi. Ergo ciuitas nisi mente capta sit, singulis mensibus bellicas uires experietur, non minus uno die: sed pluribus etiam, prout magistratibus ipsis uidebitur, uiri simul & mulieres & pueri, nec hyeme nec ęstu uitato, ut parati sint omnes, quandocunque uniuersum quodammodo educere populum magistratibus uisum fuerit: adq; ludi etiam conuenientes unà cum sacrificijs excogitandi, ut pugnæ quædam solennes festiuæq; fiant bellicas pugnas quàm maxime imitantes: & uictoribus præmia laudes: uictis contrà, uituperationes fiant, prout singuli in certaminibus, & in omni uita se gesserunt. Sic optimus quisq; laudibus efferatur, & uituperatione contrarius deprimatur. Nec omnes harum rerum poëtæ sint: sed primum, qui non pauciores quàm quinquaginta annos natus sit. Deinde qui nõ solum poëticam musam sufficienter possideant, uerumetiam præclarum & insigne aliquid fecerint. Eorum ergo qui boni uiri, honoreq; digni sunt in ciuitate, & res pręclaras gesserunt, poëmata etiam si minus musica sunt, decantentur. Cuius rei iudicium, puerili doctrinæ præpositus, cæteriq; custodes habeant legum. Hi probis uiris honorem hunc tribuant, ut solis libertatem in musis præstent: cæteros uero prohibeant. Nemo igitur audeat musam horum iudicio nõ probatam canere, etiamsi Thamyræ Orpheiq; hymnis sit suauior. Sed canantur poëmata sacra, quæ iudicio approbata, dijsq; dicata sunt: uirorum quoque bonorum poëmata, quibus laudantur uituperanturque aliqui, & moderate id facere iudicata sunt. Hæc eadem de militia & de libertate poëtica iudico mulieribus & uiris similiter facienda. Sed oportet legislatorem secum ita pleraq; loqui. Cedo: in ciuitate instituenda quales ciues educare studeo? An non certaminum maximorum Athletas, quibus innumeri sunt aduersarij? Prorsus ita recte quilibet respõdebit. Si ergo pugiles, aut pãcratiastas, aut alios similes educaremus, itáne in ipsum certamen educeremus, ut cum nullo antea unquam pugnauerint?

Vel si pugiles essemus, nónne pluribus ante diebus pugnare didicissemus, omnia facientes quibus in uero certamine ubi ad uictoriam cõtenditur, uti oporteat, quàm proxime ad id quod simile est, accedentes, pro loris cæstuũ orbibus ferreis indueremur, ut uulnera & inferre, & uitare præmeditatione disceremus? Quòd si si nulli quibus cum exerceri possemus, socij nobis darentur, nunquid stultorum ueriti risum nos contineremus, quin inanime simulacrum ex aduerso ad quod exercitatio fieret, suspenderemus? Ac si nec animati, nec anima carentis aduersarij copia nobis esset, nónne ipsi soli ad umbrã propriam pugnaremus? An ad aliud quicquam, manuum huc & illuc flexus, & præparatio huiusmodi excogitata est? CLIN. Ad nihil aliud ferme quàm ad hoc ipsum. ATHEN. Quid igitur ciuitatis pars quæ militiæ studet? An peius quàm certatores huiusmodi præparata audebit ad certamẽ maximum deuenire, pro uita, pro liberis, pro rebus suis, pro patria pugnatura? Non ergo uerebitur legislator, ne gymnasia hæc inuicẽ aliquibus ridicula uideatur: sed lege statuet, ut res militaris agatur maxime quidem minori exercitatione sine armis, choros omnemq; gymnasticam ad hæc inducens & cõcitans: maiorem uero nõ rarius quàm semel in mẽse, ut certent singuli ad capienda uel retinenda loca, & insidias omnémque rem bellicam imitentur, & pila se exerceant, undique se uertentes: ac telis utantur ad uera & periculosa tela quàm proxime accedentibus, ne omnino absque timore ludus huiusmodi inter ciues agatur, sed formidinem inferat: atque ita qui magno sunt animo ignauosq; ostendat, ut his honores, illis opprobria, ut conuenit, tribuantur: & hac ratione ciuitas omnis per totam uitam ad uerum certamen uiriliter præparetur. Si quis autem cæde inuoluntaria in his certaminibus morietur, qui interfecit lege expiatus mundus sit in posterum. Putare enim debet legislator, paucis ita mortuis hominibus, cæteros non deteriores futuros. Timore uero in omnibus his extincto, nihil amplius se inuenturum, quo à deterioribus meliores discernat, quod ni fiat, multo maius ciuitati malum est, quàm illud. CLIN. Concedimus hospes ita hæc esse lege sanciẽda, & uniuersæ ciuitati agenda. ATH. Nunquid causam nũc omnes cognoscimus, ob quã modo in ciuitatibus chorea talis atque certamẽ nusquam ferme nisi raro admodum fiant? An propter multitudinis legúmque latorum ignorantiam ita fieri affirmabimus? CLIN. Forte. ATHEN. Nequaquam, ò beate Clinia. Sed duæ huius rei sufficientes causæ sunt. CLIN. Quæ nam? ATHE. Vna quidem, quòd diuitiarum cupiditate cæteris omnibus neglectis, solummodo rem priuatam curamus: ad idq; incumbens ciuium animus, nulli prorsus nisi pecunijs quotidie cumulandis dare operam potest. Nam artes & studia quæ ad lucrum conducũt, libentissime complectuntur omnes, cætera spernũt. Hæc igitur una causa est, ne ciues id aut aliud quicquam honestum bonumq; officium curent, sed insatiabili auri & argenti cupiditate, & honesta pariter & inhonesta artificia cõplectantur. & quiduis agãt, seu fas siue nefas id habeatur, ut pecunias cumulent, quibus subministrãtibus ueluti pecora, uentri ac ueneri seruiant. CLINI. Recte dicis. ATHEN. Hæc inquam una sit causa, qua fit ut nec aliud quicquam præclare, neq; rem bellicam sufficienter ciues exerceant: sed qui natura modesti sunt, ad mercaturam, nauigationem, uiliaq; ministeria conuertantur: qui uiriles & generosi, ad furta, latrocinia, sacrilegia, insidias, sceleraq; tyrannica: qui cum bene à natura constituti fuerint, infelices tamen hac consuetudine euaserunt. CLIN. Quomodo istud ais? ATHEN. Imò cur non eos omnino infelices appellem, qui fame coguntur per omnem uitam suam animam cruciare? CLIN. Hæc utique una causa est: alteram uero causam, hospes, quam dicis? ATHEN. Recte cõmonuisti. CLIN. Ergo, ut ais, hęc est una, perpetua & inexplebilis diuitiarum cupiditas: qua occupati singuli, prohibentur rem bellicam, ut decet, curare. Sed alteram iam expone. ATHEN. Num uobis uideor, quia ad alteram desit facultas, in hac nimium immorari? CLIN. Non ita: sed odio percitus uideris hos mores hominum ad quos sermo hic incidit, magis quàm deceat insectari. ATHEN. Optime, ò charissimi, me nunc increpatis. Quare quod sequitur audietis. CLIN. Dictantum. ATHE. Causam equidẽ esse assero gubernationũ genera illa, de quibus sæpe iam diximus, popularem gubernationẽ, paucorum potentiam, & tyrannidem. Nulla certe potestas huiusmodi, respublica est: sed seditiones appellari omnes rectissime possunt. Nulla enim uolentibus uolens, sed uolens nolentibus semper ui aliqua dominatur. In quibus cum princeps subditos timeat, nec bonos, nec diuites, nec robustos, nec fortes, nec omnino bellicosos sponte unquam fieri patietur. Hæ duę omnium quidem quodammodo, horum certe præcipuæ causæ sunt. Quas utrasq; respublicas hæc cui nũc leges damus, effugisse uidetur. Nã & in otio maximo est, & penitus libera: & ex his legibus homines pecuniarũ cupidi minime fiũt. Ideo uerisimile est, ut hæc sola omnium quæ nunc sunt rerum publicarum disciplinam bellicam, ludumq; simul, de quibus recte disseruimus, suscipere possit. CLIN. Probe. ATHE. Deinceps de omnibus gymnicis possumus certaminibus dicere, ut his præmia ponantur, quæ ad bellum conducunt, cætera dimittantur. Sed quæ ista sunt, à principio recensenda sunt, & legibus sancienda, & primo quæ ad cursum uelocitatémque pertinent. Nónne? CLIN. Omnino faciendum. ATHEN. Omnium igitur maxime agilitas corporis, altera pedum, altera manuum, ad bellum conducit: ad fugiendum quidem insequendúmque pedum, in pugnando autem luctandoq; manuum robore indigens. CLIN. Certe. ATHEN. Neutra tamen absque armis, magno usui est. CLIN. Vere. ATHEN. Stadium ergo cursurum, quemadmodum nunc in certaminibus fit, præco primum uocet. Ille uero cum armis ingrediatur. Nam nudo absque armis certatori præmia nos minime ponimus. Primus igitur stadium cursurus, armatus ingrediatur. Deinde qui δίαυλον. Tertius qui equis. Quartus qui δόλιχον. Quintus qui leuiora armatura ornatus, quem primum sexaginta stadiorum spatio ad aliquod templum Martis peruenturum emittemus. Alius etiam grauiore armatus armatura, breuius ac planius spatium cursurus. Alius sagittarius omni arcuum ornatu munitus, centum stadia per montes uariámq; regionis naturam ad Apollinis Dianæq; templum certans perueniat. Certamine igitur constituto, quousq; ueniat, expectabimus, & uictoribus singulis præmia dabimus. CLIN. Recte. ATHEN. Tripertito hæc certamina distinguamus. Vnum puerorum. Alterum imberbium. Virorũ tertium. Et imberbibus quidẽ duas

duas cursus de tribus partes ponemus; pueris harũ dimidias. Hi cum sagittarijs, cæterisque armatis concertent. Fœminis uero, puellis quidem nondum pubescentibus nudis stadium ponemus, & δίαυλον, & equestrem, & δόλιχον, quæ in ipso cursu concertent: ultra uero tertium ac decimum ætatis annum, donec nupserint, non longius uigesimo nec breuius decimo atque octauo ad certamen cursus descendant, quæ quidem congruo utantur uestitu. Hæc de cursu & uirorum & mulierum dicta sint. Ab robur uero augendum, luctationis similiumque loco, quę nũc habentur, grauiora capiantur. Et unius ad unum, duorum ad duos, & usque decem ad decem armis pugna fiat. Quæ uero quotque facere aut non pati uictorem oporteat, sicut modo in palæstra determinatum est à prȩfectis luctationũ, quid sit bene aut non bene luctantis opus: ita & in his armorum certaminibus periti inducendi sunt, ut lege sanciant, quid aliquis non patiens, aut quid faciens uincat, & uictũ similiter quisnam ordo discernat. Eadem hæc de fœminis quoque ad ætatem usque nubilem, lege sancita intelligantur. Peltastica uero uniuersa pugnæ pancratiacæ opponatur: certeturque arcu, pelta, lanceis, lapidumque manu & fundæ proiectione. Et qui se optime in his quoque gesserit, huic lege honores uictoriæ tribuantur. Nunc de equorum certaminibus uideamus. Equorum usus in Creta magnus nõ est. Quare necesse est studium in nutriẽdis equis, certandóque cum eis minori curæ Cretensibus esse. Nã currus quidem nemo uestrum tenet: neque in hoc operam ponere præclarum esse ducitis. Cum igitur consuetum id non sit, certatores huiusmodi lege statuere, dementis esse uidetur. Singulis autem equis: ijsque qui pullinos dentes nondum iecerint, pullis, & horum medijs perfectisque, equestrem ludum pro regionis natura tribuere licet. Huiusmodi ergo certamen secundum legem fit: in eóque iudicium magistris equitũ & tribunis tam de omni cursu equorum, quàm de his qui cum armis descendunt, communiter tribuatur. Non armatis uero, neque in gymnasticis ludis, neque hic certamen præmiumque imponimus. Sed non est Cretȩ inutilis qui sagittã aut iaculum ex equo immittit. Quapropter in hoc etiã ludendi gratia contentio cõcertatioque habeatur. Ad hæc autem legibus fœminæ cogendæ non sunt. Verum si priori disciplina consuetudineque puellas uirginésque natura concitat ad hæc, facitque ne abhorreant, admittendæ sunt. Sed de exercitatione disciplináque gymnastica, siue quæ in certaminibus exequimur, seu quę sub magistris quotidie exercemus, satis iam diximus. De musica etiam maiori ex parte. At uero de rhapsodis, id est carminum cãtoribus, déque his qui eos sequuntur, & de contentione chororum, quotcunque necessario solennitatibus dijs dæmonibusque constituuntur statutis diebus mẽsibusque & annis, hæc omnia quomodo disponenda sint, & si per tres, aut etiam per quinque annos fieri debeant, cõsilio deorum intelligentur, agentúrque. Tunc uero certamina musicæ uicissim fient, prout athletæ ipsi præmiorum declaratores, & doctor iuuenum, legúmque custodes, qui in his ferendarum legũ autoritatem habent, unà congregati, hęc ordinauerint. Hi nanque & quando, & qui, & quibus cum singula certamina in omnibus choris choreisque exercere debeant, ordinabunt. Qualia uero singula hæc quo ad orationem uel cantus, uel harmonias numeris saltationibúsque mixtas, esse debeant, sæpenumero à primo legumlatore est dictum: quem posteriores sequentes, ut singulis sacris temporibúsque conueniet, ita certamina quæque distribuent, festosque dies statuent ciuitati. Hęc quidem & cætera talia, nec intellectu difficilia sunt, quo pacto sint legibus ordinanda: neque si hoc uel illo modo cõmutentur, multum prosunt ciuitati, uel obsunt. Sunt autem nõnulla plurimi facienda, quæ persuadere ita difficile est, ut dei maxime opus hoc esse uideatur, si ab illo possent constitui. Nũc autem audacis alicuius hominis opera indigent, qui libertate dicendi maxime fretus, quæ ciuitati ciuibúsque optima fore censet, ita statuat, ut corruptos ciuium animos ad decẽtem habitum legúmque obseruationem reuocet, dum ardẽtissimis eorum cupiditatibus aduersetur, omnique etiam auxilio carens solam solus rationem secutus non uereatur. CLIN. Quidnam dicis hospes? Hoc enim non intelligimus. ATHE. Verisimile est. Verum conabor planius dicere. Nam cum disciplinam ipsam uitæ animaduerterẽ, uideremque adolescentes & adolescentulas inuicem humaniter conuersari: timui, ut par est, considerans qua in re quispiam ea ciuitate utatur ubi adolescentulæ adolescẽtulique delicati sint, qui nõ magnis durissimísque laboribus, quibus libido petulãtiaque extinguitur, domiti sint: sed festis diebus sacrificijsque & choris omnes plurimum uacent. Quomodo igitur in hac ciuitate ab illis cupiditatibus abstinebunt, quæ multos in extremum duxerunt: ita ut ratio quæ abstinere imperet, lex efficiatur? Profecto si leges superiores, multas à nobis pellunt cupiditates, nihil mirum est. Nam institutio illa qua nimiæ diuitiæ prohibentur, non parum ad temperantiam confert, & disciplina illa omnis suprà à nobis exposita leges ad hæc commodas habet. Præterea & principum oculi coacti non aliò intueri, sed semper adolescentiam obseruare, cæteris quidem humanis cupiditatibus modum adhibent: sed adolescentulorum adolescentularúmque contra naturam amores, & uirorum pro fœminis & mulierum pro uiris abusus, unde innumera hominibus & priuatim & publice mala secuta sunt, quomodo aliquis euitabit? & quod in singulorum periculis remedium inueniet? Omnino difficile id est, ò Clinia. Nam in cæteris quidem multis uniuersa Creta Lacedæmoniáque nobis ad leges ponendas à multorum moribus alienas ualde opitulantur, sed quo ad mores pertinet, aduersantur dissentiũtque omnino. Quoniam si quis naturã secutus illam quæ fuit ante Laij tempora, legem posuerit, non permittẽs maribus pro fœminis abuti, testémque bestiarum naturã citauerit, in quibus mares inter se Veneri operam non dent, quia secundum naturam id minime fit, uerisimili forsan ratione utetur, uestrisque ciuitatibus non consonabit. Accedit ad hęc quòd minime id assequetur, quod à legislatore semper est obseruandum. Semper enim obseruari oportet quid ad uirtutem cõducat quod lege sancitur, & quid non. Age uero si id honestum aut non turpe nunc lege statui assentimur, quidnam ad uirtutẽ proderit? utrum in eius qui persuasus est, ut rem in se turpem admitteret animo fortitudinis habitum, an in eius qui persuasit, temperantiæ speciem generabit? Vel hæc quidem nullus unquam, sed potius horum contrarium credet? Quippe uoluptatibus seruientis quisque mollitiem uituperabit. In eo uero qui fœminas imitatur, nónne muliebrem ipsam imaginem quilibet improbabit? Quis igitur homi

hominum hoc cum tale sit, legibus sanciet? Ferme nullus, qui ueram in mente legem habuerit. Quomodo ergo uerum hoc esse dicimus? Amicitiæ utique, cupiditatis, amorúmque naturam considerare necesse est, si quis hæc recte sit inspecturus. Nã cum ipsa duo sint, & tertia ex ambobus species, uno cõpræhensa nomine dubitationem omnẽ & tenebras faciunt. CLIN. Quomodo? ATHEN. Amicum enim simile simili uirtute, & æquale æquali asserimus. Amicum rursus egenum diuiti, quamuis genere contrarium sit. Quãdo uero utrunque uehementius fuerit, amorem nuncupamus. CLIN. Recte. ATHEN. Amicitia quæ à contrarijs proficiscitur, dura est & aspera, & sæpe uicissitudinem in nobis non habet. Quæ uero à similibus, placida, communisque per uitam. Vbi uero ex utrisque componitur beneuolentia: primo non facile cognoscitur, quid sibi uelit qui tertio hoc amat amore: deinde ab utrisque in contraria tractus, & ipse quid faciat, dubitat, cum ab altero, ętatis uti flore iubeatur, ab altero prohibeatur. Nam qui corpus amat, eiusque formam quasi fructũ quendam esuriens petit, is satiari duntaxat quærit, nullúmque animo amati præbet honorem. Sed qui minus de corpore curat, et animo considerat potius quàm desiderat, cum ipsum, ut decet, animum diligat, corporis usum petulantiam & contumeliam arbitratur: cúmque temperantiam, fortitudinem, magnificentiam, & prudentiam uereatur & colat, cum casto amico castus uiuere uolet. Amor autem ex utrisque his compositus, ipse est quem modo loco tertio ponebamus. Cũ ergo tres sint amores, utrum omnes lege pellendi sunt? An uidelicet eum in ciuitate suscipiemus qui uirtutem respiciat, & adolescentem fieri quàm optimum cupiat: duos autem alios, si fieri poterit, repellemus? Nunquid aliter tibi, ò amice Megille uidetur? MEGIL. Probe admodum de his modo dixisti hospes. ATHEN. Non frustra, ò amice, conijciebam te mihi adstipulaturum. Non oportet autem me nunc quid de his uestra lex sentit inquirere, sed quod admittis accipere. Cliniæ uero postea id persuadere conabor. Quod à uobis datum est, modo accipiatur, legesque diligenter consideremus. MEGIL. Rectissime loqueris. ATHEN. Artem in hac lege ferenda quandam habeo, partim quidem facilem, partim omnino difficilem. MEGIL. Quomodo istud? ATHEN. Constat nunc quoque plurimos hominum quamuis iniqui sint, bene, & diligenter, & sponte à pulchrorum coniunctione sese abstinere. MEGIL. Quando id fit? ATHEN. Quando frater aut soror eximia pulchritudine alicui sit, à filio quoque filiaque lex eadem, quamuis scripta non sit, sufficienter repellit, prohibetque & manifestum & furtiuum istorum concubitum. Imò uero facit, ut ne cupiditas quidem ulla rei huius uulgus aggrediatur. MEGIL. Vera narras. ATHEN. Vnum ergo uerbum atque breuissimum omnes huiusmodi uoluptates extinxit. MEGIL. Quid illud? ATHEN. Quod fas nihil horum esse dicitur, sed apud deum odio haberi, & turpium omnium esse turpissima. Causa autem nónne hæc est? Quia nemo aliter prædicat, sed statim ab ineunte ætate & ioco simul & serio dicta, & sæpius in tragœdijs hæc eadem audiuntur, quando uel Thyestem, uel Oedipodem, uel Macareum mortem sibi debitam sceleris pœnam cõscijuisse propter huiuscemodi Venerem narrant. MEGIL. Recte istud dictum est. Miram enim famæ potentiam nouimus, quando nemo aliter quàm iubeat lex, ne respirare quidem audeat. ATHENIEN. An non recte dictum est à nobis, quòd uolenti legislatori cupiditatem aliquam earum quæ uehementer sibi subigunt homines, rationi subijcere, facilis cognitu modus est? Quippe si famam huiusmodi, apud omnes seruos & liberos, masculósque & fœminas, & uniuersam ciuitatem, quasi sacrum quiddam dicauerit, firmissimam hanc legem efficiet. MEGIL. Ita prorsus. Qua uero ratione id assequi poterit, ut libenter idem omnes prædicent? ATHEN. Probe obiecisti. Ideo enim à me dictum est, artem me ad hanc legem habere, ut secundum naturam ad procreationem Venere homines utantur. Abstinendum igitur à maribus iubeo. Nam qui istis utuntur, genus hominum dedita opera interficiunt, in lapidem seminantes, ubi radices agere quod seritur nunquam poterit. Abstinendum quoque & ab agro illo fœminino, ubi semen germina nolit producere. Hæc lex si perpetuo in alijs, sicut in necessitudine paterna conseruabitur, innumerorum erit bonorum causa. Nam primo secundum naturã statuta erit. Deinde ab omni amorum rabie atque furore, adulterijs, potúsque & cibi nimio luxu repellet. Vxoribus quoque uiros conciliabit, & alia plurima pariet bona, si apud quenque fuerit stabilita. Sed forsan si uehemens aliquis iuuenis multo spermate plenus hanc legem ferri audierit, improbabit protinus, & alta uoce clamabit, impossibilia stultaque à nobis lege sanciri. Quod quidẽ cum considerarem, dixi artem me habere, quodammodo facilimam, quodammodo etiam difficilimam, ad legem hanc obseruandam. Facile nanque intellectu est, quomodo id possibile est. Nam cum apud omnes legitima hæc sententia dedicata fuerit, animos omnes domabit, efficiétque ut metu latis legibus pareant. Sed eò iam res peruenit, ut nunquam effici posse uideatur: sicut nec conuiuij quidem studium credebatur ab uniuersa ciuitate perpetuo posse obseruari. Et tamen apud nos re ipsa fieri uidetur, quod inter mulieres, nec in ciuitatibus quidem uestris fieri posse putatur. Hac equidem ratione propter huius incredulitatis uim difficilimum esse dixi hæc utraque lege seruari. MEGIL. Et recte quidem. ATHEN. Quòd autem suprà uires humanas non sunt, sed fieri possunt, uultis ut uerisimilem quandam rationem uobis exponam? CLIN. Cur non? ATHENIEN. Vtrum facilius quispiam à uenereis abstinebit: uoletque ordinem his impositum moderate seruare, cum bene ex prudenti aliqua diligentia corpus affectum fuerit: an cum contrà? CLIN. Multo magis cum bene atque ex arte. ATHENIEN. Num igitur de Tarentino Icco non audiuimus: qui propter olympica aliáque certamina, artificioso circa hæc studio temperantiam simul & fortitudinem animi consecutus, nullam unquã in toto exercitationis suæ tempore Venerem cognouit? Idẽ quoque de Chrysone, Astylo, & Diopompo alijsque quàm plurimis fertur, quanquam, ò Clinia, multo peius animos bonis artibus excoluerant, quàm tui meique ciues, corporibus certè multo magis uigebant. CLIN. Vera narras quòd à priscis ista ab athletis facta fuisse prædicantur. ATHEN. Illi igitur ut luctando & currendo cæterisque huiusmodi uincerent alios, ab ea uoluptate quæ beata uulgo existimatur, abstinere uoluerunt. Nostri adolescentes uictoriæ causa longe præstantioris, non poterunt? quam nos carminibus fabu

bus fabulisque & soluta oratione & cantibus esse optimam pueris statim à teneris occinemus, & ut uerisimile est oblectãdo persuadebimus. CL. Quam uictoriam dicis? ATHEN. Vt uoluptate inquã uicta feliciter uiuant, uicti autem contrà. Præterea metus ille, ne quod minime fas est, committatur, nónne ad idem potißimum conferet: ut ea uidelicet superent, quæ alij quamuis deteriores, superasse dicũtur? CL. Consentaneum id quidem. ATHE. Postquam huc in lege hac ferenda deuenimus, & propter multorũ prauitatem in dubitationẽ incidimus, audacter iam manifesteq́ dicamus, non oportere ut ciues nostri auibus multisque beluis sint peiores. Permultos enim greges ipsarum uidemus integre atq́ caste, antequam procreandi tempus aduenerit, uiuere: sed cũ hanc ætatẽ attigerint, mas fœminæ & fœmina mari coniunctæ, iustè, sanctéq́ in prima perseuerantes amicitia reliquam peragunt uitam. Oportet igitur esse eos bestijs meliores. Quòd si à cæteris Græcis Barbarisq́ plurimis corrumpantur, nec poßint se continere, cum uideant audiantq́ inordinatã apud eos Venerem plurimum posse, alteram præterea legem custodes legum ad ferendas leges autoritatem nacti, excogitent. CLIN. Quam modo ferre legem consulis, si hanc non susceperint? ATHEN. Quæ hanc ò Clinia sequitur. CLIN. Quæ nam illa est? ATHEN. Vt quàm maxime laboribus corporis Veneris robur infringant, & aliò uires suas conuertant. Quod erit, si non impudenter ipsa utentur. Nam si rarius propter ruborem id fiat, imbecillior erit domina. Clàm ergo consuetudo & lex non scripta hæc fieri suadeat: contrà autem fieri uelut turpe dissuadeat: turpeq́ sic non omnino agere. Sic enim & secundo seruabimus honestum loco, & genus unum hominum, tria genera continens, homines deprauatæ naturæ, quos sui dominos esse negamus, coget utique ne leges contemnant. CLIN. Quæ tria genera? ATH. Cultores inquam deorũ, honoris amatores, & qui non corporum, sed animi morum pulchritudinem diligunt. Hæc quasi per fabulam dicta uotoq́ similia: multum tamen ciuitatibus omnibus si ea seruare potuerint, collatura. Fortasse autem si deus uolue rit, duorum alterum in amatorijs assequemur. Vel ut nemo generosas liberasq́ mulieres præter uxorem audeat tangere: nec ullus nothos ex concubina suscipiat: nec infœcundos marium agros præter naturam serat. Vel alterũ quidem omnino tollemus: nequis cum maribus congrediatur. Siquis autẽ alijs mulieribus commisceatur quàm cum his quæ cum dijs sacrisque nuptijs domum uenerunt, emptis uidelicet, uel alio quocunque modo acquisitis: nisi uiros simul mulieresq́ omnes lateat, infamis lege, omnibusq́ ciuitatis honoribus, ceu peregrinus aliquis, priuatus sit. Hæc lex siue simplex siue duplex sit: de rebus uenereis amatorijsq́ omnibus, quas inter nos propter huiusmodi affectus recte uel non recte agimus, lata sit. MEG. Ego equidem hanc legem ualde probo. Clinia uero hic, quid sibi uidetur, nobis aperiat. CLIN. Faciam, ò Megille, cum occasio dabitur. Nunc autem sinamus hospitem ulterius in ferendis legibus progredi. MEG. Probe. ATHEN. Sed adeo iam progreßi sumus, ut ad conuiuia deuenerimus: quam quidem rem alibi difficilem esse dicimus: in Creta autem nemo frustra existimabit fieri oportere. Quomodo autem? utrum ut hic, aut quemadmodum apud Lacedæmonios, an tertius quidam modus utrisque his melior inueniatur, nec inuentu difficile id mihi uidetur, nec inuentum cum fuerit, maxime profuturum. enimuero concinne & nunc constituta uidentur. Sequitur nunc ut de uictu, quomodo haberi poßit, dicamus. Victus in alijs ciuitatibus multiplex uarijsq́ ex locis, maxime uero duplici ex loco in cæteris comparatur. Nam ex mari ac terra plurimis Græcorum ciuitatibus aduehitur, cum istis terra solummodo aduehatur. Quæ res legumlatori facilior. Multo enim minor quàm dimidia pars legum sufficiet. Præterea conuenientiores liberis hominibus leges ponentur. Naualium enim & mercatorum, cauponum, diuersorij, publicanorum, permutationum, fodinarúmque metallicarum, & mutui fœnoris, ac mille huiusmodi leges ferre non admodum cogitur. Quare in ciuitate hac nostra legum conditor his omißis duntaxat agricolis, pastoribus, apum curatoribus, taliúmque custodibus, atque ministris leges dabit, cum de nuptijs liberorúmque procreatione, educatione, disciplina, magistratuúmque designatione, maxima ex parte tractauerit. Nunc ergo ad leges de uictu deq́ ijs qui labore suo ipsum parant, uenire necesse est. Et agriculturæ leges primo ponantur: primáque terminalis Iouis hæc. Nemo fines atque terminos agri moueat, nec ciuis uicini, nec finitimi peregrini, si agri extrema poßideat. sed putet id esse uere quod dici solet, hic immobilia mouet: malítque unusquisque saxum ingens mouere, quàm paruum lapidem iureiurando à dijs firmatum, quo amicitiæ & inimicitiæ terminentur. Alterius enim Iupiter contribulis, alterius hospitalis, est testis: qui hostili prælio semper insurgunt. Qui legi obtemperat, indemnis utique sit: qui eam dispunxerit, duplices pœnas luat: primo quidem deo uindice, deinde lege: quæ iubet ut nemo sponte uicini agri terminos moueat. Eum uero qui mouerit, quicunque uoluerit, ad agricolas deferat, agricolæ ad iudicium ducant, à quo damnatus utpote terminorum clàm uique turbator, reddat, patiatúrque, prout iudices iudicauerint. Multa deinde paruáque damna in uicinia sæpius facta, magnas inimicitias pariunt, uicinitatem difficilem & amaram reddunt. Propterea caueat uicinus ne uicino noceat, cum in alijs, tum uel maxime in agris colendis. Nocere nanque non difficile, sed cuiuslibet hominis est: prodesse uero non cuiuslibet. Quicunque uero fines egressus, uicini coluerit agros, damnum restituat, & impudentiæ atque illiberalitatis pœnas luat: duplúmque loco mulctæ ipsi deponat cuius agrum coluit. Cognitores uero & iudices censoresq́ huius rei, agrorum curatores sint. In maioribus quidem, ut suprà dictum est, uniuersus duodecimæ partis ordo: in minoribus uero, qui custodijs præsunt. Siquis pascuis noceat, illi consideratis damnis iudicent atque condemnent. Si aliena examina quis persequitur, atque æra pulsans delectatione apes ad se trahit, damnum restituat. Siquis ignem in materiam sic immiserit, ut uicino non cauerit, prout magistratibus uidebitur, condemnetur. Similiter qui in plantando mensuram uicini agri non reliquit, ita plectatur, ut à plerisque legumlatoribus sufficienter id dictum. Quorum legibus uti debemus, nec putare multa & minima quæ cuiuslibet legumlatoris sunt, à maiori ciuitatis conditore esse facienda. Nam & de aquis priscæ leges & bonæ sunt. Quæ profecto recitatione deriuandæ non sunt. Sed qui aquam ad sua uoluerit ducere, à publicis fontibus ita deducat, ut

Seruitutes rusticanæ.

cat, ut nullius priuati manifestum fontem perturbet. Deducat autem quà uelit, præterquam per domos, aut sepulchra, aut loca dijs consecrata: nec aliud damnum inferat, nisi quod ab ipso riuulo efficitur. Quod si aquæ inopia solo insita in locis aliquibus aquas ab Ioue prodeuntes non retinet, cum necessitate quispiam opprimatur, in loco suo ad cretã usq; effodiet: & si hac in profunditate nihil aquæ inuenerit, tantum à uicinis aquetur, quantum necessitas postulat. Sed si uicinis quoq; pauca sit, aquãdi modus, quo utatur quotidie, sibi ab agri curatoribus statuatur. Si uero aquæ pluuiales abũdent, & qui inferiores partes habitant aut colunt, defluxum ita prohibeant, ut superioribus noceant: aut cõtrà si superior inconsiderate fluere aquas permittens, inferiori noceat, & conuenire inter se nequeant: in urbe quidem ædilis, in agris uero, qui agris præest, modum imponat: quem siquis non seruauerit, inuidiæ & peruersitatis pœnas persoluat: & uicino damnũ in duplo restituat. Autumni autem fructuum communis huiusmodi participatio sit. Bina nobis gratiæ dona hic deus largitur. Vnum Dionysiacum, quod recondi non potest: alterum uero quod reponi aptum est. Hæc igitur lex de fructibus sanciatur. Qui uuas aut ficus de rusticis fructibus ante uindemiæ tempus gustauerit, quod cum arcturo concurrit, quinquaginta drachmas, si de suo agro collegerit, Dionysio dedicãdas persoluat: sin à uicinis acceperit, minam: sin ab alijs, duas minæ partes. Vuas autẽ ficusq;, quos generosos nominauimus, neque commode recondi possunt, quomodo & quando uelit, si sua hæc sunt, colligat. sin uero aliena, nisi impetrauerit, quoniam lex est, ut nemo moueat quæ non deposuit, qui acceperit, mulctetur. Quod si seruus quispiam, non persuaso agri domino, eas acceperit, pro singulis ficubus uuarumq; acinis æqualia numero uerbera patiatur. Inquilinus fructibus emptis, si quidẽ condi nõ possunt, si cupit, uescatur: peregrinus autem in ipso itinere si transeat solus, aut cum uno tantummodo, fructus non reponendos si uelit hospitali cum uenia gustet. Alios autem gustare quos rusticos dicimus, peregrinos quoque lex prohibeat. Sin uero qui condi possunt inscius tetigerit, seruus quidem plectatur. Liber autẽ dimittatur admonitus ficus uuasq; solummodo quæ condi non ualent, gustare licere, eas uero, ex quibus passæ uuæ & uinum & caricæ fiunt, minime. Pyra uero et mala tum alia, tum punica cæteraq; huiusmodi clàm auferre, turpe non sit. Siquis uero depræhensus fuerit, pauciores annos quàm triginta natus, sine uulneribus uerberetur, atq; puniatur. nec pœna ulla propter huiusmodi uerbera libero sit. Aduenæ quoq; de his fructibus perinde ac de ijs quos superius diximus qui non conduntur, carpere liceat. Si senior quispiam comederit, nec asportauerit, ut aduenæ permissum est, & ipse quoque omnium huiusmodi fructuum particeps sit. quòd si legi non paruerit, ad uirtutis certamen impotens habeatur, si iudicibus huic rei præsidentibus tunc relatum hoc fuerit. Aqua nutriendis hortis maxime omnium confert: sed facile corrumpi potest. Terra uero & sol & aër, quæ cum aqua simul ea nutriũt quę terra nascuntur, nõ facile ueneno, uel diuersione, uel ablatione corrumpi possunt. his autem modis facile aquæ damnum infertur, propterea legis auxilio indiget. De hac igitur lex sanciatur. Siquis sponte alienam aquam, siue scaturientem è fontibus, siue collectam, ueneno aut foueis aut ablatione corruperit, ad ædiles deferatur: ubi si deliquisse conuincitur, damnum restituat: & fontes, aut aquarum uas, ut interpretes singulis semper faciundam purgationem iudicarint, ita purget. In aduectione autẽ omnium quæ ab agris colliguntur, liceat cuique res suas quà uelit aduehere, modo aut nulli damno sit, aut sibi triplum proueniat lucrum eius damni quod uicino infertur. Horum cognitores, magistratus sint, & cæterorum omnium quæ per iniuriam sponte quis, aut ui, aut clàm, uel per se, uel per illa quæ possidentur ab eo, in personam, aut in rem intulerit. Hæc inquam ad magistratus omnia deferantur, si tres damnum minas non excedit: sin uero maius sit, ad constituta publice iudicia causa deferatur, & qui iniuriam intulit puniatur. Quòd si magistratuum aliquis iniuste de damno alicuius sententiam tulerit, duplum ei qui passus est iniuriam, debeat. Et omnino si quid per iniuriam fecerint magistratus, causa ipsa à quolibet uolente in publico iudicio agitetur. Infinita penè parua restant instituta, quibus corrigantur errores in iudicij termino, in citationibus, citatoribusq;, siue inter duos siue inter multos citatio sit, & cæteris huiuscemodi, quæ nec à legibus præteriri possunt, nec tamen seniore legumlatore digna uidentur. Ea igitur omnia iuniores priscas leges imitati, & parua ex magnis intelligentes, necessariumq; usum experientia cognoscentes, legibus donec sufficienter se habeant, ordinent. Deinde sufficienter positis, immobiliter his utantur. De cæteris autem opificibus leges ita constituantur. Primo nullus ciuis opificio ullo detineatur, sed nec seruus quidem ciuis alicuius. Arte enim magna quæ longa exercitatione, multisq; doctrinis indiget, occupatus est ciuis, cũ communem ciuitatis ornatum procuret: quæ res non leui quadam opera cõtenta est, sed præcipuum studium exigit. Duas uero artes aut studia duo diligenter exercere humana natura non potest. Nemo etiam satis potest arti quidem uni uacare, & alterius artis opifici præsidere. Hoc igitur in ciuitate statutum sit, ut nemo ærarius simul et lignarius faber sit, nec lignarius faber fabris ærarijs magis quàm opificio suo præsideat, occasionem hinc fortè nactus, quòd dum curam gerit multorum, quasi ministrorum ipsi elaborantium, inde suæ arte fiat accessus, ac per illos artem melius curet suam: sed singuli opifices singulis artibus uacẽt, & ab eis uictum acquirãt. Hanc legẽ ædiles ita obseruari procurent, ut si quis ciuis ad artem aliquã, magis quàm ad uirtutis curã declinauerit, opprobrio atque infamia notatum ad cursum suum conuertant. Sin autem peregrinorum aliquis duabus artibus uacet, uinculis, mulcta, expulsione, unam tantum complecti cogatur. De mercede autem opificum, de operis ipsorum approbatione aut improbatione, de iniuria etiam quam uel patiuntur uel inferũt, ædiles usq; ad drachmas quinquaginta cognoscant. Maiora uero ad publica iudicia delata secũdum legẽ iudicentur. Vectigal autem importandarum exportandarumq; rerum, nullum penitus sit. Thus uero cæteráque huiusmodi quæ dijs incenduntur, peregrinaq; sunt, purpuram similiter & colores alios, qui à regione non producuntur, omnia deniq; peregrina, nisi necessaria sint, nemo adducat: nec rursus aliquid quod regioni necessarium sit, exportet. Hæc omnia legum custodes duodecim, qui reliqui sunt, exceptis quinque senioribus, procurent atque cognoscant. Arma uero & instrumenta bellica si aduectitia arte est opus, conuehantur.

uehantur. similiter quæ ad hæc idonea sunt, plantæ, ænea instrumenta, funes, animalia, quæ ad bellū cōferunt: Quorum magistri equitū & ductores exercitus curam habeāt, ut ciuitas inuehendi euehendiq; simul cū opus sit facultate non priuetur: de quibus legum custodes sufficientes decentesq; leges ferent. Nulla uero in re pecuniæ colligendæ gratia, uel in ciuitate uel in uniuersa regiōe cauponatio fiat. Annonæ autem quæ ex agris percipitur distributio, recte iuxta Cretensium legem cōstituetur. Nam quæ à regione producūtur, in duodecim partes ab omnibus distribuenda sunt, & similiter cōsumēda. Duodecima uero pars quæq;, ut tritici, hordei, cæterarumq; frugum & fructuū, uenalium quoq; omniū animalium tripertito & competenti ratione distribuatur, & pars una liberis, altera seruis, tertia opificibus ac omnino aduenis tribuatur: siue aliunde uenerint aliquandiu urbem habitaturi, & necessariis egeant, siue propter publicam uel priuatā ciuis alicuius utilitatem accesserint. Hęc igitur tertia omniū necessariorum pars, uenalis semper ac necessario tantummodo sit. De duabus uero partibus nihil necessario uendatur. Quomodo igitur hæc recte distribuentur? Patet autem in primis recte id fieri posse, si partim æqualiter, partim inæqualiter distributio fiat. CLIN. Quo pacto? ATHEN. Meliora utiq; uel deteriora istorum singula, necesse est terram producere atq; augere. CLIN. Quid ni? ATHEN. Cum tres partes sint, quod huc attinet nemo plus habeat, nec dominus, nec seruus, nec aduena, sed æqualis eadēq; similiter sit omnis distributio. Quilibet autē ciuis, cum duas partes acceperit, seruis & liberis quot & qualia uelit, suo arbitratu distribuat. Quod uero plus istis est, mensura & numero sic dispertiendum est, ut cū omnium animalium, quibus à terra uictus præbetur, numerus habeatur, ita demum fiat partitio. Habitationes postea seorsum ordinandæ sunt. Ordo autē talis maxime decet: duodecim uiros per media in singulis duodecim partibus unū esse oportet: & in unoquoq; uænalium rerum loca, deorūq; templa & deos sequentium dæmonum esse constructa, siue indigetum Magnesiorum, siue aliorū, quorum statuæ antiquissima memoria consecratæ sint. Atq; his priscorum uirorum honores reddēdi sunt. Vestæ quoq;, Iouis, Mineruæ, singulorumq; aliorum singulis duodecim partibus prȩsidentium templa construenda sunt. Et primum quidem iuxta templa in altissimis locis ædes custodū sint undiq; munitissimæ. Reliqua deinde regio opificibus in tredecim partes distribuatur. Et pars una in urbe habitet, per duodecim urbis partes diuisa, aliæ exteriorem undiq; teneant locum, atq; in singulis uicis opifices ad agriculturæ commoditatē idonei habitare compellantur. Horum omnium curam magistratus qui agris præsunt, habeāt, præuideantq; quot quibusue singuli opificibus egent, & ubi habitantes impedimento agricolis non sint, sed magnam ipsis utilitatem conferant. Vrbanorū quoq; similiter opificum curam ædiles habeant. Res autem uænales curæ censoribus sint, qui primo rem sacram curēt: deinde nequis uendendo emendóue iniuriā faciat, uehementer prouideant: & immoderatos, contumeliososq; omnes compescant. Hi considerent nunquid ciues peregrinis res singulas conuenienter atq; ut lege cautum est, uendant. Primo uero mensis cuiusque, ciues eorumq; ministri duodecimam tritici partem emendam peregrinis proponant, ementq; peregrini pro mensis totius tempore triticū & similia quæ primo foro uenduntur: decimo uero die uenditio, emptioq; mensi sufficiens statuatur, uigesimotertio animalium uenditio, quibus homines egent, supellectiliumq;, ut coriī uestiumq; ac similium fiat. Necesse autē est peregrinos omnia à possidētibus emere, ne cauponatio in tritico & hordeo circa farinam ac cætera alimenta, ulla fiat. Nec ciuibus nec seruis eorum cauponari omnino liceat. In peregrinorum tamen foro peregrino liceat opificibus, eorumq; seruis uinum cibumq; commutare ac uēdere, carnesq; coctas similiter: quæ res à plurimis cauponatio nominatur. Materiam uero ignis uniuersam quotidie peregrinus ab iis qui in agris id curant, emere possit, cæterisq; peregrinis prout uelit & quando uelit reuendere. Cæterarum omnium rerum & supellectilium quibus utimur, in communi foro uenditio fiat, in locis determinatis: ubi legum custodes, censoresq; unà cum ædilibus locum designarint, & pretia uenalibus imposuerint. Hic nummi commutentur rebus, ac res nummis. Commutet autem unusquisque per seipsum nemini committens. Quod si commiserit, siue receperit, siue nō, quiescat oportet. Nullum enim commutationum talium iudiciū est. Si quid uero uēditum emptumq; pluris minorisue est, quàm lex iusserit, qua rerum uenalium mensuræ et precia constituta sunt, apud legū custodes plus illud conscribatur, & contrarium deleatur. Eadem ipsa de conscriptione bonorum, quæ ab incolis peregrinisq; possidētur, fiant: liceatq; cuiuis certa conditione ad urbem migrare, & hoc ita ut artem aliquam exerceat, nec plures quàm annos uiginti à die conscriptionis permaneat: quo in tempore incolendi uectigal soluere nullum cogatur nisi frugalitatis exemplum, nec emptionis uenditionisq; gratia ærario quicquam debeat. Cum autem uiginti anni exacti fuerint, accipiat rem suā, & abeat. Quòd si magnum aliquod beneficium intra uiginti annos ciuitati contulerit, uelitq; plus temporis, aut etiam per uitam in ciuitate manere, fiat ipsi quod petierit, ratumq; habeatur, si modo concilio cōcioniq; persuaserit. Incolarum autem filiis si ipsi quoque opifices sint, post quintumdecimum ætatis annum ita coloniæ tempus incipiat, ut uiginti postea maneant annos, deinde quò uelint proficiscantur, & si manere uoluerint, maneāt, postquam similiter persuaserint. Qui autē recedit oblita descriptione, quæ sibi apud magistratus erat conscripta, sic abeat.

Annonæ ratio.

DIALOGVS NONVS DE LEGIBVS, VEL, DE LEGVMLATIONE.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

NONVS dialogus post communem morū disciplinam & legum multarum traditionem, aggreditur iam iudicia. Et ualde quidem opportune. Nam & qui moribus eruditi legibusq; instructi sunt, iudicare iam possunt: & qui eruditioni instructioniq; præcedenti non paruerunt, iam sunt iudicandi. Prudenter omnino noster hic animorum medicus seruare hactenus salutaribus studuit monitis integram animi sanitatem: iam uero perditam cunctis machinis reparare molitur. Verum quæ charitas Platonica est, misericors, dolens, compulsus ad secandum quasi trahitur & urendum: & id quidem tam benigna cautione, ut grauiter ægrotantes uerbis blan-

dissimis

dissimis consoletur: contendatque uerbis quasi magicis carminibus sanos efficere antequam medicam adhibeat manū, quam etiam deinde sic admouet, ut languēs & uix persentiat, & plus admodum spei concipiat, quàm doloris, & ex dolore non perniciem reportet, sed salutem. Insignis clementia uir neminem absque consolatione punit: neminem punitū perdit: omnes pro uiribus seruat: & quos nece punit, profitetur à morbis animi liberare: ac minimo mortis malo, interim ingenti & in dies crescenti obsistere animi malo. Praestare uero asserit hinc abire, quàm in morbo uel animi, uel corporis incurabili uiuere. Atqui neque hac uita priuat, nisi quem cognouerit insanabilem: neque supplicium ullum à lege, quae bona est, illatum tendere uult ad malum. Quinimo poenam ipsam multis de causis esse bonam: tum quia iusta est, iustitia uero bona: tum quia uel praesens purgat, uel futurū praepedit malum: tum quia in puniendo uno, interim exemplo prodest & multis, ciuitatemq; purgat malis. Et ut summatim dicam, iustitiam ubiq; mirum in modum cum clementia miscet, neque rigiditate torquet durius, neq; mollitia quicquam relinquit inultum. Quemadmodum uero in superioribus prius diuina praecepit officia, quàm humana: sic in praesentia prius in sacrilegia, quàm in caetera delicta prudenter animaduertit. Ac dum quàm graue sit laesae maiestatis diuinae crimen, ostendit, afflante deo significat nihil tale ab hominibus quondam quàdiu diuina quaedam in eis gratia uiguit, fuisse aliquando perpetratum. Sed postquam propter alia delicta gratia illa est amissa, homines iam quasi alienos à Deo in Deum ipsum peccare per sacrilegia incepisse, ut sacrilegium ipsum non modo peccatum sit, sed etiam poena peccati: poena inquam non purgans aliquem, sed interimens. Non enim lege, sed transgressione legis poena talis infertur. Quod autem dicit, priscos legumlatores fuisse dei filios, legesque heroibus, qui etiam ex dijs erant geniti, tradidisse: exponendum est per ea quae in Critia & Politico & saepe alibi pertractatur, deorum filios hic intelligi deos sub Luna, alios alijs terrae plagis gubernandis accommodatos. Quos possumus more etiam Platonico angelos nominare. Per quos sub Mercurij nomine in Protagora leges genus hominum accepisse docet. Per quos in Critia quoque dicit homines primos ex terra natos accepisse iura: hominesq; illos hic nominat heroës ex dijs ortos, id est, deorum opera ex terra progenitos. Sed leges illas, inquit in Critia, non scriptas ad aures, sed inspiratione quadam à mētibus diuinis in mentes humanas fuisse transfusas: hominesq; sub illis quandiu paruerunt, uixisse beatos. Addit ob huiusmodi legum transgressionem homines diuinam gratiam amisisse: qua quidem amissa felicitatem quoque amiserint: & infelices in sacrilegia iam proruperint: & per sacrilegia pessimi tādem infelicissimique euaserint: in his & terrestris illius paradisi, & eiectionis ex eo, mysterium licet agnoscere. Considera uero ubi perquirit sacrilegij causas, tres assignari causas grauiū delictorum. Primam quidem cōmunem hominum fragilitatē consuetudine confirmatam. Secundā uero daemonicam persuasionem siue suggestionem. Tertiam deniq; culpam perniciosam ex antiquis inexpurgatisq; peccatis inustam, ad grauissima scelera stimulantē. Quae quidē originali culpae, de qua multi multa theologi disputant, uidetur esse simillima. Quamobrem ubi Plato diuinus sacrilegum alloquens inquit, Non humanum ad sacrilegium te impulit malum, neque diuinum: intellige humanum malum, humanam fragilitatem ad inferiora procliuem: Diuinum uero malum, diabolicam, ut inquiūt, fraudē. Negat uero duo haec, non quia nō sint in causa sacrilegij, sed quia non solae sunt causae. Accedit enim his tertia propriaq; sacrilegij causa, quā subiūgit dicens: Sed stimulus quidam exitialis à priscis inexpiatisq; peccatis ingenitus. Per quē uidelicet animus non humanus amplius, sed ferinus, nimirū sacrilegio peccat in Deum, nullam ulterius dei rationem habens, quando rationem humanam iam amisit diuinae rationis imaginem. Mox uero primae ad sacrilegium instigationi Plato quasi nascēti morbo tribus occurrit remedijs: quemadmodum morbus hic tribus ex causis oritur. Primo quidē, ut immanis impetus cōprimatur ad sacras mittit expiationes, quas Christianorum more poenitentiae, confessionis, eleemosynę, ieiunij nomine possumus nuncupare. Deinde ut diabolicis resistat insidijs, ad orationes supplicationesq; mittit, per quas à superis liberatoribusque spiritibus contrà inferos praesidiū impetretur. Postremo quo imbecillitatem humanam continere possit, mandat ut malorum hominum familiaritatem deuitans, bonorum asciscat consuetudinem. Proinde, quoniam post Deum more Pythagorico coli patriam iusserat, merito post sacrilegia quae in personas autres Deo consecratas perpetrantur, pergit ad punienda scelera & delicta, quae proprie contra patriam committuntur, quae nō solum sacrilegijs proxima iudicat, sed annumerat, plectitq; similiter. Haec uero tria esse iudicat. Peccare enim in patriam, hostemq; patriae habendum esse, & qui posthabitis legibus principatum ad humanam uoluntatē libidinemq; reducit: & qui cum possit, periclitanti patriae non succurrit: & qui uel auaritia uel alia de causa pro filio euadit patriae proditor. Inter haec officium legiferi repetit. Id autem esse uult, ut non tāquam dominus seruis, sed tanquam pater filijs conscribat leges: non minus persuadens quàm minitans, nec minus docens quàm imperans, nec minus alliciens quàm perterrens: ut legislatoris opus non tā mandatorum praescriptio sit, quàm disciplina morum. finis enim eius est, quacunque id ratione fiat, ciues bonos beatosq; efficere: punire uero malos, necessitas est in eo potius, quàm uoluntas. Et quia solae inter humanas Platonicae leges haec omnia complectuntur, humanarum omniū perfectissimę sunt: ac penè inter diuinas potius, quàm humanas annumerandae. Neque ab re primum disputationis huius exordium à Deo factum est: deinde additum à Platone, uideri sibi haec omnia diuinitus inspirata. Demum ex hac ipsa disputatione ad beatum summi Iouis templum, id est, coelum recto tramite peruenitur. At quoniam non solum in sacrilegijs parricidijsque, uerumetiam in caeteris sceleribus pro alijs culparum gradibus, alij quoque poenarum gradus, & à legumlatore describendi, & à iudice sunt censendi, commodissimam ad gradus eiusmodi discernendos distinctionem adducit in medium. Habitus quidem omnis aut uirtutis est, aut uitij. Si uirtutis, omnino uoluntarius est: quoniam consilio libero & expedita electione & proprijs animi actionibus est acquisitus. Sin uero uitij habitus est, inuolūtarius omnino censetur. Quia ita morbus est animi, sicut humorum intemperantia morbus est corporis. Nemo uero morbum dixerit uoluntarium: quamuis nōnulla, quae praeter opinionem inferunt morbum, possit quodammodo uoluntaria dicere. Praeterea eiusmodi habitus ex impedito consilio, distractaque electione, & passionibus potius, quàm actionibus inolescit. Ex his conficitur Platonicum illud saepissime decantatum, Vitiorum habitus inuoluntarios esse, neminemque fieri sponte malum. quemadmodum & nemo fit sponte aegrotus & deformis & inops. Post hanc habituum distinctionem sequitur distinctio actionum. Quae quidem aut ad uirtutis, aut ad uitij habitum gignendum proprie uergunt. Si ad uirtutis, ita uoluntariae sunt, ut dictus est habitus uoluntarius. Sin uero ad uitij, partim quidem uoluntariae dicuntur, propterea quòd & animo quodammodo consentiente fiunt, & poterant non fieri antequam fierent: partim uero inuoluntarię, tum quia ad detrimentum, deformitatem, morbum clàm deducunt: haec autem uellet nemo: tum quia ex quadam finis exitusque ignoratione consurgunt. Quatenus uero per ignorantiam fiunt, eatenus praeter ipsam rationis uoluntatem fieri iudicantur. Distinguit rursus hoc pacto. Actiones humanae quantum ad legem iudiciorumque materiam attinet, in quinque capita rediguntur. Aut enim ex affectibus concupiscentiae pullulant, aut ex impetu irascibilis naturae prorumpunt: uel simplici quadam ueniunt ignorantia, per quam quis res ipsas ignorat, quamuis se ignorare nō nesciat: uel ignorantia duplici fiunt, per quam quis & res ipsas nescit, & ignorantiam suā simul ignorat, uidelicet scire se putans: uel tandem ex rationali quadam opinione proueniunt: opinione inquam de iustis atque iniustis rationi legibusque credēdi. Post distinctionē eiusmodi distinguit & iudicij regulas, per quas aliter animaduertatur in eos qui concupiscentia, aliter in eos qui ira peccant: atque in his discernatur, utrum consulto, an inconsulto deliquerint. Praeterea utrum ui palàmque, an potius clàm atque fraude. Deinde nunquid per ignorantiam sit erratum, siue per simplicem, siue per duplicem ignorantiam. Vbi uero de homicidiorum iudicijs agēs priscum adducit mysterium de interfectis interfectores ulciscentibus: attende ex Platonis sententia, perturbationes ad sensibilia pertinētes posse in anima seiuncta ab hoc corpore remanere. Siquidem ex eiusdem sententia remanet & prima quaedam sentiendi natura substantialis origo sensuum reliquorum, per quam anima & in hoc corpore in haec instrumēta uires explicat sentiendi, & discedens ab hoc eas quodammodo replicat in seipsam, siue, ut magis Platonice loquar, exercet in aëreo corpore. Quo inuoluta & hoc ingreditur & ex hoc egreditur. De his Platonici ita distinguunt, ut anima in corpore hoc crassiore ad breue habitet: in aëreo uero multa per secula: in coelesti per omnia. Quorsum haec? Ne mireris perturbationes in defuncti anima superesse, si harum rerū sensus memoriaque supersunt. Probabile uero esse putabant antiqui theologi, animas hominum repente interfectorum, utpote inexpiatas, perturbationibus agitari: quin & hostes exagitare, id uidelicet non humana tantum indignatione efficiente, sed diuina etiam nemesi ac daemone prouidēte. Superesse uero ex antiquorum opinione in anima sensum perturbationemque ultricem, eamq; aëreo uti corpore, Platonicus noster Maro testis occurrit. Quid enim sibi uult, Et nunc magna mei sub terras ibit imago? Platonice admodum imaginem rationalis animae nominat primam ipsam sentiendi naturam,

turam. Sed cur magnam? Quia & fons est sensuũ reliquorum communisque sensus, & magno post hoc corpus utitur corpore, scilicet aëreo: quod quidem & huic insinuatum quodammodo fit angustum: hoc exutum, explicatur in amplum, elementi aërei exigente natura. Præterea, Omnibus umbra locis adero, dabis improbe pœnas. inter imaginem distinguit & umbram. & imaginem quidem animæ esse uult sensum in aëreo corpore. Ipsum uero corpus aëreum, esse animæ umbrã. Sed terrestre corpus cæcum nominat carcerem. Quod autem in iudicijs de homicidio, præsertim de parricidio dicit, de regressione animæ humanæ in corpora rursus humana, in quibus sępe det pœnas, pares omnino culpis in superiori uita cõceptis, uetus magorum Aegyptiorumque sacerdotum sententia est. Nullum enim conuenientius humanorum delictorum esse purgatorium iudicabant, quàm in corporibus humanis eadem animas quandoque pati quæ fecerint. Qua quidem ratione Plotinus Aegyptius in libris de Prouidentia utitur ad soluenda dubia aduersus prouidẽtiam iustitiamque diuinam quotidie insurgentia. Inquit enim, quæ à diuina prouidentia in præsenti uita non rependuntur, in altera & quidem humana pari prorsus ratione rependi. Rependi insuper & in brutis: in quibus sæpe anima quodam hominis, fiat anima bruti. Sed in ultima hac sententia solus extitisse uidetur. Cæteris enim Platonicis displicet, animam hominis propriam, aliquãdo fieri bruti propriam. Consentiunt tamen uicissim in homines alios transmigrare. quod quidem etsi Plato nõ habet certum, habet tamen ualde probabile. Quod uero migret in bestias, sæpe quidem recenset, sed dedita opera adeo præter solitam grauitatem ridicule narrat, ut plane demonstret negandam quidem esse rem ipsam: allegoriam uero quærendam, scilicet ut transire in brutum duobus modis accipias. Primo quidem in affectum, imaginationem, habitumque bruto conuenientem. Deinde in habitationem consuetudinemque inter feras ad tempus supplicij gratia. consuetudinem namque affectionemque brutam, esse pœnam duntaxat antiqui putant: regressum uero in hominem, ubi paria & similia subeantur, non solum supplicium esse, sed purgatorium. Post hæc in mentionem de legis necessitate incidens oportune, asserit necessariam humano generi esse legem. Nam absque legibus nihilo ab atrocissimis feris discrepaturum. Huiusque causam afferens, nullius hominis ingenium ita natura institutum inquit, ut omnia quæ ad publicum bonum necessario cognoscenda sunt, cognoscat sufficienter: ac si forte nouit, ut optimum id quod nouit agere, possit semper & uelit. Quod si diuina quadam gratia mens quædam inter homines surgeret, quę publicum omnino bonum cognosceret, ad idq; generose ac semper intenderet, nullis uel huic, uel patriæ suæ eo tempore legibus opus fore. Mentem namque ueram ac liberam omni lege præstantiorem esse, atque ipso iure cunctis dominaturam. At quoniam id nullius ingenio est tributum, concludit necessario sub legibus esse uiuendum. Ait quoq; studium quidem proprij boni ciuitatem penitus dissipare: studium uero publici boni connectere. Item pestem in ea ciuitate dominari perniciosam, ubi iudicium à magistratibus, uel mutuum agitur, uel clamosum. Atque ubi familiarem dæmonem inquit multis sæpe malis obsistere, si dæmonis horres nomen, uel concedente Platone angelum nominato. Ac memento nostrum dæmonem geniumque, non solum, ut quidam putant, nostrum intellectum esse, sed numen. Præcipit mox seniores paterna reuerentia adeo coli, ut etiam ab his uerberatus succensere non debeas: sed patienter ferre. Sed natales quos hic cõmemorat deos, non ascendentia signa, signorumque dominos planetas astronomico more debemus accipere: sed ideã generis humani principium, dæmonemque nostræ uitæ custodem. Denique monet timendam esse superorum indignationem, & inferorum punitionem. Monet mortem non esse supplicium ultimum, sed ultra hanc esse supplicia inferorum, eaque uerissime omnino narrari.

IVDICIA uero si post hæc superioribus actionibus conuenientia reddãtur, naturalis utique ferendarum legum ordo seruabitur. Sed de iudicijs quidem agriculturæ, similibusq; dictum est: de maximis uero iudicijs & iudicibus sigillatim nondum diximus, de his ergo deinceps dicemus. CLIN. Probe. ATHEN. Turpe quodam modo uideri potest, leges de huiusmodi rebus, quales tractabimus, illi ciuitati tribuere, quam dici mus recte se omnino ad uirtutis possessionem habiturã. Nam cui absurdum non uideatur, si quis in ciuitate instituta putet hominem nequissimum sicut in alijs nasciturum: adeo ut opus sit legum minis hũc præuenire, ne talis fiat, neue tale committatur, & commissa positis legibus puniantur: quasi possint in hac quoque republica flagitiosissimi homines reperiri? Verum quoniã non ut prisci legumlatores agimus, qui cum deorũ filij essent, heroibus, qui & ipsi è dijs nati dicũtur, leges ferebãt: sed homines hominibus ista sancimus, uereri par est, ne quis ciuium ita natura indomitus & inexorabilis nobis gignatur, ut quasi legumina fulminis tactu prædura, igni legum etiam fortissimarum decoqui nequeat. Quamobrem siquis forte sacrilegium committere audeat, legem de hoc feremus, quamuis onerosam nobis atque molestam. Enimuero educatum recte ciuem, nec uolumus, nec ualde timemus tam graui morbo laboraturum. Sed serui istorum forsan & peregrini, peregrinorumque serui, huiusmodi multa aggredientur. Quorum gratia maxime, & quia uniuersa natura hominum imbecillis est, tam de sacrilegio, quàm de alijs, quæ aut uix, aut nullo modo sanari possunt, leges conscribam. Sed procemia primum secundum ordinem in superioribus institutum, his omnibus, quàm breuissime præponenda. Ad eum igitur qui nefaria cupiditate, & die tractus, & nocte excitus templa, ut furetur, petit, hæc aliquis instructionis, & monitionis gratia diceret. O mirabilis uir, non humanum te malum, neque diuinum ad sacrilegia uertit: sed exitialis quidam asilus, à priscis atque inexpiatis flagitijs innatus hominibus circũagitans, quem cunctis uiribus effugere debes. Quomodo autem effugies, audi. Cum talis oboritur in animo cogitatio, confuge ad expiationes obsecro. Confuge ad liberatorum deorum sacrificia supplex. Confuge ad bonorum uirorum consuetudines, ubi partim audias, partim tu quoque dicas iusta honestáque ab omnibus esse colenda. Malorum uero consuetudines apprime fugias. Quæ si feceris, cessaueritque morbus, bene tecum actum erit. Aliter autem mori satius fore arbitratus, desine uiuere. Cum illis hæc exordia cecinerimus, quorum in animos incidit impia quædam & ciuitati pestifera cogitatio, quicunque ex his paruerint, eos à lege liberos dimittemus: sed hominibus procemio non persuasis, ferentes post hæc legem, altius intonabimus. Qui deprehensus in sacrilegio fuerit, si seruus peregrinusue erit, in facie ac manibus, calamitate ipsius literis inusta, uerberatus prout iudicibus uidebitur, nudus extra fines pellatur. Forte enim supplicio continentior factus, euadet denique melior. Nullum quippe supplicium, lege factum, ad malum tendit. Sed duorum alterum fere semper solet efficere. Nam aut melior, aut certe minus prauus, qui pœnas dedit, fieri solet. Si uero ciuis quispiam aliquid tale in deos, aut in parentes, aut in patriam perpetrare, & ad maximam iniuriam induxisse animum deprehendatur: hunc iudex, quia ex puero bene doctus educatúsque à maximo scelere non abstinuit, sanari non posse existimet. Pœna huic mors malorum minimum. Vituperatus autem, ut exemplo alios iuuet, extra fines perdatur. Filijs uero eius, & generi uniuerso si mores paternos fugerint, quia nati ex malo fortiter uirtutem secuti sunt, honor exhibeatur & laus. Nullius autem istorum pecuniæ in fiscum redigantur, in republica

Vide Chiliades.

a. vituperatus, ut alijs exemplo sit, extra fines p[er]dat[ur]. in ea
b. filijs vituperati, qui mores paternos fugerint, honor exhibeat[ur], quia nati ex malo forti[ter] virtutem sequunt[ur].

In ea qua sortes easdem semper & æquales permanere oportet. Sed quando quis ea patrauit quæ pecuniarum mulcta luenda sunt, quod supra sortem possidetur, id impendatur, sors integra maneat. Cuius rei exactam ueritatem à descripto censu legum custodes semper iudicibus deferāt: nequis unquam propter indigentiam pecuniarum sua sorte priuetur. Quòd si quis maiore dignus damno uideatur, nec fideiussione liberalitateq́ amicorum liberetur, manifestis diuturnisq́ uinculis & cæteris opprobrijs puniatur. Peccatum nullum impunitum sit, neque profugus ullus, & impunis habeat: sed aut morte plectatur, aut uinculis, aut uerberibus, aut ignobiliter sedendo standoq́ in sacris ad extremitates regionis productus, aut pecunijs, ea ratione quā diximus, mulctatus, pœnas luat. Iudices autem capitalis criminis legū custodes sint: & optimi quiq́ ex eorum numero electi, qui anno proxime præterito functi magistratibus fuerint. Quo autem modo accusationes citationesq́ & similia fieri debeāt: posteriores legum latores determinent. Suffragiorum autem sententiæq́ modum, nostri officij est lege perscribere. Manifeste igitur ista ferantur. Sed ante hæc coram accusante defendenteq́ quàm proxime seruata ipsorum dignitate iudices sedeāt. Vbi ciues qui otio abundant, omnes adsint, taliaq́ iudicia diligenter audiant. In quibus cum prima oratio ab accusatore fuerit habita, defensor alteram dicat. Deinde senior de iudicibus, quæ dicta sunt, omni adhibita diligentia sufficienter examinet: post eum cæteri omnes considerent, quodcunq́ ab aduersarijs dictum uel non dictum perquirendum singuli putant: qui autem nihil discusione sua dignum censet, alteri examinationem ipsam relinquat. At tandem in Vestæ sacrario scripta quæ tunc conclusa fuerunt, insertis omnium iudicum signis, deponātur. Postridie rursus eodem in loco cōgregati eodē modo examinent, iudicentq́: & signis appositis, omnibus quæ dicta fuerint, deponant. Cúmque hoc similiter tertio fecerint, signis testibusq́ sufficienter assumptis, sacrum singuli ferentes suffragium iurejurando per Vestam uere iusteq́ pro uiribus se iudicaturos affirment: atque ita huic iudicio finem imponant. Post peccata in deos commissa, de his dicatur quæ in reipublicæ perniciem committuntur. Qui principatum ad hominis arbitriū redigit, eiq́ leges subigit: atque ita ciuitatē subijcit factionibus, & ui adhibita contra leges seditionibus eam replet: hic uniuersæ ciuitati hostis est maximus omnium iudicandus. Secundus ille hostis est, qui quamuis particeps huius sceleris non sit, tamen cum amplissimis fungatur in ea republica magistratibus, eas coniurationes non animaduertit, & si animaduertit, timiditate quadam patriæ non succurrit. Quare unusquisque uir, qui modo alicuius precij ciuis fore studet, hæc iudicibus referat, eumq́ in iudicium trahat, qui patriæ insidiatus ui ad iniquam gubernationem uertere illam conatur. Iudices autem huius sceleris sint, qui & sacrilegij, totumq́ iudicium similiter peragatur: & suffragia quæ multitudine uincunt, morte condemnent. Et ut breuiter dicam, peccata patris non luant filij, nisi pater, auus, ac proauus deinceps capitis rei sint. hos autem cum bonis suis, sorte semper excepta, in antiquam ciuitas patriam mittat. Et de filijs ciuium, quibus plures quàm unus sunt, nō pauciores quàm decem annos nati, eos sorte deligant, quos patres, aut aui paterni materniue nominauerint, nominaq́ ipsorum Delphos mittant, & qui oraculo Apollinis approbabitur, huic feliciore fortuna sors & domus destituta reddatur. CLIN. Recte id quidem. ATH. Communis præterea tertia lex de iudicibus iudicijq́ modo, aduersus eos qui proditionis accusati sunt. Et de mansione filiorum atque nepotum siue exitu è patria una lex aduersus tres similiter sit, proditorem, sacrilegum, & uiolentum legum ciuilium euersorem. De furto autem, siue magnum quid, seu paruum quis furatus sit, una lex pœnaq́ similis omnibus sit. Damnatus enim quispiam furti, si ultra sortem bona sua sufficiunt, duplum reddat: aliter uinciatur, donec aut illi persuaserit cui debet, aut reddiderit. Quod si publicum furtum fuerit, tum demum à carcere liberetur, cum ciuitati persuaserit, uel duplum reddiderit. CLIN. Quonam modo dicimus hospes nihil differre siue magnum seu paruum sit furtum, siue à sacro loco, seu non sacro sublatum sit, seu quomodocunque aliter id fiat? Quippe cum multis modis committi furtum posit, sceleris uarietatem dissimilitudinemq́ conijcere legislator debet, nec similibus pœnis quæ similia non sunt, punire. ATHEN. Opportune ò Clinia impetu currentem me retraxisti, & in memoriam quę olim quandoque cogitaueram redegisti, ad hunc usq́ diem leges nullo modo recte constitutas fuisse, ut nobis præsentia considerātibus succurrit dicere. CLIN. Quomodo rursus id dicimus? ATHEN. Congrua profecto imagine usi sumus, quando omnes qui hactenus leges recipiunt, seruis illis contulimus, qui ab alijs seruis curarentur. Illud certe ignorare non decet, quòd si medicus quispiam eorum qui usu quodam absque ratione medentur, liberum medicum philosophiæq́ studiosum ægrotanti libero colloquentem audiat, dum morbi initia rationibus indagat, & de natura corporum diligentius disserit, ridebit protinus: & aduersus illum ea dicet quæ hac in re plurimis medicorū in promptu semper esse solent. Non mederis, inquiet, ægrotanti ò fatue: sed quasi doctrina non sanitate indigeat, doces. An non recte sic loqui uidebitur? Nónne & nobis merito idem obijciet? quod quicunque de legibus ut modo nos, disserit, non leges condit, sed ciues erudit? CLIN. Fortasse. ATHEN. Sed feliciter in præsentia nobis cōtingit. CLIN. Quidnam? ATHEN. Quod nihil ad ferendas leges nos urget: sed ipsi sponte hac consideratione suscepta, de omni reipublicæ disciplina, quid optimum atq́ necessarium sit, quomodoq́ id peragatur, perspicere nitimur. Cum ergo liceat si uolumus quid optimum sit, aut quid maxime necessarium in legibus considerare, utrum nobis uidetur, tractandum in præsentia eligamus. CLIN. Ridicula hæc hospes optio est: manifesteq́ nos illis similes facit, qui necessitate ingenti leges ferre ita in præsentia compelluntur, ut in crastinum licere non uideatur. Nobis autem dei auxilio, quemadmodum illis qui ex lapidibus uel ex alia quauis materia aliquid construunt, licet fusim ea colligere, ex quibus futura commoda operi absq́ ulla festinatione deligētur. Quasi ergo ædificatores minime festinantes, alia modo fundemus, alia hinc ad ædificandum sumamus: adeò ut in ferendis legibus, alia quasi modo ponantur, alia uero quasi iam positis apponantur. ATH. Sic utique secundum naturam magis ò Clinia compendiaria nobis fiet legum conspectio. Sed illud

per deos de legum latoribus consideremus. CLIN. Quidnam? ATHEN. Multorum scripta sermonesq; in ciuitatibus extant. sunt autem & legislatoris scripta & sermones. CLIN. Quid ni? ATHEN. Vtrum igitur poëtarum cæterorumq; scriptorum operibus de ratione uiuendi compositis animum applicabimus: legum uero latorum, nequaquam? an his maxime omnium? CLIN. Istis omnino. ATHEN. Legislatorem ergo scribentium solum oportet de honesto, bono, iustoq; consulere, docereq; qualia hæc sint, & quomodo his agenda, qui felices futuri sunt. Turpe enim est, cum Homerus, Tyrtæus, cæteriq; poëtæ probe de uita studijsq; hominum scripserint: turpe inquam Lycurgo atq; Soloni, cæterisq; legum latoribus minus id facere. Rectum igitur ipsum præ cæteris omnibus scriptis leges mirifice præ se ferre debent: cæterorum uero scripta probari, si legibus consentanea sunt: sin dissona, derideri. Sic igitur leges ciuitatibus conscribantur, ut patris matrisq; personam lator legum penitus gerat: scriptaq; charitatis prudentiæq; uirtutem habeant potius, quàm domini tyrannique imperium minitantis tantum & describentis, rationem uero nullam penitus assignãtis. Consideremus igitur an hac uia nobis progrediendum sit, siue possimus, siue non. Sed accingamur iam: & pro uiribus hac uia procedentes, etiam si pati quicquam necesse sit, toleremus. quod utinam felix sit: eritq; profecto, si deus uoluerit. CLIN. Recte locutus es: quare sic faciamus. ATHEN. Considerandum est ergo primum, ut cœpimus, diligenter de sacrilegio, de furto, de cæteris omnibus iniurijs, nec grauiter ferẽdum, si in ea ipsa legũ descriptione, aliam iam posuimus, de alijs disceptamus. Non enim legum latores iam sumus, sed efficimur modo, & cito fortassis erimus. Verum si de his quæ proposui, ita ut dixi, disserendum uidetur, edisseramus. CLIN. Sic omnino. ATHEN. De honestis igitur iustisq; rebus omnibus, inspicere id conemur, quo nos, qui cæteros si nõ possumus, certe cupimus præcellere, nobis ipsis conuenimus, & quo discrepamus, quo item alij à seipsis. CLIN. Quas quæso inter nos differẽtias dicis? ATHEN. Conabor exponere. De iustitia omnino iustisq; hominibus & rebus & actionibus omnes quodammodo consentimus: quòd uidelicet omnia hæc honesta pulchraq; sint: ita ut si quis iustos homines etiam si corpore deformes sint, secundum ipsum iustitiæ habitum pulcherrimos asserat, nemo sit iudicium illius reprobaturus. CLIN. Nemo ferè qui ita loquatur perperam loqui uidebitur. ATHEN. Recte igitur. CLIN. Fortè. ATHEN. Sed uideamus age, si omnia quæ iuste fiunt, honesta pulchraq; sunt. Omnium uero passiones nobis sunt fermè actionibus similes. CLIN. Quid hoc? ATHEN. Actio utique quæcunque iusta est, quatenus iustitiæ, eatenus & honesti est particeps. CLIN. Cur non? ATHEN. Quare passio quoque iusta, si æqui, honesti, atque iustitiæ particeps esse dicatur, haud dissona nobis erit oratio. CLIN. Vera loqueris. ATH. Si autẽ passionem aliquam iustam quidem esse affirmabimus, honestam uero negabimus, iustum & honestum inter se dissonabunt. Iusta enim turpissima esse dicentur. CLIN. Quomodo id dixisti? ATHEN. Nihil difficile cognitu. leges enim quæ prius nobis positæ sunt, cõtraria penitus præcipere his uerbis uidebuntur. CLIN. Quo pacto? ATH. Sacrilegum censebamus iuste moriturum, legum quoque bene positarum hostem similiter. Cumq; multas huiusmodi leges scripturi essemus, retraximus nos considerantes has passiones tam multitudine quàm magnitudine infinitas esse: iustissimas quidem omniũ passionum, sed turpissimas quoque omnium. Nónne sic honesta iustaq; modo quasi eadem, modo quasi contraria, uidebuntur? CLI. Ita uidetur. ATHEN. Multi igitur dissone sic honesta iustaq; quasi discrepantia, nuncupant. CLIN. Ita prorsus apparet. ATHE. Sed rursus uideamus ô Clinia, quomodo nos de his consentimus. CLI. Quem dicis consensum? ATHEN. In superioribus manifeste mihi dictum arbitror. CLIN. Quo pacto? ATHEN. Quòd si suprà dictum non est, nunc saltem me dicere existimate. CLIN. Quidnã? ATHEN. Malos omnes omnino non sponte malos esse. quod si ita est, illud quoque sequi necesse est. CLIN. Quid? ATHEN. Iniustum esse malum, & malũ non sponte huiusmodi esse. non sponte uero fieri, quod uoluntarium est, nulla unquam ratione potest. Qui igitur iustitiam inuoluntariam putat, iniuste agentem hominem iniuste agere non sponte putabit. Mihi quoque mecum modo conueniendum est, cum omnes non sponte iniuriari fatear: quamuis possit quispiam ambitionis contentionisue causa illud nobis obijcere: iniustos quidẽ non sponte iniustos esse, multos tamen illorũ sponte iniuriari. Mea quippe sententia non hæc, sed illa est. Quomodo ergo uerbis meis ipse conueniam, si me ita ô Clinia & Megille interrogabitis? Si ita hæc se habẽt hospes, quid nobis de Magnesiensium ciuitate consulis? Daréne leges ipsis, an non? Ego uero dare leges consulam. Tum uos ita: Distingues igitur ipsis sponte, atque item non sponte factas iniurias: & illarum maiores, harũ uero minores mulctas conscribes? An omnium pares, cum nullæ penitus iniuriæ sponte fiant? CLIN. Recte tu hospes. Sed his quæ modo dicta sunt, ad quid utemur? ATHEN. Probe interrogasti. Vtemur enim in primis ad illud. CLIN. Ad quidnam? ATHEN. Memoria repetamus probe in superioribus nos dixisse, multam magnamq; de re iusta turbationẽ inter nos esse atque dissensionem. Quod resumentes, nos ipsos interrogemus, deceátne cum differentiam horum nequaquam declarauerimus: quæ in qualibet ciuitate ab omnibus priscis legumlatoribus quasi duæ iniuriarum species positæ sunt, sponte scilicet & non sponte factæ, atque ita uarie puniuntur: opinionem hanc nostram quasi diuinitus dicta sit, in medium inducere: nec eam ulla ratione quomodo recte se habet confirmare? Minime uero sic decet. Verum necesse est antequam leges ponamus, quemadmodum hæc duo sint, & quam differentiam habeant, significare: ut quando supplicium utriq; imponimus, quisque intelligat, iudicareq; ualeat quodammodo, conuenientérne an contrà impositum fuerit. CLIN. Recte nobis loqui uideris hospes. Oportet enim alterum de duobus nos facere: uel nõ dicere, nullas iniurias sponte fieri: uel antequam ad alia pergamus, quomodo recte dicatur, exponere. ATHEN. Horum ego alterũ minime patiar, ut uidelicet quod ita esse existimo, negẽ. Nec officij mei id esset, neq; piũ. Quomodo autẽ hæc, si in eo quod est sponte fieri, & non sponte minime differant, duo sint, & quo alio differant, quodammodo aperire conemur? CLIN. Non aliter certe hospes ista

nos

nos intelligere possumus. ATHEN. Ita fiet. Age igitur, nónne multa inter ciues in commutatione consuetudineq; damna & incommoda fiũt, in quibus uoluntariũ & inuolũtarium abundare uidentur? CLIN. Quid ni? ATHEN. Nemo uero nõ incommoda nocumẽtaq; iniurias putet, duplicem quoque in ipsis esse iniuriam arbitretur, non sponte alteram, alteram sponte commissam. Damna enim omnium non sponte facta, nec numero, nec magnitudine, minora illis sunt, quæ sponte fiunt. Sed cõsiderate quæso utrum deinceps ueri aliquid afferam, an penitus nihil. Num enim ô Clinia & Megille, si quis cuiquam nocet nolens, dicam iniuriari nolentem? aut propterea quasi iniuriam nõ sponte factam in legibus istud ponam? immo nullam id damnum iniuriam dicam, siue maius siue minus sit. Sæpe etiam eum, qui utilitatem minus recte contulit, iniuriari dicimus, si hæc minime superat. Nam ferme ô amici, nec siquis cõferat, nec si contrà quicquam auferat, par est ut iustus aut iniustus ita simpliciter appelletur. Non igitur id, sed si probis moribus iustoq; modo prosit alicui, uel obsit, an contrà, hoc est legũlatori cõsiderandum: & ad hæc duo illi respiciendum, ad iniuriam dico & nocumentũ: ita ut ad indemnem integrumq; statũ pro uiribus quæq; perducat, amissum restituatur, quod decidit, rursus consurgat, occisum uulneratumq; reparetur: semperq; conãdum ut discordiæ nocumentis suscitatæ, per leges in amicitiã redigantur. CLIN. Probe ista dicuntur. ATHEN. Iniusta itaq; damna emolumentaq;, si quid fortè ex iniuria sequatur lucri, quasi morbos animi, si sanabilia sunt, curare oportet. Cura uero iniustitiæ illuc feratur. CLIN. Quónam. ATHEN. Vt quisquis iniurias seu magnas siue paruas commisit, per doctrinã corrigatur à lege, cogaturq; omnino, ut uel nunquam amplius tale quid audeat sponte cõmittere, uel rarius admodum, pœnæ impositione deterritus. Profecto legũ optimarum officium esse dicimus, ita animos hominum instituere, ut oderint iniustitiam: iusti uero naturam uel diligant, uel saltem non oderint: siue operibus seu uerbis legislator id assequatur, seu uoluptate siue dolore, uel honore uel infamia, aut pecunia mulctando aut donis, aut alio quouis modo id faciat. Quos uero insanabiles legislator esse senserit, ultimo supplicio hos afficiet, non ignorãs satius fore his qui insanabiles sunt, mori quàm uiuere, ac si uita priuantur, dupliciter prodesse cæteris. Nã horũ exẽplo à peccato cæteri deterrẽtur, & improbis hominibus ciuitas ipsa mũdatur. Hac de causa insanabiles homines morte legis cõditor plectet, alia minime. CLI. Moderate admodũ hæc abs te dicta uidentur. sed iterũ iniuriæ dãniq; differentiã, & quomodo sponte fiant, clarius te dicentem libenter audiremus. ATHEN. Et facere conabor, & dicere, ut iubetis. Constat sanè, quod de anima inter uos dissentientes hoc sæpe dicitis, & auditis, unum in ea affectum siue partem natura inesse, quam iracundiam dicimus, contentiosam atq; difficilem, quæ inconsiderata ui multa euertit. CLIN. Proculdubio. ATH. Voluptatem autem non eandem cum ira dicimus, sed ex contraria potentia dominantem: quæ persuasione simul & uiolẽta quadam deceptione compellit, ut quicquid ipsa uelit, hoc peragas. CLIN. Et maxime quidem. ATHEN. Tertiam delinquendi causam quisquis ignorantiam posuerit, non errabit. Sed qui hanc bipertito distinxerit, legumlator melior erit: alteram quippe simplicem is ponet, alteram duplicem. & simplicem quidem leuium peccatorum causam arbitrabitur: duplicem uero uocabit, quando non ignoratione solum quispiam detinetur, sed etiam sapientiæ opinione inflatus, quæ omnino ignoret, ea scire se prorsus existimat. Hanc si uires roburq; consecuta fuerit, ingentium turpissimorumq; scelerum causam esse censebit: sin autem imbecillitate prematur, peccata & puerorũ & seniorum inde profecta, peccata quidem esse putabit, & illis tanquam peccantibus leges præscribet, sed mitissimas omnium, plurimaq; uenia & indulgentia plenas. CLIN. æquum id est. ATHEN. De uoluptate atque ira cõsentimus ferme omnes, alios quidem homines illas uincere, alios uinci. Atq; ita est omnino. CLIN. Ita prorsus. ATHEN. Ignorantiã uero alios superare, & ab alijs superari, nũquam audiuimus. CLIN. Vera narras. ATH. Singula hæc ad se rapere hominem dicimus, sæpe simul ad contraria tractum. CLIN. Immo sæpissime. ATH. Nunc iam tibi quid iustum, quidue iniustum dico, clare absque ulla ambiguitate exponam. Iræ nanq; atque timoris, uoluptatis & doloris, inuidiæq; cupiditatis tyrannidem in animo, siue noceat, siue nõ, omnino iniustitiam nomino. Sed opinionem optimi, qua uidelicet ratione ciuitas, uel priuati aliqui putabunt, si animo dominata omnem uirum exornet, etiam siquid minus recte illi successerit, iustitiã nomino: & quicquid inde gestum est, iustum appello: atq; eos qui huiusmodi principatui libenter parẽt, optime uiuere duco. Illiusmodi uero damnũ iniuriam non sponte commissam plurimi opinantur. Nos autem de uocabulis non cõtendimus. Verum quoniam tres peccatorum species dictæ sunt, memoria hæ primo diligentius repetendæ. Doloris quidem quem iram timoremq; uocamus, unam speciem arbitramur. CLIN. Prorsus. ATHEN. Voluptatis rursus cupiditatumq; alteram. Spei autem ac de optimo ueræ opinionis appetitionem desideriumq;, speciem tertiam. Quibus rursus bipertito diuisis, species quinque conficiuntur: quibus leges inter se differentes speciebus quinq; in duobus generibus sunt ponendæ. CLI. Quæ sunt ista genera? ATH. Alterũ quod ui & aperte cõmittitur: alterũ quod clàm & cũ deceptione in tenebris. At non nunquã utroq; agitur. Quod si iure tractabitur, asperrimis legibus coërcebitur. CLI. Aequũ est. ATH. Sed redeamus illuc iã, unde huc digressi sumus: terminãdisq; legibus incumbamus. Erat autem nobis propositũ de sacrilegis, de proditoribus, de his qui mutando rẽpublicã leges corrũpunt. Horũ aliquid quis fortè cõmittet, propter insaniã, uel morbo, uel senio pressus, uel in ætate puerili cõstitutus, ita ut ab istis nihilo differat. Ac si tale quippiã electis iudicibus fecisse declarabitur, ipsoq; aut defensione referẽte sic affectus iudicabitur cõmisisse, damnum quod intulit simplex omnino restituat: cætera sibi remittantur, nisi homine interfecto, mũdus adhuc à cæde nõ sit. Sic enim aliò profectus, annũ peregrinetur. Et si prius quàm constitutũ à lege tẽpus præterierit, reuersus fuerit, aut etiã intra fines deprẽhendatur, in publico carcere biẽnio à legũ custodibus detineatur, posthac liber à uinculis esto. Sed ut incepimus, de unaquaq; specie cædis leges absolutius cõscribamus. Et primo quidẽ de ui & nõ spõte factis dicamus. Si quis in certamine publicisq; gymnasijs non sponte, siue cõfestim, siue postea ex uulneribus secuta mors sit,

Vi non spõte.

sit, amicũ hominẽ interfecerit, uel in bello similiter, uel in exercitatione bellica magistratibus instituta, siue nudis corporibus, seu ad imitationẽ ueri belli armatis, secundũ legẽ à Delphico Apolline latã mũdus sit. Omnes autẽ medici qui curantes non sponte occiderint, mũdi sint. Quòd si manu sua quispiã nõ sponte, siue nudo corpore, siue instrumẽto, uelo, uel cibo potúue, ignis frigorisue & fluctus adiectione, aut priuatione spiritus, siue id suo corpore, siue per alia quædã faciat, aliquẽ interfecerit, omnino ut manu propria interfector existimetur; atq; ita ut dicam plectatur. Si alienũ seruũ interemerit, suumq; putauerit: domino damnũ restituat uel duplũ precij reddat. Quanti uero precij fuerit seruus, à iudicibus statuatur. Purgationibus uero pluribus maioribusq; utatur quàm qui certando aliquẽ interfecerũt. Quarum idonei sunt interpretes, hi quos dei cõprobauit oraculũ. Sin uero seruũ suum, purgatus secundũ legem, sit absolutus. At si liberũ quis nõ sponte hominem interfecerit, ijsdẽ purgationibus utatur, quibus qui seruũ peremit. Et priscum mysteriũ non contemnat. Fertur enim interfectũ ui hominẽ qui libere uixit, interfectori proximo statim post mortẽ tempore irasci, ac propter uiolentam mortẽ, terrore turbationeq; plenũ, maxime si uiderit interfectorẽ inter suos more solito uiuere, interfectorẽ ipsũ eiusq; actiones, uim ad hoc suppeditante memoria, cũctis uiribus terrere, atq; turbare. Quare opus est ut homicida interfecti hominis gratia anno integro exul à patria, omniq; ea regiõe procul uitã ducat. Sin uero qui interijt peregrinus fuerit, à patria quoq; peregrini annuo tẽpore homicida pellatur. Huic legi si obtẽperauerit, genere proximus interẽpto, qui utrũ paruerit attendet, illi ueniã præstet, qui etiã pace ipsi reconciliatus & æquus omnino erit. Sin uero non obediuerit, sed cũ immũdus sit, templa deorũ petere sacrificareq; audeat, uel statuto tẽpore uniuerso non peregrinabitur, genere proximus interẽpto id iudicibus deferat, eũq; de cæde accuset, & dupla omnia sumat ab eo supplicia. Quòd si proximus ille neglexerit, quasi scelere in ipsum reuoluto, ipso uidelicet interẽpto passionem in illum cõuertente, à quolibet uolente accusetur, & quinq; annos patria carere cogatur. Si peregrinus nõ sponte peregrinũ in ciuitate occiderit, eadẽ lege à uolẽte quocunq; id iudicibus deferatur, & similiter iudicetur. Sin uero incola id fecerit, anno exulet uno. Quòd si peregrinus omnino peregrinũ, siue incolam siue ciuẽ necauerit, ultra purgationem tota etiã à regione in qua leges huiusmodi dominãtur, per omnẽ exulet uitam. Ac si contra leges redierit, morte à legũ custodibus puniatur: & bona siqua possideat, proximo interfecti tradantur. Quòd si nõ sponte quispiã in eam regionẽ delatus fuerit: tempestatis quidẽ ui & fluctu maris depulsus, nauigãdi oportunitatẽ pedibus mare tangẽs expectet: ui autẽ per terrã ab aliquibus adductus, à magistratu cui primo res delata fuerit, soluẽdus est, & intactus in exiliũ retrudẽdus. Siquis uero manu sua liberũ hominẽ ira concitus interfecerit, bipertito iram primo oportet distinguere. per irã enim facit & qui subito absq; uoluntate interimendi uerberibus, uel quouis modo interfecit, ita ut confestim post impetũ pœnitentia sequatur: & qui cõtumelia uel iniuria lacessiti, ideóque in uindictæ cupiditate perseuerãtes, postea uolentes interfecerũt: nec pœnitet ea fecisse. Duplicem igitur cædem ponere placet, utrãq; ira factã. Quas inter uolũtarias & inuoluntarias actiones medias iure posuerim. Neutra enim uoluntaria reuera uel inuoluntaria est, sed altera alterius est imago. Nam ille quidẽ qui irã seruat, nec repente, sed cũ insidijs se postea uindicat, homicidæ uoluntarij est persimilis, & qui non seruat, sed primo iræ impetu fertur, & absq; præmeditatione interficit, inuolũtarij homicidæ similis iudicatur. Nõ tamen omnino inuoluntarius est, sed inuoluntarij habere similitudinem dicitur. Quocirca per iram cõmissæ cædes, difficile determinantur: utrũ uoluntariæ an contrà, ponendæ sint. Optima igitur & uerissima sentẽtia est, utrasq; imagines appellare, easq; seorsum ita distinguere, ut altera consulto, altera inconsulto cõmitti dicatur. Maiora uero supplicia illis decet imponere qui consulto per iram interfecerunt. Illis contrà, qui repẽte & inconsulto, leuiora. Nempe quod grauiori malo simile, asperius: quod uero leuiori, mitius puniendũ. Ita certe nostris legibus agendum est. CLIN. Ita prorsus. ATH. Sed de ira iterum repetẽtes ita dicamus. Siquis manu propria liberum hominem ira cõcitus inconsulto occiderit, cætera quidẽ eadem patiatur mala quæ & homicidæ, qui nõ per irã occiderit, debentur: sed duobus omnino ad iram suã coërcendam exulet annis. Qui uero per irã quidẽ sed ex insidijs liberũ quenq; occiderit: cætera uti similiter ac primus cogatur facere. Non autem biẽnium tantũ ut ille, sed trienniũ exulet, ut ira eius diuturnior diutius puniatur. Vniuersalis autem istorũ hæc dispositio sit. Nempe difficile est sigillatim exacteq; de his leges ponere. Aliquãdo enim quæ truculẽtior cædes lege statuta est, leuior uidetur: nonnunquã contrà, quæ leuior, truculẽtior, prout atrocius, aut mitius gesta est. Vt plurimum uero quẽadmodum modo diximus, ista cõtingunt. Sed hæc omnia legũ custodes cognoscent. Cũ uero restituẽdorũ exulũ tempus aduenerit, XII. ad fines regionis mittant, qui diligẽter consideratis omnibus per id tempus exulũ actionibus, pudoris eorũ receptionisq; iudices fiant. Illi uero horũ magistratuũ iudicio acquiescant. Quòd si post restitutionẽ alteruter horũ ira cõmotus similiter peccauerit, perpetuo exulet, & si rursus redierit, non aliter quàm peregrinus rediẽs puniatur. Siquis ita seruũ suũ necauerit, purgetur: si alienũ, damnũ domino in duplo restituat. Siquis homicida legibus nõ paruerit, sed nondũ purgatus, forũ, gymnasia, cæteraq; sacra ingressu suo contaminauerit, quicunq; uelit tam istũ quàm interfecti cognatũ hęc negligentẽ, in iudiciũ uocet, & in duplo tũ pecuniam tũ cætera persoluere cogat: quodq; solutũ est, ipse secundũ legẽ accipiat. Si seruus ira cõcitus dominũ suum interimat, occisi hominis cognati quomodo uelint ipsum interficiant, mũdiq; à crimine sint, dũmodo uiuũ non cõseruauerint. Sin uero seruus non dominũ suũ, sed alium liberũ per iram necarit, à domino suo interfecti cognatis tradatur: qui utcunq; uelint, omnino ipsum interimant. Si pater aut mater (accidit enim quãuis raro) per irã uerberibus seu quouis modo filium uel filiã interficiat, perinde ac cęteri homicidæ purgetur: & trienniũ exulet. Ac post ipsam restitutionẽ maritus ab uxore, uxorq; à marito separẽtur. Nec simul amplius liberis procreandis operã dent: neuterq; horum simul cũ eo habitet, cuius filiũ uel fratrem occidit, nec unà cum eo sacris communicet. Et qui impietate animi his legibus non paruerit, ut impietatis reus à uolente quolibet accusetur. Si uir uxorem, aut uxor uirum per iram necauerit, purgetur

Ira uel incõsulto, uel cõsulto.

getur similiter, & triennium integrum exulet. cùmq; redierit, nec sacris cum liberis suis communicet, nec una mensa utatur. Quod si non seruet genitor aut filius, impietatis reus à uolēte quolibet accusetur. Frater uero si fratrem aut sororē, & soror si sororē, uel fratrem ira occiderit, nō aliter quàm parentes qui liberos interfecerunt & purgetur & exulet: nec post reditum sacris & mensa cum illis cōmunicet, quos fratribus aut sororibus filijs'ue priuauit. Qui legē hanc transgreditur, iure ut impius condemnabitur. At uero cum quis adeò uictus ab ira fuerit, ut insano iracundiæ furore parentem interemerit, si parens antequam mortem obiret, spōte interfectorem suū à cæde liberauit, sicut qui sponte cædē commiserunt purgatus, cæterisq; similiter factis, munus sit: sin uero non liberauit, multis legibus reus sit, qui necauit. Nā ultimis supplicijs, cædis, impietatis, sacrilegij subiectus erit: quia sacrilegio genitoris animā abstulit. Quare si posibile esset sæpius aliquē mori, iustissimum esset sæpius parricidam interfici. Nam cui ne pro defensione quidē sua si à parētibus interficiatur lege ulla conceditur ut parentes à quibus in lucem editus est interimat, sed omnia potius sustinere præcipitur, quàm quicquā huiusmodi facere: quomodo aliter iuste punire hunc oportebit? Lege igitur ira concitato ad patricidiū mors sanciatur. Si orta seditione uel quouis modo frater fratrē in se impetū facientem pro defensione sua interimat, quasi hoste perēpto purus sit. Quinetiā si ciuis ciuē, aut peregrinus peregrinum, uel peregrinum ciuis, uel econuerso, defendendo se, intefecerit, similiter mundus sit. Eodem modo, si seruus seruum. Sin uero seruus liberum se defendens interimat, ijsdem legibus quibus & parricida sit subiectus. Quod uero de liberatione à cæde parētis diximus, idem quoq; de liberatione omnium dictum intelligatur. Siquis ergo aliorum omnium alicui spōte dimiserit, quasi non sponte cæde commissa purgetur qui interfecit, & annum exulet unū. Sed uiolenta iam & inuolūtaria ac per iram cōmissa de cæde mediocriter exposita sunt. Quæ uero sponte in his secundum omnem iniustitiā ex insidijs propter uoluptatum cupiditatumq; inuidiæq; tyrānidem cōmittuntur, deinceps dicamus.

Quæ à uolē tibus & sciē tibus.

CLIN. Recte dicis. ATHEN. Primū igitur quot uoluntariæ cædis causæ sint, pro uiribus declaremus. Maxima uero huius causa est, cupiditas animæ libidinibus exagitatæ dominans: quæ in eo ardore consistit maxime qui multorum animos uehementer inflammat. hæc sanè ea uis est, quæ propter naturam & ignorantiam diuitiarum inexplebilem gignit auiditatē. Ignorātiæ uero causa est, quòd nō recte laudantur diuitiæ. Quippe tam Græci quàm barbari, diuitias cum tertium bonorum teneant locum, in primo ponunt: atq; hac sententia seipsos simul & posteros perdūt. Optime sanè & pulcherrime uiueremus, si uera de diuitijs sentētia ubiq; prædicaretur. ea est, quòd diuitiæ corporis gratia sint: corpus autē animi gratia. Quare cum bona ea sint, quorum gratia posidēdæ diuitiæ sunt, tertium gradū post uirtutem animi corporisq; tenebunt. Hæc ergo ratio nos tanquam magistra docebit, non oportere hominem qui felix sit futurus, diuitias quomodocunque, sed cum iustitia & temperātia quærere. Sic enim cædes cædibus puniendæ in ciuitatibus nullæ committerentur. Nunc uero quemadmodum in huius disputationis principio diximus, unū hoc est, & maximum, quòd uoluntariæ cædis maxima supplicia facit. Alterum est, ambitiosi animi habitus: unde inuidiæ nascuntur, primum quidem ipsi inuido truculentæ, deinde etiam optimatibus ciuitatis. Tertium locum ingentes iniustæq; formidines possident: quæ cædes multas pariunt, quando ea sunt alicui gesta, uel ad præsens geruntur, quorum neminem uellet esse conscium. Quare illos qui talia indicaturi uideantur, si non aliter potest, morte è medio tollit. Ad hæc omnia, procemia sint quæ diximus: ac præterea sermo quem multi ex his qui sacris student solennitatibus, & audiunt & credunt, quòd homicidæ apud inferos puniuntur: & rursus huc reuersi, pœnas necessario secūdum naturam debitas pendunt. Quippe quæ alijs fecerunt, ab alijs quoq; perpeti simili sorte in hac uita coguntur. Illi igitur qui persuasus fuerit, quòd huiusmodi prooemio monitus talia supplicia extimuerit, nullam ad hæc opus est legem ponere: sed homini contrà affecto, lex ista scribatur. Qui consulto ciuem suum manu propria per iniuriam interfecerit, primū à templis, à foro, à portubus, & ab omni cœtu communi, ne præsentia sua hæc maculet, procul absit, siue quis adesse interdixerit, siue nullus. Lex enim ipsa interdicit, atque ita id uetat, ut pro uniuersa ciuitate interdicere semper, & interdictura esse uideatur. Deinde qui eum nō prosequitur ut decet, nec ab his arcet, de cognatione interfecti usq; ad patrueles & consobrinos, primū scelus deorumq; odia in ipsum uertantur, sicut uulgo legis imprecatio & maledictio dictat: deinde reus sit cuiq; interfectum ulcisci uolenti. Qui autem persequi uolet, cum omnia fecerit, quæ uel de luendi criminis obseruatione uel de alijs quibuscunq; faciēda deus instituit, & quæ prędicenda sunt prædixerit, pergat, homicidámque secundum legem dare pœnas compellat. Hæc autem facienda esse, precibus sacrificijsq; deorum, quibus ne cædes in urbibus fiant, curæ est, facile legislator suadere potest. Sed qui dij sint isti, & quomodo secundum dei mentem maxime hæc iudicia peragantur, legum custodes cū interpretibus aruspicibusq; & deo declarent, atque ita iudicia pœnasq; disponant. Iudices uero harum rerum illi sint, quibus sacrilegij puniendi data est autoritas. Qui autem cōdemnatus fuerit, morte pœnas luat. & quoniā non impie solum, sed imprudenter quoq; peccauit, in regione interfecti sepeliri non debet. Quòd si fugerit, neq; iudicium sustinuerit, perpetuo exulet. Et si unquam citra fines fuerit deprehensus, qui primus illi obuius erit cognatorum interfecti, uel ciuium, impune interimat: aut uinctum magistratibus tradat huius rei iudicibus occidendum. Quòd siquis hunc defensurus accesserit, pro eo fideiubeat quem tutatur, trisq; is fideiussores quos iudices ipsi sufficientes putauerint, afferat: qui iudicio illum se sistere promittant. Id siquis facere noluerit uel non potuerit, uinctus à magistratibus, iudicio reseruetur. Verum siquis non propria manu, sed uoluntate, consilio, insidijsq; hominem interfecerit, & cum causa cædis sit animóque impurus, in ciuitate habitet: cōdemnatus similiter puniatur: pręterq; quòd fideiussores nō præbebit, & condemnatus propria nō carebit sepultura. Cætera huic quēadmodum de superiore diximus fiāt. Hæc eadem peregrinis aduersus peregrinos, ciuibusq; ac peregrinis uicissim & seruis aduersus seruos, de cæde propria manu facta, & de illa quæ consilio insidijsq; commissa est, statuta sint: nisi quòd fideiussionem præbere istos,

quemadmodū illos qui propria manu interfecere, censemus. Si seruus liberū spōte siue manu sua siue consilio interemit, cōdemnatusq; fuit, trahatur à publico lictore ac uindice ad interfecti monumētum, uel unde illud cernere queat, uerberatusq; prout iubet qui iudicio eū conuicit, si ita cæsus adhuc uiuat, ad necē usq; cædatur. Siquis seruū nihil iniuriātem timēs ne turpe quid à se factū indicet, uel alia huiuscemodi causa inductus morti tradiderit: quasi ciuē necauerit sic puniatur. Accidūt quandoq; nōnulla, de quibus leges ponere graue est atq; molestum: & nō ponere impossibile. Huiusmodi sunt cognatorū uolūtariæ & iniustæ cædes, siue manu propria siue cōsilio insidijsq; illatæ, quæ in ciuitatibus male gubernatis plurimū cōmittuntur: sed nōnunq; etiā ubi non crediderīs, fiūt. Ad hæc scelera deuitāda, oratio superior repetatur. Forte nanq; his auditis à sceleratissima cæde sponte aliquis abstinebit. Fabula enim uel sermo, uel quouis alio nomine appellanda oratio, manifeste à priscis sacerdotibus dicta est, iustitiā speculatricem omniū atq; uindicem, ad cognatū sanguinē ulciscendū, lege quā modo diximus, uti. Nēpe illam constituisse, ut quisquis aliquid huiusmodi perpetrauit, idē necessario patiatur. Vt siquis patrē morti tradidit, ipse postea certis tēporibus uiolenter à filijs occidatur. sin uero matrem peremit, ipse postea particeps naturæ muliebris effectus necessario tandē à filijs suis interimatur. Cōmuni enim sanguine maculato, nō esse aliam purgationē, nec posse aliter abstergi maculā: nisi cædē cęde simili similem anima scelerata lustrauerit, totiusq; cognationis irā sedauerit. Ab his ergo sceleribus coërcere homines oportet, suppliciorū eiusmodi quæ à dijs inferūtur, metu. Siqui uero in tam miserā calamitatem inciderint, ut patrē uel matrem, fratrē, uel filiū sponte atq; consulto uita priuare audeāt: mortalis legūlator sic de huiusmodi scelere sanciet: ut & arceātur à publicis sacrisq; locis, ut suprà dictum est, & uades similiter requirātur. Et qui cædis huiusmodi cōdemnatus fuerit, tam à iudicū ministris, quàm à magistratibus occidatur, trahaturq; extra urbē in statutū triuium nudus, ubi singuli magistratus pro uniuersa ciuitate in mortui caput lapidem mittāt, atq; ita ciuitatem omnē purificent. Demū ultra regionis fines portatum, secundū leges insepultū ejciāt. Sed quid de illo iudicādum, qui proximū atq; amicissimum cæde perdiderit: qui dico seipsum uita & sorte fatorum ui scelerata priuauerit: nō iudicio ciuitatis, nec tristi & ineuitabili fortunæ casu coactus, neq; pudore aliquo extremo cōpulsus: sed ignauia & formidolosi animi imbecillitate, iniuste sibi mortē consciuerit.

Interfectores sui ipsorum.

Quæ purgationes, & quæ sepultura huic lege cōueniat, deus ipse nouit: proximi tamen huic generi ab interpretibus legibusq; harū rerum hæc exquirant: & quemadmodū ab his statutum fuerit, ita faciant. Sepultura igitur istis solitaria fiat, ubi alius nemo cōdatur. deinde in his locis sepeliātur quę de duodecim regionis partibus ultima, deserta, innominataq; sunt: sic obscuri, ut nec statua, nec inscripto nomine sepulchra notētur. Si iumentum aut aliud animal hominē interficiat, nisi publico in certamine id fecerit, interfecti hominis propinqui id iudicibus deferant. Et agrorum curatores illi quibus quotq; propinquus ipse mandauit, iudicent, & damnatum iumentū extra regionis fines interficiant. Quòd siquid inanime præter fulmen aut aliud telū diuinitus missum, anima hominē cadentem ipsum, aut ipsum cædens priuauerit: genere propinquus interfecto, proximum in uicinia ad hoc cōstituat iudicem. atq; hęc & cætera prout erga mortuū ipsum cōuenit, pro seipsius & cognationis totius expiatione perficiat. Quod uero damnatū fuerit, ut de animalibus dictū est, exterminetur. Si quispiā uita priuatus reperiatur, & ignotus homicida sit, nec diligēter quærentibus inueniatur, prædictiones ut in alijs fiāt: & in foro publice præconio prædicetur, ut qui hunc uel hunc necauit, quia cædis reus sit, sacra loca nō ingrediatur, & uniuersam deserat regionē: nam si depræhensus fuerit, occidetur, atq; extra regionis fines insepultus ejcietur. Vna ergo lex ista nobis præcipua de cæde, sancita sit. Ac de his satis.

Quos impune est occidisse.

Nūc dicamus, in quibus recte mundus est, qui occidit. Qui noctu furē domum suā ingressum interemit, mundus sit. Et qui spoliatorem in defensionē suam, similiter. Et qui mulierem liberā aut puerū ad rem uneream ui subegit, impune nō ab eo solū, cui uis est illata, uerumetiā à patre, fratribus, filijsq; uita priuetur. Maritusq; si uim uxori inferentē perimat, lege mūdus sit. Ac si quis etiā patri haudquaquā per scelus cædem patranti, aut matri, aut filijs, fratribúsue, aut coniugi opē ferens quempiā interfecerit, mūdus sit. Hactenus de uiuētis animæ educatione & disciplina, qua si prædita est, uiuēdū illi sit, sin contrà, nō sit uiuēdū, leges cōscripsimus. Præterea de cædibus uiolentis, quomodo puniendæ sint: ac etiā de nutritione disciplinaq; corporū satis in superioribus dictū fuit.

De uiolētis.

Deinceps quæ uiolētæ sunt actiones & uoluntariæ, & inuolūtariæ, quæ & quot sint, & quibus supplicijs cōmode reprimēdæ, pro uiribus determinetur. Recte enim hæc post illa tractatur. Vulnera nanq;, membrorūq; per uulnera truncationes uilis etiā legumlator post cædem locabit. Hæc sicut cædes distinguūtur. Nā alia non spōte, alia ira, quędam timore, quędā sponte consultoq; fiunt. Quorū omniū huiusmodi exordiū sit. Necesse est leges hominibus ponere, ut secundū leges uiuāt. Nā si absq; his uiuerent, nihilo à feris atrocissimis discreparent. Cuius rei causa est, quia nullius hominis ingenium ita natura institutū est, ut quæ ad publicū humanæ uitæ bonum conferunt, sufficienter cognoscat: & si cognouit, ut optimum id quod nouit, semper agere possit ac uelit. Nā primū difficile est nosse quod ciuili uereq; arti non propriū, sed publicū necessario est curandū: Publicū quippe ciuitates connectit atq; cōiungit, propriū dissipat: quódue tam publice quàm priuatim præstat cōmune quàm propriū bene disponere.

Publicū ciuitates connectit, priuatū dissipat.

Deinde, licet aliquis forsan hæc ita se habere sufficiēter arte cognoscat, tamen si tanta cū licentia ciuitatis imperiū teneat, ut nulli rationū relationi subiectus sit, nunquā in ea sententia per totā uitā permanere poterit, ut publicum in ciuitate tāquam præcipuū bonum augeat: priuatū uero post publicum ponat. Sed ad utilitatē propriam, priuatamq; cōmoditatē natura ipsum sēper mortalis impellet: quæ absq; ratione tā dolorē fugit quàm uoluptatē prosequitur: atq; hęc utraq; iustiori melioriq; præponet: & tenebris obruta, malis omnibus tandē seipsam omnino ciuitatēq; replebit. Profecto siquis hominum diuinæ sortis fauore ea natura præditus esset, ut cognosceret publicū bonū, ad idq; generose ac semper intēderet, nullis legibus sibi dominaturis egeret. Quoniā nulla lex, nullus ordo scietia melior præstantiorq; habetur: nec fas est mentem alicui subijci atque seruire: sed potius si ita uera libe-

raq;

raq; sit, omnibus dominari. Nunc uero nusquam hæc reperitur: sed minimum quid ipsius apparet. Quare quod secundo loco est, eligere decet: ordinem atq; legem, à quibus plurima quidem perspiciuntur, omnia uero uideri nequeunt. Sed his horum gratia propositis, statuamus iam quid pati uel soluere debeat qui alium uulnerauit, uel aliter obfuit. Cuique enim facile est singula huiusmodi recte comprehendere: utrum uidelicet quis uulnerauerit, an non: quem, qua in parte, quo pacto. Hæc enim singula innumerabilia penè sunt, & inter se maxime differunt. Hæc autem iudicio cũcta, uel nihil horum committere, impossibile est. Quippe illud unum in omnibus cõmittere necesse est: utrum factum unumquodq; horũ sit, an non. Nihil etiam de mulcta iniuriantis committere, sed magna paruaq; omnia lege determinare, impossibile est. CLI. Quomodo igitur post hæc dicendum est? ATHEN. Sic utique, quod quædam iudicio concedere legislator debet, quædam non debet: sed ipse determinare.

Quæ ex legib⁹, quæ ex æquo & bono.

Cæterum ut intelligatur, quæ arbitrio & prudentiæ iudicum relinquenda sunt, quæ'ue ab ipso legum conditore determinanda, sic exponemus. Grauius profecto & toti ciuitati communis ibi pestis innascitur, ubi iudicia ignaua mutaq; sunt: opiniones iudicum inuicem occultæ manent, & clàm sententiam ferunt. Ad id præterea durius, quando non silentio agitur: sed ceu theatra clamore omnia personant: & rhetores quidem tum laudant, tum uituperant: atq; ita uicissim dijudicant. Talibus quidem iudicijs, siquis necessitate quadam urgeatur, dare leges, infortunatum esse ducimus. Sed qui dare cogetur, minimas duntaxat mulctas iudicibus ijs committat: plurima uero & maxima quæq; in ferendis legibus ipse declaret. Vbi uero iudicia recte pro uiribus constituta sunt, iudicesq; bene educati, & omni diligentia approbati, rectissime multa iudicibus de punitione cõditioneq; condemnatorum cõmitti possunt. Nemo igitur nos incuset, si ipsis nunc maxima multaq; præterea legibus non ordinamus: quæ uel minus eruditi iudices possent conspicere: dignamq; singulis delictis mulctam pœnamq; accommodare. Quoniam uero eos quibus nos leges describimus, non ineptos harum rerum iudices futuros speramus; multa eis cõmittenda censemus. Verum quod sæpe in superioribus diximus fecimusq;, putantes descriptione formaq; punitionum dicta, exempla iudicibus, quæ nunquam transgrediantur, dari oportere: id & tũc recte factum est, & nunc quoq; obseruare uolumus, ad leges ferendas iterũ redeũtes. De uulneribus igitur ita sanciamus.

Vulnerũ leges.

Siquis uoluerit cogitaueritq; amicum hominem ex ijs quos prohibet lex, interficere: uulnerauerit autem, nec interficere potuerit: hunc omni remota misericordia, non aliter quàm si uita priuasset, dare cædis suppliciũ cogeremus, nisi fortunam eius non omnino proteruam dæmonemq; coleremus: qui tam uulneratum quàm uulnerantem misericordia prosecutus, infelicitati utriusque obstitit: fecitq; ne uulnus huic letiferum, illi fortuna calamitasq; execranda infligeretur. Huic ergo dæmoni habebimus gratiam, utq; eius beneficio minime aduersari, ab eo qui uulnerauit, supplicium mortis auferemus: & in uicina ciuitate per totã uitã exulare statuemus, nullo rerũ suarum omniũ fructu carentem, damno tamen prius restituto, siquid obfuit uulnerato, quod à iudicio rei huius fuerit cõstitutũ. Iudices autẽ sint, qui cædis essent, si uulneratus obijsset. Si parẽtes filius, aut seruus dominũ consulto similiter uulnerauerit, atq; ita fecisse condẽnatus fuerit, scelus morte luat. Quinetiã si frater fratrem aut sororẽ similiter, uel soror sororem, aut fratrẽ, uxorq; si uirũ interficiendi consilio uulneret, aut uir uxorẽ similiter, perpetuo exulet. His si filij filiæ'ue pueri adhuc sunt, rẽ familiarem exulantis tutores administrent, qui eos orbos tutentur. Sin adulti sunt, res quidẽ ipsas permittantur habere, alere tamen exulẽ non cogantur. Siquis uero liberis carens in huiusmodi calamitates inciderit, cognati eius usq; in sobrinos consobrinosq; tam ex uirorũ, quàm ex mulierũ parte conueniant, & unà cum legum custodibus sacerdotibusq; consilio habito in hanc exulantis domum unam de quadraginta & quinq; milibus domibus ciuitatis hæredẽ constituãt. In quo sanè id cogitare debent, nullam domũ de quinq; milibus & quadraginta, habitantis ipsius suiq; generis magis esse, quàm ciuitatis & priuatim & publicę. Oportet utiq; ut ciuitas quàm sanctissimas & felicissimas pro uiribus domos suas possideat. Quãdo igitur aliqua domus infortunio & impietate aliqua inquinatur: quia qui possedit, sine liberis obijt, uoluntariæ cædis aut cuiusuis in deos uel ciues facinoris cõdemnatus, cuius mors uel sempiternũ exilium pœna est: primo domus ipsa secũdum legẽ expietur: deinde cognati, ut diximus, cũ legum custodibus conuenientes, genus in ciuitate aliquod uirtute præstantissimũ fortunatumq; perquirant, in quo plures adolescentes sint. quorum unũ patri deficientis illius suisq; superioribus quasi filiũ adoptent: deũ precati hunc felicioribus patrisfamilias auspicijs prolis propagatorẽ, successorem domus sacrorumq; & reliquorum omniũ cultorem fore, tandẽ hæredem ipsum secundũ legẽ constituant. Eum uero qui peccauit, sine nomine, sine liberis, sine sorte ulla iacere, quandoquidem huiusmodi calamitatibus premitur, patiantur. Non est autẽ in omnibus rebus, terminus termino cõiunctus. Nam ubi cõfinium aliquod commune est, ibi hoc inter rerũ terminos utrisq; cõuentum, medium fit. Atqui inter ea peccata quæ sponte, & ea quæ nõ sponte committuntur, quod per iram fit, tale quiddam esse diximus. Vulneris igitur ira facti qui condemnabitur, si sanabile fuisse uulnus euẽtus ipse mõstrabit, duplũ damni restituet: sin uero insanabile, quadruplum. Quod si sanabile quidem sit, turpitudinẽ autem uulnerato ingentẽ afferat, quadruplum soluet. At uero siquis nõ solũ obfuit uulnerato, uerumetiã patriæ nocuit, quod milite ipsam aduersus hostes priuauerit, similiter puniatur: ac pręterea damnũ ciuitati restituat, & ultra eã quã ipse debet militiã, pro uulnerato etiã militet: & quicquid illi gerendum erat in bello, ipse agat. Quod si non fecerit, reus sit secundũ legẽ uolẽti cuiq; ipsum tanquã neglectorẽ militię accusare: & damnũ duplũ triplúmue aut quadruplũ prout iudicibus uisũ fuerit, restituat. Si germanus germanũ similiter uulnerauerit, contribules & cognati usq; ad sobrinos consobrinosq; ex uiris simul & mulieribus conuenientes tã mares quàm fœminæ iudicẽt, genitoribusq; ipsum tradant, ut ipsi secundũ naturam puniant. Quòd si punitio ambigua fuerit, propinqui ex parte uiri determinent. Qui si ipsi non possint, tandem ad custodes legum causam deferant. Si nati nepotesue tale quid genitoribus intulerunt, solum hi iudicent qui annũ sexagesimũ transegerunt: quibus ueri non

adoptiui

adoptiui liberi sint. Et condemnatus, aut morte, aut maiore aliquo, uel non multo minore supplicio puniatur: nec de genere suo quisquam etiam si ætatem à lege præscriptam impleuerit, indicet. Sin uero seruus liberum ira concitus uulnerauit, à domino tradatur uulnerato, ut arbitratu suo iniuriam ulciscatur, nisi uelit damnum ipse recuperare. Quod si serui uulneratiq; malitia per compositionem factum fuisse quis ambigat, ad iudices deferat: quod si non conuicerit ita esse, triplum damni restituat: sin uero conuicerit, seruitutis reum habeat eum qui dolose cum seruo egit. Qui uero non sponte aliquem uulnerauit, simpliciter damnum persoluat. Nullus quippe legumlator imperare fortunæ potest. Iudices autem sint, qui & natis nepotibusq; ad parentes, à quibus quantum damnum fuerit, declaretur. Violētæ quidem passiones sunt omnes quas diximus. Violentum quoque omne uerberandi genus. Oportet igitur omnes homines, mulieres simul ac uiros, adolescentes ac senes, ita de his semper existimare. Seniorem non paruo interuallo iunioribus præponendum esse, & apud deos, & apud homines, qui feliciter uicturi sint. Cædi ergo senem à iuniore, & turpe est, & odio à dijs habetur. Decet autem iuuenem uerberatum à seniore id ob senectutis reuerentiam patienter ferre. Sic itaq; sanciamus. Quilibet seniorem & re, & uerbo colat. Ac si uiginti annis maior est, quasi patrem si uir fuerit, aut matrem si mulier, reuereatur. Atq; adeo omnibus semper abstineat, qui in ea ætate sint qua procreare parereq; ipsum potuerint, natales deos ueritus. Abstineat inquam nō solum ciue, sed seniore etiam. Peregrinum uero audentem ciuem cædere, si qui cæditur, puniendum censet, ad tribunos plebis perducat, nec ipse uerberet, ut eo magis à cædendis ciuibus suis abstineat, quando etiam à peregrinis se continet. Peregrino similiter aduenaq;, sic ut neque inuadendo, neque se defendendo uerberibus cædere ipsum audeat. Hic uero magistratus hospitalē deum ueritus rem diligenter inquirat, & si peregrinus iniuria ciuem percusserit, uerbera totidem ei publico flagello reddantur; nequid tale amplius impudenter audeat. Sin uero innocens peregrinus uidebitur, minis eo castigato qui perduxit, ambos dimittant. Aequalis autem si æqualem uel paulo maiorem, nondum tamen patrem, aut senex senem, siue iuuenis iuuenem uerberibus cædant, secūdum naturam nudis manibus se defendant. Si quis ultra quadraginta natus annos, siue dum aliū inuadit, siue dum se defendit, cædere quenquam audeat, seruilis rusticusq; habitus, hoc opprobrio satis punitus uidebitur. Quicunque his monitis obtemperabit, modestus & mansuetus habebitur. Qui uero proœmia hæc spernet, hac lege coërceatur. Qui aliquem uiginti annis uel pluribus natu maiorē pulsauit: primum quidem qui fortè interfuerit, si nec iunior nec æqualis sit, prohibeat, & si non prohibuerit, secundum leges improbus habeatur. Sin autem uerberato æqualis aut iunior sit, quasi fratrem aut patrem aut quasi superiorem defendat. ac præterea iudicio subiectus sit, qui seniorem, ut diximus, uerberauit, & si damnabitur, non minore quàm annuo tempore uinciatur. Imò etiam maiore, si modo iudicibus id uidebitur. Si peregrinus uel incola uiginti annis uel pluribus seniorem pulset, præsentes ea lege qua diximus opitulentur, & qui condemnatus fuerit, si peregrinus quidem est, sed non incola urbis, biennium uinciatur: sinautem incola urbisq; habitator legibus non obtemperat, triennium, nisi iudices decreuerint diutius detinendum. Qui uero præsens fuerit, nec opitulatus secundum legem sit, si de primo maximoq; sit censu, mina damnetur. Secundi uero census si fuerit, drachmis quinquaginta. Tertij, triginta. Quarti, uiginti. Horum iudices sint ductores exercitus: præfecti ordinum, tribuni, equitumq; magistri. Legum uero, ut uidetur, aliæ ad bonorum hominum doctrinam ponuntur: ut per eas intelligant, quo pacto inter se amice uersentur. Aliæ ad compescendam illorum pertinaciam, qui indomiti natura sunt, spretaq; omni disciplina, nulla ratione mouentur, quin ad omnem ruant improbitatem. Hi sequentium uerborum causa sunt: his legislator necessitate coactus leges imponit. Ipse nanque nullum uellet usum necessitatemq; legum unquam fore. Quicunq; igitur parētibus aut auis inferre manus ausus fuerit, nec superorum indignationē deorum, nec inferorum supplicia ueritus: sed quasi sciat quæ nescit, dicta à priscis omnibus despiciens, præuaricatur: is ultimo ut auertatur expieturq; remedio indiget. Mors autem ultimum nō est: sed extrema magis sunt inferorum supplicia: quæ licet uerissime narrentur, auertere tamen huiusmodi animos nequeunt. Quoniam si auerterent, nulli qui parentes scelerate pulsarent, unquā reperirētur. Quare oportet horum flagitiorum supplicia in hac uita non inferiora illis quæ apud inferos sunt, sed æqualia pro uiribus ponere. Ita igitur sanciamus. Siquis non furiosus patrem aut matrem, eorúmue superiores pulsare audebit, primum ut in superioribus, opem præsentes ferant. Et incola quidem uel peregrinus, si opitulabitur, in publicis certaminibus tanquam præses alijs præponatur: sin minus, à regione uniuersa perpetuo exterminetur. Sin autem incola non sit, auxiliatus quidem laudem, non auxiliatus, uituperium consequatur. Seruus opitulatus liberetur: non opitulatus, centies publico cædatur flagello. Et si in foro id contigerit: ibidē à uenalium rerum curatoribus puniatur. In alijs partibus urbis similiter ab ædilibus qui præsentes fuerint. Eodem modo extra urbem in agro ab his qui curandis agris tunc præsident. Quod si ciuium aliquis parentibus à filio uerberatis præsēs fuerit, siue uir, seu mulier, siue adolescens, seu senior, defendat protinus, scelus conclamans. Qui auxiliari noluerit, Iouis patrij ac generis seruatoris imprecatione per legem prematur. Demum quicunque pulsasse parentes condemnabitur, primum perpetuo exulet: deinde & à sacris omnibus arceatur. quibus si minus abstineat, à principibus agri uerberibus & omnino utcunque uoluerint plectatur. & si ab exilio reuertatur, morte peccata luat. Quisquis uero liber, cum huiusmodi homine comedet aut bibet, uel aliquo pacto unà quicquam geret, aut tanget, aut sponte loquetur, is nec in templum ingrediatur, nec in forū, nec omnino in ciuitatē proficiscatur, antequam mūdetur. putare namq; debet scelerato se cōmercio contaminatū. Quod si non obtēperauerit, sed ciuitatem & templa inique coinquinet: quicunq; magistratus fieri hoc senserit, nisi confestim punierit, maximarū iniuriarū reus est habendus. Si seruus liberū hominem, seu ciuem, siue peregrinū pulset, præsens quilibet auxiliū afferat. Sin minus, prædicta secundum censum mulcta puniatur. Qui ergo præsentes erūt, pulsato succurrant: uinciantq; pulsantē, & ei uinctū tradant

Senum ueneratio.

tradant, cui fecit iniuriam. Qui in compedibus teneat, uerberibusq; ut uelit, ita pulset, ut nullum domino inferat damnum, deinde ipsum domino habendum reddat secundum legem, quæ ista sit, Si seruus liberum hominem non imperantibus magistratibus uerberauerit, dominus à pulsato uinctum ea conditione accipiat, ut non antea soluat, quàm pulsato seruus ipse solutione se dignum esse iam persuaserit. Hæ uero eædem leges ad hæc omnia mulieribus inuicem ad uiros, uirisque ad mulieres communes esse debent.

DIALOGVS DECIMVS DE LEGIBVS, VEL, DE LEGVMLATIONE.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

EXORDIVM decimi epilogum supplet noni, admonēs tractanda esse iudicia de ui in rem ipsam illata, post iudicia de ui in personam in nono disposita. Quoniam uero nulla uis durior & intolerabilior est, quàm quę contemptu quodam infertur: nimirum contumelias & iniurias uel in personam, uel in rem ex contemptu proprie natas in propria capita seligendas esse decernit: & has quidem sub quinq; capitulis. Aut enim in sacra publica, aut priuata sacra, aut contra parentum reuerentiam: uel contra præstantiam magistratus, uel contra ciuilem gentilemq; alicuius ciuis dignitatem committuntur. Hæc ergo exactissime iudicanda cæteris tam autoribus legum quàm magistratibus iudicibusq; committit. Distinguit post hæc à cæteris ea quæ in deorum contemptum fiunt, quasi omnium ultrà quàm dici possit grauissima: in quibus decimi huius omnis uersatur intētio. Sed primo quidem quid intersit sacrilegium inter atque impietatem, innuit. Sacrilegium sanè rapinam nominat, siue res, seu persona consecrata superis rapiatur. Atque id quidem uelut species quædam sub ipso impietatis genere continetur. Nam ultra sacrilegium sub impietate compræhenduntur, & cætera multa in deorum contemptum siue cogitata siue dicta seu facta, & cōmissa pariter & permissa atque etiam prætermissa. Ac ne quid nos lateat, ad impietatem etiam pertinet familiaritas & communio omnis seu in cibis seu uerbis cum ijs inita, qui ob nefaria scelera arcentur à sacris, qui & cōtaminati cæteros quoque uel ipsa propinquitate contaminant. Qua quidem de re in calce noni ita pertractat, ut uaticinari uisus sit execrationes quotidie factas à nostris prophanos à communione ecclesiæ propellentibus. Proinde medicus noster animos impietatis morbo languentes diligentissime purgaturus, in primis causas huius morbi perquirit. Ac dum inquirit, Euangelicam tradit sententiam. Quicunq; enim, inquit, de deo crediderit secundum leges, religiosus erit, neque prophanum quicquam uel aget aliquando, uel loquetur. Quàm recte à fide hic dedit exordium? & à fide legibus adhibenda? Sed ne turbet quæso deorum numerus, quem non turbat numerus angelorum. Nihil enim plus apud Platonem tot possunt dij, quàm apud nos tot angeli, totq; beati. Cæterum quidnam leges scilicet sacræ, & omnium antiquissimæ de dijs, id est, de deo angelisq; deo seruientibus aiunt? Profecto tria. Primum quidem, hos deos esse. Secundum, omnibus prouidere. Tertium, iuste pro meritis merita suppliciaque rependere. In ipsa huius sententiæ fide obseruantiaq; pietas tota consistit. Quis igitur impius? Qui uidelicet uel negabit eiusmodi deos esse, uel & si sunt, prouidere: uel & si prouidēt, iuste rependere: id autem est putare superos iudicum humanorum more solis muneribus uel ab iniusto collatis facile posse placari. Plato igitur tres impij morbi causas expulsurus probabit esse deos, & qui in mundo sint sphærarum mundi rectores, & qui super mundum dei summi contemplatores. Probabit deos omnibus uel minimis prouidere. Probabit constanti iustitiæ recte bilance libraq; non extrinseca munera manuum, sed intima animorum merita pensitare. Deniq; hac doctrina ueluti quodam legis exordio ab omni diuinorum contemptu dehortabitur omnes, & cohortabitur ad pietatem. Præterea legū minis flagellisq; perterrebit impios, atque torquebit. Principio deos esse duobus communibus indicat argumentis. Primum quidem ab uniuerso rerum genere, secundum uero à specie humana deducitur. Primum igitur est eiusmodi. Compertum habemus ordinem ubiq; à ratione procedere, & ordinem quidem nusquam & nunquam interruptū à ratione potenti: ordinem quoq; commodissimū ab optima ratione. Cum igitur uniuersi tum dispositio, tum progressio ordinatissima sit, ac semper & ubiq; talis, neq; id quidem absq; mirifica quadam commoditate, necesse est mūdum ab optima potentissimaq; ratione disponi, atq; moueri. Et cum unū sit uniuersum, unū uero ex diuersis non fiat nisi ab uno, consequens est unā esse summam eiusmodi rationem. Esse præterea rationes plures diuinas sub summa ratione diuina, quēadmodū in uno mundano opere rationabiliter ordinato, multi sunt globi inter se specie & uirtute distincti: atq; omnes rationabiliter ordinati: adeo ut mundi quodammodo multi, in amplissima uideātur mundi unius circumferentia contineri. Itaq; similiter multi mundorum quasi angustiorū rectores deinceps dispositi, sub uno amplissimi mundi rectore compræhenduntur. Qui sanè cum non solū ordinator sit: sed ipse, ut ita dixerim, immensus ordo: multo magis ordinatore gaudet quàm ordinato. Quocirca si multis in uniuerso ordinatis proculdubio delectatur, multis quoq; oblectatur ordinatoribus. Quippe cum amplissimi regis excellentissima in hoc amplitudo consistat, ut non angustos tantum seruos, sed amplos quoq; & multos habeat infra se reges. Secundū uero ad idem argumentū à specie humana deductū, est eiusmodi. Naturalis speciei cuiusq; instinctus inanis esse nō potest. Naturale quoq; speciei animalium perfectissimæ iudiciū omnino falsum esse nō debet. Cū uero humana species animaliū perfectissima in omnib⁹ ubiq; semper naturali instinctu immutabiliq; iudicio ad religionē feratur, necessę est esse superos qui religione colantur, superesse quoq; corporibus animas. quod quidē religionis est potissimum fundamentū. Attende Platonis dictū, rationes de diuinis, etsi interdū non nimis argutas, esse tamen ueras. Itē occasiones duas ad impietatē. Intemperātiā scilicet corporearum uoluptatum concupiscentiā: rursusq; ignorātiam ex absurdis poëtarum physicorumq; quorundā opinionibus ortā. Poëtas in tribus circa deos errasse. Primo quòd ex confusione quam chaos nomināt, erupisse deos cecinerint. Secūdo quòd alios ex alijs absq; recta ratione, & quasi per humanū concubitum progenitos asseruerint. Tertio quòd omnes hominū perturbationes, errata, flagitia in deos nefaria impietate transtulerint. Physicos quoq; illos in religione peccasse, qui uel cū Democrito casu quodam temerario potius quàm ratione diuina componi somniāt uniuersum, mirabili ratione digestum: uel cum Anaxagora & Archelao cœlestia nihil habere in se diuinius opinantur quàm elementa. Præterea formas eorum quę gignuntur, manifeste ad finē ubiq; directas, aiunt ex elementali potius impetu prouenire, quàm ab arte mētis ad certū finem singula dirigentis. Quoniā uero in his confutandis, atq; insuper in cōfirmādis quæ & modo probauimus, & deinceps ex mente Platonis in hoc cōpendio afferemus: in theologiæ nostræ libris fuimus longiores, idcirco in præsentia breuiter percurremus. Considera quanta sit Platonis nostri religio, & quàm exploratū habeat deum esse, qui cōtra negātes deum disputans, uix ab ira cōtinere se potest: uir alioquin supra modū omnium & in uita & disputatione mitissimus. In his certe admonet, non esse eos qui deū negauerint, tolerādos. Nota Platonem probare illos, qui in ortu & occasu solis ac lunæ adorant non solē proprie atq; lunam, sed diuinam potius beneficentiam: cui quotidie gratias pro tanto luminum dono iubet agi. Iudicat illum inter homines esse quasi monstrū, qui contra tum naturalem instinctū, tum educationem, tum communem consuetudinem superos esse negat. Mox uero admonet iuuenes, quos fortè absurdæ quædam ex auditu contra deum opiniones inuaserint: ut quamdiu iuuenes sunt, iudicio de rebus diuinis abstineant, senioribus credant & legibus: donec ætas, experientia, ratio doceat. Affert pręterea in medium opiniones quorundam qui sapientes habiti sunt: per quas homines facile ad impietatem iniustitiamq; declinant. Opiniones inquam asserētes quatuor elemētorum naturas fortuito quodam motu inuicem confluentes cuncta coaceruasse. Pręterea religionem iustitiamq; nulla ueritate, sed hominū opinione distare. Quamobrem concludit, hęc tanquam & priuatim & publice omnium perniciosissima esse rationibus confutanda: neq; cogēdos homines ad legū obedientiā & obseruationem minis duntaxat atq; tormentis: sed persuasionibus insuper atq; rationibus. Alioqui hominem rationale animal, ideoq; liberum, nisi rationis uinculo compræhenderis, neq; debere aliter, nec posse ligari. Excitandam igitur legibus rationem: cuius tanta uis est ad inueniendum deum: ut post rationalem inuestigationem certior sit rationem in natura esse quàm in seipsa, & tanto certior, quanto naturales effectus ordinatiores conspicit quàm humanos. Vnde etiam tanto perfectiorem esse in natura artem quàm in homine animaduertit. Hinc rursus animaduertit artem operibus naturalibus præsidentem, cum perfectior sit humana: & humana non solum sit, sed etiam uitæ sit atque intelligentiæ particeps: nimirum uiuam & intelligētem esse: imo uero uitam & intellectum: ad-

de & uoluntatem. Cum enim singula manifeste ad proprios dirigat fines, certum est præuidisse finem atq; uoluisse: immo uero preuidere semper & uelle: quemadmodum ordo in singulis semper conseruatur integer: uel ubi interrupi uidetur, citius quàm dici posit, instauratur. Hanc uero esse diuinam prouidentiam, minime dubitamus. Prouidentiā inquam neq; minima negligentē: nō enim hæc minus sunt ordinata quàm maxima: neq; in maximis laborātem. Non enim ordinationi resistunt ordinatori quàm proxima: quæ eodem nutu uoluntatis asidue ordinatur, quo & fiunt, & procul ab omni preuaricatione seruantur. Hinc illud, In altis habitat: & humilia respicit in cœlo & in terra. sicut & cœlum ipsum dum suū in se absq; labore peragit cursum, interim absq; negligētia terram uberrimo radiorum suorum munere circunfundit. Inter hæc uero quòd ait legem & artē natura uel non minus quàm natura constare: quia proles sint mentis: intellige nō minus ueras quàm nature formas existere: gigniq; ab intellectu diuino tanquam patre, & à mente humana uelut matre. Et aduerte solitam Platonis nostri pietatē inuocantis deum ad confirmandos deos. Deum inquam unum: ut doceat deos omnes referendos ad unum. Dicit autem se dei summi auxilio fretum tutissime de diuinis disputaturum. Principio quidem eos physicos improbat, qui summa rerum principia corporea posuerunt, ex quibus deinde uita intelligentiaq; procederent: cum dicere potius debuissent, corporea à uita intellectuali pendere. Id autem ita esse, profitetur noua nō dico sententia, sed ratione se probaturum. Sentētia enim eiusmodi priscorum est ante Platonem theologorum: Argumentatio uero qualis hic fiet à motu, Platonis est propria. Distinguit autem ipsum motionum genus in species decē: scilicet in Circuitū, Localem transitum, Condensationem, Rarefactionē, Augmētum, Decrementum, Generationē, Corruptionem, Mutationem, siue alterationem in alio ab alio factam, & Mutationē ex se, tū in se, tum in alio factam. Admiratur motum orbicularem, siquidem in eo stat centrum indiuisibile, mouentur reliqua. Itē in sphæra longe profunda quàm plurimi circuli designatur, alij deinceps alijs ampliores. Atque id quod mirū est, eodem momento angustissimus circulus & amplissimus circuitū peragunt: adeo ut & huius tarditas in continuo corpore, & illius uelocitas sit pariter admiranda. Medij uero & ad dimensionē & ad motum secundū certas proportiones medio quoq; modo se habent. Multa de his in expositionibus theologiæ tractauimus. Dicit autem & de illo: quod mutat locum, mutare centrum, id est centrū loci, ad quod corporis mobilis circumferentia comparatur. nonnunquā uero præter id quod cētrum mutat, seruare etiam quodāmodo idem centrum: quando scilicet non fixum, sed translatū loco per æqualem quandā circumferentiam circumagitur. Præterea ubi de generatione loquitur, ait, principium, id est naturam motricem atq; seminariam: quando alteratione proficit, per tres procedere gradus, id est in longum, latum atq; profundū: item attingere usq; ad quantitatem, & qualitatem, formamq; substantialem per effectus suos sensibus manifestā: rursus peruenire ad esse formale & uitale atq; sensuale. Putat autē in his motibus molē quidem corpoream moueri, sed non mouere: formas uero corporeas & mouere moles & moueri ab anima: Animamq; mouere quidem duo hæc; sed ipsam nō alio, immo ex seipsa moueri: sed ita mouere, ut unà cum rebus mutatis ipsa interim suo quodam pacto mutetur. Præstantiores ergo animabus diuinas angelicasq; mentes existimat, quæ inferiora moueant, ipsæ interim minime permutatæ. Eminentius denique ipsum bonum mentibus esse indicat. omnes enim boni gratia appetunt ueritatem. In his tangit multa ad naturam per se mobilem pertinentia, tanquam ad proprium motionis generationisq; principium. In quo motio quædam formalis & generatio spiritalis suapte natura uiget, motionum generationumq; exemplar. Confirmat super omnia quæ mouētur ob alio, esse naturam mobilem ex seipsa, uidelicet ne procedatur in infinitum. Imò uero ut quemadmodum ultra illa quæ per aliud lucent aut calent, peruenitur ad aliquid per se lucidum, per se calidum: sic præter res ab alio mobiles ad rem per se mobilem ueniatur. Quippe si nunc quiescant omnia, & paulopòst aliquod præ cæteris moueri debeat, quidnam primo mouebitur? Non quidem diuina substantia prorsus immobilis. Neque etiam corporea ulla quæ motum ab alio mutuantur. Solum ergo quod ex se mobile est, primo mouebitur. exercēsq; suum in seipso motū, traducet in alia. Id enim ita præstat corporibus ut moueantur, sicut immobile rerum principium rebus præstat ut moueant. Animam uero esse naturam per se mobilem, patet tum intrinsecus, quando suapte natura libere ratiocinando discurrit atque consultat: tum extrinsecus, quādiu sua præsentia præstat corpori ut per se quodammodo moueatur. Sed de ijs omnibus, & præterea quod super animas sphærarum rectrices oporteat esse angelos atque deum, in theologia abunde tractamus. Vbi uero Plato animam appellat motionem generationemque, intellige per modum causæ, id est proprium motionis generationisq; principium. Et ubi ait à seipso moueri, esse animæ rationem: Nota ibidem dici etiam rationem animæ esse quòd posit mouere seipsam, ne actum motionis intelligas esse animam, sed potentiam, nō accidentalem inquam. Nam & substantiam ibidem uocat animam. Sic ergo definies: Anima est substantia propriam habēs potentiā, qua & moueatur ex se, & cætera moueat. Quemadmodum uero res ex se mobilis rem ab alia mobilē antecedit: sic animam dico rationalem antecedere putat totā machinam corporalem, cum nullum corpus ualeat ex seipso moueri. Antecedere Platonici aiūt, & dignitate simul & tempore. Siquis uero Platonem à Christianis minus dissentire uelit, exponat animā nostram uel momento quodam temporis, uel saltē dignitate creatorisq; intentione præcedere. Ex eo autem quòd animæ substantia prior est substantia corporis, affectus quoq; & motus, & dotes familiares animæ, cōcludit pasionibus corporis esse priores. Vbi numerat animæ proprium, memento quæ actionem significant, esse animæ nostræ superioribusq; cōmunia. Quæ uero pasionem, propria nostræ, uel cū dæmonibus infimis tantum cōmunia. Naturalem tamen motū qui in corpore pasio est, esse in anima actionem. Et quod in corpore est longitudo, latitudo, profunditas, qualitas, motus, id esse in anima acumen, iudiciū, memoriā, habitum & affectum. Cætera eiusmodi habes in theologia distinctius. Dicit & animā etiam esse malorum causam, scilicet per accidens, & quia anima nostra liberum habet arbitrium. Caue ubi dicit mundū gubernari ab anima scilicet sua, quod addit geminam esse animā, unam quidem beneficam, alterā uero contrariam, ne substantiam accipias geminam, sed potentiam. Siquidē in anima mundi atq; cœlesti, potentia est: altera quidē motrix corporū, intellectualis altera. Intellectualis certe benefica est, ordine cuncta disponens. motrix uero eatenus benefica, id est ordinatrix, quatenus subest alteri. Cui quidem nisi subesset, quanto efficacior est ad motum, tanto magis carens arte præcipitaret uniuersum atq; confunderet. Animam uero cœlestē habere mentē, probat ex ordine quē in omni motu generationeq; semper obseruat. Profecto amentes uidemus quatenus à mente alieni sunt, eatenus ab ordine alienos. Ordinē in præsentia dicimus mutuā inter se rerū actionumq; connexionē cōgrua successione dispositam, & ad finem certum propria quadā ratione directam, atq; in cunctis quoad fieri potest, simile, æquale, idemq; seruantem. Eiusmodi ordinem ab his duntaxat qui mentis compotes sunt, seruari uidemus, atq; in ipsa uniuersi progresione prorsus impleri. Impleri inquam tā cōmodissime quàm pulcherrime. ex quibus apparet ab anima quę mentem habeat & artificiosissimam & optimam gubernari. Neque ab re circuitum dixit proprium esse mentis. In circuitu enim indiuisibile centrum manet, dum circumferentia redit in idem, & in figura motuq; seruatur æqualitas. In mente similiter: simplex fixusque ad ipsum uerum directus manet intuitus, dū causæ in effectus per media explicantur, uicissimq; effectus similiter replicantur in causas. Reditq; interim animaduersio mentis in seipsam considerandam, & simili, equali, eadem, intelligendo, uolendo, agendo, intentione, regula, progresione procedit. Postquàm uero & cœlestes sphæras animabus, & animas mentibus optimis præditas esse probauit, significauitque & uniuersum anima una, & multas sphæras multis agi, iam distinguit paucis modos tres, quibus animæ cœlestibus coniungantur: dicens animam uel ita globo inesse sicut anima nostra corpori, ut inde animal unum efficiatur: uel sic adesse ut non uiuificet quidem globum, sed moueat tantum atque regat, siue mirabili quadam solum mouendi potentia, siue quodam insuper medio. Etsi ex tribus propositis nullum præ cæteris manifeste hic eligat, Platonici tamen omnes primum absque controuersia eligunt, idemq; omnino sensisse Aristotelem Theophrastumque existimant. Putant enim Platonem idem probabilius habuisse. Nam argumentatio ipsa per quam hic cœlum efficit animatum, animam ipsam innuit unà cum moto cœlo moueri. Quòd nisi ex ea & globo unum fieret animal, certe non mobilis motor esset, sed motor immobilis. Idem confirmat in Phædro. Idem & in Timæo, dicens, cum uellet mundi architectus, mundum intellectuale animal facere: neq; posset intellectus absq; medio adesse corpori: coniunxisse intellectum quidem animæ, animam uero corpori, atque adeo ut medio infuderit mundo, & inde per cuncta diffuderit. Cæterum curnam Plato hic cœlestes tantum deos manifeste confirmat? Quoniam superiorum contemplatio est à legum materia admodum aliena, & per cœlestes deos qui mouentur, & proprijs mancipantur officijs, satis admonet superiorem esse quærendum, qui & immotus ipse moueat omnes, & communis dux, propria singulis asignet officia. Quid plura? Manifeste supercœlestes animas diuinam esse mentem mentesque angelicas demonstrauit, ubi ait, cœlestem animam, utpote quæ

ex se

ex se non habeat, si intellectum semper diuinum acceperit recte cuncta perducere, prout apud deos recta feliciaq; habentur: alioquin penitus aberrare. Ideo Plato ubi ab anima procedit ad mentem, quasi qui ab oculo ad superius ascendat lumen, ueretur admodum ne caligare cogatur. Postquam uero deos esse monstrauit, prouidere demonstrat, à singulari quadam sententia sic exordiens: Natura quędam diuinitati cognata, homines non omnino à specie humana degenerãtes ducit ad affirmandum esse deum, quamuis interdum de prouidentia dei apparens prosperitas improborum, quæ falsa prosperitas est, quæ & statuto tempore dabit pœnas, dubitare nos cogat. Profecto deus in intelligendo facit, consequenter quod facit intelligit, ac si totum facit, intelligit quoq; totum. Si cognoscit totum, cognoscit & partes ex quibus totum necessario constat: si partes, ergo particulas ex quibus necessario partes. Potest ergo & scit uniuersum regere: qui potest & scit prouidere. Vult quoque utiliter gubernare totum opus suũ. Gubernari uero bene non gubernatis partibus, nunquam potest. Ita neque medicus, neque architectus opus totum absq; partibus ad id necessario conducentibus, optime curat. Non negligit deus minima gubernare, qui facere minima non neglexit. Neque difficilis est gubernatio deo, cui est procreatio facilis. Neque mollitie ad curandum tardior est, qui omnium est fortissimus, qui accuratius cuncta gubernat, quàm uel ars uel natura quæ ab arte naturáue fiunt. Nam quanto magis à deo dependent opera dei, quàm artis uel naturæ opera ab arte siue natura, tam deus operibus suis prouidet diligentius: per cuius prouidentiam cætera quoq; id habent, ut similiter suis quæq; prouideant. Quoniam uero ars quo perfectior est, eo facilius parua simul expedit atque magna, in deo autem ars est immẽsa, nimirum minima simul & maxima summa facilitate gubernat. In quibus utique dispensandis, non totum gratia partium, sed partes totius gratia disponit, bonumq; cuiusq; proprium refert ad uniuersi bonum. Inter omnia uero sub luna maximã habet circa humanam speciem diligentiam, tum quia perfectissima est: tum quia ipsa colit deum: quasi ipsa singulariter excolatur à deo. In his notabis, à deo summo per singula rerum genera speciesque diuinos distributos esse rectores, uel minimarum actionum passionumque curatores. Qui sicut per potentiam eius possunt, quicquid possunt, ita per prouidentiam ipsius uel minimorum procuratricem, minima quæque procurant. Notabis in sideribus esse sensus, & ut Plotinus Hermiasque disputant, uisum proprie atque auditum. sed in alio quodam genere longeque præstantiore quàm sensus animalium terrenorum. Notabis & animam humanam semper corpori esse coniunctam, assidue quidem æthereo corpori, per successionem uero tum terreno, tum aëreo corpori. Item motum animæ, quia primus est atque ex se, ideoque liber, posse in formas uarias deriuari: usqueadeo, ut anima aliàs in habitum inferiorem homine, aliàs in superiorem homine conuertatur: & illo quidem quasi quadam grauitate ad loca inferiora descendere: hoc autem ceu leuitate sublimia petere. Ex quo apparet conceptos ex proprijs motibus habitus cum diuinæ uoluntatis lege concurrere. Sicut enim lex illa dictat, bonis quidem animis cœlestia, malis uero terrestria conuenire: sic omnino nullo extrinsecus impellẽte, & quasi naturali quodam instinctu, & bonorum habitus sponte superiora petunt, malorum uero ad inferiora labuntur. Hic profecto si longius commentari liceret, exponerem illud obscurissime dictum, ubi inducit aliquem transmutare conantem ignem in aquam animatam, quasi difficilima molientem. Nam cum & aqua igni contraria sit, & anima creari non possit ex igni: nimirum impossibilia tentat, qui ignem in aquam animatam transmutare molitur. Neque minus obscure dictum est, quod de resolutione & diuisione dialectica est exponendum. Nempe si quis diuidendo procedat per tres gradus, scilicet à genere quodam generalissimo ad species subalternas, ab eisq; ad specialissimas, denique species facile diuidit: similiter qui per eosdem gradus rosoluit, à specie specialissima ad subalternum genus, & inde ad generalissimum, facile quoque resoluit. At uero qui per singula numero infinita peruagari uoluerit, irritum opus aggredietur. Sed de his in commentarijs in Philebum. Inter hæc notabis Platonis uerba Dauidis prophetæ oraculo quàm similima: neque ascensu in cœlum neque descensu in infernum diuinum posse iudicium euitari. Post hæc ostendit deũ à prauis non posse muneribus iniuste placari. Vbi considerabis deum diligentiorem esse humani generis curatorem, quàm pastores ouium, gubernatores nauium, duces exercitus, agrorum rustici, equorum aurigæ, medici ægrotantium. Præterea omnia sub cœlo plena malorum, perpetuúmque circa animas bellum. In quo uitia deorsum trahunt: dij uero dæmonesque sursum. Considerabis uiuas esse in deo uirtutes, imò uitas: quarum scintillis quibusdam in anima inde succensis anima ad sublimia eleuatur. Post uero procemia seueriori censura animaduertit in impios, neque solum nefarias actiones, sed impudentiam quoque uerborum, immo & cogitationes ipsas contra diuinam dignitatem diligenter explorat: ac tres species impietatis in superioribus positas, in sex deducit: uidelicet in duo quamlibet partiendo. Tres enim illæ in opinione contra deum falsa consistunt. Potest autem unà cum falsa opinione iniquitas quoque morum concurrere: potest & tolerabilior æquitas. Cognosces hic & pœnas maleficorum, hæreticorum, superstitiosorum, illorũ præterea qui Pseudoprophetæ cognominantur. Rursus quantum plebeam damnet superstitionem. Damnauit & suprà poëticam, à qua plebea etiam confirmatur. Vbique uero Plato tam poëticam quàm plebeam superstitionem improbat, & ante omnia humana officia, pietatem philosophicam ueneratur.

OST leges de cæde uulneribusq; & uerberibus, communis lex illa de omni ui sanciatur, ut nemo ferat asportetq; rem alienam, aut uicini re ulla utatur, nisi possidenti antea persuaserit: hinc enim mala omnia quæ narrauimus, dependerũt, pendentq; iam, & in posterum dependebunt. Reliquorum uero maxima sunt, petulantium iuuenum contumeliæ atq; iniuriæ. quæ tunc maxima, quando in sacra committuntur: præsertim cum in publica atq; sancta, uel in tribuum aliquarũ communionem, uel aliorũ huiuscemodi. Secũdo uero loco habenda sunt, quãdo in sacra priuata atq; sepulchra. Tertio quæ in parentes seorsum ab his quæ narrauimus. Quartum contumeliæ iniurięq; genus est, quãdo quis contemptis magistratibus, rem illorum abducit, uel ea utitur, antequã illis persuaserit. Quintũ, cũ ciuis alicuius ciuilis dignitas læditur uel offenditur, quod genus omnino ultionẽ poscit. atq; his singulis communiter prouidere lex debet. De sacrilegio quidem summatim dictum est, quid fieri oporteat, si ui aut clàm peragatur. De his autem quæ uerbo uel opere in deorum contemptum aguntur, quomodo punienda sunt, deinceps procemio quodam proposito dicendum uidetur. Huiusmodi uero procemium sit. Qui deos esse putat secundum leges, nec facit unquam sponte impium quicquam, nec loquitur. Faciunt autem, aut dicunt impium aliquid in deos, uel quia deos esse negant, uel quia etsi putant esse deos, de rebus tamen humanis curare ipsos minime arbitrantur: uel tertio quamuis & sint, & de hominibus curam habeant, facile tamen placari eos uotis & sacrificijs opinantur. CLIN. Quid faciemus igitur? quid ad ipsos dicemus? ATHEN. Audiamus, ò bone uir, prius quid in nostrum contemptum ioco quodam dicturos illos conijcio. CLIN. Quidnam dicent? ATHEN. Ita ferme in nos nugabuntur, O' Atheniensis hospes, uosq; Lacedæmonie atq; Gnosie, uere illud dicitis, quòd nostrum alij nequaquam esse deos, alij nihil nostra curare, alij muneribus facile placari existiment. Quod igitur uos in omnibus legibus ferendis faciendũ esse putauistis, hoc & nunc à uobis fieri uolumus, ut scilicet ante legum minas sufficientibus signis deos esse nobis persuadeatis, nec posse illos præterquã fas est, muneribus ullis moueri. Nunc enim hæc & similia quædã audientes prædicari quotidie ab ijs qui excellere putantur, poëtis, oratoribus, uatibus, sacerdotibus, alijsq; permultis, ab iniuria quidem facienda non remouemur: sed cũ fecerimus, placare deos conamur. A' uobis autẽ qui atroces nullo modo, sed mites legũlatores esse gloriamini, poscimus, ut persuasione prius adhibita, quòd dij sint, ita doceatis, ut etiam si non multo sublimiora quàm alij, ueriora tamen loquamini. Fortè namq; uobis credemus. Quare si æquum quid postulamus, morem gerite. CLIN. Atqui, ò amice, facile

De omni ui.

De contẽptu numinis.

De dijs.

est ueritatem hanc ostendere quòd dij sint. ATHEN. Quo pacto? CLIN. Primum quidem terra, sol, sidera, ipsumq; uniuersum, temporum quoq; ornatissima uarietas, annis, mensibusq; distincta id ostendũt, Græcorum præterea barbarorumq; omnium consensus, deos esse fatentium. ATHEN. Timeo, ò beate uir, scelestos homines: timeo inquam, non erubesco, nec uereor, ne fortè uos contemnant. Vos enim differentiæ istorum causam ignoratis, & incontinentia uoluptatum cupiditatumq; tãtummodo putatis ad impiam animos eorum uitam corruere. CLIN. Sed quænam præter ista, alia istorum causa hospes est? ATH. Quod uos ipsius expertes penitus fugit. CLIN. Quid hoc? ATHEN. Ignorantia quædam certe grauissima, quæ maxima uidetur esse prudentia. CLIN. Quo pacto inquis. ATHEN. Feruntur apud nos sermores, partim metro, partim soluta oratione conscripti, qui apud uos propter disciplinæ ciuilis excellentiam, ut audio, non reperiuntur. Quorum antiquissimi primam cœli aliorumq; naturam deorum factam fuisse affirmant, nec multum progressi, deorum generationẽ consuetudinemq; inter se narrant. Quæ quoniam prisca sunt, quantum ad alia quidem siue recte, siue non recte se habeant, reprehendere nõ facile est, ad cultũ tamen honoremq; genitorum, nec utilia ipsa, nec uera esse fatebor. Prisca igitur dimittamus, deq; illis, ut dijs placet, dicamus: iuniorũ uero sapientum uerba sicubi mala hominibus afferãt, incusemus. Profecto istorũ uerbis illud efficitur, ut cum ego & tu hæc ipsa signa esse, quòd dij sint, asserimus, solemq; ac lunam, sidera & terrã, quasi deos & res diuinas in medium adducimus, tunc iuuenes ab istis sapientibus aliter persuasi, terram & lapides hæc esse dicant, nullamq; humanarum rerum curam habere posse: sed uerbis tantum ornatis uerisimiliter sermonem de istis esse digestum. CLIN. Graue id certe hospes, etiam si solũmodo unus dixisset. Nunc uero eo grauius & molestius est, quo plures sunt qui dicunt. ATHEN. Quid ergo dicere, quídue facere nos oportet? Vtrum quasi apud impios homines accusati simus, quòd falsos deos esse legibus affirmauerimus, ad defensionem accingemur? An his dimissis ad legum tractationem iterum reuertemur, ne prooemium legum nobis hoc excrescat in longum: cum oratio breuis futura nõ sit, si pronis ad impietatem hominibus quæ requirunt, sufficienter ostendere uoluerimus, atq; etiam terrore illos à scelere amouere, demum uero quemadmodum conuenit, leges ferre? CLIN. Sæpenumero in hoc breui tempore hospes à nobis dictum est, breuitatem non esse prolixitati anteponẽdam. Nihil enim nos, ut dicitur, urget. Quare ridiculũ simul & prauum esset, si breuiora melioribus præferremus. Multum enim conferet, si uerisimili ratione sermo noster ostenderit quòd dij sint, & boni sint, iustitiamq; multo magis quàm homines colant. quòd ferè optimum pulcherrimumq; legum omnium erit exordium. Quamobrem absque ulla molestia atq; festinatione, pro uiribus nihil prętermittamus, quod ad hanc rem persuadendam pertineat. ATHEN. Iste sermo tuus adeo te paratum prõptumq; ostẽdit, ut ad preces uotumq; uideatur prouocare, nec moram amplius patiatur. Verum quomodo absq; offensione esse aliquis deos disserat? pręsertim cum necesse sit, grauiter ferre odisseq; eos, qui horum uerborum nobis causam præbuerũt. Hi certe à pueritia ad deos affirmandos eo maxime inducere animum potuerunt, quòd dum lacte nutriren-

tur, à nutricibus matribusq;, multa de illis ioco & serio dicta decantataq; in orationibus audiebant, & in sacrificijs uidebant consentanea quæq; illis fieri, quæ suauissime pueri & uident & audiunt, dum parentes eorum summo studio pro se liberisq; sacrificare, orareq; supplices, deos, quasi quàm maxime dij sint, uiderent: necnon quotidie in ortu & occasu solis ac lunæ Grecos & barbaros omnes tã in rebus aduersis quàm secundis conspicerẽt, suppliciter adorare: atq; ex hoc nõ suspicionẽ quòd dij nõ sint afferre: sed testimonium quòd sint absq; controuersia perhibere. At uero qui hæc omnia, nulla ratione, ut mẽtis compos quilibet diceret, moti despiciũt: proptereaq; nos ad hæc dicenda compellunt: quo pacto eos nunc mansuetis uerbis corrigere, & primũ quòd dij sint docere possumus? Audeamus tamẽ: nec enim decet, cum illi uoluptate perdantur, nos quoq; ira in eos corrumpi. Quapropter omni cõcitatione animi extincta prooemium ad eos qui ita mente corrupti sunt, aggrediamur: & quasi ad unum eorum ita orationẽ mansuete uertamus. O fili, iuuenis adhuc es: nec dubito, quin progressio tẽporis faciat, ut de multis aliter quàm nunc, sentias. Expecta igitur oro, ut tunc de rebus maximis iudices. Maximũ autem est quòd tu modo nihil arbitraris, ut recte de dijs sentiẽtes, bene uiuamus. Verum si hoc in his permagnum tibi certificauero, minime mentiar. Nõ tu solus nec amici tui primi, hanc de dijs opinionem habetis, sed aliqui semper, tum plures, tum pauciores hoc modo laborant. Quod uero plurimis illorum contigit, tibi narrabo. Pofecto nullus eorum ab adolescentia usq; ad senectã in hac opinione quòd dij non sint perseuerauit. Reliqui autẽ duo morbi quamuis non multis, nonnullis tamen permanserunt: quòd dij sint quidem, sed de rebus humanis nihil curẽt. Vel quòd curent, sed facile precibus sacrificijsq; placentur. Tu igitur si mihi credes, expectabis, donec plane cõstet tibi pro uiribus, quid de his iudicandum sit. Vtq; id assequaris, diligenter considerabis, siue sic siue aliter se res habeat: & à cæteris omnibus, & à legum latore maxime sciscitaberis. Interea noli tam temerarius esse, ut impie de dijs sentias. Is enim qui tibi leges ponit, & nunc & postea, quomodo ista se habeant, docere conabitur. CLIN. Optime hucusq; hospes nobis est dictũ. ATH. Prorsus est ita, ò Megille, atq; Clinia. Sed in mirabilem quendam sermonem nesciẽtes incidimus. CLIN. Quémnam? ATH. Qui à multis sapiẽtissimus esse putatur. CLIN. Dic clarius. ATH. Res omnes nonnulli aiunt, quæ fiunt, quæ futuræ, quæq; factæ sunt, uel natura, uel fortuna, uel arte fieri. CLI. Et probe quidem. ATH. Certe non absurdum est uiros sapientes probe dixisse. Quare sequamur ipsos: inquiramusq; quidnam intellexerunt. CLIN. Omnino. ATH. Maxima dicunt atq; pulcherrima natura fortunaq; fieri: Arte uero minora: eamq; dicunt acceptam à natura magnorum primorumq; operum generatione, fingere, fabricareq; minora omnia, quę artificiosa ab omnibus appellantur. CLIN. Quomodo id ais? ATH. Sic planius dicam. Ignem, aquam, terrã, aërem, omnia hæc non arte, sed natura & fortuna esse dicunt. Corpora etiam quæ post hæc sunt: rerum terrenarum, solis, lunæ, stellarum omnium, ex istis anima prorsus carentibus facta fuisse aiunt: fortunã que quo unumquodq; uis sua impulit lata, singula singulis, frigida calidis, sicca humidis, mollia duris, & omnino contraria contrarijs, duce fortuna conuenisse, ac necessario contemperata fuisse. Hoc pacto

Res omnes uel natura, uel fortuna, uel arte fieri.

cœlum

cœlum totum, & quæ in eo sunt omnia, animalia quoque, & plantas, & anni tempora fuisse producta: non per intellectum, neque per deum aliquem, sed natura, ut diximus, atque fortuna. Ex quibus artem postea mortalem à mortalibus factã, posteriores quasdam res genuisse, non penitus ueritatis participes, sed simulacra quædam sibi ipsis cognata, qualia pictura, musica, cæteræque artes his similes generant. Si quæ uero artes serium aliquid faciunt, eas esse quæ uim suam cum natura communicant: qualis est medicina, agricultura, gymnastica. Ciuilem præterea peritiam aiũt, parua quadam parte cum natura, magna uero cum arte concurrere: atque ita uniuersam legum positionem non cum natura, sed cum arte, cuius positiones ueræ non sint, conuenire. CLIN. Quónam pacto? ATHEN. Deos, ò beate uir, non natura, sed arte & legibus quibusdam constare uolunt, eósque alijs alios, prout singuli secum consentientes lege sanxerunt. Pulchra uero uel honesta, alia natura, alia lege consistere. Sed iusta natura minime esse: imò uero homines de his semper inuicem disceptare, & noua quotidie constituere: & quæ nuper statuerunt, quatenus illis sic placet eatenus esse iusta, non natura quidẽ, sed arte & legibus stabilita. Hæc sunt, ò amici, quæ sapientes uiri, tum poëtæ, tum scriptores alij iunioribus tradiderunt, dicentes iustam esse eam possessionem, quæ ui & uictoria comparatur. Vnde iunioribus impietas innascitur, ut credant nõ esse deos, quales credere leges iubent. Hinc etiam seditiones oriuntur, per quas ad eam homines uitam quasi secundum naturam rectam trahũtur, qua ita uiuant, ut cæteros uincant, nec secundum leges alijs seruiant. CLIN. O' qualem hospes rem narrasti, qualemque pestem iuuenum & publice ciuitatibus, & priuatim domibus suis illatam? ATHEN. Vera narras, ò Clinia. Sed cum ita res se habeat, quid legumlatori agẽdum censes? An solum minari omnibus hominibus debet? eos omnino pœnas daturos, nisi deos esse credant, talesque opinentur, quales à legibus traduntur: deque honestis & iustis & maximis quibusque rebus, ac de uirtute & prauitate, ita omnino arbitrentur & agant, ut legũlator præscripserit. Si igitur nõ paruerint, alios mortis supplicio, alios flagellis & uinculis, alios dedecore, alios exilio, egestateque puniendos. Itáne minabitur quidem tantum legumlator, ut autem in legumlatione persuasionẽ minis adiungat, qua mitiget, nihil curabit? CLIN. Minime hospes, sed siqua in huiuscemodi rebus uel modica persuasio inueniri potest, non debet legumlator qui modo alicuius precij sit, labore inde deterreri, sed quàm maximo, ut dicitur, clamore potest, priscæ legi auxilium ferre, rationibusque ostendere quòd dij sint, & quæcunque ipse paulo antè dicebas: atque ipsi legi & arti ita suffragari, ut uel natura, uel non minus quàm natura constare affirmet, cum mẽtis ipsius proles sint, ut recta ratio monstrat: quam tu modo dicere mihi uideris, & ego credo. ATHEN. O' paratissimi animi Clinia, nónne arduum est, ea rationibus prosequi, quæ ita per omnes diuulgata sunt, ipsaque prolixa sunt, nec breuitatem patiuntur? CLIN. Quid hospes? cum tam multa de ebrietate & musica dicerentur, eam prolixitatem æquo animo tulimus: de dijs uero talibusque rebus plura dicentem non auscultabimus? Enimuero legumlationi prudẽter dispositæ, magnum hinc patrocinium est futurum, cum legum mandata literis tradita quæ toto tempore futuro redargutioni subiecta esse solent, sic comprobata quiescant. Quare terreri non debemus, si auditu ardua principio sunt, quæ uel tardi ingenij homines sæpius repetendo animaduertere poterũt. Hæc igitur licet prolixa, si modo utilia sunt, non uidentur abijcienda. Nec æquum est hos sermones pro uiribus non defendere. MEG. Optime mihi hospes Clinia loqui uidetur. CLIN. Et maxime quidem, ò Megille, quare faciendum est, ut dicit. Profecto nisi sermones isti inter omnes, ut ita dixerim, homines uulgati essẽt, nihil opus esset, deos esse ratiõibus demonstrare. Nunc uero necesse est. Cum igitur maxime leges ab improbis hominibus corrumpantur, cuiúsnam magis quàm legumlatoris officium est, auxilium ferre? MEG. Nullius certe. ATH. Verum dic mihi Clinia, participem enim te rationis huius esse oportet. Nónne qui hæc dicit, ignẽ, terram, aquam, & aërem, prima omnium putare uidetur? atque hæc eadem naturam uocare, & ex his posteriorem animam arbitrari? Imò non uidetur solum, sed ista nobis oratione sua uere significat. CLIN. Ita prorsus. ATH. Num igitur per Iouem quasi fontem quendam inuenimus stultæ illorum opinionis, qui nunquam quæstiones rerum naturalium attigerunt? Considera obsecro, & rationem omnem scrutare. Non enim parum interest, si ostenderimus eos qui impijs rationibus innituntur, cæterosque ad impietatem trahunt, non recte, sed peruerse disserere. Mihi igitur de his ita uidetur. CLIN. Probe dicis, sed coneris ista ostendere. ATHEN. At uidebor rationibus uti non consuetis. CLIN. Ne uerearis amice. Intelligo enim quòd putabas longe te à proposito ferendarum legum abire, si disputationem hanc ingrediamur. Verum si non aliter conuincere possumus recte se habere quæ de dijs secundum legem modo dicuntur, dicendum est omnino. ATHEN. Dicam iam nouam hanc penè inauditamque rationem. Quod generationis corruptionisque omnium prima causa est, non primum, sed posterius factum illi sermones affirmarunt, qui animos impios effecerunt. Quod uero posterius, id prius. Quare ueram deorum substãtiam ignorarunt. CLI. Nõdum intelligo. ATH. Qualis anima sit, & quam habeat uim, omnes ferme ignorasse uidentur, tum quo ad alia, tum quo ad eius generationem, quòd ante omnia corpora nata sit, & transmutationis decorisque corporum ipsa sit maxime omnium princeps. Si hæc ita sint, nónne quæ animæ ipsius propria sunt, necessario priora his erunt, quæ ad corpus pertinent, cum ipsa corpore sit antiquior? CLI. Necesse est. ATHEN. Ergo opinio, cura, intellectus & ars & lex, duris & mollibus, grauibus atque leuibus priora sunt. Quare ingentia & prima opera, operationesque ipsæ artis in primis erunt, quæ uero natura sunt, & natura ipsa, quam non recte sic appellant, posterius sunt, & artem intellectumque sequuntur. CLIN. Cur non recte? ATHEN. Quia naturam generationum circa prima dicere uolunt, primaque ponunt corpora. Si autem non ignis, nec uer, sed anima primo esse uidebitur, anima ipsa corpore antiquior rectissime affirmabitur: & hæc ipsa ita natura constare, si animam corporibus antiquiorem esse constiterit: aliter uero nequaquam. CLIN. Vera loqueris. ATHEN. Num deinceps ad hæc ita pergemus? CLIN. Ita prorsus. ATHEN. Rationem cauillatoriam fallacemque fugiamus, ne si fortè iuuenilis ipsa nos senes fefellerit, ridiculos reddat, uideamurque magna aggressi, ne parua quidem consecuti fuisse. Si amnem profundum

Reijcitur opinio dicentium omniũ principia esse corpora.

rapiduꝙ tres ipsi trāsire [illegible]mus, & ego iunior uobis, fluctusꝙ magis expertus dicerē, periculū me primū uobis in tuto relictis facere oportere, utrū transiri fluuius à uobis senioribus posſit, an nō, & postea facto periculo, aut adhortari uos ad trāsitū, aut si trāsiri non posſit, me solum periculum subijsse, modeste loqui uiderer. Non aliter modo cum ratio profundior adeunda sit, fermeꝙ uestris uiribus non accesſibilis, ne uertiginem tenebrasꝙ uobis faciat, ad eas uos quæstiones deducens, quibus consueti non estis, atꝙ hoc pacto dedecore tristitiaꝙ afficiat, periculū in me primo ita faciūdū censeo, ut & meipsum interrogem, & mihi ipsi respondeam, & hoc pacto uobis in tuto audientibus, totam hanc de anima disputationem pertranseam, qua prior esse corpore ostendatur. CLIN. Optime hospes loqui uideris, facitoꝙ, ut dicis. ATH. Age igitur modo magis quàm unquam deum omni studio inuocemus, cum deos esse diligenter demonstrare conemur, rationemꝙ ingrediamur, rudentibus tutisſime tensis. In hac autem disputatione, interrogationibus huiusmodi sic securisſime respondere uideor, siquis roget, O' amice, stántne omnia, nihilꝙ mouetur: an contrà, stat nihil, cuncta mouentur? uel aliqua mouentur, aliqua permanent? Huic utiꝙ respondebo manere alia, alia uero moueri. Nónne in aliquo loco stant & mouentur? Quid ni? Nonnulla in una sede id faciunt, nonnulla in pluribus. Eáne dicis quę stantium in medio uires capiunt, in uno moueri: quemadmodum circuli stare dicuntur, licet circumferentia eorum uertatur? Ita prorsus, Intelligimus autem quod in hac circulatione, cum huiusmodi motus maximum simul minimumꝙ circulum circunducat, secundum proportionem, se ipsum maioribus minoribusꝙ dispertit: & ipse quoꝙ proportione seruata maior est & minor. Propterea cunctorum factus est fons mirabilium. Vnà enim cum magnis paruisꝙ circulis uelocitates tarditatesꝙ conuenientes ita transfigit, ut incredibile quiddam peragere uideatur. Vera narras. In multis uero moueri, dicere mihi uideris, quæcunque ex alio in alium semper transeunt locum: & nōnunquam alicuius centri unius obtinent basim, nonnunquam plura: eò quòd circumuoluantur: & cum singula sibi inuicem pasſim occurrant, si stantibus resistentibusꝙ obuia fiunt, scinduntur: sin uero contrà latis, unum facta tam hæc quàm ipsorum intermedia coniunguntur, atꝙ condensantur. Fateor utiꝙ hæc ita se habere, ut tu ais. Atqui coniuncta densataꝙ augentur, disiuncta uero rarefactaꝙ minuuntur, quando prior singulorum habitus permanet: quando uero non permanet, propter utraꝙ corruptio sequitur. Fit igitur omnium generatio, quando pasſio quædam fit: cum uidelicet principium capto incremento ad secundam perueniat translationem, & ab hac in proximam: cumꝙ ad tres usꝙ peruenerit, in sentientibus sensum habuerit. Hac ergo transmutatione atꝙ translatione quodlibet gignitur. Vere autem est, quando permanet. Quod si in alium habitum permutatum sit, iam penitus est corruptum. Species motuum omnes præter duas, ô amici, iam diximus. CLIN. Quas illas? ATHEN. Illos, ô bone uir, motus nondum diximus, quorum pene gratia tota hęc consideratio est. CLIN. Dic planius. ATHEN. Animæ gratia disputationem hanc aggresſi sumus. CLIN. Maxime. ATHEN. Sit ergo alter motus, quo quid alia semper mouere potest quidem, seipsum uero non potest. Alter quo quid & seipsum semper & alia potest mouere, coniungendo, disiungendo, augendo, & contrà; generando præterea & corrumpendo. Qui motus à cæteris omnibus est distinctus. CLIN. Sint ut uis. ATHEN. Nonne motum illum nonum ponemus: quo aliquid ab alio mouetur, & alia mouet? Decimum uero collocabimus illum, quo & se mouet & alia: qui certe omnibus actionibus & pasſionibus se accommodat: rerumꝙ omniū quæcunꝙ sint, reuera motus & transmutatio nuncupatur? CLIN. Ita prorsus. ATHEN. Quem potisſimum ex decem motibus cæteris omnibus tanquā robustisſimum & efficacisſimum præponemus? Necesse est eum quo quid & se & alia mouere potest, longisſimo interuallo præcedere, cæteros autem omnes esse longe posteriores. CLIN. Probe. ATHEN. Sed unum uel duo non recte locata, aliter ponenda sunt. CLIN. Quænam? ATHEN. Quod de motu decimo diximus, non recte est dictum. CLIN. Quare? ATHEN. Quia qui decimo enumeratus est, tam generatione quàm robore secundum rationem primus est. Secundus uero, quem nono absurde loco enumerauimus. CLIN. Quomodo hæc dicis? ATHEN. Sic. quando aliud ab alio mouetur: idꝙ rursus semper ab alio: eritne in talibus aliquid quod primo moueatur? At quomodo id cum ab aliquo moueatur, eorum quæ mouentur, primum erit? Certe imposſibile id est. Sed quando aliquid seipsum mouens, aliud quoꝙ mouebit: illudꝙ aliud, & sic deinceps plurima mouebuntur: an aliud totius motus principium erit, quàm mutatio eius quod seipsum mouit? CLIN. Egregie dictum id, & concedendum est. ATHEN. Præterea sic nosipsos interrogemus, & ipsi nobis respondeamus. Si quouis modo uniuersa simul steterint, ut plurimi talium audent dicere, quem motum potisſimum ex omnibus primum in ipsis fieri asseremus? Eum profecto, quo quid seipsum mouet: Motus enim dependens ab alio, non prius incidet, quàm alia quædam ipsis inciderit permutatio. Quapropter initium omnium motionum primumꝙ motum, qui & in stantibus factus sit, & in his quæ mouentur modo insit, illum fateri necesse est, quo quid seipsum mouet: & hanc esse antiquisſimam omnium potentisſimamꝙ mutationem: secundam uero illam, qua quid ab alio mutatur, & alia mouet. CLIN. Verisſime dicis. ATHEN. Postquam hucusque disputando deuenimus, hoc quoꝙ respondeamus. CLIN. Quidnam? ATHEN. Si primum motum in terreno uel aquatico uel igneo corpore, siue simplici, seu mixto uiderimus, quam inesse ipsi pasſim dicemus? CLIN. Nunquid rogas, si uiuere ipsum dicendum sit, quòd à seipso mouetur? ATHEN. Id ipsum. CLIN. Viuere certe. ATHEN. Quid uero cum animam esse in aliquo uiderimus, num ob aliud uiuere ipsum quàm ob hoc putabimus? CLIN. Ob hoc ipsum. ATHEN. Attende per Iouem obsecro nunquid uelis tria in re qualibet intelligere. CLIN. Quo pacto? ATHENIEN. Vnum substantiam ipsam. Vnum substantiæ rationem. Vnum quoque nomen ipsum. Interrogationes etiam de omni re duas esse? CLIN. Quomodo duas? ATHEN. Quod uidelicet nonnunquam nomine nobis proposito, rationem ipsam quæramus: nonnunquam rationem asse cuti, nomen iam inuestigemus. Sed uolumúsne hoc iterum dicere? CLINI. Quidnam? ATHEN. Bipertita distinctio, & in alijs, & in numero reperitur. Et in numero sic diuiso, nomen quidem, par est: Ratio

Aggreditur demonstrare deos esse.

Que antiquisſima & potētisſima mutatio.

Ratio autem, numerus in duo æqualia diuisibilis. CLIN. Certe. ATHEN. Tale aliquid dico. Nónne idē in utroq; significamus, siue nomē interrogati, ratio nem: siue rationē interrogati, nomē reddamus? quādoquidem unam eandemq; rem nomine quidē parem, ratione uero numerum in duo æqualia diuisibilem appellamus. CLIN. Idem omnino. ATHEN. Rei uero illius cui nomen est anima, quæ nam ratio est? Num habemus aliam rationem, præter eam quam modo diximus, quòd ipsa possit seipsā mouere? CL. A' seipso moueri asseris rationem esse illius substantiæ quam nomine omnes animam appellamus? ATHEN. Assero equidem. Quod si ita est, an adhuc desideramus sufficiētius demōstrari, idem esse animā, & primam generationem ac motum rerū quę sunt, quæ fuerunt, quæq; futuræ sunt, omniumq; rursus istis contrariorum? quandoquidem trāsmutationis motusq; omnis omnibus causa esse apparuit. CL. Minime. Nam sufficientissime monstratum est, animā omnibus antiquiorem esse, cum motus principium sit. ATH. Nónne igitur motus qui ab alio in alio fit: quóue nihil unquam seipsum mouet, secūdus est, & quoto quis uelit numerorum interuallo superiori motui postponendus? siquidem corporis uere inanimati mutatio est. CLIN. Probe. ATHEN. Recte igitur & proprie, uereq; & absolute diximus, prius corpore animam factam fuisse, corpus uero posterius atq; secundo, animæ secundum naturam dominanti subiectum. CLIN. Verissima hæc sunt. ATHEN. Recordamur nos in superioribus concessisse, si antiquior corpore anima declaretur, illa etiam quæ animæ cōpetunt, ijs quæ corporis propria sunt, priora esse simul declarari? CLIN. Maxime. ATHEN. Affectus ergo, mores, uoluntates, cogitationes, uerę opiniones, curæ, memoriæ, omnia hęc longitudine corporū, latitudine, profunditate, robore, prius facta sunt, sicut & anima corpore. CLIN. Necesse est. ATH. Num etiā concedere cogimur bonorum & malorum, honestorum & turpium, iustorum & iniustorum, cæterorumq; contrariorum causam esse? siquidem causam omnium ipsam asserimus. CLI. Cur non? ATH. Animam cuncta gubernantem, & in omnibus quæ mouentur habitantem, nónne & cœlum gubernare necessario cōfitebimur? CLIN. Omnino. ATHEN. Vnā an plures? Plures certe, ut ego pro uobis respondeā. Nec pauciores quàm duas ponere debemus, unam beneficam, contrariam alteram. CLIN. Recte admodum. ATHEN. Vniuerse ergo quæ in cœlo sunt, quę in terra, quę in mari, suis motibus anima ducit: quibus nomina sunt, uelle, considerare, curare, consultare, recte & non recte opinari, lætari, dolere, audere, metuere, odisse, diligere: & cæteris præterea motibus omnibus, qui horum affines primíque sunt, qui & secundos corporum motus suscipientes, omnia in augmentum decrementúmque perducunt: concretionem, uel condensationem, & discretionem, uel rarefactionē: & in ea quæ ista sequūtur, caliditates, frigiditates, grauitates, leuitates, durum, molle, album, nigrum, austerum, dulce, amarū: & deniq; omnibus, quibus anima usa si intellectum quoq; semper diuinum acceperit, recte cūcta dijs recta feliciaq; perducit: sin uero amentia cōiuncta fuerit, omnia his contraria facit. Damúsne ista sic se habere? an adhuc ambigui sumus? CLIN. Nullo modo ambigimus. ATHEN. Vtrum ergo animæ genus, cœlum, terram, totumq; orbē regere arbitramur? quod mente uirtuteq; refertum est? an quod caret utrisq;?

Animæ ratio quòd potest seipsam mouere.

animę ratio est q anima a se moveri

Quæ sint nomina motuū animæ.

Anima coniuncta intellectui producit omnia recte.

Vtrúmne, ut ita respondeamus? CLIN. Quo pacto? ATH. Ita dicamus, ò mirifice uir, si uniuersus cœli circuitus, & omnium quæ in eo sunt, progressio, mentis motui & circulationi, & rationi similem habet naturam, & simili quadam ratione peragitur, constat optimam animum totius mundi curam habere concedēdum esse, unde tali ratione circumuoluatur. CLIN. Recte. ATH. Sin uero furiose & sine ordine mouetur, malam. CLIN. Hæc quoq; recte. ATHEN. Quam igitur mentis motus naturam habet? Sed ad hanc quæstionem, ò amici, prudenter respondere difficile est. Quare par est, ut ego uobiscum respondeā. CLIN. Probe loqueris. ATHEN. Cauere itaq; debemus, ne quasi ex opposito ad solem conuersi, & in meridie noctem agentes, perinde respondeamus, ac si mortalibus oculis mens sufficienter conspici cognosciq; posset. Tutius enim uidebimus, si ad imaginem eius respiciamus. CLIN. Quo pacto dicis? ATH. Videamus cui potissimum decem illarum agitationum similis sit intellectus, ut tanquam imagine hac utamur. Eam ego in memoriam uobis reducam, & pro omnibus respondebo. CLIN. Optime. ATHEN. Meminisse oportet & illud à nobis in superioribus esse dictum, omnium quæ sunt, alia stare, alia uero moueri. CLIN. Sic dictum fuit. ATHEN. Quinetiam eorum quæ mouentur, nonnulla uno in loco, nonnulla in pluribus agitari. CLIN. Hoc quoq;. ATHEN. Motus autem qui semper in uno fit, necessario circa medium aliquod agitur, & circuli torno confecti similis est: ideoq; mentis circuitum pro uiribus imitatur. CLIN. Quomodo id dicis? ATHEN. Per eadem certe, eodem modo, in eodem, circa eadem, ad eadē, unà ratione, & ordine uno ferri utraq; assero. Nempe si dicamus mentem motumq;, qui in uno fit, sphęræ torno confectæ lationibus similes, nunquam rudes bonarum imaginum opifices erimus. CLIN. Recte admodum. ATHEN. Contrà ergo motus qui nunquam similiter, nec per eadem, nec in eodem, neque circa eadem, neq; ad eadem, neque in uno fertur, nec ordine nec ornatu rationeq; aliqua, omni profecto amentiæ cognatus est. CLIN. Proculdubio. ATHEN. Iam ergo aperte possumus clamare, cum ab anima cuncta circunducantur, necessarium esse cœli circuitum à procurante exornanteq; anima circunduci, siue optima illa quidem, siue contraria. CLIN. At hospes ex dictis iam apparuit, nefas esse aliter dicere, quàm ab anima, omni uirtute referta, siue una seu pluribus hæc omnia circumagi. ATHEN. optime tu Clinia citoq; hæc intellexisti. sed illud adde. CLIN. Quidnam? ATHEN. Si solem, lunam, cæteraq; sidera anima ducit cuncta, nónne singula quoque? CLIN. Quid ni? ATH. De uno igitur uerba faciamus, quę astris omnibus possunt accōmodari. CLI. De quo? ATH. Solis quidem corpus omnes homines uident, animam nemo, nec etiam alterius animalium corporis, nec uiui, nec mortui. Idq; genus cum nullo corporis sensu percipiatur, sola mente comprehenditur. Quare & nos de ipso, hoc sola intelligentia capiamus. CLIN. Quidnam? ATHEN. Cum solem anima moueat, si trium modorum aliquo ab ea fieri hoc asserimus, fortasse non aberrabimus. CLIN. Quos dicis modos? ATHEN. Quod uel intus in hoc rotundo corpore inest, & quò libet ipsum trāsfert, quemadmodum nos anima nostra quò libet ducit. Vel ipsa foris quidem est, & corpus aliquod ignis uel aëris nacta, ut quidam aiunt, per uim corpus corpore pellit. Vel tertio, quamuis ipsa nuda corpore

Quàm reuerenter cēsendū sit de deo. Trāslatio disputationis.

ab anima cuncta circunducuntur.

Solē mouet anima.

sit, quia tamen alias uires supra modum mirabiles habet, facile ducit. CLIN. Certe uno istorum modorum ab anima agitari cuncta necesse est. ATHEN. Præstat autem, ut siue curru quodam intrinsecus teneat corpus illud eius anima, lumenque ita cunctis effundat, siue foris sit, seu quomodocunque quis excogitet, deum esse ipsam omnes arbitremur. An aliter? CLI. Ita certe, nisi quis extrema dementia teneatur. ATH. De uniuersis præterea stellis & luna, annis, mensibus, cunctisque temporibus, quid aliud quàm hoc ipsum dicemus? Quoniam anima & animæ omnibus uirtutibus præditæ horum omnium causæ demonstratæ sunt, deos esse eas affirmabimus: siue in corporibus sint, & tanquam animalia quædam cœlum totum exornent, siue quomodocunque aliter agere id dicantur. CLIN. Omnino. ATHEN. Ita ergo istis concessis, poteritne aliquis negare plena deorũ omnia esse? CLIN. Nullus adeo mente captus est hospes. ATH. Ei ergo qui deos esse negat, positis terminis, ò Clinia, & Megille, sermonem iam relinquamus. CLIN. Quos terminos imponemus? ATHEN. Vt uel doceat nos non recte opinari, cum animam generationem primam omnium dicimus: cæteraque à nobis consequenter dicta, uera non esse. Vel si nihil melius quàm nos dicere potest, nobis credat: & ita in posterum uiuat, ut de dijs non ambigat. Verũ consideremus nunc utrum sufficienter deos esse aduersus negantes ostendimus, an non. CLIN. Sufficiẽter dictum est hospes. ATHEN. Disputatio igitur aduersus istos, finem habeat. Sed ille iam, qui quamuis deos esse dicat, curam tamen humanarum rerum negat habere: sic à nobis est persuadendus. O uir eximie, dicamus, natura quædam diuinitati cognata ad rem tibi coniunctam affirmandam colendamque ducit, quando deos esse asseris. Sed improborum iniustorumque hominum publice priuatimque successus, qui licet reuera felices non sint, uulgo tamen felices habentur, & carminibus frequenter cæterisque sermonibus extolluntur, temere ad impietatem te præcipitem agunt, aut etiam cum scelestos homines uideas ad senium usque ita deuenire, ut filios atque nepotes in maximis relinquant honoribus, ualde turbaris. Audisti fortasis, aut etiam ipse uidisti nõnullos, quãuis iniuste & impie multa gesserint, propter ipsa tamen scelera ex re parua in magnam, & ex infimo gradu ad tyrannidem peruenisse. Propterea cum deos harum rerum autores esse propter ipsam cum illis coniunctionem incusare, & aduersus eos peccare nolis, nonnulla ductus absurditate, ac dijs ipsis succensere non uolens, huc tandem delapsus es, ut licet deos esse arbitreris, humanas tamen res ab illis negligi credas. Ne igitur hæc opinio ad grauiorem te trudat impietatis morbum, remedium pro uiribus opinionem hanc refutantes, adhibeamus. Quocirca sequentem disputationem cum præcedente illa ratione iungemus: qua aduersus eos etiam qui deos esse negabant, usi sumus. Tu uero Clinia & Megille, pro adolescente, ut fecistis hactenus, respondete. Atque ego si arduum quid inciderit, uos suscipiens, ut nunc feci, trans fluuium ducam. CLIN. Recte dicis: & ita facito. nos quoque pro uiribus faciemus. ATH. Non erit forsan difficile demonstrare, deos non minus minimarum rerum quàm maximarum curam habere: præsertim cum paulo antè dictum fuerit, eos omni uirtute refertos, prouidentiam omnium sibi propriam uendicare. CLIN. Et maxime quidẽ. ATHEN. Quod sequitur, communiter inuestigemus: quæ sit uirtus eorum qua boni esse conceduntur. Age, nónne temperatum esse, mentemque habere, uirtuti dantur, & contraria uitio? CLIN. Certe. ATHEN. Quid porrò? Nónne fortitudo uirtuti etiam datur, timiditas uitio? CLIN. Valde. ATHEN. Et horum alia turpia, alia honesta dicuntur? CLIN. Necesse est. ATHEN. Et quæ in his uitia sunt, nobis quidem inesse posse: deos uero eorum participes nullo modo dicemus? CLIN. Hæc etiam quiuis concederet. ATHEN. Nunquid negligentiam, delitias, otium, animi uirtutem putabimus? An aliter? CLIN. At quomodo? ATHEN. Num contrà? CLIN. Ita sane. ATHEN. Horum ergo contraria in contrarium. CLI. Sic utique. ATHEN. Qui delitijs, negligentiæ, otioque deditus est, quem Hesiodus ignauis maxime fucis similem dicit, nónne odio nobis habetur? CLIN. Rectissime profecto poëta ille cecinit. ATHEN. Non ergo dicendus deus eos mores habere, quos odit, nec permittendus est ullus ita dicere? CLIN. Nullo modo. ATHEN. An ille, ad quem operis alicuius effectio & cura maxime pertinet, magna in eo opere curabit, parua cõtemnet? Quomodo si hanc opinionem laudauerimus, non errabimus? Sed ita istud cõsideremus. Nónne siue homo siue deus, duabus de causis negligit? CLIN. Quibus? ATHEN. Vel quia nihil interesse totius putat, si parua negliguntur: uel quia licet interesse opinetur, pigritia tamen mollitieque detentus, negligit. Aliter enim negligentia non contingit. Nam quando quis non potest omnium curam gerere magnorum paruorumque, atque ideo imbecillitate impeditus non curat, negligentia tunc in eo esse non dicitur, siue homo quidam sit impotens, siue deus aliquis non posse fingatur. CLIN. Non certe. ATHEN. Sed nunc illi duo tribus nobis respondeant, qui licet deos esse concedant, alter tamen facile placabiles, alter in rebus paruis negligentes putat, primumque sic interrogentur. Ambo deos asseritis scire, uidere, audiréque omnia: nihilque ipsos effugere posse eorũ quæ aut sensu aut intellectu percipiuntur? hæc'ne ita se habere dicitis? an aliter? Sic. Deinde omnia eos posse quæcunque mortales immortalésue possunt? CLIN. Absque dubio ita esse concedent. ATHEN. Bonos etiam, immo optimos esse omnes quique confessi sumus. CLIN. Omnino. ATHEN. Nulla ergo pigritia, nulla mollitie capi eos possibile: quando quidem tales sunt, quales esse consensimus. Nam à timiditate in nobis otium nascitur: pigritia uero ab otio atque mollitie. CLIN. Vera loqueris. ATHEN. Nullus ergo deorum otio pigritiaque corruptus quicquam negligit. Nullius enim timiditatis deus est particeps. CLIN. Probe. ATHEN. Ergo relinquitur si paruas paucasque in uniuerso res negligunt, ut ita negligant, aut quia contemnenda illa esse sciunt, aut quidnam aliud reliquum est, quàm huius contrarium? CLIN. Nihil penitus. ATHEN. Vtrum ergo, ò uir eximie, te dicere affirmabimus: an quod propter ignorantiam, cum prouidere debeant, non prouideant: an sicut improbos homines dicimus, meliora quidem uidere, sed uoluptate aut dolore fractos deteriora sequi, sic deos quamuis sciant prouidendum esse, similiter nõ prouidere? CLIN. Quomodo id fieri potest? ATHEN. Præterea res humanæ, uiuentis naturæ paticipes sunt: & homo ipse præ cæteris animalibus dei cultor diligentissimus est. CLIN. Apparet. ATHEN. Quinetiam mortalia cuncta uiuentia à dijs fieri possidérique, quemadmodum & cœlum uniuersum, dicimus.

Deos humanarũ rerũ curam habere.

Virt° deorũ.

dicimus. CLIN. Proculdubio. ATHE. Iam ergo seu parua hæc siue magna quis dixerit dijs esse, nullo modo cum prouidentissimi atq; optimi sint, negligenda sibi sua possessio est. Sed istud præterea consideremus. CLIN. Quidnam? ATHEN. Num sensus & uires contrario inter se modo ad facilitatem difficultatemq; se naturaliter habeant. CLIN. Quid ais? ATHE. Parua quippe difficilius quàm magna uidentur & audiuntur. Facilius autẽ tenentur feruntúrq; & prouidentia gubernantur parua omnia & pauca, quàm eorum contraria. CLIN. Certe multo facilius. ATHE. Quid uero? cum medicus totum corpus curare uelit ac possit, si magnis prouiderit, parua contempserit, an bene huic unquam se totum habebit? CLIN. Nũquam. ATHEN. Sed nec gubernatores, nec imperatores, nec patresfamilias, neq; ciuitatum moderatores, neque ulli omnino tales, paucis paruis neglectis recte multa & ingentia gubernabunt. Nam lapides quoque magnos sine paruis bene strui negant architecti. CLIN. Certe. ATHEN. Caueamus autem ne deum mortalibus opificibus uiliorem putemus. Isti sane quanto peritiores sunt, tãto arte una in proprijs ipsorum operibus & parua simul & magna exquisitius absolutiúsque perficiũt: Deus uero qui sapientissimus est, & curare potest ac uult: magnis quidem prouidebit solum, parua autem quæ facilius gubernari possunt, propter pigritiã & ignauiã negliget? CLIN. Nullo modo hanc hospes de dijs opinionem admittendam putamus. Nefaria enim hæc & falsa penitus cogitatio. ATHEN. Satis iam aduersus eum, qui negligentiæ crimine deos incusat, disputasse uidemur. CLIN. Certe. ATHEN. Verum hactenus quodammodo ratione coëgimus, ut falsa se opinari confiteretur. Indigere quoq; persuasione, qua ueluti cantu quodam capiatur, existimo. CLIN. Quænam hæc persuasio est? ATHEN. Huic adolescenti persuadeamus, eum qui toti prouidet, ad uirtutem salutemq; totius omnia ordinare, cuius pars quæq; pro uiribus quod sibi conuenit agit & patitur: atque his singulis præpositi principes sunt, qui minimarum etiam actionum passionumq; per singulas & extremas uniuersi particulas distributione ad ultimum usq; peracta curam habent. Quarum una tua, ò miser, particula est, quæ ad totũ semper respicit, quamuis minima sit. Tu uero ignoras omnem singulorum generationem illius gratia fieri, ut uniuersi ipsius beata uita sit. eius substãtia non tui gratia est, sed illius tu gratia factus es. Medicus enim & artificiosus opifex omnis totius gratia singula facit, & ad communem perfectionem dirigit omnia: non totum ad partem, sed partes ad totum singulas referens. Tu autem moleste fers, quia ignoras quo pacto quod tibi optimum est, uniuerso simul & tibi pro cõmunis generationis uiribus conuenit. Quoniam uero anima cum corpore semper, modo cum alio, deinde cum alio coniuncta, uarijs mutationibus, aut propter seipsam, aut propter aliã animam commutatur, nihil aliud harum rerum ordinatori tãquam talos iacienti restat, quàm ut quasi transponendo permutet, meliores quidem mores in meliorem locũ, in deteriorem uero deteriores, prout singulis conuenit, ut sortem sibi congruam singula cõsequantur. CLIN. Quomodo id ais? ATH. Ea ratione mihi dicere uideor, qua facilime dij cũctis prouideant. Nam si quis ad totum semper respiciens fingit quæq;, & ad ipsum omnia trãsfigurat, ut ex igne aquam animatã, nec multa simul ex uno uel ex multis unũ, primæ, aut secundæ, aut tertiæ generationis participantia multitudin[illegible]ita transpositi huius ornatus erunt. Nunc autẽ mira facilitas in eius opere est, qui toti prouidet. CLIN. Quo pacto id rursus ais? ATHEN. Quoniam rex ille noster actiones hominum omnes animatas esse perspexit, multámque ipsas in se uirtutem, multã etiam prauitatem habere, quódue factum est animam & corpus, perditionem nõ pati, neq; tamen æternum esse, qua lege dij sunt: nam si alterutrum horũ perderetur, omnis cessaret animalium generatio: pręterea quod ipsius animæ bonum est, iuuare, quod malum, cõtrà nocere: hæc inquam omnia quoniã perspexit, idcirco excogitauit ubi pars quæq; locata maxime, optime, facilimeq; uirtuti uictoriam, uitio uero ne uincat, impedimentũ in uniuerso præbere possit. Adinuenit igitur ad uniuersum hoc, quale factum quodlibet, qualem sedem habitationemq;, et qualia loca sortiri debeat. Causas uero huius uel illius generandi, uoluntatibus nostris permisit. Vbicũq; enim quis cupiat, qualisq; animus sit, ibi ferme semper habitat, & talis fit ut plurimum. CLIN. Cõgrue. ATHE. Quæcũque igitur animam habent, transmutantur: quippe cum trãsmutationis in seipsis causam habeant. Trãsmutata secundum ordinem legemq; fatorum feruntur. Et quæ minus peccarunt, minus profunde, ac in regionis superficie uagantur: quæ magis atq; atrocius, decidunt in profundum, & in regionem inferiorem delabuntur, quam inferorũ uocabulo similibusq; nominibus appellantes, tam uiuentes quàm à corporibus soluti somniant atq; formidãt. Anima uero quæ maioris uirtutis uel uitij cõpos est, quando propria uoluntate & assidua consuetudine uehementius permutata, diuinæ uirtuti adhæsit, talisque præcipue facta est, in locum similiter longe meliorem sanctumq; transfertur: quæ uero contrario modo affecta est, in contrarium translata, uitam peragit suam. Hoc deorum qui cœlum habitant, ò puer & adolescens qui à dijs negligi putas, iudicium est: ut qui peior sit, ad peiores, qui melior, ad meliores animas, tam in uita quàm in omni morte proficiscatur, patiatúrque & agat quæ à similibus ad similes fieri oportet. Quare nec tu, nec alius ullus, optet confidãtque se adeo felicem fore, ut iudicium hoc deorum effugiat atq; exuperet. Nam qui hoc sanxerũt, firmius, quàm cætera omnia stabilierunt, ut cauendum omnino sit. Nunquam enim ab illo negligeris, nec si ita paruus sis ut in terræ profundum ingrediaris, nec si adeo sublimis fias, ut pennis elatus in cœlum uoles: sed conuenientia supplicia dabis, siue hic manens, siue ad inferos profectus, siue ad remotiorem aliquẽ inaccessibilemq; locũ translatus. Eadem quoq; de illis ratio fit, quos per nefaria scelera ex paruis in magnos uiros euasisse intuitus, putasti ad felicitatẽ ex miseria peruenisse. Quorũ in operationibus uelut in speculo, deorũ ad omnia negligentiam inspexisse existimasti, ꝙ uidelicet ignorabas ad quid eorũ progressus uniuerso conducãt. Non oportet autẽ hoc, ò uir pręstãtissime, ignorare, quod qui nescit, nec uiuendi formam unquam conspiciet, nec uerba de uitæ beatitudine uel miseria facere poterit. Quare si Clinias hic, & uniuersus hic seniorum cœtus tibi persuasit, te quid de dijs dicas penitus ignorare, satis tibi deus fauerit: sin uero rationem adhuc aliquã desideras, audi quæ ad tertiũ illum dicemus, siquo pacto mentis es particeps. Profecto deos esse, hominibusq; prouidere, satis arbitror demõstratũ.

Sed iniquorum hominum eos muneribus corrumpi, nullo modo dic[illegible]tendum est: & si dicatur, omnino pro uiribus refutandum. CLIN. Præclare dictum: & sic agamus. ATHEN. Age igitur per deos ipsos, quónam modo placabiles fiunt, siquo pacto fiant: & qui & quales sunt, si placantur? principes enim esse eos necesse est, qui totum cœlum perpetuo gubernaturi sunt. CLIN. Certe. ATHEN. Sed quibúsnam principibus similes sunt? quíue illis principes similes, ut possibile nobis sit, minores maioribus comparare? Vtrum aurigæ aliqui certantium bigarum tales sunt? aut nauium gubernatores? Fortasse autem exercituum ducibus cōferri possunt, uel medicis: qui bella morborum ab humanis corporibus arcent atque propulsant: aut agricolis inimicas orientibus stirpibus tempestates timentibus cauentibusq;, aut etiam gregum armentorumq; pastoribus. Nam cum inter nos conuenerit, multorum bonorum, multorumq; malorum, & quidem pluriū, plenum esse cœlum, immortale aliquod bellum hoc est, & mirabili custodia indiget. sed opitulantur nobis dij simul & dæmones. Nos autem deorum dæmonumq; possessio sumus. Verum iniustitia & intemperantia unà cum imprudentia nos corrumpūt. Iustitia uero & temperantia cum prudentia, quæ in uiribus deorum animatis inhabitant, salutem nobis afferūt. Breue autem aliquid horum habitare in nobis manifeste hinc licet conspicere. Nam animæ in terra quædam habitantes iniustæ, & ferarum instar atroces, aduersus custodum animas, canum puta aut pastorum, uel etiam præcipuorum omnium dominorum insurgunt, uerborúmque lenocinijs, deprecationéque quorundam cantuum persuadent, ut fama malorum est, licere male agendo inter homines sibi plurima usurpare, nec aliquam inde pœnā persoluere. hoc nos delictum, quo ad usurpationem plurium inhiatur, in corporibus animalium morbum uocamus, in anni temporibus pestilentiam, in ciuitatibus rebusq; publicis cōmutato nomine iniustitiam. CLIN. Omnino. ATHEN. Necesse est igitur eū qui credit deos ueniam hominibus iniustis præbere, siquis ipsis rapinę partem tribuerit, dicere eos esse ueluti canes, quibus lupi particulam rapinæ concedāt, & illi muneribus his placati, greges diripi patiantur. Nónne hic eorum sermo est, qui placabiles esse deos prædicant? CLIN. Hic certe. ATHEN. Sed quibus prædictorum custodum deos aliquis conferens nō erit omnium hominum ridiculosissimus? Vtrum gubernatoribus, qui libatione uini atq; nidore carnium deuoluti, nauem simul nautasq; euertunt? CLIN. Minime. ATHEN. Sed neq; aurigis, qui dum certant, corrupti muneribus, aduersariorū curribus uictoriam ipsam concedant. CLIN. Non certe. Turpis enim hæc in deos cōparatio. ATHEN. Atqui nec imperatoribus, nec medicis, nec agricolis, nec pastoribus similiter persuasis, nec etiam canibus astutia luporū blande seductis. CLIN. Bona uerba quæso. Hæc enim audienda non sunt. ATHEN. Nónne custodum omnium maximi & in maximis rebus dij omnes? CLIN. Ita prorsus. ATHEN. An optimarum rerum custodes, & in uirtute custodiæ nimium excellentes, deteriores esse dicemus quàm canes hominésque mediocres, qui nunquam muneribus ab iniustis hominibus impie acceptis iustitiā proderent? CLIN. Nequaquam hic sermo ferendus est, & qui hac opinione laborat, impiorum omnium iure pessimus & profanissimus iudicabitur. ATHEN. Tria igitur illa quæ proposuimus, deos uidelicet esse, omniumq; curam habere, nec prȩter iustum precibus ullis flecti posse, sufficienter ostendisse uidemur. CLIN. Certe & his nos rationibus assentimus. ATH. Vehemētius quodammodo propter improborum hominum controuersias diximus. Sed hac de causa, ò amice Clinia, contentiosa usi sumus oratione, ne praui dicendo se uicisse putantes, licentiam sibi datam credant faciendi quæcunq; uelint, & qualiacūque aduersus deos existiment facienda. hac inquam de causa, noua quadam, & uehementiori dicendi ratione uti uoluimus. Quòd siquid ad persuasionem attulimus, ut iam uelint mores suos odisse & contrarios complecti, probe nobis exordium legum de impietate dictum est. CLIN. Speramus ita fore. sin minus, at genus orationis legumlatori dedecori nō erit. ATHEN. Post exordium sermo legum interpres recte sequitur: qui impijs omnibus prȩdicet, ut à suis moribus ad pietatem sese conuertant. Aduersus eos autem qui non paruerint, lex ista de impietate ponatur. Si quis impie quicquam agit uel loquitur, qui forte præsens fuerit, deos defendat, magistratibus significet. Quorum qui primi audierint, ad harum rerum iudicium, secundū leges deferant. Quod si quis magistratus audierit neq; detulerit, ipse impietatis reus fiat, & qui uelit, pro ultione legum prosequatur. Et si quis condemnatus fuerit, iudices hunc pro singulis impie commissis, singulis quibusq; afficiāt supplicijs. Carceribus quidem omnes coërceantur. Tres uero sunt in ciuitate carceres. Vnus plurimis communis in foro rerum uenalium: ubi multi ne fugiant, custodiuntur. Alter ubi cœtus eorum fit, qui nocte congregantur, correctionis nomine appellatus. Tertius in media regione: ubi quàm maxime desertus syluestrisq; locus est, supplicij nomine notatus. Tres quoq; impietatis, ut suprà narrauimus, causę sunt. Cumq; in singulis huiusmodi causis duo quædam proficiscantur, sex erunt aduersus deos genera peccatorum, quæ ut dijudicentur digna sunt, nec æquali simili que pœna indigent. Nam alij quāuis deos esse non credant, tamen propter iustum aliquem naturæ affectū, malos oderunt, & odio quodam aduersus iniustitiam moti ab iniurijs abstinēt: iniquos fugiunt, iustos homines diligunt. Alij uero ad hanc opinionem, quòd deorum præsentia destituta omnia sint: proniores quoq; ad uoluptates doloresque sunt: acumine etiam, & memoria pollent. Vtrisq; id est commune, ut esse deos negent. In hoc autem differūt, quòd cæteris hominibus ille minus, hic plus nocet. Ille quidem libere aduersus deos, sacrificia, iusiurandum obloquitur: atq; ita alios deridendo, nisi puniatur, multos forsan sibi similes faciet. Hic uero eandem habet opinionem, sed acriori ingenio præditus uulgo putatur, dolóque & insidijs plenus est. Ex istis multi sortilegi fiunt, & ad omne ueneficij maleficijq; genus prompti. Fiūt præterea ex istis nonnunquam tyranni, exercituum duces, cōcionatores, & qui solennitatibus priuatis insidiantur, & qui homines captiunculis sophistarum decipiunt. Horum profecto multæ quidem sunt species: sed legum positione dignæ duæ. quarum quæ dissimulatione referta est, scelera parit non una tantum morte uel duabus digna, sed pluribus. Altera castigatione simul, et uinculis indiget. Similiter opinio qua dij negligentes existimantur, duo gignit: & qua facile uotis muneribúsque placabiles, alia duo. Cū ita impij distincti sint: eos quidem qui nō malis morib

moribus, sed amentia quadã tales facti sunt, in correctionis carcerẽ non minus quàm quinquenniũ permansuros iudex conijciat. Quo in tempore nullus cum ipsis ciuiũ colloquatur, præter eos qui nocturni cœtus participes sunt: hi uero admonentes, ad salutem animæ colloquantur. Cum autem uinculorũ tempus exactũ fuerit, qui modestior factus est, unà cum modestis habitet: quòd si rursus impietatis crimine condemnabitur, morte plectatur. Sed sunt nõnulli qui ad eam opinionem quòd dij sint; uel negligentes uel placabiles sint, immanes quoq; fiunt, hominésque despiciunt, & uiuentes ad se multos alliciũt, attrahuntq́; necnon defunctos se trahere consolariq; dicunt, profiteturq; se deos ipsos cantibus, sacrificijs, uotisq; mulcere. Et hoc lenocinio conantur domos & ciuitates uniuersas pecuniarũ gratia perdere. Eorũ qui damnatus fuerit in mediterraneis carceribus uinciatur, nec ullus liber unquam ad eũ accedat: sed statutum ipsi à legum custodibus cibũ serui afferant. Vita deniq; functum, extrà regionis fines insepultum eijciant. Quem si quis liber sepelierit, à uolente impietatis crimine accusetur. Quòd si filios reliquerit ciuitati sufficientes, orphanorum tutores horum nõ minus quàm reliquorum, ab eo die quo damnatus fuerit curam habeant. Sed cõmunis de omnibus his lex ista ponatur, quæ faciet ut multi minus uerbo & re in deos peccent, & ut ab amentia reuocentur: ex eo quod nõ licebit deos sibi deorumq; sacra præter leges effingere. Sit autem lex huiusmodi simpliciter cunctis imposita. Sacella nemo in priuata domo habeat. Cum uero animũ quis ad sacrificãdum induxerit, ad publica sacrificaturus accedat, & sacerdotibus hostias prębeat, qui curam harum rerum castissime gerunt. Quibus cum & ipse oret, & quicunq; cum eo simul orare uelit. Hęc ideo ita fiant, quia sacella & deos instituere non facile est. Quippe magni ingenij est recte rẽ istã facere. Solent autem mulieres præcipue, ac imbecilliores, & in periculo constituti & indigentes ubicunq; quispiã indigeat, & contrà quãdo facultas rei alicuius affluit, quod adesse uidetur semper consecrare, hostiasq; uouere, & statuas dijs atq; dæmonibus & deorum filijs polliceri. Phantasmatibus commoti uigilantes, & in somnijs similiter multa se uidisse præ formidine recordati, ubi remedia singulis afferre conantur, aris sacellisq; omnes domos uicosq; replerũt. Quorum omnium gratia lex ista ponenda est, ac præterea impiorum causa, ne ista sibi operationibus usurpantes, sacella & aras suis in domibus statuant, putentq; deos clàm uotis, sacrificijsq; placare: atq; ita in infinitum suam iniustitiam augeant, unde tam ad se quàm ad eos qui sibi ista permittunt, quãuis illi meliores sint, indignationem deorum prouocent: quo pacto tota ciuitas iure quodammodo impietatis crimine teneatur. Legũ quidẽ latori deus minime irascetur. Lex enim sit, Sacella deorũ neminẽ in priuatis domibus possidere. Si uero quispiã habuisse, sacrificasseq; alibi q; in publicis deprehẽdatur: qui scit, ad legũ custodes deferat. Ipsi autẽ si nihil magni sceleris à fœmina siue à uiro factũ sit, ad publica tẽpla iubeãt priuata sacra deferri: & si non ilico delata fuerint, mulctent, donec deferãtur. Siquis autẽ non puerilẽ, sed nefariã impietatem cõmiserit, siue in suis priuatim, siue in publico deorũ cultu sacrificãdo deliquerit, morte ut impure sacrificãs cõdẽnetur. Puerile uero esse uel nõ, custodes legũ iudicet, tractosq; ita impios in iudiciũ, impietatis reos esse declarent,

Nemo sacella in domo priuata habeat.

DIALOGVS VNDECIMVS DE LEGIBVS, VEL, DE LEGVMLATIONE.

*

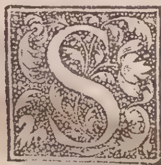
MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

PLATO noster quemadmodum & philosophorũ omnium sapientissimus, & eloquentissimus oratorum, ita iuriscõsultorum omnium prudentissimus, ne in contractibus cogeretur, ut solent cæteri, uastũ legum interpretationumq́; , & id quidem frustra, opus conficere, merito antequã descenderet ad contractus, forensiaq; commercia, studuit disciplinis, legibus, iudicijs, religione ciues bonos efficere, sperãs iustos homines, uel absq; legibus sponte fidem & ueritatẽ in omni cõmercio præstituros. Et profecto admodum opportune post leges de iudicijs pertinentibus ad personas, leges iudiciorũ ad res spectantium adducit in medium, quibus tam aduenæ quàm ciues discant iuste deponere, seruare deposita atq; pacta: aliena non mouere, sua cuiq; reddere: uti liberis, & libertis, & seruis: uendere, emere, reddere, ducere, militare, tueri pupillos, testari, testamenta seruare, hæreditates administrare, nuptias conciliare, diuortium facere, familiam gubernare: præ cæteris uero parentes religiose uereri, nihil adulterare, ueneficia odisse, iram insaniáq; uitare: iurgia, cõtumelias, detractiones fugere, restituere damna, ueritatem in testimonijs iuramentisq́; seruare. atq; hæc ferme est undecimi huius libri materia. Post hæc autem, ut solemus, obscuriora quædam arbitramur breuiter exponenda. Principio deam itineris geminã esse scito, indicatricem scilicet atq; seruatricẽ. Et illam quidẽ esse lucem sub nomine Lunæ: hanc uero sub Dianæ nomine fidem. & quicquid casu quodam alienum in itinere repertũ est, deo esse dicandũ: ut agnoscas fortunã prosperam esse ad dei prouidentiã referendam. Cõtemplare Platonicam bonitatem, uidelicet uetantẽ in emendo atq; uendendo, non solum rem adulterare, mẽtiri, peierare: sed iurare etiã: immo uero & rem uenalem laudare, & in eadem die precium permutare. Vbi illud edisce: Nemo dijs inuocatis mendacium dicat, aut decipiat, aut adulterare uerbo uel re quicquã audeat, nisi deo uelit odio esse: cui quidem primũ odio est, qui falso iurans deos parui pendit: deinde qui corã maioribus se mentitur. Et uide iterum atq; iterum quàm libera & integra Plato optet ingenia ciuiũ, à quibus omnem cauponandi licentiam procul expellit. Addit quoq; tum opulentiam, tum egestatem esse morbum ingeniorũ. Inde enim inflatiores, hinc debiliores abiectioresq́; homines fieri. Vbi uero ait Palladem, Vulcanumq́;, & Martem artibus præsidere, ex multis Platonis mysterijs alibi atq; alibi traditis collige: Ioui summo mundi architecto trinitatẽ quandam numinum, quam opificiã Platonice nominamus, semper astare. In qua quidem trinitate prima sit Pallas: secũdus autem Vulcanus: Mars uero tertius. Sed quemadmodũ trinitas tota ad Iouem ipsum, à quo est, refertur: ita ferme Vulcanus & Mars referuntur ad Palladem. Mitto nunc quod in Marte potentiam: in Pallade sapientiam: in Vulcano igneum spiritum somniasse uidetur. Tria certe ad ipsam Iouis artem qua uniuersum perficit, requirũtur. Primũ quidem ratio ipsa per quam singula sit facturus. Secũdum efficax eorum quæ ratione cõceperat, expeditio. Tertiũ eorum quæ in effectũ expedienda sunt salus atq; defensio: Ideã primi Palladem, secundi Vulcanum, tertij Martem nominat. Et quia utrunq;, scilicet tam conseruatio siue defensio, quàm expeditio uel expressio rerum, indiget ratione atq; sapientia: ideo Pallas & Vulcano præest & Marti: & quicquid uel à Vulcano fabricatur, uel à Marte postquã fabricatũ est, defenditur, & in suã forma seruatur, Pallade duce peragitur. Horũ uero triũ in arte diuina regnantiũ, tria quoq; in natura uidemus uestigia: per Palladẽ quidem, ordinem quo singula disponuntur: per Vulcanum uero, efficacem progressum & promptũ quasi partum ad quæ omnia properant: per Martem deniq; munitissimam structurã à generantibus adhibitam genitis: & uaria propugnacula naturam propriam à contrarijs defendentia. Tria similiter in arte humana quidem omni, maxime uero ciuili esse debent: ut singula & sapienter prius quàm fiant excogitentur: & mature strenueq; expediantur: & ea forma qua excogitata expromptaq; sunt, seruentur atq; fortiter defendantur. Et ut cognoscamus artem humanam in his omnibus absoluendis non minus quàm naturam ab ipso deo ideisq́; pendere: inquit tres illos deos humanis artibus præsidere. At ne solas à dijs artes habuisse putemus, addit deos uitæ datores

reuereri

reuereri maxime [illegible] : adeo ut uel eorum nomina non ſint uel impudenter uel temere proferenda: ſed omnia uel minima ad eos pertinentia, pure, reuerenter, caſteq́; tractanda. Quibus præceptis nihil poteſt ſanctius excogitari: ſi modo non deos, ſed deum nominaſſet. Sed ecce unam Iouis ſummi ſubſtantiam introduxit: neq; multiplicauit ſubſtantias, dum multiplicaret ideas. quídnam ultrà in eo deſideramus? Quinetiã ubi deos nominat, non aliter ſentit quàm qui dixit: Millies mille miniſtrabant ei. Neque uero ſilentio prætereundum eſt, quod ait animam à deo uitam accipere, intelligendam eſſe uitã mediam inter illam quæ in æternitate manet, qualis eſt angelica tota ſimul, atq; illam quæ quodã tempore clauditur. Mediam inquã, ex æternitate temporeq́; compoſitam: in qua cœli inſtar ſubſtantia quidem ſemper manet, actio uero & affectio fluit ſemper. Ideoq́; in libro ſuperiore, animam dixit & eſſe ſimul & fieri, eſſeq́; imperdibilem: nõ tamen æternam, qua lege ſunt dij, id eſt non omnino manentẽ. Dixit autem deos, id eſt angelos manere: non ex ſe quidem, ſed lege diuina, eos per ſe mobiles æterne ſiſtente. Ait corpus quoq; imperdibile eſſe, corpus certe cœleſte. Forte uero & elementale, quatenus & elementorum moles, & materia prima non diſperduntur: ex quibus in Politico inquit corpus idẽ quandoq; diuinitus recreari. Notabis ubi de teſtamentis loquitur, & perſonam & rem cuiuslibet ciuis, non ſuijpſius eſſe, ſed patriæ. Item ubi de orphanorũ cura tractatur, animas defunctorum res noſtras ſentire atq; curare, ſentire inquã per corpus cœleſte atq; aëreũ: & curare præ alijs alia, ad quæ uel natura, uel habitu, uel diuina prouidentia magis afficiuntur. Præſertim animas quæ cum mediam tenuerint uitam, mediã quoque obtinent regionem. Mediam dico tum ſitu, tũ qualitate. Situ quidem inter cœlum & terram, qualitate uero inter beatitudinem ſummã extremamq́; miſeriam. Meminiſſe nãq; oportet in libro ſuperiore fuiſſe dictum: quemadmodũ certæ quędã naturæ cõgrua loca & conuenientes naturas aſciſcunt, ſic animas cum factæ ex ſe tales fuerint aut tales, conſequenter pro ſimilitudinis ipſius natura ad gradus ſedesq́; & ſimiles & ſimilium tranſmigrare: ut cœleſtes quidem factæ cœleſtia, terrenæ uero terrena, aëreæ autem aërea petãt. Profecto cum alia nonnulla circa animas Plato affirmare non audeat, hucuſq; tamen, & hic & in libro de ſcientia euidentiſsime aſſerit, atq; alibi ſæpe ſignificat. Vnde & ait, cauendum eſſe pupillos lædere, ne parentum animæ nobis iure ſuccenſeant. Idemq́; in nono, dum ageret de homicidijs, inquit, animas ſcilicet interfectoribus indignari. Huic illud ſimile, Marianorũ animæ Syllam ſollicitabant. Hinc & tragœdiæ furentem Oreſtem agunt. Animaduertes poſt hæc ubi de parentũ cultu tractatur, honorandas quidem ſacratas deorum ſtatuas, non propter ſe, ſed quia deos nobis ſignificant, ſed magis honorãdos eſſe parentes, quaſi animata deorum ſimulacra. Addit imprecationes parentum in filios exaudiri à deo: neq; quicquã accidere filijs peſtilentius. Audies poſt multa iterum, quod eſt ualde Platonicum: Pœnis maligni uexantur, non quia fecerunt (nam quod factum eſt, infectum eſſe non poteſt) ſed nequid tale poſthac fiat: & ut iniuſtitiã odio tam qui puniuntur, quàm qui puniri intelligunt, perſequantur, aut ſaltem minus in ſimili uitio delinquatur. Præterea iudicem legumlatoris interpretem eſſe, iuſtitiæq́; miniſtrũ. Punit deinde ſuſurrones, detractoresq́;, & qui in ira obiurgant atq; conuiciantur, & qui grauiores perſonas mordacibus iocis offendunt, & qui inter iocandum acrius iraſcuntur. Audies maxime timendam eſſe diuinam uindictam, ſi quis in teſtimonijs iuramentisq́; mentitur. Audies deniq; in teſtimonio, atque iureiurando, ueritatem ipſam per Themidem, Iouemq́; & Apollinẽ eſſe firmandam. Per Themidem quidem ſignificatur ius faſq́;, & ciuile & ſacrum: & apud homines & apud deum: ut intelligat quiſquis iurando teſtificandoq́; mentitur, contra ius faſq́; humanum, diuinum, contra homines, contra deum grauiter ſe peccare. Per Iouem uero, qui nutu omnia concutit, cognoſcat: ſi peccauerit, diuinæ potentię ultionẽ ſe nequaquam euitaturũ. Per Phœbum autẽ, ne confidat delicta ſua, præſentia, uel prętérita, eum latere poſſe qui futura omnia uaticinio præſagit.

SEQVITVR ut dicamus de pactis: conuenientemq́ꝗ ijs ordinem tribuamus. Simplex autem illud ſit: ut nec mea quiſquam pro uiribus tangat, nec moueat meorum quicquam etiam minimum, niſi mihi perſuaſerit. Atque ego idem dum mentis compos fuero, alienis in rebus efficiam. In primis quidem theſaurum eum dicimus quem ſibi quiſque & ſuis depoſuit, qui meorum parentum non erat, nec reperire unquam optarim, nec ſi repererim, moueam: nec ariolis depoſitum accipere conſulentibus credam. Nunquã enim mihi tantum pecunia proderit, ſi accepero: quantum uirtute animi iuſtitiaꝗ excellam, ſi non accepero. Pro poſſeſsione igitur pecuniæ melior mihi poſſeſsio animi iuſtitia erit, ſi uirtutẽ diuitijs præpoſuero. Quippe cum bene de multis dicatur: quę immobilia ſunt, mouenda non eſſe: perpulchre etiam de hoc uno dicetur. Sed uulgatæ quoꝗ de his rebus famæ credendum eſt, generationi hæc liberorum non conferre. Siquis uero de liberis non curet, legisꝗ latorem negligat: ac ideo quæ nec ipſe, nec ſuorum aliquis depoſuit, eo inuito qui depoſuit, auferat: is legẽ illam optimam & ſimpliciſsimam aſpernatur, quam generoſus uir promulgauit, qui dixit, Quæ non depoſuiſti, ne tollas. Quid ergo hunc pati oportet, qui hos duos legiſlatores deſpexerit, quodꝗ ipſe non depoſuit, ſuſtulit: nec paruum quiddam quod abſtulit, ſed magnus theſaurus fuerit? Quæ pœna huic à dijs debeatur, deus quidem ipſe nouit. Quę uero ab hominibus, declarabimus. Qui primus uiderit, iudicibus indicet. Ac ſi in urbe delictum eſt, ædilibus: ſin uero in agro, agrorum curatoribus, eorúmque principibus: ſi in foro rerum uenalium, earundem curatoribus id ſignificet. Réque ita patefacta Delphos ciuitas mittat, & quod oraculo dei tam de pecunia quàm de illo qui pecuniam mouit, dictum fuerit, id ciuitas deum ſecuta confirmet. Et qui fecit indicium, ſi liber fuerit, in uirtutis ueniat opinionem, & contrà uitij, ſi ſciens celauerit: ſinautem ſeruus fuerit, precio à ciuitate domino eius collato, liberandus eſt. Seruus uero qui celauit, morte plectendus. Hanc legem illa deinceps ſimilis de paruis ſimul & magnis ſequitur. Siquis rem ſuam alicubi uolens, uel contrà, reliquerit: nõ tangat qui forte repererit, ſed putet deam itineris à lege ſibi hæc conſecrata ſeruare. Quicũꝗ uero hac lege ſpreta, domum hæc ſuam aſportauerit, ſi ſeruus ſit & parui precij, à quocunꝗ obuiam facto, & ultra annos triginta nato uerberibus multis pulſetur. Sinautem liber, illiberalis primo præuaricatorꝗ habeatur, deinde etiã decuplum precij rei illius quam mouit, ei qui reliquit retribuat. Quando quis magnũ aliquid de ſuis, uel paruum ab aliquo teneri conqueritur: quod ille habere quidem fatetur, ſed eius qui petit, eſſe negat: ſi res apud magiſtratus conſcripta eſt ſecundum legem, uocetur ad magiſtratus qui tenet. Reꝗ ipſa patefacta, ſi cõſcriptum eſt alterius de aduerſarijs rem eſſe, ille ipſe habeat. Quòd ſi neutrius eſſe, ſed abſentis cuiuſquã inueniatur, qui ſufficientem fideiuſsionem non dederit, illi ſe abſenti cuius eſt, rem traditurum, is tantundem deponere cogatur. Verũ ſi apud magiſtratus res qua de agitur, conſcripta non ſit, tũc apud tres inter magiſtratus ſeniores uſꝗ ad latã ſententiam deponatur: ac ſi animal eſt de quo ambigitur, lata ſententia qui cecidit cauſa, magiſtratibus ipſis impendium alimentorum reſtituat. Tribus uero diebus id iudicium abſoluatur. Mentis quilibet compos ſeruum ſuum honeſte ipſo uſurus, ducat quò uelit: ducat etiam amicorum neceſſariorúmue nomine, ut fugitiuum reſtituat in gratiam. Quòd ſi quis aliquem ut ſeruum ductum ad libertatẽ uendicet, dimittat quidem qui duxit: qui uero ita adducitur, ſi tres fideiuſſores dignos præbuerit, ſic iure ſit ereptus. Aliter ſi abduxerit, uim intuliſſe uideatur: damnatusꝗ duplum dãni ei reſtituat, à quo abſtulit. Libertum quoque ſuum unuſquiſque ducere

poſsit,

possit, si ab eo non colitur, aut si nō sufficienter colitur. Cultus autem est, primum ut ter domini domum mensibus singulis ueniat: paratumq; ostendat facere quicquid honestum posibileq; sibi sit: deinde ut de matrimonio quicquid domino uidetur, faciat. Nec ei liceat maiores sibi diuitias comparare quàm ille posideat qui liberauit: sed quicquid plus habuerit, domino detur. Libertus autem sicut & peregrini, ultra uiginti annos in ciuitate non maneat: sed post id temporis, bonis suis acceptis abeat: nisi domino quondam suo & magistratibus persuaserit. Si autem liberti & peregrini alicuius bona tertiū censum excesserint, trigesimo die postea quàm hoc factum depræhensúmue sit, rebus suis acceptis recedat, nec ulla ipsi ulterius manendi facultas à magistratibus concedatur. Huic legi siquis non obtemperasse condemnatus fuerit, morte plectatur, & bona sua in publicum redigantur. Hæc tribuum iudices cognoscant: nisi prius per uicinos, & arbitros, litigantes conciliati fuerint. Siquis animal aut rem aliam suam esse dicit: qui habet, ad eum referat qui uel uendidit, uel legitime sufficienterq; donauit: uel quomodocunq; aliter ualide firmiterq; tradidit: & ueritas si ad ciuem uel urbis incolam ille retulit, intra triginta dies inueniatur: sin autem ad externos, mensibus quinq;: quorum medius ille sit mensis in quo ab æstiuo sol circulo ad hyemalem recurrit. Quæcunq; emendo uendendoq; commutantur, in statuto fori loco permutentur, dando accipiendoq; ultro citroq; rem & rei precium illico, nec alicubi alibi. nulla uero emptio uenditioq; ad terminū fiat. Quod si aliter aut in aliis locis permutatio facta fuerit, nullum sit secūdum legem de ipsa iudicium. Sed nec de collatione conuiuiisq;, cum nonnulli ad aliquid inter se agendum, pecuniam uel quoduis aliud conferant, iudicium reddatur. Venditor, qui preciū rei uenditæ non minus quàm triginta drachmas accepit, decem in ciuitate necessario dies expectet: nec diuersorium eius emptor ignoret. Id uero querelarum redditionumq; legitimarum gratia, quæ in his cōtingere solent, ita fieri uolumus. Redditio autem legitima à non legitima ita discernitur. Quādo quis seruum uendidit phrenesi, uel calculo, uel strāguria, uel eo morbo quem sacrum appellant, aut alia quauis plurimis occulta & longa & ægre sanabili corporis siue mentis ægritudine laborātem, si medicus aut gymnasticus emit, reddere nō liceat. Sed nec etiā quando uenditor emptori cuiuis ueritatem prædixerit. Sin autem artifex aliquis huiusmodi rerū peritus, ignaro & rudi cuipiam tale aliquid uendidit, qui emit, citra sex menses in aliis, in morbo uero sacro usq; ad annum integrū reddere posit. Iudicium uero harum rerū apud medicos agatur: quos communi consensu litigantes elegerint. Et qui cōdemnatus fuerit, duplum precii eius quo uendidit emptori persoluat. Quòd si imperitus imperito uendidit, quemadmodum de superioribus dictum est, redditio iudiciumq; fiat: & qui conuictus fuerit, simplex precium deferat. Quando quis homicidam uendidit, si sciens quidem scienti, nō reddatur: si nescienti, tūc reddatur, quādo senserit emptor. Id uero iuniores de legū custodibus quinq; cognoscant. Ac si non ignorasse inuenietur, emptoris domū primo secundum legem interpretū à piaculis purget: deinde precii triplum illi deponat. Qui nummos pro nūmis, aut quæuis animalia, & cætera quæcunq; uelit, cōmutat, nec afferat nec accipiat adulteratum quicquā, legemq; istam diligenter obseruet? Sed huic quoq; legi, quemadmodum legibus aliis, exordium præponatur. Adulterationem quidem, mendacium, deceptionemq; quasi genus unum putare oportet. In quo sanè multorum damnandus est sermo: qui hoc ipso, quando cunq; opportune fit, rectè se uti affirmant. Cumq; occasionem ipsam ubi & quādo non determinent, & sibi & aliis hoc uerbo multum officiūt. Legis autem lator ita interminatum istud non omittet: sed diligenter pluribus paucioribusue terminis declarabit. Atqui & nunc ita determinetur. Nemo diis inuocatis mēdacium dicat, aut decipiat, aut adulterare uerbo uel re quicquam audeat, nisi deo uelit odio esse. Cui quidem primum odio est, qui falso iurans, deos parui pendit. Deinde qui coram maioribus se mentitur. Maiores uero aliis præstant: ut seniores communiter iunioribus, parentes natis, uiri mulieribus atq; pueris, principes subditis. Quos reuereri par est, cum in omni principatu, tum uel maxime in ciuili: cuius gratia in hūc sermonem incidimus. Quicunq; enim aliquid in foro adulterat, mentitur certe ac decipit, diisq; aduocatis aduersus rerum uenalium curatores eorúmque iura peierat. qua certe in re nec homines ueretur, nec deos colit. Aequum profecto est nomina deorum non facile inquinare, nec ea huc atq; illuc deuoluere: sed omnia quæ ad deos pertinent, pure castéque seruare. Qui his rationibus non persuadetur, hac lege urgeatur. Qui uendit in foro aliquid, nūquam suæ rei uenalis duo precia dicat: sed cum simplex imposuerit precium, si non uendiderit, referat: iterum, & eadem die, nec maius, nec minus preciū petat. Laus autem rei uenalis & iuramentum longe absit. Eū uero qui hanc legem transgreditur, quilibet ciuis nō pauciores quàm triginta natus annos, cum iurantē audierit, impune uerberibus cædat: quod si non fecerit, legum proditor habeatur. Eum uero qui legi non obtemperauerit, rémque adulteratam uendiderit: quicunq; aduertit, potéstque, arguat: & qui coram magistratibus redarguerit, seruus quidem aut inquilinus rem adulteratam secum asportet. Ciuis uero si accusare neglexerit, quasi diis sustulerit, improbus habeatur: sin accusauerit conuiceritq;, diis qui foro præsunt, dedicet. Huius autem rei qui depræhensus fuerit manifeste uenditor, non solum reipsa priuetur: uerumetiam tot uerberibus publice cædatur, quot drachmis uendebat, præconum uoce causa cur uerberetur, declarata. Sed uendentium omnem malitiam adulterationesq; ipsi rerum uenalium curatores custodesq; legum ab hominibus harū rerum peritis diligenter inquirant: & in columna conscriptas in foro proponant, ut plane ex his pateat, quid oporteat, & quid non, uendentes facere. De ædilium uero legibus satis suprà diximus. Et si quid deesse ædiliciis legibus uideatur, ædiles ipsi cum legum custodibus habito cōsilio suppleant: deinde in colūna primas secundasq; institutiones inscribāt. Post adulterationem sequitur ut de cauponatione dicamus: de qua consilium primo & rationē dabimus: legem deinde ponemus. Cauponatio omnis in ciuitate nō nocendi gratia: sed contra omnino naturaliter adinuenta est. Quomodo enim ille nō prosit, qui rē pecuniariā immoderatā & inæqualem, ad æqualitatem modumq; redegit? Quod nummularius, mercator, mercenarius, et hospitalis diuersorii magister facit. hi enim cæteriq; huiusmodi, siue honestiores, siue turpiores, indigentiā supplere, rebusq; æqualitatē præbere co

bere conantur. Sed co[illegible]eremus quænam huic rei causa calumniæ sit: & cur honesta non uideatur: ut etsi non totum, attamen partem legibus ordinemus. CLIN. Res hæc, ut uidetur, nec exigua est, nec paruam uirtutem postulat. ATHEN. Quomodo dicis Clinia? Pauci admodũ natura homines, & ij quidem optima educatione præditi, quãdo egestate cupiditateq; rerum aliquarum afficiuntur, ita continere se possunt, ut moderate se gerant: & cum liceat magnam pecuniam capere, modica contenti sint, mediocritatemq; excessui anteponant. Vulgus autem contrà facit omnino. Immoderata enim cupit: & cũ mediocriter lucrari liceat, inexplebili lucri cupiditate uexatur. Quocirca omnia genera hominũ quæ in cauponatione, mercatura, diuersorióque uersantur, calumniæ & opprobrio subiacent. Nam siquis, quod absit, neq; fiat unquam: modo cogeret (dicam enim etsi dictu ridiculum est) siquis inquam, cogeret optimos ubiq; uiros ad aliquod tempus diuersorijs præesse, aut cauponari, aut huiusmodi aliquid facere, mulieres quoque sanctissimas aliqua fati necessitate ad hæc similiter descendere: cognosceremus planè honesta & approbanda hæc omnia esse. Quippe nisi corrupte fierent, matrum nutricumq; personam gerere non iniuria qui hęc faciunt, putarentur. Nunc uero in desertis locis ad quæ multæ longæq; ducũt uiæ, cauponandi gratia domos ædificãt: optato diuersorio tempestate pulsos suscipiunt, & caloribus pressos recreant: deinde non tanquam amicos hospitalibus muneribus donatos remittũt: sed ut inimicos atq; captiuos crudeliter se redimere cogunt, rebusq; omnibus spoliant. Hæc autem cæteraq; huiusmodi in his omnibus turpiter acta, faciunt ut huiusmodi studia quæ indigentibus opem ferunt, calumniæ sint subiecta. Quorum remedium à latore legum excogitandum est. Rectè igitur iam olim trito prouerbio dicitur: Arduũ esse aduersus duo contraríaque pugnare. Quemadmodum in multis alijs morbis, & in isto contingit. Pugna enim nunc nobis ad duo imminet: diuitias atq; egestatẽ: quorum alterum hominum animum delicijs mollitieq; corrumpit: alterum doloribus ad impudentiam trudit. Quod igitur remedium in ciuitate prudenter instituta ad pellendum hunc morbum excogitabimus? Danda est opera primũ, ut quàm minimo pro uiribus cauponũ genere in ciuitate utamur. Deinde his hominibus cauponandi artes commendandæ sunt, quibus corruptis nõ magnum ciuitas detrimentum incurrat. Tertio inuenienda uia & ratio est, ne facile impudentia atq; illiberalitate illorum hominũ animi repleantur. His dictis hęc Magnesiensibus lex de huiusmodi rebus bona fortuna feratur: quorum urbem deus erigens, coli iterum facit. Nullus eorum qui de quadraginta & quinq; millibus domorum sunt, caupo mercatorq; nec sponte, nec inuitus fiat: nec priuati cuiusquã fiat minister, qui non ex æquo in eadem sorte sibi respondeat, nisi patris ac matris, aliorumq; genere maiorum cęterorumq; seniorum qui liberi sunt & libere uiuunt. Liberũ uero & non liberum, non facile potest legibus exquisite distingui. Discernatur tamen ab optimatibus: ac odio & amore ipsorum dijudicetur. Eum uero qui illiberali cauponationi in aliqua arte operam dederit, uolens quilibet ad optimates, uirtuteq; primos quasi generi suo dedecori sit accuset. Et si paternã domum indigno studio maculasse depræhendatur, ab hoc opere uinculis annuis arceatur. Qui si iterum lapsus fuerit, biennium uinciatur. Ac deinceps quoties peccasse depræhenditur, duplo tẽpore semper detineatur. Altera lex iubet, ut peregrini duntaxat, & aduenæ cauponarias artes sequantur. Tertia lex cauendũ monet, ut peregrinus ille uel incola, aut ꝙ optimus aut ꝙ minime malus sit. Nec ignorare legum custodes debent, non solum obseruatores illorum se esse, quos ab iniquitate prauitateq; amouere difficile nõ est, qui bene nati educatiq; sunt: uerumetiã illorum multo magis, qui tales nõ sunt, & in artibus his uersantur, quibus ad improbitatem facilius impelluntur. Quum uero cauponatio multiplex atque uaria sit, cũ peritis singulorũ eius generũ custodes legum conueniant: & ut paulo antè de adulteratione huic affini dicebamus, quæ necessaria ciuitati uidebũtur, ei fieri primo constituant. Deinde impendio & emolumento diligenter examinato, quid mediocre cauponi lucrum sit, uideant: & tam impendium quàm emolumentum conscribãt. Obseruentur autem alia ab ædilibus, alia à rerum uenalium curatoribus, alia ab agri magistratibus. sic ferme cauponandi artes singulis proderunt, & minime oberunt. Si quis non uideatur pacta seruasse, nisi lex aut decretũ prohibeat, aut necessitas & uis illata coëgerit, aut inopinatus casus inuitũ detinuerit: in alijs non seruati causam pacti, tribuum iudices cognoscant: nisi uicini aut arbitri prius reconciliauerint. Vulcano & Palladi opificum genus qui uitã nobis suis artibus instruxerunt, consecratum est. Marti uero & Palladi genus eorum qui artificum opera cæteris quibusdam ad tutandum auxiliandumq; paratis cõseruant artibus. Nec ab re horum genus his dijs est consecratum. Hi enim omnes regionem populumq; curant. Alij quippe bellicis certaminibus præsunt. Alij stipendiaria opera instrumẽtaq; efficiunt. Hi profecto deos autores ueriti neminem mendacio decipere debent. Si autem artificum aliquis in tempore statuto opus per malitiam nõ absoluerit, ac deum uitæ datorem cęcitate quadam animi ignoscere sibi tanquã domesticum suum aliquem arbitratus, ipsum minime uereatur: primum deo ipsi pœnas dabit: deinde hac lege reus factus, operis quod in tempore non fecit, mercedẽ persoluat: ac ab initio rursus in eodem spatio temporis opus gratis efficiat. Sed quod uẽditori de rerum uenaliũ precio lex consuluit, idipsum opifici quoq; consulit. Caueat ergo ne pluris quàm æquum est, ipse suum liceatur opus: sed quàm simplicissime, & ut dignum est, licitatio fiat. Non enim ignorat opifex quo precio dignum opus suum sit. Nec debet in libera ciuitate artifex arte ipsa quæ aperta res est, & à mendacio longe remota, rudes decipere. In his igitur iniuriã patienti aduersus facientem iudicium reddatur. Siquis opifici mercedem secundum pacta non dederit: sed Iouem ciuitatis tutorem, Mineruamq; huius rei participẽ neglexerit, & paruo lucro motus, magnam hominum societatem pro uirili parte dissoluerit, lex unà cum deorũ auxilio ciuitatis unioni patrocinetur. Qui pauperis accepti mercedem tẽpore quo pactus est, nõ obtulerit, duplum reddat: ac si annus præterierit, quamuis pecuniæ acceptæ mutuo sine usura reddi debeãt, hic tamen pro singulis drachmis singulas sextas drachmæ partes mensibus singulis dato. Harum rerum causas tribuũ iudices cognoscant. Verum quoniam de opificibus mentionem fecimus, & imperatores cæterique bellorum artifices, modo quodam opifices sunt, non alienum est, ut de his quoque dicamus.

Si ergo

Prouerbiũ, Arduum aduersus duo pugnare.

Opificũ dij.

Si ergo quispiam horum opus aliquod publicum, siue sponte, seu iussus susceperit, recteq; quod cœpit, absoluerit, iuste huic lex honores qui bellicosis uiris præmia sunt, ita reddet ut laudare nunquam desinat. Si autem ei qui rem bellicam bene gesserit, nihil redditur, iuste conqueretur. Itaque lex quædam de his cũ laude mixta, quæ non cogat quidem, sed consulat multitudini ciuium, ponatur. Honorentur boni uiri, qui aut fortitudine, aut bellica quadã peritia, ciuitatem totam seruauerint: & maximi honores illis primo attribuãtur, qui bonorum legum conditorum leges præcipue coluerunt. Iam igitur de pactis quæ maxima homines inter se tractant, præterquam de orbis atque tutoribus, ferè iam dictum est: de quibus nunc necessario est dicendum. Horum omnium initium est, eorum quidem qui mortui sunt, ut libuit, testandi cupiditas: eorum uero qui nihil testati sunt, fortuna. Ob id autem necessario dicendum, ô Clinia, dixi, quoniam huius rei difficultatem considerabam: nec enim possibile est absque ordine id relinquere. Nam multa singuli diuersaq;, & inter se ac legibus & uiuentium moribus maioribusq; suis cõtraria propere testabuntur, si quis statuet, quodcunque testamentum in fine uitæ conditũ fuerit, id omnino fore inuiolatum. Stulta enim & abiecta quadam morositate ferme omnes premuntur, quando morituros se iam arbitrantur. CLIN. Quomodo id ais hospes? ATH. Difficilis quædam res est, ô Clinia, homo iam moriturus, hisq; uerbis frequentissime utitur, quæ legumlatores terrent atque fatigant. CLIN. Quomodo istud? ATHEN. Nempe quum uelit suorum omnium esse dominus, hæc solet, & quidem cum ira dicere. CLIN. Quænam? ATHE. Graue inquit est nimium ô dij, si mea mihi non licebit cuicunq; uolo relinquere: & alijs plura, alijs pauciora, prout erga me boni maliue liquido inuenti sunt, tũ in morbo, tum in senio, tum in alijs fortunis meis sufficienter comprobati. CLIN. An non recte hospes tibi loqui uidentur? ATHEN. Prisci legumlatores, ô Clinia, molles fuisse mihi uidentur, & ad minimum quid humanarum rerum in ferendis legibus respexisse. CLIN. Quonam pacto? ATHEN. Illis morituri hominis uerbis, ô optime uir, commoti legem illam scripserunt: per quam licet cuique utcunq; uelit simpliciter sua disponere. Ego autem & tu in ciuitate tua morituris commodius respondebimus. CLIN. Quomodo? ATHEN. O' amici, dicemus, ac breui proculdubio morituri, difficile uobis est res uestras atque etiam uosipsos secũdum Delphicum epigrãma cognoscere. Ego qui leges cõdo, nec uos uestros esse arbitror, nec rẽ familiarem hanc omnem esse uestram, sed totius uestri generis præteriti atque futuri: multoq; magis uniuersæ ciuitatis & genus omne & diuitias esse. Hæc cum ita sint, si quis assentatiunculis in morbo & senio uos aggressus, præter honestum, testamentum condere persuaserit, nunquam id fieri sponte concedam: sed quod ciuitati uniuersæ generiq; cõferat considerãs, ita leges conscribã, ut singulorum cõmoda minoris quàm cũctorũ, ut par est, æstimem. Vos igitur mites atq; beneuoli nobis ite modo, quò naturę humanę uos necessitas uocat. Nobis autem reliqua uestra curæ erunt, qui nõ alijs magis quàm alijs rebus studemus: sed omniũ æque pro uiribus curã gerimus. Hęc in procemio solamina & uiuẽtiũ & moriẽtiũ, ô Clinia, sint. Lex autem sic ista: Qui liberos habet, & testamentum conscribit, primo hæredem de filijs unum, quem dignum putauerit, constituat. Deinde quemcunq; aliorum adoptãdum alijs dederit, conscribat. Et si filiorum aliquis superest, nulla hæreditate munitus, quem secundũ legem in coloniam sperat profectũrũ, huic liceat patri de alia pecunia quantum uelit legare, paterna sorte semper excepta, & omnibus quæ ad illam pertinent. Quòd si plures sint, eis pater quæcunq; ultra sortem sunt, ut uelit, distribuat. Ac si alicui eorum iam domus est, ei pecunias non tribuat: neq; filiæ similiter quæ uiro sit despõsata, si dispẽsata nõ fuerit, tribuat. Et si filiorũ filiarúmue alicui sors aliqua in regione post cõditũ testamentũ aduenerit, testatoris ipsius hæredi relinquatur. Si autem nõ filios, sed filias habet, qui testatur, cuius filiæ uelit uirum hæredem sibi ac filiũ fore conscribet. Et si alicuius filius siue naturalis, siue adoptiuus, antequã togam uirilem assumat, decesserit: has etiam fortunas suas testator significet, & quẽ uelit loco illius melioribus auspicijs filiũ sibi fore, declaret. Siquis absq; liberis omnino testamentum cõdit, decimam partem fundi ultra sortem acquisiti leget cuicunq; ciui uoluerit. Cætera omnia futuro per adoptionem filio, benigne, sine querela & secũdum legem tribuat. Si cui liberi tutoribus indigent: & idem moriens testamento tutores quoscunq; & quotcunq; uelit constituerit, qui tutandi officium suscipere uelint, ita fiat sicut descripserat. Sin uero uel intestatus naturæ concesserit, uel tutores nõ conscripserit, qui genere proximi sunt, duo ex parte patris, duoq; ex parte matris, atque unus ex mortui amicis, tutelam suscipiãt. Quos legum custodes indigentibus pupillis statuere debent. Nã quindecim ipsorum cæteris seniores, orphanorum omnium quinquennio curã sic habere uolumus, ut terni pro dignitate singulis annis curent: & exacto quinquẽnio similiter quindecim alios. atque id pro uiribus nũquam deficiat. Siquis autem nihil testatus decesserit, filiosq; tutela egentes reliquerit, ijsdem legibus eis prouideatur. Qui uero inopinata fortuna decesserit, filiasq; reliquerit, latori legum ueniam concedat, si ad duo de tribus respiciẽs, eius filias collocet: ad propinquitatem uidelicet generis, sortemq; seruandam. Tertium autem quod paterni officij est, ut moribus ciuium diligenter consideratis, idoneum & sibi filium, & filiæ spõsum deligat: id quoniam impossibile consideratu est, prætermittat. Lex igitur pro uiribus hac de re huiusmodi sit. Siquis ex intestato mortuus filias reliquerit, frater eius ex patre aut ex matre, si absque sorte sit, mortui filiam, & sortem suscipiat. Quòd si frater non extat, eius filius, nisi ætas obstet, accipiat. Tertius sororis filius, si nullus illorũ extat. Quartus patris frater. Quintu filius eius. Sextus sororis paternæ filius. Et similiter per fratres consobrinosq; generis semper propinquitate seruata, si filias reliquit, ita procedatur, ut in eodem genere mares fœminis anteponantur. Conueniẽtiam uero ætatis ad nuptias & contrà, iudex nudos omnino mares, nudas quoq; ad pubem usq; fœminas conspiciẽs iudicet. At si ad fratrũ usq; auorumq; filios, cognatorum penuria sit, quẽcunq; ciuiũ sponte puella cũ tutorum consilio deliget, is si uoluerit, eam in uxorẽ atq; insuper hæreditatẽ accipiat. Quod si magna in penuria illorũ qui urbẽ habitant, aliquẽ in coloniã missum puella hæredem facere sui patris optauerit: is si ex eodẽ genere fuerit, hereditatẽ secũdum legẽ adeat: sin uero ciuis quidẽ,

sed non ex genere sit, ducat eam si uoluerit, secundũ tutorum puellæq́ electionem: & hæreditatem domum reuersus adeat. Siquis absq́ liberis omnino, masculis fœminisq́ ex intestato decesserit, cætera quidem secundum superiorem legem agantur. Mas uero, & fœmina ex eodem genere tanquam consortes, desertam domum ingrediantur: quibus sors propriè competat. Prima soror: deinde fratris filia. Sororis filia, tertia. Quarta, paterna soror. Paterni fratris filia quinta. Sexta paternæ sororis filia. Hæ cũ illis, ut fas est, qui genere proximi sunt, uitam agẽt: quemadmodum in superioribus sanximus. Sed ne fugiat nos quàm graue sit earum legum imperium, quibus genere propinquam ducere uxorem iubemus. Quippe qui huiusmodi legem fert, minime cõsiderare uidetur, quàm plurima impedimenta reperiri posse, quæ faciant, ne quis his præceptis uelit obtemperare. Multi etiam quiduis potius perpeti uolent, quàm ducãt, nubántue illi: cuius uel corpus ægrotum, mancúmue sit, uel insanus animus. In his ergo legumlator fortè nihil pensi habuisse uidebitur. Et profectò in plerisq́ non rectè ita uidebitur. Quare tam pro conditore legum, quàm pro subiectis cõmune huiusmodi sit exordium. Veniam dare legumlatori hi quibus leges ponuntur, debent: quoniam publicis gubernãdis incumbens, nunquã poterit priuatis quoq́ calamitatibus simul consulere. Subiectis præterea ignoscẽdum: si legislatoris ea nonnũquam præcepta complecti nequeant, quæ singularum calamitatum ignarus cõscripsit. CLIN. Quid igitur hospes hac in re agere decet? ATH. Arbitri, ô Clinia, qui legibus his ciues concilient, eligẽdi sunt. CLIN. Quomodo id dicis? ATHEN. Nõnunquam diues aliquis iuuenis, delicijs deditus, & ad maiores nuptias inhians, patrui auunculiue filiã aspernatur. Nonnũquã calamitate maxima puellæ seu corporis, siue animi coactus, legi illi nõ obtẽperat, qua ad insana cõnubia inuitus trahitur: quibus implicitus uiuere nollet. Quare nobis hæc lex de istis sanciatur. Si qui testamẽti aut nuptiarũ aliorũq́ gratia de legibus querantur, afferantq́ legislatorem si uiueret, minime impulsurum hãc ducere, uel huic nubere, & propinquus aliquis seu tutor legislatorem affirmet orphanis tutandis conciliandisq́ tanquam arbitros & parentes quindecim de legum custodibus reliquisse, ad hos ipsos litigãtes confugiãt: eorumq́ iudicijs pareant. Quòd si alicui maiora legum custodes urgere uideantur, rem ad electissimũ iudiciũ deferat, expetatq́ sententiam, & qui damnatus est, infamia notetur: quod pecuniarum multarũ mulcta apud eum qui sapit longe maius supplicium est. Sequitur post hæc quasi secũda quædam orphanorum procreatio. Est autem post primam educatio disciplinaq́, de qua dictum est: post secũdam uero operã dare debemus, ut priuati parẽtibus quàm minime miserabili calamitate premantur. Legum ergo custodes quasi alteros istorum parentes, primis non peiores constituimus, & per singulos annos quasi suis prouidere iubemus. Sed in primis de orphanorum educatione tam pro legũ custodibus, quàm pro tutoribus ita exordiamur. Oportune uidemur in superioribus narrasse defunctorũ animas uim quandam habere, qua de rebus humanis curam habent. Id uerum quidem, sed lõga oratione approbatur. Quamobrem & alijs tritis antiquisq́ de hac re sermonibus, & legumlatoribus sic se habere ista sancientibus credere debent; nisi omnino dementes sint. Cum uero hęc ita natura sint, primum deos maxime superos timeant, qui de puerorum desolatione procurãt: deinde etiam mortuorum manes, quibus natura inest, ut præcipua illorum cura teneantur, qui ab eis geniti sunt, adeo ut honorantibus eos propitij, contemnentibus infensi sint. Preterea seniorum uiuentium animos, qui maximis in ciuitate felici fungũtur honoribus. Quos filij nepotesq́ dum colunt, iucundissime uiuunt. Hi acute hæc audiunt: & acute perspiciunt: eisque qui iuste orphanos tractant, beneuoli sunt: Illis autem maxime indignantur, qui contumelijs parentibus orbos afficiunt. Orphanos quippe maximum sacratissimumq́ depositum putant. His omnibus tutor & magistratus cõmonitus, mentem si quam habet, ad hanc rem adhibebit: ac de disciplina educationeq́ orphanorum ita prouidebit pro uiribus, ut sibi & suis prouidere uideatur. Quicunq́ hoc ante legem exordio persuasus ab omni in orphanos contumelia se continebit, iram legum effugiet. At qui præfationem hãc aspernatus, aliquem patre aut matre priuatum iniurijs afficit, damnum duplum restituat, ac si quem parentes ambos habentem læserit. Sed leges quæ sequũtur, tutoribus prout erga orphanos se gerant, magistratibus prout de cura tutorum inquirant, conscribimus. Si ergo educationis liberorum ipsi propria & distincta quædam haberẽt exempla: ac ipsos educantes, de rebus suis aliter prouiderẽt, legesq́ de istis mediocriter distinctas haberent: non absq́ causa tutoris leges, quoniam multũ ab illis differrent, seorsum ederemus: alijs studijs orphanorũ uitam, alijs non orphanorum munientes. Nunc uero ad hæc uniuersa, orbitas eiusq́ cura non multum differt, quantum ad leges attinet, à gubernatione paterna: sed honore, contemptu, cura exæquari minime solet. Quapropter lex consolando minandoq́ orphanorum curæ studet. Neque ab re fuerit, si hũc in modum minemur. Qui fœminam marémue tutatur, & qui de legum custodibus tutorem obseruare constitutus est, non minus orphanos quàm si genuisset eos, diligat. neq́ res illorum peius quàm suas gubernet, immo etiam affectu animi melius. Vnam uero hanc legem semper in animo habẽtes tutelam peragant. Siquis huic legi derogauerit, tutor quidem à magistratu condemnetur: Magistratus autem ad electorum iudiciũ à tutore uocatus, duplo damno afficiatur. Id damnum sententia iudicum æstimetur. Quòd si tutor negligere, aut malitiose agere propinquis aut cæterorum ciuiũ alicui uidebitur, in idem iudicium adductus, quadruplum damni restituat: cuius pars altera puero, accusatori altera deferatur. Postquàm uero ad pubertatem orphanus uenit, si male secum egisse tutorem duxerit, ad quinquennium usque ab exacta tutela in tutorem sibi agere liceat. Et si tutor quispiam condemnabitur, quid pati daréue debeat, à iudicibus decernatur. Si magistratuum aliquis per negligentiam obfuisse orphano uideatur: quid ipsi restituendum sit, iudices statuant. Sin uero etiam per iniuriam, non solum damnum restituat, uerumetiam magistratu legis custodum priuetur: & alius pro eo ciuitati regioniq́ à populo confestim creetur. Solent patrũ aduersus filios querelæ fieri, filiorum quoq́ in parẽtes, maiores quàm deceat: quarum causa patres scribi oportere à legislatore fortè putent, liceat sibi si uelint publico præconio filiũ abdicare, ne amplius secundum legem filius sit: & filijs parentes morbis uel senio turpiter

affectos

affectos liceat amentiæ accusare. Hæc omnia ubi pessimi omnino mores hominum sunt, accidere solent. Nam si dimidium solum, esset malum, ut si parentes mali uel filij solum essent, tam grauium inimicitiarum calamitates non euenirent. Profecto in alia quauis republica abdicatus filius, non necessario ciuitate priuatur. In ea uero quæ his legibus gubernabitur, aliò abire patre priuatum necesse est. Quippe cum ad quadraginta & quinquies mille domos nulla posit accedere. Quapropter oportet filium iure abdicandum non à patre solo, sed à genere uniuerso depelli. Itaque in rebus huiusmodi tali quadam lege agendum. Quando aliquis infelici indignatione commotus, siue iure seu iniuria irascatur, quem genuit educauitq; à cognatione sua cupit reijcere, non liceat leuiter subitoq; id facere: sed primum genere sibi propinquos usque ad patrueles, propinquos item filio ex parte matris conuocet. Apud quos accuset filium, ostẽdatq; dignum esse qui à propinquis suis omnibus depellatur. Deinde filio quoque causam suam dicendi potestatem concedat: quòd uidelicet talis non sit, ut reijci debeat. Postremo suffragia præter parentes & filium ipsum propinqui omnes tam uiri quàm mulieres conferant, nisi ætas impedimento sit. Et si plura quàm dimidiæ partis suffragia patri suffragantur, liceat ei filium abdicare: aliter minime. Siquis autem ciuium, abdicatum adoptare uoluerit, nulla id lege uetetur: Iuuenum enim mores sæpe in dies uariéque mutantur. Ac si nemo citra decennium, reiectum filium coniungere sibi adoptione uoluerit, curatores prolis supra modum adauctæ, quam cõstituimus transmissis colonijs amputari, de his quoq; prouideant, ut eiusdem coloniæ participes congrue fiant. Siquis morbo, aut senio, aut morum acerbitate, aut his omnibus magis quàm alij exagitatus in dementiam incidat, lateatq; id omnes præter domesticos: ille uero tãquam dominus rem familiarem dissipet: & filius dementiæ patrem accusare formidet: lex ita fieri iubeat. primo quidem filius ad seniores legum custodes profectus calamitatem patris enarret, qui re satis inspecta, accusandus nécne pater sit, consulant. dein si accusandum decreuerint, testes simul & adiutores sint accusanti. Et si pater damnabitur: nec minimum quidem de rebus suis in posterum dispo nere queat: nec tanquam paterfamilias amplius, sed quasi filius ac puer domum habitet. Si uir & uxor propter morum acerbitatem inuicem non conueniant, decem uiri de legum custodibus qui medij sint, & decem mulieres de curatricibus connubiorum prouideant. Quorum sententia si ita conciliati fuerint, ualida & stabilis habeatur. Sin autem illorum animi uehementius etiam iracundia fluctuent, facto diuortio, illos pro uiribus quærant, qui utrisque conueniant. Videntur autem in eiusmodi hominibus acerbiores natura mores inesse. Quare maturiora mitioráque ingenia istis accommodanda sunt: & quicunq; sine filijs sunt, aut paucos procreauerunt, dissentiuntq;, procreandorum liberorum causa coniugium rursus quęrere compellendi. Quòd si filios nõ paucos habent, atque dissentiunt, senectutis mutuo curandæ gratia diuortio facto, aliud coniugium ineant. Si mulier liberis maribus fœminisque relictis mortua est, lex uirum non cogat quidem, sed persuadeat, filios suos educare adducta nouerca. at si defuncta uxor filios non reliquerit, duci alteram cogat, ex qua tum familię suæ,

Quando & quomodo filius accusabit patrem.

De diuortio.

tum ciuitati quantum [illegible] sobolem procreet. Si uir sufficientes reliquit filios, mater ipsos uidua educato. Quòd si iunior esse uideatur, quàm ut sana sine uiro uiuere posit, propinqui eius cum mulieribus connubiorũ curatricibus consilio habito, quod sibi illisque uidebitur, id exequantur. Si uero liberis egeant, liberorum quoque gratia ducant nubántue. Liberorum autem sufficiens numerus, mas & fœmina secundum legem. Quoties utrinque conceditur, natos pueros eorum filios esse qui sibi eos uendicant, sed res iudicio eget, utrum parentum potius sequi natus debeat, sic agatur. Serua si seruo aut libero aut liberto coniuncta peperit, seruæ domino natus detur: sin ex seruo libera peperit, serui dominus, nati similiter dominus esto. Quòd si quispiam ex serua sua natum susceperit, aut quæpiam ex seruo peperit proprio, idq; pateat, natum quidem ex serua & libero mulieres in aliam regionem cum patre simul emittant. Natum uero ex libera & seruo legum custodes unà cum matre extra fines expellant. Parentes negligere, nec deus, nec homo mentis compos alicui unquam consulet. Sed quod de cultu deorum ignorare non oportet, id recte dictum ad honorandos parentes prooemium erit. Leges de dijs antiquæ apud omnes dupliciter positæ sunt. Nempe alios deorum cernẽtes, eos ipsos quos cernimus, colimus. Alios uero non uidemus quidem, sed eorum imagines fabricamus, easque licet inanimes dum honoramus deos ipsos uiuentes existimamus ob id maxime nobis gratos & propitios fore. Cuius ergo pater, aut mater, uel horum parentes senio confecti quasi thesaurus quidam domi iacent: is putet nunquam aliud sibi tale simulacrum magisq; efficax domui suæ affuturum, si recte, ut decet, ab eo colitur. CLIN. Quisnam rectus colendi modus? ATHEN. Dicam. Digna enim ô amici hæc auditu sunt. CLIN. Age igitur dic. ATHEN. Oedipus contemptus à filijs ea illis imprecatus est, quæ exaudita effectáque à dijs apud omnes feruntur. Amyntora quoque Phœnici filio iratum, illi maledixisse ferunt: & Hippolyto Thesea: plurimosq; alios alijs. Quibus apertissimum factum est, à dijs preces parentum aduersus filios exaudiri. Nihil enim imprecatione parentis non iniuria perniciosius filio. Nemo uero cum pater aut mater ab eo contemnitur, tunc solum à deo putet orationes eorum secundum naturam exaudiri: sed cum etiam honoratur: ac ideo cum lætiores bona liberis à dijs petunt, exaudiri eos similiter existimare debemus, atque ideo nobis æqua inde distribui. Nam aliter in bonis distribuendis iusti non essent, quod longe à dijs abesse necesse est. CLIN. Certe. ATHEN. Quapropter existimandum est, ut paulo antè diximus, nullum apud deos magis honorãdum simulacrum habere nos posse quàm patres & auos senio confectos matresq; similiter. Quibus honoratis deus gaudet. alioquin eos minime exaudiret. Mirabilius enim parentum simulacrum nobis quàm inanimes quæq; imagines uideri debet. Nam quæ animam habent, quando coluntur à nobis, pro nobis orãt fauentq; quotidie: quando despiciũtur, contrà. quæ uero anima carẽt, neutrum horum faciunt. Quocirca qui erga parentes & auos cæterosq; huiusmodi recte se gerit, is ad deos sibi conciliandos simulacrorum omnium optima possidet. CLIN. Præclare dixisti. ATHEN. Omnes igitur non insani uerentur coluntque parentum orationes,

Preces parẽtũ aduersus liberos sæpe audiri.

tiones, non ignora[illegible]is sæpe profuisse obfuisseq;. Cum hæc ita natura cõstituta sint: probis quidem uiris seniores parentes pro magno quæstu habentur, si ad senium usque peruenerint. sin uero iuniores decesserint, ualde desiderantur. Improbis autem cõtrà ualde terribiles sunt. Quapropter quilibet rationibus his inductus, parentes suos secundum legem honoret. Siquis uero surdus ad hæc exordia sit, hanc legem recte statutam audiat. Siquis in hac ciuitate minus quàm decet parentes colat, nec magis eos quàm filios nepotésque & seipsum diligat, præ cæteris eorum uoluntati in omnibus obsequens, qui ita negligitur per se uel per alium ad tres de legum custodibus seniores rem deferat: & ad tres similiter de connubiorum procuratoribus: qui re inuestigata, in eos qui iniuriam intulerunt, animaduertant. In uiros quidem si trigesimum annum non excesserint, & in mulieres si quadragesimum, uinculis atque uerberibus. Si autem prouectiores ætate quàm diximus sint: neque desinant parentes negligere: imò eos etiam affligant, ad iudicium ire compellantur. Iudicent autem ciues, qui ætate cæteros omnes maxime antecedunt: & condemnatus soluat patiatúrue, quod à iudicio statuetur: ita ut nihil prætermittatur, quod dare hominum aliquis patiue possit. Siquis uero cum afflictus sit, deferre non potest, quicunque liber audierit, magistratibus nunciet: aut improbus habeatur, & à uolente quolibet damni illati accusetur. Si autem seruus detulerit, liber esto. Quod si affligentis uel afflicti seruus sit, in libertatem à magistratibus uendicetur: sin autem alicuius alterius ciuis seruus fuerit, precium domino publice persoluatur. Curæ uero magistratibus sit, ne quis ei qui detulerit, noceat. Quæ ueneno alijs ab alio fiunt, letalia quidem diuisa sunt. Cætera uero siue potu, siue cibo, siue inunctione spõte & consilio peragantur, nondum distinximus. Bipertito enim generi humano uenena officiunt. Primo enim, ut modo diximus, corporibus corpora secundum naturam læduntur: deinde magicis ueneficijs & cantibus nodisque quibusdam persuadetur, ijs quidem qui officere student, posse id assequi, ijs uero facile admodum ab illis ueneficio lædi posse. Hæc uero cæteráque huiusmodi quo pacto natura se habeant, nec facile sciri possunt: nec siquis sciat, alijs persuaderi. Sed animis hominum circa hæc ægre suspiciosesq; inter se affectis, haud admodum dignum est conari persuadere: ut si cerea simulacra siue in ianuis siue in triuio siue in monumentis parentum uiderint, hæc omnino despiciant, cum certam de his opinionem nullam habeant. Quare bipertito legem de ueneficio partientes, primum hortamur, monemus atque consulimus, ne talia faciat: ne multos quasi pueros terreant: nec legumlatorem & iudicem cogãt huiusmodi hominum timori mederi. Quippe qui ueneno nocere nititur, si corporibus id illaturus est, nisi medicinæ peritus sit, quid agat, ignorat. Similiter qui magicis cantibus id tentat: nisi aruspex, monstrorúmque interpres sit. Sed iã lex ista de uenenis huiusmodi sanciatur. Qui non ad mortem hominis, sed pecorum aut examinum, ueneno utitur, siue etiam ut aliter quàm morte bestijs noceat, si medicus sit, & ueneficij reus fuerit iudicatus, morte supplicium luat. sin uero medicinæ ignarus, iudicium quid pati dareúe ipsum oporteat, constituat. Quando uero quis nodis, inductionibus, cantibus, similibúsque ueneficijs ad nocendum paratus depræhensus est, si aruspex aut prodigiorum interpres sit, occidatur. Sin uero nõ fuerit, iudicium de ipso similiter quid dare patiue debeat, statuat. Qui clam aut ui nocuit, magna reddat, si in magnis nocuit: minora, si in minoribus: & in omnibus tantum reddat, ut damnum exequetur. Præterea in singulis iniurijs ut penitus moderatior fiat, mulcta afficiatur: leuiore quidem, si propter iuuentutis imprudentiam, aliena malitia fuit impulsus: grauiore autem, si dementia sua, aut immoderatis uoluptatibus & doloribus aut timore, aut inuidia, aut iracundia insanabili. Pœnis uero maligni uexãtur, non quia peccauerunt, nam quod factum est, infectum esse non potest: sed ut posthac & peccatores ipsi, & qui puniri iniquitates uiderunt, iniustitiam oderint, aut saltem minus in simili uitio peccent. Quorum omnium gratia oportet ut ad hæc leges respiciant, & boni sagittarij similes ad hoc signum tendant, punitionis magnitudinem in singulis, & quod dignum est, considerantes. Idipsum iudicem legumlatoris ministrum facere decet: cum à lege sibi committitur, ut ipse statuat, quid dare patiue damnatum oporteat. Qui sanè non aliter quod reliquũ est, superiora imitatus exequi debet, quàm pictor ita pingere ut exemplaria diligenter sequatur. Quòd nobis ô Clinia Megilléque faciendum quàm pulcherrime atque optime censeo: & pœnas tam eorum quæ furto & clàm, quàm eorum quæ ui aguntur, quales esse oporteat, dicendum, prout dij nobis deorúmque filij leges ponere concedunt.

Cur pœnis maligni uexentur.

Nemo furiosus palàm in urbe cernatur: sed furiosum propinqui domi quomodocunque possunt custodiant. Quod nisi fecerint, mulctentur: qui maximi census sunt, drachmis centum, siue seruum seu liberum minus diligenter custodiant. Qui secundi, quatuor de quinque minæ partibus: qui tertij tribus: & duabus qui quarti. Multis autem modis homines furore aguntur. Alij morbo, ut hi de quibus modo diximus. Alij per iracundiam prauæ naturæ uitiosamq; educationem: qui paruis inimicitijs moti altius inclamant: & turpiter inter se conuiciantur. Nihil uero tale in ciuitate bonis legibus instituta, fieri decet. De conuicio igitur hæc una omnibus lex ponatur. Nemo alicui conuicietur. Sed quicunque cum alio de re quapiam ambigit, discat potius doceatq; tam ambigentem quàm præsentes, ita ut omni conuicio prorsus abstineat. Cum enim sibi inuicem uerbis turpibus maledicunt, muliebres habentur: & in primis ex uerbis, quæ certe leuissima res est, odia grauissima & inimicitiæ sæpe nascuntur. Profecto qui iræ rei penitus ingratæ morem gerit, ipsamq; quasi alimentis quibusdam noxijs explet: is quantum per disciplinam antea excultus fuerat, tãtum exacerbatus postea iracundam animæ partem, efferatúsque, difficilem sibi uiuendi reddit rationem, & hanc amaram ab ira gratiam suscipit. Ex his penè omnes ad id deuenire solent, ut ridiculum aliquid in aduersarium dicant: qua in re quicunque se assuefacit, aut bonos mores penitus, aut magnanimitatem maxima ex parte amittit. Quamobrem nemo in templo obiurgationibus his unquam utatur: nec ubi publica sacrificia uel certamina peraguntur: nec in rerum uenalium foro, nec in iudicio, aut alio quouis cœtu cõmuni. Eum uero qui in hoc deliquerit, magistratus harum rerũ præsens libere puniat. quod si non fecerit, quasi legũ proditor, præceptorúmque legislatoris spretor

nunquam

nunquam ad publici cuiusquam muneris certamen quasi de uirtute certaturus ascẽdat. Siquis autem alijs in locis maledicto uel prouocando, uel respondendo utatur, quicunque senior præsens fuerit, pro legum defensione hunc uerberet: & eos qui ira alieno malo concitati sunt, cõprimat. Alioquin ut prędiximus, puniatur. Neminem præterea in his conuicijs dicacitatibusq; uersari arbitramur, qui non sæpe ridiculose aliquid obloquatur. Atque hoc ipsum est, quod damnamus: quando cum ira fit. Quid porrò? comicorúmne satyrorumq; sales & ridiculosa conuicia quibus aduersus ciues utuntur, si absque ira sic mordeant, admittemus? An id bifariam distinguemus, in iocosam & seriam orationem: Et ioco quidem uti liceat sic, ut ridiculum absque ira dicatur: Concitato uero per iram animo, nemini, ut antè diximus, tale quid dicere liceat? Hoc igitur nullo modo admittendum. Cui uero liceat, & cui non, lege iam declarandum. Poëtæ comico uel iambicæ musicæ'ue melodiæ autori nec uerbo, nec imagine, nec persona cuiquam ciuium detrahere liceat, siue id ira, siue absque ira faciat. Et eum qui contrà fecerit, qui dandis præmijs præsunt, eodem in die exterminent: aliter tribus minis mulctentur, Deo in cuius honorem certatum fuerat, consecrandis. Cæteris uero de quibus suprà diximus, sine ira & cum ioco ridiculum aliquid dicere liceat: serio autem & cum ira nequaquam. Cuius rei cognitio, communis iuuenum disciplinæ curatori cõmittatur. Et quod probauerit, proferre in medium licet: quod autem reprobauerit, hoc neque ipse ulli unquam ostendat, neque alium siue seruum, siue liberum doceat. Si contrà fecerit, prauus legúmque contemptor habeatur. Miserabilis autem, id est misericordia dignus existimandus est: non qui fame uel re alia huiusmodi premitur: sed qui cum temperans sit, & uirtute alia uel parte uirtutis sit præditus, calamitate tamen ad hæc aliqua fortè uexatur. Quare mirum profecto erit, si uir talis usqueadeo neglectus fuerit: ut siue liber seu seruus in ciuitate moderata gubernata in extremam paupertatẽ deueniat. Idcirco non iniuria legislator talem de hac re legem tuto ponere potest. Nullus in ciuitate nostra mendicus sit. Quicunque uero id tentauerit: uictúmque inexplebilibus precibus colligere cœperit, à rerum uenalium curatoribus è foro pellatur, ab ædili magistratu ex urbe eijciatur, ex tota denique regione ab agri magistratu exterminetur, ut ab eiusmodi animali omnino uniuersa regio mũda sit. Si seruus uel serua alienæ rei offecerit siue imperitia, seu immoderato aliquo usu id fecerit, nec qui damnum passus est, causam præbuerit, dominus eius aut satisfaciat, aut seruũ seruámue illi, qui damnum passus est tradat. Quòd si communi quadam nocentis patientisque astutia, ut seruus sibi auferatur, serui dominus factum contendat, de maliciæ crimine agat aduersus eum, qui de seruo cõqueritur. Et si conuicerit, precium serui à iudicio constitutum à damnato duplicatum accipiat. Sin autẽ cõuictus fuerit, & damnum restituat, & seruum insuper tradat. Si iumentum, aut equus, aut canis, aut domesticum aliud animal proximi rem attriuerit, animalis dominus similiter damnum restituat. Si quis sponte testimonium ferre noluerit, citetur ab indigẽte, citatusq; tempore idoneo adsit: & testimonium prout sciuerit, afferat. Sin nescire dixerit, iureiurando tribus dijs, Ioue, Apolline, Themide nominatis, nesci[re] se affirmet ac abeat. Qui ad ferendũ testimonium cita[tus n]on uenerit, damnum ei, qui citauit secundum legem deponat. Si iudex aliquis in testimonium citatus fuerit: testimonio allato, nullam in eadem causa sententiam ferat. Mulieri liberæ si quadraginta annos excesserit tam ad testandum, quàm ad dicendum interesse iudicio liceat, imò uero & agendum, si sub uiro non sit. Viuẽte uero marito testimonium perhibere solummodo liceat. Seruo autem & seruæ & pueris de homicidio solũ dicere testariq; liceat: si idoneum fideiussorẽ dederint se usque ad latam sententiam permansuros: si forte falsi testimonij fuerint accusati. Si quis falsi testimonij agere uoluerit, quod & in toto & in parte testimonij & utrisque aduersarijs licet, antequam sentẽtiam iudices ferant, falsos fuisse testes obijciat. Falsi uero testimonij criminationes ab utrisq; illatas magistratus ipsi conscriptas seruent, & ad iudicium postea de falso testimonio referant. Si quis falso testimonium bis dixisse inueniatur, à nulla lege tertio testari cogatur. Si uero ter, nullo modo postea testimonium ipsi dicere liceat. Quòd si ter in falsitate depręhensus, testari ulterius ausus fuerit, à uolẽte quolibet ad magistratum deferatur, & à magistratu tradatur iudicio: & si conuictus fuerit, moriatur. Quãdo in lite, falsa testimonia intercesserint, per quæ aduersarium superasse uideri quis potuerit, si plures quàm medietas testium condemnati fuerint, iudiciũ secundum illa nullum procedat. Disceptare uero cõuenit, utrum secundum illa testimonia quicquam iudicatum sit nécne: ut quomodocunque iudicatum fuerit, hoc pacto iustum lis finem consequatur. Verum cum multa in uita hominum bona sunt, pluribus eorum, quasi quędam diræ calamitates insidẽt: quæ maculant illa atque coinquinant. Iudicialis autem disceptatio iudiciúmque cur homini bonum non est, quod humana omnia mansuefecit? Atqui cum disceptatio talis, bonum sit, cur & adesse in lite alicui, & causæ iustæ fauere [bo]num non sit? Hæc cum ita sint, peruersa calumnia bonum artis subit nomen: quæ artificium in[e]sse in litibus asserit: quo agenda & dicen[da], siue honesta, siue turpis sit causa, superare facile quis posit: uictorésque facere, quibus ipsa rationibus suis fauet, si pro artis ipsius beneficio pecunia dabitur. Hæc siue ars, siue artis expers exercitatio quædam sit: danda opera est ne in nostra ciuitate aditum habeat: sed legum uerita conditorem, nihil aduersus leges proferat: & aliò profecta uires suas ostendat. Si quis uero non pareat: hac lege deterreatur. Si quis iustitiæ uires in animis iudicum in contrarium uertere conetur, ac præter opportunitatem multa litigia mouet, aut mouentibus adest: agat in eum quicunque uoluerit, male agendi aut denique defendendi crimine, iudiciúmque huiusmodi apud electos iudices agitetur. Et si damnatus fuerit, discutiatur utrum auaritia an ambitiosa quadam contentione id fecerit. Ac si contentione, certum ipsi iudices tempus præscribant: in quo neque pro se, neque pro alio ullam agat dicátue causam. Sin autem auaritia, peregrinus quidem à regione, nunquam rediturus abito, & si redierit, moriturus. Ciuis autem si auaritia fecisse id deprehendatur, quoniam pecuniam tanti fecerit, omnino moriatur. Quòd si ambitiosa contentione bis tale quid fecisse iudicatus fuerit, idipsum supplicium subeat.

Aduersus rabulas & corruptos auaritia causidicos.

DIALOGVS DVODECIMVS, DE LEGIBVS, VEL, DE LEGVMLATIONE.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

PLATO diuinus in omnibus legum dialogis, diuini operis similitudine, ideoq; numero duodenario delectatus, nimirum duodecimum dialogum ita communem legum arcam esse uoluit, quemadmodum duodecimus mundi circulus commune stellarum est firmamētum. Et quemadmodum si quis circulum duodecimum penetrauerit, perfectionem felicitatemque animæ statim inueniet, imo etiam consequetur: sic Plato ultra librum duodecimum progressurus, non tam leges quàm beatam animæ perfectionem legibus acquisitam in Epinomide demonstrabit. In superioribus quidem libris leges partim ad officia publica, partim ad priuata negotia pertinent, partim ad urbana, partim ad externa, siue in pace siue in bello. In duodecimo uero, omnes quodammodo congregantur ad omnia pertinentes, non leges inquam singulæ, sed nōnullæ ex quolibet genere singularū. Additur legibus id quod maximum est, ratio uidelicet & conseruatrix legum & emendatrix. Additur magistratibus id quoque quod maximum: ratio uidelicet repetundarum referendarumque rationum, nō aliter publicis magistratuum officijs præposita, quàm priuatis actionibus animorum, conscientiæ ipsius examen. Hoc utique examine tum priuato omnis animorum salus, tum publico ciuitatis salus uniuersa consistit. Atque id est compendiarium duodecimi argumentum. At quoniam mox in principio, & in sequentibus, & sæpe in antecedentibus deorum commemorat filios, atq; tum deos alios aliorum, tum homines deorum filios nuncupat, meminisse oportet duobus modis apud Platonem deos deorum filios esse, duobus quoque modis homines filios esse deorum. Primo quidē, ut Timæus docet, omnes sphærarum mundi rectores, siue ipsi sphærarum animi, siue dæmones citra sphæras, siue intellectus angelici ultra sphæras, filij sunt omnipotentis Dei, tanquam uoluntate ipsius benefica procreati. Deinde in quolibet horum trium genere, inferiores superiorum filij ideo nuncupantur, quia à superioribus continue radios formasque suscipientes, quodāmodo inde formantur, & illis quasi patribus obsecundare uidentur. Homines similiter geniti dicuntur à superis, uel quoniam ab initio rerum è terræ uisceribus superorum fomento in lucem editi fuerint: uel quoniam nonnulli quotidie superorum inspiratione uehementer afflati, mox ex humana solitaque affectione, in diuinum quendam uitæ statum quasi renati diuinitus transferuntur. Quo quidem in gradu & pios philosophos, & philosophicos principes sæpenumero collocat. Quod autem statim in principio libri Ioue Mercuriúmque legatis nuntijsq; præponit, intelligendum est primo quidem, & per Iouem, Deum architectum mundi, & per Mercurium, omnem numerum angelorum: deinde per Iouem rursus planetam secundum imperatorum legumque significatorem, per Mercurium uero planetam alium interpretationis expeditionisque omnis significatorem. Significatores dico planetas. Quoniam ut testatur Timæus, & Plotinus disputat, planetæ cœlestiaque omnia significant utcunque possunt & nunciant: quæ uel superi iamiam facturi sint: uel nos interdum quidē facturi, sæpe uero passuri. Detestatur mox poëtas, qui scelera hominum transferentes in superos, & contra diuinitatem impie deliquerunt, & malo superorum exemplo hominibus grauiter nocuerunt. Præterea furta cæteraque facinora, ex intentione peccantis & habitu uel sanabili, uel insanabili, magis quàm ab affectu putat esse censenda. Præcipit inter militiæ leges: quod & in omni uita optimum omnium arbitratur: ut nemo cognoscat quid sit sibi tantū uiuere uel seorsum ab alijs quicquam agere: sed ad prudentis superiorisque nutum, & ad communem usum singuli singulas dirigāt actiones. Docet iudices ne uel sponte, uel etiam coacti præter ius sententiam ferant. Iudicium enim ipsum ex antiquorum sententia, præcipue Orphei & Hesiodi, esse uirginem quandam pudicam. Pudori autem atque iudicio in primis odio esse mēdacium. Deam uero iudicij præsidem, diuinam esse existimāt prouidentiam, humanis iudicibus uenerandam. Post hæc ubi damnat eos qui arma turpiter proiecerūt, & illos insuper belli duces, qui eos sub signis suis iterum militaturos recipiunt: denarium minarum numerum hic à nobis translatum, leges alicubi millenarium. Paulo pòst reipubli. nodum esse asserit repetundarum iudicium rationum: ut nullus in repub. iudex sit absque iudice. Alioquin per solutam iudicandi licentiam, primo quidem iustitiam perituram: deinde ciuitatem amissa iustitia uelut anima morituram. Templum uero Solis atque Apollinis, intelligit ædem non solum planetæ animæq; solari: sed multo magis summi boni luci, cuius imago sol est, dedicatam. Audies ex absentia religionis in iudicijs peccata cōmitti. Sed impiorum omnium pessimos esse, qui precibus hostijsque ita Deum placaturos se confidunt, ut ob hanc confidētiam impune sibi liceat grandem pecuniam extorquere. Tradit cautissimas post hæc leges de peregrinis excipiendis: peregrinationeq; ciuium: ne uel mores ciuium aliena & inconsiderata consuetudine cōfundantur: uel alienorum peritia reipublicę desit. Notabis hic paucis quoque nonnullis diuinam quandam uim inesse: per quam discernant captus ingeniorū. Quod quidem ostendit diuinitatem quandam non solum à nobis acquiri: sed ut ita loquar, innasci. Præcipit non esse parui faciendum, utrum probus an improbus uidearis. Sed existimationem quoque uirtutis quærendam esse: & ipsa duntaxat uirtute quærendam. Commemorat diuinos nonnunquam uiros uel in ipsa plebe & in ciuitatibus male gubernatis existere. Post hæc de actione causarum, accusatione, defensione, appellatione, fideiussione, proscriptione, cæterisque huiusmodi tractat multa. Miscet & his sua quadā opportunitate quæ donaria uel simulacra dicanda numinibus. Quæ quidem symbolica Pythagoreo ritu traditio est. Terram inquit, & Vestam deorum omnium habitationem sacram existere. Quod Vestā adiunxit, significauit sub terræ huius nomine altius intelligi debere, & terram hanc elementalem, & terram lunarem, & terram postremo stelliferam. Item tres terrarum trium animas, tresque angelos. Memento uero, apud antiquos quicquid in uniuerso est efficax ad formandum atque mouēdum, metaphorice ignem dici. Item quicquid usquam facilime est formabile, dici aërem. Quod autem purgatoriū, aquam: quod solidum uel stabile & consistens, terram cognominari. Talis quidem natura ob qualitatem uel densam, uel consistentem, & hic & in luna & in firmamento terra à Platonicis nuncupatur. Cui ergo mirum sit Terram deorum omnium habitationem sacram existere: si tribus terrarum trium terminis comprahenditur uniuersum? Cumque sacratam ab initio dijs esse dixerit, uetat iterum consecrari: admonens, ne confidas Deo quicquam quod nō prius ipsius dei sit, offerre te posse. Ex auro quoque uel argento statuas fieri uetat: ne confidamus magno horum precio nos grandia scelera purgaturos. Ex ebore rursus prohibet, cum ab anima scilicet sensuali fuerit destitutum: ne absque sensu, id est uigilantia & animaduersione operemur in sacris. Aes etiam & ferrum respuit, culpans uidelicet bellica instrumenta. Animo enim intra se & alijs dissidente frustra sacrificia operamur. Recipit denique lignum atque lapidem, ex quibus deorum simulacra fiant. In lapide quidem commendans habilitatem mentis in sacris. In ligno uero ignis escam, id est flagrantiam animi, qui in diuinis facile accendatur. Iubet ex uno siue lapide siue ligno imagines integras fabricari, simplicitatem in primis integritatemq; commendans. Neque uero silentio prætermittendum est, legatos in superioribus ad quatuor oracula missos fuisse: ut cognosceremus deum omnium autorem, omnibus æque mundi partibus prouidere: quæ per quatuor quasi angulos designātur orientis, occidentis, septentrionis, meridieique nomine: & quocunque ritu colatur deus, modo pura mente gratiaque sui colatur, acceptum quodammodo esse deo. Sed de his alibi diligentius. Inter hæc, uetat illos qui patriæ aliqua in re ministrant, accipere munera. Agit & de tributis. Ait nihil melius à quoquam disci posse, quàm id quo ipse fiat melior. Ait legem esse rem mirandam atque diuinam: nomenque ab ipsa mente apud Græcos habere: à mēte inquam tum diuina, uelut patre: tum humana, uelut matre. Legem uero sequi uult iudicium. Quæ quidem duo humanorum bonorum maxima sint. Sed hic redit in mentem, quòd in fine undecimi, bona inquit nostra plerunque à quibusdam suis calamitatibus inquinari. Et legis quidē calamitatem alibi esse inquit magistratus ipsius improbitatem. Calamitatem uero iudicij iudicialisque disceptationis ibi appellauit peritiam quandam causidicam: quæ nulla iuris habita ratione, sed auaritiæ ambitionisque studio omnē absque delectu causam accipit defendēdam. Quam ueluti reipublicæ pestē præ cæteris detestatur. Post hæc ubi funeribus imponit leges, hominem ipsum præcipue uult substantiam ipsam animæ rationalis haberi: corpus autem hominis huius simulacrum, & ut alibi nominat, umbram. Quidnam homo in nobis sit, quid animal, ex Timæo, & Alcibiade, & Plotino cognoscitur: quod quidem in Theologia latius disputamus. Vbi concludit hominem quidem esse animæ rationalis substantiam, ultra rationem, habentem quoque sensum quendam intimum, impatibilem, & communem. Animal uero compositum quiddam ex figurato corpore, atque ex quodam uitæ uestigio impresso ab anima. In quo quidē uestigio impressus quoque sit sensus, secundus à sensu primo, iam per instrumenta uaria

distributus

distributus atq; patibilis. Id quidem nonnullis quoq; apostoli Pauli dictis maxime consonare uidetur. Quando uero animam inquit ad alios deos abire, rationem suorum operũ reddituram, alios deos nominat, mentes angelicas extra corpora, qui alij dicuntur dij ultra sphærarum animas. Animæ siquidem nostræ his coniunctæ corporibus, nimirum sub animarum superiorum regno ponuntur, separatæ uero ad separatorum iudicium transferuntur. Hactenus quidem leges condidit: sed frustra constitui leges ait, nisi de legum salute stabilitateq; cogitetur. Ergo ad harum stabilitatem cœtũ quendam magistratuum mirabilem excogitabit. Sed ante cœtus eiusmodi creationem, de ui fatorum nonnihil attingit, utpote qui intelligat ad operis tanti salutem humanam hominum prudentiam nõ sufficere, si uis fatalis penitus aduersetur. In his profecto uidetur probare eos, qui in ædificandis urbibus, cõdendis legibus, creandis magistratibus, imò & plantandis hominibus aduersam nimis syderum dispositionem diligenter euitant. De fato quidem alibi multa: quibus & hic consentanea

Fatum. hæc quàm opportune, tam breuiter adducuntur. Fatũ est immobilis quædam in anima mundi rerum mobilium dispositio. Fati uero instrumentum est natura cœlestis. Sed materia in quam agit per instrumentum, & moles elementorũ. Tria uero nomina, Lachesim, Clotho, Atropon: tum quantum ad instrumentum, tum quantum ad materiam pertinet, accipit. Nam Lachesim nominare possumus firmamentum: in cuius stellis uires sortesq; inferiorum omnium continentur. Clotho uero planetarum cœtum in euoluendis rerum sortibus firmamento subministrantem. Atropon deniq; Saturnũ præcipue, stabilitate sua euolutas in effectum sortes ineuitabiliter confirmantẽ. In materia quoque fati ideo tres Parcas connumeramus, quoniam uis fatalis per instrumentum cœleste elementis infusa, agit in materiam & formam atque compositum. Item in essentiam & uirtutem & actionem. Itẽ in principium mediumque & finem. Quoniam uero non solum agit in corpora, uerumetiã eatenus in animos, quatenus afficiuntur corporibus, uel utuntur: idcirco Plato hic ait, Parcas tum corporum, tum animorum legumq; prosperitatem posse seruare. Et quoniam mens natura sua utpote mentis diuinæ prouidentia quandoque freta, uel fatũ superat, uel fato feliciter utitur: subiunxit ad ipsam uitæ tam publicæ quàm priuatæ salutem, coniungendum esse cum mente sensum, adeo ut sensus menti pareat & ministret. Similemq; huic copulæ quæ ex mente & uisu audituq; componitur, procreat cœtum quendam magistratuum in repub. stabilitati legum prospicientem, qui finem ipsum primo prospiciat reipub. deinde quæ uiæ potissimum perducat ad finem: studeatq; omnino, ut singula in ciuitate siue priuatim siue publice fiant, una quadam ratione conducant ad unum: cuncta quidem ad uirtutem dirigens, uirtutes uero cæteras ad prudentiam. Hanc denique ad sapientiam: quam sub nomine mentis sæpe significat. Cuius quidem ratione una, uirtutes omnes comprobandæ censentur: quatenus uidelicet conducunt ad sapientiam. quam etiam ea ratione probat, quòd unius diuini boni sit particeps. Asserit exquisitissimam rerum considerationem esse, quæ non solum multa, quatenus multa sunt, conspicit: sed etiã quæ sit in cunctis natura una communis. Item à quo uno principio hanc habuerint. Rursus ad quem finem unũ per hanc conducere possint. Absque eiusmodi cõtemplatione, neminem posse uitam perfecte uel priuatam, uel publicam gubernare. Cũ uero hæc speculatio ad philosophum, præsertim diuinũ pertineat, non iniuria inter ciues in cœtu illo electissimo congregatos, ad diuinos philosophos rerum summam iudicat referendam. Diuinos inquam rerum diuinarum inspectores atq; cultores. Itaq; eos qui ad diuina uel inspicienda sunt hebetes, uel colenda sunt pigri, uel docenda inepti: ab amplissimis reipub. muneribus procul arcet. Mox uero probat ad firmam summæ diuinitatis fidem duo esse potissimum necessaria. Primum, ut sciamus genus ipsum rationalium animorum, diuinum esse, corporibusq; antiquius, quo moueatur mundi sphæræ: & intra sphæras omnia generentur. Secundum, ut cogitemus genus mentium scilicet angelicarum, animorum genere esse præstantius. Et animas ob ipsam mentis participationẽ sphæras ordinate mouere. Siquis enim duo hæc nouerit, facile cognoscet, sicut mens animæ forma ordoq; est, ita diuinum bonum esse tum mentis, tum animæ uitam atq; lumen. Hæc uero tria, scilicet diuinum bonum mentemq; & animam, Plato procul dubio penè in omnibus eius scriptis aut demonstrat aut innuit omnium esse principia. Quod quidem in epistola ad Dionysium obscurioribus uerbis inuoluit. Animam uero nostram corpore antiquiorem esse, si nõ placet tempore antiquiorem dicere, dic saltem dignitate præstantiorem: atque ex eo priorem, quòd à principio corporibus superiori habet originem: ideoq; motum in anima ex se locauit: in corpore uero ab anima. Et quia crescit in corpore mutabilitas, ait à mutabili animæ, corpus non actione tantum, sed etiam substantia mutabili dependere. R[eprehendit] Anaxagoram, quòd cum inter mentem & corpora non posuerit animam, compulsus fuerit naturales effectus non ab intelligentia per animã, ut pars est, disponi: sed elementali potius natura contingere. Asserit uero hic quemadmodum in Timæo atque Phædone, omnia siue per mentes angelicas, siue per animas, siue per corpora fieri dicantur, præcipue uoluntate diuina boni gratia fieri.

I LEGATVS aut præco falso quæ sibi commissa sunt nunciauerit, dicendáue tacuerit, uel rursus ab hostibus amicísue rediens quæ ab illis accepit, aliter quàm acceperit retulisse reperiatur, quasi Mercurij Iouisq; mandata legationésque contra legem contempserit, in iudicium deferatur. Et iudices pro magnitudine rei quid pati daréue ipsum oporteat, si damnatus fuerit, statuant. Pecuniæ furtum illiberale profecto est: rapina uero turpissimum. Nullus autem filiorum Iouis aut ui aut dolo delectatus quicquam huiusmodi unquã fecit. Ideo nemo uel à poëtis uel à fabulosis alijs hominibus ita decipiatur, ut credat si furto aut ui usus sit, nihil se turpe, sed quod dij quoq; fecerint, cõmisisse. Nã nec uerum id, nec uerisimile est. Et qui præter legem horum alterum facit, is nec deus, nec deorum est filius. Hæc legumlatori magis quàm cũctis poëtis cognoscenda sunt. Igitur quicunq; huic nostro sermoni paruerit, felix est, & in posterum semper erit. Qui contrà fecerit: hac lege arcebitur. Siquis aliquid publicũ furatus fuerit, siue paruum seu magnum id sit, pari supplicio puniatur. Nam qui rem paruam sustulit, etsi minori ui quàm qui magnam rapuit, æqua tamen cupiditate furatus est. Et qui magnum aliquid inde remouit, ubi ipse non deposuerat, is omnino iniquus est. Lex igitur non furti paruitate alterum minus quàm alterũ puniendum censet, sed eo forsitan interesse putat, quòd alter sit insanabilis, sanabilis alter. Si seruus aut peregrinus furti publici accusatus & condemnatus sit, tanq; sanari quodammodo posse uideatur, quid pati daréue debeat iudicio statuatur. Ciuem autem ita educatum ut ipsi instituimus, siquis publicum aliquid furatum esse uel uiolasse conuicerit, siue in ipso furto & scelere siue aliter quomodocunq; depræhenderit: tanquam insanabilem mortis supplicio condemnamus. Militiæ gratia merito magnæ habentur deliberationes, & leges multæ conduntur. Sed illud omnium maximũ est, nequis mas fœmináue sine magistro ac principe quicquam agat: nec ciuis cuiusquam animus siue ioco siue serio aliquid facere solus & suo duntaxat arbitratu consuescat: sed tam in bello quàm in pace ad principem magistratumq; semper respiciat, & eum quocunq; sequatur: atq; ita ad eius nutum suam uitam instituat, ut uel minima quæq; ab eo gubernatus faciat: stet cum iubetur, & rursus iussus proficiscatur, exerceatur, lauetur, comedat, surgat nocte, custodiã agat: det signa, & uicissim accipiat: & in ipso prelio nec insequatur unquã, nec cedat, nisi princeps & magister significauerint. Et ut summatim dicam, nemo penitus cognoscat, quid sit seorsum ab alijs agere: sed simul semper cõmunisq; quàm maxime omnibus uita sit. Nihil enim hac re melius, nihil præstantius, nihil artificiosius unquam erit ad salutem & uictoriam bello acquirendam. Hoc ipsum etiam in pace ab ipsa pueritia seruent: assuescantq; alios ducere, & ab alijs duci. Soluta uero licentia è uita penitus expellatur, non hominum solum, sed etiam be-

legatus aut preco, qui falso [...] missa nunciant, uel dicenda t[...] aut ab hostibus rediens, que a[...] accepit, aliter referat, pun[...]

furti pena cõsidera[...] tis modis, sicut sunt fur[...] in furtis cupiditas con[...] cernitur sit sanabilis, ins[...] nabilis.

leges militares multas [...] Plato.

lex 1ª ne mas aut femina [...] gistro et principe quicq[...] ciuis solus suo arbitratu n[...] nec serio aliquid facere co[...] sed tam in bello q̃ in pace m[...] sequatur et principem.

lex 2. ad magistri nutum su[...] instituat, ut uel minima [...] eo gubernatus faciat,

uita q̃ maxime omnibus com[...] sit.

qui uiuit libera et licentio[...] expellatur a republica.

ſtiarum quæ ſu[...]ibus ſunt. Omnes quoque choreæ ita ut bene geratur bellum, celebrandę ſunt: atq; omnis dexteritas, facilitas, promptitudo eiuſdem rei cauſa comparanda. Ob eandem cauſam conſueſcere debemus à cibo & potu abſtinere, frigus æſtúmque & cubilis duritiem pati: & in primis capitis pedúmque uirtutem alienis tegmentis non corrumpere: nec pileorum calceorumq; à generatione datorum naturam perdere. Nam extremitates hæ cum naturam conſeruant ſuam, maximas toti corpori uires præbent: contrà uero contrarium. Et altera quidem uniuerſo corpori maxime miniſtrat: altera totum ducit cum principales eius ſenſus omnes natura poſsideat. Sed huiuſmodi quidem laudes bellicoſæ uitæ iuuenes audiant, Leges uero has, Militet quicunque conſcriptus eſt, aut parti alicui deputatus. Siquis uero propter ignauiam imperatore non permittente militare detrectet, ad principes belli cum redierit, accuſetur. Iudicent autem qui militarunt omnes, ſeorſum quidem pedites, & equites ſeorſum, cæterique ſimiliter. Pedites quippe ad pedites, & equites ſimiliter ad equites, cęterique ſinguli ad eiuſdem ſortis principes deferendi ſunt. Vbi quicunque damnatus fuerit, & in certamen poſtea quodcunque deſcendere, & alium neglectæ militiæ accuſare prohibeatur. Præterea quid dare patiue ipſum oportet, iudices ſtatuant. Sed deſertæ militiæ iudicio peracto, peditum rurſus equitumq; & aliorum cœtus à principibus habeantur, ut militaria his qui ſtrenue ſe geſſerunt, dona dentur. Iudicet autem de uictoria quiſquis uelit inter ordinis ſui participes, ita ut præteritorum certaminum nec coniecturas neque teſtes adhibeat: ſed eam quæ nuper geſta eſt pugnam duntaxat conſideret. Donentur deinde qui præclare certaſſe uidebuntur, corona ex frondibus arboris perpetuo uirentis cōſerta. Quam poſtea qui conſecuti ſunt in bellicoſorum templis deorum utcunque placuerit cum inſcriptione titulóque ſuſpendant, ut teſtimonium uirtutis ſit diuturnum. Secundo quoque ac tertio loco declarati ſic faciant. Siquis autem in militiam profectus, antequā principes dimiſerint, ab exercitu abierit, apud eoſdem iudices hic derelicti ordinis accuſetur, apud quos & ille ſuperior neglectæ militiæ accuſatus eſt: & damnatus ſimiliter puniatur. Cauere autem pro uiribus debet quiſquis aliquem iudicaturus eſt, ne ſponte aut inuitus ſupplicium mulctámue falſo & non merito inferat: iudicium enim uirgo quædam pudica eſſe uere dicitur. Pudori autem atque iudicio ſecundum naturam odio mendacium eſt. Quamobrem cum in alijs omnibus, tum maxime in bellicorum armorū proiectione cauendum eſt, ne deam iudicij præſidem offendamus: nequis neceſſarias armorum abiectiones quaſi turpes per ignorantiam arbitratus, aliquem pœna indignum immerito puniat. Arduum quidem eſt hæc diſtinguere. Oportet tamen ut lex diſtinguere per ſingulas partes conetur. Fabula igitur ad hæc utatur. Si abſque armis ſemimortuus ad tentoria Patroclus fuiſſet delatus, quod pluribus accidit: & arma quæ à dijs, ut poëta dicit, in dotem Thetidi data fuerant, ab Hectore rapta fuiſſent: utrum Menœtiades quaſi arma abiecerit, à detractoribus uituperandus fuerit. Præterea ſiqui ab alto præcipitarunt, aut in mari, aut in tempeſtatis aquarúmque colluuione, aut in alijs huiuſcemodi permultis, quæ ad purgandam ignauiæ ſuſpitionem afferri poſſunt, coacti arma amiſerint, erúntne uituperandi? Danda uero opera eſt, ut maius grauiúsque malum pro uiribus à contrario ſecernamus. In ipſa igitur uituperatione, uocabulorum ipſorum prolatio differentiam quādam oſtendit. Nam ſicuti abiector non de omnibus merito dicitur: armorum uero amiſſor de omnibus: nec ſimiliter qui ui amiſit, & qui ſponte abiecit, ſicuti abiector, eſt iudicandus. Omnino enim undique differunt. Sic igitur ſanciamus. Siquis ab hoſtibus circumuentus cum armatus eſſet: non defendit ſe uerſus ad eos, ſed arma ſponte dimiſit, aut abiecit: turpemq; uitam uelocitate comparare ſibi maluit, quàm fortitudine honeſtam felicemq; mortem, de huiuſmodi armorum proiectione iudicium habeatur, de ſuperiori uero nullū. Mali enim ignauíque ſemper puniendi ſunt, ut meliores fortioresque euadant. Infortunati uero, minime. Nihil enim proficitur. Sed quæ nam abiectionis armorum damnato & à uirili fortitudine degeneranti pœna congrua erit? præſertim cum impoſsibile ſit huiuſmodi in contrarium commutari, ut Ceneum Theſſalum ferunt diuina quadam ui in naturam uiri ex fœmina commutatum. Abiectori enim armorum contrarium maxime conueniret, ut in mulierem ex uiro translatus ſic puniatur. Nunc uero quoniam id fieri non poteſt, proximum aliquid excogitemus, ut poſtquam ille uſqueadeo uiuendi cupidus eſt, deinceps nullum periculum ſubeat, ſed reliquam uitam & quidem quàm longiſsimam improbus & cum dedecore uiuat. Hæc igitur lex ſit, Eo qui arma turpiter proieciſſe damnatus eſt, nec imperator neque præfectus aliquis pro milite unquam utatur, nec in aciem recipiat. Si contrà fecerit, rationum referendarum iudex id cognoſcat: & ſi maximi cenſus ſit, decem minis: ſi ſecundi, quinque: ſi tertij, tribus: ſi quarti, unà ipſum condemnet. Proiectionis autem damnatus non ſolum ob naturæ eius ignauiam à uirilibus periculis arceatur, ſed etiam ſi maximi cenſus eſt, decem ſimiliter mulctetur minis: ſi ſecundi, quinque: tribus, ſi tertij: una uero, ſi quarti. De repetendis autem rationibus quas magiſtratus annui ſorte creati, uel plurium etiam annorum conſilio quodam delecti referre debent, quid dicemus? Quis enim ſufficiens repetundarum iudex erit, ſiquis magiſtratus rerum pondere preſſus, dixerit feceritue ſuo aliquid indignum principatu? Difficile inuentu hoc eſt. Nam cum delecti magiſtratus uirtute alios antecellant, quo pacto præſtantiorem eis inueniemus? Et tamen diuini aliqui uiri rationum referendarum exactores & iudices nobis quærendi ſunt. Sic enim ſe res habet. Multæ occaſiones ſoluendæ reipubl. quemadmodum nauis aut animalis cuiuſdam eſſe uidentur. Quarum licet una natura ſit ubique diffuſa, eas tamen intentiones, fulcimentaq;, & neruorum extenſiones multiſque alijs nominibus appellamus. Sed hæc tam ſalutis quàm euerſionis Repub. occaſio non minima eſt. Nam ſi iudices qui geſti magiſtratus rationem exigunt, uirtute magiſtratibus præſtent, atque ita id fiat, ut nemo iure conqueri poſsit, uniuerſa ſic regio feliciter ciuitasq; florebit. Sin aliter iudicium repetundarum proceſſerit, tunc eo iudicio ſoluto, quo in unum ciuilia omnia uinciuntur, omnes magiſtratus, alius ab alio diſtrahuntur: ipſiq; ex uno multi iam facti, ex una multiplicem ciuitatem efficiunt. hinc plena ſeditione cito omnia euertuntur. Quare exactores rationum oportet in omni uirtutum

Repetundarum.

uirtutum genere cunctis excellere. Hoc igitur modo ipsorum generationem machinemur. Singulis annis post æstiuale solstitium ad locum Soli atque Apollini communiter dedicatum ciuitas uniuersa conueniat, tres uiros electuri, quem unusquisque meliorem se solo excepto iudicet: qui non pauciores quàm quinquaginta natus sit annos. Electorum deinde dimidiā partem, qui à pluribus prælati fuerint, si pares sunt anteponant: sin uerò impares sint, uno excepto cui pauciora suffragia cōtigerūt, dimidiā similiter reliquorū partem accipiāt, suffragiorū numero præiudicantes. Quòd si æqualia numero suffragia multis fuerint, dimidiumq́ numerum auxerint, iunior postponatur. Acceptísque alijs rursum ferantur suffragia, quousq́ tres inæquales obtineant. At si omnibus his uel duobus æqualia suffragia sint, bonæ iam fortunę res comittatur: sorte hi discernantur. Eum qui suffragijs superat, rursumq́ secūdo loco & tertio declaratum, corona ex semper uirentis arboris fronde contexta coronet. Datis præmijs præconio declarent, quēadmodum Magnesiorum ciuitas rursus deo duce nacta salutem, ciues eius tres omnium optimos, Soli & Apollini communes primitias prisca lege quatenus iudicium secuturi sunt consecrat. Qui primo anno duodecim repetundarum rationum examinatores constituant. Idq́ faciant donec singulis septuagesimusquintus annus exactus sit, deinde singulis annis tres semper addantur. Hi magistratus omnes in partes duodecim distributos omni libera examinatione iudicaturi, diligenter obseruent. Habeant autem tempore quo rationes ipsis redduntur, in loco ubi electi fuerunt, Soli atque Apollini dedicato. Et tum per se solum quilibet, tum communiter omnibus diligēter perquisitis, de singulis magistratibus publice perscribant, quid pati eos daréue ex repetundarum iudicum sententia deceat. Ac siquis magistratus horum iudicio non rectè damnatum esse se queritur, ad electum iudicium repetundarum iudices deferat. & si euaserit, accuset eos si uelit. sin autem ibi quoq́ damnetur, atque antea ab ipsis repetundarum iudicibus morte fuerit condemnatus, quemadmodum necessitas exigit moriatur. Quòd si ea mulcta ab illis damnatus fuerit, quæ dupla ab ipso persolui potest, duplam persoluat. Sed iam audiendum est, quæ horum de repetundis sententiæ, & quomodo ferendæ sint. His igitur qui totius ciuitatis consensu omnibus præpositi sunt, donec uixerint primi consessus semper in omnibus solennitatibus præbeantur. Et quandocunque ad communia Græcorum spectacula sacrificiaq́ mitti iudices ac præsides aliquos à ciuitate necesse est, ex istis mittantur. Hi soli in ciuitate, corona laurea coronentur, hi Solis & Apollinis sacerdotes sint. Pontifex etiam summus singulis annis ex his ille sit, qui superiori anno cæteris excelluisse sacerdotibus iudicabitur, horum nominibus quousque ciuitas habitatur tempora distinguantur. Defunctis autē funera & sepulchra excellentius quàm cæteris ciuibus fiāt. Indumenta quælibet alba sint. luctus ploratúsque absit. Chori quoque duo, unus puellarum quindecim, alter totidem puerorum, feretro undiq́ circundato uicissim sacerdotem carminibus laudent, felicitatemq́ eius per totā diem decantent. Mane uero ad monumentum feretrum iuniores ferant qui gymnasiis operam impendūt, quos defuncti hominis propinquiores delegerint. primíque cœlibes quasi ad pugnam armati præcedant, cum equis equites, & cum leuibus armis pedites, cæterique similiter. Pueri uero ante feretrum, patrium cantum concinant, & puellæ post eos, ac mulieres iam effœtæ sequantur. Postremo utriusq́ generis antistites quāuis alijs monumentis arceantur, tamen si Pythius quoque confirmauerit, ad hoc sepulchrum quasi purum quiddam sit, nil prohibet deuenire. Monumentum huic sub terra sit fornix quædam longior ex durissimis pulchrisque lapidibus, ubi lapidei lectuli utrinque sint, hic beatum illum sepeliant, arboresq́ in circuitu plantent, una excepta solummodo parte, ut hoc sepulchrum augeri possit. deinde singulis annis musico, gymnico, equestríque certamine hos uiros honorent. Hæc præmia illis reddantur, quorum de relatis rationibus iudicia damnata non sunt. Siquis autem horum iudicio confidens quo prælatus fuit, naturæ humanæ fragilem conditionem detexerit, lapsus uidelicet in errorem postquam egregius habitus est, sanciatur lege, ut à uolente quolibet accusetur. Iudiciumq́ de ipso sic agatur. Primo legum custodes adsint, deinde accusati ipsius collegæ, electi præterea iudicij iudices. Adducat autem accusator, indignum esse illum qui accusatur, & magistratu & magistratus præmijs. Si ergo damnatur, magistratu, sepulchro, cæterísque illi magistratui competentibus præmijs priuetur. Sin uero accusator quintam suffragiorum partem non habuerit, qui primi census est XII. qui secundi, octo: qui tertij, sex: qui quarti, duas minas persoluat. Magna autem in iudicando admiratione dignum fuisse Rhadamanthum uideo. Ille siquidem perspiciebat, in illis temporibus deos esse, omnes uno ore homines confiteri. neque id iniuria, cum multi illis tēporibus ex dijs progeniti essent, quorum in numero ipse etiam habebatur. Itaque uidetur putasse dijs non hominibus esse iudicia committenda. Quocirca simpliciter uelociterque iudicia peragebat. Nam iureiurando in singulis causis à litigantibus requisito, cito simul ac tuto iudicare solebat. Nunc uero alij deos esse negant, alij res humanas curare non putant, plurimi uero & pessimi uilibus hostijs multisque blanditijs ita conciliari sibi eos existimant, ut impune liceat grādem pecuniam extorquere. Quocirca Rhadamanthi iudicandique modus ille his hominibus minime congruit. Nam cum opiniones hominum de dijs mutatæ sint, leges quoq́ commutandæ sunt. Itaq́ prudens legislator in iudiciorum executione iusiurādum litigantium prohibebit, ut tam accusatoris intentio quàm defensoris deprecatio sine iureiurando in iudicijs conscribatur. Nam si iurandi licentia in ciuitate cuique dabitur, ubi plura ad iudices quotidie deferuntur, omnes penè periuri erunt, præsertim qui præsentibus conuiuijs aliaq́ consuetudine ac priuata necessitudine coniuncti sunt. Lege igitur statuatur, iudicaturum iudicem iurare, atq́ eos etiam qui reipublicæ magistratus suffragijs cōstituent: Choreæ quoq́ iudicem, & omnis musicæ, gymnicorum etiam equestriumque munerum in certamine præsides atque datores: & summatim in quibuscunque secundum hominum opinionem nulli emolumento periurium sit. In quibus autem utilitatem ex periurio aliquis assequitur, ea sine iureiurando iudicentur. Et qui iudicaturi sunt nullo modo litigantes permittāt aut iurare persuadendi causa, aut sibi generiq́ suo imprecari, aut turpiter supplicare, aut cōmi-

Iuramētum quando offerendum.

seratione

seratione muliebriter uti: sed quod iustum putant, mansuete doceant, & docentem audiant. quod si ab his aberrat, ad rem à magistratu reducatur. Peregrinis autem inter se litigantibus, quemadmodum nũc si uelint, iurare liceat. Nam cum in ciuitate consenescere non debeant, nõ formidandum ne alios corrumpant. Eodem autem modo inter liberos homines executio iudicij fiat, siquis liber ciuitati non obtemperat in ijs quae nec uerberibus nec uinculis nec morte plectũtur. Ac siquis ad choream uel ad pompam celebrandam non uenit, uel aliam huiuscemodi rem communem, ut ad ministerium sacrificij pacisꝫ sacra, uel belli, tributum non contulit: in his omnibus quàm primum damnum restituatur, aut pignus cui ciuitas lexꝫ commiserit, deferatur, exactoꝫ tempore pignore uẽdito pecunia in aerarium conferatur. Quòd si maiore mulcta opus est, magistratus singuli pertinaces homines in iudicium uocent, & debita mulcta imposita legibus parere cõpellant. Sed ciuitati quae colligendę pecuniae operã non dat, & sola ex agricultura pecunias habet, cum neque mercaturae neque peregrinationibus uacet, neque peregrinos aliunde suscipiat, deliberare necesse est quid faciendum sit. Quare legislator suadendo primum ita pro uiribus consulat. Solet gentium diuersarum commixtio uarios mores confundere, & peregrinorum cum peregrinis consuetudo plurima innouare. Quòd ciuitati bene rectisque legibus institutae maxime omnium nocet. In ciuitatibus autem male institutis nihil refert, si tam senes quàm iuuenes pro arbitrio, & aliò peregrinentur, & aliunde peregrinos suscipiant. Contrà uero nullos unquam recipere aduenas, nec aliò ipsos proficisci, tum impossibile est, tum crudele atꝫ superbum caeteris hominibus uideatur necesse est, qui ciuitatem turpi uocabulo notent, peregrinorum hostem & difficilem atque inhumanam appellantes. Non oportet autem unꝫ parui facere, utrum probus an improbus alijs uidearis. Multi enim quãuis uirtutis expertes sint, qui tamen probi sint, qui improbi, iudicãt. Nam prauis quoꝫ hominibus diuina quaedã conijciendi uis inest, perꝫ multi uel pessimi recte tum opinione, tũ uerbis à melioribus deteriores distinguant. Quocirca utiliter ciuitatibus pręcipitur, ut bonam apud multos existimationem non parui pendant. Maximum sanè atꝫ rectissimũ est, ut cum sis probus, ita gloriam quaeras, aliter minime, si modo pefectus uir futurus es. Quapropter Cretensis quoque ciuitas ista conari debet, ut quamoptimam uirtutis existimationem apud caeteros homines consequatur. Maxima uero spes est eam ratione uiuentem, merito Solem caeterósque deos cum alijs ciuitatibus regionibúsque bene gubernatis uisuram esse. Sic igitur de peregrinatione aliò, & de peregrinorum receptione sanciẽdum est. Ei primum qui pauciores annos quàm quadraginta natus est, nullo modo peregrinari liceat. priuato quoque nemini liceat. publice autem praeconibus, legatis, atque exploratoribus liceat. Profecto uero extra regionem ad gerendum bellum, ciuilis peregrinatio putanda non est. Ad Pythium uero Apollinem, ad Iouem Olympicum, Nemeam etiam & Isthmum mittendi sunt aliqui, per quos sacrificia ludósque his dijs ciuitas nostra communiter cõferat. Mittãtur autem pro uiribus plurimi, pulcherrimi, optimi, qui in sacris pertinentibusꝫ ad pacem communionibus ciuitati suae honorem & gloriam bellicae gloriae respondentem comparent. Cúmque redierint, iuniores doceant, ciuiles aliorum institutiones suis multo posteriores esse. Spectatores quoꝫ alios qui otio abundantes aliorum res hominum considerare cupiunt, ex legum custodum instituto lex nulla prohibeat. Nam ciuitas bonorum malorúmue hominum ignara, & externae consuetudinis expers, nunquam satis humana atque perfecta esse potest, nec leges seruare moribus & consuetudine solum, nisi etiam notitia legum prudentior fiat.

Peregrinationes.

Existunt uel in uulgo & multitudine homines quidam diuini quamuis pauci, attamen digni quibuscum consuetudinem habeas. hi non magis in bene gubernatis ciuitatibus quàm in alijs oriuntur. Quicunꝫ igitur in ciuitate recte gubernata incorruptus erit, horum uestigia à patria profectus, terra mariꝫ sequetur, ut tandem reuersus, legum patriae alias probet, alias siqua in re deficiunt, corrigat. Quippe sine hac inspectione inuestigationeꝫ nunquam optime ciuitas permanebit, neque etiam si male inuestigetur. CLIN. Quomodo haec utraꝫ fient? ATHEN. Hoc certe pacto. Primo spectator huiusmodi annos plures quàm quinquaginta natus sit: deinde cum in caeteris, tum maxime in bello probatus, si modo legum custodum exemplum in alijs ciuitatibus sit relicturus. Is ultra sexagesimum annum non amplius uagetur. Sed citra decimum annum quando uoluerit domum reuersus eorum ineat coetum qui leges examinant. Hic coetus è iunioribus atque senioribus constet, quotidiéque mane donec sol oriatur, conueniant: primum de sacerdotibus qui tanquam cęteris excellentiores muneribus affecti sunt, deinde decem de legum custodibus seniores, postremo disciplinae uniuersae censor, qui magistratum hunc gerit, & qui iam exegerunt. Nec ullus istorum solus, sed cum iuniore aliquo quem delegerit à trigesimo ad quadragesimum annum nato. hi de legibus semper & de Republica disserant, conferantꝫ inuicem siquid de his excellens audierint. De disciplinis etiam ad id conducentibus colloquantur, quas qui sciunt, facilius, qui nesciunt, difficilius legum intentionem intellecturi sunt. Quę uero ex his seniores probauerint, magno studio iuniores perdiscant. Quòd siquis iunior adductus indignus uidebitur, totus coetus ei exprobet, qui adduxit. Iuuenes autem qui se in his recte gesserunt, tota ciuitas honoret atque conseruet. Sed si peiores alijs se reddunt, maiori quàm alij dedecore afficiantur. Ad hunc coetum qui aliorum leges & mores inspexit, ilico profectus, siquid de ferendis legibus aut disciplina aut educatione apud alios reperit, exponat. siquid etiam ipse inuenit, coetui uniuerso declaret. Qui si nec peior reuertisse uidebitur, laudetur, quia quod potuit, libenter effecit. Sin multo melior, & uiuus magnis afficiatur honoribus, & defunctum coetus omnis decoret. At si corruptus redijsse uidebitur, cum se sapientem esse simulet, cum nemine iuniore uel seniore audeat se miscere. Hic si magistratibus paret, priuatus uiuat. Sin autem contra magistratuum uoluntatem de disciplina legibúsque ciuilibus disputare condemnatus in iudicio fuerit, moriatur. Et si cum in iudicium deduci iure debuerit, à nullo magistratuum sit adductus, quando de muneribus postea decernitur, opprobrio haec res magistratibus sit. Atque aliò quidem profecturus, huiusmodi esse & ita peregrinari debet. Sed & aduenę benigne suscipiẽdi sũt. Quatuor

Peregrinantiũ genera.

Causa quomodo dicen

tuor autem peregrinorum genera sunt, de quibus facienda mentio est. Primum eorum qui semper æstiuales sunt, & quasi aues per mare ut plurimum acquirēdæ pecuniæ gratia, æstatis tempore ad alias deuolant ciuitates. hos foro, portubus, publicisq́ domibus extra urbem in ipsis suburbijs magistratus locis illis præfecti suscipiant, obseruātes nequis eorum noui aliquid faciat. Iudicia etiam illic eis iuste reddantur, ita ut nihilo plus quàm necessitas cogat, cum ijs familiaritas habeatur. Alterū est eorum qui spectaturi ueniunt, & ciuitatis musas illic audituri. hi omnes diuersoria iuxta tēpla habeāt, quæ suscipiendis hospitibus cōmodissima sint. Sacerdotes uero & æditui curam ipsorum habeant, ut iucunde possint sufficienti tempore permanere, & uidere, audireq́ illa quorum gratia uenerunt, & tandem sine detrimēto & suo & aliorum recedere. Quòd siquis eorum iniuriam cuiquam intulerit, aut affectus iniuria sit, usq́ ad drachmas quinquaginta sacerdotes cognoscant. Crimina uero maiora ad curatores rerum uenalium deferantur. Tertium peregrinorum genus publice suscipiēdum est, cum aliunde quispiā publica causa missus aduenerit. hunc imperatores, magistri equitum, tribuni militum soli suscipiant. Et is apud quem diuertit, cum principibus consilij curam huius habeat. Quartum genus rarissimū est. Accedere tamen aliunde aliquis poterit spectatoribus nostris altera parte respondens. hic ita recipietur: primo si quinquaginta annos impleuerit; deinde si ea mente uenerit, ut uel consideret quæ apud alios præclara habentur, uel sua doceat. hic sane ditum sapientumq́ ianuas iniussus adeat, cum ipse huiusmodi sit, & quasi hospes disciplinæ præfecti domum recte petat, non dubitans hospitalem eam propter uirtutis coniunctionem sibi futurā. Cumq́ ab alijs didicerit atq́ docuerit quæ discenda docendaq́ putauit, honore sibi congruo muneribusq́ affectus, ut ab amicis amicus abeat. His legibus peregrinos peregrinasq́ suscipiamus, nostrosq́ similiter emittamus, hospitalem ueriti Iouem. Non enim esu & hostijs, quemadmodū apud Nilum fit, peregrini pellēdi sunt: nec atroci edicto à finibus nostris arcendi. Fideiussor quilibet, palàm fideiubeat, totumq́ negotium cōscriptum coram tribus nec paucioribus testibus fateatur, si citra mille drachmas fideiussio fiat: sin ultra mille, quinque ad minus testes adhibeantur. Fideiussor autem sit qui prius uendidit, eius de quo an iure possit uendere dubitatur: atque eius qui uidetur minus ad promissa sufficere: similiterq́ tam qui præuendit, quàm qui uendit tanquam obnoxius iudicio subijciatur. Siquis in domo alterius quærere quippiam tanquam suum uelit, is primo iureiurādo affirmet sperare quod quærit, ibi se inuenturum: deinde nudus aut interula indutus ingrediatur præcinctus, præbeaturq́ ipsi domus, & supellectilia signata simul & non signata. Quòd siquis scrutari uolentem non permiserit, qui prohibitus est, precio amissæ rei statuto accuset eum qui ipsum depulit, & ille si damnatus fuerit, duplū restituat. Si dominus ipsius domus abfuerit, non signata solummodo à præsentibus prębeantur: signata uero ipse quoq́ obsignet, & custodem ad quinq́ dies relinquat. Quo in tempore si patronus non uenerit, ædilibus secum acceptis obsignata resignet, & cum ante oculos domesticorum & ædilium quæsierit, rursus obsignet. In rebus ambiguis spatium temporis ad præscriptionem determinandum est.

Fideiussor.

De domibus quidem & agris nulla hac ratione disceptatio erit. Aliarum uero rerum si qua à quoquā habetur, isq́ in urbe, foro, sacris, aperte anno integro re illa usus fuerit, atque hunc nō occuluisse constet: nec quisquam interea quamuis quærens eam exegerit, nemini liceat deinde rem illam quasi suam reposcere. Verum si non in urbe, sed in agris manifeste utatur, nec in annis quinque rei dominus compertus sit, quinquennio exacto repeti nequeant. Sin uero in urbe domi utatur, ad triennium usque appræhendere possit qui amisit. In agris autem si occulte habet, usque ad decennium. Sin extra regionem, semper quandocunque inuenerit, appræhendat. Quando aliquis ui eum qui litigat seu testes uenire in iudicium prohibet, si seruus ille sit, siue suus, siue alterius, nullius momenti lata sit, sin uero liber, & sententia irrita sit, & anno uinciatur qui depulit, & siquis latrocinij eum accusare uoluerit, fas esto. Siquis aliquem secum musica uel gymnica uel alia quauis facultate certaturum in certamen descendere ui prohibuerit, quisquis uelit munerum declaratoribus id significet, qui procurent ut quilibet liber certare possit. Id si facere non potuerint, uictoriæ munera prohibito dentur, si prohibitor uincet, & ipsius tanquam uictoris nomen in quibuscunq́ uelit templis inscribatur. Prohibenti uero nec nomen inscribere, nec uictoriæ offerre insignia liceat. Ac seu uincat certando seu uincatur, illati damni crimine reus sit. Siquis rem furto sublatam sciens recoperit, in eadem culpa sit qua ille qui furatus est. Qui exulem seu quemuis huiuscemodi fugientem susceperit, moriatur. Quippe quem ciuitas amicum sibi uel hostem decreuerit, eundem sibi quisque similiter existimare debet. Siquis consilio suo absq́ autoritate cōmuni pacem iniuit, aut bellum mouit, ultimo supplicio condemnetur. Quòd si pars aliqua ciuitatis id tentauit, huius rei autores à militiæ imperatoribus tracti in iudicium, & damnati morte plectantur. Qui patriæ in aliqua re ministrant, nullo modo munera recipiāt: nec ulla occasione aut ratione nobis persuadeamus, in rebus quidem bonis suscipienda esse munera, in alijs minime. Nam nec cognoscere facile est, neque cum cognoueris, continere. Idcirco tutius est, legibus obtemperare, dicentibus nulla pro patriæ ministerio munera esse suscipienda. Siquis uero minus obtemperasse damnatus fuerit, moriatur. Tributa uero sic publica disponantur. Primo quidem multorum gratia rerum omnium cuiuscunque ciuis census habeantur. Deinde annuos fructus tribules ad agri magistratus conscriptos deferant, ut cum duo tributa sint, Respublica possit alterutro, ut uidebitur, annis singulis uti, scilicet uel uniuersi census uel annui fructus parte. Vnde quæ ad alimenta tribuuntur, semper excipiātur. Donaria dijs moderata à moderatis hominibus offerantur. Terra quidem & Vesta, sacra deorum omnium habitatio est. Nemo igitur ex hac materia iterum simulacra dijs constituat. Aurum atque argentum & priuatim & in templis, in alijs ciuitatibus inuidiosa possessio est. Ebur uero cum olim ab anima destitutū fuerit corpus, ad deorū simulacra ineptū est. Aes atq́ ferrum bellica sunt instrumenta. Ex ligno igitur uno uel uno quouis lapide, integræ deorum imagines in templis communibus statuantur. Texturæ quoque opus offeratur non maius quàm quod ab una muliere mense uno fieri potuit. Colores albi tā in alijs quàm in textili artificio

Præscriptio.

Quæ dijs offerenda.

artificio, dijs congrui sunt. Tincta uero coloribus alijs, ad bellica insignia solum exhibeantur. Diuinissimæ uero oblationes sunt aues, atque picturæ, quas singulas uno die pictor unus depinxit. cætera quoque omnia his similia sint. Post uero urbis partes quę & quot esse debēt, distinctæ sunt, & leges de pactis cōmercijsque maximis pro uiribus positæ: superest ut de iudicijs iam dicamus. Primum igitur arbitri iudices quos litigātes elegerint, locū habeant. hi conciliatores cōmodius quàm iudices appellari possunt.

Iudicia priuata.

Deinde uicini & tribules secūdum partem duodecimam distributi. Apud quos si reconciliati à primis non fuerint, maiori cū damno litigent. Vbi si debitor iterū condemnabitur, quintam debiti partem persoluet. Quicunque uero ab hoc quoque iudicio appellat, ac tertio certare uolet, electos iudices petat. Et si ab ijs etiam condemnabitur, & quātum debitum ipsum est, & dimidiam supra debitū partem afferat. Ac si accusator à primo iudicio repulsus nō quieuerit, sed in secundo iudicio iterum certare uoluerit, quintam si uicerit partem accipiat, uictus autem tantundem amittat. Quando uero per primos & secundos iudices nondum reconciliati, tertios petunt, debitor quidem uictus, tantundem & dimidiā insuper debiti partem, ut diximus, uictori deponat: accusator autē superatus dimidiam. Sed de creandis declarādisque iudicibus, de istorum omnium administratione, de temporibus, in quibus singula facienda sunt, de ferēdis suffragijs, de mora & dilatione iudicij, termino, citatione, repulsa, ac de cæteris omnibus quæ iudicijs necessaria sunt, quāuis in superioribus tetigimus: tamen quę pulchra sunt, ut habet prouerbium, & bis & ter rectè dici possunt. Parua uero quæque & inuentu facilia, si legumlator antiquior prætermiserit, iunior repleat. Sed de priuatis quidē iudicijs satis iam dictū est.

Publica.

Publica uero atque cōmunia quibus usi magistratus, quæ ad hos pertinent peragunt, in multis ciuitatibus à prudentibus uiris rectè constituta reperiuntur. Vnde custodes legum oportet quæ huic nouæ reipublicæ cōgruant accipere, ita ut singula periculo examinata & corrigant diligenter & probent, donec sufficienter se habere putetur. & denique discussioni fine imposito his tanquam immobilibus per totam uitā utantur. De silentio uero, laude, uituperationeque, & de iustis, bonis, honestis, quæ in alijs ciuitatibus differūt, & dictum est, & in fine dicetur. Ad quæ omnia æquus futurus iudex respicere debet, atque operam dare, ut has legum constitutiones ante omnia discat, & mente firmiter teneat. Nam ad faciendum eum uirū qui didicit bonum, scripta legū præ cæteris doctrinis si rectè se habent, maxime conferūt. Neque enim temere miranda diuinaque lex nomen menti proximum possidet. νόος enim mentē, νόμος uero leges significat. Nam cū multi sermones de laude uituperationeque nonnullorū partim carminibus, partim soluta oratione tum scripti circūferantur, tum quotidie in coronis seu cōtendendo, siue falso assentiendo habeantur, horum omniū perspicuum examē legislatoris scripta nobis sunt. Hęc quasi remedium medelamque aduersus aliarum orationum uenena, probe iudex secum semper tenebit: quibus seipsum ciuitatemque emendabit, bonos confirmabit atque extollet: prauos ex ignorantia, incontinentia, timiditate, & ut summatim dicam, iniustitia uniuersa pro uiribus si sanabiles sunt, reuocabit. Nam si sanari nō possunt, qui eos morte afficiunt, apud omnes laude digni iudices iudicumque principes non iniuria sæpius dici posse uidentur. Sed postquam annua iudicia exacta sunt, legibus his utantur. Primum magistratus qui iam iudicium exercet, debitoris damnati pecuniam petitori omnem tradat, necessarijs tantum ad usum relictis. Idque statim post lata suffragia fiat nunciante præcone, & iudicibus audientibus. Deinde si secundus à lata sentētia aderit mensis, neque uictori uictus sponte iuste persoluerit: iudices qui sententiam tulerunt, cunctam debitoris pecuniam uictori tradāt. Quòd si præsentia minus sufficiūt, nec minus quàm drachma deficit una, nō liceat deinde debitori prius alium quēquam in iudicium trahere, quàm debitū creditori totum restituat. Trahi uero ab alijs possit. Si quis in iudicio damnatus iudices ipsos læserit, aut quicquam eorum iniuste abstulerit, ijdem ipsi iudices ad custodes legum deferant. A quibus si criminis huius damnabitur, quasi ciuitatem omnem legesque euerterit, moriatur. Qui sub his legibus geniti educatique, liberos similiter genuerunt, atque educauerunt, ita cum alijs uersati ut moderatum fuerit eorum cōmercium, illatæ iniuriæ pœnas dederint, acceptæ exegerint, sicuti iuste legibus his usque ad senectutem uiuunt, ita secundum naturam è uita decedunt. Mortuis uero tam uiris quàm mulieribus parentationes quidem, & quæ ad deos siue inferos siue superos pertinent, secundum responsa interpretum fiant.

Locus sepulchrorum.

Nullum in loco fœcundo & agro ad culturam apto sepulchrum fiat. Sed is locus corpora defunctorum recipiat, qui ad cætera inutilis & ad id tantum commodus uiuentes minime lædit. Nec enim à uiuis neque à mortuis terræ matris fœcunditas impedienda est. Nemo ergo aut uiuens aut mortuus uiuū aliquem alimento priuet. Agger non altior sit eo cumulo, quem uiri quinque, diebus quinque construere possunt. Lapides quoque superstruantur non maiores quàm ut possint defuncti laudes quatuor solum heroicis uersibus editas compræhendere. Elationes autem nō breuiori uel longiori tempore intus fiant, quàm uere mortuus significari cognoscique possit. Ac ut humana se habent, triduana elatio ad sepulchrum mediocris uidetur.

De corpore & anima quędam.

Credendū est autem & de alijs legumlatori & de anima, cum eam dicat omnino à corpore differre, nec aliud pręter ipsam esse, quod in hac uita facit ut quilibet nostrum hoc ipsum sit quod sumus. Corpus uero tanquam imaginarium quiddam hominem sequi. Cōmode etiam mortuorum simulacra corpora uocari. Ac reuera unumquenque nostrum animam ipsam immortalem esse, eamque ad deos alios proficisci, rationem suorum operum reddituram, ut lex patria continet. In quo certe bonis uiris confidendum esse, malis autem formidandum: quippe cum post mortem omni auxilio careant. uiuentibus autem necessarios omnes consulere debuisse, ut quàm iustissime atque sanctissime uiuant, ne maxima eos scelerum post mortem supplicia maneant. Hæc cum ita se habeant, rem familiarem atterere minime debemus, quasi arbitremur hanc carnis molem quę sepelitur, nostrum illum esse, cū ille filius aut frater aut quiuis alius à nobis desideratus, quē sepeliri putamus, hinc aliò fatis suis exactis profectus fuerit. Probe igitur factum erit, si tanquam ad manium aram anima carentem moderato utamur impendio. Moderatum uero quantum sit, à legumlatore merito statuetur. Lex igitur ista sit, ut qui maximi census est, ad funus & sepulturā nō plus quàm minas quinque

impendat:

impendat: qui secundi tres, tertij duas, quarti unam: atque ita singulorum moderata erit impensa. Cæterum custodes legum cum alia multa, tum hoc maxime curare debent, ut pueri & uiri, & ut summatim dicam, cuiuscunque sexus uel ætatis homines ab illis iugiter obseruati bene uiuant, & ciuis cuiusque decessu, unus ipsorum quem mortui hominis coniuncti elegerint, funus totum obseruet, prouideatque ut bene moderatéque omnia, non contrà gerant, & illud sibi honori, hoc dedecori sit. Expositiones utique & elationes & cætera omnia secundum leges de his cōscriptas fiant. Ciuilis autem legis latori concedantur ista. Lacrymis mortuos decorare aut non, turpe legumlatori cogere est: plangere uero & extrà domum uociferari, prohibendum est. Cadauer etiam manifeste per uias urbis frequentiores efferre, & palàm eiulare, aut ante diem extra urbem se afflictare, non liceat. Hæc ita de his statuta permaneant. Quibus qui paret indemnis esto. Qui uero uni legum custodi non paret, ab omnibus ut communiter uidebitur, puniatur. Cætera quæ uel ad mortuorum monumenta, uel ad eos qui propter patricidium sacrilegiumque sepultura indigni sunt, pertinent, superioribus legibus cōpræhendimus. Quare legum positio ferme finem habet. Omnium uero finis est, non in eo quòd facta sint uel possessa uel habitata, sed in eo potius, quòd si recta sunt facta, ita firmiter stabilita sint. In huiusmodi enim conseruatione putandum est quātum oportuit factum esse: aliter minime. CLIN. Probe loqueris hospes, sed quorsum ista, explanatius dicito. ATHEN. Multa, ò Clinia, priscorum preclare dicta laudantur: nec minus Parcarum nomina. CLIN. Quæ nam? ATH. Quòd Lachesis prima sit, Clotho altera, Atropos tertia, quæ salutē prædictis affert. Hæc ad ignem cōtortis, quia uim inconuertibilem cōtinent, cōparata sunt. Quæ quidem in ciuitate & Repu. oportet non solum sanitatem corporibus stabilem, sed animis quoque legum cultum, imò uero legum salutem afferre. Sed mihi uidetur negotio legum adhuc illud deesse ut disseratur, quo pacto illis secundum naturam uis incōuertibilis possit inesse. CLIN. Non paruum est quod dicis, si inuentu possibile est, quo pacto in unaquaque recte id fiat. ATHEN. Possibile est profecto, ut mihi ad præsens uidetur. CLIN. Ne igitur abeamus hinc obsecro, antequam nostris legibus id tribuamus. Ridiculū est enim, frustra in aliqua re sumpsisse laborē, nec stabile aliquid fundauisse. MEG. Recte tu admones: me quoque talem inuenies. CLIN. Probe dicis. Quæ igitur salus ista est? & qua ratione Reipub. nostræ & legibus aderit? ATHEN. Nónne diximus cœtum in ciuitate huiusmodi esse constituendum quo decem de legū custodibus semper seniores conueniant? His accedant omnes qui muneribus præmijsque honorati sunt. Præterea & illi qui multas urbes peragrauerunt, ut aliquid ad patriarum legum cōseruationem conferens reperirent. sed hi ad cœtum huiusmodi non recipiātur, nisi ex ea peregrinatione incorrupti & integri redijsse, & cœtu digni esse probentur. Atque horum singuli singulos sibi iuniores asciscant, nō pauciores annos quàm triginta natos, qui natura educationeque digni esse asciscēti primum, deinde & uniuerso cœtui uideantur. Quòd siquis indignus adhibeatur, nullius momenti sententia sit. Hunc cœtum ante lucem conuenire diximus oportere, quando à cæteris tam priuatis quàm publicis negotijs uacatur. An non tale aliquid in superioribus diximus? CLIN. Certe. ATHEN. [illegible] cœtu iterum illud dicam. Aio enim, siquis hunc quasi ancoram uniuersæ ciuitatis quæcunque ad hoc exiguntur in se continentem, iaciat, omnia quæ uolumus, seruaturum. CLIN. Quo pacto? ATHEN. Oportune modo dicemus, totisque uiribus incumbemus. CLIN. Probe dixisti, & ut cogitas facito. ATHEN. Oportet sanè, ò Clinia in unaquaque re congruum singulorum operum seruatorē excogitare. Qualem maxime locum in animalibus anima & caput habere uidentur. CL. Qua ratione rursus id ais? ATHEN. Horum nempe uirtus omni animali salutem præbet. CLIN. Quo pacto inquam? ATHEN. Nam animæ quidem ad alia mens infusa est: capiti quoque ad alia uisus auditusque insertus. Atque ita summatim pulcherrimis sensibus mens coniuncta, & in unū redacta, salus singulorum efficitur. CLIN. Ita uidetur. ATHEN. Certe. Nam & mens sensibus coniuncta nauibus in tempestate & tranquillitate salutem afferre solet. An non uides quòd gubernator & nautæ simul cum mente gubernatrice sensum coniūgentes seipsos nauemque tutantur? CLIN. Quidni? ATHEN. Non multis exemplis opus est. Sed in exercitu & medicina consideremus, ad quod signum respicientes imperatores & medici, salutē rectissime consequuntur. Nónne illi ad hostium fugam & uictoriam suam? isti ad corporis sanitatem? CLIN. Proculdubio. ATHEN. Si medicus corporis sanitatem ignoret, aut uictoriā imperator, & cætera quæ dicebamus, mentémne habere scireque aliquid in his uidebuntur? CLIN. Nequaquam. ATHEN. Quid porrò in ciuitate? siquis finem ad quem uir ciuilis respicere debet, ignorare uideatur, an primum iure princeps poterit appellari? Deinde seruare id poterit, cuius finem prorsus ignorat? CLIN. Minime. ATHEN. Oportet igitur & nunc, ut uidetur, si nouæ huius urbis cōstructio bonum exitum habitura sit, aliquid in ea esse quod cognoscat, primū quisnam ciuilis sit finis: deinde quomodo illum assequamur: & demum quæ lex primum, deinde quisnam hominum recte ad illum consulit, aut non recte. quippe quæ ciuitas his carebit, non erit mirum, cum mente sensuque capta sit, si forte casuque singula faciat. CLIN. Vera loqueris. ATHEN. Nunquid dicere possumus in qua maxime ciuitatis nostræ parte uel quo studio huiusmodi aliquod ad salutem præsidium sufficienter constitutum sit? CL. Quamuis non liquido id asserere audeam hospes, coniicio tamen hāc orationem tuam ad nocturnum illum cœtum quem modo dixisti, contendere. ATH. Recte, ò Clinia, coniecisti. Oportetque illum ut ratio presens significat, omni uirtute præditum esse. Virtus autem eius prima atque præcipua est, ne per multa uariáque uagetur: sed ad unum respiciat semper, quò omnia quasi tela sibi semper dirigenda sunt. CLIN. Ita prorsus. ATHEN. Nunc ergo intelligimus non esse mirum, si ciuitatum leges longe aberrent. Nam in qualibet ciuitate alia legum positio ad aliud, & alia ad aliud respicit. Et alijs iustorum finis est, ut aliqui siue meliores illi quidem siue peiores in repub. dominentur. Alijs ut ditentur, siue seruiāt, siue non. Aliorum studium uertitur ad libertatem. Alij leges ad duo cōdūt, ut & ipsi liberi sint, & alias urbes subigant. Qui uero sapientissimos se putāt, ad huiusmodi omnia simul. Vnum uero præcipuum ad quod cætera dirigant, non habent. CLIN. Nos igitur hospes recte iamdiu legibus nostris ad unum respiciē-

Cur ciuitatū leges longe aberrent.

Parcarum nomina

respiciendum putauimus, idq; uirtutem appellari concessimus. ATH[illegible]a est. CLIN. Et uirtutem quatuor quædam ponebamus. ATHEN. Certe. CLIN. Mentem uero horum omnium ducem; ad quam & cætera omnia, & tria illorum respicere oporteret. ATHEN. Pulcherrime sequeris, ò Clinia. Et in cæteris similiter sequere. Mentem quidem gubernatoris, medici, imperatoris, ad certum quiddam respicere dicebamus. Ciuilem uero redarguentes huc processimus, & nunc ueluti hominem, ita ciuilem hanc mentem percontemur. O mirifice uir quò tendis? Quid illud unum est, quod in arte sua medicus planè assignare potest, & tu qui cęteris prudentibus præstare te dicis, in tua facultate non poteris? An uos, ò Clinia, & Megille pro ipso respondere potestis quid hoc ipsum sit, ut ego sæpe ad uos pro aliis feci? CLIN. Nequaquam hospes. ATHE. An nõ quærendum putatis, quid illud sit, & in quibus? CLIN. Dic planè. ATHEN. Cum quatuor uirtutis species posuerimus, patet earum quamlibet unam esse, si quatuor simul cõsidunt. CLIN. Quidni? ATHEN. Vnam etiam cuncta hęc nominamus. Fortitudinem enim uirtutem esse dicimus, prudentiam uirtutem, & reliqua duo similiter, quasi reuera non multa sint, sed unum id solum, quod uirtus est. CLIN. Omnino quidem. ATHEN. Inquantum igitur duo hæc inter se differunt, & duo nomina acceperunt, atque alia duo similiter, difficile dictu non est. inquantum uero in utrisque unum posuimus, idq; uirtutem uocauimus, & in duobus reliquis similiter, non ita facile. CLIN. Quomodo istud ais? ATHEN. Non est arduum quod dico, explanare. Agite ergo interrogandi respondendique munus inter nos partiamur. CLIN. Quo pacto? ATHEN. Interroga tu me quidnam unum appellantes uirtutem, duo utraque rursum diximus, alterum fortitudinem, alterum uero prudẽtiam. Causam equidem tibi affero, quòd alterum circa timores uersaretur. Vnde beluæ quoq; fortitudinis participes sunt, & infantium animi. Natura enim quodammodo & sine ratione animus fortis efficitur, sed absque ratione prudens anima & mentis compos nec fuit unquam, nec est, nec erit. Aliud ergo hæc est quàm illa. CLIN. Vera loqueris. ATHEN. Quomodo ergo duo hæc & differentia sunt ratione, à me accepisti. Quomodo uero unum & idem, tu rursum me doceas, ita ut dicturum te putes, quo pacto cum sint quatuor, rursus unum sint, & me postea tibi rursus quomodo quatuor sint, declaraturum. Deinceps autem consideremus, utrum qui res aliquas sufficienter intellecturus est, quæ & nomen habẽt et rationem, nomẽ solummodo scire debeat, rationem minime. An potius si precii alicuius est, turpe est rerum magnitudine & pulchritudine excellentium tam nomina quàm rationes ignorare. CLIN. Ita uidetur. ATHEN. Legum uero conditori atque custodi, & ei qui uirtute præstare cæteris opinatur, & munera pro his rebus accepit, est'ne maius aliud quàm fortitudo, temperantia, iustitia, atque prudentia? CLIN. Quomodo aliud? ATHEN. De iis igitur interpretes, doctores, legum conditores, aliorum custodes, nónne cæteros qui scire cupiunt, uel punitione & increpatione indigent, docere debent, quas uires uirtus, quas uitium habeat, atque hæc significando excellere cæteris? An uero poëta quispiam aut iuuentutis magister urbem nuper ingressus, eo præstantior iudicabitur,

Fundamenta legũ omniũ.

..a debet esse fortis, [tem]perans, iustus, et pruden[s]

qui omni se uirtute excellere profitetur? & deinde mirum uidebitur, si ea ciuitas ubi custodes uirtutis nomen rationemq; non tenent tanquam deserta custode, eadem patiatur, quæ & aliæ multæ hodie patiuntur? CLIN. Nihil certe mirum. ATHEN. Ad hoc itaque incumbamus. Quomodo igitur custodes in uirtute cæteris tam re quàm uerbo exquisitiores reddemus? Vel quo pacto prudentum capiti atque sensibus similis ciuitas nostra propter huiusmodi custodiam fiet? CLIN. Quónam pacto hanc, ò hospes, similitudinem faciemus? ATHEN. Patet quia ciuitas capitis quædam capacitas erit, custodes autem iuniores sagaces solertesq; supremo in uertice collocabuntur. Vnde urbem totam circumspicient, & custodiendo quæ sentiunt, memoriæ commendabunt, omniáque senioribus nunciabunt, qui mentis ob rerum multarum cognitionem persimiles, ciuitati consulent iuuenum ministerio usi. Atque ita utrique communiter ciuitatem omnem conseruabunt. Sicne an aliter ipsos præparandos putamus? An æquales omnes habendos esse censemus? nec exquisitiori ratione educari erudiríque nonnullos uolumus, eosq; cæteris anteponi? CLIN. At id quidem, ò mirifice uir, impossibile est. ATHENIEN. Ad exquisitiorem ergo disciplinam quàm superior illa sit, ueniamus. CLIN. Sic ferme. ATHENIEN. Atqui ea forte quam modo tetigimus, hæc ipsa est quam quærimus. CLIN. Omnino. ATHENIEN. Dicebamus autem præcipuum in singulis opificem atque custodem, non solum oportere, ut multa cernere possit, sed ut ad unum etiam tendat, illúdque cognoscat, & cum cognouerit, cuncta illo quæ perspicit, dirigat. CLIN. Recte. ATHEN. Est'ne igitur exquisitior consideratio alia rerum quàm ut possis ad unam ex multis dissimilibúsque ideam aspicere? CLIN. Fortasse. ATHEN. Ne Fortasse dicas, sed reuera, ò beate uir, nemo certiorem hac uiam rationemq; unquam habebit. CLIN. Tuis rationibus hospes persuasus concedo, quare ita prosequamur. ATHEN. Compellendi ergo diuinæ Reipub. custodes nobis sunt, ut exacte inspiciant, primum quid in omnibus quatuor idem sit, quod cum in fortitudine, temperantia, iustitia, & prudentia insit, uno uirtutis nomine iure uolumus appellari. Id, ò amici, si uultis, modo apprime teneamus: nec dimittamus antequã satis pateat quidnam illud sit, ad quod siue quasi ad unum, siue quasi totum, siue ad utraque, siue quomodocunque se habeat, respiciendum sit. An putamus si hoc nos effugerit, satis nobis patere, quæ ad uirtutẽ pertinẽt, de qua nec si multa, nec si quatuor, nec si unũ, explanare possimus. Aut igitur si nostro consilio creditis, modum adinuenire conabimur quo id in ciuitate nobis aderit, aut si uidebitur, dimittemus. CLIN. Minime per hospitalem deum, ò hospes, dimittendum hoc est. Rectissime nanque id dicere uideris. Sed quo pacto quis hoc inueniet? ATHENIEN. Nondum quomodo agendum dicamus: sed primum inter nos, oporteat nécne, conueniamus. CLIN. Oportet certe, si possibile est. ATHEN. Quid porrò de honesto ac bono? utrum quod solummodo multa sint, custodes nobis cognoscent? an etiam quomodo unum cognoscent? CLIN. Necessarium uidetur ut etiam quomodo unum sunt, intelligant. ATHENIEN. Quid deinde? Intelligeréne solum debent, oratione autem declarare non posse quod intelligunt? CLIN. Quo

id pacto? seruilis enim habitus esset. ATHENIEN. Num etiam de omnibus studio dignis eadem ratio est, ut eos qui ueri custodes futuri sunt, oporteat ueritatem legum optime intelligere, orationeque sufficienter exponere, & operibus assequi, quæ recte fiunt, quæ non, secundum naturam diiudicantes? CLIN. Cur non? ATHEN. Nonne una de rebus optimis est ea de qua suprà serio disputauimus? Vbi quòd sint dii, & quòd uires maximas habeant, demonstrauimus: idque pro uiribus homini esse sciendum: ita ut multis ignoscamus, si legum tantummodo sententiam sequantur: custodiam uero nulli committamus qui non multo labore firmaque fide quæcunque ad deos pertinent, fuerit assecutus: ut nemine unquam custodem legum eligamus aut cæteris uirtute anteponamus, nisi diuinus sit, diuinisque studiis operam dederit. CLIN. Par est igitur, ut ais, si quis in re diuina tardus & ineptus sit, ut is longe à rebus pulcherrimis arceatur. ATHEN. Scimúsne igitur duo esse, quæ faciunt ut quæ suprà de diis exposita sunt, credantur? CLIN. Quænam? ATHEN. Vnum quidem illud de anima supradictũ, quòd antiquissima diuinissimaque omnium sit, quorum motus generationẽ sortitus substantiam semper fluentem produxit. Alterum de ordine: quo astra cæteraque feruntur quę intellectus ducens, omnia exornauit. Nemo enim qui hæc diligenter considerauit atque percepit, adeo impius unquam fuit, ut contrà non sit affectus quàm multi suspicentur. Plerique enim putant eos qui hæc tractant astronomiæ & aliis huiusmodi ad hæc necessariis artibus dediti, à religione alienos esse. Quippe cum necessitatem pro uiribus qua res fiunt, inspexerint, non uoluntate diuina boni gratia omnia gigni credere illos arbitrantur. CLIN. Quomodo igitur id se habet? ATHEN. Contrà se habet penitus nunc, & quando sine anima esse hæc putabantur. Quamuis etiam tunc quicunque diligentius aliis illa perscrutabantur, mire ueritatem tangebant: quòd uidelicet nũquam si anima carerent tam exquisita ratione uterentur, mentis expertia, audebant affirmare nonnulli mentem cœlestia omnia ornauisse. Sed iidem ipsi nescientes animæ naturam antiquiorem esse corporibus, omnia rursus, ut ita dixerim, immo uero seipsos euerterunt, cum iuniorem putauerint. Nam & quæ antè oculos sunt, hæc & in cœlo esse crediderunt. Itaque terra, lapidibus, aliisque inanimatis corporibus referta esse cœlestia credentes, his causas totius mundi dederunt. His igitur factum est, ut qui hæc tractant philosophi, tanquam impii uulgo existimarentur, & à poëtis compararentur canibus frustra latrantibus, aliáque in eos plena stultitiæ dicerentur. Nunc autem, ut diximus, contrà omnino se res habet. CLIN. Quo pacto? ATHENIEN. Nunquam mortalis quispiam poterit deum firmiter colere, qui hæc duo antea non acceperit. Primum, quòd rerum omnium quæ generationis participes sunt, antiquissima anima est, atque etiam immortalis: cumque talis sit, omnibus dominatur. Deinde quod sæpius diximus, ueram esse mentem in astris non ignoraret, & quæ antecedunt ad hæc disciplinæ ipsum non lateant. Musæ etiam his conuenientis nõ ignarus ad mores componendos legésque seruandas ipsa utatur: possitque earum rerum rationem reddere, quæ rationem habent. Qui uero ad uirtutes publicas, hęc insuper non possederit, is nunquam ferme totius ciuitatis sufficiens princeps erit: sed aliorum minister. Considerandum uero nunc, [illegible]nia & Megille, utrum prædictis legibus hunc ut apicem custodémque illorum apponere debeamus, ut salutis gratia nocturnus principum cœtus adsit, disciplina, quam præ diximus, præditus. Quid ergo agemus? CLIN. Quid prohibet optime uir, quo minus quantulumcunque possumus, apponamus? ATHENIEN. Certe ad id contendere omnes debemus. Ego quidem libenter uobis opitulabor, forte etiam ob harũ rerum peritiam alios quoque multos adiutores inueniam. CLIN. Hac uia, ò hospes, maxime proficiscamur, qua deus ipse ducere uidetur. Sed modum nunc quo recte hoc fiat, excogitemus. ATHEN. Leges de istis, ò Clinia & Megille, non antè scribi possunt, quàm ciuitas uniuersa fuerit exornata. Tũc enim debita cum autoritate constituendæ uidentur. Sed eæ non aliter recte quàm doctrina multa & longo disputationis examine probabuntur. CLIN. Quid hoc iterum sibi uult? ATHEN. Primum igitur cœtus eorum hominum qui ætate, doctrina, moribus, consuetudine, ad custodiam idonei sunt, constituatur. Deinde quæ discenda sunt, ea nec inuenire facile, & inuentionis discipulum fieri arduum. Tempora præterea in quibus percipere oportet singula, frustra scribentur. Nec enim possunt ipsi qui discunt, cognoscere quando quid oportune discatur: antequam in eorum animo rei ipsius scientia sit. Quæ igitur in his palàm dici non possunt, non recte tentantur. dici autem non posse inquam: quoniam si dicantur, nihil planius explicant. CLIN. Cum hæc ita se habeant hospes, quid nobis agendum censes? ATHEN. Quod, ut prouerbio dicitur, in communi & medio positum est, id nobis, ò amici, nunc competit, ac si de uniuersa republica periculum subire uelimus: faciunda omnia sunt ita, ut ter sex, uel tres talos iaciamus. Equidem periculum id uobiscum subibo, dicendo atque exponendo, quæ mihi de hac disciplina & educatione quam modo tetigimus, uidebuntur: periculum autem paruum non est, nec aliis simile. Quod tibi, ò Clinia, curæ modo esse iubeo. Tu enim in Magnesiensium urbe, uel illa cui deus ipsum cognominem faciet, summa florebis gloria, si recte ipsam constitues. Certe nunquam effugies quin posteriorum omnium fortissimus uidearis. Si ergo diuinus hic cœtus nobis, ò amici constituetur, huic ciuitas erit tradenda. Neque his reliqui legumlatores tanquam minus sufficientibus aduersabuntur. Profecto quod paulo antè quasi somniantes uerbis tetigimus, quãdo capitis mentísque communionem per imaginem quandam attulimus, id penè uigilantes perficiemus, si nobis hi uiri exquisite docti conuenerint, & in arce regionis habitauerint custodes ciuitatis constituti, quales nunquam nos in præterita uita ad custodiam agendam fuisse cognouimus. MEGIL. Ex omnibus quæ diximus, ò amice Clinia, patet, aut huiusmodi ciuitatis constitutionem prætermittendam esse, aut hunc hospitem non dimittendum, sed precibus modísque omnibus socium ad disponendam ciuitatem accipiendum. CLIN. Probe loqueris, ò Megille. Ego quidem sic prorsus efficiam, sed tu quoque opem feras. MEGIL. Feram equidem.

*

PLATONIS EPINOMIS, VEL, PHILOSOPHVS.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

THESAVRVM diuini Platonis, magnanime Laurenti, latere in hoc Epinomide qui philosophus rursus inscribitur, Platonicorum ambigit nullus. Sed ad hunc in lucem penitus expromendum, multis opus est machinis. Marsilio uero tuo argumenta promittenti, non licet prolixiora præstare. Præsertim cum & scriptorum expressorumq; tabellarij opus assidue urgeant, & argumenta procacius è manibus extorquentes, uix permittat in singulis uoluminibus summa sequi fastigia rerum. Præcedentium legum consilium est, animos ciuium pro uiribus ita componere, ut expeditam adepti tranquillitatem, diuinorum operum rationes & causas perscrutentur, & in his quasi speculis autorem deum speculentur, & colant. In speculatione quidem sapientia, in cultu uero religio, in ambobus tota consistit humana felicitas finisq; legum. Eiusmodi finem superiores quidem promittunt leges: Epinomis uero præstat donante deo. Itaq; perfectum hunc mentis habitum in exordio uaticinatus deinceps supplici quadam oratione petit à deo. Felicitatem alij in hac uita haberi posse iudicauerunt: alij in altera, alij uero nusquam. Profecto quicunq; in hac uita humanis eam uiribus acquiri putant, totius uitæ testimonio reclamante manifeste falluntur. At uero qui nusquam, ij tanquam uani, uanum quoq; esse uolunt naturæ totius instinctum. Sapienter admodum Plato noster felicitatem in altera uita sperat, tum præsentis uitæ uirtutibus, tum dei munere comparandam. Non diffidit tamen paucissimos quosdam in hac quoq; uita felicitatem degustare posse. Quos in Phædro, in Phædone, in Reipublica tales esse uult, ut extra corpus uiuant potius quàm in corpore, deoq; ipsi potius quàm sibi uiuant: quo efficiatur, ut aspirante deo uel inter ipsos fluminis Lethei fluctus, libare nonnihilætherei nectaris uideantur. Neque ab re hunc Epinomidem præterea inscripsit Philosophum. Siquidem ut in Reipublicæ sexto & septimo, & in præsenti libro patet, philosophi officium est rerum omnium rationes inuestigare, ut diuinam ipsam qua factæ sunt, inueniat rationem, inuentam colat, culta fruatur. In hoc autem libro dum ad felicitatem, quam in sapientia religiosa proculdubio collocat, perducere nos contendit, proprium legitime philosophãtis depingit ingenium, & conuenientibus disciplinarum gradibus erudit & format. Atq; ubique non minus, immo multo plus uirtutis & pietatis, quàm scientiæ à philosopho uidetur exigere: & quicquid scientię ab hoc exigit, idcirco requirit, ut deum ipsum uerum tam scientiæ magistrum quàm autorem rerum quæ sciuntur, præ cæteris ueneretur. Primo uero uim nobis ad diuinam felicitatem naturaliter insitam ex eo probat, quòd omnes in omnibus actionibus ipsam & uaticinamur & quærimus, & alijs omnino nullis implemur. Deinde singulas ordine facultates enumerans, ostendit hanc neque naturalibus, neque necessarijs, neque ludicris & iocosis, neque auxiliatricibus facultatibus comparari. Tertio demonstrat uirtutibus tum moralibus, tum speculatiuis acquiri sapientiam & pietatem beatitudinis fundamenta. Vbi uero speculatrices doctrinas enumerat, primo quidem arithmeticam non laudat solum, uerum etiam admiratur. quam in libris superioribus maxime omniũ inquit ingenium acuere, memoriam confirmare, animum ad omnem speculationem actionemq; aptissimum promptissimumq; efficere. Atque hic addit numerum ab ipso deo hominibus traditum uelut rationis discursionisq; necessarium instrumentum. Quo sublato, & animus amens appareat, & scientiæ artesq; penitus euanescant. Laudat præterea geometriam mensuras spectantem, & stereometriam librantem pondera, & astronomiam cœlestia obseruantem, & musicam concentum cœlestium imitantem. Commendat quoq; physicam, ubi de corporum generibus, compositionibus, animalibus motionisq; & generationis principio tractat: sed ita, ut minutissima quæq; naturalium relinquat medicis, tanquam ab eo qui ad diuina se confert, minimum aliena. Dialecticam denique, id est metaphysicam, & apicem huius theologiam uelut reginam omnibus anteponit: uidelicet singulis ceu gradibus utentem ad inueniendum deum atq; adorandum. Tria uero reginæ huius circa cæteras facultates munera esse probat. Primũ, ut multitudinem harum omnium circunspiciat. Secundum, quæ'nam una in cunctis communio connexioq; sit cõspiciat. Tertium, qua ratione ad unum ipsum diuinumq; bonum, & multitudo hæc, & huius unio conferat, manifeste suspiciat. Addit autem, nisi eiusmodi unio doctrinarum ad diuinũ unũ conducens, coprætendatur, cunctas omnino inanes euadere: neque quid in eis unum sit percipi posse, nisi comparentur ad unum, à quo & ipsam accipiunt unionem. Mentem uero hæc omnia consequutam, atq; ita unitam sibi: rursusq; per se unitam deo: & hic ait pro uiribus beatam esse, & in altera fore uita omnino beatam. Id autem libri totius est argumentũ. Paulo pòst exordia, ubi traduximus hæc uerba, scilicet, Breue autem tempus, quod deinde sequitur, alibi legitur. Ad rationis discursum idoneum, & id quidem non solum in deprauatis, sed & moderatis hominibus relinqui uidetur. Vbi uero cœlum laudat tanquam & prudentiæ & bonorum omnium causam, eiusmodi laudes à cœlo corporeo ad incorporeum cœlum, id est ideam cœli uult transferri. Quam ibidem adorari iubet per cœlum uisibile, quasi per simulacrum significatam. Tu uero hic attende, homines in genere terrestrium dæmonum iudicari, ubi inquit, dæmones alij simul omnes, & quæ sequuntur. Post hæc ait, siquis quod diuinum est generatione cognouerit, uerum numerum, pietatemq; cogniturum. Diuina in generatione duo significat: tum spiritalem quandam motionem, quæ in anima est, siue uim motricem corporeæ motionis, generationisq; originem: tum speciem naturalem, quæ in perpetua generationis successione seruatur. In motu quidem animæ uerus est numerus musica, ut Timæus ait, proportione concentuque consonans. In specie quoque uerus numerus. Rerum namq; species certo quodam numero & ordine disponuntur. Per hæc utiq; religio confirmatur. Nam ex libero animæ motu diuinam substantiam per se existentem uaticinamur: & ex perpetua in speciebus perseuerantia idearum auguramur æternitatem. Audies sentẽtiam Mosaico mysterio similem. Ait enim, si quid mali ab aëris qualitate & plantis & animalibus nobis infertur, non diuinam naturam culpandam esse, sed humanam, quæ iniuste uitã suam distribuit: In sequentibus, legum finem manifeste cognosces his uerbis. Finis hic legum tibi propositus est, ut dei cultu & uitæ puritate optimum atq; pulcherrimum exitum consequatis. Mox repetit tria pietatis capita. Primum, ut deum esse credas. Secundum, ut maximorum simul & minimorum curam habere confitearis. Tertium, ut nullis precibus aut donis inique flecti eum existimes. Confirmat & iterũ diuinitatis fidem ex ipsius animæ excellenti quadam diuinitate. Putat autem quicquid ita corpore melius est, ut sit & diuinius, id est diuinis similius quàm corporeis, idem corporibus cunctis antiquius esse, propterea quòd in quolibet rerum genere siue ordine, quod perfectius est, esse quoque magis possidet: ideoq; causam imperfectioribus exhibet existendi. Quod uero alteri esse præbet, nimirum est & antiquius. Addit, quando ex congressu animæ cum corpore, conficitur animal, unam quandam ibi formam in corpore resultare, id est uitam corpoream in subiecto ex accessu uitæ incorporeæ procedentem. Ponit & duo rerum genera. Alterum quidem corporeum, incorporeum uero alterum. Et huic quidem actionem, illi uero attribuit passionẽ. Huius item unam esse dicit formam, ob id potissimum, quòd & simplex est, & in ipsa semper forma substantiæ permanet. Sed quod legitur, Non enim est aliud, & quæ sequuntur: alibi ita legitur, Nam quod in alia transmutatur, non est incorporeum, & omnino coloris expers præter diuinissimum reuera animæ genus. In genere uero corporum quinq; collocat corpora. Quæ ideo uocat solida, quia & in profundum adacta discernuntur à planis, & in omni corpore uel liquidissimo est aliquid solidi, tum per ipsam naturæ propriæ cõsistentiam, tum Platonice per quandam terrenæ naturæ similitudinem ad cœlum usq; diffusam. Cœlum quidem ex eo ignẽ nominat, quòd propriam habet lucem, quæ præcipua ignis est qualitas. Habet & perennem motũ, qualem uidemus in igne: & instar ignis non patitur mixtionem, & quia nondum naturali depellitur loco, ideo non cogitur ascensu redire, sed reuoluitur. Et actu quidem lucet, uirtute uero calet. omnino uero diuersissimi generis est à nostro. Post cœlestem ignem, alteram collocat ignis speciem, calentem iam magis quàm lucentem sub luna ætheris nomine nuncupatam. Cuius quidem uestigium quoddam est noster ignis, iam non solum calens, sed adurens: adurens inquam ob nimiam asperitatis terrenæ permixtionẽ. Qui uero in tenui uiget materia, lucet purius, caletq; suauius: præsertim ubi à nullo coarctatus spatiatur in amplum. Huic subdit aërem, aquamq; & terram. Putat autem quamlibet mundi sphæram ex his quinque componi: ut perfectissima inter omnes sit, tam in substantia connexio quàm in uirtute & actione communio. Verum in qualibet sphæra unum esse præcipuum, ac pro natura sua reliqua insuper contineri. Sic & æther in terra terrenus est: & terra in æthere euadit ætherea, similiter & in cœlo. Sed de his nonnihil in Theologia, nonnihil in Timæi commentarijs diligentius. Proinde animalia in cœlo, æthere, aëre, aqua, terra rationalia collocat. Quæ dicit ab anima fieri: ab anima inquam triplici.

Vult enim ultra unam mundi totius animam, duodecim esse sphærarũ, duodecim animas: deinde in qualibet sphæra duodecim esse ordines animarum. Hi ordines in cœlo sidera sunt & stellæ, in terra homines: in æthere, aëre, aqua, scilicet subli-miori, sunt dæmones. In his singulis animatis animam rationalem corpori suo coniunctam animal procreare, id est compositum quiddam ex proprio corpore, uitaq; corpori prorsus infusa. Quæ quidem uita iam facta corporea à triplici dependet anima. Nam & à propria, & ab anima sphæræ, & à mundi totius anima. Quòd autem cœlestia animas habeāt, argumento sunt apud Platonem diuinitas substantiæ cœlestis, quantitatis amplitudo, qualitatis uirtus uiuifica omnium, motionis uelocitas atque efficacia. Quòd insuper animæ cœlestes mentem habeāt, ex ordine tenorisq; eiusdē perseuerantia cōijcit. Subdit necessitatem animæ mentē habentis esse quàm maximam, duobus id modis intelligens. Primo quidem, quia naturalis necessitas, puta in hac uel illa ignis parte ad comburendum & ascendendum, agit aliunde ducta. Animæ uero intellectualis natura, quatenus participat intellectum, eatenus suæ actionis est domina. Deinde quia motus animæ cum sit natura liber, præuaricari facile potest, uicissimque peruagari nisi mente uelut auriga regatur: mente inquam perfecta, & optimum actionis finem, & electissimam uiā ab initio prouidente. Quæ quidem cum optima optimæ adest animæ, qualis est in stellis, necessario præscriptum opus assequitur. Nā & optimæ animæ, id est potentissimæ non reluctantur corpora, & mens optima consilium non permutat. Hinc ergo ait tres Parcas conseruare perfectum quicquid certo consilio cœlestes dij deliberarunt. Tres ait parcas, fatum unum ad diuinarum mentium nutum tria disponens, principia scilicet, ac media, finesq; rerum. In superiori uero libro, quæ fatis constituta sunt, materijs ad ignem elaboratis, siue directis, siue contortis dixit esse similia. Nam ut hæ materiæ in oppositum ultrà flecti non possunt, ita neque fatalia. Neque iniuria ad ignem contorta commemorauit. Nam igneæ cœlorum sphæræ fati sunt instrumenta. Præterea ubi stellas ait uel sempiternas esse uel longæuas, sufficienter Orphicam, & forte mercurialē tangit opinionem: Mundum scilicet post multa secula in ignem resolutum iri. Nam & dissolubile esse tandem quod compositum, & ignem uelut maximum omnium atque potentissimum in se omnia tandem mirabiliter assumpturum. Mentem uero diuinam operis huius artificem ex igne rursus opus simile & simili fato facilimoq; nutu reformaturam. Quam quidem sententiam Anaxagoras, Empedocles, Heraclitus, & Stoicorum plerique confirmauerunt, fatentes deũ quidem omnipotentem posse opus suum semper in ordine simul tradito conseruare: at opus ipsum, quia & finitæ naturæ est, & intra se repugnans, non posse seruari: deum uero quod formationi deest, reformatione rependere. Sed hæc illi uiderint. Tu uero notabis hic Platonem eos redarguere, qui cœlestia idcirco negant uiuere, quia semper eodē modo ferantur. Quod quidem non absentis uitæ, sed præsentis sufficientiæ atq; sapientiæ esse omnibus debuit argumentum. Memento præterea animam à corpore adeo diuersam existimari, ut nihil sit utrisque commune, id est nulla communis materia. Item quia anima ex materia non depēdet: rursus quia natura corporea, neque uera substantia, neq; uera essentia iudicatur: appellat animas stellarum deos, eorum uero corpora deorum simulacra. Proinde in dijs cœlestibus Iouem nominat prouidentiæ munus: Iunonem uero, uim animalem prouidentię subditam. Ait & stellas singula acute sentire, per sensum uidelicet à nostro longe diuersum. Describit quoq; naturam dæmonũ prudentia, sensu, memoria, motu potentē: inter deos hominesq; mediam: intercessionis, interpretationisq; gratia honorandam, cogitationes nostras cognoscentem, ex nostris uidelicet figuris & motibus & affectibus, diligentē bonos, malis infensam. Omnes hic dæmones uidetur bonos existimare, quos uidelicet doceat coli. Alibi uero nonnullos significat esse malos. Et æthereos quidem aëreosq; inuisibiles: Aqueos uero, quos nominat semideos, uideri ait nonnunquam & uix, uisu scilicet intimo potius quàm externo. Addit admoneri animos à dæmonibus per somnia, uoces, uaticinia, ostenta: maxime uero quo tēpore animus migrat ē corpore. Multa his admonentibus religioni addita esse inquit. Ait præterea nō licere quæ in religiōe legibus firmata sunt, mortali naturæ mutare. Mortali inquit, diuinæ enim licet. Edisce diuinũ dictum. Ratio omnium diuinissima uisibilem cōstituit mundũ, quem uir felix admirans charitate accenditur diuinitatis inueniendæ, unde felix & hic & in altera uita euadit, fitq; per sapientiā uere unam uere unus: ad congrua uirtuti loca translatus reliquum etiam omne tempus diuina contemplaturus. Mox ubi traductum est, Res enim diuinas, & quæ sequuntur, alibi legitur: Non enim prudentis est diuinorũ alia quidem honorare, alia uero negligere. Narrat inter hæc astronomica quedā notissima. Laudat ad ingenij uirtutem temperatā aëris qualitatē.

Deinde ubi ait motionem, [illegible] tendentem à bona anima proficisci, desinentem uero in malum, contrario se modo habere: ne cogites alteram quidem mũdi animā bonam esse, alterā uero malam: sed ab ipsa mundi anima proficisci bona, quatenus mentis est particeps. Alioquin prouentura inde mala, id est ordine numerorum omnino carentia. Mala enim in superioribus nominauit, quæ concordi numero & pulchritudine carent. Bona uero quæ cōsentientibus numeris coaptantur. Subdit mala, id est priuationem ordinis, uicta fuisse à bonis, id est ab initio rerum ab ipsis diuinæ mentis ideis. Item uinci oportere, scilicet mundo perseuerante. Hæc uero fuisse dicta secundum iudiciũ impios puniens: quia uidelicet diuinum iudicium malos puniens, iniustitiæ malum uincit iustitiæ bono. Notabis uirtutem maximā esse religionem, negligentiamq; religionis causam infelicis ignorantiæ hominibus extitisse. Item optimum ingenium esse quod ex temperantia & fortitudine mixtũ fit, docile, memor, ad diuina propēsum. Cumq; eiusmodi ingenia recte educata sunt, religionis cultũ ab ijs in alios uerissimum proficisci, ciuitatiq; omnium utilissimum. Et sapientiam nisi adiuuāte deo disci non posse: ab eo autem qui modum in docendo non seruat, satius fore nō discere. Item deorum plena esse omnia: adeo ut superi neq; obliuiscantur nostrarum rerum, neq; nos deserant. Quæ uero de numeris attingit raptim, ubi opportunius fuerit, latius explicabimus. Nunc ita perstringe. Numeri in se quidem incorporei sunt, quando nihil aliud sunt quàm repetita unitas. hæc autem indiuidua est. At cum primum situm sortiri putantur, fingi possunt in puncta conuerti. Item ex tractu quodam à pũcto in punctum nasci lineam, ex cuius ductu superficiem, ex cuius descensu profundum. Numeri lineares quidam sunt, superficiales alij, alij uero cubi, atq; solidi. Primi sicut binarius unitati quàm proximus. Secundi sicut quaternarius, per binarium ab unitate procedens. Tertij, ut octonarius ex binario in se reuerso profectus. Perfecta item proportio dupla putatur. Primo quidem, quia prima est, inter unum scilicet atq; duo progenita. Secundo, quia dum uidetur discessisse ab uno, geminando restituit unum. Tertio, quoniam omnes proportiones intra se continet. Nam & sesquialtera & sesquitertia similesq; uelut partes sunt infra duplam. Hanc natura obseruat in cœlo: seruat & huius gratia sesquialtera etiam sesquitertiam: ex quibus dupla componitur. Pythagorici enim, ubi sphærarũ interualla dimetiuntur, terram ad firmamentum comparant: Item ad Lunam & Solem, Solem quoq; ad firmamentum. In quibus sanè comparationibus interuallum à terra ad Solem, comparatum ad interuallum ab eodem ad firmamentum, efficit quidem inter terram ac solem sesquialteram: inter hũc uero & firmamentũ sesquitertiam. & in illa quidem proportione diapente consonantia nascitur: ex hac autem diatessaron. Ex quibus certe ambabus conficitur proportio dupla consonantiaq; diapson. Volunt & à terra ad lunam fieri diatessaron, sicut ad solem fit diapente, & à sole ad firmamentum iterum diatessaron. Quemadmodũ uero natura proportiones eiusmodi obseruat in sphæris: ita in actionibus passionibusq; elementorum. ut enim actio perfecta proueniat, oportet agens duplo potentius esse subiecto. Sed quare? Quia cum intendat in agendo geminare seipsum, nimirum proportione indiget geminante. Alioquin si minore spatio superarit, reluctās subiectum perfectam impediet actionem. Sicut uero dupla conducit ad substantialem speciem generandam, ita sesquialtera ad familiarem speciei effectionem atq; figuram, & sesquitertia ad accidentia quædam communiora. Præterea proportionis eiusdem modus in nostris seruatur humoribus. Duplum enim esse uolunt sanguinem ad pituitam, duplam & hanc, ad bilem: hanc similiter ad atram bilem. Quòd si duplas habent, consequenter sesquialteras & sesquitertias, quæ in dupla sunt, continent. Similes quoq; in auditu cōsistunt. In quo quatuor aëris insunt gradus: Tres ignis: Duo aquæ: Terræ unus. Scis autem inter quatuor atq; tres proportionem fieri sesquitertiam. Continet enim quaternarius ternarium, ac insuper unitatem partem ternarij tertiam. Scis quoq; ternarium inter atque binarium sesquialteram collocari, quando ternarius binarium continet, insuperq; unitatem alteram, id est dimidiā binarij portionem. Quamobrem in ipsa auditus affectione proportiones omnes manifestius quàm alijs insunt. Itaq; & consonantiæ. Diapason quidē, id est octauæ uocis, in dupla. Diapente uero, id est quintæ, in sesquialtera. Diatessaron autem, id est quartæ uocis, in sesquitertia. Mitto quòd in quatuor elemētis proportiones possunt similes cogitari. Sed de his aliàs. Consentiunt his & medici in ijs quæ ad tactum & quodāmodo ad gustum pertinent, gradus quatuor numerātes. Primum quidem qui uix sensu percipiatur. Secundum uero qui manifeste percipiatur, sed non offendat. Tertiũ iam offendentem & deinde lædentem. Quartum breui interimentē. In his quidem gradibus, dupla & sesquialtera & sesquitertia reperitur. sed hæc medici uiderint. Adducit hic Plato unum, duo, qua-

Proportio humorũ nostri corporis.

tuor, sex, octo, duodecim. At quatuor ad duo, dupla est, ab octo ad quatuor quoq; dupla. hi quidem excessus duo, proportione sunt pares. uterq; enim fit per duplam, non tamen pares numero: octonarius enim quatuor superat quaternarium: hic uero binario excedit binarium. Compara rursus senariũ, hinc quidem ad quaternariũ: inde uero ad octonarium. Hinc certe fit sesquialtera: inde uero fit sesquitertia. Hi ergo excessus proportione sunt impares, numero uero pares. Vtrobique enim per binarium fit excessus. Rursus cōpara sex ad duodecim proportione dupla, & inter hæc ad utrunq; cōferas octonarium. Certe à duodenario ad hunc sesquialtera nascitur. Ab hoc ad sex, oritur sesquitertia: ex quibus dupla inter sex duodecimq; componitur. in qua duo illi excessus tam proportione quàm numero impares euidenter apparent. Hæc omnia in commentarijs Timæi commodius pertractantur.

CLINIAS, ATHENIENSIS HOSPES, MEGILLVS.

*

IAM, ut cōmuniter statueramus, huc tandē omnes tres, ò hospes, recte peruenimus, ego & tu, & hic Megillus de prudentia quæsituri, qua ratione illud attingere ualeamus, quo intellecto humanus habitus optime se quãtum natura fert, ad prudentiam habet. Cætera enim quæ ad ferendas leges pertinebant, iam tractauimus. Quod uero & inuentu & dictu maximum est, quónam uidelicet si cognitum sit, sapiens homo fiat, neque inuenimus, neque diximus. Verum nullo pacto prætermittendum censeo, ne forte imperfectum illud relinquamus, cuius aperiendi gratia hucusque profecti sumus. ATHEN. Scite loqueris, ò amice Clinia. Sermonem uero quendam nunc mirum, & rursus quodammodo non mirum auditurum te puto. Multi enim fluctibus huius uitæ iactati illud prædicant, humanum genus felix atq; beatũ esse non posse. Attende igitur & considera utrum & ipse recte hac de re dicere uidear. Impossibile arbitror homines in hac uita præter admodum paucos felicitatem & beatitudinem assequi. Bona tamē spes est, ut post mortem quis ea omnino consequatur, quorum desiderio accensus, optime pro uiribus egit uitam atque exegit. Nec inauditum aliquid nouumq; adduco, sed quod Barbari omnes & Græci modo quodam cognoscimus. Nemo enim ignorat quanta sit in prima generatione animalium difficultas, in conceptione & utero primum: deinde in natiuitate & partu, postea in nutritione atque educatione. Nam per mille labores fieri hæc ignoramus. Breue autem tempus est, non solum respectu diuturnitatis malorum, uerumetiam quocunque modo quis cogitet, quod quasi circa humanæ uitæ medium respirare parumper nos facit. Sed cito tristis senectus superueniens efficit ne quis optet rursus in uitam redire, cum præteritas molestias cogitet, nisi puerili opinione feratur. Quæ omnia ita se habere, illud mihi argumento est, quod modo quæritur. Quærimus enim quónam pacto fieri sapientes possimus, quasi aliqua huiusmodi uis singulis insit. Quæ quidem tunc nos fugit, quando ad aliquam earum facultatum, quæ artis uel prudentiæ uel scientiæ nomine communiter appellantur, quis perrexerit, tanquam nulla istarum in huiuscemodi humanis rebus digna sit sapientiæ uocabulo nũcupari, animus tamen ualde confidat, uaticineturq; aliquam huiusmodi uim sibi secundum naturam inesse, quæ uero sit, & quando, & quomodo adsit, facile inuenire non possit. Nónne dubitatio & inquisitio hæc nostra de sapientia, huc spectat maxime? plena nimirum spe in singulis quicunque & seipsos & alios prudenter concorditerque possunt in omni genere sermonis disputationisq; examinare. Itáne, an aliter hæc se habere dicemus? CLIN. Nos quidem hospes ista concedimus, sperantes uidelicet unà tecum deinceps ad uerissimam de his sententiam peruenturos. ATHEN. Alias igitur artes, quæ cum scientiæ appellentur, hominem sapientem non faciunt, primum percurramus, ut illis remotis, eas quibus egemus admoueamus, comparemúsque, & facta comparatione discamus. Atque eas in primis uideamus, quibus humanum genus maxime indiget. Verè enim hæ primæ sunt, & maxime omnium necessariæ. Quarum artifices quamuis ab initio sapientes uisi sint, nunc tamen & sapientes non habentur, & propter eas artes uituperantur. Dicendum igitur quænam hæ sint, et quòd quicunque optimi uiri cupiunt uideri, artium huiusmodi studia fugiant. Prima uero sit, quæ ab humanarum carnium esu, qui ferarum ritu quondam inter homines inoleuerat, ut fabulæ ferunt, abstinere iussit, & ad uictum modestiorem nos reuocauit. In quo sanè prisci homines quamuis mansuete & humaniter nobis consuluerint, ualeant tamen, nec sapientiæ nomen usurpent. Deinde cibi Cerealis artificium utile quidem & pulchrum, sed sapientem absolute uirum nunquam efficiet. Difficultatem enim & molestiam potius quàm sapientiam afferet. Neq; etiam agricultura id faciet. Non enim arte, sed natura & dei quodam fauore terræ culturam aggressi uidemur. Sed nec domorum constructio, & reliqua omnis ædificatio, supellectiliúmue effectio, nec æraria, uel lignaria fabrica, aut figlina, aut textura, nec instrumentorum omnium artificia, quæ plebi accommodata, quicquam ad uirtutem afferunt. Venatrix etiam ars omnis quamuis uaria & ingeniosa sit, magnificentiam tamen sapientiámque non tribuit. Sed nec diuinatio aut interpretatio ulla. Nam & si quæ dicuntur cognoscit, utrum tamen uera sint nécne, non intelligit. Postquam uero nullam earum artium quibus necessaria parantur, sapientem hominem facere nobis constitit, reliqua est imitatrix quædam facultas minime seria. Sæpe enim instrumentis imitatio fit, plerunque deformibus corporum gestibus & figuris. In eloquio etiam & musis imitatio est, & in fingendo pingendóque, ubi multa & uaria in corporibus tam duris quàm mollibus exprimuntur. horum nihil hominem imitationi deditum, sapientem reddit: imitatione uero sublata, artes aliæ restant quæ in ferendo auxilio uersari uidentur. hæ quidem multæ & uariæ sunt, sed omnibus bellatrix, quam imperatoriam uocant, excellit. Hæc summopere propter usum probatur, sed felicitate maxime indiget, & fortitudine magis naturali quàm sapientia perficitur. Medicina quoque nobis opitulatur contrà immoderati frigoris & caloris impetum, cæterorúmque huiusmodi quibus natura animalium læditur. sed horum nihil ad sapientiam ueram conducit, incertis enim coniecturis, opinionibusq; procedunt. Nautas quinetiam gubernatoresq; ferre auxilium non negabimus. Nec tamen eorum quenquam sapientem uocari ab aliquo permittemus. Nullus enim eorum iram uentorum amicitiámue cognoscit, quod

Quæ artes sapientem nō reddunt.

quod & optimum est, & maxime in gubernãdi arte requiritur. Neq; etiam sapiẽtes dici eos uolumus, qui litigantibus dicendi uiribus adsunt. Quippe cũ memoria & usu opinionis moribus se accommodent, & à ueræ iustitiæ intelligentia procul aberrẽt. Reliqua est mira quædam uis, quæ sibi opinionẽ sapientiæ similiter uẽdicat, quam naturã magis quàm sapientiam multi dicerent. Hæc in eo consistit, quando facile quispiam discit, quæ uelit, & multa diu ac firmiter meminit, & quod unicuiq; idoneũ est cum oporteat, cito, & cõmode reddit. Hæc enim omnia alij naturam, alij sapientiam, alij naturę solertiam nũcupabunt. Sed nullus mentis compos uere sapiẽtem propter hæc esse quenquam concedet. Veruntamen necesse est scientiã aliquam inueniri, quam quisquis habuerit, non solum uideatur, sed reuera sit sapiens. Attentione opus est. Nam arduam omnino rem aggressi sumus, qui aliã præter dictas artes scrutemur, quæ iure sapientia uera dicatur: quam qui adeptus est, nec abiectus, nec stultus erit, sed sapiens bonusq; propter ipsam ciuis, modestusq; ciuitatis princeps & subditus. Hanc igitur primam inspiciamus, quæ ex omnibus humanis artibus ita se habet, ut si hæc una semoueatur, amentissima & insipientissima hominis natura reddatur. Non est autem hoc inuentu difficile. Nam si uni unam conferes, illa quæ numerum mortaliũ generi dedit, id profecto efficiet. Deũ autem aliquem magis quàm fortunam ad salutem nostram hoc munus nobis arbitror cõtulisse. Quem uero deum putem, uobis dicam, etiam si absurdus uidebor, & rursus modo alio non absurdus. Nam ipsum bonorum omnium autorem, cur non etiam maximi boni, prudẽtię dico, causam arbitrabimur? Quem uero deum laudibus, ò Megille, & Clinia effero? Cœlum ferme, quod par est, sicut dæmones alij simul omnes cæteriq; dei faciunt, nos quoq; honoribus colere, ac præcipue adorare. Atq; cæterorũ omnium bonorum causam nobis cœlum fuisse, omnes cõfiterentur. Dedisse præterea numerum, atq; etiam si quis obseruare uelit, daturum, nos affirmamus.

Arithmetica.

Quod quidem is assequetur, qui in rectam eius speculationem ascenderit, siue mundum, siue olympum, siue cœlum id libeat appellare, dummodo uarietates ipsius consideret, & quomodo anfractu circuituq; astrorum diuersa efficiat tempora, alimẽtaq; animalibus largiatur, ac sapientiam unà cũ numero cæterisq; bonis, hominibus tribuat. Id uero maximum est, si quis numerorum munus ab eo suscipiens, omnem percurrat circuitum. Sed memoria repetamus, dictum & rectissime quidem in superioribus à nobis fuisse, si quis ab hominum natura numerum auferat, nunquam prudentes nos fore. Nunquam enim ferme animalis huius anima uirtutem omnem percipiet, à quo rationem abstuleris: nec animal quod duo & tria, & par & impar, ac numerum prorsus ignorat, rationem de rebus reddere unquam poterit, quas sensu solũ atq; memoria percipit. Reliquam uero uirtutem, fortitudinem dico & temperantiam, habere nihil prohibet. Qui autem ueræ rationis est expers, is quomodo sapiens unquam euadet? Cui uero deerit sapientia, uniuersæ uirtutis pars maxima, is cum bonus absolute esse non possit, nunquam beatitudinem assequetur. Ita necesse est omnino numerum præsupponere. Idq; necessarium esse, pluribus etiam rationibus monstrari licet. Sed recte nunc ratione hac ostenditur, quod cæteræ artes quas omnes paulo antè enumerauimus, sublato

De præstantia numeri in cognoscẽdis rebus.

numero penitus euanescent. Fortè uero qui de artibus cogitabit, pauca esse arbitrabitur, in quibus humanum genus numero indiget, quamuis & hoc magnum sit. Verum si quis, quod diuinum in generatione, & quod mortale est, inspexerit, qua in re pietas erga deos & uerus numerus cognoscetur: is profecto inueniet, nullum uatem quantæ uirtutis nobis causa numerus sit, si modo uniuersus affuerit, comprehendere posse. Nam & tota musica motus & uocum numero indiget. Et quod maximum est, bonorum quidem omnium, mali uero nullius causam esse numerũ, hinc facile cognoscere possumus, quòd irrationalis & inordinata, deformis, inepta, inconcinnaq; agitatio, omnia deniq; in quibus mali quippiã inest, omni numero carẽt. Quod sane qui beatus tãdẽ futurus est, ignorare nõ debet. Et qui iustũ, bonũ, honestũ, cęteraq; huiusmodi ignorauerit, nec ueram opinionem de his acceperit, ad seipsum & alios persuadendos numeri rationisq; ui uti non poterit. Sed consideremus iã quomodo numero uti didicimus.

Vnde discimus numerum.

Age, unde unum & duo percipimus? ut illud animaduerteremus, ad quod cognoscendũ ab uniuerso naturam uimq; accepimus. Profecto cum multis animalium natura negauerit, ne à patre queãt usum numeri discere, nobis id primum indidit deus, ut possimus in eo quod ostenditur, numerũ intelligere. Deinde ostendit apertius, idemq; assidue facit. In qua explicatione rerum nihil aliud, si unũ uni conferatur, pulchrius aspicere possis quàm diei lucem. Vnde & noctem oculorũ officio uicissim cõsideres, ubi maxima apparet diuersitas. Nam si reuoluere hæc non desinas, multas noctes, & multos dies uidebis, quibus cœlum nũquã cessat docere homines unum atq; duo, ut etiam qui tardissimus est, hinc uti numero discat. Sic enim & tria, & quatuor, & multa quilibet cernendo, hęc intelliget. Sed de his unã deus Lunã formauit, quæ modo minor, modo maior apparens, ita quotidie uaria ad quindecim usq; dies ac noctes cernitur. Hic autẽ circuitus est, si quis totum circulum in unũ conferre uoluerit. Quare, ut ita dicã, tardissima etiam animalia, quibus naturam aliquã deus dedit, ut possint discere, numerum perciperent. In his igitur ad hæc usq;, quodcunq; animal discẽdi potestatem habet, unumquodq; per seipsum considerando, ad numerandum idoneum maxime factũ est. Sed numerũ omnem ad numerum conferre, maius opus est, atq; idcirco lunam, ut diximus, modo crescentẽ, modo decrescentem fecit. Hinc mẽses ad annum constituit, numerumq; omnem felici quadam fortuna conferri ad numerum docuit. Hinc terra fœcundior facta concipit, fructusq; ad alimentum animalium omnium parit, cum & suauiter uenti flant, & imbres in terræ gremium salubriter defluunt. Ac si quid mali in his accidit, non diuina culpanda natura est, sed humana, quæ iniuste uitam suam distribuit. Nobis autem de legibus modo scribentibus cætera quæ hominibus optima sint, facilia cognitu esse uidentur, & quemlibet posse sufficienter quæ de ijs dicuntur, intelligere, ac præterea facere, postquam quid confert, & quid non confert perspexerit. Cætera inquam nobis uisa sunt, & modo uidentur non nimium ardua: quo autem pacto homines boni efficiantur, penitus difficilimum. Reliqua rursus bona, possibile est, ut dicitur, & non arduum possidere, opes quatenus oportet, & quatenus non: & corpus quale decet, & quale non decet. Animum quoque bonum habere oportere

quisque fatetur. Quomodo etiam bonus futurus sit, interrogatus quisque responderet, si iustus, moderatus, fortisque sit, caeteraque huiusmodi. Sapientem quoque animum esse debere, quis neget? Quae uero sapientia comparanda sit, ut nuper disseruimus, nullos de multis inter se conuenire cognouimus. Nunc ergo praeter omnes quas suprà narrauimus sapientias, non uilem quandam ad hoc ipsum inuenimus, ut qui iam dicta didicerit, sapiens uideatur. Vtrum uero sapiens bonusque sit, qui hęc didicit, ratione quęrendum. CLIN. Scite nimium loquutus es hospes, cum affirmares magna te de magnis dicturum. ATH. Certe non parua sunt haec, ò Clinia: & quod maius est penitus uera. CLIN. Ita sane, ò hospes. Labori ne cedas, quin ut coepisti progrediare. ATHEN. Dabo operam: sed uos etiam labori audiendi ne cedatis. CLIN. Sic utique faciemus, ut ego pro utrisque respondeam. ATHEN. Probe. Quare altius repetendum: & primo quidem si quo modo possumus, uno nomine comprehendendum uidetur, quae'nam ea facultas sit, quam sapientiam esse arbitramur. Sin minus id fieri potest, saltem alterum declarandum, quae'nam, & quot sunt artes, quibus habitis, sapientem more nostro hominem appellamus. CLIN. Dic iam.

Quae facultas sit illa quam sapientiam esse arbitramur.

ATHEN. Omni crimine legum lator carebit, si melius de diis quàm prisci sentiat, & optima usus disciplina, deos hymnis colat, beatitudineque extollat, atque ita uitam transigat. CLINI. Recte tu hospes, quandoquidem finis hic legum tibi propositus est, ut dei cultu & uitae puritate optimum atque pulcherrimum exitum consequaris. ATHEN. Quomodo ergo dicemus, Clinia? An deos hymnis magnopere honorabimus? supplicabimusque, ut sequentem de ipsis disputationem optime & pulcherrime transigamus? Itàne, an aliter agendum censes? CLIN. Ita prorsus. sed, ò uir felix, diis fide habita precibusque praemissis, bene de diis atque deabus loquaris. ATHEN. Sic erit, si deus ipse nos duxerit. Et dummodo mecum ores, dubitandum non est. CLIN. Prosequaris ergo. ATHEN. Principio deorum animaliumque progeniem, quoniam male maiores nostri de diis tradiderunt, nunc melius tractandam ita suscipere operepretium est, ut superiorem aduersus impios disputationem à nobis habitam resumamus, qua asseritur esse deos, rerumque omnium maximarum simul & minimarum curam habere, nec precibus ullis muneribusque praeter iustum placari. Recordamini'ne haec dicta esse, ò Clinia? Profecto ita tunc accepistis, ut meminisse debeatis, praesertim quia maxime uera esse constitit. Omnium uero maximum illud habitum est: Antiquiorem omni corpore omnem animam esse. Num recordamini? Vel maxime id quidem. Nam quod melius id & antiquius, atque quod diuinius est, id inferiore ac uiliore prius est. Et similiter dux ducto, & princeps subiecto natura prius. Id igitur admittamus, animam corpore antiquiorem esse. Quod si ita se habet, quod in generatione primi primum est, uerisimile profecto est praeiuisse. Quare ponamus principatum principiumque principii decentius se habere, & sic rectissime in sapientiam de deorum generatione nos ingredi. CLI. Maneant ista pro humanis uiribus affirmata. ATH. Age igitur, nónne uerissime animal secundum naturam tunc affirmamus, cum una animae corporisque constitutio, unam suo concursu formam parit? CLIN. Recte. ATH. Animal ergo huiusmodi aliquid merito nuncupatur. CL. Certe. ATH. Solida uero corpora quinque conuenienter dicere possumus, ex quibus pulcherrima optimaque finguntur. Alterum autem genus uniuersum unam possidet formam. Non enim est aliud quicquam quod incorporeum esse queat, & omnino coloris expers extra diuinissimum illud genus in quo est anima. Cuius generi soli fingere fabricareque conuenit, corpori uero fingi, gigni, atque oculis cerni. Sed animae generi, ut iterum repetamus, conuenit ut inuisibile sit, cognitionis compos, intelligibile, memoriae rationisque in ipsis imparibus paribúsue transmutationibus particeps. Sed cum quinque sint corpora, ignis, aqua, tertium aër, quartum terra, quintum aether: horum principatibus multa uariaque singula animalia producuntur. Quod in uno sic discere possumus: ponamus enim primo terrenum animalium genus esse homines, animalia multipeda pedibusque carentia, progressiua simul, & stabilia, radicibusque connexa. Vnum autem id ubique existimandum, ut quamuis omnia ex omnibus corporum generibus sint: plurimum tamen in hoc terrae solidaeque naturę insit. Alterum animalium genus ponendum, quod etiam gignitur cernique potest, & ignis plurimum possidet. terrae quoque et aëris caeterorumque omnium paruas particulas habet, uariaque idcirco hinc omnino animalia & uisibilia gigni dicendum. Haec coelestia putamus animalia esse, diuinum astrorum genus, corpore pulcherrimo, animaque beatissima & optima constitutum. His utique animalibus è duabus sortibus alteram tribuendam putamus. Nam aut absque pernicie immortalia prorsus atque diuina necessaria singula sunt: aut uitam longaeuam agunt, singulis adeo sufficientem, ut longiore non egeant. Haec inquam duo esse animalium genera cogitemus. Rursusque dicamus utraque uisibilia esse, quorum alterum ex igne totum, ex terra alterum uideatur. Sed terrenum quidem absque ordine: igneum uero omni ordinis ratione mouetur. Quod absque ordine fertur, amens esse putandum est, quod plerunque faciunt, quaecunque apud nos animalia sunt. Quod autem ordine in coelo progreditur, id mentem habere sufficienter eo uestigio demonstratur, quòd per eadem semper & similiter proficiscitur, agitque & patitur eadem. Animae uero intellectum habentis necessitas omnium necessitatum maxima est. ducens enim, sed non ducta gubernat. Quando autem anima quae res optima est, consilio secundum optimum intellectum se gerit, tunc sine persuasione id quod uere secundum intellectum perficitur, necessario eueniet, nec adamas solidius immobiliusque esse poterit. Sed tres profecto Parcae, quod singuli deorum optimo deliberarunt consilio, perfectum conseruant. Oportebat igitur hominibus argumento esse, quòd astra uniuersusque ille circuitus mentem habeant, quia eadem semper agunt. Maximo enim atque mirabili temporis spatio iam antè quid sibi agendum sit, deliberarunt. Nec sursum deorsumque modo hoc, modo illud consilio probat. Quare nec errant, nec praeter antiquum ordinem reuoluuntur. Multis autem nostrum contrà uisum est, haec quia eadem & similiter semper agunt, animam non habere. Hanc insanam opinionem sequuntur uulgus, genus humanum quia moueatur, uitam mentemque habere putauit: Diuinum uero quia in eisdem permanet lationibus, mente carere. Decebat autem pulchriora melioraque & diis gratiora sentire, quod propterea mentem habeant, quia per eadem similiter profecta, eadem semper agunt. Hanc astrorum naturam esse, uisu pulcherrimam, quae progressu & chorea optima utens, omniúmque chorearum magnificentissima, cunctis animalibus commoda praebet.

præbet. Quod autem non immerito animata hæc esse dicamus, magnitudo quoque ipsorum testatur. Non enim tanta sunt dũtaxat, quanta cernuntur: sed incredibili magnitudine singula sunt. Quod ideo credendum est, quia sufficientibus demonstrationibus id ostenditur, quibus solem totum tota terra maiorem esse, & quæcunque feruntur astra mirabilem habere magnitudinem intelligemus. Cogitemus igitur quomodo fieri possit, ut tanta magnitudo ab aliqua natura possit tãto tempore circunferri. Ego igitur assero deum causam esse, nec aliter fieri posse. Animatum enim non aliter quàm propter deum fieri posset, ut nos declarauimus. Quoniam ergo id facere deus potest, facile ipsi fuit primum omni corpori magnitudinique uitam tribuere: deinde qua ratione optime fieri cogitarit, hac ducere. Demum de his omnibus uerã hanc sententiã ferri uolumus: impossibile esse terrã, cœlũ, stellasque omnes, & quę ex his cõstant moles, nisi anima singulis aut adsit, aut insit, adeo exquisita ratione annis, mensibus, diebusque circumuolui, nobisque omnibus bona omnia facere. Hominem uero decet quo uilior est, eo minus de ipsis nugari: sed conari potius certi aliquid dicere. Siquis autem impetus corporum, aut naturas, aut huiusmodi quicquam ordinis huius agitationisque causam esse dicet, perspicuum nihil adducet. Verum quod diximus, iterum consideremus, ut pateat utrum oratio illa probabilis sit, an omnino futilis iaceat: qua primo dicitur, duo quædam esse, animam atque corpus, & quæ ad utriusque genus pertinent esse multa: eaque ab aliis in genere suo differre, & utraque genera à se inuicem esse diuersa: adeo ut tertium nihil sit utrisque commune. Animam uero ita differre à corpore, quòd illa mentem habeat, hoc non habeat. Illa dominetur, hoc subiiciatur. Illa omnium passionum corporibus, hoc nullius causa sit. Quocirca siquis cœlestia ab alio quoquam facta fuisse nec ex anima & corpore, ut diximus, constare contendat, stultus omnino imperitusque habendus est. Igitur si rationes in his omnibus adductæ quicquã ualent, atque hæc omnia diuina prorsus iudicanda sunt, duorum alterum arbitrari oportet. Nam aut deos esse hæc & rectissime quidem putabimus: aut deorum imagines, & quasi statuas esse ab ipsis diis prudentibus dignissimisque artificibus fabricatas credemus. Alterũ inquam horum decernamus, & quod decreuerimus firmiter teneamus: multoque magis hæc quàm alia quælibet simulacra ueneremur. Nũquam enim pulchriora cunctisque hominibus communiora simulacra reperientur: nec in excellentioribus locis locata, puritate, maiestateque, & perpetua uita pollẽtia, quàm hæc quæ undique similiter constructa sunt. Sed nunc id quoque de diis asseueremus. Nempe cum duo animalia nobis uisibilia cognouerimus: quorum alterum immortale: alterum uero quod terrenũ est, omne mortale sit: iam tria de quinque medium sortita locum probabili ratione declarare conemur. Aethera post ignem ponamus, ex quo animam animalia gignere arbitremur: quæ similiter, ut in cęteris generibus fit, plurimum de suo habeant, minimum autẽ copulæ gratia de generibus alienis: post ęthera ex aëre alterũ animaliũ genus: tertiũ ex aqua similiter ab anima fingi. Quæ omnia cum anima finxerit: totũ animalibus cœlum impleuit, omnibus quoad fieri poterat generibus usa. quæ omnia uitæ participia sunt. Secunda uero & tertia, quarta & quinta à manifestorũ generatione deorũ incipientia ad nos tandẽ homines deducuntur. Deos igitur Iouẽ & Iunonem cæterosque omnes quomodocunque aliquis uelit locato, modo legẽ eandem seruet, atque hanc rationẽ stabilem teneat. Visibiles itaque deos maximos, summopereque honorandos, acutissimeque undique cuncta uidentes ac primos, naturam astrorum & quæ cum astris facta sentimus, fatendũ. Deinceps uero sub his dæmones genus aëreũ in tertia mediaque regione, qui interpretationis causa sunt, collocatos, orationibus colere, gratia laudabilis intercessionis interpretationisque debemus. Horum quidem duorum animaliũ alterũ ex æthere, alterũ deinceps ex aëre est. Ac neutrum conspici totum potest: sed quamuis hi dæmones prope nos sint, nunquam tamẽ manifeste nobis apparent. Prudentiæ mirabilis participes sunt: acuto quippe ingenio, tenacique memoria cogitationes nostras omnes cognoscũt. Honestos bonosque homines mirifice diligunt, improbos uehementer oderunt, utpote qui doloris participes sunt. Sed deus qui diuinã sortem perfecte possidet, à doloribus uoluptatibusque liber, sapientia cognitioneque penitus fruitur. Cum autem refertum animalibus cœlum sit: & dii summi & dæmones seinuicem interpretãtur. Media enim animalia tũ ad terrã, tum ad cœlum leui motu feruntur. Quintũ uero quod ex aqua est, recte semideum uocabimus. Id nonnunquã cernitur, nonnunquã aspectui nostro se subtrahit: & cũ uidetur, tenui uisu perceptum admirationẽ affert. Cũ igitur quinque hæc animalia sint, quæ aut somniis, aut uaticinio, audituque per uocẽ sanorũ, aut ęgrotãtium auribus percepta, aut etiã in ipso è uita excessu nobis sese offerentia, nostros animos mouent, unde multa multis sacra & priuatim & publice his opinionibus instituta sunt, instituenturque in posterum: horum omniũ legislator qui uel minimũ mentis habeat, nunquã aliquid innouabit. Cauebit enim ne ad nouũ minus certæ religionis cultũ ciuitatem suã uertat. Nec quæ patria lege uel consuetudine de sacrificando firmata sunt, mouere audebit. Scire nanque debet, mortali naturę nõ esse possibile certi quicquã de his cognoscere. Eadẽ ratione pessimi habendi sunt hi, qui deos uere oculis manifestos non prædicant, & sine sacrificiis debitisque honoribus relinqui eos ab hominibus patiuntur. perinde enim faciunt, ac si quis Solem Lunãque omnia lustrare, nullóque in honore haberi uideat: nolit tamen pro uirili sua parte clara hęc hominibus reddere, ut solennes dies eis sacrificiáque agantur, ac tẽpora maiorum minorúmque sæpe annorũ certa distribuantur. Nónne malus & sibiipsi & cognoscenti cuique si dicatur, merito dici uidebitur? CL. Immo uero pessimus. ATH. Id ipsum, ò Clinia, scias nunc mihi accidisse. CLIN. Quónã pacto? ATHEN. Scitote octo in cœlo esse uirtutes, sibiinuicem sorores, quas ego inspexi, nec magni aliquid feci. cuiuis enim hoc facile est. Harum tres hæ sunt, solis una, lunæ una, stellarũ omnium, de quibus antè diximus, una, atque aliæ quinque. Has omnes & eos qui in his sunt, siue ipsi progrediantur, siue in uehiculis ferantur, nullus ita habere se putet, ut alii eorũ dii sint, alii minime, alii legitimi, alii tales quales nefas est dicere: sed omnes fratres, & in fraternis sortibus uiuẽtes dicamus, iisque honores reddamus: nõ alii annum, alii mensem, alii nullã sortem, nullúmue tempus, in quo circulum suũ percurrit mundũ ornatúmque unã perficiens, quem ratio omnium diuinissima uisibilem statuit. Hunc uir felix primum summopere admiratur: deinde cupiditate ardet ea discendi quæcunque

tunc à natura mortali percipi possunt: sic arbitratus optime atq; felicissim[illegible] uicturum: & cum decesserit ad congrua uirtuti loca uenturum. Atq; ita uere initiatus, & ipse unus unam reuera sapientiã nactus, reliquum tempus in rerum omnium pulcherrimarum cõtemplatione uersatur. Post hæc quæ & quot sunt, dicendum est. Equidem affirmare audeo, nunquam nos in hoc mendaces fore. Iterum octo esse diximus. Quarum tres dictæ sunt, quinq; restãt. Quarta uero & quinta latio & anfractus ęquali ferme uelocitate cum sole feruntur. itaq; neq; tardiores sunt, neq; uelociores. Atq; harum trium semper sufficiẽs ductor est intellectus. Solis dico & Luciferi, & tertij illius, quod cum ignoretur, nominari nõ potest. Quod propterea factum est, quoniam primus harũ rerum spectator Barbarus fuit. Antiqua enim regio illos aluit, qui propter æstiui temporis serenitatem, primi hæc inspexerunt. Talis Aegyptus & Syria fuit, ubi stellæ semper omnes, ut ita dixerim, clare cernuntur: quia cœli aspectum nubes & pluuiæ non impediunt. Inde huc & aliò quocunq; infinito tempore probata ista manarunt. Quapropter magna cũ fiducia hęc legibus sanciantur. Res enim diuinas non esse uenerandas arbitrari, aut hęc nequaquã esse diuina, extremæ dementiæ foret. Quod autem nominibus caruerunt, causa dicta est. agnomina tamen deorum tenẽt. Lucifer enim qui & Vesper est, stella ἀφροδίτης, id est Veneris, esse dicitur. Quod dictum Syrio nominum autori ualde congruum est. Stella uero quæ æqualiter ferme cũ sole & hoc currit, Mercurij. Restant tres adhuc lationes eorum qui ad dextram cum sole lunaq; mouentur. Octauũ prętерea circa unũ oportet dicere: quem iure mundum supernum quis nuncupabit, qui contrà quàm cæteri mouetur, cæterosq; secum trahit: ut hominibus pauca de ijs scientibus uidetur. Sed necesse est ea dicere, quę sufficienter cognoscimus. Vera enim sapientia hac ratione quodammodo illi apparet, qui uel modicum quid recte diuinæq; intelligentiæ nactus est. Reliquæ sunt stellæ tres: quarum una cæteris tardior est, quæ Saturni nomine à quibusdam cognominatur. quæ post hanc situ & tarditate ponitur, Iouis esse dicatur. deinde Martis, qui cæterorum maxime rubens est. Hæc intellectu, si quis exponat, difficilia non sunt. sed postquam intellexeris, ita de dijs, ut diximus existimandum est. Illud etiam cuilibet Gręco sciendum est: nos regionem ad uirtutem omniũ penè optimam habitare. In hoc maxime laus regionis huius consistit, quòd inter hyemalem ęstiuamq; naturam media est. Quoniã uero magis quàm Barbari, ut diximus, ab ęstiua serenitate distamus: horũ deorum ordinẽ tardius intelleximus. Verum quicquid Græci à Barbaris accepere, melius reddiderũt. Quod & in his quę modo tractamus, cogitare debemus: quod quamuis inuentu hæc difficilia sint, magna tamen spes nobis est Græcos præstantiori cultu quàm à Barbaris acceperint, hos deos omnes honoraturos, ac tum disciplina, tũ Delphicis oraculis monitos omni legitima obseruatione diligenter prosecuturos. Nec Græcorum quispiam existimet nõ oportere mortales de diuinis rebus tractare: sed contrà omnino putet, nec mente carere deum, neq; naturã humani generis ignorare. Scit enim se docentẽ ita sequuturos homines, ut quæ docentur perdiscant. Quod autem numerum numerareq; docet, quodq; nos id ipsum discimus, non ignorat. si enim id ignoraret, esset omnium amentissimus: certe & quod fertur, accideret. Ipse enim seipsum ignoraret, si potentibus discere inuideret magis quàm gratularetur, quòd propter deum boni efficiantur. Profecto uerisimile est, quando primum homines de dijs cogitare cœperunt, quod essent, & quales, quídue agerent, non ut prudentes quidem, nec ut secundi iudicauisse, qui antiquissima esse putauerunt ignem & aquã & cætera corpora: mirabilem autem animam posteriorem. Vnde & corporis motum potentiorem, honorabilioremq; ducebãt. Nempe seipsum calore & frigore, cæterisq; huiusmodi agitare. Animam uero neq; corpus, neq; seipsam mouere. Nunc uero cum dicamus, si anima corpori adsit, nihil mirum esse, ut & seipsam moueat, & corpus circunferat, dubiũ nobis nullum est quin pondus ab ea circunferri possit. Cum autem uniuersi causa anima sit, & rerum aliæ bonæ sint, aliæ malæ, lationis quidem omnis motusq; causam animam esse dicendum: sed lationẽ motumq; ad bonum ab optima anima proficisci, motũ uero ad contraria, contrarium. Mala autem à bonis uicta esse, uinciq; oportet. Hæc nobis secundum iudicium impios puniens, dicta sunt omnia. Quãtum uero attinet ad id quod modo probatur: dubitandũ non est, quin bonus uir sapiens sit dicendus. Sed uideamus nunquid hanc sapientiam quam iãdiu quęrimus, per disciplinam uel artem aliquam assequamur. quod si ignorauerimus, expertes, ignariq; iustitiæ futuri simus. Ita profecto mihi uidetur, quare dicendum est. Quod igitur sursum deorsumq; inuestigando cognoui, oratione uobis aperire conabor. Nam maxima uirtus neglecta ignorantiæ causa fuit, ut prædicta nobis significare uidentur. Maiorem uero uirtutem religione pietateq; in deum, nullam in humano genere inueniri quisquam sibi persuadeat. Id ex maxima ignorantia in optimis naturis factum non est. Optimæ autem naturæ sunt quę rarissime reperiuntur, & si quando reperiantur, maxime prosunt. Animus certe facilis ille est, qui tardã contrariámue naturam mãsuete & mediocriter possidet: fortitudinem admiratur & temperantiam diligit, & quod maximum est in his naturis, ad discendum promptus est ac memor: & huiusmodi rebus maxime delectatur, discendi studio deditus. hæc utiq; nec facile innascuntur, & cum innata fuerint, si educationem disciplinamq; idoneam consequantur, plurimos inferiores ita moderari & continere possunt, ut cogitando, loquendo atq; agendo singula erga deos, ut oportet, & quod oportet, in sacrificijs purificationibusq; eorum quæ in deos & homines facta sunt, non simulatione, sed ueritate uirtutem maxime colãt, quod ciuitati omnium utilissimum est. Hanc igitur partem natura principalissimam esse asserimus, posseq; quàm maxime atq; optime si quis doceat, discere. Nemo autem docebit nisi deus adiuuerit. Ab eo uero qui modum in docendo non seruat, præstat non discere. necessariũ tamen ex his quę modo dicta sunt, uidetur hæc discere, & à nobis naturam hanc optimam dici. Quare conemur exponere quę & qualia sint, & quomodo perdiscenda, idq; pro meis qui dissero uiribus agatur, & eorum qui exaudire poterunt quo pacto cultus diuini nonnulla discantur. Inusitatum quid forsan audietis, nomẽ tamen rei dicamus, quod nullus propter huius rei imperitiam arbitraretur. Nolite ignorare Astronomiam sapientissimum quiddam esse. Nempe necesse est uerum astronomum esse, non eum qui secundum Hesiodum omnesq; huiusmodi, occasum ortumq;

Astronomiæ laus & dignitas.

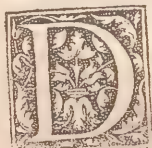
tùmque consideret, sed eum potius qui circuitus octo, & quomodo septem sub primo uersentur, & quoue ordine circulos suos singuli peragant. Quod nulla natura nisi mirabilis sit facile unquam inspiciet, ut modo diximus, & dicemus, declarantes quid oporteat & quomodo oporteat discere. Primò igitur id dicatur, quòd Luna celerrime circulum suũ euoluit, atq; ita plenilunium primum & mensem peragit. Sol deinde inspiciendus est, qui solstitia uersionésque temporũ circuitu efficit suo, præterea & qui unà cum Sole currunt, considerandi. Deniq; ne eadẽ de eisdem sepius disseramus, cursus omnes quos paulo antè tetigimus, quiue non facile intelliguntur, cõtemplari debemus, ita ut naturæ prius doctrinis ad hæc pertinentibus longo usu laboréque à iuuenta, immo uero & à pueritia præparetur. Quo circa doctrinis quæ mathematicæ appellantur, opus est, primo uero ac maxime numeris. non ĳs dico numeris qui corpus habent, sed qui omnem paris imparísue generationem atq; uirtutem, quam ad perficiendam cognoscendamq; rerum naturam conferũt. Quibus perceptis illa deinceps, quam ridicule Geometriam appellant, discenda est. Numerorum uero inter se natura dissimilium similitudo ad planorum partẽ relata clarescit. Quod quidem non humanum, sed diuinum miraculum, si quis planè intelligat, uideatur oportet. Post hanc numeri, qui in tres usq; dimensiones adaucti sunt, naturæ solidæ similes, ac rursus dissimiles, alia quadam arte, stereometria uidelicet huic simili, considerandi sunt: sed hãc quoq; qui in ea obiter uersati sunt, Geometriam nominauerunt. Illud autem mirum diuinumq; intelligentibus est, quòd cum rerum uirtus in duplo semper, & in suo opposito reuoluatur, in singulis proportionibus per genera speciesq; uniuersa natura formatur. Prima igitur dupli uirtus secundum numerum, per unum ad duo proportione procedit, duplum potentia possidens. Sed in solidum & tangibile rursus ab uno in octo dupli ratio proficiscitur, alio uero dupli in medium: sed forte minore maius, & minus maiori æqualiter. Verum aliud eadem parte extremitates excedit, ab eisq; exceditur. In medio uero senarĳ ad duodenarium numerum, sesquialtera, & sesquitertia emersit proportio. horum in medio uis huiusmodi ab utraq; uersa concinnum hominibus usum commodumq; attribuit, ludi & temporalis numeri concentusq; gratia, choreæ musarum felici tributa. Hæc igitur ita fiant, & ita se habeant. horum finis est, ut ad diuinam generationem, & eorum quæ cernũtur oculis pulcherrimam diuinamq; naturam considerandam nos conferamus, quatenus hanc hominibus inspiciendam deus largitus est, quam nunquam sine dictis artibus assequemur. Ad hæc singula quæq; ad species suas, omnia deniq; ad unum in disputationibus referenda, interrogando & arguendo, si qua minus recte dicatur. Recte enim omnium pulcherrima & prima hominibus huiusmodi examinatio est. Vbi uero non talis reuera, sed simulata inquisitio est, frustra contenditur. Præterea temporum considerandus est ordo, quàm exacte cœlestia omnia perficit, ut quicunq; uere dictum fuisse crediderit antiquiorem diuinioremq; corpore animam esse, putet præclare sufficienterq; illud quoq; esse dictum, deorum plena esse omnia: adeo ut superi neq; obliuiscãtur nostrarum rerum, neq; nos deserant. Sed hoc in his omnibus aduertendum est, maxime illi qui recte perceperit, profutura: ei uero qui non recte, deum inuocandum esse. Modus uero hic est (necesse enim est id quoq; tangere) Omnem linearum descriptionem, constitutionemq; numeri, & concentus rationem, circuitusq; astrorum conuenientiam, & quæ una cunctorum conspiratio est, perspici oportet ab eo qui modo congruo discit. perspicietur autem si quis quod dicimus ad unum recte respiciens discat. Vnum enim horum omnium intelligenti uinculum apparebit. Qui uero aliter hæc adipisci studet, fortunam ut dicimus inuocet. Nũquam enim absq; his natura in ciuitatibus ulla felix efficietur. Etenim hic modus est, hæc educatio, hæ disciplinæ. Per hæc itaq; siue facilia siue difficilia sint, eũdũ. Nefas autem est deos negligere, quum felix omniũ illorum doctrina omnibus recta ratione patuerit. Eum sanè qui cuncta hæc ita percepit, uere sapientissimum appellamus. Quem ego etiam ioco & serio affirmo, cum diem suum obierit, non amplius multorum sensuum, ut nunc, sed unius sortis participem fore, unumq; de multis factum, felicem, sapientissimum atque beatum: & siue quis in continenti, siue in insulis, seu publice seu priuatim uixerit, modo ita se gesserit, eandem à deo sortem reportaturũ. Sed quod in principio diximus, nunc quoq; uerum nobis apparet, non posse homines præter paucissimos perfecte beatitudinem cõsequi. Quod quidem recte nobis assertum est. Nã qui diuini modestiq; simul, alĳs uirtutibus natura præditi sunt, disciplinas præterea felices consequuti, quas diximus, ĳs solummodo satis ad felicitatem omnia se habere uidentur. His igitur qui ita & priuatim & publice in his elaborarunt, cum ad senectam peruenerint, maximos tradi magistratus iubemus, cæteros uero sequi, & deos simul deasq; laudare, ac cœtum nocturnum ad hanc sapientiam omnes diligenti examinatione peracta quàm rectissime adhortari.

ARGVMENTA

MARSILII FICINI IN EPISTOLAS DVODECIM PLATONIS.

*

ARGVMENTVM IN EPIstolam primam.

DIO Syracusanus uir profecto magnus, Platonis non auditor solum, sed etiam imitator, à tyrãno expulsus, & magno animo pecuniam quam miserat tyrannus, statim remittit: & utpote Platonicus, pro summa iniuria, summo quodam Dionysium afficit beneficio, tribus scilicet præceptis salutaribus admonens. Primum est, principes non pecuniarum, sed amicorum defectu perire. Secundum, nullam potentiam maiorem esse bonorum prudentium que consensu. Tertium oportere errata præterita recognoscere, & quanto nobis detrimento sint augurari, quo à futuris delictis absterreamur.

ARGVMENTVM MARSILII Ficini in Epistolam secundam: quę est Platonis ad Dionysium Siciliȩ tyrannum.

*

IN hac epistola quam Plato scribit ad Dionysium iuniorem post primum ab eo discessum, & expulso Dione, quatuor sunt præ cæteris obseruanda. Primum quidem, quòd ait magnam potentiam naturali quodam instinctu, atque sapiẽtiam sese inuicẽ petere, quo in unũ congrediantur. Id quidẽ in diuinitate, in natura, in arte cõpertum habemus. Principio penes deum infinitam dei potentiam immensa sapientia comitatur. Quod hic sub Iouis & Promethei nomine indicat: Iouem quidem potentiam, Prometheũ uero prouidentiã esse indicans.

Nempe

Nempe diuinæ intelligentiæ fontem atq; speculum eiusdem potentiam esse putat. Siquidem & quia potest intelligere, iccirco intelligit, & potentiam eandem contemplatur intelligẽdo. Apparent & horum uestigia in natura. In his enim quæ naturaliter composita sunt, siue lapides & metalla, siue plantę & animalia, immo & in primis in ipso cœlo, ita natura comparatum est, ut ex intima naturæ potentia naturalique uigore procedat ordo quidam tum in ipsis horum formis, tum in actionibus atq; effectibus. Ordo uero eiusmodi extrinsecus euidens, interioremque uigorem potentiæ comitans, sapientiam quandam præ se ferre uidetur. Non enim aliter in progressibus ordinatis natura procedit, aliter sapientia: sed similis omnino est utriusque progressio. In arte quoque humana siue priuata, siue publica, similis quidam uidetur potentiæ sapientiæq; congressus. Naturalis quidem ingenij, memoriæ, uoluntatis uirtus ad potentiam pertinet. Ex hac uero acquisita oritur sapientia, & in actionibus ipse ad sapientiam pertinens ordo seruatur. Huius autem mysterij diuinitate, natura, arte constantis, in consuetudine eleganti habemus exempla, quæ hic Plato recenset, in mutua uidelicet potentum sapientumque familiaritate, & quasi naturali quadam necessitudine. Qua de re nos admonet cœlum, in quo planetæ significatores principum his proximi sunt, qui significant sapientes. Nam & Iupiter Saturno est situ proximus, & Sol ferme à Mercurio non discedit. Morale igitur apud Platonem præceptum est: Principes sapiẽtes honorent: sapientes libenter principibus consulant. Nam & sapientia absque potentia prodest paucis, & potentia remota sapientia obest multis. Potentia quidem expers sapientiæ quo maior est, eo perniciosior. Sapientia uero procul à potentia manca uidetur. Docent hoc magnæ planetarum coniũctiones. Iupiter quidem dominus est: Saturnus uero philosophus. hi profecto nisi coniungantur, nihil uel magnum, uel stabile moliuntur. Felicem quidem familiaritatem Plato uult esse ex potente sapienteque conflatam. Felicissimam uero copulam, ubi utraque in eodem animo coniunguntur. In quo & ipsum Palladis sedet numen, potentiam unà cum sapientia copulans. Pallas enim sola & artes callet simul, & uibrat hastam. Hactenus de primo epistolæ huius misterio dictum sit. Ad secundum iam pergamus. Animi bonitate excellentis, est gaudere bono, maxime uero diuino, hoc est amplissimo. Tale uero est, quod & quàm plurimis, & quàm diutissime prodest. eiusmodi est uera uirtutis gloria ad doctrinam & mores tam posteris quàm præsentibus conferens. Hac ergo uiri optimo ingenio præditi, duabus de causis maxime omnium delectantur: tum quia sicut intimam uirtutis lucem amant, sic exteriorem quoque diligunt uirtutis splendorem: tum quia splendore hoc optãt semper prodesse quàm plurimis, & hoc certe perpetuo in genus humanum beneficio gaudent. Gaudent inquam, quatenus sentiunt. Quum uero sempiterna gloria studeant posteritati prodesse, sperantes uidelicet, sicut nunc, ita & tunc splendore hoc & beneficio se gauisuros: profecto id se post hanc uitam persensuros uaticinantur. Naturę siquidem diuinioris instinctu ad tantum beneficium instigantur, non tã quia hoc ipso gaudent, quàm ut gaudeant. Ac si multæ animalium species in ipsa nidorum escarumque opera instigante natura non frustra futuro usui consulunt: multo minus diuinos animos sperantes se sempiterno quodam officio gauisuros, frustratur euentus. Eiusmodi uero uirtutis splendorem, & beneficium tam in doctrina quàm in moribus his uerbis propheta Daniel compræhendit. Fulgebunt docti tanquam splendor firmamenti, & qui multos erudiunt ad iustitiam, sicut stellę in perpetuas æternitates. In quibusdam uero animis à sua diuinitate degenerantibus, beneficum ueræ gloriæ studium uel extinguitur, uel in uanam gloriam permutatur. Tertium epistolæ huius mysterium surgit altius. Sed quoniam in theologia, & in libro de Amore latius exposuimus, satis fuerit in præsentia leuiter delibasse. Quãdo diligenter formas ab artifice factas consideramus, paulatim qua ratione factæ fuerint, animaduertimus: & quomodo rationes per quas efficit formas appræhendimus, facile per eas ad ipsas ideas artificiosæ mentis accedimus, ad quarum exemplar rationes suas ad formas direxit efficiendas. Quemadmodum uero in artificijs à formis ad rationes, ab his ad ideas, id est exẽplaria proficiscimur: sic in ipso rerum ordine contemplando, pulcherrimas rerum formas cognoscimus artificiosissimis rationibus esse compositas: ac si rationibus, ergo ideis, id est exemplaribus, ad quorum similitudinem ipsa ratio formas producit in ordinem. Tres ergo in uniuerso sunt ordines, formarum scilicet & rationum, & idearum. Ordo quidem formarum quæ patent sensibus, ad animam ipsam mundi reducitur: quæ utique uelut principium motus, formas in materia generat. generat autem alias alijs rationibus atque seminibus. Hunc uero ordinem in anima rationum ad mentem redigimus anima altiorem, à cuius ideis anima gubernandarum rerum suscipit rationes. Ordo denique idearum in mentem ab immenso & simplici diuini boni splendore descendit. Siquidem una hominum idea bonorum, id est ipse deus, alias aliorum bonorum menti angelicæ ideas infundit. Quamobrẽ tres rerum ordines ad tres principes fontesque reducuntur. Ordo quidem formarum ad mundi animam, ordo uero rationum ad mentem angelicam, ordo denique idearum ad ipsum bonum. Et quia per ideas cũcta referuntur ad bonum, ideo Plato inquit: Circa omnium regem cuncta sunt, id est circa ipsum bonum sunt ideæ, per que ideas omnia. Circa secundum, id est, mentem sunt secunda, id est rationes quæ sequuntur ideas. Circa tertium uero tertia, id est circa animam mundi formæ. Significauit autem deum esse rerum causam exemplarem, ubi dixit Circa. Item finalem, ubi ait, Eius gratia. Rursus efficientem, quando subiunxit, Ipse causa est pulchrorum omnium. quòd enim nonnulla sint deformia, non ob id habent quòd ab ipso sunt, sed quatenus ab eo degenerant. Neque mirum Platonici uideri uolunt, quòd Plato quodlibet illorum trium principium nominauerit. Nominasse enim similiter, sed non æque. Deum quidem per se unũ bonumque existere. Cum uero unitas bonitasque amplissima sint, sequitur ut deus per se sit omnino. Mentẽ uero summam Deo proximam per deum esse, quatenus unum quiddam est & bonum: præterea & per se, quatenus mens est & ordo naturæ secundæ. Mundi denique animam productam quidem & ipsam à primo deo, quà unum atque bonum. Productam quoque ab ipsa mente, quà mens. Sed quà per se mobile est, à seipsa productam. Hucusque ait Plato procedere diuinorum origines, rerumque principia. Præterea animum nostrum esse diuinum, quando addidit affectare diuina: uerum non compræhendere quandiu aspicit in ea quę sibi cognita sunt, id est, uel sensus & sensibilia, uel formas horum obiectu conceptas ab anima. Hæc enim omnia à diuinis longe diuersa sunt. unde animus in hæc aspiciens cogitur de diuinis aliter sentire, & pronunciare quàm sint. Sequitur quartum mysterium de diuinorum perceptione. Primo quidem ait inuestigationem diuinorum non recte factam, id est non debitis, tum purificationis, tum disciplinarum gradibus instructam, malorum esse omnium causam. Quia uidelicet qui sic inuestigant deum, tandem eò perueniunt, ut uel negent deum esse, uel de deo affirment quæ non sunt dei. Hinc uera perit religio: extincta religione mala omnia confluunt. Deinde ait stimulum inuestigandorum diuinorum esse malorum causam, id est si hoc abutamur, & omnino quomodocunque utamur, non permittit præsentibus oblectamentis frui, & hac in uita quiescere, altioribus anhelantes. Verum quid sibi uult, ubi ait, Nisi quis hunc ex animo stimulum eruat, ueritatem nunquam assequetur? Profecto negat ueritatem rerum à deo dependentium haberi posse, nisi ipsa de deo ueritas habeatur. Præterea per illa quæ mox subiungit, scito Platonem ipsum assidue in diuinorum inuestigatione uersari consueuisse, & qui Platonem primo audiebant diuina contemplantem, solitos sub nimio diuinorum splendore protinus caligare, diuque uexari, donec uidelicet mentem denique, tum ab affectibus sensuum, tum à phantasiæ imaginibus segregarent. quo quidem facto diuina quadam sorte, id est luce ueritatem non prius inuentam reperiebant. Propterea Pythagoras quem Plato noster in omnibus ueneratur, sacra doctrinarum mysteria ab exactissima expiatione mentis exordiebatur: præcipiebatque, & Plato similiter præcipit, ne efferantur in uulgum, ne uulgus accepta peruertat, uel contemnat, uel incidat in errores. Si enim in uulgum edideris, deum nihil ex ijs quæ sentiuntur in se habere, uel te ridebunt, uel deum esse negabunt. Hinc illud Lysidis Pythagorei ad Hipparchum: Haud pium est, mysteria philosophiæ cum his communia facere, qui ne somniare quidem purificationem animi potuerunt. Sunt præterea nonnulla mysteria theologorum circa deum, quæ non uulgum modo, uerumetiam elegantes plerosque fatigent. E' quibus id unum est, nihil ex his quæ intelliguntur, absolute de deo affirmari debere. Quicquid enim intelligẽtia definitum est, infra infinitum deum extare compellitur. Ad hæc itaque secretiora mysteria ita plerique docti adhuc sunt inepti, sicut & uulgus ad leuiora, usqueadeo ut etiam nonnulli quamuis acumine, memoria, iudicio ualeant, diuque hæc audierint, nondum tamen perfecte compræhendant: quia uidelicet etsi ad alia quædam, tamen ad theologica nati non sunt: uel si nati, non tamen congrue ad hæc eruditi atque educati: uel si educati & eruditi, nõ dum tamen ætatis maturioris beneficio à perturbationibus segregati. Perturbatio uero, quia & mouet, & per diuersa distrahit, & ad materiam trahit, iccirco alienam reddit mentẽ à deo, quo nihil à motu, à diuersitate, à materia potest remotius cogitari. Nõ ergo iniuria Lysis Hipparchum sic admonuit: Operæprecium est recensere quantum temporis in abstergendis maculis, quæ nostris inustæ pectoribus erant consumpserimus, antequam præcepta Pythagoræ percipere digne possemus. Accedit ad hæc, quòd si quis etiam tranquillo & erudito ad deum intellectu se conferat, ita ferme ab ipsa intelligentia

circa deum decipitur, quemadmodum & uulgus sensu imaginationeq; fallitur, & pleriq; docti perturbationibus repelluntur. Intelligentia enim pro natura sua iudicans, compellit nos deum ipsum, uel intellectum quędam, uel intelligibile quiddam asseuerare: Immensum uero bonum, neq; intellectus est, qui uelut egenus ad intelligibile se uertit, tanquam bonum quo illustrante proficiat: neq; intelligibile est dicendū, quod quidem communem quandam cum intellectu naturam habet, per quam etiam proportionem habet cum intelligentia congruam. At nulla est immenso bono ad finita bona naturæ communio, nulla proportio. Hinc in Parmenide probat nos neq; nomen, neq; definitionem, neque scientiam habere de deo, utpote qui sit super intelligentiæ limites. Idē ante ipsum Mercurius asserit. Idem post ipsum Dionysius Areopagita, probans deum non esse dicendum ens atq; intelligibile, sed super utrunq;. Quamobrem cum deus intellectum atq; intelligibile infinito superet interuallo, nemo ulla intelligentiæ actione diuinam substantiam potest consequi, potest tamen quandoque assequi passione. Passione inquam benigna, per ipsam beneficam infiniti boni actionē nobis illatam. Illatam inquam in unitatem ipsam nostræ mentis caput, quando uidelicet mens in unitatem suam, quæ expressa est diuinæ simplicitatis imago, totā undiq; se collegerit. Verum quod menti finitatem hanc indutæ sub diuino Sole subrutilat, tunc ferme abit, cum unitatem exuta rursus induit multitudinem. Ex his utiq; patet ex Platonis nostri sentētia, diuina à nobis non inueniri, sed potius desuper reuelari, neque mente compræhendi posse substantiam proprietatemq; diuinorum, nedum uerbis & literis explicari. Ideoq; de his ea mente disserēdum describendumq;, ut per uerba & literas exhortari & præparare animos ad diuina speremus, potius quàm demōstrare. Sic & Plato de substantiæ proprietatisq; diuinæ definitione scribit nihil. Scribit tamen multa, quę uel per negationes, uel per relationes, uel exhortando, uel instruendo ad eū mentis statum quandoque perducant, cui tandem ex alto panditur domus omnipotentis Olympi. Vbi postquàm se & ab inferioribus receperit ad seipsam, & à seipsa ad superiora conuerterit, statim uno quodam statu simplici ipsam unitatem, stabilitatē, simplicitatem, ut ita loquar, attingit. Sed quæ attigerit, non licet apud Paulum homini loqui, & apud Platonem multo minus licet scribere, ne detur sanctum canibus. Cum uero neq; uerbis neque literis in diuinorum explicatione confidat, tutius tamen committenda uerbis censet quàm literis. literæ nanq; cuiuis communia faciunt. Atqui & quàm electissimis dicenda permittit. Omnino uero iudicat diuinorum dignitatem exigere, ut ex mente in mentem uerbis potius quàm scribendo in exteriores materias traducantur. Hac ratione Iudęi aiunt mysticū suæ legis sensum ab ipso deo per Moysen non tam literis traditum, quàm animis commendatum. Sed hoc illi uiderint. Pythagorici certe id obseruabant, & Plato seruauit. Nam & hic pollicetur nonnulla per Archedemum potius quàm per literas se missurum. Asserit autem quæ ab ipso scribuntur, esse Socratis, cuius proprium in purificando erat officium. Sed cur additum est Socratem etiam & in iuuentute fuisse pulchrum, id est diuinitus illustratum? Vt intelligamus Socratem tam educationis primæ perfectione quàm naturæ felicitate à deo per familiarem dæmonem mox accepisse quę cæteri uix tandem multis laboribus assequuntur. Rursus mysteria eadem per diuinam reuelationem accepta in Platonem transfusa fuisse, & per Platonis exhortationes in homines similiter affectos posse transfundi. At ne quis me in hac expositione existimet somniare, audiendus est Proculus hæc ita cō firmans. His qui ad summum bonum peruenire cupiunt non scientia & exercitatione ingenij opus est, sed firmitate, quiete, tranquillitate. Quæ quidem diuina fides est, quæ nos ad summum bonum diuinaq; omnia ineffabili ratione trahit atque coniungit. Profecto non per scientiam, aut actionem ullam ingenij exquirere summum bonum, aut ad ipsum aspirare debemus, sed offerre commendareque nos diuinæ luci, & præclusis sensibus in illa incognita & occulta entium unitate quiescere. Hoc enim fidei genus omni doctrina antiquius est. Hæc Proculum à Plotino accepisse constat. Si quis autem hæc diligenter considerauerit, non exigat à Platone in dialogis suis consuetum illum apud humanos disputatores ordinē doctrinalem, sed eo duntaxat stylo contentus erit, qui rectiori tramite perducat ad deum. Eiusmodi uero stylus siue ordo in purgando & conuertendo consistit. Oportet enim mentis oculum & purgare à caliginosis materiæ sordibus, & purgatum in ipsam diuini Solis lucem rite dirigere. Vlterius uero perquirere, aut contendere non oportet. Immensa enim lux ubiq; præsens sua prorsus natura, creato ad ipsam mentis oculo, cum primum in eam purus rite respexerit, se infundit. Ac si ad suscipiendum deum intellectus assidue actione utatur propria, quæ & accidens quiddam est & multiplex, & modo quodam suo mobilis, profecto per ipsam à dei substantia simplicissima, & ab omni motionis imagine remotissima, quodammodo disiungetur. Sat ergo fuerit post cōuenientem inquisitionem purificasse mentem, atque direxisse. Reliquum Mercurius sacro mentis silentio tribuit. Deum enim à mente suo quodā silentio potius quàm sermone suo censet pronunciari. Omnes itaq; Platonis dialogi in hoc ipso uersantur, & alij quidem in purgando solum, alij uero solum in conuertendo, alij in utroq; consistunt. Mysteria uero hæc in epistola ad Syracusanos iterum confirmantur. Atq; hæc confirmata mirum in modum præcepta euangelica comprobant.

ARGVMENTVM IN TERtiam epistolam.

HAec Platonis epistola scribitur ad Dionysium iuniorem post secundum Platonis ab eo discessum. Et primo quidem ad Dionysij quæsita respondet: deinde calumniam in se à Dionysio conflatam dissoluit. In responsione igitur ad quæstionem docet nō esse in Deo uoluptatem. Illam scilicet quæ dolorem habet oppositum, & in motu quodam, uel indigentiæ expletione uersatur. Esse autem in Deo totum id bonum cuius causa bona uidetur uoluptas, non negat. Addit uoluptatem, scilicet mobilem, esse causam detrimenti, scilicet in pecunijs & honore. Item doloris in corpore. Rursus auferre acumen, memoriam, iudicium, grauitatem. Post hæc contra Dionysij insimulationem probat se iustissimis de causis in Siciliam profectum, de restituendis urbibus olim dirutis, ac de æqua gubernandi forma consilium manifeste dedisse.

ARGVMENTVM IN QVARtam epistolam.

POst Dionysium expulsum Tyrannide, scribit ad Dionem in patriam iam reuersum, admonens eum atq; etiam Heraclidem & Theodotem cæterosque amicos, penes quos rerum potestas erat, ut procul à tyrannide uiueret, formamque gubernandi teneret ex optimatum gubernatione plurimum atque ex populari quodammodo temperatam. Sunt hic præcepta quædam memoriæ commendanda. Primum quidem ad principes proprie pertinere, cunctis excellere ueritate, iustitia, magnificentia, temperantia. Omnino autem prudentia tantum cæteros superare, quantum uiri pueros prudentia superant. Secundum uero, oportere tales præstare seipsos, quales uideri uolunt. Tertium, circumspicere oculos omnium in se esse conuersos, ut meminerint, neq; uitia sua latere posse, neque mediocri duntaxat uirtute se expectationi maximæ satisfacturos. Quartum, probatissimos imitari legumlatores, & discordiam inter collegas quasi pestem uitare. Quintum, meminisse communem beneuolentiam esse ad res agendas summopere necessariam. Hanc uero sola humanitate comparari posse atque seruari.

ARGVMENTVM IN QVINtam epistolam.

ETsi quintam hanc consuetudo quędam Platoni inscribit epistolam, uidetur tamen potius esse Dionis Platonem in seipso totum pro uiribus effingentis. Instruit autem Perdiccam principem constitutum in monarchia, ut meminerit se iuuenem esse, ideoq; consilio ac ministerio seniorum indigere, non quidem omnium, sed probatissimorum, non quauis in re, sed in gubernandi forma, qui intelligāt, quid potissimum gubernationis cuiusq; sit proprium, siue gubernet unus, siue pauci, siue multi. Vocem uero gubernationis esse uult spiritum uitamque eius, id est legem, quæ officia & erga deum & erga homines congrua instituere debet & exequi. Alioqui salua esse non possit. At quoniam significat se & Euphreum disciplina Platonis imbutos, tenere quæ ad ciuilem pertinent disciplinam, iccirco ne Perdiccas hac de re diffideret: propterea quod Plato ipse nunquam populo suo in ciuili disciplina profuerit, subiungit Platonem cognouisse populum suum morbo insanabili laborare, ideoq; medicorum prudentum more noluisse, & frustra, & cum sui discrimine bestiā insanabilem curandam suscipere.

ARGVMENTVM IN SExtam epistolam.

PLato diuinus, Hermiam, Herascum, Coriscum, finitimos inter se principes, ad uerissimam concordiam cohortatur, hac sola saluos fore uaticinans, perq; hanc aspirante deo, qui unione gaudet, bona omnia consecuturos, præterea eò deniq; peruenturos, ut rebus rite compositis diuinam sapiētiam propensiori studio quàm humanam, ut par est, prosequi ualeant. Concordiam uero stabilem firmari inter illos posse

tradit pacto duntaxat atque lege: pacto inquam legitimo sacris rite peractis inuicē stabilito, ac iureiurando interposito, deū ipsum testādo atq; obsecrando tanquā unionis autorem atque seruatorem. Testando inquam, & obsecrando sub impari, quo Deus gaudere dicitur, numero. Tria enim summa rerum principia, quæ in prima quoq; epistola attigit, hic addu cit. Vbi enim ait, omnium ducem præsentium atq; futurorū, mundi animam uult intelligi, quæ utpote principium motus, res omnes à futuro in præsens, à præsenti in præteritum temporali ratione perducit. Vbi uero patrem dicit & dominum, summum Deum ipsumque bonum significat. Sed mediam inter duo hæc mentem quādam diuinam uidetur inserere, quādo dum repetit ducis, subiūgit & causæ. Nam apud Platonem sæpe rex significat ipsum bonum, causa uero mētem, dux denique animam. Et quoniam causam refert ad mētem, ideo in Timæo Platonici disputant, Intellectum ipsius boni filium, mundi architectum proximum extitisse. De quo in Epinomide scribitur: Ratio diuinissima, siue diuinissimum uerbum, mundum uisibilem exornauit. Appellat autem hic ipsum bonum, tum patrem, tum dominum: ut per primum quidem designaret mentis patrem, per secundum uero animæ dominū. Ita forsan Platonicus numerus exponet. Ita quoque Platonicus Christianus, sed Arrianus. Poterit & quispiam per ducem, sanctum spiritum intelligere, per mentem uero filium. Nam ubi Plato patrem dicit, filium pariter subintelligit. Ac si quis unam trium ponat essentiam, Platonicis quidem multis uidebitur aduersari, Platoni tamen manifeste non repugnabit. Exhortatur autem ad grauiora simul studia doctrinarum, atque ad iucundiores quasdam disciplinas his cognatas, scilicet eloquentiæ, poësisque & musicæ. Quibus omnibus eo consilio iubet incumbere, ut per hæc quasi uestigia odorem diuinum inuestigantes, ipsum solum ament, & amando saporem insuper consequantur. Inquit ergo, si uere uel si ita deum philosophemur, id est uel amando inuestigemus, uel inuestigando amemus, ipsum denique omnes proculdubio cognoscemus. Profecto philosophiæ nomē, etsi indagationem quandā præ se ferre uidetur, amorem tamen fert proprie amatoriamque indaginem. Cognouit ergo Pythagoras, cognouit & Plato aliter nos habere ad finita bona, aliter ad infinitum bonum: & finita quidem bona cognosci à nobis priusquam amentur, & ut cognoscantur amanda: infinitum uero amari antequam cognoscatur, neque tantum ut cognoscatur, quātum ut ametur, inuestigandū. At cur amādum prius quàm intelligatur? Quia uidelicet amor amantem transferens in amatum, quod proportioni deerat, transformante supplet affectu. Nonne Deus in sacris, ignis sæpe cognominatur? Eadem ergo metaphorica uenia, angelus quidem corpus diaphanum, anima uero opacum corpus cognominetur, quandiu uidelicet cæco hoc carcere clauditur. Itaq; quemadmodum sub igne corpus diaphanum, id est perspicuum, uelut aër, & aqua subito lumen & extra & intus admittit: terrena uero corpora uehementer calefacienda sunt prius, & calore in diaphani similitudinē prius extenuanda quàm igneam suscipiant lucem: sic spiritus à corpore segregati, diuinum lumen subito capiunt: spiritus uero terrenis coniuncti corporibus transformatis amoris incēdio indigent: quo quidem purgati, & in diuinam translati similitudinem, diuinitus tandem splendore scientiæ collustrentur. Hinc Porphyrius ait. Inquisitio quidem diuinorum purificat animum, amor uero deificat. Proprio enim rem sic exprimit uerbo, neque id quidem iniuria. nam & nulla materia ex eo fit ignis quod lumen, sed ex eo quod calorem suscipiat igneum. Platonica ergo sententia est, inuestiganda esse diuina, scilicet illa esse, & qualia quoq; sint communi quadam perceptione: sed interim non communi, sed singulari incomparabiliq; charitate amanda: sic enim duntaxat ea nos alicubi aperte quid sint, intelligere posse atque fore beatos. Quantum uero hæc sacris consonent literis, nemo nisi prophanus ignorat.

ARGVMENTVM IN SEptimam epistolam.

Septima epistola Platonis est ad propinquos amicosq; Dionis scripta, iam liberata per Dionem patria, & inique occiso Dione. Verum ut multa ad historiam pertinentia, tum in hac epistola, tum in alijs plane intelligantur, paulo altius repetendum. Plato ter Syracusas profectus est. Semel quidem superioris Dionysij tempore quadraginta ætatis annos natus. Bis uero postea iuniore Dionysio tyrānidem obtinēte. Quid autem in singulis profectionibus egerit, aut qua de causa profectus sit, partim in ipsa eius uita à nobis scripta, partim in his apparet epistolis. Dio uero ex eadem familia qua & Dionysius fuisse uidetur: affinitate insuper cum illo uarie implicatus. Quoniam Dionis sororem Aristomachen superior in matrimonio Dionysius habebat. At ipse Dionysij filiam, nomine Aretam, habebat uxorem, Dionysius autem iunior non ex sorore Dionis, sed ex alia uxore natus erat, nomine Dorade. Prima profectione Dio auditor Platonis effectus, uitam ad uirtutem traduxit, & concupiscere cœpit publicum patriæ bonum. Itaque defuncto Dionysio seniore, quum iunior Dionysius in tyrannidem successisset, ac puer adhuc ferè cōsilio Dionis gubernaretur, optās Dio ipsum in philosophicæ uitæ cupiditatem traducere, Platonem multis precibus Syracusas uocauit, ac Dionysium ut accerseret, induxit. Paruit ergo Plato hac in primis spe ductus, se suis consilijs effecturum, ut illic ex tyrannide respublica fieret aut regnum. Sed quarto ferè post Platonis accessum mense Dionysius falsis adductus calumnijs, Dionem quasi tyrannidi insidiantem expulit. Platonem tamen libenter amplectebatur. At Plato indignatus re infecta in patriam redijt. Tertio accesit, Dionem Dionysio reconciliaturus, & ab utroque iterum atque iterum obsecratus, rogatus etiam ab Archita & Archedemo Pythagoricis, nobilibusque permultis. Tunc & Dionis reuocationem pollicitus est Dionysius, & optimam insuper gubernandi formam se seruaturum. Sed nihil eorum quæ pollicitus fuerat, præstitit. Cum uero Plato palàm Dionysium redargueret, quod fefellisset fidem, tum sibi de reuocādo Dione, tum Theodoti suo de Heraclide seruando, infensum deinde habuit Dionysium. Itaque in summo uiuebat discrimine, ne à militibus interficeretur. Sed Architas Tarentinus Salmiscum oratorem misit ad Dionysium unà cum naui, rogans ut Platonem dimitteret. Ille eum dimisit, ac præbuit cōmeatum. Plato in patriam redijt sospes. Dionysium paulo pôst Dio clàm collectis copijs, Syracusasque profectus expulit, Syracusanis reddita libertate. Ipse uero paulo pôst dolo suorum inuidiaque interficitur: Post hæc Hipparinus Dionis filius, & Hipparinus Dionysij frater, Dionis ex sorore nepos, Syracusas tenentes consilio nobilium freti de honestiori gubernandi forma deliberabant. Interea Dionysius hostibus cō iunctus redire in principatum conabatur. Plato igitur ad hos scribit, cohortans eos & instruens ad optimam speciem gubernandi, id est, regnum parēs legibus, & optimatū autoritate suffultū. Sparsim uero præcepta eiusmodi ex hac epistola colliguntur. Non est alienum à bono ingenio optare gubernacula reipub. præsertim quando necessitas postulat. à bono ciue alienum est optare hæc cum omni licentia obtinere. Non est prudētis temere publicis se negotijs implicare: præsertim ubi absq; salutis publicæ spe periculum subeatur. Sola philosophia in re tam publica, quàm priuata quid bonum iustumque sit, quid nō sit eiusmodi, potest discernere. Humanum genus non prius desinet in malis uersari, quàm aut philosophi dominentur, aut qui dominantur, Deo illustrante philosophentur. Delicata luxuriosaque educatio ingenia uel diuina deprauat. Nullus intemperans potest esse prudens. Ciuitas in qua ciues incontinentes sunt, nulla legum potentia contineri potest, quin frequentes mutationes, ac semper in deterius patiatur. Violentia neque patriæ, neque parentibus inferenda, sed utrisque procul à uiolentia consulendum. Autoritas antiquorum sacrorumq; sermonum cæteris opinionibus anteponenda est. Bono uiro nihil mali potest contingere. Anima ab hoc corpore seiuncta sub diuini iudicis sentētia scelerum luit pœnas. Præstat grauissimas iniurias pati quàm inferre. Auari atque intemperati, ad res diuinas cæci surdiq; sunt, adeo ut neque ipsi uideant, neque ab alijs uel audire sustineant, uel audi tas percipiant. Impietas omnibus peccatis mixta est, atque uicissim. Impietas ipsa mixta peccatis, stimulus est quo præcipue peccatores tum in hac uita solicitantur, tum in altera cruciantur. Post hęc ubi de consuetudine sua cum Dionysio, ac de philosophiæ studio scribit, probat neminē in philosophia aliquid profecturū, nisi amore sapientię accensus, omnes eius gratia & labores sustineat, & oblectamenta cōtēnat. Tum uero quoniam sapientis est contemplari diuina, opportune ostendit diuina, neque literis unquam uulgo, neque uerbis exprimi posse, imo etiā non debere. Non posse quidem, quia quod maius est, neque etiā mente omnino comprænhenduntur. Non debere etiam, quia & qui in plebe infimi sunt, tanquam monstrosa riderēt: & qui paulo in plebe superiores, his auditis uel in hæresim falsam inciderent, uel ob leuem quandam altiorum rerum opinionem uani supra modum contentiosique euaderent. Non inquit Plato usquam nihil ueri certique de diuinis intelligi posse: sed neque posse exprimi, quod de his intelligitur: neque propriam horum ueritatem intelligi eadem ratione qua cætera. Formæ quidem aliæ omnino sunt coniunctæ corporibus, aliæ penitus segregatæ. Illæ naturales, hæ diuinæ uocantur. Sunt & mediæ coniunctæ quidem quodammodo, & quodammodo separabiles, id est rationales animæ, inter diuina & naturalia mediæ. Quæ quatenus corporibus coniunctæ sunt, eatenus à diuinis necessario disiunguntur. Coniungi enim formis à materia separatis, nisi separatione non possunt. Separātur autē in materia duobus præcipue modis, tum morali purgatione, tum resolutione contemplatiua.

Philosophiæ studium utrunq; facit: & quemadmodum qui humidum lignum exiccat prius sole, deinde admouet igni, occasionem quidem ligno præbet, ut accendatur, neque tamen ipse, sed ignis accendit lignum: ita studium philosophicum & per moralem disciplinam, & purificādo præparat animam ad diuina, & per contemplatiuam resoluendo admouet mētem diuinis atque coniungit: neque tamen ipsum diuina ueritate format mentem, sed deus ipse ignis instar mentem quasi materiam philosophiæ beneficio paratam, & propinquantem ueritatis suæ luce perlustrat. Plato igitur cū dixisset diuina neq; literis, neq; uerbis exprimi posse, significauit præterea, neq; posse doceri uel inueniri eadem ratione qua cætera. In alijs enim percipiēdis inquisitio nostra intellectum & parat & format: cum tamen in diuinis percipiendis inquisitio uel purgatissima atque eminentissima paret quidem, sed non formet. Iccirco inquit opus esse diuturna cum diuinis consuetudine, significans speculationis assiduitatem: item uitæ coniunctione, siue communione, significās purificationem morali disciplina perfectam. Addit in mentem denique sic affectam non paulatim quidem humano quodam amore, sed subito lumen ueritatis accendi. Sed undēnam? ab igne, id est deo, prosiliēte siue scintillante. Per scintillas designat ideas exempla rerum in mente diuina. Designat & formulas idearum nobis ingenitas. Quæ per desidiam olim consopitæ, excitantur uētilante doctrina, atque uelut oculorum radij emicantes, ideis uelut stellarum radijs collustrantur. Subdit eiusmodi lumen non accendi solum, sed fieri in anima, ut ostendat tum formulas esse innatas animæ, tum splendorem eiusmodi familiarem euadere. Ac ne putes in eo statu mentem ambiguam sollicitamque esse, addidit: Seipsum iam alit, id est lumen hoc primum diuinitus in mēte accensum, deinceps sua uirtute diuinorum haurit copiam radiorum, atque almo mentem gaudio complet. Hic animus seipsum nutrit, id est nihil quærēs extrinsecus uiuit seipso contentus, & quàm beate intus afficiatur, etsi uelit, nequit tamen, & nescit exprimere. Plato quinq; in hac cōtemplatione meditatur gradus, quos in theologia legito diligentius à nobis expositos. Iubet enim cupidum ueritatis, tum per auditum ab ipso rei nomine, tum per uisum aliosque sensus à rei ipsius accidētibus ad ipsam rei definitionem procedere, per hanc ad formulam rei innatam menti, per formulam denique ad ideam tam formularum quàm rerum procreatricem. Docetque interea ideam à reliquis longe differre, quatuor præcipue modis. Quia scilicet idea substantia est, simplex, immobilis, contrario non permixta. Reliqua uero quatuor, id est, nomen & accidētale simulacrum & definitio & formulæ notio, à substantia, simplicitate, stabilitate, puritate ideæ degenerās. Iccirco haud sufficienter ideam nobis imprimunt, sed ad diuinam impressionem nos, utcunque possunt, accōmodant. Denique mens impressa diuinitus, si quando studeat idearum characteres uerbis literisque exprimere, pulcherrimarum rerum deformes reddet imagines. Verum si crediderit Pythagoricis, non tam cōtendet ut depingat ideas, quàm ut audientium animos excolat, ac uelut tabellas expoliat, quibus tandem diuinæ formæ diuino digito depingantur. Ipsa sanè cœlestes suspiciens radios, non conabitur apud cæcos radiorum formas frustra describere, immo si insanabiles sint, dimittet: si sanabiles, duntaxat purgare aciem aggredietur, sursumque erigere, utpote quæ intelligat alio se pacto frustra laboraturum.

ARGVMENTVM IN epistolam octauam.

IN superiori epistola principes Syracusanos instituens, latius in connubijs, præceptis, & in rebus à se Dioneque gestis uersatus est. In hac uero propria iam instituta breuioribus comprȩhendit, medium semper inter unius ac populi gubernationē obtinens, maxime uero omniū studens, ut concilientur ciues potius quàm expellantur, & quantū fieri potest sine aliena iniuria reipublicæ status rite stabiliatur. Mox in principio asserit homines impio scelere pollutos insanabiles esse, neque his ullum consilium profuturum. Item omnibus in rebus & dicendis, & cogitandis à deo principium faciēdum. In tota uero epistola obseruabis quàm cautus simul & clemēs gubernator sit Plato, quàmue diligens animorum conciliator. Comprobat ut sui moris est, gubernationem Lacedæmoniæ similem. In qua plurimum sit optimatum, sit quoque regia quædam forma, sit & populare nōnihil. Damnat extremam seruitutem, per quam omnia libidini humanæ subduntur. Improbat & extremam libertatem siue licentiam, in qua quilibet ferme absque delectu sortitur reipublicæ gubernacula. Medium uero probat. Nota aureum dictum, Moderata seruitus est, qua seruitur deo, immoderata quà hominibus. Temperatis quidem hominibus lex deus est, intemperatis uero libido.

ARGVMENTVM IN nonam epistolam.

IN epistola ad Architam philosophum publicis rebus occupatissimum, consilium dat contemplanti, ne honestam simul & necessariam deserat actionem. Prodesse enim hominibus & publice & priuatim, actionem honestam uocat & necessariam. Honestam quidem, quia quemadmodum quodlibet corporis membrum non suijpsius tantum est, sed aliorum etiam, maxime uero totius, ita homines alij aliorū sunt, ac potissimum speciei. Necessariam uero, quia, & nisi alijs uixeris, non potes tibi uiuere, & nisi domesticis patriæq; succurreris, res profecto familiaris & publica uel destituta gubernatore nutabit, uel à deterioribus gubernata periclitabitur, ac denique faciet naufragium.

ARGVMENTVM IN decimam epistolam.

ARistodemum Dionis familiarem elegantia morum in primis philosophantē, in sua opinione & uita cōfirmat, asserens substantiam quidem philosophiæ moralem uirtutem esse, quod & nomen ipsum declarat, amore quodam cultuq; definitum. Speculationes uero humanas esse uel ornamenta quædam philosophiæ extrinseca, uel uias ad ipsam mentis firmam puritatem quæ ad mores pertinēt, comparandam. Qua comparata diuina potius quàm humana: & infusa desuper potius quàm acquisita, sequitur contemplatio: ad quam speculatio illa prior si conferatur, ludus quidam à Platone cognominatur. Id autem Pythagoræ Socratisq; maximum est præceptum. Vbi uero ornamenta traducimus, Græcum uocabulum ornamentum significat argutæ cuidam uanitati & superbiæ mixtum. Quasi dicat, Scientia inflat, charitas ædificat. Item, In maleuolam animam sapientia non intrabit. Syncenritatem quidem siue sanitatē ponit in animo simplici & tranquillo: fidem uero in uerbis: firmitatem denique in gestibus atque actionibus.

ARGVMENTVM IN undecimam epistolam.

PRincipi Laodamanti de gubernatione optima consultanti consuetum illud suum dat consilium, leges quidem omnes fore uanas, nisi præterea probatissimi uiri per quos uiuunt leges ingentem in republica habuerint potestatem, ac nisi constitutus sit magistratus quidam in ciuitate, & is quidem maxima cum autoritate, qui morum censor per exploratores singulorum actiones diligenter obseruet, ad id semper intentus, ut quotidiana ciuium uita animos ad fortitudinem temperantiamque perducat.

ARGVMENTVM IN duodecimam epistolam.

EPistola duodecima nobis argumento est, quàm liberalis & simplex Plato fuerit: utpote qui secretiora quædam commentaria sua nondum absoluta Architæ crediderit. Argumentum quoque id est, Architam non minus moribus quàm uerbis philosophantem, dignum fuisse cui charissima quæq; commodo traderentur. Forte uero commentaria hæc ad explendum Critiam non absolutum, & ad conscribendum Hermocratem nondum compositum pertinebant. Epistolam uero ad Dionysium quæ ab ignorantibus his adiungitur, ideo non traduximus, quia & ipsa epistolæ uerba, & docti omnes negant esse Platonis. Est autem operæprecium in his epistolis animaduertere, quàm magno & constanti animo Plato noster, præsertim in amicorum rebus fuerit, & quàm graiua sæpe discrimina pro amici salute subierit. Prȩterea quàm libere atque benigne tyrannum sæpius corripuerit, ab adulatione quidem maxime omnium alienus, charitate uero atq; officio nemini cedēs, ut non minus uita & moribus quàm disputationibus conducere nobis possit ad bene beateq; uiuendum.

LIBER TRIGESIMVS SEXTVS PLATONIS EPISTOLARVM DVODECIM.

*

DIO DIONYSIO BENE AGERE. EPISTOLA I.

EGO DVM apud uos diuturna opera ita imperiũ ueſtrum adminiſtrarem, ut cæteris utilitates ueſtras captãtibus fidei dignitate præſtarem, graues calumnias ſuſtinui. Noui enim quòd me uobis adſtipulãte crudele nihil omnino factũ uidebitur. Omnes autẽ qui eadem in gubernatione uerſati ſunt, teſtes mihi eſſe poſſunt. Quorum ego permultos ſummo conatu à damnis nõ mediocribus liberaui. Imperio quinetiã apud uos fungens, ciuitatem ueſtrã ſæpius cuſtodiui. Tandem uero ignominioſius à uobis expulſus ſum, quàm uiliſsimum aliquem expelli conueniat, iuſſus à uobis abire, qui tam diuturnam operã ueſtris ſum cõmodis impertitus. Igitur poſthac modo quodã inhumaniori mihi ipſi conſulam. Tu autem talis tyrannus gubernabis ſolus. Pecuniam uero illam egregiã abs te in uiaticũ miſſam, per Bacchium hũc unà cum his literis ad te remitto. Neq; enim ad uiaticũ ſufficit: neq; ad cæterã uitam ſatis eſt utilis: tibiq; danti dedecus allatura maximũ, & mihi non multo minus accipiẽti. Itaq; illã accipere nolui. Tua uero nihil intereſt, & dare & accipere tantũdem: ſed illa recepta tuorũ quemuis alterũ honorabis, quẽadmodũ me honoraſti. Ego enim abs te ſatis iã ſum honoratus. Et mihi opportune nunc Euripidis illud uenit in mẽtem: te rebus quandoq; poſcentibus talẽ tibi uirũ aſsiſtere optaturũ. Meminiſſe autem te uolo, & alios tragicos plurimos, cũ tyrannũ aliquem pereũtem inducũt, huiuſmodi illi uoces attribuere, Heu miſer, pereo nullis fultus amicis. Auri uero defectu pereuntẽ aliquem nullus adhuc retulit poëta. Illud quoq; poëticũ, mentem habentibus ualde probatur, Non auri fulgor in miſera mortaliũ uita rariſsimi, nõ adamas, non argẽteæ menſæ quę apud homines habẽtur in pretio, ita oculis coruſcant: neq; lati fundi, aut pinguia culta tantum ualẽt ad uitam, quantum mẽs bonorum uirorũ inter ſe conſentientium. Vale: atq; conſidera tantum erga nos erratũ, quo erga cæteros rectius te geras.

PLATO DIONYSIO BENE AGERE. EPISTOLA II.

AVDIVI ex Archedemo te cenſere non ſolũ me, ſed familiares etiã meos pręter unicũ Dionẽ nihil mali aduerſus te loqui debere uel agere. Hoc autẽ quod de Dione excipis, oſtẽdit me in familiares meos imperium non habere. Si enim haberẽ cũ in alios, tum in Dionẽ ac te imperiũ, tam uobis q̃ cęteris Gręcis bona, ut arbitror, plurima prouenirẽt. Nunc autẽ hoc duntaxat magnus ſum, quòd meipſum præſto rationi meę obediẽtẽ. Quæ ideo dico, quia nihil ſinceri Cratiſtolus & Polyxenus ad te detulerũt. Quorũ alterũ dicere ferunt, audiſſe Olympijs multos eorũ qui mecũ erant obtrectãtes tibi. Forſitan acutius q̃ ego, ille audit. Ego enim tale nihil audiui. Videtur autẽ mihi poſthac quoties huiuſcemodi aliquid ad te defertur, te ita facere oportere, ut ſcribas ad me, & rem ipſam perquiras. Ego enim uerũ fateri nec formidabo, nec erubeſcã. Mihi autẽ & tibi ita ſe res inuicẽ habet. Neq; nos alicui, ut ita dicã, Græcorũ incogniti ſimus: neq; familiaritatẽ noſtram huius ſeculi homines cõticeſcũt: certũ quoq; illud habeto, neq; poſteros tacituros. Tales ſunt qui eã exceperunt, utpote neq; paruã, neq; obſcurã. Quorſum hæc? Statim aperiã, altius rẽ aliquãto exorſus. Naturæ quidẽ lege ſapientia potẽtiaq; excellens in idem tendũt. Semperq; iſta duo ſe inuicẽ affectant, perſequuntur, cõgrediũtur. Deinde etiã iſtis homines admodũ delectãtur, quoties ſiue in carminibus poëtarum, ſiue priuatis colloquijs huiuſmodi quędã referũt, aut audiunt: ceu cũ de Hierone & Pauſania Lacedęmonio loquũtur homines, gaudent Simonidis familiaritatem quæ cũ illis fuit, cõmemorare: & quæ ad eos dixit, fecitq; referre. Similiter Periãdrum Corinthiũ, & Thaletem Mileſiũ unà celebrare conſueuerũt, Periclẽ & Anaxagorã, Crœſum atq; Solonem, ut ſapientes: & Cyrũ, ut potentẽ. Atqui hęc imitati poëtæ Creontem & Tireſiã ſimul inducũt: Polydumq; & Minoa: Agamemnonẽ & Neſtorẽ: Vlyſſem & Palamedẽ: atq; ut mihi uidetur, eadẽ ratione priſci homines Ioui Prometheũ coniunxerunt. Horũ uero alios conſentiẽtes, alios diſſentiẽtes inducũt: alios autẽ quandoq; cõcordes, quandoq; uero diſcordes. Eorũq; tã diſſenſiones q̃ conſenſiones canũt. Cũcta uero hæc ideo dixi, ut illud oſtenderẽ: quod etiã cũ mortui fuerimus, de nobis homines non ſilebunt. Quocirca nõ eſt negligendũ à nobis: ſed cura habẽda tẽporis ſubſequẽtis. Fit enim natura quadam, ut ignauiſsimi homines nihil curẽt quæ ſit de ipſis futura opinio: probatiſsimi autẽ uiri cũcta faciãt quo in futuris ſeculis bene inter homines audiãt. Quam ego coniecturã facio, eſſe aliquẽ ſenſum ijs qui mortui ſunt, rerũ noſtrarũ. Quoniã optimi animi ſic forte diuinãt: deterrimi autẽ nequaq;. Validiora uero ſũt diuinorũ uirorũ pręſagia, q̃ aliorũ. Puto autẽ, ſi liceret ſuperiorib. illis defunctis, de quibus loquor, ſuã cõſuetudinẽ emẽdare: plurimã operã adhibituros, ut meliores de ſe q̃ nũc opinioẽs circũferrẽtur. Hoc nobis quidẽ etiam nunc fauẽte deo, facere licet: & ſi quid in ſuperiori familiaritate noſtra eſt peccatũ, tam factis q̃ dictis emẽdare illud atq; corrigere: ut uera & optima præſertim quãtũ ad philoſophiã attinet, de nobis ſuperſit opinio: ac fama noſtrarũ rerum, ſi quidẽ bona eſt, melior: ſin mala, bona efficiatur. Atqui nos iſta curãtes, nihil magis pium agere poſſemus: & negligentes, nihil æque impiũ & prophanũ. Quẽadmodũ autẽ & hoc fieri cõueniat, ac iuſte fieri poſsit, ego iã dicã. Quãdo in Siciliã ueni, fama erat me permultũ inter eos q tũc philoſophabãtur, excellere. Cupiebã etiã cũ Syracuſas ueniſſem, opinionis illius teſtẽ habere: ut etiã apud multitudinẽ in honore mihi philoſophia eſſet. Verũ non ſatis proſpere mihi res illa ſucceſsit. Cauſam uero huius nõ illã fuiſſe dico, quã pleriq; exiſtimarẽt, ſed illam fuiſſe cauſã aſſero: quòd tu nõ ſatis mihi credere uiſus es, ſed me quodãmodo dimittere uelle, alios uero uocare: & quid mihi eſſet negotij inquirere, diffidẽs ſcilicet ut mihi uidebatur. Et q de ijs loquebãtur pmulti erãt: affirmãtes q; me quidẽ contẽneres, atq; ad alia animũ intẽdiſſes. Hęc igitur tunc fama incrębuit. Quid autẽ poſt hęc fieri oporteat, iã audi: ut ad illud qđ interrogaſti, reſpondeã, quo pacto nos inuicem

uicem gerere debeamus. Si tu quidem omnino philosophiam spernis, ualere sinamus. Sin autem uel ab alio audisti, uel ipse per te inuenisti meliora quàm ea quæ à me traduntur, illa complectere. Quòd si nostra tibi placent, nos quoque maxime honorare debes. Nunc autem tanquam ab initio tu ducas, ego sequar. Honoratus enim à te, te honorabo: non honoratus autem, conquiescam. Præterea si tu honorare prius me cœperis, philosophiam uideberis honorare: idq; apud multitudinem quod tu in primis cupiebas, tibi gloriam pariet, tanquam sapientiæ amatori. Sin autem ego te honorauero me minime honorātem, diuitias admirari uidebor & sequi. hoc uero quàm turpe ab omnibus censeatur, non ignoramus. Vt autem summatim dicam, te honorante, ambobus honor erit: me autem honorante, ambobus infamia. Et de his quidē satis. Summa uero ipsa non recte se habet. Narrabit uero ipse tibi Archedemus, cum ad te redierit. Illud autem preciosius & diuinius, de quo per illum me interrogas, omnino ipsi est ostendendum. Ais enim, ut ille fert, non sufficienter tibi à me de prima natura demonstratū fuisse. Dicendum est igitur tibi nūc per ænigmata quædam: ut si quid huic tabellæ uel mari uel terra contingat, qui eam legerit, intelligere non posit. Est autem ita. Circa omnium regem cūcta sunt: ipsius gratia omnia: ipse pulchrorum omniū causa: circa secūdum secūda: tertia circa tertium. Humanus animus affectat qualia illa sint, intelligere: aspiciēs in ea quæ sibi cognata sunt. Quorū nihil sufficienter se habet. Sed in rege ipso, & in his quæ dixi, nihil est tale. Quod autē post hoc est animus dicit. At enim qualis hæc tua interrogatio est Dionysii & Doradis filii: quæ malorū omnium causa est. Imò uero magis huius stimulus quidā animo nostro ingenitus. Quē nisi quis eruat, ueritatem certe nūquam assequetur. Tu hoc ad me in hortis cum essemus sub lauris, excogitauisse dixisti: ac tuā fuisse inuentionē. Atq; ego inquā, si hoc ita se habere tibi uideretur, multis me disputationibus liberasses. Nec aliū unquam huius inuētorem reperisse: plurimamq; inuestigationem meā circa id uersari. Verum tu forsan audito aliquo diuina quadā sorte eò progressus es. Demonstrationes autem eius rei nunquā firmas tenuisti, sed aliàs protulisti aliter: quatenus phātasia cōiectabas. Hoc autem nihil est tale. & hoc nō tibi soli contigit. Sed certe scito neminem quando primū me audit, aliter affici. Et alius quidē magis, alius uero minus defatigatus uix tandem à labore cessant. Omnes autē ferme laborant non parū. Hæc autē cum ita sint & fuerint, fere inuenimus, ut opinor, quod tu per epistolam petiisti: quemadmodū oportet inuicem nos habere. Postquā uero hæc & per se discusseris: & cum aliorū opinionibus comparaueris: modo rectū examen peregeris, consentientē nobis te & nostris præbebis. Quónam igitur pacto hæc & alia quæ diximus, fient? Recte tu quidem ea de causa Archidemū ad nos misisti. Ac postquā ad te reuersus sententiam tibi meam retulerit, dubitationes aliæ te forsitan capient. tu uero si recte tibi cōsules, mittes iterū ad me Archidemum. ille rursus quasi mercator, nō sine lucro redibit. quod si bis aut ter feceris, atq; illa quæ mittimus, diligēter examinaueris, mirabor equidē si non multo melius quàm nunc ad ea quæ dubitas, te habeas. Audacter igitur id agatis. Neque enim uel tu, uel Archidemus negotiationem ullam suscipere potest, quæ aut honestior sit, aut deo acceptior. Caue tamen ne excidant hæc unquam in aures hominum disciplinæ eruditionisq; expertium. Nulla sunt enim, ut mea fert opinio, quæ dicta ad populū magis ridicula uideantur: neque quæ apud ingenuos prolata, magis mirabilia & diuina. Sæpe uero dicta sempérque audita & multis annis, uix tandem uelut aurum cum magno labore purificantur. Nam quod in hac re mirabile cōtingere consueuit, id audi. Sunt complures homines qui ista iam audierunt: pollentes acumine, pollentes memoria, in examinando & iudicando solertes, prouecti iam ætate neque minus triginta annis hæc audierunt. hi tamen affirmant quæ auditu quondam incredibilia maxime uidebantur, ea sibi nunc primum ualde credibilia uideri atque perspicua: & quæ tunc probabilissima, ea nunc sibi contrà uideri. Hæc igitur intuens, caue ne quando te pœniteat eorum quæ tibi indigne nunc exciderūt. Maxima uero huius rei custodia est, nihil scribere, sed addiscere. Nam quæ scribuntur, contineri non possunt. hac de causa nihil ego de iis scripsi unquam, neque est Platonis opus præscriptum aliquod, neque erit. Quæ autem modo dicuntur, Socratis sunt: qui uir etiam dum iuuenis esset, uirtute claruit. Vale: & nobis crede. Atq; hanc epistolam, cum sæpius eam legeris, statim cōbure. Et de his quidē satis. Miraris autē quòd ad te Polixenum nō mittam. Ego autem de Lycophrone etiā & reliquis qui apud te sunt, idem iamdudū & nūc prorsus affirmo: te scilicet istis tum ingenio, tum disserendi arte præstare quàm plurimū: nec illorum quenquam sponte tibi in disputādo, ut aliqui suspicantur, cedere, sed inuitos. Atqui uideris admodū modeste illis fuisse usus, & honestis eos muneribus prosecutus. Sed de iis quidem perinde atq; de talibus talia multa licet dicere. Philistione si uti contigerit, utere quàm maxime. Et si fieri potest, Speusippi utere opera: atq; remittas. Eget quidē tui & Speusippus. Pollicitus autē mihi est Philistio, si abs te dimittatur, se Athenas è uestigio petiturū. Lithotoniensem uero illum dimisisse, laudabile fuit. Leuis autem petitio tam de illius necessariis, quàm de Egesippo Aristonis filio. Nam & ad me scripsisti: si quis huic uel illis iniuriam uelit inferre, ac tu id persenseris, te minime permissurum. De Lysiclide præterea uera fateri decet. Nempe solus iste ex iis qui Sicilia Athenas profecti sunt, nihil in tua meaq; consuetudine immutauit. Sed quæ facta sunt, quotidie uerbis pro uiribus magis honestat.

PLATO DIONYSIO.
EPISTOLA III.

PETIS an rectius ponatur in salutationibus, gaudere: an quēadmodū ego solitus sū scribere ad amicos, bene agere. Tu quidē, ut aiūt hi qui tecū in Delphis affuerūt, ita Deū ipsū blande alloqui, ac similiter scribere cōsueuisti: Gaude, uitāq; tyrāni iucundā serua. Ego autē neq; Deū hoc modo, neq; hominē salutarim. Nō Deū: quia cōtra illius naturā loquar. Nam procul à molestia & uoluptate diuinitas. Nō hominē: quia sępius detrimentū & dolorē sibi affert uoluptas, hebetudinē in animo & obliuionē, insipientiā & petulantiā pariens. Et de salutatione quidem hæc mihi dicta sint. Quę tu postquā legeris, sicuti uoles ita capies. Ferūt uero nō pauci te dicere solitū ad legatos quosdā, dum te adeūt, in animo habuisse Gręcas ciuitates in Cicilia restituere: & Syracusanos

releuare: ac pro tyrannide regiam gubernationē illis inducere. Audientē uero hæc me tibi ne faceres illa obstitisse: cū tu uehementer id cuperes. Nunc autē illa ipsa ut facias, Dionē docere: ac tuis proprijs cogitationibus imperiū à nobis tuū labefactari. Vtrū sermones huiusmodi aliquā tibi utilitatem ferāt, tu ipse cognoscis: iniuria certe me afficis, cū cōtraria dicas quàm ueritas sit. Et profecto satis superq; hactenus à Philistide & alijs cōpluribus inuidia mihi cōflata est & apud milites & apud Syracusanos. Nā cū in arce unà tecū habitarem, omnia malefacta in me cōuertebantur, asserentibus qui extrà erāt, te singula meo cōsilio facere. Cum aperte scias perpauca me tecū de gubernatione ciuili spōte mea, atq; id ab initio tractauisse: dū aliquid posse me proficere arbitrarer, & alia quædā exigua, Legū proœmijs mediocriter incūbentē. Quibus tamen postea uel te uel aliū audio quædam præter mentem meā inseruisse. Quæ facile internoscēt ij qui possunt morē ingenij nostri discernere. Sed ut modo dicebā, non egeo calumnia & apud Syracusanos & apud alios, quibus me ista dicēs criminaris: sed multo magis purgatione cōtra primam calumniam, & contra nouā nuper exortam, maiorē quidem ac uehementiorem. Ergo aduersus duas calumnias necesse est excusationē me duplicem aggredi. Primū quidem merito noluisse me de gubernatione reipublicæ tecum agere: deinde meū illud consiliū non fuisse quod tu ais, ut suaderem tibi ne ciuitates Græcas restitueres. Et primum quidē de primo sic accipe. Veni Syracusas à te uocatus & à Dione: quū esset ipse Dio magnę apud te dignitatis, mihi iampridem hospes, ætate uero media atq; perfecta: quibus omnino uel mediocriter prudens, opus esse ad res huiusmodi gerēdas quales tuę erant, existimarit. Tu uero eras admodū iuuenis: & omniū quorū oportebat te peritiā habere ignarus, mihi quoq; ualde ignotus. Post hæc, siue quis homo, siue deus, siue fortuna quædā tecum, Dionem pepulit. Tu solus relictus es. An igitur cōmunionē mihi aliquā tecum rerū ciuilium tunc relictam puras: cum uiderem prudentē quidem consultorē abs te pulsum: te autem imprudentē cum multis flagitiosis ita fuisse relictū, ut non imperares, licet imperare arbitrareris, sed huiusmodi hominibus reuera seruires? Tunc ergo quid oportebat me facere? An non id quod faciebam? Abstinere uidelicet omni gubernatione, ne inuidia maleuolorū in calumnias uocarer. Et illud omnino conari, ut uos inuicē dissidentes, & lōge diuisos in pristinam amicitiā gratiamq; reducerem. Tu mihi testis esse potes quanto conatu hoc à me negotiū susceptū fuerit: neq; unquā desertum. Tandē uix ita conuenimus, ut domū remearē, finitoq; bello quod tūc erat, ego & Dio Syracusas rediremus: tu autē nos aduocares. Hæc sunt acta in prima illa profectione ad te mea: & in patriā reditu. Facta deinde pace iterū me uocasti: nō tamen ut inuicem cōueneramus, unà cum Dione: sed solū. Scripsisti enim ut ipse tunc uenirem: Dionē uero postea te uocaturū. Ea de causa ego tunc nō ueni: quod quidē Dioni displicuit, qui præstare putabat ut parerē tibi atq; uenirē. Transacto post hæc anno, triremis unà à te missa est: & simul cū illa literæ tuæ. Quarū caput erat: si uenirē, Dionis res ita fore ut ego maxime optab[.] cōtrà uero, si nō uenirem. Pudet referre quàm multæ tunc epistolæ scriptæ sunt, tam abs te quàm ab alijs tua causa, ex Italia atq; Sicilia ad me & ad multos propinquorū familiariumq; meorū: quæ omnes exhortabantur, precabanturq; ut tibi obsecutus accederem. Visum est igitur omnibus, & in primis Dioni, absq; dilatione eundū esse. quanq; ego ob ætatē me excusabam: & de tua cōstantia me diffidere dicebā: quasi nequires obtrectatoribus maleuolisq; meis dissidiū inter nos quærētibus resistere. Conspexerā enim iampridem, & nūc etiam perspicio opes tam priuatorū quàm principū, quanto maiores sunt, tanto magis insidiatores: & turpium noxiarumq; uoluptatū machinatores nutrire. quo nihil perniciosius gignit opulētia atq; potestas. Veruntamen omissis his omnibus, uenire decreui, ne querelæ materiā alicui familiariū meorū relinquerem, quòd cū possent eius res saluæ esse, ob negligētiam meā periissent. Quæ uero post aduentū meum secuta sint, tu optime nosti. Censebam equidē ut secundū promissa epistolarū tuarum quàm primum Dionem reuocares: & pristina familiaritate reciperes. cuius ego rationē habendam esse putabā. In quo si mihi paruisses, forte melius tuæ & Syracusanorū cæterorumq; Græcorū res, ut mea uaticinatur opinio, sese haberent. Arbitrabar deinde bona Dionis, suis restitui debere: nec illis diuisoribus quos tu prę feceras, eorū administrationē amplius relinqui. Iudicabam præterea pecuniā singulis annis Dioni solitam mitti, esse mittendā, non diminutā ob præsentiam meā, sed magis adauctā. cum autem horū nihil abs te impetrare possem, abire cōstitui. Tu uero annum me ut expectarē, rogasti: affirmans te Dionis bona omnia redditurū, ita ut media pars Corinthū ad Dionem ipsum mitteretur: reliqua uero pro eius filio Syracusis maneret. Multa pręterea referre possum, quæ promissa à te seruata non sunt. Sed ea ob multitudinē omitto. Cum enim bonorū Dionis omnium uenditionē faceres, absq; ullo eius cōsensu: quanquā ita demū hoc faciendū dixeras, si ille assentiretur, promissis omnibus, ò uir mirabilis, Colophoniū, ut aiunt, suffragiū, finemq; gloriosissimum imposuisti. Rem profecto neq; honestam, neq; honorificā, neq; iustam, neq; utilē machinatus, me deterrere conatus es tanquā rerum illarū nesciū: quo ego pecunias ad Dionem mittendas postulare desisterem. Nam cū Heraclidē pelleres: quod neq; Syracusanis, neq; mihi iustū uidebatur: egoq; unà cum Theodote & Eurybio pro Heraclide deprecarer, accepta hinc quasi sufficienti quadā occasione, iampridem te depræhendisse dixisti, nullā mihi curā esse rerum tuarū, sed Dionis solum, eiusq; amicorū & propinquorū. Itaq; cum Heraclides & Theodotes Dionis amici suspicione criminis nō carerēt, me omnia facere quo meritas pœnas nō darent. Hęc quidem in nostra illa ciuilis administrationis cōmunione, & quamcunq; aliam dissensionē nobis accidisse quid mirum? Prauus enim à prudentibus uiris merito existimari possem, si potentiæ tuæ magnitudine adductus, ueterē amicum & hospitem meum à te patria pulsum, nulla in arte, ut ita loquar, te deteriorem prodidissem atq; destituissem: te uero iniuriantem illi præposuissem: & omnia fecissem quæ imperares, tuarū scilicet opū gratia. Certe si illū tui gratia prodidissem: nemo aliam mutationis meæ causam fuisse dixisset. Hæc igitur ita gesta, causa fuerūt succensendi inter nos: & nihil communicādi. Verum mihi oportune iam sermo in eā transit partem: de qua secūdo mihi loco dicendum proposui. Attende obsecro diligēter, si uerum tibi dicere uideor. Dico te Archidamo pręsente & Aristocrito, cum esses

in hortis

in hortis uiginti ferme dies ante recessum meum è Syracusis Athenas, dixisse mihi illa quæ nūc etiam dicis: quòd Heraclidis & aliorum omnium, magis quàm tui curā haberem. Præterea me in præsentia illorū rogasti, an meminissem cū primo Syracusas ueni, suasisse me tibi ciuitates Græcas restituere. Ego q; concessi meminisse me: & addidi etiā tunc optimum mihi uideri. Fatendū est, ò Dionysi, quod subinde dictū est. petiĳ equidem utrum id solū tibi consuluissem: an aliud præterea. Ad hæc tu iracūde nimium & cōtumeliose respōdisti: & alia etiam me præcepisse. Itaq; cōtumelia tunc in me id fuit, ut putasti: nunc autem asseueratio pro somnio est. Rogasti autē me aperte nimium, si bene quid memini, me deridēs, an ista præcepissem tibi quasi docto, an nō. Respondi te id optime meminisse. At ipse ad hæc adiecisti. Vt docto in geometria, an quomodo? Tūc ego quod respondere poterā, reticui: ueritus, ne uerbi alicuius exigui causa, nauigatio illa à me expectata, mihi prolata angusta fieret. Cæterū ad illud iam redeamus, quò tendunt hæc omnia. Noli inuidiam conflare mihi, dicens te prohibitum fuisse à me ciuitates Græcas dirutas à Barbaris, restituere: ac Syracusanis gubernationē pro tyrannica regiam mutare. Nihil enim de me potes mentiri, quod à meis sit moribus alienius. Atqui si foret alicubi sufficiēs huius rei iudicium, etiā alia dicerem superioribus clariora: probaremq; manifeste me suasisse tibi ut illa faceres: te autem recusauisse. Nequaquā difficile est ostendere illa futura fuisse optima & tibi & Syracusanis & Siculis omnibus. Si ergo negas te ista dixisse cum dixeris: satis equidem habeo quo te crimi ner. Quod si fateris, Stesichorum sapientem puta, atq; eius palinodiā, id est cantū superiori contrariū imitatus, ex mēdaci sermone te ad uerum traducas.

PLATO DIONI SYRACVSANO, BENE AGERE.
EPISTOLA IIII.

PVTO manifestam esse per omne tempus propensissimā uoluntatem meā circa singula quæ contigerint: neq; occultum esse uobis, studium cōficiendi fuisse mihi non aliā magis ob causam, quàm ut in rebus honestis honorē consequerer. Censeo enim esse iustum, ut qui reuera boni sunt uiri, & talia faciūt, dignam gloriā consequātur. Præsentia igitur, deo gratias, rectè se habent. De futuris uero maximū uobis propositū est certamen. Nam fortitudine quidē, celeritate, ac robore præstare tale est, ut aliorū quoq; esse possit: sed ueritate, iustitia, magnificentia, & huiusmodi quadā honestate & dignitate pręcellere, ad eos qui ista gerunt, & talium sibi gloriā uendicant, præ cæteris attinet. Manifestum sanè est quod dico. Meminisse autē debemus, oportere nos, ut te nō latet, plus ab aliĳs quàm uiros à pueris differre. Itaque cōstare omnibus debet, tales nos esse quales uideri uolumus: præsertim cū deo iuuante perfacile sit futurum. Cæteris siquidem hoc contigit, ut multa loca obire cōpulsi fuerint ad id consequendū: rerū uero tuarū status huiusmodi est, ut ex uniuerso, ut ita dixerim, terrarū orbe unū in locum, & in illo ipso in te unū maxime oculi omniū sint cōuersi. Tanquā igitur subiectus oculis spectatusq; ab omnibus, conare Lycurgū illum antiquū exprimere, & Cyrū: & siquis alius uideatur unquā moribus & publicis institutis excelluisse: præsertim quum sit multorum ac penè omniū uestrorum opinio, post Dionysium sublatū res esse perituras, propter tuā & Heraclidis & Theodoti cæterorumq; nobiliū ambitionem & excellendi cupiditatē. Primū quidem optādum est, ne quisquam talis existat. quòd siquis apparuerit talis, tu medebere: ut res in melius deducantur. Ridiculum tibi forte uidetur: me ista monere, cum tibi sint nota. Sed ego in theatris conspicio, certatores à pueris prouocari: nedum ab amicis, qui beneuolentiæ studio cohortari putātur. Vos certe nunc tanquam in theatro quodam certatis. In quo si nostra opera opus est: certiores nos facite. Hic autē perinde se res habent, ut cū uos aderatis. Scribite mihi quid actū sit, quidue agatur. Nā licet audiamus multa, certi nihil habemus. Multę à Theodoto & Heraclide ferūtur epistolæ Lacedæmona & Aeginā. Nos autē, ut dixi, audientes multa de rebus uestris, nihil aperte percipimus. Nec te lateat eā esse de te apud quosdam opinionē, quasi de homine aliquanto minus quàm decet, officioso atq; affabili. Memento igitur necessariam esse ad res gerendas, hominū beneuolentiā: austeritas uero solitudinem amicorū parit. Felix esto.

DIO PERDICCAE BENE AGERE.
EPISTOLA V.

EVPHREO suasi quemadmodum ad me scripsisti: ut in rerum tuarū administratione perseueraret. Est autem meum tibi quoq; & de aliĳs rebus, quemadmodum religio & hospitalitas postulat, consilium dare: & quemadmodū Euphreo uti debeas. Profecto uir ille ad multa utilis esse potest. Maxime uero ad id, cuius tu plurimum indiges ob ætatem: præsertim cū haud multi reperiantur, qui de his rebus cōsiliū iuuenibus cōmode afferre possint. Est enim uox quædā uniuscuiusq; ciuilis gubernationis: uelut animaliū quorundā. Nam aliā popularis, aliā paucorū, aliā unius gubernatio uocē emittit. Has intelligere multi profitētur: sed lōge absunt ab intelligēdo, præter admodum paucos. Quæ igitur gubernatio propriam uocē erga deos & erga homines emittit: consentaneásque uoci actiones reddit, ea uiret semper atq; seruatur. quod si uocē alterius imitatur, interitum recipit. Ad hæc Euphreus tibi perutilis esse poterit: quāuis & ad alia uir fortis sit. Rationes enim monarchiæ, id est principatus unius, non minus q̃ eos qui apud te sunt, eū inuenturū esse spero. Ad hęc igitur illo fretus, utilitatē ex eo percipies, & referes ipsi tu deinde quàm plurimā. Quòd siquis hæc audiens obĳciat: Plato quidē profitetur quæ ad popularem statum conferāt intelligere: nunq; tamen licet occasio data fuerit, in ciuitate sua surrexit ad cōsiliū populo exhibendū: ad hæc respondebitur, Platonē sero tandē fuisse in patria, populūq; offendisse iā senescētē, assuefactūq; per illos qui ante se fuerāt, multa diuersa facere à cōsilio suo. Nā libētissime ut parēti illi cōsuluisset, nisi frustra seipsū periculo subiecturū existimasset. Idē quoq; circa cōsiliū mihi futurū existimo. Si enim insanabiles uideremur, re dimissa, omni de me meisq; cōsilio abstineret. Esto felix.

PLATO HERMIAE, ERASTO ET CORISCO BENE AGERE.
EPISTOLA VI.

MIHI quidem uidetur deorū aliquis fortunā uobis optimā, modo recte eā recipiatis, benigne abūdeq; parasse. Quippe finitimi estis, & utilitatē uobis mutuā conferre ualetis permaximā: Hermiæ siquidē neq; multitudo equorū, neq; alius belli apparatus, neq;

auri magnitudo usqueadeo uires augeret, quantum amicorũ bonorũ constantia atq; fidelitas. Erasto autem & Corisco præter sapientiã istam de speciebus pulcherrimã, alia insuper affirmo, & si sum senex, opus esse sapiẽtia aduersus improbos iniustosq; cauendi, & ad resistendũ potentia. Sunt enim inexperti fraudum: quia penes nos cum hominibus uiuere diu cõsueti sunt minime malis. Quapropter illos huiusmodi quadã indigere dico cautione, ne cõpellantur uerã negligere sapientiã, & humanã hãc necessariãq; sapiẽtiã, plus quàm deceat, meditari. Rursus uero eã ipsã uim mihi uidetur Hermias in primis natura usq; & arte cõsecutus. Quid igitur dico? Equidẽ Erasti & Corisci mores ingeniaq; expertus magis quàm tu cõfirmo tibi, ô Hermia, denũcio, testor, nõ facile magis fidos homines istis finitimis esse te reperturum. Tibi itaque consulo, ut quoad fieri potest ac licet, omni studio hos uiros cõplectaris. Vobis quoque, ô Eraste, & Corisce consulo, ut Hermiam uicissim suscipiatis, certantes mutuo amore & beneficio, uno maxime amicitiæ nodo uinciri. At si quis uestrum coniunctionem istam dissoluere uideatur, nam humana quidẽ mobilia sunt, huc ad me meosq; mittite accusatoriã in delinquentem epistolam. Puto enim iustitia & pudore refertos: qui à nobis proficiscuntur sermones, nisi quid magnũ subsit, magis, ut dicitur, omni incantatione uos in pristinam amicitiam & cõmunionem copulaturos. Ita si philosophemur omnes, utriq; quatũ ualebimus, & nostrum cuiq; concedetur, rata hæc modo edita oracula seruabuntur. Quòd si ista negligamus, nihil equidem præfabor. Omen nanq; bonum uobis prædico, atq; uaticinor, hæc bona omnia uos ita demum esse facturos, si deus uoluerit. Hanc uero epistolam à uobis tribus simul legẽdam censeo: aut saltem duobus unà legentibus, & sæpe etiã repetentibus. Vtendumq; uobis pacto & lege certa: etiam iureiurando ut æquũ est interposito, nõ sine eleganti studio atq; huius studij sorore disciplina, testando deum rerũ omnium ducẽ præsentiũ & futurarũ, ac ducis & causæ patrem dominũ. Quẽ si uere philosophemur, cognoscemus aperte omnes, quatenus felicis hominis natura pertingere potest.

PLATO DIONIS PROPINQVIS ET AMICIS BENE AGERE. EPISTOLA VII.

SCRIPSISTIS mihi censere uos eandẽ mentẽ in republica esse uobis conseruandã, quam Dio habuisset: meq; rogatis in cõmunionẽ accedere quãtum uerbo factoq; uiriũ habeam. Ego autẽ si eam uoluntatem opinionemq; quã ille habuit, habetis, assentior uobis, & in cõmunionem accedo. Si nõ habetis, de ea re consultandũ etiam atq; etiam dico. Quæ uero fuerit illius mens atq; uolũtas: nõ ut coniectans, sed tanquã sciens referre possum. Quãdo ego primũ Syracusas profectus sum, annos circiter quadraginta ætatis agens; Dio in ea erat ætate, qua nũc Hipparinus. & in ea quã tunc cõpræhenderat opinione semper perseuerauit, Syracusanos putãs esse liberos oportere: atq; optimis legibus gubernari. Itaq; nõ sit mirandũ, si quis deorũ hunc in eadẽ opinione reipublicę gubernandæ ipsi consentientẽ prestitisset. Qua uero ratione id fuerit faciendũ, digna res est, quę & seni & iuueni audiatur. Conabor autẽ, quoniã præsens tẽpus id poscit, rem omnem à principio uobis referre. Equidẽ adolescens dũ essem, eandem quam pleriq; habui cupiditatẽ. Statueram enim cũ primũ mei ipsius cõpos factus essem, ad rẽpublicã cõferre. Interim talia quædã circa rẽpublicã contigerũt. Nã cum præsens reipublicę status à multis improbaretur: secuta mutatio est. Tunc unus & quinquaginta uiri gubernatione suscepta: undecim in urbe, decem uero in Pirẹo forensiũ urbanarũq; rerũ administrationẽ habebãt. Sed penes triginta uiros summa erat omniũ autoritas cõstituta. Horũ nonnulli domestici & noti erant mihi: qui me statim ad rẽpublicã capessendã inuitauerunt. Atq; ego nihil mirabile sum ob iuuentutẽ perpessus. Quippe existimabã illos ab iniusta uita ciuitatẽ ad iustos mores debere cõuertere. Itaq; diligẽter in dies quid facerẽt obseruabã. Verũ animaduerti eos breui admodũ tẽpore ita se gerere, ut prior ille reipub. status fuisse aureus putaretur. Nã & alia multa iniuste fecerũt: & amicũ meũ seniorẽ Socratem, quẽ ego iustissimũ omnium qui tunc erãt, appellare nõ uereor, unà cũ alijs quibusdã ad adducendum ciuiũ quendã ad se miserũt: ut ultimo supplicio afficeretur: Socratemq; ipsum uel spõte uel inuitũ quasi participẽ sibi cõiungerent. qui tamen parere noluit, ac potius cuncta pati grauissima constituit, quàm impiorũ scelerũ illis socius existere. Hæc igitur cũ uiderem, & alia quædã nõ parua, grauiter tuli & ab illis malis me recepi. Nec multo pòst secuta horũ triginta euersio est: totaq; respublica mutata. Rursus igitur quãquã moderatius, cupiebam tamẽ adire rẽpublicã. Sed agebãtur tũc etiã utpote turbata republica quæ improbares permulta. Nec sanè mirũ fuerit in huiusmodi mutationibus inimicos quosdã pœnas dare grauiores, quãq; qui redierãt, magna uterẽtur clementia. Iterũ sorte quadã accidit, ut Socratẽ hunc amicũ nostrum potentes in republica quidã accusarẽt, impiũ crimen obijciẽtes, ac minime omniũ ipsi cõueniens. quasi enim nõ recte de dijs sentiret, alij quidẽ in iudiciũ traxerũt: alij sententiã in eũ dixerunt, condemnaueruntq;: & eum hominẽ necauere, qui superiori tẽpore quo nihil impie faceret, unũ ex ipsis tunc exulantẽ ducere, atq; rei impiæ nullo modo particeps fieri sustinuerat. Cũ hęc igitur animaduerterem, & homines qui in reipublicę gubernatione uersabantur, legesq; & mores, quãto magis considerarẽ, quantoq; magis ætate progrederer, tãto difficilius arbitrabar esse recte rẽpublicã gubernare. Neq; enim hoc fieri potest absq; amicis socijsq; fidelibus. Quos tum reperire haud facile erat: non enim amplius patrijs moribus institutisq; ciuitas nostra gubernabatur: & parare nouos impossibile erat sine summa difficultate: utpote simul legibus moribusq; penitus corruptis. Itaq; ego ille qui primus exarseram incredibili cupiditate me ad rempublicã conferendi, intuens cuncta in præceps deferri, tandem quò me uerterem, nesciebam. Et ab inuestigatione quidem nequaquam desistere placuit: si quid forte melius eueniret & circa hæc ipsa & uniuersam rempulicam agendi uero opportunitatem aliquã expectare. Tãdem uero cõpertũ est mihi, respublicas omnes quę nũc sũt, improbe gubernari. Nam quantũ ad leges attinet, insanabiles ferme sunt: nullo instituto egregio, sed fortuna quadã uiuẽtes. Quapropter dicere adductus sum, laudãs rectã philosophiã, quid iustũ sit & quid nõ, tã in republica ꝙ in priuata per eã duntaxat discerni. Itaq; non prius desinere humanũ genus in malis uersari, ꝙ aut homines recte uereq; philosophãtes rerũpub.

gubernationem adepti fuerint: aut hi qui gubernãt, diuina quadam forte uere philosophentur. Hac ego mente Italiam Siciliamq; adiui. hæc fuit prima in ea loca profectio mea. Eò autem cum peruenissem, Syracusanorumq; uitam illam quam beatam uocant, Italicarũ Syracusanarumq; mensarũ plenam nullo modo probaui: bis uidelicet in die saturum fieri, & nocte nunquam iacere solum: & cætera quæ uitam huiusmodi subsequuntur. Nemo enim omniũ qui sub cœlo sunt, si in huiusmodi moribus ab adolescentia nutriatur, quamuis natura & ingenio excellenti præditus, unquam tamen prudens euadet. Temperatus esse certe nunquã curabit. Eademq; erit de cæteris uirtutibus ratio. Ciuitas autẽ nulla legibus acquiescere poterit, si cuncta in superfluos sumptus eroganda ciues existimẽt: cæterisq; posthabitis omnibus, conuiuijs duntaxat & uenereis oblectamentis obnixe putent operam impendendã. Necesse est huiusmodi ciuitates modo in tyrannidem, modo in paucorũ potentiam, modo in popularem statum mutari: neq; unquam quiescere: iustæ uero æquabilisq; gubernationis, eos qui in his ciuitatibus potentes sunt, ne nomen quidem ipsum audire uelle. Hæc ego unà cum superioribus illis considerans, Syracusas profectus sum: forte quidem fortuna quadã. Videtur autem alicuius eorum opera qui supra nos sunt, principiũ tunc fuisse datum omnibus quæ nuper Dioni Syracusisq; cõtigerunt: ac uereor, ne pluribus insuper, si uos mihi nunc iterum consulenti nequaquã assentiamini. Quemadmodũ uero dicam omnium fuisse principium, profectionem tunc Syracusas meam accipite. Ego cum Dione tunc iuuene conuersabar frequens, & quæ hominibus optima fore arbitrabar, quibus poteram rationibus suadebam, & ut faceret consulebam. Sed his dicendis uideor latẽter & præter intentionẽ tunc eam tyrannidis ruinam quæ secuta est, parauisse. Dio enim cũ esset acerrimo ingenio, cum ad cætera omnia, tum ad ea quæ tunc dicebãtur à me perdiscenda, ita celeriter ac uehemẽter illa arripuit: ut nemo ex omnibus iuuenibus quos unquam cõuenerim. Ac reliquam uitam ducere statuit multo præstantius quàm alij multi Italicorum atq; Siculorum, uirtutẽ potius quàm uoluptatẽ delíciasq; sectatus. Itaq; infensus uiuebat illis qui in tyrannicis institutis degebant: atq; hoc usque ad Dionysii mortem. Postea uero animaduertit eam sententiam quam ipse rectis conceperat rationibus, nõ in se uno solum, uerumetiã in alijs quibusdam licet non multis existere, in quorũ numero Dionysium iuniorem dijs bene iuuantibus sperabat fore: quod si accideret, & ille ipse & cæteri Syracusani mirificam felicitatem nanciscerentur. Quapropter censuit me quàm celerrime Syracusas debere accedere, ut horum sociũ adiutoremq; me adiungerẽt: memoria tenens quàm facile dudum mea consuetudo ipsum in cupiditatem uitæ pulcherrimę atque optimæ traduxisset. Quam cupiditatem si in Dionysio ut aggressus erat perficeret, magnam spem habebat absq; cædibus & sanguine, & absque ijs quæ nunc euenerunt malis, ueram uiuendi rationem ac beatam uitam in uniuersa illa regione cõstituere posse. Hæc Dio recte considerãs, Dionysio suasit, ut me uocaret: & ipse quoque rogauit ut accedere cũctis posthabitis festinarem: prius quàm ulli alij Dionysio adhærentes, neglectis optimis uitę institutis ad alia illum deflecterent. Cohortationem insuper precibus longam adiunxit. Quódnam, inquit, tempus aliud iam expectamus ad agendum opportunius, quàm quod nunc nobis est diuina quadam fortuna concessum? Narrabat præterea magnitudinem imperij Dionysii per Italiam atque Siciliam, eiusq; in his ipsis locis potentiam, iuuentam quoq;, atque cupiditatem eius ad philosophiæ & disciplinæ studia uehementissimam. Quinetiam quàm propensi forent eius necessarij atque domestici cum ad eã quam suaderem disciplinam uitæ recipiendam, tum etiam quàm in ipso quoque Dionysio ad hoc prouocãdo ualerent. Itaque si unquam aliàs, nunc certe maximam adesse spem, eosdem fore & philosophos & magnarum principes ciuitatũ. Ille igitur his me rationibus alijs generisq; eiusdẽ permultis adhortabatur. Ego uero quò tandem affectus iuuenum euasurus esset, formidabam. Talium enim cupiditates & ueloces sunt, & sæpe sibimet cõtrariæ ferũtur. Dionem tamen tum natura grauem, tum ætate iam satis maturum esse sciebam. Itaque cogitanti ambigentiq; mihi utrum eundum parendumq; foret, nécne: subijt tandem, obsequendum esse. Atque si quis unquam ea quæ de legibus & republica cogitauerat, perficere uelit, nunc fore tentandum. Quippe cum iudicarem si uni dũtaxat persuasissem, me bona sufficienter omnia perfecturũ. Quamobrẽ hac sententia fiduciaq; domo abiui: non qua opinabãtur quidam: sed quadam scientiæ uerecundia in primis adductus, ne quãdo mihi ipsi uiderer uerba solum habere: effectum uero officiumq; nullum sponte præstare: proderéq; primum Dionis hospitalitatem amicitiamq; nõ paruis subiecti periculis. Cui siquid aduersi accideret, uel pelleretur à Dionysio cęterisq; inimicis, atque profugus ad nos his uerbis consuleret: O' Plato, uenio ad te patria pulsus: cum neq; militibus neq; equitibus carerem, quorum uiribus resisterem inimicis: sed uerbis persuasioneq; indigerem: qua maxime sciebam te posse, iuuenes ad probitatem iustitiamq; exhortãdo in amicitiam necessitudinemq; deuincire. Quarum defectu rerum, modo per te factum est ut ego Syracusis expulsus huc accesserim. Et mea quidem fortuna abs te deserta minus tibi uituperationis affert. At uero ipsa philosophia, quam semper laudas, quámue apud alios carere honore conquereris, nónne abs te nunc unà mecum prodita est? Quòd si Megaris fuissem, uenisses utique mihi adiutor, cum te uocassem: alioquin te omnium ignauissimum iudicauisses. Nunc autem ob itineris longitudinem, periculumq; nauigationis atque labores, te excusans infamiam euitare te putas, permultum certe aberit. Si inquam hæc ille diceret: quæ nam mihi esset probabilis responsio? Certe nulla. Quas ob res rationibus quoad fieri potest probabilibus atque ipso iure adductus accessi, relinquens consuetudines meas satis quidem honestas, sub tyrannidem neque meis sermonibus, neque mihi conuenientem. Veniens autem me liberaui, ne uel hospitalis Iupiter, uel philosophica sors accusare me posset. Certe philosophiæ dedecori fuissem, si ob mollitiem timiditatemq; uituperari potuissem. Cæterum cum eò uenissem, neq; enim oportet lõgius euagari: omnia apud Dionysiũ seditionis plena offendi, atq; calumniarum in Dionem, quasi tyrannidem affectaret. Defendi igitur quantũ ualui, sed parum potui. Quarto enim fere mẽse post aduentũ meũ Dionysius accusans Dionẽ quasi tyrãnidi insidiaretur, in paruũ cõiecit nauigiũ ac turpiter expulit. Amici uero Dionis, quot eramus, cũcti formida

formidabamus, ne forte aliquem nostrum Dionysius quasi socium illius criminis supplicio afficeret. Rumor autem exortus est Syracusis, me occisum esse à Dionysio, quasi omnium quæ tūc acciderint, autorem. At ille sentiens nos omnes sic affectos, ueritus ne ex metu nostro aliquid forsan accideret grauius, benigne admodum omnes recepit. Me certe ipsum consolatus bonam habere spem iussit, atque ut permanerem, omnino rogauit. Erat enim sibi in fuga quidem mea nihil honesti: sed in permanendo. Atq; idcirco precari me maxime simulabat. preces autem tyrannorū necessitati permixtas esse nō ignoramus. Cum uero ne abirem machinaretur, collocauit me in arce: atq; his locis habitare uoluit, unde nullus posthac nauta nō modo prohibente illo, sed nisi iubente atq; mittente foret abducturus: neque quisquā siue mercator siue alicuius prouinciæ magistratus, me solum exeuntem conspexisset, qui non me captum ad Dionysium repēte reduceret: præsertim cum iam contrà quàm prius uulgatū esset, Dionysium rursus Platonem uehementer complecti. Et quodāmodo ita erat. Neq; enim tacendum est uerū. Complectebatur ille quidem in dies me magis atq; magis, & gaudebat moribus nostris atq; consuetudine. Cupiebatq; à me laudari magis quàm Dionē, & amicum lōge magis existimari. Et ad id quidem maxime contendebat. Rationem uero qua id optime fuisset factū, si modo id fieri potuisset, neglexit. Hæc enim fuerat, ut mihi uidelicet in audiendis addiscendisq; philosophiæ rationibus liberius adhæreret, mecumq; cōueniret. At uero ad hoc ille diffidentior erat: timens ne quēadmodum asserebant calumniatores, si rationibus illis implicaretur, Dio quæ cupiebat, iam esset omnia consecutus. Ego autē omnia pertuli, in eadem sententia perseuerans, qua ab initio profectus eram: tentans siquo pacto fieri posset, ut in cupiditatem uitæ philosophicæ perueniret. At ille contrà nitens me uicit. Et primum quidem tempus meæ profectionis in Siciliā, actionūq; illic mearum per hæc omnia traductum est: posteris uero temporibus in Siciliam iterum sum reuersus: quo me omni studio Dionysius reuocabat. Quam uero ob causam rursus accesserim, quidue illic egerim, neq; id quidem absq; ratione, tuuc demum uobis referam, cum uobis quid potissimum rebus sic se habentibus agendū sit, cōsuluero. Referam inquā eorum gratia qui interrogant quónam consilio secundo redierim. Sed ne quæ accessoria sunt præcipuis anteponātur, ad consilium iam deuenio. Reor equidem hominem consulentē ægroto & circa uictum intemperato, in primis hoc suadere debere, ut modum uiuēdi mutet: ac si ægrotus in hoc obediat, tunc alia iam illi ad medelam conferre. At si parere nolit, tunc consulentem ipsum uirum putabo & medicum, si eum omiserit: quòd si consulendo ulterius perseuerauerit, contrà putabo: ignauum scilicet, atq; artis expertē. Idem quoq; de ciuitate, siue unus eam gubernet, siue plures, existimo. Si enim probabili quadam ratione rectáque uia incedenti, populo utile aliquid consulatur, id quidem agere, sapientis officium arbitror. Sin autem penitus à ciuili ratione desciscat, neque uestigia quidem eius sequi uelint, dicantq; consultori: præstare ut rempublicam omittat, neque quicquam in eą commoueat, utpote si commouerit perituro: uoluptatibus autē libidinibusq; ipsorum indulgeat: atque ea ratione consulat, qua facilime semper celeriterq; satis eorum uoluptatibus fiat: equidem eum qui in eiusmodi gubernatione persistiterit, nequaquam uirum putabo: sed eum potius qui prorsus omiserit. In hac ergo sententia constitutus, quoties aliquis me de rebus grauioribus consulit, siue ad diuitias, siue ad corporis uel animi purgationem pertineant, si quotidiana illius uita modum aliquē seruare posse uideatur, uel saltem consulenti mihi uideatur obtemperaturus, libenter cōsulo, neq; prius desino quàm initium pro uiribus ad finem usq; perduxerim. Si autem aut omnino non petat à me consiliū: aut qui petit, manifeste appareat consulenti mihi nullo modo obtemperaturus: ultro quidem nō accedo ad consultandū: per uim uero, ne si meus quidem sit filius. Seruo tamen etiam inuito consulerem, ac ui adhibita compellerem. At patrem uel matrē per uim cogere nefas esse arbitror, nisi propter morbum mente alienatos. Quòd si suo quodam more uiuant, qui mihi nequaquam probetur, neq; infensus aduersarer frustra monendo, neque rursus blandiendo eorum cupiditatibus assentarer ea porrigēs, quibus ego si indulgerem, uiuere nolim. Hac eadem mente circa patriam uir prudens esse debet: ut ita reprehendat ciuitatis errores, si neq; frustra sit reprehensurus, neque ob reprehensionis studium periturus, uim autem patriæ per reipublicæ mutationem afferet nunquā: quando absq; expulsione & cæde ciuium emendari non possit. Sed quietem aget, uotoq; precabitur optima & sibi & patriæ. Hoc igitur pacto ego uobis consulerem. Consulebam similiter Dionysio unà cum Dione: ea uidelicet ratione quotidie uiuere, qua suį ipsius cōpos maxime redderetur: amicosq; & familiares fidos haberet: ne idem sibi quod & patri accideret. Qui cum multas in Sicilia magnásque urbes suscepisset, quondam à Barbaris deuastatas, easq; restituisset: non potuit in singulis illarū gubernatores rerūpublicarū constituere fidos, neq; ex domesticis suis, neq; ex alijs undecunq; cōparatis, neq; ex fratribus suis iunioribus quos ipse educauerat: sed tum ex priuatis hominibus præsides, tū ex pauperibus admodū diuites fecit. Horum tamen nullū fidum sibi gubernationis sociū potuit adhibere, uel suadēdo, uel docendo, siue largiēdo, siue in necessitudinē recipiendo: septies deterior Dario: qui neq; fratribus confidens, neq; his qui sub eo educati fuerāt, sed socijs duntaxat Midæ eunuchiq;, captiuitatis partes diuisit septē, singulas maiores tota Sicilia: assignauitq; singulis. Atq; eos fidos nactus est regni socios, neq; uel sibi uel inuicē insidiantes. Præterea exemplū dedit, qualem oportet seipsum legumlatorem regemq; bonum præstare, quippe cū leges tulerit, quibus adhuc Persarum seruatur imperiū. Accedit ad hæc, quòd Athenienses cum multas Græcorum urbes non à se quidem, sed ab alijs cōstitutas, deinde occupatas à Barbaris in potestatem suam recepissent, annos septuaginta in eas tenuerunt imperium, utpote qui amicos sibi in singulis ciuitatibus cōparauerant. Dionysius autē cum in urbem unam uniuersam Siciliā congregasset, ob sapientiam nulli cōfidens ægre seruatus est. Carebat enim amicis fidisq; hominibus: quo nullū maius est argumētum, uel improbitatis si desint, uel probitatis si adsint. Hęc igitur Dionysio ego ac Dio cōsulebamus postquam paternæ res sic se habuissent, ut neq; eruditorū uirorū familiaritates, neq; decentes haberet consuetudines. Admonebamusq; ut animū ad hęc intēdens, in primis amicos sibi alios ex domesticis & æqualibus

æqualibus compararet, ad uirtutemq; concordes. Maxime uero ut seipsum sibi consentientem constantemq; præstaret, huius enim rei defectum apud eum esse quàm maximum, ostendebamus, non apertis quidem nunc uerbis, neque enim tutum fuisset: sed ratione quadam latentiore idem tamen significante, docentes ita demum unumquenque hominum tam se quàm illos quibus imperat posse seruare, si hæc obseruauerit: sin autem contrà se gesserit, contrà prorsus accidere. Quòd si ita ut dicebamus se compararet, séque ipsum prudentem temperatumq; præstaret: si rursus deuastatas urbes Siciliæ restitueret, ac legibus institutisq; ad rempublicam pertinentibus eas muniret, ut & sibi beneuolæ, & inter se inuicem contra uim Barbarorum auxilio forent, nõ duplicaret modo regnum paternum, uerum etiam multiplicaret. Fore quidem si ita se gereret, ut Carthaginenses multo magis faciliúsque suę potestati subijcerentur, quàm Geloni subditi fuissent: contrà, quàm patri accidit suo, ille enim pendere tributum Barbaris coactus fuerat. Hęc erant quę dicebamus præcipiebamusq; Dionysio, nos uidelicet insidiantes sibi, ut multi diuulgauerant. qui & cum nos apud Dionysium superauissent, Dionem quidem expulerunt, nos autem in formidinem coniecerunt. Verum ut non pauca paucis compræhendamus, Dio profectus ex Peloponneso atq; Athenis, rebus iam ipsis Dionysium cõmonefecit. Cum ergo liberasset ciuitatem Dio: eamq; iam bis ciuibus reddidisset, eodem pacto affecti fuerunt aduersus Dionem Syracusani, quò & antea Dionysius. Nam olim Dionysium Dio educare atque erudire contenderat, quò eum regem regno redderet dignum: talemq; se illi per omnem uitam præstare statuerat. Obtrectatores autem calumniatoresq; Dionysio persuaserunt, Dionem quasi tyrannidi insidiantem in eo tempore hæc omnia machinari: ut mens Dionysij disciplinæ studijs irretita, dominationem negligeret, eamq; Dioni totam relinqueret. Dio uero gubernationem dolo usurpans, illum expelleret. Quẽadmodum uero tunc apud Dionysiũ, ita postea inter Syracusanos hæc eadem dicta iactataq; peruicerũt, infami prorsus turpiq; uictoria his ipsis qui superauerunt. Sed quale id fuerit, audire uos oportet, qui me ad res nunc uestras componendas uocatis. Veni ergo Atheniensis homo Dionis amicus atq; adiutor eius aduersus tyrãnum, ut pro bello amicitiam facerem: at pugnans contra calũniatores superatus sum. Cũ uero Dionysius conaretur non uerbis solum, sed pecunijs etiam & honoribus me sibi conciliare atq; detinere, ut mea cũ ipso familiaritas testimonio foret Dionẽ non iniuria expulsum fuisse: nihil apud me hac in re tanto suo conatu consequi potuit. Posteris uero temporibus Dio rediẽs domum fratres duos Athenięses secum duxit: non ex philosophia sic amicos, sed ex hac communi uulgariq; familiaritate: quæ hospitalitate quadã & frequenter inter sacra spectaculaq; cõsuetudine, amicitiam contrahere cõsueuit. Similiter illi tum ex his quæ dixi, tum quia redeunti obsequia pręstiterunt, amicitiam cum Dione cõflauerant. Hi ergo cum in Siciliam profecti essent, intelligerentq; calũnias inter illos ipsos qui ab ipso liberati erant, in Dionem cõiectas, quasi tyrannidẽ affectaret, non prodiderũt modo amicum & hospitem, sed ceu proprijs manibus, ipsi percussores fuerunt. Arma enim tenentes interfectoribus palàm auxiliati sunt. Et facinoris quidem illius turpitudinẽ impietatemq; neq; prætereo equidem neq; enarro. Multi enim hæc diligentius narrauerunt, atq; narrabunt. Sed aduersus infamiã ciuitatis nostræ respõdeo. Nam si Atheniensis fuerunt illi qui prodiderũt: ille quoq; Atheniensis fuit, qui neq; pecuniarum neque honorũ pollicitatione, ut proderet illum adduci unquam potuit. Nõ enim per uulgarem mercenariamq; beneuolẽtiam factus erat amicus: sed per liberalis disciplinę communionẽ. Cui certe uni, qui sapit, plus adhibet fidei, quàm ulli & amicorum coniunctioni & corporum consanguinitati. Itaq; non tanti ęstimãdi sunt illi: ut dedecus ciuitati ob Dionis cædem afferre potuerint: quasi alicuius pretij unquã fuerint. Hæc dicta sunt omnia, quo Dionis amicis propinquisq; consuleretur. Consulo autem præterea & tertio uobis quoq; iam tertijs idem prorsus eadẽq; ratione: ne Sicilia, néue ciuitas ulla aliquibus hominibus, sed legibus duntaxat subijciatur, ut nostra fert ratio. neq; enim dominantibus ipsis, neque seruientibus id utile est, neq; eorum filijs aut natis natorum: sed perniciosorum omnino hominũ est id aggredi. Angusti uero & illiberalis animi est eiusmodi lucra præripere: nihil uel in præsens uel in futurum tempus bonorum iustorumq; uel diuinorum humanorúmue intelligentis. Hæc ergo Dioni primũ persuadere conatus sum: deinde Dionysio: tertio uero nũc uobis. Ergo pareatis mihi Iouis tertij seruatoris gratia. Prȩterea Dionysij Dionisq; exitum animaduertite. Dionysius quidem non obtemperans consilijs meis, uiuit etiam nunc non honeste: Dio uero cum obtemperauisset, honeste interijt. Ei nanq; uiro qui præclarissima sibi patriæq; affectat, nihil unquam nisi rectum pulchrumq; potest accidere. Nec uero quisquam nostrum natus est immortalis: neq; si cui id contigerit, esset is propterea felix, ut uulgo uidetur. Rebus quidem carentibus anima nihil uel bonum est uel malũ existimatione dignũ: sed unicuiq; animæ id accidet, aut dum est cũ corpore, aut à corpore separatę. Credendum est reuera semper antiquis sacrisq; uerbis: quæ nobis nunciant immortalem esse animã, iudicesq; habere, suppliciaq; pati maxima: postquàm à corpore fuerit separata. Quamobrem minus malũ existimãdum est, perpeti grauissimas iniurias à delinquentibus illatas, quàm inferre. Quæ quidẽ homo cumulandæ pecuniæ deditus, & in paupertate animi constitutus nõ audit: ac si audiuerit, quasi suo iudicio deridenda cõtemnit: atq; impudenter rapit undiq; quicquid existimat sibi ueluti bestiæ, uoluptates uentris suppeditaturum, oblectationẽq; uenéream: seruilẽ certe atq; ingratam & absurdã, nec ueræ uoluptatis nomine dignam: & quasi cæcus non cernit se frustra contendere inexplebilẽ explere concupiscentiam. Neq; rursus cernit quantum sit impietas malũ, quibusq; insit rebus semper iniustitiæ mixta. Quam quidem necesse est animam quæ perpetrauerit iniusta, secum habere, & dum per terram reuoluitur inter homines, & dum sub terram passim turpiter omnino atq; misere circũfertur. Cum igitur hæc aliaq; generis eiusdem Dioni dicerẽ, persuasi. Interfectoribus autem eius iustissime quidẽ irascerer, eodẽ quasi modo atq; Dionysio. utriq; enim & mihi & alij, ut ita dixerim, omnibus dãna grauissima intulerunt. Illi quidem cũ interficerent eum qui uolebat iustitia uti. Hic autem cũ nullo pacto uellet iuste agere: in uniuerso regno maximam potẽtiam obtinuit. In quo si philosophia unà cum potentia uere in

uere in idem quasi domicilium concurrisset, per omnes homines & Græcos & Barbaros elucentem ueramq; opinionem sufficienter omnibus ostendisset: neque ciuitatem neque hominem unquam fore felicem, nisi & cum prudentia, & sub iustitia uixerit, siue per se illas possideat, siue sub sanctorum principum moribus rite educetur atque erudiatur. In his quidē nocuit Dionysius. Cætera uero si ad hæc cōparentur, damna perexigua mihi uidentur. At enim qui Dionem interfecit, non intellexit idē, quod Dionysius, se fecisse. Equidem certe scio, quantum homini de homine affirmare licet, Dionem si regni gubernacula diutius tenuisset, nunquam in aliam dominandi formam fuisse conuersurum, quàm cum ab initio patriam suam Syracusas, expulsa seruitute in suo iure constituit libertatis iam splendore lætissimam; deinde omni studio ciues congruis optimisq; legibus ornaturum: præterea omnem diligentiam adhibiturū fuisse; quo tota inhabitaretur Sicilia, liberareturq; à Barbaris, alijs quidem expulsis, alijs uero subactis facilius quàm fecerat Hieron. Cū uero hæc per uirum iustum, fortem, temperatū, uel philosophum gesta fuissent, eadem apud multos uirtutis floruisset opinio: quæ & salua re apud omnes, ut ita dixerim, homines uiguisset, si Dionysius nobis ab initio paruisset. Nunc autem siue quis dæmon, siue perniciosus aliquis his sese obijciens, iniquitate & impietate: & quod pessimum est ignorāti audacia: ex qua mala omnibus omnia & radicibus hęrent, & pullulant, & in posterum producunt fructum ijs qui nascentur amarissimum: cuncta hęc peruertit rursus & perdidit. Sed nunc tertio feliciū auspiciorum gratia, bona dūtaxat ominemur. Cōsulo igitur uobis amicis, ut Dionē imitemini: amorem illius in patriam uitæq; temperantiam magis magisq; complectentes. Quibus autem auspicijs cōsilia eius perficere conandum uobis sit, & qualia cōsilia fuerint, aperte quidē ex me audistis. At si quis est inter uos, qui Dorice nequeat uiuere secundum patriæ instituta, sequatúrque Siculum uiuendi morem, & eos qui Dionem occiderunt, neque eum recipere, neque existimare uelitis ulla in re fidelem atque syncerum. Cæteros autem adhortari potius debetis ad habitationem totius Siciliæ disponendam, legumq; paritatem: tum ex ipsa Sicilia, tum ex omni Peloponneso; nec Athenas horrere. Sunt enim & ibi uiri uirtute omnium præstantissimi, & qui odio habeāt eorum crudelitatem, qui hospitum cæde se polluant. Verum si hæc tardiora iam sunt, urgentq; uos quotidianæ, multiplicesq; seditiones atque discordiæ: intelligere unumquemque oportet: cui modo uel paulum rectæ opinionis sors quædā diuina largita sit, nullum fore finem seditionū, malorúmque ex seditione nascentium, prius quàm illi qui uicerint prælio, à cædibus pulsionibusq; ciuiū, atque etiā iniuriarū cōmemoratione uindictæq; cupiditate temperantes inimicis concilientur, suique ipsius compotes fiant: præterea leges ferant communes nihilo magis ad uoluptatem suam quàm eorum quos uicerint; cogántque illos his legibus uti. Cogant inquam gemina necessitatis uia: metu scilicet & pudore: metu quidem, propterea quòd potentiores sint, suam uim demonstrantes: pudore uero ex eo, quòd rursus potentiores promptioresq; appareant, tum in uoluptatibus superandis, tū in legibus obseruandis. Aliter autem nulla prorsus est uia finiēdorum malorum ciuitatis in seipsa seditionibus laborantis: sed seditiones, inimicitiæ, odia, proditiones in republica, ut in ciuitatibus ita se habentibus intra se atque uicissim fieri consueuit, semper exorientur. Quamobrem qui tanquam potentiores rempub. tenent, si salutem exoptant, ipsi inter se eligere atque in honore præferre eos debent, quos esse audiuerint optimos: primum quidem senes qui filios & uxores habeant, atque domicilium: ac maiores eorum quàm plurimos, & probatos, & insignes, sufficiensq; omnes patrimonium possidentes. Ciuitati uero decem milium uirorum, quinquaginta eiusmodi sufficient. Hos ergo precibus honoribusq; quàm maximis domo euocare debent: euocatos autem precari, atq; iureiurando astringere, ut leges condant, quæ neq; uictoribus, neque uictis plus tribuant: sed ius uniuersæ ciuitati æquum atq; commune. Latis deniq; legibus in hoc iam omnia consistūt. Si enim uictores subesse legibus uoluerint, magis etiā quàm illi qui uicti sunt: omnia iam erunt salutis, felicitatisq; plena; malaq; omnia procul aberunt. Sin minus, nec me, nec alium in commune consilium ad eū uocare oportet, qui præceptis eiusmodi non acquieuerit. Hæc utiq; germana sunt eorum quæ iādiu ego ac Dio Syracusis efficere recto iudicio aggressi sumus: posteriora tamen. Nam prima quidem illa fuissent, quæ apud Dionysium ipsum primo, bona omnibus communia agere conati sumus. Sed fortuna quædam hominibus potentior illa dissoluit. Nunc autē uos ista conemini bona quadam sorte diuinaq; fortuna fortunatius agere. Atq; hic finis epistolæ de consilio, deq; prima in Siciliam nauigatione mea. Quod autem sequēs profectio & nauigatio mea, neq; ab re, neq; temere suscepta fuerit: sicui id curæ sit, audire iam licet. Primum quidem habitationis in Sicilia meæ tempus mihi transactum fuerat, quemadmodū suprà dixi, prius quàm amicis necessarijsq; Dionis consilium darem: postea uero quantū potui Dionysio persuasi, ut me abire permitteret. Conuenerat autem inter nos: ut cum pax facta esset ex bello, quod tunc in Sicilia erat, statusq; illius tutius confirmatus, Dio reuocaretur, atque ego simul accederem. Voluit autem Dionem intelligere atque existimare se non quasi in exilio, sed in secessu quodam constitutum esse certo tempore rediturum. Ego uero consentiens recepi me ita facturum. Sed cū postea pax secuta esset: me quidem accersiuit Dionysius: Dionem uero ad annum insuper hortatus est absentiā tolerare. Me autē, ut omnino ad eum properarem, rogauit. Dio igitur, ut illuc accederem, & iubebat, & precabatur. Increbuerat enim ex Sicilia fama, Dionysium miro quodam rursus philosophiæ desiderio affici. Qua re commotus Dio ne profectionem omitterem, magnopere flagitabat. Ego uero quanquā sciebam iuuenes plerunq; erga philosophiam affici ita solere, existimaui tamē tutius fore, ut rem totam dimitterē, neq; Dionysio, neq; Dioni parerem. Odiose igitur utriq; respondi: me uidelicet idcirco non profecturum, quia senex iam essem, & eorum quæ in præsentia fierent, nihil ita ut cōuenerat, fieret. Audiui autem Architam Tarentinum interim ad Dionysium accessisse. Ego enim illum ante discessum meum nonnullosq; alios Tarētinos in Dionysii familiaritatem adduxeram. Erant & alij quidam Syracusis nonnunquam Dionis auditores; atq; inter hos alij quidā, qui alia plurima in philosophia audiuerant: qui mihi uisi sunt contendisse de rebus huiusmodi apud Dionysium dispu

disputare: quasi ille omnia quæ excogitauerim, au-
diuisset. Ille uero nec hebes est ad perdiscendum: &
honoris cupiditate uehementer incensus. Placuerunt
igitur sibi forte quæ dicebantur: manifesteq; erube-
scebat, nihil à me cum ad eum profectus sum, audi-
uisse. Itaq; partim amor planius audiendi eum inua
serat: partim cupiditas gloriæ stimulabat. Quam ue
ro ob causam in prima illa peregrinatione mea nō
audiuerit, in superioribus enarraui. Cum ergo do-
mum ego sospes redissem: atq; illi iterum reuocanti
negauissem, ut dixi, uisus iam mihi est Dionysius
honoris sui cura prorsus ardere: ueritus ne sic acci-
perent homines negationem meam, quasi illū pror
sus contemnerem: cum eius ingenium moresq; &
uitam ipsa experientia cognouissem. Iustum est au-
tem me uerum fateri: ferreq; æquo animo, si quis
quæ contigerint audiens, meā quidem spernat phi-
losophiam, tyrannum uero mentem putet habere.
Misit enim Dionysius tertio ad me triremem, qua
facile nauigarem. Misit & Archidemum: quem ex
omnibus Architæ in Sicilia familiaribus plurimi à
me fieri existimabat: atq; unà alios ex Sicilia nobi-
les. omnes ijsdem mihi uerbis affirmarunt Diony-
sium mirum in modum philosophiæ deditum esse.
Misit ipse præterea pergrandem epistolam: cum sci-
ret quemadmodum & ipse erga Dionem afficerer,
& Dionis cupiditatem id prorsus expetere, ut Syra
cusas me conferrem. Ad hæc igitur omnia compo-
sita epistola fuerat, tali quodam exordio. Diony-
sius Platoni. legitima & consueta ratione in his præ-
fatus: nihil deinceps prius ait, quàm quòd in Siciliā
pro nostra uoluntate ueneris. Primum quidem de
Dione ita fiet ut ipse uolueris. Voles autem, ut arbi
tror, moderata: atque ego concedam. At uero nisi
ueneris, nihil impetrabis eorum, quæ pro Dione
optas: neque in rebus alijs, neq; in ijs quæ ad perso-
nam suam spectantia in primis desideratis. Hæc ita
scripsit. Cætera uero prolixa forent: neque satis op-
portuna relatu: Venerunt aliæ quoque epistolæ ab
Archita alijsq; Italis & Tarentinis, laudātes in Dio
nysio sapientiæ studium. præterea his addebant: nisi
proficiscerer amicitiam illam quam ipsis cum Dio-
nysio conflaueram: neq; paruam quidem quantum
ad ciuilia spectat: me omnino calumnijs subiectu-
rum. Cum igitur eo tempore sic accerserer, alijs qui-
dem ex Sicilia atq; Italia me trahentibus, alijs uero
precibus Athenis quasi me impellētibus, ratioq; mi
hi dictaret non decere Dionem Tarentinosq; hospi
tes & amicos prodere: atque mihi ipsi succurreret,
non esse mirum siquis ingeniosus iuuenis cū prius
sermones de rebus magnis audire noluerit, mutata
deinde sentētia ardore quodam uitæ optimæ accen-
datur: oporteretq; ipsum euidenter arguere, utrā in
partem declinet: nec ipsum prodere: nec me ipsum
causam illi præbere tantæ uituperationis suæ: si mo
do res eius reuera ita ut fertur, sese habeant: harum
inquam rationum patrocinio protectus iter ingre-
dior multa quidem timens, multaq; fore diuinans,
nec recte quidem ut uidetur. Profectus deniq; sum
tertio sub seruatore. Id enim reuera consecutus sum.
nam rursus feliciter sum seruatus. At horū post deū
Dionysio habeo gratiam. quoniam cum pleriq; me
interficere cuperent, restitit ipse: partemq; aliquā pu
doris sui meis in rebus exhibuit. Cum itaq; ad eum
peruenissem, operæpretium in primis fore censui:
hoc ipsum examinare: utrū reuera Dionysius amo-
re philosophiæ accensus uelut igne flagraret: an ua-
nus de eo rumor Athenas usque fuerit peruagatus.
Est modus quidam experientiæ circa hæc sumendę:
non ingeniosus ille quidem, sed tyrannis reuera con
ueniens, his præcipue qui plurimos iam audierint.
quod quidem ego statim ueniens persensi prorsus
Dionysio contigisse. Ostēdendū est utiq; illis quàm
magna res philosophia sit: quantoq; studio egeat: &
quantis laboribus comparetur. Qui igitur hæc au-
dierit, si reuera sapientiam amet, eiq; natura cogna-
tus atq; ipsius possessione sit dignus, quasi qui diui-
nus sit, uiam sibi mirabilē esse putat ostensam, perq;
eam sibi omni conatu existimat gradiendū, aliterq;
facienti uiuendum esse non censet. Itaq; seipsum atq;
etiam huius uiæ ducem impensius cohortatur: neq;
prius desinit, quàm uel finem omnium fuerit conse-
cutus, uel saltem eam sibi comparauerit facultatem,
per quam ipse se iam sine duce ad terminum perdu-
cere ualeat. Hæc igitur atq; huiusmodi rationibus il
le considerans, per uniuersam uitam, quicquid omni
no agat, ante omnia est philosophiæ semper intētus:
uictuq; quotidiano utitur quo maxime queat inge
nium & memoriam & iudicium conseruare, sese so
brium præstans, contrariumq; huic uictum semper
odio habens. At uero qui non sunt reuera sapientiæ
amatores, sed opinionibus duntaxat extrinsecus co
lorati, instar eorum qui sub sole uruntur atq; colorā
tur, cum audiuerint quot discenda sint, quanto labo
re, qua quotidiani uictus temperantia philosophiæ
studijs necessaria, rem protinus sibi duram impossi
bilemq; rati, ut operam dent adduci nō possunt. Ple
riq; uero sibimet persuadent, sufficienter se omnia iā
audiuisse, neq; studio prorsus ullo ulterius indigere.
Hæc utiq; faciendi periculi ratio perspicua est & mi
nime fallax aduersus eos qui prosequi præ mollitie
nequeunt: ut crimen in præceptorem rejcere nun-
quam possint, sed ipsi iam seipsos ad ea quæ philoso
phiam decent peragenda redarguant, ut impotētes.
Hac utiq; examinis ratione apud Dionysium tunc
usus sum, cuncta uero nec ego percurri, neq; Diony
sius requirebat. Nam erant permulta & maxima, in
quibus se satis doctum ob ea quæ ab alijs audiuerat,
existimari studebat. Audio uero ipsum de his quæ
tunc audiuit scripsisse postea, quasi artem propriam
componentem: cum nihil tamen horum reuera ipso
rum inesset, ut equidem audio. De his uero ego nihil
certi scio. Alios tamen quosdam noui de rebus eisdē
scripsisse. quicūq; uero hi fuerint, ne ipsi quidem sei-
psos cognouerunt. Tātum uero dicam de his omni-
bus qui aut scripserunt, aut scripturi sunt, se scire af-
firmantes quæ sint ea quę ipse tāquam seria studio-
se meditor, siue à me, siue ab alijs audiuerint, siue tan
quam inuētores ipsi fuerint, nihil eos ipsa de re meo
iudicio percipere posse. nec enim de ipsis scripsi un-
quam, neq; scribam. Id nanq; nullo pacto uerbis ex
primi potest, quemadmodum cæteræ disciplinę: sed
ex diuturna circa idipsum consuetudine, uitęque ad
ipsum coniunctione: subito tandem quasi ab igne
scintillanti lumen refulgens in anima seipsum iam
alit. Atqui tantum equidem scio: Videlicet scripta à
me uel dicta optime dicerentur, male uero scripta
non minimam mihi afferrent molestiam. Quod si
scriptis uel uoce proferenda mihi in uulgum uiderē
tur: quidnam pulchrius nobis in uita fieri posset,
quàm rem ualde utilē hominibus afferre, atq; natu-
ram omnibus proferre in lucem? At uero studium
in his edendis, utile esse nō reor hominibus, nisi ad-
modum paucis: qui uidelicet exiguis antè uestigijs

 demon

demonstratis, ad inueniẽdum ipsi sagaces sint. Alios uero partim contemptu nefario, partim elata spe uana impleuisset: quasi præclara quædam iã didicissent. Proinde longiora de ipsis dicere cogitaui. Fortè enim si hæc dicantur, nonnihil de his quæ dico clarius apparebit. Est nanq; sermo quidã uerus, obstans illi qui de rebus eiusmodi nihil omnino audet scribere: sæpe quidem à me aliàs dictus, & nunc, ut uidetur, dicendus. Vnicuiq; ipsorũ quæ sunt, tria sunt, ex quibus scientiam fieri necessarium sit. Quartum ipsa scientia est. Quintum uero oportet ipsum ponere quo quid est cognoscibile, id est quod agnosci potest, atq; uere existit. horum unum est nomen: secundum oratio siue ratio quædam: tertium simulacrum: scientia quartum. De uno quouis igitur accipe, cupiens quod modo dictum est discere, deq; omnibus similiter cogita. Circulus aliquid dicitur, cui nomen id est quod modo pronunciabamus. Sequitur autem eius oratio siue ratio quædam ex nominibus uerbisq; composita. Quod enim ab extremis ad medium æqualiter undiq; distat, illius ratio est, quod rotundi & circunferentiæ & circuli nomine designamus. Tertium uero est: quòd pictus circulus fit uel deletus, aut torno factus uel destructus. Quorum nihil ipse circulus circa quem hæc singula sunt, patitur: utpote aliud quiddã existens. Quartum autem scientia est & intellectus, atq; uera circa hæc opinio. Hoc rursus totum tanquã unum est ponendum: quod nec in uocibus nec in corporum figuris est, sed animis. Ideoq; manifestum est, aliud esse quàm sit ipsa circuli natura, rursusq; aliud quàm tria illa quæ suprà diximus. Horum uero ex numero, intellectus, cognatione, similitudineq; quinto proximus hæret, cætera remotiora sunt. Idem quoq; de recta & curua dici potest figura, atq; colore: deq; bono & pulchro & iusto. rursus de quocunq; corpore, uel manu facto uel naturali, siue igni siue aqua, cæterisq; huiusmodi. similiter de omni animali, ac de moribus animorum, atq; de actionibus passionibusq; uniuersis. Nisi enim quis in his illa quatuor quodammodo capiat, nunquam scientiæ circa quintum perfecte particeps erit. Proinde illa non minus quale quid sit unumquodq;, quàm quid sit aggrediuntur ostendere: propter rationũ debilitatẽ. Quapropter nemo mentis compos audebit unquam in idem atq; id quidem immutabile, referre quæ ab ipso intelliguntur, atq; quatuor illa. Quod utiq; patiuntur, quæ designantur figuris. Id uero quod nũc dicimus, rursus est considerandũ. Sanè circulus quilibet horum qui inter hominum manus uel pinguntur uel torno fiunt, plenus contrarij est ad quintum. Recti nãq; undequaq; fit particeps. Ipsum uero circulum affirmamus neq; minus neq; magis aliquid: id est nihil omnino habere se naturæ cõtrariæ. Præterea nullius horum nomen firmitatem dicimus ullam habere. Nihil enim prohiberet quæ nunc rotunda nominamus, recta uocari, rectaq; rotũda: nec firmitatem ullam maiorem fore nominibus in contrarium permutatis. Eadem quoq; de oratione ratio est: cum ex nominibus uerbisq; cõponatur nullam omnino habentibus firmitatem. Multipliciter rursus probari potest, nullum horum quatuor certum firmumq; esse. Maximum uero omniũ, quod paulo antè dicebamus: quòd cum duo sint, essentia & qualitas: quando animus non quale, sed quid sit quærit: nisi quodlibet horũ quatuor quæsitũ prius ab anima tam ratione quàm affectu, deniq; sensibus bene discussum, per omnia quæ dicũtur atq; ostenduntur euaserit: omni ambiguitate & obscuritate, ut ita dixerim, omnes implebit. In quibus igitur haudquaq; cõsueti sumus ob prauã educationem uerum perquirere, sed satis nobis factum putamus, si apposita simulacra attigerimus, minime derisui sumus inuicẽ interrogati interrogantibus, potentibus duntaxat quatuor illa discutere atq; arguere. Vbi uero necessitas cogit quintum ostendere, quiuis eorũ qui possint subuertere atq; retractare peruincit: facitq; ut qui exponit sermonibus uel literis uel disputationibus, apud audientium multos nihil eorum quæ uel dicere uel scribere aggreditur, intelligere uideatur. qua in re sæpe ignoratur non animum scribentis uel dicentis redargui, sed naturam potius cuiuslibet illorum quatuor se male habentis. Traductio uero per omnia illa sursum deorsumq; in unũquodq; discurrendo perueniens, uix tandem scientiam parit intrinsecus. scientiam inquam ipsius quod naturaliter bene affectum est in animo ad ipsum quoq; naturaliter bene affecto. At si quis male affectus sit natura, qualis naturaliter animæ habitus inest multis, tũ ad illa quæ discenda sunt, tum ad mores, corruptiq; illi sunt, ne Lynceus quidem, ut eiusmodi animus uideat, efficere posset. Atq; ut summatim dicam, neq; acumẽ, neq; memoria faciet unquã, ut qui rei ipsius qua de agitur, nõ est cognatus, ipsum inspiciat. Principiũ etenim in habitibus alienis non sortitur. Quãobrem quicunq; iustis alijsq; quotcunq; sunt pulchra, non sunt apti natura atq; cognati, licet alij ad alia ingeniosi simul & memores: rursus quicũq; cognati sunt quidem, sed hebetes & memoria parũ ualidi, nunquã ad summum discendi ueritatem perueniunt uel uirtutis, uel uitij. Necesse enim est ea simul perdiscere, & falsum simul & uerum totius essentiæ cum omni exercitatione atq; lõgitudine temporis: quod & ab initio dixi. Postq; uero singulatim ipsorum nomina, rationes, uisusq; & sensus agitata inuicem tritaq; fuerint, benignisq; reprehensionibus redarguta, & absq; inuidia interrogando respondendoq; discussa, uix tandẽ refulget circa unumquodq; prudentia atq; intelligentia, ad summũ omnino pro humana facultate cõtendens. Quamobrem permultum abest, ut uir studiosus de ijs quæ reuera digna sunt studio, scribẽs hominibus, se simul & sua inuidię ambiguitatiq; subijcere debeat. Vno uero ex his sermõe id intelligere licet: quãdo uidelicet qui alicuius scripta cernẽs, siue legulatoribus in legibus, siue in quibuslibet alijs aliorũ, animaduertat illa nõ esse illi tanq; omnino seria studiosissime pertractata: si quidẽ sit ipse studiosus. iacet autẽ inter sua in regione pulcherrima. Sin autẽ reuera ipsi hæc tanq; seria studiose literis tradita sunt, dij quidẽ minime, sed homines mentẽ eripuerunt. Hãc utiq; fabulã digressioneq; quicunq; sequetur, plane intelliget, siue Dionysius aliquid de summis & primis naturæ scripserit, siue quiuis alius aut minor aut maior, nihil eũ syncerũ audiuisse uel didicisse eorũ quæ scripsit, ut mea fert opinio. Alioquin pariter atq; ego ipsa ueneratus fuisset, neq; ausus fuisset unq; temere edendo absurditati indecentiæq; subijcere. Neq; uero quasi in memoriæ subsidiũ illa scripsit. Non enim hac in re memoriæ diffidendũ: si id semel animo fuerit cõprehensum. Nã id totũ breuissime omniũ est collectũ. Forte uero turpi quadã ambitione id fecit, uel tanq; sua hæc asserens, uel tanq; particeps disciplinæ, qua indignus erat, gloriam quærens. Verũ si ex una duntaxat

taxat congresione id Dionysio cōtigit, esset id forsan concedendum. Qualis autem fuit? Prò Iupiter, inquit, Thebanus. Percurri equidē hæc illi, eo quo dixi modo, semelq; tantum: postea uero nunquam. Post hæc autem considerandū est, sicuí cura sit inuenire eius quod nobis circa illa accidit, causam: cur uidelicet & secundo, & tertio, & sæpius ea non pertractauimus: Vtrū Dionysius, ipsis semel duntaxat auditis, adeo sufficienter ea se scire putauerit satisue norit, siue inuenerit ipse siue ab alijs antè didicerit: an friuola quæ dicebãtur existimarit. An forte præter hæc tertium quiddam acciderit: uidelicet ut ipsa haud suis æqualia uiribus, seu maiora censuerit: ac reuera se minime idoneū esse qui sub prudentiæ uirtutisq; diligentia uiuat. Si enim friuola existimasse dicatur, multis certe testibus pro causa nostra cōtrà pugnabitur: qui in rebus eiusmodi iudicandis longe maiorem quàm Dionysius autoritatem habeāt. Quod si inuenisse uel didicisse, atq; ipsa quidem digna uideri, quæ liberali animo in disciplinam adhibeantur, quis non id mirū putet, Dionysium sic affectum horum aliquando ducem & autorem tam facile contempsisse? Quo autē pacto cōtempserit, iam dicam. Profecto non multo pòst hoc tempore patrimoniū Dionis, quod prius eum libere possidere, fructusq; inde percipere permittebat, iam uetuit omnino per eius procuratores attingi: pecuniasq; ut cōsueuerant ad ipsum in Peloponnesum mitti: quasi epistolæ illius prorsus oblitus, quã mihi scripserat. Asserebat enim res illas nō Dionis esse, sed filij: qui cum esset ex sorore nepos, eum ex lege sub tutela ipsius esse. Hæc igitur usque ad illud tempus acta fuerunt. quæ ego considerans iam plane perspiciebam quo pacto erga philosophiam Dionysius fuisset affectus, conturbariq; licebat siue sponte siue inuite. Erat iam tunc æstas: & frequēter nauigabatur: uidebaturq; mihi nō tam de Dionysio quàm de me ipso conquerendum, & de his qui me impulerāt ut in arctum Scyllæ tertio deuenirem, Charybdimq; remetirer perniciosam. Compulsus itaq; sum Dionysio dicere, non posse me ullo modo apud se fore, Dione tam ignominiose contempto. at ille me consolabatur, rogabatq; ut manerē, non putans sibi honestum, ut ego ipse tam cito horum à se factorum nuncius irem. Cum uero mihi manendum persuadere non posset, ipse mihi se paraturum ait, qui & quo pacto me deferrent. Ego autem in transmissorijs nauigijs traijcere constitueram: omnia esse perferenda ducens, si abire me prohiberet: quippe cū manifeste ipse nulla Dionysium iniuria afficiens, ab eo iniuria affectus fuissem. At ille cum me nullo modo manere uelle cognosceret, quo nauigationem tunc meam impediret, talia machinatus est. Postridie sermonem ad me habuit gratiosum atq; probabilem. Mihi & tibi inquit, Dio Dionisq; res, quatenus discordiæ nostræ causam præbent, tollantur è medio. Dioni equidem tui gratia hæc faciam. Decerno Dionem recipientem sua habitare in Pelopōneso, non tāquam exulem, sed tanquā cui liceat huc proficisci, quando illi & mihi uobisq; amicis communiter uideatur: dummodo nullam mihi iniuriā faciat. Huius autem rei fideiussores mihi fore te familiaresq; tam tuos quàm Dionis qui hic habitant. Dionem quoq; ipsum id uobis obseruaturū, sufficiēter confirmare debere. Pecuniæ uero omnes quas ille acceperit, in Peloponneso, & Athenis deponantur penes quos uobis uidetur. Harū quidem pecuniarum fructus accipiat Dio, sed ipsas tollere nisi uobis concedentibus nequeat. Non enim confido, si pecunias susceperit, eū mihi fidem seruaturū, cum non paucæ futuræ sint. Maiorem uero tibi tuisq; habeo fidem. Considera igitur an tibi hæc placeant: maneq; horū gratia hic annum. quo peracto, susceptis his pecunijs abibis. Dionem equidē scio magnā tibi gratiam habiturū: cum hæc sibi perfeceris. Cū hæc igitur audiuissem, quanquā ægre omnino ferebam, respōdi tamen hac in re me consultaturū, tempusq; respondendi in crastinum sumpsi. Atq; in hoc consentientes tunc discessimus. Cōsultabam itaq; posthac ipse mecū ualde quidem ambiguus. Occurrebat autem quasi cōsilij dux prima mihi eiusmodi ratio. Age utiq;, etsi Dionysius nihil eorū quæ promittit, seruare cogitat, si tamen abeunte me, per se ac per amicos probabiliter ad Dionē scribat, quæ nunc mihi dicit, se quidem obtulisse ultro, me uero noluisse, resq; suas penitus neglexisse. Preterea his addebam. Si Dionysius me nolens dimittere, ideoq; nauigiū nautasq; non det: imò facile cunctis significet, uelle me ipso nolente discedere: quísnam me naui asportare ex ædibus ipsis Dionysii audeat. Habitabam equidē, ne quid deesset incōmodi, in ipsis qui circa ædes erant, hortis. Vnde ne ianitor quidē nisi iubente Dionysio egredi permisisset. Quòd si annū permāsero, habeo equidem quid Dioni significem, notumq; faciam in quibus sim constitutus, quídue agam. Ac si Dionysius nōnihil eorum quæ promittit, seruauerit, opera tolerantiaq; hæc mea nō omnino deridenda uidebitur. patrimoniū nanq; Dionis non paucíorū quàm centum talentorū, siquis recte æstimare uelit, censebitur. At uero si ita res cadant ut eas uerisimile est casuras, quò me uertam nescio. Verūtamen forte necesse est me annū adhuc tolerantem machinationes Dionysii re ipsa pro uiribus redarguere. Cum ita mecum consultauissem, sequenti mox die ad Dionysiū retuli, uideri mihi manendū. Sed addidi: ne existimaret me posse apud Dionem prorsus omnia quasi dominum, ideoq; operæpretium esse ut unà mecū ipse quoq; ad eum scriberet, significans hæc nostra consilia, atq; interrogans utrum sibi hæc satisfaciant, nécne: & nunquid aliud præter ea quiddam exigat. Idq; quàm primum inquam scribendum esse. Interea uero nihil in re Dionis ab eo noui esse tentandum. Hæc inter nos dicta sunt. In his ferme, ut nunc dico, conuenimus. Post hæc autem cū iam naues abijssent: ideoq; nulla mihi foret ulterius nauigādi facultas: Dionysius quasi nōnihil prætermisisi reminiscēs, Dimidia inquit bonorū Dionis pars filio iure manere debet: dimidia uero ad Dionē mitti. hanc ergo uendi curabo. Qua uendita, pecuniarum dimidiū tibi tradam, quod ad Dionē perferatur: reliqua uero pars penes nos pro filio reseruabitur. ita enim ius ipsum exigit. His ergo illius dictis percussus, ridiculum putaui amplius ea de re loqui. Dixi tamē decere nos expectare à Dione responsum, atq; rursus hæc ipsa ad illū rescribere. At ille pòst nimis audacter patrimoniū Dionis totum quāto libuit pretio, & quo pacto hæc, & quibus placuit uendidit. Mihi uero ea de re uerbum omnino fecit nullum. at ego similiter posthac de re Dionis nihil ulterius locutus sum, quippe cum nihil amplius me profecturum existimarē. Hactenus hac ratione & philosophiæ & amicis auxilium præstiti. Post hec autem ego & Dionysius ita uiximus, ut ego quidē semper extrà spectarem, quasi auis quæ=

dā alicunde cupiēs euolare: ille uero assidue, quo pacto me cohiberet machinaretur, de rebus quidē Dionis cōcedens nihil. In cæteris tamen negotijs per uniuersam Siciliā amicos inter nos esse fatebamur. Eo autem tempore Dionysius ueteranis militibus stipendia minuere tentauit, præter parentis consuetudinem. Irati uero milites in unū cōuenerunt, neq; id se toleraturos cōminabantur. Itaq; ille clausis arcis ipsius portis, coërcere illos conabatur. At illi repente aduentarunt ad mœnia, clamorē quendā barbarū ac bellicū attollentes. Quo metu cōterritus Dionysius, cuncta illis consueta, atq; etiā plura confluentibus illis cōcessit. Rumor autē fuit Heraclidē tumultus omnis causam extitisse. Quod Heraclides quidē persentiēs clàm fugā arripuit. Dionysius uero cum illum capere affectaret, neq; inueniret, Theodotem ad se in hortos accersiuit. Eram forte tunc & ipse in hortis perambulans. Cætera quidē, quæ inter illos tractata sunt, neq; scio, neque dum colloquerentur, audiui: sed quæ me præsente inquit Dionysio Theodotes & noui & memini. O' Plato ait, Dionysio suadeo huic, si Heraclidem huc adducere potero, criminibus in se delatis responsurum: ac si nolit deinde eum Dionysius in Sicilia permanere, saltem permittat uxorē filiumq; suscipere, atq; in Peloponnesum abire: ibiq; habitare, nihil ibi molientē contra Dionysium, & bonorū quæ hic possidet, fructus percipientem. Hac ergo fiducia Heraclidem iam uocaui: atq; iterū uocabo. Siue igitur ex prima uocatione, siue ex secunda huc ille uenerit, cum Dionysio constituebam rogabamq; nequid mali Heraclidi inferatur uel extra urbem uel in urbe. tantū uero si uidebitur, extra fines mittatur: donec aliter Dionysio uideatur. Hæc inquit, Dionysi, concedisne? Concedo respondit, neq; etiam siquando in ædibus tuis appareat, aliud quicquā mali esse passurum. Sequenti uero die in ipso crepusculo Eurybius & Theodotes ad me mirū in modum perterriti cōuolarunt. Confestimq; Theodotes, ò Plato, inquit, affuisti heri cōditionibus in quibus de Heraclide Dionysius mecum tecumq; cōuenit. Affui, inquam. At ille: nunc, inquit, discurrunt satellites ad Heraclidem cōpræhēdendum: atq; periculum est, ne ille propè alicubi sit. Sequere ergo nobiscū omni studio ad Dionysium. Iuimus itaq; & ingressi ad ipsum, illi quidem silentio stabāt lacrymantes: ego uero inquā, uerentur hi Dionysi, ne tu cōtrà quàm heri cōuenerit, noui quicquam agas aduersus Heraclidem. Nam uidetur ille mihi propè alicubi diuertisse, manifestéque adesse. Dionysius uero his auditis exarsit in iras, in uariósque se mutauit colores, quales ira consueuit afferre. Et Theodotes ad pedes eius procumbens, manu eius appræhensa multis cum lacrymis ne quid tale faceret deprecabatur. Tunc ego sermonem suscipiēs eum consolaturus, Bono sis animo, inquam, ò Theodotes. Nō enim aliter facere audet Dionysius quàm heri promisit. At Dionysius tyrannico nimium uultu me intuitus, Tibi, inquit, promisi nihil, siue magnum siue paruum. Imò uero per deos, inquam, promisisti non facturum te hæc ipsa, quæ nunc ne facias hic deprecatur. Hæc ego locutus egredior. Post hæc Dionysius quidem Heraclidem capere conabatur. Theodotes autem hæc per nuncios illi significans, ut fugā arriperet admonuit. Miserat quidem Dionysius & Tisiam quendam cum satellitibus, iubens passim Heraclidem insequi. Sed ille, ut fertur, anticipans & paruo quodam diei spatio satellites deuitans, intra Carthaginensium fines se recepit. Iam uero ex inimicitijs contra me exortis probabilem Dionysius occasionem quam per insidías diu captauerat, ne uidelicet ad Dionem pecuniæ mitterentur, assecutus fuisse uidetur. Ac primū quidem ex arce me amisit, occasionem præferēs quod mulieres sacra decem dierum in quibus habitabam hortis essent facturæ. Itaq; me per eos dies extra arcem apud Archedemū manere iussit. Interea Theodotes me ad se uocās, multa circa ea quæ tunc facta erant, de Dionysio conquestus est. Dionysius uero cùm audiuisset ad Theodotem me profectum fuisse, nactus & hāc rursus occasionē contra me odij priori similem, misit ad me, qui percontaretur, nunquid apud Theodotem uocatus aliquando fuissem. Atq; ego adfuisse libere confessus sum. Tunc ille: Iussit ergo, inquit, Dionysius me tibi edicere, non recte facere te: quòd Dionē Dionisq; amicos pluris quàm ipsum semper æstimes. Hæc dicta fuerunt. Nec unquam posthac me in suas ædes uocauit, quasi manifeste Theodotis Heraclidisq; amicum: sibi uero inimicum: ac propterea infensum, quòd res Dionis iā omnino periissent. Habitabam deinde extra arcē inter milites mercede conductos. Adeuntes uero me, & alij quidam, & ministrorum aliqui Athenienses patria, significarūt calumnias aduersus me inter milites fuisse diffusas. Præterea quosdam comminatos esse, sicubi me nanciscantur interfecturos. Excogito igitur euasionem eiusmodi. Mitto Tarētum ad Architam, aliosq; amicos, significans in quo essem discrimine constitutus. Illi uero occasionem quandam legationis patriæ nomine excogitantes, Salmiscum eorū unum, unà cum naui ordinis triginta remorū mittunt. Qui ueniēs ad Dionysium, rogauit ut me omnino pro uoluntate mea saluum abire permitteret. Ille autem assensus me dimisit commeatum præbens. Pecunias uero Dionis neque ego petij, neque quisquam dedit. Posthæc cū in Peloponnesum peruenissem, ibiq; offendissem Dionem ludos spectantem Olympiacos, quæ facta fuerant, enarraui. Ille uero Iouem testatus, statim mihi meisque propinquis & amicis edixit, se pœnas à Dionysio exacturum: tum quòd me illic hospitē decepisset: sic enim ille & dixit & sensit: tum quòd ipsum iniuste admodum expulisset. Hæc ego audiens, suasi ut ad hæc si uideretur, amicos alios conuocaret. Me autem quoniam & sua & aliorum opera quasi uiolēta impulissent in Dionysii familiaritatem, habitationis, uictus, sacrorum communione astrictum, putarent quasi medium quendam, æquumq; utrinq; esse debere: præsertim cū iamdiu multis apud Dionysium me calumniantibus quasi tecū ipsi tyrannidiq; eius insidiātem, ipse non occiderit quidem, sed reueritus sit. Ad hæc ætatem meā rebus bellicis ineptam esse addidi: simulq; medium quendam me inter eos esse, siquando conciliatore quodam opus sit, qui resarcire optantibus amicitiam possit. Quamdiu uero odijs certabitis, ad hæc tanquam propugnatores alios aduocabitis. Hæc ego inquam, perosus errorē fortunámque in Sicilia mihi aduersam. Quoniam uero illi rationibus meis non obtemperauerunt, omnium quæ sequuta sunt malorum ipsimet sibi causam præbuere. Profecto si Dionysius res Dioni suas restituisset, uel potius si omnino placatus fuisset, nihil prout cōditio fert humana, accidisset aduersi. Nā Dionē quidē pro uolūtate mea, & consilio, & autoritate facile continuissem. Contrà

trà

trà uero nunc, in se inuicem impetum facientes omnia calamitatibus impleuere. Dio certe eandẽ habebat uoluntatem, quam ego dicerẽ & mihi & alijs quicunq; moderati sunt, habendam esse: uidelicet ut potestas uel propria, uel amicorũ, uel ciuitatis opteretur, quo in ipsis honoribus & potentijs quis cõstitutus præsertim in maximis, se & suos & patriã beneficijs iustis afficiat. Neque uero id fit, si quis ad id duntaxat incũbat, ut diuitijs se amicosq;, & ut libet ærariũ expleat per insidias crudeliumq; cõiurationes; ipse pauper uidelicet impotens se continere, sed præ animi angustia uoluptatibus succumbẽs: præterea opulentos homines tanquam inimicos decernens trucidet, rapiatq; pecunias; atq; interea socijs, familiaribusq; edicat, sibi quidẽ in his cum sit egenus, succensendum non esse. Eodem modo si quis similiter ciuitatem suam beneficijs afficiẽs honoretur ab ipsa: dum multis res paucorum ciuium per sua decreta distribuit: uel si quis magnæ præsidens ciuitati pluribus minoribusq; ciuitatibus imperanti pecunias minorũ ciuitatum iniuste attribuat suæ. Hoc enim pacto, neq; Dio, neq; alius unquam spõte sua ad potentiã progreditur perniciosam & sibi & posteris perpetuo futurã. Prudens uero ad constituendam accedit Rempublicã legesq; condendas iustissimas atq; optimas, & id quidẽ absq; cædibus, expulsionibusq; ciuilibus. Quæ modo cũ ageret Dio cõstituens pati prophana potius quàm facere, cauens quoq; ne ipse pateretur, cecidit tamẽ, cũ iam ad summum superandorũ hostium peruenisset. Neq; mirũ alicui quod accidit Dioni, uideri debet. Pium enim uirũ temperatumq; & prudẽtem, omnino quidem in rebus eiusmodi impij nunquã fallunt. Sed neque mirandũ est si idem ipsi, quod probo gubernatori forsan acciderit: quẽ futura tempestas haud admodum latet; sed insueta & idcirco improuisa tempestatum magnitudo latere potest, ac ui latendo submergere. Hoc utiq; modo Dionẽ sors aliquantum fefellisse uidetur. Quòd enim mali essent, eũ non latebat: quãuis quàm profunda esset in eis inscitia & iniquitas uoracitasq;, latuerit. Qua quidẽ in re deceptus occubuit, Siciliã incredibili dolori subijciens. Quæ igitur post hæc quæ narrata sunt uobis consulo, hactenus quidẽ dicta sint. Quibus autẽ de caussis ipse in Siciliã quasi cõpulsus redierim, ostendere arbitratus sum oportere, ne cui reuersio mea absurda, ac præter rationem suscepta uideretur. Quãobrem si cui quæ nunc dixi probabiliora uisa sunt, ac sufficiẽtes extitisse occasiones cur ita fieret, uidẽtur, satis quidẽ sufficiẽterq; iam fuisse dictũ putabimus.

PLATO DIONIS PROPINQVIS ET AMICIS. EPISTOLA VIII.

QVA potissimũ uiuẽdi ratione prospere succedãt res, reuera conabor uobis pro uiribus enarrare. Spero autẽ non uobis solũ, quæ in rem uestrã sint, me consulturũ: quanq; uobis quidẽ maxime: sed & omnibus qui sunt Syracusis: tertio inimicis etiã uestris & hostibus: præterq; si quis illorũ impio seipsum scelere polluit. Hæc enim insanabilia sunt, neq; expiare unquã hæc quisquam posset. Cõsiderate uero quod in præsentia dicã. omni iã uestrũ circa Siciliã omnẽ dissoluta tyrannide consiliũ atq; studiũ in his uersatur. Nempe alij quidẽ affectãt tyrannidẽ iterũ suscitare: alij tyrannidis memoriã omnẽ prorsus extinguere: consiliũ uero in eiusmodi rebus apud multos rectũ ubique uideri solet: si ita res constituantur, ut hostes quàm maximis afficiãtur malis: amicis autẽ beneficij plurimũ afferatur. At uero nequaq; id facile est, ut qui multa alijs inferũt dãna, ipsi non multa uicissim ab alijs patiãtur. Neq; nũc opus est horũ exempla lõge perquirere: quippe cũ quæ nuper in Sicilia acciderunt, satis exẽplo nobis esse possint. Cuncta enim sic accidisse uidẽtur, dũ alij quidẽ inferre mala, alij uero repellere & ulcisci cõtenderent. In quibus enarrãdis idonei aliorũ magistri ubiq; esse potestis. Vt in his ergo percipiẽdis nulla ferme sit difficultas. Quæ uero aut cunctis tam inimicis q; amicis utilia sint, aut saltẽ quæ his quàm minimũ obsint, hæc certe ipsa, nec facile est perspicere, neq; postq; perspexeris, ad uotũ perficere. Hæc igitur consultatio atq; inquisitio uoto persimilis esse uidetur. Ideoq; sit nobis ipsa omnino tanquã uotũ & deprecatio quædã. Omnibus enim in rebus & dicendis & cogitandis principiũ semper à dijs est sumẽdũ. Votũ utiq; eiusmodi absolutũ talẽ nobis significabit rationẽ, quæ uobis simul, inimicisq; conducat. Principio ex quo tempore bellũ in Sicilia gestum est, familia una cõtinue dominata est: quã publicis rebus præfecerunt uestri maiores, in summo tũc periculo constituti, cũ à Carthaginẽsibus premerẽtur, uenissetq; res in extremũ discrimen, ne Sicilia quæ excolebatur à Græcis, iã à Barbaris euerteretur atq; deuastaretur. Tunc igitur Dionysiũ quidem elegerũt, ut iuuenem bello strenuũ: qui rebus bellicis cõueniẽtibus sibi præesset: Hipparinum uero utpote seniorem, cõsilio res moderari uoluerunt. Atq; pro totius Siciliæ salute absolutã his autoritatẽ concedentes, tyrannos, ut fertur, appellauerũt. Proinde si quis fortunã quandã diuinam, deumq;, siue eorũ quibus cõmissa res est, uirtutem, siue utrunq; unà cũ temporis illius ciuibus, salutis illius causam extitisse cẽseat: esto id quidem, ut quisq; existimat. Salus certe hoc pacto tunc illis parta est. Quamobrẽ cũ ita se illi gessissent, iustum erat gratiã ab illis qui seruati erant, referri. Si quid autẽ postea mali tyrannis ipsa munere ciuitatis abutens patrauit, habet quidem sceleris sui iudices: unde & pœnas persoluat. Sed quænam illis pœnæ ob ea quæ acta sunt, necessario recteq; admoueri possunt? Si enim uel uos illorũ uim facile propulsare possetis, & absq; magnis periculis laboribusq; id facere, uel illi se dominationẽ facile recepturos arbitrarentur: haud sanè possemus ea uobis quę nũc dicturi sumus consulere. Nunc uero utriq; considerare atque meminisse debetis, quoties iam alterutri in spẽ prope certam peruenistis consequendi quod optabatis, paulum deesse opinantes ad cuncta pro arbitrio cõsequenda. Idipsum tamen paulum ingentium plurimorumq; malorum ubiq; causa extitit, nequẽdum peruenit ad terminum: sed continuata quadam successione, inueterati iam mali apparẽti termino principium suboritur nouum. Eiusmodi uero circuitus perditurus uidetur tyrannicum genus simul atque populare: & quantum uerisimili ratione formidandum portenditur, tota Sicilia in Græcæ linguæ obliuionem lapsura uidetur, ad Phœnicum Opicorumq; potestatẽ, dominationemq; translata. Quãobrem contra hæc Græci omnes omni prouidentia remedium afferre debent. Si quis igitur rectius me liusque consilium eo quod à me dicetur, adducat in medium, merito Græcorum amator cognominabitur. Quæ uero quodammodo sit mea sententia, conabor nunc libere prorsus communi

ratione, legeq; fretus exponere. Ego igitur personã mihi arbitri assumens, quemadmodũ iamdiu consueui, tam exercenti quàm perferẽti tyrannidẽ communiter consulã. Atq; in primis omni tyranno: ut appellationẽ hãc, remq; ipsam fugiat, atq; in regnũ, si potest fieri, transferat. Fieri uero posse, Lycurgus uir bonus & sapiens re demõstrauit. Is enim cũ uideret genus propriũ Argis, & apud Messenios ex regno in tyrannidẽ iam translatũ, ideoq; hos populos utrosq; tam seipsos perdentes quàm ciuitates utrinq; utrasq;, timens patriæ simul & generi remedium adhibuit, senatũ procreãs, Ephororumq; magistratũ in regni salutẽ. Quapropter tot iam secula seruatur cũ gloria: postquã uidelicet lex autoritatis plena hominũ regina facta est, nõ autẽ homines legum tyranni. Ad hoc ipsum in præsentia ratio mea omnes homines cohortatur, suadens his qui tyrannidẽ affectant, declinare ac fugere indefesso quodam studio eiusmodi famescentiũ stultorũq; hominũ felicitatem: atq; ad regiã gubernationis formã pro uiribus se trãsferre, legibusq; regijs obtemperare, maximos honores ab hominibus, legibusq; uolentibus quandoq; reportaturis. Qui uero omnibus uiuendi præferunt libertatẽ, iugũ uero seruile fugiunt tanquã malũ, ij caueãt moneo, ne insatiabili importunæ libertatis auiditate in maiorũ suorũ incidant morbũ. Quem quidẽ illi propterea passi sunt, quòd nulli parere uolentes libertatis amore intẽperanter abusi sunt. Qui enim ante Dionysiũ & Hipparinũ in Sicilia gubernabant, beate sibi uiuere uidebãtur, libidinibus dissoluti, principibus imperantes. Præterea decẽ ante Dionysiũ præfectos depositos, profligarũt, neminem secundũ legẽ iudicãtes, quo nulli subessent homini iuste iudicãti, aut dominanti legi, sed omnino in singulis liberi forẽt. Qua quidẽ causa illis tyrannides exortæ sunt. Seruitus enim ac libertas, si modũ excedat, utraq; mala est: si modũ obseruet, utraq; bona. Moderata quidẽ seruitus est, quæ deo exhibetur: immoderata uero quæ hominibus. Deus quidẽ hominibus temperatis lex est: intẽperatis uero uoluptas. Cum igitur hæc ita natura se habeãt, quæ cõsulo, mando Dionis amicis, ea Syracusanis omnibus promulganda, ex communi Dionis meaq; sentẽtia. Equidẽ uobis exponã quę ille adhuc spirans locutus est. Quã igitur rationẽ, quæret quispiam, circa præsentia nobis Dionis consiliũ affert? hanc uero omniũ primã nunc accipite. Principio leges tales sint, quę nõ ad opes pecuniasq; cõparãdas, neq; ad libidines mentes conuertant: sed cũ tria sint, anima, corpus, pecunia, uirtutẽ animi maxime anteponãt: Secũdo uero loco uirtutẽ corporis uirtuti animi seruientem: Tertio ultimoq; gradu pecuniarum preciũ collocẽt, animo, corporiq; ministrans. Quæcunq; lex hæc efficit, recta est, reuera beatitudinem utẽtibus afferens. Locupletes uero beatos appellare, sermo amens est, & infelix, mulieribus puerisq; conueniẽs: atq; eos qui id credũt, tales efficiẽs. Quòd autẽ ego nunc ad uera uos bona cohortor, si quæ modo dixi de legibus, degustetis, opere ipso intelligetis, quę quidẽ examinatio in cũctis uerissima esse uidetur. Receptis uero huiusmodi legibus, cum Sicilia in discrimine posita sit, neq; sufficienter uos superetis, neq; rursus admodũ superemini, iustũ forte atq; utile uobis omnibus erit mediũ incidere, tum uobis dominationis acerbitatẽ fugientibus, tũ alijs dominationẽ adipisci desiderãtibus. Quorũ maiores olim, quod maximi faciendũ est, Græcos à Barbaris seruauerũt: adeò ut in præsentia liceat de Republica cõsultare. Alioquin si tũc perditæ res fuissent, neq; nunc de his loqui liceret, neq; spes ulla superesset. Nũc igitur alijs quidẽ libertas sit cũ regia potestate: alijs autem potestas regno subiecta, legibus dominantibus nõ alijs tantũ ciuibus, sed ipsis etiã regibus si quid egerint cõtra leges. In his autẽ omnibus mẽte à dolis aliena atq; sana, cũ dijs reges create. Primũ quidẽ filiũ meũ duplici gratia, mei scilicet gratia atq; aui sui. Ille enim sua tempestate patriã à Barbaris liberauit: ego uero iam bis à tyrannis. Quorũ quidem testes mihi uos ipsi estis. Secundũ uero regem create eum qui idẽ quod & pater meus nomen habet, Dionysii inquã filiũ. Atq; id facite præsentis eius in patriã officij memores, piorumq; eius morum, qui patre tyrãno natus, patriam sponte liberare aggreditur, pro breuissima iniustaq; tyrannide gloriã sibi generiq; cõparans sempiternã. Tertium deniq; ad regnum Syracusanũ inuitare oportet uolentẽ ciuitate uolẽte Dionysiũ Dionysii filium, nũc exercitus hostiũ ducẽ. Si uelit inquã regiæ dignitatis forma cõtentus uiuere, timens uidelicet fortunæ uices: & patriã miseratus, sacraq; & sepulchra maiorum: ne cõtentione prorsus omnia perdat, Barbaris ex patriæ infelicitate gratificans. Hos uero tres reges, siue illis autoritatẽ eãdem quam Lacedæmonij reges habent, dederitis: siue quid ademeritis, cõmuni cõsensu constituetis tali quodã pacto: ut prius dictũ est: atq; iterũ nunc audite. Si Dionysii & Hipparini genus uoluerint pro Siciliæ salute his calamitatibus quæ nunc urgent, finem imponere, honores sibi totiq; familiæ cõparantes non ad præsens solum, sed in posterũ, hac inquam conditione, quẽadmodum & prius dictũ est, ad regnum uocate: & legatos quos ipsi uelint concordiæ gratia cũ publica autoritate deligite: siue ex uestris ciuibus, siue ex alenis, siue ex utrisq;, totq; præterea quot illi cõcesserint. Qui cõmuni sententia leges condant, atq; Rempublicã ita cõstituãt, ut in ea reges esse deceat sacrorum dominos, aliarũq; rerũ quascunq; decet his cõcedi, quorũ beneficia in patriã extant. Proinde belli pacisq; arbitriũ habeant custodes ipsi legũ creati numero quinq; & triginta unà cũ populo atq; senatu. Iudicia uero distincta sint alia aliorũ. Mortis quidẽ atq; exilij autoritas sit penes triginta & quinq; uiros: & præter eos, penes alios quosdam iudices ex illis electos qui magistratibus proxime perfuncti sunt: ita ut unus ex quolibet magistratu eligatur, qui optimus iustissimusq; appareat. Hi sequenti anno de morte & carcere & exilio sententiam ferant. Regi uero his iudicijs interesse non liceat: utpote sacerdoti: quem in ferenda necis, carceris, exilij sententia contaminari nefas sit. Hæc equidem & dum uiuerem, cogitabam: & nunc etiã cogito facienda: atq; tunc, cum inimicos superauissem unà uobiscum, nisi externi, furiæq; obstitissent, ut decreueram, constituissem. Proinde si ad uotum res processissent, colonis reliquã Siciliam repleuissem, Barbaris quidem ex his locis quæ nunc occupant expulsis: præterquã si qui eorum pro cõmuni libertate contra tyrannidẽ pugnauerunt. Priores autem Græcorum locorum colonos in antiquas, patriásque sedes restituissem. Hæc igitur eadem in præsentia omnibus cõsulo cõmuni cõsilio deliberare & agere: atq; ad hæc agenda omnes cohortari: quòd si qui dissenserint, eos cõmuni sententia hostes existimare. Neq; uero hæc talia sunt, ut fieri nequeãt. Quę enim in duorũ animis consistunt,

cõſtitũt atq; his qui cõſultando perquirũt optima, mox facileq; occurrũt, ea qui impoſsibilia iudicat, nõ recte ſentit. Dico autem duos, Hipparini ſcilicet Dionyſii filij, atque inſuper mei filij animos. Arbitror enim ſi hi cõſenſerint, alios quoq; Syracuſanos & omnes quibus patria curæ eſt, conſenſuros. Sed dijs omnibus honores cũ precibus offerẽtes, & alijs præterea quibuſcunque unà cum dijs uouere decet: præterea cohortantes, inuitantesq; amicos & inimicos omnino atque benigne, nolite prius deſiſtere q̃ ea quæ à nobis dicta ſunt, quaſi diuina ſomnia uigilantibus ſuperuenientia, perſpicua quidem atq; feslicia perfectiſsime impleatis.

PLATO ARCHITAE TARENTINO BENE AGERE. EPISTOLA IX.

VENERVNT ad nos Archippi Philonidisq; familiares, ferẽtes epiſtolam quam eis dederas, ac de rebus tuis quæ oportuit nunciãtes. Publica quidẽ ciuitatis negotia abſq; difficultate peregerũt. Neq; enim admodũ laborioſa erant. Te uero narrauerunt permoleſte ferre, quòd à publicis ciuitatis occupationibus liberari nõ ualeas. Quod igitur dulciſsimũ uitę genus ſit agere ſua, præſertim ſi quis talia elegerit facienda, qualia tu, omnibus ferme eſt manifeſtum. Sed illud quoq; te conſiderare oportet: nullum noſtrum ſibi ſoli natũ eſſe: ſed ortus noſtri partẽ ſibi patriã uendicare: partẽ parentes: partem amicos. Multa inſuper pro temporũ diuerſitate nobis accidere: quibus uita noſtra occupata eſt. Vocãte igitur te patria ipſa ad rempublicã gubernandã, abſurdum forſan eſſet nõ parere: præſertim cum ſimul accidat, ut aditus prauis hominibus relinquatur, qui nulla ipſius quod optimũ eſt ratione proficiſcuntur ad publica. De his ergo iam ſatis. Echecratis autem curam habemus in præſentia habebimusq; in poſterum: & tui gratia, & patris eius Phrynionis, & propter ipſum adoleſcentem.

PLATO ARISTODORO BENE AGERE. EPISTOLA X.

AVDIO te ante alios & nũc familiarem eſſe Dionis, & per omne tempus ſapiẽtiam morum ad philoſophiam ſpectantium in primis exercuiſſe. Nam firmitatem, fidem, ſynceritatem, uerã eſſe philoſophiam exiſtimo. Alias uero & ad alia declinantes ſcientias & facultates ſiquis ornamenta dixerit, recte, ut arbitror, appellabit. Sed uale iam, & in præſentibus his perſeuera moribus.

PLATO LAODAMANTI BENE AGERE. EPISTOLA XI.

SCRIPSIMVS etiã prius ad te, referre multũ ad ea quæ dicis omnia, ut Athenas ipſe proficiſcaris. Quoniã uero ais te uenire nõ poſſe, ſecũdo id loco foret, ſi uel ego, uel Socrates, ut per tuas literas ſignificaſti, iſtuc nos conferre poſſemus. Verũ Socrates quidem hoc tẽpore morbo ſtranguriæ impeditur. Mihi uero iſtuc proficiſcenti dedecus foret, ſi illa quorum gratia me uocas, nequaquã perficerentur. Quę quidẽ perfici poſſe haud admodũ ſpero. Siquis autem ea omnia referre aggrediatur quorum de cauſa ita diffidã, prolixa opus erit epiſtola. Præterea per ætatem nõ ſatis corpore ualeo ad iter cõficiendum, periculaq; mari terraq; obeũda, qualia iter ſolet obijcere, præſertim uero per id tẽpus omnia iter agentibus plena periculis ſunt. Conſulere tamẽ tibi coloniſq; poſſum, quod nũc me referente, inquit Heſiodus, putare quidẽ fallax quiddam eſſe, difficile uero intelligere. Nã ſi putãt aliqui legũ quarumlibet poſitione ciuitatẽ bene quandoq; cõſtitui poſſe, niſi ſit aliquis cũ autoritate præſidens ciuitati, quotidianæ omniũ uitæ moderator, adeo ut ſit tẽperata & fortis tã in ſeruis q̃ in liberis, non recte putãt. Proinde ſi ſint iã apud uos uiri hac poteſtate digni, id fieret. Sin autẽ ad diſciplinã opus ſit aliquo: neq; qui doceat, neq; qui doceatur, ut opinor, apud uos ſunt: reliquũ eſt, deos precari. Nã fere quæ ante hoc tempus fuerunt ciuitates, ſic ab initio cõſtitutæ ſunt: ac poſtea bene excultæ pro opportunitate magnarũ rerũ, tum bello, tũ pace, quando in huiuſmodi tẽporibus uir clarus & probus magnã adeptus fuerit poteſtatem. Prius autẽ ipſa prõptiſsime curare oportet atq; neceſſe eſt: conſiderare tamẽ ea qualia dico: neq; temere aggredi quaſi leuiter peragantur: cogitare uero quid commode fieri poſsit. Vale felix.

PLATO ARCHITAE TARENTINO BENE AGERE. EPIST. XII.

MIRVM eſt quanta cũ uoluptate cõmentaria abs te miſſa accepimus, eorũq; autoris ingenio delectati ſumus. Viſus quidẽ nobis eſt uir ipſe dignus maioribus illis iam olim ſuis. Ferũt uirorum decem millia fuiſſe: qui ex omni Troianorũ, qui ſub Laomedonte ſeceſſere numero, ut fabula tradit, præſtantiſsimi fuerũt. Cõmentaria uero quæ tu per literas à me petis, nõdũ abſoluta ſunt. Qualiacũq; tamẽ ſunt, ad te miſi. De cuſtodia uero, idem ſentimus ambo: Quapropter nihil cohortatione opus eſſe uidetur.

AXIOCHVS PLATONIS DE CONTEMNENDA MORTE, RODOLPHO AGRICOLA INTERPRETE.

*

SOCRATES. CLINIAS. AXIOCHVS.

EXEVNTI ad Cynoſarges mihi, cũ ad Eliſſum ueniſſem, uox cuiuſdam allata eſt clamantis, Socrates Socrates. Vt`que conuerſus circumſpectabam unde ea redderetur, Axiochi filium uideo Cliniam, ad Callirhoẽn currẽtem, cum Damone muſico, Charmideq; Glauconis filio. Horum alter quidẽ muſicam docebat: alter ex familiaritate amabat, ſimul atq; amabatur. Viſum eſt ergo mihi rectà deflectenti occurrere eis: ut quàm primũ cõueniremus. Perfuſus autẽ lacrymis Clinias, nunc tempus eſt, inquit, Socrates, ut uulgatã ſemper de te ſapientiã oſtendas. Pater enim ex aliquo iam tẽpore uiribus de improuiſo deſtitutus eſt, & prope eſt exitũ uitæ, moleſteq; fert adeſſe ſibi finẽ, tametſi antehac cõtemneret mortẽ horrenda imagine exprimentes, comiterq; derideret. Perge ergo, proq; tua conſuetudine illũ cõfirma: ut uolens eò quò ducit neceſſitas, ſequatur, utq; ille mihi ad reliqua hoc ipſo etiã pie colatur. SOC. Nullã me Clinia moderatã rẽ rogaueris fruſtra, quanto nunc magis, cũ ad hæc me uoces pietatis officia. Acceleremus autẽ. Si enim ita

se res habet, festinato opus est. CLI. Vbi modo te uiderit Socrates, rectius habebit. Crebro enim iā euenit ei, ut exanimatus rursus reficeretur. SOC. Quo citius autē perueniremus, eà quæ circa murū cognominata est, iuimus. In proximo nanq; habitabat portæ quę est apud Amazoniā columnam. Inuenimus ergo eū æquisumptis rursum sensibus, & corpore robustum, defectū uero mente, prorsusq; indigentē consolationis, reuoluentē crebro se, suspiriaq; cū lacrymis atq; manuū crepitu cientē. Aspiciens autem illum, quid hoc, inquā, rei Axioche? Vbi nobis illa pridem magnifica uerba, cōtinentesq; laudes uirtutū, & maius quàm ut dici posset in te animi robur? Sicut enim timidus athleta, cū in gymnasio insignē te præbueris, ad certamen ipsum defecisti. An non mediate considerabis naturam uir tantus & rationi obsequēs, utq; nihil aliud, Atheniensis? quòd cōmune uidelicet hoc & ab omnibus iactatū, peregrinatio quædā uita est, quodq; peragētes eā alacriter, & tantū non pæana canentes, ad postremā accedere necessitatem: tam molliter uero habere se tamq; ægre, pueri more diuelli, nequaquā prudentiæ præ se fert altioris ætatē. AX. Rectè quidē Socrates, ista mihi dicere uideris: uerum nescio quo pacto ubi propius accessit periculū, fortia illa grandiaq; uerba occulte subteruolant atq; negligūtur. Oboritur autē metus quidam, mētem multipliciter discerpens, si hac luce, hisq; priuabor bonis, & expers mētis sensuumq; iacebo ubicunq; demū putrescēs, & in puluerem uermesq; cōuersus. SO. Imperfecte cōiungis Axioche, propter imperitiā, cum sensuum orbitate sensum, tibiq; ipse contraria facis & dicis, neq; cogitas quòd simul quidē defles id, quòd sensibus carebis, simul ob putrefactionem doles amissionemq; uitæ oblectamētorum, ueluti morte sis in aliā uitam transiturus, neq; in omnimodā abiturus sensuum abolitionem, & eādem in qua prius quàm nascereris, fuisti. Vt enim cū Dracon Clisthenesq; gubernabant rem publicā, nihil te mali habebat (necdū enim cœperas esse ut male tibi quid accidere posset) ita neque post mortē erit. Nullus enim ut male tibi esse quicquam possit, es futurus. Quin tu igitur hāc omnem discutis ineptiā, illud cogitans, quòd soluta simul hac cōpage, animoq; rursus in propriū restituto locum, relictū istud corpus terrenū, atq; rationis expers amplius nequaquam est homo. Nos etenim anima sumus, animal immortale, mortali inclusum munimento. Hoc autē tabernaculū non sine malo nobis circūdedit natura, cuius læta quidē abstrusa sunt & uolucria, pluribusq; doloribus admixta: tristia uero, improuisa, diuturna, prorsusq; uacua gaudiorū. Valetudines nempe, sentiētium membrorū ulcera, morbi interni. Quibus necessario (quoniā per corpus meatus sparsa est) cōdolens anima cœlestem, & cognatū desiderat æthera, sititq; cupide supernæ illius consuetudinem gaudiaq; uitæ. Discessus itaq; è uita mali cuiusdam est in bonū cōmutatio. AX. Cū malū ergo Socrates uitā putes, quid ita uiuere perseueras, cū rerū sis indagator, & nobis, id est multitudini, intelligentia præstes? SOCR. Nequaquā uerum de me Axioche testimonium dicis. Arbitraris enim quemadmodū uulgus Atheniensiū, quandoquidem res inquiro, alicuius quoq; me scientiā habere. Abest autē tantū ut recōditiora sciā, ut uoto optauerim etiā uulgata me ista nouisse. Sunt autē ista quę dico Prodici sapiētis tradita. Illa quidē duobus obolis, illa duabus, illa quatuor drachmis redēpta. Gratis enim hic uir neminē docet, estq; mos ei semper Epicharmi illud in ore habere, Manus manum fricat, da aliquid, & aliquid cape. Nuper ergo cum apud Calliā Hipponici filiū declamaret, tātis disseruit cōtra uitam, ut ego ad ea quæ nullius sunt momenti, asscripserim illā. Ex eoq; iam in mortē mihi animus Axioche propēdit. AX. Quæ dixit autem? SOC. Dicam equidē tibi ea, quorum mihi ueniet in mentē. Quæ enim pars, inquit, ætatis, calamitatibus uacat? Nonne statim à principio plorat, ut primum natus est infans? uitāq; à lacrymis auspicatur? Quæ tandem nō premit eum molestia? Semper enim uel penuria, uel frigore, uel calore, uel uerberibus urgetur. Antea quoq; quàm loqui possit, quāta patitur? flens scilicet, hancq; solā habēs anxietatis suæ querelam. Vbi septimū dehinc expleuerit annū: multosq; labores exhauserit: iam custodes, gymnastæ, magistri ludi, iam adolescēti critici, geometra, rei militaris præceptores: ingens plane dominorū multitudo. Post ista ubi in Ephebos inscriptus est, peior iā metus. Lyceū, Academia, gymnasiarcha, uirgæ, nullaq; prorsus malorū mensura. Omnis adeo adolescētis sub moderatoribus est labor: qui ex Areopagi delecti cōsilio præsunt iuuētuti. deinde cū fuerit istis exolutus, iā curæ palàm emergūt, reputatioq; quod uiuendi potissimū instituat iter: præq; sequentibus incōmodis priora illa puerilia uidentur, & infantiū reuera territamenta: expeditiones enim & uulnera, perpetuiq; certaminū labores. Hinc iam fallēs subrepit senectus: in quā confluit quicquid est infirmū fragileq; naturæ. Quòd nisi ocyus quis uitam uelut æs alienū reddiderit: astans supra caput natura tanquā fœnerator reposcit usurā. Ab alio quidē uisum, auditū ab alio: persæpe utrūq;. at si quis diutius cunctetur, debilitat eū, excruciat, membrisq; destituit. Alij itaq; multa senectute repuerascūt: animoq; bis pueri fiūt senes. Dij ergo propter hoc ipsum (ut quibus notissimæ sint res humanæ) quos plurimi faciunt: eos citius auferunt è uita. Agamedes & Trophonius itaq;, cū Pythij Apollinis ædificassent templum: orantes dari sibi quod optimū esset; quū obdormiuissent, nunquā deinde surrexerūt. Sic etiā Iunonis Argiuę sacerdotes, precāte matre eorū, ut gratiā eis aliquā Iuno pietatis illorum referret, cū enim cunctarētur iumenta, succedentes ipsi uehiculo matrem ad templū usq; pertraxerant. Post preces ergo nocte decesserunt. Longū foret autem poëtarū dicta recensere: qui diuinioribus poëmatis ea quæ ad uitam pertinēt nostrā, uelut ex oraculo decantāt, quēadmodū deplorent illam. Vniusq; solū memoratu dignissimi sat habeo meminisse: qui inquit: Quàm superi miserū stamen mortalibus æui Neuere, ut ui ui deflenda per omnia durent. Iterumq;: Et cunctis hominū generi sors pessima uitæ Stat, quæcunque supra terram spirantq; meantq;. De Amphiarao uero quid dicit? Iupiter hūc totis animis, hūc magnus Apollo Diligit, & iusti metas nō attigit æui. De illo quoq; qui ita iubet: Nascens fleat, qui tanta uitæ intrat mala: quid tibi uidetur? Sed cesso: ne cōmemorando alios, rem cōtrà quàm institui longius ducā. Quod autem uitæ quisquam institutum, quámue artem deliget, ut non queratur de ea, atq; præsentibus offendatur? Opifices, mercenariasq; recēseamus artes: ex nocte in noctem usque laborantes, & uix tolerantes uitæ necessarios sumptus, complorantes seipsos, omnemq; uigiliam suā mœrore lacrymisq; complētes. At nautam dicamus, per tanta penetran-

tem

tem pericula, quicq; quēadmodū Bias ait, neq; inter mortuos est, neq; inter uiuos. Terrestris enim homo uelut ambigui generis, ipse in mare sese proijcit: totúsque arbitrij factus est fortunæ. Verum dulcis est agricultura. Est sanè. nónne tota tamen est, quod aiunt, ulcus, semper paratam doloris habens causam, nunc quidem siccitatem, nunc pluuias, nūc uredinem, nunc rubiginem, nunc uel æstum intempestiuum, uel frigus conquerens? Illa quoque honorata in primis reipublicæ cura, multa enim prætereo, per quantas rapitur anxietates? Quæ gaudia quidem habet furunculi in modum trepida semper, atque stimulis repleta, repulsas uero acerbas & millies morte peiores. Quis enim beatus esse posit uulgi uiuens arbitrio? tametsi faueatur ei plaudaturq;, populi scilicet ludicrū iactatus, exibilatus, damnatus, mortuus, & tum miserandus uisus. Vbi nanq; Axioche tu qui in republica uersaris, ubi Milciades, ubi Themistocles, ubi Ephialtes abijt, ubi item qui nuper in republica duces fuerunt? quando ego quidem in eam non sum adductus sentētiam. Neq; enim honestum mihi uidebatur, ut insanienti populo dominationis particeps fierem. Theramenes autem & Calixenus deinde constitutos præficientes magistratus, ut indemnati necarentur homines effecerunt: tuq; cum Triptolemo resistebas illis solus è triginta millibus in concionem coactis. AX. Sunt ista Socrates ut dicis. itaq; ex eo suggesti me satietas cepit, neque mihi quicquam acerbius republica uisum est. Perspicuū id quidem illis qui in ipso sunt negotio uersati. Tu nanque dicis hæc, ueluti qui de sublimi spectaueris: nos uero qui fecimus periculū, quanto exactius scimus? Populus enim, charissime Socrates, ingratus est, morosus, crudelis, inuidus, immodestus: ut qui sit ex colluuie turbæ, & stultis insolētibus collectus. Huic autē qui assentatur, multo ipse miserior est. SOC. Quando igitur Axioche hanc quæ liberalis maxime omnium est artium, omnium maxime abominādam putas, quid reliqua uitæ genera? an non putabimus prorsus esse fugienda? Audiui etiam Prodicum quandoq; dicentem, quòd nihil quicquā neque ad uiuentes mors, neque ad defunctos pertineret. AX. Quomodo dicis ista Socrates? SOC. Quoniam neq; circa uiuentes est: hi uero qui obierunt, non sunt amplius. Itaq; neque apud te est: nondum enim obijsti. neque si quid tibi accidat, est circa te futura. non enim eris. Stultus est igitur dolor de Axiocho, qualis neq; est, neque futurus sit, Axiochum mente torqueri: sitq; simile, ueluti si Scyllā, aut si quis Cētaurum reformidet, quæ neque iam imminent tibi, neq; sint unquam ad exitium tuum affutura. Existentium enim rerū est metus: quæ non sunt autem, nemo est qui pertimescat. AXI. Tu quidem docta hæc uerba ex ea quæ nunc pullulat, garrulitate protulisti. Illinc est enim hæc quæstus captatio illiciendæ iuuentuti apparata. Me uero amissio bonorū quæ sunt in uita, tristem reddit: etsi Socrates probabiliorem etiā hac quam modo dixisti, crepueris orationē. non enim errabunda iam mens ducitur apte cohærentibus uerbis: neque contingunt mentem ista: sed in ostentationem splendorémq; orationis parata multum absunt à ueritate. At animi ægritudo captiosis nequaquam sistitur uerbis: sed illis acquiescit solum quæ ualeant ad mētem usque penetrare. SOC. Coniungis imprudenter Axioche: & bonorum priuationi malorū substituis sensum, oblitus quòd tunc mortuus sis futurus. Eum nanq; qui bona amittit, contraria lædunt quæ patitur mala: at qui nō est, nihil in eius quo priuatur, locum recipit. Quomodo ergo esse posset ullus in eo dolor, quod nullam lædentiū notitiam exhibebit? Quòd si non ab initio Axioche per imprudentiam unū aliquem sensum cum morte cōponeres, nequaquā metueres eam. Nūc ipse te subuertis, timens amissum iri animam, aliamq; animam illius amissioni circundas. Et turbaris quòd sis sine sensu futurus, hocq; ipsum nō sentire alio te sensu cōpræhensurū putas. Ad hęc multæ sunt perpulchræq; de animi immortalitate rationes. Neq; enim mortalis natura in tam uarias res attollere sese posset, ut contemneret ingentium ferarū uires, maria transmitteret, conderet urbes, respublicas cōstitueret, respiceret etiam in cœlū, & astrorū uideret reuolutiones, cursusq; solis & lunæ, ortus item & occasus: defectus, celeritatē, distantias, æquinoctiaq;, & duplices conuersiones, Pleiadū etiā & hyemis atq; æstatis uētos, imbriumq; casus & horrendos turbinum raptus, ut compræhensos quoq; mundi labores seculis traderet: nisi diuinus quidā mentibus nostris spiritus inesset: quo complexum notitiamq; tantarū attingeret rerum. Transis itaq; nō in mortem Axioche, sed in immortalitatem: non in amissionem bonorū, sed in synceriorem eorū perceptionē, neq; ad uoluptates mortali confusas corpori, sed ab omnibus prorsus molestijs purgatas. Illuc enim ex hoc solutus carcere proficisceris, ubi requieta lætaq; omnia, & nulla fathiscentia senecta: tranquillamq; illic perages uitam, ab omnibus liberam incommodis, & serena placidam quiete, rerum contemplans naturam: atq; philosophiæ nō ad turbam, neq; in speciem, sed ad puram germanamq; deditus ueritatem. AX. In cōtrarium me Socrates hac oratione distulisti. Non enim metus iam me, sed desideriū tenet mortis. Vtq; ego rhetores imitatus grādius aliquid dicam, iamdudum superna mente concipio, & immensum illū diuinumq; recenseo cursum, collegiq; ex infirmitate me: sumq; iterum quasi nouus effectus. SOC. Si uis autem aliam etiam rationem cape, quam retulit mihi Gobrias Magus. Is dicebat secundū Xerxis in Græciam transitum auum suū sibi cognominē missum esse in Delum, quo eam tueretur insulā, in qua bina sunt numina prognata. Ibi illū ex æneis quibusdā tabulis quas attulissent ab Hyperboreis Opis & Hecaergus, didisse animam postea quàm à corpore sit exoluta in ignotum quēdam locum subterraneo discedere recessu, in quo Plutonis sit regia nihilo minor quàm aula Iouis. Terra etenim mundi medium tenente ambitū eius esse globosum: cuius alterū quidem semiorbem dij superi acceperint, inferi alterū: atq; hi quidem fratres illorū, hi uero filij fratrum. Vestibula autem qua aditus ad Plutonis est regnum, ferreis esse claustris atq; clauibus offirmata. Aperiētem illa fluuius excipit Acheron: post quem Cocytus est. Eos ubi quis traiecerit, ad Minoëm & Rhadamanthū est accedere necesse. Vocāt hunc campū ueritatis, inq; eo iudices sedēt, recognoscentes eorū qui aduenerint uniuscuiusq; uitam, & qua quisq; ratione corpus inhabitans ætatē peregerit. Nec mentiendi illic ulla facultas. Quibuscunque autē in uita melior aspirauerit dæmon, ij sedes incolunt piorū: ubi omnes horæ scatent omnigena fructuum ubertate, fontes puris labuntur aquis, uarijs prata omnimoda floribus uernant, conuentus sunt philosophorū, theatra poëtarum, exultātiū coronę,

musiciq;

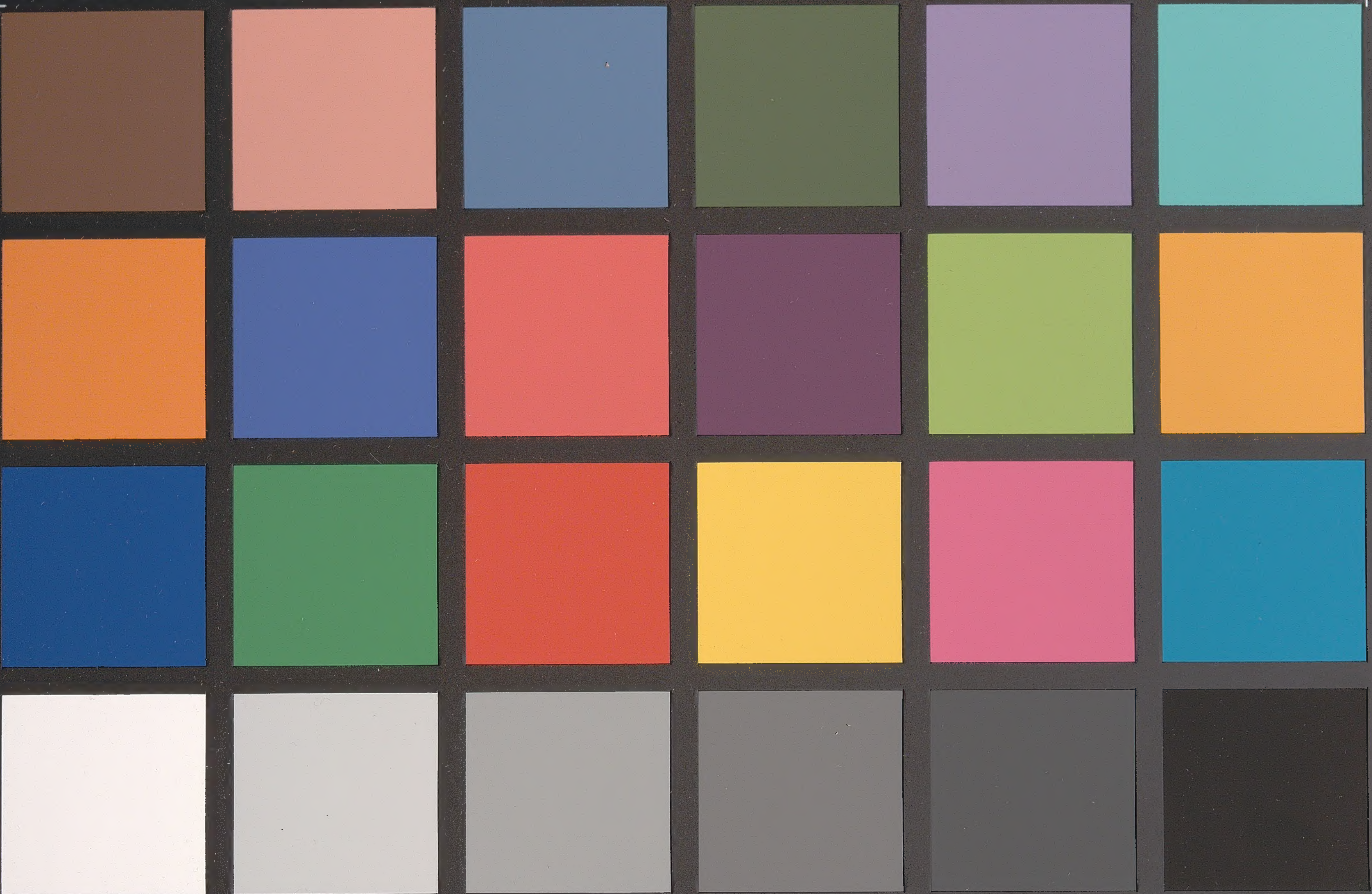
musiciq; concentus. Ad hæc instructa diligenter cõuiuia, & ipsa sese suppeditās affluentia uictus. Non enim frigus illis, non æstus est grauis, sed temperatus aër funditur mitibus solis radijs illustratus. Hic etiam initiatis est dignatio quædam, & religiosa ibidem quoq; peragunt sacra. Quomodo ergo non hic tibi honor habebitur collegæ deorum? Herculem namq; Liberumq; patrem descendentes ad inferos priscus est sermo hic initiatos fuisse, & fiduciam quò illuc irent, ab Eleusina conceptam esse. At illi quibus per scelera uita fuerit peracta, per Tartarum à Furijs ad erebum chaosq; rapiuntur, ubi impiorum est locus, inexplebilesq; Danai filiarum urnæ, ubi Tantali sitis, præcordia Tityi, Sisyphi inexplicitum saxum, cuius finis ab alio incipit rursus labore. Ibi circũlambentibus eos feris, indesinenter lampadibus adusti, & omnium pœnarum afflicti cruciatu, tormẽtis laniantur immensis. Ista quidem ex Gobria ego audiui, tuum uero de eis erit Axioche iudicium. Illud namq; ratione adductus solum scio constanter, quòd omnis immortalis est anima quæcunque ex hoc loco transfertur & prorsus expers doloris. Siue sursum ergo Axioche, siue deorsum beatus sis oportet, qui probe pieq; uixisti. AX. Pudet me Socrates dicere tibi quiddam. Tantũ abest ut timeam mortem, ut nunc eius etiam tenear amore, usque adeo & hæc mihi, & illa persuasit oratio. Contemno etiam uitam, ut qui sim in melius domicilium transiturus: núncque paulatim ea quæ dicta sunt, ipse mecum recensebo. Tu uero meridie fac adsis mi Socrates. SOCRA. Faciam ut dixisti. Ego quoque ad Cynosarges unde huc uocatus sum, redeo ad deambulationem.

FINIS.

LVGDVNI EXCVDEBANT GODEFRIDVS, ET MARCELLVS BERINGI, FRATRES, M. D. XLVIII.

SINE
FRAVDE.

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm